

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM
SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTRO-

SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERBUS,

A PRIMO GENESES USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PÆRPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM ,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA ; LATINA,
JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM, CUIUSQUE VOLUMINIS AM-
PLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS LXV.

S. PROCLUS, S. ATTICUS, S. FLAVIANUS CP. SEVERIANUS GABALITANUS,
THEOPHILUS ALEXANDRINUS ; ALII.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM.
SEU PETIT-MONTROUGE.

1858

9493
7-8

SÆCULUM V.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΡΟΚΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. PROCLI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

SEVERIANI GABALITANI EPISCOPI, THEOPHILI ALEXANDRINI, PALLADII HELENOPOITANI, PHILO-
STORGH, S. ATTICI, S. FLAVIANI CP., S. MARCI EREMITÆ, B. MARCI DIADŌCHI, MARCI DIACONI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNÉ,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÉ EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1858

35017

Gray Fund
1887

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO LXV CONTINENTUR

SEVERIANUS GABALITANUS EPISCOPUS.

Sermones et homiliæ. 15-29

THEOPHILUS ALEXANDRINUS EPISCOPUS.

Canones. 34
Epistolæ paschales. 47
Epistolæ aliæ et variorum ad ipsum. 61

PALLADIUS HELENOPOLITANUS EPISCOPUS.

Historia Lausiaca (*memoratur tantum, utpote jam edita tomo XXXIV, appendicis vice ad Macarii utriusque Scripta*). 70
Appendix I. Apophthegmata Patrum. 71
Appendix II. Ægyptiorum monachorum Paradisus. 442

PHILOSTORGIUS.

Historia ecclesiastica. 459

S. ATTICUS CP. EPISCOPUS.

Epistolæ. 638

S. PROCLUS CP. EPISCOPUS.

Orationes. 679
Homiliæ. 834
Epistolæ. 851

S. FLAVIANUS CP. EPISCOPUS.

Epistolæ. 890

S. MARCUS EREMITA, B. MARCUS DIADOCHUS ET MARCUS DIACONUS.

Opuscula S. Marci Eremitæ. 906
B. Marci Diadochi homilia de ascensione D. N. Jesu Christi. 1142
Homilia ejusdem contra Arianos. 1149
Ejusdem capita centum de perfectione spirituali. 1167
Marci Diaconi Vita S. Porphyrii episcopi Gazensis. 1211

SEVERIANUS

GABALITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(FABRIC. *Bibliotheca Græca* ed. Harles, tom. X, p. 507.)

Severianus Gabalorum in Syria episcopus, Joannis Chrysostomi amicus primum, mox æmulus et inimicus (a), quo ipso non levem maculam aspersit nomini suo, laudisque haud parum amisit, licet ob eloquentiam et ipse a quibusdam Chrysostomus (b) appelletur. Obiit Theodosii Junioris, quem sacro baptismo tinxerat, temporibus (c), adeoque post A. C. 408. FABR. Conf. G. Cave *Hist. litt. SS. eccles.* tom. I, pag. 575. — L. Ell. du Pin *Nouv. Bibl.* tom. III, pag. 75; Ceillier *Hist. gén. des aut. eccl.* tom. IX, pag. 7, 217, 380 seq; Hamberger. *Zuvert. Nachricht.* tom. III, p. 29 seq. — Savii *Onom. lit.* part. 1, ad A. 402. HARL.

Hujus Severiani homilias 14 in *Genesis* in metas se habere testatus est Alexander Brassicanus Præf. in *Salvianum*. Ex illis sermones 6 *Εἰς κοσμοποιῶντα*, de mundi creatione, Græce edidit Henricus Savilius inter sancti Chrysostomi scripta tom. VII, pag. 587 sqq.; Græce et Latine Franciscus Combefis in *Auctario novissimo Bibl. Patrum*, tom. I, pag. 211, Paris. 1672. [Iidem sermones et homilia *De serpente*, Gr. cum vers. Lat. Bern. de Montfauc. in hujusce edit. Opp. Chrysostomi, tom. VI, p. 459 seqq. HARL.] Ex his desumpta fragmenta observat Caveus, quæ in *Catena Patrum in Pentateuchum*, a Francisco Zephyro vulgata Latine, ad historiam creationis adducuntur. Nam cætera pleraque ad reliquos Moysis libros Severi potius sunt, quam Severiani. FABR. Cfr. Lambec. IV, pag. 62 sqq. de cod. CVII, nr. 4, qui adnotat, primam orat. in ms. cod. CX (apud Lambec. IV, pag. 127), et in ed. Saviliana in principio esse aliquanto auctiorem: add. Kollarii notam, quam conferes, contra Caveum de cod. Brassicano. — Ibid. pag. 262, in cod. CXLVI, nr. 21, sunt excerpta miscellanea ex Eusebii Pamphili, S. Cyrilli Alex. et Severiani nostri expositionibus in *Vetus Testamentum*. — Ibid. pag. 364, in cod. CLXIV, nr. 6, est interpretatio variarum Veteris et Novi Testamenti quæstionum ex Theodoro Cyrensi, Severiano nostro et aliis diversis Patribus. — Ibid. in vol. VI, part. II, pag. 269, in cod. XXV, nr. 7, est inter collectanea medica Græco-barbara fragmentum Severiani nostri de nomine primi hominis, Adami. — Et de hominis appellatione, in cod. Escorial. teste Pluero in *Itin. per Hisp.* pag. 189. — Paris. in *Bibl. publ.* cod. DCCLVI, nr. 2, Severiani homilia *In mundi creationem*. — Ibid. in cod. DCCLVIII, ac DCCLXXVII. 1 (in appendice ad catal. II, p. 615), homiliæ sex (sed in priore mançæ) in eandem. — In cod. CCCXLIII, nr. 4, fragmentum, quo explicatur illud *Genesis*: *Fecitque Deus duo luminaria magna*. — Florentiæ in cod. Laurent. XXVII, nr. 3, plut. 4, sunt Basilii in *Hexaemeron* homiliæ 9, in quod opus nonnulla aspersa sunt scholia marginalia, in his Severiani nostri. *Vid.* Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, p. 550 seqq., qui non solum scholion quoddam ad principium homiliæ 1 de Moyse adfert; sed in nota quoque 2 suspicatur, illa scholia excerpta esse ex ejus homiliis in

(a) Socrates vi, 11 et 24; Sozom viii, 10; Niceph. xiii, 9; Palladius in *Vita Chrysost.* E recentioribus Tillemont. tom. XI *Memor.* pag. 171 seqq.; Gotfridus Hermantius in *Joan. Chrysostomi Vita*, etc.

(b) Rich. Montacutius tom. I *Orig. ecclesiast.*, pag. 112.

(c) Gennadius c. 21 *De script. eccles.* In codice vetustissimo Corbeiensi: *Severianus Gabanæ Ecclesiæ episcopus — moritur Minore Theodosio, filio*

suo in baptisate, imperante. FABR. Severianus a Gennadio l. c. vocatur *vir in divinis Scripturis eruditus, et in homiliis declamator admirabilis*, ei additur, eundem ab Arcadio et sancto Joan. Chrysostomo ad faciendum sermonem frequenter vocatum esse Constantinopolin. At stylum ei parum felicem, jejunum et flaccidum esse, nec Græci sermonis elegantiam attingisse, notat Cave I, p. 375. HARL.

Genesis, quas mstas se habere testatus est Alex. Brassicanus præf. in *Salvianum*. — Ibid. in cod. I, nr. 14, plut. 57, excerptum ex Severiano circa mundi creationem et alia theologica : præterea de xpi litteris Hebræorum Moysi traditis a Deo in monte Sina; de xii magnis montibus; de mensibus apud Judæos, Macedones et Ægyptios; de asse, scilicet de nummis ac de triginta denariis, quibus venditus est Jesus Christus. Vid. Bandin. l. c. tom. II, pag. 433. — Sec. Montfaucon *Bibl. biblioth. mss.* in bibl. Vaticana (pag. 133 et p. 139), in septem codd. — In bibl. Casinensi (pag. 222, ac pag. 225, nr. 305), homiliae. — Mediolani in bibl. Ambrosiana (pag. 323), sermones. HARL.

Homiliae 88 Severiani in homiliario quodam ms. bibl. Ambrosianæ exstare testatur Mabillonius tom. I *Musei Italici*, pag. 13, alias etiam in codice bibl. Casinensis, de quo idem pag. 124. Apud Œcumenium in I ad Corinth. vi, pag. 416 edit. Veronens. citatur *ὁ ἐν ἁγίοις Σεβηριανὸς τεύχει νζ', λόγῳ γ', κεφαλῶν ιθ'*. Idem in cap. vii, p. 423, *ὁ Σεβηριανὸς ἔστιξεν οὕτως*.

Εἰς τὸν ὄφι τὸν χαλκοῦν, In serpentem æneum, homilia incipit : Ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἀδελφοί, et Græce edita inter tributas Chrysostomo tom. VII Savil. pag. 448. Oratio secunda e decem, quas Chrysostomi nomine in lucem dederat card. Sirletus. Sed Severiano asserunt Joan. Damascenus, Adrianus papa cum synodo Parisiensi, ut notatum Sirmondo ad *Ennodium Ticinensem* pag. 88. [Vid. supra, vol. VIII, pag. 306.]

Εἰς τὰς σφραγίδας τῶν βιβλίων, De sigillis librorum, homilia quæ incipit : Μέγα τῆς ψυχῆς ἐφόδιον, et legitur tom. VI Duçæi pag. 138, cum versione Joan. Jac. Beureri, et Græce tom. V Savil. pag. 689. Severiano vindicatur Theodoretæ et Adriani papæ auctoritate. FABR. Gr. cum Lat. versione Bern. de Montfaucon, in hujus edit. Opp. Chrysost. tom. XII, p. 402.

Sermo *De pace*, in ecclesia Constantinopolitana habitus A. 401, cum a Joan. Chrysostomo susceptus est, tantum Latine exstat tom. VII Savil. pag. 948. Incipit : *In adventu Domini et Salvatoris nostri*.

Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, In incarnationem Christi, homilia, quæ incipit : Ἐμνήσθη τὸ Θεοῦ, edita Græce tom. VII, pag. 307, videtur Severianum auctorem habere et sub ejus nomine Latine exhibetur a Combefisio in *Bibl. concionatoria*. Severiano etiam tribuunt viri docti homiliam *De nativitate Christi*, quæ occurrit Græce tom. V edit. Savil., pag. 846, et incipit : Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον. In neutra harum leguntur, quæ ex Severiani homilia in *Nativitatem* affert Theodoritus dialogo secundo.

De cruce homiliam et in illud : *Tu es, qui venturus es*, vulgavit Græce Savilius inter dubia Chrysostomi tom. V, pag. 898. Incipit : Καλῶς ἡμῖν καὶ σοφῶς. Eam ms. Mazariniano usus idem Combefisius ex Damasceni auctoritate Severiano vindicavit et Latine a se versam edidit tom. I *Bibl. concionatoriæ*, pag. 36, qui utraque etiam lingua vulgavit, Paris. 1656, 4, cum aliis quibusdam Chrysostomi (a). Idem testatus est, homiliam in *dedicationem crucis*, ex qua fragmentum produxit Gretserus, integram existitisse in bibl. Scorialensi. Quartum Severiani λόγον εἰς τὸν σταυρὸν citat Damascenus 3 *De imagg.* tom. I, pag. 385, et εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ σταυροῦ pag. 327, 345, 365. FABR. In *encarnia crucis*. Fragm. in cod. Vindobon. CCXLVIII, nr. 40 : Lambec. IV, pag. 291. — Paris. in cod. DCCLI, 9, bibl. publ. Ibid. in cod. CMLXXIX, nr. 15, Severiani homilia in *cæcum a nativitate*. — Ibid. in cod. MCVII, 4, et in cod. August. Vindel. (teste Reiser. in *Ind. mss. August.* pag. 12, nr. 32) it. in cod. Mosquensi X, in 4 (Vid. Matthæi *Notit. mss. Mosquens.* p. 307, nr. 45, ed. in 8); homilia in illud Apostoli : *In eo habitat omnis plenitudo divinitatis*. — Collectanea ex eo aliisque, in cod. August. Vind. pag. 39. Vid. Reiser. l. c., pag. 39. HARL.

[*Εἰς τὰ θεοφάνια*, in cod. Mosquensi synod. CCLXXI, et edita est hæc homilia a cl. Matthæi in *Lectionibus Mosquensib.* vol. II, Lips. 1779, 8, p. 1 sqq.] — [Incipit : Ἀνογέσθω σήμερον πᾶν στόμα πρὸς θεολογίαν. Repetita est in Append. ad Gallandii *Bibl. PP.* tom. XIV, p. 145 seqq., ibi primum addita Lat. versione. Cf. Prolegg. ad App., p. 8, Beck. In cod. Mosquens. CCXLVII, φύσις καὶ οὐστα κατ' οὐδὲν διαφέρει. Vid. Matthæi not. cit. p. 193. HARL.]

Ex styli similitudine homiliae longe plures Severiano, sed non satis tuta conjectura tribuunt viri docti, ut videre licet apud Eliam du Pin tom. III *Bibl. eccles.*, et Tillemontium tom. XI *Memor.* pag. 587 seqq. Illam vero *De morte innocentium* homiliam, quæ incipit : *Zelus quo tendat, quo prosiliat livor*, et inter sermones Petri Chrysologi legitur CLII, atque inter Patrum homiliae ab Alcuino collectas, neutiquam Severiani esse, sed Latini scriptoris (b), ex ipso filo orationis arguit Combefisius, qui tamen

(a) Inscriptio libri est : *Chrysostomi liber aureus de educandis liberis*. Ejusdem tractatus alii quinque. Severiani, Gabal. episc. liber in *S. cruce*, Basilii, etc. Græce ex vetustis codd. card. Mazarini, cum interpretatione Lat. Franc. Combefis. Paris. Ant. Bertier. 1656, 8. Homilia eadem Lat. in *Bibl. PP. max.* tom. V, p. 1229. HARL.

(b) Atque in *Cat. mss. Angliæ*, etc., tom. I, part. II, p. 63, nr. 2044 de cod. Oxon. Collegii Jesu ci-

tatur Severiani episcopi Caralitani *De innocentia* : sed tom. I, part. I, p. 116, nr. 2213, de cod. Bodlei. V, Severiani *De innocentibus*, et tom. II, part. I, pag. 11, nr. 550, de cod. eccles. Dunelmensis, Severiani sermo in festo Nativitatis *De innocentibus*. Teste Montfaucon in *Bibl. biblioth. mss.* II, p. 1253, in cod. monast. B. M. de Becco. Severiani et aliorum in festo SS. Innocentium. HARL.

homiliam *De SS. Trinitate*, quæ incipit: *ΟΙ κατὰ τῆς ἁγίας* et inter suppositas Chrysostomo exstat tom. I edit. novæ, p. 852 (Savil. tom. VI, p. 955, et Duçæi VI, pag. 160); necnon alias plures tomo sexto Duçæi obvias, Severiano potius, quam Joanni Hierosolymitano tribuendas contendit.

[*Definitiones* Severiani, Florent. in cod. Laurent. XI, 6, plut. 74. Sed cuinam Severiano sint ascribendæ, Bandin. in *Cat. codd. Gr. Laur.* III, pag. 99, sibi compertum non esse, fatetur. HARL.]

Severiani (a) κατὰ τῶν ἀπεριτυχῶν citat Damascenus in *Paralleliis sacris* tom. II, p. 385 seqq. 789. Contra Novatum Gelasius lib. *De duabus Christi naturis*. At Gennadius c. 21 *De script. eccles.*, *Legi*, inquit, *ejus* expositionem *In epistolam ad Galatas*, et *De baptismo et Epiphaniæ solemnitate* libellum *gratissimum*. Citatur etiam Severianus apud Œcumenium in cap. I *Epist. ad Galatas*. Et in Anastasii Sinaitæ *Ilodego* cap. 16, pag. 502, affertur locus Severiani in Coloss. II, 2 (b). Alia ex Catenis in Veteris Testamenti libros fragmenta illius Græce et Latine dedit Combefisius *Auctar. noviss.* pag. 291-297; poteratque longe plura afferre nisi jure metuisset pleraque quæ in Catenis sub Σεβηρ. Ἀντιοχ. nomine exstant, ut in illa ad Jobum, Severi potius esse quam Severiani.

Severiani alii.

Severianus in Africa episcopus et confessor sub Genserico. Vide Prosperi *Chronicon* p. 746, Aetio II et Sigisvulto coss. (A. C. 437.) — Alius Severianus in Africa episcopus, qui interfuit concilio Sardicensi A. 347. — Necnon Ceramussensis itidem Africanus, qui interfuit collationi Carthag. an. 411. **FABR.** Martyrium Severiani, conscriptum a Symeone Metaphraste, in cod. XVI Vindob. nr. 12. *Vid.* Lambec. VIII, pag. 506, seqq. et *Acta sanctor.* ad d. 9 Sept. tom. III, p. 355 et 360. — Et de cod. Vindob. XIX, nr. 6, *Vid.* Lamb. *ibid.* pag. 567, ibique not. Kollar. — In bibl. Bodlei. nr. 285, s. cod. CVI, 10, Cromwell. — Florent. in cod. Laurent. XX, 8, plut. 11, d. 9 Sept. diversum ab edito in *Act. SS.* ad dictum diem. *Vid.* Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, pag. 514. — In cod. Mazariniano. — Vita Mediolani in cod. Ambrosiano; — in cod. Sfortiano, de quibus vid. Montfaucon. *Bibl. biblioth. manuscriptorum*, pag. 504, 702 et 1315. HARL.]

Severianus, Africae proconsul, cujus virtutes impense laudat Apuleius in *Floridis*.

Severianus, Aphrodisiadis in Caria episcopus, qui interfuit concilio Constantinopolitano an. 553.

Severianus, Arethusius in Syria episcopus, qui subscripsit epistolæ missæ ad concilium Constantinopolitanum sub Mena an. 536.

Severianus Damascius, eruditione et critica laude insignis, cujus e Damascio meminit Suidas in Νόμος, et Σεβηριανός. Photius cod. ccxlii; Zeno, imperator, summas ipsi pollicitus est dignitates, si, ethnicorum superstitione relicta, Christianus fieri vellet: quod ille renuit.

[Severianus, episc. Caralitanus, cui in cod. Oxon. (ut paulo ante adnotavimus) sermo *De innocentibus* attribuitur. HARL.]

Severianus Galbalensis in Gallia episcopus, quem aiunt fuisse ante medium sæculi III, et celebrari in quibusdam Martyrologiis 25 Januar. Ei sunt qui tribuant sermonem *De paralytico*, qui est inter Petri Chrysologi sermones quinquagesimus. Incipit: *Christum in humanis artibus*. Alius Severianus in Gallia episcopus subscripsit concilio Regiensi, an. 439.

[Jacobus Severianus de disciplinis variis, Romæ in cod. monasterii Cryptæ-Ferratæ, teste Montfaucon. in *Bibl. bibliothec. manuscriptorum* I, pag. 200. HARL.]

Julius Severianus, rhetor, de quo dixi in *Bibl. Latina med. et inf. æt.* **FABR.** In ed. Mansi tom. IV, p. 203. Add. Julii Severiani *Syntomata rhetorices*, per Lucam Fruterium, Antwerp. 1589, 8, in *cat. biblioth. Leidensis*, pag. 270. — Julii Sever. *De 7 disciplinis libet* ms. in 4 *Perizon. Leidens.* *Vid.* catal. bibl. cit. p. 494, nr. 11, et Oxon. in cod. C. collegii Corporis Christi, sive nr. 1567, *cat. mss. Angliæ*, etc. I, 2, pag. 51. HARL.]

(a) Severiani, a Severo monacho nominati, in hæreticis sæc. vi numerantur. Secundum Montfaucon. *Bibl. biblioth. mssar.* pag. 645. In bibl. Bodlei. excerpta ex Philoponi libro *De dogmate Severianorum*, et *ibid.* pag. 647, Leontii monachi opuscula varia contra *Acephalos*, *Severianos*, etc., ac pag. 777. In cod. card. Radulphi Anastasii Sinaitæ *Syntagma inscriptionum ὀρθῶς*, et contra Severianos aliosque hæreticos. — Vindobon. in cod. LXXVII, Abucaræ confutatio hæresis *Acephalorum*, Severianorum, id est Jacobitarum. *Vid.* Kollar. ad Lambec. VII, p. 292. — De secta Jacobitar. *Vid.* Assenmann. *B. O.* tom. I, p. 424; II, p. 67, et tom. III, pag. 305 sqq., 355, 579, 585 sqq. etc., ac tom. IV multis locis. Item Schroeckh *christl. Kirchengesch.* tom. XVIII, p. 651 seq. — De Severianis add. Assenmann. *Bibl. Orient.* tom. III, pag. 379, 384, 457,

543. Confutantur a Nathanaele et Gabriele Tauratha. *ibid.* p. 224, 457. HARL.

(b) Add. paulo ante de illa aliisque ineditis homiliis adnotata. In Theodoriti dialogis *fragm.* Severiani. *Vid.* supra, vol. VIII, p. 291. — Fragmenta in permultis restant catenis Patrum aliisque collectionibus: sic in cod. CXII Cromwelli, s. nr. 291, *cat. mss. Angliæ*, etc. in codd. August. Vindel. *Vid.* Reiseri *Indic. mss.* p. 9 et 59. In codd. Coislin. *Vid.* Montfaucon. *Bibl. Coisl.* pag. 41, 42, 67, 76, 82, 83, 84, 263, 264, et sapius. — Venet. in cod. Marcian. *Vid.* *Catal. codd. Gr. Marc.* pag. 17, bis et 22, et cel. Morelli in *Bibl. msta. Gr. et Lat.* I, p. 50 et 52. — Florent. in codd. Laurent. *Vid.* Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, p. 102, 254, 303, 545, nr. 1. — in cod. Mazarin. *Vid.* Montf., — *Bibl. biblioth. mss.* — pag. 1309. HARL.

Severianus, Pelagianus episcopus, cujus filius Agricola in Angliam hæresin illam intulit, ut narrat Prosper ad an. 429, Florentio et Dionysio coss.

Omitto Severianum (Servianum aliis), quem paulo antequam moreretur, Adrianus occidi jussit nonagenarium, teste Dione; necnon Severianum, Gallum, temporibus Marci Antonini cæsum omnibus cum copiis ab Othryade, Persarum duce, de quo Lucianus in *Alexandro Pseudomante*, tom. I, p. 764 seqq.

SEVERIANI GABALITANI IN MUNDI CREATIONEM ORATIONES SEX

Vide inter Opera S. Joannis Chrysostomi nostræ editionis, volumine VI, col. 429.

Exstat Opp. Chrysostomi, tom. III, col. 425.

EJUSDEM SERMO DE PACE.

EJUSDEM ORATIO DE SERPENTE ÆNEO.

Vide ibid., col. 499.

MONITUM IN HOMILIAM SEQUEMTEM.

(GALLAND: *vel. Patr. Bibl. XIV, Append., p. 145.*)

Quam hic repræsentamus homiliam, in Epiphania Domini habita est, sive Constantinopoli, sive apud Gabalos, sive etiam alibi. Ostendit Christum omnibus omnia factum, omnes Ecclesiæ gradus suo munere et œconomia condecorasse. Eleganter ex vaticinio Ezechielis Baptistam magnum ostendit ascetam et vatem (a), aliaque multa oratio continet, quæ hominis ingenium et dexteritatem in interpretandis Scripturis commendant. Illud etiam apparet (b), Severiani temporibus in vigilia Epiphaniæ a vespera ad multam jam diem vigilatum fuisse, animi pietate corporis debilitatem vincente. Hanc quoque ex Mosquensibus codd. Græce edidit Matthæius.

(a) Num. 10, 11.

(b) Ex sine num. 11.

ΣΕΒΕΡΙΑΝΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΒΑΛΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ ⁽¹⁾.

SEVERIANI GABALORUM EPISCOPI ORATIO IN DEI APPARITIONEM.

1. Aperiat hodie omne os ad loquendum de Deo, et laudet omnis oratio eum qui de cælis affulsit Deus Verbum; omne os loquatur, omnis lingua pronuntiet, omnis anima choreas agat, psallat omnis terra. Hodie sermones lucis in die lucis filios lucis illustrant. Consonent cælestibus terrena; hymnum dicant cum virtutibus supra orbem positis ea quæ in orbe visuntur. Apparente enim veritate, id est cælesti rege, oportet universos conspirare in communem Domini universorum confessionem. Christi

Α' Ἀνοίγῃσθε σήμερον πᾶν στόμα πρὸς θεολογίαν, καὶ ἀνυμνεῖτω πᾶς λόγος τὸν ἐξ οὐρανῶν ἐπιλάμψαντα θεὸν Λόγον· πᾶν στόμα λαλεῖτω, πᾶσα γλῶσσα φθεγγέσθω, πᾶσα ψυχὴ χορευέτω, πᾶσα ἡ γῆ ψαλλέτω. Σήμερον λόγοι φωτὸς ἐν ἡμέρᾳ φωτὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς καταλάμπουσιν. Συμφωνεῖτω τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια· ὑμνεῖτω μετὰ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα. Ἄληθείας γὰρ ἐπιφανείσης καὶ βασιλείας ἐπουρανίου, πάντας δεῖ συνδραμεῖν εἰς κοινὴν τοῦ Δεσπότητος τῶν

(1) Ex cod. Mosq. 271, in 4° Biblioth. SS. synodi. ΜΑΤΤΘΑΙ.

ἀπάντων ὁμολογίαν. Χριστοῦ παρουσία, ἀληθινοῦ φωτός ἐπιδημία. Χριστοῦ παρουσία, τῆς οἰκουμένης πίστεως εὐεργεσία. Χριστοῦ παρουσία, τοῦ παντός κόσμου ἐλευθερία. Χριστός ἀνυμνεῖται, καὶ κόσμος ἀγιάζεται. Χριστός κηρύττεται, καὶ ἡ οἰκουμένη φωτίζεται. Χριστός περιαιγέλλεται, καὶ πᾶσα ψυχὴ τὸν οὐράνιον πόθον ἐνδέχεται. Ἐγγυαταί μου τὸν λόγον ἡ πείρα τῶν πραγμάτων.

Β. Ὅρα γὰρ μοι τὴν θεοπρεπῆ ταύτην τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, ὅρα τοῦ οὐρανοῦ πόθου τὴν ἀσβεστον λαμπάδα· ὅρα τοῦ σώματος τὴν φύσιν συναμύσσαν τῇ τῶν ἀγγέλων λειτουργίᾳ. Ἄνθρωποι ἀπὸ γῆς ὄντες, καὶ γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἀποστρεφόμενοι, τοῖς οὐρανοῖς συναμιλλῶνται νόμοις. Ἦρῆσαντο τοῦ σώματος τὴν φύσιν, ἐδέξαντο τῶν ἀγγέλων τὴν λειτουργίαν· τοιαύτη γὰρ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Πολιτεύεται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἔχει οὐρανίων πραγμάτων (2). Τί ἔργον τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλων; τὸ τῷ Θεῷ λειτουργεῖν. Τί ἔργον τῶν ἐπὶ γῆς ὁσίων; τὸ τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν. Ὡν τοίνυν ὁμότιμος ἡ λειτουργία, ὁμότιμος καὶ ἡ ἀξία. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν πνευματικὴν ἀνακρουόμενος λύραν, καὶ τὸν σωτήριον τῆς θεολογίας ἀνακηρύττων ὕμνον ἔλεγεν, ὡς ἀρτίως ὑπεψάλλομεν· Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐξίσπερψον ἡμᾶς, καὶ ἐπίσανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Γ. Οὐδέπω ἀπήνησεν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, καὶ οἱ πρόδρομοι τῆς βασιλείας ἐκέρυττον λέγοντες· Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχερς. Εἰπέ, ὦ Προφήτα, τηλαυγῶς, ὃ λέγεις· σαφήνισον, ὃ κηρύττεις. Ὅποιον ποιμένα λέγεις; πολλοὶ γὰρ ἐποίμαινον. Μωϋσῆς ποιμὴν ἦν, Ἀαρὼν ποιμὴν ἦν. Ἐποίμανες γὰρ, φησὶ, τὸν λαόν σου ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρὼν. Ποιμὴν ἦν καὶ ὁ Δαβὶδ· Ἐξελέξατο γὰρ, φησὶν, τὸν δοῦλον αὐτοῦ ποιμαίνειν Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Τί τοίνυν τῇ προσηγορίᾳ τοῦ ποιμένου κρύπτεις τὴν ἀξίαν τοῦ καταγγελλομένου; διόρισαι σαφῶς, ὃ λέγεις· εὐκρινεῖ καὶ ἀσυγχύτως χρῆσαι τῇ φωνῇ τοῦ κηρύγματος. Λέγεις· Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχερς· ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ· ὃ δὲ ποιμὴν οὐδέπω κηρύττει τοῦ μνησμένου τὴν ἀξίαν διὰ τὴν πρὸς ἄλλους ποιμένας ὁμωνυμίαν.

Δ. Τί οὖν; οὐδέπω ἐνόησας τὴν ἀξίαν, φησὶν; σαφηνίτω σοι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ καθημέρος ἐπὶ τῶν χειροῦσι, ἐμφάρηθι, ἐξέχειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθέ εἰς τὸ σώσαι ἡμᾶς. Ὅρᾳς πῶς ἅπασαν ἐθύμνωσεν τοῦ προφητευσομένου τὴν ἀξίαν; Ὅρᾳς, πῶς τῷ βασιλικῷ καὶ ὑπερκοσμικῷ θρόνῳ τὸν βασιλέα τῆς δόξης ἀπήγγειλεν ἐποχεῖσθαι τὸ νῦν; Ὅθεν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπιθεβαιῶν τοῦ Προφήτου τὴν πρόβῃσιν, βοᾷ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος· Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἄνθρωποι, φησὶν, λογικοὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπέγνωτε, καὶ ὡς ἄλογα πρόβατα τὸν ποιμένα γνωρίσατε.

¹ Psal. LXXIX, 4. ² ibid. 2. ³ Psal. LXXVI, 21. ⁴ Joan. x, 11.

(2) Forte ταγμάτων.

A est adventus, veri luminis est praesentia. Christi adventus, orbis totius beneficium. Christi praesentia, totius et mundi liberatio. Christus laudatur, et mundus sanctificatur: Christus praedicatur, et totus orbis illuminatur. Christus circumnuntiator, et omnis anima caeleste desiderium induit. Vadem mei sermonis sese rerum praebet experientia.

II. Attende, tu, mihi enim hanc Deo utique dignam Ecclesiae constitutionem; attende caelestis desiderii inextinguibilem lampadem; attende corporis naturam cum angelico ministerio una clarescentem. Homines qui de terra sunt, et terram incolunt, morosi caeteroquin, jam cum caelestibus certant institutis; abnegarunt corporis naturam, susceperunt angelicum ministerium: hujusmodi est enim Ecclesia Dei. Municipatum quidem habet in terra, sed ordinem servat caelestium operum. Quodnam opus est in caelis angelorum? Deo ministrare. Et quodnam opus sanctorum in terra? Deum laudibus efferre. Quorum ergo pari dignitate censetur ministerium, pari etiam dignitate censendum est meritum. Propterea beatus David spiritualem pulsans lyram, et salutarem evulgans divinitatis hymnum, dicebat, sicut nuper psallebamus: *Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvabimur*¹.

III. Nondum occurrerat rex gloriae, et praecursores regni praedicabant, dicentes: *Qui pascis Israel, attende*². Dic, o Propheta, dilucide quod ais; declara quod praedicas. Quem pastorem dicis? multi enim pascebant. Moyses pastor erat, Aaron pastor erat. *Pavisti enim*, inquit, *populum tuum in manu Moysis et Aaron*³. Pastor quoque erat David: *Elegit enim*, inquit, *servum suum pascere Jacob servum suum, et Israel hereditatem suam*⁴. Cur ergo appellatione pastoris occultas dignitatem enuntiat? Desini manifeste, quod ais. Clara et inconfusa utere praeconii voce. Dicis: *Qui pascis Israel, attende qui ducis velut ovem Joseph*⁵. At pastor necdum manifestam facit ejus qui innuitur dignitatem, propter communionem nominis cum caeteris pastoribus.

IV. Quid ergo? necdum intellexisti, inquit, dignitatem? manifesto tibi veritatem. *Qui sedes super cherubim, appare: excita potentatum tuum, et veni ad salvandum nos*⁶. Viden' quomodo universam explicaverit prophetati dignitatem? Viden' quomodo regio et mundanis rebus sublimiori throno gloriae regem nunc invectum nuntiaverit? Quapropter Salvator quoque confirmans Prophetiae praedictionem, clamat per evangelicam gratiam: *Ego sum pastor bonus*⁷. Quia enim, inquit, tanquam homines ratione praediti Deum non agnovistis, saltem tanquam irracionales oves pastorem agnoscite.

¹ Psal. LXXVII, 71. ² Psal. LXXIX, 2. ³ ibid.

V. Volens autem Propheta etiam fructum ostendere adventus hujus pastoris : *Excita, dixit, potentatum tuum, et veni ad salvandum nos*⁹. Apparitio enim Salvatoris, fons totius est beneficii. Apparuit itaque Redemptor orbis universi, omnia suscipiens in se, propter congruentem sibi bonitatem. Cum enim vidisset omnia quæ in hominibus sunt corruisse, et sacerdotium quod dederat Israeli, et prophetiam, et omnes prerogativas : ipse renovat per se ipsum dona sua. Quomodo vero? Audi.

VI. Factus est propheta, postquam adulterata est prophetia ab indignis, juxta quod scriptum est : *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus noster ex fratribus vestris, sicut me*⁹. Effectus est apostolus, secundum quod dictum est : *Considerate pontificem et apostolum vocationis nostræ Jesum*¹⁰. Effectus est etiam sacerdos sicut ait Hymnographus : *Tu es sacerdos in sæculum secundum ordinem Melchisedec*¹¹. Effectus est quoque diaconus, ut inquit generosus Paulus : *Dico enim Christum diaconum factum fuisse circumcisionis pro veritate Dei, ad complendas promissiones patrum*¹². Per omnem igitur transit ordinem. Effectus est pariter etiam lector. *Accipiens enim Isaiam legebat*¹³, sicut declarat Evangelium, quo etiam prophetæ confirmaret voces, et honoraret gradus ecclesiasticos. Fuit et rex, *Rex regum*¹⁴; ut inquit Nathanael : *Tu es Filius Dei; tu es rex Israel*¹⁵.

VII. Sed dicet fortasse quispiam circumstantium : Quid igitur ad me hominem sæcularem, si prophetiam et apostolatam et pontificatum Christus induit? quid ad me in sæculari statu positum? Maxime vero propter omnes homines factus est homo humanissimus ille. Ac si vis videre illum laicalem statum obeuntem propter te, reputa tecum et considera quæ jam dicenda sunt. Sine controversia qui baptizat nonne in ordine est sacerdotali; qui vero baptizatur, nonne in laicali gradu constitutus est? Attende igitur Joannem in gradu sacerdotis baptizantem, et Christum in laicali statu baptizatum. Hodie namque, fratres, hodie dispensationem subivit aquarum : non ex aquis sanctificatus, sed aquis sanctificationem indens. Joannes vicem gerebat sacerdotis; accedit Redemptor orbis ad baptizantem, is qui illustrat in Spiritu, rex ipse ad præcurso-rem, Deus ipse ad prophetam. Joannes, fratres, non ignorabat dignitatem propter dispensationem; non fefellit eum habitus corporis; non decepit eum apparens caro; quin potius illustravit eum occulta virtus, quam ignorantibus quoque prædicabat. Lucerna quippe sancta erat vir ille admirandus : lucerna de qua : *Paravi lucernam Christo meo*¹⁶, per Prophetam prædictum fuerat. Lucerna vero Joannes prænomi-

E'. Βουλόμενος δὲ ὁ Προφήτης καὶ τὸν καρπὸν ἐπιδειξάι τῆς τοῦ ποιμένος ἐπιδημίας· Ἐξέγειρον, φησιν, τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. Ἡ γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνεια πηγὴ πάσης εὐεργεσίας. Ἐπεφάνη τοίνυν ὁ λυτρωτῆς πάσης τῆς οἰκουμένης, πάντα ἀναλαβὼν εἰς ἑαυτὸν διὰ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις διαπεσόντα, καὶ τὴν ἱερωσύνην, ἣν δέδωκεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν προφητείαν, καὶ πάντα τὰ ἐξαιρέτα, αὐτὸς ἀνακαινίζει· δι' ἑαυτοῦ τὰ ἑαυτοῦ δῶρα· καὶ πῶς; Ἄκουε.

Γ'. Ἐγένετο προφήτης, ἐπειδὴ ἐνοθεύθη ἡ προφητεία παρὰ τῶν ἀναξίων, καθὼς γέγραπται· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Γίνεται ἀπόστολος κατὰ τὸ ἐρημιζόμενον· Καταροήσατε τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς κλήσεως ἡμῶν Ἰησοῦν. Γίνεται καὶ ἱερεὺς, καθὰ φησιν ὁ Ὑμνογράφος· Σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Γίνεται καὶ διάκονος, ὡς φησιν ὁ γενναῖος Παῦλος· Λέγω γὰρ Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων. Διὰ πάσης οὖν ὁδοῦ τὰς τάξεως. Γίνεται πάλιν καὶ ἀναγνώστης. Λαβὼν γὰρ τὸν Ἑσαίαν ἀνεγίνωσκεν, ὡς δείκνυσι τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα καὶ τοῦ προφήτου τὰς φωνὰς βεβαιώσῃ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς βαθμοὺς τιμήσῃ. Ἐγένετο καὶ βασιλεὺς, Ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων· ὡς φησιν ὁ Ναθαναήλ· Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

Ζ'. Ἄλλ' ἔρει τις ἴσως τῶν περιεσιῶτων· Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τὸν λαϊκὸν, εἰ προφητεῖαν καὶ ἀποστολήν καὶ ἀρχιερωσύνην ἐνεδύσατο; τί πρὸς ἐμὲ τὸν ἐν λαϊκῇ τάξει κατηλεγμένον; Μάλιστα μὲν διὰ πάντας ἀνθρώπους γέγονεν ἀνθρωπος ὁ φιλόανθρωπος. Εἰ δὲ βούλει αὐτὸν καὶ λαϊκοῦ τῆς ὑπερχόμενον ἰδεῖν διὰ σὲ, ἀνάκρινον παρὰ σὲ (3) αὐτῷ καὶ σκόπησον τὰ βηθησόμενα. Ὁμολογουμένως ὁ βαπτίζων οὐκ ἐν χώρᾳ ἐστίν τοῦ ἱερέως, ὁ δὲ βαπτιζόμενος, οὐκ ἐν τάξει τοῦ λαϊκοῦ καθέστηκεν; Ὅρα οὖν Ἰωάννην ἐν τάξει ἱερέως βαπτίζοντα, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν λαϊκῷ τάγματι βαπτιζόμενον. Σήμερον γὰρ, ἀδελφοί, σήμερον τὴν διὰ τῶν ὑδάτων ὑπῆλθεν οἰκονομίαν. Οὐκ ἐκ τῶν ὑδάτων ἀγιαζόμενος, ἀλλὰ τοῖς ὕδασι τὸν ἀγιασμὸν παρεχόμενος. Ἰωάννης ἐπλήρου τὸ σχῆμα τὸ ἱερατικὸν, προσέρχεται ὁ λυτρωτῆς τῆς οἰκουμένης τῷ βαπτίζοντι, ὁ φωτίζων ἐν Πνεύματι, ὁ βασιλεὺς τῷ προδρόμῳ, ὁ Θεὸς τῷ προφήτῃ. Ἰωάννης, ἀδελφοί, οὐκ ἠγνόησεν τὴν ἀξίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν· οὐκ ἔσφαλεν αὐτὸν τὸ σχῆμα τοῦ σώματος· οὐκ ἠπάτησεν αὐτὸν ἡ φαινόμενη σὰρξ, ἀλλὰ περιέλαμπεν αὐτὸν ἡ κρυπτομένη δύναμις, ἣν καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐκήρυττεν. Λύχνος γὰρ ἦν ἅγιος ὁ θαυμασιος· λύχνος, περὶ οὗ· Ἠτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου, διὰ τοῦ Προφήτου προεῖρηται. Λύχνος δὲ ὁ Ἰωάννης προσηγο-

⁹ Psal. lxxix, 2. ⁹ Deut. xviii, 15. ¹⁰ Hebr. iii, 4. ¹¹ Psal. cix, 4. ¹² Rom. xv, 8. ¹³ Luc. iv, 17. ¹⁴ I Tim. vi, 15. ¹⁵ Joan. i, 49. ¹⁶ Psal. cxxx, 17.

(3) Forte σοί, ex errore typogr.

ρευται, οὐκ ἐπειδὴ τῷ Θεῷ Λόγῳ, τῷ φωτὶ τῆς ἀλη-
θειας, χρεία ἦν τῆς ἀπὸ τοῦ λύχνου προσθήκης·
ἥλιος γὰρ ἦν δικαιοσύνης· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἐν σαρκὶ
κρυπτόμενον Κύριον ἐγνώριζεν, ὡς ἐν νυκτὶ, τῇ Ἰου-
δαϊκῇ καταστάσει, τὸν λύχνον ἀπαστράπτων τοῦ θείου
Λόγου. Καλεῖται οὖν λύχνος εἰκότως.

Η'. Καὶ ὁρᾶτε τὸ θαυμαστὸν, ἀδελφοί. Ὅτε παρῆλ-
θεν ἐπὶ τὴν Ἐσαρκον οἰκονομίαν ὁ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδη-
μίας Δεσπότης, ἄνθρωπος διὰ φιλανθρωπίαν γενό-
μενος, καὶ ἦν ξένον θαῦμα, ὅτι Θεὸς ἐν ἀνθρώποις,
ἐν δούλοις ὁ Δεσπότης, μετὰ τῶν ποιημάτων ὁ ποιη-
τῆς, ὁ ἀγιάζων μετὰ τῶν ἀγιαζομένων· τότε ὁ Ἰωάν-
νης κρῦπτει τὴν ἀξίαν, καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον θαῦμα· ἦν
ἰδεῖν τὸν λύχνον δεχόμενον τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης
Ἰησοῦν. Τὸν γὰρ ἀπάντων Λυτρωτὴν Κύριον ὁ λυ-
τρώσεως δεόμενος ἄνθρωπος ἐβάπτιζεν, οὐ τὴν
προσαχθεὶς, ἀλλὰ προστάγματι δουλωθεὶς. Τότε δὴ
τότε συνέδραμον δύο προφητικαὶ φωναί· *Φωνὴ βοῶν-
τος ἐν τῇ ἐρήμῳ*· καὶ, *Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὕδα-
των*. Ὁ κήρυξ τῆς ἀληθείας ἐβόα, καὶ Ὁ Θεὸς τῆς
δόξης ἐβρόντα. Καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ προσκυνητὴ Τριάς
τὴν αὐτῆς δόξαν ἀστράπτουσα. Πατὴρ ἄνωθεν τὸν
Υἱὸν κρῦπτων, Υἱὸς κάτωθεν τὴν οἰκονομίαν πλη-
ρῶν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισφραγίζων τὴν θεοπρεπῆ
μυσταγωγίαν. Καὶ φωνὴ τὸσαύτη γίνεταί· μαρτυροῦν-
τος ἄνωθεν τοῦ Πατρὸς τῷ ἑαυτοῦ Μονογενεῖ, ὡς
σχισθῆναι ἄνωθεν τοὺς οὐρανοὺς. *Ἀναβαίνοντος*
γὰρ, *φρσι, τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ἐσχίσθη-
σαν οἱ οὐρανοί*. Οὐ γὰρ ἤνεγκαν τὴν φωνὴν τῆς τσο-
αύτης μαρτυρίας, φρίζαντες τὴν ἔνθεον οἰκονομίαν.

Θ'. Ἄλλ' ὄρα τὸ θαυμαστὸν. Ἡ φωνὴ αὕτη τοὺς
οὐρανοὺς ἐσχισεν, καὶ αἱρετικούς οὐκ ἐφόβησεν· *Οὐ-
τός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε*.
Ἐπειδὴ προέλαβεν νόμος κηρύττων, καὶ προφηταὶ
εὐαγγελιζόμενοι, ἵνα μή τις τῇ προτέρῃ καταστάσει
τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρίας ἐπίμενος, ἀπόσῃται τὸν
ζυγὸν τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἡ θεία φωνὴ διέκρι-
νεν τὸ οἰκετικὸν ἀπὸ τῶν δεσποτικῶν ἀξιωμάτων.
Αὐτοῦ ἀκούετε, δηλονότι τοῦ Χριστοῦ. *Πλήρωμα*
γὰρ *νόμου Χριστός*, πλήρωμα τῶν ἀγαθῶν Χριστός.
Εἰ γὰρ καὶ προέλαβον ἐν τῷ νόμῳ τῷ Μωσαϊκῷ αἱ
εὐλογίαι, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐντελεῖς, ἐκδεχόμεναι τὸν
Κύριον ἡμῶν, περὶ οὗ φησιν ὁ Παῦλος· *Πλήρωμα*
νόμου Χριστός. Καὶ θέλεις, ἐκ πράγματος ἐναργοῦς
παραστήσω σοι τὴν ἀλήθειαν ἐγγυον τῶν εἰρημένων;
Πρόσεχε ἀκριδῶς. Κελεύει Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης με-
ρισθῆναι τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὰς μὲν
ἕξ φυλάς ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνάγει τὸ Γηβὰλ, τὰς δὲ ἐτέ-
ρας ἕξ εἰς τὸ ὄρος τὸ Γαρίζειν, καὶ κελεύει τὰς μὲν
εὐλογεῖν, τὰς δὲ καταρᾶσθαι. Εὐλογεῖν μὲν τοὺς κατ-
ορθοῦντας τὸν νόμον, καταρᾶσθαι δὲ τοὺς παραβαί-
ωντας. Τί οὖν; Ἐπὶ μὲν τῶν καταρῶν ἀπασῶν ἦν
ἐπαγόμενον ἐπισφράγισμα· *Ἐροῦσι γὰρ οἱ Λευῖται·*
Ἐπικατάρατος ὁ ἐγκαταλιμπάνων τὸν νόμον, καὶ
ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· Ἀμήν. Ἐπικατάρατος ὁ δου-

natus est; non quia Deo Verbo, lumini, Inquam,
veritatis, opus esset accessione lucernæ, sol enim
erat iustitiæ; at quia occultatum in carne Domi-
num, cognitum faciebat, tanquam in nocte, Judai-
cæ reipublicæ, lucernam illuminans Verbi divini.
Vocatur igitur lucerna merito.

VIII. Videte porro rem mirabilem, fratres. Quan-
do processit ad incarnationis dispensationem Do-
minus qui nobiscum conversatus est, homo propter
benignissimam humanitatem factus, eratque stu-
pendum miraculum, Deum versari inter homines,
cum servis Dominum, cum creaturis creatorem,
sanctificatorem cum sanctificatis: tunc Joannes
prædicat illius dignitatem, licebatque videre prodigium
supra omnem opinionem; licebat, inquam,
videre lucernam suscipientem solem iustitiæ Jesum.
Universorum enim redemptorem Dominum, qui
redemptione indigebat homo baptizabat, non teme-
rario ausu rem aggressus, sed mandato subserviens.
Tunc enim vero, tunc concurrerunt duæ prophe-
ticæ voces: *Vox clamantis in deserto* ¹⁷, et, *Vox Do-
mini super aquas* ¹⁸. Præco veritatis clamabat, et
Deus majestatis intonuit ¹⁹. Eratque ibi adoranda
Trinitas, quæ gloriam suam adfulgere faciebat. Pa-
ter supra Filium prædicans, Filius infra dispensa-
tionem implens, Spiritus sanctus, quasi sigillo suo
confirmans Deo dignam institutionem. Et usque
adeo magna facta est vox, Patre desuper Unigenito
suo testimonium perhibente, ut aperti fuerint cæli
desuper. *Ascendente enim, ait, Jesu de aqua, scissi
sunt cæli* ²⁰. Non enim tulerunt vocem tanti testi-
monii, horrentes divinam dispensationem.

IX. Sed advertite prodigium. Ea vox cælos scidit,
et hæreticos non perculit: *Hic est Filius meus dile-
ctus* ²¹, *ipsi auscultate* ²². Quia præoccupaverat lex
edicens, et prophetae evangelizantes, ne quis se-
cutus priorem Judaici cultus institutionem, repel-
leret evangelicæ gratiæ jugum, divina vox distinxit
herilem a famuli dignitatibus. *Ipsi auscultate*, Chri-
sto videlicet. *Plenitudo enim legis Christus* ²³, pleni-
tudo bonorum Christus. Etsi enim præcesserunt in
lege Mosaica benedictiones, at non erant perfectæ,
expectantes Dominum nostrum: de quo Paulus
ait: *Plenitudo legis Christus*. Vin' ex re manifesta
exhibeam tibi veritatem vadem dictorum? Attende
diligenter. Jubet Moyses legislator dividi duodecim
tribus Israel, et sex quidem tribus in montem du-
cit Gebal, reliquas vero sex, in Garizin montem,
mandatque ut aliæ benedicant, aliæ maledicant. Be-
nedicant legis observatores, transgressores maledi-
cant. Quid ergo? In omnibus maledictionibus in-
dutum erat veluti quoddam sigillum: *Dicent enim
Levitæ: Maledictus qui deseruerit legem; et dicet
omnis populus, Amen. Maledictus qui colit deos alio-
nos; et dicet omnis populus, Amen* ²⁴. Atque in quo-
que præcepto impendet Amen transgressoribus. In
benedictionibus vero ait, dicent Levitæ: *Benedictus*

¹⁷ Isai. xl, 3. ¹⁸ Psal. xxviii, 3. ¹⁹ ibid. ²⁰ Matth. iii, 16. ²¹ ibid. 18. ²² Matth. xvii, 5 | Petr.,
i, 17. ²³ Rom. xiii, 10. ²⁴ Deut. xxvii, 26, 15.

qui custodit legem Domini; benedictus in agro, benedictus in civitate ²⁵, et nusquam in ulla benedictione Amen comparet. Cur igitur maledictiones sigillum suscipiunt, benedictiones vero non item? Quid sibi vult hoc symbolum, quid innuit hoc ænigma? Lex sententias executioni mandabat, benedictionum autem confirmator est Christus. Et quia oportebat quæ legis sunt propria legi asserere, et quod proprium est evangelicæ gratiæ, gratiæ reservari, propterea remanserunt benedictiones deinceps expectantes Amen.

Ἰδια δοθῆναι τῷ νόμῳ, τὸ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος ἁμῶν προσθήκην τὸ λοιπὸν ἐπιζητεῖν.

X. Ac ne cui coactus videatur sermo noster, quin potius ex ipsamet veritate testimonium haberet, audi Paulum dicentem: *Dominus autem noster Jesus Christus non fuit utique et minime, sed utique in ipso fuit. Quotquot enim sunt pollicitationes Dei in illo, ipsum utique; et per illum, ipsum Amen; ad gloriam Deo* ²⁶. Hinc licet intelligere iterum quod dictum ab Apostolo fuit: *Quia cum mortui essemus peccatis et preputio carnis nostræ, convivificavit in illo, indulgens nobis omnia peccata nostra, obliterans contrariam nobis chirographum, quod adversabatur nobis* ²⁷. Cujusmodi chirographum? Hinc habes rei demonstrationem. Quando enim recensuit lex maledictiones, ipsum populi Amen, subscriptio quædam erat audientium. Jesus quippe erat plenitudo benedictionum, qui in Jordane apparuit, qui prophetiam Isaïæ in seipso complevit. Dixit enim Isaïas: *Exsultent deserta Jordanis, quia gloria Libani data est ei, et honor Carmeli* ²⁸. Dictum quidem obscurum, quod tamen per gratiam declaratur.

XI. Libanum vocat Scriptura illius temporis Jerusalem. Neque existimes coactam esse hanc sententiam. Ezechiel testatur de Nabuchodonosor rege. Dixit enim: *Aquila magna magnarum alarum, quæ alas expansas habet et plena est unquium, venit in Libanum, et accepit electa cedrorum Libani, et adduxit in Babylonem* ²⁹. Quid vero electa sunt? Quandoquidem vinctum Sedeciam regem abduxit, et Joachim et pontifices: hæc erant electa Libani, quæ Babylonem adduxit. Quid est ergo illud: *Et gloria Libani data est ei, et honor Carmeli*. Quis vero honor? Audi veluti in transitu. Elias propheta erat honor Carmeli. Erat quippe in Carmelo Elias. Quia igitur prodiit Joannes in spiritu et virtute Eliæ ³⁰: propterea dicit datum eremo honorem Carmeli, de quo inquit Salvator: *Et si vultis suscipere, ipse est Elias qui venturus est* ³¹. Quia igitur aliquando Elias

λεῶν θεοῖς ἀλλοτριῶς, καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός. Ἄμην. Καὶ ἐφ' ἐκάστη ἐντολῇ ἐπίκειται τὸ Ἄμην τοῖς παραβαίνουσι. Ἐπὶ δὲ ταῖς εὐλογίαις ἐροῦσι, φησὶν, οἱ Λευῖται· *Εὐλογημένος ὁ φυλάσσων τὸν νόμον Κυρίου, εὐλογημένος ἐν ἀγρῷ, εὐλογημένος ἐν πόλει, καὶ οὐδαμῶς τὸ Ἄμην ἐν οὐδεμιᾷ τῶν εὐλογιῶν. Τί οὖν αἱ κατάραι λαμβάνουσι τὸ ἐπισφράγισμα, αἱ δὲ εὐλογίαι οὐ δέχονται τὴν σφραγίδα; Τί βούλεται τὸ σύνθημα; τί ἐρμηνεύει τὸ αἶνιγμα; τῶν ἀποβάσεων πληρωτὴς ἦν ὁ νόμος, τῶν δὲ εὐλογιῶν βεβαιωτὴς Ἰησοῦς. Ἐπειδὴ δὲ εἶδε τὰ μὲν τοῦ νόμου φυλαχθῆναι τῇ χάριτι, ἔμειναν αἱ εὐλογίαι, τὴν τοῦ*

Γ. Ἦνα δὲ μὴ δόξῃ τις βεβιασμένον εἶναι τὸν λόγον ἀλλὰ μάλλον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας μεμαρτυρημένον, ἀκούε Παύλου λέγοντος· *Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν. Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τὸ ναὶ καὶ δι' αὐτοῦ, τὸ Ἄμην πρὸς δόξαν τῷ Θεῷ. Ἐνεσθῆεν ἔστιν νοῆσαι πάλιν τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· Ὅτι νεκροὺς ἡμᾶς διὰ τὰς τοῖς παραπτώμασιν καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, συνεξωπολιοῦσεν ἐν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ ἦν ἡμῖν ὑπερασπίον. Ποῖον χειρόγραφον; ἔχεις τοῦτο τὴν ἀπόδειξιν. Ὅτι γὰρ ὑπηγόρευσε τὰς κατάρας ὁ νόμος, τὸ Ἄμην τοῦ λαοῦ ὑπογραφή ἦν τῶν ἀκούοντων. Ἰησοῦς γὰρ ἦν τὸ πλήρωμα τῶν εὐλογιῶν, ὃ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου φωνεῖς, ὃ τὴν προφητείαν Ἡσαίου εἰς ἑαυτὸν πληρώσας. Ἐλεγε γὰρ Ἡσαίας· Ἀγαλλιάσθω τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου, δεῖ ἡ δόξα Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Τὸ βῆμα ἀσάφες, σαφηνίζεται διὰ τῆς χάριτος.*

ΙΑ. Λιβανον καλεῖ ἡ Γραφή τὴν Ἱερουσαλήμ τὸ τνηχῆντα. Καὶ μὴ νομίσης βεβιασμένον εἶναι τὸν λόγον. Ἰεζεκιὴλ μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσωρ τοῦ βασιλέως. *Ἐλεγε γὰρ· Ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπτερότερος, ὁ ἐκτεταμένος ταῖς πτέρυξιν, καὶ πλήρης δυνάμων, ἦλθεν εἰς τὸν Λιβανον, καὶ ἔλαβεν τὰ ἐκλεκτὰ τῆς κέδρου τοῦ Λιβάνου, καὶ ἀπήγαγεν εἰς Βαβυλῶνα. Τὰ δὲ ἐκλεκτὰ τίνα ἦν; Ἐπειδὴ Σεδεκίαν δῆσας ἀπήγαγεν τὸν βασιλέα καὶ τὸν Ἰωακείμ καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, ταῦτα ἦν τὰ ἐκλεκτὰ τοῦ Λιβάνου, καὶ ἀπήγαγεν εἰς Βαβυλῶνα. Τί οὖν ἔστιν τὸ· Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ; Ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ προφητεία πᾶσα μετέβη εἰς τὸν Ἰωάννην, καὶ πᾶσα ἡ Ἱεροσόλυμα, καταλιπούσα τὸ θυσιαστήριον, ἐξήρχετο ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, προλαβὼν ὁ προφήτης λέγει περὶ τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰορδάνου· Ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Καὶ τίς ἡ τιμὴ; Ἄκουε, ὡς ἐν παραδρομῇ. Ἥλιος ἦν ὁ προφήτης ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Ἥλιος γὰρ ἦν ἐν τῷ Καρμῆλῳ. Ἐπεὶ οὖν προῆλθεν Ἰωάννης ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἥλου, διὰ τοῦτο φησὶν·*

²⁵ Deut. xxviii, 1, 3. ²⁶ II Cor. 1, 19, 20. ²⁷ Coloss. ii, 13, 14. ²⁸ Isai. xxxv, 1, 2. ²⁹ Ezech. vii, 3, 4. ³⁰ Luc. 1, 17. ³¹ Matth. xi, 14.

Ἐδόθη ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου τῇ ἐρήμῳ, περὶ οὗ φησὶν ὁ Σωτὴρ· Καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτὸς ἐστὶν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ἐπεὶ οὖν ποτὲ μὲν Ἡλίας ᾤκει τὸν Κάρμηλον, νῦν δὲ Ἰωάννης τὴν ἔρημον, εἰκότως φησὶν· Ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου.

IB. Nūn δὲ, ἀδελφοί, ἡ δόξα ἐκεῖνη οὐ τὴν ἔρημον μόνην ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην ᾤκασαν. Σήμερον γὰρ πανταχοῦ τῆς γῆς ὕμνοι καὶ θεολογίαι· ἀπὸ ἐσπέρας μέχρι τῆς δεῦρο ἐστήκασιν ἄνθρωποι, καὶ ὕμνοις τὸν ὕπνον ἐνίκησαν· καὶ ἡ χάρις ἐδείκνυτο, καὶ ἡ φύσις οὐκ ἠλέγχετο. Καὶ μάλα εἰκότως. Ὡσπερ γὰρ σίδηρος, περὶ προσομιλήσας, ὃ μὲν ἦν, οὐκέτι φαίνεται, ὃ δὲ οὐκ ἦν, ἐπενδύεται, οὐ τὴν φύσιν ἀποτιθέμενος, ἀλλ' ἐπὶ τὴν φύσιν τὴν λαμπρότητα δεξιόμενος· οὕτως καὶ ἡμεῖς καταξιοθίντες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡρνησάμεθα τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν, καὶ ἐνεδυσάμεθα τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία διόλου λάμπουσα, καὶ πληροῦται ἐπ' αὐτῇ τό· Ἐγένετο ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα μία. Οὐκ εἶχεν ἡ νύξ σκότος, τῇ θεολογίᾳ φωτιζόμενος (4). Οὐκ εἶχεν ἡ νύξ σκότος· τῷ γὰρ θεῷ Λόγῳ κατελάμπετο κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ· Καὶ νῦν φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου, ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ νῦν ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται. Τοσοῦτον φῶς, τοσοῦτον κάλλος περιαστρέπτει τὴν Ἐκκλησίαν. Γένοιο δὲ ἡμεῖς, ἀδελφοί, θεῷ χάριτι πάντοτε καταλαμπομένους τῷ παναγίῳ Θεῷ δόξαν ἀναπέμπειν· ᾧ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

⁴ Gen. 1, 5. ⁵ Psal. cxxviii, 11, 12.

(4) Φωτιζομένην puto legendum, vel φωτιζόμενον.

(5) Videntur vigilasse a vespere ad inultam jam diem veteres in festo Epiphaniæ.

DE SEQUENTI HOMILIA MONITUM.

(M^{AI} Spicil. Rom. X, p. 221.)

In codice prisco Sessoriano, observante P. Amatore, nec non in alio exemplari homilia exstat De Kalendis Januarii, cui sancti Severiani nomen inscriptum est. Hunc ego sermonem, facta collatione, diversum esse comperiebam a sermonibus per easdem Kalendas dictis 1. S. Augustini serm. XCVII, et XCVIII; 2. S. Petri Chrysologi serm. CLV; 3. S. Ambrosii serm. VII; 4. S. Asterii Amaseni apud Combesium Nov. auct. t. I, p. 65 (Patrol. Gr. t. XL); 5. S. Maximi Taurin. serm. XVI; 6. Attonis Vercell. serm. III, apud me Scrip. vet. t. VI, part. II, p. 13. Quid agerem? Satisne quævisisse me de hoc scripto crederem, an ipsum adhuc suspicarer alicubi editum, sive sub Severiani sive sub cujuscumque alterius nomine? Certe de Gabalitano episcopo Sezeriano vix cogitandum putabam, etenim Latina elocutio talis est, quæ de Græco fonte manare non videtur. Num Severini potius nomen sub Severiano latere arbitrarer, quæ reapse commutatio in nonnullis codicibus fit, ubi aliquot S. Petri Chrysologi sermones, modo Severino inscribuntur modo Severiano? Verumtamen ne Severini quidem episcopi ullus quod sciam sermo exstat. Nam Severini sententiæ illæ a Sirmundo Opp. t. II, editæ, et a Pezio Thesaur. anecd. t. IV, ceu ineditæ repetitæ (quanquam is postea errorem suum agnovit) nihil habent quod ad hunc referri sermonem queat. Verumtamen ne pretiosum fugientis vitæ tempus in hac meditatione diutius tererem, hic velut in libri angulo eruditum hunc sermonculum collocare decrevi, de quo otiosiores et curiosiores homines pro sua industria disquirent et judicabunt.

SEVERIANI EPISCOPI HOMILIA DE PYTHONIBUS ET MALEFICIIS.

Evangelica modo claudenda nobis tuba (6) est, A modo tacendi nobis sunt apostolici sensus, ut illa tantum lamentationis propheticæ resonet cantilena, quæ dicit : *Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est* ²⁶. Renovatur dolor pontificis Christiani, quando gentilium error nec veterescit tempore, nec tanto fidei fulgore dispergitur. Ecce veniunt dies, ecce Kalendæ veniunt, et tota dæmonum pompa procedit, idolorum tota producit officina, et sacrilegio vetusto anni novitas consecratur. Figurant Saturnum, faciunt Jovem, formant Herculem, exponunt cum venantibus (7) suis Dianam, circumducunt Vulcanum verbis anhelantem turpitudines suas, et plura quorum quia portenta sunt, nomina sunt tacenda; quorum deformitates quia natura non habet, creatura nescit, fingere ars laborat. Præterea vestiuntur homines in pecudes, et in feminas viros vertunt, honestatem rident, violant iudicia, censuram publicam rident, illudunt sæculo teste, et dicunt se facientes ista joculari. Non sunt joca, sed sunt crimina. In idolum transfiguratur homo. Et si ire ad idola crimen est, esse idolum quid videtur? Ad Dei imaginem factus est homo. Quidquid in te impie propria deformitate intuleris, ad Dei pertendit injuriam. Plane non sunt hæc usquequaque tua vota, sed ex parte maxima sunt iudicia Dei, ut eorum, quorum per Deum perit cultus, per te sæculorum pertendantur et maneat turpido.

Namque talium deorum facies ut pernigrari possint, carbo deficit; et ut eorum habitus pleno cumuletur horrore, palææ, pelles, panni, stercora, toto sæculo perquiruntur; et quidquid est confusionis humanæ, in eorum facie collocatur. Et pejus operantur qui gyrant bestiola sua ubi ignem accen-

dunt, et in tali insania confidunt; putant bonum opus facere sibi, et sic incurrunt grave delictum. Quia ille inter tales deos magnificentior creditur, qui inter turpes turpior invenitur. Et ille magnificus habetur, quem pro deformitate singulari potuerint ipsa monstra mirari. Impletum est in illis propheticum maledictum : *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* ²⁸. Et hoc Christiani vident, Christiani expectant (8), admittunt in domos suas, Christiani in domibus suis recipiunt? immemores illius apostolici dicti : *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte* ²⁸.

Sed dicis : Qui faciunt ea, moriantur. Non te excusat sermo quem voluntas accusat, nec separat officium quem constringit et adjungit assensus. Audi quid sequitur : *Non solum qui faciunt ea, sed et qui consentiunt facientibus* ²⁷. Rogo vos, vel inter mala cessate mala. Credite, credite, deficerent, si ea Christianorum simulatio non transiret (9). Fugite ista, o Christiani, fugite; claudite vos ut non videatis talia insanientes; claudite vos vestrasque domos, quia Deus qui in occulto videt, circumveniri non potest in aperto. *Exite, exite, sicut dixit propheta, de medio eorum, et separamini ab eis, et ne immundum tetigeritis* ²⁹ : ut tandem nostro respiciant studio, qui hactenus nostro colludio sunt decepti. Fugite ergo dæmonica ista, si divina desideratis audire.

Exin continuatur in uno e codicibus, tanquam pars prædicti sermonis sic : Quamquam non dubitem vos, charissimi, per paternam sollicitudinem, etc., qui videlicet est S. Maximi sermo decimus sextus in Romana Bruni editione, perperam in codice cum Severiano contextus.

²⁶ Psal. xxxviii, 3. ²⁷ Psal. cxiii, 8. ²⁸ Rom. i, 32. ²⁹ ibid. ³⁰ Isa. lxi, 41; II Cor. vi, 17.

(6) In alio codice lectio pro tuba.

(7) Codd. vernantibus.

(8) Ita codd. pro spectant, ut alibi.

(9) Nempe toleraret.

SEVERIANI HOMILIA

De sigillis librorum, et quomodo Filius Patri, Pater Filio offerat, ac de Servatoris incarnatione.

Vide inter Opera S. Joannis Chrysostomi nostræ editionis, tom. XII, col. 539.

EJUSDEM HOMILIA CONTRA JUDEOS.

Vide ubi supra, tom. X, col. 793.

EJUSDEM SERMONES XV

Ex Armenicis codicibus Venetiis anno 1827, curante Auchero, editi.

Vide ad annum supra positum hujusce Patrologiæ seriem mere Orientalem.

ANNO DOMINI CDXII

THEOPHILUS

ALEXANDRINUS EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND., *Veterum Patrum Biblioth.*, t. VII, Proleg., p. xxvii.)

I. Longum esset ire per singula, quæ de Theophilo Ecclesiæ Alexandrinæ antistite veteres litteris tradidere. Neque nostri demum instituti ratio id patitur, quin et ab ejusmodi munere pensoque absolvendo nos prohibet omnino, cum nostra tantummodo intersit, ea summam attingere, quæ temporis notationem præcipue respiciunt. Anno itaque 585 Arcadio Augusto primum et Bautone coss., teste Socrate (a), sublato ex hac luce Timotheo de quo superius verba fecimus, mense Julio desinente, Theophilus sacerdotii administrationem suscepit. Eo instante atque admittente funditus excisum celeberrimum Serapidis templum: quod contigisse anno 391 pluribus ostendit Pagi (b). Rem fuse describunt præ cæteris Theodoritus (c), Socrates (d) et Sozomenus (e): neque de hujusmodi facinore siluit Eunapius (f). Exinde vero profani cultus idolorum reliquias per Ægyptum delevit.

A Anno circiter 392 synodus Capuana ob sedis Alexandrinæ præcipuam in Oriente auctoritatem ipsum delegit ad componendum dissidium inter Flavianum et Evagrium, Paulino demortuo in episcopatu Antiocheno suffectum: ejus tamen iudicium Flavianus admittere noluit. Qua de re sanctus Ambrosius ad eundem Theophilum scribens (g): *Non habet, inquit, quod urgeat Evagrius; habet quod metuat Flavianus, ideoque refugit examen. Dent fratres veniam dolori justo, quia propter ipsos universus orbis concutitur; et illi tamen nostro non compatiuntur dolori.* Plura item legas apud Socratem (h) et Sozomenum (i). Interfuit præterea concilio Constantinopolitano, desinente anno 394 coacto, ubi Agapii et Bagadii controversia de Bostresi episcopatu agitata. Videsis Zonaram (j) et Balsamonem (k). Quatuor post annos Constantinopolium remeavit ad inaugurandum sanctum Joannem Chry-

(a) Socrat. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 12.

(b) Pagi ad ann. 389, § 12 seq.

(c) Theodor. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 22.

(d) Socrat. lib. v, cap. 16.

(e) Sozom. lib. vii, cap. 15.

(f) Eunap. *Vit. philos.* cap. 4, pag. 64 seq.

(g) Ambr. epist. 56, § 1, Opp. tom. II, pag. 1006.

(h) Socrat. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 15.

(i) Sozom. lib. vii, cap. 15.

(j) Zonar. in Can., pag. 525.

(k) Balsam. in Can., pag. 761.

nostomum in illius regiæ urbis præsullem recens electum : quem tamen deinceps acriter est insectatus, et in synodo Quercensi anno 403 exauctorandum curavit. Denique lethargia correptus supremum diem clausit anno 412, Idibus Octobris, Honorio IX et Theodosio V coss., ut scribit Socrates (a) : adeoque totos xxvii annos tresque menses haud completos Ecclesiam rexit Alexandrinam.

II. Complura litteris consignasse Theophilum, tum ex iis quæ hodiernum integra superant, tum vero ex eorum fragmentis quæ interciderunt, apud veteres servatis, intelligimus. Horum autem præcipua tantum breviter hic recensere; reliqua vero prætermittimus, internoscenda ex inscriptionibus quæ fontes aperiuere unde illa potissimum hausimus. Itaque inter Theophili scripta principem locum obtinet ejus *Cyclus paschalis quadringentorum octodecim annorum*, ut ait Cyrillus; auctoris nepos et successor (b). Quam quidem periodum paschalem Theodosii Magni rogatu contexit, cum nondum esset episcopus, eidemque Augusto dicavit. At vero *ne forte tot annorum congeries aut fastidium cognoscendi, aut pigritiam describendi quibusdam afferret*, laterculum centum annorum composuit a primo anno consulatus ejusdem Theodosii, Christi vulgari 380, initium ducens, ut ex eodem Cyrillo erudimur (c). De hujusmodi autem Theophili cyclo et laterculo, præter Bucherium (d) et Tillemontium (e), plura erudite observat Joannes Van der Haagen in peculiari dissertatione, quam hoc de argumento conscripsit. Superest etiamnum Prologus quem auctor sive suo cyclo sive laterculo præfixit : ejusque Græca ex Petavio (f), veterem vero versionem ex laudato Bucherio (g) descripsimus.

III. Theophili epistolis superstitis *Edicta canonica X et responsa III*, cum Balsamonis commentariis præmisimus, ex Pandectis canonum Beveregii desumpta (h). Inter epistolas vero statim subjectas illa eminet, quam auctor Palæstinis et Cypriis inscripsit; ubi plura de Origenis erroribus disserit. Hanc autem epistolam magni sane ducendam, ex pervetusto Mediolanensis ms. bibliothecæ Ambrosianæ primus e tenebris eruit eruditissimus Vallarsius : eique præterea ex eodem codice tres alias attexit, ad eandem causam pertinentes; nimirum ad præcedentem Theophili epistolam synodi Hierosolymitanæ responsum, Dionysiique Lidden-

(a) Socrat. *Hist. eccl.* lib. vii, cap. 7.

(b) Cyrill. Alex. in *Proleg.* num. 2, apud Bucher. *De doctr. temp.*, pag. 482.

(c) Id. *ibid.* numm. 2 et 6.

(d) Bucher. *De doctr. temp.* pag. 429 seqq.

(e) Tillem. *Mém. eccl.* tom. XI, pagg. 469 et 639, not. V sur *Théophile*.

(f) Petav. *De doctr. temp.* tom. II, pag. 501.

(g) Bucher. l. c. pag. 471-475.

(h) Bever. *Pand. Can.* tom. II, pagg. 470-475.

(i) Hieron. lib. I *Apolog. contr. Rufin.* § 12, *Opp.* tom. II, pag. 468.

(j) Vallars. edit. Hieron. tom. I, pagg. 531-552.

sis seu Diospolitani ad eundem *Theophilum*, neque non Anastasii papæ ad *Simplicianum* epistolas : quas omnes cum sanctus Hieronymus Latio reddiderit, ut ipsemet innuere videtur (i), laudatus Vallarsius in suam Doctoris maximi Operum editionem invexit (j). Exinde vero tres priores epistolas prelo consignandas accepimus, quarta Anastasiana prætermissa quam alibi postea exhibebimus; iisque notas Vallarsianas textus litteram respicientes subjecimus, pauculis nostris intextis.

Hic porro haud est omittendum, existimasse et editorem (k) ejusmodi Theophili epistolam esse ipsam illam synodicam, quam ab se fuisse Latine redditam scribit sanctus Hieronymus, ubi ait (l) : *Duas, synodicam et paschalem ejus (Theophili) epistolas contra Origenem illiusque discipulos— per hoc ferme biennium interpretatus sum, et in ædificationem Ecclesiæ legendas nostræ lingue hominibus dedi.* Verum ejus sententiam aliis minus probatam comperimus. Noster certe Hieronymus de Prato pluribus nec levibus argumentis eam infirmasse novimus (m) : eique deinceps adhæsisse virum doctum Joan. Franc. Bernardum de Rubeis intelligimus (n). Quam quidem disceptationem aliis dijudicandam relinquimus.

IV. Hujusmodi autem Theophilensem epistolam, *encycliam* potius quam *synodicam* fortasse appellandam, tres excipiunt *paschales epistolæ* annorum 401, 402 et 404. Constat enim antistites Alexandrinos de more illius Ecclesiæ quotannis, *peracto Epiphaniarum die*, ut inquit Cassianus (o), epistolas promulgasse ad solemne Paschatis tempus indicendum, *paschales* propterea, sive etiam quandoque *festales* dictæ. Has vero Theophili epistolas Latinis auribus donavit sanctus Hieronymus, atque inter ejus opera plerumque circumferuntur; sed in omnibus editis, si Vallarsianum excipias, ordine præpostero fuere dispositæ. Inversionem primus detexit eminentissimus Norisius (p), qui proinde singulas suis annis accurate restituit.

Prima itaque, cujus est exordium, *Christum Jesum Dominum*, sub finem Pascha indicit celebrandum die xix mensis Pharmuthi juxta cyclos Ægyptios, nempe apud Latinos juxta supputationem Julianam die xiv Aprilis : qua sane die in Ecclesia Romana celebratum est festum paschale anno 401, cyclo solis xviii, lunæ iii, litt. Dom. F. Hæc autem

(k) Id. præfat. ad tom. I, pag. 29, num. 5 : et pag. 537. in not. et tom. XI ; in *Vit. S. Hier.* pagg. 183-188.

(l) Hieron. lib. III *contr. Rufin.* § 16, tom. II, p. 545.

(m) H. de Prato *Dissert. vi ad Sulpic. Sev.* tom. I, pagg. 277 seqq.

(n) B. de Rub. *Dissert. de Rufin.* cap. 15, pagg. 100 seqq.

(o) Cassian. *Collat.* 10, cap. 2.

(p) Noris. *Hist. Pelag.* lib. I, cap. 2. et *Dissert. de sanct. Siric.* Pp. *Opp.* tom. I, pagg. 20 seqq., et tom. IV, pagg. 726 seqq. edit. Veron.

Theophili epistola in vulgatis editionibus *secunda* A perperam signatur.

Secunda porro quæ incipit : *Primum solemnitatis augustæ servo divinus*, quæque antea male in editis tanquam *prima* habebatur, Pascha futurum denuntiat die xi mensis Pharmuthi, id est juxta epocham Julianam die vi Aprilis : qua quidem die a Latinis anno 402, paschalia festa peracta sunt, cyclo solis xix, lunæ iv, litt. Dom. E.

Tertia denique incipiens : *Nunc quoque Dei viva sapientia*, Pascha designat peragendum die xxii ejusdem mensis Pharmuthi : eaque die anno bissextili 404 celebratum fuit cyclo solis xxi, lunæ vi, litteris Dom. C, B.

Atque ita quidem trium Theophili epistolarum

paschalium ordinem a Norisio viro doctissimo restitutum secuti sumus post Vallarsium, ex cujus recensita editione Hieronymiana eas protulimus. Adjecimus præterea earundem epistolarum fragmenta Græca, non solum ex Cyrillo Alexandrino ac Theodorito, verum etiam ex Cosma Indico-pleuste desumpta : quod nemini hactenus animadversum. Adhæc ex actis concilii Ephesini duo alia Græca fragmenta ex ejusdem Theophili epistolis paschalibus v et vi excerpta subdidimus.

Quæ vero pone subsequuntur epistolæ, alique ex auctoris nostri operibus deperditis simul collecta fragmenta, nec non ipsius apophthegmata : hæc, inquam, omnia unde sint demum hausta, loca ubique singillatim præmonstrata docebunt.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΝΤΩΝ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚῃ.

EDICTUM THEOPHILI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

CUM SANCTA THEOPHANIA IN DIE DOMINICO INSTARENT.

Καὶ τὸ ἔθος (1) καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ B πᾶσαν Κυριακὴν τιμᾶν, καὶ ἐν ταύτῃ παρηγορι-
ζειν, ἐπειδὴ περ ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
Χριστὸς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἡμῶν ἐπρυ-
τάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ
πρώτῃ κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμῶν ὑπάρχουσα,
καὶ ὀρθόθ, ἅτε ὑπερβεβηκυῖα τὸν τῶν Ἰουδαίων
σαββατισμὸν. Ἐπεὶ οὖν συνέβη τὴν τῶν ἀγίων
Θεοφανίων ρησισμὸν ἡμέραν εἶναι ταύτην, οἰκο-
νομήσωμεν, καὶ πρὸς ἐκατέρων ἐπιστημόνως
χωρήσωμεν, ἵνα μεταλαμβάνοντες ὀμμάτων φοιτή-
κων, ἐκκλητῶμεν ἅμα καὶ τὰς αἰρέσεις τὰς μὴ
τιμώσας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ
ρησισμῷ ἡμέρᾳ ἀποδώμεν, περιμέροντες τὴν
ἐσπερίην σύναξιν, ἥτις ἐνταῦθα, Θεοῦ θέλοντος, τελεῖται. Συραχθῶμεν τοίνυν ἀπὸ ὥρας ἐν-
νάτης ἐνταῦθα.

Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem
Dominicum honoremus, eumque celebremus; quo-
niam Dominus noster Jesus Christus præclarum in
ea suæ resurrectionis munus obiit. Et ideo in sacris
Scripturis ipse, et primus appellatus est, ut qui sit
nobis vitæ principium, et octavus, ut qui Judæorum
sabbatismum exsuperaverit. Quia ergo accidit, ut
sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejuni-
o peragendus, dispensemus, et ad utrumque scientes
procedamus, ut paucos dactylos sumentes, simul et
hæreses vitemus, quæ Domini nostri Jesu Christi
resurrectionis diem non honorant, et diei jejunii
quod debetur reddamus, vespertinam congregationem
expectantes, quæ hic, Deo dante, peragitur. Congre-
gamur ergo hic ab hora nona.

(1) Hæc descripsimus ex *Pandect. canon.* Bever-
sæii, tom. II, pagg. 170-175. Exstant præterea in

Conciliorum collectione, tom. II, pag. 1576 seqq.
edit. Veneto-Labb.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

Ἔπερ Ἐλαβε Ἀμμῶν, διὰ τὴν Λυκώ.

EJUSDEM COMMONITORIUM QUOD ACCEPIT AMMON PROPTER LYCO.

CANON I.

De iis qui Arianis communicaverunt, et Ecclesias huc usque delinent, ut se habet consuetudo, fiat : ita tamen ut alii constituantur, qui in orthodoxia testificentur, et illi permaneant. His quoque ita dispensatis, ut aliis urbibus orthodoxi in Thebaide episcopi fecerunt, qui ab episcopo Apolline constituti, et qui cum Arianis Ecclesias habentibus communicantes, puniantur ; si quidem ipsorum voluntate hoc fecerunt ; sin autem proprio episcopo obedierunt, permanerent, etsi quod justum est non noverint. Et si omnes quidem populi eos cum aliis rejiciant, alii ordinentur ; sin autem eos retinent cum illis quibus communicaverunt, ii quoque eam consuetudinem experiantur, qua usi sunt omnes orthodoxi in Thebaide episcopi.

Ἐν ὧν ὁς κεκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἢ ἐχρήσαντο οἱ ἐν Θηβαίδι πάντες ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι.

CANON II.

De Bisto, qui in Ereba constitutus est presbyter, quærendum est ; et si alicui quidem mulieri separatæ, vivente marito, vim attulit, non sinatur esse presbyter ; nam ne ut laicus quidem debet communicare, cum eos qui tales sunt separare consueverit Ecclesia. Hoc autem nullum affert episcopo Apollini præjudicium, si eum per ignorantiam constituit ; cum sancta synodus jusserit eos, qui post ordinationem propter crimen indigni esse convincuntur, expelli.

BALS. Bistu ab Apolline episcopo presbyter constitutus fuerat in Ereba ; est autem ea regio Ægypti sicut et Lyco. Is vero dicebatur ante ordinationem mulieri separatæ vim attulisse, vivo marito. De eo igitur interrogatus Theophilus, inquit : Quærat an sit verum eum mulieri vim attulisse, et si ita sit, ne ei esse presbyterum permittatur. Quomodo enim fuerit is presbyter, cui nec laico in ecclesiam quidem permittitur ingredi, cum sit propter peccatum segregatus ? Eos enim, qui sunt ejusmodi, extrudit Ecclesia et separat a fidelibus. Hoc autem a Theophilo nequaquam canonicè dictum est : quandoquidem sanctorum apostolorum xxv canon, et magni Basilii tertius et xxxii, et Carthagin. syn. xxii, clericos, qui peccarunt, et depositi fuerunt, a communione non arcent. Quod

A

KANON A'.

Περὶ τῶν κοινωρησάντων τοῖς Ἀρειανοῖς καὶ μέχρι τῶν τὰς Ἐκκλησίας κατεχόντων, ὡς ἔθος γινέσθω, οὕτω μέντοι ἑτέροισι καταστήναι μαρτυρουμένους ἐν ὀρθοδοξίᾳ, κἀκείνους ἀυλιέσθαι. Οὕτως οἰκονομουμένων καὶ τούτων, ὡς περ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποιθήκασιν οἱ ἐν τῇ Θηβαίδι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, οἱ καταστάσαντες παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ κοινωρησάντες τοῖς ἔχουσιν τὰς Ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς, ἐπιτιμώσθωσαν, εἴη γνώμη αὐτῶν πεποιθήκασιν τοῦτο· εἰ δὲ ὑπήκοοι γέγονασιν τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, ἀυλιέσθωσαν, καὶ μὴ ἐπεγνώκατες τὸ εὐλογον. Καὶ εἰ μὲν πάντες οἱ λαοὶ τούτους ἀποποιούνται μετὰ τῶν ἄλλων, ἔστω χειροτονήσθωσαν· εἰ δὲ ἀρτιποιούνται αὐτῶν μετ' ἐκεί-

B

ἔστωσαν· εἰ δὲ ἀρτιποιούνται αὐτῶν μετ' ἐκεί-

KANON B'.

Περὶ Βίστου καταστάσαντος ἐν Ἐρέβῃ πρεσβυτέρου ζητητέον· καὶ εἰ μὲν ἀποταξαμένην τινὰ ζῶντος τοῦ ἀνδρός ἐδιάσατο, μὴ συγχωρεῖσθω εἶναι πρεσβύτερος, ὅπου γε οὐδὲ ὡς λαϊκὸς ὀφείλει συνάγεσθαι, τῆς Ἐκκλησίας εὐθυίας τοῦς τοιοῦτους χωρίζει. Οὐ φέροι δὲ τοῦτο πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν κατέστησε, τῆς ἀγίας συνόδου κλευσάσης τοῦς ἀναξίλους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλεγχόμενους ἐπὶ ἐγκλήματι ἐκβαλέσθαι.

C

ΒΑΣΣ. Ὁ Βίστος παρὰ Ἀπόλλωνος ἐπισκόπου κατέστη πρεσβύτερος ἐν Ἐρέβῃ· χώρα δὲ αὕτη Αἰγυπτίων ἐστίν, ὡς περ καὶ ἡ Λυκώ. Ἐλέγετο δὲ περὶ ἐκείνου, ὅτι πρὸ τῆς χειροτονίας γυναῖκα ἐδιάσατο ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρός. Περὶ τούτου οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ Θεόφιλος, εἶπε, ὅτι ἐρευνηθήτω, καὶ εἰ ἀληθὲς ἐστὶ τὸ βιάσασθαι αὐτὸν τὴν γυναῖκα, μὴ συγχωρεῖσθω εἶναι πρεσβύτερος. Πῶς γὰρ εἴη πρεσβύτερος, ὅς οὐδὲ λαϊκὸς συγχωρεῖται εἰσεῖναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀφοριζόμενος διὰ τὸ ἀμάρτημα ; ἐξῴθει γὰρ τοῦς τοιοῦτους ἡ Ἐκκλησία καὶ χωρίζει ἀπὸ τῶν πιστῶν. Τοῦτο δὲ οὐ κανονικῶς τῷ Θεοφίλῳ εἰρηται· ὅ τε γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ κανῶν, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τρίτος καὶ ὁ λβ', καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κβ' τοῦς κληρικοὺς ἀμαρτησάντας, καὶ καθαιρεθέντας, τῆς κοινωνίας οὐκ ἀπέργουσι. Τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέροι βλάβην τῷ χειροτονήσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ ἐξ ἀγνοίας τοῦ ἀμαρτήματος· ἡ γὰρ σύνοδος ὥρισε τοῦς ἐλεγχόμενους ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκβάλλεσθαι. Τοῦτο δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρῶτης ἐστὶ κανὼν ἕννατος. Τὸ δὲ, ἀποταξαμένην

ἄλλοτος τοῦ ἀνδρός, τοῦ φάκτου ἐστὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ, τινὰ, πρόσκειται, ὡσπερ καὶ τὸ ἐδύσατο. Ἐὰν γὰρ ἀπλῶς ἄλλη συνεφθάρη γυναικὶ μὴ ἀποταξαμένη, καὶ οὕτως ἡ καθαίρεσις αὐτῆ ἐπήγγο, καὶ μὴ ἐδύσατο αὐτήν.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Περὶ δὲ Σούρ, ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διαβεβαίωσατο καὶ ἀπεσταλκέναι τοῦτον καὶ ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας πεποιηκέναι, ἐστὼ οὕτως ὡς ἀπεφήνατο ὁ ἐπίσκοπος, χρωμένου ἐκείνου ταῖς οικείαις δικαιολογίαις, εἴγε βούλεται, καὶ μέμψεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

ΒΑΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σούρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· ὃς ἐπίσκοπος αὐτὸν ἀπεσταλκέναι τοῦ κλήρου διαβεβαίωσατο, ἀντὶ τοῦ ἐκβεληκέναι. Ἔστω οὖν, φησὶ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῶ χρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Εἰ δὲ αἰτιάται τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χάσθω ταῖς οικείαις δικαιολογίαις παρὰ τῆ συνόδῳ, ἐξ ἧς ἦν πάντως καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Περὶ Πανούφ τοῦ καταστάτος διακόνου ἐν τῇ Ἀνκῳ, δεῖ ζητῆσαι. Καὶ εἰ μὲν εὐρεθῆι οὗτος, κατηχούμενος τυγχάνων, τὴν ἀδελφιθῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωρίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον δεχθεὶς, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἴγε κεκοιμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοινώρησεν αὐτῇ. Εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτῆν ἀδελφιθῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωρίαν ἐδέξατο, ἐστὼ τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Οὐ γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτόν.

ΒΑΣ. Ὁ Πανούφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οικεῖαν ἀδελφιθῆν εἰς γυναῖκα λαβεῖν· βαπτισθεὶς δὲ χειροτόνητος διάκονος. Λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μενέτω διάκονος, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτισματος τὰ πρὸ τούτου καθάραντος ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ πιστὸς ὢν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔχεν αὐτήν, ἐκδηθῆτω τοῦ κλήρου. Τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτόνησαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προσγενησεται. Τὸ δὲ, εἰ κεκοιμηται ἡ γυνή, εἴπεν, ὡς οὕτω συμβεθεκέναι λεγόμενον· ἐπειτοίγε καὶ ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔργω αὐτῆν ὁ Πανούφ, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμψατο αὐτήν, ἰδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Περὶ Ἰακώβ χρητὴ ζητῆσαι. Εἰ ἀναγνώστης ἦν, καὶ ἐγκλήματι πορνείας ὑπεύθυνος ἐδείχθη, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθη, εἴτα χειροτόνηται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψιθυρισμῶν ἢ κακολογιῶν ὑποψίας εἰς αὐτὸν γενομένης. Εἰ δὲ μὴ, εὐρεθῆι ὑπεύθυνος, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· οὐ γὰρ δεῖ ταῖς ματαιαῖς διαβολαῖς προσέχειν.

ΒΑΣ. Ἰακώβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνείᾳ διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἴτα εἰς μείζονα χειροτονηθῆναι βαθμόν. Γράφει

A est : Alicui, sicut et illud, vim attulit. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit; sic quoque in eum depositio introducta est, etsi ei vim non attulerit.

CANON III.

De Sur autem, quia Apollo episcopus affirmavit se et eum amandavisse, et ab Ecclesia alienum fecisse, ita sit ut pronuntiavit episcopus; utente illo suis defensionibus, si vult, et de episcopi sententia conqueritur.

BALS. Erat quidem Sur clericus episcopi Apollinis, qui episcopus se eum a clero amandasse, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum episcopi iudicium, quod in ipsum prolatum est, a clero alienus. Sin autem episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud synodum scilicet, ex qua est etiam episcopus.

CANON IV.

De Panuph, qui in Lyco diaconus constitutus est, quærere oportet; et si is quidem inventus fuerit, cum esset catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in clerum promotus, in clero maneat, si illa ex vita migrarit, et post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eandem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit a clero alienus. Non est enim episcopo Apollini præiudicium si eum per ignorantiam constituit.

BALS. Dicebatur Panuph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quod si mulier e vita excesserit, et post baptismum ea non usus sit, maneat diaconus; nempe cum sanctus baptismus omnia peccata præcedentia delet. Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, clero ejiciatur. Ei autem, qui eum insciens ordinavit, præiudicium non afferetur. Illud autem: Si mulier e vita migrarit, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panuph cognovisset, sed ipsam etiam amandasset; potuisset sic quoque esse diaconus.

CANON V.

De Jacob quærere oportet. Si enim lector erat, et crimini fornicationis fuisse eum obnoxium, ostensum sit, et a presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur; accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspicionem. Sin autem non fuerit inventus crimini obnoxius, maneat in clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet.

BALS. Jacob quidam lector fuisse dicebatur, et propter fornicationem clero esse ejectus, et deinde ad majorem gradum fuisse ordinatus. Scribit ergo

Theophilus diligenti examinatione facta, si eum peccasse compertum fuerit, clero ejiciatur. Non enim oportet ex susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis conviciis orta suspicione, condemnari aliquem. Quod si causa examinata insons compertus fuerit, maneat in clero.

CANON VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma: Ut quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et tunc episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine in media ecclesia ordinet, præsentem populo, et episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint; non aliter ordinentur, quam iis, qui sunt vere orthodoxi clerici, examinantibus, præsentem rursus episcopo, et præsentem populum alloquente, ne intercedat aliqua circumventio.

δοκιμαζόντων, παρόντος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ περιδρομῆ τις γένηται

BALS. De iis qui in clero ordinandi sunt dat typum, et dicit quod oportet eum qui est ordinandus a toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari et præferri; et cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab episcopo examinari, et quando illi quoque homo visus fuerit aptus ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsentem etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum a sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præterisse, et eos interim qui ordinandum præjudicant rescivisse aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat. Et ideo dicit ipsos consentire, et dum ordinatur populum quoque ab episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferant ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiant ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia, scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus hæresibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis; omnes unius erunt sententiæ, et oportet in præsentia sanctorum seu fidelium ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fideles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fideles in suis Epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis, dicit, quod quoniam multi etiam inviti communicabant hæreticis; eorum autem multi fidelium animis communicabant sive conveniebant et assentiebantur: Si quis eorum sit ordinandus in clero, eum non alias ordinandum, quam cum approbatione clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsentem etiam episcopo, et alloquente populum, ut superius dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua cir-

οὐν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετάστωσ ἀκριβοῦς γενομένης, ἐὰν εὐρεθῆ ἡμαρτηκῶς, ἐκκληθῆτω τοῦ κλήρου· ὁ δὲ γὰρ ἐκ ψιθυρισμῶν ἦτοι καταλαλιᾶς λαθραίας, ἢ κακολογιῶν ἦτοι λοιδοριῶν φανερῶν ὑποψίας γινομένης κατακρίνεσθαι τινα. Εἰ δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀνεύθυνος εὐρεθῆι, μενεῖτω ἐν τῷ κλήρῳ.

ΚΑΝΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὗτος ἔσται τύπος· Ὅστε πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνεῖν καὶ αἰρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειν, ἢ καὶ συναίνουντος αὐτῷ τοῦ ἱερατείου χειροτονεῖν ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνούντος τοῦ ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ μαρτυρεῖν. Χειροτονία δὲ λαθραίως καὶ γινέσθω. Τῆς γὰρ Ἐκκλησίας εἰρηγήν ἐχούσης πρέπει παρόντων τῶν ἁγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις γίνεσθαι. Ἐν δὲ τῇ ἐνορίᾳ, εἰ μὲν κοιωνησάντες εἰσὶ τινες ταῖς τῶν κοιωνησάντων γνώμαις, μὴ ἄλλως χειροτονέσθωσαν, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ὀρθοδόξων κληρικῶν προσφωνούντος παρόντι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον

BAAS. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον, καὶ φησιν ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ παντὸς ἱερατείου αἰρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως, οὕτω δὲ προκρίθέντα, τότε δοκιμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅτε κάκεινψ δόξει ὁ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναίνεσει τοῦ ἱερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. Διατί δ' εἶπε, χειροτονεῖν αὐτὸν συναίνεσει τοῦ ἱερατείου; Ἐπεὶ γὰρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ἱερατείου, ἢ ἐπὶ χειροτονίᾳ συναίνεσις δοκεῖ μὴ ἀναγκαῖα εἶναι. Ἄλλ' εἰκόσ καιρόν τινα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γινώσκει τὸς προκρίνοντας τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κωλύον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. Διὰ τοῦτο οὐκ συναίνεῖν αὐτοῦσ χειροτονημένον αὐτοῦ εἶπε, καὶ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἐρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖ αὐτὸν πρὸς χειροτονίαν ἄξιον. Λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀποτρέπει. Ἐπεὶ γὰρ, φησὶν, εἰρήνη ἔστι παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἦγουν ἐπεὶ νῦν οὐ μεμέριται ὁ λαὸς παυθεῖς τῶν αἰρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὀρθοδόξου μοίρας εἰσὶ, πάντες μιᾶς ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ τῶν ἁγίων ἦτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας. Ἄγιους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπεσίου Παύλου τοῦτο παραλαβών· οὕτω γὰρ κάκεινος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. Ταῦτα μὲν οὐκ περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὄντων ἔοικε λέγειν. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἦτοι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ, φησὶν, ὅτι ἐπεὶ πολλοὶ τοῖς αἰρετικαῖς ἐκοινωνοῦν καὶ ἄκοντες, τῶν τοιούτων δὲ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐκοινωνοῦνταὶ τὰς γνώμαις, ἦγουν συγκατέβαινον καὶ συνήγουν· Εἰ ἐκ τούτων μέλλει τις χειροτονεῖσθαι ἐν τῷ κλήρῳ, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὀμολογουμένως ὀρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ προσφωνούντος τῷ λαῷ, ὡς ἄνωθεν εἰρηται. Ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηται τις περιδρομῆ, ἦνουν

ἀπάτη καὶ συναρπαγή, καὶ χειροτονηθῆ τις μὴ ὕγιως A
ἔχων περὶ τὴν πίστιν.

KANON Z'.

Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὰ ἀνα-
λισκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, οἱ κλη-
ρικοί διατριμάρθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος
ἐκ τούτων ἐσθίειω ἢ πιπέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ
κληρικοί καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.

BΑΣΣ. Εἴ τινα περιτεύουσι τῶν εἰς θυσίαν προσ-
αγομένων παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα
εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοῖς κληρικοῖς δεῖν ταῦτα,
ψησι, διανέμεσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἐσθίεσθαι καὶ
πινεσθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαϊκῶν· τοῖς δὲ κατη-
χούμενοις μὴδὲν ἐξ αὐτῶν δίδοσθαι. Ἐπεὶ γὰρ προσ-
ήχθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν μερίδες
ἐλήφθησαν εἰς τὰ θεῖα δῶρα, κάκεινα ἡγιασθησαν, B
πῶς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέροις δοθήσονται δαπανη-
θησόμενα; Τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγομένα ἄρτος καὶ
οἶνός εἰσιν· ἕτερον γὰρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσια-
στήριον οὐκ ἐφεῖται. Ἀνάγνωθι τὸν γ' ἀποστολικὸν
κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγο-
μένης ζ' κανόνα κτ'.

KANON H'.

Ἐπειδὴ Ἰέραξ τόνδε, ὡσαυτεῖ ἐπὶ πορνείᾳ δια-
καλλόμενος, οὐκ ὀφείλειν λέγει ἐν τῷ κλήρῳ εἶ-
ναι, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διόσχυριζοτο τηρι-
κοῦτα, μηδένα κατήγορον ἐν μέσῳ ἐληλυθέναι
κατ' αὐτοῦ, ἐξεταζέσθω καὶ οὗτος· καὶ εἰ μὲν κα-
τήγορος τις ἀναρύεται πίστεως ἄξιος, καὶ τὸ
ἔργλημα ἀποδείκνυται, φερομένων ἀξιόπιστων C
μαρτύρων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω· εἰ δὲ
τὸν κλήρου ἄξιός ἐστι, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ μαρ-
τυρεῖται, μενέτω ἐν τούτῳ.

BΑΣΣ. Ἐχειροτονηθῆ τις κληρικὸς, εἴτα διεβλήθη
ὡς πορνεύσας. Ἐλεγεν οὖν Ἰέραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν
ἐν κλήρῳ εἶναι· ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν διόσχυρι-
ζοτο, ἦτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρὰ
τινος. Ἐφη οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετασθήτω ὁ ἄν-
θρωπος, καὶ εἰ μὲν εὐρίσκειται τις κατήγορος πίστεως
ἄξιος ἦγουν δεκτός εἰς κατηγορίαν (οὐ γὰρ παντὶ
ἐφεῖται κατηγορεῖν ἱερωμένων, κατὰ τὸν ζ' κανόνα
τῆς δευτέρας οἰκουμένης συνόδου, καὶ τὸν κανόνα
κα' τῆς ὁμοιωμένης συνόδου), ἐκβληθήτω τῆς
Ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδειξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀπο-
δείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. D

KANON Θ'.

Ὅστε γνῶμη πυντὸς ἱερατείου οἰκονόμον ἀπο-
δειχθῆναι ἕτερον, ἐφ' ᾧ συντέθειται καὶ ὁ ἐπίσκοπος
Ἀπόλλων ἐπὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
θεὸν ἀναλλασκεσθαι.

BΑΣΣ. Ὁ αὐτὸς γνῶμην ἔδωκε κρίσει παντὸς τοῦ
ἱερατείου τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ
καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκατατίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου·
γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
θεὸν διαπαινῶνται φροντίδι ἐκείνου. Τὴν δὲ εἰς θεὸν
δαπάνην, τὸ ἐξῆς δηλοῖ κεφάλαιον, ἧς ἐστὶ, τὰ εἰς
χήρας καὶ ξένους καὶ πένοντας ἀναλώματα. Ἰδιοποιεῖ-
σθαι γὰρ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἐφεῖται, ὅτι ἀφι-

A cumventio, sem̄ fraus et abreptio, et ordinetur ali-
quis qui non recte sentit de fide.

CANON VII.

Quæ in sacrificii rationem offeruntur, post ea quæ
in mysteriorum usum consumuntur, clerici dividant,
et nec catechumenus ex iis comedat vel bibat, sed
solum clerici, et qui cum eis sunt fideles fratres.

BALS. Si qua eorum quæ a fidelibus ad sacrifici-
cium offeruntur, superabundant, post ea quæ in
divina mysteria consumuntur, clericis, inquit, oportet
ea dividere, ut ab ipsis comedantur ac bibantur,
et etiam a fidelibus laicis; catechumenis autem
nihil ab eis detur. Quia enim altari oblata sunt,
et ad divina dona ex illis partes quædam sumptæ
B atque sanctificatæ fuerunt; quomodo iis qui sunt im-
perfectiores dabuntur consumenda? Quæ autem ad
sacrificium offeruntur, sunt panis et vinum; nihil
enim aliud ad altare offerri permittitur. Lege in
canon. Apost. et synod. in Trullo, quæ dicitur
sexta, canon. xxviii.

CANON VIII.

Quoniam Hierax dicit quemdam non debere esse
in clero, ut qui sit fornicationis delatus; Apollo au-
tem episcopus tunc affirmavit nullum accusatorem
adversus eum in medium processisse, hic quoque
examinetur: et si aliquis quidem accusator fide di-
gnus exoritur, et crimen probatur productis fide
dignis testibus, Ecclesia ejiciatur; sin autem dignus
est clero, et de ejus continentia testimonium feratur,
in eo maneat.

BALS. Quidam ordinatus est clericus, deinde
tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dice-
bat ergo quidam Hierax, non oportere eum in clero
esse; is autem qui eum ordinaverat, affirmabat,
seu instabat, eum non esse ab aliquo accusatum.
Dicit ergo Theophilus: Homo examinetur, et si in-
venitur quidem aliquis accusator fide dignus, seu
qui sit ad accusandum admittendus (non enim cui-
vis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut
vult vi can. II syn. œcumenicæ, et xxi, IV univer-
salis syn.), Ecclesia ejiciatur post probationem; sin
autem nihil tale probetur, maneat in clero.

CANON IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia alius re-
nuntiaret œconomus, in quo Apollo quoque episcopus
consensit, ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impen-
dantur.

BALS. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis
ordinis iudicio fieri debere episcopatus œconomum,
si etiam episcopus assentiatur cleri iudicio. Fieri
autem œconomum, ut bona Ecclesiæ illius cura in
ea quæ oportet impendere sequens docet capit, quod
est impendere in viduas, hospites et pauperes. Ne-
mini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprios

usus transferre; quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum; et nec ad usum proprium uti rebus episcopatus episcopo conceditur; nisi ad ea quæ sunt omnino necessaria, et tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum **xxi** can. sanctorum apostolorum. Quære quæ in eo scripta sunt, et **xxiv** can. syn. Antiochenæ.

CANON X.

Viduae et pauperes et peregrinantes hospites omnique fruantur, et nemo ea quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

A λάργυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲ εἰς οἰκίαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι χρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκεχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ τότε ὅτε οἰκοθεν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μα' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ζῆτει τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν κβ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

KANON I.

Χῆραι καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι πάσης ἀναπαύσεως ἀπολανέτωσαν, καὶ μή τις τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰδιοποιεῖσθω.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

Περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

EJUSDEM NARRATIO DE HIS QUI DICUNTUR CATHARI.

Declaravit mihi tua pietas, quod quidam horum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna synodus, quæ Nicææ habita est a sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedere volunt ordinare, si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur.

BALS. De Novatianis interrogatus est (hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur), et responsum est, quod si ad Dei Ecclesiam accedunt, quia magna et prima Nicæna synodus statuit, ut ii ordinentur, fac tu quoque secundum hanc formam sive secundum istum canonem, et ordina eos qui accedunt; nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adverte-

B Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὡς τινὲς τῶν ὀνομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροῦς, προσελθεῖν βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὤρισεν, ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν, εἴ γε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθός ἐστι καὶ μηδὲν τούτοις ἀντίκειται.

BAAS. Περὶ Ναυατιανῶν ἠρωτήθη (τούτοι γὰρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροί), καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι εἰ προσέρχονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἤγουν ἡ πρώτη, ὤρισε χειροτονεῖσθαι αὐτούς, ποιεῖ καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἦτοι κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτόνει τοὺς προσερχομένους, εἰ μὴ τι κώλυμα ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῖς ἐναντιοῦται. Ὁ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν ἑγδοὸς ἐστὶ τῆς πρώτης συνόδου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

AGATHONI EPISCOPO.

Maximus asseruit se Ecclesiæ leges ignorantem illicito matrimonio junctum esse, et quia hoc eum male habet quod non recte et ex ordine agit, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, se ab illicita vitæ societate ex consensu abstenturum, illa etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, et non fallant, quia est tempus decennale; si consideres eos debere versari cum catechumenis, nunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, et acerbitate adhuc in eo opus sit; fac id quod Deus tibi suggesserit; id semper sevens

D Ἀγρωῶν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διτοχυρίσατο παρανόμως συμβιώσει συνιῆσθαι· καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἄσύντακτον εἶναι, διεβεβαίωσατο, ἐπειδὴ ἀγνοῖα τὸ παράνομον ἔδρασαν, ἕκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κἀκείνης ἀγαπῶσθαι τοῦτο. Ἐὰν δὲ τοίνυν δοκιμάσης, ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἐστὶν ὁ χρόνος, εἰ σκοπεῖς μετὰ τῶν κατηγουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, ἕως οὕτω διελίξῃσιν. Εἰ δὲ συνορῆς, δεῖ ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δέεται τὰ

κατ' αὐτοὺς ἐπιστόφως, ὅπερ ὁ Θεὸς ὑποβάλλῃ σοι, τοῦτο ποίησον, παραταχῶ πρὸς τὸ ἐπέχον ὀδητούμενος. Ἐπι γὰρ τῶν τόπων τυγχάνων τῆς γλώσσης αὐτῶν μάλλον εἰδέναι δύνασαι.

ΒΑΣΣ. Μάξιμός τις, ὡς παρανόμῳ γάμῳ συναφθεὶς γυναικί, ἀφωρίσθη καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εἴργετο. Ὁ δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἑτοιμός ἐστιν ἀποστῆναι τοῦ γάμου, τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης· καὶ ἐξήτει ἀφιστάμενος δεχθῆναι. Πρὸς ταῦτα οὖν ἔφη ὁ Θεόφιλος, ὡς ἂν ἐξετάσας εὐρήσεις, ὅτι ἐκ συμφώνου, ἀντὶ τοῦ ἐκ κοινῆς βουλῆς, ἀφίστανται τοῦ γάμου, καὶ οὐκ ἀπατῶσι, δεκαετίαν συνοικῆσαντες ἀλλήλοις, δυσχερὲς ἴσως ἂν λογίζοιτο αὐτοῖς ἡ διάζευξις, καὶ μήποτε ἀπατῶσιν. Εἰ σκοπεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰ κρίνεις μετὰ τῶν κατηγουμένων αὐτοὺς ἴστασθαι ἢ εἰ κρίνεις μετὰ τῶν παρὸν, οὕτως αὐτὸν οἰκονόμησον. Εἰ δὲ νοεῖς, φησὶν, ὅτι κατὰ ἀπάτην λέγουσι ταῦτα, καὶ ὅτι ἐτι δέονται στυφῶς, ἤτοι αὐστηροτέρων ἐπιτιμίων, ποίησον ὅπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑποβάλλῃ σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηχίση τῷ λογισμῷ σου, ὅπερ ὁ Θεὸς ἐνθυμήσει σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὀδητούμενος, ἤτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπεῖγον.

A quod in usu est vimque obtinet. Nam cum iis sis in locis, eorum mentes melius nosse potes.

BALS. Maximus quidam, ut illicito matrimonio mulieri conjunctus segregatus fuerat, et a congregatione cum fidelibus prohibebatur. Is vero dicebat se per ignorantiam fecisse contra leges, et paratum esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam volente; et petebat, ut ab ea abscedens admitteretur. Ad hæc ergo dicit Theophilus, quod si inquirens inveneris eos ex consensu, hoc est, communi consilio, a matrimonio abstinere, et non fallere, cum decem annis simul cohabitarint, difficilis forsitan iis existimari posset a se invicem disjunctio, et ne fallant. Si consideras, hoc est, si judicas eos stare debere cum catechumenis, nunc, id est in præsentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris, inquit, quod per fraudem hæc dicunt, et quod adhuc acerbitate indigent, seu acerbioribus pœnis, fac quod Deus tibi suggererit, hoc est, tuæ menti inspiraverit, quod in animum immiserit Deus, semper id quod est in usu et quod vires obtinet sequens, id est, quod magis est ratum ac validum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

MENÆ EPISCOPO.

Νόμιμον πρᾶγμα πεποιήμασιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν Γεμίνῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομιζουσα τὸ πρᾶγμα Εὐσταθοῦς. Φάσκει γάρ, ὅτι Κυράδιον ἀδικούσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. Ἐπειδὴ τολμῶν εὐρον, ὡς τὸ ἐκείνης κακὴν θεραπεύουσα βούλεται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ κείσαι μετανοῆσαι, ἴσ' οὕτως, εἰ συνίδης ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη. ἐπιτρέψῃς αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συναγεσθαι.

ΒΑΣΣ. Γυναῖκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδικούσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, ὑπισχνεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἤθελε δεχθῆναι. Γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι Παρασκευάσον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἣ γουν ἀποδοῦναι ἃ ἀδίκως ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπι τῇ ἀμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἀμάρτημα. Καὶ ταῦτα ποιησάσης αὐτῆς, εἰ συνίδης, τουτέστι, γνῶς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται, ἣ γουν συνειδῆσει ἀγαθὴ μὴ ἀνεχομένη χειρωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν καὶ μὴ δι' αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπίτρεψον αὐτῇ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ἡμίνοις.

Rem justam fecerant presbyteri in Gemino pago, si verum dicit, quæ defert litteras Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab ea desistere volentem, a communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult communicare, fac ea ita se comparet, ut injuriam primum deponat, et penitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communicet.

BALS. Mulierem quamdam, quæ Cyradium appellabatur, et injuriam ante faciebat, qui erant in Gemino presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregationem pollicebatur se injuriæ remedium allaturam, et ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ injuste acquisivit, et penitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre ferat, et Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quod lege Dei accedit, seu bona conscientia, quæ non fert se a fidelium communione esse separatam, propter Deum, et non propter hominum pudorem, tunc ei permitteas cum fidelibus populis communicare et in hymnis consistere.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI
EPISTOLA SYNODICA

Ad episcopos Palæstinos et ad Cyprios, de Origenianæ hæreseos damnatione

Ex interpretatione S. Hieronymi.

Exstat Patrologiæ Latinæ tom. XXII, Opp. S. Hieronymi tom. I, col. 753.

RESPONSUM HIERSOLYMITANÆ SYNODI AD SUPERIOREM EPISTOLAM

Eodem, ut videtur, interprete. — Vide ubi supra, col. 769.

DIONYSII LIDDENSIS EPISCOPI

EPISTOLA AD THEOPHILUM

A sancto Hieronymo, ut videtur, Latine reddita.

(Vide *ibid.*, col. 771)

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

EPISTOLÆ PASCHALES.

PRÆMITTITUR PROLOGUS EJUSDEM AUCTORIS DE SANCTO PASCHATE.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΘΕΙΟΝ ΝΟΜΟΝ, ΓΙΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΤ' ΕΝΙΑΥΤΟΝ,

ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΩΔΟΥΣ ΠΑΣΧΑ,

και τῶν τούτου ζητημάτων σύντομος μετά ἀποδείξεως ἀπόλυσις.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

AD THEODOSIUM IMPERATOREM

PROLOGUS DE SANCTO AC SALUTARI PASCHATE,

Quod, secundum legem divinam, annis singulis facimus : et de ejus quæstionibus brevis et cum dilucida expositione dissertatio.

I. Sanctum quidem et beatum Pascha apte lex divina distinguit, simul et mensem ejus, in quo debeat fieri, significans, et diem cum accuratione maxima observari jubens. Hæc enim Dei vox est, in eadem lege proposita ¹: *Observa mensem nov-*

¹ Exod. xii, 13; Deut. xvi, 1.

(1) Deest vox φωνή.

A Α'. Τὸ μὲν ἅγιον και μακάριον Πάσχα τοῦ Θεοῦ διαβήδην ὑπογράφει ὁ νόμος, ὁμοῦ και τὸν μῆνα δηλῶν καθ' ὃν δεῖ τοῦτο ποιεῖν, και τὴν ἡμέραν κελεύων διατηρεῖσθαι μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας. Θεοῦ γὰρ ἐστὶν (1) ἐν αὐτῷ φερομένη τῷ νόμῳ· φῶ.

λαβει τον μηνα των νεων, και ποιησεις το Πά-
 σχα Κυριω τῷ Θεῷ σου τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ
 ἡμέρᾳ τοῦ πρώτου μηνός. Μῆνα δὲ νέον λέγει, ὃν
 καὶ πρῶτον καλεῖ, ἐν ᾧ τεθλιότες οἱ καρποὶ τὴν γε-
 νομένην τῶν παλαιῶν προσημαίνουσι κατάπαυσιν.
 Ἐν δὲ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός τοῦ
 πρώτου ἐπιτηρεῖσθαι τὸ Πάσχα συνέταξεν, οὐκ ἄλλου
 τοῦτο χάριν, ἢ ἵνα κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς σελήνης
 φωδὸς πλήρη τὸν ἴδιον κύκλον ἐχούσης, τὸν μὲν τῆς
 διανοίας φωστῆρα ἡμεῖς τέλειον ἔχοντες, ἐν σκότῳ
 ἀμαρτίας μὴ διατριβωμεν, θάλλοντες δὲ που παντο-
 ἁπέσιον ἀρεταῖς, καὶ τοῖς τούτων πετάλοις οἷα τερ-
 πνὰ φυτὰ σκεπόμενοι, ληῖων δίκην φαιδροὶ διαμεινω-
 μεν. Τεσσαρεσκαιδεκάτην δὲ τοῦ μηνός λέγει, οὐ
 κατὰ τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ἀλλὰ κατὰ τὴν σελήνην.
 Ἑβραίων γὰρ παῖδες, οὐκ ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου,
 ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς σελήνης κύκλου τὸν μῆνα ποιεῖν
 ἐπαιδεύθησαν· ἐπειδὴ καὶ ὁ μὴν κατὰ τὸ ὄνομα τῆς
 σελήνης λέγεται. Μῆνη γὰρ αὕτη ὀνομάζεται Ἑλλάδι
 τῇ φωνῇ. Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτον διὰ τὸ τὸν τῆς σε-
 λήνης δρόμον ὀξύτατον εἶναι, καὶ ἐκ τούτου συμβαί-
 νειν πλάνην τῶν ἡμερῶν παρά τισι γενέσθαι, ἐξ
 ἡλίου τὰς τοῦ μηνός ἡμέρας ἐπενόησαν ψηφίσεσθαι,
 βραδύτερον τοῦ τῆς σελήνης κατὰ τὸν ἑαυτοῦ δρόμον
 κινουμένου, ὡς καὶ δυναμένου τοῦτον (3) ῥῆον κατα-
 λαμβάνεσθαι.

Β. Τούτων τοίνυν οὕτως ὄντων, πολλοὶ καὶ τὸν
 πρῶτον μῆνα τοῦ ἑνιαυτοῦ συντέλειαν ὄντα τῆς χει-
 μερινῆς τροπῆς, ὡς πρῶτον δὲ ὅλου τάττουσιν. Τοῦτο
 δὲ ποιοῦσιν ἀγνοοῦντες (4) ὁ τῆς ἐαρινῆς τροπῆς
 ἄρχομένης, ἧτις ἀπὸ τῆς πρὸ β' καλανῶν Ἀπρι-
 λίου τυγχάνει· ὁ ἐστὶν (5) Φαμνωθ κ', Μαρτίου
 κα' (κατὰ δὲ Σύρου, Ἀντιοχείας, καὶ Μακεδόνας
 Μαρτίου κα', Δύστρου μῆα καὶ εἰκάδι) κατὰ τὸν ἡλια-
 κὸν δρόμον· ἢ ἐπιτηρεῖν προσήκει μάλιστα, ἢ ἡρω
 ταύτης κατωτέρω πεπλανημένους τις, τὴν τεσσαρεσ-
 καιδεκαταίαν κατὰ σελήνην τάξας διαμάρτη τοῦ
 Πάσχα, ὡς τοῦ πρώτου μηνός νομίζων εἶναι ταύτην.
 Οὐ γὰρ ἐν τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ χειμερινῆς τροπῆς,
 ὡς προεῖπον, ὄσης ὁ τῶν νέων τάττεται μῆν, οὐπω
 τῶν καρπῶν τῶν νέων πεπονημένων, οὐδὲ δυναμένου
 ἔρεπένου ἐν ἀμνητῷ πέμπεσθαι· τοῦτο γὰρ μάλιστα
 σημεῖον τοῦ πρώτου μηνός ὁ θεὸς ἔταξε νόμος.

Γ. Ἄλλ' ἐπεὶ συμβαίνει προφάσει τῆς τεσσαρεσ-
 καιδεκαταίας κατὰ σελήνην τοῦ αὐτοῦ πρώτου μηνός
 εἰς πλάνην ἐμπέπτοντάς τινας ἀπαντώσης αὐτῆς ἐν
 Κυριακῇ, ἢ ἐν Σαββάτῳ, περιλύειν τὰς νηστείας,
 τρισκαιδεκάτης εὐρισκομένης τότε κατὰ σελήνην, ὡς
 ξένα τοῦ νόμου πράττειν· τοῦτο σκοπεῖν προσήκει,
 οἷοι περ εἰ συμβῆ τὴν αὐτὴν τεσσαρεσκαιδεκαταίαν
 τῆς σελήνης ἐν Κυριακῇ εὐρίσκεισθαι, εἰς τὴν ἐξῆς
 ἔδοξμάδα ἀμεινον ὑπερτίθεσθαι, δύο τούτων ἕνεκα·
 πρῶτον μὲν ἵνα μὴ τρισκαιδεκαταίας κατὰ σελήνην,
 Σαββάτου τότε εὐρισκομένου, περιλύσωμεν τὰς νη-
 στείας· ὅπερ οὐκ ἀκόλουθον, τοῦ νόμου τοῦτο μὴ

(2) Vertendum erat factam.
 (3) Forte διὰ τοῦτο.

rum; et facies Pascha Domino Deo tuo decima quarta
 die mensis primi. Mensem autem Novum dixit,
 quem et primum vocat, in quo adulti fructus (2)
 adventum suum prænuntiant, veterum cessationem.
 In decima quarta autem die istius primi mensis ob-
 servari Pascha præcepit, non propter aliam causam,
 nisi propter similitudinem lunæ, quæ tunc in sul-
 gore plenum habet globum proprium, ut nos quo-
 que perfectum splendorem fidei et sensus gerentes,
 a peccati tenebris segregemur, et ut vegetati diver-
 sarum varietate virtutum, earumque foliis, veluti
 amœnæ arboris adumbratione velati, tanquam lætæ
 atque fructiferæ segetes pullulemus. Decimum
 quartum autem diem mensis appellat, non secun-
 dum solis cursum, sed secundum lunam. Hebræi
 enim non ex solis cursu, sed ex lunæ cyclo mensem
 fieri debere dixerunt, quoniam et mensis secundum
 lunam dicitur, nomenque Achiva lingua Mene vo-
 catur. Ægyptii enim primi, propter lunæ celerita-
 tem, ex qua apud quosdam dierum error nasci so-
 lebat, ex solis cursu menses ac dies supputandos
 facilius crediderunt, eo quod sol tardius cælum
 quam luna circumeat, atque ideo possit facilius
 comprehendi.

II. His igitur ita se habentibus, multi et primum,
 mensem, et in eo Paschæ decimum quartum diem
 nesciunt, quia frequenter, secundum Hebræos, duo-
 decimum anni mensem, hiberni temporis mutationi
 consuem atque contiguum, ut per omnia primum,
 statuunt. Hoc autem faciunt, quia vernæ immuta-
 tionisignorant initium, quod duodecimum Kalendas
 Aprilis diem, juxta solis cursum, semper incurrit,
 quod ante omnia observare nos convenit, ne, si
 forte in hac ipsa mutatione inferius adhuc et lon-
 gius constituta, per errorem quis decimam quar-
 tam computet lunam, in Paschalis calculi ratione
 fallatur, quasi primi eam æstimans mensis. Neque
 enim in duodecimo mense, tempore adhuc hiemis
 existente, ut prius dixi, novorum fructuum poni-
 tur mensis, nec dum fructibus novis maturescenti-
 bus, quandoquidem nec falces supponi messibus
 possunt, hoc enim maxime signum primi mensis
 lex divina constituit.

III. Sed quia accidere interdum solet, ut occa-
 sione decimæ quartæ lunæ primi mensis, nonnulli
 in errorem cadant, si decima quarta ipsa luna in
 Dominicum diem veniat (quo facto necesse est jam
 jejunium solvi Sabbati die, quando decima tertia
 luna invenitur, et incipimus legi contraria facere),
 convenit hoc diligenter attendere, ut quoties de-
 cima quarta luna in Dominicum incurrit diem, in
 sequentem septimanam Paschalem diem potius dif-
 feramus. Duplici hæc causa: Primum quidem, ne,
 decima tertia luna inventa, in Sabbati die solvamus
 jejunium: quod consequens non est, quod nec ipsa

(4) Mutila sunt hic Græca.

(5) Quæ clauduntur parenthesi, omittit interpres.

lex præcipit; maxime cum et lumen ipsius lunæ imperfectum adhuc in proprio globo esse videatur. Deinde, ne, Dominica luna decima quarta existente, jejunare cogamur; indecentem rem illicitamque facientes: hoc enim Manichæorum recte consuetudo possidet. Quoniam igitur decima quarta luna veniente in Dominicam diem, jejunare non debemus, neque consequens est, ut si in Sabbati die decima quarta luna veniat, solvamus jejunium: necessario asserimus hoc in septimanam sequentem debere differri, sicuti paulo superius dixi; non tamen ex hac dilatione, prævaricatione aliqua circa Paschalem circulum perpetrata. Quemadmodum enim decimus numerus complectitur nonum, sic et quoties decima quarta luna in Dominicam incurrit diem, eo quod in ea jejunare non liceat, in proximam septimanam differri necesse est diem Paschæ; nulla enim ex hoc imminutio fieri Paschæ videtur, quia sex sequentes dies complectuntur et reliquos.

IV. Aliter autem, quod et Salvator noster decima quarta quidem est traditus luna, hoc est quinta post Sabbatum; decima quinta autem crucifixus, die tertio resurrexerit, hoc est, decima septima luna, quæ tunc in Dominica die inventa est; sicut et ex Evangeliorum notatione comperimus. Habemus ergo solatium, quo recte facere Pascha possimus, etiamsi dilatio fuerit consecuta, propter incurrentem necessitatem, ut si decima quarta primi mensis Sabbatho evenerit luna, aut si ante Sabbatum in aliis septimanæ sequentis diebus acciderit, sine dubitatione Pascha celebremus. Si vero in Dominicum inciderit, omnimodo in septimanam sequentem, ut sæpius dictum est, conferamus, quia Dominica hebdomadis prima dies est, ut prius dixi.

V. His ergo demonstratis atque patefactis, hoc etiam considerandum est, quod et lex frequenter causa necessitatis eos qui constrictione temporis quadam non potuerunt in primo mense Pascha celebrare, secundo idem facere præcipit. Melius est enim in necessitate positos superiora quam inferiora sectari, quoniam inferiora superioribus continentur; superiora autem ab inferiori numero non includuntur. Illud iterum, quod posuimus, declarantes, quoniam decimus numerus nonum intra se contineat, nonus autem decimum continere non possit. Quod si lex ad secundum mensem transire nos præcipit, si non possimus sanctum Pascha primo mense celebrare propter quasdam necessita-

A προστάξαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φωστῆρος τῆς σελήνης ἔτι περ ἀτελοῦς περὶ τὸν κύκλον τὸν ἑαυτοῦ ὄντος. Ἐπειτα ἵνα μὴ καὶ Κυριακῆς οὐστῆς, καὶ τεσσαρεσκαίδεκαταίας κατὰ σελήνην ὑπαρχούσης, ἀναγκασθῶμεν νηστεύειν, ἀπρεπῆς πρᾶγμα ποιούντες. Μανιχαίων γὰρ ἔστιν ἴδιον πρᾶγμα τὸ τοιοῦτον. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐδὲ τῆς τεσσαρεσκαίδεκαταίας κατὰ σελήνην ἐν Κυριακῇ εὐρισκομένης νηστεύειν δεῖ, οὔτε ἀκόλουθον ἐν Σαββάτῳ τρισκαίδεκάτης ἀπαντώσης περιλύειν τὰς νηστείας· ἀναγκαῖα ἡ ὑπέρθεσις εἰς τὴν ἑξῆς ἑβδομάδα, ὡς ὀλίγω πρόσθεν εἴρηται, οὐ παραλύσεως γιγνομένης ἐν τῷ Πάσχα διὰ τῆς ὑπερθέσεως. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ δέκατος ἀριθμὸς περιλαμβάνει τὸν ἑνῆνα, οὕτως ἡ τεσσαρεσκαίδεκαταία τῆς σελήνης ἐν Κυριακῇ εὐρισκομένη, διὰ τὸ μὴ δεῖν ἐν ταύτῃ νηστεύειν, εἰς τὴν ἑξῆς ἑβδομάδα ὑπέρθεσις γίγνοιτο, οὐ τοῦ Πάσχα ἐλάττωσιν ποιούσα· τῶν ἐξ ἡμερῶν περιλαμβανουσῶν καὶ τὰς ἄλλας.

Δ'. Ἄλλως τε ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τῇ μὲν τρισκαίδεκαταίᾳ παρεδόθη, τούτέστι τῇ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου, τῇ δὲ τεσσαρεσκαίδεκαταίᾳ ἐσταυρώθη, ἐν τριημέρῳ ἀναστάς, τούτέστιν τῇ ἑξ καὶ δεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἤτις ἠύρθη τότε ἐν Κυριακῇ, ὡς ἡ τῶν Εὐαγγελίων ἔχει παρατήρησις. Ἐχομεν παραμύθιον τοῦ καλῶς ποιεῖν τὸ Πάσχα, κἂν ὑπέρθεσις γένηται, διὰ τὴν καταλαβοῦσαν ἀνάγκην. Ἄν μὲν οὖν ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτη τοῦ ἀγίου Πάσχα ἔρχεται ἐν Σαββάτῳ, ἢ πρὸ τοῦ Σαββάτου ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἑβδομάδος ἡμέραις, ἀραρότως τοῦτο ποιεῖν προσκεί· ἐὰν δὲ ἐν Κυριακῇ ἀπαντήσῃ ἡ τεσσαρεσκαίδεκαταία τῆς σελήνης τοῦ πρώτου μηνός, ὑπερθετέον πάντως εἰς τὴν ἑξῆς ἑβδομάδα. Ἡ γὰρ Κυριακῆ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἐστίν, ὡς προεῖρηται.

tes; non intelligo cur non, si decima quarta luna in Dominicum diem incurrerit, rationabiliter in septimanam sequentem dilationem Paschæ facere debeamus: manente et primo mense, et decima quinta luna, in qua Salvator crucifixus est; manente etiam et decima septima, quando post tri-duum resurrexit.

VI. Hac igitur mediocriter a nobis ordinatione disposita, uniuscujusque anni calculum, qui ad supputationem pertinet Paschæ, diligenter quoque posuimus (6); a primo consulatu religiosissimi imperatoris Theodosii, centum usque annos adnecentes, simul ac manifestantes decimæ quartæ lunæ notitiam, et Dominici Paschalis dici.

(6) Is annus est vulgaris Christi 380.

THEOPHILI EPISTOLA PASCHALIS

ANNI 401

AD TOTIUS ÆGYPTI EPISCOPOS.

Exstat ex interpretatione S. Hieronymi, Operum ejus tom. I, col. 773, Patrologiæ Latinæ tom. XXII.

EJUSDEM EPISTOLA PASCHALIS

ANNI 402

EODEM INTERPRETE.

Vide tomum supra citatum, col. 792.

EPISTOLA HIERONYMI AD THEOPHILUM

Ibid. col. 812.

THEOPHILI EPISTOLA PASCHALIS ANNI 404.

EODEM S. HIERONYMO INTERPRETE.

Ibid. col. 813.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

EPISTOLARUM PASCHALIUUM FRAGMENTA GRÆCA.

I.

Apud Cosmam Indicopl. lib. X Topograph. Christ., pag. 320.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρέως ἐκ τῆς πρώτης Ἑορτα- A Theophili Alexandrini ex prima Epistola festali.
στικῆς.

Ἴνα τῶν γῆινων ἄνω γενόμενοι πράξεων, εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρετῆς οἶκον, καθάπερ οἱ μαθηταί, φάγωμεν ἐν τῷ ἀναγαίῳ τὸ Πάσχα, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τυθέντα Χριστόν, ὄλον αὐτὸν ὡς ζῶην ἐσθίοντες.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἑορταστικῆς.

Ἴνα πάλιν (7) τὸ παραπέτασμα (8) τῆς λέξεως ἀναστειλάντες, ἀνακεκαλυμμένοι προσώπων, τὴν διαβατήρον τοῦ Θεοῦ Πάσχα πανήγυριν κατοπτρίσωμεν, βοῶντες τῷ Ἰησοῦ, *Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;* ὅτε καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ, ἐν ἀναγαίῳ δεῖν ἐπιτελεῖν τοῦτο, ἀναγαίῳ δὴ δευτέρων πραγμάτων (9), ἐγίνοντο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὁρμαῖοι τῇ γνώμῃ βαδίζοντες, ἐνθα ὁ Χριστὸς αὐτοῖς

^a Matth. xxvi, 17.

(7) Ἴνα πάλιν, κ. τ. λ. Hanc pericopen ex catena B quadam Vat. cod. 699, antiquissimii profert cl. Vallarsius ad Opp. Hieronymi. tom. I, pag. 609, quæ ἐκ τῆς ἑ' Ἑορταστικῆς, sive ex decima Paschali dicitur expressa. Mendum in numerum forte irrepsit incuria librarii.

Ut terrenis operibus superiores effecti, in sublimi virtutis domo, quemadmodum discipuli in cœnaculo, Pascha comedamus, nobiscum habentes Christum qui pro nobis immolatus est, ipsumque totum, utpote vitam, comedentes.

Ejusdem ex eadem Epistola festali.

Ut iterum dictionis velamen retrahentes, revelata facie, transitoriam divini Paschatis celebritatem intueamur, ad Jesum clamantes : *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Quando discipuli, cum ab eo audissent in cœnaculo celebrandum illud esse, in cœnaculo scilicet secundarum rerum, in Sancta sanctorum concitatorum mentis animique cursu properantes se contulerunt; quo item Christus ipse

(8) Παραπέτ. Addit Vat. cod. καὶ κάλυμμα, atque operimentum. Mox ibid. κατοπτρίζονται, minus recte ut videtur.

(9) Ἀναγαίῳ δὴ δευτέρων πραγμ. Id. codex Vat. ἄνω τῶν γεωδεστέρων πραγμ. scilicet *supra terrena negotia*, quod magis placet.

pro nobis ingressus est, atque ejus qui in figura summi sacerdotis munus gerebat, usum abrogavit. æterna pro nobis redemptione inventa, ac pro nobis vultui Dei se sistens. Tunc quidem semel in anno solus summus sacerdos in Sancta sanctorum ingrediebatur, populo foris manente, scilicet ob potestatis tenuitatem: Salvator autem ingressus, libertatem cuique volenti intrandi facultatem dedit.

A Ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε, καὶ τοῦ κατὰ τὸν τύπον ἀρχιερέως πέπαυκε τὴν χρείαν, ἡμῖν αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐμφανισθεὶς τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ. Τότε μὲν ἤπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μένος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἔξω τοῦ λαοῦ μένοντος, διὰ τὸ μικρὸν τῆς δυνάμεως· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιβάς ἄδειαν τοῖς βουλομένοις δέδωκεν.

H

Fragmentum ex Epistola Paschali ann. 401, § 3, supra pag. 616.

Apud Cyrillum Alex. lib. 1, De recta fide ad religiosissimas reginas, Opp. tom. V, part. II, sub fin., pag. 52.

Theophili episcopi, ex sermone inscripto Ad eos qui cum Origene sentirent.

Sic autem dicit de Christo.

Cæterum ne is qui apparuit solo verbo, sed virtute quoque verus Deus esse crederetur, ipse operum magnificentia certissimum divinitatis suæ indicium fecit. Perfectus itaque Deus cum esset, factus est voluntate sua homo; neque quidquam omnino, quod humanæ naturæ cognatum esset, præter unam impiam malitiam reliquit; nam etsi infans, Emmanuel tamen esse agnoscebatur. Constat namque Magos, qui ad illum venerunt, eum ipsum qui apparuerat, ut Deum adorasse, necnon adorandum esse, opere ipso testatum fecisse. Sic quoque licet secundum carnem in crucem ageretur, solis tamen radios reprimebat, novoque miraculo divinitatem suam orbi terrarum patefaciebat: nusquam aut se ipsum divisisse, aut in duos salvatores dissecuisse comperitur. Quin ejusdem potius sermone discipulos suos compellasse legitur: *Ne vocetis magistrum in terra; unus est enim magister vester Christus*. Neque enim quando apostolis hæc imperabat, divinitatem suam a corpore quod cernebatur, sejungebat, neque rursus, cum se Christum esse testabatur, se ab animo et corpore divellebat, sed simul utrumque, hoc est, Deus et homo erat. Servus quippe erat, qui cernebatur; Dominus vero qui intelligebatur, deitatis celsitudinem, humili incarnationis sensu occultabat; contra vero corporis, quod videbatur, humilitatem efficaci deitatis operatione evehebat.

Θεοφίλου ἐπισκόπου, ἐκ τοῦ προσφωνητικοῦ λόγου πρὸς τοὺς φρονούντας τὰ Ὀριγένους.

B

Ἐφη δὲ οὕτως περὶ Χριστοῦ.

Ἴνα μὴ ἐν λόγῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει Θεὸς ἀληθινὸς ὁ φανεὶς εἶναι πιστεύηται, τῇ τῶν δρωμένων μεγαλοργίᾳ τὴν περὶ αὐτοῦ θηλῶν ἀσφάλειαν, πλήρης μὲν ὢν Θεός, αὐτοτελῶς δὲ ἐνανθρωπήσας, καὶ μηδὲν ἀνθρωπιᾶς ὁμοιώσεως καταλείψας ἑκτός, πλὴν μόνης τῆς ἀνοσίτου κακίας. Καὶ βρέφος γὰρ γενόμενος, Ἐμμανουὴλ ὠμολογεῖτο, μάγων πρὸς αὐτὸν ἰόντων, καὶ τῷ προσκυνεῖν καὶ Θεὸν εἶναι τὸν φανεῖντα βούωντων· ὅτι καὶ σαρκὶ σταυρούμενος, ἡλίου συνέστειλεν ἀκτίνας, καὶ τῷ ξένῳ θαύματι τὴν οικίαν σαφηνίζων θεότητα, οὐδαμοῦ σκορπίσας ἑαυτὸν, ἢ διαλύσας εἰς σωτήρας δύο. Ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· *Μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ἔστιν ὁμῶν καθηγητὴς ὁ Χριστός*. Οὐ γὰρ ὅτε τοῦτο τοῖς ἀποστόλοις παρήγγειλε (10), τοῦ φαινομένου σώματος τὴν οικίαν διώριζε θεότητα· οὐδὲ ὅτε Χριστὸν ἑαυτὸν διεμαρτύρετο εἶναι, ψυχῆς καὶ σαρκὸς διωρίζετο, οὕτως ἄμφω τυγχάνων, Θεός τε καὶ ἄνθρωπος, δούλος ὁρώμενος, καὶ Κύριος γνωριζόμενος, τὸ μὲν ὑψηλὸν τῆς θεότητος τῷ ταπεινῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποκρυπτόμενος φρονήματι, τὸ δὲ γε ταπεινὸν τοῦ ὀρωμένου σώματος τῇ τῆς θεότητος ὑπεραίρων ἐνεργείᾳ.

C Οὐ γὰρ ὅτε τοῦτο τοῖς ἀποστόλοις παρήγγειλε (10), τοῦ φαινομένου σώματος τὴν οικίαν διώριζε θεότητα· οὐδὲ ὅτε Χριστὸν ἑαυτὸν διεμαρτύρετο εἶναι, ψυχῆς καὶ σαρκὸς διωρίζετο, οὕτως ἄμφω τυγχάνων, Θεός τε καὶ ἄνθρωπος, δούλος ὁρώμενος, καὶ Κύριος γνωριζόμενος, τὸ μὲν ὑψηλὸν τῆς θεότητος τῷ ταπεινῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποκρυπτόμενος φρονήματι, τὸ δὲ γε ταπεινὸν τοῦ ὀρωμένου σώματος τῇ τῆς θεότητος ὑπεραίρων ἐνεργείᾳ.

HI.

Fragmentum ex eadem Epistola Paschali ann. 401, § 4, supra pag. 617.

Apud Theodoritum Dial. II, Opp. tom. IV, pag. 101.

Beati Theophili episcopi Alexandria, ex iis quæ scripsit Adversus Origenem.

Nec similitudine nostra, quam assumpsit, in divinitatis naturam mutata, nec divinitate ipsius in similitudinem nostram conversa. Manet enim, quod ab initio erat, Deus, manet etiam nostram in se ipso retinens substantiam.

D Τοῦ μακαρίου Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῶν Κατὰ Ὀριγένους.

Ὅστε τῆς ἡμετέρας ὁμοιώσεως, πρὸς ἣν κεκοινώνηκεν, εἰς θεότητος φύσιν μεταβαλλομένης, οὔτε τῆς θεότητος αὐτοῦ τρεπομένης εἰς τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν. Μένει γὰρ ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, Θεός· μένει καὶ τὴν ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ παρασκευάζων ὑπαρξιν.

² Matth. xxiii, 8, 10.

(10) Leg. παρήγγειλε.

IV.

Fragmentum ex Epistola Paschali ann. 402, § 7, sup. pag. 623.

Apud Theodoritum Dial. III, Opp. tom. IV, pag. 167.

Θεοφίλου επισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐξ Ἑορτα- A *Theophili episcopi Alexandriae, ex tomo Heortastικού τόμου* *stico.*

Τῶν γὰρ ἀλόγων οὐκ αἴρονται καὶ τίθενται πάλιν αἱ ψυχαί, ἀλλὰ μετὰ τῶν σωμάτων συνδιαφθείρονται, καὶ εἰς χεῖρον ἀναλύουσιν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, ἄρας αὐτοῦ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ οὐραίου σώματος, πάλιν αὐτὴν εἰς αὐτὸ θέθεικεν ἀναστήσας ἐκ νεκρῶν. Τοῦτο δὴ πιστούμενος ἡμεῖς, προῦλεγε διὰ τοῦ Ψαλμοῦ βοῶν· *Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν δούλον σου εἰς διαφθοράν.*

Ratione carentium non tolluntur, et iterum ponuntur animæ, sed una cum corpore intereunt, et in pulverem resolvuntur. At Salvator tollens tempore passionis animam a proprio corpore, iterum eam restituit corpori a mortuis resuscitato. Hujus rei fidem nobis faciens prædixit per Psalmistam clamans: *Non relinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem* ^b.

V.

Fragmentum ex eadem Epistola Paschali ann. 402, § 16, sup. pag. 623.

Apud Theodoritum Dial. II, Opp. tom. IV, pag. 101.

Τοῦ μακαρίου Θεοφίλου επισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῶν κατὰ Ὀριγένους.

B *Beati Theophili episcopi Alexandriae, ex his quæ scripsit adversus Origenem.*

Ἄλλ' οὐ γὰρ οὐχ ἡσυχάζων πάλιν βλασφημεῖς (11), συκοφαντῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγων αὐτοῖς ῥήμασιν οὕτως· Ὡσπερ ὁ Υἱὸς καὶ Πατὴρ ἓν εἰσιν, οὕτω καὶ ἡν ἐληφεν ὁ Υἱὸς ψυχὴν καὶ αὐτὸς, ἐνεῖσιν· ἀγνοῶν ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἓν εἰσι διὰ τὴν μίαν οὐσίαν, καὶ τὴν αὐτὴν θεότητα· ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ὁ Υἱὸς, ἑτέρα πρὸς ἑτέραν ἐστὶν οὐσία τε καὶ φύσις. Εἰ γὰρ ὡσπερ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν εἰσιν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν εἰσιν, ἔσται καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ἡ ψυχὴ ἓν, καὶ λέξει ποτὲ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Υἱοῦ, Ὁ ἑώρακώς ἐμέ ἑώρακε τὸν Πατέρα. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, μὴ γένοιτο! Ὁ γὰρ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἓν, ἐπειδὴ μὴ διάφοροι ποιότητες· ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τῆ φύσει, καὶ τῆ οὐσίᾳ ἕτερον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ δι' αὐτοῦ γέγονεν, ὁμοούσιος ἡμῖν ὑπάρχουσα. Εἰ γὰρ ὡσπερ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἰσιν ἓν, οὕτω τῶν τῶν τῶν καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν εἰσι, κατὰ τὸν Ὀριγένην, ἔσται καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ὁ Υἱὸς, ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ χαρακτηριστὴς τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴν ἀδύνατον τοῦτο· ἀδύνατον ἄρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἓν εἶναι, καθάπερ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἓν εἰσι. Καὶ τί ποιήσει πάλιν ἐαυτῷ περιπέπτω; γράφει γὰρ οὕτως· Οὐ δὴπου γὰρ ἡ τεταραγμένη καὶ περιλυπηθεὶς οὐσα ψυχὴ ὁ Μονογενὴς καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἐτύγγανεν οὐσα. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος, ὡς κρείττων τῆς ψυχῆς τυγχάνων, αὐτὸς ὁ Υἱὸς φησιν, Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω λυθεῖν αὐτήν. Εἰ τοίνυν κρείττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς, ὡσπερ οὖν καὶ κρείττων ὠμολόγηται, πῶς ἡ ψυχὴ τούτου ἴσα Θεῷ, καὶ ἐν μορφῇ αὐτοῦ; αὐτὴν γὰρ εἶναι φαμεν τὴν κενώσασαν ἐαυτήν, καὶ μορφὴν δούλου λαβοῦσαν. Ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἀπειθειῶν ἐπισημότερος τῶν ἄλλων αἰρετικῶν ἐγένετο, ὡς ἐπεσημηνάμεθα. Εἰ γὰρ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει

At enim non desinens iterum blasphemias, Filium Dei calumnians, et his verbis utens: «*Quemadmodum Filius et Pater unum sunt, sic et anima quam assumpsit Filius et ipse unum sunt*»: nesciens quod Filius quidem et Pater unum sint propter unam substantiam, et eandem divinitatem; anima autem et Filius diversam inter se substantiam habeant et naturam. Si enim sicut Pater et Filius unum sunt, erunt et Pater et anima unum, et dicet aliquando etiam Filii anima: *Qui vidit me, vidit Patrem* ^b. Sed non ita est, absit! Nam Filius et Pater unum sunt, quia non sunt diversæ qualitates; anima vero et Filius et natura et substantia differunt, quia et ipsa quoque per eum facta est, eandem nobiscum habens substantiam. Si enim quemadmodum Pater et Filius unum sunt, sic anima et Filius unum sunt, ut vult Origenes, erit et anima, sicut Filius, splendor gloriæ Dei, et character substantiæ ipsius. Atqui hoc fieri nequit. Impossibile est igitur, ut Filius et ejus anima unum sint, sicut ipse et Pater unum sunt. Et quid faciet rursum sibi ipsi repugnans? Sic enim scribit: *Nequaquam turbata et tristis anima Unigenitus erat, et primogenitus omnis creaturæ. Nam Deus Verbum, ut anima præstantior, ipse Filius ait: Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo assumendi eam* ^c. Si igitur Filius præstantior est anima sua, sicut præstantiorem esse in confesso est, quomodo ejus anima æqualis est Deo, et in forma ipsius? Ipsam enim esse dicimus, quæ se ipsam exinanivit, et servi formam accepit. Quare Origenes omnes alios hæreticos impietate superat, ut demonstravimus. Si enim in forma Dei est Verbum, et Deo est æquale, in forma vero Dei esse, et æqualem esse Deo animam Salvatoris putat, qui sic scribere ausus est,

^b Psal. xv, 10. ^c Joan. xiv, 9. ^d Joan. x, 18.

(11) Leg. βλασφημεῖ, *blasphemat*. Sic sane legebat Iheronymus.

quomodo quod est æquale præstantius est? Quæ enim natura inferiora sunt, eorum quæ supra ipsa sunt præstantiam testantur.

ὁ Λόγος, καὶ Ἰσα Θεῶ ἐστιν, ἐν μορφῇ δὲ Θεοῦ ὑπάρχειν καὶ Ἰσα Θεῶ τὴν ψυχὴν τοῦ Σωτῆρος οἴεται, τολμήσας οὕτω γράψαι, πῶς τὸ Ἰσον κρεῖττόν ἐστι; Τὰ γὰρ ὑποβεθηκότα τὴν φύσιν, τῶν ὑπὲρ αὐτὰ τῶν κρεῖττον μαρτυρεῖ.

VI.

Fragmentum ex Epistola Paschali V.

Inter acta concilii Ephesini part. II, act. A, Concil. tom. III, pag. 1055, edit. Veneto-Labb.

Theophili sanctissimi episcopi Alexandria, ex Quinta Paschali epistola.

Θεοφίλου τοῦ ἀγιοτάτου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς πέμπτης Ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

Exstant et nunc quoque veterum miraculorum reliquiæ. Nemo dubitet quin Dei virtus efficere id queat, ut virgo pariat; in qua utique, nobis ut assimilaretur, vivum Dei Verbum (alia namque ratione familiariter inter nos versari non poterat), ne e voluptate et somno, ut in aliis hominibus contingere solet, corpus sumeret, nostra similitudine accepta, ex virgine prodiit: hominem quidem secundum servilem formam nobis haud dissimilem videndum se præbens, ex operibus tamen (opera enim divina patrabat) omnium et Dominum et opificem se esse ostendens.

Ἔστι γὰρ καὶ νῦν τῶν τότε θαυμάτων τὰ λείψανα. Μὴ ἀπιστεῖτωσαν, ὅτι δύναμις Θεοῦ ἰσχύει ποιεῖν παρθένον ἀποτίκτειν, ἐν ἧ γενόμενος ὁ ζῶν τοῦ Θεοῦ Λόγος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν· ἄλλως γὰρ συνομιλεῖν ἡμῖν αὐτὸν ἐγγύτερον οὐχ οἶόν τε ἦν· ἵνα μὴ ἐξ ἡδονῆς καὶ ὕπνου, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἔχει, δέξηται σῶμα, τὸ ἐν ὁμοιώματι τούτου λαμβάνει ἐκ παρθένου τικτόμενος· ἄνθρωπος μὲν φαινόμενος, ὡς ἡμεῖς, κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἐκ δὲ τῶν ἔργων ἀποδεικνύμενος, ὅτι τῶν ἀπάντων δημιουργὸς καὶ Κυρίως ἐστι, πρᾶττων ἔργα Θεοῦ.

VII.

Fragmentum ex Epistola Paschali VI.

Ibid.

Ejusdem, ex Sexta Paschali epistola.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἑξῆς (12) Ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

Etenim ut præstantissimi quique artifices non solum in nobili quapiam materia artem suam ostendentes, magnam sui admirationem excitare solent; verum etiam vilem ceram, et lutum quod dissolvitur, sæpe sumentes, artis suæ vim in ea explicant, et cumulationem laudem promerentur: ita sane omnium optimus artifex, vivum illud et efficax Dei Verbum, quod universam banc rerum molem mira ordinis concinnitate exornavit, non tanquam pretiosa aliqua materia, hoc est, cælesti corpore sumpto ad nos descendit, sed in luto artis suæ magnitudinem declaravit, dum ipse hominem ex limo formatum instauraturus, nova quadam ratione homo ex virgine processit. Et quamvis nativitate modo a nobis differret, similitudinem tamen nostram (peccato duntaxat excepto) per omnia amplectendam existimavit. Nam et nascitur, et fasciis involvitur, et lactatur, et infans in præsepio ponitur; et omnes denique propter jam dictas causas naturæ nostræ infirmitates experitur. Interim tamen cum infans adhuc esset, inimicum ipsiusque cohortem exterruit, magos ad pœnitentiam adducens, et ut regem a quo missi fuerant, conternerent, efficiens.

Ὅσα γὰρ τῶν τεχνιτῶν οἱ ἄριστοι οὐκ ἐν τιμίαις μόνον ὕλαις τὴν τέχνην ἐκφαίνουσι θαυμαζόμενοι, ἀλλ' εὐτελοῦς κηροῦ καὶ πηλοῦ διαλυομένου πολλάκις ἐπειλημμένοι, τῆς ἐπιστήμης ἑαυτῶν ἐπιδεικνύουσι τὴν δύναμιν, πολλῶ μᾶλλον ἐπαινούμενοι· οὕτως ὁ πάντων ἀριστοτέχνης, ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τάξεως ἀρμονίᾳ διακοσμήσας τὰ σύμπαντα, οὐχ οἶά τις τιμίαις ὕλης, οὐρανοῦ λαβόμενος σώματος, πρὸς ἡμᾶς ἀφίεται, ἀλλ' ἐν πηλῶ τὸ μέγα τῆς ἑαυτοῦ δείκνυσι τέχνης, τὸν ἐκ πηλοῦ πλασθέντα διορθούμενος ἄνθρωπον, αὐτὸς ἐκ Παρθένου καινοπρεπῶς προΐων ἄνθρωπος· τῷ μὲν τρόπῳ τῆς γενέσεως διαλλάττων, τὴν δὲ κατὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς χωρὶς ἀμαρτίας οὐκ ἐκφυγεῖν κρίνας ὁμοίωσιν· τικτόμενος, σπαργανούμενος, τιθνούμενος, βρέφος ἐν φάτνῃ κείμενος, τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐκδεχόμενος διὰ τὰς προλαβούσας ἀμαρτίας (13) καὶ αἰτίας. Ἄλλ' ἔτι βρέφος ὢν, ὁμοῦ καὶ τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὴν τούτου θορυβεῖ φάλαγγα, μάγους ἔλκων ἐπὶ μετόνοιαν, καὶ παρασκευάζων τοῦ ἀποστείλαντος αὐτοῦ περιφρονεῖν (14) βασιλεύς.

† Sap. vii, 3. * Hebr. iv, 12. † Ibid. 15. † Luc. ii, 7.

(12) Leg. ἐκτης.

(13) Leg. αἰτίας.

(14) Leg. καταφρονεῖν.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI EPISTOLÆ AD DIVERSOS.

I. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Nuntiat expulsos e Nitriæ monasteriis Origenistas, hortaturque, si qui alii decepti sunt, ut emendet. Exstat ex interpretatione Hieronymi, Opp. ipsius tom. I, col. 755.

HIERONYMI AD THEOPHILUM.

Respondet superiori, laudatque Theophilum, per quem non solum Ægyptus et Syria, sed et Italia omnis liberatæ sint ab hæresi.

Ibid.

M. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Monet, expulsos Origenistas, ut occultos, si qui sunt Palæstinæ, insectetur.

Ibid., col. 756.

III. THEOPHILI AD EPIPHANIAM.

Hortatur Epiphanium, ut modis omnibus admittatur, quo convocata synodo, Origenistarum hæresis publica auctoritate damnetur; simulque illi a se scriptam synodicam mittit.

Ibid., col. 456, et inter Epiphani Opera, tom. III.

V. THEOPHILI PAPÆ AD AMMONIUM EPISCOPUM.

Ἐπιστολή Θεοφίλου πᾶπα Ἀλεξανδρείας.

(*Apud BOLLAND. Act. SS. Maii, tom. III, pagg. 71, 357.*)

Κυρίω μου ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Ἀμμωνίῳ Θεόφιλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὸν ἀγαθὸν ζῆλον ἐπιστάμενος τῆς σῆς εὐλαθείας, ἀποδέχομαι μὲν σε τῆς μνήμης τῆς περὶ τοὺς ἁγίους ἠυφρανας δὲ ἡμᾶς καὶ τὰ πολλάκις ἐν διηγήμασιν, ἡμῖν γνωσθέντα ἐγγράφως ἐπιστείλας. Εἶη σε τοίνυν καὶ ἡμᾶς ἅπαντας, μετὰ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τὴν μερίδα καὶ κοινωνίαν ἔχειν. Οὐ γὰρ ὑπεριδὼν τῆς ἡμετέρας παρακλήσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δεδωκώς ὠφέλησας ἡμᾶς, ἀγαπητὲ καὶ ποθεινότητε. Προσεσιπὲ τὴν σὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα. Σὲ ἢ σὺν ἐμοὶ ἐν Κυρίῳ προσάγορεύει. Ἐβρόύσθαί σε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητὲ καὶ ποθεινότητε ἀδελφέ.

VI. THEOPHILI AD EPISCOPOS PALÆSTINÆ.

Apud Palladium Dial. de Vita S. Joannis Chrysost. cap. 7.

Οὐκ ἔδει μὲν ὑμᾶς παρὰ γνώμῃ μου ἐν ταῖς πόλεσιν ὑποδέξασθαι τούτους· ἐπειδὴ δὲ ἤγνοήσατε, συγκύμῃ ὑμῖν νέμω. Τοῦ λοιποῦ τοίνυν φροντίσατε, μήτε εἰς ἐκκλησιαστικὸν, μήτε εἰς ἰδιωτικὸν τούτους ὑποδέξασθαι τόπον.

VII. THEOPHILI AD JOANNEM CHRYSOSTOMUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Ibid. cap. 8.

Οἶμαι μὲν σε μὴ ἀγνοεῖν τὸ διάταγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, ὅπου θεοπέζουσιν ἐπίσκοπον ὑπερόριστον

A

EPIPHANII AD HIERONYMUM.

Nuntiat, Origenistarum factionem opera Theophili damnatam: atque exemplar epistolæ synodicæ ad eum mittens, hortatur, ut quos adversus eam hæresim scripsisset libros, in vulgus edat.

Ibid.

IV. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Pars quædam sive initium.

Se bene semper optasse Joanni Chrysostomo testatur, nec temere credidisse ejus accusatoribus, donec, erumpente judicio concilii, sede sua Constantinopolitana exturbatus, pulsusque est in exsilium.

Vide tomo citato, col. 931.

HIERONYMI AD THEOPHILUM.

Multa causatur impedimenta, ob quæ librum contra Joannem Chrysostomum a Theophilo scriptum, serius sit interpretatus. Tum ejus libri doctrinam ac sententias laudat, ac veniam precatur, si quando Græcos sensus Latine non satis bene reddiderit.

Ibid., col. 933.

Epistola Theophili papæ Alexandrini.

Domino ac fratri meo multum dilectō et consacerdoti Ammonio, in Domino salutem.

Cum præclarum animi tui ardorem et pietatem minime ignorem, non possum non vehementer probare, quod de sanctorum hominum gestis memoriam feceris: nam et alias sæpe nos tuis narrationibus recreasti, scripto transmittens quæ cognoveras. Contingat igitur tibi et nobis omnibus, cum sancto Theodoro partem et communionem habere. Non enim ad nostrum solatium cunctabundus, sed in id ipsum nonnihil addens promptitudine tua, multum nobis profuisti, dilectissime et desideratissime. Fratres qui apud te sunt, saluta. Qui mecum sunt, in Domino te salutant. Vale in Domino, frater multum dilecte.

D admittatis.

Arbitror equidem non ignorare te canonum Nicænorum decretum, quo sancitur, ne episcopus B-

tem extra fines suos judicet; si autem ignoras, A μη κρίνειν δίκην· εἰ δὲ ἀγνοεῖς, μαθὼν ἀποστου τῶν discce, et a libellis adversus me abstine. Nam si κατ' ἐμοῦ λιβέλλων. Εἰ γὰρ καὶ δέοι με κριθῆναι, judicari me oportet, ab Ægyptiis episcopis παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὐ παρὰ σοῦ, ἀφεστῶτος judicandus sum, non a te qui septuaginta quinque ἐβδομηκονταπέντε ἡμερῶν ὀδόν.

VIII. EPISTOLA JOANNIS EPISCOPI CITRII, ET SENTENTIA THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI.

Apud Cotelarium ad Constitutiones apostol. lib. v, cap. 20.

Diebus jejunii, circa horam nonam post consuetas preces, sumptione panis duntaxat, aquæ et olerum, aut caricarum, aut dactylorum, necessitatem corporis explemus; præterquam si aliquo morbo illud afflicteretur. Cum igitur et die ante sancta Theophania jubeamur jejunare, post vespertinum Officium illique conjunctam divini mysterii celebrationem, ad cibum corpori convenientem solemus accedere; tunc sumere non oportet oleum, B aut pisces. Nam si ea dies, vigilia, inquam, sanctorum Theophaniorum, in diem Dominicum incurrisset; Theophilus Alexandriæ episcopus caricas tantum aut palmulas comedere injungit, quatenus caveatur ne Dominica videamur jejunare; temere vero, eadem vigilia in alium diem incidente, cibum pinguiorem attigerimus. Quod si sanctorum Theophaniorum dies in Tetrade aut Parasceve (iv, aut vi feria) institerit, sufficiat nobis solvere quod juxta Apostolorum canonem LIX, hisce diebus institutum est jejunium; uti autem oleo et piscibus. At carnis vel caseum manducare, ingluviæ prorsus commentum est, non apostolicæ legislationis jussum. Neque enim regnum Dei est esca et potus¹¹; et quæ sequuntur.

Igitur allocutio et lex episcopi Theophili Alex. talis habetur.

Et mos et officii ratio a nobis postulat, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque festum habeamus, cum in eo Dominus noster Jesus Christus resurrectionem ex mortuis nobis procuraverit. Et ideo hic dies in sacris Scripturis et primus appellatus est, ut qui sit nobis vitæ initium; et octavus, utpote qui Judæorum Sabbatismum supergredia- tur. Quia igitur contigit, diem jejunii qui ad sancta Theophania pertinet, in illum Dominicum incidere; œconomia utamur, et ad utrumque prudenter accedamus, ut sumentes paucas palmulas, simul et hæreses vitemus, quæ diem resurrectionis Domini nostri Jesu Christi non honorant; et quod debetur diei jejunii reddamus, expectantes vespertinum conventum, qui hic, Deo volente, peragetur. Congremur itaque hic ab hora nona.

¹¹ Rom. xiv, 17.

(15) Ἡ ἰσχ. Al. καὶ ἰσχ. Sic item infra, καὶ φοίν. pro ἡ φοίν. Et mox δ' ἂν γ' pro ἔν.

(16) Hæc videas superius relata ex Pandect. Canon. Beveregii tom. II, pagg. 170-175. Exstant præterea in Conciliorum collectione, tom. II, pag. 1576,

Ἐν ταῖς νηστείοις τῶν ἡμερῶν, περὶ ἐννάτην ὥραν μετὰ τὰς συνήθεις εὐχάς, ἐν ἀρτῷ μόνῳ καὶ ὕδατι καὶ λαχάνοις, ἢ ἰσθάσι (15), ἢ φοίνικιν τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦμεν τοῦ σώματος, εἰ μὴ τις ἐνοχλοῖ τούτῳ ἀσθένεια. Ἐπεὶ τοίνυν κἂν τῇ πρὸ τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἡμέρᾳ προσεταγμένον νηστεύειν, μετὰ τὴν συνημμένην ταύτῃ θείαν μυσταγωγίαν, ἐπὶ τὴν σωματικὴν εἰώθαμεν ἴνα τροφήν, οὐ μεταληπτόν ἐλαίου ἢ ἰχθύων. Εἰ γὰρ τῆς ἡμέρας ταύτης, τῆς παραμονῆς φημι τῶν ἁγίων Θεοφανίων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνελθούσης, ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἰσθάδων μόνον ἢ φοίνικων ἐπισκήπτει μεταλαμβάνειν, ὅσον φυλάξασθαι τὸ ἐν Κυριακῇ δεῖχθῆναι νηστεύειν· σχολῆ γ' ἂν ἐτέρᾳ συμπεσοῦσης ἡμέρᾳ, λιπαρωτέρας τροφῆς ἀψάιμεθα. Εἰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἡμέρα ἐν Τετράδι ἢ Παρασκευῇ ἐπισταίῃ, ἀρχετὸν ἡμῖν λῦσαι τὴν ἐν ταῖς τοιαύταις ἡμέραις νενομισμένην νηστείαν κατὰ τὸν 9^{ον} τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα, ἐλαίῳ τε χρῆσασθαι καὶ ἰχθύσι. Τὸ δὲ κρέατος ἡ τυροῦ φαγεῖν, γαστριμαργίας ἀτεχνῶς εὐρημα, οὐκ ἀποστολικῆς νομοθεσίας ἐπίταγμα. Οὐκ ἔστι γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, βρώσις καὶ πόσις, C καὶ τὰ ἐξῆς.

(16) Καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ πᾶσαν Κυριακὴν τιμᾶν, καὶ ἐν ταύτῃ πανηγυρίζειν, ἐπειδήπερ ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐπρυτάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ πρώτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμῖν ὑπάρχουσα, καὶ ὀδόσ, ἃτε δὴ ὑπερανάβηκτα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμόν. Ἐπεὶ οὖν συνέβη τὴν τῶν ἁγίων Θεοφανίων νηστιμον ἡμέραν εἶναι ταύτην (17), οἰκονομήσωμεν, καὶ πρὸς ἑκάτερον ἐπιστημόνως χωρήσωμεν, ἵνα μεταλαμβάνοντες ὀλίγων φοίνικων, ἐκκλίνωμεν ἅμα καὶ τὰς αἰρέσεις, τὰς μὴ τιμῶσας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ νηστείῳ ἡμέρᾳ ἀποδῶμεν, περιμένοντες τὴν ἐσπερινὴν σὺναξιν, ἥτις ἐνταῦθα, Θεοῦ θέλοντος, τελεῖται (18). Συναγθῶμεν τοίνυν ἀπὸ ὥρας ἐννάτης ἐνταῦθα.

edit. Veneto-Labb.

(17) Εἶναι ταύτην. In membranis Regiis ταύτην εἶναι.

(18) Τελεῖται. Aut συντελεῖται.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

FRAGMENTA EX ALIIS OPERIBUS DEPERDITIS

I.

In illud Psalmi xcii, Dominus regnavit, decorem induit.

Ex codice regio 211.

Apud Sirmondum ad Rufini Palæstini librum De fide, Opp. tom. I, pag. 315.

Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἐνεδύσατο εὐπρέπειαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλαβε φθαρτὸν σῶμα, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο ἀναστήσας αὐτὸ, οὐ φθαρτὸν, ἀλλ' ἀφθαρτον. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Ἐλαβε γὰρ ἀναστήσας πάλιν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, κατὰ τὴν οὐρανὴν ἐπαγγέλιαν, Ἄψατε τὸν ναὸν τούτων, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐγεγῶ αὐτόν. Ὁ ἤγειρε τοίνυν ἐνεδύσατο σῶμα. Ἐλεγε γὰρ, Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄβυσσον, οὐδὲ δώσεις τὸν διστόν σου ἰδεῖν διαφθοράν· ἔτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι. Ἀναστὰς ἐν τῷ μνήματι οὐκ ἔμεινε· καὶ μείνας ἐν τῷ μνήματι, οὐκ ἶδεν διαφθοράν, οὐκ ἐκράτησεν αὐτοῦ ἡ διαφθορά. Ὁ ἀφθαρτος Λόγος τὸ φθαρτὸν ἀνέστησε σῶμα εἰς ἀφθαρσίαν

Dominus regnavit, decorem induit ¹². Quia enim corruptibile corpus assumpsit, decorem induit, suscitans illud non corruptibile, sed incorruptibile. *Dominus regnavit, decorem induit.* Assumpsit enim resurgens iterum proprium corpus, prout ipse prædixerat : *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud* ¹³. Quod excitarat ergo, induit corpus. Dicebat enim : *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem* ¹⁴ : *insuper autem et caro mea requiescet in spe.* Resurgens non mansit in monumento : sed et in monumento manens non vidit corruptionem; corruptio illi non est dominata. Verbum incorruptibile corruptibile corpus suscitavit ad incorruptibilitatem.

II.

Ex Catena in Genesim, cod. reg. 810.

Apud Sirmondum, ibid., pag. 292.

(19) Ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας, ὡς Ὀριγένει ἐδοξε, καταβλημέναί αἱ ψυχαὶ σώμασι συνεπλάκησαν, ἐχρησάμεθα τῷ Μωσέως ῥήματι, λέγοντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν προσβείη ὑμῖν σήμερον ὡς ἐστὲ χιλιοπλασίως, καὶ εὐλογησάτω ὑμᾶς καθότι ἐλάλησεν ὑμῖν. Οὐ γὰρ εὐλογία κατὰ Ὀριγένην ἐστὶν ἡ τῶν σωμάτων ποιησις, ἀλλὰ κατὰ πλανωμένας ψυχὰς.

Quod non ob peccatum, ut Origeni visum est, dejectæ animæ corporibus implicitæ sint, ex Mo- sis verbis didicimus, filiis Israel dicentis : Dominus Deus patrum vestrorum adjiciat vobis, sicut estis hodie, millia multa, et benedicat vobis, sicut vobis locutus est ¹⁵. Neque enim benedictio, secundum Origenem, est corporum productio, sed maledictio errantibus animabus.

III.

Ex eodem cod. reg. 810.

ibid. pag. 295.

Μέσος οὖν ὁ ἄνθρωπος τῶν δύο ἐγένετο· οὔτε θνητὸς ὀλοσχερῆς, οὔτε ἀθάνατος καθόλου, δεκτικὸς δὲ ἑκατέρου.

Medius igitur inter duos homo factus fuerat : neque mortalis omni ex parte, neque totus immortalis, sed capax utriusque.

IV.

Apud S. Joannem Damasc. Parall. sacr. Opp. tom. II, pag. 339.

Ἐἴτα βασιλεὺς μὲν ἐπίγειος πιστεύεται εἶναι, καὶ περ μὴ πᾶσι βλεπόμενος, διὰ δὲ νόμων καὶ διατάξεων αὐτοῦ, καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων καὶ εἰκότων νοεῖται· τὸν δὲ Θεὸν οὐ βούλει νοεῖσθαι δι' ἔργων καὶ δυνάμεων;

Ita ne tandem rex terrenus, etsi minime videtur ab omnibus, tamen per leges et edicta, auctoritatemque et potentiam ac imagines existere creditur; Deum vero ex operibus et potentia intelligi non vis?

¹² Psal. xcii, 15. ¹³ Joan. ii, 19. ¹⁴ Psal. xv, 10. ¹⁵ Deut. i, 11.

(19) His affinia scribit auctor in *Epist. Pasch.* ann. 401, § 13, ubi et Deuteronomii locum hic laudatum excitat.

V.

Idem ibid. pag. 781.

Pauci admodum sunt qui, cum omnem vitam suam divinarum Scripturarum inquisitioni impendant, doctrinam quæ in eis continetur, et profundiores earum sensus, sublimiore intelligentia assequi valeant.

(20) Alius exstat locus iisdem *Parallelis Damascenis*, pag. 601, de morte pertractans; qui tamen

Σφόδρα ὀλίγων τυγχάνει τῶν πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον ἀνατεθεικότων τῇ περὶ τὰς θείας Γραφᾶς ἐξετάσει, τὸ δύνασθαι λογικώτερον παρακολουθεῖν τοῖς περιεχομένοις δόγμασι, καὶ τῇ βαθυτέρᾳ τῶν Γραφῶν δ:ανοίᾳ (20).

plenior habetur in *Apophthegmatibus*, ut mox infra monebimus.

THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI

APOPHTHEGMATA.

Vide in Appendice ad Palladium Helenopolitanum, infra ad annum 420.

PALLADIUS

HELENOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

Ex Jos. Fessler *Instit. Patrol.*, II, 213. Oëniponte MCCCLI, 8. — De Palladio Helenopolitano cf. etiam Rufini Aquileiensis *Vitam* auctore Fontanino, quæ exstat *Patrologiæ Latinæ* tom. XXI, col. 113.)

Palladius, episcopus Helenopolitanus, annum ætatis vicesimum agens a. 376 vitam monasticam amplexus est; deinceps vero totum Orientem atque Ægyptum peragravit, celeberrimos monachos et solitarios invisens. Postquam Bethlehemi integro anno 388 moratus, Melaniæ et Rufini potissimum societate usus fuerat, eodem adhuc anno Alexandriam perrexit, ac in montibus Nitriæ ad annum usque 399 inter monachos vixit. Tunc in patriam redux episcopus Helenopolis ordinatus est circa a. 400, fortassis a S. Joanne Chrysostomo, quem ejectum in exilium non solum orationibus juvit, sed etiam pro virili tuiturus Romam advolavit a. 405. Tandem Chrysostomi causa et ipse episcopatu dejectus multisque ærumnis afflictus ad Ecclesiam Asponensem in Galatia transivit. Postquam a. 420 scripserat *Historiam Lausiacam*, sic dictam a Lauso, in aula imperiali cubiculario, cui eam nuncupavit, diem obiit ante a. 431 (a). Palladius hic, a Posidonio monacho, hospite suo Bethlehemi, circumventus, iniquum de S. Hieronymo iudicium tulit, quin tamen fuerit Origenista vere talis (b). *Historia* autem *Lausiaca* (*Λαυσακία*) vitas celeberrimorum Orientis et Ægypti monachorum, eremitarum piarumque feminarum brevi plerumque conspectu exhibet, nec fere aliorum, nisi quos ipse cognoverat, aut quorum res gestas a testibus fide dignissimis didicerat (c).

(a) Vid. Pallad. epistola ad Lausum *Historiæ Laus.* præfixa, item *Histor. Laus.*, c. 77, 1, 7, 4, 20, 43, 86, 121, et al. Pallad. *Vita Chrysost.* c. 14, 3 et 4; item c. 20 Acta Synodi ad Quercum a. 403, apud Phot. cod. LIX (p. 26 et 27); Socrat. *Hist. eccles.* lib. IV, c. 23, et lib. VII, cap. 36. Cf. Tillemont t. XI, *Pallade*, art. I-VIII (p. 500-523), et art. XI (p. 523-30); Ceillier t. X, chap. 2 (p. 66-70); J. Fontanini *Histor. litter. Aquilei.*, lib. IV, c. 4, n. 3; J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.*, vol. X, p. 98-100.

(b) Cf. J. Fontanini *Histor. litter. Aquilei.*, lib. IV, c. 4, n. 3, et J. Garner. in *Opp. Marii Mercatoris* p. 1, dissert. VII, c. 6 (p. 425).

(c) Vid. Pallad. *Histor. Laus.* Proœmium. Notatum dignum est, quod non solum Palladius ipse post a. 420 capita nonnulla *Historiæ* suæ adiecisse videtur, sed etiam ab aliena manu plura addita fuere, præsertim ex Rufini *Historia monachorum*, pridem Græcæ versa; unde tanta in codd. mss. ac editionibus, quarum aliæ aliis auctores sunt, varietas exorta esse recte creditur. Cf. Tillemont l. c. Art. IX (p. 523-25); Ceillier l. c. n. 11-13 (p. 70-77); J. Fontanini *Histor. litter. Aquilei.*, lib. V, c. 12, n. 2, 6 et 7; J. A. Fabricii *Biblot. Græc.* vol. X, p. 100-106; J. Cotelerii *Monum. Eccles. Græcæ*, t. III, p. 564-67; G. Cave vol. I, p. 377-78; Macarii Ægyptii *Epistolæ*, etc., ed. H. J. Floss. Coloniz 1850, p. 12-16, 22-26, 58-59, 80-85, 147. — *Historia Lausiaca* edita est Græcæ a. J. Meursio Lugduni Batav. 1616 in 4°; porro Gr. et Lat. ed. Fronto Ducaus in *Auctario Biblioth. Patrum*, Paris. 1624, t. II, p. 893-1053; hinc recusa in *Magna Biblioth. Patrum*, Paris. 1654, t. XIII, p. 893-1055. Utrique editioni supplementi gratia adjungenda sunt, quæ primus in lucem protulit Græcæ et Lat. J. Cotelerius in *Monumentis Ecclesiæ Græcæ*, Paris. 1686, t. III, p. 117-120, et p. 158-170. Cf. *ibid.* not., p. 563. Editio omnium plenissima prodiit in *Opp. J. Meursii* ex recens. Lami; Florentiæ 1746, fol., t. VIII, p. 334-670. J. Floss ex ms. cod. Vindobouensi Græco capita 67 genuinæ, quam putat, *Historiæ Lausiacæ* notavit. Vid. S. Macarii Ægyptii *Epistolæ*, etc., ed. Floss. Coloniz 1850, p. 291-310. Optima vero editio Latina est Gentiani Herveti, Paris. 1570, in 4°; item in Herib. Rosweydi *Vitis Patrum* liber VIII. Eadem *Historia Laus.* alio titulo prænotatur: *Heraclidis Paradisus*, quo nomine librum hunc Lat. edidit J. Faber Stapulensis, Paris. 1504, fol., et exhibetur etiam in Rosweydi *Vitis Patrum*, Append., p. 952-77.

PALLADII HELENOPOLITANI

HISTORIA LAUSIACA

(Exstat hujusce *Patrologiæ Græcæ* tom. XXXIV, ex editione J. Henrici Floss, Bonnensis.)

APPENDICES.

APOPHTHEGMATA PATRUM

(COTELERIUS, *Monumenta Ecclesie Græcæ*, 4°. tom. III, p. 171.)

[Præfatio in librum De] exercitatione seu disciplina monastica beatorum Patrum.

Hoc in libro fortis ac egregia exercitatio et admiranda vitæ institutio, simulque dicta sanctorum beatorumque Patrum conscribuntur, ad æmulationem, eruditionem ac imitationem eorum qui secundum disciplinam cœlestem vivere cupiunt, atque in via quæ ad regnum cœlorum ducit volunt incedere. Igitur scire oportet sanctos Patres, qui hujusce beatæ monachorum vitæ sectatores fuere ac

(1) Ἀσκήσεως. Excisæ fuerunt duæ tituli lineæ; quæ suppleri possunt hoc vel simili modo: Προομιον εἰς τὴν βιβλον Περὶ τῆς Πρόδρομος τῆς βιβλον τῆς. Nam in ms. codice Colbertino, qui post contextum a typographis impressum Lutetiam delatus est, præfatio hæc interpolata legitur cum isto titulo: Πρόδρομος τῆς βιβλου τῶν ἁγίων γερόντων, ἧτις λέγεται Παράδεισος. Per ἀσκησιν autem intelligitur Christianæ pietatis exercitatio, in virtutibus sive ad corpus sive ad animum spectantibus, et in præceptis consiliisque evangelicis, cui peculiariter ac strictius monachii se ex instituto suo dedunt. Proinde quæ θεοσέβεια et ἀσκησις dicitur canon. Gangrensis 3, 15, 16, 17, in titulis Dionysianæ versionis, Christianitas appellatur, idemque Christianitatis nomen pro exacta pietate ascriptum passim cernere est. Ad hæc S. Basilius in asceticis sæpe, et alibi, per Christianos intelligit monachos. Σχῆμα μοναζόντων, ἦτοι Χριστιανῶν, ait Macarius homil. 58. Jam ἀσκήσεως nomen sensum quem diximus habet innumeris in locis, insigniter apud Epiphaniuni hæresi 67, cap. 3: Ἰσράκας τῶ μὲν ὄντι πολλὴν εἶχε τὴν ἀσκησιν· apud Palladium in *Historia Lausiaca*, ubi de Macario Ægyptio, περὶ δὲ τῆς ἄλλης ἀσκήσεως τοῦτου τοῦ οὐρανοῦ ἀνδρός· de Macario Alexandrino, ἡ μὲν οὖν ἀσκησις τοῦ μακαρίου Μακαρίου, ἦν αὕτη, et alibi sæpe; apud eundem in *Vita Chrysostomi* cap. 12: Οὐ πάντως ψέξας ἡ καταδραμῶν τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως, et apud auctorem *Vitæ Dosithei*, quam Corderio debemus, οὐδὲ ἔβλεπον αὐτὸν πονούντα μίαν ἀσκησιν. Notatu quoque dignum est, canonem Gangrensem 18, Εἰ τις διὰ τὴν νομιζομένην ἀσκησιν ἐν τῇ Κυριακῇ νηστεύοι, ἀνάθεμα ἔστω, ita reddi per Dionysium Exiguum: Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam, in die Dominico jejunat, anathema sit; quasi dubitaverit legendumne esset ἀσκησιν vel ἀσχησιν, ideoque utrumque nomen converterit, aut scriptum invenerit, ἀσχησιν ἢ ἀσχησιν. Nec aliter Isidorana interpretatio: Si quis tanquam hoc continentiam convenire judicans, die Dominico jejunaverit, aut in ejusdem diei contemptum, anathema sit. Rectius editio barbara in *Bibliotheca juris canonici veteris*: Si quis ea quæ arbitratur ascensem per dissimulationem, et die Dominico jejunat, sit anathe-

. . . ἀσκήσεως (1) τῶν μακαρίων Πατέρων (2).

Ἐν τῆς τῆ βιβλῷ (3) ἀναγεγραπταὶ ἐνάρετος ἀσκησις καὶ θαυμαστὴ βίου διαγωγή, καὶ ῥήσεις ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων, πρὸς ζῆλον καὶ παιδείαν καὶ μίμησιν τῶν τὴν οὐράνιον πολιτείαν ἐθελόντων κατορθῶσαι (4), καὶ τὴν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀγούσαν βουλομένων ὀδεύειν ὁδόν. Δεῖ οὖν εἰδέναι ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ τοῦδε τοῦ μακαρίου τῶν μοναχῶν βίου ζηλωταὶ γεγονότες καὶ διδάσκαλοι, ἕπαξ τῶ θεῷ καὶ

ma. Sed scrib. ea quæ arbitratur ascense, vel ea quam arbitratur ascensem. Atque ut id obiter dicam, simili modo corrigenda est eadem editio can. 13: Si qua mulier arriperit scemate vestem, pro consueta muliere, virilem accipiat, anathema sit; reponendo, B arriperit ascemate vestem, et pro. Εἰ τις γυνὴ διὰ νομιζομένην ἀσκησιν μεταβάλλοιτο ἀμφίπασμα, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος, ἀνδρείον ἀναλάβοι, ἀνάθεμα ἔστω.

(2) Πατέρων. Hinc Patericum et Patricum, liber continens *Vitas Patrum*. De quo videndus Rosweyus Prolegomenis ad *Vitas Patrum*: ac e quo capita multa edidit Raderus in *Viridario sanctorum*; aliaque fragmenta plurima continet scripti codices variarum Bibliothecarum. Ab Antonio et Maximo aliquoties proferantur sententiæ Πατέρων, ac ex τῶν Πατέρων. Typicum vero S. Sabæ ad Augusti 27 habet, Ἀναγνώσεις ἐκ τοῦ Πατερικοῦ. *Vita Arsenii metaphrasiica*, Βίβλοι Πατέρων. *Libri Patrum*, n. 26. Et in duplici cod. ms. membranaceo *biblioth. Colbertinæ*, excerptis ex Joannis Moschi *Prælo spirituali* titulus datur, Ἐκλογή ἐκ τῶν Πατερικῶν τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Εὐκρατῆ. Apud Fulbertum epist. ult.: Cui sententiæ multas alias in *Vitis Patrum consentientes reperire potes, quæ tuum animum optime revelabunt*. Quem unum de multis locum adduxi ob vulgare erratum *revelabunt pro relevabunt*. Sic ejusdem Fulberti epist. 103: *Precor autem bonitatem tuam, ut Raimoni revelare digneris damnum quod pertulit in servitio nostro, imo relevare*. Leidradus epist. 2: *Lucius adest oculis, et nullus fructus operis, quia non revelatur, cum plangimus*. Quis non videt legendum *relevatur*? Similique mendo deformatur locus iste e *Passione xl martyrum*, apud Vossium et Bollandum: *Revelatum est beatissimo Petro ejusdem urbis episcopo, ut tret, et sancta illa pignora exinde studiosissime revelaret: revelaret loco relevaret*.

(3) Ἐν τῆς τῆ βιβλῷ. Ex *Historiæ Lausiacæ* præoemio.

(4) Κατορθῶσαι. Memoratus liber Colbertinus, κατορθοῦν. Infra, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι. Εἰ, λόγῳ ἢ ἔργῳ. Item, μὴ ἐξαρκούσης τῆς μνήμης περιλαβεῖν. Denique, σύνταξιν καὶ τὴν ἰσοδυναμοῦντων λόγων περιλήψιν. En præcipuas δέπτογραφίας.

ἰκουρανὴν πυρωθέντες ἔρωτι, καὶ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις καλὰ τε καὶ τίμια ὡς οὐδὲν λογισάμενοι, πάντων μέλιστα τὸ μῆδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν ἐπέθευσαν· λαυθάνοντες δὲ καὶ τὰ πλείστα τῶν κατορθωμάτων δι' ὑπερβολὴν ταπεινοφροσύνης συγκαλύπτοντες, οὕτω τὴν κατὰ Θεὸν διήυσαν ὁδόν. Ὅθεν οὐδεὶς ἀκριβῶς δεδύνηται τοῦτον ἡμῖν ὑπογράψαι τὸν ἐνάρστον βίον· βραχέα δὲ τινὰ τῶν αὐτοῖς κατορθωμένων λόγων ἢ ἔργων, οἱ σφόδρα περὶ τούτων φιλοπνήσαντες, γραφῇ παραδεδώκασιν· οὐχ ὡς ἐκείνοις χαριζόμενοι, τοὺς μετέπειτα δὲ διεγείρει πρὸς ζῆλον ἰσπουδακότες. Πλείστοι οὖν κατὰ διαφόρους καιροὺς ταῦτα τὰ τῶν ἁγίων γερόντων (5) ῥήματά τε καὶ κατορθώματα ἐν διηγῆματος εἴδει ἐξέθεντο, ἀπλῶς τινι καὶ ἀκατασκευάστῳ λόγῳ· εἰς ἔν γὰρ τοῦτο μόνον ἔωρων, ὠφελῆσαι τοὺς πολλούς. Ἐπειδὴ δὲ συγκεχυμένη καὶ ἀσύντακτος οὖσα τῶν πολλῶν ἢ διηγήσεις ὀσκολίαν τινὰ ἔμποιεῖ τῇ διανοίᾳ τοῦ ἀναγινώσκοντος, μὴ ἐξαρκούση περιλαβεῖν τῇ μνήμῃ τὸν πολυσχιδῶς κατεσπαρμένον κῆ βιβλίῳ νοῦν, τοῦτο χάριν ἐπὶ τῆσδε τῆν ἔκθεσιν κεκινήμεθα τῶν στοιχείων (6), δυναμένη διὰ τὴν τάξιν [καὶ] περιληψὶν ἐναργεστάτην τε καὶ ἐτοίμην τοῖς βουλομένοις τὴν ὠφέλειαν παρέχειν. Ἐπειδὴ τὰ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, Ἀρσενίου τε καὶ Ἀγάθωνος, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἄλφα [ἀρχομένων] (7) [Βασιλείου, Βισα-] ρώνος καὶ Βενιαμίν εἰς τὸ βῆτα στοιχεῖον, καὶ οὕτως καθέξης ἕως τοῦ ω. Ἐπειδὴ δὲ εἰσι (8) καὶ ἕτεροι λόγοι γερόντων ἁγίων καὶ πράξεις, μὴ ἐμφαίνοντες τὰ ὀνόματα τῶν τε εἰρηκότων αὐτοῦς καὶ πραξάντων, τοῦτους μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κατὰ στοιχεῖον ἐν κεφαλαίοις ἐξεθέμεθα. Πολλὰ δὲ ἐρευνήσαντες βιβλία καὶ ζητήσαντες, ὅσα εὐρεῖν ἠδυνήθημεν, ἐνετάξαμεν εἰς τὰ τέλη τῶν κεφαλαίων, ἵνα ἐκ πάντων ἐραυζόμενοι (9) τὴν τῆς ψυχῆς ὠφέλειαν, καὶ τὰ

1 Ἀπ' αὐτῶν ?

(5) *Γερόντων*. Unde similiter Geronticόν, βιβλίον γεροντικόν, βίβλος γερόντων. Opus sæpe memoratum veteribus ac recentioribus; sæpe in mss. libris per ἀποσπασμάτια occurrens, nulliibi quod sciam integrum. Citatur in Antonio Melissa sub titulo τῶν γερόντων· codice Cæsareo 238 : λόγοι ἁγίων Πατέρων γερόντων, quasi Patricum et Geronticum non differant : quod ita esse videtur. Adi ad Rosweydi Prolegomena in *Vitas Patrum*, ad *Viridarum Raderi*, et ad Corderium in *Dorothei institutionem primam*. Male apud Saviliūm 1. VIII, p. 2, c. 857, ubi de Chrysostomi suppositiōnis : Εἰς τὸ Γεροντικόν τοῦ ἁγίου Μακαρίου· Ἀκούσατε, ἀδελφοί. Distinguendum, Εἰς τὸ Γεροντικόν. Τοῦ ἁγίου Μακαρίου. In *Gerontico*. Sancti Macarii.

(6) *Τῶν στοιχείων*. Non viderat collector noster maximum illum librum : *De vitis et apophthegmatibus sanctorum senum Scetis, Thebaidis ac Libyæ*, ordine alphabetico compositum, de quo supra editus Joannes Antiochenus cap. 5. Alias illius mentionem facere procul dubio non omisit. Cæterum ex eo libro, et ex præsentī, excerpta habentur in tribus codicibus optinæ notæ, qui asservantur in Bibliotheca viri illustrissimi Joannis Baptistæ Colberti, membranis antiquis, præcipue Græcis, egregie instructa. Atque ii codices mihi magno usui fuerunt. Continent enim præter eclogen *Prati spiritualis*, eam varia apophthegmata Patrum, partim litteraria serie, partim alio modo, tum selecta e 19 capitibus

A magistri, divino cœlestique amore semel inflammatus, cunctaque apud homines præclara et pretiosa pro nihilo ducentes, ante omnia ut nihil ad ostentationem agerent contendisse, sed latendo, et plerique fortia facta præ exsuperantia humilitatis occultando, sic iter præscriptum a Deo confecisse. Quapropter hanc e virtute vitam accurate nolhis describere nemo potuit; sed qui multum ista in re susceperunt laboris, pauca quædam ab iis hominibus excellenter aut dicta aut gesta, litteris commendarunt : non quod a viris gratiam inirent, sed quia posteros ad æmulandum excitare studebant. Plurimi ergo diversis temporibus hæc sanctorum senum verba atque facinora, narrantium in morem exposuerunt, simplici ac incomposito sermone : id quippe unum respiciebant, quamplurimis prodesse. Porro quoniam narratio plurium, cum sit confusa et inordinata, difficultatem non mediocrem lectorum mentibus parit, quæ sententias per librum varie dispersas memoria comprehendere nequaquam valent, idcirco adducti sumus ad suscipiendam hanc per litteras explanationem, utpote quæ propter ordinem, et claram promptamque complexionem, possit desiderantibus præbere utilitatem. Siquidem quæ spectant ad abbatem Antonium, Arsenium, Agathonem, cæterosque quorum nomen a littera A [incipit, elemento A complectitur, quæque ad magnum] Basilium, Besarionem, Benjaminum, elemento B, sicque deinceps usque ad ultimam litteram. Jam vero quia exstant alia quoque sanctorum senum effata, aliæ actiones, nec nominantur qui ita locuti sunt atque egerunt, ea post completum alphabetum disposuimus per capita. Atque investigatis conquisitisque libris pluribus, quotquot potuimus invenire, ad fines capitum colloca-

libri nondum editi, inseripti, Ἀνδρῶν ἁγίων βιβλος, quo de opere consuli debet *Bibliotheca Photii* cap. 198, cum Rosweydo ad *Vitas Patrum*.

(7) *Ἀπὸ τοῦ ἄλφα ἀρχ.* Latina hæc superiori memoratæ in mss. responsivè compleri potest sic : Ἀρχομένων περιέχει, καὶ τὰ περὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Βισαρίωνος.

(8) *Ἐπειδὴ δὲ εἰσι*, etc. Desiderantur in nostro manuscripto.

D (9) *Ἐραυζόμενοι*. Commentarius de martyrio Eliæ junioris a doctissimo Combelsio vulgatus, sub linem : Καὶ γοῦν ἐνεραυζεῖται ὁ ἅγιος μείζονα δύνανται τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, χάριν ἔχων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐγκαθημένην τοῖς λευφάνοις, καὶ τὴν ἰσὶν παρεχομένην. Ἐνεραυζεῖται δὲ καὶ τοῖς ἐπιτεκνημένοις αὐτὸν ὁ ἅγιος, ἄγγελόν τε καὶ τὸν αὐτοῦ βλέποντα δεσπότην ἔχων ἐν οὐρανοῖς, etc. Sic locus ille est legendus, adeo ut significet : *Denique sanctus confert virtutem, majorem vi ac efficacia animæ suæ, gratiam obtinens sancti Spiritus, insidentem reliquit suis, quæque medellam præbeat. Contribuit quoque semetipsum sanctus invocatoribus, angelum, siveque homini conspectorem habens in cœlis*. Corrigendus etiam Gregorius Nyssenus orat. 7 in *Eunomium*. p. 607, ed. Paris. ann. 1658 : Ἔστι δὲ ὅπου καὶ ὁ Ἐβραῖος Φίλων τὰ ἴσα πάσχει, ἐκ τῶν ἰδίων πόνων συντραυλῶν αὐτῷ τὰ λευφάνια. Scrib. *συνεραυζῶν*, hoc est *congerens*.

vimus, ea gratia ut ex cunctis fructum animæ colligentes, ac in Patrum eloquiis quæ super mel et favum dulcia sunt delectati¹, viventes condigne vocatione qua a Domino vocati fuimus, regnum ipsius consequamur. Amen.

SANCTORUM SENUM APOPHTHEGMATA.

Principium litteræ A.

De abbate Antonio.

1. (10) Sanctus abbas Antonius, cum sederet aliquando in eremo, incidit in lædium multamque cogitationum caliginem; dixitque ad Deum: Domine, volo salvus fieri, sed cogitationes non permittunt: quid agam in afflictione hac mea? Quo modo salvus ero? Cumque paulo post surgens exiisset foras, videt Antonius quemdam, sicut se, sedentem ac operantem, dein surgentem ab opere, et orantem, iterumque sedentem ac funiculum contorquentem; et inde rursus ad orandum exsurgentem: erat autem angelus Domini, qui ad Antonii correctionem cautionemque missus fuerat. Tum audivit angelum dicentem: Sic fac, et salvus eris. Ille hoc audito, summa lætitia atque fiducia repletus est. Et ita faciens, salvabatur.

2. (11) Idem abbas Antonius cum ad judiciorum Dei profunditatem intenderet, postulavit dicens: Domine, quomodo nonnulli post paucos vitæ annos moriuntur, nonnulli vero ad senectutem decrepitam perveniunt? Quare quidam pauperes, alii divites sunt? Et quo pacto injusti locupletantur, justis autem indigent? Tum venit ad eum vox, dicens: Antoni, attende tibi ipsi; hæc enim judicia Dei sunt, nec tibi conducit illa discere.

3. (12) Interrogavit nonnullus abbatem Antonium his verbis: Quidnam observans, Deo placebo? Et respondens senex dixit: Quæ tibi mando custodi: quocumque vadis, Deum semper habeto præ oculis tuis; et quidquid egeris [sive locutus fueris], testimonium ex sacris Scripturis assumito; ac in quocumque resederis loco, noli cito inde moveri. Tria hæc serva, et salvus fies.

¹ Psal. xviii, 41.

(10) *Vitæ Patrum* libro v, libello 7, n. 4, et libro m, n. 105.

(11) *Vit. Patr.* v, 45, 4; *Miscell.* Voss. post Greg. Thaum, p. 133.

(12) *Vit. Patr.* iii, 108; Ephræm p. 386, n. 2.

(13) *Αποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων*. Photius *Bibliothecæ* cap. 198. Codices Cæsarei Vindobonenses 214, 234, 237; Joannes Antiochenus, Rosweydeus, Raderus, et Corderius locis supra citatis; Opera S. Ephræm Syri p. 386 et 388; Glossarium Meursii p. 655, ubi de Paulo monacho, et Regiæ Gazæ exemplar ms. 1787: de quo superius ad p. 170; necnon Isaias abbas orat. 8.

(14) Ὁ ἅγιος ἀββᾶς Ἀντώνιος, etc. Refertur hoc Apophthegma in *Vitis Patrum*, et in Ephræmi Operibus p. 386, n. 4, inter Apophthegmata atque enarrationes SS. et antiquorum Patrum: item a Joanne Geometra, *Paradisi* epigrammate 57, ac ms. Cæsareo 165, n. 13; necnon per Eliam Cretensem in

Ἄ ὅπερ μέλι καὶ κηρίον γλυκεία τῶν Πατέρων λόγια ἐντροφῶντες, ἀξίως τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν ὑπὸ Κυρίου πολιτευσάμενοι, τύχωμεν τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Ἀμήν.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ (13).

Ἀρχὴ τοῦ Α στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου.

α'. Ὁ ἅγιος ἀββᾶς Ἀντώνιος (14), καθεζόμενος ποτε ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν ἀκηδίᾳ γέγονε καὶ πολλῇ σκοτώσει λογισμῶν· καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· Κύριε, θέλω σωθῆναι, καὶ οὐκ ἔωσέ με οἱ λογισμοί· τί ποιήσω ἐν τῇ θλίψει μου; πῶς σωθῶ; Καὶ μικρὸν διαναστάς ἐπὶ τὰ ἔξω, θεωρεῖ τινα ὁ Ἀντώνιος ὡς αὐτὸν, καθεζόμενον καὶ ἐργαζόμενον, εἶτα ἀνιστάμενον ἀπὸ τοῦ ἔργου καὶ προσευχόμενον, καὶ πάλιν καθεζόμενον καὶ τὴν σειρὰν πλέκοντα, εἶτα πάλιν εἰς προσευχὴν ἀνιστάμενον· ἦν δὲ ἄγγελος Κυρίου, ἀποσταλὴς πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀσφάλειαν Ἀντωνίου. Καὶ ἔκουσε τοῦ ἀγγέλου λέγοντος· Οὕτως ποιεῖ, καὶ σώσει. Ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας, πολλὴν χαρὰν ἔσχε καὶ θάρσος, καὶ οὕτως ποιῶν ἐσώζετο.

β'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἀντώνιος, ἀτενίσας (15) πρὸς τὸ βάθος τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων, ἤτησε λέγων· Κύριε, πῶς τινες ὀλιγόδοιο ἀποβήσονται, τινὲς δὲ ὑπεργηγῶσι; καὶ διατί τινὲς μὲν πένονται, ἄλλοι δὲ πλουτοῦσι; καὶ πῶς ἀδικοὶ μὲν πλουτοῦσι, δίκαιοι δὲ πένονται; Ἦλθε δὲ αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Ἀντώνιε, σεαυτῷ πρόσεχε· ταῦτα γὰρ κρίματα Θεοῦ εἰσι, καὶ οὐ συμφέρει σοὶ αὐτὰ μαθεῖν.

γ'. Ἡρώτησέ τις τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον, λέγων· Τί φυλάξας τῷ Θεῷ εὐαρεστήσω; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρον εἶπεν· Ἄ ἐντέλλομαι σοὶ φύλαξον· ὅπου δὲ ἂν ἀπέρῃ, τὸν Θεὸν ἔχε πρὸ ὀφθαλμῶν σου πάντοτε· καὶ ὅπερ ἂν πράττεις (16), ἔχε ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν τὴν μαρτυρίαν· καὶ ἐν ὧν ὃ ἂν καθέξῃ τόπω, μὴ ταχέως κινῶ. Τὰ τρία ταῦτα φύλαξον, καὶ σώσει.

D Commentario ad Joannis Climaci caput 19, prout Gallie adduxit qui Climacum in nostram linguam conversum, docte elucidavit. Οὐδενὶ πρέπον, inquit Joannes dicto *Gradu* 19, ἐν προσευχῇ πάρεργον, μᾶλλον δὲ κάτεργον. Τοῦτο γὰρ σαφῶς ἐπαίδευσεν ὁ κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον ἄγγελος. Hoc est, me interprete: *Neminem decet, inter orandum aliud opus, imo contrarium opus agere. Id enim aperte docuit ille magni Antonii angelus.* Adde Schollium 55 *Gradus* 26: Διδάσκαλοι τῆς ἀγνείας, Ἦλιος, καὶ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος, καὶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης· πρακτικὸς δὲ, Μωϋσῆς, καὶ Δαυὶδ· τῆς δὲ προσευχῆς, αὐτὸς ὁ Θεοῦ Λόγος, καὶ ὁ φανεὶς ἄγγελος Ἀντωνίου καὶ Παχωμίου.

(15) *Ατενίσας*. Pelagius in *Vitis Patrum*, *deficiens in consideratione*. Legebat ἀτονήσας, vel utrumque.

(16) Reg. cod. 2165 inser. ἡ λαλεῖς.

8. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος τῷ ἀββᾷ Ποιμένι, ὅτι Ἄυτη ἐστὶν ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τὸ σφάλμα ἑαυτοῦ ἐπάνω ἑαυτοῦ βάλλῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσδοκῆσθαι πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς.

ε'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν· Οὐδεὶς ἀπείραστος δυνήσεται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐπαρον γάρ, φησὶ, τοὺς πειρασμοὺς, καὶ οὐδεὶς ὁ σωζόμενος.

ς'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Παμβὺ τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Μὴ ἔσο πεποιθὼς τῇ δικαιοσύνῃ σου, μὴδὲ μεταμελοῦ ἐπὶ πράγματι παρελθόντι, καὶ ἐγκρατῆς γενοῦ γλώσσης καὶ κοιλίας.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Εἶδον πάσας τὰς παγίδας τοῦ ἔχθρου ἠπλωμένας ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ στενάξας εἶπον· Τίς ἄρα παρέρχεται ταύτας; Καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· Ἡ ταπεινοφροσύνη.

η'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Εἰσὶ τινες κατατριψάντες τὰ ἑαυτῶν σώματα ἐν ἀσκήσει, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι αὐτοὺς διάκρισιν, μακρὰν τοῦ Θεοῦ γεγονάσιν.

θ'. Εἶπεν πάλιν, ὅτι Ἐκ τοῦ πλησίον ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Ἐάν γὰρ κερδησωμεν τὸν ἀδελφόν, τὸν Θεὸν κερδαίνομεν· ἐάν δὲ σκανδαλίσωμεν τὸν ἀδελφόν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνομεν.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ὅσπερ οἱ ἰχθύες (17) ἐγχνρίζοντες τῇ ξηρᾷ τελευτῶσιν, οὕτως καὶ οἱ μοναχοὶ, βραδύνοντες ἔξω τοῦ κελλίου, ἢ μετὰ κοσμητικῶν διατριβόντες, πρὸς τὸν τῆς ἡσυχίας τόνον ἐκλύονται. Δεῖ οὖν, ὡσπερ τὸν ἰχθύν εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτως καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ κελλίον ἐπείγασθαι, μήποτε βραδύνοντες ἔξω ἐπιλαθώμεθα τῆς ἔνδον φυλακῆς.

ια'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ὁ καθήμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἡσυχάζων, τριῶν ἀπαλλάττεται πολέμων, τῆς ἀκοῆς, καὶ τῆς λαλιᾶς, καὶ τοῦ βλέπειν· πρὸς ἓνα μόνον ἔχει, τὸν τῆς πορνείας (18).

ιβ'. Ἀδελφοί τινες παρέβαλον τῷ ἀββᾷ Ἀντώνιῳ, ἀναγγεῖλαι αὐτῷ φαντασίας ἃς ἔβλεπον, καὶ μαθεῖν περὶ αὐτοῦ εἰ ἀληθινὰ εἰσιν, ἢ ἀπὸ δαιμόνων. Εἶχον δὲ θνόν, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ὁδῷ. Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς τὸν γέροντα, προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς· Πῶς ἀπέθανεν ὁ μικρὸς θνός ἐν τῇ ὁδῷ; Λέγουσιν αὐτῷ· Πόθεν οἶδας, ἀββᾶ; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ δαίμονες ἐδειξάν μοι. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἡμεῖς διὰ τοῦτο ἦλθομεν ἐρωτῆσαι σε, ὅτι βλέπομεν φαντασίας, καὶ πολλὰ κίς γίνονται ἀληθινὰ, μήπως πλανώμεθα. Καὶ ἐπληροφόρησεν αὐτοὺς ὁ γέρον ἐκ τοῦ κατὰ τὸν θνόν ἀποδείγματός, ὅτι ἀπὸ δαιμόνων εἰσίν.

ιγ'. Ἦν δὲ τις κατὰ τὴν ἔρημον θηρεύων ἀγρια ζῶα, καὶ εἶδε τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον χαριεντιζόμενον

(17) Ὅσπερ οἱ ἰχθύες. Cod. Vindobon. 234; Athanasius in Vita Antonii p. 499. Videre etiam oportet pretium fuerit librum De quadripartito exercitio cellæ, cap. 9, in Manuali Solitariorum Petri Francisci Chiffletii viri doctissimi; necnon Eugenium papam can. Placuit 16, q. 1.

(18) Τῆς πορνείας. Pelagius cordis, καρδίας.

(19) Vit. Patr. xv, 2; Dorothei. Doctr. vii; Ephræm p. 3, inf. in Pæm., n. 123.

(20) Dorothei. epist. 5, inf. in Evagrii, n. 5.

4. (19) Dixit abbas Antonius abbati Pœmeni : Hoc est magnum hominis opus, ut culpam suam super se ponat coram Deo, et tentationem expectet usque ad extremum vitæ halitum.

5. (20) Idem inquit : Nemo tentationis expertus intrare poterit in regnum cœlorum. Tolle enim, inquit, tentationes, et nemo salvus erit.

6. (21) Interrogavit abbas Pambo abbatem Antonium : Quid agam ? Ait illi senex : Noli in tua justitia confidere, neque de re præterita pœniteas, et contine linguam ventremque.

7. (22) Dicitur est ab abbate Antonio : Vidi omnes laqueos inimici extensos super terram ; et ingemiscens dixi : Quis utique hosce prætergredietur ? Tum audiivi vocem aientem mihi : Humilitas.

8. (23) Iterum dixit, Esse quosdam qui sua corpora in austeritate contriverunt, et quod discretionem carerent, longe a Deo facti sunt.

9. (24) Rursus ait : A proximo pendet vita et mors. Nam si lucrati fuerimus fratrem, Deum lucraramus ; sin vero fratrem scandalizaverimus, peccamus in Christum.

10. (25) Dixit adhuc : Sicut pisces si supra terram morati fuerint, moriuntur ; ita quoque monachi, si extra cellam tardaverint, aut cum sæcularibus permanserint, a quietæ vitæ tenore decidunt. Oportet igitur, sicut piscem in mare, sic et nos ad cellam properare : ne forte foris cunctantes, obliviscamur interioris custodiæ.

11. (26) Hujusmodi etiam oratio ejus exstitit : Qui sedet in solitudine, et quiescit, a tribus bellis eripitur : auditus, locutionis, et visus ; unum solum pugnare habet, nempe fornicationis.

12. (27) Fratres quidam accesserunt ad abbatem Antonium, nuntiaturi quas cernebant visiones, et discituri ab illo num veræ essent, an a dæmonibus. Habebant autem asinum, qui in via mortuus est. Ut ergo pervenerunt ad senem, præveniens dixit illis : Quo modo in via mortuus est asellus ? Aiunt ei : Unde scis, Pater ? Ille vero dixit ipsis : Dæmones mihi ostenderunt. Tum dicunt ei : Nos propterea venimus interrogare te, quia videmus phantasias, ac plerumque veræ existunt, ne erremus. Et satisfacit eis senex per asini exemplum, comprobavitque eas visiones a dæmonibus esse.

13. (28) Erat autem quidam qui per eremum agrestia animalia venabatur : is abbatem Antonium vi-

(21) Vit. Patr. i, 2.

(22) Vit. Patr. xv, 3; iii, 129; in Dorothei. inquit., et Doctr. 2; Ephræm n. 4. Andreas in Apocal. c. 55.

(23) Vit. Patr., x, 1.

(24) Vit. Patr. xvii, 2.

(25) Vit. Patr. ii, 1.

(26) Vit. Patr. ii, 2.

(27) Vit. Patr. x, 2.

(28) Ib. Joan. Geom. Parad. 68.

dit cum fratribus urbane agentem. Volens autem ei plene persuadere senex, interdum condescendendum esse fratribus, ait illi : Pone sagittam in arcu tuo, ac tende. Atque ita fecit. Dicit ei : Adhuc tende. Et tetendit. Iterum ait : Tende. Respondit venator : Si ultra mensuram tetendero, rumpetur arcus. Tum senex : Ita, inquit, etiam in Dei opere, si supra mensuram tetenderimus erga fratres, cito frangentur. Oportet igitur paululum et aliquoties fratribus condescendere. His auditis venator compunctione ductus est; multumque a sene emolumentum capiens, discessit; fratres etiam confirmati, reversi sunt in locum suum.

14. (29) Audivit abbas Antonius de quodam juniore monacho, qui in via miraculum hujusmodi fecerat. Cum vidisset senes quosdam iter agentes atque defatigatos, onagris jussit ut venirent ac portarent senes, donec pervenissent ad Antonium. Hæc ergo senes abbati Antonio nuntiarunt. Et ait illis : Videtur mihi monachus iste navigium esse plenum bonis; sed nescio an ad portum appellet. Et post aliquantum temporis, ecce subito cœpit abbas Antonius flere, capillos vellere, lamentari. Dicunt ei discipuli ipsius : Quam ob rem ploras, abba? Respondit senex : Modo magna Ecclesiæ columna cecidit. Loquebatur autem de juvene monacho. Sed proficiscimini, inquit, usque ad illum, ac videte quidnam contigerit. Abeunt ergo discipuli; inveniuntque monachum in matra sedentem, ac sumentem quod comiserat peccatum. Intuitus autem senis discipulos, ait : Dicite seni, ut Deum deprecetur, decem solummodo dies mihi concedat, ac spero quod satisfaciam. Sed intra quinque dies obiit.

15. (30) Laudatus fuerat a fratribus quidam monachus apud abbatem Antonium. Hic autem illum cum accessisset tentavit, an ferret injuriam : compertoque quod non sufferret, ait illi : Similis es vico, cujus anteriora quidem exornata sunt, posteriora vero a prædonibus direpta.

16. (31) Frater dixit abbati Antonio : Ora pro me. Ait illi senex : Nec ego tui misereor, nec Deus, nisi tu quoque operam navaveris, Deumque fueris deprecatus.

17. (32) Convenerunt aliquando senes abbatem Antonium, eratque una cum illis abbas Joseph. Et volens senex probare eos, sermonem proposuit ex Scriptura, cœpitque percontari a minoribus quis esset sermo ille. Et unusquisque pro virili sua explanabat. Senex autem singulis dicebat : Nondum invenisti. Post cunctos abbati Josepho ait : Tu, quid sibi velle id verbi censes? Respondit : Nescio. Excepit abbas Antonius : Omnino abbas Joseph viam invenit, qui se nescire professus est.

³ Al. add. καὶ ἐσκανδαλίσθη. ⁴ Al. μίαν μίαν.

(29) Vit. Patr. viii, 1; Climacus Gradu 15; Schol. 41, ad Grad. 4.

(30) Vit. Patr. iii, 88; viii, 2.

μετὰ τῶν ἀδελφῶν³. Θέλων δὲ αὐτὸν πληροφορησάμενος ὁ γέρον, ὅτι χρημίαν⁴ συγκαταβαίνειν τοῖς ἀδελφοῖς, λέγει αὐτῷ· Βάλε βέλος εἰς τὸ τόξον σου, καὶ τείνον· καὶ ἐποίησεν οὕτως. Λέγει αὐτῷ· Πάλιν τείνον· καὶ ἔτεινεν. Καὶ πάλιν φησὶ· Τείνον. Λέγει αὐτῷ ὁ θηρευτῆς· Ἐάν ὑπὲρ τὸ μέτρον τείνω, κλάται τὸ τόξον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὕτως καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· ἐάν πλεον τοῦ μέτρου τείνωμεν κατὰ τῶν ἀδελφῶν, ταχὺ προσρήσσοις. Χρη οὖν μίαν μίαν συγκαταβαίνειν τοῖς ἀδελφοῖς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θηρευτῆς, κατεύνη, καὶ πολλὰ ὠφελῆθεις παρὰ τοῦ γέροντος, ἀπῆλθε· καὶ οἱ ἀδελφοὶ στηριχθέντες ἀνεχώρησαν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ιδ'. Ἦκουσεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος περὶ τινος νεωτέρου μοναχοῦ, ποιήσαντος σημεῖον ἐν τῇ ὁδῷ· ὡς τοῦτου ἑωρακὸς γέροντάς τινος ὀδεύοντάς καὶ ἀμνοντάς ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ δνάγρους ἐπιτάξαντας ἐλθεῖν καὶ βαστάσαι τοὺς γέροντας, ἕως οὗ φθάσωσι πρὸς Ἀντώνιον. Οἱ οὖν γέροντες ἀνήγγειλαν τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ ταῦτα. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἔοικέ μοι ὁ μοναχὸς οὗτος πλοῖον εἶναι μεστὸν ἀγαθῶν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἤξει εἰς τὸν λιμένα. Καὶ μετὰ χρόνον ἀρχεται ἐξαίφνης ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος κλαίειν καὶ τίλλειν τὸς τρίχας αὐτοῦ καὶ δόρυρεσθαι. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Τί κλαίεις, ἀββᾶ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Μέγας στύλος τῆς Ἐκκλησίας ἄρτι ἐπέσεν (ἔλεγε δὲ περὶ τοῦ νεωτέρου μοναχοῦ)· ἀλλὰ ἀπέλυθετε, φησὶν. ἕως αὐτοῦ, καὶ βλέπετε τὸ γεγονός. Ἀπέρχονται οὖν οἱ μαθηταὶ. καὶ εὐρίσκουσι τὸν μοναχὸν ἐπὶ ψαθλοῦ καθήμενον, καὶ κλαίοντα τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἐργάσατο. Ἐωρακὸς δὲ τοὺς μαθητάς τοῦ γέροντος, λέγει· Εἶπατε τῷ γέροντι ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Θεόν, δέκα μόνας ἡμέρας ἐνδοῦναί μοι, καὶ ἐλπίζω ἀπολογησασθαι. Καὶ ἐντὸς ἡμερῶν πέντε ἐτελεύτησεν.

ιε'. Ἐπηνέθη τις μοναχὸς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον. Ὁ δὲ παραβαλόντα αὐτὸν ἐπειράσεν, εἰ φέροι ἀτιμίαν· καὶ εὐρών ὅτι οὐ βαστάζει, εἶπεν αὐτῷ· Ἔοικας κόμη, τὰ ἐμπροσθεν κεκαλλωπισμένη, τὰ δὲ ὀπισθεν ὑπὸ ληστῶν συλουμένη.

ις'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ· Ἐῴξαι ὑπὲρ ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐδὲ ἐγὼ σε ἐλεῶ, οὐδὲ ὁ Θεός· ἐάν μὴ σὺ αὐτὸς σπουδάσῃς, καὶ αἰτήσῃ τὸν Θεόν.

ιζ'. Παρέβαλόν ποτε γέροντες τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ. καὶ ἦν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ μετ' αὐτῶν. Καὶ θέλων ὁ γέρον δοκιμάσαι αὐτοὺς, προεβάλετο ῥῆμα ἐν τῆς Γραφῆς, καὶ ἤρξατο ἐρωτᾶν ἀπὸ τῶν μικρότερων, τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο. Καὶ ἕκαστος ἔλεγε κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν. Ὁ δὲ γέρον ἐκάστῳ ἔλεγεν· Οὐπω εὔρες. Ὑστερον ὄλων λέγει τῷ ἀββᾷ Ἰωσήφ· Σὺ πῶς λέγεις εἶναι τὸν λόγον τοῦτον; Ἀποκρίνεται· Οὐκ οἶδα. Λέγει οὖν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Πάντως ἀββᾶς Ἰωσήφ εὔρε τὴν ὁδόν, ὅτι εἶπεν, οὐκ οἶδα.

(31) Vit. Patr. x, 3.

(32) Vit. Patr. xv, 4.

ση. Ἀδελφοὶ παρέβαλον τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ ἀπὸ Ἀ Σκίτηως, καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον ἀπελθεῖν πρὸς αὐτὸν, εὗρον γέροντα θέλοντα καὶ αὐτὸν ἀπελθεῖν ἐκεῖ. Ἦγνούουν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοί. Καὶ καθήμενοι ἐν τῷ πλοίῳ ἐλάλουν λόγους Πατέρων, καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς, καὶ πάλιν περὶ ἐργοχειρῶν ἑαυτῶν. Ὁ δὲ γέρων * ἰσιώκα. Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ὄρμου, εὐρέθη καὶ ὁ γέρων ὑπάγων πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον. Ὡς δὲ ἤλθον πρὸς αὐτὸν, λέγει αὐτοῖς· Καλὴν συνοδίαν εὗρετε, τὸν γέροντα τοῦτον. Εἶπε δὲ καὶ τῷ γέροντι· Καλῶς ἀδελφοὺς εὗρες μετὰ σοῦ, ἀββᾶ. Λέγει ὁ γέρων· Καλοὶ μὲν εἰσιν, ἀλλ' ἡ αὐτῶν οὐκ ἔχει θύραν, καὶ ὁ θέλων εἰσέρχεται εἰς τὸν σταβλόν, καὶ λύει τὸν ὄνον. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὅτι τὰ ἐρχόμενα εἰς τὸ στόμα αὐτῶν λαλοῦσιν *.

ισ'. Παρέβαλον ἀδελφοὶ τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Εἰπέ ἡμῖν λόγον, πῶς σωθώμεν; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἦκούσατε τὴν Γραφήν; καλῶς ἡμῖν ἔχει. Οἱ δὲ εἶπον· Καὶ παρὰ σοῦ θέλομεν ἀκοῦσαι, Πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρων· Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· Ἐὰν τις σε ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιάν σου ἄνω, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐ δύναμεθα τοῦτο ποιῆσαι. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Εἰ μὴ δύνασθε στρέφαι καὶ τὴν ἄλλην, κἂν τὴν μίαν ὑπομεινάτε. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδὲ τοῦτο δύναμεθα. Λέγει ὁ γέρων· Εἰ οὐδὲ τοῦτο δύνασθε, μὴ δότε ἀνθ' οὗ ἐλάβετε. Καὶ εἶπον· Οὐδὲ τοῦτο δύναμεθα. Λέγει οὖν ὁ γέρων τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ποίησον ἑαυτοῖς μικρὰν ἀθήραν· ἀσθενοῦσι γάρ. * Εἰ τοῦτο οὐ δύνασθε, κάκεινο οὐ * θέλετε, τί ἡμῖν ποιήσω; Εὐχῶν χρεῖα.

κ'. Ἀδελφὸς ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ διαδοὺς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ πτωχοῖς, παρακατασχὼν δὲ ὄλγα εἰς λόγον ἑαυτοῦ, παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ. Καὶ τοῦτο μαθὼν, λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ θέλεις μοναχὸς γενέσθαι, ἀπελθε εἰς τήνδε τὴν κώμην, καὶ ἀγύρασον κρέας, καὶ περιθες τῷ σώματι σου γυμνῷ, καὶ οὕτως ἐλθὲ ἐνταῦθα. Καὶ ποιήσαντος οὕτως τοῦ ἀδελφοῦ, οἱ κύνες καὶ τὰ θύρα καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κατέτεμον. Ἀπαντήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν γέροντα, ἐπίθετο εἰ γέγονεν ὡς συνεβούλευσεν. Ἐκείνου δὲ ἐπιδοικυμένου τὸ σῶμα διεσπαραγμένον, λέγει ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· Οἱ ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ θέλοντες ἔχειν χρήματα, οὕτως ἀπὸ τῶν δαιμόνων κατακόπτονται πολεμούμενοι.

κα'. Ἀδελφῷ ποτε συνέθη πειρασμὸς εἰς τὸ κοινῶσιον τοῦ ἀββᾶ Ἠλίτ ¹⁰· καὶ διωχθεὶς ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς ὄρος πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον. Καὶ μείναντος τοῦ ἀδελφοῦ χρόνον πρὸς αὐτὸν, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸ κοινῶσιον ὅθεν ἐξέβη. Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν, πάλιν ἐδίωξαν· ὁ δὲ ἀνέκαμψε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον, λέγων· Οὐκ ἠθέλησάν με δέξασθαι, Πάτερ. Ἀπέστειλεν οὖν ὁ γέρων λέγων· Ποῖον ἐναύαγησεν ἐν τῷ πελάγει, καὶ ἀπόλεσε τὸν γόμον, καὶ μετὰ καμάτου

18. (33) Fratres abbatem Antonium inviserunt de Sceti, et ingressi navem ut irent ad eum, invenerunt senem qui ipse etiam illuc proficisci volebat. Fratribus autem non erat notus. Sedentes porro in navi, loquebantur sermones Patrum, necnon ex Scripturis, postea de laboribus manuum suarum. At senex tacebat. Cum autem venissent ad portum, deprehensus est etiam senex ad abbatem Antonium proficisci. Utque ad eum venerunt, ait illis: Bonum comitatum nacti estis, hunc senem. Dixit quoque seni: Probos fratres tecum reperisti, abba. Tum senex: Præclari quidem sunt; verum aula eorum non habet januam, et quicumque vult intrat in stabulum, ac solvit asinum. Id vero dicebat, quia quidquid illis in buccam veniebat, loquebantur.

19. (34) Venerunt fratres ad abbatem Antonium, aiuntque ei: Effare nobis verbum, quonam modo salvi erimus? Respondit senex: Audistis Scripturam, Bene vobiscum agitur. At illi exceperunt: A te pariter audire cupimus, Pater. Tunc ad illos senex: Verba Evangelii sunt: Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram¹¹. Dicunt ei: Hoc facere non possumus. Quibus senex: Si alteram præbere non potestis, saltem una percussa tolerate. Aiunt ei: Neque hoc agere valemus. Dein senex: Si neque hoc valetis, nolite ferrere pro eo quod vapulastis. Illi: Neque id possumus. Dicit igitur senex discipulo suo: Para illis parvam pultem; etenim ægrotant. [Deinde dixit eis:] Si hoc non potestis, neque illud vultis, quid faciam vobis? Indigetis precibus.

20. (35) Frater qui renuntiaverat sæculo, et tua pauperibus distribuerat, sibi tamen retinuerat pauca, accessit ad abbatem Antonium. Quo comperit, dixit ei senex: Si vis monachus fieri, perge ad illum vicum, eme carnes, circumpone corpori tuo nudo, sicque huc veni. Cum ergo ita fecisset frater, canes atque aves corpus ejus lacerabant. Occurrente autem illo ad senem, interrogavit num fecisset ut ipsi consilium dederat. Et postquam is ostendisset corpus suum dilaceratum, ait sanctus Antonius: Qui mundo renuntiaverunt, voluntque habere pecunias, hunc in modum a dæmonibus impugnati discernuntur.

21. (36) Contigit aliquando fratri tentatio in cœnobio abbatis Eliæ; ac expulsus inde, abiit in montem ad abbatem Antonium. Cumque mansisset apud eum frater per aliquod tempus, remisit illum in cœnobiū unde egressus fuerat. At monachi ipsum intuiti, iterum eiecerunt; is vero ad abbatem Antonium reversus est, dixitque: Noluerunt me suscipere, Pater. Itaque misit senex, dicens: Navis in pelago naufragium fecit, amisitque mer-

* Al. inser. ἀεί. * Al. εἰσερχόμενα εἰς αὐτοὺς ἐλάλουν. † Al. τοῖς ἀδελφοῖς. * Al. add. καὶ λέγει αὐτοῖς. * Al. θύρασε. ¹⁰ Ἠλίτ. ¹¹ Matth. v 39.

(35) Vit. Patr. iv, 1.
(36) Vit. Patr. iv, 11.

(35) Vit. Patr. iii, 68; iv, 1.
(36) Vit. Patr. ix, 1.

ces suas, et vix in terram salva appulit; vos vero quæ ad terram servata fuerunt vultis submergere. Illi porro comperientes quod ab abbate Antonio missus fuisset, statim eum receperunt.

22. (37) Dixit abbas Antonius: Reputo quod corpus habeat motionem naturalem ipsi contemperatam, sed nolente animo, non operatur; tantum indicat in corpore motum sine passione. Est autem et alia motio, ex nutritione fomentoque corporis per cibum ac potum; unde sanguinis calor corpus excitat ad operationem. Quare Apostolus scripsit: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*¹¹. Rursumque Dominus in Evangelio discipulis præcipiens dixit: *Videte, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate*¹². Est et alia motio in iis qui in hujus vitæ agone decertant, quæ ex insidiis ac invidia dæmonum supervenit. Itaque scire oportet, tres esse corporales motus; unum naturalem; alium ex promiscuo usu ciborum, tertium denique a dæmonibus.

23. (38) Dixit iterum, Deum non demittere bellatationesque in ætatem hanc, quemadmodum apud antiquos: scire enim homines nunc infirmos esse, nec posse portare.

24. Revelatum est in solitudine abbati Antonio, esse aliquem in urbe ipsi similem, professione medicum, qui quidquid superflui possidebat daret indigentibus, et quotidie Trisagium cum angelis psalleret.

25. Dictum abbatis Antonii: Venit tempus, quo homines insanient, et cum viderint aliquem non insanum, insurgent adversus illum, dicentes: Tu insanis; eo quod ipsis similis non sit.

26. Fratres convenerunt abbatem Antonium, ac protulerunt illi testimonium e Levitico. Egressus itaque est senex in eremum, clam sequente eum abbate Ammona, qui consuetudinem ipsius noverat. Et procul senex profectus, stans ad orationem, clamavit voce magna: Deus, Moysen mitte, qui me doceat id oraculum. Tum venit ad eum vox cum ipso colloquens. Dixit igitur abbas Ammonas, se quidem audivisse vocem cum ipso loquentem, verum sermonis vim non intellexisse.

27. Tres Patres solebant singulis annis ad beatum Antonium proficisci; ac duo quidem sciscitabantur ipsum de cogitationibus et salute animæ; tertius vero, tacebat omnino, nec quidquam rogabat. Itaque post multum tempus, ait illi abbas Antonius: Ecce a tanto tempore huc venis, nec de quoquam interrogas me. Tum respondens dixit ei: Mihi id unum sufficit, Pater, quod te video.

28. (39) Aiebant quemdam senum a Deo postulasse uti videret Patres; ac vidisse illos, præter

ἑσώθη ἐπὶ τὴν γῆν· ὑμεῖς δὲ τὰ σωθέντα ἐπὶ τὴν γῆν θέλετε καταποντίζειν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὅτι ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος αὐτὸν ἀπέστειλεν, εὐθέως ἐδέξαντο αὐτόν.

κβ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Λογίζομαι ὅτι ἔχει τὸ σῶμα κίνησιν φυσικὴν συναναφύρεισαν αὐτῷ· ἀλλ' οὐκ ἐνεργεῖ, μὴ θελοῦσης τῆς ψυχῆς· μόνον δὲ σημαίνει ἐν τῷ σώματι ἀπαθῆ κίνησιν. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη κίνησις, ἐκ τοῦ τρέφειν καὶ θάλπειν τὸ σῶμα βρώμασι καὶ πόμασιν· ἐξ ὧν ἡ θερμὴ τοῦ αἵματος διεγείρει τὸ σῶμα πρὸς ἐνέργειαν. Διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος· *Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἔστιν ἀσωτία*. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῖς μαθηταῖς ἐντελλόμενος εἶπε· *Βλέπετε μήποτε βαρῆθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ*. Ἔστι δὲ τις καὶ ἑτέρα κίνησις τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φθόνου δαιμόνων ἐπιγινόμενῃ, ὥστε εἰδέναι δεῖ, ὅτι τρεῖς εἰσι σωματικαὶ κινήσεις· μία μὲν φυσικὴ, ἑτέρα δὲ ἐξ ἀδιαφορίας τροφῶν (40), ἡ δὲ τρίτη ἀπὸ δαιμόνων.

κγ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἀφείλε τὸς πολέμους ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην, ὡς περ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων. Οἶδε γὰρ ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι καὶ οὐ βαστάζουσιν.

κδ'. Τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτι Ἐν τῇ πόλει ἐστὶ τις ὁμοίός σοι, ἱατρὸς τὴν ἐπιστήμην, τὴν περισσεῖαν αὐτοῦ διδοὺς τοῖς χρεῖαν ἔχουσι, καὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν τὸ Τρισάγιον ψάλλων μετὰ τῶν ἀγγέλων.

κε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος, ὅτι Ἔρχεται καιρὸς, ἵνα οἱ ἄνθρωποι μανῶσι, καὶ ἐπὶ ἰδωσί τινα μὴ μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες, ὅτι Σὺ μαῖνη, διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅμοιον αὐτοῖς.

κς'. Ἀδελφοὶ παρέβαλον τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ ῥῆμα τοῦ Λευιτικοῦ. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ γέροντων εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς κρυφῆ, εἰδὼς τὴν συνήθειαν αὐτοῦ. Καὶ μακρῦνας πολὺ ὀ γέροντων, στάς εἰς προσευχὴν ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Ὁ Θεὸς, ἀπόστειλον τὸν Μωϋσῆν, καὶ διδάξει με τὸ ῥῆμα τοῦτο. Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λαλοῦσα μετ' αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς, ὅτι Τὴν μὲν φωνὴν ἤκουσα τὴν λαλοῦσαν μετ' αὐτοῦ, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ λόγου οὐκ ἔμαθον.

κζ'. Τρεῖς τῶν Πατέρων εἶχον ἔθος κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάγειν πρὸς τὸν μακάριον Ἀντώνιον· καὶ οἱ μὲν δύο ἠρώτων αὐτὸν περὶ λογισμῶν καὶ σωτηρίας ψυχῆς· ὁ δὲ εἰς πάντα ἑσώπα μὴδὲν ἐρωτῶν. Μετὰ δὲ πολὺν χρόνον λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Ἴδοὺ τοσοῦτον χρόνον ἔχεις ἐρχόμενος ὧδε, καὶ οὐδὲν ἐρωτᾷς με. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Ἀρκεῖ μοι ὑόντων τοῦ ἰδέσθαι σε, Πάτερ.

κη'. Ἐλεγον, ὅτι τις τῶν γερόντων ἠρώτησε τὸν Θεὸν ἰδεῖν τοὺς Πατέρας· καὶ εἶδεν αὐτοὺς χωρὶς τοῦ

¹¹ Ephes. v, 18. ¹² Luc. xxi, 34. ¹³ Al. βαρυνθῶσιν. ¹⁴ Al. πάντοτε. ¹⁵ Al. τό.

(37) *Vit. Patr.* v, 1.

(38) *Vit. Patr.* x, 4.

(39) L. Moschum, c. 128.

(40) Ἐξ ἀδιαφορίας τροφῶν. Invenerat Pelagius in codice suo, ἐκ πληροφορίας τροφῶν. Alias non

reddidisset, ex plenitudine ciborum. In Operibus autem Ephræmi p. 387, n. 7, interpres presentis Aporrhēgmatias habet, ex delectu ciborum, quod esse videtur, ἐκ διαφορᾶς τροφῶν

αὐτῶν Ἀντωνίου. Λέγει οὖν τῷ δεικνύοντι αὐτῷ· Πού εἰσιν ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἰς τὸν τόπον οὗπου ὁ Θεὸς, ἐκεῖ ἐστίν.

κθ'. Ἐσυκοφαντήθη ἀδελφὸς εἰς κοινόδιον περὶ πορνείας, καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντωνίου· καὶ ἦλθον οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τοῦ κοινοδίου θεραπεῦσαι αὐτὸν καὶ λαβεῖν· καὶ ἤρξαντο ἐλέγγειν ὅτι οὕτως ἐποίησας. Ὁ δὲ ἀπελογεῖτο ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησα. Εὐκαίρῃσε δὲ ἐκεῖ ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ Κεφαλαῖς, καὶ εἶπε παραβολὴν τοιαύτην· Εἶδον εἰς τὴν ὄχθραν τοῦ ποταμοῦ ἀνθρώπων βληθέντα εἰς βόρβορον ἕως τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ ἐλθόντες τινὲς δοῦναι αὐτῷ χεῖρα κατεπόντισαν αὐτὸν ἕως τοῦ τραχήλου. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος περὶ τοῦ ἀββᾶ Παφνουτίου· Ἰδοὺ ἀνθρώπος ἀληθινὸς, δυνάμενος θεραπεῦσαι καὶ σῶσαι ψυχάς. Κατατυγέντες σὺν τῷ λόγῳ τῶν γερόντων, ἔβαλον μετάνοιαν τῷ ἀδελφῷ. Καὶ παρακληθέντες ὑπὸ τῶν Πατέρων ἔλαβον τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ κοινόδιον.

λ'. Ἐλεγόν τινες περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, ὅτι γένοιντο Πνευματοφόρος, ἀλλ' οὐκ ἤθελε λαλεῖν διὰ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ γὰρ τὰ γινόμενα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ μέλλοντα ἔλθειν ἐμήνυεν.

λα'. Ποτὲ ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος ἐδέξατο Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως γράμματα¹⁶, ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἐσχόπει τί ποιῆσαι. Λέγει οὖν τῷ ἀββᾶ Παύλῳ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ὁρεῖλον ἀπέλθειν; Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐάν ἀπέλθῃς, Ἀντωνίος λέγῃ· εἰ δὲ μὴ ἀπέλθῃς, ἀββᾶς Ἀντωνίος.

λβ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος· Ἐγὼ οὐκέτι φοβοῦμαι τὸν Θεὸν (41), ἀλλ' ἀγαπῶ αὐτόν¹⁷. Ἡ γὰρ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον.

λγ'. Ὁ αὐτὸς εἶπε· Πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχε πάντοτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Μνημόνευε τοῦ θανατοῦντος καὶ ζωογονοῦντος. Μισήσατε τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Μισήσατε πᾶσαν σαρκικὴν ἀνάπαυσιν. Ἀποτάξαθε τῇ ζωῇ ταύτῃ, ἵνα ζήσητε τῷ Θεῷ. Μνημονεύετε τί ἐπηγγελάσθη τῷ Θεῷ· ζητεῖ γὰρ αὐτὸ παρ' ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Πεινάσατε, διψήσατε, γυμνητεύσατε, ἀγρυπνήσατε, πενήθησατε, κλαύσατε, στενάξατε τῇ καρδίᾳ ὑμῶν· δοκιμάσατε εἰ ἄξιοί ἐστε τοῦ Θεοῦ· καταφρονήσατε τῆς σαρκὸς, ἵνα σώσητε ὑμῶν τὰς ψυχάς.

λδ'. Παρέβαλε ποτὲ ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος τῷ ἀββᾶ Δ' Ἀμοῦν εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας, καὶ μετὰ τὸ συντυχεῖν ἀλλήλοις, λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀμοῦν· Ἐπειδὴ διὰ τῶν εὐχῶν σου ἐπληθύνθησαν οἱ ἀδελφοί, καὶ θέλουσί τινες αὐτῶν οἰκοδομησαί κελλία μακρὰν ἵνα ἡσυχάσωσι, πόσον κλεῦεις ἵνα ἀπέχῃ διάστημα τὰ κτιζόμενα κελλία τῶν ἐνταῦθα; Ὁ δὲ εἶπε· Γευσώμεθα ὥραν ἐνάτην, καὶ ἐξέλθωμεν, καὶ διακινήσωμεν τὴν¹⁸ ἔρημον, καὶ σκοποῦμεν τὸν τόπον. Ὡς δὲ ὤδευ-

abbatem Antonium. Dicit ergo monstratori : Ubi est abbas Antonius? Responsumque tulit, eo loci quo Deus est, ibi eum esse.

29. (42) Frater in cœnobio calumniam passus est fornicationis, surgensque accessit ad abbatem Antonium : venerunt pariter fratres e cœnobio, ut curarent eum ac reducerent : cœperuntque argue-re, cur ita fecisset. Ille vero excusabat, negans quidquam hujusmodi a se factum. Commodum illic adfuit abbas Paphnutius, dictus Cephalas, qui hanc parabolam protulit : Vidi in ripa fluminis hominem usque ad genua in luto dejectum ; venientes autem nonnulli ut ei manum porrigerent, ad collum usque eundem demerserunt. Dixit ipsis abbas Antonius de Paphnutio abbate : Ecce homo verus, qui possit curare animas et servare. Quocirca sermone senum compuncti, demisso genu veniam a fratre postularunt ; atque a Patribus admoniti, fratrem ad miserunt in cœnobium.

30. Quidam asseruerunt de sancto Antonio, fuisse illum Spiritiferum, seu a sancto Spiritu afflatum, sed propter homines noluisse loqui. Etenim quæ in mundo contingebant, quæque ventura erant indicavit.

31. Quodam die accepit litteras a Constantio imperatore abbas Antonius, ut Constantinopolim veniret ; et considerabat quid sibi agendum esset. Ait igitur abbati Paulo suo discipulo : Debeone proficisci? Respondit ille : Si abieris, Antonius diceris ; si vero manseris, vocaberis abbas Antonius.

32. (43) Dixit abbas Antonius : Ego non amplius Deum timeo, sed diligo illum. *Charitas enim foras mittit timorem*¹⁹.

33. Idem dixit : Semper habe præ oculis timorem Dei. Memor esto illius qui *mortificat et vivificat*²⁰. Odio habete mundum, omniaque quæ in illo sunt. Odite omnem carnis quietem. Renuntiate huic vitæ, ut Deo vivatis. Mementote quid promiseritis Deo ; illud enim a vobis requiret in die judicii. Esurite, sitite, nudi estote, vigilate, lugete, plorate, ingemiscite in corde vestro ; probate vos, an sitis Deo digni ; carnem contemnite, ut animas vestras servetis.

34. Venit aliquando abbas Antonius ad abbatem Amun in montem Nitriæ, et ubi congressi sunt, dicit abbas Amun : Quandoquidem per preces tuas fratres multiplicati sunt, cupiuntque eorum nonnulli cellas dissitas ædificare, ut quiete inibi vivant, quanto spatio jubes ut construendæ cellæ distent ab hoc loco? Dixit ille : Manducemus hora nona, et egrediamur, ac solitudinem perambulemus, conspiciamusque locum. Ut autem eremum peragrarent,

¹⁶ Al. γράμμα βασιλικόν. ¹⁷ Abest ab al. ¹⁸ Al. εἰς τὴν. ¹⁹ Joan. iv, 18. ²⁰ I Reg. xi, 6.

(41) Ἐγὼ οὐκέτι φοβοῦμαι τὸν Θεόν. Joannes Scalæ gradu 29, ἀπάθειαν εἰδείξεν ὁ εἰπὼν Αἰγύπτιος, μὴ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον. Ad quem locum Gallicus elucidator laudat Eliam Cretensem, de S. Antonio enarrantem. Eadem Antonii verba habes apud Do-

rotheum *Doctrina* 4. Et *Apothegma* integrum in *Operibus* Ep'raemi p. 386, n. 5.

(42) *Vit. Patr.* iii, 158.

(43) *Vit. Patr.* xvii, 1.

que usque sol ad occasum venisset, ita locutus est abbas Antonius : Oremus, atque hic statuamus crucem, ut ibidem ædificent qui ædificare volunt; quo ii qui illic manebunt, quando ad eos qui hic versaturi sunt accedere voluerint, gustata ad horam novam parva sua buccæ, sic accedant; et qui hinc idem facientes perrexerint, in mutua visitatione absque mentis distractione perseverent. Est autem intervallum, lapidum duodecim.

35. Abbas Antonius dixit : Qui massam ferri percussit, prius mente reputat quidnam confecturus sit, falcem, gladium, securim. Ita nos quoque, recogitare debemus, cujusmodi virtutem aggredimur; ne laboremus in vanum.

36. Hanc quoque sententiam protulit : Obedientia cum abstinentia, feras hominibus subjicit.

37. Rursus ait : Novi monachos qui post labores plurimos, lapsi sunt, et in mentis excessum inciderunt; quod in operibus suis sperassent, atque decepti non cogitavissent mandatum illius qui dicit : *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi*¹¹.

38. (44) Dixit adhuc : Si fieri potest, quot gressus monachus incedit, vel quot aquæ guttas bibit in cella sua, debet confidenter senibus declarare, num in illis offendant.

De abbate Arsenio.

1. (45) Abbas Arsenius, cum adhuc in palatio versaretur, oravit ad Deum, dicens : Domine, duc me per viam qua salutem consequar. Et descendit ad eum hæc vox : Arseni, fuge homines, et salvus eris.

2. (46) Idem cum ad solitariam vitam secessisset, iterum oravit eandem precem. Audivitque vocem hujusmodi : Arseni, fuge, tace, quiesce. Hæ enim sunt radices impeccantiæ.

3. (47) Astiterunt aliquando abbati Arsenio in cella posito dæmones, et molestia illum affliciebant. Accedentes autem ministri ejus, et extra cellam stantes, audierunt illum clamantem ad Deum ac dicentem : Deus, ne derelinquas me; nihil boni feci coram te; sed da mihi secundum benignitatem tuam, ut nunc incipiam bene agere.

4. (48) Aiebant de eodem, quod sicut nullus e palatio, pretiosiori eo veste induebatur; ita nec in Ecclesia ullus tegebatur viliori.

5. (49) Dixit aliquis beato Arsenio : Quomodo nos, qui adeo eruditi ac docti sumus, nihil habe-

¹¹ Deut. xxxii, 7. ¹² Al. τῷ λογισμῷ. ¹³ Al. ins.

(44) Vit. Patr. iii, 176.

(45) Vit. Patr. iii, 190; ii, 3.

(46) Ibid.

(47) Vit. Patr. xv, 5.

(48) Vit. Patr. xv, 6.

(49) Vit. Patr. x, 5.

(50) *Στήσωμεν ὡδε σταυρόν*. Viles antiquitatem Stauropegiorum.

(51) *Βουκίον*. Pro βουκίον, βουκίον, buccæa. In Anastasii *Hodego* p. 50 : Ὁ ἄρτος, καὶ τὸ ψωμίον, καὶ τὸ βουκίον, seu βουκίον. Dorotheus Institutione 11. Ἐκλεπτεν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος βουκίον, φαινίον, σουκίον, κρόμμυον. Ubi βουκίον buccellæ sunt, non fabæ, aut viciæ. Instit. 21, quæst. 8, ἀπεκτείναι τὸ

σαν τὴν Ἐρημον ἕως οὐ ἴδθαι θύνας τὸν ἥλιον, λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Ποιήσωμεν εὐχὴν καὶ στήσωμεν ὡδε σταυρόν (50), ἵνα ὡδε κτίσωσιν οἱ θελοῦτες κτίσαι, ἵνα καὶ οἱ ἐκεῖθεν, ὅταν παραβάλωσι τοῦτο, γευσάμενοι τὸ μικρὸν βουκίον (51) αὐτῶν ὤραν ἐνάτην, οὕτως παραβάλωσι, καὶ οἱ ἐνθεν ἀπερχόμενοι, τὸ αὐτὸ ποιοῦντες, ἀπερίσπαστοι μένωσιν ἐν τῷ παραβάλλειν ἀλλήλοις. Ἔστι δὲ τὸ διάστημα σημεῖα δεκαδύο.

λέ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Ὁ τύπτων τὸ μαζὶν τοῦ σιδήρου, πρῶτον σκοπεῖ τὸν λογισμὸν¹² τί μέλλει ποιεῖν, δρέπανον, μάχαιραν, πέλυκα. Οὕτως καὶ ἡμεῖς ὀφειλομεν λογίζεσθαι ποῖαν ἀρετὴν μετερχόμεθα, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιᾶσωμεν.

λζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἡ ὑποταγὴ μετὰ ἐγκρατείας ὕποτάσσει θηρία.

λζ'. Εἶπε πάλιν· Οἶδα μοναχοὺς μετὰ πολλοὺς κόπους πεσόντας, καὶ εἰς ἔκστασιν φρενῶν ἐλθόντας, διὰ τὸ ἠλπικνεῖναι ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ παραλογισαμένους τὴν ἐντολὴν τοῦ εἰπόντος· *Ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι*.

λη'. Εἶπε πάλιν· Εἰ δυνατόν, ὅσα βήματα βάλλει ὁ μοναχὸς, ἢ ὅσας σταγόνας πίνει (52) εἰς τὸ καλλῖον αὐτοῦ, ὀφείλει θαρβεῖν τοῖς γέρουσιν, εἰ ἄρα οὐ πταίει ἐν αὐτοῖς.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου.

α'. Ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος (53), ἔτι ὢν ἐν τῷ παλατίῳ, εὐξάτο τῷ Θεῷ λέγων· Κύριε, ὁδήγησόν με πῶς σωθῶ. Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Ἀρσένιε, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σῶζε.

β'. Ὁ αὐτὸς ἀναχωρήσας ἐν τῷ μονήρει βίῳ, πάλιν εὐξάτο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης αὐτῷ· Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε· αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ ρίζαι τῆς ἀναμαρτησίας.

γ'. Ἐπέστησάν ποτε τῷ ἀββᾶ Ἀρσενίῳ οἱ δαίμονες ἐν τῷ καλλίῳ θλίβοντας αὐτόν. Παραβαλόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, καὶ στάντες ἔξω τῆς κέλλης, ἤκουσαν αὐτοῦ βῶντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Ὁ Θεὸς, μὴ ἐγκαταλίπῃς με· οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγαθόν· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου βαλεῖν ἀρχήν.

δ'. Ἔλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὡσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου ἐφόρει βελτίονα αὐτοῦ ἐσθῆτα¹³· οὕτως οὐδὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εὐτελεστέραν τις αὐτοῦ ἐφόρει.

ε'. Εἶπέ τις τῷ μακαρίῳ Ἀρσενίῳ· Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης παιδεύσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὗτοι

ὅτε ἦν ἐν τῷ παλατίῳ.

βουκίον σου εἰς ὅλα τὰ ἐψητά. Atque hinc βουκίονα-
τον in *Vita Dosithei*. Hæc, quia vox abest a Meursii
Glossario.

(52) *Σταγόνας*. *Calices aquæ in Vitis Patrum*;
aut laxiori versione; aut quia lectum, λαγόνας,
vel λαγόνας.

(53) Ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος. In duobus hisce primis
capitibus videsis *Execrpta Vitæ Lucæ junioris*, tom.
II *Auctarii Combelsiani* col. 989, ac *Ephræmi*
Opera p. 386, n. 6, cum *Dorotheo*, *Doctr.* 4, *Cedreno*
et *Glyca*. Adde hic et aliis Arsenianis apophthegma-
tibus *Vitam sanctissimi anachoretæ*, quæ exstat apud
Surium 19 Julii, in mss. Græcis *Symeonis Meta-*
phrastæ, 8 Mai:

ἢ οἱ ἀγροῖκοι καὶ Αἰγύπτιοι τοσαύτας ἀρετὰς κέκτηνται; λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος· Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδείσεως οὐδὲν ἔχομεν· οὗτοι δὲ οἱ ἀγροῖκοι καὶ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν ἰδίων πόνων ἐκτήσαντο τὰς ἀρετὰς.

ζ'. Ἐρωτῶντός ποτε τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου τινὰ γέροντα Αἰγύπτιον περὶ ἰδίων λογισμῶν, ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν εἶπεν· Ἀββᾶ Ἀρσένιε, πῶς τοσαύτην παιδευσιν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τοῦτον τὸν ἀγροῖκον περὶ τῶν ὧν λογισμῶν ἐρωτᾷς; Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τὴν μὲν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπίσταμαι παιδεύειν· τὸν δὲ ἀλφάβητον τοῦ ἀγροῖκου τοῦτου οὐκ μάθηκα.

ζ'. Παρέβαλέ ποτε ὁ μακάριος Θεόφιλος ἀρχιεπίσκοπος τῷ ἀββᾶ Ἀρσένιῳ, μετὰ ἀρχοντὸς τινος· ἠρώτα δὲ τὸν γέροντα, ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ λόγον. Μικρὸν δὲ σιωπήσας ὁ γέρων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐὰν ὑμῖν εἶπω, φυλάσσετε; Οἱ δὲ συνέθεντο φυλάττειν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅπου ἐὰν ἀκούσητε Ἀρσένιον, μὴ πλησιασῆτε.

η'. Ἄλλοτε πάλιν βουληθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος παραβαλεῖν αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτον εἰδέναι εἰ ἀνοίγει ὁ γέρων. Καὶ ἐδήλωσεν αὐτῷ λέγων· Ἐὰν Ἐλθῃς, ἀνοίγω σοι· καὶ ἐὰν σοι ἀνοίξω, πᾶσιν ἀνοίγω· καὶ τότε οὐκέτι καθέζομαι ὧδε. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶπεν· Εἰ διώξαι αὐτὸν ἀπέρχομαι, οὐκ ἔτι ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν.

θ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ λόγον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅση δύναμις σοὶ ἐστίν, ἀγώνισαι, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾗ, καὶ νικήσῃ τὰ ἔξω πάθη.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν τὸν Θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν· καὶ ἐὰν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμενεῖ ἡμῖν.

ια'. Εἶπε τις τῷ ἀββᾶ Ἀρσένιῳ· Οἱ λογισμοὶ μου βλῖβουσι με λέγοντες· Οὐ δύνασαι νηστεύειν οὐδὲ ἐργάσασθαι· κἂν ἐπισκέπτου τοὺς ἀσθενοῦντας· καὶ τοῦτο γὰρ ἀγάπη ἐστίν. Ὁ δὲ γέρων εἰδὼς τὰς σπορὰς τῶν δαιμόνων, λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε, φάγε, πίε, κοιμῶ, καὶ μὴ ἐργάσῃ· μόνον τοῦ κελλήου μὴ ἀποστής. Ἦδει γὰρ ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ κελλήου φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ (54).

ιβ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος, ὅτι ξένος μοναχὸς εἰς ἀλλοτρίαν χώραν μηδὲν μεσαζέτω. καὶ ἀναπαύεται.

(54) *Εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Additur in Pelagii Interpretatione: Qui cum fecisset tres dies, exlatidatus est, et inveniens paucas palmulas, scidit eas; et iterum in crastino cepit plectam (codex Suessionensis et Fossatensis, flectam) facere ex eis. Qui cum esurisset, dixit intra se: Ecce aliae paucae sunt palmulae, explico eas et manduco. Et cum perexpendisset (cod. Fossatensis perexplicuisset) eas, dixit iterum: Lego parum, et sic manduco. Et cum legisset, dixit: Dicam aliquantos psalmos, et jam securus manduco. Et ita paulatim proficiebat Deo cooperante, donec veniret ad ordinem suum. Et cum accepisset fiduciam adversus cogitationes malas, vincebat eas. Quae Graeco reperi in ms. Regio 2615, ad hunc modum: Καὶ ὡς ἐποίησεν τρεῖς ἡμέρας, ἤκηδίασεν· καὶ εὐρών μικρὰ θαλλία, ἔσχισεν αὐτὰ· καὶ πάλιν*

A mus boni; isti autem rustici et Ægyptii, tantas possident virtutes? Respondit ei abbas Arsenius: Nos e mundana eruditione nihil reulimus; hi vero rustici et Ægyptii, per suos labores virtutes acquisiverunt.

6. (55) Cum interrogaret aliquando abbas Arsenius quemdam senem Ægyptium de cogitationibus suis, alius eum intuitus dixit: Abba Arseni, qui sit ut tu adeo in eruditione Latina et Græca præcellens, hunc rusticum de cogitationibus tuis interrogas? Respondit illi: Latinas Græcasque disciplinas novi quidem; sed istius rustici alphabetum nondum didici.

7. (56) Venit aliquando beatus Theophilus archiepiscopus ad Arsenium abbatem, una cum quodam iudice: interrogabat autem senem, ut ab eo sermonem audiret. Tum post aliquanti temporis silentium respondit senex: Et si vobis dixero, custoditurne estis? Illi vero servaturos se promiserunt. Ait ergo ad illos senex: Ubicumque audieritis esse Arsenium, ne illuc accedatis.

8. (57) Alia vice iterum cupiens archiepiscopus cum eo congregari, misit prius, sciscitatum an senex aperiret. Is significavit ei, dicens: Si veneris, aperiam tibi, cumque tibi aperuero, cunctis aperiam; et tunc ultra non manebo hic. Quibus auditis archiepiscopus ait: Si eum expulsurus pergo, non amplius eo pergam.

9. (58) Frater postulavit ab abbate Arsenio, ex eo aliquid audire. Aitque ad eum senex: Pro virili tua contende ut interior tua operatio secundum Deum sit, et vinces affectus externos.

10. (59) Dixit iterum: Si Deum requiramus, apparebit nobis; et eum si retinuerimus, nobiscum permanebit.

11. (60) Aliquis dixit abbati Arsenio: Cogitationes meae affligunt me, ita suggerentes: Non vales jejunare, nec operari; saltem infirmos visita; id enim quoque charitas est. Senex vero, cui nota erat dæmonum sementis, ait illi: Vade, manduca, bibe, dormi, ne opereris, duntaxat e cella ne discedas. Sciebat enim, per patientem in cella mansionem adduci monachum ad suae vitæ ordinem.

12. (61) Dicebat abbas Arsenius, peregrinum monachum in aliena regione nullo in negotio medium interponere se debere; ita enim quieturum.

τῇ ἐξῆς ἤρξατο πλέκειν αὐτὰ· καὶ πεινάσας, εἶπεν· Ἰδοὺ ἄλλα μικρὰ θαλλία εἰσιν, καὶ ἐσθίω. Καὶ ὡς ἐποίησεν τὰ θαλλία, εἶπεν πάλιν· Ἀναγινώσκω μικρὸν, καὶ οὕτως ἐσθίω. Καὶ ὡς ἀνέγνω, λέγει· Πιῶ μου τοὺς μικροὺς ψαλμοὺς, καὶ μετὰ ἀμεριμνίας ἐσθίω. Καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν προέκοπτεν, τοῦ Θεοῦ συναργούντος, ἕως οὗ ἦλθεν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Καὶ θάρσος λαβὼν κατὰ τῶν λογισμῶν, ἐνίκα αὐτούς.

(55) *Vit. Patr. xv, 7; Joan. Geom. Parad. 9.*

(56) *Vit. Patr. 11, 4.*

(57) *Ibid.*

(58) *Vit. Patr. xi, 1.*

(59) *Ibid.*

(60) *Vit. Patr. vii, 27.*

(61) *Vit. Patr. x, 6.*

13. (62) Dixit abbas Marcus abbati Arsenio : A Quare nos fugis ? Respondit senex : Deus scit, vos a me diligere ; sed nequeo esse cum Deo et cum hominibus. Celestes chiliades ac myriades unam habent voluntatem, homines multas. Itaque non possum dimittere Deum, ac venire in hominum conversationem.

14. (63) Retulit abbas Daniel de abbate Arsenio, quod noctem totam pertransibat insomnis ; cumque circa matutinum tempus natura impellente dormitaret, somno dicebat : (64) Veni, serve nequam ; sedensque paululum capiebat somni, ac statim surgebatur.

15. (65) Dicebat abbas Arsenius, monacho sufficere per unam horam dormire, modo is pugillis nomen mereretur.

16. (66) Aiebant senes : sceti aliquando datæ sunt pauca caricæ ; et ut nullius pretii, non miserunt ad abbatem Arsenium, ne contumeliam pati videretur. At senex re comperta, non venit ad collectam dicens : Excommunicastis me, non dando mihi eulogiam quam fratribus misit Deus, ut qui eam accipere nequaquam mereretur. Et audierunt cuncti, ceperuntque utilitatem ex humilitate senis. Tunc presbyter veniens, caricæ ei detulit, ac rediit eum cum gaudio in ecclesiam.

17. (67) Abbas Daniel dicebat : Per tot annos mansit nobiscum, et unum duntaxat thallium, mensuram frumenti ei per annum dabamus ; cumque adveniremus, comedebamus ex illo.

18. (68) Dixit iterum de eodem abbate Arsenio : quod nisi semel in anno non mutaret aquam palmarum, sed tantum aliam adderet : siquidem plectam texebat et consuebat usque ad horam sextam. Monuerunt ergo eum senes, dicendo : Cur aquam palmarum non mutas, fœtidam ? Aitque illis : Quia pro suffimentis et aromatibus, quibus in sæculo usus sum, opus est ut odorem hunc capiam.

19. (69) Adbuc retulit, quia ubi audivit omne pomorum genus ad maturitatem pervenisse, ex se dixit : Afferte mihi. Et semel tantum ex omnibus parum gustavit, gratias agens Deo.

20. (70) Ægrotavit aliquando abbas Arsenius in Sreti, eoque paupertatis devenerat ut indigeret linea interula : et cum non haberet unde emeret,

** Al. ἤθελε. ** Al. ἐξῆλθεν. ** Al. μύρων.

(62) *Vit. Patr.* xvii, 5 ; *L. Climac. Grad.* 27 ; *Anast. quæst.* 60.

(63) *Vit. Patr.* iv, 2.

(64) *Euthymii Vita* n. 58.

(65) *Vit. Patr.* iv, 3.

(66) *Vit. Patr.* xv, 8.

(67) *Vit. Patr.* iv, 4.

(68) *Vit. Patr.* iv, 5.

(69) *Vit. Patr.* iv, 6.

(70) *Vit. Patr.* vi, 3.

(71) *Τὴν εὐλογίαν*. Cæsarii Arelatensis testamentum, in *Codice Regularum* : *Et ne forte post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus*

iv'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μάρκος τῷ ἀββᾷ Ἀρσενίῳ· Διατί φεύγεις ἡμᾶς ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ' οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Αἱ ἄνω χιλιάδες καὶ μυριάδες ἐν θέλημα ἔχουσιν, οἱ δὲ ἄνθρωποι πολλὰ θελήματα ἔχουσιν. Οὐ δύναμαι οὖν ἀφεῖναι τὸν Θεὸν, καὶ ἔλθειν μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

ιδ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ τοῦ ἀββᾷ Ἀρσενίου, ὅτι ὄλην τὴν νύκτα διετέλει ἀγρυπνῶν· καὶ ὅτε ἦλθε ** περὶ τὸ πρῶτ' διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι, ἔλεγε τῷ ὑπνω· Δεῦρο, κακὲ δούλε· καὶ ἤρπαζε μικρὸν καθεζόμενος, καὶ εὐθέως ἤγειρετο.

ie'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος, ὅτι ἀρκετὸν τῷ μοναχῷ, ἵνα κοιμᾶται μίαν ὥραν, ἐὰν ἡ ἀγωνιστὴς

B ις'. Ἐλεγον οἱ γέροντες, ὅτι ἐδόθη ποτὲ εἰς Σκῆτιν πρὸς ὀλίγα ἰσχάδια, καὶ ὡς μῆδὲν ὄντα, οὐκ ἀπέστειλαν τῷ ἀββᾷ Ἀρσενίῳ, ὡς ἵνα μὴ ὑβρίν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας οὐκ ἦλθεν ** εἰς τὴν σύναξιν. λέγων· Ἀφορίσατέ με τοῦ μὴ δοῦναι μοι τὴν εὐλογίαν (71) ἣν ἐπεμψεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀδελφοῖς, ἣν οὐκ ἤμην ἄξιος λαβεῖν. Καὶ ἤκουσαν πάντες καὶ ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπεινώσιν τοῦ γέροντος. Καὶ ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἀπήνεγκεν αὐτῷ τὰ ἰσχάδια, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.

ιζ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ, ὅτι Τοσαῦτα ἔτη ἔμεινε μεθ' ἡμῶν, καὶ μόνον θαλλὴν σίτου (72) ἐποιοῦμεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ· καὶ ὅτε παρεδόλομεν αὐτῷ, ἐξ αὐτοῦ ἠσθίομεν.

C ιη'. Ἐλεγε πάλιν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀββᾷ Ἀρσενίου, ὅτι εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐκ ἠλλάσσει τὸ ὕδωρ τῶν βατῶν, ἀλλὰ μόνον προσετίθει· ἐπλεξε γὰρ σερῶν καὶ ἐρῥαπτεν ἕως ὥρας ἑκτῆς. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν οἱ γέροντες λέγοντες· Διατί οὐκ ἀλλάσσεις τὸ ὕδωρ τῶν βατῶν, ὅτι ὄζει ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι ἀντὶ τῶν θυμιαμάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων ** ὧν ἀπέλαυσα ἐν τῷ κόσμῳ, χρὴ ἀπολαβεῖν με τὴν ὁσμὴν ταύτην (73).

ιθ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὡς ἤκουεν ὅτι ἐτελέσθη πᾶν γένος ὀπώρας, ἔλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ· Φέρετέ μοι. Καὶ ἐγέυετο ἅπαξ μόνον ἀπὸ πάντων μικρὸν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ.

κ'. ἠσθῆνησέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος εἰς Σκῆτιν, καὶ ἐχρῆζεν εἰς πρᾶγμα ἕως λίου ἐνός (74)· καὶ μὴ ἔχων ὄθεν ἀγοράσαι, ἔλαθε παρὰ τινος ἀγάπην, καὶ

quas illis pro elogiis donaro, inquietare præsumant cui præsum Ecclesiam ; etc. Malin, pro eulogiis.

(72) *Μόνον θαλλὴν σίτου*. *Vita Arsenii* : Θαλλὴν ἐν σίτῳ· δεῖ γὰρ τοῖς πατρικοῖς τοῦτοις ὀνόμασι χρῆσασθαι. *Unum frumenti thallium : oportet enim his uti patriis nominibus*, edita Interpretatio n. 48. *Veritur a Pelagio, mensuram parvam victus*. Intellige, ex foliis palmarum confectam, ut Etymon indicat.

(73) *Χρὴ ἀπολαβεῖν με τὴν ὁσμὴν ταύτην*. Pelagius vetus interpres : *Opus est uti me satore isto, ac si invenisset exaratum, ἀπολαύειν.*

(74) *Ἐως λίου ἐνός*. Eadem versio. *usque ad unam siliquam nummi*. Legebatur ἕως νοῦμου ἐνός ?

εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἤξιωσάς με λαβεῖν ἅγία πτῆν (75) διὰ τὸ βνομά σου.

κα'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶχε τὸ διάστημα τοῦ κελλίου αὐτοῦ μιλια τριακονταδύο· οὐκ ἐξήρχετο δὲ ταχέως· Ἄλλοι γὰρ ἐποίηον αὐτῷ τὸ διακόνημα. Ὅτε δὲ ἤρημώθη ἡ Σκήτις, ἐξῆλθε κλαίων, καὶ ἔλεγεν· Ἄπόλεσεν ὁ κόσμος τὴν Ῥώμην, καὶ οἱ μοναχοὶ τὴν Σκήτιν.

κβ'. Ἡρώτησεν ὁ ἀββᾶς Μάρκος τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον λέγων· Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν τινὰ ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ παράκλησιν; εἶδον γὰρ ἀδελφόν τινα ἔχοντα μικρὰ λάχανα, καὶ ἐκριζοῦντα αὐτά. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος· Καλὸν μὲν ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἕξιν τοῦ ἀνθρώπου· ἐάν γὰρ μὴ ἔχη ἰσχύον ἐν τῷ τοιούτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεῖται ἄλλα.

κγ'. Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου λέγων, ὅτι Εὐρέθηεν ποτὲ ἐγγὺς τοῦ ἀββᾶ Ἀλεξάνδρου· καὶ ἐκράτησεν αὐτὸν πόνος, καὶ ἠπλώσεν αὐτὸν ἄνω βλέπων διὰ τὸν πόνον. Συνέθη δὲ τὸν μακάριον Ἀρσένιον ἔλθειν τοῦ λαλῆσαι αὐτῷ· καὶ εἶδεν αὐτὸν ἠπλωμένον. Ὡς οὖν ἐλάλησε, λέγει αὐτῷ· Καὶ τίς ἦν κοσμηκὸς ὃν εἶδον ὧδε; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος· Πού ἐώρακας αὐτόν; Καὶ εἶπεν· Ὡς κατηρχόμεν ἀπὸ τοῦ ὄρους, προσέσχον ὧδε ἐπὶ τὸ σπήλαιον, καὶ εἶδόν τινα ἠπλωμένον ἄνω βλέποντα. Καὶ ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν λέγων· Συγχώρησόν μοι (76), ἐγὼ ἤμην· πόνος γὰρ με κατέσχε. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐκ οὖν σὺ ἦς; καλῶς. Ἐγὼ ὑπενόησα ὅτι κοσμηκὸς ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο ἠρώτησα.

κδ'. Ἄλλοτε εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος τῷ ἀββᾶ Ἀλεξάνδρῳ, ὅτι Ἄναποσχίσης⁷⁷ τὰ θαλλία σου, ἐλθε γέυσαι μετ' ἐμοῦ· ἐάν δὲ ἔλθῃσι ξένοι, φάγε μετ' αὐτῶν. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁμολῶς εἰργάζετο καὶ ἐπιεικῶς. Καὶ ὡς γέγονεν ἡ ὥρα, ἀκμὴν εἶχε θαλλία· καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμεινε πληρῶσαι τὰ θαλλία⁷⁸. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀρσένιος, ὡς εἶδεν ὅτι ἐχρόνισται, ἐγεύσατο, λογισάμενος μήποτε ξένους ἔσχεν. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὡς ἐτέλεσεν ὁπλῆ, ἀπῆλθε. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ξένους ἔσχες; Λέγει· Οὐχί. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Πῶς οὖν οὐκ ἤλθες;

⁷⁷ Αἰ. ἀπόσχη. ⁷⁸ Αἰ. βατα.

(75) Ἄγία πτῆν. *Eleemosynum*. Canone 14 Concilii apud Saponarias: *Ut hospitalia, peregrinorum videlicet, et aliorum pro remedio animarum receptacula, a piis imperatoribus, Patrum scilicet, et vestrorum in timore et amore Dei preparata, ab omni usu et libitu humanæ temeritatis absoluta, in eos usus, quibus sunt constituta, pietatem prædecessorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est vestro tempore et vestra sollicitudine restaurantur. Qui enim agapem pauperum, et sustentationem peregrinorum, et eleemosynam defunctorum defraudant, apud sanctos Patres eorum necatores vocantur. Cujus decreti prior pars ad bonum sensum et constructionem grammaticam hoc modo revocari debet, scribendo nimirum, Patribus scilicet vestris, et pietatem prædecessorum sequendo.*

(76) *Συγχώρησόν μοι*. Ea loquendi formula pleni sunt libri, præsertim ascetici, ac liturgici. Sed no-

accepit a quodam eleemosynam; dixitque: Gratias ago tibi, Domine, quod mihi concesseris ut eleemosynam pro nomine tuo acciperem

21. (77) Dicebant de illo, quod ipsius cella dissita erat spatio milliarium triginta duo; non cito autem egrediebatur; alii enim ministerium ei faciebant. Quando autem vastata est Scetis, exiit plorans, dixitque: Mundus Romam perdidit, et monachi Scetim.

22. (78) Percontatus est abbas Marcus abbatem Arsenium his verbis: Bonumne est, nullum habere in cella sua solatium? Vidi enim fratrem quemdam qui oluscula habens, eradicabat ea. Respondit abbas Arsenius: Bonum quidem est, at juxta hominis habitum. Nam si non habuerit vires in hujusmodi incepto, iterum alia plantaturus est.

23. Narravit hoc modo abbas Daniel discipulus abbatis Arsenii: Exstiti aliquando prope abbatem Alexandrum; et dolore correptus est, seque ob ægritudinem extendit, sursum aspiciens. Contigit autem ut beatus Arsenius veniret ad loquendum ei; viditque illum extensum. Postquam ergo locutus est. dicit ei: Et quis erat homo sæcularis quem hic vidi? Respondit abbas Alexander: Ubinam conspexisti eum? Ait: Cum e monte descenderem, respexi huc ad speluncam, et vidi aliquem extensum cernentem sursum. Tum veniam corpore inclinato petiit ab illo, dicens: Parce mihi; ego eram: dolor enim me comprehendit. Tum senex: Tu igitur eras? Bene habet. Ego putavi sæculi hominem fuisse, atque ideo sciscitatus sum.

24. (79) Alia vice abbas Arsenius dixit abbati Alexandro: Postquam discideris palmens ramos tuos, veni manducare mecum: quod si hospites super venerint, cum illis comede. Igitur abbas Alexander, lente operabatur atque moderate. Utque hora venit, adhuc habebat ramos. Et volens senis mandato obtemperare, exspectavit donec opus suum explesset. At abbas Arsenius, postquam vidit eum tardare, comedit, secum reputans, forte hospites illi contigisse. Abbas vero Alexander, completo opere circa vesperam, perrexit. Dicit ei senex: Habuistine pere-

tari in primis debet Apophthegma 6 Theodori Plermensis infra, cum Sozomeni loco lib. viii, cap. 17. Καὶ κύκλω, ait Symeon Thessalonicensis cap. 7 lib. *De sacris ordinationibus*: Τρις τὴν ἱερὰν τράπεζαν διελθὼν θείας χορείας συνισταμένης, τοῦ ἤχου τῶν ἑορταζόντων καὶ πανηγυριζόντων ἀδομένου, καὶ τῶν μαρτύρων συγχωρεῖν ἡμῖν ἐπιδομένων. Id est ex interpretatione viri docti: *Ter autem chorea facta circumit sacram mensam: interim cantantur hymni in tono diem festum agentium et panegyrim celebrantium; martyresque ut nobis indulgentiam impetrent magno clamore invocantur*. Mihi vero non est dubium quin reponere oporteat συγχωρεῖν, nullatenusque ad indulgentiam ac veniam verbum pertineat.

(77) *Vit. Patr.* ii, 6.

(78) *Vit. Patr.* x, 7.

(79) *Vit. Patr.* xiv, 1

grinos? Respondit: Nequaquam. Tum ille: Quare ergo non venisti? Hic: Quia dixisti mihi: Cum abscideris palmas tuas, veni; unde dieto tuo audiens, non profectus sum, quia modo perfeci. Tum miratus est senex accuratam ejus obedientiam; atque illi: Citius solve jejunium, quo et officium tuum recites, et aquam tuam sumas: sin minus brevi corpus tuum in infirmitatem incurret.

25. (80) Pervenit aliquando abbas Arsenius ad quemdam locum in quo erant arundines; quæ a vento motæ sunt. Et ait senex fratribus: Quis est motus hic? Responderunt: Arundines sunt. Itaque dicit eis senex: Revera si quis sederit quiete, audieritque vocem aviculæ, non habebit cor ejus requiem eandem: quanto magis vos, harum arundinum agitationem sentientes.

26. (81) Referebat abbas Daniel, quosdam fratres Thebaida propter filum lineum perrecturos, dixisse: Per occasionem abbatem Arsenium invisamus. Itaque ingressus abbas Alexander, dixit seni: Fratres ex Alexandria venientes, videre te cupiunt. Respondit senex: Disce ex iis qua de causa advenerint. Ille ubi comperisset, in Thebaidem lini ergo proficisci, seni renuntiavit. Tum hic: Certe faciem Arsenii non conspicient, quoniam mei gratia non accesserunt, sed ob opus suum. Suscipe eos ac recreatos dimitte in pace, dicens: Senex vobis occurrere non potest.

27. (82) Aliquis fratrum abiit ad cellam abbatis Arsenii in Sceti, ac per ostium attendebat, videtque senem instar ignis totum; erat autem is frater dignus qui conspiceret. Utque pulsavit, egressus est senex, et conspiciatus fratrem velut stupore correptum, dixit ei: A multo tempore fores puissas? Num aliquid hic es intuitus? Respondit: Nequaquam. Tum collocutus, dimisit eum.

28. (83) Quodam tempore dum resideret abbas Arsenius in Canopo, senatorii generis virgo, dives et modum, ac Deum timens, venit a Roma, ut videret eum; susceptaque est a Theophilo archiepiscopo; quem rogavit, ut seni persuaderet admittere illam. Et veniens, hortatus est eum his verbis: Illa, senatoria, e Roma advenit, vultque videre te. At senex non acquievit ut mulieri obviam iret. Cum ergo virgini renuntiatum fuisset, jussit sterni jumenta, apud se dicens: Confido Deo, quod conspectura sim Arsenium; non enim ad hominem videndum sum profecta; quippe cum plurimis viris referta sit nostra civitas; sed ad intuemum prophetam iter suscepi. Utque pervenit circa cellam senis, commodum sic Deo disponente senex extra cellam vacabat: quem illa contuens, procidit ad pedes ejus. Is vero erexit illam cum ira; intendensque in eam

Ὁ δὲ λέγει· Ὅτι εἰπές μοι, ὅταν ἀποσχίσῃς⁸⁰ τὰ θάλλα σου, ἐλθέ· καὶ τῆρῶν τὸν λόγον σου, οὐκ ἦλθον, ὅτι ἄρτι ἐπλήρωσα. Καὶ ἐθαύμασεν ὁ γέρον· τῆ ἀκριβείαν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταχύτερον κατάλυε (84), ἵνα καὶ τὴν σὺνάξιν σου βάλῃς⁸¹, καὶ τοῦ ὕδατος σου μεταλάβῃς· εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.

κα'. Παρέβαλέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος εἰς τόπον, καὶ ἦσαν ἐκεῖ κάλαμοι, καὶ ἐκινήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Καὶ λέγει ὁ γέρον τοῖς ἀδελφοῖς· Τί ἐστὶν ὁ σεισμὸς οὗτος; Καὶ λέγουσι· Κάλαμοι! εἶσι. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρον· Φύσει ἐὰν κάθηται τις ἐν ἡσυχίᾳ, ἀκούσει δὲ φωνὴν στρουθίου, οὐκ ἔχει ἡ καρδιά τὴν αὐτὴν ἡσυχίαν· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς ἔχοντες τὸν

σεισμὸν τῶν καλάμων τούτων
κς'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ, ὅτι τινὲς ἀδελφοὶ μέλλοντες ὑπάγειν εἰς Θηβαῖδα διὰ λινάρια, λέγουσι· Δε' ἀφορμῆς ἴδωμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον. Καὶ εἰσηλθὼν ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος, καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Ἀλεξανδρείας θέλουσι σε ἰδεῖν. Λέγει ὁ γέρον· Μάθε παρ' αὐτῶν δι' ἣν αἰτίαν παραγεγόνασαι. Καὶ μαθὼν ὅτι εἰς Θηβαῖδα διὰ λινάρια ὑπάγουσιν, ἀπήγγειλε τῷ γέροντι. Λέγει καὶ αὐτὸς· Φύσει οὐ βλέπουσι τὸ πρόσωπον Ἀρσενίου, ὅτι δι' ἐμὲ οὐκ ἦλθον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Ἀνάπαυσον αὐτοὺς, καὶ ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ γέρον οὐ δύναται ἀπαντῆσαι.

κζ'. Ἀδελφός τις ἀπῆλθεν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου ἐν Σκήτει, καὶ προσέσχε διὰ τῆς θυρίδος, καὶ θεωρεῖ τὸν γέροντα ὄλον ὡς πύρ· ἦν δὲ ἄξιός ὁ ἀδελφός τοῦ ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἐκρυσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρον, καὶ θεωρεῖ τὸν ἀδελφὸν ὡς ἐχθαμβόν. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐχεις πολλὴν ὕραν κρούων; μὴ τί ποτε εἶδες ὧδε; Καὶ εἶπε· Οὐχί. Καὶ λαλήσας⁸¹ αὐτὸν ἀπέλυσεν.

κη'. Καθημένου ποτε τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου εἰς τὸν Κάνωπον, ἦλθε μία συγκλητικὴ παρθένος πλουσία σφόδρα καὶ φοβούμενη τὸν Θεόν, ἀπὸ Ῥώμης ἰδεῖν αὐτόν· καὶ ὑπεδέξατο αὐτὴν Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος· καὶ παρεκάλεσεν αὐτόν, ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα δέξασθαι αὐτήν. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν παρεκάλεσε λέγων· Ἦ δέσινᾳ ἡ συγκλητικὴ ἦλθεν ἀπὸ Ῥώμης, καὶ θέλει σε ἰδεῖν. Ὁ δὲ γέρον οὐ κατεδέξατο ἀπαντῆσαι αὐτῇ. Ὡς οὖν ἀνηγγέλη αὐτῇ ταῦτα, κελεύει στρωθῆναι κτήνη, λέγουσα· Πιστεύω τῷ Θεῷ ἰδεῖν αὐτόν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἦλθον ἰδεῖν· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ προφήτην ἦλθον ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἐφθασε περὶ τὴν κέλλαν τοῦ γέροντος, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ εὐκαίρῃσεν ὁ γέρον ἐξω τῆς κέλλης· καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν προσέειπε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἤγειρεν αὐτὴν μετ' ὀργῆς (85)· καὶ προσέσχεν αὐτῇ λέγων· Εἰ τὸ πρῶτον μου θέλεις ἰδεῖν,

⁸⁰ Al. ἀπόσχῃ. ⁸¹ Al. ποιῆς ἀπαράχως. ⁸² Al. ins. αὐτῷ.

(80) Vit. Patr. II, 5.

(81) Vit. Patr. III, 192; VII, XXXIV, 2

(82) Vit. Patr. XVIII, 1.

(83) Vit. Patr. III, 65; II, 7.

(84) Κατάλυε. Interpres vetus, disjungere . b onere tuo. Inscite, ac alieno plane sensu.

(85) Μετ' ὀργῆς. Cum indignatione, vertit Pelagius: cum festinatione, Rufinus, μεθ' ὀργῆς.

ἰδοῦ βλέπει. Ἡ δὲ ἀπὸ αἰσχύνῃς οὐ κατενόησε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ γέρον· Οὐκ ἤκουσας τὰ ἔργα μου; ταῦτα βλέπειν ἀναγκαζόν ἐστι. Πῶς δὲ ἐτόλμησας τοσοῦτον ποιῆσαι πλοῦν; οὐκ οἶδας ὅτι γυνὴ εἶ; οὐκ ὀφείλεις ἐξέρχεσθαι ποῦ ποτε; Ἡ ἴνα ἀπέλθῃ; εἰς Ῥώμην, καλεῖπης ταῖς ἄλλαις γυναῖξιν, ὅτι· Ἐώρακα Ἀρσένιον, καὶ ποιήσῃσι τὴν θάλασσαν ὅδον γυναικῶν ἐρχομένων πρὸς μέ; Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐὰν θέλῃ ὁ Κύριος, οὐκ ἀφῶ τινα ἔλθειν ὧδε· ἀλλ' εὐχοῦ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μνημόνευέ μου διαπαντός. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· Εὐχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαιλέψῃ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς καρδίας μου. Καὶ ταῦτα ἀκούσασα, ἐξῆλθε τεταραγμένη. Καὶ ὡς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ τῆς λύπης ἔβαλε πυρεσσεῖν· καὶ ἀπηγγέλη τῷ μακαρίῳ Θεοφίλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ὅτι ἀσθενεῖ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτήν, παρεκάλει μαθεῖν τί ἐστὶν ὃ ἔχει. Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἐθε μὴ ἀπήντησα ὧδε· εἶπον γὰρ τῷ γέροντι· Μνημόνευέ μου· καὶ εἶπέ μοι· Εὐχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς καρδίας μου. Καὶ ἰδοῦ ἐγὼ ἀποθνήσκω ἐκ τῆς λύπης. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· Οὐκ οἶδας ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ διὰ τῶν γυναικῶν ὁ ἐχθρὸς πολεμεῖ τοὺς ἁγίους; διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρον· περὶ γὰρ τῆς ψυχῆς σου εὐχεται διαπαντός. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθη ὁ λογισμὸς αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ἴδια.

κδ'. Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου, ὅτι ἦλθέ ποτε μαγιστριανὸς, φέρων αὐτῷ διαθήκην τινὸς συγγλητικῆς συγγενοῦς αὐτοῦ, ὃς κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλὴν σφόδρα· καὶ λαβὼν αὐτήν, ἤθελε σχίσει. Καὶ ἔπασεν ὁ μαγιστριανὸς (86) εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγων· Δέομαί σου, μὴ σχίσης αὐτήν, ἐπεὶ αἰρεταί μου ἡ κεφαλὴ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος· Ἐγὼ πρὸ ἐκεῖνου ἀπέθανον· αὐτὸς δὲ ἄρτι ἀπέθανε. Καὶ ἀντέπεμψεν αὐτήν, μηδὲν δεξιόμενος.

λε'. Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅψε σαββάτων ἐπιρωσκόσης Κυριακῆς, ἤφιε τὴν ἡλιον ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχόμενος, ἕως πάλιν ἐλαμφεὶν ὁ ἥλιος εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐκαθέζετο²².

λς'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου καὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φέρμης, ὅτι ὑπὲρ πάντας (87) ἐμίσησαν τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν. Ὁ μὲν οὖν ἀββᾶς Ἀρσένιος οὐχ ὑπήντα ταχέως τινί· ὁ δὲ ἀββᾶς Θεόδωρος ὑπήντα μὲν, ἀλλὰ ὡς ῥομφαία ἦν.

λδ'. Καθεζομένου (88) ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, καὶ ὀχλουμένου ἐκεῖσε, ἔδοξεν αὐτῷ

²² Al. inser. λοιπόν.

(86) *Μαγιστριανός*. Magistrianius sive magisterianus, dignitas a veteribus sæpe memorata, et per recentiores multos exposita; ideoque hic prætermittenda, nisi monendum fuisset, male epistolam 81 lib. iv Isidori Pelusiotæ titulum habere, Nemesio *μαστριανῷ*, pro *μαγιστριανῷ*. Memorat Theodoritus, epist. 79, τὸν καθωσιωμένον Εὐφρόνιον τὸν στρατηλατιανόν.

(87) *Υπὲρ πάντας*. Pelagius, ὑπὲρ πάντα, *super omnia*.

A dixit: Si faciem meam cupis aspicere, en vide. Illa præ verecundia vultum ipsius contemplata non est. Tum senex: Nonne audiisti opera mea? Nec considerare oportuit. Quomodo autem ausa es tantam navigationem conficere? Nonne scis te esse mulierem, nec debere quoquam exire? An ut Romam reversa, dicas cæteris mulieribus: Vidi Arsenium; fiatque mare iter mulierum aduentium me? At illa excepit: Si Deo libuerit, non permittam quamque huc appellere. Verum ora pro me, meique semper memento. Respondit Arsenius: Deum precor, ut memoriam tui deleat de corde meo. Quibus auditis virgo perturbata discessit. Cumque ad urbem venisset, præ tristitia in febrem incidit; nuntiatusque est beato Theophilo archiepiscopo morbus ejus. Qui ad illam profectus, precibus discere contendebat quidnam esset quod haberet. Respondit ipsa: Utinam me hac non contulissim! Dixi quippe seni: Memor mei esto; ac tuli responsum: Deum precor, ut memoria tui e corde meo deleatur. Et ecce præ tristitia ego morior. Tunc archiepiscopus: (89) Nescis, inquit, te esse mulierem, sanctosque per mulieres ab inimico impugnari? Eapropter ita pronuntiavit senex. Nam pro anima tua orabit semper. Atque hunc in modum curata est mens femina; et cum gaudio ad patriam remeavit.

29. (90) Narravit abbas Daniel de abbate Arsenio, quod venerit aliquando magistrianus, deferens testamentum cujusdam senatoris propinqui ejus, qui ei maximam hæreditatem reliquerat: quod testamentum ubi accepit, voluit lacerare. At procidit magistrianus ad pedes ejus, dicens: Obsecro te, noli discindere; alioqui capite truncabor. Tum abbas Arsenius ait illi: Ego ante ipsum mortuus sum; is autem modo obiit. Atque remisit testamentum, nec quidquam cepit.

30. (91) Liebat præterea de illo, quod vespere Sabbatorum illucescente Dominica, solem relinquebat retro, manusque ad cælum extendebat, orans, quousque iterum sol vultum ejus collustraret; atque ita residebat

31. (92) Dicebant de abbate Arsenio et abbate Theodoro Phermensi, quod supra cunctos gloriam hominum odio haberent. Quocirca abbas Arsenius non facile occurrebat cuiquam. Abbas vero Theodorus, occurrebat quidem, sed velut gladius erat.

32. (93) Sedenti aliquando abbati Arsenio in inferioribus partibus [Ægypti], atque illic interpellari

(88) *Καθεζομένου*. Præponit Pelagius: *Dicebant autem de eo, quia nemo potuerit comprehendere modum conversationis ejus*. Græce ex Colbertinis libris: Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη τις καταλαβεῖν τὴν διαγωγὴν τῆς πολιτείας αὐτοῦ.

(89) *Sup. Nomoc.* n. 41.

(90) *Vit. Patr.* vi, 2.

(91) *Vit. Patr.* xii, 4; Joan. Geom. *Parad.* 2.

(92) *Vit. Patr.* viii, 3.

(93) *Vit. Patr.* xv, 9.

sulito, visum est cellam relinquere. Ac nihil inde assumens, ita perrexit ad suos discipulos Pharanitas Alexandrum et Zoilum. Dixit ergo Alexandro : Surge, ascendito navem. Atque ita fecit. Et Zoilo ait : Veni mecum usque ad flumen, et quære navim quæ Alexandriam me vehat, sicque ad fratrem tuum naviga. Zoilus vero tali sermone conturbatus, tacuit: Eoque modo a se invicem disjuncti sunt. Descendit igitur senex ad partes Alexandriæ; quo loci in vehementem morbum incidit. At ipsius ministri seu discipuli se mutuo rogaverunt : Num alteruter nostrum senem contristavit, et eam ob causam secessit a nobis? Nec invenerunt in se quidpiam culpæ, aut inobedienciæ. Porro senex recuperata sanitate, dixit : Vadam ad Patres meos. Hunc in modum renavigans, venit ad locum qui dicitur Petra, ubi manebant ministri ipsius. Cumque esset juxta flumen, ancilla quædam Æthiopiissa accedens, tetigit ipsius meloten. Tum senex increpavit illam. Igitur ancilla ad eum dixit : Si monachus es, in montem proficiscere. Quo sermone senex in compunctionem adductus, dicebat apud se : Arseni, si es monachus, in montem proficiscere. Interea occurrerunt ei Alexander et Zoilus. Cumque procidissent ante pedes illius, se etiam prostravit senex; ac flebant ex utraque parte. Ait senex : Nonne audistis ægrotasse me? Responderunt : Ita est. Senex tunc : Et cur non venistis ad videndum me? Abbas Alexander dixit : Separatio tua a nobis nequaquam fuit accepta, imo multis nocuit, qui ita disserebant : Nisi inobedientes exstissent seni, non ab illis secessisset. Dicit eis : Rursus itaque pronuntiaturi sunt homines : Non invenit columba requiem pedibus suis, et reversa est ad Noe in arcam²³. Atque hoc pacto conciliati sunt; mansitque cum eis usque ad mortem suam.

33. (93^a) Dixit abbas Daniel : Nobis abbas Arsenius velut de alio narravit; forte autem ipse erat; quod ad senem quemdam in sua cella sedentem delapsa fuerit hujusmodi vox : Veni, ostendam tibi opera hominum. Ac surgens egressus est; duxitque eum in locum quemdam, et ostendit Æthiopen ligna cædentem, ex quibus conficiebat grandem sarcinam; conabatur autem illam portare, nec valebat; et pro eo ut inde nonnihil tolleret, iterum incidere ligna, atque adjiciebat ad sarcinam. Id porro diutius faciebat. Et paululum progressus, iterum ostendit ei hominem qui stabat ad lacum, hauriebatque aquam ex illo, ac transferebat in pertusum vas, quod eandem aquam in lacum refundebat. Postea dixit ei : Veni, ostendam tibi aliud. Tum vidit templum, ac duos viros sedentes in equis, et portantes lignum oblique, hunc contra illum; volebant autem per januam ingredi, neque poterant, propterea quod lignum transversum esset. Nec se demisit alteruter

²³ Gen. viii, 9. ²⁴ Al. inser. πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ. ὡς γὰρ ἴω.

(93^a) Vit. Patr. xviii, 2

καταλιπεῖν τὸ κελλίον. Μηδὲν δὲ ἐξ αὐτοῦ λαβὼν, οὕτως ἐπορευθεῖς²⁴ μαθητὰς τοὺς Φαρανίτας Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον. Εἶπεν οὖν τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ἀναστάς ἀνάπλευσον. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ τῷ Ζωΐλῳ εἶπε· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ ἕως τοῦ ποταμοῦ, καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καταπλέον, καὶ οὕτως ἀνάπλευσον καὶ σὺ πρὸς τὸν ἀδελφόν σου. Ὁ δὲ Ζωΐλος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ταραχθεὶς, ἐσιώπησε. Καὶ οὕτως ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη Ἀλεξανδρείας, καὶ ἠσθένησεν ἀρρώστειαν μεγάλην. Οἱ δὲ τούτου διακονηταὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Μηδρα τις ἡμῶν ἐλύπησε τὸν γέροντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη ἀπ' ἡμῶν; Καὶ οὐχ εὔρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδὲν, οὔτε ὅτι παρήκουσαν αὐτοῦ ποτε. Ὑγιάνας δὲ ὁ γέρων εἶπε· Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἐμούς Πατέρας. Καὶ οὕτως ἀναπλεύσας ἦλθεν εἰς τὴν Πέτραν ὅπου ἦσαν οἱ διακονηταὶ αὐτοῦ. Ὅντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αἰθίοπισσα ἐλθοῦσα, ἤφατο τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἐπετίμησεν αὐτῇ· Ἡ οὖν παιδίσκη εἶπεν αὐτῷ· Εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος. Ὁ δὲ γέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ κατανυγεὶς ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· Ἀρσένιε, εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀπήνηθησαν αὐτῷ ὅτε Ἀλέξανδρος καὶ Ζωΐλος; καὶ ἐπιπεσόντων αὐτῶν τοῖς ποσίν αὐτοῦ, ἔβριψεν ἑαυτὸν καὶ ὁ γέρων καὶ ἐκλαυσαν ἀμφοτέροι. Εἶπε δὲ ὁ γέρων· Οὐχ ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησα; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Καὶ διατί οὐχ ἦλθετε ἰδεῖν με; Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὅτι· Ὁ χωρισμός σου ἀπ' ἡμῶν οὐ γέγονε πιθανός· καὶ πολλοὶ οὐκ ὠφελήθησαν, λέγοντες· ὅτι· Εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέροντος, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη ἐξ αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς· Πάλιν οὖν μέλλουσι λέγειν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι· Οὐχ εὔρον ἢ περιστέρα ἀνάπασιν τοῖς ποσίν αὐτῆς, καὶ ἀνέστρεψε πρὸς τὸν Νῶε, εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθησαν· καὶ ἔμεινε μετ' αὐτῶν²⁵ ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ, ὅτι· Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος ὡς περὶ ἄλλου τινός· τάχα δὲ αὐτὸς ἦν· ὅτι· καθήμενος τινὸς γέροντος εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Δεῦρο, καὶ δεῖξω σοὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀναστάς ἐξῆλθε· καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινά, καὶ ἔδειξεν Αἰθίοπα κόπτοντα ξύλα, καὶ ποιήσαντα φορτίον μέγα· ἐπειρᾶτο δὲ αὐτὸ βαστάσαι, καὶ οὐκ ἠδύνατο· καὶ ἀντὶ τοῦ ἄραι ἐξ αὐτοῦ, πάλιν²⁶ ἔκοπτε ξύλα, καὶ προσετίθει τῷ φορτίῳ. Τοῦτο δὲ ἐπὶ πολὺ ἐποίει. Καὶ προσᾶς ὀλίγον πάλιν ἔδειξεν αὐτῷ ἄνθρωπον ἰστάμενον ἐπὶ λάκκου, καὶ ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ, καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμενὴν τετρημένην, καὶ τὸ αὐτὸ ὕδωρ ἐκχέουσαν εἰς τὸν λάκκον. Καὶ λέγει αὐτῷ πάλιν· Δεῦρο, δεῖξω σοὶ ἄλλο. Καὶ θεωρεῖ ἱερὸν, καὶ δύο ἀνδρας καθήμενους; ἵπποις, καὶ βαστάζοντας ξύλον πλαγίως, ἕνα κατέναντι τοῦ ἐνός· ἤθελον δὲ διὰ τῆς πύλης εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἠδύνατο, διὰ τὸ εἶναι τὸ ξύλον πλάγιον²⁷. Οὐκ ἐταπείνωσε δὲ ὁ εἰς ἑαυτὸν ὀπίσω τοῦ

²⁵ Al. ἔμειναν μετ' αὐτοῦ. ²⁶ Al. ἀπελθὼν. ²⁷ Al.

εἰρού ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἐπ' εὐθείας· καὶ διὰ τοῦτο ἄ
 εἰμαιναν ἔξω τῆς πύλης. Οὗτοι εἰσι, φησὶν, οἱ βασιτά-
 ζοντες ὡς δικαιοσύνης ζυγὸν μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ
 οὐκ ἐταπεινώθησαν τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτοὺς, καὶ
 πορευθῆναι τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ μέ-
 ωυσεν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ κόπτων τὰ
 ξύλα ἀνθρωπός ἐστιν ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς· καὶ ἀντὶ
 τοῦ μετανοῆσαι, ἄλλας ἀνομίας προσιθεῖ ἐπάνω τῶν
 ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ τὸ ὕδωρ ἀντλῶν ἀνθρωπός
 ἐστὶ καλὰ μὲν ἔργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἐν αὐ-
 τοῖς πονηρὰν συμμιγῆν, ἐν τούτῳ ἀπίλησε καὶ τὰ
 καλὰ αὐτοῦ ἔργα. Χρὴ οὖν νήφειν πάντα ἀνθρωπων
 εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιᾷση.

18. Ὁ αὐτὸς διηγήσατο, ὅτι ποτὲ ἤλθόν τινες τῶν
 Πατέρων ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, ἰδεῖν τὸν ἀββᾶν Ἀρσέ-
 νιον καὶ ἦν εἰς ἐξ αὐτῶν θεῖος τοῦ παλαιοῦ Τιμοθέου Β
 ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ λεγομένου ἀκτῆμο-
 νος, καὶ εἶχεν ἕνα ἐκ τῶν τεκναδελφῶν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ
 τότε ὁ γέρον ἀσθενείαν, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἀπαντῆσαι
 αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ ἄλλοι ἐλθῶσι καὶ παρενοχλήσωσιν
 αὐτόν. Ἦν δὲ τότε εἰς τὴν Πέτραν τῆς Τρώης. Καὶ
 ἀνέκαμψαν λυπούμενοι. Συνέθη δὲ ἐπίστασιν βαρβάρων
 γενέσθαι, καὶ θέλων²⁸ ἔμεινεν ἐν τοῖς κἀτω μέρεσι. Καὶ
 ἀκούσαντες πάλιν ἤλθον ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ μετὰ χαρᾶς
 προσελάθετο αὐτούς. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς ὅς ἦν
 μετ' αὐτῶν· Οὐκ οἶδας, ἀββᾶ, ὅτι ἤλθομεν παραβαλεῖν
 σοι εἰς Τρώην, καὶ οὐκ ἐδέξω ἡμᾶς; Καὶ λέγει αὐτῷ
 ὁ γέρον· Ὑμεῖς ἐγεύσασθε ἄρτου καὶ ἐπίετε ὕδωρ·
 φύσει δὲ ἐγὼ, τέκνον, οὔτε ἄρτου οὔτε ὕδατος ἐγευσ-
 τήμην, οὔτε μὴν ἐκάθισα, κολάζων ἑμαυτὸν, ἕως οὗ
 ἐδοκίμασα ὅτι ἐρθᾶσατε εἰς τὸν τόπον ὑμῶν, ὅτι δι'
 ἐμὲ καὶ ὑμεῖς ἐσκύλητε· ἀλλὰ συγχωρησατέ μοι,
 ἀδελφοί. Καὶ παρακληθέντες ἀνεχώρησαν.

19. Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι Ἐκάλεσέ με μίαν ὁ ἀββᾶς
 Ἀρσένιος, καὶ λέγει μοι· Ἀνάπαυσον τὸν πατέρα σου,
 ἵνα ὅταν ἀπέλθῃ πρὸς Κύριον, παρακαλέσῃ ὑπὲρ σου,
 καὶ εὖ σοι γένηται.

20. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου, ὅτι, ἀσθενή-
 σαντος αὐτοῦ ποτε εἰς Σκήτιν, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύ-
 τερος, καὶ ἤνεγκεν αὐτόν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ
 ἔθηκεν αὐτόν εἰς χαλᾶδριον⁹⁴, μικρὸν προσκεφάλαιον
 πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ εἰς τῶν γερόντων
 ἐλθὼν ἐπισκέψασθαι αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν εἰς
 τὸ χαλᾶδριον (94), καὶ τὸ προσκεφάλαιον ὑποκάτω
 αὐτοῦ, ἐσκανδαλίσθη, λέγων· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀββᾶς
 Ἀρσένιος; καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται; Λαβὼν δὲ αὐτόν
 πρεσβύτερος κατ' ἰδίαν, λέγει αὐτῷ· Τί ἦν τὸ ἔργον
 σου ἐν τῇ κώμῃ σου; Ὁ δὲ εἶπε· Ποιμὴν ἤμην. Πῶς
 οὖν, φησὶ, διῆγες τὸν βίον σου; Ὁ δὲ εἶπε· Ἐν πολλῶν
 πόσῳ διήγον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Νῦν οὖν πῶς διάγεις ἐν
 τῷ κελλήῳ; Ὁ δὲ εἶπε· Μᾶλλον ἀναπαύομαι. Καὶ λέ-
 γει αὐτῷ· Βλέπεις τοῦτον τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον; πα-

²⁸ Αἱ. ἐλθὼν.

(94) Χαλᾶδριον. Stratum, instar lectuli pellibus
 instrati. Unde a Joanne Geometra per κῶμα ex-
 pressitur :

Μέμνητο Ἀρσενίου τὸς ἰδὼν ἐπὶ κώμασιν ὄντα.

Dictum autem videtur χαλᾶδριον, aut a verbo χα-

retro, ut lignum ferret in rectum; ideoque extra
 portam remanserunt. Hi, inquit, sunt homines qui
 velut justitiæ jugum portant cum superbia, nec sese
 demiserunt ut corrigerentur, incederentque in hu-
 mili Christi via : unde extra regnum Dei perman-
 ent. Qui vero ligna cædebat, homo est onustus
 peccatis; qui loco pœnitentiæ, alias adjicit iniqui-
 tates ad peccata sua. Ille vero qui hauriebat aquam,
 homo est, qui quidem bona opera facit, sed quia
 cum illis mala permista habet, in eo etiam bona
 opera perdidit. Oportet igitur ut quilibet vigilanter
 attendat ad opera sua, quo non laboret in vanum.

34. (95) Idem retulit quod aliquo tempore vene-
 rint quidam Patrum ab Alexandria, ut viderent ab-
 batem Arsenium; ex quibus unus erat veteris Τι-
 mothei archiepiscopi Alexandrini, pauperis nuncun-
 pati, avunculus, comitemque habebat e fratris sui
 liberis unum. Tunc vero ægrotabat senex, noluit-
 que eis occurrere, ne alii pariter accederent, ac
 eum inturbarent. Erat porro in Petra Troæ. Illi
 tristes remearunt. Contigit autem ut barbarorum
 irruptio fieret; unde mansit sponte in inferioribus
 partibus. Quo audito, iterum venerunt illum invi-
 sere. Et alacriter suscepit eos. Dicit illi frater qui
 una cum illis erat : Nonne scis, abba, nos congres-
 siros tecum, perrexisse Troen, nec a te admissos
 fuisse? Respondit senex : Vos panem comedistis,
 ac bibistis aquam; ego vero, filii, sane nec panem
 nec aquam gustavi, neque sedi, meipsum puniens,
 donec exploratum habui, vos ad locum vestrum
 pervenisse, quia propter me fatigati fueratis; sed
 veniam mihi donate, fratres. Illi recreati discesse-
 runt.

35. Idem referebat : Quodam die vocavit me ab-
 bas Arsenius, dixitque mihi : Solatio sis Patri tuo,
 ut postquam ad Dominum discesserit, oret pro te,
 ac bene sit tibi.

36. (96) Dixerunt de abbate Arsenio, quod cum
 Sceti ægrotaret, profectus presbyter, eum adduxit
 ad ecclesiam, posuitque in strato, cum parvo cer-
 vicali sub capite ejus. Tum ecce e senibus unus
 veniens ad visitandum eum, ubi vidisset illum in
 strato, cum cervicali subtus, scandalum passus est,
 dixitque : Hiccine est abbas Arsenius? et eo modo
 recumbit? Sumens autem illum seorsim presbyter,
 ait : Quodnam erat opus tuum in tuo pago? Re-
 spondit ille : Eram pastor. Quonam ergo modo, in-
 quit, vitam transigebas? Ait : In labore multo. Tum
 presbyter : Nunc vero quem ad modum in cella
 agis? Senex : In majori dego quiete. Dicit illi : Vi-
 des hunc abbatem Arsenium? Quando in mundo
 versabatur, pater exstitit imperatorum; mille servi

λάω, aut quasi χαλᾶδριον. Vita Arsenii Græca ms.
 εὐτελές τι στρώμα. Quod apud Surium, n. 21, *vile*
stragulum.

(95) Vid. *Vitam Arsenii*, n. 22.

(96) Joan. Geom. *Parad.* 10.

aurea zona vincit, omnesque monilibus ac holose-
ricis exornati, assistebant ei; pretiosi vero tapetes
sub eo sternerantur; tu autem pastor fuisti, nec
habebas in mundo quam nunc possides requiem;
at ille deliciis quibuscum vivebat in sæculo, hic
caret. En igitur, tu animo indulges, ille afflictor.
Quibus auditis senex compunctus est, veniaque per
corporis inclinationem postulata, dixit. Parce mihi,
Pater; peccavi. Certe enim hæc vera via est, quod
is ad humilem venit statum, ego vero ad quietum.
Et capto emolumento discessit.

37. (97) Venit non nemo Patrūm ad Arsenium
abbatem, et ut pulsavit fores, senex aperuit, putans
ministrum suum esse. Sed ubi advertit esse alium,
procidit in faciem. Ille dixit ei: Surge, abba, quo
te salutem. Senex vero respondit: Non surgam, ni-
si abieris. Et diu rogatus, non surrexit quousque
discessisset.

38. (98) Aiebant de quodam fratre qui Scetim ve-
nerat ad videndum abbatem Arsenium, quod ad ec-
clesiam profectus, petebat a clericis ut abbatem
Arsenium adiret. Itaque dixerunt ei: Exspecta pa-
rumper, frater: videbis eum. At ille: Nihil quid-
quam gusto, nisi ei occurrero. Miserunt igitur fra-

τῆρ βασιλέων (99) ὑπῆρχεν ὢν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χί-
λιόι δοῦλοι χρυσόζωνοι (1) καὶ ὄλοι: μανιάκια καὶ
ὀλοσθήρικα φοροῦντες παρειασθῆσαν αὐτῷ· πολύτιμα
δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν· σὺ δὲ ποιμὴν ὢν, οὐκ
εἶχες ἐν τῷ κόσμῳ ἦν νῦν ἔχεις ἀνάπαυσιν· καὶ οὗτος
τὴν τρυφήν ἦν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὧδε οὐκ ἔχει.
Ἰδοὺ οὖν σὺ ἀναπαύη, κάκεινος θλίβεται. Ὁ δὲ ἀκού-
σας ταῦτα, κατενύγη, καὶ ἔβαλε μετόνοιαν, λέγων·
Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ, ἡμάρτηκα· ἀληθῶς γὰρ αὕτη
ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ ὁδός, ὅτι οὗτος ἦλθεν εἰς ταπεινώσιν,
ἐγὼ δὲ εἰς ἀνάπαυσιν. Καὶ ὠφελῆθεις ὁ γέρον ἄνε-
χώρησεν.

λζ'. Ἠλθέ τις τῶν Πατέρων πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον
καὶ ὡς ἔκρουσε τὴν θύραν, ἀνέψην ὁ γέρον, νομίζων
ὅτι διακονητὴς αὐτοῦ ἐστι. Καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ἄλλον,
ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἀνάστα,
ἀββᾶ, ἵνα σε ἀσπάζωμαι. Καὶ ἔφη αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐκ
ἐξεύρομαι ἐὰν μὴ ἀναχωρήσης. Καὶ ἐπὶ πολὺ παρα-
κληθεὶς οὐκ ἀνέστη ἕως οὗ ἀνεχώρησεν.

λη'. Ἐλεγον περὶ τινος ἀδελφοῦ ἐλθόντος ἰδεῖν εἰς
Σκῆτιν τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον, ὅτι ἐλθὼν εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν, παρεκάλει τοὺς κληρικούς συντυχεῖν τῷ ἀββᾷ
Ἀρσένιῳ. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Ἀναπαύου μικρὸν,
ἀδελφὲ, καὶ βλῆπει αὐτόν. Ὁ δὲ ἔφη· Οὐ γεύομαι
τινος, ἐὰν μὴ αὐτῷ ἀπαντήσω. Ἐπεμψαν οὖν ἀδελφὸν

(97) *Vit. Patr.* III, 193.

(98) *Vit. Patr.* VII, XVIII, 2.

(99) *Πατὴρ βασιλέων*. *Infra* capite 42, πατὴρ
γενόμενος τῶν θειοτάτων Ἀρχαδίου καὶ Ὀνορίου.
Quia præceptor, ac in baptismo susceptor, et ob
potentiam gratiamque aulicam: quæ non advertit
Pelagius. In *Vita Arsenii* apud Metaphrastem mag-
nus Theodosius tradens liberos Arsenio, Αὐτός,
inquit, τὸ μετὰ ταῦτα πατὴρ ἔση τούτων μᾶλλον,
ἢ περ ἐγώ, ὅσα ἐξ τοῦ ἀπλῶς εἶναι τὸ εὖ εἶναι κυριώ-
τερόν τε καὶ πατριώτερον, αἰ. πρακτικώτερον. Et
infra auctor *Vitæ*, καὶ πατέρα, οὐκ τῶν παίδων μόν-
ων (αἰ. μόνων) τῶν οικείων, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοῦ καὶ
εἶναι καὶ ὀνομαζέσθαι. Multoque post, ubi de narra-
tione hujus capitis, πατὴρ βασιλέως, seu potius βα-
σιλέων. Latina habes in *Suriana* collectione, n. 5-21.
Παρέδωκεν αὐτῷ ὡς τέκνα καὶ μαθητάς, οὐ μὴν ὡς
βασιλεῖς, αὐτῷ; υἱὸς αὐτοῦ. Theodosius Arsenio
*filios suos tradidit, non ut imperatores, sed liberorum
atque discipulorum loco habendos*. Ex relatione Mi-
chaelis Glycæ, βασιλεπιάτορα factum fuisse ait Geor-
gius Cedrenus. Adde ista desumpta ex *Vita Euthy-
mii*, n. 58, apud Bollandum, *Januar.* 20: *Afirmabant
enim eum quoque fuisse æmulatorem Arsenii; Arse-
nii, inquam, qui in patris quibusdam moribus educa-
vit et instituit Arcadium et Honorium imperatores: et
ideo Patris appellatione, a sanctis scilicet Patribus
est appellatus*. Græce in mss. Διεθεβαιούντο γὰρ καὶ
ζηλωτὴν αὐτὸν Ἀρσένιον γεγενῆσθαι· Ἀρσένιου φη-
μι, τοῦ τρόπου τινὰ πατριῶν, Ἀρχάδιον καὶ Ὀνό-
ριον τοὺς βασιλεῖς, θρεψαμένους τε καὶ παιδευσάμε-
νου, καὶ διὰ τοῦτο τῆ τοῦ πατρὸς, ὑπὸ τῶν ἁγίων
δηλαδὲ Πατέρων, ἐπικληθέντος προσηγορίᾳ. Jam de
susceptione baptismi audiamus et emendemus Ru-
finum in *Vitis Patrūm*, lib. III, n. 37: *Fuit quidam
vir in palatio sublimis, sub Theodosio imperatore,
nomine Arsenius, cujus filios, id est Arcadium et
Honorium Augustus de baptismo suscepit*. Numirum
hæc ἀσύστατα, nisi expungantur voces, *id est Arc-
adium et Honorium*: seu potius illis retentis, scri-
batur *Augustus*; ac forte *qui ejus filios*. Denique
quod spectat ad potentiam et gratiam in aula impe-
riali, simile quid complectitur *Historia Trevirensis*,

quam Lucas Acherius singulari pietate et eruditione
monachus novissimo Spicilegii sui tomo inseruit,
p. 242, sic: Bruno *talem se omnimodis exhibebat,
ut in administrandis quoque regni negotiis, ex omni-
bus principibus, consiliis et sapientia et auctoritate
nullus eo sublimior haberetur: adeo ut imperator
patrem suum eum vocaverit, et majorem cæteris ho-
norem ei impenderit*. Alias Patricii vocabantur pa-
tres imperatoris, ut observatum est a viris doctis,
necnon episcopi. Sed et præter præfectum prætorio,
apud Cassiodorum, qui plurimum auctoritate erga
imperatorem valebat, Pater imperii dictus invenit-
ur. *In tanta*, inquit *Vigilius Tapsensis lib. 1 contra
Arium, cap. 2, apud eum Constantium idem Evan-
gelus presbyter familiaritate esse habitus, ut non jam
presbyter, sed Pater imperii vocaretur; et qui ob im-
perandum imperator fuerat elevatus, sub hujus pres-
byteri imperio videbatur adductus*. Diversa ratione
Procopius *De ædificiis* lib. v, cap. 2, Constantino
Magno dat nomen τοῦ τῆς βασιλείας προπάτορος.
Denique imperatoris matrem invenies in *Vita Be-
silitii Macedonis*, cap. 53. Vide *Gen.* xlv, 8; *II Para-
lip.* II, 13, IV, 16; *Esth.* XIII, 6; et *Judic.* v, 7
Δεδοῦρα μήτηρ τοῦ λαοῦ, tom. VI Chrysostomi, ho-
mil. 44, et editionis Savilianæ t. VII, p. 251, l. 1, 2,
Σαμουὴλ ὁ τῶν βασιλέων πατὴρ.

(1) Δοῦλοι χρυσόζωνοι, etc. In Chrysostomo,
editionis Anglicanæ tom. VII, p. 249, l. 15, nescio
quis: Καὶ τοὺς ἀργυρωνήτους, στρικφορούς, καὶ
χρυσοφόρους, καὶ χρυσόζωνους ὑπάρχοντας. Ipse
Chrysostomus serm. 2 in *psal.* XLVIII: ὅταν μανιά-
την χρυσοῦν τῷ οἰκέτῃ περιθῆς. In *Joannem* hom.
26: οἰκέταις περιδέδραβα χρυσᾷ περιτιθένα· hom.
45, οἰκέτας καλλωπίσαι χρυσῷ oral. 21 in *I ad Cor-
inth.*, οἰκέτας χρυσοφοροῦντας. Mihi cætera de or-
natu servorum loca. *Chronicæ Alexandrini* p. 92,
τρεις Πέρσας φοροῦντας ὀλοσθήρικα, et p. 766; Ma-
carius homil. 17, γυνὴ ἔχουσα ὀλοσθήρικα. Alii.
Locum alterum Pseudochrysostomi prætermisi tomo
eodem Saviliano, p. 412, l. 42, quia non puto legi
debere, οἰκέται χρυσοφόροι, nec οἰκέται χρυσοφόροι,
sed οἰκίας χρυσοφόροι, quemadmodum t. V, p. 750,
l. 8; t. VI, p. 950, l. 55; t. VII, p. 550, l. 4.

καταστήσει αὐτὸν, ὅτι μακρὰν ἦν ἡ κέλλα αὐτοῦ. Καὶ ἄνθρωποι ἐκείνην θύραν εἰσῆλθον, καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέροντα ἐκάθισαν σωπῶντες. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφός ὁ τῆς Ἐκκλησίας· Ἐγὼ ὑπάγω, εὐξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφός ὁ ξένος, μὴ εὐρῶν παρήρῃσιαν πρὸς τὸν γέροντα, εἶπε τῷ ἀδελφῷ· Ἐρχομαι καγὼ μετὰ σοῦ. Καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτὸν, λέγων· λαβε με καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωσῆν τὸν ἀπὸ ληστῶν. Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς, καὶ φιλοφρονήσας³⁹ αὐτοὺς ἀπέλυσε. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός ὁ ἐνεγκὼν αὐτόν· Ἰδοὺ ἀπένεγκά σε πρὸς τὸν ξενικὸν καὶ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον. Τίς ἐκ τῶν δύο ἤρσεέ σοι; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἐμοὶ τῶς ὁ Αἰγύπιος ἤρσεν. Ἀκούσας δὲ τις τῶν Πατέρων ταῦτα, εὐξίτο τῷ Θεῷ, λέγων· Κύριε, δεῖξόν μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὅτι ὅς μὲν φεύγει διὰ τὸ θνομά σου· ὅς δὲ ἐναγκαλιζέται διὰ τὸ θνομά σου. Καὶ ἰδοὺ ἐδειχθη αὐτῷ δύο πλοῖα μεγάλα ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ θεωρεῖ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πλέον ἐν ἡσυχίᾳ εἰς ἓνα⁴⁰· καὶ ὁ ἀββᾶς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πλέοντες εἰς ἓνα⁴¹, καὶ ἐψώμιζον αὐτὸν μελιχρηίδας.

38'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιήλ, ὅτι μέλλων τελευτᾶν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος, παρηγγεῖλεν ἡμῖν λέγων· Μὴ ἡροντίσῃτε ποιεῖν ἀγάπας⁴² ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐγὼ γὰρ εἰ ἐποίησα ἑμαυτῷ ἀγάπην, ταύτην ἔχω εὐρεῖν.

μ'. Μέλλοντος τελευτᾶν τοῦ ἀββᾶ Ἀρσένιου, ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐπω ἦλθον ἡ ὥρα· ὅτε δὲ ἔλθῃ ὥρα, λέγω ὑμῖν. Κριθῆναι δὲ ἔγω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ⁴³, ἐάν ὧτε τὸ λειψάνόν μου τινι. Οἱ δὲ εἶπον· Τί οὖν ποιήσομεν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν ἐνταφιάσαι; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Οὐκ οἶδατε βαλεῖν σχοινίον εἰς τὸν πόδα μου, καὶ ἀραὶ με εἰς τὸ βρος; Οὗτος δὲ ὁ λόγος τοῦ γέροντος ἦν· Ἀρσένιε, διὸ ἐξήλθες; λαλήσας, κολάκις μετεμελήθη, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. Ὡς δὲ ἐγγύς ἦν τοῦ τελευτᾶν⁴⁴, εἶδον αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ κλαίοντα· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φοβῆ, Πάτερ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἀληθείᾳ, ὁ φόβος ὁ νῦν μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, μετ' ἐμοῦ ἐστιν ἄφ' οὗ ἐγενόμην μοναχός. Καὶ οὕτως ἐκοιμήθη.

μα'. Ἐλεγον δὲ ὅτι ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καθεζόμενος εἰς τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ, ῥάκκος εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ, χάριν τῶν δακρυῶν τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν ὅτι ἐκοιμήθη, δακρύσας εἶπε· Μακάριος εἶ, ἀββᾶ Ἀρσένιε, ὅτι ἐκλαύσας ἑαυτὸν εἰς τὸν ὧδε κόσμον. Ὁ γὰρ μὴ κλαίων ἑαυτὸν ὧδε, αἰωνίως ἐκεῖ κλαύσεται. Εἶτε οὖν ὧδε ἐκὼν, εἶτε ἐκεῖ ἀπὸ βασάνων, ἀδύνατον μὴ κλαῦσαι.

μβ'. Διηγῆσατο δὲ ὁ ἀββᾶς Δανιήλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἤθελε λαλεῖν τι ζήτημα ἐκ τῆς Γραφῆς, καίπερ δυνάμενος λαλήσαι εἰ ἤθελεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραψεν. Ὅτε δὲ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρόνου, ὀπίσω τοῦ στύλου ἐκαθέζετο, ἵνα

³⁹ Al. φιλοξενίας. ⁴⁰ Al. ἓν. ⁴¹ Al. ἓν. ⁴² Al. ἀγάπην. ⁴³ Al. Χριστοῦ. ⁴⁴ Al. ἡμελλεν παραδιδόναι ὃ κενύμα.

(2) Vit. Patr. x, 9.

(3) Vit. Patr. x, 9.

(4) Dorothei Doctr. 40; Euthymii Vita, n. 59.

A trem, qui eum sisteret, quoniam procul erat cella ipsius. Cumque ostium pulsasset, intrarunt. Salutatoque senae sederunt taciti. Dixit ille Ecclesiae frater: Ego abeo, orate pro me. Frater vero peregrinus, quod erga senem fiduciam loquendi non haberet, dixit fratri: Ego etiam tecum proficiscor. Simulque exierunt. Deprecatus ergo eum est, dicens: Duc me ad abbatem Mosem qui fuit latro. Quo cum pervenissent, suscepit illos lætus, dimisitque amanter tractatos. Dixit frater qui alium adduxerat: Ecce duxi te ad extraneum et ad Ægyptium: quis e duobus placuit tibi? Respondit ille: Mihi utique placuit Ægyptius. Audiens vero ista Patrum aliquis, oravit Deum sic: Domine, ostende mihi hanc rem, quia ille quidem propter nomen tuum fugit, hic vero propter idem nomen ambabus unis suscipit. Et ecce ostensæ sunt ei duæ magnæ naves in fluvio; conspicaturque abbatem Arsenium et Spiritum Dei in una quiete navigantes. Cum abbate vero Mose angeli Dei in altera vehebantur, eumque melle e favis distillante cibabant.

39. (2) Aiebat abbas Daniel: Moriturus abbas Arsenius, denunciavit nobis dicens: Nolite dare operam ut pro me agapas faciatis. Ego enim si mihi agapen feci, inventurus sum eam.

40. (3) Cum abbas Arsenius moriturus esset, turbati sunt ipsius discipuli. Et dixit eis: Nondum venit hora; quando autem venerit, vobis nuntiabo. Cæterum judicandus sum vobiscum ante tremendum tribunal, si corpus meum cuiquam dederitis. Dixerunt ii: Quid ergo faciemus, qui nescimus sepelire? Respondit senex: Nescitis mittere funem in pedem meum, et trahere me in montem? (4) Solebat autem dicere: Arseni, quamobrem e sæculo egressus es? Loqui, pœnituit me sæpe; tacuisse, nunquam. Ut autem morti fuit proximus, fratres viderunt eum flere; et aiunt ei: In veritate, tu quoque times, Pater? Is illis: Revera, timor quo hac hora corripior, mecum esse non destitit a tempore quo monasticam vitam suscepi. Atque ita obdormivit.

41. (5) Affirmabant autem, quod per omne tempus vitæ suæ, sedens ad manuficium suum, pannum in sinu gestaverit, ob lacrymas ex oculis ejus decedentes. (6) Cæterum abbas Pœmen, audita illius dormitione, flens inquit: Felicem te, abba Arseni, qui hocce in mundo teipsum sleviveris. Nam qui semetipsum hic non deflet, sempiternæ illic plorabit. Sive ergo hic sponte, sive ibi per tormenta, fieri nequit quin lugeamus.

42. (7) Narravit de eodem abbas Daniel, quod nunquam de ulla Scripturæ quæstione loqui voluerit, licet potuerit si voluisset. Sed nec litteras facile scribebat. Quando autem ad ecclesiam per intervalla veniebat, sedebat a tergo columnæ, ne quis

(5) Vit. Patr. iii, 4; Martyrolog., Jul. 19.

(6) Vit. Patr. xv, 9.

(7) Vit. Patr. xv, 40.

videret faciem ipsius, nec ipse aliis intenderet. A Porro specie erat angelica, sicut Jacob; totus canus, corpore eleganti: fuit autem aridus; gestavit barbam longam quæ ad ventrem pertingeret; pili oculorum præ fletus vehementia deciderant. Statura erat alta, sed senio curvus. Annos natus nonaginta quinque. Et vero mansit in divinæ memoriæ Theodosii majoris palatio annos quadraginta, pater factus divinissimorum Arcadii et Honorii; Sceti alios quadraginta; in Troe superioris Babylonis, versus Memphim, decem; tres in Canopo Alexandriæ; ad reliquos autem duos annos, rediit Troen; ubi mortuus est; postquam in pace ac timore Dei cursum suum consummasset: *Quia erat vir bonus et plenus Spiritu sancto et fide*⁴⁵. Reliquit vero mihi pelliceam suam tunicam, cilicinum camasum album, cum sandaliis palmeis. Quæ ego indignus gestavi, ut per ea benedicerer.

43. Iterum narravit abbas Daniel de abbate Arsenio: Vocavit aliquando Patres meos, abbatem Alexandrum ac Zoilum, et præ humilitate demittens se, dixit eis: Quandoquidem dæmones impugnant me, ac nescio an in somno subrepant, noctem hanc vigilate mecum, et observate, num in pervigilio dormitem. Igitur a vespertino tempore sederunt taciti, unus a dextris illius, alter a sinistris. Dixeruntque Patres mei: Nos dormivimus ac experrecti sumus, nec sensit eum nictantem. Mane autem (Deus novit, utrum ipse simulaverit, quo putarem eum dormituriisse, seu vere somnus natura cogente advenerit) ter flavit, confestimque surrexit, aïens: Dormii utique. Et respondimus nos: Nescimus.

44. Venerunt aliquando senes ad abbatem Arsenium, multumque rogaverunt ut colloquerentur cum eo. Ille autem portam aperuit. Tum hortati sunt, ut ad eos sermonem haberet de solitariis qui neminem admittunt. Ait senex: Quandiu virgo degit in domo patris sui, plurimi cupiunt sponsi illius fieri; cum vero maritum acceperit, nequaquam placet cunctis, sed illi quidem contemnunt, alii vero prædicant; nec in tali honore est, quali antea fruebatur, quando manebat abscondita. Eodem pacto, et animæ res: ex quo vulgantur, omnibus nequeunt satisfacere.

De abbate Agathone.

4. (8) Dixit abbas Petrus, ille abbatis Lot [discipulus]: Eram aliquando in cella abbatis Agathonis,

⁴⁵ Act. xi, 24. ⁴⁶ Al. τελευτῆ. ⁴⁷ Al. τελειώσας.

(8) *Vit. Patr.* x, 8.

(9) *Eis Trōnēn tēs Anō Babylōnos. Patrum Vitæ: In loco qui dicitur Trohen* (ms. Suession. et Fossat. Troen) *supra Babyloniam*. Quod est, eis Trōnēn tēn Anō Babylōnos, aut eis Trōnēn Anō tēs Bebylōnos. Lectiones nequaquam improbandæ.

(10) *Σεβέρια*. Iterum infra in Isaaco Celliota numi.

μηδεις ἰβῆ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μηδὲ αὐτὸς ἄλλω πρόσχη. Ἦν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἀγγελικόν, ὡσπερ τοῦ Ἰακώβ· ὀλοπόλιος, ἀστεῖος τῷ σώματι· ξηρὸς δὲ ὑπῆρχεν· εἶχε δὲ τὸν πώγωνα μέγαν φθάνοντα ἕως τῆς κοιλίας· αἱ δὲ τρίχες τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔπεσον ἀπὸ τοῦ κλαυθοῦ· μακρὸς δὲ ἦν, ἀλλ' ἐκυρωθῆ ἀπὸ τοῦ γῆριος. Ἐγένετο ⁴⁶ δὲ ἐτῶν ἐνενηκοντα πέντε. Ἐποίησε δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἔτη τεσσαράκοντα, πατὴρ γενόμενος τῶν θειοτάτων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου· καὶ ἐν τῇ Σχῆτει ἐποίησεν ἔτη τεσσαράκοντα· καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἁνω Βαβυλῶνος (9) κατέναντι Μέμφωρος· καὶ τρία ἔτη εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξανδρείας· καὶ τὰ ἄλλα δύο ἔτη, ἦλθε πάλιν εἰς Τρώην, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, τελέσας ⁴⁷ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ· ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης Πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. Κατέλιπε δὲ μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερμάτινον, καὶ τρίχινον καμάσιν λευκόν, καὶ σανδάλια σεβέρια (10). Καὶ ἐγὼ ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτὰ, ἵνα εὐλογηθῶ.

μγ'. Διηγήσατο πάλιν ὁ ἀββᾶς Δανιηλ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου, ὅτι ποτὲ ἐκάλεσε τοὺς Πατέρας μου, τὸν τε ἀββᾶν Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον· καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν εἶπεν αὐτοῖς· Ἐπειδὴ οἱ δαίμονες πολεμοῦσί με, καὶ οὐκ οἶδα εἰ κλέπτουσί με ἐν ὑπνῳ, ἀλλὰ τὴν νύκτα ταύτην κοπιάσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ τηρήσατέ με εἰ νυστάζω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ· Καὶ ἐκάθισεν εἰς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων, ἀπὸ ὅψε σιωπῶντες. Καὶ εἶπον οἱ Πατέρες μου, ὅτι Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν καὶ ἀνέστημεν, καὶ οὐκ ἠσθάνθημεν αὐτὸν νυστάξαντα. Καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτ' (ὁ Θεὸς οἶδεν εἰ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποίησεν, ἵνα νοησωμεν ὅτι ἐνύσταξεν, ἢ κατὰ ἀλήθειαν ἡ φύσις τοῦ ὑπνου ἦλθεν) ἐφύσησε τρεῖς πνοάς, καὶ εὐθὺς ἀνέστη λέγων· Ἐνύσταξα, ναί. Καὶ ἀπεκρίθημεν ἡμεῖς, λέγοντες· Οὐκ οἶδαμεν.

μδ'. Ἠλθόν ποτε γέροντες πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀρσενιον, καὶ πολλὰ παρεκάλεσαν ἵνα συντύχωσιν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἤνοιξεν αὐτοῖς. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν εἰπεῖν αὐτοῖς λόγον περὶ τῶν ἡσυχάζοντων καὶ μηδενὶ ἀπαντώντων. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Ὅταν ἡ παρθένος ἐν τῷ σῶμ' τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἦ, πολλοὶ θέλουσιν αὐτῇ μνηστευθῆναι· ἐπὶ δὲ λάβῃ ἄνδρα, οὐ πᾶσιν ἀρέσκει· οἱ μὲν ἐξουθενοῦσιν, ἄλλοι δὲ ἐπαινοῦσι· καὶ οὐχ οὕτως ἔχει τιμὴν ὡς τὸ πρῶτον. ὅτι ἦν κεκρυμμένη. Οὕτως καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀφ' ὅτε δημοσιεύεται, οὐ πάντας δύναται πληροφορησαί.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγαθωνος.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Πέτρος ὁ τοῦ ἀββᾶ Λώτ, ὅτι Ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἀββᾶ Ἀγαθωνος ἤμην ποτὲ, καὶ ἤλθε

7, necnon in Joannis Meursii *Glossario*. Ammonius monachus *De Patribus Sinaitis et Raitiensibus*, a R. P. Combefliso editus, p. 100: Ἦν δὲ ἡ τροφή αὐτοῦ ὕδωρ καὶ μικροὶ φοίνικες, ἐξ ὧν εἶχεν καὶ τὰ ἐνδύματα ἀπὸ σιδινίου vel σιδινίου, cap. 120, 125, *Prati spiritualis*, ἀπὸ σιδίνου. *Adi Lexicon Hippocrateum Foesii*.

πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς λέγων· Θέλω οἰκῆσαι μετὰ ἀδελφῶν· εἰπὼν μοι πῶς μετ' αὐτῶν οἰκήσω. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὅτε εἰσέρχῃ πρὸς αὐτοὺς, οὕτως φύλαξον τὴν ξενιτείαν σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, ἵνα μὴ παρῆρησθῆς μετ' αὐτῶν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Τί γὰρ ποιεῖ ἡ παρῆρησία; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐοικεν ἡ παρῆρησία καύσωνι μεγάλῳ· ὃς ὅταν γένηται, πάντες φεύγουσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῶν δένδρων τὸν καρπὸν διαφθείρει. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Οὕτως χαλεπὴ ἐστὶν ἡ παρῆρησία; Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων· Οὐκ ἐστὶν ἕτερον πάθος χαλεπώτερον τῆς παρῆρησίας· γεννήτρια γὰρ ἐστὶ πάντων τῶν παθῶν. Πρέπει δὲ τῷ ἐργάτῃ μὴ παρῆρησιάζεσθαι, κἂν μόνος ᾖ ἐν τῷ κελλίῳ. Οἶδα γὰρ ὅτι ἀδελφὸς ποιήσας χρόνον ἐν τῷ κελλίῳ οἰκῶν, ἔχων τι κοιτωνάριον, εἶπεν, ὅτι Μετέθην ἐκ τοῦ κελλίου, μὴ γνοὺς αὐτὸ τὸ κοιτωνάριον, εἰ μὴ ἕτερός μοι εἶπεν. Ὁ τοιοῦτος ἐργάτης ἐστὶ καὶ πολεμιστής.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων· Χρῆ τὸν μοναχὸν μὴ ἐάσαι τὴν συνείδησιν αὐτοῦ κατηγορησάμενος αὐτοῦ εἰς οἰουδὴν πρᾶγμα.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἀνευ φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν οὐ προβαίνει ἄνθρωπος οὐδὲ εἰς μίαν ἀρετὴν.

δ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Οὐδέποτε ἐκοιμήθην ἔχων κατὰ τῆς οὐδὲ ἀφῆκά τινα κοιμηθῆναι ἔχοντα κατ' ἐμοῦ, κατὰ τὴν δύναμίν μου.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι ἀπῆλθον τινες πρὸς αὐτὸν, ἀκούσαντες ὅτι μεγάλην διακρίσιν ἔχει· καὶ θέλοντες δοκιμάσαι⁴⁸ εἰ ὀργίζεται, λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ εἰ Ἀγάθων; ἀκούομεν περὶ σοῦ ὅτι πόρνος εἶ, καὶ ὑπερήφανος. Ὁ δὲ εἶπεν· Ναί, οὕτως ἔχει. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ εἰ Ἀγάθων ὁ φλύαρος καὶ καταλάλος; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι. Λέγουσιν πάλιν· Σὺ εἰ Ἀγάθων ὁ αἰρετικός; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐκ εἰμι αἰρετικός. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν διατί τοσαῦτα εἰπομέν σοι, καὶ κατεδέξω, τὸν δὲ λόγον τοῦτον οὐκ ἐδάστασας; Λέγει αὐτοῖς· Τὰ πρῶτα ἐμαυτῷ ἐπιγράψω· Ἐρελος γὰρ ἐστὶ τῆ ψυχῆ μου· τὸ δὲ αἰρετικός, χωρισμός ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ θέλω χωρισθῆναι ἀπὸ Θεοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐθαύμασαν τὴν διάκρισιν αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθον οἰκοδομηθέντες.

ς'. Διηγῆσαντο περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι ἔμεινε χρόνον ἱκανὸν οἰκοδομῶν κελλίον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ τελειωσάντων αὐτῶν τὸ κελλίον, ἦλθον λοιπὸν τοῦ καθίσαι. Εἶδε δὲ εἰς τὴν πρώτην ἑβδομάδα πρᾶγμα μὴ ὠφελοῦν αὐτὸν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ἐγείρεσθε, ἀγωνοῦμεν ἐντεῦθεν. Ἐταράχθησαν δὲ σφόδρα, λέγοντες· Εἰ ὅλως λογισμὸν εἶχες τοῦ μεταθῆναι, τί τοσοῦτον κόπον ὑπείμαμεν οἰκοδομήσαντες τὸ κελλίον; καὶ μέλλουσι

A venit ad eum frater, dicens: Volo habitare cum fratribus; doce me quo pacto cum eis maneam. Respondit senex: Quemadmodum primo die ingressus tui, sic custodito hospitium tuum peregrinationemque cunctis diebus vitæ tuæ, ita ut erga illos non utaris fiducia. Dicit ei abbas Macarius: Quid enim designat fiducia? (11) Tum senex: Similis est fiducia æstui magno; qui quando contigerit, fugiunt omnes a facie ejus, quique arborum fructus corrumpit. Dicit abbas Macarius: Adeone sevit fiducia? Abbas Agatho: Nullus est, inquit, affectus sævior fiducia: omnium quippe perturbationum mater est. Decet autem cultorem sui, fiducia carere, etiam si solus in cella versetur. Novi etenim quemdam fratrem, qui diu in cella perseveraverat, habens lectulum, dixisse: E cella emigrassem, non percepto illo lectulo, nisi alius monuisset me. Is homo, vere est operarius ac bellator.

2. (12) Monuit abbas Agatho: Oportet ut monachus non permittat conscientię suæ accusare ipsum ulla in re.

3 (13) Dixit iterum: Sine observatione mandatorum Dei, ne ad unam quidem virtutem hominem procedere.

4. (14) Rursum dixit: Nunquam somno me dedi, habens adversus aliquem⁴⁹, nec sivi quemquam ira cubitum, qui adversus me haberet, quantum quidem valui.

C 5. (15) Aiebant de abbate Agathone, quod ad eum perrexerint nonnulli, qui audierant, magna prædicitum esse discretionem; et volentes explorare an irasceretur, dixerint ei: Tu es Agatho? Audimus de te, quod sis fornicator ac superbus. Respondit: Etiam, ita habet. Iterum aiunt: Tu es Agatho ille nugax et oblocutor? Assensus est se esse. Adhuc ii: Tu es Agatho hæreticus? Et respondit: Non sum hæreticus. Tunc rogaverunt eum his verbis: Indica nobis, cur ubi tanta tibi imposuimus, agnoveris, postremum vero sermonem non sustinneris? Ait illis: Priora ascribo mihi, quia id conducit animæ meæ; at hæresis, separatio est a Deo, a quo separari nequaquam volo. Quibus auditis, admirati sunt illi discretionem ejus, atque instructi discesserunt.

D 6. (16) De abbate Agathone narraverunt, quod satis diu perseveraverit ædificans cellam cum discipulis suis: quam cum exstruxissent, venerunt dein illic mansum. Vidit autem prima hebdomada rem sibi noxiam, et discipulis suis ait: Surgite, abeamus hinc. Illi vehementer turbati sunt, ac dixerunt: Si omnino sedebat menti, migrare, cur tantum laboris sumpsimus in cella construenda? Scandalum adhuc propter nos passuri sunt homines, et

⁴⁸ Al. inser. αὐτόν. ⁴⁹ Matth. v, 23; Marc. xi, 25.

(11) Doroth. Doctr. 4.
(12) Vit. Patr. xi, 2.
(13) Ibid.

(14) Vit. Patr. xvii, 6.
(15) Vit. Patr. x, 10.
(16) Vit. Patr. vi, 4.

dicturi: Ecce iterum sedem mutarunt isti vagi atque instabiles. Cernens igitur eos pusillanimitate dejectos, ita prolocutus est: Licet nonnullis scandalo futuri simus, at aliis erimus ædificationi, qui dicent: Beati isti homines, quia propter Deum transmigrarunt, omnibus neglectis. Verumtamen qui voluerit venire, veniat, ego jam recedo. Itaque se in solum prostraverunt, postulantes, donec permissi sunt cum eo iter agere.

7. Dixerunt rursus de illo, sæpius emigrasse, cum haberet duntaxat scalpellum in cista.

8. (17) Interrogatus est abbas Agatho, quidnam majus esset, labor corporis, aut interiorum custodia. Senex autem pronuntiavit: Homo similis est arbori; et corporalis quidem labor, folia refert; interiorum vero custodia, fructum. Quia vero juxta Scripturam, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur*⁸⁰, patet omne studium nostrum spectare ad fructum, hoc est, ad mentis custodiam. Opus tamen habemus etiam tegumento et ornatu ex foliis; nimirum corporis labore.

9. (18) Interrogaverunt eum adhuc fratres, dicentes: Quæ virtus, Pater, inter cæteras majorem exigit laborem? Dicit eis: Ignoscite mihi, existimo nullum laborem æquari precibus ad Deum. Quotiescunque enim homo voluerit orare, inimici seu dæmones nituntur eum avertere. Sciunt quippe non aliter impediri se, nisi per orationem ad Deum. Certe quidquid aliud boni operis homo aggressus fuerit, in eo perseverans, requiem obtinet; at oratio ad ultimum usque spiritum eget certamine.

10. (19) Erat autem abbas Agatho sapiens mente, impiger corpore. et in cunctis idoneus, opere manuum, cibo, vestitu.

11. (20) Idem iter agebat cum discipulis suis; eorumque unus inventa ad viam cicercula viridi, ait seni: Pater, jubes illam accipiam? Intendit ergo in eum senex miratus, dicitque: Tune illam ibi posuisti? Respondit frater: Nequaquam. Tum senex: Quo modo igitur tollere vis quod non posuisti?

12. (21) Venit frater ad albatem Agathonem, dicitque: Permite ut tecum maneam. Veniens autem, reperit in itinere parum nitri, illudque attulit. Ad quem senex: Unde accepisti nitrum? Respondit frater: In via incedens repertum sumpsi. Senex dicit

⁸⁰ Matth. iii, 10. ⁸¹ Al. μελετήση. ⁸² Al. χρεία.

(17) Vit. Patr. x, 41.

(18) Vit. Patr. xii, 2; Joan. Geom. Parad. 77.

(19) Vit. Patr. x, 41.

(20) Vit. Patr. iv, 8. — Ad capita 11 et 12, similiaque alia, apponi velim locum Stephani in fragmento quod vulgavit vir eruditus Samuel Tenuilius, ubi de Dyrbæis: Οὔτοι οὔτε ἀδικοῦσιν οὔτε ἀποκτείνουσιν ἀνθρώπων οὐδένα. Ἐάν δέ τι εὐρωπιν ἐν τῇ ὁδῷ, χρυσίον ἢ ἱμάτιον ἢ ἀργύριον ἢ ἄλλο τι, οὐδὲν ἀποκινήσειαν αὐτό, seu potius cum ms. οὕτως.

πάλιν οἱ ἄνθρωποι, σκανδαλισθέντες εἰς ἡμᾶς, λέγειν· Ἰδοὺ μετέβησαν πάλιν οἱ ἀκάθιστοι. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὀλιγοψυχοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Εἰ καὶ σκανδαλίζονται τινες, ἀλλὰ πάλιν οἰκοδομηθήσονται ἕτεροι, λέγοντες· Μακάριοι οἱ τοιοῦτοι, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν μετέβησαν, καὶ πάντων κατεφρόνησαν. Πλὴν ὁ θέλων ἐλθεῖν, ἐλθῆ, ἐγὼ τῶς ὑπάγω. Ἔβαλον οὖν ἑαυτοὺς εἰς τὸ ἔδαφος, ἀξιούντες, ἕως οὐ συγχρηθῶσιν σὺν αὐτῷ δεῦσαι.

ζ. Εἶπον πάλιν περὶ αὐτοῦ, ὅτι πολλάκις μετέβη ἔχων τὴν σμίλαν ἑαυτοῦ μόνην εἰς τὸ μαννάδιον (22).

η'. Ἠρωτήθη ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων, τί μεῖζον, ὁ σωματικὸς κόπος, ἢ ἡ φυλακὴ τῶν ἔνδον. Εἶπε δὲ ὁ γέρων· Ἔοικε δένδρῳ ὁ ἄνθρωπος· ὁ τοίνυν σωματικὸς κόπος φύλλα ἐστίν· ἡ δὲ τῶν ἔνδον φυλακὴ ὁ καρπὸς ἐστίν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ γεγραμμένον, Πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκίπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, φανερόν ἐστιν ὅτι διὰ τὸν καρπὸν ἐστὶν ἡμῶν ἡ σπουδὴ πᾶσα, τουτέστι τὴν τοῦ νοῦς φυλακὴν. Χρεῖα δὲ ἐστὶ καὶ τῆς ἐκ τῶν φύλων σκέπτης καὶ εὐκοσμίας, ἀτινά ἐστιν ὁ σωματικὸς κόπος.

θ'. Ἠρώτησαν αὐτὸν πάλιν οἱ ἀδελφοὶ λέγοντες· Ποία ἀρετὴ ἐστὶ, Πάτερ, ἐν ταῖς πολιτείαις, ἔχουσα πλεῖονα κάματον; Λέγει αὐτοῖς· Συγχωρησάτέ μοι, λογιζομαι ὅτι οὐκ ἐστὶν ἕτερος κάματος, ὡς τὸ εὐξασθαι τῷ Θεῷ. Πάντοτε γὰρ ὅτε θέλη ὁ ἄνθρωπος προσεῦξασθαι, βούλονται οἱ ἐχθροὶ ἐκκόψαι αὐτόν· οἶδας γὰρ ὅτι οὐδαμῶθεν ἐμποδίζονται, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ εὐξασθαι τῷ Θεῷ. Καὶ πᾶσαν δὲ πολιτείαν ἣν ἀν μετέλλῃ⁸¹ ἄνθρωπος, ἐγκαρτερῶν ἐν αὐτῇ, κτάται ἀνάπαυσιν· τὸ δὲ εὐξασθαι, ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἀγῶνος χρῆζει⁸².

ι'. Ἦν δὲ ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων σοφὸς ἐν τῷ διανοητικῷ, καὶ ἄοκνος ἐν τῷ σωματικῷ, καὶ αὐτάρκης ἐν πᾶσιν, ἐν τε τῷ ἐργοχειρῶν καὶ τῇ τροφῇ καὶ τῇ ἐσθῆτι.

ια'. Ὁ αὐτὸς ὤδευε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ εὐρῶν εἰς ἐξ αὐτῶν μικρὸν ἀράκιον χλωρὸν ἐν τῇ ὁδῷ, λέγει τῷ γέροντι· Πάτερ, κελεύεις λάβω αὐτό; προσέσχεν οὖν ὁ γέρων αὐτῷ θαυμάζων, καὶ λέγει· Σὺ ἐθῆκας αὐτὸ ἐκεῖ; Λέγει ὁ ἀδελφός· Οὐχί. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Πῶς οὖν θέλεις λαβεῖν ὃ οὐκ ἐθῆκας;

ιβ'. Ἀδελφός ἤλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀγάθωνα, λέγων· Ἔασόν με οἰκεῖν μετὰ σοῦ. Ἐρχόμενος δὲ ἐν τῇ ὁδῷ εὐρε μικρὸν νίτρον, καὶ ἤνεγκεν αὐτό. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Πόθεν εὐρες τὸ νίτρον; Λέγει ὁ ἀδελφός· Ἐν τῇ ὁδῷ εὐρον αὐτό, περιπατῶν, καὶ ἔλαβον

Illi neque injuriam faciunt, neque quemquam hominum occidunt. Si vero aliquid in via invenerint, aurum, aut vestem, aut argentum, aut aliud quid, neque sic eorum quidquam ablaturū sunt. Legi quoque potest, ut plura non dicam, Rerum variarum ex adversariis Greiseri selectarum opus lib. ii cap. 7.

(21) Append. p. 1002, n. 6.

(22) Τὸ μαννάδιον. Videtur esse quod nos Galli vocamus *une manne*, un *mannequin*, cistæ genus.

αυτό. Λέγει αὐτῷ ὁ γέροντα· Ἐὶ μετ' ἐμοῦ ἤλθεσ οἰκῆσαι, ὃ οὐκ ἔθηκας, πῶς εἰληφας; Καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν ἀπενεγκεῖν αὐτό, ὅθεν εἰληφεν αὐτό.

ιγ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν γέροντα λέγων· Ἐντολὴ μοι ἐψῆσσε, καὶ ἐστὶ πόλεμος ὅπου ἐστὶν ἡ ἐντολὴ. Θέλω οὖν ἀπελθεῖν δι' αὐτήν, καὶ φοβοῦμαι τὸν πόλεμον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέροντα· Ἐὶ ἦν Ἀγάθων (23), ἐποίησε τὴν ἐντολήν, καὶ ἐνίκα τὸν πόλεμον.

ιδ'. Ὁ αὐτὸς Ἀγάθων, συνεδρίου γενομένου περὶ πράγματός τινος ἐν Σκήτει, καὶ λαθόντος τύπον, ὑστερον ἐλθὼν εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ καλῶς ἐτυπώσατε τὸ πρᾶγμα. Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Σὺ τίς εἶ ὅτι ὄλωσ λαλεῖς; Ὁ δὲ εἶπεν· Υἱὸς ἀνθρώπου. Γέγραπται γάρ· *Εὶ ἀληθῶς ὄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε, εὐθελὸς κρινάτε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.*

ιε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι τρία ἔτη ἐποίησεν, ἔχων λίθον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, ἕως οὐ κατώρθωσε τὸ σιωπᾶν.

ις'. Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμουῦ, ὅτι ὅτε ἐπίπρασκον σκευὸς, ἀπαξ ἔλεγον τὴν τιμὴν, καὶ τὸ διδόμενον αὐτοῖς ἐλάμβανον σιωπῶντες μετὰ ἀναπαύσεως· καὶ πάλιν ὅτε ἤθελον ἀγοράσαι τί ποτε, τὸ λεγόμενον αὐτοῖς παρεῖχον μετὰ σιωπῆς, καὶ ἐλάμβανον τὸ σκεῦος, καθόλου μὴ φθεγγόμενοι.

ιζ'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἀγάθων εἶπεν, ὅτι Οὐδέποτε ἔδωκα ἀγάπην (24)· ἀλλὰ τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἀγάπη μοι ἦν· λογιζόμενος ὅτι τὸ κέρδος τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἔργον καρποφορίας ἐστίν.

ιη'. Ὁ αὐτὸς ὅτε ἐβλεπε πρᾶγμα, καὶ ἤθελεν ὁ λογισμὸς αὐτοῦ κρίναι, ἔλεγεν ἑαυτῷ· Ἀγάθων, μὴ ποιήσης αὐτὸ σύ. Καὶ οὗτος²³ ὁ λογισμὸς αὐτοῦ ἡσύχαζεν.

ιθ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν· Ἐὰν ὀργίλος νεκρὸν ἐγείρῃ, οὐκ ἐστὶ δεκτὸς παρὰ τῷ Θεῷ.

κ'. Ἔσχε ποτὲ ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων δύο μαθητὰς ἀναχωροῦντας κατ' ἰδίαν. Ἐν μαῖᾳ οὖν τῶν ἡμερῶν, ἠρώτησε τὸν ἕνα· Πῶς διάγεις ἐν τῷ κελίῳ σου; Ὁ δὲ ἔφη· Νηστεύω ἕως ὄψε, καὶ ἐσθίω δύο παξαμάτια. Λέγει αὐτῷ· Καλὴ διαίτα, οὐ πάνυ ἔχουσα κόπον. Λέγει καὶ τῷ ἄλλῳ· Σὺ πῶς; Ὁ δὲ ἔφη· Δύο δύο (25) νηστεύω, καὶ δύο παξαμάτια ἐσθίω. Καὶ λέ-

²³ Αἱ. οὕτως. ²⁴ Psal. LVII, 2.

(23) *Εὶ ἦν Ἀγάθων. Patrum Vitæ: Sic erat Agatho. Legendum videtur Si.*

(24) *Οὐδέποτε ἔδωκα ἀγάπην. Agapen intelligo: solenne convivium. Quam usurpationem nemo ignorat. Historia Trevirensis, tomus XII utilissimi operis, Spicilegii Acheriani p. 219 de Eketberto, Cumque post expleta Missarum solemnia, a fratribus obnixe peteretur cibi potusque charitatem sumere, ne eis onerosum fortasse existeret, si tanta comitalis ambitione ibidem reficeretur, cepit a fratribus omnino charitatem refutare, et reditum suum in urbem marturare.*

(25) *Νηστεύειν δύο δύο. Ex innumeris locis unum selegi nondum Græce editum, Latine vero valde depravatum, quem hic adlexerem. Est autem Isaïæ abbatis oratione 8, in ms. Colbertino: Ἐὰν*

A ei: Si mecum veniebas habitare, quod non posueras quo modo cepisti? Misitque eum reportare nitrum quo loco acceperat.

13. (26) *Frater ita percontatus est senem: Mandatum accepi, sed periculum tentationis occurrit in loco mandati. Volo igitur pergere, ob præceptum, sed periculum timeo. Dicit ei senex: Si Agatho esset, mandatum peregisset, ac superasset tentationem.*

14. (27) *Idem Agatho, cum Sceti haberetur concessus ob aliquod negotium, illudque sanctione finem accepisset, postea veniens dixit monachis: Non recte de negotio sanxistis. Illi autem ad eum: Tu, inquit, quisnam es, qui vel loqueris? Respondit: Sum filius hominis. Scriptum enim est: Si vere B utique justitiam loquimini, recta judicate, filii hominum²⁴.*

15. (28) *Dicebant de abbate Agathone, per tres illum annos lapidem ore gestasse, donec silere didicisset.*

16. *Aiebant iterum de illo et de abbate Amun, quod quando vas aliquod vendebant, semel pretium ponerent, datamque pecuniam acciperent taci cum quiete: quando autem quidpiam emere volebant, quod petebatur tribuerent cum silentio, sumerentque vas, nihil omnino prolocuti.*

17. *Idem Agatho dixit: Nunquam dedi agapen, sed dare et accipere, agape mihi erat; reputabam enim quod lucrum fratris mei, opus sit fructuum oblationis.*

18. *Idem cum aliquid vidisset, velletque mens ejus de re judicare, sibi met aiebat: Agatho, tu ne id feceris. Sicque quietus manebat animus ejus.*

19. (29) *Dixit idem: Iracundus quamvis mortuum suscitaverit, apud Deum non est acceptus.*

20. *Habuit aliquando abbas Agatho duos discipulos qui seorsum vitam anachoreticam ducebant. Quadam ergo die petiit ab uno, quonam pacto in cella sua ageret. Respondit ille: Usque ad vesperam jejuno, et comedo duo paxamatia. Tum Agatho: Præclara vivendi ratio, nec labori multum obnoxia. Ad alterum vero dixit: Tu autem, quomodo? Re-*

γάρ τις νηστεύη ἕξ ἕξ, καὶ ἐκδῶ ἑαυτὸν εἰς μεγάλους κόπους καὶ ἐντολὰς, ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ· πάντες οἱ κόποι αὐτοῦ μάταιοί εἰσιν. Hoc est: Nam si quis jejune per sex et sex dies, et se magnis laboribus ac præceptis dedat, extra viam suam; omnes labores ejus inanes sunt. Zimus interpres: Quod si quis sine humilitate vel jejuniis incumbat, vel sese vehementer affigat, vel mandata conetur observare, ejus inanes esse labores. Vides quantum intersit, Græcos auctores sua lingua editos habere. Sed nec feliciter transulit Evagrius Antiochenus ista Athanasii in Vitæ Antonii

(26) *Vit. Patr. VII, 2.*

(27) *Vit. Patr. X, 12.*

(28) *Vit. Patr. IV, 7.*

(29) *Vit. Patr. X, 13; Joan. Geom. Parod. 69.*

spondit: Post biduum jejunii, duos subcinericios panes manduco. Et ait illi senex: Valde laboras, duo bella gerens. Quia si quis singulis diebus comederit, nec fuerit satiatus, defatigatur. Est vero alius, qui cupit per bidua jejunare, atque saturari. At tu duplicato seu biduatim jejunans, nequaquam satiarius.

21. Frater sciscitatus est abbatem Agathonem de fornicatione; qui responsum dedit: Vade, ante Deum projice infirmitatem tuam, et habebis requiem.

22. Egrotaverunt aliquando abbas Agatho, et alius senex. Recumbentibus autem illis in cella, frater quidam legens recitabat e libro Geneseos, venitque ad capitulum ubi dicit Jacob: *Joseph non est, Symeon non est, et Benjamin auferetis; et deducetis senectam meam cum tristitia ad infernum* ⁸⁸. Et senex cepit dicere: Non tibi sufficiunt alii decem, Pater Jacob? Ad quem Agatho: Desine, inquit, o senex. Si Deus comprobat, quis audeat condemnare ⁸⁹?

23. Dixit abbas Agatho: Si quis mihi supra modum charus esset, et cognoscerem quod me ad peccatum deduceret, abscinderem illum a me.

24. Etiam dixit: Oportet ut homo qualibet hora attendat ad judicium Dei.

25. Cum fratres de charitate loquerentur, dixit abbas Joseph: Scimus nos quid sit charitas? Et retulit de abbate Agathone, quod habuerit scalpellum, cumque advenisset frater, ac illud prædicasset, non permiserit eum abire, nisi postquam scalpellum accepit.

26. (30) Dixit abbas Agatho: Si fieri posset ut invento leproso, darem illi corpus meum, ipsiusque accipere, facerem libenter. Ea enim est perfecta charitas.

27. (31) Adhuc de illo aiebant, quod veniens aliquando ad civitatem ut venderet vasa sua, invenerit dominum peregrinum jacentem in platea ægrum, nec habentem qui ejus curam gereret; permanseritque cum eo senex, conducta cella, ac ex operis sui mercede pretium cellæ solverit, reliquam pecuniam ad infirmi necessitatem insumens, et manserit tres menses, quousque ægrotus recuperasset sanitatem; atque ita ad cellam suam regressus fuerit cum pace.

28. Retulit abbas Daniel: Antequam venisset abbas Arsenius ad Patres meos, ipsi quoque manebant cum abbate Agathone. Diligebat autem abbas Agatho abbatem Alexandrum, quia erat mansuetus

Α γει αὐτῷ ὁ γέρων· Κοπιᾶς τόνω, δύο πολέμους βα-
στάζων· ὅτι ἐάν τις ἐσθίη καθ' ἡμέραν καὶ οὐ χορτά-
ζεται, κοπιᾶ. Ἔστι δὲ ἄλλος, νηστεύειν θέλων δύο
δύο καὶ χορτάζεσθαι· σὺ δὲ διπλᾶς νηστεύων οὐ χορ-
τάζη.

κα'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἀγάθωνα περὶ
τῆς πορνείας. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε, ρίψον ἐν-
ώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀδυναμίαν ⁸⁷ σου, καὶ ἔξεις ἀνά-
παισιν.

κβ'. Ἡσθénéσῃ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων καὶ ἄλλος τις
τῶν γερόντων· Ἀνακαμιένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ κελλήφ,
ἀνεγίνωσκεν ὁ ἀδελφός εἰς τὴν Γένεσιν, καὶ ἔρχεται εἰς
τὸ κεφάλαιον ὅπου λέγει ὁ Ἰακώβ· Ἰωσήφ οὐκ
ἔστι, Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὴν λήψε-
σθε· καὶ καθέξετέ ⁸⁸ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης
εἰς ἄδου (32). Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπεν· Οὐκ
ἀρκοῦσί σοι οἱ ἄλλοι δέκα, ἀββᾶ Ἰακώβ; Λέγει ὁ
ἀββᾶς Ἀγάθων· Παῦσαι, γέρων. Εἰ ὁ Θεὸς ὁ δικαίων,
τίς ὁ κατακρίνων;

κγ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων· Ἀγαπητός μου τις
ἐάν ἦ καθ' ὑπερβολὴν, καὶ γινῶ ὅτι κατάγει με εἰς
ἐλάττωμα, ἀποκόπτω αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ.

κδ'. Εἶπε πάλιν· Χρὴ τὸν ἀνθρώπων εἶναι πᾶσαν
ῶραν προσέχοντα τῷ κριτηρίῳ τοῦ Θεοῦ.

κε'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ, ἀδελφῶν λαλούντων
περὶ ἀγάπης, ὅτι Ἡμεῖς οἶδαμεν τί ἐστὶν ἀγάπη;
Καὶ εἶπε περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι σμιλίον ⁸⁹
εἶχε, καὶ ἤλωε πρὸς αὐτὸν ἀδελφός, καὶ ἐπήνεσεν αὐ-
τὸν, καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐξελεθεῖν, εἰ μὴ ἔλαθε τὸ
σμιλίον.

κς'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων, ὅτι Εἰ δυνατόν ἦν
μοι εὐρεῖν κελεφὸν (33), καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ ἐμὸν
σῶμα, καὶ λαθεῖν τὸ αὐτοῦ, ἠδέως εἶχον. Αὕτη γάρ
ἐστὶν ἡ τελεία ἀγάπη.

κζ'. Ἐλεγεν πάλιν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐλθὼν ποτε πω-
λήσαι σκευὴ ἐν τῇ πόλει, εὗρεν ἀνθρώπων ξένον ἐν τῇ
πλατείᾳ ἐρρύμιμένον ἀρρώστου, μὴ ἔχοντα τὸν ἐπιμε-
λούμενον· καὶ ἔμεινε σὺν αὐτῷ ὁ γέρων λαθὼν ἐνοικί-
ου κελλήφ, καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου παρεῖχε τὸ ἐνοικί-
ου, καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὴν τοῦ ἀρρώστου χρεῖαν ἀν-
ῆλπισκε· καὶ ἔμεινε τετράμηνον, ἕως οὗ ἰάθη ὁ ἀρρώ-
στος. Καὶ οὕτως ὁ γέρων ἀπῆλθεν εἰς τὸ κελλήφ
αὐτοῦ μετ' εἰρήνης.

κη'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιήλ, ὅτι Πρὶν ἔλθῃ ὁ ἀββᾶς
Ἀρσένιος πρὸς τοὺς Πατέρας μου, καὶ αὐτὸς ἔμειναν
μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος. Ἠγάπα δὲ ὁ ἀββᾶς Ἀγά-
θων τὸν ἀββᾶν Ἀλέξανδρον, ὅτι ἀσκητὴς ἦν καὶ

⁸⁷ Gen. xlii, 36, 38. ⁸⁸ Rom. vii, 33, 34 ⁸⁹ Al. δύναμιν. ⁹⁰ Al. κατάξετε. ⁹¹ Al. σμιλίριον.

Antonii p. 456: Ἦν δ' ὅτε καὶ διὰ δύο, πολλάκις δὲ
καὶ διὰ τεσσάρων μετελάμβανε, sic, Nonnunquam
biduo triduoque sic permanens, quarta demum die
reficiebatur.

(30) Raderi Viridar. iii, 6, 20.

(31) Vit. Patr. iii, 156; Rad. ib.

(32) Καθέξετέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς

ἄδου. Certa emendatio κατάξετε. Ad quem textum
Gen. xlii, 38, conspectis libris regis manu exara-
tis, inveni in 219, 810, 2416, ἤξεται. In illo autem
qui signatur numero 1416, κατάξεται, cum littera
ε supra litteram η, quod est κατάξεσαι.

(33) Κελεφόν. Hoc de nomine Petavii et Salma-
sius scripserunt.

ἐπεικῆς. Συνέθη δὲ ὅλους τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πλύ-
 νειν τὰ θρῦα εἰς τὸν ποταμὸν· καὶ ὁ ἄββᾶς Ἀλέξαν-
 δρος ἐπεικῶς ἔπλυνεν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀδελφοὶ εἶπον τῷ
 γέροντι· Ὁ ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος οὐδὲν ποιεῖ. Καὶ
 θέλων αὐτοὺς θεραπεύσαι, εἶπεν αὐτῷ· Ἀδελφε Ἀλέ-
 ξανδρε, καλῶς πλύνον ἀπὸ ὅτι λινάρια εἰσι. Καὶ
 ὡς ἤκουσεν ἔλυπθη. Καὶ μετὰ ταῦτα παρεκάλεισεν
 αὐτὸν ὁ γέρον, λέγων· Μὴ γὰρ οὐκ ἤδεις ὅτι καλῶς
 ποιεῖς; ἀλλὰ τοῦτο εἰπόν σοι ἐπὶ αὐτῶν, ἵνα θερα-
 पेύσω αὐτῶν τὸν λογισμὸν ἐν τῇ σῇ ὑπακοῇ, ἀδελφέ.

κθ'. Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἄββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι
 ἐσπούδαζε ποιεῖν πᾶσαν ἐντολήν. Καὶ εἰ διέβαινεν εἰς
 πορθμεῖον, αὐτὸς πρῶτος ἐκράτει τὴν κώπην· καὶ
 ὅτε παρέβαλον αὐτῷ ἀδελφοὶ, εὐθέως ἀπὸ τῆς εὐχῆς
 ἡ χεὶρ αὐτοῦ τὴν τράπεζαν ἐτίθει· ἦν γὰρ μεσοδὸς ἀγά-
 πης Θεοῦ. Μέλλοντος δὲ αὐτοῦ τελευτᾶν, ἔμεινε τρεῖς
 ἡμέρας ἀνεψυγμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς· μὴ κινου-
 μένους. Ἐνυξὸν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ λέγοντες· Ἀββᾶ
 Ἀγάθων, ποῦ εἶ; Λέγει αὐτοῖς· Ἐνώπιον τοῦ κριτη-
 ρίου τοῦ Θεοῦ ἵσταμαι. Λέγουσιν αὐτῷ· Καὶ σὺ φοβῆ,
 Πάτερ; Λέγει αὐτοῖς· Τέως ἐποίησα τὴν δύναμίν μου
 εἰς τὸ φυλάξαι τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἀνθρωπὸς
 εἰμι· πόθεν οἶδα εἰ τὸ ἔργον μου εὐηρέστησε τῷ Θεῷ;
 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ· Οὐκ εἶ πεποικῶς ἐπὶ τὸ
 ἔργον σου, ὅτι κατὰ Θεόν ἐστιν; Λέγει ὁ γέρον· Οὐ
 θαρρῶ, εἰ μὴ τῷ Θεῷ ἀπαντήσω. Ἐτερον γάρ ἐστι
 τὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον, καὶ ἕτερον τὸ τῶν ἀνθρώπων.
 Ὡς δὲ ἤθελον ἐρωτᾶσαι αὐτὸν ἕτερον λόγον, λέγει
 αὐτοῖς· Ποιήσατε ἀγάπην, μὴ λαλεῖτε ἄρτι μετ' ἐμοῦ,
 ὅτι ἀσχολοῦμαι. Καὶ ἐτελειώθη ⁶⁰ ἐν χαρᾷ. Ἐύρων
 γὰρ αὐτὸν ἀναγόρευον, ὃν τρόπον εἰς ἀσπάζεται τοὺς
 ἑαυτοῦ φίλους καὶ ἀγαπητοὺς. Εἶχε δὲ φυλακὴν με-
 γάλην ἐν πᾶσι, καὶ ἔλεγεν· Ἄνευ φυλακῆς μεγάλης
 οὐ προβαίνει ἀνθρώπος οὔτε εἰς μίαν ἀρετήν.

λ'. Εἰσηλθέ ποτε ὁ ἄββᾶς Ἀγάθων εἰς τὴν πόλιν
 πωλῆσαι μικρὰ σκευή, καὶ εὗρίσκει τινὰ λελωθημέ-
 νον ⁶¹ παρὰ τὴν ὁδόν. Λέγει αὐτῷ ὁ λελωθημένος·
 Ποῦ ὑπάγεις; Λέγει αὐτῷ ὁ ἄββᾶς Ἀγάθων· Εἰς τὴν
 πόλιν πωλῆσαι σκευή. Λέγει αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην,
 καὶ ἄρον με ἐκεῖ. Καὶ βαστάσας αὐτὸν, ἀτήνεγκεν
 εἰς τὴν πόλιν. Λέγει αὐτῷ· Ὅπου πωλεῖς τὰ σκευή,
 ἐκεῖ με θές. Ἐποίησε δὲ οὕτως. Καὶ ὅτε ἐπώλησε
 σκευὸς, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ λελωθημένος· Πόσου ἐπώλησε
 σκευὸς αὐτό; Καὶ ἔλεγε τόσου. Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· Ἀγό-
 ρασόν μοι πλακοῦντιν ⁶². Καὶ ἠγόραζε. Καὶ πάλιν
 ἐπώλει ἄλλο σκευὸς. Καὶ ἔλεγε· Καὶ τοῦτο πόσου;
 Καὶ ἔλεγε· Τόσου. Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· Ἀγόρασον μοι
 τόδε. Καὶ ἠγόραζε. Μετὰ οὖν τὸ πωλῆσαι ὅλα τὰ σκευή,
 καὶ θέλειν ἀπελθεῖν, λέγει αὐτῷ ὁ λελωθημένος·
 Ὑπάγεις; Λέγει αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει· Ποίησον πάλιν
 ἀγάπην, καὶ ἄρον ὅπου με εὔρες. Καὶ βαστάσας
 αὐτὸν, ἤνεγκεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῷ·
 Εὐλόγημένος εἶ, Ἀγάθων, ὑπὸ Κυρίου ἐν οὐρανῷ καὶ
 ἐπὶ γῆς. Καὶ ἄρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐδένα
 εἶδεν· ἦν γὰρ ἄγγελος Κυρίου ἐλθὼν δοκιμάσαι αὐ-
 τόν.

ac in exercitatione monastica diligens. Accidit porro
 ut omnes ejus discipuli scapos lavarent in flumine;
 et abbas Alexander lavabat moderate. Cæteri vero
 fratres dixerunt seni: Frater Alexander nihil facit.
 Unde volens eis mederi, ait illi: Frater Alexander,
 recte lava eos; lini enim sunt. Utque is audivit,
 acerbe tulit. Et postea solatus est eum senex his
 verbis: An nesciebam te recte agere? Verum id tibi
 coram illis dixi, frater, quo eorum animum in tua
 obedientia curarem.

29. Commemoraverunt de abbate Agathone, quod
 omne mandatum exsequi contenderet. Et in navi
 si trajiciebat, primus ipse tractabat remum. Cum
 adventassent fratres, statim post precem, manus
 ejus mensam apponebat. Plenus enim erat charitate
 Dei. (34) Cæterum quando mortis tempus appropin-
 quavit, tres dies mansit oculis apertis immotisque.
 Fratres autem pulsaverunt eum, dixeruntque: Abba
 Agatho, ubinam es? Respondit eis: Sto ante tri-
 bunal Dei. (35) Aiunt: Etiam tu times, Pater? Ille:
 Antea quod potui feci ut observarem mandata Dei;
 sed homo sum: unde sciam utrum Deo placuerit
 opus meum? Dicunt ei fratres: Non confidis in opere
 tuo, quod secundum Deum sit? Respondit senex:
 Non habeo fiduciam, nisi Deo occurrero. Aliud enim
 est judicium Dei, aliud hominum. Cumque vellent
 eum alia de re percontari, ait illis: Charitatis opus
 peragite, ne amplius mecum loquamini: sum quippe
 occupatus. Et excessit e vita cum gaudio. Vide-
 runt siquidem eum eductum, quo modo quis salutat
 amicos suos dilectosque. Habuit porro in cunctis
 magnam custodiam; et dicere solebat, absque in-
 genti custodia hominem neque ad unam virtutem
 progredi.

30. Ingressus quodam tempore in civitatem abbas
 Agatho ad vendenda vascula, reperit in via lepro-
 sum: qui sciscitatus est, quo iret. Respondit ab-
 bas Agatho: Ad urbem, venditum vasa. Tunc le-
 prosus inquit: Fac charitatem, eo me tolle. Et por-
 tans eum, adduxit in civitatem. Iterum ille: Ubi
 vendere soles vasa, ibi me pone. Ita fecit. Cumque
 vendidisset vas, petiit ab eo leprosus, quanti ven-
 didisset. Tanti, inquit. Tum is: Eme mihi placen-
 tam. Emit. Iterum alius vas vendidit. Et ille: Hoc
 vero quanti? Tanti, inquit. Leprosus: Eme mihi
 hoc. Emit abbas. Cum ergo vendidisset omnia vasa,
 velletque abire, dixit ei leprosus: Recedis? Re-
 spondit: Etiam. Tum ille: Adhuc opus charitatis
 exerce, refer me quo loco invenisti. Portavitque
 eum, et ad suum locum restituit. Tunc dixit ei:
 Benedictus es Agatho a Domino in cælo et in terra.
 Levatisque oculis abbas neminem amplius vidit.
 Erat enim angelus Domini qui venerat ut probaret
 eum.

⁶⁰ Al. inser. εὐθέως. ⁶¹ Al. inser. ἐρρεμμένον. ⁶² Al. πλακοῦντας et πλακοῦντα.

(34) Vit. Patr. xi, 2.

(35) Doroth. Doctr. ii, 5.

De abbate Ammona.

A

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ.

1. (36) Frater interrogavit abbatem Ammonain, dicens : Profer mihi verbum. Ait senex : Vade, talem habe cogitationem, qualem rei qui in carcere versantur. Illi namque semper interrogant accedentes viros, ubinam degat præsens, et quando venturus sit ; atque ex expectatione plorant. Pari modo monachus debet semper attendere, ac animam suam objugare, dicendo : Væ mihi ! Quomodo potero astare ad tribunal Christi ? quidve habebō defensionis coram illo ? Si ita assidue meditatus fueris, poteris consequi salutem.

2. (37) Memorabant de abbate Ammona, quod basiliscum occiderit. Nam profectus in desertum ad hauriendam aquam e lacu, cum vidisset basiliscum, sese in faciem prostravit, ac dixit : Domine, aut ego moriar, aut iste. Statimque basiliscus virtute Christi crepuit.

3. (38) Dixit abbas Ammonas : Per quatuordecim annos in Sceti commoratus oravi Deum die ac nocte, ut mihi vim largiretur vincendi iram.

4. (39) Narravit quidam Patrum, quod ad Cellia erat aliquis senex laboriosus, ferens mattam. Is abiens venit ad abbatem Ammonam. Qui cernens eum matta vestitum, dixit : Hæc tibi nihil prodest. Interrogavit autem senex, dicens : Tres cogitationes mihi faciunt molestiam, vel per solitudines vagari, vel ad peregrinum locum abire, ubi nemo cognoscat me ; vel denique ut in cellam me includam, occurrens nemini, ac post biduum comedens. Ait illi abbas Ammonas : Nullum e tribus expedit ut facias ; sed potius sede in cella tua, et parum comedere singulis diebus : atque habeto semper in corde tuo publicani sermonem ⁹³, poterisque salvus fieri.

5. Fratribus accidit afflictio in loco eorum ; ac volentes locum relinquere profecti sunt ad abbatem Ammonam. Ecce autem senex navigio devehebatur. Qui videns illos ad fluminis littus iter agentes, dixit nautis : Me ad terram demittite. Et vocatis fratribus, dixit eis : Ego sum Ammonas, quem convenire cupitis. Solatusque ipsorum corda, remisit eos unde venerant. Non enim quod contigerat nocebat animæ, sed humana erat vexatio.

6. Venit aliquando abbas Ammonas ut trajiceret flumen, ac reperto instructo promptoque pontone, assedit. Ecce autem alia navis, eo deducta, vectores trajiciebat. Dicunt ei : Veni etiam, tu abba, trajice nobiscum. Respondit ille : Nisi in publicum pontonem non ascendo. Habebat autem fasciculum palmeorum ramusculorum, et sedebat plectam te-

⁹³ Luc. xviii, 25. ⁹⁴ Al. πελάζεσθαι ἐν τῇ ἐρήμῳ.

(36) Vit. Patr. iii, 2 ; L. Climac. p. 418, Anastas. quest. 135.

(37) Vit. Patr. iii, 214.

(38) Vit. Patr. vii, 5.

(39) Vit. Patr. x, 16.

(40) Εἰς τὰ Κελλία. Pelagius, in cella. Cella pro

α'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἀμμωνᾶν, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὑπαγε, ποιήσον τὸν λογισμόν σου, ὡς περ οἱ κακοῦργοι ποιοῦσιν οἱ ὄντες ἐν τῇ φυλακῇ. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐρωτῶσιν ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἔστιν ὁ ἡγεμὼν καὶ πότε ἔρχεται, καὶ ἀπὸ τῆς προσδοκίας κλαίουσιν. Οὕτως καὶ ὁ μοναχὸς ὀφείλει διαπαντὸς προσέχειν, καὶ ἐλέγχειν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, λέγων· Οὐαὶ μοι ! Πῶς ἔχω παραστήναι τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ ; καὶ πῶς ἔχω αὐτῷ ἀπολογῆσασθαι ; Ἐὰν οὕτως μελετήσης διαπαντὸς, δύνασαι σωθῆναι.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ, ὅτι καὶ βασιλίσκον ἀπέκτεινε. Ἀπελθὼν γὰρ εἰς τὴν ἔρημον ἀντλήσαι ὕδωρ ἀπὸ λάκκου, καὶ ἰδὼν τὸν βασιλίσκον, ἔβαλεν αὐτὸν ἐπὶ πρόσωπον, λέγων· Κύριε, εἰ ἐγὼ ἔχω ἀποθανεῖν, ἢ οὗτος. Καὶ εὐθὺς ὁ βασιλίσκος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διεβράγη.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς, ὅτι δεκατέσσαρα ἔτη ἐποίησα ἐν Σκήτει δεόμενος τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἵνα μοι χαρίσθαι νικῆσαι τὴν ὀργὴν.

δ. Διηγῆσατό τις τὸν Πατέρων, ὅτι ἦν τις γέρον πονικὸς εἰς τὰ Κελλία (40), φορῶν ψιθίον· καὶ ἀπελθὼν παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ. Εἶδε δὲ αὐτὸν ὁ γέρον φοροῦντα τὸ ψιθίον, καὶ λέγει αὐτῷ· Τοῦτο οὐδὲν σε ὠφελεῖ. Καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ γέρον, λέγων· Τρεῖς λογισμοὶ ὀχλοῦσί μοι· ἢ τὸ πλάζεσθαι ἐν ταῖς ἐρήμοις ⁹⁴ (41), ἢ ἵνα ἀπέλθω ἐπὶ ξένης οἴκου οὐδεὶς με ἐπιγινώσκει, ἢ ἵνα ἐγκλείσω ἑαυτὸν εἰς κελλῖον, καὶ μηδενὶ ἀπαντήσω, διὰ δύο ἐσθίων. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς· Οὐδὲν ἐκ τῶν τριῶν συμφέρει σοὶ ποιῆσαι· ἀλλὰ μᾶλλον κάθου εἰς τὸ κελλῖόν σου, καὶ ἔσθιε μικρὸν καθ' ἡμέραν· καὶ ἔχε διαπαντὸς τὸν λόγον τοῦ τελώνου ἐν τῇ καρδίᾳ σου· καὶ δύνασαι σωθῆναι.

ε'. Ἀδελφοὶς συνέθη ἠλίψις ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν, καὶ θέλοντες καταλιπεῖν αὐτὸν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀμμωνᾶν. Καὶ ἰδοὺ ὁ γέρον κατέπλεε, καὶ ἰδὼν αὐτοὺς παρὰ τὴν θύραν οὐδένως τοῦ ποταμοῦ, εἶπα τοῖς ναύταις· Βάλετέ με εἰς τὴν γῆν. Καὶ καλέσας τοὺς ἀδελφούς· εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι Ἀμμωνᾶς, πρὸς ὃν θέλετε ἔλθειν. Καὶ παρακαλέσας αὐτῶν τὰς καρδίας, ἐποίησεν αὐτοὺς ὑποστρέψαι ὅθεν ἐξῆλθον. Οὐ γὰρ εἶχε τὸ πρᾶγμα ζημίαν ψυχῆς, ἀλλὰ ἠλίψιν Δ ἀνθρωπίνην.

ς'. Ἠλθε ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς περάσαι τὸν ποταμὸν, καὶ εὔρε τὸ πορθμεῖον φιλοκαλημένον ⁹⁵, καὶ παρεκαθέσθη αὐτῷ· καὶ ἰδοὺ ἄλλο σκάφος εἰς τὸν τόπον ἦλθε, καὶ ἐπέρασε τοὺς ὄντας ἀνθρώπους. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Δεῦρο καὶ σὺ ἀββᾶ, πέρασον μεθ' ἡμῶν. Ὁ δὲ λέγει· Εἰ μὴ εἰς τὸ δημόσιον πορθμεῖον οὐκ ἀναβαίνω. Εἶχε δὲ δέσμην θαλλίων, καὶ ἐκάθητο πλέκων σει-

⁹⁵ Al. περιλοκαλημένον.

Cellia. Locus est celebris in Ægypti eremo, a multitudine cellularum nuncupatus, Cellia, Cellæ, Cellulæ.

(41) Τὸ πλάζεσθαι ἐν ταῖς ἐρήμοις. Interpres idem : Utalicubi in eremo recedam. Legebatur πλάζεσθαι.

ρην, και πάλιν λύων αὐτήν, ἕως οὐ γέγονε τὸ πορ- A
θμεῖον. Καὶ οὕτως ἐπέρασεν. Ἔβαλον οὖν αὐτῷ οἱ
ἀδελφοὶ μετάνοιαν, λέγοντες· Τί τοῦτο ἐποίησας; Καὶ
λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἴνα μὴ πάντοτε σπουδάζοντος
τοῦ λογισμοῦ περιπατῶ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπόδειγμά
ἐστίν, ἵνα μετὰ καταστάσεως βαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τοῦ
Θεοῦ.

ζ'. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς παραβαλεῖν
τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ, καὶ ἐπλανήθη τὴν ὁδὸν· καὶ καθ-
ίσας ἐκοιμήθη μικρόν· καὶ ἀναστὰς ἐκ τοῦ ὕπνου,
εὗρετο τῷ Θεῷ, λέγων· Δέομαί σου, Κύριε ὁ Θεός
μου, μὴ ἀπολέσης τὸ πλάσμα σου. Καὶ ὠφθη αὐτῷ
ὡς χεῖρ ἀνθρώπου κρεμαμένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, δει-
κνύουσα αὐτῷ τὴν ὁδὸν, ἕως οὐ ἦλθε καὶ ἔστη κατὰ
τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου.

η'. Τοῦτῳ τῷ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ προσηφτευσεν ὁ ἀβ- B
βᾶς Ἀντωνίος, λέγων, ὅτι· Ἐχεις προκόψαι εἰς τὸν
φρόνον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτὸν ἐξω τοῦ καλλίου,
καὶ ἔδειξεν αὐτῷ λίθον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑβρισον
τὸν λίθον τοῦτον καὶ τύψον αὐτόν. Ὁ δὲ ἐποίησεν
οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος· Μὴ ἐλά-
λησεν ὁ λίθος; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχί. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ
ἀββᾶς Ἀντωνίος· Οὕτω καὶ σὺ καταλαβεῖν μέλλεις
τοῦτο τὸ μέτρον. Ὁ καὶ ἐγένετο. Προέκοψε γὰρ ὁ
ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς οὕτως, ὡς ἀπὸ πολλῆς ἀγαθότητος
μηκέτι εἰδέναι τὴν κακίαν. Ἐν οἷς γενομένου αὐτοῦ
ἐπισκόπου, προστήνεγκαν αὐτῷ παρθένον λαβοῦσαν ἐν
γαστρὶ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ὁ δεῖνα ἐποίησε τοῦτο·
ὅς αὐτοῖς ἐπιτιμᾶν. Ὁ δὲ σφραγίσας αὐτῆς τὴν κοι-
λίαν, ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῇ ἕξ ζυγὰς σινδονίων, λέ-
γων· Μήποτε ὡς ἀπέργεται γεννησά, ἀποθάνῃ ἢ C
αὐτῇ ἢ τὸ παιδίον, καὶ μὴ εὖρη κηδευθῆναι. Λέγουσιν
αὐτῷ οἱ κατ' αὐτῆς ἐντυχόντες· Τί τοῦτο ἐποίησας;
ὅς αὐτοῖς ἐπιτιμᾶν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Βλέπετε,
ἀδελφοί, ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῦ θανάτου· καὶ τί ἔχω ἐγὼ
ποιῆσαι; Καὶ ἀπέλυσεν αὐτήν· καὶ οὐκ ἐτόλμησεν ὁ
γέρων κατακρίναί τινα.

θ'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι τινὲς ἦλθον δικασθῆ-
ναι παρ' αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων ἐμωροποιεῖ. Καὶ ἰδοὺ
γυνὴ τις ἔστη πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε· Ὁ ὅτος ὁ
γέρων σαλός ἐστιν. Ἦκουσεν οὖν αὐτῆς ὁ γέρων, καὶ
φωνήσας αὐτὴν λέγει· Πόσους κόπους ἐποίησα ἐν
ταῖς ἡμέραις, ἵνα κτήσωμαι τὴν σαλότητα ταύτην,
καὶ διὰ σὲ ἔχω ἀπολέσαι αὐτὴν σήμερον!

ι'. Ἦλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς εἰς τόπον γεύ- D
σασθαι, καὶ ἦν ἐκεῖ εἰς ἔχων φήμην κακὴν· καὶ συνέβη
ἔλθειν τὴν γυναῖκα, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ κελλίον τοῦ
ἀδελφοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν κακὴν φήμην. Μαθόντες οὖν
οἱ οἰκοῦντες εἰς τὸν τόπον ἐκείνον, ἐταράχθησαν, καὶ
συνήχθησαν, ὥστε διώξαι αὐτὸν ἐκ τοῦ κελλίου. Καὶ
γινόντες ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἀμμωνᾶς εἰς τὸν τόπον
ἐκείνον ἐστίν, ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτόν, ὅπως
παρῆνται σὺν αὐτοῖς. Ὡς δὲ γινῶ ὁ ἀδελφός, λα-
βὼν τὴν γυναῖκα ἐκρυψεν εἰς πῖθον μέγαν. Παραγε-
ομένου δὲ τοῦ πλήθους, εἶδεν ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς τὸ

xens, iterumque solvens eam, quandiu in pontone
sietit. Atque ita transiit. Igitur fratres corpore
flexo petierunt, cur id fecisset. Ait senex : Ne sem-
per intenta mente incederem. Sed et illud exemplo
est, uti composite in via Dei gradiamur.

7. Profectus aliquando abbas Ammonas ad abba-
tem Antonium, a via aberravit ; sedensque dormiit
parumper : dein e somno excitatus, oravit Deum ,
sic : Obsecro te, Domine Deus meus, ne creaturam
tuam patiaris perire. Tunc apparuit ei velut manus
hominis e caelo suspensa, ostendens viam, quousque
pervenisset ac stetit ante abbatis Antonii spe-
luncam.

8. (42) Huic abbati Ammonæ prædixit abbas An-
tonius, quod in timore Dei progressum facturus
esset. Ac eduxit eum e cella, ostensoque lapide,
dixit : Convicia jace in hunc lapidem, et illum ver-
bera. Ille vero ita fecit. Ait illi abbas Antonius :
Num locutus est lapis? Respondit : Nequaquam.
Tum Antonius : Ita tu ad eam mensuram perven-
turus es. Quod et evenit. Adeo enim profecit abbas
Ammonas, ut præ multa bonitate, non amplius
nosset malitiam. Itaque cum ad episcopatum eve-
ctus fuisset, obtulerunt ei puellam prægnantem, et
dixerunt : Ille hoc patravit ; injunge illis peccati
sui pœnam. At Ammonas signo crucis super puellæ
uterum facto, jussit ei dari sex sindonum paria,
dicens : Ne dum ad partum venerit, aut ipsa, aut
infans obeat, nec sit unde sepultura fiat. Aiunt ei
qui feminam accusaturi advenerant : Quare hoc fe-
cisti? Impone illis pœnitentiæ mulctam. Ille ad
eos : Videtis, fratres, prope mortem est ; quid ego
agere deheo? Tum dimisit eam ; nec ausus est se-
nex quenquam condemnare.

9. (43) De illo referebant, quod accesserint ad
eum quidam, ut judicarentur. Senex autem stultum
simulabat. Et ecce quædam mulier quæ prope illum
stabat, dixit : Iste senex e fatuus est. Audivit ergo
mulierem senex, vocataque ea dixit : Quantos labo-
res in solitudinibus tuli, ut hanc fatuitatem acqui-
rerem ; hodie vero propter te perditurus sum illam!

10. (44) Venit aliquando abbas Ammonas ad
quemdam locum manducaturus, ubi debebat homo
malæ famæ : contigit autem ut mulier ingrederetur
in cellam fratris illius loci, perturbati sunt, et convene-
runt, ut eum e cella expellerent. Cumque cognovis-
sent episcopum Ammonam adesse, adeuntes roga-
verunt eum ut cum illis accederet. Postquam vero
rem frater rescivit, acceptam mulierem occultavit
in magno dolio. Adventante ergo multitudine, quod
fecerat scivit abbas Ammonas, sed propter Deum

66 F. εἰς τό. 67 ΑΙ. ἔλεγε τῇ πλησίον αὐτῆς.

(12) Append. 1000, n. 8.
(43) Vit. Patr. xv, 12.

(44) Doroth. Doctr. 6.

obtegit negotium ; et ingressus sedit supra dolium, jussitque investigari per cellam. Ubi igitur cuncta rimati sunt, nec feminam invenerunt, dixit abbas Ammonas : Quid hoc est? Deus vobis veniam concedat. Tum precibus fusus, jussit omnes secedere; et apprehensa manu fratris, ait : Attende tibi, frater. Eoque dicto abiit.

14. (45) Interrogatus abbas Ammonas, quænam esset *via angusta et arcta*⁶⁸, respondit : Via angusta et arcta, hæc est : vim inferre cogitationibus suis, atque Dei causa abscindere voluntates suas. Hoc etiam est illud : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*⁶⁹.

De abbate Achila.

1. (46) Venerunt aliquando tres senes ad abbatem Achilam, quorum unus in mala erat existimatione. Et ait unus senum : Abba, fac mihi sagenam. Respondit ille : Non facio. Alius rogavit : Facito ex charitate, ut tui memoriam habeamus in monasterio. Excepit : Non mihi vacat. Tertius, ille malæ famæ homo, dixit ei : Abba, sagenam mihi confice, ut e manibus tuis habeam. Statim autem dedit ei responsum : Tibi conficiam. Duo itaque alii senes secreto dixerunt Achilæ : Quare nobis rogantibus, noluit facere, huic autem promisisti te facturum? Tum illis senex : Vobis dixi : Non facio ; nec contristati fuistis, quasi occupato me ; huic vero si non fecero, dicturus est : Propter peccatum meum auditum, senex noluit facere ; et statim incidimus funem Excitavi ergo animum ejus, ne tristitia ipse absorberetur.

2. Narravit abbas Betimes : Cum aliquando in Scetim descenderem, dederunt mihi nonnulli pauca poma, ut offerrem senibus. Et pulsavi ad cellam abbatis Achilæ, quo darem illi. Dixit autem : Vere, frater, nolim pulses mihi nunc, quamvis manna esset ; nec ad aliam cellam pergas. Itaque recessi in cellam meam, et ad ecclesiam poma detuli.

3. (47) Venit aliquando abbas Achilas ad cellam abbatis Isaiæ in Sceti ; et invenit eum comedentem : miserat autem in scutellam sal cum aqua. Porro senex conspicatus quod caillum occultasset post plectam, dixit ei : Eloquere mihi, quid manducas? Respondit ille : Ignosce mihi, abba ; palmas incidebam, et ascendi ad æstum ; misique in os meum bucceam cum sale ; sed exaruerant ex æstu fauces meæ, nec descendere poterat buccella : eapropter, coactus sum mittere parum aquæ in sal, ut ita comedere valerem. Sed ignosce mihi. Tum dixit senex : Venite, videte Isaiam sorbentem jus in Sceti. Si jus vis manducare, perge in Ægyptum.

⁶⁸ Matth. vii, 14. ⁶⁹ Matth. xix, 27. ⁷⁰ Al. συγχωρησαι. ⁷¹ Al. Ἀχιλλᾶ. ⁷² Abest ab al. ⁷³ Al. Βη-
τιμος.

(45) Vit. Patr. x, 81.
(46) Vit. Patr. x, 11.

γενόμενον, καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἐσκέπασε τὸ πρᾶγμα· καὶ εἰσελθὼν ἐκάθισεν ἐπάνω τοῦ πίθου, καὶ ἐκέλευσε ζητηθῆναι τὸ κελλίον. Ὡς οὖν ἐψηλάφησαν, καὶ οὐκ εὗρον τὴν γυναῖκα, εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς· Τί ἐστὶ τοῦτο; ὁ Θεὸς συγχωρήσει ⁷⁰ ὑμῖν. Καὶ εὐξάμενος ἐποίησε πάντας ἀναχωρηῆσαι· καὶ κατασχὼν τὴν χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Πρόσεχε σεαυτῷ, ἀδελφέ. Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἀνεχώρησεν.

α'. Ἠρωτήθη ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς, τίς ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἡ ὁδὸς ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη αὕτη ἐστὶ· τὸ βιάζεσθαι τοὺς λογισμοὺς ἑαυτοῦ, καὶ κόπτειν διὰ τὸν Θεὸν τὰ ἴδια θελήματα· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, *Ἴδού ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.*

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀχιλλᾶ ⁷¹.

Β α'. Παρέδδalon ποτε τρεῖς γέροντες τῷ ἀββᾶ Ἀχιλλᾶ, καὶ ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶχε φήμην κακὴν. Εἶπε δὲ αὐτῷ εἰς τῶν γερόντων· Ἀββᾶ, ποίησόν μοι μίαν σαγήνην. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ ποιῶ. Καὶ ὁ ἄλλος εἶπε· Ποίησον ἀγάπην, ἵνα ἐχωμέν σου μνημόσυνον εἰς τὴν μονήν. Ὁ δὲ εἶπε· Οὐ σχολάζω. Λέγει αὐτῷ ὁ ἄλλος ὁ ἔχων τὴν κακὴν φήμην· Ἐμοὶ ποίησον ⁷² μίαν σαγήνην, ἵνα ἐκ τῶν χειρῶν σου ἔχω, ἀββᾶ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εὐθὺς εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ σοι ποιῶ. Καὶ εἶπον αὐτῷ κατ' ἴδιαν οἱ δύο γέροντες· Πῶς ἡμεῖς παρεκαλέσαμεν σε, καὶ οὐκ ἠθέλησας ἡμῖν ποιῆσαι, καὶ τούτῳ εἶπας· Ἐγὼ σοι ποιῶ ; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Εἶπον ὑμῖν, Οὐ ποιῶ, καὶ οὐκ ἐλυπήθητε, ὡς μὴ σχολάζοντός μου· τούτῳ δὲ ἐὰν μὴ ποιήσω, ἐρεῖ, ὅτι διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου ἀκούσας ὁ γέρον οὐκ ἠθέλησε ποιῆσαι· καὶ εὐθὺς κόπτομεν τὸ σχοινίον. Διήγειρα οὖν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ τῇ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Βητίμης ⁷³, ὅτι Καταβαίνοντός μου ποτε εἰς Σκήτιν, ἔδωκάν μοι τινες ὀλίγα μῆλα, ἵνα δώσω τοῖς γέροισι. Καὶ ἐκρούσα εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Ἀχιλλᾶ, ἵνα δώσω αὐτῷ. Ὁ δὲ εἶπε· Φύσει, ἀδελφέ, οὐκ ἠθέλον ἵνα κρούσης μοι ἄρτι, εἰ ἦν μάννα· μὴδὲ εἰς ἄλλο κελλίον ἀπέβη ; Ἀνεχώρησα οὖν εἰς τὸ κελλίον μου, καὶ ἀνήνεγκα αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

γ'. Ἠθέλει ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀχιλλᾶς εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Ἠσαίου ἐν Σκήτει, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐσθίοντα· ἦν δὲ βάλων εἰς τὸ πινάκιον ἄλας καὶ ὕδωρ. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ γέρον ὅτι ἐκρούσεν αὐτὸ ὀπίσω τῆς σειρᾶς, λέγει αὐτῷ· Εἰπέ μοι, τί ἦσθιες ; Ὁ δὲ εἶπε· Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ, ὅτι θαλλὰ ἐκοπτον, καὶ ἀνήλθον εἰς τὸ καύμα, καὶ ἐβάλον εἰς τὸ στόμα μου ψωμὸν μετὰ ἄλατος· καὶ ἐξηράνθη ὁ φάρυγξ μου ἀπὸ τοῦ καύματος, καὶ οὐ κατέβαιναν ὁ ψωμός· διὰ τοῦτο, ἠναγκάσθη βαλεῖν μικρὸν ὕδωρ εἰς τὸ ἄλας, ἵνα οὕτως δυνηθῶ γεῦσασθαι. Ἀλλὰ συγχώρησόν μοι. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Δεῦτε, ἴδετε Ἠσαίαν ζωμὸν ἐσθίοντα ἐν Σκήτει. Εἰ ζωμὸν θέλεις ἐσθίειν, ὕπαγε εἰς Ἀγυπτον.

(47) Vit. Patr. iv, 10 ; Joan. Geom. Parad. 64.

δ. Παρέβαλέ τις τῶν γερόντων τῷ ἀββᾷ Ἀχιλᾷ, καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ῥίψαντα αἷμα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· Τί ἐστί τοῦτο, Πάτερ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· ὅτι λόγος ἐστὶν ἀδελφοῦ λελυπηκότος με, καὶ ἠγωνισάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ (48), καὶ ἐδικήθην Θεοῦ Ἰνα ἀρῆθῃ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ γέγονεν ὁ λόγος ὡς αἷμα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἔπτωσα αὐτόν, καὶ ἀνεπέτην, καὶ τὴν λύπην ἐπελαθόμην.

ε. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀμμώης, ὅτι Παρεβάλομεν ἐγὼ καὶ ὁ ἀββᾶς Βητήριμος τῷ ἀββᾷ Ἀχιλᾷ, καὶ ἠκούσαμεν αὐτοῦ μελετῶντος τὸν λόγον τοῦτον· *Μὴ φοβοῦ, Ἰακώβ, καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον*. Καὶ ἐπὶ πολὺ ἔμεινε μελετῶν τὸν λόγον τοῦτον. Καὶ ὡς ἐκρούσαμεν, ἤνοιξεν ἡμῖν, καὶ ἐπηρώτησε· Πόθεν ἐστέ; Καὶ φοβηθέντες εἶπεν, Ἐκ τῶν Κελλίων, εἶπαμεν, Ἐκ τοῦ δρους τῆς Νιτρίας. Καὶ λέγει· Τί ὑμῖν ποιήσω ὅτι ἀπὸ μήκοθ' ἐστέ; καὶ εἰσήγαγεν ἡμᾶς. Καὶ εὔρομεν αὐτὸν ἐργαζόμενον τὴν νύκτα πολλὴν σειρὰν, καὶ ἠρωτήσαμεν αὐτόν εἰπεῖν ἡμῖν λόγον. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ ἀπὸ ὧσ' ἕως ἄρτι ἐπλεξα εἰκοσιν ὀργυίας, καὶ φύσει οὐ χρῆζω αὐτῶν· ἀλλὰ μήπως ἀγανακτήσῃ ὁ Θεός, καὶ ἐγκαλέσῃ μοι, λέγων· Διατί δυνάμενος ἐργάζεσθαι, οὐκ εἰργάζω; διὰ τοῦτο κοπιῶ, καὶ πωῶ ὅλην τὴν δυνάμιν μου. Καὶ ὠφελιθέντες ἀνχωρήσαμεν.

ς. Ἄλλοτε πάλιν μέγας γέρον παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ἀχιλᾷ ἀπὸ Θηβαίδος, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, πολεμοῦμαι εἰς σέ. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε καὶ σύ, γέρον, εἰς ἐμὲ ἄρτι πολεμῆ; Ὁ δὲ γέρον ἀπὸ ταπεινώσεως εἶπε· Ναί, ἀββᾶ. Ἦν δὲ ἐκεῖ ἐπὶ τῇ θύρᾳ καθήμενος γέρον τυφλὸς καὶ χωλός. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἦθελον καθίσαι μικράς ἡμέρας, καὶ διὰ τὸν γέροντα τοῦτον οὐ δύναμαι καθίσαι. Ἀκούσας οὖν ὁ ἀββᾶς Ἀχιλᾶς, ἐθαύμασε τὴν ταπεινώσιν τοῦ γέροντος, καὶ ἔλεγεν· Αὕτη οὐκ ἐστὶ πορνεία, ἀλλὰ φθόνος ἐστὶ τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμώη.

α. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμώη, ὅτι ὡς ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἤφιε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ἔγγιστα αὐτοῦ περιπατήσαι, ἀλλὰ ἀπὸ μακρόθεν· καὶ εἰ ἤρχετο ἐρωτῆσαι περὶ λογισμῶν, ὡς ἔλεγεν αὐτῷ μόνον, εὐθέως· ἐδίωκεν αὐτόν, λέγων· Μήποτε λαλούντων ἡμῶν περὶ ὠφελείας, ἐγκύψῃ⁷⁴ ξένη ὀμίλια· διὰ τοῦτο οὐκ ἀφῶ σε ἔγγιστά μου.

β. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀμμώης τῷ ἀββᾷ Ἠσαΐα⁷⁵ τῇ ἀρχῇ· Πῶς με βλέπεις ἄρτι; Λέγει αὐτῷ· Ὡς ἄγγελον, Πάτερ. Καὶ εἰς τὰ ὕστερα ἔλεγεν αὐτῷ· Πῶς με νῦν βλέπεις; Ὁ δὲ ἔλεγεν· Ὡς τὸν Σατανᾶν· καὶ ἄν λόγον μοι λαλήσεις ἀγαθόν, ὡς βομφαίαν αὐτόν ἔχω.

γ. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμώη, ὅτι ἠσθένει κλινθήρης ὢν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ οὐδέποτε ἀφῆκε τὸν

⁷⁴ Al. παρεμπέση. ⁷⁵ Al. Ἀσάω. ⁷⁶ Gen. xlvj, 5.

(48) Τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ. Eiusdem interpretatio, *conservare illud apud me*. Rufini, *ut non illum dicerem*. Habebat in codice suo, αὐτό. Verum Rufinus ms. Corbeiensis, *ut non illi dicerem*.

4. (48) Convenit aliquis senum abbatem Achilam, viditque sanguinem ex ore illius promanare; et interrogavit: Quid hoc est, Pater? Respondit senex: Dictum est cujusdam fratris, qui me constrictavit, et pugnavi mecum ut non declararem ei; Deumque deprecatus sum, a me id verbi auferretur. Fuit ergo velut sanguis in ore meo, atque exspui illud, ac requiem obtinui, remque sum oblitus.

5. Retulit abbas Ammoes: Ego et abbas Betimes accessimus ad abbatem Achilam, et audivimus eum meditantem id verbi: *Noli timere, Jacob, descendere in Aegyptum*⁷⁶. Dique mansit meditans eum sermonem. Cum autem pulsassemus aperuit nobis, et interrogavit: Unde estis? Porro veriti dicere: E Cellis; diximus: E monte Nitriæ. Ait ille: Quid vobis faciam, quod de procul venistis? Et introduxit nos. Invenimus autem eum per noctem plectam multam operatum. Atque rogavimus ut nobis aliquid protoqueretur. Ille vero dixit: Ego a vespertino tempore ad hoc, texui viginti ulnas, non tamen iis indigeo; sed ne forte indignetur Deus, accusetque me, dicens: Cur cum posses operari, non es operatus? ideo laboro, faciens quantum valeo. Unde fructu percepto discessimus.

6. Alia vice magnus senex venit e Thebaide ad abbatem Achilam; et dixit ei: Abba, in te impugnor. Ille vero dicit ei: Vade etiam tu, senex, in me modo impugnaris? Senex autem ex humilitate respondit: Etiam, abba. Erat autem illic ad portam sedens senex cæcus et claudus. Dicit ei senex: Cuperem hic residere paucos dies, sed propter senem hunc non possum. Audiens igitur abbas Achilas, senisque humilitatem admiratus, dicit: Hæc non est fornicatio, sed invidia est malorum dæmonum.

De abbate Ammoes.

1. (50) Dicebant de abbate Ammoes, quod quando ad ecclesiam pergeret, non permittebat discipulum suum prope se ambulare, sed a longo; et si venisset interrogare de cogitationibus, mox ut responderat, statim expellebat eum, dicens: Ne forte dum aliquid ex usu loquimur, peregrinum irrepat colloquium: ideo te non sino prope me.

2. (51) Dixit abbas Ammoes abbati Isaïæ initio: Quo pacto me vides modo? Respondit: Velut angelum, Pater. Et posterioribus temporibus ait: Nunc quo modo me vides? Et ille: Velut Satanam; quamvis bonum ad me protuleris sermonem, instar gladii illum habeo.

3. (52) Dixerunt de abbate Ammoes, quod ægrotaverit recumbens in lecto per plures annos, nec

(49) Vit. Patr. iv, 9.

(50) Vit. Patr. xi, 3.

(51) Vit. Patr. xi, 4.

(52) Vit. Patr. iv, 14.

unquam cogitationem suam dimiserit ad attendendum in cellam interiorem, ut aspiceret quid haberet. Multa enim propter infirmitatem ei afferebant. Et discipulo suo Joanne intrante ac exeunte, clauderat oculos, ne videret quid faciebat. Noverat quippe fidelem esse monachum.

4. Retulit abbas Pæmen, quod frater accessit ad abbatem Ammoem, postulans ab eo sermonem. Et licet manserit cum eo septem dies, nihil respondit senex. (53) Verum deducens eum, dixit: Abi, attende tibi; mea certe peccata exstiterunt paries tenebrosus inter me ac Deum⁷⁷.

5. Aiebant circa abbatem Ammoem, quod quinquaginta frumenti artabas fecit aliquando ad usum suum, solique exposuit; sed priusquam probe sicarentur, aspexit in loco negotium non ipsi fructuosum; et ait pueris suis: Abeamus hinc. At illi vehementer contristati sunt. Videns autem eos tristes, ait: Propter panes mœretis? Vere vidi ego nonnullos qui fugerunt, relinquentes ostiola dealbata cum libris membraneis; nec fores clauserunt, sed abierunt relictis iis apertis.

De abbate Ammun Nitriota.

1. (54) Abbas Ammun Nitriota venit ad abbatem Antonium, et ait illi: Ego plus te laboravi; cur ergo nomen tuum magnificatum est inter homines super me? Respondit abbas Antonius: Quoniam Deum plus quam tu diligo.

2. (55) Dicebant de abbate Ammun, eum e mensura hordei exigua vixisse duos menses. Venit autem ipse ad abbatem Pæmenem, et ait ei: Si abiero ad cellam proximi, aut ipse ad me venerit ob aliquam necessitatem, veremur colloqui mutuo, ne qua subrepat externa confabulatio. Dicit ei senex: Recte facis; indiget enim juvenus custodia. Tum abbas Ammun: Senes ergo quid agere solebant? Respondit: Senes in virtute progressi, non habebant in se aliud quid, aut externum in ore, ut illud loquerentur. Si igitur evenerit necessitas, inquit Ammun, loquendi cum proximo, vis de Scripturis vel de seniorum sermonibus disseram? Excepit senex: Tacere si non vales, præstat loqui de senum dictis, quam de sacra Scriptura. Non parvum enim est periculum.

3. (56) Profectus est frater e Sceti ad abbatem Ammun, et dixit ei: Mittit me Pater meus ad ministerium, et vercor fornicationem. Ait ad eum senex: Qua hora orietur tentatio, ita loquere: Deus virtutum, precibus Patris mei eripe me. (57) Quodam igitur die, virgo januam clausit super eum; et clamans voce magna dixit: Deus Patris mei, eripe me; statimque in via quæ Scetim ducit collocatus est.

⁷⁷ Isa. LIX, 2. ⁷⁸ Al. ὁρῶ ὅτι πλ. ⁷⁹ F. μάτην ex Suida.

(53) *Inf. Pæmen.*, n. 52.

(54) *Vit. Patr.* XVII, 3.

(55) *Vit. Patr.* XI, 20.

λογισμὸν αὐτοῦ προσχεῖν εἰς τὸ ἐσώτερον αὐτοῦ κελίον, ἰδεῖν τί ἔχει. Πολλὰ γὰρ αὐτῷ προσέφερον διὰ τὴν ἀσθένειαν. Καὶ εἰσερχομένου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ ἐξερχομένου, ἐκάμυε τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἴδῃ τί ποιεῖ. Ἦδει γὰρ ὅτι ἦν πιστὸς μοναχός.

δ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ἀμμῶν, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ λόγον. Καὶ μέλλας μετ' αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτὰ, οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ γέρον, προπέμπων δὲ αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· Ἄπελθε, πρόσσεχε σεαυτῷ· ἐμοῦ τέως αἱ ἁμαρτίαι γεγόνασι τεῖχος σκοτεινὸν ἀνά μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ.

ε'. Ἐλεγεν διὰ τὸν ἀββᾶν Ἀμμῶν, ὅτι ἐποίησε πεντήκοντα ἀρτάβας σίτου, πρὸς χρεῖαν ποτὲ, καὶ ἔβαλεν εἰς τὸν ἕλιον· καὶ πρὶν ξηρανθῆναι αὐτὰ κελῶς, εἶδε πρᾶγμα ἐν τῷ τόπῳ μὴ ὠφελοῦν αὐτὸν· καὶ λέγει τοῖς παιδαρίοις αὐτοῦ· Ἀγωνομεν ἐνθεν. Οἱ δὲ σφόδρα ἐλυπήθησαν. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς λυπουμένους, λέγει αὐτοῖς· Λυπεῖσθε διὰ τοὺς ἄρτους; ἀληθῶς εἶδον ἐγὼ τινὰς φυγόντας, καὶ ἑάσαντας κεκοινασμένα τὰ θυρίδια μετὰ βιδίλων μεμβράνων· οὐδὲ ἔκλεισαν τὰς θυρίδας, ἀλλ' ἀπῆλθον ἀνεψυγμένας καταλιπόντες αὐτάς.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμῶν τοῦ Νιτριώτου.

α'. Ὁ ἀββᾶς Ἀμμῶν ὁ Νιτριώτης παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ἀντωνίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι· Ἐγὼ πλείονά⁷⁸ σου κόπον ἔχω, καὶ πῶς τὸ ἄνομά σου ἐμεγαλύνθη ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπὲρ ἐμέ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος· Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ σε.

β'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμῶν, ὅτι ἐποίησεν εἰς μετὴν⁷⁹ χρυθῆς, μῆνας δύο. Παρέβαλε δὲ αὐτὸς τῷ ἀββᾶ Ποιμένι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐὰν ἀπέλω εἰς τὸ κελίον τοῦ πλησίον, ἢ καὶ αὐτὸς μοι παραβάλλῃ διὰ τινὰ χρεῖαν, εὐλαδοῦμεθα συλλαῆσαι ἀλλήλοις, μὴ τις ἀνακύψῃ ξένη ὀμίλια. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Καλῶς ποιεῖς· χρῆζει γὰρ ἡ νεότης φυλακῆς. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀμμῶν· Οἱ γέροντες οὐν τί ἐποιοῦν; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οἱ γέροντες προκόψαντες, οὐκ εἶχον ἐν αὐτοῖς ἕτερον τι, ἢ ξέρον ἐν τῷ στόματι, ἵνα αὐτὸ λαλήσωσιν. Ἐὰν οὐν γένηται ἀνάγκη, φησὶ, λαλήσαι μετὰ τοῦ πλησίον, θέλεις λαλήσω ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἢ ἐν τοῖς λόγοις τῶν γερόντων; Λέγει ὁ γέρον· Εἰ οὐ δύνασαι σιωπᾶν, καλὸν ἐστὶ μᾶλλον ἐν τοῖς λόγοις τῶν γερόντων, καὶ μὴ ἐν τῇ Γραφῇ. Κίνδυνος γάρ ἐστι οὐ μικρός.

γ'. Ἀδελφὸς ἦλθεν ἀπὸ Σκήτews πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀμμῶν, καὶ λέγει αὐτῷ· Πέμπει με ὁ Πατήρ μου εἰς διακονίαν, καὶ φοβοῦμαι τὴν πορνείαν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐκ ὦρα ἐρχεται σοι πειρασμός, εἰπέ· Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εὐχαῖς τοῦ Πατρὸς μου ἐξέλω με. Ἐν μίᾳ οὐν τῶν ἡμερῶν ἔκλεισε παρθένος τὴν θύραν ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ βοήσας φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· Ὁ Θεὸς τοῦ Πατρὸς μου, ἐξελού με· Καὶ εὐθέως εὐρέθη εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Σκήτews.

(56) *Doroth. Doctr.* 1.

(57) *Leg. Eucholog.* p. 32, n. 50; *Chrysost.* 6 ad pop. Ant.; *Hesych. cent.* 2, n. ult.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀνουθ.

De abbate Anub.

α'. Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι ὁ ἀββᾶς Ἀνουθ καὶ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ αὐτῶν, ἐκ μιᾶς κοιτίας ὄντες, καὶ μοναχοὶ ἐν τῇ Σκῆττει γενόμενοι, ὅτε ἤλθον οἱ Μάζικες καὶ ἠρήμωσαν αὐτὴν τὸ πρῶτον, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἤλθον εἰς τόπον καλούμενον Τερενούθιν, ἕως οὗ σκοπήσῃσι πῶς ὀφείλωσι μεῖναι. Καὶ ἔμειναν ἐκεῖ εἰς παλαιὸν ἱερὸν μικρὰς ἡμέρας. Εἶπε δὲ ὁ ἀββᾶς Ἀνουθ τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· Ποίησον ἀγάπην· σὺ καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου ἕκαστος καταμόνας ἡσυχάσει, καὶ μὴ ἀπαντήσωμεν ἀλλήλοις τὴν ἑβδομάδα ταύτην. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ὡς θέλεις ποιοῦμεν. Καὶ ἐποίησαν οὕτως. Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγάλμα λιθίνον ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ· καὶ ἠγείρετο ὁ γέρων ⁸⁰ ὁ ἀββᾶς Ἀνουθ κατὰ πρῶτ, καὶ ἐλιθοβόλει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγάλματος, καὶ καθ' ἐσπέραν ἔλεγεν αὐτῷ Συγχώρησόν μοι. Καὶ ἐπλήρωσε τὴν ἑβδομάδα οὕτως ποιῶν. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου ἀπήντησαν ἀλλήλοις, καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν τῷ ἀββᾶ Ἀνουθ· Εἶδόν σε, ἀββᾶ, τῇ ἑβδομάδι ταύτῃ λιθάζοντα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγάλματος, καὶ ⁸¹ μετάνοιαν αὐτῷ ποιοῦντα· πιστὸς ἀνθρώπος ταῦτα ποιεῖ; Καὶ ἀπεκρίθη ὁ γέρων· Καὶ τοῦτο τὸ πρᾶγμα δι' ὑμᾶς ἐποίησα. Ὅτι ⁸² εἶδετέ με λιθοβολοῦντα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγάλματος, μὴ ἐλάλησεν, ἢ ὠργίσθη; Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Οὐ. Καὶ πάλιν, ὅτι ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν, μὴ ἐταράχθη, καὶ εἶπεν, Οὐ συγχωρῶ· Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Οὐ. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Καὶ ἡμεῖς οὖν ἔσμεν ἐπὶ τὰ ἀδελφοί· εἰ θέλετε ἵνα μείνωμεν μετ' ἀλλήλων, γενόμεθα ὡσπερ τὸ ἀγάλμα τοῦτο, ὅσπερ ἔκιν ὑβρισθῆ ἢ ⁸³ δοξασθῆ, οὐ ταράσσεται. Εἰ ⁸⁴ οὐ θέλετε γενέσθαι οὕτως, ἰδοὺ τέσσαρες πύλαι ⁸⁵ εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ· ἕκαστος ὅπου θέλῃ ἀπέλθῃ. Καὶ ἔβαλον ἑαυτοὺς χαμαί, λέγοντες τῷ ἀββᾶ Ἀνουθ· Ὡς θέλεις, Πάτερ, ποιοῦμεν, καὶ ἀκούομεν ὡς λέγεις ἡμῖν. Εἶπε δὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Ἐμείνωμεν μετ' ἀλλήλων τὸν ἅπαντα χρόνον ἡμῶν, ἐργαζόμενοι κατὰ τὸν λόγον τοῦ γέροντος ὃν εἶπεν ἡμῖν· καταστήσαντος αὐτοῦ ἕνα ἐξ ἡμῶν οἰκονόμον· καὶ πᾶν ὅσπερ ἐτίθει ἡμῖν ἠσθίομεν· καὶ ἀδύνατον ἦν εἰπεῖν τινα ἐξ ἡμῶν, Φέρε ἡμῖν ⁸⁶ ἄλλο τί ποτε, ἢ εἰπεῖν, ὅτι Οὐ θέλομεν ⁸⁷ τοῦτο φαγεῖν. Καὶ ἐποιοῦμεν τὸν πάντα χρόνον ἡμῶν ἐν ἀναπαύσει καὶ εἰρήνῃ.

quid, vel : Hoc nolimus manducare. Atque ita omne vitæ nostræ tempus in quiete ac pace pereimus.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀνουθ· Ἐξ οὗ τὸ δνομα τοῦ Χριστοῦ ἐκλήθη ἐπ' ἐμέ. οὐκ ἐξῆλθε ψεῦδος ἐκ τοῦ στόματός μου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀβραάμ.

De abbate Abrahamo.

α'. Ἐλέγον περὶ τίνος γέροντος, ὅτι ἐποίησε πενήτηκοντα ἔτη, μήτε ἄρτον ἐσθίων μήτε οἶνον πίνων ταχύ. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι Ἀπέκτεινα τὴν πορνείαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν κενοδοξίαν. Καὶ ἤλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἀβραάμ, ἀκούσας ὅτι εἶπε τοῦτο, καὶ

4. (58) Hæc abbatis Joannis narratio existit : Abbas Anub et abbas Pœmen ac reliqui fratres eorum, ex uno utero orti, vitamque monasticam in Sæti agente, quando venerunt Mazices ac vastaverunt eam primum, discesserunt illinc, veneruntque ad locum nomine Terenuthin, eo loco mansuri donec prospicerent ubinam deberent habitare. Et manserunt ibi aliquot dies in templo quodam antiquo. Dixit autem abbas Anub ad abbatem Pœmenem : Fac opus charitatis ; tu et fratres tui, unusquisque separatim ac solitarie degat, nec mutuo congre diamur per hanc hebdomadam. Respondit abbas Pœmen : Quemadmodum vis, faciemus. Atque ita fecerunt. Erat autem illic ipso in templo simulacrum lapideum ; et quotidie surgebat mane senex abbas Anub, ac in faciem simulacri jactabat lapides ; vespere vero dicebat ei : Ignosce mihi. Ac totam hebdomadem pertransiit sic faciens. Sabbati vero die, congressi sunt. Dixit ergo abbas Pœmen abbati Anub : Vidi te, abba per hebdomadam hanc saxis petere faciem simulacri, et genu flexo ab eo veniam postulare : homo fide præditus istanc facit ? Senex tum respondit : Hanc ergo rem vestra gratia feci. Vidistis me lapides jacentem in faciem simulacri ; nunc tunc locutum est aut in iram prorupit ? Dixit abbas Pœmen : Nequaquam. Iterum vidistis, inclinato corpore ignosci mihi postulante ; nunc turbatum est, ac dixit : Non ignosco ? Excepit abbas Pœmen : Nullatenus. Tunc senex : Etiam nos ergo, inquit, sumus septem fratres ; si cupitis ut simul maneamus, efficiamur velut illud simulacrum ; quod sive contumelia sive honore afficiatur, non conturbatur ideo. Si vero ita non vultis agere, ecce quatuor portæ prostant in templo, abeat unusquisque quocunque placuerit. Illi se humi prostraverunt, dicentes ad abbatem Anub : Quemadmodum vis, Pater, faciemus ; obtemperabimus dictis tuis. Retulit porro abbas Pœmen : Mansimus una per omne vitæ tempus, operati juxta verbum senis quod dixit nobis ; cum ille unum e nobis constituisset œconomum ; et quidquid nobis apposuerat, comedebamus, nec licebat dicere, vel : Affer aliud

2. (59) Dixit abbas Anub : Ex quo tempore nomen Christi invocatum est super me, non egressum fuit mendacium ex ore meo.

1. (60) De quodam sene referebant, quod annos quinquaginta egerit, nec panem comedens nec vinum bibens, facile. Ac dicebat : Fornicationem, avaritiam et vanam gloriam peremi. Quod ubi ab eo dictum fuisse audivit abbas Abraham, accessit, aitque

⁸⁰ ὁ γέρων abest ab al. ⁸¹ Al. καὶ πάλιν. ⁸² Al. ὅτε. ⁸³ Deest. ἢ in al. ⁸⁴ Al. στοαί. ⁸⁵ Abest ἡμῶν z5 al. ⁸⁶ Al. θέλω.

(58) Vit. Patr. xv, 11.

(59) Vit. Patr. viii, 58.

(60) Vit. Patr. x, 15.

illi : Tu talem sermonem protulisti? Respondit : A Etiam. Dixit ei abbas Abraham : Ecce intras in cellam tuam, et supra tuam mattam invenis mulierem, potesne cogitare quod non sit mulier? Ait : Non ; sed adversus animum meum pugno, ut non tangam illam. Tum abbas Abraham : Ecce non peremisti, sed vivit affectus, quanquam ligatus est. Iterum, inter ambulandum, vides lapides ac testas, mediumque aurum, potesne mens tua reputare hoc velut illa? Respondit : Neutiquam ; sed resisto cogitationi meae, ut aurum non tollam. Excepit senex : Ecce vivit, sed ligatus est affectus. Iterum abbas Abraham : En, inquit, audis de duobus fratribus, te ab uno diligi, ab alio odio haberi ac vituperari ; si te convenerint, amicos pari modo suscipies? Ille : Nequaquam ; sed animum superabo, ut benefaciam osori meo perinde ac amator. Ait illi abbas Abraham : Atque adeo vivunt affectus, duntaxat autem vincuntur a sanctis.

2. Frater interrogavit abbatem Abrahamum, dicens : Si contigerit me sæpe manducare, quidnam id est? Et respondens senex inquit : Quid loqueris, frater? Tantane comedis? An putas te ad aream venisse?

3. (61) De quodam Scetiotarum dixit abbas Abraham, quod scriba esset, nec pane vesceretur. Accessit frater, orans ut ei exscriberet librum. Senex igitur qui animum contemplationi intentum haberet, descripsit per versus mutilum, nec interrupxit. At frater, accepto libro, cum velle pun- gere, invenit sententias quasdam fuisse omissas. Et ait seni : Abba, omnes non continet versus. Dicit senex : Abi, prius fac quæ scripta sunt, tuncque veni, et scribam tibi quod superest.

De abbate Are.

Venit (62) abbas Abraham ad abbatem Arem ; et ipsis sedentibus accessit frater ad senem, dixitque ei : Doce me, quid facere debeo ut salutem consequar. Respondit illi : Abi, toto isto anno vespere manduca panem cum sale, et veni iterum, tibi loquar. Ille abiit, atque ita fecit. Peracto autem anno, rursus adiit frater abbatem Arem : tuncque opportune aderam abbas Abraham. Igitur dixit iterum fratri senex : Vade, hoc etiam anno jejuna manducans semel per singulos duos dies. Cumque abiisset frater, ita compellavit abbatem Arem abbas Abraham : Cur fratribus cunctis ex jugo levi loqueris, huic vero fratri gravia imponis onera? Respondit senex : Fratres sicut veniunt inquisitum, ita et recedunt : hic vero propter Deum arcedit, ut audiat

⁶¹ Al. μη λ. δτι ἐστὶ. ⁶² Al. inser. ἐν ὁδῷ, καὶ πολλά. ⁶³ Al. εὐρέθη δὲ πάλιν ὁ.

(61) Joannes Geometra, *Parad.* 8.

(62) *Vit. Patr.* xiv, 2.

(63) *Παρά στίχους, παρά λόγους.* Hoc est, prætermisiss quibusdam versibus ac sententiis. Sensu id postulante ; ac juxta Joannis Geometræ versum : "Εργα σοφῶν μοναχῶν γράψας, ἐλάχιστα παρήλαθε. Sic supra, p. 22 : Περὶ τοῦ φωνεούτου ἢ παρὰ μέλος ποιούντος τὸν ἴδιον οἰκέτην. Apud Epiphanium

λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶπας τὸν λόγον τοῦτον ; Καὶ λέγει· Ναί. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ· Ἰδοὺ εἰσέρχῃ εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ εὐρίσκεις εἰς τὸ ψιάθιον σου γυναῖκα, δύνασαι λογιῶσθαι ὅτι οὐκ ἐστὶ γυνή ; λέγει· Οὐ· ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ, μὴ ἀψασθαι αὐτῆς. λέγει οὖν ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ· Ἰδοὺ οὐκ ἀπέκτεινας, ἀλλὰ ζῆ τὸ πάθος, δέδεται δέ. Πάλιν ὡς περιπατεῖς, βλέπεις λίθους καὶ ὄστρακα, μέσον δὲ τούτων χρυσόν, δύναται ἡ διάνοιά σου λογιῶσθαι τοῦτο ὡσπερ ταῦτα ; λέγει· Οὐχί· ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ μὴ λαβεῖν αὐτό. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Ἰδοὺ ζῆ, ἀλλὰ δέδεται. λέγει πάλιν ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ· Ἰδοὺ ἀκούεις περὶ δύο ἀδελφῶν, ὅτι ὁ εἰς ἀγαπᾷ σε, ὁ δὲ ἄλλος μισεῖ σε καὶ κακολογεῖ σε· ἂν ἔλθωσι πρὸς σε, τοὺς δύο ἐξ Ἰσῆς ἔχεις ; λέγει· Οὐχί· ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ, ἀγαθοποιῆσαι τῷ μισοῦντί με ὡς τῷ ἀγαπῶντί με. λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ· Ὡστε οὖν ζῶσι τὰ πάθη, μόνον δὲ δεσμοῦνται ὑπὸ τῶν ἀγίων.

β'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἄβραάμ, λέγων· Ἐάν συμβῆ με πολλὰκις φαγεῖν, τί ἐστὶ ; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπε· Τί λαλεῖς, ἀδελφέ ; τοσαῦτα ἐσθίεις ; ἢ δοκεῖς ὅτι εἰς ἄλωνα ἦλθες ;

γ'. Ἐλεγε περὶ τινος τῶν Σχητιωτῶν ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ, ὅτι γραφεὺς ἦν, καὶ οὐκ ἤσθιεν ἄρτον. Ἥλθεν οὖν ἀδελφὸς παρακαλῶν αὐτὸν γράψαι αὐτῷ βιβλίον. Ὁ οὖν γέρων ἔχων τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν θεωρίαν, ἔγραψε παρὰ στίχους, καὶ οὐκ ἔστιξεν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς λαθῶν καὶ θέλων σιτίζει, εὔρε παρὰ λόγους. Καὶ λέγει τῷ γέροντι· Παρὰ στίχους (63) ἐστὶν, ἀββᾶ. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπαγε, πρῶτον ποιήσον τὰ γεγραμμένα, καὶ τότε ἔρχῃ καὶ γράψω σοι καὶ τὴν λοιπάδα.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἄρη.

Παρέβλεπε ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ τῷ ἀββᾶ Ἄρη· καὶ καθημένων αὐτῶν, ἦλθεν ἀδελφὸς πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰπέ μοι τί ποιήσω ἵνα σωθῶ. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε, ποιήσον τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον, κατ' ὄψιν ἐσθίων ἄρτον καὶ ἄλας, καὶ δεῦρο πάλιν, καὶ λαλῶ σοι. Καὶ ἀπελθὼν ἐποίησεν οὕτως. Πληρωθέντος δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἦλθε πάλιν ὁ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἄρη. Εὐκαίρησε δὲ τότε καὶ ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ ἐκεῖ. Καὶ εἶπε πάλιν ὁ γέρων τῷ ἀδελφῷ· Ὑπαγε, νῆστευσον καὶ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν δύο δύο. Καὶ ὡς ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφὸς, λέγει ὁ ἀββᾶς Ἄβραάμ τῷ ἀββᾶ Ἄρη· Διατί ὅλοις τοῖς ἀδελφοῖς μετὰ ζυγοῦ ἐλαφροῦ λαλεῖς, τῷ δὲ ἀδελφῷ τούτῳ φορτία βαρέα ἐπιτιθεῖς ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οἱ ἀδελφοὶ καθὼς ἔρχονται ζητοῦντες, οὕτως καὶ ὑπάγουσιν·

⁶⁴ Al. add. οὖν τὸ πάθος. ⁶⁵ Al. ἰσου. ⁶⁶ Al. inser.

hæresi 58, n. 2, Παρὰ ἐν μέλῳ γίνεσθαι. *Uno membro mutilari.* Palladius *Lausiacæ* cap. 26, Παρὰ τὴν σὴν μοι ἀνάπαυσιν. *Recuso tuam curationem. Absit ac removeatur a me.* Vel Paschasio interprete, *Refrigeratione tua non egeo.* Nam quod legitur in *Bibliotheca Patrum*, παρὰ τὴν ἐμὴν πρῶτην ἀνάπαυσιν, mutatio est, quæ ex ignoratione sensus particulæ παρὰ originem ducit.

οὗτος δὲ διὰ τὸν Θεὸν ἐρχεται ἀκούσαι λόγον. Ἐργά-
της γὰρ ἐστιν· καὶ εἰ τι δ' ἂν εἴπω αὐτῷ, μετὰ σπου-
δῆς ποιεῖ· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ λαλῶ αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀλωνίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀλώνιος ⁹³. Ἐὰν μὴ εἴπῃ ἐν
τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἄνθρωπος, ὅτι Ἐγὼ μόνος καὶ ὁ
Θεὸς ἐσμέν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐχ ἔξει ἀνάπαυσιν.

β'. Εἶπε πάλιν· Εἰ μὴ τὸ δλον κατέστρεψα, οὐκ
ἂν ἠδυνήθην ἐμαυτὸν οἰκοδομησαί.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἐὰν θέλῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ πρῶτ
ἔως ἐσπέρας, γίνεται εἰς μέτρον βίον.

δ'. Ἡρώτησέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων τὸν ἀββᾶν
Ἀλώνιον, λέγων· Πῶς θέλω κρατεῖν τῆς γλώσσης
μου, ἵνα μὴ λαλῇ ψευδῆ; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς ^β
Ἀλώνιος· Ἐὰν μὴ ψεύδῃ (64), πολλὰς ἀμαρτίας μέλ-
λεις ποιεῖν. Ὁ δὲ εἶπε· Πῶς; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέ-
ρων· Ἴδου δύο ἄνθρωποι ἐπὶ σοῦ φόνον ἐποίησαν, καὶ
ὁ εἰς ἐφυγεν εἰς τὸ κελλῖον σου· καὶ ἰδοὺ ὁ ἄρχων
ζητεῖ αὐτὸν, καὶ ἐρωτᾷ σε λέγων· Ἐπὶ σοῦ φόνος
γένονεν; ἐὰν μὴ ψεύσῃ, παραδίδοις ⁹⁴ τὸν ἄνθρωπον
εἰς θάνατον. Μᾶλλον ἄφες αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
χωρὶς δεσμῶν· αὐτὸς γὰρ οἶδε τὰ πάντα.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀφύ.

Διηγήσαντο περὶ ἐπισκόπου τῆς Ὁξυρύνχου ὀνό-
ματι ἀββᾶ Ἀφύ· ὅτι ὅτε ἦν μοναχὸς, πολλὰς σκλη-
ραγωγίας ἐποίει· ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπίσκοπος, ἠθέλησε
χρησασθαι τῇ αὐτῇ σκληραγωγίᾳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ, ^γ
καὶ οὐκ ἴσχυσε. Καὶ ἔρριψε ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
λέγων· Μὴ ἄρα διὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἀτήληεν ἡ χά-
ρις ⁹⁵ ἀπ' ἐμοῦ; Καὶ ἀπεκαλύφθη αὐτῷ, ὅτι Οὐχί·
ἀλλὰ τότε ἔργμος ἦν, καὶ μὴ ὄντος ἀνθρώπου, ὁ Θεὸς
ἀντελαμβάνετο· νῦν δὲ κόσμος ἐστὶ, καὶ οἱ ἄνθρω-
ποι ἀντελαμβάνονται σου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀπολλώ.

α'. Ἦν τις γέρων εἰς τὰ Κελλία ὀνόματι Ἀπολλῶς·
καὶ εἰ ἤρκετό τις αἰτῶν αὐτὸν εἰς οἰονδήποτε ἔργον,
μετὰ χαρᾶς ἀπήει, λέγων· Μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔχω
σήμερον ἐργάσασθαι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου· οὗτος γὰρ
ἐστιν ὁ μισθὸς αὐτῆς.

β'. Ἐλέγον περὶ τίνος ἀββᾶ Ἀπολλῶ εἰς Σχῆτιν,
ὅτι ποιμὴν ἦν ἀγροικος· καὶ ἰδὼν γυναῖκα ἐν γαστρὶ
ἔχουσαν ἐν τῷ ἀγρῷ, ἐνεργηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου ^δ
εἶπε· Θέλω ἰδεῖν πῶς τὸ βρέφος κείται ἐν τῇ κοιλίᾳ
αὐτῆς· καὶ ἀναβρῆξας αὐτήν, εἶδε τὸ βρέφος. Καὶ
εὐθέως ἐπάταξεν αὐτὸν ἡ καρδία αὐτοῦ· καὶ κατα-
νυγεῖς, ἦλθεν εἰς Σχῆτιν, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Πατρά-
σιν ὃ ἐποίησεν. Ἦκουσε δὲ αὐτῶν ψαλλόντων· Αἱ
ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα
εἶη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστεύει, ὀγδοήκοντα· καὶ τὸ

⁹³ Αἱ. Ἀλωνᾶς. ⁹⁴ Αἱ. παραδίδως. ⁹⁵ Αἱ. inser. σου. ⁹⁶ Psal. LXXIX, 40.

(64) Ἐὰν μὴ ψεύδῃ, etc. Colhertinus liber longe
aliam exhibet responsonem, hoc pacto: Ἔστω ὁ
νοῦς σου πάντοτε προσηλωμένος εἰς τὸν φόβον τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἀδιαιρέτως μνημόνευε τοῦ θανάτου, καὶ οὐ
μὴ ψεύσεσθαι ποτε. *Sit mens tua semper timori Dei affixa
ei. assidue memento mortis, nec mentieris unquam.*

A sermonem. Bonus enim est operarius; quidquid eum
monuero, exsequitur studiose. Propterea ego quo-
que profero ipsi sermonem Dei.

De abbate Alonio.

1. (65) Dixit abbas Alonius: Nisi homo dixerit in
corde suo: Ego solus et Deus sumus in mundo,
requiem non obtinebit.

2. Dixit iterum: Nisi totum destruissem, non
potuissem meipsum ædificare atque construere.

3. (66) Iterum: Homo si voluerit, a mane ad ve-
esperam, ad mensuram divinam perveniet.

4. (67) Interrogavit aliquando abbas Agatho abba-
tem Alonium, dicens: Quo modo potero tenere lin-
guam meam, ut non loquatur mendacia? Et ait illi
abbas Alonius: Nisi mentitus fueris, multa peccata
commissurus es. Ille: Quo pacto? Respondit senex:
Ecce duo viri coram te homicidium perpetrarunt,
alterque eorum aufugit in cellam tuam; adest ma-
gistratus, quærit eum, ac te interrogat his verbis:
Num in conspectu tuo cædes contigit? Nisi mentia-
ris, hominem tradis ad mortem. Præstat ut illum
dimittas coram Deo, absque vinculis. Cuncta enim
Deus novit.

De abbate Apphy.

(68) Narraverunt de episcopo Oxyrynchi, qui vo-
cabatur abbas Apphy, quod quando erat monachus,
duriori vita plurimum macerabat se; cum vero
episcopus factus est, voluit etiam in sæculo, idem
vivendi genus sectari, nec valuit. Itaque prostravit
se coram Deo, dicens: Num ob episcopatum gratia
recessit a me? Et in revelatione dictum est ei: Non
recessit; sed tunc solitudo erat, cumque deesset
homo, Deus ferebat opem; nunc vero mundus ad-
est, et homines opitulantur tibi.

De abbate Apollo.

1. (69) Erat senex in Cellis, nomine Apollo; et si
quis veniret, ac peteret eum ad quodlibet opus, cum
lætitia proficiscebatur, dicens: Cum Christo hodie
operatus sum pro anima mea. Hæc enim est animæ
merces.

2. Dicebant de quodam abbate Apollo in Sceti,
quod fuit pastor agrestis ac ferus; et visa ruri mu-
liere gravida, a diabolo excitatus: Cernere volo,
inquit, quo modo infans situs sit in ventre matris;
eaque disrupta vidit infantem. Illico autem pulsavit
eum cor; et compunctione ductus, venit Scetim,
nuntiavitque Patribus quid fecisset. Audivit porro
eos psallentes: *Dies annorum nostrorum in ipsis
septuaginta anni; si autem in potentatibus, octo-
ginta: et amplius eorum, labor et dolor* ⁹⁶. Dixitque

(65) *Vit. Patr.* xi, 5.

(66) *Vit. Patr.* xi, 6.

(67) *Doroth. Doctr.* 9.

(68) *Vit. Patr.* xv, 13.

(69) *Vit. Patr.* xvii, 3.

illis : Natus sum annos quadraginta, neque vel unam *precem* ad Deum fudi ; nunc vero si alios quadraginta annos vixero, non cessabo orare Deum, ut mihi condonet delicta mea. Non enim opus manuum faciebat, sed orabat semper, hunc in modum : Peccavi ut homo, ut Deus esto propitius. Atque eam orationem noctu dieque meditabatur. Cæterum frater manebat cum eo ; audivitque hæc illius verba : Molestus tibi fui, Domine, dimitte mihi, ut parum quietis capiam. Et plenam accepit securitatem, quod ei ignovisset Deus cuncta peccata, etiam illud mulieris ; at de puero certior factus non est. Dixit tamen ei senem aliquis : Etiam scelus in puerulo perpetratum condonavit tibi Deus ; sed te in dolore ac labore relinquit, quia conducit animæ tuæ.

3. Idem dixit de susceptione fratrum : Venientes fratres adorare oportet. Nam non ens, sed Deum adoramus. Vidisti enim, inquit, fratrem tuum, vidisti Dominum Deum tuum. Et hoc, addidit, accepimus ab Abrahamo ⁹⁷. Cumque susceperitis, ad quietem capiendam cogite. Id namque nos docuit Lot, quando angelis vim intulit ⁹⁸.

De abbate Andrea.

Dixit abbas Andreas : Tria hæc monachum decet : secessus a patria, paupertas, et in tolerantia silentium.

De abbate Aio.

Referebant de quodam sene Thebaidis, abbate Antiano, quod dum esset juvenis multa bonæ conversationis opera fecerat, in senectute vero, incurrerat in morbum et cæcitate ; fratres autem quod ægrotaret, magnam de eo curam gerebant, cibumque in os ejus immittebant. Qua de re interrogaverunt abbatem Aio, quidnam eveniret ex hac multa sollicitudine. Ac respondit : Dico vobis : Si cor ejus desideraverit et condescenderit libenter, cum comederit unam palmulam, Deus tollit eam e labore ejus ; quod si non acquieverit, sed sumpserit invitus, salvum laborem illi servabit Deus, quia nolens cogitur : fratres vero mercedem consequentur.

De abbate Ammonatha.

Advenit aliquando Pelusium præses, voluitque a monachis exigere capitalem pensionem, sicut a sæcularibus. Itaque cuncti fratres apud abbatem Ammonatham eam ob rem convenerunt ; decreverunt autem ut quidam Patrum adirent imperatorem. Dicit eis abbas Ammonathas : Non opus est ejusmodi fatigatione ; sed potius quieti manete in cellis vestris, ac jejunate duas hebdomadas, ego solus per Christi gratiam perficiam negotium. Reversi igitur sunt fratres in cellas suas : senex pariter in cella

⁹⁷ Gen. xviii, 2. ⁹⁸ Gen. xix, 3. ⁹⁹ Al. ἀπελθεῖν.

(70) Ἡμαρτον ὡς ἄνθρωπος, ὡς Θεὸς Ἰλασθητι. In oratione Chrysostomica t. VI Savil. p. 1007, l.

πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς : Εἰμι τεσσαράκοντα ἐτῶν, μίαν εὐχὴν μὴ ποιήσας : καὶ νῦν ἐὰν ζήσω ἄλλα τεσσαράκοντα ἔτη, οὐ παύομαι εὐχόμενος τῷ Θεῷ, ἵνα συγχωρήσῃ μοι τὰς ἁμαρτίας μου. Οὐδὲ γὰρ ἐργόχειρον ἐποίει, ἀλλὰ πάντοτε ῥύχετο, λέγων : Ἡμαρτον ὡς ἄνθρωπος, ὡς Θεὸς Ἰλάσθητι (70). Καὶ γέγονεν αὐτῷ ἡ εὐχὴ αὕτη. εἰς μελέτην νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἦν δὲ ἀδελφὸς μένων μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντος : Ὁ ἄγγελός σοι, Κύριε, ἄφες μοι, ἵνα ἀναπαύσωμαι μικρόν. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ πληροφορία, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς γυναίκος : εἰς δὲ τὸ παιδίον οὐκ ἐπληροφόρηθη. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τις τῶν γέροντων, ὅτι καὶ τὸ τοῦ παιδίου συνεχώρησέ σοι ὁ Θεός : ἀλλὰ ἀψίει σε ἐν τῷ πόνῳ, ὅτι συμφέρει τῇ ψυχῇ σου.

γ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν περὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀδελφῶν, ὅτι Δεῖ ἐρχομένους τοὺς ἀδελφούς προσκυνεῖν : οὐ γὰρ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν προσκυνούμεν. Εἶδες γὰρ, φησὶ, τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου : καὶ τοῦτο, φησὶ, παρὰ τοῦ Ἀβραάμ παρελήφαμεν. Καὶ ὅτε δέχεσθε, πρὸς ἀνάπαυσιν παραβιάζεσθε : καὶ τοῦτο γὰρ παρὰ τοῦ Λὼτ μεμαθήκαμεν παραδιασαμένου τοὺς ἀγγέλους.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀνδρέου.

Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀνδρέας : Πρέπει τῷ μοναχῷ τὰ τρία ταῦτα : ἡ ξενιτεία, ἡ πτωχεία, καὶ ἡ σιωπὴ ἐν ὑπομονῇ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀϊῶ.

Ἐλεγεν περὶ τινος γέροντος εἰς τὴν Θηβαίδα ἀββᾶ Ἀντιανοῦ, ὅτι πολλὰς πολιτείας ἐποίησεν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ γῆρας αὐτοῦ ἠσθένησε, καὶ ἐτυφλώθη, καὶ πολλὴν παράκλησιν οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν ἐποίουν, καὶ ἔβαλον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ : καὶ ἠρώτησαν τὸν ἀββᾶν Ἀϊῶ περὶ τούτου : Τί γίνεται διὰ τὴν πολλὴν παράκλησιν ταύτην ; Καὶ λέγει αὐτοῖς : Λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν ἡ καρδία αὐτοῦ θέλῃ, καὶ συγκαταβαίῃ ἡδέως, ἐὰν φάγῃ ἕν φοίνικιν, ὁ Θεὸς ἀφρεῖ αὐτὸ ἐκ τοῦ κόπου αὐτοῦ : ἐὰν δὲ μὴ συγκαταβαίῃ, ἀλλὰ μὴ θέλων λαμβάνῃ, ὁ Θεὸς τηρεῖ τὸν κόπον αὐτοῦ ὥσον, ὅτι μὴ θέλων βιάζεται : κάκεῖνοι τὸν μισθὸν ἔχουσιν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωναθᾶ.

Ἦλθέ ποτὲ τις ἄρχων εἰς τὸ Πηλούσιον, καὶ ἠθέλεν ἀπαιτῆσαι ἐπικεφάλαια τοὺς μοναχοὺς, καθάπερ καὶ τοὺς κοσμικοὺς. Καὶ συνήχθησαν ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀμμωναθᾶν περὶ τούτου, καὶ ἐψήφισαντὸ τινὰς τῶν Πατέρων ἀνελεῖν ⁹⁹ πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ἀμμωναθᾶς : Οὐ χρεῖα τοῦ σκυλοῦ τούτου : ἀλλὰ μάλλον ἠσυχάσατε εἰς τὰ κελία ὑμῶν, καὶ νηστεύσατε δύο ἑβδομάδας, καὶ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐγὼ μόνος ποιῶ τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἀπῆλθον οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὰ κελία ἑαυτῶν :

xiii, 24, ὡς ἄνθρωπος ἡμαρτον, ὡς Θεὸς συγχωρήσων.

καὶ ὁ γέρον ἡσύχασεν εἰς τὸ ἴδιον κελλίον. Ὡς οὖν ἀπληρώθησαν δεκατεσσαρὶς ἡμέραι, ἐλυπήθησαν οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τοῦ γέροντος, ὅτι οὐκ εἶδον αὐτὸν πώποτε κινήθοντα, καὶ ἔλεγον· Κατήγγησεν ὁ γέρον τὸ πρῶμα ἡμῶν. Τῇ δὲ πεντεκαδεκάτῃ ἡμέρᾳ συνήχθησαν οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τὰς συνταγὰς· καὶ ὁ γέρον ἦλθε πρὸς αὐτοὺς ἔχων τὴν Σάκραν (71) ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐσφραγισμένην. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ ἐξίστησαν, λέγοντες· Πότε ταύτην ἤνεγκας, ἀδελφ; Καὶ λέγει ὁ γέρον· Πιστεύσατέ μοι, ἀδελφοί, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἔγραψα τὴν Σάκραν ταύτην· καὶ ἔλθων εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπέγραψα αὐτὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων· καὶ οὕτως ἦλθον πρὸς ὑμᾶς. Ἀκούσαντες δὲ ἐφοβήθησαν, καὶ ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν· καὶ ἠνύστη αὐτὸν ἐπὶ πρῶμα, καὶ οὐκ ἠνώχλησεν αὐτοὺς ὁ ἄρχων.

Ἀρχὴ τοῦ Β στοιχείου.

Περὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἐλεγέ τις τῶν γερόντων, ὅτι ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν κωνοβίᾳ παραβαλῶν, μετὰ τὴν πρέπουσαν διδασκαλίαν λέγει τῷ ἡγουμένῳ· Ἔχεις ἀδελφὸν ὧδε ἔχοντα ὑπακοήν; Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Πάντες δοῦλοι σοῦ εἰσι, καὶ σπουδάζουσι σωθῆναι, δέσποτα. Πάλιν λέγει αὐτῷ· Ἔχεις ἐν ἀληθείᾳ τινὰ ἔχοντα ὑπακοήν; Ὁ δὲ ἔμεικεν αὐτῷ ἕνα ἀδελφόν· καὶ ἔχρησάτο αὐτὸν εἰς τὸ ἔριστον ὑπηρέτην ὁ ἅγιος Βασίλειος. Μετὰ δὲ ἐπὶ γεύσασθαι, ἔδωκεν αὐτῷ νίψασθαι· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Βασίλειος· Δεῦρο, κἀγὼ δώσω σοι νίψασθαι. Ὁ δὲ καταδέξατο αὐτοῦ ἐπιχέοντος τὸ ὕδωρ. Καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Ὅταν εἰσέρχωμαι εἰς τὸ ἱερατεῖον, δέωρο ἵνα ποιήσω σε διάκονον. Καὶ τούτου γενομένου, ἐποίησεν αὐτὸν πρεσβύτερον· καὶ ἔλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον, διὰ τὴν ὑπακοήν αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Βησαρίωνος ὁ.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀδελφὸς Δουλάς ὁ μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ Βησαρίωνος, ὅτι Ὀδευόντων ἡμῶν ποτε εἰς ἔχθραν τῆς θαλάσσης, ἐδίψησα, καὶ εἶπον τῷ ἀδελφῷ Βησαρίωνι· Ἀδελφ, διψῶ πάνυ. Καὶ ποιήσας εὐχὴν ὁ γέρον, λέγει μοι· Ἦε ἐκ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἔπιον. Ἐγὼ δὲ ἠνέκρα αἰς τὸ ἀγγεῖον, μήποτε παρ' ἐκεῖ (72) διψήσω. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρον,

Ἄ. αὐτοῦς. Ἄ. αὐτῷ. Ἄ. ὑπηρετεῖν. Ἄ. Βησαρίωνος et Βησαρίωνος.

(71) Τὴν Σάκραν. Ὀabitur, spero, mihi hæc venia, ut in nomine noto, vice annotationis proferam titulum Saeræ Marciani imperatoris, prout habetur codice regio 1026. Ubi ergo in concilio Chalcedonensi parte 1, cap. 37, legitur, Νικηταί, Οὐαλεντιανῶς, καὶ Μαρκιανῶς, Ἐνδοξοί, τροπαιοῦχοι, ἀεισέβαστοι Ἀνατολίη, memoratus liber ostendit : Ἰσον Σάκρας ἀποσταλείσης παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλογρησίου βασιλέως Μαρκιανῶ, πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, περὶ τοῦ συναλθεῖν πάντας εἰς τὴν Νικαίαν. Οἱ νικηταὶ Οὐαλ. κ. Μ. ε. τ. ἄ. Διον. καὶ ὡσαύτως Ἀνατολίη καὶ λοιποὶς ἐν πᾶσι.

(72) Παρ' ἐκεῖ. Vel παρὰ. Iterum, ultra, inde, ulteriores loco. Adverbium quod rarius in usu reperitur. Utitur eo, præter Allatianum anonymum libro De locis Hierosolymitanis, auctor Chronici Alexan-

A sua quietem egit. Postquam ergo pertransierunt dies quatuordecim, indignati sunt fratres adversus senem, quod non viderint illum ullatenus moventem se; ac dixerunt : Irritum fecit senex negotium nostrum. Quinta decima vero die congregati sunt, quemadmodum decididerant; venitque ad eos senex cum Sacra ab imperatore obsignata. Quod intuii fratres, obstupuerunt, dixeruntque : Quando cam attulisti, abba? Ait senex : Mihi credite, fratres; hac nocte ad imperatorem abii, et hanc Sacram exaravit; tum pergens Alexandriam, curavi subscribi eam per magistratus; atque ita veni ad vos. Quo illi audito, timore correpti sunt; et inclinaverunt se coram eo, confectumque fuit eorum negotium, nec illos amplius molestia affecit præses.

Principium litteræ B.

De magno Basilio.

(73) Commemoravit senem nonnullus, quod sanctus Basilius cum ad cœnobium venisset, post convenientem doctrinam, dixerit præposito : Habesne hic fratrem qui obedientiæ virtute ornatus sit? Respondit hegemenus : Domine, omnes servi tui sunt, et ad salutem consequendam aspirant. Iterum dixit ei : In veritate, estne tibi aliquis obedientia præditus? At ille adduxit ei unum ex fratribus. Ususque est eo sanctus Basilius ministro inter prandendum. Postquam autem comedisset, dedit ei frater aquam ad lavandum; tum dixit sanctus Basilius : Veni, ego quoque dabo tibi aquam ablucendis manibus. Is vero passus est sibi ab ipso infundi aquam. Ait illi : Cum ingressus fuero in sacrarium, accede, ut te faciam diaconum. Quo peracto, in presbyterum etiam ordinavit; assumpsitque secum in episcopo, propter singularem ipsius obedientiam.

De abbate Besarione.

1. (74) Retulit abbas Dulas discipulus abbatis Besarionis : Aliquando iter agentibus nobis ad litus maris, in sitim incidit; et dixi abbati Besarioni : Abba, admodum sitio. Tunc oratione ad Deum fusa, ait mihi senex : Bibe e mari. Edulcata autem est aqua et bibi. Porro ego aliam haustiam infudi in vas, si forte sitirem adhuc in itinere.

D drini p. 904. Ἐξῆλθον δὲ καὶ οἱ Ἀρμένιοι τὸ τεῖχος Βλαχερνῶν, καὶ ἔβαλον πῦρ εἰς τὸν ἔμβολον τὸν παρ' ἐκεῖ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Sic Latini dixerunt inante aut in ante et inante, teste cum aliis Commodiano instructione 46 :

Mens bonis invigilet : cave ut haud delinquas inante. Id est posthac, non autem ut antea ex errore docti editoris ac interpretis. Apud August. serm. 231 De tempore, et Cæsarium homil. 5, earum quas Stephanus Baluzius clarissimi vir nominis evulgavit; Pauperi eleemosynam petenti dicunt : Vade, vade in ante, et dabit, vel det tibi Deus, etc. Capitulorum Caroli

(73) Dorotheus Doctrina 1.

(74) Vit. Patr. II, 1.

Quod intuitus senex, dicit mihi : Quare hausisti? Responsum do : Ignosce mihi; ne forte postea sitiam. Tunc senex : Deus hic, et ubique Deus.

2. (75) Alio tempore cum necessitas ingruisset, precatus est, ac fluvium Chrysooram pedibus pertransiit, atque ultra progressus est. Ego autem admirans, inclinavi me ante eum et dixi : Quomodo sentiebas pedes tuos, dum ambulares in aqua? Respondit senex : Usque ad talos sentiebam aquam; reliquum vero, solidum erat.

3. (76) Alia iterum vice, euntibus nobis ad quemdam senem, venit sol ad occasum. Precatusque senex dixit : Obsecro te, Domine, stet sol, donec pervenerim ad servum tuum. Atque ita factum est.

4. (77) Alias iterum veni in cellam ejus, et reperi eum stantem in oratione, manusque habebat in caelum extensas; id autem facere perseveravit per quatuordecim dies. Post quos vocavit me, ac dixit : Sequere me. Egressi itaque perreximus ad eremum. Ego vero sitiens, dixi : Abba, sitio. Tum senex accepta melote mea abscessit quasi jactum lapidis; atque oratione peracta, retulit meloten plenam aqua. (78) Caeterum incedendo venimus ad quamdam speluncam : quam ingressi, invenimus fratrem sedentem, qui plectam faciebat, nec ad nos intendebat oculos, nec salutabat, omninoque nolebat nobiscum sermonem habere. Ait mihi senex : Abeamus hinc; forsitan non placet neque est revelatum seni ut loquatur nobiscum. Itaque profecti sumus versus civitatem Lyco, quousque venimus ad abbatem Joannem. Hunc postquam salutassemus, fecimus orationem. Deinde sederunt, ut loquerentur de visione quam conspexerat. Et dixit abbas Besario : Emissum est edictum, ut templa destruantur. Atque ita evenit, destructa sunt. Cum autem revertere mur, venimus iterum ad speluncam, in qua fratrem videramus. Dixit mihi senex : Ingrediamur ad eum; si forte Deus inspiraverit ei ut nobis loquatur. Uique intravimus, in-

A λέγει μοι· Διατί ήνηλθης; Λέγω αὐτῷ· Συγχώρησάν μοι, μήποτε παρ' ἐκεῖ διψήσω. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ὁ Θεὸς ὧδε, καὶ πάντη Θεός.

β. Ἄλλοτε χρείας αὐτῷ γενομένης, ἐποίησεν εὐχήν, καὶ διέβη τὸν Χρυσοράν ποταμὸν πεζῇ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. Ἐγὼ δὲ θαυμάσας, μετενόησα αὐτῷ, λέγων· Πῶς ήσθάνου τοὺς πόδας σου ἐν τῷ περιπατεῖν σε εἰς τὸ ὕδωρ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ἐως τῶν ἀστραγάλων ήσθανόμην τοῦ ὕδατος· τὸ δὲ λοιπὸν ήν στερεόν.

γ. Ἄλλοτε πάλιν ὑπαγόντων ἡμῶν πρὸς τινα ἡγεροντα, ήλθεν ὁ ήλιος εἰς τὸ δύναϊ. Καὶ εὐξάμενος ὁ γέρον εἶπε· Δέομαι σου, Κύριε, στήτω ὁ ήλιος, ἕως οὗ φθάσω εἰς τὸν δοῦλόν σου. Καὶ ἐγένετο οὕτως.

δ. Ἄλλοτε πάλιν ήλθον (79) εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ B καὶ εὔρον αὐτὸν ἐστηκότα εἰς εὐχήν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκτεταμέναι εἰς τὸν οὐρανόν· ἔμεινε δὲ ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας τοῦτο ποιῶν. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐφώνησέ με, καὶ εἶπέ μοι· Ἀκολουθεῖ μοι. Καὶ ἐξεληθόντες ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ διψήσας, εἶπον· Ἀββᾶ, διψῶ. Καὶ λαβὼν ὁ γέρον τὸ μηλωτάριον μου ἀπῆλθεν ὡσεὶ λίθου βολήν· καὶ ποιήσας εὐχήν ήνεγκέ μοι αὐτὸ μεστὸν ὕδατος. Περιπατοῦντες δὲ ήλθομεν κατὰ τινας σπηλαίου· καὶ εἰσελθόντες εὐρομέν τινα ἀδελφὸν καθεζόμενον καὶ ἐργαζόμενον σειρᾶν, καὶ μὴ ἀνανεύοντα πρὸς ἡμᾶς, μήτε ἀσπασζόμενον, μήτε ὄλους θέλοντα συνάραϊ λόγον μεθ' ἡμῶν. Καὶ λέγει μοι ὁ γέρον· Ἀγώμεν ἐντευθεῖν· τάχα οὐ πληροφορεῖται ὁ γέρον λαλήσαι ἡμῖν. Καὶ ὠδεύσαμεν εἰς τὴν Λυκῶ, ἕως ήλθομεν εἰς τὸν ἀββᾶν C Ἰωάννην. Καὶ ἀσπασάμενοι αὐτὸν ἐποίησαμεν εὐχήν. Εἶτα ἐκάθισαν λαλεῖν περὶ τῆς θεωρίας ἧς εἶδον. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Βησαρίων, ὅτι ἀπόφασις ἐξήλθεν ἵνα καθαιρεθῶσι τὰ ἱερά. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν ἡμᾶς, ήλθομεν πάλιν κατὰ τοῦ σπηλαίου ὅπου εἶδομεν τὸν ἀδελφόν. Καὶ λέγει μοι ὁ γέρον· Εἰσελθόμεν πρὸς αὐτὸν, μήπως ὁ Θεὸς ἐπιηροφόρησεν αὐτὸν λαλήσαι ἡμῖν. Καὶ ὡς εἰσῆλθομεν, εὐρομεν αὐτὸν τελειωθέντα. Καὶ λέ-

* Al. ἄλλον. * Al. ἐξεληθόντες δὲ ἐκεῖθεν. † Al. παραβαλεῖν τῷ ἀββᾶ Ἰωάννην.

Caroli Calvi tit. 12, n. 6 : Quicumque ab hinc in ante latronem receperit. De inantea quaerat studiosus lector in Spelmanni Glossario. Ita quod ex nunc in antea quinq̄ue canonici ibi erunt. Spicileg. D Acher., XII, p. 522, 523. Vide Cassianum Collat. vi, 14; xx, 8.

(75) Vit. Patr. II, 2.

(76) Vit. Patr. II, 3.

(77) Vit. Patr. XII, 3.

(78) Vit. Patr. III, 1.

(79) Ἄλλοτε πάλιν ήλθον. Ex optimis membranis bibliothecae Colbertinae : Δηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Δουλάς ὁ μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Βησαρίωνος, λέγων, ὅτι Ἡλθὼν ποτε εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ μου, καὶ εὔρον αὐτὸν ἐστῶτα εἰς προσευχήν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκτεταμέναι εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐμεινε δὲ τοῦτο ποιῶν ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐφώνησέ μοι, καὶ εἶπέ μοι· Ἀκολουθεῖ μοι. Καὶ ἐξεληθόντες ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ διψήσας, εἶπον αὐτῷ· Ἀββᾶ, διψῶ. Λαβὼν δὲ τὸ μηλωτάριον αὐτοῦ ὁ γέρον, ἐπορεύθη ἀπ' ἐμοῦ ὡσεὶ λίθου βουλήν· καὶ ποιήσας εὐχήν, ήνεγκέν μοι αὐτὸ μεστὸν ὕδατος. Καὶ ὠδεύσαμεν εἰς τὴν Λυκῶ, ἕως οὗ ἐφθάσαμεν πρὸς

τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην. Καὶ ἀσπασάμενοι αὐτὸν, ἐποίησαμεν εὐχήν, καὶ ἐκάθισαμεν ὁμιλεῖν περὶ τῆς θεωρίας ἧς εἶδον. Εἶπεν δὲ ὁ ἀββᾶς Βησαρίων, ὅτι ἐξήλθεν ἀπόφασις ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα καθαιρεθῶσιν τὰ ἱερά τῶν εἰδώλων. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Hoc est, ut Latine reddidit Pelagius : Narravit abbas Dulas, qui fuit discipulus abbatis Besarionis, dicens : Veni aliquando in cellam abbatis mei, et inveni eum stantem ad orationem; et manus ejus erant extense in caelum. Permansit autem hoc faciens jugiter per quatuordecim dies. Et post haec vocavit me, et dixit : Sequere me. Et exeuntes perreximus in eremum. Et cum sitirem, dixi ei : Abba, sitio. Ille autem melotem tollens discissit a me, quantum jactus est lapidis : et facta oratione attulit eam plenam aqua. Et abivimus in civitatem Lyco, et venimus ad abbatem Joannem. Et salutantes eum, fecimus orationem. Deinde sedentes ceperunt loqui de visione quam viderat (ita recte vetus editio). Dixit abbas Besarion : quia exiit praecceptum a Domino, ut destruantur templa. Et factum est sic; et destructa sunt.

γει μοι ὁ γέρον· Δεῦρο, ἀδελφὲ, συστείλωμεν τὸ σῶμα αὐτοῦ· εἰς γὰρ τοῦτο ἔπεμψεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὧδε. Συστελλόντων δὲ ἡμῶν εἰς τὸ θάψαι αὐτὸν, εὐρομεν ὅτι γυνὴ ἦν τῇ φύσει. Καὶ ἐθαύμασεν ὁ γέρον, καὶ εἶπεν· Ἴδε πῶς καὶ γυναῖκες καταπαλαίουσι τὸν Σατανᾶν, καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀσχημονοῦμεν. Καὶ δοξάζαντες τὸν Θεὸν τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν, ἀνεχωρήσαμεν ἐκείθεν.

ε'. Ἦλθέ τις ποτε δαιμονιζόμενος εἰς τὴν Σκῆτιν, καὶ ἐγένετο εὐχὴ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ οὐκ ἐξήρχετο ὁ δαίμων· ἦν γὰρ σκληρός. Καὶ λέγουσιν οἱ κληρικοί· Τί ἔχομεν ποιῆσαι τῷ δαίμονι τούτῳ; ὠδαίς δύνανται αὐτὸν ἐκβαλεῖν, εἰ μὴ ὁ ἀββᾶς Βισαρίων· καὶ ἐὰν αὐτὸν παρακαλέσωμεν, οὐδὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐρχεται. Τοῦτο οὖν ποιήσωμεν· ἰδοὺ ἐρχεται πρῶτ' ἄπαντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ποιήσωμεν τὸν πάσχοντα καθευδῆσαι⁹ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ ὅτε εἰσέρχεται, στῶμεν εἰς εὐχὴν, καὶ εἰπωμεν αὐτῷ· Ἐξύπνησον καὶ τὸν ἀδελφόν, ἀββᾶ. Ἐποίησαν δὲ οὕτως, καὶ ἐλθόντος τοῦ γέροντος πρῶτ', ἐστάθησαν εἰς εὐχὴν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐξύπνησον καὶ τὸν ἀδελφόν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρον· Ἀνάστα, ἔξελθε ἔξω. Καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ὁ δαίμων, καὶ ἰάθη ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

ς'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Βισαρίων, ὅτι Τεσσαράκοντα νυχθήμερα ἔμεινα μέσον βράμνων, στήκων, μὴ κοιμώμενος.

ζ'. Ἀδελφός τις ἀμαρτήσας ἐχωρίζετο ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἐκ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἀββᾶς Βισαρίων ἀναστὰς συνεξῆλθεν αὐτῷ, λέγων, ὅτι Κἀγὼ ἀμαρτωλός εἰμι.

η'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Βισαρίων εἶπεν, ὅτι Τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ ἔθηκα ἑαυτὸν ἐπιπλευρὸν¹⁰, ἀλλὰ καθήμενος ἢ στήκων ἐκοιμώμην.

θ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν· Ὅταν ἐν εἰρήνῃ τυγχάνῃς καὶ οὐ πολεμῆσαι, τότε μᾶλλον ταπεινοῦ, μήπως χαρᾶς ἀλλοτρίας ἐπισειθούσης καυχῆσώμεθα, καὶ παραδοθῶμεν εἰς πόλεμον. Πολλάκις γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν οὐ συγχωρεῖ ἡμᾶς παραδοθῆναι¹¹, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα.

ι'. Ἀδελφός συνοικῶν ἀδελφοῖς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Βισαρίωνα· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Σιώπη, καὶ μὴ μετρήσῃς ἑαυτόν.

ια'. Ὁ ἀββᾶς Βισαρίων ἀποθνῆσκων ἔλεγεν, ὅτι Δ θφείλει εἶναι ὁ μοναχός, ὡς τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφίμ, ὅλος ὀφθαλμός.

ιβ'. Διηγῆσαντο οἱ μαθηταὶ τοῦ ἀββᾶ Βισαρίωνος, τὸν βίον αὐτοῦ οὕτως γεγενῆσθαι, ὡς ἐν τῶν ἀερίων πτηνῶν ἢ νηκτῶν ἢ χερσαίων ζώων, ἀταράχως καὶ ἀμερίμνως πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον διατέλεσαν¹². Οὐ γὰρ φροντίσκου παρ' αὐτοῦ ἐμελετᾶτο,

⁹ Al. add. περὶ τούτου. ¹⁰ Al. καθίσαι.

¹¹ Al. διατελέσας εἰ διατελέσαι.

(80) Vit. Patr. II, 4.

(81-82) Vit. Patr. VII, 4

(83) Vit. Patr. IX, 2.

A venimus eum morte consummatum. Ait mihi senex : Veni, frater, componamus corpus ejus. Ad hoc enim misit nos Deus huc. Cum ergo componeremus ad sepulturam, invenimus mulierem esse. Tum admiratus senex, in hæc prorupit verba : Ecce quomodo etiam feminæ superant dæmones, nos vero in urbibus indecore agimus. Atque glorificato Deo, qui protector est diligentium se, inde recessimus.

5. (80) Scetim venit aliquando dæmoniacus, et pro eo facta est oratio in ecclesia; verum dæmon non egrediebatur; erat enim sævus. Aiunt clerici : Quid habemus facere adversus hunc dæmonem? Nemo potest eum ejicere, nisi abbas Besario; sed si eum rogaverimus, neque in ecclesiam venturus est. Hoc ergo faciamus : ecce venit mane ad ecclesiam anto omnes; ponamus hunc dæmonium patientem in loco ipsius, quasi dormientem; et cum ingredietur, stemus ad orationem, ac dicamus ei : Excita fratrem, abba. Atque ita fecerunt. Accedente senes mane, steterunt ad orationem, et aiunt ei : Excita fratrem. Tum dixit ei senex : Surge, egredere foras. Staturque exiit ab eo dæmon, et sanatus est ex illa hora.

6. (81-82) Dixit abbas Besario : Quadraginta dies ac noctes mansi inter spinas, stans, nec dormiens.

7. (83) Quidam frater qui peccaverat, segregatus per presbyterum expellebatur ab ecclesia. Abbas autem Besario surgens, egressus est cum eo, his prolatis verbis : Ego quoque peccator sum.

8. Idem abbas Besario dixit : Per annos quadraginta non recubui super latus, sed aut sedens aut stans dormiebam.

9. Is ipse monuit : Quando in pace degis, neque impugnaris, tunc magis humilem te præbe; ne forte gaudio extraneo irrepente gloriemur, tradamurque ad certamen. Nam Deus sæpe non permittit, propter infirmitates nostras, ut bello ac tentationi tradamur, ne pereamus.

10. (84) Frater commorans cum fratribus interrogavit abbatem Besarionem, quid sibi opus facto esset. Respondit senex : Tace, nec te cum aliis metiaris.

11. (85) Abbas Besario, moriens dicebat : Debet monachus, instar cherubimorum et seraphinorum, totus esse oculus.

12. Narraverunt abbatis Besarionis discipuli, ita fuisse vitam illius, quemadmodum alicujus aeris avis, aut piscis, aut terrestris animalis; omne enim vitæ suæ tempus absque molestia et curis peregisse. Nam nec domus cura per eum agitaba-

(84) App. p. 1005, n. 52.

(85) Vit. Patr. XI, 7.

tar, nec locorum desiderium visum est tenere animum ipsius, non satietas deliciarum, non possessio domiciliorum, non librorum circumlationes; sed totus omnino a corporis affectibus liber apparebat, aleas se spe futurorum, ac fidei munimento firmus, patienter velut captivus agebat huc illucque, in frigore ac nuditate perseverans, et solis ardore exustus, sub dio semper; in præcipitiis solitudinem se tanquam erronem defigens, et sponte passus sæpenumero se in lata ac inhabitata arenæ regione velut in pelago ferri. Quod si contigisset ut ad loca mitiora veniret, in quibus communem consiliumque vitam ducunt monachi, extra portas sedens plorabat, et velut naufragus in terram projectus lamentabatur. Postea, si quis fratrum egressus invenisset eum tanquam mendicam sedentem, velut unum sæculi pauperem, et appropinquans, dixisset ex misericordia: Homo, quid ploras? si alicujus rei necessariæ egēs, quantum poterimus accipies; tantum introi, nobiscum mensam habe communem, refice te: tunc ille respondebat, non posse se sub tecto manere, donec invenisset domus suæ res, aïens a se variis modis multas amissas fuisse opes. Etenim in piratas incidit, naufragium passus sum; a splendore generis mei decidi, ignobilis factus qui inter nobiles censebar. Frater vero si ad id sermonis lamentatus, ingrediens, sumptum frustum panis tradidisset, dicens: Accipe, pater: cætera tibi Deus, quemadmodum ais, tribuet, patriam, genus, divitias quas locutus es; is magis adhuc lugens, ingenti edito fremitu, adjiciebat hæc verba: Non habeo dicere an potero invenire quæ amissa quæro bona, sed adhuc majoribus afficiar malis, pericula quotidiana subiens usque ad mortem, nec habens remissionem ab immensis meis calamitatibus. Oportet enim me continuo oberrau-

De abbate Benjamin.

4. Dixit abbas Benjamin: Quando post messem Scetim descendimus, attulerunt nobis ex Alexandria oblationem, singulis vas sextarii olei gypsatum. Cumque messis tempus rediisset, quidquid reliqui esset, fratres ad ecclesiam solebant deferre. Ego vero non aperui vasculum meum, sed acu perforavi, et parum deduxi: atque in animo habui, a me quid magni actum esse. Verum postquam attulerunt fratres vasa sua uti erant, meumque erat perforatum, velut fornicator præ verecundia visus sum.

2. (86) Retulit abbas Benjamin Celliorum presbyter: Venimus Scetim ad quemdam senem, et volumus ei dare parum olei; tum dixit nobis: En locus in quo positum est parvum vas quod ad me attulistis ante triennium; quemadmodum collocastis illud, ita mansit. Quo nos audito, admirati sumus senis virtutem.

3. (87). Idem dixit: Perreximus ad alium senem;

¹⁸ An. τροφῆς. ¹⁹ F. κτήσις.

(86) Vit. Patr. 17, 12.

οὐ τόπων ἐπιθυμία κεκρατηκέναι ἔδοξε τῆς τοῦτου ψυχῆς, οὐ κίρος τροφῆς¹⁸, οὐ κτήσις¹⁹ οἰκημάτων, οὐ βίβλων περιφοραί· ἀλλ' ὅλος ἐπ' ὅλου τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἐφάνη ἐλευθερός, ἐλπιδί τῶν μελλόντων τραπεζόμενος, καὶ πίστεως ὀχυρώματι βεδνηκώς, ἐκαρτέρει ὡς περ αἰχμάλωτος ὡδε κάκειος, ἐν ψυχῇ καὶ γυμνότητι διαμένων, καὶ τῇ φλογὶ τοῦ ἡλίου διακαϊόμενος αἰθρίας πάντοτε· κρημοῖς ἐρημιῶν ἑαυτὸν ὡς πλανώμενον περιπεύρων, καὶ πλατεῖζ τῇ ἄμμου χώρᾳ ἀοικητῶ πολλὰκις ἑαυτὸν ὡς ἐν πελάγει φέρεσθαι εὐδοκήσας. Εἰ δὲ συμβεβῆκει εἰς ἡμερότητα τόπων ἐλθεῖν, ἐνθα οἱ τῆς ὁμοτρόπου ζωῆς μοναχοὶ καὶ κοινὸν τὸν βίον ἔχουσιν, ἔξω θυρῶν καθεζόμενος ἐκκλιε, καὶ ὡς περ ἐκ ναυαγίου τις ἀποβρίφεις ὠδύρετο. Εἶτα, ἐξελθὼν τις τῶν ἀδελφῶν, εἰ εὔρε τοῦτον, ὡς προσάτην ἓνα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πτωχῶν καθήμενον, καὶ ἔγγισας, ἔλεεινῶς φησὶν αὐτῷ· Τί κλαίεις, ἄνθρωπε; εἰ δὲ πῶς τινὸς τῶν ἀναγκαίων, κατὰ δύναμιν λήψῃ, μόνον εἰσελθὼν ἐνθὸν κοινώησον ἡμῖν τραπέζης, παραμυθίας τυχών. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, μὴ δύνασθαι ὑπὸ στέγῃ μείναι, πρὶν ἂν εὔρω τῆς ἐμῆς οἰκίας τὴν ὑπαρξίν· ἀπολωλεκέναι φήσας πολλὰ χρήματα διαφόροις τρόποις. Καὶ γὰρ πειραταῖς περιέπεσα, καὶ ναυαγίῳ ἐλήφθην, καὶ τῆς εὐγενείας μου ἐξέπεσον, ἄδοξος ἐξ ἐνδόξων γενόμενος. Ὁ δὲ πρὸς τὸν λόγον σχετιάσας, εἰσελθὼν, καὶ ψωμῶν λαθῶν, παρέσχε, λέγων· Λάβε τοῦτον, πάτερ· τὰ δὲ ἄλλα σοὶ ὁ Θεὸς, ὡς λέγεις, ἀπονεμεί πατρίδα καὶ γένος, καὶ πλουτοῦν ὃν ἐφης. Ὁ δὲ ἔτι μᾶλλον πενθῶν ἐβρουζέ μέγα, ἐπιφθεγξάμενος· Οὐκ οἶδα εἰπεῖν εἰ δυνηθεὶν εὔρεῖν ἄπερ ζητῶ ἀπολέσας· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον χαρίζομαι, κινδυνεύων ἀεὶ καθ' ἡμέραν εἰς θάνατον, ἀνοχὴν οὐκ ἔχων ἀπὸ τῶν ἀμέτρων ἐμοὶ συμφορῶν· Δεῖ γὰρ με συνεχῶς ἀποπλανώμενον, τελειῶσαι τὸν θρόνον.

calamitatibus. Oportet enim me continuo oberrau-

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Βενιαμίν.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Βενιαμίν, ὅτι ὡς καθήλομεν ἀπὸ τοῦ θέρους εἰς Σκήτιν, ἤνεγκαν ἡμῖν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καρποφορίαν, πρὸς ἓνα ἀγγεῖον ἐλαίου ξέστου γεγυψωμένον· καὶ ὡς ἦλθε πάλιν ὁ καιρὸς τοῦ θέρους, εἰ τι περιέσσευεν, οἱ ἀδελφοὶ ἔφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κἀγὼ ἤμην μὴ ἀνοίξας τὸ ἀγγεῖόν μου, ἀλλὰ τῇ ραφίδι τρυπήσας, μετέβαλον μικρὸν· καὶ εἶχεν ἡ καρδία μου, ὅτι μέγα πρᾶγμα ἐποίησα. Καὶ ὡς ἤνεγκαν οἱ ἀδελφοὶ τὰ ἑαυτῶν ἀγγεῖα γεγυψωμένα ὡς ἦσαν, καὶ τὸ ἐμὸν τετρυπημένον ἦν, εὐρέθηνα ὡς πορνεύσας ἀπὸ τῆς αἰσχύνης.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Βενιαμίν ὁ πρεσβύτερος τῶν Κελλίων, ὅτι Παρεβάλομεν εἰς Σκήτιν πρὸς τινα γέροντα, καὶ ἤθελήσαμεν αὐτῷ βαλεῖν μικρὸν ἔλαιον· καὶ λέγει ἡμῖν· Ἰδοὺ ποῦ κεῖται τὸ μικρὸν ἀγγεῖον ὃ ἠνέγκατέ μοι πρὸς τριῶν ἐτῶν· ὡς ἐθήκατε αὐτὸ, οὕτως ἔμεινεν. Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐθαυμάσαμεν τὴν πολιτείαν τοῦ γέροντος.

γ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι Παρεβάλομεν ἄλλω γέ-

(87) App. p. 988, c. 6.

ρονται, καὶ ἐκράτησεν ἡμᾶς φαγεῖν· ἔβαλε δὲ ἡμῖν Ἀ βαφανύλαιον. Καὶ λέγομεν αὐτῷ· Πάτερ, μᾶλλον μικρὸν χρήσιμον ἔλαιον βάλε ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀκούσας, ἐσπράγγισεν ἑαυτὸν, λέγων· Εἴ ἐστιν ἄλλο ἔλαιον ἐκτός τοῦτου, οὐκ οἶδα ἐγώ.

δ. Ὁ ἀββᾶς Βενιαμὴν εἰρηκε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἀποθνήσκων· Ταῦτα ποιεῖτε, καὶ δύνασθε σωθῆναι· Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστοῦσθε.

ε. Ὁ αὐτὸς εἰρηκε· Τὴν βασιλικὴν ὁδὸν πορεύεσθε, καὶ τὰ μῆλια μετρεῖτε, καὶ οὐκ ὀλιγωρεῖτε.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Βιαρέ.

Ἡρώτησέ τις τὸν ἀββᾶν Βιαρῆ, λέγων· Τί ποιήσω ἵνα σωθῶ; Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε, ποίησον τὴν κοιλίαν σου μικρὰν, καὶ τὸ ἐργόχειρόν σου μικρὸν, καὶ μὴ ταράσσου εἰς τὸ κελλίον σου· καὶ ὡσῶν.

Ἀρχὴ τοῦ Γ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου.

α. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Γρηγόριος, ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς παρὰ παντὸς ἀνθρώπου ἔχοντος τὸ βίπτισμα· πίστιν ὀρθὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀληθειαν ἀπὸ τῆς γλώσσης, καὶ σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σώματος.

β. Εἶπε πάλιν· Ὁλος ὁ βίος ἀνθρώπου, ἡμέρα μία, τοῖς πόθῳ κάμνουσι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου.

α. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου, ὅτι εἶχε βιβλίον ἐν δερμασίν, ἔξιον δεκαοκτῶ νομισμάτων· εἶχε δὲ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην¹⁸ γεγραμμένην ἄλλην· καὶ ἔκειτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα ὁ θέλων τῶν ἀδελφῶν ἀναγῶν. Ἐλθὼν δὲ τις ἀδελφῶν ξένος περιπαλεῖν τῷ γέροντι, ὡς εἶδεν αὐτὸ, ἐπεθύμησεν αὐτοῦ, καὶ κλέψας ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ γέροντος οὐκ εἰδὼξεν ὁπίσω αὐτοῦ, ὥστε καταλαβεῖν αὐτόν, καίπερ νοήσας. Ἀπελθὼν οὖν ἐκεῖνος εἰς τὴν πόλιν, ἐζήτησε πωλῆσαι αὐτό· καὶ εὐρὼν τὸν θέλοντα ἀγοράσαι, ἀπήγει τὴν τιμὴν νομίσματα δεκαεξί. Ὁ δὲ θέλων ἀγοράσαι, λέγει αὐτῷ· Δός μοι πρῶτον, δοκιμάσω αὐτὸ, καὶ οὕτω τὸ τιμημὰ σοι παρέχω. Δέδουκεν οὖν αὐτό. Ὁ δὲ λαθῶν, ἤνεγκε τῷ ἀββᾶ Γελασίῳ δοκιμάσαι αὐτὸ, εἰρηκῶς αὐτῷ τὴν ποσότητα ἦν καὶ ὁ παλῶν εἶπε. Καὶ λέγει ὁ γέροντος· Ἀγόρασον αὐτὸ, καλὸν γάρ ἐστι καὶ ἄξιον ἧς εἰρηκᾶς¹⁹ τιμῆς. Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀνθρώπος εἶπε τῷ πωλοῦντι ἕλλως, καὶ οὐ καθῶς εἶπεν ὁ γέροντος, λέγων· Ἰδοὺ ἔδειξα αὐτὸ τῷ ἀββᾶ Γελασίῳ, καὶ εἶπέ μοι ὅτι πολλοῦ ἐστι, καὶ οὐκ ἐστὶν ἄξιον ἧς εἰρηκᾶς²⁰ τιμῆς. Ἐκεῖνος ἀκούσας, λέγει αὐτῷ· Οὐδὲν σοι ἄλλο εἶπεν ὁ γέροντος; Λέγει αὐτῷ· Οὐχί. Τότε λέγει· Οὐκέτι θέλω πωλῆσαι αὐτό. Καταφυγεῖς δὲ ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα μετανοῶν, καὶ παρακαλῶν αὐτόν δεξασθαι αὐτό. Ὁ δὲ γέροντος οὐκ ἤθελε λαβεῖν. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός, ὅτι· Ἐάν

qui detinuit nos ut manducaremus : apposuit autem nobis oleum e raphanis. Dicimus ei : Pater, potius immitte parum boni olei. Ille vero audiens, se signo crucis obsignavit, atque ait : An sit aliud oleum præter istud, ego nescio.

4. Abbas Benjamin moriens ita monuit filios suos : Hæc facite, et poteritis salvari : Semper gaudete ; sine intermissione orate ; in omnibus gratias agite¹⁸.

5. (88) Idem dixit : Regia via incedite, et miliaria metimini, nec sitis negligentes.

De abbate Biare.

Aliquis interrogavit abbatem Biare, sic : Quid agam, ut salvus sim ? Ait illi : Vade, fac ventrem tuum parvum et opus manuum parvum, nec turberis in cella tua : sic salvaberis.

Principium litteræ G.

De abbate Gregorio theologo.

1. (89) Dixit abbas Gregorius : Tria hæc exigit Deus ab omni homine baptizato : fidem rectam ex animo, veritatem in lingua, et temperantiam de corpore.

2. (90) Dixit iterum : Velut tota hominis vita est, unus dies, iis qui desiderio laborant.

De abbate Gelasio.

1. (91) Dicebant de abbate Gelasio, quod haberet librum in membranis pretii octodecim solidorum : in quo descriptum erat totum Vetus ac Novum Testamentum ; et in Ecclesia positus erat, ut qui voluisset fratrum, legeret. Veniens autem peregrinus aliquis fratrum ad invisendum senem, postquam vidit codicem, desiderio correptus, furatus est eum, ac discessit. Senex autem non est hominem insecutus, ut comprehenderet, quamvis rem intellexisset. Abiens ergo ille in civitatem, quærebat quo illum venderet. Inventoque qui vellet emere, postulavit pro pretio sedecim solidos. Qui vero volebat emere, dixit ei : Da mihi prius, probem illum, et postea pretium solvam. Dedit igitur. Porro accipiens ille detulit ad abbatem Gelasium, uti probaret, declaravitque pretium quod venditor imposuerat. Ait senex : Eme illum ; est enim bonus ac elegans, valetque quantum dixisti. Rediens itaque homo, aliter prolocutus est vendenti, nec iuxta senis verba, aiens : Ecce ostendi librum abbati Gelasio, dixitque mihi, carum esse, nec valere id quod petis. Quo ille audito, dixit ei : Nihilne aliud protulit senex ? Respondit : Nihil. Tunc frater : Non amplius volo vendere. Compunctus autem accessit ad senem pœnitens, et oravit ut reciperet codicem. At senex nolebat. Tunc dixit ei frater :

¹⁸ Abest ab al. ¹⁹ Al. εἰρηκε. ²⁰ I Thess. v, 16, 17, 18.

(88) Doroth. Doctr. 10.

(89) Vit. Patr. 1, 3.

(90) Gr. Naz., Or. 28, p. 473

(91) Vit. Patr. xvi, 1.

Nisi acceperis, nunquam ero quietus. Senex ad A eum : Si quiescere non potes, ecce admitto illum. Cæterum mansit eo loci frater usque ad mortem suam, captio per id quod senex egerat salutari emolumento.

2. Huic abbati Gelasio aliquando per senem quemdam, monachum etiam ipsum, incolam loci Nicopoleos vicini, relicta fuit cella cum agro circumhijacente ; colonus autem aliquis Vacati hominis qui tunc primas Nicopoli Palæstinæ ferebat, cum esset defuncti senis cognatus, accedens ad Vacatum, orabat ut prædium illud acciperet, quod nempe per leges ad se pervenire deberet. Ille vero (erat enim violentus) manu propria agrum auferre nitentur ab abbate Gelasio. Qui abbas Gelasius, nolens cellam monasticam tradere viro sæculari, non cedebat. At Vacatus cum observasset B jumenta abbatis Gelasii transferre oleas relictæ illius prædii, per vim ea distraxit, allatisque in domum suam oleis, vix et cum contumelia remisit jumenta cum veterinariis. Beatus vero senex fruges quidem nequaquam vindicabat sibi, sed prædii dominio cedere nolebat, ob prædictam causam. Igitur contra eum exardescens Vacatus, aliis quoque negotiis trahentibus, nam litigiosus erat, Constantinopolim concitus perrexit, pedestri itinere profisciscens. Cum autem venisset circa Antiochiam, tunc instar luminaris magni fulgente beato Symeone, audiens quæ de illo ferebantur (humanas enim vires superabant), desideravit tanquam Christianus sanctum videre. At sanctus Symeon, e columna conspicatus eum statim intrantem in monasterium, C interrogavit : Cujas es? et quo vadis? Respondit ille : Palæstinus sum ; Constantinopolim proficiam. Symeon : Qua de causa? Vacatus : Propter multa negotia ; ac spero, per preces sanctitatis tuæ rediturum me, atque adoraturum sancta vestigia tua. Dicit ei sanctus Symeon : Non vis fateri, o inter homines deplorate, quod contra hominem Dei abeas. Sed prosperum non habebis iter neque amplius videbis domum tuam. Si ergo pares consilio meo, hinc jam recedens, ad ipsum properabis, et genu flexo petes veniam, modo adhuc vivus ad locum pertigeris. Statim igitur febre correptus est, et a comitibus in lecticam missus, festinabat juxta sancti Symeonis sermonem ut ad regionem perveniret, atque abbati Gelasio pænitere se per profundam inclinationem monstraret. Verum ubi Berytum attigit, mortuus est, nec vidit domum suam, juxta sancti prædictionem. Ista filius ejus, Vacatus etiam nomine, post mortem patris, multis ac fide dignis hominibus enarravit.

3. Et hoc quoque multi e discipulis ejus retulerunt : Aliquando pisce ad fratres allato, cum illum coquus fritisset, portavit ad cellaritam ; necessitate autem cellaritam urgente, exivit e cellario, relinquens piscem humi in vase, mandans alumulo beati Gelasii ut custodiret ad tempus, donec ipse

μη λάθης αὐτό, οὐκ ἔχω ἀνάπαυσιν ¹⁷. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ οὐκ ἀναπαύῃ, ἰδοὺ δέχομαι αὐτό. Καὶ ἔμεινεν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος ¹⁸ ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ὠφελῆθεις ἀπὸ τῆς ἐργασίας τοῦ γέροντος.

β'. Τούτῳ τῷ ἀββᾷ Γελασίῳ κατελείφθη ποτὲ παρὰ γέροντός τινος, μοναχοῦ καὶ αὐτοῦ, περὶ τὴν Νικόπολιν τὴν οἰκισίαν ἔχοντος, κελλίον καὶ τὸ περὶ αὐτὸ χωρίον. Γεωργὸς δὲ τις Βακάτου τοῦ τότε πρωτεύοντος τῆς Νικοπόλεως τῆς κατὰ Παλαιστίνην, συγγενῆς ὢν τοῦ κοιμηθέντος γέροντος, προσελθὼν τῷ αὐτῷ Βακάτῳ ἤξιόν λαβεῖν τὸ αὐτὸ χωρίον, ὡς δῆθεν ἐκ τῶν νόμων εἰς αὐτὸν ἔλθειν ὀφειλοντος. Ὁ δὲ (δράστης γὰρ ἦν) αὐτοχειρὶ τὸ χωρίον λαβεῖν ἐπειράτο παρὰ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου. Μὴ θέλων δὲ κελλίον μοναχικὸν παραδοῦναι κοσμικῷ ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Γελάσιος, οὐ παρεχώρει. Παρατηρησάμενος δὲ ὁ Βακάτος τὰ ζῶα τοῦ ἀββᾶ Γελασίου μεταφέροντα τὰς ἐλαίας τοῦ καταλειφθέντος χωρίου αὐτῷ, βιαίως ταῦτα ἀποσπάσας, εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τὰς ἐλαίας λαβὼν, μόλις μετὰ ἀτιμίας ἀπέλυσε τὰ ζῶα μετὰ τῶν κτηνιτῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ μακάριος γέρον τοῦ μὲν καρποῦ οὐδ' ὅπως ἀντεποιήθη, τῆς δὲ δεσποτείας τοῦ χωρίου οὐ παρεχώρησε, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν. Ἐφ' ὃν ¹⁹ ἔξαφθεις ὁ Βακάτος, χρεῖων καὶ ἄλλων ἔλκουσων αὐτὸν (φυλόδικος γὰρ ἦν), ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν ὄρμαξ, πεσῆ τὴν ὁδοικορίαν ποιοῦμενος. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, τότε ὡς μέγαλον φωστῆρος λάμποντος τοῦ ἁγίου Συμεῶν, τὰ κατ' αὐτὸν ἀκούσας (ὑπὲρ ἀνθρώπων γὰρ ἦν), ἐπεθύμησεν ὡς χριστιανὸς τὸν ἅγιον θεάσασθαι. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στύλου ὁ ἅγιος Συμεῶν, εὐθύς εἰσελθόντα εἰς τὸ μοναστήριον, ἤρώτα· Πῶθεν εἶ, καὶ ποῦ πορεύῃ ; Ὁ δὲ φησιν· Ἀπὸ Παλαιστίνης εἰμὶ, καὶ εἰς Κωνσταντινοῦπολιν ὑπάγω. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· Καὶ τίνας χάριν ; Λέγει αὐτῷ ὁ Βακάτος· Διὰ χρεῖας πολλάς· καὶ ἐλπίζω διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἁγιωσύνης σου ἐπιναλισθῆναι, καὶ προσκυνεῖν τὰ ἅγια σου ἴχνη. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Συμεῶν· Οὐ θέλεις, ἀνέλπιστε τῶν ἀνθρώπων, εἰπεῖν ὅτι κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἀνέρχῃ. Ἄλλ' οὐκ εὐδοᾶ σοί ἐσται, οὐδὲ ὄψει ἐτι τὸν οἶκόν σου. Ἐάν οὖν πείθῃ τῇ συμβουλίᾳ μου, ἐντεῦθεν ἤδη ἀναλύσας πρὸς αὐτὸν ὄρμαξ, καὶ μετανοεῖς αὐτῷ, εἶγε ἐν τοῖς ζῶσιν ὢν καταλάβῃς τὸν τόπον. Εὐθέως οὖν ληψθεὶς ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν συνόντων ἐν λεκτικίῳ βληθεὶς, ἠπέιγετο κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Συμεῶν καταλαθεῖν τὴν χώραν, καὶ μετανοῆσαι τῷ ἀββᾷ Γελασίῳ. Ἀλλὰ φθάσας τὴν Βήρυτον, ἐτελεύτησε, μὴ θεασάμενος τὸν οἶκον αὐτοῦ, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ ἁγίου. Ταῦτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Βακάτος καὶ αὐτὸς λεγόμενος, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, πολλοῖς καὶ ἀξιοπιστοῖς ἀνδράσι διηγῆσατο.

γ'. Καὶ τοῦτο δὲ πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διηγήσαντο· ὅτι Ποτὲ ὄψαριον ἐνεχθέντος αὐτοῖς, τοῦτο τηγανίσας ὁ μάγειρος, εἰσηνεγχε τῷ κελλαρίτῃ· χρεῖας δὲ ἐπειγούσης τὸν κελλαρίτην, ἐξῆλθε τοῦ κελλαρίου, ἐάσας τὸ ὄψαριον ἐν σκευῇ χαμαὶ, παραγγελλας ὀρεπταρίῳ μικρῷ τοῦ μακαρίου Γελασίου

¹⁷ Αἱ. ἀναπαύηται. ¹⁸ Αἱ. ἐκεῖ. ¹⁹ Αἱ. ὑφ' ὧν.

φυλάττειν αὐτὸ πρὸς ὤραν, ἕως οὗ ἀνακάμψῃ· τὸ δὲ παιδίον λιχνισθὲν, ἔβαλεν ἐσθίειν ἀφειδῶς τὸ ὄψαριον. Εἰσελθὼν δὲ ὁ κελларίτης, καὶ εὐρών αὐτὸ ἐσθίον, ἀγανακτῆσας κατὰ τοῦ παιδὸς χαμαὶ καθήμενον, ἀπαρτηρήσας τῷ ποδὶ ὤθησεν· ἐξ ἐνεργείας δὲ τινος, κατὰ καιροῦ κρούσθεις, λειποθυμήσας ἀπέθανεν. Ὁ δὲ κελларίτης φόβῃ κατασχεθεὶς, ἀνακλίνας τοῦτον ἐν τῇ ἰδίᾳ στρώσει, καὶ σκεπάσας, ἀπελθὼν προσέπεσε τοῖς ποσὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου, ἀπαγγέλλων αὐτῷ τὸ γενόμενον. Ὁ δὲ παραγγείλας αὐτῷ μῆθεν ἄλλω εἰπεῖν, ἐκέλευσεν αὐτῷ μετὰ τὸ πάντας ἡσυχάζαι ἐσπέρας, εἰσενέγκαι αὐτὸ εἰς τὸ διακονικὸν, καὶ θείναι Ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀναχωρῆσαι. Καὶ ἔλθων ὁ γέρον ἐἰς τὸ διακονικὸν, ἔστη εἰς προσευχὴν· καὶ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτερινῆς ψαλμωδίας, συναχθέντων τῶν ἀδελφῶν, ἐξῆλθεν ὁ γέρον ἔχων ἀκολουθοῦν αὐτὸ τὸ μεῖράκιον· μηδὲν δὲ τὸ γενόμενον εἰδότες, πλην αὐτοῦ, καὶ τοῦ κελларίτου, ἕως τῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

δ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου, οὐχ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν πυκνῶς αὐτῷ παραβαλόντων διηγούντο, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰκουμηνικῆς συνόδου τῆς ἐν Καλχηδόνι⁹⁰, Θεοδοσίος ἁ προκατάρξας ἐν Παλαιστίνῃ τοῦ κατὰ Διόσκορον σχίσματος⁹¹, προλαθὼν τοὺς ἐπισκόπους ἐπανελθεῖν μέλλοντας ἐπὶ τὰς ἰδίας Ἐκκλησίας (παρῆν γὰρ καὶ αὐτὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διωχθεὶς ἀπὸ τῆς ἰδίας πατρὸδος ὡς παραχαῖς ἀεὶ χαίρων) ὤρμησε πρὸς τὸν ἀββᾶν Γελασίον εἰς τὸ αὐτοῦ μοναστήριον, λέγων κατὰ τῆς συνόδου, ὡς τὸ Νεστορίου δόγμα κυρωσάσης· Διὰ τούτου νομίζω τὸν ἅγιον ὑφαρπάξαι, πρὸς συνεργίαν τῆς αὐτοῦ ῥηδιουργίας καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν σχίσματος. Ὁ δὲ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς καταστάσεως, καὶ ἐκ τῆς προσούσης αὐτῷ θεοθεν συνέσεως, τὸ διεφθαρμένον τῆς αὐτοῦ γνώμης καταλαθὼν, οὐ⁹² συναπήχθη τῇ αὐτοῦ ἀποστασίᾳ, ὡς οἱ τότε σχεδὸν πάντες, ἀλλ' ἀξίως αὐτὸν ἀτιμάσας ἀπέπεμψεν. Εἰς μέσον γὰρ ἐνεγκῶν τὸ θρεπτάριον ὑπερ' ἐκ νεκρῶν ἀνέστησεν, ἔλεγεν ἐν ἤθει σεμνῶ οὕτως· Ἐάν περὶ πίστεως θέλης διαλεχθῆναι, ἔχεις τοῦτον παρὰ σοῦ ἀκούοντα καὶ διαλεγόμενόν σοι· ἐμοὶ γὰρ οὐ σχολὴ τὰ παρὰ σοῦ ἀκούειν. Ἐπὶ τούτοις διατραπεῖς, καὶ ἐπὶ τὴν ἁγίαν πόλιν ὀρμήσας, συναρπάζει μὲν ὄλον τὸ μοναχικόν, ἐν προσήχηματι θεοῦ ζήλου· συναρπάζει δὲ καὶ τὴν Αὐγούσταν τότε παρούσαν· καὶ οὕτως συνεργὸν λαθὼν, βίβ' κατέσχε τὸν θρόνον Ἱεροσολύμων· φόνους τοῦτον προαρπάσας, καὶ τὰ ἄλλα ἀθέμιτα καὶ ἀκανόνιστα διαπράξας, ἃ μέχρι νῦν πολλοὶ μνημονεύουσι. Τότε δὴ ὡς ἐγκρατῆς γενόμενος, καὶ τὸ σκοποῦ ἐπιτυχῶν, καὶ ἐπισκόπους πλείστους χειροτονήσας, θρόναμβάνων τοὺς θρόνους τῶν ἐπισκόπων μὴδέπω ἐπανελθόντων, μεταστέλλεται καὶ τὸν ἀββᾶν Γελασίον· καὶ προτρέπεται εἰς τὸ Ἱερατεῖον, δελεάζων ἅμα καὶ ἐκφοβῶν. Εἰσελθόντι οὖν αὐτῷ εἰς τὸ Ἱερατεῖον, ἔλεγεν ὁ Θεοδοσίος· Ἀναθεμάτισον Ἰουδηνάλιον. Ὁ δὲ μὴδὲν κταπταγείς, Ἄλλον οὐκ οἶδα, φησὶν, ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων, εἰ μὴ Ἰου-

reverteretur; puer vero gulae libidine tentatus, coepit avide piscem manducare. Tum ingressus cellarius, et inveniens comedentem, ira concitatus, puerum sedentem humi, inconsiderate pede percussit; atque is, daemone procurante, letaliter pulsatus, deficiente animo interiiit. Unde cellarius timore correptus, reclinavit eum in proprium stratum, et obtexit; atque abiens procidit ad pedes abbatis Gelasii, nuntians ei quod contigerat. Ille vero postquam admonisset ne alii cuiquam diceret, jussit ut vespere, cum omnes quiescerent, afferret puerum in diaconicum, poneret coram altari, sicque abscederet. Tum ad diaconicum profectus senex, stetit ad preceationem, atque hora nocturnae psalmodiae, congregatis fratribus, exivit senex, assecclam habens adolescentulum; nec quisquam rem cognovit, quandiu vixit, praeter ipsum et cellarium.

4. De abbate Gelasio, non modo discipuli ipsius aiebant, sed et referebant multi eorum qui frequenter illum adierant, quod tempore oecumenicae synodi Chalcedone congregatae, Theodosius, ille qui in Palaestina schisma Dioscori auspicatus est, praeveniens episcopos ad suas Ecclesias reversuros (nam ipse quoque aderat Constantinopoli, patria quod semper tumultibus delectaretur pulsus), irruit in abbatem Gelasium in monasterio ejus, loquens adversus synodum, quasi quae dogma Nestorii confirmasset, et per hujusmodi dictum existimans a se abreptum iri senem in societatem fallaciae suae et schismatis. At ille ex hominis constitutione, necnon ex ea quam divinitus habebat prudentia, deprehendens ejus depravatam sententiam atque voluntatem, ad haeretici defectionem seu apostasiam, instar ceterorum fere omnium, non est abductus; sed prout merebatur inhonoratum ablegavit. Nam in medium adducto alunino, puero illo quem excitaverat a mortuis, ita graviter et composito locutus est: Si de fide cupis disserere, hunc habes, qui a te audiet, tecumque colloquetur; mihi enim non vacat tua auscultare. Ad quae verba ille confusus, in sanctam civitatem prorupit; ubi quidem ad suas partes abripuit omnes monachos, specie zeli divini: abripuit quoque Augustam quae illic tunc aderat; atque ita hujus auxilio usus, vi sedem Hierosolymitanam occupavit, caedibus praereptam; aliaque contra leges et canones perpetravit, quae hucusque commemorant multi. Tunc igitur, ut qui potestatem obtineret, volique esset compos, ordinatis episcopis pluribus, invadendo episcoporum nondum regressorum thronos, etiam abbatem Gelasium arcessivit; quem ad sacrarium invitavit, delinens simul ac terrens. Cum ergo ingressus esset in sacrarium, dixit Theodosius: Anathema profer adversus Juvenalem. Abbas vero impavidus: Alium, inquit, non novi Hierosolymorum episco-

⁹⁰ Al. Καλχηδόνι. ⁹¹ Al. σχίσματος. ⁹² Al. οὐ μόνον οὐ.

pum, præter Juvenalem. At Theodosius veritus ne alii quoque pium hominis zelum imitarentur, jussit ut cum irrisione pelleretur ab ecclesia. Acceptum autem schismatici circumdederunt lignis, minati se combusturos eum. Sed videntes neque propterea cedere, nec pavere, atque veriti plebis concitationem, quod homo esset celebri fama (totum autem e superna veniebat providentia); martyrem illæsum dimiserunt, qui, quantum fuerat in se, Christo in holocaustum sese obtulerat.

5. De eodem relatum est, quod vitam inopem et anachoreticam in juventute professus fuisset: erant autem eo tempore iisdem in locis etiam alii plures qui par vitæ institutum fuerant amplexati; quos inter senex quidam, summæ simplicitatis, nihilque possidens, qui in separata cellula usque ad mortem habitavit, quamvis in senectute habuerit discipulos. Is in ea observatione scese exercuerat, ut duas tunicas non possideret, nec una cum sociis suis de crastino cogitaret, ad mortem usque. Cum ergo accidit ut abbas Gelasius cœnobium Deo cooperante constitueret, offerbantur ei multa prædia; possidebat autem et ad usus cœnobii necessaria jumenta sarcinaria, cum bobus. Qui enim olim divino Pachomio oraculum dedit, ut construeret cœnobium, huic quoque ad omnem monasterii necessitatem succurrebat. In his ergo versantem Gelasium intuitus prædictus senex, ac germanam erga eum conservans dilectionem, ait illi: Vereor, abba Gelasi, ne alligetur mens tua cum ad agros, tum ad reliquam cœnobii possessionem. Tunc ille ad eum: Magis alligata est cogitatio tua ad subulam qua operaris, quam Gelasii mens ad ejusmodi bona.

6. Referebant de abbate Gelasio, quod molestiam sæpe passus a cogitationibus, ut in eremum secederet, dixit quadam die discipulo suo: Exerce charitatem, frater, quidquid fecero, tolera, nulumque ad me promas sermionem hebdomada hæc. Et accipiens virginam palmeam, cœpit ambulare in atrio suo; cumque lassescisset, sedit parumper; iterumque surgens ambulabat. Vespere autem facto, reputavit intra se: Qui per solitudinem incedit, non pane vescitur, sed herbis; tu vero propter infirmitatem tuam comede olusculum. Quod ubi fecisset, iterum menti suæ dixit: Qui versatur in eremo, sub tectum non dormit, sed ad ærem; tu igitur ita facito; et recumbens dormivit in atrio.

²³ Abest εὐφωῶς ab al. ²⁴ Al. σχίσματος. ²⁵ Al. ἐνεργείας. ²⁶ Al. κεντητήριον.

(92) Ἐν μονοκελλίῳ οἰκήσας. Tales Monocellitæ dicebantur. Cod. Vindobon. 156, n. 23: Ἦσατο πρεσβυτέρου καὶ ἀναχωρητοῦ, περὶ καταστάσεως ἀρχαρίων, καὶ περὶ τῶν μονοκελλιτῶν, καὶ τῶν θελώντων οἰκῆσαι ἐν κοινωβίῳ. Hinc τὸ μονοκελλικὸν ἰn hisce perobscuris verbis salebrosi scriptoris Georgii Pachymæ *Histor.* lib. II, cap. 9: Ἐν τῶν ἀναγκάλων ἔδοξε τῷ καιρῷ καὶ τοῖς ἐφεστώσι πράγμασι, τὸ περιλειφθῆν τῶς, ὅσον ἐν προνοίαις ἐτάσσεται, μοναῖς τε καὶ ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς βασιλεῖ παρσπίζουσι, ἀφεικόσας τῶν δεσποτῶν, τάττειν εἰς

θενάλιον. Εὐλαθηθεὶς δὲ ὁ Θεοδόσιος, μὴ καὶ ἄλλοι τὸν εὐσεβῆ αὐτοῦ ζῆλον μιμήσωνται, καλέσει αὐτὸν εὐφωῶς ἔξω ²³ βληθῆναι τῆς ἐκκλησίας. Παραλαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ τοῦ αὐτοῦ σχίσματος ²⁴, περιέστησαν αὐτῷ ξύλα, καίειν αὐτὸν ἀπειλοῦντες. Ὅρωντες δὲ αὐτὸν μὴδὲ οὕτως ἐνδιδόντα, μὴδὲ καταπέτῃσσαντα, καὶ εὐλαδοῦμενοι τὴν τοῦ δήμου ἔγερσιν, διὰ τὸ περιδύτον εἶναι τὸν ἄνδρα (τὸ ὅλον ἐκ τῆς ἀκωθεν ἦν Προνοίας), ἀπέλυσαν ἀβλαβῆ τὸν μάρτυρα, τὸ γε ἐφ' αὐτῷ Χριστῷ ὀλοκαυθθέντα.

ε'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν νεότητι τὸν ἀκτήμονα βίον καὶ ἀναχωρητικὸν μετήργητο· ἦσαν δὲ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καὶ ἄλλοι πλείστοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους, τὸν αὐτὸν βίον αὐτῷ συνασπαζόμενοι· ἐν οἷς καὶ γέρων τις ἦν εἰς ἄκρον ἀπλούστατος καὶ ἀκτήμων, ἐν μονοκελλίῳ οἰκήσας (92) ἄχρι τελευτῆς, καίπερ μαθητὰς ἐσχηκώς ἐν τῷ γήρῳ αὐτοῦ. Οὗτος ἤκησες φυλάξει τὸ μὴ κτήσασθαι: δύο χιτῶνας, μὴδὲ μεριμνήσαι περὶ τῆς αὐρίου μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ μέχρι θανάτου. Ὅτε οὖν συνέβη τὸν ἀββᾶν Γελάσιον, ἐκ θείας συνεργίας ²⁵ συστήσασθαι τὸ κοινωβιον, προσεφέροντο αὐτῷ καὶ χωρία πολλά· ἐκτῆσατο δὲ καὶ τὰ πρὸς τὰς χρείας τοῦ κοινωβίου κτήνη ἀχθοφόρα καὶ βόας. Ὁ γὰρ χρηματίσας τῷ θεῷ Παχωμίῳ ἐν πρώτοις κοινωβιον συστήσασθαι, καὶ τοῦτω συνήργει εἰς τὴν πᾶσαν τοῦ μοναστηρίου εὐστασίαν. Ἐν τούτοις οὖν βλήτων αὐτὸν ὁ περιεργημένος γέρων, καὶ γνησίαν σώζων πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ἔλεγεν αὐτῷ· Φοβοῦμαι, ἀββᾶ Γελάσιε, μὴ δεθῇ ὁ λογισμὸς σου εἰς τὰ χωρία καὶ τὴν λοιπὴν κτήσιν τοῦ κοινωβίου. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· Δέδεταί μ' ἄλλον ὁ λογισμὸς σου εἰς τὸ κεντητήριον ²⁶ ἐν ᾧ ἐργάζῃ, ἢ ὁ λογισμὸς Γελασίου εἰς τὰ κτήματα.

ς'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου, ὅτι πολλάκις ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἔρημον, μᾶ τῶν ἡμερῶν λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ποίησον ἀγάπην, ἀδελεξέ, καὶ εἰ τι δ' ἂν ποιήσω, βιάσασθαι, καὶ μὴδὲν κληθῆς μοι: τὴν ἑβδομάδα ταύτην. Καὶ λαβὼν βαλίην βάρβον, ἤρξατο περιπατεῖν εἰς τὸ αὐλύδριον αὐτοῦ· καὶ κοπιήσας ἐκάθισε μικρὸν, καὶ πάλιν ἀναστὰς περιεπάτει. Γενομένης δὲ ἐσπέρας, λέγει τῷ λογισμῷ· Ὁ εἰς τὴν ἔρημον περιπατῶν ἄρτον οὐκ ἐσθίει, ἀλλὰ βοτάνας· σὺ δὲ διὰ τὴν ἀσθενείαν σου φάγε λεπτολάχανον. Καὶ ποιήσας οὕτως, πάλιν λέγει τῷ λογισμῷ· Ὁ εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ στέγην οὐ κοιμάται, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ἄερα· καὶ οὖν ποιήσον οὕτως· καὶ κλίνας ἑαυτὸν, κοιμᾶται εἰς τὸ αὐλύδριον. Ποιήσας

στρατιωτικὸν, πλὴν καὶ μονοκελλικὸν ζῦμπαντας ὡς ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐκείνοις ὑπὲρ τῶν ἰδίων προσμένοντας μάχεσθαι. Quem ego locum longe aliter ac eruditus interpretor accipiendam esse atque vertendum augurabar; hoc fere modo: *Unum visum est temporibus rebusque ingruentibus necessarium, ut quosdam supererant collocati in procurationibus, monasteriis et ecclesiis, ac inter imperatoris satellites, soluti a dominis, in militiam ascriberentur cuncti, etiam qui in Monocelliis: quo hi pro illis illorumque facultatibus perseverantes pugnant.*

ὡν τρεῖς ἡμέρας περιπατῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καθ' ἑσπέραν ἐσθίων μικρὰς σέρεις, τὰς δὲ νύκτας κοιμώμενος ὑπὸ τὸν ἀέρα, ἐκοπίασε· καὶ ἐπιτιμήσας τῷ λογισμῷ τῷ ὀχλοῦντι αὐτῷ, ἤλεγχεν αὐτὸν, λέγων· Εἰ οὐ δύνασαι ποιῆσαι τὰ ἔργα τῆς ἐρήμου, κάθου εἰς τὸ κελλῖον σου μεθ' ὑπομονῆς, κλαίων τὰς ἀμαρτίας σου, καὶ μὴ πλάζου· πανταχοῦ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς βλέπει· τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λανθάνει, καὶ συνιᾷ τοὺς ἀγαθὸν ἐργαζομένους.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Γεροντίου.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Γερρόντιος ὁ τῆς Πέτρας, ὅτι πολλοὶ περιζόμενοι ἐκ σωματικῶν ἡδονῶν, μὴ πλησιάζαντες σώμασι, κατὰ δῖάνοιαν ἐξεπόμενοι· καὶ τῶν σωματικῶν παρθένων φυλαττομένους, κατὰ ψυχῶν ἐκπορευόουσι. Καλὸν οὖν, ἀγαπητοί, ποιεῖν τὸ γεγραμμένον, καὶ πάτη φυλακῆν τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἕκαστον.

Ἀρχὴ τοῦ Δ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Δανιήλ.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Δανιήλ, ὅτι ὅτε ἤλθον οἱ βάρβαροι εἰς Σκήτιν, ἔφυγον οἱ Πατέρες· καὶ λέγει ὁ γέρον· Εἰ μὴ φροντίζει μου ὁ Θεός, ἴνα τί καὶ ζῶ; καὶ παρῆλθε διὰ τῶν βαρβάρων, καὶ οὐκ εἶδον αὐτόν. Λέγει τότε πρὸς ἑαυτόν· Ἰδοὺ ἐφρόντισέ μου ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀπέθανον, ποιήσον οὖν καὶ σὺ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ φύγε ὡς οἱ Πατέρες *.

β'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Δανιήλ, λέγων· Δός μοι μιαν ἐντολήν, καὶ φυλάξω αὐτήν. Καὶ λέγει αὐτῷ· Μηδέποτε χαλάσῃς τὴν χεῖρά σου μετὰ γυναικὸς εἰς πινάκιον, καὶ φάγῃς μετ' αὐτῆς· καὶ ἐν τούτῳ φεύξῃ ἐκ τοῦ δαίμονος τῆς πορνείας μικρὸν (93).

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Δανιήλ, ὅτι Ἦν ἐν Βαβυλῶνι θυγάτηρ πρωτεύουτος δαιμόνιον ἔχουσα· εἶχε δὲ ὁ πατήρ αὐτῆς ἀγαπητὸν μοναχὸν τινα· καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδαίς δύναται θεραπεῦσαι τὴν θυγατέρα σου, εἰ μὴ οὖς εἶδα ἀναχωρητάς· καὶ ἐὰν αὐτοὺς παρακαλέσῃς, οὐκ ἀνέχονται τοῦτο ποιῆσαι διὰ ταπεινοφροσύνην. Ἀλλὰ τοῦτο ποιήσωμεν· ὅτ' ἂν ἔλθωσιν εἰς τὴν ἀγοράν, ποιήσατε ἑαυτοὺς ὡς θέλοντες ἀγοράσαι σκευὴ καὶ

A Itaque postquam tres dies ambulasset in monasterio, manducans vespertino tempore parum iatybi, sub dio vero noctibus dormiens, defatigatus est; tum increpans cogitationem quæ molestabat, redarguit seipsum dicens: Si non potes solitudinis opera facere, sede patienter in cella tua, plorans tua delicta, nec vageris; ubique enim Dei oculus conspicit opera hominum, nec quidquam eum latet, sed cognoscit eos qui operantur bonum.

De abbate Gerontio.

(94) Dixit abbas Gerontius, ille Petræ, quod multi voluptatibus corporeis tentati, non commisti corporibus, mente fornicati sunt; et corpore in virginitate servato, anima scortantur. Bonum ergo est, dilectissimi, ut faciamus quod scriptum est, ac unusquisque cor suum omni servet custodia **.

Principium litteræ Δ.

De abbate Daniele.

1. Memorabant de abbate Daniele, quod quando barbari in Scetim prorupere, fugæ se dederunt Patres; at senex dixit: Si Deus mei non gerit curam, cur etiam vivo? Et per medios barbaros transivit, nec viderunt eum. Tunc ad se ait: Ecce mei curam suscepit Deus, nec mortuus sum. Fac igitur etiam tu quod hominis est, ac instar Patrum fuge. [Surgensque aufugit.]

2. Frater interrogavit abbatem Danielem, hoc pacto: Da mihi mandatum, et custodiam illud. Dixit ei: Nunquam manum demittas cum muliere in catinum, nec manducaveris cum ea; atque in hoc aufugies modicum a fornicationis dæmone.

3. (95) Retulit abbas Daniel: Erat Babylone filia cujusdam primarii hominis, dæmonium habens; a patre autem ipsius diligebatur monachus quidam: is dixit ei: Nemo potest curare filiam tuam, præter quos novi anachoretas; verum eos si rogaveris, ob humilitatem id agere non sustinebunt. Sed hoc faciamus: cum venerint ad forum, simulate velle

* Al. cod. add. καὶ ἀναστάς ἔφυγεν. ** Prov. iv, 23.

(93) *Δαίμονος τῆς πορνείας. In Operibus S. Athanasii, ad Antiochum* Quæstione 39, ubi editiones habent, Ἄκουσον λόγον ἐκ Πατέρων ἡμῶν διηγηθέντα περὶ εἰκόνας· ὅτι ἐν Ἱερουσαλὺμοις τινὲ τῶν ἀσκητῶν ἐπετίθετο καὶ διηγόηλει ὁ πονηρὸς δαίμων, in Regio codice qui præfert numerum 1026, scriptum invenit sic: Ἄκουσον λόγον πιστὸν ἐκ Πατέρων διηγηθέντα περὶ εἰκόνας. Φασὶ γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ τινες ἀξίῳπιοι ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ὑπάρχοντες, ὅτι περὶ τινὲ τῶν ἀσκητῶν χαλεπῶς ἐπετίθετο καὶ διηγόηλει ὁ τῆς πορνείας δαίμων. *Audi narrationem certam a Patribus de imagine expositam. Aiunt enim quidam fide digni hisce temporibus Hierosolymis consistentes, quod ascetæ cuidam graviter insidiabatur ac molestiam pariebat dæmon fornicationis.* Inse Athanasius *Vitæ Antonii* p. 455, edit. Paris. Ἐγώ... τὰ εἰς ταύτης γαργαλισμοὺς κατὰ τῶν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ πνεῦμα πορνείας κέκλημαι. Πόσου θέλοντας σωφρονεῖν ἠπάτησα; πόσου ἐποκρινόμενος, κατέπεισα γαργαλίζων; ἐγὼ εἰμι δι' ὃν καὶ ὁ προφήτης μέμφεται τοὺς πεσόντας, λέγων· Πνεύματι πορνείας ἐπλανήθητε. In pluribus mss. Regiis, et uno Col-

bertino: Ἐγὼ τῆς πορνείας εἰμι φίλος· ἐγὼ τὰ εἰς αὐτὴν vel ταύτην ἐνεδρα, καὶ τοὺς ταύτης γαργαλισμοὺς κατὰ τῶν νεωτέρων αὐτὴν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ ποιήσατε ἑαυτοὺς ὡς θέλοντες ἀγοράσαι σκευὴ· καὶ (vel διδὸν καὶ) πνεῦμα πορνείας κέκλημαι. Πόσου θέλοντας σωφρονεῖν ἠπάτησα; vel ἐπλανήσα et ἐγὼ ἠπάτησα; πόσου ἐγκρατευσόμενος αὐτὸν ὑποκρινόμενος et ὑποκρινόμενος μετέπεισα γαργαλίζων; vel ἠπάτησα γαργαλίζων ἐγὼ; ἐγὼ εἰμι δι' ὃν καὶ ὁ προφήτης μέμφεται τοὺς πεσόντας, λέγων· Πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν, αὐτὴν ἐπλανήθητε. Hoc est Evagrius interprete, in *Vitis Patrum*, sed non ad verbum; *Ego sum fornicationis amicus; ego multimoda adversus adolescentes turpitudinis arma suscepi: hinc (abest a ms. Corbeiensi) et spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice vivere disponentes, sefellit? Quot tenuiter incipientes (legebat ὑποκρινόμενος) ad sordes pristinas redire peruasit? Ego sum propter quem propheta lapsus increpat, dicens: Spiritu fornicationis seducti estis (Os. iv, 12).*

(94) *Vit. Patr. v, 2; In Ephraem p. 387, n. 8.*

(95) *Vit. Patr. xv, 14.*

vos emere vasa ; ubi vero accesserint ad accipiendum pretium , dicemus eis ut faciant orationem ; et credo quod illa sanabitur. Egressi ergo ad forum , invenerunt unum e senum discipulis sedentem uti venderet eorum vasa ; adduxeruntque eum cum sportis , quasi accepturum pretium. Cumque monachus domum ingressus esset , venit dæmoniaca , et dedit ei alapam. Is vero aliam maxillam obvertit , juxta præceptum Domini ⁹⁹. Tunc dæmon discruciat , clamavit dicens : O vim ! Mandatum Jesu expellit me. Confestimque purgata est mulier. Postquam autem venissent senes , nuntiaverunt eis quod acciderat. Illi glorificaverunt Deum , ac dixerunt : Solet prosterni diaboli superbia per humilitatem mandati Christi.

4. Iterum dixit abbas Daniel : Quanto corpus pululat , tanto animam attenuari , et quanto corpus imminuitur , tanto animam crescere.

5. Iter (96) agebant aliquando abbas Daniel et abbas Ammos. Dixit abbas Ammos : Quando nos quoque sedebimus in cella , Pater ? Respondit abbas Daniel : Quis enim modo Deum a nobis aufert ? Deus est in cella , et adhuc extra cellam Deus consistit.

6. (97) Narravit abbas Daniel , quod quando abbas Arsenius degebat in Sceti , erat illic monachus qui vasa senum furabatur ; et assumpsit eum in cellam suam abbas Arsenius , volens tum lucrari eum , tum senibus quietem præstare. Et ait illi : Si quid volueris , dabo tibi , tantum ne fureris : tum dedit ei aurum , pecuniam , vestes , quidquid denique necessarium ei erat. Ille abiens , furabatur adhuc. Quocirca senes videntes quod non desisteret , expulerunt illum , dicentes : Si inventus fuerit frater habens infirmitatis peccatum , oportet eum tolerare ; si autem fur fuerit , ejicite ipsum ; quia cum animæ suæ nocet , tum cunctos eo loci commorantes conturbat.

7. (98) Abbas Daniel Pharanita narravit hæc : Dixit Pater noster abbas Arsenius de quodam Scetiota , quod magnus esset in agendo , in fide vero

⁹⁹ Matth. v. 39.

¹⁰⁰ Al. αὐτῷ.

¹⁰¹ Al. κόρη.

in al. ὁ Φαρανίτης.

(96) Vit. Patr. xi. 8.

(97) Vit. Patr. x. 18.

(98) Vit. Patr. xviii. 3 ; et in Vita Arsenii.

(99) Ἐδωκεν αὐτῷ ῥάπισμα. Consimilem nactus sum narratiunculam in codice Regio 1907 , cum sententiis Patrum e Gerontico excerptis positam ; hoc modo : Τινὰ τῶν μοναχῶν ἐρημιτῶν ἀνθρώπος δαιμονιζόμενος καὶ δεινῶς ἀφρίζων ἔτυψε κατὰ τῆς σιαγόνης. Ὁ δὲ γέρον ἐναλλάξας , καὶ τὴν ἄλλην ὑπέθηκεν. Ὁ δὲ δαίμων μὴ φέρων τὴν πύρωσιν τῆς ταπεινώσεως , εὐθέως ἤγετο. Id est , Homo a dæmone possessus , et spumam horrendum in modum fuhdens , monachum aliquem eremitam in maxilla percussit. Ille vero senex , obverso vultu , alteram supposuit. Quocirca ferre non valens dæmon incendium humilitatis , statim discessit.

(1) Ἄπει ; Alia interpositio in Vitis Patrum.

(2) Ἰματισμὸν , καὶ πᾶσαν τὴν χρῆσαν αὐτῶν. Vocit Pelagius , ex sensu , non ad verbum , rescel-

δταν ἔλθωσι λαβεῖν τὴν τιμὴν αὐτῶν , λέγομεν αὐτοῖς ἵνα ποιήσωσιν εὐχὴν , καὶ πιστεύω ὅτι θεραπεύεται. Καὶ ἐξεληθότες ἐν τῇ ἀγορᾷ , εὗρον ἕνα μαθητὴν τῶν γερόντων καθήμενον ἵνα πωλήσῃ τὰ σκεύη αὐτῶν ¹⁰⁰· καὶ ἔλαβον αὐτὸν μετὰ τῶν σπυρίδιων , ὡς ἵνα λάβῃ τὸ τίμημα αὐτῶν. Καὶ ὅτε ἦλθεν ὁ μοναχὸς εἰς τὸν οἶκον , ἦλθεν ἡ δαιμονιζομένη , καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ῥάπισμα (99). Ὁ δὲ ἔστρεψε καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα , κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ βασανισθεὶς ὁ δαίμων , ἐκραξε λέγων · Ὁ βία ! ἡ ἐντολὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐκβάλλει με. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη ἡ γυνὴ ¹⁰¹. Καὶ ὡς ἦλθον οἱ γέροντες , ἀνήγγειλαν αὐτοῖς τὸ γενόμενον. Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν , καὶ εἶπον · Ἔθος ἐστὶ τῇ ὑπερφηανίᾳ τοῦ διαβόλου , πίπτειν ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ.

B δ'. Ἐλεγε πάλιν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ , ὅτι ὅσον τὸ σῶμα θάλλει , τοσοῦτον ἡ ψυχὴ λεπτύνεται · καὶ ὅσον τὸ σῶμα λεπτύνεται , τοσοῦτον ἡ ψυχὴ θάλλει.

ε'. Ὁδεῦον ποτε ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀμμώης. Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἀμμώης · Πότε καθεζόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ κελλίον , Πάτερ ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ · Τίς γὰρ ἀφαιρεῖ ἀφ' ἡμῶν τὸν Θεὸν ἄρτι (1) ; ὁ Θεὸς ἐστὶν ἐν τῷ κελλίῳ , καὶ πάλιν ἔξω ὁ Θεὸς ἐστὶν.

ς'. Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ , ὅτι ὅτε ἦν ἐν Σχητει ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος , ἦν τις ἐκεῖ μοναχὸς κλέπτων τὰ σκεύη τῶν γερόντων. Καὶ ἔλαβεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ , θέλων αὐτὸν κερδοῦσαι , καὶ τοὺς γέροντας ἀναπαύσαι , καὶ λέγει αὐτῷ · Εἴ τι ἀν θέλης , ἐγὼ σοι παρέχω · μόνον μὴ κλέψῃς · καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χρυσίον καὶ κέρμα καὶ ἱματισμὸν , καὶ πᾶσαν τὴν χρῆσαν αὐτοῦ (2). Ἀπελθὼν δὲ πάλιν ἐκλεπτεν. Οἱ οὖν γέροντες , ἰδόντες ὅτι οὐκ ἐπαύσατο , ἐδίωξαν αὐτὸν , λέγοντες , ὅτι Ἐὰν εὐρεθῇ ἀδελφὸς ἔχων ἀσθένειαν ἐλαττώματος , χρὴ βαστάζειν αὐτόν · ἐὰν δὲ κλέπτῃ , ¹⁰² διώξατε αὐτόν · ὅτι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιοῖ , καὶ ὄλους τοὺς ἐν τῷ τόπῳ ταράττει.

ζ'. Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ ὁ Φαρανίτης ¹⁰³ , ὅτι εἶπεν ὁ Πατὴρ ἡμῶν ἀββᾶς Ἀρσένιος περὶ τινος Σχητιώτου , ὅτι ἦν πρακτικὸς μέγας (3) , ἀφελὴς δὲ εἰς

D las , et omne quod in responso suo habebat. Et existimavit quidem Rosweydu , in Græco esse vocem προσφωνάριον , Corderius vero nomen ἀπόκρισις · neuter vere. Nam responsum est χρῆμα , eo sensu qui passim apud auctores mediæ ætatis occurrit , docteq̃ exponitur a Corderio , pro negotio ac re necessaria. Προσφωνάριον autem , Bartholomæi monachi dictio , suspecta mihi sit , ne sit προσφορέριον. Sed affirmo nihil. Omnino vide Corderium in Dorothei Institut. 9 et 1 ; Rosweydi Onomasticum ad Vitas Patrum , voce Apocrisiarium , Glossarium Juliani Antecessoris , et juris Lexica.

(3) Περὶ τινος Σχητιώτου , ὅτι ἦν πρακτικὸς μέγας. Juxta versionem Pelagii , De quodam senē , qui erat magnus in hac vita , seu potius , De quodam senē in Sciti habitante , quia erat , etc. Testatur enim Mabillonius nosier torbo primo Veterum analectorum p. 201 , in ms. Corbeiensis haberi in Sciti habitante , et ὅτι est quia ; quod etiam postulat sensus.

τὴν πίστιν· καὶ ἐσφάλλετο διὰ ἰδιωτείας· καὶ ἔλεγεν· Ὁὐκ ἔστι φύσει ὁ ἄρτος ὃν λαμβάνομεν σῶμα Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντίτυπον. Καὶ ἤκουσαν δύο γέροντες ὅτι λέγει τὸν λόγον τοῦτον, καὶ γινώσκοντες μέγαν αὐτὸν ὄντα τῷ βίῳ, ἐλογίσαντο ὅτι ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀφελότητι λέγει, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀββᾶ, λόγον ἠκούσαμεν περὶ τινὸς ἀπιστοῦ (4), ὅτι λέγει ὅτι ὁ ἄρτος ὃν μεταλαμβάνομεν, οὐκ ἔστι φύσει σῶμα Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντίτυπὸν ἔστι. Λέγει ὁ γέρων· Ἐγὼ εἶμι ὁ τοῦτο λέγων. Οἱ δὲ παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· Μὴ οὕτως κρατήσης, ἀββᾶ, ἀλλ' ὡς παρεῖπαι ἢ καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ. Ἡμεῖς γὰρ πιστεύομεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος σῶμά ἐστι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ποτήριον αὐτό ἐστι τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ ³⁴ κατ' ἀντίτυπον. Ἀλλ' ὡσπερ ἐν ἀρχῇ ἤχουν λαβῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔστιν εἰκὼν Θεοῦ, εἰ καὶ ἀκατάληπτος· οὕτως ὁ ἄρτος ὃν εἶπεν ὅτι Σῶμά μου ἔστιν, οὕτως πιστεύομεν ὅτι κατὰ ἀλήθειαν σῶμά ἐστι Χριστοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Ἐάν μὴ πεισθῶ ἀπὸ πράγματος, οὐ πληρωσοῦμαι. Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Δειθῶμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἑβδομάδα ταύτην περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει ἡμῖν. Ὁ δὲ γέρων μετὰ χαρᾶς ἐδέξατο τὸν λόγον· καὶ ἐδέετο τῷ Θεοῦ, λέγων· Κύριε, σὺ γινώσκεις ὅτι οὐ κατὰ κακίαν ἀπιστῶ· ἀλλ' ὅπως μὴ ἐν ἀγνωσίᾳ πλανηθῶ, ἀποκάλυψόν μοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ. Ἀπελθόντες δὲ οἱ γέροντες εἰς τὰ κελλία ἑαυτῶν, παρεκάλουν τὸν Θεὸν καὶ αὐτοὶ, λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἀποκάλυψον τῷ γέροντι τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα πιστεύσῃ, καὶ μὴ ἀπολέσῃ τὴν κόπον αὐτοῦ. Καὶ εἰσῆκουσεν ὁ Θεὸς ἀμφοτέρων. Καὶ πληρωθείσης τῆς ἑβδομάδος, ἦλθον τῇ Κυριακῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ τρεῖς μόνοι εἰς ἐν ἑμβρίμιν (5), μέσος δὲ ἦν ὁ γέρων. Ἀνσώχθησαν δὲ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ³⁵· καὶ ὅτε ἐτέθη ὁ ἄρτος εἰς τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ἐφαινετο τοῖς τρισὶ μόνοις ὡς παιδίον. Καὶ ὡς ἐξέτεινεν ὁ πρεσβύτερος τὴν χεῖρα κλάσαι τὸν ἄρτον, ἰδοὺ ἀγγελος Κυρίου κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἔχων μάγαιραν, καὶ ἔθυσεν τὸ παιδίον, καὶ ἐκένωσεν τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς τὸ ποτήριον. Ὡς δὲ ἐκλάσεν ὁ πρεσβύτερος εἰς μικρὰ μέρη τὸν ἄρτον, καὶ ὁ ἄγγελος ἔκοπτεν ἐκ τοῦ παιδίου μικρὰ μέρη. Καὶ ὡς προσῆλθον ³⁶ λαβεῖν ἐκ τῶν ἀγίων, ἐδόθη τῷ γέροντι μόνῃ χρέας ἡματωμένον· καὶ ἰδὼν ἐφοβήθη, καὶ ἐκραξε λέγων· Πιστεύω, Κύριε, ὅτι ὁ ἄρτος σῶμά σου ἔστι, καὶ τὸ ποτήριον αἷμά σου ἔστι. Καὶ εὐθὺς ἐγένετο τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ χρέας, ἄρτος κατὰ τὸ μυστήριον· καὶ μετέλαθεν εὐ-

A simplex : unde quia erat idiota, fallebatur, ac dicebat : Non est revera corpus Christi, panis quem sumimus, sed antitypum, seu figura. Et audierunt duo senes, quod talem proferret sermonem. Scientes autem magnum eum esse vitæ moribus, reputaverunt, ita loqui ex simplicitate, absque malitia. Unde ad eum profecti dixerunt : Abba, sermonem fidei contrarium audivimus de quodam, quod putet non esse vere et natura corpus Christi quem sumimus panem, sed esse antitypum. Respondit senex : Ego sum qui ita sentio. Illi vero monuerunt eum hisce verbis : Abba, noli sic tenere, sed quemadmodum tradit Ecclesia catholica. Nos enim credimus, quod ipse panis corpus sit Christi, et calix ipse sit sanguis Christi, secundum veritatem, non secundum figuram. Sed sicut in mundi principio Deus pulverem de terra accipiens, hominem formavit ad imaginem suam, nec quisquam dicere potest, non esse imaginem Dei, quamvis incomprehensa sit imago : ita etiam de pane de quo dixit : Corpus meum est, sic credimus, quod juxta veritatem corpus sit Christi. Tum senex inquit : Nisi res ipsa persuaserit, non plene mihi erit satisfactum. Illi ad eum : Deum deprecemur per hanc hebdomadam circa mysterium hoc ; confidimus eum nobis revelaturum. Senex vero cum lætitia admisit sermonem ; Deumque orabat, dicens : Domine, tu scis me non propter malitiam esse incredulum ; sed ne per ignorantiam aberrem, mihi revela, Domine Jesu Christe. Senes quoque regressi ad suas cellas, obsecrabant Deum ac dicebant : Domine Jesu Christe, mysterium istud revela seni, ut credat, nec perdat labores suos. Et exaudivit Deus utrosque. Completa ergo hebdomada, venerunt Dominico die ad ecclesiam, steteruntque una tres soli in uno embrimio ; medius autem erat senex. Tunc aperti sunt oculi eorum. Nam cum panis ad sacramentum positus fuisset, tribus solis apparebat velut puerulus. Et ubi manum extendit presbyter ad frangendum panem, ecce angelus Domini descendit de cælo habens cultrum, et puerulum mactavit, ac sanguinem ejus infudit in calicem. Tum quando presbyter in particulas fregit panem, etiam angelus et puerulo particulas incidebat. Ut porro accesserunt ad sumendum e sanctis, soli seni data est caro cruenta. Quod intuitus, timuit, et clamavit, dicens : Credo, Domine, quod panis corpus tuum sit, nec non calix sanguis tuus. Atque illico caro quam præ manibus gerebat, evasit in panem, juxta

³⁴ Al. οὐκ. ³⁵ Al. inser. νοεροί. ³⁶ Al. ἀπῆλθε.

Vetus editio Lugdunensis, Gothicis, ut vocant, characteribus impressa, quæ cum Græco commissa, præpe Rosweydana invenietur melior, *De quodam senæ in Scithia qui*. At alius codex Corbeiensis ab impressis nequaquam variat, sicut nec ille Parthenonis B. Mariæ Suessionensis.

(4) Ἀπιστορ. Pelagius legit ἀπιστου.

(5) Ἐμβρίμιν. Quod est ἐμβρίμιον. In *Vitis Patrum* hic, *sedile de scirpo, quod in modum fascis erat ligatum*. Alibi, *plumatum de scirpo*, et ἐμβρί-

μα, *sedilia de scirpo in fasciculis ligata*. Vox obscuræ originis, Orientalis forte, a Cassiano declarata, ab auctore *Vitæ S. Euthymii* usurpata, et restituenda in Codice regularum. Derivat Casaubonus ex Græco βριζεν. Alii ex Celtica lingua vel Germanica, minus probabiliter. Si Græca est, quemadmodum videtur, deduci potest ab ἐμβρίθω et ἐμβρύω, *plenus sum*. Erant quippe embrimia seu embrymia fasciculi colligati, variis virgultis pleni.

mysterium. Et communionem sumpsit, gratias agens Deo. Aiunt ei senes: Novit Deus humanam naturam, quod carnibus crudis vesci nequeat; ideo corpus suum transformavit in panem, et suum sanguinem in vinum, iis qui fide suscipiunt. Et gratias egerunt Deo de sene, quod non permisisset perire labores illius. Tunc abierunt tres illi in cellas suas ingenti cum gaudio.

8. (6) Iterum abbas Daniel narravit de alio sene, magno viro, qui residebat in inferioribus Ægypti partibus, quod in simplicitate affirmaret Melchisedecem esse Filium Dei. Id cum beato Cyrillo Alexandriæ archiepiscopo nuntiatum fuisset, misit ad eum. Sciens autem senem signa seu miracula edere, et quidquid a Deo posceret, ei revelari, quodque ex simplicitate eam haberet opinionem, ejusmodi usus est arte, dicens: Abba, rogo te, quandoquidem mens mihi interdum suggerit, Melchisedecem esse Filium Dei, interdum vero contraria me subit cogitatio, quod non sit Filius Dei, sed homo, Dei pontifex; quia igitur ea in re ambigo, misi ad te, ut ores Deum, quod tibi revelet rem. Senex autem confidens suis virtutibus, libere dixit: Concede mihi tres dies, Deum rogabo de negotio, tibi que renuntiabo quisnam sit. Abiens ergo precabatur Deum de illa quæstione. Ac post tres dies veniens, dicit beato Cyrillo: Melchisedec homo est. Ait illi archiepiscopus: Quo modo scis, abba? Respondit: Deus in revelatione ostendit mihi cunctos patriarchas, ita ut singuli transirent coram me, ab Adamo usque ad Melchisedecem; certum habeto, ita esse. Regressus ergo senex, ipsemet prædicabat Melchisedecem esse hominem. Unde ingenti gaudio perfusus est beatus Cyrillus.

De abbate Dioscuro.

4. (7) Narraverunt de abbate Dioscuro e Nacchiaste, quod panis ejus hordeaceus esset atque ex lenticula. Et singulis annis initium ponebat unius cujuspiam boni propositi, dicens: Non occuro cuiquam per hunc annum, aut non loquor, aut non comedo decoctum quid, aut non manduco poma vel olus. Atque in omni operatione faciebat sic: cumque unum perfecisset, assumebat aliud. Et id annuatim agebat.

2. (8) Frater interrogavit abbatem Pœmenem: Conturbant me cogitationes meæ, ut dimittam peccata mea, efficiuntque ut attendam ad defectus

²⁷ Al. inser. αὐτοῦ. ²⁸ Al. inser. αὐτός. ²⁹ Al. add. καὶ γινώμεν τὴν ἀλήθειαν. ³⁰ Al. add. καὶ ὁ ἄγγελος εἶπέ μοι ὅτι: οὗτός ἐστιν ὁ Μελχ. ³¹ Al. καὶ οὐκ ἀφώσι με φροντίσαι τῶν ἁμαρτιῶν.

(6) Vit. Patr. xviii, 4.

(7) Vit. Patr. iv, 13.

(8) Vit. Patr. xv, 5; App. p. 1000, n. 5.

(9) Σημειοφόρος. Signorum seu miraculorum editor. Quod interdum significat, non vexilliferum. Verbi gratia in Scholio 30 ad gradum 25 Scalæ Joannis Climaci, et apud Anastasium, tam in Hodego ad finem capituli 8, quam Quæstione 20, p. 240; Itemque in Dialogis Græcis S. Gregorii, et alibi. A σημειοφόρος sicut σημειοφορικώς. In Codini Origini-

Α χριστῶν τῷ Θεῷ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Ὁ Θεὸς οἶδε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι οὐ δύναται φαγεῖν κρέα ὠμά, καὶ διὰ τοῦτο μεταποίησε τὸ σῶμα ²⁷ εἰς ἄρτον, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς οἶνον, τοῖς πιστέει δεχομένοις. Καὶ ἠγαθήστησαν τῷ Θεῷ περὶ τοῦ γέροντος, ὅτι οὐκ ἀφῆκεν ἀπολέσθαι τοὺς κόπους αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθον οἱ τρεῖς μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ καλλιὰ αὐτῶν.

η'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Δανιὴλ διηγήσατο περὶ ἄλλου τινὸς γέροντος μεγάλου, καθημένου εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Αἰγύπτου, ὅτι ἔλεγεν ἐν ἀφελότῃ, ὅτι ὁ Μελχισεδέκ ²⁸ υἱὸς ἔστι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ μακαρίῳ Κυρίλλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας περὶ αὐτοῦ· καὶ ἐπεμψεν ἐπ' αὐτόν. Εἰδὼς δὲ ὅτι σημειοφόρος (9) ἐστὶν ὁ γέρον, καὶ εἰ τι αἰτεῖ τῷ Θεῷ, ἀποκαλύπτει αὐτῷ, καὶ ὅτι ἐν ἀφελότῃ λέγει τὸν λόγον, ἐχρήσατο τοιαύτη σοφία, λέγων· Ἀββᾶ, παρακαλῶ σε, ἐπειδὴ ὁ λογισμὸς μου λέγει, ὅτι ὁ Μελχισεδέκ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ἄλλος λογισμὸς λέγει, ὅτι σὺ, ἀλλ' ἀνθρωπῶς ἐστὶν ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ οὖν διατάξω περὶ τούτου, ἀπέστειλα πρὸς σέ, ἵνα δεηθῆς τοῦ Θεοῦ, ὅπως σοι ἀποκαλύψῃ περὶ τούτου ²⁹. Ὁ δὲ γέρον τῆ αὐτοῦ πολιτεία θαρρῶν, εἶπε μετὰ παρρησίας· Ἐνός μοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ γὰρ ἔρωτώ τὸν Θεὸν περὶ τούτου, καὶ ἀναγγέλλω σοι τίς ἐστὶν. Ἀπελθὼν οὖν εἰδέετο τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ῥήματος τούτου. Καὶ ἔλθων μετὰ τρεῖς ἡμέρας, λέγει τῷ μακαρίῳ Κυρίλλῳ, ὅτι ἀνθρωπῶς ἐστὶν ὁ Μελχισεδέκ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· Πῶς οἶδās, ἀββᾶ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψέ μοι ὅλους τοὺς πατριάρχας, οὕτως· ἕνα ἕκαστον παρερχόμενον ἐνώπιόν μου, ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μελχισεδέκ ³⁰· καὶ θάρσει ὅτι οὕτως ἐστὶν. Ἀπελθὼν οὖν, δι' ἑαυτοῦ ἐκήρυσεν ὅτι ἀνθρωπῶς ἐστὶν ὁ Μελχισεδέκ. Καὶ ἐχάρη μεγάλως ὁ μακάριος Κύριλλος.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Διοσκόρου.

α'. Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀββᾶ Διοσκόρου τῆς Ναχιάστως (10), ὅτι ὁ ἄρτος αὐτοῦ κριθίνος ἦν καὶ ἀπὸ φακοῦ. Καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἔβαλεν ἀρχὴν μιᾶς πολιτείας, λέγων· Οὐκ ἀπαντῶ τινὶ τὸ ἔτος τοῦτο, ἢ οὐ λαλῶ, ἢ οὐ τρώγω ἔφημα, ἢ οὐ τρώγω ὄπωρον ἢ λάχανον. Καὶ εἰς πᾶσαν ἐργασίαν οὕτως ἐποίησεν· καὶ τελειῶν τὸ ἐν, ἐλάμβανε τὸ ἄλλο. Καὶ ταῦτο ἐποίησεν κατὰ ἐνιαυτόν.

β'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, ὅτι Ταράσσοσι με οἱ λογισμοὶ μου, τοῦ ἀφεῖναι με τὰς ἁμαρτίας ³¹ μου, καὶ ποιούσι με προσέχειν εἰς τὰ

bus, apud auctorem Demonstrationum chronographicarum a doctissimo Combefisio editum, et in Suida, voce Φόρος: Καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικά. Hoc est, et multa alia per quæ miracula patitur.

(10) Τῆς Ναχιάστως. In Vitis Patrum Pelagius, de Namisias. Forte de Namiisi. Τῆς Ναμιιάστως pro Ναχιάστως, vel Namiasti, aut Nachiasti, Nachiaste. Membranæ Suessionenses, Namsias.

ὕστερ ἡματα τοῦ ἀδελφοῦ μου. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέ-
ρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Διοσκόρου, ὅτι ἦν ἐν τῷ κελλίῳ
κλαίων αὐτόν· ὁ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ ἐν ἄλλῳ κελλίῳ
ἐκάθητο. Ὅτε οὖν παρέβαλε τῷ γέροντι, εὗρισκεν
αὐτὸν κλαίοντα, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· Πάτερ, τί κλαίεις;
Ὁ δὲ γέρων ἔλεγεν· Τὰς ἀμαρτίας μου κλαῶ. Λέ-
γει οὖν αὐτῷ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ· Οὐκ ἔχεις ἀμαρτίας,
Πάτερ. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ γέρων· Φύσει, τέκνον, ἐάν
ἀρεθῶ ἰδεῖν τὰς ἀμαρτίας μου, οὐκ ἀρκούσιν ἄλλοι
τρεῖς ἢ τέσσαρες κλαῦσαι αὐτάς.

γ. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Διοσκόρος, ὅτι Ἐάν φορέσωμεν
ἡμῶν τὸ οὐράνιον ἔνδυμα, οὐκ ἂν εὐρεθῶμεν γυμνοί·
ἐάν δὲ μὴ εὐρεθῶμεν φοροῦντες τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο,
τί ποιήσωμεν, ἀδελφοί; ἔχομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀκού-
σαι τὴν φωνὴν ἐκείνην τὴν λέγουσαν· Ἐκβαλε τοῦ-
τορ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ B
κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Νυνὶ δὲ,
ἀδελφοί, μεγάλη αἰσχύνῃ ἡμῖν, μετὰ τοσοῦτον χρό-
νον φοροῦντας ἡμᾶς τὸ σχῆμα (11), εὐρεθῆναι ἐν τῇ
ᾠρᾷ τῆς ἀνάγκης, μὴ ἔχοντας τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου.
Ὡ τῆς μετανοίας τῆς μελλούσης ἡμῖν προσγίνεσθαι!
Ὡ τοῦ σκότους τοῦ μέλλοντος ἡμῖν ἐπιπίπτειν ἔμ-
προσθεν τῶν Πατέρων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, βλε-
πόντων ἡμᾶς τιμωρομένους ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τῆς
τιμωρίας (12)!

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Δουλά.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Δουλάς· Ἐάν ὁ ἐχθρὸς βιάζεται
ἡμᾶς καταλιπεῖν τὴν ἡσυχίαν, μὴ ἀκούσωμεν αὐτοῦ·
οὐδὲν γὰρ ὁμοῖον αὐτῆς, καὶ τῆς ἀσιτίας. Συγκρίνε-
ται εἰς συμμαχίαν κατ' αὐτόν· ἐξυδορκίαν γὰρ παρ- C
έχουσι τοῖς ἔνδοις ἑαυτοῦ.

β. Εἶπε πάλιν· Κόπτε τῶν πολλῶν τὰς σχέσεις, μὴ
σοῦ ὁ πόλεμος πρὸς τὸν νοῦν περιστατικὸς γένηται,
καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας ταραξῆν τρόπον.

Ἀρχὴ τοῦ Ε' στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου.

α. Διηγήσατο ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ὁ ἐπίσκοπος ¹³, ὅτι
ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, κορώναι
περιπτάμεναι τὸ τοῦ Σεράπιδος ἱερὸν, ἐκραζον ἀπαύ-

¹³ Al. add. Κύπρου. ¹⁴ Matth. xxii, 13.

(11) Τὸ σχῆμα. Σχῆμα, *schemata, habitus, passim*
hoc sensu occurrunt. Nec quidquam notassen, nisi D
sub manus venisset locus de Carolomanno, quem
legi in Actis sanctorum Ordinis Benedictini saeculo
ii, parte ii, p. 125. quiique per occasionem corrigi-
tar. Ecce illum: Clericusque effectus, monastico in-
ditus est schemate, cum uxore et filiis. Et ille qui-
dem cum filiis ad B. Benedicti cenobium profectus
est, ubi sub arctissima vitae districtione vitam finivit:
uxor vero ejus, Tazia nomine, cum reptivida prole sua
similiter mutato habitu, etc. Pro certo enim habeo
legendum esse rektivida. Quin etiam in Chronico
Joannis Biclariensis ad annum 9 Justinii imperato-
ris, ubi habetur, Aramundarus Saracenorum rex
Constantinopolim venit, et cum stemate suo, et donis
Barbariae Tiberii principii occurrit reponi, potest
schemate, seu potius stemmate. Codice Casareo 326,
Σχηματολόγιον, ἔχον τὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν. Et in
bibliotheca Scorialensi: Σχηματολόγιον περιέχον τὴν
ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου σχήματος.

(12) Τῆς τιμωρίας. Adjici posset e duobus coild.
Colberti: Ὅσα κόπη συνέχειν μέλλει τὸν ἀββᾶν Ἀν-

A fratris mei. Dicit ei senex de abbate Dioscoro,
quod in cella erat plorans seipsum; discipulus
autem ipsius in alia cella residebat. Quando ergo
accessit ad senem, invenit plorantem, et dixit ei:
Pater, quid ploras? Respondit senex: Desco
peccata mea. Ait ergo ipsi discipulus ejus: Non
habes peccata, Pater. Excepit senex: Sane, fili,
si permittat videre delicta mea, tres alii vel qua-
tuor non sufficient ad flenda ea.

3. Dixit abbas Dioscorus: Si gestaverimus cae-
leste nostrum indumentum, non inveniemur nudi;
sin vero non inveniamur gestantes indumentum
illud, quid agemus, fratres? Nos enim quoque au-
dituri sumus vocem illam: *Ejice hunc in tenebras* B
*exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium*¹³. Nunc
vero, fratres, magna nobis est infamia, si post ge-
statum tot annis monachalem habitum, reperia-
mur in hora necessitatis destituti nuptiali indu-
mento. O quanta nos comprehensura est poenit-
entia! O quanta caligo in nos casura est, coram
Patribus et fratribus nostris, qui cerant nos ab
angelis supplicii exactoribus cruciari!

De abbate Dula.

1. Dixit abbas Dulas: Si inimicus compulerit
nos ad relinquendam quietem, ne auscultaverimus
ei. Nihil quippe illi par, ut et cibi abstinentia.
Haec cum illa coalescit ad auxiliandum adversus
eum. Nam acumen internis oculis conciliant.

2. (13) Hoc quoque habuit sermonis: Abscinde
multorum affectus, ne bellum tuum contra mentem
incommodum sit, et quietis mores conturbet.

Principium litteræ E.

De sancto Epiphanio episcopo Cypri.

1 (14) Narravit sanctus Epiphanius episcopus,
quod coram beato et magno Athanasio, cornices
circa fanum Serapidis volitantes, indesinenter cro-

τώνιον, καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀμοῦν τὸν τῆς Νυτρίας, καὶ
τὸν ἀββᾶν Παῦλον τῆς Φώκης, καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀμοῦν
τὸν τῆς Ἀραβίας τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὸν ἀββᾶν Μειῶς
τὸν τῆς Θεβαΐδος, καὶ τὸν Μάκάριον τὸν τῆς Σχί-
τζας, καὶ τὸν ἀββᾶν Μάκάριον τὸν Ἀλεξανδρέα, καὶ
τὸν Παφνούτιον τὸν Σινδοῦν, καὶ τὸν ἀββᾶν Οὐρσή-
ρην τῆς Θηγούσης, καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀμμώνιον τὸν
Χενευρίτην, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας τοὺς δικαίους,
λαμβανομένων μὲν αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-
ρανῶν, ἐκβαλλομένων δὲ ἡμῶν εἰς τὸ σκότος τὸ
ἐξώτερον; Id est: *Qualis tristitia occupatura est*
abbatem Antonium, abbatem Amum Nitriae, abbatem
Paulum Phoces, abbatem Amum Arabiae Aegypti,
abbatem Mios Thebaidis, Macarium Sceteos, abba-
tem Macarium Alexandrinum, Paphnutium Sido-
nam, abbatem Urserem Thegusa, abbatem Ammonium
Cheneuritem, reliquosque omnes justos; cum ipsi
quidem in regnum caelorum assumpti fuerint, nos
vero in tenebras exteriores fuerimus ejecti?

(13) V. inf. in Evagrio, n. 2.

(14) L. Sozom. iv, 10.

citabant, Cras, cras. Et Græci seu gentiles stantes ante beatum Athanasium clamaverunt: Male senex, dic nobis quid crocitant cornices. Et respondit: Cornices crocitant, Cras, Cras. Illud autem Cras Ausoniorum sive Latinorum lingua significat proxime venturum diem. Addiditque, quia proximo die videbitis gloriam Dei. Ac deinde nuntiata est mors Juliani imperatoris. Quod cum contigisset, concurrentes clamabant contra Serapim, his verbis: Si tibi non placebat, cur dona ejus sumebas?

2. Idem enarravit, quod fuerit Alexandriæ auriga quidam, filius mulieris nomine Mariæ. Is in certamine equestri cecidit; ac dein surgens, prætergressus est eum a quo dejectus fuerat, et coronam reportavit. Tunc clamavit plebs: Filius Mariæ cecidit, surrexit, vicit. Quo clamore adhuc durante, incidit inter populum rumor de templo Serapidis, quod magnus Theophilus rediens, Serapidis idolum evertisset, ac templi compos esset factus.

3. (15) Significatum est beato Epiphanio Cypri episcopo, per abbatem monasterii quod in Palæstina habuit: Precibus tuis, canonem nostrum seu officium et psalmodiam non negleximus, sed studiose tertiam, sextam, nonam celebramus. At ille reprehendens indicavit illis per hæc verba: Manifesto negligitis alias diei horas, otiosi a prece. Oportet autem ut verus monachus sine intermissione habeat in corde suo orationem et psalmodiam.

4. (16) Misit aliquando sanctus Epiphanius ad abbatem Hilarionem, rogans eum, et dicens: Veni, videamus nos invicem; antequam recedamus de corpore. Cumque advenisset, mutua lætitia affecti sunt. Iis autem manducantibus, allata est volucris. Et sumens episcopus dedit abbati Hilarioni. Ait senex: Ignosce mihi; ex quo hunc habitum assumpsi, non comedi mactatum quidquam. Tum episcopus: Ego vero, inquit, ex quo habitum suscepi, non dimisi quemquam dormire qui haberet adversus me, nec ego dormivi habens adversum aliquem⁴⁴. Ait illi senex: Veniam mihi concede, quia institutum tuum majus imago est.

5. Ejusdem sermo fuit: Imago et figura Christi Melchisedec, Abrahamum Judæorum radicem benedixit: multo magis ipsa veritas Christus, benedicit et sanctificat omnes qui credunt in ipsum.

⁴⁴ Matth. v, 23; Marc. xi, 25. ⁴⁵ Al. γενομένης. ⁴⁶ Al. ἀρχιεπ. ⁴⁷ Al. ins. και την πρώτην. ⁴⁸ Al. add. και τὸ λυχνικόν. ⁴⁹ Abest. ἀμελούντες ab al. ⁵⁰ Al. εἰ ἦ.

(15) Vit. Patr. xii, 6.

(16) Vit. Patr. iv, 15.

(17) Τὸ δὲ Κράς τῆ Ἀύσωνων φωνῆ. Apud Sozomenum lib. iv, cap. 10, ubi res paulo aliter narratur, Κράς (In Nicephoro Call., lib. ix, cap. 34. Κράς) τῆ Ῥωμαίων φωνῆ. Ex nostro Michael Glycas Annalium p. 251: Περὶ τὸν τοῦ Σεράπιδος ναὸν κορώναι ἔκραζον· και ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων, τί βούσων αὐται, κακόγηρε, εἶπε· τὸ Κρά τῆ Σύσων

στας, Κράς, Κράς. Καὶ προστάντες ἐπὶ τὸν μακάριον Ἀθανάσιον οἱ Ἕλληνας, ἔκραξαν· Κακόγηρε, εἶπε ἡμῖν τί κράζουσιν αἱ κορώναι. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Αἱ κορώναι κράζουσι, Κράς, Κράς· τὸ δὲ Κράς τῆ Ἀύσωνων φωνῆ (17) αὐριόν ἐστι· και προσετίθει, ὅτι Αὐριον ὕψεσθε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐξῆς ἠγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Ἰουλιανοῦ βασιλέως. Καὶ τούτου γενομένου, συνδραμόντες κατέκραζον τοῦ Σεράπιδος, λέγοντες· Ἐάν οὐκ ἤθελες αὐτὸν, τί ἐλάμβανες τὰ αὐτοῦ;

β'. Ὁ αὐτὸς διηγῆσατο, ὅτι ἦν τις ἠνίοχος κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν, ὃς ἦν μητρὸς Μαρίας υἱός. Οὗτος ἱππικῶ ἐπιτελούμενου κατέπεσεν· εἶτα ἀναστὰς παρήλαθε τὸν καταβεβληκότα, και ἐνίκησε. Καὶ τὸ πλῆθος ἀνεβόησεν· Ὁ Υἱὸς Μαρίας πέπτωκε και ἐγήγερται και ἐνίκησε. Ταύτης ἐστὶ τῆς φωνῆς λεγομένης⁴⁵, ἐνέπεσεν ἡ περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σεράπιδος φήμη τῷ πλήθει, ὅτι ὁ μέγας Θεόφιλος ἀνεβάν, τὸ τοῦ Σεράπιδος κατέστρεψεν εἰδωλον, και τοῦ ναοῦ γέγονεν ἔγκρατῆς.

γ'. Ἐδὴλώθη τῷ μακαρίῳ Ἐπιφανίῳ τῷ ἐπισκόπῳ⁴⁶ Κύπρου παρὰ τοῦ ἀββᾶ τῆς μονῆς ἧς εἶχεν ἐν Παλαιστίνῃ, ὅτι Εὐχαῖς σου οὐκ ἡμελήσαμεν τοῦ κανόνος ἡμῶν, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς⁴⁷ και τὴν τρίτην και τὴν ἕκτην και τὴν ἐνάτην⁴⁸ ἐπιτελοῦμεν. Ὁ δὲ καταγνοὺς αὐτῶν, ἐδῆλωσεν αὐτοῖς λέγων, ὅτι Φανεροὶ ἐστε ἀμελοῦντες⁴⁹ τὰς ἄλλας ὥρας τῆς ἡμέρας ἀργοῦντες ἀπὸ τῆς εὐχῆς. Δεῖ γὰρ τὸν ἀληθινὸν μοναχὸν ἀδιαλείπτως εἶχειν τὴν εὐχὴν και τὴν ψαλμωδίαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

δ'. Ἐπεμψέ ποτε ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰλαρίωνα, παρακαλῶν αὐτὸν, και λέγων· Δεῦρα, ἴδωμεν ἑαυτοὺς πρὸ τοῦ ἐξελεῖναι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σώματος· και παραγενομένου αὐτοῦ, ἐχάρησαν μετ' ἀλλήλων. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, ἠνέχθη πετεινόν. Καὶ λαβὼν ὁ ἐπίσκοπος ἔδωκε τῷ ἀββᾶ Ἰλαρίωνι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Συγχώρησόν μοι, ὅτι ἐξ οὗ ἔλαβον τὸ σχῆμα, οὐκ ἔφαγον θῦμα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος· Ἐγὼ δὲ ἐξ οὗ ἔλαβον τὸ σχῆμα, οὐκ ἀφήκα τίνα κοιμηθῆναι· ἔχοντα κατ' ἐμοῦ, οὐδὲ ἐγὼ ἐκοιμήθην ἔχων κατὰ τινός. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Συγχώρησόν μοι, ὅτι ἡ σὴ πολιτεία μεῖζων ἐστὶ τῆς ἐμῆς.

ε'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ἡ⁵⁰ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Μελχισεδεκ, τὴν βίξαν τῶν Ἰουδαίων εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ· πολλῶ πλέον αὐτῆ ἡ ἀλήθεια ὁ Χριστὸς, εὐλογεῖ και ἀγιάζει πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

φωνῆ αὐριον δηλοῖ· αὐριον και γὰρ ὕψεσθε τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν· ἐφ' ἣ και ἠγγέλθη τοῦ ἀλιτηρίου ὁ θάνατος. Quæ verba eo adduxi, ut discam a viris doctis, reponendumne sit sequendo vestigia arophthegmatis nostri, κακόγηρε, εἶπε, εἶπε τὸ Κράς τῆ Ἀύσωνων, vel si mavis cum Sozom. et Niceph. Ῥωμαίων φωνῆ. Forte enim Σύρων irrepsit propter male ac breviate scriptum Ῥωμαίων, aut ob Ἀύσωνων non intellectum.

ζ'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν· Ἡ Χαναὰνα βοᾷ καὶ ἀκούεται· Ἄ καὶ ἡ αἰμὸρῶρος σιωπᾷ καὶ μακαρίζεται· ὁ δὲ Φαρισαῖος κρᾶζει καὶ κατακρίνεται· ὁ τελώνης οὐδὲ ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ ἀκούεται.

ζ'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι Δαβὶδ ὁ προφῆτης, ἐν ἡμέρᾳ ἤδυστο, μεσονύκτιον ἐξηγείρετο, πρὸ τοῦ ἡθροῦ παρεκάλει, ἡθροῦ παρίστατο, πρωῖα ἐδέετο, ἐσπέρας καὶ μεσημβρίας ἰκέτευε, καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν· Ἐπάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε.

η'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἀναγκαῖα τῶν Χριστιανῶν⁵¹ βιβλίων ἢ κτῆσις⁵² τοῖς ἔχουσι. Καὶ αὕτη γὰρ καθ' ἑαυτὴν τῶν βιβλίων ἢ βίβλις, ὀκνηροτέρους ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἐργάζεται, καὶ πρὸς δικαιοσύνην μᾶλλον διανίστασθαι προτρέπεται.

θ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν, τῶν Γραφῶν ἢ ἀνάγνωσις.

ι'. Εἶπε πάλιν, ὅτι μέγας κρημνὸς καὶ βαθὺ βάραθρον, τῶν Γραφῶν ἢ ἀγνοία.

ια'. Εἶπε πάλιν, ὅτι μεγάλη προδοσία σωτηρίας, τὸ μηδὲνα τῶν θεῶν νόμων εἰδέναι.

ιβ'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι τὰ τῶν δικαίων ἀμαρτήματα περὶ τὰ χεῖλη ἐστὶ, τὰ δὲ τῶν ἀσεβῶν, ἐξ ὅλου τοῦ σώματος. Ὅθεν ψάλλει Δαβὶδ· *Θοῦ, Κύριε, φυλάκῃ τῷ στόματι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου· Καὶ· Εἶπα, Φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου, τοῦ μὴ ἀμαρτάνειν με ἐν γλώσσῃ μου* (18).

ιγ'. Ὁ αὐτὸς ἠρωτήθη, Διατί δέκα μὲν εἰσὶν αἰ νομικαὶ ἐντολαί, ἑννέα δὲ οἱ μακαρισμοί (19); καὶ ἔφη· Ἰσάριθμος τῶν Αἰγυπτιακῶν μαστίγων ἢ Δεκάλογος· τριπλῆς δὲ Τριάδος εἰκὼν, ἢ τῶν μακαρισμῶν ἀριθμησις.

ιδ'. ἠρωτήθη ὁ αὐτὸς, εἰ ἀρκεῖ εἰς δικαίους δυνάμει τὸν Θεόν, καὶ ἔφη· Ναί, αὐτὸς γὰρ εἶπεν· *Ἐρευνήσατε ἐνα ποιῶντα κρῖμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἴτεως ἔσομαι παντὶ τῷ λαῷ*.

ιε'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς τοῖς μὲν ἀμαρτωλοῖς καὶ τὸ κεφάλαιον παραχωρεῖ μετανοοῦσιν, ὡς τῇ πόρῃ (20) καὶ τῷ τελώνῃ⁵³· τοὺς δὲ δικαίους ἀπα-

6. Idem dixit : Chananæa clamat, et auditur⁵¹ ; femina fluxum sanguinis patiens, tacet ac beata prædicatur⁵² ; at Phariseus clamat, et condemnatur ; publicanus nequidem aperit os, atque auditur⁵³.

7. Dixit idem : Propheta David nocte intempesta orabat, media nocte expergiscebatur, ante matutinum obsecrabat, diluculo adstabat, mane fundebat preces, vespere ac meridie supplicabat : ac propterea scripsit : *Septies in die laudem dixi tibi*⁵⁴.

8. Iterum dixit : Necessaria est iis qui comparare possunt Christianorum librorum possessio. Ipse enim per se librorum conspectus, nos efficit segniores ad peccatum, invitatque ut ad justitiam magis erigamur.

9. Dixit adhuc : Magna cautio est ne peccemus, lectio Scripturarum.

10. Item pronuntiavit : Magnum est præcipitium et vorago profunda, Scripturarum ignoratio.

11. Rursus dixit, magnam esse salutis proditionem, nullam divinarum legum cognoscere.

12. Idem hoc protulit : Justorum peccata in labiis versantur, impiorum vero e toto manant corpore. Unde psallit David : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis*⁵⁵. Et : *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*⁵⁶.

13. Interrogatus est idem : Cur decem sunt legis præcepta, novem vero beatitudinis prædicationes⁵⁷ ? Ac respondit : Decalogus numero æquat plagas Ægyptiacas ; triplæ autem Trinitatis figura est beatitudinum enumeratio.

14. Ab eodem postulatum est : An unicus justus sufficeret ad placandum Deum. Et ait, ita esse ; a Deo quippe pronuntiatum : *Conquirite unum qui faciat iudicium et justitiam, et propitius ero omni populo*⁵⁸.

15. Eiusdem sententia fuit : Deus peccatoribus quidem pœnitentiam agentibus etiam sortem remittit, quemadmodum meretrici atque publicano ;

⁵¹ Al. Χριστιανικῶν. ⁵² Al. χρῆσις. ⁵³ Al. inser. καὶ τῷ ληστῇ. ⁵⁴ Matth. xv. ⁵⁵ Matth. ix. ⁵⁶ Luc. xviii. ⁵⁷ Psal. cxviii, 164. ⁵⁸ Psal. clx, 3. ⁵⁹ Psal. xxxviii, 2. ⁶⁰ Matth. v. ⁶¹ Jerem. v, 1.

(18) *Ἐν γλώσσῃ μου*. In versione Anastasiana octavarum synodi Act. 5, edit. Bin. p. 634, ubi legitur, *custodiam vias meas, ut non delinquam in via mea*, lege ex Græco, p. 746, ac ex ipso psalmo, *in lingua mea* (Psal. xxxviii, 2). Vide Socratis *Historiam* lib. iv, c. 23.

(19) *Ἐννέα μακαρισμοί*. Totidem cernere est in hoc illustri aurei doctoris loco, lib. iii *adversus vitæ monasticæ vituperatores*, cap. 12 : Καὶ γὰρ ὅτε λέγει· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς, οἱ πενιῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, οἱ ἐλεημονεῖς, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ εἰρηνοποιοί, οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, οἱ ἀκούοντες κακὰ· οὐτε βιωτικοῦ οὐτε μονάζοντος ὄνομα τίθησιν. Et lib. *ad eos qui scandalizati fuerant*, cap. 15, octo quidem tantum recenset ; sed omittit illud : *Beati pacifici* (Matth. v, 9). Vide ejusdem Homiliam 15 in *Matthæum*. Verum aliis octo duntaxat computantur, *Sed et in Evangelio, ore Domini nostri*

D *Jesu Christi octo beatitudines memoratæ sunt, cum utique essent et aliæ virtutes multæ, quæ meritum beatitudinis habere potuerint, Conflictus Arnobii et Serapionis, post Irenæum editus, p. 535, ut omittam Hilarium, Gregorium Nyssenum, Chromatium, auctorem Operis imperfecti in Matthæum, Ambrosium, Augustinum, cum cæteris, demum S. Leo novæ editionis sermone 95, De gradibus ascensionis ad beatitudinem, septem tantum priores enarrant beatitudines. Cujus rei ratio repeti debet ex B. Augustino, lib. i *De sermone Domini in monte*, ubi docetur septem primas Christi circa beatos sententias, gradus esse perficientes, octavam vero sententiam esse perfecti hominis declarationem.*

(20) *Τῇ πόρῃ*. Ita Græci appellare solent mulierem peccatricem, τὴν πόρῃν, τὴν ἀμαρτωλὸν, τὴν μυρτὸν κακῶν ἐργάτιν, dicit pseudo-Chrysostomus t. VII Saviliano, orat. 48, p. 376, sive Amphilo-chius orat. 6, p. 66.

a justis vero usuras quoque exigit. Atque id est quod dixit apostolis: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum* ⁴¹.

16. Hoc vero etiam dixit: Quam minimo Deus vendit justitias iis qui emere cupiunt; parvo panis frusto, vestimento vili, frigidæ poculo, obolo uno.

17. Istud quoque adiciebat: Homo ab homine vel ob paupertatem, vel ob usum abundantiae, fopore accipiens, et reddens, gratias quidem habet, verum pudore affectus reddit clam. Dominus vero Deus e contrario, clam mutuo accipiens, coram angelis, archangelis et justis hominibus, retribuit.

De sancto Ephræm.

1. (21) Puer adhuc erat abbas Ephræm, viditque somnium seu visionem, quod orta sit vitis in lingua ejus, maxime ferax, et creverit ac impleverit quidquid sub cælo est; quodque accederent eunctæ volucres cæli, ac manducarent de vitis fructu; et quantum comederent, fructus illius amplior evaderet.

2. (22) Alta iterum vice, sanctorum aliquis hæc visione donatus est; vidit angelicum ordinem e cælo juxta mandatum Dei descendere, habentem præ manibus volumen, hoc est tomum scriptum intus et foris; dicebantque ad invicem: Cui debemus illud tradere? Quidam autem aiebant: Huic; alii vero alium nominabant. Responderunt autem et dixerunt: Vere sancti sunt ac justii; verumtamen nullus hoc accipere potest, præter Ephræm. Tum vidit senex quod Ephræm tradiderint volumen. Mane autem surgens, audivit eum commentantem, et velut fons manabat ex ore ipsius; cognovitque esse ex Spiritu sancto quæ egrediebantur e labris Ephræm.

3. (23) Alias iterum, Ephræmo prætereunte, immissa meretrix venit, ut blanditiis eum attraheret ad turpem concubitum, aut saltem ad iram provocaret; nemo enim unquam vidit illum irascentem. Et ait ad illam: Sequere me. Cumque accessisset ad locum hominibus refertum, dixit mulieri: Veni, in hoc loco, quemadmodum cupis. At illa hominum multitudinem intuita ait: Quo modo poterimus id perpetrare, ac sine verecundia, astante tanta turba? Tunc Ephræm ad feminam: Si ob homines erubescimus, multo magis ob Deum debemus erubescere, qui deprehendet abscondita tenebrarum ⁴². Unde illa, pudore suffusa, re infecta discessit.

De Eucharisto homine seculari.

(24) Duo e Patribus oraverunt Deum, ut plenam

⁴¹ Matth. v, 20. ⁴² I Cor. iv, 5. ⁴³ Al. inser. οὐ δύναται τοῦτο ἐγχειρισθῆναι. Πολλὰ δὲ ἄλλα ὀνόματα ἁγίων εἰπόντες, ὕστερον εἶπον, ὅτι. ⁴⁴ Al. add. ἡ μαχόμενον.

(21) Vit. Patr. xviii, 5.

(22) Vit. Patr. xviii, 6.

(23) Vit. Patr. x, 21.

τε? καὶ τόκους. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγε, ὅτι Ἐάν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν, πλεον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελήθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

15'. Ἐλεγε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὀλίγον πάνυ τὰς δικαιοσύνας ὁ Θεὸς πωλεῖ τοῖς ἀγοράζειν σπουδάζουσι μικροῦ κλάσματος ἄρτου, εὐτελοῦς ἱματίου, ψυχροῦ ποτηρίου, ἐνὸς ὀβολοῦ.

16'. Προστίθει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι παρ' ἀνθρώπων δανειζόμενος ἄνθρωπος διὰ πέναν, ἢ χρεῖαν εὐπορίας, καὶ ἀποδιδούς χάριτας μὲν ἐμολογεῖ, κρύφα δὲ ἀποδίδωσιν αἰσχυνόμενος. Ὁ δὲ δεσπότης Θεὸς τὸ ἀνάπαλιν· κρυφῆ δανειζόμενος ἐνώπιον ἀγγέλων καὶ ἀργαγγέλων καὶ δικαίων ἀποδίδωσιν,

B

Περὶ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ.

α'. Παιδίον ἦν ὁ ἀββᾶς Ἐφραίμ καὶ εἶδεν ἕναρ εἶς οὖν ὄπτασιαν, ὅτι ἀνήλθεν ἄμπελος ἐν τῇ γλώσση αὐτοῦ, καὶ ἠῤῥησε, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν, εὐκαρπος πάνυ· καὶ ἤρχοντο πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦσθιον ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς ἀμπέλου· καὶ πρὸς ὃ ἦσθιον, ἐπλεόναζεν ὁ καρπὸς αὐτῆς.

β'. Ἄλλοτε πάλιν εἶδε τις τῶν ἁγίων ἐν ὄραματι, ἀγγέλων τάγμα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ, ἔχον ἐπὶ χεῖρας κεφαλῖδα, τουτέστι τόμον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν· καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Τίς ὀφείλει τοῦτο ἐγχειρισθῆναι; Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, Ὅσδε· οἱ δὲ ἔλεγον ἕτερον. Ἀπακριθῆσαν δὲ καὶ εἶπον· Ἀληθῶς ἄγιοι εἰσι καὶ δίκαιοι· πλὴν ⁴³ τοῦτο οὐδεὶς δύναται ἐγχειρισθῆναι, εἰ μὴ Ἐφραίμ. Καὶ ὁρᾷ ὁ γέρων ὅτι τῷ Ἐφραίμ ἐπέδωκαν τὴν κεφαλῖδα· καὶ ἀναστὰς πρῶτ, ἠκούσε τοῦ Ἐφραίμ ὡσπερ πηγὴν βρῦουσαν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ συντάσσοντος, καὶ ἔγνω ὅτι ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐστὶ τὰ ἐκπορευόμενα διὰ χειλέων Ἐφραίμ.

γ'. Ἄλλοτε πάλιν παριόντος τοῦ Ἐφραίμ, ἐξ ὑποβολῆς τινος ἐρχεται μία ἑταιρὶς κολακεύειν αὐτὸν εἰς αἰσχρὰν μίξιν, εἰ δὲ μὴ, κἂν εἰς ἀγανάκτησιν κινήσῃ αὐτὸν, ὅτι οὐδέποτε τις εἶδεν αὐτὸν ὀργιζόμενον ⁴⁴. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν· Ἀκολουθεῖ μοι· πλησιάσας δὲ τόπῳ πολυοχλουμένῳ, εἶπεν αὐτῇ· Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δεῦρο καθὼς ἠθέλησας. Ἐκεῖνη δὲ θεασαμένη τὸν ὄχλον, λέγει αὐτῷ· Πῶς δύναμεθα τοῦτο ποιῆσαι, τοσοῦτου ὄχλου ἐστώτος, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα; Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτὴν· Εἰ ἀνθρώπους αἰσχυνόμεθα, πολλῶ μᾶλλον (25) ὀφειλομεν αἰσχύνεσθαι τὸν Θεόν, τὸν τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους ἐλέγχοντα. Ἡ δὲ ἔτραπεισα ἀπῆλθεν ἀπρακτος.

Περὶ Εὐχαριστοῦ κοσμικοῦ.

Δύο τῶν Πατέρων παρεκάλεσαν τὸν Θεόν, ἵνα

(24) Vit. Patr. iii, 5.

(25) Πολλῶ μᾶλλον. Pelagius, ὅταντι μαγία, πᾶσι μᾶλλον.

παρροφορήσῃ αὐτοὺς, εἰς ποῖον ἐφθασαν μέτρον. Καὶ ἄλλον αὐτοῖς φωνὴ λέγουσα· Εἰς τίνδε τὴν κώμην τῆς Αἰγύπτου ἐστὶ τις κοσμικὸς Εὐχάριστος ὀνόματι, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καλεῖται Μαρία· οὐπὼν ἤλθετε ὑμεῖς εἰς τὰ μέτρα⁶⁶ αὐτῶν. Καὶ ἀναστάντες οἱ δύο γέροντες, ἦλθον εἰς τὴν κώμην· καὶ ἐρωτήσαντες, εἶρον τὸ κελλίον αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Ποῦ ἐστὶ ὁ ἀνὴρ σου; Ἡ δὲ εἶπεν· Ποιμὴν ἐστὶ, καὶ βόσκει τὰ πρόβατα. Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ⁶⁷. Ὡς δὲ ὄψια ἐγένετο, ἦλθεν ὁ Εὐχάριστος μετὰ τῶν προβάτων· καὶ ἰδὼν τοὺς γέροντας, ἠτοίμασεν αὐτοῖς τράπεζαν, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν. Καὶ λέγουσιν αὐτῶν οἱ γέροντες· Οὐ μὴ γευσώμεθα τίνος, ἐὰν μὴ ἀναγγεῖλης ἡμῖν τὴν ἐργασίαν σου. Ὁ δὲ Εὐχάριστος μετὰ ταπεινοφροσύνης εἶπεν· Ἐγὼ ποιμὴν εἰμι, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ γυνὴ μου. Οἱ δὲ γέροντες ἐπέμειναν παρακαλοῦντες αὐτὸν, καὶ οὐκ ἠθέλησε εἰπεῖν. Καὶ εἶπον αὐτῶν· Ὁ Θεὸς ἐπεμψεν ἡμᾶς πρὸς σέ. Ὡς δὲ ἤκουσε τὸν λόγον τοῦτον, ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰδοὺ τὰ πρόβατα ταῦτα ἔχομεν ἀπὸ τῶν γονέων ἡμῶν· καὶ εἰ τι δ' ἂν εὐδοῶσῃ ὁ Κύριος εἰσοδιάσαι ἐξ αὐτῶν, ποιῶμεν εἰς τρία μέρη· μέρος ἓν τοῖς πτωχοῖς, καὶ μέρος ἓν εἰς τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὸ τρίτον μέρος εἰς τὴν χρεῖαν ἡμῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἔλαβον τὴν γυναῖκά μου, οὐκ ἐμίανθην οὔτε ἐγὼ οὔτε αὐτὴ, ἀλλὰ παρθένος ἐστὶ· καὶ ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἑαυτὸν καθεύδει· τὴν δὲ νύκτα φοροῦμεν σάκκους, καὶ τὴν ἡμέραν τὰ ἱμάτια ἡμῶν. Ἔως ἄρτι ἀνθρώπων οὐδεὶς ταῦτα ἐγνώκεν. Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀνεχώρησαν δοξάζοντες τὸν Θεόν.

Περὶ Εὐλογίου τοῦ πρεσβυτέρου.

Εὐλόγιος τις μαθητὴς γενόμενος τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου⁶⁸, πρεσβύτερος καὶ ἀσκητῆς μέγας, νηστεύων δύο δύο, πολλαῖς δὲ καὶ τὴν ἐβδομάδα ἔλκων, ἄρτον μόνον ἐσθίων καὶ ἄλας, ἐδοξάζετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Παρέβαλε δὲ τῷ ἀδελφῷ Ἰωσήφ εἰς τὴν Πανεφῶν, προσδοκῶν τι πλεόν σκληραγωγίαν ἰδεῖν παρ' αὐτῶν. Καὶ δεξάμενος αὐτὸν ὁ γέρων μετὰ χαρᾶς, εἰ τι δ' ἂν εἶχεν ἐποίησε παρέκκλησιν γενέσθαι. Καὶ λέγουσιν οἱ μαθηταὶ Εὐλογίου· Οὐκ ἐσθίει πρεσβύτερος πλὴν ἄρτου καὶ ἄλατος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Ἰωσήφ σιωπῶν ἔτρωγε. Καὶ ποιήσαντες ἡμέρας τρεῖς, οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν ψαλλόντων ἢ εὐχομένων· κρυπτὴ γὰρ ἦν ἡ ἐργασία αὐτῶν. Καὶ ἐξῆλθον μὴ ὠφεληθέντες. Κατ' οἰκονομίαν δὲ γίνεται γνώφος, καὶ πλανηθέντες ὑπέστρεψαν πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ πρὶν αὐτοὺς κροῦσαι, ἤκουσαν αὐτῶν ψαλλόντων· καὶ μείναντες ἐπὶ πολὺ, ὑστερον ἔκρουσαν. Οἱ δὲ σιωπήσαντες ἀπὸ ψαλμωδίας, ἐδέξαντο αὐτοὺς χαίροντες. Καὶ διὰ τὸν καύσωνα, ἔβαλον οἱ μαθηταὶ Εὐλογίου εἰς τὸ βαυκάλιον ὕδωρ, καὶ ἔβωσαν αὐτῶν· ἦν δὲ μεμιγμένον τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ· καὶ οὐκ ἠδυνήθη πιεῖν. Καὶ ἐν ἑαυτῶν γενόμενος, προσέειπε τῷ γέροντι μαθεῖν θέλων τὴν

illis fidem faceret de mensura ad quam pervenisent. Tum descendit ad eos ejusmodi vox : Illo in pago Ægypti, vir est sæcularis nomine Eucharistus, cujus uxor vocatur Maria : nondum attigistis vos mensuram virtutis eorum. Surgentes itaque ambo senes, pergunt ad pagum, et percontati, invenerunt hominis cellam atque ejusdem uxorem. Dicunt mulieri : Ubi est vir tuus ? Illa respondit : Pastor est, pascit oves. Et introduxit eos in cellam. Ut autem advesperavit, rediit Eucharistus cum ovibus ; ac videns senes, mensam apparavit, attulitque aquam abluendis eorum pedibus. Dicunt ei senes : Non degustabimus quidquam, nisi nobis declaraveris quidnam sit quod operaris. Eucharistus vero cum humilitate ait : Ego pastor sum, et hæc est uxor mea. At senes perseverarunt orantes illum ; nec voluit effari. Tunc illi ad eum : Deus ad te misit nos. Quo audito sermone territus, cœpit dicere : Ecce, oves istas accepimus a parentibus nostris ; et inde si, Deo prosperante, provenerit aliquid, tres partes facimus : unam pauperibus, alteram ad hospitalitatem, tertiam in usus nostros. Ex quo autem uxorem accepi, nec pollutus sum ego, nec illa, sed virgo est ; et seorsum dormimus : noctu gestamus cilicia, de die vestimenta nostra. Hucusque mortalium nemo ista cognovit. Quod postquam audissent senes, admirati sunt ac recesserunt gloriam dantes Deo.

De Eulogio presbytero.

(26-27) Eulogius quidam celebrabatur ab hominibus, beati Joannis episcopi discipulus, presbyter et asceta magnus, qui jejunabat per bidua, et sæpe ad hebdomadem usque trahebat jejunium, usus in cibum pane solo cum sale. Is venit ad abbatem Josephum in Panepho, sperans spectaturum se apud illum austeritatem majorem. Et suscipiens eum cum gaudio senex, quidquid habuit, ad solatium ejus impendit. Dicunt Eulogii discipuli : Non comedit presbyter nisi panem et sal. Abbas autem Joseph manducabat tacitus. Cumque mansissent diés tres, non audierunt eos psallentes aut orantes ; occulta enim erat operatio illorum. Discesserunt igitur, nullum adepti animæ emolumentum. Porro dispensatione Dei orta est caligo ; ac evagati reversi sunt ad senem. Priusque quam pulsarent, audierunt eos psallere ; postque diuturnum tempus, pulsaverunt iterum. At illi silentio post psalmodiam facto, læti susceperunt eos. Tum Eulogii discipuli propter æstum immiserunt aquam in baucalæ, ac dederunt ei ; erat autem aqua permista de mari et flumine : nec potuit bibere. Tunc Eulogius secum reputans, procidit seni, ut disceret ipsorum

⁶⁶ ΑΙ. τὸ μέτρον. ⁶⁷ ΑΙ. αὐτῆς. ⁶⁸ ΑΙ. ἀρχιεπισκόπου.

vivendi rationem, dixitque : Abba, quid est hoc? Antea non psallebatis, sed modo postquam egressi fuimus : et baucali nunc sumpto, aquam inveni salisam. Respondit senex : Frater stolidus est, atque ex errore permiscuit aquam marinam. Eulogius vero rogabat senem, cupiens rei veritatem discere. Dicit ei senex : Ille parvus vini calix, charitatis fuit ; hæc vero aqua, potus est fratrum perpetuus. Atque docuit eum discretionem cogitationum ; absciditque ab ipso humana omnia. Tum evasit in œconomia seu dispensatione peritus : ac deinceps comedebat quidquid ipsi apponebatur. Didicit pariter, ipse quoque operari in occulto. Tandem seni affirmavit, veram esse ac minime fallacem eorum operationem.

De abbate Euprepio.

1. Dixit abbas Euprepus : Certus apud te Deum fidelem esse ac potentem, in illum crede, et participes fles eorum quæ illius sunt. Quod si animo deijceris, nequaquam credis. Item : Omnes credimus eum potentem esse, et cuncta ipsi esse possibilia. Verum tuis quoque in rebus crede illi, quia etiam in te edit signa.

2. (28) Idem cum diriperetur, una cum direptoribus dejecta levabat. Cum autem asportassent quæ intus erant posita, et reliquissent baculum suum, ut illum conspexit abbas Euprepus, molestia affectus est ; et accipiens, cucurrit post eos reddendi animo. Illis vero nolentibus sumere, ac veritas ne quid accidisset, quosdam offendens, oravit ut quia idem iter peragebant, baculum redderent.

3. Dictum est abbatis Euprepus : Corporalia, materia sunt. Qui diligit mundum, offendicula amat. Si ergo contigerit ut amittamus aliquid, rein cum gaudio et laudis confessione accipere oportet, ut qui curis liberati fuerimus.

4. Frater abbatem Euprepium interrogavit de vita. Et respondit senex : Fenum comede, fenum gesta, in feno dormi. Hoc est, contemne cuncta, cor autem obtine ferreum.

5. Frater interrogavit eundem senem, dicens : Quo pacto advenit timor Dei in animam? Et ait senex : Si homo habuerit humilitatem, nihil possederit, nec judicaverit, veniet in eum timor Dei.

6. Idem dixit : Timor cum humilitate et ciborum indigentia, luctuque, perseveret tecum.

7. In principio suo abbas Euprepus venit ad quemdam senem ; cui dixit : Abba, profer mihi sermonem, quomodo salvus fiam. Respondit : Si vis salutem consequi, cum invisus aliquem, ne avertas loqui ante quam inquisierit a te. Ille vero ad id verbi compunctus, inclinavit se veniam petens, dixitque : Certe multos legi libros, ejusmodi tamen institutionem nondum cognovi. Atque utilitate percipere egressus est.

** Al. συγκαταβατικός.

(28) I. Joan. Geom. Parad. ep. 88 ; Raderi Vit. ; Vit. Patr. vi, 9.

Α διαγωγὴν αὐτοῦ, λέγων· Ἄββᾶ, τί ἐστὶ τοῦτο; ὅτι τὸ πρῶτον οὐκ ἐψάλλετε, ἀλλὰ νῦν μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἡμᾶς· καὶ τὸ βαυκαλίον δὲ νῦν λαθῶν, εὗρον τὸ ὕδωρ ἀλμυρὸν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὁ ἀδελφός σαλός ἐστὶ, καὶ κατὰ πλάνην ἔμιξεν αὐτὸ θαλάσσιον. Ὁ δὲ Εὐλόγιος παρεκάλει τὸν γέροντα, θέλων μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐκεῖνο τὸ μικρὸν ποτήριον τοῦ οἴνου, τῆς ἀγάπης ἦν· τοῦτο δὲ τὸ ὕδωρ, ὃ πίνουσιν οἱ ἀδελφοὶ διαπαντός. Καὶ εἰδὼς ἔξεν αὐτὸν τὴν διάκρισιν τῶν λογισμῶν, καὶ ἔκοψεν ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Καὶ γέγονεν οἰκονομικός** (29)· καὶ λοιπὸν ἦσθι πάντα τὰ παρατιθέμενα, καὶ ἔμαθε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ κρυπτῷ ἐργάζεσθαι, καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Ὅντως ἐν ἀληθείᾳ ἐστὶ ἡ ἐργασία ὑμῶν.

B *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Εὐπρεπίου.*

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Εὐπρέπιος· Ἐχων, φησὶν, ἐν ἑαυτῷ, εἶναι πιστὸν τὸν Θεὸν καὶ δυνατὸν, πίστευε εἰς αὐτὸν, καὶ μεθέξεις τῶν αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὀλιγορεῖς, οὐ πιστεύεις. Καὶ ὅτι πάντες πιστεύομεν δυνατὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ πιστεύομεν ὅτι πάντα αὐτῷ ἐστὶ δυνατά. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σοῖς πίστευε ἐν αὐτῷ πράγμασιν, ὅτι καὶ ἐν σοὶ ποιεῖ σημεῖα.

β'. Ὁ αὐτὸς σιλούμενος συνεπήρεν αὐτοῖς. Μετὰ δὲ τὸ ἀποθαστάξαι αὐτοὺς τὰ ἐνδον κείμενα, καταλειψάντων αὐτῶν τὴν ῥάβδον ἑαυτοῦ, ὡς ταύτην ἐδέαστο ὁ ἀββᾶς Εὐπρέπιος, ἠχθέσθη· καὶ λαθῶν ἐπέτρεχε, βουλόμενος ἀποδοῦναι. Τῶν δὲ μὴ θελόντων δέξασθαι, ἀλλὰ δεδιῶτων μὴ ἄρα τι γέγονεν, περιτυχῶν τισι, ἡξίου ἀποδοθῆναι δι' αὐτῶν ῥάβδον, τὴν αὐτῶν ὀδεύοντων ὀδόν.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Εὐπρέπιος, ὅτι τὰ σωματικὰ ὕλη εἰσίν. Ὁ ἀγαπῶν τὸν κόσμον ἀγαπᾷ προσκόμματα. Ἐπὶ αὐτὸν συμβῆ τί ποτε ἀπολέσθαι, τοῦτο μετὰ χαρᾶς καὶ ἐξομολογήσεως δέχεσθαι δεῖ, ὡς φροντιδῶν ἀπαλλαγέντας.

δ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Εὐπρέπιον περὶ ζωῆς. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Χόρτον φάγε, χόρτον φόρεσον, εἰς χόρτον κοιμοῦ, τουτέστι, πάντων καταφρόνει, τὴν δὲ καρδίαν κέκτησο σιδηρᾶν.

ε'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν αὐτὸν γέροντα, λέγων· Πῶς ἔρχεται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ἐὰν ἐχη ἄνθρωπος τὴν ταπεινωσιν, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην, καὶ τὸ μὴ κρίνειν, ἔρχεται Δ αὐτῷ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ.

ς'. Ὁ αὐτὸς εἶπε· Φόβος καὶ ταπεινωσις, καὶ ἐνδεῖα τροφῶν, καὶ πένθος διαμενέτω σοι.

ζ'. Παρέβαλεν ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ ὁ ἀββᾶς Εὐπρέπιος τινι γέροντι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἄββᾶ, εἰπέ μοι λόγον πῶς σωθῶ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, ὅταν παραβάλης τινὲ, μὴ προλάβῃς καλῆσαι πρὶν ἐξετάσει σε. Ὁ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ κατασυγεῖς ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Ὅντως πολλὰ βιβλία ἀνέγνων, καὶ τοιαύτην παιδείαν οὐδέπω ἔγνων. Καὶ πολλὰ ὠφελῆθεις ἐξῆλθεν.

(29) Οἰκονομικός, Pelagius, communis, ac si reperisset exaratum κοινωνικός.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἐλαδίου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἐλαδίου **, ὅτι ἐποίησεν εἰκοσι ἑπτὰ εἰς τὰ Κελλία, καὶ οὐκ ἤρε ποτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, ἰδεῖν τὴν στέγην τῆς ἐκκλησίας.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀββᾶ Ἐλαδίου, ὅτι ἄρτον καὶ ἄλας ἥσθιεν. Ὅτε οὖν ἤλθε τὸ Πάσχα, ἔλεγε, ὅτι Οἱ ἀδελφοὶ ἄρτον καὶ ἄλας ἐσθίουσιν· ἐγὼ δὲ ὤφειλον μικρὸν κόπον ποιῆσαι διὰ τὸ Πάσχα. Ἐπειδὴ τὰς ἄλλας ἡμέρας καθήμενος ἐσθίω· νῦν δὲ Πάσχα ἐστὶ, ποιήσω τὸν κόπον, ἰσάμενος ἐσθίω.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Εὐαγρίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Εὐάγριος· Καθεζόμενος ἐν τῷ κελλίῳ, συνάγαγε σου τὸν λογισμόν· μνήσθητι ἡμέρας θανάτου· Ἴδε τότε τοῦ σώματος τὴν νέκρωσιν· ἐννοεῖ τὴν συμφορὰν· λαβέ τὸν πόνον· κατὰ γυνωθὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ματαιότητος· ὅπως θνητῆς διαπαντός μένει ἐν τῇ προθέσει τῆς ἡσυχίας, καὶ μὴ ἀσθενήσης. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἐν τῷ ἔθῳ νῦν καταστάσεως· λογιζόμενος τὸ πῶς εἰσὶν ἐκεῖ αἱ ψυχαί, ἐν ποίῳ δεινότητι σιωπῇ, ἐν ποίῳ πικροτάτῳ στεναγμῷ, καὶ πηλίκῳ φόβῳ καὶ ἀγῶνι καὶ προσδοκίᾳ· τὴν ἄπαιστον ὀδύνην, τὸ ψυχικὸν καὶ ἀπέραντον δάκρυον. Ἄλλα καὶ ἡμέρας ἀναστάσεως μνήσθητι, καὶ παραστάσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν· φαντάζου τὸ φρικτῶδες καὶ φοβερὸν ἐκεῖνο κρίμα. Ἄγε εἰς μέσον τὰ ἀποκαίμενα τοῖς ἁμαρτάνουσιν, αἰσχύνῃ τὴν κατ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ πάντων ἀνθρώπων, τούτεστι κολαστήρια, πῦρ αἰώνιον, σκόληκα τὸν ἀκοίμητον, τὸν τάρταρον, τὸ σκότος, τὸν τῶν ὀδόντων βρυγμὴν, τοὺς φόβους καὶ τὰς βασάνους. Ἄγε δὴ καὶ τὰ τοῖς δικαίοις ἀποκαίμενα ἀγαθὰ, παρρησίαν τὴν μετὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ αὐτοῦ, ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ παντὸς δήμου τῶν ἁγίων, βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ τὰ ταύτης δωρήματα τὴν χαρὰν καὶ τὴν ταύτης ἀπόλαυσιν. Ἐκατέρων τούτων τὴν μνήμην ἄγε σεαυτῷ· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ τῶν ἁμαρτωλῶν κρίσει δάκρυσον, πένθησον, φοβούμενος μὴ καὶ σὺ αὐτὸς ἐν τούτοις γένη· ἐπὶ δὲ τοῖς ἀποκαίμενοις τοῖς δικαίοις, χαίρε καὶ εὐφραίνου. Καὶ τούτων μὲν σπουδάσον ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι, καὶ ἀλλοτριῶσθαι ἐκεῖνων. Ὅρα μὴ ἐπιλάβῃ ποτὲ, κἂν ἔνδον τοῦ κελλίου σου τυγχάνῃς, κἂν ἔξω σου, τῆς ἐκ τούτων μνήμης, ὅπως κἂν διὰ τούτων, τοὺς βυπαιρούς καὶ βλαβερούς διαφεύξῃ λογισμοὺς.

β'. Εἶπε πάλιν· Κόπτε τῶν πολλῶν τὰς σχέσεις· μὴ σου ὁ νοῦς περιστατικὸς γένηται, καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας ταραξὴν τρόπον.

γ'. Εἶπε πάλιν μέγα μὲν τὸ ἀπερισπάτως προσεύχεσθαι· μεῖζον δὲ καὶ τὸ ψάλλειν ἀπερισπάτως.

δ'. Εἶπε πάλιν· Μέμνησο διαπαντὸς τῆς ἐξόδου σου, καὶ μὴ ἐπιλάβῃ κρίσεως αἰωνίου· καὶ οὐκ ἔσται πικρὰ μὲλεια ἐν τῇ ψυχῇ σου.

** Al. Ἐλλαδίου.

(50) Vit. Patr. iv, 16.

(51) Vit. Patr. iii, 3.

(52) Vit. Patr. ii, 8. L. f. in Dula n. 2.

De abbate Eladio.

1. (30) Aiebant de abbate Eladio, mansisse eum annos viginti in Cellis, nec sustulisse unquam oculos in altum, ut ecclesiae tectum contempleretur.

2. De eodem abbate Eladio retulerunt, quod pane et sale vesceretur. Cum ergo venisset Pascha, dicebat : Fratres panem et sal comedunt : ego vero propter Pascha, debeo nonnihil laboris suscipere. Quandoquidem aliis diebus sedens manduco : nunc quia Pascha est, navabo operam, et in pedes stans comedam.

De abbate Evagrío.

1. (31) Dixit abbas Evagrius : Cumsedes in cella, collige mentem tuam ; memento dici mortis ; tunc vide corporis mortificationem ; cogita calamitatem ; laborem assume ; condemna vanitatem mundi ; quo possis manere semper in quietae vitae proposito nec in infirmitatem incidas. Memor quoque esto status praesentis in inferno : reputa quemadmodum illic degant animae, in quo gravissimo silentio, in quo amarissimo gemitu, in quali timore, certamine, expectatione ; reputa nunquam desinentem dolorem, lacrymas animae easque interminatas. Sed et recordare diei resurrectionis, ac exhibitionis ad Deum : imaginare horribile tremendumque illud iudicium. Profer in medium quae reposita sunt peccatoribus, ignominiam coram Deo, angelis, archangelis, cunctis hominibus ; supplicia, ignem sempiternum, vermem nunquam dormientem, tartarum, tenebras, stridorem dentium, terrores, tormenta. Profer pariter justis bona reposita, fiduciam cum Deo Patre, et Christo ejus, angelis, archangelis, cuncto sanctorum caelae, regnum caelorum, ejusque dona, gaudium ejusque voluptatem. Horum utrorumque memoriam adduc in mentem tuam ; ac de peccatorum quidem iudicio, fle, luge, veritus ne tu quoque inter illos consistas ; de iis vero quae reposita sunt justis, gaude ac laetare. Atque tum his frui contende, tum ab illis esse alienus. Cave ne unquam, sive intra cellam tuam resideas, sive extra sis, haec e memoria elabantur ; quo vel per haec eadem sordidas noxiasque eflugias cogitationes.

2. (32) Dixit iterum : Abscinde multorum affectus ; ne mens tua affligatur, et quietis modum conturbet.

3. (33) Alia ejusdem sententia : Magnum quidem est, orare sine distractione ; sed majus est sine distractione psallere.

4. (34) Adhuc dixit : Semper memento exitus tui ex hac vita, nec obliviscaris aeterni iudicii ; neque erit delictum in anima tua.

(53) Vit. Patr. xi, 9.

(34) Vit. Patr. xi, 10.

5. (35) Item : Tolle tentationes, et nullus salvus A erit.

6. Hoc etiam : Dixit quidam e Patribus : Aridior et non inæqualis victus cum charitate conjunctus, cito monachum inducit in portum impassibilitatis.

7. (36) Factus est aliquando consessus in Cellis pro negotio quodam, atque locutus est abbas Evagrius. Dicit ei presbyter : Scimus, abba, quod si esses in regione tua, et episcopus sæpe et multorum caput constitutus fuisses; nunc vero tanquam peregrinus hic sedes. Ille compunctione ductus non turbatus est, sed capite moto dixit ei : Sane ita est, Pater. Verum *semel locutus sum; et iterum non adjiciam* ⁷⁰.

De abbate Eudæmone.

De abbate Paphnutio Patre Sceteos dixit abbas Eudæmon : Illuc descendi juvenis, nec permisit me manere, dicens de ⁷¹ me, Vultum mulieris non permitto manere in Sceti, propter inimici insultationem.

Principium litteræ Z.

De abbate Zenone.

1. (57) Dixit abbas Zeno beati Silvani discipulus : Ne maneat in loco celebri, nec resideas cum homine magni nominis, neque mittas fundamentum ut cellam tibi ædifices aliquando.

2. Retulerunt de abbate Zenone, quod initio quidpiam a quopiam volebat accipere. Unde qui afferbant, recedebant tristes, quod non acciperet. Et alii ad eum veniebant, volentes accipere, tanquam a magno sene, nec habebat quod daret, ipsique tristes abscedebant. Ait senex : Quid agam? quia contristantur tam qui afferunt, quam qui capere cupiunt. Hoc præstat : si quis afferat sumam, et si quis petat præbebo ei. Atque ita faciens, quietem habuit, cunctisque satisfacit.

3. (38) Venit frater Ægyptius visitatum abbatem Zenonem in Syria, et accusabat coram sene cogitationes suas. Ille vero admiratus dixit : Ægyptii, quas quidem obtinent virtutes, occultant; quos autem non habent defectus, eos accusant continuo : Syri autem et Græci, quas quidem non habent virtutes, habere se prædicant; quos vero habent defectus, abscondunt.

4. (39) Ad eum venerunt fratres, sciscitativè sunt his verbis : Quidnam sibi vult quod in libro Job scriptum est : *Cælum autem mundum non est in conspectu ejus* ⁷²? Respondit senex : Missa fecerunt fratres peccata sua, et de cælis scrutantur. Hanc vero habet interpretationem textus : Quoniam ipse solus Deus mundus est, ideo dixit : *Cælum autem mundum non est*.

⁷⁰ Job xxxix, ult. ⁷¹ Al. sub. ⁷² Job xv, 15. ⁷³ Al. καὶ μή. ⁷⁴ Al. οὐρανίων.

(35) S. in Antonio, n. 5; Socrates iv, 23.

(36) Vit. Patr. xvi, 2.

(37) Vit. Patr. viii, 5.

ε'. Εἶπε πάλιν · Ἐπαρον τοὺς πειρασμοὺς, καὶ οὐδεὶς ὁ σωζόμενος

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐλεγέ τις τῶν Πατέρων · Ἡ ξηροτέρα καὶ ⁷³ ἀνώμαλος διαίτα, ἀγάπη συζευχθεῖσα, θάπτον εἰσάγει τὸν μοναχὸν εἰς τὸν τῆς ἀπαθείας λιμένα.

ζ'. Ἐγένετό ποτε συνέδριον εἰς τὰ Κελλία περὶ πράγματος, καὶ ἐλάλησεν ὁ ἀββᾶς Εὐάγριος. Λέγει αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος · Οἶδαμεν, ἀββᾶ, ὅτι εἰ ἦς ἐν τῇ χώρᾳ σου, καὶ ἐπίσκοπος πολλάκις καὶ κεφαλὴ πολλῶν εἰχρῶ εἶναι · νῦν δὲ ὡς ξένος καθέζη ὧδε. Ὁ δὲ κατανοεῖς οὐκ ἐπαράχθη, ἀλλὰ κινήσας τὴν κεφαλὴν, λέγει αὐτῷ · Ἀληθῶς ἐστι, Πάτερ Πλὴν ἄπαξ ἐλάλησα, ἐπὶ δὲ τῷ δευτέρῳ ἢ προσθήσω.

B

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Εὐδαίμονος.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Εὐδαίμων περὶ τοῦ ἀββᾶ Παφνουτίου τοῦ Πατρὸς τῆς Σκήτης, ὅτι Κατηλθὼν ἐκαὶ νεώτερος, καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μείναι ἐκεῖ, λέγων ἐπὶ ἐμοῦ, Ὅψιν γυναικὸς οὐκ ἀφιῶ μείναι εἰς Σκήτιν, διὰ τὸν πόλεμον τοῦ ἐχθροῦ.

Ἀρχὴ τοῦ στοιχείου Z.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ζήνωνος.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ζήνων ὁ μαθητὴς τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ · Μὴ οἰκίσης ἐν τόπῳ ὀνομαστῶ, μηδὲ καθίσῃ μετὰ ἀνθρώπου ἔχοντος μέγα ὄνομα, μηδὲ βάλῃς θεμέλιον τοῦ οἰκοδομησαί ἐαυτῷ κελλίον πώποτε.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ζήνωνος, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἤθελε λαβεῖν παρά τινας τί ποτε. Καὶ ἐντεῦθεν οἱ φέροντες ἀπήρχοντο λυπούμενοι, ὅτι οὐκ ἐλάμβανε. Καὶ ἄλλοι ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν, λαβεῖν θέλοντες ὡς παρὰ μεγάλου γέροντος, καὶ οὐκ εἶχε τι δοῦναι αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ὑπήγον λυπούμενοι. Λέγει ὁ γέρον · Τί ποιήσω, ὅτι καὶ οἱ φέροντες λυποῦνται, καὶ οἱ λαβεῖν θέλοντες; Τοῦτο μᾶλλον συμφέρει· εἴ τις φέρει, λαμβάνω, καὶ εἴ τις αἰτεῖ παρέχω αὐτῷ. Καὶ οὕτως ποιήσας ἀνεπαύετο, καὶ πάντας ἐπληροφόρει.

γ'. Παρέβαλεν ἀδελφὸς Αἰγύπτιος τῷ ἀββᾶ Ζήνωνι εἰς Συρίαν, καὶ κατηγορεῖ τῶν λογισμῶν ἐαυτοῦ ἐπὶ τοῦ γέροντος. Ὁ δὲ θαυμάσας εἶπεν · Οἱ Αἰγύπτιοι, ἃς μὲν ἔχουσιν ἀρετὰς, κρύπτουσιν, ἃ δὲ οὐκ ἔχουσιν ἐλαττώματα, τούτων ἀεὶ κατηγοροῦσιν· οἱ δὲ Σύροι καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ, ἃς μὲν οὐκ ἔχουσιν ἀρετὰς, λέγουσιν ἔχειν, ἃ δὲ ἔχουσιν ἐλαττώματα, κρύπτουσιν.

δ'. Ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἀδελφοί, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες · Τί ἐστὶ τὸ ἐν τῷ Ἰωβ γεγραμμένον · *Οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ*; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ γέρον εἶπεν αὐτοῖς · Ἀφῆκαν οἱ ἀδελφοὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν οὐρανῶν ⁷⁴ ἐρευνῶσιν. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἐρμηνεία τοῦ λόγου· Ἐπειδὴ αὐτὸς μόνος ἐστὶ καθαρὸς, διὰ τοῦτο εἶπεν · *Οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς ἐστίν*.

(38) Vit. Patr. iii, 3.

(39) Vit. Patr. x, 22.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ζήνωνος, ὅτι καθήμενος ἄνθρωπος ἐν τῇ Σκῆτι, ἐξῆλθε νυκτὸς ἐκ τῆς κέλλης αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ ἔλος· καὶ πλανηθεὶς ἐποίησε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας περιπατῶν· καὶ κοπιᾶσας, ἐκλιπὼν ἔπεσεν εἰς τὸ ἀποθανεῖν. Καὶ ἰδοὺ παιδάριον ἔστη ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔχον ἄρτον καὶ βαυκάλιον ὕδατος· καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· Ἀνάστα, φάγε. Ὁ δὲ ἀναστὰς, προσηύξατο, νομίζων ὅτι φαντασία ἴσ' ἐστίν. Ὁ δὲ εἶπεγ αὐτῷ· Καλῶς ἐποίησας. Καὶ πάλιν ἠβῆσατο δευτέρου καὶ τρίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καλῶς ἐποίησας. Ἀναστὰς οὖν ὁ γέρον, ἔλαθε καὶ ἔφαγε. Καὶ μετὰ ταῦτα λέγει αὐτῷ· Ὅσον περιεπάτησας, τοσούτου εἰ μακρὰν ἀπὸ τῆς κέλλης σου· ἀλλ' ἀνάστα, ἀκολούθει μοι. Καὶ εὐθέως εὐρέθη εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰσελθε, ποιήσον ἡμῖν εὐχὴν. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ γέροντος, ἐκεῖνος ἀφανὴς ἐγένετο.

ζ'. Ἄλλοτε ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ζήνων περιπατῶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ κοπιᾶσας, ἐγγὺς σικυηλάτου ἐκάθασε φαγεῖν, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ λογισμὸς· Ἄρον ἑαυτῷ ἐν σικυδίῳ, καὶ φάγε. Τί γὰρ ἐστίν; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ λογισμῷ· Οἱ κλέπται εἰς κόλασιν ὑπάγουσι. Δοκίμασον οὖν ἑαυτὸν ἐντεῦθεν, εἰ δύνασαι τὴν κόλασιν ὑπενεγκεῖν. Καὶ ἀναστὰς ἔστη εἰς τὸ καῦμα πέντε ἡμέρας, καὶ τηγανίσας ἑαυτὸν, εἶπεν· Ὁ δύνασαι ἴσ' τὴν κόλασιν ὑπενεγκεῖν. Καὶ λέγει τῷ λογισμῷ· Εἰ οὐ δύνασαι, μὴ κλέπτε καὶ τρώγε.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ζήνων· Ὁ θέλων ταχὺ εἶνα εἰσακούσῃ ὁ Θεὸς τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, ἡνίκα ἀναστῆ καὶ ἰκτείνει τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς Θεόν, πρὸ πάντων καὶ πρὸ τῆς ἰδίας ψυχῆς ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἀπὸ ψυχῆς εὐχεται· καὶ διὰ τούτου κατορθώματος, εἴ τι ἂν παρακαλέσῃ τῷ Θεῷ, ὑπακούει αὐτῷ.

η'. Ἐλεγον ὅτι ἦν τις ἐν κώμῃ, καὶ πολλὰ ἐνήστευεν, ὥστε καλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Νηστευτής. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀββᾶς Ζήνων περὶ αὐτοῦ, μετεστῆλατο αὐτόν. Ὁ δὲ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς. Καὶ εὐξάμενος ἐκάθισαν. Ἠρξάτο οὖν ὁ γέρον ἐργάζεσθαι σιωπῶν. Μὴ εὐρίσκων δὲ λαλῆσαι μετ' αὐτοῦ ὁ Νηστευτής ἤρξατο ὀκλεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀκηδίας. Καὶ λέγει τῷ γέροντι· Εὐξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀββᾶ, ὅτι ἀπελθεῖν θέλω. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Διατί; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ὅτι ἡ καρδία μου ὡς καιομένη ἐστὶ, καὶ οὐκ οἶδα τί ἔχει. Ὅτε γὰρ ἤμην εἰς τὴν κώμην, ἔως ὅψ' ἐνήστευον, καὶ οὐδέποτε οὕτως μοι ἐγένετο. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰς τὴν κώμην, ἐκ τῶν ὠτίων σου ἐτρέφου· ἀλλ' ἀπαθε ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ ἔσθιε τὴν ἐννάτην· καὶ εἴ τι ποιεῖς, ἐν κρυπτῷ ποιεῖ. Καὶ ὡς ἤρξατο ποιεῖν, μετὰ θλίψεως ἔμενε τὴν ἐννάτην. Καὶ ἔλεγον οἱ γνωρίζοντες αὐτόν, ὅτι Ὁ Νηστευτής ἐδαμονίσθη. Ἐλθὼν δὲ ἀπήγγειλε τῷ γέροντι πάντα. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Αὕτη ἡ ὁδὸς κατὰ Θεόν ἐστίν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ζαχαρίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος τῷ ἀββᾶ Ζαχαρίῳ·

ἴσ' Ἄλ. φάντασμα. ἴσ' Ἄλ. δύναμις.

(30) *Vit. Patr.* xviii, 7.

(41) *Vit. Patr.* iv, 17.

5. (40) Dicebant de abbate Zenone, quod cum consideret in Sceti, exiit noctu e cella sua, tanquam ad paludem profecturus; sed a via aberrans, per tres dies ac noctes ambulavit: unde fatigatus, deficiens cecidit velut moriturus. Et ecce puerulus coram eo stetit, panem tenens cum aquæ baucali; dixitque: Surge, comede. Ille vero surgens, precatus est: putabat enim phantasma esse. Ait puerulus: Recte fecisti. Et adhuc oravit secundo ac tertio. Tum ad eum ille: Fecisti bene. Itaque senex surgens manducavit et bibit. Post hæc sic locutus est puer: Quantum ambulasti, tantum dissitus es a cella tua; sed surge, sequere me. Statimque in cella sua esse se deprehendit. Dixit ergo ei senex: Ingredere, fac nobis orationem. **B** Et, ingresso sene, infans non comparuit.

6. (41) Alio tempore idem abbas Zeno per Pælaestinam iter habens, cum lassus esset, sedit juxta cucumerarium, ut comederet. Subit eum cogitatio ejusmodi: Accipe unum cucumerem, et manduca. Quid enim id? Sed respondens dixit animo suo: Fures ad tormenta perducuntur. Hinc igitur proba teipsum, an possis ferre tormenta. Et consurgens, ad æstum solis stetit per quinque dies; cumque se torruisset, ait: Non vales ferre supplicium. Et ad mentem suam inquit: Quandoquidem non potes, ne fureris ac manduces.

7. Dixit abbas Zeno: Qui vult ut Deus cito exaudiat preces ipsius, quando surrexerit, et manus extenderit ad Deum, præcurtis, etiam præ anima sua, oret ex animo pro inimicis suis; ac per hoc præclarum facinus, quidquid a Deo petierit, auscultabit ei.

8. Referebant, quod in pago quodam erat aliquis qui plurimum jejunabat, adeo ut inditum ipsi fuisset nomen Jejunatoris. De quo cum rescivisset abbas Zeno, arcessivit eum. Ille lætus accessit. Et oratione facta sederunt. Cœpit igitur senex operari tacitus. Non valens autem Jejunator loqui cum eo, cœpit a tædii vitio molestari. Et ait seni: Ora pro me, abba; volo enim abire. Dicit senex: Quare? Respondit ille: Quia cor meum quasi flagrat, et quid habeat nescio. Nam quando eram in villa, usque ad vesperam jejunabam, nec unquam mihi tale quid contigit. Senex tum: In vico, ex auriculis tuis nutriebaris; sed abi, atque ex hoc tempore manduca hora nona; et si quid agis, in occulto fac. Ut ergo incepit facere, nonam horam ægre exspectabat. Dixeruntque qui cognoscebant eum: Jejunator a dæmone correptus est. Ille autem veniens cuncta nuntiavit seni. Qui ad eum dixit: Hæc via, secundum Deum est.

De abbate Zacharia.

1. (42) Dixit abbas Macarius abbati Zachariæ:

(42) *Vit. Patr.* i, 6.

Doce me quodnam sit opus monachi. Ait ipsi : A Tune interrogas me, Pater? Tum abbas Macarius : De te mihi persuasum est, filii Zacharia. Est enim qui me vellit, ut interrogem te. Zacharias hanc protulit sententiam : Quantum quidem existimo, Pater, qui sibi in omnibus vim facit, is est monachus.

2. (43) Venit aliquando abbas Moses ad bauriendam aquam, et invenit abbatem Zachariam orantem ad cisternam, et Spiritum Dei residentem super eum.

3. (44) Dixit aliquando abbas Moses ad fratrem Zachariam : Enuntia mihi quid agere debeam? Audiens ille, humi prostravit se ad pedes ejus, dicens : Tu me interrogas, Pater? Ait illi senex : Mihi crede, Zacharia, filii mi ; vidi Spiritum sanctum descendentem super te, eoque cogor percontari te. Tunc Zacharias sublatam cucullam e capite suo posuit sub pedibus, eaque conculcata : Nisi homo, inquit, pari modo contritus calcatusque fuerit, monachus esse non potest.

4. Ad abbatem Zachariam in Scteti residentem visio missa est ; et surgens, abbati Carioni indicavit. Senex vero, qui activus esset, peritus circa ista non existit. Surgens ergo verberavit eum, affirmans a dæmonibus profectam visionem. Verum Zachariæ sedebat animo. Surrexit igitur, noctuque abiit ad abbatem Pœmenem, cui narravit rem, utque interiora sua arderent. Et videns senex, a Deo esse, dicit ei : Proficiscere ad illum senem, ac si quid locutus fuerit tibi, facito. Perrexit ad senem. Qui ante quam inquireretur, præveniens enarravit ei cuncta, quodque spectaculum a Deo esset. Sed vade, inquit, subjicere Patri tuo.

5. (45) Abbatis Pastoris hic fuit sermo : Interrogavit abbas Moyses abbatem Zachariam, morti proximum : Quid vides? Dicit ei : Nonne satius est tacere, Pater? Tunc ille : Etiam, filii, tace. Et hora mortis ejus, sedens Isidorus abbas, suspexit in cælum, dixitque : Lætare, mi filii Zacharia, quia tibi apertæ sunt portæ regni cælorum.

Principium litteræ H.

De abbate Esaia.

1. Dixit abbas Esaia : Nihil adeo utile est no-

⁷⁷ Al. ἀδελφόν. ⁷⁸ Al. add. λέγων.

(43) *ibid.* p. 1005, n. 49.

(44) *Vit. Patr.* xv, 17. *Cod. Cæs.* 233.

(45) *Vit. Patr.* xv, 18.

(46) Ἡλθέ ποτε. Membranæ Colbert. Ἡλθέν ποτε ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς εἰς τὸν λάκκον ἀντλήσας ὕδωρ, καὶ ἴδεν τὸν ἀββᾶν Ζαχαρίαν εὐχόμενον ἐπὶ τοῦ λάκκου, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὡς περιστερὰν καθήμενον ἐπ' αὐτόν.

(47) Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡσαίου. Profertur in Catena Corderii ad Lucæ xiv, 27, hæc sententia, velut Ἡσαίᾳ archiepiscopi : *Qualem autem crucem dicit ut bajulemus, nisi continentiam a passionibus, donec mens illas penitus exstirvet?* Verum quandoquidem

Εἰπέ μοι τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ. Λέγει αὐτῷ· Ἐμὲ ἔρω-
τᾶς, Πάτερ; Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Πληροφο-
ροῦμαι εἰς σέ, τέκνον Ζαχαρία. Ἔστι γάρ ὁ νόσων με
τοῦ ἐρωτῆσαι σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ζαχαρίας· Τὸ κατ'
ἐμὲ, Πάτερ, τὸ ἐαυτὸν βιάζεσθαι εἰς πάντα, οὕτως
ἔστιν ὁ μοναχός.

β'. Ἡλθέ ποτε (46) ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς ἀντλήσας
ὕδωρ, καὶ εὔρε τὸν ἀββᾶν Ζαχαρίαν εὐχόμενον ἐπὶ
τοῦ λάκκου, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καθήμενον ἐκ-
ἄνω αὐτοῦ.

γ'. Εἰπέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τῷ ἀδελφῷ Ζαχα-
ρίᾳ· Εἰπέ μοι τί ποιήσω; Ἀκούσας δὲ ἐβόησεν
ἑαυτὸν χαμαὶ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγων· Σὺ με
ἐρωτᾶς, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ γέρον· Πίστευσόν μοι,
τέκνον μου Ζαχαρία· εἶδον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατελ-
θὸν ἐπὶ σέ, καὶ ἐκ τούτου ἀναγκάζομαι ἐρωτῆσαι σε.
Τότε λαβὼν ὁ Ζαχαρίας τὸ κουκούλιον αὐτοῦ ἐκ τῆς
κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔθηκεν ὑπὸ τοῦ πόδας, καὶ καταπα-
τήσας αὐτὸ εἶπεν· Ἐάν μὴ συντριβῇ οὕτως ἀνθρω-
πος, οὐ δύναται εἶναι μοναχός.

δ'. Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Ζαχαρίου εἰς Σχήτιν,
ἦλθε θεωρία εἰς αὐτόν· καὶ ἀναστάς ἀνήγγειλε τῷ
ἀββᾶ αὐτοῦ Καρίωνι. Ὁ δὲ γέρον, πρακτικῶς ὢν,
οὐχ ὑπῆρχεν ἀκριδῆς περὶ ταῦτα. Καὶ ἀναστάς ἔδει-
ρεν αὐτόν, λέγων, ὅτι ἀπὸ δαιμόνων ἐστί. Παρέμεινε
δὲ ὁ λογισμός. Καὶ ἀναστάς ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν
Ποιμένα, νυκτός, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα,
καὶ πῶς καίεται τὰ ἐντὸς αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρον
ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐστί, λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε πρὸς τὸν
δεῖνα τὸν γέροντα, καὶ εἰ τι δ' ἂν σοι εἴπη, ποιήσον.
Καὶ ἀπελθὼν πρὸς τὸν γέροντα, πρὶν ἐξετάσαι αὐτόν
τι, προλαβὼν ὁ γέρον εἶπεν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅτι
ἡ θεωρία ἀπὸ Θεοῦ ἐστίν. Ἄλλ' ὕπαγε, ὑποτάγηθι
τῷ Πατρὶ σου.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμήν, ὅτι ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς
Μωϋσῆς τὸν ἰδὼν ἀββᾶν Ζαχαρίαν μέλλοντα τελευτᾶν
Τί ὄρας; καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐ βέλτιον τὸ σιωπᾶν,
Πάτερ; καὶ εἶπε· Ναί, τέκνον, σιώπα. Καὶ τῇ ὥρᾳ
τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καθεζόμενος ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος,
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Εὐφραίνου, τέκνον
μου Ζαχαρία, ὅτι ἀνεψύχησάν σοι αἱ πύλαι τῆς τῶν
οὐρανῶν βασιλείας.

Ἀρχὴ τοῦ Η στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡσαίου (47).

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἡσαίας, ὅτι οὐδὲν οὕτως λυσι-

Esaiaë abbatis oratione 21, ex Zini versione scriptum legitur : *Qui non tollit crucem suam et sequitur me, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 27). Quam dicit, ut tollamus crucem? nisi ut mens assidue vigilet, et virtutibus incumbat? A cruce non discedit, qui vitia persequitur, donec ea profiget ac superet.* Nullus dubito, quin abbreviata scriptura viro docto fraudi fuerit, ut archimandritam in archiepiscopum converteret. Esaiaë anachoretæ aliam sententiam adducit Antonius Melissa lib. 1, serm. 39; abbatis vero Esaiaë opuscula varia, partim edita, partim inedita, complectitur codex membranaceus bibliothecæ Colbertinæ.

ταίει τῷ ἀρχαρίῳ (48), ὡς ἡ ὕβρις. Ὡστερ γάρ A
δένδρον (49) καθ' ἐκάστην ποτιζόμενον, οὕτως ἀρχά-
ριος ὑβριζόμενος καὶ ὑπομένων.

β'. Ἐλεγε πάλιν πρὸς τοὺς καλῶς ἀρχομένους καὶ
ὑποτασσομένους Πατράσιν ἁγίοις, ὅτι Ἡ πρώτη
βαφή οὐκ ἀποβάλλει, ὡς ἐπὶ πορφύρας. Καί· ὅτι
Ὡστερ οἱ κλάδοι οἱ ἀπαλοὶ εὐχερῶς μεταστρέ-
φονται καὶ κάμπτονται, οὕτως καὶ οἱ ἀρχάριοι ὄντες
ἐν ὑποταγῇ.

γ'. Ἐλεγε πάλιν, ὅτι ἀρχάριος μεταβαίνων ἀπὸ
μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, ἔοικε ζῶν ὑπὸ φορ-
βαίας ἐνταῦθα κάκεισε ἐλαυνομένῳ.

δ. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ πρεσβύτερος τοῦ Πηλουσίου,
γενομένης ἀγάπης, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
ἐσθιόντων, καὶ συλλαλούντων ἀλλήλοις, ἐπιτιμήσας B
αὐτοῖς εἶπε· Σιωπήτε, ἀδελφοί· εἶδον ἐγὼ ἀδελφὸν
ἐσθιόντα μεθ' ὑμῶν, καὶ πίνοντα ποτήρια ὅσα
ὑμεῖς ⁷⁹, καὶ ἡ εὐχή αὐτοῦ ἀναβαίνει ἐνώπιον τοῦ
Θεοῦ ὡς πῦρ.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡσαίου, ὅτι ποτὲ ἔλαβε
θαλλίον, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἄλινα, καὶ λέγει τῷ
γεοῦχῳ· Δός μοι σίτον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ σὺ
θερίσας, ἀββᾶ; Λέγει· Οὐχί. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ
γεοῦχος· Πῶς οὖν θέλεις σίτον λαβεῖν, μὴ θερίσας;
Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκοῦν ἐὰν μὴ τις θερίσῃ,
ὡ λαμβάνει μισθόν; Λέγει ὁ γεοῦχος· Οὐχί. Καὶ
οὕτως ἀνεχώρησεν ὁ γέρων. Οἱ δὲ ἀδελφοί, ἰδόντες
τί ἐποίησεν, ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν, παρακαλοῦντες
μαθεῖν τί τοῦτο ἐποίησε. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων·
Υπόδειγμα αὐτὸ ἐποίησα, ὅτι ἐὰν μὴ τις ἐργάσῃται, C
ὡ λαμβάνει μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ζ'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἡσαίας ἐκάλεσέ τινα τῶν
ἀδελφῶν, καὶ ἐνίψεν αὐτοὺς τοὺς πόδας, καὶ ἔβαλε
δράκμα φακοῦ εἰς χύτραν, καὶ ὡς ἔθρασε, κατήνεγ-
κεν αὐτήν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Οὐπω ἐψήθη,
ἀββᾶ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἀρκεῖ σοι ὅτι ὄλωσ εἶ-
δες ⁸⁰ λαμπρόν; καὶ αὕτη μεγάλη παράκλησις.

ζ'. Ἐλεγε πάλιν, ἰδοὺ Ἐὰν θέλῃ ὁ Θεὸς ψυχὴν
ἐλεῆσαι, αὐτὴ δὲ ἀφηγησάτω καὶ οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ
τὸ θέλημα αὐτῆς ποιεῖ, συγχωρεῖ αὐτὴν παθεῖν ἄτερ
ὡ θέλει, ἵνα οὕτως αὐτὸν ἐπιζητήσῃ.

η'. Ἐλεγε πάλιν, ὅτι Ἡνίκα τις βούλεται κακὸν
ἀντὶ κακοῦ ἀποδοῦναι, δύναται καὶ διὰ νεύματος μῶ-
νου βλάψαι τὴν συνείδησιν τοῦ ἀδελφοῦ. D

θ'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἡσαίας ἠρωτήθη, τί ἐστὶ
φιλαργυρία, καὶ ἀπεκρίθη· Τὸ μὴ πιστεῦσαι τῷ

⁷⁹ Al. ἴσα ὑμῶν. ⁸⁰ Al. εἶδε.

(48) Ἀρχαρίῳ, Novitio, incipienti, tironi. Vulgaris vox, quæ exstat etiam apud Macarium homil. 15 et 16, et in Scholiis ad Scalam paradisi, duodecimo in gradu 26, et sexto in 28. Sed in primis notari merentur quæ ipse Joannes Climacus habet gradu 4. Nam cum dixisset p. 58 : Ἐν τῇ ἐσχάτῳ ἀρχαρίῳ κατατάττει χώρα, subjungit quibusdam interpositis p. 59 : Ἦν ἰδεῖν πολλὰν αἰδέσιμον ἐν τῇ ἀρχαίῃ διάγουσαν τάξει. Ubi ad marginem arripitur τῶν ἀρχαρίῳ. Unde, sic... patet veram lectionem esse ἀρχαρίῃ.

A vitio monacho, ut contumelia. Nam quemadmodum arbor singulis diebus irrigata, sic novitius contumelia affectus et tolerans.

2. Iterum dixit ad eos qui recte incipiunt, sanctis Patribus subjecti : Prima tinctura nunquam amittitur; velut in purpura. Item : Sicut teneri rami facile convertuntur ac flectuntur, ita et novitii qui in subjectione sunt.

3. Dixit iterum, novellum monachum e monasterio ad monasterium transmigrantem, similem esse anīmali quod sub capistro buc illucque impellitur.

4. (50) Idem narravit, quod Pelusii presbyter, cum fieret agape, et fratres in ecclesia comederent, mutuoque colloquerentur, increpitis illis, dixerit : Tacete, fratres; conspexi ego fratrem vobiscum vescentem, totidemque calices bibentem ac vos, cujus precatio velut ignis ascendit in conspectum Dei.

5. Accepimus de abbate Esaia, quod aliquando sumpsit ramum, et ad aream profectus est, dixitque terræ domino : Da mihi frumentum. Ait ille : Tunc messuisti, abba? Nequaquam, inquit. Tum possessor : Quomodo igitur frumentum accipere vis, qui non messuisti? At senex : Nisi ergo messuerit quis, non capit mercedem? Agricola : Nullatenus. Atque ita recessit senex. Fratres autem intuiti quid fecisset, inclinato corpore, supplicaverunt ei, ut rationem facti edocerentur. Tunc ad illos senex : Hoc, inquit, ad exemplum feci, quod nisi quis operatus fuerit, non percepturus sit mercedem a Deo.

6. Idem abbas Esaias, quemdam fratrum vocavit ad se, lavitque pedes ejus; et pugillo lenticulæ in ollam misso, postquam ebulliisset, attulit. Dicit ei frater : Non satis cocta est, abba; tum Esaias : Nonne tibi sufficit quod omnino ignem viderit? Et hoc magnum solatium est.

7. Dixit rursus : Si Deus voluerit animæ misereri, ipsa vero contumax non sustinuerit, sed fecerit ex voluntate sua, permittit pati eam quæ non vult, ut sic ipsum inquirat.

8. Ita etiam locutus est : Quando vult aliquis malum pro malo reddere, potest vel nutu solo lædere fratris conscientiam.

9. Idem abbas Esaias interrogatus : Quid est avaritia? respondit : Non credere Deo, quod tui curam

(49) Ὡστερ γάρ δένδρον. In Esaia seu Isaia impresso, orat. 26, De dictis quæ Petrus abbas discipulus ejus ex illo accepit, et litteris commendavit : Arbor quæ irrigatur, non arefcit, sed fructum offert. Ex ms. autem Colbertino, sub titulo, Θρηνοὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡσαίου. Δένδρον ποτιζόμενον καθ' ἡμέραν, πότε ξηραίνεται αὐτοῦ ἡ βίβλα εἰς τὸ μὴ καρποφορεῖσαι; Hoc est, Arbor quæ quotidie irrigatur, quando arefcit radix ejus ut fructum non proferat?

(50) Vit. Patr. xii, 7.

suscipiat, desperare de promissionibus Dei, et am- A
plificationem affectare.

10. Interrogatus est etiam, quid esset detractio. Et respondit: Non cognoscere gloriam Dei; atque: Invidia erga proximum.

11. Interrogatus pariter de ira; responsum dedit: Ira est contentio, et mendacium, et ignorantia.

De abbate Elia.

1. (51) Dixit abbas Elias: Tres ego res timeo; cum anima mea egressura est e corpore; cum Deo representabor; et cum adversus me proferenda est sententia.

2. (52) Dicebant senes abbati Eliae in Ægypto de abbate Agathone: Bonus abbas est. Ait eis senex: Secundum ætatem qua vivit, bonus est. Excipiunt: Quid vero secundum antiquos? Respondit: Dixi vobis, quod juxta ætatem suam præclarus sit; sed quod spectat ad veteres, vidi hominem in Sceti, qui poterat solem in cælo sistere, sicut Jesus filius Navæ. Quo audito, obstupuerunt, et gloriam retulerunt Deo.

3. Dixit abbas Elias, ille diaconiae seu ministerii: Quid valet peccatum, ubi est poenitentia? et quid juvat charitas, ubi residet superbia?

4. Retulit abbas Elias: Vidi hominem qui vini cucurbitam capiebat sub axillam suam; et ut infamiam inurerem dæmonibus, quod phantasma esset, dixi fratri: Ex charitate, hoc meum tolle. Tum sublato pallio suo, nihil habere inventus est. Id autem prolocutus sum, ut licet conspexeritis quidpiam vel audieritis, non admittatis. Quinimo observate ratiocinationes, animi conceptus, cogitata; scientes talia a dæmonibus immitti, quo animam polluant, inducendo ad rerum incongruentium considerationem, utque mentem avocent a propriis peccatis atque a Deo.

5. Etiam hanc protulit sententiam: Homines mentem habent intentam vel ad peccata, vel ad Jesum, vel ad homines.

6. (53) Adhuc dixit: Nisi mens psallat cum corpore, in vanum est labor. Et: Si quis dilexerit tribulationem, postea ei erit in gaudium ac requiem. D

7. Id quoque elocutus est: Senex quidam manebat in fano; venerunt dæmones, dicentes ei: Recede e loco nostro. Senex inquit: Vos non habetis locum. Cœperunt ergo passim spargere palmas illius. Senex vero perseveravit, colligens eas. Postea dæmon, apprehensa manu ejus, foras illum traxit. Ut autem pervenit senex ad januam, alia manu tenuit

⁵¹ Al. τὸ φιλεῖν τὰς βλαβεράς ἡδονάς. ⁵² Al. inser. τὸν Θεὸν ἢ. ⁵³ Al. αὐτοῦ. ⁵⁴ Al. αἰρέσεις. ⁵⁵ Al. ἀδελφός. ⁵⁶ Al. Ναυῆ.

(51) *Vit. Patr.* III, 4; *Schol.* 21 ad *Grad.* 26. *Clim.*

(52) *Vit. Patr.* II, 5.

(53) *L. Doroth. Doctr.* 25.

(54) *Ἠλίᾳς ὁ τῆς διακονίας.* *Infra* titulo de

Θεῷ, ὅτι ποιεῖται σου φροντίδα, καὶ τὸ ἀπειπ-
σαι τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ⁵¹ φιλοπλατύνεσθαι.

ε'. Ἠρωτήθη πάλιν, τί ἐστὶ καταλαλία, καὶ ἀπεκρίθη: Τὸ μὴ γνῶναι ⁵² τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ⁵³, καὶ φθόνος πρὸς τὸν πλησίον.

ια'. Ἠρωτήθη πάλιν, τί ἐστὶν ὀργή, καὶ ἀπεκρίθη: Ἐρις ⁵⁴, καὶ ψεῦδος, καὶ ἀγνωσία.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἠλίας.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἠλίας: Ἐγὼ τρία πράγματα φοβοῦμαι: ὅταν μέλλῃ ἡ ψυχὴ μου ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὅταν μέλλω τῷ Θεῷ ἀπαντῆσαι, καὶ ὅταν μέλλῃ ἡ ἀπόφασις ἐξελεῖν κατ' ἐμοῦ

β'. Ἐλεγον οἱ γέροντες τῷ ἀββᾶ Ἠλίᾳ εἰς Αἴ-
γυπτον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι Καλὸς ἀβ-
βᾶς ⁵⁵ ἐστίν. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων: Κατὰ τὴν γενεάν αὐτοῦ καλὸς ἐστίν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ: Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους τί; Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει: Εἶπον ὑμῖν, ὅτι κατὰ τὴν γενεάν αὐτοῦ καλὸς ἐστίν· κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους, ἐώρακα ἄνθρωπον ἐν Σκῆτει, ὅτι ἡδύνατο τὸν ἥλιον στήσαι ἐν τῷ οὐρανῷ, καθάπερ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ⁵⁶. Καὶ τοῦτο ἀκούσαντες, ἐθαμβήθησαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἠλίας ὁ τῆς διακονίας (54): Τί ἰσχύει ἁμαρτία, ὅπου ἐστὶ μετάνοια; καὶ τί ὠφελεῖ ἀγάπη, ἐνθα ἐστὶν ὑπερηφανία;

δ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἠλίας, ὅτι εἶδον ἐγὼ τινα λαβόντα κολοκύντιον οἴνου εἰς τὴν μάλῃν αὐτοῦ· καὶ ἵνα αἰσχύνω τοὺς δαίμονας ὅτι φαντασία ἦν, εἶπον τῷ ἀδελφῷ: Ποίησον ἀγάπην, καὶ ἄρον μου τοῦτο· καὶ ἄρας τὸ πᾶλλον αὐτοῦ, εὐρέθη μηδὲν ἔχων. Τοῦτο δὲ εἶπον, ὅτι κἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἴδῃτέ τι, ἢ ἀκούσῃτε, μὴ καταδέξησθε. Πόσω μᾶλλον τηρεῖτε τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας, εἰδότες ὅτι αὐτοὶ ἐμβάλλουσιν αὐτὰ, ἵνα μιάνωσι τὴν ψυχὴν λογίζεσθαι τὰ μὴ συμφέροντα, καὶ ἵνα ἀσχολήσῃσι τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦ Θεοῦ.

ε'. Εἶπε πάλιν: Οἱ ἄνθρωποι τὸν νοῦν ἔχουσιν, ἢ εἰς τὰς ἁμαρτίας, ἢ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἢ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

ς'. Εἶπε πάλιν: Ἐὰν μὴ ὁ νοῦς ψάλλῃ μετὰ τοῦ σώματος, εἰς μάτην ὁ κόπος. Ἐὰν γάρ τις ἀγαπᾷ τὴν θλίψιν, ὑστερον γίνεται αὐτῷ εἰς χαρὰν καὶ ἀνάπαυσιν.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τίς γέρων ἐμείνεν εἰς ἱερὸν· καὶ ἦλθον οἱ δαίμονες λέγοντες αὐτῷ: Ἀπελθε ἐκ τοῦ τόπου ἡμῶν. Καὶ ὁ γέρων εἶπεν: Ὑμεῖς οὐκ ἔχετε τόπον. Καὶ ἤρξαντο σκορπιεῖν αὐτοῦ τὰ βατὰ καθ' ἅπασι. Ὁ δὲ γέρων ἐπέμενεν αὐτὰ συλλέγων. Ὑστερον ὁ δαίμων κρατήσας αὐτοῦ τὴν χεῖρα, ἔσυρεν αὐτὸν ἐξω. Ὡς δὲ ἐφθασε τὴν θύραν ὁ γέρων, τῇ ἄλλῃ

Joanne Persa, num. 2, Ἰάκωβον τὸν τῆς διακονίας. Ubi Pelagius vertit *dispensatorem*. Typicum S. Sabæ cap. 5: Οἱ διακονοῦντες σχολάζουσιν ἐν ταῖς διακονίαις αὐτῶν. Videtur porro iste Elias is esse, qui a Palladio memoratur *Hist. Laus.* eap. 3.

χειρὶ κατέσχε την θύραν, κράζων· Ἰησοῦ, βοήθει μοι. Καὶ εὐθὺς ὁ δαίμων ἔφυγε. Καὶ ὁ γέρον· ἤρξατο κλαίειν. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· Τί κλαίεις; καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὅτι τολμῶσι κρατῆσαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὕτως ποιῆσαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Σὺ ἡμέλησας. Ὅτε γὰρ ἐζήτησάς με, εἶδες πῶς εὐρέθην σοι. Ταῦτα λέγω, ὅτι κόπου πολλοῦ χρεῖα, καὶ εἰ μὴ κόπος γένηται, οὐ δύναται τις ἔχειν τὸν Θεὸν αὐτοῦ⁸⁷. Αὐτὸς γὰρ δι' ἡμᾶς ἑσταυρώθη.

Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ἡλίᾳ τῷ ἡσυχαστῇ (55), εἰς τὸ κοινόδιον τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀββᾶ Ζάββα⁸⁸, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, εἰπόν μοι ῥῆμα. Ὁ δὲ γέρον λέγει τῷ ἀδελφῷ, ὅτι Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡγαπῶντο αἱ τρεῖς ἀρεταὶ αὐταί, ἡ ἀκτημοσύνη, καὶ ἡ πραότης, καὶ ἡ ἐγκράτεια· νῦν δὲ κρατεῖ εἰς τοὺς μοναχοὺς ἡ πλεονεξία, καὶ ἡ γαστριμαργία, καὶ ἡ θοασύτης. Εἰ τι⁸⁹ θέλεις κρατήσων.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡρακλίου.

Ἀδελφὸς πολεμηθεὶς⁹⁰, ἀπήγγειλε τῷ ἀββᾷ Ἡρακλίῳ⁹¹. Καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος στηριζῶν αὐτὸν, ὅτι Τίς γέρον ἔσχε μαθητὴν ὑπήκοον πάνυ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Μιᾶ οὖν πολεμηθεὶς ἔβαλε μετόνοιαν τῷ γέροντι, λέγων· Ποίησόν με γενέσθαι μοναχόν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Βλέπε τόπον, καὶ ποιουμέν σοι κελλίον⁹². Καὶ ἀπελθὼν ἀπὸ σημείου ἐνδὲ εὔρε. Καὶ ἀπελθόντες ἐποίησαν κελλίον. Καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ· Εἰ τί σοι λέγω, τοῦτο ποίησον. Ὅταν πεινᾷς, φάγε, πίε, κοιμῶ· μόνον τοῦ κελλίου σου μὴ ἐξέλθης ἕως τοῦ σαββάτου· τότε ἔρχου ἐγγὺς μου⁹³. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐποίησε τὰς δύο ἡμέρας κατὰ τὴν ἐντολήν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀκηδιάσας, λέγει· Τί τοῦτο ἐποίησέ μοι ὁ γέρον⁹⁴; καὶ ἀναστὰς, ἐψάλλε πλείστους ψαλμούς· καὶ μετὰ τὸ δῦναί τὸν ἥλιον ἔφαγε· καὶ ἀναστὰς ἀπῆλθε κοιμηθῆναι εἰς τὸ ψιάθιον αὐτοῦ. Καὶ θεωρεῖ Αἰθίοπα κείμενον τρίζοντα τοὺς ὀδόντας κατ' αὐτοῦ. Καὶ δρομαῖος φόβῳ πολλῷ ἤλθε πρὸς τὸν γέροντα· καὶ κρούσας τὴν θύραν, εἶπεν· Ἀββᾶ, ἐλέησον με, καὶ ἀνοίξον⁹⁵. Ὁ δὲ γέρον, γνοὺς ὅτι οὐκ ἐφύλαξε τὸ ῥῆμα αὐτοῦ, οὐκ ἠνοίξεν αὐτῷ ἕως πρωῆ, καὶ ἀνοίξας τῷ πρωῆ, εὗρεν αὐτὸν ἔξω παρακαλοῦντα· καὶ οἰκτιρήσας εἰσήνεγκεν αὐτόν. Τότε λέγει· Δέομαί σου, Πάτερ· Αἰθίοπα μέλανα εἶδον ἐπὶ τὸ ψιάθιον μου, ὡς ἀπῆλθον κοιμηθῆναι. Ὁ δὲ εἶπε· Τοῦτο ἔπαθες, ὅτι οὐκ ἐφύλαξας τὸ ῥῆμά μου. Τότε τυπώσας αὐτῷ πρὸς τὴν δύναμιν, τὸ ἀκόλουθον⁹⁶ τοῦ μονήρους βίου⁹⁷, κατὰ μικρὸν γέγονε μοναχὸς καλός.

ξ ι

eam, clamans : Jesu, succurre mihi. Confestimque fugit dæmon. Itaque senex flere cœpit. At Dominus dixit ei : Cur fles? Respondit senex : Quod audeant prehendere hominem, atque ita facere. Tum ad eum Dominus : Tu negligens fuisti. Quando enim quaesisti me, vidisti quomodo inventus sim tibi. Hæc aio, quoniam labore multo opus est; ac nisi laboretur, non potest quis habere Deum suum. Nam ipse propter nos cruci affixus fuit.

8. (56) Frater convenit abbatem Eliam quietæ vitæ sectatorem, in cœnobium speluncæ abbatis Sabbæ, et dixit ei : Abba documentum mihi trade. At senex ait fratri : In diebus patrum nostrorum, hæ tres virtutes diligebantur, paupertas, mansuetudo, abstinencia. Nunc vero inter monachos regnant, avaritia, confidentia, gula. Quod placuerit, elige.

De abbate Heraclio.

Frater tentationibus impugnatus, denunciavit abbati Heraclio. Ille ut confirmaret eum, hanc narravit historiam : Senex quidam habuit discipulum obedientiæ virtute præstantem, ad multos annos. Qui aliquando tentatus ac impugnatus, senem demittendo se salutavit; ac dixit : Fac me esse monachum. Ait illi senex : Locum considera, et faciemus tibi cellam. Ergo abiens procul uno lapide, reperit. Tum profecti cellam construxerunt. Dicit fratri : Quod tibi edisseruero, hoc fac. Quando esurieris, manduca; simili modo bibe, dormi : tantum e cella tua ne exieris, usque ad Sabbatum; tunc veni juxta me. Frater autem duos dies peregit ex præcepto; at die tertia tædio affectus dixit : Cur ita mecum egit senex? Quare surgens, cœpit psallere plures psalmos; ac post solis occasum cibum sumpsit; surgens abiit cubitum super matta sua. Et videt Æthiopem jacentem, qui dentibus stridebat adversus eum. Unde cum timore multo cucurrit ad senem : pulsatisque foribus, ait : Abba, miserere mei, aperi. Senex autem, sciens quod non custodisset mandatum, non aperuit usque ad diluculum : quo tempore aperiens, invenit foras rogantem : et commiseratione ductus introduxit eum. Tunc ait : Oro te, Pater vidi Æthiopem super mattam meam, ut dormitum abii. Excepit senex : Id tibi accidit, quia non servasti quod præceperam. Post hæc pro virili informavit eum in ordine vitæ monasticæ; paulatimque evasit probus monachus.

⁸⁷ Al. μετ' αὐτοῦ. ⁸⁸ Ed. Σίβζ. ⁸⁹ Ed. ὁ τι. ⁹⁰ Alii add. οἰκτιρήσας καθ' ἑαυτόν. ⁹¹ Al. Ἡρακλεῖδῃ. ⁹² Al. add. καὶ γίνῃ μοναχός. ⁹³ Al. inser. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ γέρον εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. ⁹⁴ Al. add. εὐχὰς ποιεῖν. ⁹⁵ Al. add. μοι ταχέως. ⁹⁶ Al. τὴν ἀκολουθίαν. ⁹⁷ Al. add. ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ

(55) Ἡσυχαστῆ. Ἡσυχαστής et ἡσυχαστήριον, nota nomina. Sed quid velat leve mendum tollere ex epistola Paschalis II ad Notgerium Augustodunensem, quam luce donavit in Appendice ad Regionem suum vir clarissimus Stephanus Balusius? Illud autem apostolica auctoritate statuimus, ut nulli

presbytero, vel viventi vel morienti seu ad aliam religionem (imo regionem) vel ad quietam vitam trans-eunti, liceat res quas a die ordinationis suæ in ecclesia in qua est ordinatus conquirere poterit (f. potuerit), auferre vel minuere.

(56) Moschi c. 52.

Principium litteræ Θ.

A

Ἀρχὴ τοῦ Θ στοιχείου.

De abbate Theodoro Phermensi.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φέρμης.

1. (57) Abbas Theodorus Phermæ tres possidebat bonos libros ; et venit ad abbatem Macarium, dixitque ei : Tres mihi sunt codices præclari, ex quorum lectione proficio ; fratres quoque ad usum accipiunt, et proficiunt pariter. Fare ergo quid debeam facere. Retinebone eos ad meam fratrumque utilitatem, aut vendam, ut dem pauperibus ? Respondit senex : Bonæ quidem sunt actiones ; sed majus omnibus est, nihil possidere. Quo audito, discessit, ac vendidit eos, pecuniamque pauperibus tradidit.

2. (58) Frater quidam residens in Cellis solitarie turbabatur ; et abiens ad abbatem Theodorum Phermensem, retulit ei. Senex vero dixit : Vade, humilem redde cogitationem tuam, subijce te, et cum aliis maneto. Postea reversus est ad senem, dixitque : Neque cum hominibus conquiesco. Tum senex ad eum : Si neque solus neque cum aliis quietem obtines, qua de causa egressus es ad vitam monachalem ? Nonne ut tribulationes sustineres ? Dicitio autem mihi : A quot annis habitum gestas ? Octo, inquit. Tunc senex ei : Certe in habitu hoc septuaginta annos transegi, nec vel uno die quietem nactus sum ; tu vero post octo annos vis requiem possidere. Quo ille audito, confirmatus recessit.

3. (59) Frater accessit aliquando ad abbatem Theodorum, et permansit dies tres, orans ut au- C diret dictum aliquid. Sed ille nequaquam respondit. Unde frater tristis egressus est. Ait igitur discipulus ejus : Abba, quare nihil ei dixisti ? et contristatus abscessit. Tum senex : Utique non locutus sum ei ; negotiator enim est, vultque ex aliorum sermonibus gloriam reportare.

4. (60) Dixit iterum : Si amicitiam cum aliquo junxeris, contigerit autem eum incidere in tentationem fornicationis, si potes, porrigere manum, eumque sursum trahe. Sed si inciderit in hæresim, nec a te persuadeatur ad conversionem, cito illum a te abscinde ; ne si tardaveris, simul traharis ad foveam.

5. (61) Aiebant de abbate Theodoro e Phermæ, quod in his tribus capitibus supra multos excelleret : in paupertate, in austeritate, et in hominum fuga. D

6. (62) Vacans aliquando inter eos versabatur abbas Theodorus ; cumque comederent, sumebant cum reverentia calices taciti, nec dicebant illud : *Ignosce*. Et dixit abbas Theodorus : Amiserunt monachi nobilitatem suam, dicere, *Ignosce*.

α'. Ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ τῆς Φέρμης ἐκτίσαστο τρία βιβλία καλὰ· καὶ παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Ἔχω τρία βιβλία καλὰ, καὶ ὠφελούμαι ἐξ αὐτῶν· καὶ οἱ ἀδελφοὶ κυχρῶνται αὐτὰ, καὶ ὠφελοῦνται. Εἶπε οὖν μοι, τί ὠφελῶν ποιῆσαι ; κατὰσχω αὐτὰ εἰς τὴν ἐμὴν καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν ὠφέλειαν, ἢ πωλήσω αὐτὰ καὶ δώσω πτωχοῖς ; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρον· Καλὰ μὲν αἱ πράξεις, ἀλλὰ μείζων πάντων ἡ ἀκτημοσύνη ἐστὶ. Καὶ τοῦτο ἀκούσας, ἀπελθὼν ἐπώλησεν αὐτὰ, καὶ διέδωκε πτωχοῖς.

β'. Ἀδελφός τις καθεζόμενος εἰς τὰ Κελλία ἐταράσσετο χρεταμόνας· καὶ ἀπελθὼν πρὸς τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον τὸν τῆς Φέρμης, εἶπεν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρον· εἶπεν· Ὑπαγε, ταπεινώσων τὸν λογισμόν σου, καὶ ὑποτάγηθι, καὶ μείνον μετὰ ἄλλων. Καὶ ὑποστρέφει πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ μόνος οὐκ ἀναπαύη, οὐδὲ μετὰ τῶν ἄλλων, διατί ἐξηλθες εἰς τὸν μοναχόν ; οὐχὶ ἵνα ὑποφέρῃς τὰς θλίψεις ; εἰπέ δέ μοι· Πόσα ἔτη ἔχεις εἰς τὸ σχῆμα ; λέγει· Ὁκτώ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ γέρον· Φύσει ἔχω ἐν τῷ σχήματι ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ οὐδὲ μίαν ἡμέραν εὖρον ἀνάπαυσιν· καὶ σὺ εἰς ὀκτὼ ἔτη θέλεις ἀνάπαυσιν ἔχειν ; Καὶ τοῦτο ἀκούσας, ἐδραιωθείς ἀπῆλθεν.

γ'. Παρέβαλεν ἀδελφός ποτε τῷ ἀββᾷ Θεόδωρῳ, καὶ ἐποίησε τρεῖς ἡμέρας παρακαλῶν αὐτὸν ἀκούσαι λόγον. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ. Καὶ ἐξηλθε λυπούμενος. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ· Ἀββᾶ, πῶς οὐκ εἶπες αὐτῷ λόγον ; καὶ ἀπῆλθε λυπούμενος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Φύσει οὐκ ἔλεγον αὐτῷ· πραγματευτῆς γάρ ἐστι, καὶ εἰς ἄλλοτρίους λόγους θέλει δοξάζεσθαι.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν ἐξεις φιλίαν μετὰ τινός, καὶ συμβῆ αὐτὸν εἰς πειρασμὸν πορνείας ἐμπεισῆν, ἐὰν δύνασαι ὁδὸς αὐτῷ χεῖρα, καὶ ἔλκυσσον αὐτὸν ἄνω. Ἐὰν δὲ εἰς ἀρεσιν ἐμπέσῃ, καὶ μὴ πεισθῇ σοι ἀποστραφῆναι, ταχέως κόψον αὐτὸν ἀπὸ σοῦ· μήποτε βραδύων συγκατασπασθῆς αὐτῷ εἰς τὸν βόθρον⁹⁹.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φέρμης, ὅτι τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια εἶχεν ὑπὲρ πολλοῦς· τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν ἀσκησιν, καὶ τὸ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους.

ς'. Εὐκαίρησέ ποτε ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος μετ' αὐτῶν⁹⁹· καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, κατ' ἐλλάθειαν ἐλάμβανον τὰ ποτήρια σιωπῶντες, καὶ οὐκ ἔλεγον τὸ Συγχώρησον. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος· Ἀπόλωσαν οἱ μοναχοὶ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, τὸ λέγειν¹, Συγχώρησον.

⁹⁹ Al. βυθόν. ¹ Al. μετ' ἀδελφῶν εἰς Σχητίν. ¹ Pro τὸ λέγειν alii μὴ λέγοντες.

(57) Vit. Patr. vi, 6.

(58) Vit. Patr. vii, 5.

(59) Vit. Patr. viii, 6.

(60) Vit. Patr. x, 23.

(61) Vit. Patr. i, 7.

(62) Vit. Patr. xv, 20.

ζ. Ἐρώτησεν αὐτὸν ἀδελφός, λέγων· Θέλεις, ἀδελῶ, Ἀ μικρὰς ἡμέρας μὴ φάγω ἄρτον; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Καλῶς ποιεῖς· καὶ γὰρ κἀγὼ ἐποίησα οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Θέλω οὖν λαθεῖν² τὰ ἐρεβινιά μου εἰ; τὸ ἄρτοκοπεῖον, καὶ ποιῆσαι αὐτὰ ἄλευρον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ πάλιν ὑπάγεις εἰς τὸ ἄρτοκοπεῖον, ποιήσον τὸν ἄρτον σου· καὶ τίς ἢ χρεῖα τῆς ἐξαγωγῆς ταύτης (63);

η. Ἠθέε τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφός ὑπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐπὶ τούτῳ θαυμάζεις; μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ θαύμασον μᾶλλον ἐὰν ἀκούσης; ὅτι ἠδυνήθη τις ἐκφυγεῖν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἔχθρου.

θ. Ἀδελφός τις ἦλθεν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον, καὶ ἤρξατο λαλεῖν καὶ ἐξετάζειν πράγματα, ὧν οὐκ ἔβη τῆν ἐργασίαν ἐποίει. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐπω εὖρες τὸ πλοῖον, οὐδὲ τὰ σκευῆ σου ἐβαλες, καὶ πρὸ τοῦ πλεῦσαι, ἤδη εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἀπῆλθες. Πρῶτον ὅταν ποιήσης τὸ ἔργον, ἐρχῆ εἰς αὐτὸν νῦν λαλεῖς.

ι. Ὁ αὐτός ποτε παρέβαλε τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ τῷ ἀπὸ γεννήσεως εὐνούχῳ· καὶ λολούντων αὐτῶν, εἶπεν· Ὅταν ἤμην εἰς Σκῆτιν, τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἦν τὸ ἔργον ἡμῶν, τὸ δὲ ἐργόχειρον ὡς πάρεργον ἐχομεν· νῦν δὲ γέγονε τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς ὡς πάρεργον, καὶ τὸ πάρεργον ἔργον.

ια. Ἐρώτησε δὲ αὐτὸν ἀδελφός, λέγων· Ποῖόν ἐστι τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς, ὃ νῦν ὡς πάρεργον ἐχομεν, καὶ ποῖόν ἐστι τὸ πάρεργον, ὃ νῦν ἔργον ἐχομεν; Καὶ λέγει ὁ γέρον· Πάντα τὰ γινόμενα διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἔργον ψυχῆς ἐστὶ· τὸ δὲ εἰς λόγον αὐτῶν ἐργάζεσθαι καὶ συνάγειν, τοῦτο πάρεργον ἔχειν ὀφείλομεν. Καὶ λέγει ὁ ἀδελφός· Σαφηνίσον μοι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ἰδοὺ ἀκούεις περὶ ἐμοῦ ὅτι ἀσθενῶ, καὶ ὀφείλεις ἐπισκέψασθαι με, καὶ λέγεις ἐν ἑαυτῷ· Καταλιπεῖν ἔχω τὸ ἔργον μου, καὶ νῦν ἀπελθεῖν; ἀλλὰ πληρώσω πρῶτον, καὶ οὕτως ἀπέρχομαι. Ἐρχεται δὲ σοι καὶ ἄλλη ἀφορμὴ, καὶ τέχα οὐδὲ ὄλως ὑπάγεις. Πάλιν ἄλλος ἀδελφός λέγει σοι· Δός μοι χεῖρα, ἀδελφέ! καὶ λέγεις· Ἐχω ἀφήσαι τὸ ἔργον μου, καὶ ἀπελθεῖν ἐργάσασθαι μετὰ τούτου; Ἐὰν οὖν μὴ ἀπέλθῃς, ἀφίεις τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶ τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς, καὶ ποιεῖς τὸ πάρεργον, ὃ ἐστὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν.

ιβ. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Θεόδωρος ὁ τῆς Φέρμης, ὅτι ἀνθρώπος στήκων εἰς μετάνοιαν, οὐ δέδεται εἰς ἐντολὴν.

ιγ. Ὁ αὐτός εἶπεν· Ἄλλῃ ἀρετὴ οὐκ ἔστιν, ὡς τὸ μὴ ἐξουθενεῖν.

ιδ. Πάλιν εἶπεν· Ἀνθρώπος μαθὼν τὴν γλυκύ-

² Αἰ. βαλεῖν.

7. (64) Percontatus est eum frater : Visne, abba, ut aliquot diebus non comedam panem? Respondit senex : Recte facies; ego etenim ita feci. Ait frater : Volo igitur portare cicerula mea ad pistrinum, ut inde farina fiat. Tum senex : Si, inquit, iterum ad pistrinum proficisceris, panem tuum fac; et quæ utilitas ex ista exportatione?

8. (65) Venit aliquis e senibus ad abbatem Theodorum, dixitque ei : Ecce ille frater reversus est ad sæculum. Et ait senex : Hac de re miraris? Admirari noli; sed mirare magis, cum audieris potuisse quempiam effugere ex ore inimici.

9. (66) Quidam frater venit ad abbatem Theodorum, et cœpit loqui ac disquirere de rebus quarum nondum experientiam per opera habebat. Dixit ei senex : Nondum navem nactus es, nec in eam imposuisti supellectilem tuam : et antequam navigaveris, jam in civitatem pervenisti. Ergo cum prius opus effeceris, veni ad sermones quos nunc loqueris.

10. (67) Idem aliquando accessit ad abbatem Joannem, illum ex nativitate eunuchum : et inter colloquendum, dixit : Quando in Sceti versabar, opera animæ erant opus nostrum, opera vero manuum velut operis accessionem habebamus; nunc vero opus animæ evasit in operis accessionem, et operis accessio in opus.

11. Interrogavit autem illum frater, sic: Quodnam est opus animæ quod nunc velut appendicem habemus, et quænam appendix quam velut opus ducimus? Respondit senex : Quæcunque sunt ex mandato Dei, opus animæ sunt; at respectu sui operari, et congregare, hoc pro appendice habere debemus. Frater excepit : Declara mihi hanc rem. Senex : Ecce, audis me ægrotare, cumque visitare me debeas, dicis apud te : An relicturus sum opus meum, atque profecturus mox? Verum perficiam prius, sicque pergam. Accidit autem tibi alia occupatio; et forte nequaquam vadis. Item, alius frater dicit tibi : Porrige mihi manum, frater. Tu vero ais : Debeone dimittere opus meum, et abire ad operandum cum isto? Si ergo non abieris, relinquis mandatum Dei, quod est animæ opus, et appendix exsequeris, scilicet opus manuum.

12. Dixit abbas Theodorus e Pherme, hominem qui ad pœnitentiam stat, non alligari ad præceptum.

13. Idem dixit : Nulla virtus est talis, ac nequaquam contemnere.

14. Hunc etiam sermonem habuit : Homo qui

(63) Τίς ἢ χρεῖα τῆς ἐξαγωγῆς ταύτης; Versio antiqua : Quid opus est ista adjectio? aut quod malim, advectionio.

(64) Vit. Patr. viii, 7.

(65) Vit. Patr. x, 25.

(66) Vit. Patr. viii, 28.

(67) Vit. Patr. x, 24.

didicit cellæ dulcedinem, proximum suum fugit, at A sine aspersione.

15. Dixit iterum : Nisi memet abscidero a com-
miserationibus his, non sinent me esse mona-
chum.

16. (68) Ejus quoque dictum fuit : Multi hoc
tempore quietem prius sumpserunt, quam eis
præberet Deus.

17. Item hoc : Noli dormire in loco ubi est
muller.

18. Frater interrogavit abbatem Theodorum, di-
cens : Volo mandata perficere. Retulit ei senex de
abbate Theona, quod ipse quoque dixerit aliquan-
do : Volo adimplere cogitationem meam cum Deo.
Et accepta in furno farina subacta, panes confe-
cit ; quos petentibus pauperibus dedit. Iterum pet-
entibus aliis, tradidit sportellas, quodque gestabat
pallium ; et intravit in cellam maforte præcinctus.
Post hæc tamen de se adhuc conquerebatur, quasi
non adimpleret Dei mandatum.

19. Ægrotavit aliquando abbas Joseph, et misit
ad abbatem Theodorum, dicens : Veni, ut videam
te prius quam e corpore egrediar ; erat autem me-
dia hebdomada. Ille non profectus est ; sed misit,
aiens : Si vixeris usque ad diem Sabbati, adibo ;
sin decesseris, in illo sæculo videhimus invicem.

20. Frater dixit abbati Theodoro : Aliquid verbi
mihi profer ; nam pereo. Ac ægre respondit ei :
Ego periclitor, et quid tibi habeo proloqui ?

21. Venit frater ad abbatem Theodorum, ut eum
doceret contexere, attulitque plectam. Senex au-
tem dixit ei : Abi, et mane huc veni. Surgens ergo
senex, plectam ei irrigavit, paravitque prætextu-
ram, dicens : Ita atque ita facito ; et reliquit eum.
Ingressus autem in cellam suam senex sedit ;
cumque tempus advenisset, cibum apposuit, ac
hominem remisit. Venit iterum mane, et ait illi
senex : Tolle hinc plectam tuam, atque abi. Ven-
nisti enim, ut me in tentationem ac sollicitudinem
mitteres. Nec amplius permisit cum intro manere.

22. Retulit abbatis Theodori discipulus : Ali-
quando venit homo vendens cepas, et implevit
mihi craterem. Dicit senex : Imple frumento, et
da ei. Erant autem duo acervi frumenti, unus
mundus, alter non purgatus ; ac implevi ei ex
immundo. Senex vero oculos in me intendit acri-
ter et cum tristitia : unde ex timore prolapsus
sum, atque craterem fregi. Tum veniam procum-
bens petii. Ait senex : Surge, tua non est culpa,
sed ego deliqui, quod tibi mandaverim. Itaque
ingressus senex, replevit sinum suum frumento
purgato, deditque ei una cum cepis.

23. Abiit aliquando abbas Theodorus cum fratre,
ad hauriendam aquam ; et præveniens frater ad la-
cum, vidit draconem. Dicit ei senex : Vade, con-

τητα τοῦ κελλίου, οὐχ ὡς ἀτιμάζων τὸν πλησίον αὐτοῦ
φεύγει.

ιε'. Πάλιν εἶπεν · Ἐὰν μὴ ἐκκόψω ἑμαυτὸν ἀπὸ
τῶν οἰκτιρμῶν τούτων, οὐκ ἐῴσι με εἶναι μοναχόν.

ις'. Εἶπε πάλιν · Πολλοὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ εἴ-
λοντο τὴν ἀνάπαυσιν, πρὶν ὁ Θεὸς αὐτοῖς παράσχη.

ις'. Εἶπε πάλιν · Μὴ κοιμηθῆς εἰς τόπον ὅπου ἐστὶ
γυνή.

ιη'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον, λέ-
γων · Θέλω ἐπιτελεῖσαι τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ ὁ
γέρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεωνᾶ, ὅτι εἶπε καὶ αὐτὸς
ποτε · Θέλω πληρῶσαι τὸν λογισμόν μου μετὰ τοῦ
Θεοῦ, καὶ λαβὼν σιτίαν εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον, ἐποίησεν
B ἄρτους · καὶ αἰτησάντων αὐτὸν πτωχῶν, ἔδωκε τοὺς
ἄρτους · καὶ πάλιν αἰτησάντων ἄλλων, ἔδωκε τὰ
σπυρίδια καὶ τὸ ἰμάτιον ὃ ἐφόρει, καὶ εἰσῆλθεν εἰς
τὸ κελλίον, περιζωσάμενος τὸ μαφόριον. Καὶ οὕτως
πάλιν ἐμέμφετο ἑαυτὸν λέγων, ὅτι Οὐκ ἐπλήρωσα
τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

ιθ'. Ἐσθὲν ἑσέποτε ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ, καὶ ἐπεμψε
πρὸς τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον, λέγων · Δεῦρο, ἵνα σε ἴσω
πρὸ τοῦ με ἐξελεῖν ἐκ τοῦ σώματος · ἦν δὲ μέσου
τῆς ἑβδομάδος. Καὶ οὐκ ἀπῆλθεν · Ἐπεμψε δὲ, λέγων ·
'Ἐὰν μείνης ἕως τοῦ σαββάτου, ἔρχομαι · εἰ δὲ
ὕπαγεις, εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον βλέπομεν ἀλλήλους.

κ'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀββᾶ Θεοδώρῳ · Εἶπέ μοι
ῥῆμα, ὅτι ἀπόλλυμαι. Καὶ μετὰ κόπου εἶπεν αὐτῷ ·
C Ἐγὼ κινδυνεύω, καὶ τί σοι ἔχω εἰπεῖν ;

κα'. Ἀδελφὸς ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον, ἵνα
διδάξῃ αὐτὸν ῥάπτειν, ἐνέγκας καὶ τὴν σειρᾶν πρὸς
αὐτόν. Ὁ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ · Ὑπαγε, καὶ πρῶτ
δεῦρο ὤδε. Καὶ ἀναστὰς ὁ γέρων, ἔβρεξεν αὐτῷ τὴν
σειρᾶν, καὶ ἠτοίμασεν αὐτῷ τὴν προκαταραφήν,
λέγων · Οὕτως καὶ οὕτως ποίησον · καὶ ἀφῆκεν αὐτόν.
Καὶ ἐπισελθὼν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἐκάθισεν ὁ γέρων ·
καὶ εἰς τὴν ὥραν, ἐποίησεν αὐτὸν φαγεῖν, καὶ ἀπ-
ἐπεμψε. Ἦλθε δὲ πάλιν πρῶτ · καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέ-
ρων · Ἄρον τὴν σειρᾶν σου ἐνθεν, καὶ ἀναχώρει · εἰς
πειρασμὸν γὰρ ἦλθες βαλεῖν με καὶ εἰς φροντίδα.
Καὶ οὐκ ἔτι ἀφῆκεν αὐτὸν ἔσω.

κβ'. Εἶπεν ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου, ὅτι
Ἦλθέ ποτέ τις πωλῶν κρόμμυα, καὶ ἐγέμισέ μοι κρα-
D τῆρα. Καὶ λέγει ὁ γέρων · Γέμισον αὐτῷ σίτον, καὶ
ὄδς αὐτῷ. Ἦσαν δὲ δύο βουνοὶ σίτου, εἰς καθαρὸς,
καὶ εἰς ἀκαθάρτος · ἐγέμισα δὲ αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀκαθάρ-
του. Καὶ προσέτεχε μοι ὁ γέρων μετὰ ἕξωσ καὶ λύ-
πησ · καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔπεσον, καὶ ἔκλασα τὸν
κρατῆρα · καὶ ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν. Καὶ λέγει ὁ
γέρων · Ἐγεῖρου, οὐκ ἔχεις σὺ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐγὼ
ἤμαρτον, ὅτι εἶπόν σοι. Καὶ ἐπισελθὼν ὁ γέρων ἐγέ-
μισε τὸν κόλπον αὐτοῦ σίτον καθαρὸν, καὶ ἔδωκεν
αὐτῷ μετὰ τῶν κρομμύων.

κγ'. Ἀπῆλθέποτε ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος μετὰ ἀδελ-
φοῦ γεμίσει ὕδωρ · καὶ προλαθὼν ὁ ἀδελφὸς εἰς τὴν
λάκκον εἶδε δράκοντα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων

Ἵπαγε, πάτησον τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ φοβηθεὶς ἄσυχ αὐτῷ ἔβη. Ἦλθε δὲ ὁ γέρον, καὶ εἶδεν αὐτὸν τὸ θηρίον, καὶ καταισχυνθέν ἐφυγεν εἰς τὴν ἔρημον.

κδ'. Ἡρώτησεν τις τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον· Ἐάν ἄφνω γένηται τις πτώσις, καὶ σὺ φοβῆ, ἀββᾶ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐάν κολληθῆ ὁ οὐρανὸς τῇ γῆ, Θεόδωρος οὐ φοβεῖται. Ἦν γὰρ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐρθῆ ἀπ' αὐτοῦ ἡ δειλία. Διὰ τοῦτο καὶ ἠρώτησεν αὐτόν.

κε'. Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, ὅτι γενόμενος διάκονος εἰς Σκήτιν οὐκ ἤθελε καταδέξασθαι διακονεῖν, καὶ εἰς πολλοὺς τόπους ἐφυγε. Καὶ πάλιν οἱ γέροντες ἐφερον αὐτόν, λέγοντες· Μὴ καταλίπῃς τὴν διακονίαν σου. Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος· Ἐάσατέ με, καὶ δεομαι τοῦ Θεοῦ, εἰ πληροφωρήσει με στήναι εἰς τὸν τόπον τῆς λειτουργίας μου. Καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ, ἔλεγεν· Εἰ θέλημά σου ἐστὶν ἵνα στῶ εἰς τὸν τόπον μου, πληροφώρησόν με. Καὶ ἐδείχθη αὐτῷ στύλος πυρὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ φωνή ὁ λέγουσα· Εἰ δύνασαι γενέσθαι ὡς ὁ στύλος οὗτος, Ἵπαγε, διακόνησον. Ὁ δὲ ἀκούσας ἔκρινε μῆκετι καταδέξασθαι. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες· Εἰ οὐ θέλεις διακονεῖν, κἂν τὸ ποτήριον κατὰ σκε. Καὶ οὐκ ἠνέσχετο, λέγων· Ἐάν μὴ ἀφῆτε, ἀναχωρῶ ἐκ τοῦ τόπου τούτου. Καὶ οὕτως ἀφῆκαν αὐτόν.

κς'. Ἐλεγον δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἡρημώθη ἡ Σκήτις, ἦλθε μείναι εἰς Φέρμην· καὶ γηράσας ἠσθέντισε. Προσέφερον οὖν αὐτῷ ἐδέσματα τινα. Καὶ ἔφερον ὁ πρῶτος, ἐδίδου τῷ δευτέρῳ, καὶ οὕτως κατὰ τὴν τάξιν, ἃ ἐλάμβανεν παρὰ τοῦ πρώτου, παρεῖχε τῷ ἄλλῳ· εἰς δὲ τὴν ὥραν τοῦ γεύσασθαι, ὃ ἔφερον ὁ ἐρχόμενος, τοῦτο ἦσθιεν.

κζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεόδωρου, ὅτι ὅτε ἐκάθητο ἐν Σκήτει, ἦλθε πρὸς αὐτὸν δαίμων θέλων εἰσελθεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐξω τῆς κέλλης. Καὶ πάλιν ἄλλος δαίμων ἦλθεν εἰσελθεῖν· καὶ τοῦτον ἔδωκε. Καὶ προσθεὶς ὁ τρίτος δαίμων, ἦλθε, καὶ εὔρε δεδεμένους τοὺς δύο· καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ἐστήκατε ὧδε ἐξω; Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι Ἐστὶ καθήμενος ὧδε, καὶ μὴ ἐὼν ἡμᾶς εἰσελθεῖν. Καὶ αὐτὸς τυραννήσας ἐπεχείρησεν εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ γέρον ἔδωκε καὶ τοῦτον. Φοβηθέντες δὲ τὰς εὐχὰς τοῦ γέροντος, παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες· Ἀπόλυσον ἡμᾶς. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Ἵπάγετε. Καὶ λοιπὸν αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν.

κη'. Διηγήσατό τις τῶν Πατέρων, περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεόδωρου τοῦ τῆς Φέρμης, ὅτι Ἦλθόν ποτε δειλῆς πρὸς αὐτόν, καὶ εὔρον αὐτὸν φοροῦντα κεκομμένον λεβίτωνα, καὶ τὸ στήθος αὐτοῦ γυμνόν, καὶ τὸ κοιλίων αὐτοῦ ἐμπροσθεν. Καὶ ἰδοὺ τις Κόμης ἦλθεν ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ κρούσαντος αὐτοῦ, ἐξῆλθεν ὁ γέρον ἀνοῖξαι, καὶ ἀπαντήσας αὐτῷ ἐκάθισεν εἰς τὴν θύρην λαλεῖν αὐτῷ. Καὶ ἔλαβον κόμμα μαφορίου, καὶ

¹ Al. inser. λειτουργίας. ² Al. inser. γέγονε.

(69) *Vit. Patr.* vii, 6.

culca ipsius caput. Ille territus non perrexit. Venit autem senex; sed ubi conspexit eum serpens, quasi pudore suffusus, aufugit in solitudinem.

24. (69) Aliquis abbatem Theodorum interrogavit: Si subito ruina contigerit, et tu terreberis, abba? Responditque senex: Quamvis cælum terræ misceatur, Theodorus non terrebitur. Deprecatus quippe Deum fuerat, ut ab eo tolleretur timiditas. Ideoque eum ille interrogaverat.

25. (70) Dicebatur de eo, quod diaconus factus in Sceti, noluit acquiescere ut diaconatus munia exérceret, sed ad varia loca profugit. Et iterum senes adducebant eum, dicentes: Noli relinquere ministerium tuum. Ait illis abbas Theodorus: Sinite me, et orabo Deum, si certum me reddiderit in loco ministerii mei. Itaque Deum ita precatus est: Si voluntas tua est ut stem in loco meo, certiore me fac. Tum ostensa est illi columna ignis, a terra ad cælum usque pertingens. audivitque vocem hujusmodi: Si potes fieri sicut columna hæc, vade, exerce diaconatum. Quo illi audito, decrevit nunquam acquiescere. Cum ergo venisset ad ecclesiam, fratres inclinaverunt se coram eo, dixeruntque: Si ministrare non vis, saltem calicem tene. Sed neque hoc sustinuit, profatus: Nisi dimiseritis me, ex hoc loco recedam. Quocirca reliquerunt eum.

26. Cæterum narrabant de illo, quod postquam vastata fuit Scetis, venit ut maneret in Pherme; et cum sensuisset, in morbum incidit. Igitur fratres afferbant edulia. Sed quæ ferebat primus, secundo dabat; atque ita ex ordine, quæ a primo capiebat, præbebat alteri. Adventante autem hora manducandi, quod primus ex accedentibus porrigebat, eo vasebatur.

27. Aiebant de abbate Theodoro, quod quando in Sceti residebat, venit ad ipsum dæmon, intrare volens: et ligavit eum extra cellam. Iterum accessit alius dæmon, ut ingrederetur; hunc quoque alligavit. Et adjiciens tertius dæmon, advenit, invenitque duos priores vinctos, atque dixit eis: Cur huc extra statis? Respondent: Qui intra cellam sedet, non sinit nos intrare. Ipse vero vi facta conatus est introire. At senex hunc etiam constrinxit. Itaque veriti senis preces, rogaverunt illum, dicentes: Solve nos. Tum ad eos senex: Abite. Dein ignominia affecti, discesserunt.

28. Narravit Patrum aliquis de abbate Theodoro, illo e Pherme: Veni aliquando ad eum sub vesperam, et inveni indutum levitone lacero, nudoque erat pectore, cucullam habens ante se. Tum ecce comes quidam accessit, ut videret eum. Cumque pulsasset, exivit senex ad aperiendum. Et obviam factus, sedit in porta cum illo locuturus. Ego sumpsi segmen mafortis, contexique humeros ejus.

(70) *Vit. Patr.* xv, 21; vii, 53, 1.

At senex extensa manu, illud projecit. Postquam autem discessisset comes, dixi ei : Abba, quare hoc egisti? Venit homo, ut proficeret : nunquid vero ut scandalum pateretur? Respondit senex : Quid ais mihi, abba? Etiamnum hominibus servimus? Fecimus quod factum opus erat; de reliquo præterit. Qui vult proficere, proficiat; qui vult scandalum pati, patiat. Ego vero quo in habitu fuero, ita occurram. Denuntiavit autem discipulo suo, dicens : Si quis advenerit, videre me desiderans, ne ipsi loquaris quidpiam eorum quæ homines proferre solent; sed si comederis, dic, Comedit; si dormiero, Dormit.

29. Irruerunt aliquando in illum latrones tres : quorum duo tenebant eum, tertius vero suppellectilem ejus auferbat. Postquam autem extulit libros, voluit levitonem quoque sumere. Tunc dixit eis : Hoc dimittite. At illi noluerunt. Motis igitur manibus suis, illos duos dejecit. Quod cernentes, timore correpti sunt. Ait senex : Nihil timeatis; facite ex suppellectili partes quatuor, tres accipite, relinquire unam. Atque ita fecerunt, ut sumeret partem suam, levitonem quo in synaxi utebatur.

De abbate Theodoro e Nono.

1. Dixit abbas Theodorus, ille de Ennato seu Nono : Quando eram juvenis, in solitudine degebam. Abii ergo ad furnum, ut facerem duas frumentarias cocturas; inveni ibi fratrem qui volebat panes conficere, nec habebat quemquam ad dandam ei manum. Ego autem mea reliqui, et manum ei porrexi. Ut vero ab illa occupatione liberatus sum, venit alius frater; iterumque ei dedi manum, ac feci panes. Tertius postea accessit; similique modo egi. Atque sic ad singulos adventantes me gerebam; et sex cocturas confeci. Tandem duas meas cocturas peregi, cum nemo amplius veniret.

2. (73) Memorabant de abbate Theodoro et abbate Lucio, Ennati incolis, quod quinquaginta annos

* Al. λεβήτωνα. * Al. λεβήτονα.

(71) Vit. Patr. vii, 7

(72) Τὸν λεβήτονα τὸν συνακτικόν. Apud Bollandum, Februarii 11, in *Vita Jonæ monachi*: *Habebat vero unum levitonem, quo induebatur tempore divinorum et inteneratorum sacramentorum corporis Domini nostri Jesu Christi: et cum primum communicasset, eum rursus exuebat et reponebat, mundum servans octoginta quinque annos.* Quibus adde locum inferius positum in abbate Phoca, num. 1. Ac nescio an huc faciant obscura verba in *Vita Guthlaci Anachoretæ*, cap. 31, sæculo III, de sanctis ordinis S. Benedicti, parte 1, p. 278 : *Ac deinde cum causam vexationis suæ a primordio narraret, vir Dei Guthlacus exuens se luterio meletinæ in quo ille orare solebat, ipsum circumdedit.* Legi enim aut intelligi potest levitorium, quod pro levitonario habetur in Papia. Scio ab auctoribus tradi, lebetonem seu levitonem et libitonarium vestem fuisse monachicam ex lino aut etiam ex pills contextam. Sed quid impedit, quin nonnulli simile indumentum e pellibus conferint?

(73) Τοῦ Ἐρνάτου. Interpretes, *De Ennato. De Nono Alexandriæ*, hoc est monasterio quod situm erat in Ennato seu Nono, nona regione Alexandrinæ

ἑσκέπασα τοὺς ὤμους αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρον ἐξέτινε τὴν χεῖρα, καὶ ἔρριψε αὐτό. Καὶ ὡς ἀπῆλθεν ὁ Κόμης, εἶπον αὐτῷ· Ἄββᾶ, τί τοῦτο ἐποίησας; ἤλθεν ὁ ἀνθρώπος ὠφελῆθῆναι· μὴ ἴνα σκανδαλισθῇ; Καὶ λέγει μοι ὁ γέρον· Τί λέγεις μοι, ἄββᾶ; ἀκμὴν τοῖς ἀνθρώποις δουλεύομεν; ἐποίησαμεν τὴν χρεῖαν· παρῆλθε λοιπόν. Ὁ θέλων ὠφελῆθῆναι, ὠφελῆθῃ· ὁ θέλων σκανδαλισθῆναι, σκανδαλισθῇ· ἐγὼ δὲ ὡς ὁ ἄν εὐρεθῶ, οὕτως ἀπαντῶ. Παρηγγεῖλε δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, λέγων· Ἐάν τις ἔλθῃ ἰδεῖν με θέλων, μὴ εἰπῆς αὐτῷ τί ποτε ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἔάν τρώγῃ, εἰπέ, Τρώγει· ἔάν κοιμῶμαι, εἰπέ, Κοιμᾶται.

κθ'. Ἥλθόν ποτε ἐπάνω αὐτοῦ τρεῖς λησταί· καὶ οἱ δύο ἐκράτουν αὐτὸν, ὁ δὲ εἰς ἐκουβάλει τὰ σκεύη αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐξήνεγκε τὰ βιβλία, καὶ τὸν λεβήτονα * ἤθελε λαβεῖν· τότε λέγει αὐτοῖς· Τοῦτο ἀφίετε. Οἱ δὲ οὐκ ἤθελον. Καὶ κινήσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔρριψε τοὺς δύο. Καὶ ἰδόντες ἐφοβήθησαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Μηδὲν δειμάσητε· ποιήσατε αὐτὰ εἰς τέσσαρα μέρη, καὶ λάβετε τὰ τρία, καὶ ἀφετε τὸ ἕν. Καὶ οὕτως ἐποίησαν· διὰ τὸ λαβεῖν τὸ μέρος αὐτοῦ τὸν λεβήτονα * τὸν συνακτικόν (72).

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ Ἐρνάτου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ τοῦ Ἐννάτου (73), ὅτι Ὅτε ἤμην νεώτερος, εἰς τὴν ἔρημον ἔμενον. Ἀπῆλθον οὖν εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον ποιῆσαι δύο σιτίας, καὶ εὔρον ἐκεῖ ἀδελφὸν θέλοντα ποιῆσαι ἄρτους, καὶ οὐκ εἶχε τινα δοῦναι αὐτῷ χεῖρα. Ἐγὼ δὲ ἀφῆκα τὰ ἐμά, καὶ ἔδωκα αὐτῷ χεῖρα. Ὡς δὲ ἐσχόλασα, ἤλθεν ἄλλος ἀδελφός, καὶ πάλιν ἔδωκα αὐτῷ χεῖρα, καὶ ἐποίησα τὰ ψωμίνα. Καὶ πάλιν τρίτος ἤλθε, καὶ ἐποίησα ὁμοίως· καὶ οὕτως ἔλαστον τῶν ἐρχομένων ἐποιοῦν· καὶ ἐποίησα ἐξ σιτίας. Ὑστερον δὲ ἐποίησα τὰς δύο σιτίας τὰς ἐμάς, ἀποσχόντων τῶν ἐρχομένων.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου καὶ τοῦ ἀββᾶ Λουκίου τῶν τοῦ Ἐννάτου, ὅτι ἐποίησαν πεντήκοντα

civitatis. Præter Joannen. Moschum cap. 145, 177, 184, Leontius *De sectis*, actione 5 : Φοβηθεὶς ὁ Σεβήρος, φεύγει εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Ἰουλιανὸν τινα ἐπίσκοπον Ἀλικαρνασοῦ· οὗτοι ἐλθόντες, ἐκαθέζοντο εἰς τὸ Ἐννάτον. Severus me impulsus, Alexandriam profugit, Julianum quemdam Halicarnassensem, episcopum secum habens. Hi posteaquam eo venissent, sedebant ad Ennatum. Ad quem locum observari debet varietas ex Scholio Anastasiani *Hodegi*, cap. 22, p. 346 : Σευήρος καὶ Γαϊανὸς ὁμόφρονες τὸ πρὶν ἐτύγγανον, καὶ ἐν τῷ ἄμα (s. ἐν τῷ vocal) ἐν τῷ ὀκτοκαίδεκάτῳ Ἀλεξανδρείας διήγον. Severus et Gaianus initio concordes erant, ejusdemque sententiæ; et simul in Decimo octavo Alexandriæ agebant. Quid vero sibi volunt ista Liberati cap. 19 : *Eo tempore Alexandriæ, mortuo Dioscoro juniore, Timotheus ecclesiæ ipsius susceperat episcopatum; a quo gratissime suscepti Severus et Julianus, sedebant ad laborem aut labranum, labronem, labranon? Conjiciebain, labram hoc est lauram Nonum, vel una voce, labranonum.* Cæterum nollem hoc Ennatum a viris doctis confusum fuisse cum ἐνάτῳ σημεῖω Ἀλεξανδρείας, infra ubi de Longino, n. 3.

ἴτη, χλευάζοντας τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· Ἀ Μετὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον, μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν. Ὅτε δὲ πάλιν ἤρχετο τὸ θέρος, ἔλεγον, ὅτι Μετὰ τὸ θέρος τοῦτο ἀπερχόμεθα ἐντεῦθεν. Καὶ οὕτως ἐποίησαν πάντα τὸν χρόνον οἱ ἀείμνηστοὶ Πατέρες.

γ. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ τῶν Ἐννάτου, ὅτι Ἐὰν λογισθῆται ἡμῖν ὁ Θεὸς τὰς ἐν ταῖς εὐχαῖς ἀμελείας, καὶ τὰς αἰχμαλωσίας τὰς ἐν ταῖς ψαλμωδίαις, οὐ δυνάμεθα σωθῆναι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκήτιν.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ εἰς Σκήτιν· Ἐρχεται ὁ λογισμὸς, καὶ ταράσσει με, καὶ ἀσχολεῖ με, καὶ τὴν προῤῥῆν οὐκ ἰσχύει ποιῆσαι, ἀλλὰ μόνον ἐμποδίζει πρὸς τὴν ἀρετὴν· ὁ δὲ νηφάλιος ἀνὴρ, ἐκτιναξάμενος αὐτὸν, ἐγείρεται εἰς προσευχὴν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου.

α'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἀβραὰμ ὁ Ἰδὴρ τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον τὸν Ἐλευθεροπολίτην, λέγων· Πῶς καλῶς ἴσθι, Πάτερ; δόξαν περιποιήσομαι ἐμαυτῷ, ἢ ἀτιμίαν; Ὁ δὲ γέρον ἔλεγε· Τέως ἐγὼ θέλω περιποιήσασθαι δόξαν, ἢ ἀτιμίαν. Ἐὰν γὰρ ποιήσω καλὸν ἔργον, καὶ δοξασθῶ, δύναμαι καταχρῆναι τὸν λογισμὸν μου, ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιός τῆς δόξης ταύτης· ἢ δὲ ἀτιμία ἀπὸ φαύλων πραγμάτων γίνεται. Πῶς οὖν δύναμαι παρακαλέσαι τὴν καρδίαν μου, σκανδαλισθέντων ἐν ἐμοὶ τῶν ἀνθρώπων; κρείσσον οὖν τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, καὶ ἰοξάζεσθαι. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ἀβραὰμ εἶπε· Καλῶς εἶπας, Πάτερ.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδοτος· Ἡ ἔνδεια τοῦ ἄρτου τήκει τὸ σῶμα τοῦ μοναχοῦ. Ἄλλος δὲ γέρον ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀγρυπνία πλέον τήκει τὸ σῶμα.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Θεωνᾶ.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεωνᾶς· Διὰ τὸ ἀπασχοληθῆναι τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν θεωρίας, αἰχμαλωτιζόμεθα ὑπὸ τῶν παθῶν τῶν σαρκικῶν.

Περὶ Θεοφίλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

α'. Ὁ μακάριος Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος παρέβαλέ ποτε εἰς τὸ δρος τῆς Νιτρίας· καὶ ἦλθεν ὁ ἀββᾶς τοῦ δρους πρὸς αὐτόν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· Τί εὖρες ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ πλέον, Πάτερ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τὸ αἰτιάσθαι καὶ μέμφεσθαι ἑαυτὸν πάντοτε. λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Θεόφιλος· Ἄλλη ὁδὸς οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ αὕτη.

β'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος παρέβαλέ ποτε εἰς τὴν Σκήτιν. Συναχθέντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ εἶπον τῷ ἀββᾶ Παμβῷ· Εἰπέ ἕνα λόγον τῷ Πάπᾳ, ὅπως ὠφελῆθῃ*. λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Εἰ οὐκ ὠφελεῖται ἐν τῇ σιωπῇ μου, οὐδὲ ἐν τῷ λόγῳ μου ὠφελῆθῆναι ἔχει.

* Al. insei. εἰς τὸν τόπον.

(74) Vit. Patr. xi, 11.
(75) Vit. Patr. vi, 20.
(76) Vit. Patr. iv, 18.

A egerint, cavillati cogitationes suas, cum dicerent : Post hiemem hanc, migrabimus hinc. Quando autem iterum adveniebat aestas, aiebant : Transacta hac aestate, hinc discedemus. Atque ita fecerunt omni vitæ tempore, sempiterna memoria digni Patres.

3. (74) Hunc sermonem habuit abbas Theodorus e Nono : Si nobis imputaverit Deus negligentias in precibus, et subreptiones in psalmodiis, salvi fieri non possumus.

De abbate Theodoro Sceteos.

(75) Dixit abbas Theodorus e Sceti : Subit cogitatio, et conturbat me atque occupat, non tamen ad effectum progredi valet, sed tantum impedit ad virtutem; vir autem vigilans seipsum excutit, et surgit ut precetur.

De abbate Theodoro Eleutheropolitano

1. Interrogavit abbas Abraham Iberus abbatem Theodorum Eleutheropolitanum, dicens : Quomodo recte habet, Pater? Gloriam mihi vindicabo, vel ignominiam? Senex respondit : Ego sane malo gloriam, quam ignominiam. Si enim bonum opus egero, et gloriam fuero assecutus, possum damiare cogitationem meam, quod non sum dignus ea gloria. At ignominia ex pravis actionibus oritur. Quo pacto igitur cor meum potero consolari, cum homines in me scandalum atque offensionem ceperint? Præstat ergo bonum facere, ac gloriam reportare. Tunc abbas Abraham pronuntiavit : Bene locutus es, Pater.

2. (76) Dixit abbas Theodorus : Indigentia panis macerat corpus monachi. Alius vero senex asserebat, a vigiliis plus corpus macerari.

De abbate Theona.

(77) Dixit abbas Theonas : Quoniam avocatur mens a contemplatione Dei, ideo captivi ducimur a carnis affectibus.

De Theophilo archiepiscopo.

1. (78) Beatus Theophilus archiepiscopus profectus est aliquando in montem Nitriæ; et venit ad eum montis abbas. Dicit ei archiepiscopus : Quid invenisti in via hac amplius majusque, Pater? Respondit senex : Culpare se et accusare semper. Tunc abbas Theophilus : Alia via non est, præter istam.

2. (79) Idem abbas Theophilus archiepiscopus, venit aliquando in Scetim. Congregati autem fratres dixerunt abbati Pambo : Aliquid sermonis habe ad papam, ut ei prosit. Ait illis senex : Si ex silentio meo utilitatem non capit, neque ex sermone habet proficere.

(77) Vit. Patr. xi, 12.

(78) Vit. Patr. xv, 49; Dorothei Doctr. 7

(79) Vit. Patr. xv, 42.

3. (80) Venerunt aliquando Patres Alexandriam, A vocati a Theophilo archiepiscopo, ut precem faceret, ac sana everteret. Iisque cibum cum illo sumentibus apposita est caro vitulina; et comedebant, nihil discernentes. Porro accipiens episcopus unum copadium seu carnis frustum, dedit seni juxta se recumbenti, dicens: Ecce, hoc est bonum carnis frustum, manduca, abba. Illi exceperunt: Nos hucusque olera edimus; si autem caro est, non manducamus. Nec amplius eorum quisquam hinc degustavit.

4. Eiusdem abbatis Theophili sermo exstitit: Qualem timorem, tremorem ac necessitatem visuri sumus, quando anima e corpore separabitur! Tunc enim ad nos adveniunt contrariorum virtutum exercitus et copia. principes tenebrarum, malitiae imperatores, principatus, potestates, spiritus nequitiae; et aliquo iustitiae modo animam detinent, adducentes cuncta quae prudens et insciens commisit peccata, a juventute ad aetatem qua assumpta est. Astant ergo, accusantes cuncta per eam gesta. De caetero quanto tremore putas animam in illa hora corripitur, donec lata fuerit sententia, contigeritque ejusdem animae liberatio? Haec est hora necessitatis ejus, usquequo viderit quid ipsi sit eventurum. Kursus divinae virtutes e regione contrariorum stant, ipsae pariter bona animae proferentes. Cogita ergo cujusmodi in timore ac tremore versetur media constituta anima, donec iudicium ejus per justum iudicem sententia terminetur. Et si quidem digna fuerit, daemones increpantur atque puniuntur; ipsa vero rapitur ab angelis: tum deinceps sine sollicitudine es, imo habitas juxta quod scriptum est: *Sicut laetantium omnium habitatio est in te*. Tunc impletur illud Scripturae: *Fugit dolor, et tristitia, et gemitus*. Tunc liberata anima, ad illam ineffabilem laetitiam et gloriam proficiscitur, in qua constituetur. Quod si deprehensa fuerit vixisse negligenter, audit terribilem illam vocem: *Tollatur impius, ut non videat gloriam Domini*. Tunc ipsam apprehendit dies irae, dies afflictionis, dies tenebrarum et caliginis. Tradita in tenebras exteriores, et ad ignem perpetuum damnata, per infinita saecula puniuntur. Tunc, ubi gloriatio mundi? ubi vana gloria? ubi deliciae? ubi voluptates? ubi fastus? ubi requies? ubi jactantia? ubi pecuniae? ubi nobilitas? ubi pater? ubi mater? ubi frater? Quis praesentibus malis eripere poterit igne flagrantem, et in amarissimis tormentis detentam? His ita se habentibus, quales esse nos oportet in sanctis actionibus et operibus piis? Quantam charitatem debemus obtinere? quantam conversationem? qualem cursum? cujusmodi diligentiam, orationem, cautionem? Haec enim,

γ. Ἠθλόν ποτε Πατέρες εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κληθέντες ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἵνα ποιήσῃ εὐχὴν, καὶ καθέλῃ τὰ ἰερά. Καὶ ἐσιόντων αὐτῶν μετ' αὐτοῦ, παρετέθη κρέας μόσχιον καὶ ἡσθιον, μηδὲν διακρινόμενοι. Καὶ λαθὼν ὁ ἐπίσκοπος ἐν κοπάδιον ἔδωκε τῷ ἔγγιστα αὐτοῦ γέροντι, λέγων· Ἰδοὺ τοῦτο καλὸν κοπάδιον (81) ἐστὶ, φάγε, ἀββᾶ. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἥμεῖς ἕως ἄρτι λάχανα ἡσθίομεν· εἰ δὲ κρέας ἐστὶ, οὐ τρώγομεν. Καὶ οὐκ ἔτι προσέθετο οὐδὲ εἰς ἐξ αὐτῶν γεύσασθαι αὐτοῦ.

δ. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Θεόφιλος ἔλεγεν· Οἷον φόβον καὶ τρόμον καὶ ἀνάγκην ἔχομεν ἰδεῖν, ὅτε ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος χωρίζεται! Παραγίνεται γὰρ πρὸς ἡμᾶς στρατιὰ καὶ δύναμις τῶν ἐναντίων δυνάμεων, οἱ τοῦ σκότους ἄρχοντες, οἱ κοσμοκράτορες τῆς πονηρίας, καὶ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας· καὶ τρώσῃ τιλὴ δίκης κατέχουσι τὴν ψυχὴν, ἐπιφέροντες πάντα αὐτῆς τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, ἀπὸ νεότητος ἕως τῆς ηλικίας ἧς κατελήφθη. Ἰστανται οὖν κατηγοροῦντες πάντα τὰ πεπραγμένα ὑπ' αὐτῆς. Λοιπὸν ὅποιον τρόμον δοκεῖς τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἕως οὗ ἡ ἀπόφασις ἐξέλθῃ, καὶ ἐλευθερία γένηται αὐτῆς; τοῦτό ἐστιν ἡ ὥρα τῆς ἀνάγκης αὐτῆς, ἕως οὗ ἴδῃ τί τὸ ἀποδησόμενον αὐτῆς. Καὶ πάλιν αἱ θεαῖαι δυνάμεις ἴστανται κατὰ πρόσωπον τῶν ἐναντίων, καὶ αὐταὶ τὰ κατὰ αὐτῆς ἐπιφέρουσαι. Κατανόει οὖν ἡ ψυχὴ μέση ἵσταμένη ποίω ἄρα φόβῳ καὶ τρόμῳ στήκει, ἕως οὗ ἡ κρίσις αὐτῆς ἀπόφασιν λάβῃ παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἀβία, ἐκεῖνοι λαμβάνουσιν ἐπιτιμίαν, καὶ αὐτὴ ἀρπάζεται ἀπ' αὐτῶν· καὶ λοιπὸν ἀμέριμος εἶ, μᾶλλον δὲ κατοικεῖ κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὡς εὐφραϊνομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Τότε πληροῦται τὸ γεγραμμένον· Ἀπέθρα ὁδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός· τότε ἀπαλλαγείσα πορεύεται εἰς ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν καὶ δόξαν, εἰς ἣν καταστήσεται. Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ ἐν ἀμελείᾳ ᾗσασα, ἀκούει τὴν δεινοτάτην φωνὴν· Ἀρθήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου. Τότε αὐτὴν καταλαμβάνει ἡμέρα ὀργῆς, ἡμέρα θλίψεως, ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου. Παραδιδόμενη εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος, καὶ εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ κατακριθεῖσα, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας κολασθήσεται. Τότε ποῦ ἡ καύχσις τοῦ κόσμου; ποῦ ἡ κενοδοξία; ποῦ ἡ τρυφή; ποῦ ἡ ἀπόλαυσις; ποῦ ἡ φαντασία; ποῦ ἡ ἀνάπαυσις; ποῦ ὁ κόμπος; ποῦ τὰ χρήματα; ποῦ ἡ εὐγένεια; ποῦ πατήρ; ποῦ μήτηρ; ποῦ ἀδελφός; τίς δυνήσεται τούτων ἐξελεῖσθαι τὴν ὑπὸ πυρὸς φλεγομένην, καὶ ὑπὸ πικρῶν βασάνων κατεχομένην; Τούτων οὕτως γινομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἀγλαίᾳ ἀναστροφῆς καὶ εὐσεβείας; ποταπὴν ἀγάπην ὀφειλομέν κτήσασθαι; ποταπὴν ἀγωγὴν;

7 Psal. lxxxvi, 7. 8 Isa. xxvi, 10. 9 Isa. xxvi, 10. 10 Al. πνευματικά. 11 Leg. κατοικεῖς. 11 Al. add. καὶ ἀνάγκης.

(80) Vit. Patr. iv, 63.

(81) Κοπάδιον. Copadium. Id nominis cum variis acceptionibus explicant Meursius, Rosweyda, Germanus et Portius, in Dictionariis suis. Adde Humel-

bergium ad Apicium; Casaubonum in Athenæum, Frontonem Ducænum ad Palladium; necnon Hesychium, Suidam, Glossas, de similis originis vocabulis.

ποταπὴν πολιτεῖαν; ποταπὸν δρόμον; ὅποῖαν ἀκρι-
βειαν; ὅποῖαν προσευχὴν; ὅποῖαν ἀσφάλειαν; Ταῦτα
γάρ, φησί, προσδοκῶντες, σπουδάσωμεν ἀσπιλοι
καὶ ἀμώμητοι εὐρεθῆναι αὐτῷ ἐν εἰρήνῃ, ἵνα κατα-
αξιωθῶμεν αὐτοῦ ἀκούσαι λέγοντος· Δεῦτε, οἱ εὐ-
λογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν
κόσμου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ε'. Ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, μέλλων
τελευτᾶν, εἶπε· Μακάριος εἶ, ἀδελφὲ Ἀρσένιε, ὅτι ταύ-
της ὁ εἰ ἐμνημόνευες τῆς ὥρας.

Περὶ τῆς Ἀμμῆς Θεοδώρας.

α'. Ἠρώτησεν ἡ Ἀμμῆς¹⁵ Θεοδώρα τὸν Πάππυ Θεό-
φιλον τὸ βῆτόν τοῦ Ἀποστόλου, τὸ, τί ἐστὶ τὸν καιρὸν
ἐξαγοραζόμενοι; Ὁ δὲ λέγει αὐτῇ· Ἡ ἐπινομία
δεικνύει τὸ κέρδος· οἶον, καιρὸς ὑβρεῶς σοι πάρεστιν; Β
ἀγόρασον τῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ μακροθυμίᾳ τὸν τῆς
ὑβρεως καιρὸν, καὶ ἄλκυσον κέρδος πρὸς ἑαυτόν·
Καιρὸς ἀτιμίας; τῇ ἀνεξικακίᾳ ἀγόρασον τὸν καιρὸν,
καὶ κέρδησον.¹⁶ Καὶ πάντα τὰ ἐναντία, ἐὰν θέλωμεν,
κέρδη γίνονται ἡμῖν.

β'. Εἶπεν ἡ Ἀμμῆς Θεοδώρα· Ἀγωνίσασθε εἰσελ-
θεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης. Ὅν τρόπον γὰρ τὰ δένδρα,
ἐὰν μὴ λάβωσι χειμῶνας καὶ ὑετοὺς, καρποφορεῖν οὐ
δύνανται· οὕτως καὶ ἡμῖν, ὁ αἰὼν οὗτος χειμῶν ἐστὶ·
καὶ ἐὰν μὴ διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν, οὐ
δυνήσομεθα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν γενέσθαι κλη-
ρονόμοι.

γ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν τὸ ἡσυχάζειν· ἀνὴρ γὰρ
φρόνιμος ἡσυχίαν ἀγει. Μέγα γὰρ ἀληθῶς παρθένη
ἢ μοναχῶ, ἡσυχάζειν· μάλιστα δὲ τοῖς νέοις. Ἀλλ᾽
γίνωσκε, ὅτι¹⁷ προῆται ἡσυχάσαι, εὐθέως ὁ πονη-
ρὸς ἔρχεται καὶ βαρεῖ τὴν ψυχὴν, ἐν ἀκηδία, ἐν
ὀλιγοψυχίαις, ἐν λογισμοῖς· βαρεῖ καὶ τὸ σῶμα, ἐν
ἀσθενείαις, ἐν ἀτονίᾳ, ἐν λύσει γονάτων καὶ ὀλων
τῶν μελῶν, καὶ λύει τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ
σώματος· καὶ ὅτι ἀσθενῶ καὶ οὐκ ἰσχύω βαλεῖν τὴν
Σύναξιν. Ἀλλ' ἐὰν νήψωμεν, πάντα ταῦτα διαλύονται.
Ἦν γὰρ τις μοναχός· καὶ ὡς ἤρκετο βαλεῖν τὴν Σύν-
αξιν, ἐλάμβανεν αὐτὸν ῥίγος καὶ πυρετός, καὶ ἡ κε-
φαλὴ τόνω ὠχλεῖτο· καὶ οὕτως ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι
Ἰδοὺ ἀσθενῶ, καὶ ἐνίστε ἀποθήσκω· ἐγερθῶ οὖν
πρὶν ἀποθάνω, καὶ βάλω τὴν σύναξιν. Καὶ τῷ λο-
γισμῷ τούτῳ ἐδικάζετο ἑαυτὸν, καὶ ἔβαλε τὴν Σύναξιν.
καὶ ὡς κατέπαυεν ἡ σύναξις, κατέπαυε καὶ ὁ πυρετός. Δ
Καὶ πάλιν τούτῳ τῷ λογισμῷ ἀδελφὸς ἀνθέστηκε, καὶ
ἔβαλε τὴν σύναξιν, καὶ ἐνίκησε τὸν λογισμὸν¹⁸.
pisset precatio, desinebat etiam febris. Iterumque
pronuntiavit, vicique cogitationem.

δ'. Ἐλεγε πάλιν ἡ αὐτῇ Ἀμμῆς Θεοδώρα, ὅτι Πο-
τέ τις εὐλαθῆς ὑβρίζετο παρὰ τίνος· καὶ λέγει πρὸς
αὐτόν· Ἠδυνάμην καγὼ τὰ ὁμοιά σοι λέγειν· ἀλλ' ὁ
νόμος τοῦ Θεοῦ κλείει μου τὸ στόμα. Ἐλεγε δὲ καὶ

inquit, *expectantes, satagemus immaculati et invio-*
*lati ei inventri in pace*¹⁹. Ut digni efficiamur audire
Dominum dicentem : *Venite, benedicti Patris mei,*
possidete paratum vobis regnum a constitutione mun-
*di*²⁰ : in sæcula sæculorum. Amen.

ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς

5. (82) Idem abbas Theophilus archiepiscopus,
cum moriturus esset, dixit : *Beatus es, abba Ar-*
seni, quia hanc horam semper in memoria ha-
bebas.

De matre Theodora.

1. Interrogavit Amma sive mater Theodora pa-
pam Theophilum de Apostoli dicto, quid sit *Tempus*
*redimentes*¹⁹. Ille vero respondit ei : *Dictio lucrum*
ostendit, verbi gratia, tempus seu occasio contu-
melix tibi adest? humilitate et patientia eme con-
tumelix tempus; et ad te lucrum trahere. Ignominia
tempus adest? eme illud per tolerantiam, ac lu-
crare. Sicque cuncta contraria, si velimus, nobis
in lucrum cedunt.

2. Dixit mater Theodora : *Contendite ingredi*
per angustam portam. Quemadmodum enim arbo-
res, nisi imbribus ac hibernis tempestatibus expo-
sita fuerint, fructum ferre nequeunt : ita et nobis
sæculum hoc vicem hiemis gerit ; nec regni cœlo-
rum hæredes constitui poterimus, nisi per tribula-
tionem multas atque tentationes.

3. Dixit iterum : *Bonum est quietam vitam du-*
cere. Vir enim prudens, in quiete agit. Et revera
magnum quid est virgini aut monacho, quietem
habere, præcipue junioribus. Verum cognosce,
quod ubi proposita fuerit constitutio quietæ, sta-
tim accedit malus, animam gravat in acediiis, in
pusillanimitatibus, in cogitationibus. Prægravat
etiam corpus in infirmitatibus, in languore, in ge-
nuum cunctorumque membrorum remissione; et
vim cum animæ, tum corporis dissolvit : hincque
illa : Infirmus sum, nec valeo Officium meum re-
citare. Attamen si invigilemus, discutientur cuncta
hæc. Erat enim aliquis monachus, qui cum ad Of-
ficii recitationem veniret, a frigore ac febre cor-
ripiebatur, et gravedine laborabat; tum ita loque-
batur secum : Ecce adversa utor valetudine, jam
moriôr; surgam igitur ante mortem, ac preces
meas absolvam. Atque ea cogitatione sibi vim in-
ferebat, recitabatque Officium. Et cum finem acce-
huic cogitationi restitit frater, ac preces solitas

4. Retulit præterea eadem mater Theodora : *Qui-*
dam vir religiosus ab aliquo conviciis impeteba-
tur; et dicit ad eum : Poteram etiam ego simi-
lia regerere; sed Dei lex mihi occludit os. Nar-

¹⁵ II Petr. III, 14. ¹⁶ Matth. xxv, 34. ¹⁷ Al. Ἀμμῆ. ¹⁸ Col. iv, 5. ¹⁹ Al. inser. ψευδοκατηγορία σοὶ
ἐὰν ἔθῃ, τῇ ὁπομοῇ καὶ τῇ ἐλπίδι κέρδησον. ²⁰ Al. inser. ἐὰν τις. ²¹ Al. πονηρόν.

ravit etiam hoc : Christianus quidam cum Manichæo de corpore disserens, ita locutus est : Da legem corpori, et videbis corpus ad Creatorem pertinere.

5. Eadem iterum dixit : Præceptor debet esse hospes in amore dominandi, alienus ab inani gloria, longe a superbia, per adulationem non ludibrio habitus, non excæcatus per dona, nec devictus a ventre, non ira detentus : sed patiens, mansuetus, quantum fieri potest humilis ; debet esse probus ac tolerans, sedulus et amator animarum.

6. Ita rursus locuta est : Neque monasticus rigor, neque vigiliæ, nec quilibet labor salutem parit ; sed sola sincera humilitas. Erat enim anachorita quidam qui dæmones eiciebat, et quæsit ab iis : In quonam exitis ? In jejunio ? Responderunt : Nos neque manducamus neque bibimus. In vigiliis ? Dixerunt : Nos somnum non videmus. In secessione ? Nos in solitudinibus degimus. In quo igitur egredimini ? Exceperunt : Nihil nos vincit, nisi humilitas. Cernis ut humilitas, victoria sit adversus dæmones ?

7. Narratio quoque hæc exstitit matris Theodoræ : Erat quidam monachus, qui multitudine tentationum oppressus, dixit : Recedo hinc. Cumque sumeret sandalia sua, vidit alium hominem suumentem etiam sua sandalia, qui ait ei : Num propter me egrederis ? Ecce quocunque abieris, ego te præcedam.

Principium litteræ I.

De abbate Joanne Colobo sive Curto.

1. (84) Narraverunt de abbate Joanne Curto, quod secedens ad Thebæum senem in Sceti, sedebat in deserto. Sumens autem ejus abbas aridum lignum, plantavit, ac præcepit ei : Quotidie hoc irriga una aquæ lægenula, donec fructum produxerit. Procul autem ab iis erat aqua, adeo ut vespere pergeret ac mane reverteretur. Itaque post tres annos vixit, viruit, protulit fructum. Quem fructum senex accipiens, portavit ad ecclesiam, dixitque fratribus : Sumite, manducate fructum obedientiæ.

2. (85) Referebant de abbate Joanne Curto, quod aliquando fratri suo majori dixerit : Cuperem esse curis vacuus, sicut angeli sunt, nihil operantes, sed absque intermissione Deo servientes. Exutoque pallio, egressus est in solitudinem. Post unam autem hebdomadam rediit ad fratrem suum. Utque fores pulsavit, agnovit eum frater antequam aperiret, aitque : Tu quis es ? Respondit ille : Ego sum Joannes frater tuus. Tum ad illum frater : Joannes

¹⁰ F. Μανιχαίου. ¹¹ ΑΙ. φιλαργυρίας ¹² ΑΙ. ὑπὲρ πάντα. ¹³ ΑΙ. inser. καὶ ἔλεγον.

(85) Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ. Joannes Colobus, seu parvus, pygmeus, nanus, curtus, brevis, statura brevi, staturæ brevis. Appendix ad *Vitas Patrum* p. 994, cap. 11 : *Dicebant sancti Patres de sancto Joanne, qui cognominabatur Colob, decurtate pro Colobus. Apud Fulbertum :*

Joannes abba parvulus statura, non virtutibus.

Α τοῦτο, ὅτι Χριστιανὸς τις, μετὰ Μανιχαίου ¹⁰ διαλεγόμενος περὶ τοῦ σώματος, εἶπεν οὕτως· Δὸς τὸν νόμον τῷ σώματι, καὶ ὄψει τὸ σῶμα τῷ πλάσαντι.

ε'. Εἶπε πάλιν ἡ αὐτή, ὅτι ὁ διδάσκαλος ὀφείλει εἶναι ξένος φιλαργίας ¹¹, καὶ ἀλλότριος κενοδοξίας, μακρὰν ὑπερηφανίας, μὴ ὑπὸ κολακείας ἐμπαιζόμενος, μὴ ὑπὸ δῶρων τυφλούμενος, μὴ ὑπὸ γαστρὸς νικώμενος, μὴ ὑπὸ ὀργῆς κρατούμενος· ἀλλὰ μακρόθυμος, ἐπιεικής, πάση ¹² δυνάμει ταπεινοφρων· ἔγκριτος εἶναι καὶ ἀνεκτικός· κηδεμονικός καὶ φιλόψυχος.

ς'. Ἐλεγε πάλιν ἡ αὐτή, ὅτι οὐκ ἀσκησις, οὔτε ἀγρυπνία, οὔτε παντοῖος πόνος ὠφελεῖ· εἰ μὴ γνησία ταπεινοφροσύνη. Ἦν γάρ τις ἀναχωρητῆς ἀπελαύνων δαίμονας· καὶ ἐξήταξεν αὐτούς· Ἐν τίνι ἐξέρχεσθε, ἐν νηστείᾳ ; Καὶ ἔλεγον· Ἡμεῖς οὔτε ἐσθλομεν, οὔτε πίνομεν. Ἐν ἀγρυπνίᾳ ; Καὶ ἔλεγον· Ἡμεῖς οὐ κοιμώμεθα. Ἐν ἀναχωρήσει ¹³ ; Ἡμεῖς εἰς τὰς ἐρήμους διάγομεν. Ἐν τίνι οὖν ἐξέρχεσθε ; Καὶ ἔλεγον, ὅτι Οὐδὲν ἡμᾶς νικά, εἰ μὴ ταπεινοφροσύνη. Ὁρᾷς ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη νικητήριόν ἐστι δαιμόνων ;

ζ'. Εἶπε πάλιν ἡ Ἀμμαῶς Θεοδώρα, ὅτι Ἦν τις μοναχός· καὶ ἀπὸ πλήθους τῶν πειρασμῶν λέγει· Ὑπάγω ἔθην. Καὶ ὡς ἔβαλεν ἑαυτοῦ τὰ σανδάλια, ὄρᾳ ἄνθρωπον ἄλλον βάλλοντα καὶ αὐτὸν τὰ σανδάλια αὐτοῦ, καὶ λέγοντα αὐτῷ· Οὐ δὲ' ἐμὲ ἐξέρχῃ ; Ἴδου ἔγω σε προάγω ὅπου ἐν ἀπέρχῃ.

Αρχὴ τοῦ Ι στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ (85).

α'. Δηγήσαντο περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ κολοβοῦ, ὅτι ἀναχωρήσας πρὸς Θηβαίον γέροντα εἰς Σκῆτιν, ἐκάθητο ἐν τῇ ἐρήμῳ. Λαθὼν δὲ ὁ ἀββᾶς αὐτοῦ ξύλον ξηρὸν, ἐφύτευσε καὶ εἶπεν αὐτῷ· Καθ' ἡμέραν πότιζε τοῦτο λαγύνιον ὕδατος, ἕως καρπὸν ποιήσει. Ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν τὸ ὕδωρ, ὡς ἀπὸ ὄψε ἀπελθεῖν καὶ ἔλθειν πρῶτ. Μετὰ δὲ τρία ἔτη, ἐξῆσε καὶ καρπὸν ἐποίησε· καὶ λαθὼν ὁ γέρον τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ἤνεγκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγων τοῖς ἀδελφοῖς· Λάβετε, φάγετε καρπὸν ὑπακοῆς.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ κολοβοῦ, ὅτι εἶπέ ποτε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τῷ μεζιτοτέρῳ· Ἦθελον ἀμέριμνος εἶναι, ὡς οἱ ἄγγελοι ἀμέριμνοι εἰσι, μηδὲν ἐργαζόμενοι, ἀλλ' ἀδιαλείπτως λατρεῖοντες τῷ Θεῷ. Καὶ ἀποδυσάμενος τὸ ἱμάτιον, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐρημίαν· καὶ ποιήσας ἑβδομάδα μίαν (86), ἀνέκαμψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἐκρούσε τὴν θύραν, ὑπήκουσεν αὐτῷ πρὶν ἀνοίξει, λέγων· Σὺ τίς εἶ ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι Ἰωάννης ὁ ἀδελφός σου. Καὶ ἀπο-

Male in Ephræmo Vossius : ὁ Κολόβος, *Colobyta, Calybita aliis*. Ad quem locum visæ *Nili Rossanensis Vitam* a Caryophilo editam, p. 78.

(84) *Vit. Patr.* xiv, 3.

(85) *Vit. Patr.* x, 27 ; Fulbert. f. 183.

(86) *Καὶ ποιήσας ἑβδομάδα μιαν*. Fulbertus : *Septem dies gramineo nix (l. vix) ubi durat pabula.*

κρηθεις ειπεν αυτω· Ἰωάννης γεγονεν ἄγγελος, καὶ ἄγγελος ἐστὶ ἐν ἀνθρώποις ἐστίν. Ὁ δὲ παρεκάλει, λέγων· Ἐγὼ εἰμι. Καὶ οὐκ ἤνοιξεν αὐτῷ, ἀλλ' ἀφήκεν αὐτὸν ἕως πρὸς θλίβεσθαι· ὕστερον δὲ ἀνοίξας αὐτῷ, λέγει· Ἄνθρωπος εἶ, χρεῖαν ἔχεις πάλιν ἐργάζεσθαι ἵνα τραφήῃς. Καὶ ἔβαλε μετόνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶ· Ἰωάννης ὁ κολοβός, ὅτι ἐὰν θελήσῃ βασιλεὺς πόλιν παραλαβεῖν ἐχθρῶν, τὸ ὕδωρ πρῶτον κρατεῖ καὶ τὴν τροφήν, καὶ οὕτως οἱ ἐχθροὶ ἐκ τοῦ λιμοῦ ἀπολλύμενοι ὑποτάσσονται αὐτῷ. Οὕτως καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκός· ἐὰν ἐν νηστεία καὶ λιμῷ πολιτεύσῃται ἄνθρωπος, οἱ ἐχθροὶ ἐξασθενούσιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ χορταζόμενος καὶ λαλῶν μετὰ παιδίου, ἤσῃ ἐπόρνευσε τῷ λογισμῷ μετ' αὐτοῦ.

ε'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἄνερχόμενός ποτε τὴν ὁδὸν τῆς Σκήτεως μετὰ τῆς σειρᾶς, εἶδον τὸν καμηλίτην λαλοῦντα, καὶ κινουντά με εἰς ὀργήν· καὶ ἔασας τὰ σευηθῆ, ἔφυγον.

ς'. Ἄλλοτε πάλιν εἰς τὸ θέρος, ἤκουσεν ἀδελφοῦ λαλοῦντος τῷ πλησίον μετ' ὀργῆς, καὶ λέγοντος, Αἶ, καὶ σύ; Καὶ ἔασας τὸν θερισμόν, ἔφυγεν.

ζ'. Εὐκαιρήσαν τινες γέροντες εἰς Σκήτιν ἐσθίοντες μετ' ἀλλήλων· ἦν δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης. Καὶ ἀνέστη τις πρεσβύτερος μέγας δοῦναι τὸ καυκάλιον (92) τοῦ νεροῦ· καὶ οὐδεις κατεδέξατο λαθεῖν αὐτὸ παρ' αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνος Ἰωάννης ὁ κολοβός. Ἐθαύμασαν οὖν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Πῶς σύ μικρότερος ὄλων²³ ὢν, ἐτόλμησας ὑπηρετηθῆναι παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ ὅτε ἐγειρομαι δοῦναι τὸ βαυκάλιον, χαίρω ἐὰν πάντες λάδωσιν, ἵνα ἔχω μισθόν· κἀγὼ οὖν διὰ τοῦτο ἐδεξάμην, ἵνα ποιήσω αὐτῷ μισθόν· μήπως λυπηθῆ, ὡς μηδενὸς δεξαμένου παρ' αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἐθαύμασαν, καὶ ὠφελήθησαν ἐπὶ τῇ διακρίσει αὐτοῦ.

η'. Καθημένου αὐτοῦ ποτε ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας, ἐκύκλωσαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, καὶ ἐξήταζον αὐτὸν τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν. Καὶ ἰδὼν τις τῶν γερόντων, καὶ πολεμηθεὶς εἰς φθόνον, λέγει αὐτῷ· Τὸ βαυκάλιον σου, Ἰωάννη, φάρμακον²⁴ γέμει. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Οὕτως ἐστίν, ἀββᾶ· καὶ τοῦτο εἶπας, ὅτι τὰ ἐξω βλέπεις μόνον· εἰ δὲ ἐβλεπες τὰ ἐσω, τί εἶχες εἰπεῖν;

θ'. Ἐλεγον οἱ Πατέρες, ὅτι ἐσθιόντων ποτὲ τῶν ἀδελφῶν ἐν ἀγάπῃ, ἐγάλασεν εἰς ἀδελφὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ἐκλαυσε, λέγων· Τί ἄρα ἔχει ὁ ἀδελφὸς οὗτος ἐν τῇ καρδίᾳ

angelus factus est, nec amplius inter homines degit. At ille orabat, proferens : Ego sum. Nec aperuit, sed reliquit eum ad posterum mane conflictari. Postea vero aperiens, inquit : Homo es, necesse est ut iterum opereris, unde alas te. Itaque veniam simplex petiit, dicens : Ignosce mihi.

3. (87) Dixit abbas Joannes Curtus : Si voluerit imperator urbem hostium occupare, prius aquam et alimenta retinet, sicutque inimici fame pereunt subjiciuntur ei. Ita quoque affectus carnis; si in jejunio et fame homo vixerit, inimici erga animam ejus imbecilles evadunt.

4. (88) Dixit iterum : Qui satur est, et loquitur cum puero, jam cogitatione fornicatus est cum ipso.

5. (89) Adhuc retulit : Ascendens aliquando cum plecta per viam Sceteos, offendi camelarium, qui sermone suo me ad iram provocabat : et relicta sepulcra fugi.

6. (90) Alia vice, cum æstas esset, audivit fratrem loquentem ex ira proximo suo, ac dicentem : Hei, tu quoque? Et relicta mèsse fugit.

7. (91) Ex otio venerunt in Scetim quidam senes, et simul cibum sumebant; erat autem cum illis etiam abbas Joannes. Surrexit ergo aliquis magnæ virtutis presbyter, ut aquæ caucum daret; sed nemo voluit ab eo accipere, nisi solus Joannes Curtus.

igitur admirati sunt, dixeruntque ei : Quomodo tu cum sis omnium minimus, ausus es ministerium presbyteri admittere? Ait illis : Ego quando surgo ad dandum baucale, gaudeo si cuncti sumpserint, ut mercedem capiam; propterea ergo accipi, quo ei mercedis causa existerem; ne tristitia afficeretur, quod nullus ab ipso suscepisset. Quibus per illum pronuntiatis, mirati sunt, necnon profecerunt ex ejus discretionem.

8. (93) Cum sederet quodam die ante ecclesiam, fratres circumdederunt eum, exquirebantque de cogitationibus suis. Quod cernens e senibus quidam, invidia agitatus, dixit ei : Baucale tuum, Joannes, veneno plenum est. Respondit abbas Joannes : Ita habet, abba; atque sic locutus es, quoniam sola exteriora conspicis; si autem videres interiora, quid haberes eloqui?

9. (94) Narrabant Patres, quod manducantibus aliquando fratribus in agape, unus ex illis ad mensam risit. Quem intuitus abbas Joannes, ploravit, dixitque : Quidnam corde gerit frater hic, quod ri-

²³ ΑΙ. πάντων. Αη. ὄλων? ²⁴ F. φαρμάκου.

(87) Vit. Patr. iv, 19.

(88) In Ephræm p. 387.

(89) Vit. Patr. iv, 20.

(90) Append. p. 1003, n. 13.

(91) Vit. Patr. x, 28.

(92) Τὸ καυκάλιον, caucum. Historia translationis S. Stremonii, in Actis Sanctorum Benedictinorum sæculo III, p. II, p. 192 : Ubi pro reverentia

beati martyris plurima reliquit insignia, scilicet cachos crystallinos, et lapides pretiosos, et anri plurimum, de quo fieret vas, in quo corpus beati Austremonii recondideretur. Forte leg. caucos, nomen per-vulgatum.

(93) Vit. Patr. xvi, 3.

(94) Vit. Patr. III, 6.

serit, cum potius debuisset flere, qui agapen co- A
medat ?

40. (95) Quidam e fratribus venerunt aliquando ut tentarent eum ; quandoquidem non sinebat mentem suam evagari, nec de ullo sæculi hujus negotio loquebatur ; et aiunt ei : Gratias agimus Deo, quod hoc anno pluerit multum, et palmæ adquatæ sint, emittantque germina, atque inventuri sint fratres quo pro more manibus operentur. Respondit eis abbas Joannes : Ita est Spiritus sanctus : quando descenderit in corda hominum, renovantur, et germinia proferunt in timore Dei.

41. (96) De eo dicebant, quod texerit aliquando plectam duarum sportarum, eamque una in sporta conficienda consumpserit, nec adverterit mentem, donec parieti appropinquasset. Ejus quippe animus B
vacabat contemplationi.

42. (97) Dixit abbas Joannes : Similis sum homini sedenti sub magna arbore, ac spectanti feras multas et serpentes venientes ad se ; qui stare adversus cum nequiverit, confestim ascendit in arborem, ac servatur. Ita etiam ego ; sedeo in cella mea ; conspicio malas cogitationes adversus me insurgentes ; cumque non valuero contra illas, ad Deum per preces confugio, sicque ab inimico eripior.

43. (98) Retulit abbas Pæmen de abbate Joanne Colobo, quod oravit Deum, et sublatis ab eo sunt affectus, exstititque sine sollicitudine. Tum abiit ad quemdam senem, cui dixit : Video me quietum, et omni impugnatione vacuum. Senex autem ait illi : Vade, roga Deum, ut tibi pugna contingat, et quam prius sentiebas, tribulatio atque humiliatio. Nam per certamina, anima proficit. Ita ergo precatus est. Et accidente proelio, non amplius rogavit id a se auferrī ; sed dixit : Domine, da mihi in bellis tolerantiam.

44. (99) Hoc relatione abbatis Joannis didicimus : E senibus aliquis visionem habuit in exstasi seu mentis excessu : Ecce tres monachi steterunt trans mare ; venitque ad eos ex adverso littore vox ejusmodi : Sumite alas ignis, et accedite ad me. Ac duo quidem ex illis acceperunt, atque ad aliud littus volando pervenerunt ; tertius vero mansit ; vehementerque flebat, et clamabat. Postea autem date etiam ipsi sunt alæ, non quidem igneæ, sed infirmæ ac debiles : adeo ut interdum demersus, dein ex aquis emergens, cum labore et difficultate multa transfretaverit. Pari modo ætas hæc ; quamvis alas accipiat, non tamen igneas ; sed infirmas debilesque vix accipit.

15. (1) Frater interrogavit abbatem Joannem : Quomodo anima mea vulneribus affecta, non erubescit obloqui de proximo ? Dicit ei senex parabolam, de-

αὐτοῦ, ὅτι ἐγέλασεν, ὀφειλῶν μᾶλλον κλαῦσαι, ὅτι ἀγάπην ἐσθίει ;

ι'. Ἦλθόν ποτέ τινες τῶν ἀδελφῶν πειράσαι αὐτόν ὅτι οὐκ ἤφιε τὸν λογισμὸν αὐτοῦ βεμβασθῆναι, οὐδὲ ἐλάλει πρᾶγμα τοῦ αἰῶνος τούτου· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι ἐβρέξεν ἐπ' ἔτος πολλὰ, καὶ ἔπιον οἱ φοῖνικες, καὶ ἐκβάλλουσι λευκάδας, καὶ εὐρίσκουσιν οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἐργόχειρον αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Οὕτως ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὅταν καταβῆ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων⁹⁵, ἀνανεοῦνται, καὶ ἐκβάλλουσι λευκάδας ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ.

ια'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐπλεξέ ποτε σειρὰν δύο σπυρίδων, καὶ ἐβράψεν αὐτὴν μίαν σπυρίδα, καὶ οὐκ ἐνόησεν, ἕως προσήγγισε τῷ τοίχῳ. Ἦν γὰρ ὁ λογισμὸς αὐτοῦ σχολάζων τῇ θεωρίᾳ.

ιβ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι Ὅμοίος εἰμι ἀνθρώπῳ καθήμενῳ ὑπὸ κατώ τῷ δένδρῳ μεγάλῳ, καὶ θεωροῦντι θηρία πολλὰ, καὶ ἐρπετὰ ἐρχόμενα πρὸς αὐτόν· καὶ ὅταν μὴ δύνηθῆ στήναι κατ' αὐτῶν, τρέχει ἄνω εἰς τὸ δένδρον, καὶ σώζεται. Οὕτως καὶ γὰρ καθέζομαι ἐν τῷ κελίῳ μου, καὶ θεωρῶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐπάνω μου· καὶ ὅτε μὴ ἰσχύσω πρὸς αὐτούς, καταφεύγω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, καὶ σώζομαι ἐκ τοῦ ἐχθροῦ.

ιγ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ κολοβοῦ, ὅτι παρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἤρθη τὰ πάθη ἀπ' αὐτοῦ, καὶ γέγονεν ἀμέριμνος. Καὶ ἀπελθὼν, εἶπέ τινα γέροντι· Ὁρῶ ἑμαυτὸν ἀναπαυόμενον, καὶ μηδένα πόλεμον ἔχοντα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπάγε, παρακάλεσον τὸν Θεὸν, ὥστε τὸν πόλεμόν σοι ἐλθεῖν, καὶ ἦν εἶχες πρότερον συγτριβῆν καὶ ταπεινωσιν· διὰ γὰρ τῶν πολέμων προκίπτει ἡ ψυχὴ. Παρακάλεσε οὖν, καὶ ἐλθόντος τοῦ πολέμου, εὐχέτι εὐξάτο ἀρθῆναι αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔλεγε· Δός μοι, Κύριε, ὑπομονὴν ἐν τοῖς πολέμοις.

ιδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι εἶδὲ τις τῶν γέροντων ἐν ἐκστάσει· Καὶ ἰδοὺ τρεῖς μοναχοὶ ἕστηκαν πέραν τῆς θαλάσσης· καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτούς ἐκ τοῦ ἄλλου πέραν⁹⁶, λέγουσα· Λάβετε πτερὰ πυρὸς, καὶ δεῦτε πρὸς μέ. Καὶ οἱ μὲν δύο ἔλαβον, καὶ ἐπετάστησαν εἰς τὸ ἄλλο πέραν· ὁ δὲ ἄλλος ἔμεινε, καὶ ἔκλαιε σφόδρα καὶ ἔκραζεν. Ὑστερον δὲ ἐδόθησαν καὶ αὐτῷ πτερὰ, οὐ μέντοι πυρὸς, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ ἀδύναμα· καὶ μετὰ καμάτου καταποντιζόμενος καὶ ἀνιστάμενος, μετὰ θλίψεως πολλῆς ἦλθεν εἰς τὸ πέραν. Οὕτως καὶ ἡ γενεὰ αὕτη, εἰ καὶ λαμβάνει πτερὰ, οὐ μέντοι πυρὸς, ἀλλὰ μόλις ἀσθενῆ καὶ ἀδύναμα λαμβάνει.

ιε'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, λέγων· Πῶς ἡ ψυχὴ μου ἔχουσα τραύματα, εὐχὴ αἰσχύνηται καταλαλεῖν τοῦ πλησίον ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων παρα-

⁹⁵ Al. ἀγίων. ⁹⁶ Al. μέρους.

(95) Vit. Patr. xi, 13.

(96) Vit. Patr. xi, 14.

(97) Vit. Patr. iii, 208.

(98) Vit. Patr. vii, 8 ; L. Climac. Grad. 29 et Do-

roth. Doctr. 13.

(99) Vit. Patr. xviii, 8.

(1) Vit. Patr. iv, 10.

βοήην διὰ τὴν καταλαλιάν· Ἄνθρωπός τις ἦν πτωχός, καὶ εἶχε γυναῖκα· εἶδε δὲ καὶ ἄλλην πειρανὴν, καὶ ἔλαβε ταύτην· ἦσαν δὲ ἀμφοτέροι ἀγνοαί. Γενομένης δὲ πανηγύρεως ἐν τινὶ τόπῳ, παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγουσαι· Ἄρον ἡμᾶς μετὰ σοῦ. Καὶ λαβὼν τὰς δύο, ἔβλεπεν εἰς πύθον· καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ἦλθεν εἰς τὸν τόπον. Ὅτε δὲ γέγονε καῦμα, καὶ ἠσύχασαν οἱ ἄνθρωποι, ἀναβλέψασα ἡ μία, καὶ μηδένα ἰδοῦσα, ἐξήτηθη εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ συνάξασα καλαῖά ῥάκη, ἐποίησεν ἑαυτῇ περίζωμα, καὶ λοιπὸν μετὰ παρρησίας περιεπάτει. Ἡ δὲ ἄλλη ἔσω καθημένη γυμνή, ἔλεγεν· Ἰδοῦ αὕτη ἡ πόρνη οὐκ αἰσχύνεται περιπατοῦσα γυμνή. Διαπονηθεὶς δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἶπεν· Ὁ θαῦμα· αὕτη μὲν σκέπει τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς· σὺ δὲ ὅλη γυμνὴ εἶ, καὶ ταῦτα οὐκ αἰσχύνῃ λαλοῦσα; Οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ τῆς καταλαλιᾶς.

15. Ἐλεγε δὲ πάλιν τῷ ἀδελφῷ ὁ γέρον πρὸς τῆς ψυχῆς τῆς θελοῦσης μετανοῆσαι· Πόρνη ἦν ὡραία ἐν τινὶ πόλει, καὶ πολλοὺς φίλους εἶχεν. Ἐλθὼν δὲ πρὸς αὐτὴν εἰς ἄρχων, εἶπεν αὐτῇ· Σύνθου μοι σωφρονεῖν, κἀγὼ σε λαμβάνω εἰς γυναῖκα. Ἡ δὲ συνέθετο αὐτῷ. Καὶ λαβὼν αὐτὴν ἀπήγαγεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Οἱ δὲ φίλοι αὐτῆς, ζητοῦντες αὐτὴν, ἔλεγον· Ὁ δεῖνα ὁ ἄρχων ἔλαβεν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· ἐάν οὖν ἀπέλωμεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ μάθη, τιμωρεῖται ἡμᾶς. Ἀλλὰ δεῦτε ὀπίσω τῆς οἰκίας, καὶ συρίζωμεν αὐτῇ· καὶ γνωρίζουσα τὴν φωνὴν τοῦ συριγμοῦ, καταβαίνει πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ἀνάτιοι εὐρισκόμεθα. Ἀκούσασα οὖν τοῦ συριγμοῦ, ἐσφράγισε τὰ ὦτα αὐτῆς, καὶ εἰσεπήδησεν εἰς τὸν ἐνδοτερον κοιτῶνα, καὶ ἔκλεισε τὰς θύρας. Ἐλεγε δὲ, τὴν πόρνην εἶναι τὴν ψυχὴν· οἱ δὲ φίλοι αὐτῆς εἰσι τὰ πάθη καὶ οἱ ἄνθρωποι· ὁ δὲ ἄρχων ἐστὶν ὁ Χριστός· ἡ δὲ οἰκία ἡ ἐσωτέρα ἐστὶν ἡ αἰωνία μονή. Οἱ δὲ συρίζοντες αὐτῇ εἰσιν οἱ πονηροὶ δαίμονες· αὕτη δὲ διαπαντός φεύγει πρὸς τὸν Κύριον.

16. Ἀναβαίνοντός ποτε τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ἀπὸ Σκήτους μετ' ἄλλων ἀδελφῶν, ἐπλανήθη ὁ ὁδηγῶν αὐτοῦ· ἦν γὰρ νύξ. Καὶ λέγουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῷ ἀββᾶ Ἰωάννῃ· Τί ποιήσομεν, ἀββᾶ, ὅτι ἐπλανήθη ὁ ἀδελφός τὴν ὁδόν, μήπως ἀποθάνωμεν πλανώμενοι; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Ἐάν εἴπωμεν αὐτῷ, λυπεῖται καὶ αἰσχύνεται. Ἀλλ' ἰδοῦ ποιῶ ἑμαυτὸν ἀσθενῶντα, καὶ λέγω, Οὐ δύναμαι ὀδεῦσαι, ἀλλὰ μένω ὡδε ἕως πρωῆ. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Οἱ δὲ λοιποὶ εἶπον· Οὐδὲ ἡμεῖς ὑπάγομεν, ἀλλὰ καθήμεθα μετὰ σοῦ. Καὶ ἐκάθισαν ἕως πρωῆ· καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐσκανδάλισαν.

17. Γέροντι τις ἦν ἐν Σκήτει, πονηρὸς μὲν ἐν τῷ σωματικῷ, οὐκ ἀκριθὴς δὲ ἐν τοῖς λογισμοῖς. Ἀπῆλθεν οὖν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, ἐρωτήσας αὐτὸν περὶ τῆς λήθης· καὶ ἀκούσας παρ' αὐτοῦ λόγον, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ, καὶ ἐπελάθετο ὃ

tractionis ergo : Erat homo quidam pauper, et uxoratus, qui aliam mulierem speciosam intuitus, eam quoque connubio sibi copulavit; ambæ vero erant nudæ. Cum autem nundinæ celebrarentur alicubi, rogaverunt virum, dicentes : Nos tecum ducito. Quare utramque assumptam in dolio collocavit; navique conscensa ad mercatus locum pervenit. Postquam autem æstus diei advenit, et homines quieti se dederunt, una earum respiciens, nec quemquam intuita, exiliit in sterquilinum, veteribusque pannis collectis, sibi subligaculum confecit, ac deinde cum fiducia ambulabat. Altera vero intus sedens nuda, dixit : Ecce meretricem hanc, non erubescit nuda incedere. At ægre ferens maritus excepit : Rem miram! Ipsa saltem inhonestas corporis sui partes obtegit; tu vero tota nuda es, nec erubescis ista proloqui? Ita habet detractionis peccatum.

16. (2) Porro senex referebat adhuc fratri, de anima quæ pœnitentiam agere vult : Erat, inquit, in quadam civitate meretrix pulchra, quæ multos habebat amatores. Accedens autem ad eam unus e rectoribus provinciæ dixit ei : Promitte mihi te caste victuram, et ego te in uxorem accipio. Illa pollicita est. Unde acceptam, duxit in domum suam. At amatores ejus, quærentes eam, dixerunt : Ille præses assumpsit eam in domum suam; si igitur eo abierimus, ac intellexerit, nos supplicio afficiet. Sed venite, eamus pone domum, sibi vocemus eam : agnito enim sibili sono descendet ad nos, erimusque noxa vacui. Itaque postquam sibilum audit, obsignatis auribus suis, ad interius cubiculum prosiliit, foresque occlusit. Aiebat autem senex meretricem esse animam; amatores, affectus atque homines; rectorem, Christum; interiorem ædem, æternam mansionem; sibilantes, malos dæmones : hanc vero animam semper ad Deum confugere.

17. (3) Cum aliquando abbas Joannes ascenderet e Sceti cum aliis fratribus, a via aberravit qui ducebat eos : erat enim nox. Aiunt fratres abbati Joanni : Quid faciemus, abba, quod frater in via erravit, ne forte vagantes moriamur? Respondit illis senex : Si enuntiauerimus ei, tristitia ac pudore afficietur. Verum ecce, me ægotum simulabo, dicamque : Non possum incedere, sed maneo hic, usque ad diluculum. Atque ita fecit. Cæteri vero dixerunt : Neque nos pergitimus, at sedemus tecum. Et usque ad matutinum tempus resederunt; neque fratri fuerunt scandali auctores.

18. (4) Senex quidam Sceteos, in exercitationibus quidem corporalibus laboriosus, sed in cogitationibus imperitus, abiit ad abbatem Joannem, ut interrogaret eum de oblivione. Auditoque per eum sermone, rediit in cellam suam, et oblitus est quod

¹⁵ ΑΙ. τὴν θύραν.

(2) Vit. Patr. iv, 13.

(3) Vit. Patr. xvii, 7.

(4) Vit. Patr. xi, 15.

Ipsam edocuerat abbas Joannes. Igitur venit adhuc ad eundem interrogandum. Cumque simili modo audisset sermonem, recessit. Ut autem ad cellam suam pervenit, iterum rei memoriam amisit. Atque ita frequenter profectus, in revertendo, ab oblivione capiebatur. Postea vero seni occurrens, dixit: Nostin', abba, rursus e memoria mea effluxisse quod locutus fueras? Sed ne tibi essem molestus, nolui venire. Ait illi abbas Joannes: Vade, accende lucernam. Et accendit. Rursus ad eum: Affer lucernas alias, et accende ex ea. Hoc etiam fecit. Tum abbas Joannes seni: Num aliquatenus obsuit lucernæ, quod ex illa alias accenderis? Senex: Nequaquam. Ita, excepit, neque Joannes; quamvis tota adiret me Scetis, non me averteret a gratia Christi. Quocirca quando volueris, veni, nihil hæsitans. Atque sic per utriusque patientiam, abstulit Deus oblivionem a senes. Cæterum hæc erat Scetio-
tarum operatio, alacritatem indere iis qui impugnantur: ad hæc sibi vim faciebant, ut se mutuo lucrarentur in bonum.

19. (5) Interrogavit frater abbatem Joannem, sic: Quid agam? sæpe venit frater, ut me ad opus assumat; ego vero miser sum ac infirmus, atque ad id fatisco. Quid ergo faciam ob mandatum? Respondit senex his verbis: Chaleb dixit Jesu filio Nave: *Quadragesima annorum eram, quando Moyses servus Domini ex deserto misit me et te in terram hanc; et nunc octoginta quinque annorum sum. Sicut tunc eram, et nunc valeo ingredi et egredi ad bellum*²⁰. Itaque et tu, si validus es, ut sicut egrederis, ita etiam ingrediaris, vade: quod si ita agere nequeas, in tua cella sede plorans peccata tua; et cum invenerint te lugentem, non cogent ad exeundum.

20. Quæsit abbas Joannes: Quis vendidit Josephum? Et respondit quidam e fratribus: Ejus fratres. Ait illi senex: Nequaquam; sed eum humilitas ejus vendidit. Poterat enim allegare se fratrem eorum esse; poterat contradicere; verum tæcens, per humilitatem semet vendidit; ac humilitas constituit eum Ægypti rectorem.

21. (6) Dixit abbas Joannes: Leve onus relinquentes, hoc est, ipsos se accusare, grave portandum suscepimus, quod est se justos facere.

22. (7) Idem hoc protulit: Humilitas et Dei timor supra cæteras virtutes eminent.

23. (9) Idem sedebat aliquando in ecclesia, et suspirium duxit, nesciens quempiam pone se esse.

²⁰ Al. ἤλεγξαν. ²¹ Al. βιάζεσθαι. ²² Hæc, ἐκ τῆς ἐρήμου, non sunt in al. ²³ Jos. xiv, 7, 10 ff.

(5) Vit. Patr. xi, 16.

(6) Vit. Patr. iii, 135.

(7) Vit. Patr. xv, 22.

(8) Ὁ αὐτὸς εἶπεν. Præponitur in Pelagii interpretatione: *Dixit Joannes Brevis* (cod. Fossatensis, *Nanus*), quia janua Dei est humilitas; et Patres nostri per multas contumelias acti, gaudentes intru-

Α εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης. Καὶ ἀπῆλθε πάλιν ἐρωτῆσαι αὐτόν· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτοῦ ὁμοίως τὸν λόγον, ὑπέστρεψεν. Ὡς δὲ ἐφθασε τὸ ἴδιον κελλίον πάλιν ἐπελάθετο, καὶ οὕτω δὲ πλειστακίς ἀπερχόμενος, ἐν τῷ ὑποστρέφειν κατακυριεύετο ὑπὸ τῆς λήθης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπαντήσας τῷ γέροντι, εἶπεν· Οἶδας, ἀββᾶ, ὅτι ἐπελαθόμην πάλιν ὁ μοι εἰρηκας; ἀλλ' ἵνα μὴ ὀχλήσω σοι, οὐκ ἤλθον λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Ὑπαγε, ἄψον λύχνους. Καὶ ἤψεν. Εἶπε καὶ αὐτῷ πάλιν· Φέρε ἄλλους λύχνους, καὶ ἄψον ἐξ αὐτοῦ. Ἐποίησε δὲ ὁμοίως. Καὶ εἶπεν ἀββᾶς Ἰωάννης τῷ γέροντι· Μὴ τί ποτε ἐδάθῃ ὁ λύχνος, ὅτι ἀνήψας ἐξ αὐτοῦ τοὺς ἄλλους λύχνους; λέγει· Οὐχί. Εἶπε δὲ ὁ γέρον· Οὕτως οὐδὲ Ἰωάννης· ἐὰν ἡ Σκῆτις ἐρχεται· πρὸς μὲ ὅλη, οὐ μὴ με ἐμποδίσει ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Τοίνυν, ὅτε θέλεις, ἔρχου, μὴδὲν διακρινόμενος. Καὶ οὕτω δι' ὑπομονῆς ἀμφοτέρων, ἤρε τὴν λήθην ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ γέροντος. Αὕτη δὲ ἦν ἐργασία τῶν Σκητιωτῶν, διδόναι προθυμίαν τοῖς πολεμουμένοις· καὶ βιαζομένους ²⁰ ἑαυτοὺς εἰς τὸ κερδοῦσαι ἀλλήλους εἰς τὸ ἀγαθόν.

ιβ'. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, λέγων· Τί ποιῆσω; ὅτι πολλάκις ἐρχεται ἀδελφὸς λαθεῖν με εἰς ἔργον, καὶ ἐγὼ ταλαιπωρῶς εἰμι καὶ ἀσθενής, καὶ κοπιῶ εἰς τὸ πρᾶγμα· τί οὖν ποιῆσω διὰ τὴν ἐντολήν; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρον εἶπε· Χάλεβ εἶπε τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ· *Τεσσαράκοντα ἐτῶν ἤμην, ὅτε ἀπέστειλε Μωϋσῆς ὁ δοῦλος Κυρίου ἐκ τῆς ἐρήμου*²⁰ *ἐμὲ καὶ σὲ εἰς τὴν γῆν ταύτην· καὶ νῦν εἰμι ἐτῶν ὀγδοήκοντα πέντε.* Ὡς τότε ἤμην, καὶ νῦν ἰσχύω εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν εἰς τὸν πόλεμον· ὥστε οὖν καὶ σὺ, εἰ δύνασαι ἵνα ὡς ἐξέρχῃ οὕτως καὶ εἰσέρχῃ, ὑπαγε· εἰ δὲ οὐ δύνασαι οὕτως ποιῆσαι, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου καὶ κλαίων τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ ἐὰν εὐρώσῃ σε πενθοῦντα, οὐκ ἀναγκάζουσι σε ἐξελθεῖν.

κ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Τίς πέπρακε τὸν Ἰωσήφ; Καὶ ἀπεκρίθη τις ἀδελφὸς, λέγων· Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐχί· ἀλλ' ἡ ταπεινώσις αὐτοῦ πέπρακεν αὐτόν. Ἡδύνατο γὰρ εἶπεῖν, ὅτι Ἀδελφὸς αὐτῶν εἰμι, καὶ ἀντιλέξαι· ἀλλὰ σιωπῶν, τῇ ταπεινώσει ἑαυτὸν πέπρακε· καὶ ἡ ταπεινώσις κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον εἰς Αἴγυπτον.

Δ κα'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Τὸ ἐλαφρὸν φορτίον ἐάσαντες, τουτέστι τὸ ἑαυτοὺς μέμφεσθαι, τὸ βαρὺ ἐβαστάσαμεν, τουτέστι τὸ δικαιοῦν ἑαυτοὺς.

κβ'. Ὁ αὐτὸς (8) εἶπεν· Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὑπεράνω εἰσι πασῶν τῶν ἀρετῶν.

κγ'. Ὁ αὐτὸς ἐκάθητό ποτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐστέναξεν, ἀγνοῶν ὅτι ἐστὶ τις ὀπισθεν αὐτοῦ.

verunt in civitatem Dei. At Græce exhibent Colbert. mss. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Κολοβός, ὅτι ἡ πύλη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ταπεινώσις, καὶ οἱ πικτέρες ἡμῶν διὰ πολλῶν ὕβρεων καὶ ὀλιψῶν χαίροντες εἰσῆλθον δι' αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ.

(9) Inf. in Tit hoc. n. 6.

Γνοὺς οὖν, ἔβαλε μετόνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι, **A** ἀββᾶ· οὐπω γὰρ κατηχήθην.

κδ'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Τιμήσωμεν τὸν ἕνα, καὶ πάντες τιμῶσιν ἡμᾶς· ἐὰν δὲ καταφρονήσωμεν τοῦ ἐνός, ὃς ἐστὶ Θεός, καταφρονουῦσιν ἡμῶν πάντες, καὶ εἰς ἀπίστεϊαν ὑπάγομεν.

κε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου, ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς Σκῆτιν· καὶ ἀκούσας ἀντιλογίας τινῶν ἀδελφῶν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ· καὶ κυκλεύσας αὐτὴν τρίτον, οὕτως εἰσῆλθεν. Ἀδελφοὶ δὲ τινες ἰδόντες αὐτὸν, ἠπόρησαν διατί τοῦτο ἐποίησε, καὶ ἐλθόντες ἠρώτων αὐτόν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Τὰ ὠτά μου εἶχον ἀπὸ τῆς ἀντιλογίας μεσά· ἐκύκλωσα οὖν, ἵνα καθαρίσω αὐτά, καὶ οὕτως εἰσέλθω ἐν ἡσυχίᾳ τοῦ νοός μου εἰς τὸ κέλλιον μου.

κς'. Ἦλθέ ποτε ἀδελφός εἰς τὴν κέλλαν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ὄψε, σπουδάζων ἀπελθεῖν· καὶ λαλούντων αὐτῶν περὶ ἀρετῶν, γέγονε πρῶτ', καὶ οὐκ ἔγνωσαν. Καὶ ἐξῆλθε προπέμψαι αὐτόν· καὶ ἔμειναν λαλούντες ἕως ἔκτης ὥρας. Καὶ εἰσήνεγκεν· καὶ γευσάμενος, οὕτως ἀπέπληθεν.

κζ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι φυλακὴ ἐστὶ, τὸ καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ μνημονεῦειν τοῦ Θεοῦ πάντοτε²². Καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ, Ἐν φυλακῇ ἡμῶν, καὶ ἦλθετε πρὸς μέ.

κη'. Εἶπε πάλιν· Τίς ἰσχυρὸς ὡς ὁ λέων; καὶ διὰ τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐμπέπτει εἰς παγίδα, καὶ ὅλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ ταπεινοῦται.

κθ'. Ἐλεγε πάλιν, ὅτι ἐσθλιότες οἱ Πατέρες τῆς Σκῆτικῆς ἄρτον καὶ ἄλας, ἔλεγον· Μὴ ἀναγκάσωμεν ἑαυτοὺς εἰς ἄλας καὶ ἄρτον. Καὶ οὕτως ἰσχυροὶ ἦσαν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

λ'. Ἦθην ἀδελφός τις λαβεῖν σπυρίδας παρὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου. Καὶ ἐξελθὼν λέγει αὐτῷ· Τί θέλεις, ἀδελφέ; Ὁ δὲ εἶπε· Σπυρίδας, ἀββᾶ. Εἰσελθὼν δὲ ἐκβαλεῖν, ἐπελάθετο· καὶ ἐκάθισε βράπτων. Πάλιν ἔκρουσε· καὶ ὡς ἐξῆλθε, λέγει αὐτῷ· Φέρε τὴν σπυρίδα, ἀββᾶ. Εἰσελθὼν δὲ πάλιν ἐκάθισε βράπτειν. Καὶ πάλιν ἐκείνος ἔκρουσε. Καὶ ἐξελθὼν λέγει αὐτῷ· Τί θέλεις, ἀδελφέ; Ὁ δὲ εἶπε· Τὴν σπυρίδα, ἀββᾶ. Καὶ κρατήσας αὐτοῦ τὴν χεῖρα, εἰσήνεγκεν αὐτὸν ἔσω, λέγων· Εἰ σπυρίδας θέλεις, λάβε καὶ περιπάτει· ἐγὼ γὰρ οὐ σχολάζω.

λα'. Ἦλθέ ποτε καμηλίτης, ἵνα λάβῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ, καὶ ἀπέβη εἰς ἄλλον τόπον. Ὁ δὲ εἰσελθὼν ἐνέγκαι αὐτῷ τὴν σειράν, ἐπέλαθετο, τεταμένην ἔχων τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν Θεόν. Πάλιν οὖν ὤχλησεν ὁ καμηλίτης κρούων τὴν θύραν, καὶ πάλιν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης εἰσερχόμενος, ἐπελάθετο. Τὸ δὲ τρίτον κρούσαντος τοῦ καμηλίτου, εἰσερχόμενος ἔλεγε· Σειρὰ κάμηλος, σειρὰ κάμηλος²³.

λβ'. Ὁ αὐτὸς γέγονε ζέων τῷ πνεύματι. Παραβῶλων οὖν τις αὐτῷ, ἐπήνεσεν αὐτὸ τὸ ἔργον· εἰρ-

Quod ubi cognovit, proclinavit se coram eo, dixitque : Parce mihi, abba ; nondum quippe initiatus fui.

24. Dixit idem discipulo suo : Unum honoremus, et cuncti honoraturi sunt nos : quod si contempserimus unum, hoc est Deum, nos cuncti contemnent, ac peribimus.

25. Aiebant de abbate Joanne, quod in Sceti ad ecclesiam perrexit ; auditisque quorundam fratrum altercationibus, reversus est ad cellam suam ; terque circumiens eam, ita introiit. Fratres autem quidam videntes illum, nesciebant cur id fecisset. Venientes ergo percontati sunt. Ille ad eos : Aures, inquit, meæ contentione plenæ erant ; circuivi ergo, ut purgarem eas, atque sic cum mentis requie ingrederer in cellam meam.

26. Quidam frater sero venit ad cellam abbatis Joannis, abire festinans ; cumque de virtutibus loquerentur, dies exortus est, nec intellexerunt. Exiit ut deduceret eum ; et perseveravit in colloquio usque ad horam sextam. Introduxit ergo eum ; ac postquam cibum sumpsisset, ita discessit.

27. (10) Monuit abbas Joannes : Custodia est, sedere in cella, et Dei semper meminisse. Atque ita intelligendum est illud : *In custodia eram, et venistis ad me*²².

28. (11) Dixit iterum : Quodnam animal forte est ut leo ? et tamen propter ventrem in laqueum incidit, omnisque ejus vis deprimitur.

29. (12) Et iterum : Sceteos Patres panem et sal comedentes, aiebant : Ne imponamus nobis necessitatem vescendi sale ac pane. Atque ita fortes erant ad opus Dei.

30. Venit frater quidam ut sportas ab abbate Joanne acciperet. Hic egressus dixit ei : Quid vis, frater ? Ille ait : Sportas, abba. Ingressus vero ut afferret, oblitus est ; sedit, cœpitque consuere. Pulsavit iterum frater : cumque Joannes exisset : *Affer*, inquit, sportas, abba. Intrans autem, rursus ad suendum sedit. Ille denuo pulsavit. Egressus dicit ei : Quid vis, frater ? At ille : Sportas, abba. Tunc apprehensa ejus manu, introduxit illum, dicens : Si sportas vis, sume, ac recede ; mihi enim non vacat.

31. Venit aliquando camelarius, ut suppellectilem ejus sumeret, abiretque in alium locum. Ille vero ingressus ad afferendam ei plectam, oblitus est quod mentem in Deum intentam haberet. Rursus igitur inturbavit camelarius, fores feriens. Et adhuc ingressus abbas Joannes, non est recordatus. Tertium itaque pulsante camelario, intrans dicebat. Plecta, camelus ; plecta, camelus. Id autem repetebat, ne iterum res memoria excideret.

32. Idem fuit spiritu fervidus. Itaque aliquis visens eum, laudavit ejus opus ; plectam autem cou-

²² Al. add. μετὰ νήφειας. ²³ Matth. xxv, 36. ²⁴ Al. add. καὶ τοῦτο ἔλεγεν, ἵνα μὴ ἐπιλάβηται.

faciebat. Et tacuit. Iterum ille orsus est sermonem ad eum. Et adhuc silebat. Tertio dixit invisenti : Ex quo huc ingressus es, Deum a me ejecisti.

33. Venit aliquis senex in cellam abbatis Joannis, et invenit eum dormientem, angelum vero astantem, qui ventum ei faciebat. Cumque vidisset, recessit. Ut autem exspectatus est, ait discipulo suo : Venitne quispiam dormiente me? Respondet : Etiam, ille senex : Cognovitque abbas Joannes quod pariter secum virtutis esset senex, ac vidisset angelum.

34. (13) Hæc verba fecit abbas Joannes : Ego volo ut homo parum ex omnibus virtutibus percipiat. Itaque singulis diebus mane exurgens, cape principium ad omnem virtutem, mandatumque Dei, in maxima patientia, cum timore ac æquanimitate, in caritate Dei, cum omni alacritate animæ et corporis, cumque humilitate multa, in tolerantia tum afflictionis cordis, tum custodiæ, in oratione multa et deprecationibus, cum gemitu, puritate linguæ, et custodia oculorum : inhonoratus, nec irascens; pacificus, nec reddens malum pro malo; non attendens ad aliorum delicta; non teipsum metiens, sed sub omni existens creatura : per renuntiationem materiæ rerumque carnalium; in cruce, certamine, paupertate spiritus, in voluntate et exercitatione spirituali, in jejunio, pœnitentia, fletu, in agone prælii, in discretionem, in animæ sanctimoniam, in perceptionem bonam; cum quiete opus manuum exercendo : in nocturnis vigiliis, fame, siti, frigore, nuditate, laboribus : atque occludito sepulcrum tuum, quasi jam mortuus; ita ut putes mortem tuam prope esse omni hora.

35. Aiebant de eodem abbate Joanne, quod quando redibat e messe, aut e congressu cum senibus, vacabat orationi, meditationi et psalmodiæ, usque quo mens ejus in pristinum ordinem fuisset restituta.

36. De eo pronuntiavit Patrum nonnullus : Quis est Joannes, quod per humilitatem suam e parvo digito totam Scetim suspendit?

37. Interrogavit aliquis e Patribus abbatem Joannem Curtum, quid esset monachus. Ille dixit : Est labor. Quia monachus in omni opere laborat. Ita est monachus.

38. Commemoravit hoc abbas Joannes Curtus : Spiritualis quidam senex inclusit se; eratque in civitate insignis, plenus gloria et laude. Huic indicatum est : Sanctorum aliquis dissolvi seu mori habet; veni, saluta eum antequam obeat. Ergo reputavit apud se : Si de die exiero, accurrent homines, multaque mihi erit gloria, nec in his conquiesco. Unde sero sub tenebras abibo, clam omnes.

³³ Al. ελαβες. ³⁴ Al. ἀρχῆς. ³⁷ Al. στεναγμῶν. ³⁸ Al. ἐν. ³⁹ Al. add. σοῦ. ⁴⁰ Al. ἡμέραν.

(13) *Vii. Patr.* 1, 8. *Dorothe. Doctr.* 14.

Α γάζετο δὲ σειρὰν· καὶ ἐσιώπησε. Πάλιν ἐκεῖνος ἐκίνησεν αὐτῷ λόγον· καὶ πάλιν ἐσιώπη. Τὸ τρίτον, λέγει τῷ παραβαλόντι· Ἄφ' οὗ εἰσῆλθες ἐνταῦθα, ἔθαλες ³³ τὸν Θεὸν ἀπ' ἐμοῦ.

λγ'. Ἦλθέ τις γέρων εἰς τὴν κέλλαν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου, καὶ εὔρεν αὐτὸν καθεύδοντα, καὶ ἀγγελὸν παριστάμενον καὶ ῥιπίζοντα αὐτόν. Καὶ ἀνεχώρησεν ἰδὼν. Ὡς δὲ ἀνέστη, λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ἦλθέ τις ὡδε κοιμωμένου μου; Λέγει· Ναί· ὁ δεῖνα ὁ γέρων. Καὶ ἔγνω ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι τῶν μέτρων αὐτοῦ ἦν ὁ γέρων, καὶ εἶδεν τὸν ἀγγελόν.

λδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Ἐγὼ θέλω μεταλαβεῖν τὸν ἀνθρώπον, μικρὸν ἐκ πασῶν τῶν ἀρετῶν. Τοῖνον ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, διανοιστάμενος τῷ πρωτῷ, ἐπιλαβοῦ ἀρχὴν ³⁴ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν, καὶ ἐντολὴν Θεοῦ, ἐν μεγίστῃ ὑπομονῇ, μετὰ φόβου καὶ μακροθυμίας, ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ, μετὰ πάσης προθυμίας ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ταπεινώσεως πολλῆς, ἐν ὑπομονῇ θλίψεως καρδίας καὶ φυλακῆς, ἐν προσευχῇ πολλῇ καὶ προσεβαιῖς, μετὰ στεναγμῶν ³⁷, ἐν ἀγγελῷ γλώσσης, καὶ φυλακῇ ὀφθαλμῶν ἀτιμαζόμενος, καὶ μὴ ὀργιζόμενος· εἰρηνεύων, καὶ μὴ ἀνταποδιδούς κακὸν ἀντὶ κακοῦ· μὴ προσέχων πταίσμασιν ἐτέρων· μὴ ἑαυτὸν μετρῶν, ὑποκάτω πάσης τῆς κτίσεως ὧν· ἐν ἀποταξίᾳ ὕλης καὶ τῶν κατὰ σάρκα, ἐν σταυρῷ, ἐν ἀγῶνι, ἐν πτωχείᾳ πνεύματος, ἐν προαιρέσει καὶ ἀσκήσει πνευματικῇ, ἐν νηστείᾳ, ἐν μετανοίᾳ καὶ ³⁸ κλαυθμῷ, ἐν ἀγῶνι πολέμου, ἐν διακρίσει, ἐν ἀγνείᾳ ψυχῆς, ἐν μεταλήψει χρηστῆ· ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἐργόχερον ³⁹· ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ἀγρυπνίαις, ἐν πείνῃ καὶ δίψῃ, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν πόνοις· ἀποκλείων σου τὸν τάφον, ὡς ἦδη τελευτήσας· ὡς νομίζειν εἶναι σου τὸν θάνατον ἐγγύς πᾶσαν τὴν ὥραν ⁴⁰.

λε'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου, ὅτι ὡς ἤρχετο ἐκ τοῦ θέρους, ἢ παραβάλλων γέρουσιν, εἰς τὴν εὐχὴν καὶ εἰς τὴν μελέτην καὶ εἰς τὴν ψαλμωδίαν ἐσχόλαζεν, ἕως οὗ ἀποκατεστάθη ὁ λογισμὸς αὐτοῦ εἰς τὴν τάξιν τὴν ἀρχαίαν.

λς'. Εἶπέ τις τῶν Πατέρων περὶ αὐτοῦ, ὅτι Τίς ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι διὰ τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ, ἐκρέμασεν ὀλην τὴν Σκῆτιν ἐν τῷ μικρῷ αὐτοῦ δακτύλῳ;

λζ'. Ἐρώτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν κολοδὸν, τί ἐστὶ μοναχός; Ὁ δὲ εἶπε· Κόπος. Ὅτι ὁ μοναχός εἰς πᾶν ἔργον κοπιᾷ. Οὕτως ὁ μοναχός.

λη'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ κολοδός, ὅτι γέρων τις πνευματικός, ἀπέκλεισεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν ἐπίσημος ἐν τῇ πόλει, καὶ δόξαν πολλὴν ἔχων. Ἐδηλώθη δὲ τούτῳ, ὅτι Μέλλει τις τῶν ἀγίων ἀναλύειν, δεῦρο, ἀσπασαί αὐτὸν πρὶν κοιμηθῆ. Καὶ ἐνεθυμήθη ἐν ἑαυτῷ, ὅτι· Ἐάν ἐξέλθω ἡμέρας, ἐπιτρέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πολλή μοι δόξα γίνεται, καὶ οὐκ ἀναπαύομαι εἰς ταῦτα. Ἀπέρχομαι οὖν ὄψῃ τῇ σκοτίᾳ,

καὶ λαυθάνω πάντας. Ὅψι οὖν ἐξελθὼν ἐκ τοῦ κελλίου ὡς θέλων λαθεῖν· καὶ ἰδοὺ ἐκ τοῦ Θεοῦ καταπέμπονται δύο ἄγγελοι· καὶ λαμπάδων, παραφαίνοντες αὐτῷ· καὶ λοιπὸν πᾶσα ἡ πόλις κατέδραμς βλέπουσα τὴν δόξαν. Καὶ ὅσον ἔδοξε φεύγειν τὴν δόξαν, πλέον ἔδοξάσθη. Ἐν τούτοις πληροῦται τὸ γεγραμμένον· *Πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.*

λθ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ κολοβός· Οὐ δυνατὸν οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον ἄνωθεν ἐπὶ τὸ κάτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεμελίου ἐπὶ τὸ ἄνω. Λέγουσιν αὐτῷ· Τίς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος; Λέγει αὐτοῖς· Ὁ θεμέλιος, ὁ πλησίον ἐστίν, ἵνα αὐτὸν κερδάνῃς· καὶ ὀφείλει πρῶτον ⁴⁸. Εἰς αὐτὸν γὰρ κρέμανται πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ.

μ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου, ὅτι τινὸς νεωτέρας ἐτελεύτησαν οἱ γονεῖς, καὶ ὑπελείφθη ὀρφανή· ὄνομα δὲ αὐτῆς, Παησία. Ἐλογίσαστο οὖν ποιῆσαι τὸν οἶκον αὐτῆς ξενοδοχεῖον, εἰς λόγον τῶν Πατέρων τῆς Σχῆτews. Ἐμεινεν οὖν οὕτως ξενοδοχοῦσα ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν, καὶ θεραπεύουσα τοὺς Πατέρας. Μετὰ δὲ χρόνον, ὡς ἀνηλώθη τὰ πράγματα, ἀρχὴν ἐποίησεν ὑστερεῖσθαι. Ἐκολλήθησαν οὖν αὐτῇ διάστροφοὶ ἄνθρωποι, καὶ μετέστησαν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ λοιπὸν ἤρξατο διάγειν κακῶς, ὥστε φθάσαι αὐτὴν εἰς τὸ πορνεύειν. Ἦκουσαν δὲ οἱ Πατέρες, καὶ πάνυ ἐλυπήθησαν, καὶ προσκαλεσάμενοι τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν κολοβόν, λέγουσιν αὐτῷ ὅτι, Ἦκούσαμεν περὶ τῆς ἀδελφῆς ἐκείνης, ὅτι διάγει κακῶς καὶ αὐτὴ ὅτε ἡδύνατο, τὴν ἀγάπην αὐτῆς εἰς ἡμᾶς ἐνεδειξάτο· καὶ νῦν ἡμεῖς ἐπιδειξώμεθα εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην, καὶ βοηθήσωμεν αὐτῇ. Σχύλθῃτι οὖν πρὸς αὐτὴν· καὶ κατὰ τὴν σοφίαν ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Θεός, οἰκονόμησον τὰ κατ' αὐτὴν. Ἦλθεν οὖν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης πρὸς αὐτὴν, καὶ λέγει τῇ γραδίτῃ θυρωρῷ· Μήυσόν με πρὸς τὴν κυρίαν σου. Ἦ δὲ ἀπεπέμφαστο αὐτὸν λέγουσα· Ὑμεῖς ἐξ ἀρχῆς κατεπάγετε τὰ αὐτῆς, καὶ ἦδε ⁴⁹ πτωχὴ ἐστὶ. Λέγει αὐτῇ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Εἰπέ αὐτῇ. Πάνυ γὰρ ἔχω αὐτὴν ὠφελῆσαι. Οἱ δὲ παῖδες αὐτῆς ὑπομειδιῶντες λέγουσιν αὐτῷ· Τί γὰρ ἔχεις δοῦναι αὐτῇ, ὅτι θέλει αὐτῇ συντυχεῖν; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη λέγων· Πῶθεν γὰρ οὐδαὶ τί μέλλω αὐτῇ παρασχεῖν; Ἀνελθοῦσα οὖν ἡ γραῦς, εἶπεν αὐτῇ περὶ αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ἡ νεωτέρα· Οὗτοι οἱ μοναχοὶ ἀειδίακινουσι παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ εὐρίσκουσι μαργαρίτας. Κοσμήσασα οὖν ἑαυτὴν λέγει, Θέλησον ἀνενέγκαι πρὸς μέ. Ὡς οὖν ἀνῆλθε, προλαβοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὴν κλίβην. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ἐκαθέσθη ἐγγὺς αὐτῆς. Προσχὼν δὲ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, λέγει αὐτῇ· Τί κατέρως τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι εἰς τοῦτο ἦλθες; Ἀκούσασα δὲ, ἀπεπάγη ὅλη. Καὶ κλίνας κάτω τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ἤρξατο κλαίειν σφοδρῶς. Λέγει αὐτῷ αὐτῇ· Ἀββᾶ, τί κλαίεις; Ὡς δὲ ἀνένευσε, πάλιν ἔκλινεν ἑαυτὸν κλαίων, καὶ λέγει αὐτῇ· Βλέπω ὅτι ὁ Σατανᾶς παίζει εἰς τὴν ὄψιν σου, καὶ οὐ μὴ κλαύσω; Ἀκούσασα δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐνι μετόνοια, ἀββᾶ; λέγει αὐτῇ· Ναί. Λέγει αὐτῷ· Λάβε

Vespere igitur egressus est e cella, ut qui latere vellet; et ecce ecce angeli duo cum lampadibus mittuntur a Deo, lumen ei præbituri; tum deinde tota civitas concurret, ut videret gloriam. Et quanto gloriam voluit effugere, tanto magis est consecutus. In his adimpletur quod scriptum est: Omnis qui se humiliat, exaltabitur ⁴¹.

39. Dixit abbas Joannes Curtus: Non potest ædificari domus a sursum ad inferius, sed a fundamento ad culmen. Rogant eum: Quid sibi vult iste sermo? Respondit: Fundamentum, proximus est, uti eum lucreris: atque hinc incipiendum. Ab ea enim re pendent cuncta Christi præcepta.

40. Memorabant de abbate Joanne hunc in modum: Cujusdam adolescentulæ parentes e vivis excesserunt; relictaque est pupilla; nomen ei Paesia. Hæc constituit e domo sua facere xenodochium, ad usum Patrum Sceteos. Sic itaque diu permansit, hospitio suscipiens et fovens Patres. Postea consumptis facultatibus, cœpit egere. Adjuncti ergo ei sunt perversi homines, qui eam a bono proposito averterunt; indeque cœpit prave agere, adeo ut ad fornicandum perveniret. Quo audito, Patres summa affecti sunt tristitia. Et advocantes abbatem Joannem Curtum, dicunt ei: De sorore illa accepimus, male eam vivere; illa vero cum potuit, charitatem suam erga nos exercuit; nunc vicissim nos erga illam ostendamus charitatem, succurrendo ei. Itaque id laboris suscipe, ut ad illam accedas: et juxta sapientiam quam tibi dedit Deus, de re dispone. Venit abbas Joannes ad ipsam, dicitque aniculæ janitrici: Indica dominæ tuæ me hic esse. Illa remisit eum, dicens: Vos ab initio bona illius consumpsistis, jam inops est. Ait abbas Joannes: Significa ei. Magnum enim ipsi apporto emolumentum. Tum famuli ejus subridentes interrogant: Quid enim ipsi daturus es, quod vis cum ea colloqui? Respondit: Unde scitis quid præbiturus sim? Ascendens igitur anus, nuntiavit dominæ de Joanne. Dicit illi puella: Hi monachi ad mare Rubrum continuo incedunt, ac inveniant margaritas. Inde cum seipsam exornasset: Fac, inquit, hominem ad me adducas. Utque ascendit, præveniens illa se sit super lectum. Et accedens abbas Joannes juxta illam asedit; intendensque in vultum ejus, ita locutus est: Quid in Jesu reprehendendum invenisti, ut ad hunc procederes statum? Quo audito, tota concrevit. Abbas vero Joannes inclinato capite, cœpit vehementer flere. Tum ei illa: Abba, quare fies? Ille suspexit, iterumque inclinavit se, plorans, ac dixit: Video Satanam ludentem in vultu tuo, et non desicam? Audiens illa, Estne, inquit, abba, pœnitentiæ locus? Respondit: Etiam. Illa ad eum: Duc me quocunque liberit. Abbas: Eamus. Et surrexit ut sequeretur eum. Porro advertit Joannes quod nihil de domo sua mandasset aut fuisset

⁴⁸ Luc. xiv, 11. ⁴⁹ Al. ὠφέλει πρῶτος. ⁴¹ Al. ἴδε.

locuta, et admiratus est. Ut ergo pervenerunt ad solitudinem, advesperavit. Fecit ei ex arena cervical parvum; crucisque signo super illam facto, ait: Hic dormi. Cumque sibi pariter ad modicum intervallum fecisset, atque absolvisset preces suas, recubuit. Circa mediam vero noctem expergefactus, videt lucidam viam quæ a cælo ad ipsam usque prostabat: intuitus quoque est angelos Dei animam puellæ sustollentes. Surgens ergo et profectus, pulsavit eam pede. Ubi vero mortuam agnovit, procubuit in faciem, orans Deum. Tunc audivit, quod una hora pœnitentiæ ejus prælata fuerit pœnitentiæ multorum diu quidem perseverantium in pœnitentiâ, sed non tantum ardorem ostendentium.

ὥρα τῆς μετανοίας αὐτῆς, προσεδέχθη ὑπὲρ μετάνοιαν τῆς τοιαύτης μετανοίας.

De abbate Joanne cœnobita.

(15) Frater erat cœnobii incola, in virtutibus monasticis plurimum exercitatus. De quo cum accepissent fratres Sceteos, venerunt ad videndum eum. Et ingressi sunt in locum in quo operabatur. Ille salutatis iis, conversus cœpit operari. Tum fratres intuiti quid fecisset, dixerunt ei: Joannes, quis te habitu donavit? aut quis te fecit monachum? nec te docuit accipere a fratribus melotarium, ac eis dicere: Precamini, vel, Sedete. Ait illis: Joannes peccator ad hæc non operam dat.

De abbate Isidoro.

1. (16) Dictum fuit de abbate Isidoro Sceteos presbytero, quod si quis habens fratrem languidum aut negligentem, pusillique animi, aut protervum, vellet eum ejicere, aiebat: Adduc mihi illum huc. Acceptumque, per patientiam perducebat ad salutem.

2. Frater interrogavit eum: Quare dæmones tam vehementi te timore prosequuntur? Ait illi senex: Quia ex quo factus sum monachus, in eo me exerceo, ut non sinam iracundiam usque ad fauces meas pervenire.

3. (17) Aiebat etiam, a quadraginta annis sentire quidem se cogitationis peccatum, nunquam tamen consensisse aut cupiditati, aut iræ.

4. (18) Iterum dixit: Ego quando juvenis sedebam in cella mea, mensuram precum non habebam; nox et dies mihi erant precandi tempus.

5. Retulit alibas Pœmèn de abbate Isidoro, quod per noctem fasciculum palmarum plecteret: quodque rogaverunt eum fratres, dicentes: Te parum-

⁴⁴ Al. ἀντίλογον καί. ⁴⁵ Al. φέρτε. ⁴⁶ Al. ἰὸν ἀδελφόν.

(14) Προσκέφαλα, cervical. Simili modo capitale vocatur in Consuetudinibus Cluniacensibus, et alibi passim. Fragmentum de concilio Aquisgranensi, apud Joannem Mabillonium, pietate juxta et doctrina insignem monachum, Analectorum veterum tom. I: In illo tempore monachis Gallicanis est indultum, ut femoralis, lanceis camisiis, pelliciis, botis, caperonis de pelliciis, amuciiis, coopertoriis, auricularibus, et pro

με ὄπου θέλεις. Λέγει αὐτῇ· Ἄγωμεν. Καὶ ἀνέστη ἀκολουθῆσαι αὐτῷ. Προσέσχε δὲ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὅτι οὐδὲν διετάξατο ἢ ἐλάλησε περὶ τοῦ οἴκου αὐτῆς, καὶ ἐθαύμασεν. Ὡς οὖν ἐφθασαν εἰς τὴν ἔρημον, βράδιον ἐγένετο. Καὶ ποιήσας ἐκ τῆς ἄμμου μικρὸν προσκέφαλα (14) αὐτῆς, καὶ σφραγισάμενος, λέγει αὐτῇ· Καθεύδησον ἐν ταῦθα. Ποιήσας δὲ καὶ ἑαυτῷ ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, καὶ πληρώσας τὰς εὐχὰς αὐτοῦ, ἀνεκλίθη. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον διῦπνισθεὶς, βλέπει ὁδὸν τινα φωτεινὴν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἕως αὐτῆς ἐστηρικμένην· καὶ εἶδε τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναφέροντας τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ἀναστὰς οὖν καὶ ἀπελθὼν, ἔνυξεν αὐτὴν τῷ ποδί. Ὡς δὲ εἶδεν ὅτι ἀπέθανεν, ἔρριψεν ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον δεόμενος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἡ μετὰ πολλῶν χρονιζόντων, καὶ μὴ ἐνδοικυμένω τὸ θερμὲν

B Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ ἐν κοινοβίῳ.

Ἄδελφός ἦν οἰκῶν ἐν κοινοβίῳ, καὶ πάνυ κρατῶν ἀσκησιν. Ἀκούσαντες δὲ ἀδελφοὶ εἰς Σκήτιν περὶ αὐτοῦ, ἦλθον ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν τόπον ὅπου αὐτὸς ἐργάζετο. Καὶ ἀσπαράμενος αὐτοῖς, ἐπιστραφείς ἤρξατο ἐργάζεσθαι. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ ὁ ἐποίησε, λέγουσιν αὐτῷ· Ἰωάννη, τίς ἐβαλέ σοι τὸ σχῆμα; ἢ τίς ἐποίησέ σε μοναχόν; καὶ οὐκ ἐδίεξέ σε λαβεῖν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν τὸ μηλωτάριον, καὶ λέγειν αὐτοῖς· Εὐξασθε, ἢ Καθίσατε. Λέγει αὐτοῖς· Ἰωάννης ἀμαρτωλὸς οὐ σχολάζει εἰς ταῦτα.

Περὶ τοῦ ἀββῆ Ἰσιδώρου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σκήτιως, ὅτι εἰ τις εἶχεν ἀδελφὸν ἀσθενῆ ⁴⁴, ἢ ὀλίγωρον, ἢ ὑβριστὴν, καὶ ἤθελε βαλεῖν αὐτόν ἐξω, ἔλεγε· Φέρε ⁴⁵ μοι αὐτόν ὧδε. Καὶ ἐλάμβανεν αὐτόν, καὶ διὰ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν ⁴⁶.

β'. Ἄδελφός τ' ἠρώτησεν αὐτόν, λέγων· Διατί οἱ δαίμονες οὕτως σε φοβοῦνται σφόδρα; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὅτι ἀφ' ἧς ἐγενόμην μοναχός, ἀσκήσῃ, μὴ συγχωρῶν τὴν ὀργὴν προαναβῆναι τῷ λάρυγγί μου.

γ'. Ἐλεγε πάλιν, τεσσαρακοστὸν ἔτος ἔχειν, ἀφ' οὗ αἰσθάνεται τῆς κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίας, μηδέποτε δὲ συγκαταθέσθαι, μήτε ἐπιθυμίας, μήτε θυμοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἐγὼ ὅτε ἤμην νεώτερος, καὶ ἐκαθῆμην εἰς τὸ κελλίον μου, μέτρον συνάξεως οὐκ εἶχον· ἢ νύξ μοι καὶ ἡμέρα, σύναξις ἦν.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου, ὅτι ἐπλεκε δέμα θαλίῳν κατὰ νύκτα· καὶ παρεκάλουν αὐτόν οἱ ἀδελφοὶ, λέγοντες· Ἀνάπαυσον

infirmis, culcitris uti possent. Ubi auricolatia, sunt per metathesim auricularia, hoc est auricularia, Gallice des oreillers.

(15) Append. p. 1004, n. 44.

(16) Vit. Patr. xvi, 5.

(17) Vit. Patr. iv, 25.

(18) Vit. Patr. xi, 17.

εσαυτὸν ὀλίγον, ὅτι λοιπὸν ἐγήρασας. Καὶ ἔλεγεν αὐ-
τοῖς, ὅτι Ἐὰν καύσωσιν Ἰσιδώρον, καὶ τὴν σποδὸν αὐ-
τοῦ ἀνέμῳ σκορπίσωσιν, οὐδὲ μία μοι χάρις ἀκμῆν,
ὅτι ὁ Ὑῖὸς τοῦ Θεοῦ ὤδε ἦλθε δι' ἡμᾶς.

ζ'. Ὁ αὐτὸς εἶπε περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου, ὅτι
ἔλεγον αὐτῷ οἱ λογισμοί· Μέγας εἶ ἄνθρωπος. Καὶ
ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Μὴ εἰμι κατὰ τὸν ἀββᾶν Ἀντώ-
νιον· ἢ ἐγενόμην ὄλιγος κατὰ τὸν ἀββᾶν Παμβῶ, ἢ
ὡς οἱ λοιποὶ Πατέρες οἱ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντες!
Ὅτε ταῦτα παρεσήνεγεν, ἀνεπαύετο. Ὅτε δὲ ἡ
ἐχθρὰ ἐποίει αὐτὸν ὀλιγοψυχῆσαι, ὡς ὅτι μετὰ ταῦτα
πάντα εἰς τὴν κόλασιν⁴⁷, ἔλεγεν αὐτὸς πρὸς αὐτούς
ὅτι, Κἂν εἰς κόλασιν ἐμβληθῶ, ὑμᾶς ὑποκάτω εὐ-
ρίσκω.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος ὅτι, Ἀπῆλθόν ποτε
ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλῆσαι σκευὴ μικρά· καὶ ἰδὼν τὴν ὄρ-
γὴν ἐγγίζουσάν μοι, ἔασας τὰ σκευὴ ἐφυγον.

η'. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος πρὸς τὸν ἀβ-
βᾶν Θεόφιλον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας· καὶ
ὡς ὑπέστρεψεν εἰς Σκήτιν, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ ἀδελ-
φοί· Πῶς ἡ πόλις; Ὁ δὲ εἶπε· Φύσει, ἀδελφοί, ἐγὼ
πρῶτον ἀνθρώπου οὐκ εἶδον, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀρ-
χιεπισκόπου. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐταράχθησαν, λέγοντες·
Ἄρα ἐχαώθησαν, ἀββᾶ; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχ οὕτως·
ἀλλ' οὐκ ἐνίκησέ με ὁ λογισμὸς τοῦ ἰδεῖν τινα. Οἱ δὲ
ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἐστηρίχθησαν ἵνα φυ-
λάττωσιν ἀπὸ μετewρισμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

θ'. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἰσιδώρος εἶπεν· Ἡ σύνεσις
τῶν ἁγίων αὕτη ἐστὶ, τὸ ἐπιγῶναι τὸ θέλημα τοῦ
Θεοῦ. Πάντων γὰρ περιγίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ
ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, ὅτι εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ
Θεοῦ ἐστὶ. Πάντων δὲ πνεύματων δεῖνόν⁴⁸ ἐστὶ τὸ
ἀκολουθεῖν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, τουτέστι τῷ ἰδίῳ λο-
γισμῷ⁴⁹, καὶ μὴ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὑστερον γί-
νεται αὐτῷ εἰς πένθος, ὅτι οὐκ ἔγνω τὸ μυστήριον,
οὐδὲ εὔρε τὴν ὁδὸν τῶν ἁγίων ἐργάζεσθαι ἐν αὐτῇ.
Νῦν οὖν καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, ὅτι σωτηρία
ἐν καιρῷ θλίψεως· ὅτι γέγραπται· Ἐν τῇ ὑπομονῇ
ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος ὁ Πηλουσιώτης, ὅτι
βίος ἀνευ λόγου [μᾶλλον] ὠφέλειν πέφυκεν, ἢ λόγος
ἀνευ βίου. Ὁ μὲν γὰρ, καὶ σιγῶν ὠφελεῖ· ὁ δὲ καὶ
βοῶν ἐνοχλεῖ. Εἰ δὲ καὶ λόγος καὶ βίος συνδράμοι⁵¹,
ἐν φιλοσοφίᾳ ἀπάσης ἀποτελοῦσιν ἄγαλμα.

β'. Ὁ αὐτὸς ἔλεγε· Τὰς ἀρετὰς τίμα· μὴ τὰς
εὐημερίας θεράπευε· αἱ μὲν γὰρ ἀθάνατόν εἰσι χρεῖ-
μα· αἱ δὲ βραδίως σβέννυνται.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὀρέγον-

⁴⁷ Al. add. ἔχεις βληθῆναι. ⁴⁸ Al. δεϊνότερον.
ποιεῖν.

(19) Vit. Patr. III, 101.

(20) Vit. Patr. xxxvii, 1.

(21) Isid. lib. II, epist. 275.

A per quieti da, quia jam senex es. Tum ait eis : Li-
cet combusserint Isidorum, ejusque cineres in ven-
tum dispererint, nulla mihi etiamnum gratia et
indulgentia ; quoniam Filius Dei huc venit propter
nos.

6. (19) Idem narravit de abbate Isidoro, quod
subirent eum ejusmodi cogitationes : Magnus homo
es. Ipse vero ad eas reponeret : Nunquid sum sicut
abbas Antonius ? Utinam omnino essem velut abbas
Pambo, aut tanquam reliqui Patres, qui Deo pla-
cuerunt ! Cum hæc protulisset, quietem conseque-
batur. Quando autem humani generis hostes de-
monones efficere nitentur ut pusillo esset animo,
quasi post hæc omnia maneret illum pœna, ipse
ad eos inqueiebat : Quamvis mittar ad supplicium,

B vos tamen subtu inveniam.

7. (20) Retulit abbas Isidorus : Profectus sum
aliquando in forum, ut vascula venderem ; cumque
intuerer iracundiam mihi appropinquare, relictis
vasis fugi.

8. Perrexit aliquando abbas Isidorus ad abbatem
Theophilum archiepiscopum Alexandriæ : et post-
quam ad Scetim reversus est, percontati sunt eum
fratres quomodo haberet civitas. Respondit : Uti-
que, fratres, ego hominis faciem non vidi, præter-
quam archiepiscopi. Illi audientes, turbati sūnt, ac
dixerunt : An ad chaos et nihilum redacti sunt,
abba ? Is, Non ita, inquit ; sed me non devicit co-
gitatio, ut aspicerem quemquam. Quo illi audito,
in admirationem devenerunt, et confirmati sunt ut
C ab evagatione custodirent oculos suos.

9. Idem abbas Isidorus pronuntiavit : Sanctorum
prudentia hæc est, agnoscere voluntatem Dei. Cun-
cta enim superat homo in veritatis obedientia, quia
Dei imago ac similitudo est. Inter omnes autem
spiritus gravissimus est, sequi cor suum, hoc est
propriam cogitationem, non vero legem Dei ; et
postea in luctum ei evadit, quoniam non cognovit
mysterium, neque invenit viam sanctorum, ut in ea
operaretur. Nunc ergo tempus est operari Domino,
quandoquidem salus in tempore afflictionis. Scri-
ptum quippe est : *In patientia vestra possidebitis ani-
mas vestras*⁵⁰.

De abbate Isidoro Pelusiota.

4. (21) Dixit abbas Isidorus Pelusiota : Vita sine
sermone magis prodest, quam sermo sine vita.
Qui enim recte vivit, et tacens juvat : qui vero lo-
quitur tantum, etiam turbat. Quod si sermo vita-
que concurrerint, absolvunt totius philosophiæ si-
mulaerum.

2. (22) Idem monuit : Virtutes in pretio habe,
ac ne colas mundi prospera. Illæ enim res immor-
tales sunt, hæc vero facile extinguuntur.

3. (23) Adhuc dixit : Inter homines multi quidem

⁴⁹ Al. θελήματι. ⁵⁰ Luc. xxi, 19. ⁵¹ Al. συδρά-

(22) Lib. II, epist. 116.

(23) Lib. II, epist. 98.

virtutem appetunt, sed in via quæ ad eam ducit incedere cunctantur: alii vero neque censent virtutem esse. Oportet igitur illis quidem persuadere ut segnitiam deponant; hos vero docere, virtutem rem vera virtutem esse.

4. (24) Hoc etiam dictum illius existit: Vitium, et homines a Deo sejuncti et inter se disjuncti. Hoc igitur concito cursu oportet fugere, nec non consecrari virtutem, quæ ad Deum ducit, nosque invicem conjungit. Virtutis autem et philosophiæ modus ac definitio est: Cum prudentia simplicitas.

5. (25) Dixit iterum: Quandoquidem ingens est humilitatis fastigium, et arrogantiam præcipitium, consilium vobis do, ut illud amplectamini, in hoc vero ne decidatis.

6. (26) Hanc quoque protulit sententiam: Gravis et cuncta audens habendi amor, satietatis nescius, animam quam occupaverit, ad extremum malorum impellit. Ergo eum maxime in principiis pellamus. Cum enim obtinuerit, erit inexpugnabilis.

De abbate Isaaco presbytero Celliorum.

4. (27) Venerunt aliquando, ut abbatem Isaacum presbyterum facerent. Ille audiens fugit in Ægyptum; abiitque ad agrum, ac inter senum latuit. Itaque Patres post eum subsequuti sunt: et ad eundem agrum pervenientes, constituerunt, quo paulum ibi se reficerent: erat enim nox. Asinum quoque solverunt ad pastum. Qui abiens, stetit ante senem. Quocirca mane quærentes asinum, invenerunt una abbatem Isaacum: atque rem demirati sunt. Cum autem vellent eum ligare, non permisit, dicens: Non amplius fugio. Dei enim voluntas est; et quocumque fugero, ad hoc veniam.

2. Memoravit abbas Isaac: Quando eram juvenis, manebam cum abbate Cronio; nec unquam dixit mihi quidpiam operis facere, quamvis senex esset ac tremulus: verum sponte surgebat præbebatque cum mihi tum simili modo cæteris bancale. Item cum abbate Theodoro Phermensi resedi; nec ipse mihi dixit quidquam agere; sed et ipsemet mensum ponebat, aiebatque: Frater, si placet, manducatum veni. Ego vero ad eum aiebam: Abba, ad te accessi, ut caperem utilitatem; quare non mihi præcipis aliquid facere? At senex omnino tacebat. Abii ergo, et nuntiavi senibus. Qui venientes ad eum ita locuti sunt: Abba, ad sanctitatem tuam venit frater, ut proficeret; cur non ais illi ut aliquid faciat? Respondit senex: Num cœnobiarcha sum, quo ei præcipiam? Ego sane, nihil proloquor; sed si voluerit, quod cernit me facientem, faciet etiam ipse. Ab eo igitur tempore, præveniebam et agebam, si quid senex esset acturus. Is autem quidquid operaretur, operabatur tacitus: atque hoc me docuit, cum silentio operari.

3. Abbas Isaac et abbas Abraham simul mane-

(24) Lib. II, epist. 131.

(25) Lib. III, epist. 69.

ται μὲν ἀρετῆς, τὴν δὲ ἐπ' αὐτὴν φέρουσαν ἰδὼν ὀκνοῦσιν ἰέναι· ἄλλοι δὲ οὐδὲ ἀρετὴν εἶναι ἠγούνται. Χρὴ οὖν τοὺς μὲν πείσαι, τὸν δὲ κλον ἀποθέσθαι· τοὺς δὲ διδάξαι, ὅτι ὄντως ἀρετὴ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ.

δ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἡ κακία, καὶ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέστῃσε, καὶ ἀλλήλων διέστῃσε. Ταύτην οὖν προτροπᾶν φεύγειν χρὴ, καὶ διώκειν τὴν ἀρετὴν, τὴν καὶ Θεῷ προσάγουσαν καὶ ἀλλήλοις συνάπτουσαν. Ἀρετῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ὄρος, τὸ μετὰ συνέσεως ἀπλαστον.

ε'. Ἐλεγε πάλιν· Ἐπειδὴ μέγα τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ὕψος, καὶ τῆς ἀλαζονείας τὸ πτόωμα, συμβουλεύω ὑμῖν, ἐκεῖνο μὲν ἀσπάσασθαι, τοῦτω δὲ μὴ περιπεσεῖν.

ς'. Εἶπε πάλιν· Ὁ δεινὸς καὶ πάντομος τῆς φιλοχρηματίας ἔρωσ, κόρον οὐκ εἰδὼς, ἐπὶ τὸ ἐσχατὸν τῶν κακῶν, τὴν ἀλοῦσαν ψυχὴν ἐλαύνει. Οὐκοῦν μάλιστα αὐτὸν ἐν προοιμίῳ ἐλάττωμεν. Κρατήσας γάρ, ἀχειρωτὸς ἔσται.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Κελλιῶν.

α'. Ἠλθὼν ποτε τὸν ἀββᾶν Ἰσαὰκ πρεσβύτερον ποιῆσαι. Καὶ ἀκούσας, ἔφυγεν εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἀγρὸν, καὶ ἐκρύβη ἀνά μέσον τοῦ χέρτου. Κατεδίωξαν οὖν οἱ Πατέρες ὀπίσω αὐτοῦ· καὶ φθάσαντες εἰς αὐτὸν τὸν ἀγρὸν, κατέλυσαν ἀναπαῖναι μικρὴν ἐκεῖ· ἦν γὰρ νύξ. Καὶ τὸν θύον ἀπέλυσαν βόσκεισθαι. Ὁ δὲ θύος ἀπειθῶν, ἔστη κατὰ τοῦ γέροντος. Καὶ πρῶτ' ἠζυτοῦντες τὸν θύον, εὔρον καὶ τὸν ἀββᾶν Ἰσαὰκ· καὶ ἐθαύμασαν. Θέλοντες δὲ αὐτὸν δεῖσαι, οὐκ ἀφῆκε, λέγων· Οὐκ ἔτι φεύγω. Θέλημα γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ὅπου δ' ἂν φύγω, εἰς αὐτὸ ἔρχομαι.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ· Ὅτις ἤμην νεώτερος, ἐκαθήμην μετὰ τοῦ ἀββᾶ Κρονίου· καὶ οὐδέποτε εἶπέ μοι ποιῆσαι ἔργον, καίπερ γέρων ὦν καὶ τρέμων· ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἠγείρετο καὶ παρεῖχε τὸ βαυκάλιον ἐμοὶ καὶ πᾶσιν ὁμοίως. Καὶ μετὰ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τῆς Φέρμης ἐκάθισα, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἐλεγέ μοι ποιῆσαι τί ποτε· ἀλλὰ καὶ τὴν τράπεζαν δι' ἑαυτοῦ ἐτίθει, καὶ ἔλεγεν· Ἀδελφε, ἐάν θελήσῃς, δεῦρο φάγε. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· Ἀββᾶ, ἦλθον πρὸς σὲ ἵνα ὠφελῆθῶ· καὶ πῶς οὐ λέγεις μοι τί ποτε ποιῆται; Ὁ δὲ γέρων πάντα ἐσιώπα. Καὶ ἀπῆλθον, καὶ ἀνηγγεῖλα τοῖς γέρονσι. Καὶ ἐλθόντες οἱ γέροντες πρὸς αὐτὸν, εἶπον αὐτῷ· Ἀββᾶ, ἦλθον ὁ ἀδελφὸς πρὸς τὴν ἀγλωσύνην σου, ὠφελῆθῆναι, καὶ διατί οὐ λέγεις αὐτῷ ἵνα ποιῆσῃ τί ποτε; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Μὴ γὰρ κοινοδιάρχης εἰμι, ἵνα διατάξω αὐτῷ; Ἐγὼ τέως, οὐδὲν λέγω αὐτῷ· ἀλλ' ἐάν θελήῃ, ὃ βλέπει με ποιοῦντα, ποιῆσει καὶ αὐτός. Ἀπὸ τότε οὖν, προελάμβανον καὶ ἐποιοῦν, εἰ τι ἐμὲ λλεν ὁ γέρων ποιεῖν. Αὐτὸς δα εἶ τι ἐποιεῖ, σιωπῶν ἐποιεῖ· καὶ τοῦτό με ἐδίδαξε, τὸ ποιεῖν σιωπῶντα.

γ'. Ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀβραάμ, ἦσαν

(26) Lib. III, epist. 24.

(27) Vit. Patr. xxxiii, 2.

ἰμοῦ οἰκοῦντας· καὶ εἰσελθὼν ὁ ἀββᾶς Ἀβραάμ, εὗρε Ἀ τὸν ἀββᾶν Ἰσαὰκ κλαίοντα· καὶ λέγει αὐτῷ· Τί κλαίεις; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Καὶ διατί μὴ κλαύσωμεν; Πού γάρ ἔχομεν ἀπελθεῖν; ἔκοιμηθησαν οἱ Πατέρες ἡμῶν. Οὐκ ἔρηκει γάρ ἡμῖν τὸ ἐργόχειρον εἰς τὰ ναῦλα τῶν πλοίων, ἀ παρσίχομεν ἀπερχόμενοι παραβαλεῖν τοῖς γέρονσι. Νῦν οὖν ἀπωρφανίσθημεν. Διὰ τοῦτο καγὼ κλαίω.

δ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ· Οἶδα ἀδελφὸν θερίζοντα ἐν ἀγρῷ, καὶ ἠθέλησε φαγεῖν στάχυν σίτου· καὶ εἶπε τῷ κυρίῳ τοῦ ἀγροῦ· Θέλεις φάγω ἕνα στάχυν σίτου; Ὁ δὲ ἀκούσας, ἐθαύμασε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ; ἔστιν ὁ ἀγρὸς; Πάτερ, καμὲ ἐρωτᾷς; Ἔως τούτου ἠκριβάζετο ὁ ἀδελφός.

ε'. Εἶπε πάλιν τοῖς ἀδελφοῖς· Μὴ φέρετε ὧδε παιδία. Τέσσαρες γὰρ ἐκκλησίασι εἰς Σχῆτιν ἔρημοι γεγενῆσαι διὰ τὰ παιδία.

ς'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ, ὅτι τὴν σποδὸν τοῦ θυμιατηρίου τῆς προσφορᾶς, μετὰ τοῦ ἄρτου ἤρθην αὐτοῦ.

ζ'. Ἐγένετο ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ τῆς ἀδελφοῖς, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν, καὶ ὁ ἀββᾶς Παμῶν, παλαιὰ πολύβραχα ἐφόρουσαν καὶ σεβέννια²²· νῦν δὲ πολύτιμα φορεῖτε. Ὑπάγετε ἔνθεν, ἠρημώσατε τὰ ὧδε. Ὅτε δὲ ἐμελλεν²³ ὑπάγειν εἰς τὸ θέρος, ἔλεγεν αὐτοῖς· Οὐκ ἔτι παρέχω ὑμῖν ἐντολάς· οὐ φυλάσσετε γάρ.

η'. Διηγήσατό τις τῶν Πατέρων, ὅτι ἠθέε ποτὲ τις τῶν ἀδελφῶν φορῶν μικρὸν κουσσούλιον²⁴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Κελλίων ἐπὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ· καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν ὁ γέρον (31), λέγων ὅτι, Τὰ ὧδε μοναχῶν ἐστί· σὺ δὲ κοσμικὸς ὢν, οὐ δύνασαι μείναι ὧδε.

θ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὅτι, Οὐδέποτε εἰσήνεγκα εἰς τὸ κελλίον μου λογισμὸν κατὰ ἀδελφῷ θλίψαντός με. Καγὼ ἐσπούδασα μὴ ἀφείναι ἀδελφὸν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἔχοντα κατ' ἐμοῦ λογισμὸν.

ι'. ἠσθένησε μεγάλην ἀσθένειαν ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ, καὶ ἐχρόνισεν ἐν αὐτῇ· ἐποίησε δὲ αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς μικρὰν ἀθήραν, καὶ ἔδωκε μυξάρια εἰς αὐτήν· καὶ οὐκ ἤθελεν ὁ γέρον γεύσασθαι. Καὶ παρεκάλει ὁ ἀδελφὸς λέγων· Ἀθήε μικρὸν, ἀββᾶ, διὰ τὴν ἀσθένειαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Φύσει, ἀδελφέ, ἤθελον ποιῆσαι ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ τριάκοντα ἔτη.

ια'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ, ὅτι μέλλοντος αὐτοῦ τελευτᾶν, συνῆλθον πρὸς αὐτὸν οἱ γέροντες, καὶ ἔλεγον· Τί ποιήσομεν μετὰ σέ, Πάτερ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδετε πῶς ἐπορευθῆν ἐνώπιον ὑμῶν· ἐάν θέλητε καὶ ὑμεῖς ἀκολουθεῖσαι, καὶ φυλάξαι τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πέμπει τὴν χάριν αὐτοῦ, καὶ φυλάσσει τὸν τόπον τοῦτον. Ἐάν δὲ μὴ φυλάξητε, οὐ μὴ μείνητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Καὶ ἡμεῖς γάρ ὅταν ἡμελλόν

bant : et ingressus abbas Abraham invenit abbatem Isaacum lacrymantem : dixitque ei : Cur lacrymaris? Tum senex : Quare, inquit, non lacrymabimur? Quo enim abituri sumus? Obdormierunt Patres nostri. Nam non sufficebat nobis opus manuum, in navium naula, quæ tradelamus proficiscentes ad invisendos senes. Nunc igitur pupilli facti sumus. Ideoque ego lacrymor.

4. Dixit abbas Isaac : Novi fratrem, qui in agro metens, cum voluisset frumenti spicam comedere, ita compellavit agri dominum : Permittisne ut unam frumenti spicam manducem? Ille audiens miratus est, dixitque ei : Tuus ager est, Pater, ac me interrogas? Eo usque frater erat exactus.

5. (28) Iterum dixit fratribus : Nolite huc pueros adducere. In Sæti enim quatuor ecclesie propter pueros ad solitudinem sunt redactæ.

6. Referebant de abbate Isaaco, quod cinerem thuribuli oblationis manducaret cum pane suo.

7. (29) Abbas Isaac fratribus dicebat : Patres nostri, et abbas Pambo gestabant veteres centones, ac vestes palmeas : nunc autem pretiosa indumenta gestatis. Abite hinc ; loca hæc reddidistis deserta. Cum vero ad messem profecturus esset, dixit eis : Non amplius vobis præcepta tradam ; neque enim custoditis.

8. (30) Narravit quidam e Patribus, quod aliquando fratrum nonnullus gestans parvam cucullam, venerit ad ecclesiam Cellarum, sub abbate Isaaco ; et expulerit eum senex, dicens : Hæc loca monachorum sunt ; tu vero cum sæcularis sis, non potes hic manere.

9. Dixit abbas Isaac : Nunquam in meam cellam introduxi cogitationem contra fratrem qui me vexaverat. Idemque ego enisus sum non relinquere fratrem in cella sua, qui adversus me haberet cogitationem.

10. Ægrotavit periculoso morbo abbas Isaac, quo diu vexatus est : fecit autem ei pulciculam frater, misitque in eam pruna : nec voluit senex degustare. Orabat autem frater, dicens : Summe parumper, abba, propter morbum. Respondit senex : Certe, frater, cuperem in hoc morbo versari per 4 annos triginta.

11. Aiebant de abbate Isaaco, quod eum morti appropinquaret, senes circa eum congregati sunt, dixeruntque : Quid post te faciemus, Pater? Ille : Videte, inquit, quonam modo coram vobis incesserim : si vos etiam volueritis sequi, et mandata Dei custodire, mittet gratiam suam, conservabitque hunc locum. Quod si non custodieritis, non permanebitis in loco hoc. Nam nos quoque, quando

²² Al. σεβέννια et σεβέννινια. ²³ Lat. ἐμελλον. ²⁴ Pelag. κουκούλιον.

(28) Vit. Patr. x, 32.

(29) Vit. Patr. vi, 9. Meursius in Σεβέννινον.

(30) Vit. Patr. vi, 8.

(31) Καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν ὁ γέρον. Antiqua versio

in Vitis Patrum : et spectabat eum senex, pro expellebat aut insectabatur. Postea inveni sectabat in mss. Suessionensi et Fossatensi.

Respondit senex : Si conquiescis tum in cœnobio, tum solitarius ; statue cogitationes tuas velut in trutina : et ubi videris animum tuum magis proficere, eoque propendere, id facito.

9. Accessit senum nonnullus ad sodalem suum, ut simul abbatem Josephum inviserent ; et ait : Præcipe discipulo tuo, ut nobis asinum sternat. Ille : Voca eum, quod volueris exsequetur. Dicit : Quod est nomen ei ? Respondit : Nescio. Tum alter : A quonam, inquit, tempore tecum degit, quod nomen illius nescis ? A duobus annis, infit. Tum excepit alius : Si tu per duos annos non cognovisti nomen discipuli tui, ego ad unum diem quid opus habeo ut illud discam ?

10. Congregati sunt aliquando fratres apud abbatem Josephum : quibus sedentibus atque ipsum interrogantibus, gaudebat ; et lætus dixit eis : Ego hodie rex sum ; nam super affectus regnavi.

11. Aiebant de abbate Josepho e Panepho, quod cum jam esset moriturus, sedentibus senibus, intendens in ostium, aspexerat diabolum illic sedentem ; vocatoque discipulo, dixerit : Affer baculum ; iste enim existimat, me senem factum, non amplius in eum valere. Utque baculum manu tenuit, viderunt senes quod diabolus per januam, instar canis, subduxit se, nec amplius comparuit.

De abbate Jacobo.

1. Dixit abbas Jacobus : Majus est hospitem esse, quam hospitem suscipere.

2. Monuit etiam, eum qui laudatur, debere reputare peccata sua, et cogitare quod non mereatur laudes ejusmodi.

3. (41) Iterum dixit : Sicut lucerna in obscuro cubiculo collustrat : ita etiam timor Dei cum venerit in cor hominis, illuminat eum, docetque virtutes cunctas et Dei mandata.

4. Rursum hanc sententiam protulit : Non solum verbis opus est : hoc enim tempore plurimum verborum est inter homines. Sed opus est opere ; id enim est quod quaeritur ; non autem verba, quæ fructum non ferunt.

De abbate Hierace.

1. Frater rogavit abbatem Hieracem : Profertur mihi sermonem, quonam modo salvus sum ? Respondit ei senex : Sede in cella tua ; si esurieris, manduca, si sitieris, bibe ; ad hæc noli de quoquam male loqui, et salvus eris.

2. Idem dixit : Nunquam sæcularem sermonem aut protuli, aut volui audire.

De abbate Joanne eunuchus.

1. Abbas Joannes eunuchus, cum esset juvenis, senem sic interrogavit : Quomodo vos potuistis peragere opus Dei in requie ; nos vero neque cum labore possumus ? Respondit senex : Nos valuimus,

⁶⁸ Al. εις. ⁶⁹ Al. ἴδω. ⁷⁰ Al. ἴδον.

(41) *Vit. Patr.* III, 7.

Α λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ ἀναπαύῃ εἰς τὸ κοινόβιον καὶ καταμόνας, στήσον τοὺς δύο λογισμοὺς σου ὡς ἐν ζυγῷ· καὶ ὅπου βλέπεις ὅτι μᾶλλον ἐκεῖ ὠφελεῖται καὶ κατὰγει ὁ λογισμὸς σου, τοῦτο ποίησον.

θ'. Παρέλαβέ τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ, ἵνα ἀπεσθόντες ἐπισκέψωνται τὸν ἀββᾶν Ἰωσήφ· καὶ λέγει· Εἰπέ τῷ μαθητῇ σου, ἵνα στρώσῃ ἡμῖν τὸν θύον. Καὶ λέγει· Φώνησον αὐτόν· καὶ εἰ τι θέλεις ποιεῖ. λέγει· Τίς καλεῖται ; Ὁ δὲ ἔφη· Οὐκ οἶδα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Πόσον χρόνον ἔχει μετὰ σοῦ, ὅτι οὐκ οἶδας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ; Καὶ εἶπεν· Ἔχει δύο ἔτη. Ὁ δὲ ἔφη· Εἰ ⁶⁸ σὺ δύο ἔτη οὐκ οἶδας τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ σου, ἐγὼ εἰς μίαν ἡμέραν τί ἔχω χρεῖαν μάθειν αὐτό ;

ι'. Συνήχθησαν ἀδελφοὶ ποτε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωσήφ· καὶ καθημένων αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντων αὐτόν, ἔχαιρε· καὶ προθυμούμενος ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἐγὼ βασιλεὺς εἰμι σήμερον· ἐβασίλευσα γὰρ ἐπὶ τὰ πάθη.

ια'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωσήφ τῆς Πανεφῶ, ὅτι μέλλοντος αὐτοῦ τελευτᾶν, καθημένων γερόντων, προσχῶν πρὸς τὴν θυρίδα, εἶδε ⁶⁹ τὸν διάβολον καθημένον πρὸς τῇ θυρίδι· καὶ φωνήσας τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, ἔλεγε· Φέρε τὴν βάρδον· νομίζει γὰρ οἷτος ὅτι ἐγήρασα, καὶ οὐκ ἔτι δύναμαι πρὸς αὐτόν. Καὶ ὡς κατέσχε τὴν βάρδον, εἶδον ⁷⁰ οἱ γέροντες ὅτι ἐγάλασεν αὐτὸν ὡς κύων διὰ τῆς θυρίδος, καὶ ἀφανῆς ἐγένετο.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰακώβου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰακώβος ὅτι, Μειζόν ἐστι τὸ ξενιτεῦσαι παρὰ τὸ ξενοδοχεῖν.

β'. Ἐλεγε πάλιν, ὅτι ἐπαινούμενον, δεῖ λογιζεσθαι τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἐννοεῖν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄγιος τῶν λεγομένων.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὡς περὶ λύχνος ἐν σκοτεινῷ κοίτωνι φωτίζει, οὕτως καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου, φωτίζει αὐτόν, καὶ διδάσκει πάσας τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Οὐκ ἔστι χρεῖα λόγων μόνον· εἰς γὰρ πολλοὶ λόγοι ἐν τοῖς ἀνθρώποις· ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ. Ἀλλὰ χρεῖα ἐστὶν ἔργον· αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ ζητούμενον, καὶ οὐ λόγοι, οἵτινες οὐκ ἔχουσι καρπὸν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰέρακος.

α'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἰέρακα, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον, πῶς σωθῶ ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Κάθου εἰς τὸ κελλίον σου· ἐάν πεινᾷς, φάγε· ἐάν διψᾷς, πίε· καὶ μὴ κακολογήσης τινά· καὶ σώζη.

β'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι Οὐδέποτε κοσμηδὸν λόγον ἦ εἶπον, ἢ ἠθέλησα ἀκοῦσαι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ ἐνουχίου.

α'. Ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ ἐνουχίος, νεώτερος ὢν ἠρώτησε γέροντα, λέγων· Πῶς ὑμεῖς ἠδυνήθητε ποιῆσαι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐν ἀναπαύσει· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ μετὰ κόπου ποιῆσαι δυνάμεθα ; Καὶ λέγει ὁ γέρον·

Ἡμεῖς ἠδυνήθημεν, ἐπειδὴ κεφάλαιον ἔχομεν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὴν δὲ χρεῖαν τὴν σωματικὴν ἐλάχιστον· ὑμεῖς δὲ κεφάλαιον ἔχετε τὴν σωματικὴν χρεῖαν, τὸ δὲ ἔργον τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀναγκασιώτερον. Διὰ τοῦτο κάμνετε, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· *Ὀλιγόπιστοι, ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.*

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὅτι ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀββᾶς Ἀνατώνιος εἶπεν, ὅτι Οὐδέποτε τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον προέκρινε τῆς τοῦ ἀδελφοῦ μου ὠφελείας.

γ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Κίλιξ ὁ ἡγούμενος τῆς Ραῖθου, τοῖς ἀδελφοῖς· Τέκνα, ὡς ἐφύγομεν τὸν κόσμον, φύγωμεν καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός!

δ'. Εἶπε πάλιν· Μιμησώμεθα τοὺς Πατέρας ἡμῶν· **B** μετὰ ποίας σκληραγωγίας καὶ ἡσυχίας ἐκάθισαν ὧδε.

ε'. Εἶπε πάλιν· Μὴ ρυπαρώσωμεν, τέκνα, τὸν τόπον ἰούτον, ὃν οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐκαθάρισαν ἀπὸ δαιμόνων.

ς'. Εἶπε πάλιν· Ὁ τόπος οὗτος ἀκητήτων ἐστίν, οὐ πραγματευτῶν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τῶν Κελλίων.

α'. Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης τῶν Κελλίων, λέγων, ὅτι Μία πόρνη ἦν ἐν Αἰγύπτῳ, εὐμορφωτάτη καὶ πλουσία σφόδρα· καὶ οἱ ἄρχοντες (42) ἤρχοντο πρὸς αὐτήν. Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν εὐκαιρήσεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἠθέλησεν εἰσελθεῖν ἔσω. Ὁ δὲ ὑποδιάκονος, ὁ στήκιον εἰς τὰς θύρας, οὐκ ἔλασεν αὐτήν, λέγων· Οὐκ εἶ ἀξία εἰσελθεῖν εἰς οἶκον Θεοῦ, ὅτι ἀκάθαρτος εἶ. Ὡς δὲ ἐμάχοντο, ἤκουσεν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ θορύβου, καὶ ἐξῆλθε. Λέγει οὖν αὐτῇ ἡ πόρνη· Οὐκ ἀφίει με εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἐπίσκοπος· Οὐκ ἔξεστὶ σοι εἰσελθεῖν, ὅτι ἀκάθαρτος εἶ. Ἡ δὲ κατανουγείσα λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἔτι πορνεύω. Λέγει αὐτῇ ὁ ἐπίσκοπος· Ἐὰν φέρῃς ὧδε τὰ χρήματά σου, οἶδα ὅτι οὐ πορνεύεις ἔτι. Ὡς δὲ ἤνεγκε, λαβὼν ἔκασεν αὐτὰ πυρὶ. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κλαίουσα καὶ λέγουσα· Εἰ ὧδε οὕτως μοι γέγονεν, ἐκεῖ τί ἔχω παθεῖν; Καὶ μετενόησε, καὶ γέγονε σκευὸς ἐκλογῆς.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης τῆς Θηβαίδος⁷¹· Ὁφείλει ὁ μοναχὸς πρὸ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην κατορθῶσαι. Αὕτη γάρ ἐστίν ἡ πρώτη ἐντολὴ τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος· *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.*

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου.

α'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυ-

⁷¹ Αἰ. ὁ Θηβαῖος. ⁷² Matth. vi, 30, 33. ⁷³ Matth. v, 3.

(42) *Οἱ ἄρχοντες.* Principes viri, nobiles ac illustres, optimates, aulæ proceres, magistratus majores, potestates. In *Conflictu Arnobii et Serapionis*, post Irenæum p. 527: *Pone tres imperatores in uno regno, in una concordia, in una sede, in una suavitate, in uno amoris affectu, in una potestate: et quare in ipsis, qui primum locum potestatis obtineant? Sine dubio qui toti tres Augusti sunt, toti tres primi sunt:*

A quia præcipui loco habuimus opus Dei, minimi vero corporalem necessitatem: vos autem præcipuum ducitis necessitatem corporalem, opus autem Dei rem minus necessariam. Ideo laboratis: et eapropter Salvator discipulis suis dixit: *Homines modicæ fidei, querite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis*⁷².

2. Narravit abbas Joannes, quod Pater noster abbas Antonius dixerit: *Nunquam meum commodum utilitati fratris mei prætulit.*

3. (43) Abbas Joannes Cilix, præpositus in Rhaitu, dicebat fratribus: *Filii, sicut fugimus mundum, fugiamus pariter carnis cupiditates.*

4. (44) Dixit iterum: *Imitemur Patres nostros: quanta cum austeritate et quiete resederunt in loco hoc.*

5. (45) Ait rursus: *Filii, ne sordidemus locum istum, quem Patres nostri a dæmonibus mundaverunt.*

6. (46) Adhuc dixit: *Locus iste ascetarum est, non autem negotiatorum.*

De abbate Joanne Cellarum.

1. Ad hunc modum narravit Joannes Cellensis: *Erat in Ægypto meretrix pulcherrima, admodum dives, ad quam venire solebant viri in potestate et dignitate constituti. Quodam igitur die processit ad ecclesiam, voluitque introire. At subdiaconus qui ad portam stabat, non permisit, dicens: Nequaquam digna es ut ingrediaris in domum Dei, quia impura es. Dum autem concertarent, murmur audivit episcopus, et egressus est. Ait ergo illi meretrix: Non sinit me intrare in ecclesiam. Tum ei episcopus: Non licet tibi introire, cum immundus sis. Illa vero compuncta dixit ei: Non amplius fornicabor. Atque ad eam episcopus: Si attuleris huc facultates tuas, cognoscam te non amplius fornicaturam. Ubi autem attulit, episcopus acceptas igni combussit; illa ingressa est in ecclesiam, flens ac dicens: Si hic ita mecum actum est, illic quid habeo pati? Et pœnitentiam egit, evasitque vas electionis.*

2. (47) Dixit abbas Joannes Thebaldis: *Debet monachus ante omnia humilitatis bonum obtinere. Hoc enim est primum Salvatoris mandatum, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*⁷³.

De abbate Isidoro presbytero.

1. Aiebant de abbate Isidoro presbytero, venisse

secundum vero locum, et tertium potestatis (substituæ, potestates) ab Augustis ordinatæ habebunt.

(43) *Vit. Patr.* x, 115.

(44) *Ibidem.*

(45) *Ibidem.*

(46) *Ibidem.*

(47) *Vit. Patr.* xv 25· *L. Doroth. Doctr.* 2

aliquando fratrem quemdam, ut invitaret eum ad prandium. At senex noluit proficisci; quoniam, inquit, Adamus cibo deceptus, extra paradisum habitationem accepit. Ait illi frater: Tu omnino times egredi e cella tua? Iterum ille: Fili, timeo sane, quia *diabolus, tanquam leo rugiens, quaerit quem devoret*⁷⁴. Sæpe autem hunc emisit sermonem: Si quis se in vini potationem dederit, non effugiet insidias cogitationum. Etenim Lot a filiabus suis coactus, vino inebriatus est, ac per ebrietatem diabolus eum facile ad scelestam fornicationem adduxit.

2. Dixit abbas Isidorus: Si regni cælorum desiderio teneris, pecuniam contemne, ac divinam retributionem tibi vindica.

3. Dixit iterum: Fieri nequit ut secundum Deum vivas, si voluptatis aut argenti fueris amator.

4. Hæc etiam verba fecit: Si legitime jejunium exercetis, nolite superbia inflari: quod si in eo gloriamini, potius carnem manducate. Præstat enim ut homo comedat carnes, quam superbia turgat et gloria extollat se.

5. Adhuc dixit: Oportet ut discipuli veros præceptores tum tanquam patres ament, tum velut principes timeant; et nec propter dilectionem, timorem remittant, nec propter timorem, dilectionem obscurant.

6. Dixit præterea: Si salutem desideras, cuncta facito quæ te ad illam ductura sunt.

7. (48) Narrabant de abbate Isidoro, quod cum accessisset ad eum frater, fugeret ad interiori cellæ. C Itaque dixerunt ei fratres: Abba, quid est hoc quod agis? Et ait: Etiam feræ fugientes ad lustra sua, servantur. Ista autem loquebatur propter fratrum utilitatem.

De abbate Joanne Persa.

1. (49) Venit aliquando puer ut curaretur a dæmone; et accesserunt fratres de cœnobio Ægypti. Egressus autem senex, vidit fratrem cum puero delinquentem; nec redarguit eum, dicens: Si Deus qui formavit eos, intuitus, nequaquam incendio illos consumit, ego quis sum ut eosdem reprehendam?

2. (50) Narravit quidam Patrum de abbate Joanne Persa, quod ex multa gratia, ad profundissimam pervenerit innocentiam et simplicitatem. Hic manebat in Arabia Ægypti. Aliquando autem a fratre mutuatus est aureum nummum, unde emit linum,

⁷⁴ I Petr. v, 8.

(48) Joan. Geom. *Parad.* ep. 95.

(49) *Vit. Patr.* iv, 34.

(50) *Vit. Patr.* vi, 7.

(51) *Χρυσίνον*. Ὀλοκοτίνου νόμισμα et ὀλοκοτίνη, aut f. ὀλοκοτίνην pro ὀλοκοτίνιον, ut in Theophrasti *Chronico* p. 345 D, et Notis ad Anastasii *Historiam*, idem significant, et per unum solidi nomen exprimuntur a Pelagio interprete. Sic apud Theodoritum *Hist. eccl.* lib. 1, cap. 16, πεντακοσίου ὀλοκοτίνους, Epiphanius Scholasticus vertit *quinque solidos*: et vetus lectio χρυσίνους habet, videli-

τέρου, ὅτι ἤθελε ποτέ τις ἀδελφός, ἵνα καλέσῃ αὐτὸν εἰς ἀριστον. Ὁ δὲ γέρον οὐκ ἠνέσχετο ἀπελθεῖν, λέγων, Ὅτι Ἀδάμ, τῷ βρώματι ἀπατηθεὶς, ἔξω τοῦ παραδείσου ἠλλίσθη. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Σὺ ὅλων φοβῆ ἔξελλοεῖν τοῦ κελλίου σου; Ὁ δὲ πάλιν εἶπε· Τέκνον, φοβοῦμαι, ὅτι ὁ διάβολος ὡς λέων ὠρνούμενος ζητεῖ τίνα καταπιῆ. Πολλάκις δὲ ἔλεγεν, ὅτι Ἐάν τις δῶ ἑαυτὸν εἰς οἰνοποσίαν, οὐ μὴ ἐκφύγῃ τὴν τῶν λογισμῶν ἐπιβουλὴν. Καὶ γὰρ ὁ Ἄωτ, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἐμεθύσθη ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ διὰ τῆς μέθης εὐχερῶς ὁ διάβολος εἰς ἀνομον πορνεῖαν αὐτὸν παρεσκεύασεν.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος· Εἰ βασιλείας οὐρανῶν ἐρᾷς, χρημάτων καταφρόνει, καὶ τῆς θείας ἀμοιβῆς ἀντιποιοῦ.

γ'. Εἶπε πάλιν· Ζῆσαι σε κατὰ Θεὸν, ἀδύνατον, φιλήδονον ὄντα καὶ φιλάργυρον.

δ'. Εἶπε πάλιν· Εἰ νομίμως ἀσκεῖται νηστεύοντας, μὴ τυφοῦσθε· εἰ δὲ ἐπὶ τοῦτο αὐχεῖτε, μᾶλλον κρεωφαγεῖτε. Συμφέροι γὰρ ἀνθρώπῳ μᾶλλον κρέα ἐσθίειν, ἢ τυφοῦσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν.

ε'. Εἶπε πάλιν· Χρῆ τοὺς μαθητευομένους καὶ ὡς πατέρας φιλεῖν τοὺς ὄντως διδασκάλους, καὶ ὡς ἄρχοντας φοβεῖσθαι· καὶ μῆτε διὰ τὴν ἀγάπην ἐκλύειν τὸν φόβον, μῆτε διὰ τὸν φόβον ἀμαυροῦν τὴν ἀγάπην.

ς'. Εἶπε πάλιν· Εἰ σωτηρίας ἐρᾷς, πάντα ποιεῖ τὰ εἰς αὐτὴν ἄγοντά σε.

ζ'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου, ὅτι ὡς ὄψῃ γεν ἀδελφῆς πρὸς αὐτὸν, ἐφευγεν ἐσώτερον τοῦ κελλίου. Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Ἀββᾶ, τί ἐστὶν ἃ σὺ ποιεῖς; Καὶ ἔλεγεν, ὅτι Καὶ τὰ θηρία φεύγοντα εἰς τὰς κοίτας αὐτῶν σώζονται. Ταῦτα δὲ ἔλεγε διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Πέρσου.

α'. Ἦθελε ποτε παιδίον θεραπευθῆναι ἀπὸ δαιμόνος· καὶ παρέβαλον ἀδελφοὶ ἀπὸ κοινοῦ τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξελλθὼν ὁ γέρον εἶδε τὸν ἀδελφὸν ἀμαρτάνοντα μετὰ τοῦ παιδίου, καὶ οὐκ ἤλεγξεν αὐτὸν, λέγων· Εἰ ὁ Θεὸς ὁ πλάσας αὐτοὺς βλέπων οὐ καίει αὐτοὺς, ἐγὼ τίς εἰμι ἵνα ἐλέγξω αὐτούς;

β'. Διηγῆσάτο τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, ὅτι ἐκ τῆς πολλῆς αὐτοῦ χάριτος εἰς βαθυτάτην ἤλασεν ἀναχίαν. Οὗτος δὲ ἔμενεν ἐν Ἀραβίᾳ τῆς Αἰγύπτου. Ἐχρήσατο δὲ ποτε παρὰ ἀδελφοῦ ἕν χρυσίνον (51), καὶ ἠγόρασε λινάρια,

et explicatione in locum termini expositi intrusa. Theophrastus autem κατὰ ὀλοκοτίνην, mutatum est a Zonara in ἐφ' ἐκάστῳ νομίσματι, a Cedreno in κατὰ νόμισμα, translatum vero ab Anastasio, per *singulos aureos*. Et quidem Josephus Scaliger Dissertatione de re nummaria, p. 53, ait mirum verbum esse ὀλοκοτίνους. Henricus autem Valesius ad *Theodoritum* ignorare se fatetur nomen Græcunne sit an barbarum. Cui vero notum, quod tanis viris incognitum? Mibi non omnino fit improbabile, holocotini nomen formatum fuisse ex nonnulla allusione ad κό-

ἵνα ἐργάσθῃται. Καὶ ἦλθεν ἀδελφὸς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· Χάρισαι μοι, ἀββᾶ, ὀλίγα λινάρια, ἵνα ποιήσω ἑμαυτῷ λεβίτιωνα. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ μετὰ χαρᾶς. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλος ἦλθε παρακαλῶν αὐτόν· Δός μοι ὀλίγα λινάρια. Ἴνα ποιήσω μου λέντιον. Ἐδῶκε δὲ καὶ αὐτῷ ὁμοίως. Καὶ ἄλλων αἰτησάντων, εἰδίδου ἀπλῶς μετὰ χαρᾶς. Ὑστερον ἐρχεται ὁ κύριος τοῦ ὀλοκοσίνου θέλων αὐτό. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ φέρω σοι αὐτό. Καὶ μὴ ἔχων πόθεν ἀποδοῦναι, ἀνέστη ἀπελθεῖν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰάκωβον τὸν τῆς διακονίας, παρακαλέσαι αὐτὸν δοῦναι αὐτῷ τὸ νόμισμα, ἵνα ἀποδώσει τῷ ἀδελφῷ. Καὶ ὑπάγων εὔρεν ὀλοκοτίνην κείμενον χαμαί, καὶ οὐχ ἤψατο αὐτοῦ. Ποίησας δὲ εὐχὴν, ὑπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ. Καὶ ἦλθεν ὁ ἀδελφὸς πάλιν ὀχλῶν αὐτῷ διὰ τὸ νόμισμα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐγὼ πάντως φροντίζω. Καὶ ἀπελθὼν πάλιν, εὔρε τὸ νόμισμα χαμαὶ ὅπου ἦν· καὶ ποιήσας εὐχὴν πάλιν, ὑπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ. Καὶ ἰδοὺ ὁμοίως ἦλθεν ὁ ἀδελφὸς ὁ ὀχλῶν αὐτόν. Καὶ λέγει ὁ γέρων, ὅτι Πάντως τὸ ἅπαξ τοῦτο φέρω αὐτό. Καὶ ἀναστὰς πάλιν, ἦλθε κατ' ἐκείνου τοῦ τόπου· καὶ εὔρεν αὐτὸ ἐκεῖ κείμενον. Καὶ ποιήσας εὐχὴν, ἔλαβεν αὐτό. Καὶ ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰάκωβον, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, ἐρχόμενος πρὸς σὲ εὔρον τὸ νόμισμα τοῦτο ἐν τῇ ὁδῷ· ποίησον οὖν ἀγάπην, καὶ κήρυξον ἐν τῇ ἐνορίᾳ (52), μή τις ἀπώλεσεν αὐτό· καὶ ἐὰν εὔρεθῇ ὁ κύριος αὐτοῦ, ὁδὸς αὐτό. Ἀπελθὼν οὖν ὁ γέρων, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκήρυξε· καὶ οὐδεὶς εὔρεθῆ ὁ ἀπολέσας τὸ νόμισμα. Τότε λέγει ὁ γέρων τῷ ἀββᾶ Ἰακώβω· Εἰ οὖν οὐδεὶς αὐτὸ ἀπώλεσε, ὁδὸς αὐτὸ τῷδε τῷ ἀδελφῷ· χρεωστῷ γὰρ αὐτῷ· καὶ ἐρχόμενος λαβεῖν παρὰ σοῦ ἀγάπην καὶ ἀποδοῦναι τὸ χρέος, εὔρον αὐτό. Καὶ ἐθαύμασεν ὁ γέρων, πῶς χρεωστῶν καὶ εὔρων οὐκ εὐθέως ἔλαβε καὶ ἔδωκεν αὐτό. Καὶ τοῦτο δὲ ἦν αὐτοῦ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι εἰ ἤρχετο τις χρῆσασθαι παρ' αὐτοῦ τί ποτε, οὐ δι' ἑαυτοῦ παρείχεν, ἀλλ' ἔλεγε τῷ ἀδελφῷ· Ὑπαγε, σεαυτῷ ἄρον εἰ τι χρῆζεις· καὶ εἰ ἔφεραν, ἔλεγεν αὐτῷ· Ἀπόθου αὐτὸ πάλιν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Εἰ δὲ οὐδὲ ἔφεραν ὁ λαμβάνων, οὐδὲν ἔλεγεν αὐτῷ.

γ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, ὅτι κακοῦργων αὐτῷ ἐπιστάντων, νιπτῆρα προσέφερε, καὶ ἠξίου τοὺς πόδας αὐτῶν νίπτειν· κάκεινοι αἰθεσθέντες μετανοεῖν ἤρξαντο.

δ. Εἰπέ τις τῷ ἀββᾶ Ἰωάννη τῷ Πέρσῃ, ὅτι Τοσοῦτον κόπον ἐποιήσαμεν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἄρα κληρονομήσαι αὐτὴν ἔχομεν; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Ἐγὼ πιστεύω κληρονομήσαι τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ τὴν ἀπογεγραμμένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος. Διατί δὲ ἀπιστήσω; Φιλόξενος ὡς ὁ Ἀβραάμ γέγονα, παυρὸς ὡς ὁ Μωϋσῆς,

A ut operaretur. Venit frater rogans eum, ac dicens : Abba, dona parum lini, quo mihi faciam levitonem. Ille dedit cum lætitia. Similiter alius accedens postulavit ab eo parum lini ad faciendum linteum : cui pariter tradidit. Aliis quoque petentibus dabat simpliciter cum lætitia. Postea venit dominus holocotini, illudque repetiit. Dicit ei senex : Ego proficiscor et afferro tibi. Nec habens unde reponeret, surrexit ut pergeret ad abbatem Jacobum, illum diaconiae seu ministerii, rogaturus ut daret ei nummum ad reddendum fratri. Itaque in itinere invenit holocotinum positum humi ; non tamen tetigit. Sed facta oratione reversus est in cellam suam. Venit frater iterum molestiam ipsi exhibens ob nummum. Ait illi senex : Mihi plane curæ est. B Rursusque abiens, invenit nummum humi ubi antea erat ; factaque adhuc prece, in cellam suam rediit. Atque en pari modo accessit frater, ei molestus. Tum senex : Certe, inquit, omnino hoc ipsum jam fero. Surgensque iterum, pervenit ad illum locum, atque invenit eundem nummum illic jacentem. Fecit igitur orationem, illumque sumpsit. Et venit ad abbatem Jacobum, cui dixit : Abba, ad te veniens, reperi in via nummum hunc. Exerce igitur charitatem, prædica per regionem, num quis amiserit eum : quod si inventus fuerit dominus, trade. Profectus ergo senex, per tres dies prædicavit, nec quisquam repertus est qui nummum perdidisset. Tunc senex ait ad abbatem Jacobum : C Si itaque nemo eum perdidit, da illi fratri ; debeo enim ei ; profectusque ut a te acciperem charitatem, ac redderem debitum, illum nactus sum. Et miratus est senex, quomodo cum deberet atque invenisset, non accepisset statim ac dedisset. Hoc quoque in ipso mirabile exstitit, quod si quis accessisset, mutuaturus quidpiam ab eo, non per se præhebat, sed dicebat fratri : Vade, tolle tibi id quo indiges : si vero retulisset, aiebat ei : Reponere iterum illud in locum suum. Quod si qui acceperrat, nihil afferret, ei nihil quidquam loquebatur.

3. De abbate Joanne Persa referebant, quod facinorosis hominibus in eum supervenientibus, pelvium attulit ac eorum pedes lavare voluit ; illi vero pudore suffusi, atque resipiscentes, cœperunt inclinatio corpore veniam postulare.

4. Dixit aliquis abbati Joanni Persæ : Tantum laboris tulimus propter regnum cœlorum ; an constituemur hæredes illius ? Et senex ait : Credo ego, consecuturum me hæreditatem supernæ Hierusalem conscriptæ in cœlis. Fidelis enim est qui promisit. Quare autem diffiderem ? qui hospitalis exstiti ut Abraham, mansuetus ut Moyses, sanctus tanquam

πινον, oleastrum, præmium in ludis Olympicis, ut fuerit nummus occasione donativi alicujus ac præmii primum usus. Id si non arridet, audi majores nugas Græcorum : in Etymologiis ex Orione Thebano, cod. Reg. 772 et 2115, ὀλοκοτίνην· διὰ τὸ τὸν ὄλον χότον ἐν αὐτῷ. Hoc est, ut arbitror, quod

in illo sit tota similitudo, contentio et æmulatio. (52) Κήρυξον ἐν τῇ ἐνορίᾳ. Pelagii versio eadem valde hic depravata est. Qui enim Græcis respondeant Latina, prædica jejnium ? Divinabam, prædica in confinium. Editio Lugdun. prædica illum ; ms. Fossat. prædica in vico.

Aaron, patiens ut Job, humilis velut David, eremi incola ut Joannes, deflector sicut Jeremias, magister ut Paulus, fidelis quasi Petrus, sapiens ut Salomon. Confido instar illius latronis, quod qui per sibi ingentiam bonitatem ista mihi gratificatus est, etiam regnum largietur.

De abbate Joanne Thebæo.

(53) Dicebant de Joanne minore Thebæo, discipulo abbatis Ammois, quod duodecim annos transegerit in ministerio senis tunc ægrotantis : et cum eo sedebat super mattam. At senex videbatur eum parvipendere ; cumque plurimum erga ipsum laborasset, nunquam ei dixit : Salvus sis. Quando autem ad mortis tempus venit, sedentibus senibus, apprehendit manum ejus, dixitque illi : Salvus sis, salvus sis, salvus sis : et tradidit eum senibus, dicens : Iste angelus est, non homo.

De abbate Joanne discipulo abbatis Pauli.

(54) Aiebant de Joanne discipulo abbatis Pauli, quod magna obedientia præditus fuerit. Erant autem quodam in loco sepulcra, illicque hyæna sedem fixerat. Senex vero circa eum locum vidit boum stercorea ; et præcepit Joanni ut abiret asfferretque ea. Ille ait : Quid faciam, abba, propter hyænam? Tum senex jocans inquit : Si adversum te venerit, liga eam, et adduc. Eo igitur profectus est frater vesperi. Et ecce hyæna irruit super eum. Ipse autem juxta sermonem senis prorupit ut comprehenderet. Fugitque hyæna. Tum persequens dicebat : Abbas meus jussit ut te vincirem. Cumque eam tenuisset, ligavit. Porro senex angobatur, sedebatque exspectans illum. Ecce advenit, ducens hyænam ligatam. Quod intuitus senex, demiratus est. Sed volens humilem efficere, verberavit eum : Stolidè, inquiens, canem fatuum adduxisti mihi huc? Statim porro senex solvit hyænam, et abire permisit.

De abbate Isaaco Thebæo.

1. (55) Venit aliquando abbas Isaac Thebæus in cænobium, et videns fratrem delinquentem, ipsum condemnavit. Ut autem rediit ad eremum, accessit angelus Domini, stetitque ad fores cellæ ejus, dicens : Non sinam te intrare. At ille rogabat, quid rei esset. Respondit angelus : Deus misit me, ita imperans : Dico ei : Quo jubes ut mittam illum fratrem in culpam prolapsum, quem judicasti? Et statim pœnitentiam in morem prostratus dixit : Peccavi, mihi ignosce. Excepit angelus : Surge, Deus te venia donavit. De cætero cave ne quemquam judices, priusquam Deus de ipso tulerit iudicium.

⁷⁵ Al. inser. ἐν αὐτῷ. ⁷⁶ Al. κακῆ. ⁷⁷ Al. inser. μείνον.

(53) *Vit. Patr.* xvi, 4; *L. Climac. Grad.* 4, p. 81, ibique Schol.

(54) *Vit. Patr.* iii, 27; xiv, 4; *Theodor. Stud. Catech.* 125.

(55) *Vit. Patr.* ix, 3; *L. Dorothei. Doctr.* 6.

(56) *Σαλέ· κύνα σαλὸν ἤνεγκάς μοι ὦδε.* Rufi-

ἄγιος ὡς ὁ Ἀαρὼν, ὑπομονητικὸς ὡς ὁ Ἰωδ, ταπεινόφρων ὡς ὁ Δαβὶδ, ἐρημίτης ὡς ὁ Ἰωάννης, πενήτικὸς ὡς ὁ Ἱερραμίας, διδάσκαλος ὡς ὁ Παῦλος, πιστὸς ὡς ὁ Πέτρος, σοφὸς ὡς ὁ Σολωμὼν. Καὶ πιστεύω ὡς ὁ ληστής, ὅτι ὁ ταῦτά μοι χαρισάμενος δι' οἰκείαν ἀγαθότητα, καὶ τὴν βασιλείαν παράσχη.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Θεβαίου.

Ἐλεγον περὶ τοῦ μικροῦ Ἰωάννου τοῦ Θεβαίου, τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμώη, ὅτι δεκαδύο ἔτη ἐποίησεν ὑπηρετῶν τῷ γέροντι ὅτε ἠσθένη· καὶ μετ' αὐτοῦ ἦν εἰς τὸ χαράδριον καθήμενος. Καὶ ὁ γέρον ὀλιγόφρων ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ πολλὰ κοπιήσασα μετ' αὐτοῦ, οὐδέποτε εἶπεν αὐτῷ, Σωθεῖς. Ὅτε δὲ ἤμελλε τελευτᾶν, καθεζομένων τῶν γερόντων, ἐκράτησε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Σωθεῖς, σωθεῖς, σωθεῖς· καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς γέρονσι, λέγων· Οὗτος ἄγγελός ἐστι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Παύλου.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Παύλου, ὅτι εἶχε μεγάλην ὑπακοήν. Ἦν δὲ ἐν τινι τόπῳ μνημεῖα, καὶ ἔκει ἡ ὑαίνα ἐκεῖ. Ὁ δὲ γέρον εἶδε περὶ τὸν τόπον βόλβιτα· καὶ λέγει τῷ Ἰωάννῃ ἀπελθεῖν καὶ ἐνεγκεῖν αὐτά. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Καὶ τί ποιήσω, ἀββᾶ, διὰ τὴν ὑαίνα; Ὁ δὲ γέρον χριεντιζόμενος εἶπεν· Ἐὰν ἔλθῃ ἐπάνω σου, δῆσον αὐτήν, καὶ φέρε αὐτήν ὦδε. Ἀπῆλθεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖ ὀψέ. Καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἡ ὑαίνα ἐπάνω αὐτοῦ. Ὁ δὲ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ὠρμήσε κρατῆσας αὐτήν. Καὶ ἔφυγεν ἡ ὑαίνα. Καὶ διώκων αὐτήν ἐλεγεν· Ὁ ἀββᾶς μου εἶπεν ἵνα σε δεσμήσω. Καὶ κρατῆσας αὐτήν ἔρριπεν. Ἐβλήθητο δὲ ὁ γέρον, καὶ ἐκάθητο περιμένων αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἔχων τὴν ὑαίναν δεδεμένην. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρον ἐθαύμασε. Καὶ θέλων ταπεινώσαι αὐτόν, ἐτυψεν αὐτόν λέγων· Σαλέ· κύνα σαλὸν ἤνεγκάς μοι ὦδε (56); Ἐλυσε δὲ αὐτήν εὐθὺς ὁ γέρον, καὶ ἀπέλυσεν ἀπελθεῖν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Θεβαίου.

α'. Παρέβαλε ποτε ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Θεβαῖος εἰς κοινόδιον, καὶ εἶδεν ἀδελφὸν σφαλέντα, καὶ κατέκρινεν αὐτόν. Ὡς δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἔστη ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ κελίου αὐτοῦ, λέγων· Οὐκ ἀφῶ σε εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ παρεκάλει, λέγων· Τί ἐστι τὸ πρᾶγμα; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Θεὸς ἀπέστειλέ με, λέγων· Εἰπέ αὐτῷ, Ποῦ κελεύεις βάλλω τὸν σφαλέντα ἀδελφὸν ὃν ἔκρινας; Καὶ εὐθέως μετενόησε, λέγων· Ἡμάρτηκα, συγχώρησόν μοι. Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος· Ἐγείρου, συνεχώρησέ μοι ὁ Θεός. Φύλαξαι δὲ τοῦ λοιποῦ ἡ κρίναι τινα πρὶν ἢ ὁ Θεὸς κρίνῃ αὐτόν.

nus : Sicut tu insensibilis es, ita etiam et istam insensibilem bestiam adduxisti. In lex. Græco-Lat. vel. ἀσύνετος, insensibilis, imprudens. Peiagijs vero : *Bavose, canem fatuum adduxisti mihi.* Est enim salivæ saliva, *bave*; unde *bavard*, lingua Gallica.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀπολλῶ, ὅτι εἶχε μαθη-
 τὴν ὀνόματι Ἰσαάκ, πεπαιδευμένον εἰς ἄκρον πρὸς
 πᾶν ἔργον ἀγαθόν· καὶ ἐκτίσαστο τὴν τῆς ἁγίας προ-
 σφορᾶς ἡσυχίαν. Καὶ ὅταν ἐξήρχετο εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν, οὐ συνεχῶρει τινὰς ⁷⁸ ἐλθεῖν εἰς συντυχίαν ἑαυ-
 τοῦ. Ἦν γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ οὗτος, ὅτι πάντα καλὰ ἐν
 καιρῷ αὐτῶν· *Καιρὸς γὰρ τῷ πᾶσι πρᾶγματι*. Καὶ
 ὅταν ἀπέλυεν ἡ σύναξις, ὡς ἀπὸ πυρὸς ἦν διωκόμε-
 νος, ζητῶν καταλαβεῖν τὸ καλλίον ἑαυτοῦ. Πολλὰκις
 δὲ ἐδίδοτο τοῖς ἀδελφοῖς ἀπὸ συνάξεως, παξαμάτης ⁷⁹
 καὶ ποτήριον οἴνου· αὐτὸς δὲ οὐκ ἐλάμβανε· οὐκ
 ἀπωθούμενος τὴν εὐλογίαν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ τὴν
 τῆς συνάξεως ἐπικρατῶν ἡσυχίαν. Ἐγένετο δὲ αὐτὸν
 ἐν ἀρρώστῳ κατακεῖσθαι· καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελ-
 φοὶ ἦλθον τοῦ ἐπισκεψασθαι αὐτόν. Καθεζόμενοι δὲ
 οἱ ἀδελφοὶ ἱρώτησαν αὐτόν, λέγοντες· Ἀββᾶ Ἰσαάκ,
 διατί ἀπὸ συνάξεως φεύγεις τοὺς ἀδελφούς; Καὶ εἶπε
 πρὸς αὐτούς, ὅτι Τοὺς ἀδελφούς οὐ φεύγω, ἀλλὰ τὴν
 τῶν δαιμόνων κακοτεχνίαν. Καὶ γὰρ ἂν τις κατέχη
 λαμπρὸν φωτὸς, καὶ βραδύνη εἰς τὸν ἀέρα ἱστάμε-
 νος, σβέννυται ἀπ' αὐτοῦ. Οὕτως καὶ ἡμεῖς φωτιζό-
 μενοί ὑπὸ ⁸⁰ τῆς ἁγίας προσφορᾶς, ἂν βραδύνωμεν
 ἔξω τοῦ καλλίου, σκοτιζέται ἡμῶν ὁ νοῦς. Αὕτη ἡ
 πολιτεία τοῦ ὁσίου ἀββᾶ Ἰσαάκ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωσήφ τοῦ Θηβαίου.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ ὁ Θηβαῖος, ὅτι τρία πρά-
 γματά ⁸¹ ἐστὶν ἐντιμα ἐνώπιον Κυρίου· ὅταν ἀνθρω-
 πος ἀσθενῇ, καὶ προστίθενται αὐτῷ πειρασμοὶ, καὶ
 μετ' εὐχαριστείας δέχεται αὐτούς. Τὸ δὲ δευτερόν
 ἐστὶν, ὅταν τις ποιῇ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καθαρὰ
 ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴδὲν ἔχοντα ἀνθρώπινον. Τὸ
 δὲ τρίτον, ὅταν τις ἐν ὑποταγῇ καθέζηται πατρὸς
 πνευματικοῦ, καὶ πᾶσιν ἀποτάσσεται τοῖς ἰδίοις θε-
 λήμασιν. Ἐχει δὲ οὗτος ἕνα στέφανον περισσόν. Ἐγὼ
 δὲ τὴν ἀσθένειαν ἤρησάμην.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰλαρίου.

Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Ἰλαρίων ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς
 τὸ ὄρος, πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον. Καὶ λέγει αὐτῷ
 ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος· Καλῶς ἦλθες, ὁ ἔωσφόρος, ὁ πρῶτ'
 ἀνατέλλων. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰλαρίων· Εἰ-
 ρήνη σοι, ὁ στύλος τοῦ φωτὸς, ὁ τὴν οἰκουμένην φω-
 τίζων ⁸².

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσχυρίου.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες ⁸³ προσήφτευσαν περὶ τῆς ἐσχά-
 τῆς γενεᾶς. Τί εἰργασάμεθα ἡμεῖς; φασί. Καὶ ἀπο-
 κριθεὶς εἰς ἕξ αὐτῶν μέγας ⁸⁴ ἀββᾶς Ἰσχυρίων, εἶ-
 πεν· Ἡμεῖς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἐποιήσαμεν. Καὶ
 ἀποκριθέντες εἶπον· Οἱ-δὲ μεθ' ἡμᾶς, ἄρα τί ποιού-
 σιν; Καὶ εἶπε· Μέλλουσιν εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ ἔργου
 ἡμῶν ἔρχεσθαι. Καὶ εἶπον· Οἱ δὲ μετ' αὐτούς, τί;
 Εἶπεν· Οὐκ ἔχουσιν ὄλωσ ἔργον οἱ τῆς γενεᾶς ἐχει-
 νης· μέλλει δὲ ἔρχεσθαι αὐτοῖς πειρασμός· καὶ οἱ

2. Referebant quod abbas Apollo habuerit di-
 scipulum nomine Isaac, summe eruditum in omni
 opere bono; qui sanctæ oblationis silentium obti-
 nuit. Hic quando ad ecclesiam proficiscebatur, non
 sinebat quempiam accedere et congregari. Habebat
 enim in mente hoc: Cuncta bona esse in suo tem-
 pore. *Tempus enim omni rei* ⁸¹. Et cum dimissa fuis-
 set collecta, quasi ab igne aufugiebat, properans
 ad cellam suam pertingere. Cæterum sæpe dabatur
 fratribus post synaxim paxanates cum vini poculo:
 ipse vero nequaquam accipiebat; non quod repe-
 leret benedictionem fratrum, sed collectæ retinens
 quietem. Contigit autem ut infirmus decumberet:
 quod fratres audientes, venerunt ad visitandum
 eum. Itaque sedentes interrogaverunt hoc pacto:
 Abba Isaac, quare post sacram synaxim fratres fugis?
 Respondit: Non fugio fratres, sed dæmonum
 artes malas. Etenim si quis tenuerit facem lucen-
 tem, diuque ad aerem steterit, ab eo exstinguetur.
 Parem in modum et nos, a sacra oblatione illumi-
 nati, si extra cellam tardaverimus, incurremus in
 mentis tenebras. Hæc fuit sancti abbatis Isaaci vi-
 vendi ratio.

De abbate Josepho Thebæo.

(57) Dixit abbas Joseph Thebæus: Tres res in
 conspectu Dei honorabiles sunt: Cum homo infir-
 mus est, et adjiciuntur ei tentationes, ipse autem
 eas cum gratiarum actione suscipit; secunda est,
 cum effecerit aliquis omnia opera sua munda co-
 ram Deo, quæque nihil humani habeant; tertia,
 quando quis in subjectione patris spiritualis sede-
 rit, cunctisque suis renuntiaverit voluntatibus.
 Consequitur autem hic eximiam coronam. Ego vero
 infirmitatem elegi.

De abbate Hilarione.

(58) Abbas Hilario venit e Palæstina in montem
 ad abbatem Antonium. Ait ei abbas Antonius: Bene
 venisti, lucifer, qui mane exoriris. Abbas autem
 Hilario dixit illi: Pax tibi, columna lucis, quæ
 illuminas orbem terrarum.

De abbate Ischyrione.

(59) Sancti Patres prædixerunt de ultima ætate.
 Quid operati sumus nos? inquirunt. Et unus ex illis
 magnus abbas Ischyrio responsum dedit: Nos man-
 data Dei peregimus. Exceperunt: Qui autem nos
 subsequenter, quid facturi sunt? Ait: Ad dimidium
 operis nostri pervenient. Interrogaverunt adhuc:
 Qui vero post illos, quidnam? Respondit: Nullo
 plane opere decorabuntur homines ætatis illius:
 at insurget in eos tentatio; quique probi invenien-

⁷⁸ Al. τινὰς. ⁷⁹ Al. πρὸς ἐν παξαμάδιον. vel παξαμάδιον. ⁸⁰ Al. τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῇ ἁγίᾳ προσφορᾷ. ⁸¹ Lat. τάγματα. ⁸² Al. βασιτάζων. ⁸³ Al. inser. τῆς Σχῆτews. ⁸⁴ Al. inser. τῷ βίῳ καὶ ὀνόματι. ⁸⁵ Eccl. iii, 1.

(57) Vit. Patr. i, 9.

(58) Vit. Patr. xvii, 4.

(59) Vit. Patr. i, 14.

tur illo tempore, majores et nobis et Patribus nostris esse comperientur.

Principium litteræ K.

De abbate Cassiano.

1. (60) Narravit abbas Cassianus: Venimus, ego et sanctus Germanus, in Ægyptum ad quemdam senem. Quem, cum hospitio amanter nos excepisset, interrogavimus: Quare in tempore susceptionis fratrum peregrinorum, normam jejunii nostri, sicut in Palæstina accepimus, non observatis? Respondit: Jejuniium semper mecum est; vos vero semper mecum retinere non possum: ac jejuniium quidem, etsi utilis res sit atque necessaria, attamen a nostra pendet voluntate; ac charitatis adimpletionem ex necessitate exigit Dei lex. Itaque in vobis Christum suscipiens, debeo omni studio et cura prosequi. Cum autem vos dimisero, regulam jejunii possum recuperare. Neque enim possunt filii thalami jejunare, quandiu sponsus cum illis est; postquam vero sponsus ablati fuerit, tunc cum licentia jejunabunt⁸⁵.

2. Idem retulit: Erat aliquis senex, cui sancta virgo ministrabat: homines autem dicebant: Impuri sunt. Audivit senex. Cumque esset morti proximus, dixit Patribus: Postquam e vita migravero, plantate baculum meum in sepulcro; si germinaverit, fructumque protulerit, discite purum esse me ab illa; si vero non germinaverit, cognoscite me cum ea deliquisse. Baculus igitur plantatus fuit, ac tertia die germen fructumque produxit. Tunc omnes glorificaverunt Deum.

3. (61) Dixit iterum: Ad alium accessimus senem; qui manducare nos fecit. Satiatos autem jam, cibum sumere hortabatur. Me vero dicente, non amplius posse, respondit: Ego sexies adventibus fratribus mensam apposui, et singulos invitans, una comedi, adhucque esurio. Tu vero hoc semel cibo capto, satur es, adeo ut non amplius valeas edere.

4. (62) Idem narravit iterum, quod abbas Joannes homo magni cœnobii rector, visitaverit abbatem Paesium, qui per annos quadraginta in extrema solitudine vixit; et quia erga eum multam habebat charitatem, indeque libertatem loquendi, dixerit ei: Quid boni operis designasti in tanto tempore, ita secedens, nec ab ullo hominum facile conturbatus? Ille ait: Ex quo solitarius sum, nun-

Α εὐρισκόμενοι δόκιμοι ἐν τῷ καιρῷ ἐκεῖνον, μείζονες καὶ ἡμῶν καὶ τῶν Πατέρων ἡμῶν εὐρεθῆσονται.

Ἄρχῃ τοῦ K στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Κασσιανοῦ⁸⁶.

α'. Διηγῆσατο (63) ὁ ἀββᾶς Κασσιανός, ὅτι Παρεβάλομεν ἐγὼ τε καὶ ὁ ἅγιος Γερμανός εἰς Αἴγυπτον, πρὸς τινα γέροντα. Καὶ φιλοξενήσας ἡμᾶς ἠρωτήθη παρ' ἡμῶν· Τίνος ἔνεκεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ξένων ἀδελφῶν, τὸν κανόνα τῆς νηστείας ἡμῶν, ὡς ἐν Παλαιστίνῃ παρελάβομεν, οὐ φυλάττετε; Καὶ ἀπεκρίθη λέγων· Ἡ νηστεία πάντοτε μετ' ἐμοῦ ἔστιν· ὅμᾶς δὲ κατέχειν πάντοτε μεθ' ἐαυτοῦ οὐ δύναμαι· καὶ ἡ μὲν νηστεία καὶ χρῆσιμόν ἐστι πρᾶγμα καὶ ἀναγκαῖον. τῆς ἡμετέρας δὲ ἐστὶ προαιρέσεως· τὴν δὲ τῆς ἀγάπης πληρῶσαι ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτεῖ ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος. Ἐν ὑμῖν οὖν δεχόμενος τὸν Χριστὸν, χρωστώ μετὰ πάσης θεραπεύσαι σπουδῆς. Ἐπὶ δὲ ὑμᾶς προπέμψω, τὸν κανόνα τῆς νηστείας δύναμαι ἀνακτήσασθαι. Οὐ δύνανται γὰρ (64) οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστίν· ὅταν δὲ ἀρθῇ⁸⁷ ὁ νυμφίος, τότε μετ' ἐξουσίας νηστεύουσιν⁸⁸.

β'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν (65), ὅτι Ἦν τις γέρον, καὶ ὑπηρετεῖτο ὑπὸ ἀγίας παρθένου· καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔλεγον· Οὐκ εἰσὶ καθαροί. Καὶ ἤκουσεν ὁ γέρον. Ὅταν δὲ ἤμελλε τελευτᾶν, εἶπε τοῖς Πατέρασιν· Ὅταν τελευτήσω, φυτεύσατε τὴν ῥάβδον μου εἰς τάφον· καὶ ἐὰν βλαστήσῃ καὶ ποιήσῃ καρπὸν, μάθετε ὅτι καθαρὸς εἰμι ἀπ' αὐτῆς· εἰ δὲ μὴ βλαστήσῃ⁸⁹, γινώσκετε ὅτι πέπτωκα μετ' αὐτῆς. Καὶ ἐφυτεύθη ἡ ῥάβδος, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐβλάστησε, καὶ ἐποίησε καρπὸν. Καὶ πάντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Παρεβάλομεν ἐτέρῳ γέροντι· καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς γεύσασθαι. Προετρέπετο δὲ ἡμᾶς χορσαθέντας, ἔτι μεταλαθεῖν τροφῆς. Ἐμοῦ δὲ εἰρηκότος μηκέτι δύνασθαι, ἀπεκρίθη· Ἐγὼ⁹⁰ ἐξάκις⁹¹ παραγενομένων ἀδελφῶν τράπεζαν εἴθρα, καὶ προτρεπόμενος ἕνα ἕκαστον συνήθειον, καὶ ἀκμὴν πεινώ. Τοῦτο δὲ σὺ ἀπαξ φαγῶν οὕτως ἐκορέσθης, ὥστε μηκέτι φαγεῖν δύνασθαι.

δ'. Διηγῆσατο πάλιν ὁ αὐτὸς, ὅτι Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ἄνθρωπος κοινοβίου ἡγούμενος μεγάλου, τῷ ἀββᾶ Πατρίῳ, ἐν ἀκροτάτῃ ἐρήμῳ διὰ γοντι ἐπὶ ἔτη τεσσαράκοντα, καὶ ὡς ἔχων πρὸς αὐτὸν πολλὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἐκ ταύτης παρῶρησίαν εἶπεν αὐτῷ· Τί ἐν τοσούτῳ χρόνῳ οὕτως ἀναχωρῶν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀνθρώπου ταχέως ὀχλούμενος κατῶρθωσας; Ὁ δὲ ἠφσεν· Ἄφ' οὗ ἐμόνασα, οὐδέ ποτέ

⁸⁵ Marc. ii, 19. ⁸⁶ Al. Κασσ. ⁸⁷ Al. ἀπαρθῆ ἀπ' αὐτῶν. ⁸⁸ Al. νηστεύουσιν. ⁸⁹ Al. add. καὶ ποιήσῃ καρπὸν. ⁹⁰ Al. inser. λοιπόν. ⁹¹ Al. inser. διαφόρων.

(60) Vit. Patr. xiii, 2; Cass. Inst. v, 24.

(61) Vit. Patr. xiii, 3; Cass. Inst. v, 25.

(62) Vit. Patr. iv, 24; Cass. Inst. v, 27.

(63) Διηγῆσατο. In Pelagio: Dixit abbas Cassianus, quia venimus a Palæstina in Ægyptum. Græce ex ins. 2 Colbert. : Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Κασσιανός, ὅτι παρεβάλομεν ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς Αἴγυπτον.

(64) Οὐ δύνασαι γὰρ, etc. Matth. ix, 15; Marc. ii, 19, 20; Luc. v, 34, 35. Ad quæ loca alludit synodus S. Patricii cap. 14, quod ita ediderunt: Sta-

tutum ut Christi adventum sponsi nullas ratas leges inveniat jejunii. Quid autem inter Novatianum et Christianum interest, nisi quod Novatianus indeliberanter, Christianus vero per tempus abstineat; ut locus, et tempus, et persona per omnia observetur. Ego edididisse aut emendasse: Statutum, ut Christi adventus, sponsi, nullas ratas leges inveniat jejunii.

(65) Ὁ αὐτὸς εἶπεν. Consule Rufinum in Vitæ Patr. lib. iii, n. 24.

με εἶδεν ὁ ἥλιος ἐσθίοντα. Εἶπε δὲ καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Οὐδὲ ἐμὲ ὀργιζόμενον.

ε'. Τοῦτον τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην περὶ τὴν τελευταίαν ὄντα, καὶ ἐκδημούντα προθύμως καὶ ἰλαρῶς πρὸς τὸν Θεόν, ἐκύκλωσαν οἱ ἀδελφοί, ἀξιοῦντες λόγον τινὰ σύντομον καὶ σωτήριον ἐν κλήρου τάξει καταλιπεῖν αὐτοῖς, δι' οὗ δυνήσονται ἐπιθεῖναι τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος. Ὁ δὲ στενάξας ἔφη· Οὐδέποτε ἐπώλησα τὸ ἴδιον θέλημα· οὐδέ τινα ἐδίδαξα, ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησα.

ς'. Διηγήσατο πάλιν περὶ ἐτέρου γέροντος ἐν ἐρήμῳ καθεζομένου, ὅτι παρεκάλεσε τὸν Θεὸν χαρισασθαι αὐτῷ, ὥστε μηδέποτε νυστάζει αὐτὸν κινουμένης ὀμίλιας πνευματικῆς· εἰ δὲ τις καταλαϊδῆς ἢ ἀργολογίας λόγους ἐπιφέρει, εὐθύς εἰς ὕπνον καταφέρεσθαι, ἵνα μὴ τοῦ τοιοῦτου γεύωνται αἱ ἀκοαὶ αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἔλεγε, τὸν διάβολον σπουδαστὴν εἶναι τῆς ἀργολογίας, πολέμιον δὲ πάσης διδασκαλίας πνευματικῆς· τοιοῦτῳ χρώμενος ὑποδείγματι· Ἀλοῦντος γάρ μου, φησὶ, περὶ ὠφελείας πρὸς τινὰ ἀδελφούς, τοσοῦτῳ ὕπνῳ βαθεῖ κατεσχέθησαν. ὥστε μήτε τὰ βλέφαρα κινεῖν δύνασθαι. Ἐγὼ οὖν θέλων δεῖξαι τοῦ δαίμονος τὴν ἐνέργειαν, λόγον ἀργολογίας παρεισήνεχα· ἐφ' ᾧ χαρέντες παραχρῆμα διενήψαν. Στενάξας δὲ εἶπον· Μέχρι τοίνυν περὶ οὐρανίων πραγμάτων διελεγόμεθα, πάντων ὕμων οἱ ὀφθαλμοὶ τῷ ὕπνῳ συνείχοντο· ἤνικα δὲ λόγος ἀργὸς ἐβρόύη, πάντες μετὰ προθυμίας διανέστητε. Διὸ, ἀδελφοί⁹⁹, παρακαλῶ, ἐπίγινωτε τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἑαυτοῖς προσέχετε, φυλαττόμενοι τὸν νυσταγμὸν, ἤνικα τι ποιεῖτε πνευματικόν, ἢ ἀκούετε.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Συγκλητικὸς τις (65⁹) ἀποταξάμενος, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ὑπάρχοντα πένησι διαδοῦς, παρακατέσχε τινὰ εἰς ἴδιαν ἀπόλαυσιν, μὴ βουλόμενος τὴν ἐκ τῆς τελείας ἀποταγῆς ἀναδέξασθαι ταπεινορροσύνην, καὶ τὴν γνησίαν ὑποταγὴν τοῦ κοινοδιακοῦ κανόνος. Πρὸς δὲ ὃν ἐν ἀγίοις Βασίλειος λόγον ἀπεφθέγγετο τοιοῦτον· Καὶ τὸν συγκλητικὸν ἀπώλεσας, καὶ μοναχὸν οὐκ ἐποίησας.

η'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἦν τις μοναχὸς οἰκῶν ἐν σπηλαίῳ ἐν ἐρήμῳ· καὶ ἐδηλώθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, ὅτι Ὁ πατήρ σου ἰσχυρῶς ἐνοχλεῖται, καὶ μέλλει τελευτᾶν, ἐλθέ ἵνα κληρονομήσῃς αὐτόν. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον τῷ κόσμῳ· νεκρὸς ζῶντα οὐ κληρονομεῖ.

⁹⁹ Al. ἀγαπητοί.

(65⁹) Συγκλητικὸς τις, etc. Exstat eo de *Aporhithegmate* epigramma Joannis Geometræ, 14 *Paradisi*; quod hic apponi, emendari, atque illustrari mereatur.

Ἦν ἡ ἀκτημοσύνη ἀγνή ἐν μοναχοῖς.
Ἦλθ' ἀποταξάμενος κυδίστατος ἐς Σκίταν ἀνήρ·
Καὶ πολὺν χρόνον διδοὺς κάλλιπεν ὅτι τὸ μέρος.
Ἐἶπε δὲ τις· Καὶ τὸ πρὶν ἀπώλεσας, ὡ φίλε, κύδος,
Τερπνὸν ἔδον, καὶ ὃ δούς (scrib. ὀδούς) οὐκ ἐπ[έθε]ς ἀδίωρ.

Poc est ex mea interpretatione ad verbum :
Quod inopia pura esse debeat in monachis.

quam me vidit sol manducantem. Exceptit vero abbas Joannes : Neque me iratum.

5. (66) Hunc abbatem Joannem, cum sub mortem esset, et alacriter hilareque ad Deum proficisceretur, circumdederunt fratres, postulantes ut eis hæreditatis loco sermonem quempiam brevem ac salutarem relinqueret, per quem possent pervenire ad perfectionem in Christo. Ille vero ingemiscens dixit : Nunquam feci meam voluntatem ; nec aliquem docui, quod prius non fecerim.

6. (67) Iterum narravit de alio sene qui in eremo residebat, quod Deum rogaverit, ut ei hanc gratiam conferret : ne unquam moto colloquio spiritali dormitaret ; si vero detractionis vel otiosi sermonis quispiam verba proferret, statim in somno incidere, quo ejusmodi venenum non acciperent aures ejus. Idem dicebat, diabolum studiosum esse otiosi sermonis, hostem vero omnis spiritualis doctrinæ ; hoc usus exemplo : Me, inquit, ad nonnullos fratres loquente de re animæ utili, adeo profundo somno occupati sunt, ut nec palpebras movere possent. Volens igitur ego dæmonis operationem ostendere, sermonem supervacaneæ loquelæ induxi ; ad quem illi gavisus, illico evigilarunt. Ingemiscens autem dixi : Quoad igitur de cælestibus rebus disserimus, omnium vestrum oculi detinebantur somno ; postquam vero otiosus effluxit sermo, cuncti cum alacritate excitati estis. Quocirca, fratres, obsecro, agnoscite mali dæmonis instigationem, et attendite vobis ipsis, caventes dormitationem, cum aliquid spirituale vel facitis, vel auditis.

7. (68) Dixit iterum. quod senator quidam cum sæculo renuntiasset, et bona sua distribuisset in pauperes, quædam retinuit ad usum suum, nolens humilitatem et perfecta renuntiatione proficiscentem suscipere, ut nec sinceram cœnobiacæ regulæ subjectionem. Ad quem sanctus Basilius hujusmodi protulit sententiam : Et senatorem perdidisti, nec effecisti monachum.

8. Retulit præterea : Erat quidam monachus, in spelunca eremi habitans ; cui qui propinqui secundum carnem erant significaverunt : Pater tuus gravi morbo laborat, estque ex eo moriturus ; veni ut hæreditatem capias. At ille respondit : Ego ante eum mundo mortuus sum : mortuus viventis hæres esse non potest.

Venit Scetam cum sæculo renuntiasset vir quidam
[illustrissimus ;
Mutisque opibus elargitis, sibi aliquam partem reliquit.]

Dixit autem nonnemo : O amice, et priorem gloriam
[amisisti,
quæ jucunda erat ; nec ingressus es in vias eorum
qui paupertatem profitentur.]

Id est hic et alibi, monachorum ; juxta Glossam in Nicetæ Acominati Indice, ἄβιοι, μοναχοί.

(66) Vit. Patr. i, 40 ; Cass. Inst. v, 28.

(67) Vit. Patr. xi, 18 ; Cass. Inst. v, 29, 31.

(68) Vit. Patr. vi, 40 ; Cass. Inst. vii, 19.

De abbate Cronio.

1. Frater ab abbate Cronio petit, ut ei aliquod verbum proferret. Itaque ait illi : Quando Elisæus venit ad Sunamitidem, invenit eam nihil negotii cum quoquam habentem ; concepit igitur, ac peperit, per adventum Elisæi ⁹³. Frater dixit : Quid hoc verbum sibi vult ? Respondit senex : Anima cum vigilaverit, et se coercuerit a distractione, reliqueritque voluntates suas, tunc Spiritus Dei venit ad eam; ac deinde potest gignere : quandoquidem sterilis est.

2. Frater interrogavit abbatem Cronium : Quid faciam oblivioni, quæ in captivitate ducit mentem meam, nec sinit me sentire, donec adduxerit ad peccatum ? Et ait senex : Quando alienigenæ arcam propter mala opera Israelitarum cepere, traxerunt eam, donec adduxissent ad domum Dagon dei sui ⁹⁴; tuncque ille cecidit in faciem suam. Dicit frater : Quid hoc est ? Tum senex : Si cæperint captivam ducere mentem hominis per proprios ipsius motus, hoc modo eam pertrahunt, donec duxerint super invisibilem affectum. Eo igitur in loco mens constituta, si conversa fuerit, Deum quæsierit, et recordata fuerit æterni iudicii, statim cadit affectus, nec amplius comparet. Scriptum enim est : *Cum reversus ingemueris, tunc salvis eris, et scies ubi fueris* ⁹⁵.

3. Frater percontatus est abbatem Cronium, quonam modo veniat homo ad humilitatem. Ait illi senex : Per timorem Dei. Tum frater excepit : Et per quam rem venit ad timorem Dei ? Respondit senex : Mea quidem sententia, ubi coercuerit se ab omni negotio, et dederit se ad laborem corporis; quantumque habet virium meminerit exitus e corpore ac iudicii divini.

4. Dixit abbas Cronius : Nisi Moyses duxisset eves sub montem Sina, non vidisset ignem in rubo ⁹⁶. Senem interrogavit frater : Pro quanam re accipitur rubus ? Responsum dedit : Rubus significat actionem corporalem. Scripturæ enim verba sunt :

⁹³ IV Reg. iv. ⁹⁴ I Reg. v. ⁹⁵ Isa. xxx, 15. ⁹⁶ Exod. iii. ⁹⁷ Al. Ἠλί. ⁹⁸ Al. κολάσεως

(69) *Ὅταν ἀποστραφῆς στενάξης, τότε σωθήσῃ, καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα*. Eodem modo nunc in LXX, Is. xxx, 15. Citat Cyrillus Hierosol. Catech. 2 : *Ὅταν ἐπιστραφῆς στενάξης, τότε σωθήσῃ*. Gregorius vero Nazianzenus orat. 17 : *Ἐὰν ἐπιστραφῆς στενάξης πρὸς Κύριον, τότε σωθήσῃ*. Theodoritus in Psalm. cxviii, 76 ; necnon Liber Asceticus Maximi n. 40 : *Ὅταν ἀποστραφῆς καὶ στενάξης, τότε σωθήσῃ*. Idem Theodoritus in *Isaiam*, ὅταν ἀναστραφῆς στενάξης. *Cum conversus ingemueris, tunc salvis eris*. Coelestinus epist. 2, num. 2; Leo epist. ad Theodorum : *Cum conversus ingemueris, tunc salvis eris, et scies ubi fueris*. Apud Luciferum *De regibus apostolicis paulo ante finem*. In Gregorio Magno lib. vii, indict. 2, epist. 54 : *In quacunq[ue] die conversus ingemueris, tunc salvis eris*. Et inter opera S. Augustini tom. IV, libro *De vera et falsa penitentia*, cap. 17 : *Quacunq[ue] hora peccator ingemuerit et conversus fuerit, vita vivet*; tom. IX, *De conflictu vitiorum*

A *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Κρονίου.*

α'. Ἀδελφὸς ἔφη τῷ ἀββᾷ Κρονίῳ· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Ἐν τῷ ἔλθειν τὸν Ἐλισσαῖον πρὸς τὴν Σωμανίτην, εὗρεν αὐτὴν μὴ ἔχουσαν πρᾶγμα μετὰ τινος· συνέλαβεν οὖν, καὶ ἔτεκε διὰ τῆς παρουσίας Ἐλισσαίου. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο; Καὶ λέγει ὁ γέρον, ὅτι Ἡ ψυχὴ ἐὰν νήψῃ, καὶ συστειλῇ ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ περισπασμοῦ, καὶ καταλείψῃ τὰ θελήματα αὐτῆς, τότε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ παραβάλλει αὐτῇ· καὶ δύναται λοιπὸν γεννηθῆσαι, ἐπειδὴ στεῖρά ἐστίν.

β'. Ἀδελφὸς ἑρώτησε τὸν ἀββᾶν Κρόνιον· Τί ποιήσω τῇ λήθῃ τῇ αἰχμαλωτίζουσῃ τὸν νοῦν μου, καὶ οὐκ εἰώθει με αισθάνεσθαι, μέχρι με ἐνέγκῃ κατ' αὐτῆς τῆς ἀμαρτίας; Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὅτε ἔλαβον οἱ ἀλλόφυλοι τὴν κλωτῶν διὰ τὴν κακὴν πράξιν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ⁹⁷, ἔσυρον αὐτὴν ἕως οὗ ἤνεγκαν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Δαγῶν τοῦ Θεοῦ αὐτῶν· καὶ τότε ἔπεσαν ἐπὶ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ λέγει ὁ ἀδελφός· Τί ἐστὶ τοῦτο; Ὁ δὲ γέρον εἶπεν, ὅτι Ἐὰν φθάσωσιν αἰχμαλωτίζεσθαι τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀφορμῶν, οὕτως ὑποσύρωσιν αὐτὸν, ἕως ἂν ἐνέγκωσιν αὐτὸν ἐπάνω τοῦ ἀοράτου πάθους. Ἐν ἐκείνῳ οὖν τῷ τόπῳ ἐὰν στραφῇ ὁ νοῦς, καὶ ζητήσῃ τὸν Θεόν, καὶ μνημονεύσῃ τῆς αἰωνίου κρίσεως ⁹⁸, εὐθὺς τὸ πάθος πίπτει καὶ ἀφανὲς γίνεσθαι. Γέγραπται γάρ· *Ὅταν ἀποστραφῆς στενάξης, τότε σωθήσῃ, καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα* (69).

γ'. Ἀδελφὸς ἑρώτησε τὸν ἀββᾶν Κρόνιον· Ποίῳ τρόπῳ ἔρχεται ἄνθρωπος εἰς ταπεινοφροσύνην; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ διὰ ποίου πράγματος ἔρχεται εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τὰ κατ' ἐμὲ, ἵνα συστειλῇ ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς πράγματος, καὶ δώσει ἑαυτὸν εἰς κόπον σωματικόν, καὶ ὅστιν ἔχει ἰσχύον, μνημονεύσῃ τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐξόδου, καὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ.

δ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Κρόνιος, ὅτι Εἰ μὴ ἤγαγε Μωϋσῆς τὰ πρόβατα ὑπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, οὐκ ἂν ἔβλεπε τὸ πῦρ ἐν τῇ βάτῳ. Ἠρώτησεν ὁ ἀδελφός τὸν γέροντα· Εἰς τί λαμβάνεται ἡ βάτος; Καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Ἡ βάτος λαμβάνεται εἰς τὴν σωματικὴν πράξιν. Γέ-

et virtutum, cap. 15: In quacunq[ue] die peccator conversus ingemuerit, salvis erit; epistola 3 Paciani: *Illud Isaiæ: Cum conversus ingemueris, tunc salva-beris, et scies ubi fueris*. Ruricii epistola 31, libri II: *Peccator enim qua die conversus ingemuerit, tunc salvis erit*. Varie in homilias Cesarii Arelatensis, quas publico bono evulgavit v. cl. Stephanus Baluzius, hom. 2 et 13 : *In quacunq[ue] die conversus ingemueris, salvis eris*. Et : *In quacunq[ue] die ingemueris, salvis eris*. Vel : *Cum conversus ingemueris, salvis eris*. Denique notabiliter Chrodebertus Turonensis in iudicio de muliere adultera, quod debemus diligentibus Paschasii Quesnelli, presbyteri pietate ac doctrina præstantis : *Ad hæc verba confirmanda, inquit, testis est excellentissimus propheta, qui Spiritu Dei plenus dicit: Peccator in quacunq[ue] die, in quacunq[ue] hora conversus fuerit et ingemuerit, omnia peccata sua oblivioni traduntur.*

γραφται γάρ, ὅτι Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ. Λέγει ὁ ἀδελφὸς τῷ γέροντι· Οὐκοῦν ἐκτός καμάτου σωματικῆς οὐ προκόπτει ἄνθρωπος εἰς τινα τιμὴν; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τέως γέγραπται· Ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμειρε σταυρῶν. Καὶ πάλιν Δαβὶδ λέγει· Εἰ δώσω ὑπὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγῶν· καὶ τὰ ἐξῆς.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Κρόνιος, ὅτι Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ ὁ τοῦ Πηλουσίου, ὅτι Καθημένου μου εἰς τὸ Σινᾶ, ἦν ἐκεῖ ἀδελφὸς καλὸς καὶ ἀσκητῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα εὐειδής· καὶ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν σύναξιν, φορῶν πολὺβραβρον καὶ μικρὸν μαφόριον παλαιόν. Καὶ θεωρῶν αὐτὸν καθάπαξ οὕτως εἰς τὴν σύναξιν ἐρχόμενον, λέγω αὐτῷ· Ἀδελφὲ, οὐ βλέπεις τοὺς ἀδελφούς, πῶς εἰσιν ὡς ἄγγελοι εἰς τὴν σύναξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; πῶς σὺ πάνποτε οὕτως ἐρχῆ ὡς ἄγγελος; Ὁ δὲ ἐφθ· Συγγώρησόν μοι, ἀββᾶ, ὅτι οὐκ ἔχω ἄλλα. Ἐλαθον οὖν αὐτὸν ἐν τῷ κελίῳ μου, καὶ ἔδωκα αὐτῷ λεθίσινα καὶ εἰ τι ἄλλο ἐχρηζε· καὶ ἐφόρει λοιπὸν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί, καὶ ἦν ἰδεῖν αὐτὸν ὡς ἄγγελον. Ἐγένετο δὲ ποτε χρεῖα τοῖς Πατράσι, ἀποστελεῖται δέκα ἀδελφούς πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τινα χρεῖαν· καὶ ἐψηφίσαντο καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ὑπαγόντων. Ὡς δὲ ἤκουσεν, ἔθαλε μετανοίαν τοῖς Πατράσι, λέγων· Διὰ τὸν Κύριον συγχωρήσατέ μοι, ὅτι δοῦλός εἰμι τίνος μεγάλου τῶν ἐκεῖ· καὶ ἐν γνωρίῳ με, ἀποσηματίζει με, καὶ φέρει πάλιν εἰς τὸ δουλεύειν αὐτῷ. Μετὰ οὖν τὸ πεισθῆναι τοὺς Πατέρας, καὶ ἀφείναι αὐτὸν, ἔμαθον ὕστερον παρὰ τίνος ἀκριβῶς ἐπισταμένου αὐτὸν, ὅτι ὅτε ἦν ἐν τῷ κόσμῳ, Ἐπαρχος πραιτωρίων ὑπέρχε· καὶ ἵνα μὴ γνωσθῆ, καὶ δολῆσιν εὐρῆν ἐκ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο προεφασίσασατο. Τοσαύτη ἦν σπουδὴ τοῖς Πατράσι, φεύγειν τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ κόσμου τούτου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Καρίωνος.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Καρίων (70), ὅτι Πολλοὺς κόπους ἐποίησα¹, πλέον τοῦ υἱοῦ μου Ζαχαρίου, καὶ οὐκ ἔφθασα εἰς τὰ μέτρα αὐτοῦ, ἐν τῇ ταπεινώσει καὶ ἐν τῇ σιωπῇ αὐτοῦ.

β'. Γέγονε τις ἐν τῇ Σκήτει μοναχὸς, ἀββᾶς Καρίων λεγόμενος. Οὗτος ἐσχληκῶς δύο τέκνα, ἕκαστα αὐτὰ τῇ ἰδίᾳ γυναικί, ἀνεχώρησε. Μετὰ δὲ καιρὸν, λιμοῦ γενομένου ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, στενωθεῖσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἦλθεν ἐν τῇ Σκήτει φέρουσα τὰ δύο παιδιά μεθ' ἑαυτῆς (ἦν δὲ τὸ ἐν ἀβρηνικὸν λεγόμενον Ζαχαρίας, καὶ τὸ ἐν θηλυκὸν), καὶ καθίσασα πόρρωθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ ἔλει· ἕλος γὰρ παράκειται ἐν τῇ Σκήτει, ἐνθα καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἐψωδοῦνται, καὶ αἱ πηγαὶ τῶν

A *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro*². Iterum frater seni : Ergo absque corporali labore non procedit homo ad aliquid honoris? Et senex : Utiq̄ue scriptum est : *Aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem*³. Rursusque David dicit : *Si dederō somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem*⁴ et quæ sequuntur.

5. Verba abbatis Cronii. Ita narravit nobis abbas Joseph Pelusii : Cum in Sina residerem, erat illic frater præclarus et in vita ascetica excellens, præterea corpore speciosus. Is cum in ecclesiam ad synaxim veniret, gestabat parvum ac vetus maphorium plenum suturis. Quem semel intuitus hoc habitu pergentem ad collectam, dico ei : Frater, nonne vides fratres, quomodo ad synaxim in ecclesia adstant velut angeli? Qua ratione tu omnino huc accedis ad hunc modum? At ille ait : Ignosce mihi, abba, alias vestes non habeo. Assumpsit ergo eum in cellam meam, et dedi levitonem cum cæteris quibus indigebat : unde deinceps indutus erat sicut reliqui fratres ; et cernere erat eum velut angelum. Contigit autem aliquando ut necesse esset Patribus decem fratres ad imperatorem mittere ob aliquod negotium ; atque hunc etiam decreverunt cum aliis pergere. Quod ubi audivit, coram Patribus prostravit se, dicens : Propter Dominum, ignoscite mihi ; sum enim cujusdam ex aula proceribus servus ; qui si agnoverit me, habitu monachi spoliabit, cogetque ad iterum serviendum ei. Cum igitur Patres persuasi fuissent, ac dimississent eum, postea per quemdam cui bene notus erat compererunt, quod quando in sæculo degebat, præfectus prætorio exstitisset ; verum ne cognosceretur, atque molestiam ex hominibus caperet, id prætexerat. Tanto Patres tenebantur studio fugiendi tum gloriam, tum hujus mundi requiem.

De abbate Carione.

1. (71) Dixit abbas Cario : Multo plures in virtute labores suscepi quam filius meus Zacharias, nec ad ejus meritorum mensuram perveni, in humilitate et silentio ipsius.

2. (72) Exstitit in Sceti quidam monachus, nomine abbas Cario. Hic duos liberos cum suscepisset, relinquens eos uxori suæ, ad vitam monasticam secessit. Postea fame per Ægyptum contingente, ad angustias redacta uxor ejus, Scetum venit cum duobus liberis : quorum unus mas erat, Zacharias dictus, alter femina. Et sedebat longe a sene in palude ; palus enim adjacet Sceti, ubi ecclesiæ ædificatæ sunt et fontes scaturiunt. Porro

¹ Al. add. παλαιὰ φορῶν. ² Al. inser. σωματικῶς. ³ Matth. xiii, 44. ⁴ Hebr. xii, 2. ⁵ Psal. cxxi, 4.

(70) Ὁ ἀββᾶς Καρίων. Corrupte apud Pelagium interpretem vocatur Serapion.

(71) *Vit. Patr.* xv, 16.

(72) *Viridar.* Raderi, iii, 6, 4.

hæc in Sceti consuetudo invaluerat, ut si accessisset mulier ad loquendum fratri vel alteri necessario suo, procul invicem sedentes colloquerentur : tunc mulier ait abbati Carioni : Ecce factus es monachus, et fames evenit. Quis ergo alet liberos tuos? Respondit abbas Cario : Illos mihi huc mitte. Dicit mulier liberis : Abite ad patrem vestrum. Itaque venerunt ad patrem suum ; sed quæ femina erat ad matrem reversa est, mas vero mansit cum patre. Tunc ad uxorem : Ecce, inquit, bene actum est ; accipe tu puellam, et abi, ego puerum retinebo. Nutriebat igitur eum in Sceti, cunctis scientibus quod esset illius filius. Ut autem processit ætate, ortum est de eo murmur in fraternitate. Quo audito abbas Cario filium sic allocutus est : Zacharia, surge, abeamus hinc, quia murmurant Patres. Tum ei puer : Abba, cuncti hic norunt me esse filium tuum ; si ad alium locum perrexerimus, non habebunt dicere quod filius tuus sim. Tum senex : Surge, discedamus. Et in Thebaidem profecti sunt. Ubi cum accepta cella paucos dies mansissent, illic quoque idem murmur de puero exortum est. Dicit ei tunc pater ejus : Zacharia, surge, redeamus ad Scetim. Quo illis adventantibus, post dies paucos iterum de eodem murmur factum est. Tunc Zacharias puer, profectus ad stagnum nitri, exutis vestibus, in illud descendit, immersitque se ad nares usque ; et cum durasset per multum tempus, quandiu scilicet potuit, confecit abolevitque corpus suum : factus enim est tanquam leprosus. Ergo C

De abbate Copre.

1. Dixit abbas Pœmen de abbate Copre, quod ad tantam pervenerat virtutis magnitudinem, ut quamvis ægrotaret ac lecto decumberet, tamen gratias ageret, inhiberetque propriam voluntatem.

2. Dixit abbas Copres : Beatus qui cum gratiarum actione tolerat laborem.

3. (73) Congregati sunt aliquando qui in Sceti degebant, ob quæstionem de Melchisedece, et oblitii sunt vocare abbatem Coprem ; postea autem vocato eo, ea de re interrogabant. Ille vero ter percunctus os suum, dixit : Væ tibi, Copre, væ tibi, Copre, væ tibi, Copre ! quod ea reliquisti quæ tibi mandavit Deus ut faceres, et scrutaris quæ non requirit a te. Quibus auditis fratres, fugerunt in cellas suas.

¹ Al. ἐν ἡλικίᾳ. ² Al. inser. συζητούντες. ³ Al. Κόπρη. ⁴ Al. πρόσωπον. ⁵ Al. Κόπρη.

(73) *Vit. Patr. xv, 24.*

A ὁδῶτων εἰσι. Συνθήθεια ἰ
 ἵνα Εὐθὴ γυνή, λαλῆσαι
 φέροντι αὐτῇ, ἀπὸ μακρῶ
 ἀλλήλων ὁμιλιῶσιν ἀλλήλο
 Καρίων· Ἰδοὺ γέγονας
 οὖν τρέφει τὰ τέκνα σου ;
 Καὶ ἀπόστειλὸν μοι αὐ
 τέκνοις· Ἀπέλθετε πρὸς
 μένων οὖν αὐτῶν πρὸς τ
 ὑπέστρεψε πρὸς τὴν μη
 ἦλθε πρὸς τὸν ἴδιον πα
 καλῶς ἐγένετο· λάβε σὺ
 τὸ ἀρβενικόν. Ἀνέτρε
 πάντων εἰδῶτων ὅτι τέκ
 κίας ἢ γέγονε, γογγυσμ
 B περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀκούσαι
 τέκνην αὐτοῦ· Ζαχαρία,
 γογγύζουσιν οἱ Πατέρες
 δὲ, πάντες οἴδασιν ἐν τῇ
 ἄλλῃ ἀπέλωμεν, οὐκ ἔ
 Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρω
 Καὶ ἀπῆλθον ἐν τῇ θη
 ἐκάθισαν ὀλίγας ἡμέρας
 γέγονε περὶ τοῦ παιδὸς
 αὐτοῦ· Ζαχαρία, ἔγειρ
 ἐλθόντων αὐτῶν ἐν τῇ
 παρελθουσῶν, πάλιν γ
 Τότε Ζαχαρίας ὁ παῖς
 τρου, καὶ ἀποδυσάμενος
 C νὸς αὐτοῦ καταδαπτίσι
 λην ὤραν, ὅσην ἤδυν·

γέγονε γὰρ ὡς λελωμένοι· καὶ ἀκούσιν ἐφύρουσιν
 τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα·
 καὶ μόλις ἐπέγνω αὐτόν. Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς
 τὴν ἀγίαν κοινωσίαν κατὰ τὸ ἔθος, ἀπεκαλύφθη τῷ
 ἀγίῳ Ἰσιδώρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς Σκήτης, ὅπερ
 ἐποίησε· καὶ ἰδὼν αὐτόν καὶ θαυμάσας, εἶπε· Ζαχα-
 ρίας ὁ παῖς τῆ Κυριακῆ παρελθούσῃ ἦλθε καὶ ἐκοι-
 νώνησεν ὡς ἄνθρωπος, νῦν δὲ ὡς ἄγγελος ἐγένετο.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Κόπρι.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν διὰ τὸν ἀββᾶν Κόπριν,
 ὅτι εἰς τοσοῦτον ἦλθε μέτρον, ὅτι ἠσθένει καὶ
 κληνῆρης ἦν, καὶ εὐχαρίσται, καὶ ἐκώλυε τὸ ἴδιον
 θέλημα.

D β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Κόπρις· Μακάριος ὁ ὑπομένων
 κόπον μετ' εὐχαριστίας.

γ'. Συνήχθησάν ποτε οἱ ἐν τῇ Σκήτει ὁ περὶ τοῦ
 Μελχισεδέκ, καὶ ἐπελάθοντο καλέσαι τὸν ἀββᾶν
 Κόπριν ὁ ὑστερον δὲ καλέσαντες αὐτόν, ἠρώτων
 περὶ τούτου. Ὁ δὲ, τύφας τὸ στόμα ὁ αὐτοῦ ἐπὶ
 τρεῖς, εἶπεν· Οὐαί σοι, Κόπρι ! ὅτι ἂ ὁ Θεὸς ἐνετεί-
 λατό σοι ποιῆσαι ἐγκατέλειπες, καὶ ἂ οὐ ζητεῖ
 παρὰ σοῦ ἐρευνης. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ
 ταῦτα, ἐφυγον εἰς τὰ κελλία αὐτῶν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Κύρου.

Πρὸς τὸν λογισμὸν τῆς πορνείας, ἐπερωτηθεὶς ὁ ἀββᾶς Κύρος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἀπεκρίνατο οὕτως· Ἐὰν λογισμὸν οὐκ ἔχῃς, ἐλπίδα οὐκ ἔχεις· ἐὰν λογισμοὺς οὐκ ἔχῃς, πράξιν ἔχεις. Τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅτι ὁ κατὰ διάνοιαν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μὴ πολεμῶν, μηδὲ ἀντιλέγων, σωματικῶς πράττει αὐτήν. Ὁ γὰρ ἔχων πράξεις διὰ λογισμῶν οὐκ ὀφλεῖται. Ἡρώτησε δὲ ὁ γέρον τὸν ἀδελφὸν, λέγων. Μὴ συνήθειαν ἔχεις εἰς ὀμιλίαν γυναικός; Καὶ εἶπεν ὁ ἀδελφός· Οὐ· παλαιοὶ καὶ νέοι ζωγράφου εἰσὶν οἱ λογισμοὶ μου· μνημαὶ εἰσὶν ὀχλοῦσαί μοι, καὶ γυναικῶν εἰδῶλα. Ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτὸν· Νεκροὺς μὴ φοβοῦ· ἀλλὰ τοὺς ζῶντας φεῦγε, καὶ ἐπεκτείνου μᾶλλον εἰς προσευχήν.

Ἄρχη τοῦ Α στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Λουκίου.

Παρέβαλόν ποτέ τινες τῷ ἀββᾶ Λουκίῳ ¹⁰ εἰς τὸ Ἐνατον, οἱ λεγόμενοι Εὐκτίται ¹¹, μοναχοὶ· καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ γέρον· Τί τὸ ἐργόχειρον ὑμῶν; Οἱ δὲ εἶπον· Ἡμεῖς οὐ ψηλαφῶμεν ἐργόχειρον ἀλλὰ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀδιαλείπτως προσευχόμεθα. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Οὐκ ἐσθίετε; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὅτε οὖν ἐσθίετε, τίς εὐχεται ὑπὲρ ὑμῶν; Πάλιν οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ κοιμᾶσθε; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὅτε οὖν κοιμᾶσθε, τίς εὐχεται περὶ ¹² ὑμῶν; Καὶ οὐχ εὔρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι αὐτῷ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Συγχωρήσατέ μοι, ἰδοὺ οὐ ποιεῖτε καθὼς λέγετε. Ἐγὼ δὲ δεῖκνύω ὑμῖν, ὅτι ἐργαζόμενος τὸ ἐργόχειρόν μου ἀδιαλείπτως ¹³ προσεύχομαι. Καθέζομαι σὺν Θεῷ βρέξας τὰ μικρά μου θαλλία ¹⁴· καὶ πλέκων αὐτὰ σειράν, λέγω· Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκ ἐστὶν εὐχή τοῦτο; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅταν οὖν ἐμμείνω δι' ὅλης ἡμέρας ἐργαζόμενος καὶ εὐχόμενος, ποιῶ πλεῖον ἢ ἑξαττον δεκαεξ νομῖα (73)¹⁵· καὶ παρέχω ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν θύραν δύο, καὶ τὰ λοιπὰ ἐσθίω· καὶ εὐχεται ὑπὲρ ἐμοῦ ὁ λαθὼν τὰ δύο νομῖα ὅτε ἐσθίω ἢ ὅτε κοιμῶμαι· καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πληροῦται μοι τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Λώτ.

α'. Ἡλθέ τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀββᾶν Λώτ, πρὸς ¹⁶ τὸ μικρὸν ἔλος τοῦ Ἀρσενότου, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν διὰ κελλίον, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. Ἦν δὲ ὁ γέρον ἀσθενής· καὶ ἀνέπαυσεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Λώτ· καὶ εἰ ἤρχοντό τινες παραβαλεῖν τῷ ἀββᾶ Λώτ, ἐποίησε αὐτοὺς παραβαλεῖν καὶ τῷ γέροντι τῷ ἀσθενεῖ. Καὶ ἤρξατο λαλεῖν αὐτοῖς λόγους τοῦ Ὀριγένους· καὶ ἐὼλθετο ὁ ἀββᾶς Λώτ, λέγων· Μὴ καὶ νομίσωσιν οἱ

¹⁰ Al. inser. τῷ. ¹¹ Al. Εὐγίται et Εὐγῆται. ¹² Al. ὑπέρ. ¹³ Al. ἐμαυτῷ θαλλία μικρά. ¹⁴ Al. εἰς. ¹⁵ 1 Thess. v, 17. ¹⁶ Psal. l, 2, 3.

(73) Ποῖω πλεῖον ἢ ἑξαττον δεκαεξ νομῖα. Ad verbum Pelagius : *Facio plus minus sedecim nummos. Ex sensu Rufinus : Cumque percoplevero opera manuum mearum, et aliqua vasa aut paucos funi-*

A

De abbate Cyro.

(74) Interrogatus abbas Cyrus Alexandrinus circa fornicationis cogitationem, respondit ad hunc modum : Si cogitationem non habueris, spe cares : si cogitationibus destitutus es, actionem tenes. Hoc autem est : quod qui in mente contra peccatum non pugnat, nec ei obsistit, corpore illud perpetrat. Etenim qui operibus complet, non patitur molestiam ex cogitationibus. Interrogavit autem senex fratrem : Num consuevisti cum muliere? Respondit frater : Non; veteres ac novi pictores sunt cogitationes meæ; recordationes sunt quæ mihi molestiam exhibent, necnon mulierum simulacra. Tum senex ad eum : Mortuos ne timeas, sed fuge vivos, magisque preces protende.

B

Principium litteræ L.

De abbate Lucio.

(75) Venerunt aliquando nonnulli ad abbatem Lucium in Enato, ex iis qui dicuntur Eucitæ, monachi; et interrogavit eos senex : Quidnam manibus operamini? Responderunt : Nos non contingimus manuum opus; sed sicut præcipit Apostolus ¹⁶, oramus sine intermissione. Ait senex : Nonne manducatis? Illi : Etiam, manducamus. Senex : Quando igitur comeditis, quis pro vobis orat? Iterum ille ad eos : Non dormitis? Exceperunt : Ita est, dormimus. Tum senex : Quando ergo dormitis, quis pro vobis orat? Nec invenerunt quid ad illa responsi darent. Dixit eis : Ignoscite mihi; ecce non facitis juxta sermonem vestrum. Ego vero ostendam vobis, quod opus manuum mearum dum exerceo, oro sine intermissione. Cum Deo sedeo intinguens meos ramulos; eosque in plectam connectens, aio : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam* ¹⁶. Nonne id oratio est? Responderunt : Est. Iterum : Cum ergo permansero tota die operans et orans, conficio plus minus sedecim nummos; ac ex iis duos in porta præbeo, reliquos insumo in cibum : qui autem accepit duos nummos, orat pro me, quando comedo aut dormio : atque per Dei gratiam adimpletur mihi illud, sine intermissione orare.

D

De abbate Loto.

1. Accessit senum aliquis ad abbatem Lot, in parvam paludem Arsenoitæ, et rogavit eum per cellam, deditque illi. Ægrotabat autem senex; ac refecit eum : quod si venissent aliqui congressuri cum abbate Loto, efficiebat ut etiam visitarent senem infirmum. Cæpit ergo eis loqui sermones Origenis : qua de causa abbas Lot affligebatur : Ne, iniquiens, Patres existissent nos quoque ita

culos emero, et fecero ex eis nummos decem. Sanavi locum, qui transpositione laborabat.

(74) In Ephræm p. 387, n. 10.

(75) Vit. Patr. xii, 9.

sentire : attamen non audebat hominem e loco e-
cere, propter mandatum Dei. Surgens itaque abbas
Lot, perrexit ad abbatem Arsenium, narravitque
ei de sene. Ait abbas Arsenius : Noli expellere,
sed dicito ei : Ecce e bonis Dei manduca, bibe,
prout volueris ; tantum hos sermones ne proloqua-
ris : quod si voluerit, emendabitur ; si vero nolue-
rit emendare se, sponte rogaturus est ut e loco
secedat, nec tu futurus es discussus causa. Itaque
reversus abbas Lot, ita fecit. Tum senex postquam
audivit hæc, noluit corrigi ; sed coepit rogare,
dicens : Propter Dominum, hinc me ablegate ;
nec enim amplius valeo sustinere solitudinem. At-
que sic exurgens egressus est, deductus cum cha-
ritate.

2. Narravit aliquis de quodam fratre in pecca-
tum lapsa, quod congressus cum abbate Loto,
conturbaretur, ingrediens, egrediens, nec valens
sedere. Dicit ei abbas Lot : Quid habes, frater ?
Ille : Magnum delictum commisi, nec possum edi-
cere Patribus. Et senex : Confitere mihi illud, ego
portabo. Tunc ita locutus est : Incidi in fornicatio-
nem ; ac ut voti compos essem, maclavi. Ait illi
senex : Confide quod sit poenitentia : vade, sede in
spelunca, per bidua cibo abstine, ego tecum por-
tabo dimidium peccati. Itaque completis tribus
hebdomadibus, plenam accepit cognitionem se-
nex, quod fratris poenitentiam Deus admisisset.
Ille perseveravit in submissione senis usque ad
mortem.

De abbate Longino.

1. (76) Interrogavit aliquando abbas Longinus
abbatem Lucium de tribus cogitationibus, aiens :
Volo peregrinari. Dicit ei senex : Nisi continueris
linguam tuam, non eris peregrinus, quocumque
abieris. Itaque hic contine linguam, et peregrinus
es. Ait iterum Longinus : Volo jejunare. Respon-
dit senex : Dictum Isaiaæ prophetæ est : Si incur-
taveris quasi torquem et circum collum tuum, nec
sic vocabitur jejunium acceptum¹⁷. Sed potius
coerce pravas cogitationes. Ait tertio : Volo fugere
homines. Senex responsum reddidit : Nisi prius
cum hominibus recte vixeris, non potes in vita
solitaria bene agere.

2. Monuit abbas Longinus : Semel morbo affe-
ctus, dic : Et vexare, et morere ; quod si a me pe-
tieris extra tempus manducare, neque tibi quoti-
dianum alimentum præbebo.

3. Mulier quædam, quæ in mamma morbum
gerebat, qui cancer appellatur, cum de abbate Lon-
gino fama accepisset, quærebat ut ei obviam fieret.
Sedebat autem ille ad nonum ab Alexandria lapi-
dem. Inquirente ergo muliere, accidit ut beatus
ille ad mare ligna colligeret. Quem inventum, ita

Α Πατέρες, ὅτι καὶ ἡμεῖς οὕτως ἐσμέν· καὶ ἐκβαλεῖν
αὐτὸν ἐκ τοῦ τόπου ἐφοβείτο διὰ τὴν ἐντολήν. Καὶ
ἀναστὰς ὁ ἀββᾶς Λῶτ, ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀρσέ-
νιον, καὶ διηγήσατο αὐτῷ περὶ τοῦ γέροντος. Καὶ λέ-
γει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος· Μὴ διώξης αὐτὸν, ἀλλ'
εἰπέ αὐτῷ· Ἰδοὺ ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ φάγε, πίε, ὡς θέ-
λεις, μόνον τὸν λόγον τοῦτον μὴ λαλήσης· καὶ ἐὰν θέ-
λῃ, διορθοῦται· εἰ δὲ μὴ θέλῃ διορθώσασθαι, ἀφ' ἑαν-
τοῦ μέλλει παρακαλεῖν τοῦ ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ τόπου·
καὶ οὐκ ἀπὸ σοῦ γίνεται ἡ ἀφορμὴ. Ἀπελθὼν οὖν ὁ
ἀββᾶς Λῶτ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ ὁ γέρον ὡς ἤκουσεν
ταῦτα, οὐκ ἤθελε διορθώσασθαι· ἀλλ' ἐβάλε παρακα-
λεῖν λέγων· Διὰ τὸν Κύριον πέμψατέ¹⁸ με ἐντεῦθεν,
ὅτι οὐκ ἔτι δύναμαι βαστάζει τὴν ἔρημον. Καὶ
οὕτως ἀναστὰς ἐξῆλθε, προπεμπόμενος μετὰ ἀγά-
B πης.

β'. Διηγήσατό τις περὶ τινος ἀδελφοῦ ἐμπεσόντο·
εἰς ἁμαρτίαν, ὅτι παραβάλλον τῷ ἀββᾶ Λῶτ, ἐταράσ-
σαστο εἰσερχόμενος καὶ ἐξερχόμενος, μὴ δυνάμενος
καθίσει. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Λῶτ· Τί ἔχεις,
ἀδελφέ ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἀμαρτίαν μεγάλην ἐποίησα, καὶ
οὐ δύναμαι ἐξεῖπεν τοῖς Πατράσι. Λέγει ὁ γέρον·
Ὁμολόγησόν μοι αὐτὴν, καὶ γὰρ βαστάζω αὐτήν. Τότε
εἶπεν αὐτῷ· Εἰς πορνεῖαν ἔπεσον, καὶ ἔθυσαν τοῦ τυ-
χεῖν τοῦ πράγματος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Θάρ-
σει ὅτι ἐστί μετάνοια· ὕπαγε, κάθου εἰς τὸ σπήλαιον,
καὶ νήστευσον δύο ἡμέρας, καὶ γὰρ βαστάζω μετὰ σοῦ τὸ
ἥμισυ τῆς ἁμαρτίας. Πληρωθεῖσάν οὖν τῶν τριῶν
ἡβδομάδων, ἐπληροφορήθη ὁ γέρον ὅτι ἐδέξατο ὁ
C Θεὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ ἔμεινεν ὑπο-
τασσόμενος τῷ γέροντι ἕως τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Λογγίνου.

α'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Λογγίνος τὸν ἀββᾶν Λουκίον
ποτε τρεῖς λογισμοὺς, λέγων· Θέλω ξενιτεῦσαι. Λέ-
γει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐὰν μὴ κρατήσης τῆς γλώσσης
σου, οὐκ εἶ ξένος, ὅπου ἐὰν ἀπέλθῃς. Καὶ ὡς οὖν
κράτησεν τῆς γλώσσης σου, καὶ ξένος εἶ. Λέγει αὐτῷ
πάλιν· Θέλω νηστεῦσαι. Ἀπεκρίθη ὁ γέρον· Εἶπεν
Ἡσαίας ὁ προφήτης· Ἐὰν κάμψῃς ὡς κλοῦν καὶ
κρίκον τὸν τράχηλόν σου, οὐδὲ οὕτως κληθήσε-
ται νηστεία δεκτὴ· ἀλλὰ μάλλον κράτησον τῶν πο-
νηρῶν λογισμῶν. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Θέλω φυγεῖν
τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπεκρίθη ὁ γέρον· Ἐὰν μὴ πρῶ-
D τον κατορθώσης μετὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ καταμό-
νας δύνασαι κατορθῶσαι.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Λογγίνος· Ἀπαξ κακῶθεις λέγε,
καὶ κακώθητι, καὶ ἀπόθανον· ἐὰν δὲ ἀπαιτήσης με
παρὰ καιρὸν φαγεῖν, οὐδὲ τὴν καθημερινὴν σοι τρο-
φήν προσφέρω

γ'. Γυνὴ τις ἔχουσα πάθος κατὰ τοῦ μασθοῦ αὐτῆς,
τὸ λεγόμενον καρκίνον, ἀκούσασα περὶ τοῦ ἀββᾶ Λογ-
γίνου, ἐζήτησε συντυχεῖν αὐτῷ. Ἐκάθητο οὖν οὗτος
ἐν τῷ ἐνάτῳ σημείῳ Ἀλεξανδρείας¹⁹. Ἐπιζητούσης
δὲ τῆς γυναικὸς, συνέβη τὸν μακάριον ἐκεῖνον συλλέ-
γειν ξύλα παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ εὐρούσα αὐτὸν,

¹⁷ Isa. LVIII, 5. ¹⁸ ΑΙ. πέμψον. ¹⁹ ΑΙ. add. τῷ πρὸς δυσμᾶς.

λέγει αὐτῷ· Ἄββᾶ, ποῦ μένει ὁ ἀββᾶς Λογγίνος ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ ; μὴ εἰδῶτα ὅτι αὐτός ἐστιν. Ὁ δὲ φησι· Τί θέλεις τὸν ἐπιθέτην ἐκείνον ; μὴ ἀπέλθῃς πρὸς αὐτὸν· ἐπιθέτης γὰρ ἐστίν. Τί δὲ ἐστίν ὁ ἔχεις ; Ἡ δὲ γυνὴ ἔδειξε τὸ πάθος. Ὁ δὲ σφραγίσας τὸν τόπον, ἀπέλυσεν αὐτήν, εἰπὼν· Ἀπελθε, καὶ ὁ Θεός σε θεραπεύει· Λογγίνος γὰρ οὐδὲν σε δύναται ὠφελησαι. Ἀπῆλθε δὲ ἡ γυνὴ πιτεύσασα τῷ λόγῳ, καὶ ἔθεραπεύθη παρασχρῆμα. Μετὰ ταῦτα διηγησαμένη τισὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὰ σημεῖα εἰπούσα τοῦ γέροντος, μανθάνει ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀββᾶς Λογγίνος.

δ. Ἄλλοτε πάλιν φέρουσιν αὐτῷ τινες δαιμονίωντα. Ὁ δὲ φησιν πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ τι ποιῆσαι ὑμῖν οὐκ ἔχω· ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέλθετε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ζήνωνα. Εἶτα ὁ ἀββᾶς Ζήνων ἤρξατο ἐπιχειρεῖν τῷ δαιμονίῳ ἐκδιώκων αὐτόν. Καὶ ἤρξατο βοᾶν ὁ δαίμων· Ἄρτι νομίζεις, ἀββᾶ Ζήνων, ὅτι διὰ σὲ ἐξέρχομαι· Ἰδοὺ ὁ ἀββᾶς Λογγίνος ἐκεῖ προσεύχεται, κατ' ἐμοῦ ἐντυγχάνων· καὶ φοβοῦμαι τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἐξέρχομαι, ἐπεὶ οὐκ εἰδίδουν σοὶ ἀπάκριον.

ε. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Λογγίνος τῷ ἀββᾶ Ἀκακίῳ· Ἡ γυνὴ τότε γινώσκει ὅτι συνέλαβεν, ὅταν σταλῇ τὸ αἷμα αὐτῆς. Οὕτως οὖν καὶ ἡ ψυχὴ, τότε γινώσκει ὅτι συνέλαβε Πνεῦμα ἅγιον, ὅταν σταλῇ τὰ βέροντα ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν πάθῃ. Ἐν ὅσῳ δὲ ἐνέχεται ἐν αὐτοῖς, πῶς δύναται κενοδοξεῖν ὡς ἀπαθῆς ; Ἄδς αἷμα, καὶ λάβε Πνεῦμα.

Ἀρχὴ τοῦ Μ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.

α'. Διηγῆσατο περὶ ἑαυτοῦ ὁ ἀββᾶς Μακάριος, λέγων· Ὅτε ἤμην νεώτερος καὶ ἐκαθήμεν εἰς κελλίον εἰς Αἴγυπτον, ἐκράτησάν με καὶ ἐποίησαν κληρικὸν εἰς τὴν κώμην. Καὶ μὴ θέλων καταδέξασθαι, ἐφυγον εἰς ἕτερον τόπον. Καὶ ἦλθε πρὸς μὲ εὐλαβὴς κοσμικὸς, καὶ ἐλάμβανε τὸ ἐργόχειρόν μου, καὶ διηκόνει μοι. Συνέβη δὲ ἀπὸ πειρασμοῦ ⁹⁰ παρθένον τινὰ εἰς τὴν κώμην ἐκπεσεῖν. Καὶ λαβοῦσα κατὰ γαστέρας ἠρωτᾶτο τίς εἶη ὁ τοῦτο πεποικώς. Ἡ δὲ ἔλεγεν· Ὁ ἀναχωρητής. Καὶ ἐξεληθόντες συνέλαβόν με εἰς τὴν κώμην ⁹¹, καὶ ἐκρέμασαν ἐν τῷ τραχήλῳ μου ἡσθολωμένας χύτρας καὶ ὠτία κούφους (77), καὶ περιεπόμπευσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατὰ ἄμφοδον (78), τύπτοντές με, καὶ λέγοντες· Οὗτος ὁ μοναχὸς ἐφθειρεν ἡμῶν τὴν παρθένον, λάβετε αὐτὸν, λάβετε. Καὶ ἐτυψάν με παρὰ μικρόν τοῦ ἀποθανεῖν. Ἐλθὼν δὲ τις τῶν γερόντων εἶπεν· Ἔως πότε τύπτετε τὸν ξένον μοναχόν ; Ὁ δὲ διακωνῶν μοι ἠκολούθει ὀπίσω μου αἰδούμενος· Ἦσαν γὰρ ὑβρίζοντες αὐτὸν πολλὰ, καὶ λέγοντες· Ἰδοὺ ὁ ἀναχωρητής ὢν ⁹² σὺ ἐμαρτύρεις, τί ἐποίησε ; Καὶ λέ-

⁹⁰ Al. inser. διαβολικοῦ. ⁹¹ Al. οἱ τῆς κώμης. ⁹² Al. ᾤ.

(77) Κούφους. Vox Græco-Barbara, ex Græca κῦφος, ni fallor. Præter grammaticos, Orientalium synodica ad Theophilum imperatorem, in *Originibus C.P. Combefisii* p. 131 : περιελείπει αὐτὸν ἐν τοῖς τοῦ Δαγιστέως μεγάλου λουτροῦ τῶν καμίνων κούφοις. In *Dagistei magni balnei caminorum cupis sese includit.*

compellavit, nesciens ipsum esse : Abba, ubi manet abbas Longinus servus Dei ? Respondit : Quid cupis ab impostore illo ? Noli ad eum proficisci ; deceptor enim est. Quid vero est quod habes ? At mulier morbum ostendit. Ille signo crucis super locum morbi facto, dimisit eam cum his verbis : Abi, Deus te sanabit : Longinus quippe nihil potest prodesse tibi. Discessit mulier, sermoni credens ; confestimque curata est. Postea cum rem quibusdam narrasset, ac protulisset senis indicia, didicit ipsum fuisse abbatem Longinum.

4. Alio iterum tempore quidam adduxerunt ei dæmoniacum. Ille vero ait ad eos : Ego vobis nequeo quidquam facere ; sed abite potius ad abbatem Zenonem. Postea abbas Zeno cepit instare dæmoni ut eum expelleret. Dæmon autem incepit clamare : Modo putas, abba Zeno, me propter te egredi ; ecce abbas Longinus illic orat, adversus me interpellans : et veritus illius preces, excedo : alias tibi non dedissem responsum.

5. Dixit abbas Longinus abbati Acacio : Femina tunc cognoscit se concepisse, cum steterit sanguis ejus : ita ergo et anima, tunc novit quod conceperit Spiritum sanctum, quando steterunt qui ab ea inferius fluunt affectus (79). Quandiu autem iis obnoxia est, qua ratione potest, velut vacua perturbationibus, duci vana gloria ? Da sanguinem, et accipe spiritum.

Principium litteræ M.

De abbate Macario Ægyptio.

1. (80) Narravit de seipso abbas Macarius, ad hunc modum : Quando eram juvenis, et in cella residebam in Ægypto, apprehenderunt me ac fecerunt clericum in vico. Sed nolens acquiescere, fugi ad alium locum. Venit ad me sæcularis vir pius, qui accipiebat quod manibus operabar, et ministrabat mihi. Contigit autem per tentationem, ut quædam virgo vici prolapsa sit in stuprum. Ea cum uterum gereret, interrogabatur quis esset auctor criminis. Respondit itaque, anachoretam esse. Unde egressi, comprehenderunt me adduxeruntque ad vicum ; atque appenderunt collo fuliginis infectas ollas cum ansis vasorum, sicque circumduxerunt me in vico per compita, verberantes, ac dicentes : Iste monachus vitiauit nostram virginem ; capite eum, capite. Et percusserunt me pene ad mortem. Accedens vero aliquis senum, dixit : Quousque caditis monachum istum peregrinum ? Qui autem mihi ministrabat, sequebatur post me, pudore suffusus. Multis quippe contumeliis eum

(78) Περιεπόμπευσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατὰ ἄμφοδον. Minima mutatione corrigi debet Pelagii versio : *Miserunt me circuituram in vico illo, scribendo, circuiturum.* Editio Lugdun. *circuire. An circuitare?*

(79) Dorotheus *Doctr.* 10.

(80) Bolland. xv Jan. *Vit. Patr.* xv, 25.

affecerant, inquietes : Ecce anachoreta, cui tu testimonium perhibebas, quid fecit? Ad hæc aiunt parentes puellæ : Non dimitemus eum, donec fidejussorem dederit quod aliturus sit eam. Itaque significavi ministro illi meo : et spondit pro me. Postea profectus ad cellam meam, dedi ei quas habui sportulas, dicens : Vende, et affer cibum uxori meæ. Tum apud me : Macari, ecce invenisti tibi uxorem : oportet ut paulo amplius labores, quo nutrias eam. Et operabar nocte dieque, mittebamque ei. Porro cum advenit tempus miseræ ut pareret, ad multos dies in cruciatibus permansit, nec pariebat. Percontantur quid hoc esset. Illa respondit : Ego scio : quoniam anachoretam calumniata sum, prolatoque mendacio accusavi; neque enim in culpa est, sed ille juvenis. Tunc qui ministrabat mihi lætus adveniens nuntiavit : Virgo illa non potuit parere, donec ita confiteretur : Extra culpam est anachoreta, sed mentita sum adversus eum : et ecce totus vicus huc accedere vult cum honore, ut veniam a te supplex postulet. His ego auditis, ne mihi molestiam parent homines, surrexi atque huc in Scetim fugi. Inde

2. (81) Venit aliquando Macarius Ægyptius e Sceti ad montem Nitriæ in oblatione abbatis Pambo ; et dicunt ei senes : Sermonem profer fratribus, Pater. Tum ille inquit : Ego nondum evasi in monachum ; sed monachos vidi. Mihi namque aliquando sedenti in cella apud Scetim, molestæ erant cogitationes, suggerentes : Prolificiscere in solitudinem, et vide quid illic oculis tuis occurret. Perstiti autem quinque annis, pugnans adversus cogitationem, Ne forte, inquiens, a dæmonibus sit. Utque perseveravit cogitatio, abii in eremum. Illic inveni stagnum cum insula in medio ejus : et ad illud veniebant bestię eremi, ut biberent. Quas inter conspexi duos homines nudos : et contremuit corpus meum ; existimaui enim esse spiritus. Ipsi vero postquam me viderunt trementem, ita locuti sunt : Noli timere ; etiam nos homines sumus. Dixi illis : Unde estis, et quomodo venistis in solitudinem hanc? Responderunt : E cænobio sumus : atque ex mutuo consensu egressi venimus huc ; ecce quadraginta abhinc anni præterierunt. Unus e nobis Ægyptius est, alter Libycus. Ipsi quoque interrogaverunt me, his verbis : Quomodo se habet mundus? Venitne aqua in tempore suo? Mundus obtinetne abundantiam solitam? Respondi : Etiam. Vicissim ego percontatus sum : Quanam ratione fieri potero monachus? Aiunt mihi : Nisi quis renuntiaverit omnibus mundi rebus, non potest fieri monachus. Excepi : Ego infirmus sum, nec possum sicuti vos. Exceperunt etiam illi : Si non potes quemadmodum nos, sede in cella tua, et peccata tua dede. Quæsivi ab eis : Quando hiems est, non

A γουσιν οί γονεῖς αὐτῆς· Οὐκ ἀπολύομεν αὐτὸν, ἕως δὲ ἐγγυητῆν τοῦ τρέφειν αὐτήν. Καὶ εἰπον τῷ διακονητῇ μου· καὶ ἐνηγγυήσατό με. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ κελλίον μου, ἔδωκα αὐτῷ ὅσα εἶχον σπυρίδια, λέγων· Πώλησον, καὶ ὀδὸς τῇ γυναικί μου φαγεῖν. Καὶ ἔλεγον τῷ λογισμῷ μου· Μακάριε, ἰδοὺ εὗρες ἑαυτῇ γυναῖκα· χρὴ ἐργάζεσθαι μικρὸν περισσὸν ²³, ἵνα τρέφῃς αὐτήν· καὶ εἰργαζόμενν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἐπεμπον αὐτῇ. Καὶ ὅτε ἦλθεν ὁ καιρὸς τῇ ἀθλίῳ τεκεῖν, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας βασανιζομένη, καὶ οὐκ ἔτικτε. Καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Τί ἐστὶ τοῦτο ; Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ οἶδα ὅτι τὸν ἀναχωρητῆν ἐσυκοφάντησα, καὶ ψευσαμένη ἠτιασάμην· καὶ οὗτος οὐκ ἔχει πρᾶγμα, ἀλλ' ὁ δεῖνα ὁ νεώτερος. Καὶ ἐλθὼν ὁ διακονῶν μοι χαίρων ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη τεκεῖν ἢ παρθένος ἐκεῖνη, ἕως οὗ ὠμολόγησε, λέγουσα, ὅτι Οὐκ ἔχει πρᾶγμα ὁ ἀναχωρητῆς, ἀλλ' ἐψευσάμην κατ' αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ κόμη θέλει ἐλθεῖν ὧδε μετὰ δόξης, καὶ μετανοῆσαι σοί. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας ταῦτα, ἵνα μὴ θλιψῶσί με οἱ ἄνθρωποι, ἀνέστην καὶ ἔφυγον ὧδε εἰς Σκῆτιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἦλθον ὧδε.

principium causamque habet meus hic adventus.

β'. Ἡλοῦ ποτε Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἀπὸ Σκῆτικως εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ· καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Εἰπέ ρῆμα τοῖς ἀδελφοῖς, Πάτερ· Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ οὕτω γέγονα μοναχός, ἀλλ' εἶδον μοναχοῦς. Καθημένω γάρ μοι ποτε ἐν τῷ κελλίῳ εἰς Σκῆτιν, ὠχλησάν μοι οἱ λογισμοὶ λέγοντες· Ἄπελθε εἰς τὴν ἐρημον, καὶ ἴδὲ τί βλέπεις ἐκεῖ. Ἐμμεῖνα δὲ πολεμῶν τῷ λογισμῷ πέντε ἔτη, λέγων, Μήπως ἀπὸ δαιμόνων ἐστίν. Καὶ ὡς ἐπέμεινεν ὁ λογισμός, ἀπήλθον εἰς τὴν ἐρημον· καὶ ἤνυρον ἐκεῖ λίμνην ὑδάτων, καὶ νῆσον ἐν μέσῳ αὐτῆς· καὶ ἦλθον τὰ κτήνη τῆς ἐρήμου πιεῖν ἐξ αὐτῆς. Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ αὐτῶν δύο ἀνθρώπους γυμνοῦς· καὶ ἐδειλάσσε τὸ σῶμά μου· ἐνόμισα γάρ ὅτι πνευματὰ εἰσιν. Αὐτοὶ δὲ με ὡς εἶδον δειλιῶντα, ἐλάλησαν πρὸς μέ· Μὴ φοβοῦ· καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι ἐσμεν. Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Πόθεν ἐστὲ, καὶ πῶς ἦλθετε εἰς τὴν ἐρημον ταύτην; Καὶ εἶπον· Ἀπὸ κοινοβίου ἐσμέν· καὶ γέγονεν ἡμῖν συμφωνία, καὶ ἐξήλθομεν ὧδε· ἰδοὺ τσσαράκοντα ἔτη ²⁴· καὶ ὁ μὲν εἰς Αἰγύπτιον, ὁ δὲ ἕτερος Λιβυκὸς ὑπάρχει. Καὶ ἐπερίττησάν με καὶ αὐτοὶ, λέγοντες· Πῶς ὁ κόσμος; καὶ εἰ ἔρχεται τὸ ὕδωρ κατὰ καιρὸν αὐτοῦ, καὶ εἰ ἔχει ὁ κόσμος τὴν εὐθηρίαν αὐτοῦ; Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Ναί. Κἀγὼ αὐτοὺς ἠρώτησα· Πῶς δύναμαι γενέσθαι μοναχός; Καὶ λέγουσί μοι· Ἐὰν μὴ ἀποτάξῃται τις πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός. Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Ἐγὼ ἀσθενὴς εἰμι, καὶ οὐ δύναμαι ὡς ὑμεῖς. Καὶ εἶπόν μοι καὶ αὐτοὶ· Καὶ ἐὰν οὐ δύνασαι ὡς ἡμεῖς, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῦσον τὰς ἁμαρτίας σου. Καὶ ἠρώτησα αὐτούς· Ὅταν γίνηται χειμῶν, οὐ βίγδατε; καὶ ὅταν γίνηται καῦμα, οὐ καίεται τὰ σώματα

²³ Al. περισσῶς. ²⁴ Al. add. ἔχομεν.

(81) Vit. Patr. iii. 4.

ὁμῶν; Οἱ δὲ εἶπον· Ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἡμῖν τὴν οἰκονομίαν ταύτην· καὶ οὕτε τῷ χειμῶνι ῥιγῶμεν, οὕτε τῷ θέρει τὸ καύμα ἡμᾶς ἀδικεῖ. Διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι οὕτω γέγονα μοναχός, ἀλλ' εἶδον μοναχοὺς. Συγχωρησατέ μοι, ἀδελφοί.

γ'. Ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτε ῥυκε ἐν τῇ πανερῆμυ^α ἦν δὲ μόνος ἐν αὐτῇ ἀναχωρῶν, παρακάτω δὲ ἄλλῃ ἔρημος ἦν πλείονων ἀδελφῶν. Παρετῆρει δὲ ὁ γέρον τὴν ἑδὸν· καὶ ὄρᾳ τὸν σατανᾶν ἀνερχόμενον ἐν σχήματι ἀνθρώπου, παρελθεῖν δι' αὐτοῦ· ἐφαίνετο δὲ ὡς στιχάριον φορῶν λινῶν τρωγλωτόν· καὶ κατὰ τρυμαλίαν ἐκρέματο ληκύνθιον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον ὁ μέγας· Ποῦ πορεύῃ; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέρχομαι ὑπομῆσαι τοὺς ἀδελφούς (82). Ὁ δὲ γέρον εἶπε· Καὶ ἴνα τί σοι τὰ ληκύνθια ταῦτα; Καὶ εἶπε· Γεύματα ἀποφέρω τοῖς ἀδελφοῖς. Ὁ δὲ γέρον εἶπε· Καὶ ταῦτα ὅλα; Ἀπεκρίθη· Ναί· ἐάν μὴ τὸ ἐν ἀρέσῃ τινι, φέρω ἄλλο· ἐάν δὲ μὴ καὶ τοῦτο, διδῶ ἄλλο· πάντως δὲ ἐξ αὐτῶν κἂν ἐν ἀρέσει αὐτῷ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθεν. Ὁ δὲ γέρον ἔμεινε παρατηρούμενος τὰς ὁδοὺς, ἕως πάλιν ἐκεῖνος ἐπανῆλθε. Καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ὁ γέρον, λέγει αὐτῷ· Σωθεῖς. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Ποῦ ἐνι μοι σωθῆναι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Διατί; Ὁ δὲ λέγει· Ὅτι πάντες ἄγριοί μοι ἐγένοντο (83), καὶ οὐδεὶς μου ἀνέχεται^β. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐδένα σὺν φίλον ἔχεις ἐκεῖ; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Ναί, ἓνα μοναχόν^γ ἔχω ἐκεῖ φίλον^δ, καὶ κἂν αὐτός μοι πείθεται· καὶ ὅτε ὄρᾳ με, στρέφεται ὡς ἀνέμη. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Καὶ τίς καλεῖται ὁ ἀδελφός; Ὁ δὲ λέγει· Θεόπεμπτος. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀπῆλθε. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἀπέρχεται ἐπὶ τὴν παρακάτω ἔρημον. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοί, λαβόντες βατὰ ἐξήλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ (84). Καὶ λοιπὸν ἕκαστος ἠύτρειζετο, νομίζων ὅτι παρ' αὐτῷ ἐμελλε καταλύειν ὁ γέρον. Ὁ δὲ ἐξῆτει τὶς εἴη ὁ καλούμενος Θεόπεμπτος ἐν τῷ ὄρει. Καὶ εὐρῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελ-

A algetis? quando æstus est, non uritur corpus vestrum? Responsum dederunt: Deus erga nos hac usus est dispensatione; nec hieme rigemus, nec æstate nos æstus lædit. Propterea dixi vobis, me nondum in monachum evasisse, verum vidisse monachos. Ignoscite mihi, fratres.

3.(85) Abbas Macarius cum in Paneremo, seu omnimoda solitudine habitaret; solus autem illic anachoreticam vitam ducebat; infra vero alia erat eremus, in qua plures fratres degebant: eo, inquam, loci aliquando per viam circumspiciens senex, vidit Satanam venientem in figura hominis, ut per locum in quo erat transiret: apparebat autem quasi tunicam gestans lineam perforatam, a cuius foraminibus pendebant parvæ lecythi. Dicit ei magnus senex: Quo vadis? Respondit: Proficiscor ad fratres, ut iis in memoriam suggeram. Tum senex: Et quare tibi ampullæ hæ? Ille: Affero fratribus condimenta. Senex: Et hæc omnia? Excepit: Etiam: si unum alicui non placuerit, aliud porrigo; si neque hoc, do aliud: omnino autem ex illis saltem unum placitum est ei. Atque his dictis abiit. At senex remansit, observans vias, donec reverteretur. Utque conspexit illum, ait: Salvus sis. Ille respondit: Quomodo contingere mihi poterit ut salvus sim? Senex: Quare? Ille: Quia cuncti mihi fuerunt immites, nec ullus sustinuit me. Ad eum senex: Nullus ergo illic tibi amicum habeo, qui vel ipse mihi obtemperat; cumque me conspiciat, instar auræ vertitur. Tum senex: Quomodo vocatur frater ille? Satanus ad hoc: Theopemptus. Quo dicto, discessit. Itaque surgens abbas Macarius, perrexit ad inferiorem eremum. Eaque re comperta fratres, sumentes ramos palmarum, ei obviam prodierunt. Cæterum unusquisque eorum præparabat se, putans quod apud ipsum

^α ΑΙ. μοι πείθεται. ^β ΑΙ. μόνον. ^γ ΑΙ. ἀδελφόν.

(82) Ἀπέρχομαι ὑπομῆσαι τοὺς ἀδελφούς. In *Vitis Patrum*: Vado commovere fratres, facili lapsu. vice *commonere*: quemadmodum recte in Paschasio. Parque erratum occurrit sub finem *Aporrhethematis*. Cod. Corb. *commonere* et *admonere*.

(83) Πάντες ἄγριοί μοι ἐγένοντο, et paulo infra, ἄγριοι εἰσιν ὅλοι, et πάντων ἀγριώτερος ἐγένετο. Ex Rufini interpretatione *contrarij*, et *agrestes*, atque omnibus amplius *asperior*. Ex illa vero Paschasii, *contrarii*, *agrestes*, omnibus *asperior*. At Pelagius legebat ἄγιοι, ac ἁγιώτερος. Nam vertit: *Omnes sanctificati sunt. Tota sancti sunt. Omnibus sancior est factus*. Minus bene.

(84) Λαβόντες βατὰ ἐξήλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ad illustrandum morem præclarum, obviam eundi alicui, honoris causa, gestando ramos palmarum aut aliarum arborum, tria deprompsi ex adversariis meis insignia testimonia. Primum petitur ex *Itinerario Hierosolymitano* Antonini: *Ibi venerunt mulieres in occursum nobis cum infantibus, palmas in manibus tenentes, et ampullas cum rosaceo oleo: et prostratæ pedibus nostris, plantas nostras ungebant, cantabantque lingua Ægyptiaca psallentes Antiphonam: Benedicti vos a Domino, benedictusque adventus vester, Osanna in excelsis*. Secundum habetur in *Vita S. Fulgentii*, cap. 29: *Per omnes pro-*

lixii itineris vias gaudia majora reperiens, in occursum suum populis undique tendentibus, cum lucernis et lampadibus et arborum frondibus. Tertium continetur in notis Jacobi Sirmondi ad tomum tertium *Conciliorum Galliæ*, ex *Narratione clericorum Remensium*, de Ebone: *Receptus est ab episcopo suffraganeis suis, Rothado episcopo, Simeone episcopo, Lupo episcopo, una cum legatis omnium aliorum episcoporum Remensis diæceseos, qui variis detenti infirmitatibus illuc corporali presentia occurrere non valentes, suam tamen per ecclesiasticos legatos, et excusatorias litteras, illi exhibuerunt presentiam. Insuper etiam a canonicis et monachis, atque regionalibus presbyteris totius diæcesis, atque infinita multitudine utriusque sexus. Qui omnes cum ramis palmarum et cereis ardentibus, laudesque Deo intimis cordibus et excelsissimis vocibus proclamantes, longe ei ab ecclesia obviamerunt, et usque ad ecclesiam indesinenter psallentes eum perdixerunt*. Notissimum est Christi Domini exemplum: Joan. xii, 13. Sed et ad exsequias cum paluis prodibant, ut videre est apud Ammonium monachum *De Patribus Sinaitis et Raitensibus*, p. 106, 128, 129; et in *Historia Lausiaca*, cap. 39. Mitto inultas alias consimiles consuetudines.

(85) *Vit. Patr.* xviii, 9; *Dorothei Doctr.* 5.

diversaturus esset senex. At ille requisivit quisnam A
esset in monte qui Theopemptus appellaretur. Quo
invento, intravit in cellam ejus. Theopemptus au-
tem suscepit illum lætus. Utque cœpit solum secum
habere senex, Quomodo, inquit, se res tuæ ha-
bent, frater? Is dicit: Recte, per preces tuas. Et
senex: Num impugnant te cogitationes? ille: In-
terim mihi bene est. Pudebat enim cum edicere.
Ait illi senex: Ecce a quot annis vitam asceticam
duco, et honore afficior ab omnibus; uttamen me
senem spiritus fornicationis divexat. Theopemptus
exceptit: Crede, abba, me etiam. Senex vero si-
mulabat ab aliis etiam cogitationibus impugnari se,
donec eum ad confessionem adduceret. Postea
dicit ei: Quomodo jejunas? Respondit: Ad horam
nonam. Tum senex: Jejuna usque ad vesperam;
exerce te; meditare ac recita memoriter ex Evan-
gelio aliisque Scripturis; cumque te subierit cogi-
tatio, nunquam deorsum spectes, sed sursum sem-
per; statimque tibi Dominus præbebit auxilium.
Et postquam fratrem informasset senex, reversus
est ad solitudinem suam. Ubi observans, iterum
videt dæmonem illum, aitque ei: Quo iterum per-
gis? Fratres, inquit, instigatum. Atque abiit. Ut
vero rursus transiit, sciscitatus est illum senex,
quomodo haberent fratres. Respondit: Male. Et
senex: Cur? Dæmon: Cuncti feroces sunt; quod-
que pejus est, ille quem habebam amicum, et ob-
sequentem mihi, ipse etiam, unde nescio. inversus
est, nec amplius a me persuadetur, sed cunctis
non calcaturum, nisi post tempus. Quo pronuntiato
vit in cellam suam.

4. (86) Venit abbas Macarius magnus ad abba- C
tem Antonium in monte; cumque pulsasset os-
tium, egressus est, petiitque: Tu quis es? Ille au-
tem, Ego, inquit, sum Macarius. Et ostio clauso,
intravit, relinquens eum. Sed postquam agnovit
patientiam ejus, aperuit. Atque cum eo urbane
agens, dixit: A multo tempore videre te desidera-
bam, audita tui fama. Et hospitaliter susceptum re-
fecit; erat enim e multo labore fessus. Vespere
autem facta, abbas Antonius sibi nudefecit ramos
palmarum. Ait ei abbas Macarius: Jube ut et ego
mihi intinguam. Ille: Intingue, inquit. Confectoque
magno fasciculo, intinxit. Igitur sedentes a vespera,
collocuti de animarum utilitate, plectebant: plecta
autem per fenestram descendebat in speluncam.
Et mane ingrediens beatus Antonius, vidit plectæ
abbatis Macarii copiam; et inquit: Multa virtus e
manibus istis egreditur.

5. (87) Abbas Macarius prædixit fratribus de
vastatione Sceteos: Quando spectaveritis cellam
ædificatam juxta paludem, scitote quod prope sit
Sceteos desolatio: quando videritis arbores, ad
fores est: cum autem pueros conspexeritis, tollite
melotes vestras, atque discedite.

6. (88) Dixit iterum, volens fratres consolari:

(86) Vit. Patr. vii, 9.

(87) Vit. Patr. xviii, 2.

λίον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Θεόπεμπος ὑπεδέξατο αὐτὸν χαί-
ρων. Ὡς δὲ ἤρξατο ἰδιάζειν αὐτὸν, ὁ γέρον λέγει·
Πῶς τὰ κατὰ σέ, ἀδελφέ; Ὁ δὲ εἶπεν· Εὐχαίς σου,
καλῶς. Εἶπε δὲ ὁ γέρον· Μὴ κολεμουσί σοι λογισμοί;
Ὁ δὲ εἶπε· Τέως καλῶς εἰμι· ἤδειτο γὰρ εἰπεῖν. Λέ-
γει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἰδοὺ πόσα ἔτη ἀσκῶ, καὶ τιμῶ-
μαι παρὰ πάντων, καὶ ἐμοὶ τῷ γέροντι ὀχλεῖ τὸ πνεῦ-
μα τῆς πορνείας. Ἀπεκρίθη λέγων καὶ ὁ Θεόπεμπος·
Πίστευε, ἀββᾶ, καὶ ἐμοί. Ὁ δὲ γέρον προεφασίζετο
καὶ ἐτέρους λογισμοὺς πολεμεῖν αὐτῷ, ἕως ποιήσει
αὐτὸν ὁμολογῆσαι. Εἶτα λέγει αὐτῷ· Πῶς νηστεύεις;
Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Τὴν ἐνάτην. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον·
Νήστουε ἕως ὄψε, καὶ ἄσκει· καὶ ἀποστῆθις τοῦ Εὐ-
αγγελίου καὶ τῶν ἄλλων Γραφῶν· καὶ ἐάν σοι ἀναβῆ
λογισμὸς, μηδέποτε πρόσχης κάτω, ἀλλὰ πάντοτε ἄνω·
καὶ εὐθέως σοὶ ὁ Κύριος βοήθει. Καὶ τυπώσας ὁ γέ-
ρον τὸν ἀδελφὸν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν ἔρημον. Καὶ
παρατηρῶν πάλιν ὄραξ ἐκείνον τὸν δαίμονα, καὶ λέ-
γει αὐτῷ· Ποῦ πάλιν ἀπέρηξ; Ὁ δὲ λέγει· Ὑπομνη-
σαι τοὺς ἀδελφοὺς. Καὶ ἀπῆλθεν. Ὡς δὲ πάλιν ἐπαν-
ῆλθε, λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος· Πῶς οἱ ἀδελφοί; Ὁ δὲ λέ-
γει· Κακῶς. Ὁ δὲ γέρον λέγει· Διατί; Ὁ δὲ εἶπεν·
Ἄγριοι εἰσιν ὄλοι· καὶ τὸ μείζον κακὸν, ὅτι καὶ ὄν εἶ-
χον φίλον ὑπακούοντά μοι, καὶ αὐτὸς οὐκ οἶδα πόθεν
διεστράφη, καὶ οὐδὲ αὐτὸς μοι πεῖσται, ἀλλὰ πάν-
των ἀγριώτερος· ἐγένετο· καὶ ὡμοσα μηκέτι τὰ ἐκεῖ
πατῆσαι, εἰ μὴ μετὰ χρόνον. Καὶ οὕτως εἰπὼν ἀπῆλ-
θεν, ἑάσας τὸν γέροντα. Καὶ ὁ ἅγιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ
κελλίον αὐτοῦ.

ferocior evasit: unde juravi me amplius ea loca
discessit, senem relinquens. Tunc sanctus intra-
vit in cellam suam.

δ'. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας τῷ ἀββᾶ
Ἄντωνιῳ, εἰς τὸ ἕρος· καὶ κρούσαντος αὐτοῦ τὴν θύ-
ραν, ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ;
ὁ δὲ ἔφη· Ἐγὼ εἰμι Μακάριος. Καὶ κλείσας τὴν θύραν
εἰσῆλθε καὶ ἄφηκεν αὐτόν. Καὶ ἰδὼν τὴν ὑπομονὴν
αὐτοῦ, ἤνοιξεν αὐτῷ, καὶ χαριεντιζόμενος μετ' αὐτοῦ,
ἔλεγεν· Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπεθύμουν σε ἰδεῖν,
ἀκούων τὰ περὶ σοῦ. Καὶ φιλοξενήσας αὐτὸν ἀνέπαυ-
σεν· ἦν γὰρ ἀπὸ καμάτου πολλοῦ. Ὀφείας δὲ γενομέ-
νης, ἔβρεξεν ἑαυτῷ ὁ ἀββᾶς Ἄντωνιος θαλλία. Καὶ
λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Κέλευσον ἵνα καγῶ
βρέξω ἑμαυτῷ. Ὁ δὲ εἶπε· Βρέξον. Καὶ ποιήσας δε-
σμὸν μέγαν, ἔβρεξε. Καὶ καθήμενοι ἀπὸ ὄψε, λαλοῦν-
τες περὶ σωτηρίας ψυχῶν ἐπλεκον· καὶ ἡ σειρὰ διὰ
τῆς θυρίδος εἰς τὸ σπήλαιον κατέβαινε. Καὶ εἰσελθὼν
πρῶτ' ὁ μακάριος Ἄντωνιος εἶδε τὸ πλῆθος τῆς σει-
ρᾶς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, καὶ ἔλεγε· Πολλὴ δύναμις ἐκ
τῶν χειρῶν τούτων ἐξέρχεται.

ε'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος περὶ τῆς ἐρημώσεως
τῆς Σκήτews τοῖς ἀδελφοῖς· Ὅταν ἴδητε κελλίον
οἰκοδομούμενον ἐγγὺς τοῦ ἔλους, μάθετε ὅτι ἐγγὺς
ἐστὶν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς· ὅταν ἴδητε δένδρα, ἐπὶ θυ-
ρῶν ἐστιν· ὅταν δὲ ἴδητε παιδία, ἄρατε τὰ μηλωτάρια
ὀμῶν, καὶ ἀναχωρήσατε.

ς'. Ἐλεγε πάλιν, παρηγορησαί θέλων τοὺς ἀδελ-

(88) Vit. Patr. xviii, 10.

φοῦς· Ἦλθεν ὡς παιδίον δαιμονιζόμενον μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Ἔγειρε, γραῖα²⁸, ἄγωμεν ἔνθεν. Ἡ δὲ εἶπεν· Οὐ δύναμαι περνεῦσαι. Καὶ εἶπεν αὐτῇ πρὸς τὸ παιδίον· Ἐγὼ σε βαστάσω. Καὶ ἐθαύμασα τὴν πονηρίαν²⁹ τοῦ δαίμονος, πῶς ἠθέλησεν αὐτοὺς φυγαδεῦσαι.

ζ. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Σισόης· Ὅτε ἤμην εἰς Σχῆτιν μετὰ τοῦ Μακαρίου, ἀνέβημεν θερίσαι μετ' αὐτοῦ ἑπτὰ ὀνόματα (89)· καὶ ἰδοὺ μία χήρα καλαρωμένη ἦν ὀπίσω ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐπαύετο κλαίουσα. Ἐφώνησεν οὖν ὁ γέρον τὸν κύριον τοῦ χωρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί ἔχει ἡ γραῦς αὕτη, ὅτι πάντοτε κλαίει; λέγει αὐτῷ· Ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἶχε παραθήκην τινὸς, καὶ ἀπέθανεν ἄφνω, καὶ οὐκ εἶπε ποῦ ἔθηκεν αὐτήν· καὶ θέλει ὁ κύριος τῆς παραθήκης λαβεῖν αὐτήν καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς δούλους. λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰπέ αὐτῇ ἵνα ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ὅπου ἀναπαυόμεθα τὸ καῦμα. Καὶ ἐλθούσης τῆς γυναίκος, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρον· Τί πάντα³⁰ οὕτως κλαίεις; καὶ εἶπεν· Ὁ ἀνὴρ μου ἀπέθανε λαθῶν παραθήκην τινὸς, καὶ οὐκ εἶπεν ἀποθήσκων ποῦ ἔθηκεν αὐτήν. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον πρὸς αὐτήν· Δεῦρο, δεῖξόν μοι ποῦ ἔθηκες αὐτόν. Καὶ λαθῶν τὸς ἀδελφούς μεθ' ἑαυτοῦ, ἐξῆλθε σὺν αὐτῇ. Καὶ ἐλθόντων ἐπὶ τὸν τόπον, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρον· Ἀναχώρησον εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ προσευξαμένων αὐτῶν, ἐφώνησεν ὁ γέρον τὸν νεκρὸν, λέγων· Ὁ δεῖνα (90), ποῦ ἔθηκες τὴν ἀλλοτρίαν παραθήκην; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Εἰς τὸν οἶκόν μου κέρυπται, ὑπὸ τὸν πόδα τῆς κλίνης. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Κοιμῶ πάλιν ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, ἀπὸ τοῦ φέβου ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρον· Οὐ δι' ἐμὲ γέγονε τοῦτο· οὐδὲν γὰρ εἰμι· ἀλλὰ διὰ τὴν χήραν καὶ τὰ ὄρφανὰ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸ πρᾶγμα· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μέγα, ὅτι ἀναμάρτητον ὀφείλει ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν· καὶ εἰ τὴν ἄν ἀιτήσηται λαμβάνει. Ἐλθὼν δὲ, ἀνήγγελα τῇ χήρᾳ ποῦ κείται ἡ παραθήκη. Ἡ δὲ λαθούσα αὐτήν, ἔδωκε τῷ κυρίῳ αὐτῆς, καὶ ἠλευθέρωσε τὰ τέκνα αὐτῆς. Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐδόξαζαν τὸν Θεόν.

η'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶ, Πέτρος περὶ τοῦ ἁγίου Μακα-

A Venit huc cum matre sua puer qui a daemone vexabatur; et dicebat matri : Surge, anus, abeamus hinc. Illa vero : Non possum, inquit, pedibus incedere. Tum puer ad eam : Ego te portabo. Et admiratus sum daemone nequitiam, quo modo eos hinc voluisset fugare.

7. (91) Referebat abbas Sisoës : Quando eram in Sæcti cum Macario, ascendimus septem nomina seu homines ut cum eo meteremus : et ecce vidua quædam pone nos spicas colligebat, nec cessabat plorare. Vocavit ergo senex dominum prædii, dixitque ei : Quid habet anus hæc, quod semper plorat? Respondit : Quia vir ejus alicujus depositum dum servat, mortuus est subito, nec enuntiavit ubi posuerit illud ; vultque depositi dominus, eam et liberos ejus sibi in servos vindicare. Excepit senex : Dic ei ut veniat ad nos, ubi ob æstum conquiescimus. Cumque venisset mulier, ait illi senex : Quare omnino ita flet? Respondit illa : Maritus meus accepto deposito emigravit e vita, nec significavit moriens, ubi posuerit. Tunc senex ad eam : Veni, ostende mihi, ubi sepelieris eum. Itaque ductis secum fratribus, cum ea egressus est. Ut pervenerunt ad locum, dicit senex mulieri : Recede in domum tuam. Et postquam precati fuissent, vocavit senex mortuum his verbis : Ille, ubi posuisti alienum depositum? Responsum dedit homo : Absconditum est in domo mea, sub pede lecti. Senex ad ipsum : Iterum dormi usque ad resurrectionis diem. Hoc videntes fratres, præ timore ceciderunt ad pedes ejus. Tum illis senex : Non propter me id evenit; nihil quippe sum : sed propter viduam et pupillos Deus rem fecit : hoc vero magnum est, quod Deus vult animam esse sine peccato; et quidquid petierit, accipiet. Profectus ergo, nuntiavit viduæ, ubi jaceret depositum. Quæ accipiens dedijt domino, ac in libertatem asseruit liberos : omnesque qui miraculum audierunt, gloriam dederunt Deo.

8. (92) Narravit abbas Petrus de beato Macario,

²⁸ Vox γραῖα abest ab al. ²⁹ Al. πανουργία. ³⁰ Al. πάντοτε.

(89) Ἐπτὰ ὀνόματα. Au v. cum Joannes interpres septem nomina. Ex sensu ms. Bodecense, referente Bollando, et codex Corbeicensis, septem fratres. Nomina autem pro hominibus dici, a tot auctoribus probatum fuit, ut mirer potuisse id viros doctos ignorare. In Chronico Theophanis p. 363 : Ἀπεκτείναν τὸς κλειδούχους, ὀνόματα ζ'. Joannes Moschus Λειμωναρίου cap. 155 : Μοναστήριον παρθένων νεῖ παρθενεουσῶν ὡς ὀνομάτων τεσσαράκοντα· εἰ cap. 143 : Ἦσαν δὲ μοναχοὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ περὶ τὰ ἑβδομήκοντα ὀνόματα. Sub linem Itoni xix Origenis in Joannem : Οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ πρὸς καταβολῆς κόσμου ἐπίτηδες τοιαύτην ἐπίνοιαν πλαστάντων ὀνομάτων ἁγίων τὸ τῆς καταβολῆς. Lex. ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν. In Colbert. cod. duobus : Ἐν τῷ ὄρει τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, ἐκαθέζοντο ἑπτὰ ὀνόματα, καὶ τῷ καιρῷ τῶν φοινίκων ἐφύλαττεν δὲ εἰς ἑξ αὐτῶν τοῦ ἀποσοβεῖν τὰ πετεινά. Ἦν δὲ ἐκεῖ γέρον· καὶ ὅτε ἐφύλαττεν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ἔκραζεν λέγων· Ὑπάγετε, οἱ ἔσω πονηροὶ λόγιμοι, καὶ

τὰ ἔσω πετεινά. At ms. reg. 1787, Ἐλεγον ὅτι ἐν τῷ β. τ. ἀ. Ἄ. ἐκάθητο ἑπτὰ μοναχοὶ, καὶ ἐν τῷ χ. τ. φ. ἐφύλαττον τοῦ σοβεῖν τὰ πετεινά ἐκ διαδοχῆς εἰς καθ' ἡμέραν. Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν γέρον, ὅτε ἦν ἡ ἡμέρα αὐτοῦ, καὶ ἐφύλαττεν, ἔκραζε λέγων, etc. Hoc est, Pelagio interprete v. xi, 50 : Dicebant senes, quia in monte abbatis Antonii sedebant septem monachi (cod. Suesion. et Fossat. nomina) tempore dactylorum, et unus ex eis abigebat ab eis volucres : erat autem ibi senex, qui in die qua eum dactylos custodire contingebat, clamabat, dicens : Discedit ab intro, malæ cogitationes, et de foris aves. Apud Georgium Alexandrinum n. 38, λαθῶν στρατιώτας ἕως ὀνομάτων πενταχοσίων. Sed quis finis similia colligenti?

(90) Λέγων· Ὁ δεῖνα. In Vitæ Patrum : dicens illi, pro dicens, ille.

(91) Vit. Patr. II, 8.

(92) L. Raderi Viridar. ; Vit. Patr. vi, 19

quod cum advenisset aliquando ad quemdam anachoretam, et invenisset eum ægrotantem, sciscitatus sit, quidnam cibi vellet sumere : nihil quippe erat in cella ejus. Qui postquam dixisset, Pastillum, non piguit virum fortem Alexandriam proficisci, ut ægro daret : mira que res, nemini manifesta facta est.

9. Iterum memoravit : Ad abbatem Macarium cum fratribus cunctis in simplicitate conversantem dixerunt nonnulli : Quare te talem præbes? Ille respondit : Duodecim annis servivi Domino meo, ut mihi hæc gratiam largiretur; et omnes mihi consilium datis uti eam deponam?

10. (93) Dicebant de abbate Macario, quod si cum fratribus vacans versaretur, ita secum constitutebat : Si vinum [ad] fuerit, propter fratres bibe; et pro uno vini poculo, per unum diem aquam non bibas. Igitur fratres, reficere cupientes, dabant ei. Senex autem cum gaudio admittebat, ut seipsum torqueret. At discipulus ejus, cui res nota erat, dicebat fratribus : Per Dominum, ne pæbeatis illi; alioqui in cella confecturus est se. Quo comperto, fratres non amplius ei porrigebant.

11. (94) Proficiscens aliquando abbas Macarius a palude in cellam suam, portabat palmarum ramos; et ecce occurrit ei in via diabolus falcem gerens. Utque voluit eum ferire, non valuit. Itaque ait ei : Multa a te vis, Macari, quod adversum te nihil valeo. En enim, quidquid agis, ego quoque facio. Tu cibo abstinens, et ego; vigilas, ego penitus non dormio. Unum solum est in quo vincis me. Interrogavit abbas Macarius : Quodnam est illud? Respondit : Humilitas tua. Ac propterea adversus te nihil possum.

12. (95) Interrogaverunt quidam e Patribus abbatem Macarium Ægyptium, dicentes : Qui sit ut sive comedas sive jejunes, corpus tuum pariter siccum sit? Responditque illis senex : Lignum quod versat sarmenta quæ comburuntur, omnino ab igne consumitur. Simili modo si mentem suam homo in timore Dei mundaverit, ipse Dei timor corpus ejus consumit.

13. (96) Profectus est aliquando abbas Macarius e Sæti in Terenuthim; et ingressus est in fanum ut dormiret. Erant autem ibi vetera ethnicorum cadavera : e quibus unum acceptum posuit sub capite suo, velut embrinium. Dæmones ergo intuitu audaciam ejus, invidia ducti sunt; ac volentes eum terere, velut feminam de nomine vocabant, dicentes : Illa, veni nobiscum ad balneum : respondit autem alius dæmon sub ipso tanquam e mortuis, sic : Peregrinum habeo super me, nec possum venire. At senex territus non est, sed audacter verberabat corpus, Surge, inquires, vade in tenebras, si potes. Quo audito dæmones clamaverunt voce

⁹¹ ΑΙ. ἐγὼ οὐδὲ ὄλωσ τρώγω.

(93) Vit. Patr. iv, 26.

(94) Vit. Patr. xv, 26.

Α ρίου, ὅτι παραγενόμενός ποτε πρὸς τινὰ ἀναχωρητήν, καὶ εὐρών αὐτὸν καχοῦμενον, ἐπυθάνετο τί βούλοιο τραφήναι, οὐδενὸς ὄντος ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ. Καὶ φήσαντος ἐκεῖνου, Πάστιλον, εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν πόλιν οὐκ ὤκνησεν ὁ ἀνδρεῖος παραγενέσθαι, καὶ δοῦναι τῷ κάμνοντι· καὶ τὸ θαυμαστὸν μηδὲν κατὰ δῆλον γενόμενον.

Θ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἐν ἀκακίᾳ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου πολιτευομένου πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς, ἐφησαν αὐτῷ τινες· Διατί οὕτως ἑαυτὸν ποιεῖς; Ὁ δὲ εἶπε· Δώδεκα ἔτη ἐδούλευσα τῷ Κυρίῳ μου, ἵνα μοι χαρισται τὸ χάρισμα τοῦτο, καὶ πάντες μοι συμβουλεύετε ἀποθέσθαι αὐτό;

Ι'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι εἰ εὐκαίρησε μετὰ ἀδελφῶν, ἐτίθει ἑαυτῷ ὄρν, ὅτι Ἐν εὐρεθῇ οἶνος, διὰ τοὺς ἀδελφούς πίνει, καὶ ἀντὶ ἐνὸς ποτηρίου οἶνου, μίαν ἡμέραν μὴ πίνει ὕδωρ. Οἱ οὖν ἀδελφοί, χάριν ἀναπαύσεως ἐδίδουν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων μετὰ χαρᾶς ἐλάμβανε, ἵνα ἑαυτὸν βασανίσῃ. Ὁ δὲ μαθητὴς εἰδὼς τὸ πρᾶγμα, ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς· Διὰ τὸν Κύριον, μὴ ὄυτε αὐτῷ· εἰ δὲ μὴ γε, εἰς τὸ κελλίον μέλλει ἑαυτὸν δαμάζειν. Καὶ μαθόντες οἱ ἀδελφοί, οὐκ ἔτι αὐτῷ παρεῖχον.

ΙΑ'. Παρερχόμενός ποτε ἀπὸ τοῦ ἔλους εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ἐδάσταζε θαλλία, καὶ ἰδοὺ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ διάβολος κατὰ τὴν ὁδὸν μετὰ δρεπάνου· καὶ ὡς ἠθέλησεν αὐτὸν κροῦσαι, οὐκ ἴσχυσε, καὶ λέγει αὐτῷ· Πολλὴ βία ἀπὸ σοῦ, Μακάριε, ὅτι οὐ δύναμαι πρὸς σέ. Ἴδου γὰρ εἰ τι ποιεῖς, κἀγὼ ποιῶ· σὺ νηστεύεις, κἀγὼ ⁹¹ ἀγρυπνεῖς, κἀγὼ ὄλωσ; οὐ κοιμῶμαι· ἔν ἐστι μόνον ἐν ᾧ νικάς με. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Ποῖον τοῦτο; Ὁ δὲ ἔφη· Ἡ ταπεινώσις σου· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι πρὸς σέ.

ΙΒ'. Ἠρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον, λέγοντες· Πῶς ὅτε ἐσθίεις καὶ ὅτε νηστεύεις, τὸ σῶμά σου ξηρὸν ἐστι; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Τὸ ξύλον τὸ στρέφον τὰ καιόμενα φρύγανα, δι' ὄλου ἐσθίεται ἐκ τοῦ πυρός. Οὕτως ἐάν καθαρεύσῃ ἄνθρωπος τὴν νοῦν αὐτοῦ ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ κατεσθίει τὸ σῶμα αὐτοῦ.

ΙΓ'. Ἀνέβη ποτὲ ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἀπὸ Σκήτews εἰς Τερενούθιν· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν κοιμηθῆναι. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ σκηνώματα Ἑλλήνων παλαιά· καὶ λαθῶν ἐν, ὑπέθηκε τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐμβρίμιον. Οἱ οὖν δαίμονες, ὀρῶντες αὐτοῦ τὸ θαρσαλέον, ἐφθόνησαν· καὶ θέλοντες αὐτὸν πτοῦσαι, ἐφώνουν ὡς γυναικὸς ὄνομα, λέγοντες· Ἡ δεινα, δεῦρο μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ βαλανεῖον. Ὑπήκουσε δὲ ἄλλος δαίμων ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν νεκρῶν, λέγων· Ξένον ἔχω ἐπάνω μου, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. Ὁ δὲ γέρων οὐκ ἐπτοήθη· ἀλλὰ θαρρῶν ἔτυπτε τὸ σκήνωμα, λέγων· Ἐγείραι, ὑπάγε εἰς τὸ σκότος, εἰ δύνασαι. Καὶ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες, ἐβόησαν

(95) Vit. Patr. iii, 8.

(96) Vit. Patr. vii, 10.

φωνῆ μεγάλῃ, λέγοντες· Ἐνίκησας ἡμᾶς. Καὶ ἔφυγον καταισχυρόμενοι.

18. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου ²³, ὅτι ἀναβαίνων ἀπὸ Σχήτειος, καὶ βασιτάζων σπυρίδας, κοπιάσας ἐκαθέσθη· καὶ ἤβητο λέγων· Ὁ Θεός, σὺ οἶδας ὅτι οὐκ ²⁴ ἰσχύω. Καὶ εὐθέως εὐρέθη ἐπὶ τὸν ποταμόν.

19. Ἦν τις ἔχων υἴον παραλυτικὸν ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου· καὶ ἀφελὲς αὐτὸν ἐπὶ τὴν θύραν κλαίοντα, ἀνεχώρησε μακράν. Παρακούσας οὖν ὁ γέρον, εἶδε τὸ παιδίον ²⁵, καὶ λέγει αὐτῷ· Τίς ἤνεγκέ σε ὧδε; Καὶ λέγει· Ὁ πατήρ μου ἔρριψέ με ὧδε, καὶ ἀπῆλθε. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἀναστὰς κατάλαβε αὐτόν. Καὶ εὐθέως υγιάναι, ἀνέστη, καὶ κατέλαβε τὸν πατέρα αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἀπῆλθον εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν.

20. Ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ Σχίτει, ὡς ἀπέλυε τὴν ἐκκλησίαν· Φεύγετε, ἀδελφοί. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τις τῶν γερόντων· Πῶς ἔχομεν φυγεῖν πλέον τῆς ἐρήμου ταύτης; Ὁ δὲ ἐτίθει τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα, λέγων· Τοῦτο φεύγετε. Καὶ εἰσῆρχετο εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, καὶ ἔκλειε τὴν θύραν, καὶ ἐκάθητο.

21. Εἶπεν ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Μακάριος· Ἐάν τιτι ἐπιτιμῶν, εἰς ὄργην κινήθῃς, ἴδων πάθος πληροῦς. Οὐ γὰρ ἴνα ἄλλους σώσῃς, σεαυτὸν ἀπολέσεις.

22. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Μακάριος, ἐν Αἰγύπτῳ ὢν, εὗρεν ἄνθρωπον ἔχοντα κτήνος καὶ σιλοῦντα τὰς χρεῖας αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὡς ξένος παραστάς τῷ σιλοῦντι, συνεγέμου τὸ κτήνος, καὶ μετὰ πολλῆς ἡσυχίας προέπεμπεν αὐτόν, λέγων, ὅτι οὐδὲν εἰσπράξαμεν εἰς τὸν κόσμον ²⁶, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξεργασθῆναι τι δυναμέθα. Ὁ Κύριος ἔδωκεν· ὡς αὐτὸς ἠθέλησεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Εὐλογητός Κύριος ἐπὶ πάντων.

23. Ἠρώτησάν τινες τὸν ἀββᾶν Μακάριον, λέγοντες· Πῶς ὀφειλομεν προσεύχεσθαι; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Οὐκ ἔστι χρεῖα βαττολογεῖν, ἀλλ' ἐκτείνειν ²⁷ τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν· Κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας, ἐλέησον ²⁸. Ἐάν δὲ ἐπίκειται πόλεμος· Κύριε, βοήθει ²⁹. Καὶ αὐτὸς οἶδε τὰ συμφέροντα, καὶ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν εἰσας.

24. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Εἰ γέρον ἐν σοὶ ἡ ἐξουδένωσις ὡς ὁ ἔπαινος, καὶ ἡ πενία ὡς ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ἐνδεια ὡς ἡ δαψίλεια, οὐκ ἀποθνήσκεις. Ἀμήχανον γὰρ ἔστι τὸν καλῶς πιστεύοντα, καὶ ἐν εὐσεβείᾳ ἐργαζόμενον, ἐμπασεῖν εἰς ἀκαθαρσίαν παθῶν καὶ δαιμόνων πλάνην.

25. Ἐλεγον, ὅτι ἐσφάλισαν δύο ἀδελφοὶ Σχίτην· καὶ ἐχώρισεν αὐτοὺς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ πολιτικός·

²³ Al. μεγάλε. ²⁴ Al. οὐκέτι. ²⁵ Al. add. ὅτι ἔκλειεν. ²⁶ Abest ab al. hoc comma. ²⁷ Al. inser. πικνύ. L. Dorothei Epist. 4. ²⁸ Al. add. με. ²⁹ Al. add. μοι. ³⁰ I Tim. vi, 7. ³¹ Job i, 21.

(97) Vit. Patr. II, 6.

(98) Vit. Patr. II, 7.

(99) Vit. Patr. IV, 27.

(1) Vit. Patr. III, 87; IV, 28; Append. p. 1001,

n. 17.

(2) Vit. Patr. XVI, 6.

(3) Vit. Patr. XII, 40.

(4) Vit. Patr. XXXVIII, 2.

A magna : Vicisti nos. Tum pudore suffusi aufugerunt.

14. (97) Dicebant de abbate Macario Ægyptio, quod ascendens e Sceti, ac sportulas portans, defatigatus sedit; oravitque ad hunc modum: Deus, tu scis nihil mihi virium superesse. Et illico juxta fluvium est delatus.

15. (98) Quidam in Ægypto filium habebat paralyticum; et tulit eum ad cellam abbatis Macarii; relinquens autem ad ostium plorantem, longe accessit. Igitur senex deorsum aspiciens vidit puerum; et interrogavit eum: Quis te huc attulit? Respondit: Pater meus hic me projecit, et abiit. Dicit ei senex: Surgens assequere eum. Statimque sanitate recuperata surrexit, et patrem consecutus est: atque ita reversi sunt in domum suam.

16. (99) Abbas Macarius magnus dicebat fratribus in Sceti, postquam ecclesiam dimisisset: Fugite, fratres. Ait illi seniorum quidam: Quoniam fugere poterimus ultra solitudinem hanc? Ipse vero digitum suum ad os ponebat, dicens: Fugite hoc. Tum ingrediebatur in cellam suam, et clauso ostio sedebat.

17. (1) Dixit idem abbas Macarius: Si quempiam increpando, ad iram commoveris, affectui tuo satisfacis. Non enim ut alios salves, perdes te ipsum.

18. (2) Idem abbas Macarius dum esset in Ægypto, invenit hominem habentem jumentum, et prædantem quæ ad usum suum possidebat: ipse vero tanquam peregrinus astans furi, una onerabat jumentum, magnaque cum quiete deduxit eum, dicens: Nihil intulimus in mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus ³⁰. Dominus dedit: sicut ipse voluit, ita et factum est. Benedictus Dominus in omnibus ³¹.

19. (3) Interrogaverunt quidam abbatem Macarium, dicentes: Quo modo debemus orare? Respondit illis senex: Non opus est loqui multum, sed extendendæ sunt manus, proferendumque: Domine, sicut vis et sicut nosti, miserere. Si autem ingruerit tentationis impugnatio, dici debet: Domine, adjuva. Ipse scit quæ expendant, et facit nobiscum misericordiam.

20. (4) Dixit abbas Macarius: Si apud te existerit contemptus velut laus, paupertas tanquam divitiæ, indigentia sicut abundantia, non morieris. Fieri enim non potest, ut qui recte credit, et in pietate operatur, incidat in vitiorum sordes, ac demonum errorem.

21. Referebant: Duo fratres in Sceti deliquerunt; quos segregavit seu excommunicavit abbas

Macarius urbicus : et venerunt nonnulli, nuntiaruntque abbati Macario magno, Ægyptio. Qui affirmavit, fratres non esse segregatos, sed Macarium; etenim diligebat eum. Auditū accepit abbas Macarius quod a sene excommunicatus fuisset, fugitque ad paludem. Egressus itaque est abbas Macarius magnus; ac reperit eum a culcibus perforatum; dicitque ei : Tu segregasti fratres; et ecce secusuri sunt in vicum. Ego vero segregavi te; tuque veluti pulchra virgo, in interius cubiculum fugisti huc. At ego vocatis fratribus, ab ipsis didici, nihil horum factum esse. Vide igitur, tu frater, ne a dæmonibus illusus fueris. Nam nihil vidisti. Sed veniam incurvatus pete pro delicto tuo. Ille autem dixit : Si vis, da mihi pœnitentiam. Videns ergo senex humilitatem illius, ait : Vade, jejuna tres hebdomadas, semel singulis hebdomadis comedens. Hæc scilicet erat illius perpetua operatio, hebdomadas jejunare.

22. Dixit abbas Moyses abbati Macario in Sceti : Volo cum quiete ac silentio vivere, nec sinunt me fratres. Ait illi abbas Macarius : Video te indolis mollioris esse, nec posse fratrem a te avertere; sed si desideras quietam vitam, proficiscere ad eremum, intro, in Petra, et illic quiete deges. Atque hoc fecit, et conquievit.

23. Frater convenit abbatem Macarium Ægyptium, et dixit ei : Abba, effare mihi verbum, quoniam modo salvus ero. Ait senex : Vade ad sepulcrum, et maledictis mortuos impete. Abiens igitur frater, conviciis et lapidibus appetiit; reversusque annuntiavit seni. Quærit ab eo : Nihilne tibi locuti sunt? Ille : Nihil. Tum senex inquit : Iterum proficiscere cras, laudibus eos offer. Pergens itaque frater, collaudavit eos, vocans : Apostoli, sancti, justi. Tum adiit senem, dixitque : Laudavi. Ille ei : Nihil tibi responderunt? Frater : Nullo modo. Tunc senex inquit : Nosti quantis eos contumeliis affeceris, nec quidquam reposuerunt tibi; et quantis eosdem laudibus ornaveris, nihilque ad te prolocuti sunt : ita etiam tu, si salutem consequi desideras, mortuos fias; nec injurias hominum, nec laudes eorum cogites, instar mortuorum; sic poteris salvus fieri.

24. Præteriens aliquando abbas Macarius per Ægyptum una cum fratribus, audivit puerum ita matri suæ loquentem : Mater, quidam dives diligit me, et odi eum; pauper vero odit me, ac eum diligo. Quo audito sermone, admiratus est abbas Macarius. Dicunt ei fratres : Quid hoc verbi est, Pater, quod affectus sis admiratione? Respondit illis senex : Revera Dominus noster dives est diligitque nos, nec volumus illi obtemperare; inimicus autem noster diabolus pauper est odioque nos prosequitur, et diligimus ejus impuritatem.

25. Rogavit eundem multis cum lacrymis abbas Pœmen, dicens : Eloquere mihi verbum, quo modo assecuturus sim salutem. Senex vero ei respondit : Quam quæris rem, nunc recessit a monachis.

A και ἤλθον τινες, και εἶπον τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ πῶς μεγάλη τῷ Αἰγυπτίῳ. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκ εἰσὶν οἱ ἀδελφοὶ κεχωρισμένοι, ἀλλὰ Μακάριός ἐστι κεχωρισμένος· ἦν γὰρ ἀγαπῶν αὐτόν. Ἦκουσεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι ἐχωρίσθη ὑπὸ τοῦ γέροντος, και ἐφυγεν εἰς τὸ ἔλος. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας, και εὐρίσκει αὐτὸν τιτρωσκόμενον ὑπὸ τῶν κωνώπων, και λέγει αὐτῷ· Σὺ ἐχώρισας τοὺς ἀδελφούς, και ἰδοὺ εἶχον ἀναχωρησάμην εἰς τὴν κώμην. Ἐγὼ δὲ σε ἐχώρισα, και σὺ ὡς καλῆ παρθένος εἰς τὸν ἐσώτερον κοιτῶνα ἐφυγες ὡδε. Ἐγὼ δὲ καλέσας τοὺς ἀδελφούς, ἔμαθον παρ' αὐτῶν, και εἶπον· Οὐδὲν τούτων γέγονε. Βλέπε οὖν και σὺ, ἀδελφε, μὴ ἀπὸ δαιμόνων ἐχλευάσθης (οὐδὲν γὰρ ἐώρακας), ἀλλὰ βάλῃ μετάνοιαν ὑπὲρ τοῦ σφάλματός σου. Ὁ δὲ εἶπεν·

B Εἰ θέλεις, δός μοι μετάνοιαν. Ἰδὼν δὲ ὁ γέρον τῆν ταπεινώσιν αὐτοῦ, ἔλεγεν· Ὑπαγε, και νήστευσον τρεῖς ἑβδομάδας, κατὰ ἑβδομάδα ἐσθίων. Αὕτη γὰρ ἦν ἡ ἐργασία αὐτοῦ πάντοτε, τὰς ἑβδομάδας νηστεύειν.

κθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ εἰς Σκήτιν· Θέλω ἡσυχάσαι, και οὐκ ἀφιοῦσὶ με οἱ ἀδελφοί. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Θεωρῶ ὅτι ἡ φύσις σου ἀπαλή ἐστίν, και οὐ δύνασαι ἀποστρέψαι ἀδελφόν· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς ἡσυχάσαι, ὑπαγε εἰς τὴν ἔρημον ἔσω εἰς τὴν Πέτραν, κάκει ἡσυχάζεις. Καὶ τοῦτο ἐποίησε, και ἀνεπάη.

κγ'. Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ τῷ Αἰγυπτίῳ, και λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ὑπαγε εἰς τὸ μνημεῖον, και ὕβρισον τοὺς νεκρούς. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς, ὕβρισε και ἐλίθασε· και ἐλθὼν ἀπήγγειλε τῷ γέροντι. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲν σοι ἐλάλησαν; Ὁ δὲ ἔφη· Οὐχί. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὑπαγε πάλιν αὐριον, και δόξασον αὐτούς. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς, ἐδόξασεν αὐτούς, λέγων· Ἀπόττολοι, ἄγιοι, και δίκαιοι. Καὶ ἤλθε πρὸς τὸν γέροντα, και εἶπεν αὐτῷ· Ἐδόξασα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲν σοι ἀπεκρίθησαν; Ἐφη ὁ ἀδελφός· Οὐχί. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οἶδας πόσα ἡτιμασας αὐτούς, και οὐδὲν σοι ἀπεκρίθησαν, και πόσα ἐδόξασας αὐτούς, και οὐδὲν σοι ἐλάλησαν· οὕτως και σὺ, ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, γενοῦ νεκρός· μήτε τὴν ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, μήτε τὴν δόξαν αὐτῶν λογίσῃ, ὡς οἱ νεκροί· και δύνασαι σωθῆναι.

C κδ'. Παρρηχόμενός ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος μετὰ ἀδελφῶν διὰ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσε παιδίου λέγοντος τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Ἀμμᾶ, πλούσιός τις ἀγαπᾷ με, και μισῶ αὐτόν· και πτωχός μισεῖ με, και ἀγαπῶ αὐτόν. Καὶ ἀκούσας ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ἐθαύμασε. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο, Πάτερ, ὅτι ἐθαύμασας; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Ἀληθῶς ὁ Κύριος ἡμῶν πλούσιός ἐστι· και ἀγαπᾷ ἡμᾶς, και οὐ θέλομεν αὐτὸν ἀκούσαι· ὁ δὲ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος πτωχός ἐστὶ· και μισεῖ ἡμᾶς, και ἀγαπῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν.

κε'. Παρρηχάλεσεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν αὐτὸν μετὰ πολλῶν δακρῶν, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ γέρον εἶπεν αὐτῷ· Τὴ πρᾶγμα ὁ ζητεῖς, ἀπῆλθε νῦν ἀπὸ τῶν μοναχῶν.

κζ'. Παρέβαλέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ· καὶ λαλήσας αὐτῷ, ὑπέστρεψεν εἰς Σκήτην. Καὶ ἤλθον οἱ Πατέρες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἐλάλουν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρον· Ἔφην τῷ ἀββᾷ Ἀντωνίῳ, ὡς οὐκ ἔχομεν προσφορὰν ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν. Καὶ ἤρξαντο οἱ Πατέρες λαλεῖν περὶ ἄλλων, καὶ οὐκ ἤρῳτησαν ἔτι μαθεῖν τὴν ἀπόκρισιν παρὰ τοῦ γέροντος, οὔτε ὁ γέρον αὐτοῖς εἶπε. Τοῦτο οὖν ἔλεγέ τις τῶν Πατέρων, ὅτι ἐὰν ἴδωσιν οἱ Πατέρες ὅτι ληνθάνει τοὺς ἀδελφοὺς τῷ ἑρωτῆσαι περὶ πράγματος ὠφελούντος αὐτοὺς, ἀναγκάζουσιν ἑαυτοὺς εἰπεῖν ἀρχὴν τοῦ λόγου· ἐὰν δὲ μὴ ἀναγκασθῶσι παρὰ τῶν ἀδελφῶν, οὐκ ἔτι λαλοῦσι τὸν λόγον· ἵνα μὴ εὐρεθῶσιν ὡς μὴ ἐπερωτώμενοι καὶ λαλοῦντες, καὶ ὡς ἀργολογία εὐρίσκηται.

κς'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἡσαίας τὸν ἀββᾶν Μακάριον, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἡσαίας· Τί ἐστὶ τὸ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους; Ὁ δὲ γέρον εἶπεν αὐτῷ· Τὸ καθῆσθαι εἰς τὸ κελλὶον σου, καὶ κλαῦσαι τὰς ἀμαρτίας σου.

κη'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι Παρεκάλεσα τὸν Πατέρα μου, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Ὁ δὲ ἔφη· Μὴ κακοποιήσης τινὰ, μηδὲ κατακρίνης τινὰ. Ταῦτα τήρει, καὶ σώζη. κθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Μὴ κοιμηθῆς εἰς κελλὶον ἀδελφοῦ ἔχοντος κακὴν φήμην.

λ'. Παρέβαλον ποτε τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ ἀδελφοὶ εἰς Σκήτην, καὶ οὐκ εὔρον ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ οὐδὲν, εἰ μὴ ὕδωρ σαπρὸν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀββᾶ, δεῦρο ἄνω εἰς τὴν κώμην, καὶ ἀναπαύομέν σε. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Οἴδατε, ἀδελφοί, τὸ ἀρτοκοπιεῖον τοῦ δεῖνος εἰς τὴν κώμην; Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ναί. Ἐφη αὐτοῖς ὁ γέρον· Κἀγὼ οἶδα αὐτό. Οἴδατε καὶ τὸ χωρίον τοῦ δεῖνος ὅπου ὁ ποταμὸς κρούει; Λέγουσιν αὐτῷ· Ναί. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Κἀγὼ οἶδα αὐτό. Ὅτε οὖν θέλω, οὐ χρεῖαν ὕμῶν ἔχω, ἀλλ' ἑμαυτῷ ἀναδύω **.

λα'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι εἰ προσήρχετο αὐτῷ ἀδελφός, ὡς ἀγίῳ γέροντι· καὶ μεγάλῳ μετὰ φόβου, οὐδὲν ἐλάλει αὐτῷ. Εἰ δὲ ἔλεγεν αὐτῷ τις τῶν ἀδελφῶν ὡς ἐξουθενῶν αὐτόν· Ἀββᾶ, ἄρα ὅταν ἦς καμηλίτης καὶ ἐκλεπτες νίτρον καὶ ἐπώλεις αὐτό, οὐκ ἔδερον σε οἱ τηρηταί! **· Εἰ ταῦτά τις ἔλεγεν αὐτῷ, ἐλάλει αὐτῷ μετὰ χαρᾶς, εἴ τι αὐτόν ἠρώτα.

λβ'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ μεγάλου, ὅτι γέγονε καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον θεὸς ἐπίγειος, ὅτι ὡσπερ ἐστὶν ὁ θεὸς σκεπάζων τὸν κόσμον, οὕτως γέγονεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος σκεπάζων τὰ ἐλαττώματα, ἃ ἔβλεπεν ὡς μὴ βλέπων, καὶ ἃ ἤκουεν ὡς μὴ ἀκούων.

λγ'. Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς Βιτίμιος, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Καθημένον μου ποτε εἰς Σκήτην, κατέβησαν δύο νεώτεροι ξενικοὶ ἐκεῖ· καὶ ὁ μὲν εἰς

26. Aliquando abbatem Antonium convenit abbas Macarius, habitoque ad eum sermone, Scetim reversus est. Obviavit ei processerunt Patres. Et in colloquio ait illis senex: Abbati Antonio dixi, quod in loco nostro careamus oblatione. Cœperunt Patres disserere aliis de rebus, nec requisierunt responsum discere a sene, nec senex eis prolocutus est. Hoc ergo pronuntiabat Patrum quidam: Cum viderint Patres, e fratrum memoria excidere ut interrogent de re iis utili, necessitatem sibi imponunt principium orationis proferendi: quod si a fratribus non adigantur, non persequuntur sermonem, ut ne deprehendantur locuti neque interrogati, videaturque esse otiosa loquela.

27. Hunc in modum percontatus est abbas Isaias abbatem Macarium: Profer mihi sententiam. Et dixit ei senex: Homines fuge. Rursus abbas Isaias: Quid est fugere homines? Senex vero: Sedere in cella tua, et deflere tua peccata.

28. Hoc referebat abbas Paphnutius, discipulus abbatis Macarii: Rogavi Patrem meum, ut aliquid mihi diceret. Illius autem oratio fuit: Neminem læseris, neminem condemnaveris. Hæc observa, et salvus fies.

29. Dixit abbas Macarius: Noli dormire in cella fratris qui malam famam habet.

30. Accesserunt aliquando fratres ad abbatem Macarium Sceti agentem, nec quidquam invenerunt in cella ejus, nisi aquam putridam. Dicunt ei: Abba, ascende in pagum, reficiemus te. Excepit senex: Nostis, fratres, illius talis hominis pistrinum in pago? Respondent: Etiam. Tum senex: Ego quoque novi. Scitis et prædium illius, ubi fluvius salit? Aiunt: Scimus. Ego quoque scio, inquit senex. Quando igitur placet, vestri opus non habeo, sed mihi apporto.

31. (5) Aiebant de abbate Macario, quod si ad eum accederet frater, cum timore, tanquam ad sanctum et magnum senem, nihil ei loquebatur. Si vero fratrum quispiam tanquam nihili faciens ei diceret: Abba, quando eras camelarius, et nitrum furabar, ac vendebas, nonne verberabant te custodes? Si ita quis esset prolocutus, huic cum gaudio, si quid interrogasset, responsum dabat.

32. (6) De abbate Macario magno asserebant, quod exstiterit, sicut scriptum est, deus terrestris. Quia quemadmodum Deus mundum tegit, ita abbas Macarius delicta obtegebat; quæ viderat quasi non vidisset, quæ audierat quasi non audiisset.

33. (7) Narratio abbatis Vitimii exstitit, quod ita retulerit abbas Macarius: Sedente me aliquando in Sceti, descenderunt illuc duo juvenes peregrini;

** Al. τό. ** Pro ἀναδύω. ** Al. χριταί.

(5) Vit. Patr. xii, 2.

(6) Append. p. 1006, n. 107; Constitut. apostol.

11, 26.

(7) Vit. Patr. iii, 2.

quorum unus barbam gerebat, alter vero primam emittebat lanuginem. Hi venerunt ad me, rogantes, ubi esset cella abbatis Macarii. Tum ego: Quid eum vultis? Aiunt: Audita ejus ac Sceteos fama, venimus ut videamus eum. Dico: Ego sum. Factaque corporis inclinatione, inquirunt: Hoc in loco cupimus manere. Ego vero videns eos delicatos et velut in divitiis educatos, aio: Non potestis residere hic. Tum major inquit: Si non possimus remanere hic, ad alium pergemus locum. Ego intra mentem meam: Cur pello eos, et scandalum patientur? Efficiet labor, ut ipsi sponte fugiant. Itaque dico eis: Venite, construite vobis cellam, si potestis. Illi: Ostende nobis locum, construemus. Dedit autem eis senex securim, peramque plenam panibus, et sal; ostenditque petram duram, monens: Lapidem hic incidite, atque ex palude portate vobis ligna, tectoque imposito, residete. Putabam autem, inquit, illos propter laborem recessuros. Porro petierunt a me, quid eo loci operaturi essent. Respondi, plectam facerent; sumptisque e palude foliis palmarum, ostendi ipsis plectæ seu funis principium, utque consuere oporteret; dixique: Facite sportas, quas tradetis custodibus, ipsi vero afferent vobis panes. Deinde abscessi. At illi patienter quæcunque mandaveram exsecuti sunt: nec venerunt ad me tribus annis. Ego vero assidue cum animo meo colluctabar, reputans: Ecquæ est eorum operatio, quod non accesserint interrogaturi de cogitatione? Qui procul habitant, veniunt ad me: et isti cum propinqui sint, non accesserunt, nec ad alios profecti sunt: duntaxat pergunt ad ecclesiam, taciti, ut accipiant oblationem. Igitur oravi Dominum, jejunans una hebdomade, ut manifestum mihi faceret, quidnam operarentur. Post hebdomadam vero surgens, ad eos abii, ut intuerer quo modo agerent. Et cum pulsassem, apertuerunt, meque salutarunt cum silentio. Feci orationem, et sedi. Major innuit minori ut egrederetur; ipseque sedit, ad conficiendam plectam, nec quidquam loquebatur. Ad horam vero nonam strepitum edidit. Venit junior, fecit parum pofentæ, ac majore innuente, apposuit mensam, cumque super eam tres paximates posuisset, stetit tacens. Ego vero dixi: Surgite, comedamus. Inde consurgentes, cibum sumpsimus. Attulit bancale, ac bibimus. Ut autem advenit vespere, petunt a me: Recedisne? Respondi: Non, sed hic dormio. Unde posuerunt mihi stoream ex parte, et sibi ad alium angulum ex parte: tuleruntque zonas suas et succinctoria, simulque collocaverunt se in matta ante me. Cæterum postquam composuerunt se, oravi Deum ut mihi operationem eorum revelaret. Tunc apertum est tectum, orta que est lux, velut per diem, ipsi autem non cernebant lucem. Cum vero existimarent dormire me, major fodicat minoris latus. Consurgunt, cingunt

A εἶχε γένειον, ὁ δὲ ἄλλος ἀρχὴν βάλλων γενείου. Καὶ ἤλθον πρὸς μὲ λέγοντες· Ποῦ ἔστιν ἡ κέλλα τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου; Κάγω εἶπον· Τί θέλετε αὐτόν; Καὶ λέγουσιν· Ἀκούοντες τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Σκή- τεως, ἤλθομεν ἰδεῖν αὐτόν. Λέγω αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι. Καὶ ἔβαλον μετανοίαν, λέγοντες· Ὅδε θέλομεν μεί- ναι. Ἐγὼ δὲ βλέπων αὐτοὺς τρυφεροῦς καὶ ὡς ἀπὸ πλοῦτου, λέγω αὐτοῖς· Οὐ δύνασθε καθίσειν ὧδε, καὶ λέγει ὁ μειζότερος· Ἐὰν μὴ δυνώμεθα καθίσειν ὧδε, ὑπάγομεν ἀλλαχοῦ. Λέγω ἐγὼ τῷ λογισμῷ μου· Διατί διώκω αὐτούς, καὶ σκανδαλίζονται; ὁ κόπος ποιεῖ αὐτούς δι' ἑαυτῶν φυγεῖν. Καὶ λέγω αὐτοῖς· Δεῦτε, ποιήσατε ἑαυτοῖς κελλίον, εἰ δύνασθε. Καὶ λέγουσι· Δεῖξον ἡμῖν τόπον, καὶ ποιούμεν. Ἔδωκε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον πέλκεον⁴⁵, καὶ ἀναβολίδιν⁴⁶ μεστὸν ψωμίων, καὶ ἄλας· ἔδειξε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον καὶ πέτραν σκλη- ράν, λέγων· Λατομήσατε ὧδε, καὶ φέρετε αὐτοῖς ξύλα ἐκ τοῦ ἔλους, καὶ στεγάσαντες καθίσατε. Ἐνό- μίζον δὲ ἐγὼ, φησὶν, ὅτι μέλλουσι διὰ τὸν κόπον ἀνα- χωρεῖν⁴⁷. Ἠρώτησαν δὲ με, τί ἐργάζονται ὧδε. Λέγω αὐτοῖς· Τὴν σειρὰν· καὶ λαμβάνω βᾶτα ἐκ τοῦ ἔλους, καὶ δεικνύω αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς, καὶ πῶς βράπτειν δεῖ, καὶ εἶπον· Ποιεῖτε σπυρίδας, καὶ παρ- ἔχετε τοῖς φύλαξι καὶ φέρουσιν ὑμῖν ψωμία. Λοιπὸν οὖν ἐγὼ ἀνεχώρησα. Αὐτοὶ δὲ μεθ' ὑπομονῆς πάντα ἐποίησαν, ὅσα εἶπον αὐτοῖς· καὶ οὐ παρέβαλόν μοι ἐπὶ τρία ἔτη. Καὶ ἔμεινα πολέμων τοῖς λογισμοῖς, λέγων· Τίς ἄρα ἔστιν ἡ ἐργασία αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἤλ- θον ἐρωτησῆαι λογισμῶν; Οἱ ἀπὸ μήκοθεν⁴⁸ ἔρχονται πρὸς μὲ· καὶ οὗτοι οἱ ἐγγύς οὐκ ἤλθον, οὕτε δὲ πρὸς ἄλλους ὑπήγον· εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν σιω- πῶντες, λαβεῖν τὴν προσφοράν. Καὶ ἠϋξάμην τῷ Θεῷ νηστεύσας τὴν ἑβδομάδα, ἵνα δεῖξῃ μοι τὴν ἐρ- γασίαν αὐτῶν. Ἀναστὰς δὲ μετὰ τὴν ἑβδομάδα, ἀπῆλθον πρὸς αὐτοὺς ἰδεῖν πῶς καθήνται. Καὶ κρού- σαντός μου ἀνέφραξαν, καὶ ἱσπᾶσαντό με σιωπῶντες· καὶ ποιήσας εὐχὴν, ἐκάθισα. Νεύσας δὲ ὁ μείζων τῷ μικροτέρῳ ἐξεληθεῖν, ἐκάθισε πλέκειν⁴⁹ τὴν σειρὰν, λαλήσας μηδέν· καὶ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐνάτης, ἐκρουσε, καὶ ἤλθεν ὁ νεώτερος⁵⁰, καὶ ἐποίησε μικρὸν ἔψημα, καὶ παρέθηκε τράπεζαν, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ μειζο- τέρου· καὶ ἔθηκεν εἰς αὐτὴν τρεῖς παζαμάδας, καὶ ἔστη σιωπῶν. Ἐγὼ δὲ εἶπον· Ἐγειρεσθε, φάγωμεν. Καὶ ἀναστάντες, ἐφάγομεν· καὶ ἤνεγκε τὸ βραυκάλιον, καὶ ἐπίομεν. Ὡς δὲ ἐγένετο ἑσπέρα, λέγουσί μοι· Ὑπάγεις; Ἐγὼ δὲ εἶπον· Οὐχί, ἀλλ' ὧδε κοιμῶμαι. Καὶ ἔθηκεν μοι ψιθίον παρὰ μέρος, καὶ ἐκυτοῖς εἰς τὴν⁵¹ γωνίαν παρὰ μέρος· καὶ ἤραν τὰς ζώνας· αὐ- τῶν καὶ τοὺς ἀναλάβους, καὶ ἔθηκεν ἑαυτοῦς ὄμοῦ εἰς τὸ ψιθίον ἔμπροσθέν μου. Ὡς δὲ ἔθηκεν ἑαυτοῦς, ἠϋξάμην τῷ Θεῷ, ἵνα μοι ἀποκαλύψῃ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν. Καὶ ἠνεύχθη ἡ στέγη, καὶ ἐγένετο φῶς ὡς ἡμέρα⁵²· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔθεώρουν τὸ φῶς. Καὶ ὡς ἐνόμίζον ὅτι κοιμῶμαι, νύσσει ὁ μείζων τὸν μικρό- τερον εἰς τὴν πλευρὰν, καὶ ἐγειρονται, καὶ ζώνου- σιν⁵³ ἑαυτοὺς, καὶ ἐκτείνουσι τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐ-

⁴⁵ Al. πέλκα. ⁴⁶ Al. ἀναβολίδιον. ⁴⁷ Al. φεύγειν.

⁴⁸ Al. inser. ἄλλην. ⁴⁹ Al. ἐν ἡμέρᾳ. ⁵⁰ Al. ζωννύουσιν.

⁵¹ Al. μακρόθεν. ⁵² Al. πλέκειν. ⁵³ Al. μικρότερος.

ρανόν. Καὶ ἐθεώρουν αὐτούς· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐθεώρουν ἄμα· καὶ εἶδον τοὺς δαίμονας ἐρχομένους ὡσπερ μυίας ἐπὶ τὸν μικρότερον· καὶ οἱ μὲν ἤρχοντο καθίσαι εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, οἱ δὲ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ. Καὶ εἶδον ἄγγελον Κυρίου κατέχοντα βρομαίαν πυρὸς, καὶ περιχαρακούντα αὐτὸν καὶ διώκοντα τοὺς δαίμονας ἀπ' αὐτοῦ. Τῷ δὲ μειζοτέρῳ οὐκ ἐδύνατο προσεγγίσει. Καὶ ὡς περὶ τὴν πρώτην ἔθηκαν ἑαυτούς· καὶ γὰρ ἐποίησα ἑμαυτὸν ὅτι διὑπνίσθη, καὶ αὐτοὶ ὡσαύτως. Εἶπε δέ μοι ὁ μείζων τὸν λόγον τοῦτον μόνων· Θέλεις βάλωμεν τοὺς δώδεκα ψαλμούς; Λέγω· Ναί. Καὶ ψάλλει ὁ μικρότερος πέντε ψαλμούς ἀπὸ ἑξ στίχων καὶ ἕν Ἀλληλούϊα. Καὶ κατὰ στίχον, ἐξήρχετο λαμπὰς πυρὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡσαύτως καὶ ὁ μείζων, ὅτε ἤνοιγε τὸ στόμα αὐτοῦ ψάλλον, ὡς σχοινίον πυρὸς (8) ἐξήρχετο, καὶ ἐφθάνεν ἕως τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ γὰρ εἶπον μικρὸν ἀπὸ στήθους. Καὶ ἐξελλθῶν, λέγω· Εὐξασθε περὶ ⁹⁹ ἐμοῦ. Αὐτοὶ δὲ ἔβαλον μετάνοιαν, σιωπῶντες. Ἐμαθον οὖν ὅτι ὁ μείζων τέλειός ἐστι· τῷ δὲ μικροτέρῳ ἀκμὴν ἐπολέμει ὁ ἐχθρός. Μετὰ δὲ μικρὰς ἡμέρας, ἐκοιμήθη ὁ μείζων ἀδελφός, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ μικρότερος. Καὶ ὅτε παρέβαλόν τινες τῶν Πατέρων πρὸς τὸν ἀββᾶν Μακάριον, ἐλάμβανεν αὐτοὺς εἰς τὴν κέλλαν αὐτῶν, λέγων· Δεῦτε, ἴδετε τὸ μαρτύριον τῶν μικρῶν ξένων.

λδ'. Ἀπέστειλάν ποτε πρὸς τὸν ἀββᾶν Μακάριον ἐν τῇ Σκήτῃ οἱ γέροντες τοῦ ὄρους, παρακαλοῦντες αὐτὸν· καὶ φασὶ πρὸς αὐτόν· Ἴνα μὴ σκυλῆ πᾶς ὁ λαὸς πρὸς σέ, ἀξιούμην σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θεασώμεθα πρὸ τοῦ σε ἐκδημησῆαι πρὸς Κύριον. Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει, συνήχθη πᾶς ὁ λαὸς πρὸς αὐτόν. Καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ γέροντες εἰπεῖν λόγον τοῖς ἀδελφοῖς. Ὁ δὲ ἀκούσας ἔφη· Κλαύσωμεν, ἀδελφοί, καὶ καταγαγέτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν δάκρυα, πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀπελθεῖν, ὅπου τὰ ἡμῶν δάκρυα κατακαύσει τὰ σώματα ἡμῶν. Καὶ ἔκλαυσαν πάντες, καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ εἶπον· Πάτερ, εὐξαι ὑπὲρ ἡμῶν.

λε'. Ἄλλοτε πάλιν, δαίμων ἐπέστη τῷ ἀββᾷ Μακαρίῳ μετὰ μαχαίριου, θέλων τὸν πόδα αὐτοῦ κόψαι· καὶ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ μὴ δυνήθεις, λέγει αὐτῷ· Ὅσα ἔχετε, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν· μόνῃ τῇ ταπεινοφροσύνῃ διαφέρετε ἡμῶν, καὶ κρατεῖτε.

λς'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Ἐὰν μνησθῶμεν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπαγομένων ἡμῖν κακῶν, ἀναίρουμέν τὴν δύναμιν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης. Ἐὰν δὲ μνησθῶμεν τῶν κακῶν τῶν δαιμόνων, ἐσόμεθα ἄτρωτοι.

λδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος ὁ μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι ἔλεγεν ὁ γέρων ὅτι, Ὅτε ἡμῶν πα-

⁹⁹ Al. ὑπέρ.

(8) *Schoilor surdus*. *Funiculus ignis* Rufino. Proinde ad Joannis versionem in iisdem *Vitis Patrum* fumus irrepit, ex abbreviatiōne vocis *funiculus*.

se, expandunt manus in cœlum. Porro ego cernebam eos; ipsi non videbant me. Ad hæc vidi dæmones instar muscarum venientes super minorem, quorum alii accedebant ut sederent in ore ejus, alii in oculis. Simul conspexi angelum Domini cum gladio ignis præ manibus, circumvallantem eum, dæmonesque ab eo propellentem. At majori non poterant appropinquare. Circa matutinum vero tempus, recubuerunt: ego assimilavi, me mox expergefatum; ipsique similiter. Hoc autem duntaxat mihi elocutus est verbum major: Vis recitemus duodecim psalmos? Excipio: Etiam. Tum psallit minor quinque psalmos, a sex versibus, et unum Alleluia. Atque ad unumquemque versum, exhibat ignis lampas ex ore ejus ascendebatque in cœlum. Pari modo etiam major, quando aperiebat os in psallendo, tanquam funiculus ignis egrediebatur, et pertingebat usque in cœlum. Etiam ego parumper ex pectore ac memoria recitavi. Post quod exiens, dixi: Orate pro me. Ipsi autem inclinaverunt se, tacentes. Comperi ergo quod major perfectus esset, minorem adhuc impugnaret inimicus. Cæterum post paucos dies, mortis somnum obdormivit major frater, ac tertia dein die minor. Cumque e Patribus nonnulli adirent abbatem Macarium, ducebat eos in istorum cellam, cum his verbis: Venite, videte martyrium minorum peregrinorum.

54. (9) Miserunt aliquando ad abbatem Macarium in Sceti consistentem senes montis, orantes eum, et aiunt: Ne universa multitudo ad te veniendo fatigetur, precamur ut accedas ad nos, quo videamus antequam emigres ad Dominum. Qui ad montem cum adfuisset, congregata est omnis multitudo circa eum. Senes vero rogaverunt, ut ad fratres haberet sermonem. Ille audita rogatione, Ploremus, inquit, fratres, et oculi nostri profundant lacrymas, antequam eo abeamus, ubi lacrymæ nostræ combusturæ sunt corpora nostra. Et ploraverunt cuncti, cecideruntque super faciem suam, necnon dixerunt: Pater, ora pro nobis.

35. Alia iterum vice dæmon insurrexit adversus abbatem Macarium cum gladiolo, volens pedem ejus amputare; sed cum propter humilitatem ipsius non posset, dixit ei: Quæcunque habetis habemus etiam nos; sola humilitate a nobis differtis, et prævaletis.

56. (10) Dixit abbas Macarius: Si retinuerimus memoriam malorum quæ nobis inferuntur ab hominibus, abolemus vim recordationis Dei; quod si recordati fuerimus malorum quæ per dæmones contingunt, erimus invulnerati.

37. Retulit abbas Paphnutius, discipulus abbatis Macarii, verba senis: Quando eram puer, cum aliis

(9) *Vit. Patr.* III, 9.

(10) *Vit. Patr.* X, 34. L. Socratem IV, 23.

Pueris pascebam buculas; et perrexerunt suratum ficus. Dumque currunt, una ex iis cecidit: quam tollens comedi. Quoties ergo ejus rei redit memoria, plorans sedeo.

38. (11) Narravit abbas Macarius: Iter agens aliquando per eremum, inveni calvariam mortui ad solum jacentem; quam eum palmeo baculo quassissem, locuta mihi est calvaria. Dico ei: Tu quis es? Respondit mihi calvaria: Ego eram pontifex idolorum eorumque gentilium qui hoc loco morabantur; tu vero es Macarius qui Spiritum Dei fers: quacunque hora cominotus fueris misericordia erga eos qui in tormentis versantur, et oraveris pro illis, exiguum sentiunt solatium. Ait senex: Quodnam est solatium, et quodnam tormentum? Quantum, inquit, a terra distat cœlum, tantum est ignis infra nos, a pedibus ad caput stantibus nobis in medio ignis; nec licet facie ad faciem videre quemquam; sed ejusque facies dorso alterius adhæret. Quando igitur oras pro nobis, unus ex parte spectat faciem alterius. Hoc est solatium. Et flens senex, dixit: Væ diei in qua natus est homo! Addidit: Estne aliud gravius supplicium? Retulit cranium: Major pœna est subter nos. Tum senex: Et quinam illic degunt? Excepit: Nos, utpote qui ignoravimus Deum, modice misericordiam consequimur; qui vero cognoverunt Deum, et negaverunt eum, subter nos sunt. Tunc senex calvariam sumens, humo mandavit.

39. (12) Dictum est de abbate Macario Ægyptio, quod aliquando e Sceti ascendebat in montem Nitriæ, et ut prope locum exstitit, dixit discipulo suo: Præcede paululum. Cumque ille præiret, obvium habuit quemdam Græcorum seu gentilium sacerdotem. Ad quem clamans frater, vocabat, Heu, heu, inquit, quo curris, dæmon? Ille vero conversus, plagas ei inflixit, reliquitque semimortuum. Ac tollens quod portabat lignum, cucurrit. Paululum progresso occurrit inter cursum abbas Macarius, qui dixit ei: Salvus sis, salvus sis, labore confecte. Ille admiratus, venit ad eum, et ait: Quid boni vidisti in me, quod me salutaveris? Tum senex: Quoniam conspexi te labore fessum; ac nescis te in vanum defatigari. Sacerdos quoque: Ego salutatione tua compunctus sum; et cognovi ex parte Dei te esse. Alius vero malus monachus, obvius factus, contumelia me affecit; juare ego dedi ei plagas ad mortem. Agnovit autem senex quod de discipulo suo loqueretur. Tunc apprehensis senis pedibus sacerdos ita locutus est: Non dimittam te, nisi me feceris monachum. Et venerunt sursum, ubi erat monachus, portaveruntque illum ad ecclesiam montis. Porro cernentes sacerdotem cum eo, stupefacti sunt: et fecerunt

A διον, μετά τῶν ἄλλων παιδῶν ἔβασκον βοῦδια· καὶ ἀπῆλθον κλέψαι συκιδία. Καὶ ὡς τρέχουσιν, ἔπεσεν ἐν ἐξ αὐτῶν· καὶ λαβὼν ἔφαγον αὐτό· καὶ ὅτε μνημονεύσω αὐτοῦ, κάθημαι κλαίων.

λη'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτι, Περιπατῶν ποτε εἰς τὴν ἔρημον, εὗρον κρανίον εἰς τὸ ἔδαφος νεκροῦ ἐρῆμιμένον· καὶ σαλεύσας αὐτὸ τῇ βατῇ ῥάβδῳ, ἐλάλησέ μοι τὸ κρανίον. Καὶ λέγω αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ; Ἀπεκρίθη μοι τὸ κρανίον· Ἐγὼ ἤμην ἀρχιερεὺς τῶν εἰδώλων, καὶ τῶν μεινάντων Ἑλλήνων⁵⁶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· σὺ δὲ εἶ Μακάριος ὁ πνευματοφόρος· οἶαν ὦραν σπλαγχνισθῆς τοὺς ἐν τῇ κολάσει, καὶ εὐχῆ περὶ αὐτῶν, παραμυθοῦνται ὀλίγον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ποία ἐστὶν ἡ παραμυθία, καὶ τίς ἡ κολασία; Λέγει αὐτῷ· Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτόν ἐστι τὸ πῦρ ὑποκάτωθεν ἡμῶν, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς ἐστηκότων ἡμῶν μέσον τοῦ πυρός· καὶ οὐκ ἐστὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαι τινα· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον⁵⁷ ἐκάστου, πρὸς τὸν ἑτέρου νῶτον κεκόλληται. Ὡς οὖν εὐχῆ ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκ μέρους τις θεωρεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἑτέρου. Αὕτη ἐστὶν ἡ παραμυθία. Καὶ κλαύσας ὁ γέρων εἶπεν· Οὐαὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος⁵⁸. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἔστιν ἄλλη χεῖρων βάπανος; Λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· Μεϊζότερα βάσανός ἐστιν ὑποκάτωθεν ἡμῶν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Καὶ τίνας εἰσὶν ἐκεῖ; Λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· Ἡμεῖς ὡς μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, κἂν ὀλίγον ἐλεοῦμεθα· οἱ δὲ ἐπιγόντες τὸν Θεόν, καὶ ἀρνησάμενοι αὐτόν⁵⁹, ὑποκάτωθεν ἡμῶν εἰσι. Καὶ λαβὼν ὁ γέρων τὸ κρανίον, ἔχωσεν αὐτό.

C λθ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, ὅτι ἀνέβαινέ ποτε ἐκ τῆς Σηήτηως εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας· καὶ ὡς ἤγγισεν εἰς τὸν τόπον, εἶπε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Πρόλαβε μικρόν. Καὶ ἐν τῷ προᾶγειν αὐτόν, συναντᾷ τινα ἱερεῖ τῶν Ἑλλήνων· καὶ κράζας αὐτῷ ὁ ἀδελφός, ἐφώνει λέγων· Αἱ ἀΐ δαίμον, ποῦ τρέχεις; Στραφεὶς δὲ ἐκεῖνος, διδοὶ αὐτῷ πληγὰς, καὶ ἀφίει αὐτὸν ἡμιθανῆ. Καὶ ἄρας τὸ ξύλον ἔτραχε. Καὶ προσβάντι ὀλίγον, συναντᾷ αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος τρέχοντι· καὶ λέγει αὐτῷ· Σωθεῖς, σωθεῖς, καματηρέ. Καὶ θαυμάτας ἦλθε πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν· Τί καλὸν εἶδες ἐν ἐμοί, ὅτι προσηγόρευσάς με; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅτι εἶδόν σε κοπιῶντα· καὶ οὐκ ὀιδας ὅτι εἰς κενὸν κοπιᾷς. Λέγει αὐτῷ καὶ αὐτός· Κάγῳ ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ σου κατενύγην· καὶ ἔμαθον ὅτι τοῦ μέρους τοῦ Θεοῦ εἶ. Ἄλλος δὲ κακὸς μοναχὸς ἀπαντήσας μοι, ὕβρισέ με· κάγῳ ἔδωκα αὐτῷ πληγὰς εἰς θάνατον. Καὶ ἔγνω ὁ γέρων ὅτι ὁ μαθητῆς αὐτοῦ ἐστὶ. Καὶ κρατήσας τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν· Οὐκ ἀφῶ σε, ἐὰν μὴ ποιήσης με μοναχόν. Καὶ ἦλθον ἐπάνω ὅπου ἦν ὁ μοναχός, καὶ ἐβάσταξαν αὐτόν, καὶ ἤνεγκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὄρους. Καὶ ἰδόντες τὸν ἱερέα μετ' αὐτοῦ, ἐξέστησαν· καὶ ἐποίησαν αὐτὸν μοναχόν. Καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο δι' αὐτόν Χριστιανοί. Ἐλεγεν οὖν ὁ ἀββᾶς Μα-

⁵⁶ Al. ἱερεὺς τῶν Ἑλλήνων τῶν μ. ⁵⁷ Al. νῶτος. ⁵⁸ Al. inser. καὶ μὴ ποιήσαντες αὐτοῦ τὸ θῆλημα.

⁵⁹ Al. add. εἰ αὕτη ἐστὶν ἡ παραμυθία τῆς κολάσεως.

κάρως, ὅτι ὁ λόγος ὁ κακὸς (13), καὶ τοὺς καλοὺς Α ποιεῖ κακοὺς· καὶ ὁ καλὸς λόγος, καὶ τοὺς κακοὺς ποιεῖ καλοὺς.

μ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι ἀπόντος αὐτοῦ, εἰσῆλθε ληστής εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, εὔρε τὸν ληστὴν γεμίζοντα τὴν κάμηλον τὰ σκευὴ αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, ἐλάβανεν ἀπὸ τῶν σκευῶν, καὶ συνεγέμιζε μετ' αὐτοῦ τὴν κάμηλον. Ὡς οὖν ἐγέμισαν, ἤρξατο ὁ ληστὴς τύπτειν τὴν κάμηλον, ἵνα ἀναστῇ· καὶ οὐκ ἤγειρετο. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτι οὐκ ἔγειρεται, εἰσελθὼν ἐν τῷ κελλίῳ εὔρε μικρὸν σκαλίδιον⁸⁸· καὶ ἐκβαλὼν⁸⁹, ἐπέθηκε τῇ καμήλῳ, λέγων· Ἀδελφε, τοῦτο ζητεῖ ἡ κάμηλος. Καὶ κρούσας αὐτὴν ὁ γέρον τῷ ποδί, λέγει· Ἀνάστα. Β Καὶ εὐθέως ἀνέστη, καὶ ἀπῆλθε μικρὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ἐκάθισε, καὶ οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀπεγέμισαν ὅλα τὰ σκευὴ· καὶ οὕτως ἀπῆλθεν.

μα'. Ὁ ἀββᾶς Ἀἰὼ ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Μακάριον, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακάριος· Φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους· κάθισον εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῖσον τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ μὴ ἀγαπήσης λαλιὰν ἀνθρώπων· καὶ σώσῃ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μωσῆ.

α'. Ἐπολεμήθη ποτὲ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς⁹⁰ εἰς πορείαν πάντων· καὶ μικρέτι ἰσχύων καθίσει εἰς τὸ κελλίον, ἀπῆλθε, καὶ ἀνήγγειλε τῷ ἀββᾶ Ἰσιδώρῳ. Καὶ πρὸς ἀλέσεν αὐτὸν ὁ γέρον, ἵνα ὑποστρέψῃ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Καὶ οὐ κατεδέξατο, λέγων ὅτι, Οὐκ ἰσχύω, ἀββᾶ. Καὶ λαθὼν αὐτὸν μετ' ἑαυτοῦ, ἀνήγαγεν εἰς τὸ δῶμα, καὶ λέγει αὐτῷ· Πρόσχες εἰς δυσμάς. Καὶ προσχῶν, εἶδε πλῆθος δαιμόνων ἀναριθμητόν· καὶ ἦσαν τεταραγμένοι, καὶ θορυβοῦντες τοῦ πολεμεῖν. Λέγει αὐτῷ πάλιν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος· Βλέψον καὶ εἰς τὰς ἀνατολάς. Καὶ προσέσχε, καὶ εἶδεν ἀναριθμητὰ πλῆθη ἁγίων ἀγγέλων δεδοξασμένων. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος· Ἰδοὺ οὗτοι εἰσιν οἱ ἀποστελλόμενοι τοῖς ἁγίοις παρὰ τοῦ Κυρίου εἰς βοήθειαν. Οἱ δὲ εἰς δυσμάς, εἰσιν οἱ πολεμοῦντες αὐτούς⁹¹. Πλείους οὖν εἰσιν οἱ μετ' ἡμῶν. Καὶ οὕτως εὐχαριστήσας ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τῷ Θεῷ, ἔλαβε θάρσος, καὶ ὑπέστρεψε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

β'. Ἀδελφός ποτε ἐσφάλη εἰς Σκῆτιν· καὶ γενομένου συνεδρίου, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωϋσῆν. Ὁ δὲ οὐκ ἠθέλην ἐλθεῖν. Ἀπέστειλεν οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, λέγων· Ἐλθέ, ὅτι σε ὁ λαὸς περιμένει. Ὁ δὲ ἀναστὰς ἦλθε. Καὶ λαθὼν σπυρίδα τετρημένην⁹², καὶ γεμίσας ἀμμου, ἐβάστασεν. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, λέγουσιν αὐτῷ· Τί ἐστὶ τοῦτο, Πάτερ; Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον· Αἱ ἀμαρτίαι

⁸⁸ Αἱ. σκαλίδιον. ⁸⁹ Αἱ. λαθὼν. ⁹⁰ Αἱ. inser. ὁ εἰς τὴν Πέτραν. ⁹¹ Αἱ. ἡμᾶς. ⁹² Αἱ. τετρυπημένην.

(13) Ὁ λόγος ὁ κακός. In Colbert. lib. hoc reperi Aporhthegma : Εἶπεν γέρον· Ὁ λόγος ὁ σκληρὸς καὶ τοὺς καλοὺς ποιεῖ κακοὺς· ὁ δὲ καλὸς ὠφελεῖ πάντας.

illum monachum. Multique gentiliem propter eum facti sunt Christiani. Asserebat ergo abbas Macarius, quod sermo malus, etiam bonos malos faciat, et sermo bonus, etiam malos bonos.

40. De abbate Macario memorabant, quod, absente illo, ingressus sit latro in cellam ejus. Cum autem rediisset, invenit latronem, qui camelum supellectile sua onerabat. Ipse igitur intrans in cellam, de vasis accipiebat, et una cum eo onerabat camelum. Ut ergo sarcinam immiserunt, coepit fur verberare camelum, ut surgeret : neque surgebat. Videns porro abbas Macarius quod non exsurgeret, cellam ingressus, invenit parvum sarciculum ; emissumque imposuit camelo, dicens : Frater, hoc quaerebat camelus. Pede vero pulsans eum senex, ait : Surge. Confestimque surrexit, et parumper itineris confecit propter ejus sermonem. Sed iterum resedit nec exsurrexit, donec deposuissent cunctam supellectilem. Tunc enim abiit.

41. (14) Abbas Aio interrogavit abbatem Macarium, sic : Dicito mihi aliquid. Ait ei abbas Macarius : Fuge homines ; sede in cella tua, et desle peccata tua ; nec dilexeris loquelam hominum ; salusque tibi obtineat.

De abbate Mose.

1. (14') Quodam tempore abbas Moyses vehementissime oppugnatus est ac tentatus ad fornicationem ; nec valens amplius sedere in cella, abiit, nuntiavitque abbati Isidoro. Senex hortatus est eum, ut in cellam suam reverteretur. Verum non acquievit, dicens : Non valeo, abba. Tunc assumens eum secum, adduxit in tectum, et ait : Attende ad occidentem. Atque attendens, vidit innumeram daemonum multitudinem ; erant autem conturbati, et tumultuantes ad praeliandum. Ait iterum abbas Isidorus : Respice etiam ad orientem. Attendit, conspexitque innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum gloria donatorum. Dixit autem abbas Isidorus : Ecce isti sunt qui a Deo mittuntur sanctis in auxilium. Qui vero ad occasum, ii sunt qui eosdem sanctos impugnant. Multitudo ergo superant qui nobiscum sunt. Atque ita abbas Moyses gratis Deo actis, fiduciam sumpsit, et reversus est in cellam suam.

2. (15) In Secti aliquando frater lapsus est ; et facto consessu, miserunt ad abbatem Moysen. Is vero venire noluit. Itaque ad eum destinavit presbyter, nuntians : Veni, quia te coetus exspectat. Surgens ille profectus est. Et accipiens sportam perforatam, implensque arena, portavit. Illi exeuntes in occursum ejus, rogant : Quid hoc est, Pater ? Respondit senex : Peccata mea post me defluunt,

(14) Vit. Patr. III, 189.
(14') Vit. Patr. XVIII, 12.
(15) Vit. Patr. IX, 4.

nec video illa; accessi tamen hodie judicatum a aliena peccata. Quo audito, nihil locuti sunt fra- tri, sed ei ignoverunt.

3. (16) Alia vice acto consessu in Sceti, Patres volentes eum probare, contempserunt illum, dicendo: Cur Æthiops iste venit in medio nostrum? Ille vero audiens, tacuit. Postquam autem dimissus fuit conventus aiunt ei: Abba, nihil modo turbatus es? Respondit: *Turbatus sum, sed non sum locutus* ⁶⁵.

4. (17) Accepimus de abbate Moyse, quod factus est clericus, et imposuerunt illi superhumeralē; dixitque archiepiscopus: Ecce evasisti totus albus, abba Moyses. Ait illi senex: Utique exterius, domne papa, utinam et interius! Porro archiepi- scopus, ut probaret eum, præcepit clericis: Quando ingressurus est abbas Moyses in sacra- rium, expellite eum, et sequimini, ut audiat quid sit dicturus. Intravit ergo senex; et increpave- runt eum ac pepulerunt, cum his verbis: Vade so- ras, Æthiops. (18) At ille exiens aiebat sibi: Recte tibi fecerunt, cinerea cute, nigre. Qui non es homo, quare inter homines venis?

5. (19) In Sceti datum est aliquando mandatum: Hac hebdomada jejunate: et tunc temporis conti- git, ut fratres ab Ægypto venirent ad abbatem Moysen. Fecit eis modicum pulmenti. Vicini au- tem conspecto fumo, dixerunt clericis: Ecce Moy- ses solvit mandatum, pulmentum conficiendo apud se. Exceperunt illi: Quando accesserit, nos loque- mur ei. Die igitur Sabbati, clerici agnoscentes eximiam abbatis Moysis vivendi rationem, dixe- runt ei coram omni multitudine: Abbas Moyses, solvistis mandatum hominum, sed Dei observasti.

6. (20) Scetim venit frater ad abbatem Moysen, postulans ab eo sermonem. Ait illi senex: Vade, sede in cella tua; et cella tua te cuncta edocebit.

7. (21) Sententia abbatis Moysis: Homo fu-

μού εἰσιν ὀπίσω μου καταβρέουσαι, καὶ οὐ βλέπω αὐτάς· καὶ ἤλθον ἐγὼ σήμερον, ἀμαρτήματα ἀλλό- τρια κρίναι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, οὐδὲν ἐλάλησαν τῷ ἀδελφῷ· ἀλλὰ συνεχώρησαν αὐτῷ.

γ. Ἄλλοτε συνεδρίου γενομένου ἐν τῇ Σκήτι, θέ- λοντες αὐτὸν οἱ Πατέρες δοκιμάσαι, ἐξουδένωσαν αὐ- τὸν, λέγοντες· Τί καὶ ὁ Αἰθίοψ οὗτος ἔρχεται εἰς τὴν μέσην ⁶⁶ ἡμῶν; Ὁ δὲ ἀκούσας ἐσιώπησε. Μετὰ δὲ τὸ ἀπολυθῆναι αὐτοὺς, λέγουσιν αὐτῷ· Ἄββᾶ, οὐ- δὲν ⁶⁷ ἄρτι ἐταράχθη; λέγει αὐτοῖς· Ἐταράχθηρ, ἀλλ' οὐκ ἐλάλησα.

δ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μωυσέως, ὅτι ἐγένετο κληρικὸς, καὶ ἐπέθηκαν αὐτῷ τὴν ἐπωμίδα. Καὶ λέ- γει αὐτῷ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· Ἰδοὺ γέγονας ὀλόλευκος, ἀββᾶ Μωυσῆ. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἄρα τὰ ἐξω, κύρι; (22) ὁ Πάπας ⁶⁸· ἦ καὶ τὰ ἐσω! Θέλων δὲ ὁ ἀρ- χιεπίσκοπος ⁶⁹ δοκιμάσαι αὐτὸν, λέγει τοῖς κληρικοῖς· Ὅταν εισέρχῃται ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς εἰς τὸ ἱερατεῖον, διώξατε αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσατε αὐτῷ, ἵνα ἀκού- σῃτε τί λέγει. Εἰσῆλθεν οὖν ὁ γέρων· καὶ ἐπετίμη- σαν αὐτὸν, καὶ ἐδίωξαν, λέγοντες· Ὑπαγε ἐξω, Αἰ- θίοψ. Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἔλεγεν ἑαυτῷ· Καλῶς σοι ἐποίη- σαν, σποδόδερμε (23), μελανέ. Μὴ ὦν ἀνθρώπος, τί ἔρχῃ μετὰ ⁷⁰ ἀνθρώπων;

ε'. Ἐδόθη ποτὲ εἰς Σκήτιν ἐντολὴ ὅτι, Νηστεύσατε τὴν ἑβδομάδα ταύτην· καὶ κατ' εὐκαιρίαν, παρέβα- λον ἀδελφοὶ (24) ἀπὸ Αἰγύπτου τῷ ἀββᾶ Μωυσῆ· καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς μικρὸν ἐψῆμα. Καὶ ἰδόντες οἱ γείτο- νες τὸν καπνὸν, εἶπον τοῖς κληρικοῖς· Ἰδοὺ Μωυσῆς κατέλυσε τὴν ἐντολήν, καὶ ἐψῆμα παρ' ἑαυτῷ ἐποίη- σεν. Οἱ δὲ εἶπον· Ὅτε ἔρχεται, ἡμεῖς λαλοῦμεν αὐ- τῷ. Τοῦ δὲ σαββάτου γενομένου, οἱ κληρικὸι ἰδόντες τὴν μεγάλην πολίτην τοῦ ἀββᾶ Μωυσέως, ἔλεγον αὐτῷ ἐμπροσθεν τοῦ λαοῦ· Ὁ ἀββᾶ Μωυσῆ, τὴν ἐντολήν τῶν ἀνθρώπων ἔλυσας, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐφύλαξας ⁷¹.

ς'. Ἀδελφὸς παρέβαλεν εἰς Σκήτιν πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωυσῆν, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ λόγον. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπαγε, κάθισον εἰς τὸ κελλίον σου· καὶ τὸ κελλίον σου διδάσκει σε πάντα.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωυσῆς· Ἀνθρώπος φεύγων ⁷²,

⁶⁵ Psal. LXXXVI, 5. ⁶⁶ Al. τὸ μέσον. ⁶⁷ Al. οὐκ. ⁶⁸ Alii Πάπα sine ὁ. ⁶⁹ Al. ἐπίσκοπος. ⁷⁰ Al. εισέρχῃ ἐν μέσῳ. ⁷¹ Al. ψοδόδησας. ⁷² Malim legere ἀνθρώπους φεύγων, homines fugiens. Edit.

(16) Vit. Patr. xvi, 7.

(17) Vit. Patr. xv, 29.

(18) Doroth. Doctr. 14.

(19) Vit. Patr. xiii, 4.

(20) Vit. Patr. iii, 109; II, 9.

(21) Vit. Patr. ii, 10.

(22) Κύρι. Græci recentiores quod est κύριος effe- runt κύριος, et κύρις, κύρις, ut nemo nescit. Atque hinc a viris doctis redarguti sunt ii qui eam vocem pro nomine proprio accipientes, multos nobis Cyros procerudunt. Nec contenti fuere Græculi hac decur- tatione: brevius adhuc κύρ, κύρ. dixerunt, etiam in compositione κύρ Μάρκος, κύρ Λέων, κύρ Ἰωάννης, κύρ Θεοφάνης, κύρ Κοσμάς, κύρ Ἰωσήφ, κύρ Θεοδόσιος. Hincque Latinis Cyr Alexius et Kyr Alexius. Chyr- Lucas. In Villharduino Sursac, id est Κυρῖσαά- κιος, aut Συρῖσαάκιος (nam σύρ etiam in usu, Σύρ Νικόλαος, Ducæ cap. 44), corrupte appellatus in Chronico Guillelmi de Nangis Cursat, et Cursach.

D Depravatum etiam exstat nomen κύρ Μανουήλ in Nomenclatore Constantini, ubi legitur: Cyrmanoæ Calecæ lib. De Theologia, De Spiritu sancto.

(23) Σποδόδερμ. Non damno quæ exhibent edi- tiones Pelagii. Moneo dumtaxat, ut in quorum ma- nus codices scripti venerint, inspiciant num cine- ricute vera sit lectio. Apud Dorotheum; σποδόδερμz μελανόν. In ms. Corbeiensi inveni, cinerate et cacabate. In alio B. Mariz Suesion. cinerente et cacabate; ut et in illo Fossatensi. Quorum trium codi- cum inspectionem debeo humanitati doctissimorum ascetarum Joannis Mabillonii et Michaelis Germani.

(24) Καὶ κατ' εὐκαιρίαν, παρέβαλον ἀδελ- φοί. Pro his in duobus exemplaribus Colbertinis legitur: καὶ ποιήσατε πάσα. Συνέβη δὲ παραβαλεῖν ἀδελφούς. Quæ Pelagii sunt: Et fecerunt Pascha. Contigit autem ut in ipsa hebdomada venirent fra- tres quidam.

ἔκει σταφυλῆ ὄπει· ὁ δὲ ἐν ἀνθρώποις ὦν, ὡς δμ-
φας ἐστίν.

η'. Ἦκουσέ ποτε ὁ ἄρχων περὶ τοῦ ἀββᾶ Μωϋ-
σέως, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Σκῆτιν ἰδεῖν αὐτόν· καὶ ἀνήγ-
γειλάν τινες τῶ γέροντι τὸ πρᾶγμα· καὶ ἀνέστη φυ-
γεῖν εἰς τὸ ἔλος. Καὶ ὑπήντησαν αὐτῷ λέγοντες·
Εἶπε ἡμῖν, γέρον· ποῦ ἐστίν ἡ κέλλα τοῦ ἀββᾶ Μωϋ-
σέως; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί θέλετε παρ' αὐτοῦ; ἄν-
θρωπος σαλός ἐστι. Καὶ ἐλθὼν ὁ ἄρχων εἰς τὴν ἐκ-
κλησίαν, λέγει τοῖς κληρικοῖς· Ἐγὼ ἀκούων τὰ περὶ
τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως, κατῆλθον ἰδεῖν αὐτόν· καὶ ἰδοὺ
ὑπήντησεν ἡμῖν γέρον ὑπάγων εἰς Αἴγυπτον, καὶ
εἶπομεν αὐτῷ· Ποῦ ἐστίν ἡ κέλλα τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως;
καὶ λέγει ἡμῖν· Τί θέλετε ἀπ' αὐτοῦ; σαλός ἐστίν.
Ἀκούσαντες δὲ οἱ κληρικοὶ, ἐλυπήθησαν, λέγοντες·
Ποταπὸς ἦν ὁ γέρον ὁ ταῦτα λαλήσας κατὰ τοῦ ἁγίου;
Οἱ δὲ εἶπον· Γέρον, παλαιὰ φορῶν, μακρὸς καὶ με-
λανός. Οἱ δὲ εἶπον· Αὐτός ἐστιν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς·
καὶ διὰ τὸ μὴ ἀπαντῆσαι αὐτόν ἡμῖν, ταῦτα εἶπεν
ἡμῖν. Πολλὰ δὲ ὠφελήθει ὁ ἄρχων ἀνεχώρησεν.

θ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς ἐν Σκῆτι· Ἐὰν φυ-
λάξωμεν τὰς ἐντολάς τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἐγὼ ἐγ-
γυῶμαι ὑμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι βάρβαροι οὐκ ἐρ-
χονται ὧδε. Εἰ δὲ μὴ φυλάξωμεν, ἐρημωθῆναι ἔχει ὁ
τόπος οὗτος.

ι'. Καθημένον δὲ ποτε τῶν ἀδελφῶν πρὸς αὐτόν,
ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἰδοὺ βάρβαροι σήμερον εἰς Σκῆτιν
ἐρχονται· ἀλλὰ ἀνάστητε καὶ φύγετε. Λέγουσιν αὐτῷ·
Σὺ οὖν οὐ φεύγεις, ἀββᾶ; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ
τοσαῦτα ἔτη προσδοκῶ τὴν ἡμέραν ταύτην· ἵνα πλη-
ρωθῆ ὁ λόγος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, λέγοντος· Πάν-
τες οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθα-
νοῦνται⁷⁰. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδὲ ἡμεῖς φεύγομεν,
ἀλλὰ μετὰ σοῦ ἀποθνήσκομεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς·
Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἕκαστος βλέπῃ πῶς καθ-
έξεται. Ἦσαν δὲ ἑπτὰ ἀδελφοί, καὶ λέγει αὐτοῖς·
Ἰδοὺ οἱ βάρβαροι ἐγγιζοῦσι τῇ θύρᾳ. Καὶ εἰσελθόν-
τες, ἐφόνευσαν αὐτούς. Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν⁷¹ ἔφυγεν
ὀπίσω τῆς σειρᾶς· καὶ εἶδεν ἑπτὰ στεφάνους κατελ-
θόντας, καὶ στεφανώσαντας αὐτούς.

ια'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Μωϋσέα, λέγων·
Ὅρω ἐνώπιόν μου πρᾶγμα, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὸ κατα-
τασχεῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐὰν μὴ γίνῃ νεκρὸς
ὡς οἱ ταφέντες, οὐ δύνασαι αὐτὸ κατατασχεῖν.

ιβ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι ἀδελφὸς ἠρώτησε
τὸν ἀββᾶν Μωϋσέα, ποιῶν τρόπον νεκροῦ ἑαυτὸν ἄν-
θρωπος ἀπὸ τοῦ πλησίον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρον
ὅτι, Ἐὰν μὴ θῆσαι ἄνθρωπος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ,
ἐκτὸν⁷² ἢ ἤδη τριήμερον⁷³ ἐν μνημείῳ, οὐ φθάνει
εἰς τὸν λόγον τοῦτον.

ιγ'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως εἰς Σκῆτιν,
ὅτι ὡς ἡμελλεν ἐλθεῖν εἰς τὴν Πέτραν, ἐκοπίασεν
ὀδεῖων· καὶ ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· Πῶς δύναμαι τὸ ὕδωρ

A giens, similis est maturæ uvæ; qui vero inter ho-
mines versatur, est sicut uva acerba.

8. (25) Audivit aliquando rector provinciæ de
abbate Moyse, et Scetim ad videndum eum profe-
ctus est: quidam autem rem nuntiaverunt seni;
qui surrexit ut fugeret in paludem. Occurrerunt
ei, percontatique sunt: Senex, ostende nobis ubi-
nam sit abbatis Moysis cella? Respondit eis: Quid
ab eo vultis? homo stolidus est. Veniens ergo præ-
ses ad ecclesiam, ait clericis: Ego, auditis abbatis
Moysis virtutibus, deveni ut viderem eum. Et ecce
obvius nobis fuit senex pergens ad Ægyptum;
quem interrogavimus, ubi esset cella abbatis Moy-
sis. Deditque responsum: Quid eum vultis? Mota
mente est. Quibus intellectis, tristitia affecti sunt
B clerici; dixeruntque: Cujusmodi erat senex ille,
quæ hæc protulit adversus sanctum? Illi: Senex,
detrita veste, longus et niger. Tunc clerici: Is ipse
est abbas Moyses; qui ne vobiscum congregaretur,
ista prolocutus est. Rector cum magno animæ pro-
gressu discessit.

9. (26) Dicebat abbas Moyses in Sceti: Si eu-
stodierimus mandata Patrum nostrorum, ego de
Deo vobis spondeo, huc barbaros nequaquam ven-
turos. Quod si non servaverimus, iste locus deva-
stabitur.

10. (27) Sedentibus autem aliquando fratribus
apud eum, significavit illis: En hodie barbari in
Scetim venturi sunt; sed surgite ac fugite. Dicunt
ei: Tu ergo non fugis, abba? Respondit: Ego a
tot annis exspecto diem hunc, ut compleatur iste
C sermo Domini Christi: Omnes qui acceperint gla-
dium gladio peribunt⁷⁴. Tunc illi: Neque nos fugi-
mus, sed tecum morimur. Exceptit: Ego extra cul-
pam sum; videat unusquisque quo modo resideat.
Porro erant septem fratres. Ait illis: Ecce barbari
ostio appropinquant. Qui intrantes, occiderunt eos.
Unus autem fugit post plectam; viditque septem
coronas descendentes, redimire capita eorum.

11. Frater sic interrogavit abbatem Moysen:
Rem video coram me, nec possum eam occupare.
Dicit ei senex: Nisi factus fueris mortuus, instar
D eorum qui sepulcro obteguntur, non poteris illam
apprehendere.

12. (28) Referente abbate Pæmene cognovimus,
quod frater abbatem Moysen interrogaverit, quali
modo homo seipsum mortuum proximo suo effi-
ciat; responderit autem senex: Nisi posuerit homo
in corde suo, se jam triduanum in sepulcro jacere,
non pertingit ad eum sermonem.

13. Aiebant de abbate Moyse in Sceti, quod
Petram venturus, defatigatus est in itinere; dixit-
que apud semetipsum: Qua ratione poterò hic

⁷⁰ Al. ἀπολοῦνται. ⁷¹ Al. inser. φοβήθει. ⁷² Al. ἔχειν. ⁷³ Al. τρία ἔτη. ⁷⁴ Matth. xxvi, 52.

(25) Vit. Patr. viii, 10.

(26) Vit. Patr. xviii, 13.

(27) Vit. Patr. xviii, 14.

(28) Vit. Patr. x, 63, vii; xxvi, 1

congregare aquam meam? Tunc descendit ad illum A
 vox hujusmodi : Intra, nec quidquam curaveris.
 Itaque introivit. Accesserunt ad eum Patrum non-
 nulli; nec habuit nisi unicam lagenam aquæ: quæ
 ubi parum lenticularum coxisset, consumpta est.
 Unde senex angebatur. Ergo ingrediens ac egre-
 diens orabat Deum. Cum ecce nubes imbris venit
 super Petram: atque e pluvia omnia vasa sua im-
 plevit. Post hæc senem compellant: Edissere no-
 bis, quare ingrediebaris et egrediebaris. Respondet
 cis: Causam cum Deo disceptabam: Adduxisti me
 huc, atque en aqua careo, quam bibant servi tui.
 Propterea intrabam et exhibam rogans Deum, usque
 quo nobis miserit.

14. (29) Dixit abbas Moyses: Debet homo mori
 socio suo, ut non judicet eum in ulla re.

15. (30) Iterum dixit: Debet homo mortificare
 se ab omni re mala, priusquam egrediatur e cor-
 pore, ut nulli homini male faciat.

16. (31) Et iterum: Nisi homo habuerit in corde
 suo, quod peccator est, Deus non eum exaudiet.
 Ait frater: Quid est: Habere in corde, quod pec-
 cator sit? Respondit senex: Si quis portet peccata
 sua, non intuebitur delicta proximi sui.

17. (32) Dixit adhuc: Nisi actio consenserit cum
 oratione, frustra laborat homo. Interrogavit frater:
 Quid est consensus operis cum prece? Senex respon-
 dit: Ut pro quibus precamur, non amplius faci-
 amus ea. Postquam enim homo dimiserit volun-
 tates suas, tunc Deus reconciliatur ei, et orationem
 illius admittit.

18. (33) Interrogavit frater: In omni labore
 hominis, quidnam est quod eum adjuvat? Respondit
 senex: Deus est qui adjuvat. Scriptum est enim:
*Deus noster refugium et virtus; adjutor in tribulatio-
 nibus quæ invenerunt nos nimis* ⁷⁵. Excepit frater:
 Jejunia et vigiliæ quas homo peragit, quidnam sunt?
 Senex ad eum: Hæc efficiunt ut anima se humiliter
 denittat. Namque scriptum est: *Vide humilitatem
 meam et laborem meum, et dimitte universa delicta
 mea* ⁷⁶. Si fecerit anima fructus hos, Deus erga
 illam propterea misericordia commovebitur. Iterum
 rogavit senem frater: Quid faciet homo in omni
 tentatione quæ supervenerit ei, vel in omni sug-
 gestionem inimici? Senex responsum dedit: Flere
 debet ante bonitatem Dei, ut ei succurrat; et cito
 quietem capiet, modo rogaverit cum scientia. Quia

⁷⁵ Psal. xlv, 2. ⁷⁶ Psal. xxiv, 18. ⁷⁷ Al. έχειν.

(29) Vit. Patr. vi, iv, 1.

(30) Vit. Patr. iv, 2.

(31) Vit. Patr. iv, 3.

(32) Vit. Patr. iv, 4.

(33) Vit. Patr. iv, 4, etc.

(34) *Εἶπερ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς*. Codice optimo viri
 illustrissimi Joannis Baptistæ Colberti præponitur
 titulus: Κεφάλαια ζ', & ἀπέστειλεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς

μου συναγαγεῖν ὕδω; Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα·
 Εἰσελθε, καὶ μηδὲν φροντίσης. Εἰσῆλθεν οὖν. Καὶ
 παρέβαλον αὐτῷ τινες τῶν Πατέρων, καὶ οὐκ εἶχεν
 εἰ μὴ ἓν μόνον λαγύνιον ὕδατος· καὶ ποιούντος αὐ-
 τοῦ μικρὸν φακὸν, ἀνηλώθη. Ὁ δὲ γέρον· ἔθλιβετο.
 Εἰσερχόμενος οὖν καὶ ἐξερχόμενος, ἤρχετο τῷ Θεῷ.
 Καὶ ἰδοὺ νεφέλη βροχῆς ἦλθε κατ' αὐτῆς τῆς Πέτρας·
 καὶ ἐγέμισεν ὅλα τὰ ἀγγεῖα αὐτοῦ. Καὶ λέγουσι μετὰ
 ταῦτα τῷ γέροντι· Εἰπέ ἡμῖν, τί εἰσῆρχου καὶ ἐξῆρ-
 χου. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Δίχην ἐποιοῦν μετὰ
 τοῦ Θεοῦ ὅτι, Ἠνεγκάς με ὕδω, καὶ ἰδοὺ ὕδωρ οὐκ
 ἔχω ἵνα πίωσιν οἱ δοῦλοι σου. Διὰ τοῦτο εἰσερχόμεν
 καὶ ἐξερχόμεν παρακαλῶν τὸν Θεὸν, ἕως οὗ ἐπεμψεν
 ἡμῖν.

ἰδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς (34), ὅτι ὀφείλει ἄν-
 θρωπος ἀποθανεῖν ἀπὸ τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ, τοῦ μὴ
 κρίνειν αὐτὸν ἐν τινι.

ἰε'. Πάλιν εἶπεν ὅτι, Ὅφείλει ἄνθρωπος νεκρῶσαι
 ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, πρὸ τοῦ
 ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, τοῦ μὴ κακῶσαι τινα ἄν-
 θρωπον.

ις'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν μὴ ἄνθρωπος ἔχη ἐν τῇ
 καρδίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν, ὁ Θεὸς οὐκ εἰσ-
 ακούει αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ ἀδελφός· Τί ἐστίν, ἔχει ⁷⁷
 ἐν τῇ καρδίᾳ ⁷⁸ ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν; Καὶ εἶπεν ὁ
 γέρον ὅτι, Εἴ τις βαστάζει τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, οὐ
 βλέπει τὰς τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

ιζ'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν μὴ συμφωνήσῃ ἡ πράξις
 μετὰ τῆς εὐχῆς, εἰς μάτην κοπιᾷ ⁷⁹. Καὶ εἶπεν ὁ
 ἀδελφός· Τί ἐστίν, συμφωνήσις πράξεως μετὰ εὐχῆς;
 Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ἴνα ὑπὲρ ὧν εὐχόμεθα, μηκέτι
 ποιῶμεν αὐτά. Ὅταν γὰρ ἄνθρωπος ἀφῆ τὰ θελή-
 ματα αὐτοῦ, τότε καταλλάσσεται αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ
 δέχεται τὴν εὐχὴν αὐτοῦ.

ιη'. Ἠρώτησεν ὁ ἀδελφός ὅτι, Ἐν παντὶ κόπῳ του
 ἀνθρώπου, τί ἐστὶ τὸ βοηθοῦν αὐτῷ; Καὶ λέγει ὁ γέ-
 ρων· Ὁ Θεός ἐστίν ὁ βοηθῶν. Γέγραπται γάρ· Ὁ
 Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν
 θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμῶν σφοδρα. Εἶπεν ὁ
 ἀδελφός· Αἰ νηστεῖται καὶ ἀγρυπνία: ἄς ποιεῖ ἄνθρω-
 πος, τί γίνονται; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Αὐτὰ ποιοῦ-
 σι τὴν ψυχὴν ταπεινωθῆναι. Γέγραπται γάρ· Ἰδὲ
 τὴν ταπεινωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφε-
 σάσας τὰς ἁμαρτίας μου. Ἐὰν ἡ ψυχὴ ποιήσῃ τοὺς
 καρποὺς τούτους, σπλαγχνίζεται ὁ Θεός ἐπ' αὐτῆ δι'
 αὐτῶν. Λέγει ὁ ἀδελφός τῷ γέροντι· Τί ποιήσει ἄν-
 θρωπος ἐν παντὶ πειρασμῷ ἐπερχομένῳ ἐπάνω αὐ-
 τοῦ, ἢ ἐν παντὶ λογισμῷ τοῦ ἐχθροῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ
 γέρον· Κλαίειν ὀφείλει ἐνώπιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ
 Θεοῦ, ἵνα βοηθήσῃ αὐτῷ· καὶ ἀναπαύεται ταχέως,

⁷⁸ Al. inser. αὐτοῦ. ⁷⁹ Al. add. ἄνθρωπος.

τῷ ἀββᾶ Ποιμένι. In aliis duobus non pejoris note
 bibliothecæ ejusdem: Ἐπτὰ κεφάλαια, & ἀπέστειλεν
 ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· καὶ ὁ φυλάττων
 αὐτὰ, ῥύεται ἀπὸ πάσης κολάσεως, καὶ ἀναπαύεται
 ὅπου ἐὰν κἀθήται, εἴτε ἐν ἐρήμῳ, εἴτε μετὰ vel ἐν
 μέσῳ ἀδελφῶν. Joannes subdiaconus: *Septem capi-
 tula, quæ misit abbas Moyses abbati Pæmenio: et
 qui custodierit ea, liberabitur a pœna.*

ἐάν παρακαλῆ ἐν γνώσει· γέγραπται γάρ· Κύριος ἄ μοι βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. Ἡρώτησεν ὁ ἀδελφός, ὅτι, Ἰδοὺ ἄνθρωπος δέρει τὸν δούλον αὐτοῦ δι' ἁμαρτίαν ἣν ἔπραξε. Τί ἐρεῖ ὁ δούλος; Λέγει ὁ γέρον· Ἐάν ἐστι δούλος καλός, ἐρεῖ· Ἐλέησόν με, ἡμάρτηκα. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Οὐδὲν ἄλλο λέγει; Λέγει ὁ γέρον· Οὐχί. Ἄφ' οὗ γάρ τὴν μέμψιν ἐπιτιθεῖ ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ εἶπη, Ἠμάρτηκα, εὐθέως σπλαγγιζέται ἐπ' αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ. Τέλος δὲ τούτων πάντων, τὸ μὴ κρίναι τὸν πλησίον. Ὅτε γάρ ἡ χεὶρ Κυρίου ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτῳ, οὐκ ἦν οἶκος οὐ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ τεθνηκώς. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τίς ἐστιν ὁ λόγος οὗτος; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι, Ἐάν ἡμᾶς ἐάσωσιν⁸⁰ ἰδεῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, οὐ μὴ ἴδωμεν τὰς ἁμαρτίας τοῦ πλησίον. Μωρία γάρ ἐστιν ἀνθρώπων, ἔχοντι τὸν ἑαυτοῦ νεκρὸν, ἀφεῖναι αὐτὸν καὶ ἀπελθεῖν κλαῦσαι τὸν τοῦ πλησίον. Τὸ ἀποθάνειν δὲ ἀπὸ τοῦ πλησίον σου, τοῦτό ἐστι τὸ βαστάσαι σου τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀμεριμνεῖν ἀπὸ παντός ἀνθρώπου, ὅτι οὗτος καλός ἐστιν, ἢ οὗτος κακός. Μὴ ποιήσης κακὸν μηδενὶ ἀνθρώπῳ, μηδὲ λογίζου πονηρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου εἰς τινα· μηδὲ ἐξουδενώσης τινὰ ποιῶντα κακόν· μηδὲ πεισθῆς τῷ κακοποιῶντι τὸν πλησίον αὐτοῦ, μηδὲ χαίρει μετὰ τοῦ ποιῶντος κακὸν τῷ πλησίον αὐτοῦ· μὴ καταλαλήσης τινὰ· ἀλλὰ λέγε· Ὁ Θεὸς γινώσκει ἕκαστον· μὴ συμπεισθῆς μετὰ τοῦ καταλαλοῦντος, μηδὲ συγχαρῆς μετὰ τῆς καταλαλιᾶς αὐτοῦ, μηδὲ μισήσης τὸν καταλαλοῦντα τὸν πλησίον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μὴ κρίναι⁸¹. Μὴ ἔχει ἔχθραν μετὰ τινος ἀνθρώπου, καὶ μὴ κρατήσης ἔχθραν ἐν τῇ καρδίᾳ σου· μὴ μισήσης τὸν ἔχθραίνοντα μετὰ τοῦ πλησίον. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰρήνη. Ἐν τούτοις ἑαυτὸν παρακάλει· πρὸς ὀλίγον χρόνον ὁ κάματος, καὶ εἰς αἰὲ ἡ ἀνάπαυσις, χάριτι τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἄμήν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ματῆ⁸².

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ματῆς· Θέλω ἐργασίαν ἐλαφρὰν καὶ ἐμμένουσαν, ἢ ἐπίπονον ἐξ ἀρχῆς καὶ ταχέως ἐκκοπτομένην.

β'. Εἶπε πάλιν· Ὅσον ἐγγίξει ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἁμαρτωλῶν ἑαυτὸν βλέπει. Ἡσαίας γάρ ὁ προφήτης ἰδὼν τὸν Θεὸν⁸³, τάλαν καὶ ἀκάθαρτον ἔλεγεν ἑαυτόν.

γ'. Ἐλεγε πάλιν· Ὅτε ἡμῖν νεώτερος, ἔλεγον ἐν ἑαυτῷ ὅτι, Τάχα τί ποτε ἐργάζομαι ἀγαθόν· νῦν δὲ ὡς ἐγήρασα, βλέπω ὅτι οὐκ ἔχω ἐν ἔργῳ καλὸν ἐν ἑμαυτῷ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Οὐκ οἶδεν ὁ Σατανᾶς ποίῳ πάθει ἡττάται ἡ ψυχὴ. Σπείρει μὲν, ἀλλ' οὐκ οἶδεν εἰ θερίσει· τοὺς μὲν περὶ πορνείας, τοὺς δὲ περὶ καταλαλιᾶς λογισμοὺς, καὶ ὁμοίως τὰ λοιπὰ πάθη. Καὶ εἰς οἷον πάθος ἴδῃ τὴν ψυχὴν κλίνας, χορηγεῖ αὐτῇ.

⁸⁰ Al. προσχώμεν sine ἡμᾶς.

⁸¹ Psal. cxvii, 6.

⁸² Al. κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε. ⁸³ Al. Ματῆ. ⁸⁴ Al. Κύριον.

(35) *Dorothei. Doctr.* 6.
(36) *Vit. Patr.* vii, 41.

A Scriptura dicit : Dominus mihi adjutor ; et non timebo quid faciat mihi homo⁸⁴. Adhuc sciscitatus est frater : Ecce homo verberat servum suum, delicti causa quod commisit, quid dicturus est servus? Tum senex : Si servus probus sit, dicet : Miserere mei ; peccavi. Frater : Nihilne aliud proferet? Senex : Non. Ex quo enim culpam in se posuerit, et fassus fuerit peccasse se, confestim misericordia erga illum movetur dominus. Porro horum cunctorum summa est, non judicare proximum suum. Nam quando manus Domini omne primogenitum in terra Ægypti interfecit, non erat domus in qua non esset mortuus (35). Tunc frater ad eum : Quid est hoc verbi? Et senex illi : Si nobis permiserint videre peccata nostra, non cernemus peccata proximi. Stultitia quippe est homini mortuum suum habenti, relinquere ipsum, atque proficisci ad plangendum mortuum proximi. Mori autem erga proximum tuum, illud est, portare delicta tua, nec de quoquam homine esse sollicitum, quod ille bonus sit, aut ille malus. Ne malefeceris ulli homini ; nec in tuo corde cogitato malum adversus quemlibet ; neque contempseris quempiam prave agentem ; aut consenseris cum eo qui proximum suum vexat ; et noli gaudere cum illo qui proximum malo afficit. Ad hæc, ne ullatenus obloquaris ; sed dicito : Deus unumquemque cognoscit. Ne consenseris cum oblocutore, neque collateris in detractioe ejus, non tamen odio habebis detractorem. Et hoc est, non judicare. Noli inimicitias suscipere cum ullo homine, nec retinueris hostilitatem in corde tuo ; non odio prosequeris eum inter quem et proximum similitates intercedunt. Atque hæc est pax. In istis teipsum consolare. Ad breve tempus labor, in perpetuum requies ; gratia Dei Verbi. Amen.

De abbate Matoe.

1. (36) Dicebat abbas Matoes : Malo operationem levem ac permanentem, quam initio laboriosam, sed cito intercisam ac desinentem.

2. (37) Dixit iterum : Quantum homo Deo appropinquat, tantum se peccatorem agnoscit. Isaias enim propheta⁸⁵, Deum videns, miserum se affirmabat et immundum.

3. Aiebat præterea : Quando eram juvenis, reputabam apud me : Forte aliquid boni operabor ; nunc vero postquam senui, video quod ne unum quidem bonum opus in me habeam.

4. (38) Rursus dixit : Nescit Satanæ, cuinam vitio succumbet anima. Seminat quidem, ac ignorat an messurus sit ; serit cogitationes tum fornicationis, tum detractioe, similique modo in cæteris vitiiis : et ad quem pravum affectum viderit animam propendentem, eidem animæ suppeditat.

(57) *Vit. Patr.* xv, 28.
(38) *Vit. Patr.* x, 35.

5. Frater convento abbate Matoe, petit ab eo : A Quo modo Scetioiæ plus facerent quam Scriptura præcipiat, diligendo inimicos suos plus quam se. Ait ei abbas Matoes : Ego sane eum qui me diligit, non diligo sicut meipsum.

6. Frater interrogavit abbatem Matoem : Quid agam, si venerit ad me frater, sitque dies jejuniæ aut diluculum? quoniam animo angor. Et ait ei senex : Si quidem angeris, et comederis cum fratre, recte facies. Quod si neminem exspectans, manducaveris, tunc est voluntas tua.

7. Adii, narravit abbas Jacob, abbatem Matoem ; et cum rediturus essem, dixit ei : Cupio proficisci ad Cellia. Ait ille : Saluta nomine meo abbatem Joannem. Veniens igitur ad abbatem Joannem, dico ei : Salutem te abbas Matoes. Tum ad me senex : B *Ecce abbas Matoes, vere Israelita, in quo dolus non est* ⁶⁶. Completo autem anno, rursus ad abbatem Matoem accessi ; eique retuli salutationem abbatis Joannis. Et senex : Non sum quidem, inquit, dignus senis elogio ; cæterum id scite, quod cum audieris senem qui proximum super se prædicat, ad magnam pietatis mensuram ille pervenit. Hæc est enim perfectio, proximum suum præferre sibi.

8. (39) Referebat abbas Matoes : Venit ad me frater, qui affirmavit, detractionem pejorem esse fornicatione. Et dixi : Durus est hic sermo. Ille igitur mihi : Et quo modo vis esse hanc rem? Ego : D *Detractio quidem mala est, sed celerem habet curationem ; sæpe enim detractor pœnitentia ductus veniam petit, dicendo : Male locutus sum. At fornicatio, naturaliter mors est.*

9. (40) Perrexit aliquando abbas Matoes a Rhaithu ad partes Magdolorum ; erat autem cum eo frater ejus. Et episcopus senem apprehensum, præbyterum fecit. Cumque simul essent, dixit episcopus : Ignosce mihi, abba ; scio te noluisse hanc rem ; verum ut a te benedicerer, id ausus sum facere. Senex vero respondit ei cum humilitate : Etiam animus meus parum volebat ; cæterum propterea graviter fero, quod separandus sim a fratre qui mecum est. Non enim hoc portare possum, ut præces universas faciam solus. Ait episcopus : Si nosti dignum esse, ego ipsum ordinabo. Abbas Matoes excepit : Utrum quidem dignus sit, nescio ; unum vero scio, quod me sit melior. Itaque hunc pariter ordinavit. Atque ambo mortui sunt, cum nunquam altari appropinquassent ad consecrandam

ε'. Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ματώῃ, καὶ λέγει αὐτῷ· Πῶς οἱ Σκητιῶται ἐποιοῦν περισσώτερον τῆς Γραφῆς, ἀγαπῶντες τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦς ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ματώης· Ἐγὼ τέως τὸν ἀγαπῶντά με οὐκ ἀγαπῶ ὡς ἑμαυτόν.

ς'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ματώῃν· Τί ποιήσω ἐὰν παραβῶ μοι ἀδελφός, καὶ ἔσται νηστεία ἢ πρῶτῃ ; ὅτι θλίβομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐὰν μὲν οὐ⁶⁷ θλίβῃ, καὶ φάγη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καλῶς ποιεῖς. Ἐὰν δὲ μὴ προσδοκᾷς τινα, καὶ φάγη, τοῦτο σὸν θέλημά ἐστιν.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰακώβ ὅτι, Παρέβαλον τῷ ἀββᾷ Ματώῃ· καὶ ἀνακάμψαντός μου, εἶπον αὐτῷ ὅτι, Θέλω παραβαλεῖν εἰς τὰ Κελία. Καὶ εἶπέ μοι· Ἄσπασαι ἐξ ἐμοῦ τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην. Ἐλθὼν δὲ ἐγὼ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, λέγω αὐτῷ· Ἄσπάζεται σε ὁ ἀββᾶς Ματώης. Καὶ λέγει μοι ὁ γέρον· Ἰδοὺ ὁ ἀββᾶς Ματώης, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. Καὶ πληρωθέντος ἐνιαυτοῦ, πάλιν παρέβαλον τῷ ἀββᾷ Ματώῃ· καὶ εἶπον αὐτῷ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Οὐκ εἰμι μὲν ἄξιός τοῦ λόγου τοῦ γέροντος· πλὴν τοῦτο γίνωσκε, ὅτι ὅταν ἀκούσης γέροντος τὸν πλησίον δοξάζοντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ, εἰς μέτρα μεγάλα ἐφθασεν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τελειότης, ὥστε τὸν πλησίον ἑαυτοῦ δοξάζειν ὑπὲρ ἑαυτόν.

η'. Ἐλεγει ὁ ἀββᾶς Ματώης ὅτι, Ἦλθεν ἀδελφός πρὸς με, καὶ εἶπέ μοι, ὅτι ἡ καταλαλιὰ χειρῶν ἐστὶ τῆς πορνείας. Καὶ εἶπον· Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος. Λέγει οὖν μοι· Καὶ πῶς θέλεις εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ; Ἐγὼ δὲ ἔφην· Ἡ μὲν καταλαλιὰ κακὴ ἐστὶν· ταχέϊαν δὲ ἔχει θεραπεία· μετανοεῖ γὰρ πολλὰκις ἢ καταλαλήσας, λέγων· Κακῶς ἐλάλησα. Ἡ δὲ πορνεία, φυσικὸς ⁶⁸ θάνατός ἐστιν.

θ'. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ματώης ἀπὸ τῆς Παρθοῦ, εἰς τὰ μέρη Μαγδολῶν ⁶⁹ (41)· ἦν δὲ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ κρατήσας ὁ ἐπίσκοπος τὸν γέροντα, ἐποίησεν αὐτὸν πρεσβύτερον. Καὶ γενομένων ⁷⁰ αὐτῶν ὁμοῦ, ἔλεγει ὁ ἐπίσκοπος· Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ· οἶδα ὅτι οὐκ ἤθελας τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ἀλλὰ διὰ τὸ εὐλογηθῆναι με παρὰ σοῦ, ἐτόλμησα τοῦτο ποιῆσαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ γέρον μετὰ ταπεινώσεως· Καὶ ὁ λογισμὸς μου μικρὸν ἤθελεν· πλὴν εἰς τοῦτο ἐγὼ κοπιῶ ⁷¹, ὅτι χωρισθῆναι ἔχω ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ μετ' ἐμοῦ. Οὐ βαστάζω γὰρ ὄλας τὰς εὐχὰς ποιῆσαι ⁷² μόνος. Καὶ λέγει ὁ ἐπίσκοπος· Εἰ οἶδας ὅτι ἄξιός ἐστιν, ἐγὼ αὐτὸν χειροτονῶ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ματώης· Εἰ μὲν ἄξιός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἐν δὲ οἶδα, ὅτι ἐμοῦ καλλίων ἐστίν. Ἐχειροτόνησε δὲ καὶ αὐτόν. Καὶ ἐκοιμήθησαν οἱ

⁶⁶ Joan. 1, 47. ⁶⁷ Abst. οὐ ἀβ αλ. ⁶⁸ Al. φυσικῶς. ⁶⁹ Al. Γαβάλων et Βαβυλῶνος. ⁷⁰ Al. γεσσαμένον. ⁷¹ Al. θλίβομαι. ⁷² Abst. ποιῆσαι ἀβ αλ.

(39) Vit. Patr. v, 7.

(40) Vit. Patr. xv, 27.

(41) Ἀπὸ τῆς Παρθοῦ, εἰς τὰ μέρη Μαγδολῶν. Cod. Colbert. Γαβάλων. Juxta Rufinum : de loco qui revocatur Ragitham. in partibus Gebalonis. Ex Pelagio : de Raythu in partibus Gebalon. Versio autem Paschasii : de loco qui vocatur Ragita, in partibus Gebalonis. Magna varietate : non quidem de

Rhaithu : quippe quæ intelligi possit, orta ex pronuntiatione gutturali Orientalium ; sed in alia voce. Conciliatio forsitan petenda est ex his Eusebii libro De locis Hebraicis : Μαγεδιήλ· καὶ αὕτη τῶν ἡγεμόνων Ἐδὼμ ἐν τῇ Γαβαληνῇ. Hoc est secundum versionem Hieronymi, Magdiel : et hæc in regione Gabaena, possessa olim a ducibus Edom.

ἀμφοτέροι, μὴ ἐγγίσαντες Ουσιαστηρίῳ ἕνεκεν τοῦ A
 παῖσαι προσφορὰν. Ἔλεγε δὲ ὁ γέρων· Πιστεύω εἰς
 τὸν Θεόν, ὅτι²² οὐκ ἔχω κρίμα πολὺ διὰ τὴν χειρο-
 τονίαν, ὅποτε οὐ ποιῶ προσφορὰν. Τῶν γὰρ ἀμέμ-
 πτων ἐστὶν ἡ χειροτονία.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ματῶης ὅτι, Τρεῖς γέροντες
 ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀββᾶν Παφνούτιον τὸν λεγόμενον
 Κεφαλᾶν, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτὸν λόγον. Καὶ εἶπεν
 αὐτοῖς ὁ γέρων· Τί θέλετε εἶπω ὑμῖν; Πνευματικὸν
 ἢ σωματικόν; Λέγουσιν αὐτῷ· Πνευματικόν. Λέγει
 αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὑπάγετε, ἀγαπήσατε τὴν θλίψιν
 ὑπὲρ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ τὴν ἀτιμίαν πλεον τῆς δό-
 ξης, καὶ τὸ δίδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν.

ια'. Ἠρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀββᾶν Ματῶην, λέγων·
 Εἰπέ μοι ῥῆμα. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, παρα-
 κάλεσον τὸν Θεόν, ἵνα δώσει πένθος εἰς τὴν καρδίαν
 σου, καὶ ταπεινώσιν· καὶ πρόσχε πάντοτε τὰς
 ἀμαρτίας σου· καὶ μὴ κρίνε ἄλλους, ἀλλὰ γενοῦ ὑπο-
 κάτω πάντων· καὶ μὴ ἔχε φιλίαν μετὰ παιδίου, μήτε
 γυνῶσιν μετὰ γυναικός, μήτε φίλον αἱρετικόν· καὶ
 κόψον τὴν παρβήσιαν ἀπὸ σοῦ· καὶ κράτει τὴν γλῶσ-
 σαν καὶ τὴν κοιλίαν σου, καὶ ἀπὸ οἴνου μικρόν· καὶ
 ἐάν τις λαλήσῃ περὶ πράγματος οἰοῦδήποτε, μὴ φι-
 λονεῖται μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐάν καλῶς λέγῃ, εἰπέ· Ναί·
 ἐάν δὲ κακῶς, εἰπέ· Σὺ οἶδας πῶς λαλεῖς· καὶ μὴ
 ἐριζε μετ' αὐτοῦ περὶ ὧν ἐλάλησε. Καὶ αὕτη ἐστὶν
 ἡ ταπεινώσις.

ιβ'. Ἠρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀββᾶν Ματῶην· Εἰπέ
 μοι ῥῆμα. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πᾶσαν φιλονεικίαν ἀπὸ
 παντὸς πράγματος κόψον ἀπὸ σοῦ· κλαῦσον δὲ καὶ
 πένθησον, ὅτι ὁ καιρὸς ἤγγισεν.

ιγ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ματῶην, λέγων·
 Τί ποιήσω; ὅτι ἡ γλῶσσά μου θλίβει με· καὶ ὅταν
 ἐρχομαι ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, οὐ δύναμαι κατα-
 σκεῖν αὐτήν· ἀλλὰ κατακρίνω αὐτοὺς ἐν παντὶ ἔργῳ
 ἀγαθῷ, καὶ ἐλέγχω αὐτούς. Τί οὖν ποιήσω; Καὶ ἀπο-
 κριθεὶς ὁ γέρων εἶπεν· Εἰ οὐ δύνασαι κατέχειν ἑαυ-
 τὸν, φύγε καταμόνας. Ἀσθένεια γάρ ἐστιν. Ὁ δὲ καθ-
 ἤμενος ἰμετὰ ἀδελφῶν, οὐκ ὀφείλει εἶναι τετραγω-
 νιαῖος, ἀλλὰ στρογγύλος, ἵνα πρὸς πάντας κυλίηται.
 Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Οὐ κατὰ ἀρετὴν κάθηναι κατα-
 μόνας, ἀλλὰ κατὰ ἀσθένειαν· δυνατοὶ γάρ εἰσιν, οἱ
 ἐρχόμενοι εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μάρκου μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ
 Σιλουανοῦ.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι εἶχε μα-
 θητὴν ἐν Σκῆτει, Μάρκον ὀνόματι· ἦν δὲ ἔχων ὑπα-
 κοὴν μεγάλην, καὶ ἦν καλλιγράφος (42). Ἠγάπα δὲ
 αὐτὸν ὁ γέρων διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἄλ-
 λους ἕνδεκα μαθητάς, καὶ ἐθλίβοντο, ὅτι ἠγάπα αὐτὸν
 ὑπὲρ αὐτούς. Καὶ ἀκούσαντες οἱ γέροντες, ἐλυπήθη-
 σαν. Ἦλθον δὲ ἐν ματῷ πρὸς αὐτὸν οἱ γέροντες, καὶ

²² Al. inser. τάχα.

(42) Καλλιγράφος. Ex veteri et noto nomine
 occurrit mihi recentius ac ignotius, quod legi in
Analectis veteribus Mabillonii tom. I, p. 430, in isto
 versu :

Hoc quoque perlecto verborum callicinato.

Existimo autem, non improbabili, ni fallor, conje-

oblationem. Aiebat autem senex : Confido in Deo,
 non magno me obnoxium esse iudicio propter or-
 dinationem, quod Eucharistiam non conficiam. En-
 enim inculpatorum est ordinatio.

10. Retulit abbas Matoes : Tres senes perrexe-
 runt ad abbatem Paphnutium, qui vocabatur Ce-
 phalas, ut peterent ab eo aliquid sermonis. Et dixit
 eis senex : Quid vultis vobis proferam? Spirituale,
 vel corporale? Spirituale, inquit. Excepit senex :
 Abite, diligite afflictionem plusquam requiem, igno-
 miniam plusquam gloriam, et dare magis quam
 accipere.

11. Rogavit frater abbatem Matoes, uti ei ser-
 monem doctrinæ proferret. Ille ad eum : Deum pre-
 care, ut det luctum in corde tuo, necnon humilita-
 tem. Attende semper ad peccata tua. Alios ne
 judica, sed sub omnibus te ponito. Noli habere
 amicitiam cum puero, neque notitiam cum muliere;
 nec amicum habeas hæreticum. Abscinde a te si-
 duciam loquendique libertatem. Contine linguam
 ventremque, ac modico vino utere. Si quis locutus
 fuerit de qualibet re, ne contendas cum eo; sed
 si recte disserit, dic : Etiam; si vero male, dicito :
 Tu scis quo modo loquaris : neque concerta cum
 illo de rebus quas protulit. Atque hæc est humi-
 litas.

12. Interrogavit frater abbatem Matoes : Dic
 mihi verbum. Responditque ei : Omnem contentio-
 nem ex omni negotio, a te amputa; plora autem
 ac luge, quia tempus prope est.

13. Frater hisce verbis percontatus est abbatem
 Matoes : Quid agam? quod lingua mea me vexat;
 et cum in medium hominum prodiero, non possum
 continere illam; sed ipsos in omni opere bono
 condemno, ipsos redarguo. Quid igitur faciam? Se-
 nex ad hunc modum respondit : Si non vales con-
 tinere teipsum, fuge in locum ubi solitarie vivas.
 Infirmitas enim est. Qui porro cum fratribus ma-
 net, non debet esse quadrangularis, sed rotundus,
 ut ad omnes volvatur. Addidit senex : Non ex vir-
 tute solitarius sedeo, sed juxta imbecillitatem;
 potentes quippe ac validi sunt, qui in hominum
 medium procedunt.

D De abbate Marco discipulo abbatis Silvani.

1. (42) Memorabant de abbate Silvano, quod in
 Sceti habuerit discipulum, Marcum nomine, obe-
 dientiæ virtute præstantem, atque calligraphum
 seu antiquarium. Diligebatur autem a sene propter
 obedientiam. Sed et habuit undecim alios discipulos,
 qui ægre ferebant quod illum plus ipsis amaret. Id
 porro audientes senes, contristati sunt. Et quodam

ctura, versificatorem barbarum, ad similitudinem
 verbi *sermocinari*, procudisse *callicinari*, et intel-
 lexisse per *callicinatum*, pulchrum cantum, præcla-
 rum carmen.

(42) Vit. Patr. xiv, 5

die accedentes, accusabant eum. At senex assumptis iis egressus est; ac per singulas cellas pulsans, dicebat: Frater ille, veni, te mihi opus est. Nec ex iis ullus illico prodiit, secuturus eum. Ubi vero pertigit ad cellam Marci, foresque feriiit, vocans: Marce; ille, audita senis voce, statim extra prosiliit. Senexque misit eum ad ministerium. Ad senes autem ait: Patres, ubi sunt fratres reliqui? Deinde ingressus in cellam ejus, contrectavit ipsius quaternionem; invenitque quod manum misisset ad exarandam litteram ω, sed audiens senem non vertisset calamum ut compleret eam. Tunc senes ita locuti sunt: Revera quem tu diligis, abba, et nos diligimus, Deusque diligit eum.

2. De abbate Silvano commemorabant, quod aliquando in Sceti ambulans cum senibus, volensque iis discipuli sui Marci obedientiam ostendere, ac propter quid diligeret eum, conspecto parvo apro, dixit ei: Cernis, filii, parvum illum bubulum? Respondit: Etiam, abba. Et cornua ejus quam elegantia sunt? Ait: Næ, abba. Senes ergo demirati sunt responsum ejus, et ædificati sunt instructique ob tantam obedientiam.

3. (43) Venit aliquando cum magno comitatus apparatu, mater abbatis Marci, ut videret eum: ad quam cum existiisset senex, illa dixit: Abba, jube ut filius meus egrediatur, quo videam eum. Intrans autem senex, ait Marco: Prodi, ut te conspiciat mater tua. Gestabat autem vestem e variis panni segmentis consutam, eratque fuligine coquina tinctus. Igitur propter obedientiam exiens, clausit oculos, et dixit: Salvos vos volo, salvos vos volo, salvos vos volo; nec vidit quemquam. Mater vero non agnovit ipsum. Iterum ergo misit ad senem, petens: Abba, mitte mihi filium meum, ut eum spectem. Tum senex ad Marcum: Nonne dixi tibi: Egredere, ut te aspiciat mater tua? Respondit Marcus: Egressus sum, juxta sermonem tuum, abba. Verum rogo te, ne iterum jubeas me exire, ut ne tibi sim inobsequens. Tunc egressus senex ait mulieri: Ipse est qui venit ad vos, dixitque: Salvos vos volo. Et hortatus consolatusque eam, ita dimisit.

4. Alias contigit, ut egressus e Sceti, pergeret in montem Sina, et illic maneret. Misit mater Marci, adjurans cum lacrymis, ut exiret filius ejus, ac videret eum. Senex autem illum dimisit. Cumque composuisset melotem suam ad excundum, et venisset ut senem salutaret, illico cœpit flere; nec egressus est.

5. (44) Referebant de abbate Silvano, quod cum vellet in Syriam proficisci, dixerit ei discipulus ejus Marcus: Pater, nolo exire hinc; sed nec te patiar egredi, abba. Verum hic tres dies permannelo. Et tertia die morte occubuit Marcus.

⁹⁵ Hæc, καὶ ἐνεκάλουν αὐτόν, absunt ab al. ⁹⁶ Al. ⁹⁷ Al. ἀδελφοῦ. ⁹⁸ Al. τῶ υἱῶ. ⁹⁹ Al. οὐδὲ ἡ μ. α. inser. ἄλλας. ¹⁰⁰ Al. add. ἐν εἰρήνῃ.

(43) Vit. Patr. xiv, 6.

ἄνεκάλουν αὐτόν⁹⁵. Λαβὼν δὲ αὐτοὺς ἐξῆλθε, καὶ ἔκρουσε κατὰ κελλῖον, λέγων· Ὁδεῖνα ἀδελφῆ, δεῦρο, ὅτι χρῆζω σου. Καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν, οὐκ ἠκολούθησεν αὐτῷ εὐθύς. Καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὴν κέλλαν Μάρκου, ἔκρουσε, λέγων· Μάρκε. Ὁ δὲ ἀκούσας τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος, εὐθύς ἐπήδησεν ἔξω· καὶ ἐπεμφεν αὐτὸν εἰς διακονίαν. Καὶ λέγει τοῖς γέρονσι· Ποῦ εἰσὶν οἱ λοιποὶ ἀδελφοί, Πατέρες; Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ, ἐψηλάφησε τὸ τετράδιον αὐτοῦ· καὶ εὗρεν ὅτι ω ἔβαλε χεῖρα ποιεῖν⁹⁶· καὶ ἀκούσας τοῦ γέροντος, οὐκ ἔστρεψε τὸν κάλαμον πληρῶσαι αὐτό. Λέγουσιν οὖν οἱ γέροντες· Ὅντως δὲν σὺ ἀγαπᾷς, ἀββᾶ, καὶ ἡμεῖς αὐτόν⁹⁷ ἀγαπῶμεν, καὶ⁹⁸ ὁ θεὸς αὐτὸν ἀγαπᾷ.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι ποτὲ περιπατῶν ἐν τῇ Σκήτει μετὰ τῶν γερόντων, καὶ θέλων αὐτοῖς τὴν ὑπακοὴν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Μάρκου δεῖξαι, καὶ δι' ὃ ἀγαπᾷ αὐτόν, θεωρήσας μικρὸν σύαγρον, λέγει αὐτῷ· Θεωρεῖς τὸ μικρὸν βουδάλιον ἐκείνο, τέκνον; Λέγει αὐτῷ· Ναί, ἀββᾶ. Καὶ τὰ κέρατα αὐτοῦ πῶς πιθανά εἰσιν; Λέγει· Ναί, ἀββᾶ. Καὶ ἐθαύμασαν οἱ γέροντες τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ, καὶ ὑποδομήθησαν ἐν τῇ ὑπακοῇ αὐτοῦ.

γ'. Κατῆλθέ ποτε ἡ μήτηρ τοῦ ἀββᾶ⁹⁹ Μάρκου ἰδεῖν αὐτόν· καὶ εἶχε πολλὴν φαντασίαν. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ γέροντος πρὸς αὐτήν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀββᾶ, εἰπέ τὸν υἱόν¹⁰⁰ μου ἐξελεῖν, ἵνα ἴδω αὐτόν. Εἰσελθὼν δὲ ὁ γέροντος, εἶπεν αὐτῷ· Ἐξέλθε, ἵνα σε ἴδῃ ἡ μήτηρ σου. Ἦν δὲ φορῶν κεντοῦνιον, καὶ ἠσολωμένος ἀπὸ τοῦ μαγερείου. Καὶ ἐξελθὼν διὰ τὴν ὑπακοὴν, ἐκάμμυσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Σωθεῖτε, σωθεῖτε, σωθεῖτε· καὶ οὐκ εἶδεν αὐτούς. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ οὐκ ἐγνώρισεν αὐτόν¹. Πάλιν οὖν πέμπει πρὸς τὸν γέροντα, λέγουσα· Ἀββᾶ, πέμφον μοι τὸν υἱόν σου, ἵνα αὐτὸν ἴδω. Καὶ εἶπε τῷ Μάρκῳ· Οὐκ εἰπὸν σοι· Ἐξέλθε, ἵνα σε ἴδῃ ἡ μήτηρ σου; Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Μάρκος· Ἐξῆλθον κατὰ τὸν λόγον σου, ἀββᾶ. Πλὴν παρακαλῶ σε, μὴ εἴπῃς μοι ἄλλο ἅπαξ² ἐξελεῖν, ἵνα μὴ παρακούσω σου. Καὶ ἐξελθὼν ὁ γέροντος εἶπεν αὐτῇ· Αὐτός ἐστιν ὁ ἀπαντήσας ὑμῖν, λέγων· Σωθεῖτε. Καὶ παρακαλέσας αὐτὴν ἀπέλυσεν.

δ'. Ἄλλοτε συνέβη αὐτὸν ἐξελεῖν ἀπὸ Σκήτεως, καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινά, καὶ μένειν ἐκεῖ. Καὶ ἐπεμφεν ἡ μήτηρ τοῦ Μάρκου ὀρκίζουσα αὐτόν μετὰ δακρῶν, ἵνα ἐξέλθῃ ὁ υἱὸς αὐτῆς, καὶ ἴδῃ αὐτόν. Ὁ δὲ γέροντος ἀπέλυσεν αὐτόν. Καὶ ὡς ἐποίησε τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ τοῦ ἐξελεῖν, καὶ ἤρχετο ἀσπάσασθαι τὸν γέροντα, εὐθὺς ἔβαλλε κλαίειν, καὶ οὐκ ἐξήρχετο.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι ὡς ἤθελεν ἐξελεῖν εἰς Συρίαν, εἶπεν αὐτῷ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ Μάρκος· Πάτερ, οὐ θέλω ἐξελεῖν ἐνθεν· ἀλλ' οὐδὲ σε ἀρῶ ἐξελεῖν, ἀββᾶ. Ἀλλὰ παραμένειν ὧδε³ τρεῖς ἡμέρας. Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκοιμήθη⁴.

τὸ Ὁ ἤρξατο. ⁹⁶ Deest αὐτόν in al. ⁹⁷ Al. ins. ὅτι. ⁹⁸ ἐν. α. ὅτι οὗτος ἦν. ⁹⁹ Abest ἅπαξ ab al. ¹⁰⁰ Al.

(44) Vit. Patr. xviii, 51.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μιλησίου.

Α

De abbate Milesio.

α'. Παρερχόμενος ὁ ἀββᾶς Μιλήσιος διὰ τινος τόπου, εἶδὲ τινα μοναχὸν κρατούμενον ὑπὸ τινος, ὡς φόνον ποιήσαντα. Καὶ προσεγγίσας ὁ γέρων, ἐπερώτησε τὸν ἀδελφόν. Καὶ μαθὼν ὅτι συκοφαντεῖται, λέγει πρὸς τοὺς κατέχοντας αὐτόν· Πού ἐστιν ὁ φονευθεὶς; Καὶ ἔδειξαν αὐτῷ. Καὶ προσεγγίσας τῷ φονευθέντι, εἶπε πᾶσι προσεῦξασθαι. Αὐτοῦ δὲ ἐκπετάσαντος τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν, ἀνέστη ὁ νεκρός. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἐπὶ πάντων· Εἰπέ ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ φονεύσας σε. Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι Εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δέδωκα χρήματα τῷ πρεσβυτέρῳ· ὁ δὲ ἀναστὰς, ἔσφαξέ με· καὶ ἀπενέγκας, ἔρριψεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἀββᾶ. Ἄλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, ληφθῆναι τὰ χρήματα, καὶ δοθῆναι τοῖς τέκνοις μου. Τότε εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ γέρων· Ἀπελθε, καὶ κοιμῶ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, καὶ ἐγείρῃ τε.

β'. Ἄλλοτε οἰκοῦντος αὐτοῦ μετὰ δύο μαθητῶν ἐν τοῖς ὄρεισις Περτίδος, ἐξήλθον δύο υἱοὶ τοῦ βασιλέως σαρχικοὶ ἀδελφοί, ἀγρευοῦσαι κατὰ τὸ ἔθος. Ἐβαλον δὲ λίνα ἐπὶ πολὺ διάστημα κἂν ἐπὶ τεσσαράκοντα μιλίας· ὥστε εἰ εὐρίσκειται ἔσω τῶν λίνων, ἀγρευοῦσαι καὶ ἀποκτείνουσαι κόντοις. Εὐρέθη δὲ ὁ γέρων μετὰ τῶν δύο μαθητῶν αὐτοῦ. Καὶ θεασάμενοι αὐτὸν τριχῶδη καὶ ὡς ἄγριον, ἐξεπλάγησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀνθρωπος εἶ ἢ πνεῦμα, εἶπέ ἡμῖν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀνθρωπός εἰμι ἁμαρτωλός· καὶ ἐξήλθον κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας μου· καὶ προσκυνῶ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Οὐκ ἐστιν ἄλλος Θεός, πλην τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος· ἃ ἐσέβοντο. Ἄλλὰ πρόσελθε, καὶ ἐπίθουσιν αὐτοῖς. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ταῦτα κτίσματά εἰσι, καὶ πλανᾶσθε· ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς ἐπιστρέφειν καὶ γινῶναι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν τὸν κτίσαντα ταῦτα πάντα. Αὐτοὶ δὲ εἶπον· Τὸν κατακριθέντα καὶ σταυρωθέντα λέγεις Θεὸν εἶναι ἀληθινόν; Καὶ λέγει ὁ γέρων· Τὸν σταυρώσαντα τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀποκτείναντα τὸν θάνατον, αὐτὸν λέγω εἶναι Θεὸν ἀληθινόν. Αὐτοὶ δὲ βασανίζοντες αὐτὸν μετὰ καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἠνάγκαζον θύειν. Καὶ πολλὰ βασανίσαντες, ἀπεκεφάλισαν τοὺς δύο ἀδελφούς· τὸν δὲ γέροντα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐδασάνον· ὕστερον δὲ, τῆ τέχνη αὐτῶν ἔστησαν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἔρριψαν βέλη, ὁ εἰς ἔμπροσθεν, καὶ ὁ εἰς ὀπισθεν αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐπειδὴ γεγόνατε ἐν ὁμοιοῖα, καὶ ἐχέετε αἷμα ἀθῶον, ἐν μιᾷ ῥοπῇ αὐριον ταύτῃ τῇ ὥρᾳ, ἀτεκνωθεῖη ἡ μήτηρ ὑμῶν ἀφ' ὑμῶν, καὶ στερεθησὶ τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ τοῖς ἰδοῖσι βέλεσιν ἀλλήλων τὰ αἷματα ἐκχέετε. Καταφρονήσαντες δὲ τοῦ βήματος αὐτοῦ, ἦλθον ἐπὶ τὴν αὐριον θηρεῦσαι. Καὶ ἐξήλισεν ἀπ' αὐτῶν μία ἔλαφος. Καὶ καθίσαντες τοῖς ἵπποις, κατέδραμον ἐπὶ τὸ καταλαθεῖν αὐτήν· καὶ βέβαντες βέλη κατ' αὐτῆς, ἐκόλλησαν ἀλλήλοις κατὰ τῆς καρδίας ἑαυτῶν· κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ γέροντος ὃ εἶπεν αὐτοῖς, καταρῶμενος αὐτοῖς. Καὶ ἀπέθανον.

(45) Vit. Patr. vii, 12.

PATROL. GR. LXV.

1. Pertransiens abbas Milesius per quemdam locum, vidit monachum ab aliquo teneri, velut homicidam. Et appropinquans senex interrogavit fratrem. Cumque didicisset, calumniam ei fieri, ad illos qui detinebant ait: Ubi est qui interfectus fuit? Et ostenderunt ei. Itaque ad interfectum proximans, indixit cunctis ut orarent. Postquam vero manus expandisset ad Deum, surrexit mortuus. Tum coram omnibus Milesius dixit ei: Effare nobis quis occidit te. Ille narravit sic: Ingressus in Ecclesiam, dedi pecunias presbytero; qui surgens jugulavit me, asportansque projecit in abbatibus monasterium. Sed rogo vos, uti pecuniæ recuperentur, ac tradantur liberis meis. Tum ad illum senex: Abi, et dormi, donec advenerit Dominus atque excitaverit te.

2. (45) Alias habitante eo cum duobus discipulis in Persidis finibus, duo filii regis, fratres secundum carnem, egressi sunt ad consuetam venationem. Extenderunt autem retia ad multum spatium per quadraginta circiter milliaria, ut quidquid conclusum fuisset, venarentur, contisque interficerent. Repertus autem est intra senex cum duobus discipulis. Quem intuiti pilosum ac velut agrestem, obstupuerunt, dixeruntque ei: Sisne homo, vel spiritus, nobis edisserere. Respondit: Homo sum peccator, qui exii ut deflerem peccata mea; adoro autem Jesum Christum Filium Dei viventis. At illi ad eum: Non est alius Deus præter solem, ignem et aquam; quæ scilicet ipsi adorabant. Igitur accede, iisque sacrificia. Tum ille, Hæc, inquit, creaturæ sunt, vosque erratis: sed obsecro, convertimini, cognoscite verum Deum, omnium istorum creatorem. Exceperunt: Ain' condemnatum illum crucique affixum, esse verum Deum? (46) Senex: Eum qui cruci affixit peccatum, et occidit mortem, hunc affirmo esse verum Deum. Porro ii tormenta tum ipsi tum fratribus inferentes, compellebant ad sacrificandum. Ac post multos cruciatus, duos fratres capite truncarunt; senem vero per multos dies tormentis subjecerunt. Deinde ex arte sua reparatoria collocaverunt illum in medio, et emiserunt sagittas, unus ante, a tergo alter. Tunc senex dixit eis: Quandoquidem uno consensu effunditis sanguinem innocentem, in momento uno cras, hac ipsa hora, mater vestra orbabitur vobis liberis suis, privabiturque charitate vestra, necnon propriis jaculis mutuum sanguinem fundetis. Illi orationem ejus nihili pendentes, profecti sunt postero die ad venatum. Ecce extulit se inter ipsos cervus. Unde conscensit equis, cucurrerunt, ut comprehenderent, cumque jacula emisissent, invicem perforerunt corda; secundum verbum quod protulerat senex, iis imprecatus. Atque ita mortui sunt.

(46) Martyrium Iguatii n. 6.

10

De abbate Motio.

1. (47) Frater interrogavit abbatem Motium, hoc sermone: Si abiero ad manendum alicubi, quomodo vis illic degam? Respondit senex: Si in quopiam loco habitaveris, noli tibi nomen in ququam conciliare, dicendo: Non accedo ad collectam; vel, In agape non comedo. Hæc enim vanum nomen efficiunt, posteaque incidēs in turbamentum. Nam homines ubi ista reperiunt, ibi currunt. Ait iterum frater: Quid ergo faciam? Tum senex: Ubicunque, inquit, resederis, æquo pede cum omnibus incede; et quidquid videris fieri a viris de quorum pietate certus es, id facito, tuncque requiem consequeris. Hoc quippe humilitas est, te cum iis æquari. Et homines intuiti te cæterorum limites non transgredi, instar eorum habent; nullusque inturbat te.

2. (48) Narravit de abbate Motio discipulus ejus abbas Isaac: ambo autem fuerunt episcopi; quod primo ædificavit sibi senex monasterium ad Heraciam; quodque cum illinc recessisset, atque venisset in alium locum, iterum ædificavit. Sed ex instigatione diaboli, inventus est illic frater quidam ei inimicus ac molestus. Unde surgens senex, secessit ad vicum suum, sibi que monasterium confecit, in quo conuclit sese. Postea senes loci e quo exierat, assumentes etiam fratrem qui similitatem adversus eum habuerat, perrexerunt, rogati, ut reducerent in monasterium. Cumque appropinquassent loco in quo degebat abbas Sores, melotes suas et fratrem quocum dissidium fuerat reliquerunt juxta eum. Utque pulsaverunt, senex apposuit parvam scalam, prospexit, agnovit eos, et interrogavit: Ubi sunt melotes vestræ? Responderunt: En, hoc in loco, cum illo fratre. Postquam autem senex audivit nomen fratris qui causa tristitiæ exstiterat, præ gaudio eduxit securam, confregit ostium, egressusque curruvit ad locum in quo erat frater; ac prior incurvavit se supplex, amplexusque est illum, atque introduxit in cellam suam. Tum per tres dies recreavit eos, seque cum ipsis oblectavit, quod facere nequam consueverat; surgens denique, una profectus est. Cæterum postea factus est episcopus. Erat enim miraculorum effector. Sed et discipulum ejus abbatem Isaacum beatus Cyrillus episcopum creavit.

De abbate Megethio.

1. Relatum fuit de abbate Megethio, quod egresso eo e cella, si mentem subiisset cogitatio secedendi e loco, non regrederetur in cellam suam. Nihil quippe materiæ ex hoc sæculo possidebat, nisi acum unam qua palmas suas scindebat. Conflaciebat enim quotidie tres sportellas, unde alebatur.

* Al. Ματῶ. * F. inser. οὐκ. † F. πρώτως. * Al. Ελαβε.

(47) *Vit. Patr.* viii, 2.

A

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωτίου.

α'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Μώτιον*, λέγων· Ἐάν ἀπέλωθω μεῖναι εἰς τόπον, πῶς θέλεις διάξω ἐκεῖ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐάν οἰκίησθαι εἰς τόπον, μὴ θελήσῃς ἐκβαλεῖν σεαυτῷ θνομα ἐν τινι, ὅτι οὐκ ἐξέρχομαι εἰς σύναξιν, ἢ εἰς ἀγάπην οὐκ ἐσθίω. Ταῦτα γὰρ θνομα ποιοῦσι κενόν, καὶ ὕστερον εὐρίσκεις ἐχλήσιν. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι, ὅπου εὐρίσκουσι ταῦτα, ἐκεῖ τρέχουσι. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τί οὖν ποιήσω; Λέγει ὁ γέρον· Ὅπου ἐάν καθίσῃς, ἴσως μετὰ πάντων ἀκολούθει· καὶ εἰ τι βλέπεις τοὺς εὐλαβεῖς ποιοῦντας εἰς οὓς πληροφοροῦν, ποιήσον, καὶ ἀναπαύη. Τοῦτο γὰρ ταπεινώσις ἐστὶ, τὸ εἶναι σε ἐπίσης αὐτῶν. Καὶ οἱ ἄνθρωποι θεωροῦντές σε* ἐκβαλόντα, ἔχουσι σε ἐπίσης πάντων· καὶ οὐδεὶς σοι ὀχλεῖ.

B

β'. Διηγήσατο περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωτίου ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ἀδελφός Ἰσαάκ· ἀμφότεροι δὲ ἐγένοντο ἐπίσκοποι· ὅτι πρῶτος† ψυχοδόμησε μοναστήριον ὁ γέρον εἰς τὸν Ἡρακλᾶν· καὶ ὡς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἀπῆλθεν εἰς ἕτερον τόπον, καὶ ψυχοδόμησεν ἐκεῖ πάλιν. Καὶ κατ' ἐνέργειαν τοῦ διαβόλου, εὐρέθη ἀδελφὸς τις ἐγθραίνων αὐτῷ, καὶ θλίβων αὐτόν. Καὶ ἀναστὰς ὁ γέρον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἰδίαν κώμην· καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ μοναστήριον, καὶ ἐνέκλεισεν ἑαυτόν. Καὶ μετὰ χρόνον ἦλθον οἱ γέροντες τοῦ τόπου θὲν ἐξῆλθε, καὶ λαθόντες καὶ τὸν ἀδελφὸν ὅπου εἶχε πρὸς αὐτὸν τὴν λύπην, ἀπῆλθον παρακαλέσαι αὐτόν, ἵνα ἐνέγκωσιν αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἤγγισαν ὅπου ἦν ὁ ἀδελφός Σώρης, ἀφῆκαν τὰ μηλωτάρια αὐτῶν ἐγγὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν ἔχοντα τὴν λύπην. Καὶ ὡς ἔκρουσαν, βάλλει ὁ γέρον τὸ κλιμάκιον, καὶ παρακύπτει, καὶ γνωρίζει αὐτούς, καὶ λέγει· Πῶς τὰ μηλωτάρια ὑμῶν; Οἱ δὲ εἶπον· Ἰδοὺ ὧδε μετὰ τοῦδε τοῦ ἀδελφοῦ. Ὡς δὲ ἤκουσε τὸ θνομα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ λυπήσαντος αὐτόν, ὁ γέρον ἀπὸ χαρᾶς ἔβαλε* πέλεκον, καὶ κατέστρεψε τὴν θύραν, καὶ ἐξῆλθε ἐτρέχων ὅπου ἦν ὁ ἀδελφός· καὶ ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν πρῶτος, καὶ ἠσπάσατο αὐτόν· καὶ εἰσῆνεγκεν αὐτόν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εὐφρανεν αὐτούς· καὶ αὐτὸς μετ' αὐτῶν· ὅπερ οὐκ εἶχε συνήθειαν ποιεῖν· καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη μετ' αὐτῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος γέγονεν. Ἦν γὰρ σημειοφόρος. Καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ἐποίησεν ἐπίσκοπον ὁ μακάριος Κύριλλος τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκ.

D

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μεγεθίου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μεγεθίου, ὅτι ἐξήρχετο τοῦ κελλίου· καὶ εἰ ἤρχετο αὐτῷ λογισμὸς ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ τόπου, οὐκ ἀνέκαμπτεν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ εἶχε τίποτε τοῦ αἰώνος τούτου ὕλην, εἰ μὴ ραφίδα μίαν ὅπου τὰ θαλλία ἐσχίζεν· ἐργάζετο γὰρ καθ' ἡμέραν τρία μαλάκια, τὸ τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

(48) *Vit. Patr.* iii, 4.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ δευτέρου (49) ἀββᾶ Μεγεθίου, Ἄ ὅτι ἦν ταπεινὸς σφόδρα, μαθητευθεὶς παρ' Αἰγυπτίους, καὶ συντυχῶν πολλοῖς γέρονσι, καὶ τῷ ἀββᾷ Σισῶνι, καὶ τῷ ἀββᾷ Ποιμένι. Ἐμεινε δὲ καὶ εἰς ποταμὸν εἰς τὸ Σινᾶ. Καὶ συνέθητινὰ τῶν ἁγίων παρακαλεῖν αὐτῷ (ὡς αὐτὸς διηγῆσατο), καὶ λέγει αὐτῷ· Πῶς διάγεις, ἀδελφὲ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ; Ὁ δὲ εἶπε· Νηστεύω δύο δύο, καὶ ἓνα ἄρτον ἐσθίω. Καὶ λέγει μοι· Εἰ θέλεις ἀκοῦσαι μου, φάγε καθ' ἡμέραν τὸ ἥμισυ τοῦ ἄρτου. Καὶ ποιήσας οὕτως εὗρεν ἀνάπαυσιν.

γ'. Ἡρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Μεγεθίου, λέγοντες· Ἐάν περισσεύεται ἔψημα εἰς τὴν ἄλλην ἡμέραν, θέλεις ἵνα φάγωσιν οἱ ἀδελφοί; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἐάν ἡρήμωται, οὐκ ἔστι καλὸν ἵνα ἀναγκασθῶσιν οἱ ἀδελφοί φαγεῖν αὐτὸ, καὶ ἀσθενήσῃσιν, ἀλλὰ ριφῆ· ἔάν δὲ καλὸν ἔστι, καὶ διὰ στρήνους ριφῆ, καὶ ἄλλο ἐψηθῆ, τοῦτο κακὸν ἔστιν.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἐν ἀρχῇ ὅτε συνηγόμεθα πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλαλοῦμεν περὶ ὠφελείας συγκροτοῦντες ἀλλήλους, ἐγινόμεθα χοροὶ χοροί, καὶ ἀντηρόμεθα εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Νυνὶ δὲ συναγόμεθα, καὶ εἰς τὸν ἓνα εἰς καταλαλιὰν ἐρχόμενοι, κατὰγομεν κάτω.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μιῶς.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μιῶς ὁ τοῦ Βελέου, ὅτι ἡ ὑπακοὴ ἀντὶ ὑπακοῆς ἔστιν. Εἴ τις ὑπακοῦει τῷ Θεῷ, ὁ Θεὸς ὑπακοῦει αὐτόν.

β'. Εἶπε πάλιν περὶ τινος γέροντος, ὅτι ἦν ἐν τῇ Σκῆτι· ἦν δὲ ἀπὸ δούλων· ἐγένετο δὲ διακριτικὸς σφόδρα. Καὶ ἤρξατο κατ' ἐνιαυτὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, φέρων τὴν μισθοφορίαν⁹ τοῖς κυρίοις αὐτοῦ. Καὶ ὑπῆντων αὐτῷ, καὶ προσκύνουν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων ἔβαλεν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἔφερεν, ἵνα νίψῃ τοὺς κυρίους¹⁰ αὐτοῦ. Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· Μὴ, Πάτερ, μὴ βαρῆς ἡμᾶς. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν· Ὁμολογῶ ὅτι δούλος ὑμῶν εἰμι· καὶ εὐχαριστῶν ὅτι ἀφῆκατέ με ἐλεύθερον δουλεῖν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ κἀγὼ νίπτω ὑμᾶς, καὶ δέξασθε τὴν μισθοφορίαν μου ταύτην¹¹. Οἱ δὲ ἐφιλοναίκουν (50) μὴ καταδεχόμενοι. Ἐλεγεν οὖν αὐτοῖς· Ἐάν μὴ θέλητε δέξασθαι, κάθεται ὡς δουλεύον ὑμῖν. Καὶ φοβούμενοι¹² αὐτόν, ἤριον¹³ ὃ ἐβούλετο ποιῆσαι· καὶ προέπεμπον αὐτόν μετὰ πολλῶν χρεῖων, καὶ πολλῆς¹⁴ τιμῆς, ἵνα ποιῆ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγάπας. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο ὀνομαστὸς εἰς Σκῆτιν, καὶ ἀγαπητὸς¹⁵.

γ'. Ἡρωτήθη ὁ ἀββᾶς Μιῶς ὑπὸ στρατευομένου, εἰ ἄρα δέχεται μετάνοιαν ὁ Θεός. Ὁ δὲ μετὰ τὸ κατηγοῖσιν αὐτόν ἐν πολλοῖς λόγοις, λέγει πρὸς αὐτόν·

⁹ Al. inser. αὐτοῦ. ¹⁰ Al. πόδας τῶν κυρίων. ¹¹ Abest ταύτην ab al. ¹² Al. εὐλαβοῦμενοι. ¹³ Al. παρεχώρου αὐτῷ. ¹⁴ Abest πολλῆς ab al. ¹⁵ Verba, καὶ ἀγαπητὸς desunt in al.

(49) Ἐλεγον περὶ τοῦ δευτέρου. Paulo aliter cod. Colbert. nimirum sic : Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μεγεθίου, ὅτι διὰ δύο ἐσθίων, ἓνα ἄρτον ἔρωγε. Συντυχῶν οὖν αὐτὸς τῷ ἀββᾷ Σισῶνι καὶ τῷ ἀββᾷ Ποιμένι, ἠρώτα αὐτοὺς περὶ τούτου. Λέγουσιν αὐτῷ ἔκκειναι· Τέκνον, εἰ θέλεις ἀκοῦσαι ἡμῶν, φάγε, etc. (50) Οἱ δὲ ἐφιλοναίκουν. Proinde in Pelagii ver-

2. Aiebant de secundo abbate Megethio, quod esset valde humilis, edoctus ab Ægyptiis, et congressus cum multis senibus, cumque abbate Sisoë et abbate Pœmene. Mansit autem ad fluvium in Sina. Porro, quod ipse narrabat, contigit ut aliquis sanctorum conveniret eum : qui dixit ei : Vitam quomodo traducis in eremo hac, frater ? Respondit : Jejuno ad bidua, unum panem comedens. Tum ille : Si audis consilium meum, quotidie comedes dimidium panis. Quod cum fecisset, invenit quietem.

3. Quidam e Patribus interrogaverunt abbatem Megethium : Si superfuerit pulmentum ad aliam diem, visne ut manducent illud fratres ? Dicit eis senex : Corruptum si fuerit, non rectum est ut cogantur fratres illud comedere, unde ægrotaturi sunt, sed projiciatur. Si vero bonum est, projiciaturque per fastum, et coquatur aliud, ea res mala est.

4. Dixit iterum : Initio cum in unum conveniremus, et loqueremur de animæ utilitate, nos mutuo exhortantes, eramus chori chori, et ascendebamus in cœlos. Nunc vero congregamur, et unus cum alio ad detractionem venientes, descendimus in infernum.

De abbate Mios.

1. Dixit abbas Mios, ille Belei : Obaudientia pro obaudientia est. Si quis Deo obaudierit, Deus obaudiet eum.

2. (51) Dixit iterum de quodam senē, quod degebat in Sceti, fuerat autem servus, exstititque admodum peritus in discernendo. Hic singulis annis Alexandriam proficisceretur, afferens salarium dominis suis. Qui occurrentes venerabundè salutabant eum. At senex mittebat aquam in pelvim, afferebatque ut lavaret dominos suos. Illi vero ad eum : Ne, Pater, ne gravaveris nos. Is autem eis : Confiteor me servum vestrum esse ; et gratias agens quod permiseritis me liberum servire Deo, ego vicissim lavo vos : accipite, quæso, hoc meum salarium. Illi vero contendebant, nolentes acquiescere. Itaque dicebat eis : Nisi volueritis admittere, remanebo hic serviens vobis. Ac reveriti eum, sinebant facere quod vellet ; remittebantque cum multo honore, cum multis ad vitam necessariis, ut pro ipsis daret elemosynam. Propter quod fuit clarus et charus in Sceti.

3. Interrogatus est abbas Mios a munte, an Deus admitteret pœnitentiam. Ille vero postquam hominem longo sermone instituisset, ait : Dic mihi,

sione reponi debet contendebant, cum in editionibus cernatur, Illi vero contemnebant. Porro initium capituli in mss. Colbert. duobus, respondet Pelagianæ interpretationi : Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Οὐλυπίου εἰς Σκῆτιν, ὅτι ἀπὸ δούλων ἦν, καὶ ἤρξατο.

(51) Vit. Patr. xv, 31.

dilecte, si fuerit scissa iæna tua, projicisne eam foras? Respondit: Nequaquam, sed consuo, atque illa utor. Tum senex: Cum ergo tu parcas vesti, Deus creaturæ suæ non parcat?

De abbate Marco Ægyptio.

(52) Memorabant sic de abbate Marco Ægyptio: Triginta annos perseveravit, non egrediens e cella sua. Solebat autem presbyter venire, ac ei missam celebrare. At diabolus cernens præclaram viri patientiam, astute excogitavit tentare illum in condemnationis vitio. Itaque effecit ut quidam a spiritu immundo agitatus ad senem pergeret, sub prætextu orationis. Porro ille energumenus, ante omnem sermonem, clamabat seni: Presbyter tuus habet odorem peccati; non amplius sinas eum accedere ad te. At vir a Deo inspiratus inquit: Fili, omnes impuritatem extra projiciunt; tu vero ad me attulisti eam. Verum Scripturæ vox est: *Nolite judicare, et non judicabimini*¹⁶. Tamen quamvis peccator sit, Dominus salvum faciet eum. Scriptum est enim: *Orate pro invicem, ut salvemini*¹⁷. Post quem sermonem facta prece dæmonem fugavit ab homine, dimisitque eum sanum. Ut autem de more venit presbyter, senex suscepit illum cum lætitia. Bonus vero Deus, cernens senis innocentiam, ostendit illi signum. Nam cum clericus jam staturus esset ante sacram mensam, Vidi, dixit rem enarrans senex, angelum Domini descendentem de cælo, qui manum suam posuit super caput clerici, factusque est clericus tanquam columna ignis. Me autem obstupefacto in visione, audivi vocem ad me emissam: Homo, cur demiratus es super hac re? Si enim rex terrenus non permissurus est ut proceres sui ante eum stent sordidi, nec nisi cum multa gloria: quanto magis divina virtus; nonne puros efficiet ministros sanctorum mysteriorum, qui stant ante gloriam cælestem? Igitur generosus et athleta Christi Marcus Ægyptius, magnus effectus, hoc donatus est charismate, quia non judicaverat clericum.

De abbate Macario urbis.

1. Abiit aliquando abbas Macarius, ille urbis, ad secundos palmarum ramos, erantque cum eo fratres, qui primo die dicunt ei: Veni, Pater, nobiscum comedere. Profectus ille comedit. Iterum secundo die idem rogant. At noluit, sed respondit: Vobis filii, necesse est ut cibum sumatis; adhuc enim caro estis; ego vero nunc nolo manducare.

2. Adiit abbas Macarius abbatem Pachomium Tabenesiotarum præpositum. Qui sic percontatus est eum: Quando fratres disciplinæ ordinem non servant, bonumne est corripere eos? Respondit

¹⁶ Matth. vii, 1. ¹⁷ Jac. v, 16. ¹⁸ Abest οὐ α Bals.

(52) Balsamon p. 1109.

A Εἰπέ μοι, ἀγαπητέ· ἐὰν σχισθῇ σου τὸ χλανίδιον, βάλεις τοῦτο ἔξω; Λέγει· Οὐ· ἀλλὰ βράπτω αὐτὸ, καὶ χρώμαι αὐτῷ. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ γέρον· Εἰ οὖν οὐ τοῦ ἱματίου φείδῃ, ὁ Θεὸς τοῦ ἰσίου πλάσματος; οὐ φείσεται;

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, ὅτι ἔμεινε τριάκοντα ἔτη, μὴ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ καλλίου αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἔθος ὁ πρεσβύτερος ἐργεσθαι, καὶ ποιεῖν αὐτῷ τὴν ἀγίαν προσφορὰν. Ὁ δὲ διάβολος, θεωρήσας τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐνάρετον ὑπομονὴν, ἐπανουργέυσαστο ἐν κατακρίσει πειράσαι αὐτόν· καὶ παρεσκευάσεν τινα πνευματιῶντα, πρὸς τὸν γέροντα προφάσει εὐχῆς ἀπέλθειν. Ὁ δὲ πνευματιῶν πρὸ παντὸς λόγου προσεφώνει τῷ γέροντι· Ὁ πρεσβύτερος σου ἔχει ὁσμὴν ἁμαρτίας, μηκέτι αὐτὸν ἐάσης εἰσελθεῖν πρὸς σέ. Ὁ δὲ θεόπνευστος ἀνὴρ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τέκνον, πάντας τὴν ἀκαθαρσίαν ἔξω βάλουσι· οὐ δὲ πρὸς μὲ ἤνεγκας αὐτήν. Ἀλλὰ γέγραπται· *Μὴ κρινεῖτε, Ἴνα μὴ κριθῆτε*. Ὁμοῦς εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς ἔστιν, ὁ Κύριος αἴσει αὐτόν. Γέγραπται γάρ· *Εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως λαθῆτε*. Καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ποιήσας εὐχὴν, ἐφυγάδευσε τὸν δαίμονα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπέλυσε αὐτὸν ὑγιῆ. Ὡς δὲ ἦλθεν ὁ πρεσβύτερος κατὰ τὸ εἰωθὸς, ὑπεδέξατο αὐτὸν ὁ γέρον μετὰ χαρᾶς. Ὁ δὲ ἀγαθὸς Θεὸς, ἰδὼν τὴν ἀκακίαν τοῦ γέροντος, ἔδειξε αὐτῷ σημεῖον. Μέλλοντος γάρ τοῦ κληρικοῦ στήναι ἔμπροσθεν τῆς ἀγίας τραπέζης, καθὼς ὁ γέρον διηγήσαστο, ὅτι εἶδον ἄγγελον Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταρχόμενον, καὶ ἔθηκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κληρικοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ κληρικὸς ὡς στύλος πυρός. Ἐμοῦ δὲ θαυμάσαντος ἐπὶ τῇ ὁράσει, ἤκουσα φωνῆς λεγούσης πρὸς μέ· Ἄνθρωπε, τί τεθαύμακας ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ; Εἰ γὰρ βασιλεὺς ἐπίγειος οὐ μὴ ἐάσει τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ ρυπαροὺς στήναι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ μετὰ δόξης πολλῆς· πόσω μᾶλλον ἡ θεία δύναμις· οὐ¹⁸ καθάρσει τοὺς λειτουργοὺς τῶν ἁγίων μυστηρίων, στήκοντας ἔμπροσθεν τῆς οὐρανοῦ δόξης; Ὁ δὲ γενναῖος καὶ ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Μάρκος ὁ Αἰγύπτιος, μέγας γενόμενος, κατηξιώθη τοῦ χαρίσματος τούτου, ὅτι οὐ κατέκρινε τὸν κληρικόν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ πολιτικοῦ.

α'. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ πολιτικὸς κόψαι θαλλία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετ' αὐτοῦ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὴν πρώτην ἡμέραν· Δεῦρο, φάγε μεθ' ἡμῶν, Πάτερ. Ὁ δὲ ἀπῆλθε καὶ ἔφαγε. Καὶ πάλιν τῇ ἄλλῃ λέγουσιν αὐτῷ φαγεῖν. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς χρεῖαν ἔχετε φαγεῖν, τέκνα· ἀκμὴν γὰρ σὰρξ ἐστε· ἐγὼ δὲ νῦν οὐ θέλω φαγεῖν.

β'. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος πρὸς τὸν ἀββᾶν Παχώμιον τῶν Ταβενησιωτῶν. Ὁ δὲ Παχώμιος τῆρώσα αὐτόν, λέγων· Ὅτε εἰσιν ἀδελφοὶ ἄτακτοι, καλόν ἐστι παιδεῦσαι αὐτούς; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Μακά-

ριος· Παίδευσον, καὶ κρῖνον δικαίως τοὺς ὑπὸ σέ· ἔξω δὲ μὴ κρῖνης τινάς. Γέγραπται γάρ· Οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρῖνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρῖνει.

Γ'. Ἐποίησέ ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος τετράμηνον, παραβάλλων τινὲ ἀδελφῶ ἡμερούσιον· καὶ οὐχ εὐρεν αὐτὸν εὐκαιροῦντα ¹⁹ ἀπὸ τῆς προσευχῆς οὐδὲ ἀπαξ· καὶ θαυμάσας ἔλεγεν· Ἰδοὺ ἐπίγειος ἄγγελος.

Ἄρχῃ τοῦ Ν στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Νείλου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Νείλος· Ὅσα ἂν ποιῆς εἰς ἔμψυκον ἀδελφού ἡδικοῦτό σοι, ἅπαντα εἰς καρδίαν ²⁰ σοι γενήσεται ἐν καιρῷ προσευχῆς.

β'. Εἶπε πάλιν· Προσευχὴ ἐστὶ πραότητος καὶ ἀοργησίας βλάστημα.

γ'. Εἶπε πάλιν· Προσευχὴ ἐστὶ λύπης καὶ ἀθυμίας ἀλέξιμα.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἀπελθὼν πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ λαβὼν τὸν σταυρὸν, ἀπάρνησαι σεαυτὸν· ἵνα δυνηθῆς ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι.

ε'. Εἶπε πάλιν· Ὅπερ ἂν ὑπομένων φιλοσοφήσῃς, τούτου τὸν καρπὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς εὐρήσεις.

ς'. Εἶπε πάλιν· Ἐπιθυμῶν προσεύξασθαι ὡς δεῖ, μὴ λυπήσῃς ψυχὴν· εἰ δὲ μήγε, εἰς μάτην τρέχεις.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Μὴ θέλε ὡς σοὶ δοκεῖ, ἀλλ' ὡς Θεῷ ἀρέσκει γίνεσθαι τὰ κατὰ σέ· καὶ ἔσῃ ἀτάραχος καὶ εὐχάριστος ἐν προσευχῇ σου.

η'. Εἶπε πάλιν· Μακάριός ἐστι μοναχὸς, ὁ πάντων περιψήμα ἑαυτὸν λογιζόμενος.

θ'. Εἶπε πάλιν· Ἄτριτος διαμένει μοναχὸς ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ ἔχθρου, ὁ ἀγαπῶν ἡσυχίαν· ὁ δὲ συναναμιγνύμενος πλήθει συνεχεῖς δέχεται πληγὰς.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ὁ δοῦλος ὁ ἀμελῶν τῶν ἔργων τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐτοιμαζέσθω πρὸς μάστιγας.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Νιστερώου.

α'. Ὁ ἀββᾶς Νιστερώος ²⁰ ὁ μέγας περιεπάτει ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ ἀδελφοῦ τινος· καὶ ἰδόντες δράκοντα, ἐφυγον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ σὺ φοβῆ, Πάτερ; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐ φοβοῦμαι, τέκνον· ἀλλὰ συμφέρει ὅτι ἐφυγον, ἐπεὶ οὐκ εἶχον ἐκφυγεῖν τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας.

β'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα, λέγων· Ποῖον καλὸν πρῆγμα ἐστίν, ἵνα ποιήσω, καὶ ζήσωμαι ἐν αὐτῷ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ὁ Θεὸς οἶδε τὸ καλόν. Ἄλλ'

¹⁹ Al. ἀμελοῦντα. ²⁰ Al. et ed. σκάνδαλον. ²¹ Al. Νιστερώων. ²² I Cor. v, 12, 13. ²³ Luc. xii, 47, 48.

(55) Nilus De oratione, cap. 13.

(54) Ib. cap. 14.

(55) Ib. cap. 16.

(56) Ib. cap. 17.

(57) Ib. cap. 19.

(58) Ib. cap. 20.

A abbas Macarius : Castiga, et juste eos judica qui subjiciuntur tibi : extra vero neminem judicaveris : scriptum enim est : *Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis ? Nam eos qui foris sunt, Deus judicat* ²¹.

3. Quodam tempore abbas Macarius per quatuor integros menses quotidie visitans nonnullum fratrem, nunquam, ne semel quidem, invenit eum vacantem ab oratione. Et admiratus dixit : *Ecce terrestris angelus.*

Principium litteræ N.

De abbate Nilo.

1. (53) Dixit abbas Nilus : Quæcunque feceris in vindictam fratris qui te læserit, cuncta in corde tuo orientur tempore orationis.

2. (54) Dixit iterum : Oratio, mansuetudinis et ab ira vacuitatis est germen.

3. (55) Rursus : Precatio est, tristitiæ et anxietatis remedium.

4. (56) Dixit adhuc : Abiens vende quæ habes, et da pauperibus ; assumptaque cruce, abnega te metipsum ; quo possis absque ulla distractione orare.

5. (57) Hoc quoque pronuntiavit : In quocunque tolerando te philosophum præbueris, hujus fructum tempore orationis invenies.

6. (58) Item istud : Si desideras orare sicut oportet, ne tristitia affeceris animum ; alioquin in vanum curris.

7. (59) Necnon hoc : Ne velis res tuas ita administrari quemadmodum tibi videtur, sed ut placuerit Deo ; erisque turbarum vacuus, et gratus in precibus tuis.

8. (60) Sententia etiam illius fuit : Beatus est monachus, qui se cunctorum purgamentum existimaverit.

9. (61) Dixit pariter : Invulneratus a telis inimici manet monachus, qui amat quietem ; at ille qui miscetur cum plurimis hominibus, continuas accipit plagas.

10. Demum dixit : Servus qui negligit opera domini sui, paratus sit ad verbera ²².

De abbate Nisteroo.

1. (62) Abbas Nisterous magnus incedebat per eremum cum quodam fratre ; et viso dracone, fugerunt. Dicit ei frater : Tu quoque times, Pater ? Excepit senex : Non timeo, fili ; sed profuit mihi, quod fugerim ; alias non effugissem spiritum vanæ gloriæ.

2. (63) Frater interrogavit senem, hoc pacto : Quæ res bona est, ut faciam, et vivam in ea ? Ait senex : Deus novit quid bonum sit. Verum auditu

(59) Ib. cap. 89.

(60) Ib. cap. 121.

(61) Vit. Patr. ii, 11 ; Suar. ad Nil. p. 636.

(62) Vit. Patr. viii, 12 ; xi, 3 ; Viridarium Raderi, iii, 6, 29.

(63) Vit. Patr. i, 2.

accepi, e Patribus aliquem ab abbate Nisteroo magno, abbatis Antonii amico, petiisse, quodnam opus bonum esset, ut illud faceret; ac responsum hoc tulisse: Nonne operationes cunctæ sunt æquales? Scriptura docet quod Abraham hospitalis erat, et Deus erat cum illo; quod Elias diligebat quietem, et Deus erat cum eo; quod David humilitate pollebat, et Deus versabatur cum ipso. Ad id ergo ad quod vides animam tuam propendere secundum Deum, hoc fac, et custodi cor tuum.

3. Abbas Joseph ait ad abbatem Nisteroom: Quid faciam linguæ meæ, quam continere nequeo? Dicit ei senex: Cum ergo locutus fueris, obtinesne quietem? Respondit: Nequaquam. Tum senex: Si quietem non habes, quare loqueris? Sile potius; cumque contigerit colloquium, plura audi quam dicas.

4. Frater vidit abbatem Nisteroom gestantem duo colobia, atque ita interrogavit eum: Si pauper venerit, et petierit a te vestem, quamnam ei daturus es? Respondit: Meliorem. Excepit frater: Si etiam alius petierit, quid ei præbebis? Responsum dedit senex: Dimidium alterius vestis. Adhuc frater: Si alius postulaverit, quid tribues? Et senex: Scindam, inquit, quod superest, et tradam dimidium, ac reliquo cingam me. Iterum ille: Quod si hoc quoque a te quispiam requisierit, quid facis? Tum senex: Præbeo ei reliquum, et profectus alicubi sedeo, donec Deus miserit, texeritque me; non enim quæro ab alio quoquam.

5. Dixit abbas Nisterous: Debent monachi quiete, mane et vesperi, reputare: Quid eorum quæ vult Deus, fecimus? et quid eorum quæ non placet ei, non peregrimus? atque ita tractare universam vitam suam. Hoc enim modo vixit abbas Arsenius. Stude ut singulis diebus coram Deo æstes sine peccato. Sic Deum precare, ut præsens præsentem. Revera enim adest. Ne tibi leges præscripseris. Judica neminem. Alienum a monacho est, jurare, pejerare, mentiri, imprecari, facere contumeliam, ridere. Qui vero supra meritum honoratur vel effertur, multo afficitur damno.

De abbate Nisteroo canobita.

1. Relatione abbatis Pæmenis de abbate Nisteroo didicimus, quod quemadmodum serpens æneus, quem fabricavit Moses in populi medelam, ita erat senex, omnem vim obtinens, et silens medebatur cunctis.

2. (64) Interrogatus abbas Nisterous ab abbate

²² Al. Νισθερώ. ²³ Al. Νισθερών. ²⁴ Al. τρακτεύειν. ²⁵ Al. ἐπαινούμενος.

(64) *Vit. Patr.* xv, 50; xlii, 5.

(65) Ἐρωτηθεὶς in duobus exemplaribus mss. Colbertinæ Bibliothecæ, simulque versionem Pelagii. Τὰ περὶ τοῦ ἀββᾶ Νισθερώου ἀκούων ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν καθεζόμενος εἰς κοινόβιον, ἐπεθύμησεν αὐτὸν ἰδεῖν καὶ ἐδήλωσε τῷ ἀββᾶ αὐτοῦ, ἵνα ἀποστείλῃ αὐτὸν αὐτῷ. Ὁ δὲ μὴ βουλόμενος ἀποστείλαι αὐτὸν μόνον,

ἤκουσα ὅτι ἡρώτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Νισθερώων τὸν μέγαν, τὸν φίλον τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ποῖον καλὸν ἔργον ἐστίν, ἵνα ποιήσω; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οὐκ εἰσὶ πᾶσαι αἱ ἐργασίαι ἴσαι; ἡ Γραφή λέγει, ὅτι Ἀβραάμ φιλόξενος ἦν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ Ἥλιος ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ ὁ Δαβὶδ ταπεινὸς ἦν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. Ὁ οὖν θεωρεῖς τὴν ψυχὴν σου θέλουσαν κατὰ Θεὸν, τοῦτο ποιήσον καὶ [φύλαξον] τὴν καρδίαν σου.

γ'. Ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ λέγει· τῷ ἀββᾶ Νισθερώῳ· Τί ποιήσω τῇ γλώσσῃ μου, ὅτι οὐ δύναμαι κρατῆσαι αὐτῆς; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐάν οὖν λαλήσῃς, ἔχεις ἀνάπαυσιν; Λέγει αὐτῷ· Οὐχί. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Εἰ οὐκ ἔχεις ἀνάπαυσιν, διατί λαλεῖς; μᾶλλον σιώπα· καὶ ἐάν συμβῇ ὁμιλία, πολλὰ ἄκουε μᾶλλον ἢ λάλει.

δ'. Ἀδελφὸς εἶδε τὸν ἀββᾶν Νισθερώων ²² φοροῦντα δύο κολόβια, καὶ ἐπρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Ἐάν πτωχὸς ἔλθῃ, καὶ αἰτήσῃ σε ἱμάτιον, ποῖον δίδως αὐτῷ; Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπε· Τὸ κάλλιον. Καὶ λέγει ὁ ἀδελφός· Καὶ ἐάν ἄλλος αἰτήσῃ σε, τί παρέχεις αὐτῷ; καὶ λέγει ὁ γέρον· Τὸ ἡμισυ τοῦ ἄλλου. Καὶ λέγει ὁ ἀδελφός· Καὶ ἐάν ἄλλος αἰτήσῃ σε, τί δίδως αὐτῷ; Ὁ δὲ ἔφη· Κόπτω καὶ τὸ λοιπὸν, καὶ δίδωμι αὐτῷ τὸ ἡμισυ, καὶ τὸ λοιπὸν ζώννυμαι. Καὶ παλιν λέγει· Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ζητήσῃ τις παρὰ σοῦ, τί ποιεῖς; Λέγει ὁ γέρον· Παρέχω αὐτῷ τὸ λοιπὸν, καὶ πορευθεὶς κάθημαι εἰς ἓνα τόπον, ἕως οὗ ὁ Θεὸς πέμψῃ καὶ σκεπάσῃ με· οὐ ζητῶ γὰρ παρ' ἄλλου τινός.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Νισθερώος ²³, ὅτι ὀφείλει ὁ μοναχὸς καθ' ἑσπέραν καὶ πρωίας λόγον ποιεῖν, Τί ὧν θέλει ὁ Θεὸς ἐποίησαμεν, καὶ τί ὧν οὐ θέλει οὐκ ἐποίησαμεν; καὶ οὕτως τρακτεύοντες ²⁴ ἑαυτῶν τὴν πᾶσαν ζωὴν. Οὕτως γὰρ ἔζησεν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος. Σπούδαζε ἐκάστην ἡμέραν παρεστάναι τῷ Θεῷ χωρὶς ἁμαρτίας. Οὕτω προσεύχου τῷ Θεῷ, ὡς παρῶν παρόντι· καὶ γὰρ ἀληθῶς πάρεστι. Μὴ νομοθέτει ἑαυτὸν· κρίνει δὲ μὴδένα. Μοναχοῦ ἀλλότριον ὑπάρχει τὸ ὀμνύειν, ἐπιτορκεῖν, ψεύδεσθαι, καταρᾶσθαι, ὑβρίζειν, γελᾶν. Ὁ δὲ πλεόν τῆς ἀξίας τιμώμενος ἢ ἐπαιρούμενος ²⁵, πολὺ ζημιούται.

Περὶ τοῦ ἐν κοινόβιῳ Νισθερώου.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν περὶ τοῦ ἀββᾶ Νισθερώου, ὅτι ὡσπερ ὁ ὄψις ὁ χαλκοῦς ὃν ἐποίησε Μωϋσῆς εἰς θεραπείαν τοῦ λαοῦ, οὕτως ἦν ὁ γέρον, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχων, καὶ σιωπῶν πάντας ἐθεράπευεν.

β'. Ἐρωτηθεὶς (65) δὲ ὁ ἀββᾶς Νισθερώος παρὰ

οὐκ ἀπέστειλε. Μετὰ δὲ ὀλίγας ἡμέρας, ὁ οἰκονόμος τοῦ κοινοβίου, ἔχων λογισμὸν, παρεκάλεσε τὸν ἀββᾶν αὐτοῦ ἀπολύσαι αὐτὸν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμῆνα, λέγων ἐξείπειν αὐτῷ τοὺς ἑαυτοῦ λογισμούς. Ὁ δὲ ἀπέλυσεν αὐτὸν, εἰπὼν· Λάβε καὶ τὸν ἀδελφὸν μετὰ σοῦ, ὅτι ἐδήλωσέ μοι ὁ γέρον περὶ αὐτοῦ· καὶ μὴ θάρρῶν ἀπολύσαι αὐτὸν μόνον, οὐκ ἀπέλυσα. Ὡς δὲ ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα ὁ οἰκονόμος, ἐλάλησεν αὐτῷ

τοῦ ἁββᾶ Ποιμένος, πόθεν ἐκτήσατο τὴν ἀρετὴν Ἄ Pœmene, unde virtutem hanc acquisivisset, ut ταύτην, ὅτι ὅτε δὴποτε συνέθη θλίψις εἰς τὸ κοινό- quod accidisset turbæ nonnihil in cœnobio, non βιον, οὐκ ἐλάλει, οὐδὲ ἐμέσασεν, ἀπεκρίνατο· Συγχώ- loqueretur, nec se medium interponeret, respon- ρησόν μοι, ἁββᾶ· ὅτε εἰσῆλθον ἀρχὴν εἰς τὸ κοινό- dit: Ignosce mihi, abba: initio cum intravi in βιον, εἶπον τῷ λογισμῷ μου, ὅτι Σὺ καὶ ὁ βνος ἔν ἐστι. Ὡςπερ ὁ βνος δέρεται καὶ οὐ λαλεῖ, ὑβρίζεται καὶ οὐδὲν ἀποκρίνεται, οὕτως καὶ σύ· καθὼς ὁ ψαλ- m̄s λέγει· Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοί, κάρῳ διαπατὸς μετὰ σοῦ.

Περὶ τοῦ ἁββᾶ Νίκωνος.

Ἄδελφός ἠρώτησέ τινα τῶν Πατέρων, λέγων· Πῶς ὁ διάβολος τοὺς πειρασμούς φέρει ἐπάνω τῶν ἀγίων; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι Ἦν τις τῶν Πα- τέρων, ὀνόματι Νίκων, οἰκῶν εἰς τὸ βρος τὸ Σινᾶ. Καὶ ἰδοὺ τις ἀπελθὼν εἰς σκητὴν ²⁷ Φαρανίτου τινός, καὶ εὐρών τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μόνην, ἔπεσε μετ' αὐτῆς. Καὶ λέγει αὐτῇ· Εἰπέ, ὅτι ὁ ἀναχωρητὴς ὁ ἁββᾶς Νίκων ἐποίησέ μοι οὕτως. Καὶ ἠνίκα ἦλθεν ὁ πατὴρ αὐτῆς, καὶ ἔμαθε, λαθὼν τὸ ξίφος ἀπῆλθεν ἐπάνω τοῦ γέροντος. Καὶ κρούσαντος αὐτοῦ, ἐξῆλθεν ὁ γέρον. Καὶ ἐκτεινάντος αὐτοῦ τὸ ξίφος τοῦ φωνεῦ- σαι αὐτὸν, ἀπεξηράνθη ²⁸ ἡ χεὶρ αὐτοῦ. Καὶ ἀπελ- θὼν ὁ Φαρανίτης ²⁹, εἶπε τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ ἐπεμψάν ἐπ' αὐτόν· καὶ ἦλθεν ὁ γέρον· καὶ ἐπιθέν- τες αὐτῷ πολλὰς πληγὰς, ἤθελον διώξει. Καὶ παρ- εκάλεσε, λέγων· Ἄφετέ με ὧδε διὰ τὴν Θεὸν, ἵνα μετανοήσω. Καὶ χωρίσαντες αὐτὸν τρία ἔτη, ἔδωκαν ἐντολὴν ἵνα μηδεὶς αὐτῷ παραβάλλῃ. Καὶ ἐποίησε τρία ἔτη, ἐρχόμενος κατὰ Κυριακὴν ³⁰ μετανοῶν· καὶ παρεκάλει πάντας, λέγων· Εὐχασθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὑστερον δὲ ἐδαιμονίσθη ὁ ποιήσας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν πειρασμὸν ἐπάνω τοῦ ἀναχωρητοῦ ³¹ βαλὼν· καὶ ὠμολόγησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι Ἐγὼ ἐποίησα τὴν ἁμαρτίαν, καὶ εἶπον συκοφαντήσαι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπελθὼν πᾶς ὁ λαὸς, μετενόησε τῷ γέροντι, λέγοντες· Συγχώρησον ἡμῖν, ἁββᾶ. Καὶ λέ- γει αὐτοῖς· Τὸ μὲν συγχωρῆσαι, συγκεχώρηται ὑμῖν· τὸ δὲ μείναι, οὐκ ἔτι μένω ὧδε μεθ' ὑμῶν, ὅτι οὐκ εὐρέθη εἰς ἔχων διάκρισιν, συμπαθῆσαι μετ' ἐμοῦ. Καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον ³²· Θεωρεῖς πῶς ὁ διάβολος φέρει τοὺς πει- ρασμούς ἐπάνω τῶν ἀγίων.

Addidit senex: Vides quo pacto diabolus adducat tentationes super sanctos.

²⁷ Al. οἰκίαν. ²⁸ Al. ἀπεξυλῶθη. ²⁹ Al. add. εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ³⁰ Al. inser. εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ³¹ Al. γέροντος. ³² Al. adu. τῷ ἀδελφῷ. ³³ Psal. lxxii, 22, 23.

τοὺς ἑαυτοῦ λογισμούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρωτᾷ ὁ γέρον τὸν ἀδελφόν, λέγων· Ἄββᾶ Νιστερῶε, πόθεν ἐκτήσω τὴν ἀρετὴν ταύτην, καὶ ὅτε δὴποτε συμβῆθι θλίψις εἰς τὸ κοινόβιον, οὐδὲν λέ- γεις, οὐδὲ μεσάζεις; Καὶ πολλὰ βιασθεὶς ὁ ἀδελφός ὑπὸ τοῦ γέροντος, εἶπεν· Συγχώρησόν μοι, ἁββᾶ· ὅτε εἰσῆλθον ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ κοινόβιον, εἶπον τῷ λο- γισμῷ μου, ὅτι Σὺ καὶ ὁ βνος ἔν ἐστι. Ὡςπερ ὁ βνος δέρεται καὶ οὐ λαλεῖ, ὑβρίζεται καὶ οὐκ ἀποκρίνεται, οὕτως καὶ σύ· καθὼς ὁ Ψαλμῶδς λέγει· Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοί, κάρῳ διὰ παντός μετὰ σοῦ. Dum abbas Pastor in congregatione esset, audivens de abbate Nesterone (ms. liber Parthenonis Suession. Niste- rone) desideravit eum videre; et mandavit abbati ejus, ut mitteret eum ad ipsum. Qui cum nollet eum solum dimittere, non direxit eum. Post paucos autem dies dispensator monasterii rogavit abbatem, ut per- mitteret eum ire ad abbatem Pastorem, ut (vel ei)

Frater quæstionem hanc proposuit cuidam e Patribus: Quomodo diabolus tentationes inducit super sanctos? Ac enarravit ei senex: Erat aliquis Patrum, nomine Nicon, qui habitabat in monte Sina. Contigit ut aliquis, profectus in tentorium cujusdam Pharanitæ, inventa filia ejus sola, cum illa in peccatum laberetur. Tum ait ei: Dicitur: Anachoreta abbas Nicon hoc in me commisit. Postquam venit pater ejus, re audita, sumens gladium prorupit in senem. Qui ad pulsationem ejus egressus est. Cumque protendisset gladium ut Niconem occideret, exaruit manus ejus. Itaque Pharanita discedens rem exposuit presbyteris. Illi eum arcesserunt. Perrexit senex. Imposuerunt multas plagas, volebantque expellere. Oravit inquiring: Propter Dominum, relinquitte me hic, ut agam pœnitentiam. Et segregantes eum seu excommunicantes ad trium annorum tempus, mandatum dederunt, ut nemo illum adiret. Confecit ergo tres annos in pœnitentia, singulis Dominicis accedens ad ecclesiam, cunctosque deprecabatur ut orarent pro ipso. Postea eum qui delictum perpetraverat, ac tentationem immiserat super anachoretam, demon invasit, atque in ecclesia confessus est, a se peccatum designatum, se auctorem exstitisse calumniæ servo Dei intentatæ. Tunc universi venientes prostraverunt se coram sene, et dixerunt: Ignosce nobis, abba. Ait illis: Quod spectat ad ignoscentiam, ignotum est vobis; de mansione vero, non amplius hic vobiscum maneo, quia ne unus quidem inventus est habens discretionem, qui mecum condoleret. Atque ita illinc recessit.

De abbate Nicone.

D diceret ei cogitationes suas. Abbas autem cum eum dimitteret, dixit ei: Tolle tecum et fratrem istum, quia mandavit mihi de ipso senex; et non præsumens eum solum dimittere, distuli usque modo. Cum ergo venisset dispensator ad senem, locutus est ei de cogitationibus suis, et ille sanavit eum responsione sua. Post hæc autem interrogabat senex fratrem illum dicens: Abba Nesterone, quomodo acquisivisti virtutem hanc, ut quando emerisit tribulatio aliqua in monasterio, non loquaris, neque te medium facias? Et cum multum cogereetur frater a sene, dicit ei: Ignosce mihi, abba; quando intravi in initio in congregatione, dixi animo meo: Tu et asinus unum esto te. Sicut enim asinus vapulat et non loquitur, injuriam patitur et non respondet: sic et tu; quemadmodum in Psalmo legitur: Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. lxxii, 23).

De abbate Netra.

(66) Narraverunt de abbate Netra discipulo abbatibus Silvani, quod quando in cella sua sedebat in monte Sina, moderate seipsum regebat ad corporis necessitatem. Postquam vero factus est episcopus in Pharan, multum se austeriori vita constrinxit. Quocirca dicit ei discipulus ejus : Abba, cum essemus in eremo, non adeo ascetice vivebas. Excepit senex : Illic solitudo erat, quies, silentium, paupertas ; placebatque moderari corpus, ne in infirmitatem inciderem, et cogerer quaerere ea quibus carebam. Nunc vero adest mundus, occasiones ad-sunt ; quod si hic aegrotavero, est qui succurrat mihi, ne monachi propositum amittam.

De abbate Niceta.

Retulit abbas Niceta de duobus fratribus, quod convenerint cupidi simul habitare. Cogitavit autem apud se unus : Si quid placuerit fratri meo, illud faciam. Pari modo reputavit alter, se executurum fratris sui voluntatem. Vixerunt ergo ad multos annos cum ingenti charitate. Quod intuitus inimicus, perrexit ut eos ad dissidium compelleret. Igitur collocans se in vestibulo, uni apparebat in forma columbae, alteri instar cornicis. Dicit unus : Vides columbam hanc ? Ait alter : Cornix est. Et ceperunt verbis alterutrinque contendere. Necnon consurgentes, commiserunt pugnam ad sanguinem usque, in summum hostis gaudium : atque separatim recesserunt. Post tres vero dies resipuerunt, ad se reversi ; factaque invicem humili veniae salutatione, uterque professus est qualis putata sibi fuisset volucris respecta. Et agnoscentes inimici impugnationem, usque in finem nusquam separati manserunt.

*Principium litterae ζ.**De abbate Xoio.*

1. Frater percontatus est ex abbate Xoio : Si alibi consistens, comedero panes tres, num multum est ? Respondit senex : In aream venistine, frater ? Iterum rogavit : Si tres vini calices bibero, num multum est ? Respondit : Si daemon non existit, non est multum ; quod si existit, multum est. Vinum enim ad monachos non pertinet secundum Deum viventes.

2 (67) Retulit Patrum nonnullus de abbate Xoio Thebaeo, quod intraverit aliquando in montem Sina ; unde cum egrederetur, occurrit ei frater, qui ingemiscens dixit : Affligimur, abba, ob imbris penu-

²⁶ Al. Νατήρα. ²⁷ Al. άλλο λέγοντες. ²⁸ Al. ανένηψαν.

(66) Vit. Patr. x, 36.

(67) Vit. Patr. xii, 14.

(68) *Ἐλεγέ τις*. E Colbert. duobus codicibus : *Ἠλόθε ποτέ τις γέρων εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος· καὶ ὡς ἐξήραχετο ἐκεῖθεν, συνήνητησεν αὐτῷ ἀδελφός ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ στενάζων ἔλεγε τῷ γέροντι· Ἐλιθόμεθα, Πάτερ, διὰ τὴν ἀβροχίαν. Ὁ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ· Καὶ διὰ τί οὐκ εὐχέσθῃ καὶ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν ; Ἐφη*

Α *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Νετρᾶ.*

Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀββᾶ Νετρᾶ ²⁶ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι ὅτε ἐκάθητο εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει τῷ Σινᾶ, συμμέτρως ἐδιοίκει ἑαυτὸν πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος· ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπίσκοπος εἰς Φαράν, πολλὰ ἐσφιγγεν ἑαυτὸν εἰς σκιταγωγίαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Ἄββα, ὅτε ἤμεθα εἰς τὴν ἔρημον, οὐκ ἤσκεις οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐκεῖ ἔρημος ἦν, καὶ ἡσυχία, καὶ πτωχεία, καὶ ἤθειλον κυβερνήσαι τὸ σῶμα, ἵνα μὴ ἀσθενήσω, καὶ ζητήσω ἄ οὐκ εἶχον. Νῦν δὲ κόσμος ἐστὶ, καὶ ἀφορμαὶ εἰσὶν· ἐὰν δὲ καὶ ἀσθενήσω ὡδε, ἐστὶν ὁ ἀντιλαμβανόμενός μου, ἵνα ἢ ἀπολέσω τὸν μοναχόν.

Β *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Νικίτας.*

²⁷ Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Νικίτας περὶ τινῶν ἀδελφῶν δύο, ὅτι συνήλθον θέλοντες οἰκῆσαι ὁμοῦ. Ἐλογίζατο δὲ ὁ εἷς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι εἴ τι θέλει ὁ ἀδελφός μου, ἐκεῖνο ποιῶ. Ὁμοίως καὶ ὁ ἕτερος ἐλογίζατο, ὅτι τὸ θεῖον ἔργον τοῦ ἀδελφοῦ μου ποιήσω. Καὶ ἐξήσαν ἐπὶ ἔτη πολλὰ μετὰ πολλῆς ἀγάπης. Ἰδὼν δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἀπῆλθε θέλων χωρῖσαι αὐτούς· καὶ σταθεὶς εἰς τὸ πρόθυρον, ἐφαίνετο τῷ ἐνὶ ὡσεὶ περιστερᾷ, καὶ τῷ ἐτέρῳ ὡσεὶ κορώνῃ. Λέγει ὁ εἷς· Βλέπεις τὸ περιστερίον τοῦτο ; Λέγει ἐκεῖνος· Κορώνη ἐστίν. Καὶ ἤρξαντο φιλονεικεῖν ἄλλος ἄλλῳ λέγων ²⁸, καὶ ἀναστάντες, συνέβαλον μάχην μέχρις αἵματος, εἰς τελείαν χαρὰν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐχωρίσθησαν. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἀνεύθυν ²⁹ εἰς αὐτοὺς ἐλθόντες· καὶ ποιήσαντες ἐκείτους μετάνοιαν, ὡμολόγησαν ὃ ἕκαστος αὐτῶν ἐλογίζετο τὸ ὁραθὲν πετηνόν· καὶ γινόντες τὸν πόλεμον τοῦ ἐχθροῦ, ἔμειναν μέχρι τέλους μὴ χωρισθέντες.

*Ἄρχη τοῦ Ξ στοιχείου.**Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ξοίου.*

α'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ξοίου, λέγων· Ἐὰν εὐρεθῶ πούποτε, καὶ φάγω τρία ψωμιά, μὴ πολὺ ἐστὶ ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰς τὴν ἄλωνα ἤλθες, ἀδελφέ ; Εἶπε δὲ πάλιν· Ἐὰν πίνω τρία ποτήρια οἴνου, μὴ πολὺ ἐστὶ ; Λέγει αὐτῷ· Ἐὰν οὐκ ἐστὶ δαίμων, οὐκ ἐνὶ πολὺ· ἐὰν δὲ ἐνὶ, πολὺ ἐστίν. Ὁ γὰρ οἶνος ἀλλότριός ἐστὶ τῶν μοναχῶν τῶν κατὰ Θεὸν ζώντων.

β'. Ἐλεγέ τις (68) τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Ξοίου τοῦ Θεβαίου, ὅτι εἰσῆλθέ ποτε εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ· καὶ ἐξερχομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν, συνήνητησεν αὐτῷ ἀδελφός, καὶ στενάζων ἔλεγε· Ἐλιθόμεθα. ἀββᾶ, διὰ τὴν ἀβροχίαν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Καὶ

αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ εὐχὴν ποιοῦμεν, καὶ λιτανεῖαν, ἀλλ' οὐ βρέχει. Ὁ δὲ γέρων λέγει· Πάντως οὐκ εὐχέσθῃ ἐκτενωῶς. Θέλεις δὲ γινῶσαι ὅτι οὕτως ἐστίν ; σῶμα ἐκτενωῶς. Καὶ ἐκτείνων τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἤψατο· καὶ εὐθέως κατέβη ἡ βροχὴ. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀδελφός ἐφοβήθη, καὶ πρὸς τὸν προσεκύνησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων εὐθύς ἐφυγεν ἐκεῖθεν. Quae etiam cum Pelagianna versione confliigi debent.

διατί οὐκ εὐχεσθε καὶ παρακαλεῖτε τὸν Θεόν; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ εὐχόμεθα, καὶ λιτανεύομεν, καὶ οὐ βρέχει. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Πάντως οὐκ εὐχεσθε ἐκτενῶς. Θέλεις δὲ γινῶναι ὅτι οὕτως ἐστὶ; Καὶ ἐξέτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν προσευχῇ, καὶ παραχρῆμα ἔβρεξεν. Ἴδων δὲ ὁ ἀδελφός ἐροῦσθην, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρον ἐφυγεν. Ὁ δὲ ἀδελφός ἀνήγγειλε πᾶσι τὸ γεγονός. Καὶ οἱ ἀκούσαντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ξανθία.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ξανθίας· Ὁ ληστής ἐν τῷ σταυρῷ ἦν, καὶ ἀπὸ λόγου ἐνός ἐδικαιώθη· καὶ Ἰούδας μετὰ τῶν ἀποστόλων συνηριθμημένος ἦν, καὶ ἐν νυκτὶ μὴ ἀπόλωσε πάντα τὸν κάματον, καὶ κατέβη ἐξ οὐρανῶν εἰς ἄδην. Διὸ μηδεὶς εὐπραγῶν καυχάσθω· πάντες γὰρ οἱ πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς ἔπεσον.

β'. Ἀνέβη ποτὲ ὁ ἀββᾶς Ξανθίας ἀπὸ Σκήτους εἰς Τερευουθίν· καὶ ὅπου κατέλυσε, διὰ τὸν κόπον τῆς ἀσκήσεως ἤνεγκαν αὐτῷ ὀλίγον οἶνον. Ἀκούσαντες δὲ τινες ἤνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζόμενον. Καὶ ἤρξατο ὁ δαίμων λοιδορεῖν τὸν γέροντα· Πρὸς τὸν οἰνοπότην τοῦτον ἠνέγκατέ με. Καὶ ὁ μὲν γέρον οὐκ ἤθελεν αὐτὸν ἐκβαλεῖν· διὰ δὲ τὸν ὄνειδισμόν ἔλεγε· Πιστεύω τῷ Χριστῷ, ὅτι οὐ μὴ τελέσω τὸ ποτήριον τοῦτο, ἕως οὗ ἐξέλθῃς. Καὶ ὡς ἤρξατο ὁ γέρον πίνειν, ἐκραξεν ὁ δαίμων, λέγων· Καίεις με, καίεις με. Καὶ πρὸ τοῦ τελέσαι, ἐξῆλθε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

γ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι Ὁ κύων κρείσσων μου ἐστὶ· διότι καὶ ἀγάπην ἔχει, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἐρχεται.

Ἀρχὴ τοῦ Ο στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὀλυμπίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὀλύμπιος, ὅτι Κατέβη ποτὲ ἱερεὺς τῶν Ἑλλήνων εἰς Σκήτιν, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ κελλίον μου, καὶ ἐκοιμήθη· καὶ θεασάμενος τὴν διαγωγὴν τῶν μοναχῶν, λέγει μοι· Οὕτως διάγοντες, οὐδὲν θεωρεῖτε παρὰ τῷ Θεῷ ὑμῶν; Καὶ λέγω αὐτῷ· Οὐχί. Καὶ λέγει μοι ὁ ἱερεὺς· Τέως ἡμῶν ἱερουργούντων τῷ Θεῷ ἡμῶν, οὐδὲν κρύπτει ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὰ μυστήρια αὐτοῦ· καὶ ὑμεῖς τοσοῦτους κόπους ποιοῦντες, ἀγρυπνίας, ἡσυχίας καὶ ἀσκήσεις, λέγετε ὅτι οὐδὲν θεωροῦμεν; Πάντως οὖν, εἰ οὐδὲν θεωρεῖτε, λογισμοὺς πονηροὺς ἔχετε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, τοὺς χωρίζοντας ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκαλύπτεται ὑμῖν τὰ μυστήρια αὐτοῦ. Καὶ ἀπῆλθον, καὶ ἀνήγγειλα τοῖς γέρονσι τὰ βήματα τοῦ ἱερέως. Καὶ ἐθαύμασαν, καὶ εἶπαν ὅτι οὕτως ἐστίν. Οἱ γὰρ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ χωρίζουσι τὸν Θεὸν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

β'. Ὁ ἀββᾶς Ὀλύμπιος ὁ τῶν Κελλίων ἐπολεμήθη εἰς πορνείαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ λογισμός· Ὑπάγε, λάβε γυναῖκα. Καὶ ἀναστάς ἐποίησε πηλὸν, καὶ ἐπέλασε γυναῖκα, καὶ λέγει ἑαυτῷ· Ἰδοὺ ἡ γυνή σου· χρεῖα οὖν ἐργάζεσθαι πολλὰ, ἵνα θρέψῃς αὐτήν. Καὶ ἤρξατο κοπιῶν πολλά. Καὶ μεθ' ἡμέραν,

A riam. Ait illi senex : Quare non funditis preces, atque a Deo poscitis? Tum frater : Et oramus, et supplicamus; nec pluit. Excepit senex : Omnino non oratis intente. Vis autem cognoscere quod ita est? Et extendit manus ad cœlum in oratione. Confestimque defluxit pluvia. Quod cum vidisset frater, territus est, ac in faciem prostravit se, venerans eum. At senex fugit. Porro frater quid contigisset nuntiavit cunctis. Et qui audierunt, glorificaverunt Deum.

De abbate Xanthia.

1. Dictum abbatis Xanthiæ : Latro in cruce erat, et per unum verbum justus effectus est; Judas cum apostolis recensebatur, et una nocte amisit omnem laborem, descenditque e cœlis in infernum. Proinde nemo in boni operis felicitate constitutus, gloriatur. Omnes enim qui confiderunt in semetipsis, prolapsi sunt.

2. Ascendit aliquando abbas Xanthias e Sceti in Tereuthim : quo vero loci diversatus est, propter exercitationis laborem attulerunt ei modicum vini. Quidam autem audito eum adesse, dæmoniacum adduxerunt. Cœpit dæmon opprobare seni : Ad vini potorem hunc adduxistis me. Et senex quidem noluit eum ejicere; sed propter exprobrationem dixit : Christo credo, quod antequam ebiberim poculum hoc; exhibis. Uique cœpit senex bibere, clamavit dæmon in hæc verba : Uris me, uris me. Et antequam haustum complexset, per gratiam Christi egressus est.

3. Idem dixit : Canis melior me est : quia et amorem habet, et in judicium non venit.

Principium litteræ O.

De abbate Olympio.

1. Ex relatione abbatis Olympii. Sacerdos gentilium descendens aliquando in Scetim, venit ad cellam meam, ibique pernoctavit. Videns autem monachorum vivendi rationem, ait mihi : Ita agentes, nihilne conspicitis a Deo vestro? Dico ei : Nihil. Excipit sacerdos : Certe nobis sacrificantibus Deo nostro, nihil ille a nobis abscondit, sed sua mysteria revelat. Vos vero, post tot labores, vigiliis, secessionibus, et austeritatibus, nihil intuemur? Omnino igitur, si nihil aspicitis, cogitationes malas retinetis in cordibus vestris, quæ vos a Deo vestro sejungunt, atque ideo non revelat vobis mysteria sua. Abii ego, nuntiavique senibus verba sacerdotis. Illi admirati sunt, affirmaruntque ita esse, quia impuræ cogitationes separant Deum ab homine.

2. Abbas Olympius Cellarum impugnatus est ad fornicationem. Et mentem ejus subito cogitatio hæc : Vade, accipe uxorem. Itaque surgens lutum confecit, ac formavit mulierem. Dicitque apud se : Ecce uxor tua. Oportet igitur multum operari, quo alas cam. Unde operabatur, laborans plurimum. Paulo

post iterum facto luto, sibi sinxit filiam, aitque animo suo : Peperit uxor tua ; necesse habes amplius operari, ut possis nutrire ac tegere prolem tuam. Atque ita faciens, maceravit se. Tum ad cogitationem : Non amplius, inquit, valeo laborem sustinere. Adjecitque : Si non vales laborem ferre, nec uxorem quæras. Cæterum Deus, cernens vexationem ejus, sustulit ab eo tentationis bellum ; sicque conquievit.

De abbate Orsizio.

1. (69) Dixit abbas Orsisius : Later crudus, in fundamentum juxta flumen missus, non resistit unum diem ; coctus vero, tanquam lapis perseverat. Sic homo qui carnalem sensum habet, nec quemadmodum Joseph ignitus est timore Dei, dissolvitur quando procedit ad imperium. Multæ enim sunt horum tentationes, inter homines degentium. Bonum autem est, ut quis cognoscens modulum suum, onus principatus refugiat. Stabiles vero in fide manent immoli. De ipso quippe sanctissimo Josepho si quispiam voluerit loqui, asserit eum non exstitisse terrenum. Quantis impetitus est tentationibus, et in cujusmodi regione, ubi tunc temporis non apparebat cultus divini vestigium ? Sed Deus patrum ipsius cum eo erat, eripuitque illum ex omnibus angustiis ; et nunc cum patribus suis degit in regno cælorum. Ergo nos quoque, agnoscentes modum nostrum, decertemus. Vix enim vel sic effugere poterimus judicium Dei.

2. (70) Dixit iterum : Nisi homo recte custodierit cor suum, puto quod quæcunque audivit obliviscetur ac negliget ; atque ita inimicus, locum in eo inveniens, eum dejiciet. Quemadmodum enim lucerna appa-rata et lucens, si negligatur ut non accipiat oleum, paulatim exstinguitur, ac deinceps prævalent tenebræ adversus eam ; neque hoc solum ; sed etiam contingit, quando mus ad lucernam accedit, quærens funiculum peredere ; ante quidem quam exstincta penitus sit, frigateque oleum, non potest ; quod si conspexerit, non modo abesse lumen, sed et calorem ignis, tunc extrahere volens funiculum, lucernam quoque dejecit : quæ si testacea sit, confringitur ; si vero ænea, a patrefamilias iterum instruitur : parem in modum, negligente anima, sensim recedit Spiritus sanctus, donec ad plenum illa exstinguatur amittatque calorem suum ; et de cætero hostis devorat animæ alacritatem ; corpus quoque abolet malitia. At si homo ille bonus exstiterit ratione affectus erga Deum, simpliciter autem ad negligentiam raptus fuerit, Deus, utpote misericors, immittens in eum timorem suum, necnon memoriam futurarum pœnarum, parat seu efficit ut vigilet, servetque se in posterum cum cautione n'ul'a, usque ad visitationem suam.

²⁷ Al. λόγω. ²⁸ Al. εἰσίν. ²⁹ Al. τοῦ ελαίου οὐ δύναται χρῆσασθαι. ³⁰ Al. κατὰ μικρόν.

πάλιν ποιήσας πηλὸν, ἐπλασεν ἐαυτῷ θυγατέρα, καὶ λέγει τῷ λογισμῷ αὐτοῦ. Ἔτεκεν ἡ γυνή σου· χρεῖαν ἔχεις περισσώτερον ἐργάσασθαι, ἵνα δυναθῆς θρέψαι τὸ τέκνον σου, καὶ σκεπάσαι. Καὶ οὕτως ποιών ἐτήξεν ἑαυτὸν, καὶ λέγει τῷ λογισμῷ. Οὐκ ἐστὶ ἰσχύω ὑποφέρειν τὸν κόπον. Καὶ εἶπεν· Εἰ οὐκ ἰσχύεις ὑποφέρειν τὸν κόπον, μηδὲ γυναῖκα ζητήσης. Καὶ ἰδὼν ὁ Θεὸς τὸν κόπον αὐτοῦ, ἤρεν ἀπ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, καὶ ἀνεπάη.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὁρσιτίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὁρσιτίος· Πλίνθος ὠμὴ, βαλλομένη εἰς θεμέλιον ἐγγὺς ποταμοῦ, οὐχ ὑπομένει μίαν ἡμέραν· ὀπτῆ δὲ, ὡς λίθος διαμένει. Οὕτως ἄνθρωπος σαρκικὸν φρόνημα ἔχων, καὶ μὴ πυρωθεὶς κατὰ τὸν Ἰωσήφ τῷ φόβῳ ²⁷ τοῦ Θεοῦ, λύεται προελθὼν εἰς ἀρχήν. Πολλοὶ γάρ τῶν τοιοῦτων οἱ πειρασμοί, ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ὄντων ²⁸. Καλὸν δὲ τινα εἰδὸτα τὰ ἴδια μέτρα, ἀποφεύγειν τὴν βάρος τῆς ἀρχῆς. Οἱ δὲ ἐβραῖοι τῇ πίστει, ἀμετακίνητοί εἰσι. Περὶ αὐτοῦ γάρ τοῦ ἀγιοτάτου Ἰωσήφ ἐὰν θελήσῃ τις καλῆσαι, λέγει, ὅτι οὐκ ἐπίγειος ἦν. Πόσα ἐπειρασθῆ, καὶ ἐν ποίᾳ χώρᾳ, ὅπου οὐκ ἦν τότε ἔχνος Θεοσεβείας ; Ἄλλ' ὁ Θεὸς τῶν πατέρων αὐτοῦ ἦν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ πάσης θλίψεως, καὶ νῦν ἐστὶ μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἐπιγινόντες τὰ ἑαυτῶν μέτρα, ἀγωνισώμεθα· μόλις γάρ οὕτω δυνασώμεθα ἐκφυγεῖν τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

β'. Εἶπε πάλιν· Νομίζω ἐὰν μὴ ἄνθρωπος φυλάξῃ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν καλῶς, πάντα ὅσα ἤκουσεν ἐπιλανθάνεται καὶ ἀμελεῖ· καὶ οὕτως ὁ ἐχθρὸς εὐρῶν ἐν αὐτῷ τόπον, καταβάλλει αὐτόν. Ὅσπερ γάρ λύχνος σκευασθεὶς καὶ φαίνων, ἐὰν ἀμεληθῇ λαβεῖν ἔλαιον, κατ' ὀλίγον σθένυται, καὶ λοιπὸν ἐνδυναμούται τὸ σκότος κατ' αὐτοῦ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐνὶ ὅταν καὶ μὺς περὶ αὐτὸν ἐρχόμενος καὶ ζητῶν τὸ ἐλλύχνιον καταφαγεῖν, πρὸ μὲν τοῦ σβεσθῆναι τὸ ἔλαιον, οὐ δύναται ²⁹· ἐὰν δὲ ἴδῃ ὅτι οὐ μόνον φῶς οὐκ ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ θέρμην πυρὸς, τότε τὸ ἐλλύχνιον ἀνασπάσαι θέλων, καταβάλλει καὶ τὸν λύχνον· καὶ ἐὰν μὲν ἦ ὀστράκινον, συντριβεται· ἐὰν δὲ χαλκοῦν εὐρεθῇ, ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου σκευάζεται ἀνωθεν· οὕτως ἀμελοῦσης ψυχῆς, ὅσον ὅσον ³⁰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποχωρεῖ, ἕως τέλειον ἀποσβεσθῆ τῆς θέρμης αὐτῆς· καὶ λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς, καταφαγὼν τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ σῶμα ἀφανίζει κακίᾳ. Ἐὰν δὲ ἡ ἐκείνιος καλὸς τῇ διαθέσει πρὸς τὸν Θεόν, ἀπλῶς δὲ ἠρηπάγει εἰς ἀμέλειαν, ὁ Θεὸς ὡς οἰκτιρῶν, βαλὼν εἰς αὐτὸν τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ τῶν κολάσεων τὴν μνήμην, παρασκευάζει νῆφειν αὐτόν, καὶ τηρεῖν ἑαυτὸν εἰς τὰ ἐμπροσθεν μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς, ἕως τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ἀρχὴ τοῦ Π στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένου.

α. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτε ἦν νεώτερος, πρὸς τινα γέροντα, ἐρωτήσῃ αὐτῷ τρεῖς λογισμούς. Ὡς οὖν ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, ἐληθάργισεν ἓνα ἐκ τῶν τριῶν· καὶ ἀνέκαμψεν εἰς τὸ κελλῖον ἑαυτοῦ· καὶ ὡς ἔθηκε τὴν χεῖρα ἀνοίξει· τὸ ⁴¹ κλειδίον, ἐμνήσθη τὸν λόγον ὃν ἐληθάργησε· καὶ ἀφῆκε τὸ κλειδίον, καὶ ἀνέκαμψε πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐτάχυνας τοῦ ἐλθεῖν, ἀδελφέ. Καὶ διηγῆσατο αὐτῷ, ὅτι· Ὅτε ἔθηκα τὴν χεῖρά μου λαβεῖν τὸ κλειδίον, ἐμνήσθη τὸν λόγον ὃν ἐζήτησάν, καὶ οὐκ ἤνοιξα, διὰ τοῦτο ἀνέκαμψα. Ἦν δὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ πολὺ σφοδρὰ. Ἔλεγε δὲ αὐτῷ ὁ γέρον· Ἀγγέλων ⁴² Ποιμὴν· καὶ λαληθήσεται σου τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ γῆ Αἰγύπτου.

β. Ἔρχε ποτὲ Παῆσιος ὁ ἀδελφός τοῦ ἀββᾶ Ποιμένου σχέσει μετὰ τινος ⁴³ ἔξω τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ποιμὴν οὐκ ἤθελε, καὶ ἀναστὰς ἐφυγε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀμμωνᾶν, καὶ λέγει αὐτῷ· Παῆσιος ὁ ἀδελφός μου ἔχει πρὸς τινα ⁴⁴ σχέσειν, καὶ οὐκ ἀναπαύομαι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς· Ποιμὴν, ἀκμὴν ζῆς; Ὑπαγε, κάθου εἰς τὸ κελλῖόν σου, καὶ θές εἰς τὴν καρδίαν σου, ὅτι ἤδη ἔχεις ἐνιαυτὸν ἐν τῷ μνηματί.

γ. Ἦλθον ποτε πρεσβύτεροι τῆς χώρας εἰς τὰ μοναστήρια ὅπου ἦν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· καὶ εἰσῆλθον ὁ ἀββᾶς, Ἀνουθ, καὶ λέγει αὐτῷ· Καλέσωμεν τοὺς πρεσβυτέρους ὧδε σήμερον. Καὶ στάντος αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ, οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν. Καὶ λυπηθεὶς ⁴⁵ ἐξῆλθε. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ καθήμενοι ἐγγὺς αὐτοῦ· Ἀββᾶ, διατί οὐκ ἔδωκας αὐτῷ ἀπόκρισιν; Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἀπέθανον γάρ· ὁ δὲ νεκρὸς οὐ λαλεῖ ⁴⁶.

δ. Γέρον τις ἦν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τοὺς περὶ τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ εἶχε γνῶσιν καὶ τιμὴν πολλήν. Ὡς οὖν ἀνέθησαν οἱ περὶ τὸν ἀββᾶν Ποιμένα ἀπὸ τῆς Σκήτεως, ἀφῆκαν αὐτὸν ⁴⁷ οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἤρχοντο πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα. Καὶ ἐθλίβετο ⁴⁸, καὶ λέγει τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ· Τί ποιήσωμεν πῶς μάλιστ' ἄνθρωποι, καταλιπόντες τὸν γέροντα, καὶ ἡμῖν μηδὲν οὔσι προσέχοντες; πῶς οὖν δυνάμεθα θεραπεύσαι τὸν γέροντα; Λέγει δὲ αὐτοῖς· Ποιήσατε μικρὰ βρώματα, καὶ λάβετε σατήν οἴνου (75)· καὶ ἄγωμεν πρὸς αὐτὸν, γουτώμεθα ἡμοῦ· τάχα ἐν τούτῳ δυνήσωμεθα θεραπεύσαι αὐτόν. Ἐβάστασαν οὖν τὰ βρώματα, καὶ ἀπῆλθον. Καὶ ὡς ἔκρουσαν τὴν θύραν, ἐπήκουσεν ⁴⁹ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, λέγων· Τίνες ἐστέ; Οἱ δὲ εἶπον· Ἀάλησον τῷ ἀββᾶ, ὅτι ὁ Ποιμὴν ἐστι θέλων εὐλογηθῆναι παρὰ σοῦ. Καὶ τοῦτο τοῦ μαθητοῦ

A

Principium litteræ Π.

De abbate Pœmene, seu Pastore.

1. (71) Profectus est aliquando abbas Pœmen, cum esset juvenis, ad senem quemdam, ut interrogaret eum de tribus cogitationibus. Ut ergo pervenit ad senem, oblitus est unam e tribus : et reversus est in cellam suam; sed ubi manum posuit quo clavis aperiret, recordatus est obliti sermonis. Unde dimissa clave, rediit ad senem. Qui ait illi : Properasti ut venires, frater. Ille narravit : Quando posui manum meam ad sumendam clavem, recordatus sum verbi quod quærebam, nec aperui; ideoque reversus sum. Erat autem spatium viæ plurimum. Dixit ei senex : Gregum Pœmen, id est pastor. Et nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem.

2. (72) Quodam tempore familiaritas intercessit inter Paesium fratrem abbatis Pœmenis et alium quemdam extra cellam suam : Abbas vero Pœmen nolebat. Unde exsurgens fugit ad abbatem Ammonas, dicitque ei : Frater meus Paesius habet cum quodam familiaritatem, quæ me quiete vivere non sinit. Ait illi abbas Ammonas : Pœmen, adhuc vivis? Vade, sede in cella tua; et pone in corde tuo, quasi jam ab anno jaceres in sepulcro.

3. (73) Venerunt aliquando regionis presbyteri ad monasteria, ubi erat abbas Pœmen : et ingressus est abbas Anub, dixitque ei : Invitemus hodie hic presbyteros. Cumque diu stetisset, non dedit illi responsum. Quocirca tristis exiit. Aiunt ei qui juxta sedebant : Abba, cur non respondisti ei? Excepit abbas Pœmen : Ego causam culpamque non habeo. Mortuus enim sum. Mortuus autem non loquitur.

4. (74) Senex quidam debebat in Ægypto antequam eo venisset abbas Pœmen cum suis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo e Sceti ascendit Pœmen cum sociis, homines reliquerunt senem, et veniebant ad abbatem Pœmenem; qui angelatur. Itaque dicit fratribus suis : Quid faciemus magno seni huic, quia nos iam molestias miserunt homines, derelinquendo senem, ac nobis, qui nihil sumus, attendendo? Quoniam igitur modo poterimus senis animum curare? Adjecit : Conficite parum edulii, et accipite saitem vini; pergamusque, ac una manducemus : forte per hoc poterimus delinire eum. Portaverunt igitur cibos, et profecti sunt. Ut autem fores pulsaverunt, audiens senis discipulus, interrogavit : Quinam estis? Illi exceperunt : Refer abbati : Pœmen est, qui vult benedici a te. Quod cum discipulus nuntiasset, ille significavit, his

⁴¹⁻⁴² Al. ἀπεί [ἀπῆ] λαβεῖν τό. ⁴³ Lat. ἀγγέλων. ⁴⁴ Al. τινῶν. ⁴⁵ Al. μετὰ τινῶν. ⁴⁶ Al. add. μὴ οὖν λογίζονται με ὅτι ὧδέ εἰμι ἔξω μετ' αὐτῶν. ⁴⁷ Al. τὸν γέροντα. ⁴⁸ Al. καὶ ἐφθόνηι ὁ γέρον, καὶ ἐκακολόγει αὐτούς. Ἦκουσεν οὖν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, καὶ ἐθλίβη. ⁴⁹ Al. ὑπήκουσεν.

(71) *Láβετε σατήν οἴνου.* Saïtes quæ mensura sit explicatur a S. Epiphanio lib. *De mensuris et ponderibus*, cap. 24. Sed et Palladius *Hist. Laus.*, cap. 22, ea voce utitur.

(72) *Vit. Patr.* xi, 19.

(73) *Vit. Patr.* xvi, 8; *Append.* p. 1005, n. 18.

(74) *Vit. Patr.* x, 58.

(75) *Vit. Patr.* iii, 93; xvii, 8.

verbis: Abi, non mihi vacat. At illi permanserunt ad æstum solis, aientes: Non secedemus, nisi postquam digni visi fuerimus admitti a sene. Porro senex, cernens humilitatem eorum, necnon patientiam, compunctione ductus aperuit. Et ingressi cibum sumpserunt cum eo. Cum autem manducarent, ille dixit: Revera, non sunt ea sola quæ de vobis audiui, sed centuplum conspexi in opere vestro. Ex illa ergo die amicus eorum exstitit.

5. (76) Voluit aliquando præses provinciæ illius videre abbatem Pæmenem; nec admittebat senex. Igitur sumpto prætextu, quasi facinorosum comprehensum filium sororis ejus, misit in carcerem, dicens: Si venerit senex et oraverit pro eo, ego dimittam. Accessit soror ejus, deflens ad januam. Is vero non dedit responsum. Quare mulier maledictis his appetebat eum: Visceribus æneis prædite, miserere mei, quia hanc unam sobolem habeo. At ille mittens renuntiavit: Pæmen liberos non suscipit. Atque recessit in hunc modum. Is ergo auditis, præses misit, aiens: Saltem verbo jubeat; dimittam illum. Senex vero vicissim significavit: Inquire secundum leges; et morte si dignus est, moriatur; si non est, fac ut placuerit.

6. (77) Deliquit aliquando frater in cœnobio; debebat autem iis in locis anachoreta, qui a longo tempore non processerat. Veniens ergo cœnobii abbas ad senem, nuntiavit ei de fratre qui deliquerat. Ait ille: Expellite eum. Egressus vero frater e cœnobio, intravit in speluncam, ibique flebat. Contigit opportune ut fratres nonnulli qui ad abbatem Pæmenem proficiscebantur, audirent illum flentem; qui ingressi invenerunt summo affectum dolore, hortatique sunt ut ad senem pergeret; sed noluit, dicens: Hic ego morior. Venientes porro ad abbatem Pæmenem rem ei narraverunt. Ille precibus inductos eo remisit, dicturos fratri: Abbas Pæmen vocat te. Venit frater. Quem senex intuitus afflictum, surrexit, complexus est, et cum eo comiter agens, rogavit ut cibum sumeret. Misit autem abbas Pæmenem aliquem fratrum suorum ad anachoretam, qui nuntiaret: A multis annis videre te desidero, postquam de rebus tuis audiui; sed ex amborum pigritia, non congressi sumus. Nunc ergo, Deo volente, occasione oblata, laborem itineris suscipe, ac videbimus nos. Non enim egrediebatur e cella sua. Ille audiens, apud se: Nisi Deus seni inspirasset, non misisset ad me. Quocirca surgens, accessit. Cumque se mutuo læti salutassent, sederunt. Tum ad eum abbas Pæmen hunc instituit sermonem: Duo homines in quodam loco debebant, qui ambo mortuos habebant apud se; dimisit unus mortuum suum, atque abiit ad plorandum mortuum alterius (78). Audiens porro senex, compunctus est ea oratione, recordatusque est rei quam fecerat

ἀναγγειλαντος, ἐδήλωσεν, εἰπὼν· Ὑπαγε, οὐ σχολάζω. Οἱ δὲ ὑπέμειναν εἰς τὸ καῦμα, λέγοντες· Οὐκ ἀναχωροῦμεν, ἐὰν μὴ καταξιωθῶμεν τοῦ γέροντος. Ὁ δὲ γέρων, ἰδὼν τὴν ταπεινώσιν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπομονὴν, κατανοήσας, ἀνέφηνε αὐτοῖς. Καὶ εἰσελθόντες ἐγεύσαντο μετ' αὐτοῦ. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε· Ἐπ' ἀληθείας, οὐκ εἰσὶ μόνᾳ ἃ ἀκήκοα περὶ ὑμῶν, ἀλλ' ἑκατονταπλασίονα εἶδον ἐν τῷ ἔργῳ ὑμῶν. Ἐγένετο δὲ αὐτῶν φίλος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. ε'. Ἡθέλησέ ποτε ὁ ἄρχων τῆς χώρας ἐκείνης ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ οὐ κατεδέχετο ὁ γέρων. Προφάσει δὲ ὡς καχοῦργον κατέσχε τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, καὶ ἔβαλεν εἰς φυλακὴν, λέγων· Ἐὰν ἔλθῃ ὁ γέρων, καὶ παρακαλέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐγὼ ἀπολύω αὐτόν. Καὶ ἦλθεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ κλαίουσα πρὸς τὴν θύραν. Ὁ δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτῇ ἀποκρισιν. Ἡ δὲ ἐλοιδορεῖ αὐτόν, λέγουσα· Χαλκὸς σπλαγγχε, ἐλέησόν με, ὅτι μονογενὴς μοι ἐστίν. Ὁ δὲ πέμψας εἶπεν αὐτῇ· Ποιμὴν τέκνα οὐκ ἐγέννησε. Καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν. Ἀκούσας δὲ ἄρχων, ἐπεμψε λέγων· Κἂν λόγῳ κελεύσῃ, ἀπολύω αὐτόν. Ὁ δὲ γέρων ἀντεδήλωσε, λέγων· Ἐξέτασον κατὰ τοὺς νόμους· καὶ εἰ ἀξίός ἐστι θανάτου, ἀποθανέτω· εἰ δὲ οὐκ ἐστίν, ὡς βούλει ποιήσον⁸⁰.

ς'. Ἐσφάλῃ ποτὲ ἀδελφὸς ἐν κοινοβίῳ· ἦν δὲ ἐν τοῖς τῆσιν ἐκεῖνοις ἀναχωρητῆς· καὶ πολλῶν χρόνῳ οὐ προήλθεν. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ κοινοβίου πρὸς τὸν γέροντα, ἀνήγγειλεν αὐτῷ περὶ τοῦ σφαλέντος. Ὁ δὲ εἶπε· Διώξατε αὐτόν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ κοινοβίου, εἰσῆλθεν εἰς χαράδραν, καὶ ἔκλαιεν ἐκεῖ. Εὐκαίρῃσιν δὲ ἀδελφοὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ κλαίοντος· καὶ εἰσελθόντες εὗρον αὐτόν ἐν μεγάλῳ πόνῳ· καὶ παρεκάλεσαν αὐτόν ἄραι πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ οὐκ ἤθελε, λέγων· Ὡδὲ ἐγὼ ἀποθνήσκω. Ἐλθόντες δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα διηγήσαντο αὐτῷ. Καὶ παρακαλέσας αὐτούς, ἀπέστειλε λέγων· Εἰπάτε αὐτῷ, ὅτι Ὁ ἀδελφὸς Ποιμὴν φωνεῖ σε. Ἦλθε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἀδελφός· καὶ ἰδὼν αὐτόν ὁ γέρων τεθλιμμένον, ἀναστάς ἠσπάσατο, καὶ χαριεντιζόμενος μετ' αὐτοῦ, παρεκάλεσε γεύσασθαι. Ἀπέστειλε δὲ ὁ ἀδελφὸς Ποιμὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τινα πρὸς τὸν ἀναχωρητὴν, λέγων· Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐπεθύμουν σε ἰδεῖν, ἀκούων τὰ περὶ σοῦ, καὶ ἀπὸ δκνηρίας ἀμφοτέρων οὐ συνεντύχομεν ἀλλήλοις. Νῦν οὖν Θεοῦ θέλοντος, καὶ ἀφορμῆς γενομένης, σκύθητι ἕως τῶν ὕδα καὶ βλέπομεν ἀλλήλους. Ἦν δὲ μὴ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ κελλήου αὐτοῦ· καὶ ἀκούσας ἔλεγε· Εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐπιπροφόρησε τὸν γέροντα, οὐκ ἂν ἐπεμψεν ἐπ' ἐμέ. Καὶ ἀναστάς ἦλθε πρὸς αὐτόν. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους μετὰ χαρᾶς ἐκάθισαν. Εἶπε δὲ αὐτῷ ἀδελφὸς Ποιμὴν· Δύο ἀνθρωποὶ ἦσαν ἐν τόπῳ τινί⁸¹, καὶ ἀμφοτέροι νεκροὶ εἶχον· ἀφῆκε δὲ ὁ εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε κλαῦσαι τὸν τοῦ ἐτέρου. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρων κατενύγη ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ ἐμνήσθη ὃ ἐποίησε, καὶ εἶ-

⁸⁰ Al. add. ὁ δὲ ἄρχων ἀκούσας, τότε αὐτόν ἀπέλυσεν. ⁸¹ Al. ἐνί.

(76) Vit. Patr. viii, 15; Raderi Viridar., iii, 6, 18.

(77) Vit. Patr. ix, 7.

(78) Doroth. Doctr. 6.

πεν · Ποιμῆν, ἄνω ^α εἰς τὸν οὐρανόν· ἐγὼ δὲ κάτω **A** et dixit: Pœmen, sursum sursum in cœlo; ego vero deorsum in terra.

Ζ. Παρέβαλον ποτε γέροντες πολλοὶ τῷ ἀββᾷ Ποιμένι· καὶ ἰδοὺ τις τῶν τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος εἶχε παιδίον, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν ἐστράφη ὅπισω. Καὶ ἰδὼν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸ πλήθος τῶν Πατέρων, λαβὼν τὸ παιδίον ἐξω τοῦ μοναστηρίου ἐκάθητο κλαίων. Εὐκαίρησε δὲ τινι γέροντι ἐξελεῖν· καὶ ἰδὼν αὐτὸν εἶπε· Τί κλαίεις, ἄνθρωπε; Ὁ δὲ εἶπε· Συγγενῆς εἰμι τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος· καὶ ἰδοὺ συνέθη τῷ παιδίῳ τούτῳ ὁ πειρασμὸς οὗτος· καὶ θέλοντες τῷ γέροντι προσενεγκεῖν αὐτό, ἐφοβήθημεν· οὐ γὰρ θέλει ἰδεῖν ἡμᾶς. Καὶ νῦν ἐὰν μάθῃ ὅτι ὠδέ εἰμι, πέμψει καὶ διώκει με· ἐγὼ δὲ βλέπων τὴν παρουσίαν ὑμῶν, ἐτόλμησα ἐλθεῖν. Ὡς θέλεις οὖν, ἀββᾶ, ἐλέησόν με, καὶ λάβε τὸ παιδίον ἐσω, καὶ εὐξασθε περὶ ^β αὐτοῦ. Καὶ λαβὼν αὐτὸ ὁ γέρον ἐισῆλθε, καὶ ἐχρήσατο φρονίμως, καὶ οὐ προσήνεγκεν αὐτὸ εὐθέως τῷ ἀββᾷ Ποιμένι, ἀλλὰ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν, ἔλεγε· Σφραγίσαι τὸ παιδίον. Ποιήσας δὲ πάντας κατὰ ἀκολουθίαν σφραγίσαι αὐτὸ, ὑστερον ἤνεγκε τῷ ἀββᾷ Ποιμένι. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελε αὐτὸ ἐγγίσει ^γ. Οἱ δὲ παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· Ὡσπερ πάντες, καὶ σὺ ^δ, Πάτερ. Καὶ στενάξας, ἀναστὰς εὐξάτο, λέγων· Ὁ Θεὸς, ἴασαι τὸ πλάσμα σου, ἵνα μὴ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ σφραγίσας αὐτὸ εὐθέως ἐθεράπευσε, καὶ ἀπέδωκε τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὑγιές.

Ἡ. Ἀπῆλθε τις ἀδελφός ποτε ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος ἐπὶ ξένης· καὶ κατήντησε πρὸς τινα ἀναχωρητὴν ἐκεῖ· ἦν γὰρ ἔχων ἀγάπην, καὶ πολλοὶ ^ε ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. Ἀνήγγειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς τὰ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος. Καὶ ἀκούσας τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ἐπισπόθησεν αὐτὸν ἰδεῖν. Ἀνακάμψαντος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ εἰς Αἴγυπτον, μετὰ χρόνον τινα ἀναστὰς ὁ ἀναχωρητής, ἦλθεν ἀπὸ τῆς ξένης εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν ποτε παραβαλόντα αὐτῷ ἀδελφόν· ἦν γὰρ εἰπὼν αὐτῷ ποῦ μένει. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἐκείνους ἐθαύμασε, καὶ ἐχάρη λίαν. Εἶπε δὲ ὁ ἀναχωρητής· Ποίησον ἀγάπην, ἄρὸν με πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὰ περὶ αὐτοῦ, λέγων, ὅτι Μέγας ἀνθρωπὸς ἐστὶ, καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔχων, καὶ πολλὴν τιμὴν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. Ἀνήγγειλα δὲ αὐτῷ περὶ σοῦ, καὶ ἐπιθυμῶν ἰδεῖν σε ἦλθεν. Ἐδέξατο ^δ οὖν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐκάθισαν. Καὶ ἤρξατο ὁ ξενικὸς λαλεῖν ἀπὸ τῆς Γραφῆς, περὶ πνευματικῶν καὶ οὐρανίων. Ἐστρεψε δὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν. Ἰδὼν δὲ ὅτι οὐ λαλεῖ μετ' αὐτοῦ, λυπηθεὶς ἐξῆλθε, καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ τῷ ἐνέγκαντι αὐτόν· Εἰς μάτην ἐποίησα ὄλην τὴν ἀποδημίαν ταύτην. Ἦλθον γὰρ πρὸς τὸν γέροντα· καὶ ἰδοὺ οὐδὲ λαλήσαι θέλει μετ' ἐμοῦ. Εἰσῆλθε δὲ ὁ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, διὰ σὲ ἦλθον ὁ μέγας ἀνθρωπὸς οὗτος, ἔχων τὸσαύτην δόξαν

et dixit: Pœmen, sursum sursum in cœlo; ego vero deorsum in terra.

7. (79) Adierunt aliquando senes multi abbatem Pœmenem; cum ecce quidam ex affinibus abbatis Pœmenis haberet filium, cujus facies diabolo efficiente conversa erat retrorsum. Itaque pater intuitus multitudinem Patrum, assumpto filio extra monasterium sedebat plorans. Contigit autem ut quidam senex exiret. Is cernens eum, ait: Quid ploras, homo? Respondit: Cognatus sum abbatis Pœmenis, atque en puero huic accidit ista tentatio; volentes autem seni offerre timuimus. Neque enim vult videre nos. Atque nunc si comperit me adesse, mittet ac expellet me. Ego vero ubi vidi adventum vestrum, ausus sum venire. Quemadmodum ergo libuerit, abba, mei miserere; introductio puerum, et orate pro illo. Senex assumens puerum intravit. Porro usus est prudentia; nec statim obtulit abbati Pœmeni; sed incipiens a minoribus fratribus, dicebat: Consignate puerum. Cumque fecisset ut a cunctis ex ordine consignaretur, demum abbati Pœmeni attulit. Is nolebat ut ad se appropinquaret. At illi rogabant, dicentes: Sicut cæteri, et tu, Pater. Tunc ingemiscens surrexit, atque ita precatus est: Deus, sana creaturam tuam, ne ab hoste in servitute redigatur. Et cum signasset eum, illico curavit, sanumque patri restituit.

8. (80) Aliquando quidam frater, ab oris abbatis Pœmenis discessit in peregrinam terram; illicque venit ad quemdam anachoretam, qui charitate præditus erat, et quem adibant multi. Frater nuntiavit ei de abbate Pœmene. Ille auditis hominis virtutibus, desiderio tactus est videndi eum. Reverso igitur fratre in Ægyptum, paulo post exurgens anachoreta, e regione extera perrexit in Ægyptum, ad illum fratrem qui ipsum convenerat; nam indicaverat ei ubi maneret. Videns autem eum ille, demiratus est, et valde est gavisus. Dixit anachoreta: Exerce charitatem, duc me ad abbatem Pœmenem. Itaque assumens eum, pervenit ad senem. Cui nuntiavit quæ ad ipsum spectabant, his verbis: Magnus vir est, charitate multa, ingenti honore apud suos: de te annuntiavi ei, et cupiens videre te, advenit. Suscepit ergo illum cum lætitia; et postquam se mutuo salutassent, consederunt. Tunc peregrinus cœpit loqui ex Scriptura, de rebus spiritualibus et cœlestibus. At abbas Pœmen vertit faciem, nec responsum reddidit. Unde is cernens quod non colloqueretur, tristis egressus est. Dixitque fratri qui eum duxerat: Frustra hanc omnem peregrinationem suscepi. Veni namque ad senem; ecce vero neque mecum colloqui vult. Itaque frater ingressus ad abbatem Pœmenem: Abba, inquit, propter te accessit magnus iste homo, tanta gloria in loco suo refulgens; quare non disseruisti cum

^α ΑΙ. inser. ἄνω. ^β ΑΙ. ὑπέρ. ^γ ΑΙ. σφραγίσαι.

^δ ΑΙ. inser. ποίησον.

en? Excepit senex : Ille e supernis est, et cœlestia loquitur ; ego vero ex inferioribus sum, et terrena loquor. Si sermonem ad me habuisset de affectibus animi, ei respondiissem. Quod si agatur de cœlestibus, ego illa nescio. Egressus itaque frater retulit peregrino : Senex non facile de Scripturis loquitur ; sed si quis rogaverit de animi affectibus, responsum dat. Ille compunctus senem adiit, et ait ei : Quid faciam, abba, quandoquidem dominantur mihi animi affectus? Tunc oculis in eum coniectis, lætus senex inquit : Modo bene venisti ; nunc aperi os tuum de his, et implebo illud bonis. Ille vero plurimum animæ commodum cum cepisset, professus est : Plane hæc est vera via. Gratiisque Deo actis quod cum ejusmodi sancto meruisset convenire, reversus est in regionem suam.

Θ. (81) Comprehendit aliquando rector provinciæ quemdam e vico abbatis Pœmenis ; et venerunt cuncti, senem rogantes ut abiret, eumque e carcere emitteret. Dixit eis : Sinite me dies tres, tuncque proficiscar. Oravit ergo abbas Pœmen ad Dominum, his verbis : Domine, ne dederis mihi hanc gratiam : alias non permissuri sunt me sedere in hoc loco. Venit ergo senex, rogavitque judicem. Qui ad eum inquit : Pro latrone rogas, abba? Senex autem gavisus est, quod gratiam ab eo non accepisset.

40. Narraverunt quidam, quod aliquando abbas Pœmen et fratres ejus conficerent scolaces : nec procedebat, quod non haberent unde emerent funiculos. Et aliquis eis charus rem narravit cuidam mercatori, homini pio. Cæterum abbas Pœmen volebat quidpiam a quoquam accipere, ad vitandam nimirum turbæ vexationem. Itaque mercator, cupiens opus seni conficere, prætexit indigere se scolacibus. Et adduxit camelum, sumpsitque. Veniens autem frater ad abbatem Pœmenem, audito quod fecerat mercator, ut qui vellet laudare eum, inquit : Sane, abba, etsi non indigeret, accepit tamen, quo nobis opus faceret. Audiens vero abbas Pœmen, absque indigentia sumpsisse, dixit fratri : Surge, conduc camelum, et affer illos. Quod si non attuleris, Pœmen hic non amplius residebit vobiscum. Nolo namque cuiquam injuriam facere, cum non indigeat, ut damnum patiat, capiatque lucrum meum. Abiit frater ejus, et post multum laboris attulit. Nisi enim attulisset, senex discessisset ab eis. Ut ergo vidit illos, gavisus est, tantquam si invenisset magnum thesaurum.

41. Audiit aliquando presbyter Pelusii de quibusdam fratribus, quod assiduo in urbe versarentur, lavarent, negligerent se ; quocirca veniens ad collectam, sustulit ab iis habitum monachalem. Sed

** Al. ἀνοίξω μου.

(81) *Vit. Patr.* iv, 52.

(82) *Σκολάκιον*, et τῶν *σκολακίων*, paulo infra. Scolaces sunt funes intorti et cerati, ad usum fa-

εις τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ διατεῖ οὐκ ἐλάλησας μετ' αὐτοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Αὐτὸς τῶν ἄνω ἐστὶ, καὶ ἐπουράνια λαλεῖ, ἐγὼ δὲ τῶν κάτω εἰμι, καὶ ἐπίγεια λαλῶ. Εἰ ἐλάλησέ μοι περὶ παθῶν ψυχῆς, ἐγὼ ἂν ἀπεκρινάμην αὐτῷ· εἰ δὲ περὶ πνευματικῶν, ἐγὼ ταῦτα οὐκ οἶδα. Ἐξελθὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς εἶπεν αὐτῷ· Ὁ γέρον οὐ ταχέως ἀπὸ Γραφῆς λαλεῖ· ἀλλ' ἐάν τις αὐτῷ λαλῆ περὶ παθῶν ψυχῆς, ἀποκρίνεται αὐτῷ. Ὁ δὲ κατανοήσας εἰσήλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω, ἀββᾶ, ὅτι κατακυριεύουσί μου τὰ πάθη τῆς ψυχῆς; Καὶ προσέσχεν αὐτῷ ὁ γέρον χαίρων, καὶ εἶπεν· Ἄρτι καλῶς ἤλθες· νῦν ἀνοίξῃ σου ** τὸ στόμα περὶ τούτων, καὶ πληρώσω αὐτὸ ἀγαθῶν. Ὁ δὲ πολλὰ ὠφεληθεὶς ἔλεγεν· Ὅντως αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ ὁδός. Καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ ἀνέκαμψεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, ὅτι τοιοῦτω ἁγίῳ κατηξιώθη συντυχεῖν.

Θ'. Ἐκράτησέ ποτε ὁ ἄρχων τῆς χώρας τινὰ τῆς κώμης τοῦ ἀββᾶ Ποιμένους· καὶ ἦλθον πάντες παρακαλοῦντες τὸν γέροντα ἀπελθεῖν καὶ ἐκβαλεῖν αὐτόν. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐάσατέ με τρεῖς ἡμέρας, καὶ οὕτως ἔρχομαι. Εὗξατο οὖν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν πρὸς Κύριον, λέγων· Κύριε, μὴ δῶς μοι τὴν χάριν ταύτην. Ἐπεὶ οὐκ ἀφιοῦσά με καθίσαι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ἠλθεν οὖν ὁ γέρον παρακαλῶν τὸν ἄρχοντα. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Περὶ ληστοῦ παρακαλεῖς, ἀββᾶ; Ὁ δὲ γέρον ἐχάρη, ὅτι οὐκ ἐδέξατο χάριν παρ' αὐτοῦ.

ι'. Διηγῆσαντό τινες, ὅτι ποτὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰργάζοντο σκολάκιον (82)· καὶ οὐ προεχώρει, μὴ ἔχοντες ἀγοράσαι λινάρια. Καὶ τις αὐτῶν ἀγαπητὸς διηγῆσατό τινι πραγματευτῇ πιστῷ τὸ πρᾶγμα. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ποιμὴν οὐκ ἤθελε λαμβάνειν παρὰ τινός τί ποτε, διὰ τὴν δολιχίαν. Ὁ δὲ πραγματευτῆς θέλων ποιῆσαι ἔργον τῷ γέροντι, προεφασίζετο χρεῖαν ἔχειν τῶν σκολακίων, καὶ ἤνεγκε τὴν κάμηλον, καὶ ἔλαβεν αὐτά. Καὶ ἔλθων ὁ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ ἀκούσας ὁ ἐποίησεν ὁ πραγματευτῆς, ὡς θέλων ἐπαινεῖσαι αὐτόν, εἶπε· Φύσει, ἀββᾶ, καὶ μὴ χρῆξῃς αὐτά ἔλαβεν, ἵνα ποιήσῃ ἡμῖν ἔργον. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι μὴ χρῆξῃς αὐτά ἔλαβεν, εἶπε τῷ ἀδελφῷ· Ἀνάστα, μίσθωσαι κάμηλον, καὶ φέρε αὐτά· ἐὰν δὲ οὐκ ἐνέγκῃς αὐτά, Ποιμὴν ὧδε οὐ καθέζεται μεθ' ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἀδικῶ τίνα ἀνθρώπων μὴ χρῆξοντα. ἵνα ζημίαν ποιήσῃ, καὶ λάβῃ τὸ κέρδος μου. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ κόπου, καὶ ἤνεγκεν αὐτά· εἰ δὲ μὴ, ὁ γέρον ἀπ' αὐτῶν ἀνεχώρει. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτά, ἐχάρη, ὡσεὶ μέγαν εὐρῶν θησαυρόν.†

ια'. Ἦκουσέ ποτε ὁ πρεσβύτερος τοῦ Πηλουσίου περὶ τινῶν ἀδελφῶν, ὅτι συνεχῶς εἰς τὴν πόλιν εἰσι, καὶ λούονται, καὶ ἀμελοῦσιν ἑαυτῶν· καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν συναξιν, ἦρεν ἀπ' αὐτῶν τὸ σχῆμα. Καὶ μετὰ

cis et candelæ, seu funalia et cerei funales. Observatum fuit a veteribus et recentioribus.

τοῦτο. ἔτυψεν αὐτὸν ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ μετεμελήθη, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, μεθύων τοῖς λογισμοῖς, βαπτάζων καὶ τοὺς λεβήτινας τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀναγγέλλει τὸ πρᾶγμα τῷ γέροντι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκ ἔχεις σύ τί ποτε τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου; ἀπεδύσω αὐτόν; Ὁ δὲ πρεσβύτερος εἶπεν, ὅτι Μετέχω τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ γέρων εἶπεν αὐτῷ· Ἴδου οὖν καὶ σύ ὡς οἱ ἀδελφοί. Εἰ γὰρ μικρὸν μετέχεις τῆς παλαιότητος, ὅμως ὑποκείσαι τῇ ἁμαρτίᾳ. Τότε ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἐκάλεσε τοὺς ἀδελφούς, καὶ μετενόησε τοῖς ἕνδεκα, καὶ ἐνέδυσεν αὐτοὺς τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἀπέλυσεν.

ιβ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐποίησα ἁμαρτίαν μεγάλην, καὶ θέλω μετανοῆσαι τρία ἔτη. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πολύ ἐστι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Ἄλλ' ἕως ἑνιαυτοῦ; Καὶ εἶπε πάλιν ὁ γέρων· Πολύ ἐστιν. Οἱ δὲ παρόντες ἔλεγον· Ἔως τεσσαράκοντα ἡμερῶν; Καὶ πάλιν εἶπε· Πολύ ἐστιν· εἶπε δέ· Ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐάν ἐξ ὅλης καρδίας μετανοήσῃ ἄνθρωπος, καὶ μὴ προσθῇ ἔτι ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας δέχεται αὐτὸν ὁ θεός.

ιγ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τὸ σημεῖον τοῦ μοναχοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς φαίνεται.

ιδ'. Εἶπε πάλιν· Ὅσπερ ὁ σπαθᾶριος τοῦ βασιλέως παρίσταται αὐτῷ διαπαντός ἔτοιμος· οὕτως δεῖ τὴν ψυχὴν ἐτοίμην εἶναι πρὸς τὸν δαίμονα τῆς πορνείας.

ιε'. ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἀνουβ⁸⁷ τὸν ἀββᾶν Ποιμένα περὶ τῶν ἀκαθάρτων λογισμῶν ὧν γεννᾷ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ περὶ τῶν ματαίων ἐπιθυμιῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Μὴ δοξασθῆσεται ἀξίως ἀνευ τοῦ κόπτορος ἐν αὐτῇ; καὶ σύ, μὴ δώσεις αὐτοῖς χεῖρα⁸⁸, καὶ ἀρτοῦσιν.

ις'. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Εἰ μὴ Ναβουζαρδάν ὁ ἀρχιερέως ἦλθεν, οὐκ ἂν ἐνεπρόσθη ὁ ναὸς Κυρίου. Τοῦτο δὲ ἐστίν· Εἰ μὴ ἡ ἀνάπαυσις ἦλθε γαστριμαργίας εἰς τὴν ψυχὴν, οὐκ ἂν ὁ νοῦς κατέπιπτεν ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ ἐχθροῦ.

ιζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένους, ὅτι καλοῦμενος εἰς τὸ φαγεῖν παρὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀπῆρχετο διακρύων, ἵνα μὴ παρακούσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ λυπήσῃ αὐτόν.

ιη'. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Μὴ οἰκίσης εἰς τόπον, οὗ βλέπεις τινὰς ἔχοντας ζῆλον κατὰ σοῦ· εἰ δὲ μήγε, οὐ προκόπτεις.

ιθ'. Διηγῆσαντό τινες τῷ ἀββᾶ Ποιμένῳ περὶ τινος μοναχοῦ, ὅτι οὐ πίνει οἶνον. Καὶ εἶπεν· Ὁ οἶνος ὅλων οὐκ ἐστὶ τῶν μοναχῶν.

A postea corde se tactum sensit, ac pœnitentia ductus est. Accessit ergo ad abbatem Pœmenem, velut cogitationibus ebrius, portans etiam eviuitones fratrum; remque seni annuntiat. Ait illi senex: Non habes tu quidpiam veteris hominis? Respondit presbyter: Particeps adhuc sum veteris hominis. Senex reposuit: Ecce igitur, etiam tu, sicut fratres. Etsi enim parum retineas vetustatis, attamen peccato subjaces. Tunc abiens presbyter vocavit fratres, ab ipsis undecim veniam supplex petiit, induit eos habitu monachi, necnon dimisit.

12. (83) Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Commisi grande peccatum, et volo per triennium agere pœnitentiam. Dicit ei senex: Multum temporis est. Ait frater: Sed ad annum usque? Iterum senex: Multum est. Qui autem aderant, dixerunt: Usque ad quadraginta dies? Iterum ait: Multum est. Addiditque: Affirmo ego, quod si hominem ex toto corde pœnituerit, nec is amplius peccaverit, etiam in tribus pœnitentiæ diebus Deus illum suscipiet.

13. (84) Dixit adhuc: Signum monachi in tentationibus apparet.

14. (85) Iterum dixit: Sicut spatharius imperatoris assistit ei, paratus semper: ita oportet animam promptam esse adversus dæmonem fornicationis.

15. (86) Interrogavit abbas Anub abbatem Pœmenem, de impuris cogitationibus quas gignit cor hominis, et de vanis cupiditatibus. Dicit ei abbas Pœmen: Nunquid gloriabitur securis sine eo qui cædit in ipsa⁸⁹? Tu quoque ne porrigas eis manum, et otiosæ erunt.

16. (87) Dixit iterum abbas Pœmen: Nisi Nabuzardan coquorum princeps venisset, non concrematum fuisset templum Domini⁹⁰. Hoc autem significat, quod nisi venisset in animam recreatio gulæ, mens non corruisset in bello contra inimicum.

17. (88) Aiebant de abbate Pœmene, quod invitatus ad comedendum contra voluntatem suam, proficisceretur cum lacrymis, ne inobsequens esset fratri suo, eumque tristitia afficeret.

18. (89) Dixit præterea abbas Pœmen: Noli habitare in loco, in quo cernis nonnullos tibi invidere. Alioqui non facies progressum.

19. (90) Narraverunt quidam abbati Pœmeni de aliquo monacho, quod vinum non biberet. Et dixit: Vinum omnino ad monachos non pertinet.

⁸⁷ Al. Παμβώ. ⁸⁸ Al. χώραν, μηδὲ ἡδυνθῆς ἐν αὐτοῖς. ⁸⁹ Isa. x, 15. ⁹⁰ IV Reg. xxv, 8 sqq.

(83) Vit. Patr. x, 40.

(84) Vit. Patr. vii, 15; Dorothe. Doctr. 15.

(85) Vit. Patr. v, 8. In Ephrem, p. 387, n. 12

(86) Vit. Patr. x, 41.

(87) Vit. Patr. iv, 29; Append. p. 999, n. 20.

(88) Vit. Patr. iv, 30.

(89) Vit. Patr. x, 45.

(90) Vit. Patr. iv, 51.

20. (91) Abbas Isaias interrogavit abbatem Pœmenem de sordidis cogitationibus. Et respondit ei : Quemadmodum in capsâ plena vestimentis, si quis reliquerit ea, tempore putrefiunt : ita in cogitationibus ; si eas corpore non exsecuti fuerimus, per tempus abolentur aut putrescunt.

21. (92) Interroganti abbati Josepho de eadem quæstione, respondit abbas Pœmen : Quemadmodum si quis serpentem cum scorpio miserit in vas, illudque occluserit, omnino post aliquod tempus morientur : sic et pravæ cogitationes quæ ex dæmonum instinctu pullulant, per tolerantiam deficiunt.

22. (93) Frater venit ad abbatem Pœmenem, et ait ei : Sero agrum meum, atque ex eo facio agapen. Respondit illi senex : Recte facis. Et abiit cum alacritate, auxitque eleemosynam suam. Abbas autem Anub, audito sermone, inquit ad abbatem Pœmenem : Non times Deum, qui ita locutus sis fratri ? Senex vero tacuit. Post duos autem dies, accessit abbas Pœmen fratrem, eique dicit audiente abbate Anub : Quid mihi prolocutus es alio die ? quoniam mens mea alibi erat. Tum frater : Dixi, a me seminari agrum meum, ex eoque dari eleemosynam. Excepit abbas Pœmen : Putabam te locutum de fratre tuo, qui in sæculo vivit. Quod si tu es qui hoc opus facis, non est hoc monachi. Is vero audiens, contristatus est, atque hæc profudit verba : Nullum aliud opus novi, nisi hoc, nec possum non seminare agrum meum. Postquam ergo discessisset, incurvavit se coram Pœmene Anub, aiens : Ignosce mihi. Tum abbas Pœmen : Ego quoque, inquit, a principio noveram non esse opus monachi ; sed secundum mentem illius pronuntiavi, dedique ipsi alacritatem, ad charitatis processum. Nunc vero tristis abiit ; atque iterum hoc ipsum faciet.

23. (94) Dixit abbas Pœmen : Si peccaverit homo, et negaverit se peccasse, ne redargueris eum ; alias excindis studium ipsius. Quod si dixeris ei : Noli animum despondere, frater, sed cave in posterum, excitas animam illius ad pœnitentiam.

24. (95) Iterum dixit : Bona res est experientia : ipsa enim docet hominem probum.

25. (96) Dixit iterum : Homo qui docet, nec quæ docet facit, similis est fonti, quia cunctis potum dat, cunctos abluit, seipsum vero non potest mundum præstare.

26. (97) Præteriens aliquando abbas Pœmen per Ægyptum, conspexit mulierem sedentem in sepulcro, et plorantem amare. Unde dixit : Etsi cuncta mundi hujus oblectamenta advenerint, non dedu-

κ'. Ἡρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἡσαίας τὸν ἀββᾶν Ποιμένα περὶ τῶν ῥυπαρῶν λογισμῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ὡσπερ κάμπτρα μεστὴ ἱματίων, καὶ ἐὰν ἀφῆ αὐτὰ τις, τῷ χρόνῳ σήπονται· οὕτως καὶ οἱ λογισμοί· ἐὰν μὴ ποιήσωμεν αὐτοὺς σωματικῶς, τῷ χρόνῳ ἀφανίζονται· ἤτοι σήπονται.

κα'. Ἡρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ τὸν αὐτὸν λόγον· καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ὡσπερ ἐὰν τις θριν καὶ σκορπίον βάλῃ εἰς ἀγγεῖον, καὶ φράξῃ, πάντως τῷ χρόνῳ ἀποθνήσκουσιν· οὕτως καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοί, ἀπὸ τῶν δαιμόνων βλαστάνοντες, διὰ τῆς ὑπομονῆς ἐκλείπουσιν.

κβ'. Ἀδελφὸς ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Σπείρω τὸν ἀγρόν μου, καὶ ποιῶ ἐξ αὐτοῦ ἀγάπην. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Καλῶς ποιεῖς. Καὶ ἀπῆλθε μετὰ προθυμίας, καὶ προσέθηκε τῇ ἀγάπῃ. Καὶ ἤκουσεν ὁ ἀββᾶς Ἀνοῦθ τὸν λόγον, καὶ λέγει τῷ ἀββᾶ Ποιμένῃ· Οὐ φοβῆ τὸν Θεόν, οὕτως λαλήσας τῷ ἀδελφῷ ; Καὶ ἐσωτήσεν ὁ γέρον. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπεμφέν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ λέγει αὐτῷ ἀκούοντος τοῦ ἀββᾶ Ἀνοῦθ· Τί εἰπές μοι τῇ ἄλλῃ ; ὅτι ὁ νοῦς μου ἀλλαχού ἦν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Εἶπον, ὅτι σπείρω τὸν ἀγρόν μου, καὶ ποιῶ ἐξ αὐτοῦ ἀγάπην. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐνόμιζον ὅτι περὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ κόσμου⁶¹ ἐλάλησας· εἰ δὲ σὺ εἶ ὁ ποιῶν τὸ ἔργον τοῦτο, οὐκ ἔστι τοῦτο μοναχοῦ. Ὁ δὲ ἀκούσας ἐλυπήθη, λέγων· Ἄλλο ἔργον οὐδὲν οἶδα, εἰ μὴ τοῦτο, καὶ οὐ δύναμαι μὴ σπείρειν τὸν ἀγρόν μου. Ὅτε οὖν ἀνεχώρησεν, ἔβαλεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀνοῦθ μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι. Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Κἀγὼ ἐξ ἀρχῆς ἤδειν ὅτι οὐκ ἔστιν ἔργον μοναχοῦ· ἀλλὰ πρὸς τὸν λογισμὸν αὐτοῦ ἐλάλησα, καὶ ἔδωκα αὐτῷ προθυμίαν εἰς τὴν προκοπὴν τῆς ἀγάπης. Νῦν δὲ ἀπῆλθε λυπούμενος, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

κγ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐὰν ἀμαρτήσῃ ἄνθρωπος, καὶ ἀρνήσῃται, λέγων, Οὐχ ἤμαρτον, μὴ ἐλέγχῃς αὐτόν· εἰ δὲ μήγε, ἐκκόπτεις αὐτοῦ τὴν προθυμίαν. Ἐὰν δὲ εἴπῃς αὐτῷ· Μὴ ἀθυμήσῃς, ἀδελφέ, ἀλλὰ φύλαξαι τοῦ λοιποῦ, διεγείρεις αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς μετάνοιαν.

κδ'. Εἶπε πάλιν· Καλὴ ἡ πεῖρα· αὕτη γὰρ διδάσκει⁶² τὸν ἄνθρωπον δόκιμον⁶³.

κε'. Εἶπε πάλιν· Ἄνθρωπος διδάσκων, μὴ ποιῶν δὲ ἀδιδάσκει, ὁμοίος ἐστὶ κρήνῃ· ὅτι πάντας ποτίζει καὶ πλύνει, ἑαυτὴν δὲ οὐ δύναται καθαρίσαι⁶⁴.

κς'. Παρερχόμενός ποτε ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν εἰς τὴν Ἀἴγυπτον, εἶδε γυναῖκα ἐν μνημεῖῳ καθεζομένην, καὶ κλαίουσαν πικρῶς. Καὶ λέγει· Ἐὰν ἔλθωσι πάντα τὰ τεργνὰ τοῦ κόσμου τούτου, οὐ μὴ μεταστήσῃσι

⁶¹ Αἱ. κοσμικοῦ. ⁶² Αἱ. ποιεῖ. ⁶³ Αἱ. δοκιμώτερον. ⁶⁴ Αἱ. add. ἀλλὰ πάσης ῥυπαρίας πεπληρωται, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἐν αὐτῇ κεῖται.

(91) Vit. Patr. x, 42.

(92) Vit. Patr. x, 45.

(93) Vit. Patr. x, 46.

(94) Vit. Patr. x, 48.

(95) Vit. Patr. x, 49.

(96) Vit. Patr. x, 50.

(97) Vit. Patr. iii, 10.

τὴν ψυχὴν ταύτης ἀπὸ τοῦ πένθους. Οὕτως καὶ ὁ A cent ejus animam a luctu. Sic etiam monachus monachus ὀφείλει διαπαντός τὸ πένθος ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.

κζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἔστιν ἄνθρωπος δοκῶν σωπαῖν, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ κατακρίνει ἄλλους· ὁ τοιοῦτος πάντοτε λαλεῖ. Καὶ ἔστιν ἄλλος, ἀπὸ πρωῆως ἕσπερας λαλῶν, καὶ σωπὴν κράτει· τουτέστιν ὅτι ἐκτὸς ὠφελείας οὐδὲν λαλεῖ.

κη'. Ἀδελφός τις ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ, πολλοὺς λογισμοὺς ἔχω, καὶ κινδυνεύω ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἐκφέρει αὐτὸν ὁ γέρον ἐς τὸν ἀέρα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀπλωσον τὸν κόλπουν σου, καὶ κράτησον τοὺς ἀνέμους. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ τοῦτο οὐ δύνασαι ποιῆσαι, οὐδὲ τοὺς λογισμοὺς θύνασαι κωλύσαι ἐλθεῖν· ἀλλὰ σὸν ἔστι τὸ ἀντιστῆναι αὐ- B τούς.

κθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Ἐάν εἰσι τρεῖς ἐπιποαυτὸ, καὶ ὁ εἷς μὲν ἡσυχάζει καλῶς, ὁ δὲ εἷς ἀσθενῶν καὶ εὐχαριστῶν, ὁ δὲ ἄλλος ὑπηρετεῖ μετὰ καθαροῦ λογισμοῦ· οἱ τρεῖς μιὰς ἐργασίας εἰσίν.

λ'. Εἶπε πάλιν· Γέγραπται· Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός. Ἐπειδὴ αἱ ἔλαφοι ἐν τῇ ἐρήμῳ πολλὰ καταπίνουσιν ἐρπετὰ· καὶ ὡς κατακαίει αὐτάς ὁ ἴδς, ἐπιθυμοῦσιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὑδάτα· πίνουσαι δὲ καταφύχουσιν ἀπὸ τοῦ ἰοῦ τῶν ἐρπετῶν· οὕτως καὶ οἱ μοναχοί, ἐν τῇ ἐρήμῳ καθεζόμενοι, καίονται ἀπὸ τοῦ ἰοῦ τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καὶ ἐπιποθοῦσι τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυ- C ριακὴν, ὥστε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, τουτέστιν, ἐπὶ τὸ ὄψμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ⁶⁸, ἵνα καθαρισθῶσιν ἀπὸ πικρότητος τοῦ πονηροῦ.

λα'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, πῶς χρῆ νηστεύειν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐγὼ θέλω τὸν ἐσθιοντα καθ' ἡμέραν παρὰ μικρὸν ἐσθίειν, ἵνα μὴ χορτάζηται. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ· Ὅτε ἦς νεώτερος, οὐκ ἐνήστευες δύο δύο, ἀββᾶ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Φύσει καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρας ⁶⁹, καὶ ἑβδομάδα. Καὶ ταῦτα πάντα ἰδοκίμασαν οἱ Πατέρες, ὡς δυνατοί· καὶ εὔρον ὅτι ⁷⁰ καθ' ἡμέραν ἐσθίειν, παρὰ μικρὸν δέ· καὶ παρέδωκαν ἡμῖν τὴν βασιλικὴν ὁδὸν, ὅτι ἐλαφρά ἐστιν.

λβ'. Ἐλεγὼν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος, ὅτι ὅταν ἡμελλεν εἰς σύναξιν ἐλθεῖν ⁷¹, ἐπάθητο κατ' ἰδίαν (98), διακρίνων τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, ὡσεὶ ὤραν μίαν· καὶ οὕτως ἐξήρχετο.

λγ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων·

⁶⁸ Al. add. ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ⁶⁹ Deest καὶ τέσσαρας in al. ⁷⁰ Al. inser. καλὸν ἐστιν τό. ⁷¹ Al. ἐξήρχεσθαι. ⁷² Psal. xli, 2.

(98) Ἐπάθητο κατ' ἰδίαν. Corrige Pelagium; *sedebat prius seorsum*, seu potius ex cod. Fossatensi *sedebat primum seorsum*.

(99) Vit. Patr. x, 51.

(1) Vit. Patr. x, 55.

27. (99) Dixit præterea: Est homo qui videtur tacere, et cor ejus condemnat alios; is semper loquitur. Est alius qui a mane ad vesperam loquitur, ac silentium tenet; hoc est, extra usum nihil pronuntiat.

28. (1) Frater venit ad abbatem Pœmenem, et ait: Abba, variis cogitationibus agitatus ex iis periclitor. Senex educit hominem, et sub dio collocat, jubetque ut expanso sinu retineat ventos. At ille respondit: Non possum hoc facere. Tum senex: Si hoc facere nequis, nec potes impedire, ne subeant cogitationes: sed officium tuum est, illis B obsistere.

29. (2) Dixit abbas Pœmen: Si tres convenerint, quorum unus bene vitam quietam ducat, alter ægrotet gratiasque agat in morbo, tertius ministret cum pura cogitatione; isti tres paris ac veluti unius sunt operationis et virtutis.

30. (3) Iterum dixit: Scriptum est: *Quomodo desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* ⁷³. Quandoquidem cervi in solitudine multos deglutunt serpentes; cumque comburit eos venenum, desiderant ad aquas venire; postquam vero biberint, frigent a serpentum veneno: ita et monachi, in eremo sedentes, uruntur a veneno malorum dæmonum, ac desiderant Sab- C batum atque Dominicam, quo accedant ad fontes aquarum, id est ad corpus et sanguinem Domini; ut purgentur a mali amaritudine.

31. (4) Abbas Joseph interrogavit abbatem Pœmenem, quomodo jejunandum esset. Cui respondit sic: Ego volo ut quis quotidie comedat, sed parum; ne saturetur. Ait abbas Joseph: Quando eras juvenis, nonne cibo abstinebas per duos dies, abba? Exceptit senex: Revera etiam per tres et quatuor, totamque hebdomadè. Atque hæc omnia probaverunt Patres, ut potentes in virtute parum manducare; atque nobis tradiderunt viam quæ regia est, quia levis.

32. (5) Aiebant de abbate Pœmene, quod cum ad synaxim venturus esset, sedebat seorsum, discernens cogitationes suas, hora circiter una; atque ita egrediebatur.

33. (6) Frater interrogans abbatem Pœmenem,

(2) Vit. Patr. x, 52; xxxvi, 1.

(3) Vit. Patr. xviii, 17.

(4) Vit. Patr. x, 41; Regula Solit. cap. 54.

(5) Vit. Patr. xi, 22; App. p. 1004, n. 32.

(6) Vit. Patr. x, 56.

dixit: Relicta mihi est hereditas; quid faciam ex ea? Ait illi senex: Abi, et post tres dies veni, responsumque feres. Rediit igitur, sicut definierat senex. Qui sic locutus est ei: Quid tibi dicturus sum, frater? Si dixerō: Affert ad ecclesiam; illic prandia faciunt et convivia. Si dixerō: Da cognato tuo; mercedem non recipies. Si autem pronuntiaverō: Distribue in pauperes; facere negliges. Quidquid ergo placuerit, facito, ego culpæ affinis non sum.

34. (7) Interrogavit eum alius frater, quid sibi vellet illud: *Ne reddas malum pro malo*⁷⁰. Ait senex: Illic affectus quatuor habet modos: primum a corde; secundum ex aspectu; tertium de lingua; quartum vero est, non facere malum pro malo. Si potueris mundare cor tuum, non venit ad aspectum; quod si in conspectum venerit, cave ne loquaris; si vero etiam locutus fueris, cito abscinde, ut non facias malum pro malo.

35. (8) Dixit abbas Pœmen: Custodire, sibi attendere, et discretio, hæc tres virtutes viæ duces sunt animæ.

36. (9) Dixit iterum: Projicere se coram Deo, seipsum non metiri, mittere retro propriam voluntatem, sunt instrumenta animæ.

37. (10) Dixit quoque: Omnis laboris, quicumque supervenerit tibi, victoria est, tacere.

38. Iterum dixit: Abominatio est Domino omnis corporalis requies.

39. (11) Dixit adhuc: In luctu duo sunt: operatur, et custodit.

40. (12) Iterum dixit: Si te subierit cogitatio de rebus corpori necessariis, semelque constitueris; rursusque secundo subierit, ac tu constitueris; si tertio subierit, noli ei attendere; otiosa enim est.

41. (13) Iterum: Frater interrogavit abbatem Alonium: Quid est nihili se facere? Respondit senex: Esse te infra animalia ratione carentia, et nosse quod illa condemnationi obnoxia non sint.

42. Item: Si recordatus fuerit homo dicti quod in Scriptura legitur: *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis*⁷¹; eliget potius tacere.

43. (14) Dixit præterea: Initium malorum est distractio.

44. (15) Et hoc retulit, quod abbas Isidorus Sceteos presbyter ita aliquando ad multitudinem verba fecerit: Fratres, nonne propter laborem in hunc locum venimus? Nunc vero non amplius laborem habet. Ego igitur apparatus mea melote abeo ad locum in quo labor est, illicque inveniam requiem.

45. (16) Frater dixit abbati Pœmeni: Si videro

A Κατελείφθῃ μοι κληρονομία· τί ποιήσω αὐτήν; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἀπελθε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔλθε, καὶ λέγω σοι. Ἦλθε δὲ, καθὼς ἠρίσειεν αὐτῷ. Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Τί ἔχω σοι εἰπεῖν, ἀδελφέ; Ἐάν εἶπω σοι, Δὸς αὐτὰ εἰς ἐκκλησίαν, ἔχει ἀριστοποιούσιν. Ἐάν εἶπω σοι, Δὸς αὐτὰ συγγενεῖ σου, οὐκ ἔστι σοι μισθός. Ἐάν δὲ εἶπω σοι, Δὸς αὐτὰ πτωχοῖς, ἀμεριμνεῖς. Εἴ τι οὖν θέλεις, ποιήσον· ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω.

λδ'. Ἠρώτησεν αὐτὸν ἄλλος ἀδελφός, λέγων· Τί ἐστὶ, Μὴ ἀποδώσεις κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τὸ πάθος τοῦτο τέσσαρας ἔχει τρόπους· πρῶτον ἀπὸ καρδίας, δευτέρον ἀπὸ βίβως, τρίτον γλώσσης, τέταρτον ἐστὶ, τὸ μὴ ποιῆσαι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Ἐάν δύνασαι καθαρῶσαι τὴν καρδίαν σου, οὐκ ἔρχεται εἰς τὴν δῦν· ἔάν δὲ ἔλθῃ εἰς τὴν δῦν, φυλάττου τὸ μὴ λαλεῖν· ἔάν δὲ καὶ λαλήσῃ, ταχὺ κόπον τοῦ μὴ ποιῆσαι κακὸν ἀντὶ κακοῦ.

λε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι Τὸ φυλάσσειν, καὶ ἑαυτῷ προστέχειν, καὶ ἡ διάκρισις, αἱ τρεῖς αὗται ἀρεταὶ ὁδηγοὶ εἰσι τῆς ψυχῆς.

λς'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τὸ βίβαι ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μὴ ἑαυτὸν μετρεῖν, καὶ τὸ βάλλειν ὀπίσω τὸ ἴδιον θέλημα, ἐργαλεῖά εἰσι τῆς ψυχῆς.

λζ'. Εἶπε πάλιν· Πᾶς κόπος ὃς ἂν ἐπέλθῃ σοι, ἡ νίκη αὐτοῦ ἐστὶ σιωπᾶν.

λη'. Εἶπε πάλιν· Βδέλυγμά ἐστὶ Κυρίῳ πᾶσα σωματικὴ ἀνάπαυσις.

λθ'. Εἶπε πάλιν· Τὸ πένθος διπλοῦν ἐστὶν· ἐργάζεται, καὶ φυλάσσει.

μ'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν ἔλθῃ σοι λογισμὸς περὶ τῶν ἀναγκαίων τοῦ σώματος χρεῶν, καὶ διατάξεως ἅπασι, καὶ πάλιν δευτέρον ἔλθῃ καὶ διατάξεως· τὸ τρίτον ἔάν ἔλθῃ, μὴ πρόσχης αὐτῷ· ἀργός γάρ ἐστι.

μα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ἀλώνιον, λέγων· Τί ἐστὶν ἐξουδένωσις; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Τὸ εἶναι σε ὑποκάτω τῶν ἀλόγων, καὶ εἰδέναι ὅτι ἄκατάκριτά εἰσιν.

μβ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐάν μνησθῇ ἄνθρωπος τοῦ γεγραμμένου ῥητοῦ, ὅτι Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιοσύνη, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ, αἰρεῖται μᾶλλον τὸ σιωπᾶν.

μγ'. Εἶπε πάλιν· Ἀρχὴ κακῶν ἐστὶν ὁ περισπασμός.

μδ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ ἀββᾶς Ἰσίδωρος ὁ πρεσβύτερος τῆς Σκήτους ἐλάλησέ ποτε τῷ λαῷ, λέγων· Ἀδελφοί, οὐχὶ ἔνεκεν κόπου ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον τοῦτον; Καὶ νῦν οὐκ ἔτι ἔχει κόπον. Ἐγὼ οὖν σκευάσας τὴν μηλωτὴν μου ἀπέρχομαι ὅπου ἐστὶ κόπος, καὶ ἐκεῖ εὐρίσκω ἀνάπαυσιν.

με'. Ἀδελφός εἶπε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· Ἐάν θεά-

⁷⁰ I Thess. v, 15; I Petr. iii, 9. ⁷¹ Matth. xii, 37. ⁷² Al. inser. ἐκεῖνα.

(7) Vit. Patr. xviii, 18.

(8) Vit. Patr. i, 12.

(9) Vit. Patr. xv, 34.

(10) Vit. Patr. xvi, 9.

(11) Vit. Patr. iii, 12.

(12) Vit. Patr. x, 57.

(13) Vit. Patr. xv, 56.

(14) Vit. Patr. xi, 12.

(15) Vit. Patr. vii, 14.

(16) Vit. Patr. x, 53.

σωμαι πρᾶγμα, θέλεις εἶπω αὐτό; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀ
γέρων· Γέγραπται· Ὅς ἐὰν ἀποκρίνηται λόγον
πρὶν ἀκούσαι, ἀφροσύνη αὐτῷ ἔστι καὶ θρῆιδος.
Ἐὰν ἐπερωτηθῆς, εἰπέ· εἰ δὲ μὴ, σιώπα.

μζ'. Ἡρώτησέ τις ἀδελφός τὸν ἀββᾶν Ποιμένα,
λέγων· Δύναται ἄνθρωπος πεποιθῆναι ἐπὶ τῇ μιᾷ
πράξει; Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων, ὅτι ὁ ἀββᾶς Ἰωάν-
νης ὁ Κολοβός εἶπεν, ὅτι Ἐγὼ θέλω μεταλαβεῖν μι-
κρόν τι ἐκ πασῶν τῶν ἀρετῶν.

μς'. Εἶπε πάλιν ὁ γέρων, ὅτι ἀδελφός ἠρώτησε τὸν
ἀββᾶν Παμβώ, εἰ καλὸν ἐπαινεῖν τὸν πλησίον· καὶ
εἶπεν αὐτῷ· Καλὸν μάλλον ἔστι τὸ σιωπᾶν.

μη'. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι Ἐὰν ποιήσῃ
ἄνθρωπος καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν, οὐ δύναται.⁷³
ἀμεριμνήσαι.

μθ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ὁ ἄνθρωπος δέεται τῆς τα-
πεινοφροσύνης⁷⁴ καὶ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ὡς περ τῆς
πῆγης ἐκπορευομένης ἐκ τῆς ρίζης αὐτοῦ.

ν'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων·
Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἀβραὰμ ὅτε εἰσήλ-
θεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, μνημεῖον ἠγόρασεν
ἐαυτῷ, καὶ διὰ τοῦ τάφου ἐκκληρονόμησε τὴν γῆν.
Λέγει ὁ ἀδελφός· Τί ἔστι τάφος; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων·
Τόπος κλαυθμοῦ καὶ πένθους.

να'. Ἀδελφός, εἶπε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· Ἐὰν δῶ τῷ
κόλῳ μου μικρὸν ἄρτον, ἢ ἕτερόν τι, οἱ δαίμονες
μολύνουσιν αὐτά⁷⁵, ὡς κατὰ ἀνθρωπαρεσκίαν γινόμε-
να⁷⁶. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ καὶ κατὰ ἀνθρωπα-
ρεσκίαν γίνεται, ἀλλ' ἡμεῖς τὴν χρεῖαν δώσωμεν⁷⁷
τῷ ἀδελφῷ. Εἶπε δὲ αὐτῷ καὶ παραβολὴν τοιαύτην·
Δύο ἄνθρωποι ἦσαν γεωργοὶ ἐν πόλει οἰκοῦντες μιᾷ·
καὶ ὁ εἷς μὲν ἐξ αὐτῶν σπείρας ἐποίησε μικρὰ ἀκά-
θαρτα· ὁ δὲ ἄλλος, ἀμελήσας τοῦ σπείραι, ἐποίησεν
ὄλως οὐδέν· λιμοῦ⁷⁸ γενομένου, τίς ἐκ τῶν δύο εὐρί-
σκει ζῆσαι; Ἀπεκρίθη ὁ ἀδελφός· Ὁ ποιήσας τὰ
ἄλλα καὶ ἀκάθαρτα. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὕτως
οὖν καὶ ἡμεῖς, σπείρωμεν ὀλίγα, εἰ καὶ ἀκάθαρτα,
ἵνα μὴ τῷ λιμῷ ἀποθάνωμεν.

νβ'. Εἶπεν πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι εἶπεν ὁ ἀβ-
βᾶς Ἀμμωνᾶς, ὅτι Ποιεῖ ἄνθρωπος ὄλον τὸν χρόνον
αὐτοῦ βαστάζων ἀξίνην, καὶ οὐχ εὐρίσκει κατενεγκεῖν
τὸ δένδρον. Ἔστι δὲ ἄλλος ἐμπειρος τοῦ κόπτειν, καὶ
ἀπὸ ὀλίγων καταφέρει τὸ δένδρον. Ἔλεγε δὲ τὴν ἀξι-
νὴν εἶναι τὴν διάκρισιν.

νγ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων·
Πῶς ὀφείλει ἄνθρωπος πολιτεύεσθαι; Λέγει αὐτῷ
ὁ γέρων· Ὁρῶμεν τὸν Δανιὴλ, ὅτι οὐχ εὐρέθη κατ'
αὐτοῦ κατηγορία, εἰ μὴ ἐν ταῖς λειτουργίαις Κυρίου
τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ.

νδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι Τὸ θέλημα τοῦ ἀν-

rem, jubes ut eam efferam? Ait illi senex : Scri-
ptum est : Qui responderit verbum priusquam au-
diat : stultitia ei est et opprobrium⁷⁹. Si ergo inter-
rogatus fueris, profer ; sin minus, tace.

46. Frater aliquis percontatus est abbatem Pœ-
menem : Potestne homo confidere in una actione
Respondit senex, abbatis Joannis Curti sermonem
exstisisse : Ego cupio ex omnibus virtutibus non-
nihil assumere.

47. Etiam narravit senex, quod frater interro-
gaverit abbatem Pambo, utrum bonum esset lau-
dare proximum, et ille responderit : Melius est
tacere.

48. (17) Dixit iterum abbas Pœmen : Licet homo
produxerit novum cœlum et novam terram, non po-
test curis carere.

49. (18) Rursum dixit : Homo indiget humilitate
ac Dei timore, quemadmodum flatus qui e naribus
ejus prodit.

50. (19) Frater interrogavit abbatem Pœmenem,
quid facere deberet. Ait illi senex : Quando Abra-
ham ingressus est in terram promissionis, sibi
emit monumentum, ac per sepulcrum terram ac-
cepit in hæreditatem. Rogat frater : Quid est
sepulcrum? Senex respondet : Locus fletus et
luctus.

51. (20) Frater dixit abbati Pœmeni : Si dederò
fratri meo parum panis, aut aliud quid, dæmones
polluunt illud, quasi ad placendum hominibus fa-
ctum fuerit. Ait ei senex : Licet studio hominibus
placendi fiat, nos tamen fratribus demus quæ illis
necessaria sunt. Adjecit quoque hanc parabolam :
Duo agricolæ in eadem civitate habitabant : unus
ex iis seminavit, retulitque pauca et impura ;
alter cum serere neglexisset, nihil omnino collegit.
Itaque si contigerit fames, quis ex duobus inveniet
unde vivat? Respondit frater : Qui pauca illa et
impura confecit. Tum senex : Pari igitur modo et
nos, seminamus pauca, quamvis immunda, ne fa-
me pereamus.

52. (21) Etiam retulit abbas Pœmen hunc abba-
tis Ammonæ sermonem : Quidam per totum vitæ
tempus securim portat, nec invenit modum deji-
ciendæ arboris. Est vero alius, secandi peritus,
qui paucis ictibus prosternit arborem. Aiebat au-
tem, securim esse discretionem.

53. (22) Frater percontatus est abbatem Pœme-
nem, dicens : Quem in modum debet homo vitam
instituere? Et ad eum senex : Cernimus Danielelem ;
non potuit inveniri contra illum accusatio, nisi in
cultu quem exhibebat Domino Deo suo.

54. (23) Dixit abbas Pœmen : Voluntas hominis

⁷³ Al. ὀφείλει. ⁷⁴ Al. inser. διὰ παντός. ⁷⁵ Al. αὐτό. ⁷⁶ Al. γινόμενον. ⁷⁷ Al. δώσωμεν et δώμεν.
⁷⁸ Al. ius. δέ. ⁷⁹ Prov. xviii, 13.

(17) L. Dorothe. Doctr. 7, et Ep. 8.

(18) Vit. Patr. xv, 32.

(19) Vit. Patr. iii, 13.

(20) Vit. Patr. xiii, 6.

(21) Vit. Patr. x, 59.

(22) Vit. Patr. i, 13.

(23) Vit. Patr. x, 60; Dorothe. Doctr. 5; S. Ammois n. 4.

murus est æneus inter ipsum ac Deum, necnon petra repercussans. Cum igitur eam homo dereliquerit, ipse etiam dicit: *In Deo meo transgrediar murum*⁶⁰. Itaque si iustitia convenerit cum voluntate, laborat homo.

55. (24) Relatio ejusdem: Seditibus aliquando senibus et manducantibus, stabat ad ministerium abbas Alonius, quem videntes laudaverunt. Ille vero nihil penitus respondit. Igitur nonnullus seorsum dixit ei: Quare non respondisti senibus qui te laudabant? Excepit abbas Alonius: Si eis dedissem responsum, visus essem laudes admittere.

56. (25) Dixit iterum: Homines perfecti sunt in loquela, minimi in operatione.

57. (26) Abbas Pœmen dixit: Sicut fumus expellit apes, tuncque opificii earum tollitur dulcedo: ita et corporalis quies timorem Dei ejicit ex anima, cunctamque ejus operationem dissolvit.

58. (27) Frater convenit abbatem Pœmenem secunda Quadragesimæ hebdomada; cumque detexisset cogitata sua, et requiem invenisset, ait: Pene detinui me ne huc venirem hodie. Dixit ei senex: Cur? Et frater: Reputavi num propter Quadragesimam mihi non aperiretur. Tunc abbas Pœmen: Nos, inquit, non didicimus ostium ligneum claudere, sed potius linguæ januam.

59. (28) Monuit etiam abbas Pœmen: Fugienda sunt corporea. Quando enim homo prope est corporalem impugnationem, assimilatur viro juxta lacum profundissimum stanti, quem inimicus ejus, quacunque hora visum fuerit, facile dejiciet ac immerget. Quod si a corporeis rebus procul fuerit, similis est viro qui longe abest a lacu; ut quamvis traxerit eum hostis ad præcipitium, dum trahit ac vim infert, Deus mittat ei auxilium.

60. (29) Dixit iterum: Paupertas, tribulatio, angustia, jejunium, hæc sunt vitæ solitariæ instrumenta. Scriptum est enim: *Si fuerint tres hi viri, Noe, Job et Daniel, vivo ego, dicit Dominus*⁶¹. Noe personam ac figuram gerit voluntariæ paupertatis; Job, laboris; Daniel, discretionis. Si ergo hi tres actus in homine exstiterint, Dominus habitat in eo.

61. (30) Retulit abbas Joseph: Seditibus nobis cum abbate Pœmene, nomen abbatis Agathonis dedit. Dicimus ei: Junior est, quare eum vocas abbatem? Respondit abbas Pœmen: Quia os ejus fecit eum abbatem appellari.

62. (31) Venit aliquando ad abbatem Pœmenem frater, et ait illi: Quid agam, Pater, quia a for-

Α θρήσκου τείχος; ἐστὶ χαλκοῦν ἀναμέσον αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ πέτρα ἀντιδέρουσα. Ἐν οὖν καταλείψῃ αὐτὸ ἄνθρωπος, λέγει καὶ αὐτὸς, Ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τείχος. Ἐάν οὖν τὸ δίκαιωμα συνέλθῃ τῷ θελήματι, κάμνει ὁ ἄνθρωπος.

νε'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Καθεζομένων ποτὲ γερόντων καὶ ἐσθιόντων, ἴστατο ὑπηρέτων ὁ ἀββᾶς Ἀλώνιος· καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐπήνεσαν. Ὁ δὲ τὸ σύνολον οὐκ ἀπεκρίθη. Λέγει οὖν αὐτῷ τις κατ' ἴδιον· Διατί οὐκ ἀπεκρίθης τοῖς γέρονσιν ἐπαινοῦσι σε; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀλώνιος· Εἰ ἀπεκρίθην αὐτοῖς, εὐρίσκομαι⁶² ὡς καταδεξάμενος τὸν ἐπαινον.

νε'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ τελείῳ λαλοῦσι, καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ ἐργάζονται.

νε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι Ὡσπερ ὁ καπνὸς ἐκδιώκει τὰς μελίσσας, καὶ τότε αἴρεται τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἡ γλυκύτης· οὕτως καὶ ἡ σωματικὴ ἀναπαύσις ἐκδιώκει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπολύει αὐτῆς πᾶσαν τὴν⁶³ ἐργασίαν

νη'. Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ποιμένῃ εἰς τὰς δύο ἐβδομάδας τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐξεϊπὼν τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, καὶ τυχὼν ἀναπαύσεως, λέγει αὐτῷ· Παρὰ βραχὺ κατεσχέθην παραγενέσθαι ὧδε σήμερον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Διατί; Λέγει ὁ ἀδελφός· Εἶπον⁶⁴, μήποτε διὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν οὐκ ἀνοίγεται μοι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν· Ἡμεῖς οὐκ ἐμάθομεν κλείειν τὴν ξυλίην θύραν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς γλώσσης θύραν.

νε'. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν· Φεύγειν δεῖ τὰ σωματικά. Ὅταν γὰρ εἴ (31') ἄνθρωπος ἐγγὺς τοῦ σωματικοῦ πολέμου, εἰσὶν ἄνθρωποι στήκοντι ἐπάνω λάκκου βαθυτάτου· καὶ ὅταν δ' ἂν ὦραν δόξῃ τῷ ἐχθρῷ αὐτοῦ, εὐκόλως αὐτὸν ῥίπτει κάτω. Ἐάν δὲ σωματικῶν μακρὰν ἦ, εἰσὶν ἄνθρωποι μακρὰν ἀπέχοντι τοῦ λάκκου, ἵνα κἂν ἔλθῃ αὐτὸν ὁ ἐχθρὸς βαλεῖν κάτω, ἐν ὅσῳ αὐτὸν ἔλκει καὶ βιάζεται, ὁ Θεὸς ἀποστῆλαίει αὐτῷ βοήθειαν.

ξ'. Εἶπε πάλιν· Ἡ πένια καὶ ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία καὶ ἡ νηστεία, ταῦτά εἰσι τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μονήρους βίου. Γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἐάν ὦσιν οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες, Νῶε, Ἰῶβ καὶ Δανιήλ, ἔω ἐγὼ, λέγει Κύριος. Νῶε πρόσωπόν ἐστι τῆς ἀπημωσύνης, Ἰῶβ δὲ τοῦ πόνου, καὶ Δανιήλ τῆς διακρίσεως. Ἐάν οὖν ὦσιν αἱ τρεῖς αὗται πράξεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὁ Κύριος οἰκεῖ ἐν αὐτῷ.

ξα'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ, ὅτι Καθημένον ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος, ὠνόμασε τὸν ἀββᾶν Ἀγάθωνα. Καὶ λέγομεν αὐτῷ· Νεώτερός ἐστι, καὶ διατί καλεῖς αὐτὸν ἀββᾶν; Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν· Ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἵποίησεν αὐτὸν καλεῖσθαι ἀββᾶν.

ξβ'. Ἠθέλει ποτε ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω, Πάτερ, ὅτι ἐλλίβομαι ἀπὸ

⁶⁰ Psal. xvii. 50. ⁶¹ Ezech. xiv, 4, 20. ⁶² Al. ἡύρισχόμεν. ⁶³ Al. ἀγαθὴν. ⁶⁴ Al. ὑπέλαθον.

(24) Vit. Patr. xv, 39; Doroth. Doctr. 5.

(25) Vit. Patr. viii, 14.

(26) Vit. Patr. iv, 32.

(27) Vit. Patr. xiii, 5.

(28) Vit. Patr. x, 1, 12, Miscell. Voss. p. 132.

(29) Vit. Patr. i, 14.

(30) Vit. Patr. xv, 40.

(31) Vit. Patr. v 9

(31') Lege ἦ.

της πορνείας· και ἰδοὺ ἀπῆλθον πρὸς ἀββᾶν Ἰβιστιῶνα, και λέγει μοι· Οὐκ ὀφείλεις ἐᾶσαι αὐτὴν χρονίζειν ἐπὶ σέ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐββᾶς Ἰβιστιῶν, αἱ πράξεις αὐτοῦ ἄνω⁵² μετὰ τῶν ἀγγέλων εἰσὶ, και λαμβάνει αὐτὸν ὅτι ἔγω και σὺ ἐν τῇ πορνείᾳ ἐσμὲν. Ἐὰν κρατήσῃ μοναχὸς τὴν κλιτίαν και τὴν γλῶσσαν, και τὴν ξενιτείαν, θάρσει, οὐκ ἀποθήσκει.

57. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Δίδαξον τὸ στόμα σου λαλεῖν ἃ ἔχει ἡ καρδιά σου.

58. Ἐρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐὰν ἴδω πταίσμα τοῦ ἀδελφοῦ μου, καλὸν ἐστὶ σκεπῆσαι αὐτό; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὅταν ὤραν σκεπᾶσμεν τὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πταίσμα, και ὁ θεὸς σκεπάζει τὸ ἡμέτερον· και ἐν ἧ ὥρᾳ ἐκφαίνομεν τοῦ ἀδελφοῦ, και ὁ θεὸς ἐκφαίνει τὸ ἡμέτερον.

59. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Ἐρώτησε τὸν ἀββᾶν Παϊσιὸν τίς ποτε, λέγων· Τί ποιήσω τῇ ψυχῇ μου, ὅτι ἀναισθηθεὶ και οὐ φοβείται τὸν θεόν; Και λέγει αὐτῷ· Ἀπελθε, κολληθῆτι ἀνθρώπων φοβουμένων τὸν θεόν· και ἐν τῷ ἐγγίξειν ἐκείνῳ, διδάσκει και αἰ⁵³ φοβέσθαι τὸν θεόν.

60. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐὰν δύο πράγματα νικήσῃ ὁ μοναχὸς, δύναται ἐλευθερὸς γενέσθαι ἀπὸ τοῦ κόσμου. Και εἶπεν ὁ ἀδελφός· Ποῖα ταῦτα; Και εἶπε· Τὴν σαρκικὴν ἀνάπαυσιν, και τὴν κενοδοξίαν.

61. Ἐρώτησεν Ἀβραάμ, ὁ τοῦ ἀββᾶ Ἀγαθῶνος, τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς οἱ δαίμονες πολεμοῦσι με; Και εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Σὲ πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες; Οὐ πολεμοῦσι μεθ' ἡμῶν, ἐφ' ὅσον τὰ θελήματα ἡμῶν ποιούμεν. Τὰ γὰρ θελήματα ἡμῶν δαίμονες γεγόνασι· και αὐτοὶ εἰσιν οἱ θλίβοντες ἡμᾶς, ἵνα πληρώσωμεν αὐτά. Εἰ δὲ θέλεις ἰδεῖν μετὰ τίνων ἐπολέμησαν οἱ δαίμονες· μετὰ Μωϋσέως, και τῶν ὁσίων αὐτοῦ.

62. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Ταύτην τὴν πολιτείαν ἔδεικεν ὁ θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, τὸ ἀπέχεσθαι τῶν παρὰ φύσιν· τούτεστι, ὀργῆς, και θυμοῦ, και ζήλου, και μίσους, και καταλαλιᾶς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ· και τὰ λοιπὰ τῆς παλαιότητος.

63. Ἐρώτησεν ἀδελφός τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Και λέγει αὐτῷ, ὅτι Οἱ Πατέρες τὴν ἀρχὴν τοῦ πράγματος ἦν ἔθεντο, πένθος ἐστὶ. Λέγει πάλιν ὁ ἀδελφός· Εἰπέ μοι ἄλλο ῥῆμα. Ἀποκρίνεται ὁ γέρον· Ὅσον δύνῃ ἐργάζου ἐργόχειρον, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ποιήσῃς ἔλεος. Γέγραπται γάρ, ὅτι ἐλεημοσύνη και πίστις καθαίρουσιν ἁμαρτίας (37). Λέγει ὁ ἀδελφός· Τί ἐστὶ πίστις; Λέγει ὁ γέρον· Πίστις ἐστὶ τὸ ἐν ταπεινοφροσύνῃ διαγεῖν, και ποιεῖν ἔλεος.

64. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων, ὅτι Ἐὰν ἴδω ἀδελῶν περὶ οὗ ἤκουσα πταίσμα, οὐ

A nicatione affligor; et ecce perrexi ad abbatem Ibi-
stionem, qui dixit mihi: Non debes permittere ut
in te moram faciat. Respondit abbas Pœmen: Ab-
batis Ibstionis actiones sursum sunt cum angelis,
latetque eum, quod ego ac tu in fornicatione su-
mus. Si tenuerit monachus ventrem et linguam,
et peregrini vitam, confide, non morietur.

63. (32) Dictum est ab abbate Pœmene: Edoce-
os tuum loqui quæ corde geris.

64. (33) Interrogavit frater abbatem Pœmenem:
Si, inquit, videro delictum fratris mei, bonumne
est, ut obtegam illud? Respondit senex: Quoties
texerimus fratris nostri peccatum, et Deus teget
nostrum; qua vero hora fratris lapsus manifestaverimus,
Deus nostrum manifestum faciet.

65. (34) Narratio quoque abbatis Pœmenis fuit:
Aliquis interrogavit aliquando abbatem Paisium
sic: Quid faciam animæ meæ, quod sensu destituta
est, nec Deum timet? Respondit: Abi, adhære
homini timentem Deum; et inter appropinquandum
ei, docebit etiam te, ut Deum timeas.

66. (35) Dixit iterum: Si res duas monachus
deverit, poterit liber a mundo fieri. Interrogavit
frater: Quas illas? Respondit: Carnalem requiem,
et inanem gloriam.

67. (36) Abraham, ille abbatis Agathonis, abba-
tem Pœmenem interrogavit: Qui fit ut dæmones
impugnent me? Ait illi abbas Pœmen: Te impu-
gnant dæmones? Non decertant nobiscum quandiu
voluntates nostras facimus. Voluntates enim no-
stræ in dæmones evaserunt; et hi sunt qui nos
premunt, ut compleamus eas. Quod si cupis scire
cum quibus præliati fuerint dæmones; cum Moysæ,
ac ei similibus.

68. Dixit abbas Pœmen: Hanc vivendi formam
Israelitis præscripsit Deus, ut abstinerent ab iis
quæ contra naturam sunt; hoc est ab ira, excecandescencia,
invidia, odio, detractatione erga fratrem; et
cætera quæ ad veterem legem pertinent.

69. Rogatus abbas Pœmen a fratre, ut diceret
ei verbum, ita locutus est: Principium rei quod
Patres posuerunt, est luctus. Iterum frater petiit
aliud verbum. Respondit senex: Pro viribus exerce
te in opere manuum, ut ex eo facias misericordiam.
Scriptum est enim quod eleemosyna et fides pur-
gent peccata⁵⁷. Ait frater: Quid est fides? Tum
senex: Fides est, in humilitate vivere, et facere
misericordiam.

70. (38) Frater interrogavit abbatem Pœmenem
hac oratione: Si videro fratrem, de cujus lapsus

retinissent Savilliani interpretes, non adeo se mi-
sere jactassent in istis t. VI, p. 814, l. 40: Ἐλεη-
μοσύνη και πίστις εἰσὶν ἐκκαθαίρονται ἁμαρτίας.
Scilicet statim intellexissent scribendum esse, ἐλεη-
μοσύνης και πίστεως.

(38) *Miscellanea Patrum* per Vossium, post Gre-
gorium Thaumal. p. 155; *Vit. Patr.* III, 140,
xvi, 4.

⁵² Al. inser. εἰς τὸν οὐρανόν. ⁵³ Al. διδάσκη και σύ. ⁵⁷ Prov. xv, 27.

(32) *Vit. Patr.* III, 185 et VIII, 14.

(33) *Vit. Patr.* IX, 6.

(34) *Vit. Patr.* XI, 23; *Doroth. Doct.* 4.

(35) *Vit. Patr.* I, 15; xxvi, 5.

(36) *Vit. Patr.* V, 62; xxv, 3.

(37) Ἐλεημοσύνη και πίστις καθαίρουσιν ἁμαρ-
τίας. *Prov.* xv, 27: Ἐλεημοσύνης και πίστεως
ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίας. Quem locum si innotoria

audiero, nolo introducere eum in cellam meam ; sed si videro bonum fratrem, cum eo lætus ago. Dicit ei senex : Si bono fratri boni parum feceris, duplum facito alteri ; est enim infirmus. Scilicet erat quidam in cœnobio nomine Timotheus anachoreta ; et audivit cœnobii præpositus famam alicujus fratris de tentatione, ac de eo percontatus est Timotheum, qui consilium dedit ut expelleret fratrem. Cum ergo ejecisset, tentatio fratris supra Timotheum posita est, ad eo ut periclitaretur. Flevit ergo Timotheus coram Deo, dicens : Peccavi, ignosce mihi. Et delata ad eum est ejusmodi vox : Timothee, ne existimes me ob aliam causam ista tibi fecisse, quam quia despexisti fratrem tuum in tempore tentationis suæ.

71. (59) Dixit abbas Pœmen : Propterea tot tantisque subjacemus tentationibus, quia nomina nostra et ordinem non servavimus : quemadmodum et Scriptura docet. Nonne cernimus mulierem illam Chananzæam, quæ admisit nomen suum ; et Salvator requie illam donavit ? Rursus de Abigæa ; quia dixit Davidi : *In me est peccatum* ; exaudivit eam, dilexit eam. Abigæa personam sumit animæ, David Divinitatis. Si ergo anima se accusaverit coram Domino, diligit eam Dominus.

72. (40) Transibat aliquando abbas Pœmen cum abbate Anub in partibus Diolci ; et venientes circa sepulcra, conspiciunt mulierem graviter plangentem, et flementem amare ; atque stantes considerabant eam. Paulum vero progressi, cuidam occurrerunt ; quem interrogavit abbas Pœmen, quid haberet ea mulier, quod amare ploraret. Respondit ille : Quia mortuus est maritus ejus, et filius, et frater. Tunc excipiens abbas Pœmen dixit abbati Anub : Aio tibi, nisi homo cunctas carnis voluntates mortuas reddiderit, huncque obtinuerit luctum, non potest fieri monachus. Tota enim hujus mulieris vita et mens in luctu est.

73. (41) Dixit abbas Pœmen : Ne metiaris temetipsum, sed adhære homini cujus conversatio bona est.

74. Item retulit, quod si quis frater adisset abbatem Joannem curtum, tradebat ei ille charitatem, de qua apud Apostolum legitur : *Charitas patiens est, benigna est* .

75. Retulit iterum circa abbatem Pambo, dixisse de eo abbatem Antonium : Per timorem Dei effecit ut Spiritus Dei in eo habitaret.

76. (42) Narravit e Patribus quidam de abbate Pœmene et fratribus ejus, quod in Ægypto habitabant, et mater eorum desiderans videre illos, nequaquam poterat. Observavit autem cum proficiscerentur ad ecclesiam, et occurrit eis. Illi vi-

θέλω εἰσενεγκεῖν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον μου· ἐὰν δὲ ἴδω καλὸν, χαίρω μετ' αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ ποιεῖς τῷ κατῷ ἀδελφῷ μικρὸν ἀγαθόν, διπλαῖον ποιήσον μετ' ἐκείνου. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀσθενῶν. Ἦν γάρ τις ἐν κοινωσίῳ ὀνόματι Τιμόθεος ἀναχωρητῆς· καὶ ἤκουσεν ὁ ἡγούμενος φήμην περὶ τινος ἀδελφοῦ περὶ πειρασμοῦ, καὶ ἐπηρώτησε τὸν Τιμόθεον περὶ αὐτοῦ· καὶ συνεβούλευσεν αὐτῷ, ἐκβαλεῖν τὸν ἀδελφόν. Ὅτε οὖν ἐξέβαλεν αὐτὸν, ἐτέθη ὁ πειρασμός τοῦ ἀδελφοῦ ἐπάνω τοῦ Τιμοθέου, ἕως οὗ ἐκινδύνευσεν. Ἐκλαίει οὖν ὁ Τιμόθεος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λέγων· Ἠμάρτησα, συγχώρησόν μοι. Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Τιμόθεε, μὴ νομίσης ὅτι ταῦτα ἐποίησά σοι δι' ἄλλο τι, ἢ ὅτι παρῖδες τὸν ἀδελφόν σου ἐν καιρῷ τοῦ πειρασμοῦ αὐτοῦ.

Β α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆς, ὅτι διὰ τοῦτο ἐν τοσούτοις πειρασμοῖς κείμεθα, ὅτι τὰ ὀνόματα ἡμῶν καὶ τὴν τάξιν οὐ φυλάττομεν, καθὼς καὶ ἡ Γραφὴ λέγει. Οὐχ ὀρώμεν τὴν γυναῖκα τὴν Χανααναίαν, τὴν ὑποδεξαμένην τὸ ὄνομα αὐτῆς, ὅτι ἀνέπαυσεν αὐτὴν ὁ Σατῆρ ; Πάλιν Ἰδρυαίαν, ὅτι εἶπε τῷ Δαβὶδ, ὅτι Ἐν ἐμοὶ ἐστὶν ἡ ἀμαρτία, καὶ ἤκουσεν αὐτῆς, καὶ ἠγάπησεν αὐτήν. Ἰδρυαία πρόσωπον λαμβάνει τῆς ψυχῆς, καὶ Δαβὶδ τῆς Θεότητος. Ἐὰν οὖν ἡ ψυχὴ ἑαυτὴν μέμψεται ἐνώπιον Κυρίου, ἀγαπᾷ αὐτὴν ὁ Κύριος.

β'. Παρηρηχέτο ποτε ὁ ἀββᾶς Ποιμῆς μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ἀνουθ εἰς τὰ μέρη τῆς Διόλκου· καὶ ἐλθόντες περὶ τὰ μνημεῖα θεωροῦσι γυναῖκα δεινῶς κατωμένην καὶ κλαίουσαν πικρῶς· καὶ στάντες κατανόουν αὐτήν. Μικρὸν δὲ προβάνας συνήνησαν τινα· καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆς, λέγων· Τί ἔχει ἡ γυνὴ αὕτη, ὅτι πικρῶς κλαίει ; Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὅτι ἀπέθανεν αὐτῆς ὁ ἀνὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ ἀδελφός. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς Ποιμῆς, λέγει τῷ ἀββᾶ Ἀνουθ· Λέγω σοι, ὅτι ἄνθρωπος ἐάν μὴ νεκρώσῃ τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς πάντα, καὶ κτήσῃται τὸ πένθος τοῦτο, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός. Ὅλος γὰρ ὁ βίος αὐτῆς καὶ ὁ νοῦς εἰς τὸ πένθος ἐστίν.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆς· Μὴ μέτρει σεαυτὸν, ἀλλὰ κολλήθητι τῷ καλῷ ἀναστρεφομένῳ.

δ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἐὰν παρέβαλεν ἀδελφὸς τῷ ἀββᾶ Ἰωάννῃ τῷ κολοβῷ, παρεδίδοι αὐτῷ τὴν ἀγάπην τὴν ἐν τῷ Ἀπαστόλῳ· Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρη-

στεύεται.

ε'. Εἶπε πάλιν διὰ τὸν ἀββᾶν Παμβῶ, ὅτι εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος, ὅτι ἐκ τοῦ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν ἐποίησε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖν ἐν αὐτῷ. Διηγῆσατό τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμήνος καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὅτι ἔκουν ἐν Αἰγύπτῳ (43)· καὶ ἐπεθυμοῦσα ἡ μήτηρ αὐτῶν ἰδεῖν αὐτούς οὐκ ἠδύνατο. Παρατηρήσατο δὲ ἀπεργομένων αὐτῶν εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἀπήνησεν αὐτοῖς. Οἱ δὲ

•• Matth. xv, 27. •• I Reg. xxv, 24. •• I Cor. xiii, 4.

(39) *Miscellan.* Voss. p. 143.

(40) *Vit. Patr.* iii, 11.

(41) *Vit. Patr.* xv, 35.

(42) *Vit. Patr.* iv, 35.

(43) Ὅτι ἔκουν ἐν Αἰγύπτῳ. *Vitæ Patrum quia non qui habitarent in Ægypto.* Et ita liber Fossatensis.

θεασάμενοι αὐτήν, ὑπέστρεψαν, καὶ ἔκλεισαν τὴν θύραν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς. Ἡ δὲ πρὸς τὴν θύραν ἐκράζε κλαίουσα μετὰ οἴκτου πολλοῦ, καὶ λέγουσα· Ἰδὼ ὑμᾶς, τέκνα μου ἡγαπημένα. Ἀκούσας δὲ αὐτῆς ὁ ἀββᾶ· Ἀνοῦθ εἰσήλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσωμεν τῇ γρατῆι ταύτῃ κλαιούσῃ πρὸς τὴν θύραν; Καὶ ἔνδοθεν στᾶς, ἤκουσεν αὐτῆς κλαιούσης μετὰ οἴκτου πολλοῦ· καὶ εἶπεν αὐτῇ· Τί οὕτως κρᾶζεις, γραῦ; Ἡ δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσασα πολλῶ μᾶλλον ἐκράυαζε, κλαίουσα καὶ λέγουσα· Θέλω ὑμᾶς ἰδεῖν, τέκνα μου. Τί γάρ ἐστιν ἐάν ἴδω ὑμᾶς; μὴ οὐκ εἰμι μήτηρ ὑμῶν; μὴ οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς ἐθήλασα; ὅλη εἰμι πολιὰ (44). Ἀκούσασα γὰρ τῆς φωνῆς σου ἐταράχθην. Λέγει αὐτῇ ὁ γέρον· Ὡδε θέλεις ἡμᾶς ἰδεῖν, ἢ εἰς τὸν ἐκεῖ κόσμον; Λέγει αὐτῷ· Ἐάν μὴ ἴδω ὑμᾶς ὧδε, βλέπω ὑμᾶς εἰς τὸν ἐκεῖ κόσμον; Λέγει αὐτῇ· Ἐάν σεαυτὴν βιάσῃ μὴ ἰδεῖν ἡμᾶς ὧδε, ὁρᾶς ἡμᾶς ἐκεῖ. Ἀπῆλθε οὖν χαίρουσα, καὶ λέγουσα· Εἰ ὅλωσ ὁρῶ ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ θέλω ὧδε ὑμᾶς ἰδεῖν.

οζ. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τὰ ὑψηλὰ τί ἐστι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τὸ δικαίωμα.

ση. Ἠλόθον ποτέ τινες αἰρετικοὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ ἤρξαντο καταλαεῖν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ὡς ὅτι παρὰ πρεσβυτέρων ἔχει τὴν χειροτονίαν. Ὁ δὲ γέρον σιωπήσας ἐφώνησε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Παράθες τὴν τράπεζαν, καὶ πείσον αὐτοῖς ὡς φαγεῖν, καὶ πέμψον αὐτοὺς μετ' εἰρήνης.

οθ. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι ἀδελφὸς συνοικῶν ἀδελφοῖς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Βισαρίωνα· Τί ποιήσω; Ὁ δὲ γέρον εἶπεν αὐτῷ· Σιώπα, καὶ μὴ μετρήσῃς αὐτόν.

π. Εἶπε πάλιν· Εἰς ὃν ἡ καρδία σου οὐ πληροφρορεῖται, μὴ πρόσχης τούτῳ τῇ καρδίᾳ σου.

πα. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐάν σεαυτὸν εὐτελίσης, εἴεις ἀνάπαυσιν, εἰς οἷον δ' ἂν τόπον καθίσῃς.

πβ. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Σισόης, ὅτι Ἐστὶν αἰσχύνῃ, ἀφοβίας ἔχουσα ἀμαρτίαν.

πγ. Εἶπε πάλιν ὅτι τὸ θέλημα, καὶ ἡ ἀνάπαυσις, καὶ ἡ τούτων συνθήκη, καταβάλλει τὸν ἄνθρωπον.

πδ. Εἶπε πάλιν· Ἐάν ἦς σιωπητικὸς, εἴεις ἀνάπαυσιν ἐν παντὶ τόπῳ οὐ ἐν οἰκίῃσιν.

πε. Εἶπε πάλιν περὶ τοῦ ἀββᾶ Πίωρ, ὅτι ἐκάστης ἡμέρας ἐτίθει ἀρχήν.

πς. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐάν προληφθῇ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, καὶ ἐπιστρέψῃ, συγχωρεῖται παρὰ Θεῷ; Ἐφη αὐτῷ ὁ γέρον· Ἄλλ' ὁ ἐντελάμενος Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις τούτο ποιεῖν, οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸς ποιήσει; Ἐντετίλατο γὰρ τῷ Πέτρῳ λέγων· Ἔως ἐβδομηκοτάκις ἐπτά⁹³.

A dentes eam, reversi sunt, clauseruntque januam ad os ejus. At ipsa ad ostium clamabat, miserabiliter plorans, ac dicens : Videam vos, filii mei dilecti. Qua audita, intravit abbas Anub ad abbatem Pœmenem, aitque : Quid faciemus anui huic ad fores lacrymanti ? Igitur stans intus, audivit eam misere ejudantem, dixitque : Quare ita clamas, mulier ? Illa, agnita ipsius voce, multo magis vociferabatur, flens ac inquiens : Volo videre vos, filii mei. Quid enim est si conspexero ? Nonne sum mater vestra ? Nonne ego lactavi vos ? Tota sum cana. Cumque percepi vocem tuam, conturbata sum. Excepit senex : Hic videre nos vis, an in illo sæculo ? Respondit : Si non video vos hic, aspiciamne in illo sæculo ? Si tibi vim intuleris, ut nos hic non videris, illic intueberis. Discessit ergo læta, cum his verbis : Si omnino illic conspectura sum, nolo hic videre vos.

77. Frater percontatus est abbatem Pœmenem : Per alta quid intelligitur ? Respondit ei senex : Justitia.

78. (45) Venerunt aliquando hæretici quidam ad abbatem Pœmenem, ac cepèruntque loqui contra archiepiscopum Alexandriæ, quasi a presbyteris accepisset ordinationem. Senex vero cum ad ista taceret, vocavit fratrem suum et dixit : Appone mensam, et fac ut manducent, sicque dimitte illos cum pace.

C 79. Retulit abbas Pœmen, quod frater cum fratribus habitans, interrogaverit abbatem Besarionem, quid faciendum sibi esset; senex autem dixerit ei : Tace, ac ne metiaris teipsum.

80. Dixit iterum : De quo cor tuum plane sibi non persuadet, ne ei attendas corde tuo.

81. Rursus dixit : Si teipsum vilipenderis, habebis requiem, quocunque in loco sedeas.

82. Retulit adhuc abbatis Sisois dictum hoc : Est pudor, qui habet peccatum illius confidentiæ, qua caremus timore.

83. Iterum dixit, quod voluntas, et requies, atque in iis consuetudo, dejiciant hominem.

84. Hanc quoque protulit sententiam : Si tenueris silentium, habebis requiem, quocunque in loco habitaveris.

85. Etiam narravit de abbate Pior, quod ad unumquemque diem poneret principium.

86. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, his verbis : Si homo præoccupatus fuerit in quodam peccato, et converterit se, veniane donabitur a Deo ? Ait illi senex : Enimvero Deus qui hoc facere præcepit hominibus, nonne magis ipse faciet ? Edixit enim Petro : *Usque septuagies septies*⁹³.

⁹¹ Al. αὐτοῦ. ⁹² Al. add. ἀφες τῷ ἀδελφῷ σου.

⁹³ Matth. xviii, 22.

(44) Ὁλη εἰμι πολιὰ. Clare Pelagius : *Tota sum jam canis plena*. Sed quid sint is a Rutini, *Jam omni morarum contractione repleta sum*, plane nescio,

nisi loco *morarum* permittatur mihi reponere *rugarum*, quanquam codex Corbeiensis nihil mutat.

(45) *Append. p. 1003, n. 10.*

87. Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, A dicens : Bonumne est orare? Retulitque ei senex sententiam istam abbatis Antonii : Hæc vox ex persona Domini prodiit : *Exhortamini populum meum, dicit Dominus, exhortamini*⁹⁴.

88. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem : Potestne homo retinere seu custodire universa cogitata, nec ullum ex iis tradere inimico? Respondit senex : Est qui accipiat decem, ac unum det.

89. Idem frater eandem questionem detulit ad abbatem Sisoem. Et ait illi : Certe est, qui nihil hosti præbeat.

90. (46) Degebat in monte Athlibeos magnæ virtutis quidam eremita, in quem irruerunt latrones : senex vero clamavit, et audientes vicini ejus comprehenderunt fures, miseruntque præsi, qui in carcerem eos conjecit. At fratres tristitia affecti sunt, dixeruntque : Propter nos traditi fuerunt. Surgentes igitur perrexerunt ad abbatem Pœmenem, remque ei nuntiarunt. Itaque scripsit ad senem, in hæc verba : Recogita primam proditorem, unde contigerit, tuncque cernes secundam. Nisi enim prius proditus fuisses intra te, non secundam proditorem commisisses. Ille, percepta abbatis Pœmenis epistola, (erat autem in tota regione celebris, nec exhibit e cella sua) exurgens venit in urbem, latrones eduxit e carcere, eosque propalam liberavit.

91. (47) Dixit abbas Pœmen : Monachus non est querulus, monachus non facit retributionem in malo ; monachus non est iracundus.

92. Senum nonnulli ad abbatem Pœmenem profecti dixerunt ei : Præcipisne, ut si viderimus fratres in sacro Officio dormitantes, vellicemus eos, quo excitentur ad vigiliam? Ille vero ait ipsis.: Ego profecto cum fratrem dormitantem conspicio, caput ejus pono super genua mea, eique concilio requiem.

93. (48) Narrabant de quodam fratre, quod tentationem blasphemiam pateretur, ac erubesceret dicere : ubi vero audisset magni meriti senes esse, accederet ad eos, ut manifestaret ; sed cum pervenisset, non auderet præ pudore consistere. Sæpe igitur et abbatem Pœmenem adiit. Senex autem animadvertibat eum cogitationibus vexari, et affligebatur quod frater nequaquam declararet. Itaque quodam die deducens illum, Ecce, inquit, a tanto tempore huc pergis indicaturus mihi cogitata tua, et cum ades, non vis effari, sed quemadmodum antea recedis cum iis, anxius. Eloquere mihi, illi, quidnam tibi sit. Respondit ille : In blasphemiam pravamque de Deo opinionem impellit me dæmon, et rubore suffusus hucusque tacui. Cumque rem ei narrasset, illico sensit levamentum. Ait illi

⁹⁴ Isa. xl, 4.

(46) Vit. Patr. iii, 83 ; Viridar. Raderi iii, 6, 8.

(47) Append. p. 1005 n. 82.

(48) Vit. Patr. iii, 87.

πζ. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Καλὸν τὸ προσεύχεσθαι ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀγτιώνιος, ὅτι Ἡ φωνὴ αὐτῆ ἐκπορεύεται ἐκ προσώπου Κυρίου, λέγουσα· Παρακαλεῖτε τὸν λαὸν μου, λέγει Κύριος, παρακαλεῖτε.

πη. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Δύναται ἄνθρωπος κατασχεῖν ὅλους τοὺς λογισμοὺς, καὶ μηδένα ἐξ αὐτῶν διδόναι τῷ ἐχθρῷ ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ἔστιν ὁ λαμβάνων ἑξέκα, καὶ δίδων ἓνα.

πθ. Ὁ αὐτὸς ἀδελφός τὸν αὐτὸν λόγον ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην. Καὶ λέγει αὐτῷ· Φύσει ὅτι ἐστίν, ὅς οὐδὲν παρέχει τῷ ἐχθρῷ.

ι. Ἦν τις μέγας ἡσυχαστὴς ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἀθλίβωσις· καὶ ἦλλον ἐπάνω αὐτοῦ λησταί· καὶ ἔκραζεν ὁ γέρον· καὶ ἀκούσαντες οἱ γείτονες αὐτοῦ ἐπίασαν τοὺς ληστὰς, καὶ ἐπεμφαν αὐτοὺς τῷ ἡγεμόνι, καὶ ἔβαλεν εἰς φυλακὴν. Καὶ ἐλυπήθησαν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες, ὅτι δι' ἡμᾶς παρεδόθησαν. Καὶ ἀναστάντες ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν γέροντα, λέγων· Ἐνόησον τὴν πρώτην προδοσίαν πόθεν γέγονε, καὶ τότε βλέπεις τὴν δευτέραν. Εἰ μὴ γὰρ προεδόθη· πρότερον ἐκ τῶν ἑσῶθεν, οὐκ ἂν τὴν δευτέραν προδοσίαν ἐποίησας. Ἀκούσας δὲ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀββᾶ Ποιμένου (ἦν δὲ ὀνομαστὸς εἰς ὅλην τὴν χώραν, καὶ μὴ ἐξεργόμενος ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ), ἀναστὰς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐξέβαλε τοὺς ληστὰς ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ δημοστὰς ἡλευθέρωσεν αὐτούς.

ια. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Οὐκ ἔστι μοναχός· μεμψίμοιρος· οὐκ ἔστι μοναχός ποιῶν ἀναπόλομα· οὐκ ἔστι μοναχός ὀργίλος.

ιβ. Παρέβαλον τινες τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, καὶ εἶπον αὐτῷ· Θέλεις, ἐὰν ἴδωμεν τοὺς ἀδελφοὺς νυστάζοντας εἰς τὴν σύναξιν, νύξωμεν αὐτούς, ἵνα γρηγορῶσιν εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ; Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ τέως ἐὰν ἴδω τὸν ἀδελφὸν νυστάζοντα, τίθω τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὰ γόνατά μου, καὶ ἀναπαύω αὐτόν.

ιγ. Ἐλεγον (49) περὶ τινος ἀδελφοῦ, ὅτι ἐπολεμήθη εἰς βλασφημίαν, καὶ ἡσχύνετο εἰπεῖν· καὶ ὅπου ἤκουε μεγάλους γέροντας, παρέβαλε αὐτοῖς, ὥστε ἀναγγεῖλαι· καὶ ὡς ἔφθανεν, ἡσχύνετο ὁμολογῆσαι. Πολλάκις οὖν παρέβαλε καὶ τῷ ἀββᾶ Ποιμένι. Καὶ ἔβλεπεν αὐτὸν ὁ γέρον ἔχοντα λογισμοὺς, καὶ ἔλυπετο, τοῦ ἀδελφοῦ μὴ ἀναγγέλλοντος. Ἐν μίᾳ οὖν τῶν ἡμερῶν, προπέμπων αὐτὸν ἔλεγεν αὐτῷ· Ἰδοὺ τοσοῦτον χρόνον ἐρχῆ ὡς ἔχων λογισμοὺς τοῦ ἀναγγεῖλαι μοι, καὶ ὅταν ἐρχῆ οὐ θέλεις αὐτοὺς εἰπεῖν, ἀλλὰ κατὰ ἀπαξ ὑπάγεις θλιβόμενος ἔχων αὐτούς. Εἰπέ μοι οὖν, τέκνον, τί ἐστίν ὁ ἔχεις. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι εἰς βλασφημίαν Θεοῦ πολεμεῖ με ὁ δαίμων, καὶ ἡσχυνόμην εἰπεῖν. Καὶ διηγησάμενος αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, εὐθέως ἔλαφρύνθη. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρον· Μὴ θλίβου, τέκνον· ἀλλ' ὅταν ἐρχῆται ὁ λο-

(49) Ἐλεγον. Hoc Apophthegma, ut et alia nonnulla, velut paraphrasticè enarratum videre est in Colbert. cod.

γισμὸς οὗτος, λέγει· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἡ βλασφημία σου ἐπάνω σου, Σατανᾶ. Τοῦτο γὰρ τὸ πρᾶγμα οὐ θέλει ἡ ψυχὴ μου. Πᾶν δὲ πρᾶγμα ὃ οὐ θέλει ἡ ψυχὴ, ὀλιγοχρόνιον ἔστι. Καὶ θεραπευθεὶς ὁ ἀδελφὸς ἀπέπλευεν.

ἰδ'. Ἠρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Ὅρῳ ἐμαυτὸν, ὅτι ὅπου ὁ ἄν ἀπέλθω, εὐρίσκω ἀντίληψιν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι Καὶ οἱ μετὰ χεῖρας ἔχοντες τὸ ξίφος ἔχουσι τὸν Θεὸν ἐλεούντα αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι· καιρῷ. Ἐάν οὖν ὤμεν ἄνδρεςιοι, ποιεὶ μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ἰε'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν, ὅτι Ἐάν ἄνθρωπος ἑαυτὸν μέμψηται, καρτερεὶ πανταχοῦ.

ἰς'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς, ὅτι Ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ποιεὶ ἑκατὸν ἔτη ἐν τῷ κελίῳ, καὶ οὐ μανθάνει πῶς δεῖ ἐν κελίῳ καθίσαι.

ἰγ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν, ὅτι Ἐάν φθᾶση ἄνθρωπος εἰς τὸ βῆτον τοῦ Ἀποστόλου, τὸ, Πάντα καθαρά τοῖς καθυροῖς· ὁρᾷ ἑαυτὸν ἐλάττονα πάσης τῆς κτίσεως. Λέγει ὁ ἀδελφὸς· Πῶς δύναμαι ἐμαυτὸν ἐλάττονα τοῦ φονέως ἠγείσθαι; Λέγει ὁ γέρον, ὅτι Ἐάν φθᾶση ἄνθρωπος εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ ἴδῃ ἄνθρωπον φονεύοντα, λέγει, ὅτι Ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἐποίησε μόνην οὗτος, ἐγὼ δὲ φονεύω καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

ἰδ'. Ἠρώτησεν ὁ ἀδελφὸς τὸ αὐτὸ βῆμα τὸν ἀδελφὸν Ἀνουθ, ὡς ὅτι εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ἀνουθ, ὅτι Ἐάν φθᾶση ἄνθρωπος εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ ἴδῃ τὰ ὑστερήματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ποιεὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καταπιεῖν αὐτά. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς· Ποία ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ; Ἀπεκρίθη ὁ γέρον· Ἴνα πάντοτε καταμήμεψεται ἑαυτόν.

ἰθ'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι, ὅτι Ἐάν παραπέσω ἐν οἰκτρῷ παραπτώματι, κατεσθίει με ὁ λογισμὸς μου, καὶ κατηγορεῖ, Διατί παρέπεσες; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐν ἧ ὥρᾳ ὑποπίπτει ἄνθρωπος σφάλματι, καὶ εἴπη, Ἴμμερτον, παραυτὰ πέπαυται.

ρ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Διατί πείθουσι τὴν ψυχὴν μου οἱ δαίμονες, εἶναι μετὰ τοῦ ὑπερβαίνοντός με, καὶ ποιουσί με ἐξουδενῶσαι τὸν ἐλάττονά μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ οὐκ ἔστιν μόνον σκευὴ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα. Ἐάν οὖν ἐκκαθῆρη τις ἑαυτὸν ἀπὸ πάντων τούτων, ἔσται σκευὸς εἰς τιμὴν, εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ, ἠτοιμασμένον εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

ρᾶ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς οὐκ ἀφίεμαι ἐλεύθερος γενέσθαι μετὰ τῶν γερόντων ἐν τοῖς λογισμοῖς μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ Κολοβός, ὅτι Θὺ χαίρει ἐπ' οὐδενὶ οὕτως ὁ ἐχθρὸς, ὡς ἐπὶ τοῖς μὴ ἐκφαίνουσι τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν.

⁹⁹ Tit. 1, 15, ¹⁰⁰ II Tim. 11, 20, 21.

(50) Vit. Patr. 111, 118; Doroth. Doct. 7.

(51) Vit. Patr. 111, 151.

(52) App. p. 1000, n. 5.

A senex : Fili, ne te affigas; sed quoties subierit ea cogitatio, dic : Ego in causa sive culpa non sum; blasphemia tua super te sit, Satana. Hanc enim rem non vult anima mea. Quidquid porro non vult anima, breve tempus durat. Atque modula animi suscepta frater discessit.

94. Interrogavit frater abbatem Pœmenem, oratione hac : Video quod quocunque perrexero, inveniam subsidium. Ait illi senex : Qui præ manibus gladium tenent, Deum sentiunt misericorditer adjuvantes eos in præsentī tempore. Si ergo fortes existiterimus, nobis misericordiam suam exhibebit.

95. (50) Dixit abbas Pœmen, quod si homo se ipsum culpaverit, ubique perduraturus est.

96. Retulit iterum dictum hoc abbatis Ammonæ : Est homo qui centum annos in cella perseverat, nec discit quo pacto in cella residendum sit.

97. (51) Dixit abbas Pœmen : Si homo pertigerit ad Apostoli effatum hoc : *Omnia munda mundis*⁹⁹; deprehendet se omni creatura minorem esse. Ait frater : Quomodo possum me pejorem homi illa existimare? Et senex : Si, inquit, pervenerit homo ad præfatum verbum, et conspexerit hominem eadem facere, dicet : Hoc solum peccatum iste commisit; ego vero quotidie mortem infero.

98. Interrogavit frater abbatem Anub de eodem dicto Apostoli, referens quid abbas Pœmen pronuntiasset. Is vero : Si attigerit, inquit, homo ad sermonem illum, et viderit culpas fratris sui, efficit ut justitia sua eas devoret. Rogavit frater : Qualis est justitia illius? Respondit senex : Ut semper reprehendat se.

99. (52) Frater dixit abbati Pœmeni : Si cecidero in miserabile peccatum, me mens remordet, et accusat, quare prolapsus fuerim. Ait illi senex : Qua hora homo qui delicto succubuit, pronuntiavit : Peccavi, confestim finem habet peccatum.

100. Frater ex abbate Pœmene percontatus est : Quare dæmones persuadent animæ meæ, ut cum eo qui me supergreditur converser, efficiuntque ut vilipendam eum qui me est inferior? Respondit senex : Ideo dixit Apostolus : *In magna domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia*. Si quis ergo emundaverit se ab omnibus istis, erit vas in honorem utile Domino, paratum ad omne opus bonum¹⁰⁰.

101. (53) Frater percontatus est abbatem Pœmenem hoc modo : Quare non permittor libere loqui cum senibus de cogitationibus meis? Et senex retulit ei sententiam abbatis Joannis Curti : In nullo ita gaudere inimicum, ac in iis qui nolant manifestare cogitata sua.

(53) *Miscellan.* Voss. p. 432, 153; *Vit. Patr.* 111, 177.

102. (54) Frater dixit abbati Pœmeni : Cor meum languidum redditur, si mihi contigerit vel parva vexatio. Ait illi senex : Non admiramur Josephum, adolescentem annorum decem et septem, quomodo sustinuerit tentationem usque in finem? et Deus gloriosum eum effecit. Nonne videmus et Jobum, quo pacto ad finem usque non succubuerit, retinens patientiam? nec potuerunt tentationes eum dimovere a spe in Deum.

103. Dixit abbas Pœmen : Ad cœnobiium tres actus requiruntur; unus humilitatis, alter obedientiæ, tertius qui motum ac stimulum contineat, ob cœnobiî opus.

104. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, dicens : In tempore necessitatis meæ nonnihil mutatus sum a quodam sanctorum, deditque mihi ex charitate, velut eleemosynam. Si ergo Deus ita mecum dispensaverit, ut habeam, dabone illud et ego aliis in eleemosynam, aut potius ei qui mihi commodavit? Respondit senex : Æquum est apud Deum, ut illi reddatur; ad ipsum enim pertinet. Addidit frater : Si igitur attulero, et noluerit accipere, sed dixerit mihi : Abi, pro libito da illud eleemosynam; quid facere debeo? Excepit senex : Utique ipsius res est. Si vero quis tibi sponte sua præbuerit, te non postulante, hoc tuum est. Quod si tu petieris sive a monacho sive a sæculari, nec voluerit illud recipere, hoc est temperamentum, ut cum notitia ejus exhibeas pro eo ratione charitatis et eleemosynæ.

105. (55) Memorabant de abbate Pœmene, quod nunquam voluerit dare consilium suum post alterius senis responsum; sed inagis laudibus illud prorsus extulerit.

106. Dixit abbas Pœmen : Multi e Patribus nostris fortes exstiterunt in vitæ austeritate; at in subtilitate discretionis, unus, unus.

107. Sedente aliquando abbate Isaac apud abbatem Pœmenem, audita est galli vox. Dicit ergo ei : Hæccine hic sunt, abba? Respondit : Isaac, quid cogis me loqui? Tu ac tui similes, auditis ejusmodi; at homini vigilantî non est curæ de istis rebus.

108. Aiebant, quod si accessissent nonnulli ad abbatem Pœmenem, prius mittebat eos ad abbatem Anub, quod is major natu esset. Abbas vero Anub dicebat iis : Ite ad fratrem meum Pœmenem; ipse enim habet sermonis donum. At si illic sedisset abbas Anub juxta abbatem Pœmenem, nullatenus loquebatur Pœmen præsentem illo.

109. Erat sæcularis quidam, homo in vita summe

Gen. xxxvii, 2, in LXX. ⁹⁷ Al. δτι. ⁹⁸ Al. inser. βήματος. ¹ Al. inser. τῶν λογισμῶν, διὰ προσευχῆς.

(54) *Miscell.* Voss. p. 133.

(55) *Vit. Patr.* xv, 41.

(56) *Ἦν τις κοσμικός.* Magna cum diversitate profertur *Aprophthegma* in duobus illis mss. optimis Bibliothecæ Colbertinæ. Ad hunc quippe modum : *Ἦν τις κοσμικός πάνυ εὐλαβῆς· καὶ ἦλθε πρὸς τὸν*

α β'. Ἀδελφός εἶπε τῷ ἀββᾷ Ποιμένῃ, ὅτι Ἡ καρδία μου παρειμένη ἐστίν, ἐὰν καταλάβῃ με καμὲν μικρόν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐ θαυμάζομεν τὸν Ἰωσήφ μειράκιον ὄντα ἐτῶν δεκαεπτὰ, πῶς ὑπέμεινε τὸν πειρασμὸν εἰς τέλος; καὶ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν αὐτόν. Οὐχ ὀρώμεν καὶ τὸν Ἰὼβ, πῶς οὐκ ἐνέδωκεν ἔως τέλους κατέχων τὴν ὑπομονήν; καὶ οὐκ ἔχουσαν οἱ πειρασμοὶ παρασαλεύσαι αὐτὸν τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ.

ργ'. Εἶπεν ὁ ἀββῆς Ποιμὴν· Χρῆζει τὸ κοινὸβιον εἶχειν τρεῖς πράξεις, μίαν ταπεινήν, καὶ μίαν εἰς ὑπακοήν, καὶ μίαν κεκινημένην καὶ ἔχουσαν τὸ κέντρον, διὰ τὸ ἔργον τοῦ κοινὸβίου.

ρδ'. Ἀδελφός ἤρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐν καρπῷ θλίψεώς μου ἐζήτησα παρὰ τινὸς τῶν ἀγίων πρᾶγμα ἐν χρήσει· καὶ ἔδωκέ μοι αὐτὸ ἀγάπην. Ἐὰν οὖν ὁ Θεὸς καμὲ οἰκονομήσῃ, δώσω αὐτὸ καὶ γὰρ ἀγάπην ἄλλοις, ἢ μᾶλλον τῷ δευκακώτῃ μοι αὐτό; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὅ τὰ ⁹⁸ δίκαιον παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν, ἵνα αὐτῷ δοθῇ· αὐτοῦ γὰρ ἐστίν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Ἐὰν ἀπενέγκω οὖν, καὶ μὴ θελήσῃ λαβεῖν, ἀλλ' εἶπῃ μοι, Ὑπαγε, ὡς θέλεις δὲς αὐτὸ ἀγάπην, τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τέως αὐτοῦ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν δέ τις σοι παράσχη ἀφ' ἑαυτοῦ, σοῦ μὴ αἰτήσαντος αὐτόν, τοῦτο σὸν ἐστίν. Ἐὰν δὲ σὺ αἰτήσῃς ἢ παρὰ μοναχοῦ ἢ παρὰ κοσμηκοῦ, καὶ μὴ θελήσῃ δέξασθαι αὐτό, τοῦτό ἐστὶ τὸ σύγκριμα, ἵνα εἰδὸτος αὐτοῦ παράσχης αὐτὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγάπην.

ρε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾷ Ποιμένος, ὅτι οὐδέποτε ἤθελε δοῦναι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐπάνω ⁹⁹ ἄλλου γέροντος· ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ πάντα ἐπήγει αὐτόν.

ρς'. Εἶπεν ὁ ἀββᾷς Ποιμὴν· Πολλοὶ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐγένοντο ἀνδρεῖοι εἰς τὴν ἔσχησιν· εἰς δὲ τὴν λεπτότητα ¹, εἰς, εἰς.

ρδ'. Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀββᾷ Ἰσαὰκ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, ἠκούσθη φωνὴ ἀλέκτορος. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐνὶ ταῦτα ὦδε, ἀββᾷ; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Ἰσαὰκ, τί ἀναγκάεις με λαλῆσαι; σὺ καὶ οἱ ὅμοιοί σου ἀκούετε τούτων· τῷ δὲ νήφοντι οὐ μέλει περὶ τούτων.

ρη'. Ἐλεγον, ὅτι εἰ ἤρχοντό τινες πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, ἀπέστελλον αὐτοὺς πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀνοῦβ πρῶτον, ὅτι αὐτὸς μεῖζων τοῖς ἔτεσιν. Ὁ δὲ ἀββᾷς Ἀνοῦβ ἔλεγεν αὐτοῖς· Πρὸς τὸν ἀδελφόν μου Ποιμένα ὑπάγετε, ὅτι αὐτὸς ἔχει τοῦ λόγου τὸ χάρισμα. Εἰ δὲ ἐκάθητο ἐκεῖ ὁ ἀββᾷς Ἀνοῦβ ἐγγὺς τοῦ ἀββᾷ Ποιμένος, οὐκ ἐλάλει ὄλως ὁ ἀββᾷς Ποιμὴν παρόντος αὐτοῦ.

ρθ'. Ἦν τις κοσμικός (56) εὐλαβῆς πάνυ ἐν τῷ βίῳ

ἀββᾶν Ποιμένα· καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ αἰτοῦντες λόγον ὠφελείας παρὰ τοῦ γέροντος. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾷς Ποιμὴν τῷ κοσμικῷ· Εἶπὸν τοῖς ἀδελφοῖς λόγον. Λέγει ὁ κοσμικός· Ἐγὼ τί ἔγω εἰπεῖν ὁ ταλαίπωρος; Ἀναγκασθεὶς δὲ πολλὰ εἶπεν· Ἐγὼ οὐκ οἶδα τί ποτε ἤκουσα δὲ παραβολὴν μεγάλου γέροντος· ὅτι τίς

αὐτοῦ, καὶ παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ποιμένι· εὐκαίρησαν δὲ πρὸς τὸν γέροντα καὶ ἄλλοι ἀδελφοί, αἰτοῦντες αὐτὸν ἀκοῦσαι ῥῆμα. Καὶ λέγει ὁ γέρον τῷ πιστῷ κοσμικῷ· Ἀάλησον τοῖς ἀδελφοῖς λόγον. Ὁ δὲ παρεκάλει, λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ· ἐγὼ μαθεῖν ἤλθον. Καὶ βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ γέροντος, εἶπεν· Ἐγὼ κοσμικός εἰμι λάχανα πωλῶν καὶ πραγματευόμενος, λῶν τὰ δεμάτια, καὶ ποιῶ μικρὰ, ἀγοράζω ὄλιγου καὶ πωλῶ πολλοῦ. Πλὴν οὐκ οἶδα ἀπὸ Γραφῆς εἰπεῖν· παραβολὴν δὲ λέγω. Ἀνθρωπὸς τις εἶπε τῷ φίλῳ αὐτοῦ· Ἐπειδὴ ἐπιθυμίαν ἔχω ἰδεῖν τὸν βασιλέα, δεῦρο μετ' ἐμοῦ. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ φίλος· Ἐρχομαι μετὰ σοῦ μέχρι μέσου τῆς ὁδοῦ. Καὶ λέγει ἄλλῳ φίλῳ αὐτοῦ· Δεῦρο σὺ ἄρῶν με πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Αἶρω σε ἕως τοῦ παλατιοῦ τοῦ βασιλέως. Λέγει δὲ καὶ τῷ τρίτῳ· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ ἀπάγω εἰς τὸ παλάτιον, καὶ στήκω καὶ λαλῶ καὶ εἰσάγω σε πρὸς τὸν βασιλέα. Ἡρώτων δὲ αὐτὸν, τίς ἡ δύναμις τῆς παραβολῆς. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ὁ πρῶτος φίλος ἐστὶν ἡ ἀσκησις, ἡ ὁδηγοῦσα ἕως τῆς ὁδοῦ· ὁ δευτέρος ἐστὶν ἡ ἀγγελία, ἡ φθάνουσα ἕως τοῦ οὐρανοῦ· ὁ δὲ τρίτος ἐστὶν ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ εἰσάγουσα ἕως τοῦ βασιλέως Θεοῦ μετὰ παρῆρησίας. Καὶ οἰκοδομηθέντες ἀνεχώρησαν οἱ ἀδελφοί.

α'. Ἀδελφὸς ἐκάθητο ἐξω τῆς κώμης ἑαυτοῦ, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐκ ἀνέβη εἰς τὴν κώμην, καὶ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς· Ἰδοὺ πόσα ἔτη ἔχω, καὶ οὐκ ἀνέβην εἰς τὴν κώμην· ὑμεῖς δὲ καθάπαξ ἀναβαίνετε. Εἶπον δὲ τῷ ἀββᾷ Ποιμένι περὶ αὐτοῦ· καὶ λέγει ὁ γέρον· Ἐγὼ ἤμην ἀναβαίνων τὴν νύκτα καὶ κυκλῶν τὴν κώμην, ἵνα μὴ καυχᾶται ὁ λογισμὸς μου ὡς μὴ ἀναβαίνοντός μου.

ρια'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὅτε καλεῖται ὑποκάτω ὁ λέθης, οὐ δύναται μυῖα ἀφασθαι αὐτοῦ, ἢ τι τῶν ἄλλων ἐρπετῶν· ὅταν δὲ ψυχρὸς ἦ, τότε ἐπικάθηται αὐτῷ. Οὕτω καὶ ὁ μοναχός· ὅσον ἐπιμένει ταῖς πνευματικαῖς πράξεσιν, οὐχ εὐρίσκει ὁ ἔχθρος κατενεργεῖν αὐτόν.

ριβ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένους, ὅτι εἶπεν, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ᾧ Ὁ ἔχων ἱμάτιον πωλη-

ποτε παρεκάλεσε φίλον, λέγων· Ἐπειδὴ ἐπιθυμίαν ἔχω ἰδεῖν τὸν βασιλέα, ἀπένεγκέ με πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐρχομαι μετὰ σοῦ ἕως ἡμισοῦς τῆς ὁδοῦ. Καὶ εἶπεν ἄλλῳ φίλῳ· Ἀπένεγκέ με εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐρχομαι μετὰ σοῦ ἕως τοῦ παλατιοῦ. Καὶ εἶπεν ἄλλῳ φίλῳ. Καὶ λέγει· Ἐγὼ εἰσάγω σε εἰς τὸν βασιλέα, καὶ λαλῶ ὑπὲρ σοῦ μετὰ παρῆρησίας. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην. Ὁ δὲ εἶπεν· Ὁ πρῶτος φίλος ἐστὶν ἡ ἀσκησις, ἡ ὁδηγοῦσα ἕως ἡμισοῦς τῆς βασιλείας, ὁ δευτέρος, ἡ ἀγγελία, ἡ φθάνουσα ἕως τοῦ οὐρανοῦ· ὁ τρίτος, ἡ ὑπακοή, ἡ φθάνουσα καὶ εἰσάγουσα μετὰ παρῆρησίας πρὸς τὸν βασιλέα, ἢ γουν πρὸς τὸν Θεόν. Id est : *Erat sæcularis quidam admodum religiosus, qui accessit ad abbatem Pœmenem, ubi aderant alii multi fratres, postulaturi a sene utilem sermonem. Ait abbas Pœmen sæculari : Eloquere fratribus verbum. Dicit homo sæcularis : Ego miser,*

religiosus. Is abbatem Pœmenem invisit ; venerant quoque alii fratres, qui a sene postulabant audire aliquid verbi. Ait senex fideli sæculari : Profer ad fratres sermonem. Ille vero rogabat, dicens : Ignosce mihi, abba ; ego accessi, ut discerem. Verum coactus a sene, inquit : Sæculi homo sum, vendens olera, et negotians, solvo fasciculos, ac minores facio ; emo parvi, et multi vendo. Cæterum nescio ex Scriptura loqui ; parabolam autem proferam : Homo quidam dixit amico suo : Quandoquidem desiderio flagro videndi imperatorem, veni mecum. Ait illi amicus : Proficiscar tecum usque ad medium iter. Dicit alteri amico suo : Age tu, duc me ad imperatorem. Excipit ille : Duco te usque ad imperatoris palatium. Petiit pariter a tertio, ut cum accederet ad imperatorem. Ille respondit : Ego venio, deduco ad palatium, sto, loquor, introduco te ad imperatorem. Interrogaverunt eum, quinam esset parabola sensus. Et responsum dedit in hæc verba : Primus amicus exercitatio est, quæ deducit usque ad viam ; secundus est casitas, quæ ad cælum usque pertingit ; tertius vero, elemosyna ; nam introducit ad imperatorem Deum cum fiducia. Itaque fratres ædificati ac instructi discesserunt.

110. Frater residebat extra vicum suum, nec per multos annos ad eum profectus est, dicebatque fratribus : Ecce a quot annis hic sum, et non veni in vicum ; vos vero toties itis. De eo autem retulerunt abbati Pœmeni. Ait senex : Ego noctu accessissem, et circuissem pagum, ne animus meus gloriaretur quod non perrexissem.

111.(57) Frater rogavit abbatem Pœmenem ut traderet ei aliquid documentum. Et ait illi : Quandiù olla igne subjecto calelit, non potest musca, nec ullum aliud reptile, eam tangere : sed cum frigida fuerit, tunc insident ei. Pari modo monachus ; quandiù in spiritalibus actionibus permanet, non reperit inimicus quo eum dejiciat.

112. (58) Retulit abbas Joseph de abbate Pœmene, dixisse eum : Hæc est sententia scripta in Evangelio : Qui habet tunicam, vendat eam, et emat

quid habeo effari ? Multum tamen adactus, inquit : Ego nihil quidquam scio : verum magni senis audivi parabolam : quod scilicet nonnullum aliquando rogaverit amicum, dicens : Quandoquidem imperatorem videre cupio, ducito me ad eum. Respondit ille : Pergam tecum usque ad itineris dimidium. Tum ad alium amicum, Iucito me, inquit, ad imperatorem. Excipit is : Venio tecum usque in palatium. Alterum amicum rogat. Qui ait : Ego introduco te ad imperatorem, et pro te cum fiducia loquar. Dicunt sæculari : Expone nobis hanc parabolam. Ille : Primus amicus est exercitatio, quæ deducit usque ad dimidium regni ; secundus, castitas, quæ ad cælum usque attingit ; tertius est obedientia, quæ pertingit et introducit cum fiducia ad imperatorem, sive ad Deum.

(57) *Vjt. Patr. xxxix, 3.*

(58) *Vit. Patr. iv, 14.*

gladium *. Id est : Qui habet requiem, dimittat eam
viamque angustam teneat.

113. (59) Patrum quidam interrogaverunt abbatem Pœmenem : Si conspexerimus fratrem peccantem, jubet ut arguamus illum? Respondit senex : Ego sane si necesse habuero transire per illa loca, et videro eum delinquentem, præteribo, nec redarguam.

114. (60) Dixit abbas Pœmen : Scriptum est : *Quæ viderunt oculi tui, de his testimonium perhibe* *. Ego autem dico vobis : Licet manibus vestris contrectaveritis, nolite attestari. Frater enim quidam illusionem hujusmodi passus est; videre sibi visus est fratrem cum muliere peccantem; eumque multum tentatione vexatus fuisset, abiens pulsavit pede, existimans eos esse, ac inquit : *Cessate jam; quousque tandem? Cum ecce reperit esse manipulos frumenti. Propterea edixi vobis, quod quamvis manibus vestris apprehenderitis, non debetis arguere.*

115. (61) Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, quid faciendum sibi esset, quod tentationibus impelleretur ad fornicationem et iram. Respondit senex : Eam ob causam David dixit : *Leonem quidem percutiebam, ursum vero præfocabam* *. Hoc autem significat : Iram quidem amputabam, fornicationem vero per labores opprimebam.

116. (62) Dixit iterum : Non licet invenire majorem hac charitate, ut quis ponat animam suam pro proximo suo *. Quod si aliquis audierit sermonem malum, hoc est tristificum, cumque possit ipse etiam parem referre, se devicerit ut non dicat; aut ei circumventus fuerit, et toleraverit, nec retribuerit fraudatori; talis homo ponit animam suam pro proximo.

117. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, dicens : Quid est hypocrita? Ait illi senex : Hypocrita est, qui docet proximum suum rem ad quam ipse non pertigit. Scriptum est enim : *Quid vides festucam in oculo fratris tui, et ecce trabes est in oculo tuo* *? et quæ sequuntur.

118. (63) Frater interrogavit abbatem Pœmenem, quid esset, irasci temere fratri suo *. Et respondit : Quacunque injuria te affecerit frater tuus, si ira adversus eum commotus fueris, irasceris temere. Licet dextrum tibi oculum effoderit, et

* Luc. xii, 36. * Prov. xxv, 8. * I Reg. xvii, 35. * Al. θαλλά. * Al. inser. ἀρπάζομαι.

(59) Vit. Patr. iv, 36.

(60) Ib.

(61) Vit. Patr. iii, 16, in Ephræm, p. 387, n. 13.

(62) Vit. Patr. xvii, 10.

(63) Vit. Patr. x, 47.

(64) *Μείζονα ταύτης τῆς ἀγάπης. Me quamvis non momento, nemo erit qui non emendabit locum Luciferi lib. ii pro S. Athanasio p. 142 : Majorem hac charitatem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis. Ediderunt, Majorem hanc (Joan.*

A σάτω αὐτό, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν * τουτέστιν ὁ ἔχων ἀνάπαυσιν ἀφήσει αὐτήν, καὶ κρατήσει τὴν σάτην ὁδόν.

ριγ'. Ἡρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγοντες· Ἐάν ἴωμέν τινα ἀμαρτάνοντα ἀδελφόν, θέλεις ἐλέγξωμεν αὐτόν; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἐγὼ τῶς ἐάν ἔχω χρεῖαν παρελθεῖν διὰ τῶν ἐκεῖ, καὶ ἴω αὐτὸν ἀμαρτάνοντα, ὑπερβαίνω αὐτόν, καὶ οὐκ ἐλέγχω αὐτόν.

ριδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Γέγραπται, ὅτι Ὁ εἰδὼν οἱ ὀφθαλμοὶ σου, ταῦτα διαμαρτύρου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι Ἐάν καὶ ψηλαφήσητε ταῖς χερσὶν ὑμῶν, μὴ μαρτυρήσητε. Ἀδελφὸς γὰρ τις ἐχλευάσθη ἐν τινι τοιοῦτῳ, καὶ εἶδεν ὡς τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ μετὰ γυναικὸς ἀμαρτάνοντα, καὶ πολλὰ πολεμηθεὶς, ἀπελθὼν ἔνυξεν αὐτοῦς, ὡς νομίζων αὐτοὺς εἶναι, τῷ ποδὶ αὐτοῦ, λέγων· Παύσασθε λοιπόν, ἕως πότε; Καὶ ἰδοὺ εὐρέθησαν θαλλοὶ * σῖτου. Διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι Καὶ ἐάν ψηλαφήσητε ταῖς χερσὶν ὑμῶν, μὴ ἐλέγχετε.

ριε'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω, ὅτι πολεμοῦμαι εἰς τὴν πορνείαν καὶ * εἰς τὸν θυμὸν; Λέγει ὁ γέρων· Διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ εἶπεν, ὅτι *Τὸν μὲν λέοντα ἐπάτασσον, τὴν δὲ ἀρκτοῦ ἀπέπνιγον* * τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅτι τὸν μὲν θυμὸν ἀπέκοπτον, τὴν δὲ πορνείαν ἐν πόνοις ἐθλιβόν.

ρις'. Εἶπε πάλιν· Μείζονα ταύτης τῆς ἀγάπης (64) οὐκ ἐστὶν εὐρεῖν τινα, τοῦ θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τις ἀκούσει λόγον πονηρὸν, τουτέστι λυπηρὸν, δυνάμενος καὶ αὐτὸς τὸν ὅμοιον εἰπεῖν, καὶ ἀγωνήσεται μὴ εἰπεῖν ἢ ἐάν πλεονεκτῆθῃ, καὶ βαστάξῃ, καὶ μὴ ἀνταποδώσει αὐτῷ· ὁ τοιοῦτος τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πλησίον.

ριζ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ἐστὶν ὑποκριτῆς; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑποκριτῆς ἐστὶν ὁ διδάσκων τὸν πλησίον αὐτοῦ πρᾶγμα, εἰς ὃ αὐτὸς οὐκ ἔφρασε, Γέγραπται γὰρ· *Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου;* καὶ τὰ ἐξῆς.

ριη'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ἐστὶ τὸ ὀργισθῆναι εἰκὴ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ; Καὶ εἶπε· Πᾶσαν πλεονεξίαν ἣν πλεονεκτῆσαι σε ὁ ἀδελφός σου, καὶ ὀργισθῆς αὐτῷ, εἰκὴ ὀργίζῃ. Κἂν ἐξορῶξῃ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν σου, καὶ ἐκκόψῃ τὴν

* Joan. xv, 13. * Matth. vii, 3, 4. * Matth. v, 22.

xv, 13). Cæterum in mss. duobus Colbert. sic essentur *Αροφθηγμα* hoc : Εἶπεν πάλιν· Μείζονα ταύτης τῆς ἀγάπης οὐκ ἐνι, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τοῦ πλησίον. Ἐάν γὰρ τις ἀκούσῃ λόγον λυπηρὸν, καὶ δυνάμενος καὶ αὐτὸς τὸν ὅμοιον εἰπεῖν, καὶ ἀγωνήσεται βαστάξαι τὸν κόπον, καὶ μὴδὲν λαλήσῃ αὐτὸ λαλήσαι ἢ καὶ πλεονεκτούμενός τις εἰς πρᾶγμα. βαστάσαι τὴν βίαν, μὴ ἀποδοῦναι τῷ λυπήσαντι. ὁ τοιοῦτος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τοῦ πλησίον.

δεξιά σου χεῖρα, καὶ ὀργισθῆς αὐτῷ, εἰκὴ ὀργίζῃ· ἐν δὲ χωρῖζῃ σε ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τότε ὀργισθῆτι ¹⁰.

ριθ'. Ἀδελφὸς ἤρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω ταῖς ἁμαρτίαις μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι Ὁ θέλων λυτρώσασθαι ἁμαρτίας, κλαυθμῷ λυτροῦται αὐτάς· καὶ ὁ θέλων κτήσασθαι ἀρετάς, κλαυθμῷ κτάται αὐτάς. Τὸ γὰρ κλαίειν ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἣν παρέδωκεν ἡμῖν ἡ Γραφή, καὶ οἱ Πατέρες ἡμῶν, λέγοντες· Κλαύσατε. Ἄλλη γὰρ ὁδὸς οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ αὕτη.

ρκα'. Ἠρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα· Τί ἐστὶ μετάνοια τῆς ἁμαρτίας; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Τὸ μὴ τοῦ λοιποῦ ποιεῖν αὐτήν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἐκλήθησαν δίκαιοι· οἱ δίκαιοι, ὅτι κατέλιπον τὰς ἁμαρτίας, καὶ δίκαιοι ἐγένοντο.

ρκα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων ὀπισθὲν ἐστὶν αὐτῶν κεκρυμμένη.

ρκαβ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα· Τί ποιήσω ταῖς παραχαῖς ταύταις ταῖς ταραττούσαις με; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Κλαύσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ κόπῃ ἡμῶν, ἕως ποιήσῃ μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ρκαγ'. Πάλιν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ ἀδελφός· Τί ποιήσω ταῖς ἀκερδέσι μου φιλίαις ἃς ἔχω; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἔστιν ἀνθρωπὸς βέγγων εἰς τὸ ἀποθανεῖν, καὶ προσέχων φιλίαις τοῦ κόσμου τούτου. Μὴ ἐγγίσης, μηδὲ ἐλθῆ αὐτῶν· καὶ ἀφ' ἐκείτων ἀλλοτριούνται.

ρκαδ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Δύναται ἀνθρώπος εἶναι νεκρός; Λέγει αὐτῷ, ὅτι Ἐὰν φθάσῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, γίνεται ἀποθανών· ἐὰν δὲ φθάσῃ εἰς τὸ ἀγαθόν, ζήσεται καὶ ποιήσει αὐτό.

ρκαε'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμήν, ὅτι εἶπεν ὁ μακάριος ἀδελφός· Ἀντώνιος, ὅτι Ἡ μεγάλη δυναστεία τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν, ἵνα ἐπάνω αὐτοῦ βάλῃ τὸ ἴδιον σφάλμα ἐνώπιον Κυρίου, καὶ προσδοκῆσθαι πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς.

ρκας'. Ἠρωτήθη ὁ ἀδελφός Ποιμήν, ὅτι εἰς τίνα ἐρχεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, ὅτι *Μὴ φρονίσσητε περὶ τῆς αἰρίας*. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Πρὸς ἀνθρώπων ὄντα ἐν πειρασμῷ καὶ ὀλιγωροῦντα ἐβρόθηθι, ἵνα μὴ φρονίσση, λέγων, Πόσον χρόνον ἔχω ἐν τῷ πειρασμῷ τούτῳ; ἀλλὰ μᾶλλον λογίσσηται, λέγων καθ' ἑκάστην, τὸ σήμερον.

ρκαζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τὸ διδάσαι τὸν πλησίον ὑγιαίνοντός ἐστι καὶ ἀπαθούς· ἐπεὶ τίς χρεῖα οἰκοδομήσαι τίνα ἄλλου οἰκίαν, καὶ τὴν ἴδιαν καταστρέψαι ¹¹;

ρκαη'. Πάλιν εἶπεν, ὅτι Τίς χρεῖα ἀπελθεῖν τίνα εἰς τέχνην, καὶ μὴ μαθεῖν αὐτήν;

ρκαθ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τὰ ὑπέρομτρα πάντα τῶν δαιμόνων εἰσὶν.

ρλ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὅταν μέλλῃ ἀνθρώπος οἰκοδο-

¹⁰ Al. add. σφοδρῶς. ¹¹ Al. καταλύσαι. ¹² Matth. vi, 34; Dorothei. epist. i, 7.

(65) *Miscell.* Voss. p. 132.

(66) *Vit. Patr.* xxii, 4; *Miscell.* Voss. Ib.

(67) *Micell.* Voss. Ib.

A dextram manum amputaverit; tamen si ira in eum concitatus fueris, temere irasceris. Sed ubi te a Deo separare voluerit, tunc irascere.

119. (65) Frater quæstionem proposuit abbati Pœmeni, quid faceret peccatis suis. Senex ita locutus est ei: Qui vult redimere peccata, fletu redimet; et qui vult acquirere virtutes, fletu acquireret. Nam flere via est quam tradidit nobis Scriptura, necnon Patres nostri, dicendo: Flete. Alia quippe via non est, præter istam.

120. (66) Percontatus est frater ex abbate Pœmene: Quid est pœnitentia de peccato? Senex ait: Non amplius illud perpetrare. Propterea enim qui iusti fuerunt vocati sunt immaculati, quia reliquerunt peccata, iustique effecti sunt.

121. Dixit iterum, hominum malitiam a tergo eorum esse absconditam.

122. (67) Frater interrogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam perturbationibus his quæ me vexant? Ait illi senex: Ploremus coram bonitate Dei in omni labore nostro, donec erga nos ostenderit misericordiam suam.

123. Iterum ab eo percontatus est frater: Quid facturus sum inutilibus desideriis quibus teneor? Dixit: Est homo, qui rhonchissat ad mortem, attenditque huius sæculi desideriis. Ne appropinquaveris ad ea, ne teigeris; et secedent sponte.

124. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, hoc sermone: Potestne homo esse mortuus? Ait illi: Si devenerit ad peccatum, moritur; si vero pervenerit ad bonum, vivet, illudque operabitur.

125. (68) Retulit abbas Pœmen, dictum fuisse a beato abbate Antonio, quod magna hominis potestas sit, ut super se mittat peccatum suum coram Domino, expectetque tentationem usque ad ultimum halitum.

126. (69) Interrogatus est abbas Pœmen, in quem conveniret verbum Scripturæ: *Nolite esse solliciti de crastino* ¹². Respondit senex: Competit homini in tentatione posito, ac deficienti, ne sollicitus sit, dicens: Quanto tempore hac tentatione vexandus sum? sed potius existimet, singulisque diebus dicat, hodie.

127. (70) Dixit iterum: Docere proximum, res est hominis sani ac perturbatione carentis. Alioquin quæ utilitas, si quis ædificet alterius domum, suam vero evertat?

128. Rursus dixit: Quæ utilitas ire quemdam ad artem, nec eam discere?

129. Dixit præterea: Cuncta quæ modum excedunt, dæmonium sunt.

130. Hoc etiam prolocutus est: Homo domum

(68) S. in Anton. n. 4.

(69) *Vit. Patr.* iv, 9.

(70) L. Dorothei *Institut.* 17.

ædificaturus, multa necessaria colligit, quo pos- A
sit eam erigere; ac varias rerum species con-
gregat. Ita et nos, parum sumamus e cunctis virtu-
tibus.

131. Rogaverunt quidam e Patribus abbatem
Pœmenem, dicentes: Qua ratione abbas Nisterous
adeo toleravit discipulum suum? Respondit eis
abbas Pœmen: Si ego fuisset, etiam cervical
posuisset sub ejus caput. Ait illi abbas Anub:
Et quid dixisses Deo? Excepit abbas Pœmen: Uti-
que dicerem: Tua vox est: *Ejice primum trabem de
oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de
oculo fratris tui* ¹³.

132. Dictum fuit ab abbate Pœmene: Esuries
et dormitatio non siverunt nos videre minuta hæc.

133. Dixit iterum: Multi potentes fuerunt, pauci
vero provocantes ¹⁴.

134. (71) Rursus dixit, editis gemitibus: Uni-
versæ virtutes in domum hanc ingressæ sunt, præ-
ter unam, sine qua tamen ægre stabit homo. Pe-
tierunt igitur ab eo, quænam illa esset. Et inquit: Ut
homo seipsum reprehendat.

135. Dixit sæpe abbas Pœmen, quod alia re non
indigemus, nisi mente vigilantia.

136. Aliquis e Patribus interrogavit abbatem
Pœmenem: Quisnam est qui dicit: *Particeps ego
sum omnium timentium te* ¹⁵? Et respondit senex,
esse Spiritum sanctum.

137. Abbas Pœmen memoravit, quod frater sic C
interrogaverit abbatem Simonem: Si e cella mea
egressus fuero, ac invenero fratrem meum distra-
ctum, ego quoque cum eo distrahor; et ridentem
si invenero, etiam cum illo rideo; cumque intra-
vero in cellam meam, non sinor in quiete agere.
Et dixerit ei senex: Vis, cum egressus e cella tua
repereris ridentes, tu etiam ridere; et loquentes,
tu pariter loqui; cumque intraveris in cellam tuam,
te talem invenire qualis eras? Ait frater: Sed
quid? Respondit senex: Intus serva custodiam;
extra serva custodiam.

138. Ex ore abbatis Danielis: Venimus aliquando
ad abbatem Pœmenem, simulque cibum sumpsimus.
Postea ait nobis: Ite, fratres, parum quietis capite.
Igitur fratres abierunt cubitum ad modicum tem-
pus; ego autem permansi, ut seorsim colloque-
rer. Dein exsurgens veni in cellam ejus. Ut ergo
animadvertit me ad ipsum accedere, collocavit se
quasi dormiret. Hæc enim erat senis operatio,
cuncta in occulto facere.

139. Monitum abbatis Pœmenis: Si videris spo-

μῆσαι οἶκον, πολλὰς ¹⁶ χρείας συνάγει, ὅπως δυνηθῆ
σῆσαι τὸν οἶκον, καὶ διάφορα δὲ εἶδη συνάγει. Οὐ-
τως καὶ ἡμεῖς, λάδωμεν πρὸς μικρὸν ἀπὸ πασῶν
τῶν ἀρετῶν.

ρλ'α'. Ἡρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν
Ποιμένα, λέγοντες: Πῶς οὕτως ἠγάσασθε ὁ ἀββᾶς
Νισθερώως τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ; Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς
Ποιμὴν: Εἰ ἐγὼ ἤμην, καὶ τὸ κερβικάριον ἐτίθουν
πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀνουδ-
Καὶ τί ἔλεγες τῷ Θεῷ; Λέγει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν: Ἐρῶ
οὖν, ὅτι Σὺ εἶπας: *Ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ
τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν
τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.*

ρλβ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν: Ἡ πείνα καὶ ὁ
νυσταγμὸς οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς ἰδεῖν ταῦτα τὰ εὐ-
B τελεῆ.

ρλγ'. Εἶπε πάλιν: Πολλοὶ ἐγένοντο δυνατοὶ, ὀλίγοι
δὲ ¹⁷ παροξύνοντες.

ρλδ'. Εἶπε πάλιν, μετὰ στεναγμῶν (72): Πᾶσαι αἱ
ἀρεταὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦτον εἰσῆλθον, παρὰ μίαν ἀρε-
τήν· καὶ ἐκτὸς αὐτῆς κόπῃ ἴστανται ἄνθρωπος. Ἡρώ-
τησαν οὖν αὐτὸν τίς ἐστὶ. Καὶ εἶπεν: Ἴνα ὁ ἄνθρωπος
μέμψῃται ἑαυτὸν.

ρλε'. Ἐλεγε πολλάκις ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Οὐ δεῶ-
μεθὰ τινος, εἰ μὴ νηζούσης διανοίας.

ρλς'. Ἡρώτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Ποι-
μένα, λέγων: Τίς ἐστὶν ὁ λέγων, *Μέτοχος ἐγὼ εἰμι
πάντων τῶν φοβουμένων σε*; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστὶν ὁ λέγων.

ρλζ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι ἠρώτησεν ἀδελφὸς
τὸν ἀββᾶν Σίμωνα, λέγων, ὅτι Ἐὰν ἐξέλθω ἐκ τοῦ
κελλίου μου, καὶ εὕρω τὸν ἀδελφόν μου περισπώμε-
νον, κάγῳ περισπῶμαι μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐὰν εὕρω
αὐτὸν γελῶντα, κάγῳ γελῶ μετ' αὐτοῦ· ἐὰν οὖν
εἰσέλθω εἰς τὸ κελλίον μου, οὐκ ἀφίεμαι ἀνάπαυσιν
ἔχειν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Θέλεις, ἐὰν ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ
κελλίου σου, καὶ εὕρῃς τοὺς γελῶντας, καὶ σὺ γελᾶ-
σαι· καὶ τοὺς λαλοῦντας, καὶ σὺ λαλῆσαι· καὶ εἰσέλ-
θῃς εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ εὕρῃς ἑαυτὸν ὡς ἤς;
Λέγει ὁ ἀδελφός· Ἀλλὰ τί; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέ-
ρον εἶπεν· Ἐσω τήρει φυλακὴν, ἐξω τήρει φυλα-
κὴν.

ρλη'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ, ὅτι Ἐπαρεβάλομεν
ποτε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι, καὶ ἐγευσάμεθα ὀμοῦ. Καὶ
D μετὰ τὸ γεῦσασθαι ὀμοῦ, λέγει ἡμῖν· Ἵπάγετε, ἀνα-
παύεσθε μικρὸν, ἀδελφοί. Ἀπῆλθον οὖν οἱ ἀδελφοὶ
μικρὸν ἀναπαῆναι, κάγῳ παρέμεινα λαλῆσαι αὐτῷ
κατὰ μόνας, καὶ ἀναστάς ἦλθον εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ.
Ἰς οὖν εἶδέ με ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, ἔβηκεν ἑαυτὸν
ὡς κοιμώμενον. Αὐτῆ γὰρ ἦν ἡ ἐργασία τοῦ γέρον-
τος, πάντα ἐν κρυπτῷ ποιεῖν.

ρληθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐὰν ἴθῃς θεάματα,

¹³ Matth. vii, 5. ¹⁴ Hebr. x, 24. ¹⁵ Psal. cxviii, 63. ¹⁶ Al. ὄλος. ¹⁷ Al. inser. μῆ.

(71) Vit. Patr. xii, 2; Doroth. Doctr. 7.

(72) Εἶπε πάλιν, μετὰ στεναγμῶν. Duo libri
Culbert. ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ποτὲ καθήμενος μετὰ
ἀδελφῶν, ἐστῆναξέ μέγα· καὶ αὐτῶν πυθομένων τὴν

αἰτίαν, Πᾶσαι, φησὶν, αἱ ἀρεταὶ συνήχθησαν ἐν τῇ
κέλλῃ ταύτῃ χωρὶς μῆδός, ἤς χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν
Κύριον· Ἐλεγε δὲ ταύτην εἶναι, τὸ ἑαυτὸν μέμψε-
σθαι.

καὶ ἀκλιῶ ἀκούσης, μὴ διηγοῦ αὐτὰ τῷ πλησίον σου· ἅνατροπή γάρ ἐστι πολέμου.

ρμ'. Εἶπε πάλιν· Τὸ πρῶτον φύγε ἄπαξ, τὸ δευτέρου φύγε, τὸ τρίτον, γενοῦ ρομφαία.

ρμδ'. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν τῷ ἀββᾷ Ἰσαάκ· Κούφισον μέρος τῆς δικαιοσύνης σου, καὶ ἔξεις ἀνάπαυσιν τὰς ὀλίγας ἡμέρας σου.

ρμθ'. Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾷ Ποιμένι· καὶ συγκαθεζομένων τινῶν, ἐπήνεσέ τινα ἀδελφόν, ὡς ὅτι μισοπονηρὸς ἐστίν. Λέγει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν τῷ λαλήσαντι· Καὶ τί ἐστὶ μισοπονηρία; Ἐξέστη δὲ ὁ ἀδελφός, καὶ οὐχ εὗρεν ἀποκριθῆναι· ἀναστὰς δὲ μετενόησε τῷ γέροντι, λέγων· Εἰπέ μοι τί ἐστὶ μισοπονηρία; Ἐφη ὁ γέρον· Μισοπονηρία αὕτη ἐστίν, εἰ τις τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἐμίσησε, καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐδικαίωσεν.

ρμγ'. Ἀδελφὸς παραβαλὼν τῷ ἀββᾷ Ποιμένι, λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὑπαγε, πλησίασον μετὰ τοῦ λέγοντος, τί θέλω ἐγώ; καὶ ἔξεις ἀνάπαυσιν.

ρμδ'. Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ, ὅτι εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ, ὅτι Ἐκαθήμεν ποτὲ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ποιμένα· καὶ εἶδον αὐτὸν ἐν ἐκστάσει γενόμενον· καὶ ἐπιβῆ εἶχον πρὸς αὐτὸν πολλὴν παρρησίαν, ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν, λέγων· Εἰπέ μοι, ποῦ ἴης; Ὁ δὲ ἀναγκασθεὶς εἶπεν· Ὁ ἐμὸς λογισμὸς, ὅπου ἡ ἁγία Μαρία ἡ Θεοτόκος ἔστηκε, καὶ ἔλαιεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος· καὶ ἐγὼ ἤθελον πάντοτε οὕτως κλαίειν.

ρμθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω τῷ βάρει τούτῳ τῷ συνέχοντι με; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι· Τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ τὰ μεγάλα ἐργασι ζώνας, ἵνα ἂν μὴ ἦ εὐφορος ἄνεμος, βάλωσι ἐν παράλιον καὶ τὰς ζώνας εἰς τὰ στήθη αὐτῶν, καὶ κατ' ὀλίγον ἔλκωσι τὸ πλοῖον ἕως οὗ ὁ Θεὸς πέμψῃ τὸν ἄνεμον· ἐὰν δὲ μάθωσιν ὅτι ἀνέστη γνόφος, τότε ὅθι ὀρμῶσι καὶ βάλλωσι πάσσαλον, ἵνα μὴ βρέμθηται.¹¹

ρμθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα διὰ τὰς τῶν λογισμῶν ἐπιπρείας. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔοικεν ἀνδρὶ ἔχοντι πῦρ ἐξ εὐωνύμων, καὶ κρατῆρα ὕδατος ἐκ δεξιῶν. Ἐὰν οὖν ἀφθῇ τὸ πῦρ, λάθῃ ἐκ τοῦ κρατῆρος τὸ ὕδωρ, καὶ σβέση αὐτό. Τὸ πῦρ ἐστὶν ὁ σπόρος τοῦ ἐχθροῦ· τὸ δὲ ὕδωρ, τὸ βίβαι αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

ρμθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Βέλτιόν ἐστι τὸ λαλήσαι ἢ σιωπῆσαι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι· Ὁ λαλῶν διὰ τὸν Θεὸν καλῶς ποιεῖ, καὶ ὁ σιωπῶν διὰ τὸν Θεὸν, ὁμοίως.

ρμη'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἐκφυγεῖν τῷ¹² κακῶς εἰπεῖν τῷ πλησίον; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἡμεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν, δύο εἰκόνες ἐσμέν· ἦν δ' ἂν ὤραν ὁ

ctacula, et audieris sermones, noli enarrare proximo tuo. Est enim bellica subversio.

140. (73) Dixit etiam : Primo fuge semel, secundo fuge, tertio efficere velut rhomphæa.

141. Dixit iterum abbas Pœmen ad abbatem Isaacum : Levem redde justitiæ tuæ partem, et habebis requiem in paucis diebus tuis.

142. (74) Frater visitavit abbatem Pœmenem, atque una sedentibus nonnullis, laudavit quemdam fratrem, quasi qui esset malorum osor. Dicit abbas Pœmen ei qui id locutus fuerat : Et quid est malorum odium? At frater obstupuit, nec invenit quid responderet : unde surgens seni se inclinavit, petens doceret eum quid esset odium malorum. Excepit senex : Hoc est malorum odium, si quis B peccata sua oderit, proximumque suum justum putaverit.

143. Frater qui accesserat ad abbatem Pœmenem, ait illi : Quid faciam? Senex ad eum : Vade, adjuuge te homini dicenti : Quid ego volo? et requiem consequeris.

144. Narravit abbas Joseph, dixisse abbatem Isaac : Sedebam aliquando apud abbatem Pœmenem, et conspexi in exstasim raptum; quodque multa uterer erga illum loquendi libertate, incurvavi me coram ipso, ac deprecatus sum his verbis : Effare mihi, ubi eras? Ille vero coactus respondit : Mens mea in eo loco versabatur, in quo sancta Maria Dei genitrix stetit, plorans juxta crucem Salvatoris; atque ego cuperem semper eo modo flere.

145. Frater rogavit abbatem Pœmenem : Quid faciam oneri huic quod me comprimit? Respondit ei senex : Parvæ naves et magnæ zonis instructæ sunt, ut si ventus secundus defuerit, nautæ militant funem cum cingulis in pectora sua, et paulatim navem trahant, donec Deus ventum miserit : quod si compererint exsurrexisse caliginem, tunc appellant, et paxillum ligunt, ne navis vegetur.

146. (75) Frater percontatus est abbatem Pœmenem decogitationum infestationibus. Ait illi senex : Hæc res similis est homini qui habet ignem a sinistris, et craterem aquæ a dextris. Si ergo accensus fuerit ignis, accipiet e cratere aquam, ac exstinguet illum. Ignis est sementis inimici; aqua vero, prostrare se in conspectu Dei.

147. (76) Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, præstaretne loqui quam tacere. Et senex respondit : Qui propter Deum loquitur, recte facit; pari modo etiam qui tacet propter Deum.

148. (77) Frater quæsivit ab abbate Pœmene : Quomodo potest homo effugere ne male loquatur de proximo? Dicit ei senex : Nos et fratres nostri duæ imagines sumus; quacunque vero hora homo

¹¹ Al. add. πάσσαλος δὲ ἐστὶν ὁ αὐτὸν μέμφεσθαι.

(73) *App.* p. 1004 n. 42.

(74) *Vit. Patr.* iii, 132.

(75) *Vit. Patr.* iii, 209.

(76) *Miscell.* Voss. p. 134.

(77) *Vit. Patr.* iii, 133. *Miscell.* Voss. lb.

sibi attenderit, ac redarguerit se, inuenietur apud eum frater ejus honorabilis; at quando sibi videtur præclarus, inuenit fratrem suum prauum in conspectu suo.

149. Frater percontatus est ex abbate Pœmene de segnitie. Et dixit illi senex: Segnitie stat super omni principio, nec pejus illa est vitium; sed si agnoverit eam homo, quod ipsa sit, obtinebit requiem.

150. Dixit abbas Pœmen: Tres corporeas actiones deprehendimus in abbate Pambo: jejunium quotidianum usque ad vesperam, silentium et magnam manuum operationem.

151. Etiam retulit sententiam abbatis Theonæ: Licet quis virtutem acquisierit, Deus non ipsi soli præbet gratiam. Novit enim quod non foret fidelis in suo labore. Sed si perrexerit ad sodalem suum, tunc permanet apud eum.

152. Frater interrogavit abbatem Pœmenem sic: Volo intrare in cœnobiū, illicque remanere. Dicit ei senex: Si desideras vivere in cœnobio, nisi abjeceris curam omnis colloquii, omnisque rei, non poteris ut cœnobitam decet operari. Non enim vel unius tantum bucalis dominus es.

153. (78) Frater sciscitatus est ex abbate Pœmene, quid facere deberet. Respondit: Scriptum est: *Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo* **.

154. (79) Abbas Pœmen dixit: Quod spectat ad fornicationem et detractionem, non oportet ut homo uultenus vel loquatur de duabus istis tentationibus, nec omnino intra se cogitet. Nam si eas uoluerit aliquatenus discernere in corde suo, emolumentum non capiet, sed ubi erga illas ferociter se gesserit, habebit requiem.

155. Abbatis Pœmenis fratres dixerunt ei: Abeamus e loco isto; nos enim inturbant monasteria quæ hic sunt, et perdimus animas nostras. Ad hæc, ecce infantes vagientes, non sinunt nos quiete agere. Reposuit eis abbas Pœmen: Propter voces angelorum vultis hinc recedere.

156. Interrogavit abbas Bitimius abbatem Pœmenem, hoc dicto: Si quis habuerit adversus me similitatem, et ab eo veniam supplex petiero, ille vero flecti noluerit, quid acturus sum? Respondit senex: Sume tecum alios duos fratres, ac ei te humiliter submitte. Quod si non fuerit persuasus, assume alios quosque. Si vero sic quoque renuerit, duc presbyterum. Atque si tunc etiam restiterit, tu deinceps secure ora Deum, ut ipsi in animum inducat, inque careto sollicitudine.

157. Dixit abbas Pœmen: Docere proximum, et arguere, similia sunt.

158. Dixit iterum: Ne ad effectum perduxeris

** Psal. xxxvii, 19. ** Al. τὰ τοῦ κοινοβίου.

(78) Append. p. 1004, n. 45.

ἄνθρωπος· ἐαυτῷ προσέχη καὶ μέμψεται, εὐρίσκειται ἐντιμος παρ' αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ὅτε δὲ ἐαυτῷ φαίνεται καλὸς, εὐρίσκει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κακὸν ἐνώπιον αὐτοῦ.

ρμθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα διὰ τὴν ἀκηδίαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον, ὅτι Ἡ ἀκηδία στήκει ἐπὶ πάσῃ ἀρχῇ, καὶ οὐκ ἔστι χειρὸν αὐτῆς πάθος· ἀλλ' ἐὰν γνωρίσῃ αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι αὐτὴ ἐστίν, ἀναπαύεται.

ρν'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Τρεῖς σωματικὰς πράξεις ἴδομεν τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ· ἀσιτίαν ἕως ὄλε καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ σιωπὴν, καὶ μέγα ἐργόχειρον.

ρνα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Θεωνᾶς, ὅτι Κἂν κερδήσῃ τις ἀρετὴν, ὁ Θεὸς οὐ παρέχει μόνον αὐτῷ τὴν χάριν· οἶδε γὰρ ὅτι οὐκ ἦν πιστὸς τοῦ ἰδίου καμάτου· ἀλλ' ἐὰν ἀπέλλῃ πρὸς τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ, τότε παραμένει αὐτῷ.

ρνβ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Θέλω εἰς κοινόβιον εἰσελθεῖν, καὶ οἰκῆσαι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἰ θέλεις εἰς κοινόβιον εἰσελθεῖν, εἰ μὴ ἀμεριμνήσῃς ἀπὸ πάσης συντυχίας καὶ παντὸς πράγματος, οὐ δύνασαι κοινόβιον *** ἐργάσασθαι· τοῦ γὰρ βαυκαλίου μόνου μόνον οὐκ ἔχεις ἐξουσίαν.

ρνγ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω; Καὶ εἶπεν· Γέγραπται, ὅτι *τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελω, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας μου*.

ρνδ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Τῆς πορνείας καὶ τῆς καταλαλιᾶς οὐ δέον ἐστὶν ἄνθρωπον τὸ σύνολον οὐδὲ λαλῆσαι τοὺς δύο λογισμοὺς τούτους, οὐδὲ ὅπως ἐνοῆσαι τῇ καρδίᾳ. Ἐὰν τε γὰρ θέλῃ ὅπως διακρίναι αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ὠφελεῖται· ἀλλ' ἀγριανθεῖς ἀπ' αὐτῶν ἔξει ἀνάπαυσιν.

ρνε'. Ἐλεγον οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος αὐτῷ· Ἀπέλωμεν ἐκ τοῦ τόπου τούτου· ὄχλοοσι γὰρ τὰ μοναστήρια τοῦ τόπου τούτου ἡμῖν, καὶ ἀπόλλυμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν· ἰδοὺ καὶ τὰ παῖδια κλαίοντα οὐκ ἀφίουσιν ἡμᾶς ἡσυχάσαι. Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Διὰ τὰς φωνὰς τῶν ἀγγέλων θέλετε ἀναχωρῆσαι ἔνθεν.

ρνε'. ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Βιτίμιος τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐὰν τις ἔχη πρὸς ἐμὲ λύπην, καὶ μετανόησῃ αὐτῷ, καὶ μὴ πεισθῇ, τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Λάβε μετὰ σοῦ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, καὶ μετανόησον αὐτῷ. Καὶ ἐὰν μὴ πεισθῇ, λάβε ἄλλους πέντε. Ἐὰν δὲ καὶ τούτοις μὴ πεισθῇ, λάβε πρεσβύτερον. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτως μὴ πεισθῇ, ἀταράχως λοιπὸν εὔξαι τῷ Θεῷ, ἵνα αὐτὸς πληροφορήσῃ αὐτὸν, καὶ ἀμεριμνήσῃ.

ρνε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι Τὸ διδάξαι τὸν πλησίον, ὁμοίον ἐστὶ τοῦ ἐλέγξαι.

ρνη'. Εἶπε πάλιν· Μὴ πληρώσῃς τὸ θέλημά σου,

(79) App. p. 1002, n. 3; In Ephraem, p. 587.

'Αναγκαῖον δὲ ἐστὶ μᾶλλον ταπεινώσαι ἑαυτὸν τῷ Ἀδελφῷ σου.

ρθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐύρον τόπον ἔχοντα πᾶσιν ἀνάπαυσιν τῶν ἀδελφῶν· θέλεις οἰκῆσαι ἐκεῖ; καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Ὅπου οὐ βλάπτεις τὸν ἀδελφόν σου, ἐκεῖ μένον.

ρθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Τὰ τρία ταῦτα κεφάλαιά ἐστι χρήσιμα· τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ τὸ εἰσαεῖν¹¹, καὶ τὸ ποιῆσαι ἀγαθὸν τῷ πλησίον.

ρθ'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· Τὸ σώμά μου ἐξησθένησε, καὶ τὰ πάθη μου οὐκ ἐξασθενοῦσι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἀχανθῶδεις βουσιδεῖς εἰσὶ τὰ πάθη.

ρθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιῆσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅταν ὁ Θεὸς ἐπισκέπηται ἡμᾶς, τίνας ἔχομεν φροντίσαι; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Λέγει οὖν ὁ γέρων· Εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν, καὶ καθίσαντες μνημονεύσωμεν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος συνέρχεται ἡμῖν ἐν πᾶσι.

ρθ'. Ἀδελφὸς ὑπάγων εἰς τὴν ἀγορὰν ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα· Τί θέλεις ποιῆσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Γενοῦ φίλος τοῦ ἑαυτὸν βιαζομένου, καὶ μετὰ ἀναπαύσεως πωλεῖς τὰ σκεύη σου.

ρθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Δίδαξον τὸ στόμα σου λαλεῖν ἃ ἔχει ἡ καρδία σου.

ρθ'. Ἠρωτήθη ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν περὶ μολυσμῶν· καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι Ἐὰν στήσῃμεν τὸ πρακτικόν¹², καὶ νήψῃμεν ἐπιμελῶς, οὐκ εὐρήσομεν ἐν ἑαυτοῖς μολυσμόν.

ρθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, ὅτι ἀπὸ τρίτης γενεᾶς τῆς Σχήτews, καὶ τοῦ ἀββᾶ Μωυσεως, οὐκ ἦλθον ἐν οἱ ἀδελφοὶ εἰς προκοπήν.

ρθ'. Εἶπε πάλιν· Ἄνθρωπος· ἐὰν τὴν τάξιν αὐτοῦ φυλάττη, οὐ ταράσσεται.

ρθ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δεῖ με καθῆσαι ἐν τῷ κελλίῳ; Λέγει αὐτῷ· Τὸ ἐν τῷ κελλίῳ καθῆσαι, τὸ φανερόν, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐρησύνειρον, καὶ τὸ μονοσιτεῖν (80), καὶ τὸ σιωπεῖν, καὶ ἡ μελέτη· τὸ δὲ ἐν κρυπτῷ προκόπτειν εἰς τὸ κελλίον ἐστὶ, τὸ βασανίζειν (81) τὴν ἑαυτοῦ μέμψιν ἐν παντὶ τόπῳ ὅπου ἐὰν ἀπέρῃ, καὶ τῶν συνάξεων τὰς ὥρας καὶ τῶν κρυπτῶν μὴ ἀμελεῖν. Ἐὰν δὲ καὶ συμβῇ καιρὸν ἀργῆσαι τοῦ ἐργοχείρου σου, εἰσελθὼν εἰς τὴν σύναξιν ἀταράχως ἐπιτέλεσον. Τὸ δὲ τέλος τούτων, συνοδίαν καλὴν κτήσαι, ἀπόσχου δὲ ἀπὸ κακῆς συνοδίας (82).

¹¹ Al. add. ἀδι:αλείπτως. ¹² Al. add. ἡμῶν.

(80) *Monoστεῖσαι*. Malui cum Pelagio accipere de una per singulos dies comestione, quam cum Martino Dumiensi de solitarie sumpto cibo. Germanus CP. in primam jejuniorum Dominicam appellat, μονοφαγίαν ἀσπάξασθαι. In *Historia* Pachyneris lib. II, cap. 21: μονοφαγίαν δι' ἔτους ἐξακριθούμενος, et cap. 23, lb. xiii: μονοφαγίαν κατ' ἐνάτας δι' ἔτους ἀσχεῖν. Quamquam μονοσιτεῖν et μονοφαγεῖν utriusque habeant significationem. Sed μονοσιτεῖν in cella, magis respicit ad primam notionem.

(81) *Βασανίζειν*. Ita Martinus Dumiensis. Nam

voluntatem tuam: necessarium potius est, ut humilem te exhibeas erga fratrem tuum.

159. Frater requisivit ex abbate Pœmene, dicens: Inveni locum omni fratrum quiete præditum; visne ut illic habitem? Et dixit senex: Ubi non nocueris fratri tuo, ibi mane.

160. (83) Dixit abbas Pœmen: Tria hæc capita, utilia sunt; timere Dominum, precari, benefacere proximo.

161. Frater dixit abbati Pœmeni: Corpus meum evasit debile, et affectus mei non debilitantur. Ait illi senex: Affectus sunt spinæ rugæ.

162. Frater quæsit de abbate Pœmene: Quid faciam? Ait illi senex: Cum Deus visitaverit nos, de quonam curæ nobis esse debet? Respondit frater: De peccatis nostris. Itaque senex: Ingrediamur, inquit, in cellam nostram, et sedentes meminerimus peccatorum nostrorum, tuncque Dominus in cunctis concurret nobiscum.

163. (84) Frater pergens ad mercatum, interrogavit abbatem Pœmenem, quid ipsi consilii daret. Senex autem respondit ei: Esto amicus illius qui tibi vim intulerit; et cum quiete vendas vasa tua.

164. Dixit abbas Pœmen: Doce os tuum loqui quæ sentis in corde tuo.

165. (85) Interrogatus de inquinamenti abbas Pœmen, respondit: Si nos activos constituerimus, et diligenter vigilaverimus, non reperiemus inquinamentum in nobis.

166. Dixit abbas Pœmen: A tertia ætate Sceteos, et post abbatem Moysen, non amplius fratres progressum fecere.

167. (86) Rursus dixit: Si homo ordinem suum custodierit, nequaquam conturbabitur.

168. (87) Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Quo modo oportet me sedere in cella? Dicit ei: Sedere in cella, quod spectat ad apparens, hoc est, operari manibus, semel in die comedere, tacere, meditari; at occultus processus in cella, est, extorquere querelam tui in quocunque loco ad quem perrexeris; non negligere horas officii, nec quæ abscondita sunt. Quod si contigerit ut tempus otiosum habeas ab opere manuum, ingressus in collectam, sine perturbatione perage. Horum autem summa: comitatum fraternitatis bonum obtinet, abstinere vero a malo congressu.

vertit *arctare*. At Pelagius interpretando portare, ostendit se legisse βασιτάζειν. Nec ea lectio contemni debet, fulta etiam auctoritate optimi cod. Colbert.

(82) *Ἀπόσχου δὲ ἀπὸ κακῆς συνοδίας*. Quocirca in Martini versione legendum, *conversationem bonam retinere, a mala vero recedere*.

(83) *Miscellan.* Voss. p. 152; Boroth. *Doctr.* 18.

(84) *Append.* p. 1002, n. 5.

(85) *Vit. Patr.* xi, 21.

(86) *Vit. Patr.* xv, 38.

(87) *Vit. Patr.* x, 64; *Append.* p. 1003, n. 21; *Doroth. Doctr.* 7.

169 (88) Frater quæsitiv ex abbate Pœmene : A Si frater habuerit parum pecuniæ meæ, visne repetam? Ait illi senex : Pete ab eo semel. Excepit frater : Quid ergo faciam? Non enim cogitationis meæ dominus sum. Senex respondit : Sine cogitationem tuam stagnare; tantum fratri tuo ne sis molestus.

170. (89) Contigit ut quidam Patrum, quos inter erat abbas Pœmen, venirent in domum cujusdam religiosi hominis; cumque comederent, appositæ sunt carnes; cuncti autem manducabant, præter abbatem Pœmenem : quam ob abstinentiam admirabantur senes, cognoscentes discretionem ejus. Ut ergo e mensa surrexerunt, aiunt ei : Tu es Pœmen, et sic fecisti? Respondit illis senex : Ignoscite mihi, Patres; vos comedistis, et nemo scandalum passus est; ego vero si edissem, quoniam fratres multi juxta me veniunt, illi damno fuissent affecti, et dixissent : Pœmen carnem manducavit, nos vero non edimus? Tunc demirati sunt ejus discretionem.

171. Dixit abbas Pœmen : Ego dico : In locum in quem projicitur Satanas, illic projicior.

172. Idem suavitati abbati Anub : *Averte oculos tuos ne videant vanitatem* ²². Nam libertas animas interfeicit.

173. (90) Pugnâ inierunt aliquando Paisius et frater ejus, usque ad effusionem sanguinis e capitibus suis, spectante abbate Pœmene; et nihil omnino eis locutus est senex. Itaque ingressus abbas Anub, cernensque illos, dicit abbati Pœmeni : Quare visisti fratres inter se pugnare, nihil locutus? Respondit abbas Pœmen : Fratres sunt, redibunt ad pacem. Tum abbas Anub : Quid hoc est? vidisti ita agentes, et ais : Redibunt in gratiam? Excepit abbas Pœmen : Pone in corde tuo, me hic intro non exstitisse.

174. Frater sciscitatus est de abbate Pœmene : Habitat mecum fratres : suadesne ut iis jubeam? Ait illi senex : Non; sed tu prius facito opus, et si vivere desideraverint, ipsi per se videbunt. Subdidit frater : Cupiunt etiam ipsi, Pater, ut eis præcipiam. Respondit senex : Nequaquam; sed esto illis exemplar, non autem legislator.

175. Dixit abbas Pœmen : Cum accesserit ad te frater, et conspexeris te adventu illius non esse adjutum, require in mente tua, atque reputa, quam cogitationem volveres animo ante ejus introitum : tuncque cognosces causam non captæ utilitatis. Quod si hoc cum humilitate et attentione feceris, eris inculpatus cum proximo, portans defectus tuos. Si enim cum cautione fecerit homo sessionem suam, non offendet. Deus quippe coram illo est. Ut autem ego video, ex hac sede possidet homo timorem Dei.

²² Psal. cxviii, 57.

(88) Vit. Patr. III, 170.

(89) Joan. Geom. Parad. 32.

(90) Append. 1005, n. 19.

ρῶθ'. Ἀδελφός ἤρωτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα· Ἐὰν ἀδελφός ἔχη μου μικρὰ νομία, θέλεις αὐτὸν ἐρωτησῶ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐρώτησον αὐτὸν ἅπασι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τί οὖν ποιήσω; οὐ γὰρ περιγίνομαι τοῦ λογισμοῦ μου. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἄφες τὸν λογισμόν σου λακκῶν (91), μόνον τὸν ἀδελφόν σου μὴ θλίψης.

ρσ'. Συνέθη τινὰς τῶν Πατέρων παραβαλεῖν εἰς οἰκίαν φιλοχρίστου τινός, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· καὶ ἐν τῷ ἐσθίειν αὐτοὺς, παρετέθη κρέα· ἔφαγον δὲ πάντες, χωρὶς τοῦ ἀββᾶ Ποιμένου· καὶ ἐθαύμαζον οἱ γέροντες ὅτι οὐκ ἤσθιεν, εἰδότες τὴν διάκρισιν αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἀνέστησας; Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ γέρων· Συγχωρήσατέ μοι, Πατέρες· ὁμοίως ἐφάγετε, καὶ οὐδεὶς ἐσκανδαλίσθη· ἐγὼ δὲ εἰ ἔφαγον, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀδελφοὶ ἔρχονται ἐγγιστά μου, εἶχον βλαθῆναι, λέγοντες· Ποιμὴν ἔφαγε κρέα, καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐσθίομεν; Καὶ ἐθαύμαζαν τὴν διάκρισιν αὐτοῦ.

ρσα'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐγὼ λέγω, ὅτι εἰς τὸν τόπον ὅπου βάλλεται ὁ Σατανᾶς, ἐκεῖ βάλλομαι.

ρσβ'. Ὁ αὐτὸς εἶπε τῷ ἀββᾶ Ἄνουθ· Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητά· ἡ γὰρ ἐλευθερία ψυχᾶς ἀναιρεῖ.

ρσγ'. Ἐμαχίσαστό ποτε Παῖσιος μετὰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καθεζομένου τοῦ ἀββᾶ Ποιμένου, μέχρις αἷμα ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καταρρῦναι· καὶ οὐδὲν τὸ σύνολον ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ γέρων. Εἰσῆλθεν οὖν ὁ ἀββᾶς Ἄνουθ· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς, λέγει τῷ ἀββᾶ Ποιμῆν· Διατί ἀφήκας τοῖς ἀδελφοῖς μαχομένους, μηδὲν λαλήσας αὐτοῖς; Λέγει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἀδελφοὶ εἰσι, πάλιν εἰρηνεύουσι. Λέγει ὁ ἀββᾶς Ἄνουθ· Τί ἐστὶ τοῦτο; εἶδες ὅτι οὕτως ἐποίησαν, καὶ λέγεις· Πάλιν εἰρηνεύουσι; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Θές εἰς τὴν καρδίαν σου, ὅτι οὐκ ἤμην ὡδε ἔσω.

ρσδ'. Ἀδελφός ἤρωτησε τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἀδελφοὶ οἰκοῦσι μετ' ἐμοῦ· θέλεις κελεύσω αὐτοῖς; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐχί· ἀλλὰ ποιήσον πρῶτον τὸ ἔργον, καὶ ἐὰν θέλωσι ζῆν, ἑαυτοῖς βλέπουσι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Θέλουσι καὶ αὐτοὶ, Πάτερ, ἵνα κελεύσω αὐτοῖς. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Μὴ· ἀλλὰ γενοῦ αὐτοῖς τύπος, καὶ μὴ νομοθέτης.

ρσε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Ἐὰν παραβάλῃ σοι ἀδελφός, καὶ ἴδῃς ἑαυτὸν μὴ ὠφελοῦμενον ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ, ζήτησον ἐν τῇ διανοίᾳ σου, καὶ μάθε πῶς ἦν ὁ λογισμὸς ὃν εἶχες πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ· καὶ τότε γνώσῃ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀνωφελείας. Ἐὰν δὲ τοῦτο ποιήσῃς μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐννοίας, ἔσῃ ἀμειπτος μετὰ τοῦ πλησίον σου, βασιάζων τὰ ἑαυτοῦ ἐλαττώματα. Ἐὰν γὰρ μετὰ εὐλαθείας ποιήσῃ ἄνθρωπος τὸ καθίσμα αὐτοῦ, οὐ μὴ πταίσῃ· ὁ γὰρ θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ ἐστίν. Ὡς δὲ ἐγὼ ὄρω, ἐκ ταύτης τῆς καθέδρας κτάται ἄνθρωπος τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

(91) Λακκῶν, λίκκος, λακκῶν. Verbum interpretibus non intellectum, ideoque ab uno prætermissum, ab altero mutatum in λακεῖν, crepare.

ρος'. Εἶπε πάλιν· Ἄνθρωπος ἔχων παιδίον συνοικουῦν, καὶ ἐνεργούμενος εἰς αὐτὸ εἰς οἶον δ' ἂν πάθος τοῦ παλαιῦ ἀνθρώπου, καὶ πάλιν κατέχει αὐτὸ μεθ' ἑαυτοῦ, ὁμοίως ἐστὶν ὁ τοιοῦτος ἀνθρώπων· ἔχοντι ἄγρον ὑπὸ σκωλήκων βιβρωσκόμενον.

ρος'. Εἶπε πάλιν· Ἡ πονηρία τὴν πονηρίαν οὐδαμῶς ἀναιρεῖ· ἀλλ' ἐάν τις σε κακοποιήσῃ, εὐποιήσον αὐτῷ, ἵνα διὰ τῆς ἀγαθοποιίας ἀνέλθῃ τὴν πονηρίαν.

ρος'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Δαβὶδ ὅτε μετὰ τοῦ λέοντος συνέβαλε, τοῦ λαρυγγίου αὐτοῦ κατέσχευ αὐτόν, καὶ εὐθέως ἀπέκτεινεν αὐτόν. Ἐάν οὖν καὶ ἡμεῖς κατὰσχημεν τοῦ λαρυγγίου καὶ τῆς κοιλίας ἑαυτῶν, νικώμεν διὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀόρατον λέοντα.

ρος'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδδᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω, ὅτι ἐρχεται μοι ὀλίφεις, καὶ κινούμαι; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον, ὅτι ἡ βία ποιεῖ καὶ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους κινηθῆναι.

ρος'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδδᾶ Ποιμένος, ὅτι ἐκάθητε εἰς Σαῦν μετὰ δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ· καὶ ὁ μικρότερος ἐθλίβεν αὐτούς. Καὶ λέγει τῷ ἄλλῳ ἀδελφῷ· Παραλύει ἡμᾶς ὁ μικρότερος αὐτός· ἐγείρου, ἄγωμεν ἐνθεν. Καὶ ἐξεληθόντες ἀφῆκαν αὐτόν. Ὡς οὖν εἶδεν ὅτι ἐχρόνισαν, εἶδεν αὐτοὺς μακρὰν ἀπέχοντας, καὶ ἤρξατο τρέχειν ὀπίσω αὐτῶν, κράζων. Λέγει ὁ ἀδδᾶς Ποιμὴν· Μείνωμεν τὸν ἀδελφόν, ὅτι κοπιᾷ. Ὡς οὖν ἦλθε πρὸς αὐτούς, ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Πού ὑπάγετε, καὶ ἀφιετέ με μόνον; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ὅτι θλίβεις ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν. Λέγει αὐτῷ (91')· Ναί, ναί, ὅπου θέλετε, ἄγωμεν ἑμῶν. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρον τὴν ἀκακίαν αὐτοῦ, λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· Ἀναστρέψωμεν, ἀδελφέ· οὐ γὰρ θέλω ταῦτα ποιεῖν, ἀλλ' ὁ διαβολὸς ἐστὶν ὁ ταῦτα ποιῶν αὐτῷ. Καὶ ἀναστρέψαντες ἦλθον εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ρος'. Ἠρώτησεν ἡγούμενος (92) κοινοβίου τὸν ἀδδᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δύναμαι κτήσασθαι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδδᾶς Ποιμὴν· Πῶς δύναμθα κτήσασθαι φόβον Θεοῦ, ἔσωθεν ἔχοντες γαστήρ τιμῶν, καὶ κεράμια ταρίχων;

ρος'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδδᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἀδδᾶ, δύο ἄνθρωποι ἦσαν, εἰς μοναχὸς καὶ εἰς κοσμικός. Ὁ μοναχὸς ἐλογίσαστο ὅψε ἵνα τὸ πρῶτ' ῥίψη τὸ σῆμα, καὶ ὁ κοσμικός ἐλογίσαστο ἵνα γένηται μοναχός· ἀμφοτέροι δὲ ἀπέθανον τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· τί ἐραλογίζεται αὐτοῖς; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ὁ μοναχὸς ἵπέθανε μοναχός, καὶ ὁ κοσμικός ἀπέθανε κοσμικός· ὃ γὰρ εὐρέθησαν, ἀπῆλθον.

ρος'. Ἐλεγεν ὁ ἀδδᾶς Ἰωάννης⁹³, ὅτι Παρεβάλοιν ποτε ἀπὸ Συρίας τῷ ἀδδᾶ Ποιμένι, καὶ ἠθέλωμεν αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τῆς σκληρότητος τῆς καρδίας· οὗ δὲ γέρον οὐκ ἤδαι· Ἐλληνιστὶ, οὐδὲ ὁ ἔρμηνεύς εὐκαίρησεν⁹⁴. Ἰδὼν δὲ ἡμᾶς θλιβομένους ὁ γέρον,

176. Dixit iterum: Homo qui habet puerum conatubernalem, a quo inducitur ad quemlibet affectum veteris hominis, nec minus eum retinet secum, is homo similis est possidenti agrum quem vermes devorant.

177. (93) Etiam dixit: Malitia nequaquam malitiam tollit; sed si quis tibi male fecerit, bene facito ei, ut per bonum factum destruas malitiam.

178. Dixit adhuc: David quando cum leone pugnam commisit, ex guttore tenuit eum, statimque occidit⁹⁵. Si ergo nos quoque tenuerimus guttur et ventrem nostrum, auxiliante Deo, invisibilem leonem vincemus.

179. Frater poposcit ab abbate Pœmene: Quid faciam, quia mihi contingit molestia, et commoveor? Respondit senex: Vis efficit, ut cum parvulum magni moveantur.

180. Referebant hoc de abbate Pœmene: Residente eo in Sctei cum duobus fratribus suis, junior affligebat eos. Quocirca Pœmen ita allocutus est alterum fratrem: Enervat avertitque nos iste natu minor; surge, abeamus hinc. Igitur egressi reliquerunt eum. Ut autem vidit quod tardarent, conspexitque postea longe dissitos, cœpit currere post illos cum clamore. Dicit abbas Pœmen: Expectemus fratrem, quia defatigatur. Postquam ergo eos attigit, submisit salutavit: Quo abitis, inquires, ac me relinquitis solum? Respondit ei senex: Quoniam vexas nos, ideo recedimus. Tum ille ad eos: Næ, næ, quocumque volueritis, eamus simul. Et senex, conspecta ejus simplicitate, fratri suo ait: Revertamur, frater: non enim sponte sua facit hæc, sed diabolus est qui illi suggerit. Reversi ergo venerunt in locum suum.

181. Interrogavit cœnobii præpositus abbatem Pœmenem: Quomodo possum obtinere timorem Dei? Respondit abbas Pœmen: Qua ratione possumus possidere timorem Dei, qui intus habemus ventres caseorum, et dolia salsamentorum?

182. Frater quæstionem proposuit abbati Pœmeni, dicens: Abba, duo homines erant, unus monachus, alter sæcularis. Monachus vespere decrevit, habitum proximo mane abjicere; sæcularis constituit, fieri monachus: ambo autem nocte illa mortui sunt. Quid reputabitur eis? Respondit senex (94): Monachus mortuus est monachus, et sæcularis obiit sæcularis. In quo enim inventi sunt, abierunt.

183. (95) Retulit abbas Joannes: Aliquando e Syria perreximus ad abbatem Pœmenem, volentes interrogare eum de durezza cordis: senex vero Græce nesciebat, nec interpret inventus est. Itaque videns nos afflictos, cœpit lingua Græca loqui, dixitque:

⁹¹ ΑΙ. τῷ. ⁹² ΑΙ. πρᾶρ. ὁψέ. ⁹³ ΑΙ. add. ὁ ἐξορισθεὶς ὑπὸ Μαρξιανοῦ τοῦ βασιλέως. ⁹⁴ ΑΙ. ἐρμηνεύς ἐρμηνεῖ εἰ εὐραμεν. ⁹⁵ I Reg. xvii, 35.

(91') Λέγει αὐτοῖς. Sequentia usque ad ntt. Q. n. 8 τῷ Θεῷ διαπαντός, contuli cum codice Colbertino optime notæ.

(92) Ἠρώτησεν ἡγούμενος. Aberat hoc Apoththegma a ms. Regio 2466. Itaque appositum fuit ex

Colbertino codice et Regio 1787.

(93) Vit. Patr. x, 53; Doroth. Doctr. 10.

(94) Infra in Sisoe n. 38.

(95) Vit. Patr. xviii, 16; vii, xxi, 1.

Aquæ natura mollis est, lapidis autem dura : verum baucale quod suspensum est supra lapidem, stilandando paulatim eum forat. Ita etiam Dei sermo mollis est, cor vero nostrum, durum; tamen cum homo frequenter audierit sermonem Dei, aperitur cor ejus ut Deum timeat.

184. (96) Abbas Isaac convenit abbatem Pœmenem; quem cernens parum aquæ mittere in pedes suos, quod haberet erga eum loquendi libertatem, dixit: Quo modo quidam usi sunt severitate, dure tractantes corpus suum? Et ait illi abbas Pœmen: Nos non edocti sumus corporis interfectores esse, sed affectuum.

185. (97) Dixit iterum: Tria hæc non possum amovere, escam, vestem, somnum: at tamen ex parte amovere possumus.

186. Frater interrogavit abbatem Pœmenem his verbis: Multa olera manduco. Ait senex: Non prodest tibi; sed comedere panem tuum, cum paucis oleribus; et ne propter necessitates abieris ad paternam domum.

187. Referebant de abbate Pœmene, quod si sederent senes coram eo, et loquerentur de senibus; si nominarent abbatem Sisoem, dicere solet: Missa facite quæ ad abbatem Sisoem spectant; non enim ad mensuram narrationis venire possunt res ejus.

De abbate Pambo.

1. Quidam erat nomine abbas Pambo; de quo fertur, per tres annos integros illum orationem fuisse ad Deum, ac dixisse: Ne mihi gloriam dederis in terra. At Deus sic cum gloria affectus, ut nemo posset in faciem ejus intueri, præ gloria quam ore præferbat.

2. (98) Venerunt aliquando duo fratres ad abbatem Pambo; et interrogavit eum unus sic: Abba, ego per bidua jejuno, et duos panes comedo; servone animam meam, an seducor? Alter quoque dixit: Abba, ego de opere manuum mearum excipio duas siliquas quotidie, ac retineo pauca ad alimentum, reliqua in eleemosynam do; salvusne ero, vel peribo? Cumque plurimum orassent eum, responsum non dedit. Post quatuor autem dies discessuri cum essent, hortabantur eos clerici, hoc sermone: Nolite contristari, fratres; Deus vobis præbuit mercedem: hæc est senis consuetudo; non facile loquitur, nisi Deus ei inspiraverit. Intraverunt ergo ad senem, dixeruntque ei: Abba, ora pro nobis. Ait: Abire vultis? Respondent: Etiam. Et assumens opera eorum in seipso, scribeasque in terra, dixit: Pambo per bidua jejunit, et duos panes comedit; estne in hoc monachus? Non. Item Pambo

⁹⁶ ΑΙ. καὶ ὡς. ⁹⁷ F. τρία ταῦτα. ⁹⁸ ΑΙ. inser. δύο.

(96) Vit. Patr. p. 1000, n. 4.

(97) L. Joan. Geom. Parad. 20.

(98) Vit. Patr. x, 65.

(99) Ἐχρήσαντο τῇ ἀποτομῇ. In antiqua versione, usi sunt discretione. Sed legendum videtur

ἤρξατο λαλεῖν τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ, λέγων Ἡ φύσις τοῦ ὕδατος ἀπαλὴ ἐστίν, ἡ δὲ τοῦ λίθου σκληρὰ: τὸ δὲ βαυκάλιον ἐπάνω κρεμάμενον τοῦ λίθου, στάζον στάζον, τριτὰρ τὸν λίθον. Οὕτως καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπαλὸς ἐστίν, ἡ δὲ καρδία ἡμῶν σκληρὰ: ἀκούων δὲ ὁ ἄνθρωπος πολλάκις τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀνοίγεται ἡ καρδία αὐτοῦ τοῦ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν.

ρπδ'. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ τῷ ἀββᾶ Ποιμένῳ καὶ ἰδὼν αὐτὸν βάλλοντα μικρὸν ὕδωρ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς ⁹⁶ ἔχων πρὸς αὐτὸν παρῆρησιαν, εἶπεν αὐτῷ Πῶς τινες ἐχρήσαντο τῇ ἀποτομῇ (99), σκληραγωγῆσαντες τὸ σῶμα αὐτῶν; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμήν· Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν (1) σωματοκτόνοι, ἀλλὰ πιθοκτόνοι.

ρπε'. Εἶπεν πάλιν· Τὰ τραύματα ⁹⁷ οὐ δύναμαι κόψαι, τὴν βρώσιν, τὸ ἐνδυμα, καὶ τὸν ὕπνον· ἀλλ' ἐκ ^B μέρους δυνάμεθα κόψαι.

ρπς'. Ἠρώτησεν ἀδελφός τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων, ὅτι Πολλὰ λάχανα ἐσθίω. Ἔφη ὁ γέρον· Οὐ συμφέρει σοι· ἀλλὰ φάγε τὸν ἄρτον σου, καὶ μικρὰ λάχανα, καὶ μὴ ἀπέλθῃς εἰς τὰ πατρικά σου ἕνεκεν χρειῶν.

ρπζ'. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ποιμένους, ὅτι εἰ ἐκάθητό τινες γέροντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλουν περὶ γερόντων, καὶ εἰ ὠνόμαζον τὸν ἀββᾶν Σισόην, ἔλεγεν· Ἄφετε τὰ περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισόη· οὐ γὰρ ἐρχεται εἰς μέτρον διηγῆματος τὰ περὶ αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ.

α'. Ἦν τις λεγόμενος ἀββᾶς Παμβῶ, καὶ περὶ τοῦ ^C του λέγεται, ὅτι τρία ἔτη ἔμεινεν αἰτούμενος τὸν Θεόν, καὶ λέγων· Μὴ δοξάσῃς με ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οὕτως ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ Θεός, ὥστε μὴ δύνασθαι τινα ἀτενεῖσαι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐκ τῆς δόξης ἧς εἶχεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

β'. Ἠθὸν ποτε ἀδελφοί ⁹⁸ πρὸς τὸν ἀββᾶν Παμβῶ, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ εἰς, λέγων· Ἀββᾶ, ἐγὼ δύο δύο νηστεύω, καὶ ζευγὸς ψωμίων ἐσθίω· ἄρα σώζω τὴν ψυχὴν μου, ἢ πλανῶμαι; Εἶπεν δὲ καὶ ἄλλος· Ἀββᾶ, ἐγὼ καταλύω ἐκ τοῦ ἐργοχειροῦ μου δύο κερτάκια καὶ ἡμέραν, καὶ κρατῶ μικρὰ διὰ τὴν τροφήν, τὰ δὲ ἄλλα εἰς; ἀγάπην δίδωμι· ἄρα σώζομαι ἢ ἀπόλωμαι; Πολλὰ δὲ παρακαλούντων αὐτῶν, οὐκ ἔδωκεν ἀπόκρισιν. Μετὰ δὲ τέσσαρας ἡμέρας ἔχουσι· ἀναχωρήσαι, καὶ παρεκάλουν αὐτοὺς οἱ κληρικοί, λέγοντες· Μὴ θλιθῆτε, ἀδελφοί· ὁ Θεός παρέχει ὑμῖν ^D τὸν μισθόν· οὕτως ἐστίν ἡ συνήθεια τοῦ γέροντος· οὐ ταχέως λαλεῖ, ἐὰν μὴ πληροφοροῦσθαι αὐτὸν ὁ Θεός. Εἰσηλθὼν οὖν πρὸς τὸν γέροντα, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀββᾶ, εὐχαὶ ὑπὲρ ἡμῶν. Λέγει αὐτοῖς· Ἀπελθεῖν θέλετε; Λέγουσι· Ναί. Καὶ ἀναλαβὼν τὰς πράξεις αὐτῶν ἐν ἑαυτῷ, γράφων ἐπὶ τὴν γῆν, ἔλεγεν· Παμβῶ δύο δύο νηστεύων, καὶ ζευγὸς ἐσθίων ψωμίων

indiscretionem, aut districtiorem.

(1) Ἐδιδάχθημεν. Magnam lacunam Regii codicis hic laceri complevi per Colbertinum, nimirum usque ad initium cap. 11, De Pambo, verbo ὀφείλουσιν.

ἄρα ἐν τούτῳ γίνεται μοναχός; Οὐχί. Καὶ Παμβῶ A
ἐργάζεται δύο κερατίων²⁹, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ἀγάπην.
ἄρα ἐν τούτῳ γίνεται μοναχός; οὐπω. Εἶπεν δὲ καὶ
αὐτοῖς· Καλαὶ μὲν αἱ πράξεις· ἐὰν δὲ φυλάξης τὴν
συνειδησιν ἀπὸ τοῦ πλησίον σου, οὕτως σωῆς. Καὶ
πληροφρονηθέντες ἀπῆλθον μετὰ χαρᾶς.

γ. Παρέβαλόν ποτε τέσσαρες Σκητιῶται τῷ μεγάλῳ
Παμβῶ, φοροῦντες δέρματα, καὶ ἀνήγγειλαν ἕκα-
στος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ³⁰. Ὁ μὲν εἰς ἐνή-
στειεν πολλά· ὁ δεῦτερος ἀκτῆμων ἦν· καὶ ὁ τρίτος
ἐκτῆσατο πολλὴν ἀγάπην· λέγουσι καὶ³¹ περὶ τοῦ
τετάρτου, ὅτι εἴκοσι δύο ἔτη ἔχει ἐν ὑπακοῇ γέροντος.
Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Παμβῶ· Λέγω ὑμῖν, ἡ
ἀρετὴ τούτου μελῶν ἐστίν. Ἐκαστος γὰρ ὑμῶν ἦν
ἀρετὴν ἐκτῆσατο, θελήματι αὐτοῦ ἐκράτησεν· οὗτος
δὲ τὸ θέλημα αὐτοῦ κόψας, ἄλλου ποιεῖ θέλημα. Τοι-
οῦτοι γὰρ ἄνδρες, ὁμολογηταὶ εἰσιν, ἐὰν εἰς τὸ τέλος
φυλάξωσιν.

δ. Ὅσιας μνήμης Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος
Ἀλεξανδρείας παρεκάλεσεν τὸν ἀββᾶν Παμβῶ (2)
κατελθεῖν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν.
Κατελθὼν δὲ, καὶ ἰδὼν ἐκεῖ γυναῖκα θεατρικὴν, σύν-
δακρυς ἐγένετο. Τῶν δὲ συνόντων πυθομένων, διατί
ἐδάκρυσεν· Δύο με, εἶπε, κελίηκεν· ἐν μὲν, ἡ ἐκεῖνης
ἀπώλεια· ἑτερον δὲ, ὅτι οὐ τοιαύτην σπουδὴν ἔχω
πρὸς τὸ ἀρέσαι τῷ Θεῷ, ὅσον αὕτη ἵνα ἀρέσῃ ἀνθρώ-
ποις αἰσχροῖς.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παμβῶ, ὅτι Διὰ τὸν Θεόν, ἀφ'
οὗ ἀπεταξάμην, οὐ μετεμελήθην ἐπὶ λόγῳ ᾧ ἐλάλησα. C

ς. Εἶπεν πάλιν, ὅτι τοιοῦτον ὁ μοναχός ὀφείλει
φορεῖν ἱμάτιον, ὥστε βάλλειν αὐτὸ ἔξω τοῦ κελίου
αὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ μηδεὶς λάβῃ αὐτό.

ζ. Ἐγένετό ποτε τὸν ἀββᾶν Παμβῶ ὀδεύειν μετὰ
ἀδελφῶν εἰς τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου· καὶ ἰδὼν κοσμι-
κούς καθήμενους, λέγει αὐτοῖς· Ἀναστάντες ἀσπά-
σαθε τοὺς μοναχοὺς, ἵνα εὐλογηθῆτε· συνεχῶς γὰρ
τῷ Θεῷ λαλοῦσι, καὶ τὰ στόματα αὐτῶν ἁγία ἐστίν.

η'. Διηγῆσαντο περὶ τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ, ὅτι τελευ-
τῶν, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, εἶπεν τοῖς
παρουσῶσιν αὐτῷ ἁγίοις ἀνδράσιν, ὅτι Ἀφ' οὗ ἦλθον
εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς ἐρήμου, καὶ ψυχοδόμησά μου
τὴν κέλλαν, καὶ οἰκησα ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς τῶν χειρῶν
μου οὐ μέμνημαι ἄρτον φαγῶν, οὐδὲ μεταμεμέλη-
μαι ἐπὶ λόγῳ ᾧ ἐλάλησα, ἕως τῆς ἄρτι ὥρας. Καὶ
οὕτως ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Θεόν, ὡς μηδὲ ἀρξάμενος
Θεῷ δουλεύειν.

θ'. Τοῦτο δὲ εἶχεν ὑπὲρ πολλοῦς, ὅτι εἰ ἠρωτήθη
λόγον γραφικόν ἢ πνευματικόν, οὐκ ἀπεκρίνατο εὐθὺς,

²⁹ Αἱ κεράτια. ³⁰ Αἱ τοῦ ἑτέρου πολιτεῖαν, μὴ παρόντος αὐτοῦ. ³¹ Αἱ δέ.

(2) Τὸν ἀββᾶν Παμβῶ. Simile habet Joannes Geo-
metra de Carinone; aut ut corrigi Meursius ad
Palladium, Cronione; seu quod minore mutatione
constaret, Carione.

(3) Vit. Patr. xiv, 7.

(4) Vit. Patr. iii, 14; Joan. Gcom. Parad. 51;

A operatur in die ad duas siliquas, easque dat in elemosynam; an in hoc monachus sit? Nondum. Adjecit: Bona quidem sunt ea opera; sed si custodieris conscientiam erga proximum, ita servaberis. Illi, utpote quibus factum esset satis, discesserunt cum gaudio.

5. (3) Accesserunt quatuor Scetiotaë ad magnum Pambo, induti pellibus; et indicavit unusquisque virtutem socii sui. Unus quidem jejunabat plurimum; secundus nihil possidebat; tertius multa charitate erat præditus. Aitunt autem de quarto, ab annis viginti duobus in obedientia senis persistere. Respondit eis abbas Pambo: Dico vobis, postremi hujus virtus major est. Vestrum enim quisque, quam virtutem obtinet, voluntate sua consecutus est; hic vero abscissa propria voluntate, alterius voluntati obtemperat. Tales quippe viri, confessores sunt, si usque ad finem hujusmodi observantiam tenuerint.

4. (4) Sanctæ memoriæ Athanasius Alexandrinus archiepiscopus rogavit abbatem Pambo, ut de eremo descenderet Alexandriam. Is cum descendisset, intuitus illic mulierem theatricam, collacrymavit. Cumque interrogassent qui aderant, cur lacrymatus fuisset: Duo, inquit, me adegerunt; unum, perditio mulieris; alterum, quia tantum non habeo studium placendi Deo, quantum hæc ut hominibus turpibus placeat.

5. Professus est abbas Pambo: Gratia Dei, ex quo renuntiavi sæculo, non pœnituit me sermonis quem protulerim.

6. (5) Dixit iterum: Ejusmodi vestem gestare debet monachus, ut si projecerit eam extra cellam, per tres dies, nemo tollat.

7. (6) Contigit aliquando, ut abbas Pambo cum fratribus iter faceret in partibus Ægypti; cumque vidisset sæculares viros sedentes, dixit eis: Surgite, monachos salutate, ut benedicamini: assidue enim cum Deo loquuntur, atque ora. eorum sancta sunt.

8. (7) Narraverunt de abbate Pambo, quod moriens, ipsa mortis hora dixerit adstantibus sanctis viris: Ex quo tempore veni in hunc solitudinis locum, meamque cellam extruxi, ac habitavi in ea, non memini me comedere panem nisi labore manuum mearum partum; nec me pœnituit sermonis quem locutus fuerim, usque in hanc horam. Sic tamen proficiscor ad Deum, quomodo qui nec initium fecerim Deo serviendi.

9. (8) Hoc autem habuit supra multos, quod si interrogatus fuisset sermonem ex Scriptura vel

Socrates iv, 23.

(5) Supra Isaaci Cell. Apoph. ult.

(6) Vit. Patr. xvii, 11; Joan. Geom. Parad. 83.

(7) Vit. Patr. i, 16; viii, 10.

(8) Vit. Patr. viii, 10.

spiritalem, non responderet illico, sed profiteretur a se id ignorari. Quod si ulteriore interrogatione urgeretur, non dabat responsum.

10. Dixit abbas Pambo: Si cor habes, potes saluus fieri.

11. Interrogavit presbyter Nitriæ: Quomodo debent fratres degere? Illi vero dixerunt: In magna exercitatione, et servantes conscientiam suam a proximo.

12. Dicebant de abbate Pambo: Sicut Moyses accepit imaginem gloriæ in Adamo refulgentis, quando facies ejus gloriôsa reddita est²⁰: ita et abbatis Pambo facies velut fulgur relucebat, eratque tanquam rex sedens super thronum suum. Ejusdem operationis exstitit abbas Silvanus, necnon abbas Sisoos.

13. Aiebant de abbate Pambo, quod nunquam vultus ejus subrisum ostenderet. Quadam ergo die, cum vellent dæmones efficere ut rideret, ligaverunt alam ad lignum, portabantque, facientes tumultum, ac dicentes: Alle, alle. Quos cernens abbas Pambo, risit. Dæmones vero cæperunt tripudiare: Vah, vah, inquietes, Pambo risit. At ille respondit eis: Non risi, sed derisi imbecillitatem vestram, qui unam alam tot numero portetis.

14. Rogavit abbas Theodorus Phermensis abbatem Pambo: Profer mihi verbum. Ac ægre dixit illi: Theodore, abi; misericordiam exerce erga omnes. Misericordia enim invenit fiduciam coram Deo.

De abbate Pisto.

(9) Narratio Pisti, in hæc verba: Adimus septem anachoretæ abbatem Sisoem habitantem in Clysmate, et rogavimus eum ut nobis aliquod verbum proferret. Dixitque: Ignoscite mihi; homo sum idiota, sed veni aliquando ad abbatem Or et abbatem Athre; infirmus autem erat abbas Or ab octodecim annis; supplexque ab iis petii ut mihi aliquid dicerent. Tum ait abbas Or: Quid tibi proloqui habeo? Abi, quod cernis facito. Deus illius est, qui sibimet injuriam aut vim in omnibus facit. Porro abbas Or et abbas Athre non erant ex eadem regione; sed magna inter utrumque exstitit concordia, donec e corpore recederent. Erat enim tum magna obedientia abbatis Athre, tum multa humilitas abbatis Or. Paucos vero dies mansi illic, investigans eos. Et vidi grande miraculum quod fecit abbas Athre. Attulit eis nonnullus parvum piscem, voluitque illum pro sene apparare abbas Athre; tenebat autem cultrum, et incidere piscem, cum vocavit eum abbas Or: is reliquit cultrum in medio piscis, nec reliquum abscidit. Miratus ego magnam hominis obedientiam, quod non dixerit: Expecta donec inciderim piscem, interrogavi: Ubi nactus

²⁰ Exod. xxxiv, 29. ²¹ Al. ἀδελφός. ²² Al. τῆ νήσῳ τοῦ Κλύσματος. ²³ Al. εἶ τι. ²⁴ Al. add. λέγων, Ἄθρῆ, Ἄθρῆ.

(9) Vit. Patr. xv, 43.

(10) Ἀ.λ.β.· δ.λ.λ.η. Si mutaveris accentum, ac legas ἀλλῆ· ἀλλῆ, pro incondita voce, erit *Alto*; *alio*.

ἄλλ' ἔλεγεν μὴ εἰδέναι τὸν λόγον· καὶ ἐπερωτηθεὶς] πλεῖον, οὐκ εἰδίου ἀποκρισιν.

ι'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παμβῶ· Εἰ ἔχεις καρδίαν δύνασαι σωθῆναι.

ια'. Ἠρώτησεν ὁ πρεσβύτερος τῆς Νιτρειᾶς, ὅπως ὀφείλουσιν οἱ ἀδελφοὶ διάγειν. Οἱ δὲ εἶπαν· Ἐν μεγάλῃ ἀσκήσει, καὶ τηροῦντες τὴν συνείδησιν ἀπὸ τοῦ πλησίον.

ιβ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ, ὅτι ὡς ἔλαβε Μωϋσῆς τὴν εἰκόνα τῆς δόξης Ἀδάμ, ὅτε ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· οὕτως καὶ τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ ὡς ἀστραπὴ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον, καὶ ἦν ὡς βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Τῆς αὐτῆς ἐργασίας ἦν καὶ ὁ ἀββᾶς Σιλουανός, καὶ ὁ ἀββᾶς Σισός.

ιγ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Παμβῶ, ὅτι οὐδέποτε ἐμειδία τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Μιάς οὖν τῶν ἡμερῶν θέλοντες οἱ δαίμονες ποιῆσαι αὐτὸν γελάσαι· ἐδησαν εἰς ξύλον πετρῶν, καὶ ἐβάσταζον, ὄρουθον ποιοῦντες, καὶ λέγοντες· Ἄλλῃ, ἀλλῃ (10). Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ ἀββᾶς Παμβῶ ἐγέλασεν. Οἱ δὲ δαίμονες ἤρξαντο χοροεῦναι, λέγοντες· Οὐά, οὐά, Παμβῶ γεγάλακεν· ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐκ ἐγέλασα, ἀλλὰ κατεγέλασα τὴν ἀδυναμίαν ὑμῶν, ὅτι τοσοῦτοι τὸ πτερὸν βαστάζετε.

ιδ'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος (11) ὁ τῆς Φερμῆς τὸν ἀββᾶν Παμβῶ· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου εἶπεν αὐτῷ· Θεόδωρε, ὑπάγε, τὸ ἔλεός σου ἔχε ἐπὶ πάντας· τὸ γὰρ ἔλεος εὗρεν παρῆρησιαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Πιστοῦ.

Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς²⁰ Πιστός, λέγων, ὅτι Ἀπήλομεν ἐπὶ ἀναχωρηταὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην οἰκοῦντα ἐν τῷ Κλύσματι²¹, παρακαλοῦντες αὐτὸν εἰπεῖν ἡμῖν λόγον. Καὶ εἶπε· Συγχωρησατέ μοι, ἰδιώτης ἀνθρωπός εἰμι· ἀλλὰ παρέβαλον πρὸς τὸν ἀββᾶν Ὀρ, καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀθρῆ· ἦν δὲ ἐν ἀσθενείᾳ ὁ ἀββᾶς Ὀρ ὀκτώ καὶ ὀκτὼ ἔτη· καὶ ἔβαλον αὐτοῖς μετάνοιαν, εἰπεῖν μοι λόγον. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὀρ· Τί ἔχω εἰπεῖν σοι; ἄπειθε, καὶ ὁ²² βλάπτεις ποίησον. Ὁ Θεός ἐκείνου ἐστὶ, τοῦ πλεονεκεῦντος, ἦτοι βιαζομένου· ἐαυτὸν εἰς πάντα. Οὐκ ἦσαν δὲ ἀπὸ μιᾶς ἐνορίας ὁ ἀββᾶς Ὀρ, καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀθρῆ· ἐγένετο δὲ μεγάλη εἰρήνη μεταξύ αὐτῶν, ἕως ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ὑπακοή τοῦ ἀββᾶ Ἀθρῆ, καὶ πολλή ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ ἀββᾶ Ὀρ. Ἐποίησα δὲ μικρὰς ἡμέρας πρὸς αὐτοὺς, ἀνιχνεύων αὐτούς· καὶ εἶδον μέγα θαῦμα ὃ ἐποίησεν ὁ ἀββᾶς Ἀθρῆ. Ἦνεγκεν αὐτοῖς τις μικρὸν ὄψαριον, καὶ ἠβουλήθη αὐτὸ ποιῆσαι· ὁ ἀββᾶς Ἀθρῆ τῷ γέροντι· εἶχε δὲ τὴν μάχα:ραν κόπτων τὸ ὄψαριον· καὶ ἐκάλεσον αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ὀρ²³, καὶ ἀφήκε τὴν μάχαιραν μέσον τοῦ ὄψαριου, καὶ οὐκ ἔκοψε τὸ ἐπιλοπιον. Καὶ ἐθαύμασα τὴν μεγάλην ὑπακοήν αὐτοῦ, διότι οὐκ εἶπε· Μακροθύμησον ἕως κῆψ

(11) Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος. Hoc quoque capite auctior est regio Colbertinus codex.

τὸ ὑπάριον. Εἶπον δὲ τῷ ἀββᾷ Ἄθρῃ· Πού εἶδες τὴν ὑπακοὴν ταύτην; Καὶ εἶπέ μοι· Οὐκ ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ γέροντός ἐστι. Καὶ ἔλαθέ με λέγων· Δεῦρο, βλέπε τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. Καὶ ἤψησε τὸ ὑπάριον, καὶ ἠφάνισεν αὐτὸ θέλων, καὶ παρέθηκε τῷ γέροντι. Καὶ ἔφαγε μὴδὲν λαλήσας. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Καλὸν ἐστὶ γέρον; Καὶ ἀπεκρίθη· Καλὸν ἐστὶ πάνυ. Μετὰ ταῦτα ἤνεγκεν αὐτῷ μικρὸν καλὸν σφόδρα, καὶ εἶπεν· Ἠφάνισα αὐτὸ, γέρον. Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· Ναί, ἠφάνισας αὐτὸ μικρὸν. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἀββᾶς Ἄθρῃ· Εἶδες ὅτι ἡ ὑπακοὴ τοῦ γέροντός ἐστι; Καὶ ἐξῆλλον ἀπ' αὐτῶν, καὶ εἶτι εἶδον, ἐποίησα ἡ τὴν δύναμιν μου φυλάξαι· Ταῦτα εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς ὁ ἀββᾶς Σισόης. Εἰς δὲ ἐξ ἡμῶν παρεκάλεσεν αὐτὸν, λέγων· Ποίησον ἀγάπην, εἶπέ ἡμῖν καὶ αὐτὸς ἓνα λόγον. Καὶ εἶπεν· Ὁ κατήχων τὸ ἀψήφιστον ἐν γνώσει, ἐπιτελεῖ πᾶσαν τὴν Γραφήν. Πάλιν ἕτερος ἐξ ἡμῶν εἶπεν αὐτῷ· Τί ἐστὶ ξεντεία (12). Πάτερ; Καὶ εἶπε· Σιώπα, καὶ εἶπέ· Οὐκ ἔχω πρᾶγμα, ἐν παντὶ τόπῳ ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ξεντεία.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Πίωρ.

α'. Ὁ μακάριος Πίωρ ἐργασάμενος εἰς τὸ θέρος παρά τινι, ὑπεμίμησε λαβεῖν τὸν μισθόν· τοῦ δὲ ὑπερθεμένου, εἰς τὴν μονὴν ἐπανῆλθε. Πάλιν τοῦ καιροῦ κλέσαντος, θείρας παρ' αὐτῷ, καὶ μετὰ προθυμίας ἐργασάμενος, οὐδὲν ἐκεῖνου παρασχόντος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Τοῦ δὲ τρίτου συμπληρωθέντος ἔτους, τὴν συνήθη ἐργασίαν τελέσας ὁ γέρον, ἀνεχώρησε μὴδὲν ἐλιηφώς. Καὶ τοῦ Κυρίου ἐτάσαντος τὸν ἐκεῖνου οἶκον, ἐπιφερόμενος τὸν μισθόν, εἰς τὰ μοναστήρια περιῆγε ζῆτων τὸν ἄγιον. Καὶ μόλις εὐρῶν αὐτὸν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καὶ ἀποδιδούς ἔφασκεν, ὅτι Ἐμὸς ὁ Κύριος ἀπέδωκεν. Ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτῷ παρασχεῖν αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῷ πρεσβυτέρῳ.

β'. Ὁ ἀββᾶς Πίωρ περιπατῶν ἦσθε. Πυθόμενος δὲ τινος, Διατί οὕτως ἐσθεῖς; Οὐ βούλομαι, ἔφη, ὡς ἔργῳ τῷ βρώματι χρῆσασθαι, ἀλλ' ὡς παρέργῳ. Πρὸς ἕτερον δὲ περὶ τούτου ἐρωτήσαντα ἀπεκρίνατο· Ἴνα μὴδὲ ἐν τῷ ἐσθίειν, φησὶν, ἡδονῆς σωματικῆς αἰσθάνηται ἡ ψυχὴ μου.

γ'. Ἐγένετό ποτε συνέδριον ἐν Σκήτει περὶ σφαλέντος ἀδελφοῦ· καὶ ἐλάλουν οἱ Πατέρες· ὁ δὲ ἀββᾶς Πίωρ ἐσιώπα· ὕστερον δὲ ἀναστάς ἐξῆλθε, καὶ λαβὼν σάκκον, ἐπλήρωσε ψάμμου, καὶ ἐβάστασεν εἰς τὸν ὄμιλον αὐτοῦ· καὶ λαβὼν εἰς μαλάκιν μικρὸν τῆς ψάμμου, ἐβάστασεν ἔμπροσθεν. Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Πατέρων, τί ἂν εἴη τοῦτο, λέγει· Οὗτος ὁ σάκκος ὁ ἔχων τὴν πολλὴν ψάμμον τὰ ἐμά ἐστὶ πλημμελήματα, ὅτι πολλά ἐστὶ· καὶ ἀφῆκα αὐτὰ ὀπίσω μου, τοῦ μὴ πονῆσαι περὶ αὐτῶν καὶ κλαῦσαι· καὶ ἰδοὺ ταῦτα τὰ μικρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἔμπροσθέν μου εἰσι, καὶ εἰς αὐτὰ ἀδολεσχῶ κρῖνων αὐτόν. Οὐ χρὴ δὲ

A es tantam obedientiam? Ait mihi: Non est mea, senis est. Assumpsitque me, Veni, inquit, vide obedientiam illius. Coxit itaque piscem, ac dedita opera viliavit, apposuitque seni. Qui comedit, locutus nihil. Dixit ei: Bonus est, senex Respondit: Optimus. Postea ei attulit modicum cibi scite preparati, dixitque: Corrupti hoc, senex. Respondit: Etiam, parumper corrupisti. Tunc ad me abbas Athre: Vidisti, obedientiam senis esse? Et extvi ab iis, quæque videram, pro virili mea custodivi. Hæc prolocutus est fratribus abbas Sisoës. Unus autem e nobis rogavit eum, ut faceret opus charitatis, ipse etiam aliquod verbum nobis profertret. Unde sic locutus est: Qui plurimum scientiæ obtinet, omnem perficit Scripturam. Rursus nostrum alius percontatus est: Quid est peregrinatio, Pater? Responsum dedit: Tace, et in omni loco, in quem adveneris, dicito: Nihil habeo negotii; atque hæc est peregrinatio.

De abbate Pior.

†. Beatus Pior ubi apud aliquem in messe operam navasset, commonefecit de accipienda mercede: atque illo differente, rediit in monasterium. Rursus tempore advocante, messuit apud eundem, et alacriter in opus incubuit, cumque is nihil præberet, reversus est in monasterium suum. Tertio pariter completo anno, solitum opus postquam perfecit, recessit, cum nihil accepisset. At Dominus prosperavit domum hominis. Unde afferens mercedem, per monasteria circuibat, quærendo sanctum. Quo vix invento, procidit ad pedes ejus, mercedem solvit, dixitque: Mihi Dominus largitus est. Ille vero mandavit ut traderet presbytero in ecclesia.

2. (13) Abbas Pior ambulando comedebat. Et interrogante quodam quare sic manducaret: Nolo, inquit, tanquam opere cibo uti, sed tanquam operis corollario. Ad alium vero eadem de re percontantem, respondit: Ut ne quidem in comedendo corpoream voluptatem sentiat anima mea.

3. (14) Factus est aliquando conventus in Sceti ob fratrem qui peccaverat: et loquebantur Patres: abbas autem Pior tacebat; postea vero surgens egressus est, sumpsit saccum, arena implevit, portabatque super humerum suum: mittens quoque in sportellam parum arenæ, gerebat ante se. Interrogatus autem a Patribus, quid hoc esset, dixit: Saccus iste qui continet arenam multam, mea sunt peccata, quoniam multa sunt, et dimisi ea a tergo meo, ne doleam de illis ac plorem; in vero parva hæc fratris mei, ante me sunt, utque in iis me exerceo, judicans eum. Non oportet porro

⁴⁰ Al. inser. μικρόν. ⁴¹ Al. inser. κατά. ⁴² Al. βάλων. ⁴³ Al. μαλάκιον.

(12) *Τί ἐστὶ ξεντεία.* Sic effertur *Aporhythma* in us. Regio 932: Ἡρωτήθη γέρον· Τί ἐστὶ ξεντεία; καὶ εἶπεν· Σιώπα καὶ εἶπέ· Οὐκ ἔχω πρᾶγμα· καὶ τοῦτο ποιεῖ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πρᾶ-

γματι· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ξεντεία.

(13) *Vit. Patr.* iv, 34; *Joan. Geom. Parad.* 50; *Socrates* iv, 25.

(14) *Vit. Patr.* ix, 9; *Joan. Geom. Parad.* 66.

ita facere, sed potius mea ante me gestare, ac de A
ipsis curare, necnon Deum precari ut mihi igno-
scat. Tunc surgentes Patres, dixerunt: Vere hæc
est via salutis.

De abbate Pityrione.

(15) Dixit abbas Pityrio discipulus abbatis An-
tonii, quod qui vult expellere dæmones, prius
animi morbos subjiciet. Quodcumque enim vitium
superaverit quis, hujus et dæmonem expellit. Iræ,
inquit, adjunctus est dæmon: si iram coercueris,
ejectus est illius dæmon. Similiter de singulis aliis
perturbationibus.

De abbate Pistamone.

(16) Interrogavit quidam frater abbatem Pista-
monem: Quid agam, quia angustiis urgeo in ven-
dendo opere manuum mearum? Respondit senex:
Etiam abbas Sisoës et reliqui vendebant quæ ipsi
consecerant. In hoc noxia non est. Sed cum ven-
dis, semel profer vasis pretium; deinde si volueris
aliquid pretii minuire, in tua potestate est. Ita
sane invenies requiem. Iterum rogavit frater: Si
habuero undecunque, quod mihi sufficiat, sua-
desne ut de labore manuum mihi curæ sit? Excepit
senex: Quantumvis habeas, ne dereliqueris opus
tuum: pro viribus fac; duntaxat absque contur-
batione.

De abbate Petro Pionita.

1. (17) Dicebant de abbate Petro Pionita in Cel-
lis, quod vinum non biberet. Postquam ergo senuit, C
fratres miscabant parum vini cum aqua, rogabantque
ut eum sumeret. Ille dicebat: Credite mihi, velut
conditum duco. Atque judicavit se in vino diluto.

2. (18) Frater dixit abbati Petro, illi abbatis
Lot discipulo: Quando sum in cella, mea anima
cum jace agit; si autem ad me accesserit frater,
et protulerit sermones de externis rebus, turbatur
anima mea. Et abbas Petrus retulit ei dictum hoc
abbatis Lot: Clavis tua aperit januam meam. Ait
seni frater: Quid sibi vult hæc vox? Respondit se-
nex: Si quis venerit ad te, dicis ei: Quomodo
tibi est? Unde venis? Quomodo habent fratres?
Susceperunt te, vel non? Et tunc aperis ostium
fratris, atque audis quæ non placent. Dicit ei: Ita
est. Quid ergo faciet homo, cum frater convenerit
cum? Senex excepit: Luctus omnino doctrina est:
ubi vero non est luctus, fieri non potest uti cavea-
mus. Tum frater: Cum, inquit, in cella mea fuero,
mecum est luctus; sed si aliquis me adierit, aut si
exiero e cella, luctum non invenio. Tum senex:
Nondum tibi mancipio est, sed veluti usu. Scrip-
tum enim est in lege: *Quando acquisieris servum*

οὕτως ποιεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐμὰ ἐμπροσθέν μου
ἐνεργεῖν, καὶ αὐτῶν φροντίσαι, καὶ παρακαλεῖν τὸν
θεὸν συγχωρῆσαι μοι. Καὶ ἀναστάντες⁴⁴ οἱ Πατέρες
εἶπον· Ὅπως οὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς σωτηρίας.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Πιτυρίωνος.

Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Πιτυρίων ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ
Ἀντωνίου, ὅτι ὁ βουλούμενος ἀπελαύνειν δαίμονας
πρότερον τὰ πάθη δουλοῦσεται· οἶον γὰρ ἂν πάθους
περιγένηται τις, τούτου καὶ τὸν δαίμονα ἀπελαύνει.
Ἐπεταί, φησὶ, δαίμων τῆ ὀργῆ· ἐὰν τῆς ὀργῆς κρα-
τήσης, ἀπέληλαται ταύτης ὁ δαίμων. Ὁμοίως καὶ
περὶ ἐκάστου πάθους.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Πιστάμωνος.

Ἡρώτησέ τις ἀδελφὸς τὸν ἀββᾶν Πιστάμωνα, λέ-
γων· Τί ποιήσω, ὅτι θλίβομαι εἰς τὸ πωλῆσαι τὸ ἐρ-
γόχειρόν μου; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων, εἶπεν, ὅτι
καὶ ὁ ἀββᾶς Σισούης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπώλουν τὸ ἐργό-
χειρον αὐτῶν· τοῦτο οὐκ ἐστὶ βλάβος· ἀλλ' ὅταν πω-
λῆς, εἰπέ ἅπαξ τὴν τιμὴν τοῦ σκεύους· λοιπὸν ἐὰν
θέλῃς; μικρὸν ἀφήσαι τῆς τιμῆς, ἐν σοὶ ἐστίν. Οὕτω
ἂν εὐρήσεις ἀνάπαυσιν. Πάλιν εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφός·
Ἐὰν ἔχω τὴν χρεῖαν μου θεῶν δήποτε, θέλεις ἵνα
φροντίσω ἐργόχειρον; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπεν·
Ἐὰν ἔχῃς ὅσον δήποτε, μὴ καταλείψῃς τὸ ἐργόχει-
ρόν σου· ὅσον δύνασαι ποιήσον, μόνον μὴ μετὰ παρα-
χῆς.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Πέτρου τοῦ Πιονίτου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Πέτρου τοῦ Πιονίτου
εἰς τὰ Κελλία, ὅτι οἶνον οὐκ ἔπιεν. Ὅτε οὖν ἐγήρα-
σεν, ἐποίησαν οἱ ἀδελφοὶ μικρὸν συγκεραστόν⁴⁵, καὶ
παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ δεῖξασθαι. Καὶ ἔλεγε·
Θαρσεῖτέ μοι, ὅτι ὡς κονδίτον αὐτὸ ἔχω. Καὶ ἔκρινεν
ἑαυτὸν εἰς τὸ συγκεραστόν⁴⁶.

β'. Ἀδελφός εἶπε τῷ ἀββᾶ Πέτρῳ τῷ τοῦ ἀββᾶ
Λώτ, ὅτι Ὅταν εἶμι ἐν τῷ κελλίῳ μου, ἐν εἰρήνῃ
ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου· ἐὰν δὲ ἀδελφὸς παραβάλλῃ μοι, καὶ
τοὺς λόγους τῶν ἔξω εἶπῃ μοι, ταρασσεται ἡ ψυχὴ
μου. Λέγει ὁ ἀββᾶς Πέτρος, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Λώτ·
Τὸ κλειδίον σου ἀνοίγει τὴν θύραν μου. Λέγει ὁ ἀδελ-
φός τῷ γέροντι· Τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο; Λέγει ὁ γέ-
ρων· Ἐὰν τις σοὶ παραβάλλῃ, λέγεις αὐτῷ· Πῶς
ἔχεις; Πόθεν ἦλθες; Πῶς ἔχουσιν οἱ ἀδελφοί; Προσ-
ελάθοντό σε, ἢ οὐ; Καὶ τότε ἀνοίγεις τὴν θύραν τοῦ
ἀδελφοῦ, καὶ ἀκούεις ἃ οὐ θέλεις. Λέγει αὐτῷ· Οὕ-
τως ἔχει. Τί οὖν ποιήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ἔλθῃ πρὸς
αὐτὸν ἀδελφός; Λέγει ὁ γέρων· Τὸ πένθος ὅλον δι-
δαχὴ ἐστίν (19)· ὅπου δὲ οὐκ ἐστὶ πένθος, οὐ δυνατὸν
φυλάξασθαι. Λέγει ὁ ἀδελφός· Ὅταν ἐν τῷ κελλίῳ ᾧ
μετ' ἐμοῦ ἐστὶ τὸ πένθος· ἐὰν δὲ ἔλθῃ τις πρὸς μὲ,
ἢ ἐξέλθω ἐκ τοῦ κελλίου, οὐχ εὐρίσκω αὐτό. Λέγει ὁ
γέρων· Οὐδέπω σοὶ ὑπετάγη, ἀλλ' ὡς ἐν χρήσει ἐστὶ.
Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι Ὅταν κτήσῃ παι-

⁴⁴ Αἱ ἀκούσαντες. ⁴⁵ Αἱ συγκερασμόν. ⁴⁶ Αἱ τὸν συγκερασμόν.

(15) *Vit. Patr.* II, 13; *Joan. Geom. Parad.* 17.

(16) *Vit. Patr.* VI, 11.

(17) *Vit. Patr.* IV, 35.

(18) *Vit. Patr.* XI, 26.

(19) *Τὸ πένθος ὅλον διδαχὴ ἐστίν. Interpretatio Pelagii, In luctu omnino doctrina est. At Martinus Dumiensis, quia ὅλων scriptum invenerat, red-
didit, Omnium doctrina luctus est.*

δα Ἑβραίων, ἃς ἔτη δουλεύσει σοι· τῷ δὲ ἐδόδωμ
 κει ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον. Ἐὰν δὲ διῶς
 αὐτῷ γυναῖκα, καὶ γεννήσῃ παιδία ἐν τῇ οἰκίᾳ
 σου, καὶ μὴ θελήσῃ ἀποδιδράσκειν διὰ τὴν γυ-
 ναῖκα καὶ τὰ παιδία, προσάξεις αὐτὸν πρὸς τὴν
 θύραν τοῦ οἴκου, καὶ τρυπήσεις αὐτοῦ τὸ ὠτίον
 ἐφ' ὀστέῳ, καὶ ἔσται σοι δούλος εἰς τὸν αἰῶνα.
 Λέγει ὁ ἀδελφός· Τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο; Λέγει ὁ γέ-
 ρων· Ἐὰν κάμῃ ἄνθρωπος εἰς πρᾶγμα κατὰ δύναμιν,
 οἷον ὤραν ζητήσῃ αὐτὸ εἰς χρεῖαν⁴⁵, εὐρήσει αὐτό.
 Λέγει αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην· εἰπέ μοι τὸ ῥῆμα τοῦ-
 το. Λέγει ὁ γέρων· Οὐδὲ νόθος υἱὸς παραμένει τιπὶ
 δουλείων, ἀλλ' ὁ γεννώμενος υἱὸς οὐκ ἐξ τὸν πατέρα
 αὐτοῦ.

γ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Πέτρου καὶ τοῦ ἀββᾶ
 Ἐπιμάχου, ὅτι συμφωνοῦνται ἦσαν εἰς Ῥαῖθου.
 Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐβίασαντο αὐ-
 τοὺς ἐλθεῖν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν γερόντων. Καὶ με-
 τὰ πολλοῦ κόπου ἀπήλθεν ὁ ἀββᾶς Πέτρος μόνος. Καὶ
 ὡς ἀνέστησαν, λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἐπιμάχος· Πῶς
 ἐτόλμας ἀπελθεῖν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν γερόντων;
 Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Εἰ ἐκάθισα μεθ' ὑμῶν, ὡς γέροντα
 οἱ ἀδελφοὶ ἡμελλόν προτρέπεσθαι με εὐλογεῖν πρῶ-
 τως, καὶ ὡς μελίζων ὑμῶν εἶχον εἶναι· νῦν οὖν ἀπελ-
 θὼν ἐγγύς τῶν Πατέρων, μικρότερος πάντων ἤμην,
 καὶ ταπεινότερος τῶ λογισμῷ.

δ. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Πέτρος, ὅτι Οὐ δεῖ ἐπαίρεσθαι
 θεαν ὁ Κύριος ποιήσῃ τι δι' ἡμῶν, ἀλλὰ μάλλον εὐ-
 χαριστεῖν ὅτι κατηξιώθημεν προσκληθῆναι ὑπ' αὐ-
 τοῦ. Τοῦτο δ' ἐπὶ πάσης ἀρετῆς ἔλεγε συμφέρειν λο-
 γίζεσθαι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παφνουτίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παφνουτίος, ὅτι Αἰδεύων ἐν τῇ
 ὁψί, γέγονέ με ἀποπλανηθῆναι ἀπὸ δρόσου, καὶ εὐ-
 ρεθῆναι πλησίον κώμης. Καὶ εἰδὼν τινὰς ὁμιλοῦν-
 τας⁴⁷ ἀλλήλους· καὶ ἐστάθην δεόμενος περὶ τῶν ἁμαρ-
 τῶν μου. Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος ἦλθεν ἔχων ῥομφαίαν,
 καὶ λέγει μοι· Παφνουτίε, πάντες οἱ κρίνοντες τοὺς
 ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἐν ταύτῃ τῇ ῥομφαίᾳ ἀπολοῦνται·
 οὐ δὲ οὐκ ἔκρινας, ἀλλ' ἐταπεινώσας ἑαυτὸν ἐν-
 ὧπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς σὺ τὴν ἁμαρτίαν ποιήσας, διὰ
 τοῦτο τὸ ὄνομά σου ἐγγέγραπται ἐν βιβλίῳ ζώντων.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Παφνουτίου, ὅτι οὐ τα-
 χέως ἐπινεν οἶνον. Ὁδεύων δὲ ποτε εὐρέθη ἐπάνω κολ-
 ληγίου⁴⁸ ληστῶν, καὶ εὐραν αὐτοὺς πίνοντας οἶνον⁴⁹.
 Ἐγνώριζε δὲ αὐτὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ἤδει ὅτι οὐ
 πίνει οἶνον. Καὶ θεωρῶν αὐτὸν ἀπὸ μεγάλου⁵⁰ κόπου,
 ἐγέμισε ποτήριον οἴνου, καὶ⁵¹ τὸ ξίφος ἐν τῇ χειρὶ
 αὐτοῦ, καὶ λέγει τῷ γέρωντι· Ἐὰν μὴ πίης, φονεύω
 σε. Γνωὺς δὲ ὁ γέρων ὅτι ἐντολὴν Θεοῦ θέλει ποιῆσαι,
 βουλόμενος αὐτὸν κερῆσαι, ἔλαθε καὶ ἐπιεν. Ὁ δὲ
 ἀρχιεπίσκοπος μετενόησεν αὐτῷ, λέγων· Συγχώρησόν
 μοι, ἀββᾶ, ὅτι ἔθλιψά σε. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Πι-
 στεύω τῷ Θεῷ, ὅτι διὰ τὸ ποτήριον τοῦτο ποιεῖ μετὰ
 σοῦ ἔλεος καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

*Hebraeum, sex annos serviet tibi; septimo autem
 anno dimittes eum liberum. Si vero dederis ei uxo-
 rem, et genuerit liberos in domo tua, nec voluerit
 abire propter uxorem et liberos, adducis eum ad os-
 tium domus, et perforabis ejus auriculam subula, et
 erit tibi servus in saeculum⁴⁶. Rogat frater: Quid
 est hoc verbi? Responsum dedit senex: Si labora-
 verit homo pro viribus in re aliqua, quoties requi-
 sient eam ad usum, inveniet. Subjecit frater: Fac
 charitatem, enarra mihi sermonem hunc. Et senex:
 Neque spurius filius permanet in servitute; sed fi-
 lius verus non relinquit patrem suum.*

3. Referebant de abbate Petro et abbate Epi-
 macho, quod essent sodales in Rhaithu. Comeden-
 tibus autem illis in ecclesia, compulerunt eos ut
 venirent ad mensam senum. Ægreque adductus ab-
 bas⁴⁷ Petrus ivit solus. Ut autem surrexerunt, dicit
 ei abbas Epimachus: Qua ratione ausus es abire ad
 mensam senum? Respondit ille: Si vobiscum se-
 dissem, velut senem fratres hortati me essent ut
 primus benedicerem, et tanquam major vobis ha-
 bitus fuisset: jam vero profectus juxta Patres,
 omnium sui minimus. ac mente humilior factus
 sum.

4. Dixit abbas Petrus: Non oportet extolli, cum
 Deus aliquid per nos fecerit, sed potius gratias
 agere quod digni facti fuerimus qui vocaremur ab
 eo. Adlebat, expedire ut in omni virtute illud re-
 putemus.

De abbate Paphnutio.

1. Narravit abbas Paphnutius: Per viam trans-
 iens, contigit ut aberrarem ob rorem, ac prope
 vicum essem. Illic vidi quosdam turpiter agentes; et
 steti oravique pro peccatis meis. Ecce angelus de-
 scendit tenens frameam, atque mihi: Paphnuti,
 omnes qui judicant fratres suos, hac framea per-
 ibunt; quia vero non judicasti, sed humilem te ex-
 hibuisti coram Deo, quam ipse delictum commi-
 sisses, ideo nomen tuum inscriptum est in libro
 viventium.

2. (20) Aiebant de abbate Paphnutio, quod non
 facile biberet vinum. Aliquando autem in via ince-
 dens, incidit in latronum manipulum, invenitque
 eos vinum bibentes. Porro cognoscebat eum latro-
 num dux, sciebatque quod non biberet vinum. Vi-
 dens ergo valde fessum, calicem vino implevit,
 sumptoque in manum ense, ait seni: Nisi biberis,
 occido te. At senex, qui nosset, ex mandato Dei
 velle eum facere, cupiens lucrari hominem, ac-
 cepit et bibit. Tunc latronum princeps inclinavit se
 humiliter, dicens: Ignosce mihi, abba, si te mole-
 stia affecerim. Ait senex: Confido in Deum, quod
 propter calicem hunc facturus sit tibi misericor-

⁴⁵ Al. add. ταυτοῦ. ⁴⁷ Al. inser. αἰσχροῦς. ⁴⁸ Al. κολληγίου. ⁴⁹ Abest οἶνον ab al. ⁵⁰ Al. πολλοῦ.
⁵¹ Al. inser. λαθῶν. ⁵² Exod. xxi, 2, 4, 5, 6.

diani et in hoc et in futuro sæculo. Dicit latronum primus : Confido in Deo, quod ab isto tempore nemini malum facturus sim. Et lucratus est senex totum latronum collegium, dimittendo propter Dominum voluntatem suam.

3. Retulit abbas Pæmen, dixisse abbatem Paphnutium : Cunctis diebus vitæ senum, bis singulis mensibus adii eos, dissitus spatio duodecim milliarium, et quidquid cogitaveram aperiebant eis, nec quidquam aliud respondebant, præter hoc : Ad quemcumque locum perrexeris, ne metiaris te ; ac in quiete deges.

4. In Sceti degebat cum abbate Paphnutio quidam frater, qui impugnabatur ad fornicationem, et dicebat : Quamvis decem uxores accepero, non explebo cupiditatem meam. Senex vero hortabatur his verbis : Nequaquam, sili ; impugnationis est dæmonum. At ille noluit obtemperare, sed profectus est in Ægyptum, ubi duxit uxorem. Post aliquod tempus contigit ut senex in Ægyptum ascenderet : illic offendit eum portantem sportulas testarum, nec agnovit, sed ipse ait seni : Ego sum ille discipulus tuus. Senex autem intuitus eum in illa dejectione, flevit dixitque : Quomodo dimisisti honorem illum, et venisti ad dehonestamentum hoc? Verum accepistine decem uxores? Ille ingemiscens, respondit : Sane unicam duxi, et ærumnis conficior, quo pane illam pascam. Tunc ad eum senex : Revertere nobiscum. Excepit : Estne pœnitentiæ locus, abba? Est, inquit. Relictis ergo omnibus secutus est eum ; et Scetum ingressus, ab experimento evasit probus monachus.

5. Fratrem in solitudine Thebaidis commorantem subiit ista cogitatio : Quid sedes infructuosus? Surge, abi ad monasterium, ibi fructum feres. Itaque surgens, venit ad abbatem Paphnutium, et declaravit ei cogitationem. Monuit senex : Redi, sede in cella tua ; fac unam orationem mane, unam vesperi, unam noctu ; cum esurieris, manduca ; cum sitieris, bibe ; cum somno tentatus fueris, dormi ; ac remane in eremo ; nec cogitationi illi obsequaris. Accessit etiam ad abbatem Joannem, renuntiavitque ei verba abbatis Paphnutii. Dicit abbas Joannes : Ne omnino orationem feceris ; duntaxat sede in cella tua. Tum surgens adiit abbatem Arsenium ; cui cuncta denuntiavit. Ait illi senex : Tene, sicut Patres docuerunt te. Nihil enim amplius tibi possum dicere. Ille plene persuasus abscessit.

De abbate Paulo.

(21) Narravit aliquis e Patribus de quodam abbate Paulo, quod esset ex inferioribus Ægypti partibus, habitaret vero in Thebaide ; quodque manibus apprehenderet cerastas, scorpiones, serpentes, mediosque diffunderet. Igitur fratres humili

²² Al. κολλήγιον. ²³ Al. Θεόν. ²⁴ Al. σπυρίδα. ²⁵ Al. τήν. ²⁶ Al. ἐν ταῖς εἰς μέρες. ²⁷ Al. ἰνσ. καὶ τοὺς σκορπίους.

(21) *Vit. Patr.* II, 41.

Λ λέγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πιστευώ τῷ Θεῷ, ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ μὴ κακοποιήσω τινά. Καὶ ἐκέρδησεν ὁ γέροντος ἔλον τὸν κολλήγιον²², ἀφείλε τὸ θέλημα αὐτοῦ διὰ τὸν Κύριον²³.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμῆν, ὅτι ἔλεγεν ὁ ἀββᾶς Παφνούτιος· Εἰς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς τῶν γέροντων, δις τὸν μῆνα παρέβαλον αὐτοῖς, ἔχων ἀπ' αὐτῶν τὸ διάστημα μίλια δώδεκα, καὶ πάντα λογιζομένων ἔλεγον αὐτοῖς, καὶ οὐδέν μοι ἕτερον ἔλεγον, ἢ τοῦτο· ὅτι· Εἰς ὃν ἂν τόπον ἀπέλθῃς, μὴ μετρεῖς ἑαυτὸν, καὶ ἔσῃ ἀναπαυόμενος.

δ'. Ἦν τις ἀδελφὸς εἰς Σχήτιν μετὰ τοῦ ἀββᾶ Παφνούτιου, καὶ ἐπολεμειτό εἰς πορνείαν, καὶ ἔλεγεν· Ἐὰν λάθω δέκα γυναῖκας, οὐ πληρῶ τὴν ἐπιθυμίαν μου. Ὁ δὲ γέροντος παρεκάλει λέγων· Μὴ, τέκνον· πόλεμος ἐστὶ τῶν δαιμόνων. Καὶ οὐκ ἐπέσθη· ἀλλὰ ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἔλαβε γυναῖκα. Μετὰ δὲ χρόνον ἐγένετο ἀναθῆναι τὸν γέροντος εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἀπαντήσῃ αὐτὸν βασιτάζοντα σπυρίδα²⁴ ἰστράκων· ὁ δὲ γέροντος οὐκ ἐγνώρισεν αὐτόν· ἀλλ' αὐτὸς λέγει αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι ὁ δέσπotes ἡμεῶν σου. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ γέροντος ἐν τῇ ἀτιμίᾳ ἐκείνῃ, ἔκλαυσε, καὶ εἶπε· Πῶς ἀφήκας τὴν τιμὴν ἐκείνην, καὶ ἤλθες εἰς τὴν ἀτιμίαν ταύτην ; πλὴν ἔλαβες τὰς δέκα γυναῖκας ; Καὶ στενάξας εἶπε· Φύσει μίαν ἔλαβον, καὶ ταλαιπωρῶ πῶς αὐτὴν χορτάσω ἄρτον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέροντος· Δεῦρο πάλιν μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶπεν· Ἐνὶ μετάνοια, ἀββᾶ ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐνὶ. Καὶ καταλείψας πάντα, ἠκολούθησεν αὐτόν· καὶ εἰσελθὼν εἰς Σχήτιν, ἀπὸ τῆς πείρας γέγονε δόκιμος μοναχός.

ε'. Ἀδελφῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ καθημένῳ τῆς Θηβαίδος, ἦλθεν αὐτῷ λογισμὸς, λέγων· Τί κἀθὲν ἄκαρπος ; ἀνάστα, ὑπάγε εἰς κοινόβιον, καὶ ἐκεῖ ποιεῖς καρπὸν. Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Παφνούτιον, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸν λογισμόν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέροντος· Ὑπάγε, κάθου εἰς τὸ καλλίον σου· καὶ ποιεῖ μίαν εὐχὴν πρῶτ', καὶ μίαν ἐσπέρας, καὶ μίαν τὴν νύκτα· καὶ ὅταν πεινᾷς, φάγε, καὶ ὅταν διψᾷς, πίε, καὶ ὅταν νυστάξῃς, κοιμῶ· καὶ μένε εἰς γῆν²⁵ ἔρημον· καὶ μὴ πεισθῇς αὐτῷ. Ἦλθε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, καὶ ἀνήγγειλε τὰ ῥήματα τοῦ ἀββᾶ Παφνούτιου. Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης· Μὴ ποιήσης ὅλως εὐχὴν, μόνον κάθου εἰς τὸ καλλίον σου. Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ πάντα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέροντος· Ἐράται ὡς οἱ Πατέρες σοι εἶπαν· πλεῖον γὰρ τούτων, οὐκ ἔχω σοὶ τι εἰπεῖν. Καὶ πληροφορηθεὶς ἀπῆλθεν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παύλου.

Διηγήσατό τις τῶν Πατέρων περὶ τίνος ἀββᾶ Παύλου, ὅτι ἦν ἐκ τῶν κάπυ μερῶν²⁶ τῆς Αἰγύπτου, οἰκῶν δὲ ἐν Θηβαίδι· ὅτι οὗτος ἐκράτει ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τοὺς κεράστας²⁷ καὶ τοὺς ὄφεις, καὶ ἐσχίζεν αὐτοῦς μέσους. Καὶ ἔβαλον αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ μετάνοιαν,

λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν ποίαν ἐργασίαν ἐποίησας, ἵνα λάβῃς τὴν χάριν ταύτην. Ὁ δὲ ἔφη· Συγχωρήσατέ μοι, Πατέρες· ἐάν τις κτήσῃται καθαρότητα, πάντα ὑποτάσσεται αὐτῷ, ὡς τῷ Ἀδὰμ ὅτε ἦν ἐν παραδείσῳ, πρὶν ἢ παραθῆναι τὴν ἐντολήν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παύλου τοῦ κοσμίτου.

α. Ὁ ἀββᾶς Παῦλος ὁ κοσμίτης καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκαθέζοντο ἐν τῇ Σκήτῃ· καὶ πολλὰ ἄρα ἔγινετο μεταξὺ αὐτῶν ἀντιλογία. Λέγει ὁ ἀββᾶς Παῦλος· Ἔως πότε μένομεν οὕτως; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Τιμόθεος· Ποίησον ἀγάπην· ὅταν ἐρχωμαι ἐπάνω σου, βιάσασθόν με· καὶ ὅταν ἐρχῆ καὶ σὺ ἐπάνω μου, βαστάξω σε καγῶ. Καὶ ποιήσαντες οὕτως ἀνεπήσαν τὰς ἐπιλοίπους αὐτῶν ἡμέρας.

β. Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Παῦλος καὶ Τιμόθεος κοσμίται ἦσαν ἐν τῇ Σκήτῃ, καὶ ὠχλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ λέγει ὁ Τιμόθεος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· Τί θέλομεν τὴν τέχνην ταύτην; οὐκ ἀφιόμεθα ἡσυχάσαι ὅλην τὴν ἡμέραν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς Παῦλος εἶπεν αὐτῷ· Ἀρκεῖ ἡμῖν ἡ ἡσυχία τῆς νυκτὸς, ἐάν νήφῃ ἡμῶν ἡ διάνοια.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παύλου τοῦ μεγάλου.

α. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παῦλος ὁ μέγας ὁ Γαλάτης, ὅτι Μοναχὸς ἔχων μικρὰς χρείας ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ, καὶ ἐξερχόμενος φροντίσαι, ἀπὸ δαιμόνων χλευάζεται· καὶ γὰρ καγῶ αὐτὸ ἔπαθον.

β. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Παῦλος· Εἰς βόρβορόν εἰμι (22) καταποντιζόμενος ἕως τραχήλου, καὶ κλαίω ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, λέγων· Ἐλέησόν με.

γ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Παύλου, ὅτι ἐποίησε τὴν Τεσσαρακοστὴν εἰς ματὶν φακοῦ καὶ λαγύνιον ὕδατος· καὶ εἰς ἐν μαλάκιον, αὐτὸ πλέκων καὶ ἀνάλων, ἕως τῆς ἑορτῆς ἐγκεκλεισμένως.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Παύλου τοῦ ἀπλοῦ.

Ὁ μακάριος ἀββᾶς Παῦλος ὁ ἀπλοῦς ὁ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου μαθητὴς, διηγήσατο τοῖς Πατράσι πρᾶγμα τοιοῦτον· ὅτι ποτὲ παραγενόμενος ἐν μοναστηρίῳ ἐπισκέψας ἔνεκεν καὶ ὠφελείας χάριν ἀδελφῶν, μετὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συνήθη διάλεκτον, εἰσεῖται ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τὴν συνήθη σύναξιν ἐπιτελέσαι. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, φησὶ, προσέσχεν ἐκάστῳ τῶν εἰσιόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅποια ἄρα ψυχῇ εἰσεῖται εἰς τὴν σύναξιν· εἶχε γὰρ καὶ ταύτην τὴν χάριν παρὰ Κυρίου· ὁμοιωσάμενος αὐτῷ, ὡστε ὁρᾶν ἕκαστον ὅποῖός ἐστι τῆ ψυχῆ, ὡσπερ ἡμεῖς βλέπομεν ἀλλήλων τὰ πρόσωπα. Πάντων δὲ εἰσιόντων λαμπρᾶ τῇ ὄψει καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, τὸν τε ἐκάστου ἄγγελον χαίροντα ἐπ' αὐτῷ· ἕνα, φησὶν, ὄφρ' μέλανα καὶ ζοφώδη ὄλον τὸ σῶμα, δαίμονας δὲ παρ' ἑκατέρᾳ τοῦτον συνέχοντας καὶ ἔλκοντάς αὐτόν

²² Αἰ. διαφόρως. ²³ Αἰ. κοσμήται. ²⁴ Αἰ. τοῦ Θεοῦ.

(22) *Eis borboron eimi*, etc. Hoc *Aprophthegma* Colbertinus liber assignat Paulo Aegyptio, qui hic Paulorum primus ponitur.

(23) *Vit. Patr.* iii, 72.

A facta salutatione, oraverunt, diceret iis quam operationem fecisset, ut ejusmodi gratiam consequeretur. Ille respondit: Ignoscite mihi, Patres; si quis obtinuerit puritatem, cuncta ei subjiciuntur; quemadmodum Adamo cum esset in paradiso, priusquam transgrederetur mandatum.

De abbate Paulo cosmeta.

1. Abbas Paulus cosmeta, et Timotheus frater ejus, residebant in Sceti. Ac saepe inter eos oriebatur contentio. Dicit abbas Paulus: Quousque ita perseverabimus? Ait illi abbas Timotheus: Fac opus charitatis; cum tibi molestus fuero, perfer me; vicissimque quando tu mihi fueris molestus, etiam te sustinebo. Atque sic agentes, quiete peregerunt reliquos dies suos.

2. Idem abbas Paulus, et Timotheus cosmetæ erant in Sceti, et a fratribus turbabantur. Ait Timotheus fratri suo: Cur hanc artem retinemus? Per totum diem non sinimur in quiete agere. Respondit ei abbas Paulus: Sufficit nobis noctis requies, modo mens nostra vigilet.

De abbate Paulo magno.

1. (23) Dixit abbas Paulus, magnus ille et Galata: Monachus qui in cella sua habet parva quaedam commoda, atque egreditur, ut eorum curam gerat, illuditur a dæmonibus. Id enim mihi etiam contigit.

2. Dixit abbas Paulus: In luto immersus sum ad collum usque, et ploro coram Deo, dicens: Miserere mei.

3. (24) Aiebant de abbate Paulo, quod peregrisset quadragesimam cum sextario lentis et lagenula aquæ, necnon cum una sportula, quam plectebat et dissolvebat, usque ad festum inclusus.

De abbate Paulo simplice.

(25) Beatus abbas Paulus simplex, sancti Antonii discipulus, Patribus narravit hujusmodi rem: Ad monasterium cum perrexisset aliquando, ad visitandos et emolumento afficiendos fratres: post consuetum colloquium, ingressi sunt in sanctam Dei ecclesiam, ut solitam synaxim celebrarem. Beatus vero Paulus unicuique intrantium in ecclesiam attendebat, quali scilicet anima ingrederentur ad collectam: habuit enim hanc gratiam a Deo sibi concessam, ut cerneret qualis quisque esset anima, sicut nos conspicimus alter alterius faciem. Cum ergo cuncti introirent splendidis oculis, necnon clara facie, comitante unumquemque angelo suo, eoque super illum læto: unum, inquit, vidit nigrum, toto corpore tenebrosum, dæmones vero ad utrumque latus, tenentes eum, trahentes ad se,

(24) *Vit. Patr.* iii, 72; Moschus c. 161.

(25) *Vit. Patr.* xviii, 20; Andreas in *Apocal.* c. 48.

capistrum in nasum ejus mittentes; sanctum autem ipsius angelum a longe sequentem, tristem, demisso vultu. Unde Paulus in lacrymas prorupit, manu pectus lutudit, sedebatque ante ecclesiam, vehementer deflens eum qui in isto statu ipsi visus fuerat. Illi vero intuiti hominis inopinatum actionem, subitam mutationem, conversionem ad lacrymas et luctum, interrogabant, orabantque ut eloqueretur quare ploraret, veriti nimirum ne quampiam in cunctis culpam agnoscens, ita ageret. Hortabantur etiam ut ad congregationem cum iis ingrederetur. Paulus autem iis repulsis, sedebat extra, summis lamentis prosequens eum qui sic ipsi apparuerat. Non multo post, dimisso conventu, cunctis exeuntibus, iterum unumquemque considerabat Paulus, qui cuperet cognoscere quales egrederentur; et videt illum virum, cujus totum corpus prius nigrum fuerat atque tenebrosum, exire ab ecclesia claro vultu, corpore candido, dæmones vero procul sequi, at sanctum angelum juxta comitari, et gaudere plurimum super eo. Tunc Paulus præ lætitia exsiliit, clamabatque benedicens Deum, in hæc verba: O ineffabilem Dei bonitatem atque erga homines amorem! Currrens porro ascendensque super altum gradum, magna voce pronuntiavit: Venite ac videte opera Dei, quam terribilia sint, et omni admiratione digna⁶³. Venite, videte eum qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire⁶⁴. Venite, adorenus, et procliamus ei⁶⁵ ac dicamus: Tu solus potes auferre peccata. Itaque concurrerunt cuncti propere, volentes audire quæ proferret. Congregatisque omnibus, narravit Paulus quæ viderat antequam ingrederetur in ecclesiam, et quæ postea iterum. Necnon postulavit ab illo viro, ut causam esseret, propter quam ei tantam conversionem der repente Deus largitus fuisset. Ille vero manifestatus a Paulo, audacter coram omnibus enarravit cuncta ad se spectantia. Ego, inquit, homo peccator sum, a multo tempore hucusque in fornicationibus volutatus; verum nunc ingressus in sanctam Dei ecclesiam, audivi lectionem sancti prophete Isaiæ, imo magis loquelam Dei per ipsum: *Lavamini, mundi estote, auferite malitias vestras ex cordibus vestris, ab oculis meis; discite facere bonum. Et si fuerint peccata vestra quasi phæniceum, sicut nivem dealbabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis*⁶⁶. Ego vero, scortator, ad sermonem prophete compunctus anima, ingemiscens intra mentem meam, dixi ad Deum: Tu Deus, qui venisti in mundum, peccatores salvos facere⁶⁷, quæ modo per prophetam tuum promisisti, ea in me etiam comple, peccatore ac indigno. Ecce enim, a præsentis tempore fidem meam obliquo, constituo, ex corde profiteor

πρὸς ἑαυτοὺς, φορβεῖαν ἐπὶ τὴν βίβια αὐτοῦ βάλλοντας· τὸν τε ἅγιον ἄγγελον οὗτοῦ ἀπὸ μακρόθεν ἀκολουθοῦντα σκυθρωπὸν καὶ κατηφῆ. Ὁ δὲ Παῦλος δακρύσας, καὶ τῇ χειρὶ τὸ στήθος πλήξας⁶³, ἐκαθέζετο πρὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀποκλαιόμενος σφόδρα τὸν οὕτως ὀφθέντα αὐτῷ. Οἱ δὲ θεασάμενοι τὸ παράδοξον τοῦ ἀνδρὸς, τὴν τε ὄρεξαν αὐτοῦ μεταβολὴν, πρὸς δάκρυα καὶ πένθος κινήσαντα, ἠρώτων αὐτὸν παρακαλοῦντες τὸ διατῆ κλαίει εἰπεῖν, νομίζοντας μῆτι⁶⁴ καταγνοὺς ἀπάντων τοῦτο ποιεῖ· παρεκάλουν τε αὐτὸν καὶ εἰς τὴν συναξιν σὺν αὐτοῖς εἰσιέναι. Ὁ δὲ Παῦλος ἀποτεισάμενος αὐτοὺς⁶⁵ ἐκαθέζετο ἔξω, ἀποδουρόμενος πάνυ τὸν οὕτως ὀφθέντα αὐτῷ. Μετ' οὗ πολὺ δὲ τῆς συναξέως ἀπολυθείσης, καὶ πάντων ἐξιόντων, πάλιν κατεμάθανεν ὁ Παῦλος ἕκαστον, βουλόμενος⁶⁶ γινῶναι· οἷοι ἐξέρχονται· καὶ ὄρῃ τὸν ἄνδρα ἐκείνον, τὸν μέλαν καὶ ζοφῶδες ἔχοντα τὸ πρὶν ὄλον τὸ σῶμα, ἐξερχόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας λαμπρὸν τῷ προσώπῳ, λευκὸν τῷ σώματι, καὶ τοὺς δαίμονας μακρὰν του⁶⁷ ἀκολουθοῦντας, τὸν τε ἅγιον ἄγγελον ἔγγυς αὐτοῦ παρεπόμενον⁶⁸ καὶ χαίροντα ἐπ' αὐτῷ σφόδρα. Ὁ δὲ Παῦλος ἀναπηδήσας μετὰ χαρᾶς, ἐβόα εὐλογῶν τὸν Θεόν, καὶ λέγων· Ὁ τῆς ἀφάτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος⁶⁹! Δραμῶν δὲ καὶ ἀναβῆς ἐπὶ βαθμοῦ ὑψηλοῦ, μεγάλη τῇ φωνῇ ἔλεγε· Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς φοβερά καὶ πάσης ἐκπλήξεως ἄξια. Δεῦτε καὶ ἴδετε τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ εἴπωμεν· Σὺ μόνος δύνασαι ἀφαιρεῖν⁷⁰ ἁμαρτίας. Συνέτρεχον δὲ πάντες μετὰ σπουδῆς, τῶν λεγομένων ἀκοῦσαι βουλόμενοι. Καὶ συνελθόντων πάντων, διηγείτο ὁ Παῦλος τὰ ὁραθέντα αὐτῷ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, καὶ ἤξιου τὸν ἄνδρα ἐκείνον λέγειν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν αὐτῷ τὴν τοσαύτην μεταβολὴν αἰφνιδίως ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐλεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ Παύλου, ἐνώπιον πάντων ἀνυποστόλως διηγείτο τὰ καθ' ἑαυτὸν, λέγων· Ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ἁμαρτωλὸς, φησὶ, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου πορνείαις συνέζων μέχρι τοῦ νῦν· εἰσελθὼν δὲ νῦν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἤκουσα τοῦ ἁγίου προφήτου Ἠσαίου ἀναγινωσκόμενου, μάλλον δὲ τοῦ Θεοῦ λαλοῦντος δι' αὐτοῦ⁷¹· Λούσασθε, καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς πορνείας ὑμῶν ἀπὸ⁷² τῶν καρδιῶν⁷³ ὑμῶν· ἀπέραντι τῶν ἐφθαλμῶν μου, μάθετε καλὸν ποιεῖν. Καὶ ἔαν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικῶν, ὡς χιθῶνα λευκανῶ. Καὶ ἔαν θέλητε καὶ εἰσακουσθετέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε. Ἐγὼ δὲ, φησὶν, ὁ πόρνος, ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ προφήτου κατανυγείς τὴν ψυχὴν, καὶ στενάξας ἐν τῇ διανοίᾳ μου, εἶπον πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι Σὺ ὁ Θεός, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σώσαι, ἃ νῦν διὰ τοῦ προφήτου σου ἐπηγγείλω, ταῦτα⁷⁴ καὶ εἰς ἐμὲ πλήρωσον τὸν

⁶³ Psal. xlv, 9. ⁶⁴ I Tim. ii, 4. ⁶⁵ Psal. xciv, 6. ⁶⁶ Isa. i, 16-19. ⁶⁷ I Tim. i, 15. ⁶⁸ Al. τῷ φάτι καὶ. ⁶⁹ Al. εἰπεῖν τὸ ὁραθὲν· δεδιότες μὴ. ⁷⁰ Al. add. καὶ ἀπαγορεύσας τοῦτο. ⁷¹ Al. ins. σωπῶν καὶ. ⁷² Al. εἰδὼς μὲν οἷοι εἰσῆλθον, βουλὴ δέ. ⁷³ Al. πολὺ. ⁷⁴ Al. ins. ἰσάρων τε καὶ πρῶθου. ⁷⁵ Al. add. ὡ τῶν θελιῶν αὐτοῦ οἰκτιρισμῶν, καὶ τῆς ἀμέτρου αὐτοῦ χρηστότητος. ⁷⁶ Al. ἀφιέναι. ⁷⁷ Al. ἐν αὐτῷ. ⁷⁸ Al. ἀπέραντι. ⁷⁹ Al. ψυχῶν. ⁸⁰ Al. inser. ἔργοις εἰ ἔργῳ.

ἀμαρτωλῶν καὶ ἀνάξιον. Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν δι-
 ὀμι σοι λόγον, συντάσσομαι δὲ, καὶ ἐκ καρδίας
 ἐξομολογοῦμαι σοι, ὅτι οὐ μὴ πράξω ἔτι τι τῶν κα-
 κῶν ⁸¹. ἀλλὰ ἀποτάσσομαι πᾶσαν παρανομίαν ⁸²,
 καὶ δουλεύσω σοι ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει.
 Σήμερον, ὦ Δέσποτα, καὶ ἐκ τῆς ὥρας ταύτης, δέξει
 με μετανοῦντα, καὶ προσπίπτοντά σοι, καὶ ἀπεχό-
 μενον τοῦ λοιποῦ πάσης ἀμαρτίας. Ἐπὶ ταύταις,
 φησι, ταῖς συνθήκαις ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας,
 κρίνας ἐν τῇ ἑμαυτοῦ ψυχῇ, μηκέτι μηδὲν φαῦλον
 πράξει ἀπέναντι ⁸³ τοῦ Θεοῦ. Ἀκούσαντες δὲ πάντες
 ἀνεβίον μὲ φωνῇ πρὸς τὸν Θεόν· Ὡς ἐμεγαλύνθη
 τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.
 Γινώσκοντες τοίνυν, ὦ Χριστιανοί, ἐκ τῶν θείων
 Γραφῶν, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων ἀποκαλύψεων, ὅσην ἔχει
 ὁ Θεὸς ἀγαθότητα περὶ ⁸⁴ τοὺς εἰς αὐτὸν γησιῶς
 καταφεύγοντας, καὶ διὰ μετανοίας τὰ πρότερον αὐτοῖς
 ἐπαισμένα διορθομένους (26), καὶ ὅτι ἀποδίδωσι
 πάλιν τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ, οὐκ εἰσπραττόμενος
 δίκας ὑπὲρ τῶν προτέρων ἀμαρτιῶν, μὴ ἀπελπίσω-
 μεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Ὡς γὰρ διὰ Ἡσαίου
 τοῦ προφήτου ἐπηγγείλατο, τοὺς ἐν ἀμαρτίαις βεβο-
 ρωμένους πλύνειν, καὶ ὡς ἔριον καὶ ὡς χιόνα λευ-
 κῶναι, καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἑπουρανοῦ Ἰερουσα-
 λὴμ ἀξιοῦν· οὕτως αὖθις διὰ τοῦ ἁγίου προφήτου
 Ἰεζεκιήλ, μεθ' ὄρκου ἡμᾶς πληροφοροεῖ μὴ ἀπολλύειν·
 Ὡ γὰρ, φησι, λέγει Κύριος, ὅτι οὐ βούλομαι τὸν
 βλάτωρ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ
 ζῆν αὐτόν.

Περὶ τοῦ ἀββῆ Πέτρον τοῦ τῶν Δίου.

Πέτρος ὁ τῶν Δίου πρεσβύτερος, εἴποτε ἤρχετο
 μετὰ τινων, ἐπειδὴ διὰ τὴν ἱερουσόνην ἐμπροσθεν
 ἱστασθαι ἡγαγὰς, τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἑαυτὸν
 ὀπίσω ἵστα ἐξομολογούμενος· ὡς εἰς τὸν βίον τοῦ ἀββῆ
 Ἀντωνίου γέγραπται. Τοῦτο ἐποίησε, μηδένα λυπῶν.

Ἄρχῃ τοῦ Ρ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββῆ τοῦ Ῥωμαίου.

α. Πλὴθ ποτε μοναχὸς τις Ῥωμαῖος ⁸⁵, καὶ ὤκη-
 πον ἐν Σκήτει ἐγγύτερον τῆς ἐκκλησίας· εἶχε δὲ καὶ
 ἓνα δούλον ὑπηρετοῦντα αὐτῷ. Ἰδὼν δὲ ὁ πρεσβύτε-
 ρος τὴν ἀθένειαν αὐτοῦ, καὶ μαθὼν ἐκ ποίας ἀνα-
 παύσεως ἔστιν, εἶ τι ⁸⁶ ὠκονόμεναι καὶ ἤρχετο εἰς τὴν
 ἐκκλησίαν, ἐπεμπεν αὐτῷ. Καὶ ποιήσας εἰκοσιπέντε
 ἴτη ἐν Σκήτει, γέγονε διορατικὸς καὶ ὀνομαστός.
 Ἀκούσας δὲ τις τῶν μεγάλων Αἰγυπτίων περὶ αὐτοῦ,
 ἦλθεν ἰδεῖν αὐτόν, προσδοκῶν σωματικὴν τινα πολι-
 τεῖαν περισσοτέραν εὔρειν ἐν αὐτῷ. Εἰσελθὼν δὲ
 ἤσπασατο αὐτόν· καὶ ποιήσαντες εὐχὴν ἐκάθισαν.
 Ἐπει δὲ αὐτὸν ὁ Αἰγύπτιος φοροῦντα ἱμάτια τρυ-
 φερὰ, καὶ χαρᾶδιον (28) καὶ δέσμα ὑποκάτω αὐτοῦ,

⁸¹ Pro, τι τῶν κακῶν, al. τοιοῦτον κακόν. ⁸² Al. πάση παρανομία. ⁸³ Al. inser. τῶν ὀφθαλμῶν.
⁸⁴ Al. πρὸς. ⁸⁵ Al. inser. μέγας γενόμενος τοῦ παλατίου. ⁸⁶ Al. ins. ὁ Θεός. ⁸⁷ Psal. ciii 24. ⁸⁸ Isa.
 lviii, 19. ⁸⁹ Ezech. xviii, 52, 25; xxiii, 11.

(26) Τοὺς διὰ μετανοίας τὰ πρότερον αὐτοῖς
 ἐπαισμένα διορθομένους. Hoc est, Pelagio inter-
 prete, eos qui per pœnitentiam emendant priora
 aucta. Proclive fuit emendant vertere in emundant.
 (27) Vit. Patr. x, 76.

et promitto tibi, quod posthac nihil mali perpetra-
 turus sum; sed renuntio omni iniquitati; serviam
 tibi jam inde cum pura conscientia. Hodie, Domine,
 atque ex hac hora, suscipe me pœnitentem, pro-
 stratum coram te, qui deinceps abstenturus sim ab
 omni delicto. Cum his, inquit, promissis egressus
 sum ab ecclesia, decernens animo meo, non am-
 plius quidpiam mali committere in conspectu Dei.
 Quæ cum audiissent cuncti, una voce exclamave-
 runt ad Deum: *Quam magnificata sunt opera tua,
 Domine! Omnia in sapientia fecisti* ⁸⁷. Igitur, o
 Christiani, cognoscentes e divinis Scripturis sacrise-
 que revelationibus, quantam Deus habeat bonita-
 tem erga eos qui ad ipsum sincere confugiunt, et
 a prioribus peccatis suis emendant se per pœnitentiam;
 quodque reddat iterum bona reppromissa,
 nec exigit pœnas pro superioribus delictis; ne des-
 speremus de nostra salute. Sicut enim per Isaiam
 prophetam pollicitus est, lavaturum se peccatorum
 luto immersos, et velut lanam ac nivem dealbaturum
 itemque bonis cœlestis Hierusalem donaturum
⁸⁸: ita rursus per sanctum prophetam Eze-
 chielem, cum jurejurando nobis plenam fidem facit,
 se non perditurum eos. Ait quippe: *Vivo ego, dicit
 Dominus, quia nolo mortem peccatoris, quam converti
 ipsam, et vivere* ⁸⁹.

De abbate Petro Dii.

C Petrus Dii presbyter, si quando inter alios pre-
 cabatur, cum ob sacerdotium ante eos stare com-
 pelleretur, per humilitatem seipsum retro consti-
 tuebat, confessionem faciens; quemadmodum in
 vita abbatis Antonii scriptum est. Hoc faciebat,
 contristans neminem.

Principium litteræ P.

De abbate patria Romano.

I. (27) Venit aliquando menachus quidam Ro-
 manus, et habitavit in Sceti juxta ecclesiam; ha-
 buit quoque servum qui ei ministrabat. Videns
 autem presbyter infirmitatem ejus, cum didicisset
 quam splendide vixisset olim, quidquid conquisie-
 rat, aut ad ecclesiam delatum fuerat, mittebat ei.
 D Is per annos viginti quinque mansit in Sceti, exstitit-
 que dignoscendi gratia præditus, necnon nomine
 celebris. Porro nonnullus magnorum Ægyptiorum,
 audiens de illo, accessit ut videret, arbitratus in-
 venturum se in homine corpoream aliquam vivendi
 rationem extraordinariam. Itaque ingressus, salu-
 tavit eum, factaque prece, consederunt. Cernit

(28) Χαράδιον. Vertit Pelagius in libris impres-
 sis hic, mattam vel budam de papyro. Sed antiquus
 codex monasterii Corbeiensis habet, byrsam de pa-
 pyro. Suessionensis autem, budam de papyro.

Ægyptius illum delicatis vestibus indutum, atque A mattam ac pellem sub eo, item parvum pulvinar; ad hæc nitidos habere pedes cum sandaliis. His visis, scandalum passus est, quod eo loci non talis esset agendi ratio, sed potius vitæ durities. Senex autem, utpote perspicacia donatus, intellexit ipsum offensum, aitque ministro suo: Fac nobis hunc diem festum, propter abbatem. Erat porro illi parum oleris; et coxit, cumque tempus venisset, surgentes, comederunt. Habuit etiam senex parum vini propter infirmitatem suam; quod biberunt. Utque vespera advenit, recitarunt duodecim psalms, postea ierunt cubitum. Pari modo noctu. Mane vero surgens Ægyptius, dicit ei: Ora pro me. Atque exiit, nulla percepta utilitate. Cæterum pauco post illius discessum tempore, senex qui vellet ei esse utilis, mittens revocavit eum. Et postquam rediisset, iterum suscepit illum lætus; tum interrogavit, hoc pacto: Cujus regionis es? Respondit: Ægyptius sum. Cujus vero urbis? Ille: Ego plane ex urbe non sum. Rogavit: Quodnam erat opus tuum in tuo vico? Excepit: Eram custos. Ait: Ubinam dormiebas? Ille: In agro. Habuisti, inquit, stratum sub te? Responsum dedit: Scilicet, ruri stragulum postuissem sub me? Sed quomodo? Humi. Iterum Romanus interrogavit: Et quo uterbaris cibo in agro, aut quod vinum bibebas? Ægyptius rursus respondit: Estne cibus vel potus in agro? Romanus: Sed quomodo vivebas? Ægyptius: Manducabam panem siccum, cumque poteram salsamenti parum, bibebam autem aquam. Senex Romanus: Magnus labor. Estne vero in pago balneum, ut lavemini? Ægyptius: Nequaquam, sed in fluvio, quando libet. Postquam ergo excepit ex eo senex hæc omnia, didicitque prioris vitæ ipsius ærurnas, cupiens ei prodesse, narravit prioris vitæ suæ in sæculo statum; referens: Me vides, nihili hominem; magnam urbem Romam patriam habeo, tum magnus exstiti in palatio imperatoris. Ut autem audivit Ægyptius sermonis initium, compunctione tactus est, auscultabatque sedulo quæ diceret. Iterum ait ei: Relicta ergo Urbe, veni in solitudinem hanc. Me rursus quem vides, magnas domos possedi, opes multas: contemptisque illis, subii parvam cellam hanc. Ego adhuc, quem cernis, lectos habui ex auro solido, pretiosis stragulis ornatos; pro quibus Deus dedit istam mattam cum ista pelle. Ad hæc, vestimenta mea magni pretii erant; et pro illis, gesto hæc vilia. Item, ad prandium meum, auri multum impendebatur: cujus vice tribuit mihi Deus hoc olusculum atque hunc parvum vini calicem. Erant præterea ministrantes pueri multi; et ecce illorum loco, inspiravit Deus huic seni ut ministret mihi. Insuper vice balnei, parum aquæ mitto in pedes meos; sandalia etiam gero ob debilitatem. Itidem, in locum musices et organorum, profero duodecim psalms. Similiter

καὶ προσκεφάλαιον μικρὸν ἔχοντα δὲ καὶ τοὺς πόδας· καθαροὺς μετὰ σανδαλίων· καὶ ταῦτα ἰδὼν ἐσκανδαλίσθη, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ οὐχ ὑπῆρχε τοιαύτη διαγωγὴ, ἀλλὰ μᾶλλον σκληραγωγία. Καὶ διορατικὸς ὢν ὁ γέρων ἐνόησεν ὅτι ἐσκανδαλίσθη, καὶ λέγει τῷ ὑπηρετοῦντι αὐτὸν^{90·91}. Ποίησον ἡμῖν ἑορτὴν διὰ τὸν ἀββᾶν σήμερον. Εὐκαιρῆσε δὲ μικρὸν λάχανον, καὶ ἤψητε· καὶ τῇ ὥρᾳ ἀναστάντες ἔφαγον. Εἶχε δὲ καὶ μικρὸν οἶνον διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ ὁ γέρων· καὶ ἔπιον. Καὶ ὡς ἐγένετο ὄψε, ἔβαλον τοὺς δώδεκα ψαλμοὺς, καὶ ἐκοιμήθησαν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν νύκτα. Ἀναστὰς δὲ τὸ⁹² πρῶτὸ ὁ Αἰγύπτιος, λέγει αὐτῷ· Εὐξαι ὑπὲρ ἐμοῦ. Καὶ ἐξῆλθε μὴ ὠφελῆθεις. Καὶ ὡς ἀπῆλθε μικρὸν, θέλων ὁ γέρων ὠφελῆσαι αὐτὸν, πέμψας μετακαλέσατο αὐτὸν· καὶ ὡς ἦλθε, μετὰ χαρᾶς πάλιν ἐδέξατο αὐτὸν, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν. λέγων· Ποίας χώρας εἶ; Καὶ λέγει· Αἰγύπτιος. Ποίας δὲ πόλεως; Ὁ δὲ ἔφη· Ἐγὼ ὅλων οὐκ εἰμι πολίτης. Καὶ λέγει· Τί ἦν τὸ ἔργον σου εἰς τὴν κώμην σου; Καὶ λέγει· Τηρητής. Καὶ λέγει· Ποῦ ἐκοιμῶ; Ὁ δὲ εἶπεν· Εἰς τὸν ἀγρὸν. Εἶρες, φησί, στρωμνὴν ὑποκάτω σου; Καὶ λέγει· Ναί, εἰς ἀγρὸν εἶχον θεῖναι στρώμα ὑποκάτω μου; Ἀλλὰ πῶς; Εἶπε δὲ· Χαμαί. Λέγει αὐτῷ πάλιν· Καὶ τί εἶχες βρώμα εἰς τὸν ἀγρὸν; ἢ ποῖον οἶνον ἔπινες; Ἀπεκρίθη πάλιν· Ἐνὶ βρώμα ἡ πόμα εἰς ἀγρὸν; Ἀλλὰ πῶς ἔζης; φησί. Λέγει· Ἦσθιον ξηρὸν ἄρτον, καὶ εἰ εὐρισκον μικρὸν ταρίχιν, καὶ ὕδωρ. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ γέρων εἶπε· Μέγας κόπος. Ἐνὶ δὲ καὶ βαλανεῖον εἰς τὴν κώμην, ἵνα λούσῃσθε; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχί· ἀλλὰ εἰς τὸν ποταμὸν ὅτε θέλομεν. Ὡς οὖν ἐξέλαθεν⁹³ αὐτὸν ὁ γέρων εἰς ταῦτα πάντα, καὶ ἔμαθε τοῦ προτέρου βίου αὐτοῦ τὴν θλίψιν, θέλων αὐτὸν ὠφελῆσαι, διηγήσατο αὐτῷ τὴν προτέραν αὐτοῦ διαγωγὴν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, λέγων· Ἐμὲ τὸν ταπεινὸν ὃν βλέπεις, ἐκ τῆς μεγάλης πόλεως· Ῥώμης εἰμι, καὶ μέγας γέγονα εἰς τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως. Καὶ ὡς ἤκουσε ὁ Αἰγύπτιος τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, κατενύγη, καὶ ἤκουεν ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ. Πάλιν δὲ λέγει αὐτῷ· Κατέλιπον οὖν τὴν πόλιν, καὶ ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον ταύτην· καὶ πάλιν ἐμὲ ὃν βλέπεις, οἴκους μεγάλους εἶχον καὶ χρήματα⁹⁴ πολλὰ· καὶ καταφρονήσας αὐτῶν, ἦλθον εἰς τὸ μικρὸν κελλίον τοῦτο· καὶ πάλιν ἐμὲ ὃν βλέπεις, κραθῆτάους εἶχον ὀλοχρύσους, ἔχοντας πολυτίμους στρωμνάς· καὶ ἀντ' αὐτῶν, δέδωκέ μοι ὁ Θεὸς τὸ χαράδριον τοῦτο καὶ τὸ δέρμα· πάλιν τὰ ἐνδύματά μου πολλῆς τιμῆς ἄξια ἦν· καὶ ἀντ' ἐκεῖνον, φορῶ τὰ εὐτελεῆ ταῦτα ἱμάτια· πάλιν εἰς τὸ ἄριστόν μου πολὺ χρυσίον ἀνηλίσκετο· καὶ ἀντ' ἐκεῖνου, ἔδωκέ μοι ὁ Θεὸς τὸ μικρὸν λάχανον τοῦτο, καὶ τὸ μικρὸν ποτήριον τοῦ οἴνου. Ἦσαν δὲ οἱ ὑπηρετοῦντές μοι παῖδες πολλοί· καὶ ἰδοὺ ἀντ' ἐκεῖνον, κατένυξεν ὁ Θεὸς τὸν γέροντα τοῦτον ὑπηρετῆσαι μοι· ἀντ' ἐδὲ βαλανεῖου, βάλω τὸ μικρὸν ὕδωρ εἰς τοὺς πόδας μου, καὶ τὰ σανδάλια διὰ τὴν ἀσθενείαν μου· πάλιν ἀντ' μουσικῶν καὶ κιθαρῶν, λέγω τοὺς δώδεκα ψαλμοὺς· ὁμοίως καὶ τὴν νύκτα, ἀντ' τῶν ἀμαρτιῶν

^{90·91} Αἰ. αὐτῷ. ⁹² Αἰ. τῷ. ⁹³ Αἰ. ἐξέβαλεν. ⁹⁴ Αἰ. πράγματα.

ὡν ἐποίουν, ἄρτι μετὰ ἀναπαύσεως ποτῶ μικράν μου λειτουργίαν. Παρακαλῶ οὖν σε, ἀδελῶ, μὴ σκανδαλισθῆς εἰς τὴν ἀσθενείαν μου. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Αἰγύπτιος, εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, εἶπεν· Οὐαί μοι, ὅτι ἀπὸ πολλῆς θλίψεως τοῦ κόσμου εἰς ἀνάπαυσιν ἤλθον, καὶ ἔοικον εἶχον τότε, νῦν ἔχω· σὺ δὲ ἀπὸ πολλῆς ἀναπαύσεως εἰς θλίψιν ἤλθες, καὶ ἀπὸ πολλῆς δόξης καὶ πλούτου ἤλθες εἰς ταπεινώσιν καὶ πτωχείαν. Πολλὰ δὲ ὠφέληθεις ἀπὸ τῆς, καὶ ἐγένετο αὐτοῦ φίλος, καὶ παρέβαλλεν αὐτῷ συχνῶς δι' ὠφέλειαν· ἦν γὰρ ἀνὴρ διακριτικός, καὶ πλήρης εὐωδίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

β'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ἦν τις γέρον ἔχων καλὸν μαθητήν· καὶ ἀπὸ ὀλιγωρίας ἔβαλεν αὐτὸν ἔξω²⁵ μετὰ τῆς μελωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ὑπέμεινε^B ἔξω καθήμενος. Καὶ ἀνοίξας ὁ γέρον, εὗρεν αὐτὸν καθήμενον, καὶ ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν, λέγων· Ὁ Πάτερ, ἡ ταπεινώσις τῆς μακροθυμίας σου ἐνίκησε τὴν ἐμὴν ὀλιγωρίαν. Δεῦρο ἔσω· ἀπὸ τοῦ νῦν σὺ γέρον εἶ καὶ Πατήρ, ἐγὼ δὲ νεώτερος καὶ μαθητής.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ρουφου.

α'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ρουφόν· Τί ἐστὶν ἡσυχία, καὶ τίς ἡ ὠφέλεια αὐτῆς; Ὁ δὲ γέρον λέγει αὐτῷ· Ἡσυχία ἐστὶ, τὸ καθεσθῆναι ἐν τῷ κελίῳ μετὰ φόβου καὶ γνώσεως Θεοῦ, ἀπεχόμενος μνησικακίας καὶ ὑψηλοφροσύνης. Ἡ τοιαύτη ἡσυχία γεννῆσθαι οὐσα πασῶν τῶν ἀρετῶν, φυλάσσει τὸν μοναχὸν ἀπὸ τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ, μὴ ἕωσα^C αὐτὸν τιτρώσκεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Ναί, ἀδελφε, ταύτην κησάι, μνημονεύων τῆς ἐξόδου τοῦ θανάτου σου, ὅτι οὐκ οἶδας ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται. Λοιπὸν ὦν, νῆφε περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς.

β'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ρουφός, ὅτι ὁ καθήμενος ἐν ὑποταγῇ πατρὸς πνευματικοῦ, πλείονα μισθὸν ἔχει τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ καθ' ἑαυτὸν ἀναχωροῦντος. Ἐλεγε δὲ οὗτος, ὅτι διηγήσατό τις τῶν Πατέρων, λέγων, ὅτι Ἐἶδον τέσσαρα τάγματα ἐν τῷ οὐρανῷ· τὸ πρῶτον τάγμα, ἀνθρωπίνος ἀσθενείαν καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ· τὸ δευτέρον τάγμα, ὁ τὴν φιλοξενίαν διώκων καὶ εἰς τοῦτο ἰστάμενος· καὶ διακονῶν· τὸ τρίτον τάγμα, ὁ τὴν ἔρημον διώκων καὶ μὴ βλέπων ἀνθρώπων· τὸ τέταρτον τάγμα, ὁ ἐν ὑποταγῇ καθήμενος πατρός^D καὶ ὑποτασσόμενος αὐτῷ διὰ τὸν Κύριον. Ἐφόρει^D ἔθ' ὁδὸν τὴν ὑπακοῆν μανιάκην χρυσοῦν καὶ γοργόνα, καὶ πλείονα τῶν ἄλλων δόξαν εἶχεν (29). Ἐγὼ δὲ, φησί, εἶπον τῷ ὀδηγούντι με, ὅτι Πῶς οὗτος ὁ μικρότερος παρὰ τοὺς ἄλλους πλείονα δόξαν ἔχει; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι· Ἐπειδὴ ὁ τὴν φιλοξενίαν διώκων ἰδίῳ θελήματι ποιεῖ· καὶ ὁ εἰς τὴν ἔρημον ὦν ἰδίῳ θελήματι ἀνεχώρησεν· οὗτος δὲ ὁ τὴν ὑπακοῆν ἔχων.

²⁵ Al. ins. τῆς θύρας. ²⁶ Ephes. vi, 16. ²⁷ Luc. xii, 39.

(29) Ἐφόρει δὲ ὁ διὰ τὴν ὑπακοῆν μανιάκην χρυσοῦν καὶ γοργόνα, καὶ πλείονα τῶν ἄλλων δόξαν εἶχεν. Joannes Meursius voce Γοργώρ citat ex libro i Collectaneorum Pauli monachi, γοργώρα, scilicet de significatione sibi non liquere. Ego

in noctu, pro peccatis quæ committebam, modo cum quiete parvum meum officium recito. Itaque obsecro te, abba, ne offendaris mea imbecillitate. His auditis, Ægyptius, ad se rediens, dixit: Væ mihi quod a multa sæculi calamitate, in statum commodum veni; quæque tunc non habebam, nunc habeo: tu vero a multa commoditate, venisti ad vexationem; a multa gloria et divitiis ad dejectionem et paupertatem. Itaque ingenti cum animæ emolumento discessit, factusque est illius amicus, et frequenter ad eum proficiscebatur, utilitatis causa. Erat enim vir in discernendo eximius, plenus fragrantia Spiritus sancti.

2. Is ipse retulit: Erat quidam senex, qui præclarum discipulum habebat; quem ex pusilli animi vitio eiecit cum melote sua. At frater permansit foras sedens. Postea senex aperiens, invenit illum sedentem. Itaque inclinato in prænitentis modum corpore, dixit ei: Pater, humilitas patientiæ tuæ vicit pusillanimitatem meam atque despicionem. Veni intro: ex hoc tempore, tu senex eris et Pater, ego vero junior ac discipulus.

De abbate Rufo.

1. Frater interrogavit abbatem Rufum, quid esset quies, et quænam illius utilitas. Senex autem dixit ei: Quies est, sedere in cella cum timore ac notitia Dei, abstinendo ab injuriarum memoria et elatione animi. Hæc quies, cum omnium virtutum sit generix, conservat monachum ab igneis telis inimici²⁶, nec sinit per ea vulnerari. Utique, frater, illam posside, memor exitus mortis tuæ; quia nescis qua hora fur veniet²⁷. Deinceps igitur, vigila pro anima tua.

2. Dixit abbas Rufus: Qui manet in obedientia patris spiritualis, majorem mercedem repositam habet quam qui in eremum secessit proprio nutu. Addidit idem narrationem ejusdem Patris, hancce: Vidi quatuor ordines in cælo. Primus ordo, homo qui ægrotat gratiasque agit Deo; secundus ordo, qui hospitalitatem sectatur, atque eo in negotio stat et ministrat; tertius ordo, qui solitudinem sequitur, nec quemquam videt; quartus denique, homo in Patris obedientia sedens, eique subjectus propter Dominum. Porro obedientia ejusmodi præditus, gestabat torquem aureum, cum clypeo, majorique præ ceteris gloria fulgebat. Ego vero, inquit, dixi ei qui me ducebat: Quare iste minor super alios gloriam consecutus est? Ille respondit: Quoniam qui hospitalitatem sectatur, sponte sua id agit; qui pariter commoratur in eremo, recessit ex voluntate sua; hic autem qui

vero γοργόνα quod inveni retineo, ac interpretor clypeum, ob decantatissimam Gorgonis fabulam, et propter verba Hesychii: Γοργόνες· αἰγίδες· οἱ δὲ τὰ ἐπὶ τῶν αἰγίδων πρόσωπα.

obedientiam obtinet, cunctis suis voluntatibus relictis, pendet a Deo, atque a suo Patre. Hujus rei gratia plus gloriæ quam cæteri accepit. Propterea, filii, bona est obedientia, cum propter Dominum suscipitur. Ex parte percepistis, filii, virtutis istius parvum vestigium. O obedientia, cunctorum fidelium salus! o obedientia, mater omnium virtutum! o obedientia, regni inventrix! o obedientia, quæ cælus aperis, ac homines e terra elevas! o obedientia, omnium sanctorum nutrix, cujus lac suxerunt, et per quam evaserunt perfecti! o obedientia, contubernalis angelorum!

De abbate Romano.

Cum abbas Romanus moriturus esset, congregati circa illum discipuli ejus, postulaverunt: Quomodo oportet regi nos? Senex vero respondit: Non memini me unquam dicere alicui vestrum ut quidpiam faceret, quin prius animo statuissem, non irasci, si non fecisset quod fieri aiebam: atque sic per totum nostrum tempus, cum pace habitavimus.

Principium litteræ Σ.

De abbate Sisoem.

1. (30) Frater injuria affectus ab alio fratre, venit ad abbatem Sisoem, et dixit ei: Injuriam passus sum ab aliquo fratre, ac volo meipsum ulcisci. Senex vero hortabatur, his verbis: Nequaquam, filii; sed potius Deo relinque ultionis partes. Excepit ille: Non cessabo, donec vindicavero me. Tum senex, Oreinus, inquit, frater. Surgensque ait: Deus, non amplius egemus ut nostri curam suscipias; nos enim acceptæ injuriæ poenas exigimus. Hoc igitur audito, frater procidit ad pedes senis, dicens: Non amplius contendo cum fratre. Ignosce mihi, abba.

2. (31) Frater ita interrogavit abbatem Sisoem: Quid faciam? quia ad ecclesiam occurro, ubi sæpe agapæ celebratur, et retinet me. Ait illi senex: Res est laboriosa. Igitur Abraham discipulus ejus percontatus est: Si fiat occurus in Sabbato vel Dominica, et frater biberit tres calices, num multum est? Respondit senex: Si non sit Satanas, multum non est.

3. (32) Discipulus abbatis Sisois dicebat ei: Pater, senuisti, abeamus jam prope terras habitatas. Ait senex: Ubi non est mulier, illic pergamus. Tum discipules: Et quis locus est non habens mulierem, nisi eremus? Senex: In crenum ducito me.

4. (33) Frequenter discipulus abbatis Sisois aiebat: Abba, surge, manducemus. Ille ad eum: Non comedimus, filii? Respondebat: Non, Pater. Tum senex: Si non comedimus, affer, et cibum capiemus.

¹ Al. Σισώι. ² Al. Σισόιν. ³ Al. Σισώην τὸν Θηβαίον. ⁴ Al. τοῦ ὀδεῖνα. ⁵ Al. ὑπέρ. ⁶ Al. ἐσθίωμεν.

(30) *Vit. Patr.* xvi, 40.

(31) *Vit. Patr.* iv, 27.

πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ καταλείψας, κρέμετα: τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ· ἕνεκα τούτου πλείονα δόξαν ἔλαβε παρὰ τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο, ὡ τέκνα, καλὴ ἡ ὑπακοὴ ἢ διὰ τὸν Κύριον γινομένη. Ἦκούσατε, τέκνα, ἐκ μέρους, τοῦ κατορθώματος τούτου ὀλίγον τι ἔχουσα. Ὡ ὑπακοὴ σωτηρία πάντων τῶν πιστῶν! Ὡ ὑπακοὴ γεννήτρια πασῶν τῶν ἀρετῶν! Ὡ ὑπακοὴ βασιλείας εὐρέτις! Ὡ ὑπακοὴ οὐρανοῦς ἀνοίγουσα, καὶ ἀνθρώπους ἀπὸ γῆς ἀνάγουσα! Ὡ ὑπακοὴ πάντων τῶν ἁγίων τροφὴ, ἐξ ἧς ἐθήλασαν, καὶ διὰ σοῦ ἐτελειώθησαν! Ὡ ὑπακοὴ σύνοικε ἀγγέλων!

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ῥωμανοῦ.

Μέλλοντος τοῦ ἀββᾶ Ῥωμανοῦ τελευτᾶν, συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Πῶς ἀφελομεν διοικηθῆναι; Ὁ δὲ γέρων εἶπεν· Οὐδέποτε οἶδα εἰπῶν τινι ὑμῶν ποιῆσαι τί ποτε, εἰ μὴ πρότερον ἐποίησα τὸν λογισμὸν, μὴ ὀργισθῆναι ἂν μὴ ποιῆσῃ ἢ εἰπον γενέσθαι· καὶ οὕτως ὄλον τὸν χρόνον ἡμῶν ὄκησάμεν μετ' εἰρήνης.

Ἀρχὴ τοῦ Σ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ ¹ Σισίῃ.

α'. Ἀδελφὸς ἀδικηθεὶς ὑπὸ ἐτέρου ἀδελφοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισίῃν ², καὶ λέγει αὐτῷ· Ἠδικήθην παρὰ τινος ἄδελφοῦ, καὶ γὰρ θέλω ἐμαυτὸν ἐκδικῆσαι. Ὁ δὲ γέρων παρεκάλει αὐτὸν, λέγων· Μὴ, τέκνον, κατάλειψον δὲ μάλλον τῷ Θεῷ τὰ τῆς ἐκδικήσεως. Ὁ δὲ ἔλεγεν· Οὐ παύσομαι, ἕως οὗ ἐκδικήσω ἐμαυτὸν. Εἶπε δὲ ὁ γέρων· Εὐξώμεθα, ἀδελφέ. Καὶ ἀναστὰς εἶπεν ὁ γέρων· Ὁ Θεὸς, οὐκ ἔτι σου ἔχομεν χρεῖαν φροντίζειν περὶ ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ τὴν ἐκδικήσιν ἑαυτῶν ποιοῦμεν. Τοῦτο οὖν ἀκούσας ὁ ἀδελφός, ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ γέροντος, εἰπῶν· Οὐκ ἔτι δικάζομαι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ.

β'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισίῃν, λέγων· Τί ποιήσω; ὅτι ἀπαντῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολὺ λάκισ γίνεται ἀγάπη, καὶ κρατουσὶ με. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Κόπον ἔχει τὸ πρᾶγμα. Λέγει οὖν Ἀβραάμ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Ἐὰν γέννηται ἀπάντησις ἐν σαββάτῳ ἢ ἐν Κυριακῇ, καὶ πῆν ἀδελφὸς τρία ποτήρια, μὴ πολλὰ ἔστι; Λέγει ὁ γέρων· Ἐὰν οὐκ ἔστι Σατανᾶς, πολλὰ οὐκ ἔστιν.

γ'. Ἐλεγεν ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Σισίῃ πρὸς αὐτὸν Πάτερ, ἐγήρασας, ἀπέλωμεν ἐγγὺς τῆς οἰκουμένης, λοιπόν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅπου οὐκ ἐνὶ γυνῇ, ἐκεῖ ἀπέλωμεν. Λέγει αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Καὶ ποῦ ἔστι τόπος ὁ μὴ ἔχων γυναῖκα, εἰ μὴ ἡ ἔρημος; Λέγει οὖν ὁ γέρων· Εἰς τὴν ἔρημον ἄρόν με.

δ'. Πολλάκις ἔλεγεν ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Σισίῃ· Ἀββᾶ, ἀνάστα, φάγωμεν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Οὐκ ἐφάγομεν, τέκνον; Ὁ δὲ· Οὐχί, Πάτερ. Καὶ ἔλεγεν ὁ γέρων· Εἰ οὐκ ἐφάγομεν, φέρε, καὶ ἐσθίωμεν ³.

(32) *Vit. Patr.* ii, 43.

(33) *Vit. Patr.* iv, 38.

ε. Εἶπε ποτε ὁ ἀββᾶς Σισόης μετὰ παρῆρησι· ἄβρα· ἰδοὺ τριάκοντα ἔτη ἔχω, μηκέτι δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ ἁμαρτίας· ἀλλὰ τοῦτο εὐχομαι, λέγων· Κύριε Ἰησοῦ, σκέπασόν με ἀπὸ τῆς γλώσσης μου· καὶ ἕως· νῦν καθ' ἡμέραν πίπτω δι' αὐτῆς καὶ ἁμαρτάνω.

ς. Ἀδελφός εἶπε τῷ ἀββᾷ Σισόη· Πῶς οὐκ ἀναχωροῦσι τὰ πάθη ἀπ' ἐμοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Τὰ σκευή αὐτῶν ἔνδοθεν σου εἰσιν· ἔδς αὐτοῖς τὸν ἄβρα· δῶνα αὐτῶν, καὶ ὑπάγουσιν.

ζ. Ἐκάθητό ποτε ὁ ἀββᾶς Σισόης εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου· καὶ χρονίσαντος τοῦ διακονητοῦ αὐτοῦ ἔλθειν πρὸς αὐτὸν, ἕως μηνῶν δέκα οὐκ εἶδεν ἄνθρωπον. Περιπατῶν δὲ ἐν τῷ ὄρει, εὐρίσκει Φαρανίτην ἀγρευόντα· ἄγρια ζῶα· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πόθεν ἔρχῃ; καὶ πῶσον χρόνον ἔχεις ὧδε; Ὁ δὲ ἔφη· Φύσει, ἀββᾶ, ἔχω ἕνδεκα μῆνας ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, καὶ οὐκ εἶδον ἄνθρωπον εἰ μὴ σέ. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρων ταῦτα, εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, ἔτυπεν ἑαυτὸν, λέγων· Ἰδοὺ, Σισόη, ἐνόμισας τίποτε πεποιθέναι· καὶ οὐδὲ ὡς ὁ κοσμικὸς οὗτος ἀκμήν πεποίησας.

η. Ἐγένετο προσφορὰ εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, καὶ εὐρέθη ἐκεῖ κνίδιον οἴνου (34)· καὶ λαθὼν εἰς τῶν γερόντων μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ποτήριον, ἀπήνεγκε πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, καὶ ἔπιεν. Ὁμοίως καὶ δεύτερον, καὶ ἐδέξαστο. Παρέσχεν αὐτῷ καὶ τρίτον, καὶ οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν· Παῦσαι, ἀδελφὲ, ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἐστὶ Σατανᾶς;

θ. Παρέθαλέ τις τῶν ἀδελφῶν πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην, εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου· καὶ λαλῶντων αὐτῶν, ἔλεγε τῷ ἀββᾷ Σισόη· Ἄρτι οὐκ ἐφθάσας εἰς τὰ μέτρα τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, Πάτερ; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ εἶχον ἕνα τῶν λογισμῶν τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, ἐγινόμην ὄλος ὡς πῦρ· πλὴν οἶδα ἄνθρωπον, ὅτι μετὰ καμᾶτου δύναται βαστάσαι τὸν λογισμὸν αὐτοῦ.

ι. Ἠθλέ ποτέ τις τῶν Θηβαίων πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην, θέλων γενέσθαι μοναχός. Καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ γέρων, εἰ ἔχει τινα· ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ δὲ ἔφη· Ἔχω ἕνα υἱόν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπαγε, βίβον αὐτὸν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ τότε γίγη μοναχός. Ὡς οὖν ἀπῆλθε· βίβισαι αὐτὸν, ἔπεμφεν ὁ γέρων ἀδελφὸν τοῦ κωλύσαι αὐτόν¹⁰. Λέγει ὁ ἀδελφός· Παῦσαι, τί ποιεῖς; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὁ ἀββᾶς μοι εἶπε βίβισαι αὐτόν.

¹⁰ Al. ins. τοῦ. ¹¹ Al. add. μόνος. ¹² Al. θηρεύοντα. ¹³ Al. τις πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην τὸν Θηβαῖον.
¹⁴ Al. τί ποτε. ¹⁵ Al. inser. τοῦ. ¹⁶ Al. præp. ὡς δὲ ἐπῆραν βίβισαι αὐτόν.

(34) *Κνίδιον οἴνου*. Quamvis nec alibi reperiri vocem κνίδιον, nec difficile sit emendare *ὄνιδιον*, quod est diminutivum ex *δνος*, id est *aselus*, *vas vinarium*, ut observatum fuit a viris doctis; non ausus tamen sum quidquam sine scripti alicujus auctoritate mutare, quia innumera existere nomina vasorum et mensurarum, atque in iis plurima partim auctoribus non memorata, partim a me aut non lecta, aut non adnotata. Pelagius ex sensu transtulit, *modicum vini*. Sed scribendum *cnidii* vini, ex ms. Fossatensi, in quo legitur, *cnidium vinum*. Addo nunc ista relegens, suspicionem meam ad locum qui in Appendice ad *Vitas Patrum* legitur

5. (35) Pronuntiavit aliquando cum fiducia abbas Sisoes: Confide; ecce a triginta annis non amplius deprecor Deum propter delictum, sed ad hunc modum precor: Domine Jesu, protege me a lingua mea: atque hucusque prolabor quotidie per eam, et pecco.

6. (36) Frater dixit abbati Siso: Quare non recedunt a me affectus? Ait illi senex: Vasa eorum intra te sunt. Da eis pignus suum, et discedent.

7. (37) Residebat aliquando abbas Sisoes in monte abbatis Antonii; et moram faciente ministro ejus, nec veniente ad eum, non vidit hominem ad menses decem. Ambulans autem in monte, reperit Pharanitem venantem feras. Cui senex: Unde, inquit, venis? et a quanto tempore versaris hic? Ille respondit: Vere, abba, a mensibus undecim in hoc monte dego, nec vidi hominem præter te. Quibus auditis, senex ingressus in cellam, percutiebat se, En Sisoes, inquires, existimasti te aliquid fecisse; atqui nec sicut iste sæcularis adhuc fecisti.

8. (38) Celebrata est oblatio in monte abbatis Antonii, illicque inventum est doliolum vini; unus vero e senibus accipiens parvum vas cum calice, detulit ad abbatem Sisoem, deditque ei, qui bibit. Similiter fecit secundo, et suscepit. Præbuit eidem tertia vice, nec accipere voluit, dicens: Desine, frater; an nescis quod Satanas sit?

9. (39) Convenit aliquis fratrum abbatem Sisoem in montem abbatis Antonii, et inter loquendum dixit: Nondumne pervenisti, Pater, ad mensuram abbatis Antonii? Ait illi senex: Si vel unam cogitationem abbatis Antonii haberem, totus evaderem instar ignis: verumtamen novi hominem, qui licet eum labore, potest ferre cogitationem suam.

10. (40) Venit aliquando Thebæorum quidam ad abbatem Sisoem, desiderans monachum profiteri. Interrogavit eum senex, utrum aliquem ad se pertinentem haberet in sæculo. Respondit ille: Habeo filium. Tum senex: Vade, projice eum in flumen, tuncque fies monachus. Cum igitur discessisset, ut projiceret, misit senex fratrem, qui prohiberet illum. Dicit frater: Desine; quid agis? Ille exce-

D p. 1000, n. 3: *Accipe tecum unum vasculum chindii vini, et da vicino, scilicet in margine ad vocem vasculum positum fuisse aliquando ex Græcis nomen κνίδιον, illud postea mutatum in κνιδίου, hincque processisse cnidii, ac deinde Chnidii et Chindii. Hoc cui non placuerit, habet Rosweydi hominis docti emendationem, Chydæi.*

(35) *Vit. Patr.* iv, 59.

(36) *Vit. Patr.* x, 68; *Doroth. Doctr.* 15.

(37) *Vit. Patr.* iii, 5.

(38) *Vit. Patr.* iv, 36.

(39) *Vit. Patr.* xv, 44.

(40) *Vit. Patr.* xiv, 8; *Cass. Coll.* 4, c. 27.

pit : Abbas jussit ut projicerem. Itaque ei frater : Sed modò vetuit projiceres. Et relicto eo, accessit ad senem, factusque est probus monachus propter obedientiam suam.

11. (41) Frater interrogavit abbatem Sisoem, an pari modo veteres persecutus fuerit Satanas. Et ait illi senex : Nunc magis, quia tempus ejus appropinquat, atque conturbatur.

12. (42) Tentatus est aliquando a dæmone Abraham discipulus abbatis Sisois ; et vidit senex quod cecidisset. Itaque surgens expandit manus in cœlum, dixitque : Deus, velis nolis, non dimitto te, nisi curaveris eum. Statimque medelam consecutus est.

13. (43) Percontatus est frater de abbate Sisoë, hunc in modum : Agnosco memoriam Dei permanere apud me. Ait illi senex : Non magna res est, cogitationem tuam cum Deo esse ; sed magnum est, conspiciere se tanquam omni creatura inferiorem. Id enim corporeo labori junctum, deducit ad habitum humilitatis.

14. (44) Referent de abbate Sisoë, quod quando morti proximus fuit, sedentibus circa eum Patribus, vultus ejus resplenduit tanquam sol ; dixitque illis : Ecce abbas Antonius venit. Paulo post : En, inquit, venit prophetarum chorus. Iterumque facies ejus majorem in modum refusit. Et ait : En, chorus apostolorum accessit. Adhucque os ejus duplo fulgentius evasit. Ecce autem ipsum, quasi cum quibusdam loquentem. Itaque rogaverunt eum senes, dicentes : Cum quo disseris, Pater ? Respondit : Angeli venerunt, ut me assumant ; et obsecro, ut permittat paululum agere pœnitentiam. Excipiunt senes : Non egres pœnitentia, Pater. Tum senex ad ipsos : Revera, non mihi conscius sum, quod pœnitentiæ initium posuerim. Intellexerunt vero omnes, eum esse perfectum. Iterum facies illius subito facta est velut sol : ex quo territi sunt cuncti. Ait illis : Videte, Dominus venit, dicens : Afferte mihi electionis vas eremi. Statimque tradidit spiritum. Ac evasit tanquam fulgur, nec non repletus est totus locus bono odore.

15. (45) Profectus est abbas Adelphius episcopus Nilopoleos ad abbatem Sisoem in montem abbatis Antonii. Cumque discessuri essent, antequam iter aggrederentur, curavit ut a mane comederent : erat autem jejunii dies. Postquam ergo posuerunt mensam, ecce fratres pulsant. Dixit discipulo suo : Trade illis parvam pultem, quia defatigati sunt. Ait ei abbas Adelphius : Sine utique, ne dicant,

¹¹ Al. δοκιμώτατος. ¹² Al. μου τῷ Θεῷ παραμένει. ἀπέδωκε. ¹³ Al. τόπος.

(41) Vit. Patr. xv, 454 ; Joan. Geom. Parad. 33.

(42) Vit. Patr. II, 44.

(43) Vit. Patr. xv, 47 ; Doroth. Doctr. 2.

(44) Vit. Patr. III, 6.

(45) Vit. Patr. VIII, 15.

(46) Ὁδηγεῖ εἰς τὸν τῆς ταπεινοφροσύνης τρόπον. Eadem versio : Corrigit et ducit ad humilitatis

A Λέγει οὖν ὁ ἀδελφός· Ἄλλὰ πάλιν εἶπε, μὴ βίβης αὐτόν. Καὶ καταλιπὼν αὐτόν, ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα· καὶ γέγονε δόκιμος¹¹ μοναχός διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ.

ια'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισοῆν, λέγων· Ἄρα οὕτως ἐδίωκεν ὁ Σατανάς τοὺς ἀρχαίους ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἄρτι πλέον, ὅτι ὁ καιρὸς αὐτοῦ ἤγγισε, καὶ ταράσσεται.

ιβ'. Ἐπειράσθη ποτὲ Ἀβραὰμ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Σισοῆ ἀπὸ δαιμονοῦ· καὶ εἶδεν ὁ γέρον ὅτι πέπτωκεν, καὶ ἀναστὰς ἐξέτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, λέγων· Θεός, θέλεις, οὐ θέλεις, οὐκ ἀφῶ σε, ἐὰν μὴ αὐτὸν θεραπεύσῃς. Καὶ εὐθέως ἐθεραπεύθη.

ιγ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισοῆν, λέγων· Ὁρῶ ἐμαυτὸν, ὅτι ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ παραμένει μοι¹². Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐκ ἔστι μέγα, τὸ εἶναι τὸν λογισμὸν σου μετὰ τοῦ Θεοῦ· μέγα δὲ ἔστι, τὸ ἑαυτὸν ὀρᾶν ὑποκάτω πάσης τῆς κτίσεως. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὀδηγεῖ εἰς τὸν τῆς ταπεινοφροσύνης τρόπον (46).

ιδ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισοῆ, ὅτι ὅτε ἐμελλε τελευτᾶν, καθημένων τῶν Πατέρων πρὸς αὐτὸν ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἰδοὺ ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίος ἦλθε. Καὶ μετὰ μικρὸν λέγει· Ἰδοὺ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν ἦλθε. Καὶ πάλιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ περισσῶς¹³ ἔλαμψε· καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἦλθε. Καὶ ἐδιπλασίασε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πάλιν· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ὡς μετὰ τινων λαλῶν. Καὶ ἐδεήθησαν αὐτοῦ οἱ γέροντες, λέγοντες· Μετὰ τίνος ὀμιλεῖς, Πάτερ ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἄγγελοι ἦλθον λαβεῖν με, καὶ παρακαλῶ ἵνα ἀφευθῶ μετανοῆσαι μικρὸν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Οὐ χρεῖαν ἔχεις μετανοῆσαι, Πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρον· Φύσει οὐκ οἶδα ἐμαυτὸν ὅτι ἔβαλον ἀρχῆν. Καὶ ἔμαθον πάντες ὅτι τελειός ἐστι. Καὶ πάλιν ἄρνω ἐγένετο τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἐφοβήθησαν πάντες. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Βλέπετε, ὁ Κύριος ἦλθε, καὶ λέγει· Φέρετέ μοι τὸ σκεῦος¹⁴ τῆς ἐρήμου. Καὶ εὐθέως παρέδωκε¹⁵ τὸ πνεῦμα. Καὶ ἐγένετο ὡς ἀστραπὴ· καὶ ἐπλήσθη ὁλος ὁ οἶκος¹⁶ εὐωδίας.

ιε'. Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Ἀδελφίος ἐπίσκοπος Νειλουπόλεως πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισοῆν, εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου. Καὶ ὡς ἤμελλον ἐξελεθῆναι, πρὶν αὐτοὺς δεῦσαι, ἐποίησεν αὐτοὺς γεύσασθαι ἀπὸ πρῶτῆς ἡν δὲ νηστεία. Καὶ ὡς ἔθηκαν τράπεζαν, ἰδοὺ ἀδελφοὶ κρούουσιν. Εἶπε δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ἄδς αὐτοῖς μικρὰν ἀθήραν, ὅτι ἀπὸ κόπου εἰσι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀδελφός· Ἄφες τέως, ἵνα μὴ εἴπωσιν ὅτι ὁ

¹⁴ Al. περισσώτερον. ¹⁵ Al. ins. τῆς ἐκλογῆς. ¹⁶ Al.

tiam, nisi si melius mecum putas, dirigit. Quod spectat ad *Apoththegma*. ita reperi in cod. Colbert. : Ἀδελφός εἶπεν τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· Ὁρῶ ἐμαυτὸν διαπαντὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀφιστάμενον· ἔλας· μέγα ἔστι, Πάτερ ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐχί· ἀλλ' ὅταν ἴδῃς ἑαυτὸν ἐλάττωτα πάντων, τότε εἰς τὸ μέγα ἐφθασας.

ἄββας Σισόης ἀπὸ πρῶτ' ἐσθίει. Καὶ προσέσχεν αὐτῷ ὁ γέρον, καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ· Ὑπαγε, θὸς αὐτοῖς· Ὡς οὖν εἶδον τὴν ἀθήραν, εἶπον· Μὴ ξένους ἔχετε; μὴ ἄρα καὶ ὁ γέρον μεθ' ὑμῶν ἐσθίει; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἀδελφός· Ναί. Ἦρξαντο οὖν θλίβεσθαι, καὶ λέγειν· Συγχωρήση ὑμῖν ὁ Θεός, ὅτι τὸν γέροντα ἀφήκατε φαγεῖν ἄρτι. Ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔχει¹⁶ κοπιᾶσαι; Καὶ ἤκουσεν αὐτῶν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν τῷ γέροντι, λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἄββᾶ, ὅτι ἀνθρώπινόν τι ἐλογισάμην· σὺ δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐποίησας. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἄββας Σισόης· Ἐάν μὴ ὁ Θεὸς δοξάσῃ ἀνθρώπων, ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἐστίν.

15. Παρέβαλον τινες¹⁷ πρὸς τὸν ἄββᾶν Σισόην ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ λόγον, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐλάλησε· πάντα¹⁸ δὲ ἔλεγε· Συγχωρήσατέ μοι. Ἰδόντες δὲ αὐτοῦ τὰ σπυρίδια, εἶπον τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Ἀβραάμ· Τί ποιεῖτε τὰ σπυρίδια ταῦτα; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὁδὲ κάκει ἀναλίσκομεν αὐτά. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρον, εἶπε· Καὶ Σισόης ἔνθεν κάκειθεν ἐσθίει. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, πάνυ ὠφελήθησαν· καὶ ἀπῆλθον μετὰ χαρᾶς, οἰκοδομηθέντες εἰς τὴν ταπεινώσιν αὐτοῦ.

16. Ἠρώτησεν ὁ ἄββας Ἀμμών ὁ τῆς Παρθοῦ τὸν ἄββᾶν Σισόην· Ὅταν ἀναγινώσκω Γραφήν, θέλει ὁ λογισμὸς μου φιλοκαλῆσαι λόγον, ἵνα ἔχω εἰς ἐπερωτήματα. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Οὐκ ἔστι χρεία· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοῦς κτῆσα· σεαυτῷ καὶ τὸ ἀμεριμνεῖν καὶ τὸ λέγειν.

17. Παρέβαλε ποτε κοσμικὸς ἔχων τὸν υἱὸν αὐτοῦ πᾶς τὸν ἄββᾶν Σισόην, εἰς τὸ ὕρος τοῦ ἄββᾶ Ἀντωνίου· καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν συνέδη ἀποθανεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ' ἔλαβεν αὐτὸν πρὸς τὸν γέροντα πίστει, καὶ προσέπεσε μετὰ τοῦ υἱοῦ ὡς μετάνοιαν ποιῶν, ὥστε εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ γέροντος. Καὶ ἀναστὰς ὁ πατὴρ κατέλιπε τὸ παιδίον πρὸς τοὺς πόδας τοῦ γέροντος, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω¹⁹. Ὁ δὲ γέρον, νομίζων ὅτι μετάνοιαν αὐτῷ βάλλει, λέγει αὐτῷ· Ἀνάστα, ἐξέλθε ἔξω· οὐ γὰρ ἤδει ὅτι ἀπέθανε. Καὶ παραχρῆμα ἀνέστη καὶ ἐξῆλθε. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐξέστη· καὶ εἰσελθὼν προσεκύνησε τῷ γέροντι, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρον, ἐλυπήθη· οὐ γὰρ ἤθελε τοῦτο γενέσθαι. Παρήγγειλε δὲ αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, μηδενὶ εἰπεῖν, ἕως τῆς τελευταῖης τοῦ γέροντος.

18. Τρεῖς γέροντες παρέβαλον τῷ ἄββᾶ Σισόην, ἀκούσαντες τὰ περὶ αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ πρῶτος· Πάτερ, πῶς δύναμαι σωθῆναι ἀπὸ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ; Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ. Λέγει αὐτῷ ὁ δευτέρως· Πάτερ, πῶς δύναμαι σωθῆναι ἀπὸ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, καὶ ἐκ τοῦ σχώληκος τοῦ ἀκοιμήτου; Λέγει αὐτῷ ὁ τρίτος· Πάτερ, τί ποιήσω, ὅτι ἡ μνήμη τοῦ ἐξωτέρου σκότους φονεύει με; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ γέρον εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ οὐδενὸς τούτων μνημαι· φιλεύσπλαγχος γὰρ ὢν ὁ Θεός, ἐπιτίξω

A abbatem Sisoem de mane manducare. Et intendit in eum senex, mandavitque fratri : Vade, da illis. Ut ergo conspexerunt pulsem, ita locuti sunt : Num hospites habetis? Num et senex vobiscum comedit? Respondit frater : Etiam. Quocirca cœperunt affligi, ac dicere : Ignoscat vobis Deus, quod senem siveritis modo cibum sumere. Nonne scitis, per multos dies maceraturum esse se? Quos cum audiisset episcopus, inclinavit se coram sene, inquis : Ignosce mihi, abba, quia humanum quid reputavi; tu vero quod Dei est fecisti. Tum ei abbas Sisoes : Nisi Deus glorificaverit hominem, hominum gloria nihil est.

16. (47) Venerunt quidam ad abbatem Sisoem, ut audirent ab eo sermonem; nec quidquam locutus est eis, sed semper aiebat : Ignoscite mihi. Cernentes autem sportulas ejus, dixerunt illius discipulo Abrahamo : Quid facitis de sportulis his? Respondit : Huc et illuc impendimus eas. Quo audito senex ait : Etiam Sisoes hiuc et inde manducat. Illi vero audientes, multum animæ lucrum fecere; atque abierunt cum gaudio, ædificati in humilitate ipsius.

17. (48) Sciscitatus est abbas Ammon Rhaitensis abbatem Sisoem : Quando lego Scripturam sacram, vult animus apparare sermonem, ut habeam, ad interrogationem. Ait illi senex : Non est operæ præmium : sed potius e puritate mentis acquire tibi tum sollicitudine carere, tum loqui.

18. (49) Accessit aliquando sæculi vir cum filio suo ad abbatem Sisoem, in montem abbatis Antonii; atque in via contigit mori filium; nec turbatus est pater, sed fidei plenus portavit eum ad senem. Et cum filio prostravit se, quasi humiliter salutans, ad accipiendam a sene benedictionem. Deinde surgens, reliquit puerum ad pedes senis, ac egressus est. At senex, qui existimabat quod ad salutationem prosterneret se, ait illi : Surge, exi ex hoc loco; nesciebat enim mortuum esse. Et contestim surrexit, atque abiit. Quem cernens pater, obstupuit : proinde intrans, cum veneratione salutavit senem, remque ei untiavit. Senex vero audiens, tristitia affectus est; non enim voluisset id accidisse. Denuntiavit autem homini discipulus Sisois, ne cuiquam diceret, usque ad mortem senis.

19. Tres senes adierunt abbatem Sisoem, auditibus quæ ad eum pertinebant. Et ait illi primus : Pater, quo modo possum evadere igneum flumen? Ille vero non respondit. Dicit ei secundus : Pater, qua ratione effugere potero stridorem dentium et vernem qui nunquam dormit? Tertius pariter interrogat : Pater, quid faciam? memoria exteriorum tenebrarum enecat me. Respondens autem senex dixit eis : Ego horum nullius recordeor. Cum enim Deus misericors sit, spero quod inecum facturus

¹⁶ Al. ἔχετε. ¹⁷ Al. ins. ἄλλοι. ¹⁸ Al. πάντοτε.

¹⁹ Al. τοῦ κελλήτου.

(47) Vit. Patr. xv, 46.

(48) Vit. Patr. viii, 16.

(49) Vit. Patr. ii, 13.

sit misericordiam. Eo audito sermone, senes tristes abierunt. Nolens autem senex sinere ipsos cum tristitia discedere, reverti fecit, et dixit: Beati estis, fratres; atque vobis invidi felicitatem vestram. Primus enim vestrum locutus est de igneo flumine, secundus de Tartaro, tertius de tenebris. Si ergo mens vestra recordationis huiusmodi tenet dominium, fieri nequit ut peccetis. Quid vero acturus sum ego, duri cordis homo, cui non est concessum scire quod vel maneat homines supplicium: unde singulis horis pecco? Tunc illi, venia ab eo suppliciter petita, professi sunt: Sicut audivimus, ita etiam vidimus.

20. Percontati sunt nonnulli ex abbate Sisoë: Si lapsus fuerit frater, nonne debet ad annum poenitentiam agere? Respondit: Durum est hoc verbum. Aiunt: Verum sex menses? Iterum respondit: Multum est. Excipiunt: Usque ad quadraginta dies? Ait adhuc: Multum est. Illi: Quid ergo? Si prolapsus fuerit frater, et statim agape celebretur, ipsene veniet ad agapen? Dicit illis senex: Nequaquam; sed necessaria est paucorum dierum poenitentia. Confido enim in Deum, quod si is homo ex tota anima egerit poenitentiam, vel intra tres dies illum admissurus sit Deus.

21. Cum aliquando abbas Sisoës venisset ad Clysma, accesserunt ad eum videndum saeculares viri. Ii multa loquebantur; nec quidquam ipsis respondit. Postea illorum unus dixit: Quid molesti estis seni? non manducat; ideo neque potest loqui. Excepit senex: Ego, ubi necessitas postulat, comedo.

22. (50) Abbas Joseph requisivit ab abbate Sisoë, quanto in tempore debeat homo affectus rescindere. Ait illi senex: Tempora vis discere? Et abbas Joseph: Etiam, inquit. Dicit ergo senex: Qua hora affectus venerit, illico abscinde eum.

23. (51) Abbatem Sisoem illum Petræ, frater interrogavit de moribus. Et respondit senex: Dixit Daniel: *Panem desideriorum non comedi* ⁵⁰.

24. (52) Aiebant de abbate Sisoë, quod sedens in cella, semper ostium clauderet.

25. Venerunt aliquando Ariani ad abbatem Sisoem in montem abbatis Antonii, et cœperunt contra orthodoxos garrere. Senex vero nihil quidquam respondit eis. Sed vocato discipulo suo, dixit: Abraham, affer mihi sancti Athanasii librum, ac legito. Tum tacentibus illis, agnita est eorum hæresis. Dimisitque ipsos cum pace.

26. Venit aliquando abbas Amun e Rhaitu in Clysma, ut inviseret abbatem Sisoem. Et cernens ipsum afflictum, quod reliquisset eremum, ait: Cur doles, abba? Quid enim jam inde poteris in

Α ότι ποιεί μετ' ἐμοῦ ἔλεος. Ἀκούσαντες δὲ τὸν λόγον τοῦτον οἱ γέροντες ἀπήλθον λυπούμενοι. Μὴ θέλων δὲ ὁ γέρον ἐᾶσαι αὐτοὺς λυπούμενους ἀπελθεῖν, ὑποστράψας αὐτοῖς εἶπε· Μακάριοι ἐστε, ἀδελφοί· ἐζηλωσα γὰρ ὑμᾶς. Ὁ πρῶτος γὰρ ὑμῶν εἶπε περὶ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ, καὶ ὁ δεύτερος περὶ τοῦ Ταρτάρου, καὶ ὁ τρίτος περὶ τοῦ σκότους. Εἰ οὖν τοιαύτης μνήμης κυριεύει ὁ νοῦς ὑμῶν, ἀδύνατον ὑμᾶς ἁμαρτῆσαι. Τί δὲ ποιήσω ἐγὼ ὁ σκληροκάρδιος, μὴ συγχωρούμενος εἰδέναι ὅτι κἄν ἐστί κόλασις τοῖς ἀνθρώποις· καὶ ἐκ τούτου, ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἁμαρτάνω; Καὶ μετανοήσαντες αὐτῷ εἶπον· Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως καὶ εἶδομεν.

κ'. Ἠρώτησάν τινες τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγοντες· Ἐάν πέση ἀδελφός, οὐ χρεῖαν ἔχει μετανοῆσαι ἐνιαυτόν; Ὁ δὲ εἶπε· Σκληρόν ἐστι τὸ ῥῆμα. Οἱ δὲ φασιν· Ἄλλ' ἐξ μῆνας; Καὶ πάλιν εἶπε· Πολύ ἐστιν. Οἱ δὲ ἐφασκον· Ἔως τεσσαράκοντα ἡμερῶν; Πάλιν ἐφη· Πολύ ἐστι. Λέγουσιν αὐτῷ· Τί οὖν; Ἐάν πέση ἀδελφός, καὶ εὐρεθῇ εὐθύς ἀγάπη γινομένη, καὶ αὐτὸς εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀγάπην; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· Οὐχί. Ἀλλὰ χρεῖαν ἔχει μετανοῆσαι ὀλίγας ἡμέρας. Πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ, ὅτι ὀλοφύχως ἐάν μετανοήσῃ ὁ τοιοῦτος, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας δέχεται αὐτὸν Θεός.

κα'. Ἐλθόντος ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Σισόη εἰς τὸ Κλύσμα, παρέβαλον αὐτῷ κοσμικοὶ ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ πολλὰ λαλήσαντων αὐτῶν, οὐκ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λόγον. Ὑστερον δὲ εἰς αὐτῶν εἶπε· Τί θλίβετε τὸν γέροντα; οὐκ ἐσθλεί· διὰ τοῦτο οὐδὲ λαλεῖν δύναται. Ἀπεκρίθη ὁ γέρον· Ἐγὼ ὅτε γίνηται μοι χρεῖα, ἐσθλίω.

κβ'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγων· Διὰ πόσου χρόνου ⁵¹ ὀφείλει ἄνθρωπος ἐκόπτειν τὰ πάθη; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τοὺς χρόνους; θέλεις μαθεῖν; Λέγει ὁ ἀββᾶς Ἰωσήφ· Ναί. Λέγει οὖν ὁ γέρον· Οἷαν ὥραν ἐρχεται τὸ πάθος, εὐθέως κόψον αὐτό.

κγ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην τὸν τῆς Πέτρας περὶ πολιτείας. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Εἶπε Δανιὴλ· Ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἐφαγον.

κδ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισόη, ὅτι καθήμενος εἰς τὸ κελλίον πάντοτε τὴν θύραν ἐκλείεν.

κε'. Ἠλθόν ποτε Ἀρειανοὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόην εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, καὶ ἤρξαντο καταλαλεῖν τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ δὲ γέρον οὐκ ἀπεκρίθη αὐτοῖς οὐδέν· καὶ φωνήσας τὸν ἑαυτοῦ μαθητήν, εἶπεν· Ἀβραάμ, φέρε μοι τὸ βιβλίον τοῦ ἀγίου ⁵² Ἀθανασίου, καὶ ἀνάγνωθι αὐτό. Καὶ σιωπώντων αὐτῶν, ἐγνώσθη ἡ αἵρεσις αὐτῶν. Καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς μετ' εἰρήνης.

κς'. Ἠλθε ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀμουῦν ⁵³ ἀπὸ Παρθοῦ εἰς τὸ Κλύσμα, παραβαλεῖν τῷ ἀββᾶ Σισόη· καὶ βλέπων αὐτὸν θλιβόμενον, ὅτι ἀφήκε τὴν ἐρημον, λέγει αὐτῷ· Τί θλίβῃ, ἀββᾶ; τί γὰρ ἡδύνην ἀπάρτι ποιῆσαι

⁵⁰ Dan. x, 5. ⁵¹ Al. πόσων χρόνων. ⁵² Al. ἀββᾶ. ⁵³ Al. Ἀμουῦν.

(50) Vit. Patr. xxxix, 1.

(51) Vit. Patr. vii, 2.

(52) Vit. Patr. iii, 6.

εις την ἔρημον, οὕτως γηράσας; Ὁ δὲ γέρων προσ-
ἔγεν αὐτῷ μετὰ στυφότητος, λέγων· Τί μοι λέγεις,
Ἄμου; οὐκ ἤρκει γάρ μοι ἡ ἐλευθερία μόνη τοῦ
λογισμοῦ μου ἐν τῇ ἐρήμῳ,

κζ'. Ἐκάθητό ποτε ὁ ἀββᾶς Σισόης ἐν τῷ κελλήφ
αὐτοῦ· καὶ χρούσαντος τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, ἔκραξεν
ὁ γέρων, λέγων· Φύγε ²¹, Ἀβραάμ, μὴ εισέλθῃς, ἄρτι
οὐ σχολάζει τὰ ὦδε.

κη'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγων·
Πῶς κατέλιπες τὴν Σκῆτιν μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ὀρῶν,
καὶ ἦλθες καὶ ἐκάθισας ὦδε; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων·
Ἐν τῷ ἀρξασθαι πληθύνεσθαι τὴν Σκῆτιν, καὶ ἀκού-
σας ἐγὼ ὅτι ἐκοιμήθη ὁ ἀββᾶς Ἀντωνίου, ἀνέστην
καὶ ἦλθον ὦδε εἰς τὸ ὄρος· καὶ εὐρών τὰ ὦδε ἡσυχά-
ζοντα, μικρὸν ἐκάθισα χρόνον. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός·
Πόσον χρόνον ἔχεις ὦδε; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰς τὴν
ἰδομῆχρονταδύο ²².

κθ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σισόης· Ὅταν ἦ ἄνθρωπος τὴν
φροντίδα σου ποιούμενος, οὐ δεῖ σε διατάξει.

λ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην λέγων· Ἐάν
περιπατῶμεν ἐν ὁδῷ, καὶ πλανηθῇ ὁ ὀδηγῶν ἡμᾶς,
χρεία εἶπεν αὐτῷ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐχί. Λέγει
οὖν ὁ ἀδελφός· Ἄλλ' ἀφῶμεν αὐτὸν πλανῆσαι ἡμᾶς;
Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Τί οὖν; λαθεῖν ἔχεις ῥάβδον δεῖ-
ραι αὐτόν; Ἐγὼ οἶδα ἀδελφούς ὅτι περιεπάτουσιν, καὶ
ὁ ὀδηγῶν αὐτοὺς ἐπλανήθη τὴν νύκτα· ἦσαν δὲ δώ-
δεκα, καὶ πάντες ἤδεισαν ὅτι ἐπλανῶντο· καὶ ἠγωνί-
σαντο ἕκαστος τοῦ μὴ εἶπειν. Ἡμέρας δὲ γενομένης,
μαθῶν ὁ ὀδηγῶν αὐτοὺς ὅτι ἐπλανήθησαν τὴν ὁδόν,
λέγει αὐτοῖς· Συγχωρησάτέ μοι, ὅτι ἐπλανήθην. Καὶ
εἶπον πάντες· Καὶ ἡμεῖς ἠδειμεν, ἀλλ' ἐσιωπήσαμεν.
Ὁ δὲ ἀκούσας ἐθαύμασε, λέγων, ὅτι Ἔως θανάτου
ἐγκρατεύονται οἱ ἀδελφοὶ τοῦ μὴ λαλεῖν. Καὶ ἐδόξασε
τὸν Θεόν. Τὸ δὲ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἦς ἐπλανήθησαν,
μιαθῶδεκα.

λα'. Ἠλθόν ποτε Σαρακηνοὶ, καὶ ἐξέδυσαν τὸν γέ-
ροντα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐξεθόντων αὐτῶν
εἰς τὴν ἔρημον ἵνα εὕρωσι τι βρώσιμον, εὔρεν ὁ γέ-
ρων βόλβιτα χαμηλῶν, καὶ κλάσας εὔρε κοκκία κρι-
θῶν· ἔτρωγε δὲ ἐν κοκκίῳ, καὶ τὸ ἐν εἰς τὴν χεῖρα
αὐτοῦ ἐτίθει. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, εὔρεν αὐ-
τὸν ἐσθίοντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη,
ὅτι εὔρες βρώσιμον, καὶ μόνος ἐσθίεις, καὶ οὐκ ἐφώ-
νησάς με; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Σισόης· Οὐκ ἠδέικησά
σε, ἀδελφέ· ἰδοὺ τὸ μέρος σου ἐν τῇ χειρὶ μου ἐτή-
ρηται.

λβ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισόη τοῦ Θηβαίου, ὅτι
ἔμεινεν εἰς τὸν Καλαμῶνα τοῦ Ἀρσενοῦτου· καὶ
ἄλλος γέρων ἠσθένει εἰς τὴν ἄλλην λαύραν. Καὶ ὡς
ἤκουσεν, ἐθλίθη. Ἐπειδὴ δὲ δύο δύο ἐνήστεισε, καὶ
ἦν ἡ ἡμέρα ἐν ἧ οὐκ ἦσθιε· καὶ ὅτε ἤκουσε, λέγει
τῷ λογισμῷ· Τί ποιήσω; ἐάν ἀπέλθω, μήπως ἀναγ-
χάσω με οἱ ἀδελφοὶ φαγεῖν· καὶ ἐάν παραμείνω εἰς
τὴν αὐριον, μήποτε τελευτήσῃ. Πλὴν τοῦτο ποιῶ,

A solitudine facere, qui ad tantam perveneris sene-
ctutem? At senex oculos in eum intendit cum tri-
stitia, dixitque : Quid mihi profers, Amun? Nonne
enim mihi sufficiebat sola mentis meæ libertas in
eremo?

27. Sedebat aliquando abbas Sisoes in cella sua :
cumque pulsasset discipulus ejus, clamavit senex :
Fuge, Abraham, ne ingrediaris; jam quæ hic sunt,
otio carent.

28. Frater abbatem Sisoem interrogavit hac ora-
tione : Quomodo Scetim reliquisti, cum abbate Or-
consistens, et venisti ut sederes hic? Respondit ei
senex : Cum inciperet Scetis frequentari, cumque
audiissem mortuum esse abbatem Antonium, sur-
rexi, et profectus sum huc in montem; atque in-
veniens ista loca quieti, ad paucum tempus resedi.
Ait illi frater : Quot annos hic transegisti? Senex :
Septuaginta duos.

29. Dixit abbas Sisoes : Quando adest homo tui
curam habens, non oportet ut præcipias.

30. Frater sciscitatus est abbatem Sisoem : Si in
via ambulaverimus, et itineris dux aberraverit,
oportetne ei declarare? Respondit senex : Non.
Subjunxit frater : Sed sinemus ut nos a via aver-
tat? Tum ei senex : Quid igitur, accipiesne bacu-
lum quo illum verberes? Ego novi fratres, quibus
iter agentibus, noctu aberravit eorum ductor; erant
autem duodecim, omnesque sciebant evagari se;
et unusquisque secum contendit ne diceret. Die
autem exorto, comperiens viæ dux quod deerras-
sent, ait illis : Ignoscite mihi, deflexi de via. Cun-
ctique exceperunt : Nos quoque noveramus, sed
reticimus. Quo ille audito, demiratus est, dixit-
que : Ad mortem usque fratres abstinent a ser-
mone. Ac Deum laudibus celebravit. Distantia au-
tem viæ a qua abducti fuerant, duodecim erat
milliarium.

31. Venerunt quodam tempore Saraceni, et spo-
liaverunt senem ipsiusque fratrem. Cumque hi
exiissent in solitudinem, ut aliquid esculentum
invenirent, reperit senex stercora camelorum;
quibus fractis nactus est grana hordei. Manducavit
autem unum granum, et alterum in manu sua po-
suit. Veniens vero frater ipsius, offendit eum come-
dentem, et ait : Hæccine est charitas, quod in-
vento esculento, solus vesceris, nec vocasti me?
Respondit abbas Sisoes : Non tibi feci injuriam,
frater : ecce, partem tuam in manu mea ser-
vavi.

32. Narrabant de abbate Sisoë Thebæo, quod
maneret in Calamone Arsenoitæ; et alius senex
ægotabat in alia laura. Utque audivit, graviter
tulit. Quia vero per singulos duos dies solebat semel
tantum comedere, eratque dies quo abstinebat a
cibo; ubi rem didicit, dixit in animo suo : Quia
faciam? Si abiero, ne forte cogant me fratres ci-
bum sumere; si exspectavero ad crastinam lucem,

²¹ Al. φεύγε. ²² Al. add. ἔτη.

ne forte moriatur. Verum hoc facio : vado, nec manduco. Atque ita profectus est, mansitque jejunus, impleto mandato Dei ; neque solvit quam propter Deum susceperat vivendi rationem.

35. (55) Retulit aliquis e Patribus de abbate Sisoë Calamonis, quod volens aliquando somnum vincere, suspenderit se a præcipitio Petræ: veniens autem angelus liberaverit eum, simulque denuntiaverit, ne amplius id faceret, neve aliis ejusmodi traderet documentum.

34. (54) E Patribus quidam interrogavit abbatem Sisoem: Si dum sedeo in eremo, venerit barbarus occidere me volens, et prævalero ei, interficiamne? Respondit senex: Nequaquam; sed illum Deo committe. Qualiscunque enim tentatio evenerit homini, oportet dicat: Propter peccata mea hoc contigit. Quod si bonum acciderit, dicat: Ex Dei dispensatione est.

35. Frater postulavit ex abbate Sisoë Thebæi nonnihil sermonis. Et ait: Quid tibi habeo effari? Novam Scripturam lego, atque ad Veterem deflecto.

36. Idem frater percontatus est abbatem Sisoem Petræ, de verbo quod dixerat abbas Sisoës Thebæus. Ait senex: Ego in peccato dormio, et in peccato suscitior.

37. Relatione accepimus de abbate Sisoë Thebæo, quod cum ecclesiæ conventus dimitteretur, fingeret in cellam suam. Unde aiebant: Dæmonem habet. Ipse vero faciebat Dei opus.

38. (55) Frater interrogavit abbatem Sisoem, dicens: Quid faciam, abba, quia cecidi? Respondit senex: Iterum surge. Frater ait: Surrexi, rursusque cecidi. Excepit senex: Exsurge iterum atque iterum. Rogavit ergo frater: Quousque? Responsum dedit senex: Usquequo assumptus fueris, sive in bono, sive in delicto. In quo enim invenitur homo, in eo et proficiscitur.

(53) Vit. Syncret. c. 53.

(54) Vit. Patr. III, 82; VIII, 1; Doroth. Doctr. 7.

(55) Vit. Patr. III, 105; Joan. Geom. Paradox. 58; Doroth. Doctr. 13; S. in Pæmene p. 180.

(56) Ἐν ᾧ γὰρ εὐρίσκειται ἄνθρωπος, ἐν αὐτῷ καὶ πορεύεται. In Vitis Patrum: In quo enim opere homo deprehensus fuerit, in eo judicabitur. Joannes Geometra:

Ἔρθα σ' ἔλω, κεῖθί σε κρινέω.

Ubi te cepero, et illic judicabo te.

Allusio est ad celebrem locum, qui aut ex apocrypho quodam desumptus fuit, aut ex Ezech. VII, 5, 8; XVIII, 50; XXIV, 14; XXXIII, 20, detortus; ideoque varie a sanctis Patribus citatur. Nam primus omnium Justinus Martyr Dialogo cum Tryphone, p. 267, Christo attribuit. Διό, inquit, καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν: Ἐν οἷς ἂν ὑμᾶς καταλάβω, ἐν τούτοις καὶ κρινῶ. Quocirca et noster Dominus Jesus Christus dixit: In quibus vos deprehendero, in eis etiam judicabo. Deinde Clemens Alexandrinus libro, Quisnam dives ille sit qui salvetur, cap. 40 de Deo Patre loquens, ait: Ἐφ' οἷς γὰρ ἂν εὐρω ὑμᾶς, φησὶν, ἐπὶ τούτοις καὶ κρινῶ. In quibus enim, inquit, vos invenero, in eis et judicabo. Qui locus Clementis, ut id obiter moneam, citatur in Parallelis Joannis Damasceni lib. 1, cap. 14, et

ὑπάγω καὶ οὐκ ἐσθίω. Καὶ οὕτως ἀπῆλθε νῆστις, πληρώσας τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ τὴν διὰ τὸν Θεὸν πολιτεῖαν αὐτοῦ οὐκ ἔλυσε.

λγ'. Διτηγήσατό τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισοῆ τοῦ Καλαμώνος, ὅτι θέλων ποτὲ νικῆσαι τὸν ὑπνον, ἐκρέμασεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ τῆς Πέτρας· καὶ ἔλθων ἄγγελος ἔλυσε αὐτὸν, καὶ παρήγγειλεν αὐτὸν μηκέτι τοῦτο ποιῆσαι, μήτε ἄλλοις παραδοῦναι τὴν τοιαύτην παράδοσιν.

λδ'. Ἡρώτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Σισοῆν λέγων· Ἐὰν κάθημαι ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔλθῃ βάρβαρος, φονεῦσαί με θέλων, καὶ δυνήθῃ πρὸς αὐτὸν, φονεύσω αὐτόν; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Οὐχί· ἀλλὰ παράδος αὐτὸν τῷ Θεῷ. Οἷος γὰρ ἂν πειρασμὸς ἔλθῃ ἀνθρώπου· λέγέτω, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας μου τοῦτο συνέβη· ἐὰν δὲ ἀγαθόν, Οἰκονομίᾳ Θεοῦ.

λε'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισοῆν τὸν Θεβαῖον, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Καὶ λέγει· Τί σοι ἔχον εἰπεῖν; ὅτι εἰς τὴν Καινὴν Γραφὴν ἀναγινώσκω, καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν ἀνακἀμπτω.

λς'. Ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισοῆν τὸν τῆς Πέτρας, τὸ ῥῆμα ὃ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σισοῆς ὁ Θεβαῖος. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ἐγὼ εἰς τὴν ἁμαρτίαν κοιμῶμαι, καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐγείρομαι.

λζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισοῆ τοῦ Θεβαῖου, ὅτι ὡς ἀπέλυεν ἡ ἐκκλησία, ἐφευγεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Καὶ ἔλεγον· Δαίμονα ἔχει. Αὐτὸς δὲ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐποίησεν.

λη'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισοῆν, λέγων· Τί ποιήσω, ἀββᾶ, ὅτι πέπτωκα; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἀνάστα πάλιν. Λέγει ὁ ἀδελφός· Ἀνέστην, καὶ πάλιν πέπτωκα. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ἀνάστα πάλιν καὶ πάλιν. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφός· Ἔως πότε; Λέγει ὁ γέρον· Ἔως ἂν καταληθῆς εἶτε ἐν τῷ ἀγαθῷ, εἶτε ἐν τῷ πτώματι· ἐν ᾧ γὰρ εὐρίσκειται ἄνθρωπος, ἐν αὐτῷ καὶ πορεύεται (56).

lib. II, cap. 86. Jam vero sic profertur per S. Basilium Epistola ad Chilonem: Οἷον γὰρ εὐρω σε, φησὶ, τοιοῦτόν σε κρινῶ. Qualem enim te invenero, ait Scriptura, talem te judicabo. In Anastasii Quaestionibus, p. 34: Οἷον γὰρ εὐρω σε, τοιοῦτόν σε κρινῶ, φησὶ ὁ Κύριος. Joannes Climacus Gradu 7, p. 159, dicit Ezechielis vocem esse: Ἐν ᾧ εὐρω σε, ἐν αὐτῷ καὶ κρινῶ σε, εἶπεν ὁ Θεός. At in Jure Graeco-Romano p. 357, Elias Cretensis ait dictum esse Dei per aliquem prophetarum: Ἐν ᾧ εὐρω σε, ἐν τούτῳ δὲ καὶ κρινῶ σε. Inter Amphiloehii Opera, oratione De penitentia, p. 106, Ἐν ᾧ εὐρω, ἐν τούτῳ καὶ κρινῶ. Gennadii autem Scholarii De predestinatione, citatio hodie modo habet: Ἐν ᾧ εὐρω σε, ἐκεῖ καὶ κρινῶ σε. Denique a Balsamone ad Canonem Neocaesariensem 12, vox divina esse affirmatur, Ἐν ᾧ σε εὐρω, κρινῶ σε. Venio ad Latinos. Verba Hieronymi eo alludentis sunt epistola 46, ad Rusticum, cap. 4: Unumquemque judicat, sicut invenerit. Vita B. Antonii, cap. 15, in Vitis Patrum, p. 41: Scientes quod aquis ille retributor, in quo quemque invenerit, in eo sit judicaturus: quod prophetica per Ezechielem voce testatur. Libro II Consultationum Zachari et Apollonii, cap. 18, Spicileg. Acher. I. X: Nolo dubites: praesentia semper, non praeterita Deus censet. Hoc enim ait: In qua via te invenero, in ea te judicabo, dicit Dominus. Et capite ultimum

λθ'. Ἀδελφός ἡρώτησε γέροντα, λέγων· Τί ποιήσω; Ἄδει· θλίβομαι διὰ τὸ ἐργόχειρον. Ἀγαπῶ γὰρ τὴν σειράν, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὴν ἐργάσασθαι. Λέγει ὁ γέρον, ὅτι ὁ ἀββᾶς Σισόης ἔλεγεν, ὡς οὐ χρὴ τὸ ἀναπύων ἡμᾶς ἔργον ἐργάζεσθαι.

μ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σισόης· Ζήτει τὸν Θεόν, καὶ μὴ ζήτει ποῦ κατοικεῖ.

μα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι αἰδώς καὶ ἀφοβία πολλάκις φέρει τὴν ἁμαρτίαν.

μβ'. Ἀδελφός ἡρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγων· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ· Τὸ πρᾶγμα ὃ ζητεῖς, τὸ σφόδρα σιωπᾶν, καὶ ταπεινωεῖς. Γέγραπται γάρ· *Μακάριοι οἱ ἐμμένοντες ἐν αὐτῷ*. Οὕτω δύνασαι σῆναι.

μγ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σισόης· Γενοῦ ἐξουδενωμένος, καὶ τὸ θέλημα σου ὀπίσω βάλε, καὶ· γενοῦ ἀμέριμνος· **B** καὶ ἔξεις ἀνάπαυσιν.

μδ'. Ἀδελφός ἡρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγων· Τί ποιήσω διὰ τὰ πάθη; Καὶ λέγει ὁ γέρον· Ἐκαστος ἡμῶν πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας.

με'. Ἀδελφός ἡρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόην, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα. Ὁ δὲ ἔφη· Τί με ἀναγκάζεις λαλῆσαι ἀργῶς; Ἴδοῦ ὃ βλέπεις ποιήσον.

μς'. Ἀπῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Ἀβραάμ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Σισόη εἰς διακονίαν, καὶ ἐπὶ ἡμέρας οὐκ ἠθελε διακονηθῆναι ὑπὸ ἄλλου τινός, λέγων· Ἐγὼ ἀφεῖναι ἄνθρωπον ἄλλον ποιῆσαι συνήθειαν μετ' ἐμοῦ, ἐκτὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου; Καὶ οὐ κατεδέξατο ἔως οὐ ἦλθεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, ὑπομείνας τὸν κόπον.

μζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισόη, ὅτι καθημένου αὐτοῦ, ἔκραξε μεγάλη τῇ φωνῇ· Ὡ ταιλιπυρία! Λέγει αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Τί ἔχεις, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐνα ἄνθρωπον ζητῶ λαλῆσαι, καὶ οὐχ εὐρίσκω.

μη'. Ἐξῆλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Σισόης ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, εἰς τὸ ἐξώτερον ὄρος τῆς Θηβαΐδος, καὶ ὤκησεν ἐκεῖ. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ Μελετιανοὶ ²⁶, οἰκοῦντες ἐν τῷ Καλαμῶνι τοῦ Ἀρσενοῦτου. Τινες δὲ ἀκούσαντες ὅτι ἐξῆλθεν εἰς τὸ ἐξώτερον ὄρος, ἐπεθύμησαν αὐτὸν θεάσασθαι· Ἐλεγον δέ· Τί ποιήσομεν; εἰς τὸ ὄρος γάρ εἰσι Μελετιανοί. Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ γέρον οὐ βλάπτεται ἐξ αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ μήποτε θέλοντες συντυχεῖν τῷ γέροντι, ἐμπέσωμεν εἰς πειρασμὸν τῶν αἰρετικῶν. Καὶ ἔνεκον τοῦ μὴ συναντῆσαι τοῖς αἰρετικοῖς, οὐκ ἀπῆλθον ἰδεῖν τὸν γέροντα.

μθ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισόη, ὅτι ἠσθένησε·

39. Frater de sene sciscitatus est huic in monasterio : Quid faciam? quia vexor propter opus manuum. Amo enim plectam, nec eam possum conficere. Respondit senex, ex dicto abbatis Sisois, non faciendum esse opus quod nos delectet.

40. Dixit abbas Sisois : Quære Deum, nec quæras ubi habitet.

41. Dixit iterum, quod pudor et timoris vacuitas sæpe peccatum producant.

42. Frater petiit ab abbate Sisoie, quid faceret. Dixit ei : Res quam quæris est, tacere multum, et humilitas. Scriptum enim est : *Beati qui immanent in eo* ²⁷. Sic poteris stare.

43. (57) Dixit abbas Sisois : Aijertus esto; voluntatem tuam post tergum projicito; curis te liberato, et habebis requiem.

44. Frater abbatem Sisoem interrogavit : Quid agam propter affectus? Et ait senex : *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua* ²⁸.

45. Frater rogavit abbatem Sisoem, ut aliquid ei verbum doctrinæ proferret. Ille vero inquit : Quid me cogis loqui otiose? Ecce quod cernis facito.

46. Abiit aliquando ad ministerium abbas Abraham discipulus abbatis Sisois; et ad multos dies noluit ab alio quoquam ministrari, dicens : Sinamne alium hominem mecum assuescere, præter fratrem meum? Nec admisit, donec rediisset ejus discipulus, sed laborem pertulit.

47. Referebant de abbate Sisoie, quod cum sederet, clamavit magna voce : O calamitas ! Interrogatum discipulus ipsius : Quid habes, Pater ? Respondet senex : Unum hominem quæro quocum loquar, nec invenio.

48. Perrexit aliquando abbas Sisoes a monte abbatis Antonii ad exteriorem Thebaidis montem, atque ibi habitavit; erant porro eo loci Meletiani, incolentes Calamonem Arsenoitæ. Quidam igitur comperto quod exiisset in exteriorem montem, desideraverunt eum videre. Dixerunt autem : Quid agemus? Nam in monte degunt Meletiani. Et scimus quidem senem per illos non lædi; nobis vero timendum, ne forte volentes congregari cum sene, incidamus in tentationem hæreticorum. Quocirca ne occurrerent hæreticis, non inviserunt senem.

49. Narraverunt de abbate Sisoie, quod in mor-

²⁶ Al. Μελετιανοί. ²⁷ Isa. xxx, 18. ²⁸ Jac. i, 14.

Regulæ solitiorum : Dicente Domino per prophetam : *Qualem te invenero, talem te judicabo*. Hæc ex adversariis meis. Alii plura addent, qui plura legerint ac notarint. Omisi locum Theodori Studitæ catechesi 36 : *Ubi te inveniam, illic te judicabo*, quia Græcis careo. Sed omittere non debui quæ leguntur in Testamento sanctorum Quadraginta Martyrum apud eruditissimum Lambecium *Commentar. De biblioth. Cæsar.* lib. iv, col. 144, p. 99 : Ἐν ᾧ γὰρ εὖω σε, φησὶ, ἐν τούτῳ καὶ κρίνω σε. Observari etiam velim, Evagrium interpretem *Vitæ S. Antoni.* loco citato ex *Vitis Patrum.* alia traduxisse

verba B. Athanasii auctoris sui, edit. Paris. p. 463 : Εἰδότες ὅτι ἐὰν μίαν ἡμέραν ἀμελήσωμεν, οὐ διὰ τὸν παρελθόντα χρόνον ἡμῖν συγχωρήσει; ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἀγανακτήσει καθ' ἡμῶν. Οὕτω καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἐξέκλιθ' ἡκούσαμεν. Ad verbum : *Scientes, quod si per unum diem negligentes fuerimus, non propter præteritum tempus dondabit nobis; sed ob negligentiam irascetur adversus nos. Sic etiam in Ezechiele audivimus.* Aperte enim respectum ab Athanasio ad Ezech. xxxiii, 12, 15.

(57) *Vit. Patr.* l. 7.

lum inciderit ; sedentibus autem circa eum senibus, loquebatur cum quibusdam. Aiunt ei : Quid vides, abba? Dicit illis : Cerno quosdam venientes super me, quos rogo, ut sinam me paululum poenitentiam agere. Tunc ad eum quidam e senibus : Si permiserint, modo potesne utiliter vacare poenitentiae? Respondit senex : Quamvis nequeam, tamen parumper ingemisco super anima mea, idque sufficit mihi.

50. De abbate Sisoe commemorabant, quod quando venit in Clysma, ægrotavit; et sedente eo in cella cum discipulo suo, ecce audita est januæ pulsatio : quam percipiens senex, ait discipulo suo Abrahamo : Dic ei qui pulsat : Ego Sisoës in monte, ego Sisoës in matta. Ille vero audiens, evanuit.

51. Dixit abbas Sisoës Thebæus discipulo suo : Eloquere mihi quid in me agnoscas, et ego vicissim tibi proferam quod in te agnosco. Ait illi discipulus : Tu bonus animo, sed paulo durior. Et senex : Tu vero, inquit, bonus es, sed animo molliori.

52. Relatum est de abbate Sisoe Thebæo, quod panem non comederet. Et in festo Paschæ, fratres rogaverunt eum supplices, ut cum ipsis sumeret cibum. Respondit : Alterutrum facturus sum, vel panem sumam, vel quæ confecistis edulia. Illi dixerunt : Solum panem manduca. Atque ita fecit.

De abbate Silvano.

1. (58) Accesserunt aliquando abbas Silvanus et Zacharias discipulus ejus ad quoddam monasterium, ubi adacti sunt ad parum cibi sumendum antequam proficiscerentur. Cum autem egressi fuissent, discipulus ejus in via aquam reperit, volebatque bibere. Ait illi senex : Zacharia, hodie jejunium est. Ille excepit : Nonne comedimus, Pater? Respondit senex : Illa comestio charitatis fuit; nos autem jejunium nostrum teneamus, filii.

2. (59) Idem, sedens aliquando cum fratribus, in exstasim abreptus, cecidit in faciem; et multo post surgens plorabat. Rogaverunt eum fratres, dicentes : Quid habes, Pater? Ille vero tacebat et plorabat. Cuique cogere eum loqui : Ego, inquit, ad iudicium raptus sum; conspexique multos de genere nostro euntes ad supplicium, multos autem e sæcularibus euntes ad regnum. Et lugebat senex, ac nolebat exire e cella sua. Quod si exire cogere-tur, operiebat cuculla faciem suam, dicebatque : Quid cupiam videre lumen hoc temporale, quod ad nihil utile est?

** Al. Πατέρων. ** Al. φαγεῖν. ** Al. add. ἐκ τοῦ

(58) Vit. Patr. iii, 46.

(59) Vit. Patr. iii, 15.

(60) Ἦθελε πιεῖν... νηστεία σήμερον. Si post somnum noctu evigilaverit, oret; si sitire coeperit, jejunii autem instat dies, bibere non audebit. Pachomii Regula capitulo 87.

(61) Ἐσκαπε τῷ κουκουλίῳ. Enimvero quidam sanctorum Patrum, ubi cella prodiret, tegumentum

καὶ καθημένων γερόντων ** πρὸς αὐτὸν ἐλάλησέ τιαι. Λέγουσιν αὐτῷ· Τί βλέπεις, ἀββᾶ; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὁρῶ τινὰς ἐλθόντας ἐπ' ἐμὲ, καὶ παρακαλῶ αὐτοὺς ἵνα ἐάσωσί με μικρὸν μετανοῆσαι. Λέγει αὐτῷ εἰς τῶν γερόντων· Καὶ ἐὰν ἐάσωσί σε, ἀπάρτι δύνασαι χρησιμεύσαι εἰς μετανοίαν; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ δὲ οὐ δύναμαι ποιῆσαι, ἀλλὰ στεναζῶ ἐπάνω τῆς ψυχῆς μου μικρὸν, καὶ ἀρκεῖ μοι.

ν'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισοῦ, ὅτι ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ Κλύσμα, ἡσθένησε· καὶ καθημένου αὐτοῦ μετὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν κέλλαν, ἰδοὺ κρούσμα γέγονεν εἰς τὴν θύραν. Καὶ νοήσας ὁ γέρων, λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Ἀβραάμ· Εἰπέ τῷ κρούσαντι· Ἐγὼ Σισοῦς εἰς τὸ ὄρος, ἐγὼ Σισοῦς εἰς τὸ χαράδριον. Ὁ δὲ ἀκούσας ἀφανῆς ἐγένετο.

να'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σισοῦς ὁ Θηβαῖος τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Εἰπέ μοι τί βλέπεις εἰς ἐμὲ, κάγω σοι λέγω τί βλέπω εἰς σέ. Λέγει αὐτῷ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ· Σὺ καλὸς τῷ νῷ, καὶ σκληρὸς μικρὸν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Σὺ καλὸς εἶ, ἀλλὰ χαῦνος τῷ νῷ.

νβ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σισοῦ τοῦ Θηβαίου, ὅτι οὐκ ἦσθιεν ἄρτον. Καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐθαλον αὐτῷ μετόνοιαν οἱ ἀδελφοί, ἵνα φάγῃ μετ' αὐτῶν. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἔχω ποιῆσαι· ἡ ἄρτον ἐγὼ μεταλαθεῖν, ἡ ὅσα ἐποίησατε φαγεῖν. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ἄρτον μόνον φάγε. Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτως.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανῶ.

α'. Παρέβαλέ ποτε ὁ ἀββᾶς Σιλουανὸς καὶ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ Ζαχαρίας εἰς μοναστήριον· καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς γεύσασθαι μικρὸν πρὸ τοῦ ὀδεῦσαι. Καὶ ἐξεληθόντων αὐτῶν, εὔρεν ὁ μαθητῆς αὐτοῦ ὕδωρ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ἤθελε πιεῖν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ζαχαρία, νηστεία σήμερον (60). Ὁ δὲ λέγει· Οὐκ ἐφαγομεν, Πάτερ; Λέγει ὁ γέρων· Ἐκείνο τὸ ἐφαγομεν **, τῆς ἀγάπης ἦν· ἡμεῖς δὲ τὴν ἑαυτῶν νηστείαν κρατήσωμεν, τέκνον.

β'. Ὁ αὐτὸς καθεζόμενός ποτε μετὰ ἀδελφῶν, ἐγένετο ἐν ἐκστάσει, καὶ πίπτει ἐπὶ πρόσωπον· καὶ μετὰ πολὺ ἀναστὰς ἐκλαίει. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες· Τί ἔχεις, Πάτερ; Ὁ δὲ ἐσιώπηκα καὶ ἐκλαίειν. Ἀναγκάζοντων δὲ αὐτῶν εἰπεῖν, εἶπεν· Ἐγὼ εἰς τὴν κρίσιν ἠρπάγην· καὶ εἶδον πολλοὺς τοῦ γένους ἡμῶν ἀπερχομένους εἰς κόλασιν, καὶ πολλοὺς τῶν κοσμικῶν ἀπερχομένους εἰς βασιλείαν. Καὶ ἐπένηθει ὁ γέρων, καὶ οὐκ ἤθελεν ἐξελεῖν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἠναγκάζετο ἐξελεῖν **, ἔσκαπε τῷ κουκουλίῳ (61) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, λέγων· Τί θέλει ἰδεῖν τὸ φῶς τοῦτο τὸ πρόσκαιρον, καὶ οὐδὲν ἔχον ὄφελος;

κελλίου αὐτοῦ.

capiti imponebat, ne aciem in solis jubar intenderet : causamque rogatus respondit : Ecquid est cur temporarium lumen videre velim? Græce ex mss. : Κατ' ἕως τῶν ἁγίων Πατέρων, ἦνίκα τῆς κέλλης προΐει. κάλυμμα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐτίθει, πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι (Al. ἐνατενίσαι) τὴν αὐγὴν τοῦ ἡλίου. Καὶ ἐπρωτῶμος τὴν αἰτίαν ἀπεκρίνατο· Τί θέλω τοῦτο τὸ φῶς τὸ πρόσκαιρον ἰδεῖν; Theod. Studita cat. 18.

γ. Ἄλλοτε εἰσῆλθεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζαχαρίας, A καὶ εὔρεν αὐτὸν ἐν ἐκστάσει, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἤπλωμέναι. Καὶ κλείσας τὴν θύραν ἐξῆλθε. Καὶ ἐλθὼν περὶ ὥραν ἕκτην καὶ ἑνάτην, εὔρεν αὐτὸν οὕτως. Καὶ περὶ ὥραν δεκάτην ἔκρουσε· καὶ εἰσελθὼν, εὔρεν αὐτὸν ἡσυχάζοντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ἔχεις σήμερον, Πάτερ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἡσθένησα σήμερον, τέκνον. Ὁ δὲ κρατήσας τοὺς πόδας αὐτοῦ, εἶπεν· Οὐ μὴ σε ἐάσω, ἐὰν μὴ εἴπῃς μοι τί εἶδες. λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐγὼ εἰς τὸν οὐρανὸν ἤρπαγην, καὶ εἶδον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖ ἰστάμην ἕως ἄρτι, καὶ νῦν ἀπελύθην.

δ. Καθεζομένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανῷ εἰς τὸ βρος τὸ Σινᾶ, ἀπῆλθεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζαχαρίας εἰς διακονίαν, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἄπολυσον τὸ B ὕδωρ καὶ πότισον τὸν κήπον. Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἔσκαπε τὴν βῆν αὐτοῦ τῷ κουκουλίῳ, καὶ μόνον τὰ ἔγχυ αὐτοῦ ἔβλεπε. Παρέβαλε δὲ ἀδελφός ἄνθρωπος αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀπὸ μακρόθεν, κατενόει τί ἐποίησεν. Εἰσελθὼν δὲ ὁ ἀδελφός πρὸς αὐτὸν, εἶπεν· Εἰπέ μοι, ἀββᾶ, τί τὸ πρόσωπόν σου κατεσκέπασας τῷ κουκουλίῳ, καὶ οὕτως τὸν κήπον ἐπότιζες; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τέκνον, ἵνα μὴ ἴδωσιν οἱ ὀφθαλμοί μου τὰ βένδρα καὶ ἀπασχοληθῇ ὁ νοῦς μου ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ εἰς αὐτά.

ε. Παρέβαλε τις ἀδελφός τῷ ἀββᾶ Σιλουανῷ εἰς τὸ βρος τὸ Σινᾶ· καὶ ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς ἐργαζομένους, εἶπε τῷ γέροντι· Μὴ ἐργάζεσθε τὴν βρῶσιν C τὴν ἀπολλυμένην. Μαρία γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο. λέγει ὁ γέρον τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ζαχαρία, ὅς τῷ ἀδελφῷ βιδίλιον, καὶ βάλε αὐτὸν εἰς κελλίον μηδὲν ἔχον. Ὅτε οὖν ἐγένετο ἡ ὥρα τῆς ἐνάτης, προσεῖχε τῇ θύρᾳ, εἰ ἄρα πέμπουσι καλέσαι αὐτὸν εἰς τὸ φαγεῖν. Ὡς δὲ οὐδεὶς ἐκάλεσεν αὐτὸν, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἔφαγον οἱ ἀδελφοί σήμερον, ἀββᾶ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ναί. εἶπε δέ· Διατί οὐκ ἐκαλέσατέ με; λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Ἐπειδὴ ἄνθρωπος πνευματικὸς εἶ, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις τῆς βρώσεως ταύτης· ἡμεῖς δὲ σαρκικὸι ὄντες θέλομεν φαγεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἐργαζόμεθα· σὺ δὲ τὴν καλὴν μερίδα ἐξελέξω, ἀναγινώσκων ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ οὐ θέλεις φαγεῖν σαρκικὴν βρῶσιν. Καὶ ὡς ἤκουσε ταῦτα, ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγ- D χώρησόν μοι, ἀββᾶ. λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Πάντως χρεῖαν ἔχει καὶ ἡ Μαρία τῆς Μάρθας· διὰ γὰρ τῆς Μάρθας καὶ ἡ Μαρία ἐγκωμιάζεται.

ς. Ἡρώτησάν ποτε τὸν ἀββᾶν Σιλουανὸν, λέγοντας Ποίαν πολιτείαν εἰργάσω, Πάτερ³³, ἵνα λάβῃς τὴν φρόνησιν ταύτην; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐδέποτε ἀφήκα εἰς τὴν καρδίαν μου λογισμὸν παροργίζοντα τὸν Θεόν.

3. (62) Alio tempore ingressus est discipulus ejus Zacharias, et invenit eum in exstasi, manusque ejus in cœlum extensæ erant. Claudens ergo januam, exiit. Postea veniens circa horam sextam et nonam, reperit illum in eodem statu. Circa decimam vero horam pulsavit, ac intrans nactus est quiescentem, atque illi: Quid hodie tibi est, Pater? Respondit: Hodie infirmus fui, filii. At ille apprehensum pedibus ejus, dixit: Non te dimittam, nisi mihi indicaveris quidnam conspexisti. Tunc senex ad eum: Ego in cœlum raptus, vidi gloriam Dei, illicque steti hactenus, atque modo dimissus sum.

4. (63) Residente aliquando abbate Silvano in monte Sina, abiit discipulus ejus Zacharias ad ministerium, et ait seni: Dimitte aquam, atque riga hortum. Ille autem exiens, tegebat faciem suam cuculla, tantumque videbat ad pedes suos. Accessit eadem hora quidam frater; qui intuitus a longe, attendebat quid faceret. Is frater ad illum ingressus, dixit: Abba, esare mihi, cur faciem tuam cuculla obtexisti, atque ita irrigabas hortum? Respondit senex: Fili, ne oculi mei viderent arbores, mensque avocaretur ab operatione sua, occupata in illis.

5. (64) Quidam frater ad abbatem Silvanum venit in montem Sina; et videns fratres operantes, dixit seni: Ne operemini cibum qui perit³⁴. Maria enim optimam partem elegit³⁵. Ait senex discipulo suo: Zacharia, da librum fratri, et ducito eum in cellam in qua nihil sit. Cum ergo advenit hora nona, respiciebat per ostium, an mitterent: qui vocaret eum ad manducandum. Utque nemo vocavit, surgens profectus est ad senem. Quem interrogat sic: Abba, non comederunt hodie fratres? Respondit senex: Etiam, comederunt. Et quare, inquit, non accessivistis me? Tum senex: Quia homo spiritalis es, nec eges cibo hoc; nos autem utpote carnales, manducare volumus, atque ideo operamur; tu vero optimam partem elegisti, qui legis per totum diem, nec vis sumere cibum carnalem. His auditis, frater, pœnitentiæ inclinatione facta, dixit: Ignosce mihi, abba. Exceptit senex: Plane et Mariæ necessaria est Martha. Ex Martha enim etiam Maria prædicatur.

6. (65) Interrogaverunt aliquando abbatem Silvanum sic: In cujusmodi bona actione exercuisti te, Pater, ut hanc qua præditus es, consequereris prudentiam? Et respondit: Nunquam permisi manere in corde meo cogitationem quæ Deum ad iram provocaret.

³³ Al. ins: r. αὐτῷ. ³⁴ Abstest Πάτερ ab al. ³⁵ Joan. vi, 27. ³⁶ Luc. x, 42.

(62) Vit. Patr. 1, 1.

(63) Vit. Patr. xi, 28.

(64) Vit. Patr. x, 65.

(65) Vit. Patr. iii, 175; xi, 30.

7. Commemorabant de abbate Silvano, quod sederit in cella clam, habens cicercula pauca, et dum iis ad cibum utitur, confecerit centum cribra. Ecce venit homo ex Ægypto, ducens asinum onustum panibus : quos posuit ad cellam ejus, cum pulsasset. Sumens ergo senex cribra, oneravit asinum, atque hominem dimisit.

8. (66) Aiebant de abbate Silvano, quod exierit absque ipso discipulus ejus Zacharias, assumptisque fratribus, sepem horti inverterit, majoremque cum reddiderit. Quod postquam senex agnovit, accepit meloten suam, et egressus est ; atque fratribus : Orate pro me. Illi cernentes quid ageret, procciderunt ad pedes ejus, ac dixerunt : Nobis eloquere, Pater, quid habeas. Respondit : Non regredior in cellam, non exuo meloten, donec sepem redixeritis ad priorem locum. Illi rursus sepem multaverunt, et constituerunt uti erat. Quo peracto, senex reversus est in cellam suam.

9. Dictum est ab abbate Silvano : Ego servus sum, et dominus meus dixit mihi : Fac opus meum, atque ego te nutritiam ; unde autem, noli quærere ; sive habeam, sive furer, sive scænerer, tu ne quæsieris : operare duntaxat, et nutrio te. Ipse igitur, si operatus fuero, ex mercede mea comedo ; si autem non fuero operatus, agapen manduco.

10. Dixit iterum : Væ homini illi, qui nomen operatione majus consecutus est.

11. (67) Interrogavit abbas Moyses abbatem Silvanum, dicens : Potestne homo quotidie initium statuere ? Respondit senex : Si est operarius, potest et singulis horis.

12. Memoravit e Patribus aliquis, quod quidam congressus aliquando cum abbate Silvano, ac intuitus vultum ejus corpusque velut angeli fulgere, ceciderit in faciem. Addebat alios quoque nonnullos obtinuisse hoc donum.

De abbate Simone.

1. (68) Venit aliquando præses ut videret abbatem Simonem. Quo ille comperto, sumpsit cingulum, profectusque ascendit in palmam, ut purgaret eam. Illi vero accedentes, clamaverunt : Senex, ubinam degit anachoreta ? Respondit : Nullus hic anachoreta. Et audientes, discesserunt.

2. (69) Alia iterum vice, præses alius venit ad videndum eum. Et præcedentes clerici significaverunt : Abba, paratus es, quia præses accepta tui fama, accedit ut benedicatur a te. Ait : Etiam, parabo me. Igitur gestans centonem suum, et accipiens in manus panem cum caseo, surgens, sedit

⁶⁶ Al. ὑπέρ. ⁶⁷ Al. σου. ⁶⁸ Al. add. ἄνθρωπος.

(66) Vit. Patr. v, 4.

(67) Vit. Patr. xi, 29.

(68) Vit. Patr. viii, 17.

(69) Vit. Patr. viii, 18.

(70) Καὶ ἀπῆλθεν. In Vitis Patrum : et ascendit, ἀπῆλθεν, forte rectius. Ms. Corb. subit in arborem.

(71) Λαθῶν ἄρτον καὶ τυρὸν ἐν ταῖς χερσίν

ζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανῶ, ὅτι ἐκάθισεν εἰς κελλίον κρυφῆ, ἔχων μικρὰ ἐρεθίνθια, καὶ ἐποίησεν εἰς αὐτὰ ἔργον ἑκατὸν κόσκινα. Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦλθεν ἀπὸ Αἰγύπτου, ἔχων ὄνον μεστὸν ἄρτων· καὶ κρούσας εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἐθήκα. Λαθῶν οὖν ὁ γέρον τὰ κόσκινα, ἐγέμισε τὸν ὄνον, καὶ ἀπέλυσε αὐτόν.

η'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανῶ, ὅτι ἐξῆλθεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζαχαρίας χωρὶς αὐτοῦ· καὶ λαθῶν τοὺς ἀδελφούς, ἔστρεψε τὸν φραγμὸν τοῦ κήπου, καὶ μείζονα αὐτὸν ἐποίησε. Μαθῶν οὖν ὁ γέρον, ἔλαβε τὸ μηλωτάριον αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Εὐχάσθε περὶ ⁶⁶ ἐμοῦ. Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτόν, ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν τί ἐστὶν ὃ ἔχεις, Πάτερ. Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς ἔφη· Οὐκ εἰσερχομαι ἔσω, οὐ καταβαίνει τὸ μηλωτάριον ἀπ' ἐμοῦ, ἕως οὐ ἐνέγκητε τὸν φραγμὸν εἰς τὸν πρῶτον αὐτοῦ τόπον. Οἱ δὲ πάλιν ἔστρεψαν τὸν φραγμὸν, καὶ ἐποίησαν αὐτόν ὡς ἦν. Καὶ οὕτως ὁ γέρον ὑπέστρεψε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

θ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σιλουανός· Ἐγὼ δούλος εἰμι, καὶ ὁ κύριός μου εἶπέ μοι· Ἐργάζου τὸ ἔργον μου ⁶⁷, καὶ γὰρ σε τρέφω· πόθεν δὲ, μὴ ζῆτει· εἴτε ἔχω, εἴτε κλέπτω, εἴτε δαναρίζομαι, σὺ μὴ ζῆτει· ἐργάζου μόνον, καὶ τρέφω σε. Ἐγὼ οὖν ἐὰν ἐργάζομαι, ἐκ τοῦ μισθοῦ μου ἐσθίω· ἐὰν δὲ μὴ ἐργάζομαι, ἀγάπην ἐσθίω.

ι'. Εἶπε πάλιν· Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνω, ὃς ἔχει τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεῖζον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

ια'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς τὸν ἀββᾶν Σιλουανὸν, λέγων· Δύναται ἄνθρωπος καθ' ἡμέραν βάλλειν ἀρχήν ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρον· Ἐὰν ἐστὶν ἐργάτης ⁶⁸, δύναται ⁶⁹ καὶ καθ' ὥραν βάλλειν ἀρχήν.

ιβ'. Εἶπέ τις τῶν Πατέρων, ὅτι συνέτυχέ ποτέ τις τῷ ἀββᾶ Σιλουανῶ, καὶ ἔωρακώς αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα ὡς ἀγγέλου λάμπσαν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Ἐλεγε δὲ καὶ ἄλλους τινὰς ἐσχτηνάαι τοῦτο τὸ χάρισμα.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σίμωνος.

α'. Ἠλόθῃ ποτε ἄρχων ἰδεῖν τὸν ἀββᾶν Σίμωνα. Ὁ δὲ ἀκούσας ; ἔλαβε τὴν ζώνην, καὶ ἀπῆλθεν (70) εἰς φοινίκια καθαρῖσαι αὐτόν. Οἱ δὲ ἐλθόντες, ἔκρασαν· Γέρον, ποῦ ἐστὶν ὁ ἀναχωρητής ; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκ ἐστὶν ὧδε ἀναχωρητής. Καὶ ἀκούσαντες ἀνεχώρησαν.

β'. Ἄλλοτε πάλιν ἦλθεν ἄλλος ἄρχων ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ προλαβόντες οἱ κληρικοί εἶπον αὐτῷ· Ἀββᾶ, ἐτοίμασον, ὅτι ὁ ἄρχων ἀκούων περὶ σοῦ, ἐρχεται εὐλογηθῆναι παρὰ σοῦ. Ὁ δὲ εἶπε· Ναί, ἐγὼ ἐτοιμάζω ἑαυτόν. Φορέσας οὖν τὸ κεντόνιον αὐτοῦ, καὶ λαθῶν ἄρτον καὶ τυρὸν ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ (71),

⁶⁶ Al. inser. καὶ καθ' ἡμέραν.

αὐτοῦ. Per Climacum, suppresso nomine : Ὁ τὸν ἄρτον καὶ τὸν τυρὸν μετὰ χειρᾶς εἰληφώς, Gradu 25. Et mox de alio : Ὁ τὴν ἑαυτοῦ ἐσθῆτα ἐκδυσάμενος, etc. Ubi duo scholia, 23 et 24, priora verba expouunt de Serapione, posteriora de Simone : cum hoc nostrum caput, etiam in Vitis Patrum, ad Simonem pertinere. Quocirca transpositionem factam fuisse

ἀναστὰς εἰς τὸν πυλῶνα ἐκάθισεν ἐσθίων. Καὶ ἐλθὼν ἄδρων μετὰ τῆς τάξεως αὐτοῦ, καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξουθένησαν αὐτὸν, λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀναχωρητής περὶ οὗ ἠκούσαμεν; Καὶ εὐθέως ἀνέκλυψαν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σωπάτρου.

Ἡρώτησέ τις τὸν ἀββᾶν Σωπάτρον ⁴⁰, λέγων· Δός μοι ἐντολήν, ἀββᾶ, καὶ φυλάξω αὐτήν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Μὴ εἰσέλθῃ γυνὴ εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ μὴ ἀναγκώσῃς ἀπόκρυφα· καὶ μὴ ἐκζητήσῃς περὶ τῆς εἰκόνης· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν αἰρεσις, ἀλλ' ἰδιωτεία καὶ φιλονεικία ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ἀδύνατον γὰρ καταληφθῆναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σαρματᾶ.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σαρματᾶς ⁴¹· Θέλω ἀνθρώπων ἀμαρτήσαντα, εἰ οἶδεν ὅτι ἤμαρτε, καὶ μετανοεῖ. Ὑπὲρ ἀνθρώπων μὴ ἀμαρτήσαντα, καὶ ἔχοντα ἑαυτὸν ὡς δικαιοσύνην ποιοῦντα.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σαρματᾶ, ὅτι πολλάκις ἐλάμβανε τεσσαράκοντα ἡμέρας τῆ βουλή τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος· καὶ ὡς οὐδὲν ἐπληροῦντο αἱ ἡμέραι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἦλθεν οὖν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰπέ μοι, τί ἐώρακας ποιῶν τὸν ποσοῦτον κόπον; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Οὐδὲν πλέον. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Οὐκ ἀφῶ σε, ἐὰν μὴ μοι εἴπῃς. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐν μόνον εὔρον, ὅτι ἐὰν εἴπω τῷ ὑπνω, Ὑπαγε, ὑπάγει, καὶ ἐὰν εἴπω, Ἐλθέ, ἔρχεται.

γ'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σαρματᾶν, λέγων· Οἱ λογισμοὶ λέγουσί μοι· Μὴ ἐργάσῃ, ἀλλὰ φάγε, πίε, κοιμῶ. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅτε πεινᾷς, φάγε· ὅτε διψᾷς, πίε· ὅτε νυστάζεις, κοιμῶ. Ἄλλος δὲ γέρων κατ' εὐκαιρίαν ἦλθε πρὸς τὸν ἀδελφόν· καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφός ἃ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σαρματᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ γέρων· Τοῦτό ἐστιν ὃ εἶπέ σοι ὁ ἀββᾶς Σαρματᾶς· Ὅταν πεινᾷς τόνω, καὶ διψᾷς ἕως μηκέτι δυνηθῆς, φάγε τότε καὶ πίε· καὶ ὅταν ἀγρυπνήσῃς πάνυ πολὺ καὶ νυστάξῃς, κοιμῶ. Τοῦτό ἐστιν ὃ ἔλεγε σοι γέρων.

δ'. Ἡρώτησε πάλιν ὁ αὐτὸς ἀδελφός τὸν ἀββᾶν Σαρματᾶν, λέγων· Οἱ λογισμοὶ λέγουσί μοι· Ὑπαγε ἔξω, καὶ παράβαλε τοῖς ἀδελφοῖς. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Τοῦτο μὴ ἀκούσῃς αὐτῶν, ἀλλ' εἰπέ· Ἰδοὺ ἤκουσά σου τὸ πρῶτον, τοῦτο δὲ οὐ δύναμαι σοῦ ἀκούσαι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σεραπίωνος.

α'. Ἦλθέ ποτε ὁ ἀββᾶς Σεραπίων παρερχόμενος διὰ κόμης τινὸς τῆς Αἰγύπτου· καὶ εἶδε τινα πόρνην ἐστῶσαν εἰς τὸ κελλίον αὐτῆς· καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρον· Προσῶδῃσόν με ὀφέ· Ὁέλω γὰρ ἐλθεῖν

⁴⁰ Al. Σωσίπατρον. ⁴¹ Al. Σαρματᾶς.

crederem, nisi in *Elucidationibus Gallicis* ad hunc *Gradum*, adduceretur testimonium Eliæ Cretensis, quo receptus ordo confirmatur. Dici itaque debet,

ad vestibulum, atque manducabat. Advenit præsens cum officio suo. Sed ubi conspexerunt hominem, aspernati sunt, dixeruntque : Istene est solitarius de quo accepimus? Et reversi sunt statim.

De abbate Sopatro.

Percontatus est aliquis de abbate Sopatro, sic : Da mihi mandatum, abba, et servabo illud. Ille vero dixit ei : Non intret mulier in cellam tuam; nec legeris apocrypha. Ad hæc ne disquisieris de imagine *Dei in homine*. Hoc enim non est hæresis, sed imperitia, ambarumque partium contentio : nam fieri nequit ut res hæc a creatura comprehendatur.

De abbate Sarmata.

1. Dixit abbas Sarmatas : Malo hominem qui peccaverit, modo agnoscat peccatum suum et poenitentia ducatur, quam hominem qui non peccaverit, ac se putat justum.

2. Aiebant de abbate Sarmata, quod sæpe de consilio abbatis Pœmenis sibi sumeret quadraginta dies; qui quasi nihil temporis ab eo complebantur. Venit ergo ad ipsum abbas Pœmen, aitque : Dic mihi quid conspexeris, dum tantum laboris sustines? Respondit ille : Nihil magis. Excepit abbas Pœmen : Non dimittam te, quin protuleris. Tunc ille : Unum duntaxat reperi; quod si dixerō somno : Recede, recedit; si : Veni, venit.

3. Frater sic interrogavit abbatem Sarmatam : Cogitationes mihi suggerunt : Ne opereris, sed manduca, bibe, dormi. Respondit senex : Quando esurieris, comede, cum sitieris, bibe, quoties caperis sopore, dormi. Alius vero senex opportuno ex occasione accessit ad fratrem. Cui retulit frater sermonem abbatis Sarmatæ. Senex igitur ad eum : Quod tibi abbas Sarmatas pronuntiavit, hoc est : Quando vehementer esurieris, atque in tantum sitieris ut non amplius sustinere valeas, comedo tunc et bibe : cumque quamplurimum vigilaveris, ac tentaris somno, dormi. Hoc est quod tibi locutus est senex.

4. Iterum sciscitatus est idem frater abbatem Sarmatam : Subeunt me cogitationes istæ : Vade foras, et fratres invise. Respondit senex : In hoc me illis obtemperes, sed dicito : Ecce mens, auscultavi tibi prius; ad hanc vero rem non possum audire te.

De abbate Serapione.

1. Veniens aliquando abbas Serapio et pertransiens per quemdam Ægypti vicum, vidit meretricem stantem in cella sua; et dixit ei senex : Exspecta me vesperi : volo enim venire ad te, atque

idem a duobus anachoretis editum fuisse humilitatis specimen.

hanc noctem juxta te transigere. Illa vero responsum reddidit : Bene est, abba. Paravit ergo se, stravique lectum. Vespere autem facto, accessit senex, atque ingressus in cellam, ait : Præparastine lectum? Illa, Etiam, inquit, abba. Itaque clausit januam, et inquit : Exspecta parumper ; quandoquidem consuetudinem habemus, donec secundum eam fecerim. Tum inchoavit senex Officium suum ; ac incipiens librum Psalterii, ad singulos psalmos orationem dicebat, Deum pro illa precans, ut poenitentiam ageret et consequeretur salutem. Porro exaudivit eum Deus. Nam mulier stetit tremens oransque prope senem. Utque totum Psalterium senex complevit, cecidit mulier in terram. Senex vero inchoans Apostolum, multum ex ipso recitavit ; atque sic finem imposuit precibus suis. Compuncta igitur mulier, atque intelligens non propter peccatum venisse ad eam, sed ut ipsius animam salvaret, procidit ei, sicque locuta est : Charitatem fac, abba ; in locum me ducito, in quo possim Deo placentia facere. Tunc senex deduxit illam in monasterium virginum, et tradidit Matri ; cui dixit : Accipe sororem hanc ; neque imposueris ei jugum aut mandatum ut aliis sororibus, sed quidquid voluerit, da illi, et prout voluerit, sine ipsam agere. Post paucos ergo dies, illa secum : Ego peccatrix sum, volo per bidua semel comedere. Paucisque post diebus : Ego multa habeo peccata, volo per quatruidua manducare. Item interjectis aliis paucis diebus, oravit Matrem hoc sermone : Quandoquidem plurimum contristavi Deum iniquitatibus meis, fac charitatem, conjice me in cellam, atque eam obstrue, ac per foramen da paululum panis, necnon unde manibus operer. Quod factum a Matre. Et accepta fuit Deo ad reliquum vitæ tempus.

2. (72) Frater rogavit abbatem Serapionem, ut ei diceret verbum. Ait illi senex : Quid tibi habeo dicere? quod sumpsisti quæ erant viduarum ac pupillarum, et posuisti in hac aula ; viderat enim eam libris plenam.

3. (73) Dixit abbas Serapio : Quemadmodum milites imperatoris non possunt, dum astant, dextrorsum vel sinistrorsum aspicere : ita etiam homo, si steterit coram Deo, et in conspectu ejus intentus fuerit cum timore hora omni, nihil inimici potest eum terrere.

4 (74) Adiit frater abbatem Serapionem ; hortabatur autem eum senex, ut ex more faceret orationem. Ille vero se peccatorem vocans, ipsoque monachi habitu indignum, non acquiescebat. Voluit etiam pedes ejus lavare, sed iisdem iterum verbis usus, non tulit. Apposuit quoque ei mensam ; cæpitque senex una manducare. Porro admonebat illum his verbis : Fili, si cupis proficere, permane

πρὸς σέ, καὶ ποιῆσαι τὴν νύκτα ταύτην ἐγγιστά σου. Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα, εἶπε· Καλῶς, ἀββᾶ. Καὶ ἠτοιμάσθη, καὶ ἔστρωσε τὴν κλίνην⁴³. Ὀψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ὁ γέρον πρὸς αὐτὴν⁴⁴, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, λέγει αὐτῇ· Ἠτοιμάσας τὴν κλίνην ; Ἡ δὲ εἶπε· Ναί, ἀββᾶ. Καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, καὶ λέγει αὐτῇ· Μείνον ὀλίγον, ἐπειδὴ νόμον ἔχομεν, ἕως οὗ ποιήσω αὐτόν. Καὶ ἤρξατο ὁ γέρον τῆς συνάξεως αὐτοῦ· καὶ ἀρξάμενος τὸ ψαλτήριον, κατὰ ψαλμὸν ἐποίησε εὐχὴν, δεόμενος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ αὐτῆς. ὅπως μετανοήσῃ καὶ σωθῇ. Καὶ εἰσεήκουσεν αὐτὸν ὁ Θεός. Καὶ ἔστηκεν ἡ γυνὴ τρέμουσα καὶ εὐχομένη ἕγγυς τοῦ γέροντος. Καὶ ὡς ἐτέλεσεν ὁ γέρον ὄλον τὸ ψαλτήριον, ἔπεσεν ἡ γυνὴ χαμαί. Ὁ δὲ γέρον ἀρξάμενος τοῦ Ἀποστόλου, εἶπε πολὺ ἐξ αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐπλήρωσε τὴν σύναξιν. Κατανυγείσα οὖν ἡ γυνὴ, καὶ οὕτως ἔπεισε ὅτι οὐ δι' ἁμαρτιαν ἦλθε πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ἵνα σώσῃ αὐτῆς τὴν ψυχὴν, προσέειπεν αὐτῇ, λέγουσα· Ποίησον ἀγάπην, ἀββᾶ, καὶ ὅπου δύναμαι εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ὀδηγήσόν με. Τότε ὁ γέρον ὠδήγησεν αὐτὴν εἰς μοναστήριον παρθένων, καὶ παρέδωκεν αὐτὴν τῇ Ἀμμᾶ, καὶ εἶπε· Ἄδθε τὴν ἀδελφὴν ταύτην, καὶ μὴ θῆσεις αὐτῇ ζυγὸν ἢ ἐντολὴν ὡς ταῖς⁴⁵ ἀδελφαῖς· ἀλλ' εἴ τι θέλει, δὸς αὐτῇ· καὶ ὡς θέλει, συγχώρησον αὐτῇ πορευέσθαι. Καὶ ὡς ἐποίησεν ὀλίγας ἡμέρας, εἶπεν· Ἐγὼ ἁμαρτωλὸς εἰμι, θέλω διὰ δύο⁴⁶ ἑσθίειν. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἶπεν· Ἐγὼ πολλὰς ἁμαρτίας ἔχω, θέλω διὰ τεσσάρων ἡμερῶν ἑσθίειν. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρεκάλεισε τὴν Ἀμμᾶν⁴⁷, λέγουσα· Ἐπειδὴ πολλὰ ἐλύπησα τὸν Θεὸν ἐν ταῖς ἀνομιαῖς μου, ποιησον ἀγάπην, καὶ βάλε με εἰς κελλίον, καὶ ἀνάγκραξον αὐτὸ, καὶ δι' ὅπης δίδου μοι μικρὸν ἄρτον καὶ τὸ ἐργόχειρον. Καὶ ἐποίησεν αὐτῇ ἡ Ἀμμᾶς οὕτως. Καὶ εὐηρέστησε τῷ Θεῷ τὸν ἐπιλοιοπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς.

β'. Ἀδελφός ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σαραπίωνα, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Τί σοι ἔχω εἰπεῖν ; ὅτι ἔλαβες τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, καὶ ἔθηκας εἰς τὴν θυρίδα ταύτην· εἶδε γὰρ αὐτὴν μεστὴν βιδάλων.

γ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σαραπίων, ὅτι· Ὡσπερ οἱ στρατιῶται τοῦ βασιλέως οὐ δύναται⁴⁸ ἰστάμενοι⁴⁹ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ προσέχειν· οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν ἰσταται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσέχη ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν φόβῳ πάτη ὄρα, οὐδὲν τοῦ ἐχθροῦ δύναται αὐτὸν ἐκφοβῆσαι.

δ'. Παρέβαλεν ἀδελφός τῷ ἀββᾶ Σαραπίωνι· προετρέπετο δὲ αὐτὸν ὁ γέρον εὐχὴν ποιῆσαι κατὰ τὴν συνήθειαν. Ὁ δὲ ἁμαρτωλὸν ἑαυτὸν λέγων, καὶ αὐτοῦ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀνάξιον, οὐκ ἐπέθετο. Ἠθέλησε δὲ καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ νίψαι· καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν χρώμενος λόγοις, οὐκ ἠνέσχετο. Ἐποίησε δὲ αὐτὸν γεύσασθαι· ἑσθίειν δὲ ἤρξατο καὶ ὁ γέρον. Καὶ ἐνουθετεῖ αὐτὸν, λέγων· Τέκνον, εἰ

⁴³ Al. add. καὶ προσεδόκησε τὸν γέροντα μετὰ χριῶν. ⁴⁴ Al. add. μηδὲν ἐνέγκας. ⁴⁵ Al. inser. ἄλλαις. ⁴⁶ Al. μιᾶς ἡμέρας. ⁴⁷ Al. add. τοῦ μοναστηρίου. ⁴⁸ Al. τολμῶσιν. ⁴⁹ Al. inser. ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

(72) Vit. Patr. vi, 12.

(73) Vit. Patr. xi, 51.

(74) Vit. Patr. viii, 9 ; Cassianus ; Collat. xviii, 11.

ὄφελις ὠφεληθῆναι, καρτέρησον ἐν τῷ κελλήῳ σου, καὶ πρόσχε σεαυτῷ καὶ τῷ ἐργοχείρῳ σου· οὐ γὰρ φέρει σοι τὸ προέρχεσθαι τοιαύτην ὠφέλειαν, ὅσον τὸ καθέζεσθαι. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας, ἐπικράνη, καὶ ἠλωιώθη τῇ μορφῇ, ὥστε μὴδὲ δυνηθῆναι λαθεῖν τὸν γέροντα. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Σαρραπίων· Μέχρι τοῦ νῦν ἔλεγες, Ἄμαρτωλὸς εἰμι, καὶ κατηγορεῖς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ζῆν ἀνάξιον εἶναι· καὶ ἐπειδὴ μετὰ ἀγάπης ὑπέμνησά σε, τοσοῦτον ἐθρηιώθη; Ἐὰν οὖν θέλῃς ταπεινὸς εἶναι, τὰ παρ' ἄλλων ἐπαγόμενά σοι μάθε φέρειν γενναίως, καὶ μὴ βήματα ἀργὰ κάτεσχε σεαυτῷ (75). Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀδελφὸς μετενόησε τῷ γέροντι, καὶ πολλὰ ὠφεληθεὶς ἀνεχώρησεν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίνου.

α'. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίνου, ὅτι πολλὰ εἰργάζετο, καὶ δύο παξάματα⁸⁰ ἤσθιε διαπαντός. Καὶ ἔλθων πρὸς αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἰωδ⁸¹, ὁ συμφωνητῆς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ μέγας ἀσκητῆς, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἰς τὸ κελλίον μου φυλάττω τὴν πρᾶξίν μου· ἐὰν δὲ ἐξέλθω, συγκαταβαίω τοῖς ἀδελφοῖς. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Σερίνος· Οὐκ ἔστιν αὕτη μεγάλη ἀρστή, ὅταν ἐν τῷ κελλήῳ σου φυλάττης τὴν τάξιν σου, ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ κελλίου σου μᾶλλον ἐξέλθῃς.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Σερίνος, ὅτι Ἐποίησα τὸν χρόνον μου, θερίζων, καταβράπτων, πλέκων· καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν, εἰ μὴ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἐχόρτασέ με, οὐκ ἤδυνήθην χορτασθῆναι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σπυρίδωνος.

α'. Περὶ δὲ Σπυρίδωνος, τοσαύτη τῷ ποιμένι προσῆν ὁσιότης, ὡς ἀξιώθηται αὐτὸν καὶ ἀνθρώπων ποιμένα γενέσθαι. Μιάς γὰρ τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, ὀνόματι Τριμιθούτων, οὗτος τὴν ἐπισκοπὴν ἐκεκλήρωτο· διὰ δὲ ἀτυφίαν πολλὴν, ἐχόμενος τῆς ἐπισκοπῆς, ἐποίμαινε καὶ τὰ πρόβατα. Μεσοῦσης δὲ τῆς νυκτός, κλέπται τῇ μάνδρᾳ τῶν προβάτων λαθραίως ἐπιλθόντες, κλέψαι τῶν προβάτων ἐσπούδαζον. Ὁ δὲ θεὸς ὁ τὸν ποιμένα αἰῶζων, καὶ τὰ πρόβατα ἔσωζεν· οἱ γὰρ κλέπται ἀράτῳ δυνάμει⁸² παρὰ τὴν μάνδραν ἐδόδεοντο. Ὁρθρὸς δὲ ἦν· καὶ ἤκεν ὁ ποιμὴν πρὸς τὰ πρόβατα. Ὡς δὲ εὗρεν ὀπίσω τὰς χεῖρας ἔχοντας, ἔγνω τὸ γεγονός· καὶ εὐξάμενος λύει τοὺς κλέπτας. Πολλὰ δὲ νοουετήσας καὶ παραινέσας αὐτοῖς, ἐκ δικαίων πόνων σπουδάζειν μᾶλλον καὶ μὴ ἐξ ἀδικίας ζῆν, ἕνα κρινόν αὐτοῖς χαρισάμενος ἀπέλυσεν, καὶ χαριέντως ἐπιφθεγεζάμενος εἶπεν· Ἴνα μὴ μάτην ἠγγρυπηκότες φανῆτε.

β'. Ἔλεγον πάλιν, ὅτι θυγάτριον ἦν αὐτῷ παρθένος, τῆς τοῦ πατρὸς εὐλαβείας μετέχουσα, τοῦνομα Εἰρήνη. Ταύτη γινώριμός τις πολύτιμον παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ ἀσφαλέστερον ποιούσα, γῆ τὴν παραθήκην ἐκρυψε· μετ' ὀλίγον δὲ τὸν βίον ἀπέλιπεν.

⁸⁰ Α!. Σερήνου. ⁸¹ Α!. παξαμάδια. ⁸² Α!. Ἰωσήφ.

(75) Καὶ μὴ βήματα ἀργὰ κάτεσχε σεαυτῷ. *Vitæ Patrum* : *Ei non odiosa verba effundere tibi ipsi. Seu potius : Ei non otiosa verba effunde tibi ipsi. Ut le-*

A in cella tua, attendens tibi ipsi, et labori manuum. Neque enim tantum afferet utilitatis prodire, quantum sedere. His ille auditis, exacerbatus est, et forma mutatus, adeo ut nec senem latero posset. Itaque dixit ei abbas Serapio : Hucusque aiebas : Peccator sum ; item accusabas te quasi etiam vita indignum ; quia vero commonefeci te cum charitate, usque adeo verferatus es ? Si ergo desideras humilis esse, quæ ab aliis tibi inferuntur, disce fortiter ferre, nec verba otiosa apud te retine. Hæc audiens frater, veniam supplicis petiit a sene, et multo cum animæ lucro discessit.

De abbate Sereno.

B 1. Aiebant de abbate Sereno, quod multum operaretur, et duos paxamates semper comederet. Veniens autem ad eum abbas Job, sodalis ejus, ipse etiam magnus asceta, dixit : In cella mea servo actionem meam ; sed si exiero, condescendo fratribus. Ait illi abbas Serenus : Non est hæc magna virtus, quando in cella tua custodieris ordinem tuum, sed potius cum e cella tua egressus.

2. Dixit abbas Serenus : Tempus meum peregi metendo, consuendo, plectendo ; atque in his omnibus, nisi manus Dei cibasset me, non potuissem nutriri.

De abbate Spyridone.

C 1. (75*) De Spyridone vero, tanta in eo ovium pastore inerat sanctitas, ut dignus habitus sit qui hominum quoque pastor fieret. Unius enim e Cypri urbibus, nomine Triμιθούτων, episcopatum sortitus est. Verum ob plurimam modestiam, episcopatum obtinens, adhuc pascebat oves. Contigit autem ut fures media nocte clam in caulam ejus ingressi, oves tentarent avertere. At Deus qui pastorem conservabat, oves etiam servavit. Fures quippe invisibili virtute ad ovile ligati tenebantur. Jam diluculum erat, cum venit pastor ad oves suas. Ut autem invenit fures manibus post tergum revinctis, agnovit quid accidisset, et prece facta solvit illos. Cumque multum admonisset atque exhortatus fuisset, ut justis laboribus, non iniquis actibus victum sibi comparare niterentur, ariete donatos dimisit eos, atque hoc verbi urbane adjecit : Ne frustra vigilasse videamini.

2 (76) Aiebant iterum, quod filiolam habuerit virginem paternæ pietatis participem, nomine Irenen. Huic familiaris quidam pretiosum ornamentum commendaverat. Illa, ut depositum magis in tuto esset, in terram abdidit ; paulo post autem

⁸³ Α!. inser. κρατούμενοι.

gerit Pelagius interpres, κατὰ γὰρ. (75*) Socrat., lib 1, cap. 12. (76) Socrat., *ibid.*

migravit e vita. Venit postea qui deposuerat; et virgine non inventa, inhæsit patri ejus abbati Spyridoni; nunc quidem trahens, deinde vero orans. Quia autem senex e damno ejus qui rem deposuerat suum ipsius faciebat detrimentum, accessit ad sepulcrum filiæ, Deumque precatus est, ut ante tempus sibi ostenderet promissam resurrectionem. Nec spe falsus est. Statim namque virgo rediviva apparuit patri. Cumque locum indicasset in quo ornamentum positum erat, rursum decessit. At senex sumptum depositum reddidit.

De abbate Saio.

Referebant de abbate Saio et abbate Mue, quod simul manerent. Obedientia autem præstabat abbas Saio, erat vero admodum durus. Dixit ei senex, tentandi gratia: Abi, prædare. Igitur abiit, et fratres diripiebat, propter obedientiam, in omnibus gratias agens Domino. At senex quæ furatus fuerat tollebat, reddebatque clanculum. Porro quodam die cum iter agerent, consumptis viribus defecit, et reliquit eum abbas confectum; veniensque dixit fratribus: Pergite, adducite Saio, quia contractus jacet. Illi abeuntes, duxerunt eum.

De matre Sara.

1. (77) Narraverunt de matre Sara, quod per tredecim annos continuos vehementer impugnata fuerit a dæmone fornicationis, nec unquam oraverit ut bellum desisteret, sed potius dixerit: Deus, da mihi vires.

2. (78) Aliquando vehementius adortus eam fuerat idem spiritus fornicationis, suggerens sæculi vanas res. Illa vero per Dei timorem et vitæ austerioris exercitationem nequaquam cedens, ascendit quodam die super tectum suum, ut oraret. Tunc apparuit ei in specie corporea spiritus fornicationis, dixitque: Tu me vicisti, Sara. Respondit illa: Nor. ego te vici, sed Dominus meus Christus.

3. (79) Retulerunt de eadem, quod juxta flumen annos sexaginta totos habitaverit, nec oculos deslenderit ut videret eum.

4. (80) Alia vice duo senes, anachoretæ magni, venerunt ad eam e partibus Pelusii. Et inter incendendum, ita colloquebantur: Deprimamus vetulam hanc. Aiunt ergo ei: Cave ne extollatur mens tua, et dicas: Ecce solitarii ad me mulierem accedunt. Respondit illis mater Sara: Sexu quidem mulier sum, at non animo.

5. (81) Dixit mater Sara: Si Deum oravero, ut omnes homines de meis moribus contenti sint, ad uniuscujusque januam accessura sum, suppliciter prosternens me. Sed potius precabor, ut cor meum erga omnes purum sit.

⁸¹ Al. ἐνεκέρυπτο.

(77) *Vit. Patr.* v, 10, in *Ephræm*, p. 387, n. 15; Theodor. *Stud.*, *Catech.* 91.

(78) *Vit. Patr.* v, 11, in *Ephræm*, p. 387, n. 16.

Ἡλθε δὲ μετὰ χρόνον ὁ παραθέμενος· καὶ μὴ εὐρών τὴν παρθένον, ἐπλεξε τῷ πατρὶ αὐτῆς τῷ ἀββᾷ Σπυρίδωνι, νῦν μὲν ἔλκων, πάλιν δὲ παρακαλῶν. Ἐπειδὴ δὲ συμφορὰν ἐποιεῖτο τὴν τοῦ παραθεμένου ζημίαν ὁ γέρων, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ μνημεῖον τῆς θυγατρὸς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, πρὸ καιροῦ δεῖξαι αὐτῷ τὴν ἐπηγγελμένην ἀνάστασιν· καὶ δὴ τῆς ἐλπίδος οὐχ ἤμαρτε. Ζῶσα γὰρ αὐθις ἡ παρθένος φαίνεται τῷ πατρὶ· καὶ τόσον σημάνασα ἔνθα τὸ κόσμιον ἔκειτο⁸¹, αὐθις ἀπεχώρει. Καὶ λαθὼν τὴν παραθήκην ὁ γέρων ἔδωκεν αὐτήν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σαῖῶ.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σαῖῶ, καὶ τοῦ ἀββᾶ Μούρ, ὅτι ἔμειναν μετ' ἀλλήλων. Εἶχε δὲ πολλὴν ὑπακοὴν ὁ ἀββᾶς Σαῖῶ, σκληρὸς δὲ ἦν πάνυ. Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ ὁ γέρων πειράζων· Ὑπάγε, σύλησον. Καὶ ὑπήγε, καὶ ἐσύλα τοὺς ἀδελφούς διὰ τὴν ὑπακοὴν, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ ἐπὶ πάντιν. Ὁ δὲ γέρων ἤρεν αὐτὰ, καὶ παρεῖχε κρυφίως. Ποτὲ οὖν οὐδευόντων αὐτῶν, ἠτόνησε, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἀββᾶς συντετριμμένον· καὶ ἐλθὼν, εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς· Ὑπάγετε, φέρετε τὸν Σαῖῶ, ὅτι κεκλασμένος κεῖται. Καὶ ἀπελθόντες, ἤγαγον αὐτόν.

Περὶ τῆς ἀμμᾶς Σάρρας.

α'. Διηγῆσαντο περὶ τῆς ἀμμᾶς Σάρρας, ὅτι ἔμεινε δεκαετία ἔτη πολεμουμένη κραταιῶς ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς πορνείας, καὶ οὐδέποτε ἠβῆετο ἀποστῆναι τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μάλλον ἔλεγεν· Ὁ Θεὸς, δὲς μοι ἰσχύ.

β'. Ἐπέθετο αὐτῇ ποτε σφοδρότερον τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πορνείας, ὑποβάλλων αὐτῇ τὰ τοῦ κόσμου μάταια. Ἡ δὲ μὴ ἐνδοῦσα τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ καὶ τῇ ἀσκήσει, ἀνήλθεν ἐν μιᾷ εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς προσεῦξασθαι. Καὶ ὤψθη αὐτῇ σωματικῶς τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Σὺ με ἐνίκησας, Σάρρα. Ἡ δὲ εἶπεν· Οὐκ ἐνίκησά σε ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Δεσπότης μου Χριστός.

γ'. Ἐλεγον περὶ αὐτῆς, ὅτι ἐπάνω τοῦ ποταμοῦ ἔμεινε ἐξήκοντα ἔτη οἰκοῦσα, καὶ οὐ παρέκυψεν ἰδεῖν αὐτόν.

δ'. Ἄλλοτε ἦλθον δύο γέροντες ἀναχωρηταὶ μεγάλοι ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ Πηλουσίου πρὸς αὐτήν· καὶ ἀπερχόμενοι ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Ταπεινώσωμεν τὴν γραῖδα ταύτην. Καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Βλέπε μὴ ἐπαρθῇ ὁ λογισμὸς σου, καὶ εἴπης, ὅτι Ἰεσοὶ ἀναχωρηταὶ πρὸς με ἔρχονται γυναῖκα οὖσαν. Λέγει αὐτοῖς ἡ ἀμμᾶς Σάρρα· Τῇ μὲν φύσει γυνὴ εἰμι, ἀλλ' οὐ τῷ λογισμῷ.

ε'. Εἶπεν ἡ ἀμμᾶς Σάρρα· Ἐάν εὐξωμαι τῷ Θεῷ, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι πληροφωρῶνται εἰς ἐμέ, εὐρεθήσομαι εἰς τὴν θύραν ἐκάστου μετανοοῦσα· ἀλλὰ μάλλον εὐξομαι τὴν καρδίαν μου ἀγνήν εἶναι μετὰ πάντων.

(79) *Vit. Patr.* vii, 19.

(80) *Vit. Patr.* x, 75.

(81) *Vit. Patr.* x, 74.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Βάλλω τὸν πόδα μου ἐπὶ τὴν Ἀκλίμακα ἀναβῆναι, καὶ τίθω τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρὸ τοῦ ἀναβῆναι με εἰς αὐτήν⁸⁴.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι καλὸν ἔστι καὶ δι' ἀνθρώπους ποιεῖν ἐλεημοσύνην. Εἰ γὰρ καὶ δι' ἀνθρωπαρεσκίαν, ἀλλ' ἔρχεται πάλιν εἰς Θεοῦ ἀρέσκίαν⁸⁵.

η'. Παρέβαλόν ποτε Σκητιῶται τῇ ἀμμᾷ Σάρρξ. Ἡ δὲ παρέθηκεν αὐτοῖς κανίσκιν⁸⁶. Οἱ δὲ ἀφέντες τὰ καλὰ, ἔφαγον τὰ σαπρά. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅντως Σκητιῶται ἔστε.

Περὶ τῆς ἀμμᾶς Συγκλητικῆς.

α'. Εἶπεν ἡ ἀμμᾶς Συγκλητικῆ· Ἄγων ἔστι καὶ κόπος πολλὸς τοῖς προσερχομένοις τῷ Θεῷ, τὰ πρῶτα· ἔπειτα δὲ, χαρὰ ἀνεκλάλητος. Ὅσπερ γὰρ οἱ πῦρ ἐξ-
B ἀφαι βουλόμενοι, πρῶτον καπνίζονται καὶ δακρῦουσι, καὶ οὕτως τοῦ ζητουμένου ἐπιτυγχάνουσι (καὶ γὰρ φησιν, Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλισκὼν ἔστιν)· οὕτως δεῖ καὶ ἡμᾶς εἰς ἑαυτοὺς τὸ θεῖον ἐξάψαι πῦρ μετὰ δακρῶν καὶ πόνων⁸⁷.

β'. Εἶπε πάλιν, ὅτι δεῖ ἡμᾶς τοὺς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἐπανηρημένους, σωφροσύνην τὴν εἰς ἄκρον κατέχειν. Καὶ γὰρ παρὰ τοῖς κοσμικοῖς σωφροσύνη δοκεῖ πολιτεῦσθαι, ἀλλὰ συμπάρεστιν αὐτῇ καὶ ἀφροσύνη, διὰ τὸ ταῖς ἄλλαις πάσαις αἰσθήσεσιν ἀμαρτάνειν. Καὶ γὰρ ὀρώσιν ἀπρεπῶς, καὶ γελῶσιν ἀτάκτως.

γ'. Εἶπε πάλιν· Ὅσπερ τὰ ἰοδόλα θηρία⁸⁸ τὰ δριμύτερα τῶν φαρμάκων ἀπελαύνει· οὕτως καὶ λογισμὸν πονηρὸν⁸⁹ εὐχὴ μετὰ νηστείας ἀπελαύνει⁹⁰.

δ'. Εἶπε πάλιν· Μὴ σε δελεάσῃ τῶν κοσμικῶν⁹¹ πλουσίων τρυφή, ὡς χρήσιμόν τι ἔχουσα, ἡδονῆς κενῆς⁹² ἔνεκεν. Ἐκεῖνοι τὴν ὄψαρτυτικὴν (82) τιμῶσι τέχνην· νηστεία καὶ αὐτὸς διὰ τῶν εὐτελῶν τὴν ἐκείνων εὐπορίαν τῶν τροφῶν (83) ὑπερβάλλεις⁹³. Φησὶ γὰρ· Ψυχὴ ἐν τρυφῇ⁹⁴ οὐσα κηρίοις ἐμπαίζει. Μὴ κορεσθῆς ἄρτου, καὶ οὐκ ἐπιθυμήσεις οἴνου.

ε'. Ἠρωτήθη ἡ μακαρία Συγκλητικῆ, εἰ τέλειον ἀγαθὸν ἢ ἀκτημοσύνη. Ἡ δὲ εἶπε· Πάνου τέλειον τοῖς δυναμένοις⁹⁵. Οἱ γὰρ ὑπομένοντες τοῦτο, θλίβιν μὲν ἔχουσι τῇ σαρκί, τῇ δὲ ψυχῇ ἀνάπασιν. Ὅσπερ γὰρ τὰ στερεὰ ἱμάτια, πατούμενα καὶ βιαίως στρεφόμενα, πλύνεται· οὕτως καὶ ψυχὴ ἰσχυρὰ, διὰ τῆς ἔκουσίου πενίας, ἐπὶ πλεον κρατῦνεται.

ς'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν ἐν κοινοδίῳ τυγχάνῃς, μὴ μεταλλάξῃς τὸν τόπον· βλασθήσῃ γὰρ μεγάλως.

6. Dixit iterum : Mitto pedem meum super scalam, ascensura; et mortem ob oculos pono, antequam conscensionem faciam.

7. Hoc etiam protulit : Bonum est, etiam propter homines facere eleemosynam. Licet enim studio placendi hominibus fiat, postea tamen procedit ad studium placendi Deo.

8. Aliquando Scetiotæ convenerunt matrem Saram. Quæ apposuit eis canistrum. Illi vero bona pomia relinquentes, vitiosa comedebant. Et dixit eis : Revera Scetiotæ estis.

De matre Syncretica.

1. (84) Dixit mater Syncretica : Agon est et labor magnus iis qui accedunt ad Deum, in principio; sed succedit gaudium ineffabile. Quemadmodum enim qui ignem accendere cupiunt, prius fumo imbuuntur, ac lacrymas mittunt, postea autem optato potiuntur (ait enim Scriptura : *Deus noster ignis consumens est*⁹⁶) : ita oportet ut nos divinum ignem in nobis cum lacrymis et laboribus accendamus.

2. (85) Dixit iterum : Oportet nos qui hanc professionem suscepimus, summam temperantiam obtinere. Etenim apud sæculares videtur temperantia versari, sed ei cohæret animi intemperies, propterea quod aliis omnibus sensibus peccant. Nam vident indecenter, ac rident inordinate.

3. (86) Et præterea : Sicut venenatas bestias acriora pharmaca expellunt, ita cogitationem malignam ejicit oratio cum jejunio.

4. (87) Ita adhuc locuta est : Non te inescant sæcularium divitum deliciæ, quasi utile quid contineant, ob vanam voluptatem. Illi artem coquinariam in pretio habent; tu vero per jejunium vilesque cibos, ipsorum in eduliis abundantiam supergrederis. Ait quippe : *Anima in deliciis existens, favis illudit*⁹⁷. Noli pane satiari, nec desiderabis vinum.

5. (88) Interrogata est beata Syncretica, an perfectum bonum esset, nihil possidere. Et dixit : Plane perfectum iis qui ferre possunt. Nam qui id tolerant, afflictionem quidem carne habent, at anima requiem. Sicut enim solidæ vestes, calcatæ, et violenter versatæ abluuntur : ita anima fortis, per voluntariam paupertatem firmatur magis.

6. (89) Monuit rursus : Si cænobium incolas, noli mutare sedem, quia valde nocebit tibi. Nam

⁸⁴ Al. ἀνελεῖν με ἐκεῖ. ⁸⁵ Al. θεαρεσκίαν. ⁸⁶ Al. κανίσκιν. ⁸⁷ Al. κόπων. ⁸⁸ Al. ζῶα. ⁸⁹ Al. βυπαρόν. ⁹⁰ Al. ἐκδιώκει. ⁹¹ Al. τῶν κατὰ κόσμον. ⁹² Abest κενῆς ab al. ⁹³ Al. ὑπερβαλοῦ. ⁹⁴ Al. πλησμονῇ τροφῶν. ⁹⁵ Al. ὑπομένουσιν. ⁹⁶ Hebr. xii, 29. ⁹⁷ Prov. xxvii, 7.

(82) *Τὴν ὄψαρτυτικὴν*. Codex regius habebat ὄψαρτυκὴν. Colbertinus vero ὄψαρτυκὴν. Recte in alio Colbert. et in *Vita Syncreticæ*, ὄψαρτυκὴν. Alibi ὄψαρτον, piscis, pisciculus. Scilicet in condiendis piscibus præcipue elucet coquorum ars. Quo allusionem a Commodiano Instructione 7, per hunc obscurum versiculum de Zodiaco :

Et denique vadunt in piscibus; coque, probabis.

(85) *Εὐπορίαν τῶν τροφῶν*. In *Patrum vitis* : abundantiam deliciarum, τροφῶν.

(84) *Vit. Patr.* iii, 16; *Sup. Vit. Syncl.*, n. 60.

(85) *Vit. Patr.* iv, 41; *Vit. Syncl.*, n. 24.

(86) *Vit. Patr.* iv, 42; *Vit.* cap. 80.

(87) *Vit. Patr.* iv, 43; *Vit.* 95.

(88) *Vit. Patr.* vi, 15.

(89) *Vit. Patr.* vi, 15; *Vit.* 94; *Scholium* 73 ad *Grad.* 4 Joan. Climac.

quemadmodum avis ab ovibus demigrans, ea efficitur urina et infecunda : ita etiam monachus vel virgo frigidus ac mortificatur in fide, quando de loco in locum vagatur.

7. (90) Iterum dixit : Multæ sunt diaboli insidiæ. Per paupertatem non dimovet animam? divitias escam adhibet. Per contumelias et opprobria non prævaluit? laudes et gloriam proponit. Persanitatem devictus, corpus morbidum reddit. Cum enim non potuerit voluptatibus decipere, ex involuntariis laboribus subversionem elicere conatur. Scilicet morbos gravissimos permissione accepta admovet, ut hominum per eos ad pusillum animum et negligentiam adductorum charitatem in Deum valeat infuscare. Ad hæc conciditur corpus validissimis febribus, necnon intolerabili siti cruciatur. Si peccati quidem reus hæc pateris, recordare futurarum pœnarum, æterni ignis, judicialium suppliciorum, nec animum ad præsentia remitte ac demitte. Lætare, quod visitaverit te Deus, piunque illud dictum in ore habe : *Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me*⁶⁸. Ferrum eras; sed per ignem abjecisti ferruginem. Quod si justitia ornatus, in morbum incidisti, a magnis ad majora progredieris. Aurum es? at per ignem probatior evadis. Datus est angelus carni tuæ⁶⁹? exsulta; aspice cui similis factus fueris : dignus habitus es Pauli parte. Febre probaris? rigore erudiris? Verum Scriptura ait : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*⁷⁰. Primum sortitus es? exspecta secundum. Ex virtute operatus, magna voce profer sancti verba. Ait enim : *Pauper et dolens sum ego*⁷¹. Perfectus fies per hoc ærumnarum par. Nam dicit : *In tribulatione dilatasti me*⁷². Igitur hisce potius exercitiis animæ nostræ instruantur. Quandoquidem præ oculis habemus adversarium.

8. (91) Dixit rursus : Quando infirmitas molestata nobis fuerit, ne contristemur, quod propter morbum et corporis plagam non possimus voce psallere. Hæc enim omnia nobis expediebant, ad cupiditatum destructionem. Scilicet jejunium atque humi cubatio, ob voluptates nobis præcipiuntur. Quoties ergo morbus has retuderit, superflua illorum ratio. Hæc quippe magna est exercitatio, in morbis patienter ferre, et gratiarum actionis hymnos emittere ad Deum.

9. (92) Iterum elocuta est : In jejunando, ne prætexas morbum. Qui enim non jejunant, in easdem sæpe incidunt ægrotationes. Bonum inchoasti?

⁶⁸ Psal. cxvii, 18. ⁶⁹ II Cor. xii, 7. ⁷⁰ Psal. lxxv, 12. ⁷¹ Psal. lxxviii, 30. ⁷² Psal. iv, 2. ⁷³ In al. hoc comma postponitur.

(90) *Vit. Patr.* vii, 16. *Vit.* 96.

(91) *Vit. Patr.* vii, 17; *Vitæ* 99.

(92) *Vit. Patr.* vii, 18; *Vit.* 102.

(93) *Διά τῆς ὑγείας ἠττηθεῖς, νοσοποιεῖ τὸ σῶμα.* Valde imperfecta est Pelagii versio. *Sin autem, inquit, satietatem corporis immittit. Suppleri potest : Sin autem per sanitatem victus fuerit, mor-*

Ἵσπερ γὰρ ὄρνις, ἐξαινοσταμένη τῶν ὠνῶν, οὐρία ταῦτα καὶ ἀγῶνα παρασκευάζει· οὕτως καὶ μοναχὸς ἢ παρθένος φύγεται καὶ νεκροῦται τῆς πίστεως, τόπον ἐκ τόπου περιερχόμενος.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Πολλὰ τοῦ διαβόλου τὰ ἐνεδρα. Διὰ πένιας οὐ μετεκίνησε ψυχήν; πλοῦτον προσάγει· ἐδέλαρ. Δι' ὑβρεων καὶ ὀνειδισμῶν οὐκ ἴσχυσεν; ἠττηθεῖς, νοσοποιεῖ τὸ σῶμα (93). Ταῖς γὰρ ἡδοναῖ; μὴ δυνηθεῖς ἀπατῆσαι, διὰ τῶν ἀκουσίων πόνον τὴν παρατροπὴν ποιῆσαι πειράται. Νόσους γὰρ τινὰς βαρυτάτας ἐξ αἰτήσεως, πρὸς τὸ διὰ τούτων ὀλιγωρήσαντας ἐπιβολῶσαι αὐτῶν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, προσάγει. Ἀλλὰ καὶ κατατέμνεται τὸ σῶμα πυρετοῖς σφοδρῶτατοις, καὶ δίψει ἀσχετῶ ἀνιάται. Εἰ μὲν ἀμαρτωλῶς ὦν ταῦτα ὑφίστασαι, ὑπομνήσθητι καὶ τῆς μελλούσης κολάσεως, καὶ τοῦ αἰωνίου πυρὸς. καὶ τῶν δικαστικῶν τιμωριῶν, καὶ οὐ μὴ ὀλιγορήσης πρὸς τὰ παρόντα. Χαῖρε ὅτι ἐπισκόπησέ σε ὁ Θεός· καὶ τὸ εὐφρομον δὲ ἐκείνο βῆτον ἐπὶ τῆς γλώττης ἔχει, ὡς *Παιδῶν ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.* Σίδηρος ἐτύγγανας· ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς τὸν ἰδὸν ἀποβάλλεις. Εἰ δὲ καὶ δίκαιος ὦν ἀβῶσταις, ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐπὶ τὰ μείζονα προκόπτεις. Χρυσὸς εἶ; ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμώτερος γίνῃ. Ἐδόθη σοι ἄγγελος τῆ σαρκί; ἀγαλλιώ· βλέπε τίς ὁμοιος γέγονας· τῆς γὰρ Παύλου μερίδος ἔξωθησ. Διὰ τοῦ πυρετοῦ δοκιμάζῃ; διὰ βίγους παιδεύῃ; ἀλλὰ φησιν ἡ Γραφή· *Διήλομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψύχην.* Ἐτυγχες τοῦ πρώτου; προσόδα τὸ δεύτερον. Πράττων τὴν ἀρετὴν, βῶα τὰ τοῦ ἁγίου βῆματα· φησὶ γάρ· *Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐργῶ.* Τέλειος γενήσῃ διὰ ταύτης τῶν θλίψεων τῆς δυάδος· φησὶ γάρ· *Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με.* Ἐν τούτοις μάλλον τοῖ; γυμνασίοις τὰς ψυχὰς ἀσκηθῶμεν· ἐπὶ ὀφθαλμῶν γὰρ ὀρῶμεν τὸν ἀντίπαλον.

η'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν ἀσθένεια ὀχλῆ ἡμῖν, μὴ λυπηθῶμεν, ὡς διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν πληγὴν τοῦ σώματος μὴ δυνάμενοι ψάλλειν μετὰ φωνῆς· ταῦτα γὰρ πάντα ἡμῖν ἠνέτο, πρὸς καθάρσεις ἐπιθυμιῶν. Καὶ γὰρ ἡ νηστεία καὶ ἡ χαμηνία διὰ τὰς ἡδονὰς ἡμῖν νενομοθετῆται. Εἰ οὖν ἡ νόσος ταύτας ἔμβλυνε, περιττὸς ὁ λόγος. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ μεγάλη ἀσκησις, τὸ ἐν τοῖς νόσοις ἐγκαρτερεῖν, καὶ εὐχαριστηρίους ὕμνου; ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ.

θ'. Εἶπε πάλιν (94)· Νηστεύων μὴ προφασίσῃ νόσον· καὶ γὰρ οἱ μὴ νηστεύοντες τοῖς αὐτοῖς πολλάκις περιέπεσον νοσήμασιν. Ἦρξω τοῦ καλοῦ; μὴ

bos corporis immittit. Ms. Corb. : *Si per salutem corporis vincitur, aegritudinem mittit.* Suession. : *Sin autem per salutem corporis vincitur, aegritudinem mittit.* Fossat. : *Si per salutem corporis non vincetur, in aegritudinem mittit.*

(94) *Ἐλεγε πάλιν.* Decimum istud *Apophthegma* accipi a codice ms. Colbertinae bibliothecæ.

ἀναχαιτίσης τοῦ ἐχθροῦ σε ἐκκόψαντος· αὐτὸς γὰρ ἂν ἡ ὑπομονὴ σου καταργηται. Καὶ γὰρ οἱ πλεῖν ἀρχόμενοι πρῶτον μὲν δεξιῶν πνεύματος τυγχάνουσιν· ἀπλώσαντες δὲ τὰ ἱστία, αὐθις ἐναντίῳ ἀπαντῶσιν ἀνέμῳ, ἀλλ' οἱ ναῦται διὰ τὸ παρεμπέσον πνεῦμα οὐκ ἀποσκευάζουσι τὴν ναῦν· μικρὸν δὲ ἠσυχάσαντες ἢ καὶ ἀπομαχησάμενοι τῇ ζάλῃ, πάλιν τὸν πλοῦν ποιοῦνται. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐναντίου πνεύματος προσπεσόντος, τὸν σταυρὸν ἀντὶ ἰστίου ταυύσαντες, ἀδεῶς τὸν πλοῦν ἐκτελέσωμεν.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Οἱ μὲν τὸν αἰσθητὸν πλοῦτον ἐκ κέρων καὶ κινδύνων θαλάσσης συνάγοντες, πολλὰ κερδήσαντες, τῶν πλείονων ἐφίενται· καὶ τὰ μὲν παρόντα ὡς οὐδὲν ἡγούνηται· πρὸς δὲ τὰ μὴ παρόντα ἐπεκτείνονται. Ἡμεῖς δὲ καὶ τῶν ζητουμένων μηδὲν ἔχοντες, οὐδὲν θέλομεν κτήσασθαι διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

ια'. Εἶπε πάλιν· Μίμησαι τὸν Τελώνην (95), ἵνα μὴ τῷ Φαρισαίῳ συγκατακρίθῃς· καὶ Μωσέως τὸ πρῶτον ἐπίλεξαι, ἵνα τὴν καρδίαν σου ἀκρότομον οὖσαν εἰς πηγὰς ὑδάτων μεταβάλῃς.

ιβ'. Εἶπε πάλιν· Ἐπικίνδυνον, τὸν μὴ διὰ τοῦ πρακτικοῦ βίου ἀναγθέντα διδάσκειν. Ὅσπερ γὰρ ἐάν ἦ τις οἰκίαν ἔχων σαθρὰν, ξένους ὑποδεξάμενος, βλάβῃ τῇ πτωσει τοῦ οἰκῆματος, οὕτως καὶ οὗτοι, μὴ πρότερον ἐαυτοὺς οἰκοδομήσαντες, καὶ τοὺς προσελθόντας αὐτοῖς ἀπώλεσαν· τοῖς μὲν γὰρ λόγοις συνεκάλεσαντο εἰς σωτηρίαν, τῇ δὲ τοῦ τρόπου κακίᾳ τοὺς ἀθλητὰς⁹⁵ μᾶλλον ἠδίκησαν.

ιγ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν τὸ μὴ ὀργίζεσθαι· εἰ δὲ καὶ γένηται, οὐδὲ μέτρον σοι ἡμέρας πρὸς τὸ πάθος συνεχώρησεν, εἰπὼν· Μὴ ἐπιδύετω ὁ ἥλιος. Σὺ οὖν ἐκδέχη ἕως πᾶς ὁ χρόνος σου δύῃ. Τί μισεῖς τὸν λυπήσαντα ἄνθρωπον; οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὁ διάβολος. Μίσησον τὴν νόσον, καὶ μὴ τὸν νοσοῦντα.

ιδ'. Εἶπε πάλιν· Ὅσον προκόπτουσιν οἱ ἀθληταί, τοσοῦτον συνάπτουσι ἀνταγωνιστῇ μεζῶν.

ιε'. Εἶπε πάλιν· Ἔστι καὶ ἐκ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιτεταμένη ἀσκησις· καὶ γὰρ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τοῦτο ποιοῦσι. Πῶς οὖν διακρίνωμεν τὴν θείαν καὶ βασιλικὴν ἀσκησιν, τῆς τυραννικῆς καὶ δαιμονιώδους; δῆλον ὡς ἀπὸ τῆς συμμετρίας (96). Ἄπας σοι ὁ χρόνος εἰς καὶνὴν νηστείας ὑπαρχέτω. Μὴ τέσσαρας ἢ πέντε νηστεύσης, καὶ τὴν ἄλλην ἐν πλήθει τροφῶν καταλύσης· πανταχοῦ γὰρ ἡ ἀμετρία φθοροποιὸς τυγχάνει. Νέος ὢν καὶ ὑγιής νηστευσον· ἤξει γὰρ τὸ γῆρας μετὰ ἀσθενείας. Ὡς δύνῃ οὖν θησαύρισον τροφᾶς, ἵνα ὅταν μὴ δύνῃ εὐφρῆς ἀνάπαυσιν.

ισ'. Εἶπε πάλιν· Ἐν κοινοβίῳ ὄντες, τὴν ὑπακοὴν

⁹⁵ Αἱ ἀκολουθήσαντας. ⁹⁶ Luc. xviii, 10 seqq. ⁹⁷ Psal. cxiii, 8. ⁹⁸ Ephes. iv, 26.

(95) *Mίμησαι τὸν Τελώνην*. Hoc *Aporhthegma* et carit abest a *Vita Syncretica*: quemadmodum et quæ tribuuntur ei sententiæ in Scholiis ad Joannem Climacum, 76, *Gradus* 4; et 62, *Gradus* 26.

(96) *Ἀἷλον ὡς ἀπὸ τῆς συμμετρίας*. Pelagius: *Manifestum est quia mediocritate*. Ita quippe legi in eo debet.

(97) *Vit. Patr.* x, 70; vi, 24. *Vit.* n. 57.

PATROL. GR. LXX.

A ne revoceris, inimico cohibente te. Ipse siquidem patientia tua destruetur. Scilicet qui navigare cœperint, initio quidem secundo feruntur vento; velis autem expansis, postea in adversum ventum incurrun; verum nautæ propter incidentem flatum, non deonerant navim; sed ubi paululum quieti manserunt, vel etiam tempestati reluctati sunt, navigationem persequuntur. Ita et nos, contrario spiritu illapso, crucem pro velo tendentes, secure cursum perficiamus.

10. (97) Dixit iterum: Qui sub sensum cadentes divitias de laboribus et periculis maris colligunt, cum multa lucrati fuerint, plura appetunt: et ea quidem quæ habent, ut nihilum reputant: ad ea vero quæ non habent, intendunt animum. Nos vero, iis quæ requiruntur destituti penitus, nihil eorum volumus acquirere propter timorem Dei.

11. (98) Effata est adhuc: Imitare Publicanum, ne una cum Pharisæo condemneris⁹⁵. Et Mosis mansuetudinem delige, ut cor tuum, quod rupes est, in fontes aquarum convertas⁹⁶.

12. (99) Hoc quoque protulit: Periculosum est, ut qui per activam vitam non est eductus, doceat. Quemadmodum enim si quis domum habitans caducam, hospites exceperit, nocebit per ædificii ruinam, sic et isti, cum prius se non instruxerint, etiam accedentes ad eos perdidierunt. Siquidem verbis convocarunt ad salutem, morum autem improbitate pugiles magis injuria affecerunt.

13. (1) Item istud: Bonum est nequaquam irasci. Si vero contigerit, neque tibi spatium diei ad affectum concessit, qui dixit: *Non occidat sol*⁹⁷. Tu ergo exspectes, donec omne tempus tuum occiderit. Quare odio habes hominem qui te contristavit? Non ille injuria affecit; sed diabolus. Odio prosequere morbum, non morbo laborantem.

14. (2) Dixit adhuc: Quo magis proficiunt athletæ, eo fortioribus adversariis eos committunt.

15. (3) Dixit iterum: Ab inimico etiam procedit intenta exercitatio. Etenim ipsius discipuli hoc faciunt. Quo modo ergo divinam regalemque ascensim discernemus a tyrannica et dæmonica? Manifestum est quod ex mediocritate. Omne tuum tempus, una sit jejunii regula. Noli quatuor aut quinque dies non manducare, die vero sequenti in ciborum multitudine solvere jejunium. Ubique immoderatio exitiosa est. Dum juvenis es et sanus, jejuna. Veniet senectus cum infirmitate. Quandiu ergo potes, thesauriza de cibis, ut quando non poteris, invenias requiem.

16. (4) Sententia quoque ipsius existit: In cœ-

(98) *Vit. Patr.* xv, 50.

(99) *Vitæ* cap. 79.

(1) *Vitæ* cap. 64.

(2) *Vitæ* n. 26.

(3) *Vit. Patr.* x, 72; *Vit.* 100.

(4) *Vit. Patr.* xv, 9; *Vit.* c. 100. Scholium 97 ad *Grad.* 4 *Clim.*

nobio viventes, obedientiam austeritati præponamus; hæc enim superbiam docet, illa humilitatem.

17. (5) Rursus ab ea dictum fuit: Oportet ut cum discretionem animam gubernemus; utque in cœnobio manentes nostra non quæramus; nec etiam propriæ serviamus voluntati; sed ei qui secundum fidem pater est obtemperemus.

18. (6) Insuper dixit: Scriptum est: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ*¹⁸. Illud quidem, fieri sicut serpentes, dictum est, ut non ignoremus impetus artesque diaboli. Simile enim ex simili citissime dignoscitur. Columbæ vero simplicitas ostendit actionis puritatem.

Principium litteræ T.

De abbate Tithoe.

1. (7) Referebant de abbate Tithoe, quod nisi cito demisisset manus suas, quoties stabat ad orationem, sursum raperetur mens ejus. Si ergo evenisset, ut fratres cum eo precarentur, curæ habebat manus confestim demittere, ne abriperetur mens ejus, et tardaret.

2. (8) Dixit abbas Tithoes: Peregrinatio est, ab homine coerceri os suum.

3. (9) Frater interrogavit abbatem Tithoem: Quo modo servabo cor meum? Respondit senex: Qua ratione custodierimus cor nostrum, aperta lingua nostra, nec non ventre?

4. Abbas Matoes de abbate Tithoe hoc testimonium dixit: Nemo potest invenire unde os suum ulla in re aperiat adversus eum; sed sicut aurum purum stat in trutina, ita et abbas Tithoes.

5. Residens aliquando abbas Tithoes in Clysmate, sciens ac prudens ait discipulo suo: Dimitte aquam in palmas, fili. Ille dixit: Sumus in Clysmate, abba. Exceptit senex: In Clysmate quid facio? Me iterum duc ad montem.

6. (10) Sedente aliquando abbate Tithoe, erat frater juxta ipsum. Quod nesciens, duxit suspirium; nec animadvertit prope adesse fratrem: erat namque in ecstasi. Itaque facta pœnitentiæ inclinatione, dixit: Ignosce mihi, frater; quia nondum monachus factus sum, qui coram te ingenue-
rim.

7. Frater percontatus est de abbate Tithoe, quæ-

¹⁸ Matth. x, 16. ¹⁹ Al. add. ἐπαγγέλλεται. ²⁰ Al. Τιθῶι et Τιθῶη. ²¹ Al. inser. ἡμῶν. ²² Al. Ματθίως. ²³ Al. Σιζῶν.

(5) Vit. Patr. xiv, 10; Vit. 101.

(6) Vit. Patr. vi, 1, 2; Vit. 28.

(7) Vit. Patr. xii, 11; Joan. Geom. Parad. 24; Climac. Grad. 29.

(8) Vit. Patr. iv, 44.

(9) Vit. Patr. xi, 27.

(10) Supra in Joan. Colobo n. 22; Vit. Patr. p. 1001, n. 19.

(11) Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Τιθῶν. Ex Patrum Vitis: Frater interrogavit abbatem Sisoï, dicens: Desidero custodire cor meum. Dicit ei senex:

Α τῆς ἀσκήσεως μᾶλλον προκρίνωμεν ἢ μὲν γὰρ ὑπεροψίαν διδάσκει, ἢ δὲ ταπεινοφροσύνην¹⁹.

ιζ'. Εἶπε πάλιν· Δεῖ ἡμᾶς τῇ διακρίσει κυβερνᾶν τὴν ψυχὴν· καὶ ἐν κοινοβίῳ ὄντας, μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητεῖν, μήτε μὴν οἰκεία δουλεύειν γνώμῃ, ἀλλὰ τῷ κατὰ πίστιν πατρὶ πειθαρχεῖν.

ιη'. Εἶπε πάλιν· Γέγραπται, ὅτι *Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστερᾶι*. Τὸ μὲν γὰρ γίνεσθαι ὡς οἱ ὄφεις εἰρηταί, πρὸς τὸ μὴ λαθάνειν ἡμᾶς τὰς ὀρμὰς καὶ τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· τὸ γὰρ ὅμοιον ἐκ τοῦ ὁμοίου ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς δεικνυσι τὸ καθαρὸν τῆς πράξεως.

B

Ἀρχὴ τοῦ T στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Τιθῶη²⁰.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Τιθῶη, ὅτι εἰ μὴ ταχέως κατέφερε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὅτε ἴστατο εἰς προσευχὴν, ἤρπάζετο ὁ νοῦς αὐτοῦ ἄνω. Εἰ οὖν συνέθη ἀδελφούς συνευχεσθαι αὐτῷ, ἐσπούδαζε ταχέως καταφέρειν τὰς χεῖρας, ἵνα μὴ ἄρπαγῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ καὶ χρονίσῃ.

β'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Τιθῶης, ὅτι ξηνητεία²¹ ἐστὶ τὸ κρατῆσαι ἀνθρώπων τὸ ἑαυτοῦ στόμα.

γ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Τιθῶν (11), ὅτι Πῶς φυλάξω τὴν καρδίαν μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Πῶς φυλάξομεν τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἀνεωγμένης τῆς γλώσσης ἡμῶν καὶ τῆς κοιλίας;

C

δ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ματῶης²² περὶ τοῦ ἀββᾶ Τιθῶη, ὅτι Οὐχ εὐρίσκει ἀνθρώπος ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν τινὶ πράγματι εἰς αὐτόν· ἀλλ' ὡσπερ τὸ καθαρὸν χρυσιὸν ἴσταται ἐν ζυγῷ, οὕτως καὶ ὁ ἀββᾶς Τιθῶης.

ε'. Καθήμενός ποτε ὁ ἀββᾶς Τιθῶης εἰς τὸ Κλύσμα, νοῦν καὶ φρονῶν λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ἀπόλυσον τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς φοινίκας· τέκνον. Ὁ δὲ εἶπεν· Εἰς τὸ Κλύσμα ἐσμέν, ἀββᾶ. Λέγει ὁ γέρον· Εἰς τὸ Κλύσμα τί ποῶ; Ἄρν με πάλιν εἰς τὸ βροσ.

ς'. Καθήμενός ποτε τοῦ ἀββᾶ Τιθῶη, ἦν ἀδελφὸς ἐγγύς αὐτοῦ· καὶ μὴ εἰδὼς ἐστέναζε· καὶ οὐκ ἐνόησεν ὅτι ἦν ἀδελφὸς ἐγγύς αὐτοῦ· ἦν γὰρ ἐν ἐκστάσει. Καὶ ποιήσας μετάνοιαν, ἔλεγε· Συγχώρησόν μοι, ἀδελφὲ, ὅτι οὕτω γέγονα μοναχός, ὅτι ἐστέναζα ἐμπροσθέν σου.

D

ζ'. Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Τιθῶν²³, λέγων·

Et quo modo possumus custodire cor nostrum, si lingua nostra januam apertam habuerit? Quorum Græca nactus sum in ms. Regio 952, et in codd. Colbert. duobus; sunt autem hæc: Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀββᾶν Σιζῶν, λέγων· Θέλω τὴν καρδίαν μου τηρῆσαι, καὶ οὐ δύναμαι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρον· Πῶς τὴν καρδίαν τηρῆσαι, τῆς γλώττης ἡμῶν τῆς θύρας ἀνεωγμένης; Εἰ alio modo: Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα, λέγων· Θέλω τὴν ψυχὴν μου τηρῆσαι. Καὶ λέγει ὁ γέρον· Πῶς τὴν ψυχὴν τηρήσωμεν, τῆς γλώσσης ἡμῶν τὴν θύραν ἀνεωγμένην ἐχούσης:

Ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ταπεινώσιν; Α nam via ad humilitatem adduceret. Ac respondit λέγει ὁ γέρον· Ἡ ὁδὸς τῆς ταπεινώσεως αὕτη ἐστίν, ἐγκράτεια, καὶ εὐχή, καὶ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ὑποκάτω πάσης τῆς κτήσεως.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Τιμοθέου.

Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος τὸν ἀββᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἔστι γυνὴ τις ἐν Αἰγύπτῳ, ἥτις πορνεύει, καὶ τὸν μισθὸν αὐτῆς διδὲι ἐλεημοσύνην. Καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· Οὐ μενεῖ ἐν τῇ πορνεύει· φαίνεται γὰρ ἐν αὐτῇ καρπὸς πίστεως. Ἐγένετο δὲ ἐλθεῖν τὴν μητέρα τοῦ πρεσβυτέρου Τιμοθέου πρὸς αὐτόν. Καὶ ἠρώτησεν αὐτήν, λέγων· Ἐκαίνη ἡ γυνὴ ἔμεινε πορνεύουσα; Ἡ δὲ λέγει· Ναί· καὶ προσέθηκε τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς· πλὴν καὶ εἰς τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ ἀνήγγειλεν ὁ ἀββᾶς Τιμόθεος τῷ ἀββᾶ Ποιμένι. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ μενεῖ ἐν τῇ πορνεύει. Ἐλθοῦσα δὲ πάλιν ἡ μήτηρ τοῦ ἀββᾶ Τιμοθέου, εἶπεν αὐτῷ· Οἶδας ὅτι ἡ πόρνη ἔκεινη ἐζήτει ἐλθεῖν μετ' ἐμοῦ, ἵνα εὕξῃ ὑπὲρ αὐτῆς⁹⁴; Ὁ δὲ ἀκούσας ἀνήγγειλε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι. Λέγει αὐτῷ· Μᾶλλον σὺ ἄπελθε, καὶ σύντυχε αὐτῇ. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἀββᾶς Τιμόθεος, καὶ συνέτυχεν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἰδοῦσα αὐτὸν, καὶ ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κατενόη, καὶ ἔκλαυσε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ ἀπὸ τῆς σήμερον προσκολλώμαι τῷ Θεῷ, καὶ οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ πορνεύειν. Καὶ εὐθέως εἰσελθοῦσα εἰς μοναστήριον εὐηρέστησε τῷ Θεῷ.

Ἀρχὴ τοῦ Υ' στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὑπερεχίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὑπερέχιος (12)· Ὅσπερ ὁ λέων φοβερός ἐστὶ τοῖς θάνατοις, οὕτως ὁ δόκιμος μοναχὸς λογισμῶς ἐπιθυμίας⁹⁵.

β'. Εἶπε πάλιν· Ἡ νηστεία χαλινὸς ἐστὶ τῷ μοναχῷ μετὰ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ βίπτων αὐτήν, ἵππος θηλυμανῆς εὐρίσκεται.

γ'. Εἶπε πάλιν· Ὁ μὴ κρατῶν⁹⁶ γλώσσης αὐτοῦ ἐν ραιρῷ ὀργῆς, οὐδὲ παθῶν κρατήσῃ ὁ τοιοῦτος.

δ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν φαγεῖν κρέα καὶ πιεῖν εἶνον, καὶ μὴ φαγεῖν ἐν καταλαλιᾷ⁹⁷ σάρκα ἀδελφῶν.

ε'. Εἶπε πάλιν· Ψιθυρίσας ὁ ὄφις τὴν Ἐβαν τοῦ παραδείσου ἐξέβαλε. Τούτου οὖν ὅμοιος ἔσται⁹⁸ καὶ ὁ καταλαλὼν τοῦ πλησίον· τὴν γὰρ ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος ἀπολλύει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐ διασώζει.

ς'. Εἶπε πάλιν· Θησαυρὸς ἐστὶ μοναχῷ ἡ ἐκούσιος ἀκτημοσύνη. Θησαυρίζον, ἀδελφε, ἐν οὐρανῷ· ἀπέραντοι γὰρ τῆς ἀναπαύσεως οἱ αἰῶνες.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Ἡ ἐνομήσις σου διαπαντὸς ἔστω

⁹⁴ Al. add. καὶ οὐ κατεδεξάμην. ⁹⁵ Al. ἡδουπαθείας. ἐστίν. ⁹⁶ Eccl. xiii, 23. ⁹⁷ Jer. v, 8.

(12) Ὑπερέχιος. Hyperechii hujus capitula pagenetica ascetica 159 publicavit Fr. Combefisius, vir eruditissimus, Auctario ultimo. In iis *Apophthegmata* ista seu sententiæ continentur, numeris quos infra notamus.

(15) *Vit. Patr.* iv, 45; *Hyperech.* n. 66.

De abbate Timotheo.

Interrogavit abbatem Pœmenem abbas Timotheus presbyter, dicens: Est mulier quædam in Ægypto, quæ scortatur, mercedem vero suam in eleemosynam tradit. Respondit abbas Pœmen: Non perseverabit in fornicatione; conspicietur enim in ea fructus fidei. Contigit autem ut mater Timothei presbyteri veniret ad illum. Et sciscitatus est eam his verbis: Mulier illa, mansitne fornicans? Excepit illa: Etiam; auxitque amatores suos: verum ad eleemosynam semper. Tum renuntiavit abbas Timotheus abbati Pœmeni. Is asseruit, non permanuram in scortatione. Iterum accedens mater abbatis Timothei, dixit illi: Scisne quod mererix illa volebat mecum proficisci, ut orares pro ea? Ille audiens, significavit abbati Pœmeni. Qui ait: Tu potius abi, conveni eam. Perrexit abbas Timotheus, mulierem adiit. Quæ viso eo, auditoque per illum verbo Dei, compuncta est et flevit, dixitque ei: Ergo ab hodierna die Deo adhæreo, nec amplius scortabor. Atque illico ingressa in monasterium, Deo acceptam vitam duxit.

Principium litteræ Υ.

De abbate Hyperechio.

1. (13) Dixit abbas Hyperechius: Sicut leo formidabilis est onagris⁹⁹, ita probus monachus cogitationibus cupiditatis.

2. (14) Dixit iterum: Jejunium, frenum est monacho adversus peccatum. Qui illud abjicit, equus in feminas furens esse deprehenditur¹⁰⁰.

3. (15) Rursus dixit: Qui linguam suam in tempore iræ non continuerit, is neque affectus retinebit.

4. (16) Dixit adhuc: Bonum est, comedere carnem et bibere vinum, nec manducare per obloquia carnes fratrum.

5. (17) Ab eo etiam dictum fuit: Per susurrationem serpens Evam e paradiso expulit. Illi ergo similis erit qui de proximo detrahet. Nam et audientis animam perdit, et suam non conservat.

6. (18) Hoc quoque dictum protulit: Thesaurus monachi est voluntaria paupertas. Thesaurum congere, frater, in cælo. Illic enim infinita quietis et beatitudinis sæcula.

7. (19) Hæc pariter ipsius sententia exstitit:

⁹⁹ Al. præp. μοναχός. ¹⁰⁰ Al. καταλαλιᾷ. ¹⁰¹ Al.

(14) *Vit. Patr.* iv, 46; *Hyperech.* n. 80.

(15) *Vit. Patr.* iv, 49; *Hyperech.* n. 97.

(16) *Vit. Patr.* iii, 134; *Hyperech.* n. 144.

(17) *Vit. Patr.* iv, 52; *Hyperech.* n. 155.

(18) *Vit. Patr.* vi, 14; *Hyperech.* n. 40, 41.

(19) *Vit. Patr.* xi, 55; *Hyperech.* n. 24.

Attenta semper sit cogitatio tua ad regnum cælorum, et brevi illud in hæreditatem accipies.

8. (20) Dixit præterea : Pretiosum ornamentum monachi, est obedientia. Qui possidet illam, a Deo exaudiatur; et cum fiducia Crucifixo astabit. Nam qui cruci affixus fuit Dominus, factus est obediens usque ad mortem ⁹¹.

Principium litteræ Φ.

De abbate Phoca.

1. Ita retulit abbas Phocas, ille e cœnobio abbatibus Theognii primi Hierosolymitæ : Residente me in Sceti, quidam abbas Jacobus junior mansit in Cellis, qui habebat patrem eundem carnalem simul et spiritualem. Porro in Cellis duæ sunt ecclesiæ; una orthodoxorum, ubi communicabat; altera B aposchistarum. Quia ergo abbas Jacobus gratia humilitatis pollebat, diligebatur ab omnibus, tum ecclesiasticis seu catholicis, tum aposchistis. Quocirca monebant eum orthodoxi : Cave, abba Jacobe, ne te deceptum aposchistæ attrahant in communionem suam. Pari modo aposchistæ aiebant : Ut scias, abba Jacobe, cum diphyssitis communicans perdis animam tuam; sunt enim Nestoriani, et calumniam inferunt veritati. Jacobus vero abbas, utpote simplex vir, ad angustias per ea quæ ex utraque parte proferebantur redactus, atque anxietatis plenus, eo deductus est, uti Deum obsecraret. Itaque abdidit se in cellam quæ extra lauram in loco quieto erat, induens sepulcrales suas vestes, tanquam moriturus. Solent quippe Ægyptii C Patres, levitonem in quo sanctum habitum sumpserunt, necnon cucullam ad mortem usque reservare, et cum illis sepeliri; gestantes solummodo die Dominica ad sanctam communionem, statimque post contrahentes. Cum ergo abisset in illam cellam, Deum precatus esset, jejunio confecisset se, in solum recidit, mansitque jacens. Aiebat porro multa se per illos dies a dæmonibus passum fuisse, præsertim in mente. Quadraginta vero diebus peractis, videt puerum qui ad se ingrediebatur admodum lætus. Is ait : Abba Jacobe, quid hic agis? Et confestim illustratus, sumptisque ejus aspectu viribus, dixit : Domine, tu scis quid habeam. Illi sic loquuntur mihi : Ne dereliqueris Ecclesiam; alii autem hoc modo : Seducunt te diphyssitæ; unde ego ambigens, nec sciens quid agere debeam, veni ad id quod cernis. Respondet ei Dominus : Ubi es, bene es. Atque illico simul ac id

Α ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· καὶ ἐν τάχει κληρονομήσεις αὐτήν.

ἡ. Εἶπε πάλιν· Κεϊμήλιόν (21) ἐστὶ τοῦ μοναχοῦ ἡ ὑπακοή. Ὁ κεκτημένος αὐτὴν εἰσακουσθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ παρρησίας τῷ σταυρωθέντι παραστήσεται· ὁ γὰρ σταυρωθεὶς Κύριος ὑπήκουσεν ἕως θανάτου.

Ἀρχὴ τοῦ Φ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Φωκά.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Φωκᾶς ὁ τοῦ κοινοβίου τοῦ ἀββᾶ Θεογνίου τοῦ πρώτου ⁹² Ἱεροσολυμίτου, ὅτι Καθημένος μου ἐν Σκῆτι, γέγονε τις ἀββᾶς Ἰάκωβος νεώτερος ἐν τοῖς Κελλίοις, ἔχων καὶ πατέρα τὸν ἀπὸ τὸν σαρκικὸν ἄμα καὶ πνευματικόν. Ἔχει δὲ τὰ Κελλία ἐκκλησίας δύο· μίαν τῶν ὀρθόδοξων, ἕνα καὶ ἔκωνώνει, καὶ μίαν τῶν ἀποσχιστῶν. Ἐπεὶ οὖν εἶχεν ὁ ἀββᾶς Ἰάκωβος τὴν χάριν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἤγαπᾶτο παρὰ πάντων, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῶν ἀποσχιστῶν. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ὀρθόδοξοι· Βλέπε, ἀββᾶ Ἰάκωβε, μὴ ἀπατήσῳ σε οἱ ἀποσχιστῆται (22), καὶ ἐκλύσῳ σε εἰς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀποσχιστῆται ἔλεγον αὐτῷ· Ἵνα οἶδας, ἀββᾶ Ἰάκωβε, ὅτι μετὰ τῶν Διφυσιτῶν κοινωνῶν, ἀπόλλεις ⁹³ τὴν ψυχὴν σου· Νεστοριανὸν γὰρ εἶσι, καὶ συκοφαντοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ἰάκωβος ἀκέραιος ὢν, καὶ στενωθεὶς ἐκ τῶν λεγομένων αὐτῷ ἐξ ἀμφοτέρων, καὶ ἀπορηθεὶς, ἤλθεν ἐπὶ τὸ παρακαλέσαι τὸν Θεόν. Καὶ δὴ ἀπέκρυψεν ἐαυτὸν ἐν κελλίῳ ἔξω τῆς λαύρας ἡσυχάζοντι, ἐνδυσάμενος τὰ ἐντάφια ⁹⁴ αὐτοῦ, ὡς μέλλων ἀποθῆσκειν. Ἐχουσι γὰρ ἔθος οἱ Αἰγύπτιοι Πατέρες, τὸν λεβίτωνα εἰς τὸν λαμβάνουσι τὸ ἅγιον σχῆμα, καὶ τὸ κουκούλιον, φυλάττειν ἕως θανάτου, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνταφιάζεσθαι, κατὰ Κυριακὴν μόνον εἰς τὴν ἁγίαν κοινωνίαν φοροῦντες αὐτὰ, καὶ εὐθέως συστέλλοντες. Ἀπελθὼν οὖν ἐν τῷ κελλίῳ ἐκεῖνον, παρακαλῶν τὸν Θεόν, καὶ ἐξατονήσας τῇ νηστείᾳ, ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἔμεινε κείμενος. Πολλὰ δὲ ἔλεγε πεπονημένοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις ὑπὸ τῶν δαιμόνων, μάλιστα κατὰ διάνοιαν. Τεσσαράκοντα δὲ ἡμερῶν διελοουσῶν, ὁρᾷ παιδίον εἰσελθὸν πρὸς αὐτὸν περιχαρὲς, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀββᾶ Ἰάκωβε, τί ποιεῖς ὧδε; Παραχρῆμα δὲ φωτισθεὶς, καὶ λαβὼν δύναμιν ἐκ τῆς αὐτοῦ θείας, εἶπεν αὐτῷ· Δέσποτα, σὺ γινώσκεις τί ἔχω. Ἐκεῖνοι λέγουσί μοι, Μὴ ἀφῆς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ οἱ ἄλλοι λέγουσί μοι, Πλανῶσί σε οἱ Διφυσῆται· ⁹⁵ κάγω ἀπορούμενος, καὶ μὴ εἰδὼς τί δράσω, ἤλθον εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Ἀποκρίνεται αὐτῷ ὁ Κύριος·

⁹¹ Philipp. 11, 8. ⁹² Abest πρώτου ab al. ⁹³ Al. ἀπολείς. ⁹⁴ Al. ἱμάτια. ⁹⁵ Al. Διφυσῆται.

(20) Vit. Patr. xiv, 11; Hyperech. 59, 139.

(21) Εἶπε πάλιν· Κεϊμήλιον. Addidi hanc sententiam ex codice Colbertino. Desiderabatur enim in Regio.

(22) Ἀποσχιστῆται. Cum generaliter omnes schismatici sint etiam aposchistæ; unde in concilio Ephesino ita appellantur Joannis Antiocheni sectatores; peculiari tamen ratione nonnulli hoc nomen ferunt. V. G. illi descripti a Joanne Damasceno hæresi 103, seu ultima : et famosi isti, synodi

Chalcedonensis hostes, Eutychiani ac Monophysitæ : de quibus Theodorus Lector lib. 11, p. 562; ibique præstantissimus Valesius : prætereaque Joannes Nicænus epistola De Natali Domini, Auctarii Combellisiani 2, col. 305; necnon Cyrillus monachus De vita Euthymii n. 113, 114, 123, apud Bollandum ad Januar. 20. Quoties enim iis in locis vox schismaticorum legitur, toties in Græco codices manu exarati habent Ἀποσχιστῶν nomen.

Ὅπου εἶ, καλῶς εἶ. Καὶ εὐθέως σὺν τῷ λόγῳ, εὐρέθη ἅπλοσ τῶν θυρῶν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων τῶν συνοδικῶν (23).

β. Εἶπε πάλιν ὁ ἀββᾶς Φωκάς, ὅτι Μεταθῶν εἰς Σκήτιν ὁ ἀββᾶς Ἰάκωβος, ἐπολεμήθη κραταίως ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς πορνείας· καὶ ἐγγὺς ὢν τοῦ κινδυνεῦσαι, ἦλθε πρὸς με, καὶ ἀνέθετο τὰ καθ' ἑαυτὸν, καὶ λέγει μοι· Εἰς τόδε τὸ σπήλαιον ἀπέρχομαι ἀπὸ τῆς δευτέρας· πρακαλῶ δέ σε διὰ τὸν Κύριον, μηδὲν εἰπεῖν, μηδὲ τῷ πατρὶ μου· ἀλλὰ μέτρησον τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ ὅταν πληρωθῶσι, ποιήσον ἀγάπην, καὶ δεῦρο πρὸς με βασιτάζων τὴν ἀγίαν κοινωνίαν. Καὶ εἰ μὲν εὐρῆς με θανόντα, θάψον με· εἰ δὲ ἐτι ζῶντα, ἵνα μεταλάβω τῆς ἀγίας κοινωνίας. Ταῦτα οὖν ἀκούσας ἐγὼ παρ' αὐτοῦ, πληρωθείσης τῆς τεσσαρακοστῆς, λαβὼν τὴν ἀγίαν κοινωνίαν, καὶ ἄρτον κοινὸν καθαρὸν μετὰ ὀλίγου οἴνου, ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν· καὶ ὡς μόνον ἐπλησίασα τῷ σπηλαίῳ, δυσωδίας πολλῆς ὠσφράνθην, ἥτις ἐγένετο ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ εἶπον ἐν ἑαυτῷ, ὅτι Ἀνεπάη ὁ μακάριος. Εἰσελθὼν δὲ πρὸς αὐτόν, εὗρον αὐτόν ἡμιθανῆ. Καὶ ὡς εἶδὲ με, κινήσας τὴν δεξιάν χεῖρα ὀλίγον, ὅσον ἠδύνατο, ἐσήμανε διὰ τοῦ σχήματος τῆς χειρὸς περὶ τῆς ἀγίας κοινωνίας. Ἐγὼ δὲ εἶπον· Ἐχοι. Ἡθέλησα οὖν ἀνοίξαι τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ εὐρέθη σφηνωθὲν· καὶ ἀπορῶν τί ποιῆσαι, ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐρημον, καὶ εὗρον ξυλάριον ἀπὸ θάμνου· καὶ πολλὰ κοπιήσας, μόλις ἠδυνήθην ἀνοίξαι τὸ στόμα αὐτοῦ μικρὸν. Καὶ ἐνέχεα τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος, ὅσον ἐνδέχεται καταλεπτύνας αὐτό. Καὶ ἔλαβε δύναμιν ἐκ τῆς μεταλήψεως τῆς ἀγίας κοινωνίας. Καὶ μετ' ὀλίγον βρέξας ὀλίγα ψιχία⁸⁶ ἐκ τοῦ κοινού ἄρτου, προσήνεγκα αὐτῷ· καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἄλλα, καθ' ὃ ἠδύνατο λαβεῖν. Καὶ οὕτως διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μετὰ μίαν ἡμέραν σὺν ἐμοὶ ἦλθεν, ὀδεύων ἐπὶ τὸ ἴδιον κελλίον, ἀπαλλαγείς σὺν Θεῷ τοῦ ὀλεθρίου πάθους τῆς πορνείας.

Περὶ τοῦ ἀββῶ Φίλικα⁸⁷.

Παρέβαλον ἀδελφοί πρὸς τὸν ἀββῶν Φίλικα, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν κοσμικοὺς· καὶ παρεκάλεσαν αὐτόν, ἵνα εἴπῃ αὐτοῖς λόγον. Ὁ δὲ γέρων ἐσιώπα. Ἐπὶ πολὺ δὲ παρακαλοῦντων αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· Λόγον θζετε ἀκοῦσαι· λέγουσιν αὐτῷ· Ναί, ἀββᾶ. Εἶπεν οὖν ὁ γέρων· Ἄρει· οὐκ ἐνὶ λόγος. Ὅτε ἠρώτων οἱ ἀδελφοὶ τοὺς γέροντας, καὶ ἐποιοῦν ἃ ἔλεγον αὐτοῖς, ὁ Θεὸς ἐπεγορήγει τὸ πῶς λαλῆσαι. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ ἐρωτῶσι μὲν, οὐ ποιοῦσι δὲ ἃ ἀκούουσιν, ἦρεν ὁ Θεὸς τὴν χάριν τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν γερόντων· καὶ οὐχ εὐρίσκειται τί λαλῆσαι, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ὁ ἐργαζόμενος. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ ταῦτα, ἐστίνασαν, λέγοντες· Εὗξαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἀββᾶ.

⁸⁶ Αἱ. ψιχίδια. ⁸⁷ Αἱ. Φίλικος.

(23) Τῶν ὀρθοδόξων τῶν συνοδικῶν. Synedici et synoditæ dicebantur Catholici, qui videlicet recipiebant synodum Chalcedonensem. Leontius *De sectis*, actione 5, Ἰουστινιανοῦ βασιλεύσαντος, καὶ τῶν συνοδικῶν δυτος. Et non paucis interpositis: Ὁφείλων ἢ πείσαι γενέσθαι συνοδικῆν, ἢ καθελείν

A verbi proferretur, delatum se deprehendit ante fores sanctæ Ecclesiæ orthodoxorum synodi *Chalcedonensis* defensorum.

2. Memoravit iterum abbas Phocas: Transiens aliquando per Scetim abbas Jacobus, valide impugnatus est a dæmone fornicationis; cumque periculo lapsus proximus esset, venit ad me, exposuit quid pateretur, et ait: Post biduum proficiscar ad speluncam hanc; rogo te propter Dominum, ne cuiquam indicaveris, neque etiam patri meo: sed recense quadraginta dies; post quos completos, fac charitatem, veni ad me, portans sanctam communionem. Et si quidem inveneris mortuum, sepulturæ manda; sin vero adhuc viventem, sancta communione me imperti. His itaque ab eo auditis, necnon quadraginta diebus peractis, ego accipiens sacram communionem, et panem communem mundum, cum vino modico, ad eum perrexi; utque duntaxat appropinquavi speluncæ, fetorem multum olfeci, qui ex ore ejus prodibat. Tum dixi apud me: Vivere desiit. beatus ille. Porro ingressus, inveni semimortuum. Cumque vidit me, mota parumper quod poterat dextra, per habitum manus significavit de sancta communione. Ego vero dixi: Habeo. Volui ergo aperire os ejus; sed inveni obturatum; hærensque quid facerem, exii in solitudinem; illic nactus sum parvum lignum e frutice; ac post multum laborem, vix potui paululum aperire os ejus. Deinde immisi pretiosum corpus et sanguinem, minutatim concidens quantum fieri potest. Ille ex sacræ communionis sumptione vires recuperavit. Paulo post, communis panis micæ aliquot madefactas intuli ei, iterumque mox alias, prout suscipere valebat. Atque ita per gratiam Dei post unum diem profectus est mecum, perrexitque ad cellam suam; liberatus, favente Deo, ab exitioso vitio fornicationis.

De abbate Felice.

(24) Accesserunt fratres ad abbatem Felicem, sæcularibus comitati; et rogaverunt eum ut ad ipsos proferret sermonem. At senex tacebat. Cum autem diu rogassent, dixit: Sermonem vultis audire? Aiunt: Etiam, abba. Tunc senex, Jam, inquit, non est sermo. Quando fratres percontabantur de senibus, et faciebant quæ pronuntiabant iis, Deus præbebat loquendi modum. Nunc vero, quia sciscitantur quidem, sed non exsequuntur quæ audiunt, Deus gratiam sermonis abstulit a senibus; nec inveniunt quid loquantur, quandoquidem qui operetur non est. His auditis fratres ingemuerunt, dixeruntque: Ora pro nobis, abba.

αὐτόν. Ac infra. necnon actione 7, συνοδῖται, οἱ ἀπὸ τῆς συνόδου. Apud Anastasii *Hodegum*, οἱ Χαλκηδονίται. In *Chronico Orientali*, *Justinus Chalcedonensis*. *Justinianus Chalcedonensis*; de orthodoxis imperatoribus.

(24) *Vit. Patr.* LIII, 18.

De abbate Philagrio.

(25) Erat sanctorum quidam nomine Philagrus, incola eremi Hierosolymitanæ, qui in opus valde incumberebat, ut sibi panem compararet. Is cum aliquando in foro staret ad vendendum quod manibus operabatur, en elabatur cuidam marsupium in quo erant mille nummi. Quod nactus senex, stetit inibi, dicens : Veniet proculdubio qui amisit. Et ecce advenit, plorans. Senex vero assumens hominem seorsum, reddidit ei. Ille prehendit ipsum, ut qui vellet aliquam pecuniæ partem dare. Sed senex noluit. Tunc cœpit clamare : Venite, videte hominem Dei, quid fecerit. Senex vero clam fugit, egressusque est e civitate, ne laudes et gloriam consequeretur.

De abbate Phorta.

Dixit abbas Phortas : Si Deus vivere me vult, novit quomodo de me disponat. Quod si non vult, ad quid mihi vita ? Non enim a cunctis accipiebat, etsi lecto afflixus. Aiebat quippe : Si quis ad me quidlibet attulerit, et non propter Deum ; nec ego habeo quod dem illi, nec a Deo mercedem accipiet ; quia non propter Deum obtulit, et injuria afflictor qui apportavit. Oportet etiam, Deo devotos, atque ad ipsum solum respicientes, tanta pietate affectos esse, ut ne injuriam quidem ullam ceuscant, licet millies contumeliam patiantur.

Principium litteræ X.

De abbate Chome.

(26) Referebant de abbate Chome, quod jam moriturus, dixerit filiis suis : Nolite habitare cum hæreticis ; neque habeatis familiaritatem cum viris in dignitate constitutis ; neque sint manus vestræ extensusæ ad colligendum, sed magis ad dandum.

De abbate Chæremone.

Narrabant de abbate Chæremone in Sceti, quod spelunca ejus distaret ab ecclesia quadraginta miliaria, a palude vero et aqua duodecim ; atque sic inferret in speluncam suam quod manibus operaretur ; portaretque lagenas duas unam ex adverso alterius ; ac sederet, quietam vitam ducens.

Principium litteræ Ψ.

De abbate Psenthaïsio.

(27) Dixerunt abbas Psenthaïsios et abbas Surus et Psouis : Dum audiremus sermones Patris nostri abbatis Pachomii, admodum proficiebamus, ad æmulationem bonorum operum excitati. Cernentes autem ejus etiam tacentis actionem, quæ ipsa sermo erat, admirabamur, dicentes alter alteri : Existimabamus, omnes sanctos ex utero matris suæ ita factos esse a Deo, sanctos ac immutabiles, non autem liberos ; peccatores vero non posse pie vi-

Al. Φορτζ. ² Al. Χαμαί. ¹ Al. Ψανταίω. ² Al. Ψενθαθίσιος.

(25) Vit. Patr. vi. 15

(26) Vit. Patr. i. 48.

A *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Φιλαγγρίου.*

Φιλάγγριος ἦν τις τῶν ἁγίων λεγόμενος, οἰκῶν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἱεροσολύμων, καὶ ἐργαζόμενος κόπῳ ἵνα ποιήσῃ τὸν ἴδιον ἄρτον. Καὶ ὡς ἴστατο ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλῶν τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ, ἰδοὺ ἐξαφίει τις βαλάντιον χιλίων νομισμάτων· καὶ εὐρών αὐτὸ ὁ γέρων ἐστῆ ἐπὶ τοῦ τόπου, λέγων· Δεῖ τὸν ἀπολέσαντα ἐλθεῖν· καὶ ἰδοὺ ἔρχεται· κλαίων. Καὶ λαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν ὁ γέρων ἔδωκεν αὐτῷ. Καὶ ἐκράτει αὐτὸν ἐκείνος, θέλων αὐτῷ παρασχεῖν μέρος τι. Καὶ ὁ γέρων οὐκ ἠθέλησεν. Καὶ ἔβαλε κράζειν· Δεῦτε, ἴδετε ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, τί ἐποίησεν. Ὁ δὲ γέρων λάθρα φυγὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δοξασθῇ.

B *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Φορτᾶς ².*

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Φορτζᾶς· Εἰ θέλει με ὁ Θεὸς ζῆν, οἶδαν πῶς οἰκονομήσει με· εἰ δὲ οὐ θέλει, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν ; Οὐ γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχεται τι, καίτοι κληνῆρης ὢν· ἔλεγε γάρ· Ἐάν προσφέρῃ μοι τίς τι ποτε, καὶ οὐχὶ διὰ τὸν Θεόν, οὔτε ἐγὼ ἔχω τι δοῦναι αὐτῷ, οὔτε παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμβάνει μισθόν· οὐ γὰρ διὰ τὸν Θεόν προσήνεγκε· καὶ ἀδικεῖται ὁ προσενέγκας. Δεῖ γὰρ τοὺς ἀνακαίμενους τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς αὐτὸν βλέποντας μόνον, οὕτως εὐλαδῶς διακείσθαι, ὡς μήτε ὕβριν τινὰ ἡγεῖσθαι, καὶν μυριάκι ; ἀδικούμενοι τύχοιεν.

¹ Ἀρχὴ τοῦ X στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Χομαί ².

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Χομαί, ὅτι μέλλων τελευτᾶν εἶπε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ· Μὴ οἰκήσητε μετὰ αἰρετικῶν, μηδὲ σχῆτε γνώσιν μετὰ ἀρχόντων, μηδὲ ἔστωσαν αἱ χεῖρες ὑμῶν ἠπλωμέναι εἰς τὸ συναγεῖν, ἀλλ' ἔστωσαν μᾶλλον ἠπλωμέναι εἰς τὸ δίδοναι.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Χαϊρέμωνος.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Χαϊρέμωνος εἰς Σκήτιν, ὅτι ἀπέειχε τὸ σπήλαιον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μίλια τεσσαράκοντα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔλους καὶ τοῦ ὕδατος μίλια δώδεκα· καὶ οὕτως εἰσέφερε τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ εἰς τὸ σπήλαιον αὐτοῦ, καὶ δύο λαγύνια ἐν παρ' ἐν βαστάζων, καὶ ἐκαθίζετο, καὶ ἡσυχάζεν.

¹ Ἀρχὴ τοῦ Ψ στοιχείου.

D *Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ψενθαθίσιου ¹.*

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ψενθαθίσιος ² καὶ ὁ ἀββᾶς Σούρος καὶ Ψώϊος, ὅτι Ἀκούοντες τῶν λόγων τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἀββᾶ Παχυμίου μεγάλως ὠφελοῦμεθα, εἰς ζῆλον ἀγαθῶν ἔργων διεγείρομενοι. Ὁρώντες δὲ αὐτοῦ καὶ αἰσιπῶντος τὴν πράξιν λόγον οὔσαν, ἐθαυμάζομεν, πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι Ἐνομιζόμεν πάντας τοὺς ἁγίους οὕτως πεποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἁγίους καὶ ἀτρέπτους, καὶ οὐχὶ αὐτεθουσίους· καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὴ δυναμέ-

(27) Vit. Patr. i. p. 121, c. 25.

vous ζῆν εὐσεβῶς, διὰ τὸ οὕτως κτισθῆναι αὐτούς. A vere, utpote sic a Deo creatos. Sed nunc bonitatem Dei manifeste conspicimus in Patre hoc nostro; quod ex parentibus gentilibus natus, adeo erga Deum pius evasit, atque in universis Dei mandatis est exornatus. Igitur etiam nos cuncti possumus sequi eum, prout ipse sequitur sanctos. Certe id ipsum est, quod Scriptura pronuntiavit: Venite ad me, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*. Commoriamur ergo et convivamus homini huic, quia recte ducit nos ad Deum.

Ἀρχὴ τοῦ Ω στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββῶ Ὁρ.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὁρ καὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου, ὅτι ἦσαν βάλλοντες πηλὸν εἰς κελλίον (29), καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, ὅτι Ἐὰν ἐπισκεψῆται ἡμᾶς ἄρσι ὁ Θεὸς, τί ποιούμεν; Καὶ κλαύσαντες ἀφῆκαν τὸν πηλὸν, καὶ ἀνεχώρησεν ἕκαστος εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὁρ, ὅτι οὕτε ἐψεύσατο ποτε, οὕτε ὤμωσεν, οὕτε κατηράσατο ἄνθρωπον, οὕτε ἐκτὸς ἀνάγκης ἐλάλησεν.

γ'. Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ὁρ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Παύλῳ*. Βλέπετε, μηδέποτε ἀλλότριον λόγον ἐνέγκης εἰς τὸ κελλίον τοῦτο.

δ'. Ἀπῆλθέ ποτε Παῦλος ὁ μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Ὁρ ἀγοράσαι θαλλία, καὶ εὔρεν ὅτι ἄλλοι προέλαθον, καὶ ἔδωκαν ἀρραβῶνα. Οὐδέποτε γὰρ ἀρραβῶνα ἐδίδου ὁ ἀββᾶς Ὁρ εἰς τί ποτε, ἀλλὰ τῷ καιρῷ ἀπέστειλε τὸ τίμημα, καὶ ἠγόραζεν. Ἀπῆλθεν οὖν ὁ μαθητῆς αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλον τόπον διὰ βατα* καὶ λέγει αὐτῷ ὁ κηπουρός· Τίς ποτε ἔδωκέ μοι ἀρραβῶνα, καὶ οὐκ ἐτι ἦλθε· λάβε οὖν τὰ βατα σύ. Καὶ λαθὼν αὐτὰ ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ταῦτα. Καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ γέρον, ἔκρουσεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, λέγων· Ὁ Ὁρ οὐκ ἐργάζεται ἐφ' ἔτος (29). Καὶ οὐκ ἀφῆκε τὰ βατα ἔσω, ἕως ἀπήνεγκεν αὐτὰ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὁρ· Εἰ ὄραξ με λογισμὸν ἔχοντα κατὰ τινὸς, γίνωσκε ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αὐτὸν ἔχει εἰς ἐμέ.

ς'. Ἦν τις κώμης ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ ἀββᾶ Ὁρ, Λογγίνος καλούμενος, καὶ πολλὰς ἐλεημοσύνας ἐποίει· καὶ παραβαλόντι τινὶ τῶν Πατέρων, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἄρῃ αὐτὸν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ὁρ. Ἀπελθὼν οὖν πρὸς τὸν γέροντα ὁ μοναχὸς ἐνεκωμίαζε τὸν κώμητα, ὅτι καλὸς ἐστι, καὶ πολλὰς ἐλεημοσύνας ποιεῖ. Καὶ νοήσας ὁ γέρον, λέγει· Ναὶ καλὸς ἐστιν. Ἦρξατο οὖν ὁ μοναχὸς παρακαλεῖν αὐ-

* Al. ἀνεχώρησαν. * Abest Παύλῳ ab al. * Matth. xi, 28.

(28) Ὅτι ἦσαν βάλλοντες πηλὸν εἰς κελλίον. *Εἰ ἀφῆκαν τὸν πηλὸν* Dissonat multum Pelagii versio. *Quia misissent, inquit, caprinam pellem in cellam suam. Et reliquerunt locum ex lateribus.* Legebatne priori loco πῆλον, aut μῆλον seu μηλωτήν, posteriori vero τὸ πλινθεῖον?

(29) Ἐφ' ἔτος. Glossæ: ἐφ' ἔτος. *Hoc anno.* Itaque ex vctustis mss. bibliothecæ Colbertinæ repono in Joanne Moscho, cap. 85 *Prati spiritualis*: Κύριε

ἀββᾶ, ἐφ' ἔτος μὴ παράσχης τὴν κατὰ καιρὸν συνήθειαν τοῖς πτωχοῖς, ἵνα μὴ στενωθῇ τὸ μοναστήριον. Ubi ediderunt: Κύριε ἀββᾶ, ἐφετῶν μὴ, etc., ac interpretati sunt: *Noli, domine Pater, secundum consuetudinem dare pauperibus triticum*, transulto quod non intelligebant.

(30) *Vit. Patr.* iii, 19.

(31) *Vit. Patr.* viii, 9· iii, 7.

(32) *Vit. Patr.* iii, 8.

Principium litteræ Ω.

De abbate Or.

1. (30) Memorabant de abbate Or et abbate Theodoro, quod dum mitterent lutum in cellam, dixerint mutuo: Si Deus nos modo visitaverit, quid facturi sumus? Et stentes reliquerunt lutum, ac uterque recessit in cellam suam.

2. (31) Aiebant de abbate Or quod nunquam mentitus fuerit, nec juraverit, nec imprecatus sit homini, neque sit locutus citra necessitatem.

3. (32) Dixit abbas Or discipulo suo Paulo: Cave, ne unquam alienum verbum attuleris in cellam hanc.

4. Abiit aliquando Paulus discipulus abbatis Or, ut emeret ramos palmarum, invenitque alios anticipasse ac dedisse pignus. Nunquam autem abbas Or ad quamlibet rem dabat pignus, sed in tempore mittebat pretium, et emebat. Perrexit ergo discipulus ejus ad alium locum propter palmeos ramos. Ait ei hortulanus: Nescio quis dedit mihi pignus nec rediit; accipe igitur tu ramos. Quibus sumptis, venit ad senem, gestumque enarravit. Utque audivit senex, complois manibus, dixit: Or non operatur hoc anno. Nec reliquit palmas intra quousque retulit eas in locum suum.

5. Dixit abbas Or: Si agnoveris me habere cogitationem in aliquem, scito quod et ipse eandem erga me habet.

6. Erat quidam comes in tractu abbatis Or, Longinus nomine, qui multas faciebat elemosynas. Ad quem cum accessisset aliquis e Patribus, ille rogavit hunc, ut duceret se ad abbatem Or. Monachus igitur ad senem profectus, laudibus extulit comitem, quod bonus esset vir, multaue largiretur pauperibus. Re intellecta, ait senex: Etiam, præclarus est. Itaque cœpit monachus orare eum his verbis: Per-

mitte, abba, ut veniat ac videat te. At senex respondit : Certe non trajiciet convallem hanc neque me conspecturus est.

7. Abbas Sisoēs sermonem percontatus est de abbate Or. Et dixit ei : Mihine fidem habes ? Ait ille : Etiam. Itaque ad eum : Vade, quod me vidistis facientem, tu quoque fac. Excepit : Quidnam in te conspicio, Pater ? Respondit senex : Quod meus mea infra cunctos homines se submittit.

8. Referebant de abbate Or et abbate Theodoro, quod exordia bona instituerent, ac Deo gratias agerent semper.

9. Dixit abbas Or : Corona monachi est humilitas.

10. Dixit iterum : Qui supra meritum honoratur vel laudatur, multo afficitur damno : qui autem nullatenus in pretio est apud homines, gloriam supernae delatam consequetur.

11. Iterum monuit : Quoties te subierit cogitatio elationis et superbix, scrutare conscientiam tuam ; utrum tuam mandata servaveris ; an diligens inimicos tuos, ac de eorum infortunio mœstus sis ; tene servum inutilem ducas, necnon supra cunctos peccatorem. His apud te deprehensis, noli adhuc altum sapere, quasi recta omnia peregeris ; sed scito, per ejusmodi cogitationem universa destrui.

12. Præcepit etiam : In omni tentatione, de homine quoquam ne conqueraris, sed de te solummodo, dicens : Propter peccata mea, hæc mihi contingunt.

13. Hoc quoque effatum illius fertur : Noli in corde tuo contra fratrem tuum dicere : Majoris sobrietatis ac vite austerioris homo sum : sed gratia Christi subjice te, in spiritu paupertatis, et charitatis non fictæ ; ne forte gloriationis spiritu prolabaris, amittasque labores tuos. Scriptum enim est : Qui se existimat stare, videat ne cadat⁶. Sale autem conditus sis in Domino⁷.

14. Et hanc sententiam protulit : Vel fugiens fuge homines ; vel mundo et hominibus illude, stultum te in multis rebus faciens.

15. Rursus istam : Si male locutus fueris de fratre tuo, atque conscientix aculeo pungaris, abi, te ipsi poenitenter inclina, et dicito : Detraxi de te ; ad hæc securitatem præsta quod non amplius illuderis. Mors enim animæ est detractio.

Finis ordinis alphabetici.

⁶ I Cor. x, 42. ⁷ Col. iv, 6. ⁸ Al. αὐτῶ.

Α τὸν, λέγων· Συγχώρησον αὐτὸν⁸, ἀββᾶ, ἕνα Εὐθῆ και Ἰθῆ σε. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπε· Φύσει οὐ περὶ τὴν φάραγγα ταύτην, καὶ βλέπει με.

ζ'. Ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Σισοῦς τὸν ἀββᾶν Ὁρ, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Καὶ εἶπεν αὐτῶ· Ἐχεις πίστιν εἰς ἐμέ ; Καὶ εἶπε· Ναί. Εἶπεν οὖν αὐτῶ· Ὑπαγε, καὶ ὁ ἐώρακὰς με ποιοῦντα, ποίησον καὶ σύ. Καὶ εἶπεν αὐτῶ· Τί ὄρω, Πάτερ, εἰς σέ ; Ἐφη δὲ αὐτῶ ὁ γέρων, ὅτι Ὁ λογισμὸς μου κατώτερός ἐστι πάντων ἀνθρώπων.

η'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ὁρ καὶ τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου, ὅτι ἦσαν βάλλοντες ἀρχὰς ἀγαθὰς, καὶ εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ διαπαντός.

θ'. Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ὁρ· Στέφανός ἐστι μοναχοῦ ἢ ταπεινοφροσύνη.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ὁ πλέον τῆς ἀξίας τιμώμενος ἢ ἐταυνοῦμενος πολὺ ζημιούται· ὁ δὲ μὴδὲ ὅλως τιμώμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀνωθεν δοξασθήσεται.

ια'. Πάλιν εἶπεν· Ὅταν λογισμὸς ὑψηλοφροσύνης ἢ ὑπερηφανίας ὑπαιστέλλῃ σοι, ἐρεῦνα σου τὸ συνειδῶς, εἰ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐφύλαξας, εἰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ λυπῆ ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει αὐτῶν, καὶ ἔχεις ἐαυτὸν δοῦλον ἀγρεῖον, καὶ πάντων ἀμαρτωλοτέρων· καὶ τότε μὴδὲ οὕτως μέγα φρονήσης, ὡς πάντα κατορθώσας· εἰδῶς ὅτι οὗτος ὁ λογισμὸς πάντα καταλύει.

ιβ'. Εἶπε πάλιν· Ἐν παντὶ πειρασμῷ μὴ μέμψου ἀνθρώπων, ἀλλὰ σεαυτὸν μόνον, λέγων, ὅτι Διὰ τὰς ἀμαρτίας μου ταῦτα συμβαίνει μοι.

ιγ'. Πάλιν εἶπε· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, λέγων, ὅτι Νηραλιώτερός εἰμι καὶ ἀσκητικώτερος· ἀλλ' ὑποτάσσου τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐν πνεύματι πτωχείας καὶ ἀγάπης ἀνυποκρίτου, ἕνα μὴ πνεύματι καυχῆσεως περιπέσης, καὶ ἀπολέσης σου τὸν κόπον. Γέγραπται γάρ· Ὁ δοκῶν δοτᾶναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Ἄλατι δὲ ἡρτυμένος ἔσο ἐν Κυρίῳ.

ιδ'. Εἶπε πάλιν· Ἡ φεύγων φεύγε τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἐμπαιξον τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, μωρὸν σεαυτὸν εἰς τὰ πολλὰ ποιῶν.

ιε'. Πάλιν εἶπεν· Ἐὰν καταλάβῃς τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ πλήξῃ σε τὸ συνειδῶς σου, ἀπελθε, βάλε αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ εἰπέ, ὅτι Κατελάγητά σου, καὶ ἀσφάλισαι μηκέτι ἐμπαιχθῆναι. Θάνατος γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς ἢ καταλαλιά.

Τέλος τὸ κατὰ στοιχείου.

MONITUM.

(COTELERIUS, *Eccles. Græc. Monum.*, III, 171.)

Sequentem historiam, *Paradisum* dictam, in tribus codicibus Regiis, et uno Colbertino nactus sum. Et codex quidem Regius num. 139, titulum habet : Τοῦτο τὸ βιβλίον λέγεται παράδεισος. Φίλη δὲ τῆ ἀληθείας καὶ ἐστι τοῖς συνέσει πνευματικῇ ἐντυγχάνουσιν αὐτῇ. Βίος τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Θεβαίου τοῦ ἐν Λυκαμῶ. Ἠρώτην οὖν Θεοῦ θέλοντος, etc. Sequitur etiam de Ammone, Be, Oxyrynchi urbe. Theone, Elia, Apollo,

Copre, Evagrio, Paternuthio, Suro, Isaia, Paulo, Hellene, Apelle, Joanne, Paphnutio, Pityrione, Eulogio, Serapione, Apollonio, Dioscoro, Nitriensibus, Ammonio, Didymo, Cornelio, Macario discipulo Antonii, Amoun, Paulo simplice, et Joanne Diolci. In illo autem Regio, qui est 772, titulus ponitur, Ἡ κατὰ Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία. Initium, Εὐλογητὸς ὁ Θεός, etc., ac in margine scriptum est : *Vidi hunc librum in bibliotheca electoris Palatini, et præferebat auctorem Joannem Cassianum. Joannes Meursius.* Suntque capita hujus ms. de Joanne in Lyco, de Or, de Ammone, de Be, de Oxyryncho, de Theone, de Elia, de Apollo, de Amoun, de Copre, de Suro, de Hellene, de Apelle, de Paphnutio, de Pityrione, de Eulogio, de Isidoro, de Serapione, de Apollonio, de Dioscoro, de Macario, de Amoun, de Macario, de Paulo, de Joanne in Diolco. Tertii vero Regii libri 2623 inscriptio ista : Ἡ κατὰ Αἴγυπτον ἱστορία· ἦν καὶ παράδεισον ἄλλον ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει, διὰ τὸ περιπότατον τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τῶν ἁγίων καὶ ἀξιάγαστον. Principium, Πρώτην Θεοῦ θέληστος, etc. Inde narrationes de Joanne in Lyco, Or, Ammone, Be, Theona, Elia, Apollo, Copre, Paternuthio, Suro, Isaia, Paulo, Hellene, Apelle, Paphnutio, Pityrione, Eulogio, Isidoro, Serapione, Apollonio, Dioscoro, Oxyryncho, Nitria, Ammonio, Cronidio, Macario, Ammou, Macario, Paulo Simplice, et Joanne in Diolco Denique exemplari 1213 bibliothecæ Colbertinæ, post Palladii Lausiacum librum legitur : Ἐτέρα ἱστορία εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν Αἰγυπτίων, συγγραφεῖσα παρὰ Ἱερώνυμον μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ Δαλματίας. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, etc., et postea cap. 25, hoc ordiæ : De Joanne in Lyco, de Or, de Ammone, de Be, de Oxyryncho, de Theone, de Elia, de Apollo, de Amoun, de Copre, de Suro, de Isaia, de Paulo, de Helle, de Apelle, de Paphnutio, de Pityrione, de Eulogio, de Isidoro, de Serapione, de Apollonio, de Dioscoro, de Macario, de Amoun, de Macario, de Paulo Simplice ; ubi codex desinit, mancus videlicet ; hanc vero habet ante titulum notam : Δεῖ γινώσκειν ὅτι τοῦτον τὸν Ἱερώνυμον ἐν μεγάλῃ ὑπολήψει οἱ Ῥωμαῖοι ἔχουσι, διὰ τὸ καταλειπέναι αὐτοῖς διάφορα τῆς οικίας γλώσσης συγγράμματα. *Sciendum est, hunc Hieronymum in magna existimatione haberi a Latinis, quod ipsis varios inæ linguæ reliquerit libros. Accedit his alia superscriptio codicis Meursiani, teste ipsomet Meursio ad Palladii Lausiacam, διήγησις περὶ τῶν κατὰ Αἴγυπτον διαλαμψάντων ἁγίων Πατέρων. Ex hoc ergo opere, sive Palladii, sive Heraclidis aut alterius ex Palladii Historia Lausiaca, nequaquam vero Hieronymi (circa quæ legendus est Rosweydeus ad Vitas Patrum), quod etiam interpretatus est Rufinus, excerptissimus Prologum, a Rufino quoque versum, et quæ in Palladio non habentur hæc publicam cum variis codicum scriptorum lectionibus. De reliquo, si id annotari meretur, per verba Hieronymi in adversarium cominotioris, ideoque non omni ex parte credendi, Epist. ad Ctesiphontem cap. 2 : Qui Rufinus librum quoque scripsit, quasi de monachis ; multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt, et quos fuisse scribit (rectius ad sensum esset scimus), Origenistas, et ab episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium videlicet, et Eusebium, et Euthymium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isidorum, et multos alios, quos enumerare tædium est ; et juxta illud Lucretii :*

*Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore :*

ita ille unum Joannem in ipsius libri præsulo, quem et catholicum et sanctum fuisse non dubium est, ut per illius occasionem cæteros, quos psuerat, hæreticos Ecclesiæ introduceret, intelligi datur, magnam doctorem, aut nescisse, aut saltem dissimulasse, Rufinum non fuisse libri auctorem, sed tantum inter-pretum.

Η ΚΑΤΑ ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ,

ΗΤΟΙ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ.

ÆGYPTIORUM MONACHORUM HISTORIA, SIVE PARADISUS (1).

Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ θέλω πάντα ἀνθρώπους ἁ-
σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν (2) ἀληθείας ἐλθεῖν·
ὁ καὶ ἡμᾶς καθοδηγήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ δεί-
ξας ἡμῖν μεγάλα καὶ θαυμαστά, καὶ μνήμης καὶ
γραφῆς ἀξία· ὁ δοὺς ὑπόθεσιν ἡμῖν σωτηρίας, καὶ
γνώσιν τοῖς ἐθέλουσι σωθῆναι, ὑπόδειγμα ζωῆς ἀγα-
θῆς, καὶ ὑφήγησιν ἀγαθῆν¹, διεγείρει ψυχὴν πρὸς
εὐσέβειαν δυναμένην, καὶ ἐναρέτου πολιτείας καλῶν
ὑπόμνημα. Κάθω μὲν ἀνάξιος ὢν τῆς τοιαύτης ὑφη-

Benedictus Deus, qui vult omnes homines salvos
feri, et ad agnitionem veritatis venire³ ; qui etiam
nos deduxit in Ægyptum, ostenditque nobis magna
et mirabilia, memoratu ac scriptu digna ; qui nobis
dedit occasionem salutis, et cognitionem salutem
cupientibus consequi, bonæ vitæ exemplum, necnon
præclaram narrationem, quæ animam ad pietatem
excitare valeat, denique vitæ et conversationis vir-
tutibus ornata monumentum. Ego vero indignus

¹ Al. ἰκανήν. ² 1 Tim. II, 4.

(1) *Vitæ Patrum* lib. II, init.

(2) *Ἐπίγνωσις*. Inter varias calumnias innocen-
tissimo præsulī Joanni Chrysostomo a pseudosyn-
odo Quercetana inustas, hæc quoque fuit, Ὅτι
ὕβρις εἶ τοῦς ἐπισκόπους, καὶ ἐκπιγγάτους ἄλλοι
ἐπιγγάτους κελύει ἐκδληθῆναι τῆς οικίας αὐτοῦ,
apud Photium cod. 59, et Juris Græco-Romani, p.
556. Ubi vocem ἐκπιγγάτους vel ἐπιγγάτους adeo
omnes censuere deploratam, ut nemo, quod sciam,
ausus sit eam tentare. Ego vero suspicor scriptum

fuisse primitus, ἐπιγνώτους vel ἐπιγνώστους, sensu
claro, nec lectione multum remota, si mss. exem-
plarum ratio habeatur, in quibus γ et ν, α et ω,
sæpe admodum assimilantur. Quod contumeliis epi-
scopos officiat, et notos ac familiares ejici domo sua
jubeat. Occurrit alius scrupulus ; qui quadrent in-
ter se epist. 7 Martini papæ per lapidem angularem
et διὰ λίθου aut λίθου ἐπιγνώσεως. An legendum
ἐπιγνώσεως, an legebat agnitionem vel agnitionem,
cogitent eruditi.

qui hujusmodi narrationem aggrediar; quia non decet, ut parvi magna attingant argumenta, cum non possint condigne veritatem edisserere, maximeque rem scriptis consignare, per mediocrem sermonem effatu difficilia effari audendo: id quod valde nimiumque audax est ac periculosum, nobis qui viliores sumus, primo ad hanc celsissimam materiam per scripta accedere. Verumtamen quoniam sæpe sæpius rogatus fui a religiosa fraternitate, quæ in monte sancto Oliveti commoratur, ut iis describerem Ægyptiorum monachorum vivendi rationes, quas conspexi, magnam eorum charitatem, et multam exercitationem pietatis; illorum precibus confidens, hanc relationem suscipere ausus sum; quo et mihi nonnihil lucri accedat ex eo emolumento, dum ipsorum imitatus fuero vitam, atque absolutam a mundo secessionem, itemque quietem, per tolerantiam virtutum, quam ad finem usque retinent. Vere enim intuitus sum Dei thesaurum, multorum utilitatem. Verum in usum communem lucrum produxi, ratus præclaram mihi fore hujusmodi negotiationem, si commodi fratres participes facerem, ut pro mea precentur salute. Primo itaque hanc conscriptionem instituiam, assistente Servatore nostro Jesu Christo; quandoquidem juxta ipsius doctrinam, hoc pacto vitam suam Ægyptii monachi moderantur. Vidi quippe illic multos Patres, angelicam vitam agentes, ac in Servatoris nostri Jesu imitatione incedentes, novos quosdam aliosque prophetas, ex ista divina et admirabili vitæ conversatione, virtutibus referta, vim et efficaciam adeptos plane divinam; revera Dei famulos, qui nihil terrenum saperent, nihil ex istis temporibus æstimarent. Qui profecto dum sic in terra vivunt, in cælis conversantur. Scilicet eorum nonnulli ne quidem quod sit in terra mundus alius norunt, neque quod malitia in urbibus versetur ac exerceatur; sed vere *Pax multa diligentibus legem, dicit Dominus omnipotens* ¹.

Multi autem ex eorum numero etiam stupent, cum res sæculi audiunt, prorsus obliti terrestrium curarum. Cernere licet eos, in desertis dispersos, tanquam germanos liberos patrem suum Christum præstolantes; aut instar exercitus, regem, vel familiæ recte compositæ, dominum suum et liberatorem, expectantes. Nulla apud eos sollicitudo, non vestimenti, non de cibis cura, sed unica inter hymnos expectatio adventus Christi. Quocirca quoties aliquis ex ipsis rebus ad usum necessarii indiguerit, non civitatem requirit, non vicum, non fratrem, amicum, cognatum, parentes, liberos, famulos, ut inde ea comparet quibus opus habet; sed sola sufficit voluntas, quæ extendens manus ad gratias Deo agendas aperiens, cuncta hæc ei stupendo modo exhibeat. Et vero quid

γῆσεω; κατὰρξασθαι, διὰ τὸ μὴ ἱκανὸν εἶναι, τοὺς μικροὺς τῶν μεγάλων ἐφάπτεσθαι ὑποθέσεων, μὴ ἐπαξίως ¹ δυναμένους τὰ ἀληθῆ ἐξελεγεῖν, καὶ μάλιστα γραφῇ παραδοῦναι τὸ πρᾶγμα, καὶ μετρίῳ λόγῳ τὰ δύσφραστα φράζειν κατατολμῶντας· ὅπερ καὶ τολμηρότερον ἄγαν καὶ ἐπικίνδυνον, εὐτελεστέροις οὖσιν ἡμῖν, πρῶτως ἐπὶ τὴν ὑψηλοτάτην ταύτην ὑπόθεσιν, διὰ γραμμάτων χωρεῖν. Ὅμως παρακληθεὶς συνεχῶς ὑπὸ τῆς εὐλαβοῦς ἀδελφότητος, τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῶν Ἑλαίων πολιτευομένης, γράψαι αὐτοῖς τὰς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μοναχῶν πολιτείας, ἃς ἔθεασάμην, τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτῶν, καὶ πολλὴν ἀσκησιν· ταῖς αὐτῶν εὐχαῖς καταπιστεύσας, ἐτόλμησα πρὸς τὴν διήγησιν ταύτην τραπήναι· ἵνα κάμοι τι κέρδος γένηται τῆς αὐτῆς ὠφελείας, μιμησαμένῳ αὐτῶν τὴν πολιτείαν, καὶ τὴν παντελῆ τοῦ κόσμου ἀναχώρησιν καὶ ἡσυχίαν, διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἀρετῶν ², μέχρι τέλους κατέχουσιν. Ἴδον γὰρ ἀληθῶς τὸν τοῦ Θεοῦ θησαυρὸν, τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν, ἀλλ' εἰς κοινὸν τὸ κέρδος ἤγαγον, ἡγησάμενος ἔσεσθαι μοι καλὴν ταύτην ἐμπορίαν, τὸ μεταδοῦναι τοῖς ἀδελφοῖς τῆς ὠφελείας, ἵνα εὐξωνται ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας. Πρῶτον μὲν ποιήσομαι τὴν γραφὴν ταύτην, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ· καὶ ὅτι κατὰ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μοιᾶχοι ἄγουσιν αὐτὴν ἑαυτῶν πολιτείαν. Ἴδον γὰρ ἐκεῖ πολλοὺς Πατέρας, ἀγγελικὸν βίον βιοῦντας, καὶ κατὰ μέμησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἐρχομένους, καὶ νέους τινὰς καὶ ἄλλους προφήτας, κατὰ τὴν πολιτείαν ἔνθεον αὐτὴν καὶ θαυμαστὴν καὶ ἐνάρετον ἔχοντας ἐνέργειαν θεοειδῆ· ὡς ἀληθῶς Θεοῦ θεράποντας, οὐδὲν γῆϊνον φρονούντας, οὐδὲ τι τῶν προσκαίρων τούτων λογιζομένους. Ἄλλ' ὄντως οὕτως ἐπὶ γῆν ζῶντες, ἐν οὐρανοῖς πολιτεύονται. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν οὐδ' ὅτι κόσμος ἐστὶν ἕτερος ἐπὶ γῆς ἐπίστανται, οὐδ' ὅτι κακία ἐν πόλεσιν ἐμπολιτεύεται· ἀλλ' ὄντως *Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον* (3), λέγει Κύριος παντοκράτωρ.

Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ ξενίζονται, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἀκούοντες, λήθην παντελῶς τῶν γῆϊνων φροντίδων ἔχοντες. Ἔστι γὰρ αὐτοῦς ἰδεῖν ἐν ταῖς ἐρήμοις σποράδην, οἷά τε υἱοὺς γνησίους, τὸν ἑαυτῶν πατέρα, τὸν Χριστὸν περιμένοντας· ἢ στρατιάν τινα, τὸν ἑαυτῶν βασιλέα· ἢ οικετίαν σεμνὴν, τὸν ἑαυτῶν δεσπότην καὶ ἐλευθερωτὴν ἀναμένοντας. Οὐ φροντίζοντες ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐσθῆτος, οὐ βρωμάτων μέριμνα, ἀλλὰ προσδοκία μόνη ἐν ὕμνοις τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Τοιγαροῦν ὅταν τις αὐτῶν ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις χρείαις ἐλλείπηται, οὐ πῶλιν ἐπιζητεῖ, οὐ κώμην, οὐκ ἀδελφὸν, οὐ φίλον. Οὐ συγγενῆ, οὐ γονεῖς, οὐ τέκνα, οὐκ οικετίαν, ἵνα ἐκεῖθεν τὰς χρείας πορίσῃται· ἀλλ' ἢ βούλησις ἤρκεισε μόνη, πρὸς ἑκείνην τὰς χεῖρας ἐκτείνασα, καὶ λόγως εὐχαριστίας Θεῷ ἐκ χειλέων προφέρουσα, ταῦτα

¹ Psal. cxviii, 165. ² Abest ἐπαξίως ab al. ³ Al. Inser. ἤς.

(3) *Τὸν νόμον*. Rufinus, *nomen, ὄνομα*, ut habet codex Alexandrinus, necnon Hilarius, et interduum Origenes. Vide quoque Theodorum in Catena.

ἔ; ἀμηχάνων αὐτῶ πάντα παραστήσαι. Καὶ τί δεῖ ἅ
 πολλά λέγειν περὶ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν αὐτὸν πί-
 στως, δυναμένης καὶ ὄρη μεθιστάναι; Πολλοὶ γὰρ
 αὐτῶν καὶ ποταμῶν ρεύματα (4) ἔστησαν, καὶ τὸν Νε-
 λὸν ἐπέξευσαν, καὶ θῆρας ἀπέκτειναν, καὶ ἰάσεις, καὶ
 θαύματα, καὶ δυνάμεις, ὅσας οἱ ἅγιοι ἐποίησαν προφη-
 ται καὶ ἀπόστολοι, ἐπετέλεσαν. Καὶ ὡσαύτως δι' αὐ-
 τῶν θαυματουργεῖ ὁ Σωτὴρ· καὶ πᾶσιν εὐδελὸν ἔστι
 τοῖς ἐκεῖ, ὡς δι' αὐτῶν ἔστηκεν ὁ κόσμος, καὶ δι'
 αὐτοῦ παρὰ Θεῶ ἔστηκε καὶ τετίμηται ἡ ἀνθρωπίνη
 ζωὴ. Ἴδον δὲ καὶ ἕτερον πλῆθος ἀπειρον μοναχῶν,
 καὶ μὴ δυνάμενον ἀριθμῶ ὑποβάλλεσθαι, πᾶσαν ἡλι-
 κίαν ἔχον ἐν ταῖς ἡρήμοις, καὶ ἐν ταῖς χώραις, ὅσον
 ὡ δύναται βασιλεὺς γῆνις ἑαυτῶ στρατεύμα συν-
 αθροῖσαι. Οὐ γάρ ἐστι κώμη οὔτε πόλις ἐν Αἰγύπτῳ
 τε καὶ Θηβαίδι, ἣ οὐκί τοῖς μοναστηρίοις καθάπερ
 τείχει περιβέβληται· καὶ ταῖς αὐτῶν εὐχαῖς οἱ λαοὶ
 ὡς περ ἐπὶ τῷ Θεῶ ἐπερείδονται. Καὶ οἱ μὲν ἐν τοῖς
 σπηλαίοις, ἐν ἡρήμοις, οἱ δὲ ἐν τοῖς ἀποπέτραις*,
 πάντες πανταχοῦ φιλονεικῶτατον ἀλλήλων, τὴν
 ἐκείνων ἀσκησιν θαυμαστὴν ἐπιδείκνυνται. Οἱ μὲν
 πῆρρωθεν σπουδάζοντες, μὴ τις ἕτερος ἐν τοῖς κατ-
 ερθώμασιν αὐτοῦς ὑπερβάλλοι· οἱ δὲ ἐγγύθεν, μὴ
 τῆς κακίας αὐτοῖς πανταχόθεν ὀχλοῦσθαι, ἤττον τῶν
 πῆρρωτάτω εὐδοκίμησουσιν. Ὅθεν πολλὴν ὠφέλειαν
 ἔ; αὐτῶν πορισάμενος, ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν ταύτην
 ἐχώρησα· πρὸς ζῆλον μὲν καὶ ὑπόμνησιν τῶν
 τελείων, πρὸς οἰκοδομὴν δὲ καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀρχο-
 μέων ἀσκεῖν.

Παράδεισος.

Πρώτην οὖν Θεοῦ θέλοντος ἀρχὴν ποιησώμαι⁷
 ἡγήσεως, τὴν τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων Πατέρων
 πολιτείαν ἐκδιηγούμενος, ὡς ὅτι καὶ νῦν τὰ αὐτὰ⁸ ὁ
 Σωτὴρ δι' αὐτῶν ἐνεργεῖ, ἅπερ διὰ τῶν προφητῶν
 καὶ ἀποστόλων ἐνήργησεν. Ὅθεν αὐτὸς Κύριός
 ἐστι, καὶ τότε καὶ νῦν καὶ εἰς ἔπειτα, ἐνεργῶν τὰ
 πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐθεασάμην οὖν ἐγὼ ἐν τοῖς ὄροις
 τῆς Λυκῶν⁹ τῆς Θηβαίδος, τὸν μέγαν καὶ μακάριον
 Ἰωάννην (5).

Περὶ τῆς Ὁξυρύνχου πόλεως.

Παρεγνόμην δὲ καὶ εἰς Ὁξυρύνχον (6) τινὰ
 πόλιν τῆς Θηβαίδος, ἧς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν κατ' ἀξίαν
 τὰ θαύματα. Γέμει γὰρ ἐνδοθεν οὕτως μοναστηρίων,
 ὡς τὰ τεῖχη ὑπ' αὐτῶν ἐξωθεῖσθαι¹⁰ τῶν μοναχῶν·
 περιέχεται δὲ ἔξωθεν ἑτέροις μοναστηρίοις, ὡς ἄλλην
 εἶναι παρὰ ταύτην τὴν ἔξω πόλιν. Ἐγεμον δὲ τῆς
 πόλεως οἱ ναοὶ καὶ τὰ καπετώλια τῶν μοναχῶν, καὶ
 κατὰ πᾶν μέρος τῆς πόλεως ὄκουν οἱ μοναχοί. Δεκα-
 ὡς γὰρ εἶναι ἐν αὐτῇ ἐκκλησίαι, μεγίστης οὐσίας τῆς
 πόλεως, ἐν αἷς οἱ ὄχλοι συνάγονται. Τὰ γὰρ τῶν μο-

plura dicamus de fide illorum erga Christum, quæ
 possit etiam montes transferre¹¹? Nam ipsorum
 complures fluviorum irrumpentes undas retine-
 runt, Nilum pedibus transierunt, feras peremerunt,
 atque morborum curationes, miracula, maximæ
 potentia opera ediderunt, qualia sancti faciebant
 prophetæ atque apostoli: consimili modo per ipsos
 mirabilia operatur Servator; cunctisque illius re-
 gionis hominibus clarum est, per eos mundum con-
 sistere, per eos stare apud Deum et honore affici
 vitam humanam. Vidi quoque aliam immensam
 multitudinem monachorum, quæque sub numerum
 cadere nequit, constantem omni ætate, in desertis,
 in regionibus, tantam, ut non possit terrenus im-
 perator adeo ingentem sibi exercitum cogere. Non
 est enim villa neque urbs in Ægypto ac Thebaide,
 quæ non monasteriis, sicut muris, cincta sit;
 eorumque precibus populi, tanquam in Deo inni-
 tuntur. Atque alii in speluncis, per eremos, alii in
 locis remotissimis, omnes ubique, inter se maxime
 contendendo, mirabilem suam ostendunt exercita-
 tionem, qui sunt de longinquo connituntur ne quis
 alius ipsos in recte factis superet; cæteri de proxi-
 mo, ne malitia eos undique premente, minus
 quam remotissimi comprobentur. Unde plurimum
 emolumenti cum ex ipsis cepissem, in hanc deveni
 enarrationem; ad æmulationem et commonitionem
 perfectorum, ædificationem vero ac utilitatem eorum
 qui in sanctitate exercere se incipiunt.

Paradisus.

(7) Initium itaque narrationis, Deo volente,
 faciam, sanctorum magnorumque Patrum vitam et
 gesta enarraturus; quod nunc etiam Servator ead-
 em per illos operetur, quæ per prophetas et apo-
 stolos edidit. Idem quippe est Dominus, et tunc, et
 nunc, et in posterum, cuncta in cunctis efficiens.
 Vidi ergo ego in sinibus Lycæ quæ urbs Thebaidis
 est, magnum beatumque Joannem.

De Oxyryncho civitate.

(8) Venimus autem et ad Oxyrynchum civitatem
 quaedam Thebaidis, cujus mirabilia pro dignitate
 narrare non licet. Adeo enim repleta est intus
 D monasteriis, ut muri ex ipsis personent monachis:
 circumdatur autem extrinsecus aliis monasteriis,
 instar alterius exterioris civitatis. Referta quoque
 erant urbis templa et capitolia monachis, perque
 omnes urbis regiones habitabant monachi. Nam
 duodecim in ea sunt ecclesie, utpote maxima civi-
 tate, in quibus plebs congregatur. Etenim mona-

* Al. ἀνωτάτοις. ⁷ Al. ποιήσω. ⁸ Al. ἑαυτοῦ.

⁹ Al. Λυκῶ. ¹⁰ Al. ἐξηγεῖσθαι. ¹¹ Matth. xvii, 19.

(4) Ποταμῶν ρεύματα. Bonifacius martyr epist. 4
 (nunc 4, *Patrol. Latine* t. LXXXIX, col. 695 B):
*Liberti aurilegi Ambrosii apotum grammaton agris
 frustatis afflictis. Ex Serario, ἀπὸ τῶν κυμάτων.
 Propius esset, ἀπὸ τῶν ρευμάτων. Sed et ἀπὸ
 τῶν γραμμάτων tueri quis possit; ex litteris ac
 auditione, juxta ea quæ scriptis tradita sunt.*

(5) In *Historia Lousiaca* Palladii, cap. 43.

(6) Ὁξυρύνχον. Præter geographos et notitias,
*Libellus precum Marcelli et Faustini a clarissimo
 Sirmondo editus p. 76; Theodoritus Hist. eccl. iv,
 16; Niceph. xi, 22.*

(7) *Vit. Patr. ii, 1.*

(8) *Vit. Patr. ii, 5.*

steriorum oratoria, per unumquodque monasterium sunt; denique fere monachi numero superant cives sæculares, ad omnes introitus urbis et in portarum turribus positi. Certe intro dicebantur esse monachi quinquies mille, totidemque extra per ambitum; neque hora erat diurna vel nocturna, in qua Deo sacrum cultum non exhiberent. Sed nec ullus erat incola hæreticus aut paganus, imo omnes pariter cives, fideles et catechumeni; ita ut possit episcopus in platea pacem dare populo. Porro magistratus eorum ac principes viri, qui munera populis erogant, ad portas et ad ingressus speculatores collocant, ut sicubi peregrinus aliquis pauper apparuerit, ad eos ducatur, accepturus in solatium sumptus necessariis. Jam quo modo retulerit quispiam pietatem populorum, cum nos hospites viderunt, per forum transeuntes, atque ad nos velut ad angelos accesserunt? Quo modo enarraverit multitudinem monachorum et virginum, numerum excedentium? Attamen quod a sancto loci episcopo compertum habuimus, indicabimus, habuisse illum sub sua potestate decem millia monachorum, viginti millia virginum. Cæterum hospitalitatem eorum, et charitatis magnitudinem edicere non valeo. Discindebantur enim pallia nostra, dum singuli nos ad se pertraherent. Atque illic vidimus multos magnosque Patres, diversis charismatum donis ornatos, alios in vitæ institutis, alios in prodigiis, virtutibus et signis.

De abbate Evagrio.

(9) Vidimus pariter Evagrium virum sapientem et doctum, qui cogitationum discernendarum vi valde præditus fuit, per experientiam id rei consecutus, qui sæpe in Alexandriam descendens, Græcorum ethnicorumque philosophis os obturabat. Is admonuit fratres qui nobiscum erant, ne aquam ad satietatem biberent. Dæmones enim, inquebat, loca quæ aquas fundunt, assidue incursant. Sed et multos alios de sancta exercitatione nobis protulit sermones, quibus animas nostras confirmabat.

De abbate Paternuthio.

(10) Erat enim ante nos quidam Pater, nomine Paternuthius, qui primus illius loci monachorum exstitit, et monachicam hanc vestem primus ipsis adinvenit. Is cum principio esset princeps latronum, ac vespillo gentilium, famosusque in nequitia, hanc nactus est occasionem salutis. Advenit nocte aliquando ad virginem aliquam, ipsius monasterium deprædari animo meditatus; cumque quidam machina in tecta conscendisset, nec inveniret qua in

ναχῶν εὐκτήρια καθ' ἕκαστον τὴν μοναστήριον· καὶ σχεδὸν πλείους ἦσαν οἱ μοναχοί, ὑπὲρ τοὺς κοσμοκούς πόλιτας, κατὰ πάσας τὰς εἰσόδους τῆς πόλεως, καὶ ἐν τοῖς πύργοις τῶν πυλῶν καταμένοντες. Πεντακιχλίοι μὲν γὰρ μοναχοὶ ἐλέγοντο εἶναι ἐνδοθεν, τοσοῦτοι δὲ αὐτῶν ἔξωθεν περιέχοντες· καὶ οὐκ ἦν ὥρα ἡμερινὴ οὐδὲ νυκτερινή, ἐν ἣ τὰς λατρείας οὐκ ἐπετέλουν τῷ Θεῷ. Ἄλλ' οὐδὲ εἰς τὴν οἰκίαν αἰρετικὸς οὐδὲ ἔθνικὸς ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ πάντες ὁμοῦ οἱ πολῖται πιστοὶ καὶ κατηγούμενοι, ὡς δύνασθαι δοῦναι τὸν ἐπίσκοπον ἐν τῇ πλατείᾳ εἰρήνην τῷ λαῷ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες, οἱ τὰς φιλοτιμίας τοῖς δήμοις παρέχοντες¹², κατὰ τὰς εἰσόδους σκοποῦς ἔστησαν, πρὸς τὸ εἰ ξένος τις πενόμενος που φανεῖται ἀγθῆναι πρὸς αὐτοὺς, ληψόμενον πρὸς παραμυθίαν ἀναλώματα. Καὶ τί ἂν τις εἶποι τὴν εὐλάβειαν τῶν δῆμων ὁρῶντων ἡμᾶς τοὺς ξένους, διὰ τῆς ἀγροῦς παριόντας, καὶ ὡσπερ ἀγγέλοις ἡμῖν προσιόντων; τί δὲ τὸ πλῆθος ἐξέσποι τις τῶν μοναχῶν καὶ παρθένων, ἀναριθμητῶν ἦντων; Πλὴν ὅσον παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἁγίου ἐπισκόπου ἡκριθωσάμεθα, δηλώσωμεν, μυρίους μὲν μοναχοὺς ὑφ' αὐτῶν¹³, δισμυρίας δὲ παρθένους ἔχοντας¹⁴. Τὴν δὲ φιλοξενίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγάπην οἷαν εἶχον, ἐμὲ οὐκ οἶον¹⁵ ἐξεῖπεῖν. Διεσπᾶτο γὰρ ἡμῶν τὰ παλλία, ἐκ τῶν¹⁶ ἡμᾶς πρὸς ἑαυτοὺς ἀνθελκόντων. Καὶ ἴσομεν ἐκεῖ πολλοὺς καὶ μεγάλους Πατέρας, διάφορα χάρισματα ἔχοντας, τοὺς μὲν ἐν λόγῳ, τοὺς δὲ ἐν πολιτείᾳ, τοὺς δὲ ἐν δυνάμει καὶ σημείῳ.

C

Περὶ ἀββᾶ Εὐαγρίου.

Ἴσομεν δὲ καὶ Εὐάγριον ἄνδρα σοφὸν καὶ λόγιον, ὃς τῶν λογισμῶν ἱκανὴν εἶχεν διάκρισιν, ἐκ πείρας τὸ πρᾶγμα παρεληφώς, ὃς πολλάκις κατελθὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, τοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους ἀπεστόμιζεν. Οὗτος παρήγγειλε τοῖς μεθ' ἡμῶν ἀελοφοῖς, ὕδατος μὴ κορέννυσθαι. Οἱ γὰρ δαίμονες, ἔφη, τοὺς ὑδροχοεῖς τόπους¹⁷ συνεχῶς ἐπιθαίνουσιν. Ἄλλους τε πολλοὺς πρὸς ἡμᾶς περὶ ἀσκήσεως ἐποιήσατο λόγους, ἐπιστηρίξας ἡμῶν τὰς ψυχάς.

Περὶ ἀββᾶ Πατερμουθίου (11).

Ἦν γὰρ τις Πατὴρ πρὸ ἡμῶν ὀνόματι Πατερμούτιος¹⁸, πρῶτος τῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ μοναχῶν αὐτὸς γενόμενος, ὃ καὶ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα τοῦτο πρῶτος αὐτοῖς ἔφευρος· αὐτὸς ἀρχιληστῆς πρῶτος¹⁹ καὶ νεκροτάφος Ἑλλήνων ὑπάρχων, καὶ διαβόητος ἐπὶ κακίᾳ γενόμενος, πρόφασιν ἤρπαστο σωτηρίας τοιαύτην. Ἐπέστη ποτὲ νυκτός τινι παρθενοῦσῃ, συλῆσαι τὸ μοναστήριον αὐτῆς προθυμηθεῖς· ἠύρεθῃ δὲ μηχανῇ τινι ἐπὶ τὰ δώματα· μὴ εὐ-

¹² Absunt ab al. verba οἱ τὰς... παρέχοντες. ¹³ Al. αὐτόν. ¹⁴ Al. ἔχοντας. ¹⁵ Al. inser. τε. ¹⁶ Al. ἑκατέρων. ¹⁷ Al. τοῖς ὀροκέλλοις τόποις· al. τοὺς ὑδροτελεῖς. ¹⁸ Al. Πατερμούθιος· al. Μούθιος. ¹⁹ Al. πρῶτον.

(9) *Vit. Patr.* 11, 27.

(10) *Vit. Patr.* 11, 9.

(11) *Περὶ ἀββᾶ Πατερμουθίου*. Exstat quoque hoc caput in *Historia Lausina Palladii*, codice

Culbertino 4474, sed cum plurimis varietatibus; quarum paucas visum est ascribere. Continet idem ms. duo sequentia capita, non adeo tamen ampla.

ρὼν δὲ ποίας²⁰ εἰσέλθη εἰς τὸ ταμεῖον, ἢ πάλιν A
 ποίας²¹ ὑποχωρήσῃ, ἔμεινε λογιζόμενος ἐπὶ τοῦ
 ὤματος ἀχρις ἡμέρας· καὶ μικρὸν ἀφυπνώσας, ὁρᾷ
 ὡς βασιλέως τινός, λέγοντος²² αὐτῷ κατὰ τοὺς
 ὕπνους, μὴ περὶ τοὺς φόνους²³ ἔτι, καὶ τῶν μικρῶν
 τούτων κλεμμάτων²⁴ τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἐπαγρυ-
 πνοῦντα, ἀλλὰ εἰ βούλοιο μεταβάλλειν τὸν τρόπον ἐπ'
 ἀρετῆν, καὶ στρατηγίαν²⁵ ἀγγελικὴν στρατηγεῖν²⁶,
 λαθεῖν παρ' αὐτοῦ ταύτην τὴν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ ὡς
 ἀσμένως ὑπεδέξατο, καὶ δὴ τάγμα μοναχῶν ἄηρον²⁷
 ὑπέδεικνυσιν, καὶ ἄρχειν αὐτῶν παρεκλεύετο. Ἐξ-
 υπνος δὲ γενόμενος ὁ ἀνὴρ ὁρᾷ τὴν παρθένον αὐτῷ
 παρεστῶσαν, καὶ λέγουσαν· Πόθεν σὺ παραγέγονας
 ὦθε, ὦ ἀνθρωπε, ἢ τίς ὑπάρχεις τὴν τύχην²⁸; Ὁ
 δὲ, μὴδὲν εἰδέναι²⁹ φήσας αὐτῇ, τὴν ἐκκλησίαν ὑπο-
 δείκνυσθαι αὐτῷ παρεκάλει. Καὶ δὴ ὡς ἐπέδειξεν,
 προσπεσὼν τοῖς τῶν πρεσβυτέρων γόνασιν³⁰, ἤξίου
 Χριστιανὸς γενέσθαι, καὶ μετανοίας χῶραν εὐρεῖν.
 Ἐπιγόντας δὲ αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι, καὶ θαυμάσαν-
 τες, ἐνουθέτουσιν λοιπὸν καὶ ἐδίδασκον, τοῦ μηκέτι
 εἶναι ἀνδροφόνον. Ἡξίου δὲ αὐτοὺς, τῶν ψαλμῶν
 ἐπακούειν, καὶ τριῶν στίχων ἐπακούσας μόνον τοῦ
 πρώτου ψαλμοῦ, ἀρκεῖν ἑαυτῷ τέως εἶναι ταῦτα πρὸς
 μᾶθῃσιν. Καὶ ἐπιμείνας πρὸς αὐτοὺς τρεῖς ἡμέρας,
 ἐξελθὼν εὐθύς ἐπὶ τὴν ἔρημον ὤρμησεν, καὶ τριετῆ
 ἔατον χρόνον κατὰ τὴν ἔρημον, ἐν εὐχαίς καὶ δά-
 κρυσιν διημερεύων, πρὸς τροφὴν ταῖς ἀγρίαις βοτά-
 ναις ἤρκετο, καὶ ταύταις ἐνέμετο. Ἐπανήλθεν δὲ
 εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔμπρακτον ἀπαγγέλλων τὸ μά-
 θημα· χάριν δὲ αὐτῷ δεδοσθαι θεόθεν ἔλεγεν, ἀπο-
 στηθίζειν ἔξωθεν τὰς Γραφάς³¹. Ἐθαύμαζον δὲ αὐ-
 τὸν πάλιν οἱ πρεσβύτεροι, ἀκροτάτην μετελθόντα τὴν
 ἀσκησιν.

Καὶ φωτίσαντες αὐτὸν παρεκάλουν συνδιατρίβειν.
 Ὁ δὲ ἐπιμείνας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τὰς ἡμέρας, ἐπὶ τὴν
 ἔρημον πάλιν ἐξῆει, καὶ δὴ ἐν ἐπὶ τὰς ἔτεσιν ἄλλοις
 ἐν τῇ πανερῆμῳ διατελέσας, πολλῆς χάριτος ὁ ἀνὴρ
 ἠξιώθη. Ἄρτος μὲν γὰρ αὐτῷ τῇ Κυριακῇ μόνῃ,
 πρὸς κεφαλὴν ἠϋρίσκειτο εὐχαμένῳ, οὗ μεταλαμβά-
 νων ἕως τῆς ἄλλης Κυριακῆς ἤρκετο. Ἐπανήλθεν
 δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἔρημου, τὴν ἀσκησιν ἐνδείκνυμε-
 νος, καὶ τινὰς πρὸς τὴν αὐτοῦ πολιτείαν ἔλθεῖν ἐρε-
 θίζων. Προσῆλθε δὲ αὐτῷ τις νεανίας, μαθητευθῆ-
 ναι βουλόμενος. Ὁ δὲ εὐθύς ἐνδύσας αὐτὸν λεπι-
 τῶνα³², καὶ κουκούλιον τῇ κεφαλῇ περιθεις, ἐπὶ D
 τὴν ἀσκησιν προσεβίβασεν³³, τὴν μηλοτὴν περὶ
 τοὺς ὤμους αὐτοῦ περιθέμενος, καὶ λέντιον αὐτὸν
 περιζωτάμενος. Καὶ δὴ εἶπου τις τῶν Χριστιανῶν
 ἐτελεύτα, προσκαρτερῶν αὐτοῦ ταῖς ἀγρυπνίαις, κα-
 θαρῶς ἐκῆδευεν. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ μαθητὴς θαυμα-
 σίως τοὺς τεθνεῶτας κηδεύοντα, εἶπεν πρὸς αὐτόν·
 Εἰ γὰρ θανόντα οὕτως κηδεύσεις, διδάσκαλε; Ὁ δὲ
 πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Οὕτω κηδεύσω σε, ἀχρις ἂν εἴπῃς,
 Ἄρκεῖ. Μετ' οὗ πολὺ δὲ χρόνον τεθνήκεν ὁ νεανίας,
 καὶ ὁ λόγος³⁴ ἔργον ἐγένετο. Κηδεύσας γὰρ αὐτὸν
 εὐσεβῶς, λέγει πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πάντων· Καλῶς ἐκῆ-

conclave ingrederetur, et qua rursus recederet, re-
 mansit in tecto cogitabundus usque ad ortum diei;
 parumque obdormiens, videt quasi regem quemdam
 qui dicebat ipsi in somnis, ne amplius circa sepul-
 cra, homicidia, parvaque hæc furta vacaret, invigi-
 lando; sed si vellet mores mutare ad virtutem, et
 angelicam militiam suscipere, accepturum ab ipso
 ejusmodi potestatem. Ubi autem libenter condi-
 tionem admisisset, ostendit ei immortale monacho-
 rum agmen, quibus jussus est imperare. Igitur ex-
 pergefactus vir cernit virginem ipsi astare ac
 dicere: Unde tu huc advenisti, o homo; aut cujus
 conditionis es? Ille vero nihil scire aut esse re-
 spondens, ecclesiam sibi ostendi poposcit. Utque illa
 monstravit; ad genua pedesque presbyterorum
 procumbens, postulabat ut Christianus fieret, ac
 pœnitentiæ locum nancisceretur. Presbyteri autem,
 qui cognoscerent eum, admirati, commonebant
 deinceps atque edocebant, ne amplius esset homi-
 cidæ. Rogavit porro eos, ut psalmos audiret. Cum-
 que tres solummodo versus audiisset primi psalmi,
 sibi interim ens sufficere dixit ad disciplinam.
 Tum apud illos tribus diebus transactis, egressus
 statim, ad eremum properat. Ubi per tres annos
 commoratus, in precibus et lacrymis perseverans,
 pro cibo agrestibus herbis contentus erat, quibus
 pascebatur. Postea regressus est in ecclesiam, do-
 ctrinam referens operibus firmatam; dicebatque
 sibi divinitus datam fuisse gratiam, expectorandi
 memoriterque recitandi sacras Scripturas. Iterum
 autem denirabantur illum presbyteri, quod ad
 summam pervenisset exercitationem.

Et baptismo postquam ipsum illuminassent, hor-
 tabantur ut cum illis maneret. Qui apud eos demo-
 ratus septem dies, iterum in solitudinem secessit.
 Atque aliis septem annis in vasta eremo peractis
 ingenti gratia donatus est. Ac panis quidem ab ipso
 post orationem inveniebatur juxta caput, die Do-
 minico solo; qui sumptus, usque ad aliam Domi-
 nicam sufficiebat. Iterum autem rediit ex solitu-
 dine, virtutis exercitationem præ se ferens, et non-
 nullos ad idem vivendi institutum amplectendum
 excitavit. Accessit igitur quidam adolescens, desi-
 derans ejus esse discipulus. Quem ille statim lebi-
 tone indutum, cuculla capiti circumposita, ac me-
 lote ad humeros, cinctumque linteo, ad monachale
 institutum exercitumque promovit. Ad hæc, sicubi
 e Christianis quis obiisset, perseverabat in ipsius
 vigiliis, et nitide sepeliebat. Quem cernens disci-
 pulus, admirabiliter defunctos curare, dixit ei:
 Mene mortuum ita funerabis, magister? Respondit:
 Sic parentabo, donec dixeris: Satis est. Non multo
 post tempore, migravit e vita adolescens, ac sermo
 effectum sortitus est. Cum enim pie eum accurasset
 ad sepulturam, ait ipsi coram omnibus: O filii,

²⁰ Al. πῶς. ²¹ Al. πῶς. ²² Al. βασιλέα τινὰ λέγοντα. ²³ Al. τάρους. ²⁴ Al. τὰ κλέμματα. ²⁵ Al. εἰς
 γ. ἢ παραβλάσειν. ²⁶ Al. ἐπαναλαβεῖν. ²⁷ Al. ἄγιον, hæst in aliis. ²⁸ Al. ψυχὴν. ²⁹ Al. εἶναι. ³⁰ Al.
 πῶσιν. ³¹ Al. add. τὰς ἀγίας. ³² Al. λεβήτωνα. ³³ Al. πρὸς 6. ³⁴ Al. inser. εἰς.

num bene curatus es, an adhuc deest quidpiam? Tunc vocem emisit adolescens, quamplurimis audientibus: Bene habet, Pater; implesti quod promiseras. Obstupueruntque qui praesentes aderant, atque super ea re Deum demirati sunt et glorificaverunt. Ille statim in desertum secessit, gloriam laudesque vilans. Postea descendit quodam tempore de eremo ad visitandos fratres, quos instituerat, morbo correptos; cumque unus ex eis mox moriturus esset, ac Deus ei hoc revelasset, vespera autem appropinquaret, tum vicus procul loco esset, nolens noctu ingredi, vitansque intempestivitate, necnon meditata Servatoris salutarem admonitionem: *Ambulate dum lucem in vobis habetis*³⁵; et: *Qui ambulat in luce, non offendet*³⁶; sole jam occidente, hanc ad eum vocem emisit: In nomine Domini Jesu Christi, mihi paulisper sta in hoc itineris tui puncto, donec ad vicum perveniam. Sol vero media circuli parte jam conditus restitit, nec prius occubuit, quam ille ad locum venisset; adeo ut hoc hominibus regionis illius innotuerit, qui ad solem spectandum facto concursu mirabantur quod pluribus horis cernerent eum non mergi. Tum intuiti Paternitium de solitudine venientem, ab eo sciscitabantur, quid hoc esset signi in sole. Respondit vero eis: Non recordamini Servatoris vocem illam: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis*³⁷, *et majora horum signa facietis*³⁸?

ρος φωνήν λέγουσαν, Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, καὶ μελιζοῦα τούτων σημεῖα ποιήσετε³⁸;

At illos confestim subiit timor; atque manserunt cum eo nonnulli ex ipsis in discipulos. Porro ingressus domum unius ex fratribus aegrotantibus, nactusque illum jam mortuum, accessit ad lectum, fusisque precibus, cum osculum dedisset, interrogavit, malletne migrare ad Deum, vel adhuc degere in carne. Qui postquam resedit ait illi: Melius est dissolvi et esse cum Christo; vivere autem in carne, mihi necessarium non est³⁹. Itaque, excepit, dormi in pace, filii, ac intercede pro me apud Deum. Ille statim post hunc sermonem accubuit atque obdormivit; qui astabant vero cuncti obstupuerunt, dixeruntque: Vere Dei homo est hic. Tunc munditer sepelivit eum, totamque noctem in hynnis transiegit. Alium quoque fratrem laborantem visitavit, utque vidit de morte anxium esse, ut qui graviter conscientiae stimulis premeretur, dixit ei: Tanquam imparatus vadis ad Deum, instar accusatorum deferens rationes segnis vitae. Ille autem orabat eum et obsecrabat, ut pro ipso apud Deum intercederet, quo vitam ipsi tantillum prorogaret, qui aliquantulum se esset emendaturus. Tunc ait ad eum: Nunc tempus poenitentiae quaeris, quando vita tua complementum accepit. Quid faciebas omni vitae tempore? Nonne poteras vulnera tua curare? quin-

δευθης, ὡ τέκνον, ἡ ἐτι μικρὸν λείπεται; Φωνήν δὲ ἀφ᾽ ἧεν ὁ τεονηκῶς νεανίας, εἰς ἐπήκουον τῶν πολλῶν³⁵. Ἐχει καλῶς, ὡ Πάτερ· τὴν γὰρ ἐπαγγελίαν ἐπλήρωσας. Θαύμα δὲ τοῦς παρόντας ἔσχεν ἐξάίστιον, καὶ θαύμαζον³⁶ ἐπ' αὐτῶ τὸν Θεόν. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν ἔρημον εὐθύσῳρει, τὴν εὐδοξίαν ἐκκλίλων. Καὶ δὴποτε ἐκ τῆς ἐρήμου κατεῖε³⁷ εἰς ἐπίσχεψιν ἀδελφῶν, τῶν παρ' αὐτοῦ μαθητευθέντων, νόσῳ κατελιημμένων· καὶ μέλλοντος τοῦ ἐνὸς αὐτῶν τελευτᾶν, τοῦτο τοῦ Θεοῦ αὐτῶ ἀποκαλύψαντος: ἔσπερα δὲ ἦδη προσῆγεν³⁸, καὶ ἡ κώμη πόρρω ἐτύγγανεν· μὴ βουλομένου δὲ αὐτοῦ νυκτὸς εἰσελθεῖν, τὴν ἀκαιρίαν ἐκκλίνοντος, καὶ τὸ σωτήριον παράγγελμα μελετῶντος· Περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἐν ὑμῖν³⁹ ἔχετε· καὶ, Ὁ παρευόμενος ἐν τῷ φωτὶ οὐ μὴ προσκόψῃ. Δυσόμενος οὖν λοιπὸν τοῦ ἡλίου, φωνῆν⁴⁰ ἐφθέγγετο πρὸς αὐτὸν λέγων· Ἐν ὄνματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, στῆθι μοι μικρὸν ἐπ' αὐτῶ⁴¹ τῆς ὁδοῦ σου, ἄχρις ἂν εἰς τὴν κώμην ἀφίκομαι. Ὁ δὲ ὡς ἡμικύκλιον δυσόμενος περιέστη, καὶ οὐ πρὶν ἐδοῦ ἄχρις ἂν ἐκεῖνος ἔκειν πρὸς τὸ χωρίον· ὡς φανερόν τοῦτο τοῖς ἐγγχωρίαις γενέσθαι, οἱ πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου θέαν συνδρομῆν ποιησάμενοι, θαύμαζον ἐπὶ πολλαῖς ὥραις θεωροῦντες αὐτὸν μὴ δυσόμενον. Ἰδόντες δὲ τὸν Πατερμουτίον⁴² ἐκ τῆς ἐρήμου ἐρχόμενον, ἐπυθάνοντο παρ' αὐτοῦ, τί τὸ σημεῖον τοῦτο ἄρα εἴη τὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ δὲ φησι πρὸς αὐτοῦς· Οὐ μένησθε τὴν τοῦ Σωτῆρος σινάπεως, καὶ μελιζοῦα τούτων σημεῖα ποιήσετε³⁸.

Τοῦς δὲ εὐθύς εἰσῆλθεν φόβος· παρέμεινάν τε αὐτῶ τινες ἐξ αὐτῶν μαθητευόντες. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς τῶν ἀδελφῶν τῶν νοσοῦντων, καὶ εὗρων αὐτὸν ἦδη θανόντα, προσελθὼν τῇ κλίνῃ καὶ προσευξάμενος, καὶ καταφιλήσας αὐτὸν, ἔρωτα εἰ πρὸς Θεὸν βούλοιο ἀπιέναι μᾶλλον, ἢ ἐτι ζῆν ἐν σαρκί. Ὁ δὲ ἀνακαθίσας εἶπεν αὐτῶ· Κρεῖττον τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῶ εἶναι· τὸ δὲ ζῆν ἐν σαρκί οὐκ ἀναγκαῖον ἐμοί. Οὐκοῦν κάθευθε, φησὶν, ἐν εἰρήνῃ, ὡ τέκνον, προσευθῶν ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ δὲ ὡς εἶπεν³⁹, εὐθύς ἀναπετῶν ἐκοιμήθη· οἱ δὲ παρόντες πάντες ἐξεπλάγησαν, λέγοντες· Ἀληθῶς Θεοῦ ἀνθρωπός ἐστιν αὗτος. Κηδεύσας δὲ αὐτὸν καθαρῶς⁴⁰, ἐν ὑμνοῖς πᾶσαν τὴν νύκτα ἐτελέσεν. Τὸν ἕτερον δὲ ἀδελφὸν κάμνοντα ἐπισκευάμενος, ὡς ἶδεν αὐτὸν δυσφοροῦντα πρὸς τὴν τελευτῆν, δεινῶς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενον. Ἐλεγεν πρὸς αὐτόν· Ὡς⁴¹ ἀνέτοιμος ὑπάγεις πρὸς τὸν Θεόν, κατηγοροῦς ἀποφέρων τοῦς λογισμοὺς τῆς ῥαθύμου πολιτείας. Ὁ δὲ ἔδειετο αὐτοῦ καὶ ἰκέτευσεν προσευθεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, χρόνον ἐνδοῦναι αὐτῶ μικρὸν τῇ ζωῇ⁴², μέλλοντί τι διορθοῦσθαι⁴³. Ὁ δὲ φησιν πρὸς αὐτόν· Νῦν καιρὸν μετανοίας ζητεῖς, ὅτε τῇ ζωῇ σου πεπληρωταί. Πι ἐπορεύεις πάντα τὸν χρόνον⁴⁴; οὐκ ἐδύνοο τὰ σὰ τραυ-

³⁵ Joan. xii, 35. ³⁶ Joan. xi, 9. ³⁷ Matth. xvii, 19. ³⁸ Joan. xiv, 12. ³⁹ Philipp. i. 25, 24. ⁴⁰ Al. πάντων. ⁴¹ Al. ἐδόξαζον. ⁴² Al. κατῆται. ⁴³ Al. προσήγγιζε et προσήγγισε. ⁴⁴ Abest ἐν ὑμῖν ab al. ⁴⁵ Deest φωνήν in al. ⁴⁶ Abest ἐπ' αὐτῶ ab al. ⁴⁷ Al. Πατερμουτίον et πατέρα Πατερμουτίον. ⁴⁸ Al. ποιήσετε. ⁴⁹ Al. εἶχεν et ἤκουσεν. ⁵⁰ Al. καλῶς. ⁵¹ Al. πῶς. ⁵² Al. ὅπως διορθοῦσθαι. ⁵³ Al. πᾶν· al. ἀπανορθοῦσθαι. ⁵⁴ Al. σου τὸν βίον.

ματα θεραπεύσαι; ἀλλὰ καὶ ἕτερα προσετίθεις. Ὁ Α δὲ ὡς ἐπέμενον πρὸς αὐτὸν⁵⁵ ἰκετεύων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτὸν ὁ γέρων· Μὴ⁵⁶ ἕτερα τῇ ζωῇ σου προσθήσεις κακά· εἰ⁵⁷ κατὰ ἀλήθειαν μετανοεῖς, δεόμεθα ὑπὲρ σοῦ τοῦ Θεοῦ· ἀγαθὸς γὰρ ἐστὶν καὶ μακρόθυμος, καὶ χαρίζεται σοι ἐτι μικρὰν ζωὴν, ἵνα τὸ πᾶν ἀποδώσῃς. Καὶ εὐξάμενος εἶπεν αὐτῷ· Ἴδου τρεῖς ἔτη σοι χαρίζεται⁵⁸ ὁ Θεὸς τῇ⁵⁹ ζωῇ ταύτῃ· μόνον ἐκ ψυχῆς μετανόησον. Καὶ λαβόμενος αὐτοῦ⁶⁰ τῆς χειρὸς, ἀνέστησεν παραχρῆμα, καὶ⁶¹ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τριῶν, πάλιν ἤγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἄγγελον (12) τῷ Θεῷ παριστῶν, ὡς θαυμάσαι πάντας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ πολιτείᾳ⁶². Καὶ συνελθόντων πρὸς αὐτὸν τῶν ἀδελφῶν, τίθησιν⁶³ αὐτὸν ἐν μέσῳ ὑγιῆ, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς λόγον διδασκαλίας αὐτοῖς παρεδίδου. Ὡς δὲ ἀπενύσταξεν ὁ ἀδελφός, καὶ δὴ εἰς ὕπνον γενόμενος⁶⁴, παντελῶς ἐκοιμήθη. Ἐπει-ξάμενος δὲ αὐτῷ, ἐκίδευσεν κατὰ τρόπον⁶⁵, προπέμψας πρὸς τὴν ταφὴν. Πολλάκις δὲ αὐτὸν φασιν καὶ τῶν ποταμιαίων⁶⁶ ὑδάτων ἐπιδάντα, τὸν Νεῖλον, ἔχει γονάτων διαπορθμεύσαι· ἄλλοτε δὲ δι' ἄερος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἐπὶ τοῦ δώματος ἠρῶσθαι, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων. Πολλάκις δὲ ὅπουπερ ἤθελεν, παραχρῆμα ἠύρισκετο. Διηγείτο δὲ ποτε τοῖς ἀδελφοῖς, ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπανελθὼν, ἀνεληφέναι⁶⁷ αὐτὸν ἐν ὄραματι εἰς οὐρανὸν, καὶ θεθεῖσθαι ὅσα μένει ἀγαθὰ τοὺς κατὰ ἀλήθειαν μοναχοὺς, ἀπερ οὐδεὶς ἐξεῖπειν λόγος δύναται· καὶ ἀπῆχθαι δὲ αὐτὸν ἐν σαρκὶ ἔφη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἑωρακέναι πλη- C θος ἀγίων· μετεληφέναι δὲ αὐτὸν ἔλεγεν ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ παραδείσου· καὶ μάρτυρα τὸ πρᾶγμα⁶⁸ εἰδείκνυεν. Σῦκον γὰρ μέγα καὶ ἐξαιρετόν⁶⁹, καὶ εὐωδία, πολλῆς μεσθῶν, πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἀπεκόμισεν, ἐπιδεικνύων αὐτοῖς ὅτι ἀληθῆ εἰσιν τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα. Ὅπερ σῦκον, ὁ διηγουόμενος ἡμῖν ταῦτα Κόπρης πρεσβύτερος, νεανίας τότε ὑπάρχων, ἐν ταῖς χερσὶν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐθεάσαστο, καὶ κατεφίλησεν, καὶ τὴν πνοὴν ἐθαύμασεν. Πολλοὶς γὰρ ἔτεσιν, φησὶν, ἔμεινεν παρὰ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, εἰς ἐπίδειξιν φυλαττόμενον· ἦν γὰρ παμμεγεθές· μόνον γὰρ ὑσφρήσαστο αὐτοῦ τις τῶν νοσούντων⁷⁰, εὐθέως τῆς νόσου ἀπηλλάττετο. Κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ αὐτοῦ ἀναχωρήσεως, ἐπὶ πέντε ἑβδομάδας αὐτὸν μὴ βεβρωκέναι⁷¹· ἀν- D θρωπον, φασίν, αὐτὸν εὐρηκέναι κατὰ τὴν ἔρημον, ἄρτον ἐπιφερόμενον καὶ ὕδωρ· ὅς πείσας αὐτὸν μεταλαβεῖν, ἀπηλλάγη· ἄλλοτε δὲ τὸν δαίμονα θησαυροῦς αὐτῷ ἐπίδειξαι τοῦ Φαραῶ, χρυσίου καθαροῦ

A imo addebas alia. Cumque perseveraret in supplicatione, ait senex : Si alia additurus non es vitæ tuæ mala, sed vere pœnitentiam acturus, Deum pro te orabimus : bonus est, patiens, æquanimis, ac indulget tibi adhuc parum vitæ, ut cuncta retribuas. Et oratione facta dixit ei : Ecce tres annos vitæ hujus tibi concedit Deus; tantum ex animo pœnitentiam age. Tum manu ejus apprehensus, illico erexit, dein abduxit in solitudinem : completisque tribus annis, iterum reduxit ad locum, non hominem, sed angelum Deo exhibens, adeo ut omnes admiratio caperet de ipsius vita et conversatione. Congregatis ergo circa ipsum fratribus, collocat hominem in medio sanum, ac per totam noctem sermonem doctrinæ ipsis tradidit. Tum frater è sompore in somnum incidens, omnino obdormivit. Inde oratione super eum facta, pro more funus curavit, præmisitque ad sepulturam. Aiunt etiam quod sæpe fluviales aquas supergressus Nilum pertransierit, ad genua duntaxat pertingentem; quodque alio tempore per aerem vectus, inter fratres in solario inventus sit, januis clausis. Frequenter quoque ubicunque vellet, confestim aderat. Porro fratribus narravit aliquando, ex solitudine rediens, assumptum se fuisse in visione ad cœlum, ac vidisse quæ bona veros monachos manent, quæ nullus sermo assequi potest; dixitque se in carne abductum fuisse in paradysum, atque spectasse sanctorum multitudinem; ad hæc participasse de fructibus paradisi. Atque in testimonium rem ipsam exhibebat. Nam sicum prægrandem ac eximiam, plurimæque fragrantia, ad fratres suos delulit, ad demonstrandum illis vera esse quæ diceret. Quam sicum, qui hæc nobis retulit Copres presbyter, tunc juvenis, in manibus discipulorum ejus conspexit, et deosculatus est, odoremque suspexit. Per multos enim annos, inquit, perseveravit inter discipulos ejus, quæ servaretur ad ostentum; eratque crassissima : et ubi duntaxat odoratus fuerat eam ægroto- rum quis, morbo statim liberabatur. Referunt præter hæc, initio secessionis ipsius in solitudinem, postquam per quinque hebdomadas non comedit, occurrisse ei hominem in deserto, qui panem et aquam afferbat, persuasitque sumere, atque ita abiit : alio tempore a dæmone ostensos ipsi Pharaonis thesauros, puro auro redundantes, ad quem dixit vir : *Pecunia tua tecum sit in perditionem*⁷². Hæc, inquit, et alia plura magna- que præclare per- petravit Pater noster Paternutius, faciens signa et

⁵⁵ Deest πρὸς αὐτὸν in al. ⁵⁶ Al. εἰ μὴ. ⁵⁷ Al. ἀλλά. ⁵⁸ Al. χαρίζεται. ⁵⁹ Al. ἐν τῇ. ⁶⁰ Al. αὐτόν. ⁶¹ Al. inser. μεθ' ἑαυτοῦ. ⁶² Al. ἐξουσία. ⁶³ Al. ἔστησιν. ⁶⁴ Al. τραπέζης. ⁶⁵ Al. λόγον ἐν τύπον. ⁶⁶ Al. ποταμίων. ⁶⁷ Al. ἀνεληφθαι. ⁶⁸ Al. τοῦ πρᾶγματος. ⁶⁹ Al. ἐξαισίον. ⁷⁰ Al. κακομένων et ἀσθενοῦντων. ⁷¹ Al. βεβρωκότα. ⁷² Act. viii, 20.

(12) Οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἄγγελον. Proœmium Catenæ in Joannem, ex Chrysostomo, "Α τοὺς λαύτας οὐκ ἐν: λοιπὸν ἀνθρώπους εἶναι, οὕτε ἐπὶ τῆς γῆς μένειν, ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων ἐστάναι τῶν βιωτικῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀτελικὴν μεθορμιάσασθαι λῆξιν, καὶ κατὰπερ τὸν οὐρανὸν, οὕτω τὴν γῆν οἰκεῖν. Quo lo o vox ἀτελικῆν, Interpreti sempiternam, nauci

non est, legitque veram Chrysostomi initio *Commentarii in Joannem*, πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μεθαρμωσαμένους λῆξιν. *Quæ bona qui acceperunt, non jam amplius homines sunt, nec in terra commorantur; sed super omnes hujus sæculi res eminent, et ad angelicum transeunt statum, atque terram non aliter ac cœlum incolunt.*

prodigia. Alii quoque nonnulli consimiles existunt ante nos, quibus dignus non erat mundus⁷³. Quid porro mirum, si nos parvi hæc parva faciamus, claudis, cæcis, leprosis curationem conferentes, quæ ex arte etiam medici operantur?

οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. Τί δὲ θαυμαστὸν, εἰ ἡμεῖς οἱ μικροὶ τὰ μικρὰ ταῦτα πράττομεν, χωλοὺς καὶ τυφλοὺς⁷⁴ θεραπεύοντες, ἄπερ καὶ ἐκ τέχνης οἱ λατοὶ ἐνεργοῦσιν⁷⁵;

De abbate Didymo.

(13) Vidimus illic virum nomine Didymum, ætate senem, aspectu honestum, qui scorpios et cerastas aspidesque pedibus suis interimebat, cum alius nullus id aggredi auderet, imo complures alii ex conspicuis, per eos serpentes interfecti fuissent, ubi duntaxat tetigissent.

De Cronidio.

(14) Sed et vidimus alium Patrem monachorum, nomine Cronidium, in senectute bona provectum, unum ex viris antiquis, qui cum Antonio vixerat, centum et decem annos natum. Is pluribus nos adhortatus, admonens, interrogans, seipsum floccifaciebat; tantam humilitatem ad senectutem usque fuerat adeptus. Vidimus pariter tres fratres, eruditione summa et virtute præditos, qui propter vitæ sanctitatem, ad episcopatum arrepti, præ multa pietate, aures sibi præciderunt; re audaci quidem suscepta, ex proposito tamen rationi consentaneo, ne quis in posterum eis molestiam pareret.

⁷³ Hebr. xi, 38. ⁷⁴ Al. Πατερμούθιος. ⁷⁵ Al. λεπρούς. ⁷⁶ Al. δύνανται ἐνεργῆσαι. ⁷⁷ Abest οἰκείως ab al. ⁷⁸ Al. Κρονιδίου. ⁷⁹ Al. Κρονίδην. ⁸⁰ Al. inser. τῷ μεγάλῳ. ⁸¹ Al. ἐρωτήσας.

(13) *Vit. Patr.* II, 21.

(14) *Vit. Patr. ibid.* 25

(15) *Εἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέντες.* Hoc cæteri rectius de uno Ammonio, παρῶτη et παρωτικῶ eam

γράφοντας· πρὸς ὃν φησιν ὁ ἀνὴρ· Τὸ ἀργύριον σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπόλειαν. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πλείονα καὶ μεγάλα, φησὶν, κατώρθωσεν ὁ Πατὴρ ἡμῶν Πατερμούθιος⁷⁶, ποιῶν σημεῖα καὶ τέρατα. Καὶ ἄλλοι τοιοῦτοί τινες πρὸ ἡμῶν γεγόνασιν, ὧν πολλοὶ ἕτεροὶ τῶν δοκούντων, ὅπ' αὐτῶν ἀνηρέθησαν, τῶν θηρίων μόνον ἀψάμενοι.

Περὶ ἀδελφῶν Διδύμων.

Ἴδομεν δὲ ἐκεῖ ἀνδρα ὀνόματι Δίδυμον, πρεσβύτην τῇ ἡλικίᾳ, ἀστειὸν τῇ ὀράσει, ὃς τοὺς σκορπίους καὶ κεραστὰς καὶ τὰς ἀσπίδας ποσὶν οἰκείως⁷⁷ ἀπέκτεινεν, μηδενὸς ἑτέρου τολμῶντος τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἕτεροὶ τῶν δοκούντων, ὅπ' αὐτῶν ἀνηρέθησαν, τῶν θηρίων μόνον ἀψάμενοι.

B

Περὶ Κορνηλίου⁷⁸.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἕτερον Πατέρα μοναχῶν, ὀνόματι Κορνήλιον⁷⁹, ἐν γῆρει καλῶ προοδύσαντα, ἕνα τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν, σὺν Ἀντωνίῳ⁸⁰ γενόμενον, ἕκα τῶν ἐπὶ τῶν ὑπάρχοντα· ὃς πολλὰ παρακαλέσας ἡμᾶς καὶ νοουθετήσας⁸¹ ἑαυτὸν ἐξητυλίκεν· τοσαύτην ταπεινοφροσύνην μέχρι γῆρους ἦν κεκτημένος. Ἴδομεν δὲ καὶ τινὰς τρεῖς ἀδελφοὺς, λογίους πάνυ καὶ ἐναρέτους, οἱ διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτῶν πολιτείαν, εἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέντες (15), διὰ πολλὴν εὐλάβειαν, τὰ ἑαυτῶν ὧτα ἀπέτεμον· τολμηρῶς μὲν ἄγαν ποιήσαντες, ὁμῶς κατὰ εὐλογόν τινα σκοπὸν, ἵνα τοῦ λοιποῦ μηδεὶς αὐτοῖς ἐνοχλῇ.

ob causam dicto, referunt. Mirum porro satis est, quod cum Palladius Ammonium narret sibi aurem sinistram amputasse, Socrates dextram dicat.

ANNO DOMINI CDXXV.

PHILOSTORGIUS

NOTITIA

(FABRIC. *Bibliotheca Græca*, ed. HARLES, tom. VIII, p. 420.)

Philostorgius, ex Borissi pago Cappadox, Carterii Eunomiani (a), et Eulampix (cujus pater Anysius presbyter erat) filius. Eunomianus et ipse, atque tum, cum Eunomius Cæsareæ a. Chr. 383 pelleretur,

(a) Philostorgius ipse ix, 9, qui testatur, Eulampiam matrem persuasionibus suis patrem Anysium fratresque et alios propinquos ab homousii professione ad Eunomii sectam deduxisse. Alius Philostorgius ἄριστος λατρῶν sub Valentiniano et Valente, de quo noster VIII, 10. Alius, cujus meminit Arrianus III, 17, Epictetearum dissertat. FABR. — De Philostorgio v. Cavei *Hist. litt. SS. eccl.* tom. I, p. 410; Du Pin *Nouv. Biblioth.* tom. IV, p. 76, Oudin.

Comment. SS. eccl. I, pag. 995 sq.; R. Coillier *Hist. gén. des A. E.* tom. XIII, p. 659; Hamberger *zuverl. Nachr.* III, p. 92, qui diem ejus natalem refert ad a. 364; sed Jac. Gothofred. in prolegom. docte eruditeque scriptis, pag. 5 sq., rationibus ex ipsius Philostorgii narratione subductis, docet, eum natum fuisse circ. a. Chr. 358, a. autem 425 *Historiæ sææ coronidem* imposuisse, quinquagesimum septimum ferme annum ætatis agentem. HARL.

viginti annos (a) natus. Hic semi-Arianos non minus quam catholicos graviter passim perstringit, Arianos vero et Eunomianos defendit, celebratque libenter, et effert laudibus : unde diu est, quod historiam ejus non historiam, sed *encomium hæreticorum et criminationem atque vituperationem orthodoxorum* inscribendam esse monuit Photius (b), cod. XL. Atheum vero dictum fuisse Philostorgium, male colligunt viri docti ex hoc epigrammate, perperam accepto, quo Eunomianus quidam laudare utique, non proscindere opus Eunomiani hominis voluit :

*Ἱστορίην ἐτέλεσσα, Θεοῦ (c) χαρίτεσσι σοφῆσι,
Πράγματ' ἀληθείης ποιῶν ὑψηλάμενος.*

*Historiæ telam bene Numine dante peregi,
Contexens opere plurima vera meo.*

Scrpsit Historiæ ecclesiasticæ (d) ab controversiæ Arianae initiis sive ab a. C. 300, usque ad a. 425, quo Valentinianus Junior Honorio successit, volumina duo, quorum singula in τόμους, λόγους sive libros sex distincti erant, ut adeo in universum libri essent duodecim. Horum primæ litteræ si conjungerentur, nomen auctoris referebant, cujusmodi ἀκροστιχίδας (e) operibus suis intexuere olim Epicharmus et Heraclides, Ponticus, atque Philostorgii exemplo Nicephorus Callistus, e latinis Ennius, Commodianus, Damasus aliique. Opus ipsum Philostorgii, diu est, quod intercidit ; sed præter brevem de eo notitiam judiciumque ac censuram, in Photii Bibliotheca cod. XL obviam, ejusdem Photii ampla ex singulis duodecim libris excerpta servata sunt, quæ habuit Venetiis Diegus Hurtadus, Gesnero teste, et primus ex codice Bongarsiano Græce edidit, et capitibus distincta cum versione sua et uberrimis doctisque adnotationibus et prolegomenis indiceque locupletissimo in lucem protulit Jacobus Godofredus, Genev. (f) 1645, 4. Eadem excerpta mss. editis longe emendatiora habere se testatus est Bochartus tom. I, lib. II. Hierozoici cap. 55. Atque Bocharti codicem Valesio a se communicatum refert Stephanus le Moÿne notis ad *Varia sacra* pag. 379. Itaque ad eum et Scoriacensis codicis lectiones provocat Henr. Valesius. nec minus ad emendationes, quas codici suo Lucas Holstenius ascripserat. Edidit laudatus Valesius Philostorgii excerpta emendatiora cum meliore versione sua notisque ad calcem *Historiæ* Theodoriti, Evagrii et Theodori, lectoris, Paris. 1675, fol., quæ editio recusa est Moguntia, ut habet titulus, sive potius Francofurti 1679 ; nam quæ Amstelodamum a. 1695, in fronte præfert, illa ipsa Moguntina est, novo titulo ornata, et Reading cum Valesii et variorum notis, in tom. III SS. *eccl.* cum Theodorito et Evagrino, pag. 475 sqq., Cantabr. 1720, fol. Vide supra ad Eusebii *Histor. eccl.* — Florentiæ in cod. Mediceo V, nr. 9, plut. 70, sunt duo excerpta ex Philost. II. E. epitome ; prius est pars cap. 10, libri XII, posterius est cap. nonum libri III (v. Bandin. cat. codd. Gr. II, p. 661.) — Venetiis in cod. CCCXXXVII, Marciano epitome ex XII, libris II. E. Philostorgii, ex Photio. — Oxon. in cod. Bodlei. CXLII, nr. 7, Philostorgii *H. E. epitome* ἀπὸ φωνῆς Photii CXLIII, quæ (secundum auctorem codd. Angliæ, etc. I, pag. 18) ab ea, quæ exstat apud Photium, multum diversa est, et amplior multo : ibid. p. 271, inter adversaria Gerardi Langbæni, Philostorgii *Hist.* ab ore Photii relata, Gr. — inter col. Mendozæ, etc. apud Iriart. cat. codd. Gr. Matrit. p. 277. HARL. — Præter fragmenta Philostorgii ex Nicetæ lib. v, thesauri, ex Joanne Antiocheno (cujus locum primus attulit Salmasius p. 407, ad *Solin.*), Suida et Photio a Jac. Godofredo producta, nova etiam ex Suida a se observata Valesius editioni suæ subjunxit. In notis Valesii Godofredus frequentissime reprehenditur, interdum etiam satis acerbe, ut pag. 130, ubi imperitiam ejus in legendis Græcis exemplaribus et pag. 136, ubi Græcæ linguæ in illo imperitiam castigat. Verum audiendus sane erat Godofredus, vir bene doctus et multis nominibus præclare de litteris meritus, qui in prolegomenis pag. 57 seq. veniam a lectore æquo sibi pollicetur his verbis : *Nori ipse, quam in multis contextus ipse inemendatus exeat, quam multa quoque desiderari possint in prima hac interpretatione, quot denique mendæ ubique irrepserint. Verum et mihi et typographo veniam sperare licet, non una ratione ; ipsa primum*

(a) Idem X, 6.

(b) Photius : Ἡ δὲ ἱστορία, τῶν αἰρετιζόντων ἐστὶν ἐγκώμιον αὐτῶν, ὡς περ καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐπιβολή καὶ ψόγος μᾶλλον ἢ ἱστορία. Atque iterum : Ἱστορεῖ δὲ πάντα σχεδὸν ἅπασιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς. Ἐξαιρεῖ τοὺς Ἀρειανίζοντας ἅπαντας, λουδοβίαις πλύνει τοὺς ὀρθοδόξους, ὡς εἶναι τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ μὴ ἱστορίαν μᾶλλον, ἀλλ' ἐγκώμιον μὲν τῶν αἰρετικῶν, ψόγον δὲ γυνόν καὶ κατηγορίαν τῶν ὀρθοδόξων.

(c) Jacobus Godofredus, qui in prolegomenis ad Philostorgium fuse atque erudite de illo scriptore, et de ejus eruditione in omni genere litterarum disserit, legit ἐτέλεσσ' ἀθεοῦ, putatque, esse epigramma hominis catholici, cui Eunomiano proprio nomen. Sed Godofredus refellit Jo. Pearsonius notis ad symbolum apostolicum pag. 309, edit. Latinæ.

(d) Hinc Nicephoro audit ὁ Ἐκκλησιαστικός lib. XII, 29. Hist. quem aliqui tanquam hæreticum solet vocare θεομιστῆ, invisum Deo, lib. I, p. 35, et lib. VII, cap. 19.

(e) Vide Mureti *Varias lect.* IX ; ult. Menagium ad Laert. p. 227 ; Vossium *Hist. Græc.* II, 20. Velus epigramma apud Jac. Godofredum, p. 17 :

*Γράμματα δώδεκ' ἔχει Φιλιστόργιος, ὄνομα [χαλδν.
Τοῦτρεκα δὴ κατὰ γράμμα λόγους ἀνεγράψατο τοῦ-
[τους.*

Ἀρξάμενος πρῶτον ἀπὸ γράμματος, εἰτ' ἐν ἐφεξῆς καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς ἐν οὐνομα γράψας.

(f) Male 1634, excusum in Eliæ du Pin *Bibl. scriptorum eccles.* tom. IV, p. 77. Godofredi Dissertationes in Philostorgium thesaurum sinceræ totius historiæ ecclesiasticæ vocat Claudius Sarravius epist. 45.

scripti hujusce ratio id sperare jubet. Notum iis, qui in manuscriptis versantur, quam inemendatis his mihi plerumque contingat, cujusmodi certe fuit is, quo nos usi sumus ex illustrissima Bernatum-Bongarsiana bibliotheca, humanitate viri doctissimi clarissimique D. Luithardi mihi concessio. Notum deinde, quantum labor in hujusmodi eclogis, fragmentis, ἀποσπασματῶν, quorum series interrupta, probe statim in capita dissecandis, inque Latīnum vertendis versetur : quando multa sæpe aliunde assumi oportet ad eorum sensum probe assèquendum, multum certe manu animoque versanda illa, priusquam de fine et scopo cujusque, sensu liquido constare possit. Adde, quod Photii censuram judiciumque a Philostorgianis distinguere sæpe operosum erat. Altera excusationis ratio est, ipsa editionis festinatio, quam impatiens rei litterariæ juveniæ studium nobis extorsit. Nam ut in studiis illud volupe, cum ex abdito quid eruere primum datur, ita illud ipsum illico in publicum sine ulla comperendinatione depromere in summa voluptatis meæ parte ipse ponere soleo. Hinc igitur festinatio illa, non sine vitio aliquo : sed quam, opinor, prætulit optimus quisque tam lentis nominibus hominibusque, qui longa expectatione alios torquere solent, adque scientiæ suæ auctoritatem pertinere putant, si repertis a se soli quam diutissime incubent. Quare pro scuto mihi illud :

*Da veniam subitis ; non displicuisse meretur,
Festinat, Cæsar, qui placuisse tibi.*

Postrema excusationis nostræ ratio est, quod Philostorgii sive mavis Photii contextus una cum versione, a me subito effusa, absente me legationibusque assidue fungente, vel consulare munus obeunte, typis mandata sunt : quæ alioquin sub oculis meis constituta prelo saltem currente emendare accuratius, subque limam revocare attentius potuissem. Etiam a Stephano Clerico Philostorgium recensitum, et in eo non pauca, quæ et Godofredum et Valesium præterierunt observata, notat filius, Joannes Clericus, præfat. ad parentis sui patrique, Davidis Clerici, *Quæstiones sacras*, Amst. 1685, 8.

ΕΚ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΥ

ΕΠΙΤΟΜΗ, ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

EX ECCLESIASTICIS HISTORIIS

PHILOSTORGII

EPITOME, CONFECTA A PHOTIO PATRIARCHA.

(Ex editione Henrici Valesii, quam postea recensuit et plurium eruditorum observationibus locupletavit Gulielmus Reading, cleri Londinensis bibliothecarius. — Cantabrigiæ, typis Academicis, 1720. Splendida hæc editio, tribus voluminibus constans formæ in folio maximo, historicos ecclesiasticos complectitur quos jam cum interpretatione sua ediderat Henricus Valesius.)

Compendium Historiæ ecclesiasticæ Philostorgii, quod **A** *Ἐπιτομή ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἱστοριῶν*
dictavit Photius patriarcha. *Φιλοστοργίου, ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου.*

Hujus scriptoris historia duodecim libris comprehenditur. Primæ autem litteræ uniuscujusque libri simul junctæ, nomen auctoris efficiunt. Porro historiam suam orditur ab Arii Alexandrini, ut quidem ipse vocat, rixa et contentione adversus Alexandrum : quam quidem causam dicit hæreseos. Progreditur vero usque ad nuncupationem augustam Valentiniani Junioris, qui filius fuit Placidie et Constantii ; et usque ad cædem Joannis tyranni. Cæterum hæc historia encomium quidem est hæreticorum : orthodoxorum autem criminatio ac vituperatio potius quam historia.

Ἐπιτομή ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἱστοριῶν
Φιλοστοργίου, ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου.

Ὅτι ἐν δώδεκα λόγοις αὐτοῦ ἡ ἱστορία περιλαμβάνεται, ἀπαρτιζόντων αὐτοῦ τοῦνομα τῶν ἐκάστου λόγου ἀρχομένων γραμμάτων ἐν τάξει συντιθεμένων. Ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῆς Ἀρείου πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς οὗτος λέγει, ἐριδος ἦν καὶ τῆς αἰρέσεως αἰτίαν ἀναγράφει· κατεῖσαι δὲ μέχρι τῆς Οὐαλεντινιανοῦ, ὃς ἦν παῖς Πλακιδίας καὶ Κωνσταντίου, εἰς βασιλεῖα ἀναβρῆσεως, καὶ τῆς Ἰωάννου τοῦ τυράννου ἀναίρεσεως. Ἡ δὲ ἱστορία τῶν αἰρετικῶν ἐστὶν ἐγκώμιον αὐτῶν ὡσπερ καὶ τῶν ὀρθοδόξων διαβολὴ καὶ ψόγος μάλιστα ἡ ἱστορία.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

A

EX LIBRO PRIMO.

α'. Ὅτι τῶν Μακκαθαϊκῶν φησι τὸν συγγραφέα ἔστις ποτὲ ἔστιν ἀγνωστὸν. Πλὴν τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον ἀποδοχῆς ἀξιοῖ, συνάδοντα διηγούμενον ταῖς τοῦ Δανιὴλ προφητείας (α). Καὶ ὅτι λίαν προμηθῶς διεξέειπεν, ὅπως τε ἀνδρῶν μοχθηρία τὰ Ἰουδαίων ἤλασεν ἐπ' ἐσχάτων κακῶν, ὅπως τε πάλιν ἀνδρῶν ἀνίτηκεν ἀρετῆ. Καὶ τότε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπανέβητο κράτος, καὶ ὁ νεὺς τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκαθάρθη μολυσμάτων. Τὸ δεύτερον δὲ μὴ τὸν αὐτὸν μὲν φησιν ἐνδείκνυσθαι συγγραφέα· σύνοψιν δὲ εἶναι τῶν ὑπὸ Ἰάσονος τοῦ Κυρηναίου ἐν πέντε λόγοις ἀναγεγραμμένων, ἢ τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει (1), ὃν Ἰούδας ὁ Μακκαθαῖος πρὸς Ἀντιόχον τε τὸν Ἐπιφανῆ, καὶ τὴν αὐτοῦ παῖδα τὸν ἐπίκλην Εὐπάτορα, διεπολέμησε. Τὸ δὲ τρίτον ἀποδοκιμάζει, τερατῶδες καλῶν, καὶ οὐδὲν ὅμοιον τῷ πρῶτῳ διεξερχόμενον. Τὸ μὲντοι γε τέταρτον ὑπὸ Ἰωσήπου γεγράφθαι καὶ αὐτὸς συνολογῶν, οὐχ ἱστορίαν μᾶλλον ἢ ἐγκώμιον εἶναι φησι, τὸ περὶ τῶν Ἐλεάζαρον καὶ τοῦς ἑπτὰ παῖδας τοῦς Μακκαθαίους διηγούμενον.

vero librum a Josepho conscriptum esse dicit ipse quoque, et Eleazari ac septem ejus filiorum Machabæorum encomium potius esse quam historiam.

β'. Ὅτι τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα πρὸς Ἱστορίας ἦκει λόγον, ὁ Φιλοστοργίος τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον ἐπαινέσας (2), περὶ τὴν εὐσέβειαν διαμαρτάνει φησί. Καὶ τὸ ἀμάτημα ὁ δυσσεβῆς διηγούμενος, διότι ἀγνωστον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον ἠγοῖτο. Ἄλλὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτά φησιν αὐτὸν πλημμελεῖν· καταπαῦσαι δὲ αὐτὸν τὰς οικείας τῆς Ἱστορίας μνήμας, μέχρι τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου συνεπιμαρτύρεται.

γ'. Ὅτι οὗτος ὁ δυσσεβῆς φησι τὰς ψήφους τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπ' Ἀρειον φερομένας, αὐτὸν μᾶλλον Ἀλέξανδρον προτιμήσαντα ἑαυτοῦ, περιελαθεῖν αὐτῷ ταύτας κατεπράξατο (3).

δ'. Ὅτι Ἀλέξανδρον (b) τινα πρεσβύτερον Βαύκαλιν ἐπονομαζόμενον, διὰ τὸν σαρκὸς ὑπερτραφούς ἔχον ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμένον (4),

1. *De libris Machabæorum.* — Ait Philostorgius ignorare se, quisnam sit auctor librorum qui Machabæici vocantur. Ac primum quidem eorum librum magnopere probat, utpote qui ea narret quæ cum Danielis vaticiniis egregie consentiunt. Et propterea quod prudenter exponit, quoniam modo virorum quidem malitia res Judæorum ad ultimum exitium perduxerit; aliorum autem virorum fortitudo eas restituerit. Quo tempore et Judæi adversus hostes pristinas vires recuperarunt, et templum Græcicæ superstitionis inquinamentis purgatum est. Secundus autem liber, ut ait Philostorgius, non ejusdem videtur auctoris ac primus; sed breviarium est eorum quæ ab Jasone Cyrenæo quinque libris conscripta fuerant. In quo refertur id bellum quod Judas Machabæus gessit cum Antiocho Epiphane, et cum ejusdem filio qui Eupator cognominatus est. Tertium autem Machabæorum librum improbat Philostorgius, inonstrosum eum appellans, et qui nihil narret quod simile sit libro primo. Quartum quoque, et Eleazari ac septem ejus filiorum Machabæorum encomium potius esse quam historiam.

2. *Eusebii Pamphili errores.* — Etsi aliis in rebus, et præcipue ob *Ecclesiasticæ historiæ* scriptionem, Eusebium Pamphili laudat Philostorgius, eundem tamen errare dicit in iis quæ ad religionem pertinent. Errorem autem illius hunc esse ait, quod Deum nec cognosci, nec comprehendi posse existimaverit. Aliis quoque ejusdem modi erroribus implicatum eum fuisse dicit. Porro testatur, illum *Historiam* suam ad ea usque tempora perduxisse, quibus liberi Constantini Magni in patris imperium successerunt.

3. *Arius et Alexander.* — Ait impius Philostorgius Arium, cum suffragia pro archiepiscopatu Alexandrino in ipsum inclinarent, Alexandrum tamen sibi prætulisse, et suffragia in eum translulisse.

4. *Alexander Baucalis.* — Ait Alexandrum quemdam presbyterum, cognomento Baucalim, ob coaccervatam carnis superfluxe molem, quæ in dorso

VALESII ANNOTATIONES.

(1) Ἡ τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει. Scribendum est accentu mutato ἢ, subauditur enim σύνοψις. Certe in codice manuscripto Samuelis Bocharti legitur ἂ τὸν πόλεμον. Paulo post, ubi legitur τὸ περὶ τῶν Ἐλεάζαρον, etc., mallet scribere, τὰ περὶ τῶν, etc.

(2) Εὐσέβιον ἐπαινῶν. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur ἐπαινῆσας, quod scriptum

esse opinor pro ἐπαινέσας.

•(3) Κατεπράξατο. Leges grammaticæ postulant ut scribamus καταπράξασθαι. Alioqui si vulgaram lectionem retineamus, dicendum esset αὐτὸς μᾶλλον Ἀλέξανδρον προτιμήσας, etc.

(4) Αὐτὶ σεσωρευμένον. Hunc locum facile erat restituere ex Nicephori libro viii, cap. 5, in quo ita legitur, ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμέ-

VARIORUM.

(a) Συνάδοντα ταῖς τοῦ Δανιὴλ προφητείας. Utilissimus quippe hic liber ad ea explicanda quæ habentur in prophetia Danielis, cap. vii, viii, xi, de cornu illo a quo sanctuarium profanatum est: nam cornu illud fuit Antiochus, cujus flagitia omnia sic explicantur primo hoc et secundo libro Machabæorum, quæ memorantur a Daniele propheta, ut etiam tempus ipsum et dierum numerus, quem Daniel significat, apertissime rei veritati respondisse do-

ceatur. Hæc igitur causa est, cur historiam istam tanti fecerint Patres. *Jacobus Gothofredus Dissert. in locum*, pag. 5.

(b) Ἀλέξανδρον Βαύκαλιν. Observat Jac. Gothofredus ex Epiphanio hæc. 68 et 69, Arium Alexandrinæ ejusdem ecclesiæ, quæ *Baucalis* dicebatur, presbyterum fuisse. Verum de hoc Alexandrino Baucali altum apud alios silentium.

ejus excreverat instar vasis testacei; cujusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalas vocant. Hunc igitur Alexandrum, cum secundum ab Ario locum inter presbyteros obtineret, ait simultatis inter Alexandrum episcopum et Arium causam præbuisse, et consubstantialis prædicationem ab eo tempore excogitatam fuisse.

5. *Constantius Chlorus.* — Constantius, Magni Constantini pater, ob eximiam fortitudinem, ut ait Philostorgius, superioris Galatiæ in qua sunt Alpes, imperator renuntiatus est. Hæc autem loca accessu difficilia sunt et impervia. Porro hæc superior Galatia nunc a Romanis Gallia vocatur. Mors autem Constantii contigit in Britannia, quæ Albionis insula olim dicebatur. Illic Constantinus post vitatas feliciter Diocletiani insidias, cum patrem ægotantem reperisset, eum brevi post mortuum sepulturæ mandavit, ac mox imperii successor factus est.

6. *Constantino Magno cruz ostensa.* — Causam cur Constantinus Magnus a gentiliū superstitione ad Christianam religionem transierit, Philostorgius perinde ac reliqui omnes ait fuisse victoriam de Maxentio. In qua crucis signum visum est in Oriente, longissime protensum, luce quadam admirabili eam depingente, et stellis undique circa eam currentibus instar cælestis arcus, et litterarum formam exprimentibus. Porro litteræ Latino sermone hæc verba designabant: *In hoc vince.*

7. *Contra Arium gesta.* — Ait Philostorgius, ante synodum Nicænam, Alexandrum Alexandriæ episcopum, cum venisset Nicomediam, et collocutus esset cum Osio Cordubensi, aliisque episcopis qui una cum illo erant, perfecisse ut synodali sententia Filium Patri consubstantialem esse profiterentur, et Arium a communione removerent.

8. Nec multo post congregatam esse synodum apud Nicæam; cui præter reliquos antistites Basileus Anasiæ episcopus, et Meletius Sebastopoleos interfuerunt.

9. Fatetur etiam Philostorgius, cunctos episcopos expositioni fidei quæ Nicææ facta est, consensisse,

Α ἄγγους ὀστρακίνου ἐκμιμῆσθαι σχῆμα, ἄπερ οὖν Βαυκάλας ἐπιχωρίως Ἀλεξανδρεῖς εἰώθασιν ἐνομάζειν. Τοῦτόν φησι τὴν δευτέραν τάξιν μετ' Ἀρειοῦ ἔχοντα, ἀρξαι τῆς αἰτίας, ἐξ ἧς ἡ διαφορά Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ Ἀρείῳ συνεβράγη, καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου ἀνακτῆρυν ἐκείθεν ἐπιτεχνασθῆναι.

ε'. Ὅτι, φησὶ, Κωνσταντῖος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ κατ' ἀνδραγαθίαν τῶν ἀνω Γαλατιῶν, ἐν αἷς καὶ αἱ καλούμεναι Ἄλπεις, βασιλεὺς ἀπέδειχθη. Δυσέμβολα δὲ τὰ χωρία ταῦτα καὶ δυσπρόσοδα τὰς δὲ Γαλατίας οἱ νῦν Γαλλίας ἐπονομάζουσιν. Ἡ δὲ τελευταῖα Κωνσταντίου κατὰ Βρετανίαν γέγονε, τὴν Ἀλουίανος καλουμένην. Ἐν ἧ καὶ νοσοῦντα καταλαβὼν αὐτὸν Κωνσταντῖνος ὁ παῖς, φυγῶν παραδόξως τὴν ἐπιβουλήν Διοκλητιανοῦ, τελευτῶντα ἐκῆδευσε, καὶ τῆς βασιλείας κατέστη διάδοχος.

ς'. Ὅτι τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μεταβολὴν ἐκ τῆς Ἑλληνίδος θρησκείας εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις (5) φθεγγόμενος, αἰτίαν γενέσθαι ἀναγράφει τὴν κατὰ Μαξεντίου νίκην. Καθ' ἣν καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ μῆκιστον ὥφθη διῆκον, ἀγλῆς αὐτὸν καταπληκτοῦσης διατυπουμένης (6), καὶ ἀστέρων αὐτὸν κύκλῳ περιθεόντων, ἱριδος τρόπῳ, καὶ πρὸς γραμμάτων χαρακτῆρα ρυθμιζομένων· τὰ δὲ ἄρα Ῥωμαίων ἔλεγε φωνῇ· Ἐν τούτῳ νίκα.

ζ'. Ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὗτος τὸν Ἀλεξανδρείας φησὶ Ἀλεξάνδρον καταλαβόντα τὴν Νικομηδείαν, καὶ ὅτι φησι τῷ Κουδρούθῃ ἐντυχόντα καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἐπισκόποις, συνοδικαῖς ψήφοις ἀνομολογήσαι παρασκευάσαι ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸν Ἀρειοῦ ἀποκηρύξασθαι.

η'. Μετ' οὐ πολλὸν δὲ χρόνον καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ συστῆναι σύνοδον, ἐν ἧ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων Θεοῦ, καὶ Βασιλεῶ τὸν Ἀμασειᾶς ἐπίσκοπον (7) παρεῖναι, καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως (8).

θ'. Ὅτι καὶ αὐτὸς συνομολογεῖ πάντας ὁμοφρονῆσαι τῷ ἐν Νικαίᾳ τῆς πίστεως ὄρθῳ, πλὴν Σεκούνδου

VALESII ANNOTATIONES.

νον. Certe in codice Scoriaciensi scriptum est αὐτοῦ. In manuscripto autem exemplari Samuelis Bocharti scribitur αὐτῆς ἑωρευμένον, manifesto veræ lectionis vestigio. Porro his verbis indicat Philostorgius, hunc Alexandrum habuisse in dorso quamdam carnis exuberantiam, quam Gallico sermone lupam vocamus, ex quorundam perspicillorum similitudine, quæ figura convexa fabricantur e vitro, ad hoc ut litteræ majores et evidentiores conspiciantur. Quare in hoc loco mallet scribere ὑπὲρ τῶν μεταφρένων.

(5) Καὶ οὗτος τοῖς ἄλλοις. Supplendum est adverbium hoc modo καὶ οὗτος ὁμοίως τοῖς ἄλλοις φθεγγόμενος. Interpres hoc loco suam Græcæ linguæ imperitiam satis prodidit, tum in versione, tum in Annotationibus.

(6) Καταπληκτοῦσης διατυπουμένης. Inepta est horum duorum participiorum conjunctio. Proinde aut prius illud participium delendum est, aut certe

scribendum καταπληκτικῶς.

(7) Βασιλεῶ τὸν Ἀμασειᾶς ἐπίσκοπον. Hujus meminit Constantinus Porphyrogennetus in libro primo *De thematibus*, capite secundo, his verbis: Φαίδιμος τε ὁ Ἀμασειᾶς, καὶ Βασιλεὺς ὁ αἰδιδμος, ὁ ἐπὶ Λικινίνου μαρτυρήσας, etc. Ubi interpres regem vertit gravi errore: Basileus enim dicendus erat, sicut dicitur in *Chronico* Eusebii: Philostorgius quidem hunc Basileum interfuisse scribit synodo Nicææ. Verum reliqui omnes illum persecutione Licinii extinctum esse consentiunt, quorum sententiæ libens acedo.

(8) Καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως. De hoc Meletio vide quæ notavi ad librum vii *Ecclesiasticæ historiæ* Eusebii Pamphili cap. 52: interpres enim Philostorgii, quis esset hic Meletius ignoravit, eumque cum Meletio Sebasteno qui postea Antiochenus episcopus fuit, confudit.

τοῦ Πτολεμαῖδος, ὃ καὶ Θέων ὁ τῆς Μαρμαρικῆς ἠκολούθησεν. Τὸ δὲ ἄλλο στέφος τῶν Ἀρειανῶν ἐφ' ὧν, Εὐσέβιος τε, φησὶ, ὁ Νικομηδείας, ὃν οὗτος ἀποθεάζει μέγαν, καὶ Θεόγνις ὁ Νικαίας, καὶ Μάρις ὁ Καλχηδόνος, καὶ ἡ ἄλλη φάλαγξ, πρὸς τὴν συνόδον μετετάξατο· δόλιφ μὲν, καὶ οὗτός φησι, καὶ τὸ ὁμοούσιον (α) ἐν τῇ τοῦ ὁμοουσίου φωνῇ ὑποκλέψαντες· πλὴν γε συμφρονεῖν τοῖς συνοδικοῖς ψήφισμασιν ἀναδεξάμενοι, Κωνσταντῖνας τῆς τοῦ Κωνσταντίνου βασιλείως ἀδελφῆς εἰσηγησαμένης αὐτοῖς τὴν εἰς τοῦτο παραίνεσιν.

ι'. Λέγει δὲ καὶ Σεκοῦνδον ὑπεροριζόμενον εἰπεῖν πρὸς Εὐσέβιον· Εὐσέβιε, ὑπέγραψας, ἵνα μὴ ἐξορισθῆς. Πιστεύω τῷ Θεῷ, δι' ἐνιαυτοῦ σε δεῖ ἀχθῆσθαι ἀπαγόμενον. Καὶ γεγονέναι τῷ Εὐσέβιῳ τὸν ἐξοστρακισμὸν μετὰ μῆνας ἀπὸ τῆς συνόδου τρεῖς, καθὰ καὶ Σεκοῦνδος προείπε, πρὸς τὴν ἰδίαν κατὰ τὸ προφανὲς ἀπέδειξαν ἀνα[σ]τρέψαντι.

EK ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΕ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι ὁ φιλοψευδῆς οὗτος Καχοστόργιος, μετὰ τὴν οἰκουμένην σύνοδον, καὶ τὴν ἐκ προδήλου τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον πρὸς τὴν εὐσέβειαν (9) παλινοφθίαν, τὸν βασιλέα φησὶ Κωνσταντίνον τοῦτους μὲν δίκην εἰσπράξεισθαι, ἀνθ' ὧν ἄλλα φρονούντες τῷ ὁμοουσίῳ ὑπεστημήναντο· τοὺς δὲ περὶ Σεκοῦνδον ἀνακαλέσασθαι· καὶ γράμματα πανταχοῦ διαπέμψαι, τὸ μὲν ὁμοούσιον διασύροντα, κρατύνοντα δὲ τὸ ἑτεροούσιον. Οὗς γράμμασι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλεξανδρείας ὑπογράψαι, καὶ διὰ τοῦτο συνελθεῖν αὐτὸν (10) καὶ τοὺς περὶ Ἀρειον· τοῦ δὲ ἐκ βασιλείως ἡρεμήσαντος φόβου, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀναδραμεῖν γινώμην. Τὸν δὲ Ἀρειον πάλιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς ὁμόφροσιν ἀποστήναι.

β'. Ὅτι τὸν Ἀρειον ἀποπηδήσαντα τῆς Ἐκκλησίας φησὶ ἄτματά τε ναυτικά καὶ ἐπιμύλια (b) καὶ ὁδοπορικὰ γράψαι, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συντιθέντα, εἰς μελωδίας ἐντείνειν, ἃς ἐνόμιζεν ἐκάστους ἀρμόζειν, διὰ τῆς ἐν ταῖς μελωδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκίαν ἀσέβειαν τοὺς ἀμαθεστέρους τῶν ἀνθρώπων.

γ'. Ὅτι τὸν Ἀρειον ἐν τῷ θεομαχεῖν (11) κατὰ

A excepto Secundo Ptolemaidis episcopo, quem secutus est Theon episcopus Marmaricæ. Reliqua autem cæterva Arianorum antistitum, Eusebius, inquam, Nicomediensis, quem Philostorgius Magnum cognominat, Theognis Nicænus, et Maris Chalcedonensis episcopus, et cæteri omnes, sententiam synodi amplecti sunt: dolose quidem ac fraudulenter, ut testatur etiam Philostorgius, cum sub voce homousii τὸ ὁμοούσιον callide occultarent. Sed tamen synodi decretis consentire non recusarunt, cum Constantina soror imperatoris Constantini hoc consilium eis suggestisset.

10. Addit Philostorgius, Secundum, cum in exsilium proficisceretur, Eusebio dixisse: Eusebi, subscripsisti, ne in exsilium mittereris. Ego vero Deo id mihi revelanti confido, te intra annum in exsilium abductum iri. Sane Eusebius tribus mibus post synodum exactis relegatus est, quemadmodum Secundus prædixerat, cum ad pristinam impietatem palam reversus esset.

EX LIBRO SECUNDO.

1. *Constantinus cur Arianis infensus.*— Ait mendacissimus Philostorgius, post universalem synodum et post Eusebianorum palinodiam adversus religionem, imperatorem Constantinum eos quidem pœna affecisse, propterea quod cum aliter sentirent, homousio nihilominus subscripserant; Secundum vero cum sociis ab exsilio revocasse; litteras etiam quaquaversum misisse, quibus consubstantialis quidem vocem explodebat, dissimilis autem substantiæ fidem confirmabat. Quibus litteris Alexandrum quoque episcopum Alexandriæ subscripsisse dicit, et ob hanc causam Arium etiam ei communicasse; sed cum metus ab imperatore deinceps cessaret, Alexander quidem ad priorem sententiam rediit. Arius vero una cum ejusdem opinionis assertoribus ab Alexandro et ab Ecclesia secessit.

2. *Arii cantica.*— Ait Arium, cum ab Ecclesia recessisset, cantica nautica et molendinaria ac viatoria conscripsisse, aliaque ejusmodi composuisse, quæ certis inodulationibus aptavit, prout unicusque canticæ convenire existimabat; atque ita imperitorum animos suavitate cantus ad impietatem suam sensim abduxisse.

3. *Arii doctrina.*— Etsi Arium divinis laudibus

VALESI ANNOTATIONES.

(9) *Πρὸς τὴν εὐσέβειαν.* Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum est ἀσέβειαν. Eusebius enim Nicomediensis, cum formulæ Nicænæ fidei primum subscripsisset, paulo post ad pristina impietatem rediit, ut testantur Socrates, Sozomenus ac Theodoretus.

(10) *Συνελθεῖν αὐτοῦ.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem emendatum est αὐτῷ, quod quidem magis probro.

narratione idem sentio quod Photius, mera mendacia hæc esse ab impudenti homine conficta.

(11) *Ἐν τῷ θεομαχεῖν.* Totum hoc caput prodigiosis erroribus scatebat, non tam vitio codicis manuscripti quo usus est Gothofredus, quam ob ejus imperitiam in legendis Græcis exemplaribus. Ego opè mss. codicum, Scoriacensis scilicet et Bochartiani, errores illos emendavi.

VARIORUM.

(α) *Τὸ ὁμοούσιον* (ita enim legendum) ἐν τῷ ὁμοουσίῳ ὑποκλέψαντες. Ad hujus loci explicationem consule Fragmentum Philostorgii ex Niceta desumptum, et infra citatum.

(b) *Ἐπιμύλια.* Cantica in pistrinis inter molendum cantari solita. Nullam hic Thalix mentionem facit Philostorgius: a qua et Athanasius hæc cantica distinguit, in lib. ο *De Fidei Nicænæ decretis.*

efferat Philostorgius in eo quod divinitatem Filii A τοῦ Υἱοῦ ὑπερβειάζων, ἀτόποις ἐνέχεσθαι φησι, διότι ὀργυγνῶν τε τὸν Θεὸν καὶ ἀκατάληπτον πανταχοῦ καὶ ἀνευνόητον ἐσηγεῖται· καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνως, δὲ κακὸν μετριώτερον ἴσως, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρὸς ταύτην φησὶ τὴν ἀποτίαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μὴ Ἄρειον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπενεχθῆναι (12). Πλὴν γὰρ Σακούνδου καὶ Θεωνᾶ, καὶ τῶν Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος μαθητῶν, Λεοντίου τε καὶ Ἀντωνίου, καὶ τοῦ Νικομηδείας Εὐσεβίου, τὸ ἄλλο τῆς ἀσεβείας σύνταγμα πρὸς ταύτην ἀπορρήνηται τὴν δόξαν.

4. *Crispi et Faustæ cædes.*—Ait Philostorgius Constantinum novercæ calumniis circumventum, Crispum filium interemisse. Eam vero postea, cum in adulterio deprehensa fuisset cum quodam ex Cursoribus, calore balnei suffocari jussisse. Nec multo post Constantinum, dum Nicomediæ moraretur, rœnas cædis filio persolventem, a fratribus suis veneno necatum esse.

5. *Gothi Christiani facti.*—Ait Philostorgius, Urtilam ex Transisrianis Scythis, qui ab antiquis quidem Getæ, nunc vero Gothi appellantur, maximam hominum multitudinem in Romano solum traduxisse, qui pietatis causa ex patriis sedibus ejecti fuerant. Eam autem gentem ad Christi fidem olim transiisse hoc modo: Cum Valerianus et Gallienus imperium administrarent, ingens multitudo Scytharum trans Istrum degentium in Romanorum ditionem trajecit. Et Europæ quidem magnam partem excursionibus infestarunt. Deinde vero cum in Asiam trajecissent, Galatiam et Cappadociam invaserunt. Cunque plurimos captivos fecissent, inter quos non pauci erant clerici, cum ingenti præda in patriam suam reversi sunt. Captivi igitur ac pii homines isti, barbaris permisti, non paucos eorum ad veram pietatem traduxerunt, utque pro gentiliū superstitione Christianam religionem amplecterentur, iis persuaserunt. Ex horum captivorum numero fuerunt etiam majores Urtilæ, natione quidem Cappadoces, orti juxta urbem Parnassum, ex vico qui Sadagolthina vocatur. Hic igitur Urtila dux fuit piorum hominum qui ex Gothia egressi sunt, primusque eorum episcopus fuit, constitutus hoc modo: Cum a rege qui tunc Gothis præerat, D

δ. Ὅτι φησὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἀνελεῖν τὸν Γῶν παῖδα Κρίσπον (α), διαβολαῖς τῆς μητρικῆς συναρπασθέντα· κακείνην δὲ πάλιν φωραθεῖσαν τινε τῶν Κουρσῶρων μοιχωμένην, τῇ τοῦ λουτροῦ ἀλέα ἐναποπινεῖν προστάξει. Καὶ τῷ παιδίῳ τοῦ ξίφους διδοῦντα Κωνσταντῖνον τὴν δίχην, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν φαρμάκοις κατὰ τὴν Νικομηδείαν διατρίβοντα ἀναιρεθῆναι.

ε'. Ὅτι Οὐρφίλαν (β) φησὶ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐκ τῶν πέραν Ἰστρου Σκυθῶν (οὓς οἱ μὲν πάλαι Γέτας, οἱ δὲ νῦν Γότθοις καλοῦσι) πολλὸν εἰς τὴν Ῥωμαίων διαβιβάσαι λαὸν, δι' εὐσέβειαν ἐκ τῶν οἰκείων ἡθῶν ἐλαθέντας. Χριστιανίσαι δὲ τὸ ἔθνος τρώπῳ τοιῶδε· Βασιλεύοντος Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιηνῶ, μοῖρα Σκυθῶν βαρεῖα τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου, διέβησαν εἰς τὴν Ῥωμαίων, καὶ πολλὴν μὲν κατέδραμον τῆς Εὐρώπης. Διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν (13), τὴν τε Γαλατίαν, καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐπῆλθον, καὶ πολλοὺς ἔλαβον αἰχμαλώτους, ἄλλους τε καὶ τῶν κατειλεγμένων τῷ κλήρῳ, καὶ μετὰ πολλῆς λείας ἀπεκομίσθησαν οἰκαδε. Ὁ δὲ αἰχμάλωτος καὶ εὐσεβῆς ὄμιλος, συναναστραφέντες τοῖς βαρβάροις, οὐκ ὀλίγους τε αὐτῶν εἰς τὸ εὐσεβῆς μετεποίησαν, καὶ τὰ Χριστιανῶν φρονεῖν ἀντιτῆς Ἑλληνίδος δόξης παρσεκέασαν. Ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας γεγόνεσαν καὶ οἱ Οὐρφίλα πρόγονοι, Καππαδόκαί μὲν γένους, πόλεως δὲ πλησίον Παρνασσῶ, ἐκ κώμης δὲ Σαδαγολθινᾶ καλουμένης. Ὁ τοίνυν Οὐρφίλας οὗτος καθηγήσατο τῆς ἐξόδου τῶν εὐσεβῶν, ἐπίσκοπος αὐτῶν πρῶτος καταστάς· κατέστη δὲ ὧδε· Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἄγοντος (14) τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῶν Κωνσταντῖνου χρόνων εἰς πρεσβείαν σὺν ἄλλοις ἀποστα-

VALESI ANNOTATIONES.

12) Καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπενεχθῆναι. Scribendum puto αὐτῷ, supple τῷ Ἄρειῳ.

13) Διαβάντες δὲ καὶ τὴν Ἀσίαν. Hunc locum emendavi ex ms. codice Samuelis Bocharti, in quo

ita legitur, διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, etc. (14) Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἄγοντος. Magis placeat scriptura codicis Bocharti, ἀρχὴν ἔχοντος.

VARIORUM.

(α) Ἀνελεῖν Κρίσπον. Crispum et Faustam a Constantino necatos asserunt Sextus Aurelius Victor cap. XLII, Anm. Marcellinus lib. XIV: Zosimus lib. II; Eutropius lib. X, Artemius apud Metaphrastem, et Surium XX. Octobr.: Hieronymus in Chronico, Orosius lib. VII, cap. 29. Sidonius Apollinaris lib. V. epist. 8; Idacius, Zonaras, Suidas, alique qui eos secuti sunt. Quam tamen historiam Euseb. in Vit. Const. et Socrates non habent: imo eam velut falsam jam olim egerant Sozomenus lib. I, cap. V, et

Evagrius lib. III, c. XI, XII, et post Sozomenum Nicephorus lib. VII, cap. LV, et forte etiam Photius, qui ideo hæc ex Philostorgio dum exciperet, notare ea velut falsa voluerit. Jac. Gothofred. Dissert. in Philostorg. pag. 50.

(β) Οὐρφίλαν. De Ulphila (ut alii hunc Gothorum episcopum vocant) deque Gothis, quando quave occasione Christiani facti fuerint, vid. Socr. I. IV, cap. 36, Soz. lib. II, c. 6, lib. VI, cap. 27; Theod. I. IV, cap. ult.

τῷ βασιλεῖ), ὑπὸ Εὐσεβίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων χειροτονεῖται τῶν ἐν τῇ Γετικῇ Χριστιανιζόντων, καὶ τὰ τε ἄλλα αὐτῶν ἐπεμελεῖτο, καὶ γραμμάτων αὐτοῖς οἰκείων εὐρετῆς καταστάς, μετέφρασεν εἰς τὴν αὐτῶν φωνὴν τὰς Γραφὰς ἀπάσας, πλὴν γὰρ δὴ τῶν Βασιλείων, ἅτε τῶν μὲν πολέμων ἱστορίαν ἔχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους ὄντος φιλοπολέμου, καὶ δεομένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὀρμῆς, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ πρὸς ταῦτα παροξύνοντος. Ὅπερ ἰσχυρῶς ἔχει ταῦτα ποιεῖν, σεβάσμιά τε μάλιστα νομιζόμενα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν τοὺς πειθόμενους καταρθμίζοντα. Ἰδρῶσατο δ' ὁ βασιλεὺς τὸν αὐτόμολον τοῦτον λαὸν περὶ τὰ τῆς Μυσίας χωρία, ὡς ἐκάστῳ φίλον ἦν· καὶ τὸν Οὐρφίλαν διὰ πλείστης ἦγε τιμῆς, ὡς καὶ πολλάκις, Ὅ ἐφ' ἡμῶν Μωσῆς, λέγειν περὶ αὐτοῦ. Αἴαν δὲ οὗτος τὸν ἄνδρα θειάζει, καὶ τῆς αἰρετικῆς αὐτοῦ δόξης ἔραστήν αὐτὸν τε καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀναγράφει.

sum magno in honore habuit, adeo ut de illo loquens, sæpe eum nostri temporis Mosem appellaret. Cæterum Philostorgius hunc Urflam miris laudibus extollit, aitque et illum, et eos qui sub illo erant Gothos, ejusdem cum ipso hæreseos sectatores fuisse.

ζ'. Ὅτι τοὺς ἐνδοτάτω Ἴνδους, ὅσοι Χριστὸν ἔμαθον τιμῶν ἐκ τῆς Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου διδασκαλίας, τὸ ἑτεροούσιον πρεσβεύειν ὁ δυσσεβὴς φησι. Καὶ τὸν Θεόφιλον εἰσάγει τὸν Ἴνδον (16) τὸ τοιοῦτον ἀσπαζόμενον φρόνημα, παραγενέσθαι τε εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν αὐτῶν ἐκδιηγέσθαι δόξαν. Τὸ δὲ τῶν Ἴνδῶν ἔθνος ταῦτο, Σάβα μὲν πάλαι (17), ἀπὸ τῆς Σάβα μητροπόλεως, τὰ νῦν δὲ Ὀμηρίτας καλεῖσθαι.

ζ'. Ὅτι μετὰ τρεῖς ὄλας ἐνιαυτοὺς φησιν Εὐσέβιον καὶ Μάριν καὶ Θεόγνιν, ψήφῳ βασιλέως τοῦ Κωνσταντίνου ἐπανόδου τυχόντας, πίστεώς τε σύμβολον αἰρετικῆς ἐκθεῖναι, καὶ πανταγῶσε διαπέμψαι, ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· καὶ τὸν Ἀλεξανδρίας Ἀλέξανδρον καθελεῖν (α) τε καὶ ἀποκηρύξασθαι, ἀνθ' ὧν ἐπὶ τὸ ὁμοούσιον παλινοτραπέλωσιν ἐπανέστρεψεν. Ἀλλὰ καὶ Εὐστάθιον τὸν Ἀντιοχείας, παιδίσκης μίξιν καὶ αἰσχροῦς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν αἰτίαν ἐπιγραφάμενους, συγγὴν αὐτῷ βασιλεὺς ἐτιμῆσα-

A legatus una cum aliis ad imperatorem Constantinum missus esset (nam et barbaræ gentes illic posita: Constantino obsequabantur), ab Eusebio aliisque qui cum illo erant episcopis, ordinatus est episcopus Christianorum qui apud Gothos degebant. Eorum itaque tum aliis in rebus maximam curam gessit: tum proprias ipsis litteras excogitavit, et universos sacræ Scripturæ libros patrio ipsorum sermone interpretatus est, exceptis libris Regnorum, eo quod illi res bello gestas contineant, gens autem illa bellis maxime delectetur, et freno potius opus habeat ad bellicos impetus comprimendos, quam calcari quo ad prælia incitentur. Maximam porro incitandi vim habent libri illi, utpote qui venerabiles maxime existimentur, et credentium animos ad Dei cultum informent. Hanc igitur transfugarum multitudinem imperator in locis Mæsiæ, prout cuique visum est, collocavit; et Urflam ipsum

6. *De Indorum interiorum conversione.* — Ait impius Philostorgius, interiores Indos qui Bartholomæi apostoli prædicatione ad Christi cultum conversi sunt, dissimilem Filii substantiam profiteri. (15) Narratque Theophilum Indum, qui hanc sententiam amplectebatur, ad illos venisse, et suam illis opinionem tradidisse. Hos autem Indos olim quidem Sabæos ait esse dictos ab urbe Saba, quæ caput est totius gentis; nunc vero Homeritas vocari.

7. *Arianorum synodus, et Eustathii depositio.* — Ait Philostorgius, Eusebium, Marim et Theognium, post triennium Constantini imperatoris jussu ab exsilio revocatos, symbolum hæreticæ fidei edidisse, et quaquaversum misisse ad æversionem synodi Nicænæ; Alexandrum quoque episcopum Alexandriæ ab iisdem depositum esse et excommunicatum, eo quod ad consubstantialis fidem denuo reversus esset. (18) Sed et Eustathium Antiochensem episcopum perinde ab iisdem depositum esse, cum puellæ

VALESII ANNOTATIONES.

(15) Theodorit. lib. 1, c. 25.

(16) Θεόφιλον εἰσάγει τὸν Ἴνδον. Hunc Theophilum Philostorgius perpetuo Indum vocat, ut videre est in excerptis ex lib. III et IV. Sic autem dictus est Theophilus, seu quod oriundus esset ex India, seu quia legatus ad Indos, sive Æthiopes missus fuerat a Constantio, quemadmodum docet Philostorgius. Certe Gregorius Nyssenus in lib. primo contra Eunomium, Theophilum hunc Blemmyem vocat, atque familiarem illum fuisse Cæsaris Galli: quod quidem testatur etiam Philostorgius in libro IV. Locutus Gregorii Nysseni sic habet: Γινώσκει τὴν καινοφώνιαν ταύτην καὶ ὁ Βλέμμυος Θεόφιλος, ὃ συνηθείας τῆς περὶ τὸν Γάλλον προὑπαρχούσης. ὁ Ἀέτιος εἰς τὰ βασίλεια δι' αὐτοῦ παρεδύετο. Nisi forte dicamus

D Blemmyas perinde ac Æthiopus vicinos, a veteribus Indos esse appellatos. Sane Blemmyes Mauri etiam dicti sunt, uti discimus ex Ammonio in lib. *De cæde Patrum in monte Sina*.

(17) Σάβα μὲν πάλαι. In ms. codice Samuelis Bocharti scribitur Σάβα. Quam lectionem confirmat Stephanus Byzantius, qui metropolim ipsam ita dictam esse testatur in voce Σάβα. Arrianus vero in periplo maris Erythræi, urbem ipsam Σάβη nominat, populos vero Sabaitas, qui eidem regi parentabant cui Homeritæ. Proinde Sabæos ab Homeritis distinguit Arrianus. Uranius quoque in lib. 1 *Arabiorum*. Sabæos ab Homeritis separat, ut videre est apud Stephanum in voce χατραμῶται.

(18) Theodorit. l. 1, c. 21.

VARIORUM.

(α) Καὶ τὸν Ἀλεξανδρίας Ἀλέξανδρον καθελείν. Hoc falsissimum est: inter omnes enim historicus constat, Alexandrum brevi temporis spatio

concilio Nicæno supervivisse. Quinto post mense obiit juxta Athanasium, Apol. II, pag. 565, ed. W. Louth.

ejusdam stuprum ac fœdæ libidinis crimen ei ob-
jucissent. Imperator vero eum exsilio multavit, et
in Occidentis partes relegavit. Cæterum in hoc ille-
gitimo consilio episcopus numero ducentos et quin-
quaginta sedisse scribit, et malorum omnium offi-
cinam illis fuisse Nicomediam.

8. *Agapeli miracula.* — De Agapeto, ejusdem cum
ipso hæreseus sectatore, qui ex milite primuni qui-
dem presbyter sectæ suæ, postea vero episcopus
Synadensis factus est, multa prodigiosa narrat;
inortuos ab illo suscitatos esse dicens, multasque
ægritudines expulsas et sanatas. Alia quoque mira-
cula ab eodem patrata esse dicit, et multos genti-
lium ad Christianam religionem ejus opera con-
versos.

9. *Cpolis condita.* — Ait Constantinum octavo
et vicesimo imperii sui anno ex Byzantio Constan-
tinopolim condidisse. Et cum ambitum urbis illius
delincaret, pedibus incidentem circumiisse, hastam
manu gestantem. (21) Cumque iis qui ipsum se-
quebantur, majus quam oportebat spatium metiri
videretur, quemdam ex illis ad eum accessisse dic-
cit, ita percontantem : Quousque, Domine? Ei vero
imperatorem his verbis respondisse : Donec sistat
is qui me præcedit. Quo responso aperte declara-
vit, cœlestem quamdam virtutem ipsum manu du-
cere, docentem ea quæ facienda essent. Addit Phi-
lostorgius, Constantinum, postea quam urbem ædifi-
casset, eam appellasse aliam Romam, quod Latine
illustrem significat; senatum præterea ibi consti-
tuisse, et copiosum annonæ modum civibus distri-
buisse, et reliquum omnem civitatis ornatum ma-
gnifice adjecisse, ita ut honore et gloria cum seniore
Roma contenderet.

10. *Eusebius ep. CP.* — Mortuo autem hujus ci-
vilitatis episcopo Alexandro, ait Eusebium episcopum
Nicomedie ad episcopalem sedem urbis recens
conditæ translatum fuisse.

VALESII ANNOTATIONES.

(19) *Φυγήν αὐτῷ βασιλεὺς ἐτιμήσατο.* Post
vocem ἐπιγραφεμένουσ ἀρρονεδα est finalis dis-
tinctio, deinde scribendum est φυγήν δὲ αὐτῷ, etc.
In ms. codice Samuelis Bocharti pro ἐπιγραφεμέ-
νουσ scriptum inveni ἐπιγραφεμένουσ.

(20) *Ὅτι περὶ Ἀγαπητοῦ.* De hoc Agapeto plura
habet Suidas in voce Ἀγαπητός ex Philostorgio.
Quanquam apud Suidam Eusebius Pamphili ponitur
pro Philostorgio. Atqui Eusebius Pamphili in *Ec-
clesiastica historia* nusquam mentionem fecit Aga-
peti. Proinde memoriæ vitio lapsus Suidas, Euse-
bium posuit pro Philostorgio. Nam ea quæ de Aga-
peto referuntur a Suida, prorsus conveniunt cum
iis quæ ex eodem Philostorgio refert Photius.

(21) *Socr. lib. 1, cap. 16.*

(22) *Τῆσ πολιτείας πολυτελῶσ κόσμου.* Hujus
loci sensum non est assecutus interpres, ut ex ver-
sione ejus apparet. Sic enim verit : *Omnemque
alium absolutissime dispositionis ornatum in ea con-*

το (19), εἰς τὴν Ἑσπέραν μεθόριον ποιησάμενουσ.
Πεντήκοντα δὲ καὶ διακοσίουσ φησὶν εἶναι τὸ πλῆ-
ρωμα τοῦ παρανόμου τούτου συνεδρίου, καὶ τὴν
Νικομηδείαν αὐτοῖσ τῶν παρανομηθέντων ποιησα-
σθαι ἐργαστήριον.

ἦ. Ὅτι περὶ Ἀγαπητοῦ (20) τοῦ συναρσεωῦτου,
ὃσ καὶ ἐκ καταλόγου στρατιωτικοῦ, πρεσβύτεροσ τε
κατέστη παρὰ τῶν ὁμοφρόνων, καὶ Συνάδων ἐπίσκο-
ποσ ὕστερον· περὶ γοῦν τούτου πολλὰ τερατολογίων,
νεκροῦσ τε αὐτὸν ἀναστῆναι λέγει, καὶ πολλῶν ἄλλων
παθῶν φυγαδευτὴν γενέσθαι καὶ ἐλατῆρα· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ παραδόξων ἄλλων ἐργων δημιουργὸν, καὶ
πολλοῦσ ἐξ Ἑλλήνων εἰς τὸν Χριστιανισμόν μετα-
τάξασθαι παρασκευάσαι.

θ. Ὅτι Κωνσταντίνον φησὶν ὀκτῶ καὶ εἰκοστῷ (α) ἔτει
τῆσ βασιλείασ αὐτοῦ, τὸ Βυζάντιον εἰς Κωνσταντίνου
πόλιν μετασκευάσαι, καὶ τὸν περιβόλον ὀριζόμενον,
βάδην τε περιμεναί, τὸ δόρυ τῆ χειρὶ φέροντα. Ἐπεὶ
δὲ τοῖσ ἐπομένοισ ἐδόκει μείζον ἢ προσῆκε τὸ μέ-
τρον ἐκτείνειν, προσελθεῖν τε αὐτῷ τινα καὶ δια-
πυθάνεσθαι· Ἔωσ ποῦ, δέσποτα; τὸν δὲ ἀποκρινά-
μενον διαβρήδην φάνα· Ἔωσ ἂν ὁ ἐμπροσθέν μου
στῆ, ἐπίδηλον ποιούοντα, ὡσ δύναμισ αὐτοῦ τισ οὐρα-
νία προηγοῖτο, τοῦ πραττομένου διδάσκαλοσ. Ἰδρυ-
σάμενον δὲ τὴν πόλιν ἄλμα Ῥώμην ὀνομάσαι, ὃ
δηλοῖ τῆ Ῥωμαίδι γλώττῃ τὴν ἔνδοξον· καὶ βουλήν
τε σύγκλητον τάξασθαι, καὶ σιτηρεσίου δαπάνην αὐτ-
αρχεσάτην διανεῖμαι τοῖσ οἰκήτορσι, καὶ τὸν ἄλλον
ἐν αὐτῆ τῆσ πολιτείας πολυτελῶσ κόσμον (22) κατα-
στήσασθαι, ὡσ ἀρκεῖν εἰς ἀντίπαλον κλέοσ τῆ προ-
τέρῃ Ῥώμῃ.

ι. Τελευτήσαντοσ δὲ (23) τοῦ ταύτησ τῆσ πόλειοσ
ἀρχιερέωσ Ἀλεξάνδροσ, τὸν Νικομηδείασ φησὶν Εὐ-
σέβιον, εἰς τὸν τῆσ νεοκτίστου πόλειοσ ἀρχιερατικὸν
μεταστήσαι θρόνον.

stituisse. Non hoc dicit Philostorgius, sed ait Con-
stantinum civitatis Constantinopolitanæ honorem
mirum in modum auxisse, adeo ut par esset honori
civitatis Romanæ : privilegia scilicet concessit civi-
bus Constantinopolitanis æqualia privilegiis quibus
fruebantur cives Romani. Tale fuit jus Italicum,
quod Constantinopolitanis postea concessum est
lege Valentis Augusti, ut legitur in codice Theodo-
siano.

(23) *Τελευτήσαντοσ δὲ.* Alexandri Constantino-
politani episcopi obitum recte Philostorgius refert
principatu Constantini Maximi. Sed quod Eusebius
Nicomediensem in ejus locum subrogatum esse
scribit, in eo fallit, licet Theodoritus in libro
primo *Ecclesiasticæ historiæ* idem quoque scribat.
Qua de re vide quæ notavi in libro secundo *Obser-
vationum ecclesiasticarum* ad Socratem atque So-
zomenum, capite primo.

VARIORUM.

(a) Ὅκτῶ καὶ εἰκοστῷ. Annus vicesimus octavus
Constantini, anno Chr. 324, mense Julio absolutus

est, ideoque et Constantinopolis perfecta. *Ant. Pagi
ad ann. 324, n. 19.*

ια. Ὅτι τὸ δυσσεβὲς οὗτος τοῦ ψεύδους ὄργανον, Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξανδρείας τελευταίου, καὶ ψήφων ἄλλων ἐπ' ἄλλους φερομένων, καὶ χρόνου τινὸς ἐπὶ τοῦτο παρατεινόμενου (24), τὸν θεῖον Ἀθανάσιον φησι περὶ δεξιῶν ὄψιν εἰς τὴν Διονυσίου καλουμένην ἐκκλησίαν ἐστηδῆσαντα (25), καὶ δύο τινὰς τῶν Αἰγυπτίων ἐπισκόπων εὐρόντα, τὰς πύλας τε κατὰ ὄχρωράτων μετὰ τῶν συστασιωτῶν ἐπικλεισάμενον, οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπέλθειν (α), τῶν χειροτονούντων πολλὰ μὲν ἀνανεούτων. Τῆς δὲ προσ-
 αγομένης αὐτοῖς βίας, μείζονος τῆς βουλῆς καὶ τῆς δυνάμεως γεγενημένης, τὸ δοκοῦν Ἀθανάσιον ἐπιτελεσθῆναι. Καὶ ὡς ὁ παρὼν τῶν ἐπισκόπων ἄλλος ὄμιλος, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τῷ ἀναθήματι τοῦτον παρεπέμψαντο. Τὸν δὲ Ἀθανάσιον κρατυνάμενον τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινῆς τῆς πόλεως πρὸς βασιλέα γράψαι τὴν εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀνάβησιν αὐτοῦ. Τὸν δὲ, νομίσαντα κοινῆς βουλῆς εἶναι τὸ γράμμα, ἐπιψήφισαι τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου. Ὑστερον δὲ μαθόντα τὰ πεπραγμένα, εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης αὐτὸν ἐξαποστεῖλαι, τῷ ἐκεῖσε συνεδρίῳ λόγον ὧν ἔδρασε δώσοντα. Καὶ μόλις μὲν οὖν εἶσαι τοῖς βασιλεῖσι ἀπειλαῖς τὸν Ἀθανάσιον. Εἰζάντα δ' εὖν καὶ παραγενόμενον εἰς Τύρον, τοὺς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι (26)· γύναιον δὲ τι μισθωσάμενον ἑταιρικὸν, ἥδη τῷ τῆς γαστρὸς ὄγκῳ τὴν ἀκολασίαν στηλιτεύον, ἐπαφείναι διαμηχανᾶσθαι τῷ Εὐσεβίῳ, ὃς τοῦ ἐκεῖσε συνεδρίου κορυφαῖος ἐνομίζετο· τῷ δὲ τὴν συκοφαντίαν, ὡς εἰκός, ἐμπέσοντι θορύβῳ καὶ ταραχῇ, τὴν τε δίκην ὑποκλέψαι καὶ τὴν κρίσιν ἐκφυγεῖν διανοούμενος (27)· φωραθῆναι δὲ τὴν συσκευὴν ὁ τοῦ ψεύδους φίλος ἀναγράφει, δι' ἧς μεθόδου φασὶν οἱ εὐσεβεῖς τὸ κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μισθῶθην παρὰ τῶν δυσσεβῶν πορνίδιον δι-
 ελεγχθῆναι. Τὸν μὲν γὰρ Εὐσεβίον διαπυρνῶσθαι τῆς ἑταιρικῆς, εἰ γινώσκει αὐτῆς τὸν φθορέα· τῆς δὲ καὶ μάλα διατεινομένης, προσαναπιθέσθαι, εἰ ἄρα γε τοῦτον ὁ παρὼν χρόνος ἔχει (28)· τὴν δὲ φάναι, Εὐφῆμει, ὦ δέσποτα· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἂν μαινοίμην, ἀνδρῶν τοιούτων αἰσχρὰς ἡδονῆς δουλείαν καταγύνωναι. Ὅστε καταγύνωναι εἶτ' ἐντεῦθεν ἀρξασμένης παραγμουῦσθαι τῆς ἀληθείας, τὴν ὅλην συσκευὴν ἀνακαλυφθῆναι. Καὶ τὸν μὲν Εὐσεβίον κρείττω συκοφαντίας πάτης ὀφθῆναι· τὸν δὲ Ἀθανάσιον, ἀντὶ τοῦ φυγεῖν

11. *Athanasius ep. Alex.* — Ait impius hic mendaciorum artifex, post mortem Alexandri episcopi Alexandriae, cum variantibus episcoporum suffragiis, plures designarentur episcopi, et aliquantum temporis in hac altercatione tereretur, divinum Athanasium sub vesperam in ecclesiam quæ Dionysii dicitur, advolasse : cumque ibi duos quosdam episcopos Ægypti reperisset, januas una cum suæ factionis hominibus firmissime occlusisse, atque ita ordinatum esse, multum licet reclamantibus ordinatoribus. Sed cum vis illis inferretur ejusmodi, quæ voluntatem ipsorum potentiamque superabat, confectum esse id quod volebat Athanasius. Addit Philostorgius reliquam episcoporum qui tum aderant multitudinem, Athanasium hujus rei causa anathemati subjecisse. Hunc vero, cum res suas prius confirmasset, totius civitatis nomine litteras ad imperatorem de ordinatione sua scripsisse. Qui cum eas litteras ab Alexandrinorum curia scriptas esse existimaret, electionem illam suo suffragio comprobavit. Postea vero de iis quæ acta fuerant certior factus, Athanasium misit Tyrum, quæ urbs est Phœnices, ut synodo quæ ibi collecta erat, rationem gestorum redderet. Et Athanasium quidem imperatoris minis cecisisse scribit Philostorgius. Tandem vero cum venisset Tyrum, ipsum quidem sistere se in judicio noluisse ; sed meretricem quamdam, quæ ipso ventris tumore intemperantiam suam probebat, mercede condussisse, et adversus Eusebium, qui synodi illius princeps atque antesignanus habebatur, per fraudem submisisse; tumultu illo ac motu qui ex hujusmodi calumnia, ut verisimile est, excitandus erat, elusurum se judicium, et damnationem subterfugiturum esse, arbitrantem. Sed fraudem detectam esse scribit philopseudes noster eodem plane modo, quo orthodoxi scortum illud quod adversus magnum Athanasium ab hæreticis conductum fuerat, convictum esse scribunt. Eusebium enim ait quæsisisse ex meretrice, utrum stupratorem suum nosset. Quæ cum affirmasset illum sibi probe notum esse, rursus Eusebium quæsisisse, num ille in præsentem episcoporum consessu versaretur. Eam vero respondisse : Bona verba, domine ; neque enim ego tau-

VALESII ANNOTATIONES.

(24) *Χρόνου τινὸς ἐπὶ τοῦτο παρατεινόμενον.* D Malim scribere ἐπὶ τούτῳ.

(25) *Ἐκστηδῆσαντα.* Rectius in ms. codice Samuelis Bocharti scriptum est, ἐστηδῆσαντα. Et paulo post ubi antea legebatur, τῶν μὲν χειροτονηθέντων, ex eodem codice emendavi χειροτονούντων.

(26) *Τοὺς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι.* Non dubito quin scribendum sit, εἰς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι, vel potius αὐτὸν μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχασθαι.

(27) *Ἐκφυγεῖν διανοούμενος.* Leges grammaticæ postulant ut scribamus διανοούμενον. Interpretem in hujus loci versione lapsam esse mirum non est,

VARIORUM.

(α) *Οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπέλθειν.* Hæc quidem calumnia de Athanasio clanculum ordinato, Philostorgio cum reliquis Ariana communis est : ejus

tamen falsitas abunde demonstratur ex epistola synodi Alexandrinæ apud Athanas. *Apol.* 2, pag. 165. *W. Lowth.*

topere insanio, ut tales viros fœdæ libidinis insimus A
lem. Ex iis vero cum veritas in lucem prodire cœ-
pisset, totam fraudis machinationem patefactam
fuisse. Et Eusebium quidem omni calumnia supe-
riorem apparuisse : Athanasium vero qui iudicium
subterfugere speraverat, duplici iudicio convictum
abiisse, ad illegitimam ordinationem accedente
scelestissima calumnia. Atque idcirco communi
omnium consensu depositionis sententiam in eum
latam esse; Athanasium nihilominus frontem per-
frixisse, ac dicere ausum, depositionis sententiam
sicut et calumnias quæ ipsi objectæ fuerant, ab
episcopis qui in concilio residebant, per odium ac
simulata esse fabricatam, propterea quod ma-
nuum impositionem ab ipsis accipere recusaret.
Quamobrem imperatorem quoque alteri episcopo-
rum synodo mandasse, ut Athanasii causa exami-
naretur. Istos vero alia insuper crimina prioribus
adjecisse. Nam et Callinicum confessorem, episco-
pum Pelusii, compedibus ferreis vinctum, ab illo
missum esse in custodiam; nec destitisse Athana-
sium contumelias ei inferre, donec illum e medio
sustulisset. Tunc etiam manus Arsenii in medium
calum, et ejusmodi alia. Has ob causas ait Athanasium a synodo excommunicatum esse, et Gregorium
Cappadocem in ejus locum substitutum. Et hæc quidem Philopseudes noster de sancto Athanasio
falsa narrat.

12. *Helenopolis*. — Ait Helenam imperatoris ma-
trem, ad fauces sinus Nicomediæ, urbem ædificasse
quam Helenopolim cognominavit. Porro Helenam
eo loco delectatam esse ob id unum, quod cadaver
Luciani martyris post coronam martyrii eo depor-
tatum fuisset a delphino.

13. *Lucianus Martyr*. — Ait Lucianum martyrem,
cum jam moriturus esset, et tyrannica vis nec Ec-
clesiæ, nec altaris copiam faceret, cumque vincula
et plagæ ne quidem ut se commoveret, ei permit-
terent, supinum jacentem, supra proprium pectus
tremendum sacrificium peregisse, et tum ipsum
participasse, tum aliis ut de immaculato sacrificio
participarent, copiam fecisse. Peractum autem est
hoc sacrificium in carcere, cum sacer Christiano-
rum chorus qui illum utpote morientem undique
cingebat, Ecclesiæ speciem referret ac simul mu-
nimentum præstaret, né ab impiis spectari possent
ca quæ gerebantur.

14. *Luciani discipuli*. — Hujus martyris Luciani

την δίκην, διπλῆς ἔνοχον ἀπειλεγχθῆναι, προσλαβού-
σης τῆς οὐκ εὐαγοῦς χειροτονίας τὴν ἐναγεστάτην
συκοφαντίαν. Διδὲ καὶ τὴν καθαιρετικὴν ψῆφον ὁμό-
φωνον κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθῆναι, ἐκείνον μέντοι γε
προσαναμασχυντεῖν· καὶ λέγειν, ἀπεχθεία τὴν καθαι-
ρεσιν τοὺς συνεδρεύσαντας διαπράξασθαι, ὡς περ καὶ
τὰς συκοφαντίας, διότι μὴ παρ' αὐτῶν ἀνάσχοιτο τὴν
ἀρχιερατικὴν χειροθεσίαν ὑποστήναι. Διδὲ καὶ τὸν
βασιλέα ἐπιτρέψαι πάλιν ἑτέρα συνόδῳ τὰ κατὰ τὸν
Ἀθανάσιον ἐτασθῆναι. Τοὺς δὲ καὶ ἕτερα τῶν ἐγκλη-
μάτων ἐπισυναβροῦσαι· Καλλινικὸν τε γὰρ τὸν ὁμο-
λογητῆν, ἐπίσκοπον τοῦ Πηλουσίου, πέδαις σιδηραῖς
ἐνδυσάμενον (29), εἰρκτῆ καταθέσθαι, καὶ μὴ δια-
λιπεῖν προπηλακίζοντα, ἕως ἂν αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπ-
ελάτοι, προσετίθεσαν ταῖς κατηγορίαις. Καὶ δὴ καὶ
ἡ Ἀρσενίου χεῖρ τῆνικαῦτα προεκομίσθη, καὶ ὁ Μα-
ρεώτης, καὶ ὁ Ἰσχυρας, καὶ τὸ μουσικὸν ποτήριον,
καὶ τὰ παραπλήσια τοῦτοις, ἐφ' οἷς αὐτὸν καὶ ἐκ-
κηρύξαι τὸ συνέδριον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι
τὸν ἐκ Καππαδοκίας Γρηγόριον (α). Ταῦτα μὲν οὖν
ὁ φιλοψευδὴς Κακοστόργιος περὶ τοῦ ἀγίου τερα-
τεύεται Ἀθανασίου.

prolata est, et Mareotes, et Ischyras, et sacrum po-
culum, et ejusmodi alia. Has ob causas ait Athanasium a synodo excommunicatum esse, et Gregorium
Cappadocem in ejus locum substitutum. Et hæc quidem Philopseudes noster de sancto Athanasio
falsa narrat.

16. Ὅτι, φησὶν, ἡ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μή-
τηρ Ἑλένη, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ τῆς Νικομηδείας
κόλπου πόλιν ἐδείματο, Ἑλενόπολιν (β) αὐτὴν ἐπ-
ονομάσασα· ἀσπάσασθαι δὲ τὸ χωρίον κατ' ἄλλο μὲν
οὐδὲν, ὅτι δὲ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς ἐκεῖσε τύχοι μετὰ
τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ δελφίνος ἐκκομισθεῖς.

17. Ὅτι τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν φησι μέλλουσα
τελευτᾶν, καὶ μῆτε ναὶν μῆτε θυσιαστήριον τῆς τυ-
ραννικῆς βίας παρεχούσης, ἀλλὰ μῆδὲ ἀντικεινέ-
σθαι (30) τῶν δεσμῶν καὶ πληγῶν συγχωρούντων, ἐν
τῷ οἰκείῳ στέρνῳ ἀναζειμενον τὴν φρικτὴν θυσίαν
τελεσάμενον, οὕτω τε αὐτὸν μετασχεῖν, καὶ τοὺς ἄλ-
λους μεταλαβεῖν τοῦ ἀχράντου θύματος ἐπιτρέψαι.
Ἐτελέσθη δὲ ἡ ἱερουργία ἐν τῇ εἰρκτῇ, τοῦ κυκλώ-
σαντος αὐτὸν ἱεροῦ χοροῦ ὡς ἤδη ἀποβιούντα, ἐκ-
κλησίας σχῆμα καὶ ἀσφάλειαν τοῦ μὴ καθορᾶσθαι ἐν
δρώμενα παρὰ τῶν εὐσεβούντων (31) ἀναπληρούτος.

18. Ὅτι τοῦτο τοῦ μάρτυρος πολλοὺς μὲν καὶ

VALESII ANNOTATIONES.

(20) Πέδαις σιδηραῖς ἐνδυσάμενον. Lego ἐνδη-
σάμενον.

(30) Ἀλλὰ μῆδὲ ἀντικεινέσθαι. In ms. codice
Samuelis Bocharti scriptum inveni, ἀλλὰ μῆδὲ αὐ-
τῆς κινεῖσθαι. Quæ licet corrupta sit lectio, viam
tamen ad veram scripturam nobis ostendit. Scribo
igitur, ἀλλὰ μῆδὲ αὐτῷ κινεῖσθαι τῶν δεσμῶν καὶ

πληγῶν συγχωρούντων, etc.

(31) Παρὰ τῶν εὐσεβούντων. Sic etiam legit Nice-
phorus, ut videre est in libro octavo capite 31. Ma-
gis tamen placet conjectura Lucæ Holstenii, qui ad
latus sui codicis annotavit legendum sibi videri
ἀσεβούντων.

VARIORUM.

(a) Ἀντ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι Γρηγόριον.
Postea, cap. 18, ait, Gregorium mortuum fuisse an-
tequam Athanasius de exilio, statim post mortem
Constantini, rediret. E contra inter omnes constat,
Gregorium istum a synodo demum Antiochena,

anno 341, ordinatum fuisse. W. Lowth.

(b) Ἑλενόπολις. Drepanum in Bithynia Heleno-
polim vocari jussit Constantinus Magnus anno cir-
citer imperii sui xxi, in honorem Helenæ matris im-
peratricis. Vid. Soz. lib. ii, c. 2, not.

ἄλλους μαθητὰς ἀναγράφει, οἷς καὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδεῖας, καὶ Μάριν τὸν Χαλκηδόνας, καὶ τὸν Νικίας Θεόγνιν συντάττει, καὶ Λεόντιον, τὸν ὕστερον γεγονότα τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον, καὶ Ἀντωνίων τὸν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ Μηνόφαντον, καὶ Νεομήνιον, καὶ Εὐδόξιον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρον καὶ Ἀστέριον τὸν Καππαδόκην· οὗς καὶ Ἕλληνας φησὶ ἐνδόντας τῇ τῶν τυράννων βίᾳ· ὕστερον δὲ ἀνακαλέσασθαι τὴν ἤτταν, συμβαλλομένου αὐτοῖς πρὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ διδασκάλου.

ε' Ὅτι τῶν εἰρημένων Ἀντωνίων μὲν καὶ Λεόντιον, ἀπαράτρωτον τὴν εὐσέβειαν (32) διασώσασθαι λέγει· Εὐσέβιον δὲ καὶ Μάριν καὶ Θεόγνιν, συναπαχθῆναι μὲν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ, ἀνενεχθῆναι δὲ τῆς μεταβολῆς. Τὸν δὲ Μάριν ἐκεῖθεν ἀνενεχθέντα, εἰς ἐτέραν αὐθις κατολισθῆσαι ἀτοπίαν, καὶ δὴ καὶ τὸν Θεόγνιν· ὃς τὸν Θεὸν καὶ πρὸ τοῦ γεννησαί τὸν Υἱὸν Πατέρα οἶεται, ἅτε δὴ τὴν δύναμιν ἔχοντα τοῦ γεννησαί. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν Ἀστέριον παρατρέψαι τὸ φρόνημα, ἀπαράλλακτον εἰκόνα (α) τῆς τοῦ Πατρὸς ὁσίας εἶναι τὸν Υἱὸν ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γράμμασι διαμαρτυρούμενον (33).

ις. Ὅτι τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος ἐπιβαίνοντος τῆς βασιλείας αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐν Νικομηδεῖς φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθάναι (b) γράφει· ἔγγυς δὲ τοῦ τέλους γεγονότα καὶ αἰσθόμενον τῆς ἐπιβουλῆς, διαθήκας τε γράψαι, τιμωρίαν ἀπαιτούσας τοὺς ἀνελόντας, καὶ αὐτὴν εἰσπράξασθαι τὸν προκαταλαβόντα τῶν παιδῶν κελεύσαι, δεῖ τοῦ μή τι κάκεινους (34) ὑπ' αὐτῶν ὅμοιον ὑποστῆναι· δοῦναι τε τὰς διαθήκας Εὐσεβίῳ τῷ Νικομηδεῖας. Τὸν δὲ ὑφορώμενον τοῦς τοῦ βασιλέως ἀδελφοὺς, μὴ ποτε ζητήσκειαν αὐτάς, καὶ ἀναμαθεῖν τὰ γεγραμμένα βουληθεῖεν, ἐνθεῖναι τῇ χειρὶ τοῦ νεκροῦ τὸ βιβλίον, καὶ παραδύσαι τοῖς ἱματίοις. Ἐπιζητησάντων δ', ὡς ὑπενόει (35), λαθεῖν μὲν φάναι, ἀντιπαραδοῦναι δὲ πάλιν εἰς χεῖρας ὁμολογήσαι. Εἶτα μετὰ ταῦτα ἀνελόμενον, Κωνσταντίῳ τῷ αὐτοῦ παιδί ἔρχεσθαι τὸ γράμμα προφθάσαντι τοὺς ἄλλους· τὸν δὲ μετ' οὐ

(32) Ἀπαράτρωτον τὴν εὐσέβειαν. Procul dubio scribendum est εὐσέβειαν, ut legitur in ms. codice Bocharti.

(33) Διαμαρτυρομένης. Quis non videt scribendum hic esse διαμαρτυρούμενον? Certe in ms. codice Bocharti legitur διαμαρτυρούμενος.

(34) Κελεύσαι δὲ εἰ τοῦ μή τι κάκεινους. Hujus loci emendatio debetur codici Bochartiano, in quo ita scribitur: Καὶ αὐτὴν εἰσπράξασθαι τὸν προκαταλαβόντα τῶν παιδῶν κελεύσαι, δεῖ μὴ τι κάκεινους

(a) Ἀπαράλλακτον εἰκόνα. Hæc Asterium ex Luciani symbolo totidem verbis mutuatus est, ut ex collatione apparebit, inquit cl. G. Bullus *Defens. fæd. Nic.* sect. 2, cap. 13, n. 6; quem de Luciano ejusque Symbolo vid. apud Soz. lib. III, cap. 5, not. a. Baronius etiam Lucianum hæresi liberare conatur, notis in Martyrologium, et Annalibus ad ann. 311 et 318.

A cum multos alios discipulos recenset Philostorgius, tum præcipue Eusebium episcopum Nicomedie, Marim (Chalcedonis, Theognim Nicææ; Leontium præterea qui postmodum episcopus Antiochiæ factus est, et Antonium Tarsi Ciliciæ; Menophantum item et Numenium atque Eudoxium; Alexandrum quoque et Asterium Cappadocem: quos etiam ait tyrannorum cedentes violentiæ, diis gentilium sacrificasse; postea tamen lapsum suum emendasse, magistro ipsis ad poenitentiam opitulante.

45. Ex supradictis autem, Antonium quidem ac Leontium integram atque illibatam pietatem servasse dicit; Eusebium vero et Theognim ac Marim a Nicæna quidem synodo in transversum abreptos esse, postea vero ad pristinam sententiam rediisse. B Marim tamen qui ad sanam doctrinam reversus fuerat, in alium denuo errorem prolapsus esse. Pari modo etiam Theognim, qui Deum etiam antequam genuisset filium, Patrem fuisse existimavit, utpote qui gignendi vim haberet. Sed et Asterium Luciani doctrinam interpolasse scribit, quippe qui in scriptis et orationibus suis affirmet, Filium substantiæ Patris imaginem esse nulla in re differentem.

46. Constantini M. obitus et testamentum. — Ait Constantinum, cum tricesimum ac secundum annum imperii sui ingressus esset, veneno a fratribus suis necatum esse Nicomedie. Cumque exitus vitæ jam instaret, compertis insidiis testamentum scripsisse, quo mandabat, ut in auctores cædis adverteretur; jussisseque ut ex liberis suis is qui primus advenisset, poenas de illis sumeret, ne forte ipsi quoque simili fraude ab illis exstinguerentur. Porro testamenti tabulas a Constantino traditas esse Eusebio Nicomediensi episcopo. Hunc vero mentem ne imperatoris fratres eas requirerent, et quid in illis scriptum esset cognoscere cuperent, tabulas in mortui manu reposuisse, et in vestibus ejus occultasse. Cum igitur illi, sicut suspicatus fuerat Eusebius, testamenti tabulas requisivissent, Eusebium respondisse: se quidem eas accepisse,

VALESII ANNOTATIONES.

D ὑπ' αὐτῶν ὅμοιον ὑποστῆναι. Sic etiam Lucas Hebstenius ad latus sui codicis emendarat, retento tamen articulo τοῦ. Verum si articulus iste retineatur, expungendum erit adverbium μή, et locus ita legendus: δεῖ τοῦ κάκεινους τι ὑπ' αὐτῶν ὅμοιον ὑποστῆναι.

(35) Ὡς ὑπενόει. Dudum conjeceram scribendum esse, ὡς ὑπενόει. Conjecturam meam postea confirmavit codex Bocharti, in quo ita discrete scriptum inveni.

VARIORUM.

(b) Φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθάναι. Idem quod Philostorgius, produnt Zonaras et Cedrenus. Zonaræ verba sunt: Φάρμακόν τι πιεῖν δηλητήριον λέγεται παρὰ τῶν ἑτεροθαλῶν αὐτῷ κερασθῆν ἀδελφῶν· τοξικὸν αὐτῶν πατρὸς δυνάστητος ἐδωκεν ἐν τῇ αἰσθητικῇ τῆς ἐπιβουλῆς. At nihil tale ab aliis historicis, sive ethnicis sive Christianis, memoratum reperimus.

sed statim eas in manus Constantini ipsius reddidisse. Postea vero eundem Eusebium, cum testamenti tabulas rursus abstulisset, eas tradidisse adventum præverterat. Hunc vero non multo post, esse.

17. *Constantini imago.* — Hic etiam impius Dei hostis Christianos accusat, quod imaginem Constantini in porphyretica columna stantem sacrificiis placarent, et lucernis æccensis ac suffitibus honorarent, vota etiam facerent ut Deo, et supplicationes ad depellendas calamitates peragerent.

18. *Athanasii reditus.* — Post mortem Constantini Magni, cum omnes ubicunque qui exsulabant, redeundi licentiam nacti essent, Athanasius quoque ex Galliis Alexandriam reversum esse scribit. Cumque Gregorium mortuum esse didicisset, ex nave egressum, protinus ita ut erat, in Ecclesiam venisse ac sedem recepisse, nulla ratione habita eorum qui ipsum deposuerant.

EX LIBRO TERTIO.

1. *Constantini junioris cædes.* — Ait Philostorgius, Constantinum, qui filiorum Constantini erat maximus natus, Constanti fratri insidias struxisse, et cum ducibus ejus conferto prælio interfectum esse, et portionem imperii illius, Constantis imperio adjunctam fuisse.

2. *Constantius ecclesiam condit, et reliquias in-*

πολύ κατά τὰ προστάγματα τοῦ πατρὸς διαπράξασθαι.

Constantio Constantini filio, qui fratrum suorum ea quæ Pater testamento mandaverat, exsecutum

ἴσ'. Οὗτος ὁ θεομάχος, καὶ τὴν Κωνσταντίνου εἰκόνα τὴν ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ κίονος ἱσταμένην, θυσίαις τε ἰλάσκεσθαι (36), καὶ λυchnοκαταῖς καὶ θυμιάμασι τιμᾶν, καὶ εὐχαῖς προσάγειν ὡς Θεῷ, καὶ ἀποτροπαίους ἰκετηρίας τῶν δεινῶν ἐπιτελεῖν τοὺς Χριστιανούς κατηγορεῖ.

ἱη'. Ὅτι τελευτήσας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φησί, καὶ τῶν πανταχόθι μεθορίας ταλαιπωρουμένων ἀδειαν ἀνακλήσεως εἰληφότων, καὶ Ἄθανάσιον φησὶ ἐκ τῶν Γαλιῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν παραγεγονότα, ἐπεὶ Γρηγόριον ἐμεμαθήκει τετελευτηκότα, ὡς εἶχεν εὐθύς ἀπὸ τῆς νεῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν χωρῆσαι, καὶ τὸν θρόνον ἀναλαβεῖν, μηδὲνα λόγον τῶν ἀποκηρυξάντων αὐτὸν πεπονηκότα.

EK ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Κωνσταντᾶ φησιν (α), δς ἦν πρεσβύτερος τῶν Κωνσταντίνου παιδῶν, ἐπιβουλεύσει τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ, καὶ μάχη τοῖς στρατηγοῖς αὐτοῦ συμβαγέστα διαφραθῆναι τε καὶ τὴν μοῖραν τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀρχῆς εἰς τὴν Κωνσταντῶ ἀνακοινωθῆναι.

β'. Ὅτι Κωνσταντῶν δι' ἐπαίνων ἄγει, καὶ τὴν

VALESII ANNOTATIONES.

(36) *Θυσίαις τε ἰλάσκεσθαι.* Non immerito Photius reprehendit Philostorgium, quod dixerit Constantini statuam victimis et sacrificiis cultam esse a Christianis. Id enim prorsus commentitium est, et a religione Christianorum alienum. Sed quod ait Philostorgius lucernas et cereos ad ejus statuam accensos fuisse, precesque ei allegatas, et morborum curationes ab eo postulas, id verissimum est, nec reprehendi debuit a Photio. Idem certe testatur Theodoritus in libro *Hist. Eccles.* cap. ultimo, et ex eo Nicephorus in fine libri septimi. Auctor quoque *Chronici Alexandrini*, Gallicano et Symmacho coss. de hac Constantini statuâ ita scribit: Ποιήσας ἐαυτῷ ἄλλην στήλην ἀπὸ ξοάνου κεχρυσωμένην, βαστάξουσιν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὴν τύχην τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ αὐτὴν κεχρυσωμένην, κελεύσας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ γενεθλιακοῦ ἱππικοῦ εἰσιέναι τὴν αὐτὴν τοῦ ξοάνου στήλην, θηριγευσμένην ὑπὸ τῶν στρατευμάτων μετὰ χλανιδίων καὶ χαμπηγίων, πάντων κατεχόντων κηροῦ λευκοῦς, περιέρχεσθαι τὸ δῆγμα τὴν ἄνω κάμπον καὶ ἔρχεσθαι εἰς τὸ σκάμμα κατέναντι τοῦ βασιλικοῦ καθίσματος, καὶ ἐπεγείρεσθαι κατὰ καιρὸν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν τὴν στήλην τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τύχης τῆς αὐτῆς πόλεως. Id est, *Cum fecisset sibi aliam statuam ex veteri quodam simulacro, inauratam, quæ dextra manu gestabat fortunam urbis Constantinopolitanæ, quæ ipsa quoque erat inaurata. Jussitque ut eo die quo Circenses ob natalium urbis Constantinopolitanæ edebantur, introiret eadem statuam simulacri, deducta a militibus, lænas et campugos, seu calceos habentibus, et cereos albos*

manu gestantibus: utque currus quo statua rehebatur circum iret superiorem campum, et ad Scamma procederet ex adverso imperialis solii: utque imperator qui temporibus illis regnaret, e solio assurgens adoraret statuam ejusdem imperatoris Constantini, et fortunæ urbis Constantinopolitanæ. In Græco textu emendavi, χαμπηγίων pro γαμπηγίων. Præterea correxi ἐπεγείρεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα. Quam emendationem confirmat Hesychius in libro *De originibus urbis Constantinopolitanæ* sub finem. Verum dubitare quis non immerito possit, utrum hanc Constantini statuam intelligat Philostorgius hoc loco, an alteram potius ex ære radiatam, quam idem Constantinus in foro urbis Constantinopolitanæ sibi erexerat supra columnam porphyreticam, de qua loquitur auctor *Chronici Alexandrini*, Januario et Justo coss. Hanc igitur statuam, quam posteriore loco nominavi, potius intelligi puto a Philostorgio, duas ob causas: primum, quia Philostorgius eam statuam porphyreticæ columnæ impositam fuisse dicit: quod quidem verum est de posteriore statua Constantini, non autem de priore; secundo, quia Philostorgius ad illam Constantini statuam crebros ac pene quotidianos populi conventus fuisse scribit: quod quidem statuæ illi, quæ erat in foro Constantini supra columnam porphyreticam, melius convenit. Statua autem illa, ἀπὸ ξοάνου, quæ fortunam urbis dextra manu gestabat, semel tantum quotannis ab imperatore et populo adorabatur in Circo, ut testatur Hesychius *De originibus Constantinopolitanis*, et auctor *Chronici Alexandrini*.

VARIORUM

(α) *Κόνσταντᾶ φησιν.* Ait hic Philostorgius Constantem fratri Constantino insidias struxisse; ceterum contra prodant alii Constantinum de Africa nominatim fratri Constanti controversiam moven-

tem adversus eum bellum movisse. Et hunc sensum secutus est Valesius in sua interpretatione. Vid. Socr. lib. II, cap. 5; Soz. lib. III, cap. 2.

ἐκκλησίαν φησὶν αὐτὸν δομήσασθαι τὴν ἐν Κων-
 σταντίνου πόλει, καὶ οὖσαν καὶ καλούμενην μεγά-
 λην. Καὶ δὴ καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον ἐκ τῆς
 Ἀχαΐας μετακομίσαι ἐπὶ τὸν ναὸν ὃν οὗτος ἐξυκο-
 δομήσατο, τὸ κοινὸν τῶν Ἀποστόλων (α) ἐπιφερόμε-
 νον ἔνομα, οὗ πλησίον καὶ τὸν πατρῷον τάφον ἰδρύ-
 σασθαι· ναὶ δὴ καὶ Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν ἐκ τῆς
 αὐτῆς Ἀχαΐας εἰς τὸ αὐτὸ μετενεγκεῖν τέμνος·
 ἀλλὰ καὶ Τιμόθεον τὸν ἀπόστολον ὡσαύτως ἐξ Ἐφέ-
 σου τῆς Ἰωνίας εἰς τὸν αὐτὸν ἀνακομίσαι περιώνυ-
 μον καὶ σεβάσιμον οἶκον.

γ. Ὅτι φησὶ ὡς ὁ Κωνσταντῖος γνοὺς Ἀθανά-
 σιον τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον ἀναλαβεῖν, ἐκείνον
 μὲν ἐλαύνει τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀντιχειροτονηθεὶς
 δὲ γνώμην ἀποφαίνει Γεώργιον τὸν ἐκ Καππαδοκίας.
 Ὁ δὲ Ἀθανάσιος δεῖξαι καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὸν
 ἐξ ἐπιβουλῆς θάνατον, πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀφικνεῖται
 πάλιν βασιλεῖα.

δ. Ὅτι Κωνσταντῖόν φησι διαπρεσβεύσασθαι πρὸς
 τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους (b), νῦν δὲ Ὀμηρίτας
 καλουμένους. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος τῶν ἐκ Χεττούρας
 τῷ Ἀβραάμ γενομένων. Τὴν δὲ χώραν μεγάλην τε
 Ἀραβίαν καλεῖσθαι καὶ εὐδαίμονα πρὸς τῶν Ἑλλή-
 των· καθήκειν δὲ ἐπὶ τὸν ἐξώτατον ὠκεανόν· ἥς
 μητρόπολις ἡ Σάβα· ἐξ ἧς καὶ ἡ βασιλεὺς καὶ τὸν
 Σλομῶντα παραγεγόνει (37). Ἐμπερίτομον δὲ τὸ
 ἔθνος (38), κατὰ τὴν ὁγδόην περιτεμνόμενον ἡμέραν·
 καὶ θύουσιν ἡλίω καὶ σελήνῃ καὶ δαίμοσιν ἐπιχω-
 ρίοις. Οὐκ ὀλίγον δὲ πλῆθος καὶ Ἰουδαίων αὐτοῖς
 ἀναπέφυρται. Πρὸς τούτοις οὖν διαπρεσβεύεται (39)
 Κωνσταντῖος, ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν σκοπὸν ποιούμενος
 αὐτοὺς μεταθέσθαι· δώροις τε οὖν μεγαλοπρεπέσι,
 καὶ πλῆθει (40), τὸν καθηγούμενον τοῦ ἔθνους οἰ-
 κειώσασθαι διεννοεῖτο· κάκειθεν αὐτὶ καὶ τὰ (41)
 τῆς εὐσεβείας σπέρματα χώραν εὐρεῖν ἐναποθέσθαι.
 Ἄξιοι δὲ καὶ παρασχεῖν ἐκκλησίας τοῖς ἐκεῖσε τῶν
 Ῥωμαίων ἀφικνουμένοις ἀνοικοδομήσασθαι, καὶ εἰ τι
 ἄλλο τῶν αὐτοχθόνων ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἀποκλίνειν.
 Ἐδίδου δὲ καὶ φέρειν φιλοτίμως τοὺς πρέσβεις καὶ

A fert. — Multis laudibus Constantium effert Philo-
 storgius, atque eum Constantinopoli ecclesiam
 ædificasse, quæ revera et est et dicitur magna. Re-
 liquias etiam Andreæ apostoli ex Achaia eum trans-
 tulisse scribit in ecclesiam quam ipse absolverat,
 quæ Apostolorum vocatur. Et juxta eam ecclesiam
 patris sui tumulum collocasse; Lucam præterea
 evangelistam ex eadem Achaia ab eo translatum
 esse in supradictam ecclesiam; Timotheum denique
 apostolum ab urbe Ionix Epheso in celebrem illam
 ac venerabilem basilicam jussu ejusdem Constantii
 deportatum fuisse.

3. Athanasius fugit. — Ait Philostorgius Con-
 stantium, cum Athanasium Alexandrinam sedem
 postliminio recuperasse didicisset, eum quidem ex-
 pulsisse Alexandria, mandasse vero ut Georgius
 Cappadox ejus loco ordinaretur. Athanasium itaque,
 cum imperatoris minas et inimicorum insidias re-
 formidaret, ad imperatorem qui tum in Occidentis
 partibus regnabat, denuo se contulisse.

4. Ad Homeritas legatio. Theophilus Indus. — Ait
 Philostorgius, Constantium legatos misisse ad eos
 qui olim quidem Sabæi, nunc autem Homeritæ vo-
 cantur. Est hæc gens eorum qui ex Chettura nati
 sunt Abrahæ. Regionem autem quam incolunt, Ara-
 biam magnam et felicem a Græcis appellari scribit,
 et ad extimum Oceanum pertingere; ejusque me-
 tropolim esse Saham, ex qua urbe olim regina ad
 Salomonem visendum profecta est. Est autem ea
 gens ex circumcissione, et octavo die circumciditur;
 sacrificant etiam soli et lunæ et diis indigenis. Ju-
 dæorum quoque non exigua multitudo iis permista
 est. Ad hos igitur legationem misit Constantius, eo
 consilio ut ad veram pietatem illos traderet; pro-
 inde magnificis muneribus et blanda verborum per-
 suasione regem illius gentis sibi conciliare statuit,
 atque ex eo statim opportunitatem nactus, religionis
 semina ibi spargere. Postulavit etiam, ut Romanis
 illuc navigantibus, et regionis incolis qui ad Christi
 fidem converti vellent, ecclesias ædificare liceret.
 Dedit etiam legatis magnam vim pecuniæ, quam

VALESII ANNOTATIONES.

(37) Καὶ τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει. Nice-
 phorus in libro octavo capite 53, hunc Philostorgii
 locum describens, ita legit· Ἐξ ἧς Σολομῶντι παρα-
 γεγονέαι λόγος· ἔχει τὴν τοῦ Νότου βασίλισσαν. Ego
 Photium scripsisse puto πρὸς τὸν Σολομῶντα.

(38) Ἐμπερίτομον δὲ τὸ ἔθνος. Scribendum est
 procul dubio ἔμπερίτομον, quemadmodum præfe-
 runt scripti codices, Scoriacensis scilicet et Bochar-
 tianus. Quam scripturam confirmat etiam Nicepho-
 rus in libro viii, capite citato.

(39) Πρὸς τούτοις οὖν διαπρεσβεύεται. Scribe

D meo periculo, πρὸς τούτους· sic enim postulant
 leges grammaticæ.

(40) Καὶ πλῆθει. Scribendum mihi videtur καὶ
 πλοῦσι, quam scripturam in interpretatione mea ex-
 pressi. Certe vulgata lectio ferri non potest.

(41) Κάκειθεν αὐτὶ καὶ τὰ. In ms. codice Bo-
 charti scriptum inveni, κάκειθεν αὐτῆς per com-
 pendium. Quod cum non intelligeret Gothofredus,
 edidit αὐτὶ, quæ vox nihili est. Sed procul dubio
 legendum est αὐτοῖς, supple Ὀμηρίταις. Scriben-
 dum etiam videtur χώραν εὐρών.

VARIORUM.

(a) Τῶν Ἀποστόλων. SS. Apostolorum tem-
 plum, omnium post Sophianum celeberrimum ac
 pulcherrimum, extruxit Constantinus Magnus ut
 in eo imperatores Christiani post obitum humaren-
 tur. Theophanes pag. 21; Eusebius Vit. Const. lib.
 iv, cap. 58; Soer lib. i, cap. 16. Vide multa de
 hæc templo apud Ducangium in Constantinopoli
 Christiana, lib. iv, cap. 5.

(b) Πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους. Peracta est
 hæc legatio anno 536, ut existimat Gothofredus in
 Comment. Leg. 2 cod. Theod. De Legatis data xviii
 Kal. Feb. Constantio Aug. VIII et Juliano Cæs.
 coss., in qua dicit imperator: Nullus ad gentem
 Azumitarum et Homeritarum ire præceptus, etc. Id
 est, legatione fungi jussus, ut explicat Gothofredus.

ædificandis ecclesiis impenderent. Hujus porro legationis princeps erat Theophilus Indus. Qui olim quidem Constantino imperium administrante admodum juvenis, obses a Divæis missus fuerat ad Romanos : horum regio Divus insula est. Incolæ vero ipsi quoque Indi cognominantur. Porro hunc Theophilum, cum diu inter Romanos vixisset, mores suos ad summam virtutis perfectionem formasse, et veram de Deo opinionem amplexum esse scribit ; sed et monasticam vitam eum elegisse, et ad gradum diaconi promotum esse testatur, Eusebio sacras ei manus imponente. Sed hæc quidem prius. Postea vero cum legationem hanc obeundam suscepisset, a suæ communionis hominibus episcopali dignitate eum ornatum esse. Cæterum Constantius, cum legationem magnificam et valde gratiosam esse vellet, ducentos equos ex Cappadocia generosissimos navibus impositos, multaque alia dona, partim ad conciliandam admirationem, partim ad alliciendos animos misit. Theophilus igitur cum ad Sabæos venisset, gentis principi persuadere conatus est, ut Christum coleret, et a gentilium errore recederet. Et Judæorum quidem solita fraus ac malitia in profundissimum silentium sese abdere coacta est, cum Theophilus admirandis operibus editis fidem Christi victam esse semel atque iterum ostendisset. Legatio vero felicem exitum sortita est, cum princeps gentis illius sincero animo ad veram pietatem transisset, et tres ecclesias in ea regione ædificasset, non tamen ex ea pecunia quam legati ab imperatore secum attulerant, verum ex iis sumptibus quos ipse alacri animo ex privata pecunia suppeditavit, admirandis Theophili operibus æqualem animi sui magnitudinem exhibere contendens. Ex illis autem ecclesiis unam quidem in metropoli totius

τῆς οἰκοδομῆς τὸ ἀνάλωμα. Ταύτης δὲ τῆς πρεσβείας ἐν τοῖς πρώτοις ἦν καὶ Θεόφιλος ὁ Ἰνδός. Ὁς πάλαι μὲν Κωνσταντίνου τοῦ πάλαι βασιλεύοντος, ἔτι τὴν ἡλικίαν νεώτατος, καθ' ὁμηρίαν παρὰ τῶν Διθηγῶν καλουμένων (42) εἰς Ῥωμαίους ἐστάλη· Διθούς γ' ἐστὶν αὐτοῖς ἡ νῆσος χώρα. Τῶν Ἰνδῶν δὲ καὶ οὗτοι φέρουσι τὸ ἐπώνυμον· τὸν μόντο Θεόφιλον, οὐκ ὀλίγον Ῥωμαίοις ἐνδιατρίψαντα χρόνον, τὰ τε εἶθι εἰς τὸ ἀκρότατον πρὸς ἀρετὴν ῥυθμίσει, καὶ τὴν ἐξέαν πρὸς εὐσέβειαν, καὶ τὸν μοναυλίον ἀνελέσθαι βίον· καὶ δὴ καὶ εἰς βαθὺν διακόνων παραγγεῖλαι, Εὐσεβίου τὰς ἱερουργίας αὐτῷ χεῖρας ἐπιθεμένου (ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον), τὴν δὲ πρεσβειαν ὑπελθόντα καὶ ἐξ ὄρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδόξων ἀξίωμα (43). Ὁ μόντο Κωνσταντίος μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰς τὸ μάλιστα (44) κεχαρισμένον τὴν πρεσβειαν στέλλων, καὶ ἵππους εἰς διακοσίους τῶν ἐκ Καππαδοκίας εὐγενεστάτων ἵππαγωγῶς πλοίοις κομιζομένους, καὶ πολλὰς ἄλλας δωρεὰς εἰς τὸ πολυτελέστατον θαῦμα παρασχέιν, καὶ θελκτριούς συνεξέπεμψε. Καταλαβὼν δὲ τοὺς Σαβαίους ὁ Θεόφιλος, πείθειν ἐπεχειρεῖ τὸν ἐθνάρχην, Χριστὸν τε σέβειν εἰδέναι, καὶ τῆς Ἐλληνικῆς πλάνης ἀποστήναι. Ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων οἰκεία ἐπίνοια, τοῦ Θεοφίλου παραδόξους ἔργοις καὶ ἀπαξ καὶ δις τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀμαχον ἐπιδειξάμενου, εἰς σιγὴν μὲν βαθεῖαν, καὶ ἄκρον τὸ ἀντιπνέον (45) κατέδου. Τὰ δὲ τῆς πρεσβείας τὸ πέρας ἐδέχτο, καθαρῶς γνῶμης τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀποκλίναντος, καὶ τρεῖς οὐ μίαν ἐκκλησίαν ἀνά τὴν χώραν ἀναστήσαντος, οὐκ ἐξ ὧν οἱ πρέσβεις ἐφερον βασιλικῶν ἀναλωμάτων, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ἐκεῖνος προθύμως οἰκοθεῖν ἐχορήγει· καὶ τῷ θαύματι τῶν Θεοφίλου ἔργων, ἐνάμιλλον παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο τὸ πρόθυμον. Τῶν δὲ ἐκκλησιῶν μίαν μὲν ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τοῦ πάντος ἔθνους

VALESII ANNOTATIONES.

(42) Πρὸς τοὺς Διθηγῶν καλουμένους. Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui cod. adnotavit legendum sibi videri, παρὰ τῶν Διθηγῶν καλουμένων. Quanquam πρὸς retineri etiam potest eodem sensu. Porro ab his Divæis ait Philostorgius obsidem missum esse ad Constantinum Magnum, Theophilum Indum, dum adhuc esset adolescens. Erat igitur hic Theophilus Divæus, ortus ex Diva insula maris Indici. Hujus nationis ludicæ meminit Ammianus Marcellinus, in libro xxii, pag. 211, editionis nostræ. Hinc nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus ab usque Divis et Serindivis. Quo in loco Divi quidem sunt, quos Divenos vocat Philostorgius, qui Divu, vel Devu insulam incolunt. Hæc est fortasse insula quæ Diu vulgo vocatur, ad ostium Indi fluminis sita, Regi Cambaïæ obnoxia : quam describit Hieronymus Osorius in libro ix *De rebus Emanuelis*. Quod spectat ad Serindivos, assentior viro doctissimo Samueli Bocharto, qui Serindivos ait esse incolas insulæ Seilan, quæ et Serandib Arabice dicitur. Quam eandem esse cum Taprobane, multis argumentis probat Bochartus in libro primo *De colonniis Phœnicum*, capite ultimo.

(43) Ἐξ ὄρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδόξων ἀξίωμα. Id per invidiam atque æmulationem ab Arianis factum esse opinor ; nam cum Athanasius paulo ante hæc tempora Frumentium catholicum episcopum ad Axumitas misisset, ut ex Rufino refert So-

crates atque Sozomenus, Ariani, Athanasii gloriæ invidentes, ut suum dogma in illis regionibus disseminarent, Theophilum Indum eo mittendum curarunt : quem episcopi dignitate decorarunt, ut illum opponerent Frumentio. Quin etiam suaserunt Constantio imperatori, ut ad tyrannos Axumitarum (sic enim regulos earum nationum appellare consueverant, ut docet Arrianus in *Periplo maris Erythrai*) litteras scriberet, quibus poscebat ut Frumentium ex illis regionibus ejiceretur, ut testatur Athanasius in *Apologetico*.

(44) Εἰς τὸ μάλιστα. Rectius in codice Bocharti legitur εἰς τὸ μάλιστα κεχαρισμένον, quemiam etiam scriptum est apud Nicephorum in lib. ix.

(45) Καὶ ἄκρον τὸ ἀντιπνέον. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, καὶ ἄκρον τὸ ἀντιπνέον κατέδου. Quæ lectio procul dubio vulgaræ præferenda est. Neque enim ἀντιπνέον Græce dicitur ; aut si dicitur ἀντιπνέον, non convenit tamen huic loco. Posset etiam legi καὶ ἅπαν τὸ ἀντιπνέον. Porro de Judæorum malitia, qui Theophili prædicationi obsistebant, testatur etiam Metaphrastes in *Martyrio S. Arethæ et sociorum* : cuius locum jam protulit Gothofredus in Annotationibus. Nec quidquam causæ erat, cur Gothofredus dubitaret utrum e Philostorgio, an ex Nicephoro narrationem illam hausisset Metaphrastes, cum Nicephorus longe posterior sit Symeone Metaphraste.

Τάφαρον ὀνομαζομένη καθιδρύσατο· ἑτέραν δὲ ἐν ᾧ ἔκειτο τὸν ἑβραϊκὸν ἐμπόριον ἐτύγγανεν, ἔξω πρὸς τὸν ἑσπέριον τετραμμένον. Καλοῦσι δὲ τὸ χωρίον Ἀδάνην, ἐνθα καὶ τοὺς ἐκ Ῥωμαίων ἀφικνούμενους ἔθος ἦν καθορμίζεσθαι. Τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ θάτερον τῆς χώρας μέρος, ἐν ᾧ Περσικὸν ἐμπόριον γνωρίζεται ἐπὶ τῷ στόματι τῆς ἐκεῖσε Περσικῆς κείμενον θαλάσσης.

ε'. Ὁ μέντοι Θεόφιλος τὰ ἐν τοῖς Ὀμηρίταις, ὡς ἕκαστα δυνατὸν ἦν καὶ ὁ καιρὸς εἰδίδου, διαθείς, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἱερωσάμενος, καὶ κόσμοις οἷς ἐνῆν δυνατὸν διακοσμήσας, ἐπὶ τὴν Διδοῦ νῆσον (ἦν αὐτοῦ περὶθα προεδίδαξεν ὁ λόγος) ἀπέπλευσε. Κάκειθεν εἰς τὴν ἄλλην ἀφίκετο Ἰνδικήν, καὶ πολλὰ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐκ εὐαγῶς δρωμένων ἐπανωρθώσατο. Καὶ γὰρ καθεζόμενοι (46) τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνυσμάτων ἐποιοῦντο τὴν ἀκρόασιν, καὶ ἄλλα τινὰ ὧν μὴ ἕως θεσμῶς ἐπεστάται διεπράττοντο. Ἀλλὰ ταῦθ' ἕκαστα πρὸς τὸ σεβάσμιον αὐτοῖς καὶ θεοφιλὲς μεταρρυθμίσας, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας δόγμα ἐκράτησαν. Οὐ γὰρ ἐδέοντο, φησὶν ὁ δυσσεθὲς οὗτος, τῆς τοῦ θεοῦ σέβας διορθώσεως ὑψηγῆσεως, ἐξ ἀρχῆς ἀπαρτρώτως (47) τὸ ἑτεροούσιον πρεσβεύμενοι.

ς'. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς μεγάλης Ἀραβίας, εἰς τοὺς Αὐξουμίτας (α) καλούμενους ἀπαίρει Ἀἰθιοπας, ἃ κατὰ τὰς πρώτας ὄχθας κατώκηνται τῆς Ἐρυθρᾶς

A gentis quam Tapharon vocant, ædificavit; aliam vero in eo loco in quo Romanum erat emporium, ad exteriorem Oceanum vergens. Vocatur autem hic locus Adane, quo cuncti qui ex Romanorum ditione veniunt, appellere solent. Tertiam denique ecclesiam in altera regionis parte exstruxit, ubi Persicum est emporium celebre, in ostio maris Persici quod inibi est, situm.

5. At Theophilus, cum apud Homeritas singula, prout poterat et prout temporis ratio sinebat, ordinasset, et ecclesias dedicavisset, et ornamentis quibus poterat exornasset, ad insulam Divu, quam ipsi patriam fuisse superius indicavimus, navigavit. Atque inde ad alias Indiæ regiones perrexit, multaque quæ apud illos non rite fiebant, emendavit. Nam et lectiones Evangelii audiebant sedentes, et alia quædam peragebant quibus divina lex repugnabat. Verum Theophilus, cum singula apud eos juxta sanctiorem ritum Deoque magis acceptum correxisset, Ecclesiæ quoque dogma confirmavit. Neque enim circa divini numinis cultum, ut ait impius iste, ulla egebant emendatione, utpote qui ab ultima antiquitate constantissime Filium alterius a Patre substantiæ profiterentur.

6. Auxumitæ. — Ex hac autem magna Arabia profectus est Theophilus ad Æthiopas qui Auxumitæ vocantur. Habitant isti ad primum littus ma-

VALESII ANNOTATIONES.

(46) Καὶ γὰρ καθεζόμενοι. Moris fuit ut Christiani qui missarum solemnibus intererant, stantes, relecto capite, et baculis humi depositis, Evangelii lectionem audirent. Ac de capite quidem nudo, et de baculis, discrete testatur ordo Romanus. De statione vero, versus sunt elegantes Hildeberti Ceno-manensis episcopi, in libro *De expositione Missæ*, quos ex veteri codice Claromontani Collegii descriptos hic apponam :

DE EVANGELIO.

Inde sinistrorsum Domini sacra verba leguntur.
Plebs baculos ponit, stat, retigitque caput.
Nave superveniens zizania seminet hostis,
Frontibus imprimitur mystica forma crucis.
Rejiciente fidem Judæa, gratia Christi
Transiit ad gentes, Israel errat adhuc.
Transiit hic, quoties Evangelium recitatur,
Mentibus occurrit, exprimiturque loco.
Ad lævam legitur, quia quo transiit aberrans,
Et velut ad lævam gens idolatra fuit.
Ut sis attentus, patiens, erectus in hostem,
Et caput, et baculus, et status ipse docent.
Quippe caput retegens attente audire moneris.
Parcere, cum baculum projicis, instrueris.
Slans discis, quoniam stantes pugnare solemus,
Quod te pugna gravis sub vigili hoste manet.

Ejusdem moris illustre exstat exemplum in *Vita sancti Anselmi Lucensis episcopi*, ubi de Mathilde comitissa hæc leguntur : *Præscripta domina multis diebus febribus nimium laboraverat, et capitis dolor vehementer ipsam fatigaverat. Cum vero die quadam*

C ex more Missarum solemnibus adesset, enitens, dum legebatur Evangelium, erecta esse in pedibus, fatigata mox infirmitate decidit. Item in *Vita ms. sancti Willelmi abbatis monasterii Eskilensis in Dania*, scripta ante annos quingentos ab Eskilensi monacho, Petri Roskildensis episcopi æquali : *In Vigilia Pentecostes, expletis prophetiis et glorificationibus, diacono Evangelium pronuntiantem audivit vocem (mulier contracta) dicentem sibi : Mulier, surge; non decet Christianos ad Evangelium sedere, sed cum reverentia stare, et auscultare quod legitur.* Quem locum debeo indicio viri doctissimi et veterum monumentorum studiosissimi, Adriani Valesii fratris mei. Eundem morem fuisse in Africa docet Augustinus in libro *II Homiliarum*, sermone 26. [Idem quoque in Gallia observatum fuisse docet Cæsarius Arelatensis in homilia 13.] Ex eadem consuetudine et illud profudit, ut populus in ecclesia stans sacras conciones audiret, quippe quæ nihil aliud essent quam Evangelii expositio. Testatur hoc Eusebius noster in lib. *IV De vita Constantini*, c. 33, et Augustinus in sermone 2 *De SS. martyribus* : item in *Tractatu 112 in Evangelium Joannis*; et in sermone *De communi vita clericorum suorum ad populum Hipponensem*; et in sermone 122 habito in Basilica Faustæ. Vide Ferrarium in lib. *II De sacris concionibus*, cap. 21.

(47) Ἀπαρτρώτως. Existimavi aliquando scribendum esse ἀπαρτρώτως. Nunc tamen vulgatam lectionem retineo; eadem enim voce utitur Philostorgius in libro *II*, c. 16.

VARIORUM.

(α) Εἰς τοὺς Αὐξουμίτας. Tradit hic Philostorgius Auxumitas a Theophilo Ariano conversos tempore Constantii; cum populi istius conversio revera tribuenda sit Frumentio orthodoxo, ordinato ab

Athanasio in principio episcopatus ejus, circa ann. 327. Vide epistolam Constantii *Ad tyrannos Auxumitarum* apud Baronium ad ann. 356, n. 23, et Fagi ad ann. 327, n. 12, 20. *W. Lowth.*

ris Rubri, quod Oceanus illic sese insinuans efficit. Ac Rubrum quidem mare, in maximam extensum longitudinem, in duos sinus dividitur; et alter quidem eorum versus Ægyptum tendit, Clysmā, ubi desinit, cognominatus. Per hunc sinum Israelitæ quondam fugientes Ægyptios, sicco pede transgressi sunt. Altera vero pars in Palestinam fertur, juxta urbem quæ jam inde a priscis temporibus Aila vocatur. Ad hujus igitur maris Rubri exteriorem sinum, in sinistro latere degunt Auxumitæ, ex vocabulo metropolis ita appellati. Urbium enim caput Auxumis dicitur. Ante hos autem Auxumitas, orientem versus, ad extimum pertingentes Oceanum, accollunt Syri, ad earum quoque regionum incolis ita dicti. Etenim Alexander Macedo eos ex Syria abductos illic collocavit: qui quidem patria Syrorum lingua etiamnum utuntur. Porro hi omnes colore sunt admodum nigro, acutis scilicet solis radiis eos perstringentibus. Apud hos xylocassia præcipue nascitur, et cassia; cassamum item et cinnamomum. Plurimi etiam ibidem sunt elephantii. Et Theophilus quidem ad hos usque minime penetravit; sed cum ad Auxumitas venisset, et cuncta illic negotia probe ordinasset, inde ad Romanorum

(48) θαλάσσης, ἣν ὁ ταύτη ὠκεανὸς εἰσκολπιζόμενος ἐργάζεται πᾶσαν· ἡ μέντοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλείστον μηχανομένη (49), εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κλύπους· καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ Κλύσμα (50), καθ' ὃ τελευταῖα τὸ ἐπώνυμον φέρον (51). Δι' οὐ πάλαι καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν (52) φεύγοντες τοὺς Αἰγυπτίους, ἀβρόχῳ τὸ βεῖθρον διεπεραιώθησαν ποδί. Τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐπὶ Παλαιστίνης ἐρχεται κατὰ πόλιν Ἀεῖλὰ ἐκ παλαιῶν καλουμένην. Ἀλλὰ γὰρ ταύτης τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐν ἀριστερῇ τῆς ἐξωθεν (53) Αὐξουμίται καταχέουσιν, ἀπὸ τῆς μητροπόλεως οὕτω κληθέντες. Αὐξουμῖαι γὰρ αὐτοῖς ἡ μητρόπολις. Πρότεροι δὲ τούτων τῶν Αὐξουμιτῶν ἐπὶ τὸν ἐξωτῶν πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύριοι, ταύτην τὴν κλῆσιν καὶ παρὰ τοῖς ἐκείσε φέροντες. Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τοῦτοιοις (54) ὁ Μακεδὼν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, ἐνταυθαὶ κατόκησεν· οἱ καὶ νῦν ἐτι τῆ πατρῴῃ φωνῇ κέχρηται. Μέλανες οὖν εἰσι δεσινῶς ἅπαντες, ὀξείας αὐτοῖς τῆς ἀκτίνος τοῦ ἡλίου καθαπτομένης. Παρὰ τοῦτοιοις ἡ τε ξυλοκασσία μάλιστα γίνεται, καὶ ἡ κασσία, καὶ τὸ κάσσαμον, καὶ τὸ κιννάμωμον, καὶ δὴ καὶ ἐλεφάντων πλῆθος. Πρὸς μὲν τοῦτους ὁ Θεόφιλος οὐκ ἀφίκετο· τοῖς Αὐξουμίταις δὲ παραγεγονῶς, καὶ τὰ

VALESII ANNOTATIONES.

(48) Κατάκεινται τῆς Ἐρυθρᾶς. Rectius in ms. codice Bocharti scriptum est, κατόκηται, quomodo etiam legit Nicephorus.

(49) Ἐπὶ πλείστον μὴ κινουμένη. Scribendum est procul dubio μηχανομένη una voce, ut habent mss. codices. Atque ita etiam legit Nicephorus in libro nono capite 18.

(50) Καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ Κλύσμα. Assentior doctissimo viro Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis hunc locum ita interpretatus est, *Et unus quidem usque ad Clysmā Ægypti tendit*. Scribendum est igitur καὶ ὁ μὲν, etc. Nicephorus tamen in hoc Philostorgii loco legit τὸ μὲν, articulum hunc jungens cum vocabulo κλύσμα. Sic enim locum expressit in capite 18 libri noni: Ὅν τὸ μὲν ἐν κλύσμα ταύτης, ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ· ἐνθα δὲ τελευταῖα τὴν ἐπώνυμην φέρον αὐτῆς. Sed procul dubio falsus est Nicephorus: quippe qui non animadvertit Clysmā esse civitatem Ægypti, ad Arabicum sinum sitam. De qua Bochartus multa notavit in libro *De sacra geographia*, pag. 122, erudite omnino. Sed non probo quod eandem vult esse Arsinoem, contra Ptolemæi auctoritatem, qui eam a Clysmā distinguit. Nec probo quod idem Bochartus scribendum esse dicit Κλεισμα, quæ vox Græca non est. Κλύσμα enim Græci omnes eam vocant, παρὰ τὸ κλύζειν, eo quod maris Erythræi fluxus eam urbem aduat. Ex eo autem portu solvebant qui ab Ægypto in Indiam navigabant, ut docet Lucianus in *Pseudomanti*.

(51) Καθ' ὃ τελευταῖα τὸ ἐπώνυμον φέρον. Hunc Philostorgii locum Nicephorus non intellexit, ut ex verbis ejus supra citatis colligere licet. Sed neque Gothofredus, neque Holstenius verba Philostorgii intellexerunt. Sic enim vertit Gothofredus: *Ubi nomen suum retinens occidit*. Holstenius vero ad oram sui codicis pro verbo *occidit*, emendat *desinit*. Atqui non hoc dicit Philostorgius, sed ait sinum illum maris Erythræi, qui ad Ægyptum tendit, nomen accipere a loco in quo desinit: id est, sinum illum vocari Clysmā ex nomine urbis in qua terminatur. Eodem modo quo alter sinus maris

Erythræi qui in Palestinam fertur, Elaniticus cognominatur ab urbe Elana, quæ eadem est cum Aila, ut notavit Bochartus in libro *De coloniis Phœnicum*, capite 44. Totum igitur hunc locum ita distinguendum puto: ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ· Κλύσμα, καθ' ὃ τελευταῖα, τὸ ἐπώνυμον φέρον, ubi ἐπ' Αἰγύπτου ponitur pro ἐπ' Αἰγύπτου. Sic paulo post Philostorgius dicit ἐπὶ Παλαιστίνης ἐρχεται.

(52) Δι' οὐ πάλαι καὶ τὸ Ἰσραηλιτικόν. Idem testatur auctor *Itinerarii Antonii martyris* pag. 51: *Et transcendentes venimus in locum ubi intraverunt mare. Ibi que est oratorium Moysi, et civitas parva quæ dicitur Disma, ad quam naves de India veniunt. In loco vero ubi transierunt, exit mare de majore pelago, et extenditur in multis millibus, quia habet accessa et recessa. Recedente autem mari apparet omnis submersio Pharaonis*. Ita legitur hic locus in manuscriptis codicibus, sed pro *Disma* procul dubio scribendum est *Clysmā*. Eiusdem urbis iterum meminit pag. 52, *Deinde exeuntes, venimus in civitatem quæ dicitur Disma*. Verum hoc loco manuscripti codices *Clysmā* diserte scriptum habent.

(53) Ἐν ἀριστερῇ τῆς ἐξωθεν. In codice Samuelis Bocharti scriptum inveni τοῖς ἐξωθεν. Quam scripturam magis probo, ut hic sit sensus: Ad sinistram partem maris Erythræi externis illac navigantibus habitant Auxumitæ. Singula enim maria et sinus habent dextrum et sinistram latus, respectu scilicet eorum qui sinus illos ingrediuntur. Ita dextrum ac sinistram latus Ponti Euxini distinguunt geographi. Nicephorus quoque in hoc Philostorgii loco legit τοῖς ἐξωθεν, sed locum aliter interpretavit. Sic enim habet, ταύτης τούτων τῆς Ἐρυθρᾶς τοῖς ἐξωθεν μέρεσιν ἐν ἀριστερᾷ, Αὐξουμίται εἰσιν. Id est, ut vertit Langus: *In huius istius maris partibus exterioribus, ad sinistram Auxumitæ sunt*. In quibus verbis nullus est sensus.

(54) Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τοῦτοιοις. Scribendum puto Ἀλέξανδρος γὰρ τοῦτοιοις ὁ Μακεδὼν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, etc. Atque ita legit Nicephorus.

ἐκάστω καταστησάμενος, τῆς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀνακομίδης εἶχετο. Πολλῆς δὲ τῆς τιμῆς παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀξιώθεις, πόλιν μὲν ἰδίαν ἐφορᾶν οὐκ ἐκληρώσατο· κοινὸν δ' ὡσπερ ἀγαλμα δι' ἀρετὴν τοῖς ὁμοδόξοις ἐβλέπετο.

ζ'. Ὅτι ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Περσικῆς θαλάσσης, ἣν ὁ ταύτη ὠκεανὸς εἰσέχων ἀποτελεῖ, μεγίστην τε οὖσαν, καὶ ἔθνη κύκλῳ πολλὰ περιβαλλομένην, ἄλλοι τε μέγιστοι ποταμοὶ, καὶ ὁ Τίγρις τοῖς βέθροισ ἐμβάλλει, ὃς πρὸς Ἀπηνιώτην καὶ κάτωθεν τῆς Ἰρκανίας θαλάσσης, ἐν Κορδιαίοις μὲν τὰς ἐμφανεῖς ἀναδόσεις λαμβάνει παρὰ τὴν Συρίαν ἐλκόμενος. Ἐπεὶ δ' ἂν γένοιτο κατὰ τὴν Σουσίδα γῆν, ἐνταῦθα τοῦ Εὐφράτου τὸ βέθρον αὐτῷ μιγνύντος, μέγας ἦδη τοῖς χειμᾶσι χωρήσας πρόεισι παφάζων· ὅθεν αὐτὸν φασὶ καὶ τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπώνυμον (α). Πρὶν ἢ δ' ἐπὶ θάλατταν καταβαίνει, σχίζεται εἰς δύο μεγάλους ποταμούς· ἔπειτα δυσὶ τοῖς ἐσχάτοις στόμασιν ἀλλήλων διεργομένοις, εἰς τὴν Περσικὴν θάλατταν ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς, γῆν ἐν μέσῳ πλείστην περιτεμονόμενος, καὶ νῆσον αὐτὴν ποιῶν, ποταμίαν τε ἅμα καὶ θαλαττίαν, ἣν ἔθνος ἐνοικεῖ τῶν Μεσηνῶν ἐπικαλούμενον.

η'. Ὁ δὲ Εὐφράτης ποταμὸς ἐξ Ἀρμενίων κατὰ τὴν προφανῆ ἀνατέλλει, ἔνθα τὸ ὄρος ἐστὶ τὸ Ἀραράτ, ἔτι καὶ πρὸς Ἀρμενίων οὕτω καλούμενον, ἐφ' οὗ καὶ τὴν κιβωτὸν ἰδρυθῆναι φησὶν ἡ Γραφή· ἥς ἄχρι καὶ νῦν εἶναι φασὶν οὐ μικρὰ λείψανα τῶν τε ξύλων καὶ τῶν ἥλων ἐκεῖσε σωζόμενα. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Εὐφράτης ὀλίγος τὰ πρῶτα βυεῖς, προβαίνων ἀεὶ γίνεται μείζων, πλείστους ἐμβάλλοντας αὐτῷ ποταμούς εἰς τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν συναφελκόμενος. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, τὴν τε μεγάλην καὶ τὴν μικρὰν διελθὼν, ἔπειτα πρόεισι, τέμνων μὲν πρότερον τὴν Συρίαν τὴν ἰδίως Εὐφρατησίαν καλουμένην· ἔπειτα μέντοι καὶ τὴν ἄλλην (55) διαμεψάμενος, καὶ ἔλικα διασπῶν (56), ὧν δίσιοι ποικιλωτάτην κλασθεῖς, ὀπηνίκα τῆ Ἀραβίᾳ πελάσει, ἐνταῦθα δὴ κυκλωτέρως κατ' ἀντικρῦ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρενεχθεῖς, καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην ἐγκλωπασάμενος, ἔπειτα πρὸς Καίκεϊαν ἀνεμὸν ἐπιστρέφει τὸ βέθρον, ὅπερ οὖν βορέου τε καὶ ἀπηνιώτου μέσος ἐστῆκε. Καὶ πρὸς Τίγρητα ποταμὸν ὀρμήσας, οὐχ οἶός τε ἐστὶν αὐτῷ ὅλως συμμίξαι, ἀλλὰ μόλαις τισὶν ἐν τῷ διὰ μέσου παραναλούμενος, τῇ ὑπολειπομένη μεγίστη τε οὐσῃ, καὶ ναυτῶν ἀνασχέσθαι (57) δυνατωτάτη, τῷ

ditionem redire cœpit. Multis deinde honoribus ab imperatore post reditum affectus, nullius quidem urbis peculiarem sortitus est episcopatum; verum ab hominibus suæ sectæ, velut publicum quoddam virtutis simulacrum suspectus fuit.

7. *Tigris fluvius.* — Ait Philostorgius, ad ostium maris Persici quod Oceanus illuc influens efficit, quodque maximum est, et a plurimis gentibus circumscitis accolitur, tum alios maximos amnes influere, tum præcipue Tigrim, qui ad Apeliotem, et infra mare Hyrcanum in Corduenis conspicuo fonte ortus, per Syriam labitur. Ubi vero ad Susianam regionem pervenit, aquis Euphratis ei commistis, magnus deinceps fluens et rapidus, ingenti sonitu in ulteriora progreditur. Unde et vocabulum tigridis feræ ei impositum esse perhibent. Priusquam autem in mare sese immittat, in duos magnos amnes dividitur. Deinde duobus extremis ostiis longe a se invicem dissitis in Persicum mare evolvitur, maximum terrarum ambitum aquarum divortio complexus, et insulam efficiens fluvialem simul ac marinam, quam incolit gens Mesenorum.

8. *Euphrates.* — Euphrates vero ex Armeniis conspicuo fonte oritur: quo loco mons est Ararat, qui etiamnum ab Armeniis ita nominatur, super quo monte arcam positam fuisse sacri libri testantur; multaque adhuc fragmenta lignorum et clavorum ejusdem arcæ superesse aiunt, quæ illic servantur. Hinc igitur Euphrates ortus principio quidem exiguus fluit, deinde in ulteriora progrediens subinde æugetur, plurimos amnes qui in alveum ejus influunt, in nomen suum asciscens. Postquam autem per Armeniam majorem ac minorem lapsus est, ulterius procedit, ac primum quidem Syriam secat, eam quæ proprie Euphratensis vocatur; postea vero aliam quoque Syriam permenus, et per regiones quas permeat, in variam ac multiplicem helicem fractus; ubi proxime ad Arabiam accessit, tum in orbem ex adverso maris Erythraei prætergressus, regionemque haud exiguam sinu suo complexus, ad Cæciam deinceps, qui inter boream et subsolanum ventos medius est, aquarum cursum convertit. Cumque ad fluvium Tigrim pervenerit, totus ei misceri non potest, sed quibusdam sui partibus antea assumptis, reliqua

VALESH ANNOTATIONES.

(55) Ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ταύτην δὲ καὶ τὴν ἄλλην. Sic etiam scribitur hic locus in codice Bocharti et apud Nicephorum. Verum in codice Scoticensi ita legitur, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄλλην διαμεψάμενος, etc., expunctis quinque illis vocibus, quæ prorsus inutiles sunt ac superflue.

(56) Καὶ ἔλικα διασπῶν. Vetustissima est hujus

loci depravatio, quam retinuit etiam Nicephorus. Non dubito tamen quin hic locus ita scribendus sit, καὶ εἰς ἔλικα διὰ τόπων ὧν δίσιοι ποικιλωτάτην κλασθεῖς, etc.

(57) Καὶ ναυτῶν ἀνασχέσθαι. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur καὶ ναῦν ἀνασχέσθαι. Sed melius scribitur in Nicephoro ναῦς.

VARIORUM.

(a) Τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπώνυμον. At Curtius lib. vi, Strabo lib. viii, Plinius lib. vi, cap. 27, Tigriu fluvium a celeritate sagittæ instar dictum volunt, quia tigrin Medi sagittam

appellant... Syriam supra pro Assyria dixit Philostorgius, errore cum aliis scriptoribus communi.

landem parte, quæ et maxima est et navigabilis, circa urbem potissimum Susa Tigridi sociatur. Jamque amisso proprio nomine, una cum illo in Persicum evolvitur sinum. Porro quæ inter hæc duo flumina, Tigrim scilicet atque Euphratem, sita est regio, Mesopotania vocatur.

9. *Euphratis et Tigridis in paradiso origo.* — Et Euphratis quidem ac Tigridis fontes, prout nobis apparent, supra relati sunt. Sacri vero libri nostri, in quibus scriptum est eos ex paradiso oriri, verissime dicunt. Ex eo namque aquarum ducentes initium aliquatenus quidem procedunt, supra terram fortasse labentes, postea vero vasta et arenosa solitudine eos excipiente, illic in profundum demersi, ad inferiora ferri non prius desinunt, quam ad stabile ac petrosum solum regionis illius pervenerint. Postquam autem crepido illa cursum illorum ad inferiora tendentem represserit, tum demum singuli, aquis suis collectis, ulterius progrediuntur, præ vi ac multitudine undarum perpetuo affluentium recta ferri contententes. Cæterum subterranei meantes hi fluvii, utpote terra quæ interjacet partem eorum haud exiguam absorbente, minores atque infirmiores ad locum eruptionis ipsorum accedunt. Non est autem adeo incredibile, hos amnes per tanta terrarum spatia subterraneos labi. Multa enim ubique sunt maximorum et rapidissimorum amnium fluentia, quæ sub terram feruntur. Idque ex eo manifestum sit, quod ingens eorum sonitus auditur, cum magno strepitu et fragore fluentium. Sed et nonnulli cum supra eos amnes puteos fodere aggressi essent, et petrosum solum quod ipsis occurrerat, paulatim pertudissent, sub quo perstrepsens unda sursum versus erumpere nitebatur, difficile admodum retracti sunt ab iis qui sursum stabant in crepidine putei. Et aqua subsecuta in rivum processit, qui nulla deinceps siccitate interceptus est, ob perennis aquæ affluentiam. Quippe arcana Dei sapientia fluminum meatus, tanquam venas quasdam necessaria suppeditantes, alios quidem occultos, alios autem conspicuos effecit. Unde et propheta David cecinit: *Ipse super maria fundavit eam, et super flumina præparavit eam.* Maria quidem maximis terræ sinibus quasi thesauros recondens, basimque eis firmam constituens ad tan-

A Τίγρητι κατά Σούσας μάλιστα συμπίπτει. Καὶ δὴ τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας ἀποπαυσάμενος, σὺν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Περσικὸν κατασύρεται κόλπον. Καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν τούτων, τοῦ τε Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου, Μέσοποταμία τυγχάνει προσαγορευόμενον.

θ'. Ὅτι ὁ Τίγρης καὶ ὁ Εὐφράτης, κατὰ μὲν τὸ ἐμφανές, ὅθεν ἀναδύονται, εἰρηναί. Ἡ δὲ ἱερὰ ἡμῶν Γραφή, ἐκ τοῦ Παραδείσου τούτους λέγουσα ὁρμᾶσθαι, τὸ ἀληθέστατον ἱστορεῖ. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτοῦ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ρεῖθρων φέροντες, ἄχρι μὲν τινος προλασιν; ἴσως ὕπὲρ γῆς βέοντες. Ἐπειτα δὲ τῆς μεγάλης ἐρήμου καὶ ἀμυωδεστάτης αὐτοῦ ἐκδεξαμένης, πρὸς τὸ βάθος ἐνταῦθα καταπινόμενοι, οὐ πρότερον ἴστανται τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς, πρὶν ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ στεγανὸν καὶ πετρῶδες τῆς αὐτόθι καταντήσῃ γῆς. Στάσιν δ' αὐτοῖς τῆς ἐπὶ τὰ κάτω προχωρήσεως τῆς αὐτόθι κρηπίδος παρασχομένης, ἐνταῦθα ἤδη τῶν βεμάτων αὐτοῖς συναγειρομένων ὑπὸ πλήθους καὶ ἰσχύος τοῦ ἀεὶ ἐπιφερομένου τε πρόσω (58) χωροῦσιν ἐπ' εὐθὺ βιαζόμενοι. Ἄλλ' οὗτοι μὲν οἱ ποταμοὶ κατωρύχοι πορευόμενοι, μοῖραν αὐτῶν οὐκ ὀλίγην τῆς ἐν μέσῳ γῆς ὑπεξαιρουμένης, ἐλάττους ἀπαντῶσιν ἤδη καὶ ἀσθενέστεροι ἐπὶ τοὺς τόπους τῶν ἀναδόσεων. Καὶ τό γε μυχίος αὐτοῦς πλείστην ἐπιέναι γῆν, οὐκ εἰκὸς ἀπίστεῖν. Πολλὰ γὰρ ἔστι καὶ ἄλλα βεύματα πανταχοῦ καὶ τῶν σφόδρα μεγίστων τε καὶ ἰσχυροτάτων, ὑπὸ γῆν ἀφικνούμενα. Δῆλον δὲ ἡχὸς τε γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἀκούεται μέγας, σὺν ταραχῇ καὶ ροίῳ πολλῷ φερομένων. Ἄλλὰ καὶ C τινες ὑπὲρ αὐτῶν φρέατα ὄρουσόμενοι, καὶ τῆς ἀπτηγῆκυίας αὐτοῖς πλακὸς κάτωθεν ἐπ' ὀλίγον τρώσαντες, ὅφ' ἦν τὸ ρεῖθρον ἤδη καχλάζον τὴν ἐπὶ τὸ ἄνω φορὰν βιαζόμενον, μόλις γ' ἀνελήφθησαν (59) ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς φρεωρυχίας ἐσώτων ἀναρπασθέντες. Καὶ τὸ ρεῖθρον ἐφομαρτήσαν (60) εἰς ὀχετὸν προὔχρησεν, ὅπ' οὐδεμίαν ἀνομβρίαν εἶτι παραλυπούμενον, διὰ τὸ τῆς χορηγίας ἀένναον. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀπόβρῆτος σοφία, οἰονεὶ φλέβας χορηγούς τῶν ἀναγκαίων τὰς τῶν ρεῖθρων διεκδρομάς, τὰς μὲν ἀφανεῖς, τὰς δὲ προδήλους εἰργάσατο. Ταύτη ἄρα καὶ ὁ προφήτης ἐμελέωθησε Δαουὶδ, Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελλώσεν αὐτήν, καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτολμάσεν αὐτήν· ὡς τὰς μὲν θαλάσσας τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν (61) ὄϊον ἀποθ-

VALESI ANNOTATIONES.

(58) Τοῦ ἀεὶ ἐπιφερομένου τε πρόσω. In codice D Bocharti, et apud Nicephorum in lib. ix legitur τὸ πρόσω. Ego vero mallem scribere τῷ πρόσω. Id est: *Ob copiam ac vim undarum, quæ identidem aliæ super alias adflunt.* Joannes quidem Langus, qui Nicephorum Latine interpretatus est, totum hunc locum ita vertit: *Ubi undæ eorum continue et congestim confluentes, vi et magnitudine sua directum eos deinde cursum tenere cogunt.* In margine codicis Bochartiani adnotatum est, scribendum esse ἐπὶ τὸ πρόσω χωροῦσιν.

(59) Μόλις γ' ἀνελήφθησαν. Codex Bocharti habet μόλις γ' ἀνελήφθησαν. Et paulo post, ubi legitur ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ χεῖλους, idem codex scriptum habet ἐπὶ τοῦ χεῖλους. Quomodo etiam legitur in

D Nicephoro. Quam quidem scripturam vulgatæ lectioni longe antepono.

(60) Καὶ τὸ ρεῖθρον ἐφομαρτήσαι. Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Bocharti, in quo diserte legitur ἐφομαρτήσαν, quemadmodum etiam scribitur apud Nicephorum. Mox ubi antea legebatur διὰ τὸ τῆς χορηγίας ἀένναον, ex iisdem codicibus restitui τῆς χορηγίας; qua emendatione nihil certius.

(61) Τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν. Procul dubio scribendum est αὐτῆς, supple τῆς γῆς, quemadmodum legitur in codice Bocharti, et apud Nicephorum. Cæterum non assentior Philostorgio, qui versum hunc Davidis ex psalmo xxii, 2, *Ipse super maria fundavit eam, etc.*, de aquis subter-

σαυρίσας, καὶ τὴν βᾶσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος (62) πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι τοσοῦτον ὄγκον καὶ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ φερομένων· τοῖς δὲ ποταμοῖς τὴν διέξοδον ἀπόλυτον ταῖς εὐμηχάνοις αὐτῆς διαθέσει δούς ἀεὶ, ταῖς τῶν χωρίων ὑπαγωγαῖς τε καὶ ταπεινότησιν ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπὶ τὰ χθαμαλώτερα, τόπον τῇ ῥοπῇ τοῦ βριθοντος ὕδατος παρασχών.

ἰ. Ὅτι κείσθαι τὸν Παράδεισον οὗτος εἰκασίας χρώμενος λέγει, κατὰ τὰς ἰσημερίας τῆς ἡοῦς, πρῶτον μὲν ἐξ ὧν τὰ πρὸς μεσημβρίαν δηλὰ ἐστὶ πάντα οἰκούμενα σχεδὸν μέχρι τῆς ἐξω θαλάττης, ἣν θάλατταν ὁ ἥλιος ἤδη ζυμφλέγει καθέτως ἐπ' αὐτῇ (63) τὰς ἀκτίνας ἐρείδων· καὶ ἡ διὰ μέσου λεγομένη ζώνη τοῦτο ἐστίν. Ἐτι δὲ καὶ διότι ὁ νῦν Ἰφασις καλούμενος ποταμὸς, ὃν ἡ Γραφή Φεισῶν (α) ὀνομάζει, καὶ αὐτὸς τοῦ παραδείσου ἀναβλύζων, ἐκ τῶν ἀρχαίων μᾶλλον τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν φαίνεται ῥέων, καὶ εἰς τὸν ταύτη ὠκεανὸν τὸ ρεῖθρον εἰσερευγόμενος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Ταπροβάνης. Οὐ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκεται τὸ λεγόμενον Καρούφυλλον, εἴτε καρπὸς, εἴτε δὲ καὶ ἄνθος τυγχάνει. Καὶ πεπιστεύασιν οἱ ἐκεῖνη, τῶν ἐκ τοῦ Παραδείσου τοῦτο δένδρον εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦς γῆ, ἐρημὸς τε ἐστὶ δεινῶς ἅπασα καὶ ἀκαρποτάτη. Ἐκ δὲ τοῦ φέρειν τὸν ποταμὸν τὸ ἄνθος, ἐπιδηλον ἂν εἴη ὡς οὗτος ὁ ποταμὸς ὑπὸ γῆς ἅπας ρεῖ (64), μηδαμῶτι καταδύμενος· οὐ γὰρ ἂν τὸ ἐκεῖθεν φύμενον ἡδύνατο φέρειν. Ἐχει δὲ τι καὶ ἄλλο σύμβολον τῆς παρὰ τὸν Παράδεισον γεηρᾶς ἐπιμείζιας· φασι γὰρ ὡς ἂν τις τύχοι πυρετῶ λαύρω φλεγόμενος, εἰς τὸν ποταμὸν βαπτισάμενος, παρατυκῶς τοῦ νοσήματος ἀπαλλάττεται. Ὁ δὲ Τίγρης καὶ Εὐφράτης, διότι καταδύουσι καὶ πάλιν ἀνίσχουσιν, οὐδὲν ἐκεῖθεν δύνανται κομίζειν ὡς ὁ Ἰφασις. Οὐδέ γε ὁ Νεῖλος· καὶ γὰρ καὶ τοῦτον ἐκεῖθεν ρεῖν ἡ Μωταῶς ἐπιπνοία λέγει, Γηῶν αὐτὴν ὀνομάζουσα· ὃν οἱ παρ' Ἑλλήσιν Αἰγύπτιον ἐκάλουν. Οὗτος, ὡς ἐστὶ συμβαλεῖν, ἐξορμῶν τοῦ Παραδείσου, πρὶν ἐπὶ τὸ οἰκούμενον φθάσαι, καταδύμενος, ἔπειτα τὴν Ἰνδοκὴν θάλατταν ὑπελθὼν εἴτι, καὶ κύκλω γε αὐτὴν περιελχθεὶς, ὡς εἰκάσαι (65), (τίς γὰρ ἀνθρώπων ἀκριθῶσειε τοῦτο;) καὶ ὑπὸ πᾶσάν τὴν ἐν μέσῳ γῆν ἐνεχθεὶς μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ταύτην ὑποδραμών, ἐπὶ θάτερον αὐτῆς ἐκδίδεται μέρος,

A tam aquarum quæ in Æa feruntur vim ac multitudinem sustinendam; fluminibus vero liberum cursum perpetuo præbens dispositione solerti: locorum depressionibus ac declivitate a sublimioribus ad inferiora vergente, iter faciens impetui currentis undæ.

10. *Paradisii situs, ejusque fluvii.* — Paradisum ad æquinoctium orientis situm esse scribit Philostorgius, conjecturam capiens, primum ex eo quod cuncta fere loca ad meridiem sita constat esse habitabilia, usque ad Oceanum, quem deinde sol adurit, radios suos perpendiculari in eum immittens. Atque hæc est quæ media dicitur zona. Deinde ex eo quod fluvius qui nunc Hyphasis dicitur, in sacris autem libris Phison nominatur, ortus et ipse ex paradiso, ex arctois magis orientis partibus meridiem versus fluere videtur, et in Oceanum qui illic est aquas suas evolvere, ex adverso insule Taprobanae. Ubi ad ripas fluvii invenitur Caryophyllum, sive is fructus, sive flos est. Creduntque incolæ ejus loci, hanc arborem unam esse ex iis quæ erant in paradiso. Etenim universa quæ supra illos est regio, admodum deserta, prorsusque infructuosa est. Ex eo vero quod fluvius iste florem gignit, manifestum sit eum supra terram totum fluere, neque usquam sub terra cuniculos agere; alioqui florem illic natum perferre nullo modo posset. Porro hic fluvius aliud quoque indicium præfert terreni cum paradiso commercii; aiunt enim, si quis ardentissima febre correptus, in hoc fluvio mergatur, eum confestim morbo liberari. Tigris contra et Euphrates, propterea quod terram subeunt ac rursus emergunt, nihil inde deferre possunt perinde ac Hyphasis. Sed neque Nilus; nam hunc quoque ex paradiso fluere testantur Moysis oracula, quæ illum Gion appellant; Græci vero Ægyptium olim nominarunt. Hic, ut conjicere licet, ex paradiso erumpens, priusquam ad regionem habitabilem perveniat, terra absorptus, deinde Indicum mare subiens, et circa illud in orbem, ut credible est, circumvolutus, (quis enim hominum id exacte cognoverit?) posthæc sub universa tellure quæ in medio est, usque ad Rubrum mare occultus

VALESI ANNOTATIONES.

raneis intellexit. Explicandus potius est versus ille juxta sententiam veterum, qui terram Oceano velint fundamentum superstare crediderunt. Idem certe repetitur in psalmo cxxxv, 6.

(62) Καὶ τὴν βᾶσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος. Etiam hoc loco scribendum est αὐτῆς. Quodsi vulgata scripturam retinere voluerimus, vox αὐτοῖς referenda erit ad vocabulum κοιλώμασι, quæ nihil aliud quam sinum seu gremium terræ significat.

(63) Κατ' ἔτος ἐπ' αὐτῇ. Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendum esse καθέτως, id est, perpendiculariter.

(64) Ὑπὸ γῆς ἅπας ρεῖ. Scribendum est procul dubio, ὑπὲρ γῆς, quemadmodum legitur apud Nicephorum. Idque ex sequentibus manifeste convincitur.

(65) Ὡς εἰκάζει. Deesse videtur verbum. Quod suppleri potest hoc modo: ὡς ἔστιν εἰκάσαι.

VARIORUM.

(α) Φεισῶν. Acacius Cæsariensis in Catena Græcorum Patrum sic de quatuor fluminibus paradisi: Τὰ τῶν τεσσάρων ποταμῶν ὀνόματα καὶ τὰ μὲν Ἐβραϊῶς οὕτω καλεῖται: ὁ μὲν πρῶτος Φειτῶν, ὁ δὲ

δεύτερος Γεῶν, ὁ τρίτος Φαρθῶδ, ὁ τέταρτος Ἐδδ:· κέμ· παρὰ δὲ Ἑλλήσι Γάγγης, Νεῖλος, Εὐφράτης Τίγρης.

fluens ac sub ipso etiam mari Rubro subterlapsus, A ad alterum ejus latus erumpit, sub eo monte qui Lunæ vocatur. Ibi duos fontes maximos efficere dicitur, non modico intervallo a se invicem distantes, qui ex imo violenter in sublime prorumpunt. Hinc per Æthiopiā lapsus in Ægyptum fertur, per abruptos scopulos præcipitatus.

11. *Animalia orientalia.* — Ait universam regionem quæ ad solis ortum et circa meridiem sita est, quamvis immodico æstu torreatur, cuncta tamen quæ terra marique gignuntur, longe optima et maxima producere. Nam et balænas incredibilis magnitudinis eo in mari inesse, quæ sæpenumero per Oceanum illum navigantibus visæ sunt e pelago emergentes. Terra quoque illa maximos habet elephantos ac vastissimos. Eos item qui taurelephanti dicuntur : quod belluarum genus, cætera quidem bos est maximus, corio autem et colore cutis et magnitudine ferme elephas. Hoc enim animal ipse vidi, cum ad Romanos delatum esset : idque quod vidi scribo. Sunt præterea apud illos dracones, crassitudine quidem trabibus æquales : longitudine vero ad quindecim usque orgyias protensi ; nam et horum pelles ad Romanorum ditionem perlatas vidi. Monoceros item animal apud eos nascitur, caput quidem draconis habens, nisi quod cornu flexuosum, non ita magnum ei innascitur ; mentum ejus integrum barba vestitur. Cervix longa in sublime protensa, ad draconis tractus similitudinem proxime accedens. Reliquum corpus cervi potius similitudinem refert : pedes vero leonis habet ; ejus effigiem Constantinopoli depictam licet cernere. Sed et camelopardalis in eadem regione nascitur. Quæ cætera quidem cervus est maximus ; proceritate vero cameli corpus videtur imitari ; collum quidem longissimum, nec reliqui corporis proportioni respondens, in sublime erectum gestat ; pellis autem tota a summo vertice usque ad imos pedes, varietate simillima est pardo ; pedes anteriores, posterioribus altiores habet. Est etiam apud illos ægopithecus, simiæ genus quoddam : plurima enim sunt genera simiarum. Nam et arcopithecii sunt et leontopithecii et cynocephali, aliis atque aliis animalium formis permiscente se simiarum figura. Idque apparet ex multis hujusmodi bestiis quæ ad nos comportantur : cujusmodi etiam est is qui pan vocatur, capite, vultu, et cornibus capram referens, ab ilibus deorsum versus caprinis cruribus insistent ; ventre

ὑπὸ τὸ τῆς Σελήνης καλούμενον ὄρος. Ἐν ᾧ δύο πηγὰς λέγεται ποιεῖν μεγάλας, ἀλλήλων οὐκ ὀλίγον διεστηκυίας κάτωθεν βιαίως ἀναρῶδουμένας. Καὶ διὰ τῆς Αἰθιοπίας ἐνεχθεὶς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον χωρεῖ, διὰ πετρῶν ὑψηλοτάτων καταραττόμενος.

ια'. Ὅτι φησὶν ἅπαν τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν κλίμα, καίτοι πέρα τοῦ μέτρου θαλάπομενον, ὅμως τὰ κράτιστα καὶ μέγιστα φέρειν τῶν ὄσα γῆ καὶ θάλαττα δυνατὴ τρέφειν. Τὰ τε γὰρ κήτη τὰ ὑπερμεγέθη ταῦτη ἐνεῖναι τῇ θαλάττῃ καὶ ἤδη ὤφθη πολλάκις ἐπιπολάσαντα τοῖς τὸν ὠκεανὸν ἐκείνον ναυτιλλομένοις. Ἡ τε γῆ τοὺς ἐλέφαντας ἔχει τοὺς μεγίστους καὶ ὑπερφουεστάτους. Καὶ δὴ καὶ B τοὺς ταυρελέφαντας λεγομένους ὧν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν ἄλλα πάντα βοῦς ἐστὶ μέγιστος· τὴν δὲ βύρσαν καὶ τὸ χρώμα ἐλέφας καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος. Καὶ γὰρ εἰς Ῥωμαίους κομισθὲν τὸ ζῶον ἔθεασάμην· καὶ τὸ θέαμα γράφω. Ἀλλὰ καὶ δράκοντες ἐν τούτοις εἰσὶ, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάττους· τὸ δὲ μήκος εἰς δεκαπέντε παρατεινόμενον ὄργυιᾶς (α)· καὶ γὰρ καὶ τούτων τὰς δορὰς εἰς Ῥωμαίους ἀποκομισθεῖσας εἶδον. Ὅ τε μονόκερως τὸ ζῶον παρ' αὐτοῖς ἐστὶ, τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρων, κέρασ δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὗτι σφόδρα μέγα· ὁ δὲ ἀνθερῶν αὐτῷ πύγωνος ὑποπίμπλαται ἅπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος, ὀκτῶ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐλάφῳ προσέοικε μᾶλλον· τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει· καὶ C ἐστὶ γε αὐτοῦ τὸ ἐκτύπωμα ὄρῃ ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Καὶ δὴ καὶ ἡ καμηλοπάρδαλις τῆς ἐκείνης γέννημα χώρας. Ἡ τὰ μὲν ἄλλα εἰλαφός ἐστὶ μέγιστη· καμῆλου δὲ ὕψος ἐνέδωκε τὸ σῶμα μιμῆσθαι· τὸν μὲντοι αὐχένα μήκιστον, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀναλογίαν τοῦ λοιποῦ σώματος φέρει εἰς ὕψος ἀνορθούμενον· ἄλλα καὶ τὴν δορὰν ἅπαται ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἕως ἐσχάτων ποδῶν παρδάλει μάλιστα τὴν ποικιλίαν (66) προσφερεστάτην ἔχει· καὶ τοὺς ἐμπροσθεν πόδας ὑψηλοτάτους τῶν ὀπίσω. Παρ' αὐτοῖς δὲ ἐστὶ καὶ ὁ λεγόμενος αἰγοπιθήκος, πιθηκός τις ὧν· μυρία γὰρ ἐστὶ γένη πιθήκων. Ἀρκοπιθήκοι γὰρ εἰσὶν ἐν αὐτοῖς, καὶ λεοντοπιθήκοι, καὶ κυνοκέφαλοι· καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῶων εἰδέαις (67) τῆς πιθηκείας μορφῆς ἐπιμιγνυμένης. Καὶ δῆλον ταυτὰ ἐστὶ, πολλῶν D εἰς ἡμᾶς κομιζομένων· οἷος δὴ καὶ ὁ πᾶν ἐπικληθεὶς ὑπάρχει, ὃς τὴν κεφαλὴν αἰγοπρόσωπός ἐστι καὶ αἰγόκερως, καὶ ἐκ λαγόνων τὰ κάτω αἰγασκελῆς, τὴν δὲ κοιλίαν καὶ τὸ στέρνον καὶ τὰς χεῖρας

VALESII ANNOTATIONES

(66) *Τῆν ποικιλίαν.* Mallet scribere τῇ ποικιλίᾳ. Paulo post etiam ὑψηλοτέρους lego pro ὑψηλοτάτους.

(67) *Καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῶων εἰδέαις.* Non duhito quin scribendum sit, ἄλλαις καὶ ἄλλαις πολλῶν ζῶων εἰδέαις. Id enim longe elegantius.

VARIORUM.

(α) Ὀργυιάς. Orgyia mensuræ genus est, sex continens pedes : ulnam Latini appellant. Pollux exponit spatium quantum protensa hominis utrinque brachia, ab altero summo medio digito ad al-

terum trajecta per pectus longitudine patent. Et sic fere scholiastes in *Oppianum* : Ὀργυιά, ἀπὸ τοῦ ὄρουσ τοῦ ὄρμῳ, καὶ τοῦ γυῖον ἢ χεῖρ' ἢ τῶν χειρῶν ἕκτατις καὶ ὀρεξίς.

καθαρὸς πίθηκος. Ὅν καὶ ὁ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖν ἄπεστάλκει. Τοῦτο δὲ τὸ ζῶον ἐξ ἡμῶν φερόμενον ἄχρι τῆς, ἐν τινι πλέγματι διὰ τὸ θηριώδες εἰργγέμενον. Ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε, ταριχεύσαντες αὐτὸ οἱ κομίζοντες, θεάματος παρασχεῖν ἀσυνήθους εἰκόνα, μέχρι τῆς Κωνσταντινέου διεσώσαντο πόλεως. Καί μοι δοκοῦσι τὸ ζῶον τοῦτο Ἕλληνας πάλαι ἰδεῖν, καὶ ἐκπλαγέντες τῷ ξένῳ τῆς θέας, θεὸν σφίσιν νομίζαι, εἰθισμένον αὐτοῖς τὰ παράδοξα θεοποιεῖν, ὡς περ καὶ τὸν σάτυρον· ἔστι δὲ καὶ τοῦτο πίθηκος, ἐρυθρὸς τὸ πρόσωπον, καὶ γοργὸς τὴν κίνησιν, καὶ οὐρανὸν ἔχων. Καὶ μὴν καὶ ἡ σφιγξ γένος ἐστὶ πίθηκων· αὐτὸ γὰρ θεασάμενος γράφω. Ἦς τὸ μὲν ἄλλο σῶμα λάσιόν ἐστι ὡς τοῖς λοιποῖς πίθηκοις· τὸ δὲ στέρνον ἄχρι γε αὐτοῦ τοῦ τραχήλου ἐψέλωται· μαζοῦς δὲ γυναικῶς ἔχει, ἐρυθροῦ τινος βραχέος χειροειδοῦς ἐπαναστήματος ἅπαν ἐν κύκλῳ τὸ γεγυμνωμένον τοῦ σώματος περιθέοντος, καὶ εἰς πολλὴν τινα εὐπρέπειαν ἀνθρωποφανεῖ ὄντι τῷ ἐν μέσῳ χρώματι, συναρμολοζομένου· τότε πρόσωπον ἐνετρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικείαν ἔλκει μορφήν· ἢ τε φωνὴ ἐπιεικῶς ἀνθρωπεῖα· πλὴν ὕσον οὐκ εἰς ἄρθρα διαιρουμένη, ἀλλὰ τινι ταχέως, καὶ οἷον μετὰ τινος ὀργῆς τε καὶ ἀθηρόδος ἄσθημα ὑποφθεγγόμενη προσεοικυῖα (68). Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστὶν ὄξυνομένη. Ἄγριόν τε ἐστὶ δεινῶς τὸ θηρίον καὶ πανουργότατον, καὶ οὐδὲ βραδίως τι θασσεύμενον. Ταύτης εἰς θήσας μοι δοκῶ τὰς Βοιωτίας πάλαι κομισθείσης, καὶ τισιν ἰσως τῶν ἐπὶ θέξ συνερῆυκτῶν ἐφαλλομένης, καὶ τοῖς προσωποῖς λυμνηζομένης, δεινὸν ποιησάμενος ὁ Οἰδίπους τὰς τῶν ὀμοφύλων λύσας, καταφονεύσαι τὸ ζῶον, καὶ ὄνομα λαμπρὸν ἐκεῖθεν λαβεῖν. Καὶ αὐτὸν ὁ μῦθος εἰς ἀνδρείαν κοσμοῦν, ὑπόπτερον μὲν τὸ θηρίον ἀναπλάττει, διὰ τὸ ὄξως ἐπιτηδῶν· στέρνον δὲ γυναικῶς ἐφαρμόττει, καὶ τὸ σῶμα λέοντος· γυναικῶς μὲν, διὰ τὸ πρόχειρον τῆς γυμνώσεως, καὶ πρὸς τὸ γυναικεῖον εἶδος ὁμοιώσεως· λέοντος δὲ, διὰ τὸ θηριώδες, καὶ ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῖς τέτταρα· τυγχάνει ποσὶν ἐρειδόμενον. Λόγου δὲ τὸ θηρίον μετέδωκε τὸ πλάσμα, διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἀνθρωποειδές· αἰνιγματώδους δὲ, διὰ τὸ ἄσθημα φθέγγεσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν· πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα σὺνήθεις τοῖς Ἕλλησι πρὸς τὸ μυθώδες διαπλάττειν. Καὶ αὐτὴ δὲ χώρα καὶ θνοὺς ἀγρίους μεγίστους τε τῷ μεγέθει δέξει, καὶ τὴν θορὰν κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένους, λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος οὐ κατὰ μικρὸν συμποικιλλομένου, ἀλλὰ ζῶναί τινές εἰσιν ὅπου τῆς βράχειος ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καθήκουσαι· καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατὰ τινος περιφερείας ἀλλήλαις ἐνελιττόμεναι, θαυμαστὴν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν. Ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὁ φοινῆξ, τὸ πολυθρόλλητον πτηνόν, παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμενος. Καὶ μὲν δὴ

A vero et pectore ac manibus, merus simius. Hoc animal rex Indorum dono misit ad imperatorem Constantium. Vixit autem aliquandiu, cum in cavea quadam inclusum ob ferocitatem ferretur. Postquam autem mortuum est, hi qui illud afferbant, sale condierunt, insoliti spectaculi ostentandi causa, et Constantinopolim usque integrum servarunt. Ac mihi quidem videntur Græci istud animal olim vidisse, et spectaculi novitate obstupefacti, deum sibi finxisse, cum solempne eis esset, ex rebus stupendis atque admirandis deos facere, quemadmodum etiam fecerunt in satyro; nam et hic simius est, facie ruber, motu concitus, et caudam habens. Sed et sphinx simiæ genus est; id enim testor quod ipse vidi. Cujus reliquum quidem corpus hirsutum est, sicut cæteris simiis; pectus vero ad cervicem usque glabrum est; mammas vero habet mulieris, totumque corpus qua nudum est, rubra quædam millii speciem referens eminentia, in orbem circuit, et humano colori cutis quæ in medio est, plurimum gratiæ et decoris affert. Facies fere rotunda est, et ad muliebrem formam accedit; vox humanæ ferme similis, nisi quod minime est articulata, sed velut mulieris cujusdam, celeriter et cum ira ac dolore quodam verba minime distincta proferentis. Gravis porro est magis quam acuta. Cæterum hoc animal ferum admodum est et vafrum, nec facile mansuescit. Quod cum Thebas urbem Bœoticiæ olim deportatum fuisset, et in quosdam eorum qui ad spectaculum ejus confluerant, insilisset, vultusque eorum lacerasset, Œdipus civium suorum mutilationes molestas ferens, bestiam interfecit: atque ex ea re, ut mihi quidem videtur, maximam gloriam est consecutus. Cæterum fabulæ, ut fortitudinis laudem conciliet Œdipo, ipsum quidem animal alatum finxit, propterea quod velociter insiliret; eidem vero pectus mulieris et corpus leonis aptavit. Illud quidem ob expositam nuditatem, et ob muliebris formæ similitudinem: hoc vero propter feritatem, et quod ut plurimum quatuor pedibus insisteret. Rationis quoque particeps illud fabulæ finxere, ob similitudinem vocis humanæ; ænigmata vero ab eodem proponi dixerunt, eo quod ignotas voces ac minime distinctas ederet. Neque vero id magnopere mirandum est, cum Græci multa quoque alia in fabulas soleant detorque. Cæterum eadem regio fert etiam asinos agrestes, statura maximos, et pelle mirum in modum variegata, albo ac nigro colore sibi invicem valde permisto: quippe zonas quasdam habent, a spina dorsi ad latera et ad ventrem usque demissas, ibique divisas, quæ per circulos quosdam sibi invicem innexæ, mirabilem quamdam texturam efficiunt ac varietatem. Phœnix item, avis multorum

VALESI ANNOTATIONES

(68) Ὑποφθεγγόμενη προσοικυῖα. Scribendum puto ὑποφθεγγόμενη. Refertur enim ad vocem quæ præcessit, τινί scilicet. Mox legendum existi-

mo Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστὶν ἢ ὄξυνομένη, addito vocabulo ἢ id est, Vox sphingis gravis magis est quam acuta.

sermone celebrata, apud eos nascitur. Psittacum quoque inde allatum vidi, quod genus avis est loquacissimum, et ad vocis humanæ similitudinem proxime accedens; variegatas præterea ac punctis distinctas aves, quas vulgo garamantidas vocant, nomine eis indito ex gente, ex qua plurimæ ad nos deportantur. Alia denique complura animalia citra controversiam eximia ibi proveniunt, quorum multitudinem recensere præsens narratio reformidat. Sed et auram purissimum illic gignitur, aureis quasi fibris sponte ex ea terra surgentibus, aliisque super alias jacentibus, et auri illius productionem aptam ac manifestam præbentibus. Quin et fructus apud illos pulcherrimi sunt et maximi, ex quibus notissimæ sunt nuces. Universa denique Homeritarum regio usque ad Rubrum mare, duplicem quotannis fructuum proventum reddit. Unde etiam Arabia felix cognominata est; sed et generaliter, omnis ea regio quæ ad orientem solem vergit, reliquis regionibus omni ex parte multum præstat. Paradisus vero, cum totius Orientis præstantissimus ac purissimus sit tractus, et cælum habeat nitidissimum ac pulcherrimum, aquis denique limpidissimis irrigetur, procul dubio totius terrarum orbis cunctis in rebus longe præstantissimus est locus, qui ad solis ortum Oceani fluctibus

καὶ τὴν σιτάκην ἐκείθεν ἴσμεν κομιζομένην, ὃ τῶν δρυῶν ἐστὶ λαλίστατον, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης γλώττης μιμητικώτατον· καὶ τοὺς ποικίλους δὲ καὶ κατασιγεῖς δρυεῖς, οὓς γαράμαντας ἐπικαλοῦσι τινες, ἀπὸ τοῦ ἔθνους οὐ μάλιστα πλείστοι κομίζονται, τὴν ἐπωνυμίαν θέμενοι. Καὶ ἄλλα δὲ πλείστα διαφανῶς ὑπερφύεστατα φύεται, ὧν τὸ πᾶθος ἢ διήγησις ὑποστέλλεται. Ἄλλα καὶ ὁ χρυσὸς ἐνταῦθα γεννᾶται καθαρώτατος, χρυσιτίδων οἶονεὶ τριχῶν αὐτοφυῶν τῆς ἐκείνης γῆς ἀναδιδόμενων, καὶ ἐπ' ἀλλήλοις κειμένων, καὶ ἐπιδηλον αὐτοῦ τὴν γένεσιν παρεχομένων. Καὶ καρποὶ δὲ κάλλιστοι τε καὶ μέγιστοι, ὧν γνώριμα καὶ τὰ κάρυα. Ἄλλα μὴν καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς ὀμηρίταις κλίμα πᾶν μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναδίδωσι τοὺς καρπούς. Ἐξ οὗ καὶ τὴν χώραν Ἀραβίαν εὐδαίμονα προσηγόρευσαν· καὶ ὅπως ἢ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἅπασα γῆ μακρῶ τῆς ἄλλης ἐν πᾶσι διαφέρει. Ὁ δὲ Παράδεισος, ἀπάσης τῆς ἐφ' ἃς τὸ κράτιστόν τε καὶ καθαρώτατον ὑπάρχων, καὶ τοὺς ἀέρας ἀκραιφνεστάτους καὶ καλλίστους ἔχων, καὶ τοῖς διαφανεστάτοις ὕδασι καταρδόμενος, δῆλον ὡς ἀπαρὰ βλήτῳ ὑπεροχῆ τῆς ἐφ' ἡλίῳ πάσης ἐν πάσῃ τὸ κρείττον φέρει· τῆς ἔξωθεν θαλάσσης κατ' ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον αὐτῷ παρακλυζομένης.

12. *Athanasius Constantis gratia restitutus.* — Añ Philostorgius Athanasium, cum ad occidentaliū partium imperatorem venisset, ejusque palatii proceres, ac præcipue Eustathium comitem rerum privatarum, qui auctoritate plurimum valebat apud principem, donis ac muneribus sibi conciliasset, litteras a Constante ad Constantium attulisse, quarum hæc erant verba: Athanasius ad nos veniens, episcopatum Alexandriæ ad ipsum pertinere manifestis probationibus ostendit. Quare illum per te consequatur, aut certe meis armis eundem recuperabit. Porro his litteris acceptis, ait Constantium episcopus convocasse, ut una cum illis quid facto opus esset deliberaret; eos vero id consilium dedisse Constantio. satius esse ut Alexandria Athanasii jugo minime liberaretur, quam ut bellum adversus fratrem susciperet. Constantium itaque permisisse Athanasio, ut episcopatum reciperet, Georgium vero per epistolam ad se evocasse. Ac Georgius quidem in Cappadociam, ex qua oriundus erat, reversus est, ibique degens privata negotia administravit. Athanasius vero, majore deinceps

ιβ'. Ὅτι, φησὶν, Ἀθανάσιος πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀφ' ἰκόμενος βασιλεῖα, καὶ δώρων τοὺς αὐτῷ παραδυναστεύοντας ὑπαγαγὼν ἀφθονίᾳ, μάλιστα δὲ Εὐστάθιον, ὃς κόμησις ἦν τῶν λεγομένων πριουάτων, καὶ τῷ βασιλεῖ πιθανώτατος, ἐπιστολὴν πρὸς Κωνσταντίον (α) κομίζεται, λέγουσαν ὧδε· Ἀθανάσιος ἦκεν ὡς ἡμᾶς, ἑαυτῷ προσήκειν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποδεικνύς. Τυγχάνετω τοίνυν διὰ σοῦ ταύτης, ἐπεὶ τοῖς ἐμοῖς γε αὐτὴν ἀνακτήσεται ὄπλοισι. Δεξιόμενον δὲ τὴν ἐπιστολὴν τὸν Κωνσταντίον, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ κοινωνίᾳ βουλῆς συγκαλέσαντα, γνώμην παρ' αὐτῶν λαθεῖν, ἀμεινον εἶναι μὴ πόλεμον ἀναρβῆξαι τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῆς Ἀθανασίου βαρύτητος τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπαλλάξαι. Διὸ καὶ ἐπιέναι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν (69) ἀναλαθεῖν, καὶ τὸν Γεώργιον μετ' ἐπιστολῆς εἰς ἑαυτὸν μεταπέμψασθαι. Ἄλλ' ὁ μὲν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφίκετο, κάκει διῆγε τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπισκοπούμενος. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, μετὰ μεζζονος ἤδη φρονήματος διῶν τὰς πόλεις, καθ' οὓς γίνοντο τῶν ἐπισκόπων, λόγοις αὐτοὺς ἐξεκαλεῖτο πρὸς τὸ ὁμοούσιον· καὶ τοὺς μὲν ἄλλους μὴ προσδέχεται (70). Ἀέτιον δὲ τὸν ἔφορον

VALESII ANNOTATIONES.

(69) Ἐπιέναι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo disertè scriptum habetur ἐπιέναι, optime.

(70) Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους μὴ προσδέχε-

σθαι. Hunc locum non intellexit Gothofredus, sicut ex versione et notis ejus apparet. Putavit enim Philostorgium id dicere, Athanasium, dum per Palæstinam transiret, cunctos episcopos ad consub-

VARIORUM.

(a) Ἐπιστολὴν πρὸς Κωνσταντίον. De Constantis ad fratrem Constantium minacibus litteris vid. Socr. lib. II, cap. 22, 25; Soz. lib. III, cap. 20. De Aetio quod hic dicit Philostorgius, procul dubio calumniosum esse, eumque hoc tempore orthodoxum

fuisse, quanquam olim Ariana labe infectum, docet Jacobus Gothofredus, dissert. p. 144. De Maximo Hierosol. ep., quomodo se gessit versus Athanasium, vid. Socr. lib. II, cap. 24, not. c.

τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ πορνείᾳ καταγγελλόμενον, καὶ βουλευθέντα τῇ πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιχωρήσει τὸ αἴσχος ἐπικαλύψασθαι, πρὸς τὴν ἐκεῖνου δόξαν αὐτομολῆσαι· δοῦναι δ' οὖν ὁμῶς (71) ζήτητά τὴν δίκην, τοῦ αἰδοίου διασαπέντος καὶ σκώληκας βρύσαντος, καὶ οὕτω τοῦ ζῆν ἐλαθέντα. Ἀλλὰ καὶ Μάξιμον τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, πρὸς τὴν Ἀθανασίου δόξαν ἀποκλίνας, καίπερ ὁ κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμὸς (72) μάρτυρα τοῦτον ἐδείκνυ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας φέροντα διορωρυγμένον. Καὶ πολλοὺς ἄλλους μετὰ μικρὸν εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν τὸν Ἀθανάσιον ὑποσύρασαι.

Athanasium paulatim multos alios ad opinionem

γ'. Ὅτι φησὶ τὸν Ἀντιοχείας Φλαβιανὸν, πλῆθος μοναχῶν συναγείραντα, πρῶτον ἀναβοῆσαι· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ, τοὺς μὲν, Δόξα Πατρὶ δι' Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι λέγειν, καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν ἐκφώνησιν ἐπιπολάζειν· τοὺς δὲ, Δόξα Πατρὶ ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.

ιδ'. Ὅτι, φησὶν, εἰ καὶ διεφέροντο κατὰ τὰς δόξας τοὺς τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύουσιν οἱ ἐξ Ἀρείου, ὁμῶς καὶ εὐχῶν, καὶ ὕμνων, καὶ βουλευμάτων, καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν ἀπάντων, πλὴν τῆς μυστικῆς ἐκοινῶνουν θυσίας. Ἐπιγενομένου δὲ τοῦ Ἀετίου, καὶ τῆς ἐν τούτοις διαστάσεως ἄρξαντος, τὴν ὁμόδοξον συζητήσιν (73), πάντας δεσμούς καὶ φιλάς καὶ συνρηθείας, οἷς τοὺς ἑτεροδόξους συνήπτοντο, διαρρήξαντας, εἰς ἀντίπαλον τούτοις μάλιστα παρασκευάσαι καταστήσασιν τὴν μοῖραν.

ιε'. Ὅτι πατρὶς Ἀετίῳ ἢ ἐν κοίλῃ γέγονε Συρίᾳ (74)· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον ἐνηνεγμένον (75). Καὶ τὸν βίον ἐν

A confidentia per urbes transiens, singulos episcopos ad quos accesserat, ad consubstantialis fidem sermonibus suis excitabat, et alios quidem episcopos verbis Athanasii non obtemperasse scribit; Aetium vero episcopum Palæstinæ, qui fornicationis reus delatus fuerat, cum per communionem Athanasii id probrum occultare vellet, ad ejus sententiam se transtulisse; eundem tamen brevi poenas dedisse, tabefactis genitalibus, ac vermibus scaturientem, atque ita ex hac luce sublatum. Maximum quoque Hierosolymorum episcopum ad sententiam Athanasii declinasse scribit, tametsi hic, in persecutione alterum oculum effossum haberet. Addit præterea suam pertraxisse.

B 13. *Flavianii doxologia.* — Ait Flavianum Antiochenum, collecta monachorum multitudine, primum omnium acclamasse: *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto* (76). Nam ex iis qui ætate illum antecesserant, alios quidem dixisse: *Gloria Patri per Filium in sancto Spiritu*, atque hanc acclamationem usu magis receptam esse; alios vero dicere solitos: *Gloria Patri in Filio et Spiritu sancto*.

14. *Ariani a Catholicis penitus recedunt.* — Ait Arianos, quamvis in fidei doctrina dissentirent ab iis qui consubstantialiam Filium prædicabant, in precationibus tamen atque hymnis et consultationibus, aliisque fere omnibus, præterquam in mystico sacrificio, cum iisdem communicasse. Postquam vero advenit Aetius, et dissensionis circa hæc quoque auctor fuit, persuasit cœtui eorum qui idem cum ipso sentiebant, ut, ruptis omnibus amicitiae et consuetudinis vinculis, quibus antea cum homousianis conjuncti erant, illis maxime adversam factionem constituerent.

15. *Aetius hæreticus.* — Ait Aetium ortum fuisse ex Cœle-Syria; pater vero ejus, cum in præsidiali officio militasset, male rem gessit. Cumque in ejus-

VALESII ANNOTATIONES.

stantialis fidem prædicationibus suis traduxisse. Atqui contrarium dicit Philostorgius: Athanasium scilicet cunctos Palæstinæ episcopos ad quos accesserat, hortatum esse, ut consubstantialis fidem amplecterentur, sed nullum monitis ejus obtemperasse præter Aetium. Et hæc quidem falsa esse testatur synodus episcoporum Palæstinæ, quæ eo tempore a Maximo Hierosolymorum episcopo collecta est, ut scribit Athanasius in *Apologetico*.

(71) *Δοῦναι δοκεῖν ὁμῶς.* Hunc locum præclare restitui ex ms. codice Samuelis Bocharti, in quo disertè ita scribitur, δοῦναι δ' οὖν ὁμῶς δευτάτην δίκην, etc. Porro interpretè suam Græcæ linguæ imperitiam in hoc præcipue loco patefecit, dum Aetium ob adulterii crimen in crucem sublatum, fractis cruribus interiisse censet. Mox pro σκώληκας βρύσαντα, in Bocharti codice ms. scriptum inveni βρύσαντος, quod magis probò.

(72) *Ὁ κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμὸς.* Maximianum pro Maximino posuit Philostorgius.

(73) *τὴν ὁμόδοξον συζητήσιν.* Non assentior Gothofredo, qui τὴν ὁμόδοξον συναγωγὴν, orthodoxos sive hamousianos esse credidit. Rectius Lucas Holstenius hæc verba de Arianis intellexit, quibus auctor fuit Aetius, ut ruptis omnibus amicitiae et concordiae vinculis, quibus hactenus juncti fuerant

cum orthodoxis, peculiarem ac propriam factionem constituerent. Certe Holstenius ad oram suæ codicis hunc locum ita interpretatur: *In eadem fide consentienti sibi conventui, ruptis omnibus, quibus cum aliter sentientibus conjungebantur, amicitiae et consuetudinis vinculis, contrariam hisce factionem ut constitueret, auctor fuit.*

(74) *Ἡ ἐν κοίλῃ γέγονε Συρίᾳ.* Articulus ἢ satis indicat nomen civitatis hic desiderari, ex qua oriundus erat Aetius. Certe Suidas in voce Ἀετίος, Philostorgii locum hunc describens, Antiochiam Aetio patriam assignat: Niceph. vero in lib. ix, hunc Philostorgii locum ita expressit: πατρὶς δὲ αὐτοῦ ἢ κοίλη Συρία ἦν. Quem secutus Gothofredus hæc Philostorgii verba ita interpretatus est: *Ait Aetio patriam fuisse Cælen Syriam.* Verum hæc locutio impropria est; patria enim cujusque dicitur, non provincia ex qua oriundus est, sed civitas aut vicus ejus provinciae. Observavi tamen patriam vocari solere a Philostorgio provinciam, ex qua quis ortus est. Sic in cap. 8, lib. iv, Philostorgii, et in cap. 3, lib. vi.

(75) *τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον ἐνηνεγμένων.* Rectius apud Suidam hic locus refertur hoc modo: ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον.

(76) Theodorit. lib. ii, c. 24.

modi statu mortuus esset, is qui tunc rector erat provinciae, facultates ejus fisco addixit. Ita Aetius adhuc admodum adolescens una cum matre ad summam egestatem redactus est : qua de causa aurificinam exercere aggressus est, quo tum sibi, tum matri victum compararet. Cumque hanc artem satis diu exercuisset, ob indolis praestantiam ad philosophicas disciplinas animum applicuit. Ac primum quidem auditor fuit Paulini, qui ex episcopatu Tyri ad sedem Antiochenam translatus fuerat. Postea vero cum mater ipsam extremum diem obiisset, cujus potissimum causa aurificinae artem excolebat, totum se deinceps Aetius ad logicæ studia convertit, ac brevi in disputando plerisque superior visus est : ex quo etiam non mediocri invidia adversus illum exarsit. Verum Paulino quidem superstite, vires suas compressit invidia. Ubi vero Paulinus post sextum episcopatus sui mensem

Α τούτοις ἀπλιπόντος, τὴν μὲν οὐσίαν τὸν τηρικᾶδι ἄρχοντά φησι δημοσιεῦσαι (77). Νέον δὲ τὸν Ἀέτιον ὄντα εἰς ἑσχατὸν σὺν τῇ μητρὶ πενίας ἐλάσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ χρυσοχοεῖν ὀρμηθεῖσι, ὡς ἂν ἀμωστέπως αὐτὸς τε καὶ ἡ γεννησαμένη διαβιῶ. Ἀποχρώντως δὲ τῇ τέχνῃ κεχρημένον, διὰ βώμην φύσει ἐπὶ τὰς λογικὰς ἐπιστραφῆναι μαθήσεις. Καὶ Παυλίνο μὲν (78) ἀκροάσασθαι πρότερον, ὃς ἐκ τῆς ἐφορείας Τύρου εἰς τὴν τῆς Ἀντιοχείας μετέστη. Τῆς δὲ μητρὸς τὸν βίον λειπούσης, δι' ἣν μᾶλλον καὶ ἡ ποιητικαὶς εἰδέαις τὸν χρυσοῦν ἐπιμορφουσα τέχνη μετεχειρίζετο τῷ Ἀετίῳ, ἐκείθεν αὐτὸν ὄλον εἰς τὴν τῶν λογικῶν μαθημάτων μετατάξασθαι θεωρίαν· καὶ θάττον ἐπὶ λόγων ἀμίλλαις (79) τῶν πλειόνων ὀρᾶσθαι κρατοῦντα· καὶ φθόνον ἐκ τούτου οὐ μικρὸν ἀνάπτειν. Ἀλλὰ μέχρι μὲν ὁ Παυλῖνος ἐζη, τὴν ἰσχὺν ὁ φθόνος παρηρείτο. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μετὰ μῆνας ἕξ ἀπέβη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ Εὐλάλιος (80) τὸν θρό-

VALESII ANNOTATIONES.

πραγμῆτερον ἐνελεγεμένον γενόμενος ἐτεβήκει. Ac primum quidem ἐν στρατιᾷ libentius lego cum Suida, quam ἐν στρατείᾳ, ut habent nostri codices. Neque enim pater Aetii armatum militiam secutus est. Sed officialis fuit, sive apparitor praesidis provinciae : quæ militia cohortalis dicebatur ; eratque longe vilior caestrensi militia. Στρατιᾶν certe pro officio et apparitione sumi, jampridem observavi in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum. Porro patrem Aetii non militem fuisse, sed officialem praesidis, hinc conicere licet. Primo, quia Philostorgius subdit bona ejus fisco addicta esse a praeside provinciae : quod procul dubio factum nunquam esset, si pater ille Aetii armatum militiam secutus fuisset. Milites enim in alio foro judicabantur, in foro scilicet judicium militare. Praeterea Suidas ex Philostorgio diserte scribit, parentes Aetii fuisse viles ac pauperes : quod utique non diceret, si Aetius militari genere ortus fuisset. Ἐνελεγεμένων quoque, quomodo legitur apud Suidam, libentius amplector, quam ἐνηνεγεμένων, vel ἐπηνεγεμένων, ut legitur in codice Bocharti. Dicitur autem ἐνελεγεμένων pro ἐγκατελεγεμένων.

(77) Δημοσιεῦσαι. In ms. codice Bocharti, et apud Nicephorium in libro nono scriptum inveni δημοσιῶσαι, quod rectius mihi videtur. Alii dicerent δημοῦσαι.

(78) Καὶ Παυλίνο μέρ. De hoc Paulino, qui ab episcopatu Tyri ad Antiochenam sedem (a) translatus est, vide quæ notavi in Annotationibus ad librum decimum *Historiæ ecclesiasticæ* Eusebii. Gothofredus enim graviter hic lapsus est, qui Paulinum hunc anno Christi 324 mortuum esse existimavit. Ab hoc Paulino distinguendus est alter Paulinus, qui post mortem Philogonii Antiochenensis episcopi, paulo ante synodum Nicænam, eandem Ecclesiam rexit : de quo multa observavi in Annotationibus ad Sozomenum, pag. 107, not. 1. Hujus Paulini præter Hieronymum meminit Ni-

ceph. patriarcha in *Chronogr.*, Zonaras in tom. II *Ann.*, et Nicetas in *Thesouro orthodoxæ fidei* : qui tamen eum cum Paulino Tyriorum episcopo, qui post Eustathium ad Antiochenam sedem translatus est, perperam confuderunt.

(79) Ἐπὶ λόγων ἀμίλλαν. In codice Samuelis Bocharti scriptum erat ἀμίλλαις, sed per compendium. Quæ scriptura videtur etiam fuisse in codice Gothofredi ; quam ille, utpote in Græcis exemplaribus legendis parum exercitatus, minime intellexit. Nicephorus quoque ita videtur legisse : sic enim hunc Philostorgii locum expressit : ἀμίλλας ἰσῶν.

(80) Ἀντ' αὐτοῦ δὲ Εὐλάλιος. Hic locus Philostorgii integrior exstat apud Suidam in Ἀέτιος, hoc modo : Ἐπεὶ δὲ Παυλῖνος ἐτεβήκει, Εὐλάλιος τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν θρόνον, etc. (b). In *Chron.* B. Hieronymi, et in *Chronographia* Nicephori patriarchæ, Eulalius xxv numeratur episcopus Antiochiæ post apostolos ; qui tamen potius xxvi dicendus erat. Nam Paulinus Tyriorum episcopus, qui ab illis omnissus est, inter Antiochenenses episcopos quintum ac vicesimum locum obtinuit. Porro quod Philostorgius dicit, Eulalium vicesimum tertium fuisse post apostolos, id non ita intelligendum est, quasi omnes apostoli Antiochenam sedem obtinuerint ; solus enim Petrus Antiochenam cathedram tenuit, ut inter omnes constat. Sed quod ab uno apostolo gestum est, id ab omnibus simul apostolis gestum esse dicitur, ob collegium et consortium apostolorum. Quemadmodum in edicto unius præfecti prætorio jubere dicebantur etiam cæteri, propter auctoritatem ejusdem potestatis, ut scribit auctor *Questionum Veteris et Novi Testamenti*, capite 97. Ecclesia itaque ab uno apostolo fundata, ab omnibus simul apostolis recte dicitur constituta. Certe Eusebius in libris *Historiæ ecclesiasticæ*, apostolicarum sedium successiones enumerans, episcopos illarum semper vocat apostolorum successores : verbi gratia, Alexandrinæ Ec-

VARIORUM.

(a) Valesii auctoritate motus in ea opinione aliquando fui, Paulinum e sede Tyriensi ad Antiochenam translatum fuisse. Verum re melius perpensa, etsi libens concedo Paulinum synodo Nicænae aliquot annis superfuisse, Ecclesiæ tamen Antiochenæ præsedisse nego. Neque ulli veterum, unico excepto Philostorgio, id affirmant ; nec ipsius Eusebii locus quem ex lib. 1 *cont. Marcell.*, cap. 4. pro se adducit Valesius (Euseb. *Hist.* lib. 2, cap. 4, not. 4), rite intellectus id suadet ; ex quo nil aliud

exculpi potest, quam Paulinum episcopatum Tyri tanta cum laude administrasse, ut Antiochenensis Ecclesia in eo tanquam proprio bono (fuerat enim ejusdem Ecclesiæ presbyter) gloriari solita sit. Guil. Cave in *Eusebio*, vol. I, pag. 131.

(b) Vide Hieronymi locum a Valesio adductum in not. 1 ad Sozom., pag. 107, ubi Paulinus numeratur vicesimus secundus Antiochiæ episcopus, et Eulalius vicesimus quartus.

ον εἶχεν, εἰς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπανεληθὼν ὁ φθόνος, κινεῖ τὸν Εὐλάλιον τῆς Ἀντιοχείας τὸν Ἀέτιον ἀπέλασαι. Ὁ δὲ, εἰς τὴν τῆς Κιλικίας Ἀναζαρβὸν ἀφικόμενος, τῇ τέχνῃ πάλιν πρὸς τὸ ζῆν ἀπεχρήτο, οὐδὲ τῆς ἐν λόγοις ἀπιστάμενος πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμίλλης. Γραμματικοῦ δὲ τινος τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀγαμένου, καὶ μεταδύουσαι τῆς τέχνης ὀρμημένου, ὁ Ἀέτιος παρ' αὐτὸν εἰσοικισθεὶς ἐθήτευεν, τὰς οἰκετικὰς αὐτῷ τελῶν λειτουργίας. Καὶ ὁ μὲν τὴν γραμματικὴν προθύμως αὐτὸν ἐδιδάξατο. Ὁ δὲ, τοῦ διδασκάλου δημοσίᾳ (81) ποτὲ καταστάς εἰς Ἐλεγχον, ὅτι μὴ τῶν θελιῶν λογίων ὀρθὴν ἐποιεῖτο τὴν διήγησιν, καὶ πολλὴν αὐτοῦ τὴν ἐπ' ἀμαθείᾳ τοιούτων αἰσχύνῃν καταχεάμενος, ἀντιμισθίαν εὔρε τὴν ἀποκρήρυξιν τῆς εὐεργετοῦσης αὐτὸν οἰκίας. Ἐκεῖθεν δὲ ἐλαθεὶς Ἀθανασίῳ συγγίνεται, ὃς τῶν μὲν Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος ὁμιλητῶν εἰς ἐγεγόνει, τὴν Ἀναζαρβὸν διεσκόπει (82)· παρ' ᾧ τοὺς εὐαγγελιστάς ἀναγνοὺς, καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον αὐτὸν ἐπιστήσας, ἐπὶ τὴν Ταρσὸν παρὰ Ἀντωνίων ἀφικνεῖται. Τῶν Λουκιανοῦ δὲ καὶ οὗτος ἦν γνωρίμων. Ὑφ' οὗ τὰς τοῦ Ἀποστόλου ἀναδιδασθεὶς Ἐπιστολάς, ἱκανὸν αὐτῷ συνδιέτριβε χρόνον, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν πληροῦντι. Ἐπει δ' ὁ Ἀντωνίου ἑφορος ἐγεγόνει, καὶ οὐχ οἶός τε ἦν ἐνασχολεῖσθαι τῇ σοφιστικῇ τὸν Ἀέτιον διδασκαλίᾳ, εἰς τὴν Ἀντιόχου πάλιν ὁ Ἀέτιος ἐπάνεισιν, ἀκροασόμενος Λεοντίου (83)· πρεσβύτερος δὲ ἦν ὁ Λεόντιος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ σὺν τῶν μαθητῶν Λουκιανοῦ χρηματίσας· ὃς αὐτῷ καὶ τοὺς προφήτας ἐξηγήσατο, καὶ μάλιστα τὸν Ἰεζεκίηλ. Ἀλλὰ κάκειθεν αὐτὸν ὁ φθόνος αὔθις, ὡς Φιλοστόργιος ληρεῖ, ὡς δ' ἂν τις ἀληθεύων εἴποι, τῆς γλώσσης ἢ ἀκρασία, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος δυσσεβὲς ἀπελαύνει. Ἐκεῖθεν οὖν τὴν Κιλικίαν καταλαμβάνει· καὶ τις τῶν Βορβοριανῶν (α) λόγοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἰδίας δόξης συμπλακεὶς (84), εἰς ἐσχάτην κατέστησεν ἤτησαν. Ἐφ' ᾧ ἀθυμία τε αὐτὸν κατέχευε, καὶ τὸ ζῆν οὐκ ἀνεκτὸν ἠγείτο, ὁρῶν τὸ ψεῦδος τῆς ἀλη-

A mortuus, et Eulalius in ejus locum substitutus est, tum vero invidiæ livor, pristinum robur recuperans, Eulalium incitavit, ut Aetium Antiochia expelleret. Igitur Aetius Anazarbum, quæ Ciliciæ urbs est, profectus, artem suam denuo exercuit ad victum sibi comparandum; nec tamen a disputationibus adversus eos qui cum ipso congregari vellent, penitus abstinuit. Porro cum grammaticus quidam, ingenii ejus admiratione captus, artem ei suam tradere aggressus esset, Aetius in domum ejus admissus ei ministravit, serviles operas præstans. Et ille quidem libenti animo Aetium artis grammaticæ præceptis instituit. Aetius vero, cum aliquando magistrum suum publice coarguisset, tanquam divina oracula minus recte explicantem, magnoque eum pudore ob ejusmodi imperitiam affecisset, hanc mercedem retulit, ut ex domo bene de ipso merita ejiceretur. Inde igitur expulsus cum Athanasio versatus est, Luciani martyris discipulo, qui tunc Anazarhi episcopatum regebat. Apud quem cum evangelistas legisset, et singula quæ in illis occurrunt accurate observasset, Tarsum inde perrexit, visurus Antonium, qui et ipse unus erat ex discipulis Luciani. A quo cum Epistolæ Pauli explanationem didicisset, satis diu cum eo vixit, in presbyterorum ordine adhuc constituto. Ubi vero Antonius ad episcopatum evectus est, nec erudiendo Aetio vacare amplius poterat, iterum Aetius Antiochiam revertitur, Leontium auditurus, qui tunc temporis presbyter erat Antiochiæ, et unus fuerat ex auditoribus Luciani: hic prophetas, ac præcipue Ezechielem exposuit Aetio. Sed rursus invidia, ut somniat Philostorgius, sed ut verius aliquis dixerit, linguæ intemperantia et dogmatum impietas inde eum ejecit. Illinc igitur Aetius in Ciliciam profectus est: ubi quidam ex hæresi Borborianorum, pro defensione dogmatis sui cum eo congressus, penitus eum vicit atque oppressit. Quam ob

VALESII ANNOTATIONES.

clesiæ episcopus enumerans, non solius Marci, sed generaliter apostolorum successores nominat; idem quoque observat in episcopis Antiochiæ. Ita etiam Irenæus in libro primo, de Hygino loquens Romanæ urbis episcopo, eum nonnum locum episcopalis successionis tenuisse dicit post apostolos; sed et Latinos eodem modo locutos invenimus. Certe Rufinus *De adulteratione lib. Origenis* ita dicit: *Clemens apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post apostolos episcopus et martyr præfuit.*

(81) *Τὸν διδασκάλου δημοσίῳ.* Hunc locum emendavi ex codice Bocharti, in quo *δημοσίᾳ* diserte scribitur: et paulo post, *ἐπ' ἀμαθείᾳ*, optime procul dubio.

(82) *Τὴν Ἀναζαρβὸν διεσκόπει.* Lucas Holstenius ad latus sui codicis emendavit, *δὲ ἐσκόπει.* In

Bocharti autem codice nescio quis adnotavit, forte scribendum esse *δὲ διεσκόπει.* Ego mallem legere, τὴν Ἀναζαρβὸν δ' ἐπεσκόπει.

(83) *Ἀκροασόμενος Λεοντίου.* Procul dubio scribendum est *ἀκροασόμενος*, quemadmodum legitur in ms. codice Bocharti.

(84) *Λόγοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἰδίας δόξης συμπλακεὶς.* Assentior viro docto, qui ad latus codicis Bochartiani ad vocem ὑπὸ, adnotavit scribendum videri *ὑπὲρ*: qua quidem emendatione nihil certius. Interpres quidem Gothofredus in hujus loci versione turpiter hallucinatus est, cujus versionem Lucas Holstenius in suo codice ita emendavit: *Et Borborianorum aliquis rationibus propriam opinionem propugnans, cum eo congressus penitus ipsum confutavit.*

VARIORUM.

(α) *Τις τῶν Βορβοριανῶν.* Borboriani, seu Borboritæ, hæretici exortii temporibus Adriani imp. circa an. Chr. 129, qui, ut ait Philastrius in *Catal. Hæretic.*, vitiis implicati sæculi, et malis concupiscentiis servientes, judiciū non sperarunt futurum, sed potius carnalem sæculi concupiscentiam lauda-

runt. Sic dicti ex Græco βόρβορος, *cænum*. Sic enim idem: *Hi itaque in cænum euntes, et inde oblitii de cæno facies et membra sua deformantes, eadem re cunctis velut culpandam Dei creaturam demonstrabant.* Vide Theodorit. *Hæret. fab. lib. 1, cap. 13*, et Epiph. n. hæres. Gnosticorum 26, n. 3.

causam despondere animum cœpit, nec sibi amplius vivendum esse existimabat, cum mendacium veritate potentius esse cerneret. Dum sic animo affectus esset Aetius, visio quædam, ut fingit Philostorgius, ei oblata est, quæ animum ejus erexit ac confirmavit, signis quibusdam exhibens invictam vim sapientiæ, quæ illi deinceps ad futura esset. Ex eo tempore id datum est divinitus Aetio, ut a nemine in disputationibus vinceretur. Nec multo post Aphthonius quidam Manichæorum insanix præpositus, et tum sapientiæ, tum eloquentiæ causa magnam apud multos gloriam eloquutus, in urbe Alexandria cum eo congressus est. Etenim Aetius ex urbe Antiochia ad eum venerat, fama hominis excitus. Ubi vero ad certamen ventum est, non valde proluxa disputatione habita Aetius Aphthonium ad sermonis inopiam redactum, ex magna gloria in summum dedecus atque ignominiam depressit. Quare Aphthonius præter expectationem victum se ægre ferens, in gravissimum morbum incidit, quem mors brevi subsecuta est, cum ultra septem dies post hanc acceptam cladem supervivere minime potuisset. Aetius vero adversarius suos sermonibus ubique superabat, et illustrem victoriam reportabat. Per idem tempus medicinæ quoque operam delit, quo non solum animorum, verum etiam corporum morbos curare posset. Habuit autem in ea disciplina magistrum Sopolim, virum in hac arte nulli secundum. Porro Aetius cum in hac arte medica excelleret, gratuitam indigentibus operam præstabat. Quod si forte ipse rebus ad vitam necessariis opus haberet, ad aliquem ejusdem artis opificem noctu accedens, ne interdum a gravioribus negotiis avocaretur, quodcumque aurum peritioris artificis indigebat manu, illud celeriter elaborans, mercedem ab aurifice referebat, cipatu Constantii acciderunt, eodem tempore quo

Α θείας επικρατέστερον. Οὕτω δὲ τῷ Ἀετίῳ διακειμένη ὄπτασία τις, ὡς οὗτος τερατολογεῖ, ἐφίσταται λύουσα τὴν ἀθυμίαν, συμβόλοις παρεχομένη τὸ ἀνανταγώνιστον τῆς ἡδῆ παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας (85). Κἀκεῖθεν παραγεγόνει τῷ Ἀετίῳ τὸ μηδενὸς ἐν συμπλοκαῖς ἠτᾶσθαι λόγων. Μετ' οὐ πολὺ γοῦν Ἀφθόνιος τις τῆς Μανιχαίων λύσεως προεστώς, καὶ μεγάλην παρὰ πολλοῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δεινότητι λόγων φέρων τὴν δόξαν, ἐν τῇ κατ' Αἰγυπτῶν αὐτῷ Ἀλεξανδρείᾳ συμπλέκεται. Καὶ γὰρ ἦκε πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἀντιοχείας ὁ Ἀέτιος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φήμης ἐλκόμενος. Ὡς δ' εἰς ἄμιλλαν ἀλλήλοις κατέστησαν, οὐδὲ πολλοῖς καταναλωθείσης διαλέξεως, εἰς ἀφωσίαν συνελάσας ὁ Ἀέτιος τὸν Ἀφθόνιον, ἐκ μεγάλης δόξης εἰς μεγάλην αἰσχύνην καθήνεγκε. Διδὲ καὶ τῷ ἀπροσδοκῆτῳ βαρυσυμῆσας τῆς ἡττης, νόσον τε ἐπεσπάσατο χλασπὴν, καὶ τῇ νόσῳ πέρας ὁ θάνατος ἦν, οὐδὲ περαιτέρω τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν διαρκέσαντος τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς πληγῆς. Ἀέτιος δὲ διὰ πάντων ἐχώρει, τοῖς λόγοις τοὺς ἀντιπάλους κατὰ κράτος βάλλων, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀναδούμενος. Τότε δὲ καὶ τῆς Ιατρικῆς ἐξῆπτο (86), ὡς ἂν μὴ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων ἕχοι τὰς νόσους ἰάσθαι. Σώπολις δ' ἦν αὐτῷ τῷ μαθητῶν ὁ διδάσκαλος, ἀνὴρ ἐν τῇ τέχνῃ μηδενὸς ἔχων τὰ δεύτερα ἄριστεύων δὲ ἐν Ιατρικῇ ὁ Ἀέτιος, ἀμισθον παρείχε τοῖς δεομένοις τὴν θεραπείαν. Εἰ δὲ ποτε ἐδέησεν αὐτῷ τῶν ἀναγκαίων, παρὰ τινι τῶν ὁμοτέχων νύκτωρ φοιτῶν, ἵνα μὴ δι' ἡμέρας ἀπάγοιτο τῶν σπουδαιοτέρων, ὅσον τοῦ χρυσίου τεχνικωτέρας ἔδειτο χειρὸς, τοῦτο δὲ ἄρα ἐξεργαζόμενος (87) θάπτον, παρὰ τοῦ ὁμοτέχνου τὸν μισθὸν ἐκομίζετο, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον συνείχε. Ταῦτα δὲ κατ' ἐκείνους καιροὺς τοῦ Κωνσταντίου ἦν, καθ' οὓς καὶ ὁ Θεόφιλος ἐκ τῶν Ἰνδῶν ἐπανελθὼν διήγει ἐν Ἀντιοχείᾳ.

eoque modo vitam sustentabat. Hæc vero prin Theophilus ex India reversus Antiochiæ mora-

16. Ait Aetium, cum adversus Basilium Ancyrae, et Eustathium Sebastix episcopum de consubstantiali disputans, omnium hominum infantissimos eos ostendisset, ut quidem iste confingit, implacabili odio ab illis deinceps exagitatum fuisse.

17. *Leontius ep. Antioch.* — Leontius is, quem presbyterum ac præceptorem Aetii fuisse supra retulimus, cum ad episcopatum urbis Antiochiæ

ἰς'. Ὅτι Ἀέτιος, φησὶ, τοῖς περὶ βασιλείων ἐν Ἀγκύρας, καὶ Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας, εἰς τοὺς περὶ τοῦ ὁμοουσίου λόγους καταστάς, καὶ πάντων ἀνθρώπων αὐτοὺς διελέγξας ἀφωνοτάτους, ὡς οὗτος τερατολογεῖ, εἰς μῖσος αὐτοῖς ἀσπονδὸν κατέστη.

ἰς'. Ὅτι Λεόντιος, φησὶν, ὃν ὁ ἔμπροσθεν λόγος πρεσβύτερόν τε καὶ διδάσκαλον Ἀετίου ὑπέδειξεν, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καταστάς, εἰς διακονίαν τὸν

VALESII ANNOTATIONES.

(85) *Παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας.* Rectius in codice Bocharti scribitur αὐτῷ. Nec displicet conjectura Holstenii, qui in margine sui codicis annotavit scribendum sibi videri *παραιομένης*.

(86) *Καὶ τῆς Ιατρικῆς ἐξῆπτο.* Aetium medicinæ artem leviter attigisse testatur etiam Gregorius Nyssenus in libro primo *contra Eunomium*, pag. 295. Cujus libros si legisset Jacobus Gothofredus, plurimum ex eo utilitatis percipere potuisset; multa enim de Aetio, ejusque studiis atque institutis illic refert Gregorius, quæ non leguntur in Philostorgio: ejusmodi illud est, Aetium primo quidem Ampelidis cujusdam servum fuisse, deinde vero nescio qua arte manumissum fabrum ærarium existisse.

D Verba Gregorii Nysseni sic habent: Ἐκδύντα γὰρ αὐτὸν ἡδῆ τὴν δουλείαν Ἀμπελίδος — τῆς κεκτημένης αὐτόν· τὸ δὲ ὅπως οὐδὲν δέομαι λέγειν, ὡς ἂν μὴ δόξαιμι· κακοηθέστερον τοῦ διγηγῆματος ἄπτεσθαι· εἶναι μὲν χαμινευτήν, etc. Quen locum prorsus infeliciter vertit Gretserus hoc modo: *Quippe illum, relicta cultura vineæ quam possidebat (at quam juste, tacebo, ne videar odiosus narrationem aspicari), principio quidem factum esse fabrum caminarium, etc.* Hunc Gregorii Nysseni locum citat etiam Nicetas in *Thesaurο orthodoxæ fidei*, lib. v. cap. 50.

(87) *Τοῦτο δὲ ἄρα ἐξεργαζόμενος.* Malim scribere τοῦτο δὴ etc. Pro ἐξεργαζόμενος, in codice Bocharti scribitur simpliciter ἐργαζόμενος.

μαθητὴν προχειρίζεται, καὶ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτρέπει δόγματα. Ὁ δὲ πρὸς μὲν τὸ τῆς διακονίας ἔργον ὑπεστάλη· διδάσκειν δὲ ἀνεβέβητο. Χρόνον δὲ διατριψας, ὃς ἐνόμιζεν αὐτῷ (88) εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἐξαρκέσειν παράδοσιν, ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐθις παραγίνεται. Ἥδη γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ Ἀθανάσιος πολὺς ἦν ἐπὶ τοῦ ὁμοουσίου (89) βίω, καὶ ἐχρῆν εἶναι τὸν ἀντιπνεύοντα.

Athanasius, et τὸ ὁμοούσιον magnis viribus defendebat, prorsusque necesse erat ut aliquis ei resisteret.

ιγ'. Ὅτι φησὶ Φλαβιανὸν καὶ Παυλῖνον, οἳ καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Ἀντιοχείας θρόνον εἶχον διανειμάμενοι, τούτους τὸν εἰρημένον Λεόντιον ἄτε δὴ μὴ ὁμοδοξῶντας καθελεῖν. Οὗτοι δὲ ἦσαν Εὐσταθίῳ συνακολουθήσαντες, ἐς τὴν μεθόριον ἀπαγομένῳ. Ὅς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντίδων (90), μᾶλλον δὲ τῆς ὅλης εὐσεβείας, οὐδὲν ἠνέσχετο τοῖς καιροῖς συγκαπηλεύσασθαι.

ιδ'. Ὅτι Σεκούνδου καὶ Σέρρα (a) εἰς ἐπισκοπὴν τὴν Ἀίτιον προχειριζομένων, αὐτοῖς, φησὶν, οὐκ ἔνεχετο, μὴ καθαρῶς αὐτοὺς ἱερᾶσθαι, διὰ τὴν ἐπιμειξίαν τῶν τῶν ὁμοούσιον (91) θρησκευόντων ἀποκαινόμενος.

κ'. Ὅτι, φησὶν, Εὐνόμιος κατὰ πίστιν τῆς Ἀιτίου σφίλιας εἰς Ἀντιόχειαν ἐκ Καππαδοκίας ἀφικόμενος, τῷ Σεκούνδῳ συνέμιξεν. Ὁ δὲ αὐτὸν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ τότε τῷ Ἀετίῳ διατριβόντι συνέστηκε· καὶ συνέστην ἄμφω, ὁ μὲν διδάσκων, ὁ δὲ τοῖς ἱεροῖς (b) μαθήμασι συνασκούμενος.

κα'. Ὅτι Εὐνομίου φησὶν οὗτος ὁ δυσσεβῆς, οὐκ ἀισχυρόμενος, ἐγκώμιον ἀνατάξασθαι (92).

κβ'. Ὅτι φησὶ τὸν Κώνσταντα, διὰ τὴν ὑπὲρ Ἀθανασίου σπουδὴν ὑπὸ τυραννίδι τῆ Μαγνετίου τὴν ζωὴν καταστρέψασθαι. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μὲν Κωνσταντοῦ κατὰ τὴν Ἐδεσαν τῆς Μεσοποταμίας διατριβόντος (τοῦτο γὰρ ὁ Περσικὸς ἀπῆλθε πόλεμος), ἡ πρεσβυτάτη τούτων ἀδελφὴ Κων-

A promotus fuisset, discipulum suum ad diaconatus gradum eiecit, eique permisit ut ecclesiastica dogmata publice in Ecclesia doceret (93). Verum Aetius diaconi quidem functionem detrectavit, docendi vero munus libenter amplexus est. Cumque illic tandiu mansisset, quantum sibi sufficere iudicabat ad sacrarum disciplinarum traditionem, rursus Alexandriam perrexit. Jam enim illic agebat

18. *Flavianus et Paulinus a Leontio depositi.* — Ait Philostorgius Flavianum ac Paulinum, qui Antiochenum episcopatum inter se postea diviserunt, a supradicto Leontio, utpote contraria ipsi sentientes, depositos esse. Hi vero Eustathium secuti fuerant, cum is in exsilium abduceretur. Qui quidem ex sacerdotali munere Antiochensis Ecclesiae, seu potius ex universa religione, nihil omnino temporum vicissitudine passus est interpolari.

19. *Aetius episcopatum recusat.* — Ait Philostorgius Aetium, cum Secundus et Serras ad episcopatum gerendum eum elegissent, assentiri noluisse, cum diceret eos non pure nec sancte divina celebrare mysteria, utpote qui Homousianis permisti essent.

20. *Eunomius.* — Eunomius, cum fama ad ipsum perlata esset de Aetii sapientia, ex Cappadocia Antiochiam profectus, in colloquium venit cum Secundo. Hic vero Aetio, qui tum Alexandriae degehat, Eunomium commendavit. Ambo igitur simul habitaverunt: Aetius quidem docens, Eunomius vero sacras disciplinas percipiens.

21. Ait impius Philostorgius se encomium Eunomii conscripsisse, nec erubescit id profiteri

22. *Constans, Magnentius et Veteranio tyranni.* — Ait Constantem, ob studium erga Athanasium, a Magnentio tyranno extinctum fuisse. Post cuius obitum, cum Constantius Edessæ in Mesopotamia moraretur: id enim exigebat bellum Persicum (94); eorum soror natu maxima Constantina, quæ vidua

VALESII ANNOTATIONES.

(88) Ὅς ἐνόμιζεν αὐτῷ. Non dubito quin scribendum sit ὅσον ἐνόμιζεν αὐτῷ εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἐξαρκέσειν παράδοσιν, etc.

(89) Πολλὸς ἦν ἐπὶ τοῦ ὁμοουσίου. In codice Bocharti scriptum inveni, ὑπὸ τοῦ ὁμοουσίου. Quare non dubito quin scribendum sit hoc loco, ὑπὲρ τοῦ ὁμοουσίου. Eundem errorem paulo antea observavi.

(90) Ὅς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντίδων. Assentior Gothofredo, qui hæc de Leontio, non autem de Eustathio dici recte observavit. Eiusdem Leontii Antiochensis episcopi elogium exstat in *Chronico Alexandrino*, p. 672.

(91) Διὰ τὴν ἐπιμειξίαν τῶν τῶν ὁμοουσίον, etc. In manuscriptis codicibus Scorialensis et Bochartiano scriptum est τῶν πρὸς τὸ ὁμοούσιον, etc. Proinde

malim legere, διὰ τὴν ἐπιμειξίαν πρὸς τοὺς τῶν ὁμοουσίον θρησκευόντας· quanquam pro vocabulo ὁμοουσίον, libentius hoc loco legerem ὁμοιούσιον. Ariani enim, quorum antesignani erant Secundus et Serras, non communicabant Homousianis, sed iis tantum qui τὸ ὁμοιούσιον profitebantur. Verum, re attentius examinata, nihil hic mutandum censeo. Ariani enim Homousianis eo quidem tempore in Oriente communicabant, ut docet Socrates in lib. II, cap. 22.

(92) Ἐγκώμιον ἀνατάξασθαι. Scribendum est συντάξασθαι, vel certe ἀναγράψασθαι.

(93) Theodorit. l. II, c. 24.

(94) Soz. lib. IV, cap. 1.

VARIORUM.

(a) Σεκούνδον καὶ Σέρρα. Erant hi Ariani episcopi, Secundus quidem Ptolemaidis in Ægypto, Serras vero Parætonii in Libya.

(b) Ὁ δὲ τοῖς ἱεροῖς. Eunomius Aetii non modo discipulus fuit, verum etiam amanuensis, ut habet Socr. lib. II, cap. 35, in fin.

erat Hanniballiani, timens ne Magnentius tyrannus A universum imperium sub potestatem suam redigeret, Veteranionem, unum ex magistris militiæ, Cæsarem renuntiavit. Videbatur autem illa id suo jure facere, propterea quod communis eorum pater, dum viveret, diademate eam coronaverat, et Augustam nuncupaverat. Constantius vero, his cognitis, statim diadema misit ad Veteranionem, imperatoriam ei dignitatem suffragio suo confirmandam; postea vero adversus Magnentium in Occidentis partes cum exercitu profectus, sub obtentu colloqui quod cum Veteranione amice inire voluerat, eo quod is defectionis suspicionem præbuisset, eum comprehendit, et imperatoria veste exiit. Nullo tamen alio affectum incommodo, imo vero mensæ suæ adhibitum, Prusam Bithyniæ amandavit, amplos ac magnificos sumptus ei constituens, providensque ne quidquam eorum quibus privatorum hominum vita beate transigitur, ei deesset.

25. *Jacobus Nisibenus* (95). — Ait Philostorgius, Saporem Persarum regem Romanis bellum intulisse, et Nisibin urbem oppugnasse; verum re infecta, præter omnium opinionem pudore affectum recessisse, cum Jacobus, urbis illius episcopus, civibus quid faciendum esset commonstrasset, et firma in Deum spe ac fiducia pro salute urbis admirabiliter propugnasset.

24. *Alpes Succi et Juliæ* (96). — Alpes, ut ait Philostorgius, tam Succi, quam hæ quæ Juliæ vocantur, transitus sunt angusti, maximis utrinque montibus unum in locum, ita ut fere sibi mutuo jungantur, coeuntibus. Porro transitus similes quodammodo sunt angustiis Thermopylarum. Sed Juliæ quidem Alpes Gallias atque Italiam dividunt; Succi vero inter Daciam siti et Thraciam: quorum angustias cum occupare tentasset Veteranio, defectionis suspicionem Constantio præbuit.

25. *Gallus Cæs.* — Dum Constantius adversus Magnentium tyrannum expeditionem pararet, nuntius ad eum perlatus est, Persas cum ingentibus copiis adversus Orientis provincias moveri. Quare necesse habuit Gallum Cæsarem nuncupare, et contra Persas in Orientem mittere. Erat autem Gallus frater ejus patruelis; etenim Galli pater Constantius frater fuit Constantini Magni: ex quo orti erant Constantius et fratres ejus.

26. *Cruz Hierosolymis in cælo visa* (97). — Et Constantius quidem victoriam de tyranno reportavit, cum signum crucis illic quoque visum esset, ad longissimum spatium protensum, et diurnam lu-

σταντίνα (98) ('Αναβιβλιανοῦ δὲ ζήνε κρηρωμένη γυνή), δείσασα μὴ φθάσειεν ὁ τυραννήσας Μαγνέντιος τὸ πάντων ἀναρτήσασθαι κράτος, Οὐτετρανιωνά τινα τῶν στρατηγούτων ἕνα καθίστησι Καίσαρα. Ἐδόκει δὲ δύνασθαι τὴν πρᾶξιν, διότι ζήνων (99) ὁ κοινὸς αὐτῶν πατὴρ διαδήματι τε αὐτὴν ἐταίνιωσε, καὶ Αὐγοῦσταν ἐπωνόμασεν. Ὁ δὲ Κωνσταντίος ταῦτα μαθὼν παραυτίκα μὲν Οὐτετρανιωνί τὸ διάδημα πέμπει, συνεπικυρῶν αὐτῷ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα· ἐπειτα δὲ πρὸς ἑσπερίους κατὰ Μαγνεντίου στρατεύομενος, καὶ συμμίξει φίλως τῷ Οὐτετρανιωνί βουληθεὶς, ἐπεὶ περ ἐκεῖνος παρέσχεν ὑποφίλιν ἐπαναστάσεως, χειροῦται μὲν τὸν Οὐτετρανιωνα, καὶ τῆς βασιλικῆς ἀποδοεὶ στολῆς· μηδὲν δὲ κακὸν ἐπεργασάμενος ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τραπέζης αὐτῷ κοινωνήσας, εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας ἐκπέμπει, λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀφορίσας αὐτῷ τὰς χορηγίας, μηδενὸς ὑστερηθῆσαι, ὧν ἀνθρώπου βίος ὡς ἐν ἰδιώταις εὐδαιμονεῖ, προνοησάμενος.

κγ'. Ὅτι Σαπώρην τὸν βασιλέα Περσῶν ἀναγράφει στρατεύσαι κατὰ τῆς Νισίβιδος, καὶ εἰς πολιορκίαν αὐτῆς καταστῆναι· ἀπρακτὸν δὲ καὶ παρὰ δόξαν κατησοχυμένον ὑποστρέψαι, Ἰακώβου τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου τὸ τε πρακτέον τοῖς πολιταῖς εἰσηγούμενου, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν πάρθρησι, κατὰ τὸ ἀνυπέρβλητον τῆς πόλεως ὑπερμαχεσάμενου.

κδ'. Ὅτι αἱ Ἄλπεις, αἱ τε Σούκεις καλούμεναι, καὶ αἱ Ἰούλαι, διόδοι εἰσι στεναὶ μεγίστων ὄρων ἐκατέρωθεν, καὶ ὑφ' ἐν χωρίον ἐγγύς τοῦ συμπτύσσεσθαι συγκλειομένων. Ἐοίκασι δὲ αἱ διόδοι αὗται τοῖς ἐν Θερμοπύλαις στενοῖς. Ἄλλ' αἱ μὲν Ἰούλαι Ἄλπεις τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι (1) τῶν Ἰταλῶν· αἱ δὲ Σούκεις μεταξὺ τῆς Δακίας εἰσὶ καὶ τῆς Θράκης, ἃς καὶ καταλαθεῖν ἐπιεγόμενος Οὐτετρανιὼν τὴν ὑπόνοιαν τῆς ἐπαναστάσεως παρέσχε Κωνσταντίῳ.

κε'. Ὅτι ἐν ᾧ Κωνσταντίος κατὰ Μαγνεντίου παρεσκευάζετο τοῦ τυράννου, τὸ Περσικὸν ἀκούσας κατὰ τῆς ἐψᾶς βαρυτέρᾳ χειρὶ κινεῖσθαι, εἰς ἀνάγκην ἤκε Ἰάλλον Καίσαρα χειροτονῆσαι, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἐκπέμψαι. Ἀνεψίος δὲ ἦν ὁ Γάλλος· καὶ γὰρ ὁ Γάλλου πατὴρ Κωνσταντίος ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ὃς ἐγένετο Κωνσταντίον καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφούς.

κς'. Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντίος ἐγκρατὴς τοῦ τυράννου γίνεται, κἀνταῦθα τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ μέγιστόν τε προφανέντος, καὶ καταπληκτικωτάταις αἰγλαῖς ὑπεραστράψαντος τὸ τῆς ἡμέρας φῶς. Ἐβῆ

VALESII ANNOTATIONES.

(95) Theodorit. l. ii, c. 30.

(96) Soer. pag. 108, n. 1.

(97) Soz. pag. 134, 137.

(98) *Κωνσταντίνα*. In codice Bocharti Κωνσταντία scribitur. Sed verum ejus nomen est Κωνσταντίνα, ut in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum observavi.

(99) *Διότι ζήνων*. Nemo non videt scribendum esse ζῶν, quamvis manuscripti codices repugnent.

(1) *Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίαν διορίζουσι*. In manuscriptis codicibus nostris hunc locum ita scriptum inveni: *Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι τῶν Ἰταλῶν*. Verum hæ voces καὶ Ἰταλίας prorsus expungendæ sunt, ut superflue. Certe Nicephorus in libro nono capite tricesimo secundo, hunc Philostorgii locum describens, duo hæc vocabula prætermisit.

ὣ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τὴν τρίτην ὥραν μά-
 λιστα τῆς ἡμέρας, ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς
 ἐνισταμένης. Ὁ δὲ θεόγραφος τύπος ἐκεῖνος ἀπὸ
 τοῦ λεγομένου Κρανίου μέχρι καὶ τοῦ τῶν Ἐλαιῶν
 βρους διήκων ὠρατο, Ἰριδος μεγάλης στεφάνου τρό-
 πον πανταχόθεν αὐτὸν περιελιττούσης. Ἐδῆλου δὲ
 ἄρα ἡ μὲν ἶρις τὴν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναλη-
 φθέντος εὐμένειαν· ὁ δὲ στέφανος τὴν τοῦ βασιλέως
 νίκην. Τὸ δὲ σελασφόρον ἐκεῖνο καὶ σεβάσμιον θέαμα
 οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἀθέατον ἦν, ἀλλ' ἐπι-
 θήλως ὁρώμενον, Μαγνέντιον μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 ἄτε τῆ τῶν δαιμόνων θεραπεία προσανακειμένους,
 εἰς ἀμήχανον δέος κατέστησε· Κωνσταντῖον δὲ καὶ
 τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς θάρσος ἀμαχον ἀνεκτίησατο. Ἦτ-
 τηθεις δὲ τὰ πρῶτα Μαγνέντιος, εἶτα κατὰ μικρὸν
 ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ συμπλακεῖς ἐκ δευτέρου τῷ
 πολέμῳ, καὶ κατὰ τὸ κραταιότατον καταπολεμηθείς,
 καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μικροῦ πάντας ἀποβαλὼν, πρὸς
 τὴν Λουγδούνων ἀποδιδράσκει πόλιν. Καὶ τὰ μὲν
 πρῶτα κατ' εὐνοίαν δῆθεν τὸν οἰκειὸν ἀδελφὸν ἀπο-
 σφάττει, πολεμίας προαρπάζων ὕδρευς καὶ χειρὸς.
 Ἐπειτα καὶ εἰ τις ἄλλος παρὴν τῶν οἰκειοτάτων. Τε-
 λευταῖον δὲ, τὸ ξίφος ὑποστήσας ἑαυτῷ, ἐπηβράχθη
 τε καὶ διελαθείς κατὰ τὸ μετάρφρενον ἐξέψυξεν, οὐδ'
 ὄλα τέσσαρα τυραννήσας ἔτη.

A cem splendidissimis ad stuporem usque radiis
 longe superans. Apparuit autem Hierosolymis, cir-
 ca horam tertiam ejus diei quæ vulgo dicitur Pen-
 tecoste. Porro hoc signum divinitus pictum a Cal-
 variarum monte usque ad montem Olivarum pertingere
 videbatur, magna iride instar coronæ illud undique
 ambiente. Et iris quidem Christi crucifixi et in
 cælum assumpti clementiam designabat; corona
 vero, imperatoris victoriam. Porro splendidum istud
 ac venerandum signum ne militum quidem oculos
 effugit, sed ab utroque exercitu clare conspectum.
 Magmentium quidem et eos qui a partibus illius sta-
 bant, utpote dæmonum cultui addictos, supra mo-
 dum terruit; Constantio vero et iis qui cum illo
 erant, invictam quamdam fiduciam addidit. At Ma-
 gnentius cum a Constantio primum victus fuisset,
 postea viribus paulatim resumtis, secundo prælio
 congressus, penitus debellatus est, amissoque propæ-
 modum omni exercitu suo, ad urbem Lugidunum
 profugit. Ac primo quidem benevolentiarum specie
 fratrem suum interfecit, ut hostium manibus et in-
 juriis eum eriperet. Deinde vero ex propinquiori-
 bus quemcunque adesse viderat, eodem sustulit
 modo. Postremo ipse in gladium quem pectori suo
 supposuerat, incubuit, transfixoque dorso animam
 exhalavit, cum per annos ferme quatuor tyrannidem
 exercuisset.

κζ'. Ὅτι φησὶ τοὺς περὶ Βασιλείον καὶ Εὐστάθιον
 δι' ἔχθρας γηγόνους τῷ Ἀετίῳ, διαβολὰς ἀτόπους
 συβράξαι, καὶ τὸν Γάλλον ἐπὶ ταυτὸ παροξύναι (2).
 ὣστε ἐκεῖνον ὡς ἐπισκόπους πιστεύσαντα καὶ πρὸς
 ἰργὴν ἐκταραχθέντα, κελεῦσαι τὸν Ἀετίον ἀναζητη-
 θῆναι, καὶ ἀμφοῖν τοῖν σκελοῖν κατεαγῆναι. Λεοντίου
 δὲ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας τάναντία τούτοις τὸν
 Καίσαρα διδάξαμένου, ἡ τε καταδικάζουσα ψῆφος
 ἀνεβλήθη, καὶ εἰς θεὸν ὁ Γάλλος μετ' οὐ πολὺ τοῦ
 Ἀετίου κατέστη, καὶ φίλος ἐκρίθη. Καὶ πολλάκις
 πρὸς Ἰουλιανὸν ἀπεστάλη, καὶ μάλιστα ἠνίκα δι-
 επυνθάνετο πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνον
 ἀποκλίνειν· ἐστέλλετο δὲ, τῆς ἀσεβείας κατὰ τὸ δυ-
 νατὸν αὐτὸν ἀνασώσασθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν
 θεῶν μαθημάτων ὁ Γάλλος διδάσκαλον τὸν Ἀετίον
 ἐποιεῖτο.

27. *Aetium Gallus in amicitiam recipit.* — Ait
 Philostorgius, Basilium et Eustathium, susceptis
 adversus Aetium inimicitias, absurdas quasdam cal-
 umnias confinxisse, et Gallum contra eum incitasse:
 adeo ut Gallus tanquam episcopis fidem habens, et
 ira exandescens, Aetium perquiri jusserit, et fra-
 ctis cruribus occidi. Sed cum Leontius episcopus
 Antiochiæ contraria iis quæ contra Aetium delata
 fuerant Cæsari retulisset, damnationis sententia re-
 vocata est, et Aetius non multo post in conspectum
 Galli venit, et inter amicos ejus habitus est. Missus
 est etiam sæpius ad Julianum, ac præcipue eo tem-
 pore quo Gallus fratrem suum ad superstitionem
 gentilium declinare didicerat; mittebat autem eo
 consilio, ut Julianum ab impietate revocaret. Sed
 et Gallus Aetium sacrarum disciplinarum magistrum
 sibi adscivit.

κη'. Ὅτι Γάλλου κατὰ Περσῶν εἰς τὸ κράτιστον
 ἀνδραγαθήσαντος, εἰς φθόνον οἱ ταῖς διαβολαῖς χαί-
 ροντες ἀναφλέγουσι τὸν βασιλέα. Καὶ τοῦ Περσικοῦ
 πολέμου ταῖς τοῦ Καίσαρος ἀριστείας πεπαυμένου,
 ἀποστέλλει Δομετιανὸν ἑπαρχὸν τῶν καλουμένων
 πραιτωρίων ὁ Κωνσταντῖος, ἐντειλάμενος αὐτῷ κατὰ
 τὸ ἀφανές, τὰς τοῦ Γάλλου περικόπτειν ἀπὸ τῆς Ἀν-
 τιοχείας ἐξόδου, τὴν ἐπ' ἀνδρεία καὶ τῆ τῶν κοινῶν
 ἐπιμελείᾳ θόξαν αὐτοῦ κατασμικρύνειν ταύτη δια-
 νοούμενος. Ὁ δὲ Δομετιανὸς οὐδὲν τῶν προσταχθέν-

28. *Gallus calumniis appetitus.* — Cum Gallus in
 bello adversus Persas admodum strenue se gessisset,
 calumniatores Constantium ad invidiam concita-
 rant. Constantius igitur, bello Persico virtute ac
 fortitudine Cæsaris Galli jam sopito, Domitianum
 præfectum prætorio misit, hoc ei dans occulte in
 mandatis, ut egressus Galli ex urbe Antiochiæ com-
 primeret. Hac enim ratione gloriam Galli ex forti-
 tudine reique publicæ cura imminuere cogitabat.
 Domitianus vero, non modo non moderatius iis

VALESII ANNOTATIONES.

(2) Ἐπὶ τ' αὐτοῦ παροξύναι. Mallem scribere
 κατ' αὐτοῦ. In manuscripto codice Samuelis Bo-
 charti legitur, ἐπὶ ταυτὸν. Post ubi legitur τὸν Καί-

σαρα διδάξαμένου, scribendum est διδάσκαλον,
 ut in codice Bucharti scriptum inveni.

quæ ipsi imperata fuerant, verum etiam audacius A
agens ac sentiens, cum venisset Antiochiam, in qua
• Gallus morabatur, ne in conspectum quidem ejus
venire sustinuit. Quam ob causam, et ob alia quæ-
dam quæ inciderant, Gallus præfectum, ut insolentem
et contumacem, extremo supplicio afficere decrevit,
et Montium ad hujus iudicii societatem assessorem
sibi assumpsit. Hic vero, immoderata usus confidentia,
Gallum his verbis compellavit: Ne curatorem quidem
urbis tibi creare licet. Quoniam igitur modo præfectum
prætorii posses occidere? Quibus verbis exasperata
Constantia uxor Galli, quod Gallus, qui et Cæsar et Augustæ
maritus erat (hanc enim dignitatem a patre ipsa acceperat),
ejusmodi contumelia afficeretur, ipsa suis manibus
Montium ex tribunali detractum protectoribus tradidit.
B Qui festim eum abripientes ad Domitiani prætorium
deportarunt. Cumque illum etiam ex tribunali detraxissent,
ambos funibus ad utriusque pedes adnexis, miserandum
in modum interemerunt. Idque celeriter factum est,
consentiente etiam Gallo.

EX LIBRO QUARTO.

4. *Galli cædes*. — Constantius, cum ea quæ Montio
ac Domitiano acciderant, comperisset, ira exandescens
Gallum ad se evocavit. Hic vero, etsi nihil boni de hac
evocatione suspicaretur, tamen metuens ne, si recusasset,
bellum civile commoveretur, mandatis obtemperavit.
Antegressa autem est Constantia, prior fratrem convenire
studens, et pro marito eum exorare. Sed cum Bithyniam
venisset, viæ simul ac vitæ ejus cursum repentina mors
interripuit. Quo casu Gallus, in graviorem metum con-
jectus, priorem tamen sententiam non mutavit. Profectus
est autem una cum illo etiam Theophilus Indus. Porro
cum Gallus in Noricum venisset, ex urbe Mediolano
in qua tum degebat Constantius, missus est Barbatio
magister militum, qui et Gal-

των μετριώτερον, ἀλλὰ καὶ θρασύτερον καὶ φρονῶν
καὶ πράττων, οὐδὲ παραγεγνόμενος εἰς Ἀντιόχειαν,
ἐνθα διέτριβεν ὁ Γάλλος, οὐδ' εἰς ὄβιν αὐτοῦ ἔλθειν
κατεδέξατο. Ἐξ ἧς αἰτίας καὶ ἐτέρων συνεπιβρύν-
των, θανάτῳ τὸν ὑβριστὴν μετελθεῖν ἐβουλεύετο.
καὶ τὸν Μόντιον (3) κοινῶν γενέσθαι τῆς κρίσεως
παρελάμβανεν. Ὁ δὲ θράσους ἀμετρίᾳ χρητάμενος
Οὐδὲ λογιστὴν, ἀντίειπεν, ἔξεστί σοι προχειρίσασ-
θαι (4), καὶ πῶς ἂν πραιτωρίων ἐπαρχὸν ἀνελεῖν
δύναιο; Ἐφ' οἷς ἡ Γάλλου γυνὴ Κωνσταντία (α) περι-
αλγῆς γενομένη. εἰ οὕτως ὁ Γάλλος Καῖσάρ τε ὢν καὶ
Αὐγούστης ἀνὴρ (καὶ γὰρ αὕτη πατρὸθεν ἦν δεδε-
γμένη τὸ ἀξίωμα) προπηλακίζοιτο, αὕτη δι' ἑαυτῆς
ἐπισπαταμένη τὸν Μόντιον τοῖς δορυφόροις ἐκδίδω-
σιν. Ὅστε τὴν ταχίστην ἀραιώσαντας πρὸς τὸν Δομετιαν-
ὸν ἀποκομίσει. Κάκεινον κατασπάσαντας τοῦ θρόνου,
ἄμφω σχολίοις τῶν ποδῶν ἐξαψαμένους, κακῶς κα-
κῶς ἀπολέσαι. Καὶ τοῦτο θάπτον ἐπράχθη, συνεπι-
ψηφίζοντος καὶ τοῦ Γάλλου.

EK THE TETAPTHE ISTOPIAS.

α'. Ὅτι ὁ Κωνσταντίος μαθὼν τὰ περὶ Μόντιον καὶ
Δομετιανὸν συνενεχθέντα, καὶ ὀργῆς ἀναπληθεὶς,
μετεκαλεῖτο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ, τὴν μὲν κλῆσιν οὐκ
ἐπ' ἀγαθῶν συλλαβῶν (5), εὐλαβοῦμενος δὲ μὴ πόλε-
μος ἀπειθήσαντος συβράχῃ, τοῦ προστάγματος γίνε-
ται (6). Προεξώρμα δὲ καὶ ἡ Κωνσταντία, προεντυχεῖν
σπεύδουσα τῷ ἀδελφῷ, καὶ αἰδέσασθαι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ
C ἀνδρός. Ἄλλ' αὕτη μὲν, κατὰ Βιθυνίαν γενομένη,
ἐπεσέθη τῷ θανάτῳ καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ βίου. Ἐξ
οὗ καὶ ὁ Γάλλος μᾶλλον τοῦ θέους γενόμενος, τὴν ἐξ
ἀρχῆς γνώμην ὁμοῦ οὐ μεθέετο. Συναπῆει δ' αὐτῷ
καὶ θεόφιλος ὁ Ἰνδός. Ἐπεὶ δὲ τοὺς Νωρικοὺς κατέ-
λαβεν, ἐνταῦθα δὴ ἐκ Μεδιολάνων, ἐνθα διήγεν ὁ
Κωνσταντίος, καταπέμπεται Βαρβατίων, ἀνὴρ τῆν
στρατηγικὴν ἔχων ἀρχὴν, ἐφ' ᾧ τὸν Γάλλον ἀφελέ-

VALESII ANNOTATIONES.

(3) Καὶ τὸν Μόντιον. Fallitur vir doctus, qui in
margine codicis Bocharti annotavit forte scriben-
dum esse Λέοντιον. Hic enim est Montius quæstor
sacri Palatii, de quo Ammianus Marcellinus loquitur
in libro decimo quarto. Ejusdem meminit Gregorius
Nysseus in libro primo contra Eunomium, pag. 294:
Τοῦ δὲ περὶ τὸν ὑπαρχὸν Δομετιανὸν καὶ Μόντιον
ἐργὸς τῆνικαῦτα τολμηθέντος, etc.

(4) Οὐδὲ λογιστὴν ἔξεστί σοι προχειρίσασθαι.
Hunc locum non intellexit Gothofredus. Nam logi-
stam quidem, rationarium præfecti prætorio intel-
lexit: προχειρίσασθαι vero accepit pro διαχρήσασθαι,
id est, interficere. Nos jam pridem in Annotationibus
ad librum xiv Ammiani Marcellini, pag. 36, et in
Annotationibus ad Historiam ecclesiasticam Eusebii,
observavimus logistas esse curatores civitatum.
Προχειρίσασθαι vero idem esse quod promovere,
vel creare, nemo est in Græcis litteris medicriter
versatus qui nesciat. Montius ergo quæstor

Gallum Cæsarem ita admonēbat: *Non licet tibi ne
curatorem quidem urbis promovere, quanto minus li-
cet præfectum occidere?* Sciendum porro est, cura-
tores civitatum ab ipsis imperatoribus promoveri
solitos, ut notavi ad Amm. Marcellin. Proinde Gal-
lus, quippe qui imperator non esset, sed Cæsar
duntaxat, id est, imperatoris minister, curatoris
creandi potestatem non habebat.

(5) Οὐκ ἐπ' ἀγαθῶν συλλαβῶν. Scribendum puto
συμβαλῶν, id est, conjectans.

(6) Τοῦ προστάγματος γίνεσθαι. In margine codi-
cis Bochartiani adnotatum est eadem manu, deesse
hic aliquid: statimque alia manu adjectum est forte
πληρωθεῖς. Quam tamen conjecturam non probe.
Neque enim hæc locutio satis elegans mihi videtur.
Existimo igitur nihil deesse. Est enim locutio fami-
liaris Philostorgio. Sic infra in hoc capite de eu-
dem Gallo dicit: Ἐξ οὗ καὶ ὁ Γάλλος μᾶλλον τοῦ
θέους γενόμενος.

VARIORUM.

(α) Γάλλου γυνὴ Κωνσταντία. Constantini filia,
ideoque, ut videtur, Augusta hic appellata; Anni-
balliano prius nupta. Hanc alteram Megæram vo-

cat Ammianus Marcellinus lib. xiv initio: quem
vide. W. Lowth.

σα: μὲν τῆς ἀλουργίδος, ὑπερβόριον δὲ κατὰ τινα νῆ-
 A σον (α) τῆς Δαλματίας ποιήσασθαι. Ὁ δὲ Θεόφιλος
 παρῶν οὐκ εἶα προελθεῖν τὴν πρᾶξιν. Καὶ γὰρ καθ'
 ὃν καιρὸν Καίσαρ ὁ Γάλλος χειροτόνηται, τῶν με-
 ταξῦ αὐτοῦ καὶ Κωνσταντίου προελθόντων ὄρκων,
 οἳ τὴν ἐν ἀμφοῖν φιλίαν καὶ τὸ παρ' ἑκατέρου ἀνεπι-
 δούλευτον ἑκατέρῳ διετίθεντο, αὐτὸς ὁ μεστῆς ἦν,
 καὶ ὁ συνέχων αὐτῶν τὴν ὁμόνοιαν. Πλὴν ἀλλὰ γε
 μαθὼν ὁ Κωνστάντιος τὴν τοῦ Θεοφίλου ἀποκώλυσιν,
 ἐκείνον μὲν ὑπερβόριον ἀγεσθαι κελεύει, τὸν Γάλλον
 εἰς Ἰδιώτην (7) ἀπογυμνωθέντα, φρουρησόμενον ἐκ-
 πέμπεσθαι κατὰ τὴν νῆσον. Εὐσέβιος δὲ ὁ εὐνούχος,
 ὃς εἰς τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἐκβεθέκει (8), καὶ
 οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν Κωνστάντιον ἔτι συνανέφλεγον κατὰ
 τοῦ Γάλλου, δεδιότες μὴ, τῶν ὄρκων εἰς ἐπιστροφὴν
 B ἰθῶν, ἢ τὸ τοῦ αἵματος ὁμόγνιον αἰδεσθεῖς, ἀνήσει τὸν
 Καίσαρα τῆς ὑπερορίας, καὶ σφᾶς ἐκείνος τὸν κίνδυ-
 νον διαφυγῶν κακῶς ἀπολέσει. Στέλλονται τοί-
 νυν τῇ τούτων παραδρομῇ (9) οἱ τὸν Γάλλον ἀναίρη-
 σοντες· οὕτω δὲ τοῦ πάθους προελθόντος, εἰς μετά-
 νοιαν ἐπιστραφεὶς ὁ Κωνστάντιος ἐτέρους ἐκπέμπει
 τὸν φόνον κωλύοντας· τοὺς δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον ὑπο-
 ποιῶνται, μὴ πρὶν παραγενέσθαι τῇ νήσῳ. μὴδ' ἐμ-
 φανίσαι τι τὰς ἀνακαλούσας τὸν θάνατον ψήφους,
 πρὶν ἂν ὁ κατακριθεὶς τῷ ξίφει τὴν ζῶην ἀπορρήξῃ.
 Καὶ γέγονεν ὡς ἐσπούδασαν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουλιανὸς,
 ὕστερον τὸ τῆς βασιλείας περιζωσάμενος κράτος, Εὐ-
 σέβιον τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν
 παρανομίας δίκην εἰσεπράξατο.

β. Τὸ μέντοι γε βάρος τῆς ἀρχῆς ὑπολογιζόμενος
 ὁ Κωνστάντιος, καὶ ὡς οὐκ οἶός τε εἶη μόνος φέρειν,
 Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν Γάλλου τῆς Ἰωνίας μεταπεμ-
 ψάμενος, χειροτονεῖ Καίσαρα, Ἐλένην αὐτῷ τὴν
 ἰδίαν ἀδελφὴν εἰς γυναῖκα καταγγυησάμενος. Καὶ
 τὸν μὲν τὰς Γαλλίας φυλάττειν ἐκπέμπει· καὶ γὰρ
 ἰλιαν ἐτετάρακτο τὰ τῆδε.

γ. Αὐτὸς δὲ ἐν Σιρμίῳ παραγενόμενος, διῆγεν· ἐν
 φῖ καὶ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον Λιβέριον, ὑπὸ Ῥωμαίων
 ἐπιζητούμενον σφόδρα, τῆς φυγῆς κατάγει καὶ ἀπο-
 δίδωσι τοῖς αἰτησαμένοις. Τηνικαῦτα δὲ οὗτός φησι,
 καὶ Λιβέριον κατὰ τοῦ ὁμοουσίου (10) καὶ μὴν καὶ
 D κατὰ γε τοῦ Ἀθανασίου ὑπογράψαι· ὁμοίως δὲ καὶ

lum purpura veste exueret, et in quamdam Dalmatiæ
 insulam relegaret. Verum Theophilus, qui aderat,
 rem ad exitum perduci haudquaquam passus est:
 Nam quo tempore Gallus Cæsar factus est, ipse
 jurisjurandi quod inter Gallum et Constantium in-
 tercesserat, quo mutuam inter se amicitiam, nec
 alterum alteri unquam insidiaturum esse sponpon-
 derant, interpretes fuerat, et mutuam inter eos con-
 cordiam continerebat. Constantius igitur, de Theophili
 intercessione certior factus, eum quidem in exsilium
 mitti præcepit, Gallum vero purpura nudatum, pri-
 vati habitu in insulam deportari, illic a militibus
 custodiendum. Porro Eusebius eunuchus qui ad
 præpositi dignitatem evectus fuerat, et ii qui cum
 illo erant, Constantii animum adhuc magis incita-
 runt adversus Gallum: metuentes scilicet, ne Con-
 stantius aut jusjurandum in memoriam revocans,
 aut propinquitatem sanguinis reveritus, Cæsarem ab
 exsilio revocaret, neve Gallus ex eo discrimine ela-
 psus, ipsos malos male perderet. Horum igitur frau-
 dibus atque insidiis, missi sunt qui Gallum interfice-
 rent. Cæde tamen nondum perpetrata, pœnitentia
 ductus Constantius alios misit qui cædem prohibe-
 rent. Verum Eusebius istis persuasit ne ad insu-
 lam accederent, neve principis rescriptum quo cæ-
 des Galli inhibebatur, cuiquam evulgarent prius,
 quam Gallus gladio vitam finisset. Idque ita gestum
 est ut ipsi moliti fuerant. Quamobrem Julianus
 postea imperium adeptus, Eusebium ac socios ob
 C injustam Galli cædem capitali supplicio affecit.

2. *Julianus Cæsar in Gallias missus.* — Porro
 Constantius molem totius imperii considerans, et
 quod solus ipse ei sustentandæ haudquaquam suf-
 ficeret, Julianum Galli fratrem, ex Ionia accitum,
 Cæsarem constituit, Helena sorore sua ei in conju-
 gium data. At Julianum quidem ad custodiam Gal-
 liarum protinus misit; nam in illis partibus res ad-
 modum perturbatæ erant.

3. *Liberii Osique lapsus.* — Ipse vero Sirmium
 profectus illic consedit: quo quidem tempore etiam
 Liberium episcopum urbis Romæ, quem Romani
 summo studio flagitabant, ab exsilio revocatum civi-
 bus suis reddidit (11). Tunc etiam eundem Libe-
 rium, et una cum illo Osium episcopum, contra

VALESI ANNOTATIONES.

(7) *Τὸν Γάλλον εἰς Ἰδιώτην.* Procul dubio scri-
 bendum est, τὸν δὲ Γάλλον, ut in margine codicis
 Bochartiani adnotatur.

(8) *Εἰς τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἐκβεθέκει.*
 Codex Bocharti habet ἐβεθέκει.

(9) *Τῇ τούτων παραδρομῇ.* Scribendum est pro-
 cul dubio περιδρομῇ. Est autem περιδρομῆ circum-
 cursatio, vel ambitus. Glossæ veteres, περιδρομεύς
ambitiosus, περιδρομῆ, ambitus. Recte igitur Lu-

cas Holstenius Gothofredi interpretationem emen-
 dans, pro *velocitate* reposuerat *instantia*. Sumitur
 etiam hoc verbum pro fraude et insidiis ac circum-
 ventione.

(10) *Λιβέριον κατὰ τοῦ ὁμοουσίου.* De Liberii
 subscriptione in synodo Sirmiensi, vide, si placet,
 quæ notavi ad caput 15 libri IV *Historiæ ecclesiu-
 sticæ* Sozomeni.

(11) Soz. l. IV, c. 15.

VARIORUM.

(a) *Κατὰ τινα νῆσον.* Flanonem vocant Socr.
 l. II, c. 54, et Soz. lib. IV, cap. 7. Porro Eusebium
 eunuchum in causa fuisse, ut Gallus interficeretur,
 scribit Julianus imp. in *Epistola ad senatum vuru-*

lumque Atheniensem, pag. 501, cum ait, Gallum oc-
 cisum in unius spadonis et cubicularii gratiam, εἰς
 χάριν ἐνὸς ἀνδρογύνου καὶ κατακομαστοῦ, καὶ προσέτι
 τοῦ τῶν μαγείρων ἐπιτρόπου.

consubstantialis vocabulum et contra Athanasium sub-crispississe ait Philostorgius, cum synodus quædam illic collecta esset, et supra memoratos in sententiam suam pertraxisset (12). Postquam vero subscripsissent, Osium quidem ad sedem suam Cordubam scilicet Hispaniæ reversum, Ecclesiam ejus loci gubernasse, Liberium vero Romanæ Ecclesiæ præfuisse. At Felix, qui absente Liberio episcopus fuerat ordinatus, ad sua se recepit, episcopi quidem dignitatem retinens, nulli tamen præsidens Ecclesiæ.

4. *Eudoxius ep. Antioch.* — (13) Mortuo Leontio Antiochenæ urbis episcopo, Eudoxium ex urbe Germanicia translatum, hi qui ejusdem cum illo opinionis erant, ut ait Philostorgius, in sede Antiochena collocarunt. Porro Eudoxius Arianorum quidem sententiam sequebatur, nisi quod ex libris Asterii, ad sententiam eorum qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, abductus fuerat. Sed Ariani, eum ab hoc dogmate retrahentes, ad dissimilis substantiæ assertionem revocarunt. Cæterum Philostorgius ait, Eudoxium moribus mittem fuisse ac modestum, nec mediocri solertia ac dexteritate præditum; ob ignaviam tamen ac timiditatem magnopere traducit; patrem ejus Cæsarium nomine ait ortum fuisse ex Arabisso minoris Aræniæ oppido; eumque licet in amores mulierum quod et maculas ejus abstersit, et coronas athleticas

5. *Eunomius.* — Eudoxius, ut ait Philostorgius, Eunomium ad diaconatus gradum promovit. Verum Eunomius, priusquam universam eorum doctrinam accuratissime didicisset, munus illud suscipere recusavit.

6. *Basilius Ancyræ ep. Eudoxio invidet.* — Cum Antiochensis ecclesiæ administratio tradita esset Eudoxio, ait Philostorgius Basilium Ancyranum ægre admodum id tulisse. Ipse enim ad eam sedem cupiditatis oculos adjecerat, ejusque amorem penitus in animo defixum circumferebat.

7. *Theophilus Indus Augustam sanat.* — Constantius, cum uxor ipsius, quam quidem summopere amabat, furoribus uteri laboraret, necesse habuit

Α τὸν ἐπίσκοπον Ὅσιον, συνόδου τινὸς ἐνταῦθα συστάσας, καὶ εἰς ὁμοφωνίαν αὐτοῦς ὑποσπασαμένης. Ἐπεὶ δὲ ὑπέγραψαν, τὸν μὲν Ὅσιον εἰς τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν τὴν Κουδρουδίην τῆς Ἰσπανίας ἐπανελθεῖν, καὶ τοῦ θρόνου ἄρχειν· Λιβέριον δὲ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Φίλιξ δὲ, ὁ ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος καταστάς, εἰς ἑαυτὸν ἀπῆει, τὸ μὲν ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς φέρων, οὐ μὴν γέ τινας Ἐκκλησίας προϊστάμενος.

δ. Ὅτι Λεοντίου τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου τελευτήσαντος, Εὐδόξιον, φησὶν, ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενοι (13) οἱ ὁμοδόξοι ἐπιτιθέζουσι τῷ θρόνῳ. Ὁ δὲ τῆς Ἀρειανῆς μὲν δόξης ἦν, πλὴν ἐκ τῶν Ἀστερίου γραμμάτων εἰς τὸ κατ' οὐσίαν ὁμοιον ὑπενήνεκτο. Οἱ δὲ συναιρεσιῶται τοῦτον ἀναφέροντες πρὸς τὸ ἑτεροούσιον ἀνήγγον. Ἐπεικὴ δὲ τὸν Εὐδόξιον ὁ Φιλοστόργιος καὶ κόσμιον τὰ ἦθη, καὶ τὰ ἄλλα δεξιὸν ἀναγράφων, εἰς δειλίαν ἐκτόπως διαβάλλει· καὶ Ἀραβισσὸν μὲν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας πόλιν πατρίδα λαβεῖν τὸν αὐτοῦ πατέρα (Καῖσάριος ὄνομα (14) αὐτῷ), μαρτυρικὸν δὲ, καίτοι τῶν εἰς γυναίκας ἠετώμενον ἡδονῶν, ὅμως θάνατον διαθλάσαι, καθάρσιόν τε τῶν μολυσμάτων, καὶ πρὸς γε στεφάνους ἀθλητικὸς ἐπιφέροντα.

εὐφροσύνην, vitam tamen consummasse martyrio, insuper ei contulit.

ε. Ὅτι Εὐδόξιος μὲν, φησὶν, εἰς διακονίαν Εὐνόμιον προεβίβηται, ὁ δὲ, πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἐκεῖνον τῆς δόξης ἀνελθεῖν (15), τὴν λειτουργίαν οὐ δέχεται.

ς. Ὅτι, φησὶν, Εὐδοξίου τὴν Ἀντιόχειαν ἐγγειροσθέντος, ὁ Ἀγκύρας Βασίλειος ἐδυσχεραίνεν· αὐτὸς γὰρ ἐπ' αὐτὴν εἶχε τὸ βλέμμα τῆ γνῶμῃ στήριζόμενον.

ζ. Ὅτι, φησὶ, τῆς Κωνσταντίας γυναικὸς (α) τῷ τῆς μητρομανίας ἀλούσης πάθει, ἐξεκρέματο δὲ τοῖς ἡμέροις αὐτῆς ὁ Κωνσταντιος, εἰς ἀνάγκην ἦκε τὸν

VALESI ANNOTATIONES.

(12) Theodorit. lib. II, c. 17.

(13) Theodor. lib. II, c. 25.

(13) Ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενον. Ex codice Bocharti emendavi μεταστησάμενοι. Et paulo post, πρὸ ὑπηνέγκωτο, ex eodem codice restitui ὑπενήνεκτο. Porro fallitur hic Philostorgius, et qui eum secutus est Gothofredus, qui translationem Eudoxii ex episcopatu Germaniciensi ad sedem Antiochenam contigisse putant post lapsum ac restitutionem Liberii pontificis Romani. Etenim Eudoxius Antiochiam translatus est anno Christi trecentesimo sexagesimo septimo. Liberius vero anno sequenti in propriam sedem est restitutus ut ostendi

in Annotationibus ad librum quartum Sozomeni.

(14) Καῖσάριος. De hoc Cæsario Eudoxii patre, deque ejus martyrio multa habet Suidas, ex Philostorgio procul dubio desumpta.

(15) Πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἐκεῖνον τῆς δόξης ἀνελθεῖν. Hunc Philostorgii locum levi mutatione restituendum esse existimo, in hunc modum: πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον τῆς ἐκεῖνον δόξης ἀνελθεῖν, id est: Eunomius diaconatum sibi oblatum suscipere recusavit, priusquam universam eorum doctrinam, Eudoxii scilicet atque Aetii, accuratissime percipisset.

VARIORUM.

(a) Τῆς Κωνσταντίας γυναικὸς. Eusebia hæc est: quam sterilem, quoad vixit, fuisse testantur Am. Marcellinus lib. XVI, cap. 11, Zonaras et Cærenus p. 249. Nec Theophili curationi (qualiscun-

que ea fuit) diu supervixit: quippe Constantius Faustina, aliam conjugem, duxerat anno Chr. 360, *amissa jampridem Eusebia*, inquit Marcellinus, lib. XXI, cap. 6.

Θεόφιλον τῆς ὑπερορίας ἀνακαλέσασθαι (εὐφημίζετο γὰρ οὗτος παθῶν εἶναι θεῖα δυνάμει θεραπευτής), παραγεγονότα δὲ καὶ συγγνώμην οἷς εἰς αὐτὸν ἤμαρταν αἰτῆσαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς θεραπείαν ἐκλιπαρῆσαι, καὶ μὴ διαμαρτεῖν, ὡς οὗτος λέγει, τῆς αἰτήσεως. Ἐπιθέντος γὰρ τὰς ἰλαστηρίους χεῖρας τοῦ Θεοφίλου, ἀπαλλαγῆναι τοῦ πάθους τὸ γύναιον.

η'. Ὅτι, φησὶ, Βασίλειος συλλαβῶν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν τε τῆς Σεβαστείας Εὐστάθιον, καὶ ἑτέρους Ἐκκλησιῶν προεστῶτας, τὸν τε Ἀέτιον μάλιστα, εἶτα δὲ καὶ τὸν Εὐδόξιον πρὸς τὸν βασιλεῖα διασύρει, ἄλλα τε πλάστων περὶ αὐτῶν, καὶ ὡς εἴησαν μύσται καὶ κοινῶν τῆς κατὰ Γάλλον ἐπαναστάσεως, συμπεριλαβῶν ταῖς κατ' ἐκείνων διαβολαῖς καὶ τὸν Θεόφιλον. Ὁ δὲ πεισθεὶς, μάλιστα δὲ διὰ τῶν γυναικῶν (ταύτας γὰρ οἱ περὶ Βασίλειον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην προκατειργάσαντο), τῷ μὲν Θεοφίλῳ ζημίαν ἐπιδίδωμι, τὴν ἐν τῷ Πόντῳ Ἡράκλειαν οἰκεῖν ὑπερόριον, τὸν δὲ Εὐδόξιον τῆς Ἀντιοχείας ἀποστάντα διαμένειν οἴκοι, Ἀέτιον δὲ καὶ ἑτέρους τινὰς τῶν σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν διαβαλλόντων διδωσιν ἐξουσίαν. Ἐτύγχανον δὲ οἱ περὶ Βασίλειον καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως περὶ τῆς πίστεως διελεγμένοι, ἐν οἷς τὸ μὲν ὅμοιον τῷ Πατρὶ λέγειν κατὰ πάντα (α) τὸν Ἰῖδον διετρανοῦτο, οὐσίας δὲ ὅλως οὐδὲ ὀνόματι μνήμης (β) τοῖς ἄλλοις λόγοις συνεισηγέτο. Ταύτην δὲ τὴν δόξαν καὶ συνόδου κρίσει, καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιώσαι διεσπούδασαν. Μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ Εὐνόμιος, τῆς φήμης τῶν ὑπὸ Βασιλείου πραχθέντων καταλαβούσης τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν τε χειροτονίαν τοῦ διακόνου ὑποδέχεται, καὶ πρέσβυς ἀποσταλεὶς πρὸς Κωνσταντῖον ἀναλῦσαι τὰ ἐψηφισμένα, ἀλίσκεται κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἀμφὶ Βασίλειον, καὶ εἰς Μίδαϊον φυγαδεύεται, πόλιν τῆς Φρυγίας· τὸν δὲ Ἀέτιον, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν πεσόντα τῶν ἀμφὶ τὸν Βασίλειον, ὑπερόριον ἢ Πέπουζα τῆς Φρυγίας (16) εἶχεν· Εὐδόξιος δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ὑπεχώρησε τὴν Ἀρμενίαν. Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι ταῖς ὑπερορίαις ἐδόθησαν, ταῖς περὶ τὸν Βασίλειον ὑπαγόμενοι ψήφοις, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑβδομήκοντα σύμπαρ ἐκπεφαλαίουτο.

θ'. Ὅτι οἱ ἀμφὶ Βασίλειον ταῦτα διαπραξάμενοι πάντα, πανταχοῦ φοιτῶντες (17), τὸ ὁμοούσιον συν-

A Theophilum ab exilio revocare. Hunc enim divina virtute morbos curare, celebris fama erat. Postquam vero advenit Theophilus, Constantius eorum quæ adversus ipsum peccaverat, veniam petiit, utque uxorem suam curaret, multis precibus rogavit; nec irrita fuit ejus postulatio, ut testatur Philostorgius. Nam cum Theophilus manus placatrices imposuisset, mulier morbo liberata est.

8. *Basilium Aetium, Eudoxium, Theophilumque exagitat.* — Basilium, ut scribit Philostorgius, adjuncto sibi Eustathio Sebastie episcopo aliisque Ecclesiarum præsidentibus, Aetium præcipue, deinde vero Eudoxium quoque apud imperatorem accusavit, tum alia adversus eos contingens, tum quod conscii ac participes fuissent conjurationis Galli. Sed et Theophilus iisdem calumniarum nexibus comprehensus est. Imperator igitur Basilio credens, ac præcipue mulieribus: has enim Basilius præveniens ad partes suas traduxerat: Theophilum quidem exilio multatum Heracleam Ponti relegavit. Eudoxium vero Antiochia excedere ac domi manere jussit. Aetium denique ac reliquos qui una cum illis erant, calumniatorum potestati tradidit. Cæterum Basilius coram imperatore de fide disputationem habuerat: in qua similem quidem per omnia Patri Filium esse exponebatur; substantiæ vero nulla mentio, ne nomine quidem tenus fiebat. Hanc autem opinionem, et synodi sententia et subscriptionibus firmari studuerunt. Nec multo post Eunomius, cum fama eorum quæ a Basilio gesta fuerant Antiochiam perlata esset, diaconi ordinationem suscepit: et legatus ad Constantium missus, ut ea quæ decreta fuerant rescinderentur, in itinere captus a Basilianis, et Midaium Phrygiæ relegatus est. Aetium vero in potestatem Basilianorum delapsum, Pepuza Phrygiæ vicus exsulem accepit. At Eudoxius in Armeniam, ex qua oriundus erat, recessit. Alii præterea numero septuaginta Basilianorum sententia damnati, in exsilium missi sunt.

9. *Basiliani ὁμοούσιον confirmant.* — Hæc ubi fecissent Basiliani, universa loca peragrantes, ὁμοού-

VALESII ANNOTATIONES.

(16) *Πέπουσα τῆς Φρυγίας.* Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendum esse Πέπουζα. Sic certe in codice ms. Samuelis Bocharti diserte exaratum invenio. Pepuza oppidum fuit Phrygiæ, quod Montanus novam Hierusalem cognominarat, ut docet Eusebium in libro quinto *Ecclesiasticæ hist.* capite 18. Ex cujus oppidi nomine, Montanistæ Pepuziani vocati sunt.

(17) *Πάντα πανταχοῦ φοιτῶντες.* Gothofredus hunc locum ita interpretatur: *Omnia ubique versantes.* Quæ interpretatio ferri nullo modo potest. In ms. codice Samuelis Bocharti aliam hujus loci distinctionem invenio. Ὅτι οἱ ἀμφὶ Βασίλειον ταῦτα διαπραξάμενοι πάντα, πανταχοῦ φοιτῶντες, etc. Quam quidem distinctionem magno opere probō. Vox tamen πάντα delenda videtur, utpote superflua, et

VARIORUM.

(α) Ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα. Hæc non sicut desumpta e formula fidei a synodo Sirmiensi tertia composita, et consulum nominibus præfixis famosa, ut existimat Gothofredus in notis ad locum. Quæ enim hic describuntur, anno superiore gesta sunt, quam synodus ista coacta fuerit. Itaque potius e formula synodi Ancyranæ desumpta

sunt, cui Liberius episcopus Romæ subscripsit. Vid. Soz. lib. iv, cap. 15, et ibi Valesium. Certe Basilius Ancyranus erat Semi-Arianorum antesignanus. *W. Lowth.*

(β) *Μνήμης.* Rectius legi videtur μνήμη. *W. Lowth.*

ειον, id est similis substantiæ vocabulum confirmarunt (18). Multique in eorum sententiam concedentibus, Macedonium quoque Constantinopoleos episcopum, quamvis antea in sententiam Eunomii esset propensior, in suam nihilominus sententiam pertraxerunt. Multos etiam alios episcopos, partim verbis allicientes, partim vim suasionibus admiscentes, ad suas partes traduxere.

10. *Patrophilus et Narcissus Basilium ap. Imp. accusant. Synodus Arimini. Clades Nicomediæ.* — Ait Patrophilum Scythopoleos et Narcissum Irenopoleos episcopum, una cum aliquot aliis Singidunum Mœsiæ urbem adventantes, retulisse Constantio ea quæ per fraudem patrata fuerant à Basilio. Constantium vero obstupefactum et dolore commotum, eos quidem qui damnati fuerant ab exsilio revocasse; duas vero synodos celebrari iussisse: alteram Arimini, ad quam Occidentalium partium episcopi convenirent; alteram Nicomediæ, quæ episcopus ex Oriente et Libya ac Thracia esset habitura; ut in his synodis ea quæ ab utraque parte dicebantur, diligenti examine discuterentur. Sed Nicomediensem quidem synodum, ut impius iste calumniatur, eo quod plerique eorum in consubstantialis fidem propensi erant, terræ motus repressit, qui episcopus quindecim numero qui ante alios advenerant, una cum Cecropio ejusdem urbis episcopo exstinxit, concussa ecclesia in qua erant congregati. Ariminensis autem synodus, ad quam trecenti convenerunt episcopi, substantiæ quidem

vocabulum penitus rejecit. Filium vero Patri similem secundum Scripturas prædicans, additis singulorum subscriptionibus firmavit.

11. *Synodus Seleuciæ.* — Nicomedia hunc in C modum terræ motu et incendio ac maris inundatione, ut iste ait, eversa, multisque hominibus extinctis, synodus Seleuciæ tandem congregata est, cum Basilius quidem Nicæam recusasset, Eudoxius vero et Aetius Tarsum admittere noluisent (19). At Basiliani, cum synodum quibusdam machinationibus in duas factiones divisissent, et eorsum eovenissent, similem quidem secundum substantiam confirmarunt; eos vero qui contra sentirent deposuerunt, dissimilis substantiæ dogmate condemnato. Ipsique per sese Annianum Antiochiæ episcopum ordinarunt. Eudoxius autem et Aetius, cum dissimilis substantiæ dogma scripto confirmassent, litteras suas quaquaversum miserunt.

12. *Synodus Constantinopoli.* — Verum imperator his de rebus certior factus, universos Constan-

Α εκρότουν· και πολλῶν πειθομένων, και τὸν Κωνσταντινουπόλεως Μακεδόνιον, και τοὺς περὶ Εὐνόμιον προαποκεκλιμένον (20), εἰς τὴν ἑαυτῶν ὁμῶς ἐπεσπίασαντο δόξαν· ἀλλὰ και πολλοὺς ἑτέρους τῶν ἐπισκόπων, τοὺς μὲν ὑπάγοντες λόγους, τοὺς δὲ, τὴν πειθῶ συνεπικραννύντες τῇ βίᾳ.

Γ. Ὅτι Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπόλεως, και Νάρκισσον τὸν Εἰρηνοπόλεως, και ἑτέρους σὺν αὐτοῖς, ἐν Σεγγιδόνι τῆς Μυσίας παραγενομένους, τὸν Κωνσταντιὸν φησὶν ἀναδιδάξει τὰ παρὰ τοῦ Βασιλείου δεδραματουργημένα. Καὶ τὸν καταπλαγέντα και ὑπεραλλήσαντα, τῶν μὲν μεθορίων τοὺς κατεψηφισμένους ἀνεῖναι, συνόδους δὲ γενέσθαι προστάξει δύο, τὴν μὲν ἐν Ἀριμίνῃ τοὺς ἀπὸ δύσεως συναλιζούσαν, τὴν δὲ τοὺς ἐξ ἑώας και Λιβύης και Θράκης ἐν Νικομηδείᾳ· αὐτὰ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους λεγόμενα, δοκιμασίαις ἐμελλον παραβάλλειν. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἐν Νικομηδείᾳ, ὡς οὗτος ὁ δυσσεθὴς δυσφημεῖ, τῶν πλειόνων πρὸς τὸ ὁμοούσιον νενευκότων, σεισμὸς ἀναπέλλει, ὃς τοὺς προκαταλαβοῦσιν εἰς δεκαπέντε τὸν ἀριθμὸν ἀνηνεγμένοις (α) ἅμα τοῦ ταύτης ἐπισκόπου Κεκροπίου, ἐπικατασεύσας τὸν ναὸν ἐν ᾧ συνεδρίαζον, διαφθείρει. Ἡ δὲ ἐν Ἀριμίνῃ, εἰς τριακούς ἀνδρας συνελθοῦσα, τὸ μὲν τῆς οὐσίας ὄνομα εἰς τὸ παντελὲς διώσατο, ὅμοιον δὲ τὸν Ἰῶν τῷ Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφὰς ἀνακηρύξασα, ὑπογραφαῖς ἰδίαις κατησαλλίσαντο.

vocabulum penitus rejecit. Filium vero Patri similem secundum Scripturas prædicans, additis singulorum subscriptionibus firmavit.

Γ. Ὅτι τῆς Νικομηδείας σεισμῷ και πυρὶ και θαλάσσης ἐπικλύσει· κατερειπωθείσης, ὡς οὗτος λέγει, και πολλῶν ἀνθρώπων διαφθαρέντων, ἡ σύνοδος ἐν Σελευκείᾳ τὴν σύστασιν λαμβάνει· τῶν μὲν περὶ Βασίλειον τὴν Νικαίαν παραιτησαμένων, τῶν δὲ ἀμφὶ τὸν Εὐδόξιον και Ἀέτιον τὴν Ταρσὸν οὐ προσηκαμένων. Οἱ δὲ περὶ Βασίλειον μηχαναῖς τὴν σύνοδον διαστήσαντες, και καθ' ἑαυτοὺς συνεδριάσαντες, κυροῦσι μὲν τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον, τοὺς δ' ἀντιφερομένους καθαιροῦσιν, ἀποκηρύξαντες τὸ ἑτεροούσιον, και χειροτονοῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας Ἀνιανόν. Πλὴν γε και οἱ περὶ Εὐδόξιον και Ἀέτιον, τὸ ἑτεροούσιον ἐγγράφως κρατυνάμενοι, πανταχοῦ τὸν τόμον διαπέμπουσιν.

Δ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, προσέταξεν ἅπαντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαντᾶν. Καὶ

VALESH ANNOTATIONES.

ex sequenti vocabulo perperam geminata. Paulo post pro ὁμοούσιον, procul dubio scribendum est ὁμοιούσιον. Quod confirmat Philostorgius in capite 12, infra.

(18) Theodorit., l. II, c. 6.

(19) Theodorit., l. II, c. 26.

(20) Προαποκεκλιμένον. Hunc locum restitui ex ms. codice Samuelis Bocharti, cui consentit etiam Scoriacensis. Interpretationem autem Gothofredi, Holstenius ad latus sui codicis ita correxerat: *Inter alios Macedonium Constantinopolitanum, quamvis ante in Eunomii partes inclinatum, in suam nihilominus sententiam pertraxerunt.*

VARIORUM.

(α) Τοῖς προκαταλαβοῦσιν — ἀνηνεγμένοις. Videtur legendum τοὺς προκαταλαβοῦντας — ἀνηνεγμένοις. W. Louth.

ὅη συναθροίζονται ἐκ τε τῶν ἑσπερίων καὶ τῆς ἑβίας καὶ Λιθύς μικροῦ σύμπαντες. Προειστήκεισαν δὲ τῶν μὲν κατ' οὐσίαν ὅμοιον πρᾶσθενόντων, Βασιλείος τε καὶ Εὐστάθιος· οἷς ἄλλοι τε καὶ Βασιλείος ἑτερος παρῆν συνασπίζων, διακόνων ἔτι τάξιν ἔχων, δυνάμει μὲν τοῦ λέγειν πολλῶν προφέρων, τῷ δὲ τῆς γνώμης ἀθαροσεὶ (21) πρὸς τοὺς κοινούς ὑποσπελλόμενος ἀγῶνας. Ἰὼν δὲ τὸ ἑτεροούσιον, Ἀέτιος μὲν καὶ Εὐνόμιος ὑπῆρχον, οἷ τὴν δύναμιν ἄκροι, διακόνων ἑκάτερος βαθμὸν ἔχων. Ἐπίσκοποι δὲ δευτεραγωνιστῶν χορὸν ἐκπληροῦντες, Μάρης τε καὶ Εὐδόξιος, ὁ τότε τῆς Ἀντιοχείας ἐπισκοπήσας, ὕστερον δὲ καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὑπελθὼν θρόνον. Καὶ δὴ καὶ Ἀκάκιος ὁ τῆς Παλαιστίνης Καισαρείας, τὴν πρὸς ἑκείνου ὑποκρινόμενος ὁμοδοξίαν, ἐφ' ᾧ τοὺς περὶ Βασιλείου ἀντιλυπῆσαι, διότι ἀκάκεινος Κύριλλον τῶν Ἱεροσολύμων ὑπ' αὐτοῦ παυθέντα τοῦ ἱερᾶσθαι, διὰ τιμῆς ἔφερον. Ἦν δὲ ὁ Ἀκάκιος θαρσαλέος μὲν ἐν τοῖς ἀγῶσι, δειανοθηναί τε πράγματος φύσιν ὄξυς, καὶ λόγῳ δηλῶσαι τὸ γνωθὲν ἱκανός. Ἐξ οὗ καὶ τὰ ταύτης τῆς συνόδου γράμματα (22), πολλὰ δὲ ἔστιν, οὗτος ἦν μόνος ὁ διατιθέμενος. Εἰς ἀμιλλαν οὖν δογμάτων ἑκατέρως μοίρας καταστάσης, ὁ μὲν Βασιλείος τῶν τὸ ὁμοούσιον δοξαζόντων προηγόρει, οἱ δὲ τοῦ ἑτεροουσίου ὑπὲρ πάντων λέγειν τὸν Ἀέτιον προὔστησαν, συνασπίζοντος αὐτῷ καὶ Εὐνομίου. Ὡς δὲ εἶδον οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλείου προβεβλημένον αὐτοῖς εἰς ἀντιλογίαν τὸν Ἀέτιον, δέσαντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν τῶν λόγων, οὐκ ἔφασαν δεῖν ἐπισκόπους ὄντας διακόνῳ περὶ δογμάτων εἰς λόγους καθίστασθαι. Ἀντειπόντων δὲ τῶν διαφορομένων, ὡς οὐκ ἀξίας νῦν ἔστι κρίσις, ἀλλ' ἀληθείας ἐπιζητήσεις, δέχονται μὲν καὶ ἄκοντες οἱ περὶ Βασιλείου (α) τὸν ἀγῶνα· καὶ ὡς οὗτος λέγει, κατὰ κράτος τῆ τοῦ Ἀετίου γλώσση ἠττήθησαν, ὡς μὴ μόνον ὁμολογήσαι, παρηλλάχθαι τὴν τοῦ γεννηθέντος οὐσίαν πρὸς τὴν τοῦ γειναμένου, καὶ κατὰ μηδὲν κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ χειρὶ οἰκείᾳ τὴν ὁμολογίαν, Ἀετίου τοῦτο προσπατήσαντος, βεβαιώσασθαι. Μαθόντα δὲ ταῦτα τὸν βασιλέα, καὶ ἦν πάσαι Βασιλείος κατὰ Ἀετίου διαβολὴν συνεσκευάκει, κατὰ μέσης τῆς καρδίας ἀκμάζουσαν φέροντα, τὸ συνενεχθὲν ἀρπάσαι πρὸς τὴν τῆς ὀργῆς ἐκπλήρωσιν. Διόπερ ἀμφῶ μὲν εἰς θεῶν παρίστησι, διαπυθάνεται δὲ τοῦ Βασιλείου, τίνα ἂν εἴη, οἷς ἐπατιεῖται τὸν Ἀέτιον. Ὁ δὲ, Ὡς ἀνόμοιον, ἔφη, τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰσηγεῖται. Ἀμεψάσθαι δὲ πρὸς ταῦτα τὸν Ἀέτιον· τοσοῦτον ἐνδεῖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον

tinopolim convenire jussit. Conveniunt itaque, tum ex Occidentis partibus, tum ex Oriente ac Libya fere universi (25). Et eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, antesignani erant Basilius et Eustathius. Quibus tum alii aderant suppetias ferentes, tum Basilius alter, intra diaconi gradum etiam tum subsistens; dicendi quidem facultate multis superior, verum ob timiditatem ac pusillum animum publicas disputationes detrectans. Eorum vero qui dissimilem substantiam prædicabant, Aetius quidem et Eunomius, quantum ad vim ac potentiam atinet, præcipui erant, uterque diaconi duntaxat obtinens gradum. Secundas autem ab his partes implebant episcopi, Maris et Eudoxius, qui tum quidem episcopatum gesserat Antiochiæ, postea vero ad Constantinopolitanam sedem promotus est, itemque Acacius episcopus Cæsareæ Palæstinæ qui se cum illis consentire simulabat, ut Basilius vicissim dolore adiceret, propterea quod Basilius Cyrillum Hierosolymorum episcopum ab ipso depositum, nihilominus honore afficiebat. Erat porro Acacius audax in disputationibus, idem in dignoscendis negotiis acutissimus, et ad exponendos animi sui sensus satis disertus. Unde etiam acta hujus synodi, quæ non pauca sunt, ab hoc uno digesta ac disposita fuere. Cum igitur ambæ partes in certamen dogmatibus suis venissent, eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, patronus erat Basilius. Qui vero dissimilem substantiam asserebant, Aetium causæ suæ patronum constituērunt, adjuncto ei Eunomio. Porro Basilius et qui cum illo erant, cum Aetium adversarium sibi oppositum vidissent, ejus dicendi vim formidantes, indecorum esse dixerunt ut episcopi de dogmatibus fidei cum diacono certarent. Sed cum adversæ partis antistites reclamassent, non de dignitate præsens judicium, sed veritatis inquirendæ causa institutum esse dicentes, Basilius licet invitus in certamen descendit; et quemadmodum iste scribit, ab Aetii lingua penitus devictus est, adeo ut non solum confessus fuerit, substantiam geniti differre a substantia genitoris, nec ulla in re convenire, verum etiam propriæ manus subscriptione, sicut Aetius postulaverat, confessionem suam firmaverit. Quæ cum didicisset imperator, et calumniam quam Basilius in Aetium confinxerat, adhuc vigen-

VALESII ANNOTATIONES.

(21) Τῷ δὲ τῆς γνώμης ἀθαροσεὶ. Ignaviam ac timiditatem Basilio Magno objicit Philostorgius Eunomianus. In hoc Eunomium ducem suum secutus, qui idem vitium Basilio exprobraverat, ut testatur Gregorius Nyssenus in libro primo *adversus Eunomium*, pag. 318. Verum Nyssenus eam accusationem elegantè ac luculentè refutat in sequentibus.

(22) Ταύτης τῆς συνόδου γράμματα. Suspi-

catus sum aliquando scribendum hic esse πράγματα. Ferri tamen potest vulgata scriptura, quippe quæ eundem sensum habet. Γράμματα enim hoc loco non epistolas duntaxat, verum etiam acta totius synodi designant. Certe verbum διατιθέμενος quod sequitur, non convenit solis epistolis.

(23) Theodori, l. II, c. 27.

VARIORUM.

(α) Οἱ περὶ Βασιλείου. Duo Basilii in hoc capite memorantur; scil. Magnus ille qui postea Cæsareæ in Cappadocia antistes fuit, nunc vero diaco-

nus: et Basilius Ancyrae episcopus. De hoc posteriori hic sermo est.

tem in animo suo circumferret, eventus illius occasionem ad explendam iram suam arripuit. Ambo-
 bus igitur in conspectum suum venire jussis, Basili-
 um interrogavit quænam essent illa de quibus Aetium
 incusaret. Respondit Basilius, quod is dissimilem
 Patri Filium assereret. Ad hæc Aetius :
 Tantum abest, inquit, ut Filium Patri dissimilem
 dicam aut sentiam, quin potius absque ullo discrimine
 similem profiteor. At Constantius vocabulum illud
 ἀπαράλλατος insimulans, nec discere omnino sustinens
 quoniam sensu eam vocem usurpasset Aetius, eum
 palatio expelli jussit. Postea vero Acacii opera
 perfecit, ut idem Aetius episcopali iudicio deponeretur,
 subscriptentibus ejus depositioni non solum orthodoxis,
 verum etiam iis ipsis qui ejusdem cum illo opinionis
 erant : quorum alii priorem sententiam mutaverant,
 alii id quod inviti fecerant, dispensationis nomine
 prætexebant. Porro Constantius Occidentalium
 epistolam in medium proferens, præsentium
 episcoporum subscriptionibus firmari eam jussit.
 Continebatur autem in hac epistola, Filium
 Patri similem esse secundum Scripturas. Tum vero
 opera etiam ejusdem Acacii, qui quidem aliud
 in pectore reconditum, aliud in lingua promptum
 habebat, universi qui aderam, et ii quoque ipsi
 qui dissimilem substantiam antea professi fuerant,
 subscripserunt.

EX LIBRO QUINTO HISTORIÆ.

1. *Acacius Basilianus et Aetianus pellit. Homousiani ordinati. Meletius episc. Antioch.* — Post hæc
 Acacius, cum imperatorem in suam sententiam pertraxisset,
 Basilium et Eustathium aliosque plures variis criminationibus
 appetitos, ex suis sedibus deposuit (24). Ipsum quoque
 Macedonium Constantinopolis episcopum sacerdotio exiit.
 Porro deposito Macedonio, Eudoxius ex Antiochensi episcopo,
 annuente Constantio, in ejus locum subrogatus est.
 Ii vero qui depositi fuerant, in exsilium missi sunt,
 Basilium quidem in Illyricum : reliqui autem, alius alio
 dispersi : qui cum in exsilium ducerentur, subscriptiones
 suas quibus Ariminensis concilii fidem confirmaverant,
 revocarunt : atque hi quidem consubstantialem, illi vero
 similis substantiæ Filium iterum prædicarunt. Aetius
 autem depositus, propterea quod ἀπαράλλατον invexerat,
 quod reliquis ejus sermonibus ac scriptis manifeste repugnabat,
 Mopsuestiam Ciliciæ relegatur, cum omnes prope modum
 ejus fautores ac sectatores, non ipsum modo, verum etiam
 fidem quam prædicabat, subscriptione sua damnasset :
 alii quidem opinionem quam prius amplexi fuerant
 abjicientes ; alii vero tempori servientes, et imperatoris
 voluntatem veritate ipsa potius judicantes. Porro
 Acacius, cum Basilium quidem ob privatas inimicitias,
 Aetium vero ob dogmatum discrepantiam deposuisset,
 et in exsilium trussisset, Cæsaream rediens, in

Α εἶπειν ἢ δοξάσαι, ὥστε καὶ ἀπαράλλατος ὅμοιον σὺ-
 τὸν κηρύττειν. Τῆς δὲ τοῦ ἀπαράλλατου φωνῆς
 ὑποδραξάμενος ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ μὴδ' ἀνασχόμε-
 νος ὄλωσ' ἐτι καταμαθεῖν, κατ' ὄν ἐκείνος τρόπον ἀνε-
 φθέγγετο τὸ ἀπαράλλατον, ἐκβληθῆναι μὲν κελύει
 τῶν βασιλείων τὸν Ἀέτιον ὕστερον δὲ, τῇ συνδρομῇ
 Ἀκακίου, καὶ καθαιρέσεως ὑποβληθῆναι ψήφοις, οὐ
 τῶν ὀρθοδοξούντων μόνων ὑποσημηναμένων τῇ καθαι-
 ρέσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τὰ μάλιστα τῷ φρο-
 νήματι κοινωνούντων τῶν μὲν καὶ τὴν γνώμην με-
 ταβληθέντων, τῶν δὲ τὴν ἀκούσιον πρᾶξιν οἰκονομίας
 βῆματι κατασχηματίζοντων. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, τὸν
 τῶν ἐσπερίων τόμον προκομισάμενος, τοῦτον καὶ τῶν
 παρόντων ὑποσημηνασθαι χειρὶ οἰκείᾳ διεκελεύσατο.
 Περιεχέτο δὲ τῷ τόμῳ, ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὰς
 Β Γραφὰς ἀνομολογεῖν τὸν Υἱόν. Καὶ πάλιν ἐνταῦθα συν-
 δρομῇ τοῦ Ἀκακίου, ὃς ἕτερος μὲν ἦν τὴν δόξαν, ἕτε-
 ρος δὲ τὴν γλῶτταν, ὑπογράφουσι πάντες ὅσοι παρ-
 ῆσαν, καὶ ὅσοι πρὶν ἐπρέσβευον τὸ ἑτεροούσιον.

EK ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι, φησὶ, μετὰ ταῦτα Ἀκάκιος τοὺς περὶ Βα-
 σίλειον καὶ Εὐστάθιον, βασιλεῖα πείσας καὶ αἰτίας
 ἄλλους ἄλλαις ὑποβαλὼν, καθαιρεῖ τῶν θρόνων. Καθαι-
 ρεῖ δὲ καὶ Μακεδόνιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως
 ἐπίσκοπον. Παυθέντος δὲ τοῦ Μακεδονίου, Εὐδόξιος
 C ἐξ Ἀντιοχείας Κωνσταντίου γνώμῃ ἀντικαθιδρύεται
 τῷ θρόνῳ. Ὑπερορίζονται δὲ καὶ οἱ καθαιρεθέντες.
 Βασίλειος μὲν εἰς Ἰλλυριῶσι, οἱ δὲ λοιποὶ ἄλλοι ἄλλα-
 χῶσε· οἱ πρὸς τὴν ὑπερόριον στελλόμενοι, ἀθετοῦσι
 μὲν τὰς οικείας ὑπογραφὰς, αἷς τὴν ἐν Ἀρμιίνῳ πί-
 στιν ὑποσημηνανο· ἀνακηρύττουσι δὲ πάλιν οἱ μὲν
 τὸ ὁμοούσιον, οἱ δὲ τὸ ὁμοιούσιον. Καὶ ὁ Ἀέτιος ἐξ,
 καθαιρεθείς διότι τὸ ἀπαράλλατον εἰσηγγήσατο, ὅπερ
 αὐτοῦ ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις καὶ συγγραφαῖς διαβρή-
 θην ἀπεμάχετο, ὑπερόριος εἰς Μοψουεστίαν τῆς Κι-
 λικίας ἐκπέμπεται, ὑπογραφῶντων κατ' αὐτοῦ, οὐ
 μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πίστεως ἦν ἐκήρυττε,
 μικροῦ πάντων αὐτοῦ τῶν ἐραστῶν καὶ ὁμοφρόνων·
 τῶν μὲν ἐκ μεταβολῆς τῶν πάλαι δεδογμένων, τῶν
 δὲ τοῖς καιροῖς ἐνδόντων, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως γνώ-
 μην κρείττω τῆς παρὰ σοῖσιν ἀληθείας ποιησαμένων.
 D Ὁ δὲ Ἀκάκιος τοὺς περὶ Βασίλειον δι' ἰδίαν ἔχθραν,
 καὶ τὸν Ἀέτιον διὰ τὸ ἑτεροδοξεῖν καθελὼν, καὶ ὑπε-
 ρορίου ποιησάμενος, ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν Καισάρειαν,
 ταῖς χηρεύουσαις Ἐκκλησίαις ἀρχιερεῖς καθίστη, τὸ
 ὁμοούσιον θρησκευόντας· καὶ καθίστησι μὲν ἐν Νι-
 κομηδείᾳ ἀντὶ Κεχροπίου. Ὀνήσιμον· ἀντὶ δὲ Βασι-
 λείου τῇ Ἀγκύρᾳ, Ἀθανάσιον (25). Ἀκάκιον δὲ ἕτε-

VALESH ANNOTATIONES.

(24) Theodorit. l. II, c. 26.

(25) Τῇ Ἀγκύρᾳ Ἀθανάσιον. De hoc Athanasio
 Ancyran episcopo, præter Socratem et Basilium a
 Gothofredo citatos, meminit Gregorius Nyssenus in
 libro primo contra Eunomium, p. 292 : Τὰ γὰρ κατὰ
 εὐν Ἀέτιον τοῦτον Ἀθανασίου ποτὲ τοῦ Γαλατῶν

ἐπισκόπου λέγοντος ἤκουσα, ἀνδρὸς οὐκ ἂν τι πρὸ
 τῆς ἀληθείας προτιμησαντος, etc. Id est, Nam quis
 et qualis fuerit hic Aetius, auditi quondam narrationem
 Athanasium episcopum Galatiæ, virum cui nihil unquam
 veritate fuit antiquius.

ρον ἀντὶ Σιλβανῶ, τῆ Ταρωῶ. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ, A
 ἴσοι μὲν ποτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ συνέπραξαν Βασι-
 λειῶ ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Ἀετίου καὶ Εὐδοξίου τολμηθεῖ-
 σιν, ἐρήμην ἠλαύνοντο. Μελέτιον δὲ τῆς Σεβαστείας
 τῶν Ἀρμενίων μεταπεμφάμενος, ἀντὶ Εὐδοξίου τῷ
 θρόνῳ ἐγκαθιδρύει· ἥδη γὰρ Εὐδόξιος Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἐπέβαιεν. Ὁ δὲ Μελέτιος, τὰ μὲν πρῶτα,
 τῆ τοῦ βασιλέως βροπῆ, θεραπεύων τὸ ἑτεροούσιον
 ὑπεκρίνετο (26), καὶ τῷ τόμῳ τῶν ἐσπερίων ὑπ-
 ἔγραψε, τοῦ δε τῆς Ἀντιοχείας ἐπάρχας Ὁρόνου, θερ-
 μὸς ἦν τοῦ ὁμοουσίου ὑπέρμαχος. Χειροτονεῖ δὲ καὶ
 Πελάτιον ὁ Ἀκακίος ἐν Λαοδικείᾳ· καὶ ἀπλῶς ἔνθα
 ἂν ἡ δύναμις εἴπετο (27), τὴν βουλήν ἐδίδου, κατὰ τὸ
 κράτιστον ἀντὶ τῶν ἐξελαθέτων τοὺς τὸ ὁμοούσιον
 εἰς τὸ ἀπροφάσιτον τιμῶντας ἐγκαθίσταται.

Sed postquam ad Antiochenam sedem promotus est, consubstantialis propugnator acerrimus existi-
 tit. Laodiceæ vero idem Acacius Pelagium ordinavit episcopum. Atque, ut breviter dicam, ubicun-
 que vis ac potentia ei consilium dabat, in eorum locum qui expulsi fuerant, eos qui consubstantiale
 apertissime profiterentur, summo studio collocavit.

β'. Ὅτι, φησιν, ὁ βασιλεὺς παρὰ Ἀκακίου (28) B
 μαθῶν, ὡς ὁ Ἀέτιος ὑπὸ Αὐξέντιου τοῦ Μοφουεστίας
 ἐπισκόπου ἐς τὰ μάλιστα φιλοφροσύνης ἀξιοῦται,
 εἰς Ἀμβλαδα (α) (29) τοῦτον μεθοισθῆναι παρακε-
 λεύεται, ἐκεῖ κακῶς ἀπορῥήξαι τὸν βίον, διὰ τὸ βάρ-
 βαρον καὶ μισάνθρωπον τῶν ἐνοικούντων. Αὐχμοῦ δὲ
 καὶ λοιμοῦ τὴν χῶραν ἔχοντος ἀνυπόστου, ὡς οὗτος
 ὁ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ, τὸν Ἀέτιον ἐξίλωσάμενον
 τὸ Θεῖον λῦσαι μὲν τὰ δεινὰ, παμπόλλης δὲ τυχεῖν
 ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων εὐνοίας τε καὶ σεβασμιότητος.

γ'. Ὅτι τῶν περὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐσέβιον καὶ
 Ἐλευσίον καθαιρεθέντων, οἱ ἀμφὶ τὸν Μάριν καὶ Εὐ-
 δόξιον γκώμη Κωνσταντίου, τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνό-
 μιον (b) ἐπίσκοπον χειροτονοῦσιν, οὐκ ἄλλως ἐκείνου
 τὴν χειροτονίαν ἀνασχομένου, εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ὑπο-
 σχέσεις λάβοι, τὸν Ἀέτιον καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ τῆς C
 καθαρέσεως ἀνωκοθῆναι· καὶ χρόνος ἦν ὁ τῆς προ-
 βεσμίαις εἰς τρεῖς ἀπαρτιζόμενος μῆνας.

Ecclesiis quæ pastore suo viduatæ erant, eos episco-
 pos constituit, qui consubstantialis fidem profiteren-
 tur. Ac Nicomediæ quidem in locum Cæcropii, Onesi-
 mum ordinavit; Ancyræ vero in locum Basilii Athana-
 sium substituit. Tarsensibus autem Silvani loco Aca-
 cium alterum præfecit. Antiochiæ vero clerici omnes
 qui cum Basilio olim consenserant in his quæ contra
 Aetium et Eudoxium tentata fuerant, iudicta causa,
 expulsi sunt. Et Meletius ex urbe Armeniæ Sebastia
 accitus, in Antiochena sede ab eodem Acacio collo-
 catus est, vice Eudoxii; jam enim Eudoxius Con-
 stantinopolitanam ad sedem conscenderat. At Mele-
 tius, prius quidem dissimilis substantiæ Filium
 professus, ad imperatoris arbitrium sese accom-
 modabat, et Occidentalium epistolæ subscripserat.

2. *Aetii exsilium.* — Cum imperator ex Acacio
 didicisset, Aetium ab Auxentio Mopsuestiæ episcopo
 omni humanitate ac benevolentia foveri, eum Am-
 blada deportari iussit, ut vitam illic misere finiret,
 ob barbariem atque inhumanitatem incolarum.
 Cumque æstus ac pestilentia intolerabilis eum lo-
 cum infestarent, impius iste mendaciorum scriptor
 ait Aetium placato divino Numine has calamitates
 depulisse, et summa benevolentia atque observantia
 ab incolis exceptum esse.

5. *Eunomius ep. Cyzici.* — Post Eustathii, Eu-
 seabii et Kleusii depositionem, Maris atque Eu-
 doxii, annuente Constantio, Eunomium Cyzici epi-
 scopum ordinarunt. Qui tamen hanc ordinationem
 suscipere recusavit, nisi prius sponsionem ab iis
 accepisset, Aetium et exilio et depositionis senten-
 tia absolutum iri. Eique rei perficiendæ intervallum
 trium mensium definitum est.

VALESI ANNOTATIONES.

(26) Ὑπεκρίνετο. Scribendum puto ὑπεκρίνετο.
 Eodem verbo utitur Philostorgius in libro iv, cap. 9,
 καὶ τοῖς περὶ Εὐνόμιον προαποκεκλιμένον. Gotho-
 fredus vero hunc locum aliter interpunxit, ut ex
 versione ejus apparet. Sic enim interpretatur: At
 Meletius, initio quidem imperatoris nutui serviens,
 ἑτεροούσιον simulavit. Verum Græci sermonis pro-
 prietas hoc loquendi genus non admittit, τῆ τοῦ
 βασιλέως βροπῆ θεραπεύων. Dicerent enim δουλεύων,
 aut quid simile. Recte igitur emendavi, ὑπεκρίνετο
 τῆ τοῦ βασιλέως βροπῆ. Quæ elegans est metaphora
 a momento trutinæ desumpta. Jam vero θεραπεύων D
 τὸ ἑτεροούσιον eleganter dicitur pro τιμῶν, ut paulo
 post loquitur Philostorgius.

(27) Ἐνθα ἂν ἡ δύναμις εἴπετο. Suspiciatus sum
 aliquando hunc locum ita restituendum esse: ἔνθα
 ἂν ἡ δύναμις αὐτῷ τὴν βουλήν ἐδίδου, etc. Et in fine

ἐγκαθίστησι. Sed nunc re attentius examinata,
 nihil mutandum censeo.

(28) Ὁ βασιλεὺς παρὰ Ἀκακίου. In apographo
 Samuelis Bocharti, post hæc voces, in margine an-
 notantur hæc verba: Adde μαθῶν ex margine ma-
 nuscripti exemplaris.

(29) Εἰς Ἀμβλαδα. In manuscripto codice Sa-
 muelis Bocharti legitur, Ἀμβλασα. Et paulo post
 pro ἀνυπόστου idem codex habet ἀνυποστάτου, ὡς
 οὗτος ὁ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ. Porro cum hoc capite
 jungendus est locus Suidæ in voce Αὐξέντιος, qui
 absque ulla dubitatione descriptus est ex hoc Phi-
 lostorgii libro. Nam et Aetii et Eunomii elogium
 quod illic legitur, id manifeste declarat, et stylus
 ipse Philostorgium auctorem indicat. Ἐφοροι enim
 ibi dicuntur episcopi: quæ locutio peculiaris est
 Philostorgio.

VARIORUM.

(a) Ἀμβλαδα. Pisidiæ civitas dicitur Artemidoro,
 et ex eo Straboni; Tauro monti subjecta, Isauriæ
 otium vicina, et forte pars ejus hoc ævo, quo Isauri
 latrociniiis dediti, ad gravia bella proruperant, ut
 scribit Marcellinus lib. xiv, in gestis anni 555.
 J. Gothofred. in loc.

(b) Τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνόμιον. Socr. lib. iv,
 cap. 7, et Soz. lib. vi, cap. 8, Eunomium faciunt
 Cyzici episcopum sub Valente imp.; sub Constantio
 melius Theodoritus, lib. ii, cap. 27, et hic Philo-
 storgius.

4. *Constantius Persis bello inferior.* — Cum Constantius de hostibus victoriam reportare antea solitus esset, postquam proximorum cruore dextram suam contaminavit, et Basilii calumniis impulsus, Theophilum et Aetium ac Serram exsilio multavit, commisso cum Persis proelio victus recessit.

5. *Meletio pulso subrogatus Euzoius* (50).—Ait impius Philostorgius, Meletium Antiochensem episcopum a Constantio, qui tunc Antiochiæ degebat, Melitinam, quæ patria ejusdem erat, relegatum esse, tanquam perjurii convictum, et propterea quod cum τὸ ὁμοούσιον ardentissime prædicaret, idem tamen τὸ ἑτεροούσιον amplecti se fugebat. Posthæc Constantius Euzoiium hæreseos Arii consortem, ex urbe Alexandria evocavit, jussisque episcopis ei manus imponere, episcopum Antiochiæ eum constituit.

EX LIBRO SEXTO HISTORIÆ.

1. *Eunomii accusati defensio* (51). — Quidam ex clero urbis Cyzicenæ Eunomium criminati sunt apud Eudoxium, quasi is dissimilem Patri Filium assereret, ex eo quod simile secundum substantiam negabat, argumentum ducentes dissimilitudinis Patris cum Filio. Eundem præterea accusabant, quod vetustos ritus mutaret, et eos qui cum ipso impie agere nollent, ejiceret. Hanc ob causam tumultus in Ecclesia Constantinopolitana excitatus est, Hesychio quodam ejus Ecclesiæ presbytero eam de industria commovente. Proinde Eudoxius Eunomium ad se accersit. Qui cum advenisset, Eudoxium insinulavit tarditatis ac negligentiae in perficiendis iis quæ promiserat. Eudoxius vero, se haudquaquam ea neglexisse respondit, sed prius componendum esse tumultum qui ipsius causa excitatus fuerat. Eunomius igitur apud clerum Constantinopolitanum defensionem suam exorsus, eos qui prius tumultuabantur, ita sibi conciliavit, ut non modo in contrariam sententiam transierint, verum etiam Eunomio deinceps testimonium pietatis ultro perhibuerint. Non enim solum in his quas

δ'. Ὅτι, φησὶν, εἰωθὼς Κωνσταντίος τῶν πολεμίων κρατεῖν, ἐπειδὴ ὁμογνῶν λύθρω (α) τὴν δεξιὰν ἐξεμίανε, καὶ τοὺς ἀμφὶ Θεόφιλον καὶ Ἀέτιον καὶ Σέρβραν, διαβολαῖς ἀναπεισθεὶς Βασιλείου, ὑπερορούς ἐποίησατο, πρὸς Πέρσας συμπλακεὶς τὸ ἦττον ἤνεγκεν.

ε'. Ὅτι φησὶν οὗτος ὁ δυσσεβὴς, τὸν Ἀντιοχείας Μελέτιον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου καὶ αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντος, ὑπερόριον ἐς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα τὴν Μελιτινὴν ἐκπέμψαι, ὡς ἐπιτορκίαις ἀλόγως, καὶ ὅτι ὁμοούσιον πρεσβεύων ἐκτόπως, τὸ ἑτεροούσιον κατεσχηματίζετο. Μεταπέμπεται δὲ ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸν συναϊρεσιώτην Ἀρείου Εὐζώϊον· καὶ τούτῳ χειρὰς ἐπιθεῖναι τοὺς ἐπισκόπους κελεύσας, ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἀποκαθίστην.

EK ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι τὸν Εὐνόμιον τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ Κυζίκου Εὐδοξίῳ διαβάλλουσιν, ὡς ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰσηγούμενον, τὸ μὴ κατ' οὐσίαν ὅμοιον εἰς κατηγορίαν ἀνομιότητος Πατρὸς πρὸς Υἱὸν μετασκευάζοντες· καὶ τὰ παλαιὰ δὲ μετακινεῖν ἔθη, καὶ τοὺς μὴ συνασεθεῖν ἐθέλοντας διασκευάζειν. Ἐπὶ τούτοις θόρυβος τὴν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίαν εἶχεν, ἀνακινουντος αὐτὴν ἐπίτηδες τινος τῶν ἐν αὐτῇ πρεσβυτέρου, Ἡσυχίου τεύνομα. Διὸ μετὰπεμπτον ὁ Εὐδόξιος τὸν Εὐνόμιον ποικίται. Παραγεγονώς δὲ ὁ μὲν τῆς βραδυτῆτος καὶ ὀλιγορίας τῶν ὑπεσχημένων τὸν Εὐδόξιον ἠτίστω· ὁ δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρίνατο (52) μὴ ἀν' ἀμελήσει· δεῖν δὲ πρὶν τὴν περὶ αὐτοῦ γεγεννημένην διαλύσαι στάσιν. Ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογίαν ὁ Εὐνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ καταστάς, οὕτως τοὺς πρὶν θορυβοῦντας εἶλεν, ὡς μὴ μόνον εἰς τὴν ἐναντίαν μεταστῆσαι δόξαν, ἀλλὰ μάρτυρας αὐτοῦ θερμούς τῆς εὐσεβείας γενέσθαι. Καὶ γὰρ ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν οὐ μόνον οὐδαμῶς ἐν οἷς ἐδημιούργησε (53) δογματίζειν ἐφωράθη, ἀλλὰ γε καὶ ὅμοιον κατὰ τὰς Γραφὰς ἀνακρυπτεῖν ἐπαρῆσιάζετο. Τὸ μέντοι ὅμοιον (54) κατὰ τὴν οὐ-

VALESI ANNOTATIONES.

(50) Theodorit. l. II, c. 31.

(51) Theodorit. h. II, c. 29.

(52) Ὁ δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρίνατο. Non dubito quin scribendum sit ἀπεκρίνατο, licet manuscripti codices nihil mutant.

(53) Ἐν οἷς ἐδημιούργησε. Scribendum est, ni fallor, ἐδημηγόρησε, id est, in concionibus quas Eunomius habuit ad clerum Constantinopolitanum, ut se ab hæreseos crimine apud illos purgaret. Certe Philostorgius paulo ante testatus est, Eunomium apologeticum sive defensionem suæ fidei ac doctrinæ coram clero urbis regiæ instituisse, εἰς ἀπολογίαν ὁ Εὐνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ καταστάς, etc. Et hæc est fortasse apologia qua tantopere gloriabatur Eunomius, ut refert Gregorius Nyssenensis in libro primo contra Eunomium.

(54) Τὸ μέντοι ὅμοιον. Hunc locum mutilum esse asteriscus ipse satis indicat. Nos vero ex manuscripto codice Samuelis Bocharti hanc lacunam supplementum hoc modo: Τὸ μέντοι ὅμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν οὐ προσέτετο· ἴσον εἰς βλασφημίαν λέγων εἶναι, ὅμοιον κατ' οὐσίαν λέγειν τῷ Πατρὶ, etc. Id est, *Similem autem secundum substantiam nequitiani admittebat, ejusdem impietatis esse affirmans, similem secundum substantiam dicere Filium Patri, et non simillimum profiteri juxta rationes unigenito Filio convenientes ad Patrem qui sine passione genuit.* Quæ si cui fortasse obscura esse videbuntur, is legat expositionem fidei Eunomii, quam nuper edidi in Annotationibus ad librum v *Historiæ ecclesiasticæ* Socratis pag. 274, etc. Sed verba ipsa Eunomii præstat hic ascribere, prout illa interpretati sumus; quippe quæ non

VARIORUM.

(a) Ὁμογνῶν λύθρω. Cæde scilicet Constantii, Dalmatii, et Annibaliani, patruorum et patruelium; præcipue vero Galli Cæsaris; de cujus nece poenitentem Constantium inducit Julianus, *Epist. ad se-*

natum populunquæ Athen.: Ἀπαίδων τε ἐντεῦθεν νομίζει δυστυχεῖν, τὰ τε ἐς τοὺς πολεμίους Πέρσας οὐκ εὐτυχῶς πράττειν ἐκ τούτων ὑπολαμβάνει.

σταν οὐ προσέιο· ἴσον εἰς βλασφημίαν λέγων εἶναι, ὁμοίον κατ' οὐσίαν λέγειν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, καὶ μὴ ὁμοίωτατον φρονεῖν κατὰ τοὺς μονογενεῖ Θεῷ πρὸς τὸν ἀπαθῶς γεγεννηκότα Πατέρα προσήκοντα (35) λόγους. Οὐ μόνον δὲ τὸν κληρὸν οὕτω διέθηκεν, ἀλλὰ καὶ πάνδημον ὄλην Ἐκκλησίαν, τὰ αὐτὰ διαλεχθεὶς, εἰς μέγα καὶ γλυκὺ θαῦμα καὶ σοφίας καὶ εὐσεβείας εἰλικύσατο. Ἐξ οὗ καὶ τὸν Εὐδόξιον ὑπεραγασθέντα ἀναδοῆσαι, ἢ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν (36) αὕτη ἐστίν· καὶ κρότον ἀγείρει τῷ πλήθει, ὡς εἶ καὶ κατὰ καιρὸν τὴν ἱερὰν ἀνειπόντος χρῆσιν. sapientiæ, tum pietatis suæ perculit. Quamobrem sensio mea apud eos qui me interrogant, hæc est; opportune sacræ Scripturæ verba pronuntiasset.

β'. Ὅτι ὁ δυσσεβὴς οὗτος Εὐνόμιον τὸν θεοστυγῆ κατ' ἐπιτροπὴν Εὐδοξίου δημηγορήσαι τῷ πλήθει λέγει, τῆς τῶν θεοφανεῶν ἑορτῆς ἐνισταμένης, ἐν ἣ τὸ δυσσεβὴς αὐτῶν καὶ θεὸν μάλιστα ἀπογυμνοῦται. Τὸν τε γὰρ Ἰωσήφ οἱ κατάρατοι, μετὰ τὴν ἄφραστον κυοφορίαν, συνάπτειν οὐ πεφρίκασιν τῇ Παρθένῳ, καὶ τὸν Υἱὸν ἀναιδέστερον τοῦ Πατρὸς δοῦλον καὶ ὑπηρέτην, καὶ δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγούοντο λέγειν (37). Ἔστι δὲ καὶ αὐτοῖς ἡ φράσις ἐν τούτοις πανηγυρικῆς χάριτος ἀπὸ πηλοστριωμένη, ἀσαφεία δὲ καὶ περιττολογία, καὶ βημάτων οὐ καθαρῶν παραχρῆζει εἰς τὸ ἀτερπέστατον καὶ καταγέλαστον καὶ τετραγαγμένον εἶδος ἀνοδομένη, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς γνῶφον καὶ σάλον καὶ τὸ θεοβλαβὲς ἐνδεικνυμένην.

γ'. Ὅτι μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐπαίνους Εὐνομίου, οὐ μόνον οὐδὲν ὦν ὑπέαχετο διενεθῆναι περὶ αὐτοῦ Εὐδόξιος, ἀλλὰ κάκεινον ἐπεχειρεῖ πείθειν, Γραφῇ τὴν τε καθαίρεσιν Ἀετίου, καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ ἐκθεσιν ὑποσημνησθαι, εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα (38) τὸ ἐκ-

A habuit concionibus, nunquam deprehensus est dissimilem Patri Filium asserere, imo vero similem secundum Scripturas, prædicare se libere professus est. Similem quidem secundum substantiam neutiquam admittebat: ejusdem impietatis esse dicens, similem secundum substantiam dicere Filium Patri, et non simillimum profiteri juxta rationes unigenito Filio convenientes ad Patrem qui sine passione genuit. Neque vero clerum duntaxat ita affect, verum etiam universum Ecclesiæ populum, cum hæc disseuisset, ingenti admiratione tum Eudoxius supra modum gavisus exclamavit: De et populus applausit Eudoxio, quod bene atque

B 2. Eunomii de Filio impia dicta. — Ait impius Philostorgius, Deo invisum Eunomium festo Theophaniarum die, jussu Eudoxii, sermonem ad populum habuisse, in quo impia eorum doctrina apertissime detecta est. Nam et Josephum detestandi illi, post ineffabilem partum coivisse cum Virgine ausi sunt dicere, et multo adhuc impudentius, Filium Patris servum ac ministrum, Spiritum item Filii, pronuntiare non dubitarunt. Porro genus dicendi quo illi tunc usi sunt, a panegyrica venustate alienum fuit, et obscuritate ac superfluitate verborum, et vocabulorum impurorum usu tumidum, ad ingratum ac ridiculum et confusum characterem pertinens, mentis eorum caliginem ac perturbationem, inflictamque ipsis a Deo pœnam perspicue C declarans.

3. Eudoxius et Eunomius dissident. — Eudoxius post multas laudes in Eunomium congestas, non modo nihil eorum quæ promiserat, perficere in animum induxit, imo vero persuadere illi conatus est, ut depositioni Aetii, et Ariminensis fidei expositioni

VALESII ANNOTATIONES.

mediocrem lucem allatura sint huic loco. *Hunc Filium Dei et unigenitum Deum agnoscamus; solum similem Patri ob præcipuam similitudinem et propriam ac peculiarem significationem, non ut Patrem Patri; neque enim duo sunt Patres: non ut Filium Filio: quippe cum non sint duo Filii; neque ut ingentium ingenito: unus enim ingenuus est, Deus scilicet omnipotens, et unus Filius, ingenuus scilicet: sed similem, ut Filium Patri, quippe qui imago sit et sigillum omnis operationis ac virtutis paternæ, sigillum omnium operum ac sermonum et consiliorum Patris.*

(35) Προσήκοντα. In editione Genevensi a librariis, ut opinor, ommissa erat vox λόγους, quam nos ex manuscriptis exemplaribus nostris hic supplēvimus.

(36) Τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν. Scribendum est ἀνακρίνουσιν, ut legitur in manuscripto codice Samuelis Bucharti. Verba sunt Pauli apostoli ex Epistola prima ad Corinthios cap. ix, quibus usus erat Eudoxius Constantinopolitanus episcopus, cum apologiam Eunomii in ecclesia audisset. Quo audito, universus populus qui aderat, plaudens exclamavit, bene et commode dictum illud Apostoli ab Eudoxio prolatum esse significans. Sic enim interpretanda sunt verba illa Philostorgii, τὴν ἱερὰν ἀνειπόντος χρῆσιν, quemadmodum Lucas Holstenius ad latus sui codicis adnotavit.

(37) Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ φοβερὸν ἠγούοντο

λέγειν. Veram hujus loci emendationem nobis indicavit codex Samuelis Bucharti, in quo ita scribitur: Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγούοντο λέγειν. Optime, si vocem unam addideris hoc modo: Καὶ τὸ Πνεῦμα ἔργον τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἠγούοντο λέγειν, id est, Sed et Spiritum sanctum Filii opus dicere nequaquam reformidarunt. Certe hoc fuisse dogma Eunomii docet ejusdem expositio jam a nobis citata. Sed nihil addendum est. Supplendum duntaxat ἀπὸ κοινῆς vocabulum quod præcessit, ὑπηρέτην καὶ δοῦλον.

(38) Εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα. Hunc locum Gothofredus non intellexit. Cujus interpretationem Lucas Holstenius in margine sui codicis ita emendavit. *Conniventia titulo nefarium ipsorum et involuntarium factum obtegens vel cohonestans.* Verum hanc interpretationem probare non possum. Nam conniventia vitio verti solet; quippe quæ argumentum sit negligentia. Contra vero οἰκονομία semper in laude ponitur, et quidem jure merito, cum sit conjuncta prudentia. Quamobrem Philostorgius ait hoc loco, Eudoxium, qui non sincere neque ex animo, sed per fraudem ac simulationem, Ariminensis fidei formulæ et Aetii condemnationi subscripserat, id factum οἰκονομίας specie prætexuisse. Quod quidem Philostorgius supra quoque notavit in libro iv, sub finem, ubi de Aetii depositione loquitur: Οὐ τῶν ὀρθοδόξων μόνων ὑποση-

subscriberet, dispensationis specie illegitimum atque involuntarium facinus eis excusans. Quibus Eunomius graviter commotus, neutrum præstare voluit, sed et Cyzicum ipsi dimisit, primo quidem verbis, postea vero etiam per litteras, et ad patriam suam Cappadociam se recepit.

4. *Acacius Eunomium insectatur.* — Acacius adversus Eunomium commotus, eo quod episcopus Cyzici constitutus fuisset, Eudoxium quoque simul cum eo criminatus est, quod absque communi consensu discipulum Aetii episcopum ordinavisset: virum qui ferventissimo in hæresim zelo magistrum suum superare contenderet, tantumque perfecit calumniis, ut Constantius aures ei accommodans, Eunomium Antiochiam evocaret. Qui cum eo venisset, iussit eum Constantius in synodali iudicio examinatum causam dicere. Sed cum synodus accusatorem requireret, nullus usquam apparuit. Acacius enim metu perculsus; quippe qui existimaverat sola apud imperatorem calumnia inimicum a se penitus oppressum iri, in altissimo silentio permansit; quæ cum didicisset Constantius, Acacium suspectum habuit, utpote qui per simultatem potius, quam ex morum probitate accusationem instituisset. Eumque confestim ad ecclesiam suam reverti iussit, præsentis negotii disquisitionem majori synodo reservans.

5. (59) *Constantius Julianum repressurus obit.* — Hæc dum Constantius animo volveret, fama ad eum perfertur de Juliani rebellione. Statim ergo iter arripuit Constantinopolim. Simul synodum in urbe Nicæa indixit, ad examinandum τὸ ἑτεροούσιον. Sed cum Mopsucrenas venisset, morbo correptus, ibidemque ab Euzoio baptizatus, imperium pariter ac vitam, et synodos ad stabiliendam impietatem, dereliquit.

VALESII ANNOTATIONES.

μνημένω τῇ καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τὰ μάλιστα τῷ φρονήματι κοινωνούντων, τῶν μὲν καὶ τὴν γνώμην μεταβληθέντων, τῶν δὲ τὴν ἀκούσιον προᾶξιν οἰκονομίας ῥήματι κατασχηματιζόντων. Idem diu postea fecerunt Acephali. Qui cum duas in sectas divisi essent Alexandriæ, in Gaianitas et Theodosianos, postea inter se reconciliati unitatem fecere, quam specioso οἰκονομίας titulo prætexebant. Verum adversus hanc Acephalorum unitatem egregium librum scripsit Eulogius episcopus Alexandrinus, in quo quænam esset œconomia seu dispensatio ecclesiastica, et quot ejus species essent, accurate observavit, ut videre est in *Bibliotheca Photii* cap. 227. Primum igitur notat Eulogius, non omnibus promiscue licere οἰκονομίας seu dispensatione uti, sed iis duntaxat qui ministri sunt ac dispensatores mysteriorum Dei, præsidibus scilicet Ecclesiæ. Deinde notat, nunquam locum esse œconomix seu dispensationi, nisi salva prorsus atque illibata permanente fidei doctrina. His positis, Eulogius triplex distinguit genus œconomix ecclesiasticæ. Primum consistit in rebus, secundum in nominibus ac ver-

θεσμον αὐτοῖς καταρρυθμίζων καὶ ἀθέλητον. Ἐφ' οἷς ὁ Εὐνόμιος βαρέως ἐνεγκῶν οὐδέτερον μὲν ὑπέστη· προσπολιμπάνει δ' αὐτοῖς, καὶ τὴν Κύζικον (α), πρῶτα μὲν λόγοις, εἶτα δὲ γράμμασι, καὶ πρὸς τὴν ἐαυτοῦ πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφικνεῖται.

δ. Ὅτι κατ' Εὐνομίου κινηθεὶς ὁ Ἀκάκιος ἐφ' ᾧ Κυζίκου κατέστη ἐπίσκοπος, συνδιαβάλλει καὶ τοὺς περὶ Εὐδόξιον, ὡς χωρὶς κοινῆς γνώμης τὸν μαθητὴν Ἀετίου χειροτονηκότας ἐπίσκοπον, ἄνδρα τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον τῶν πρὸς τὴν αἵρεσιν ὀξυῤῥεπεστάτων ζήλων ὑπερβάλλεσθαι (40) φιλονεικήσαντα, καὶ πείθει ταῖς διαβολαῖς τὸν Κωνσταντῖον, μετάπεμπτον ἐν Ἀντιοχείᾳ ποιήσασθαι τὸν Εὐνόμιον. Καὶ παραγεγονότα εἰς ἀπολογίαν κελεύει καταστῆναι συνοδικῆ διαλήθι λογοθετούμενον. Ἐπεὶ δὲ ἡ σύνοδος τὸν κατηγοροῦν ἐξήτει, ὁ δὲ ἦν οὐδαμοῦ (ὁ γὰρ Ἀκάκιος ἀποδεικνύσας, καὶ γὰρ ἐνόμιζεν ἐκ μόνῃς τῆς πρὸς βασιλεῖα διαβολῆς τὸν ἐχθρὸν αἰρήσειν κατὰ κράτος, εἰς τὴν τῶν εἰς τὸ βαθύτατον σιγῶντων), διδὼ καὶ ὁ Κωνσταντῖος ταῦτα μαθὼν, δι' ὑπόνοιαν τε τὸν Ἀκάκιον ἔσχεν, ὡς ἀπεχθνημοσύνη μᾶλλον ἢ πρόπῃον εὐθύτητι τὴν κατηγορίαν ἐνστησάμενον, καὶ ὕαπτον αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπαναδραμεῖν ἐκέλευσε παροικίαν, μείζονι συνῶδι ταμειούμενος τὴν τῶν προκειμένων διάγνωσιν.

ε'. Ταῦτα δὲ Κωνσταντῖω διανοουμένω, ἡ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπανάστασις ταῖς ψήμαις αὐτῷ διακομίζεται. Ὁ δὲ αὐτίκα τε τὴν ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν ἐβάδιξε, καὶ σύνοδον ἅμα διώριζεν ὑπὲρ τοῦ ἑτεροουσίου κατὰ Νίκαιαν ἵστασθαι. Φθάσας δὲ παρὰ τὰς Μόψου καλουμένας κρήνας, καὶ νόσῳ βληθεὶς, εἶτα καὶ βαπτισάμενος παρὰ Εὐζώτου, τὴν τε βασιλείαν αὐτῷ βίβη, καὶ τὰς ἐπ' ἀσεβείᾳ συνόδους ἀπολείπει.

bis, tertium in personis. Hæc Eulogius in supradicto libro fusius persequitur. Verum interpres, vir alioqui doctus et de litteris optime meritus, pulcherrimum et utilissimum tractatum interpretatione sua penitus obscuravit, οἰκονομίας enim *incarnationem* ubique fere interpretatus est: quo nihil fingi potest absurdius. Quod cum ego ante annos triginta et amplius Francisco Florenti, docto imprimis jurisconsulto indicassem, id ille in suos juris canonici commentarios retulit, et præfationem integram de dispensationibus ecclesiasticis ex illo Eulogii loco concinnavit, me a quo illud acceperat, ne nominato quidem.

(59) Theodorit. l. II, c. ult.

(40) *Ζήλων ὑπερβάλλεσθαι.* In manuscripto codice Bocharti scribitur *ὑπερβαλέσθαι*. Sed parum refert utro modo scribatur hoc verbum. Vox autem ζήλων procul dubio corrigenda est hoc modo: τῷ ὀξυῤῥεπεστάτῳ ζήλῳ. Similis error sa pius occurrit in his libris, qui ex eo profluxit, quod veteres i ascribere solebant ad latus litteræ non autem subscribere, ut nunc facimus.

VARIORUM.

(α) *Προσπολιμπάνει δ' αὐτοῖς καὶ τὴν Κύζικον.* Male Valesius vocem αὐτοῖς de Eudoxio intellexit; cum enim sit numeri pluralis, de clero Cyzi-

ceno exponenda est, qui inimicitias cum Eudoxio exercuerunt, ut narratur cap. I hujus libri. W. Lowth.

ζ'. Ὅτι κομιζομένου πρὸς ταφὴν Κωνσταντίου ὁ Αἰουλιανὸς καταλαθὼν, τῆς τε σοροῦ προετόμπευε, τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος τὸ διάδημα, καὶ τιμῶν τὸν νεκρὸν, οὐ τὴν ζωὴν ἀφελεῖν ἐπεστράτευσεν.

ζ'. Ὅτι τὴν βασιλείαν ἀρχὴν ἀρπάσας ὁ Ἰουλιανὸς, ἅτε δὴ Ἀέτιον (41) διὰ Γάλλων δῆθεν κινδυνεύοντα, τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖται· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι δογμάτων ἐκκλησιαστικῶν ὑπερορίαν ὑπέστησαν.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι τὴν βασιλείαν Ἰουλιανὸς ἀρπάσάμενος, καὶ τοῖς Ἕλλησι διὰ προγραμμάτων πᾶσαν ἀδειαν εἰσενεγκῶν, μηδὲν τῶν μελετωμένων (42) ἀπρακτον ἔφην, εἰς ἀρήρητά τε καὶ ἀδιήγητα πάθη κατέστησε τοὺς Χριστιανούς, πανταχοῦ τῶν Ἑλληνιστῶν πᾶσας αἰκίας καὶ καινὰς βασάνους καὶ πικροτάτους θανάτους ἐπαγόντων αὐτούς.

β'. Ὅτι Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρείας (43) συνεδρίου, φησὶ, προκαθεζόμενον, καὶ τὸν κατὰ Ἀετίου τόμον ὑποσημῆσθαι τοὺς ὁμοδόξους βιαζόμενον, εἰσπηδῆσαντες τὸ Ἑλληνικὸν καὶ συλλαβόντες αὐτὸν, πολλὰ τε εἰς τὸ σῶμα ἐνυβρίσαντες, εἶτα περὶ παρέδσαν. Φησὶ δ' ὁ δυσσεθὴς συγγραφεὺς οὗτος, καὶ τὴν Ἀθανασίου γνώμην στρατηγήσαι τῆς πράξεως (α). Ἄλλὰ γὰρ Γεωργίου διαφθαρέντος, τὸν οἰκεῖον θρόνον ὁ Ἀθανάσιος, τῶν Ἀλεξανδρέων αὐτὸν ἀσμένως ὑποδεξαμένων, ἀναλαμβάνεται.

γ'. Ὅτι περὶ τῆς εἰκόνης (b) τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἣν ἡ τῆς αἰμώδους πίστεως ἀμειβομένη τὸν εὐεργετὴν ἀνέστησεν, ἱστορῶν φησιν, ἀνεστηλωσθαι μὲν αὐτὴν κατὰ τὴν πηγὴν τὴν ἐνδοῦ τῆς πόλεως, μετὰ καὶ ἐτέρων ἀγαλμάτων, τερπνότητός τι παρέχειν (44) τοῖς φοιτῶσι θέαμα. Τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος εἰκόνης βοτάνης

6. *Constantii funus.* — Cum Constantius ad sepulturam ferretur, Julianus Constantinopolim ingressus, ante feretrum processit absque diademate, honorem exhibens mortuo, cui paulo ante vitam adimere properabat.

7. (45) *Julianus exsules episcopus revocat.* — Julianus, cum imperium per vim sibi vindicasset, Aetium, utpote qui Galli causa in discrimen venisset, ab exsilio revocavit: nec eum solum, sed et reliquos omnes qui ob ecclesiastica dogmata relegati fuerant, in suas sedes restituit.

EX LIBRO SEPTIMO HISTORIÆ.

1. *Gentiles in Christianos insurgunt.* — Julianus cum imperium per vim arripuisset, et gentilibus per edicta licentiam omnem concessisset, ut nihil eorum quæ didicerant, omitterent, Christianos in gravissimas et inexplicabiles ærumnas conjecit, gentilibus ubique locorum, omnis generis tormenta, novosque cruciatus, et acerbissima mortis genera eis infligentibus.

2. *Georgii ep. Alex. cædes.* — Cum Georgius Alexandriæ episcopus concilio præsideret, et eos qui idem cum Aetio sentiebant, epistolæ adversus Aetium subscribere cogeret, gentiles repente insipientes eum comprehenderunt, et post multas corpori ejus illatas contumelias, ad extremum igni tradiderunt. Porro impius iste scriptor ait, Athanasii consilio ens ad hoc facinus incitatus fuisse. Quippe, interfecto Georgio, Athanasius propriam sedem recuperavit, Alexandrinis libenti animo eum excipientibus.

3. *De statua Christi Paneade.* — De statua Servatoris nostri, quam fides mulieris quæ sanguinis profluvio laborabat, bene de se merito gratiam referens erexit, scribit Philostorgius eam collocatam fuisse juxta fontem qui est in urbe, una cum aliis statujs, et jucundum atque amœnum spectaculum

VALESII ANNOTATIONES.

(41) ἅτε δὴ Ἀέτιον. Scribendum est transpositis vocabulis, Ἀέτιον ἅτε δὴ, etc.

(42) Μηδὲν τῶν μελετωμένων. Codex Bocharti scriptum habet μεμελετωμένων. Leges tamen grammaticæ μεμελετημένων dici jubent.

(43) Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρείας. Lucas Holstenius in margine sui codicis ad hæc verba id scholium annotavit. *De presbyterorum Alexandrinorum collegio et prima inter ipsos episcopi cathedra, ex sancti Hieronymi et Hilarii diaconi Romani sententia loquitur.* Sed hanc Holstenii interpretationem probare non possum. Nam συνέδριον hoc loco non collegium presbyterorum significat, sed synodum episcoporum Ægypti, quos Georgius Alexandriæ collegerat. Nam cum episcopi synodi Constantinopolitanæ epistolam ad eum scripsissent, qua Aetium quidem anathemate damnaverant, reliquos

vero Aetii sectatores, qui plurimi erant in Ægypto, a communione Ecclesiæ submoverant, indulto eis sex annorum spatio ad respiscendum. Georgius acceptis his litteris concilium episcoporum Ægypti congregavit, in quo cunctos Aetii sectatores damnationi ejusdem subscribere compulsi, ut hoc loco docet Philostorgius. Ὁμοδόξους igitur hic intelligere debemus Aetianos, Serram videlicet, Stephanum et Heliodorum, episcopos Libyæ, de quibus paulo post loquitur Philostorgius. Τόμον vero τὸν κατὰ Ἀετίου vocat epistolam synodi Constantinopolitanæ, quam refert Theodoritus in capite 28, lib. II Historiæ ecclesiasticæ.

(44) Τερπνότητός τι παρέχειν. Scribe meo periculo τερπνότητός τε παρέχειν τοῖς φοιτῶσι θέαμα.

(45) Soz. l. v, c. 5.

VARIORUM.

(a) Τὴν Ἀθανασίου γνώμην στρατηγήσαι τῆς πράξεως. Manifesta Arianorum in Athanasium calumniam. Verum ne ipse quidem Julianus Georgii eandem in Christianos rejecti, in epistola 10, hac de re ad Alexandrinos scripta: quæ exstat item apud Socratem lib. III, cap. 5. Vid. etiam Sozom. lib. v, cap. 7. W. Lowth.

(b) Περὶ τῆς εἰκόνης. De hac statua seu imagine Christi videantur Eusebius *Hist. lib. vii, cap. 18*; Rufin. *lib. vii, cap. 14*; Asterii homilia 10 apud Photium in *Bibliotheca*, num. 271; Sozom. *lib. v, cap. 21*; Artemii *Act. 20 Octobr. cap. 58*; Cedrenus pag. 251; Niceph. *lib. x, cap. 50*.

præbuisse spectantibus. Cumque herba ad pedes A Servatoris enata, adversus morbos omnes, præcipue vero adversus tabem efficacissimum esset remedium, causa hujus rei inquiri cœpit. Temporis enim lapsu memoria exciderat, et cujusnam ea effigies esset, et quam ob causam fuerat collocata. Quippe Servator sub dio stans nudusque, haud exigua corporis parte obrutus fuerat, terra continue ex superioribus locis, maxime vero pluviarum tempore ad statuam aggesta, quæ litterarum quibus singula narrabantur notitiam obliteraverat. Cum igitur diligens fletet inquisitione, pars quidem statuæ quæ humo obruta erat, effossa est, litteræ vero repertæ sunt, quas totam rei gestæ seriem indicabant. Ac planta quidem ex eo tempore non amplius visa est, nec ibi, nec alio in loco; statuam vero in diaconico ecclesiæ B collocarunt, competentem ei curam atque observantiam deferentes, nequaquam tamen eam colentes aut adorantes. Neque enim fas erat æneam aut aliam quamlibet materiam adorare, sed hoc uno, quod eam honoratiore in loco collocaverant, et quod spectandi causa ad eum locum cupide adventarent, amorem ipsius archetypi declarantes. Hanc igitur statuam, regnante Juliano, gentiles qui Paneadem incolebant, ad impietatem incitati, a basi sua revulsam, funibus ad pedes circumligatis, per mediam plateam traxerunt; post hæc reliquum quidem corpus distrahentes confregerunt; caput vero inter trahendum a cervice disjunctum, nonnulli id quod fiebat ægre ferentes, clanculo abriperunt, et quoad fieri potuit conservarunt. Idque a se visum C fuisse testatur Philostorgius. Cæterum Paneas olim Dan vocabatur, ex nomine Dan filii Jacob, qui prin-

κατὰ τοὺς πόδας ἀναφύεισης, νοσημάτων μὲν ἀπάντων, μάλιστα δὲ τῆς φθινάδος, λαμα, καὶ ζητούντων τὴν αἰτίαν (ἐλελήθει γὰρ τῷ χρόνῳ καὶ οὐταῖος ἐφεραμορφῆν, καὶ ἡ πρᾶξις δι' ἣν ἀνεστήλωτο. Ἐν ὑπαίθρῳ γὰρ γυμνὸς ἑστὼς, ἐπ' οὐκ ὀλίγον συνεχώσθη τοῦ σώματος, γῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀεὶ τόπων ἐν τοῖς τῶν θμβρων μάλιστα καιροῖς ἐπιπερομένης, ὑφ' ἧς ἡ τῶν γραμμάτων τῶν ἑκαστα δηλούντων ἠφάνιστο γνῶσις)· τῆς οὖν ζητήσεως ταύτης ἐπιστάσης, ἀνωρύθη μὲν τὸ συγκεχωσμένον, εὐρέθη δὲ γράμματα τὴν ἱστορίαν πᾶσαν ἀναδιᾶσκοντα. Καὶ ἡ πόα μὲν οὐκ ἔτι μετ' ἔκεινον ὠφθη τὸν χρονον, οὕτε ἐκεῖ, οὕτε ἀλλαγοῖ· τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ (46), τὰ πρέποντα ἐθεράπευον, σέβοντες μὲν ἡ προσκυνούντες οὐδαμῶς (οὐ γὰρ ἦν θέμις χαλκῆν ἢ ἄλλην ὕλην προσκυνεῖν), αὐτὸ δὲ τοῦτο (47), στάσει τε σεμνοτέρῃ, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτᾶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευομένων (48), τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Τοῦτο τὸ ἀγαλμα κατὰ τοὺς Ἰουλιανῶ χρόνους, τὸ Ἑλληνικὸν (49) εἰς ἀσέβειαν ἀναφλεχθέντες οἱ τὴν Πανεάδα οἰκοῦντες, τῶν βάθρων ἀνασπασάμενοι, καὶ τῶν ποδῶν ἐκθρᾶσάμενοι, διὰ μέσης ἔσυρον τῆς λεωφόρου· ἐφ' ᾧ (50) τὸ μὲν ἄλλο σῶμα διασπώμενοι κατέκλασαν, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐν τῷ σύρεισθαι, τοῦ αὐχένος διαζυγεῖσαν, τινὲς λαθόντες τῶν ἐπαλούντων τοῖς δρωμένοις, ἀνελάθοντό τε καὶ ὡς ἠδύναντο διεσώσαντο. Καὶ φησι ταύτην καὶ αὐτὸς θεάσασθαι. Ἡ μέντοι γε Πανεάς Δᾶν ἐπωνομάζετο τὸ παλαιάτον, τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τοῦ παιδὸς τοῦ Ἰακώβ Δᾶν ἑλυσταμένη. τοῦ φυλάρχου τῶν ταύτη οἰκούντων (51) τότε. Εἶτα δὲ Καισάρεια ἢ Φιλίππου (α) ἐπεκίχλητο. Τῶν δὲ Ἑλληνιστῶν Πανός

VALESII ANNOTATIONES.

(46) *Καταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ*. Magis probo scripturam codicis Bochartiani, in quo ita legitur, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι, etc. Atque ita quoque scribitur apud Nicephorum in libro x, cap. 30. De Ecclesiæ diaconico multa hic erudite observat Jacobus Gothofredus, id esse, quod Latini olim secretarium vocabant, nos sacristiam dicimus, ubi vasa ac vestimenta sacra asservantur. Sed quod negat diaconicum esse partem ecclesiæ, in eo graviter fallitur. Verebatur scilicet Gothofredus, ne si diaconicum pars ecclesiæ esset, Christiani statuas atque imagines Christi olim in ecclesiis habuisse viderentur. De diaconico loquitur Joannes Moschus in *Prælo*, capite 25, Εἰσῆλθεν ἐν τῷ διακονικῷ κλαίῳ καὶ βίπτῳ ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον. Interpres vertit: *Ingressus est sacristiam plorans, corruitque in faciem suam*.

(47) *Αὐτὸ δὲ τοῦτο*. Scribendum est αὐτῷ δὲ τοῦτῳ, supple τιμῶντες. Paulo post etiam scribendum καὶ τῷ μεθ' ἡδονῆς, etc.

(48) *Θεασυμένους*. Scribendum est procul dubio θεασομένων. Verum in codice Bocharti longe aliter scribitur hic locus, hoc scilicet inodo: Καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτᾶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευομένων, τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Quam quidem lectionem verisimam esse existimo. Τὸ εἶ-

δος θεραπευομένων, id est, *imaginem illam observaturi*. Certe Philostorgius θεασομῶν quidem et προσκύνῃσιν statuis et imaginibus nequaquam adhibendam esse affirmat, θεραπειαν vero, id est, *observantiam* non denegat. Nam paulo ante dixit de hac statuā, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι ἐν τῷ διακονικῷ τὰ πρέποντα ἐθεράπευον. Hæc porro observantia in eo consistebat, ut statuā quam maxime niteret, nec pulvere aut sordibus aut rubigine impletur. In manuscripto quoque Scoriacensi legitur ἐπιδεικνύμενοι, non ut Gothofredus edidit ἐπιδεικνυμένους.

(49) *Τοὺς ἐκκλησιαστικούς*. Scribendum est procul dubio τὸ Ἑλληνικόν, ut legitur in codice Bochartiano, et apud Nicephorum. Phrasis est Philostorgii, qua usus est paulo ante in cap. 2 hujus libri. Paulo post ex iisdem codicibus emendavi ἐκθρᾶσάμενοι.

(50) *Ἐφ' ᾧ*. In manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum inveni ἐφ. Et statim pro verbo μάσασθαι quod nauci est, idem codex scriptum habet θεάσασθαι, optime procul dubio, quemalmodium etiam conjeceram, antequam codicem illum nauci essem.

(51) *Τῶν ταύτη οἰκούντων*. Codex Bocharti scriptum habet τῶν ταύτην οἰκούντων.

VARIORUM.

(a) *Καισάρεια ἢ Φιλίππου*. Idem scribit Josephus *De bello Jud.* lib. II, c. 13, Φιλίππος (sc. Herodis

M. filius) Πανεάδα τὴν πρὸς ταῖς πηγὰς τοῦ Ἰωρδάνου κατασκευάσας ὀνομάζε: Καισάρειαν Unde et

ξάνον αὐτῇ καθιδρυσάντων, εἰς τὴν τῆς Πανασάδος A
ἐπωνυμίαν μετέβαλεν.
temporibus Cæsarea Philippi cognominata est. Sed cum gentiles Panis simulacrum in ea collocassent, in Paneadis vocabulum transiit.

δ'. Ὅτι τῶν Ἑλληνιστῶν τὰ ἀτοπώτατα κατὰ τῶν
Χριστιανῶν πανταχοῦ παλαμωμένων, καὶ τοῦτο τοῖς
ἀσεβέσι κατὰ Παλαιστίνην δεδραματούργηται. Τὰ
τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου ὁστὰ καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ
Ἰωάννου (a) (ἐκεῖ γὰρ ἄμωρ ἐτέβαπτο) τῶν θη-
κῶν ἐξελόμενοι, καὶ ζῶων ὅστοις ἀλόγων συγκατα-
μίξαντες, ὁμοῦ πρὸς κόνιν κατέκαυσαν, καὶ εἰς τὴν
ἄερα διεσπείραντο. Καὶ τοὺς Χριστιανίζοντας δὲ συλ-
λαμβάνοντες, ἔστιν ὅτε τοῖς βωμοῖς ἀναπτομένοις
ὡς ἱερεῖα ἐπετίθεσαν· καὶ εἰς πολλὴν ἄλλην ἀρῆτ-
τουργίαν ἐξεβακχεύθησαν. Ἄπερ Ἰουλιανὸς ἐπιστά-
μενος οὐχ ὅπως ἤχθετο, ἀλλὰ καὶ διαφερόντως ἔχαι-
ρεν, καὶ τῆς μὲν (52) ἐπὶ τοῖς ὄρωμένοις δυσκλείας
εἰς ἐτέροισι ἀνιούσης, τῆς δ' αὐτοῦ γνώμης τοῖς ἐκεί-
νων ἔργοις περιουμένης. Συνιδὼν δὲ, διὰ τῆς το-
σαύτης μανίας οὐδὲν ὧν ἐβούλετο περαινόμενον·
μᾶλλον γὰρ τὸ Χριστιανῶν πολιορκούμενον ἐπεβρών-
υτο φρόνημα· μηχανάται τοὺς ἐν αἰτίαις ἐκβεβλη-
μένους (53) τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοὺς ἀντ' ἐκείνων
ἔχοντας τοὺς θρόνους, εἰς πόλεμον συβράζει. Καὶ
δὴ πάσης ἐξουσίας ἑκατέρω μοίρα μετεδίδου, πρᾶτ-
τειν ὅσα καὶ δυνατὰ αὐτοῖς εἴη εἰς τὴν οἰκείαν σύ-
στασιν τε καὶ ἀσφάλειαν. Ἐξ ὧν ἐκείνοι πρὸς ἀλ-
λήλους συβρῆγνύμενοι (b), πολλὴν ἀσχημοσύνην καὶ
μέμφιν, ὅπερ ἦν τῷ ἀποστάτῃ σπουδασμα, προσ-
ετρίβοντο τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ ἄλλα δὲ τῆς αὐτῆς κακο-
τεχνίας συνεπῆγε· τοὺς τε γὰρ ἐν κληρῷ κατει-
λεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεψε λειτουρ-
γίαν, καὶ τῶν Ἑκκλησιῶν τὰ σιτηρέσια τοῖς τῶν δαι-
μονίων θεραπευταῖς μετεδίδου, καὶ πάντα πρᾶττειν
οὐκ ἐνεδίδου· ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀκμάση τὰ τῶν δαιμό-
νων, τὰ δὲ τῆς εὐσεβείας, ὡς ἐνόμιζεν, εἰς ἀφανισμόν
σελελεύει.

ε'. Ὅτι, φησὶ, τῶν πραγμάτων οὕτω φερομένων,
εἰς μνήμην Εὐδόξιος ἀνελθὼν τῶν ὄρων καὶ τῶν
ὑποσχέσεων δ; ὑπὲρ Ἀετίου πρὸς Εὐνόμιον ἀνεδέ-
ξατο, σύνοδον ἐπιστέλλει τῷ Ἀντιοχείᾳ Εὐζώτῳ
συναθροῖσθαι, δι' ἧς εἶδει τὸν Ἀέτιον τῆς καταδικα-
D

4. *Gentiles in sanctos mortuos vivosque sepiunt. Julianus episcopus inter se committit.* — Cum multa atrocita gentiles adversus Christianos ubique perpetrarunt, tum istud facinus ab hisdem admissum est in Palæstina. Elisæi prophetæ et Joannis Baptistæ ossa, e loculis suis extracta: illic enim uterque eorum sepultus fuerat: brutorum animalium ossibus permiscentes, igni tradiderunt. et in cinerem redacta sparserunt in ventum. Nonnullis etiam in locis Christianos cum comprehendissent, aris incensæ tanquam victimas imposuerunt; multa quoque alia dictu horrenda, velut furore perciti commiserunt. Quæ cum Julianus probe nosset, non modo indignatus non est, verum etiam gaudio exsultavit, cum infamia quidem atrocium facinorum penes alios esset; ipsius autem voluntas factis eorum adimpleretur. Sed cum animadverteret, hujusmodi atrocitate nihil eorum quæ cupiebat, ad exitum perducere: quippe Christianorum quos oppugnabat, animus magis ac magis confirmabatur, id commentus est, ut episcopos qui ob varias causas expulsi fuerant, eosque qui in illorum locum substituti erant, inter se committeret. Utrique igitur parti licentiam dedit facienda quæcunque possent ad restitutionem suam ac defensionem. Quam ob causam illi inter se collisi, ingens dedecus atque opprobrium, quemadmodum apostatæ in votis erat, religioni nostræ intulerunt. Alia quoque his adjecit non dissimilis malignitatis; eos enim qui clero ascripti erant, ad publicas decurionum functiones retraxit, et Ecclesiarum annonas ministris dæmonum tradidit. Denique omnia facere ac moliri non destitit, ut dæmonum quidem superstitio floreret; nostra autem religio, sicuti sperabat, penitus extingueretur.

5. *Eudoxii et Euzoii de Aetio rixa.* — Dum res hoc in statu essent, Eudoxius in memoriam revocans jusjurandum et sponsiones quibus sese ante Eunomium obstrinxerat in gratiam Aetii, litteras descripsit ad Euzoium Antiochensem episcopum, mai-

VALESII ANNOTATIONES.

(52) Ἐχαιρε καὶ τῆς μὲν. Quod in Annotationibus ad Evagrium observavi, in veteribus libris sine καὶ positum esse pro ὡς, idem quoque in Philostorgii libris erratum deprehendi. Lego igitur hoc loco ἔχαιρεν ὡς τῆς μὲν ἐπὶ τοῖς ὄρωμένοις

δυσκλείας, etc. Paulo post scribendum est Χριστιανῶν πολιορκουμένων, quod miror a Gothofredo animalversum non fuisse.

(53) Τοὺς ἐν αἰτίαις ἐκβεβλημένους. Scribendum est procul dubio ἐπ' αἰτίαις.

VARIORUM.

Plinius lib. v, cap. 15. *Jordanes annis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ.* Quod autem Paneas a Panis simulacro olim ibi posito cognominata fuerit, nemo veterum præter unum Philostorgium prodidit, ut observat Jac. Gothofredus in hunc locum.

(a) Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. De hujus ossibus disjunctis Philostorgio consentiunt Rufinus l. xi, cap. 28; Theodorit. lib. iii, cap. 7, et *Chronicon Alexandri-*

num. De Elisæo tacent.

(b) Ἐξ ὧν ἐκείνοι πρὸς ἀλλήλους συβρῆγνύμενοι. Am. Marcellinus ait, Julianum dissidentes Christianorum antistites monuisse, ut quisque nullo vetante religioni suæ serviret intrepidus. Quod, inquit, agebat ideo obstinate, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimentem postea plebem. Lib. xvii, cap. 1. Vid. Soz. lib. v, cap. 5.

dans ut synodum colligeret, qua Aetius a damnationis sententia in ipsum olim prolata absolveretur. Verum Euzoios nullam hujus petitionis rationem habuit; Eudoxium præcipue incusans, quod non ipse prior ea facere cœpisset, quæ aliis injungebat. Sed cum Eudoxius idem flagitare perseverasset, Euzoios id se facturum promisit.

6. *Aetius restitutus.* — Dum Aetius et Eunomius Constantinopoli morarentur, accesserunt ad eos Leonius Tripoleos et Theodulus Chæretaporum episcopus; Serras item ac Theophilus et Heliodorus ex utraque Libya, et quicumque alii eandem sententiam amplectebantur, qui nec damnationi Aetii nec Occidentalium epistolæ subscribere sustinerant. Hi igitur in unum collecti Aetium ordinaverunt episcopum; omniaque apud illos erant Aetius et Eunomius. Sed et alios episcopos ordinarunt, Eudoxio tum quidem non modo non indignante, verum etiam suffragium suum pro iis qui ordinandi erant ad Aetium deferente. Per idem tempus Euzoios quoque, cum novem episcoporum synodum collegisset, ea quæ contra Aetium olim gesta fuerant infirmavit (54). Infirmavit etiam sex mensium inducias, quibus elapsis sacerdotii privatio pœnæ loco irrogata fuerat Serræ, nisi Aetii depositioni et Occidentalium tomo subscripsisset. Porro cum utrumque negotium eorum quos supra nominavi, in hunc modum processisset, Euzoios epistolam ad Eudoxium transmitters cogitabat. Vorum persecutio Christianorum quæ tunc erat intolerabilis, impetum ejus repressit.

7. *Valentinianus Thebas relegatus.* — Julianus Apostata Valentinianum numeri cujusdam militaris rectorem (erat enim comes eorum qui Cornuti dicuntur) cum omnibus frustra tentatis a pietate nun-

Α ζούσης ψήφου ἀπολυθῆναι. Ὁ δὲ Εὐζώιος οὐδὲν πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐπεστράφη, αἰτιασάμενος μάλιστα τὸν Εὐδόξιον, ὅτι μὴ αὐτὸς προκατήρξατο πράττειν, ἀπερ ὑποτίθησιν ἑτέροις. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ Εὐδοξίου τῇ ἀξίωσει, ὑπίσχετται καὶ ὁ Εὐζώιος τὴν πρᾶξιν.

Β ζ'. Ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος τοῦ Ἀετίου καὶ Εὐνομίου, παραγίνεται Ἀσόντιος ὁ τῆς Τριπόλεως πρὸς αὐτοὺς, καὶ Θεόδουλος ἀπὸ Χαιρατόπων (55), οἱ τε ἀμφὶ τὸν Σέρβαν καὶ Θεόφιλον καὶ Ἡλιόδωρον ἐξ ἐκατέρας Λιβύης (56), καὶ ὄσοις ἄλλοις γε ἢ αὐτῇ συνήρθεσκε δόξα, οἱ μῆτε τῇ τοῦ Ἀετίου καταδίχῃ, μῆτε τῷ τόμῳ τῶν ἐσπερίων (α) ὑπογράψαι ἠνέσχοντο. Καὶ συναθροισθέντες χειροτονοῦσι τὸν Ἀέτιον (57) καὶ ἦν αὐτοῖς αὐτὸς τε καὶ Εὐνόμιος ἅπαντα. Ἐχειροτόνου δὲ καὶ ἑτέρους ἐπισκόπους, οὐδὲν τῶς τοῦ Εὐδοξίου δυσχεραίνοντος, ἀλλὰ καὶ ψήφους πολλάκις ὑπὸ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι (58) τοῖς περὶ Ἀέτιον προκομίζοντος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Εὐζώιος εἰς ἑννέα τὸν ἀριθμὸν ἀθροισάμενος σύνοδον, τὰς κατὰ Ἀέτιου γεγενημένας τῶν λαὶ πράξεις διελύσατο. Ἐλυσε δὲ καὶ τὴν τοῦ ἑξαμήνου προθεσμίαν, μεθ' ἣν τοῖς περὶ Σέρβαν (59), εἰ μὴ τῇ τοῦ Ἀετίου καθαιρέσει καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, τῆς ἱερουσύνης ἀφαίρεσις ἢ ζημία διωρῖζετο. Ἐκατέρας δὲ τῶν εἰρημένων προελθούσης πράξεως, τοὺς τόμους ἀποστέλλειν (60) τοῖς περὶ Εὐδόξιον παρεσκευάζοντο· ἀλλ' ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀνυπόστατος διωγμὸς τὴν ὁρμὴν περιέκοψεν.

Γ ζ'. Ὅτι τὸν Οὐαλεντινιανὸν ὁ ἀποστάτης τάγμα-τος ἐπάρχοντα στρατιωτικῷ (κόμης γὰρ ἐχρημάτιζε τῶν λεγομένων Κουρνούτων), ἐπεὶ πάντα πράττων οὐδαμῶς αὐτὸν ἴσχυσε τῆς εὐσεβείας μεταστῆσαι.

VALESII ANNOTATIONES.

(54) Theodorit. l. II, c. 28.

(55) Ἀπὸ Χαιρατόπων. De hac urbe Holstenius ad oram sui codicis hæc annotavit: *Scribo Χερτάπων.* Hoc enim verum nomen in nummis ipsorum aliisque melioribus libris legitur. Idem ante Holstenium notaverat Ortelius in *Thesaurō.*

(56) Ἐξ ἐκατέρας Λιβύης. Duæ erant Libyæ in Ægypto: altera Pentapolis, altera siccior Libya appellata, ut docet Ammianus Marcellinus in libro XXI. Et Serras quidem episcopus fuit Paretonii siccioris Libyæ. Heliodorus vero episcopus Sozuzæ Pentapolis Libyæ, ut legitur in subscriptione synodi Seleuciensis apud Epiphanium in hæresi 73.

(57) Χειροτονοῦσι τὸν Ἀέτιον. De Aetii episcopatu illustre exstat testimonium in epistola 31 imperatoris Juliani, quæ inscripta est ad Aetium episcopum. Nondum tamen Aetius ad episcopatum promotus fuerat tunc cum Julianus epistolam illam ad eum scripsit. Factus est enim episcopus, post-

eaquam ab exilio revocatus fuisset, ut testatur Philostorgius, et Eriphanus in hæresi Anomæorum. Porro cuiusnam urbis episcopus factus fuerit Aetius, obscurum est, nec ab ullo proditum quod sciam.

(58) Ὑπὸ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι. Non dubito quin scribendum sit ὑπὲρ τῶν, etc. Libentius etiam legerim *προκομίζοντος.* Neque enim audientus est Gothofredus qui hunc locum ita vertit: *Eudoxio calculum iis qui ordinandi erant sæpius Aetianis præeunte.*

(59) Μεθ' ἣν τοὺς περὶ Σέρβαν. Assentior Holstenio, qui ad marginem sui codicis adnotavit legendum sibi videri τοῖς περὶ Σέρβαν, etc. Ita certe flagitant leges grammaticæ. Paulo post ubi legitur καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, melius scriberetur τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ.

(60) Τοὺς τόμους ἀποστέλλειν. In manuscripto codice Bocharti legitur τὸν τόμον, rectius ut opinor.

VARIORUM.

(α) Τόμῳ τῶν ἐσπερίων. Intelligit Formulam fidei cui episcopi in synodo Ariminensi subscripserunt. Quam enim fidem Socrates ait Arimini editam, lib. IV. cap. 4, eandem fidei formulam ab occidentalibus episcopis promulgatam appellat Sozom. lib. IV,

cap. 48. Idem etiam episcopos synodi Ariminensis occidentales vocat, cap. 23 ejusdem libri. Alia longe res erat tomos Occidentalium, in canone quinto concilii generalis secundi memoratus. *W. Lowth.*

παράλυτας τοῦ ἀξιωματος, εἰς Θήβας τὰς Αἰγυπτίους A
 φυγαδεύει. Τοῦτόν φασιν, ἦνίκα Κωνσταντίος ἐθασι-
 λευσεν, ἰδεῖν τινα τῶν λεγομένων Σιλεντιαρίων, πυ-
 ρὸς φλόγα τοῦ στόματος ἀφιέντα· ἰδεῖν δὲ κατὰ τὸ
 δειλινὸν (61), ἦνίκα μετὰ τροφὴν τὸν ὕπνον αἰρού-
 μεθα· καὶ ταῦτα σημηγῶν (62) Κωνσταντίω. Καὶ
 γὰρ ἐκείνου πέμψαντος αὐτὸν διὰ τινα χρεῖαν μετα-
 καλέσασθαι τὸν Οὐαλεντινιανὸν, περιτυχεῖν τῷ θεά-
 ματι. Ὁ δὲ Κωνσταντίος τῇ ἀγγελίᾳ εἰς ὑπόνοιαν
 μὲν καὶ δέος κατέστη· οὐδὲν γέ τι παρελύπησε τὸν
 ἄνδρα· παραμυθούμενος δὲ τὸ οἰκτεῖον δέος, περὶ τὰ
 φρούρια τῆς Μεσοποταμίας ἐκπέμπει, φύλακα τῶν
 ἐκείσε ἀσπίων ἐσόμενον, καὶ τὰς τῶν Περσῶν ἐπιδρο-
 μὰς ἀναστέλλοντα.

γ'. Ὅτι τὰ περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα (α), ὅσα
 τε Ἰουλιανὸς εἰς τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου σῶμα παρώνη-
 σεν, ὅσα τε εἰπεῖν ἐξεδιάσθη τὰ δαιμόνια, καὶ ὅπως
 κεραυνῶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος αὐτῷ καθιδρύματι (63)
 ἀπετεφρώθη τέμενος, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ ἀνθρώπους
 τε καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπους παρεδοξοποιήθη, οὐκ ἐπὶ
 μέγα παραλλάττοντα τοῖς ἄλλοις οὕτος ἱστορεῖ. Λέγει
 δὲ μαρτυρησάμενος τὸν ἱερὸν Βαβύλαν σὺν τρισὶ παισὶ,
 κομιδῇ μὲν νέοις, τὸ γένος δ' ἀδελφοῖς· τὸ δὲ μαρ-
 τύριον ἀπ' ἀρχῆς τοιαύτης προσθῆναι· Ἐπίσκοπος ἦν
 τῆς Ἀντιοχείας ὁ Βαβύλας. Νομεριανῶν δὲ τῷ Ῥω-
 μαίων βασιλεῖ, ἧ ὅς ἐνιοι Δεκίω φασὶ, κατὰ δὴ τινα
 δαίμονα γνώμην ἐμπεσεῖν, πληθοῦσης τῆς ἐκκλη-
 σίας εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ. Τὸν δὲ γε τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα
 κατὰ τὰ προπύλαια στάντα τοῦ νεῶ, τὴν εἰσοδὸν
 ἀποτεριγίζεν, φάσκοντα, ὅσα γε δυνατὸς εἴη, μὴ πε-
 ριφθεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ παρεισυδύμενον. Καὶ
 τὸν μὲν αὐτίκα τῆς ὀρθῆς ἀνακρουσθῆναι, εἴτε στάσιν
 ὑπειδόμενον, εἴτε καὶ ἄλλως μεταβουλεύσασθαι· τὸν
 ἐπίσκοπον πρῶτα μὲν (64) τῆς τόλμης αἰτιᾶσθαι,
 ἔπειτα δὲ κελεύειν τὸν ὄσιον τοῖς δαίμοσι θύειν· μό-
 νην γὰρ εἶναι τὴν ἐξοσίωσιν ταύτην, λύσιν τε ἐγκλή-
 ματος, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα τιμῆς τε καὶ δόξης πρό-
 ξενον. Τὸν δὲ, γενναίως πρὸς ἕκαστα τῶν προτεινο-
 μένων ἀντιταττόμενον, τὸν μαρτυρικὸν ἀναδήσασθαι
 στέφανον.

rian comparare posset. Episcopus vero, cum iis
 restitisset, martyrii coronam adeptus est.

θ'. Ὅτι τοὺς τοῦ Ἰωαννοῦ χρησμούς, οἳ τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ ἀνατετράφηται λέγουσιν, ὥστε μηδὲ λίθον

A quam dimovere potuisset, dignitate privatum Thebas
 Ægyptias relegavit (65). Hunc olim, dum Constantio
 imperio potiretur, quidam ex schola Silentia-
 riorum, flammam ex ore vomentem vidisse fertur;
 erat autem meridianum tempus, quando somnum
 capere solemus post cibum; idque Constantio re-
 nuntiasset. Ab eo enim missus ad accersendum Va-
 lentinianum cujusdam negotii causa, huic specta-
 culo interfuerat. At Constantius, ea re ipsi nuntiata,
 in suspicionem ac metum conjectus est; nulla ta-
 men molestia Valentinianum affecit. Verum ut ti-
 morem suum sedaret, ad castella Mesopotamiæ eum
 misit, ut iis locis præsidio esset, et Persarum ex-
 cursiones comprimeret.

B 8. *Babylas*. — De Babyla martyre, quot et quan-
 titis contumeliis sacrum ejus corpus affecerit Julia-
 nus, quæ item dicere coacti fuerint dæmones, et
 quemadmodum Apollinis templum una cum simu-
 lacro, fulmine ictum conflagraverit, reliqua denique
 admiranda, quæ partim humano more, partim
 supra humanas vires tunc gesta sunt, non multum
 ab aliis diversa narrat Philostorgius (66). Ait porro
 sanctum Babylam martyrio perfunctum esse una
 cum tribus pueris fratribus, admodum adolescen-
 tibus; martyrium vero ex hujusmodi causa prove-
 nisse. Erat Babylas episcopus Antiochiæ. Quodam
 igitur tempore Numerianum Rom. imperatorem,
 sive, ut alii dicunt, Decium, a dæmone invecta cupi-
 ditas incessit ingrediendi in ecclesiam Christia-
 norum, cum populus ad eam frequentissimus con-
 venisset. Verum sacerdos Dei ad ecclesiæ vestibulum
 stans, aditum ei interclusit, asserens non
 passurum se, quantum quidem in ipso erat, ut lu-
 pus in ovile irreperet. Imperator vero, statim qui-
 dem ab incepto destitit, seu quod seditionem reformi-
 daret, seu ob aliam quampiam causam mutata
 sententia; episcopum vero, primum quidem teme-
 ritatis accusavit, deinde dæmonibus sacrificare jus-
 sit: unum enim id sacrificium esse, quo et crimen
 suum diluere, et in posterum honorem sibi ac glo-
 riæ ipsi proponebantur, forti ac generoso animo

9. *Hierosolymorum instauratio frustra suscepta*. —
 Apostata Julianus, Servatoris nostri oracula, qui-

VALESII ANNOTATIONES.

(61) Κατὰ τὸ δειλινόν. Circa vesperam, vertit D
 Gothofredus, secutus interpretationem Joannis
 Langi, qui in libro undecimo Nicephori, ubi hic
 Philostorgii locus describitur, ita verterat. Ego vero
 circa meridiem vertere malui. Id enim significat
 Græca vox, ut testatur Suidas in δειλή, quæ utrum-
 quæ tempus denotat, tam meridianum quam vesperti-
 num. Verum ex iis quæ subjicit Philostorgius,
 satis apparet meridianum tempus hic intelligi.

(62) Σημηγῶν. Sic etiam in codice Bochartiano
 scripturam inveni. Lex tamen grammatica scribi ju-

bet σημῆναι.

(63) Αὐτῷ καθιδρύματι. Hunc locum restitui ex manu-
 scripto codice Samuelis Bocharti, in quo ita scribitur:
 αὐτῷ καθιδρύματι. In eodem codice scriptum inven-
 γνώμην ἐμπεσεῖν, non ἐκπεσεῖν, ut edidit Gothofredus.

(64) Τὸν ἐπίσκοπον πρῶτα μέρ. Ante hæc verba
 poneuda est finalis distinctio. Deinde supplenda est
 conjunctio hoc modo, τὸν δὲ ἐπίσκοπον, etc., ut hæc
 respondeant superioribus.

(65) Theodorit. l. iii. c. 16.

(66) Euseb. pag. 294, u. a.

VARIORUM.

(α) Περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα. De insigni hoc
 martyre, quem passum esse sub Decio imp. non
 sub Numeriano constat. Vid. Chrysost. orat. De

Babyla, tom. V, edit. Savilianæ, et Suidam in voce
 Βαβύλας. W. Lowth.

bus Hierosolyma ita eversum iri prædixerat, ut ne lapis quidem supra lapidem esset remansurus, falsi convincere inolitus, non modo eorum quæ studuerat nihil perfecit: imo etiam certissimam eorundem veritatem invitus licet confirmavit (67). Nam cum omnes undique Judæos collegisset, et pecunias iisdem ex ærario ac reliqua subsidia præbuisset, præcepit eis ut templum instaurarent. Verum terrores divinitus immisi, quos nulla vis eloquentiæ explicare possit, non modo impetum illorum compresserunt, sed etiam tum imperatorem ipsum, tum Judæos, ad inopiam consilii redactos, summo dedecore affecerunt. Hinc enim ignis eos qui manum operi admovere ausi fuerant, depastus est; hinc terræ motus obruit; alios aliæ calamitates extinxere. Sic audacia quæ oracula Domini nostri ignominia afficere tentaverat, eorumdem inviolabilem ac venerandam efficaciam imprudens palam prædicavit.

10. *Juliani comitis, Felicis, Elpidii horrendi exitus* (68).— Cum multi ex iis qui adversus Christianos et contra religionem debacchati fuerant, meritis pœnas dederunt, tum manifestissime et sub omnium conspectu præsentibus solverunt pœnas, Julianus comes Orientis, avunculus Apostatæ Juliani, et Felix comes largitionum, et Elpidius præpositus domus regiæ, quos Romani vocare solent comites rerum privatarum. Hi porro tres erant ex numero eorum qui in imperatoris gratiam a religione nostra desciverant. Ac Felix quidem, cum nulla alia præcessisset causa, una ex interioribus venis quæ omnium maxima est, subito rupta, sanguinis rivum ex ore effudit, et horrendum cunctis qui aderant spectaculum præbens, ne diem quidem totum superfuit, sed sub vesperam, deficiente sanguine, animam simul efflavit. Julianus vero difficili et ignoto correptus morbo, totos quadraginta dies supinus jacuit, nec loquens quidquam, nec sensu ullo præditus; postea vero cum paulo commodius se habere cœpisset, impium facinus quod admiserat, identidem damnavit, eamque ob causam id supplicium sibi irrogatum esse confessus est; et hactenus morbo levatus, quoad usque suæ ipsius impietatis testis existisset, omni ulcerum genere ventrem ejus dilacerante, animam inter cruciatus exhalavit. Elpidius denique, licet serius quam reliqui, tamen cum

ἐπὶ λίθῳ μείναι, τούτοις ὁ ἀποστάτης εἰς ψεύδος ἐλέγγχειν διανοηθεὶς, οὐ μόνον οὐδὲν ἤνυσεν ὡν ἐσπούδασεν, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς χρησμοῖς, εἰ καὶ ἄκων, ἐβεβαίωσεν ἀμετάπτωτον. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς πανταχῆ συναγείρας Ἰουδαίους, καὶ οἰκοθεν χρήματα καὶ δύναμιν ἄλλην παρασχών, ἀνακαινίζειν ἐπέτρεπε τὸ ἱερὸν. Δείματα δὲ θεήλατα γεγόνῳτα διήγγισιν ὑπερβαίνοντα, οὐ μόνον ἐσθεσεν αὐτῶν τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἐσχάτην ἀμηχανίαν καὶ αἰσχύνην κατεστρέψαντο. Τοῦτο μὲν γὰρ, πῦρ ἐπενέμετο τοὺς ἐργάζεσθαι τολμῶντας· τοῦτο δὲ, σεισμοὶ ἐχώννυεν· καὶ ἄλλους ἄλλα πάθη κατεμερίζετο, καὶ ἡ καταισχύνειν τὰ δεσποτικὰ λόγια μελετήσασα τόλμα, τὸ ἐκείνων ἀκατασχυντον καὶ σεβασμιώτατον λείψθην ἑαυτῇ ἀνακηρύττουσα.

omnia afficere tentaverat, eorumdem inviolabilem ac venerandam efficaciam imprudens palam prædicavit. Ὅτι πολλοὶ μὲν τῶν εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐκμανέντων, δίκας ἔτισαν οὐ μεμπτάς· εἰς τὸ περιφανέστατον δὲ καὶ ἐπιφανείς, Ἰουλιανὸς τε ὁ τῆς ἐφ᾽ ἄκων, θεῖος ὡν κατὰ τὸ μητρῶον γένος τοῦ ἀποστάτου Ἰουλιανοῦ, καὶ Φήλιξ ὁ τοὺς θησαυροὺς ἐπιτετραμμένος, καὶ Ἐλπίδιος τῆς βασιλικῆς οἰκίας προεστὼν· κόμητας πριουάτων ἡ Ῥωμαίων γλώττα καλεῖ. Οὗτοι δ' οἱ τρεῖς τῶν ἐξαρνησάμενων τὴν εὐσέβειαν εἰς τῷ βασιλεὶ κεχαρισμένον ἦσαν. Ὁ μὲν οὖν Φήλιξ ἐξ οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς αἰτίας, τῶν ἐν βάθει φλεβῶν μίξ τῆς μεγίστης ἀναρραγείσης, αἱματός τε αὐτὸν ἐξέπεμψεν ἐκ τοῦ στόματος, καὶ θέαμα τοῖς ὄρωσι γενόμενος φοβερόν, οὐδὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἤρκεσεν· ἀλλὰ περὶ δελην ἕψιαν τοῦ αἵματος ἐπιλείποντος (69), καὶ τὴν ψυχὴν συναπέβαλε. Ὁ δὲ γε Ἰουλιανὸς ἀργαλέα καὶ δυστεκμήρην βληθεὶς νόσῳ, ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰς ὅλας ἡμέρας ἀποτάδην ἔκειτο (70), μήτε φθεγγόμενος, μήτε τιπὲ συναίσθησιν ἔχων· μικρὸν δὲ πως ὑποβάσας (71), πολλὰ μὲν κατεγίνωσκεν ἑαυτὸν τῆς ἀθεμίτου τόλμης, καὶ τὴν δίκην ἐκεῖθεν αὐτῷ συναίσθησιν ἔλαβε καταβράχνηται· καὶ μέχρι τοῦ μάρτυρα αὐτὸν ἑαυτοῦ τῆς ἀνοσιουργίας γενέσθαι ἀνενεγκών, παντοδαποῖς ἔλκεσι τὴν γαστέρα σπασθεὶς, συνδιεβράχη καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ ὁ Ἐλπίδιος δὲ, εἰ καὶ τῶν ἄλλων βραδύτερον, ἀλλ' οὖν τῇ τοῦ Προκοπίου τυραννίδι συμπράττων φωραθεὶς, ὃς ἐπανάστη τῷ Οὐάλεντι,

VALESII ANNOTATIONES.

(67) Theodorit. l. iii, c. 20.

(68) Theod. lib. iii, cap. 12, 13.

(69) *Τοῦ αἵματος ἐπιλείποντος*. In codice Samuelis Bocharti legitur ἐπιλείψαντος καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέβαλε.

(70) *Ἐπομάδην ἔκειτο*. Hunc locum correxi ex manuscripto codice Samuelis Bocharti, et ex libro decimo Nicephori capite 29, qui diserte scriptum habent ἀποτάδην. Repudianda est igitur conjectura Lucæ Holstenii, qui ad oram sui codicis annotavit scribendum omnino esse ἐπωμάδην, quæ lectio ferri nullo modo potest.

(71) *Μικρὸν δὲ ὑποβάσας*. Pessime Gothofredus hunc locum vertit hoc modo: *Paulatim vero diffuens*. Longe melius Joannes Langus hæc verba

D interpretatus est in capite 29 libri x *Historiæ* Nicephori, ubi eadem verba leguntur ex Philostorgio desumpta: *μικρὸν δὲ τῶς ὑποβάσας, et paulatim paululum recuperata*, etc. Harpocration in *Lexico*, *βάσας*, inquit, ἀντὶ τοῦ ῥάως ἔχων ἐκ τῆς νόσου· Δημοσθένης Φιλιππικῶς. Locus Demosthenis, quem indicat Harpocration, exstat in prima *Olynthiaca*, ubi de Philippo Macedone ita scribit, ἡσθένησε πάλιν βάσας οὐκ ἐπὶ τὸ ῥαθυμεῖν ἀπέκλινε. Ad quem Iulianus notat verbum βάσας non significare ὑγιάνας, sed idem esse quod κουφότερον ἔχων, id est, *commodius se habens*. Eustathius ad librum *in Odyssæa* pag. 1509, λέγεται δὲ, inquit, καὶ ῥάων ὁ ἐκ νόσου ὑγιής, καὶ βαρίζειν τὸ ἀπὸ νόσου ἀνασφάλλειν.

των τε χρημάτων γυμνωθείς, καὶ εἰρκταῖς κατα- A
 διούς, ἀκλεῶς καταστρέφει τὸν βίον, ἐπάρατος πᾶσι
 γεγώνως, καὶ ὁ θύτης Ἐλπίδιος ἐπονομαζόμενος.
 Ἄλλος δὲ τις συνεισελθὼν τοῖς εἰρημένοις ἐν τῇ ἐκ-
 κλησίᾳ, ἦν ἐπέρθουν καὶ ἀπεσύλων τὰ ἀναθήματα,
 καὶ τὰ κειμήλια λαφυραγωγούντες, τὸν ἐν αὐτοῖς
 θεραπευόμενον ἐξυβρίζον· οὗτος δὲ προσανασυρά-
 μενος τὴν ἐσθῆτα, τῷ θυσιαστηρίῳ ἐνασελαίνων
 ἐναπούρησε, καὶ παραυτίκα ποινήν χαλεπὴν καὶ
 θξείαν ἀπέτισε. Δι' ὧν γὰρ ὑβρίσε μορίων, ταῦτα
 μέχρι τῶν ἐντέρων διασαπέις, καὶ σκωλήκων ἀδι-
 ἤγητον χρῆμα τεκνώσας, οἰκτρῶς ἄγαν καὶ οὐδ' ἀφ-
 ἠγήσεως ἀξίως, καταστρέφει τὸν βίον. Καὶ μὲν δὴ
 καὶ ἕτεροι παραπλήσια τετολμηχότες ἐφραμύλλους τὰς
 τιμωρίας δεδώκασιν.

ια'. Ὅτι Ῥωμαίων ὁ βασιλεὺς Ἀδριανός, ὃς Ἀ-
 λιος ἐπωνόμαστο, τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀλίαν ἐξ ἑαυτοῦ
 μετεκαλέσατο ὡς ἂν παντάπασι τὸ Ἰουδαίων αὐτῆς
 ἔθνος ἀποστήσῃ καὶ ἀποβῆξῃ, καὶ μὴδ' ἐκ τῆς κλη-
 σεως ὡς πατρίδος αὐτῆς ἀντιποιεῖσθαι πρόφασιν
 ἐχούσης (72). Ἐδεῖλε γὰρ αὐτῶν τὸ θερμούργον καὶ
 βίφοκίνδυνον, μὴ, συναγερόμενοι κατὰ πρόφασιν ἐν
 τῇ πόλει λατρείας, πράγματα Ῥωμαίοις παρέξωσιν.

ιβ'. Ὅτι, φησὶ, Βαβύλα τοῦ μάρτυρος τῶν λειψά-
 των μετατεθέντων, τὰ τῶν Ἑλλήνων χρηστήρια, τοῦ
 κατὰ Δάφνην ἀρξαμένου, χρησμούς ἀνεδίδου καὶ λό-
 για, τῆς θείας Προνοίας φθέγγεσθαι μὲν αὐτοῖς ἐν- C
 διδούσης. τρεπούσης δὲ τὴν ἐς τιμὴν (α) αὐτοῖς
 ὁρῶσι σπουδῆν εἰς αἰσχύνην ἀφατον. Καὶ γὰρ ἐξ ὧν
 ἐσπουδάξεται τὸ Ἑλληνικὸν κυχρᾶν τὰ δαιμόνια, ἐν
 ἔχοιεν ἐπὶ μᾶλλον θειάζειν αὐτά, ἐκ τούτων τὸ ἀσθε-
 νὲς αὐτῶν καὶ πεπλανημένον διελέγγχειν τῇ θεῇ Προ-
 νείᾳ συναυάουοντο. Ψευδεῖς γὰρ καὶ ἀτέλεστοι κατὰ
 γε τὸ περιφανέστατον οἱ ἐκείθεν χρησμοὶ ἐγνωρί-
 ζοντο· ὅθεν καὶ προθεσπισάντων ἅμα πάντων καθ'
 ἕκαστον τῶν μαντείων, ὡς Ἰουλιανὸς ὁ τοῦ βασιλέως
 θεῖος νοσῶν οὐ τευθήξεται, ἐν αὐταῖς τῶν χρησμῶν
 ἀναγκῶσιν, οἰκτρῶς ἐκείνος καὶ ἐλασινῶς τὸν βίον
 ἀπέβῆξεν.

ιγ'. Ὅτι, φησὶν, Ἡρώνά τινα ἐκ Θηδῶν τῶν Αἰ- D
 γυπτίων ὁρμώμενον, καὶ εἰς ἐπισκόπους τελέσαντα,
 εἶτα πρὸς Ἑλληνισμὸν μεταβαλόντα, παραχρῆμα
 νόσος σηπεδονώδης ἀπέλαβε, καὶ πᾶν καταδοσκη-
 θεῖσα τὸ σῶμα, βδέλυγμα πᾶσιν ὑπέδειξεν. Ὁ δὲ
 πανταχόθεν ἀπορούμενος ἐν τοῖς ἀμφοδοῖς κατέκειτο,
 μὴδ' ὄντινα οὖν μηδαμῶθεν ἔλκων ἔλεον· τῶν μὲν
 Χριστιανῶν παντελῶς αὐτὸν ἐκτρεπομένων, τῶν Ἑλ-

A Procopii qui adversus Valentem rebellaverat, tyran-
 nidi favisse deprehensus fuisset, honis spoliatus, et
 in carceribus perpetuo degens, cum summa igno-
 minia vitam finivit, omnibus eum detestantibus, et
 sacrificatorem Elpidium cognominantibus. Alius
 præterea quidam una cum supradictis ingressus in
 ecclesiam, quam illi vastabant ac spoliabant, sacra
 vasa ac donaria deprædantes, Deumque qui per hæc
 colebatur, contumelia afflicentes: hic, inquam, le-
 vata veste petulanter in altare imminxit; statimque
 acerbissimas ac præsentis pœnas persolvit. Iisdem
 enim membris quibus ad contumeliam abusus fuerat,
 ad interiora usque viscera putrefactis, et immensam
 vermium multitudinem gignentibus, prostris mise-
 rabili exitu, et qui ne referri quidem meretur, inter-
 B iit. Sed et alii plures qui ejusmodi facinora per-
 petrare ausi fuerant, non minores pœnas dederunt.

11. (72) Hierosolyma Ælia dicta. — Adrianus im-
 perator Romanorum, qui Ælius dicebatur, urbem
 Hierosolymam ex suo nomine Æliam appellavit, eo
 consilio ut Judæorum gentem ab ea penitus arceret
 atque excluderet, ne vel ex ipsa appellatione præ-
 textum haberent Judæi, eam tanquam patriam sibi
 vindicandi. Quippe Adrianus servidum illorum ac
 temerarium ingenium reformidabat, ne forte sacrifi-
 candi specie in ea urbe congregati, negotium Ro-
 manis facessero.

12. Oracula falsidica. — Post translationem reli-
 quiarum martyris Babylæ, gentilium oracula, initio
 facto ab eo quod erat apud Daphnen, responsa ac
 vaticinia ediderunt, cum divina Providentia eis ut
 loquerentur quidem permisisset, studium vero et
 cultum ipsis eorum cultoribus in summum dedecus
 convertisset (74). Quanto enim ardentiore studio
 gentiles studuerunt ut dæmones oracula redderent,
 quo justiorem causam haberent eos divinis hono-
 ribus afficiendi, eo magis infirmitatem eorum ac
 fallaciam deprehendere compulsi sunt a divina Pro-
 videntia. Quippe oracula quæ inde profuxerunt,
 falsa atque imperfecta apparere: certe cum omnia
 singillatim oracula respondissent, Julianum impe-
 ratoris avunculum, qui tum morbo laborabat, ne-
 quaquam esse moriturum, dum ea ipsa legerentur
 oracula, animam miserabiliter exhalavit.

13. (75) Apostatæ duo misere pereunt. — Heron
 quidam ex urbe Ægypti Thebis oriundus, et qui
 episcopatum gesserat, cum postea ad superstitionem
 gentilium descivisset, repente putredinis morbo
 correptus est: quæ totum illius corpus depasta,
 abominabilem illum præstitit. Undique igitur ad
 summam redactus inopiam, in plateis jacebat, cum
 nemo illum misericordia ulla prosequeretur; nam

VALESI ANNOTATIONES.

(72) Πρόφασιν ἐχούσης. Leges grammaticæ pos-
 tulant ut scribamur πρόφασιν ἔχον, vel ἔξον. Sub-
 auditur enim Ἰουδαίων ἔθνος. Potest etiam scribi,
 πρόφασιν ἔχωσι, eamque scripturam magis probo.

(73) Euseb. Hist. 1. iv, cap. 6.

(74) Theodorit. 1. iii, c. 10.

(75) Theophanes in Chronico, pag. 3.

VARIORUM.

(α) Ἐς τιμὴν. Ἐντιμὴν legit Gothofredus. W. Lowth.

Christiani quidem eum penitus aversabantur, gentiles vero eum hactenus norant, quatenus in erroris societatem eum traduxerant. Et Heron quidem ita acerbo atque infelici exitu periit. Sed et Theotecnus quidam ad gentiliium superstitionem transgressus, repente toto corpore putrefacto, vermium receptaculum factus est. Qui cum oculos ei effodissent, ad extremum insaniam correptus est, et sua ipsius lingua concisa et comesa, ex acerbissimis tormentis a multo graviora supplicia est transmisus. Multa hujusmodi prodigia Deus tunc edidit, ab iis qui impudenter a pietate desciverant, meritas eorum sceleri respondentes exigens pœnas.

14. (76) *B. Joannis Evangelium Hierosolymis reperitum.* — Julianus, cum urbem Hierosolyman instaurari jussisset, eo consilio ut Domini nostri de illa prædictiones irritas esse convinceret, prorsus contrarium iis quæ moliebatur effecit. Nam et multa alia prodigia cœlitus immissa opus represserunt; et cum fundamenta pararentur, unus ex lapidibus qui in ima basi collocabatur, suo loco demotus, ostium antri cujusdam aperuit, quod in rupe excavatum erat. Sed cum ob profunditatem ea quæ intus erant cernere difficile esset, curatores operum rei cognoscendæ cupidi, quemdam ex operariis prolixo funi astrictum demiserunt. Hic demissus, aquam in antro residem ad media usque crura reperit, et cum undique locum circuisset, et parietes contrectasset, antrum quadratum esse deprehendit. Reversus deinde, cum in medio constitisset, columnam quamdam offendit quæ paululum supra aquam exstabat. Quam cum manu apprehendisset, librum ei impositum reperit, tenuissimo ac purissimo linteo involutum. Cumque eum uti invenerat sustulisset, signum dedit ut ipsum retraherent. Retractus igitur ostendit librum, et universos admiratione perculit, ob id maxime quod recens adhuc atque intactus videbatur, et quod in eo loco repertus fuisset. Hic igitur liber, quod gentilibus ac Judæis majori adhuc admirationi fuit, confestim apertus, in capite, hoc habebat scriptum grandioribus litteris: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Prorsusque hic liber integrum illud continebat Evangelium, quod sacra discipuli virginisque lingua annuntiaverat. Porro hoc miraculum una cum aliis prodigiis quæ tunc cœlitus ostensa sunt, perspicue indicabat, nunquam in irritum casuram esse sententiam Domini, quæ templi vastationem perpetuo mansuram prædixerat. Liber enim ille, eum qui ista multo

ἀλῆνων δὲ μέχρι τοῦ καθυποβαλεῖν αὐτὸν τῇ πλάνῃ μόνον αὐτὸν ἐγνωκότων. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἡρών πικρῶς οὕτω καὶ παναθλίως τῆς ζωῆς ἀπελήλαται. Καὶ Θεότεκνος δὲ τις πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποβήβεις, πᾶσαν ἀθρόως τὴν σάρκα διασαπείας καὶ σκωλήκων ὕλη γεγωνῶς, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐξορυχθεὶς, τελευτῶν εἰς μανίαν ἐτράπη, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν καταφαγὼν, ἐκ πικρῶν βασάνων εἰς πολὺ χαλεπώτερα παρεπέμφθη κολαστήρια. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα τὸ θεῖον ἐτερατοῦργει, ἀντιβρότους τὰς ποινας παρὰ τῶν ἀναλθῆν ἀσεβοῦντων εἰσπραττόμενον.

ιδ'. Ὅτι προστάξας, φησὶν, Ἰουλιανὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνοικοδομεῖσθαι, ὡς ἂν τὰς περὶ αὐτῶν δεσποτικὰς προρρήσεις ἀκύρους ἐλέγξῃ, τούναντίον ἅπαν ὧν ἐσοῦδασεν, ἐξεργάσατο. Ἄλλα τε γὰρ τέρατα ὑπερφυῖ τὸ ἔργον κατασκήψαντα ἐπέσχε· καὶ δὴ καὶ τῶν θεμελίων εὐτρεπιζομένων, εἰς τῶν λίθων, εἰς τὴν ἐσχάτην κρηπίδα τεταγμένων κινήθεις, στόμιον ἄντρον τινὲς παρέδειξεν, ἐνειργασμένου τῇ πέτρῃ. Ὡς δ' ἄπορος ἦν (77) διὰ τὸ βάθος ἰδεῖν τὰ ἔνδον, βουλόμενοι γινῶναι τὸ σαφὲς οἱ τοῖς ἔργοις ἐφεστῶτες, καθιῶσι τινα τῶν ἐργατῶν σχολίου μακρὰς ἐκδησάμενοι. Ὁ δὲ καθιμηθεὶς, ὕδωρ μὲν εὔρεν εἰς μέσας κνήμας κατὰ τὸ ἄντρον συνεστηκός· πανταχοῖ δὲ περιελθὼν καὶ τῶν τοίχων ἐφαθάμενος, τετράγωνον μὲν τὸ ἄντρον ἔγνω. Ἀναστρέφων δὲ καὶ κατὰ τὸ μέσον γεγωνῶς, ἐντυχάνει στήλην τινὴν, βραχὺ διεχοῦση τοῦ ὕδατος· ἢ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν εὐρίσκει βιβλίον αὐτῇ ἐπικείμενον, λεπτοτάτῃ καὶ καθαροτάτῃ περιειλημένον ἡμιτυτίῳ (α)· ἀνελόμενος δὲ ὡς εὔρε τὸ βιβλίον, σημαίνει δεῖν αὐτὸν ἀνακομίζειν. Ἀνακομισθεὶς δὲ ἐπιδείκνυσσι τὸ βιβλίον, καὶ εἰς θάμβος ἅπαντας ἄγει, μάλιστα δ' ὅτι καὶ νεουργὸν καὶ ἀθιγῆ (78) παρείχε τὴν θέαν, καὶ ὡς ἐν ἐκείνῳ ἂν εὔρεθῃν τῷ χωρίῳ. Τὸ δὲ ἄρα τὸ βιβλίον, ὃ καὶ πλεόν Ἑλληνιστὰς καὶ Ἰουδαίους κατέπληξεν, εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ἀναπτυχθὲν, μεγάλοις ἔλεγε γράμμασιν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ἀπλῶς διόκλητρον ἢ γραφῆ τὸ Εὐαγγέλιον ἰδεῖσκου, ὅπερ ἡ θεολόγος τοῦ μαθητοῦ καὶ παρθένου εὐηγγελίστατο γλῶσσα. Ἐδήλου δὲ ἄρα μετὰ τῶν ἄλλων παραδόξων ἔργων ἃ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ οὐρανόθεν ἐπεδείχθη, μὴ ἂν ποτε διαπασσῇ δεσποτικὴν ἀπόφασιν, ἥτις τὴν εἰς τέλος ἐρήμωσιν τοῦ νεῦ προσηΐψα. Καὶ γὰρ Θεὸν τε ἰθεολόγοι τὸ βιβλίον τὸν ταῦτα προτεθεσπικῶτα καὶ δημιουργὸν ἁπάντων· καὶ ἔλεγχος ἦν τοῦ μάτην ἐκείνου περὶ τὴν οἰκοδομὴν ποιεῖσθαι (79), τῆς θείας

VALÈSH ANNOTATIONES.

(76) *Supra*, c. 9.

(77) Ἄπορος ἦν. Scribendum est procul dubio ἄπορον ἦν.

(78) *Νεουργὸν καὶ ἀθιγῆ*. Ex codice Bocharti

emendavi, καὶ ἀθιγῆ.

(79) *Μάτην ἐκείνου περὶ τὴν οἰκοδομὴν ποιεῖσθαι*. Scribendum videtur ποιεῖσθαι.

VARIORUM.

(a) Ἡμιτυτίῳ. Hæc vox occurrit infra, lib. 11, cap. 1. Est autem ἡμιτυτίον linteum, sudarium, fasciæ, sindon. Hæc vocæ jam olim usi sunt Aristot-

phanes, Hippocrates, Plutarchus, Jac. Gothofred. in loc.

καὶ ἀμεταθέτου ψήφου τὸν εἰς τέλος τοῦ νεῦ ἀφανισμόν καταψηφισαμένης. Τὰ μέντοι Ἱεροσόλυμα, Ἰεβοὺς πρότερον ἐκαλεῖτο, τῶν τῆς Βενιαμίνιδος φυλῆς ταύτην ἐνοικούντων, πρὶν ἢ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς ὑποσχέσει στρατηγίας ἐλθὼν αὐτὴν διὰ τοῦ Ἰοάβου. Ἐκεῖν τε τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ὑπεδέξατο δίδωσι, καὶ αὐτὸς πόλιν ἐν αὐτῇ δειμάμενος, μητρόπολιν τοῦ παντὸς ἔθνους τῶν Ἑβραίων ἀπειργάσατο.

si ea urbe potiretur, urbe capta, id quod ei promiserat tradidit. Ipse in eodem loco urbem ædificans, universæ gentis Hebræorum metropolim eam esse voluit.

ιε'. Ὅτι τοῖς πανταχόθεν χρησμοῖς τῶν Ἑλλήνων ὁ Παραβάτης ἀναπεισθεὶς ὡς ἄμαχον ἔξει τὸ κράτος, κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύει. Γέρων δέ τις τῶν παρὰ Πέρσας τῆς στρατείας ἀφειμένων ἦδη ἀπέστη (80) μετέρχεται τὸν Παραβάτην ἐν Περσίδι στρατευόμενον· καὶ ἐρημίαις ἐν τόποις καὶ ἀμηχάνοις συγκλείσας ἀπορίαις, ἐν οἷς τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ διεφθάρη, ἐτοιμον θήραμα τοὺς πολεμικοὺς τοῖς δημοφύλοις παρέχεται. Τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει (81) κατ' αὐτῶν, συνεπαγόμενον καὶ τοὺς ὑποσπόνδους κοντοφόρους Σαρακηνοῦς· ὧν εἷς ἐπὶ τὸν Ἰουλιανὸν τὸ δόρυ ἐκτείνας, πλήττει μὲν αὐτὸν ἐν ἰσχυρῷ κατὰ τὴν περιτόναιον. Ἄμα δὲ τῇ αἰχμῇ ἐξελομένη, καὶ κόπρος τις ἐπηκολούθησεν συνεπισπωμένη τῷ αἵματι. Εἶτα τὸν μὲν βάλοντα Σαρακηνὸν εἰς τῶν θυροφύρων ἐπελθὼν, τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνει. Τρωθέντα δὲ καιρίαν τὸν Ἰουλιανὸν, οἱ οικεῖοι διὰ τάχους ἀναλαβόντες ἐπ' ἀσπίδος, εἰς τὴν σκηνὴν ἀνεχώρουν. Καὶ τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ ἀθρόον καὶ δι' ὀλίγου συμβῆναι τὴν πληγὴν, καὶ μηδ' ὄθεν ἰδεῖν ἠνέχθη, παρὰ τῶν οικειῶν ἐνομισθῆ τὸ πάθος προσλατῖν. Ἄλλ' ὃ γε δειλιανὸς Ἰουλιανὸς, τοῦ τραύματος ταῖς χερσὶν ὑποδεχόμενος τὸ αἷμα, πρὸς τὸν ἥλιον ἀπερῆρανε, διαβρῆθην πρὸς αὐτὸν λέγων· *Κορέσθητι*. Καὶ δὴ καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς κακοῦς τε καὶ ὀλετήρας ἐκάλε. Ἱατρῶν μὲντοι γε ἄριστος ὁ Λυδὸς Ὀριθάσιος αὐτῷ συνῆν ὁ ἐκ Σάρδεων· ἀλλ' ἡ πληγὴ πᾶσαν χλευάζουσα θεραπείαν, διὰ τριῶν ἡμερῶν τὸν Ἰουλιανὸν ἀπαλλάττει τοῦ βίου, ἐν μὲν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι πέντε ἐνιαυτοῦς, ἐν δὲ τῷ διαδήματι μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον, δύο καὶ ἥμισυ διανύσαντα ἔτη. Καὶ οὗτος μὲν εἰς τὸν ἥλιον ἀπερῆρανε τὸ αἷμα, καὶ τοὺς αὐτοῦ θεοὺς κακολογεῖν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἱστορούντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐκάτερον γράφουσιν ἐναπορρίψαι.

conviciatum esse. Plerique tamen historiæ scriptores, utrumque horum a Juliano factum esse tradunt adversus Dominum nostrum ac Deum verum Jesum Christum.

EK THE ΟΓΔΩΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι τῇ ἐπαύριον τοῦ διαφθαρῆναι τὸν Ἀποστά-

A ante pronuntiaverat, D. um et universi conditorem esse prædicabat. Certissimumque erat indicium, frustra eos in ædificando laborare, cum immutabilis Dei sententia templum perpetua subversione damnasset. Ipsa quidem urbs Hierosolyma antea Jebus vocabatur, tribulibus Benjamiticæ tribus eam incolentibus, priusquam rex David, opera Joabi, eam cepisset. Cui cum exercitus imperium promississet, esse voluit.

15. Julianus imp. Persidem invadens perit. — Apostata Julianus cunctis undique gentilium oraculis confisus, quod invictam vim esset habiturus, adversus Persas expeditionem suscepit. Senex vero quidam qui jampridem missione donatus fuerat apud Persas, dolo ac perfidia circumvenit Apostatam in Perside bellum gerentem (82). Qui cum Romanos in viam quamdam solitudinem, et in maximas difficultates conjecisset, in quibus maxima pars exercitus periit, hostes velut prætam venaticam popularibus suis tradidit. Persæ enim in Romanos irruerunt, adjectis sibi fœderatis equitibus Saracenis qui contos gestabant. Quorum unus cum hastam in Julianum intorsisset, eum in femore circa peritonæum percussit. Et cum cuspis extraheretur, stercus quoque una cum sanguine secutum profluxit. Ac percussori quidem Saraceno, unus ex imperatoris protectoribus in eum irruens, caput abscidit. Julianum vero letali vulnere percussum, Romani confestim scuto impositum in tabernaculum asportarunt. Multique a Romanis id facinus admissum esse existimarunt, eo quod repente ac momento temporis id vulnus inflictum fuerat, nec nnde inflictum erat quisquam sciebat. At vero miser Julianus cruorem ex vulnere manibus suis excipiens, ad solem projecit, elata voce dicens: *Satiare*. Sed et alios deos malos atque exitiales appellavit. Erat in ejus comitatu præstantissimus medicorum Oribasius, oriundus ex Sardibus Lydiæ. Sed vulnus omni medicinæ arte superius, Juliano intra triduum vitam ademit, cum Cæsaris quidem dignitatem quinquennio, Augustum autem imperium post mortem Constantii duobus annis ac dimidio gessisset. Et Philostorgius quidem hoc loco scribit, Julianum D) haustum sanguinem in solem projecisse, et diis suis

EK LIBRO OCTAVO HISTORIÆ.

1. Jovianus imp. — Post obitum Juliani, exer-

VALESII ANNOTATIONES.

(80) *Ἦδη ἀπέστη*. In codice manuscripto Samuelis Bocharti ad vocem ἀπέστη asteriscus notatus est, et ad marginem ascripta sunt hæc verba: *locus non sanus*. Deinde emendationes aliquæ apponuntur adeo infelices, ut eas conector ipse deleverit. Ego vero antequam codicem illum nactus essem, hunc locum ita emendaveram: Γέρων δέ τις τῶν παρὰ Πέρσας τῆς στρατείας ἀφειμένων ἦδη, ἀπιστία μετέρχεται τὸν Παραβάτην.

(81) *Τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει*. Rectius in co-

dice Samuelis Bocharti scribitur hic locus in hunc modum: τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει κατ' αὐτῶν, etc. quod quidem miror ab Holstenio animadversum non fuisse. Paulo post ubi legitur, πλήττει μὲν αὐτὸν ἐν ἰσχυρῷ, idem codex scriptum habet ἐν ἰσχυρῷ. Atque ita fere codex Scoriacensis. Ego tamen scribendum puto ἰσχυρῷ, id est, *in lumbis*. Ita glossæ veteres exponunt ἰσχυρῷ, lumbi.

(82) Theodorit. l. iii c. 21, 25.

citius postero die Jovianum imperatorem renuntiavit. At ille (neque enim alia ratio expediendae salutis supererat, cum universus exercitus ad decimam partem redactus esset) tricennales inducias pactus est cum Persis, Nisibi ipsa eis tradita, et castellis, quaecumque propugnaculi instar adversus Persas a Romanis obiecta erant ad Armeniam usque. Porro cadaver Juliani, Merobaudes et qui cum illo erant, cum in Ciliciam deportassent, non consulto, sed casu quodam e regione sepulcri in quo Maximini ossa erant condita, deposuerunt, via publica duntaxat loculos eorum a se invicem separante.

2. Euzoius et qui cum illo erant episcopi, libellum quidem pro Aetio (83) ejusque doctrina conscripserunt: operam tamen non dederunt ut res ad exitum perduceretur. Proinde Aetius et Eunomius qui Constantinopoli morabantur, sua negotia per se ipsi administrarunt. Et cum alia pro arbitrio suo constituerant prout ipsis commodissimum videbatur, tum episcopus sibi ordinarunt: ex quorum numero, Candidus quidem et Arrianus Ecclesiis Lydiæ et Ioniae præpositi sunt. Palæstinæ vero episcopus factus est Theodulus ex episcopo Chæretaporum. Jam vero Constantinopoli (multi enim in ea urbe ab Eudoxio aliisque sanctis deficientes, Aetii atque Eunomii adauxerant partem) primum Ecclesiæ suæ episcopum ordinarunt Pæmenium. Quod quidem factum, Eudoxium qui unitatis cum illis ineundæ spem hactenus foverat, prorsus ipsis adversarium reddidit. Pæmenio autem non multo post mortuo, Florentium in ejus locum substituerunt. Lesbi præterea, cum ejus loci episcopus mortuus esset, an-

την, ἀνίστησιν ὁ στρατὸς Ἰωδιανὸν βασιλέα. Ὅ ἐκ (οὐ γὰρ ἦν ἄλλως διασωθῆναι, εἰς δέκατον μέρος τῆς ὅλης στρατιᾶς ἀπολεπυνοθείσης) τριακοντούταις τίθεται πρὸς τὸν Πέρσῃ σπονδὰς, τῆς τε Νισίβειος αὐτῆς ὑπεκστὰς, καὶ τῶν φρουρῶν ὅσα Ῥωμαῖοι ἐπὶ Πέρσας ἄχοι: τῆς Ἀρμενίας οἰοῦναι τείχος προὔδειλκτο. Τὴν δὲ νεκρὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης (α) καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐν Κιλικίᾳ κομίσαντες, οὐ κατὰ πρόνοιαν, κατὰ δὲ τινα περιφορὰν, ἀντικρὺ τοῦ τάφου ὃς ἐκ Μαξιμίνου συνεῖχεν ὅστῃ, κατέθεντο, λεωφόρου μόνης ἀπ' ἀλλήλων τὰς θήκας αὐτῶν διατειχιζούσης.

β'. Ὅτι Εὐζόϊος, φησὶ, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν μὲν ὑπὲρ Ἀετίου καὶ τοῦ δόγματος τόμον ἐξέθεσαν· οὐ μὴν γε περαινέιν ταῦτα διανέστησαν (84). Διὸ οἱ περὶ Ἀετίου καὶ Εὐνόμιον ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρέβοντες, καθ' ἑαυτοὺς ἤδη τῶν πραγμάτων προισταίντο. Τὰ τε ἄλλα ὡς αὐτοῖς ἐδόκει πρὸς τὸ ἀριστον τιθέμενοι· καὶ δὴ καὶ ἐπιπόρους καθίστασαν· ὡν Κάνδιδος (β) μὲν καὶ Ἀββιανὸς ταῖς κατὰ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν Ἐκκλησίαις ἐπίσταται· Παλαιστίνης δὲ ὁ ἀπὸ Χαιρατόπων Θεόδουλος ἐπεσκόπησεν. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει (καὶ γὰρ Εὐδοξίου καὶ τινῶν ἄλλων αἰρέσεων ἀπορρῦν ὅκ ὀλίγον πλῆθος τὴν περὶ Ἀετίου καὶ Εὐνόμιον μοῖραν ἐπηύξησε) χειροτονοῦσι πρῶτον τῆς καθ' ἑαυτοὺς Ἐκκλησίας, Ποιμένιον ὄνομα. Ὅ καὶ τὸν Εὐδόξιον, μέγρι τότε τὰς πρὸς αὐτοῦ τῆς ἐνώσεως ἐλπίδας ὑποστρέφοντα (85), εἰς τὸ βεβαίως ἀντίπαλον μετεστήσατο. Ποιμένιου δὲ μετ' οὐ πολὺν ἀποδιώσαντος χρόνον, ἀντικαθιστώσι Φλωρέντιον. Εἰς δὲ τὴν Λέσβον, τοῦ ταύτης ἀποιοχομένου ποιμένος, χειροτονοῦσι (86) Θάλλον. Τῇ δὲ πρὸς τῷ

VALESH ANNOTATIONES.

(83) De Aetio supr. l. vii, c. 5, 6.

(84) Ὅ μὴν γε περαινέιν ταῦτα διανέστησαν. Pessime hunc locum vertit Gothofredus hoc modo: Non ideo tamen suadere hæc, seu ad hæc hortari sustinuisse. Quasi παραινέιν legeretur. Atqui tum in textu, tum in annotationibus suis, Gothofredus παραινέιν constanter posuit. Quare non dubito, quin in ms. codice quo usus est, scriptum sit περαινέιν, quomodo habent nostri codices, Scoriacensis videlicet et Bochartianus. Est autem hic hujus loci sensus. Cum Euzoius et Antiochena synodus, regnante Juliano collecta, epistolam synodicam de restitutione Aetii et consortium ejus scripsisset; ob persecutionem Christianorum quæ tunc maxime flagrabat, eum ad Eudoxium et reliquos episcopos mittere supersedit, ut scribit Philostorgius in lib. vii. Post mortem vero Juliani, reddita jam Ecclesiis pace, epistolam quidem illam synodicam ad Eudoxium et ad alios episcopos transmisit, operam tamen non dedit ut res ad exitum perduceretur. Quare Aetius et Eunomius qui tum Constantinopoli morabantur, cum sequitatem Euzoi animad-

verterent, Theophilum Indum miserunt Antiochiam: præcipue quidem eo consilio ut Euzoiium urgeret atque excitaret, quo rem illam ad exitum perducere, et synodi suæ sententiam executioni mandare vellet; sin minus, ut Aetianis illic degentibus præses et. Sic enim scribit Philostorgius infra: Ἀρρινεῖται Θεόφιλος ὁ Ἰνδός, ἐφ' ᾧ τὸν Εὐζόϊον μὲν κατὰ τὸ προηγουμένον ἀναστήσαι, εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὰ ὑπὲρ Ἀετίου ἐγνωσμένα. Περαινέιν igitur idem valet quod εἰς τέλος ἀγαγεῖν.

(85) Τῆς ἐνώσεως ἐλπίδας ὑποστρέφοντα. Longe rectius in ms. codice Samuelis Bocharti scribitur ὑποστρέφοντα. Eudoxius enim CP. episcopus, ad id usque temporis spem fecerat Aetio et Eunomio, societatis atque unitatis cum illis ineundæ. Sed postquam vidit Eudoxius, Aetium eo temeritatis erupisse, ut episcopum sectæ suæ Constantinopoli ordinaret, sese ab Aetii partibus penitus abrupit.

(86) Χειροτονοῦσι. Post verbum χειροτονοῦσι asteriscus appositus, quidpiam hic deesse significat. Desideratur autem nomen episcopi quem Aetiani seu Anomœi in insula Lesbo constituerunt. Ejus

VARIORUM.

(a) Τὸν δὲ νεκρὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης. At Am. Marcellinus id à Procopio factum scribit, lib. xxv, cap. 9: Cum Juliani supremis Procopius mittitur, ea, ut superstes ille mandaverat, humaturus in suburbano Tarsensi in Cilicia. Hoc cæteri omnes historici testantur. Tarsi etiam Maximinus imperator et sævus Christianorum persecutor extinctus est. Eutrop. l. x, Zos. l. ii, p. 677, et Lactant. De mortibus

persecut. cap. 49, quem vid. ap. Euseb. p. 458, not. 2.

(b) Κάνδιδος. De Candido et Arriano mox cap. 4, 6, 7, et lib. ix, cap. 1. Hic est ille Candidus qui scripsit ad Marium Victorinum librum De generatione divina. De Theodulo supra, lib. vii, c. 6, et infra lib. ix, cap. 18. De reliquis item lib. ix, cap. 1, et 18.

Μοντῶ Γαλατῖα (87) καὶ Καππαδοκίᾳ Εὐφράνιον (88) A προχειρίζονται· τὴν δὲ Κιλικίαν Ἰουλιανὸς ἐγχειρίζεται. Πρὸς δὲ τὴν ἐν τῇ κοίλῃ Συρίᾳ Ἀντιόχειαν μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐβαλοντὴς ἀφικνεῖται Θεόφιλος ὁ Ἰνδός· ἐφ' ᾧ τὸν Εὐζώτιον μὲν, κατὰ τὸ προηγούμενον, ἀναστῆσαι εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὰ ὑπὲρ Ἄετιου ἐγκωσμένα· εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς γε καθηγῆσθαι τοῦ ἐκεῖσε πλῆθους, ὅσον τὴν ἐκεῖνου γνῶμην ἠσπάζετο. Ἐκατέρως δὲ Λιβύης καὶ ὅσον ἐν τῇ Αἰγύπτῳ τὸ αὐτῶν διέσωζε φρόνημα, τοῖς ἀμφὶ Σέβραν τε καὶ Στέφανον καὶ Ἡλιόδωρον ἔμελεν (89). Τούτους μὲν οὖν ἀπαντὰς ὁ Φιλοστόργιος ἐπαίνοις οὐκ ἔχει χρόνον διακοσμεῖν, τὴν τε δύναμιν τῶν λόγων ἀνωμῶν, καὶ τὸν βίον ἀποθειάζων.

γ'. Ὅτι Θεοδοσίον (α) τινα τῶν ἐπισκόπων, θερμὸν B ἔραστὴν τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως εἰσάγει, καὶ τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίνει (90), καὶ ἄλλα τε δυσσεβῆ τῇ ἀρχαίᾳ δόξῃ συνάψαι, καὶ δὴ ὡς ὁ Χριστὸς τραπεζὸς μὲν τῆ γε φύσει τῇ οικείᾳ, ἐπιμελεῖα δὲ τῶν ἀρετῶν ἀνυπερβλήτῳ εἰς τὸ ἀτρεπτον ἀνωψοθῆναι· καὶ ὅτι μὴδὲ φθέγγοιτο μὴδ' ἀκούοιτο τῷ Θεῷ, ἐπεὶ χεῖρες ἂν αὐτῷ καὶ ἀκοαὴ συμπλασθῆσονται· καὶ ἄλλα δὲ τοιοῦτότροπα φησι αὐτὸν δυσσεβῆσαι.

δ'. Ὅτι ὁ Ἄετιος μὲν πρὸς τὴν Λυδίαν ἀφίκετο, τὸν Κάνδιον καὶ Ἀρριανὸν ταῖς ἐκκλησίαις ἐνδιδύσαι· ὁ δὲ προειρημένος Θεοδοσίος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὸν βίον ἐλεγχον τοῦ οικείου ὑπειδόμενος, δι' ἔχθρας καθίσταται τῷ Ἄετιῳ, καίτοι γε μὴ ἀνασχόμενος πρὶν C εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ τόμον χειρογραφῆσαι (91). Ἄλλὰ

tistitem ordinarunt Thallum. Galatiæ item quæ est juxta Pontum, et Cappadociæ episcopum præfecerunt Euphronium, et Ciliciæ Julianum. Antiochiam vero Cælesyriæ haud multo post sua sponte se contulit Theophilus Indus : præcipue quidem ut Euzoium excitaret ad ea quæ pro Aetio decreta fuerant, adimplenda ; sin minus, ut plebi quæ illic doctrinam ipsius amplectebatur, præseset. Utriusque autem Libyæ, et quotquot per universam Ægyptum dogmati ipsorum adhærebant, cura penes Seram et Stephanum atque Heliodorum stetit. In his omnibus prædicandis nullum modum servat Philostorgius, tum eloquentiam eorum, tum vitæ sanctitatem miris laudibus efferens.

3. *Theodosius ep. Eunomianus.* Theodosium quemdam episcopum memorat Philostorgius, ardentissimum amatorem dogmatis Eunomianorum ; qui tamen ad lascivos mulierum amores descendit, et cum alia quædam impia prisco dogmati adjecit, tum illud, Christum suapte quidem natura esse mutabilem, sed eximio quodam studio virtutum ad immutabilem statum evectum fuisse ; et quod Deus neque loquatur neque audiat : alioqui manus ei auresque affingerentur. Alia quoque ejusdem modi ab illo impie asserta esse dicit.

4. *Theodosii episcopi adversus Candidum, etc., gesta.* Aetius quidem in Lydiam perrexit, ut Candidum et Arrianum Ecclesiis ejus provinciæ præficeret. Prædictus autem Theodosius vitam hominum illorum suæ ipsius reprehensionem fore veritus, adversus Aetium inimicitias suscepit, tametsi antea

VALESII ANNOTATIONES.

nomen nobis servavit optimus codex Samuelis Bocharti in quo discrete scriptum invenimus χειροτονοῦσι Θάλλον· τῇ δὲ, etc. In authentico quidem exemplari Bocharti scriptum erat χειροτονοῦσι ἄλλον. Unde vir doctus ad oram codicis Bochartiani annotavit ; legendum esse Θάλλον potius quam Γάλλον.

(87) *Τῇ δε πρὸς τῷ Ποριῶ Γαλατῖα.* Lucas Holstenius in margine sui codicis hæc adnotavit. *Lego Πόντῳ.* Intelligit Ponticam regionem, in duas provincias divisam, Helenopontum, et Pontum Polemonicum. Idem fere annotarat vir doctus ad latum manuscripti codicis Bocharti : vel scilicet scribendum esse πρὸς τῷ Πόντῳ, vel unica voce προσποντίῳ. Sed prior emendatio magis placet.

(88) *Ἐφράνιον.* Codex Scoriacensis scriptum habet Εὐφράνιον. Bochartianus vero Εὐφράνιον. Sed non dubito quin scribendum sit Εὐφρόνιον. Sic enim nominatur a Philostorgio in libro ix, cap. 18.

(89) *Ἐμελεν.* Pivocul dubio scribendum est ἔμελεν. Quam quidem conjecturam in margine codicis Bocharti ascriptam inveni.

(90) *Ἡδονὰς ἀποκλίνει.* Non proho interpretationem Gothofredi, qui hunc locum ita vertit : *Et muliebres voluptates abhorruisse.* Ego vero ita vertendum esse existimo : *Ad lascivos mulierum amores descendisse.* Primum quia Philostorgius semper hoc sensu usurpat vocem ἀποκλίνει, ut superius

observare memini. Deinde eo quod Philostorgius hoc loco vituperat Theodosium. Nullum autem esset probrum, si diceret episcopum concubitus mulierum aversatum esse. Quare scribendum puto πρὸς τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίνει. Postremo Philostorgius ipse interpretationem nostram confirmat. Scribit enim in sequenti capite, cum Aetius in Lydiam venisset, ut Candidum et Arrianum episcopos illic constitueret. Theodosium istum de quo nunc loquitur, veritum ne vivendi ratio illorum, suæ reprehensio atque objurgatio esset, adversus Aetium inimicitias suscepisse. Theodosii igitur vita dissoluta erat ac flagitiosa. Illi enim, Arrianus scilicet et Candidus, ob vitæ sanctitatem a cunctis suscipiebantur, si Philostorgio credimus. Adde quod Philostorgius τὴν ἐχθρῶν πολιτείαν tribuit Theodosio, id est, *irregularē conversatῶνem.*

(91) *Εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ τόμον χειρογραφῆσαι.* Jam pridem conjeceram scribendum esse τὸν κατ' αὐτοῦ τόμον. Postea vero codex Samuelis Bocharti, quem absoluta interpretatione mea nactus sum, conjecturam meam confirmavit. In eo enim discrete scribitur τόμον, sicuti legendum conjeceram. Per totum vero intelligit Philostorgius epistolam synodicam concilii CP. de damnatione ac depositione Aetii, quam refert Theodoritus in lib. ii *Historiæ ecclesiasticæ.* Ejusdem mentionem facit Philostorgius supra in lib. iv, et in lib. vii cap. 2 ubi τὸν

VARIORUM.

(α) *Θεοδοσίον.* Hujus Theodosii, Philadelphæ in Lydia episcopi, meminerunt etiam Socrates lib. ii, cap. 40 ; Athanasius *De synodis*, pag. 679 edit.

Commelin. ; Epiphanius hæresi 73, num. 26. *Jac. Gothofred. in loc.*

epistolæ synodicæ contra Aetium subscribere recusasset; sed tunc communicato consilio cum Phæbo, qui et ipse unus erat ex numero eorum qui Aetium condemnare noluerant; amicum vero illum Theodosii effecerat, tum vetus consuetudo, tum similitudo vitæ flagitiosæ: ambo igitur adjuncto sibi Auxidiano, qui et ipse episcopus erat perinde ac illi; adversus Aetium et Candidum insidias struunt. Aliisque præterea sex episcopis in unum congregatis, facta synodo, litteras communi consilio ad Eudoxium et Marim direxerunt. In quibus ordinationem Aetii velut illegitime factam incusabant, et præcipue quod ille post depositionem a diaconatu, cum illi qui eum deposuerant, sententiam suam minime revocassent, ex eo gradu exturbatus, ad superiorem nihilominus gradum prosilisset. Sed et Candidi atque Arriani ordinationes improbabant, utpote quæ citra communem consensum temere præsumptæ fuissent; alias item quas Aetius celebraverat. Eudoxius vero cum hanc epistolam liberrissime accepisset, sacramenta quidem quibus Eunomio sese obstrinxerat, et litteras quas ad Euzoium scripserat, multasque et varias pollicitationes quibus fidem suam obligaverat, nullatenus in memoriam suam revocavit. Ad Theodosium autem eosque qui cum illo erant rescripsit, incitans illos ad rem strenue exsequendam, monensque ut in eos potius quæ ordinationes fecerant, quam in illos qui susceperant, animadverterent.

5. *Jovianus imp. ecclesias restituit.* — Imperator Jovianus pristinum cultum restituit ecclesiis, omni eas vexatione liberans quam Apostata Julianus ipsis intulerat. Revocavit etiam ab exilio quoscunque ille relegaverat, præcipue quod pietatem prodere noluisse: quorum ex numero fuit Valentinianus, qui tum a Thebis Ægyptiis reversus est.

VALESII ANNOTATIONES.

κατὰ Ἀετίου τόμον nominat; perinde ac in hoc loco. Τόμον enim vocare solebant epistolam. Sic in concilio Chalcedonensi epistola Leonis papæ passim tomus appehatur. Et in canonibus synodi primæ CP. tomus Occidentalium nihil aliud est quam epistola Damasi papæ, ut jam monui in Annotationibus ad Theodoritum.

(92) *Φόβω κοινωσάμενος.* Assentior Gothofredo, qui Φόβω emendavit, et Phæbum hunc episcopum fuisse Poluchalandi urbis Lydiæ monuit ex Epiphonio. Sed quod idem Gothofredus addit in Annotationibus, Phæbum hunc amicum fuisse Aetii, errat toto cælo. Neque enim Aetii, sed Theodosii amicum illum fuisse dicit Philostorgius, tum ob veterem consuetudinem, tum ob vitæ ac morum similitudinem. Id enim significant hæc verba, καὶ τῆς ἐκθέσεως πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον. Quæ Philostorgii verba Gothofredus in prodigiosum quemdam sensum detorsit, ut videre est in ejus Annotationibus.

(93) *Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους δέ.* Hunc locum ex manuscriptis codicibus, Scoriacensi videlicet et Bochartiano, emendavi in hunc modum: καὶ δὴ καὶ ἑτέρους ἐξ τῶν ἐπισκόπων συναγειράμενοι, etc. Fuit

Ἄ τῷ γε Φόβω κοινωσάμενος (92) (εἷς δὲ καὶ οὗτος ἦν τῶν οὐχ ἐλομένων καταψηφισασθαι Ἀετίου· φίλον δ' αὐτὸν παλαιὰ τε συνήθεια ἐποίει, καὶ τῆς ἐκθέσεως πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον), οὗτοι δὲ καὶ Αὐξιδιανὸν ἐταίρισάμενοι (ἐπίσκοπος δ' ἦν καὶ οὗτος ὡσερ κάκεινοι), κατὰ δὴ τοῦ Ἀετίου καὶ τῶν περὶ Κάντιδον συσκευάζονται. Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους (93) ἐξ τῶν ἐπισκόπων συναγειράμενοι, καὶ συνόδριον καθίσταντες, κοινῇ ψήφῳ γράμμα τοῖς περὶ Εὐδόξιον καὶ Μάριν διαπέμπονται. Τὸ δὲ γράμμα τὴν τε χειροτονίαν Ἀετίῳ ἐπεκάλει ὡσερ θεσμὸν γεγεννημένην (94), μάλιστα γὰρ καὶ ὅτι μετὰ τὴν καθάρσειν τῆς διακονίας. τῶν καθελόντων οὐ λυσάμενων τὴν ψήφον, ὃ δὲ καθελόμενος (95) ἐκείθεν ὁμοῦ καὶ πρὸς βαθμὸν ἀνεπήδησε μείζονα. Καὶ μὴν καὶ τὰς περὶ Κάντιδον χειροτονίας ἀπεδοκιμάζεν, ὡς παρὰ τὴν κοινὴν (96) νεωτερισθείσας γνώμην· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς ἄλλας ἃς οἱ περὶ Ἀετίου ἐτέλεσαντο. Δεξάμενος δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἄσμενος ὁ Εὐδόξιος, τῶν μὲν ὄρκων οὐδ' Εὐνομίῃ ὁμώμοστο, καὶ τῶν πρὸς Εὐζώτων γραμμάτων, καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ καὶ ποιικίων ὑποσχέσεων, τούτων οὐδὲν ἐπὶ νοῦν ἐλάμβανεν, ἀντιγράφει δὲ πρὸς τοὺς περὶ Θεοδοσίον, ἐποτρύνων αὐτοὺς εἰς τὴν πρᾶξιν, μᾶλλον δὲ ὑποτιθέμενος χωρεῖν κατὰ τῶν παρασχόντων, ἢ τῶν δεξαμένων τὰς χειροτονίας.

ε'. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἰωβιανὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον (π) ἀποκαθίστησι ταῖς Ἑκκλησίαις, πάσης αὐτὰς ἀπαλλάξας ἐπιρρείας, ὅσην αὐταῖς ὁ Ἀποστάτης ἐπήνεγκεν. Ἀνακαλεῖται δὲ καὶ οὐδ' ἐκείνος τῆς εὐσεβείας οὐ μεθιέμενους ἐφυγάδευσε· τούτων καὶ Οὐαλεντινιανὸς ἦν, ἀπὸ Θεῶν τῶν Αἰγυπτίων ἀνακομιζόμενος.

igitur hæc synodus episcoporum novem provinciæ Lydiæ. Nam Theodosius una cum Phæbo et Auxidiano sex alios episcopos ex Lydiâ, aut ex finitimis provinciis in unum collegerant.

(94) *Ὡσερ θεσμὸν γεγεννημένην.* Scribendum est procul dubio ὡς παρὰ θεσμὸν γεγεννημένην. Ita Philostorgius loquitur paulo post de ordinationibus Candidi et Arriani: ὡς παρὰ τὴν κοινὴν νεωτερισθείσας γνώμην.

(95) *Ὁ δέον καθελόμενος.* In manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano hic locus ita scribitur: ὃ δὲ καθελόμενος, etc., magis tamen probo vulgatam scripturam, quam sic interpretor. Episcopi Lydiæ ordinationem Aetii incusabant, tum quod contra canones facta esset, tum præcipue eo quod Aetius post depositionis sententiam in ipsum prolata, antequam episcopi qui eum diaconatu exuerant, ipsum restituissent, sicuti fieri oportebat, nihilominus ad majorem gradum promotus fuisset. Ὁ δέον igitur idem valet ac, ὡσερ ἔδει.

(96) *Ὡς περὶ τὴν κοινὴν.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem notantur hæc verba, ἴσως παρὰ. Quæ quidem emendatio prorsus necessaria est.

VARIORUM.

(a) *Τὸν ἀρχαῖον κόσμον.* Intelligit non modo veterem ornatum in Ecclesiis collatum; sed et annonæ præbitionem et immunitates; quæ omnia Julianus

ab Ecclesiis abstulerat. Vid. Zoz. lih. vi, cap. 3. De Valentiniano supra, lih. vii, cap. 7, et Soz. lih. vi, cap. 6. Jac. Gothofred. in loc.

ζ'. Ὅτι, φησίν, εἰ περὶ Κανδίδου καὶ Ἀρριανὸν προσγενεὶς ὄντες τῷ βασιλεῖ, πρὸς αὐτὸν ἐν Ἐδέσῃ παραγίνονται, καὶ τῷ Ἀθανασίῳ ἐξοικειώσασθαι τὸν βασιλέα σπουδάζοντι ἐμποδῶν ἴστανται. Πλὴν ὁ γὰρ βασιλεὺς, εἰς δίκαιαν κοινὴν τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους λεγόμενα ἀναθέμενος, ῥοπήν οὐδετέρους τῶς παρέτχεν ἐπίδηλον.

ζ'. Ὅτι Εὐδόξιος κατὰ Κανδίδου καὶ Ἀρριανὸν πρὸς Εὐζόϊον γράφει. Ὅδὲ ἠχθέσθη μὲν, συμπαραλαβὼν δὲ καὶ Ἐλπίδιον ἀντιγράφει, μεμφόμενός τε τὴν συμβουλήν, ἀποσχέσθαι δὲ κάκεινον μᾶλλον ἀντιπαραϊνῶν τῆς τοιαύτης γνώμης· ἐν ταυτῷ δ' ἡμέρα πικρὸς ἐπητιδιῶ τὴν μακρὰν ἀναβολὴν τῶν διομολογηθέντων ὑπὲρ Ἀετίου Εὐνομίῳ.

η'. Ὅτι Ἰωβιανὸς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαίρων, καὶ γεγονῶς ἐν Ἀγκύρᾳ, θάτερον τῶν ἑαυτοῦ παίδων Οὐαρονιανὸν, κομιδῆ ἄνεον ὄντα, ἐπιφανέστατον, ὁ παρὰ Ῥωμαίους τὸν κωδελισμὸν δύναται, ἀναγορεύει. Ἐκεῖθεν δὲ σφοδρῶτα χειμῶνος ἐπιχειμένου, σὺν τῷ στρατῷ χωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω. Καὶ πολλοὶ μὲν κατὰ τὴν ὁδὸν διαφθεῖρονται. Αὐτὸς δὲ μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας (98) καταλαμβάνει τὰ Δαδάστανα. Ἐν τινὶ δὲ καταλύσας σταθμῷ, καὶ τροφῆς μετασχὼν, ἐν οἰκῆματί τινι ἄρτι κεκοιμημένῳ κατακλίνεται πρὸς ὕπνον. Πυρρὸς δ' ἀναφθόντος, ὥστε ἄλλαν ἐγγενέσθαι τῷ οἰκῆματι, νοτίς μὲν τῶν νεοχριστων τοίχων ἀνεπίδοτο· ἡμέρα δὲ διὰ τῶν ῥινῶν παραδουμένη, καὶ τοὺς ἀναπνευστικούς πόρους ἐπιφράττουσα καὶ ἀποπνίγουσα, διαφθείρει τὸν βασιλέα, διανύσαντα ἐν τῇ βασιλείᾳ μῆνας ἐγγύς δέκα. Ἄλλ' ὁ μὲν τούτου νεκρὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀγεται· ὁ δὲ στρατὸς κατὰ Νίκαιαν γεγονῶς, ἡμερῶν διαγενομένων δώδεκα, τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀναγορεύει βασιλέα. Δασιανοῦ μὲν τοῦ πατρικίου ἐκ Γαλατίας τὴν βουλήν γράμμασιν εἰσηγησαμένου (ἐν αὐτῇ γὰρ διὰ τε γῆρας καὶ τὸ τοῦ χειμῶνος ὑπελείπειτο μέγεθος), συνεψάφμενός δὲ τῇ πράξει Σεκουῦνδου τε τοῦ ἐπάρχου (99) καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγῶ, καὶ Γλαίφου, τῶν δομesticῶν οὗτος ἤγειτο. Τοῦ δὲ στρατοῦ κατ' αὐτὴν τὴν ἀναγόμενοι, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον (α) τὸν βασιλέα προσλαβεῖν κοιωνῶν εἰς τὴν βασιλείαν ἀξιοῦντος, τῇ

A 6. *Candidus et Arrianus Athanasio obsistunt.* — Candidus et Arrianus, qui propinqui erant imperatoris Joviani, eum Edessæ morantem adierunt, et Athanasio imperatoris benevolentiam sibi conciliare studenti obstiterunt. Imperator vero, ea quæ ab utraque parte dicta fuerant, ad commune iudicium rejecit, nullo manifesto iudicio interim dato, utram in partem propenderet.

7. *Adversus hos Eudoxius scribit.* — Eudoxius adversus Candidum et Arrianum litteras scripsit ad Euzoium. Euzoio vero id quidem graviter tulit, et adjuncto sibi Elpidio, rescripsit Eudoxio, partim reprehendens ejus consilium, partim eum contra exhortans, ut ipse potius ab ejusmodi sententia recederet; simul etiam leniter eum incusabat. B ob nimis diuturnam dilationem eorum quæ in gratiam Aetii Eunomio jamdudum promiserat.

8. *Joviani obitus. Valentinianus imp. Valens imp.* — Imperator Jovianus Constantinopolim proficiscens, cum Ancyram venisset, alterum ex filiis suis, Varronianum nomine, admodum puerum, nobilissimum designavit. Exinde asperrimo hiemis tempore ulterius cum exercitu profectus est, multis itinere amissis. (97) Ipse vero una cum iis qui superfuerant, venit Dadastana. Cumque in statione quadam diversaretur, sumpto cibo, in cubiculo quodam recens calce illito decubuit, somni capiendæ causa. Porro cum ignis accensus esset, ut tepor per cubiculum dispergeretur, humor quidam ex parietibus recens illius exspirare cœpit. Qui sensim per nares subingressus, respirandi meatus obstruens ac præfocans, imperatorem exstinxit, post exactos in imperio menses circiter decem. Et hujus quidem cadaver Constantinopolim delatum est. Exercitus vero cum Nicæam venisset, duodecim diebus elapsedis Valentinianum imperatorem renuntiavit. Cum Daltianus quidem patricius id consilium per litteras suggessisset ex Galatia; illic enim, partim ob senectutem, partim ob hiemis asperitatem relictus fuerat, Secundus vero præfectus prætorio, et Arinthæus magister militum, cum Dagalaifo comite domesticorum operam suam ad id perficiendum contulissent; cumque exercitus statim post nuncupationem Augustam rogasset imperatorem scuto im-

VALESII ANNOTATIONES.

(97) Theodorit. lib. iv, c. 5.

(98) Μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας. Sic etiam legitur in scriptis codicibus. Leges tamen grammaticæ postulant ut scribamur μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων.

(99) Σεκουῦνδου τε τοῦ ἐπάρχου. Gothofredus in Annotationibus ad hunc locum, notat hunc Secundum præfectum prætorio eundem esse cum Salustio. Et olim quidem ita senseram in Annotationibus ad librum xxii Ammiani Marcellini pag. 266, meamque opinionem secutus est Gothofredus in dicto

D loco. Verum postea re attentius examinata, hunc Secundum præfectum prætorio deprehendi alium esse a Salustio, ut ostendi in Annotationibus ad lib. vi Sozomeni, pag. 222. Hujus Secundi præfecti prætorio mentionem facit Libanius in epistola 122, lib. iv, quæ scripta est ad Jovinum de Petronio quodam, qui primum advocatus fuerat, postea præses Euphratensis provinciæ: εἶδε μὲν ὁ κράτιστος Σεκουῦνδος.

VARIORUM.

(α) Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον. Mos erat solemnissimus tunc temporis, ut is quem milites imperatorem renuntiarent, protinus scuto impositus circumferretur. Unde et passim in Fastis Idacianis legas imperatorem levatum pro renuntiato, etiam Valentinianum hoc ipso anno 364. Gothofr. in loc.

Quod mox ait Philostorgius, Gratianum adhuc adulescentem, a patre ad imperium non multo post evectum, id anno 367 consignant chronologi, dum Gratianus adhuc puer esset, octo aut novem annos natus.

positum, ut consortem imperii sibi adjungeret, A
imperator, sublata manu, silere eos jussit, nec ulla-
tenus conterritus, imperiali constantia sic eos allo-
cutus est: Vestri quidem arbitrii ac suffragii fuit,
ut me ex privato imperatorem crearetis; deinceps
vero quid faciendum sit dispicere ac disponere, non
eorum qui imperio subjecti sunt, sed imperatoris
officium est. Ingressus autem Constantinopolim,
fratrem suum Valentem in consortium imperii asciv-
vit, assumptoque eo Sirmium usque, in Occidentis
partes perrexit. Sirmii vero omnibus ornamentis
imperii, et quæcunque ad reliquum cultum ac sã-
tellitium spectant, cum fratre divisit, eum quidem
Constantinopolim remisit, Orientis partem ei tradens
quæcunque sub ditione fuerat Constantii; ipse
vero reliquas duas ad occasum sitas sortitus, to-
tius Occidentis imperium obtinuit. Nec multo post
Gratianum filium suum, adhuc adolescentem, cum
studium formavit.

9. *Hypatia philosopha* (1'). — Hypatiam Theo-
nis filiam ait Philostorgius in mathematicis discipli-
nis a patre institutam fuisse, sed longe præstanti-
orem magistro suo exstitisse, præsertim in astro-
nomia, et multis mathematicas disciplinas tradidisse.
Eamdem tamen principatu Theodosii Junioris ab
homonianis discreptam esse impius iste affirmat.

10. *Philostorgius et filii, medici*. — Valentis ac
Valentiniani temporibus Philostorgium vixisse re-
fert hic scriptor, qui medicorum omnium præstanti-
sissimus fuit; filios autem habuit Philagrium et
Posidonium: ex quibus Posidonium ab se visum
esse testatur, in arte medica excellentem. Hic tamen
Posidonius falso asserebat, homines non dæmonum
impulsu bacchari; sed malorum quorundam hu-
morum redundantia id fieri; neque enim dæmonum
vim ullam esse, quæ hominum genus vexaret. Floruit
etiam iisdem temporibus Alexandriae Magnus,
qui eandem artem prolebat.

11. *Basil. Greg. Naz. Apollinaris*. — Impius iste
scriptor, licet invitus, Basilium Magnum et Grego-
rium Theologum sapientiæ causa admiratur. Na-
zianzum vero patriam Gregorii, Nadiandum etiam
nominat. Apollinarem tamen Laodicenum, quod qui-

VALESHI ANNOTATIONES.

(1) Τα τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν διαχειμά-
μερος. Hunc locum non intellexit Gothofredus, ut
ex interpretatione ejus apparet Sicea im vertit. Sirmii
vero iis quæ ad imperium pertinebant, dispositis, quæ-
cunque scilicet ad ornatum et reliquum ministerium
spectabant. Ego vero de officiis palatii et de comi-
tibus hunc locum accipiendum esse aio, quos Va-
lentinianus cum fratre suo Valente partitus est.
Idque testatur Ammianus Marcellinus in lib. xxvi,
pag. 315. *Næssum advenerunt, ubi in suburbano quod
appellatur Mediana, a civitate tertio lapide dispa-
ratum, quasi mox separandi, partiti sunt comites.* Et
paulo post: *Quibus ita digentis, et militares partiti
numeri. Et post hæc cum ambo fratres Sirmium in-
troissent, divisio palatii, ut potiori placuerat; Valen-
tinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens dis-
cessit.* Ubi vides triplicem divisionem inter Valen-
tinianum ac Valentem imperatores factam esse:
prima est divisio comitum, quæ facta est Naisi, quod
est oppidum Daciæ; secunda fuit divisio legionum

χειρὶ μὲν σιγῶν αὐτοὺς ἐπιτρέπει, ἀτρέμα δὲ καὶ βα-
σιλικῶ τῷ φρονήματι ἔφη· Βασιλέα μὲν ἐμὲ ποιεῖν
ἐξ ἰδιώτου ἢ ὑμετέρα ψήφος τὸ κύρος ἐπέειχεν· ἐκεῖ-
θεν δὲ τὸ πρακτέον σκοπεῖν καὶ διευθετεῖν, οὐχὶ τῶν
βασιλευομένων, τοῦ δὲ βασιλεύοντος ἢ χρίσις ὑπάρχει.
Ἐπιθὰς δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, κοινῶν μὲν τῆς
βασιλείας τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντα ποιεῖται· συμπαρα-
λαβὼν δ' αὐτὸν μέχρι Σερμίου ἐπὶ τὴν Ἑσπέραν ἀπαί-
ρει. Ἐν δὲ τῷ Σερμίῳ τὰ τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν
διανεϊμάμενος (1), ὅποσα εἰς κόσμον καὶ τὴν ἄλλην
ἐτέλει θεραπείαν, τὸν μὲν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν
ἀποπέμπει, τῆς ἐφ' ἑαυτὸν ἐγγχειρίσας ὅσης ὁ Κων-
στάντιος ἐπῆρχεν· αὐτὸς δὲ τὰς λοιπὰς δύο τὰς κατὰ
δύσιν ἀποκληρωσάμενος τῆς Ἑσπέρας ἐβασίλευε πά-
σης. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παῖδα Γρατιανὸν ἐτι μειράκιον
ἐπιθιδάσας τῇ βασιλείᾳ εἰς τὸν ἑαυτοῦ συνήσκει
τρόπον.

ad imperium promovisset, ad morum suorum simi-

θ'. Ὅτι οὗτος Ὑπατίαν τὴν Θεῶνος θυγατέρα
παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἐξασκῆσαι λέγει τὰ μαθήματα·
πολλῶ δὲ κρείττω γενέσθαι τοῦ διδασκάλου, καὶ μάλι-
στὰ γε περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τέχνην, καὶ καθηγή-
σασθαι δὲ πολλῶν ἐν τοῖς μαθήμασι. Λέγει δ' ὁ δυσσε-
βῆς, Θεοδοσίου τοῦ Νέου βασιλεύοντος, διασπασθῆναι
τὸ γύναιον ὑπὸ τῶν τῶν ὁμοουσίων πρεσβευόντων.

ι'. Ὅτι κατὰ Οὐάλεντα καὶ Οὐαλεντινιανὸν ἱστορεῖ
τὸν Φιλοστόργιον γενέσθαι, ὃς ἀριστος ἰατρῶν ὑπῆρχε,
καὶ παῖδας φύσαι Φιλάγριον τε καὶ Ποσειδώνιον· θεάσα-
σθαι δὲ τὸν Ποσειδώνιον ἐν ἰατρικῇ διαπρέποντα. Λέ-
γειν δ' αὐτὸν ὁμοῦς οὐκ ὀρθῶς, οὐχὶ δαιμόνων ἐπιθέσει
τοὺς ἀνθρώπους ἐκβαχεύεσθαι, ὑγρῶν δὲ τιμῶν κακο-
χυμῶν τὸ πάθος ἐργάζεσθαι· μὴ δὲ γὰρ εἶναι τὸ παρά-
παν ἰσχὺν δαιμόνων, ἀνθρώπων φύσιν ἐπηρεάζουσαν.
Εὐδοκίμειν δὲ καὶ Μάγνον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὴν αὐ-
τὴν τέχνην μεταχειριζόμενον.

ια'. Ὅτι καὶ ἄκων ὁ δυσσεβῆς, Βασιλείον τε τὸν
μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, ἐπὶ σοφίᾳ θαυ-
μάζει. Ναδιανδὸν δὲ καὶ Ναζιανδὸν ἐξονομάζει. Τὸν
μέντοι γε Λαοδικεῖας Ἀπολλινάριον, ὅσα γε εἰς τὴν
ἱερὰν μάθησιν (2) ἐκατέρου προτάττει. Φησὶ δὲ ὡς

D et auxiliorum: postrema fuit divisio palatii facta in
urbe Sirmio. Per palatium vero intelligo officia pa-
latina quæ erant sub dispositione magistri officio-
rum, et sub Castrensii sacri palatii: quod confirmat
Philostorgius his verbis: ὅποσα εἰς κόσμον, καὶ τὴν
ἄλλην ἐτέλει θεραπείαν.

(1) Socrat. vii, 15.

(2) Ὅσα γε τὴν εἰς τὴν ἱερὰν μάθησιν. Prius
tὴν deest in ms. codice Samuclis Bicharti. In Sco-
riacensi autem codice scriptum habetur, ὅσα γε τοῖς
εἰς τὴν, etc. Quare scribendum videtur, ὅσα γέ τοι
εἰς τὴν ἱερὰν μάθησιν. Id est, quantum quidem ad
sacræ Scripturæ intelligentiam pertinet, Apollinarem
utroque præstantiorem fuisse ait Philostorgius. Verba
ipsa Philostorgii exstant apud Suidam in voce Ἀπολ-
λινάριος. Ex quibus discimus cur Philostorgius
dixerit, in Apollinare majorem fuisse scientiam
Scripturarum quam in Basilio ac in Gregorio, eo
quod videlicet Apollinaris Hebraicam linguam cal-
lebat.

Βασίλειος μὲν Ἀπολλιναρίου λαμπρότερος (3) ἦν. Τῷ δὲ Γρηγορίῳ. καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἐξεταζομένῳ, μείζω βάσιν εἰς συγγραφάς (4) εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλιναρίου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος.

A dem ad sacras litteras pertinet, utrique anteponit. Ac Basilium quidem Apollinare splendidiorem fuisse dicit in panegyricis. Gregorii vero, si cum utroque comparetur, magis fundata ad scribendum fuit oratio; et Apollinare quidem uberius fuit in dicendo; Basilio autem firmiter.

[Placet aliud Philostorgii fragmentum Græce hic collocare, quod Morellius in quinto Nicetæ libro fol. 309 Latine tantummodo posuit, Græce autem non nisi carptim apud Suidam voc. Ἀπολλινάρτιος, et in excerptis Photianis libri octavi legitur. Sic igitur se habet Philostorgii locus a Niceta nobis exhibitus in col. Vat. pag. 133 b: 'Ο δυσσεβέστατος Φιλοστόργιος ἐν τῷ ὀγδῶ τῆς ἱστορίας λόγῳ τὸν δυσσεβέστατον τοῦτον Εὐνόμιον ἐπαινῶν φησιν, ὡς ὁ Ἀπολλινάρτιος τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως ἀριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι μόνον λαμπρότατος ἦν· τῷ δὲ Γρηγορίῳ ἐκάτερα παρ' ἀμφοτέρου ἐξεταζομένῳ μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλιναρίου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος· ὁ μὲν οὖν Ἀπολλινάρτιος καὶ ὁ Βασίλειος κατὰ τῆς ἀπολογίας ἧς Εὐνόμιος ἐξηγεῖται, ἐγραψάτην· τοῦ δὲ Γρηγορίου (καὶ τοῦτό τις εἰς συνέσεως ἀπόδειξιν οὐχ ἥμισυ λάβοι) διαγνόντος ὅπως αὐτῷ πρὸς ἐκεῖνον ἦν τὸ τῆς δυνάμεως μέσον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπασαμένου, μόνον δὲ τινα τῶν Εὐνομίου κεφαλαίων ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ λόγῳ ἀνατρέψαντος, ὡς ἐν εἶδει τοῦ πρὸς Ἀνομοίους ἀντιρρήσεως· ὁ δὲ Εὐνόμιος Ἀπολλινάριον μὲν οὐδὲ ἀντιρρήσεως ἤξιωσε· καὶ γὰρ τῷ ὄντι πλαδαρὸς εἰς ταῦτα ἀπήνησε καὶ ἀσυτρεφής· Βασίλειος δὲ ἀντεῖπεν ἐν πέντε λόγοις, ὧν τοὺς προεχδοθέντας δεξάμενος Βασίλειος, ὑπὸ τῆς δυσθυμίας τὸν βίον ἀπέλιπε. — Μαι, Spicileg. Rom., tom. IV, p. 424.]

ιβ'. Ὅτι οὐ μόνον τὸν μέγαν Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀπολλινάριον λέγει πρὸς τὴν Ἀπολογίαν Εὐνομίου ἀντιγράψαι. Εἶτα πάλιν Εὐνομίου ἐν πέντε λόγοις συμπλακέντος Βασιλείῳ, ἐντυχὲν ἐκεῖνον τῷ πρώτῳ, καὶ βαρυνθῆσαντα λιπεῖν τὸν βίον. Οὕτως αὐτῷ τὸ ψεῦδος (α) ἐπὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας τετίμηται.

ιγ'. Ὅτι τῶν εἰρημένων ἀγίων ἀνδρῶν, Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, περιφανῶς καὶ ἀναίδην καταψεύδεται· μὴ γὰρ λέγειν αὐτοὺς ἀνθρώπων γεγενῆσθαι τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ ἐνοικῆσαι ἀνθρώπων, καὶ ταύτῃ διαζυγηναί τὸν Ἀπολλινάριον τῆς μοίρας αὐτῶν. Αἰτιᾶται δὲ κάκεινον, οὐκ ἐφ' οἷς τοῖς εὐσεβεῖσι παρέσχεν αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ἑτέραν αὐτὴν κατασύρειν εἰσάγει σπουδῆν. Λέγει δὲ μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν (b).

ιδ'. Ὅτι, φησὶ, Ἀπολλινάριος κατὰ Πορφυρίου γράψας ἐπὶ πολὺ κρατεῖ τῶν ἠγωνισμένων Εὐσεβίῳ

12. *Eorum scripta in Eunomii Apologeticum.* — Ait Philostorgius, non solum Basilium Magnum, verum etiam Apollinarem, scripsisse *adversus Apologeticum* Eunomii; postea vero Eunomium quinque libris *adversus Basilium* decertasse; hunc vero, cum primum duntaxat librum legisset, gravi dolore perculsum ex hac vita migrasse. Adeo hic scriptor mendacium pluris facit quam veritatem.

13. *In eosdem calumniæ.* Eosdem sanctissimos viros, Basilium scilicet et Gregorium, aperte et impudenter calumniatur: neque enim eos dicere Filium hominem factum esse, sed in homine inhabitasse; eamque ob causam Apollinarem ab eorum partibus sese abjunxisse. Istum vero etiam accusat, non ob ea quorum causa a piis omnibus merito reprehensus est, sed in aliud quoddam studium abreptum esse tradit. Inter alia autem dicit, eum resurrectionem corporum negavisse.

14. *Apollinaris in Porphyrium scripta.* — Apollinaris in libris quos contra Porphyrium scripsit,

VALESI ANNOTATIONES.

(3) Ἀπολλιναρίου λαμπρότερος. Apud Suidam additur verbum πανηγυρίσαι, quod nescio cur Photius prætermisit, cum in eo pene tota vis consistat sententiæ. Ait enim Philostorgius hos quidem tres, Apollinarem scilicet, Basilium atque Gregorium, omnium sui temporis disertissimos fuisse. Singulos tamen proprium ac peculiarem dicendi characterem habuisse. Nam Apollinaris quidem stylum fuisse ad

scribendos commentarios aptissimum. Basilium vero in panegyrico dicendi genere excelluisse. Gregorii vero orationem magis fundatam fuisse, id est, ut vulgo loqui solemus, magis periodicam.

(4) Μείζω εἰς συγγραφάς. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo ita legitur, μείζω βάσιν εἰς συγγραφάς εἶχεν ὁ λόγος. Quam scripturam confirmat Suidas in voce Ἀπολλινάρτιος.

VARIORUM.

(a) Οὕτως αὐτῷ τὸ ψεῦδος. Jure hoc *epiphonema* narrationi isti subjunxit Photius. Eunomius enim libros istos non nisi post obitum Basilii in lucem edidit, teste eodem Photio, cod. 136. W. Louit.

(b) Τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν. Apollinaris resurrectionem non negavit, verum

circa resurrectionem ineptivit; mortuos enim reversuros dixit ad legem et circumcissionem, ritus, sacrificia, templum per mille annos; ut testantur Basilium epist. 74; Epiphanius hæresi 77; Hieronymus in cap. xxxvi *Ezechielis*. De peculiari ejus hæresi vid. Socr. lib. II, cap. ult., not. a.

ea quæ ab Eusebio adversus eundem Porphyrium scripta sunt, longo intervallo superavit: Methodii quoque libros ejusdem argumenti infra se reliquit.

15. Ait præterea, quod quidem nescio unde hauserit, Apollinarem episcopum fuisse, et Novatum ex Phrygum gente originem duxisse.

16. Scribit Philostorgius, Valentiniāno ac Valenti patriam fuisse Cibalim.

17. Ὁμοιοῦσιον *præcones*. — Inter eos qui similem secundum substantiam Filium asseruerunt, celeberrimum ait fuisse Theodorum, episcopum Heracleæ quæ est in Thracia, et Georgium episcopum Laodiceæ in Syria, Alexandrinum genere, qui prius philosophiæ operam dederat. Ab his secundi fuerunt et ætate posteriores, Eustathius senex, apud vulgus venerabilis et ad persuadendum idoneus. Basilium item et Macedonium Constantinopolis episcopus, et Eleusius Cyzici. Cumque his Marathonius et Maximinus, Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbyteri.

18. *Eunomius Aetio collatus*. — Eunomium cum Aetio comparans Philostorgius, quod quidem spectat ad vim demonstrationum et ad singula respondendi promptam facultatem, Aetium anteponit. Prorsus enim in primore ejus lingua cuncta simul conserta jacere videbantur. Quantum vero ad perspicuitatem in docendo et ad concinnitatem, et ad dicendi genus discentibus aptissimum, Eunomium præfert.

EX LIBRO NONO HISTORIÆ.

1. *Hæretici θανατοποιοί*. — Nonus historiæ liber stupenda quædam Aetii et Eunomii ac Leontii miracula continet, a Philostorgio conficta; Candidi item et Evagrii et Arriani atque Florentii, præcipue vero Theophili Indi, et aliorum quorundam, quos ejusdem impietatis furor fervidiores cæteris ostentabat. Atque hæc cum fingeret Philostorgius, nullus eum sensus subiit absurditatis qui ipsum reprimeret.

2. *Jannes et Jambres*. — Moses, ut ait Philostorgius, cum Jannem et Jambrem ulceribus divinitus invectis punisset, matrem quoque alterius eorum morti tradidit.

3. *Eudoxius et Euzoios Eunomio adversantur*. — Valens, ut scribit Philostorgius, cum ex Illyrico Constantinopolim reversus esset, Eudoxium præcipuo honore coluit. Cumque Eudoxius ea quæ Eunomio promiserat, facile posset implere, voluntas ta-

A κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τῶν Μεθοδίου κατὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως σπουδασμάτων.

ιε'. Λέγει δ' οὖν, οὐκ οἶδ' ὅθεν λαβὼν, τὸν Ἀπολλινάριον ἐπίσκοπον (6) εἶναι, καὶ τὸν Οὐάτον ἐκ φυλῆς ὀρμάσθαι τῶν Φρυγῶν.

ις'. Ὅτι Οὐαλεντινιανὸν καὶ Οὐάλεντα τὴν Κίβα- λην λαχεῖν ἀναγράφει πατριδα.

ιζ'. Ὅτι τῶν τὸ ὁμοιοῦσιον (α) δοξαζόντων Θεόδωρος μὲν, φησὶν, ἐκδηλότατος ἐγεγόνει, τῆς ἐν Θράκῃ ἐφορευῶν Ἡρακλείας, καὶ Γεώργιος δὲ, Ἀλεξανδρεὺς μὲν τὸ γένος, καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας ὀρμωμένων, τῆς δὲ κατὰ Συρίαν Λαοδικείας ἐπιστατῶν. Δεύτεροι μετ' αὐτοὺς τῷ χρόνῳ Εὐστάθιος γηραιὸς ἀνὴρ, καὶ τῷ πληθεὶ αἰδοῖς τε καὶ πιθανῶς, καὶ δὴ B καὶ Βασίλειος, ἀλλὰ γὰρ καὶ Μακεδόνιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ Κυζίκου ἐπίσκοπος Ἐλεούσιος· μεθ' ὧν Μαραθῶνιος καὶ Μαξιμίγιος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πρεσβύτεροι.

ιη'. Ὅτι παραβάλλων τὸν Εὐνόμιον Ἀετίῳ, εἰς μὲν ἰσχὺν ἀποδείξεων καὶ ἐτοιμότητα τῶν πρὸς ἕκαστα ἀπαντήσεων, προτάττει Ἀέτιον· ἀτεχνῶς γὰρ φησὶν ἐπὶ τῆς γλώττης ἄκρας αὐτοῦ ἅπαντα δοκεῖν ἄρθρα κείσθαι· σαφηνεῖα δὲ διδασκαλίας καὶ συμμετρία, καὶ τῷ πρὸς τοὺς μαθησομένους μάλιστα ἀρμοδιωτάτῳ τὸν Εὐνόμιον.

EK TΗΣ ENNATHΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

C α'. Ὅτι τῷ Φιλοστοργίῳ ὁ ἔννατος λόγος Ἀετίου χειρῶν ὑπερφυῖ ἔργα, Εὐνόμιου τε καὶ Λεοντίου διαπλάττει· καὶ δὴ καὶ Κανδίδου καὶ Εὐαγρίου καὶ Ἀρριανοῦ καὶ Φλωρεντίου, καὶ μάλιστα γὰρ Θεοφίλου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ τινῶν ἄλλων, οὓς ἡ αὐτῆς τῆς ἀσεθείας λύσσα θερμότερους ἐπεδείκνυ. Καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ἀπιθανώτατον ἀναπλάττοντι οὐδεμία παρῆν ἀσθησις τῆς ἀτοπίας ἀνακουφίζουσα.

β'. Ὅτι Μωσῆς, φησὶ, τοὺς περὶ Ἰανθὴν καὶ Ἰαμβρὴν ἐν ἔλκεσι κολασάμενος, καὶ τὴν θατέρου τούτων μητέρα τῷ θανάτῳ περεπέψατο.

D γ'. Ὅτι Οὐάλης, φησὶν, ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀφικόμενος, διὰ τιμῆς εἶχεν Εὐδόξιον· καὶ δυνάμενος μάλιστα ταῖς πρὸς Εὐνόμιον ὑποσχέσεσι πέρας ἐπιθεῖναι, τὴν γνώμην οὐκ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐδόξιος (β)· ἀλλὰ καὶ Εὐζώτῳ παρῆν

VALESII ANNOTATIONES.

(6) Ἀπολλινάριον ἐπίσκοπον. Gothofredus in Annotacionibus unicum profert testimonium beati Hieronymi, qui Apollinarem Laodicenum episcopum vocat. Verum ante Hieronymum Athanasius in *Epi-*

stola synodica ad Eusebium et Luciferum, disertè Apollinarem episcopum appellat pag. 580: Παρήσαν δὲ καὶ τινες Ἀπολλινάριου τοῦ ἐπισκόπου μονάζοντες. παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο πεμφθέντες.

VARIORUM.

(α) Τὸ ὁμοιοῦσιον. Legendum ὁμοιοῦσιον. Ita legendum infra, lib. x, cap. 3, ubi in impressis ὁμοιοῦσιον legitur, ut observavit Valsius. W. Lowth.

(β) Τὴν γνώμην οὐκ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐδόξιος. De Eudoxii et Euzoii dictis factisque in Aetium et Eunomium toties tamque operose agit

ὁ αὐτὸς καιρὸς (8), ἄδειαν διδοὺς πράττειν ἄπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν συνοδικῶς διεπράξατο. Τοσοῦτον δὲ αὐτῶν ἐκάτερος ἐδέησε μνήμην ἔχειν ἐκείνων· ὥστε ὁ μὲν Εὐζώτιος εἰς τὸ κακολογεῖν τοὺς ἄλλους ὧν ὑπερήσπισεν, ἀπετρέπετο, οὐρανοβάστας (9) ἐπ' ἐκκλησίας εἰρωνευόμενος τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἀίτιον, Αἰθιοπὰ τε τὸν Θεόφιλον (10) ἐξυβρίζειν, ὥσπερ οὐκ εὐσεβείας καὶ πίστεως τῶν ἀγόνων ὄντων, ἀλλὰ χρωμάτων ἐκλογῆς καὶ γένους. Ὁ δὲ Εὐδόξιος ἄλλα τε κατ' αὐτῶν ἀπεβρίπτει, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας· Ἀσεβεῖς μὲν αὐτοῦς, φησὶν, οὐ λέγω, ὅπερ θέλουσιν ἀκούειν, ἵνα μὴ δόξη εὐπρόσωπος αὐτῶν ἢ ἀπόστασις εἶναι· λοιμοὺς μέντοι αὐτοὺς λέγω.

8. Ὅτι κατὰ τὸ καρτερόν οἱ περὶ Ἀίτιον καὶ Εὐνόμιον, τῶν περὶ Εὐδόξιον διαστάντες καὶ Εὐζώτιον, τὴν μὲν Κωνσταντινου πόλιν Φλωρεντίῳ (a) ἐφείσαν. Αὐτῶν δὲ ὁ μὲν Ἀίτιος ἐπὶ τὴν Λέσβον ἀποπλεῖ, κάκει περὶ Μιτυλήνην ἐν ἀγρῷ τινι διέτριβε, τοὺς ἀφικνουμένους λόγους δεξιούμενος· δῶρον δ' ἦν ὁ ἀγρὸς Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως τῆς πρὸς αὐτὸν διαθήσεως σύμβολον. Ὁ δὲ Εὐνόμιος ἐπὶ τὴν Καλχηδῶνα διήρας, ἐν αὐτῇ κατὰ τινα κῆπον, οἰκεῖον κτῆμα, πλησιάζον τοῖς ἐπιθαλαττίοις τεύχεσιν, ἐποιεῖτο τὴν διαίταν, οὐδ' αὐτὸς τῶν προσιόντων τὴν πρόνοιαν ἐλάττων συνεισάγων (11). Οὐδ' ἕτερος δ' αὐτῶν ἐκκλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένης (12), ἀλλὰ κοινούς αὐτοῦς οἱ ὁμόδοχοι πατέρας ἦγον καὶ ἡγεμόνας. Ὁ δὲ γε Εὐνόμιος οὐδὲ ἱερουργίας ἐξ οὗ τῆς Κυζίκου μετέστη (13). οὐ μὲν οὖν εἰς ὅσον ἐνεβίω χρό-

A men ei defuit (7). Sed et Euzoio opportunum similiter tempus aderat, quo executioni mandaret ea quæ in synodo Antiochiæ pro iisdem gesserat. Verum uterque illorum tantum abfuit ut memor esset pollicitationum : quin potius Euzoios quidem conviciari cœpit iis quorum patrocinium susceperat, οὐρανοβάτας in ecclesia per ludibrium appellans sectatores Aetii, et Theophilum Æthiopem, prorsus quasi non de religione ac fide ageretur, sed de colorum ac generis delecta. Eudoxius vero, tum alia in eos convicia intorsit, tum hæc nominatim in ecclesia dixit : Equidem illos impios non voco, quod tamen illi cupiunt audire, ne eorum defectio speciosum prætextum nacta esse videatur, sed pestes eos appello.

4. Ab Eudoxio et Euzoio Aetius et Eunomius discedunt. — Aetius et Eunomius ab Eudoxio atque Euzoio penitus sese abrumpentes, Constantinopolim Florentio commiserunt. Et Aetius quidem relicta Constantinopoli in Lesbium navigavit : ubi in agro quodam circa Mitylenem urbem vixit, eos qui ipsum adibant blandis sermonibus excipiens. Hunc autem agrum Julianus imperator Aetio donaverat, sæ erga illum benevolentia monumentum. Eunomius vero Chalcedonem trajiciens, illic in horto quodam muris maritimis proximo, quæ propria ipsius erat possessio, vitam egit, eorum qui ad ipsum accessissent, perinde ac Aetius, curam gerens. Neuter porro eorum peculiarem Ecclesiam rexit, verum hi qui ejusdem sectæ erant, eos velut communes patres atque antistites ducebant. Eunomius certe ex

VALESII ANNOTATIONES.

(7) Supra. l. vii, cap. 6.

(8) Παῖρ ὁ αὐτὸς καιρὸς. Non dubito quin scribendum sit ὡσαύτως. Paulo post pro ὑπερήσπισεν, emendavi ὑπερήσπισεν, ut legitur in codice Bocharti.

(9) Οὐρανοβάτας. In manuscriptis codicibus οὐρανοβάστας scriptum habetur. Quare suspicor legendum esse οὐρανοβάτας. Sic autem Euzoios Aetium et Eunomium, per ludibrium appellabat ob audaciam ac dementiam, quod instar gigantum in cœlum conscendere tentarent, et de Divinitate temere garriræ præsumerent.

(10) Αἰθιοπὰ τε τὸν Θεόφιλον. Codex Bocharti habet Αἰθιοπὸν τε, etc., sed omnino scribendum est Αἰθιοπὰ. Hoc autem cognomentum Euzoios idcirco tribuebat Theophilo, quod esset oriundus ex Æthiopia. Erat enim Blemmys, ut ex Gregorio Nysseno superius observavi.

(11) Πρόνοιαν ἐλάττων συνεισάγων. Nemo non videt scribendum esse ἐλάττω. Sic in superiore libro μεῖζων βάσιν legebatur pro μεῖζω. In margine codicis Bochartiani scriptum erat eadem manu : *Lego πρόνοιαν ἐλάττω.*

(12) Ἐκκλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένος. Rectius

in codice Scoriacensi et Bochartiano, legitur ἀποτεταγμένης. Idque miror a Gothofredo animadvertum non fuisse, cum sequentia Philostorgii verba hanc emendationem confirment. Itaque Holstenius interpretationem Gothofredi correxit hoc modo : *Neuter vero eorum Ecclesiam sibi peculiariter destinatam rexit.*

(13) Ἐξὸν τῆς Κυζίκου μετέστη. Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Bocharti, in quo scribitur ἐξ οὗ τῆς Κυζίκου. Valeat itaque conjectura Lucæ Holstæni, qui in margine sui codicis ad hunc locum hæc annotat : *Lego ἐξ ὧν, et versionem Gothofredi ita emendaverat. Imo Eunomius ne sacrum quidem ministerium ex quo Cyzico demigravit, quin nec reliquo tempore quoad vixit, contigit.* Verum in hac emendatione, multa sunt quæ probare non possum. Primum enim ἐξ ὧν Græcum non est pro *ex quo tempore.* Nam Græci semper dicunt ἐξ οὗ. Deinde non placet quod verba illa Philostorgii τῆς ἱερουργίας ἤφατο, cum Gothofredo interpretatur, *sacrum ministerium contigit.* Quasi Philostorgius de sacris vasis hic loquatur. Atqui ἱερουργία est sacrificium missæ ; a quo Eunomium, ex quo Cyzicum

VARIORUM.

Philostorgius, eo sine ut perfidiam eorum magis magisque arguat, et schismatis culpam penes illos collocet, quæ revera penes hos ab aliis collocata est, nempe quod ideò ab Eudoxio Eunomius secesserit, quod Eudoxius magistrum suum Aetium non reciperet, ut notavit Jac. Gothofredus. De Aetio vid. Socr. lib. ii, c. 35, Soz. lib. iv, cap. 43, Theodorit. Hist. lib. ii, cap. 27. Mox idem Gothofredus de voce

Οὐρανοβάτας (quemadmodum in mss. depictam reperit) agens, hæc habet : *Putei quis legendum Οὐρανοβάτας. Verum alia mihi stat sententia, nempe Οὐρανοβάστας hic legendum putem ; allusione videlicet ad Aetianorum Ecclesias facta, quasi pascua cœlestia incolerent haberentque : pari ironia qua μετεωρολέσται, infra lib. x, cap. 4.*

(a) Φλωρεντίῳ. Vide lib. viii, cap. 2. W. Lowth.

quo ab urbe Cyzico migraverat, toto deinceps vite sue tempore, ne sacra quidem mysteria unquam celebravit, quamvis episcoporum ejusdem sectæ nullus esset, qui absque ejus sententia quidquam ex rebus ecclesiasticis perageret.

5. *Procopius tyrannus.* — Valens tertium imperii sui annum ingressus, expeditionem adversus Persas suscepit; quo quidem tempore Procopius quoque Constantinopoli tyrannidem arripuit. Porro hic Procopius propinquitate generis conjunctus erat Juliano, multaque hominum judicia de illo fiebant, quibus imperium ei deferebatur. Quæ quidem judicia crebris sermonibus evulgabantur. Quam ob rem Joviano ad imperium evecto, Procopius arrepta fuga Mesopotamiam reliquit, et una cum uxore sese occultans, variisque subinde commutatis locis non sine iugenti difficultate ac miseria, errorum ac latebrarum pertæsus, tandem extremam, ut aiunt, aleam jecit. Chalcedonem igitur profectus, in Eunomii agro qui extra urbem situs erat, absente tunc domino, delituit. Unde cum trajecisset Constantinopolim, absque ulla cæde imperium occupavit. Nec multo post prælio cum Valente congressus, ducum suorum, Gomarii et Agilonis, prodicione superatus est: arreptaque fuga Nicæam se recepit. Postridie vero cum inde discedere medigaretur, a Florentio, cui urbis illius custodiam commiserat, comprehenditur, vincetusque ad Valentem perducitur. Et Procopius quidem mox capite truncatus est, cum sex mensium spatio tyrannidem exercuisset; Florentio vero, ne ad vitam quidem ipsius servandam suffecit proditio, sed milites eum incendio tradiderunt, ob veterem similitudinem ei infensi, propterea quod missus a Procopio ad custodiendam Nicæam, multos ipsorum male multasset, utpote qui Valentis partibus faverent.

6. *Aetii obitus.* — Quo tempore Procopius adhuc tyrannidem exercebat, Eunomius ad eum Cyzicium degentem venit. Porro adventus Eunomii, liberationem postulabat eorum qui a Procopio in vinculis detinebantur; conjecti autem erant in vincula eo quod Valentis partes amplexi essent; horum propinqui Eunomium coegerant, ut hanc legationem

νον (14), ἤφατο· καίτοι των δημοδῶων ἐπισκόπων οὐδεὶς ἦν, ὃς τῆς ἐκείνου γνώμης χωρὶς οὐδὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διεπράττετο.

ε'. Ὅτι τρίτου τῆς βασιλείας ἔτους Οὐάλης ἐπιθάς, ἐπὶ Πέρσας ἐστράτευσεν· καθ' ὃν καιρὸν (α) καὶ Προκόπιος τὴν τυραννίδα κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐσχεύασατο. Ὁ δὲ Προκόπιος οὗτος εἰς τὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ γένος ἀνεφέρετο· καὶ πολλοὶ ἀνεκτινοῦντο λογισμοί, τὴν βασιλείαν αὐτῷ περιάπτοντες. Καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ λόγους διέφερον. Διὰ τοῦτο Ἰωθιανοῦ βασιλεύσαντος τῆς Μεσοποταμίας οὗτος ἀποδράς, καὶ πολλοὺς ἐν ταιλαιπωρίᾳ τόπους ἀμείψας, φεύγων τε μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ κρυπτόμενος, ὡς ἀπέρισκε πλανώμενος, τὸν ἔσχατον, φησὶν, ἀναβρίπτει κύβον. Καὶ τὴν Καλχηδῶνα καταλαβὼν, ἐν τῷ τοῦ Εὐνομίου ἀγρῷ, τῆς πόλεως ἐξώθεν διακειμένῳ, οὐδ' ἐπιδημοῦντος τοῦ δεσπότη, ἑαυτὸν κατακρύπτει· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν πόλιν διάρας, ἐγκρατῆς ἀναιμωτὶ τῆς βασιλείας γίνεται. Εἶτα μετ' οὐ πολὺν χρόνον πολέμῳ σὺρραγείς Οὐάλεντι, προδοσίᾳ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν Γομαρίου καὶ Ἀγγελίου, ἠττάται· καὶ φεύγων καταλαμβάνει τὴν Νίκαιαν. Τῇ δὲ ἐπαύριον διανοηθεὶς ἐκεῖθεν ἀπαίρειν, ὑπὸ Φλωρεντίου, ὃς φρουραρχὸς ὑπ' αὐτοῦ τῆς πόλεως κατέστη, συλλαμβάνεται, καὶ δεσμώτην αὐτὸν ὁ συλλαβὼν πρὸς Οὐάλην ἀγει. Καὶ Προκόπιος μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνεται, ἐπὶ μῆνας ἕξ μετεωρισθεὶς τῇ τυραννίδι· Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ ἤρκεσεν ἡ σωτήριος προδοσία (15), ἀλλὰ πυρὶ διδῶσιν αὐτὸν ὁ στρατὸς κατ' ὄργην παλαιᾶν, διότι φρουρῶν ἐκείνος ὑπὸ Προκοπίου τὴν Νίκαιαν πολλοὺς αὐτῶν ἐκάκωσεν αἰρουμένους τὰ Οὐάλεντος.

ς'. Ὅτι Προκοπίῳ ἔτι τῆς τυραννίδος ἐποχουμένῳ, Εὐνόμιος πρὸς αὐτὸν ἐν Κυζίκῳ διάγοντα παραγίνεται. Ἡ δὲ ἀφιξὶς λύσιν ἐπραττε τῶν ἐν δεσμοῖς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων· ὁ δεσμὸς δὲ τούτους ἐπίσξεν, ὅτι περ ἔστεργον τὰ Οὐάλεντος· καὶ οἱ τῶν δεσμίων συγγενεῖς; ἐξεδιάσαντο τὸν Εὐνόμιον τὴν πρεσβείαν ὑπελθεῖν. Ὁ δὲ, ὑπελθὼν καὶ τοὺς ἀνδρας

VALESII ANNOTATIONES.

reliquerat, perpetuo abstinuisse testatur Philostorgius. Sic Eusebius noster eam vocem usurpat in libro IV *De vita Constantini* cap. 45, θυσίαις ἀναλήμοις καὶ μυστικαῖς ἱερουργίαις τὸ θεῖον ἰλάσκοντο. Verum sacrificii nomen potuit fortasse displicere Gothofredo, quippe qui Calvinii hæresim sectaretur. Holstenius vero, utpote catholicus, retinere illud debuit. Fatendum tamen est ἱερουργίαν generaliter sumi posse pro officio sacerdotali. Sic enim Philostorgius in cap. 10, eam vocem usurpat pro ordinatione.

(14) Ὅσον ἐρεβλιώ χρόνον. Olim quidem existimavi posse pro officio sacerdotali. Sic enim Philostorgius in cap. 10, eam vocem usurpat pro ordinatione.

D alius quoque afferri sensus horum verborum, quasi dicat Eunomium non modo post abdicationem episcopatus Cyziceni, verum etiam antea toto vite sue tempore, sacra mysteria nunquam celebrasse. Qui quidem sensus verbis Philostorgii aptius convenit. Certe Holstenius hunc locum ita videtur intellexisse.

(15) Ἡ σωτήριος προδοσία. Jam pridem conjectaram scribendum esse Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ ἤρκεσεν εἰς σωτηρίαν ἡ προδοσία. Postea vero nactus codicem manuscriptum Samuelis Bocharti, eam emendationem in margine ascriptam inveni. In textu vero ita scriptum habet idem codex, ἡ σωτηρία προδοσία,

VARIORUM.

(a) Καθ' ὃν καιρὸν. Contra hanc Philostorgii chronologiam statuunt Pagius et Gothofredus Procopianam tyrannidem contigisse anno 365 De Pro-

copio vid. Socr. lib. IV, cap. 3; et Soz. lib. VII, cap. 8.

λύσας, θάπτον ἐπανήκεν. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους A καὶ Ἀέτιον ὁ τῆς νήσου (a) παρὰ τοῦ Προκοπίου σταλαὶς ἀρχειν, διαβληθέντα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων τὰ Οὐάλεντος αἰρεῖσθαι, εἰς χρίσιν εἴλακε· καὶ θάνατος ἂν βίαιος διεδέξατο τὴν διαβολὴν, εἰ μὴ τις ἀφικόμενος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν παραδυναστευόντων Προκοπίῳ, τὸν Ἀέτιον τοῦ ξίφους ἀρπάξει. Καὶ γὰρ πρὸς γένους ὧν ὁ καταπεμφθεὶς ἐκ Προκοπίου Ἑρβενιανῶν καὶ Γερρесиανῶν· ἀδελφοὶ δὲ ἦσθη οὗτοι, καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσάν τε καὶ συνδιεβέβληντο. Οὕτως (16) κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν καταδικασάμενον αὐτοὺς ἀπειλήσας, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοὺς θανατηφόρον ἀνασωσάμενος ψῆρον, καθαρῶς ἀπολύει τῶν ἐπικληθέντων. Ὁ δὲ Ἀέτιος, τοὺς (17) μεθ' ἑαυτοῦ συναναλαβὼν, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινίου πόλιν ἀπαίρει, κάκει συνῆν Εὐνομίῳ τε καὶ Φλωρεντίῳ. B Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τελευτᾷ, Εὐνομίῳ τὸ τε στόμα συνελόντος (18), καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς δακτύλοις περιστελιαντος, καὶ γε καὶ τὴν ἄλλην κηδεῖται μετὰ τῶν ὁμοφρόνων τελεσαμένου πρὸς τὸ λαμπρότατον.

ζ. Ὅτι κατὰ Μαρκιανουπόλιν Εὐδοξίου συνδιὰ τριβόντος τῷ Οὐάλεντι, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κληρὸς ψηφίζονται ταύτης ἀπελαύνεσθαι τὸν Ἀέτιον (b). Ὁ δὲ τὴν Καλγηδόνα καταλαβὼν, γράφει τὸ συνενεχθὲν Εὐδοξίῳ. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπεστράφη τοῖς γεγραμμένοις (19), ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ μελιζ πάθοι δυσχεραίων ἐπεδείκνυτο (20).

η'. Ὅτι συκοφαντοῦσι, φησὶν, Εὐνόμιον, ἐν τῷ οἰκίῳ ἀγρῷ κατακρύψαι τὸν Προκόπιον τὴν τυραννίδα παλαμώμενον. Καὶ μόλις αὐτὸς τὰς διαβολὰς καὶ τὸν ἐκεῖθεν διεκρούσατο θάνατον. Ὑπερβόριος δ' οὖν εἰς τὴν Μαυρουσίδα γῆν ἐκπέμπεται, Αὐξονίου τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου τὴν φυγὴν αὐτῷ ἐπιβαλόντος. Ἄλλ' ὁ μὲν χειμῶνος ὄντος ἐπήγετο (21).

VALESII ANNOTATIONES.

(16) Οὕτως δὲ οὗτος. Scribendum puto οὗτος δὲ οὖν κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν. Sed et paulo ante ubi legitur καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσάν τε καὶ συνδιεβέβληντο, melius, ut opinor, scriberetur τῷ Ἀετίῳ. Accusatus enim, licet falso, apud Procopium fuerat Aetius, quod partes Valentis foveret, ut paulo ante retulit Philostorgius. Eunomio vero id crimen obiectum non fuerat. Quo enim modo id obijci potuisset Eunomio, qui Procopium in agro suo Chalcedonensi occultaverat, et qui Cyzicum profectus fuerat ad Procopium, pro captivis intercessurus.

(17) Ὁ δὲ Ἀέτιος, τοὺς. Scribendum procul dubio τούτους, id est, Herrenianum et Gerresianum, qui una cum ipso accusati fuerant Aetio.

(18) Τὸ τε στόμα συνελόντος. Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scribitur συν-

ελόντος.

(19). Οὐκ ἀπεστράφη τοῖς γεγραμμένοις. Non dubito quin scribendum sit οὐκ ἐπεστράφη. Id est, Eudoxius vero ea quæ ab Aetio ad ipsum scripta fuerant, non modo non addidit, vel non curavit. Id enim significat verbum ἐπιστρέφειν, ut docet Suidas.

(20) Μελιζ πάθος δυσχεραίων ἀπεδείκνυτο. Hujus loci emendatio debetur codici Samuelis Bocharti. Quem ego antequam nactus essem, πάθοι emendaveram. Ita enim legendum esse ipsa syntaxis docet.

(21) Χειμῶνος ὄντος ἐπήγετο, Scribendum procul dubio est ἀπήγετο, id est, in exilium abducebatur.

VARIORUM.

(a) Τῆς νήσου. Insula hæc erat Lesbos, quo Aetius, relicta Constantinopoli, navigasset, ut supra narratur cap. 4.

(b) Τὸν Ἀέτιον. Non video cur Valesius hic in

obiret. Eunomius igitur hac legatione suscepta, cum viros illos custodia liberasset, statim reversus est. Sub idem tempus is qui a Procopio missus fuerat ut insulam administraret, Aetium quoque in iudicium traxit, accusatum ab incolis quod Valentis partibus faveret; et violenta mors calumniam laud dubie subsecuta esset, nisi quidam ex iis qui in aula Procopii plurimum poterant, eo ipso tempore superveniens, Aetium gladio subtraxisset. Et enim is qui missus fuerat a Procopio, cognatus erat Herreniani et Gerresiani: hi autem fratres erant, et cum Eunomio versati fuerant, et una cum illo accusati. Hic igitur pro ea qua præditus erat potestate, cum et iudici qui eos condemnaverat minatus esset, et capitalem sententiam quæ in illos lata fuerat rescidisset, eos a criminibus objectis puros atque integros dimisit. Aetius vero istis secum assumptis, Constantinopolim navigavit, atque ibi cum Eunomio ac Florentio vixit. Nec multo post discessit e vita, Eunomio os ei occludente, et oculos digitis suis comprimente, et reliqua quæ ad funus pertinent, una cum ejusdem opinionis sectatoribus splendidissime procurante.

7. Eunomius Constantinopoli pulsus. — Dum Eudoxius Marcianopoli moraretur una cum Valente, clerus Ecclesie Constantinopolitanæ Eunomium ex urbe regia pellendum esse decrevit. Eunomius igitur Chalcedonem profectus, Eudoxio id quod acciderat, per litteras significavit. Illic vero iis quæ scripta fuerant non modo commotus non est, verum etiam palam ostendit, ægre ferre se quod graviora perpessus non fuisset.

8. Eunomii exsilium. Eudoxius moritur. — Quidam, ut ait Philostorgius, Eunomium calumniati sunt, quod in agro suo Procopium occultasset, tyrannidem arripere meditantem. Quam calumniam, mortemque ob id intentatam, ægre admodum effugit Eunomius. Exsul tamen missus est in Mauritaniam, Auxonio præfecto prætorii hanc ei pœnam irrogante. Et Eunomius

sua interpretatione Eunomium pro Aetio posuerit, de quo nihil monuit in notis, imo illic de Aetio (æque ac Gothofredus) hæc accepit.

quidem, dum hiemis tempestas sæviret, abductus est in exsilium; sed cum Mursam Illyrici urbem venisset, cujus urbis episcopus erat Valens quidam, humaniter admodum exceptus est, et ab exsilio revocatus, cum Valens imperatorem adisset una cum Dominio Marcianopolis episcopi, et Eunomii causam multo cum affectu exposuissent. Cæterum imperator post revocationem Eunomii eum in conspectum suum admittere cupiebat: verum Eudoxius quibusdam artibus hunc congressum inhibuit. Post hæc vero Nicæam profectus ut episcopum illic ordinaret (mortuus enim erat Eugenius urbis illius episcopus): priusquam huic negotio finem imposuisset, abiit e vita. Demophilus vero a Berræa translatus est Constantinopolim, imperatore sententiam synodi comprobante.

9. *Philostorgii parentes.* — Ait Philostorgius Borissi, qui vicus est secundæ Cappadociæ, Anysium quemdam presbyterum vixisse, qui quatuor habebat filios, filiam vero unicam quæ Eulampia dicebatur, ex qua natus est Philostorgius hujus *Historiæ* scriptor. Ejus autem vir Carterius nomine, Eunomii sectam sequebatur. Is uxori suæ persuasit, ut ad opinionem suam descisceret; illa enim tam ex paterno, quam materno genere, consubstantialem Patri Filium profitebatur. Mulier vero mariti persuasionibus inducta, fratres primum, exinde patrem ac reliquos paulatim propinquos suos in eandem sententiam pertraxit.

10. *Demophilus episc. C P.* — Demophilum, ut ait Philostorgius, in sede Constantinopolitana præcipue collocavit Theodorus episcopus Heracleæ. Hic enim præ cæteris consecrationis hujus privilegium habere videbatur. Porro dum Demophilus in episcopali sede collocaretur, multi ex populo qui tum aderant, non dignus acclamaverunt, sed indignus.

VALESII ANNOTATIONES.

(22) *Δεινοπαθῶς ἀναδιδαξάντων.* In codice Samuelis Bocharti scriptum inveni ἀναδειξάντων. Vulgatam tamen scripturam magis probo.

(23) *Ἐπιχειρηθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως.* Scribendo puto ἐπιχειρηθέντος, id est, comprobante, et confirmante. Id enim significat vox ἐπιχειρῆναι, ut testatur grammatici. Porro notandum est electionem episcoporum, præcipue patriarchalium sedium, ab imperatoribus confirmatam fuisse. Cujus rei illustre exemplum est in libro primo *Historiæ* Philostorgii, D

VARIORUM.

(a) *Κατὰ Μούρσαν τῆς Ἰλλυριδος.* Sive Pannoniæ, quæ Illyrici provincia erat, urbs illustris profugatione Magnentii tyranni, Sozom. l. iv, cap. 7, n. a, et Valente hoc episcopo Mursensi Ariano, infensissimo Athanasii hoste: de quo cum multa occurrant passim sub Constantio, illud de eo modo notandum est: eum eodem hoc tempore, anno Chr. 369, in Occidente damnatum, Damaso episcopatum Romanum gerente, ut discere licet ex Athanasio ad Epictetum episcopum Corinthium. Gothofred. in loc. De Eugenio ep. Nic. Vid. Soz. pag. 139, not. 1. De tempore obitus Eudoxii, Socr. pag. 250, not. 2.

(b) *Παραγεγονότως.* Legendum παραγεγονότος. W. Louth.

(c) *Ἐπεὶ ἕτερος... υἱὸς... ἔχω.* Nempe hac ad-

A κατὰ Μούρσαν δὲ τῆς Ἰλλυριδος (a) φθάσας, ἥς ἐπίσκοπος ἐτύγγανέ τις Οὐάλης, δεξιωσέως τε πολλῆς ἀπολαύει, καὶ τῆς ὑπερορίας ἀνακομίζεται, πρὸς τὸν βασιλέα παραγεγονότως (b) τοῦ Οὐάλεντος σὺν Δομνίνῳ (τῆς Μαρκιανουπόλεως δὲ ἐπίσκοπος οὗτος ἦν) καὶ τὰ κατ' αὐτὸν δεινοπαθῶς ἀναδιδαξάντων (22). Ὀρμησε δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς ἔψιν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν Εὐνομίῳ ἐλθεῖν· ἀλλ' ὁ Εὐδόξιος τέχνας τὴν θεῶν ἐπέχει. Μετὰ τοῦτο δὲ εἰς Νίκαιαν ἀφικόμενος ἐπίσκοπον αὐτῇ καθιδρῶσαι (ἐτεθνήκει γὰρ Εὐγένιος ὁ ταύτην ἐφορεύων), πρὶν ἢ πέρας ἐπιθεῖναι τῇ βουλή, τὸν βίον ἐκλείπει. Καὶ μετὰ γεται Δημόφιλος ἀπὸ Βεβρόλιας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως συνοδικὴν ὑποκρινάμενον ψῆφον (23).

B

θ'. "Οτι, φησιν, ἐν Βορισοῦ (κώμη δὲ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας τὸ χωρίον) πρεσβύτερος Ἀνύσιος ἔκει, υἱοὺς μὲν τέσσαρας ἔχων (c), θυγατέρα δὲ μίαν, ἥς Εὐλάμπιος μὲν ἡ ὀνομασία (24), Φιλοστόργιον δὲ ἐγενίετο τὸν ταῦτα γεγραφότα. Ὁ δὲ ταύτης ἀνὴρ, Καρτέριος ὄνομα, τὴν Εὐνομίου δόξαν ἐτίμα. Καὶ πείθει τὴν γυναῖκα πρὸς τὴν αὐτοῦ μετατάξασθαι γνώμην· καὶ γὰρ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς αὐτῆ τὸ δμοούσιον ἔστεργεν. Ἡ δὲ πεισθεῖσα τοὺς ἀδελφοὺς συνεφέλκεται, εἶτα κατὰ μέρος καὶ τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους.

C

ι'. "Οτι Δημόφιλος, φησιν, ἐγκαθίσταται τῇ Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Θεοδώρου μάλιστα τοῦ Ἡρακλείας ἐπισκόπου. Ἐδόκει γὰρ τὸ πρόνομιον οὗτος ἔχειν τῆς τοιαύτης ἱερουργικῆς ἐνεργείας. Πολλοὶ δὲ τοῦ παρόντος δόχου, ἐν τῇ τοῦ Δημοφίλου καθιδρῶσει, ἀντὶ τοῦ ἀξίως (d), ἀνεβδῶν τὸ ἀνάξιον (e).

ubi agit de electione Athanasii: συνοδικὴν αὐτὴν ψῆφον ἰδεο vocat, quod in synodo facta fuisset hæc electio. Certe patriarchas in synodo episcoporum electos et ordinatos fuisse, ostendi in libro iii *Observationum ecclesiasticarum*, capite ultimo.

(24) *Ἡς Εὐλάμπιος μὲν ἡ ὀνομασία.* Non dubito quin scribendum sit Εὐλάμπιον. Nam feminarum nomina neutro interdum genere efferebantur. Sic Eustochium, et similia prope infinita.

huc tempestate alicubi, et quidem in Cappadocis, presbyteri uxorati fuere, liberosque susceperunt; quod etiam testatur Epiphanius hæresi Catharorum 50, n. 4 (etsi id ipse improbet), et Hieronymus *Epistolæ ad Demetriadem*; et lib. i *adversus Iovinianum*. Gothofred. in locum. Poterat tamen Anysius uxorem morte amissæ ante ordines susceptos, quod sæpius factum.

(d) *Ἀντὶ τοῦ ἀξίως.* Solemnis acclamatio in electione episcopi. Vid. Eusebium lib. vi, cap. 29, de electione Fabiani in episcopum Romanum. W. Louth.

(e) *Ἀνεβδῶν τὸ ἀνάξιον.* Ita milites de Galba in imperatorem electo, clamaverunt οὐκ ἀξίος. Plutarchus in *Vita Galbæ*. W. Louth.

ια'. Ὅτι μετὰ Αὐξόνιον Μόδεστος (α) ἑπαρχος κα-
εαστᾶς, καὶ ἀπεχθῶς, φησὶν, ἔχων πρὸς Εὐνόμιον,
ἐρήμην αὐτοῦ κατεδικάσατο, ὡς τὰς Ἐκκλησίας καὶ
τὰς πόλεις ἐκταράσσοντος, καὶ εἰς Ἀξίαν αὐτὸν φυ-
γαθεύει τὴν νῆσον (25).

ιβ'. Ὅτι Μάζακα τὸ πρῶτον (26) ἐκαλεῖτο ἡ Καί-
σάρεια, ἀπὸ Μοσῶχ τοῦ Καππαδοκῶν γενάρχου ἑλκυ-
σαμένη τὸ ὄνομα τοῦ χρόνου δὲ πορευομένου, κατὰ
παρέγκλισιν ἦδη Μάζακα προσωνόμασαι.

ιγ'. Ὅτι περὶ Εὐνομίου, φησὶ, λιπόντος τὴν Κύζι-
κον, οὐδείς τῶς ἀντικατέστη ἐπίσκοπος. Δημόφιλος
δὲ, σὺν Δωροθέῳ (27) καὶ τισὶν ἄλλοις ἀφικόμενος
ἐγκαταστῆσαι, οὐδὲν περαινέειν ἠδύνατο, διὰ τὸ τοὺς
ἐν αὐτῇ, τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον ἐκ τῶν Ἐλευσίου δι-
δαγμάτων, τὴν δόξαν κρατύναντας (28), πρᾶσθαι
εἰς τὸ ἀμετάθετον. Δημόφιλου δὲ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
τῶν Κυζικηνῶν ἀναδεξαμένων πρόκλησιν (29),
καὶ τὸν Ἀέτιον καὶ Εὐνόμιον ἀναθεματισάντων (τοῦτο
γὰρ ἡ πρόκλησις), ἀνόμοιον τε τὸν Εὐνόμιον (30) δη-
μοσίαις καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἀνακηρυξάντων,
καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ τοὺς παραδεχομέ-

11. *Eunomius Naxum relegatus.* — Post Auxo-
nium Modestus promotus præfectus prætorii, cum
Eunomio infensus esset, ut ait Philostorgius, indi-
cta causa eum damnavit, ut qui Ecclesias ac civi-
tates perturbaret; et in insulam Naxum eum re-
legavit.

12. *Cæsarea olim Mazoca dicta.* — Cæsarea prius
Mazoca nominata est, a Mosoch gentis Cappadocum
principe id nomen trahens; progressu vero tem-
poris per inflexionem Mazaca appellata est.

13. *Cyzicenorū episcopus homousiastes.* — Ex
quo Eunomius Cyzicum reliquerat, nullus adhuc
episcopus, ut scribit Philostorgius, in ejus locum
fuerat subrogatus. Demophilus vero, cum episcopi
ordinandi causa, una cum Dorotheo aliisque Cy-
zicum venisset, nihil perficere potuit, propterea
quod incolæ illius urbis similem secundum sub-
stantiam constantissime profiterentur, ex doctrina
atque institutione Eleusii, qui hanc opinionem con-
firmaverat. Sed cum Demophilus et qui cum illo
erant, Cyzicenorum protestationem admisissent, et
Aetium Eunomiūque anathemate damnassent :

VALESII ANNOTATIONES.

(25) *Εἰς Ἀξίαν... τὴν νῆσον.* In manuscripto co-
dice Samuelis Bocharti scriptum inveni εἰς Ναυ-
ξίαν, corrupte pro Ναξίαν. Sic recentiores videntur
nominasse insulam maris Ἄεγαι, quæ prius Naxus
vocabatur.

(26) Ὅτι Μάζα κατὰ πρῶτον. Rectius in manu-
scripto codice Samuelis Bocharti scriptum est Μά-
ζακα τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο ἡ Καίσαρεια. Idem error
occurrit apud Sozomenum in libro v, cap. 4. Apud
Hieronymum quoque in libro *De scriptoribus eccle-
siasticis* Μάζα dicitur. Sic enim habet vetus Lugli-
nensis editio, quæ penes me est. *Basilium Cæsareæ
Cappadociæ quæ prius Maza vocabatur, episcopus,*
etc. Videtur tamen in Philostorgio scribendum esse
Μάζοκα τὸ πρῶτον, etc.

(27) *Σὺν Δωροθέῳ.* Hic Dorotheus episcopus erat
Heracleæ in Thracia, qui Demophilum Constantino-
polititanum episcopum consecravit, ut supra retulit
Philostorgius in cap. 10 hujus libri, ubi Theodor-
us perperam nominatur. Qui locus Gothofredum
in gravissimum errorem induxit. Putavit enim
Theodorum hunc a quo Demophilus est ordinatus,
et qui postea Antiochenus et Constantinopolitanus
episcopus fuit, eundem esse cum Theodoro illo
Heracleota, Arianorum principe, qui in synodo
Sardicensi condemnatus est, et cujus mentionem
facit Hieronymus inter scriptores ecclesiasticos.
Atqui Theodorus Heracleotes, cujus meminit Hi-
eronymus, et qui synodi Sardicensis sententia dam-
natus est, obiit regnante Constantio, circa annum
Christi 358, eique in episcopatu successit Hypa-
tianus, ut notavi ad librum secundum *Historiæ* So-
cratis Scholastici cap. 29. Mortuo demum Hypa-
tiano, principatu Valentis Augusti, successit Doro-
theus, is qui Demophilum Constantinopolitanum
episcopum consecravit. Sic enim eum appellat So-
crates et Sozomenus et Philostorgius infra, in hoc
libro. Sed et ipse Philostorgius, quod non animad-
vertit Gothofredus, Theodorum Heracleotem per-
spicue distinguit a Dorotheo Heracleote; nam in
libro octavo capite 17, enumerans episcopos qui in-

ter Homæusianos celeberrimi exstiterant, primo
quidem loco nominat Theodorum episcopum Hera-
cleæ, et Georgium Laodiceæ. Allos deinde recenset,
qui post illos vixerunt, Eustathium Sebastenum,
Basilium Ancyranum, Mæcedonium Constantinopo-
litano, et Eleusium Cyzicenum. Vides Theodorum
hoc loco longe differre a Dorotheo; neque enim Do-
rotheus Eustathium, et Mæcedonium, atque Eleusium
ætate antecessit.

(28) *τὴν δόξαν κρατύναντας.* In manuscripto
codice Samuelis Bocharti scriptum inveni κρατύ-
νοντας. Posset etiam scribi κρατύναντος, supplē
Ἐλευσίου. Quam scripturam in interpretatione mea
sum secutus.

(29) *Κυζικηνῶν... πρόκλησιν.* Hunc locum non
intellexit Gothofredus, ut ex interpretatione, et
Annotationibus ejus apparet. Cujus interpretatio-
nem recte Lucas Holstenius correxit, hoc modo:
Cum igitur Cyzicenorū provocationem Demophilus,
iique qui cum eo erant, admisissent, et Aetium Eu-
nomiumque anathemate percussissent, etc. Πρόκλη-
σις est provocatio, ut exponitur in glossis Græco-
Latinis. Malim tamen hoc loco vertere, *protestatio-*
nem. Neque enim Cyziceni appellationem tunc ullam
interposuerunt, sed peritius obstiterunt Demophilo,
qui episcopum ipsis ordinaturus advenerat, prote-
stati que sunt nunquam se passuros, ut episcopum
ipsis ordinaret, nisi prius Aetium et Eunomium sub
anathemate damnasset. Quam conditionem cum ad-
misisset Demophilus, et Aetio atque Eunomio ana-
thema dixisset, postea episcopum Cyzicenis conse-
cravit eum, quem Cyziceni suffragio suo nomina-
verant.

(30) *Ἀνόμοιον τε τὸν Εὐνόμιον.* Ferri quidem
potest vulgata scriptura, cum Eunomius ἀνόμοιον,
id est, *dissimilem Patri Filium palam asseruerit,*
ejusque sectatores Anomæi sint appellati. Non displicet
tamen conjectura, quam in margine codicis
Bochartiani eadem manu ascriptam inveni ad vocem
ἀνόμοιον, *ἰσως ἀνόμιον*: est enim elegans parono-
masia, ut Anomius dicatur pro Eunomio.

VARIORUM.

(α) *Μόδεστος.* De hoc Modesto vid. Socr. p. 231, not. a.

id enim erat protestatio; et Eunomium tum orationibus, tum scriptis publice Anomæum appellasset, fidemque eorum et cunctos qui eorum doctrinam amplecterentur, eidem anathemati subiecissent, tandem Cyziceni ordinationem admiserunt, neminem alium ad episcopatum promoveri passi, nisi quem ordinatus est, illico consubstantialem Filium palam

14. *Dorotheus ep. Antioch.* — Mortuo Euzoio Antiochensi episcopo, Dorotheus ex Heraclea Thraciæ in ejus sedem translatus est. Utrumque porro, tam Demophilum, quam Dorotheum perstringit Philostorgius, hunc quidem vanissimum appellans, Demophilum vero miscere omnia et confundere solitum, ac præcipue ecclesiastica dogmata: adeo ut quodam tempore, dum sermonem haberet ad populum Constantinopoli, dixerit corpus Christi permistum divinitati penitus evanuisse, eo modo quo lactis sextarius in universum maris elementum coniectus evanescit. Cæterum Demophilus ortus fuit ex urbe Thessalonica, genere haud ignobili. Idem Eunomianis admodum infensus gravissimis malis eos affecit.

15. *De Valentis successore oracula.* — Valentis temporibus, gentilium oracula iis qui ipsa consulerant, calculos quosdam dederunt certis litteris insignitos. Litteræ inter se junctæ, aliis Theodosium, aliis Theodulum aut Theodorum, sive alium quempiam designare videbantur (33). Nam figuræ litterarum ad δ usque progrediebantur, δæmonibus obliqua, ut solent, responsa dantibus, in perniciem eorum qui fidem illis habent, et ad effugium mali eventus. Unde et Theodorus quidam apud Syros in fraudem inductus, cum tyrannidem invadere cœpisset, statim cum iis qui ipsum secuti fuerant, extinctus est; cum illis vero multos quoque innocentes Valens supplicio affecit, eo quod ipsorum nomina ab his litteris incipiebant.

16. *Valentinianus Sen. obiit, Junior ei succedit.* — Valentinianus imperator moritur, cum annos duodecim imperasset, et Gratianum filium heredem imperii reliquit. Reliquit etiam duos alios liberos, Gallam scilicet filiam, et Valentinianum Juniorem

Α νους αὐτῶν τὰ μαθήματα, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀρὰν ποιησαμένων, ὑφίστανται τὴν χειροτονίαν· οὐχ ἑτερόν τινα ταύτην ἐλθεῖν (31) ἀνασχόμενοι, ἀλλ' ὃν αὐτῶν αἱ ψῆφοι προσέτατον. Ὁ δὲ γε χειροτονηθεὶς, εὐθύς λαμπρῶς ἐκήρυττε τὸ (32) ὁμοούσιόν.

ipsorum subfragia prætulissent. Cæterum is qui or-

ιδ'. Ὅτι τελευτήσαντος Εὐζωίου τοῦ Ἀντιωχείας, ὁ Δωρόθεος (α) ἐξ Ἡρακλείας τῆς Θράκης πρὸς μὲν τὸν ἐκείνου μεθίσταται θρόνον, διασύρει δὲ τὸν τε Δημόφιλον καὶ Δωρόθεον ὁ συγγραφεὺς, τὸν μὲν ἀλαζονέστατον λέγων, τὸν δὲ Δημόφιλον φέρειν τε πάντα καὶ συγγεῖν ἀκρατέστατον, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα· ὥστε ποτὲ καὶ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησιάζοντα φάναι, τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ, ἀνακραθὲν τῇ θεότητι, εἰς τὸ ἀηλότατον κευρωθέν, ὃν τρόπον καὶ γάλακτος ζέστης τῷ παντὶ τῆς θαλάσσης ἐπιδηθείς συστήματι. Πατὴρ δ' ἦν ἡ Θεσσαλονικὴ τῷ Δημοφίλῳ (β), καὶ τὸ ἄλλο γένος οὐκ ἄσημον. Κατὰ δὲ τῶν λεγομένων Εὐνομιανῶν πολὺς ἔρρει ταῖς κακώσεσιν ὁ Δημόφιλος.

ιε'. Ὅτι, κατὰ τοὺς Οὐάλεντος χρόνους, τῶν Ἑλληνικῶν χρηστηρίων τοῖς προσιοῦσιν ἀνεδίδοντο ψῆφοι καταστικτοὶ γράμμασιν. Ἄ συντιθέμενα τοῖς μὲν τὸν Θεόδωσον ἐδόκει δηλοῦν, τοῖς δὲ τὸν Θεόδουλον, ἢ τὸν Θεόδωρον, ἢ τινα ἄλλον παραπλήσιον. Μέχρι γὰρ τοῦ δέλτα τῶν γραμμάτων οἱ τύποι προήγοντο, λοξὰς τῶν δαιμόνων, ὡς εἰώθησιν, ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν περὶ τοὺς μὲν ἀναχωρήσει τῆς ἀποτυχίας τὰς ἀναβήσεις ποιουμένων. Διὸ καὶ Θεόδωρός τις παρασυρθεὶς τῇ ἀπάτῃ, καὶ τυραννίδος ἐπιβαίνειν ἀρξάμενος, θάπτον σὺν τοῖς ἐπομένοις ἀπόλετο· μεθ' ὧν καὶ τῶν ἀνατιῶν οὐκ ὀλίγους (34) δίκας Οὐάλης ἀπήτησεν, ὅτι περ αὐτοῖς ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος δι' ἐκείνων τῶν γραμμάτων ἀνεγινώσκετο.

ις'. Ὅτι Οὐάλεντιανὸς τελευτᾷ, βασιλεύσας ἑτη δυοκαίδεκα, καὶ κληρονόμον τῆς ἀρχῆς Γρατιανὸν τὸν παῖδα καταλείπει. Κατέλιπε δὲ καὶ ἐτέρους δύο παῖδας, Γάλλαν τε θυγατέρα, καὶ Οὐάλεντιανὸν, τέτταρά που γεγονότα ἑτη (35), ὃν αὐτίκα ἢ τε μῆτηρ

VALESII ANNOTATIONES.

(31) *Οὐχ ἑτερόν τινα ταύτην ἐλθεῖν.* Deesse videtur præpositio, quæ suppleri potest hoc modo: Οὐχ ἑτερόν τινα πρὸς ταύτην ἐλθεῖν ἀνασχόμενοι.

(32) *Λαμπρῶς ἐκήρυττετο.* Codex Bocharti auctior hic est et emendatior. Sic enim habet, εὐθύς ἐκήρυττε τὸ ὁμοούσιον.

(33) *Socr. lib. iv, cap. 19; Soz. lib. vi, cap. 35.*

(34) *Καὶ τῶν ἀνατιῶν οὐκ ὀλίγους.* Non dubito quin scribendum sit hoc loco, τῶν ἀνατιῶν. Id est, *Una cum illis multos quoque innocentes Valens supplicio affecit.* Emendationem nostram confirmat ms. codex Bocharti, in quo scriptum est τῶν ἀνατιῶν, prout legendum esse conieceram.

(35) *Τέτταρά που... ἑτη.* In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, τέτταρά που ἑτη, quod licet exiguum sit, haud quaquam tamen negligendum putavi. Cæterum de ætate Valentiniani Junioris, consentit etiam Ammianus Marcellinus in libro tricesimo, sub finem; et Victoris Epitome, et Zosimus ac Zonaras. Natus est igitur Valentinianus Junior anno Christi 371. Cæterum ab hoc Valentiniano Juniore, qui filius fuit majoris Valentiniani, distinguendus est Valentinianus alter, filius Valentis Augusti, ut jam pridem observavi, tum in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum, tum in Annotationibus ad Socratem.

VARIORUM.

(a) Ὁ Δωρόθεος. Idem qui Theodorus, inverso nomine promiscue, ut supra, cap. 10, et 13 hujus lib. et apud Socr. lib. iv, cap. 35, et Sozom. lib. vi, cap. 37, in fin., et lib. vii, cap. 14. Mortem Euzoii relict Socrates loc. cit. ann. Chr. 377. *Gothofred.*

(b) Πατὴρ δὲ ἦν ἡ Θεσσαλονικὴ τῷ Δημοφίλῳ. Berræa prope Thessalonicam locus erat aut natiuitatis, aut saltem episcopatus Demophili, ut patet ex capp. 8 et 19 hujus lib. De Demophilo vid. plura mox in Fragmento e Suida.

Ἰουστίνα, καὶ ὁ κατὰ Παιονίαν στρατὸς βασιλέα ποιεῖ. Α Γρατιανὸς μέντοι γε τὴν ἀναγόμευσιν μαθὼν, ὅτι μὴ εἰς γνώμης αὐτοῦ γέγονεν, οὐκ ἐπήγεσεν. Ἄλλὰ καὶ τινὰς τῶν αὐτοῦ νεωτερισάντων (35^α) ἐκολάσατο (α). Ὅμως ἔστρεψε τὸν ἀδελφὸν ἔχειν βασιλεύοντα (36), καὶ πατὴρ ἀὐτῷ τάξιν ἀποπληροῦν.

17. Ὅτι οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου Σκύθαι (b), τῶν Οὐννων αὐτοῖς ἐπιστρατευσάντων, ἀνάστατοι γεγῶνασι, καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαίων γῆν πρὸς φιλίαν ἐπεραιώθησαν. Εἶεν δ' ἂν οἱ Οὐννοι, οὓς οἱ παλαιοὶ Νεβροῦς ἐπωνόμαζον, καὶ παρὰ τὰ Ῥιπαῖα καταφυγέμενοι ἤρη, ἐξ ὧν ὁ Τάναϊς εἰς τὴν Μαυώτιδα λίμνην κατασυρβόμενος τὸ βεῖθρον ἐκδίδωσιν. Οἱ δὲ γε Σκύθαι μετανασταίντες, ἀπὸ τοῦ μέτριον τὰ πρῶτα εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις, εἰς τὸ ληστεύειν ἐτρέποντο· εἶτα καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον εἴλοντο. Οὐάλης δὲ ταῦτα πεπυσμένος, ἐξ Ἀντιοχείας ἀπαίρει. Καὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλιν γεγωνὸς ἐπὶ Θράκην ἐλαύνει. Καὶ μάχην συμπλακεῖ τοῖς βαρβάροις, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, ἀνὰ κράτος φεύγει. Καὶ πάσῃ συσχεθεὶς ἀμυχανία καὶ ἀπορία, ἔν τινι τῶν κατὰ ἀγροῦς οἰκημάτων χόρτον φέροντι, σὺν ὄλγοις τοῖς ἐπομένοις κατακρύπτει ἑαυτὸν. Οἱ δὲ βάρβαροι καταδιώκοντες, ὡσπερ τὰ ἄλλα τῶν ἐν ποσσίν, οὕτω καὶ τὸ οἰκημα πυρὸς δαπάνην ἐτίθεντο, οὐδεμίαν παρὰ τοῦ βασιλέως (37) λαθόντες ὑπόνοιαν. Ἄλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐφάνισται, τὸ πλεῖστον τε καὶ κράτιστον τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς συναποχειράμενος· οἱ δὲ βάρβαροι πᾶσαν ἀδεῶς τὴν Θράκην ἐληΐζοντο, Φριτιγέρνου αὐτοὺς ἄγοντος. Ὁ δὲ Γρατιανὸς ἐκόψατο μὲν τὸν θεῖον, ἐθρήνησε δὲ τὴν Ῥωμαίων συμφορὰν· Θεοδοσίον δὲ βασιλέα χειροτονήσας, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἀναπέμπει. Ὁ δὲ Θεοδόσιος τὰς Ἰσπανίας μὲν εἶχε πατρίδα, ἃς νῦν Ἰθρηρίας καλοῦσι, τοῦ δὲ αὐτῶν βέροντος Ἰθρηρος παταμοῦ, τὴν προτέραν ἐκτικῆσατος ὀνομασίαν.

ad regendum patrii imperium misit. Hic Theodosius Iatari; Ibero scilicet fluvio qui per eam fluit, priorem 17. Ὅτι, τελευτήσαντος Θεοδοῦλου τοῦ ἀπὸ Χαϊρετάπων (τῆς Παλαιστίνης δ' οὗτος ἐπεσκόπει), οἱ ἀμφὶ τὴν Εὐνόμιον Καρτέριον αὐτοῦ χειροτονοῦσι. Τοῦ δὲ θάπτον τελευθθέντος, Ἰωάννην ἀντικαθιστώσι καὶ σὺν αὐτῷ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως αὐτὸς τε Εὐνόμιος καὶ Ἀβρίανδ' καὶ Εὐφρόνιος ἐπὶ τὴν ἐφάν ἀφικνοῦνται, ὡς ἐκεῖσε τὸν τε Ἰουλιανὸν ἐκ τῆς

VALESII ANNOTATIONES.

(35^α) *Tinās τῶν αὐτοῦ νεωτερισάντων.* Gothofredus legisse videtur, τῶν τοῦτο νεωτερισάντων· sic enim vertit: *Sed et quosdam, qui id aggressi fuerant, puniuit.* Videtur aliquod mendium hic latere, ac fortasse scribendum est, κατ' αὐτοῦ νεωτερισάντων, etc., nisi αὐτοῦ sumatur adverbialiter pro

(a) *Tinās — ἐκολάσατο.* Hoc unus Philostorgius habet. Quare hæc inter alias ejus in Gratianum calumniam censenda est; in quem cæteroque iniquior fuit ob rationes dictas lib. viii cap. 8, et lib. x, cap. 5. Gothofred. De obitu Valentiniani Senioris vid. Socr. lib. iv, cap. 31, et Soz. lib. vi, cap. 36.

(b) *Σκύθαι.* De Scythis seu Gothis ab Hunnis de-

quatuor circiter annos natum. Quem illico tum mater Justina, tum exercitus qui in Pannonia erat, imperatorem creaverunt. Et Gratianus quidem hanc nuncupationem cum didicisset, eo quod absque consensu ipsius facta fuerat, non probavit. Quosdam etiam qui id tentare ausi fuerant, supplicio affecit. Fratrem nihilominus consortem imperii habere non renuit, et patris erga eum vicem implevit.

17. *Valens bello Scythico perit. Theodosius imp.* — Scythæ qui trans Istrum positi sunt, ab Hunnis bello appetiti, et sedibus suis expulsi, in Romanorum ditionem specie amicitiae trajecerunt. Porro Hunni iidem videntur esse qui ab antiquis Neuri vocabantur, ad Ripæos montes siti, ex quibus ortus Tanais fluvius, in Mæotidem paludem aquas suas evoluit. Scythæ vero in Romanorum solum transgressi, cum initio moderate se gessissent erga Romanos, tandem ad latrocinandum conversi sunt, ac deinde bellum iis intulerunt, nullo prius misso qui bellum indiceret. Quæ cum accepisset Valens, statim Antiochia digressus est. Cumque venisset Constantinopolim, in Thraciam perrexit. Ubi prælio congressus cum barbaris, multisque suorum amissis, contento cursu fugam arripuit. Ultima tandem necessitate oppressus, et ad inopiam consilii redactus, in agresti quadam casa qua senum conditum erat, una cum paucis qui ipsum sequebantur, sese occultavit. At barbari qui eum persequabantur, tum obvia quæque, tum tugurium illud incenderunt, nihil penitus de imperatore suspicati. Et Valens quidem hunc in modum sublatus est, numerosissima ac fortissima Romani imperii parte simul amissa; barbari vero universam Thraciam absque ullo deinceps metu pervastarunt, duce Fritigerno. Porro Gratianus patruum quidem suum luxit, et Romanorum calamitatem deflevit; Theodosium vero cum imperatorem renuntiasset patriam habuit Hispaniam, quæ nunc Iberia appellationem abolente.

18. *Eunomiani episcopi.* — Mortuo Theodulo Chæretapensi, qui Palæstinæ erat episcopus, Eunomius Carterium in ejus locum ordinavit. Qui cum brevi postea ex hac luce migrasset, Joannes in ejus locum subrogatus est. Cum hoc Joanne idem Eunomius et Arrianus atque Euphronius, relicta Constantinopoli, in Orientem profecti sunt, ut et Julianum ex Cilicia

illuc, id est, in Pannonia.

(36) *Ἐχειν βασιλεύοντα.* Melius scriberetur ἔχειν συμβασιλεύοντα.

(37) *Οὐδεμίαν παρὰ τοῦ βασιλέως.* Scribendum est procul dubio οὐδεμίαν περὶ τοῦ βασιλέως λαθόντες ὑπόνοιαν.

VARIORUM.

victis, et ad Romanos confugientibus vid. Socr. lib. iv, cap. 33, 34, Soz. lib. vi, cap. 37; de Valentis adversus eos profectio et interitum, Socr. lib. iv, c. 38; Soz. lib. vi, cap. 39, 40; de Theodosio in consortium imperii a Gratiano ascito Socr. lib. v, cap. 2, Soz. lib. vii, cap. 2.

illuc adducerent, et Theophilum Indum Antiochiæ A Κιλικίας ἄξοντες, καὶ Θεόφιλον τὸν Ἰνδὸν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ καταληψόμενοι, καὶ τὰ τῆς ἄλλης ἑώρας καταστησόμενοι.

19. *Theodosius, victis barbaris, Homousianos restituit.* — Theodosius imperator juxta urbem Sirmium congressus cum barbaris : eo enim simul atque imperium accepisset, utilitate publica id exigente, profectus fuerat : victis prælio barbaris exinde Constantinopolitanam urbem cum ingenti pompa ingressus est. Et Homousianis quidem Ecclesiarum curam commisit; Arianos vero et Eunomianos urbe expulit. Ex quorum numero fuit etiam Demophilus : qui cum ejectus fuisset, ad civitatem suam Berrœam se contulit. Hypatius quoque Nicæa expulsus, Cyrum Syriæ ex qua erat oriundus se recepit. Sed et Dorotheus Antiochia ejectus, in B Thraciam unde originem ducebat, demigravit. Alii denique in alia dispersi sunt loca.

EX LIBRO DECIMO HISTORIÆ.

1. *Cleri Antiochemi ad Eunomium legatio.* — Dorotheus quidem, uti supra dictum est, Antiochia est expulsus; presbyteri vero ejusdem urbis Asterius et Crispinus, et reliquus clerus, collecto concilio, cui nonnulli etiam ex vicinis episcopis interfuerant, ad Eunomium eosque qui cum illo erant miserunt, communionem eorum postulantes. Hi vero per litteras responderunt, non alia conditione sese illos suscepturos esse, quam si damnationis sententiam in Aetium ejusque scripta olim latam rescidissent, sed et vitæ eorum emendationem requirebant; quibusdam enim haud puris actibus erant contaminati. At illi, tum quidem conditionem oblatam non admiserunt; postea vero eo usque progressi sunt, ut et Eunomium et eos qui cum illo erant, in Ecclesia proscinderent, μετεωρολέσχας eos vocantes, plerosque desperationis ac vesaniæ, eo quod scilicet hujusmodi conditionem ipsis ferre ausi fuissent.

2. *Arii dogmata.* — Arium impietatis ipsorum antesignanum accusat Philostorgius, quod hujus universi Deum ex multis partibus compositum esse dixerit. Ait enim Arium asseruisse, eum non quantum est comprehendere posse, sed in quantum uniuscujusque vis comprehendere valet; eundem quoque sensisse, Deum neque substantiam esse, neque hypostasim, neque aliud quidquam eorum quæ de illo dicuntur (40); sed et Ariminensem synodum et Constantinopolitanam C τισιν οὐ καθαρῶς διαιτήμασιν. Οἱ δὲ τότε μὲν τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκοντο (39)· χρόνῳ δ' ὕστερον καὶ εἰς τὸ κακίξειν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν τε Εὐνόμιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ προελθλύθεισαν, μετεωρολέσχας αὐτοὺς καλοῦντες, καὶ πλήρεις ἀπονοίας καὶ σκαίτητος, ἀνθ' ὧν αὐτοῖς τοιαῦτα προτείνειν ἔγνωσαν.

D αὐτὰ δοξάζειν, ἥτις τὴν τοῦ Μονογενοῦς γέννησιν

VALESII ANNOTATIONES.

(38) Διακάθαρσιν. In manuscripto codice Bochari legitur distinctis vocibus, διὰ κάθαρσιν. Unde quis suspicari possit scribendum esse, ἰδιὰ κάθαρσιν ἀπήτουν τοῦ βίου.

(39) Τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκοντο. Laudo

versionem Gothofredi, qui sic interpretatur hunc locum : *Conditionem non admiserunt.* Vide, si placet, quæ de hac voce notavi ad librum nonum hujus *Historiæ*.

(40) Soz. lib. iv, cap. 24.

VARIORUM.

(a) Κατὰ Σίρμιον τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν. Errat hic Philostorgius. Nam Theodosius Sirmii quidem imperator factus fuit, at idem in Macedonia constitutus Thessaloniciæ Gothos devicit. Illud recte Philostorgius cum cæteris, quod Theodosii de Gothicis victoriam ad tempus referri, quo jam imperator

renuntiatus erat. Male enim Theodoritus, qui lib. v, cap. 5, ante ejus imperium id factum memorat. Profligatis barbaris venit Theodosius Constantinopolim, statimque Ecclesias restituit Homousianis, sub finem anni 380, inquit *Jac. Gothofredus in locum.*

ἄγνωστοτάτην πᾶσιν ἀπίσταν, τῶν γινομένων μόνην
(41) τὴν γνώσιν αὐτῆς περιστεύασα. Αὕτη δ' ἦν ἡ
καταδικασαμένη καὶ τὸν Ἄετιον.

γ. Ὅτι οἱ ἐξ Ἀρείου τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ
Μονογενοῦς ὁμοιότητα εἰς πολλὰς αἱρέσεις διεσχί-
σαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸ προγινώσκειν ἑκάτερον
ἔρασαν· οἱ δὲ τὸ τὴν φύσιν Θεός· ἄλλοι δὲ διότι ἐκ
μὴ ὄντων ἑκάτερος αὐτῶν πέφυκε δημιουργεῖν. Ἄλλὰ
ταῦτα, φησί, κἄν διαφέρειν δοκῆ, εἰς ἕν καταλήγει,
τὸ δοξάζειν ὁμοούσιον (42) τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Τοῦτους
δέ φησι μετὰ τὸ κατατμηθῆναι ταῖς δόξαις, καὶ εἰς
πολλὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐκδιατηθῆναι φησι·
χρημάτων τε τὰς ἱερωσύνας (α) καὶ διδόντας καὶ λαμ-
βάνοντας, καὶ τὰς ὑπευθύνους καὶ σωματικὰς ἡδονὰς
μεταδιώκοντα.

δ. Ὅτι, φησὶν, οἱ περὶ Εὐνόμιον τοσοῦτον τῶν εἰρη-
μένων αἱρέσεων ἀπεκρίθησαν, ὡς μήτε βάπτισμα
αὐτῶν, μήτε χειροτονίαν προσέειπαι. Ἐδάπτισον δὲ
οἱ περὶ Εὐνόμιον οὐκ εἰς τρεῖς καταδύσεις, ἀλλ' εἰς
μίαν, εἰς τὸν θάνατον, ὡς ἔρασκον, τοῦ Κυρίου
βαπτίζοντες· ὃν ἄπαξ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ δις ἢ τρις ὑπὲρ
ἡμῶν ἀνεδέξατο.

ε. Ὅτι, φησὶν, ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος Ἀρκάδιον
τὸν υἱὸν, νέον ἦντα κομιδῆ, τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα
παραιθεταί (43). Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γρατιανὸς (β) ὁ
βασιλεὺς περὶ τὰς ἀνω Γαλατίας τῆ τοῦ τυράννου
Μαξιμίου συσκευῆ ἀναιρεῖται. Πολλὰς δὲ καὶ διαβολὰς
καὶ συγγραφὰς κατὰ Γρατιανοῦ ἀναπλάττει, ὡς καὶ τῷ
Νέρωνι παρεικάξειν αὐτόν· οὐ γὰρ ἤρρασαν (44)
αὐτῷ, ὡς εἶπαι, τῆς ἐκείνου πίστεως τὸ ὀρθόδοξον.

ς. Ὅτι Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς, εὐρών τινας τῶν
ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ τὰ Εὐνομίου στέργοντας, τοῦ-
τους μὲν τοῦ παλατίου ἐλαύει· τὸν δὲ Εὐνόμιον ἐκ
τῆς Καλιχιδόνης τὴν ταχίστην τοὺς ἀρπασαμένους
ἐκπέμπει (45), καὶ πρὸς τὴν Ἀλμυρίδα (46) φυγάδα

eadem asserere, quæ unigeniti generationem omni-
bus ignotissimam esse definivit, ei soli qui gene-
ravit, cognitionem ejus generationis attribuens.
Hæc est autem ipsa synodus quæ Aetium condem-
navit.

5. *Arianorum secta.* Ariani similitudinem Uni-
geniti cum Patre, in varias sententias distraxerunt.
Alii enim eam constituerunt in eo, quod uterque
præscientiam habeat futurorum; alii in eo, quod
uterque natura est Deus; nonnulli vero in eo, quod
uterque creare potest ex nihilo. Verum hæc, inquit
Philostorgius, licet differre inter se videantur, in
unum tamen idemque recidunt, ut scilicet Filium
Patri ὁμοούσιον prædicent. Hos porro ait Philostor-
gius, postquam in varias sententias discissi fuissent,
multa quoque alia indecora ac turpia perpetrasset,
quippe qui sacerdotia pretio emerint ac vendiderint,
et flagitiosas corporis voluptates consecrati sint.

4. *Eunomianorum baptismus.* — Eunomiani, ut
scribit Philostorgius, ab hæresibus supra memoratis
tantopere abhorruerunt, ut nec baptismum earum,
nec ordinationem admitterent. (47) Baptizabant porro
Eunomiani, non trina mersione, sed unica, in mor-
tem Domini, sicut aiebant, baptizantes: quam ille
semel tantum, non autem bis terve sustinuit pro
nobis.

5. *Gratiani cædes.* — Theodosius imperator Arca-
dium filium suum admodum puerum imperiali digni-
tate ornavit. Nec multo post Gratianus imperator in
Galliis Maximi tyranni fraude perimitur. Multas porro
calumnias adversus Gratianum confligit Philostor-
gius, adeo ut Neroni eum comparet. Neque enim
placebat Philostorgio rectæ fidei doctrina, quam
Gratianus profitebatur.

6. *Eunomius in varia loca relegatus.* — Theodosius
imperator cum quosdam cubicularios suos Eunomii
doctrinam sequi deprehendisset, eos quidem palatio
ejecit. Ipsum vero Eunomium statim ex Chalcedo-
nensi urbe abripiendum curavit, et Halmyridem

VALESHI ANNOTATIONES.

(41) *Τῶν γινομένων μόνην.* Ad hæc verba Lucas
Holstenius in suo codice hæc annotarat: legendum
τῷ γεννήσαντι μόνῳ. Sic enim formula Ariminensis
apud Theodoretum in *Hist. eccles.* lib. II, cap. 21:
Ὁὐ τὴν γέννησιν οὐδεὶς οἶδε, εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας
αὐτὸν Πατὴρ. Et apud Hieronymum *Contra Lucife-
rianos*: *Cujus natiuitatem nullus novit, nisi solus qui
eum genuit Pater.* Sed scriptura huic inhærendo le-
gendum est, τῷ γενναμένῳ μόνῳ. In ms. Scoriacensi,
non τῶν, sed τῷ expresse legitur, cujus doctissimi
viri sententiæ libens subscribo.

(42) *Τὸ δοξάζειν ὁμοούσιον.* Non dubito quin
Philostorgius scripserit ὁμοούσιον· neque enim
Ariani consubstantiale unquam aduiserunt. Porro
in hoc capite Gothofredum nihil vidisse, ex ejus
annotationibus perspicue apparet.

(43) *Ἀξίωμα παραιθεταί.* Scribendum est procul

dubio *παραιθεταί.* Quo modo etiam in margine co-
dicis Bochartiani scriptum inveni eadem manu: *ἴσως
παραιθεταί.*

(44) *Ὁὐ γὰρ ἤρρασαν.* Holstenius ad latus
sui codicis adnotavit: lego *ἤρρασαν.* In manuscripto
autem codice Samuelis Bocharti ita scriptum est in
margine; *malim ἤρρασαν.*

(45) *Τοὺς ἀρπασαμένους ἐκπέμπει.* Scribendum
est procul dubio *ἀρπασομένων.* Sed hic solemniss
est error librorum, ut sciunt qui mss. evolverunt.

(46) *Πρὸς τὴν Ἀλμυρίδα.* Hujus urbis meminit
Hierocles in *συνεχθῆμῳ*, quem olim manuscriptum
vidi in *Bibliotheca* doctissimi viri Jacobi Sirmondi.
Ἐπαρχία Σκυθίας ὑφ' ἡγεμόνα πόλεις ἰδ'. Τόμισ, etc.
Ultima urbs nominatur *Ἀλμυρίς.* Citatur hic Hie-
roclis

(47) Soz. pag. 252, n. a.

VARIORUM.

(a) *Χρημάτων τε τὰς ἱερωσύνας.* Quod ordina-
tionum mundationem attinet, jam olim quoque
Athanasius id de Ariani prædicavit. *Epistola ad
Orthodoxos*; et *Epistola ad solitariam vitam agentes.*

PATROL. GR. LXV.

(b) *Ἀρκάδιον — Γρατιανός.* Arcadius renuntia-
tus est Augustus anno Chr. 383. Soz. pag. 272,
n. b. Occisus est Gratianus eodem anno. Soz. pag.
277, n. b.

relegari jussit. (48) Est autem Halmyris locus in A Mœsia, ad Danubium situs. Verum Halmyris quidem a barbaris Danubium glacie constrictum transgressis, brevi post capta est; Eunomius vero inde Cæsaream Cappadociæ relegatur. Sed cum invisus esset Cæsariensibus, eo quod adversus Basilium ipsorum episcopum libros olim conscripserat, permissum est ei ut in agris suis degeret; qui Dacoreni vocabantur. Cæterum hoc loco Philostorgius scribit, se viginti annos natum cum venisset Constantinopolim, Eunomium vidisse; eum vero divinis laudibus extollit, et prudentiam ejus et virtutem incomparabilem fuisse affirmans. Sed et oris formam et reliqua corporis membra plena decoris ac venustatis describit; sermones quoque qui ex ejus ore profuebant, margaritis comparat; quamvis paulo post balbum illum fuisse vel invitum fateatur. Nec illum pudet, balbutiem ad summam gratiam atque elegantiam extollere. Ad hæc vitiliginem quæ faciem ejus quasi notis quibusdam ac vibicibus distinxerat, ornamentum quoddam corpori attulisse asserit. Porro, etsi libros ejus omnes divinis efferat laudibus, epistolas tamen reliquis ejusdem operibus multum præstare affirmat.

7. *Galla Aug.* — Mortua Placidia conjuge, Theodosius imperator uxorem duxit Gallam, sororem quidem Valentiniani junioris, filiam vero magni Valentiniani et Justinæ Augustæ (49). Porro hæc Justina Arianam hæresim sequebatur. Ex Galla Theodosius filiam suscepit, nomine Placidiam.

VALESII ANNOTATIONES.

roclis locus a Constantino Porphyrogenito, in libro II *De thematibus*; sed corrupte; nam provincia Mœsia pro Scythia illic scribitur. Ejusdem urbis mentionem facit Stephanus Byzantius: Κορυρίς, iquit, πόλις Αιγύπτου· ὡς Ἀργυρίς, Ἀλυρίς. Cæterum assentior Morello, qui in Annotationibus ad dictum locum Constantini Porphyrogeniti, Ἀλυρίς eandem esse dicit cum Salmuride, cuius mentio fit in *Itinerario Antonini*. Certe ut Latini Salmuridam dicunt, quam Græci Ἐξαναπρίστιν, et Salmurdessum pro Ἀλυδέσσῳ· sic etiam Salmuridem dixerunt, quam Græci Ἀλυρίδα. Solent enim Latinis ponere pro aspiratione in nominibus quæ sunt Græcæ originis, quod multis exemplis demonstrari potest. Neminem porro turbare debet, quod Philostorgius Salmuridem Mœsiæ attribuit, quam Hierocles ponit in Scythia. Id enim factum est ob viciniam harum provinciarum.

(48) Socr. lib. v, cap. 20; Soz. vii, cap. 17.

(49) Theodorit. lib. v, c. 19.

(50) *Δαχορηγοί*. In manuscripto exemplari Samuelis Bocharti scriptum est *Δαχορηγοί*. Apud Nicephorum vero *Δαχορηγοί*. Cæterum non assentior Gothofredo, qui in Annotationibus ad hunc locum scribit Philostorgium, dum Constantinopolim proficisceretur, vidisse Eunomium in agro Dacoreno, juxta Cæsaream Cappadociæ. Atqui non hoc dicit Philostorgius; sed se annum agentem vicesimum, cum venisset Constantinopolim, vidisse Eunomium, in supra dicta scilicet urbe Constantinopoli; nam cum Salmuridem urbem cepissent barbari, illinc extractus Eunomius, per Constantinopolim transiit, ut Cæsaream in exsilium duceretur. Illic ergo Eunomius dum transiret, videri potuit a Philostorgio.

(51) Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυνοίς. In

ποιεῖν ἐγκλεῦεται. Τὸ δὲ χωρίον τῆς ἐν Εὐρώπῃ Μοσίας ἐστίν, ἐν χώρᾳ τοῦ Ἰστρου διακειμενον. Ἄλλ' ἢ μὲν Ἀλυρίς, κρυσταλλωθέντος τοῦ Ἰστρου, ὑπὸ τῶν διαβάντων αὐτὸν βαρβάρων ἀλίσκεται· ὁ δὲ Εὐνόμιος ἐκεῖθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ὑπερορίζεται. Μιστῆτος ὦν τοῖς ἐκεῖσε, διότι λόγους κατὰ Βασιλείου τοῦ ταύτης ἐπισκόπου συνετάξατο. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τοὺς ἑαυτοῦ διάγειν ἀγροὺς ἀφείθη· Δαχορηγοί (50) δὲ τοῖς ἀγροῖς τὸ ὄνομα. Ἐναῦθα δὲ αὐτὸν φησι καὶ Φιλοστόργιος εἰκοστὸν ἔτος ἀγων, ἐν Κωνσταντινουπόλει παραγεγονῶς, θεάσασθαι, ὑπερθειάζων τὸν Εὐνόμιον· τὴν τε σύνεσιν λέγων αὐτὸν εἶναι· καὶ τὴν ἀρετὴν ἀπαράβλητον. Ἄλλὰ καὶ τοῦ προσώπου τὸ σχῆμα καὶ τὰ μέρη εἰς τὸ εὐκρεπέστατον τοῖς λόγοις ἐξυφατίζει· καὶ τοὺς ἐκ τοῦ στόματος λόγους μαργαρίταις ἐοικέναι· καίτοι προῖον τραυλὴν αὐτοῦ τὴν γλώτταν καὶ μὴ θέλων συνομολογεῖ. Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυνοίς (51) εἰς πολλὴν ἀποσεμνύουεν γλαφυρότητα. Ἄλλὰ καὶ τοὺς ἀλφούς (52) οἱ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατεμάστιζόν τε καὶ κατέστιζον, κόσμον ἐμποιοῖεν τῷ σώματι διατείνεσθαι. Τοὺς δὲ λόγους αὐτοῦ πάντας ἀποθειάζων, διαφέρειν τῶν ἄλλων ἐπὶ μᾶλλον λέγει τὰς ἐπιστολάς.

7. Ὅτι Πλακιδίας (53) ἀποθιούσης, ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος ὁ ταύτης ἀνὴρ Γάλλαν ἀγεται γυναῖκα, ἀδελφὴν μὲν τοῦ νεωτέρου Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ βασιλέως, θυγατέρα δὲ τοῦ μεγάλου, ἦν αὐτῷ Ἰουστίνα ἐγένετο. Αὕτη δὲ τὰ Ἀρείου ἔστεργεν. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῷ Θεοδοσίῳ καὶ ἡ θυγάτηρ Πλακιδία τίχεται.

C ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, *ἐπαισχυνοίς*, longe rectius, meo quidem iudicio. Porro interpretationem Gothofredi Holstenius in suo codice ita correxit: *Neque balbutiem eam sermonis elegantia coonestare eum pudet*.

(52) Ἄλλὰ καὶ τοὺς ἀλφούς. Eunomium leprosum fuisse, his verbis indicat Philostorgius. Ἄλφός enim lepram significat, ut docet Auctor *Etymologici*, in voce ἀλφός. Certe Rufinus Eunomium leprosum fuisse discrete testatur in libro decimo cap. 25: *Vir corpore et anima leprosus, et interius exteriusque morbo regio corruptus*. Idem quoque de Eunomio scribit Gregorius Nyssenus in libro I, contra Eunomium, pagina 307 his verbis: Ὁ εισδύων εἰς τὰς οὐκίας αὐτόκλητος, οὐδὲ τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἀηδίαν τῇ καθ' ἑαυτὴν διαγωγῇ περιστέλλων, οὐδὲ τὴν φυσικὴν τῶν ὑγιαίνόντων πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἀποστροφῆν λογίζόμενος. Et hæc quidem de Eunomii lepra jamdudum a me observata sunt in Annotationibus Eusebianis. Nunc ad vocem ἀλφούς redeamus, quam Latini fere vitiliginem interpretantur. Glossæ veteres vitiliginem vocant: sic enim habent. Vitiligo ἀλφός, ἀλωπεκία. Inquirendum itaque est, utrum vitiligo rectius scribatur, quam vitiligo. Neque enim vitiligo formari potest a vitio. An igitur vitiligo dicenda esse videtur a vitulis, eo quod leprosi vitulinæ carnis albedinem referant? Certe ut Ophiasis, Alopecia, et Elephantiasis, quæ sunt leprarum species, ab animalibus nominatæ sunt, ita et vitiligo nominari potuit a vitulis.

(53) Ὅτι Πλακιδίας. Scribendum est procul dubio, Πλακιδίας, vel potius Φλακιδίας. Sic enim dicta est uxor Theodosii, ut docent nummi veteres, et Greg. Nyssenus.

η'. Ὅτι Θεοδοσίος κατὰ Θεσσαλονικῆν τῷ Οὐαλεντιανῷ συναφθεῖς, στρατεύει κατὰ Μαξίμου τοῦ τυράννου. Καὶ γὰρ ὁ τύραννος, τὴν Γρατιανοῦ κατέχων ἀρχὴν, διενоеῖτο προσλαβεῖν καὶ τὴν Οὐαλεντιανοῦ. Ἐκπέμπουσι δὲ οἱ βασιλεῖς κατ' αὐτοῦ Τιμάσιον, καὶ Ρυχήμηριν, καὶ Πρόμοτον, καὶ Ἀρβογάστην, τοὺς στρατηγούς. Οἱ δὲ παραστάντες αὐτὸν ἐξαπιναιῶς (54) τοῦ τε θρόνου κατασπῶσι, καὶ τῶν τῆς βασιλείας ἐπιστῆμων ἀποδύουσι, καὶ τοῖς βασιλεῦσι κατὰ ιδιώτην προσάγουσι· κἀνταῦθα Μάξιμος τῆς κεφαλῆς ἀποτέμενεται, τυραννήσας πέντε τὰ σύμπαντα ἔτη.

θ'. Ὅτι μετὰ τὴν κατὰ Μαξίμου νίκην, καὶ τὴν ἐπὶ Ῥώμην ἐπάνοδον (α), ἐξελαύνειν αὐτῆς μέλλοντος τοῦ βασιλέως, ἀσθηρ κατὰ τὸν οὐρανὸν ὤφθη παράδοξος καὶ ἀήθης· μεγάλων δὲ ἄρα κακῶν ἀγγελος τῆ οἰκουμένη γενήσεσθαι ἐμελλεν. Ἐξέλαμψε δὲ πρῶτον κατὰ μέσας νύκτας πλησίον τοῦ ἑσπέρου, κατ' αὐτὸν δὴ τὸν καλούμενον Ζωδιακὸν κύκλον, μέγας δὲ καὶ ἐκφεγγῆς ταῖς μαρμαρυγαῖς, οὐ πολλῷ τοῦ ἑσπέρου λειπόμενος. Ἐπειτα συνδρομῇ πανταχόθεν ἀστέρων ἐπ' αὐτὸν ἀθροισζομένων ἐγένετο· εἰκάσαις ἄν σμήνην (55) μελιτῶν παρὰ τὸν ἡγούμενον σφαιρουμένων τὸ θέαμα· κἀντεῦθεν οἶονε τῆς πρὸς ἀλλήλους συνελίψεως (56) βιασαμένης, τὸ τῶν ἀπάντων φῶς εἰς μίαν τινὰ συκραθὲν ἀνέλαμπε φλόγα. Καὶ μαχαίρας ἀντικρυς ἀμφήκους (57) μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἀπετέλεσαν εἶδος, πληκτικῆς ἐξαιραζομένης, τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων ἀστέρων εἰς τοῦτο μεταπεσόντων, τῆς θέας· ἐνὸς δὲ καὶ μόνου τοῦ πρώτου θεωρηθέντος, ἐν τάξει βίξης τινὸς ἢ λαβῆς (b) τῷ παντὶ σχήματι ὑποφαινομένου, καὶ οἶον τὸ πᾶν τοῦ δειχθέντος ἀστέρος ἀποτίκτοντος σέλας· ὡς ἂν ἐκ λύχνου τινὸς θρυαλλίδος τῆς φλογὸς πρὸς ὕψος ἐξαιρομένης· τὸ μὲν φανὲν οὕτω παράδοξον παρῆχε τὴν θέαν. Καὶ ἡ κίνησις δὲ πρὸς πάντα παρήλλαττεν ἀστέρος ἑρόμον· τὴν γὰρ ἀρχὴν ὄθεν εἰρηται φανῆναι, καὶ τῆς κινήσεως ποιησάμενος, συνανίσχετο μὲν τὰ πρῶτα τῷ ἑσπέρῳ, καὶ συγκατεδύετο. Ἐπειτα δὲ, κατ' ὀλίγον διστάμενος, ἐπὶ τὰς ἄρκτους ἀνῆει σχολῆ τε καὶ βιάδην κινούμενος, καὶ ἔγκαρσιως, ὡς ἐπ' ἀριστερᾶς πρὸς

8. *Maximus tyrannus.* — Theodosius apud Thesalonicensem copiis suis cum Valentiniano conjunctis, contra Maximum tyrannum profectus est. Maximus enim cum Gratiani imperium occupasset, Valentiniani quoque ditionem sibi adjungere conabatur. (58) Mittunt igitur imperatores contra tyrannum, magistros militum Timasium et Richomerem; Promotum item et Arbogastem. Qui cum ex improvise supervenissent, eum repente ex solio deturbant, et imperii insignibus exuunt, ac privato habitu indutum imperatoribus obtulerunt; tunc Maximus capite truncatus est, cum per annos quinque tyrannidem exercuisset.

9. *Sidus novum.* — Post victoriam de Maximo relatum, et post adventum Theodosii in urbem Romanam, cum imperator illinc digressurus esset, sidus quoddam novum atque inusitatum in caelo visum est: quod quidem maximas calamitates orbi terrarum nuntiabat. Apparuit vero primum media nocte, juxta luciferum, in ipso circulo qui Zodiacus dicitur; magnum porro erat ac splendidum id sidus, nec multo inferius lucifero. Postea vero concursus astrorum undique ad illud factus est: instar apum examinis quæ circa regem suum in orbem densantur; exinde, veluti mutua collisione cogente, omnium astrorum lux in unam flammam commista effulsit, et ancipitis gladii, magni ac terribilis figuram expressit. Et ex aliis quidem sideribus quæ in illud astrum conflata erant, lux emicans, ensis speciem præferbat; unus vero ille qui primus apparuerat, instar capuli supradictæ figuræ videbatur, aut instar radicis cujusdam quæ universam apparentis astri lucem ex se gignebat; flamma, velut ex elychnio cujusdam lucernæ, sursum provolante: et astrum quidem quod tunc apparuit, adeo novum atque admirabile spectaculum præbuit. Motus vero a reliquostellarum cursu longe diversus fuit; nam cum inde unde diximus, apparere ac moveri cœpisset, initio quidem oriebatur et occidebat una cum lucifero. Postea vero paulatim recedens, ad septentrionem ascendebat, sensim ac lente progrediens, et oblique tanquam ad lævam, respectu quidem intuentium,

VALESII ANNOTATIONES.

(54) *Παραστάντες αὐτὸν ἐξαπιναιῶς.* Rectius in manuscriptis codicibus scribitur ἐξαπιναιῶς. Sed præterea corrigendus videtur locus hoc modo, οἱ δὲ ἐπιστάντες αὐτῷ ἐξαπιναιῶς, etc. Καὶ τῶν τῆς βασιλείας παραστῆμων ἀποδύουσι.

(55) *Εἰκάσαις ἄν σμήνη.* Rectius in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano scribitur, εἰκάσαις, sed et σμήνη scribendum est pro σμήνη, et περὶ τὸν ἡγούμενον, non παρὰ, ut edidit Gothofredus.

(56) *Συνελίψεως.* Holstenius ad latus sui cod. annotavit legendum esse συνθλίψεως, quomodo

(a) *Τὴν ἐπὶ Ῥώμην ἐπάνοδον.* De hoc Theodosii adventu in urbem Romanam vid. Socr. lib. v, cap. 14; Socr. lib. vii, cap. 14. De sidere novo, Philostorg. infra, cap. 11, et lib. ii, cap. 7. Id ad consulatum Timasii et Promoti (qui fuit annus Chr. 389) refe-

etiam in margine codicis Bochartiani adnotatum inveni.

(57) *Καὶ μαχαίρας ἀντικρυς ἀμφήκους.* Jam pridem conjeceram scribendum esse ἀμφήκους. Postea vero manuscriptum Bocharti codicem nactus, ita prorsus in eo scriptum inveni, uti conjeceram. Est autem ἀμφήκης· μάχαιρα, ἢ ἐκατέρωθεν ἠχοημένη, id est, *utrinque acuta*, ut exposuit Suidas in voce ἀμφήκης. At Lucas Holstenius ad latus sui codicis emendat ἀμφήκος ex codice Scoriacensi, ut opinor. Verum hæc scriptura tolerari non potest.

(58) Theodorit. lib. v, cap. 12, 15.

VARIORUM.

runt Marcellinus in *Chronico*, *Fasti Idaciani*, et *Chronicon Alexandrinum*. Gothofred.

(b) *Ἡ λαβῆς.* Legendum videtur ἢ λαβίδος, *W Louth*.

proprium cursum instituens; communem vero circuitionem eandem habuit quam reliquæ stellæ juxta quas ambulabat. Cæterum cum proprium cursum quadraginta dierum spatio complevisset, in mediam majorem ursam se conjecit; et in ipso ejus meditullio postremum visum, ibidem extinctum est. Neque vero hoc solum, sed multa quoque alia admiranda de hoc sidere gladii speciem referente scribit Philostorgius.

10. Ait Philostorgius, se quoque contra Porphyrium scripsisse pro Christianis.

11. *Homines portentosi*. — Eodem tempore quo sidus illud ensiferum apparuit, visa sunt etiam duo corpora humana, alterum quidem in Syria, humanæ staturæ proceritatem multum excedens; alterum vero in Ægypto incredibilis brevitatis. Syrus quidem statura erat quinque cubitorum altitudinis, adjecto insuper palmo, quamvis pedes reliquæ totius corporis proceritati minime responderent; sed intransum retorti varique essent: nomen huic erat Antonio. Ægyptius vero in tantam contractus erat brevitatem, ut inclusas in caveis perdices non invenuste imitaretur, utque perdices cum illo ad rixam usque colluderent. Quod vero admirabilius est, inerat ei prudentia, brevitatem corporis nullatenus imminuta; nam neque voce erat rudi, et sermones vim intelligendi qua præstabat, satis declarabant. Uterque porro eorum hominum vixit temporibus Philostorgii, nec ita cito ex hac luce migravit. Nam procerus quidem ille, post annum ætatis quintum ac vicissimum abiit e vita, minimus alter, ab hoc vitæ spatio non multum absuit. Multa quoque alia prodigia hoc loco refert Philostorgius, quæ vel iisdem temporibus quibus supra memorata prodigia, vel superiori memoria acciderant.

12. *Eudoxius jejunator*. — (59) Jejunium quartæ et sextæ feriæ, non in sola carniæ abstinentia positum esse ait Philostorgius, sed canonibus definitum esse, ne quidquam omnino cibi ad vesperam usque sumatur. Nam de Eudoxio quodam ejusdem hæresis sectatore, qui gradu quidem presbyter erat, orbatus autem genitalibus, ita scribit: adeo autem jejunandi studiosus fuit, ut tote vitæ tempore non modo eos dies qui ex præcepto memoriam passionis Dominicæ servant. . . .

VALESII ANNOTATIONES.

(59) Socr. pag. 295, n. b.

(60) *Παρά του Ξιφοειδούς διεισιν άστέρος*. Scribendum est procul dubio περί του, quod miror ab Holstenio animadversum non fuisse. Διείσιν positum est pro διέξεισιν.

(61) *Άλλ' εἶσω και πρὸς τὸ βλ...* Hunc locum ex manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano supplevimus hoc modo: πρὸς τὸ βλαισὸν ὑποκαμπτομένων. Glossæ veteres Græco-Latinæ hanc vocem ita interpretantur. βλαισῆπους, scaurus. In aliis glossis Latino-Græcis valgius exponitur βλαισός.

(62) *Μηδ' άχαρίστου*. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu, εἶσω άχαρίστως. Ita quoque Holstenius legendum esse adnotavit ad latus sui codicis.

Α τούς θεωμένους εἰπεῖν, τὴν ἰδίαν πορείαν ποιοῦμενος τὴν μέντοιγε κοινὴν περίοδον τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς ἄλλοις καθ' οὓς ἂν γίνοντο πορευόμενος. Ἐπὶ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας τῆς ἰδίας αὐτοῦ πορείας ἐπιτελουμένης, εἰς μέσῃν τῆν μεγάλῃν ἄρκτον ἐνέβαλε, κἀν τῷ μεσαιτάῳ αὐτῆς τὰ τελευταῖα φανείς αὐτοῦ ποῦ ἀπέστη. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ και ἄλλα πολλὰ παράδοξα περὶ τοῦ Ξιφοειδούς τούτου διείσιν ἀστέρος (60).

ι'. Ὅτι κατὰ Πορφυρίου φησὶ και οὗτος ὁ συγγραφεὺς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγῶνας καταθέσθαι.

ια'. Ὅτι καθ' οὓς χρόνους ὁ μαχαιροφόρος ἀστήρ ἐφάνη, και σώματα ἀνθρώπων ὤφθη δύο· ἐν μὲν ἐν τῇ Συρίᾳ, τὴν ἀνθρωπίνην εὔσιν εἰς μέγεθος ἐκβαῖνον· ἕταρον δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς ἄπιστον βραχύτητα καταλήγον. Ὁ μὲν οὖν Σύρος πεντάπηχους ἦν τὸ μέγεθος και σπιθαμῇ ἔφερε προσθήκην, και τοῖ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄλλο τοῦ σώματος μὴ συνομολογούντων τὸ ὕψος· ἀλλ' εἶσω και πρὸς τὸ βλαισὸν (61) ὑποκαμπτομένων· Ἀντώνιος ἦν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ βνομα. Ὁ δὲ Αἰγύπτιος οὕτω κατεβραχύνετο, ὥστε μηδ' ἀχαρίστως (62) τοὺς ἐν τοῖς κλουβοῖς πέρδικας ἐκμιμεῖσθαι, και συναθῆρην αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκείνου. Τὸ δὲ παραδοξότερον, ὅτι και ἡ φρόνησις ἐνὶ τῷ ἀνθρώπῳ, οὐδὲν ὑπὸ τῆς βραχύτητος καταπλαπτομένη· και γὰρ και τὸ φθέγμα οὐκ ἔμουςος ἦν, και οἱ λόγοι τοῦ νοῦ παρεῖχον ὀρασθαί τὴν γενναίότητα. Ἐξάτερο, δὲ τῶν εἰρημένων τοῖς τοῦ συγγραφέως χρόνοις ἐνήκμασε, και οὐ θάττον μετῆλε τὸν βίον. Ὁ μὲν γὰρ μέγιστος τὰ εἰκοσι πέντε διεξῶν ἔτη ἀπέβη· ὁ δ' ἐλάχιστος οὐκ ὀλίγῳ και τούτων λειπόμενος. Πολλὰ δὲ και ἕτερα τέρατα, τὰ μὲν τοῖς εἰρημένοις ὁμῶχρονα, τὰ δὲ και προγεγενημένα, ταῖς ἱστορίας αὐτοῦ καταστρώννυσιν.

ιβ'. Ὅτι τῆς τετράδος και παρασκευῆς τὴν νηστείαν ὁ Φιλοστόργιος φησιν οὐκ ἐν μόνῃ τῶν κρεῶν ἀποχῇ περιορίζεσθαι, ἀλλὰ και τὸ μηδὲ τροφῆς ὕλης ἄπτεσθαι μέχρι τῆς ἐσπέρας, κανονίζεσθαι. Λέγει γὰρ περὶ τίνος Εὐδοξίου, συναρσεῖσθαι μὲν, πρεσβυτέρου δὲ τὴν τάξιν, ἐψιλωμένου δὲ τῶν δι' ὧν (63) ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους, ταῖδε· Νηστευτικῶς τε οὕτως ἦν, ὡς και παρ' ὄλον μὲν τὸν χρόνον μὴ μόνον τὰς κατὰ διάταξιν τὴν μνῆμην τοῦ Κυριακοῦ πάθους φερούσας (64). . . .

D (63) *Ἐψιλωμένον δὲ τῶν διῶν*. Hunc locum ex manuscriptis codicibus emendavi, hoc modo: Τῶν δι' ὧν ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους· id est, qui orbatus erat iis corporis partibus, quibus liberi procreantur. Quibus verbis spado, sive eunuchus designatur. Miror tamen Lucam Holstenium hæc verba non intellexisse. Sic enim ille hunc locum interpretatus est: *Orbatus cognatis, et successione generis*.

(64) *Τοῦ Κυριακοῦ πάθους φερούσας*. Post hæc verba in ms. col. Scoriacensi lacuna est, et notatur deesse quatuor folia, λέπει τέταρα φύλλα, ut testatur Lucas Holstenius. In exemplari autem Samuelis Bocharti notatur ad marginem, deesse hic ultra dimidiam paginam, quæ nostri codicis tres fere pagellas continet, in qua erat undecimæ libri principium.

A

EK THE ENΔEKATHS ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Λείπει ἡ ἀρχή.

ἄρχτων καὶ λόντων χρῆσασθαι. Αὐτοῦ τε τοῦ ζῆν καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς θηρίοις ἀθλων, εἰκοστὸν ἀπὸ γενέσεως διανύων ἔτος, ἀπεφθάρη. Ἦν δὲ καὶ τὸν θυμὸν ἀκράτωρ, ὃ καὶ μάλιστα τοῦ ζῆν αὐτὸν ἐξεδίσκευεν. Διαλεγόμενος γάρ ποτε κατὰ τὸ παλάτιον τῷ Ἀρβαγάστῃ, ἐπειπερ αὐτὸν οἱ λόγοι πρὸς ὀργὴν ἀνέσειον, ξίφος ὤρμησε κατὰ στρατηγού σπάσασθαι· κωλυθεὶς δὲ (ὃ γὰρ δορυφόρος ἐπέσχευεν, οὗ τὸ ξίφος ἔλκειν ἐπεβάλλετο [65]), κατὰ τὸ παρὸν λόγους μὲν ἐπειράτο τῆς ὑπονοίας τὸν Ἀρβαγάστῃν ἀπάγειν. Ὁ δὲ διὰ τῶν λόγων τὴν ὑπόνοιαν αὐτοῦ μᾶλλον εὔρεν εἰς ἀκρίθειαν μεθισταμένην γνώσεως. Καὶ γὰρ ἐπερωτήσαντι τῆς τοσαύτης ὀργῆς τὴν αἰτίαν, ἑαυτὸν διαχρήσασθαι Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο (66), διότι βασιλεύων οὐδὲν ἄν βούλοιο πράττει. Ὁ δὲ Ἀρβαγάστης οὐδὲν πλέον τότε πολυπραγμονήσας. Ὑστερον ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας ἠριστήχστα τὸν βασιλέα, καὶ μεσοῦσης ἡμέρας κατὰ τὰ ἔρημα τῶν βασιλείων, ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος (67) οἷς ἐματαιοσπούδει καλινδούμενον θεασάμενος, πέμπει τινὰς κατ' αὐτοῦ τῶν ὑπασπιστῶν. Οἱ δὲ τὸν δεξιὸν χειρῶν ἰσχυρὸν καὶ γνώμης ἀποπνίγουσιν ἀγριότησιν, οὐδὲ τῶν ὑπηρετουμένων τῷ βασιλεῖ τινος παρόντος. Ὁ γὰρ καιρὸς αὐτοῦς ἀριστῶν μετεπέμπετο. Οἱ μέντοι γε τούτων ἀποπνίξαντες, ἵνα μὴ τὸ παρανοίκα πρὸς ζήτησιν τινες χωρήσωσι τῶν ἐργασαμένων, τὸ ἡμιτύδιον αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ βρόχου τρόπον περιελίξαντες ἀναρτώσιν, ὡς δι' αὐτοῦ γε τῆ οἰκεία γνώμῃ ἀπαγγαμένου.

β'. Ὅτι Ἀρβαγάστης τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀνελών, ἐπεὶ τὸ γένος αὐτὸν βασιλεύειν ἀπεκώλυσε (68) (βάρβαρος γὰρ ἦν αὐτὸν ὁ φουάμενος), Εὐγένιον τινα, μάλιστα τὴν ἀξίαν, Ἑλληνα δὲ τὸ σέβας, βασιλέα Ῥωμαίων καθίστησι. Μαθὼν δὲ ταῦτα Θεοδόσιος θατέρῳ μὲν τῶν παίδων Ὀνωρίῳ τὸν βασιλεῖον παρατίθεισι στέφανον (69)· ἐν ὅλῳ δὲ τῷ χειμῶνι τὰ

VALESII ANNOTATIONES.

(65) Τὸ ξίφος ἔλκειν ἐπεβάλλετο. Rectius in Nicephoro scribitur ἐπεβάλλετο. Paulo post, ubi legitur, τῆς ἐπινοίας τὸν Ἀρβαγάστῃν ἀπάγειν, in ms. codice Bocharti ascriptum est ad marginem, ἴσως ὑπονοίας.

(66) Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο. Procul dubio scribendum est ἀπεκρίνατο. ut legitur apud Nicephorum in lib. xii. Et paulo post, ubi excusum erat, διότι βασιλεύς, etc., emendavi διότι βασιλεύων, etc., ut scriptum est in codice Bochartiano, et apud Nicephorum.

(67) Τὸ χεῖλος. Hujus loci sensus admodum obscurus est. Nicephorus quidem in libro xii, cap. 29, hunc Philostorgii locum ita interpolavit, Περὶ τοῦ ποταμοῦ χεῖλος μεσοῦσης ἡμέρας παιγνίους τισὶ σχολάζοντα, etc. Id est, ut vertit Langus, Cum eum pransum in abditiore regiae loco ad fluminis ripam meridiano tempore ludicro cuidam vacantem vidisset, etc. Verum Philostorgii verba aliud sonant. Non enim dicit Philostorgius, περὶ τοῦ ποταμοῦ χε-

Valentiniani jun. caedes. — ursis ac leonibus uteretur: annum ætatis agens vicesimum, vita simul atque imperio et ferarum venationibus privatus est. Porro iracundiæ erat inmodicæ, idque præcipue causam ei mortis præbuit. Nam cum aliquando in palatio cum Arbogaste colloqueretur, verbisque illius ad iram excitatus esset, adversus magistrum militum gladium stringere aggressus est; prohibitus vero, nam satelles cujus gladium extrahere conatus fuerat, eum repressit, tum quidem Arbogastem ab ea suspitione removere verbis conatus est. Verum ille ex verbis principis consilium ipsius certius deprehendit, in apertam lucem prolatum. Interroganti enim quænam fuisset tanti impetus causa, respondit Valentinianus, manus sibi metipsi illaturum se esse, propterea quod imperator cum esset, nihil eorum quæ volebat, agere sineretur. Arbogastes vero, tum quidem nihil amplius curiose percontatus est. Postea vero Viennæ in Gallia cum eum pransum, et meridiano tempore in deserto quodam palatii loco cum quibusdam scurris labra in fluvium mergentem vidisset, satellites quosdam in eum misit. Qui manuum vi ac mentis feritate miserum strangularunt, cum nullus ex ministris imperatoris adesset. Eo enim tempore universi ad prandium perrexerant. Cæterum ne quis illico cædis auctores requireret, hi qui eum strangulaverant (70), sudarium ipsius, instar laquei, colla ejus circumligantes, eum suspenderunt, ut sua sponte gulam sibi ipse fre-gisse videretur.

2. Arbogastes et Eugenius cæsi. Theodosius moritur. — (71) Occiso Valentiniano Arbogastes, cum genus ab imperio ipsum excluderet (patre enim barbaro natus erat), Eugenium quemdam, dignitate quidem magistrum, religione autem paganaum, imperatorem renuntiavit. Quibus compertis Theodosius, alteri quidem ex filiis Honorio imperatoriam

λος, sed ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος καλινδούμενον. Quæ Latino sermone interpretata significant, *Labra in fluvio mergentem*. Sic igitur hunc locum intelligo, Valentinianum Juniorem post prandium oblectamenti causa, una cum paucis quos secum habebat scurris, ad fluvium se contulisse, qui Viennense palatium alluebat, et in eo labra mersisse ac volutasse, ad bullas in aqua excitandas. Legō igitur, σὺν οἷς ἐματαιοσπούδει, id est, *una cum iis, quibuscum hujusmodi ludicris vacare consueverat*.

(68) Βασιλέω ἀπεκώλυσε. Holstenius ad oram sui codicis emendavit βασιλεύειν, ex codice Scoriacensi, ut opinari licet. Nullam enim notam adjecit, qua significaret emendationem hanc ex ipsius conjectura profectam esse.

(69) Βασιλιον παρατίθεισι στέφανον. Non dubito quin scribendum sit περιτίθεισι. Eundem errorem jam supra observare nemini.

(70) Socr. lib. v, cap. 25. Soz. lib. vii, cap. 22.

(71) Theodorit. lib. v, cap. 24, 25

coronam imposuit. Ipse vero ea quæ ad bellum erant necessaria, tota hyeme præparavit. Appetente autem vere, adversus tyrannum expeditionem suscepit. Cumque ad Alpes venisset, eas proditione occupavit, et congressus cum tyranno juxta fluvium qui Frigidus cognominatur, acris prælio commisso, et quamplurimis utrinque caesis, tandem victoria tyrannum aversata, legitimum imperatorem coronavit. Captus igitur tyrannus et capite truncatus est. Arbogastes vero omni spe abjecta, gladio suo incumbens, mortem sibi concevit. Posthæc imperator Mediolanum ingressus, Honorium filium suum evocavit, eique totius Occidentis imperium tradidit. Post relatam autem de tyranno victoriam Theodosius aquæ intercutis morbo correptus, vitam finivit, eum regnasset annis sexdecim. Porro quandiu imperavit, ad summum humanæ felicitatis pervenit fastigium. Nam et ob victorias illustris, et totius imperii Romani monarchiam obtinens, et duorum imperatorum sese videns patrem, et imperium illis firmum ac seditionis expers relinquens, in suo denique lecto felicissima morte sublatus est; zeli sui quo adversus simulacrorum cultum exarsit, hanc mercedem, ut mihi quidem videtur, referens. Hæc cum de Theodosio dicat impius Philostorgius, ipsum tamen non pudet, ob intemperantiam vitæ et ob immodicas delicias eundem traducere, eaque licit.

3. *Arcadius et Honorius imp. Rufinus et Stilicho.* — In Orientis quidem partibus Rufinus apud Arcadium summam potestatem obtinebat; in Occidente autem Stilicho apud Honorium eundem obtinebat locum. Uterque enim istorum, imperii nomen ac speciem penes utrumque filiorum Theodosii remanere facile passus, robor imperii penes se retinuit, alter sub magistri militum, alter sub præfecti appellatione imperatori suo imperans. Neuter porro illorum eo loco quem apud principes suos obtinebat, contentus fuit. Nam Rufinus qui

πρὸς τὸν πόλεμον αὐτὸς ἐξαρτῦεται. Ἦρος δὲ ὑποφαίνοντος ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ τυράννου. Καὶ ταῖς ἄλπεσι προσβαλὼν ἐκράτησεν αὐτῶν προδοσίᾳ. Συμπλακέντος δὲ τῷ τυράννῳ κατὰ τὸν ποταμὸν (Ψυχρὸν ὕδωρ αὐτῷ τὴν ἐπιωνυμίαν ποιοῦνται), καὶ μάχης καρτερᾶς γενομένης, καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν ἀπολλυμένων, ὁμοῦς ἡ νίκη, τὸν τύραννον μυσσασθεῖσα, τὴν ἔννομον βασιλείαν συνδιεκδύσκει. Συλλαμβάνεται τοίνυν ὁ τύραννος καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμενται. Ὁ μὲντοι Ἀρβαγάστης ἀπογνοῦς, ἐπιπεσῶν ἀναίρει ἑαυτὸν τῷ ξίφει. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγεγονῶς ὁ βασιλεὺς ἐν Μεδιολάνῳ μεταπέμπεται τὸν ἑαυτοῦ παῖδα Ὠνώριον, καὶ τὴν Ἑσπέραν ἐγχειρίζει πᾶσαν. Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τοῦ τυράννου νίκην, τῇ τοῦ ὕδερου νόσῳ κρατηθεὶς, τελευτᾷ τὸν βίον. βασιλεύσας δέκα καὶ ἕξ ἔτη· ἐν ἡλοῖς δὲ βασιλεύων (72) εἰς ὕψηλους τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Ἐπὶ τε γὰρ νίκαις λαμπραῖς, καὶ μοναρχήσας Ῥωμαίων, καὶ δυοῖν βασιλέων πατέρα ἑαυτὸν ἐπιδῶν, καὶ τούτους ἀσπασίαν παραπέμψας τὴν βασιλείαν, ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ κλίνης εὐδαίμονεστατα προέλπει τὸν βίον, τοῦ θερμοῦ μοι δοκῶ κατὰ τῶν εἰδώλων ζήλου τοῦτο γέρας ἐξενεγκῶν. Ταῦτα λέγων ὁ δυσσεβὴς περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου, οὐκ ἀισχύνηται κωμωδεῖν αὐτὸν ἐπ' ἀκρασίᾳ βίου καὶ τρυφῆς ἀμετρίας, δι' ἣν αὐτὸν ἀλῶναι γράφει καὶ τῷ τοῦ ὕδερου νοσήματι.

ex causa morbum aquæ intercutis contraxisse illum

γ. Ὅτι Ἀρκάδιον μὲν ἐπ' Ἀνατολῆς Ρουφίνος παρεδουάστειν· κατὰ δὲ τὴν Δύσιν τῷ Ὠνωρίῳ τὴν αὐτὴν ὁ Στελίχων τάξιν διέσωζεν. Ἐχάτερος γὰρ αὐτῶν, ἐκατέρῳ τῶν Θεοδοσίου παίδων τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα καὶ τὸ ὄνομα νέμειν οὐ παραιτούμενος (73), τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν (74). ἐν ὑπάρχῳ προσηγορίᾳ βασιλεύων τοῦ βασιλεύοντος. Οὐδέτερος δὲ αὐτῶν οἷς ὑπῆρχε τῶν βασιλέων ἔστειργεν. Ὁ μὲν γὰρ Ρουφίνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα εἰς ἑαυτὸν μεθέλκειν ἐτέχναζεν· ὁ Στελίχων δὲ (75) τῷ ἑαυτοῦ παιδί Εὐχερίῳ περι-

VALESII ANNOTATIONES.

(72) Ἐν ἡλοῖς δὲ βασιλεύων. Corrupta sunt hæc verba; nec quomodo restitui possint equidem video. Certe Nicephorus hunc Philostorgii locum describens, ea prætermisit. Incipit enim ab his verbis: Εἰς ὕψηλους τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Quæ verba Joannes Langus perperam interpretatus est hoc modo: *Cum ad finem vitæ satis longum pervenisset.* Atqui non hoc dicit Philost. aut Niceph., sed Theodosium imperatorem, illustriss. ac beatissimum vitæ finem adeptum esse: quippe qui post tot victorias de tyrannis relatas, duobus filiis imperatoribus relictis, in suo lecto exspiravit.

(73) Νέμειν οὐ παραιτούμενος. Scribendum existimo μένειν οὐ παραιτούμενος: quam scripturam in versione mea sum secutus. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, νέμειν ἐπαραιτούμενος, et in margine ascriptum est eadem manu, ἴσως παραιτούμενος (quam lectionem si sequamur, sensus erit, Rufinum et Stilichonem nomen quidem atque habitum imperii recusasse, nec voluisse illud tanquam hæreditatem cum imperatoribus suis sortito dividere; vim tamen ejus ac potestatem penes

se retinuisse. Sed verba Græca, meo quidem iudicio, hunc sensum non admittunt. Ait enim Philostorgius, ἐκατέρῳ τῶν βασιλέων νέμειν, quod significare non potest: *partiri cum utroque imperatore.* Dicendum enim esset νέμειν σὺν ἐκατέρῳ. Quare prior interpretatio magis placet: quam confirmat etiam Nicephorus in libro xiii, cap. 1, ubi pro verbis illis, νέμειν οὐ παραιτούμενος, ponit simpliciter χαρίζόμενος.

(74) Διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν. In ms. codice Samuelis Bocharti desunt verba illa, καὶ γλώσσης. Quæ quidem otiosa prorsus mihi videntur ac superflua. Sed post verba illa, διὰ χειρὸς εἶχεν, desideratur integræ pericope, quam nos ex conjectura restituisimus hoc modo: Ὁ μὲν Στελίχων ἐν στρατηγῷ, ὁ δὲ Ρουφίνος ἐν ὑπάρχῳ προσηγορίᾳ, etc. Quæ quidem conjectura nihil certius esse existimo. De ambobus enim simul loquitur Philostorgius. Nicephorus tamen vulgatam scripturam secutus est in cap. 1. lib. xiii.

(75) Ὁ Στελίχων δέ. Aut hæc verba deorsum integra pericope, quam nos ex optimo codice Sa-

ἀπτεῖν ἡγωνίζετο. Ἀλλὰ τὸν μὲν Ῥουφῖνον ὁ ἀπὸ Ἀ
 Ῥώμης ἀνακομισθεὶς στρατὸς, οἱ τῷ Θεοδοσίῳ κατὰ
 τοῦ τυράννου συνεστρατεύσαντο, ἐν τῷ λεγομένῳ
 τριβουναλίῳ (76), πρὸς αὐτοὺς τοῖς τοῦ βασιλέως
 ποσὶ, ταῖς μαχαίραις κατεκόψατο· τοῦτο μὲν ἔχοντες
 ἐντολὰς παρὰ Στελίχωνος ἐξεργάσασθαι, τοῦτο δὲ καὶ
 διότι· μυκτηρίζων αὐτοὺς ἐπεφώρατο. Καὶ κατ' ἐκεί-
 νην ἀπεβράβη τὴν ἡμέραν τῆς ζωῆς, καθ' ἣν οἱ
 στρατολόγοι (77) μονονοῦχί τὴν ἀλουργίδα αὐτῷ
 περιεβάλλοντο. Εὐμήκης δὲ, φησὶ, ὁ Ῥουφῖνος ἦν καὶ
 ἀνδρώδης· καὶ τὴν σύνεσιν αἴ τε τῶν ὀφθαλμῶν κι-
 νήσεις ἐδήλουν, καὶ τῶν λόγων ἡ ἐτοιμότης. Ὁ δὲ
 Ἀρκάδιος βραχὺς τῷ μεγέθει, καὶ λεπτὸς τὴν ἔξιν,
 καὶ ἀδρανὴς τὴν ἰσχύν, καὶ τὸ χρῶμα μέλας· καὶ
 τὴν τῆς ψυχῆς νωθεῖαν οἱ τε λόγοι διήγγελλον, καὶ
 τῶν ὀφθαλμῶν ἡ φύσις, ὑψηλῶς τε καὶ δυσαναφό-
 ρως αὐτοὺς δεῖκνύουσα καθελομένης. Ἄ καὶ τὸν
 Ῥουφῖνον ἠπάτα, ὡς ἐξ αὐτῆς μόνης τῆς ὄψεως ὁ
 στρατὸς αὐτὸν μὲν αἰρήσεται· χαίρων βασιλέα, ἀπο-
 σκευάσεται δὲ τὸν Ἀρκάδιον. Τὴν μέντοι κεφαλὴν
 Ῥουφῖνου τεμόντες τῷ στόματι λίθον ἐνέθεσαν, ἐπὶ
 καμάκου δ' ἀναρτήσαντες πανταχοῦ περιέθεον· καὶ
 τὴν δεξιὰν ὠταύτως τεμόντες ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις
 τῆς πόλεως περιῆγον. Δότε τῷ ἀπλήστῳ, λέγοντες.
 Καὶ πολὺ χρυσίον ἡ ἀτῆσις ἠρανίσαστο· οἶα γὰρ ἐπὶ
 καταθυμίῳ θεάματι, προθύμως τὸ χρυσίον οἱ ὀρώντες
 ἀντεδίδοσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Ῥουφῖνον τῆς βασιλείας
 ἔρωσ εἰς τοῦτο περιέκοψε (78). Καὶ τὸν Στελίχωνα δὲ,
 ὡς οὗτος λέγει, ἐπιβουλήν κατὰ τοῦ Ὀνωρίου συστη-
 μένον, αὐτὸν τε καὶ τοὺς συστασιώτας ὁ τὸ σύν-
 θημα παρὰ τοῦ βασιλέως δεξάμενος στρατὸς ἀπο-
 σφάττουσιν.

sortita est. Stilichonem quoque ob insidias Honorio

δ. Ὅτι Εὐτρόπιος, φησὶ, μετὰ Ῥουφῖνον, ἐκ δού-
 λων εὐνοῦχος εἰς τὰ βασιλεία παρεῖσθης, καὶ τὴν
 τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἀναδῆς (79), τοῖς περὶ αὐτὸν
 οὐκ ἠγάπησεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ περ αὐτὸν ἡ ἐκτομὴ τῆς
 ἀλουργίδος ἀπεστέρει, πείθει βασιλέα, πατρικίον τε
 αὐτὸν καὶ ὑπατον ἀναγράφειν. Καὶ ἦν λοιπὸν πατὴρ
 ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μὲν δὲ τὸν τυχόντα παῖδα
 φῦνα (79) δυνάμενος

VALESII ANNOTATIONES.

muelis Bocharti adjecimus in hunc modum : Ὁ μὲν
 γὰρ Ῥουφῖνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα εἰς αὐτὸν
 μετέλκειν ἐτέχναζεν. Quam scripturam confirmat
 Nicephorus in capite primo libri xiii.

(76) Ἐν τῷ λεγομένῳ τριβουναλίῳ. De hoc tri-
 bunalī quod erat in Septimo, multa notavi in Com-
 mentariis ad Animumianū Marcellinum pag. 346,
 quæ Jacobus Gothofredus in Annotationibus ad hunc
 Philostorgii locum magna ex parte descripsit.

(77) Οἱ στρατολόγοι. Quinam sint isti qui ad
 delectum militum agendos missi erant, non satis
 expressit Philostorgius. Videtur tamen fuisse prin-
 cipales milites, quorum maxima erat auctoritas in
 exercitu : quos Rufinus pecunia corrumperat ut im-
 peratorem ipsum proclamarent. Hæc vox tamen
 mihi valde suspecta est, nec video quomodo con-
 venire possit huic loco ; nam Philostorgius paulo
 ante dixit, universos milites infensos fuisse Rufino.

dem etiam imperatorium nomen ad se ipsum tra-
 here omni arte studebat ; Stilicho vero filio suo
 Eucherio imperium vindicare nitentur (80). Sed
 Rufinus milites qui una cum Theodosio ad bellum
 adversus tyrannum profecti erant, Roma reversi,
 in loco qui tribunal dicitur, ad ipsos imperatoris
 pedes gladiis contrucidarunt ; tum quod ipsis id
 mandatum fuerat a Stilichone, tum quod derideri
 se a Rufino deprehenderant. Cæterum eo ipso die
 interfectus est, quo astrologi illum purpura tantum
 non induerant. Porro Rufinus procero corpore, et
 virilis animi fuit, ut scribit Philostorgius ; soler-
 tiam vero ejus, tum oculorum motus, tum linguæ
 facundia declarabat. Contra vero Arcadius, brevis
 statura, et habitu corporis tenuis, et viribus infir-
 mus, et colore niger fuit : mentis quoque socordia,
 tum ex ejus sermonibus, tum ex conniventibus
 oculis apparebat, qui, dormientium more, clausi,
 ægre admodum aperiebantur. Quæ quidem res
 Rufinum deceperunt, quasi exercitus primo statim
 aspectu, ipsum quidem imperatorem libentissime
 creaturus, Arcadium vero abjecturus esset. Porro
 milites cum Rufino caput amputassent, lapidem ori
 ejus immiserunt, hastæque infixum circumferentes,
 quaquaversum discurrere cœperunt ; dextram quo-
 que ejusdem præcisam gestantes, per singulas offi-
 cinas urbis circumtulērunt, hæc addentes : Date
 stipem insatiabili. Magnamque auri vim hujusmodi
 postulatione collegerunt ; hi enim qui caput illud
 videbant, tanquam ob jucundum ipsis spectaculum
 libenti animo aurum largiebantur. (81) Ac Rufini
 quidem ambitio et imperandi cupiditas hunc exitum
 structas, ut ait Philostorgius, exercitus, accepta ab
 interfecit.

4. *Eutroptus eunuchus.* — Post eandem Rufini
 Eutropius eunuchus, servili genere ortus, cum in
 palatium irrepsisset, et ad dignitatem præpositi
 evectus esset, præsentī tamen fortuna minime con-
 tentus fuit. Sed quoniam genitalium abscissio eum
 imperio submovebat, persuasit imperatori, ut ipsum
 Patricium et consulem renuntiaret. Itaque eunu-
 chus, qui ne vilem quidem filium gignere poterat,
 pater deinceps imperatoris fuit.

D Cur ergo nunc στρατολόγοι isti Rufinum purpura
 induere conantur? omnino ἀστολόγοι scribendum
 hic mihi videtur, non στρατολόγοι, Astrologi enim
 seu Mathematici Rufino imperium prædixerant.
 Occisus est autem Rufinus eo ipso die, quo Astro-
 logi illum imperatorem fore pronuntiaverant.

(78) Εἰς τοῦτο περιέκοψεν. Melius, ni fallor,
 scriberetur προέκοψεν. In manuscripto codice Bo-
 charti scriptum inveni παρέκοψεν. Sed Nicephorus
 emendationem nostram confirmat : προέδη enim
 posuit ; quod idem est ac προέκοψε.

(79) Καὶ τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἀναδῆς.
 Addenda videtur præpositio hoc modo, καὶ ἐς τὴν
 τοῦ πραιποσίτου, etc.

(79*) Φῦραι. F. φῦσαι. Edit.

(80) Socr. lib. vi, cap. 4. Soz. lib. viii, cap. 4.

(81) Soz. lib. ix, cap. 4.

5. *Eunomii corpus sepulcro moitum, librique usti.* A — Eutropius, ut ait Philostorgius, Cæsario qui post Rufinum præfecturam prætorii administrabat, mandavit, ut Eunomium ex agro Dacoroeno Tyana transferret, a monachis qui illic erant servandum. Invidens quippe Eunomii gloriæ, ne cadaver quidem ejus commune cum magistro sepulcrum sortiri permisit, idque licet plurimi id enixe flagitassent. Sed et libros ejusdem Eunomii, publicis edictis jussit aboleri.

6. *Arcadii imp. uxor. Eutropius capite plexus.* — Arcadius imperator, post patris obitum, filiam Bautois duxit uxorem. Erat autem Bauto natione barbarus, et magisterio militum in Occidentis partibus perfunctus fuerat. Porro mulier longe a viri desidia ac socordia distabat; inerat enim ei nonnihil barbaricæ audaciæ. Susceperat jam ex ea Arcadius filias duas, Pulcheriam et Arcadium; postmodum vero Marinam quoque et Theodosium filium ex ea sustulit. Tunc igitur cum duorum tantum liberorum pareus esset, ab Eutropio contumelia affecta, minatus enim ei fuerat Eutropius, se palatio eam propediem ejectionum esse, liberos suos ambabus ulnis complexa, sicut erat, ad maritum accessit, et lamentans simul ac liberos prætendens, lacrymarum imbrem profudit. Alia item adjecit, quæ mulieres iratæ muliebri arte facere solent, quibus mariti animum ad miserationem vehementius concitent. Tum vero Arcadius, et miseratione infantium commotus est, qui naturali quodam impulsu una cum matre ejulabant, et ira exarsit. Ac tum demum Arcadius, ira eum inflammante et verborum vigorem ei suggerente, imperator apparuit. (82) Statim igitur Eutropium omni dignitate exiit, opesque ei ademit, et in Cyprum insulam eum relegavit. Nec multo post, cum nonnulli eum accusassent, quod consul factus ornamentis iis usus esset, quibus nemini præter imperatorem uti licebat, ex Cypro revocatus

ε'. Ὅτι, φησὶν, Εὐτρόπιος προστάττει Καίσαρῳ τὴν Ῥουφίνου διαδεξαμένην ἀρχὴν, Εὐνόμιον ἐκ τῶν Δακοροηνῶν ἐπὶ Τύανα μεταστῆσαι, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ μοναστῶν τηρησόμενον. Βασκαίων γὰρ αὐτῷ τοῦ κλέους, οὐδὲ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ταφῆς τυχεῖν τῆς μετὰ τοῦ διδασκάλου συνχώρει, καίτοι πολλὰ πολλῶν δεηθέντων· ἀλλὰ καὶ τὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίοις γράμμασιν ἀφανίζεσθαι διετάξατο (α).

ς'. Ὅτι, φησὶν, Ἀρκάδιος ὁ βασιλεὺς, μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς, θυγατέρα Βαυδωνος ἀγεται γυναῖκα· ὁ δὲ βάρβαρος μὲν ἦν τὸ γένος, στρατηγὶς δὲ κατὰ τὴν ἐσπερίαν διαπρέψας. Τὸ δὲ γύναιον οὐ κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς δέικειτο νοθεῖαν, ἀλλ' ἐνῆν αὐτῇ τοῦ βαρβαρικοῦ θράσους οὐκ ὀλίγον. Αὕτη δὲ θυγατέρας ἤδη τῷ Ἀρκαδίῳ δύο, Πουλχερίαν καὶ Ἀρκαδίαν ἐγένετο· ὕστερον δὲ καὶ Μαρῖαν, καὶ υἱὸν ἐπέτεκε Θεοδοσίον. Τότε δ' οὖν τῶν δύο παιδῶν μήτηρ οὔσα, παρὰ Εὐτρόπιον περιυβρισθεῖσα, ὡς καὶ ἀπαιλὴν αὐτῇ ἐπενεγκεῖν, τῶν βασιλείων θάπτον ἀποπέμψασθαι· ὡς εἶχεν, ἀγκάλισαμένη τὰ παιδία διὰ χειρὸς ἑκατέρας, προσέρχεται τῷ ἀνδρὶ· καὶ κοκκύουσα τε ἄμα, καὶ τὰ βρέφη προτεινομένη, δακρῶν ἠφείλιθάδας, καὶ τἄλλα ἐποίει ὅσα γυνὴ φλεγμαινοῦσα, γυναικεῖα τέχνη πρὸς τὸ παθητικώτερον ἐφελκύσασαί τε τὸν ἄνδρα. Τῷ δὲ Ἀρκαδίῳ οἰκτὸς τε τῶν παιδῶν εἰσῆει, ἐκ τῆς πρὸς τὴν μητέρα συμπαιθείας βραυκανομένων (83), καὶ ὀργῇ ἀνήφοη. Καὶ δὴ τότε τοῖς τε θυμοῖς καὶ τῇ δι' αὐτῶν ἐμβριθεῖ τῶν λόγων ὁ Ἀρκάδιος βασιλεὺς ἦν. Ὅθεν αὐτίκα τὸν Εὐτρόπιον τιμῆς τε ἀπάσης περιδύει, καὶ τὸν πλοῦτον ἀφαιρεῖται, καὶ εἰς Κύπρον τὴν νῆσον φυγαδεύει. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τιναν ἀπενεγκάντων κατ' αὐτοῦ γραφὴν, ὡς ὅπου ὅταν ὕπατος ἐγεγόνει, βροσκήμασιν ἀπεχρήσατο (84), οἷς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐξῆν, μὴ ὅτι γε μόνω βασιλεῖ, μετὰπεμπτος ἀπὸ Κύπρου γίνεται. Καὶ συνεδρίου κατὰ τὸ καλούμενον Παντίχιον (85) καθεσθέντος·

VALESH ANNOTATIONES.

(82) Socr. lib. vi, cap. 5; Soz. lib. viii, cap. 7.

(83) *Βραυκανομένων.* In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur βραυκανομένων cum diphthongo. Et ad marginem ascriptum est eadem manu, ἕως κραυγαζομένων. Sed nihil opus est hac emendatione, cum βραυκανομένων Græca vox sit, ut testatur Hesychius his verbis: Βραυκανᾶσθαι, ἐπὶ τῶν κλειόντων παιδίων λέγεται, ὡς μίμημα φωνῆς.

(84) *Βροσκήμασιν ἀπεχρήσατο.* Longe melius in codice Samuelis Bocharti scribitur κοσμήμασιν. Quam scripturam confirmat Nicephorus in cap. 4, libri xiii. ubi hunc Philostorgii locum ita expressit: Κόσμοις παρ' ἄξιαν ἐχρήσατο, οὓς μόνω ἐξεστὶ βασιλεῖ ἀμφιένυσθαι. *Purpuram* igitur intelligo, qua Eutropius Kalendis Januarii, dum consul procede-

ret, usus fuerat.

(85) *Κατὰ τὸ καλούμενον Παντίχιον.* Rectius in codice Bocharti scriptum est Παντίχιον, et ad marginem adnotatum eadem manu: vel Πανίχιον. *Nam prior quidem scriptura erat cum τ; sed postea medium inter τ et ι insertum est longiusculum.* Ex quo conjicere licet, scriptum fuisse in hoc codice Παντίχιον cum diphthongo, quemadmodum scribitur apud Sozomenum in libro vii, cap. 21. Dicta est autem ea statio Panticinium, eo quod nihil aliud haberet quam murum. Ab eadem causa Panormus olim nominata est, urbs Sicilia. Cæterum non assentior Gothofredo, qui συνέδριον hoc loco interpretatur consistorium. Atqui συνέδριον nunquam consistorium significat, nisi aliquid amplius addi-

VARIORUM.

(α) *Τὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίοις γράμμασιν ἀφανίζεσθαι διετάξατο.* Hoc ipsum constitutione sua Arcadius ad Eutyochianum Cæsarii successorem missa anno Chr. 398 sancivit, lib. xxxiv, cod. Theod. *De hæreticis. Codices sane eorum (Eunomianorum, etc.) scelerum omnium doctrinam ac materiam continentes summa sagacitate mox quæri*

ac prodi exerta auctoritate mandamus, sub aspectibus eorum judicantium incendio mox cremandos. Ex quibus si quis forte aliquid qualibet occasione vel fraude occultasse nec prodidisse convincetur, sciat se velut noxiorum codicum et maleficii crimine conscriptorum occultatorem capite esse plectendum.

(Ἀύρηλιανὸς δ' ὁ ὕπαρχος καὶ ἕτεροι τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐπιφανῶν ἀρχόντων διεσκόπουσαν τὰ κατηγορούμενα), αἰτίας δ' Εὐτρόπιος ἀλοῦς τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. Ἄλλ' ὁ μὲν Φιλοστόργιος ταῦτα περὶ Εὐτρόπιου λέγει. Ἔτεροι δὲ ἄλλας αἰτίας, καὶ τοῦ παραλυθῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ δὴ καὶ τοῦ θανάτου ἀνιστοροῦσιν.

ζ. Ὅτι, φησὶ, καὶ τοὺς ἐπ' ἐμὲ γεγενημένους χρόνους τοσαύτη φοβρὰ γέγονεν ἀνθρώπων, ὅσην οὐδεὶς χρόνος ἐξ αἰῶνος ἔγνω· καὶ ταύτην ἄρα καὶ τὸν ξίφιν σημαίνειν ἀστέρα. Οὐ γὰρ μόνον τὸ μάχημον, ὡσπερ πάλαι κατὰ τοὺς ἔμπροσθεν πολέμους, ἀπανηλώθη, οὐδ' ἐν μέρει γῆς τὰ πάθη συνέστη· ἀλλὰ πάντα μὲν διεφθείρετο γένη, πᾶσα δ' ἀπόλωλεν ἢ Εὐρώπη, καὶ τῆς Ἀσίας οὐκ ὀλίγη μοῖρα συνδιεφάρη. Ἄλλὰ καὶ τῆς Λιβύης ἢ πολλή, καὶ μάλιστα ἢ γε ὅση Ῥωμαίοις ὑποτελεῖ. Βαρβαρικὴ μὲν γὰρ τὸ τῆς φοβρᾶς πλήθος εἰργάζετο μάχαιρα· λιμὸς δὲ καὶ λοιμὸς, καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγέλαι συνεπετίθεντο. Ξεισμοὶ τε ἐξαιετοί, πόλεις καὶ οἰκίας ἀνασπῶντες ἐκ βάρθρων, εἰς τὸ ἀφυκτότατον τὸν θάλασσαν ἐναφίσαν. Καὶ χάσματα δὲ γῆς ἐνιαχόθι τοῖς οἰκῆτορσιν ὑπερβήηνυμένης τάφος ἦν αὐτοσχέδιος· ἐπικλυσιμοὶ τε τῶν ἐξ ἀέρος ὑδάτων, καὶ κατ' ἄλλους αὐχμοὶ φλογώδεις, πρησιτήρες τε ἔστιν οἷς ἐμβαλλόμενοι, ποικίλον τε τὸ δεινὸν ἐποίουν καὶ ἀφόρητον. Καὶ δὴ καὶ χάλαζα μείζων ἢ κατὰ χειρμάδα πολλαχού γῆς κτεφερέτο· ἀχρι γὰρ καὶ ὀκτὼ τῶν λεγομένων λιτρῶν ἔλκουσα βάρος ὤφθη κατασκήψασα. Χιόνος δὲ πλῆθος καὶ κρυμῶν ὑπερβολαί, οὓς ἄλλη πληγὴ οὐ προανήρπασε, τοῦτους καταλαμβάνουσαι τοῦ βίου ἐξήλανον, καὶ σαφῶς τὴν θείαν ἀνεκλήρυττον ἀγανάκτησιν. Οὗ καθ' ἕναστον ἐπεξελθεῖν (86), ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἂν εἴη δύναμιν.

η. Ὅτι τῶν Οὐννων, φησὶν, οἱ μὲν, τῆς ἐν τὸς Ἰστρου Σκυθίας τὴν πολλὴν χειρῶσάμενοι καὶ διαφείραντες πρότερον, ἔπειτα παγόντα τὸν ποταμὸν διαβάντες, ἀθρόως εἰς τὴν Ῥώμην εἰσῆλασαν· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀναχθέντες τὴν Θράκην, ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐλτῆσαν. Οἱ δὲ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, τὸν Τάναϊν ποταμὸν διαβάντες, καὶ τῆ ἑώρα ἐπεισπύοντες, ἠὲ Ἀρμενίας μεγάλης εἰς τὴν καλουμένην Μελιτινὴν κατεβράγγισαν. Ἐκ ταύτης δὲ Εὐφρατησίαν τε ἐπέεισαν (87), καὶ μέχρι τῆς κοίτης Συρίας ἤλασαν, καὶ τὴν Κιλικίαν καταδραμόντες φόνον ἀνθρώπων

A est. Cumque iudices in Pantichio consedisent, Aurelianus vero praefectus praetorio, et alii qui praecipuos magistratus gerebant, ad exercendam quaestionem constituti essent, Eutropius convictus criminis eujus accusabatur, capite poenas dedit. Et Philostorgius quidem de Eutropio ista scribit. Alii vero alias causas referunt, ob quas Eutropius dignitate nudatus ac relegatus, et postremo capite multatus est.

7. *Calamitates publicæ.* — Ait Philostorgius, sua adhuc ætate tantam hominum lucem exstitisse, quanta nunquam superiori memoria exstiterat. Atque hoc ait portendisse stellam quæ instar gladii apparuerat. Neque enim militares copiae tantum, ut superioribus bellis, consumptæ sunt, neque in parte aliqua orbis terrarum calamitates substituerunt; verum cujuscunque conditionis homines interierunt, et tum universa Europa, tum Asiae non minima pars funditus periit; Africae præterea magna pars, ac præcipue ea quæ Romanis parebat. Nam et barbaricus ensis maximam hominum multitudinem deleuit; et pestilentia ac fames, et agrestium ferarum greges simul incubuerunt. Ad hæc terræmotus gravissimi, urbes ac domos a fundamentis ipsis evertentes, in exitium inevitabile projecerunt. Hiatus quoque terræ in quibusdam locis ruptæ ac dehiscens, subitaneum sepulcrum incolis præbuit. Aquarum item e cælo cadentium diluvia quibusdam in locis: alibi vero siccitates flammæ, et ignis turbines cœlitus immissi, multiplicem atque intolerabilem intulerunt calamitatem. Sed et grando, lapide manum implente major, multis in locis decidit; deprehensa enim est alicubi, quæ octo librarum, ut vocant, pondus æquaret. Nivium præterea vis et frigoris immanitas, eos quos alia calamitas non præriperat, corripiens, vita privavit, Dei indignationem manifeste denuntians. Verum singula commemorare, humanis viribus majus videtur.

8. *Barbarorum motus. Tribigildus. Gaina. Fravita.* — (88) Hunni qui Scythiam quæ trans Istrum sita est occupaverant prius ac devastarant, postea, amnem gelu constrictum trajicientes, in Romanorum ditio-nem irruerunt; et per universam Thraciam diffusi, totam Europam depopulati sunt. Hunni autem orientales, trajecto amne Tanai, in Orientis provincias effusi, per majorem Armeniam in regionem quæ Melitine dicitur, irruerunt. Exinde Euphratensem aggressi, ad Cœlesyriam usque penetrarunt, et percursa Cilicia, incre libilem hominum cædem

VALESH ANNOTATIONES:

deris. Sic in Hesychii Lexico legitur *κομιστόριον*, θεῖον συνέδριον. Consistorium porro dici non potest, nisi in quo princeps judicat, assidentibus iudicibus consistorianis, ut alibi notavi.

(86) *Οὐ καθ' ἕναστον ἐπεξελθεῖν.* Scribendum puto, ὡν τὸ καθ' ἕναστον ἐπεξελθεῖν. Quam lectionem confirmat Nicephorus in cap. 36, libri xiiii, ubi hunc Philostorgii locum ita expressit: *Περὶ ὧν καθ' ἕναστον ἐπεξελθεῖν, ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἂν εἴη δύναμιν.* Potest etiam scribi, *καθ' ἕναστον ἐπεξελ-*

θεῖν, etc. In ms. codice Bocharti *καθέκαστον* scribitur una voce, non male.

(87) *Εὐφρατησίαν τε ἐπέεισαν.* Scribendum est procul dubio *Εὐφρατησίαν*, quemadmodum in ms. exemplari Sannuelis Bocharti ad marginem emendatum inveni. De hac Hunnorum irruptione in orientales provincias imperii Romani, præter scriptores a Gothofredo laudatos, loquitur etiam Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

(88) *Soz. lib. viii, cap. 4.*

perpetrarunt. Mazices præterea et Ausoriani, qui inter Africam ac Libyam sedes habent, ab orientali quidem ipsorum plaga Libyam devastarunt, et Ægypti haud exiguam partem simul oppresserunt. Ab occidentali autem plaga Afros aggressi, simili clade affecerunt. (89) Præter hos omnes barbaros, Tribigildus quoque, vir natione Scythæ, ex iis qui nunc Gothi nominantur; horum enim Scytharum gentes sunt numero plurimæ ac discrepantes: hic igitur cum barbarorum copias circa se haberet, et Nacoliæ in Phrygia resideret, comitis dignitate decoratus, ex amico repente hostis Romanorum efficitur. Et ab ipsa exorsus Nacolia, plurimas Phrygiæ urbes occupavit, magnamque hominum stragem fecit. Contra hunc missus Gaina magister militum, ipse quoque natione barbarus, victoriam prodidit, cum et ipse paria adversus Romanos moliretur. Exinde Tribigildus, quasi Gainam fugiens, in Pisiidiam ac Pamphyliam invasit, easque depopulatus est; dein variis locorum difficultatibus et Isauricis præliis attritus, tandem in Hellespontum evasit. Unde cum in Thraciam trajecisset, non multo post extinctus est. At Gaina post prodicionem cum magistri militum dignitate reversus Constantinopolim, eam occupare conatus est. Verum celestis quidam exercitus, conspectus ab iis qui rem executioni mandare aggressi erant, cum eos perterrisset, urbem quidem expugnationis periculo liberavit; illos vero deprehensos, hominum vindictæ tradidit. Ingens itaque eorum cædes perpetrata est. Gaina vero tanto metu percussus fuit, ut statim nocte superveniente, cum iis quos colligere potuit, portarum custodes vi facta perrumpens, ex urbe egressus sit. Quoniam vero Thracia penitus vastata erat, ac neque necessariorum quidquam præbere, neque aliam deprædationem sustinere jam poterat, Gaina in Chersonesum trajecit, ratibus inde in Asiam transfretare cogitans. Quod quidem ejus consilium cum imperator didicisset, missus est contra illum Fravita magister militiæ, Gothus quidem natione, sed religione paganus, fidus autem Romanis, et rei militaris peritissimus. Hic igitur, dum Gaina exercitum suum in oppositam continentem ratibus trajiceret, navibus armatis in eas invectus, levi negotio cunctos qui illis vehebantur confecit. Quare Gaina nullam sibi spem relictam videns, in superiora Thraciæ loca aufugit. Nec multo post Hunni quidam impetu facto eum interfecerunt, caputque ejus sale conditum Constantinopolim perlatum est. Præter has calamitates, Isaurorum gens varias clades intulit Romanis. Nam ad solis quidem ortum Ciliciam percursarunt, et finitimam Syriam, non eam solum quæ Cœle dici-

ειργάσαντο ανιστόρητον. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Μάζικες καὶ Αὐξωριανοὶ (μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ Ἄφρων οὗτοι νέμονται), κατὰ μὲν τὸ ἐωθινὸν αὐτῶν κλίμα τὴν Λιβύην ἐξηρήμωσαν, καὶ τῆς Αἰγύπτου μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην συνδιώλεσαν, Ἄφροις τε ἐμβαλόντες κατὰ δυόμενον ἥλιον τὰ παραπλήσια ἔδρασαν. Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις πᾶσι καὶ Τριγιθίδος, ἀνὴρ Σκυθῆς μὲν γένος, τῶν νῦν ἐπικαλουμένων Γόθων· πλεῖστα γὰρ καὶ διάφορα τούτων ἐστὶ Σκυθῶν γένη· οὗτος δὲ δύναμιν βαρβαρικὴν ἔχων, καὶ τῆς Φρυγίας ἐν τῇ Νακωλεῖᾳ καθεζόμενος, καὶ κόμητος ἔχων τιμὴν, ἐξ φίλας εἰς ἔχθραν Ῥωμαίων ἀπορράγεις. Ἀπ' αὐτῆς Νακωλείας ἀρξάμενος, πλείστας τε πόλεις τῆς Φρυγίας εἶλε, καὶ πόλιν φόνον ἀνθρώπων εἰργάσατο. Ἐφ' ὃν Γαῖνᾶς ὁ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς, βάρβαρο; δ' οὖν καὶ αὐτὸς, προὔδωκε τὴν νίκην, τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις δράσαι διανοούμενος. Ἐκεῖθεν ὁ Τριγιθίδης, ὡς δῆθεν τὸν Γαῖνᾶν διαφυγῶν, τὴν τε Πισιδίαν καὶ τὴν Παμφυλίαν ἐπιῶν κατελυμήνατο· εἶτα πολλὰς καὶ αὐτὸς πρότερον δυσχωρίας τε καὶ Ἰσαυρικὰς μάχαις περιθραυσθεὶς τὴν ἰσχὺν ἐπὶ τὸν Ἑλλησποντον διασώζεται· καὶ περαιωθεὶς ἐπὶ τὴν Θράκην οὐ μετὰ πολὺ διαφθίρεται. Γαῖνᾶς δὲ μετὰ τὴν προδοσίαν, ἐν τῷ τοῦ στρατηγοῦ σχήματι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανελθὼν, εἰς μελέτην ἤκει ταύτην παραστήσασθαι. Οὐρανία δὲ τις ἐνοπλος ἐπιφανείσα δύναμις, καὶ τοὺς ἐπιβαλεῖν ὀρηθέντας τῇ πράξει δειματώσασα, τὴν μὲν πόλιν τῆς ἀλώσεως ῥύεται, ἐκείνους δὲ φωραθέντας ταῖς ἀνθρωπίναις δίκαις ἐκδίδωσι, καὶ φόνος αὐτῶν ἐρρύη πολὺς. Ὁ δὲ Γαῖνᾶς εἰς τοσοῦτον κατέστη δέους, ὡς αὐτίκα νυκτὸς ἐπεχούσης, μεθ' ὧν ἰδύνατο τοὺς ἐπὶ τῶν πύλων βιασάμενος, ἐξελαύνει τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ ἡ Θράκη ἐξηρήμωτο, καὶ οὐτε παρέχειν τι τῶν ἐπιτηδείων ἦν δυνατὴ, οὕτε φθορὰν ἄλλην ἐνεγκεῖν, ἐπὶ Χερρόντησον ὁ Γαῖνᾶς στέλλεται, σχεδίας διανοούμενος ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαπεραιούσθαι. Διαγνωσθείσης δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς αὐτοῦ διανοίας, πέμπεται στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ Φραυίτας, Γόθος μὲν τὸ γένος, Ἕλληγν δὲ τὴν δόξαν, πιστὸς δ' οὖν Ῥωμαίοις, καὶ τὰ πολέμια κράτιστος. Οὗτος, ἐν ᾧ Γαῖνᾶς προέπεμπε τὸν ὑπ' αὐτῷ στρατὸν ταῖς σχεδίας διαπεραιούσθαι, νηστὴ στήλας συμπλέκεται ταύταις, καὶ ἐκ τοῦ βῆστος πάντας τοὺς συμπλέοντας ταῖς σχεδίας διαφθίρει. Ἐξ οὗ Γαῖνᾶς τὰ κατ' ἑαυτὸν ἀπογνοὺς, εἰς τὰ τῆς Θράκης ἀνωτέρω φεύγει, καὶ τινες τῶν Οὐννων οὐ πολλοῦ διαβρυέντος χρόνου ἐπελθόντες αὐτὸν ἀναιροῦσι· καὶ ἡ κεφαλὴ ταριχευθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκομίσθη. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων κακῶν καὶ τὸ Ἰσαύρων γένος παντοδαποὺς ἐπήνεγκεν ὀλέθρους. Πρὸς μὲν γὰρ ἥλιον ἀνίσχοντα τὴν τε Κιλικίαν κατέδραμον, καὶ τὴν ὄμορον Συρίαν, οὐ τὴν κοίλην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην μέχρι· Περσῶν αὐτῶν ἀφικομένην (90).

VALESII ANNOTATIONES.

(89) Soz. lib. viii, cap. 4.

(90) Μέχρι Περσῶν αὐτῶν ἀφικομένην. Non dubito quin scribendum sit, ἀφικόμενοι, supple Isauri. Certe in ms. codice quo usus est Bochartus, scrip-

tum erat ἀφικόμε, accentu in autepenultima, et supra ultimam litteram apponitur η, quæ nota indicare inibi videtur syllabam voc.

Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἄνεμον καὶ (91) Θρασκίαν, Παμ-
φυλίαν τε ἐπὶ πλοῦτον, καὶ Λυκίους διέφθειρον· Κύπρον
τε τὴν νῆσον καταστρεψάμενοι· Λυκαόνας τε καὶ
Πισίδας ἤχμαλώτισαν. Καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστῆσαντες (92), ἄχρι καὶ ἐπὶ τὸν πόντον διεκιν-
δύνευσαν· καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων τὰ χεῖριστα τοὺς
ἄλικομένους οὕτοι διέθεντο.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Φιλοστόργιος, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς Στε-
λίχωνος κατατρέχων, καὶ τυραννίδος ἔνοχον γράφει.
Καὶ ὡς Ὀλύμπιός τις τῶν μαγίστρων, φερόμενον
κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ παλατίῳ τὸ ξίφος ἀντιλαβῶν
τῇ χειρὶ, ἑαυτὸν μὲν ἐλυμήνατο, τὸν βασιλέα δὲ δι-
έσωσε, καὶ συνεργὸς αὐτῷ κατέστη πρὸς τὴν ἀναίρε-
σιν Στελίχωνος, κατὰ τὴν Ῥάβενναν διατριβόντος. Β
Ἄλλοι δὲ οὐκ Ὀλύμπιον, ἀλλ' Ὀλυμπιόδωρον φασιν·
οὐδ' ἐπαμύναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπιβουλεύσαι τῷ
εὐεργέτῃ Στελίχωνι, καὶ εἰς τυραννίδα συκοφαντή-
σαι αὐτόν. Καὶ οὐδὲ μάγιστρον τῆνικαῦτα εἶναι,
ἀλλ' ὕστερον, μετὰ τὸν ἄδικον τοῦ Στελίχωνος φόνον,
ἐπαθλον τὴν ἀξίαν λαθεῖν. Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὰν καὶ
αὐτὸν βροπάλους ἀναιρεθέντα τῆς μαιφονίας τὴν δι-
κην ἀποτίσαι τῷ Στελίχωνι.
Eumdem tamen haud multo post fustibus interfectum, nefariæ cædis pœnas pependisse Stili-
choni.

β'. Ὅτι κατὰ τοὺς προειρημένους χρόνους Ἀλά-
ριχος Γότθος τὸ γένος, περὶ τὰ τῆς Θράκης ἄνω
μέρη δύναμιν ἀθροίσας, ἐπῆλθε τῇ Ἑλλάδι, καὶ τὰς
Ἀθήνας εἶλε, καὶ Μακεδόνας καὶ τοὺς προσεχεῖς
Δαλμάτας· ἐλητίσατο. Ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Ἰλιυρίδα,
καὶ τὰς Ἀλπεὶς διαβάς ταῖς Ἰταλίαι· ἐνέβαλε· Στε-
λίχωνι δὲ, ὡς οὗτος λέγει, ζῶντι μετὰ πεμπτος (93)
ἦν. Ὅς αὐτῷ καὶ τὰς τῶν Ἀλπεων πύλας διήνοιξε.
Καὶ γὰρ ἐπιβουλὰς πάσας Στελίχωνα κατὰ βασιλέως
πυλαμαῖσθαι, καὶ μὴδ' ὅτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν (α)
ἐπὶ θυγατρὶ δυσωπεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ φάρμακον αὐτῷ
ἀγωνίας ἐγκεράσασθαι (94)· ἐλελήθει δὲ ὄρα ἑαυτὸν,
ἐν τῷ σπουδάσει τὸν υἱὸν Εὐχέριον ἀνακηρύξειν πα-

VALESI ANNOTATIONES.

(91) Κατὰ δὲ ἅπαντα ἀρ ἐκστὶ. Longe rectius in D
ms. codice Samuelis Bocharti legitur hoc modo :
Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἄνεμον καὶ Θρασκίαν. Sic etiam in
Scoriacensi codice scriptum fuisse testatur Holsten-
nius, qui Latinam Gothofredi interpretationem ita
correxit : Ad Iapygem autem et Thrasciam ventum :
hoc est, ad occasum aequinoctialem, et septentrio-
nem versus. Inde enim corus et cæcias spirant.

(92) Καὶ Καππαδόκας ἀναστῆσαντες. In ms. codice Samuelis Bocharti hic locus auctior habetur.
Sic enim codex ille : καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστῆσαντες, etc. Id est, Et Cappadocibus magna
ex parte in servitutem abductis, ad Pontum usque
progressi sunt. Ἀναστῆσαντες enim idem est quod
ἀναστῆσαντες. Quod cum non intelligeret
Gothofredus, hunc locum pessime interpretatus est.
Cujus versionem Holstenius ad latus sui codicis

tur, sed et eam quæ ad Persas usque pertingit. Ad
Iapygem autem et Thrasciam ventos, Pamphyliam
invaserunt, et Lyciam populati sunt. Cyprum quo-
que insulam vastarunt; Lycæonas item ac Pisidas
in servitutem abduxerunt. Cumque Cappadocas
sedibus suis expulissent et captivos egissent, ad
Pontum usque progressi sunt, et atrocius quam
reliqui barbari in captivos sævierunt.

EX LIBRO DUODECIMO HISTORIÆ.

1. *Stilichonis cædes.* — Philostorgius cum ob alia
multa Stilichonem graviter perstringit, tum affectatæ
tyrannidis reum fuisse scribit. Refert etiam quo-
modo Olympius quidam magister, gladium qui ad-
versus imperatorem strictus erat in palatio, manu
sua corripiciens, seipsum quidem læserit, imperato-
rem vero servavit, eique ad occidendum Stilichonem
qui tunc Ravennæ morabatur, operam ac ministe-
rium suum commodaverit. Alii hunc non Olym-
pium, sed Olympiodorum nominant; nec imperato-
ri suppetias eum tulisse dicunt, sed Stilichoni bene
de se merito insidias struxisse, eumque affectatæ
tyrannidis falso accusasse. Nec magistrum eo tem-
pore adhuc fuisse scribunt, sed post injustam Stili-
chonis cædem, eam dignitatem præmii loco acce-
perisse.

2. *Alaricus in Romanum orbem irrupit.* — Iis-
dem temporibus Alaricus, natione Gothus, circa
superiores Thraciæ partes collecto exercitu, in
Achaiam irrupit, et Athenas cepit; Macedonas quo-
que et finitimos Dalmatas populatus est: (95) Illy-
ricum præterea invasit, et Alpes transgressus in
Italiam intravit, a Stilichone qui tunc adhuc super-
stes erat, evocatus, ut ait Philostorgius. Qui quidem
Alpium etiam claustra ei reseravit. Omne enim
insidiarum genus adversus imperatorem struxisse
ait Stilichonem, nec ob id saltem reveritum esse
quod generum illum haberet, data illi in matrimo-
nium filia; sed potionem ei præbuisse, qua pro-

emendavit hoc modo : *Et Cappadocibus vastatis, ad
Pontum usque progressi sunt : modisque pessimis, præ
aliis barbaris captivos ipsi affixerunt.*

(93) Ζῶντι μετὰ πεμπτος. In ms. codice Samuelis Bocharti verbum additur hoc modo : μετὰ πεμπτος
ἦν. Quod idcirco monui, ne quis forte existimaret,
nos ex conjectura quidquam supplevisse.

(94) Φάρμακον αὐτῷ ἀγωνίας ἐγκεράσασθαι. Hunc locum correxi ex manuscriptis codicibus Sco-
riacensi et Bochartiano, in quibus ἀγωνίας discrete
scriptum habetur. Quare Holstenius interpretationem
Gothofredi correxit hoc modo : *Sed et vene-
num quod proliis procreandæ facultatem exstingueret,
potandum exhibuisse.* Melius medicamentum ver-
tisset.

(95) Soz. lib. viii, cap. 25, et lib. ix, cap. 4.

VARIORUM.

(α) Ὅτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν. Post Eudoxiam
guirpe defunctam, duxerat Honorius primo Mariam,

deinde Thermantiam, Stilichonis filias. Jac. Gotho-
fred.

creandæ sobolis facultas adimeretur : neque illud animadvertit, se, dum Eucherium filium imperatorem contra jus fasque renuntiare studeret, nepotem cui successionis jure imperium debebatur, ante adultum florem succidere ac perdere. Porro Stilichonem adeo manifeste ac sine ullo metu tyrannidem quibus præter ipsius effigiem nihil deerat.

3. *Barbari Romam petunt. — Eucherius. Alaricus. Attalus. Alaricus obit.* Interfecto Stilichone, barbari qui una cum illo erant, assumpto ejus filio statim abscesserunt. Cumque Romam appropinquassent, huic quidem permiserunt ut in templum quoddam quod jure asyli fruebatur, confugeret. Ipsi vero cuncta quæ circa urbem erant vastarunt, tum ut Stilichonem ulciscerentur, tum quod fame pressi erant. Ubi vero litteræ ab Honorio missæ jure asyli potentiores, Eucherium morte multarunt, post hæc barbari Alarico juncti, eum ad expugnandam urbem Romam incitarunt. Hic vero confestim Portum occupavit : id autem est maximum navale urbis Romæ, tribus portibus constans, et in parvæ urbis magnitudinem extensum. Illic etiam annona publica juxta veterem consuetudinem erat recondita. Cum igitur Alaricus portum levi negotio occupasset, urbem Romam tum annonæ penuria, tum reliquis machinamentis expugnavit. Et Romanis decernentibus (id enim illis Alaricus permiserat), Attalum imperatorem renuntiavit. Ortus hic erat ex minore Asia : religione quidem paganus, dignitate vero præfectus urbis Romæ. Post nuncupationem imperatoris Attali, Alaricus permisit deinceps reliquis populi Romani, his scilicet quos fames et humanorum corporum comestio reliquos fecerat, ut annonam sibi ex portu conveherent. Assumpto deinde Attalo, magistri militum munere eidem fungens, Ravennam adversus Honorium cum exercitu proficiscitur. Inter hæc Attalus mandavit Honorio, ut privatam potius vitam eligeret, et extremorum membrorum abscissione totius corporis salutem

ρανόμως βασιλέα (a), τὸν ἀπόγονον τῆ, κατὰ διαδοχὴν καὶ θεσμὸν βασιλείας προεκθερίζων καὶ ζημιούμενος. Οὕτω δὲ κατάφωρον καὶ ἀδεῶ τὴν τυραννίδα προενεγκεῖν (96) τὸν Στελίχωνα λέγει, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λειπούσης μόνης, κόψασθαι.

exercuisse scribit, ut etiam nummus percuiret, in

γ'. Ὅτι Στελίχωνος ἀνηρημένου, οἱ συνόντες βάρβαροι, τὸν ἐκείνου παῖδα λαθόντες, τὴν ταχίστην ἔρχοντο. Καὶ τῆ Ῥώμῃ πλησιάσαντες, τὸν μὲν ἐφείσαν (b) εἰς τίνα τῶν ἀσύλων ἱερῶν καταφυγεῖν. Οἱ δὲ τὰ τῆς πόλεως περίεξ ἐπόρθουν, τῶν μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωρούντες (97), τῶν δὲ λιμῶ πιεζόμενοι. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Ὀνωρίου γράμμα, κρείττον τῆς ἀουλλίας γενόμενον, ἀναιρεῖ τὸν Εὐχέριον, διὰ ταῦτα συμβίξαντες οἱ βάρβαροι Ἀλαρίχῳ εἰς τὸν πρὸς Ῥωμαίους αὐτὸν ἐξορμῶσι πόλεμον. Ὁ δὲ θάπτον καταλαμβάνει τὸν πόρτον· μέγιστον δὲ οὗτος νεώριον Ῥώμης, λιμέσι τρισὶ περιγραφόμενος, καὶ εἰς πόλεως μικρᾶς παρατεινόμενος μέγεθος. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ δημόσιος ἄπας οἶτος κατὰ παλαιὸν ἔθος ἐταμειύετο. Ἐλὼν δὲ βῆον τὸν πόρτον, καὶ τῆ σιτοδείᾳ, ἣ ταῖς ἄλλαις μηχαναῖς (98) πολιορκήσας τὴν Ῥώμην κατὰ κράτος αἶρει· καὶ ψηφισαμένων τῶν Ῥωμαίων (τούτο γὰρ αὐτοῖς Ἀλαρίχος ἐνεδίδου) Ἀτταλον αὐτοῖς ἀναγορεύει βασιλέα. Οὗτος δὲ Ἴων μὲν ἦν τὸ γένος, Ἐλληγν δὲ τὴν δόξαν, τῆς αὐτῆς δὲ πόλεως ἐπαρχος. Οὗτος δὲ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τὸ λειψανόν τῶν Ῥωμαίων, ὅπερ ὁ λιμὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἀλληλοσφαγία ὑπελείπετο, τροφὴν αὐτοῖς κομίζειν ἀπὸ τοῦ πόρτου ἐφίησιν. Εἶτα τὸν Ἀτταλον λαθῶν, καὶ στρατηγῶ σῆμα πληρῶν αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Ῥάβενναν καθ' Ὀνωρίου στρατεύει. Καὶ κελεύει Ἀτταλος τὸν Ὀνωρίου, τὸν ἰδιούτην ἀνθελέσθαι βίον, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀκρωτηριῶν τῆ περιτομῇ τὴν τοῦ ὄλου σωτηρίαν ὠνήσασθαι. Σάρος δὲ, ὃς μετὰ Στελίχωνα εἶχε, στρατηγικὴν ἀρχὴν (99) Ὀνωρίῳ δεδοκῶτος εἶχε, συμβαλὼν Ἀλαρίχῳ, κρατεῖ τῆ μάχῃ, καὶ τῆς Ῥαβέννης ἀποδίδωκε. Ὁ δὲ τὸν πόρτον καταλαβὼν (1-71),

VALESII ANNOTATIONES.

(96) *Τυραννίδα προενεγκεῖν.* In codice Bocharti ad marginem adscriptum inveni, ἴσως προενεγκεῖν. Quæ conjectura certe non displicet. In textu autem scriptum erat προενέγκειν.

(97) *Τῶν μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωρούντων.* In manuscriptis codicibus legitur τιμωρούντων. Quare non dubito quin totus locus ita restituendus sit, τὸ μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωρούντες, τὸ δὲ, etc. Id est, *Tum ut Stilichonem ulciscerentur, tum quod fame oppressi erant.* Potest etiam scribi : τούτο μὲν, etc. τούτο δὲ, etc.

(98) *Σιτοδεία, ἣ ταῖς ἄλλαις μηχαναῖς.* In ms. codice Samuelis Bocharti, ad vocem ἣ tria puncta notata sunt; et in margine leguntur hæc verba, ἴσως καὶ, quæ corruptio τοῦ καὶ, in ἣ occurrit. In

M. Aurel. Anto. libris : id est in *Marci Aurelii Antonini libris de vita sua.*

(99) *τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν.* Longe rectius in manuscripto Samuelis Bocharti legitur τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν, id est, *Magistri militum dignitatem.* Atque ita legit Nicephorus in capite xxxv libri decimi tertii.

(1-71) *Ὁ δὲ τὸν πόρτον καταλαβὼν.* Non possum assentiri Jacobo Gothofredo, qui portum hic intelligi censet, non urbis Romæ, sed Ravennæ, qui classis vocabatur; nam cum Philostorgius portum simpliciter dixerit, portum urbis Romæ intelligamus necesse est: sic enim paulo ante portum urbis Romæ absolute vocavit. Quod si portum urbis Ravennæ nunc intelligeret, procul dubio nomen urbis

VARIORUM.

(a) *Εὐχέριον ἀνακηρύξεν βασιλέα.* Zosimus modestiam Stilichonis commendans ait, eum, cum unius filii pater esset, hanc ei dignitatis metam statuisse, ut ad officium tribuni notariorum promotus nullam aliam potestatem tribueret, lib. v.

(b) *Τὸν μὲν ἐφείσαν.* De hac Eucherii fuga in ecclesiam quamdam urbis Romæ, consentit quoque Zosimus lib. v. De Alarico et Attalo vid. *Socr.* lib. vii, cap. 10, *Soz.* lib. ix, cap. 6, 7, etc.

ἀποδύει μὲν τῆς βασιλείας τὸν Ἀτταλον· οἱ μὲν ἄρα
 φασί, μὴ εὖνον εἶναι διαβληθέντα· οἱ δὲ, διότι
 σπονδὰς διανοεῖτο (72) πρὸς Ὀνώριον θέσθαι, καὶ τὸ
 δοκοῦν ἐμποδῶν ἐστάναι, δέον ἦγεῖτο προαποσκευά-
 σασθαι. Μετὰ τοῦτο πρὸς Ῥάβενναν ὁ Ἀλάριχος
 ἐπανελθὼν, καὶ σπονδὰς προτείων, ὑπὸ τοῦ προειρη-
 μένου διεκρούσθη Σάρου, φαιμένον τὸν δίκας ὀφειλοντα
 τῶν τολμηθέντων, μὴ ἂν ἄξιον (73) εἶναι φίλους συν-
 τάττεσθαι. Ἐκεῖθεν Ἀλάριχος ὄργισθεις μετὰ ἐνιαυ-
 τὸν τῆς προτέρας ἐπὶ τὸν πόρτον ἐφόδου, ὡς πολέμιον
 ἐπελαύνει (74) τῇ Ῥώμῃ. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τῆς το-
 σαύτης δόξης τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς δυνάμεως πε-
 ριώνυμον, ἀλλόφυλον πῦρ καὶ ξίφος πολέμιον, καὶ
 αἰχμαλωσία κατεμερίζετο βάρβαρος. Ἐν ἐρειπίοις δὲ
 τῆς πόλεως κειμένης, Ἀλάριχος τὰ κατὰ Καμπανίαν
 ἐληΐζετο, κάκει νόσφ φθεῖρεται.

versus contendit. Exinde vero tantæ gloriæ magnitudinem ac potentæ famam externus ignis, et ho-
 stilis gladius, et barbarica captivitas, quasi sortito inter se diviserunt. Dum urbs Roma in ruderibus
 esset, Alaricus Campaniam deprædatus est, atque illic morbo correptus occubuit.

δ. Ὁ δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός (75). . .

Desunt hic duæ lineæ.

βαρβαρικῶ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν (76) χρημα-
 τίζειν αὐτήν, καὶ συναφθῆναι τότε τῷ ὄστρακίνῳ γέ-
 νει (77) τὸν ἐκ αἰδήρου τὴν γένεσιν ἔλκοντα. Οὐ τοῦτο

A redimeret. Sarus vero, cui post Stilichonis necem
 Honorius magisterium rei militaris contulerat, inito
 adversus Alaricum prælio, eum superavit, et ab
 urbe Ravenna longius fugavit. Tum vero Alaricus,
 occupato portu, Attalum imperio exiit; sive quod
 accusatus fuerat quasi malevolo animo esset erga
 Alaricum, sive, ut alii dicunt, eo quod Alaricus in
 mente habebat foedus cum Honorio inire, ac prius
 e medio tollendum esse ducebat eum qui impedi-
 mento esse videbatur. Post hæc Alaricus Ravennam
 reversus, cum foedus obtulisset Honorio, a supra
 memorato Saro repulsus est, eum qui audaciæ suæ
 prænas dare debuisset, indignum esse affirmante
 qui inter amicos numeraretur. Iratus ob hæc Alar-
 icus, anno post primam irruptionem in portum
 B urbis Romæ, tanquam hostis infestis signis Romam
 inter se diviserunt. Dum urbs Roma in ruderibus
 illuc morbo correptus occubuit.

4. *Adaulfus Alarico succedit.* — Constantius. Uxo-
 ris autem ejus frater Adaulfus ei successit. Qui
 Placidiam Honorii sororem, quam Alaricus capti-
 vam ab urbe Roma secum abduxerat, sponsam ac-
 cepit; repudiata priore uxore, quæ ex Sarmatarum
 gente erat oriunda. Ac tunc denum testaceo generi

VALESII ANNOTATIONES.

Ravennæ adjecisset. Sed et ipsa rerum gestarum
 series quæ hic a Philostorgio narrantur, satis ostendit
 portum urbis Romæ hic intelligi, non autem
 portum Ravennæ. Alaricus enim post Attalum im-
 perio exiit, Ravennam venisse dicitur: quod quide-
 m confirmant etiam Sozomenus ac Zosimus. Certe
 Sozomenus disertè scribit, Alaricum portum Ra-
 vennæ qui Classis dicitur, occupasse post exaucto-
 rationem Attali (a).

(72) *Σπονδὰς διανοεῖτο.* Fallitur hic Gothofre-
 dus, qui hæc Philostorgii verba de Attalo accepit,
 cum de Alarico intelligenda sint. Alaricus enim
 cum in animo haberet pacem inire cum Honorio
 imperatore, Attalum qui huic consilio impedimen-
 tum allaturus videbatur, e medio tollendum esse
 statuit. Neque enim pacem unquam iiturus erat
 cum Alarico Honorius, nisi Attalo prius exaucto-
 rato.

(73) *Μὴ ἀνάξιον.* In manuscripto codice Samue-
 lis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem
 manu; lego μὴ ἂν ἄξιον, vel μὴ ἄξιον. Prior quidem
 emendatio placuit Lucæ Holstenio. Eam enim ad
 latus sui codicis apposuit. Posteriorem tamen ma-
 gis probo.

(74) *Ὡς πολέμιον ἐπελαύνει.* In ms. codice Bo-
 charti scribitur ὑπολέμης ἐπελαύνει τῇ Ῥώμῃ.
 Forte scribendum est ὡς κολέμιος. Nec dubito quin
 Philostorgius ita scriptum reliquerit.

(75) *Ὁ δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός.* Post
 hæc verba in ms. quidem codice Jacobi Gothofredi
 deerant novem lineæ, ut ipse Gothofredus testatur.
 Lucas tamen Holstenius in margine sui codicis no-
 tavit, in manuscripto codice Scoriacensi hic lacu-
 nam esse. Verum ex verbis quæ proxime sequun-
 tur, satis apparet, multa hic desiderari. Certe in

manuscripto codice Samuelis Bocharti vacuum spa-
 tium hic relictum est novem linearum, perinde
 atque in codice Gothofredi. Eam lacunam supplere
 conati sumus ex conjectura: de qua velim judi-
 cent eruditi.

(76) *Βαρβαρικῶ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν.*
 Hæc de priore Adaulfi uxore intelligenda esse ar-
 bitror, quam Adaulfus repudiavit, ut Placidiam ux-
 orem duceret. Causa autem repudii hic offertur a
 Philostorgio, quod ex barbara gente Sarmatarum
 oriunda esset. Porro ex hac priore conjugè Adaul-
 fus liberos susceperat, quos Sigerichus postea ad
 regnum Gothorum evectus crudeliter interfecit, ut
 narrat Olympiodorus. Non dissimulabo tamen in
 manuscripto exemplari Bocharti scriptum esse χρη-
 ματίζειν αὐτούς. Quam lectionem si sequamur, non
 de uxore Adaulfi hæc erunt intelligenda, sed de
 ipso Adaulfo et de Gothis, quos origine Sarmatas
 fuisse scribit Philostorgius.

(77) *Καὶ συναφθῆναι τότε τῷ ὄστρακίνῳ γένει.*
 Alludit Philostorgius ad somnium illud regis Na-
 buchodonosor, quod refertur in capite secundo
 Danielis, ubi pedes statuæ illius quam in somnis
 vidit Nabuchodonosor, partium ex testa, partium
 ex ferro conflati fuisse dicuntur. Hanc igitur pro-
 phetiam Philostorgius Honorii temporibus bis com-
 pletam esse dicit. Et primo quidem, quando com-
 pleta fuerat, relatum erat in superiore lacuna.
 Iterum vero adimpletam esse subdit, tunc cum
 Adaulfus Gothorum rex Placidiam Honorii sororem
 matrimonio sibi sociavit. Jam igitur divinandum
 nobis est, quando primum completam esse hanc
 Danielis prophetiam scripserit Philostorgius. Olim
 quidem conjeceram, Philostorgium censuisse hæc
 prophetiam primum impletam esse, tunc cum Adaul-

VARIORUM.

(a) Gothofredo astipulatur Pagi ad ann. Chr.
 410, n. 4, 5. Idem locus qui apud Sozomenum
 p. 375, Κλάσσεις appellatur, ut locum feliciter emen-
 davit Cluverius, *Ital. Antiq.* lib. 1, c. 28, ubi vulgo

τὰς Ἄλπεις legitur, nullo sensu. Classis nimirum
 est oppidum in portu Ravennæ situm. In eodem So-
 zomeni loco pro ἐξήκοντα στάδια, idem legit εἰκοσι
 καὶ τρεῖς στάδια. W. Lowth.

copulatam esse ait Philostorgius eum qui ex ferrea stirpe erat oriundus. Neque tunc solum, sed et rursus tunc cum Adaulfus matrimonii jure Placidiam sibi sociavit; tunc enim testacea natura conjuncta est ferreae. Sed quoniam Scriptura dicit non diu permansuram esse eam conjunctionem, idcirco Constantius qui Placidiam adamabat, hanc spem animo conceperat, se, si Adaulfum bello superasset, Placidiam sibi sponsam accepturum esse. Nec multo post Adaulfus, cum multa gravia facinora iracundia ipsum impellente perpetrasset, a quodam domestico suo interficitur. Exinde barbari foedus cum Honorio percusserunt, et Placidiam sororem atque Attalum imperatori Honorio tradiderunt, cum prius ipsi annonas ab imperatore, et partem Galliae ad agros excolendos accepissent.

5. *Roma instaurata.* — *Attali pœna.* Post hæc autem Roma a gravissimis malis paululum respirans, incolis frequentari cœpit. Et imperator cum eo advenisset, manu simul et lingua ædificationem urbis comprobavit. Cumque supra tribunalem ascen-

fus Placidiam sibi despondit uxorem. Sed nunc, re attentius examinata, hæc conjectura non placet: nam sponsalia et nuptiæ, cum ad unam eandemque rem spectent, pro duobus diversis unius prophetie complementis accipi non possunt. Aliud igitur inquiramus necesse est. Proinde existimo Philostorgium in priore illa lacuna scripsisse, prophetiam Danielis primum adimpletam esse, tunc cum Adaulfus Gothorum rex pacem fecit cum Honorio, et relicta Italia in Gallias se recepit. Quod quidem anno Christi 412. factum esse censet Sigonius in libro xi *De imperio occidentali.*

(78) *Τῇ Πλακιδίᾳ συνείπετο.* Scribendum videtur συνήπτετο. In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem ascriptum est, ἴσως συνήπτετο. In textu autem scriptum est συνήπτετο. Porro de nuptiis Placidiae et Adaulfi dissentiunt scriptores. Sigonius quidem scribit Adaulfum, cum in locum Alarici, rex Gothorum creatus esset, ante omnia Placidiam sibi despondisse, anno Christi 411; deinde subexitum ejusdem anni, apud forum Cornelii Æmiliae civitatem nuptias cum Placidia celebrasse. In quo Jordanis sententiam sequitur, qui in rebus Geticis idem scribit. Sed Olympiodorus in libro undecimo *Historiae*, et Idatius in *Chronico*, eas nuptias Narbone in Gallia celebratas esse tradunt, anno Christi quadringentesimo duodecimo. Quo quidem tempore alteram Danielis prophetiam impletam esse ait Idatius, qua prædictum erat, filiam regis austri sociandam esse regi aquilonis.

(79) *Τὴν γὰρ ὀστρακίνην φύσιν.* Post hæc verba suas lineas desiderari in suo codice monuit Gothofredus. Verum in nostris exemplaribus, Scoriacensi videlicet et Bochartiano, desunt octo circiter vel novem lineæ; quas quidem ita commode suppleri posse existimo, τὴν γὰρ ὀστρακίνην φύσιν εἶναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τὴν δὲ ἐκ σιδήρου τὸ τῶν Γότθων γένος, μετὰ δὲ ταῦτα Ἀδαούλφου τὰς πρὸς Ῥωμαίους; σπονδὰς διαλύσαντος, Κωνσταντίου στρατηγὸς

δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἤνικα πάλιν Ἀδαούλφος γαμικαῖς ὀμιλαῖς τῇ Πλακιδίᾳ συνείπετο (78) τὴν γὰρ ὀστρακίνην φύσιν (79)

Desunt hic novem lineæ.

ἐλπίδας τρέφων, ὡς αὐτὸς καταπολεμήσας Ἀδαούλφον (80-90), τὴν Πλακιδίαν νυμφεύσαιτο. Οὐ πολὺ δὲ τὸ μέσον, καὶ πολλὰ δραματουργήσας, ἐξ ὀργῆς Ἀδαούλφος ὑπὸ τινος τῶν οικειῶν ἀποσφάττεται. Ἐκ τούτου τὸ βάρβαρον πρὸς Ὀνώριον ἐπένδεται, καὶ τὴν οικειῶν ἀδελφὴν, καὶ τὸν Ἄτταλον τῷ βασιλεῖ παρατίθενται αὐτοί, σιτήσεται τε δεξιωθέντες, καὶ μοῖραν τινα τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας εἰς γεωργίαν ἀποκλήρωσάμενοι.

B

ε'. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ Ῥώμη τῶν πολλῶν κακῶν ἀνασχούσα συνοικίζεται (a) καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῇ παραγεγονῶς, χειρὶ καὶ γλώττῃ (91) τὸν συνοικισμὸν ἐπεκρῆται. Ὑπὲρ δὲ τοῦ βήματος ἀναβάς, ὁ τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα (92) τὸν Ἄτταλον δια-

VALESII ANNOTATIONES.

ἐπέμθη κατ' αὐτοῦ ἐλπίδας τρέφων, etc. Si non eadem verba, hic saltem sensus fuit Philostorgii, quæ Latine reddita ita sonant: *Testam enim Philostorgius ait esse imperium Romanum; ferrum autem esse Gothorum nationem. Post hæc cum Adaulfus pacem quam cum Romanis pepigerat, violasset, Constantius magister militum adversus eum missus est cum exercitu: hanc spem tacite animo fovens, etc.* Ex his patet quantopere falsus fuerit Gothofredus, qui paulo ante pro ὀστρακίνῳ γένει emendavit ὀστρογοθίνῳ. Qua emendatione nihil fingi potest ineptius, cum testa illa, ut supra vidimus, non Gothos designet, sed potius Romanos, eo quod inihelles tunc essent atque infirmi. Adde quod Græcæ dici non potest ὀστρογοθίνῳ. dicendum enim erat, ὀστρογοθηκῶ.

C

(80-90) *Κατὰ πελέμιον Ἀδαούλφον.* Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Scoriacensi, qui diserte scriptum habet καταπολεμήσας. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur κατὰ πολεμίας, et in margine ascriptum est eadem manu, *Lego καταπολεμήσας.*

(91) *Χειρὶ καὶ γλώττῃ.* Quæri merito potest quid significet quod ait Philostorgius, Honorium imperatorem Romam ingressum, manu et lingua instauracionem urbis comprobasse: an per manum intelligit signum ab Honorio datum protenta manu; an potius constitutionem Honorii intelligit, ejus manu subscriptam, qua cives Romanos ad instauranda D urbis mœnia incitabat.

(92) *Ὁ τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα.* Holstenius in suo codice notavit, pro ὁ forte scribendum esse ὡς. Et corruptissimam Gothofredi interpretationem restituit hoc modo: *Tribunal vero consensurus, primi gradus loco Attalum conscendendum proposuit.* Ego vero articulum ὁ expungendum censeo, utpote superfluum. Illud quoque in Holstenii versione reprehendit potest, quod verbum ἀναβάς interpretatus est *Tribunal consensurus*, cum tamen Græca vox

VARIORUM.

(a) *Ἡ Ῥώμη συνοικίζεται.* Ita etiam Olympiodorus: *Post Romam a Gothis captam, Albinus urbis præfectus, quod jam eadem ad pristinum rediret stium, scripsit non sufficere præbitam populo partem (sc. frumenti publici quod viritum populo Romano distribuebatur), multitudinem jam aucta civitate, additque uno die numerum initum esse civium qua*

tuordecim millium. Albinus autem hoc anno (416) præfectus urbis fuit, ut liquet ex leg. ult. cod. Theod. *De naviulariis*, qua annonæ urbis Romæ Honorius consuluit, idque occasione suorum Vicenialium. Attali supplicium et exsilium refert Prosper in *Chronico* ad ann. Chr. 418, qui nobis est 416.

διαβαίνει ὑπετίθει (93). . . .

Desunt hic duæ lineæ.

δεξιᾶς χειρὸς ἀπέτεμε τοὺς δύο δακτύλους, ὧν ὁ μὲν (94) ἀντίχειρ·

ὁ δὲ λιχανὸς ἔχει τὴν κλῆσιν· καὶ εἰς Λίπαρον τὴν νῆσον τοῦτον φυγαδεύει (95), μηδενὸς ἄλλου κακοῦ πρὸς πείραν καταστήσας, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς τὸν βίον χρείας παρασχόμενος.

ς'. Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (α) Ἰωβιανὸς τε ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη (96). Καὶ Σεβαστιανὸς ἀδελφὸς αὐτοῦ ταῖς ἰσοῖς ἐποφθαλμήσας, τὴν Ἰσθμὸν ἔδωκε δίκην (97). Ὁ δ' Ἡρακλειανὸς, μιμησάμενος τούτους, καὶ πλεῖν τῷ τῆς τύχης γέλω (98) ἐπιβὰς, εὐκλεεστέρην ἔσχε τὴν καταστροφὴν, τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης (99). Οὐδὲ ἀκόσμητον ἔξ

A disset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit. Post hæc dextræ manus duos digitos ei abscidit, quorum alter quidem pollex, alter vero index voratur; eumque in insulam Liparam relegavit, nullo alio supplicio eum afficiens, imo cuncta ad vitam necessaria ei subministrans.

6. *Jovianus, Sebastianus, Heraclianus, tyranni.* — Per idem tempus Jovianus adversus imperatorem rebellavit, ac brevi oppressus est. Sebastianus quoque ejus frater, cum paria affectasset, pares etiam pœnas persolvit. Heraclianus vero horum vesaniam imitatus, et ad majus adhuc fortunæ ludibrium eventus, illustriorem exitum sortitus est, divina Pro-

VALESI ANNOTATIONES.

non futurum tempus designet, sed præteritum. Denique verbum διαβαίνει simpliciter positum, significare non potest, *Ad transeundum*, nisi addideris πρὸς τὸ. Porro ingressus Honorii in urbem Romam, et triumphus iste de Attalo contigit, Honorio undecimum, et Theodosio iterum coss. anno Christi quadringentesimo decimo septimo, ut scribit Prosper in *Chronico*.

(93) *Διαβαλεῖν ἐπετίθει*. Holstenius in margine sui codicis annotavit, forte scribendum esse ὑπετίθει. Quam Holstenii emendationem laudo equidem ac probō; sed totum hunc locum longe aliter interpretor quam ille: sic enim verò: *Cumque tribunal conscendisset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit*. Honorius enim cum Romam ingressus esset, præeunte eum Attalo, recta in forum contendit: ubi cum tribunal purpureis gradibus structum conscendisset, Attalum ad primum tribunalis gradum adduci jussit. Illic duos dextræ manus digitos ei jussit abscindi. Lego igitur: *Εἰς πρώτην αὐτοῦ βαθμίδα τὸν Ἀτταλον διαβαλεῖν ἐπετίθει*. Nicephorus in capite tricesimo quinto libri decimi tertii, hunc Philostorgii locum ita expressit: Ἀτταλὸς δὲ ὑπὸ πύδας βήματος προτεθέντος γεγωνὸς Ὀνοῦριου τοὺς δύο τῶν δακτύλων μόνους ἀπαρείπει. Quæ Nicephori verba male Langus interpretatus est hoc modo: *Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, ubi se Honorii potestati permisit; postea duobus tantum digitis ei amputatis*, etc. Ego vero ita interpretor: *Extracto tribunal, Attalus pedibus Honorii advolutus, duobus duntaxat digitis amputatis*, etc. Βαθμίδες sunt subsellia, ut docet Simeon Thessalonicensis. Primum igitur subsellium Honorius Attalo posuerat juxta tribunal suum.

(94) *Ἦν ὁ μὲν*. Post hæc verba lineam hic desesse monet Gothofredus. Sed Lucas Holstenius in suo codice hæc ad marginem ascripsit: *In manuscripto Scoriacensi unum tantum vel alterum verbum desesse puto, ἀντίχειρ*. Ita quoque in manuscripto exemplari Samuelis Bocharti.

(95) *Τούτους φυγαδεύει*. Holstenius in suo codice ad marginem hæc notavit: *Τούτων ex Nicephoro legendum apparet. De solo enim Attalo hic loquitur*.

(96) *Ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη*. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, hic locus ad marginem suppletur hoc modo: *Ἐπανέστη τῷ βασιλεῖ,*

B καὶ ταχὺ εἰς φθορὰν ἀπέσθη.

(97) *Ἐδωκε δίκην*. Post hæc verba duæ circiter voces deerrant in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano. Et in codice quidem Bocharti hic locus ad marginem ita suppletur: *Ὁ δὲ..... μιμησάμενος τούτους*, etc. Holstenius vero ita supplet hunc locum: *Ὁ δὲ Ἡρακλειανὸς μιμησάμενος*, etc. Quæ fuit etiam conjectura Gothofredi, cui nos libenter accedimus. Hi enim tres tyranni uno eodemque anno aboliti sunt, Lucio solo consule, qui fuit annus Christi 413, ut scribunt Idatius in *Fastis*, et Prosper in *Chronico*. Heraclianus quidem initio ejus anni, consul processerat; sed postea hostis publicus declaratus, ejusque nomen e *Fastis* expunctum est, ut testatur Prosper. De Heracliani tyrannide loquitur Hieronymus in libro tertio *Adversus Pelagianos*. *Scriptis dudum vir sanctus — eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub invidia tyrannidis Heracliana, ab hæreticis innocens cæsus est*, etc. De eodem Heracliano intelligenda sunt ejusdem Hieronymi verba in epistola ad Demetriadem: *De servanda virginitate*, ubi de Juliana Demetriadis matre loquitur: *Quæ de medio mari sumantem viderat patriam, et frigili cymbæ salutem suam suorumque commiserat, crudeliora invenit Africæ littora. Excipitur enim ab eo quem nescias utrum avarior an crudelior fuerit: cui nihil dulce præter vinum et pretium: et qui sub occasione partium clementissimi principis, sævissimus omnium exstitit tyrannorum*, etc. Et paulo post: *Et miruntur æmuli: virtus enim semper invidiæ patet, cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mercata sit, cum et ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre, et hæc quasi comiti negare non ausa sit, quæ se intelligebat sub nomine privatæ dignitatis tyranno servientem*. Heraclianum intelligit comitem rei militaris per Africam, qui sub nomine comitis diu tyrannidem in Africa exercuit.

(98) *Καὶ πλεῖν τῷ τῆς τύχης γέλω*. Non placet hæc scriptura. Mallem omnino scribere, καὶ πλεῖον, id est, *Longius quam illi, Jovinus scilicet ac Sebastianus, progressus*. Vel, si mavis, *altius sublatus*.

(99) *Τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης*. Non assentior Jacobo Gothofredo, qui Philostorgium hic loqui censet de divina Scriptura. Atqui fatetur ipsemet Gothofredus, nusquam legi in sacris libris id quod hic dicitur a Philostorgio. Ego vero de divina

VARIORUM.

(a) *Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους*. Oppressi sunt hi tres tyranni anno Chr. 413, ut Pagius asserit: *Jovinus et Sebastianus ab Honorii ducibus Narbonæ. Heraclianus movens exercitum de Africa adversus Honorium, Utricule in Italia in confictu superatus*

effugit in Africam, cæsis in loco supradicto quinquaginta millibus armatorum, Ipse post Carthagine in æde Memoriarum per Honorium percussoribus missis occiditur, inquit Idatius in Fastis.

videntia aperto proclamante, nihil se inordinatum relinquere, nec tyrannis delectari; sed qui legitimum imperatorem defendunt, iis se quoque auxilium præbere.

7. (1) *Theodosius jun. et Pulcheria*. — Mortuo Arcadio, Theodosius ejus filius, admodum puer, orientalis imperii successor declaratur. Degebat cum eo in palatio Pulcheria ejus soror, imperiales subscriptiones administrans ac dirigens.

8. *Sol deficit. Siccitas. Fulgor*. — Cum Theodosius adolescentiæ annos jam ingressus esset, die XIX mensis Julii, circa octavam diei horani, sol tantopere defecit, ut stellæ quoque visæ fuerint, tantaque siccitas hunc solis defectum secuta est, ut multorum hominum ac brutorum animalium insueta mortalitas ubique terrarum grassata sit. Porro eo tempore quo sol defecit, fulgor quidam in cælo apparuit, conii similitudinem referens: quem nonnulli præ imperitia cometam vocarunt. In iis enim quæ fulgor ille nobis ostendit, nihil erat simile cometæ; nam neque in comam desinebat lux illa, neque ullam omnino stellæ speciem præferbat; sed velut lampadis cujusdam ingens flamma per se ipsam subsistens videbatur, nulla subtile stella ellychnii speciem præferente. Sed et motus ejus longe diversus fuit a motu cometarum; motu enim primum ab ortu solis æquinociali, inde ultimam stellam in

A (2), οὐδὲ χαίρει τοῖς τυραννοῦσιν· ἀλλ' οἷς ὁ κατὰ θεσμὸν βασιλεὺς ἀρμολογεῖ, τούτῳ καὶ αὐτὴ συμπαράττεται (3).

ζ'. Ὅτι τελευτήσαντος Ἀρκαδίου, διάδοχος τῆς ἐφίας ἀρχῆς κομιδῆ νέος ὢν Θεοδοσίος ὁ παῖς, ἀναδείκνυται. Συνῆν δ' αὐτῷ καὶ Πουλχερία ἡ ἀδελφὴ, τὰς βασιλικὰς σημεῖώσεις (4) ὑπηρετουμένη καὶ διευθύνουσα.

η'. Ὅτι Θεοδοσίου τῆς τῶν μειρακίων ἡλικίας (α) ἐπιβεβηκότος, καὶ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου εἰς ἐννέα ἐπιδεκάτη διαβαίνοντος, περὶ ὀγδόην τῆς ἡμέρας ὦραν, ὁ ἥλιος οὕτω βαθέως ἐκλείπει, ὡς καὶ ἀστέρας ἀναλάμψαι· καὶ αὐχμὸς οὕτω τῷ πάθει (5) συνείπεται, ὡς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ἀσυνήθη φθορὰν πανταχοῦ φέρεσθαι. Ἐκλείποντι δὲ τῷ ἡλίῳ, φέγγος τι κατὰ τὴν οὐρανὸν συνανεφάνη, κίνου σχῆμα παραδύμενον (6), ὃ τινες ἐξ ἀμαθίας ἀστέρα κομήτην ἐκάλουν. Καὶ γὰρ ὢν ἐκεῖνος εἰδείκνυ, οὐδὲν ἦν κομήτας παράσημον (7)· οὔτε γὰρ τὸ φέγγος εἰς κόμην ἀπέδα· νεν, οὔτε ἀστέρι ὄλος ἐφύκει· ἀλλ' οἷον λύχνου τις μεγάλη φλῆξ ὑπῆρχε καθ' ἐαυτὴν ὀρωμένη, μηδενὸς ἀστέρος θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφῆν (8) ὑποτρέχοντος. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ κινήσει παρήλλαττε· καὶ γὰρ κινήθεις ὄθεν ὁ ἥλιος κατὰ ἰσημερινὰν ἀνίσχει, ἐκείθεν τὸν κατὰ τῆς οὐρᾶς ἄρκτου τεταγμένον ἔσχατον ἀστέρα ὑπερενεγκῶν ἡρέμα

VALESII ANNOTATIONES.

justitia ac providentia hunc locum intelligendum esse affirmo, ut ex sequentibus manifeste colligitur. Itaque post vocem ἐπιχειροῦσας, addendum est omnino προνοίας, vel potius δίχης.

(1) Soz. l. ix, c. 1.

(2) Οὐδὲ ἀκόσμητον ἐᾷ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu: *Deest* ὅτι τὴν ἔννομον βασιλείαν οὐδέ, etc. Id est, *Divina providentia clare pronuntiante, se legitimum imperium, ne quidem male ordinatum, deserere*. Quæ conjectura, sive Bocharti sive alterius cujuspiam, profecto non displicet. Posset etiam emendari ac suppleri locus hoc modo: Ὅτι οὐδὲν ἀκόσμητον ἐᾷ.

(3) Τούτῳ καὶ αὐτὴ συμπαράττεται. Scribendum est τούτοις, ut patet ex præcedentibus. Atque ita in margine codicis Bochartiani ex conjectura emendatum inveni.

(4) Τὰς βασιλικὰς σημεῖώσεις. Jacobus Gothofredus *imperiales dispositiones* interpretatur. Ego vero *adnotationes* malim vertere. Nam σημεῖώσεις proprie adnotationem significat, ut jampridem monui in adnotationibus Eusebianis. Porro Annotationes dicebantur olim rescripta principum et jussiones. Interdum etiam a sacris pragmaticis et edictis distinguuntur, ut docet Brissotius in Lexico. Sic in Notitia imperii Romani, ubi officium Consularis Palæstinæ describitur: *Exceptores*, inquit, *habet et cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam, sine adnotatione clementiæ principalis*. Ita quoque in officio præsidis Thebaidos, in actione prima Chalcedonensis concilii, pag. 98, hæc leguntur: *Idem devotissimus exceptor dixit: Est in*

recitata prece etiam divina adnotatio sacratissimi et piissimi imperatoris. In Græco θεία ὑποσημείωσις. Post hæc recitatur adnotatio principis, quæ subjecta erat libello precum Eutychie his verbis: *Depo- nant apud reverendissimos episcopos, etc.*; in pag. autem 116 actionis primæ ejusdem concilii, sacra subnotatio dicitur ἡ θεία ὑποσημείωσις.

(5) Αὐχμὸς οὕτω τῷ πάθει συνείπετο. Lego αὐχμὸς τοσούτος τῷ πάθει συνείπετο, ut scribitur apud Nicephorum, in cap. 36 libri xiii.

(6) Κίνου σχῆμα παραδύμενον. Sic etiam scribitur apud Nicephorum in loco supra citato, ubi Langus interpretatur, *coni seu metæ similitudinem gerens*. Certe hoc verbum raro admodum legere memini. Vide Suidam in παραδύομαι.

(7) Οὐδὲν ἦν κομήτας παράσημον. In manuscripto Scoriaciensi legitur κομήτης, quemadmodum etiam legitur in Nicephoro. Melius tamen scriberetur οὐδὲν ἦν κομήταις παραπλήσιον.

(8) Θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφῆν. Male hunc locum Langus interpretatus est hoc modo: *Nec radii ejus aliqui stellæ cujusquam formam subiere*. Interpretationem Langi compilavit, ut solet, Jacobus Gothofredus. Atqui non id dicit Philostorgius. Sed ait flammam illam instar cujusdam magnæ lampadis per se solam apparuisse, nullo subtile astro, instar ellychnii, subsistente. Quid sit θρυαλλίς docent glossæ Græco-Latinæ: θρυαλλίς, fumus. Ubi fumus, idem est quod Græce φῶμος. Suidas φῶμος, inquit, βοτάνη ἢ καὶ ἀντὶ ἐλλυχνίου χρώνται. Eadem fere habet Hesychius: φῶμος, αἶτ, πᾶς τις ἢ καὶ ἀντὶ ἐλλυχνίου χρώνται. Ἡ αὐτὴ δὲ καὶ θρυαλλίς.

VARIORUM.

(α) Θεοδοσίον τῆς τῶν μειρακίων ἡλικίας. Omnes consentiunt solis eclipsin nox memoratam contigisse, Honorio XII et Theodosio VIII coss. qui

fuit annus Domini 418. Ergo Theodosius, qui natus fuit a. D. 401, ingressus est annum ætatis decimum octavum. *Gothofred.*

προϋδινε πορευόμενος ἐπὶ δυσμάς. Ἐπει δὲ διεμέ-
τρει τὸν οὐρανὸν, ἀφανῆς ἦν, πλείους τεσσάρων μη-
τῶν ἐξανυσθείσης αὐτῷ τῆς πορείας. Ἡ δὲ κορυφὴ
τοῦ φέγγους, νῦν μὲν εἰς μῆκος μέγα ὤξυνετο, ὡς
ἐκβαίνειν τοὺς τοῦ κῶνου λόγους· νῦν δὲ πρὸς τὸ
ἐκείνου μέτρον συνεστέλλετο. Καὶ ἄλλα δὲ παρῆχε
τερατώδη θεάματα, δι' ὧν τῆς τῶν συνήθων φασμά-
των ἐξηλλάττετο φύσεως. Ἦρξατο δὲ ἀπὸ μέσου θέ-
ρους σχεδὸν τε μέχρι τῆς τοῦ μετοπίου τελευτῆς.
Γέγονε δὲ ἄρα καὶ τοῦτο σημεῖον πολέμων μεγάλων,
καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων οὐ βῆτης. Τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει
ἤρξαντο σεισμοί, οὐ βῆτους ὄντες τοῖς προλαβοῦσι πα-
ραβαλεῖν. Τοῖς δὲ σεισμοῖς καὶ πῦρ οὐρανὸθεν συγκα-
ταβῆγγνύμενον, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας περιέκοπτε-
τλ. ἦν γε φθορὰν ἀνθρώπων οὐκ ἐνεργάσατο. Ἄλλ'
ἡ θεία εὐμένεια πνεῦμα σφοδρὸν καθίεσα, καὶ τὸ
πῦρ πανταχόθεν περιέλασσα, κατὰ τῆς θαλάσσης
ἀπέβριψε. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένων θέαν, τῶν κυμάτων ἐπὶ
πλείστον (9) ὡσπερ τινῶν λασίων χωρίων τῷ πυρὶ
καταφλεγόμενον, ἄχρι τελείως τὸ φλέγον ἐναπέσθη
τῷ πελάγει.

θ'. Ὅτι κατὰ πολλοὺς τόπους τῶν σεισμῶν γενομέ-
νων, ὠφθησαν ὄροφαὶ οἰκῶν ἀπ' ἀλλήλων μετὰ μεγά-
λων πατάγων καὶ ἀβραγμῶν (10-1) διαστᾶσαι, ὡς καὶ
τοὺς ἔνδον παρατυχόντας καθαρῶς τῆ ὕψει τὸν οὐρα-
νὸν ὑποβάλλειν. Καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διάστασιν,
οὕτω πάλιν ἀρμολογεῖται τε καὶ συναφθεῖσθαι, ὡς μη-
δεμίαν αἰσθησὶν τοῦ νεωτερισθέντος μηδὲν παρα-
σχεῖν. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πάθος, καὶ περὶ τὰ ἐδάφη
πλλαχού συνηνέχθη. Καὶ γὰρ σιτοβολῶν (2) τοὺς
κάτωθεν οἰκοῦντας ἀπέπνιξαν, τὸν σῖτον αὐτοῖς ἀθρόον
ἐπιχεάμενοι διὰ τῶν πάλων (3)· καὶ πάλιν οὕτω παρ-
έσχον τὸ ἔδαφος ἠρμολογούμενον, ὡς ἐξαπορεῖν ἅπαντας
πόθεν ὁ φονεὺς ἀπεβρύχθη σῖτος (4). Καὶ ἄλλα δὲ τοιοῦ-
τότροπα πάθη τμηκαῦτα ἐνεωχμῶθη, δεικνύντα μὴ
φυσικῆ τινὶ ταῦτα προελθεῖν ἀκολουθίᾳ, ὡς Ἑλλή-
νων παῖδες ληροῦσιν, ἀλλὰ θείας ἀγανακτῆσεως μά-
στιγας ἐπαφῆθησαν.

VALESII ANNOTATIONES.

(9) Ἐπὶ πλείστον. Non probo interpretationem
Langi, qui totum hunc locum ita vertit : *Et videre
erat spectaculum novum, fluctus ipsos perinde ac re-
giones quasdam marinas plurimum igni ardere.* Go-
thofredus vero interpretationem Langi ita interpo-
lavit : *Et videre erat mirum spectaculum, procellus
et plurimum velut regiones quasdam marinas igni
ardentes.* Atqui ἐπὶ πλείστον significat diuturno tem-
pore, vel certe, per longissimum spatium. Aut enim
subauditur χρόνον, αὐτὸ τόπον. Præterea verba illa
ὡσπερ λασίων χωρίων, non sunt regiones marinæ,
ut Langus interpretatus est; sed potius loca frui-
tiosa, ut Holstenius ad latus sui codicis adnotavit.

(10-1) Καὶ ἀβραγμῶν. Sic etiam excusum est apud
Nicephorum : magis tamen placet scriptura codicis
Bochartiani, ἀραγμῶν, per simplex ρ.

(2) Καὶ γὰρ σιτοβολῶν. Scribe meo periculo σι-
τοβολῶνες, id est, horrea. Sychius: Σιτοβολῶνες
ἔρα. Ubi ἄρα vox est Latina horrea. Σιτοβολῶνες
leguntur etiam apud Suidam in voce Σιτοβολῶν.
Ubi Suidas notat utrumque dici, σιτοβόλια scilicet
et σιτοβολῶνας de horris seu apothecis. Certe in
Glossis Græco-Latinis legitur: Σιτοβόλιον, granarium.

ΠΑΤΡΟΒ. GR. LXV.

A cauda Ursæ sitam transgressa, paulatim ad occa-
sum processit. Postquam vero universum cælum
perimensa est, tandem disparuit, cum cursus ejus
plus quam quatuor menses durasset. Porro ejus
vertex, nunc quidem in magnam longitudinem
acuebatur, adeo ut conii modum ac mensuram exce-
deret; nunc vero ad conii mensuram redibat. Alias
præterea prodigiosas species oculis subjecit, quæ a
vulgarium signorum natura illam differre ostende-
bant. Cœpit autem a media æstate, et ad exitum
ferme autumnii perseveravit. Fuitque signum gra-
vium bellorum et mortalitatis hominum incredibili-
s. Insequenti anno terræ motus cœpere, qui cum
superioribus haud facile conferri possint. Simul
autem cum terræ motibus ignis quoque e cælo de-
missus, omnem salutis spem præcluserit; nullam
tamen hominibus cladem intulit. Divina enim beni-
gnitas, immisso vehementi vento cum ignem undi-
que fugasset, in mare tandem projecit. Et videre
erat novum quoddam spectaculum, maris videlicet
fluctus quasi saltus quosdam ac silvas, diuturno
tempore conflagrare, donec flamma penitus in mari
extincta esset.

9. Porro multis in locis cum terra movisset, visa
sunt ædium culmina magno cum fragore ac sonitu
disrumpi, adeo ut ii qui intra domos erant, cælum
ipsum oculis suis cernerent. Post hujusmodi autem
divulsionem ita rursus juncta et compaginata sunt,
ut nullum ejus rei quæ acciderat, indicium relin-
queretur. Idem quoque pavimentum ædium accidit
diversis in locis. Nam et horrea eos qui sub ipsis
habitabant oppresserunt, frumenti acervum ipsis
superfundentia per subitos hiatus: ac rursus solum
ita coaluit, ut cuncti ambigerent undenam frumen-
tum illud lethale defluisset. Alii præterea hujusmodi
casus novi atque insueti eo tempore contigerunt,
qui quidem manifestissime ostendebant, non natu-
rali modo atque ordine ista evenire, ut gentiles falso
opinantur; sed divinæ indignationis flagella in ho-
mines immissa esse.

Male igitur in Nicephoro excusum est καὶ τινες τῶν
σιτοβολῶν pro σιτοβολῶνων. Auctor Vitæ B. Athana-
sii δημοστους σιτοβολῶνας vocat publica horrea. Uti-
tur etiam hac voce Palladius in Lausiaca, ubi de
Severiano. Et Philo, in libro v Mechanicorum, ubi
docet quomodo construendi sint σιτοβολῶνες, si ma-
terix copia desit.

(3) Διὰ τῶν πάλων. In Nicephoro legitur διὰ τῶν
πάτων. Ubi Langus interpretatur per rimas paten-
tes. Langi interpretationem secutus est suo more
Gothofredus. Ego vero pabulata malim vertere, πά-
τος enim pavimentum significat, ut docent Glossæ
Græco-Latinæ. Πάτοι igitur hoc loco sunt tabulata,
quæ nos plancaria Gallice appellamus: quæ cum
terræ motu divulsa fuissent, per ea frumentum quod
erat in horreis, effundebatur in eos qui subius habi-
tabant. Certe quod Philostorgius hoc loco πάλων
seu πάτων dixit, statim appellat ἔδαφος.

(4) Ἀπεβρύχθη σῖτος. In manuscripto codice Sa-
muelis Bocharti legitur ἀπεβρύκει, et ad marginem
hæc notata sunt: In manuscripto oblitteratum est τὸ
xii.

10. *Unde factum quod terra moveatur.*—Idem Philostorgius variis argumentis ostendere conatur, terræ motus neque ex inundatione aquarum fieri, neque ventorum vi intra sinus terræ inclusorum, nec rursus ex aliqua terræ inclinatione, sed sola Dei voluntate accidere ad conversionem et emendationem peccatorum. Atque ista se constanter asseverare, propterea quod neutrum ex supradictis elementis ejusmodi casus vi naturali perficere potest. Quod si Deus ita voluerit, vel minima gutta e cælo delapsa, vel nix levissima Olympum Macedoniæ, aut alium quempiam ex altissimis montibus, facillime movere possit : quando quidem videmus, Deum sæpenumero his rebus usum esse ad emendationem generis humani. Nam et Rubrum mare cum facile posset subito discindere, austro violento prius illud verberans atque impellens, ita demum divisit : non quod ulla hujusmodi virtus in austro insita sit a natura : sed quod divina vis ad voluntatem suam exsequendam eo usa fuerit. Sed et virga percutiens, fontes aquarum elicit ex petra. Et Jordanis fluentia lepram sanarunt : non quod eorum natura ista operari valeat, sed quia Creator singulas creaturas ad eum quem voluerit usum transmutandi, plenam atque omnimodam habeat potestatem.

11. *Lucianus Constantinopoli novæ sectæ auctor.*—Post mortem Eudoxii, qui Constantinopoli Eunomianorum sectæ præfuerat, Lucianus sororis Eunomii filius in ejus locum substituitur. Hunc porro aiunt, cum in avaritiam et cognata vitia prolapsus esset, pœnamque ob id metueret, a reliquorum quidem Eunomianorum secta sese abruptisse ; propriæ vero factionis principem exstitisse, nec contemnendæ multitudini præfuisse, cum improbi omnes et diversis vitiis implicati ad eum confluisissent.

12. *Constantii breve imperium* (5).—Honorius imperator Constantium magistrum militum ob affinitatis honorem ad consortium imperii ascivit, cum Placidia Valentinianum ei filium jam peperisset : cui quidem Valentiniano Honorius nobilissimi dignitatem tribuit. Constantii igitur imagines, ut moris erat eorum qui recens ad imperium promoti erant, missæ sunt in Orientem. Sed Theodosius, cum nuncupationem augustam Constantii improbaret, imagines ejus non admisit. Cumque Constantius ob hanc contumeliam sese ad bellum pararet, mors superveniens, vita simul et curis eum liberavit, cum imperasset mensibus sex.

13. *Honorii obitus. Joannes tyrannus. Ardaburius. Aspar* (6).—Consulatu imperatoris Theodosii decimo et Honorii tertiodecimo, idem Honorius

10. 'Οτι διαφόροις ἐπιχειρήμασι κατασκευάζειν πειράται, τοὺς σεισμοὺς μήτε διὰ πλημμύραν ὑδάτων συνίστασθαι, μήτε πνευμάτων ἐναπταλαμθανομένων τοῖς κόλποις τῆς γῆς· ἀλλὰ μὴδὲ γῆς τινος ὄλης παρεγκλίσει· μόνη δὲ τῆ θείᾳ γνώμῃ, πρὸς ἐπιστροφήν καὶ διόρθωσιν τῶν ἀμαρτανομένων. Καὶ ταῦτά φησιν ἰσχυρίζομενον λέγειν, διότι τὰ τηλικαῦτα πάθη μὴ δύναται μηδέτερον τῶν εἰρημμένων στοιχείων κατὰ φυσικὴν ἀποτελεῖν δύναμιν. Ἐπεὶ Θεοῦ γε βουληθέντος, καὶ ψεκτὴς ἡ σμικροτάτη προσπεσοῦσα καὶ νειφὰς ἡ κουφοτάτη, τὸν Ὀλυμπον τῆς Μακεδονίας, ἣ τι ἄλλο τῶν μεγίστων ὀρών κινήσειεν ἂν βραδίως. Ἐπεὶ καὶ φαίνεται πολλάκις τὸ Θεῖον ἐπὶ παιδείᾳ τῶν ἀνθρώπων, τούτοις χρώμενον. Τὴν τε γὰρ Ἐρυθρὰν θάλασσαν, βῆρον ὃν ἀθρόον διασπῆσαι, νότῳ βιαίῳ πρότερον μαστιγώσας καὶ συνωθίσας, οὕτω διέστῃσεν, τῆ τοῦ νότου φύσει μηδεμίᾳ δυνάμειως τοιαύτης ἐγκαθιδρομένης, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν βοήθης ὑπερφωῶς αὐτῷ χρησαμένης πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα. Καὶ βράδως δὲ πηγὰς ἐκ πέτρας ναμάτων πλήττουσα προχέει· καὶ Ἰορδάνου βεῖθρα καθαίρουσι λέπραν, οὗ τῆς φύσεως αὐτῶν ταῦτα δρᾶν ἐνδυναμούσης, τοῦ δὲ πλάστου μεταπλάττειν ἕκαστον τῶν δημιουργημάτων πρὸς ἣν ἂν ἐθέλοι χρεῖαν, πολλὴν καὶ ἀκώλυτον ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν.

11. 'Οτι μετὰ θάνατον Εὐδοξίου (α), ὃς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Εὐνομιανῆς συναγωγῆς ὑπηρχε (β), Λουκιανὸς ἀντικαθίσταται, παῖς ὢν ἀδελφῆς Εὐνομίου. Τοῦτον δὲ φασιν εἰς φιλαργυρίαν τε καὶ τὰ συγγενῆ κατολισθήσαντα πάθη, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ὑφορώμενον δίκην, ἀποσχίσει μὲν τῆς ἄλλης Εὐνομιανῶν μοίρας· ἰδίας δὲ συμμορίας ἀρχηγὸν ἑαυτὸν ἀναδείξει, καὶ συντάγματος οὐκ εὐκαταφρονήτου ἔρξει· πάντων τῶν ἐπιβόητων τε καὶ ποικίλοις πάθεσι καθωπλισμένων πρὸς αὐτὸν ἀπεβρύχκωτων.

12. 'Οτι Ὀνώριος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίον τὸν στρατηγὸν κατὰ τιμὴν τοῦ κήδους εἰς τὸ τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται σκηπτρον· ἤδη καὶ παῖδα Οὐαλεντινιανὸν τῆς Πλακιδίας αὐτῷ γειναμένης· ἣ καὶ τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου περιήψεν ὁ Ὀνώριος ἀξίαν. Αἱ δὲ τοῦ Κωνσταντίου εἰκόνες, ὡς ἔθος ἦν τοῖς ἄρτι παρελθοῦσιν εἰς βασιλείαν πράττειν, ἀναπέμπονται πρὸς τὴν ἑώραν. Ἄλλ' ὃ γε Θεοδόσιος οὐκ ἀρεσκόμενος τῇ ἀναβῆσσει, οὐ προσέτεο ταῦτα. Καὶ δὲ Κωνσταντίῳ παρασκευαζομένῳ διὰ τὴν ὕβριν ἐπὶ πόλεμον, καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν φροντίδων ἐπιπέτας ὁ θάνατος τὴν ἀπαλλαγὴν παρέχει, βασιλεύσαντι μηνῶς ἕξ.

13. 'Οτι ἐν ὑπατείᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τὸ δέκατον, καὶ Ὀνώριον τὸ τρισκαίδέκατον, αὐτὸς Ὀνώριος ὑδέρῳ τελευτᾷ. Καὶ Ἰωάννης τυραννίδι ἐπιβή-

VALESII ANNOTATIONES.

(5) Socr. lib. vii, cap. 24.

(6) Socr. lib. vii, cap. 23.

VARIORUM.

(a) *Μετὰ θάνατον Εὐδοξίου.* Hæc refert Gothofredus anno 420, quando Eunomiani procul Constantinopoli abacti sunt. Anno quippe 415, conventus eorum in urbe inhibuerat Theodosius sub pœna

deportationis domusque proscriptionis. *d. lib. LVIII, Cod. Theod. de hæreticis* : quod observavit idem Gothofredus.

(b) Ἰγπήρχε. Legendum ἐπιήρχε. *W. Lowth.*

μενος, διαπρεσβεύεται πρὸς Θεοδοσίον· ἀπράκτου δὲ τῆς πρεσβείας γεγεννημένης, καὶ οἱ πρέσβεις ὕβρισθέντες, ἄλλος ἀλλαγῆ κατὰ τὴν Προποντιδα φυγῆ προειμῆθησαν. Τὴν μέντοι Πλακιδίαν καὶ τὸν τρίτον (Ὀυαλεντιανὸν (μετὰ γὰρ Κωνσταντίνου θάνατον, πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀνεκομίσθησαν) ἀποστελλεῖ πρὸς Θεσσαλονικὴν Θεοδοσίος. Κάκει τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν τῷ ἀνεψιῷ παρατίθησιν (7), Ἀρδαβουρίῳ τῷ στρατηγῷ, καὶ τῷ τοῦτου υἱῷ Ἄσπαρι τὴν κατὰ τοῦ τυράννου στρατηγίαν ἐχειρίσας. Οὗ δὲ καὶ συνεπαγόμενοι Πλακιδίαν τε καὶ Ὀυαλεντιανὸν, καὶ τοὺς τε Παλονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς διαλάσαντες, τὰς Σάλωνας, πόλιν τῆς Δαλματίας, ἀναιροῦσι κατὰ κράτος (8). Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Ἀρδαβούριος νηϊτῆ στόλῳ κατὰ τοῦ τυράννου χωρεῖ. Ὁ δὲ Ἄσπαρ τὴν ἱππικὴν δύναμιν συλλαβῶν, καὶ τῷ τάξει τῆς ἐφόδου κλέψας τὰς αἰσθήσεις, τῆς Ἀκυληίας μεγάλῃς πόλεως ἐγκρατὴς γίνεταί, συνόντων αὐτῷ Ὀυαλεντιανοῦ καὶ Πλακιδίας. Ἄλλ' ὁ μὲν οὕτω τὴν μεγάλην ἀταλαιπώρως παρεστήσατο. Τὸν δὲ Ἀρδαβούριον βίαιον ἀπολαβὸν πνεῦμα, σὺν δυσὶν ἐτέραις τριήρεσιν εἰς χεῖρας ἄγει τοῦ τυράννου. Ὁ δὲ πρὸς σπονδὰς ἀφορῶν, φιλανθρώπως ἐκέχρητο τῷ Ἀρδαβουρίῳ. Καὶ πολλῆς οὕτως ἀπολαύων τῆς ἀδείας, τοὺς ἀποστρατήγους (α) τοῦ τυράννου (9), ἤδη καὶ αὐτοὺς ὑποκεκνημένους, τὴν ἐπιβουλὴν κρατύνει τὴν κατὰ τοῦ τυράννου· καὶ σημαίνει Ἄσπαρι τῷ παιδί παραγενέσθαι, ὡς ἐφ' ἑτοίμῳ τῷ κατορθώματι. Τοῦ δὲ θάττον σὺν τῷ ἱππότη στρατῷ παραγεγονότος, καὶ μάχης τινὸς συβραγείσης, συλλαμβάνεται ὁ Ἰωάννης τῆ τῶν ἀμφ' αὐτὸν προδοσίᾳ, καὶ πρὸς Πλακιδίαν καὶ Ὀυαλεντιανὸν εἰς Ἀκυληίαν ἐκπέμπεται· κάκει τὴν δεξιὰν προδιατηθεῖς (10), εἶτα καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμενεται, ἕνα τυραννήσας ἐπὶ τῷ ἡμίσει ἐνιαυτόν. Τότε καὶ βασιλεῖα ὁ Θεοδοσίος τὸν Ὀυαλεντιανὸν ἀποστελλας ἀναγορεύει.

ιδ'. Ὅτι Ἀέτιος ὁ ὑποστράτηγος Ἰωάννου τοῦ τυράννου, μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῆς ἐκείνου τελευτῆς, βαρβάρους ἄγων μισθωτοὺς εἰς ἕξι χιλιάδας παραγίνεταί· καὶ συμπλοκῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ τὸν Ἄσπαρα γεγεννημένης, φόνος ἐκατέρωθεν ἐβρύθη πολὺς. Ἐπειτα σπονδὰς ὁ Ἀέτιος τίθεται πρὸς Πλακιδίαν καὶ Ὀυαλεντιανὸν, καὶ τὴν τοῦ κόμητος ἀξίαν λαμβάνει· καὶ οἱ βάρβαροι χρυσίῳ καταθέμενοι τὴν

aquæ intercitis morbo interiit. Joannes vero cum tyrannidem arripuisset, legationem misit ad Theodosium; sed re infecta, legati insuper contumelia affecti, alius alio per Propontidem relegati sunt. Placidiam vero et Valentinianum tertium, qui post obitum Honorii Byzantium profugerant, Theodosius Thessalonicam misit. Illic patrueli suo Cæsaris dignitatem concessit, et Ardaburio magistro militum ejusque filio Aspari, belli adversus tyrannum administrationem commisit. Hi Placidiam et Valentinianum secum ducentes, cum Pannoniam et Illyricum pertransissent, Salonas urbem Dalmatiæ vi ceperunt. Post hæc Ardaburius quidem cum navalibus copiis contra tyrannum profectus est. Aspar vero, assumptis secum equestribus copiis, et impressionis inopinæ celeritate suspicionem præveniens, Aquileiam urbem maximam occupavit, Placidia et Valentiniano ipsum comitantibus. Et hic quidem maximam civitatem absque ullo negotio cepit. Ardaburium vero violentus quidam ventus excipiens, una cum duabus triremibus in manus tyranni detulit. Ille de sædere ineundo cogitans, Ardaburium humaniter excepit. Qui cum maxima libertate frueretur, ductores tyranni, qui jam ad defectionem propensi erant, contra tyrannum animavit. Simul Aspari filio per litteras significavit, ut tanquam ad paratam victoriam adesset. Qui cum celeriter adventasset una cum equestribus copiis, consorto levi prælio captus est Joannes, proditione eorum qui circa ipsum erant, et Aquileiam ad Placidiam et Valentinianum deducitur. Illic dextra manu prius amputata, postea etiam capite truncatus est, cum per unum ac dimidium annum tyrannidem exercuisset. Tum vero Theodosius Valentinianum Romanam missum, imperatorem renuntiavit.

14. *Aetius comes factus.* — Aetius unus ex ducibus Joannis tyranni, tertio post ejus obitum die supervenit, barbaros adducens mercede conductos, ad sexaginta fere hominum millia; commissoque inter ipsum et Asparis exercitum prælio, multi ex utraque parte ceciderunt. Posthæc Aetius foedus iniit cum Placidia et Valentiniano, et comitis dignitatem accepit; barbari vero auro accepto, iram atque ar-

VALESII ANNOTATIONES.

(7) Τῷ ἀνεψιῷ παρατίθησιν. Scribendum est περιτίθησιν. Quem errorem jam supra non semel castigavi.

(8) Σάλωνας... ἀναιροῦσι κατὰ κράτος. Manuscripti quidem codices nihil variant. Nihilominus tamen scribendum est αἰροῦσι, quemadmodum legitur apud Nicephorum in lib. xiv, c. 7.

(9) Τοὺς ἀποστρατήγους τοῦ τυράννου. Gothofredus interpretatur exauctoratos a tyranno. Quod nullo modo probare possum. Neque enim Philostorgius hic loquitur de iis quos tyrannus exauctorave-

rat; sed de ducibus qui sub illo militabant. Adde quod ἀποστράτηγος Græce non dicitur. Proinde non dubito quin scribendum sit hoc loco ὑποστρατήγους. In manuscripto codice Bocharti legitur ἀποστρατηγούς accentu in ultima. Et in margine ascriptum est eadem manu, ἴσως ὑποστρατηγούς.

(10) Τὴν... προδιατηθεῖς. Apud Nicephorum hic locus ita legitur, τὴν χεῖρα πρώτων διατηθεῖς, etc. In ms. codice Samuelis Bocharti ad marginem ita ascriptum inveni: *Deest vocabulum, forte γλώτταν.*

VARIORUM.

(α) Ὑποστρατήγους. Deest vox ad sensum perficiendum. W. Lowth.

ma aeposuerunt, et obsidibus datis fideque vicissim accepta in proprias sedes reversi sunt.

Α ὀργὴν καὶ τὰ ὄπλα, ἡμέρους τε δόντες, καὶ τὰ πιστὰ λαβόντες, εἰς τὰ οἰκεία ἤθη (α) ἀπεχώρησαν.

Finis excerptorum Ecclesiasticæ Historiæ Philostorgii.

Τέλος τῶν ἐκλογῶν τοῦ παρόντος βιβλίου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Φιλοστοργίου.

(a) *Eiς τὰ οἰκεία ἤθη. Videtur legendum ἔθνη. W. Lowth.*

SUPPLEMENTA PHILOSTORGIANA.

De Josepho, Phlegonte et Dione, ex Suida in voce Φλέγων.

Philostorgius ait ea, quæ circa Judæos acciderunt, pluribus et copiosius exsecutum esse Justum; Phlegontem vero et Dionem breviter meminisse, eaque velut obiter *Historiæ suæ* indidisse. Cæterum eorum quæ ad pietatem aliasque virtutes ducunt, neque ille curam ullo modo gessisse dignoscitur, quemadmodum neque hi. Contra vero Josephus et reformidanti similis est caventique, ne Græcos offendat.

Β Τούτου Φλέγωνός φησι Φιλοστόργιος Ἰουστον (11) τὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους συμπέσοντα διὰ πλείονος ἐπεξελοῦν τοῦ πλάτους· Φλέγωνος καὶ Δίωνος βραχέως ἐπιμνησθέντων, καὶ παρενθήκην αὐτὰ τοῦ ἰδίου λόγου ποιησαμένων. Ἐπεὶ τῶν γε εἰς εὐσέβειαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἐλκόντων, οὐδ' ὅτι οὐκ οὐδ' οὕτως δείκνυται πεφροντικῶς, ὅνπερ οὐδ' ἐκείνοι τρόπον. Τοῦναντίον μὲν οὖν ὁ Ἰώσηπος, καὶ δεδοικότε ἔοικα καὶ εὐλαβοῦμένω ὡς μὴ προσκρούσειεν Ἕλλησι.

De Eusebio Nicomediensi, et Theophilo Indo. Ex uno e sex prioribus libris, referente Photio in Biblioth. n. 40.

Quod vero ad miracula attinet vitamque, Eusebium Nicomediæ (quem et Magnum appellat) et Theophilum Indum, aliosque plures extollit.

Ἐν τεραστίοις δὲ καὶ βίω Εὐσέβιον τῆς Νικομηδείας, ὃν καὶ μέγαν ἀποκαλεῖ, καὶ Θεόφιλον τὸν Ἰνδὸν καὶ ἄλλους πλείονας ἐξαίρει.

De his qui ab Ario steterunt in synodo Nicæna, ex Niceta in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, cap. 7 in fin.

Cæterum (ut Philostorgius primo *Historiæ suæ* libro auctor est) ab Ario in synodo Nicæna steterunt hi, quorum nomina subsequuntur episcopi: ex superiore quidem Libya Sentianus Boræi, Dachius Beronices, Secundus Theuchirorum, Zopyrus Barces, Secundus alius Ptolemaidis, Theon Marmaricæ; ex Thebis Ægyptiis Melitius; ex Palæstina Patrophilus Scythopoleos, Eusebius Cæsariensis, qui Pamphili dictus est; ex Phœnicia Paulinus Tyri, Amphion Sigidonis; ex Cilicia Narcissus Irenopoleos, Athanasius Anazarbi, Tarcodimatus Ægon; ex Cappadocia Leontius, Longianus et Eulalius; ex Ponto, Basilius Amasizæ, Melitius Sebastopoleos; ex Bithýnia, Theognis Nicææ, Maris Chalcedoniæ, Eusebius Nicomediæ, Magnus quidem cognomine, qui Luciano martyri familiaris fuerat, miraculisque clarus, ut qui vel maxime: ex quo etiam Magni cognomen adeptus erat.

De subscriptionum varietate in concilio Nicæno, ex Niceta in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius, sub *finem libri primi*, auctor est, eorum qui Nicæna fidei subscripserant, alios quidem e chirographorum suorum regione ὁμοουσιῶν dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam ὁμοουσιῶν vocem loco ὁμοουσιῶν supposuisse, præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyricum relegati sunt.

De Pœnitentia quorundam Arianorum, quod concilio Nicæno subscripsissent: quod refert Nicetas in Thesaurο orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius *initio libri secundi*, scribit Eusebium, Theognin et Marin, eorum quæ subscripserant pœnitundine ductos ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: *Iniqui, imperator, in eo sumus,*

VALESII ANNOTATIONES.

(11) *Ἰουστον*. Ita correxi ex conjectura. Nam in *Lexico Suidæ*, ex quo hic Philostorgii locus descriptus est, hodie legitur *Ἰσοῦν*. Certe scriptoris historici nomen prorsus hic desideratur. Aut igitur Justus nomen hic substituendum est, aut Josepi. Quæ sequuntur Philostorgii verba, id potius suadere nobis videntur, ut Josepi nomen substituamus. Sequitur enim, *Τοῦναντίον μὲν οὖν ὁ Ἰώσηπος*, etc. Ex quibus verbis colligitur, paulo antea sermonem fuisse de

C Josepo. Eligat itaque studiosus lector utrum voluerit. Porro hoc fragmentum Philostorgii depromptum est ex proœmio ejus *Historiarum*. Quo in loco Philostorgius scriptores omnes historiæ sacræ commemorabat. Ac primo quidem Mosem, deinde scriptorem historiæ Machabæorum recensebat: postremo loco Justum ac Josephum rerum Judaicarum scriptores referebat.

quod tui metu percussis impietati subscripserimus. Ex quo factum sit, ut imperator exandescens eos in Galatias seu Gallias occiduas relegarit, et Arianos sua quemque patria excedere jusserit.

De Paulino ep. Antiocheno facto : quod refert Nicetas in Thesaurο orthod. fid., lib. v. c. 9.

Solus Philostorgius libro *Historiarum* secundo, Paulinum Tyro Antiochiam translatum (in locum Eustathii) auctor est.

De Aetio et Eunomio, ex uno e sex prioribus ejus libris, referente Photio in Biblioth. n. 40.

Ἐξαίρει δὲ ἐν μὲν λόγοις μάλιστα Ἀέτιον καὶ Εὐ- A νόμιον, μόνους ἀνακαθάραι τὰ τῆς εὐσεβείας δόγμα-
τα τῷ χρόνῳ συγχεωσμένα τερατευόμενος.

Extollit vero in sermonibus maxime Aetium et Eunomium, falso asserens, eos solos repurgasse pietatis dogmata tempore contaminata.

De Acacio Cæsareæ Pal. ep., apud Photium in Biblioth. n. 40.

Κατηγορεῖ δὲ Ἀκακίου μάλιστα τοῦ Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην ἐπισκοπήσαντος δεινότητά τε ἀνυπέροβητον καὶ κακουργίαν ἄμαχον, μεθ' ὧν καὶ πάντων φησὶ κατισχύσαι τῶν τε ὁμοφρόνων δοκούντων, εἰς ἔχθραν δὲ τινα καταστάντων, καὶ τῶν τάναντία θρησκευόντων.

Reprehendit vero Acacii maxime Cæsareæ Palæstinæ episcopi vim dicendi intolerabilem et versutiam inexpugnabilem, quibus eum artibus oppressisse ait præ omnibus tam eos qui idem sentire videntur, odio tamen quodam divisos, quam contraria in religione sentientes.

De Aetio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Ἱστορεῖ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀρείου περὶ τὴν αἴρσιν σπουδῆς τε καὶ κατάρξεως, μέχρι τῆς Ἀετίου τοῦ δυσσεβεστάτου ἀνακλήσεως. Οὗτος δὲ ὁ Ἀέτιος παρ' αὐτῶν μὲν τῶν συναιρεισιωτῶν, διὰ τὸ κάκιστους ὑπερβάλλεσθαι τῇ δυσσεβείᾳ, ὡς αὐτὸς οὗτος καὶ μὴ βουλόμενος ἱστορεῖ, τῆς διακονίας καθήρεθη ὑπὸ δὲ τοῦ δυσσεβεστάτου Ἰουλιανοῦ ἀνεκλήθη τε καὶ φιλοφρόνως ἐδεξιώθη.

Narrandi porro initium fecit ab Arii in hæresin studio et initio, ad Aetii impiissimi revocationem usque. Hic vero Aetius a cohæreticis ipsis, quod ipsos impietate superaret, ut hic ipsemet etiam invitus narrat, diaconatu submotus; ab impiissimo vero Juliano revocatus et humanissime exceptus fuit.

De Basilio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου ἐπεχείρησεν ὑφᾶναι μῶμον, δι' οὗ λαμπρότερον ἐδειξε. Τὴν μὲν γὰρ ἰσχύον καὶ τὸ κάλλος τῆς ἐν τοῖς πανηγύρεσιν ὁμιλίας ὑπ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐνεργείας ἐδιάσθη συμφθέξασθαι ἠρασὺν δ' αὐτὸν ὁ δειλάιος ἀποκαλεῖ, καὶ ἀντιλογικῶν λόγων ἀπειρον, ὅτι, φησιν, ἀπέστλ- C
μησεν Εὐνομίου ταῖς συγγραφαῖς ἀντιτάξασθαι.

Basilio vero Magno calumniam texere ausus est qua illustriorem eum reddidit. Vim enim et venustatem sermonis in concionibus, ipsa rei evidentia fateri coactus est. Temerarium tamen ipsum homo futilis appellat, nec in refutando exercitatum, eo quod, ut ait, Eunomii libris respondere ausus est.

De Leontio ep. Tripolis, apud Suidam in Λεόντιος.

Τὸν τοιοῦτον Λεόντιον προσεταιρίζεται ὁ κακόφρων Φιλοστόργιος ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ, ὡς ὁμοφρόνα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ κακοφροσύνης.

Hunc vero Leontium sibi vindicat improbus Philostorgius in libro . . . velut consentientem Arianae suae improbitati.

De Jordane, et de Paneade, quod habet Joannes Antiochensis περὶ ἀρχαιολογίας ἀπὸ τῆς ἱστορίας Φιλοστοργίου.

Ἐπ' ἐσχάτοις τῆς Παλαιστίνης τέρμασι, μεθ' ἣν ἡ τῶν Φοινίκων ἐκδέχεται, κεῖται πόλις Δάν ὀνομασθεῖσα πρότερον ἐκ τῆς τοῦ Δάν φυλῆς, ὁπηνίκα χρόνον ἐπ' οὐκ ὀλίγον οὗτοι δὴ μόνου τοῦ παντὸς ἔθνους πλανώμενοι, τελευταῖον τὰ ταύτη κατασχόντες χωρία, μόγις ἰδρύνθησαν, καὶ πόλιν ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῶν ὄρεσι δειμάμενοι, τὴν τοῦ Φυλάρχου σφῶν ἐπέθηκαν κλησιν. Καὶ τοῦτο ἦν τῆς Ἰουδαίας ὁ ἔσχατος πρὸς Φοινίκην ὄρος. Ταύτην χρόνῳ ὕστερον Ἡρώδης ὁ μέγας οἰκοδομήσας, Καισάρειαν Φιλίππου μετωνόμασε· νῦν δὲ Πανεάς ἐστὶ καλουμένη. Τὸ γὰρ Πανδὸς ἐν ταύτῃ βρέτας στησάμενοι, εἰς τοῦτο τὴν τῆς πόλεως ἔτρεψαν προσηγορίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ Πανεάδι τῶν τοῦ Ἰορδάνου πηγῶν ἡ ἑτέρα τίκτεται, δυσὶν οὐσῶν, Δάν ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος ἔτι καὶ νῦν ὀνομαζομένη· τὴν γὰρ ἑτέραν, ἕτις Ἰὸρ ἐπικαλεῖται, πόρ-

Ad extremos Palæstinæ fines, postquam Phœnicia excipit, sita est urbs quæ Dan prius vocabatur de tribu Dan : quo tempore eoque laud parvo hi soli totius gentis errantes, tandem locis illis occupatis vix et ægre consederunt, urbemque ad extremos eorum fines ædificantes, Phylarchi ipsorum nomen indiderunt. Hicque ultimus erat Judææ Phœniciam versus terminus. Hanc cum Herodes Magnus posterioribus temporibus ædificasset, mutato nomine Cæsaream Philippi vocavit ; nunc vero Paneas vocatur. Cum enim Panis in ea simulacrum positum fuisset, nomen istud urbs illa accepit. In hac Paneade alter e duobus Jordanis fontibus oritur (duo enim fontes sunt) qui Dan etiamnum ex veteri nomine vocatur ; alterum vero qui Jor nominatur, procul ab illo stadiis circiter 160, collis quidam ex

eodem monte profundit. Ex utroque horum effunditur fluvius hic quidem Jorates, sicut ille Danites vocatur. Qui per montem delati, ubi in plana descenderint, inde jam confluunt, maximumque fluvium efficiunt Jordanem. Qui exinde et aquas et nomen utriusque in unum commiscens, per lacum Tiberiadis transit, medium eum secans, perque totum cum proprio alveo fluens, quoad usque ad oppositam continentem perveniat; sibi ipsi æqualis semper ac similis. Inde jam per Palestinam labens, totus in mare quod Mortuum dicitur illapsus exstinguitur. Venit hinc etiam Palaestina, ubi in mare quod Mortuum dicitur illapsus exstinguitur. Venit hinc etiam Palaestina, ubi in mare quod Mortuum dicitur illapsus exstinguitur.

De Apollinario, Basilio. et Gregorio Nazianzeno. quod ipsissimis Philostorgii verbis recitatis habet Suidas tribus locis, in v. Ἀπολλινάριος, Βασίλειος, Γρηγόριος.

Apollinarius enim illis temporibus floruit Laodiceæ Syriæ, et Basilius Cæsareæ Cappadociæ, et Gregorius Nazianzi : est vero locus hic statio ejusdem Cappadociæ. Tres vero viri isti tunc hominibus propugnabant, adversus heteroousion, longe superantes omnes qui prius, et quique deinceps ad meam ætatem usque illi hæresi præfuerunt; adeo ut præ iis Athanasius puer judicaretur : nam et in eo doctrinæ genere quod externum (seu profanum) dicitur, plurimum hi profecerant : et sacrarum Scripturarum, quæcunque ad lectionem et promptam memoriam conferebant, magnam notitiam habebant, et inter eos maxime Apollinarius : hic enim Hebraicam etiam linguam intelligere poterat. Quin et unusquisque eorum in suo singuli genere plurimum stylo valebant : Apollinarius scilicet dicendi genere quod commentationibus est aptissimum, longe præstabat; Basilius vero in genere panegyrico splendidissimus erat. At Gregorii cum utroque comparati oratio, sublimiorem in descriptione locum obtinuit. Etenim Apollinario erat uberius in dicendo, Basilio vero gravior. Cum autem isti tanta dicendi et scribendi et facultate præditi essent, non minus etiam mores præ se tulerunt ad alliciendam ad sui spectaculum multitudinem aptos : adeo ut eos a quibus conspicerentur, et apud quos verba facerent, et quæcunque scripta ederent, omnino pertraherent in sui communionem, quotquot quavis istarum rationum facile capi poterant.

VALESII ANNOTATIONES.

(12) Ὡς ἐξ ἑκατέρας. Pessime hunc locum Joannis Antiocheni verterat Jacobus Gothofredus : cujus nos versionem hoc loco emendavimus. Sic enim interpretatus est : *E quo utrinque effunditur fluvius ; cum vertendum esset, ex utroque horum fontium profuit annis : alter Jorates, alter Danites dictus.* Non animadvertit scilicet Gothofredus subaudien-

δωθεν αὐτῆς ὡς ἀπὸ σταδίων ρς' κολωνός τις τοῦ αὐτοῦ προησιν δρους. Ὡς ἐξ ἑκατέρας (12) προχέται ποταμὸς, ὁ μὲν Ἰοράτης, ὁ δὲ Δανίτης ἐπικαλούμενος· οἱ δὲ τὸν ἕρως ἐνεχθέντες ἐπειδὴ καταβαλεῖν εἰς τὸ πεδίον, ἐνταῦθα ἦδη ξυλάσιν, καὶ ἓνα μέγιστον ἀποτελοῦσι ποταμὸν, τὸν Ἰορδάνην. Ἐν ταυτῷ ἦδη τὸ τε ρεῦμα καὶ τὴν προστιγορίαν κιννάμενος, τὴν τῆς Τιβεριάδος διέξεισι λίμνην, μέσην τέμνων αὐτὴν, καὶ δι' ὅλης αὐτῆς ἐν τῷ οἰκείῳ ὄλκῳ ρεόμενος (13) μέχρις ἂν ἐπὶ τὴν κατέναντι ἐκπεράσσει γῆν, ἴσος αὐτὸς ἐκτυφῶ καὶ παραπλήσιος ὢν· κἀντεῦθεν Νεκρὰν καλουμένην εἰσπεσὼν ἀφανίζεται θάλασσαν.

Ἀπολλινάριος γὰρ ἤματι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῇ Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας, καὶ Βασίλειος ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, καὶ Γρηγόριος ἐν τῇ Ναζιανζῷ· σταθμὸς δὲ οὗτος ὁ τόπος ἐστὶ τῆς αὐτῆς Καππαδοκίας. Τρεῖς δὲ οὗτοι ἄνδρες τότε τοῦ ὁμοουσιῶν προὔμαχον κατὰ τοῦ ἑτεροουσιῶν, μακρῶ πάντας παρενεχόντες τοὺς πρότερον καὶ ὑστερον ἄλλοις ἐμοῦ τῆς αἰρέσεως προστάτας· ὡς παῖδα παρ' αὐτοῖς· κριθῆναι τὸν Ἀθανάσιον. Τῆς τε γὰρ ἐξωθεν καλουμένης παιδεύσεως ἐπὶ πλείστον οὗτοι προεπλήθεισαν, καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ὅποσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἐτέλει, πολλὴν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν· καὶ μάλιστα γὰρ αὐτῶν ὁ Ἀπολλινάριος· οὗτος γὰρ δὴ καὶ τῆς Ἑβραϊδὸς διαλέκτου ἐπαλεῖν οἶός τε ἦν. Καὶ μὴν καὶ συγγράφειν ἕκαστος ἐς τὸν αὐτοῦ τρόπον ἦν ἰκανώτατος· τῷ μὲν γὰρ Ἀπολλινάριῳ τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως, μακρῶ ἔριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι λαμπρότατος ἦν. Τῷ δὲ γὰρ Γρηγορίῳ, καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἐξεταζομένοις, μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος. Καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλινάριου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερώτερος. Τοσαύτης δὲ αὐτοῖς ἐν τῷ λέγειν καὶ γράφειν δυνάμει οὔσης, καὶ τὸ ἦθος οὐδὲν ἤττον οἱ ἄνδρες παρεῖχοντο πρὸς τὴν τῶν πολλῶν θέαν ἐπαγωγότατον· ὥστε καὶ οἱ ῥώοντο, καὶ οἱ ἔλεγον, καὶ ὅποσα γράφοντες διεδίδουσαν, διὰ πάντων ἦρουν εἰς τὴν ἑαυτῶν κοινωνίαν τοὺς καθ' ὅτιον αὐτῶν εὐχερέστερον ἀλίσκεσθαι δυναμένους.

D dum hic esse nomen πηγῶν.

(13) Ἐν τῷ ... ὄρκῳ ρεόμενος. Unius litteræ mutatione locum hunc sanavi hoc modo : τῷ οἰκείῳ ὄλκῳ. Emendationem nostram confirmant Suidas et Hesychius, qui ὄλκον viam et tractum seu impetum fluminis significare scribunt. Facessat igitur conjectura Gothofredi.

FRAGMENTA PHILOSTORGHII.

Ex Suida in voce Ἀγαπητός.

Ἀγαπητός ἐπίσκοπος Συνάδων, ὃν ἐν ἐπαύλῳ πολλῶν εἴθεται. Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου (14), καὶ θαυμάτων αὐτοῦ ἐξαισίῳν μνήμην ποιεῖται, ὁρῶν μεταστάσεις καὶ ποταμῶν, καὶ νεκρῶν ἐγῶσεις· καὶ ὅτι στρατιώτην ὄντα ἐβουλήθη Μαξιμίνοσ ὡς Χριστιανὸν ἀποκτείνειν, διὰ τὸ πυνθάνεσθαι πολλοὺς τὰ παρ' αὐτοῦ τελούμενα ὑπεραγαμένους.

Agapetus Synadorum episcopus, quem multis laudibus exornat Eusebius Pamphili, et miracula ejus inusitata commemorat atque insolita; montes ac fluvios alium in locum translatos, mortuos ad vitam suscitatos. Ait etiam imperatorem Maximinum, eum adhuc militem, utpote Christianum, interficere voluisse, propterea quod comperisset multos, operum quæ ab Agapeto fiebant admiratione captos, relicto gentilium cultu ad Christianam fidem transire (15).

Ex Suida in voce Ἀέτιος.

Ἀέτιος ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, διδάσκαλος Εὐνομίου, ἀπὸ πενιχρῶν καὶ εὐτελῶν γονέων τυγχάνων. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτῷ τῶν ἐν στρατιᾷ δυσπραγέστερος ἐνελεγεμένων γενόμενος, ἐτεθνήκει κομιδῇ παῖδα τοῦτον ἀφείξ. Αὐτὸς δὲ εἰς ἔσχατον ἀπορίας ἦκων, ἐπὶ χρυσοχοίαν ἐχώρησεν, ἀκρότατός τε ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ φύσις αὐτῷ μειζρόνων ὠρέγετο μαθημάτων, πρὸς λογικὰς θεωρίας ἐτρέπετο. Καὶ δῆτα συγκρίνεται Παυλίῳ, ἀρτίως ἀπὸ Τύρου εἰς Ἀντιόχειαν ἀφικομένῳ ἔτι κατὰ τοὺς Κωνσταντινοῦ χρόνους. Τοῦτου ἡκρόατο, πολλὴν ἐπιεικῶς φαίνων τῆς ἀσεβείας τὴν βίωμην (α) εἰς τὰς πρὸς τοὺς διαφορομένους ζητήσεις· καὶ οὐχ ὑπόστατος ἦδη τοῖς πολλοῖς ἦν. Ἐπεὶ δὲ Παυλῖνος ἐτεθνήκει, Εὐλαλίου τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν θρόνον, πολλοὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀετίου ἐλεγχομένων, δεινὸν ποιησάμενοι πρὸς ἀνδρὸς δημιουργοῦ καὶ νέου κατὰ κράτος ἐλαύνεσθαι, συστάντες ἐξήλασαν αὐτὸν τῆς Ἀντιοχείας. Ἐξελθεὶς δὲ εἰς Ἀνάζαρθον ἀφικνεῖται. Ὁ δὲ, ἤδη τάχιστα δυνάμεως πάσης πιπλάμενος, μείζους ἀεὶ τῶν διδομένων ἀφορμῶν εἰσέφερε τοὺς καρπούς. Ὁ δὲ οὐδὲν ἐπαύετο, τοὺς μὲν διελέγων, φαύλω; δὲ ἀμπισχόμενος, καὶ ὡς ἐτυχε ζῶν.
menta atque institutiones quas ab aliis acceperat. Interim vero reprehendere alios et confutare non desistebat; ipse vili pallio tectus, et tenui ac paupertino utens victu (16).

Aetius magister Eunomii, ortus ex urbe Syria Antiochia, parentibus egenis ac vilissimis. Pater ejus cohortali militiae ascriptus, cum adversa fortuna usus esset, fato functus est, relicto isto admodum puero. Qui ad summam egestatem redactus, aurificinam exercere instituit, et ad summam hujus artis perfectionem evasit. Sed quoniam ejus indoles ad altiores disciplinas aspirabat, ad logicæ studia animum applicuit. Ac primum quidem auditor fuit Paulini, qui paulo ante ex urbe Tyro Antiochiam translatus fuerat, Constantino etiam tum imperium gubernante. Hunc cum audiret Aetius, non mediocre vim ingenii ostendebat, in quaestionibus adversus eos quibuscum disputabat; jamque ejus impetus a plerisque haudquaquam sustineri poterat. Mortuo deinde Paulino, cum Eulalius tertio ac vicesimo loco post apostolos sedem Antiochenam regendam suscepisset, multi ex iis qui ab Aetio convicti fuerant, ægre ferentes quod ab opifce et adolescente victi ac profligati essent, conspiratione facta, eum Antiochia expulerunt. Ejectus igitur Aetius Anazarbum se contulit. Cumque vim omnem ac facultatem brevi admodum tempore percepisset, majores semper edebat fructus, quam erant elementa. Interim vero reprehendere alios et confutare non desistebat; ipse vili pallio tectus, et tenui ac paupertino utens victu (16).

Ex Suida in voce Αὐξέντιος.

Αὐξέντιος Μοψουεστίας ἐπίσκοπος· ὃς ἦν τῶν ὁμολογητῶν ὀνομαζομένων. Ἦν δὲ ἐκ τῶν ἐπιφανῶς τῷ βασιλεῖ Λικινίῳ στρατευσαμένων, τῶν ὑπογραφῶν τοῦτου γενόμενος, οὗς δὴ Νοταρίους Ῥωμαῖοι κα-

Auxentius episcopus Mopsuestiae, unus ex confessoribus. Fuit hic ex numero eorum qui in palatio imperatoris Licinii splendide militabant, ejus scilicet exceptor quos Romani notarios vocant.

VALESH ANNOTATIONES.

(14) Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου. Hic memoriae vitio lapsus est Suidas, qui Eusebium posuit pro Philostorgio. Agapeti enim Synnadorum episcopi in *Historia ecclesiastica* nusquam meminit Eusebius Cæsariensis. Ejus autem mentionem facit Philostor-

gius in libro II, capite 2, ubi eadem fere leguntur quæ apud Suidam.

(15) Vide Philost. lib. II, in cap. 2.

(16) Vide Philost. lib. III, cap. 15.

VARIORUM.

(α) Πολλὴν — τῆς ἀσεβείας τὴν βίωμην. Vertendum, non mediocre impietatis vim. W. Lowth.

Porro ejus confessio hujusmodi fuit. In quodam atrio imperialis palatii erat fons, et supra fontem Bacchi statua, et magna circumquaque vitis quæ universum illum locum tectum atque opacum efficiebat. Eo cum Licinius avocandi animi causa venisset, tum Auxentio ipso, tum aliis pluribus ex ejus palatio ipsum sectantibus; in vitem oculos conjiciens, uvam quamdam conspexit inusitatae magnitudinis ac venustatis, ex palmitibus dependentem. Hanc Auxentio jussit ut abscinderet. Ille statim arrepto cultro quem feminalibus appensum gestabat, uvam exsecuit nihil suspicatus. Tunc Licinius ad eum conversus: Pone, inquit, hanc uvam ad pedes Bacchi. Ad hæc Auxentius: Nequaquam, o imperator, respondit; Christianus enim sum. Quo audito, Licinius dixit: Abi igitur solutus militia; duorum enim alterum abs te fieri necesse est. Tum vero Auxentius nihil cunctatus balteum deposuit, atque ut erat discinctus, libenti animo e palatio excessit. Nec multo post episcopi eum Mopsuestia antistitem ordinarunt. Hujus frater natu minor fuit Theodorus, vir qui Athenis rhetoricam didicerat. Qui quidem et ipse postea episcopatum Tarsensem sortitus est. Et enim Aetius cum antea ipse per se, et Eunomium ipsum et alios qui majoris meriti erant, docere solitus esset, postquam Eunomium ad docendi munus promovit, eum deinceps magistrum pro se ac doctorem esse voluit, tum aliorum, tum eorum præcipue qui perfectiore doctrina et institutione indigebant; nam ipse quidem ad principia atque elementa aliis tradenda præstantissimus erat. Eunomius vero ad elementa quæ tradita fuerant, excolenda ac promovenda, et ad interpretandum perspicue simul atque magnifice, longe illo præstantior habebatur (17).

Ex Suida in voce Εὐδόξιος

Eudoxius episcopus Antiochiæ, ex Arabisso miræ Armeniæ oppido oriundus. Pater ejus Cæsarius, Maximino imperium administrante, martyrii coronam reportaverat, licet prius voluptatibus addictior visus fuisset. Verum prioris vitæ maculas martyrii sui cruore studuit eluere. Nam cum utrumque ei pedem sex maximis clavis carnifices transfixissent, eum in rogum conjecerunt; sed quoniam ad ignem properans confestim exspiraverat, cadaver ejus semustum adhuc et integrum propinqui cum e rogo sustulissent, in agro quodam qui Subel dicitur deposuerunt (18).

VALESII ANNOTATIONES.

(17) Vide Philost. in lib. v, cap. 2.

(18) Vid. Philost. lib. iv, c. 4.

(19) Καὶ αὐτὸν οἱ ἔφοροι. Hoc insigne fragmentum, ex Philostorgii *Historia* descriptum esse, multis argumentis convinci potest. Nam et locutio plane Philostorgium redolet: verbi gratia, ἔφοροι hoc loco dicuntur episcopi. Quod quidem alibi quam apud Philostorgium difficile reperias. Præterea quæ sub finem adduntur de Aetio et de Eunomio, perspicue indicant fragmenti hujus auctorem esse Philostorgium. Quis enim alius hæreticorum illorum dotes ac laudes tam ambitiose commemoraret?

(20) Τὸν τε Εὐδόξιον αὐτόν. Procul dubio scri-

λοῦσι. Τὸ δὲ τῆς ὁμολογίας τοίνυν γεγονός εἶδος ἦν ἐν τινὶ τῆς βασιλικῆς ἐστίας αὐτῆς κρήνῃ τε ὕδατος, καὶ ἐπ' αὐτῇ Διονύσου ἀγαλαμα, καὶ ἄμπελος μεγάλη περιχειμένη, καὶ σκιερὸν ἐπικεικῶς καὶ συνηρεφῆ τὸν ἅπαντα τόπον ἐργαζομένη. Ἐνταῦθα ὁ Λικίνιος κατὰ πρόφασιν ἀπαγωγῆς ἀφικόμενος, τοῦ τε Αὐξεντίου αὐτῶ καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκ τῆς θεραπείας παρεπομένων, εἰς τὴν ἄμπελον ἀνιδῶν, ἐθεάσατο βότρυον ὠραῖον τινα καὶ μέγαν, τῶν κλημάτων ἀπαυρούμενον. Τοῦτον προσέταξε τῷ Αὐξεντίῳ τεμῆν. Ὁ δὲ αὐτίκα, τὸ προσρητημένον τὰς ἀναξυρίσιν αὐτοῦ μαχαίριον ἀφελόμενος, ἔτεμε μὲν ὑπεϊδόμενος. Ὁ οὖν Λικίνιος πρὸς αὐτὸν, Θεὸς τοίνυν τὸν βότρυον, ἔφη, πρὸς τοῖς τοῦ Διονύσου ποσίν. Ὁ δὲ, Μὴ, ὦ βασιλεῦ, ἀπεκρίνατο· Χριστιανὸς γὰρ εἰμι. Κάκεινος· Οὐκοῦν ἐκποδῶν οὐχί τῆς στρατείας ἀποπαυσάμενος· θάτερον γὰρ τοῖν δυοῖν ἀνάγκη ποιεῖν. Ὁ δὲ μὲν ἐμελλήσας τὴν τε ζώνην ἑαυτοῦ λύεται, καὶ ἄσμενος ἐξεχώρησεν ὡς εἶχε τῶν βασιλείων. Καὶ αὐτὸν οἱ ἔφοροι (19) μετὰ τινα χρόνον ὕστερον ἐπίσκοπον ἐστήσαντο τῆς Μοψουεστίας. Τοῦτου δὲ ἀδελφὸς νεώτερος Θεόδωρος ἦν, ἀνὴρ τῶν Ἀθήνησι παιδευθέντων. Ὁς καὶ αὐτὸς χρόνον ὕστερον ἐπίσκοπον τῆς Ταρσοῦ ἐκκλησίας ἔτυχε κληρωσάμενος. Ὁ γὰρ δὴ Ἀέτιος τὰ πρότερα δι' ἑαυτοῦ τὸν τε Εὐδόξιον αὐτὸν (20) καὶ ἄλλους τοὺς πλείστου λόγου ἀξίους διδάσκων, ἐπειδὴ τὸν Εὐνόμιον εἰς τὸ τῆς διδασκαλίας προὔβιθασεν ἔργον, τούτῳ ἤδη κατὰ τὸ πλείστον ἀνθ' ἑαυτοῦ διδασκάλῳ ἐχρητο πρὸς τοὺς ἄλλους· καὶ τοὺς μάλιστα τελεωτέρας μαθήσεως δεομένους. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος μὲν ἦν ἀρχὰς παρασχεῖν ἄριστος, οὗτος δὲ τὰς δοθείσας ἐργάσασθαι, καὶ σαφῶς τε ἅμα καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐρμηνεύσαι παραπολὺ δυνατούτερος.

Εὐδόξιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐξ Ἀραβισσοῦ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Καισάριος, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο, καί τοις πρώτοις ἡδονῶν ἤττων φανεῖς. Ἄλλ' ἐβουλήθη τὰς πρώτας κηλίδας διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ αἵματος ἀπορρῦψασθαι. Ἦλος γὰρ μεγάλους ἐκατέρου τῶν ποδῶν ἐξ τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ διαπερονήσαντες πυρὶ παρέδωσαν· καὶ ἐπειδὴ αὐτίκα πρὸς τὴν φλόγα χωρῶν ἀπέθανεν, ἡμίφλεκτον ἔτι καὶ σῶον οἱ προσήκοντες τὸν νεκρὸν ἀνελόμενοι, ἐν τινὶ ἀγρῷ Σουβέλ λεγομένῳ κατέθεσαν.

bendum est, τὸν τε Εὐνόμιον. Neque enim Eudoxii magister fuit Aetius, sed Eunomii. Eudoxius quidem Antiochenis episcopus in divinis Litteris magistrum habuit Lucianum martyrem, ut tradit Philostorgius in libro ii, cap. 15. Ego tamen Eudoxium discipulorum Luciani auditorem potius fuisse crediderim: nam cum Eudoxius Valentis principatu extremum diem obierit, quomodo Luciani martyris, qui regnante Maximino passus est, auditor esse poterit, equidem non video. Asterium quidem Cappadocem, qui unus fuit ex discipulis Luciani, magistrum habuisse videtur Eudoxius, ut indicat Philostorgius in lib. iv, cap. 4.

Ex eodem Suida in voce Θεόφιλος.

Θεόφιλος οὗτος ἀπὸ Ἰνδῶν ἐπανεληθὼν ἐν Ἀντιο-
χειῖ διήκει· ἐκκλησίαν μὲν ἀφωρισμένως οὐδεμίαν
ἔχων αὐτός· κοινὸς δὲ τις ὢν, ὡς πάσαις αὐτῷ μετ'
ἀδείας ἐπιφοιτᾷ ὡς ἰδαίς ἐξόν, βασιλείως αὐτὸν ἐς
τὰ μάλιστα διὰ τιμῆς τε πάσης καὶ αἰδοῦς ἀγοντος·
καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὁπόσοις ἐπισταίη, μετὰ πά-
σης προθυμίας αὐτὸν ὑποδεχομένων, καὶ τὸ τῆς ἀρε-
τῆς αὐτοῦ μέγεθος καταπληττομένων. Ἦν γὰρ ὁ
ἀνὴρ κρείσσων ἢ ὡς ἂν τις δηλώσειε λόγῳ· ὡς ἂν
τις τῶν ἀποστόλων εἰκῶν. Λέγεται γέ τοι ποτε καὶ
νεκρὸν ἀναστῆσαι ἐν Ἀντιοχειῖ Ἰουδαίας τινός. Θα-
λάσσιος δὲ τοῦτο φησι, τῶν ἐπ' οὐκ ὀλίγον τάνδρῳ
συγγενομένων χρόνον, καὶ ἥκιστα δὴ εἰς τὰ τοιαῦτα
ψεύδεσθαι ὑποπτος ὢν· ἄλλως τε καὶ ἔχων οὐκ ὀλί-
γους τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ γενομένων χρόνον
τοὺς ἐπιμαρτυροῦντας.

A Theophilus ex India reversus, Antiochiæ domi-
cilium fixit : propriam quidem ac peculiarem ec-
clesiam nullam habens; communis vero omnium
antistes, adeo ut cunctas libere pro arbitratu suo
tanquam proprias adire ei liceret, cum et imperator
maximum ei honorem ac reverentiam exhiberet, et
reliqui omnes ad quos accesserat, summa alacri-
tate eum exciperent, virtutisque ejus præstantiam
admirarentur. Quæ quidem talis ac tanta in eo
fuit, ut eam nemo verbis explicare possit : quippe
qui imago quadam fuerit apostolorum. Aiunt etiam
eum aliquando Antiochiæ Judæam quamdam ex
mortuis suscitasse. Id autem affirmat Thalassius,
qui cum illo diutissime versatus est, et in hujus-
modi rebus extra suspicionem est mendacii : et
B qui alioqui haud paucos habet hujus rei testes qui
eodem tempore vixerunt.

Item ex Suida in voce Λεόντιος.

Λεόντιος Τριπόλεως τῆς Λυδίας ἐπίσκοπος, Μυσοῦ
τὸ γένος τῶν πρὸς τῷ Ἴστρῳ κατοικημένων, οὗς ἀγ-
χιμάχους Ὀμηρὸς καλεῖ. Τὸν τοιοῦτον Λεόντιον προσ-
εταρίζεται ὁ κακὸφρων Φιλοστοργίος ἐν τῇ βίβλῳ
ἀντὶ τοῦ (21), ὡς ὁμόφρονα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ
κακοφροσύνης. Ὡς οὗτος παῖδα ἕνα ἐσχικώς, ἐπειδὴ
μὴ χρηστάς ἐλπίδας αὐτὸν ὑποφαίνοντα πρὸς ἀρετὴν
εἶδε, εὐξάμενος, ὡς φασιν, ἔτι μειράκιον ὄντα, ἐποίη-
σεν ἀποθανεῖν· κάλλιστον ἠγγεσάμενος, τὸ πρὸ αἰσχροῦ
τινος καταλύσασθαι τὸν βίον, τῶν σφαλερῶν κατὰ
τὸν βίον ὀλίσθων ἐξω γενόμενον. Κανόνα δὲ αὐτὸν ἐκά-
C λουν τῆς Ἐκκλησίας. Ἦν δὲ ἐλεύθερος τὴν γνώμην
ἐπίσης εἰς πάντας καὶ παρῆρσιαστικῶς. Καὶ ποτε συν-
όδου γενομένης, Εὐσεβείας τῆς Κωνσταντίου γυναι-
κὸς εἰς ὀδῆμα ἀρθείσης φρονήματος, καὶ ὑπὸ τῶν
ἐπισκόπων προσκυνουμένης, μόνος οὗτος παρὰ φαῦ-
λον αὐτὴν τιθέμενος, οἴκοι ἔμενον. Ἡ δὲ διὰ τοῦτο
ὑποθερμανθεῖσα τοῖς θυμοῖς, καὶ τὴν γνώμην φλεγμή-
νασα, πέμπει πρὸς αὐτὸν αἰτιωμένη, καὶ ὑποσχέσει
κολακυσούσα, ὡς Ἐκκλησίαν σοι μεγίστην ἔγερῶ, καὶ
χρήματα ἐπιδαψιλεύσομαι, εἰ ἀφίκοιο πρὸς μέ. Ὁ δὲ
ἀντεδήλωσε· Τοῦτων μὲν εἴ τι βουληθείης τελέσασθαι,
ὦ βασιλεῖα, οὐκ ἔμοι μάλλον, ἢ τῇ σῇ ψυχῇ ἰσθὶ χα-
ριουμένη. Εἰ δὲ θελήσεις ἀφικέσθαι πρὸς σέ, ὡς
τῆς τοῖς ἐπισκόποις πρεπούσης φυλαχθησομένης αἰ-
δοῦς· ἴν' εἰσέλθοιμι μὲν ἐγὼ, σὺ δ' αὐτίκα τοῦ θρό-
D νου τοῦ ὑψηλοῦ καταβᾶσα, μετ' αἰδοῦς ὑπαντήσεις
ἐμοί, καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπόσχης ταῖς ἐμαῖς χερσίν,
εὐλογῶν ἀξιουμένη· καῖπειτα καθεσθελὴν μὲν ἂν
ἐγὼ, σὺ δ' ἂν ἐσθήκοις αἰδουμένη, ὅπότεν δὲ κελεῦ-
σαιμι, καθεδουμένη, ἤνικα δόλην τὸ σύνθημα. Εἰ οὐ-
τως αἰρήσῃ, ἀφικοίμην παρὰ σέ· εἰ δ' ἕτερον τρόπον,
οὐχ οὕτω πολλὰ δώσεις, οὐδ' οὕτω μέγιστα δυνήσῃ,
ὡς ἡμᾶς τῆς προσηκούσης τιμῆς τοῖς ἐπισκόποις καθ-
υφιμένους, εἰς τὸν θεῖον ἐξυθρίσαι τῆς ἱερωσύνης

Leontius episcopus Tripolis urbis Lydiæ, ortus
ex Mæsis qui Istrum accolunt, quos Homerus ἀγχι-
μάχους appellat, id est, *cominus pugnantes*. Hunc
Leontium suis partibus adjungit impius Philostor-
gius in lib. *Historiæ* suæ septimo, tanquam Arianæ
sectæ quam ipse profitebatur, addictum. Hic cum
unicum haberet filium, nec ullam in eo bonæ in-
dolis notam animadverteret, orationibus a Deo im-
petravit, ut adhuc adolescens ex hac vita disce-
deret, satius esse judicans ut ante ullum probrum
ac flagitium admissum, mortem oppeteret, ex in-
certis ac periculosus hujus vitæ casibus subductus.
Porro eum Ecclesiæ normam vulgo appellabant.
Idem summa libertate, tam in sentiendo, quam in
loquendo, erga omnes ex æquo utebatur. Cumque
aliquando synodus episcoporum convenisset, et
Eusebia Augusta uxor imp. Constantii fastu elata
ab universis episcopis salutaretur, solus hic Augu-
stam parvi pendens, domi mansit. Id factum Au-
gusta ægre ferens, et ira exandescens, quemdam
ex ministris suis ad eum misit, partim conquerens,
partim blanditiis et pollicitationibus eum demereri
studens. Maximam tibi, aiebat, ecclesiam ædificabo,
et pecunias insuper largiar, si ad me visendam ac-
cesseris. Quibus Leontius ita respondit: Forūm quæ
mihi promittis, Augusta, si quidpiam perficere vo-
lueris, scias velim quod animæ tuæ potius quam
mihi gratificaberis. Quod si me ad te salutandam
cupis accedere, accedam quidem, dummodo ea quæ
episcopis debetur, seruetur reverentia, ita ut in-
grediar quidem ego, tu vero statim e sublimi sol-
o descendens, verecunde mihi occurras, et manibus
meis caput tuum submittas, benedictionem a me
postulans. Deinde ut sedeam quidem ego; tu vero
stes cum reverentia; postquam jussero sessura,

VALESII ANNOTATIONES.

(21) Ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ. Scribendum videtur ἐν τῇ ζ' βίβλῳ αὐτοῦ, etc. Nam Philostorgius hujus
Leontii mentionem facit in lib. vii, cap. 6.

ubi signum tibi dedero. Si quidem id elegeris, ad te accedam. Sin aliter, nunquam tot ac tanta mihi donare poteris, ut ego de honore qui episcopis debetur, aliquid remittens, divinas sacerdotii leges violare unquam velim. Hæc ubi nuntiata sunt, regina mirum in modum excanduit, hujusmodi responsum sibi a Leontio afferri haudquaquam patienter sustinens. Cumque multum intumisset, et magnopere commota esset animo, et pro levitate atque impatientia muliebri minas intentasset, rem ad maritum retulit, ultionem flagitans. Hic vero laudandam potius esse duxit in Leontio animi libertatem, et uxoris iram sedavit, eamque ad cubiculum suum remisit. Quodam item tempore dum Constantius episcoporum cœtui præsideret, et Ecclesias pro arbitratu suo regere vellet: cunctis verba imperatoris cum plausu et admiratione excipientibus; et recte cuncta ab eo dicta esse affirmantibus, solus Leontius contigit. Et cum imperator eum interrogasset, quam ob causam solus ex omnibus sileret, respondit Leontius: *Miror, inquit, te qui aliis rebus administrandis præpositus sis, alias regendas suscipere: et cum militarium ac civilium negotiorum tibi mandata sit cura, episcopis tamen præcipere de rebus quæ ad solos episcopos pertinent. Quibus auditis, Constantius verecundia ac pudore suffusus, in ejusmodi negotiis deinceps pro imperio agere ac jubere destitit. Tanta in loquendo libertate præditus fuit Leontius (22).*

Item ex Suida in voce Δημόφιλος.

Demophilus Constantinopolitanus episcopus, vir insano quodam impetu cuncta simul miscere solitus: et qui instar rapidi vagique torrentis, plurimum luti ac sordium in sermonibus suis convolveret, ut quivis facile deprehendet ex prima concione quam habuit Constantinopoli. Qua quidem in concione verisimile est eum accuratorem ac diligentem fuisse: quippe cum hujusmodi sermones excipi soleant a notariis. Certe in ejus Commentariis qui etiamnum supersunt, multa disserit confusa atque indistincta, et de Patre ac Filio loquens, disertis verbis ita pronuntiat. Filius solius Patris voluntate genitus est, sine tempore ac sine medio, ut jussorum Patris minister sit et famulus. Nam cum prævideret Deus, ea quæ facturus erat, non posse consistere, quippe quæ puri atque impermistri ordinis futura essent, perinde ac Deus qui ipsa fecerat. Nam prorsus necesse erat, ut vel omnia dii essent juxta dignitatem ejus qui illa condiderat: ex quo eventurum erat ut plures dii essent. Vel certe necesse erat, ut postquam facta fuerant, statim dissolverentur, perinde ac cera audentissimo igni admota. Idcirco Filius medius exstitit inter creaturas quæ condendæ erant, et inter Patrem ex quo genitus est, ut is sese demittens, seque adjun-

θεσμόν. Ταῦτα ὡς ἀπηγγέθη, ἀναπίμπραται τὴν γνώμην, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγουμένη πρὸς Λεοντίου τοιοῦτους δέξασθαι λόγους. Καὶ πολλὰ διοιδήσασα καὶ παθηναμένη, καὶ πολλὰ ἐκ γυναικείας ἀπροχόλου καὶ κούφης ἀπειλήσασα διανοίας, καὶ τάνορτι διηγησάμενη, πρὸς τιμωρίαν ἐξώρμα. Ὁ δὲ μᾶλλον ἐπήνεσ τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, καὶ τὴν γυναῖκα παρήνεγκε τῆς ὀργῆς, καὶ ἀποπέμπε: εἰς τὴν γυναικωνίτιν. Καὶ ποτε μεταξὺ προκαθημένου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἄρχειν τῶν ἐκκλησιῶν ἐθέλοντος, οἱ μὲν πολλοὶ, πᾶν ὃ τὴ φήσειεν, ἐκρέτουν καὶ θαύμαζον, ἄριστα εἰρησθαὶ διοριζόμενοι: ὃ δὲ ἐσιώπα. Ὡς δὲ ἤροτο αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, Τί σὺ πᾶς μόνος τῶν ἀπάντων; Θαυμάζω, ἔφη, ὅπως ἕτερα διέπειν ταχθεῖς, ἐτέροις ἐπιχειρεῖς, στρατιωτικῶν μὲν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων προεστηκώς, ἐπισκόποις δὲ περὶ τῶν εἰς μόνους ἐπισκόπους ἡκόντων διατατόμενος. Τὸν δὲ βασιλεῖα καταιδεσθέντα παύσασθαι τῆς ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἤδη διακλεύσεως. Τοιοῦτος ἦν ὁ Λεόντιος ἐλευθέριος.

qui aliis rebus administrandis præpositus sis, alias regendas suscipere: et cum militarium ac civilium negotiorum tibi mandata sit cura, episcopis tamen præcipere de rebus quæ ad solos episcopos pertinent. Quibus auditis, Constantius verecundia ac pudore suffusus, in ejusmodi negotiis deinceps pro imperio agere ac jubere destitit. Tanta in loquendo libertate præditus fuit Leontius (22).

Δημόφιλος ἐπίσκοπος Κωνσταντινίου πόλεως, οὗς ἐμπειρῶν ὁμοῦ σύμπαντα φύρειν (23) ἀκόσμῳ φορῆ, καθάπερ ἀτακτος χειμάρρους, ὄλον ἐν τοῖς λόγοις τὸν συρφετὸν ἄγων, ὡς εἴσεται τις ἐκ πρώτης ἐν γούν τοῖς ἐτι σωζόμενοις ὑπομνήμασιν αὐτοῦ γενοῦντας δημηγορίας, ἐνθα καὶ μᾶλλον εἰκὸς ἦν ἀσφαλείας αὐτὸν φρονεῖν ἀθεοῖα τινα, ὡς ἐγγράφοις ἀναλαμβανόμενων τῶν λεγομένων. Ἐν τοῦτοις γούν ἄλλα τε πολλὰ διελέκτα ἀναβορρα, διαβρόθηδην τε ἐν τοῖς περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λόγοις. Φησὶ γάρ, Υἱὸς μὲν Πατρὸς θελήσει γενένηται μόνου, ἀχρόνως, ἀμεισιτεύτως: ἵνα διάκονος γένηται καὶ ὑπηρετῆς βουλημάτων τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ προοινώσκων Θεὸς ἐτι: ὃ ἐμελλε πράττειν, ἀδύνατα ἦν τῆς ἀκρατήτου τάξεως τοῦ μέλλοντος αὐτὰ ποιεῖν Θεοῦ ἐν τῷ γενέσθαι: μέλλοντα ἢ γὰρ ἔδει αὐτὰ πάντα θεοῦς γενέσθαι πρὸς ἀξίαν τοῦ ποιούντος, καὶ ἐκ τούτων ἐμελλον εἶναι θεοί: ἢ ἔδει αὐτὰ γενόμενα (24) λύεσθαι, ὡσπερ κηρὸν πυρὶ θερμῷ προσαγόμενον. Γέγονε μὲν οὖν μεσίτης τῶν τε ἐσομένων, καὶ τοῦ γεγεννηκότος αὐτὸν Θεοῦ, ὁ Υἱὸς, ἵνα συντάξας ἑαυτὸν καὶ συγκαταβαίνων τοῖς γινόμενοις, ἀποτελέσειε τὸ βούλημα τοῦ Πατρὸς, καὶ μεσίτης γένηται τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων. Ἐλάνθανε δὲ διὰ τούτων τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀσθένειαν καὶ βασκανίαν καταφευδύ-

VALESII ANNOTATIONES.

(22) Vide Philostorgium, lib. vii.

(23) Ὁμοῦ σύμπαντα φύρειν. Hic Philostorgii locus de Demophilo episcopo Constantinopolitano, descriptus est ex lib. ix ejus *Historiæ*. Certe in excerptis ejusdem libri capite 14, eadem fere verba leguntur de Demophilo, τὸν δὲ Δημόφιλον φύρειν τε

πάντα καὶ συγγεῖν ἀκρατέστατον, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα, etc.

(24) Ἡ ἔδει αὐτὰ γενόμενα. Primam vocem superplevi ex conjectura. Decet enim in vulgatis Suidæ editionibus.

μενος, καὶ τὸν Υἱὸν πάντων τῶν κτισμάτων ἀποφαίνων καταδεέστερον. Ὁ μὲν γὰρ ἀσθενὴς ἂν ᾖ, κατὰ Δημόφιλον, εἰ βουληθεὶς, ἔπειτα ἀπόρων εἶχε τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι δωρησασθαι· φθόνου δ' οὐκ ἀπήλλακτο ἂν, εἰ ἐξὸν αὐτῷ θεοὺς τὰ τάντα ποιεῖν, ὃ δὲ ἐφαίμετο μηχανώμενος ὅπως μὴ ταύτης αὐτῷ τύχη τὰ γενησόμενα τῆς ἀξίας. Τοῦ δὲ γ' αὖ Παιδὸς οὐκ ἦν τῶν κτισμάτων οὐδὲν, ὃ μὴ ἀμεινον ὑπάρχειν ἐδείχθη ἂν, εἴπερ γε μὴ δι' ἑαυτὸν ἐκεῖνος ἔτυχε γεγονώς, ἀλλὰ διὰ σκοπὸν καὶ χρεῖαν τῆς τούτων γενέσεως. Ἄπαν γάρ τοι τὸ δι' ἐτέρων γινόμενον χρεῖαν, ἔλαττον ὑπάρχειν ἐκεῖνων ἀνάγκη, δι' ἃ τοῦ εἶναι τυγχάνει. Καὶ ἄλλα δὲ ἐληρύσκει πολλά.

A gens et socians iis quæ creanda erant, voluntatem Patris adimpleret, essetque mediator inter Deum atque inter nos qui per illum facti sumus. Sed non animadvertit Demophilus, se his verbis summo omnium Deo infirmitatem et invidiam falso affligere, et Filium deterioris conditionis facere quam reliquas omnes creaturas. Nam Pater quidem infirmus fuerit necesse est juxta Demophili sententiam, quippe qui cum voluisset cunctis essentiam largiri, id postea perficere non potuerit. Ab invidia autem nequaquam alienus fuerit, si cum ipsi liceret cunctas creaturas deos efficere, ipse studiose cavet ne B creaturæ ejusdem cum ipso conditionis ac dignitatis essent. Jam vero Filio, nulla est creatura quæ non potior ac beatior jure merito esse videatur: si quidem ille non propter semetipsum, sed ob contemplationem atque usum creaturarum factus est. Quidquid enim ob aliorum utilitatem sit, inferius sit necesse est iis quorum causa factum est. Multa quoque alia hujusmodi profert deliria (25).

VALESH ANNOTATIONES.

(25) Vide Philostorg. in lib. ix, cap. 14.

ANNO DOMINI CDXXV.

S. ATTICUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(Acta SS. Bolland., Aug. tom. I, pag. 32*.)

1. Sozomenus, lib. viii cap. 27, tempus ordinationis S Attici ita definit: « Sed et Arsacius cum Ecclesiam Constantinopolitanam brevi temporis spatio administrasset, ex hac luce migravit; cujus successionem cum multi essent qui ambirent, quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, presbyter cleri Constantinopolitani, qui unus fuerat ex Joannis insidiatoribus. » Si Arsacius anno 405, die xi Novembris obiit, ut superius ex Socrate retulimus, et juxta Sozomenum « quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, » debuit circa mensem Martium anni sequentis Arsacio Atticus successisse. Verum cum Socrates sedecim, et Palladius tantummodo quatuordecim gubernationis menses Arsacio tribuant, de determinato electionis illius mense aut die nihil certi statui potest: sed solum sequitur, Atticum ineunte anno 406 catholicam Constantinopolitanam occupasse, ut ex supra dictis eruitur, et testimonio Socratis confirmatur, qui lib. vi cap. 20 annum ordinationis istius ita diserte exprimit: « Cum autem multi episcopatum

illum ambirent, eamque ob causam multum jam temporis elapsum esset, altero post anno, Arcadio sextum et Probo consulibus, » horum consulatus in annum 406 incidit? « ad episcopatum promotus est Atticus vir religiosus. »

2. Etsi Atticus a Socrate *vir religiosus* appellatur, non ideo inficiamur, religionem atque ipsius virtutes nævis quibusdam contaminatas fuisse: nam non modo Joannem Chrysostomum in conciliabulo ad Quercum accusavit, verum etiam sedem Constantinopolitanam illegitime invasit, sancto præsule adhuc vivente, et ipsius fautores indiscreto zelo persecutus est, ita ut a Palladio pag. 95 « omnium adversus Joannem molitionum artifex » vocetur. Sed videtur hanc culpam pœnitentia et revocatione eluisse, ut paulo post contra Tillemontium ostendere conabimur. Certe Atticus postea nomen S. Joannis Chrysostomi sacris tabulis inseruit, ut in *Historia tripartita*, lib. xii, cap. 2, traditur his verbis: « Atticus porro episcopus cau-

sas Ecclesiae sapientia mirabiliter disponebat, A doctrinisque populum ad virtutis studium provocabat: cumque videret divisam Ecclesiam, cum Joannitæ seorsum apud se ipsos sacra solemnia celebrarent, jussit, ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consuevit, per hoc sperans, plurimos ad Ecclesiam revocari. » Cæterum auctor *Historiæ tripartitæ* et alii antiqui scriptores pastorem Attici vigilantiam, ferventem catholicæ fidei zelum, magnificentiam erga pauperes misericordiam, aliasque illius virtutes magnis laudibus extollunt, ut videri potest in Opere nostro ad diem VIII Januarii, ubi Bollandus Acta ipsius illustravit.

3. Nos memores propositi nostri, quo chronologicam episcoporum Constantinopolitanorum seriem præcipue texendam suscepimus, omissis aliis Attici gestis, pergimus ad ejus mortem, quam Socrates lib. VII, cap. 25, ita refert: « Cæterum Atticus etiam tempus obitus sui præcivit; nam cum Nicæa discessurus esset, Callipio illius loci presbytero ita dixit: Cura, ut ante autumnum Constantinopolim venias, si me adhuc vivum videre cupis. Quod cum dixisset, a veritate non aberravit: anno quippe episcopatus sui primo et vicesimo, die sexto Idus Octobris, abiit e vita, consulatu Theodosii undecimo, et Valentiniani Cæsaris primo. » Hæc denotant annum Christi 425, et diem X Octobris. Ex his corrigere errorem chronologicum Papebrochii nostri, qui tomo III Junii, pag. 307, mortem S. Attici obiter anno 428 consignavit. Haud dubie Socrates computando vicesimum primum episcopatus annum, hallucinatus est, aut error in ejus numerum irrepsit: cum enim Atticus primis mensibus anni 406 cathedram Constantinopolitanam ascenderit, ut supra dictum est, ab ineunte anno 406 usque ad mensem Octobrem anni 425 non nisi novemdecim anni exiierant, et Atticus ante mortem nondum vicesimum episcopatus annum absolverat, ut Baronius, Pagius, alique viri eruditi ante me observarunt. Quare in variis præsulum Constantinopolitanorum catalogis apud Bandurum tom. I *Imperii Orientalis* a pag. 188 melius viginti anni Attico rotunde tribuuntur.

4. Bollandus noster religioni sibi duxit, Atticum Constantinopolitanum episcopum, cujus nomen quibusdam Græcorum Latinorumque Menologiis inscriptum legerat, ex immemorabili cultus sui possessione deturbare. Hinc ad diem VIII Januarii Acta illius ex variis antiquis scriptoribus operose collegit, et Commentarium suum ita inchoavit: « Multi sanctum Chrysostomum acri studio impugnarunt, qui tamen errorem deinde suum agnovērunt, atque omni sanctitatis laude floruerunt. In his S. Atticus episcopus Constantinopolitanus fuit, qui zelo immoderato et nequaquam secundum scientiam abreptus, non adversatus tantum est sancto Chrysostomo, sed post Arsacium in ejus, etiamnum superstitis, cathedram successit: quod

crimen poenitentia deinde ac recte factis egregie expiavit, et scriptis litteris auctor sancto Cyrillo Alexandrino fuit, ut Chrysostomi nomen diptychia inscriberet. »

5. Deinde Bollandus numero sequente exhibet honorifica quædam veterum scriptorum de S. Attico testimonia, quæ Actis ejus præmittenda censuit, « ne asperiore aliquorum in sanctum Atticum stylo, » inquit, « ejus fortassis in dubium sanctitas revocetur. » Præter alia, quæ Bollandus non vidit, aut videre non potuit, ad comprobendam hujus Attici sanctitatem, allegari potest fragmentum epistolæ « beati Attici Constantinopolitani episcopi, » quod in concilio Chalcedonensi apud Harduinum nostrum tomo II *Conciliorum* col. 654 citatur inter variis « testimonia sanctorum Patrum, qui et duas naturas in Christo confessi sunt, et consubstantialem Patri Deum Verbum, etiam nobis secundum carnem et Maria consubstantialem factum, veraciter asseruerunt, » ut ibidem col. 651 legitur. His adde antiqua S. Dalmati Acta, quæ ad diem III Augusti illustranda sunt, et in quibus apud Anselmum Bandurum tomo II *Imperii Orientalis* pag. 699 præsul ille Constantinopolitanus merito sancti titulo ita decoratur: « Nec diu postea obiit sanctus episcopus Atticus, in cujus locum Sisinnius successus est, vir pius ac religiosus. »

6. Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 416 hisce omnibus non acquiescit; sed contra, citato ad marginem Bollandi, famam Attici libere proscindit, et audacter pronuntiat, nulla ipsius poenitentiae signa unquam dedisse, et nihil fecisse, ut illegitimam suam ordinationem repararet. Hæc plane laudabiles S. Attici actiones, puta misericordiam erga pauperes, in deteriorem partem interpretatur, et post explosa aut maligne explicata illius elogia tandem pag. 419 concludit, haud immerito timendum esse, ne desiderium sese extollendi ac in alios dominandi (sive per auctoritatem benevolentiamque, sive saltem per terrorem id posset assequi) in Attico fuerit præcipua animi propensio, aut « cupiditas cordis ejus dominatrix, » ut Gallicam Tillemontii phrasim fidelius Latine exprimam.

7. Non video, quo jure Tillemontius de internis S. Attici affectionibus tale tulerit judicium, quod soli Deo convenit, quodque supremo cordium scrutatori prudentius reliquisset. Nolo hic Tillemontio objicere vulgarem juris regulam, qua tandiu quispiam præsumitur bonus, donec probetur malus. Nolo ipsi opponere notissimam Christianæ charitatis legem, qua jubemur actiones proximi benignæ explicare, quandiu manifestæ malitiæ non convincuntur. Nolo denique hic proferre varias S. Attici virtutes, quæ in Actis ejus ad diem VIII Januarii inveniri possunt. Hoc unice contendo, Atticum in immoderato suo contra S. Chrysostomum zelo atque in illegitima episcopatus possessione usque ad mortem non perseverasse. Id autem ostendere conabor duplici argumento, quorum unum erit a pos-

teriori, et aliud ad hominem, ut in scholis vulgo loquantur. Nunc rem ipsam aggredior.

8. Theodoretus lib. v *Hist. eccles.*, cap. 35, primum opinionis nostræ fundamentum ita ponit : « Sed et defuncto orbis terrarum magistro, episcopi Occidentales non prius episcoporum Ægypti, Orientisque, et Bosphori ac Thraciæ communionem admiserunt, quam divini viri » (nempe sancti Joannis Chrysostomi) « nomen inter defunctos episcopos retulissent. Et Arsacium quidem, qui ei suffectus fuerat, nec salutatione dignati sunt : Atticum vero Arsacii successorem post multas legationes et pacis petitiones, tandem receperunt, cum tabulis nomen inscripisset. » Audisne, hic « multas legationes et pacis petitiones » commemorari? Qua igitur fronte Tillemontius asserere potuit, Atticum nihil unquam fecisse, ut illegitimam suam ordinationem repararet? An nihil fecisse dicendus est, qui sæpe pacem petit ab illis, quos iniqua episcopatus Constantinopolitani occupatione offenderat, et multas mittit legationes, ut Ecclesiæ Romanæ reconcilietur? Equidem fatebor, tempore Innocentii I pontificis inutilem fuisse Maximiani episcopi intercessionem pro Attico, quia propositas ab Innocentio conditiones nondum impleverat. At ex hoc ipso colligo, postmodum omnia illa, quæ Innocentius exegerat, ab Attico fuisse facta, antequam in communionem Romanæ Ecclesiæ sit receptus.

9. Juverit de hac re audire epistolam ipsius Innocentii ad Maximianum, quæ apud Labbeum tomo II *Conciliorum* col. 4266 et sequente sic sonat : « Miramur, prudentiam tuam scripta ad Atticum, episcopum Constantinopolitanæ urbis, a nobis et prosecutione propria et dato libello, qui subter annexus est, postulare, a quo nec missas ullas saltem epistolas ad nos vel ad vestram synodum utique pertulisti ; idque non petenti tribuendum existimes, quod vides deprecantibus discussa ratione, concessum ; communio enim suspensa restituitur demonstranti, causas, quibus id acciderat, jam esse detersas, et proficenti conditiones pacis impletas. Quod neque apud vos, neque apud nos (ut prædixi) Atticus, missis aliquibus suorum, vel dicere voluit vel demonstrare completum, quemadmodum Antiochenæ Ecclesiæ frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prosecutus est et probavit. Quibus omnibus utique interesse dignatus cognovisti, quemadmodum singulatim omnia scriptorum nostrorum antehac [æ. anteriorum] de causa beatissimi Joannis quondam episcopi nostri discussissem, ut quæ illis in omnibus satis evidenter ostenderint, universa, quæ apud Antiochiam fieri debuerint, fuisse completa. Quorum amplexati pacem, utique fidem fecimus, et magno tramite omnibus eandem postulaturis [æ. quæ præstolaris] ostendimus ; si modo, quæ discussa sunt atque completa, etiam ipsi se pro suo loco fecisse vel complexisse, aliquando monstraverint, communionemque, ut isti, legatione solemniter destinata, sibi rogaverint redhiberi.

10. « Expectamus ergo et professionem memorati de completis omnibus conditionibus, quas diversis temporibus prædiximus, et petitionem communionis, ut recte et petenti, et probanti se eandem mereri, reddamus. » Quas vero conditiones Innocentius requisiverit, et quomodo eas executioni mandari voluerit, ipse satis declarat in epistola, quam in eadem causa dedit ad Acacium Berœæ episcopum, ubi apud Labbeum, tomo proxime citato col. 1270, post alia sic scribit : « Unde has ad præstantissimum fratrem et coepiscopum nostrum Alexandrum reddendas tuæ transmisimus unanimitati ; videlicet ut, si omnes inimicitiarum, omnis æmulatio, tam de nomine sancti Joannis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem communionis participibus, a tua animositate discessit, has nostræ societatis recipias litteras, frater charissime, modo, ut omnia quæ his [æ. hic vel de his] actis firmata sunt, apud mediatorem nostrum amabilem Alexandrum ore proprio, ut communicantem convenit, fatearis. » Ex his Innocentii litteris infero sequentia : primo, Atticum necdum quidquam fecisse anno 415, quo videtur fuisse scripta prior epistola, ut communionem Ecclesiæ Romanæ obtineret ; secundo, nullam hujus communionis spem Attico relictam fuisse, nisi propositas ab Innocentio conditiones impleret ; tertio, Innocentium ab adversariis Chrysostomi non postulasse duntaxat, ut nomen sancti istius præsulis sacris tabulis inscriberent, sed etiam contra ejus fautores omnem inimicitiam ac æmulationem deponerent, atque hæc apud Alexandrum, aut alium a pontifice Romano designandum, ore proprio faterentur, ut communionis cupidos et errori suo renuntiantes decebat.

11. Cum igitur Atticus, teste Theodoro, « post multas legationes et pacis petitiones, » tandem in communionem Romanæ Ecclesiæ receptus fuerit, probabilissime concludo, ipsum antea oblatus ab Innocentio conditiones omnino implevisse, adeoque sufficientia pœnitentiæ indicia dedisse ; nam eminentissimus Baronius in *Annalibus* anno Christi 408, num. 41, ad priorem Innocentii epistolam recte observat, « non solere Romanum pontificem reddere communicationem, nisi propositis ante impletis conditionibus, et emendatis erroribus illis, quorum causa communicatione interdicti meruerant. » Si itaque Atticus ob injustam S. Chrysostomi persecutionem et illegitimam cathedræ Constantinopolitanæ occupationem communionem Ecclesiæ privatus fuerit, debuit prius exsequi omnia illa, quæ ad hos errores emendandos a Romanis pontificibus præscribebantur.

12. Neque multum refert, utrum Atticus sub ipso Innocentio, ut aliqui volunt, an sub egregiis illius successoribus Zosimo vel Bonifacio nomen S. Chrysostomi diptychis inseruerit : non enim mihi facile persuaderi patiar, strenuos hosce auctoritatis apostolicæ defensores in ea re molliores fuisse, præsertim cum Bonifacius in epistola ad

quosdam Macedoniæ episcopos apud Labbeum, tomo IV *Conciliorum*, col. 1708, innuat, Innocentium in admittendis ad communionem adversariis S. Chrysostomi non difficilem fuisse, atque ad propositum nostrum post alia sic loquatur : « Ante breve tempus, id est, sub prædecessore meo beatæ recordationis Innocentio, Orientalium Ecclesiarum pontifices dolentes, se a beati Petri communione sejunctos, per legatos pacem, sicut charitas vestra retinet, poposcerunt : quo tempore apostolica sedes omnia non difficulter indulsit. » Nunc adversarium propriis suis armis aggrediamur, et, ut vulgo dici solet, ad hominem argumentemur.

13. Tillemontius tomo XIV *Monum. eccles.* pag. 280 fatetur, S. Cyrillum Alexandrinum in suo immoderato contra S. Joannem Chrysostomum zelo diutius quam alios omnes perseverasse, ipsumque maluisse ab Ecclesia Romana et forte pluribus aliis separatum manere, quam nomen ejus diptychis inscribere. Sed deinde citans in margine Nicephorum Callistum lib. XIV *Hist. eccles.* cap. 28, erroneam S. Cyrilli persuasionem his Nicephori verbis excusat : « Quoniam vero dissidium hoc quidem ex æmulatione, quamvis non secundum scientiam, non autem ex invidia, neque diabolica contentione manavit, non oportere virum et doctrina et virtute præstantem, hac una in re claudicare, quo minus ad summam perfectionem perveniret, Deo visum est. Homines enim illi erant, et humanis affectionibus obnoxii. » Hæc excusatio etiam pro Attico afferri potest.

14. Denique Tillemontius ibidem pag. 281 ex eodem Nicephoro Callisto narrat, quomodo tandem S. Cyrillus nomen S. Chrysostomi sacris tabulis inseruerit, ut nos ad diem xxviii Januarii in Actis S. Cyrilli § 6 retulimus. Sed Tillemontius ibidem de suo addit, Cyrillum haud difficulter obtinuisse communionem Ecclesiæ Romanæ, cui tunc præerat Zosimus, missa haud dubie Romam legatione. Sed nullos hujus legationis testes aut tabulas allegat, sicut tamen in aliis *Historiæ suæ ecclesiasticæ monumentis* ubique sedulo facere consuevit. Hoc silentio indicavit, sese Romanam Cyrilli legationem nusquam apud veteres scriptores invenisse, eamque duntaxat intulisse a posteriori, quia videlicet inter communionis et pacis conditiones a Romanis pontificibus requirebatur. Adversarius igitur non ægre ferat nos superius eodem argumenti genere usos esse, atque a posteriori collegisse, quod S. Atticus (cujus saltem Romanas legationes testatur Theodoretus) satisfecerit omnibus conditionibus, quæ ab Innocentio pontifice exigebantur.

15. Si Tillemontius in causa S. Cyrilli tantam auctoritatem tribuat Nicephoro Callisto, nobis etiam licet eundem auctorem allegare, qui lib. XIV, cap. 24, Atticum ita laudat : « Atticus autem episcopus Constantinopolitanus, ut Ecclesia incrementa sua caperet, mirifice operam dedit: summa enim prudentia eam administrans, continua doctrina popu-

lum ad studium virtutis excitavit; et ad misericordiam atque largitionem tam proclivis fuit, ut non modo eis, qui in parœciis ejus erant, egenis providendum duceret, sed etiam vicinis Constantinopoli Ecclesiis pecuniam multam ad pauperum consolationem mitteret. » Eisdem S. Attici virtutes lib. VII, cap. 25, memorat Socrates, quem tamen Tillemontius explodit. Porro idem Nicephorus lib. XIV, cap. 25, innuit, Atticum vere cum S. Chrysostomo mortuo in gratiam rediisse, talemque fuisse illius emendationem ac poenitentiam, « ut reprehensionem eam, qua expetitus est, quod Joannis sectatores male acceperit, a se amolitus, aliis obvelaverit bonis. » Quid ergo peccavit Bollandus, dum initio Commentarii sui dixit, S. Atticum crimina injustæ suæ persecutionis ac illegitimæ invasionis poenitentia et recte factis expiasset?

16. Nicephorus denique citatum caput 25 ita concludit : « Cæterum cum Atticus quoque episcopus propter Joannitæ Ecclesiam esse scissam videret, de principum sententia ipse quoque mentionem illius fieri in precationibus jussit, quemadmodum id et in aliis episcopis, qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo tempore pax exstitit, donec postea quoque reliquæ ejus urbi imperanti illatæ sunt. Atticus invidiam, in quam propter divinum Joannem deciderat, hoc modo magnifice abolevit. Nec ille modo id fecit; sed aliis quoque Joannis memoriam precibus inserere recusantibus, et Cyrillo maxime Alexandriæ præsul, qui hostiliter Joannem oderat, quod ille a Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. » Tum Nicephorus sequentibus capitibus recitat litteras Attici et Cyrilli, ultro citroque in hac causa scriptas, ex quibus Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 416 infert, Atticum reliquis suis peccatis addidisse hypocrisim, si in animo habuerit sensa, quæ in istis litteris expressit. Durum enim vero judicium!

17. Ingenue fateor, ex duabus S. Attici epistolis nonnullam difficultatem moveri posse, cum in iis significet, se timore et necessitate potius quam amore aut poenitentia inductum fuisse, ut memoriam S. Joannis Chrysostomi in diptychis celebraret. Præterea Atticus, in *Epistola ad Petrum et Edesium diaconos* scripta, innuere videtur, depositionem Chrysostomi in pseudo-synodo Quercetana legitimam fuisse. Sed cum scripta et gesta illustrium aut sanctorum virorum semper in meliorem partem explicanda sint, imprimis suspicari possemus, Atticum initio existimasse, quod ad suam reconciliationem et Ecclesiarum pacem sufficeret, si nomen Chrysostomi quomodocunque sacris tabulis insere-ret. Sic potuit S. Cyrillo, quem Joanni Chrysostomo maxime adversari noverat, hanc molliorem pacis conditionem proponere, ut eam facilius amplecteretur. At quis asseret, illam Attici hypothésin ab Ecclesia Romana probatam fuisse? Forte hæc fuit prima pacis conditio, quam Atticus sedi Romanæ obtulit, et præter quam Ecclesia Romana ab ipso

alias exegit, quæ implendæ erant, antequam suæ communioni restitueretur : dum enim Theodoretus scribit, Atticum « post multas legationes ac pacis petitiones tandem » ab Occidentalibus ad communionem admissum fuisse, satis indicat, plures utrinque propositas fuisse condiciones, antequam inter Atticum et Romanam Ecclesiam conveniret.

18. Adde, quod ipsi Orientales Atticum exhortati fuerint, ut defensoribus Joannis Chrysostomi sese reconciliaret. Id manifeste colligimus ex Synesio, episcopo Cyrenæo et auctore synchrono, qui occasione cujusdam Alexandri, quem S. Joannes Chrysostomus Basinopolitanum episcopum consecraverat, epist. 66 ad Theotimum, post alia sic scribit : « Cum Joanne defuncto familiaritate conjunctus est ; honoretur enim a nobis memoria mortui, quia omnis malevolentia cum hac vita a deponitur. Cum eo familiaritate conjunctus, antequam Ecclesiæ seditione conflictarentur, ab illius manibus episcopus declaratus est Bithynorum Basinopolis. Posteaquam orta est dissensio, permansit ei, a quo designatus fuerat, amicus, et fuit ex illis qui in seditione ejus partes secuti sunt. Posteaquam autem concilii sententia vicit, aliquandiu quidem permansit seditio. Quid vero narrem scienti, imo ipsi, qui administravit conciliationem factam ? Præsertim cum quemdam libellum legerim doctum, quem ad beatum, ni fallor, Atticum scribentem, hortans illum ad receptionem illorum virorum, » qui videlicet partes Chrysostomi sequebantur. Forte Atticus, his aliisque Orientalium amicorum exhortationibus motus, postea sinceram cum fautoribus Chrysostomi amicitiam iniiit, et plene satisfecit conditionibus, quas Romana Ecclesia ab ipso exigebat. Si hæc conjectura nostra non placet, alteram responsionem offero.

19. Atticus ex una parte per erroneam opinionem verelatur, ut colendo memoriam Joannis Chrysostomi ecclesiasticos canones satis exacte observaret; ex altera vero videbat se a sede Romana separatam, et Ecclesiam magnis perturbationibus agitatum, eo quod memoriam Chrysostomi celebrare recusaret. Cum in hoc perplexo rerum statu diu dubitasset, quid sibi potius faciendum esset, tandem scrupulosæ canonum observationi obediendam et communem Ecclesiæ pacem prætulit, ut ipsemet in *Epistola ad Cyrillum* his verbis declarat : « Cogitationibus nostris ad populi concordiam inclinati, canonibus quidem Patrum detrimentum nullum afferimus; exactæ autem verborum observationi universi orbis pacem præferimus. » Deinde quibusdam exemplis probat, aliquando ob charitatem aut publicam utilitatem, de severitate ecclesiasticarum constitutionum aliquid remittendum esse.

20. Tota igitur S. Attici culpa in eo consistit, quod post restitutam S. Chrysostomi memoriam (si tamen hæc fuerit perfecta et ultima memoriæ Chrysostomianæ restitutio, de qua re paulo superius num. 17 disputavimus) nondum omnino convictus fuerit de injusta S. Chrysostomi depositione, et

A adhuc erronee putaverit canones ecclesiasticos possessioni suæ favere. At eo tempore S. Cyrillus in eodem errore versabatur, ut patet ex responsoria illius *ad Atticum Epistola*, quæ apud Nicephorum Callistum lib. xiv, cap. 27, sic incipit : « Lectis, quæ a pietate tua ad me missæ sunt, litteris, Joannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Ubi vero eos, qui inde ad nos venire, interrogavi, non in laicorum sed episcoporum catalogo ascriptum esse audivi. Porro despicienti mihi, atque in animo reputanti, an qui hoc fecere, Nicænorum Patrum decreta sequantur, et aliquantulum mentis luminibus in magnam illam synodum intendenti, univsum sanctorum illorum Patrum collegium quibusdam veluti oculis renuere, et viribus omnibus, quominus ad rem eam comprobendam accurram, obstere videntur. Quomodo namque inter sacerdotes Dei censebitur, illorumve feret sortem, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo vero in catalogo sacrorum ministrorum erit, qui ecclesiasticis mœnibus ejectus est? » Omitto reliquam S. Cyrilli epistolam, quæ durissimis contra S. Chrysostomum expressionibus ac odiosis comparisonibus plena est, ut etiam Facundus Heruianensis pro *Defensione trium capitulorum concilii Chalcedonensis* lib. iv, cap. 1, post allatum ejusdem epistolæ fragmentum, conqueritur.

21. Non est ullo modo verisimile, S. Atticum in ea opinione perseverasse, cum Ecclesia Romana plures ab ipso exegerit pacis condiciones, ut supra diximus. Imo etiamsi gratis concedereim, illum incaute in eo errore permansisse, an propterea statim ex albo sanctorum expungendus erit? Ut hic alia prætermittam, quomodo in sanctorum catalogo relinquetur S. Cyrillus, qui anno 431 vel 432, postquam jam diu nomen S. Chrysostomi diptychis inseruerat, tamen in *Epistola ad Acacium Bæræensem* ita scribit : « Volo autem tuam sanctitatem utile [Lupus ut ille] aliquid commemorare, quod ad præsens pertinet tempus : quando enim in magna Constantinopoli sancta vestra synodus congregata est, tunc quando Joannes est accusatus, deinde gesta sunt super eo a multis in scripto commentaria, cum futurum esset, ut contra eum definitio proferretur, et essem ego unus astantium, scio, me audisse sanctitatem tuam sanctæ synodo sic dicentem : *Quia si scirem, quod nunc, si Joanni veniam largiremur, melior feret semetipso, et recederet a duritia et asperitate, quæ in eo est, omnes vos rogassem pro eo.* Admirabilis ergo etiam circa hoc iterum judicata est sanctitas tua, quippe ut quæ dixerit veritatem. Quid igitur oportebat sanctam synodum facere, quæ impoenitentem et sic pertinacem reperit illum, qui rectæ fidei repugnavit? » Hanc S. Cyrilli epistolam inter alias variorum Patrum, ad concilium Ephesinum spectantes, Christianus Lupus Lovanii anno 1682, cap. 56, a pag. 129 edidit, et Stephanus Baluzius in *Nova Conciliorum collectione, seu Supplemento ad collec-*

tionem Philippi Labbei, Parisiis anno 1707, a col. 758, A etiam libenter admitto, ut S. Cyrillum de pertinacia erronei et iniqui sui iudicii excusum. At vicissim exigo, ut eadem regula in S. Attico locum habeat. Si igitur Atticus nondum satis noverat injustitiam Chrysostomianæ exauctorationis, quando ad S. Cyrillum scribebat, dicatur secundum hanc Tillemontii regulam, quam probo et amplector, iniquitatem istius iudicii postea agnovisse, quamvis antiqui scriptores eam notitiam clare ad posteros non transmiserint. Secundum ea, quæ superius diximus, forte eo tempore Atticus nondum sese omnino cum Romana Ecclesia reconciliaverat, quod tamen postmodum effecit, etsi perfectam illius reconciliationem antiquitas diserte non expresserit. Haud dubie prima aut præcipua pacis conditio fuit, ut nomen S. Chrysostomi diptychis inscriberetur, præter quam secundum supra dicta Atticus adhuc alias implere debuit, de quibus ab ipso impletis veteres historici non meminerunt. Cæterum duntaxat rogo, ut S. Cyrillus et S. Atticus juxta hanc Tillemontianam regulam æqualiter judicentur.

22. Ex toto hujus epistolæ contextu apparet, quod Cyrillus Acacio persuadere cupiat, Nestorium hæresiarcham jure merito condemnatum fuisse. Ut autem id clarius probet, inter alia allegat exemplum Joannis Chrysostomi, atque a simili argumentatur in hunc fere modum : Joannes Chrysostomus in sancta synodo ad Quercum ab episcopatu depositus est ob duritiam et asperitatem (sic adversantes sancto præsulì invictam ejus constantiam perperam appellabant) a qua ipsum nunquam recessurum Acacius vere prædixerat. Cur igitur sancta synodus Ephesina non deposuisset Nestorium ob hæresim, quam pertinaciter propugnabat? At videtur S. Cyrillus hoc ratiocinio innuere, quod tunc nondum de injustitia Chrysostomianæ depositionis convictus esset; si enim innocentiam S. Chrysostomi eo tempore agnovisset, quam vim haberet ejus argumentatio? Quomodo invidiosam inter Nestorium hæreticum et S. Joannem Chrysostomum comparisonem institueret? Quomodo denique iniquissimum conciliabulum ad Quercum, in quo S. Chrysostomus falso accusatus ac damnatus fuerat, hic a Cyrillo « sancta synodus » vocaretur, et cum sancto concilio Ephesino compararetur?

23. Ex his secundum sententiam Tillemontianam inferre possem, nomen Cyrilli, æque ac Attici, ex ecclesiasticis tabulis delendum esse, cum Cyrillus in hac epistola nondum agnoscat injuriam, qua S. Joannem Chrysostomum affecerat, nec ullum hic præbeat pœnitentiæ indicium, ob quam causam Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 446 et 425 Atticum præcipue reprehendit, eumque e catalogo sanctorum expungit. Si igitur propterea Atticum albo sanctorum eradat, cur in eo Cyrillum relinquit? Ne his diutius immorer, unicum Tillemontii dilemma propono. Cyrillus erroneam suam de depositione S. Chrysostomi opinionem post datas ad Acacium litteras vel retractavit, vel in ea usque ad mortem permansit. Si velit primum, proferat auctores fide dignos, aut ipsa Cyrilli scripta in quibus ea retractatio expresse legatur. Saltem in Actis S. Cyrilli, quæ tomo XIV *Monument. eccles.* a pag. 267 usque ad 676 ex veteribus scriptoribus copiose illustravit, nullum hujus retractationis testem hactenus produxit. Si secundum dilemmatis partem eligat, sequitur, hunc innocuum Cyrilli errorem sanctitati ejus non officere.

24. Sed forte Tillemontius hoc dilemma declinare conabitur recurrendo ad regulam criticæ, quam tomo XIV *Monument. eccles.* pag. 798 sic tradit : « Historici tam frequenter omittunt res verissimas et aliquando maxime memorabiles, ut periculosum sit, ex eorum silentio certas conclusiones deducere. » Hinc inferet, S. Cyrillum postea verosimiliter errorem suum agnovisse ac retractasse, etiamsi apud ipsum S. Cyrillum aut alios antiquos scriptores id non legamus. Totum istud probe intelligo, atque

etiam libenter admitto, ut S. Cyrillum de pertinacia erronei et iniqui sui iudicii excusum. At vicissim exigo, ut eadem regula in S. Attico locum habeat. Si igitur Atticus nondum satis noverat injustitiam Chrysostomianæ exauctorationis, quando ad S. Cyrillum scribebat, dicatur secundum hanc Tillemontii regulam, quam probo et amplector, iniquitatem istius iudicii postea agnovisse, quamvis antiqui scriptores eam notitiam clare ad posteros non transmiserint. Secundum ea, quæ superius diximus, forte eo tempore Atticus nondum sese omnino cum Romana Ecclesia reconciliaverat, quod tamen postmodum effecit, etsi perfectam illius reconciliationem antiquitas diserte non expresserit. Haud dubie prima aut præcipua pacis conditio fuit, ut nomen S. Chrysostomi diptychis inscriberetur, præter quam secundum supra dicta Atticus adhuc alias implere debuit, de quibus ab ipso impletis veteres historici non meminerunt. Cæterum duntaxat rogo, ut S. Cyrillus et S. Atticus juxta hanc Tillemontianam regulam æqualiter judicentur.

25. Non video, quomodo hinc evadere possit adversarius, nisi confugiat ad alteram regulam, quam tomo X *Monument. eccles.* pag. 541 sibi aliisque præscribit, et qua dubiam Flaviani Antiocheni sanctitatem ita vindicat : « Igitur dicendum est, quod Ecclesia Græca antiquam traditionem secuta sit, quando illum » (scilicet Flavianum, de quo ibi agit) « publico cultu veneratur. Quod si in ejus gestis occurrant aliqua, quæ ægre videntur conciliari posse cum spiritu charitatis, qui solus sanctos efficit, meminisse oportet, nos esse homines, nimis debili ac tenui lumine illustratos, ut de humanis actionibus earumque circumstantiis recte judicemus. » At nunquid hoc axioma æque favet Attico, quam Flaviano? Nonne etiam hic dici potest, quod Græci (addo quoque Latinos quosdam Martyrologos) antiquam traditionem secuti sint, dum Atticum sacris suis Fastis inseruerunt? Verbo uno, quidquid adversarius hic dixerit, nos eodem de Attico affirmabimus. Certe si Tillemontius traditas a se regulas observasset, tam durum ac temerarium iudicium non tulisset de præclaro viro, quem antiquitas magnis exornavit laudibus, quarum hic nonnullas in gratiam adversarii breviter congeremus.

26. Imprimis S. Cyrillus Alexandrinus in *Epistola ad clericos Constantinopolitanos*, apud Labbeum tomo III *Conciliorum*, col. 383, de Nestorio ita interrogat : « Nunquid æqualis vel sapientior est beato Attico? » Cœlestinus papa, in litteris ad Nestorium, vigilantiam S. Attici contra Pelagianos ibidem, col. 353, sic laudat : « Denique sanctæ recordationis Atticus, catholicæ magister fidei, et vere beati Joannis etiam ad ista successor, eos ita persecutus est pro Rege communi, ut iis ne standi quidem illic copia præstaretur. Mansit nos post ejus exitum sollicitudo vel maxima, cum successor ipsius utrum etiam in ejus fide succederet, quæreremus, quia difficile est continuari, quæ bona sunt; nam sibi sæpe alternis vici-

bus adversa succedunt. » An Romanus pontifex Atticum appellaret verum S. Joannis Chrysostomi successorem, si Atticus nihil unquam fecisset ad reparandam illegitimam sedis Constantinopolitanæ invasionem, ut Tillemontius nimis temere affirmat? Adde, Cœlestinum papam in eadem *Epistola ad Nestorium* satis indicare, quod Atticus cum Romanis pontificibus amicitiam coluerit, dum ibidem col. 361 de nimia Nestorii erga Pelagianos indulgentia sic conqueritur: « Ejicerentur denique, si tibi quoque similiter displicerent. Cur tamen ea, quæ in hos tunc sunt acta, quærentur, cum certum sit, illinc ad nos a catholico tunc antistite Attico gesta directa? Cur non sanctæ memoriæ Sisinnius ista quæsit? Quia utique sub decessore suo probaverat eos jure damnatos. » Hinc satis liquet, S. Atticum amicam litterarum communionem cum Ecclesia Romana conservasse.

27. Idem pontifex in *Epistola ad clerum et populum Constantinopolitanum* tomo Labbei proxime citato, col. 365, post celebratas S. Chrysostomi laudes, de illius successore ita loquitur: « Rexit enim sanctæ memoriæ episcopus Atticus Christianum populum decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est hæreticorum furores. » Præterea Cœlestinus eodem tomo, col. 4073, S. Maximianum episcopum Constantinopolitanum, quia cum S. Attico conjunctissime vixerat, hoc elogio ornat: « Ita enim reverendissimæ memoriæ viro Attico, catholicæ fidei propugnatori fortissimo, mente pariter et officio co-hærebat, ut jam tunc futuri in eodem episcopatus insignia præluerent. » At ex hac ipsa S. Maximiani cum Attico conjunctione confirmatur opinio nostra:

A cum enim, juxta vulgare effatum, amor aut pares inveniatur aut faciat, quis facile credat sanctissimum Maximianum tam firmo amicitiae vinculo conjunctum fuisse huic præsulī, si Atticus manserit injustus cathedræ Constantinopolitanæ possessor, ac talis fuerit, qualem Tillemontius depinxit? Denique idem pontifex Romanus, columnam sequente, hunc S. Maximianum ita hortatur: « Sequere priorum, a quibus eruditus es et nutritus, exemplum pontificum; beatissimi Joannis in prædicando scientiam, sancti Attici in repurgandis hæresibus vigilantiam, decessoris tui Sisinnii, cujus te successorem credimus, simplicem puritatem. »

28. Sanctus Prosper in carmine *De ingratis*, quod novissime Parisiis, anno 1744, inter ejus Opera a col. 115 editum est, zelum Attici contra Pelagianos ibidem col. 121 prædicat his versibus:

*Quid loquar et curam, magna quam gessit in urbe
Constantinopoli, docto bonus ore sacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide? De qua tunc impia corda,
Quamvis se obducta legerent velamine forma
Judicii, et tacitæ tulerant tormenta repulsæ.*

Præterea hic quædam Orientis concilia, quæ antistitem illum tanti fecerunt, ut inter alios sanctos Patres scripta beati Attici adversus hæreticos citarent. Omitto etiam Theodoretum, Socratem, Leonem Magnum papam, qui omnes Atticum magnis laudibus extulerunt; nam hæc pauca sanctorum virorum testimonia, quæ de ipso produximus, omnibus Tillemontii conjecturis et cavillationibus longe præferenda censemus. Nunc tempus est, ut post hanc velitationem rursus filium historiæ nostræ arripuerim, finiamus vindicias S. Attici, cui successit S. Sisinnius I.

S. ATTICI CP. EPISCOPI

EPISTOLA AD PATRES CONCILII AFRICANI.

Authentica concilii Nicæni per Marcellum subdiaconum transmittit.

(LABBE, Concil., II, 1673.)

Dominis sanctis, merito beatissimis fratribus coepiscopis, Aurelio, Valentino, vel cæteris charissimis, in synodo apud Carthaginem habita constitutis, Atticus episcopus.

Per filium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestræ dilectionis cum omni gratiarum actione suscepti, Domino gratias agens, quod meriti tantorum fratrum benedictione perfrui, domini beatissimi fratres. Scribitis sane ut verissimos canones, quod Nicæam civitatem metropolim

D Bithyniæ a Patribus constitutos, sub fidei astipulatione dirigam. Et quis est, qui communem fidem, vel statuta a Patribus firmata, suis fratribus denegat? Qua de re, per eundem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum, nimium festinantem, sicut statuti sunt in Nicæa civitate a Patribus canones in integro, ut jussistis, direxi; petens, ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare jubeat. *Et aliam manu*: Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sancti fratres.

S. ATTICI EPISTOLA AD S. CYRILLUM
ALEXANDRINUM EPISCOPUM

De S. Joannis Chrysostomi nomine diptychis inserendo.

Vide inter S. Cyrilli epistolas, Opp. tom. V, parte II, p 201-203.

EJUSDEM EPISTOLA AD PETRUM ET ÆDESIUM.

Exstat apud Nicephorum, *Hist. eccles. lib. XIV, c. 27.*

EJUSDEM EPISTOLA AD CALLIOPEN

Socrat. *Hist. eccles. VII, 25.*

ANNO DOMINI CDXLVI.

S. PROCLUS^{*}
CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS.

NOTITIA.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth. IX, Proleg., p. XXXIX.*)

I. Proclum a primæva ætate litteris ac disciplinis excolendis sedulo incumbentem, ad lectoris gradum fuisse promotum, ex Socrate intelligimus (a). Deinde Attico episcopo Constantinopolitano operam dedit, cujus etiam notarius exstitit; atque ab eo diaconus et presbyter ordinatus fuisse perhibetur. Interea mortuo Cyzicenorū præsule, ut scribit idem Socrates (b), Sisinnius Attici successor, ad illam regendam Ecclesiam episcopum ordinavit. At eum prævertentes Cyziceni, alium, Dalmatium nomine, sibi episcopum constituendum curarunt. Constantinopolim itaque rediens Proclus, ibi frequenter concionando magnam sui nominis celebritatem consecutus est (c). Vir fuit, si quisquam alius, optimis moribus præditus. Quo no-

mine iterum, atque iterum ad sedem Constantinopolitanam occupandam populi votis expetitus, sive post mortem Attici et Sisinnii, sive post abdicationem Nestorii, ut auctor est subinde laudatus historicus (d); tandem, eodem teste (e), post Maximianum fato functum *Areobindo et Aspare coss., pridie Idus Apriles*, id est anno Christi 454, in illius Ecclesiæ pontificali throno est collocatus. Qui postquam multa pro fide catholica propugnanda præclare gessisset, exactis in Byzantina sede annis XIII, et aliquot mensibus, e vivis demum excessit anno 447 desinente. De hac tamen temporis notatione in annum et diem Procli emortualem, haud concors exstat virorum eruditorum sententia, ut videre est apud Pagium (f) ac Tillemontium (g), quos consulas velis.

(a) Socrat. *Hist. eccl. lib. VII, cap. 41.*

(b) Id. *ibid. cap. 28.*

(c) Id. *ibid. cap. 41.*

(d) Id. *ibid. capp. 26, 29, 35.*

B (e) Id. *ibid. cap. 40.*

(f) Pagi. ad ann. 446, §§ 8 seqq.

(g) Tillem. tom. XVI. *pagg. 717 et 799, not. 2 sur S. Procle*

* Attico CP. Proclum et Flavianum CP. jungimus quamvis ordine chronologico juniores. Eorr.

II. Doctrina et eloquentia plurimum valuisse sanctum Proclum, id vero ex veterum testimoniis quae illius operibus praemisimus, plane compertum habemus. Complura scripsit beatus praesul, quae tamen ad nos usque haud omnia pervenere. Quidquid autem ex ejus litterarum monumentis detegere licuit, homilias, epistolas, fragmenta, etc., ea post Elmenhorstium diligenter satis collegit Vincentius Riccardus, ac Latine reddita et uberrimis annotationibus adornata anno 1630, Romanis typis commisit. Postmodum Procli Homilias sive Orationes xx ad mss. codices recensuit, denuo Latine vertit ac brevibus notis instruxit Franciscus Combefisius (a), de hujusmodi suo consilio lectorem ita monitum reddens (b): *Visum est sancti Procli Orationes, Vincentio Riccardo Romae editas, aliis nostris quibus maxime Deipara Virgo hoc tomo celebratur, adjungere; multisque partibus nostras,*

A codicum aliqua collatione ac nova versione (meliores), luci iterum publicae dare: valere jussis spissis illis, nec raro parergis, aut etiam minus quandoque aptis Riccardi notis: uti nec instituti nostri ratio nostra hic plura praescribi sinit. — Quae textui elucidando necessaria videbuntur, in singulis brevi orationibus expediam. Haec ille: cujus propterea editionem, ad homilias quod attinet, utpote praestantior, Riccardianae anteferendam censuimus; et breves adnotationes quas editor ad calcem rejectit, lectoris commodo consulentes, ad oras paginarum subjiciendas duximus. Reliqua porro ex Riccardo desumpsimus. Quid autem operae studio nostro, in Procli epistolis potissimum excudendis, praestitum sit, notulae produnt quas ubique subdidimus. Caeterum haud fuerit otiosum, judicium perlegere quod de scriptis sancto Proclo tributis tulit cl. Tillemontius (c).

(a) Combef. Auctar. nov. ad *Biblioth. PP.*, tom. I, pagg. 301-496. Paris 1648.
(b) Id. *ibid.* pag. 467.

(c) Tillem. tom. XVI, pagg. 718 et 800 seq., not. 3 sur S. Procle.

NOTITIA ALTERA.

(FESSLER, *Institutiones Patrologicae* tom. duo, Oeniponte 1851. — Tom. II, pag. 577.)

S. Proclus, adhuc adolescens S. Joanni Chrysostomo imprimis charus, per sacri ministerii gradus in Ecclesia Constantinopolitana ad presbyteri dignitatem ascendit. Is cum a. 426 a Sisinnio episcopo Constantinopolitano Cyzici episcopus ordinatus esset, cives ejus oppidi, priusquam Proclus illuc se conferret, alium sibi episcopum elegerunt. Quo comperto, Proclus pacis amans Constantinopoli permansit, ibique concionibus ad populum habitis plurimum inclaruit (d).

Postmodum ubi Nestorius errores suos Constantinopoli disseminare cepit, Proclus adhucdum ibi degens, celeberrima oratione publice in ecclesia habita, strenue eos impugnavit. Vir fuit eximiae benignitatis et mansuetudinis, nec minoris industriae, qua, licet vim externam contra haereticos adhiberi nollet, errantes tamen assidue pro veritate decertans victoriarumque assuetus in viam veritatis reducere satagebat (e). Quapropter iterum atque iterum, ut sedem Constantinopolitanam occuparet, populi votis expetitus, tandem post Maximiani ob-

itum (a. 454) in illius Ecclesiae pontificali throno collocatus est (f); statimque synodicam ad *Cyrium Alexandrinum, Joannem Antiochenum, aliosque Orientis episcopos* misit, qua de sua confirmatione eos certiores redderet (g). Biennio post (a. 436) exortae sunt lites de Theodoro, Mopsuestiae in Cilicia olim episcopo, ante plures jam annos defuncto, qui in libris suis longe lateque celebratis Nestorio facem praetulerat. Doctrinam ex istis libris excerptam Nestoriani, praesertim in Armenia et Persia, sub commendatione tanti nominis propagare conati sunt. Verum Acacii Melitiniensis et Rabulas Edessenus episcopus, re cognita, Armenos monuerunt de cavendo errore magnis se nominibus tegente; Ciliciae autem episcopi, patrocinio Theodori suscepto, litteris in Armeniam directis Acacii et Rabulae monita non nisi ex studio contentionis profecta asseverabant. Itaque oppositis utrinque vocibus in anceps redacti Armeniae episcopi in concilio statuerunt, Proclum ea de re consulere, ad quem duos presbyteros legatos miserunt cum

(d) Socrat. *Histor. eccles.* lib. vii, c. 28, 41, 43; Nicephori *Histor. eccles.* lib. xiv, c. 38; Ephraemii Byzantini *Catalogus patriarcharum Constantinopol.*, v. 971-49 in A.; Maii *Nova collect. veterum script.*, t. III, p. 1, p. 229. Cf. Tillemont l. c., p. 604-6.
(e) Socrat. *Histor. eccles.* lib. vii, c. 41, 42; S. Leo M. *epist.* 135, c. 1; S. Cyrill. *Alexandr.* ep. 51 (*Opp.* t. V, p. 11, p. 195), *Synodicon Casin.* c. 157. Cf. Tillemont l. c. p. 706-9.
(f) Socrat. *Hist. eccles.* lib. vii, c. 26, 29, 35, 40; *Synodicon Casin.*, c. 123.

(g) *Proaemium hujus synodicae*, de qua haud infrequens apud veteres est mentio, exstat in *Synodico Casinensi*, c. 150 (ed. Schulze ep. 129), et in *Opp.* Procli ed. Galland., ep. 17: *Vid. Synodicon Casin.* c. 144, 145, 148, 149, 158. Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille, art. 121 (p. 572, 575). — Alia quaedam S. Procli synodica, cujus mentio habetur in Theodoretii *epist.* 86, posteriori tempore scripta videtur, Cf. P. Constant in *epistolis pontiff. Roman.*, *Monitum in S. Xysti III* ep. 10.

libellis rei statum exhibentibus (a) adjuncto volumine, continente excerpta ex Theodori libris, quæ in Armenia et Persia circumferebantur. Proclus, re in synodo diligenter examinata, celeberrimum illum somum ad episcopos Armeniæ direxit, quo luculentum veræ fidei testimonium perhibuit. Eundem tomum ad Joannem quoque Antiochenum misit, expectans ab eo pro communi fide servanda, ut cum suo concilio eum susciperet atque subscriberet. Quod revera Joannes et synodus Orientis apud ipsum congregata lubenter præstitit (b). Insuper Proclus consilio prudenti usus, tomo suo capitula hæresin Nestorianam continentia, quæ in Armenia circumferebantur, absque tamen auctoris Theodori nomine damnanda subjecerat, ut et Theodori nomini propter Orientalium offensionem parceretur, et prava ejus dogmata damnata excluderentur (c). Verum sapiens ejusmodi consilium imprudens monachorum quorundam zelus fefellit, qui excerpta ista capitula cum ipso auctore Theodoro damnanda per omnem Orientem clamabant, sicque magnas turbas excitabant. Qua de re Joanni multum querenti (d) Proclus temperatam suam agendi rationem candide exposuit, legatis autem suis in arduo isto

(a) Reperitur in concil. Constantinopolit. II (a. 553) collat. v (Mansi t. IX, col. 240-42) fragmentum ex libellis porrectis a presbyteris et diaconis, qui transmissi sunt ab episcopis, etc., *magnæ Armeniæ, Persidis et aliis gentibus ad Proclum Constantinopolitanum* (idem legitur in Opp. Procli ed. Riccardi tanquam epist. 1). Quod si tamen Facundus op. cit., lib. viii, c. 2, *Liberati Breviar.*, c. 10, et ipsa tomî ad Armenios inscriptio cum isto fragmento conferantur, propius ad veritatem accedere videtur, si istos libellos vel serius ad Proclum scriptos credamus, vel saltem in isto fragmento quedam præsertim ab initio ex libellis Basilii diaconi ferventioris (vid. *Liberati Breviar.*, c. 10) admista contineri. Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille, art. 142 (p. 633), cum nota 88 (p. 791).

(b) *Fragmentum epistolæ Procli ad Joannem et responsi Joannis ad Proclum*, servatum a Facundo Hermian. in *Defens. trium Capitul.*, lib. I, c. 1 (Galland, t. XI, pag. 666), habetur tanquam Procli, ep. 4 et 5. Aliud fortasse fragmentum *epistolæ Procli ad Joannem ejusque synodum* exhibent verba in S. Cyrilli Alex., ep. 47 (t. V, p. II, p. 189) ex Proclo allegata.

(c) S. Cyrilli Alex. *Epist. ad Acacium* in concil. Constantinopolit. II (a. 553), collat. v. (Mansi, t. IX, col. 245).

(d) Querelas Joannis Antiocheni exhibet epist. 6, in Opp. Procli ed. Riccardi, quæ revera non est nisi pars alia responsi Joannis ad Proclum (seu epistolæ 5), ut satis patet ex Facundi op. cit., lib. II, c. 2, et lib. viii, c. 1 (Galland, t. XI, p. 680, et pag. 745-46), unde accepta est ep. 6 inter Procli epistolas.

(e) *Fragmentum hujus epistolæ Procli ad Joannem*, et aliud ejusdem Procli *epist. ad Maximum diaconum suum*, desumpta ex Facundi op. cit., lib. viii, c. 2 et 5 (Galland, t. XI, p. 746-47, et p. 752), exstant in Opp. Procli ed. Riccardi tanquam ep. 10 et 11. Totâ hæc causa accurate narratur in *Liberati Breviario*, c. 10 (Galland, t. XII, p. 133-35), quem refert et in nonnullis corrigit C. Baron., *Annal.*, ad a. 435, n. 31-4. Vid. etiam supra § 327, p. 528. Cf. Tillemont t. XIV, S. Procle, p. 709-10.

negotio summam denuo moderationem injunxit (e). Inter cæteros Orientis episcopos, qui cum catholicis communicabant, Rabulæ Edesseni mediis hisce litibus inmortui successor Ibas ob animum Nestorianis erroribus propensiorum maxime infamabatur; quam ob rem Proclus, conservandæ puræ fidei pacisque genuinæ æque studiosus, egregiis litteris plurimum institit, ut Joannes eum ad tomum subscribendum subjectaque capitula damnanda permoveret (f). — Aliquot annis post (a. 444), Athanasio, extorri Perrheorum episcopo, suffragatus, omni charitate et modestia Domnum, Antiochiæ episcopum, datis litteris rogavit, ut ejus causam denuo examinaret (g). Obiit Proclus sanctitatis fama ubique conspicuus a. 446 (h).

S. Procli hodie supersunt *Orationes et Epistolæ*.

I. *Orationes* viginti septem ejus nomine circumferuntur (i), quarum tamen nonnullæ citra dubium spurix, aliæ saltem suspectæ sunt (j).

Huc pertinent :

1. *Sermones in festis Domini* (k), seu de mysteriis vitæ Christi, scil. *De nativitate Domini* (A. Mai l. c., pp. 92, 93), *De incarnatione Domini nostri Jesu Christi*, altero post Christi natalem die (orat.

(f) *Epistola hæc Procli ad Joannem*, quæ in Opp. Procli ed. Riccardi est ep. 3, transumpta est ex concilio Constantinopolit. II, collat. vi et v (Mansi t. IX, col. 504-4, 270-71). Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille, art. 142 (p. 631-32), et S. Procle (ibid., p. 709).

(g) *Epistola hæc Procli ad Domnum*, ex concil. Chalcedon. act. xiv (Mansi t. VII, col. 321-26) accepta in Opp. Procli ed. Riccardi, est ep. 15. Cf. Tillemont, t. XIV, S. Cyrille, art. 148 (p. 647-49).

(h) Insignia laudum præconia, quibus veteres sanctum hunc episcopum extulerunt. Vid. ap. Tillemont t. XIV, S. Procle, p. 717-18, et in fronte Opp. S. Procli (Galland, t. IX, p. 603-15).

(i) Harum *viginti duæ* in edit. Gallandii cæteris meliøre deprehenduntur, quinque nuper ab A. Maio in *Spicileg Roman.* t. IV (Romæ 1840) p. 77, 98 e codd. antiquis erutæ fuere.

(j) Dubiæ sunt hæc orationes : *De incarnatione D. N. Jesu Christi et de infusoriis* (orat. II), item *In natalem diem D. N. Jesu Christi* (orat. IV), quæ idem plane initium habet cum oratione I Theodoti An-cyrani lecta in concilio Ephesino; et oratio altera in S. Stephanum (orat. xvii). — Spurix sunt : *Laudatio Dei Genitricis Mariæ* (orat. vi), absurda quædam continens; et oratio prior in S. Stephanum (orat. xvii), quæ Asterium Amasenum auctorem habet. — *Oratio hæc in S. Stephanum* apud Gallandium inter scripta S. Procli prætermissa est; hinc *Oratio altera in S. Stephanum*, quæ in edit. Riccardi, orat. xviii numeratur, ap. Galland. locum orat. xvii obtinuit, et sic deinceps numerus *Orationum* ap. Riccard. et Galland. una semper discrepat, ut oratio XIX ed. Riccardi sit orat. xvii ap. Galland., etc. — Cf. de singulis Procli orationibus tam genuinis, quam dubiis et spuris Riccardi et Combetisii notas; Tillemont t. XIV, S. Procle, note 3 (p. 860-801); Ceillier l. c., n. 12-25. (p. 484-91); J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 505-510. De stylo et characteribus harum *Orationum* vid. Dupin t. IV, p. 73, et Tillemont l. c., p. 718-19.

(k) *Festa Domini*, quæ tempore S. Procli in Ecclesiæ usu erant, ipse enumerat orat. III n. 2.

π), et de ejusdem *circumcisione* octavo post nati-
vitatē die (A. Mai l. c. p. LXXXIV—VII), in s.
theophania sive in epiphania Domini (orat. VII);
sermo *De incarnatione*, dictus in Sabbato ante Qua-
dragesimam (A. Mai l. c. p. LXXXVIII—XCII); *In*
transfigurationem (orat. VIII); *In ramos Palmarum*
(orat. IX); in feriam quintam *De caena Domini* (orat.
X); in Parasceve *De passione Dominica* (orat. XI);
unus *De resurrectione Domini* dictus in nocte paschali
(orat. XII); tres in *S. Pascha* (orat. XIII, XIV et XV);
unus *De ascensione Domini* (A. Mai l. c. p. LXXVII—
LXXXIII); denique unus *In S. Pentecosten* (orat. XVI).

2. *Laudes sanctorum*. Has inter eminet celeberrima illa *laudatio* in *SS. Dei Genitricem Mariam*, Nestorio præsente habita, ab eoque frequenter impugnata (orat. I); et altera similis argumenti (orat. V). Accedunt *laudatio* S. Pauli apostoli fervidior (orat. XIX), S. Andreae apostoli (orat. XX), et S. Joannis Chrysostomi (orat. XXI). His adjungendus venit sermo *De S. Clemente martyre*, Ancyrae in Galatia episcopo (A. Mai l. c. p. XCIV—VIII).

3. *Tractatus de traditione divinæ Missæ* (seu orat. XII), alioquin nonnisi fragmentum, quo præcipui liturgiæ apud Græcos recensentur auctores, ac præsertim liturgiæ S. Basilii et Joannis Chrysostomi origo exponitur, a quibusdam in dubium vocatur (a).

II. *Epistolæ* S. Procli *septem* hodie exstant, quarum longe celeberrima est: *Tomus* (seu *Epistola de fide*) *ad Armenios*, quo mysterium Incarnationis Domini perquam accurate exponitur, adeo ut episcopi catholici per totum Orientem eidem subscriberent tanquam normæ rectæ fidei, ipsique Romani

(a) Cf. Tillemont l. c. p. 801.; Ceillier l. c., n. 26 (p. 491—93), et t. I, cap. 2, art. n. 8, (p. 510—11.); Eu. Renaudot *Liturg. Oriental. Collect.*, t. I, p. 22, et 26—7, J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 510—11. Card. Bona *Rerum liturg.* lib. I, c. 9, n. 9, etiam liturgiæ S. Procli memorat.

(b) De nomine *Tomi* vid. supra t. I, § 115, p. 405. — De *Tomi* hujus auctoritate cf. Tillemont

A pontifices summis laudibus illum extollerent (b). Cæteræ *epistolæ* vel *epistolarum* fragmenta (scil. cp. 3, 4, 10, 11, 13, 17) ubique insignem ejus charitatem produunt, nec minus fidei zelum, quam pacis atque justitiæ amorem spirant (c).

Ex doctrina S. Procli illud maxime notatu dignum, quod sæpius in *Tomo ad Armenios*, et in celeberrima illa *Laudatione SS. Dei Genitricis* (orat. I) illibatam S. Mariæ virginitatem etiam post partum disertis verbis astruit.

Editiones: S. Procli Opuscula Gr. et Lat. ed. G. Elmenhorst, Lugduni Batav. 1617 in 8°. (Hæc editio continet tantum quatuor orationes et tres epistolas atque *Tractatum de traditione divinæ liturgiæ*, pleraque Gr. et Lat.; vid. de singulis Hoffmann *Lexicon bibliograph.* t. III, s. v. Proclus p. 473—74.) — S. Procli *anælecta* (seu *Opera collecta*) a Vincentio Riccardo Gr. et Lat. cum commentar., Romæ 1650 in 4°. — P. Combefisius in *Auctario novo Bibliothecæ Patrum*, Paris. 1648, t. I, p. 302—496, homilias seu orationes viginti S. Procli (omissa tantum oratione Asterii Anaseni) iterum recensitas Gr. et Lat. cum notis edidit. — Denique omnia S. Procli opera, quæ hucusque reperta sunt, ex edit. Riccardi et Combefisii collecta optime exhibentur Gr. et Lat. in Galland *Biblioth. Patrum* t. IX, p. 601—704, ubi etiam (p. 703—4) fragmenta quædam ex orationibus deperditis et ex epistolis nonnullis Procli reperiuntur. Quibus nunc addere oportet sermones ab A. Mai repertos, quorum primus Gr. et C Lat., reliqui Latine tantum exhibentur.

t. XIV, S. Cyrille, art. 141 (p. 630—31); J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 511—12.

(c) Riccardi editio sedecim epistolas habet, quibus Gallandius decimam septimam adjecit; sed pars major illustrandis rebus gestis S. Procli inservit, ac nonnisi *septem* de quibus supra in *Vita S. Procli* singillatim actum est, Proclum ipsum auctorem habent.

VETERUM TESTIMONIA DE S. PROCLUSO

EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

I.

CYRILLUS ALEX. in *Exposit. Symboli. Ex part. III, Conc. Ephes. cap. 43, sub fin.* — *Conc. edit. Ven. Labb., tom. III, pag. 1721.*

Ταῦτα φρονεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ φιλόχριστος τῶν ἁγίων Πατέρων χορὸς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ νυνὶ τὸν τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας κατακοσμήσας θρόνον. ὁσιώτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφός, καὶ συνεπίσκοπος Πρόκλος.

D Hæc sentit nobiscum amantissimus Christi sanctorum Patrum chorus, et ipse qui nunc sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronum exornat, religiosissimus et sapientissimus frater et coepiscopus Proclus

Idem *ibid.*, pag. 1727, ad Joannem Antioch. et synod.

Ἐν τῇ πρὸς Ἀρμενίους Ἐπιστολῇ, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτομῶν, διεκήρυξε σαφῶς ὁ ὁσιώτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφός ἡμῶν, καὶ συνεπίσκοπος

In *Epistola ad Armenios*, cum sermonem veritatis recte tractaret, diserte prædicavit sanctissimus et religiosissimus frater noster et coepiscopus Pro-

clus, vir pius, et ad certamen adversus eos qui A Πρόκλος, ἀνὴρ εὐσεβής, καὶ τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσιν ἀνταποδύεσθαι μεμελετηκώς, ὅτι καὶ νικᾷν ἔθος αὐτῷ πρεσβεύοντι τὴν ἀλήθειαν.

II.

SOCRATES Hist. eccl. lib. vii, cap. 26.

Orta est autem post obitum Attici multa circa ordinationem episcopi contentio, dum alii alios quærebant: nam quidam Philippum presbyterum, nonnulli vero Proclum ordinari cupiebant: erat autem et is presbyter. Communiter vero cunctus populus Sisinnium ordinari optabat.

Ἐγένετο δὲ μετὰ τὴν τελευταίαν Ἀττικοῦ πολλή φιλονεικία περὶ χειροτονίας ἐπισκόπου, ἄλλων ἄλλον ζητούντων· τινὲς μὲν γὰρ, φησί, Φλιππον τὸν πρεσβύτερον ἐζήτουν, τινὲς δὲ Πρόκλον· καὶ οὗτος δὲ πρεσβύτερος ἦν. Κοινῇ δὲ πᾶς ὁ λαὸς ἐπόθει γίνεσθαι Σισίννιον.

Idem *ibid.*, cap. 28.

Mortuo Cyzicenorum episcopo, Sisinnius Proclum Cyzici ordinavit episcopum. Cum itaque Proclus B Cyzicum esset profecturus, prævenerunt eum Cyziceni, ac virum religiosum, nomine Dalmatium, ordinarunt. Et hoc fecerunt neglecta lege quæ jubet, ne præter sententiam Constantinopolitani episcopi, ulla fiat episcopi ordinatio. Legem autem istam ideo neglexerunt, quod ea ad solius Attici personam lata pertineret. Mansit itaque Proclus Constantinopoli, et licet Ecclesiæ suæ non præset, in ecclesiis tamen Constantinopolitanis docendo floruit.

Τοῦ Κυζικηνῶν ἐπισκόπου τελευτήσαντος, ὁ Σισίννιος Πρόκλον ἔχειροτόνησε πρὸς ἐπισκοπὴν τῆς Κυζίκου. Μέλλοντος οὖν διάγειν ἐπ' αὐτὴν, φθάνουσιν οἱ Κυζικηνοὶ καὶ χειροτονοῦσιν ἄνδρα ἀσκητικόν, ᾧ ὄνομα ἦν Δαλμάτιος. Καὶ τοῦτ' ἐποίησαν, ἀμελήσαντες τοῦ νόμου τοῦ κελεύοντος, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, χειροτονίαν ἐπισκόπου μὴ γίνεσθαι. Ἠμέλησαν δὲ τοῦ νόμου τούτου, ὡς Ἀττικῷ μόνῳ εἰς πρόσωπον παρασχεθέντος. Ἐμεινεν οὖν ὁ Πρόκλος, οικείας μὲν Ἐκκλησίας μὴ προσεστώς, ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὰς διδασκαλίας ἀνθῶν.

Idem *ibid.*, cap. 35.

Post depositionem vero Nestorii, rursus disceptatio erat de eligendo episcopo. Et multi quidem Philippum, plures vero Proclum eligebant; et obtinisset sane Procli electio, nisi potentum nonnulli obstitissent, canone ecclesiastico prohiberi dicentes: Ne quisquam episcopus uni addictus ecclesiæ ad aliam civitatem transferatur. Hoc dicto ac credito, coactus est populus acquiescere.

Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἦν. Καὶ πολλοὶ μὲν Φλιππον, πλείους δὲ τὸν Πρόκλον ἐπελέγοντο· καὶ ἐκράτησεν ἂν ἡ Πρόκλου γνώμη, εἰ μὴ τινες τῶν μεγάλα δυναμένων ἐκώλυσαν, φησάντες, κανόνα ἐκκλησιαστικὸν κωλύειν, τὸν ὀνομασθέντα τινὸς πόλεως ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν μεταφέρεισθαι πόλιν. Τοῦτο λεχθὲν καὶ πιστευθὲν, τὸν λαὸν ἡσυχάζειν ἠνάγκαζεν.

Idem *ibid.*, cap. 36.

Qui tunc ista dicere conati sunt, vel invidia fuerunt erga Proclum infecti, vel et canones, quæve sæpenumero utiliter in ecclesiis gesta fuere, ignorabant.

Οἱ τότε ταῦτα λέγειν ἐπιχειρήσαντες, ἀλλ' ἢ κατασκευάσασθαι φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Πρόκλον, ἢ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς κανόνας, καὶ τὰ πολλάκις χρειωδῶς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις γενόμενα.

Idem *ibid.*, cap. 40.

Maximianus vero cum biennium ac menses quinque Ecclesiæ pacate præfuisset, mortuus est, consulibus Areobindo et Aspare, duodecima die Aprilis. Accidit autem, ut hebdomada esset jejuniorum, Paschatis festo vicina: erat autem dies illa quinta vocata. Tunc autem et Theodosius imperator causæ huic sapienter providit: etenim ne denuo in electione episcopi disceptatio oriretur, et Ecclesia perturbaretur, incunctanter, nondum humato Maximiani corpore, presentibus episcopis præcepit, ut Proclum ordinarent: nam ad eam rem et Cælestini episcopi Romani litteræ quæ allatæ fuerant, consentiebant, quas ille et Cyrillo Alexandrino, et Joanni Antiochiæ, et Rufo Thessalonicensi miserat, nihil impedire docens, eum qui alii esset Ecclesiæ nuncupatus, vel etiam episcopus esset, ad aliam trans-

Μαξιμιανὸς δὲ δύο ἐνιαυτοὺς πρὸς τοῖς πέντε μηνὶν ἡσύχως τῆς Ἐκκλησίας προστάς, ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Ἀρεοβίνδου καὶ Ἀσπαρος, τῇ δωδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Συνέβη δὲ ἐν αὐτῇ τὴν ἑβδομάδα εἶναι τῶν νηστειῶν, τὴν γεινιάζουσαν τῇ τοῦ Πάσχα ἑορτῇ· ἡμέρα δὲ ἦν καλουμένη πέμπτη. Τότε δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος σοφῶς τοῦ πράγματος προνόησεν· ἵνα γὰρ μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἦ, καὶ ταραχὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ κινήσῃ. μὴ μελλήσας, ἀλλ' ἐτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ τοῖς παρούσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσει· τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν· τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Κελεστίνου ἐπιστολαὶ παρούσαι ἐγίνοντο σύμφηροι, ὅς ἐκεῖνος ἀπεστάλαξε Κυρίλλῳ τε τῷ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰωάννῃ τῷ Ἀντιοχείας, καὶ Ῥούφῳ τῷ Θεσσαλονίκης, διδάσκων ὡς οὐδὲν κωλύει τὸν τε

ἐτίρας πόλεως ὀνομασθέντα, ἣ καὶ ὄντα ἐπίσκοπον, Ἄ ferri Ecclesiam. Ordinatus itaque Proclus, funus corporis Maximiani procuravit.

εἰς ἄλλην μετατίθεσθαι. Ἐνθρονισθεὶς οὖν ὁ Πρόκλος τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ σώματος ἐποίησατο.

IDEM *ibid.*, cap. 41.

Πρόκλος ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀναγνώστης ἐτύγχανεν ὄν, ἐφοῖτα τε εἰς διδασκάλους, καὶ ῥητορικῆς ἐγένετο ζηλωτής. Τελέσας δὲ εἰς ἄνδρα, τὰ πολλὰ παρῆν τῷ ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ, ὑπογραφεὺς αὐτοῦ τῶν λόγων γενόμενος. Προκόψαντα δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τῇ τάξει τῆς διακονίας Ἀττικὸς προηγάγετο· ἀξίωθεις δὲ καὶ πρεσβυτερίου, ὡς προεῖπον, ὑπὸ Σισιννίου πρὸς τὴν Κυζικίου ἐπισκοπὴν προεδιήθη. Τότε δὲ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας τὸν θρόνον ἐκληρώθη. Ἦν δὲ ἀνὴρ ἀγαθὸς τὸ ἦθος, εἰ καὶ τις ἄλλος· ὑπὸ γὰρ τῷ Ἀττικῷ παιδευθεὶς, πάντα αὐτοῦ τὰ χρηστὰ Β ἐμιμήσατο· τὴν δὲ ἀνεξικακίαν, πλεόν ἦν ἐκεῖνος εἶχεν, ἐξήσκησεν. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς αἰρεσιώταις φοβερὸν ἐν καιρῷ ἑαυτὸν ἐπεδείκνυσεν· οὗτος δὲ προσήνης τοῖς πᾶσιν ἐγένετο· τούτῳ δὲ μᾶλλον αὐτοῦς, ἢ βίε προσάγεσθαι προνοῶν· αἵρεσιν γὰρ οὐδεμίαν σκύλλειν αἰρούμενος, τὸ ἀξίωμα τῆς πραότητος τῇ Ἐκκλησίᾳ φυλάξας ἀπέδωκε· κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸν βασιλεῖα μιμούμενος Θεοδοσίον.

IDEM *ibid.*, cap. 42.

Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ἀπέδχετο· καὶ γὰρ τοῖς ἀληθῶς ἱερωμένοις ἐφάμιλλος, καὶ οὐδαμῶς τοὺς διώκειν ἐθέλοντας ἀπέδχετο.

Proclus ex primæva ætate lector fuerat, et auditis præceptoribus rhetoricæ operam dederat. Cum autem in virum evasisset, episcopo Attico frequenter aderat, ac librorum illius amanuensis erat. Progressum autem, Atticus ad diaconatus etiam ordinem subvexit: deinde et presbyterium sortitus, a Sisinnio, sicut antea dixi, ad episcopatum Cyzicenum ordinatus est. Postmodum vero et Constantinopolitanæ Ecclesiæ sedem est consecutus. Erat autem hic vir, si quisquam alius, ingenio ac moribus bonus, etiam ab Attico institutus, quæcumque in illo bona fuerant, imitatus est; clementia vero usus est majore, quam in Attico fuerat. Ille namque hæreticis terribilem se, pro tempore ostenderat; hic vero omnibus placidus fuit, et hoc se pacto eos magis quam violentia attracturum præcogitavit: etenim nullam hæresim divexare volens, mansuetudine dignitatem Ecclesiæ salvam restituit; atque ea in re Theodosium imperatorem imitatus est.

IDEM *ibid.*, cap. 43.

Θνήσκει μὲν Βαρβάρων ὁ ἐπαρχος, ᾧ ὄνομα ἦν C Ῥούγας, βληθεὶς κεραυνῷ· λοιμὸς τε ἐπιλαθόμενος τὸ πλεῖστον τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀνθρώπων διέφθειρεν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐξήρχεσεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κατελθὸν, πολλοὺς τῶν ὑπολειφθέντων ἀνέλωσεν. Τότε δὲ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Πρόκλος, ἐκ τοῦ Ἰεζεκιηλ προφητεῖται ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκων, τῇ γενομένῃ ἐκ Θεοῦ σωτηρίᾳ προσαρμόσας, ἱκανῶς ἐθαυμάσθη. Ἡ δὲ προφητεία ἐστὶν αὕτη· Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ Γὼγ ἄρχοντα, Ῥώς, Μισὸχ καὶ Θεβέλ· κρινῶ γὰρ αὐτὸν θανάτῳ, καὶ αἵματι, καὶ ὑετῷ κατακλύζονται, καὶ λίθοις χαλάζης· καὶ πῦρ, καὶ θεῖον βρέξω ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ μετ' αὐτοῦ. Καὶ μεγαλυνηθήσομαι, καὶ ἐνδοξασθήσομαι, καὶ γνωσθήσομαι ἐναντίον πολλῶν ἐθνῶν· D καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Κύριος. Σφόδρα μὲν οὖν, ὡς ἐφην, ἐθαυμάσθη ἐπὶ τούτοις ὁ Πρόκλος.

Barbarorum dux, nomine Rugas, fulmine ictus interiit; et pestis subsecuta maximam eorum hominum qui sub illo fuerant, partem interemit. Neque sic plaga quievit; sed et ignis e cælo delapsus, plurimos ex iis qui remanserunt, consumpsit. Tunc sane episcopus Proclus, cum in ecclesia de collata salute Ezechielis exponeret prophetiam, admirationi fuit abunde. Erant autem verba prophetiæ: *Et tu, fili hominis, vaticinare contra Gog principem, Rhos, Misoch et Tobel; judicabo enim eum morte, et sanguine et imbre vehementi, et lapidibus grandinis; et ignem, et sulphur pluam super eum, et super omnes qui cum eo, et super gentes multas cum eo. Et magnificabor et glorificabor, et notus ero in conspectu multarum gentium: et cognoscent quia ego sum Dominus*¹. Vehementer itaque, sicut dixi, ob ista admirationi fuit Proclus.

III.

Ex concilio Antiocheno sub Domno, in texto actioni xiv concilii Chalced., edit. Ven. Labb. tom. IV, pagg. 1659, 1662, 1663.

Δόμνος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας εἶπεν· Οἶδα κατὰ γὰρ ἐκδεδημηχέναι τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον· καὶ γὰρ ἐκόμισέ μοι γράμματα τῶν θεοφιλεστάτων καὶ ἀγιοτάτων ἐπισκόπων, τοῦ κυρίου Πρόκλου, φημί, καὶ τοῦ κυρίου Κυρίλλου.

Domnus episcopus Antiochiæ dixit: Novi et ego formidasse reverendissimum episcopum Athanasium: nam detulit mihi litteras Dei amantissimorum et sanctissimorum episcoporum, domni Procli scilicet et domni Cyrilli.

¹ Ezech. xxxviii, 22 seq.

Theodorus episcopus dixit: Divinæ litteræ per Dei amatissimum episcopum Athanasium prolatae sunt sanctorum archiepiscoporum. Jubeat tua sanctitas has relegi coram sancto concilio.

Theoctistus episcopus Berrhoæ dixit: Hæc ipsa et ego perspexi, quia falsa docuerit sanctissimos et venerabilissimos episcopos, Proclum videlicet et Cyrillum, reverendissimus episcopus Athanasius.

Sabbas episcopus dixit: Si quietem diligeret reverendissimus episcopus Athanasius, non eum oportuerat post repudium et jusjurandum, importunum existere sanctissimis Patribus et archiepiscopis Proclo et Cyrillo.

Θεόδωρος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὅσα γράμματα διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἀθανασίου κεκόμισται τῶν ἀγιωτάτων καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων. Κελευσάτω σου ἡ ἀγιότης, ταῦτα ἀναγνωσθῆναι ἐπὶ τῆς ἁγίας συνόδου.

Θεόκτιστος ἐπίσκοπος Βερρόιας εἶπε· Τὰ αὐτὰ συνεῖδον καὶ ὡς ψευδῆ ἐδίδαξε τοὺς ἀγιωτάτους καὶ ὀσιωτάτους ἀρχιεπισκόπους, Πρόκλον φημί καὶ Κύριλλον ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος.

Σάββας ἐπίσκοπος εἶπεν· Εἰ τὴν ἡσυχίαν ἠγάπα ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος, οὐκ ἔβρι αὐτὸν μετὰ παραίτησιν καὶ ὄρκους ἐνοχλῆσαι τοῖς ἁγίοις Πατέρεσι καὶ ἀρχιεπισκόποις Πρόκλῳ καὶ Κυρίλλῳ.

IV.

THEODORITUS epist. LXXVI, ad Flavianum, *Opp. tom. III, pag. 964.*

Scito, domine, quod demisso erga nos animo fuit, ex quo in urbe vestra, tempore beatæ memoriæ Procli, synodica acta composuimus, sequentes canones sanctorum Patrum.

Ἰσθι, δέσποτα, ὡς τὴν πρὸς ἡμῶν ἔσχε μικροψυχίαν, ἐξ οὗ τοῖς παρ' ὑμῖν γεγενημένοις συνοδικοῖς, ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Πρόκλου, συνεθέμεθα, τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων κανόσιν ἀκολουθήσαντες.

IDEM epist. CX, ad Domnum, *ibid. pag. 980.*

Consuetudinem itaque secuti sumus, et homines insignes, tum doctrina, tum vita celebres. Multa etiam alia hujusmodi beatæ memoriæ Proclus Constantinopolitanus episcopus edoctus, et ipse ordinationem suscepit et laudavit, litterisque approbavit.

Ἔθει τοίνυν ἠκολουθήσαμεν, καὶ ἀνδράσιν ἐπισήμοις, καὶ ἐπὶ γνώσει καὶ βίῳ πολλοθρυλλήτοις. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα δεδιδαγμένος ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πρόκλος ὁ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπίσκοπος, καὶ αὐτὸς τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο, καὶ ἔγραψεν ἐπαινῶν καὶ θαυμάζων.

V.

Ex libello Eusebii episcopi Dorylæi in act. 1 conc. Chalced., *edit. Ven. Labb. tom. IV, pag. 931.*

In fide sanctorum Patrum trecentorum decem et octo in Nicæa congregatorum, et in his quæ sapuit et exposuit beatissimus Cyrillus Alexandrinæ magnæ civitatis quondam episcopus, et magnus Athanasius, et Gregorius, et Proclus, sancti episcopi.

Τῇ πλείετι τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ, τῶν ἐν Νικαίᾳ συναγαγεμένων, καὶ τοῖς φρονηθεῖσι καὶ ἐκτεθεῖσι παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείων μεγαλοπόλειως γεγονότος ἐπισκόπου, καὶ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, καὶ Γρηγορίου, καὶ Πρόκλου τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.

Ex act. XI ejusdem conc. Chalced., *ibid. 1611 et 1612.*

Lucianus reverendissimus episcopus Byziæ dixit: Suscepit eum beatissimæ memoriæ Proclus. Gloriosissimi iudices dixerunt: Si Proclus sanctæ memoriæ, qui fuit archiepiscopus regiæ Constantinopolis, suscepit Bassianum reverendissimum episcopum, et communicavit ei tanquam episcopo Ephesiorum metropolis reverendissimus clerus sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ nos edoecat. Theophilus reverendissimus presbyter Constantinopolis sanctæ Ecclesiæ dixit: Ut coram Deo, et suscepit eum sanctæ memoriæ Proclus communicantem, et synodalibus litteris honorans, dimisit eum ad Ephesum; et in diptychis posuit ejus nomen, et recitabatur usque ad modicum abhinc tempus. Omnes reverendissimi clerici sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ dixerunt: Et nos hæc ipsa didicimus. Suscepit enim eum, et communicavit ei beatæ memoriæ Proclus, et fecit synodicas litteras, et in diptychis eum posuit.

Λουκιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Βύζης, εἶπεν· Ἐδέξατο αὐτὸν ὁ μακαρίτης Πρόκλος. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· Εἰ Πρόκλος ὁ τῆς ὁσίας μνήμης, ὁ γεγωνὺς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλειως, ἐδέξατο αὐτὸν Βασσιανὸν τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῷ ὡς ἐπίσκοπῳ τῆς Ἐφεσίων μητροπόλειως, ὁ εὐλαβέστατος κληρὸς τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπόλειως Ἐκκλησίας διδασκέτωσαν. Θεόφιλος ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας εἶπεν· Ὡς ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἐδέξατο αὐτὸν ὁ ἐν ἁγίοις Πρόκλος κοινώνικοντα, καὶ συνοδικοῖς γράμμασι τιμήσας αὐτὸν, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον· καὶ ἐν τοῖς διπτύχοις ἔταξεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα, καὶ ἐλέγετο ἕως πρὸ ὀλίγου καιροῦ. Πάντες οἱ εὐλαβέστατοι κληρικοὶ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας εἶπον· Καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ λέγομεν. Ἐδέξατο γὰρ αὐτὸν, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῷ ὁ μακάριος Πρόκλος, καὶ ἐποίησε συνοδικὰ γράμματα, καὶ εἰς τὰ διπτύχα αὐτὸν ἔταξεν.

Ex act. xiv ejusdem concilii Chalced., ibid. pag. 1646.

Ἀθανάσιος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ ἐμὸν πρᾶγμα ἀπὸ μακροῦ χρόνου κατήρκεται· καὶ τοῦτου ἤκουσαν οἱ τῆς μακαρίας μνήμης Κύριλλος τε καὶ Πρόκλος, καὶ φανεροῦς τύπους ἔγραψαν τῷ Ἀντιοχείας γενομένῳ ἐπισκόπῳ Δόμνῳ· συνέθετο ἐκείνος πληροῦν ταῦτα. Ἄξιόν, εἰ παρίσταται τῇ ὑμετέρᾳ ἐξουσίᾳ, τὰ γράμματα τῶν ἀρχιεπισκόπων ἀναγνωσθῆναι. Οἱ ἐνδοξότατοι ἀρχόντες εἶπον· Τὰ γράμματα Πρόκλου καὶ Κυρίλλου τῶν τῆς εὐλαβοῦς μνήμης ἀναγνωσέσθωσαν.

A Athanasius reverendissimus episcopus dixit : Mea causa a longo tempore inchoata est, et hanc audierunt beatæ memoriæ Cyrillus et Proclus, et certas litteras scripserunt Domino qui fuit Antiochenus episcopus, promisitque ille eas complere. Rogo itaque, si videtur vestræ potestati, archiepiscoporum litteræ relegantur. Gloriosissimi iudices dixerunt : Litteræ Procli et Cyrilli reverendissimæ memoriæ relegantur

VI.

Ex epistola Quintiani episcopi Asculani ad Petrum Fullonem episcopum Antiochiæ, ex tom. V Concil. edit. Ven. Labb., pag. 226.

Ταύτας τὰς δώδεκα καθαιρέσεις ἀπέστειλά σοι, εἰδὼς ὅτι χρὴ ἐξακολουθεῖν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ὁσιωτάτου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Πρόκλου· πῶς ἐν τῷ κάμπῳ καταδραμῶν σὺν παντὶ τῷ λαῷ, κυματιζομένης ὑπὸ σεισμῶν τῆς αὐτῆς πόλεως· καὶ θρήνου ὑπὸ πάντων ἀναπεμπομένου, ἄφροντα πῆδη εἰς τὸν οὐρανὸν ἀρθῆναι ὑπὸ τινος δυνάμεως, καὶ τοῦψ ἐνθῆσθαι τοῦ λιτανεύειν τὸ Τρισάγιον καὶ λέγειν· Ἄγιος ὁ Θεός· ἄγιος ἰσχυρός, ἄγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ ταῦτα τοῦ ἐπαγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ προστάχθη. Ὅς καὶ μετὰ τριῶρον ἔσθη ἐν τῷ τριβουναλίῳ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ αὐτοῦ [τοῦ] ἐπισκόπου, καὶ ταῦτα διηγῆσατο. Καὶ οὕτως λιτανεύσαντων, ἔστησαν οἱ σεισμοί.

B Has duodecim depositiones ad te misi, sciens quod oportet sequi revelationem sanctissimi Procli Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopi; quando in campum eum universo populo cucurrit, fluctuante ipsa civitate sub terræ motu, et omnibus fletum emittentibus, repente puerum in aera levare a quadam virtute, et huic imponi suppliciter occurrere Trisagium, ac dicere : Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis; et hæc annuntiare episcopo jussus est. Qui et per tres horas stetit in tribunali, secus pedes ipsius episcopi, et hæc narravit. Et hic suppliciter orantibus stetit terræ motus.

VII.

Ex epistola Acacii episcopi CP. ad eundem Petrum Fullonem, ibid. pag. 231.

Οὐ μόνον γὰρ τὸν χερουβικὸν ὕμνον ἐνόθευσας, δι' οὗ καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις ἐστερεώθη σαλευομένη ποτὲ ὑπὸ ἀνευδότηων σεισμῶν, παιδὸς νηπίου περὶ τὸν αἰθέρα ἀρπαγέντος ἐπ' ἔψεσι πάσης τῆς πόλεως ὡς ἔως τρίτου οὐρανοῦ κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον. Κάκεῖ ἀκηκόετος τὴν ἀρόητον ταύτην ὑμολογίαν· καθ' ἣν ὥραν ἐν τῷ κάμπῳ τὰ πληθὴ μετὰ δακρύων ἀνεβόων τὸ, Κύριε, ἐλέησον, πρὸς τὸν Θεόν, ἅμα τοῦ ἐν ἀγίοις Πρόκλου τοῦ γεροντοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἀρχιεπισκόπου ταύτης τῆς βασιλίδος καὶ φιλοχρίστου πόλεως.

C Non solum enim cherubicum illum hymnum corrupisti, per quem et nostra civitas firmata est, cum olim moveretur ab interioribus terræ motibus, puero infante ad æthera rapto in conspectu totius civitatis usque ad tertium cœlum, quemadmodum divinus Paulus¹. Ibidem hanc ineffabilem hymnologiam obaudivit; in qua hora in campo multitudo cum lacrymis : Domine, miserere, exclamabat ad Deum, simul cum sancto Patre nostro Proclo archiepiscopo hujus regalis et a Deo amatæ civitatis

VIII.

Ex epistola Justini episcopi in Sicilia ad eundem Petrum Fullonem, ibid. pag. 227.

Ἀέξει σὺν ὡς ἀδελφοῦ σου παραίνεσιν· καὶ γενοῦ ποιεῖν τῶν προβάτων, καὶ οὐ λύκος· καὶ τῷ μακαρίῳ Πρόκλῳ ἀκόλουθος γενοῦ, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐν τῷ κάμπῳ ἀποκαλύψει.

D Suscipe ergo tanquam fratris tui admonitionem; et fias pastor ovium, et non lupus; et fias sectator beati Procli et revelationis ejus in campo.

IX.

Ex Hist. eccl. Tripartita, lib. xii, cap. 3, apud Cassiodorum, Opp. tom. I, pag. 348.

Sisinnius Proclum in Cyzico consecravit; qui antequam proficisceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium monachum episcopum sibimet ordinaverunt, parvi pendentes regulam qua jubetur, præter Constantinopolitanum episcopum ordinatio-

acm ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quia Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens Ecclesiam propriam : qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat.

¹ II Cor. xii, 2.

Ibid. cap. 10, pag. 351.

Maximianus cum duos annos et sex menses Ecclesiam gubernasset, defunctus est consulatu Ariobindæ et Asparis, die xii mensis Aprilis, in septimana majore jejuniorum, feria v. Tunc igitur Theodosius imperator sapienter causam prospexit, ne rursus de episcopatu seditiois quæstio aut tumultus in Ecclesia nasceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præsentibus episcopis præ-

A cepit inthronizare Proclum. Quod etiam Romani episcopi Cœlestini litteræ firmaverunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinavit episcopum et ad Joannem Antiochenum et Rufum Thessalonicensem, dicens quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem episcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exsequias Maximiani corporis celebravit.

Ibid. cap. 11, pag. 352.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in rhetorica : qui dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio vero Cyzici ordinatur episcopus. Hæc equidem ei primitus provenerunt; postea thronum Constantinopolitanæ sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis; et ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis

B se terribilem opportune monstrabat; iste vero omnibus mitis erat; et sic eos potius quam violenter flectere nitebatur, nullam hæresim fatigare volens : in hac parte Theodosium imitatus imperatorem. Ille namque judicabat, contra culpabiles imperiali non uti potestate : hic autem parvi pendebat, si quis de Deo non ita saperet, sicut ipse. In his igitur etiam imperator laudabat eum; cum et ipse veros sacerdotes imitaretur, et nequaquam persequi volentesmitteret.

X.

Ex Confessione fidei Joannis Maxentii, in Biblioth. PP. Paris. tom. IV, part. 1, pag. 437.

Sed his paulo manifestius beatus Proclus hujus urbis episcopus, quem etiam veneranda recepit synodus Chalcedonensis, ad Armenios : cum contra Theodori blasphemias, qui quaternitatem pro Trinitate impie dogmatizavit, peteretur ab ipsa gente, ut scriberet, ejusdemque blasphemias refutaret, de

C hac sententia est locutus, dicens, etc. Quapropter si quis hanc hujus beatissimi Patris super splendorem solis lucentem sententiam reprehendere audet, unam totius Trinitatis subsistentiam, id est, Patris et Filii et Spiritus sancti, manifeste cum Sabello credere deprehenditur.

XI.

Ex libro iv Ephræmii episcopi Theopolitani ad orientales monachos, apud Photium Bibl. cod. ccxxix, pag. 827.

Et sane Proclus Constantinopolitanus, et Cyriacus Paphi episcopus, unus e trecentis decem et octo Patribus, hæc eadem habent. Ille quidem in Pulcherianis post Natalem; et hic in Epiphaniæ oratione : qui etiam in oratione *De Incarnatione* eadem habet.

Καὶ μὴν καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Κυριακὸς ὁ τῆς Πάφου ἐπίσκοπος, εἰς ὧν τῶν τριῶν ἁγίων Πατέρων, τὰ αὐτὰ φησιν. Ὁ μὲν ἐν Πουλχεριανῶν μετὰ τὸ Γενέθλιον· ὁ δὲ ἐν τῷ *Εἰς τὰ Θεοφάνια* λόγῳ· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ἐν τῷ *Περὶ ἐνανθρωπήσεως* λόγῳ τὰ αὐτὰ λέγει.

Ex oratione iii ejusdem ad Domnum et Joannem monachos, ibid. pagg. 806, 807.

Ad hæc Hierosolymitanus Cyrillus, Iconii Amphilo-chius, Proclus Constantinopoleos episcopi; qui in Quadragesima sic habet : *Divina natura increata, et nostræ carnis legitima assumptio*, et unus est Filius Sed et Petrus martyr Alexandriæ præsul similia testatur. Proclus quoque Constantinopolitanus episcopus in sermone *De nativitate Domini*.

Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος, καὶ Ἀμφιλόχιος ὁ τοῦ Ἰκονίου, καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως· ὅς καὶ φησιν ἐν τῇ *Τεσσαρακοστῇ*· Ἡ θεία φύσις ἀκτιστος, ἢ ἐξ ἐμοῦ πρόσληψις ἀνόθεντος· καὶ ἐστὶν εἰς Υἱόν. . . Ἀλλὰ καὶ Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυς, τὰ ὅμοια μαρτυρεῖ, καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τε τῷ *Εἰς τὸ Γενέθλιον* λόγῳ.

Ex libro i ejusdem Ephræmii De verbis Cyrilli, ibid. pag. 794

Magnus quoque Basilius Cappadox, cujus fama universum pervagatur orbem, *formam et essentiam* idem esse docet. Proclus quoque Constantinopolitanus episcopus similiter : modo siquidem *essentiam* appellavit *formam*, modo vero *naturam*.

Ὁ θαυμάσιος δὲ Βασίλειος ὁ ἐκ Καππαδοκίας, πᾶσαν φωτίσας τὴν οἰκουμένην, τὴν μορφήν καὶ τὴν οὐσίαν ταυτὸν δογματίζει. Καὶ Πρόκλος δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, ὡσαύτως· ὁ μὲν γὰρ τὴν μορφήν οὐσίαν ὠνόμαζεν· ὁ δὲ φύσιν.

XII.

Ex Constituto Vigilii papæ apud Baronium ad annum 553, § 174 et seq.

Beatum Proclum hujus regiæ civitatem antistitem A
ita memorati Joannis Antiocheni episcopi similiter
constat respondisse rescriptis, etc. Perpendat ergo
pietatis vestræ sapientia singularis quia Proclus

eruditissimus sacerdotum, et non longe a Theodori
Mopsuesteni vita repertus, mala quæ libenter
damnaverat, cujus essent, se jam tunc professus
est ignorare.

XIII.

Ex conc. Constantinopolitano II, gener. V, collat. III, edit. Ven. Labb. tom. VI, pag. 42.

Sequitur per omnia et sanctos Patres et docto-
res Ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, etc., Leonem,

Proclum; et suscipimus omnia quæ de recta fide,
et condemnatione hæreticorum exposuerunt (a).

Ex eodem concilio CP., collat. VI, ibid. pag. 136.

Sancta synodus dixit: Omnibus manifestum esse
putamus ex epistola a Proclo religiosæ memoriæ
scripta, quod non libera est ab accusatione apud
eum proposita ad *Marim Persam epistolam*; nam

Nestorium vindicat, et impii Theodori scripta per
omnia comprobant, quæ sanctæ memoriæ Proclus
præcepit eum anathematizare.

Ex eodem concilio CP., collat. V, Cyrilli epist. ad Acacium, ibid. pag. 79

Non oportebat latere sanctitatem tuam: aut for- B
sitan et cognovit, quod omnes Orientales religiosis-
simi episcopi in Antiochia convenerunt, cum trans-
misisset eis tomum dominus meus sanctissimus
episcopus Proclus, honorum plenum intellectuum
et rectorum dogmatum; erat enim ratio multa et

longa de dispensatione Domini nostri Jesu Christi.
Supposuit etiam capitula quædam collecta a Theo-
dori codicibus, quæ consonantem Nestorii perfidiis
intellectum habent, et adhortatus est etiam illa
anathematizare.

XIV.

ANASTASIOS SINAITA *lib. 'Οδηγοῦ, cap. 3, ex edit. Opp. Gretseri 1740, tom. XIV, pag. 59.*

Πολῶν πλέον δὲ πάντων, καὶ πρὸ πάντων χρῆ ἀνα-
θεματίζειν τὸν κηρύττοντα, ἢ ἔχοντα νέαν πίστιν, ἢ
νέον δόγμα, παρηλλαγμένον τῆς πίστεως τῶν ἐν Νι-
καίᾳ τῇ Πατέρων. Ἐσαύτως καὶ τὸν εὐρόντα, ἢ
παραλαβόντα ἐκ τῆς συνόδου Χαλκηδόνος νέαν πίστιν
παρεκτὸς τοῦ φρονήματος τῶν ἁγίων Πατέρων Διονυ-
σίου, Εἰρηναίου, Ἀθανασίου, Βασιλείου, Γρηγορίου, C
Ἰωάννου, Πρόκλου· καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων Πατέρων
τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν. Τοῦς γὰρ μὴ ἀκολουθοῦντας
τούτοις τοῖς ἁγίοις διδασκάλοις, κατακρίτους ἡγού-
μεθα καὶ ἀλλοτρίους τοῦ Χριστοῦ.

Præ omnibus vero et ante omnia execrandus
est, qui novam fidem aut sententiam prædicat vel
tenet diversam a trecentis decem et octo Nicææ
Patribus. Similiter et qui invenerit aut susceperit
ex concilio Chalcedonensi novam præter sanctorum
Patrum mentem, Dionysii, Irenæi, Athanasii, Basi-
lii, Gregorii, Joannis, Procli reliquorumque sancto-
rum Patrum cum his concordium. Nam qui sanctos
hos doctores non sequuntur, damnatos ducimus a
Christoque alienos.

IDEM *ibid. cap. 6, pag. 46.*

Ὅσας δὲ πάλιν χρήσεις λεγούσας τὰς δύο φύσεις
εὔρε Γρηγορίου τε καὶ Ἰωάννου, καὶ Κυρίλλου, καὶ
Ἀθανασίου, καὶ Πρόκλου, καὶ τῶν λοιπῶν περιφανῶν
διδασκάλων, ὧν αἱ βίβλοι καὶ αἱ χρήσεις ἀπαραίτη-
τοί εἰσι, διὰ τὸ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην αὐτὰς
προκείμεσθαι.

Rursum quæ testimonia offendit duas asserentia
naturas in Gregorio, Joanne, Cyrillo, Athanasio,
Ambrosio, Proclo cæterisque præclaris doctoribus,
quorum libris et sententiis refragari nequiret,
postquam toto terrarum orbi constat duas ipsos in
Christo naturas affirmare.

IDEM *ibid. cap. 7, pagg. 52, 53.*

Εἶτα μετὰ τὸν Ἀρτεμόνα, Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς,
καὶ Διδώρος δὲ καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀντιοχεὺς γεγόνα-
σιν, ἐξ ὧν τὰ μυρία δόγματα τῆς διαιρέσεως ἤντησε
Νεστόριος, καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἅγιος Πρόκλος, καὶ
ὁ μακάριος Κύριλλος.

Post Artemonem exorti sunt Paulus Samosaten-
sis, Diodorus et Theodorus Antiochenus, a quibus
innumera de divisione dogmata Nestorius hausit,
ut testantur sanctus Proclus et beatus Cyrillus.

Μεγάλως ὁ Κύριλλος ἐπαινεῖ Πρόκλον τὸν σύγχρο-
νον αὐτοῦ. Λέγει γὰρ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Συμβόλου
οὕτως· Ταῦτα φρονεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ φιλόχριστος
τῶν ἁγίων Πατέρων χορὸς· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ νυνὶ
τὸν τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπολιτῶν κοσμήσας

Magnis laudibus effert Cyrillus Proclum sibi con-
temporaneum. Nam in explicatione Symboli ita
scribit: *Hæc nobiscum sentit Christi amantissimus
sanctorum Patrum chorus; et ille ipse qui nunc sanctæ
Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronum tenet,*

(a) Hæc eadem etiam habentur in concil. Lateranen. sub Martino I, cons. 3.

sanctissimus et religiosissimus frater et coepiscopus Proclus. Δ Ὁρόνον, ὁσώτατος, καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφεὸς συνεπίσκοπος Πρόκλος.

Proclum ipsa Nestorii ætate hæc docentem, appellat divinus Cyrillus, ejusdem secum sententiæ, et Sanctissimi ac Pii appellatione cohonestat, et laudat eum, clare duas in Christo naturas asserentem.

Ταῦτα Πρόκλου κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Νεστορίου διδάσκοντος, ὁ θεὸς Κύριλλος σύμφρονα, καὶ Ἀγώτατον αὐτὸν, καὶ Ὅσιον εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ ἐπαινεῖ δύο φύσεις προφανῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγοντα.

XV.

FACUNDUS episcopus Hermianensis lib. viii, cap. 2, pagg. 645, 646.

Quod si hæc ratio non mea, sed viri prudentissimi atque sanctissimi Procli, modo contemnitur... Nonnullisque interjectis : Hæc ita perspicua cun-

ctis ratione ducebatur vir bonus et sapiens Proclus, etc.

XVI.

LEONTIUS De sectis, act. iii, ex Biblioth. PP. Paris., tom. XI, pag. 505.

Ab imperii Constantiniani principio usque ad B collectionem synodi Chalcedonensis, hi doctores et Patres vixerunt : Silvester episcopus Romanus, Alexander, etc., Joannes, Proclus et Flavianus Constantinopolitani.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ἄχρι τοῦ κινήματος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἐγένοντα διδάσκαλοι καὶ Πατέρες οἷδε· Σιλβέστρος Ῥώμης, Ἀλέξανδρος, Ἰωάννης, Πρόκλος καὶ Φλαβιανὸς Κωνσταντινουπόλεως.

XVII.

GEORGIUS ALEXANDRINUS ex libro De vita Chrysostomi, apud Savilium tom. VIII.

Princeps expromptus ad se accersit Proclum, quem ad hoc ipsum munus obeundum constituerat : virum utique eximie pietatis erga Deum, omnibusque virtutum ornamentis redimitum.

Ἐτοιμον οὖν ὑπάρχων καλεῖ τὸν Πρόκλον, εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀφωρισμένον, ἄνδρα θεοσεβῆ, καὶ ἐν πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένον.

XVIII.

JOANNES DAMASCENUS in Epistola de Trisagio, § 6, Opp. tom. I, pag. 487.

Tempore beatissimi Procli ex divina revelatione C trisagium hymnum cecinerunt : Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis : nempe cum puerum quemdam e media supplicantium turba sublime raptum fuisse aiunt, atque virtute quadam angelica in aerem evectum, hunc hymnum didicisse; quantumque in hoc hymno divinitatis inesset, calamitatis quæ tunc grassabatur le-

ἐπὶ Πρόκλου τοῦ τρισμακαρίου ἐξ ἀποκαλύψεως θείας, τὸν τρισάγιον ὑμνησαν ὕμνον· Ἄγιος ὁ θεός, ἄγιος ἰσχυρός, ἄγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς· ὅτε τὸ παιδίον ἐκ μέσης τῆς πληθῆος τῶν λιτανευόντων ἠρπάχθαι φασὶ καὶ μεμνηθῆναι τὸν ὕμνον, ἐν ἀέρι γενόμενον ἐκ τινος ἀγγελικῆς δυνάμεως, καὶ μαρτυρίαν τῆς τοῦ ὕμνου θεϊότητος γεγενῆσθαι, τῆς ἐπαγωγῆς τὴν λώφρησιν.

XIX.

Ex concilio Nicæno II, gener. vii, act. 1, Cyrill. ad Gennad., ex edit. Ven. Labb., tom. VIII, pag. 719.

Hæc autem scribo, quod inaudierim pietatem tuam ægre affectam esse adversus sanctissimum et Dei cultiorem fratrem et comministrum nostrum Proclum episcopum. Itaque nequaquam velim tuam pietatem fugere communionem cum sanctissimo et Dei amantissimo Proclo episcopo : siquidem eadem fuit illius sanctitati, mihi que sententia; neque hujus dispensationis modus cuiquam prudentium displicuit.

Καὶ ταῦτα γράφω μαθὼν, ὅτι ἡ σὴ θεοσέβεια λελύπηται εἰς τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν ἐπίσκοπον Πρόκλον· μὴ ἀποφρευγέτω τοίνυν ἡ σὴ θεοσέβεια τὴν πρὸς τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Πρόκλον κοινωνίαν· μία γὰρ γέγονεν ἡ φροντίς ἐμοὶ τε καὶ τῇ ὁσιότητι αὐτοῦ· καὶ ὁ τῆς οἰκονομίας τρόπος οὐδενὶ τῶν συνेतῶν ἀπήρσεν.

XX.

THEOPHANES in Chronographia, pag. 80, edit. Paris.

Sub sanctæ memoriæ Proclo, terræ motus factus est magnus Constantinopoli per quatuor menses, ita ut timentes Byzantini extra civitatem, in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes cum epi-

Ἐπὶ τοῦ ἐν ἀγίοις Πρόκλου σεισμὸς γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ ὄ μῆνας, ὥστε φοβηθέντες οἱ Βυζάντιοι ἐφυγον ἔξω τῆς πόλεως, ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ, καὶ ἦσαν διημερεύοντες μετὰ τοῦ ἐπι-

σκόπου ἐν ταῖς δεήσεσι λιτανεύοντες. Ἐν μὲ οὖν Α κυμαινομένης τῆς γῆς, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ κράζον-
τος τὸ, Κύριε, ἐλέησον, ἔκτενῶς, περὶ ὥραν γ' ἄφνω,
πάντων ὁρῶντων, συνέδη ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆ-
ναι τινα νεανίσκον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀκοῦσαι θείας
φωνῆς παρεγγυούσης αὐτὸν, ἀναγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ
καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτω καὶ λέγειν· Ἄγιος ὁ
θεὸς, ἄγιος ἰσχυρὸς, ἄγιος ἀθάνατος, ἐλέησον
ἡμᾶς· μηδὲν ἕτερον προστιθέντας. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις
Πρόκλος· ταύτην δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψεν
τῷ λαῷ ψάλλειν οὕτω· καὶ εὐθὺς ἀπέστη ὁ σεισμός.
Ἡ δὲ μακαρία Πουλχερία, καὶ ὁ ταύτης ἀδελφὸς
ὑπεργασθέντες τῷ θαύματι, ἐθέσπισαν κατὰ πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην, τὸν θεῖον τοῦτον ψάλλεσθαι ὕμνον.
Καὶ ἀπὸ τότε παρέλαβον πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι καθ'
ἐκάστην ἡμέραν ᾄδειν αὐτὸν τῷ Θεῷ.

scopo supplicationibus ac processionibus intenti.
Quadam ergo die fluctuante terra, et omni plebe
attentius exclamante : *Kyrie, eleison* ; circa horam
tertiam, omnibus videntibus, contigit a divina vir-
tute sustolli quemdam adolescentulum in aerem, et
audiri divinam vocem ei precipientem, episcopo ac
populo nuntiari, ut litanias sic facerent, et dice-
rent : *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immor-
talis, miserere nobis* ; nihil aliud apponentes. San-
ctus autem Proclus, hac suscepta sententia, præcepit
populo sic psallere ; et statim terræ motus ces-
savit. Porro beata Pulcheria de miraculo cum ejus
fratre supra modum admirata, sanxit per uni-
versum orbem terrarum divinum decantari hunc
hymnum. Et tunc receperunt omnes Ecclesiæ per
B singulos dies hunc canere Deo.

XXI.

PHOTIUS Biblioth. cod. LIII, pag. 43.

Ἐγραψε δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, πρὸς Οὐλο-
σιανὸν (οὗτος ἦν θεῖος τῆς ἁγίας Μελένης Ἑλληνό-
φρων· ἐν δὲ τῷ ἀπονήσκειν, μεταθέμενος πρὸς τὸ
ἐρθόδοξον, καὶ φωτισθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου Πρόκλου
Κωνσταντινουπόλεως· αὐτοῦ γὰρ εὐρέθη πρέσβυς
ἀποσταλείς· ὅτε καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐνέτυχεν ἐξ Ἱεροσολύ-
μων καταλαβούσῃ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων) ἔπαρ-
χον πόλεως.

Scriptis autem (Constantius) contra ipsum (Cœ-
lestium) decretum ad Volusianum urbis præfe-
ctum : qui quidem Volusianus erat sanctæ Melaniæ
patruus e gentilium secta. At dum cum Constanti-
nopolitani legationis officio fungentem mors invaderet,
ad orthodoxam fidem transit, baptizatusque est a
sancto Proclo Constantinopolitano episcopo. Quo
item tempore sancta illa mulier e Hierosolymis in
regiam urbem advenit.

XXII.

GEORGIUS CEDRENS Hist. Compend. tom. I, pag. 270, 271.

Τῷ κη' ἔτει . . . τελευτήσαντος Μαξιμιανοῦ, C
Πρόκλος ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
προχειρίζεται, ὃς τὸ τοῦ Χρυσοστόμου λείψανον ἀνα-
κομίζει τῷ λ' ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου, καὶ εἰς
τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἀποτίθησιν ναὸν, κ. τ. λ.

Τῷ λθ' ἔτει Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, καὶ Πρόκλος
Κωνσταντινουπόλεως, εὐσεβῶς ἐκοιμήθησαν.

Anno xxviii Maximiano vita functo, sanctissimus
Proclus episcopus Constantinopolitanus deligitur,
et ordinatur : isque reliquias Chrysostomi reporta-
vit anno xxx imperatoris Theodosii, inque templo
Apostolorum deposuit, etc.

Anno xxxix Cyrillus Alexandriæ et Proclus Con-
stantinopolis episcopi, pie vita defuncti sunt.

XXIII.

JOANNES ZONARAS Annal. tom. II, pag. 35.

Μετὰ τὸν Μαξιμιανὸν ἐπὶ διετίαν ἀρχιερατεύσαντα,
Πρόκλος, ὁ τοῦ Χρυσοστόμου μαθητῆς, πατριάρχης
προχειρίσθη· ὑπὸ Σιτινίου πατριάρχου ἐπίσκοπος
Κυζίκου πρώην χειροτονηθεὶς, μὴ δεχθεὶς δὲ παρὰ
τῶν ἐκεῖ ἕτερον ἐλομένων ἀρχιερέα, καὶ τὴν μεταξὺ
χρόνον σχολάζων. Οὗτος τοίνυν τῷ θρόνῳ τῆς Κων-
D
σταντινουπόλεως ἐνθρονισθεὶς, ἀξιοὶ τὸν βασιλέα, τὸ
ἱερώτατον τοῦ Χρυσοστόμου σῶμα ἐκ Πιτυοῦντος
ἀνακομισθῆναι, καὶ μὴ μένειν καὶ θανόντα τὸν ἅγιον
ὑπερόριον. Πείθεται τούτῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνακομίζε-
ται ὁ τοῦ ἁγίου νεκρὸς· καὶ ὑποδέχεται τῶν ὑπερβα-
λοῦσης τιμῆς, καὶ κατατίθεται ἐντὸς τοῦ θυσιαστη-
ρίου τοῦ τῶν ὁσίων Ἀποστόλων περιωνύμου ναοῦ.

Post Maximianum, pontificatu biennio functum,
Proclus Chrysostomi discipulus patriarcha creatur ;
qui pridem a Sisinnio patriarcha, Cyzici episcopus
designatus, sed a Cyzicenis, qui alium elegerant,
non receptus, tempore interjecto otium egerat. Hic
igitur in sede Constantinopolitana receptus, petit ab
imperatore, ut corpus sancti Chrysostomi Pityunte
referatur, ne vir sanctus post obitum etiam exsula-
ret. Paret imperator, relatumque sancti cadaver et
insigni cum honore susceptum, intra sacrarium
templi cujus nomen est sanctorum Apostolorum,
conditur.

XXIV.

NICEPHORUS CALLIST. Hist. eccl. lib. xiv, cap. 29, tom. II, pag. 501.

Σιτινῖνος τοῦ Κυζικηῶν προέδρου θανόντος, τὸν
θεῖον Πρόκλον τῇ Κυζίκῳ ἐχειροτόνει. Καὶ δὴ Πρό-

Cyziceno episcopo mortuo, Sisinnius divinum
Proclum Ecclesiæ Cyzici episcopum ordinat. Sed

enim cum Proclus, ut eo transiret, in procinctu A esset, homines ibi episcopum prævenientes ordinarunt Dalmatium quemdam, virum venerandum et in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta quæ præter sententiam episcopi Constantinopolitani ordinationem fieri vetat. Hoc ubi ita factum est, Proclus non oppugnavit; et Ecclesiæ quidem nulli præfuit, in Constantinopolitanis autem ecclesiis docendo floruit.

Idem *ibid.* cap. 38, pag. 522.

Proclus a primo capillo præceptoribus usus, in arte dicendi potissimum elaboravit. Et post adulescentiam exactam, in juvenili admodum ætate, in lectorum ordinem cooptatus, primum divi Joannis Chrysostomi Constantinopolitanam Ecclesiam administrantis sectator, librisque scribendis adiutor, et corporis ejus curator fuit. Hic Paulum Joanni magno in aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum revelantem, per rimas prospectans vidit. Atque ubi ille in exsilio vixit, ab illius affectione non desciscens, cum ejus successore Attico episcopo fuit, orationum ipsius scriba. Quem ille in divino vitæ instituto progredientem, in diaconatus gradum sustulit. Deinde vero cum in presbyterorum cathedra Dominum laudaret, a Sisinnio Ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistes. Longo vero tempore post Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopatus ei commissus est. Et quod moribus atque institutis placidus maxime vir esset, quæcumque in Joanne et Attico eximia erant, expressit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sæpius etiam iis qui in fide a se non dissentirent, terribilis esse visus est. Hic vero et erga illos, et in alios omnes placidus et lenis admodum fuit, benevolentia potius quam vi eos ad se pertrahere in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, Ecclesiæ dignitatem in humanitate et mansuetudine consistentem, integram conservavit. . . Iste autem minus curavit si quis de Deo itidem ut ipse sentiret. Sed doctrinæ jugiter incumbens, placide, non violenter, plebem sibi devinxit.

κλιω ἐν παρασκευῇ ὄντι περὶ αὐτὴν χωρεῖν, φθάνου-
σιν ἐκεῖνοι καὶ χειροτονοῦσιν ἄνδρα σεμνόν τινα,
Δαλμάτιον ὄνομα, ἀσκητικοῖς πόνοις ἐγγυμασμένον.
Καὶ τοῦτο ἔδρων, ἐν δευτέρῳ τῶν νόμων θέμενοι, ὅς
ἐκέλευε παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κωνσταν-
τινίου, χειροτονίαν μὴ γίνεσθαι. Ὁ μὲν οὖν Πρόκλος,
τούτου γενομένου, καθ' ἑαυτὸν συνεστέλλετο. Ἐκκλη-
σίας μὲν μηδεμιᾶς προϊστάμενος, ταῖς δὲ τῆς Κων-
σταντινίου ἐκκλησίαις τῷ διδάσκειν ἄνθῶν.

Πρόκλος ἐκ πρώτης τριχῆς εἰς διδασκάλους φοιτῶν,
ῥητορικῆς ἐπὶ πλεῖστον ἐπιμελήθη. Εἰς ἀναγνώστου
δὲ τελέσας βαθμὴν, ἐν νέᾳ πάνυ τῇ ηλικίᾳ· καὶ ἤδη
παραμείψας τὸν μείρακα, πρώτα μὲν τῷ θείῳ
Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ ἱεραρχοῦντι τῆς Κωνσταν-
τινίου παρέπετο, ὑπουργὸς αὐτῷ καὶ συνεργὸς τῶν
λόγων γινόμενος, καὶ ὅση χρεῖα τοῦ σώματος ἐκείνῳ
γινόμενος. Οὗτος δὲ καὶ Παύλῳ πρὸς οὓς τῷ μεγάλῳ
Ἰωάννῃ διαλεγόμενῳ, καὶ τὸν νοῦν τῶν ἐκείνου ἐπι-
στολῶν ἐκκαλύπτοντι μυστικώτερον ἐνέτυχε, τῇ τῆς
θυρίδος παρακλύπτῳ ὁπῆ. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ὑπερόριος
ἦν, μὴ τῆς ἐκείνου σχέσεως ἀποστάς, τῷ μετ' ἐκείνου
ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ συνῆν, ὑπογραφεὺς τῶν ἐκείνου
λόγων καθεστηκώς. Ὅν δὴ τῇ κατὰ Θεὸν προβαί-
νοντα ἀγωγῇ, καὶ τοῦ τῆς διακονίας ἡξίου βαθμοῦ.
Ἐπειτα δὲ καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνέσας τὸν
Κύριον, ὑπὸ Σισινίου τῆς κατὰ Κύζικον Ἐκκλησίας
προεβλήθη ἐπίσκοπῃ. Πολλῶν δὲ ὕστερον καὶ τῆς
Κωνσταντινίου Ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιστρέπτῃ.
Χρηστὸς δὲ ὢν ἀνὴρ μάλιστα κατὰ τε ἥθος καὶ τρό-
πον, ὅσα δὲ Ἰωάννῃ καὶ Ἀττικῷ προσήσαν χρῆστα,
ἀνεμάξατο. Ἀνεξιχώκος δὲ καὶ πλέον ἤπερ ἐκεῖνος
ἐγένετο. Ἀττικὸς μὲν γὰρ πολλάκις καὶ τοῖς διαφο-
ροῖς τῆς πίστεως φοβερὸς μάλα ἐδόκει. Οὗτος δὲ
κάκεινοις καὶ πᾶσιν ἤπιος καὶ προσηνὴς μάλα ἦν.
τούτοις μᾶλλον ἢ βίᾳ ἔλκειν ἐκείνους διανοούμενος.
Μηδενὶ γὰρ παραχῆς αἰτίος καταστάς, τὸ τῆς Ἐκ-
κλησίας ἀξίωμα, τὸ ἐπιεικὲς φρεῖ καὶ πρᾶον, ἀθιγῆς
διετήρησεν. . . Οὗτος δὲ ἕλαττον ἐφρόντιζεν, ἦν μὴ
τις περὶ Θεοῦ ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἐφρόνει. Διδασκαλίᾳ δὲ
συνεχεῖ χρώμενος, ἡρέμα, καὶ οὐ βίᾳ, τὰ πληθῆ
προσῆγετο.

XXV.

Ex lib. iv Juris Græco-Rom. in Syllabo episcoporum Byzantii.

Proclus a Sisinnio Cyzici episcopus ordinatus, D et non admissus, vacavit. A morte vero Maximiani factus est antistes Constantinopolis, cum illius cadaver in diaconio jaceret; præfuit sacerdotio primo annis xii.

Ibid. § De translationibus episcoporum.

Anno xiii imperatoris Theodosii Junioris Arcadii filii, magnus ille Proclus ordinatus episcopus Cyzici a Sisinnio patriarcha, non admissus in otio vixit. Post depositionem vero Nestorii, decretus ei quidem episcopatus Constantinopolitanus, sed in solio non est collocatus ob invidiam pontificum qui po-

Πρόκλος ὑπὸ Σισινίου χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος
Κυζίκου, καὶ μὴ δεχθεὶς, ἐσχόλασε. Μετὰ δὲ θανά-
του Μαξιμιανοῦ γέγονε Κωνσταντινουπόλεως, κειμέ-
νου τοῦ λειψάνου αὐτοῦ ἐν τῷ διακονικῷ· ἀρχιερα-
τεύσας ἑτη ιβ'.

Ἐν τῷ ιγ' ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Με-
κροῦ, τοῦ Υἱοῦ Ἀρχαδίου, ὁ μέγας Πρόκλος ἐπίσκοπος
Κυζίκου χειροτονηθεὶς ἐπὶ Σισινίου πατριάρχου,
ἐσχόλασε, μὴ δεχθεὶς. Μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν
Νεστορίου, ἐψηφίσθη μὲν Κωνσταντινουπόλεως, οὐκ
ἐνεθρονίσθη δὲ διὰ φθόνον τῶν παραδυναστευόντων

ἐπεὶ ἀρχιερέων. Μετὰ δὲ τοῦτο, τοῦ χειροτονηθέντος **A** Μαξιμιανοῦ τελευτήσαντος, ἐτι κειμένου τοῦ λειψάνου αὐτοῦ, προσεκλήθη, καὶ ἐνεθρονίσθη Κωνσταντινουπόλεως, συναίνεσι καὶ τοῦ Κελεστίνου πάπα Ῥώμης, συμψήφων γενομένων καὶ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου Ἀντιοχείας.

XXVI.

Ex Menologio Græcorum Basilii imper. part. 1, pag. 140.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κδ' Ὀκτωβ. μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Πρόκλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Πρόκλος, εὐλαθῆς ὢν καὶ σοφός, καὶ ἐνάρετος, ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ ἁγίου Σισινίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος Κυζίκου. Ἀπελθὼν, καὶ μὴ δεχθεὶς παρὰ τῶν ἐκεῖ κληρικῶν αἰρετικῶν ὄντων, ὑπέστρεψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν μεταξὺ σχολάζων χρόνον, καὶ προσέχων ἑαυτῷ τε καὶ τῇ ἀναγνώσει. Τελευτήσαντος δὲ Μαξιμιανοῦ τοῦ πατριάρχου, ἐτι τοῦ λειψάνου αὐτοῦ κειμένου ἐν τῷ ἱερατικῷ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, προχειρίζεται πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐνθρονίζεται κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην ἑβδομάδα ἐν τῇ ἁγίᾳ Πέμπτῃ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ καλῶς πολιτευσάμενος καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ πολλοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὠφελήσας, ἐπεσκόπησεν ἐτη δώδεκα καὶ μῆνας τρεῖς, καὶ τελειωθείς ἀνεπαύσατο.

tentia sua nunc abutebantur. Postea vero quam ordinatus isthic Maximianus diem obiisset, necdum sepulto ipsius cadavere, accersitus est, et in solio collocatus, etiam Cœlestino papa Romano assentiente, ac episcopatum ei decernentibus magno illo Cyrillo et Joanne Antiocheno.

Eadem die ix Kal. Nov. commemoratio sancti Patris nostri Procli patriarchæ Constantinopolitani. Sanctus Pater noster Proclus cum pietate, sapientia ac virtute esset insignis, a sancto Sisinnio patriarcha Constantinopolitano Cyzici episcopus creatus est. Illuc proficiscens, cum a clericis Cyzicenis, quippe qui hæretici essent, non reciperetur, Constantinopolim rediit, ubi per aliquod tempus ab administratione vacans, sibi litterisque operam dedit, quoad Maximiano patriarcha defuncto, cum adhuc cadaver ejus in sanctissimæ et magnæ ecclesiæ Dei sacrario jaceret, creatur patriarcha Constantinopolitanus. Et in throno eadem ipsa magnæ hebdomadæ sancta quinta die salutaris passionis Domini nostri Jesu Christi collocatur. Et qui episcopi munus optime functus, tam in manus impositione, quam in multorum auxilio sua ipsius doctrina, cum sedisset in episcopatu annos duodecim et menses tres, ex hac vita migrans, in pace quievit.

XXVII.

Ex Menologio Græc. card. Sirletii, sub die xxiv Octobr. Apud Canisium in Thesaur. tom. III, part. 1, pag. 486.

Eodem die commemoratio sancti Patris nostri Procli patriarchæ Constantinopolitani: qui sacra-

gnis, cum annos duodecim et menses tres episcopatum bene rexisset, in pace migravit ad Dominum

XXVIII.

Ex Menologio Horologii Græc., edit. Venet. 1532.

Νοεμβρ. ι', προεόρτια τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπαξίως σήμερον πανηγυρίζει ἡ πασῶν τῶν πόλεων τιμιωτέρα ἀληθῶς ἐν τῇ σεπτῇ μεταστάσει σου, Πάτερ Πατέρων Πρόκλε σοφέ.

Die x Novembris, profestum ingressus sacrosanctæ Dei Genitricis in templum, et sancti Patris nostri Procli archiepiscopi Constantinopolitani.

Merito hodie celebrem conventum agit in tuo venerabili transitu, hæc quæ vere cæteris præstat urbibus, o Pater Patrum sapientissime Procle.

XXIX.

Ex Menologio Græc., edit. Venet. 1551.

Τῇ κα' ἡμέρᾳ Σεπτεμβ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Νέου, πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τὴν ἡμέραν γέγονε σεισμὸς φοβερός· καὶ διὰ τοῦτο τοῦ λαοῦ παντὸς σὺν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ καὶ Πρόκλῳ τῷ πατριάρχῃ, μετὰ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος, καὶ πάσης τῆς πόλεως ἔξω λιτανεύοντων διὰ τὸν φόβον ἐν τῷ Κάμπῳ· ἥδη τῆς τῶν Θεοπασχιστῶν κίρσεως ἐξ ἐπιρρείας τοῦ διαβόλου ἀρχὴν λαμβανούσης, καὶ τῷ Τρισαγίῳ τῷ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, βλασφημούντων· ἐξαίφνης παιδίον ἀρπαγὲν εἰς τὸν ἄερα ἀνεφέρετο πάντων ἐν ἐκπλήξει καὶ φόβῳ κρα-

Die xv Septembris, imperante Theodosio Juniore, ante diem Resurrectionis, accidit horribilis terræ motus: quo factum est ut totus populus cum imperatore Theodosio et patriarcha Proclo, ac universæ Ecclesiæ clero totaque urbe exierit extra civitatem, in locum qui dicitur Campus, ad orandum præ timore. Jam improba Theopaschitarum diabolica hæresis initium sumebat, et Trisagio blasphemantes addebant: Qui crucifixus est pro nobis. Extemplo puerulus in aerem raptus volitabat, clamantibus cunctis præ stupore et timore,

per multas horas: *Domine, miserere*: repente descendit puer, perinde ac in nube insidens, et magna voce admonebat ab archangelorum choris trisagium illum hymnum Deo concini, sine illo additamento, *Qui crucifixus est*: sed ita: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis*. Et illico cum his vocibus animam Deo reddidit et illa terræ motus agitatio quievit.

ζόντων ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*· αὐθις κατηνέχθη τὸ παιδίον ὡς ἐπὶ νεφέλης καθήμενον· καὶ φωνῇ μεγάλη παρεκελεύσατο ὅτι οἱ τῶν ἀρχαγγέλων χοροὶ ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ, *Ὁ σταυρωθεὶς, τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναπέμψουσι τῷ Θεῷ*· Ἄγιος ὁ Θεός, ἄγιος ἰσχυρός, ἄγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ εὐθέως ταῖς τοιαύταις φωναῖς, ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ· καὶ ὁ τοῦ σεισμοῦ κλονὸς ἐπαύσατο.

XXX.

Ex Anthologia Græc. impressa Romæ 1598, mense Novembr. die xx.

In Ecclesiæ fastigio, quasi pellucidum astrum psallentes illuminantem, vere te posuit Dominus, o Patrum omnium decus, celeberrime Procle.

Ἐν τῷ ὕψει Κύριος τῆς Ἐκκλησίας ἀληθῶς ἐσηετο ὡς περ ἀστὴρα φαεινὸν, φωταγωγούντα τοὺς ψάλλοντας, Πρόκλε, τὸ κλέος Πατέρων ἀοίδιμε.

XXXI.

Ex Menologio Græc. ms. sancti Andreae.

Ode 9.

B

Ἰδ. η'.

Hymnis celebremus fulgentes spirantesque faces . . . Eusebium et Proclum.

Ἵμνήσωμεν τοὺς ζωολαμπτήρας. . . Εὐσεβίῳ καὶ Πρόκλῳ.

XXXII.

Ex Martyrologio Romano die xxiv Octobris.

Constantinopoli sancti Procli episcopi.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΡΟΚΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI PROCLI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

ORATIONES.

(1) ORATIO I.

Laudatio in sanctissimam Dei genitricem Mariam.

I. Virginalis solemnitas linguam nostram hodie, fratres, ad laudis præconium provocat; præsensque festivitas collecto nunc cætui utilitatem conciliat; atque id jure quidem optimo. Continet enim celebritas hæc castimoniam argumentum, totiusque feminei sexus gloriationem habet ac mulierum gloriam, ejus ergo quæ in tempore Mater

(1) Hæc illa celeberrima oratio est, in qua sanctus Proclus adhuc episcopus Cyzici de Nestorio revexit triumphum. Prima ipsa verba indicant habitam celebri pro Mariæ solemnibus conventu; nec alio, quam τοῦ εὐαγγελισμοῦ, sacratissimæ ejus Annuntiationis, quando Emmanuelem concipiens, vere effecta est Deipara. Sequor maxime perantiquum Regium codicem, quo textus videtur purior, ac

ΛΟΓΟΣ Α'.

C Ἐγκώμιον εἰς τὴν παρὰ τὴν (2) Θεοτόκον Mariam.

Α'. Παρθενική πανηγυρίς σήμερον τὴν γλῶτταν ἡμῶν, ἀδελφοί, πρὸς εὐφημίαν καλεῖ· καὶ ἡ περὶ οὐσα ἑορτὴ τοῖς συναλθούσιν ὠφελείας γίνεται πρόξενος, καὶ μάλιστα (3) εἰκότως. Ἀγνείας γὰρ ἔχει ὑπόθεσιν, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν γυναικῶν καύχημα τὸ τελούμενον· καὶ δόξα τοῦ θήλεως, διὰ τὴν ἐν καιρῷ μητέρα καὶ παρθένον. Ἐπέρρατος αὕτη καὶ ἐξαιστος ἡ σύνοδος.

qualem fere habuit antiquus interpres, quem Riccardus existimat Dionysium Exiguum, subjectis variis aliorum lectionibus. Accessit novissimus cardinalis Mazarini codex, qui ipse emendatissimus videri potest, ex quo subinde aliqua notis in-textui.

(2) Ms. codex Mazar. ὑπεραγία.

(3) Id. cod. μάλα.

Ἰδοὺ γὰρ γῆ καὶ θάλαττα δωροφορεῖ (4) τῇ παρ-
 θένῳ· ἡ μὲν τὰ νῶτα αὐτῆς, ταῖς ὀλκάσι γαληνῶς
 ὑφαπλώσασα (5)· ἡ δὲ τὰ ἴχνη τῶν βαδιζόντων ἀκω-
 λῦτως παραπέμποσα. Σκιρτάτω ἡ φύσις, καὶ ἀγαλ-
 λιάσθω τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καὶ γυναῖκες
 τιμῶνται· χορευέτω ἡ ἀνθρωπότης, ὅτι καὶ παρθένοι
 δοξάζονται. "Ὅπου γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία,
 ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Συνεκάλεσε γὰρ ἡμᾶς
 νῦν ἐνταῦθα ἡ ἀγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία· τὸ
 ἀμόλυτον τῆς παρθενίας κειμήλιον, ὁ λογικὸς τοῦ
 δευτέρου Ἀδάμ παραδείσιος· τὸ ἐργαστήριον τῆς
 ἐνώσεως τῶν φύσεων· ἡ πανήγυρις τοῦ σωτηρίου
 συναλλάγματος, ἡ παστὰς, ἐν ᾗ ὁ Λόγος ἐνουμφεύσατο
 τὴν σάρκα· ἡ ἐμψυχὸς τῆς φύσεως βάτος, ἦν τὸ τῆς
 θείας ὠδίνος πῦρ οὐ κατέκαυσεν· ἡ ὄντως κούφη
 νεφέλη, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν χερουθίμ μετὰ σώματος
 βαστάσασα· ὁ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ὑετοῦ καθαρῶτατος
 πόκος, ἐξ οὗ ὁ ποιμὴν τὸ πρόβατον ἐνεδύσατο. Μαρία
 ἡ δούλη καὶ μήτηρ, ἡ παρθένος, καὶ οὐρανός, ἡ μόνη
 Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους γέφυρα· ὁ φρικτὸς τῆς οἰκονο-
 μίας ἱστός, ἐν ᾧ ἀρρήτως ὑφάνθη ὁ τῆς ἐνώσεως χι-
 τῶν· οὐπὲρ ἱστουργὸς μὲν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἐριθὸς
 δὲ, ἡ ἐξ ὕψους ἐπισκιάσασα δύναμις· Ἐριον δὲ, τὸ
 ἀρχαῖον τοῦ Ἀδάμ κώδιον· κρόκη δὲ, ἡ τῆς Παρ-
 θένου (6) ἀμόλυτος σάργ· κερκίς δὲ, ἡ ἀμέτρητος
 τοῦ φορέσαντος χάρις· τεχνίτης δὲ, ὁ δι' ἀκοῆς εἰσ-
 πετῆσας Λόγος. Τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν, ὅτι μήτραν ὁ
 Θεὸς ἀπεριγράπτως ἔκρησε, καὶ ὅν οὐρανὸς οὐκ ἐχώ-
 ρησεν, ἡ γαστήρ οὐκ ἐστενοχώρησεν.

A ac Virgo est. Amabilis plane ac mirabilis hæc coi-
 tio. En enim terra et mare pariter obsequium
 fovent : hoc quidem obsequio, placidum navigan-
 tibus dorsum substernens, illa vero viatorum ves-
 tigia expedite deferens. Saliat natura, huma-
 numque exsultet genus, quippe cum mulieres quo-
 que honorentur. Choros ducat hominum natura,
 quod et virginēs honori habeantur : *Ubi enim abun-*
davit delictum, superabundavit et gratia ³. Hic nos
 quippe modo, sancta Dei Genitrix ac Virgo Maria
 in unum coegit : impollutus ille virginitatis the-
 saurus, spiritualis secundi Adami paradisi, unio-
 nis naturarum officina, salutaris commercii nun-
 dinæ, thalamus, in quo sibi Verbum carnem des-
 sponsavit, animatus naturæ rubus ⁴, quem divini
 B partus ignis non combussit ; vere levis illa nubes ⁵,
 quæ sedentem super Cherubim, corporatum por-
 tavit (9) ; mundissimum vellus ⁶ imbris cœlestis, ex
 quo Pastor ovem induit. Maria, inquam, ancilla et
 mater, virgo, ac cœlum, Dei ad homines unicus
 pons, horrendum incarnationis textorium jugum (10),
 in quo ineffabili quadam ratione unionis illius tunica
 confecta est : cujus quidem textor exstitit Spiritus
 sanctus ; nectrix, virtus obumbrans ex alto ; lana,
 antiquum Adami vellus ; trama, impolluta caro ex
 virgine (11) ; textorius radius, immensa gestantis
 gratia ; artifex tandem, Verbum per auditum illa-
 bens. Quis vidit, quis audivit, inhabitasse Deum in
 C utero incircumscripse (12) ; ac eum quem cœli
 capere non poterant, nullis arctatum angustiis,
 ventrem Virginis comprehendisse ?

B'. Ἄλλ' ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς Θεοῦ οὐ γυμνός·
 καὶ ἄνθρωπος οὐ ψιλός· καὶ πύλην σωτηρίας ὁ τε-
 χθεὶς, τὴν πάλαι τῆς ἀμαρτίας ἔδειξε θύραν. "Ὅπου
 γὰρ ὁ ὄφις διὰ τῆς παρακοῆς τὸν ἰὸν ἐξέχεεν, ἐκεῖθεν
 ὁ Λόγος (7) διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰσελεύσιν, τὸν ναὸν
 ἐζωοπλάστησεν. "Ὅθεν ὁ πρῶτος τῆς ἀμαρτίας Κάιν
 προέκυψεν (8), ἐκεῖθεν ὁ τοῦ γένους λυτρωτὴς Χρι-
 στὸς ἀσπόρως ἐβλάστησεν. Οὐκ ἐπησχύνθη ὁ φιλάν-
 θρωπος τὴν ἐκ γυναικὸς ὠδίνα· ζωή, γὰρ ἦν τὸ πρα-
 γματευόμενον· οὐκ ἐμολύνθη οἰκίησας μήτραν, ἦν περ

II. Natus porro ex muliere est, Deus non nudus,
 at nec homo purus ; natusque eam quæ olim peccati
 porta fuerat, salutis januam effecit. Nam ubi ser-
 pens per inobedientiam ingressum virus effuderat ⁷,
 ibi Verbum per obedientiam ingressum, vivum
 sibi exædificavit templum. Unde peccati ille prin-
 cipatum tenens Cain emergerat ⁸, inde Redemptor
 generis Christi sine semine prodiit. Non erubuit
 Clemens Deus nasci ex muliere. Nam vita erat
 quod ita moliebatur : nullam contraxit labem vulvæ

³ Rom. v, 20. ⁴ Exod. iii, 2. ⁵ Isa. xix, 4. ⁶ Judic. vi, 37. ⁷ Gen. iii, 6. ⁸ Gen. iv, 1.

(4) Leg. cum aliis, δωροφορεῖ.

(5) Al. ἐφαπλώσασα.

(6) Al. ἡ ἐκ τῆς παρθένου.

(7) Al. ἐνέχεεν, ἐκεῖ ὁ λόγος.

(8) Ms. cod. Mazar. προέκυψεν.

(9) *Corporatum portavit. Μετὰ σώματος βαστά-*
σασα. Sic et vetus ille Vaticanus : *cum corpore*
portavit : non ut male interpres concilii Ephesini,
 et post eum Riccardus : *In corpore suo gestavit.*
 Tameis enim hoc maximum est, ut Maria utero et
 in suo corpore gestaverit Dominum ; hic tamen
 Proclus modum præcipue respicit, quo eum qui
 super Cherubim incorporeus sedet, cum corpore
 ac eo indutum ipsa portavit.

(10) *Textorium jugum.* Liqueat satis non accipi hic
 vocem ἱστός pro ipsa tela, sub ejus metaphora
 Proclus unionem ipsam naturarum describit factam
 in Maria, quam paulo superius ejus ἐργαστήριον
 dixit, velut *opificinam* : hic pressius, ἱστόν· textorium
 ipsam instrumentum, in quo mirabilis illa tela ac

D consortio naturarum facta sit divina virtute ac
 arte. Vide Riccardum.

(11) *Impolluta caro ex virgine.* Placuit hæc lectio ;
 ut ipsa significetur Christi caro, ac quam ipse ges-
 tavit ; cujus unione ac mirabili textura cum deitate,
 facta est œconomix illa tela ac tunica.

(12) *Incircumscripse.* Habent constanter codices
 ἀπεριγράπτως· quæ vox in subjecta materia admo-
 dum communis est ; nec video ut debuerint inter-
 pretes adjectivo reddere, tanquam esset ἀπερί-
 γραπτος· vel adverbium minus quadraret, quod
 unum tamen maxime quadrat, ut et paulo inferius τὸ
 ἀσθάρτως· ex quo male Gajanitæ, teste Anastasio
 lib. *Ὀδηγ.* cap. 10 sibi ἀσθάρτος fecerant, ut eo
 probarent Christi etiam corporis incorruptionem,
 cum Proclus solum designet modum nativitatē.
 Quod ejus loco habent modo codices, ἀπράστως,
 per imperitiam irrepsit antiquariorum, et quia
 proxime præcedebat τὸ ἀπραστόν.

hospitio, quam nullo ipse conderat suo dedecore. Nisi enim mater virgo perseveravit, utique purus homo est qui est natus, nec est partus mirabilis.

At si etiam post partum virgo permansit, quomodo non etiam erit Deus, ac mysterium quale nemo effari potest? Nulla is corruptione natus est, qui nullo prohibente clausis januis ingressus est; cujus Thomas conjunctas naturas videns, exclamavit dixitque: *Dominus meus, et Deus meus* ⁹.

III. O homo, ne partum hunc erubescendum putes: quippe qui salutis nobis causa effectus sit. Nam si ex muliere natus non esset, non utique mortem oppetivisset: quod si carne mortem non oppetivisset, neque illum quoque per mortem destruxisset, *qui habebat mortis imperium, id est diabolus* ¹⁰. Haudquaquam architecto dedecori est, ut eam incolat domum quam ipse extruxerit; neque lutum sigulum inficit, cum ille vasculum quod finxerat, refingit: ita ne quicquam Deum purissimum polluit, quod ex virginali utero prodierit. Quam enim citra omnem sui labem formaverat, ex ea nulla contracta macula processit. O uterum, in quo communis hominum libertatis libellus compositus est! O ventrem, in quo adversus diabolum fabrefacta sunt arma! O arvum, in quo naturæ ipse colonus sine semine spicam edidit (13)! O templum, in quo Deus sacerdos effectus est; non naturam demutat, sed eum per misericordiam induens, qui est secundum ordinem Melchisedech ¹¹! *Verbum caro factum est* ¹², quanquam Judæi dicenti Domino non credant. Vere Deus formam hominis induit, tametsi gentiles miraculum subsannent. Oh id enim clamabat Paulus: *Judæis quidem scandalum, gentibus vero stultitiam* ¹³. Nam neque mysterii vim cognoverunt, eo quod miraculum captum superet ac rationem: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* ¹⁴. Nisi enim Verbum uterum inhabitasset, neque caro consedisset in throno sancto. Si Deo ignominia esset, in uterum illabi quem ipse formarat, esset quoque probro hominibus ministrare. Quod si Deo esset probro ministrare hominibus, haudquaquam cum dives esset, pro nobis egenus factus esset ¹⁵.

IV. Qui per naturam impassibilis erat, is propter suam misericordiam multis se passionibus obnoxium fecit. Haudquaquam Christus ex profectu in Deum

⁹ Joan. xx, 28.

¹⁰ Hebr. ii, 14.

¹¹ Psal. cix, 4.

¹² Joan. i, 14.

¹³ I Cor. i, 23.

¹⁴ I Cor. ii, 8

¹⁵ II Cor. viii, 9.

(13) *Spicam edidit*, τὸν ἀσταχὺν ἐδλάστησε. Pailam active, sive colonum illum Proclus intelligat Spiritum sanctum, sive ipsum Verbum; nam utrique tribuitur formatio Dominici corporis, et ea, ut spicam Christum ac hominem sine semine ediderunt; nec video ut interpretes ab ea ejus phrasi abhorre debuerint, ac neutro reddere. Paulo inferius in verbis illis, ἄρα καὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις διακονεῖν· sic secutus Vat. codicem, ut nolim non monere, aliam esse aliorum omnium codicum, tum quos profert Riccardus, tum quos ego vidi duos regio ac unum card. Mazar. sic nimirum, ἄρα καὶ τοῖς ἀγγέλοις ὕβρις ἀνθρώποις διακονεῖν.

(14) Leg. ἀφάρτως ex S. Anastasii *Hodego*, (cap. 40, pag. 74) et quia series ipsa petit. — Hunc

A αὐτὸς ἀνυδρίτως ἐδημιούργησεν. Εἰ μὴ γὰρ παρθένος ἔμεινεν ἢ μήτηρ, ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ τεχθεὶς, καὶ οὐ παράδοξος ὁ τόκος· εἰ δὲ καὶ μετὰ τόκον ἔμεινε παρθένος, πῶς οὐχὶ καὶ Θεὸς, καὶ τὸ μυστήριον ἀφραστον; Ἐκεῖνος ἀφράστως (14) ἐγεννήθη, ὁ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσελθὼν ἀκωλύτως· οὐ τὴν συζυγίαν τῶν φύσεων ἰδὼν ὁ Θιομας, ἀνεκεκράγε λέγων· Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου.

Γ. Μὴ ἀπαισχυθηῖς τὴν ὄψινα, ὦ ἄνθρωπε· αὕτη γὰρ ἡμῖν γέγονε σωτηρίας ἀφορμή. Εἰ μὴ γὰρ ἐκ γυναικὸς ἐγεννήθη, οὐκ ἂν ἀπέθανεν· εἰ μὴ ἀπέθανεν, οὐκ ἂν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καθήργησε τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τούτεστι τὸν διάβολον. Οὐχ ὕβρις ἀρχιτέκτονι μείναι, ἐν οἷς αὐτὸς ὠκοδόμησεν· οὐ μαινεὶ πηλὸς τὸν κεραμέα, ἀνακαινίζοντα ὅπερ ἐπλασε σκεῦος· οὕτως οὐδὲ μαινεὶ τὸν ἀγρευτὸν Θεὸν, τὸ ἐκ παρθενικῆς γαστρὸς προελθεῖν. Ἦν γὰρ πλάττων οὐκ ἐμολύθη, διὰ ταύτης προελθὼν, οὐκ ἐμίανθη. Ὁ γαστήρ, ἐν ᾗ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν γραμματεῖον συνετάγη! ὦ κοιλία, ἐν ᾗ τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ὄπλον ἐχαλκευθῆ! ὦ ἄρουρα, ἐν ᾗ ὁ τῆς φύσεως γεωργὸς τὸν ἀσταχὺν ἀσπόρως ἐδλάστησεν! ὦ ναὸς, ἐν ᾗ Θεὸς γέγονεν ἱερεὺς· οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέχ δι' οἶκτον ἐνδυσάμενος! Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ Ἰουδαῖοι ἀπιστῶσιν. Ὁ Θεὸς μορφήν ἀνθρώπου ἐφόρεσεν ἀληθῶς, καὶ Ἕλληνας κωμωδῶσι τὸ θαῦμα. Διὰ γὰρ τοῦτο· Ἰουδαῖοι μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, ὁ Παῦλος ἔβδα. Τοῦ γὰρ μυστηρίου τὴν δύναμιν οὐκ ἔγνωσαν, ἐπειθὴ ὑπὲρ λόγον τὸ θαῦμα· Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Εἰ μὴ γὰρ ὁ Λόγος ἕκησε γαστέρα, οὐκ ἂν ἐκαθέσθη ἢ σὰρξ ἐπὶ τοῦ ἀγίου θρόνου. Εἰ τῷ Θεῷ ὕβρις εἰς μήτραν ἦν ἐπλασεν ἐλθεῖν, ἄρα καὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις διακονεῖν. Καὶ εἰ τῷ Θεῷ ὕβρις τοῖς ἀνθρώποις διακονεῖν, οὐκ ἂν δι' ἡμᾶς ἐπιώχουσε πλούσιος ὢν.

Δ'. Ὅν κατὰ φύσιν ἀπαθῆς, γέγονε δι' οἶκτον πολυπαθῆς. Οὐκ ἐκ προκοπῆς γέγονε Θεὸς ὁ Χριστός· Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ Θεὸς ὢν, δι' οἶκτον γέγονεν ἀνθρω-

D in locum Anastasii vide sis Germonium *De veter. hæret. eccl. dogm. corrupt.* pag. 336. Cæterum et Leontius Byzantinus lib. i *contra Nestor. et Eutyech.* (Bibl. PP. Paris. tom. IV. part. i, pag. 979) legit ἀφάρτως· verit enim Turrianus *incorrupte*. Sed *mirum*, inquit Riccardus, (in not. ad hanc orat. pag. 86) ita legisse Anastasium et Leontium, cum omnes quos viderim codices habeant ἀφράστως, *arcano modo; et etiam Lat. interpretes Vat. sic legi, quia verit. ineffabiliter. Ex quibus optime probat sanctus Proclus, Christum natum ex virgine, fuisse etiam Deum, cum illum ipsum S. Thomas et Dominum et Deum appellet.* Hæc ille. Legimus etiam ἀφράστως in collect. Conc. Labb. tom. III, p. 579. edit. Ven. Labb.

πος, ὡς πιστεύομεν. Οὐκ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα ἀ κρηύτομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα ὁμολογοῦμεν. Τὴν οἰκείαν δούλην ἐπεγράψατο μητέρα, ὁ κατ' οὐσίαν ἀμήτωρ, καὶ κατ' οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς ἀπάτωρ· ἐπεὶ πῶς ὁ αὐτὸς κατὰ Παῦλον, ἀμήτωρ καὶ ἀπάτωρ; Εἰ ψιλὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἀμήτωρ· ἔχει γὰρ μητέρα· εἰ γυμνὸς Θεός, οὐκ ἀπάτωρ· ἔχει γὰρ πατέρα· νῦν δὲ ὁ αὐτὸς, ἀμήτωρ μὲν, ὡς πλάστης, ἀπάτωρ δὲ, ὡς ἄνθρωπος.

Deus, non est sine patre : habet enim patrem. At nunc, unus idemque sine matre quidem est, ut plas-

Ε'. Αἰδέσθητι, ὦ ἄνθρωπε, κἄν τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου προσηγορίαν· ὁ γὰρ τὴν Μαρίαν εὐαγγελισάμενος, Γαβριὴλ ἐλέγετο· τί δὲ ἐρμηνεύεται Γαβριήλ; Μάθε ἀκούσας, ὅτι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ἐπεὶ γὰρ ὁ παρ' αὐτοῦ εὐαγγελισζόμενος Θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος, προέλαβεν ἡ προσηγορία τὸ θαῦμα, ἵνα πιστώσῃται τὴν οἰκονομίαν. Μάθε πρῶτον τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας, καὶ τότε δόξασον τὴν δύναμιν τοῦ σαρκωθέντος, ἐπεὶ πολλὰ ὠφεῖλεν ἐξ ἁμαρτιῶν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἠπόρει πρὸς τὸ χρέος. Διὰ γὰρ τοῦ Ἀδὰμ πάντες τῇ ἁμαρτίᾳ ἐχειρογραφήσμεν· δούλους ἡμᾶς κατειχεν ὁ διάβολος· τὰς ὠνὰς ἡμῶν περιέφερε (15), χάριτη κεχρημένος τῷ πολυπαθεῖ ἡμῶν σώματι· εἰστήκει ὁ κακὸς τῶν παθῶν πλαστογράφος, ἐπισείων ἡμῶν τὸ χρέος, καὶ ἀπαιτῶν ἡμᾶς τὴν δίκην. Ἔδει τοίνυν δυοῖν θάτερον· ἢ πᾶσιν ἐπαχθῆναι τὸν ἐκ τῆς καταδίκης θάνατον, ἐπεὶ καὶ πάντες ἡμαρτον· ἢ τοιοῦτον δοθῆναι πρὸς ἀντίδοσιν τίμημα, ὃ πᾶν τῷ χρέει ὑπῆρχε δικαίωμα πρὸς C παραίτησιν. Ἄνθρωπος μὲν οὖν σῶσαι οὐκ ἠδύνατο· ὑπέκειτο γὰρ χρεῖ τῆς ἁμαρτίας· ἄγγελος δὲ ἐξαγοράσασθαι τὴν ἀνθρωπότητα οὐκ ἴσχυεν· ἠπόρει γὰρ τοῦ τοιοῦτου λύτρου· λοιπὸν οὖν ὁ ἀναμάρτητος Θεὸς ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκότων ἀποθανεῖν ὠφεῖλεν. Αὕτη γὰρ ἐλείπετο τοῦ κακοῦ λύσις (16).

Deus adeo redemptionis pretium suppetebat; reliquum ergo erat, ut in quem peccatum non cadit, Deus pro peccatoribus moreretur. Hæc enim mali unica restabat solutio.

Γ'. Τί οὖν; αὐτὸς ὁ πᾶσαν φύσιν ἐκ μῆ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, ὁ μηδὲν πρὸς παροχὴν ἀπορῶν (17), ἐξεῦρε τοῖς κατακρίτοις ζωὴν ἀσφαλεστάτην, καὶ τῷ θανάτῳ λύσιν εὐπεπιστάτην. Καὶ γίνεται ἄνθρωπος ἐκ Παρθένου, ὡς οἶδεν αὐτὸς· λόγος γὰρ ἐρμηνεύεται τὸ θαῦμα οὐ δύναται· καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἐγένετο· καὶ λυτροῦται ὁ ὑπῆρχε, κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον· Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἱματος αὐτοῦ, τὴν ἀφεσιν τῶν παραπτωμάτων. Ὁ τῶν μεγάλων πραγμάτων! ἄλλοις ἐπραγματεύσατο τὸ ἀθάνατον· αὐτὸς γὰρ ὑπῆρχε ἀθάνατος (18). Τοιοῦτος γὰρ ἄλλος κατ' οἰκονομίαν οὔτε γέγονεν, οὔτε ἦν, οὔτε ἔσται ποτέ, ἢ μόνος ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· οὐκ ἀντιταλαντεύουσαν

evasit. Absit. Sed Deus cum esset, ut docet fides, misericordia motus, factus est homo. Non prædicamus hominem deificatum, sed Deum incarnatum confitemur. Ancillam suam in matrem ascivit, is qui per naturam matrem nescit, quique nihilominus secundum œconomiam in terra sine patre existit. Alioqui quomodo idem ipse doctore Paulo, sine patre, et sine matre ¹⁶? Si est purus homo, non est sine matre, matrem enim habet : si est nudus

V. Reverere saltem, o homo, archangeli appellationem. Is namque qui lætum illum nuntium Mariæ Jetulit, Gabriel vocabatur. Quid vero Gabriel interpreteris? Arrige aures et discite : *Deus et homo* (19). Quia itaque ille quem annuntiabat, Deus erat ac homo ; quo facilius dispensationem persuadeat, rei miraculum nominis notatione anticipat. Discite primum œconomiam ac causam adventus, tumque ejus qui est incarnatus, potentiam laudibus evehe, quoniam humanum genus gravi ex peccatis debito obstrictum erat, nullaque debitum ratione dependere poterat. Per Adamum enim omnes peccati subscripseramus chirographo : servos nos diabolus tenebat ; multis obnoxio passionibus nostro corpore ceu charta usus, emptionis titulos circumferebat : stans malus ille falsarius vitiorum commentariensis, debitum ob oculis ponebat, nosque ad supplicium deposcebat. Duorum itaque alterum necesse erat, aut mortem damnatione decretam universis inferri, quando etiam omnes peccaverant : aut pretium ejusmodi in pœnæ repensionem pendi, quod universo debito juste ad amussim responderet. Atqui homo quidem, quod peccati debito subjaceret, salvare utique non poterat. Angelus vero humanum ipsum genus non valebat redimere : non enim ingens adeo redemptionis pretium suppetebat.

VI. Quid ergo? Ille ipse qui naturam universam ex nihilo, ut esset, effecerat, cuique nulla ad erogandum deerat facultas, morti ac condemnationi addictis, tutissimam vitam adinvenit, mortisque solutionem decentissimam. Fit nimirum homo ex Virgine, modo ei pernoto ; nulla enim oratio miraculum hoc assequi valeat ; moriturque, quod factus erat ; redimit vero, quod erat, juxta quod ait Paulus : *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum* ¹⁷. O miram, magnamque rem ! Immortalitatem aliis conciliavit, atque peperit : quippe qui ipse immortalis erat. Nemo enim quisquam talis ratione incarnationis, vel fuit, vel erat, vel est unquam futurus, præter

¹⁶ Hebr. vii, 5. ¹⁷ Ephes. i, 7.

(15) Al. προέφερε.

(16) Al. λύτρωσις.

(17) Al. ᾧ μ. ἄπορον.

(18) Maz. αὐτὸς μόνος ὑπάρχων.

(19) *Deus et homo*. Alii aliud etymum illius vocis afferre solent, ac præcipue, ut Gabriel *Fortitudo*

Dei dicatur ; vel etiam *fortis Deus* : ea phrasi, qua psal. i, 4, dicitur, *Beatus vir* ; ubi Hebræa simili fere forma habent atque in nomine Gabriel, reduntque Hebraizantes, *Beatitudines viri*. Nomen *גביר* virum potentem significat, ac *fortitudinem*.

eum solum, qui ex Virgine Deus ac homo natus est; non eo solum merito pollens, quod reorum multitudini redimendæ par esset, sed et quod multis partibus excelleret. Nam qua Filius est, eandem cum Patre naturam incommutabiliter servat: qua vero rerum opifex, nullius virtutis est indigens: qua autem misericors, immensa inexhaustaque misericordia pollet: qua denique pontifex, idoneus intercessor assistit: quorum omnium, nihil unquam simile, nihil æquale in alio quopiam reperire quis poterit. Nam vide ejus clementiam. Sponte morti addictus ac condemnatus, mortem quæ crucifigentibus ipsum debebatur, destruxit; intersectorumque convertit.

VII. Posse itaque salvare, majus erat quam pro facultate puri hominis: siquidem ipse quoque salvantem necessarium habebat, juxta quod Paulus ait: *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei* ¹⁸, etc. Quia ergo peccatum ejusdem reum diabolo obstrinxerat, ipsum diabolus in mortem præcipitem agebat. Quocirca res nostræ in maximum discrimen adductæ erant, nec spes ulla liberationis a morte reliqua videbatur. Qui destinati erant medici, deploratos prædicabant. Quid ergo? Videntem prophetæ humana majus industria vulnus inflictum, cœlestem medicum inelamabant. Ac unus quidem aiebat: *Inclina cœlos, et descende* ¹⁹. Alius vero: *Sana me, Domine, et sanabor* ²⁰. Unus: *Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos* ²¹. Alius: *Si vere Deus habitabit cum hominibus* ²²? Unus: *Cito anticipent nos misericordiæ tuæ, Domine, quia pauperes facti sumus nimis* ²³. Alius: *Heu mihi, periit reverens a terra, et qui ex virtute ac recte vivat, in hominibus non est* ²⁴. Unus: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina* ²⁵. Alius: *Adhuc modicum, et qui venturus est, veniet, et non tardabit* ²⁶. Unus: *Erravi sicut ovis quæ periit: quære servum tuum (sperantem in te)* ²⁷. Alius: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit* ²⁸. Is igitur qui natura rex est, non desepit humanum genus multis jam annis tyrannide oppressum. Non permisit, sua, Deus, misericordia, perpetuo obstrictum teneri diabolo; sed venit ipse qui semper et ubique adest, ac proprium sanguinem nostri causa in redemptionis pretium profudit; carnemque quam ex Virginé susceperat, commutationem pro ejusdem salute, morti tradidit; ac mundum a legis redemit maledicto, mortem destruens morte: unde etiam clamat Paulus: *Christus nos redemit de maledicto legis* ²⁹.

VIII. Qui nos ergo redemit, o Judæe, non est purus homo: universa enim hominum natura peccati servitute oppressa tenebatur: at neque Deus tantum, humana destitutus natura; corpus namque habebat, o Manichæe. Nisi enim me induisset, haud

μόνον έχων τὴν ἀξίαν τῷ πλήθει τῶν ὑποδίκων, ἀλλὰ καὶ πάσαις ψήφοις ὑπερέχουσαν. Ἐν μὲν τῷ Ἰϋδῶς εἶναι, τὸ ἀπαράλλακτον σώζων πρὸς τὸν Πατέρα· ἐν δὲ τῷ δημιουργῶς, τὸ τῆς δυνάμεως ἀπροσδεῆς ἔχων· ἐν δὲ τῷ φιλοκτίρμων, τὸ εἰς συμπάθειαν ἀνυπέρβλητον ἐδημοσίευσεν· ἐν δὲ τῷ ἀρχιερεὺς, τὸ εἰς παράστασιν ἀξιοπίστον φέρων, οἷς οὐδὲν εὐροί τις ἂν ἐπ' οὐδενὶ ἴσον ἢ παραπλήσιον πώποτε. Ὅρα γὰρ αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐκὼν κατακριθεὶς, τὸν κατὰ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν ἔλυσε θάνατον, καὶ ἀπέστρεψε τὴν τῶν ἀποκτεινάντων ἀνομίαν, εἰς τὴν τῶν ἀνομησάντων σωτηρίαν.

Z'. Ἀνθρώπου τοίνυν φιλοῦ, σῶσαι οὐκ ἦν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τοῦ σώζοντος, κατὰ Παῦλον τὸν λέγοντα, ὅτι *Πάντες ἡμάρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς*. Ἐπειδὴ οὖν ἡ ἀμαρτία τῷ διαβόλῳ, προσῆγε τὸν αὐτῆς ὑπεύθυνον, ὁ διάβολος τῷ θανάτῳ τοῦτον προσέπεμπε· τοιγάρτοι ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ τὰ καθ' ἡμᾶς προῆγε, καὶ ἐν ἀπόροις ἦν λύσις τοῦ θανάτου· οἱ πεμφθέντες ἱατροὶ κατηγοροῦν. Τί οὖν; Ὡς εἶδον οἱ προφήται μείζον τέχνης ἀνθρωπίνης τὸ τραῦμα, τὸν ἐξ οὐρανοῦ ἐπεβῶν ἱατρὸν. Καὶ ὁ μὲν ἔλεγε· *Κλίνον οὐρανοῦς, καὶ κατέβηθι*. Ἄλλος· *Ἰασαί με, Κύριε, καὶ ἰαθήσομαι*. Ἐτερος, *Ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς*. Ἄλλος· *Εἰ ὅπως οἰκίησαι Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων*; Ἄλλος, *Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοὶ σου, Κύριε, ὅτι ἐπιπεχεύσαμεν σφόδρα*. Ἐτερος· *Οἱ μοι ὅτι ἀπέλωσαν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει*. Ἄλλος· *Ὁ Θεὸς εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες, καὶ εἰς βοήθησάι μοι σπεύσον*. Ἄλλος· *Ὅσον, ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ*. Ἄλλος· *Ἐπλανήθησιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς, ζήτησιν τὸν δοῦλόν σου τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σέ*. Ἄλλος· *Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται*. Οὐ παρείδε τοίνυν τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην ἐπὶ πολλῷ τυραννουμένην, ὁ φύσει βασιλεὺς ὑπάρχων· οὐκ ἀφῆκεν εἰς τέλος εἶναι τῷ διαβόλῳ ὑπεύθυνον, ὁ φιλοκτίρμων Θεός· ἀλλ' ἦλθεν ὁ ἀεὶ παρῶν, καὶ κατέβαλε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἴδιον αἷμα· καὶ ἔδωκεν ὑπὲρ τοῦ γένους ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἦν ἐκ Παρθένου ἐφόρεσε σάρκα· καὶ ἐξηγοράσατο τὸν κόσμον ἐκ τῆς τοῦ νόμου κατάρας, θανάτῳ τὸν θάνατον καταργήσας· καὶ βοᾷ Παῦλος· *Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου*.

H'. Ὁ τοίνυν ἀγοράσας ἡμᾶς, οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος, ὦ Ἰουδαῖε· ἡ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἅπανα φύσις τῇ ἀμαρτίᾳ δεδούλωτο· ἀλλ' οὕτε μὴ γυμνὸς ἀνθρωπότητος Θεός· σῶμα γὰρ εἶχεν, ὦ Μανιχαῖε. Εἰ μὴ γὰρ ἐνεδύσατο ἐμὲ, οὐκ ἂν ἔσωσεν ἐμέ· ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ

¹⁸ Rom. III. 23. ¹⁹ Psal. CXLIII, 5. ²⁰ Jerem. XVII, 14. ²¹ Psal. LXXIX, 3. ²² III Reg. VIII, 27. ²³ Psal. LXXVIII, 8. ²⁴ Mich. VII, 2. ²⁵ Psal. LXIX, 2. ²⁶ Habac. II, 3. ²⁷ Psal. CXXIII, 176. ²⁸ Psal. XLIX, 3. ²⁹ Galat. III, 13.

τῆς Παρθένου ὁ ἀποφθνήσκων, τὸν κατὰδικον ἐν-
 εἶσατο. Καὶ ἐκεῖ τὸ φρικτὸν γέγονε συνάλλαγμα·
 δοὺς γὰρ πνεῦμα, ἔλαβε σάρκα. Ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς
 Παρθένου, καὶ ἐκ τῆς Παρθένου. Ὁ μὲν γὰρ ἐπεσκέ-
 σεν αὐτὴν· ὁ δὲ ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς. Εἰ ἄλλος ὁ Χρι-
 στὸς καὶ ἄλλος ὁ Θεὸς Λόγος, οὐκ ἔστι τριάς ἡ ἀγία
 Τριάς· ἀλλὰ κατὰ σέ, αἰρετικὲ, τετράς. Μὴ σχίσσης
 τὸν τῆς οἰκονομίας χιτῶνα τὸν ἀνωθεν ὑφαντὸν·
 μὴ μαθητεύσης Ἀρείφ. Ἐκεῖνος γὰρ ἀσεβῶν τὴν
 οὐσίαν τέμνει· σὺ τὴν συνάφειαν μὴ μέριξε, ἵνα μὴ
 μερισθῆς ἀπὸ Θεοῦ. Τίς ἐπέφανεν, εἰπέ μοι, τοῖς ἐν
 σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις; Ἄνθρωπος; Καὶ
 πῶς ἠδύνατο ἐν σκότει διάγων κατὰ Παῦλον τὸν λέ-
 γοντα· Ὁς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ
 σκοτούς; Ἢμεν γὰρ ποτε σκότος, κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον· ῥῆν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Τίς οὖν ἐπέφανεν
 ἡμῖν; Δαβὶδ σε διδάσκει, λέγων· *Εὐλογημένος ὁ
 ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*. Τίς οὗτος; εἰπέ φα-
 νερώς, ὦ Δαβὶδ· Ἀναβόησον τῇ Ἰσχυί, καὶ μὴ
 φελοῖ· Ὁς σάλλιγγα ὑψώσων τὴν φωνὴν σου·
 εἰπέ τίς οὗτος· Κύριος, ψῆσιν, ὁ Θεὸς τῶν δυνά-
 μων· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Ὁ γὰρ
 Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Συνῆλθον αἱ φύσεις, καὶ ἀσύγ-
 χυτος ἔμεινεν ἡ ἑνωσις.

est 37. Coierunt in unum naturæ, mansitque unio

Θ. Ἦλθε σῶσαι, ἀλλ' ἐγρήν καὶ παθεῖν· πῶς οὖν
 ἦν δυνατὸν ἐκάτερα γενέσθαι; Ἀνθρωπος ψιλὸς σῶ-
 σαι οὐκ ἰσχυε· Θεὸς γυμνὸς παθεῖν οὐκ ἠδύνατο.
 Τί οὖν; Αὐτὸς ὦν Θεὸς ὁ Ἐμμανουήλ, γέγονεν ἄν-
 θρωπος· καὶ ὁ μὲν ἦν, ἔσωσεν· ὁ δὲ γέγονεν, ἔπαθεν.
 Διὰ τοῦτο ὡς εἶδεν ἡ Ἐκκλησία στεφανώσασαν αὐτὸν
 τὴν συναγωγὴν ταῖς ἀκάνθαις, θρηνηδοῦσα τὴν τόλ-
 μαν, ἔλεγε· *Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐξέλθετε, καὶ
 ἴδετε τὸν στέφανον, ᾧ ἐστεφανώσων αὐτὸν ἡ μή-
 τηρ αὐτοῦ*. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὸν ἀκάνθιον ἐφόρσε
 στέφανον, καὶ τὴν τῶν ἀκανθῶν ἔλυσεν ἀπόφασιν·
 ὁ αὐτὸς ὦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐν γαστρὶ
 Παρθένου· ὁ αὐτὸς ἐν ἀγκάλαις μητρὸς, καὶ ἐπὶ
 περὺγων ἀνέμων· ὁ αὐτὸς ἄνω ὑπὸ ἀγγέλων προσ-
 εκυνεῖτο, καὶ κάτω τελώναις συνανεκλίνετο· τὰ
 σεραφίμ οὐ προσέβλεπε, καὶ Πιλάτος ἠρώτα· ὁ δου-
 λος ἐβράκιζε, καὶ ἡ κτίσις ἐφρισεσεν· ἐπὶ σταυροῦ ὁ
 αὐτὸς ἐπήγνυτο, καὶ ὁ θρόνος τῆς δόξης αὐτοῦ οὐκ
 ἔγεγύμνωτο ἐν τάφῳ κατεκλείετο, καὶ τὸν οὐρανὸν
 ἐξέτεινεν ὡσεὶ δέβριον· ἐν νεκροῖς ἐλογίζετο, καὶ τὸν
 ᾄδον ἐσκόλευσεν· ὧδε πλάνος ἐσχοφαντεῖτο, καὶ
 ἐκεῖ ἅγιος ἐδοξολογεῖτο.

hic, seductor calumniam vocabatur 47, illicque sanctus

mihi salutem contulisset : sed ipse in Virginis utero
 editus, reum induit. Mira quædam ac stupenda illic
 facta est commutatio : dans enim spiritum, accepit
 carnem. Idem ipse cum Virgine, et ex Virgine.
 Nam illud quidem obumbravit ei ; hoc ex ea car-
 nem assumpsit (20). Si est alius Christus, alius Deus
 Verbum jam non erit trinitas sancta Trinitas ;
 sed sententia tua, o hæretice, quaternitas. Noli dis-
 cindere incarnationis tunicam desuper contextam,
 noli esse discipuus Arii. Ille enim deitatis substan-
 tiam impie secat ; tu ne conjunctionem divides, ut
 ne a Deo dividaris. Quisnam obsecro iis illuxit,
 qui in tenebris et umbra mortis sedebant 38? Homo-
 ne? At quomodo poterat, qui et ipse in tenebris
 versaretur, juxta quod divinus Apostolus Paulus
 ait : *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum* 39? *Era-
 mus enim aliquando tenebræ*, sicut scriptum est,
nunc autem lux in Domino 40. *Ecquis tandem illuxit*
nobis? Docet te David, dicens : Benedictus qui venit
in nomine Domini 41. *Ecquisnam iste? Dicitio*
clarius, o David 42 [Isaias], *Clama fortiter, et ne par-
 cas; quasi tuba exalta vocem tuam* 43 : edicito quis
 iste sit : *Dominus, inquit, Deus virtutum : Deus Do-
 minus, et illuxit nobis* 44. Nam, *Verbum caro factum*
 absque ulla confusione.

IX. Ad salvandum venerat ; sed mori quoque il-
 lum oportebat. At utraque hæc, quonam pacto fieri
 poterant? Purus homo salvare non poterat : Deus
 solus mori nequibat. Quid igitur? Ipse Deus exsi-
 stens, nempe Emmanuel, homo factus est ; et id
 quidem quod erat, salutem contulit : quod vero
 factum est, passiones ac mortem subiit. Quocirca
 cum ecclesia synagogam cerneret spinis illum cor-
 nasse, lugens tantum facinus, aiebat : *Filiæ Hieru-
 salem, egredimini, et videte coronam qua coronavit*
eum mater sua 45. Ipse namque spineam coronam
 gestavit 46, spinarumque dissolvit sententiam 47.
 Ipse in sinu Patris 48, atque in utero matris. Ipse
 in ulnis matris, et supra ventorum pennas inco-
 dens 49. Ipse in cælis ab angelis adorabatur, atque
 in terris communi cum publicanis mensa discum-
 bebatur 50. Ipsum in quem nec seraphim audebant
 aspicere, Pilatus interrogabat, servus colaphis cæ-
 debatur 51, et creatura horrebat : cruci affligebatur,
 nec thronum gloriæ deserebat ; sepulcro claudeba-
 tur, et cælum pellis instar extendebatur 52 : inter
 mortuos reputabatur, et despoliabat infernum 53 :
 gloriose predicabatur (21).

30 Luc. i, 79.

31 Coloss. i, 13.

32 Ephes. v, 8.

33 Psal. cxvii, 26.

34 Isa. lviii, 1.

35 Psal. lvm.

36 Psal. cxvii, 27.

37 Joan. i, 14.

38 Cant. iii, 11.

39 Joan. xix, 2.

40 Gen. iii, 18.

41 Joan. i, 18.

42 Psal. ciii, 3.

43 Matth. ix, 10.

44 Joan. xviii, 33.

45 Psal. ciii, 2

46 Matth. xxvii, 52.

47 Ibid. 63.

48 Isa. vi, 3.

(20) *Illud quidem obumbravit ei ; hoc ex ea car-
 nem assumpsit*. Ὁ μὲν γὰρ ἐπεσκέσεν αὐτὴν· ὁ δὲ
 ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς. Affert Riccardus variantes mul-
 tas lectiones ; sed ego hanc Regii codicis vice om-
 nium arbitror ac probatissimam : cui simile est,
 quod superius posuit, ἀπονήσκει δ ἐγένετο, καὶ
 λυτροῦται δ ὑπήρχε. Ut ubique quod est Dei ac
 quod hominis, in eodem Domino Jesu ac Filio di-
 stinguat, ac cuique rationi, quæ sunt propria, tri-

buat. Qua Deus, erat cum Maria juxta angeli ver-
 bum, *Dominus tecum*, antequam etiam incarnare-
 tur ; ipseque ei obumbravit, ut sine ardore concu-
 piscentiæ conciperet ipsum ; ut homo, carnem ex ea
 sumpsit. Sic paulo inferius : ὁ μὲν ἦν, ἔσωσεν· ὁ δὲ
 γέγονεν, ἔπαθεν· *Quod erat*, id est, Deus, *salutem*
contulit ; quod factum est, id est, homo, *mortem*
subiit.

(21) *Illic sanctus gloriose predicabatur*. Hunc lo-

X. O mysterium! Miracula video, et Divinitatem A prædico: passiones cerno, nec humanitatem inficior. Ceterum Emmanuel, naturæ quidem portas aperuit ut homo (22); virginitatis autem claustra non violavit neque perrupit, ut Deus: quin ita ex utero est egressus, sicuti per aurem est ingressus: ita natus, sicut conceptus. Ingressus est sine passione; egressus est absque ulla corruptione, juxta quod ait propheta Ezechiel: *Convertit me, inquit, Dominus ad viam portæ sanctuarii exterioris quæ respiciebat ad orientem; et hæc clausa erat. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, porta hæc clausa erit, et non aperietur; et nullus transiet per eam; sed solus Dominus Deus Israel: ipse ingreditur et egredietur, et erit porta clausa*⁴⁹. En aperte declaratam sanctam Dei genitricem Mariam. Dirimatur ergo omnis contradictio, ac Scripturarum doctrina illustremur; quo et cælorum consequamur regnum in Christo, cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.

(23) ORATIO II.

De incarnatione Domini nostri Jesu Christi, et de infusoriis.

I. Pulchra quidem est psalmodum lyra; divinitus inspirata Spiritus cithara; jucundum pariter ac terribile est prophetiæ canticum; salubre semper psalmodum melos, melleo concentu suo perturbatos affectus sedans. Uti enim falx ad spinas habet, sic et psalmus habet ad tristitiam. Psalmus namque canore modulatus, animi ægrotudines amputat; mœrorem radicitus excindit; perturbationes abstergit; luctus sedat; sollicitudines curat; dolore fatigatos recreat; peccatores ad compunctionem exstimulat; ad pietatem excitat; deserta, urbium frequentia auget; urbes componit; monasteria conflatur; virginitatem documento tradit; mansuetudinem edocet; charitatem sancit; paupertatis studium beatum prædicat; ad patientiam comparat; in cœlum sublimes tollit; Ecclesiam frequenti hominum conventu opplet; sacerdotem sanctum efficit; fugat dæmones; futura prophetat; mysteria prænuntiat; Trinitatem promulgat, dicens: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁵⁰. Consessorem Filium prædicavit: non ignominioso ministri nomine Unigenitum notavit. Quam sane ob causam nuper beatus David, indefatigabilem decantans na-

⁴⁹ Ezech. XLIV, 1, 2. ⁵⁰ Psal. CIX, 5.

cum affert Damascenus epistola *De trisagio*, quem Theopaschitæ objecerent, aliter legentes ac habeant modo codices: nempe ter repetitam vocem ἄγιος: ut neque illa littera improbanda sit, sed duntaxat hæreticorum malus usus, ac quod vellent, ita in Filium referri hoc canticum, ut non etiam referatur in Patrem et Spiritum sanctum; quod falsum liquet ex aliis aliisque locis Scripturæ, quibus alia aliaque persona apparuisse dicitur.

(22) *Aperui, ut homo.* Sic ipse exposuerim: ut spectata quidem naturæ humanæ conditione, Do-

I. Ὁ τοῦ μυστηρίου! βλέπω τὰ θαύματα, καὶ ἀνακρηρῶ τὴν Θεότητα· ὁρῶ τὰ πάθη, καὶ οὐκ ἀπαρνοῦμαι τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄλλ' ὁ Ἐμμανουήλ, φύσεως μὲν πύλας ἀνέψεν ὡς ἄνθρωπος· παρθενίας δὲ κλειθρα οὐ διέρρηξεν ὡς Θεός· ἀλλ' οὕτως ἐκ μήτρας προήλθεν, ὡς δι' ἀκοῆς εἰσῆλθεν· οὕτως ἐτέχθη, ὡς συνελήφθη. Ἀπαθῶς εἰσῆλθεν, ἀφράστως (24) ἐξήλθε, κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ τὸν λέγοντα· Ἐπέστρεψέ με, φησὶ, Κύριος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης τῶν ἀγίων τῆς ἐξωτέρας, τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολὰς, καὶ αὕτη ἦν κεκλεισμένη. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ὅτι ἀνθρώπου, ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται· οὐκ ἀνοιχθήσεται· οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ἀλλ' ἡ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, μόνος· αὐτὸς εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη. Ἴδου ἀπόδειξις ἐναργῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας. Ἀνέβθω τοίνυν ἀντιλογία πᾶσα, καὶ τῇ τῶν Γραφῶν καταφωτισώμεθα γνώσει, ἵνα καὶ βασιλείας οὐρανῶν τύχωμεν ἐν Χριστῷ. ᾗ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΟΥΣ Β'.

Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὰς ἐπιρυστρίδας.

Α'. Καλὴ μὲν ἡ τῶν ψαλμῶν λύρα· θεόπνευστος ἡ τοῦ Πνεύματος κιθάρα· τερπνὸν καὶ φοβερὸν τὸ τῆς προφητείας ἄσμα· σωτήριος αἶψὴ ἡ ψαλμωδία, τὰ πάθη κοιμίζουσα τῇ μελωδίᾳ. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἀκάνθαις δρεπάνῃ, τοῦτο γίνεται καὶ λύπη ὁ ψαλμός. Ψαλμὸς γὰρ μελωδοῦμενος ἐκτέμνει ἀθυμίας· *Κριζοτομεῖ τὰς λύπας· ἀποσογιγίζει τὰ πάθη· κοιμίζει τοὺς θρήνους· χειρουργεῖ τὰς φροντίδας· ψυχαγωγεῖ τοὺς ἐν ὀδύνας· ἀμαρτωλοὺς καταναυγεῖ· ἐξυπνίζει πρὸς εὐσέβειαν· ἐρημίας πολλίζει· τὰς πόλεις σωφρονίζει· συγκροτεῖ μοναστήρια· παρθενίας ὑπαγορεύει· πραότητα ἐκδιδάσκει· νομοθετεῖ ἀγάπην· μακαρίζει φιλοπτωχίαν· πρὸς ὁπομονὴν ἀλείφει· εἰς οὐρανοὺς μετεωρίζει· στενοχωρεῖ Ἐκκλησίαν· ἀγιάζει ἱερέα· δαίμονας φυγαδεύει· προφητεύει τῇ μέλλοντι· μυστήρια προκηρῦττει· νομοθετεῖ τῇ Τριάδι, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Σύνθρονον τὸ Ἰὶδὸν ἐκῆρυσεν, οὐ λειτουργὸν τὸν ὁμοούσιον ἐστηλίτευσε. Διὰ τοῦτο γὰρ ἄρτιως ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν ἀκάματον φύσιν, τὴν παντοδύναμον οὐσίαν, τὴν ἀήτητον βούλησιν, τὴν μὴ βραδύνουσαν χάριν, τὸν ἀθόνητον δημιουργὸν, τὸν αὐτεξούσιον Ἰὶδὸν, τὸν ὑπο-*

minus vulvam aperturus esset; at non tamen aperuerit potentia deitatis, ad quam claustra ipsa perinde habent ac si aperta essent: quæ est etiam expositio Amphiloehii.

(23) Edidit Riccardus ex antiquo Cryptæferratensi codice, stilo scommatico ac polemico in Judæos, sive etiam Judæorum nomine in assecras Nestorianos: totum Procli, ut patet ex crebro usu vocis μορφή et σχῆμα, ἀντὶ φύσεως quem sanctus Ephraemius apud Photium ipsi tribuit.

(24) Leg. cum aliis ἀφάρτως.

ταγῆς ἐλεύθερον Θεόν, τὸν μὴ καλεούμενον Δεσπότην, ἀνυμνῶν ἐξῆς· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Αἰσχυνέσθωσαν Ἄρειος, καὶ Εὐνομίος, Μακεδονίος τε καὶ Νεστόριος, τὸ τετράπυλον τοῦ διαβόλου ἄρμα· οἱ τῶν αἰρέσεων σκόπελοι· αἱ τῆς βλασφημίας σπιλάδες· τὰ τῶν ψυχῶν ναυάγια· αἱ τῆς δυσσεβείας ὑφαλοὶ πέτραι· οἱ πονηροὶ τῆς Τριάδος ζυγοστάται· ἀκουσάτωσαν τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Ὁ Δαβὶδ τὰ ἔργα μεγαλύνει, καὶ οἱ βλάσφημοὶ τὸν κτίστην σμικρύνουσι. Πάντα γὰρ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τὰ τοῦ Δεσπότητος Χριστοῦ· Θεοῦ γὰρ ἐστὶ Λόγου τεράστια, καὶ γλώττης τάχος νικῶντα· ἰσχὺν δὲ τοῦ δημιουργήσαντος παριστῶντα.

siquidem Dei Verbi sunt prodigia; eaque, ut et linguam quantumcunque expeditam superent, et conditoris potentiam expriment.

B. Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Δεσπότης. Ἄγγελους ἐκ μὴ ὄντων παρήγαγεν· ἔνευσε, καὶ ἡ κτίσις οὐκ ἐθράδυνεν· ἐκέλευσε, καὶ τὸ φῶς ἐκ σκότους ἀνέτειλε, τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν ἐστερέωσε· τὴν δὲ γῆν ἐκ τοῦ βάθους διαλελυμένην ἀνέσπασε, τὸν ἥλιον ὡς νυμφίον ἐκόσμησε· τὴν δὲ σελήνην, διὰ τὴν χρεῖαν ποικίλως ἐσημάτισε, δῆμους ἀστέρων ἐκ φωτὸς ἐχάλκευσε· καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν μαχομένων στοιχείων ἐχαρίσατο· [πῦρ, ὕδωρ·] ἡ γῆ ποταμοὺς ἀναβλύζει, καὶ ὁ ἀήρ μετεωρίζει τὰ βάρη· καὶ τὴν ἐναντιότητα, ἡ τέχνη αὐτοῦ εἰς φιλίαν ἐκέρασεν. Εἶπω τὸ μυστήριον. Θεὸς ὢν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, διὰ τὸ Παρθένου ἔνθα παρθῆν ἐπέδημησε· καὶ ὁ τόκος αὐτὸν οὐκ ἠλάττωσε, καὶ ἡ ὥδὸς τὴν ἀκτιστον φύσιν οὐκ ἠλλώϊωσεν· ἀλλὰ κτιστὴ μορφή τὸν κτίστην ἐσημάτισε, καὶ τὸν ἀχώρητον σαρκωθέντα ὁ κόσμος ἐχώρησε. Γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, διὰ ξύλου τὴν φύσιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσε· διὰ τάφου θάνατον ἐνέκρωσε· διὰ ὕβρεως δόξαν ἐγεώργησεν· ἐν ποταμῷ τὸ τῆς κολυμβήθρας μυστήριον ἐσκογράφησε. Καὶ ὅτι Θεὸς ἦν ὁ Χριστός, ἐμαρτύρησεν ἀρτίως ἡ θάλασσα, καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ οἱ δαίμονες. Τῆς μὲν γὰρ ἡ ζάλη κατηνάζετο· τῶν δὲ ἀνέμων ἡ βία ἐκοιμίζετο· οἱ δὲ δαίμονες ἀοράτως ἐμαστιζόντο. Καὶ ἐμαρτύρει τὰ στοιχεῖα τῇ δυνάμει τοῦ παρόντος, ὅτι τοῦτον ἐφοβήθησαν, περὶ οὗ ὁ προφήτης ἐν ψαλμοῖς ἔδδα· *Εἰδοσάν σε τὰ ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν.*

Γ. Ὅντως πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Δεσπότης· κωφευοῦσα γὰρ τῇ κτίσει, γλώτταν ἐχαρίσατο, τὸν

⁵¹ Psal. ciii, 24. ⁵² Isa. xl, 22. ⁵³ Psal. xviii, 6. ⁵⁴ Bar. iiii, 38. ⁵⁵ Hebr. iv, 15. ⁵⁶ Matth. viii, 23; Luc. viii, 23. ⁵⁷ Psal. lxxvi, 17.

(25) *Ignem temperat aqua.* Haud dubium desiderari vocem aliquam; nec enim duæ illæ voces, πῦρ, ὕδωρ sic absolute coherent; nec quis facile possit sanare locum absque novo codice.

(26) *Suo modo testimonio,* ἀρτίως ἐμαρτύρησεν. Bene Riccardus futurum μαρτυρήσει, inulavit præterito. Porro indicat Proclus, paulo ante lectum fuisse Evangelium Matth. viii, 23, sive Luc. viii, 23, de sedata maris tempestate ac expulsis dæmonibus: ut hoc indicio haberi possit certum tempus

turam, omnipotentem substantiam, insuperabilem voluntatem, celerem gratiam, suapte auctoritate conditorem, sui juris Filium, Deum nullius ditioni subjectum, Dominum nullius imperio mancipatum, claro præconio dicebat: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*⁵¹. Confundantur Arius et Eunomius, Macedoniusque et Nestorius, quadrijugis diaboli currus, hæresum scopuli, blasphemiarum cautes, animarum naufragia, impietatis subdola saxa, Trinitatis mali pensitatores: audiant Davidem dicentem: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*, David opera magnificat; blasphemique, creatoris gloriæ detrabunt. Omnia namque Christi Domini opera, mira plane sunt ac nova:

B II. Omnia in sapientia fecit Dominus. Ex nihilo angelos produxit: annuit, et creatura nihil morata adfuit; jussit, et lux et tenebris eluxit. Cælum sicut cameram firmavit⁵²; terram autem ab alto diremptam gurgite extraxit. Solem tanquam sponsum exornavit⁵³; lunam vero utilitatis ergo variata mutatione eformavit. Stellarum multitudinem ex luce fabricavit; pugnaciumque elementorum concordiam donavit. Ignem temperat aqua (25); terræ visceribus scaturiunt flumina: aer gravia elevat; contrariaque ac pugnantia, ejus ars mutuo amicitie sædere copulavit. Pandam mysterium. Deus cum esset, in terris visus est⁵⁴; ac per Virginem eo advenit, ubi jam aderat; nihil partu diminutus est; nec editio increatam naturam quidquam immutavit, sed creata forma creatorem formavit, ac eum qui capi non potest, mundus indutum carne cepit ac comprehendit. Factus homo sine peccato⁵⁵, per lignum humanam naturam a peccato liberavit; per sepulcrum interemit mortem; per contumeliam gloriam captavit: in flumine, lavacri sacramentum adumbravit. Christum porro Deum esse, suo modo testimonio (26), mare et venti dæmonesque comprobant. Nam maris quidem procella sopiebatur; ventorum impetus sedabatur, dæmonesque invisibili ratione excruciabantur⁵⁶. Elementa ejus qui aderat potentiam contestatam reddebant, quod eum timuerint, de quo propheta in Psalmis clara voce dicebat: *Viderunt te aquæ, Deus, et timuerunt*⁵⁷.

III. Vere omnia in sapientia fecit Dominus. Muta siquidem cum esset creatura, linguam ei largitus est,

habitæ hujus orationis; nona scilicet dominica ab indictione, qua etiam exstat Ceramei homilia. Liqueet vero ex his et similibus, ut non esset unius Ecclesiæ Hierosolymitanæ traditio, ut post lectum Evangelium inter Missarum solemnia haberetur concio; quo Wastelius argumento hinc inde monumenta Chrysostomo inscripta, Joanni suo ac Hierosolymitano minus solida veritate nititur asserere.

nempe hominem; protoplasti uterum, terræ virginis pulverem effecit. Quemadmodum enim in utero demittitur semen; effingitur corpus; informatur lutum; animatur caro; constituitur animal; exsilit qui est ad imaginem⁽²⁷⁾; paritur ratio; manetque nihilominus testis expers efformatio, ac generatio inexplicabilis: sic in protoplasto Adam, pro matrice, divinæ fuerunt manus; pro semine, terrenus pulvis; pro mensibus, conditoris æternitas; pro doloribus, fictoris impatibilitas; pro partu, divina insufflatio; pro lacte, paradisi fons; pro alimento, mensa nullo labore comparata; pro forma, principis exemplaris imago; pro dignitate, immortalitas per gratiam; pro subditis, una cum eo fictum animal. Ac partus quidem, qualis erat formatio, existit; eumque molestia nulla violavit aut infecit. Erubescant Judæi, qui virginalem partum insectantur ac irrident, dicentes: Si virgo peperit, nequam virgo permansit. Miser ac infelix: Adam in mundum productus est, nec ulla molestia aut labe efformatum infecit: Deoque carne nato, partus corruptionem sustinere debuerit? Idcirco enim Christus Dominus secundus Adam secundum carnem dictus est quoniam is qui præcessit, primus Adam Christi Domini figura fuit. Nimirum lutum adumbravit figulum. Adamum autem Christi figuram gessisse, audi ex beato Paulo dicente: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ; qui est forma futuri*²⁸. Quemadmodum vero Adamus, Christi Domini figura fuerit secundum carnem, accipe. Servus, naturæ principium⁽²⁸⁾; Dominus interminabilis principium vitæ. Efformarunt illum divinæ manus; hic, qua novit ipse ratione, carnem sibi adjunxit. Ille ad imaginem factus est; hic ipsa est increata imago. Ille per insufflationem animatus est; hic in servi forma visus est. Illius domus est paradisi; hujus, cælum seles est. Ille lingua est creaturæ; hic, caput Ecclesiæ. Ille manum in arborem extendit, mortemque decerpit²⁹⁻³⁰; hic manus in cruce expandit, mundumque in ulnas accepit: ac clamat in Evangeliiis: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum*³¹⁻³². Ille mulierem habuit insidiatricem; hic in thalamum habuit Virginem. Adamo dormienti adempta fuit: costa³³, atque ex ea ædificata mulier, nec quidquam Adamo defuit; Christo carne crucifixo atque

ἄνθρωπον λέγω· καὶ μήτραν τοῦ πρωτοπλάστου, τὸν χοῦν ἐποίησεν ἐκ γῆς ἀγεωργήτου. Ὡς περ γὰρ ἐν μήτρᾳ καταβάλλεται σπέρμα· διαπλάττεται σώμα· μορφούται ὁ πηλός· ψυχοῦται ἢ σὰρξ· ἀποτελεῖται τὸ ζῶν· σκιρτᾷ ὁ κατ' εἰκόνα· τίκεται ὁ λόγος, καὶ ἀμάρτυρος μένει ἡ διάπλασις, ἀνεριμνηυτος δὲ ἡ γέννησις· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου Ἄδὰμ· ἀντὶ μήτρας, αἱ θείαι γεγόνασι χεῖρες· ἀντὶ σπέρματος, ὁ γῆινος χοῦς· ἀντὶ μηνῶν, τὸ ἀχρονον τοῦ ποιήσαντος· ἀντὶ ὠδίνων, τὸ ἀπαθὲς τοῦ πλάσαντος· ἀντὶ τόκου, τὸ θεῖον ἐμφύσημα· ἀντὶ γάλακτος, ἡ πηγὴ τοῦ παραδείσου· ἀντὶ τροφῆς, ἡ ἀμοχθος τράπεζα· ἀντὶ μορφῆς, ἡ εἰκὼν τοῦ ἀρχετύπου· ἀντὶ ἀξιώματος, τὸ κατὰ χάριν ἀθάνατον· ἀντὶ ὑπηκόων, τὸ συμπλασθὲν ζῶον. Καὶ γέγονε μὲν ὁ κατὰ διάπλασιν τόκος· κάματος δὲ, τὸν τόκον οὐχ ὕβρισεν. Αἰσχυρῶσθησαν Ἰουδαίων παῖδες, οἱ τὴν παρθενικὴν ὠδὶνα διασύροντες, οἱ λέγοντες· Εἰ ἔτεκε παρθένος, οὐκ ἔμεινε παρθένος. Ἄθλις καὶ ταλαίπωρε, ὁ Ἄδὰμ εἰς τὸν κόσμον παρήχθη, καὶ κάματος τὴν διάπλασιν οὐχ ὕβρισεν· ὁ Θεὸς κατὰ σάρκα ἐγεννήθη, καὶ φοβρὰν ὁ τόκος ὑπέμεινε; Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ δεύτερος Ἄδὰμ κατὰ σάρκα ὁ Δεσπότης Χριστός· ἐπειδὴ ὁ προλαθὼν Ἄδὰμ τύπος τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ. Ἐσχιογράφησεν ὁ πηλός τὸν κεραμέα. Ὅτι δὲ τύπος ἦν, ἀκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ Ἄδὰμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιωμάτι τῆς παραβάσεως Ἄδὰμ, ὃς ἐστὶ τύπος τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὅπως τύπος ἦν ὁ Ἄδὰμ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κατὰ σάρκα, ἀκουε· Ὁ δούλος, φύσεως ἀρχὴ· ὁ Δεσπότης, ἀρχὴ ζωῆς τέλος μὴ ἐχούσης. Ἐκεῖνον αἱ θείαι χεῖρες ἐπλασαν· οὗτος, ὡς οἶδεν, ἑαυτὸν ἐσάρκωσεν. Ἐκεῖνος γέγονε κατ' εἰκόνα· οὗτος, εἰκὼν ἀκτιστος. Ἐκεῖνος δι' ἐμφυσήματος ἐψυχώθη· οὗτος ἐν δούλου μορφῇ ὤφθη. Ἐκεῖνος ὁ παραδείσιος οἶκος· τούτου ὁ οὐρανὸς θρόνος. Ἐκεῖνος γλώττα τῆς κρίσεως· οὗτος, κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος τὴν χεῖρα εἰς δένδρον ἐξέτεινε, καὶ θάνατον ἐτρέψησεν· οὗτος τὰς χεῖρας ἤπλωσεν ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τὸν κόσμον ἐνηγκαλίσσατο· καὶ βοᾷ ἐν Εὐαγγελίοις· Ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. Ἐκεῖνος γυναῖκα ἔσχεν ἐπίθουλον· οὗτος Παρθένον ἔσχε θάλαμον. Τοῦ Ἄδὰμ καθεύδοντος ἡ πλευρὰ ἀφῆρέθη, καὶ ὠκοδομήθη ἡ γυνὴ, καὶ τῷ Ἄδὰμ οὐδὲν ἔλειψε· τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κατὰ σάρκα σταυρωθέντος καὶ ταφέντος, τῷ

²⁸ Rom. v, 14. ²⁹⁻³⁰ Gen. iii, 6. ³¹⁻³² Joan. xii, 34. ³³ Gen. ii, 21.

(27) *Exsilit qui est ad imaginem*, σκιρτᾷ ὁ κατ' εἰκόνα· Ipse nimirum animus; quod sequenti membro magis explicat, τίκεται ὁ λόγος· *ratio paritur*. Fuit forte in ea opinione, ut anima rationalis ac λόγος, vere exiret ac educeretur e materia sic disposita, a qua nec alii quidam æquales abhorruerunt: quanquam fuit tandem ab Ecclesia proscripta. Non licet, aut libet alias opiniones quas subinde Proclus indicat, adnotare, in quibus præsertim nihil est periculi, tametsi est aliquid novi, ac a nostrorum ac modernorum philosophia abhorrentis, ut paulo ante, de formatione stellarum ex lumine.

(28) *Naturæ principium*, φύσεως ἀρχὴ. Nihil hic Procli clarius. Prosequitur enim, quibus convenit Adamum inter et Christum, ut ille hujus figura fuit: quare valde ridicula Riecardi conjectura, ut loco φύσεως, sit legendum φθίσεως: pro *natura*, *corruptionis*; atque ab eo auctor Christi ac Adam i comparisonem inchoaverit, in quo illi maxime videntur contrarii. Adamus ergo naturæ principium, ut caput generis; eoque figura Christi, qui principium est ac auctor vitæ æternæ, caput ipse prædestinatorum.

αἵματι αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐξηγοράσθη, καὶ τῆς Θεο-

A sepulto, ejus sanguine redempta fuit Ecclesia; passio tamen haudquaquam ejus Divinitatem tetigit.

Δ'. Ἀλλὰ ζητούμενόν ἐστι, τίνος ἔνεκεν μὴ ἐγρηγορότος τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ καθεύδοντος ἀφῆρέθη ἡ πλευρά, καὶ ἀνωκοδομήθη ἡ γυνή. Οὐκ ἐχρῆν μάλλον ἐγρηγορηκότος, ὥστε μαρτυρεῖν τῇ διαπλάσει, καὶ ἐκπλήττεσθαι τὴν τέχνην, καὶ δοξολογεῖν τὴν σοφίαν τοῦ ποιήσαντος· πῶς ἐκ πηλοῦ ἐγένοντο νεῦρα καὶ σάρκες, ὁστέων ἀρμολογία καὶ λεπτότης τριχῶν; Ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ταῦτα διὰ δύο πράγματα· πρῶτον μὲν, ἵνα μὴ ἀφαιρούμενος ἀλγήσῃ, καὶ ἀλγήσας μισήσῃ τὴν γυναῖκα· καὶ γέννηται αὐτῷ δυσμενῆς ἡ ὁμόφυλος· δεύτερον δὲ, ὃ μεζῖόν ἐστι καὶ θεϊότερον· ἤδει ὁ Θεὸς ὅτι φιλόνηκον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι διαπλάσεις αὐτεξούσιος ἐστίν· ἵνα μὴ οὖν ἀρῆξται καὶ Θεοῦ τόκον πολυπραγμανεῖν, ἐπιβάλλει αὐτῷ ὕπνον, χαλινῶν τὴν τόλμαν, μονοουχλ

IV. Verum investigandum est, cur non vigilante Adamo, sed dormiente, costa ei ablata sit, ac ex ea ædificata mulier? Nonne satius erat ac commodius, eo pervigile fieri, ut formationis testis foret, artisque admiratione defixus, conditoris sapientiam summis laudibus celebraret: ut nimirum ex luto facti essent nervi carnesque, ac apta illa ossium compago pilorumque tenuitas? Verum non permisit Deus ita fieri duplici ex causa: primo, ne cui costa adimebatur indolesceret, atque indolescens mulierem odio haberet, fieretque ei invisus, quæ gentilis ac agnata esset. Tum vero, quod sublimius est ac divinius: Noverat Deus hominem esse animal pugnacis contentionis acerrime cupidum, ac statim formatum, sui juris ac potestatis futurum: quo circa, ne Dei ipsum partum curiose nimis perscrutari inciperet, immittit ei somnum, quo quasi freno audaciam compesceret; vix non talia ad eum dicens: Si agnatæ formationem minime licuit conspexisse, ne præsumas ineffabilem Dei potentiam formatum, sui juris ac potestatis futurum: quo circa, ne Dei ipsum partum curiose nimis perscrutari inciperet, immittit ei somnum, quo quasi freno audaciam compesceret; vix non talia ad eum dicens: Si agnatæ formationem minime licuit conspexisse, ne præsumas ineffabilem Dei potentiam

incomprehensibilemque generationem curiose investigare. Non potes perspicere animo, qua homo ratione generetur: divinæque incarnationis mysterium rimari poteris ac intelligere?

Ε'. Ἀλλ' ὁρῶ ὑμᾶς στενωχωρούμενους, καὶ βέλτιον ἐνθάδε κατευνάσαι τὸν λόγον· εἰ δὲ βιασταὶ ἐστέ, τῶν βιαζομένων δὲ ἐστὶν ἡ βασιλεία, προσθήσω τοῖς εἰρημμένοις. Εἰκὸς τῶν Ἰουδαίων τινὰ παρῆναι ἐν ταῦθα, καὶ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Χριστοῦ λαυθάνειν τῆν ἀλώπεκα τῆς Ἰουδαίας, καὶ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, στήκειν ἔξω καὶ σκώπτειν τοὺς λόγους, καὶ λέγειν τοιαῦτα· Διὰ τί, Χριστιανοὶ, καινοτομεῖτε ταῦτα, καὶ κομπάζετε ἐπὶ πράγμασιν ἀναποδείκτοις; Θεὸς ἐπὶ γῆς ὤφθη ποτέ; οὐδέποτε ἄλλοτε, εἰ μὴ μόνον ἐπὶ Μωϋσέως. Ἀλλὰ τότε οὐδὲ ὤφθη, ὃ Ἰουδαῖς· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς λέγων οὕτως· Πρόσεχε σταντῷ, καὶ συμβιβάσεις εἰς τὴν καρδίαν σου πάντα τοὺς λόγους, οὓς ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ σου· καὶ διδάξεις τοὺς υἱοὺς σου, καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν σου· μνησθητι τὴν ἡμέραν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, τὴν ἡμέραν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἐλάλησε Κύριος πρὸς με, λέγων· Ἐκκλησίασον πρὸς με τὸν λαόν, καὶ ἀκούσωσι τὰ ῥήματά μου, καὶ διδάξουσιν αὐτὰ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. Καὶ προσήλθετε, καὶ ἐστῆτε ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Σινά· καὶ τὸ ὄρος ἐκαλετο πυρὶ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἠκούσατε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἐκ μέσου τοῦ πυρός· φωνὴν ῥημάτων ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ ἴδετε. Ἄ τοίνυν οὐκ εἶδες, τί κομπάζεις ἑωρακῆναι; Τί οὖν μοι, φησὶ, προσφέρεις, ὅτι ἡδύνατο γυνὴ γεννῆσαι Θεόν; Εἰς τοῦτο γάρ σοι λέγω· ὅτι οὐ λέγω σοι· ὅτι ἡδύνατο γυνὴ Θεὸν γεννῆσαι, ἀλλ' ὅτι ἡδύνατο Θεὸς σαρκωθεὶς γεννηθῆναι ὑπὸ γυναίκῃ· πάντα γὰρ αὐτῷ δυνατὰ. Ὅμως εἰ ἀπιστεῖς, ὃ Ἰουδαῖς, τοὺς ἐμοῖς λόγοις, ἐντρέπου τὰς τῶν προφητῶν βίβλους· ἐγκυψὼν ἐν αὐταῖς, καὶ βλέπε ὅλον τὸ μυστή-

V. Cæterum coarctari vos video: proinde satius foret hic sermonem abrumpere. At si vim facitis, cum cælorum regnum eorum sit qui vim faciunt⁴³, dictis aliquid addam. Verisimile plane est adesce hic aliquem Judæam, atque in vinea Christi, Judæam delitescere vulpem; atque adeo dimissa concione foris constitutum, cæpturum sermones joco cavillari, taliaque effutire: Ut quid, o Christiani, nova hæc designatis, quæve demonstrari ac probari haudquaquam possunt, tumide temereque jactatis? Deusne in terris aliquando visus est? Nunquam sane, nisi tempore duntaxat Moysis. Atqui ne tunc quidem, o Judæe, visus est: hujusque rei testis estō idem ipse Moyses, qui sic ait: Attende tibi ipsi, et colligendo conferes in corde tuo omnia verba quæ viderunt oculi tui: et ea docebis filios tuos, et filios filiorum tuorum. Recordare diei Domini Dei tui, diei concionis, quando locutus est Dominus ad me dicens: Convoca ad me populum, et audiant vocem meam, et docebunt filios suos. Et accessistis, et stelistis sub monte Sinai: et mons conflagravit igni usque ad cælum: et audistis vocem Domini Dei vestri de medio ignis. Vocem verborum audistis, et similitudinem non vidistis⁴⁴. Quid ergo te vidisse jactas, quæ non aspectasti? Quid hoc igitur, inquit, mihi ingris? potuisse scilicet mulierem Deum generare? Ad id plane respondeo, me quidem nequaquam dixisse, Mulierem generare potuisse Deum, sed utique Deum incarnatum a muliere generari; siquidem omnia ei possibilis sunt⁴⁵. At certe, o Judæe, si meis verbis fidem non habes, reverere libros prophetarum: illis incumbere, totumque divinum mysterium in eis exaratum vide: universum illic Virgi-

⁴³ Matth. xi, 12. ⁴⁴ Deut. iv, 9-12. ⁴⁵ Matth. xix, 26.

nis miraculum adumbratum cerne. Ait namque propheta : *In die illa dicit Dominus omnipotens* (prophetiam prius referam : deinde vero interpretationem addam) : *In die illa dicit Dominus omnipotens, advocabit homo proximum suum subter vitem suam, et subter ficum suam* ⁴⁵. *Et convertit me* (29), inquit, *angelus qui loquebatur in me : et suscitavit me, sicut suscitari solet homo de somno suo, et dixit ad me : Quid tu vides? Et dixi : Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas super ipsum, et septem lucernæ, et septem infusoria, et duæ olivæ desuper. Et interrogavi angelum, et dixi : Quid sunt hæc, Domine? Et dixit mihi : Non cognoscis quid sunt hæc? Et dixi : Non, Domine. Et respondit angelus qui loquebatur in me, et dixit : Hic est Sermo Domini* ⁴⁶. *O altitudo divitiarum cum sapientiæ tum scientiæ Dei* ⁴⁷! Legimus prophetiam, interpretationem adjungamus.

Λόγος Κυρίου. "Ὁ βάθους [καὶ] πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ Θεοῦ γνώσεως! Ἀνεγνωμεν τὴν προφητείαν, ἐπαγάγωμεν τὴν ἐρμηνείαν.

VI. *In die illa dicit Dominus omnipotens.* In qua die, o propheta? In die incarnationis, quando Virgo cæli quamdam speciem prætulit : quando ex utero prosilierunt radii : quando sol incarnatus e matrice prorupit : quando lux humanam figuram induit : quando partus ejus qui nascebatur, non in initium, sed ortus fuit. *Et convertit me, inquit, angelus qui loquebatur in me : et suscitavit me, sicut quando homo excitatur a somno suo.* Quisnam angelus? Is qui læta faustaque annuntiavit Mariæ. Quis somnus? Legis tempus. Quandoquidem ut in somno palpebræ pupulas obtegunt, ita legis tempore velamen cor obtexerat. *Et dixit ad me : Quid tu vides? Et dixi : Vidi, et ecce candelabrum aureum totum.* Quid est ergo illud *candelabrum*? Sancta Maria. Cur autem *candelabrum*? Quia immateriale lumen, nempe Deum incarnatum, portavit. Ut quid vero *aureum totum*? Quia etiam post partum virgo permansit. Ait namque : *Porta hæc clausa erit. Non aperietur, et nullus transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel solus transibit per eam : et erit clausa, quoniam princeps et egredietur, et fores post se claudet* ⁴⁸. Uterum autem portam vocari, testatur Job dicens : *Cur non conclusit portas uteri mei* ⁴⁹? Et sicut candelabrum non est lucis causa, sed lucis vehiculum : ita etiam virgo non est ipsa Deus, sed Dei templum. *Et lampas, inquit, super ipsum.* Quidnam est *lampas*? Deus Verbum incarnatum, lumen orbis terræ, is qui dicit : *Ego sum lux mundi* ⁵⁰. Sicut autem in lampade materia flammam excipit, ita in mysterio ac incarnatione Deus servi formam suscepit. Et quemadmodum lampas splendorem ex alto demittit, ita Dominus e cælis in terram ve-

ριον θεολογούμενον· βλέπε ὄλον τὸ παρθενικὸν θαῦμα σκιαγραφούμενον. Καὶ γὰρ λέγει ὁ προφήτης· Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγει Κύριος παντοκράτωρ· πρῶτον ἀναγινώσκω τὴν προφητείαν, καὶ τότε λέγω τὴν ἐρμηνείαν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, προσκαλέσεται ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ ὑποκάτω ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐπέστρεψέ με, φησὶν, ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἔμοι, καὶ ἐξήγειρέ με, ἐν τρόπῳ ἐξηγήρηθ' ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς με· Τί σὺ βλέπεις; καὶ εἶπον· Ἐώρακα, καὶ ἰδοὺ λυχνίου χρυσοῦ ὄλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς, καὶ ἐπὶ λύχνου, καὶ ἐπὶ ἐκπαρστρίδες, καὶ δύο ἐλαίαι ἐκίνω. Καὶ ἐπηρώτησα τὸν ἄγγελον, καὶ εἶπον· Τί ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; καὶ ἐπέ μοι· Οὐ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; καὶ εἶπον· Οὐχί, Κύριε· καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἔμοι, καὶ εἶπεν· Οὗτος ὁ

Γ'. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ, ὡ προφήτα; Τῇ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτε Παρθένης οὐρανὸν ἐμιμήσατο· ὅτε ἐκ γαστρὸς ἐξεπήδησαν ἀκτῖνες· ὅτε ἐκ μήτρας προέκυπτε σαρκωθείς ἥλιος· ὅτε τὸ φῶς ἐσοχηματίσθη ἀνθρωπεῖα μορφῇ· ὅτε ὁ τόκος τοῦ τεχθέντος, οὐκ ἀρχή, ἀλλ' ἀνατολή. Καὶ ἐπέστρεψέ με, φησὶν, ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἔμοι, καὶ ἤγειρέ με, ἐν τρόπῳ ὅταν ἐξηγήρηθ' ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ. Τίς ὁ ἄγγελος; ὁ τὴν Μαριάμ εὐαγγελισάμενος. Τίς ὁ ὕπνος; ὁ τοῦ νόμου καιρὸς. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ὕπνῳ τὸ βλέφαρον τὴν κόρην καλύπτει, οὕτως ἐν τῷ νόμῳ τὸ κάλυμμα τὴν καρδίαν ἐσκέπασε. Καὶ εἶπεν πρὸς με· Τί σὺ βλέπεις; καὶ εἶπον· Ἐώρακα, καὶ ἰδοὺ λυχνίου χρυσοῦ ὄλη. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ λυχνία; ἡ ἅγια Μαρία. Διὰ τί δὲ λυχνία; ἐπειδὴ τὸ αὔλον φῶς Θεὸν σαρκωθέντα ἐδάστασε. Διὰ τί δὲ χρυσοῦ ὄλη; ἐπειδὴ καὶ μετὰ τόκον παρθένης ἔμεινε. Φησὶ γὰρ· Ἡ πύλη αὐτῆ κεκλεισμένη ἔσται· οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέληθ' δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ μόνος διελεύσεται δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται κεκλεισμένη, διότι ὁ ἡγούμενος καὶ ἐξελεύσεται καὶ κλείσει τὰς θύρας διώσθων αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ἡ γαστήρ πύλη λέγεται, μάρτυς Ἰωβ λέγων· Διὰ τί οὐ συνέκλεισε πύλας γαστρὸς μου; Καὶ ὡσπερ ἡ λυχνία οὐκ αὐτῆ φωτὶς αἰτία, ἀλλὰ φωτὸς δχημα, οὕτως καὶ ἡ Παρθένης, οὐκ αὐτῆ Θεός, ἀλλὰ Θεοῦ ναός. Καὶ τὸ λαμπάδιον, φησὶν, ἐπάνω αὐτῆς. Τί τὸ λαμπάδιον; ὁ σαρκωθείς Θεὸς Λόγος, τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης, ὁ λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ ὡσπερ ἐν τῷ λαμπάδιῳ ἡ ὕλη φλόγα δέχεται, οὕτως ἐν τῷ μυστηρίῳ ὁ Θεὸς μορφὴν δούλου ἔλαβε. Καὶ ὡσπερ τὸ λαμ-

⁴⁵ Zach. II, 10.

⁴⁶ Zach. IV, 1-6.

⁴⁷ Rom. XI, 55.

⁴⁸ Ezechi. XLIV, 2, 5.

⁴⁹ Job III, 10.

⁵⁰ Joan. VIII, 12.

(29) *Et convertit me*, ἐπέστρεψέ με. Venit stitit, traxitque ad spectaculum ac visionem. Decet illud pronomen in LXX ubi redditur, *Et reversus est*,

etc. Posset reddi : *et accurrit angelus*, etc. Gentianus Hervetus etiam reddidit, *et convertit me*, in Quæstionibus Anastasii Nicæni.

πάδιον ἐξ ὕψους τὴν αὐγὴν καταλάμπει, οὕτως ὁ Δεσπότης ἐξ οὐρανῶν ἐπεδήμησε τῇ γῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐβόα· Διὰ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπισκέψατο ἡμᾶς Ἀνατολὴ ἐξ ὕψους.

Z'. Καὶ τὸ λαμπάδιον, φησὶν, ἐπάνω, καὶ ἑπτὰ λύχνοι. Τίνες οἶδε ἑπτὰ λύχνοι; οἱ κατὰ μέρος νόμοι. Πόθεν τοῦτο δῆλον; λέγει γὰρ ὁ Δαβὶδ· Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβους μου. Καὶ Σαλομών· Ὅτι λύχνος ἐντολὴ νόμος (30), καὶ φῶς. Ἐνταῦθα οὖν λέγει τοὺς ἑπτὰ νόμους. Ὅτι δὲ ἑπτὰ νόμοι ἦσαν, ἀκουε. Πρῶτος νόμος ὁ Ἐμφυτος, περὶ οὗ φησὶν ὁ Παῦλος· Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιεῖ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. Δεύτερος νόμος ὁ διὰ τῆς ἔψευς· ὃν γὰρ ὁ νόμος κηρύττει δημιουργόν, τοῦτον ἡ ἔψις διὰ τῶν κτισμάτων πιστοῦται. Ἐκ γὰρ μεγέθους, καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γερουσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. Τρίτος νόμος, ἡ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἐντολὴ· καὶ βοᾷ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· Ὅστε ὁ μὲν νόμος ἄγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία, καὶ δικαία, καὶ ἀγαθή. Τέταρτος νόμος, ὁ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ἐν τῇ νεφέλῃ. Πέμπτος νόμος, ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὁ τῆς περιτομῆς. Ἑκτος, ὁ τοῦ γράμματος. Ἑβδομος, ὁ τῆς χάριτος· καὶ οὗτος δὲ ἡ χάρις νόμον ἔχει, ἀκουε πάλιν Παύλου λέγοντος· Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάξετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσετε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Λέγει δὲ Ἡσαΐας· Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ἐνταῦθα οὖν λέγει ἑπτὰ λύχνους τοὺς ἑπτὰ νόμους. Ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν ὁ Χριστὸς ὁλοῦς τοὺς νόμους πληρῶσαι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν λέγοντα· Πλήρωμα νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην· διὰ τοῦτο εἶπε τοὺς ἑπτὰ λύχνους, ἑπτὰ νόμους. Καὶ ἑπτὰ ἐπαρυστρίδες τίνες εἰσὶ; τὰ ἑπτὰ τοῦ Πνεύματος χαρίσματα. Πόθεν τοῦτο δῆλον; λέγει μὲν Ἡσαΐας· Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, [καὶ ἄνθος ἐκ ρίζης] ἀναθήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως· πνεῦμα βουλήσας καὶ ἰσχύος· πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας. Καὶ πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν· καὶ δύο ἐπαρυστρίδες, καὶ δύο ἐλαΐαι ἐπάνω. Τίνες αἱ δύο ἐλαΐαι; αἱ δύο διαθήκαι. Καὶ διὰ τί ταύτας εἶπεν ἐλαίας; ἐπειδὴ ὡσπερ ἡ ἐλαία ἀειθαλὲς ἔχει τὸ φύλλον, οὕτω καὶ αἱ δύο διαθήκαι ἀπαύστους τὰς περὶ Χριστοῦ ἔχουσι μαρτυρίας.

H'. Καὶ ἐκηρώθησα τὸν ἄγγελον, καὶ εἶπον· Τί ἐστὶ ταῦτα; καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος· Οὐ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; καὶ εἶπον· Οὐχί, Κύριε. Τί λέγεις, ὃ προφήτα; σὺ λέγεις, ὅτι εἶδον λυχνίας, καὶ λαμπάδιον, καὶ λύχνους, καὶ ἐπαρυστρίδας. Πῶς σὺν ἔρωτα; ἂ εἶδες; Ναί· εἰκόνα γὰρ ἔβλεπον, καὶ θαῦμα ἠρεύνων, φησὶν. Ὅσπερ γὰρ οἱ πλόντες ἐν τῇ

nit. Quocirca etiam clamabat propheta: *Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto* ⁸¹.

VII. *Et lampas, inquit, desuper, et septem lucernae. Ecquid septem lucernae? Peculiares totidem leges. Unde id constat? Nimirum quia ait David: Lucerna pedibus meis, lex tua, et lumen semitis meis* ⁸². Salomon item: *Lucerna mandatum legis, et lux* ⁸³. Hic itaque septem leges signat propheta. Quod autem fuerint septem leges, audi. Prima lex, est naturalis insita, de qua ait Paulus: *Cum enim gentes quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex* ⁸⁴. Secunda lex, est aspectabilis: quem enim lex praedicatorum conditorum, hunc aspectus per creaturas astruit ac probat. *A magnitudine enim et specie creaturarum, per proportionem, earum creator conspicitur* ⁸⁵. Tertia lex, est mandatum de ligno: ac Paulus apostolus alta voce praedicatorum: *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum* ⁸⁶. Quarta lex est tempore Noe, in nube (31). Quinta tempore Abrahami, de circumcissione. Sexta, lex scripta. Septima, gratia. Quod autem etiam gratia legem habeat, audi rursus Paulum dicentem: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* ⁸⁷. Isaias etiam ait: *De Sion exibit lex, et Verbum Domini de Hierusalem* ⁸⁸. Cum itaque hic septem lucernas dicit, septem intelligit leges. Nam quia Christus venit, ut adimpleret universas leges, juxta quod ait beatus Paulus: *Plenitudo legis Christus ad justitiam* ⁸⁹: idcirco septem leges, septem vocavit lucernas. Quidnam vero sunt septem infusoria? Septem Spiritus dona. Unde id liquet? Quia dicit Isaias: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ascendet: et requiescet super eum Spiritus Domini; spiritus sapientiae et intellectus; spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* ⁹⁰. *Et septem infusoria; et duae olivae desuper. Ecquoniam duae olivae? Duo testamenta. Quam ob causam vero haec vocavit olivas? Quia sicut oliva semper virentia servat folia: ita et duo testamenta sempiterna preferunt de Christo testimonia.*

VIII. *Et interrogavi angelum, et dixi: Quid sunt haec? Et dixit angelus: Non cognoscis quid sunt haec? Et dixi: Minime, Domine. Quid ais, o propheta? Tu dicis: Vidi candelabrum, et lampadem, et lucernas, et infusoria. Ut quid ergo ipsa quae vidisti, interrogas? Utique: Imaginem enim videbam, inquit, et miraculum perscrutabar. Ut enim ii qui*

⁸¹ Luc. i. 78. ⁸² Psal. cxviii, 105. ⁸³ Prov. vi, 23. ⁸⁴ Rom. ii, 14. ⁸⁵ Sap. xiii, 5. ⁸⁶ Rom. vii, 12. ⁸⁷ Galat. vi, 2. ⁸⁸ Isa. ii, 3. ⁸⁹ Rom. x, 4. ⁹⁰ Isa. xi, 1-3.

(30) Leg. νόμου, juxta LXX.

(31) In nube. In qua nimirum Deus positum vo-

luit symbolum clementiae, et ut deinceps mundus non esset periturus simili aquarum diluvio.

mare navigant, quamvis ipsum pelagus intueantur, haud tamen ad ima delitescens margaritam cernunt : ita etiam propheta extimam quidem imaginem cernebat, arcanum vero exquirebat mysterium. Idecirco ait : *Et interrogavi angelum, et dixi : Quid sunt hæc? Ecquid tandem angelus? Non ait vidisse candelabrum, et lampadem, lucernasque, et infusoria : sed misso ænigmatē, aperit miraculum, edicitque : Hic est Sermo Domini.* Fitque angelus evangelista : jubens enim valere symbola visui proposita, miraculum prædicat, aitque : *Hic est Sermo Domini.* Quid ais, o angele? Ostendisti vasa, et Verbum evangelizas? Utique; nam ænigma est quod spectatur, gratiaque mysterium. Quia enim Dominus Deus de Virgine nasciturus erat secundum carnem ac humanam formam accepturus, proque sua incarnandus voluntate : criminaturi vero erant Judæi miraculum, ac dicturi : Quonam pacto Dei Verbum, Verbum quod erat in principio, Verbum quod erat apud Deum⁶¹, potuit in humana forma nasci, et ex suo sigmento carnem sumere? ut ergo Judæorum ora obstrueret, ostendit prophetæ, pro Virgine, candelabrum; infusoria pro donis; pro testamentis olivas, pro Salvatore lampadem. Quod autem prophetæ lampadem appellaverint Dominum Christum, incarnatum, inquam, Verbum, Deum non mutatum, ex Isaia accipe, cum ait : *Exsurret anima mea in Domino; induit enim me vestimento salutis et tunica lætitiæ : sicut sponso circumposuit mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me mundo; et sicut terram efferentem florem suum, et sicut hortus semina sua, sic germinare faciet Dominus justitiam et exultationem coram universis gentibus⁶². Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non relinquam, donec egrediat ut lumen justitiæ meæ; salutare autem meum ut lampas accendatur⁶³.* Ipsi gloria et imperium et honor, una cum Patre, simulque Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO III (32).

De Incarnatione Domini nostri Jesu Christi.

I. Crebra eaque diversa celebritatum solemnia humanam exhilarant vitam, dum festorum dierum recursu, tristem ærumnosæ hujus vitæ molestiam in voluptatem convertunt. Ut enim adversis tempestatibus acti, trajecto infesti maris æstu, portibus gaudent tanquam fidissimo vitæ sinu : sic post multas negotiorum molestias cum feriat homo, celebritate tanquam curarum requie ac securitatis matre gaudet. Festus namque dies, molestiarum et oblivio; curarum somnus; gaudii

⁶¹ Joan. 1, 1. ⁶² Isa. Lxi, 10, 11, sec. LXX. ⁶³ Isa. Lxii, 1.

(32) Hanc quoque habuit idem Riccardus ex eadem Cryptæferratensi bibliotheca : opus sane, quamquam breve, Procli vena ac ingenio dignum. Indicat habuisse illam altero die a Christi natalitiorum festo die : quæ forte ratio fuit, ut potius

θαλάσση τὸ μὲν πέλαιος βλέπουν, τὸν δὲ κρυπτόμενον κάτω μαργαρίτην οὐχ ὀρώσιν· οὕτω καὶ ὁ προφήτης εἰκόνα μὲν ἔβλεπε, καὶ μυστήριον ἠρεῖνα. Διό φησιν· Καὶ ἠρώτησα τὸν ἄγγελον, καὶ εἶπον· Τί ἐστὶ ταῦτα; Τί οὖν ὁ ἄγγελος; οὐ λέγει ὅτι εἶδεν λυχνίαν, καὶ λαμπάδιον, καὶ λύχνους καὶ ἐπαρυστρίδας· ἀλλ' ἀφείλετο τὸ αἰνίγμα, κηρύττει τὸ θαῦμα, καὶ λέγει· Οὗτος ὁ Λόγος Κυρίου. Καὶ γίνεται ὁ ἄγγελος εὐαγγελιστὴς· ἀφείλετο γὰρ τὴν ὄψιν, κηρύττει τὸ θαῦμα, καὶ λέγει· Οὗτος ὁ Λόγος Κυρίου. Τί λέγεις, ὦ ἄγγελε; Σκευὴ ἐδειξας, καὶ Λόγον εὐαγγελίζεις; Ναί· αἰνίγμα γὰρ τὸ θέαμα, καὶ μυστήριον ἡ χάρις. Ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλον ὁ Δεσπότης Κύριος ἐκ Παρθένου τίκτεσθαι κατὰ σάρκα, καὶ σχηματίζεσθαι ὡς ἄνθρωπος, καὶ σαρκουῖσθαι ὡς ἤθελεν ἤμελλον ἐκ Ἰουδαίῳ διατῦρειν τὸ θαῦμα, καὶ λέγειν· Πῶς ἠδύνατο ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ Λόγος, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγος, ἐν σχήματι ἀνθρώπου γεννᾶσθαι, καὶ ἐκ τοῦ οἴκειου πλάσματος σαρκουῖσθαι; βουλόμενος οὖν ἀποφράξαι τῶν Ἰουδαίων τὰ στόματα, εἰδείξε τῷ προφήτῃ ἀντὶ τῆς Παρθένου, τὴν λυχνίαν· ἀντὶ τῶν χαρισμάτων, τὰς ἐπαρυστρίδας· ἀντὶ τῶν διαθηκῶν, τὰς ἐλαίας· ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος, τὸ λαμπάδιον. Καὶ ὅτι λαμπάδιον λέγουσιν οἱ προφῆται τὸν Δεσπότην Χριστὸν, τὸν σαρκωθέντα Λόγον, τὸν μὴ τραπέντα Θεόν, ἄκουε Ἡσαίου λέγοντος· Ἀγαλλιᾶσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐρέδυσσε γὰρ με ἑμῷ σωτηρίῳ, καὶ χιτῶνα εὐπροσύνης· ὡς ἑμυρῶ περιέθηκέ μοι μίτραν· καὶ ὡς ἑμυρῶν κατεκέσθησέ με κόσμῳ· καὶ ὡς ἑμυρῶν ἀβύσσουσαν τὸ ἄνθος αὐτῆς· καὶ ὡς κῆπος τὰ σπέρματα αὐτοῦ· οὕτως ἀνατελεῖ Κύριος δικαιοσύνην, καὶ ἀγαλλίαμα ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν. Διὰ Σιών οὐ σωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱερουσαλὴμ οὐκ ἀτήσω, ὥς ἂν ἐξέβληθαι ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου· τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς κενθήσεται. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ σὺν τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (33).

A'. Πολλὰ καὶ διάφοροι πανηγύρεις τὸν ἀνθρώπινον φαιδρύνουσι βίον, τῷ κύκλῳ τῶν ἑορτῶν τῆς ἐπιμόθου ζωῆς τὸ λυπηρὸν εἰς ἡδονὴν μεταβάλλουσαι. Ὅσπερ γὰρ οἱ μετὰ ζάλῃς ἐκ πελάγους καταβάντες χαίρουσι τοῖς λιμένσιν, ὡς ζωῆς ἀγκάλαις· οὕτως μετὰ πολλὰς πραγμάτων περιστάσεις ἑορτάζων ὁ ἀνθρώπος, χαίρει τῇ πανηγύρει ὡς ἀμεριμνίας μητρὶ. Ἐορτὴ γὰρ ἐστὶ λύπης λήθη· φροντίδων ὑπνος, χαρᾶς γεωργός, φαιδρότης πρόξενος, προσευχῆς κειρὸς, πενήτων θέρος, ἐκκλησιῶν κόσμος,

inscripta sit *De Incarnatione, quam In festum natalis Domini.*

(33) Colum. codex, εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

πώλων πανήγυρις, ἔχθρας ναυάγιον, φιλίας ἀνατολή, ἂ ἐπὶ γῆς οὐρανός. Καὶ τί τὰ πολλὰ λέγω; Ἐορτὴ ἀναστάσεως καρπός, κατὰ τὸν προφήτην λέγοντα· Ἐόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἑορτάς σου· ἀνέβη γὰρ ἐκ τῆς γῆς ὁ ἔμφυσῶν εἰς πρόσωπόν σου.

Β. Ἄλλὰ πολλὰ μὲν, καθάπερ ἔφην, αἱ πανηγύρεις· οὐκ ἴσα δὲ τῶν ἑορτῶν τὰ κέρδη. Αἱ μὲν γὰρ παρὰ Θεοῦ ἐνομοθετήθησαν, αἱ δὲ παρὰ διαβόλου εἰσέφρησαν. Διόπερ καὶ αἱ μὲν, ψυχῶν ἀπειλοῦσι ζημίαν· αἱ δὲ γαστρὶ λειτουργοῦσι κόρον· αἱ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐμποροῦνται τὴν σωτηρίαν. Οἱ Ἕλληνες ἑορτάζουσιν· ἀλλ' αἰσχρῶς τὰ πάθη θεοποιήσαντες, ἐντεῦθεν ἀναμάττονται τῆς αἰσχύνης τὸν βόρβορον. Ἰουδαῖοι πάλιν ἑορτάζουσιν· ἀλλὰ θεὸν τὴν κοιλίαν περιφέρουσι, καιροῦς ἀμαρτημάτων μετὰ κόρον τὰς ἑορτάς ποιοῦντες. Ἐν ἐρήμῳ ἑορτάζοντες, τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσεκύνησαν· εἰς κρίσεις καὶ μάχας ἐνήστειον· ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτάζοντες, σταυρὸν κατὰ τοῦ Δεσπότης συνέπηξαν. Ὁ Ἰουδαϊκὰ ἑορταῖ, ὧν καὶ ἡ φαιδρότης πλάνος, καὶ ἡ τρυφή φόνος. Αἱ δὲ τῶν Χριστιανῶν πανηγύρεις θεῖαι καὶ παράδοξοι, καὶ δυνάμεις πηγαὶ καὶ θησαυροὶ σωτηρίας. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη ἡμῶν πανήγυρις, Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν κηρύσσει. Ἡ δὲ μετ' ἔχεινην, ὑδάτων ἁγιασμὸν καὶ βαπτίσματος εἰκονογραφεῖ μητρὰν. Ἡ τρίτη κατάδυσιν θανάτου, καὶ σταυροῦ τρόπαιον, καὶ ἀναστάσεως δῶρον, καὶ πατρῶσις ἐλευθεροποιὸν εὐαγγέλιζται. Ἡ τετάρτη, τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνοδὸν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν κέκραγε καθ' ἑδραν. Ἡ πέμπτη Πνεύματος ἁγίου κάθοδον, καὶ μυρίων χαρισμάτων δμβροῦς σαλπίζει. Αὗται εἰσιν αἱ ἑορταὶ ἃς ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλισώμεθα καὶ ἐσφρανθῶμεν ἐν αὐταῖς.

Γ. Τί γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς (33) θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ἦν χθὲς ἐπετελέσαμεν, οὔτε μετὰ φρίκης καὶ δόξης; Τί γὰρ ἦν χθεσινής ἑορτῆς τὸ θαῦμα; ἀλλὰ παρακαλῶ, μετὰ συγγνώμης ἀκούσατε, Πηλίνη γὰρ γλώσσα Θεοῦ μυστήρια διαπορθεύσαι ἐπιχειρεῖ. Τί οὖν τῆς χθεσινής ἑορτῆς τὸ θαῦμα; θεότιτος καὶ ἀνθρωπότητος ἀνερμήνευτον μυστήριον· ὠδὴν ἀλόχευτος· σάρκωσις ἀπαθῶς τὸν ἀσχημάτιστον μορφώσασα· τόκος παράδοξος· ἀρχὴ, καὶ οὐκ ἀρχὴ τοῦ τεχθέντος· τῆς μὲν γὰρ ἀνθρωπότητος γέγονεν ἀρχὴ, ἡ δὲ θεότης ἐμεινεν ἀναρχος· μορφή μορφὴν προσλαβούσα, καὶ ἡ Τριάς οὐκ ἐπλεόνασεν εἰς τε-

A seges; lætitiæ conciliatio; precationis tempus; pauperum messis; ecclesiarum ornatus; urbium celebris conventus; inimicitiae exitum; amicitiae ortus; in terra cælum. Quid vero multa prosequor? Est festus dies resurrectionis fructus, juxta quod ait propheta: *Celebra, Juda, festivitates tuas: Ascendit enim e terra, insufflans in faciem tuam* ⁶⁶ (35).

II. At sane multæ quidem sunt, uti dicebam, solemnes celebritates; non tamen æqualia sunt feriarum lucra. Aliæ quippe a Deo sunt constitutæ: aliæ a diabolo illatæ: proinde etiam, harum quidem aliæ in animarum jacturam vertuntur; aliæ ventris satietatem ministrant; aliæ denique, humano generi salutem negotiantur. Puta, gentes sua festa colunt; verum turpiter affectus deificantes ac vitia, turpitudinis inde cœnum hauriunt ac sibi asciscunt. Judæi quoque dies festos agunt; sed ventrem deum circumferunt, feriasque post satietatem peccatorum causas reddunt. In deserto festum actitantes diem, auream imaginem adorarunt ⁶⁶: ad lites et contentiones jejunabant ⁶⁶: Hierosolymis festum diem celebrantes, crucem adversus Dominum compegerunt. O Judaica festa! quorum et hilaritas error, et deliciæ cædes. Ad Christianorum solemnia (36) divina sunt et admirabilia, vereque fontes ac thesauri salutis. Nam prima nostra celebritas, Dei ad homines adventum prædicat. Quæ vero hanc sequitur, aquarum sanctificationem ac baptismatis vulvam graphicè exprimit. Tertia, mortis interitum ac tropæum crucis, resurrectionisque donum, ac quo patribus parta est libertas, læto faustoque nuntio indicat. Quarta, primitiarum nostrarum in cælos ascensum, earumque a dextris consessum clamat. Quinta, Spiritus sancti descensum ac sexcentos gratiarum imbres quæ fecit Dominus: Exsultemus, et lætemur in

III. Quid enim utique, in ea quam hesternæ die peregrimus solemnitate, non admirabile ac novum, honoreque ac gloria plenum? quod namque illud hesternæ festivitatis miraculum? Verum, obsecro, cum indulgentia audite. Lutea enim lingua est quæ Dei mysteria traducere audeat ac aggreditur explicare. Quodnam illud itaque hesternæ solemnitate est miraculum? Nimirum divinitatis et humanitatis inexplicabile mysterium; nullis partus sordibus inquinata proles; incarnatio, nulla eum passione informans, qui nullam formam aut figuram admittat: partus admirabilis (37): Nati principium,

⁶⁶ Nah. i, 15; ii, 1. ⁶⁶ Exod. xxxii, 1 sqq. ⁶⁶ Isa. lviii, 4. ⁶⁷ Psal. cxvii, 24.

(34) Leg. αὐτῇ.

(35) *Insufflans in faciem tuam*. Allusio est ad insuflationem qua Deus homini animam indidit: vel etiam ad dominicam illam in discipulos (Joan. xi, 22). Idem enim et naturæ primum, et gratiæ postea insufflavit Spiritum; ipse qui e terra ascendit, ac resurrexit, nostræ primitiæ ac auctoris resurrectionis. Etiam Cyrillus in *Nahum* ii, explicat de resurrectione: et Chrysostomus hom. ii ex decem Romæ editis

(36) *Christianorum solemnia*. Eodem fere modo Asterius festum Kalendarum traducens, Christianorum percenset festa, ac eorum rationes. Videndus item Chrysostomus in *Philogonium*, ac homil. de Pentecost. apud Duceum.

(37) *Partus admirabilis, τόκος παράδοξος*. Habentur hæc ac sequentia, usque ad illa verba, καὶ ἀνθρώπος ἐξ ἐμοῦ, in codice Columnensi Procli nomine, inter Patrum testimonia de duabus naturis, ut refert Riccardus.

nec principium : humanitas quippe principium habuit, divinitas vero æterna est et sine principio. Forma formam assumpsit, nec Trinitas in quaternitatem excrevit. Duarum naturarum unio, ac unius Filii partus. Verbi ac carnis inconfusa unio, quique heri carne natus est, quod ex Patre, Deus; quod ex me, homo est. O plenum horrore ac miraculo sacramentum! Quis regem unquam vidit rei habitum indutum? Vel quis oculus unquam comprehendit solem? Quandonam vero caro secundum substantiam Deo immutabiliter unita est, præterquam heri? quando sancta quidem Virgo suum uterum commodavit (38): Verbum autem per aurem insiliit; ac Spiritus sanctus vivum efformavit templum; Altissimus in servi se formam exinanivit⁶⁸; ac demum divinæ istud dispensationis mysterium, uterus virginalis portavit. O uterum cælo latiore! O prolem salutis sarcinam! O alvum luti ac figuli thalamum! O fetum, mundi peccati redemptionis pretium! O mysterium, cujus modum explicare nequeo! O partum, non qui initium existentia divinæ, aut naturæ mutationem, vel diminutionem potentia, aut denique separationem ab æterno genitore, sed qui Dei ac carnis substantialem unionem; nativitatis benedictionem; Dei adventum; miraculum a sæculo in Deo absconditum; maledictionis solutionem; condemnationis eversionem; unius ejusdemque Filii æternam existentiam, ac ejus ex Virgine secundum carnem generatio-nem; ac denum adorationem quam omnis impendit creatura, populo universo donavit, lætoque ac fausto gaudio annuntiavit. Ipsi gloria et imperium, in sæcula sæculorum. Amen.

(39) ORATIO IV.

In natalem diem Domini nostri Jesu Christi.

I. Præclarum ac admirabile præsentis solemn-

⁶⁸ Philipp. II, 7.

(38) *Commodavit, ἐκίχρα*. Communis scribitur hoc verbum per ι, quod Dorica dialecto passim mutatur in η. Putem tamen nihil hic Proclum Dorici affectasse, sed totum antiquarii esse, quod paulo insolentius videtur. Liquet enim ut plerique scribendo litteras sono affines, ac nec modo satis distinctas, confundant.

(39) Jam edita fuerat Lugduni Batavorum ex mendoso satis codice. Riccardus ex triplici Romano conatus est restituere. Exstat Theodoti Ancyran*Oratio In Act. synodi Ephesinæ*, pag. 3, cap. 9, simili argumento, et eodem fere initio, ut vel ejusdem oporteat esse, vel alterum alterum imitatum, ac pene alterius exordium orationis exscripsisse. Con-jicit Riccardus non esse eam orationem Theodoti, sed solum sequentem, tum ex styli diversitate, tum quia desideratur illa in codice Bavarico; tum denique quia Epiphanius diaconus in VII synodo percensens hujus Theodoti opuscula, singulariter nominat, καὶ τὸν λόγον εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου. Verum argumentum hoc leve admodum est; nam iisdem ipsis *Actis*, c. 12, habetur ejusdem Theodoti oratio alia, *De dominica Incarnatione* habita in die sancti Joannis evangelistæ, cujus nihil Epiphanius meminit. Sanctus quoque Nicephorus *adversus Iconomachos*, tanquam ejus indubitatum monumentum affert *Orationem in sanctam Mariam et Symeonem*, opponitque aliis incertis, quæ iidem, Theodoti Ancyran*is* nomine opponebant: quam ipsam Epiphanius omisit: nisi forte, et melius,

Α τράδα· δύο φύσεων σύνοδος, καὶ ἐνὸς Υἱοῦ τόκος· Λόγου καὶ σαρκὸς ἀσύγχυτος ἕνωσις· καὶ ὁ γεννηθεὶς χθὲς κατὰ σάρκα, Θεὸς ἐστὶ τὸ ἐκ Πατρὸς, καὶ ἀθρωπος τὸ ἐξ ἐμοῦ. Ὡ μυστηρίου φρικτοῦ καὶ παραδόξου! Τίς εἶδε ποτε ὅτι βασιλεὺς καταδίκου σχήμα ἐφόρεσεν; ἢ πότε ὀφθαλμοὶ ὄλον ἐχώρησεν ἥλιον; πότε δὲ Θεῶ σὰρξ κατ' οὐσίαν ἀτρέπτως ἠνώθη, εἰ μὴ χθὲς; ὅτε ἡ μὲν ἅγια Παρθένος τὴν σου γαστέρα ἐκίχρα (40)· ὁ δὲ Λόγος δι' ἀκοῆς εἰσεπέδρα· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν ναὸν ἐζωσπλάσσει· ὁ δὲ Ἰψίστος εἰς δούλου μορφήν ἑαυτὸν ἐκένου· τὸ δὲ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας ἐδάσταζε Παρθένου γαστήρ. Ὡ γαστήρ οὐρανοῦ πλατύτερος! Ὡ τόκος σωτηρίας φόρτος! Ὡ κοίλα πηλοῦ καὶ πλαστοῦ νυμφίων! Ὡ ὠδὴν κοσμικῆς ἀμαρτίας λύτρον! Ὡ μυστήριον, οὗ τὸν τρόπον ἐρμηνεύσαι οὐ δύναμαι! Ὡ τόκος, οὐκ ἀρχὴ/ ὑπέρβειος Θεοῦ, οὐ τροπὴν φύσεως, οὐ μειώσιν ἐν-νάμειος, οὐ χωρισμὸν τοῦ ἀνάρχου γεννήσαντος, ἀλλὰ Θεοῦ καὶ σαρκὸς συνουσιωμένην ἕνωσιν, εὐλο-γίαν γεννήσεως, Θεοῦ ἐπιδημίαν, ἐξ αἰῶνος ἐν τῷ Θεῷ ἀποκεκρυμμένην θαύμα, φύσεων ἀδιαίρετον μυστήριον, κατὰρας λύσιν, ἀποράσεως ἀνατροπὴν, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Υἱοῦ τὴν ἀναρχον ὑπαρξιν, καὶ τὴν ἐκ Παρθένου κατὰ σάρκα γέννησιν, καὶ τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως προσκύνησιν, τῷ δῆμῳ παντὶ κεχαρισμένος καὶ εὐαγγελισάμενος. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

C

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Α'. Λαμπρὰ καὶ παράδοξος τῆς παρουσίας ἑορτῆς

eas omnes orationes comprehendit inter scriptas *ad Lausum adversus Nestorium* tomis sex: ex quibus verisimile est acceptas esse tres illas in synodo recitatas, quæ vere *iota* adversus Nestorium militant; ut et quam citat sanctus Nicephorus *in Mariam et Symeonem*, quod relatum ab eo excerptum indicat. Putemque sex illos tomos illustre fuisse Theodoti opus, ac apprime notum; reliquæ vero quas percenset Epiphanius orationes, singulares fuisse tractatas, alia aliaque occasione habitos, ut doctis ejusmodi episcopis moris erat. Quia vero in Marianis sumus, libuit hoc loco illud *in Mariam excerptum* Theodoti producere, ex quo forte integra ipsa oratio aliquando agnoscì poterit, ac quantum totus ipse Nicephorus non prodit. Ἐκ τοῦ εἰς τὴν πανῶνυνητον Θεοτόκον καὶ τὸν Συμεῶνα συντεθειμένου λόγου Θεοδότου τῆς Ἀγκύρας· Χαίροις χώρημα ἐλάχιστον, χωρῆσαν τὸν τοῖς πᾶσιν ἀχώρητον. Καὶ τίς τὴν γενεάν τοῦ ἀρχαιτέρου τῆς γεννήσεως διηγῆσεται; Τί θαυμάσομεν τὸν θεῖον καὶ ἀνέκφραστον τόκον, ἢ τὴν ἀνερμήνευτον λοχείαν; Ὁ περιῶράττεται τῷ λόγῳ τὰ ὑπὲρ λόγον· οὐ περιγράφεται ἢ τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν. Εἰ γὰρ καὶ γράφει γραφεὺς τὴν μητέρα τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὐκ ἐρμηνεύει λόγος τὸν τρόπον τῆς κοσμοφιλίας. Ἀρχὴν ἐπιθώμεν τῷ τόκῳ; ἀλλ' οὐχ ὑπέστηκεν ἄτερ τοῦ ἀνάρχου. Βρέφος ἐνομάσομεν τὸν τεχθέντα; ἀλλὰ τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν κέχτηται προκαταρκτικὸν καὶ αἴτιον. Νικᾷ τὴν ὑψέσιν ἢ ἐπίτασις, καὶ ὑπερίπταται τῆς περιγραφῆς (40) Leg. τὴν αὐτῆς.

ἡ ὑπόθεσις· λαμπρὰ μὲν, ὅτι ξένην ἀνθρώποις σωτηρίαν ἐπανήγαγεν· παράδοξος δὲ, ὅτι τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐνίκησεν ὁ τόκος. Φύσις μὲν γὰρ ἐννοεῖται τὴν τεκοῦσαν μητέρα· ἡ δὲ χάρις καὶ τεκοῦσαν ἔδειξε, καὶ παρθένον ἐφύλαξε, καὶ μητέρα ἐποίησε, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν οὐκ ἔβλαψεν. Ὡς γὰρ ἀσπύρου καρπὸν βλαστησάσης οὐράνιον! Ὁ Παρθένος· ἀνοίξασα τῷ Ἀδὰμ τὸν παράδεισον, μᾶλλον δὲ τοῦ παραδείσου ἐνδοξότερα ὑπάρχουσα! Ὁ μὲν γὰρ Θεοῦ γεώργιον γέγονεν, ἡ δὲ κατὰ σάρκα Θεὸν αὐτὸν ἐγεώργησε. Δεῦτε οὖν πάντες, τῆς τοῦ Δεσπότητος μητρὸς μήπως καὶ τοὺς γάμους χορεύσωμεν· παρθένος γάρ ἐστι γάμων ἀμύητος, καὶ γάμων ἀδόητος· ἀλλὰ τὰς ἀνυμφεύτου αὐτῆς ὠδίνας τιμήσωμεν. Μήτηρ γὰρ καὶ ἀνευ γάμων ἐγένετο· καὶ ἀνδρὸς πείραν οὐκ ἔλαβε· καὶ ὄρφανός ὁ παῖς· οὐχ εὐρίσκειται. Δεῦτε ἴδωμεν γαστέρα Παρθένου πλατυτέραν τῆς κτίσεως. Ὁ γὰρ ἐκεῖ μὴ χωρούμενος, ἐνταῦθα ἀστενωχωρήτως ἐχώρησε, καὶ ὁ ἐν τῇ χειρὶ καὶ αὐτὴν τὴν τεκοῦσαν βαστάζων μετὰ πάντων, ὑπὸ ταύτης ἐν γαστρὶ βαστάζεται. Δεῦτε ἴδωμεν τὴν ἀλατόμητον πέτραν ἐν τῇ παρθενικῇ ἀράχῃ ὑπερφυῶς φερομένην, καὶ τὴν φύσιν μὴ βλάπτουσαν, καὶ τὸν κόσμον ἐδράζουσαν. Δεῦτε ἴδωμεν νῆδος ποντοποροῦσης ἀθεώρητον πορείαν, τῆς βυθισίας μὲν τὸν ἀρχέκακον, ἀλειυσίας δὲ τὸν πρωτόπλαστον· ἥς καὶ ἡ εἰσοδος ἀνιστόρητος, καὶ ἡ ἐξοδος ἀνερμήνευτος. Δεῦτε ἴδωμεν τὸν νοητὸν ὄφιν, τὸν τῇ θυγατρὶ τῆς Εὐας προσμιλούντα, καὶ τὸ γραμματίον τῆς παρακοῆς ἀκυροῦντα. Δεῦτε ἴδωμεν καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος, ὡς διαφανοῦς τοῦ σώματος, τὰς ἀκτίνας ἐκπέμπον τῆς χάριτος.

etiam serpentem sermones cum Evæ filia miscentem⁴¹, ac contumaciæ libellum abrogantem. Agite ipsam contueamur divinitatis lucem, quasi e pellucido

B. Γυναῖκες τρεχέτωσαν, ὅτι γυνὴ οὐ θανάτου δεικνύει φυτόν, ἀλλὰ ζωῆς τίχτει καρπὸν. Παρθένοι συντρεχέτωσαν, ὅτι παρθένος ἔτεκεν, οὐχὶ τὴν παρ-

⁴⁰ Dan. II, 34. ⁴¹ Prov. xxx, 49. ⁴² Gen. III, 4.

τὸ ἀπερίγραπτον. Τοιαῦτα ἡμῖν ἡ ἅγια μητροπαρθένος ἐν ἁγίαις αὐτῆς ἐπιλάμψαι προκομίζει τὰ ἀγαθὰ· ὅτι παρ' αὐτῆς πηγὴ ζωῆς. Ex oratione, quam Theodolus Ancyræ episcopus composuit in sanctam Dei Genitricem et Symeonem, apud sanctum Nicephorum adversus Iconomach. lib. II): *Gaude minimum loci spatium, ejus factum capax, qui a nullo potest capi. Quis vero ejus nativitate enarrare possit, qui ipsa antiquior generatione existit? Quid prosequemur admiratione, divinum ac ineffabilem setum, an inexplicabilem seturam? Nequeunt ea sermone comprehendere, quæ vim totam rationis superant. Non possunt intellectus vi circumscribi ac defuiri, quæ excedunt intelligentiam. Tametsi enim pictor matrem incarnationis pingit, non tamen sermo conceptionis modum interpretari possit. Principium proli imponemus? at non consistit absque æterno. Infantem eum qui natus est, dicemus? at antiquum illum dierum auctorem ac causam habet. Vincit intentio quod demissionis est; quodque incircumscriptionem, circumscriptionem transcendit. Ejusmodi nobis bona, Virgo mater sacris suis illustrationibus præfert, ut apud quam sit fons vitæ.*

(41) Quod novam, ξένην. A qua longè erat genus humanum. Theodotus habet κοινήν, communem: quo etiam titulo illustris admodum fit dies Christi natalis: malimque ego τὸ κοινήν.

tatis argumentum· præclarum quidem quod novam (41) hominibus revexerit salutem; admirabile autem, quod partus naturæ leges evicerit. Nam natura (42) quidem agnoscit puerperam; at gratia, puerperam pariter effecit, ac custodivit virginem: exhibuitque matrem, nec quidquam integritatem læsit. O terram non satam, quæ cælestem fructum protulit! O Virginem, quæ Adamo paradiso rese-ravit! imo, quæ ipso paradiso gloriosior existit. Nam paradisi quidem Dei cultura fuit; hæc autem Deum ipsum carnis ratione excoluit. Agite huc itaque omnes, non quidem matris Domini nuptias choreis ac tripudio celebraturi: virgo enim est nuptiarum experta (43) ac omnino nuptiarum ex-sors: sed ejus innuptæ partum honoribus prose-cuti. Tametsi enim innupta, mater effecta est, nec tamen est experta virum: ac neque puer orphanus invenitur, ac orbis patre. Agite, intueamur Virginis uterum mundo ipso amplio-rem: quem enim ille capere non poterat, hunc iste capiens non arctatur: atque is qui et ipsam genitricem cum universis aliis manu portat, idem ipse in utero ab ea portatur. Agite, videamus non excisum lapidem⁴⁴, in virginali gestatum uteri tunica ac ventris aranea, nec quidquam lædentem naturam, sed mundum fulcientem. Agite, navis mare pervagantis⁴⁵ viam oculos fugientem conspiciamus; quæ nimirum auctorem mali profundo merserit; primum vero formatum hominem expiscata, ex imo gurgite extraxerit: cujus et ingressus admirabilis sit, et egressus ineffabilis. Agite, spiritalem aspec-tum corpore gratiæ radios emittentem.

II. Accurrant mulieres, quod mulier non mortis arborem ostendat, sed pariat fructum vitæ. Con-currant virgines, quod Virgo pepererit, nedum non

(42) Nam natura. Sequor sancti Andreae codicem, ex quo restituta littera, plana est ac facilis: nulloque modo adduci possim, ut Riccardi lectionem probem, putemque scripsisse Proclum, loco τεκοῦσαν, αεχοῦραν. Tametsi enim κοῦρα possit accipi pro κόρη, et κόρη loco παρθένος, nusquam tamen Proclus sic Atticam dialectum Ionica commutavit in voce κόρη, nihilque impeditus littera, quam sibi ille ex Heidelbergensi composuit: qui plane emendandus est, ut pro ἀγνοεῖ, sit ἐννοεῖ· quod unum series tota petit, qua doceat Proclus, quid gratia supra humani rationem partus ac puerperii in Maria præstiterit.

(43) Nuptiarum experta, γάμων ἀμύητος. Valde displicet quod reddit Riccardus: a profanis nuptiis aliena. Sunt namque nuptiæ nihil profanæ, tametsi sanctior est ac sacratio virginitas. Verbum illud ἀμύητος sonat non initiatam, sacrorum metaphora, quibus initiari dicebantur qui eorum fiebant participes, eaque docebantur. Quod sequitur, καὶ γάμων ἀδόητος· ac velut explicatio præcedentium ponitur, non male possit exponi, quæ ne audisset quidem de nuptiis: ut quæ se Deo voto obstrinxisset, nec aliter fuisset tradita Josepho, quam ut custodi, non ut marito; ut plures Patres tradunt, ipseque adeo Proclus orat. vi; qua de re adi Georgium Nicomed.

violata virginitate, sed et obsignata integritate. Prodiit enim infans, et integras uteri tunicas reliquit, ac naturæ opificinam, quo repererat modo, dimisit, augens gratiæ cremento. Accurrant matres eo quod Virgo mater, inobedientiæ arborem vitæ arbore emendavit. Concurrant filiæ, quod inobedientiæ maternæ injuriam, filiæ obedientia vindicavit. Accurrant patres, propter eum qui novissimis sæculis natus est Pater. Concurrant infantes, ejus causa qui infans in præsepio pannis involvitur. Accurrant pastores, propter ortum ex aqua virginali pastorem. Pastor namque, novum compactam induit corporis pellem; vidensque lupus agni speciem, in eum hians undequaque incurrit. Verum dentes quidem acuit; carnes tamen Agni immaculati nec delibare potuit; nam *ejus caro non vidit corruptionem* ⁷². Etenim Agnus ipse lupum occidit, ac quos ille a sæculo tenebat, ventrem edacis feræ evomere compulit; sic humanum extrahens genus velut olim Jonam e ventre ceti ⁷³. Concurrant reges, quod Rex gloriæ pro regali trabea fasciis involutus sit. Accurrant principes, quod *Princeps ille pacis* ⁷⁴ in virginali opificina, corporis arma cuedens, eaque incontaminata deitate durans, iisdem diabolum hostem interemerit. Concurrant consules, quod cœlestis terrestrem assumpserit consulem, pulchram habens ac decoram sellam curulem, sanctam Dei genitricem Virginem Mariam: consulari vero togam, nullo carnem satam semine, pretiosis illam intexam ac ornatam lapillis, nempe sanctorum vitis ac eorum rebus gestis; inæstimabilibus margaritis, præclaris nempe prophetarum vaticiniis; non qui aurum dispergat pravitatis auctorem, sed qui misericordiam salutis conciliatricam præmio donet. Accurrat plebs, quoniam Judex plebeio amictu indutus est, ut eo latitantem capiat furem diabolum, armatumque exspoliet. Mirum sane, ac perquam novum indumentum (44); texturaque admirabilis, utpote absque humanæ artis ope. O Virgo, puella innupta, ac sine puerperio sordibusque mater, undenam accepta lana vestem hanc contextuisti, quam mundi Dominus hodie induit? Ecquodnam textrinum uteri jugum invenisti in quo inconsutilem tunicam illam intexeres? Audiendam, loco Virginis (45), naturam suadeo: ordine enim ac ratione, virginali partui sermonem servabit. Ego, inquit, haudquaquam carnis vestimentum absque viri consuetudine intexere novi. Mca textura immunda facit indumenta. Induit

⁷² Act. II, 31; Psal. xv, 40. ⁷³ Jon. II, 14. ⁷⁴ Isa. Ix, 6.

(44) *Ac perquam novum indumentum, καὶ καινότερον*. Præfero eam lectionem Palat. impress. cui affinis Heidelberg. καὶ καινότερον. Riccardus vitandæ causa cacophonizæ legit καὶ νεορόν: quæ sane lectio nihil apta est; nec enim indumentum illud in sacræ Virginis utero factum, ac quod Verbum induit, νεορόν est, prout νεορόν contra corpus distinguitur: sed ipsum corpus anima intelligente præditum; cujus duntaxat editionis modum vere novum et admirabilem urget Proclus: quin ne ipse

θελίαν αίσχύνουσα, ἀλλὰ τὴν ἀφθαρσίαν σφραγίσασα. Ἐξήλθε γὰρ τὸ βρέφος, καὶ ἀκεραίους τοὺς χιτῶνας τῆς γαστρὸς ἀπέλιπε, τοιοῦτον ἀφείλεν ἐν προσθήκῃ τῆς χάριτος, οἷς εὗρε τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον. Μητέρες τρεχέτωσαν, ὅτι μήτηρ παρθένος τὸ ζῦλον τῆς παρακοῆς διὰ τοῦ ζύλου τῆς ζωῆς διωρθώσατο. Θυγατέρες συντρεχέτωσαν, ὅτι μητρικῆς παρακοῆς ὕβριν, θυγατρὸς ὑπακοῆ ἐξεδίκησε. Πατέρες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰῶνων τεσθέντα Πατέρα. Βρέφη συντρεχέτωσαν, διὰ τὸ ἐν φάτῃ σπαργανούμενον βρέφος. Ποιμένες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐκ τῆς παρθενικῆς ἀμνάδος προελθόντα ποιμένα. Ὁ γὰρ ποιμὴν τὴν ξενοπαγίῃ τοῦ σώματος περιέθετο δοράν· καὶ ὁ λύκος ὡς ἀμνὸν ἰδίῳ περιέτρεχεν κελχυνῶς· ἀλλὰ τοὺς μὲν ὀδόντας ἠκόνησε, τῶν δὲ σαρκῶν τοῦ ἀμώμου οὐκ ἔσχευε γεύσασθαι. Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ εἶδε τὴν διασθοράν. Ὁ γὰρ ἀμνὸς τὸν λύκον ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξεμέσαι ἠγάγκασεν ἐξ αὐτῆς τῆς γαστρὸς τοῦ παμφάγου θηρῆς, ὡς τὸν Ἰωνᾶν ἐξελεύσας ἐκ τοῦ κήτους τὸν ἄνθρωπον. Βασιλεῖς συντρεχέτωσαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνθ' ἀλουργίδος τὰ σπάργανα περιέθετο. Ἄρχοντες τρεχέτωσαν, ὅτι ὁ ἀρχὸν τῆς εἰρήνης ἐν τῷ παρθενικῷ ἐργαστηρίῳ χαλκεύσας τὸ ὄπλον τοῦ σώματος, καὶ στομῶσας αὐτὸ τῇ ἀχράντῳ θεότητι, τὸν πολέμιον διάβολον δι' αὐτοῦ ἐθανάτωσεν. Ἵπταται συντρεχέτωσαν, ὅτι ὁ ἐπουράνιος τὸν ἐπίγειον κατέλαθεν ὑπατον· δίφρον ἔχων καλλιπρεπῆ τὴν Θεοτόκον παρθένον Μαριαν· τόγαν ὑπατικὴν, τὴν ἄσπορον σάρκα, λίθους ἔχουσαν τιμολογῶν τῶν ἁγίων τοὺς βίους· μαργαρίτας ἀτιμήτους, τῶν προφητῶν τὰς πολυτιμήτους προρρήσεις· οὐ χρυσὸν σκορπίζων τῆς ἀταξίας τὸν αἴτιον, ἀλλ' εὐσπλαγγίαν βραβεύων τῆς σωτηρίας τὴν πρόξενον. Ἰδιῶται τρεχέτωσαν, ὅτι ὁ κριτῆς ἰδιωτικὸν ἱμάτιον περιέθετο, ἵνα τὸν κλέπτην διάβολον δι' αὐτοῦ θηράσῃ κρυπτόμενον, καὶ ἐκθωρακίζῃ ὄπλοῦμενον. Ξένον τὸ ἐνδύμα, καὶ καινότερον τὸ ἱμάτιον· καὶ ἡ πῆξις παράδοξος, ὡς ἀνθρωπίνης τέχνης ἀμέτοχος. Ὁ παρθένε, κόρη ἀπειράγαμε, καὶ μήτηρ ἀλόχευτε· πόθεν λαβοῦσα τὸ ἔριον κατεσκευάσας ἱμάτιον, ὃ σήμερον ὁ Δεσπότης τῆς κτίσεως ἐνεδύσατο; ποῖον δ' εὗρες ἰστώνα γαστρὸς, ἔνθα τὸν ἀρῶραρον χιτῶνα ἐξύφανας; Ἀκούειν τῆς φύσεως ἀντι τῆς παρθένου εἶπον· φυλάττει γὰρ τάξιν τῷ παρθενικῷ τόκῳ τὸν λόγον. Ἰμάτιον σαρκὸς· δίχα κοινωνίας ἀνδρὸς οἶδα ποιεῖν. Ὁ ἐμὸς ἰσθὸς ῥυπαρὰ ποιεῖ τὰ ἐνδύματα. Ἐνεδύσατο ὁ Ἀδάμ, καὶ ἐγυμνώθη, καὶ φύλλα συκῆς μετ' αἰσχύνῃς περιεβάλετο. Ὅθεν εἰς διόρθωσιν τοῦ φθαρέντος χιτῶνος, ἡ σοφία ἑαυτῇ τὸν

quidem Riccardus reddit τὸ νεορόν.

(45) *Audiendam loco Virginis*. Intricat Riccardus adjuncta voce εἶκω, ex Heidelberg. ut ait. Planam ego litteram ex Palat. impress. ac sancti Andreæ existimo, ipsam quam reddo; non quam ille a contextu remotissimam comminiscitur. Inducit Proclus naturam, sua primum edicentem, tum desinentem in virginealem partum, ac denique inducit ipsam Virginem suam adversus Judæos propugnantem virginitatem.

χιτώνα τοῦ σώματος ἐν τῷ παρθενικῷ ἔργαστηρίῳ, A Adam, atque nudatus, ficus se foliis pudore oper-
καρκίδι θεϊκῆς ἐργασίας ἐξυφάνασα περιέθετο. ruit ⁷⁵. Idcirco ad corruptam vitiatamque instaur-
randam tunicam, ipsa Sapientia corporis tunicam in virginali opificina divinæ operationis radio con-
textam assumpsit.

Γ. Θέλω δὲ διὰ τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους, καὶ τὴν
Παρθένον ἐρωτῆσαι. Εἰπέ μοι, Παρθένε, τίς σε μη-
τέρα πρὸ τῶν γάμων ἐποίησε; πῶς μήτηρ ἐγένου,
καὶ παρθένος διέμεινας; πληροφόρησον τοὺς Ἰου-
δαίους, ὅτι παρθένος ἐγέννησεν· ἔμφραζον τῶν ἀπί-
στων τὰ στόματα. Ἡ δὲ τῇ δυνάμει μοι ἀποκρίνεται·
Πῶς ξενίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι παρθένος ἐγέννησεν;
καὶ οὐ ξενίζονται πῶς βράβδος ξηρὰ παρὰ φύσιν ἐδλά-
στησε; Βλέπουσιν ἄρβριον βακτηριαν ὑπὸ στέγην
βλαστήσασαν, καὶ οὐκ ἐρωτῶσι πόθιν, ἢ πῶς· καὶ
περὶ ἐμοῦ μελετῶσιν αἰεὶ; Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γασ-
τρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. Βλέπουσι τὸ βρέ-
φος, καὶ πράγματα βράπτουσι τῇ τεκοῦσῃ· καὶ πα-
τέρα ζητοῦσιν, οὗ τὴν μητέρα παρθένον ἀναγινώ-
σκουσιν. Ἡ πατέρα ζητεῖς, ὦ Ἰουδαίε, τοῦ σήμερον
γεννηθέντος υἱοῦ; ἀκουε τοῦ βουόντος· Κύριος εἶπεν
πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά
σε. Οὐκ ἐγὼ σου πρὸ αἰῶνων γεννήτωρ, καὶ ἄλλος
δέ σου σήμερον τεχθέντος πατήρ. Εἶτε ἀπάτωρ λεγέ-
σθω ὁ σήμερον τεχθείς, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν· εἶτε
ἐμὸς ὀνομαζέσθω υἱός. Εἷς γὰρ υἱὸς ἀπὸ δύο πατέρων
γεννᾶσθαι οὐ πέφυκεν. Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά
σε. Σήμερον γὰρ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ τῆς παρ-
θενικῆς νεφέλης ἀνέτειλεν. Ὁ λαὸς γὰρ ὁ καθήμε-
νος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα. Σήμερον ὁ ἀσπορος
κόκκος ἐκ τῆς ἀγεωργήτου πεδιάδος ἐδλάστησε, καὶ
ὁ λιμώττων κόσμος εὐφραίνεται. Σήμερον χωρὶς μί-
ξεως τόκος ἠνθῆσεν ἐκ τῆς ἀλοχεύτου γαστρὸς, καὶ
πᾶσα ἡ κτίσις τῷ ἀπάτορι βρέφει προσφέρει τὰ ξένια·
ἡ γῆ τὴν φάτιν· αἱ πέτραι τὰς λιθίνας ὕδριας· τὰ
βρη τὸ σπήλαιον· αἱ πόλεις τὴν Βηθλεέμ· οἱ ἀνεμοὶ
τὴν ὑπακοήν· ἡ θάλασσα τὴν ὑποταγήν· τὰ κύματα
τὴν γαλήνην· ὁ βυθὸς τοὺς ἰχθύας· οἱ ἰχθύες τὸν στα-
τήρα· τὰ ὕδατα τὸν Ἰορδάνην· αἱ πηγαὶ τὴν Σαμα-
ρεΐτιν· ἡ ἔρημος τὸν Ἰωάννην· τὰ κτήνη τὸν πῶλον·
τὰ πετεινὰ τὴν περιστεράν· οἱ μάγοι τὰ δῶρα· αἱ
γυναῖκες τὴν Μάρθαν· αἱ χῆραι τὴν Ἄνναν· αἱ στεί-
ραι τὴν Ἐλισάβετ· αἱ παρθένοι τὴν Θεοτόκον Μα-
ρίαν· οἱ ποιμένες τὴν ὑμνωδίαν· οἱ ἱερεῖς τὸν Συ-
μεῶνα· οἱ παῖδες τὰ βατὰ· οἱ διώκται τὸν Παῦλον·
οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸν τελώνην· τὰ ἔθνη τὴν Χαναναίαν· ἡ
δαίμων ἡ ἀμαρτία τὴν πίστιν· ἡ πόρνη τὸ μῦρον· τὰ δέν-
δρα τὸν Ζαχαρίαν· τὰ ξύλα τὸν σταυρόν· ὁ σταυρὸς
τὸν ληστήν· ἡ ἀνατολὴ τὸν ἀστέρα· ὁ ἀήρ τὴν νεφέ-
λην· ὁ οὐρανὸς τοὺς ἀγγέλους· ὁ Γαβριὴλ τὸν ἀπα-
σμών, τὸ, Καίρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ,
καὶ ἐκ σοῦ, καὶ πρὸ σοῦ· ἐν σοὶ εἰσελθὼν, ὡς τῆ-
ῶκεσε· καὶ ἐκ σοῦ ἐξελθὼν, ὡς ἠθέλησε· πρὸ σοῦ,

⁷⁶ Gen. iii, 7. ⁷⁵ Num. xviii, 8. ⁷⁷ Isa. vii, 14.
⁷⁸ Isa. ix, 2. ⁷⁹ Luc. i, 28.

(46) *Ex natura*, ἀμυήτως. Retineo eam vocem ex
Heidelberg., pro qua Riccardus suspicatur legen-
dum ἀμυήτως· quo etiam modo habet in textu,
sive ita ex suo emendavit, sive ex aliquo codice.
Verum existimo τὸ ἀμυήτως, aptius esse; cum præ-
cipue duabus aliis vocibus explicetur vis tota vocis
ἀμυήτως, nempe τῷ, ἀρρήτως et ἀφράστως, τὸ

PATROL. GR. LXV.

III. Verum ipsam quoque Virginem infidelium
Judæorum causa percontari libet. Dicito mihi. o
Virgo, quis te ante nuptias matrem fecit? Quonam
pacto mater evasisti, et virgo permansisti? Fidem
Judæis astrue, peperisse Virginem: obstruito in-
fidelium ora. Porro illa in hæc mihi verba velut
respondet. Quid rei novitate stupent Judæi, quod
Virgo peperit? nec virgam aridam præter naturam
germinasse stupent ⁷⁶? Virgam vident sub tecto
nulla radice producentem germen, nec unde, vel
quomodo percontantur: de me vero jugiter medi-
tantur? *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet
filium* ⁷⁷. Infantem vident, ac dolos genitrici ne-
ctunt: ejusque exquirunt patrem, cujus matrem
Virginem legunt. Patremne quæris, o Judæe, ejus
Filii qui hodie natus est? Audi in hæc verba cla-
mantem: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu;
ego hodie genui te* ⁷⁸. Non ego te ante sæcula genui;
ac alius tui hodie nati existit pater. Vel *sine pa-
tre* ⁷⁹ dicatur qui hodie natus est, uti revera est;
vel meus Filius appelletur. Unus quippe Filius, du-
plici patre nasci non potest. *Ego hodie genui te*.
Hodie namque justitiæ Sol e virginea nube ortus
est ⁸⁰: *Populus enim qui sedebat in tenebris, vidit
lucem magnam* ⁸¹. Hodie granum illud non satum
C ex inculta campestri terra germinavit; mundusque
famelicus lætatur ac gaudet. Nulla hodie mistione
effloruit partus ex impolluto utero, omnisque natura
infanti sine patre offert munera: terra, præsepe,
petræ, lapideas hydrias; montes, speluncam; civi-
tates, Bethlehem; venti, obedientiam; mare, subje-
ctionem; fluctus, tranquillitatem; profundum, pi-
sces; staterem; aquæ, Jordanem; fontes,
Samaritanam; desertum, Joannem; jumenta, pul-
lum; volucres, columbam; Magi, munera; mulie-
res, Martham; viduæ, Annam; steriles, Elisabeth:
virgines, Mariam Dei genitricem; pastores, lau-
dationis canticum; sacerdotes, Simeonem; pueri,
palmarum ramos; persecutores, Paulum; pecca-
tores, publicanum; gentes, Chananæam; hæmor-
rhoissa, fidem; meretrix, unguentum; arbores, Zac-
chæum: ligna, crucem; crux, latronem; oricus,
stellam; aer, nubem; cælum, angelos; Gabriel, sa-
lutationem, nempe, *Ave, gratia plena, Dominus tecum* ⁸²; et ex te, ac ante te. In te ut ei placuit,
illapsus: ex te ut voluit, egressus: ante te, ut ante
omnem animi cogitatum, ineffabili ratione, incor-
rupte, mirabiliter, ex natura (46) impollute, impati-

ἀμυήτως autem pro subjecta materia congruentis-
sime exponitur, ut sit velut non comparabiliter, ut lo-
quitur sanctus Leo serm. *De transfigurato*. id est, non
aliunde ac voluntate, in eorum morem quæ μετέσθαι
ac doceri dicimus. Idem itaque sit Proclo, γεννηθεὶς
ἀμυήτως: atque Leoni non aliunde factus compara-
bilis, sed a natura ac per naturam natus æqualis.

hilitur, sine teste, sine medio, nulla alteratione, ineffabiliter, ac ea quæ Deum deceat, ratione, ex Deo et Patre genitus: qui in cœlis sine matre, in terra sine patre est. *Gloria* namque *in altissimis Deo, et in terra pax; in hominibus bona voluntas* ⁸²; nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO V (48).

Laudatio in S. Virginem ac Dei genitricem Mariam.

I. Omnes quidem sanctorum memoria celebres conventus (50) ac dies festi mirabiles sunt, eaque plane stellarum splendorem imitantur. Quemadmodum enim stellæ, certa quadam positione in cœlo fixæ, cum plures dignoscuntur, tum universum circumquaque orbem illustrant, ac una eademque apud Indos conspicua est, nec apud Scythas latet, coruscat in continenti, mareque illuminat, ac gubernat dirigitque navigantes; quarum omnium etsi ob multitudinem ignoramus nomina, splendorem tamen ob pulchritudinem admiramur: ita plane et sanctus quisque habet. Quanquam enim etiam reliquis sepulcrorum ambitu conclusis, virtutem tamen ne ipsa quidem terra circumscribit. Utque verum habeat, quod dictum est ex ipsis rebus didiceris. Palæstina Abrahamæ reliquias habet, ejusque tugurium cum paradiso contendit. Qui enim illic Deus adversus Adamum sententiam tulit, hic a patriarcha hospitio exceptus fuit. Josephi ossa unius sepulcri angustix complectuntur, ejusque cum Ægyptia pugnam, totius orbis terræ fines stupore admirantur. Moysis ne monumentum quidem invenitur, postque mortem eum prædicat, qui mare Rubrum virga discidit. Quo in loco Isaias sepultus sit, nescimus; et universaque Ecclesia ejus prophetix vocibus clamat: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium* ⁸⁴. Tumultus est Daniel Babylone, ac per universum orbem clamat: *Ecce in nubibus cœli quasi Filius hominis veniens* ⁸⁵. Ananias ac socii pueri obdormierunt et ipsi Babylone, eorumque nihilominus vocibus orbis universus quotidie concrepat, dicens: *Benedicite, omnia opera Domini,*

⁸² Luc. II, 14. ⁸³ Isa. VII, 14. ⁸⁴ Dan. VII, 13.

(47) Heidelb. et Palat. ένβολας.

(48) Habetur duplici regio codice, quorum alter ἀνεπίγραφος· altero ascripta sancto Joanni Chrysostomo, ex quo Savilius eidem inscriptam edidit, sed inter ejus ἀμφιβλλόμενα. Joannes Damascenus *Epistola De trisagio* citat Procli nomine: cujus etiam nomine olim redditam, ac in duas lectiones distributam pro festo Assumptionis sanctæ Mariæ, Riccardus e Vaticana edidit. Congruit stylo reliquis Procli.

(49) Damasc. et Rom. μαρτυρία καὶ πανηγ.

(50) *Sanctorum memoria celebres conventus.* Retineo lectionem Regii cod. μαρτυρικὰ πανηγύρεις, eodemque sensu explico ac Riccardus alteram Rom. cod. et S. Damasc. μαρτυρίαι καὶ πανηγύρεις· ut

ὡς πρὸ πάσης ἐπιβολας (47), ἀρόρητως, ἀρρέυστως, ἀγαπῶς, ἀμυήτως, ἀμιάντως, ἀπαθῶς, ἀμαρτύρως, ἀμεισιτεύτως, ἀνεπιτάτως, ἀφράστως, καὶ θεοπροπῶς γεννηθείς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς: ἐν οὐρανοῖς, ἀμήτωρ· ἐπὶ γῆς, ἀπάτωρ. Δόξα γὰρ ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· νῦν καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον Mariam.

A. Πᾶσαι μὲν αἱ μαρτυρικαὶ πανηγύρεις (49) θαυμασται, αἱ μιμοῦνται τὴν λαμπρότητα τῶν ἀστέρων τὴν μνήμην. Καθάπερ γὰρ οἱ ἀστέρες ἐν οὐρανῷ τῆ θέσει πεπήγασι· καὶ τῆ διαστάσει ἀλλήλων, πλείονα γνωρίζονται, καὶ πάντα τὸν τῆς γῆς καταλάμπουσι κύκλον· καὶ ὁ αὐτὸς παρὰ Ἰνδοῖς ὄραται· παρὰ Σκύθαις οὐ κρύπτεται· ἐν ἠπειρῷ ἀστράπτει, καὶ θάλασσαν φωτίζει, καὶ κυβερνᾷ τοὺς πλέοντας, ὧν πάντων, εἰ καὶ διὰ τὸ πλῆθος, τὰ ὀνόματα ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὸ κάλλος, τὴν λαμπρότητα θαυμάζομεν οὕτω καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστος. Εἰ γὰρ καὶ τάφοις τὰ λείψανα περιεκλείεσται, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἢ ὑπ' οὐρανὸν οὐ περιέγραψε. Καὶ ὅτι ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, ἐξεσί σοι μαθεῖν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Ἡ Παλαιστίνη τὸ λείψανον τοῦ Ἀβραάμ ἔχει, καὶ ἡ καλύθη αὐτοῦ τῷ παραδείσῳ ἐρίζει. Ὁ γὰρ ἐκεῖ κατὰ τοῦ Ἀδάμ ἀποφηνάμενος Θεός, ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐξενοδοχῆθη. Τοῦ Ἰωσήφ τὰ ὀστά εἰς περιπτύσσεται τάφος, καὶ τὸν κατὰ τῆς Αἰγυπτίας πόλεμον, τὰ τῆς οἰκουμένης ἐκπλήττεται πέρατα. Μωυσέως, οὐδὲ τὸ μνήμα εὐρίσκειται, καὶ μετὰ θάνατον κηρύττει τὸν διὰ βῆδδου σχίσαντα τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἡσαίας δὲ ποῦ τέθαπται οὐκ ἴσμεν, καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς προφητείας αὐτοῦ κέκραγεν· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν. Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι ἐτάφη, καὶ διὰ πάσης τῆς γῆς ἐκέκραγεν· Ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος. Οἱ περὶ Ἀναβίαν παῖδες καὶ αὐτοὶ ἐν Βαβυλῶνι ἐκοιμήθησαν, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσα ἡ οἰκουμένη καθ' ἑκάστην ἡμέραν βοᾷ· Εὐλόγητε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον. Ἰεζεχιὴλ παρὰ Πέρσαις ἐχώσθη, καὶ μετὰ τῶν

D τὸ μαρτυρικαί, æque patet ac nomen μαρτυρία· sitque adjunctum voci πανηγύρεις, ad designandos sacros conventus, ac monumenti ergo institutos: cum alioqui vox πανηγύρεις significet etiam nundinas, ac ejusmodi profana. Μαρτυρικαὶ ergo πανηγύρεις· ipsæ sunt μαρτυρίαι, et testimonia: seu festa in memoriam beneficiorum Dei, ac virtutis sanctorum instituta: ipsumque quod postea ipse auctor τῶν ἁγίων μνήμας appellat: *memorias sanctorum*: id est, festa eis monumento posita. Nam non loqui de solis martyribus, liquet ex exemplis quæ afferit sanctorum Veteris Testamenti, quorum plures non fuerunt martyres, ut stricte dicitur martyr, qui pro Christo aut virtute, agone defunctus est.

Χερουβιμ κέραγεν· Ἐυλογημένη δόξα Κυρίου ἐκ Α Domino⁶⁶. Ezechiel apud Persas est humatus, ipse- que cum cherubim contenta voce clamat: *Benedicta gloria Domini de loco suo*⁶⁷. Proinde nihil diabolo profuit, quod Adamo in paradiso mortem infixit; nam Deus per mortem salutis portam justis aperuit.

Β. Ἄλλὰ πάσαι μὲν τῶν ἁγίων αἱ μνήμαι θαυμα- σταί· οὐδὲν δὲ τοσούτων εἰς δόξαν, ὅσα ἡ παρούσα πανηγυρίς. Ὁ Ἄβελ διὰ θυσίαν ὀνομάζεται· ὁ Ἐνώχ δὲ εὐαρέστησιν μνημονεύεται· ὁ Μελχισεδέχ ὡς εἰκὼν Θεοῦ (51) κηρύσσεται· ὁ Ἀβραάμ διὰ πίστεν ἐγκωμιάζεται· ὁ Ἰσαὰκ διὰ τύπον ἐπαινεῖται· ὁ Ἰακώβ διὰ πάλην μακαρίζεται· ὁ Ἰωσήφ διὰ σωφρο- σύνην τιμᾶται· ὁ Ἰώβ δὲ ὑπομονὴν μακαρίζεται. Μωϋσῆς ὡς νομοθέτης εὐφημεῖται· Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ὡς στρατηγὸς μνημονεύεται· Σαμψών ὡς συν- υμιλος Θεοῦ μακαρίζεται· Ἥλλας ὡς ζηλωτὴς μαρ- τυρεῖται· Ἡσαίας ὡς θεολόγος ἀναγράφεται· Δανιὴλ ὡς συνετὸς κηρύσσεται· Ἰεζεκιὴλ ὡς θεατὴς τῶν ἀπορρήτων θαυμάζεται· Δαβὶδ ὡς πατὴρ τοῦ κατὰ σάρκα μυστηρίου λαλεῖται· Σαλομῶν ὡς σοφὸς θαυ- μάζεται. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, ὅσον ἡ Θεοτόκος Μαρία. Ὅν γὰρ ἐκείνοι πάντες ἐν αἰνίγμασιν εἶδον, αὕτη ἐν γαστρὶ σαρκωθέντα ἐδάστασε· καὶ οὐδὲν ἐνεπόδισε τῇ ἀρρήτῳ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὅγκος· ἀλλ' ὕλικὸν πάθος· ἀλλ' ὄγκου καὶ πάθους ὁ Λόγος ἀλλό- τριος. Ἐλαττώματος τοιοῦτου μέγεθος· ἀλλ' ἡ Θεότης οὐ περιγράφεται. Μῦθος· ἀλλ' ἦν ἀναπλάττων οὐκ ἐμολύνθη (53), ἐν αὐτῇ σαρκωθείς, καὶ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς, οὐκ ἐμίανθη· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δόξαν φέρει τῷ βασιλεὶ τὸ φιλόδηρον. Τόκος· ἀλλ' οὐκ ἐλάτ- τωσε τόκος τὸ ἀναρχον. Ἡ ἐνανθρώπησις· ἀλλὰ με- ταβολὴν ἢ θεῖα φύσις οὐκ ὑπέμεινε. Ἐχειν κατὰ σάρκα μητέρα· ἀλλ' οὐκ ἀπόλεσε τὸ εἶναι κατὰ θεό- τητα ἀμήτωρ. Φάτις· ἀλλὰ τὸν τοῦ πατρὸς οὐκ ἐγύ- μνωσε κόπον. Σπῆλαιος· ἀλλ' οὐδέποτε τῷ θρόνῳ ἢ Τριάδι ἐνέλειψεν. Οὐδὲν τοίνυν ἐν βίῳ, ὅσον ἡ Θεοτό- κος Μαρία. Περιέλεθ' ὃν, ὡ ἀνθρώπε, τὴν κτίσιν τῷ λογισμῷ, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ἴσον τῆς ἁγίας καὶ Θεοτόκου Παρθένου. Περιούσησον τὴν γῆν· πε- ρίδελεψαι τὴν θάλασσαν· πολυπραγμώησον τὸν ἀέρα· τοὺς οὐρανοὺς τῇ δικαιοῖᾳ ἐρευνήσον· τὰς ἀοράτους πάσας δυνάμεις ἐνθυμήθητι, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ἄλλο τοιοῦτον θαῦμα ἐν πάσῃ τῇ κτίσει. Οὐρανοὶ μὲν γὰρ δόξαν διηγούνται Θεοῦ· ἄγγελοι δὲ λειτουργοῦσι μετὰ φόβου· ἀρχάγγελοι προσκυνοῦσι μετὰ τρόμου· τὰ χερουβιμ μὴ φέροντα φέρττει· τὰ σερα- φιμ οὐ πλησιάζουσι περιετᾶμενα· κεκράγασι δὲ τρόμῳ, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος σαβαώθ· πλιθ- ρος ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ. Ἡ

⁶⁶ Dan. iii, 57. ⁶⁷ Ezech. iii, 12. ⁶⁸ Gen. iv, 4.

(51) Leg. Χριστοῦ.

(52) *Ut Christi imago*. Sic lego, ὡς Χριστοῦ εἰ- κὼν, pro Θεοῦ· vel certe excidit vox Υἱοῦ. Palam enim alludit auctor ad verba Pauli Hebr. vii, 3, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· *assimilatus Fi- lio Dei*; ut ejus scilicet figura, ac ceu expressa quaedam imago anterioribus temporibus symbolo exhibita. Non ita proprie Riccardus, *Dei exemplar*; nam exemplar, est ipsimum prototypum ac forma

principalis, cui aliud assimiletur: quod non habet Melchisedech Dei Filio comparatus, sed contra, ut ipsa Pauli verba sonant: quanquam exemplaris vox eo etiam sensu, ac pro imagine ac figura, cum alibi, tum in ipsa Epistola ad Hebræos ab interprete usurpatur.

(53) Erat ἐμολύε in Reg., nec est in eo γεν- νηθεὶς.

⁶⁹ Eccli. xlvii, 16. ⁷⁰ Hebr. vii, 3.

Dei ⁹¹: angeli metu inserviunt; archangeli tremore adorant; cherubini non ferentes gloriam, contremiscunt; seraphini circumvolantes propius accedere non audent; verum cum tremore clamant: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus sabaoth; pleni sunt caeli et terra gloria ejus* ⁹². Stagnum vocem non tulit ⁹³: nubes, ejus tremore ascensui vehiculum fuerunt ⁹⁴; sol, non ferens injuriam, inhorruit ⁹⁵; infernus mortuos timore evomuit ⁹⁶; janitores inferni, aspectu consternati sunt; mons descensum excipiens, fumigavit ⁹⁷; rubus visionem non ferens, ardebat ⁹⁸; *Jordanis* horrore *conversus est retrorsum* ⁹⁹; mare, virgam extimescens, divisum est, ob Domini in ea figuram, cicuratum ¹; virga Aaron, ob imaginis quam præferebat rationem, præter naturam effloruit ²; ignis in Babylone, Trinitatis numerum reveritus est ³. Recense itaque si qua nova ac mirabilia, Virginisque victoriam admirare; quod nimirum, quem omnis creatura cum timore atque tremore laudibus celebrat: eum sola hæc inexplicabili ratione thalamo exceperit.

III. Beatæ per eam omnes mulieres. Non erit maledictus ultra, neque execrandus femineus sexus; obtinuit enim quo etiam angelos gloria superet. Jam Eva curata est; suppressa silentio Ægyptia; tumulata Dalida; oblivione perpetua obruta Jezabel; excidit et Herodias e memoria: nuncque seminarum catalogus admirationi habetur. Læto plausu laudatur Sarra, quasi ferax populorum arvum; honoratur Rebecca, ut callida benedictionum conciliatrix; Lia quoque, tanquam progenitoris secundum carnem mater, admirationi habetur; laudibus celebratur Debbora ⁴, ut quæ ductricis partibus supra naturam ac sexum bello defuncta sit; Elisabeth quoque beata prædicatur, quæ præcursorem gestientem utero gestaverit, ac gestientem persentire meruerit. Adoratur et Maria, tanquam quæ mater ancillaque, et nubes thalamusque, ac arca Domini effecta sit; mater, eum namque peperit, qui voluit nasci; ancilla, quippe naturam constitor, et prædico gratiam; nubes, concepit enim de Spiritu sancto, quem illæsa integritate peperit; thalamus, in ea etenim ut nuptiali thalamo Deus Verbum habitavit; arca, non quæ legem portaverit, sed quæ legislatorem pepererit. Quapropter dicamus ei: *Benedicta tu in mulieribus* ⁵, quæ sola Evæ mœrori medelam attulisti, sola ingemiscantis absterseris lacrymas; sola redemptionis mundi pretium portaveris; sola creditum margariti thesaurum acceperis; sola sine voluptate grāvīda effecta sis, ac sine dolore pepereris; sola Emmanuelem, qua ipse voluit ratione, partu edideris. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui* ⁶; fructus, inquam, non sementis; *Aos*, non passio; *spendor*, non creatura; *coæqualis Patri*, non servus; sol, non arena; qui adoratur, non qui creatur; redemptionis pretium, non æris debitor. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.*

λίμνη τὸ ἦχος οὐκ ἤνεγκεν· αἱ νεφέλαι τῆς ἀναστάσεως τρόμμυ γεγόνασιν ἄχημα· ὁ ἥλιος, τὴν ὕβριν μὴ φέρων, ἐφρίξεν· ὁ ἄβυθός τοὺς νεκρούς ἐν φόβῳ ἐξέμεσε· πλωροὶ ἄδου ἰδόντες ἐπτήξαν· τὸ ὄρος τὴν ἐπίθασιν δεξάμενον, ἐκαπνίσθη· ἡ βάρως, μὴ ἐνέγκασα τὴν ὄπτασιαν, ἐφλέγετο· Ὁ Ἰορδάνης φρίξας ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω· ἡ θάλασσα, φοβηθεῖσα τὴν ῥάβδον, ἐσχίσθη, διὰ τὸν δεσποτικὸν τύπον ἡμερωθεῖσα· ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν διὰ τὴν εἰκόνα παρὰ φύσιν ἦνθησε· τὸ πῦρ ἐν Βαβυλῶνι Τριάδος ἀριθμὸν ἠδέσθη. Ἀριθμησὸν τοίνυν τὰ παράδοξα, καὶ θαύμασον τῆς Παρθένου τὴν νίκην· ὅτι ἐν πᾶσα ἡ κτίσις φόβῳ καὶ τρόμμυ ὕμνησεν, αὕτη μόνη ἀνερμηγεύτως ἐθαλάμωσε.

Γ'. Μακάριαι δι' αὐτὴν πᾶσαι αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἔστιν ὅτι τὸ θῆλυ ἐν κατάρῃ· ἔσχε γὰρ τὸ γένος, ἀφ' οὗ καὶ ἀγγέλου; νικήσει εἰς ὄψαν. Τεθεράπευται ἡ Εὐα· σεσίγηται ἡ Αἴγυπτις· τεθαπται ἡ Δαλιὰ· λεληθάρχηται ἡ Ἰεζάβελ· ἀμνημονεῖται καὶ Ἡρώδιδας, καὶ νῦν θαυμάζεται τῶν γυναικῶν ὁ κατάλογος. Εὐφημεῖται Σάρρα, ὡς λαῶν ἀρουρα· τιμᾶται Ῥεβέκκα, ὡς εὐλογιῶν πανούργος πρόξενος θαυμάζεται καὶ ἡ Λία, ὡς μήτηρ τοῦ κατὰ σάρκα προγόνου· ἐπαινεῖται Δεββώρα, ὡς ὑπὲρ φύσιν στρατηγήσασα· μακαρίζεται καὶ ἡ Ἐλισάβετ, ὡς σκιρτήματα κυοφορήσασα τοῦ προδρόμου, καὶ διατεθεῖσα τῆς χάριτος· προσκυνεῖται καὶ ἡ Μαρία, ὅτι γέγονε μήτηρ, καὶ δούλη, καὶ νεφέλη, καὶ θάλαμος, καὶ κιβωτὸς τοῦ Θεοῦ. Μήτηρ, ἔτεκε γὰρ τὸν βουληθέντα τεχθῆναι. Δούλη, (54) ὁμολογῶ γὰρ φύσιν, καὶ κηρύττω τὴν χάριν. Νεφέλη, ἐκ Πνεύματος γὰρ ἁγίου συνέλαβεν, ἐν ἀπαύτως ἔτεκε. Θάλαμος, ὡς ἐν νυμφῶνι γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος ἐν αὐτῇ κατεσχῆνωσε. Κιβωτὸς, οὐ τὸν νόμον βαστάσασα, ἀλλὰ τὸν νομοθέτην κυοφορήσασα. Δι' ὅπερ εἰπωμεν πρὸς αὐτὴν· *Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν*, ἡ μόνη τῆς Εὐας θεραπεύσασα τὴν λύπην· ἡ μόνη τὰ τῆς στεναζούσης ἀπομάξασα δάκρυα· ἡ μόνη τὸ κοσμικὸν βαστάσασα λύτρον· ἡ μόνη τὸν θησαυρὸν τοῦ μαργαρίτου πιστευθεῖσα· ἡ μόνη ἀνευ ἡδονῆς ὀγκωθεῖσα, καὶ ἀνευ πάθους τεκοῦσα· ἡ μόνη τὸν Ἐμμανουὴλ, ὡς τῆλεσην αὐτὸς, γεννήσασα. *Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου*· ὁ καρπὸς, οὐχ ὁ σπέρμα· τὸ ἄνθος, οὐ τὸ πᾶθος· ἀπαύγασμα, οὐ τὸ κτίσμα· ὁ σύνθρονος, οὐχ ὁ δούλος· ὁ ἥλιος, οὐχ ἡ ψάμμος· ὁ προσκυνούμενος, οὐ τὸ κτίσμα· τὸ λύτρον, οὐχ ὑπόχρεος. *Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.*

⁹¹ Psal. xviii, 1. ⁹² Isa. vi, 6. ⁹³ Luc. viii, 24. ⁹⁴ Isa. xix, 1. ⁹⁵ Matth. xxvii, 45. ⁹⁶ ibid. 52. ⁹⁷ Exod. xix, 18. ⁹⁸ Exod. iii, 2. ⁹⁹ Psal. cxlii, 3. ¹ Exod. xiv, 16. ² Num. xvii, 8. ³ Dan. iii, 50. ⁴ Judic. iv, 44. ⁵ Luc. i, 28. ⁶ ibid. 42.

(54) Rom. ὁμολογοῦσα, καὶ κηρύττουσα.

Δ'. Ἀντὶ πάντων εἰς εὐφροσύνην ἀρκεῖ σοι ὁ προφήτης, βοῶν· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. Εἶπε τὸ θαῦμα, καὶ τὸν τρόπον ἐσίγησε. Καὶ τέξεται υἱόν· Ἐκέρυξε τὴν ὄδινα, καὶ τὴν σχέσιν οὐκ ἐνόθευσε· Καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· εἶπε τὸ μυστήριον, καὶ τὴν κλήσιν ἐβρόντησεν· Ὁ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Τὸν τεχθέντα Θεὸν ἐκέρυξε, καὶ Ἰουδαίων ἐφίμωσε στόματα. Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἐσέβηθη ἡ πλάνη· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ περιτομὴ καθηργήθη· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ οἱ δαίμονες φυγαδεύονται· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ὁ διάβολος καθηργηται· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἡ κολυμβήθρα τίκτουσα οὐ κάμνει· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ βασιλεῖς εὐσεβοῦσι· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἐκκλησίαι στενοχωροῦνται· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ὁ θάνατος γέγονεν ὑπνος· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ οἱ νεκροὶ τὴν ἐλευθερίαν σκιρτῶντες βοῶσιν· Οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός ἦλθε, καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

(56) Ἐγκώμιον εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρτίαν.

Α'. Κλέπτει τοὺς πόρους τῶν ἐμπόρων ἢ συνεχῆς προσδοκία τῶν πόρων· καὶ τῶν ἀγρίων κατασκευάζει καταθάρρειν κυμάτων, [ὁ] διακαῆς πόθος τῶν χρημάτων. Ἐπεὶ οὖν μέλλομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐκ τῶν στομίων ἐκπέμπειν τῆς προθυμίας, τὴν μικρὰν καὶ εὐτελῆ σκάφην τῆς διδασκαλίας, εἰς τὸν εὐδαίμονα καὶ ἀτάραχον πλοῦν τῆς παρθενικῆς ιστορίας [(57) ἀναδράμωμεν]. Δευρο δὴ οὖν τοῦ βάθους γνησιώτερον τοῦ Δεσποτικοῦ κατατολμήσωμεν τῆς πνευματικῆς ὠφελείας, τὸν ὄκνον (58) ἀποτριψάμενοι τῆς σωματικῆς ἀσθενείας· καὶ τῶν μὲν βιωτικῶν πραγμάτων περιέλωμεν τὰ σχοινία· τῶν δὲ πανηγυρικῶν κρεμάσωμεν ὀφλημάτων τὰ ἱστία· ἐν οὕτως τῇ πραείᾳ τοῦ πνεύματος αὐρα παραπεμπόμενοι, τὴν χρυσοφόρον [τῶν] Εὐδαίων πόλιν εὐρεθώμεν καταληψόμενοι. Καὶ τίς ἐστὶν Εὐδαία, καὶ ἡ γῆ, καὶ τὸ χρυσοῦν; οὐχὶ ἡ ἅγια Παρθένος, καὶ ἡ [ταύτης] καθαρὰ καὶ ἀσπιλος ψυχὴ; Τίς δὲ ὁ ἀνθραξ; οὐχὶ ὁ Κύριος [ὁ] λέγων· Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν; Τίς δὲ λίθος ὁ πράσινος; οὐχὶ ἡ ἐκούσιος τῆς σωματικῆς αὐτοῦ νεκρώσεως ὠχρότης; ὅς διὰ τῆς καυστικῆς αὐτοῦ τοιοῦτου πράσου φύσεως, τὸν καταπίοντα αὐτὸν ἐδέρμυξε θάνατον (61); Παρακαλῶ τοῖσιν τοὺς συν-

⁷ Isa. vii, 14. ⁸ Matth. i, 23. ⁹ Isa. lxxiii, 9, sec. LXX. ¹⁰ Gen. ii, 41. ¹¹ Luc. xii, 49.

(55) Ad Romanum unum codicem, ex quo singulari Riccardus ediderat, accessit alter Regius, ex quo multa emendata sunt. Plures Riccardi naves in notis indico: a quibus indicandis liberum me fere in aliis existimavi, ob novam quam cudi versionem, et ut ne viri labores sugillare ultro viderer.

(56) Emendatur collatione Reg. cod., num. 188.

(57) Clausa ex Reg. cod.

(58) Reg. ὄκνον.

(59) Quis porro carbo? ἀνθραξ; Accepit Proclus pro carbone, alioqui non quadraret auctoritas subijuncta: Ignem veni mittere. Vox Hebraica פחם non aliud significat quam lapidem pretiosum. Vulg. Bdelium. Isaiae autem vi, ubi etiam LXX habent ἀν-

IV. Omnium vice, quæ tui præconio dici queunt unus tibi propheta abunde sit ad laudis cumulum, qua clamat: Ecce virgo habebit in utero⁷. Miraculum dixit, sed modum reticuit. Et pariet filium. Prædicavit partum, nec relationem adulteravit. Et vocabunt nomen ejus Emmanuel. Mysterium protulit, atque velut tonitruum voce appellationem edixit. Quod interpreteris, Nobiscum Deus⁸. Natam prolem clario præconio Deum dixit, ac Judæorum ora obstruit. Nobiscum Deus, ac error extinctus est: Nobiscum Deus, estque abrogata circumcisio: Nobiscum Deus, fuganturque demones: Nobiscum Deus, cassaque ac inutilis cessit diaboli opera; Nobiscum Deus, nec piscina ac fons sacer baptismo parere desinit; Nobiscum Deus, regesque pietatem colunt; Nobiscum Deus, et ecclesiæ mire frequentantur; Nobiscum Deus, morsque somnus reddita est; Nobiscum Deus, mortuique vindictam libertatem exultabundi celebrant, ac clamore dicunt: Non angelus, non legatus, sed ipsemet Deus venit, et salvavit nos⁹. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(55) ORATIO VI.

Laudatio sanctæ Dei genitricis Mariæ.

I. Mercatorum labores fallit ac sensim levat jugis exspectatio quæstum; ardensque pecuniarum amor audaces adversus feroces undas facit. Quapropter cum nos etiam hodie ex alacris animi ostiolis tenuem vilemque doctrinæ lintrem simus emisuri, in tranquillam imperturbatamque virginalis historiae mare excurramus. Agite ergo, Dominicum spiritalis utilitatis altum gurgitem, segnem corporeæ imbecillitatis ignaviam propulsantes, sinceriori affectu securi adreamus; rudentesque temporalium negotiorum contrahentes, officiosæ laudationis debitorum vela pandamus: quo leni sic spiritus aura delati, anriferam civitatem Evilat occupasse inveniamur. Quænam vero est Evilat, et terra, et aurum¹⁰? nonne sacra Virgo, puraque ac intemperata ejus anima? Quis porro carbo (59)? Nonne Dominus, qui ait: Ignem veni mittere in terram¹¹? Quis denique lapis prasinus? Nonne ultroncus corporeæ mortificationis ejus pallor? qui caustica porri ejusmodi (60) ac acri natura, mortem quæ ipsum deglutisset, mordaci sua acrimonia torsit. Obscuro itaque omnes qui in hac nobis professione comites adjungi habent, ut ne legitimam remigatio-

θραξα, alia vox est, quæ prunam ardentem ac carbonem significet.

(60) Porri ejusmodi. τοῦ τοιοῦτου πράσου. A quo lapis prasinus, velut porraceus, ac porraceo virore, ut a lapide scite divertat ad porri qualitatem, a quo lapis ita dictus est. Sic forte in superiori voce ἀνθραξ, luserit. Riccardus obscurat, cum ita reddit: Qui caustica prasini ejusmodi pallentis natura: ac male mutat τὸ πράσον, in πράσινον· ex quo non fiat amaricans illa comestio, sed ex illo.

(61) Reg. desiderat usque θεῖον γάρ· ac reliqua postmodum usque μάθωμεν ποίαν, ubi incipiet enarrari locus Matthæi, qui est argumentum hujus orationis.

nem negligent. Ita enim doctrinæ via ac ratio faustum navigationis cursum obtinebit, fraternumque vicissim collatum auxilium benevolentiam ostendet. Attamen velim vos, fratres, ab ipso tum monitis exordio, non vacare periculo virgineum hoc mare conscendere, ut quis maxime in ejusmodi freto rudis ac hospes sit. Nam quamvis multi pelagus hoc adire præsumperint, pauci tamen nulla inde a tempestate jactura, ad tranquillum nullisque objectum fluctibus divinæ voluntatis portum (63) salvi evaserunt ¹².

II. Quippe divinum revera ac splendidum, eminentiorisque ac beati incorporeorum ordinis est (64), impollutum virginitatis indumentum; quando et universorum Rex quam maxime decoram eam vestem non est dignatus induere. *Dominus enim, inquit, regnavit, decorem induit* ¹³. Induit vero, non modo illibatam sacerdotalis castimoniam tunicam, verum etiam pretiosa se regalis ornatus stola cooperuit. Qua in re, duo aperte significantur ordines, principum scilicet ac subjectorum (65), veræ virginitati ac religiosæ castitati studentium. Erat siquidem ipse rex et sacerdos secundum ordinem Melchisedech ¹⁴. Quemadmodum enim Aaron olim purpura et bysso amiciebatur (bysus enim signum est irreprehensæ ac illibatæ sacerdotum vitæ: purpura autem bellicis infecta sudoribus operosæ regum conversationis, ac virtutis ergo commendabilis, indicium est; ut ex amictu, dignitatis utriusque pietas (67), virilisque animi robor ostendatur): sic et Dominus, in utroque constitutus gradu; ut quidem sacerdos, omnes Patri reconciliavit; ut rex vero, diabolum adversus omnes armatum profligavit.

III. Vere favi mellis, boni sunt virginitatis sermones ¹⁵; qui a vera quidem fide suavitatem tra-

¹² Psal. cvi, 30. ¹³ Psal. xcii, 4. ¹⁴ Hebr. v, 10. ¹⁵ Prov. xvi, 24.

(62) Γρ. κήσεται.

(63) *Divinæ voluntatis portum*. Juxta quod multi codices Græci, et Suniæ habent. Τοῦ θελήματος αὐτοῦ · *Deduxit eos in portum voluntatis suæ*; nempe Deus, pro quo alii αὐτῶν · quod et Hieronymus magis probat ad præfatum Suniam.

(64) *Eminentiorisque, ac beati incorporeorum ordinis*. Id est, angelici, angelicam enim virtutem ubique deprædicant sancti, ac in iis, Cyprianus, Fulgentius et Amphiloehus, quos Riccardus refert: nulli autem absolute dicunt superioris ordinis quam angelici; quod is male reddit, *eminentioris felicitiorisque ordinis, quam sint angeli ipsi*. Ὑπερκειμένης · Supra humanam utique virtutem, ac per hoc, *μακαρίας τάξεως τῶν ἀσωμάτων · beati incorporearum mentium ordinis*. Hoc tantum in nobis parte aliqua superior nonnunquam dicta sit, quod angelis σύμφυτος, ut Amphiloehus vocat, *cognata et a natura*, nobis sit πρόσκτητος, ac multo labore comparabilis.

(65) *Duo ordines, principum ac subjectorum*. Locis pro laconica brevitate Procli obscurior. Præsides istos ac subditos exponit deinde ipsemet; Deo dicatos homines, et sæculares: ecclesiasticos, et laicos: putemque deesse, τὸ ἀντεχόμενον· quod in-

A εφάπτεσθαι θέλοντας ἡμῖν τῆς παρουσίας ἀποδημίας, τῆς νενομισμένης μὴ κατολιγωρῆσαι κωπηλασίας οὕτω γὰρ ἡ διδασκαλικὴ πορὰ τὴν εὐπλοῖαν κτίσεται (62), καὶ ἡ ἀδελφικὴ συμμαχία τὴν εὐνοίαν ἐπιδειξεται. Ὅμως δὲ ἐξ αὐτοῦ βούλομαι ὑμᾶς ὑπομῆσαι, ἀδελφοί, τοῦ προοιμίου, ὡς οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνον τῆς παρθενικῆς ἐπιβῆναι θαλάσσης· καὶ μάλιστα τοὺς ἀήθεις καὶ ξένους τῆς τοιαύτης πορείας. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ τοῦ τοιοῦτου πελάγους κατετόλμησαν· ἀλλ' ἀχειμάτωσ' ὀλίγοι διεσώθησαν ἐνεύθεν, εἰς τὴν ἀκύμονα καὶ εὐδίον λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

B Γ. Θεῖον γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ λαμπρὸν, καὶ τῆς ὑπερκειμένης καὶ μακαρίας τῶν ἀσωμάτων τάξεως, τὸ ἀμόλυντον τῆς παρθενίας ἐνδυμα· ἐπεὶ καὶ ὁ τῶν ὄλων βασιλεὺς ταύτην περιβάλλεσθαι κατεδέξατο τὴν ὑπερπεσπαστὴν στολὴν. Ὁ Κύριος γὰρ, φησὶν, *ἐασίλευσεν· εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο*. Οὐ μόνον δὲ τὸν ἄθικτον τῆς ἱερατικῆς ἀγνείας ἐνεδύσατο χιτῶνα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν ἐντιμον τῆς βασιλικῆς εὐκοσμίας ἡμφιάσατο στολὴν. Ἐν οἷς δηλοῦται τὰ δύο τάγματα· τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, τῆς ἀληθοῦς παρθενίας, καὶ τῆς εὐσεβοῦς σωφροσύνης. Ἦν γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ὅν τρόπον (66) καὶ Ἁαρὼν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις περιεβάλλετο πορφύραν καὶ βύσσον· σημεῖον μὲν γὰρ τῆς ἀμέμπτου καὶ καθαρᾶς τῶν ἱερῶν πολιτείας ἡ βύσσις· τεκμήριον δὲ τῆς ἐμπόνου καὶ ἐναρτέου τῶν βασιλέων διαγωγῆς ἡ πορφύρα, ὀπλιτικῶς ἰδρῶσι φοινισσομένη· ὡς διὰ τοῦ ἐνδύματος, ἐκάστου δηλοῦσθαι ἀξιώματος τὸ εὐσεβῆς, καὶ ἀνδρείου τοῦ φρονήματος· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἐν ἀμφοτέροις γενόμενος· ὡς μὲν ἱερεὺς, τὸν Πατέρα ὑπὲρ πάντων ἐξηλιώσατο· ὡς δὲ βασιλεὺς, τὸν κατὰ πάντων ὀπλιζόμενον διάβολον ἐτροπώσατο.

Γ. Ὅτως κηρίον μέλιτος οἱ καλοὶ τῆς παρθενίας λόγοι· ἐκ μὲν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἔχοντες

fra repetens, habet; expressique in versione. Non video satis, ut sic clare duos hos ordines ex ante dictis auctor colligat: nisi forte quia Christus, cum sit sacerdos et rex excellenti utrumque ratione, sacerdosque ad sacerdotes ac sacri ordinis ministros habeat per se, uti rex ad sæculares ac laicos; ideo utraque parte constantem habeat Christianam rempublicam, ac utroque jure subjectam. Parum differat divisio hæc ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ab illa Dionysii in *Hierarchiam duplicem*, quarum altera activa purget, illuminet, consummet, vere illa ἀρχόντων ac præsidium; passiva altera, hæc ipsa ab illa recipiat, eoque ἀρχομένων ac subditorum, quique vel si reges sint, vel si angelicis exculiti inoribus, summoque gradu ascetæ ac Nazaræi (nisi aliud, ac clericatus ordoque sacer, ut fere in nostris, accedat), præsentiam ejusmodi agentis hierarchiæ sub summo hierarcha Christo agnoscant, ac se ea perfici gaudeant.

(66) Γρ. γάρ.

(67) *Dignitatis utriusque pietas, ἐκάστου δηλοῦσθαι ἀξιώματος*. Riccardus, τὸ, ἐκάστου refert ad ἐνδύματος· liquet tamen referendum ad ἀξιώματος, satisque intelligi in priori illa voce, nisi Proclus geminatum posuit, ac alterum excidit.

εἴη ἡδύτητα· ἐκ δὲ τῆς ἀκριβοῦς πράξεως κεκτημέ-
νοι τὴν γλυκύτητα. Αὕτη ὁ λογικὸς τοῦ Θεοῦ παρά-
δεισος, ἐν ᾧ πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν, τούτέστιν
πνευματικὴν θεωρίαν· καὶ καλὸν εἰς βρωσίν, τὴν
πνευματικὴν διδασκαλίαν· καὶ τὸ τῆς ζωῆς πεφύ-
τευται δένδρον, ἡ σωτήριος τοῦ Θεοῦ οἰκονομία·
μεθ' ὧν ἐστὶ καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι καλοῦ γνωστὸν
καὶ πονηροῦ· ἡ παρθενικὴ εὐμορφία, ἐν τῇ προαιρε-
τικῇ γυμνάζουσα τὴν φυσικὴν ἐπιθυμίαν. Αὕτη τῆς
ἀληθινῆς ἐπαγγελίας ἡ χώρα, ἐν ἣ λογικὸν καὶ ἄδο-
λον γάλα, καὶ τὸ πνευματικὸν καὶ ἀφθαρτον πηγά-
ζουσα μέλι, *Εἰσάξω γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς εἰς τὴν ῥέου-
σαν γάλα καὶ μέλι*· ἵνα οἱ μὲν ἀρχόμενοι, καὶ τῷ
κόσμῳ τούτῳ ἀναστρεφόμενοι, τῆς σωφροσύνης ἐπι-
μελῶνται· οἱ δὲ ἀρχοντες καὶ τῷ Θεῷ ἀνακείμενοι,
τῆς ἀγγελίας ἀντέχωνται. Διπλοῦς γὰρ ὁ τῆς Ἐκκλη-
σίας χαρακτήρ· ἐν προσωποῦς χριστοῦ περιβε-
βλημένη, πεποικιλμένη, πᾶσαν δὲ τὴν τοῦ κάλλους
δόξαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔσθω ἐπιφρομένη·
ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς ἐκφέρουσα κατὰ τὸν Σολομῶν-
τα, ὡς συκὴ, τῆς σεμνότητος τοὺς δόλυνθους· ἐν δὲ
τοῖς ἱερατικοῖς, κατὰ τὸν αὐτὸν Σολομῶντα, προβά-
λουσα ὡς ἄμπελος τῆς χρηστότητος τοὺς κυπρίζον-
τας βότρυας. *Αἱ ἄμπελοι γὰρ ἡμῶν, φησὶ, κυπρί-
ζουσι, καὶ ἡ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς δόλυνθους αὐτῆς*.
Κατὰ ταύτην, ὡς οἶμαι, τὴν τάξιν προσήνεγκαν οἱ
ἀπόστολοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῷ Δεσπότῃ, ἰχθύος
ὅπτιο μέρους, καὶ ἀπὸ μελισσοῦ κηρίον· σημαί-
νοντες ἐν τῷ ἰχθύϊ τοὺς ἐκ τῆς ἀλμυρᾶς τῶν κακῶν
θαλάσσης, τῷ ἀγκίστρῳ τῆς πίστεως συλλεφθέντας
λογικῶς ἰχθύας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου
πρὸς τὸν Πέτρον· *Ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἐση-
ζωγῶν*· ἐν δὲ τῷ κηρίῳ, τοὺς ἐκ τῶν ἐναρέτων τῆς
δικαιοσύνης ἀνθέων, εἰς τὸ ἐνδότατον τῆς καρδίας
ἀποθησαυρίζοντας ταμιεῖον, τὸν ὠφέλιμον καὶ προ-
σηγῆ τῆς εὐσεβείας καρπὸν, ὃν βασιλεῖς ὁμοῦ καὶ
ιδιώται πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς προσφέρονται ὑγίειαν.
Οὕτω *Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται*· ἐκ τῆς τῶν δύο
ταγμάτων ἐπιστροφῆς ἐσθίειν (70) τὸ τιχτόμενον
παιδίον ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, διὰ τοὺς νηπιάζον-
τας τῇ κακίᾳ μετὰ τὸν μυστικὸν τῆς κολυμβήθρας
τόκον.

Δ'. Ἐκ ταύτης τοιγαροῦν ὁ Ἰωάννης μεταλαμβά-
νων τῆς τροφῆς, τῆς ἀχράντου κατηξιώθη ἄψασθαι
κορυφῆς Κυρίου· ταύτης ἀπολαύων τῆς βρώσεως,

hant, ab accurata vero actione dulcedinem habeant.
A Spiritalis Dei paradusis est virginitas, in quo est
omne lignum pulchrum ad videndum¹⁶: hoc est,
ad spiritalem contemplationem; et bonum ad
esum¹⁷, ad spiritalem scilicet doctrinam: in quo
et arbor vitæ plantata est; Dei nempe salutaris dis-
pensatio: cum quibus pariter adest et lignum
sciendi scientiam boni et mali¹⁸; virginalis scilicet
decor, in parte animi volente (68), naturalem
cupiditatem exercens ac provocans. Hæc illa est
veræ promissionis terra, in qua lac rationale et
sine dolo¹⁹, melque spiritale ac incorruptibile
scaturiat. Ait enim: *Introducā vos in terram fluentem
lacte et melle*²⁰: Ut subditi et qui in sæculo
conversantur, pudicitiae ac honestati studeant:
B præsidēs autem et Deo dicati homines, castimonie
ac puritati sedulam operam ponant. Nam duplex
est Ecclesie figura; quæ in simbris aureis circum-
amicta, variegata, omnem pulchritudinis gloriam,
juxta quod scriptum est²¹, ab intus inferat. Quæ,
inquam, juxta Salomonem, in sæcularibus quidem,
ceu ficus, honestatis grossos proferat; in ecclesia-
stici autem ordinis hominibus juxta eundem Salo-
monem, tanquam vitis, florentes botros producat.
*Vineæ enim nostræ, inquit, florent; et ficus protulit
grossos suos*²². Juxta hanc puto formam, obtulerunt
apostoli Domino, postquam is resurrexisset, partem
piscis assi et favum mellis²³: in pisce
quidem signantes, comprehensos fidei hamo ex
salso vitiorum salo rationales pisces, juxta quod
C Dominus ait Petro: *Ex hoc jam eris homines capi-
piens*²⁴; in favo autem, eos qui ex præclaris justitiæ
floribus perutilem illum suavemque pietatis
fructum in penitissimo cordis penu reconduunt;
quem reges pariter ac privati homines ad animi salu-
tatem traditum in cibum accipiunt. Hoc modo, *Butyrum
et mel comedet*²⁵ (69), qui ex utriusque ordinis
conversione manducat sacræ Filium Virginis, pro-
pter nimirum parvulos malitia²⁶ post mysticum
lavacri partum.

IV. Hoc itaque cibo pastus Johannes tangere mœ-
ruit sacrosanctum Domini verticem. Hac fruens
esca, angelorum ordini ascriptus est: *Esca siqui-*

¹⁶ Gen. II, 9. ¹⁷ ibid. 19. ¹⁸ ibid. 20. ¹⁹ I Petr. II, 2. ²⁰ Exod. XXXIII, 3. ²¹ Psal. XLIV, 14.
²² Cant. II, 13. ²³ Luc. XXIV, 42. ²⁴ Luc. V, 10. ²⁵ Isa. VII, 15. ²⁶ I Cor. XIV, 20.

(68) *In parte animi volente*. Significare videtur, D
pulcra virginum specie sollicitari humanam cupiditatem ac exerceri, uti per lignum scientiæ boni et mali, cupiditas Adæ in paradiso sollicitata ac exercita fuit; seu esse eadem ratione occasionem peccati, ut quis ea se incautus demulceri permittat. Riccardus: *Virgineus decor effrenem coercens naturæ cupiditatem*. At ubi ea cum ligno scientiæ analogia? Num vero illud Adæ cupiditatem coercuit? Possit quoque naturalis cupiditas in bonum sumi, idque magis velit Proclus, quam exerceat ac provocet virginitatis species ac decor. Nam neque ipse ligni scientiæ boni et mali appetitus maius erat, ut ordinatus fuisset, et pro tempore statuto a Deo, uti

Gregorius Nyssenus et alii.

(69) *Butyrum et mel comedet*. Verba sunt Isa. VII, 15, in virginis dicta filium: qui quidem πρωτότύπως est ipse Christus: ex eo autem, omnes malitia parvuli a mystici lavacri partu, qui et ipsi sanctæ virginis Ecclesie filii sunt, butyrumque et mel comedunt in signum innocentie. Sic plana Procli allegoria, non qualem Riccardus representat. Nec ille quidquam alludit ad sanctissimum morem impertiondi Eucharistia recens baptizatos, ut ipse vult, sed ad illum alium quem diximus, dandi eis in cibum butyrum et mel.

(70) Ἰσ. ἐσθίων.

dem ejus erat, summi fructices (71) et mel silvestre²⁷. A summus scilicet apex irreprehensæ vitæ, summaque puritas castitatis illibata. Perbelle autem evangelista cibum ejusmodi silvestrem appellavit: difficillime enim virginitatis species tenetur, plantaque hæc quam procul a sæculi agro (72) relegita est; ac forte pauci ejus qualitatem ac mores perdiscere potuerunt. Aliter etiam accipi potest, ut propheta mel silvestre comederet. Primum quidem ut mentis oculum impollutum repurgatumque a carnalium cupiditatum perflatili vaporazione servaret (73). Ut enim medici jactant, mel nullo infectum fumo, singulare præsentaneumque est lustrale medicamen crasso ac turbido oculo. Post hæc autem, quod necdum credens in Dominum (74), ac cum minime adhuc supposuisset Evangelio cervicem, vitam ad humana consuetudine remotam, horridamque ac asperam, dulci legalis partus intelligentia relectus, cum voluptate transigeret. Nec enim suo ipse consilio, sed a Deo jussus, venit ad Jordanem: Ego enim, inquit, nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendantem sicut columbam, et venientem super eum; hic est qui baptizat in Spiritu sancto²⁸. Hac itaque ratione dici potest, quod ejus esca esset mel silvestre: silvestre enim est mel castitatis. Nam plenitudo legis Christus, ad justitiam omni credenti²⁹. Sine fide autem impossibile est placere³⁰. Et: Qui non credit in Filium, non habebit vitam æternam³¹.

V. Quotquot itaque virginitatis lapidem inextinctam servaverint, immarcescibilem perceperunt coronam immortalitatis. Quotquot inæstimabilem castitatis tunicam comparaverint, ad mysticum justitiæ thalamum assumuntur. Quotquot angelico propiores exstiterint gradui, majori ingenuitate ac perfectione, Dominica perfuerunt beatitudine. Quapropter quotquot Dominicam gustaverunt dulcedinem, evangelicam apprehenderunt celsitatem. Quotquot

²⁷ Matth. iii, 4. ²⁸ Joan. i, 33. ²⁹ Rom. x, 4.

(71) Summi fructices, ἀκρίδες. Vulg. Locustæ: æquivoca voce Græca ad utrumque. Multi Patres eam Procli expositionem sequuntur, ac in iis, præceptor ejus Chrysostomus, cum aliis locis, cum homilia de Pœnitentiâ, et in Dæcollationem ejusdem Joannis, quam ex Reg. ms. integram nuper edidi. Male Riccardus, et contra fidem interpretis, sensu alio exponit, quam Proclus velit: Esca ejus erat, locustæ.

(72) Quam procul a sæculi agro, πὸ λὺ τῆς κοσμηκῆς ἀπόκισται χώρας. Nihil clarius; ac non clarum satis Riccardo ita reddenti: alle in hujus mundi campo condita residet: nemo certe eum sensum dederit τοῦ, ἀποκίξασθαι.

(73) Perflatili vaporazione, εὐρύπιστον ἀναθυμιάσεως. Ut constans in allegoria, fumum fumo declaret, ac sic habere Joannis animum ad carnalium cupiditatum fumos, uti mel silvestre ad fumum naturalem, et quo domesticæ apes sollicitari solent. Parerga hic notata de Euripo, nec ab eo fumus sive vapor dicitur εὐρύπιστος, sed a βίπιζω, cujus nota significatio.

(74) Necdum credens in Dominum. Fide nimirum

τῆς ἀγγελικῆς γέγονε τάξεως. Ἦν γὰρ ἡ τροφή αὐτοῦ ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον· τὸ ἀκρότατον τῆς ἀμέμπτου πολιτείας, καὶ τὸ καθαρώτατον τῆς ἀσπίλου ἀγνείας. Καὶ καλῶς ἀγγίαν τὴν τοιαύτην ὁ εὐαγγελιστῆς ἐκάλεσε μετάληψιν· δυσθήρατον γὰρ τῆς παρθενίας τὸ εἶδος, καὶ πολὺ τῆς κοσμηκῆς ἀπόκισται χώρας τοῦτο τὸ φυτόν· καὶ τάχα ὀλίγοι ἴσχυσαν καταμαθεῖν τὴν τοῦτου ποιότητα. Νοεῖσθω δὲ καὶ ἐτέρως τὸ ἐσθίειν ἄγριον μέλι τὸν προφήτην· πρῶτον μὲν, ὅτι τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν καθαρὸν ἐφύλαττεν ἐκ τῆς εὐρύπιστου τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀναθυμιάσεως. Κατὰ γὰρ ἱατρικὸν λόγον, ἀπαράβατον τῷ τεθλωμένῳ ὀφθαλμῷ τὸ ἀκάππιστον μέλι. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτι μηδέπω πιστεύσας ἐπὶ τὸν Κύριον, μηδὲ τὸν αὐχένα ὑποβαλὼν τῆς ψυχῆς ὑπὸ τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν, μεθ' ἡδονῆς τὸν ἀπεξενομένον, καὶ ἱταμὸν μετήρητο βλον, τῷ γλυκεῖ τῆς νομικῆς κησσεως τρεφόμενος φρονήματι. Οὐ γὰρ οἰκεία γνώμη. ἀλλὰ κλεισθεῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τὸν Ἰορδάνην κατέλαθε. Κάγω γὰρ, φησὶν, οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἄρ ἴδης τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον (75) ἐπ' αὐτόν, οὐτὸς ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι ἄγρῳ. Διὰ ταύτην ἐστιν εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, [ὅτι ἡ τροφή αὐτοῦ ἦν μέλι ἄγριον] ἄγριον γὰρ ἐστὶ τὸ μέλι τῆς ἀγνείας. Πλήρωμα γὰρ νόμου Χριστός, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι· χωρὶς δὲ πίστεως, ἀδύνατον εὐαρεστησαί. Καὶ, Ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν, οὐκ δύνεται ζῶην αἰώνιον.

Ε'. Ὅσοι οὖν τὴν λαμπάδα τῆς ἀγνείας ἀσβεστον διετήρησαν, τὸν ἀμαράντινον ἀνεδήσαντο στέφανον τῆς ἀφθαρσίας· ὅσοι τὸν τῆς σωφροσύνης ἀτίμητον περιεποίησαντο χιτῶνα, εἰς τὸν μουσικὸν τῆς δικαιοσύνης παραληφθήσονται νυμφῶνα. Ὅσοι τοῦ ἀγγελικοῦ πλησιέστερον γεγόνασι βαθμοῦ, γνησιώτεροι τοῦ Δεσποτικοῦ κατατρυφήσουσι μακαρισμοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅσοι τῆς Δεσποτικῆς ἐγύσαντο γλυκύτητος, τῆς εὐαγγελικῆς ἐπελάθοντο ἀκρότητος. Ὅσοι τοῦ ὄφους καὶ

³⁰ Hebr. xi, 6. ³¹ Joan. iii, 36.

explicatori, ac credens venisse, quod ejus illata verba plane declarant; facitque hoc ad testimonium de Christo certitudinem, ac quod perhibendum solo divino instinctu ac afflatu inductus sit. Non potuit a parentibus discernere, qui defuncti sunt brevi post ejus nativitatem: ac nec ab aliis, cum extra omnem humanam consuetudinem ageret in deserto, usque ad tempus ostensionis suæ, quando Spiritus illic Domini super eum factus est. Quæ adduntur, velut non placeret non esset visurus Deum, etc., ampliatione quadam exponenda sunt, ut intelligantur pro eo tempore quo fides sufficienter proposita foret; ac quando jam explicator quæreret: quo etiam modo potest exponi sententia Chrysostomi hom. De fide et lege naturæ tom. VI Ducæi, cum videtur docere, non fuisse Cornelium vere justum, ante quam a Petro doceretur. Non fuisse ejus in utero exultationem motum liberum, et quo Deum vere agnovisset, tenet sanctus doctor in part. quæst. 47, art. 3 et 6, in quod etiam inclinât Augustinus epist. LVII ad Dardanum.

(75) Apud Joan. μένον.

τῶν σικέρων ἀπέχονται τῆς ἡδυπαθείας, ἐκ τοῦ και-
 νοῦ γεννήματος εὐφρανθήσονται τῆς ζωηφόρου φυτείας.
 Ὅσοι τὸν σωματικὸν βῶγα ἀφάρτων ἐκτίσαντο, τὸν
 πνευματικὸν καρπὸν τῆς εὐλογίας ἀφρονον ἐδρέψαντο.
 Ὁρ ἐρόσον, φησὶν, (76) εὐρέθη ὁ βῶξ ἐν τῷ βότρυϊ,
 καὶ ἐρούσι· Μὴ λυμάλισθε αὐτὸν, ὅτι εὐλογία
 Κυρίου ἐστὶ. Λέγει δὲ τὸν μακάριον Ἰωάννην τὸν
 εὐαγγελιστὴν, μόνον διαφυλαχθέντα καὶ σώματι καὶ
 πνεύματι ἀσιπλον ἐν τῷ ἀποστολικῷ βότρυϊ μέχρι
 σταφιδώσεως, τουτέστι, μέχρι βαθυτάτου γήρως.
 Τοῦτο τὸ πρῶτον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξαιρέτων δῶρον· τοῦτο
 τὸ φωτιστικὸν ἔλαιον τῆς διανοίας· τοῦτο τὸ καθαρὸν
 τῆς εὐδοκίας θυμίαμα· τοῦτο τὸ πολύτιμον τῆς καρ-
 δίας μύρον· τοῦτο τὸ δόκιμον τῆς ψυχῆς ἄρωμα·
 τοῦτο τὸ ἀπαθέστατον τοῦ εὐώδους σώματος ἄνθος.
 Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον ἀποθανῶν Ἄβελ ἐτι λαλεῖ. Ὡν
 γὰρ ἡ λαμπὰς μὴ σθέννυται τῆς παρθενίας, τούτων
 ἀθάνατον μένει τὴ κλέος τῆς ἀγγελίας. Διὰ τοῦτο τὸ
 δῶρον μένει ἱερεὺς ὁ Μελχισεδὲκ εἰς τὸν αἰῶνα. Διὰ
 τοῦτο τὸ δῶρον τοῦ Δεσποτικῆς πάθους γίνεται τύπος
 ὁ Ἰσαάκ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον Θεὸς τοῦ Φαραῶ χειρο-
 τονεῖται ὁ Μωϋσῆς. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τὰς δευτε-
 ρευσάσας τῆς βασιλικῆς ἀξίας ἠνίας παραλαμβάνει ὁ
 Ἰωσήφ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τοῖς σωματικοῖς πεζεύει
 ποσὶν ὁ Ἥλιος τὸν αἰθέρα. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον ἐκρι-
 ζοῦν καὶ κατασκάπτει τὰς βασιλείας ἐγχειρίζεται ὁ
 Ἰερემίας. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τῶν ἀνημέρων θηρίων
 ἐμφράττει τὸ στόμα ὁ Δανιήλ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον
 φυλάττονται ἐν τῇ φοβερᾷ καμίνῳ οἱ τρεῖς παῖδες
 ἀβλαβεῖς. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον υἱοὶ βροντῆς προσαγο-
 ρεῦνται οἱ δύο τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί. Διὰ τοῦτο τὸ δῶ-
 ρον πιστὸς καθίσταται καὶ φίλος τοῦ οὐρανοῦ νυμφίου
 ὁ Ἰωάννης. Καὶ συντόμως εἰπεῖν· διὰ τοῦτο τὸ δῶρον
 μήτηρ γίνεται τοῦ Δεσποτοῦ τῶν ἀγγέλων, ἡ ἐκ τοῦ
 γένους τῶν ἀνθρώπων καταγομένη, καὶ ἐκ τοῦ χοί-
 τοῦ διηρημένη φουράματος. Ἐργούμων ἡνῶρη γε-
 ρομένη ἐκ Πνεύματος ἁγίου.

Γ'. Ἐπειδὴ τοῖνον τρέχων ὁ λόγος τὸ δεύτερον
 κατέλαβε καταπέτασμα, ἐν ᾧ ξένης ὑποδείκνυται
 ὁδοῦ τὸ ἴχνος· ἀφανοῦς καινοτομεῖται πορείας ἡ τρί-
 βος· τῆς δευτέρας ἀνοίγεται σκηνῆς τὰ προπύλαια·
 οὕτως ἀναφαίνεται τὰ ἀπόσιτα· ἀναλαμβάνεται τῶν
 ἀθεάτων τὸ πρόσωπον· φανεροῦται τὸ ὑπὸ τῶν χε-
 ρουθιμ σκιαζόμενον ἱλαστήριον. Χριστὸς γὰρ, φησὶ,
 παραγετόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγα-
 θῶν, διὰ τῆς μελιόρους καὶ τελειοτέρας σκηρῆς,
 οὐ χειροποιήτου· τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτί-
 σεως· εἰσηλθὲν ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἅγια. Ἄρα καὶ
 μετὰ τὴν ἀποστολικὴν μαρτυρίαν τολμῶσι τινες κατὰ

⁷⁶ Isa. lxn, 8. ⁷⁷ Hebr. xi, 4. ⁷⁸ Hebr. vii, 3.
⁷⁹ IV Reg. ii, 11. ⁸⁰ Jer. i, 10. ⁸¹ Dan. vi, 22.
⁸² Matth. i, 18. ⁸³ Hebr. ix, 11, 12.

(76) Vat. εὐρέθησεται.

(77) *Isaac Dominicæ passionis typus*. Qui adhuc
 virgo sit iussus offerri, quanquam postea dederit
 conjugio operam; uti et Moyses prius dederat, post
 tantam illam Domino assiduitatem deinceps con-
 tinens, ut sanctus Epiphanius explicat hæc. lxxviii,
 ut non solum παρθενίαν et omnimodam ἀγγελίαν,
 virginitatem ac perfectam castimoniam, qualis fuit

A a vitiosæ voluptatis vino et sicera sese abinent,
 novo vivificæ plantationis genimine delectabuntur.
 Quotquot corporale acinum incorruptum obtinue-
 runt, spiritualem ubertim benedictionis collegerunt
 fructum. *Quomodo*, inquit, *invenietur acinum in bo-*
tro, et dicent: Ne perdatis illud, quia benedictio
Domini est ⁷⁶. Porro indicat divinus sermo beatum
 Joannem evangelistam, qui solus in apostolico bo-
 tro, donec cessit in uvam passam, id est, ad ex-
 tremam usque senectulem, corpore pariter ac spi-
 ritu incontaminatus servatus est. Hoc præcipuum
 eximiumque Dei donum est; hoc oleum quod men-
 tem illuminat; hoc purum suavis odoris thymiamæ;
 hoc cordis unguentum pretiosissimum; hoc prob-
 atissimum animi aroma; suaveolentis hoc corpo-
 ris flos quam maxime immarcescibilis. Propter hoc
 donum defunctus Abel, adhuc loquitur ⁷⁷. Quorum
 enim virginitatis lampas non exstinguitur; eorum
 immortalis permanet gloria castitatis. Ob hoc do-
 num, Melchisedech sacerdos manet in perpetuum ⁷⁸.
 Ob hoc donum, Isaac Dominicæ passionis typus effi-
 citur ⁷⁹ (77). Ob hoc donum, Moyses deus Pharaonis
 constituitur ⁸⁰. Ob hoc donum, Joseph primus a rege,
 regiæ dignitatis habenas suscipit ⁸¹. Ob hoc donum,
 Elias corporeis pedibus incedit per æthera ⁸². Ob
 hoc donum, præficitur Jeremias, ut regna evellat
 ac funditus evertat ⁸³. Ob hoc donum, immanium
 ferarum ora obstruit Daniel ⁸⁴. Ob hoc donum, tres
 pueri illæsi in camino illo horribili servantur ⁸⁵. Ob
 hoc donum, filii Zebedæi, tonitruï filii nuncupan-
 tur ⁸⁶. Ob hoc donum Joannes ille, fidelis et amicus
 sponsi cælestis constituitur ⁸⁷. Atque, ut verbo di-
 cam, ob hoc donum, quæ genus ducebat ab homi-
 nibus, atque a terrena pendebat massa, Domini
 angelorum mater efficitur: *Inventaque est in utero*
habens de Spiritu sancto ⁸⁸.

VI. Quia ergo currens oratio secundum obduxit
 velum, in quo novæ viæ ac mirabilis submonstra-
 tur vestigium, obscuri itineris novo schemate se-
 mita designatur; secundi tabernaculi aperitur vesti-
 bulum: sic inaccessi panduntur adytus, refulget in-
 visibilitium aspectus, propitiatorium a cherubinis
 obumbratum propalatur. *Christus enim*, inquit,
assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius
et perfectius tabernaculum. non manu factum: id
est, non hujus creationis, introivit semel in Sancta ⁸⁹.
 Ulline ergo, post etiam Apostoli illustre adeo testi-
 monium, cum insipientibus audeant dicere, non

⁸⁹ Gen. xxii, 2. ⁹⁰ Exod. vii, 1. ⁹¹ Gen. xli, 40.
⁹² Dan. iii, 49. ⁹³ Marc. v, 17. ⁹⁴ Joan. iii, 29.

utriusque Joannis, decetque Deo sacros homines,
 commendat ac laudet; verum etiam σωφροσύνην ac
 pudicitiam, quæ dereat sæculares ac homines Chri-
 stiana sobrietate quandoque conjugii utentes. De
 aliis, Elia, Daniele, tribus pueris, Jacobo, etc., vi-
 deri potest Riccardus, ac quos ille citat, Hierony-
 mus, Epiphanius, etc.

esse Deum, eum qui natus est, exque ampliori ac perfectiori tabernaculo processit? Quoniam autem modo, communis homo existimetur nobis similis; qui lapis sine manibus e virginali monte præcisus fuit⁴⁶? quem qui conculcaverit, hoc est, cum terræ sigmentis connumeraverit, nulla venia tormentis addicitur, dicente Paulo: *Quanto magis deteriora merebitur supplicia, qui Dei Filium conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit*⁴⁷? Adeamus itaque cum fiducia, si lubet, ad sanctificationem hujus secundi tabernaculi locum, soluto mortali calceo irretitæ consuetudinis. Neque enim sacerdos penetrat intra adytum, nisi a se prius absonas omnes cogitationes abjecerit: nec Moyses visionem illam magnam divinæ dispensationis videre potest⁴⁸, præterquam ubi humana omnia negotia transmisit. Sic enim spinosam hominum naturam cum divinitatis natura, quæ non comburat, sed illuminet, commercium habituram didicit. Rubus quippe, igni per id tempus commistus, Virginis gessit symbolum, quæ verum illud lumen concepit sine semine: Solem, inquam, illum justitiæ, ex impolluto illo oriturum thalamo, ut juxta Scripturam gentilium aquas (80) excalesceret⁴⁹; ut bonitatis calore, diabolicæ pravitalis glaciem solveret; ut divinitatis splendore, ignorantia noctem fugaret; ut coruscantibus radiis, creaturam illustraret quam condidisset: ut ne quis deinceps in virginali gratiæ diem offenderet, in rectæ opinionis luce ambulans, juxta certo definitam fidem in apostolico duodecim jugerum agro, dicente Scriptura: *Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis in luce ambulat, non offendit*⁵⁰.

VII. Etenim multi sunt, qui non solum os suum in cælum ponant, uti David ait, sed et linguam ferant super terram⁵¹, Virginisque integritatem cominus impugnent. Ut ne igitur cum voluptuosis terrenisque hominibus nos quoque dilabamur, audientes evangelistam in hæc verba loquentem: *Ante quam ipsi convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto*⁵²: et non cognoscebat eam donec peperit Filium suum primogenitum⁵³; ne quando ex illis verbis existimaverimus, amisisse quidem beatam Virginem post divinum partum, virginitatem; Josephum vero nuptiale habuisse consortium. Obsecro itaque spirituales viros, ut spiritaliter spiritalia suscipiant, neve non percipien-

⁴⁶ Dan. ii, 34. ⁴⁷ Hebr. x, 29. ⁴⁸ Exod. iii, 5. ⁴⁹ Matth. i, 18. ⁵⁰ ibid. 25.

(78) Γρ. εαυτόν.

(79) Ἰσ. τὴν ἀκανθώδη φύσιν.

(80) Gentilium aquas, τὰ ἔθνικὰ ὕδατα θερμάνη. Subjuncta verba, κατὰ τὸ γεγραμμένον· palam indicant alludi ad Scripturæ locum aliquem; nec alius occurrit quam qui exstat (Isa. lxiv, 2) quo Dominicus adventus instar ignis significatur, facientis bullire ac effervere aquas. אֵשׁ מִבְּרֵיתֵנוּ כִּי־בִסְרִי־הָאֵשׁ פָּגַנִּינִים: Sicut aquam bullire facit ignis. Vulg.

Α τὸς ἄφρονος λέγειν· Οὐκ ἔστι Θεός, ὁ καὶ γεννηθεὶς, καὶ προελθὼν ἐκ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς; Πῶς δὲ καθ' ἡμᾶς ἦν κοινὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐκ τοῦ παρθενικοῦ δρους ἀνευ χειρῶν τμηθεὶς λίθος; ὃν ὁ καταπατήσας, τούτεστι, τοῖς ἐκ γῆς διαπλασθεὶς συναριθμήσας, ἀσυγγνώστους ἐκδίδεται τιμωρίας· Πόσω γὰρ, φησὶ Παῦλος, χειρόνος ἀζωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος; Καταβαρῆσωμεν, εἰ δοκεῖ, τοῦ ἡγιασμένου τῆς δευτέρας σκηνῆς τόπου, λυθέντος τοῦ νεκροῦ ὑποδήματος τοῦ συμπεποδισμένου τρόπου· οὔτε γὰρ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἄδυτον εἰσέρχεται, ἐὰν μὴ πάσης ἑαυτοῦ (78) χωρὶς λογισμῶν ἀτοπίας· οὔτε ὁ Μωϋσῆς, τὸ μέγα τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας δύναται βῆσθαι ὄραμα, ἐὰν μὴ πάντα παρέλθῃ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Οὕτω γὰρ ἔμαθεν ἡ ἀκανθώδης τῶν ἀνθρώπων φύσις (79), τῇ φωτιστικῇ, οὐ τῇ καυστικῇ θεότητος κοινωνεῖν φύσει. Σύμβολον γὰρ ἔφερον ἡ προσομιλοῦσα βάτος τότε τῷ πυρὶ, τῆς ἀσπόρουσ συλλαβούσης Παρθένου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, τὸν ἐκ τούτου ἀνατέλλοντα τοῦ ἀμολύντου παστοῦ, ἵνα τὰ ἔθνικὰ ὕδατα θερμάνη, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἵνα τῇ θερμότητι τῆς ἀγαθότητος, τὸν κρυμμὸν διάλυση τῆς διαβολικῆς δεινότητος· ἵνα τῇ λαμπρότητι τῆς θεότητος, τὴν νύκτα ἐκδιώξῃ τῆς ἀγνωσίας· ἵνα ταῖς φωτιστικαῖς ἀκτίσι, τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενναμένην καταυγάτῃ κτίσιν· ἵνα μηκέτι μηδεὶς προσκόπη εἰς τὴν παρθενικὴν τῆς χάριτος ἡμέραν, ἐν τῷ φωτὶ τῆς ὀρθοδοξίας περιπατῶν κατὰ τὴν ὁροθετηθεῖσαν ἀσφαλῆ πίστιν, ἐν τῇ δωδεκαπλήρω χώρᾳ τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὐχὶ δώδεκα ὥραι εἰσι τῆς ἡμέρας; ἐὰν τις ἐν τῷ φωτὶ περιπατεῖ, οὐ προσκόπηται.

Z. Πολλοὶ γὰρ εἰσιν, οὐ μόνον εἰς τὸν οὐρανὸν, κατὰ τὸν Δαβὶδ, τὸ στόμα τίθεντες, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τῆς γῆς φέροντες, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς Παρθένου ἐγγύθεν πολεμοῦντες. Ἴνα οὖν μὴ κατὰ τοὺς ἡδουπαθεὶς καὶ γεώδεις ἀνθρώπους, καὶ ἡμεῖς καταπίπτωμεν, ἀκούοντες τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· Πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εἰρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου· καὶ οὐκ ἐπίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· μήπως, ἐνταῦθεν μετὰ τὸν θεῖον τόκον νομιζεσθαι, τὴν μὲν Παρθένον πεπαῦσθαι τῆς ἀγγελίας, τὸν δὲ Ἰωσήφ ἔχουσαι τῆς γαμικῆς συναφείας. Παρακαλῶ οὖν τοὺς πνευματικούς πνευματικῶς δέχεσθαι τὰ πνευματικὰ, καὶ μὴ καταφέρεσθαι εἰς τὸ

⁵¹ Isa. lxiv, 2. ⁵² Joan. xi, 9. ⁵³ Psal. lxxii, 9.

aqua arderet igni. Significatur effectus divini adventus ad vindictam, tametsi Proclus allegoriam transfert ad adventum Domini ad salutem, quo vere efferverunt aquæ gentilium divino ejus igne. LXX: Καὶ κατακαυθεῖ πῦρ τοὺς ὑπεναντίους· Et comburet ignis adversarios: quod ipsum potuit respicere Proclus, ac tum ex eo, tum ex aliis, ac Hebraica veritate, habere τὰ ἔθνικὰ ὕδατα. Siquidem. Aqua multæ; populi multi (Apoc. xvii, 15).

τῆς σαρκὸς πάθος, ἀγνοῦντας τὸ τῆς Γραφῆς βᾶθος. Ἐὶ γὰρ πιστεύομεν κατὰ τὴν ἐκ Χριστοῦ καινὴν κτίσιν, μὴ εἶναι ἄρβον καὶ θῆλυ, μηδὲ τὸ κίβδηλον προχωρεῖν νόμισμα τῆς σωματικῆς ἀμαρτίας ἐν τῇ πνευματικῇ πολιτείᾳ, μηκέτι τοῦ παλαιοῦ πολυπραγμονῶμεν ἀνθρώπου τὸ γῆινον ἔχνος, μηδὲ τοῦ καρποῦ πάλιν ὀρεγώμεθα τῆς ζηρανθείσης συκῆς ἐκ ῥιζῶν διὰ τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς. Οὐ δυνάμεθα γὰρ δύο κατὰ τὸ αὐτὸ φέρεσθαι χιτῶνας· οὐκ ἐγγυρεῖ ἐπὶ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἱμάτιον, δερμάτινον ἐπενδύσασθαι χιτῶνα. Τίς γὰρ, φησὶ, *κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος*; μηδὲ τὴν εὐαγγελικὴν γνῶσιν, εἰς τὴν σωματικὴν ἀπαγάγωμεν μίξιν· μὴ τὴν μυστικὴν ἐξήγησιν, εἰς τὴν γαμικὴν ἐκλάδωμεν σύναψιν. Τί ζητοῦμεν φυσικὴν ἀκολουθίαν, εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν οἰκονομίαν;

H. Μάθωμεν ποίαν ἔχει ἔννοίαν τοῦ Ἰωσήφ ἡ ἄρβον. Τὸ τελούμενον ἐν τῇ Παρθένῳ μυστήριον οὐκ ἐγνώριζε· ποίου διάκονος ὑπέρχε θαύματος. Οὐκ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ προφητεύμενος Χριστὸς, ἐκ τῆς μεμνηστευμένης αὐτῷ ἐτίκτετο γυναικός. Οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ κατὰ Μωϋσέα Προφήτης, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου προήρχετο κόρης. Οὐκ ἐμνήσκατο ὅτι ναὸς ἡδύνατο γενέσθαι Θεοῦ, ἡ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ (83) πεπλασμένη πηλοῦ. Οὐκ ἐγίνωσκεν ὅτι ταῖς ἀρχάντοις τοῦ Δεσπότητος χερσὶ, ἐκ τοῦ παρθενικοῦ πάλιν πλάττεται παραδείσου ὁ δευτέρος Ἀδάμ. Οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ ἄρχων τῆς ξηρᾶς δημιουργεῖται ἀνευ σπορᾶς. Οὐκ ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ Ἰσραηλιτικὴ ποτε γῆ τὸν ζωποιδὸν ὄψει καρπῶν. *Καὶ ἡ γῆ ἡμῶν, φησὶ, δώσει τὸν καρπὸν*

⁸⁴ Gal. vi, 15. ⁸⁵ Marc. xi, 14; Matth. xxi, 19. ⁸⁶ II Cor. vi, 14. ⁸⁷ Deut. xviii, 15, 18; Act. iii, 22. ⁸⁸ Psal. lxxxiv, 13.

(81) *Adulterinum corporalis peccati numisma*. Multa Riccardus in vocem νόμισμα, sed quibus duntaxat declaret vocem; ne verbum quidem quo explicet mentem Procli, quam nec reddidit, mutato antecedenti in consequens, ac liberius commutatis aliis, uti collata versio docebit. Numisma illud peccati, haud aliud est, quam quod precedenti colo dixerat, ut alterum altero explicet; ipsa nimirum sexuum discretio, occasione peccati inducta, et ex illius prævisione, ut nimirum crasso illo ac brutali modo mutuae conjunctionis propagaretur humanum genus futurum mortale a peccato, divini ac altiori modo propagandum, ut immune a peccato immortale mansisset: estque ea opinio trita Græcis Patribus, ac in iis Amphilochio in *Peccatr.* et Gregorio Nysseno lib. *De officio hominis*, de qua dicta sufficiant ad præfatum Amphilochium.

(82) *Prophetam illum Moysi similem*, ὁ κατὰ Μωϋσέα προφήτης· κατ' ἐμέ (Deut. xviii, 15, 18), repetitum a Stephano (Act. iii, 22) nec bene satis Riccardus: *Prophetam a Moyse signatum*; aliud certe, ὁ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος· quam homo a nobis designatus: nempe homo nobis similis: quod passim Christum vocant theologi. Quod porro spectat ad expositionem, quam sic multis dialogis hoc Proclus prosequitur, ut Joseph non cognoverit Mariam, donec illa peperisset, id est, nesciverit divinum in ea mysterium ante Domini nativitatem; videri illa possit minus favere tantæ illi Josephi sanctitati, quanta decebat sponsum Virginis. Ut tamen gratiæ in apostolis œconomiam attenderimus, utque ea toto Domini incolatus tempore rudes

tes altum sacræ Scripturæ sensum, in affectum carnalem præcipites ferantur. Nam si credimus non esse masculinum neque feminam, pro novæ in Christo creaturæ ⁸⁴ ratione, nec adulterinum corporalis peccati numisma (81) progredi in vita spiritali; ne jam amplius curiose exquiramus veteris hominis terrestris vestigium; neve iterum fructum appellamus ficus illius, quam sua Dominus voce radicatus arefecit ⁸⁵. Non enim duas simul possumus gestare tunicas; nec fieri potest, ut incorruptionis veste amicti, pelliceam tunicam superinduamus. *Quæ enim, inquit, societas luci ad tenebras* ⁸⁶? Ne cognitionem quam dicit Evangelium, ad corporalem misionem revocemus: neve mysticam narrationem, in nuptialem assumamus conjunctionem. Utquid in sacramenti quod naturam superat dispensatione, naturalem exquirimus consecutionis rationem?

VIII. Discamus quem Josephi ignoratio sensum habeat. Nimirum nesciebat mysterium quod in Virgine peragebatur; cujus, inquam, miraculi foret minister. Nesciebat prophetarum oraculis prænuntiatum Christum ex desponsata sibi uxore nasciturum. Non noverat Prophetam illum Moysi similem (82) ⁸⁷ ex puella innupta processurum. Non meminerat potuisse eam effici Dei templum, quæ ex mundo erat formata luto. Latebat eum, ex virginali rursus paradiso intemeratis Domini manibus plasari secundum Adam. Non cognoscebat terræ principem sine semine procreari. Non intelligebat Israeliticam quandoque terram, fructum daturam vivificum: *Et terra, inquit, nostra dabit fructum suum* ⁸⁸.

⁸⁴ Gal. vi, 15. ⁸⁵ Marc. xi, 14; Matth. xxi, 19. ⁸⁶ II Cor. vi, 14. ⁸⁷ Deut. xviii, 15, 18; Act. iii, 22. ⁸⁸ Psal. lxxxiv, 13.

adeo permiserit, haud ita absurdum videatur, ut et Joseph haud assimili modo, post etiam oraculum, nonnihil dubius ac animi anceps, pro tanta sacramenti sublimitate ac novitate, permanserit. In Zacharia cui tantum prædictus esset partus sterilis, toties jam in aliis exhibitus, incredulitas gravior fuit, cum præsertim ille sacerdos esset, quem sacra historia non lateret: in Josepho autem qui faber esset, et cui majus omnibus sacramentum conceptus virginalis revelatum esset, longe excusabilis sit, ut non statim integram omnino fidem adhibuerit angelo, nec plene cognoverit quod Spiritus sanctus in sponsa operatus esset, donec ab edita demum prole amplior gratia affulsisset. Fuerit itaque ab oraculo persuasus ut ne dimitteret sponsam; non tamen ut omnem prorsus dubietatem abjiceret. Nihil certe videtur obstare, ut ne æstus ejusmodi cogitationum qualem describit Proclus, ad probationem viri sancti toto illo tempore permissus sit: tametsi Hieronymi ac aliorum expositio videtur germanior, ut sermo sit de cognitione per copulam carnalem, quam neget evangelista præcessisse Christi nativitatem, nec dicat secutam esse. Idem cum Proclo sentiunt alii, in quibus Athanasius hom. in *descriptionem sanctæ Mariæ*. Ipsa porro sancta Maria, quam ipsam Proclus in sequentibus ob mysterii incomprehensibilitatem, dubitantem inducit, citius persuasa fuit, ad cujus, uti et sponsi in ejusmodi dubitatione defensionem, satis videatur, quæ Proclus idem scripsit.

(83) Reg. τοῦ καθαροῦ.

Et tumuit Mariæ uterus, et Josephi cor sauciatum A est. Ventris tumorem vidit, ac castitatis mysterium deploratum omnino habuit. Inspexit gravidam, et in maximam incidit agitationem. Attendit onustam prole, venitque in mentem fuisse vitiatam. Non est cognitionis defectus (84), suspectus concubitus, sed incredulitatis contentio. Habet res criminatorem, non longanimitatem. Audit dicentem angelum: *Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam* 85, amplioremque dubietatem meditatur. Non credam, inquit, conceptionem, nisi videro nativitatem. Nisi lumen aspexero, ignorantie nebulam minime dispellam. Nisi primogenitum oculis ipse cernam, nimis absurdam cogitationem nunquam excutiam. Nisi spiritalem solem elevatum spectavero, haud unquam spiritalem lunam in virginitatis ordine permanere credam. Quid vero? Hanc animo cogitationem soveam, nec ad separationem procedam? Procedam utique. Sic enim, cum ego hominum declinabo convicia, tum ipsa, sancita lege effugiet supplicia. Nam rogo, audiamus, quibus eam verbis affari cœperit cum divino incredulus esset oraculo.

IX. «Procul abi a Judaica cognatione, quæ sis effecta particeps gentilitiæ impuritatis.» Tum sacra Virgo, lene respondens gravi adeo increpatione lacescenti: «Vitiatam me cogitas, eo quod tumentem ventre intueris.» Ad hæc Joseph: «Non est honestæ mulieris, ut ea sapiat quæ sunt aliena a lege pietatis.» Cui sancta: «Qui iudices mores fornicarios, locum purgationis non præbes?» At Joseph: «Perstas negans, quæ sis ita effecta prægnans?» Cui sancta: «Exquire fideliter prophetici oraculi veritatem 86, exque eo liquido scies conceptionis Dominicæ præclaram novitatem.» At Joseph: «Nullam pii connubii habuisti rationem? cum non putaveris, ad districtum ratiocinium (92) ventura es.» Cui sancta: «Ergone ex mera damnandam censens suspitione eam, quæ nullo vitiata concubitu est?» Joseph autem: «Videar forte probatæ vitæ: qui te ergo possim in eorum manus qui sic iudicant, tradere?» Cui sancta: «De hoc me peccato Dominus iudicabit, qui ut novit ipse, in meum uterum penetravit.» At Joseph: «Tene turbat indeprecabile hoc convicium? Proba ergo illasam castitatem.» Sancta ad eum: «Expecta statum infantis in utero tempus, et sanctificatum spectabis partum Dominicum.» At Joseph: «Putasne tumido isto

αὐτῆς]. Ὠγκώθη τῆς Παρθένου ἡ κοιλία, καὶ ἐ-
 τρώθη τοῦ Ἰωσήφ ἡ καρδιά· εἶδε τὴν ἑπαρσιν τῆς γαστρῆς,
 καὶ ἀπέγνω τῆς ἀγγελίας τὸ μυστήριον παντελῶς·
 ἐθειώρησεν ἐγκύμονα, καὶ εἰς μέγιστον κατέπεσε
 κλύδωνα· προσέχε πεφορτωμένην, καὶ ὑπενόησε
 περβαρμένην. Οὐκ ἔστιν ἡ τῆς γνώσεως ἀποστέρη-
 σις, συνουσίας ὑπόπτεισις, ἀλλ' ἐπίτασις ἀπιστίας·
 κατηγορίας, καὶ οὐ μακροθυμίας τὸ πρᾶγμα. Ἦκουε
 τοῦ λέγοντος ἀγγέλου· Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν
 τὴν γυναικὰ σου· καὶ μακροτέραν (85) ποιεῖ τοῦ
 διατάγμου τὴν μελέτην. Οὐ πιστεύω, φησί, τὴν σὺλ-
 ληψιν, ἐὰν μὴ κατέιδω τὴν γέννησιν· ἐὰν μὴ θεάσω-
 μαι τὸ βρέφος (86), οὐκ ἀπελεύωμαι τῆς ἀγνωσίας τὸ
 νέφος· ἐὰν μὴ ὄψωμαι τὸν πρωτότοκον υἱόν (87), οὐκ
 ἀποφορτίζομαι τὸν ἀτοπώτατον λογισμὸν· ἐὰν μὴ
 ἴδω τὸν νοητὸν ἥλιον ἐπαρθέντα, οὐ πείθομαι ὅτι ἡ
 νοητὴ σελήνη μένει ἐν τῇ τάξει τῆς παρθενίας. Τί
 δέ; τοῦτον περιπτύξομαι (88) τὸν λογισμὸν, καὶ οὐκ
 ἔρχομαι εἰς τὸν χωρισμὸν; Ἐρχομαι· οὕτω γὰρ τῶν
 ἀνθρώπων καμὲ ἐκκλίνας τὸν ὄνειδισμὸν, καὶ ταύτην
 τὸν ἔνομον (89) διαφυγεῖν σωφρονισμὸν. Ὅποιον
 γὰρ ἀπῆρξατο πρὸς αὐτὴν λόγων, ἀπιστῶν εἰς τὸν
 θεῖον λόγον (90) ἀκούσωμεν.

Θ. «Ἀπιθὶ μακρὰν τῆς Ἰουδαϊκῆς συγγενείας, τῆς
 ἔθνικῆς ἀπολαβοῦσα (91) ἀκαθαρσίας.» Εἶτα καὶ ἡ
 ἅγια Παρθένος πρὸς τὴν θραεῖαν ἐπιτίμησιν πρᾶξιαν
 ἐδίδου ἀπόκρισιν, λέγουσα· «Βεβηλωμένην ἔννοεῖς,
 ὅτι ὠγκωμένην με θεωρεῖς;» Πρὸς τοῦτο [δ] Ἰω-
 σήφ· «Γυναικὸς οὐκ ἔστι κοσμίας, ἀλλότρια φρο-
 νεῖν εὐσεβείας.» Ἡ ἅγια λέγει· «Διχάζων τρόποι
 πορνείας, οὐ δίδως τόπον ἀπολογίας;» Καὶ ὁ Ἰω-
 σήφ· «Ἐπιμένεις γὰρ ἀρνούμενη [οὕτως ἐγκύμων
 γενομένη];» Καὶ ἡ ἅγια· «Ζήτησον τὸ ἀψευδὲς πι-
 στῶς τῆς προφητικῆς προῤῥήσεως, καὶ μαθήθη σα-
 φῶς ἐξ αὐτῆς τὸ καινοπρεπὲς τῆς Δεσποτικῆς σὺλ-
 λήψεως.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Ἠθέτησας τὸ εὐσεβεῖς
 συνοικέσιον; ἦξεις, ὅτι οὐκ ἐλπίζεις, εἰς τὸ ἀκριβὲς
 λογοθέσιον.» Καὶ ἡ ἅγια· «Θέλεις οὖν ἐξ ὑπονοίας
 καταδικασθῆναι τὴν ἐκ συνουσίας μὴ καθυδρισμέ-
 νην;» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Ἴσως εἰμὶ τῶν καλῶς βιούν-
 των, καὶ πῶς σε δύναμαι δοῦναι εἰς χεῖρας τῶν
 ταῦτα κρινόντων;» Καὶ ἡ ἅγια· «Κρινεῖ μοι Κύ-
 ριος ταύτην τὴν ἀμαρτίαν, ὃ χωρήσας, ὡς οἶδεν, εἰς
 τὴν ἐμὴν κοιλίαν.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Λυπεῖ σε τὸ
 ἀπαραμύθητον τῆς λοιδορίας; δεῖξον οὖν τὸ ἀνεπιβού-
 λευτον τῆς ἀγγελίας.» Καὶ ἡ ἅγια εἶπεν· «Μεῖνον τὸν
 νενομισμένον τοῦ ἐμβρύου χρόνον, καὶ ὄψει τὸν
 ἡγιασμένον τοῦ Κυρίου τόκον.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Νο-

85 Matth. 1, 20. 86 Isa. vii, 14.

(84) Non est cognitionis defectus, etc. Sensus est: Nedom jam ignorantis esse, quod sic Joseph suspectam habeat conjugem, sed et impensoris incredulitatis: post nimirum angeli responsum.

(85) Male edit. μακαριστέραν.

(86) Reg. φῶς.

(87) Reg. derest, υἱόν.

(88) Edit. τί δὲ τοῦτο· περιπτύσσομαι.

(89) Male edit. εὐνομον.

(90) Edit. τόκον.

(91) Reg. μεταλαβοῦσα.

(92) Ad districtum ratiocinium, eīς τὸ ἀκριβὲς λογοθέσιον. Quo probanti Deo per aquas redargutionis reddenda sit ratio, uti præscribitur (Num. v, 18 seqq. Ita etiam Riccardus. Liber apocryphus Jacobi nomine, nedum Marianam, sed et Josephum habet vocatum ad illud ratiocinium, ac divino iudicio probatum; cujus eadem esset atque Mariæ suspicio criminis; rei nimirum male cum Mariā habitæ, quam Deo dicatam Virginem in custodiam, ac ceu depositum accepisset.

μίξεις δι' ὑπερόγκιον ῥημάτων τὴν φρόνησιν παρα-
 κρούσασθαι τῆς ἐμῆς πολιᾶς; » Καὶ ἡ ἅγια· « Ξένα
 σοι φαίνεται, [οἶδα,] τὰ ῥήματα, ἕως ἂν εἶδης τὰ πα-
 ράδοξα πράγματα. » Καὶ ὁ Ἰωσήφ· « Οὐ βούλομαι
 σου διαζευθῆναι διὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν (93) συγγένειαν·
 καὶ οὐ δύναμαι πάλιν παραβῆναι τὴν νομικὴν ἀκρι-
 βειαν. » Καὶ ἡ ἅγια· « Πείσθητι ὅτι ἡ ρίζα αὐτομάτη
 ἐβλάστησε τοῦ Ἰεσσαί, τὸ ἀμάραντον ἄνθος τῆς
 ζωῆς. » Καὶ ὁ Ἰωσήφ· « Ἐπίτω τῶν ἀτόπων λογι-
 σμῶν τὴν ἐπανάστασιν, ὅτε Δεσπότης τῶν ὄλων κα-
 τίω τὴν γέννησιν. » Καὶ ἡ ἅγια· « Σπέργω μὲν σε
 ἀπαῶς (94) διὰ τὸν νόμον ὡς μνηστῆρα· οὐ θέλω δέ
 σε προσκρούσαι προπετῶς διὰ τὸν τόκον εἰς τὸν Σω-
 τῆρα (95). » Καὶ ὁ Ἰωσήφ· « Τοῦτο γὰρ κίχῳ εὐλα-
 βούμενος, ὑπαμένω σου τέως μὴ χωριζόμενος. » Καὶ
 ἡ ἅγια· Ἰπομνήσθητι καὶ τὴν ἐπηγγελημένην (96)
 παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ ἐκκλίνης τὴν προσγενο-
 μένην σοι ἐκ τοῦ Πονηροῦ ἀπιστίαν. » Καὶ ὁ Ἰωσήφ·
 « Φοβηθεὶς τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ σώματος εὐμορ-
 φίαν, ἐδεξάμην εὐχερῶς τὴν μὴ πρέπουσαν τοῦ
 πράγματος ὑπόψιν. » Καὶ ἡ ἅγια· « Χρῆσον οὖν τὸ
 δίκριον τῆς μακροθυμίας δηνάριον, ἵνα κτίσῃ τὸ
 αἰώνιον τῆς βασιλείας καταγώγιον. » Καὶ ὁ Ἰωσήφ·
 « Ἰψίζω τὴν εὐαριθμητὸν ἀπαρτὶ τοῦ χρόνου συμ-
 πλῆρωσιν, ἵνα θεωρήσῃ τὴν ἀδιήγητον τοῦ Δεσπότης
 ἐνανθρύπτειν. » Καὶ ἡ ἅγια· « Ὡς Ἰωσήφ (98), τότε
 παρὰ πάντων μακαρισθῶμεν, ὅτε τοῦ πάντων Δη-
 μιουργοῦ γονεὶς κληθῶμεν. »

Γ. Τότε λοιπὸν τίς ἦν ἡ Παρθένος ὁ Ἰωσήφ ἐπιη-
 ροφορήθη, ὅτε καὶ τίς ἦν ὁ γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγ-
 γέλου ἐδιδάχθη. Ἐγερθεὶς γὰρ, φησὶ, *παράλαβε*
τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Οὐκέτι λέγει,
τὴν γυναῖκά σου. Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω.
 Τότε τὴν τῆς ψυχῆς ἀπέθετο δαίτην, ὅτε τὴν ἀγγε-
 λικὴν ἐθέασατο χροστασίαν· τότε τὴν γαστέρα ἐμα-
 κάρσεν, ὅτε τὸν ἀστέρα κατενόησε· τότε τοὺς λο-
 γισμοὺς τῶν σαρκικῶν ἀπέθετο γάμων, ὅτε τοὺς
 θησαυροὺς τῶν ἀνατολικῶν ἐδέξατο μάγων· τότε
 ἐαυτὸν ἐταλάνιζεν, ὅτε Συμεὼν τὸ βρέφος ἐθάσταζε,
 καὶ ὡς Θεὸν ἐδόξαζε· καὶ ἦν πρότερον ἀπεστρέφετο
 ὡς ἀκατῆ, ὕστερον ἀπεδέχετο ὡς ἀγνήν· ἦν ἐλοιδο-
 ρεῖ ὡς ἄχρωμον (1), ὑμολόγει ὡς ἄμεμπτον· ἦν
 ἀπῆλυτον ὡς βέβηλον, ἰκέτευεν ὡς ἄσπιλον· ἦν
 ἀπωθεῖτο (2) ὡς ἀναιδῆ, περιεποιεῖτο ὡς θεοφιλῆ·
 ἦν ἐκάλεσε δημοσίᾳ μαινάδα, παρεκάλει ὡς ἁγίαν
 ἀμνάδα. Οὕτως ὁ Ἰωσήφ, ἕως οὗ ἔτεκεν ἡ Παρθένος
 τὸν Κύριον, οὐκ ἐγίνωσκε τὸ τῆς οἰκονομίας μυστή-
 ριον· ἕως οὗ ἐβλάστησε τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας,
 ἀμφέβαλεν εἰς τὸ ἀφθαρτον δένδρον τῆς ἀγγελίας· ἕως
 οὗ ἐτελεσφορήθη τὸ δράγμα τῆς χαρᾶς, οὐκ ἐξη-
 ράνθη ἡ ὑπόψια τῆς φθορᾶς. Οὐκ ἔστιν ἡ τοιαύτη

verborum fastu, meæ canitiei sensum circumvenire
 posse? » Cui sancta : « Nova et incredibilia viden-
 tur, scio, isthæc verba, quoad perspicias admira-
 bilia illa et inopina facta. » Joseph autem : « Nolim
 propter Davidicam cognationem divortium facere,
 nec rursus vel latum unguem possim a legis accu-
 rata ratione discedere. » At sancta : « Crede jam
 radicem Jesse ⁶¹ ultro germinasse immarcescibi-
 lem florem vitæ. » Ad quam Joseph : « Acres ab-
 surdarum cogitationum impetus propulsabo, cum
 Domini universorum nativitatem videbo. » Sancta
 vero : « Te quidem vere uti sponsum propter legem
 amo ; nolim vero ut partus causa temere offendam
 in Salvatore. » Cui Joseph : « Hoc namque veritus
 ego. huc usque distuli a te recedere. » At sancta :
 « Condicti memento adventus Domini, ascitamquo
 tibi caveris a maligno incredulitatem. » Joseph au-
 tem : « Tuam illam veritus immensam corporis ven-
 nustatem, sinistram facile admisi rei suspicionem. »
 Sancta porro : « Probatum ergo commoda patientiæ
 denarium ⁶², (97) quo æternum regni comparaveris
 stabulum. » Cui Joseph : « Computo facile numerabiles
 complendi temporis dies, qua Dominum ineffabili-
 ter videam factum hominem. » At sancta : « Tunc, o
 Joseph, omnium ore beati prædicabimur, cum uni-
 versorum Conditoris parentes nominabimur. »

X. Tunc demum Joseph, quænam esset Virgo
 certo comperit, cum etiam quisnam esset qui na-
 tus erat, ab angelo didicit. *Surgens enim, inquit,*
accipe puerum, et matrem ejus ⁶³. Non jam amplius
 dicit, *Conjugem tuam. Qui potest capere capiat* ⁶⁴.
 Tunc animi timiditatem excussit, cum angelici
 chori tripudium vidit. Tunc beatum edixit uterum,
 cum stellam consideravit ⁶⁵. Tunc carnalium
 captiarum cogitationes abiecit, cum Magorum
 orientis thesauros accepit. Tunc se ipse deplora-
 bat (99), cum Simeon infantem gestabat ⁶⁶, atque
 ut Deum glorificabat : quamque prius quasi incon-
 tinentem aversabatur, eam postea ut pudicam et
 castam complectebatur : cui ut impudicæ convicia-
 batur, huic ut irreprehensæ ac inculpatae habebat
 laudem : quam ut profanam repellebat, supplex ut
 illibatam observabat : quam ut impudentem protru-
 debat, ut piam ac religiosam sibi vindicabat : quam
 publice mænadam vocitaverat, ut agnam sanctam
 obsecrabat. Ita plane Joseph : Non cognoscebat dis-
 pensationis mysterium, donec Virgo peperisset
 Dominum. Hæsitavit anceps de incorrupta castita-
 tis arbore, donec illa fructum salutis germinasset.

⁶¹ Isa. xi, 1. ⁶² Luc. x, 35. ⁶³ Matth. ii, 13. ⁶⁴ Matth. xix, 12. ⁶⁵ Matth. ii, 12. ⁶⁶ Luc. ii, 25 sqq.

(93) Reg. Δαυϊτικὴν.

(94) Edit. στέργωμαι τε ἀληθῶς.

(95) Reg. εἰς τὸν Θεόν.

(96) Edit. ἐπαγγελλομένην.

(97) *Probatum commoda denarium.* Plana allusio ad parabolam Samaritani (Luc. x, 35). Riccardus non bene sua pro probatis Proeli substituit.

(98) Reg. ὦ προσβύτα.

(99) *Se ipse deploravit, ἐαυτὸν ἐταλάνιζεν.* Ut solent quos bonum aliquid latuit; sive etiam qui peccaverunt aliquid ignorantia. Riccardus non bene sua pro probatis Proeli substituit.

(1) Edit. male ἄχρωμον.

2) Edit. male ἀπωχεῖτο.

Non exaruit in eo corruptionis suspicio, donec læta segetis manipulus ad maturitatem venisset. Nihil ignoratio ejusmodi viro justo crimini est; nec ullo modo est reus, quod ignorans divinam incusaverit conceptionem. Cujus enim Deus justitiam testimonio approbat, ei quis insipientiæ crimen inferat? Adeo enim erat humana mente incomprehensibile sacramentum, adeoque mirabile arcani partus miraculum; quando et sancta ipsa Virgo Deum gestabat Verbum, ancepsque animi erat de angeli verbo: gaudebat intus de incarnato ex ipsa; eique qui foris alloquebatur, contradicebat: complectebatur thesaurum vitæ, vocemque salutationis animoolvebat.

XI. « *Quomodo, inquit, erit mihi istud, quoniam virum non cognosco* »? Nescio quid verbum aperte velit; et qui divinam rei majestatem scire possim? » Cui archangelus. « *Exposcis ergo angelicos ordines arcana evulgare verba?* » Sancta vero ad eum: « *Quidquam ne noceat interrogatio, ut fuerit manifestata conceptio?* » At angelus: « *Gabrielem vides fausta nuntiantem; deque Emmanuele dubitas, quem is fauste annuntiat?* » Ad quem Virgo: « *Ergo muliebris sit naturæ, ut Dominum ipsum natura gignat?* » Cui archangelus: « *Quæ terrestriam habeas sensum, qui possis capere cæleste consilium?* » At sancta: « *Nulla ergo hæsitacione accipiam verbum tuum, nec quidquam amplius ullo modo sollicitius exquiram partum? Ergone potest capi in utero, qui non potest a Patre divelli?* » Cui archangelus: « *Tunc mysterium discas, quoad fieri potest, cum Dominum manu comprehendes.* » At sancta: « *Vidistine campum proferentem segetes ante susceptam sementem?* » Ad quam archangelus: « *Accepisti gaudium quod superat naturam; ne ultra pro naturæ legibus corruptionem cogites.* » Cui Sancta: « *Viri jugum nunquam portavi, quo ergo modo valeam filii mater effici?* » At archangelus: « *Ergo copulam quæris maritalis actus, ubi Domini cæ est virtutis illapsus?* » Sancta vero: « *Vellem liquido rei hujus fieri fidem, quo omni anxietate liberari possem.* » Ad quam archangelus: « *Veni ut universorum Creatori visa tibi annuntiarerem: num vero ut quæ ab omnium notitia remota sunt explicem?* » At sancta: « *Fidelis es nuntius Dei, nec plene nosti quæ in Dei sunt potestate?* » Cui archangelus: « *Ergo cupis nosse quæ supra te sunt? In eum crede, qui tui similis fieri voluit.* » Sancta vero: « *Nequit forte fieri ut ejus mihi enunties formam, qui est incomprehensibilis: aliquid saltem vestigium utcumque indica desiderati.* » At archangelus: « *Spiritualiter suscipe delata verba, videbisque, ut in iis quæ arcano peraguntur mysterio, sis prædicanda beata.* » Cui sancta: « *Ergone credam unigenitum Dei Filium meum fieri cogna-*

Α ἀγνωσία τοῦ δικαίου κατηγορία · οὐδέ ἐστιν ὑπὸ κατάγνωσιν, ὅτι τῇ θεῖα συλλήψει ἐξ ἀγνοίας ἐπήνεγκε μέμψιν. Ἡ γὰρ ὁ Θεὸς μαρτυρεῖ δικαιοσύνην, τίς τούτῳ δύναται ἐπαγαγεῖν ἀφροσύνην; Οὕτω γὰρ ἦν τὸ μυστήριον ἀκατάληπτον ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, καὶ τοσοῦτον τοῦ μυστικοῦ ἐτύγχανε τόκον τὸ παράδοξον, ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ ἀγία Παρθένος τὸν Θεὸν Λόγον ἐδάσταζε, καὶ εἰς τὸν τοῦ ἀρχαγγέλου λόγον ἐδίσταζε · τῷ σαρκουμένῳ ἐξ αὐτῆς ἔσωθεν ἔχαιρε, καὶ τῷ διαλεγομένῳ ἔσωθεν πρὸς αὐτὴν ἀντέλεγε · τὸν θησαυρὸν τῆς ζωῆς περιεπτύσσετε, καὶ τὸν ἀσπασμὸν τῆς φωνῆς διελογίζετο.

ΙΑ. Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, φησὶν, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Ἄγνοῦ τοῦ ῥήματος τὸ σαφές, καὶ πῶς γνώσομαι τοῦ πράγματος τὸ θεοπρεπές; » Καὶ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτήν · « *Ἀπαιτεῖς οὖν τὰ ἀγγελικὰ τάγματα, ἀρῆρα δημοσιεῖν ῥήματα;* » Καὶ ἡ ἀγία πρὸς τὸν ἀγγέλον · Βλάβην (2) ἔχει τὰ τῆς ἐπερωτήσεως, ἐὰν φανερωθῇ τὰ τῆς συλλήψεως; » Καὶ ὁ ἀγγέλος · « *Βλέπεις τὸν εὐαγγελιζόμενον Γαβριὴλ, καὶ ἐνδοιάξεις τὸν μνησόμενον Ἐμμανουήλ;* » Καὶ ἡ Παρθένος · « *Γυναικείας οὖν φύσεώς ἐστι, τὸν Δεσπότην γεννησαι τῆς κτίσεως;* (3) » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Γήϊνον ἔχουσα φρόνημα, πῶς δύνη μαθεῖν τὸ οὐράνιον βούλευμα;* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Δέξομαι (4) οὖν τὸν λόγον σου ἀναμφίβολον, καὶ μὴ περιεργάσομαι τὸν τόκον τὸ σύνολον; καὶ δύναται ἐν κοιλίᾳ χωρηθῆναι, ὁ τοῦ Πατρὸς μὴ δυνάμενος χωρισθῆναι;* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Διδαχθήσῃ, ὡς ἐγχωρεῖ, τὸ μυστήριον, ὅταν περιλήψῃ χειρὶ τὸν Κύριον.* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Ἐθεάσω χώραν βλαστήσασαν δράγμα, μὴ πρότερον δεξιμένην σπέρμα;* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Ἐδέξω (5) τὴν ὑπὲρ φύσιν χαρὰν, μὴ ἐτι λογίζου τὴν κατὰ φύσιν φθοράν.* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Ζυγὸν οὐδέποτε ἐδάστασα ἄνδρος, καὶ πῶς ἔχω γενέσθαι μήτηρ παιδός;* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Ζητεῖς γὰρ γαμικῆς πράξεως σύνοδον, ὅπου Δεσποτικῆς δυνάμεως γίνεται κάτοδος;* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Ἦθελον ἐντελοῦς τυχεῖν πληροφορίας, ἵνα ἐκχύσω παντελοῦς ἀποφυγεῖν ἀδημονίας.* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Ἦλθον ἀναγγεῖλαι σοι τὰ δεδογμένα τῷ κτίστῃ τῶν πάντων · μὴ γὰρ ἐρμηνεύσαι σοι τὰ κεκρυμμένα ἀπὸ πάντων;* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Θεοῦ ἀγγελος πιστὸς ὑπάρχεις, καὶ τὰ [τοῦ] Θεοῦ δυνατὰ ἀκριβῶς οὐκ ἐπίστασαι;* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Θέλεις μαθεῖν τὰ ὑπὲρ σέ; πιστεύουσιν εἰς τὸν θελήσαντα γενέσθαι κατὰ σέ.* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Ἴσως τὸ εἶδος οὐκ ἐγχωρεῖ ἐξαγγεῖλαι μοι τοῦ μὴ περιγραφομένου, κἂν τὸ ἴχνος μοι μόνον ὑπόδειξον τοῦ ποθομένου.* » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος · « *Ἴσθι δεχομένη τὰ λεγόμενά σοι πνευματικῶς, καὶ ὄψει πῶς εὐρίσκη μακαριζομένη εἰς τὰ τελούμενα μυστικῶς.* » Καὶ ἡ ἀγία · « *Καὶ πιστεύω ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, συγγενὴς γίνεται ἐμᾶς; ὁ σύνθετος τοῦ Πατρὸς, σύσσωμος γυναικός;* » Καὶ

⁴⁷ Luc. 1, 34.

(2) Edit. λαβὴν.

(3) Edit. φύσεως.

(4) Edit. λέξομαι.

(5) Edit. δέξου.

ὁ ἀρχάγγελος· « Καρπὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐξουσία. ὁμοιοπαθὴς τῇ πτωχείᾳ. » Καὶ ἡ ἀγία· « Λιανθαυμάζω, πῶς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς γίνεται γέννημα γυναικὸς. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Λαθεῖν βουλόμενος τὸν ἐχθρὸν, ὁ σύμθρονος τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, γίνεται σύμμορφος τῆς δουλικῆς τάξεως. » Καὶ ἡ ἀγία· « Μαθεῖν ἤθελον, πῶς ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐξουσία, ὁμοιοπαθὴς τῇ πτωχείᾳ. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Μὴ γὰρ τῆς θνητῆς περιβαλλόμενος φύσεως τὸ ἔνδυμα, ἀποβάλλεται τῆς ἀθανάτου δυνάμεως τὸ διάδημα; μὴ γὰρ ἐν τῇ χοιτικῇ ἐρχόμενος εὐτελείᾳ, τὴν βασιλικὴν ἀποτίθεται δυναστείαν; μὴ γὰρ τὴν εἰκόνα λαμβάνων τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ἀξίαν ἐλαττοῖ τῆς θεότητος; μὴ γὰρ ἡ συγκατάθεσις τῆς εὐσπλαγγχίας, τῆς οὐσίας γίνεται ἀλλοίωσις; μὴ γὰρ τοῦ ὑψίστου Πατρὸς χωρίζεται, ἐὰν ὑπὸ σοῦ τῆς μητρὸς βαπτάζεται; μὴ γὰρ τὸν χειροδικὸν θρόνον καταλιμπάνει, ἐὰν τὸν κοσμικὸν τόπον καταλάβῃ; μὴ γὰρ ἐκπίπτει τῆς μεγαλοσύνης, ἐὰν κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς φάτνης; μὴ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀναρχος, ἐὰν γέννηται πρόσφατος; μὴ γὰρ ὑπὸ ἀγγέλων οὐκ ἀνυμνεῖται ὡς ἐξουσιαστής, ἐὰν ὑπὸ ἀνθρώπων θεωρεῖται ὡς εὐτελής; μὴ γὰρ ἄνω οὐ κáθηται, ἐὰν κάτω πολιτεύεται; μὴ γὰρ πάντων οὐ προνοεῖ, ἐὰν μετὰ πάντων περιπατεῖ; μὴ γὰρ πάντων οὐκ ἐπικουρεῖ, ἐὰν γωνία τοῦτον φρουρεῖ; μὴ γὰρ οὐκ ἔστι Θεὸς, ἐὰν προέλθῃ ἐκ γαστροῦ; μὴ γὰρ οὐκ ἔστι ἀπροσδεής, ἐὰν μεταλάβῃ τροφῆς; μὴ γὰρ οὐκ ἔστι Κύριος πάσης πνοῆς, ἐὰν γέννηται τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς;

omnibus non auxiliatur? Nunquid non existit Deus, quia de ventre procedit? Num nullius rei indigus esse desinet, ut factus fuerit cibi particeps? Num Dominus non erit omnis spiritus, si humanam formam assumpserit?

IB' « Ἀποβαλοῦσα οὖν τὸν διαταγμὸν, δέξον προθύμως τὸν ἀσπασμόν· ἀπόθου τὴν γυναικίαν ταπεινωσιν [καὶ περίθου τὴν ἀνδρείαν φρόνησιν]. Οὐκ οἶδας ὅτι διὰ τὴν τοῦ πράγματος οἰκονομίαν, τὴν τοῦ νόμου ἐλαθὸν ἀπ' ἀρχῆς προσηγορίαν; Γαβριὴλ [γὰρ] ἔρμηνεύεται, ἄνθρωπος Θεός. Ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλεν ὁ ἄσπρεπος Θεὸς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φαίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις μορφῇ, ἐν τῇ ἀγγελικῇ προλαβὼν διακονίᾳ, ἐμήνυσε τὴν αὐτοῦ ἔνδοξον παρουσίαν· ἵνα τοῖς μὲν ἀπίστοις νομισθῇ ὡς [θνητὸς] ἄνθρωπος, τοῖς δὲ πιστοῖς φανερωθῇ ὡς Θεός [ἀθάνατος]. "Ὅν τρόπον γὰρ, καὶ ἡ ἐμὴ ἐπιστάσια ἤδη δεύτερον ἠπιστήθη περὶ τὰ θεῖα. Τοῖς γὰρ ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένους οὐκ αὐτὴ μόνῃ ἠπίστησας, ἀλλὰ καὶ Ζαχαρίας. Καὶ σὲ μὲν ὡς νηπιάζουσαν περὶ τὰ μυστικώτερα ἐπιστάμενος, μᾶλλον δὲ, ὡς μητέρα τοῦ Κυρίου αἰδοῦμενος, οὐ τολμῶ σωφρονῆσαι ἀπιστούμενος· ἐκείνῳ δὲ ὡς ἐπισταμένῳ τὸν νόμον, καὶ μὴ δεξαμένῳ τὸν λόγον, ἐπήνερχα τοῦ ἐπιτιμίου τὸν τρόπον, καὶ προστίμῳ ὑπέβαλον κωφώσεως· καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς τὸ τῆς γλώττης ὄργανον ἐδέσμευσας· τῆς δὲ τοῦτου γυναικὸς, τὸ τῆς στεριώσεως ἐργαστήριον ἤνοιξας. Πάντως γὰρ ἤλθεν εἰς τὴν σπῆν γυνῶσιν, ὅπως ἐν γήρᾳ Ἐλισάβετ μήτηρ αὐτῆς συνηριθμηταὶ ταῖς μητράσιν. Ἀγνοεῖς ποίων (6) σώζεται ἐν ἀμφοτέροις εἰκόσιν ὑπόστασις; οὐ γινώσκεις ὅτι ἐν σὸλ μὲν ἡ ἐθνικὴ ἐκκλησία, ἐν ἐκείνῃ δὲ ἡ

(6) Reg. ποία.

tum? ut is, inquam, qui eodem cum Patre throno sublimis sedet, feminæ fiat concorporalis? » Ad quam archangelus : « Humanæ naturæ fructus, summa illa ac magnifica est potentia, egestati humanæ similis passione effecta. » Sancta iterum : « Vehementer admiror ut splendor ille Patris, proles efficiatur mulieris. » Archangelus autem : « Volens latere inimicum, qui sede eadem sublimis cum Patris persona residet, ejusdem sit cum servo formæ ac conditionis. » At sancta : « Vellem nosse quemadmodum summa illa et magnifica potestas, nostræ illi mendicitati similis passione fiat. » Cui archangelus : « Num vero quia mortalis naturæ vestem induit, idcirco immortalis virtutis diadema abjecit? Num quia in terrena abjectione venit, regale principatum deponit? Num quia humanitatis suscipit formam, dignitatem minuit divinitatis? Num summæ benignitatis demissio, substantiæ fuerit transmutatio? Num ab altissimo Patre separatur, ut tu mater portaveris? Num cherubicum relinquit thronum, ut mundanum occupaverit locum? Nunquid e majestate deturbatur, quia in præsepulo collocetur? Num principii expers æternusque non erit, quia nuper in tempore exhibeatur natus? Num ab angelis non hymnis celebretur tanquam Dominus potens, quod vilis ab hominibus aspectandus sit? Nunquid non sedet in cœlis, quia in terris vitam degit? Num cunctis sua providentia non consulit, quod factus homo ambulet cum universis? Num

XII. « Deponens itaque dubitationem, lubens suscipe salutationem. Excute muliebrem humilitatem, et virilem sensum induere. An nescis ob hujus me mysterii dispensationem, nominis istius hanc ab initio accepisse nuncupationem? Nam Gabrielem interpreteris, homo Deus. Quia enim immutabilis Deus humana forma inter homines appariturus erat in angelico prævie ministerio gloriosum suum præsignavit adventum : quo infidelibus quidem putaretur ut mortalis homo ; fidelibus autem innotesceret ut Deus immortalis. Sic enim nunc iterum quoque mea de modo tu sola fidem non dedisti verbis meis ; at neque prior Zacharias dedit. Ac te quidem, quam velut infantem, quod spectat ad sacratiora divinorum, noverim ; seu potius, quam uti Domini matrem reverear ; etiam fide non impetrata, castigare non audeam : illi vero ut juris perito, ubi non suscepisset sermonem, inflixit pœnæ modum, amissique eloquii animadversioni subjeci. ac mariti quidem linguæ organum ligavi ; ejus autem uxoris, sterilitatis officinam aperui. Omnino enim ad tuam notitiam pervenit, quemadmodum senex jam Elisabeth, inter matres, mater ipsa computata sit. Nescis quarum rerum in ambabus figura contineatur? Non agnoscis, in te Ecclesiam gen-

tium; in illa, Judæorum synagogam designari? Num te fugit, ex te quidem quæ libera sis, nasciturum esse dilectum Isaac⁶⁶; ex illa autem quæ sit ancilla, eum nasci quo completa servitutis lege, instantis partus Dominici fausta sit annuntiatio futura? Perge ad eam, ut noveris cujusnam mater sis. Licet enim adversus mea dicta obverso persistas animo; ubi tamen Joannis lactos saltus spectaveris⁶⁷, intelliges ut brevi post exsultans, beata sis prædicanda in omnibus finibus. Sterilis illius asceticus ac vitæ religiosæ ramus (7), vivificum in te Virgine præsignabit fructum. Lucerna in ligneo illo posita modio⁷⁰, orientem in aureo candelabro indicabit solem. Solitarium illud par turturum (8), simplicem ostendet columbarium binarium. A Joanne educta Joannis mater, Domini te Matrem gaudii plena salutabit. Hirundo illa fausto nuntio ver prænuntiat animorum. Deprædicat enim terrestri angelus cœlestem Deum, atque ex utero hominem; lex, gratiam; propheta, Dominum; servus, herum; lutum, figulum; argentum, aurificem; miles, imperatorem; mortalis, immortalem; qui in terra est, eum qui in cœlis; infirmus, medicum; ovis, pastorem; temporaneus, æternum; is qui est ex nihilo, eum qui semper est; minister, opificem; creatura, creatorem; baptista, conditorem; delator, judicem, qui ex matre natus in tempore est, eum qui ante luciferum ex Patre fuit genitus⁷¹. Quando enim naturalis officina fuit otiosa, tunc major naturalis virtus, in Elisabetha mysterium exhibuit. Quando senectutis vulnus (9) fuit, tunc infantis editio exstitit. Cum expectationis spes obsolevit, tunc nuntii confirmatio fuit. Quando vulva fuit emortua, tunc vis procreandi instaurari cœpit. Ubi tempus fuisset maturum, tunc fructus præcox fuit. Cum spes omnes abjectæ essent, tunc infans productus est. Ubi palme exaruisset, tunc ematuruit botrus. Posquam radix elanguisset, tunc ramus ef-

⁶⁶ Gal. iv, 23. ⁶⁷ Luc. i, 47. ⁷⁰ Matth. v, 15.

(7) *Asceticus ac vitæ religiosæ ramus, ἀσκητικὸς κλάδος*. Præclare id in Joannem vitæ asceticæ ac monachalis præcipuum post Eliam, et ducem. Male Riccardus: *excultus surculus*: quo fere modo erravit Sifanus in Amphiloerii orat. in *Hyrapantem* ad illa verba, ἀσκητικὸν ἐγκυλλώπισμα· dum reddit, *virtutis studii et mentis exercitationis ornamentum: pro, exercitatorum, ac ascetici ordinis*. Loquitur de virginitate, quæ reipsa sic habet ad ascetas ac monachos.

(8) *Solitarium par turturum*. De Joanne liquet ratio, cujus est abunde nota solitudo ac eremi incolatus: de Elisabetha non item. Putem ipsam quoque sic vocatam, quia tandem vitans Herodis persecutionem, ac cavens puero Joanni, in eremum secesserit, ubi etiam mortua sit. Cujus rei narratio hætetur in apocrypho nomine Jacobi fratris Domini; quando etiam refertur Zacharias Joannis pater in templo necatus, quod rogatus, sic fuga matris elapsium puerum non representaverit.

(9) Edit. πληρουμένην.

(10) Reg. πλαστουργόν.

(11) Γρ. χρυσοχόν.

(12) Male edit. ληστής.

Α Ἰουδαϊκῆ συναγωγῆ ἰστόρηται; λαμβάνει σε, ὅτι ἐκ σοῦ μὲν τῆς ἐλευθερίας τίκεται ὁ ἡγαπημένος Ἰσαάκ, ἐξ ἐκείνης δὲ τῆς δούλης τίκεται υἱός, εἰς συμπλήρωσιν μὲν τοῦ τῆς δουλείας νόμου, εὐαγγελισμὸν δὲ τοῦ τῆς παρουσίας τόκου τοῦ Κυρίου; Πορεύθητι πρὸς αὐτήν, ἵνα γνῶς τίνος εἶ μήτηρ. Αὐτὴ γάρ, εἰ δὲ πρὸς τὰ ἐμὰ ἐναντίως ἐπιμένῃς διακειμένη ῥήματα· ἀλλὰ θεασασμένη τὰ Ἰωάννου σκιρτήματα, γνώση πῶς μετ' ὀλίγον ἀγαλλιωμένη, εἰς πάντα τὰ πέρατα εὐρεθήσῃ μακαριζομένη. Ὁ τῆς στείρας ἀσκητικὸς κλάδος τὸν ἐν σοὶ τῇ Παρθένῳ μὴνύει καρπὸν. Ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ ξυλίῳ μοδίῳ κείμενος λύχνος τὸν ἐν τῇ χρυσῇ λυχνίᾳ ἀνατέλλοντα ὑποδείξει ἥλιον. Ἐκεῖνο τὸ ἐρημικὸν ζεύγος τῶν τρυγῶν φανερώσει δυάδα τῶν ἀκραίων περιστερῶν. Παρ' ἐκείνου μήτηρ διδασκομένη μητέρα σε τοῦ Κυρίου προσεῖποι χαρᾶς πληρουμένη (9). Ἐκείνη ἡ χελιδὼν τὸ ἔαρ εὐαγγελίζεται τῶν ψυχῶν. Κηρύξει γὰρ ὁ ἐπίγειος ἀγγεῖλος τὸν οὐράνιον Θεόν, καὶ ἐκ μήτρας ἀνθρώπων· ὁ νόμος τὴν χάριν· ὁ προφήτης τὸν Δεσπότην· ὁ δεῦλος τὸν Κύριον· ὁ πηλὸς τὸν πλάστην (10)· ὁ ἀργυρὸς τὸν χρυσόν (11)· ὁ στρατιώτης τὸν βασιλέα· ὁ θνητὸς τὸν ἀθάνατον· ὁ κάτω τὴν ἄνω· ὁ ἀσθενὴς τὸν ἰατρὸν· τὸ πρόβατον τὸν ποιμένα· ὁ πρόσκαιρος τὸν ἀίδιον· ὁ ἐκ μὴ ὄντων τὸν ἀεὶ ὄντα· ὁ λειτουργὸς τὸν δημιουργόν· τὸ κτίσμα τὸν κτίστην· ὁ βαπτιστὴς τὸν ποιητὴν· ὁ μνηστὴς (12) τὸν κριτὴν· ὁ ἐκ μητρὸς τεχθεὶς ἐν χρόνῳ, τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ ἑωσφόρου. Ὡστε γὰρ τὸ κατὰ φύσιν ἡρηγήσεν ἐργαστήριον, τότε τὸ παρὰ φύσιν ἐνήργησε τῇ Ἐλισάβετ τὸ μυστήριον· ὅτε τοῦ γήρωος ἡ τομή, (13) τότε τοῦ βρέφους ἡ φυή (14)· ὅτε ἡ ἀπόγνωσις τῆς προσδοκίας, τότε ἡ βεβαίωσις τῆς ἀγγελίας· ὅτε τῆς κοιλίας ἡ νέκρωσις, τότε τῆς παιδοποιίας ἡ ἀνάστασις· ὅτε τοῦ χρόνου τὸ ὄριμον, τότε τοῦ καρποῦ [τὸ] πρῶτον· ὅτε τῶν ἐλπιδῶν ἡ ἀπόδοσις, τότε τοῦ νηπίου (15) ἡ πρόδοσις· ὅτε τὸ κλῆμα ἐξηράνθη, τότε ὁ βότρυς ἐπεπάνθη· ὅτε ἡ βίβλα ἴθνηται, τότε ὁ κλάδος ἐξήνθησεν. Ὁ ἐξύτερον γὰρ τοῦ

⁷¹ Psal. cix, 3.

(13) *Senectutis vulnus, τοῦ γήρωος ἡ τομή*. Riccardus in notis legit et exponit τοῦ γήρωος· ἀπὸ τοῦ γήρωος· quod est vox. Id vero contra codicum fidem, quibus est γήρωος· ἀπὸ τοῦ γήρωος, a quo etiam legi γήρωος, cum in ms. tum apud Saviliuni. Nec illa oppositio quam Proclo tribuit, quadrat. Non enim infans Joannes locutus est, quando Zachariæ loquela excisa fuit, sed longe post. Restituendum ergo ex nostro φυή pro φωνή· et retinendum τὸ γήρωος· ut idem eo significet, quod antecedentibus et consequentibus omnibus, natum Joannem divino miraculo ex effectis parentibus; eoque etiam posse divino miraculo nasci Dominum ex Virgine; quo tota angeli ratiocinatione refertur. Longe ineptior erat illa conjugatio: ὁ ληστής, τὸν κριτὴν. Alia Joannis ad Dominum persona, quam furis ad judicem, a quo ut tali, nihil nisi pœnam expectare. Non ergo Joannes ληστής, sed ληστῶν μνηστὴς, *delator furum*: cum peccatores ad Domini provocat tribunal, cujus toties comminatione terret. Devoraverat hoc Riccardus, qui tot locis culicem coiat.

(14) Edit. ἡ φωνή.

(15) Edit. τῶν νηπίων.

βούλεσθαι κέκτηται· τὸ δύνασθαι. Ἄρα οὖν ἡ νομικὴ Α
ἐξήνεγκε συκὴ τὸν πρῶτον, κατὰ τὸ γεγραμμένον,
καρπὸν· καὶ ἡ εὐαγγελικὴ οὐ προβάλλει ἀμπελος τὸν
ἀκόρεστον σωτηρίας βότρυ· Τί οὖν ἐτι ἀμφιβάλλεις,
καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀγγέλους μανθάνει δέχεσθαι
ἀπλάστως τοῦ Θεοῦ τοὺς λόγους; Ὅτε περὶ μυστη-
ρίων ἀκούεις, θαυμάζεις, οὐκ ἐξιχνιάζεις φελλεῖς·
ἰκετεύεις, οὐ τρακτεύεις· εὐσεβεῖν, οὐ φιλο-
νοκεῖν· ὑμνολογεῖν (16), οὐ πολυπραγμονεῖν· με-
λετᾶν, οὐκ ἐρευνᾶν· ζητεῖν τὰ δέοντα, οὐ πολυπρα-
γμονεῖν τὰ ἀπέραντα· διδάσκεισθαι τὰ συμφέροντα, οὐ
περιεργάζεσθαι τὰ ἀκατάληπτα. »

II. Οὕτως ἡ Παρθένος τῷ μὲν λόγῳ τοῦ ἀγγέλου
ἐτειχίζετο, τὸν δὲ τόκον τοῦ Δεσπότης διελογίζετο· καὶ Β
τῇ μὲν βεβαιώσει τοῦ Γαβριὴλ ὠχυροῦτο, τὴν δὲ σύλλη-
ψιν τοῦ Ἐμμανουὴλ διενόησε. Ἐντεῦθεν εἰς χαρὰν καὶ
λύπην διαμεριζομένη, εἰς ἀνιστολοισμῶν περιετύγγανε
σταθμία· ποτὲ μὲν εἰς τὸ ὑψὸς τῆς Θεότητος ἀναγο-
μένη, ποτὲ δὲ εἰς τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπότητος κατ-
αγομένη. Οὕτω τῆς διανοητικῆς πλάστειγγος ἐφ' ἑκα-
τέρας φερομένης, τῆς ἡκριδωμένης τοῦ Θεοῦ ἀξιοῦ-
ται βροπῆς. Ὁ γὰρ τὸ καθαρῶτατον τῆς παρθενίας
ἐργαστήριον φυλάξας ἀδελφές, καὶ τὸ μεσαίτατον καὶ
ἐξυῆρέστον τῆς καρδίας διακριτήριον πεποιήκεν ἀκλι-
νές· καταστήσας δὲ τῆς ψυχικῆς κιθάρας τὰ κεχα-
λασμένα νεῦρα, ταῖς φωτιστικαῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος
χερσὶ, τὴν ἀπὸ τῆς ὀνειδιστικῆς πλῆγῆς ἐνήκει μελ-
ψοῖαν, λέγων· « Ἀκμὴν διατάξεις; τὸν κυβερνήτην C
ἔχουσα πάντων, χειμᾶζην πλέον ἀπάντων; τὸν ἱατρὸν
φάρουσα τῶν ψυχῶν, οὐκ ἀποβάλλεις τὴν ἀρρώστιαν τῶν
λέγισμῶν; οὐκ ἔγνωσ' οἱ ἐκ σοῦ κάτω, σαρκούμεναι, καὶ
ὑπὸ ἀγγέλων ἄνω προσκυνῶμαι; οὐ θέλεις τὸν φιλάν-
θρωπον, διὰ τὸν ἀνθρώπον γενέσθαι κάτω ἀνθρώπον;
οὐ θέλεις διὰ τῆς σῆς πληρωθῆναι κοιλίας τὰς τῶν
πατέρων σου ἐπαγγελίας; οὐ θέλεις τὴν παρακοὴν
τῆς γυναικός, δι' ὑπακοῆς πάλιν λυθῆναι γυναικός;
ἐπειδὴ ἐσφράγισται ἡ παρθενία, διὰ τοῦτο ἀμφιβάλ-
λεται ἡ οἰκονομία; ἐπειδὴ ἀμόλυτον τὸ τῆς φύσεως
ἐργαστήριον, διὰ τοῦτο ἀπιστον τῆς γεννήσεως τὸ
μυστήριον; ἐπειδὴ ἀσπορος ἡ χώρα, διὰ τοῦτο ἀπαρά-
δεκτος ἡ χαρὰ; ἀπιστόν σοι φαίνεται, εἰ ὁ ἀθάνα-
τος Θεὸς εἰς σκευὸς χωρεῖται ὀνητόν; εἰ ἐνοῦται σώ-
ματι, καὶ οὐκ ἄλλοιοῦται πνεύματι; [εἰ] γίνεται σὰρξ, D
καὶ οὐ τρέπεται ὡς πᾶσα σὰρξ; εἰ ὁ δι' ἀγγέλων καὶ
προφητῶν κηρυττόμενος Λόγος ἐκ τῶν σῶν εὐρίσκει-
ται προερχόμενος σπλάγγων ὡς βρέφος; εἰ ὁ ἀναρ-
χος ἀρχεται; εἰ ὁ ἀόρατος ὁράται; εἰ ὁ πλοῦσιος πτω-
χεύει; εἰ ὁ τρέφων τρέφεται; εἰ ὁ Δεσπότης πάντων
τέλος ἀπαιτεῖται μετὰ πάντων; εἰ ὁ καθήμενος ἐπὶ
τῶν χερουδῶν οὐκ ἔχει ποῦ κλίνην τὴν κεφαλῆν;

⁷¹ Cant. II, 13.

(16) Edit. ὁμολογεῖν.

(17) *Nec sicut nos angeli, μη καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀγ-
γέλους. Male Riccardus : per nos angelos.* Proponit
in exemplum modum quo ipsi divina accipiunt ἀπλά-
στως, *simpliciter*; abjectis nimirum terrenorum rati-
onibus ac imaginibus, Deoque mentem his liberam

PATROL. GR. LXV.

floruit. Ipsa namque voluntate, facultas promptior
est. Ergone legalis fucus, sicut scriptum est ⁷¹;
precocem prouulit fructum; vitisque evangelica sa-
lutis botrum fastidium non habentem non proferet?
Utquid igitur adhuc ambigis, nec sicut nos an-
geli (17), divinos sermones simpliciter suscipere
discis? Cum sermo est de mysteriis, admirari de-
bes, non investigare; duplex obstetari, non per-
serutari; venerari, non pervicaciter rixari; canti-
cis celebrare, non curiosa contentione inquirere;
meditari, non sciscitari; quæ deceant quærerere,
non anxie nimis et curiose interminata inquire-
re (18); utilia discere, non incompreheusa solli-
citus vestigare. »

XIII. Sic Virgo angelico quidem sermone mu-
niebatur, Domini vero partum commentabatur: ac
Gabrielis quidem adstipulatione confirmabatur. con-
ceptionem autem Emmanuelis expendens, animo
hærebat. Hinc in gaudium mæroremque divisa,
ab inæqualibus cogitationum momentis rapiebatur;
nunc quidem in divinitatis altitudinem provecta,
nunc vero in humanitatis humilitatem dejecta.
Sic cum disceptantis animi lanx in utram-
que ferretur partem, sedulo Dei impulsu dignatur.
Is enim purissimam virginitatis officinam illibatam
servans, cordis arbitrium in medio æquo libramine
pendens, facileque in partem utramvis vergens,
immobile inflexibileque continuit. At ubi laxatas
citharæ animi fides, illustrantibus Spiritus sancti
digitis composuisset, velut exprobrationis ictu per-
cutiens, dulce hoc modulamen insonabat, dicens:
« Adhuc animi pendes? Ergone quæ habeas uni-
versorum gubernatorem, majori præ universi æstu
jactaris? Quæ feras animorum medicum, cogitatio-
num infirmitatem non deponis? Nescis me in terris
ex te carnem sumere, ac ab angelis in cælis ad-
orari? Non vis ut impensiori in humanum genus
affectu habens, homo in terris hominum causa
siam? Non vis, ut per uterum tuum patrum tuo-
rum promissa impleantur? Non vis, inobedientiam
mulieris, mulieris vicissim obedientia compensari?
An quod obsignata sit virginitas, carnis dispensa-
tio in dubium vocatur? Num quia incontaminata sit
naturæ officina, fidem non habet generationis
mysterium? Quia seminis experts sit arvom, ob id
fortasse non recipitur gaudium? Fidemne superare
videtur, ut Immortalis Deus intra vasculum mor-
tale capiatur? ut corpori uniatur, nec spiritu
mutetur? ut caro fiat, nec tamen ut caro om-
nis, mutationi subiaceat? ut angelorum ac prophe-
tarum præconio celebratum Verbum, visceribus
tuis ceu infans egressum inveniat? ut experts ille

devote accommodando: seu etiam *sincere, ingenue.*

(18) *Interminata inquirere, πολυπραγμονεῖν τὰ
ἀπέραντα.* Alludit plane ad illud I Tim. I, 4, *γενεα-
λογίας ἀπεράντοις, quod ego cum Estio lubens ex-
plicem, infiniti laboris et operæ, et in quibus frustra
quis insudet.*

24

initii æternusque, initium sumat? ut invisibilis, oculis subjiciatur? ut dives, efficiatur pauper? ut aliorum nutritor, ab aliis nutriatur? ut ab universorum Domino, pari cum universis conditione tributum exigatur? ut qui sedet super cherubim non habeat ubi caput reclinet? 14?

XIV. «Cæterum nequit fieri, ut nisi terrestre ego assumam corpus, vos quoque Spiritum sanctum accipiat. Nisi mortalis naturæ efficiar particeps, neque vos immortalis virtutis participes efficiemini. Nisi imaginem terreni gestavero, nunquam vos formam cælestis obtinebitis. Nisi faciem servi quæ evacuatur (19), subiero, impossibile est, ut ad Domini glorificatam figuram perveniat. Nisi ad terrestrem locum corpore descendero, mysticum non percipietis Abrahæ sinum. Renuis ejus partui inservire qui est immortalis, ut mortis destruat inperium? Recusas eum in utero suscipere, qui tollit peccatum mundi? Non vis virginalem præbere maminam, quo diabolicum exsugam, venenum? Nisi ego temporaneum humanitatis capessam principatum, non poteritis vos ascendere ad divinitatis antiquum principatum. Nisi in ulnis maternis sedero, nec vos a dextris Patris estis sessuri. Nisi in peccati constitutus sim corpore, eoque tanquam mortuus in novo recliner monumento; neque testamentum confirmari poterit, neque vos regni cælestis hæredes institui. Sic enim etiam omnes ab Adam ad hanc usque generationem exhæredes feci, quod ego testator, (20) non potuissem gustare mortem, uti neque mortalem hactenus carnem vestram indueram. Non itaque, ut putaveris, regium poluam calcem, ut in terrenis creaturis ambulem. Nulla injuria inæreatam majestatem sum affecturus, ut in habitaculo quod a me creatum fuit habitaverm. Nam neque cænosa lutii congeries, solis quidquam radios lædat; neque itidem morbosa vulnera medici infecerint manus. Disce, Deum esse qui ex te egreditur, haud tamen a te incipiat esse. In te Verbum existare, nec quidquam a Patre distare: nasci parvulum? tanquam non esset (21); ac dari Filium, tanquam qui est, ut inquit Scriptura. Comprehendi, et non comprehendi; spectari, nec aspicere; capi, et non capi; nasci, nec mensurari; apparere omnibus, nec omnibus declarari; fieri quod non est, nempe hominem, ac manere quod est, Deum scilicet. Age itaque, excute pulverem carnalis cogitationis? ac induere vestimentum mysticæ cognitionis. Procul ab animo segnitiam abjice, et vitam æternam tene. Sic namque cum pura et im-

Α ΙΔ'. « Ἀλλὰ ἐάν μὴ λάβω γῆινον σῶμα, ἀμύχανον καὶ ὕμᾳ λαβεῖν ἅγιον Πνεῦμα. Ἐάν μὴ μετασχῶ τῆς θνητῆς φύσεως, οὐ γίνεσθε μέτοχοι τῆς ἀθανάτου δυνάμεως. Ἐάν μὴ φορέσω τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, οὐ δύνασθε κοινωνῆσαι τῇ μορφῇ τοῦ ἐπουρανοῦ. Ἐάν μὴ τὸ καταργούμενον τοῦ δούλου ὑπέλω προσωπον, ἀμύχανόν ἐστιν ὑμᾶς εἰς τὸν δεδοξασμένον τοῦ Δεσπότητος φθάσαι χαρακτῆρα. Ἐάν μὴ τοῦ ἐπιγείου τόπου ἐπιδήσωμαι (22) σωματικῶς, οὐ περιληφθήσεσθε (23) τοῦ Ἀβρααμίου κόλπου μυστικῶς. Οὐ θέλεις ὑποργῆσαι εἰς τὸν τόκον τοῦ ἀθανάτου, ἵνα τὸ κράτος λυθῇ τοῦ θανάτου; οὐ θέλεις ὑποδέξασθαι ἐν κοίλῃ τὸν αἵφροντα τοῦ κόσμου τὴν ἀμαρτίαν; οὐ θέλεις δοῦναι μοι παρθενικὸν μαζῶν, ἵνα ἐκμυζήσω τὸν διαβολικὸν ἰόν; Ἐάν μὴ τὴν πρόσκαιρον ἀρχὴν περιβάλωμαι τῆς ἀνθρωπότητος, οὐ δυνήσεσθε ἀνελεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν (24) ἀρχὴν τῆς θεότητος. Ἐάν μὴ ἐπὶ τῶν ἀγκαλιῶν καθήσω τῆς μητρὸς, οὐ καθήσεσθε ἐκ δεξιῶν τοῦ ἐμοῦ Πατρός. Ἐάν μὴ ἐν τῷ ἀμαρτωλῷ γένωμαι σῶματι, καὶ δι' αὐτοῦ ὡς νεκρὸς κατακλιθῶ ἐν τῷ καινῷ μνήματι (25), οὐ δυνήσεται οὔτε ἡ διαθήκη κυρωθῆναι, οὔτε ὑμεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι ἀναδειχθῆναι. Οὕτω γὰρ δὴ καὶ πάντας τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι ταύτης τῆς γενεᾶς ἀποκληρονόμους πεποίηκα, ἐμοῦ διατιθεμένου θανάτου γεύσασθαι μὴ δυναμένου (26) [ὡς μὲν τὴν ὑμετέραν σάρκα ἐνδυσάμενον]. Οὐ μολυνῶ οὖν, ὡς νομίζετε, τὸ βασιλικὸν ὑπόδημα, ἐάν πατήσῃ εἰς τὸ χοῦκὸν ποίημα. Οὐ καθυβρίσω τὸ ἄκτιστον ἄζιωμα, εἰ ἐνοικήσω εἰς τὸ κτισθὲν ὑπ' ἐμοῦ οἶκημα. Οὔτε γὰρ τοῦ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας τὰ βορβορώδη βλέπτουσι συστήματα· οὐδὲ πάλιν τοῦ ἱατροῦ τὰς χεῖρας; τὰ νοσήθη σπλοῦσι τραύματα. Μάθε δὲ ὁ Θεὸς προέρχεται ἐκ σοῦ, οὐκ ἄργεται ἀπὸ σοῦ. Ἐν σοὶ ὁ Λόγος ἐρίσταται, τοῦ δὲ Πατρός οὐδ' ὄλωσ ἀρίσταται· καὶ τίκεται, ὡς μὴ ὦν, παιδίον· καὶ δίδεται, ὡς ὦν, υἱός, κατὰ τὴν Γραφὴν. Καὶ περιλαμβάνεται, καὶ οὐ καταλαμβάνεται· καὶ θεωρεῖται, καὶ οὐκ ὁράται· χωρεῖται, καὶ οὐ χωρεῖται· καὶ γεννᾶται, καὶ οὐ μετρεῖται· καὶ φαίνεται· πᾶσι, καὶ οὐ φανεροῦται· πᾶσι· καὶ γίνεται, ὃ μὴ ἐστιν, ἀνθρωπος; καὶ μένει ὃ ἐστι, Θεός. Ἐκτίναξαι τοίνυν τὸν κονιορτὸν τῆς σαρκικῆς ἐνθυμώσεως, καὶ περιβαλῶ τὸ ἱμάτιον τῆς μυστικῆς γνώσεως· ἀπὸρρέψον τὴν βᾶθυμυαν τῆς ψυχῆς, καὶ κράτει [τῆς] αἰωνίου ζωῆς.

14 Matth. xvii, 26. 15 Luc. ix, 58. 16 Joan. i, 29. 17 Isa. ix, 6. 18 Isa. lii, 1, 2.

(19) Quæ evacuatur, τὸ καταργούμενον. Verba sunt Pauli II Cor. iii, 7, pie a Proclo detorta ad suum propositum: sed Riccardo obscurata.

(20) Quod ego testator, ἐμοῦ διατιθεμένου. Alludit ad Apostolum (Hebr. ix, 15): Ubi enim testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris. Romanus codex mutilus erat et vitiosus, unde non mirum ut nihil ex eo sani Riccardo reddiderit.

(21) Nasci parvulum tanquam non esset, καὶ κτισθῆναι ὡς μὴ ὦν, παιδίον. Sic ipsemet bene distinguit Riccardo, at perperam reddit, aut certe obscurus: Nasci eum, qui parvulus non est. Clare

Proclus, ut et Patres alii, illis vocibus (Isa. ix, 6): Natus parvulus; et, datus Filius: declaratas vult ambas Christi rationes; quarum altera, cum non esset, nascitur in tempore, pro communi ratione creaturæ: altera ab æterno existens, per effectum temporalem datur.

(22) Reg. ἐπιθῶ.

(23) Reg. περιλήψεσθαι.

(24) Edit. ἀναρχον.

(25) Reg. μνημείον.

(26) Edit. male δυναμένουσ, reliquis mutila.

Οὕτω γὰρ συνήθη καὶ παρθένοσ φυλαχθῆναι ἀγνή, καὶ μὴ τῆρ γεννηθῆναι πιστή· καὶ τῶν μὲν ἀγάμων μὴ χωρισθῆναι, ταῖσ δὲ ὑπάνδρουσ συναριθμηθῆναι· καὶ τὸν μὲν προφητευσόμενον Χριστὸν βασιτάσαι, τὸν δὲ ἐναντιούμενον ἐχθρὸν πατήσαι· καὶ τοῦ μὲ, ὕμνησαι τὴν ρωτιστικὴν (27) τῆσ παρουσίασ Ἐλλαμψιν, τοῦ δὲ σβῶσαι τὴν πειραστικὴν τῆσ μανίασ ἔκκαουσιν. »

IE'. Οὐ γὰρ μικρῶσ αὐτὸσ ἠνιάθη, ἀφ' οὐ μάλιστα ἡ Παρθένοσ εὐηγγελισθη. Ὁ κόσμοσ ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ ὁ διάβολοσ ἐν ἀθυμίᾳ. Ὁ βασιλεὺσ ἔσωθεν ἐν τῷ παλατίῳ τὰσ θυρεάσ τῆσ εἰρήησ ὑπέγραφε, καὶ ὁ τύραννοσ ἔσωθεν τῷ βίῳ τοῦ πολέμου τὰ ὅπλα ἐχάλκευσεν. Ὁ Δεσπότησ τὸν λιμένα τῆσ σωτηρίασ κατήρτιζε, καὶ ὁ πειραστήσ τὸν χειμῶνα τῆσ ἀγνωσίασ ὑτέρπειζε. Ὁ Κύριοσ τὴν ἡμέραν τῆσ θεογνωσίασ ἐβρύθμιζε, καὶ ὁ δόλιοσ τὴν νύκτα τῆσ δυσσεθείασ ἐτείχιζεν. Ὁ χριστιανοσ κτισάσαι συνανεστρέφετο, καὶ ὁ ληστήσ τοῖσ δαίμοσι συνεσκέπτετο. « Ἀντράπη, » λέγων ὁ διάβολοσ, « ἡ θανατικὴ βασιλεία, ἐὰν ἡ παρθενικὴ γεννήσῃ κοιλία. Ἐὰν ἀφθοροσ συλλάβῃ φύσισ, τέθηκε τῶν δαιμόνων ἡ φύσισ· ἐὰν ἀγνεία πολιτεύσῃται, ἀκολασία φυγαδεύεται· ἐὰν ἀπάθεια κρατήσῃ, ἀντιπάθεια δραπετεύσει· ἐὰν ἀφθαρσία παρρησιάσῃται, ἡ ἀμαρτία ἐγκαλύφεται. Μὴ τὴν παλαιάν τῆσ ἐπιθυμίασ ἀπολέσωμεν νομῆν· μὴ δεξώμεθα τὴν νεαράν (28) τῆσ παρθενίασ καινοτομίαν· μὴ ἐκπέσωμεν διὰ βῆθυμίασ τοῦ δικαίου (29) τῆσ ἀδικίασ· μὴ ἀργήσῃ τῆσ φιληδονίασ ἡ ἐμπορία· μὴ σθεσθῇ τῆσ ἡδονῆσ ὁ σπινθῆρ· μὴ ἀποβληθῇ τῆσ πλεονεξίασ τὸ χάραγμα· μὴ κλεισθῇ τῆσ πονηρίασ τὸ ἐργαστήριον· μὴ παραποιηθῇ τῆσ ὑπερφηανείασ ἡ σφραγίσ· μὴ ἀπρακτοσ (30) μείνη τῆσ κακίασ τὸ ὀψώνιον. Ἀντιταξώμεθα (31) πρὸσ τὸν αὐχένα τῆσ παρθενίασ τὸν χειμῶνα τῆσ ἡδυπαθείασ· πρὸσ τὴν στερερότητα τῆσ ἐγκρατείασ, τὴν ἡδύτητα τῆσ γαστριμαργίασ· πρὸσ τὴν τῆσ ἀληθείασ λαμπρότητα, τὸν τοῦ ψεύδοσ σπινθῆρα· πρὸσ τὴν κρηπίδα τῆσ εὐσεθείασ, τὴν τυραννίδα τῆσ ἀσεθείασ. Μεγάλῃ κατέχει συμφορὰ τῶν δαιμόνων τὴν φορὰν· εἰς βραρυτάτην κείμεθα τιμωρίαν (32), εἰ μὴ σφοδρωτάτην ἐνδυσώμεθα πανοπλίαν. Καταμάθωμεν τὸ παράδοξον τῆσ Παρθένοσ πράγμα, καὶ ἴδωμεν (33) τὸ φοβερόν καὶ ἐξαισιον τοῦ ἐξ αὐτῆσ σαρκουμένου θαῦμα· πῶσ κόρη γυνὴ κυφορεῖ, μὴ πλησιάσασα τὸ σύνολον μηδενὶ ἀνδρὶ· πῶσ τὴν ἀγνείαν οὐκ ἀπέθετο, καὶ τὴν παιδοποιίαν ἐνεπορεύαστο (34)· πῶσ τὴν ὥραν οὐκ ἐτρυγῆθη τῆσ εὐμορφίασ, καὶ ἡ χώρα (35) ἐγεωργῆθη τῆσ καλλιτεχνίασ· πῶσ ἡ ἀμπελοσ οὐκ ἐσκάφη, καὶ ὁ βότροσ ἐπέπᾶνθη· πῶσ καὶ ἡ σφραγίσ τῆσ παρθενίασ μένει ἀπαρηγγεῖρητοσ, καὶ ὁ χωρηθεῖσ ἐν τῇ κοιλίᾳ, ἀνερμήνευτοσ· πῶσ καὶ τὴν σύλληψιν ἀγνοεῖ τοῦ ἀνδρὸσ, καὶ τὴν κύησιν προσκυνεῖ τοῦ παιδὸσ.

IG'. « Τίσ εἶδε κλάδον τῆσ ῥίζησ· προγενέστερον, ἔμβρουσ δημιουργῆσαν τὴν φύσιν, βρέφοσ τὴν

polluta virgo servaberis, tum mater fidelis edicieris; possisque, nec ab innuptis separari, feminisque matrimonio junctis accenseri; Christum gestare quem prædixerunt prophetæ, simulque adversantem ac hostem conculcare; illius quidem adventus illuminantis illustrationem laudare, hujus autem tentantis furentes flammam extinguere. »

XV. Non enim parum ille indoluit, ex quo maxime Virgo faustum nuntium accepit. Mundus in lætitia agebat; diabolus autem in mœrore ac tristitia erat. Rex intra palatium pacis munera designabat, tyrannusque foris arma bellica mundo procudebat. Dominus salutis portum aptabat, tentatorque ignorantie procellam apparabat. Dominus scientie divinæ diem concinnabat, versutusque hic impietatis noctem obtendebat. Creator cum creatis versabatur, et latro cum dæmonibus tractabat. « Eversum est, » aiebat diabolus, « mortis imperium, ut virginalis genuerit uterus. Ut incorrupta natura conceperit, perit dæmonum natura. Ut castitas obtinuerit, fugatur luxuria. Ut tranquilla animorum sedatio ac affectionum vacuitas dominata fuerit, contrarii perturbationum affectus protrudentur. Ut incorruptio libere ac palam habuerit, peccatum utique præ pudore non amplius conspicietur. Ne antiquam cupiditatis consuetudinem perdamus; ne recentem virginitatis novationem admittamus; ne per ignaviam ab iniquitatis jure excidamus; a voluptuarii amoris negotiatione ne desistatur; voluptatis scintilla ne extinguatur. Cavaritiae ac injustæ fraudationis insculpta nota ne abijciatur; ne malitiæ officina claudatur; ne superbie sigillum pervertatur; ne otiosum manserit malitiæ stipendium. Opponamus cervici Virginis, voluptatis procellam; temperantiae firmitati, gulae delicias; veritatis splendori, scintillam falsitatis; basi pietatis, tyrannidem impietatis. Ingens et acerba calamitas nostris dæmonum negotiis imminet. Gravissimis pœnis objecti sumus, nisi validissima arma induerimus. Perdiscamus novam hanc Virginis rem: videamus formidandum eximiumque incarnati ex ea miraculum: ut puella mulier sine ullo plane viri congressu feta effecta sit; ut non amiserit castitatem, et fecunditatem comparaverit; ut eximie venustatis forma non fuerit decerpta, D probæque ac amplæ prolis gaudium messuerit; ut vitis non fuerit fossa, botrusque nihilominus maturuerit; ut inviolatum maneat virginitatis sigillum, exstetque quem uterus capit, ineffabilis; ut viri conceptionem ignoret, ac pueri partum adoret.

XVI. « Quis unquam ramum vidit, sua radice majorem natu? Clausum utero fetum, qui naturam condiderit? Infantem ejus creatorem, quæ creatum

(27) Male edit. τῆσ φωτιστικῆσ.

(28) Edit. male νεορῶν.

(29) Male edit. οὐ δικαίω.

(30) Edit. ἀπρατον.

(31) Reg. ἀντιτάξωμεν.

(32) Edit. πονηρίαν.

(33) Edit. ἴδωμεν καί.

(34) Edit. ἐπριᾶτο.

(35) Reg. γὰρά.

edidit? Quem ut hominem paritura est, ei jam ut Deo procumbit. Quem ut infantem alere habet, hunc ut Dominum tota reverentia laudat. Quid ergo? Abstruendis insidiis (36) destiterimus, quod ea magna vigilique custodia servetur? A naturali ad eam affectionum contrarietate recesserimus, quod caeleste eam praesidium tutetur? Num enim nescio, tunc summo cum discrimine armari fortem, cum thesaurus tuto vigilique praesidio servatur? Frustra latronem insidias struere, cum paterfamilias non dormierit? Enimvero, iterumne cum secunda Eva nobis instat certamen? Instruendane acies adversus impositam mulierem? Rursumne cogimur adorare secundum Adam? Iterumne post nos formato jubemur parere? Rursumne praecipitur regiam imaginem procumbentes adorare? At certe mulier illa terreni ⁷⁰ (37) oculorum spectaculo capta ⁷⁰, levi manu prostrata jacuit: haec autem in manibus caelestis suscepta, ceu forti vallo munita consistit. Illa in ligni cupiditatem exarsit; huic ne quid ejusmodi etiam in mentem venit. Illa consilium facillime probavit; ista aures etiam quam cito observavit. Illa sciscitantis eloquia est amplexa; ista etiam narrationis verba abhorruit. Illa, fructus arboris amore capta, deam se fore comminisceretur; ista, Domini unione dignata, ad Dei se laudes componebat. Illa, cum corruptionem adiret (38), eminentem se dignitatem capessere cogitabat; in divinum haec gaudium intrans, humanae non obliviscitur imbecillitatis. Quonam itaque modo naviculam ejusmodi tempestate jactabimus? ut stertentem in ea gubernatorem irriverimus. Quonam modo discerpemus ovem? ut pastorem negligentem existimaverimus. Quonam modo diripiemus civitatem? ut regem torpescentem ac desidem intellexerimus. Ergone satanicus cuneus virginealem hunc non subvertet murum? Num spe frustrabimur, ut a laboris mole nequaquam desistamus? Nunquid ab expectatione decidemus, ut a vincendi contentione pertinacique studio non recesserimus? Caeterum cum neque virginali officinae insidiari licuerit, nec mentis agrum valuerimus obturbare, ac neque proli quae utero gestatur, potuerimus resistere; tunc illibatam Virginis conceptionem calumniae jaculis impetemus. Obrectemus mysterio, quo in iudicium traxeri-

⁷⁰ I Cor. xv, 49. ⁷⁰ Gen. iii, 6.

(36) *Ab instruendis insidiis destiterimus*, ἀποστῶμεν τῆς ἐπιβουλῆς. Restituenda interrogatio ex ms. reg. ut sint verba cohortantis, uti et sequentia, male a Riccardo detorta.

(37) *Mulier illa terreni*, τοῦ χοῦκοῦ. Quem opponit τῷ, τοῦ ἐπουρανίου· mutatus verba Pauli I Cor. xv, 49. Nonnihil luxata verba Rom. codicis Riccardum deceperunt, ut aliter redderet. Quod sequitur, αὕτη καὶ τὴν διήγησιν ἐβδελύξατο· dissimulantius mollit, reddendo: *Ista etiam ad nuntiantis verba commota*. Significat Proclus, repudiasset Mariam, animoque abominatam fuisse angelicam salutationem, nec ei facilem aures accommodasse, insidias veritatem Evae similes, usque dum plene instructa fuit, ac vere Dei nuntium agnovit; quod ipsum Andreas Cretensis magnae in femina virtutis tradit, *Orat. in Annuntiat.*, ac est re-

κτισαμένην κτίσαν; Ὅν μέλλει ὡς ἄνθρωπον τίκτειν, τούτῳ ἀπάρτι ὡς θεῷ ὑποκύπτει· ὃν ἔχει διατρέφειν ὡς νήπιον, τούτων μετὰ αἰδοῦς δοξάζει ὡς Κύριον. Τί οὖν; ἀποστῶμεν τῆς ἐπιβουλῆς, ὅτι μεγάλῃς ἠξίωται αὕτη φυλακῆς; ἀναχωρήσωμεν τῆς ἀντιπαθείας, ὅτι ὑπὸ τῆς ἀνω σκέπεται συμμαχίας; μὴ γὰρ οὐ γινώσκω κἀγὼ, ὅτι ἐπισφαλῶς ὀπλιζέται ὁ ἰσχυρὸς, ὅτε ἀσφαλῶς φυλάττεται ὁ θησαυρὸς; Εἰς μάτην ὁ κλέπτης ἐφεδρεύει, ὅτε ὁ οἰκοδεσπότης μὴ καθέσθῃ; Ἄλλὰ πάλιν ἡμῖν ἐστὶ πρὸς δευτέραν [Ἐβάν] ὁ πόλεμος; πρὸς ἀφθορον γυναῖκα ἡ παράταξις; πάλιν τὴν δευτέρον ἀναγκασόμεθα προσκυνεῖν Ἄδὰμ; πάλιν ὑπὸ τοῦ μεθ' ἡμᾶς πλανητομένου ἀρχεσθαι· κελευόμεθα (39); πάλιν τῇ βασιλικῇ προστατόμεθω εἰκόνη ἐγκύπτειν; Ἄλλ' ἐκεῖνη μὲν ἡ γυνὴ τοῦ χοῦκοῦ (40), ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὐχερῶς καταβέβληται· αὕτη δὲ ὑπὸ τῶν χειρῶν παρειλημμένη τοῦ ἐπουρανίου, ἰσχυρῶς τετείχισται. Ἐκεῖνη τοῦ ξύλου ἐμφορηθῆναι ἐπεθύμησεν· αὕτη τούτου οὐδὲν ἐνθυμηθῆναι ἐπένευσεν. Ἐκεῖνη τὴν συμβουλίαν ἡδέως ἐδέξατο· αὕτη καὶ τὴν ἀκοὴν ταχέως ἠφαλίσατο. Ἐκεῖνη τὴν πῦσιν περισπύξατο· αὕτη καὶ τὴν διήγησιν ἐβδελύξατο. Ἐκεῖνη τῆς βρώσεως τοῦ δένδρου ἐρασθεῖσα θεοποιῖαν ἐφαντάζετο· αὕτη τῆς ἐνώσεως τοῦ δεσπότητος ἀξιώθεῖσα εἰς δοξολογίαν ἠὔτρειζετο. Ἐκεῖνη, τῆς φθορᾶς (41) μεταλαβοῦσα, τῆς ὑπερκειμένης ἀξίας λαβέσθαι διανοοῖτο· αὕτη, τῆς θείας χαρᾶς ἐντὸς γεννηθεῖσα, τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας οὐκ ἐπιλανθάνεται. Πῶς οὖν τὴν τοιαύτην σκέφην χειμάσωμεν; ἐὰν τὸν ἐν αὐτῇ ὑπνοῦντα κυβερνήτην καταλάβωμεν (42). Πῶς τὸ πρῆβρον σπαράξωμεν; ἐὰν τὸν ποιμένα ἀμελοῦντα ὑποπεύσωμεν. Πῶς τὴν πόλιν διαρκάσωμεν; ἐὰν τὸν βασιλεῖα βῆθιμοῦντα ὑπονοήσωμεν. Ἄρα τὸ σατανικὸν στίφος οὐ κατασεισει τὸ παρθενικὸν τεῖχος; ἄρα τῶν ἐλλείδων ἀποτυγχάνωμεν, ἐὰν τῶν πόνων μὴ κατολιγώρῃσωμεν; ἄρα τῆς προσδοκίας διαμαρτάνωμεν, ἐὰν τῆς φιλοεικίας μὴ ἀναχωρήσωμεν; Ὅτε δὲ καὶ τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς παρθενίας μὴ δυνηθῶμεν ἐπιβουλεύσαι, καὶ τῷ χωρίῳ τῆς διανοίας μὴ ἰσχύσωμεν παρενοχλήσαι, καὶ τῷ ἐμβρύῳ τῆς κοιλίας μὴ δυνηθῶμεν ἀντιοφθαλμῆσαι· τότε τοῖς συκοφαντικοῖς πλήξομεν (43) βέλεσι τὴν ἀφθορον τῆς Παρθένου σύλληψιν. Διωδάλωμεν τὸ μυστήριον [ἵνα ἐλκύσωμεν εἰς κριτήριον].

D vera, sexu ad fidem leviori.

(38) *Cum corruptionem adiret*, μεταλαβοῦσα τῆς φθορᾶς. Cum sumeret quod ad interitum erat, nempe fructum ligni vitæ; ut ubique currant quasitæ illæ Procli antitheses, restituto textu, ubi menda obscurabant. Quod statim sequitur, αὕτη τῆς θείας χαρᾶς ἐντὸς γεννηθεῖσα, verba illa respicit (Matth. xxv, 21, 23): *Intra in gaudium Domini tui*. Ut velit significare immensum quoddam Mariæ gaudium ab illapsu Domini in eam, quale fere erit beatorum. Riccardus nihil exprimit

(39) Male edit. ἀρχόμεθα κελεύειν.

(40) Male edit. γυνὴ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ χοῦκοῦ.

(41) Male edit. τῆς οὐδεμιᾶς φθορᾶς.

(42) Edit. ὑπολάβωμεν.

(43) Edit. πλήττωμεν.

Δουδερήσωμεν τὴν ἀγνείαν, ἵνα ἐπάγωμεν τιμωρίαν. Διασύρωμεν τὴν μυστικὴν κλοφορίαν, ἵνα προσενέγωμεν εἰς Ἰουδαίῳ τὴν ἀποτομίαν. Χρησώμεθα τοῦτω τῷ γένει, συνηγοροῦντι (44) τῷ ἡμετέρῳ ψεύδει. Ὑποδώμεθα διαβολικὴν πονηρίαν τοῖς ἀσυγγνώστοις καὶ τὰ μικρὰ [τῶν ἄλλων] ἐξετάζουσι πταίσματα· τοῖς παντελῶς ἀγνοοῦσι τῆς συμπαθείας τὰ ἐροθέσια· τοῖς πρὸ τῆς ἀληθείας τὴν μάχαιραν δέξυνουσι τῆς ἀπανθρωπίας· τοῖς πρὸ τῆς ἐξετάσεως τὴν χάρτην ὑπογράφουσι τῆς ἀποφάσεως· τοῖς τὴν ἀδικον κρίσιν τοῖς κρινομένοις κρίνειν ἐπειγομένοις. Τὸ ἄσπιλον δοτρεῖον ἀφανισθῆ, ἵνα μὴ ὁ πολῦτιμος ἐν αὐτῷ μαργαρίτης τελεσφορηθῆ. Εἰ δὲ καὶ τὸ ὄρου τῆς ἡμετέρας πονηρίας μὴ τρώσῃ τῆς Παρθένου τὴν σὺλληψιν, [ἀλλὰ] τὸ τοῦ Ἡρώδου τῆς βασκανίας ξίφος τοῦ τικτομένου βρέφους πλήξει τὴν γέννησιν. Αὐτὸς, γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν καθ' ἡμῶν πολεμῆσει Χριστόν. »

IZ. Ποιοὶς οὖν ἐγκωμίων χρώμασι τὴν παρθενικὴν διαγράψω εἰκόνα; ποιοὶς ἐπαίων ῥήμασι τὸν ἄσπιλον τῆς ἀγνείας φαιδρῶνα χαρακτήρα; Αὕτη τὸ ἄδουτον τῆς ἀναμαρτυρίας ἱερὸν· αὕτη ὁ ἡγιασμένος τοῦ Θεοῦ ναός· αὕτη τὸ χρυσοῦν τῶν ὀλοκαυτωμάτων θυσιαστήριον· αὕτη τὸ θεῖον τῆς συνθέσεως θυμίαμα· αὕτη τὸ ἅγιον τῆς χρίσεως ἔλαιον· αὕτη τὸ πολῦτιμον τῆς πιστικῆς νάρου ἀλάβαστρον· αὕτη τὸ ἱερατικὸν ἐφοδῖον, τὴν τοῦ Θεοῦ μηνύουσα βουλῆν· αὕτη ἡ τὸν ἐπτάμυρον λύχνον βαστάζουσα χρυσὴ λυχνία· αὕτη ἡ κεχρυσωμένη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κιωτὸς, σώματι καὶ πνεύματι ἡγιασμένη, ἐν ἧ τὸ

** Joan. xii, 3. ⁸¹ I Cor. vii, 34.

(44) Editi. συνηγοροῦντες.

(45) *Injustum iudicium judicare festinant.* Ad hæc verba Riccardus : *Mire premit Nestorianos, quos a diabolo excitatos inducit.* Nihil tamen Proclus hoc loco adversus Nestorianos disputat, sed Judæos tantum perstringit, quorum etiam in terminis meminuit, et in quos tota hæc quadrat diabolica peroratio, ne minimum vero in Nestorianos : atque ut quis attentius perspicat, viderit omnino respicere inductam Mariæ accusationem, quam habet liber apocryphus Jacobi fratris Domini nomine, qua nolit sit diabolus Mariam perdere, atque in ea conceptionem celestem margaritum, antequam maturum tempore in lucem prodiret. Sic ergo agebat diabolus per Judæos, ἵν' ἀφανισθῆ τὸ ἄσπιλον δοτρεῖον· velut, *maturo partu editionem* : sed, ut delere-ant ac exterminio daretur; prout debebantur, qui rei criminis redargutionis aquas illas potassent. Nunquid vero Nestoriani de delenda sic Maria ac fetu in ea perdendo, post quadringentos annos ab eis editione ac partu, cogitaverunt? Nunquid priores Herode in Mariam ac prolem ii debaccharunt, cujus Proclus conatum a diabolo provocatum subjungit, ubi prior ille non successisset. et ut editus in lucem Dominus Jesus per eum periret, qui in utero exstingui nequisset? Facessant rogo istæ pœniæ, sibi que ipsos patres signamus. Et ut synopsis proponam quid tot dialogismis agat Proclus, noveris esse quatuor : primo enarrat quid inter Mariam ac Joseph intercedere potuit sermonis, in ea hypothesi, ut vir beatus toto conceptionis tempore animi anxius fuerit, nec satis rei sacramentum noverit. Secundo explicat, quid inter eam-

mus : proscindamus conviciis pudicitiam, quo e: supplicium inferamus : incusemus arcanum uteri partum, quo ad Judaicum deferamus severum tribunal. Hac utamur gente, nostro patrona mendacio. Sugeramus diabolicam malitiam iis qui, scelerum gravitate indigni venia, levia aliorum delicta inquirant; qui omnino nesciant commiserationis leges; qui necdum cognita veritate, gladium acuant inhumanitatis; qui ante examen sententiæ libellum subscribant; qui iis qui rei aguntur, injustum iudicium judicare festinant (45). Deleatur ac pereat immaculatum ostreum, ne pretiosum in eo existens margaritum perfectum prodeat. Sin autem nostræ nequitiae hasta virginalem conceptionem vulnere nequiverit; at certe Herodiani livoris gladius infantis partu editi nativitatem feriet. Ipse namque pro nobis adversus hostem nostrum Christum bellabit. »

XVII. Quibus ergo encomiorum coloribus virginalem depingam imaginem? Quibus laudum præconiis incontaminatum exornabo castimoniam characterem? Est hæc penetrabile innocentiam sacrarium; est sanctificatum Dei templum; aureum altare holocaustatum (46); divinum compositionis thymiamia; sacrum unctionis oleum; pretiosum nardi pistici alabastrum⁸⁰. Hæc, sacerdotale ephod divinum signans voluntatem; hæc, aureum candelabrum (47) septem ellychniorum lucernam portans; hæc, arca intrinsecus et extrinsecus deaurata, corpore scilicet et spiritu sanctificata⁸¹, in qua erat

dem Mariam et angelum nuntiantem, cum necdum omnino persuasa crederet; non quidem ullo modo dubia de Dei potentia, sed de nuntio an esset a Deo, deque modo implendæ rei, non violato voto. Tertio, quid specie increpationis intus animo Dominus insonaret inter eas moras, et dum prudens Virgo post verba Gabrielis ascensum libraret. Quarto denique edisserit diaboli querelas post divinam Virginis conceptionem, ejusque in eam ac prolem machinamenta, cum per se subjectosque dæmonum populos, tum per Judæos primum ac ante partum, postmodumque ac brevi a partu, per Herodem : nihil ad alios Christi ac Mariæ hostes progressus, vel Nestorianos, vel Helvidianos, a quibus tamen videri possit cavere, expositione loci Matthæi, quo perpetua Mariæ virginitas videri posset impeti. Similem prosopopœiam Mariæ et Joseph habet Athanasius hom. in censum sanctæ Mariæ; nec ea displicet, quidquid in eam loquatur Hoistemi.

D (46) *Aureum altare holocaustatum.* Videtur Proclus confundere altare incensum quod erat aureum, in quo solum adolebatur thymiamia, cum altari quod erat ante portam tabernaculi, in quo victimæ et ὀλοκαυτώματα offerebantur ac cremabantur, quod ex terra et impolitis lapidibus constructum, non laminis aureis vestitum erat, sed æneis; quocirca pulem scripsisse χαλκῶν, ex quo antiquarii exserpserint χρυσοῦν, nisi pro ὀλοκαυτωμάτων, scripserat θυμιαμάτων, quod magis probō.

(47) *Aureum candelabrum.* Riccardus candelabrum in lucernam mutat : sed piget plura ejus notare : tu, lector, ex paucis istis, alia toto opere, ubi nihil moneo, cautum nova versione putan⁸², conjice.

tluribulum aureum, et urna aurea habens manna ⁸⁵, ac reliqua complectens, de quibus supra. Hæc, primogenita illa jugi expers ac rufa vitula, cujus cinis ⁸⁶, Domini scilicet corpus ex ea assumptum, inquinatos ab impura peccatorum lue emundat. Hæc, porta ad orientem respiciens ⁸⁷, propter Domini per eam ingressum egressumque in perpetuum clausa. Hæc, novus Novi Testamenti tomus ⁸⁸, per quam festine spoliatum est imperium dæmonum, citoque humana dirempta captivitas. Hæc, trina humani generis mensura ⁸⁹, Græcorum scilicet, Romanorum ac Judæorum; in qua ineffabilis Dei sapientia fermentum bonitatis suæ abscondit. Hæc, paternæ benedictionis ager ⁹⁰, in qua Dominicæ dispensationis thesaurus repositus fuit. Hæc, navis regia quæ de Tharsis divitias portat ⁹¹; quæ, inquam, cælestis Regi Hierusalem ex gentilium regione gentium conversionem afferat. Hæc, pulchra Canticorum Sponsa ⁹², quæ veterem exiit tunicam, lavitque legales pedes, ac Sponsum immortalem in suo ipsius thalaino reverenter suscepit. Hæc, tabernaculum fidelium, quæ animatam œconomiam pertaverit arcam, ac per primiparas juvenens ⁹³, utrumque, inquam, Testamentum, in rectam salutis viam directa sit. Hæc, tabernaculum testimonii, ex qua verus Jesus cum Deus esset, post statum embryonis novem menses tempus, egressus est. Hæc, fiscella intrinsecus ac extrinsecus bitumine illita, nimirum prudentia ac pietate exornata, in qua spiritalis Moyses e mystico salvatur Pharaone ⁹⁴: cujus filia, gentilis nempe Ecclesia, in virgineis ulnis nutriens, C

A χρυσούν ἔκειτο θυμιατήριον, καὶ ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ ἢ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ τὰ λοιπὰ [περιέχουσαν], περὶ ὧν ἐμπροσθεν εἰρηται. Αὕτη ἡ πρωτότοκος ἄρτις, καὶ πυρὰ δάμαλις, ἥς ἡ σποδός, τὸ ἐξ αὐτῆς ληφθὲν τοῦ Κυρίου σῶμα, τοὺς κεκοινωνημένους ὑπὸ τοῦ μολυσμοῦ τῆς ἀμαρτίας καθαρίζει. Αὕτη ἡ βλέπουσα κατὰ ἀνατολὰς, πύλη, ἡ διὰ τῆς Λεσποτικῆς, εἰσοδοῦ καὶ ἐξόδου κλειομένη εἰς τὸν αἰῶνα. Αὕτη ὁ καινὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης τόμος, δι' ἧς τῶν δαιμόνων ὀξείως ἡ δυναστεία ἐσκυλεύθη, καὶ τῶν ἀνθρώπων ταχέως ἡ αἰχμαλωσία προενομεύθη (50). Αὕτη τὰ τρία μέτρα τῆς ἀνθρωπότητος· Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Ἰουδαίων, ἐν ἧ [ἡ] ἀρρήτος τοῦ Θεοῦ σοφία τὴν ζύμην τῆς οικείας ἐκρυψεν ἀγαθότητος. Αὕτη τῆς πατρικῆς (51) εὐλογίας ὁ ἀγρὸς, ἐν ἧ ὁ τῆς Λεσποτικῆς οἰκονομίας ἔκειτο θησαυρός. Αὕτη ἡ βασιλικὴ ναῦς, ἡ τὸν πλοῦτον ἐκ θάρσεως εἰσκομίζουσα, ἐκ τῆς ἐθνικῆς προσφέρουσα χώρας τῶν ἐθνῶν τὴν ἐπιστροφήν τῷ βασιλεῖ τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ. Αὕτη ἡ καλὴ τῶν Ἀσμάτων νύμφη, ἡ τὸν παλαιὸν χιτῶνα ἀποδοσαμένη, καὶ τοὺς νομίμους πόδας ἀποπλαναμένη, καὶ μετὰ αἰδοῦς τὸν ἄφθαρτον νυμφῶνα ἐν τῷ αὐτῆς ταμιεῖῳ ὑποδεχομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τῶν πιστῶν, ἡ τὴν ἐμψυχον τῆς οἰκονομίας κλωτῶν βαστάσασα, καὶ διὰ τῶν πρωτοτοκουσῶν δαμάλεων, τῶν δύο Διαθηκῶν, ἐπὶ τὴν ἀπλανῆ τῆς σωτηρίας ὁδὸν κατευθυνομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἀφ' ἧς Θεὸς ὢν (52) ὁ ἀληθινὸς Ἰησοῦς μετὰ τὸν ἐνναμηναῖον τοῦ ἐμβρύου χρόνον ἐξεπορεύετο. Αὕτη ἡ ἔσωθεν καὶ ἐξῶθεν ἠσφαλωμένη θίδη, συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ κεκοσμημένη, ἐν ἧ ὁ πνευματικὸς Μωϋσῆς ἐκ τοῦ νοητοῦ διασώζεται Φαραῶ· οὐ θυγάτηρ, τουτέστιν ἡ ἐθνικὴ Ἐκκλησία, ἐν ταῖς παρθενοκαῖς ἐκτρέφουσα ἀγκάλαις, ὑπισχνεῖται ὀψεῖν αὐτῇ (53) τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸν μισθόν. Αὕτη τὸ πέμπτον τοῦ ἀψευδοῦς φρέαρ ὄρχου, ἐν ἧ τὸ ὕδωρ ἔβρυσεν τῆς ἀθανασίας διὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Κυρίου παρουσίας, ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς πέμπτης διαθήκης. Πρώτη γὰρ ἐγρᾶφη ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ· δευτέρα ἐπὶ τοῦ Νῶε· τρίτη ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ· τετάρτη ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· καὶ πέμπτη ἐπὶ τοῦ Κυρίου· ἐπειδὴ καὶ πεντάκις ἐξῆλθε τοὺς εὐσεβεῖς μισθοῦμενος ἐργάτας εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμπελώνα· περὶ πρώτην ὥραν, περὶ τρίτην, περὶ ἕκτην, περὶ ἐνάτην, περὶ ἐνδεκάτην. Αὕτη ὁ τιθέμενος ἐν τῇ κοσμικῇ ἄλῳνι ἄσπιλος τόκος, ἐν ἧ ὁ σωτήριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὼν ὑετὸς πᾶσαν ἐξήρανε τὴν γῆν ἐκ τῆς ἀμέτρου φορᾶς τῶν κακῶν· καὶ πάλιν τὸν πόκον ἐξήρανε ἐκ τῆς

⁸⁵ Hebr. ix, 4. ⁸⁶ ibid. 13. ⁸⁷ Ezech. xlv, 1. ⁸⁸ III Rég. x, 22. ⁸⁹ Cant. v, 3. ⁹⁰ I Rég. vii, 7. ⁹¹ Judic. vii, 37.

(48) *Matri ipsi lactanti*. Deesse particulas quas hic descripsi, suadet tum series, et quia alioqui vitiosus est textus, tum Moysis historia, in qua filia Pharaonis matri ipsi Moysis vocatæ ad alendum ac lactandum puerum, mercedem promittit. Velit fortè Proclus allegoria, esse hanc Moysis matrem, Synagogam, sive Judaicum populum, cui gentium Ecclesia, ut velit Moysen lactare, id est, ad Christum converti, vitam æternam promittat.

⁸⁵ Isa. viii, 1. ⁸⁶ Matth. xiii, 33. ⁸⁷ Gen. xxvii, 27. ⁸⁸ Exod. ii, 5. ⁸⁹ Gen. xxv, 32. ⁹⁰ Matth. x, 1.

(49) *Immortalitatis aqua effuzit*, ἔβρυσεν ἀθανασίας ὕδωρ. Palam approbat Proclus, quam Hieronymus probat lectionem, et habent Vulg. ac Hebr. (Gen. xxv, 32): *Invenimus aquam*: cum Græca habeant negativam: *Non invenimus aquam*.

(50) Male edit. προενομήθη.

(51) Edit. πνευματικῆς.

(52) Reg. νέος ὢν.

(53) Ἰσ. τῆ τεκοῦση καὶ θηλαζούση.

ὑπονοστούσης ἰκμάδος τῶν παθῶν. καὶ τὴν γῆν ἠ πληρώσει τῆς ἀφθόνου δωρεᾶς τῶν ἀγαθῶν. Αὕτη ἡ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πεφυτευμένη κατάκαρπος ἐλαία, ἐξ ἧς τὸ ἄγιον Πνεῦμα τὸ σωματικὸν τοῦ Κυρίου λαβὼν κάρφος, τῇ χειμαζομένῃ τῶν ἀνθρώπων διεκόμισε φύσει, τὴν ἀνωθεν εὐαγγελισάμενος εἰρήνην. Αὕτη ἡ εὐθαλῆς καὶ ἀφθαρτος παράδεισος, ἐν ἧ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον φυτευθὲν πᾶσιν ἀκωλύτως χορηγεῖ τῆς ἀθανασίας τὸν καρπὸν. Αὕτη τῆς καινῆς κτίσεως ἡ οὐράνιος σφαῖρα, ἐν ἧ ὁ ἀειφανῆς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος πᾶσαν ἀπὸ πάσης ἀπῆλασε ψυχῆς τῶν ἀμαρτιῶν τὴν νύκτα. Αὕτη τῶν παρθένων τὸ καύχημα· τῶν μητέρων τὸ ἀγαλλίαμα· τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα· τῆς Ἐκκλησίας τὸ διάδημα· τῆς ὀρθοδοξίας τὸ χάραγμα· τῆς εὐσεβείας τὸ σφράγισμα· τῆς ἀληθείας τὸ νόμισμα· τῆς ἐγκρατείας τὸ ἔνδυμα· τῆς ἀρετῆς τὸ φόρημα· τῆς δικαιοσύνης τὸ οὐρόρισμα· τῆς ἀγίας Τριάδος τὸ κατάλυμα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν διήγημα· Πνεῦμα ἁγίον, φησὶν, ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί· διὸ καὶ τὸ γενόμενον ἐκ σοῦ ἁγίον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Εἰς τὰ ἁγία Θεοφάνεια.

Α'. Χριστὸς τῷ κόσμῳ ἐπαφάνη, καὶ τὸν ἄκοσμον κόσμον κοσμήσας, ἐφαίδρυσε τὴν τοῦ κόσμου ἀμαρτίαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν τοῦ κόσμου ἐχθρὸν κατέβαλεν· ἡγγίασεν ὕδατων πηγὰς, καὶ ἐφώτισε τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς· θαύματα συνεπλάκη μείζονα θαύμασι. Σήμερον γὰρ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν ἐμερίσαντο, καὶ πᾶς κόσμος εὐφροσύνης πεπλήρωται· καὶ τῆς προλαβοῦσης ἑορτῆς ἡ σήμερον ἑορτὴ μείζονα δείκνυσι τῶν θαυμάτων τὴν αὐξήσιν. Καὶ γὰρ ἐν τῇ προλαβοῦσῃ ἑορτῇ τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος [ἡ] γῆ ἔχαιρεν, ἐν τῇ φάτινῃ τῶν τῶν ἀπάντων Δεσπότην βαστάζουσα· ἐν δὲ τῇ σήμερον ἑορτῇ τῶν Θεοφανίων ἡ θάλασσα λίαν εὐφραίνεται· εὐφραίνεται δὲ, ὡς διὰ Ἰορδάνου τὰς τοῦ ἁγιασμοῦ εὐλογίας μεταλαμβάνουσα. Ἐπὶ τῇ προλαβοῦσῃ ἑορτῇ ἀτελὲς βρέφος ἐδείκνυτο, τὴν ἡμετέραν ἀτελειότητα δεικνύμενον· ἐν δὲ τῇ σήμερον ἑορτῇ τέλειος ὀράται, τὸν ἐκ τελείου τέλειον αἰνιττόμενος. Ἐκεῖ τὸν τεχθέντα ἐμήνυσεν ὁ ἐν τῇ ἀνατολῇ προκύψας ἀστὴρ· ἐνταῦθα δὲ τῷ βαπτιζομένῳ μαρτυρεῖ ἀνωθεν ὁ γεννήσας Πατήρ. Ἐκεῖ μάγοι ἐξ ἀνατολῶν περὶ ἠσσαντες ὡς βασιλεῖ δῶρα προσέφερον· ἐνταῦθα δὲ ἄγγελοι· ἐξ οὐρανῶν παραγενόμενοι, ὡς Θεῷ τὴν πρόπουσαν διακονίαν προσήνεγκαν. Ἐκεῖ ἐδεσμεῖτο σπαργάνων δεσμοῖς· ἐνταῦθα λύει τὰς τῶν ἀμαρτημάτων σειράς. Ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς τὴν ἀλουργίδα τοῦ σώματος ἐνεδύετο· ἐνταῦθα ἡ πηγὴ τὸν ποταμὸν ἀμφιένυται.

ᾠδ. Psal. LI, 10. ᾠδ. Gen. II, 9. ᾠδ. Luc. I, 35. ᾠδ. Matth. II, 2. ᾠδ. Matth. III, 7.

(54) Theophaniorum dies nonnullis ipse est dies natalitiorum Christi, quod in eo Christus se in carne mundo exhibuerit: communiori tamen usu significat diem Epiphaniarum ac Luminum, nempe diem Christi baptismi sacrum, quomodo accipit Praeclaus sua hac oratione, quam iterum paucis quibusdam auctam ac emendam ex Regio codice danus.

A domo Domini⁵⁵, ex qua Spiritus sanctus Dominici corporis rannum accipiens, tempestate jactato humano generi detulit, fauste de caelo annuntians pacem. Ipsa, floridus ac inmarcescibilis hortus, in qua lignum vitæ plantatum⁵⁶ universis libere fructum immortalitatis præbet. Ipsa, novæ creaturæ celestis globus, in qua Sol justitiæ nunquam occidens, omnem ab anima omni peccatorum noctem fugavit. Ipsa virginum gloriatio; matrum exsultatio; fidelium sustentatio; Ecclesiæ diadema; rectæ fidei expressa forma; pietatis signaculum; veritatis norma; indumentum temperantiæ; vestis virtutis: justitiæ munitio; sanctæ Trinitatis domicilium, juxta quod habet evangelica narratio: Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te B Sanctum, vocabitur Filius Dei⁵⁷. Cui gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(54) ORATIO VII.

In sancta Theophania.

I. Christus mundo apparuit, mundumque in-compositum ornans, præclarum lætumque reddidit. Mundi peccatum suscepit. (55), ac mundi hostem dejecit. Aquarum fontes sanctificavit, hominumque animas illuminavit. Miracula miraculis intexit majoribus. Hodie namque terra et mare Salvatoris gratiam inter se partita sunt, mundusque universus lætitia perfusus est: ac hodiernus dies majora præcedenti solemnitate miraculorum crementa ostendit. Nam in superiori natalitiorum Salvatoris solemnibus die adgaudebat terra, quod Dominum portaret in præsepio; at in præsentibus hoc Theophaniorum die mare summo gaudio exsilit ac gestit; gestit autem, eo quod sanctificationis benedictionem medio Jordane receperit. In antecedenti solemnitate imperfectus infans exhibebatur, nostram attestans imperfectionem: at in præsentibus die festo perfectus conspicitur, eum subobscurè designans, qui perfectus ex perfecto procedit. Natum illic puerum indicavit stella in Oriente emicans⁵⁸; hic autem baptizato, Pater generans de caelo testimonium deserit⁵⁹. Magi illic, ex Oriente pedestri itinere profecti, munera ei tanquam Regi obtulerunt: at hic angeli e caelis adveantantes, quod par erat, ministerium tanquam Deo ei impenderunt. Illic fasciarum devinciebatur vinculis; hic peccatorum catenas solvit. Illic Rex corporis purpuram induit, hic fons flumen circumdat ac velut amicit

(55) Mundi peccatum suscepit, ἀνέλαβε. Sic infra ait: ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφήν· suscepit formam servi. Sed cum de peccato agitur, exponenda potius quam extendenda est propositio, ut peccatum intelligat, pœnas peccatis nostris debitas: juxta quod dicitur (Isa. LIII, 4): Ipse iniquitates nostras portat.

II. Agite igitur, novaque ac stupenda videte miracula. Nempe justitiæ Solem in Jordane lavantem, ignem aqua mersum, Deumque ministro homine sanctificatum. Hodie omnis creatura hymnis personans clamat: *Benedictus qui venit in nomine Domini*¹. *Benedictus qui omni tempore venit: non enim nunc primum advenit. Benedictus qui venit in nomine Domini: qui et sua qua creaturis consulit providentia, venit; cum caeli quidem fastigium firmum stabileque servat; solis cursum summa moderatur arte; stellarum multitudinem absque ulla confusione quasi centuriarum ordines componit; aerem ad respirandum apte moderateque temperat; terræ sinus ad fructuum feracitatem justa item temperatione fovet; furentem commoti ac fluctuantis maris ferociam exilissima arena frenat et comprimit; fontes ex abyssis occulte protrudens prorumpere facit; fluminum fluentia nullo errore ducit. Hæc ergo omnia videntes, dicamus: Benedictus qui venit in nomine Domini.* Ecquisnam iste est? dic clarius, oro te, beate David: *Deus Dominus, et illuxit nobis*². Nec David solum id propheta dicit, verum etiam Paulus apostolus suo ei astipulans testimonio, in hæc verba ait: *Apparuit gratia Dei, salutaris omnibus hominibus, erudiens nos*³. Non aliquibus, sed omnibus: omnibus namque, Judæis pariter ac Græcis, salutem per baptismum elargitur, commune universis beneficium

III. Agite, spectate mirum novamque diluvium, majus præstantiusque diluvio quod Noe temporibus fuit. Illic enim diluvii aqua humanum interemit genus; at hic baptismi aqua, ejus potentia qui est baptizatus, mortuos revocavit ad vitam. Illic Noe ex lignis incorruptibilibus arcam compegit; at Christus hic, spiritalis Noe, ex Maria incorrupta corporis sibi arcam composuit. Illic Noe bitumine ac pice extrinsecus arcam oblivit; ac hic Christus firmo fidei præsidio corporis arcam obfirmavit. Columba illic olivæ ramum ore ferens, Christi Domini odoris designavit fragrantiam; hic autem Spiritus sanctus in columbæ specie adveniens Dominum misericordem ostendit. Verum me in stuporem vertit Domini illa excellens humilitas: quod non satis fuerit ei qui perfectus ex perfecto erat, infantem ex muliere nasci; nec is qui Patri coæqualis erat, satis duxerit formam servi accipere⁴; nisi abunde tanquam ipse peccator foret, ad baptismum accederet. Ne vero commune hoc beneficium in auditorum vertatur scandalum. Baptizatur enim Christus omnium Dominus, non ipse expiationem necessariam habens, sed quo sic bifariam nostræ utilitati consuleret: tum nimirum, ut aquis vim sanctificandi impertiret; tum ut cunctos homines ad suscipiendum baptismum alliceret.

IV. Venit enim, inquit, *Jesus a Galilæa ad Jordanem, ad Joannem, ut baptizaretur ab eo*⁵. Ea, fratres, quæ tunc peragebantur, nemo intellectu æsequi queat. Erant enim humano majora aspectu,

B' Δεύτε οὖν. Ἴδετε παράδοξα θαύματα: τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἐν Ἰορδάνῃ λουόμενον, καὶ πῦρ ἐν ὕδατι βαπτίζομενον, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου τὸν Θεὸν ἀγιαζόμενον. Σήμερον πᾶσα ἡ κτίσις ἀνομιουσα βοᾷ· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.* Εὐλογημένος ὁ πάντοτε ἐρχόμενος· οὐ γὰρ ἐκ πρώτου νῦν παρεγένετο. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· ὁ καὶ διὰ τῶν κτισμάτων προνοητικῶς ἐρχόμενος, οὐρανοῦ μὲν ὕψος ἀπαιτων συντηρῶν, ἡλίου δὲ ὁρμούς εὐτέχνως ἠνιοχῶν· ἀστέρων πλήθος ἀσυγχύτως ταξιαρχῶν· ἀέρα εἰς ἀναπνοὴν εὐκράτως κινῶν· γῆς λαγόνας εἰς καρποφορίαν εὐκράτως πάλιν διαθάλπων· θάλασσαν τὴν πολυκύματον βραχυτάτῃ ψάμμῳ χαλινῶν· πηγὰς ἐκ βυθῶν ἀοράτως ὠθῶν· ποταμῶν ρεῖθρα ἀπλαγῶς ὀδηγῶν. Ταῦτα οὖν πάντα ὁρῶντες, λέγωμεν· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.* Τίς οὗτος; εἰπε φανερώς, ὦ μακάριε Δαβὶδ· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐκέφαυεν ἡμῖν. Οὐ μόνον δὲ ὁ προφήτης λέγει Δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος προσμαρτυρῶν αὐτῷ, φθέγγεται· *Ἐπεγράθη ἡ Θεοῦ τῷ σωτήριος κᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς· οὐ τισὶν, ἀλλὰ πᾶσιν.* Πᾶσι γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλλησι διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν σωτηρίαν χαρίζεται, κοινὸν εὐεργέτημα τὸ βάπτισμα προβαλλόμενος.

Γ'. Δεύτε, ἴδετε ξένον κατακλυσμὸν, πολὺ βελτίω καὶ κρείττονα τοῦ ἐπὶ Νῶε θεωρούμενον. Ἐκεῖ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐθανάτωσεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, διὰ τοῦ βαπτισθέντος, τοὺς θανέντας ἐζωοποίησεν. Ἐκεῖ ὁ Νῶε ἐκ ξύλων ἀσῆπτων κιβωτὸν συνεπέηξεν· ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς, ὁ νοητὸς Νῶε, ἐκ τῆς ἀφθόρου Μαρίας τὴν τοῦ σώματος κιβωτὸν κατασκεύασεν. Ἐκεῖ ὁ Νῶε τὴν κιβωτὸν τῇ ἀσφάλτῳ πίσση ἐξωθεν κατέχριεν· ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς τῇ ἀσφαλεῖ τῆς πίστεως τὴν τοῦ σώματος κιβωτὸν ἐκραταίωσεν. Ἐκεῖ περιστέρῳ κάρφος ἐλάλας βαστάζουσα, τὴν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ εὐδωὴν ἐμήνυσεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν εἰδῇ περιστέρως παραγενόμενον, τὸν ἐλεήμονα ὑποδείκνυσαι Κύριον. Ἄλλ' ἐκπλήττει με τῆς τοῦ Κυρίου ταπεινοφροσύνης ἡ ὑπερβολή· ὅτι οὐκ ἤρκεσε τὸν ἐκ τελείου τέλειον, βρέφος τεχθῆναι ἐκ γυναικός· οὐκ ἤρκεσε τὸν σὺν-θρονον τοῦ Πατρὸς ἀναλαβεῖν τὴν τοῦ δούλου μορφήν· ἀλλὰ καὶ ὡς ἀμαρτωλὸς προσέρχεται τῷ βαπτίσματι. Ἄλλὰ μὴ γενέσθω τὸ κοινὸν εὐεργέτημα τῶν ἀκούστων σκάνδαλον. Βαπτίζεται γὰρ ὁ πάντων Δεσπότης Χριστὸς, οὐ καθαρσίῳ δεόμενος, ἀλλὰ κατὰ δύο τρόπους τὸ συμφέρον ἡμῖν οἰκονομῶν· ἵνα καὶ τοῖς ὕδασι ἀγιαστικὴν χάριν δωρησῆται, καὶ πάντα ἀνθρώπων βαπτισθῆναι προτρέψῃται.

Δ'. Ἐρχεται γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Τί ἦν τὰ τότε τελούμενα, ἀδελφοί; ἐνθυμηθῆναι ἀδύνατον· ὀφθαλμῶν γὰρ ἀ-

¹ Psal. cxvii, 26. ² ibid. 27. ³ Tit. ii, 11. ⁴ Philipp. ii, 7. ⁵ Matth. iii, 15.

θρωπίνων ἀνώτερα ἦν τὰ βλεπόμενα. Τρέμει ὁ νοῦς · ἢ γλῶσσα φεύγει στόματος, μὴ τολμῶσα φράσαι τὰ ἀνέφραστα. Ὅθεν ἰδὼν ὁ Ἰωάννης τὸν Δεσπότην ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, ἀγῶνι πολλῷ τὴν καρδίαν συνεχόμενος, προσπίπτων καὶ ὑποκατακλινόμενος, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐφαπτόμενος, ἰκετεύων ἐφθέγγετο · Τί βιάζη, ὁ παντοδύναμος, ἐμὲ τὸν ἀδύνατον, ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ δύναμιν; ποιῆσαι ταῦτα οὐ δύναμαι. Πῶς τολμήσω βαπτίσειαι σε; πότε πῦρ ὑπὸ χόρτου καθαίρεται; πότε πηλὸς πλύνει πηγὴν (56); πῶς βαπτίσω τὸν χριτὴν ὁ ὑπεύθυνος; πῶς βαπτίσω σε, Δέσποτα; Μῶμον οὐ βλέπω ἐν σοί. Τῆ κατάρρα τοῦ Ἀδάμ οὐχ ὑπέπεσας · ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησας. Εἰ γὰρ καὶ κατέβης, ἀλλ' οὐ τι παρέβης. Τί ποιεῖς; Δέσποτα, πράξαι με τὸ ὑπὲρ δύναμιν βιαζόμενος; οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς σὴν ἀγανάκτησιν ποιῆσαι ἐτόλμησα. Ὡς δούλος φιλοδέσποτος προλαβὼν τὴν σὴν παρουσίαν ἐγνώρισα · ἔτι ὢν ἐν τῇ γαστρὶ, τὴν γλῶτταν τῆς μητρὸς μισθισάμενος, θεὸν σε τοῦ κόσμου ἐκήρυξα · πάντας πρὸς τὴν σὴν ἀπάντησιν παρεσκεύασα.

Εἰ. Εἰπέ γάρ μοι, Δέσποτα · πῶς ἐνέγκει ὁ ἥλιος, βλέπων τὸν πάντων Δεσπότην ὑπὸ δούλου τολμηροῦ ὑβριζόμενον, καὶ οὐκ εὐθὺς ὡς τοὺς Σοδομίτας ταῖς ἐμπύροις αὐτοῦ μαρμαρυγαῖς καταφλέγεται; πῶς βασιλεύσει ἡ γῆ, ὀρώσα τὸν τοὺς ἀγγέλους ἀγιάζοντα ὑπὸ ἀνθρώπου ἁμαρτολοῦ βαπτιζόμενον, καὶ οὐ παραχρῆμα τὸ ἑαυτῆς στόμα ἀνοίξασα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀθηρὸν καταπιεῖ με; πῶς δὲ βαπτίσω σε, Δέσποτα, τοῖς ἐκ γενέσεως μολυσμοῖς οὐ προσομιλήσαντα; ἐξ ἀλοχεύτου (57) γαστρὸς ἀσπόρως προήλαθες καρπός. Πῶς οὖν ἐγὼ ὁ κατάβρυτος ἄνθρωπος ἀγνίσω θεόν, θεὸν ἀναμάτητον; Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἐρχῆ πρὸς με; Βαπτιστὴν με ἀπέστειλεις, Δέσποτα · οὐ παρήκουσα τοῦ σοῦ προστάγματος. Πάντας γὰρ προτρεπόμενος εἰς τὸ βάπτισμα, ἐφασκον· Ὑξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός. Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ παραγενόμενος αὐστηρός· ἀγαθός καὶ ἐξ ἀγαθοῦ γεγένηται Υἱός. Οὐ πρὸς ὄλγον τὸ ἀγαθὸν ἐπιδεικνύμενος, καὶ εὐθὺς μεταβαλλόμενος· ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἀμέτρητόν ἐστι τὸ ἔλεος αὐτοῦ, διὰ τοῦτο αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις ἀνυμνοῦσαι αὐτὸν ἐφασκον· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.* Ἐπεφάνη τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος, καὶ τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας διεσκέδασεν. Ἐπεφάνη ὁ ποιμὴν ὁ οὐράνιος, καὶ τοῦ διαβόλου τοὺς λύκους τῆς καλῆς ποιμνῆς ἀπήλασεν. Ἐπεφάνη ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῖς πιστοῖς τὴν υἰοθεσίαν ἐχαρίσατο. Ἐπεφάνη ἡ πάντων ζωὴ, καὶ τὸν θάνατον διὰ θανάτου θανατώσας, ὡς ἀθάνατος ζωῆς τοὺς θανέντας ἔξισωσεν.

° I Petr. II, 22. ° Luc. I, 44. ° Gen. XIX, 24. ° Num. XVI, 31. ° Matth. III, 14. ° Psal. CV, 1. ° Ibid. ° Psal. CVII, 26.

(56) Edit. γῆν.

(57) Edit. ἀσπόρος.

(58) Quæ meam virtutem excedunt, τὰ ὑπὲρ δύ-

quæ ceruebantur. Obtremitis animus; lingua ab ore refugit, fari non auctens quæ sunt ineffabilia. Quocirca Joannes videns Dominum venientem ad se, ingenti cordis angore arctatus procumbens, ac provolutus succumbens, ejusque se obvolvens pedibus, supplicabundus eum alloquebatur ac dicebat: Quid me, Omnipotens, imbecillum ac impotentem præstare cogis, quæ meam virtutem excedunt (58)? Haudquaquam possum hæc facere. Quo enim ausu te baptizare præsumam? Quandonam a feno purgatur ignis? Quandonam luto fons eluitur? Quonam pacto reus ipse baptizem julicem? Quo te modo, Domine, baptizabo? Nihil in te video quod reprehensionem habeat. In Adami diras non incidisti: peccatum non fecisti °. Quamquam descendisti, ne vel latum tamen unguem a lege discessisti. Quid agis, o Domine, id me facere cogens, quod meas superat vires? Nihil unquam præsumpsi, quod tu ægre ferres. Ut servus domini amans, tuum prius adventum declaravi. Cum adhuc in utero positus essem, maternam conducens linguam, mundi te Deum prædicavi °; omnes ad occursum tuum aptavi.

V. Nam dic, obsecro, Domine, quemodo spectare poterit sol, universorum Dominum ab audaculo servo injuria affici, quin illico ignitos suos radios vibrans, haud secus ac Sodomitæ illos me exurat °? Qui feret terra cernens eum qui sanctificat angelos, a peccatore baptizari, nec continuo os suum aperiens, perinde ac Dathan Abironque deglutiet °? Quo vero te modo, Domine, baptizaturus sim, qui nihil sordium originis contraxerit? Ex impolluto namque utero, fructus nullo satus semine prædiisti. Quomodo ergo impurus ego homo Deum purificabo, Deum, inquam, in quem peccatum non cadit? *Ego necesse habeo a te baptizari, et tu venis ad me* °? Baptistam me misisti, Domine; mandato tuo semper obsequens fui. Omnes enim ad baptismum exhortans dicebam: *Confitemini Domino, quoniam bonus* °. Non is qui venit, austerus est ac morosus, sed bonus ex bono progenitus Filius. Nec ad breve temporis spatium bonitatem demonstrat, et illico mutatur; sed *In æternam misericordia ejus* °. Et quoniam immensa est misericordia ejus, ob id cælestes virtutes, hymnis eum celebrantes, dicunt: *Benedictus qui venit in nomine Domini; Deus Dominus, et apparuit nobis* °. Apparuit Sol justitiæ, et ignorantie tenebras dissipavit. Apparuit cælestis Pastor, et diaboli lupos a præclaro grege fugavit. Apparuit unigenitus Patris Filius, et fidelibus adoptionem filiorum per baptismum donavit. Apparuit universorum vita, ac mortem morte perimens, tanquam immortalis, immortalis vita mortuos dignatus est.

ναμιν. Addidi necessaria hæc ex Reg. cod. in quo vicissim aberant illa, ταῦτα οὐ δύναμαι· quibus utrisque integra est littera.

VI. Verum cum hæc ita peragerentur, Pater e A
cælis de Filii exsuperanti humilitate exultans,
extemplo cælorum portas pandit; inque tonitruum
modum vocem demittit, paterno refertam affectu,
dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi
complacui* ¹⁴. Neve dubia mens audientium oberra-
ret in baptista et baptizato, descendit Spiritus
sanctus in columbæ specie, baptizatum ipsum in-
digitans, ac eum esse quem vox paterna affluceret,
indicans. Ipsi gloria et imperium, in sæcula sæculorum. Amen

(59) ORATIO VIII.

*In Transfigurationem Domini ac Dei et Salvatoris
nostri Jesu Christi.*

I. Huc agite, charissimi: nunc quoque prompti B
ac alacres in evangelicos thesauros invadamus, ut
hinc pro more divitiarum hauriamus, quæ tametsi
abunde omnibus inpartiantur, nihil tamen unquam
absumantur. Iluc agite, et iterum singulari sapien-
tia præditum Lucam, viam quam optime commo-
strantem, sequamur, ut Christum in montem ex-
celsum ascendentem, ac Petrum et Jacobum et
Joannem divinæ transfigurationis testes assumen-
tem spectemus ¹⁵. Assumens enim, inquit, Domi-
nus Petrum et socios, ascendit in montem excel-
sum (60). Montem excelsum, in quo Moyses et Elias
cum Christo loquebantur; montem excelsum, in
quo lex et prophetæ cum gratia sermones misce-
bant; montem excelsum, in quo erat Moyses qui
paschalem agnum mactavit ¹⁶, ejusque sanguine
Hebræorum postes aspersit; montem excelsum, in
quo Elias erat, qui apud eosdem bovem membra-
tim concidit, et sacrificium aqua perfusum igne
consumpsit ¹⁷; montem excelsum, in quo Moyses
erat, qui maris Rubri gurgites reseravit et clau-
sit ¹⁸; montem excelsum, in quo Elias erat, qui
pluviarum imbres cohibuit effuditque ¹⁹; montem
excelsum, ut Petrus, Jacobus et Joannes (61) ipsum
esse discerent, cui *omne genu flectitur, celestium,
terrestrium et inferorum* ²⁰. Tres vero solos assu-
mens Dominus in montem ascendit. Non omnes
assumpsit; nec reliquit omnes. Non cæteris invidens
gloriam; necve eos contemptibiliores repu-
tans; aut novem contristans. Justus enim cum sit,
juste omnia gerit: velut unum universos æstimat,
ac quos pariter inter se devinxerat, a mutua cha-

¹⁴ Matth. iii, 17. ¹⁵ Matth. xviii, 1; Luc. ix, 18.

¹⁶ III Reg. xvii, 1. ¹⁷ Philipp. ii, 10.

(59) Exstat in Reg. cod. inscripta Chrysostomo, ex quo mihi exscripseram. Edidit Savilius inter ejus vocebóμena, ac ei falso ascripta. Codices alii vindicant Proclo, e quibus Romana editio, ac Lugduno-Batava. — Vide Montfauconium in indice Chrysost. tom. XIII, v. Δεύτε.

(60) In montem excelsum. Non habet Lucæ Evangelium vocem excelsum, ex quo tamen auctor citat: sed Matthæus et Marcus, ut forte lapsus sit memoria. Nec enim promptum ad fidem, ut ea vox ex Lucæ codice exciderit.

(61) Ut Petrus, Jacobus, etc., ἵνα οἱ περὶ Πέτρον,

Γ'. Ἀλλὰ τούτων οὕτω τελουμένων, ὁ Πατὴρ ἀνω-
θεν ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπερ-
βολῇ τοῦ Υἱοῦ, ἀθρόον διςτὰ τὰς πύλας τοῦ οὐρα-
νοῦ· βροντηδὸν ἐπαφήσει φωνὴν πεπληρωμένην δια-
θέσεως πατρικῆς· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα. Καὶ ἵνα μὴ πλάξῃται
τῶν ἀκούοντων ἡ διάνοια εἰς τε τὸν βαπτιστὴν καὶ
τὸν βαπτιζόμενον, ἔρχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν
εἶδει περιστερᾶς δακτυλοδεικτοῦν τὸν βαπτιζόμενον,
καὶ μαρτυρούμενον· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Η'.

*Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ
Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

A'. Δεῦτε, φίλοι, καὶ σήμερον τῶν εὐαγγελικῶν
δόκνων ἐπαφώμεθα θησαυρῶν, ἵν' ἐκείθεν συνήθως
ἀρυσώμεθα πλοῦτον ἀφθόνως μεριζόμενον, καὶ οὐ-
δαμῶς οὐδέποτε δαπανώμενον. Δεῦτε τῷ πανσόφῳ
καλῶς δδηγοῦντι, καὶ πάλιν ἀκολουθήσωμεν Δουκᾶ,
ἵν' ἴδωμεν τὸν Χριστὸν εἰς δρος ὕψηλὸν ἀναβαίνοντα,
καὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τῆς θείας
μεταμορφώσεως λαμβάνοντα μάρτυρας. Παραλαβῶν
γάρ, φησὶ, τοὺς περὶ Πέτρον, εἰς δρος ὕψηλὸν ἀνῆλ-
θεν ὁ Δεσπότης. Ὅρος ὕψηλόν, ἐν ᾧ Μωϋσῆς καὶ
Ἠλίας διελέγοντο τῷ Χριστῷ· δρος ὕψηλόν, ἐν ᾧ
νόμος καὶ προφήται συνυμνοῦν τῇ χάριτι· δρος
ὕψηλόν, ἐν ᾧ Μωϋσῆς, ὁ τοῦ πάσχα τὸν ἀμνὸν σφα-
γιάσας, καὶ τῷ αἵματι τὰς φιλίας τῶν Ἑβραίων ἐαν-
τίσας· δρος ὕψηλόν, ἐν ᾧ Ἠλίας, ὁ παρ' ἐκείνοις τὸν
C βοῦν μελίσας, καὶ τὴν δι' ὕδατος θυτίαν ἐν πυρὶ δα-
πανήσας· δρος ὕψηλόν, ἐν ᾧ Μωϋσῆς, ὁ ἀνοίξας καὶ
κλείσας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης τὰ συστήματα· δρος
ὕψηλόν, ἐν ᾧ Ἠλίας, ὁ ἀνοίξας καὶ κλείσας τῶν
ὕδατων τὰ ὀμβρήματα· ἔρος ὕψηλόν, ἵνα μάθωσιν οἱ
περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον, ὅτι αὐτός
ἐστιν, ᾧ πᾶν γόνυ κίμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων
καὶ καταχθονίων. Τρεῖς γὰρ μόνους παραλαβῶν εἰς
δρος ἀνῆλθεν ὁ Δεσπότης· οὐ πάντας παραλαβῶν·
οὐ πάντας καταλιπῶν· οὐ φθονήσας τοῖς ἄλλοις τῆς
δόξης· οὐκ εὐτελεστέρους κρίνας· οὐ τοὺς ἐννέα λυ-
πήσας. Δίκαιος γὰρ ὢν δικαίως τὰ πάντα διέπει,
ἕνα λογίζόμενος πάντας, καὶ τῆς πρὸς ἄλλήλους ἀγά-
πης οὐ χωρίζων, οὐς ἤνωσεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνάξιος
ἦν τῆς θείας δ'ξως, καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ὀπτα-
D σίας, ὁ μέλλων γενέσθαι προδότης Ἰούδας, τούτου
χάριν καὶ τοὺς ἄλλους καταλιμπάνει, ἵνα κακείνῳ

¹⁶ Exod. xii, 3. ¹⁷ III Reg. viii, 35. ¹⁸ Exod. xiv, 11.

καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μάθωσι. Præfert Riccardus lectionem Vat. codicis ἵνα μάθωμεν, ut nos qui, etc., valde id frivola ratione, quia scilicet nulli erant in monte præter istos tres, qui discere habent eam Christi excellentiam: quasi ea verba non eosdem ipsos significant, idque admodum trita phrasi, sacris pariter ac profanis scriptoribus. Joan. xi, 19: Ἐηγήθησαν πρὸς τὰς περὶ τὴν Μάρθαν καὶ Μαρίαν· venerunt ad Martham et Mariam. Vertisset Riccardus, ad Martham et Mariæ ancillas, vel quid simile: quod longe absurdum est.

μή μόνῳ καταλειφθέντι πᾶσαν ἀπολογίαν ὑστερον ἀποκλείσῃ· καὶ τῆς μεταμορφώσεως τοὺς τρεῖς ἀπόκριαι κατὰ τὸν νόμον, ἐπιστάσῃται μάρτυρας, ἐν αὐτοῖς κατὰ ψυχὴν καὶ τοὺς λοιποὺς περιφέροντας. Αὐτὸς γὰρ φησὶ· *Φύλαξον αὐτοὺς, Πάτερ δίκαιε, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ὧσι, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἐσμεν*. Ὁρῶν γὰρ ὁ Ἰούδας πρὸς τὸ δρος Ἀνδρέαν, Θωμᾶν, Φίλιππον, καὶ τοὺς λοιποὺς διατρίβοντας μετ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ γογγύζοντας, οὐκ ἀγανακτοῦντας, οὐ λοιδοροῦντας, ἀλλὰ χαίροντας, καὶ κοινῇ τὴν ἀνωθεν χάριν ἑαυτοῖς, καὶ τοῖς ἀποῦσι ψηφίζοντας, ἀναπολόγητος παντελῶς ὑπῆρχεν, εἰς οὐδέποτε τῶν θαυμάτων παροραθεῖς· ἀλλὰ καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὴν τοῦ μύρου τιμὴν ἀλειψάση ἀναιτίως βασκαίνων, καὶ τὸν διδάσκαλον τολμηρῶς τοῖς ἐχθροῖς προδίδων.

cum absentibus participes existimantes; nullum plane absentibus participes existimantes; nullum plane defensionis locum reliquum habebat, qui in nullo unquam miraculo spretus fuisset. Is nihilominus loculos habens, pro unguenti pretio inungenti feminae sine causa indignatur, ac Magistrum nefario plane ausu hostibus prodit.

Β. Καὶ τί φησὶ; *Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἑλίας συλλαλοῦντες αὐτῷ*. Ἄλλ' ὁ Πέτρος, ὡς αἰεὶ πάντα θερμὸς, ὁμμασι διανοίας, οὗς οὐκ ἴδε ποτὲ, θεωρήσας, συλλαλοῦντας αὐτῷ, οὐ τὸ πολὺ μετριάσας τοῦ θαύματος, οὐ τὸ παράδοξον σκοπήσας τῆς θείας ἐλλάμψεως, καλὸν ἐκάλει τὸν ἔρημον τόπον, καὶ σκηποῖδς ἐξ ἀλιέων προέκοπτε, τῷ Σωτῆρι λέγων· *Ποιήσωμεν ὡς τρεῖς σκηνάς· μίαν σοι, καὶ μίαν Ἑλίᾳ, καὶ μίαν Μωϋσῆ· οὐκ εἰδῶς δ' λέγει*. Καλῶς ὁ πάνσοφος ἀπολογεῖται Λουκᾶς· *Οὐκ εἰδῶς, φησὶν, δ' λέγει*. Ἄλλ', ὡ τῶν μαθητῶν κορυφαίε, καὶ πρωτοστάτῃ τῶν ἀποστόλων, Πέτρε, τί ταπεινάς ἐννοίας προπετεύεσθαι θέλεις, καὶ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους καθυβρίζεις τὰ θεῖα, καὶ τρεῖς σκηνάς ἐγείρειν ἐν ἐρήμῳ λέγεις, ὁμοίτητον τοῖς δούλοις ὀριζῶν τὸν Δεσπότην, καὶ τῷ Χριστῷ μίαν σκηνὴν, καὶ τοῖς δυοῖ ἐξίσης οἰκοδομεῖν ἐπέειχῃ; Μὴ γὰρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οὗτος, συνελήφθη Μωϋσῆς; μὴ γὰρ παρθένος μήτηρ ἔτεκε τὸν Ἑλίαν, ὡς τοῦτον ἡ παναγία παρθένος Μαρία; μὴ γὰρ ἐμβρυον ἐκ μήτρας ἐπέγνω Μωϋσέα, καθάπερ τοῦτον ὁ πρόδρομος; μὴ γὰρ οὐρανὸς ἐμήνυσεν Ἑλίῳ τὴν γέννησιν; ἢ μάγοι προσεκύνησαν Μωϋσέω; τὰ σπάργανα; μὴ γὰρ Μωϋσῆς καὶ Ἑλίας εἰργάσαντο τοσαῦτα θαύματα; ἢ λεγεῶνας δαιμόνων ἐξ ἀνθρώπων ἀπῆλασαν; ἢ σπηλαίων ἀνθρωπίνων ἀπῆλασαν πνεύματα; Μωϋσῆς γὰρ ὠργίσθη ποτὲ, καὶ ῥάβδῳ πατάξας διέηλθε (62) τὸ πέλαγος· ὁ δὲ σὸς διδάσκαλος Ἰησοῦς ἐν θαλάσῃ περσεύσας, σοὶ τῷ Πέτρῳ βετὸν ἐποίησε τὸ βυθόν. Ὁ Ἑλίας ἰκετεύσας ἐπλήθυνε τῆς χήρας τὸ ἄλευρον, καὶ τὸν ταύτης υἱὸν ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν· ὁ δὲ σὲ μαθητὴν ἐξ ἀλιέων λαβὼν, ἐπ' ὀλίγοις ἔρτοις, χιλιάδας ἐκέρσε, καὶ τὸν ἄνην ἀπῆντησε καὶ ἐσκύλευσε, καὶ ἀνῆρπασε τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκείσε καθεύδοντας. Μὴ τοῖον λέγε, Πέτρε· *Ποιήσωμεν ὡς τρεῖς σκηνάς· μὴδὲ, Καλὸν ἡμᾶς τὸ*

ritate minime distrahit. Sed cum Judas, is qui eum proditurus erat, indignus foret qui divinam intueretur speciem, venerandamque illam spectaret visionem; id causæ fuit, ut etiam alios cum ipso relinqueret, quo et Judæ qui non solus relictus esset, omnem deinceps excusationem præcluderet, suæque transfigurationis tres hosce testes, juxta legem locupletes, qui et reliquos in se ipsis animatus circumferrent, attraheret. Ipse namque ait: *Pater juste, serva eos, ut ipsi unum sint, sicut et nos unum sumus* 11. Videns enim Judas Andream, Thomam, Philippum ac reliquos pariter discipulos a monte exclusos, nec tamen murmurantes illos, non ægre ferentes, non conviciantes, imo gaudentes, ejusdemque supernæ gratiæ factos se plane defensionis locum reliquum habebat, qui in

II. Quid porro ait: *Et transfiguratus est ante eos: et apparuerunt illis Moyses et Elias loquentes cum eo* 12. At Petrus, ut suo more semper fervens ac ad omnia concitus, eos quos ne viderat unquam, contuens mentis obtutu cum eo colloquentes, ingens miraculi pondus non satis expendens, nec admirabilem illum divinitatis splendorem considerans, bonum dicebat desertum illum locum, ac tabernaculorum opifex ex piscatore effectus, in hæc verba Salvatorem affabatur: *Faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum et Eliæ unum; nesciens quid diceret* 13. Præclare excusat sapientissimus Lucas: *Nesciens, inquit, quid diceret*. Enimvero, o princeps discipulorum ac apostolorum præses, Petre, utquid humilibus abjectisque cogitationibus præproperantius agi te sinis, humanisque rationibus res divinas ignominia afficis; aisque in deserto erigenda tria tabernacula, pari cum servis honore Dominum desiniens; ac unum Christo tabernaculum, perindeque aliud et aliud cuique duorum ædificare contendis? Num forte ut iste, sic Moyses de Spiritu sancto conceptus fuit? Num sane virgo mater Eliam peperit, uti hunc sacrosancta Virgo Maria? Num forte infans quispiam ex utero Moysen agnovit, ut hunc præcursor? Num sane cælum signo aliquo ortum nascentis indicavit Eliæ? Vel Magi fascias adoravere Moysi? Num Moyses et Elias talia ac tanta edidere miracula? Vel forte legiones dæmonum ab hominibus abegerunt; aut ab humanis speluncis spiritus expulerunt? Nam Moyses quidem olim iratus, cum mare virga percussisset, illud divisit trajecitque 14: at Jesus tuus præceptor supra mare ambulans, tibi Petro profundum pervium fecit 15. Elias supplex orans, viduæ farinam et oleum multiplicavit 16, ejusque filium a mortuis suscitavit: is autem qui ex piscatore in discipulum te assumpsit, paucis

11 Joan. xvii, 11. 12 Matth. xxiii, 2, 3. 13 Luc. ix, 33. 14 Exod. xv, 21. 15 Matth. xiv, 23. 16 III Reg. xvii, 14.

(62) Ἄλ. διεἴλε.

panibus hominum millia exsaturavit²⁷, infernumque penitens despoliavit, ac illic a sæculo dormientes prædabundus extraxit. Ne ergo dicas, Petre: *Fasciamus hic tria tabernacula*: neque: *Bonum est nos hic esse*. Nihil humanum, nihil humile, terrenum nihil, nihil abjectum ac humi repens volvas animo. *Quæ sursum sunt sape; quæ sursum sunt quære*, ut Paulus admonuit²⁸, *non quæ super terram*. Quo enim modo bonum est nos hic esse, ubi injuriosus serpens cum primo formatum hominem læsit²⁹, tum paradysum occlusit, ubi in sudore vultus comedendum panem audivimus; ubi genere ac tremere super terram a Cain didicimus³⁰; ubi nihil firmum ac constans est; ubi cuncta sunt umbræ; ubi in momento præteribunt omnia? Qui ergo bonum sit nos hic esse? Si nos hic Christus relicturus erat, utquid inclinasset cælos et descendisset³¹? Si nos Christus erat hic relicturus, quorsum carni ac sanguini nobiscum communicasset³²? Si nos Christus hic relicturus erat, cujusnam gratia ei se inclinasset qui ceciderat, ac jacentem erexisset? Si quidem bonum est ut in terra simus, frustra sane cælorum appellatus es claviger. Quid enim tibi deinceps cæli claves deservient? Si quidem montem istum desideras, cælis posthac renuntia. Si tabernacula construere cupis, noli esse ac vocari fundamentum Ecclesiæ. Nec enim Christus Dominus temere ac nulla causa transfiguratus est, sed ut futuram nobis naturæ adventum in nubibus cum angelis in lumine. Ipse namque est, qui amictus est lumine sicut vestimento³³, vivorum judex existens atque mortuorum³⁴. Quocirca Moysen et Eliam in medium pro-

III. Quid porro magnus ille Evangeliorum scriptor? *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite*³⁵. Adhuc, inquit, loquente Petro, redarguit eum de cælo Pater, dicens: Quidnam ista sunt, Petre? Quid nutas ac labas? Quid in supervacanea hæc temerarie ferri pateris, ac locum istum bonum dicis? Tuine ipsius oblitus es? An genti invides, nesciens quid dicas? Necdum eruditus es? Necdum veram solidamque Filii rationem didicisti? Nonne ipse es qui dicebas: *Tu es Christus Filius Dei vivi*³⁶? Tot tantaque miracula conspexisti, tu Bar Jona (63), et adhuc Simon existis? Cælorum te clavigerum præfecit, necdumque vilis nauticæ vestem deposuisti? En jam tertio Salvatoris resistis

ἄθε εἶναι. Μηδὲν ἀνθρώπινον, μηδὲν ταπεινὸν, μηδὲν γῆϊνον, μηδὲ χαμερπές· *Τὰ ἄνω φρόνει, τὰ ἄνω ζήτει*, ὡς ὁ Παῦλος ἐμήνυσε, *μὴ τὰ ἐπὶ γῆς*. Πῶς γὰρ καλὸν ἡμᾶς τὸ ἄθε εἶναι, ὅπου ὁ ὄψις ὕβρισας (64) τὸν πρωτόπλαστον, καὶ ἐβλάψε, καὶ τὸν παράδεισον ἐκλείσεν· ὅπου τὸν ἄρτον ἐν ἰδρωτὶ τοῦ προσώπου ἐσθίειν ἠκούσαμεν· ὅπου στένειν καὶ τρέμειν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ Κάιν ἐμάθομεν (65)· ὅπου πάγιον οὐδέν· ὅπου πάντα σκιαί· ὅπου πάντα παρελεύσεται ῥοπή; πῶς οὖν ἡμᾶς ἄθε εἶναι καλόν; Εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπαμεν ἡμᾶς, τίνας χάριν ἐκλίεν οὐρανοῦς καὶ κατέβη; εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπαμεν ἡμᾶς, τίνας χάριν ἐκοινωνήσεν ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός; εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπαμεν ἡμᾶς, τίνας χάριν συγκατέθη τῷ πεσόντι, καὶ τὸν κείμενον ἤγειρεν; Εἰ καλόν ἐστὶ ἡμᾶς εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς μάτην ἐκλήθης τῶν οὐρανῶν κλειδοῦχος. Ποῦ γὰρ σοι λοιπὸν χρήσιμοι τῶν οὐρανῶν αἱ κλεῖς; Ἐπεὶ τὸ ὄρος τοῦτο ποθεῖς, ἀποτάττου λοιπὸν οὐρανοῦς· εἰ σκηνὰς ἐγειραὶ θέλεις, παραίτησαι τὸ εἶναι καὶ καλεῖσθαι τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος. Μετεμορφώθη γὰρ ὁ Κύριος Χριστὸς, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα ἡμῖν δεῖξῃ τὴν μέλλουσαν τῆς φύσεως μεταμόρφωσιν, καὶ τὴν ἐσομένην ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐν φωτὶ (66) μετ' ἀγγέλων δευτέραν ἔλευσιν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τὸ φῶς ὡς ἰμάτιον περιβαλλόμενος, κριτὴς ὑπάρχων ζώντων καὶ νεκρῶν· ὅθεν Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν εἰς μέσον παρήγαγε, τῶν ἀρχαίων βῆλων παραστήσας τὰ σήμαντρα.

transfigurationem designaret, ac alterum illum Γ. Καὶ τί φησιν ὁ μέγας τῶν Εὐαγγελίων γραφεύς; Ἐπι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς· καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε. Ἡ.π.ι. φησὶ, τοῦ Πέτρου λαλοῦντος, οὐρανὸθεν ἀντέλεξεν ὁ Πατήρ· τί δῆτα ταῦτα, Πέτρε; τί διαστάζεις; τί δῆτα περιττὰ προπετεῖν, καὶ καλὸν εἶναι λέγεις τὸν τόπον τοῦτον; ἀπελάθου σαυτοῦ; ἀλλὰ τῷ γένει φθονεῖς, μὴ εἰδώς ὁ λέγεις; οὐπω παιδαγωγῶσαι; οὐπω τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τῆς υἰότητος ἔμαθες; οὐ σὺ ἦσθα ὁ ζωτῶν· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; τοσαῦτα θαύματα κατείδες σὺ, Βάρ Ἰωνᾶ, καὶ ἐτι Σίμων ὑπάρχων; οὐρανῶν αἱ κλειδοῦχοι κατέστησε, καὶ τῆς ναυτιλίας ἔτι τὸ ἰμάτιον οὐκ ἀπέθου; ἰδοὺ τὸ τρίτον ἀνθίστασαι τῇ τοῦ Σωτῆρος βουλῇ, μὴ εἰδώς ὁ λέγεις. Εἶπε γὰρ σοι· Δεῖ με

²⁷ Matth. xiv, 15. ²⁸ Coloss. iii, 2. ²⁹ Gen. iii, ³⁰ Gen. iv, 12. ³¹ Psal. xvii, 10. ³² Heb. ii, 14. ³³ Psal. ciii, 2. ³⁴ Act. x, 42. ³⁵ Matth. xvi, 5. ³⁶ Matth. xvi, 16.

(63) *Tu Bar-Jona*. Sic fuit cognominatus Petrus a Domino, cum eum Dei Filium confessus esset (Matth. xvi, 16), sonatque ea vox filii columbæ; ꝛc sublimem ejus sensum designat cognoscenda deitate Christi. Simon autem est Hebr. שִׁמּוֹן, quod est, *audire*, velut dicat, esse adhuc auditorem ac discipulum, quem divina scientissimum ac magi-

strum esse oporteret. Simili phrasi Asterius exhortatoria ad pœnitentiam in excerptis Photianis τὸν ἀπόστολον, contraponit Simoni.

(64) Ἄ.Α. σὺρῖσας.

(65) Reg. παρακοήν.

(66) Reg. φωνῆ.

παθεῖν· καὶ λέγεις, Οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Εἶπε ἅπαν· Πάντες σκανδαλισθήσεσθε, καὶ λέγεις· Εἰ πάντες, ἐγὼ δὲ οὐ σκανδαλισθήσομαι. Ἴδου καὶ νῦν σκηνὴν ἐγείρει· θέλεις τῷ Χριστῷ, ὅμοιαν Μωϋσεὶ καὶ Ἠλίᾳ; σκηνὴν τῷ Χριστῷ, τῷ ἅμα ἐμοὶ ἐκτείνοντι τὸν οὐρανόν; σκηνὴν, τῷ ἅμα ἐμοὶ θεμελιώσαντι τὴν γῆν; σκηνὴν, τῷ ἅμα ἐμοὶ συστήσαντι τὴν θάλασσαν, καὶ στερέωμα πῆξαντι; σκηνὴν, τῷ φωστῆρας ἀνάψαντι· αἰθέρα πυρώσαντι, καὶ τὰ πάντα σὺν ἐμοὶ πρὸ αἰώνων δημιουργήσαντι; σκηνὴν τῷ ἐξ ἐμοῦ, καὶ ἐξ ὑμῶν; σκηνὴν, τῷ ἐν ἐμοὶ, καὶ μεθ' ὑμῶν; σκηνὴν, τῷ ἀπάτορι Ἀδὰμ; σκηνὴν, τῷ ἀμήτορι Θεῷ; σκηνὴν, τῷ λαθόντι σκηνὴν, ἣν ἤρετίσατο γαστέρα παρθενικῆν; Οὐκοῦν ἕπειδὴ σὺ τρεῖς σκηνὰς ἐγείρει· βούλει, μὴ εἰδὼς ὅπερ λέγεις, ἐγὼ νεφέλῃ φωτεινῇ χρυσάμενος σκηνῇ, καὶ τοὺς παρόντας καλύψας, ἐκ τῶν ὑψίστων βοῶ· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα. Οὐ Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας, ἀλλὰ οὗτος· οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἀλλ' οὗτος, εἰς καὶ ὁ αὐτός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.

Δ'. Μωϋσῆν ἐδικαίωσα· ἀλλ' ἐν τούτῳ ἠυδόκησα. Ἠλίαν ἀνέλαβον· ἀλλὰ τοῦτον ἀπέστειλα εἰς τὴν Παρθένον, ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκ Παρθένου εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Οὐδεὶς γάρ, φησὶν, ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Εἰκὴ τοίνυν κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὲν διηνεκῶς ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰκὴ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαθὼν, εἰ μὴ μείνας ὁ ἦν, γέγονεν ὅπερ ἐστὲ ὑμεῖς. Εἰ μὴ σταυρὸν καθ' ὑμᾶς δι' ὑμᾶς ὑπομείνας, τῷ αἰκίῳ αἵματι τὸν κόσμον ἐξηγόρασεν, ἀργεὶ οικονομία, καὶ μένει τὰ παλαιὰ τῶν προφητῶν ἀθέβαια ἄβυσσος. Ἀλλὰ παῦσαι, Πέτρος, καὶ μὴ τὰ τῶν ἀνθρώπων φρόνει, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε. Διτιγὴ γὰρ τῇ περὶ αὐτὸν τοιαύτη κέχημαι φωνῇ· ἐπὶ μὲν ὑμῶν, ἐν τῷ ὄρει τούτῳ· ἐπὶ δὲ Ἰωάννου, ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ, ἵν' ὁ πάλας προφήτης ἀληθεύσῃ βοήσας· *Θαβώρ καὶ Ἑρμονισμὸν ἐν τῷ ὀνόματι σου ἀγαλλιάσονται*. Ποίῳ ὀνόματι; Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός. *Ἐχαρίσατο γὰρ αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὅπερ πάντες ὄνομα*, ὡς φησὶ Παῦλος. Ἀλλ' ἐρεῖς πάντως, ἀγαπητέ· τί ἐστὶ, *Θαβώρ καὶ Ἑρμονισμὸν ἐν τῷ ὀνόματι σου ἀγαλλιάσονται*; Μάνθανε τοίνυν συνετῶς. Τὸ Θαβώρ, τοῦτό ἐστι τὸ ὄρος, ἐνθα θελήσας μετεμορφώθη Χριστός, καὶ Υἱός παρὰ Πατρός· ἐμαρτυρήθη, ὡς ἀρτίως ἠκούσατε. Τὸ δὲ Ἑρμονισμὸν (67) ὄρος ἐστὶ μικρὸν ἐγγὺς τοῦ Ἰορδάνου, ὅθεν ἀνελήθη Ἠλίας· καὶ οὕτως πλησίον ἐν τοῖς βέθροις τοῦ Ἰορδάνου

A *patiar*: *aisque*: *Non erit tibi hoc* 77. Altera vice dixit: *Omnes scandalum patiemini in me*: *dicisque*: *Et si omnes scandalizati fuerint, ego tamen non scandalizabor* 78. Ecce nunc quoque tabernaculum vis Christo erigere, quale Moysi et Eliæ? Christo, inquam, tabernaculum, qui una mecum extendit cælum 79? Tabernaculum ei, qui mecum pariter fundavit terram? Tabernaculum ei, qui una mecum congregavit mare, ac sicut firmamentum? Tabernaculum ei, qui luminaria accendit; qui incendit æthera, ac mecum omnia ante sæcula condidit (68)? Tabernaculum ei, qui tum ex me, tum ex vobis est? Tabernaculum ei, qui in me, et vobiscum est? Tabernaculum ei, qui homo est sine patre? Ei tabernaculum, qui est Deus sine matre? Tabernaculum ei, qui quod elegit tabernaculum, virginalem nimirum uterum accepit? Quia ergo tria ipse tabernacula vis erigere, nesciens quid dicas, nube ego lucida pro tabernaculo utens, præsentisque obtegens, clara de excelsis voce pronuntio: *Hic est Filius meus dilectus*. Non Moyses, non Elias: sed hic. Non alius aliusque, sed hic: unus ipse ac idem, *in quo mihi complacui*: *ipsum audite*.

IV. Moysen justificavi; sed in hoc mihi complacui. Eliam assumpsi: sed hunc in virginem tanquam in cælum misi; rursumque e Virginem, ad ipsum emisi cælum: *Nemo enim*, inquit, *ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo* 80. Frustra itaque descendisset in terram, si perpetuo in terra mansurus esset. Frustra se ipsum exinanisset, formam servi accipiens 81, nisi manens quod erat, factus esset quod vos estis. Nisi crucem vobis similis ac mortalis vestri causa sustinens, proprio mundum redemit sanguine; futile plane ac inane est incarnationis mysterium, irritaque ac vana manent vetera prophetarum oracula. Verum desine, Petre, nec ea sapias quæ sunt hominum, sed ea quæ sunt Dei 82. *Hic namque est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: *ipsum audite*. Semel quippe ac iterum ejusmodi in eum vocem usurpavi: semel quidem astantibus vobis in monte hoc: altera autem vice coram Joanne in Jordane flumine 83, quo propheta verax inveniretur, qui clara olim voce dixerat: *Thabor et Hermoniim in nomine tuo exultabunt* 84. In quonam nomine? Hoc nimirum: *Hic est Filius meus dilectus*. Nam, ut Paulus ait: *Donavit ei nomen, quod est super omne nomen* 85. At percontaberis utique, charissime, quid sibi velit: *Thabor et Hermoniim in nomine tuo exultabunt*? Proinde accipe, probeque tene. Thabor, hic ipse mons est, in quo Christus volens transfiguratus est: ac in quo dilectus Filius Patris

77 Matth. xxvi, 22. 78 Matth. xxvi, 31, 33. 79 Isa. xlii, 24. 80 Joan. iiii, 43. 81 Philipp. ii, 7. 82 Matth. xvi, 23. 83 Matth. iii, 17. 84 Psal. lxxxviii, 13. 85 Philipp. ii, 8.

(67) Ἑρμών.

(68) *Mecum omnia ante sæcula condidit*, πάντα σὺν ἐμοὶ πρὸ αἰώνων δημιουργήσαντι. Videtur locutio durior. Non enim omnia creata sunt πρὸ αἰώνων, sed potius ἐπ' αἰώνων videturque Deo proprium, ut

πρὸ αἰώνων existat, ac προαιώνιος, ante sæcula et prææternus, ut auctor ipse sæculorum. Videtur Proclus condita accipere in decreto ac divina prælimitatione: quæ et ipsa suo modo creatio est, ac est prææterna: tametsi terminus est in tempore.

testimonio est renuntiatus, sicut modo audistis. Hermonium autem mons est modicus prope Jordanem, ex quo assumptus fuit Elias, ac juxta quem sua Christus voluntate baptizatus est, ac dilectus item Filius Patris testimonio est renuntiatus. In duobus hisce montibus intactus ac mundissimus Pater, Filii nomen ac rationem adstruens, et tunc, et nunc iterum clamat : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui : ipsum audite*. Qui enim eum audit, me quoque audit ⁴⁶ : et qui ipsum erubuerit et ejus sermones, erubescam et ego eum in majestate mea et sanctorum angelorum. *Ipsam audite*, sine fallacia et fuco ; sine malitia et fraude ; nullo discrimine, ac nihil restricte ; omni semota curiositate : fide quærentes, non vero lingua mentientes : fide suscipientes, non verbis Verbum expendentem. Sufficit enim modo magnus ille orator Paulus, curiosum refrenans ac cohibens, universosque docens, ac sine ulla hæsitacione clamans : *O altitudo divitiarum sapientiæ ac scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et impervestigabiles viæ ejus* ⁴⁷ ! Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(69) ORATIO IX.

In ramos Palmarum.

I. Præsentis hæc temporis ratio, dilectissimi, impensoris aliquid sedulitatis habet. Seduliores, inquam, expeditioresque ac vegetiores in occursum cœlestis Regis nos exigit. Id enim etiam Paulus felici nuntio dicebat : *Dominus prope est : nihil solliciti sitis* ⁴⁸. Prope autem reperitur Dominus non pedum velocitate, sed bonorum largitate. Quapropter operæ pretium sit, ut et ipsi iterum illa Pauli clamemus : *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus* ⁴⁹. Lampades fidei accendamus : misericordiæ in pauperes oleo, perinde ac quinque prudentes virgines ⁵⁰ (70), redundemus : Christum vigiles suscipiamus ⁵¹ : justitiæ palmam canticis prosequamur : Mariæ unguentum amplectamur ⁵² : resurrectionis vocem excipiamus : divinæ congruas majestati voces emitamur : cum turbis, quos turbæ clamores edunt personemus : *Hosanna in excelsis : Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel* ⁵³. Bene (71), qui venit : semper enim venit, et nunquam deest. *Prope est enim omnibus invocantibus eum in veritate* ⁵⁴.

⁴⁶ Luc. ix, 26. ⁴⁷ Rom. xi, 35. ⁴⁸ Philipp. iv, 5. ⁴⁹ Rom. xiii, 12, 13. ⁵⁰ Matth. xxv, 1. ⁵¹ Luc. xii, 35. ⁵² Joan. xii, 5. ⁵³ ibid. 13. ⁵⁴ Psal. cxliv, 18.

(69) Edidit Riccardus ex uno codice Cryptæferr. Visum est pauca subinde emendare, eaque hic notare.

(70) *Perinde ac quinque prudentes virgines*. Mutavi interpunctionem, ut ista de virginibus ad oleum spectent, quod præcipue commendatur in earum parabola, quo nimirum sapientes ac fatuæ discretæ habentur : non quia sine aliqua dormitione expectaverint sponsum. Ait enim evangelista (Matth. xxv, 5) expectando, ac dum moram faceret, dormitasse omnes ac dormiisse. Potius ergo sequens colon aliam parabola respicit, fidelis servi ex-

Α βουλθηεις ἐβαπτισθη Χριστός, καὶ Υἱὸς παρὰ Πατρὸς ἐμαρτυρήθη. Ἐν τούτοις τοῖς δυσὶν ὄρεσιν ὁ ἄχραντος Πατὴρ βεβαίωσεν τὴν υἰότητα, καὶ τότε, καὶ νῦν ἐκ δευτέρου βοᾷ· Οὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδὸκῆσα· αὐτοῦ ἀκούετε. Ὁ γὰρ αὐτοῦ ἀκούων καὶ ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὃς ἀπαισχυνθῆ αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀπαισχυνθήσομαι ἐν τῇ δόξῃ μου καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Αὐτοῦ ἀκούετε· ἀπλάστως, ἀκάκως, ἀπεριγράπτως, ἀπεριέργως, πίστει ζητούντες, ἀλλ' οὐ γλώττῃ μετροῦντες· πίστει παραλαμβάνοντες, ἀλλ' οὐ λόγους τῶν λόγων σταθμίζοντες. Ἄρκαί γὰρ ἔσται Παῦλος ὁ ῥήτωρ χαλινῶν τὸν περιεργον, καὶ πάντας διδάσκων, ἀνευδοιάστως βοῶν· Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ Θ.

Εἰς τὰ Βαθ.

Α'. Σπουδαιότερος ὁ παρὼν, ὡ φίλοι, καιρός· καὶ σπουδαιότερος, καὶ ἐτοιμότερος, καὶ πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐπουρανοῦ βασιλέως γοργότερος. Τοῦτο γὰρ καὶ Παῦλος εὐαγγελιζόμενος ἔφασκεν· Ὁ Κύριος ἐγγύς· μηδὲν μεριμνᾶτε. Ἐγγύς δὲ ὁ Κύριος ἐδρίσκειται, οὐ τῇ τῶν ποδῶν ὀξύτητι, ἀλλὰ τῇ τῶν ἀγαθῶν παρασχῆ. Διὸ καὶ πάλιν καθήκει βοᾶν ἡμᾶς τὰ τοῦ Παύλου· Ἡ νύξ προέκοψεν· ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Ἀποθώμιστα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. Τὰς λαμπάδας τῆς πίστεως ἀνάψωμεν· τὸ ελαιον τῆς φιλοπρωχίας πλεονάσωμεν κατ' ὁμοιότητα τῶν πέντε φρονίμων παρθένων· ἀνυστάκτως τὸν Χριστὸν ὑποδεξώμεθα· τὸν φοινίκα τῆς δικαιοσύνης ὀμνήσωμεν· τὸ Μαρίας μύρον περιπτυσώμεθα· τὴν φωνὴν τῆς ἀναστάσεως ἀκούσωμεν· τὰς θεοπρεπεῖς φωνὰς ἀναπέψωμεν· μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ τοῦ ὄχλου βοησωμεν· Ὁσυντὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Καλῶς δὲ, ὁ ἐρχόμενος· πάντοτε γὰρ ἔρχεται, καὶ οὐδέποτε ἀπολιμπάνεται. Ἐγγύς γὰρ παῖσι

spectantis dominum, ac expectatione vigilis (Luc. xii, 35).

(71) *Bene*. Mutavi τὸ, καλῶς, in καλῶς. Liqueat enim ut nihil in istis accurati sint antiquarii, utique hoc unum aptum sit, nec illud quidquam congruat. Perstringit, quod pluribus declaravit *Orat. in sanctis Theophania*, ut Christus veniat semper, vel in se, vel in creatura, in qua per providentiam nobis prædicat : ut vel hoc indicio idem utriusque auctor eluceat. Notas fusiores si desideres, require in Riccardo : ego plerumque minus necessarias autumo.

τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ. Εὐ-
λογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνόματι Κυρίου, βα-
σιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Πάντα σύμβολα τὰ παρόντα·
σύμβολα καὶ γνωρίσματα, καὶ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ
τεκμήρια. Ἐν κοσμικοῖς πολιταῖς, ὅτε προσκαίρου
βασιλέως εἰσοδοὺν περιμένουσι, τὴν ὁδὸν ἐξαλλάττουσι,
τὰ προπύλαια στεφανοῦσι, τὴν πόλιν ἐξαλλάττουσι,
τὰς βασιλικὰς αὐλὰς πανταχόθεν καθαίρουσι, χοροὺς
ἐγκωμίων κατὰ τόπους συνυφαίνουσιν· ἐν τούτοις
γὰρ ἡ τοῦ προσκαίρου βασιλέως εἰς τινὰ πόλιν εἰσο-
δοὺς γνωρίζεται. Τὰ παραπλήσια τούτων καὶ ἡμεῖς
μετέλλωμεν, μᾶλλον δὲ τὰ ἐνδοξότερα καὶ τιμιώτερα.
Ὅσον γὰρ ἡ δυναστεία τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως
ὑπέρεται, τοσοῦτον ἡ λειτουργία τῆς ἡμετέρας
πολιτείας ὑπεραστράπτει.

Β. Ἐπὶ θύραν πάρεστιν ὁ πρῶτος καὶ ἡσύχιος Βα-
σιλεὺς· ὁ ἄνω μὲν ἐπὶ τῶν χειροῦσι ἐποχοῦμενος,
κάτω δὲ ἐπὶ πύλῳ δου καθεζόμενος. Ἐτοιμάζω-
μεν τοὺς ψυχικοὺς ἡμῶν οἴκους· διασπάσωμεν πά-
σης μισαδελφίας ἀράχνην· μὴ εὐρεθῆ ἔν ἡμῖν κο-
λορητὸς βλασφημίας· δαφιλῶς τὸ τῆς ἀγάπης βά-
νωμεν ὕδωρ· πάντα κόνδυλον ἐχθρας ὀμαλίσωμεν·
τὰ προπύλαια τῶν χειλέων ἡμῶν στεφανώσωμεν τοῖς
ἀνθεσι τῆς εὐσεβείας· μετὰ τοῦ δχλου τὰ τοῦ δχλου
βοήσωμεν· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνόματι
Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.* Τίς μὴ λαλήσῃ;
τίς μὴ θαυμάσῃ τοὺς δχλους τούτους, τοὺς τῶν Ἰου-
δαίων ἐχθροὺς, καὶ τῶν Χριστιανῶν φίλους; Βασι-
λέα τὸν Κύριον προσηγόρευσαν, μηδὲν βασιλείας
ἕξιον θεωρήσαντες τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς. Οὐκ
εἶδον ἄρματα χρυσοκόλλητα· οὐκ ἡμιόνους ἐξάσπρους·
οὐ τὴν λοιπὴν φαντασίαν ἣν εἰώθασιν οἱ πρόσκαι-
ροι βασιλεῖς ἐν τοῖς προδοῖς ἐπιδείκνυσθαι· οὐκ
ὄπλα, οὐ θυρεοὺς, οὐ σίγηνα, οὐκ ἀλουργίδας, οὐ
τριχοκόμους μεγαλοσώμους περιπλάζοντας ἀνδρας,
οὐκ ἐλεφάντων φαντασίαν, οὐ σύγκλητον προηγου-
μένην· οὐδὲν τῶν τοιοῦτων ἐθεάσαντο, τούναντίον δὲ
ἄπαν. Ὁνάριον ἔβον εὐτελὲς, μικρὸν, ἀλλότριον, γυ-
μνὸν, χρησιμεῖον, ἕνδεκα μαθητὰς παρεπομένους
μόνον· ἤδη γὰρ ὁ Ἰουδας εἰς τὴν προδοσίαν ἠσχο-
λεῖτο. Καὶ τοσαύτην πτωχείαν οἱ δχλοι θεωρήσαντες,
ὡς ἐν οὐρανῷ ἀρπαγέντες, καὶ τὰ ἄνω κατανοοῦντες,
καὶ ἀγγέλοις συγχορευόντες, οἱ τῶν σεραφίμ τὰ στό-
ματα δανεισάμενοι, τὰς ὁμοιοφθόγγους ἐκείνας ἐβαλ-
λιον φωνὰς, λέγοντες· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
ὄνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.*

Γ. Ἐδρίμυτε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους
ἀκούειν ἐκ τῶν δχλων· *Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.* Ὁ
οὐκ ἤθελον, ἤκουον. Ἐκεῖνοι δαιμνιώντα προσεφώ-
νον, καὶ οὗτοι βασιλέα ἐκήρυττον· *Εὐλογημένος
ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ
Ἰσραὴλ.* Τίς ὁ υποθέμενος τοῖς δχλοῖς τὴν φωνὴν ταύ-
την; τίς ὁ βαλὼν αὐτῶν τῇ διανοίᾳ τὸν αἶνον τούτον;
τίς ὁ πιστεύσας αὐτοῖς τὰ τῶν φοινίκων βατα; τίς ὁ
ἔθρονον ὑφ' ἐνὶ συνθήματι πάντας στρατοπεδάρχῃσας;

Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.
Quæcunque hodierna geruntur die, symbola sunt;
symbola, inquam, ac indicia, regisæque protectionis
argumenta. Hujus mundi cives cum temporalis re-
gis ingressum præstolantur, viam complanant, ve-
stibula coronant, civitatis ornamenta commutant,
aulas regias undequaque mundant, laudationum
modos locis singulis contextunt. Quibus profecto
notis temporalis regis ad urbem aliquam accessus
dignoscitur. His similia nos item agere studeamus,
imo et alia magis illustria ac longe præclariora.
Quo enim amplius eminent cælestis Regis impe-
rium, eo municipatus nostri obsequium splendidius
fulget.

II. Adest in januis Rex ille mansuetus et pla-
cidus⁸⁸: qui cælis quidem vehatur⁸⁹ super Cheru-
bin, in terris autem sedeat super pullum asinæ.
Animorum nostrorum domos adornemus; fraterni
odii araneam omnem dissipemus; non inveniatur in
kobis blasphemis pulvis; dilectionis aquam abundo
effundamus; omnem simultatis tumorem compla-
nemus; nostrorum vestibula laborum pietatis flo-
ribus coronemus; cum turba pariter ipsos turbæ
clamores tollamus, atque dicamus: *Benedictus qui
venit in nomine Domini, Rex Israel.* Quis non lau-
dibus efferat? Quis non mirifice prædicet hasce
turbas: illas nimirum Judæorum inimicas, ac Chri-
stianorum amicas? Dominum appellarunt Regem,
nihil dignum regno corporalibus suis oculis con-
spicatæ. Non viderunt deauratos currus; non albas
ac candicantes mulas; non reliquam illam osten-
tationis pompam, quam reges temporales proce-
dendo ostentare solent; non arma; non scuta; non
signa; non trabes; non comatos, prægrandi sta-
tura corporis obequitantes viros; non elephantum
ambitosum apparatus; non præeuntem senatum.
Nihil ejusmodi viderunt, imo cuncta his repugnan-
tia. Nimirum viderunt vilem asellum, pusillum,
alienum, nudum, ad usum comparatum. Ad hæc
undecim duntaxat discipulos eum comitantes; jam
enim Judas in prodicionis negotio occupatus erat.
Talem nihilominus ac tantam turbæ contuentes
paupertatem, velut in cælum raptæ cælestique in-
telligentes, ac cum angelis pariter choros ducen-
tes, a seraphinis ora mutuatæ, illas eis perquam
simillimas emittebant voces, ac dicebant: *Benedi-
ctus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.*

III. Acerbe ferebant sacerdotum principes ac
Pharisæi, ut ab acclamantibus turbis audirent, *Rex
Israel.* Audiebant quod dictum volebant. Illi dæ-
moniacum Dominum appellabant; hæc autem Regem
eum prædicabant: *Benedictus qui venit in nomine
Domini, Rex Israel.* Quis hanc turbis vocem sug-
gessit? quis eis in animum hanc laudem immisit?
quis ramos palmarum in manus dedit? quis sub
uno confertim signo eos omnes cogit ac duxit?

⁸⁸ Zach. ix, 9.

Quis ea vocum concordia resonare docuit? Gratia sane cœlestis : revelatio Spiritus sancti. Quamobrem etiam magna libertate clamabant : *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*. Milites, inquam, illi terrestres, et cœlestes angeli : mortales, immortales : super terram ineedentes, et in cœlo choros ducentes : *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*; aversati sunt Pharisæos, exsecrati sunt principes sacerdotum ; Deo dignas decantabant voces ; gaudio ac lætitia affecerunt creaturam ; sanctificaverunt æthera ; mortuos præsaltare fecerunt ; cœlum reseraverunt ; conserverunt paradysum ; mortales pariter ad suam ipsorum æmulationem provocaverunt. Quocirca etiam gentiles quidam tunc temporis, divina illa voce in divinum impulsu zelum, ac conversioni animum adhibentes, accesserunt, ut audisti modo, ad unum apostolorum Philippum nomine, dicentes ad eum : *Domine, volumus Jesum videre*⁶⁶. Vide prædicationem turbæ, utque illa gentiles ad conversionem provocaverit. Protinus ad discipulos Domini : *Volumus Jesum videre*. Bene gentiles Zachæi discipuli effecti sunt, non in sycomorum ascendentes⁶⁷, sed in Dei scientia iter maturantes. *Volumus Jesum videre* : non tam ut viderent faciem, quam ut crucem portarent. Unde etiam Jesus eorum animi propositum videns, clara voce ad eos edixit qui aderant : *Venit hora ut clarificetur Filius hominis*⁶⁸ ; claritatem ac gloriam appellans, gentilium conversionem, quam Judæi respuerunt, gentes vero ornamento asciverunt. Idcirco etiam Judæis exprobrans Jesus per prophetam dicebat : *Si pater ego sum, ubi est gloria mea? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus*⁶⁹? Propterea dicebat de gentibus : *Venit hora ut clarificetur Filius hominis* : appellans gloriam, crucem. Hinc quippe Dei potestas innotuit, quod nimirum ignominiam in gloriam commutarit ; contumeliam in honorem ; execrationem in benedictionem ; fel in dulcedinem ; acetum in lac ; alapam in libertatem ; mortem in vitam. *Venit hora ut clarificetur Filius hominis* : gloriam, crucem appellans. Exinde enim hactenusque celebri crux gloria colitur. Nam ipsa crux adhuc etiam ac modo reges clarificat ; sacerdotium exornat ; virginitatem servat ; vitam religiosam confirmat ; conjugia obstringit ; viduitatem munit ; orbitatem protegit ; auget fecunditatem ; multa Ecclesiam prole donat ; illuminat populum ; eremum custodit ; paradysum reserat ; latroniam commonstrat ; simultates eliminat ; odium exstinguit ; dæmones exterminat ; diabolium propulsat.

IV. Sed et nos quoque virentes palmarum ramulos sumentes, egrediamur in occursum Domini nostri, dicamusque ad principes sacerdotum : Nonne

⁶⁶ Joan. xii, 21. ⁶⁷ Luc. xix, 3. ⁶⁸ Joan. xii, 23. ⁶⁹ Malach. i, 6.

(72) Ἰσ. τῆς ὁδοῦ ἐπειγ.

τίς ὁ τὴν ὁμοφωνίαν διδάξας ; Ἄνωθεν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ ἀποκάλυψις. Διὸ καὶ μετὰ παρρησίας ἐβόων· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ*. οἱ κοσμικοὶ στρατιῶται, οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι· οἱ θνητοὶ, ἀθάνατοι· οἱ ἐπὶ γῆς βαδίζοντες, καὶ ἐν οὐρανῷ χοροβατοῦντες· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ*. Ἀπεστράφησαν τοὺς Φαρισαίους· ἐβδελύξαντο τοὺς ἀρχιερεῖς· τὰς θεοπρεπεῖς ἀνέμελλον φωνάς· τὴν κτίσιν ἐχαροποίησαν· τὸν αἰθέρα ἤγασαν· τοὺς νεκροὺς προεσάλευσαν· τὸν οὐρανὸν ἠνέωξαν· τὸν παράδεισον ἐφυτοῦργησαν· τοὺς θνητοὺς εἰς τὸν δμοιον ζῆλον ἠρέθισαν. Ὅθεν καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἐκ ταύτης τῆς θεοπρεποῦς φωνῆς εἰς τὸν θεοπρεπῆ ζῆλον ἐναχθέντες, καὶ εἰς ἐπιστροφὴν χωρήσαντες, προσῆλθον, καθὼς ἀρτίως ἤκουες, ἐν τῶν ἀποστόλων τοῦνομα Φιλίππου, λέγοντες πρὸς αὐτόν· *Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν*. Βλέπε τὴν τοῦ δχλου κηρυκείαν, καὶ πῶς τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπιστροφὴν ἐκίνησαν. Εὐθὺς πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου· *Θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν*. Καλῶς οἱ ἐθνικοὶ ἐμαθήτευσαν τῷ Ζαχαρίῳ, οὐκ ἐν τῇ συκομορίᾳ τὴν ἀνοδὸν ποιοῦμενοι, ἀλλ' ἐν τῇ θεογνωσίᾳ τὴν ἐπειγόμενοι (72). *Θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν*· οὐ τοσούτον ἵνα τὸ πρόσωπον θεωρήσωσιν, ὅσον ἵνα τὸν σταυρὸν βασιτάσωσιν. Ὅθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς τὴν πρόθεσιν αὐτῶν θεασάμενος, ἀναφανθὼν ἐβόησε πρὸς τοὺς παρόντας, λέγων· *Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*· δόξαν, τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπιστροφὴν λέγων, ἣν Ἰουδαίων παῖδες ἀπεδύσαντο, καὶ τὰ ἔθνη αὐτῆν ἐνεκομῶσαντο. Διὸ καὶ ἐνειδίζων τοὺς Ἰουδαίους ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε διὰ τοῦ προφήτου· *Εἰ πατὴρ ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου ; καὶ εἰ Κύριος ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἔστιν ὁ φόβος μου ;* διὰ τοῦτο περὶ τῶν ἐθνῶν ἔλεγεν· *Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*· δόξαν, τὸν σταυρὸν βαλῶν (73). Ἐνθεν γὰρ ἐγνωσθῆ ἡ τοῦ Κυρίου δυναστεία, ὅτι τὴν αἰσχύνην εἰς δόξαν μετέγεγεν· τὴν ὕβριν εἰς τιμὴν· τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν· τὴν χολὴν εἰς γλυκασμόν· τὸ ὄξος εἰς γάλα· τὸ βάπτισμα εἰς ἐλευθερίαν· τὸν θάνατον εἰς ζωὴν. *Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*· δόξαν, τὸν σταυρὸν καλῶν. Ἐξ ἐκεῖνου γὰρ καὶ νῦν δοξάζεται ὁ σταυρός. Αὐτὸς γὰρ ὁ σταυρός ἔτι καὶ νῦν καὶ βασιλεὺς δοξάζει, καὶ ἱερωσύνην φαιδρύνει, καὶ παρθενίαν φυλάττει, καὶ ἀσκησιν ἐδράζει, καὶ συζυγίαν σφίγγει, καὶ χηροσύνην τειχίζει, καὶ ὀρφανίαν ὑπερσπίζει, καὶ εὐτεκνίαν ἀρίζει, καὶ Ἐκκλησίαν πληθύνει, καὶ λαὸν φωτίζει, καὶ ἔρημον φυλάττει, καὶ παράδεισον ἀνοίγει, καὶ λησθὴν ὀδηγεῖ, καὶ ἐχθρὰν ἐξορίζει, καὶ μίσος σθεννύει, καὶ δαιμόνας φυγαδεύει, καὶ διάβολον ἀπελαύνει.

Δ'. Καὶ ἡμεῖς δὲ λαθόντες τῶν φοινίκων τὰ θαλλὰ, ἐξέλθωμεν εἰς ὑπάντησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς λέγοντες· Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λέγοντες,

(73) Leg. καλῶν.

δι Ουτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτορος υἱός; Θεός ἐστι κραταιός, ισχυρός. Δράμετε, σπεύσατε· μετὰ πάντων βοήσατε τῷ ἐγείραντι τὸν Λάζαρον· Εὐλόγη- μένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνόματι Κυρίου. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ Γ' (74).

Εἰς τὴν ἁγίαν Πέμπτην.

Α'. Ἐπέστη τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἡ πανήγυρις· ἐπέλαμψεν ἡ ἑσπέρα ἡ πάσης ἡμέρας φωτεινότερα· τί γὰρ ἐν παρουσίᾳ ἑσπέρας οὐ γέγονε φρικτὸν καὶ παράδοξον; Ὁ Δεσπότης συνεδείπνησε τοῖς δούλοις· μυστηρίων αὐτοῖς ἤνοιξε παράδεισον· δέδωκε βρῶμα τὴν ἀναμάρτητον σάρκα· ἀμαρτημάτων σπόγγον ἐχαρίσατο πόμα· ἐν ὑπηρετοῦ σχήματι ἐνίψεν τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας, ὀξύνων πρὸς δρόμον· ἔδωκε ζῶμην (75) στηλιτεύων τὸν προδότην· κατεφίλησε τὸν ἀνάξιον, ἀνακαλούμενος τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ βεβήλου· ἤλθεν ἐπὶ τὸ πάθος, δεικνύμενος ὅτι οὐ βία τὸ πάθος ὑπέμεινε. Τίς γὰρ ἀν' ἰδυνήθη κρατῆσαι μὴ θέλοντα, τὸν λόγῳ κρατήσαντα θάλασσαν; τὸν ἐπιτάγμασιν ἀνέμους χαλινώσαντα; τὸν νεκροὺς ὀδωδότης ἐκ τάφων ἐλκύσαντα; τὸν καὶ παρὰ δαιμόνων Δεσπότην προσκυνούμενον, εἰ μὴ αὐτὸς, ὡς φιλόανθρωπος, θέλων ἔπαθεν, οὐ καθὼς ἦν, ἀλλὰ καθὼς γέγονεν; Ἄλλ' ὅμως ἐκρατεῖτο καὶ ἠνείχετο· οὐ γὰρ ἤλθε χρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον. Καὶ φιλῆμα γέγονε τῆς αὐτῆς τόλμης μήνυμα. Τοιγαροῦν προσελθόντι τῷ προδότῃ φησὶν· Ἰούδα (ἰοῦ γὰρ γέμεις), Ἰούδα, φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου προδί- C δως; κρούει τῷ ὀνόματι τὴν θύραν τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἐξυπνῆσαι τὸν κεκαρμένον τῇ φιλαργυρίᾳ βουλόμενος, ὡς ἀν' εἰ λέγων πρὸς αὐτόν· Ἰούδα, εἰς ἀποστολὴν σε ἐξελεξάμην, πῶς ἐστράφης εἰς προδό- την; Ἰούδα, χρημάτων ἔρως; πάντων βασιλέων ὑπάρχεις πλουσιώτερος. Βασιλέας οὐκ αἰδοῦνται δαίμονες· σοῦ δὲ τὴν γλῶσσαν φρίττουσιν ὡς δραπέται. Τοὺς πλουτοῦντας ἀναλίσκουσι νόσοι· σοῦ δὲ καὶ αἰσκιαὶ φυγαδεύουσι πάθη. Τοῖς φιλαργύροις χρωδὸς ὁ θησαυρός· ὁμῖν δὲ τὸν οὐράνιον ἠνυρέπεται κλη- ρον (76). Εἰ χρημάτων ἔρως, ἀπόδουσαι τὴν κατὰ τῶν παθῶν δυναστείαν· οὐ χωρεῖ γὰρ ψυχὴ βόρβορον φι- λαργυρίας, καὶ μύρον φιλανθρωπίας. potestatem abjice. Nequit enim in anima cum esse.

Β'. Οὐδὲν χεῖρον, ἀδελφοί, φιλαργυρίας· συγγέ- D νειαν καθοπλίζει, τὴν φύσιν θερίζει, πρὸς τυραν- νίδα ἐκμαίνει, τείχη ὑπερορῶνται, πόλεις ἰδαρίζει,

⁷⁴ Matth. xiii, 55. ⁷⁵ Psal. xxiii, 8. ⁷⁶ Joan. xiii, 5. ⁷⁷ ibid. 27, 30. ⁷⁸ Joan. iii, 19. ⁷⁹ Luc. xxii, 48.

(74) Exstant Chrysostomi, Cyrilli et aliorum in diem hanc sacratissimam tractatus egregii, quibus præcipue mysteriorum traditionem celebrant, id est, sacræ Eucharistiæ sacramenti institutionem : qua de causa Proclus ipso statim initio appellat μυστηρίων πανήγυριν, *mysteriorum celebritatem*.

(75) Ἰο. ζῶμην, ut ubique in seq., et apud Joan.

(76) Leg. ὁ οὐράνιος κληρός. Ἰο. ἠνυρέπεται.

(77) Ab impuro gratiam revocaret. Velut nimirum eam purissimis suis labiis exsugendo. Sic Chryst. *Orat. in descensum ad inferos* : ἀσπάζομαί σε, Ἰούδα,

PATROL. GR. LXX.

vos estis qui dicitis : *Nunquid hic est sabri filius ?* ⁷⁷ Imo Deus est fortis et potens ⁷⁸. Currite ; festinate : cum omnibus pariter ad eum qui Lazarum suscita- vit, clamate : *Benedictus qui venit in nomine Do- mini*. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO X.

In sanctam Quintam Feriam.

I. Sacrorum mysteriorum solemnis advenit dies. Vespera illuxit, die quovis illustrior. Quid enim in præsentī vespera, non horrore plenum ac admira- tione? Ipse Dominus cum servis pariter cœnavit; mysteriorum paradisum eis reseravit; innoxiam carnem in cibum tradidit; poculum quo ceu spon- gia peccata eluerentur, largitus est; servi habitu pedes lavit discipulorum ⁷⁵, quo expeditos prom- ptosque ad cursum redderet; dedit buccellam ⁷⁶, proditorem notans; deosculatus est indignum, ut ab impuro gratiam revocaret (77); ad patiendum venit, ut ostenderet se non vi aliqua adactum per- ferre passionem. Quis enim, modo noluisset, eum unquam tenere potuisset? eum, inquam, qui verbo dominatur mari; ventos imperio frenat; fetentes mortuos extrahit e sepulcris; atque ab ipsis dæmoni- bus ut Dominus adoratur; nisi ipse, quæ sua benignitas est, sponte volensque passus esset; non ejus ratione quod erat, sed ejus quod factus est. Tenebatur nihilominus, ac sustinebat : quippe qui, non judicare mundum, sed salvare venerat ⁷⁸. Porro osculum hujus ipsius præsumpti facinoris indicium fuit. Quapropter accedenti proditori, ait : *Juda* (veneno namque refertus es), *Juda, osculo Filium hominis tradis* ⁷⁹? Ipso nomine pulsatur ejus conscientie fores, quo gravi avaritiæ sopore tentum exper- gefaciat; ac si ad eum diceret : *Juda, in apostolum te elegi ; quomodo in proditorem versus es ?* *Juda, divitiarum amore captus es ?* Atqui regibus univer- sis ditior es. Dæmones haudquaquam reverentur reges ; at linguam tuam velut servi fugitivi perhor- rescunt ac timent. Divites consumunt morbi ; at ipsa tua umbra morbos fugat. Aurum thesaurus est avaris ; at vobis, cœlestis parata hæreditas est. Si pecuniæ amator es, concessam adversus morbos avaritiæ cœno, pariter et humanitatis unguentum

II. Nihil est, fratres, avaritia deterius ; cognatos armat in invicem ; naturam demetit ; tyrannorum more facit furere ; mœnia funditus subruit ; solo

οὐκ ἔνα ἀγάπην δωρήσασθαι, ἣν ἀπεβάλου· ἀλλ' ἔνα κενώσω τὴν χάριν, ἣν δέδωκά σοι. *Osculor te, Juda, non ut charitatem tribuam quam amisisti ; sed ut exhauriam gratiam quam tibi tribueram*. Sic et Paulinus epist. xxii ad Severum. Paulo post male Riccardus exponit vocem τόλμαν, ut sit *tolerantia*. Esto enim eo sensu alibi exponi possit : at hic nihil ille congruit : sed quo communiter, *facinus, atrox factum*, ac similia redditur : μήνυμα αὐτῆς τῆς τόλμης· *signum ipsius facinoris ac proditionis, osculum*. Nolim otium terere notandis aliis.

23

exæquat urbes; naturæ jura obliterat. Dicam quod est rei caput: apostolicum invasit chorum; venalem eum impio exposuit ausu, qui major pretio est. Omnium ergo malorum causa est avaritia. Ob id Christus ac Deus in prophetis criminabundus aiebat, ovem in pastorem furore actam esse. Vere *malorum omnium radix est cupiditas*⁶⁶. Quocirca dicebat Zacharias propheta, quasi ex Domini persona: *Et dicam ad eos: hoc est ad ingratos de populo: Si bonum est in conspectu vestro, date stantes mercedem meam, aut renuite*⁶⁷. Quænam vero ejus merces constitui poterit, qui major est quam ut vendi possit? Quodnam ejus pretium, qui pretium omne superat? Quæ ejus venditio, qui summam omnem excedit? *Et statuerunt, inquit, mercedem meam triginta argenteos*. O exquisitum vaticinium, ac modi declaratio, quo in insatiabilem ejusmodi cupiditatem, o Juda, furore abactus es! Nam et cum casta illa ac religiosa mulier unguentum in cœna effunderet, ab avaritia intus animo latitante, dicebas: *Poterat unguentum istud venumdari trecentis denariis, et dari pauperibus*⁶⁸. Verum ille tonitruus filius Joannes, tuum arguens omni nequitia et improbitate refertum avaritiæ sensum, apertissime ait: *Hoc autem dixit, non quia de egenis pertinebat ad eum; sed quia fur erat, et oculos habens, ea quæ mittebantur portabat*⁶⁹. Dominus itaque Jesus Christus, qui, ut Deus, erat omnium præsciens, Judam sciens nequissimo avaritiæ affectu tentum, ut nimiam illam inexhaustæ cupiditatis intemperantiam vinceret, humanæ illud mercedis ac præmii (78) illi concedidit. At ille, nedum non fuit expletus, cum boni Domini dona perciperet, nec divinis ullis charismatibus destitutus esset, ut etiam triginta argenteos, trecentorum illorum denariorum vice commutarit. O perversum Judæ consilium! O Judæ dementiam, ut qui auctore vitæ ac præceptore Christo audisset: *Quid proficit homo si universum mundum lucretur, animam autem perdat, et detrimentum sui faciat*⁷⁰? triginta tamen argenteis ad breve delectatus tempus, datorem vitæ Christum iniquis tradiderit, suamque ipsius animam supplicii æternis addiderit! Idcirco etiam Dominus noster Jesus Christus aiebat: *Væ homini illi per quem Filius hominis tradetur: bonum illi erat, si natus non fuisset homo ille*⁷¹.

III. Dicebat autem hæc Dominus noster Jesus Christus, volens eum revocare ad sensum, ut in se reversus, a perverso illo scelestissimoque proditio- nis studio animum abstinere, rediretque ad pœni-

⁶⁶ I Tim. vi, 10. ⁶⁷ Zach. xi, 12. ⁶⁸ Marc. xiv, xxvi, 24.

(78) *Humanæ illud mercedis et præmii*, τὸ κατὰ ἀνθρώπους ἐπιτίμιον. Velut salarium, ut eo haberet, quo suæ avaritiæ faceret satis, concedidit Domini qualibuscunque pecuniis, quibus ad libitum uti posset. Riccardus: ἐπιτίμιον, quod maximi honoris, maximæque æstimationis est; nihil id ad propositum: nec enim ferre loculos, ac temporalem cœco-

φύσεως ἀμαυροῖ δίκαια· εἶπω τὸ κεφάλαιον· εἰς ἀποστόλων χορὸν εἰσεπήδησεν, ὡνὴν ἐτόλμησε κατὰ τοῦ ἀπράτου. Αἰτία οὖν πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς κατηγορῶν ἐν προφήταις, ἔλεγε· Πρόβατον κατὰ ποιμνόμενον (79). Ὅντως· Πίζα τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. Ἐλεγεν οὖν ὁ προφήτης Ζαχαρίας, ὡς ἐκ προσώπου Κυρίου· Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· τουτέστι τοὺς ἀγνίμονας τοῦ λαοῦ· Εἰ καλὸν ἐστὶν ἐνώπιον ὑμῶν, δότε στησαντες τὴν μισθὸν μου, ἡ ἀλείψασθε. Καὶ τίς ἄρα γένοιτο μισθὸς τοῦ ἀπράτου; ποία δὲ τιμὴ τοῦ ὑπὲρ τιμῆν; ποία δὲ πράσις τοῦ ὑπὲρ λόγον; Καὶ ἔστησαν, φησί, τὴν μισθὸν μου τράκαρτα ἀργύρια. Ὡ ἀκριβοῦς προβόησας! ποῖόν τε τρόπον εἰς τοιαύτην ἐξεδάκχευσας ἀπληστίαν, ὧ Ἰουδα! Καὶ γὰρ ὅτε τὸ μύρον ἐν τῷ δαίτην κατέχευεν, τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο καὶ φιλόθεον γύναιον, ἐπὶ τῆς ἔδου μυχούσης (80) ἐν σοὶ φιλαργυρίας ἐφασκες· Ἠδύνατο τοῦτο τὸ μύρον πρᾶθῆναι τριακοσίων δραβρίων, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. Ἄλλ' ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης, ἐλέγην σου τὴν παγκράκιστον τῆς φιλαργυρίας ἔνοιαν, φανερωτάτως φησί· Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἐμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτῆς ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχωρ τὰ βαλλόμενα ἐδόσταξεν. Ὁ μὲν οὖν Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς προγνωστῆς ὢν ὡς Θεὸς, καὶ γνοὺς τῷ πονηρῷ πάθει τῆς φιλαργυρίας ἠπτόμενον, νικῆσαι θέλων τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀπλήστου καρδίης, τὸ κατὰ ἀνθρώπου ἐπιτίμιον αὐτῷ κατεπίστευσεν. Ὁ δὲ, οὐ μόνον ἐπλήσθη (81), τῶν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότης δωρεῶν ἐν ἀπολαύσει τυγχάνων, καὶ τῶν θεοδωρήτων χαρισμάτων μηδὲν ὑστερούμενος· ἀλλὰ τριάκοντα ἀργύρια τῶν τριακοσίων ἀντικατηλλάξατο δραβρίων. Ὡ τῆς τοῦ Ἰουδα κακοουλίης! ὧ τῆς τοῦ Ἰουδα παραφροσύνης, ὅτι ἀκούσας παρὰ τοῦ ζωοποιοῦ διδασκάλου Χριστοῦ· Τί ὠφέλειται ἀνθρώπος τὴν κόσμον ὅλον κερδήσας, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπολέσας, καὶ ζημιωθείς; Τριάκοντα ἀργυροῖς πρὸς ἕλιγον τερφθεῖς, τὸν ζωοδότην Χριστὸν τῆς ἀνόμοις παρέδωκε, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν αἰωνία τιμωρία κατέδικασε. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγεν· Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος.

Γ. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ταῦτα ἔλεγε, θέλων αὐτὸν εἰς ἀίσθησιν ἀγαγεῖν· ὥστε ἀνασφάλαντα ἀποστήναι τοῦ πονηροτάτου ἐκείνου ἐπιτηδεύματος τῆς προδοσίας, καὶ εἰς μετάνοιαν χωρηταί.

⁶⁹ Juan. xii, 6. ⁷⁰ Luc. ix, 25. ⁷¹ Matth.

nomum agere, exitium aliquid erat ac maximi honoris in collegio apostolico; nec honoribus, sed lucro ac pecuniis, avarus animus satandus erat.

(79) Leg. ἐξέμνηε.

(80) Erat μοιχούσης.

(81) Leg. οὐ μόνον οὐχ.

καὶ σωτηρίας τυχεῖν. Ὁ δὲ τὴν παρακοὴν προσημύ-
σας τῆς ὑπακοῆς, γέγονε τοῦ ἀρχεκάκου ὄψεως οἰκη-
τήριον. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐπιμένοντα ὄρων αὐτὸν τῇ
εἰκαιουβουλίᾳ τῆς προδοσίας, ἔκδοτον παρέδωκε τῷ
ὑποθεμένῳ αὐτὸν (82) τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος.
Ἐρωτώμενος γὰρ ὑπὸ τῶν γνησίων μαθητῶν ἐν τῷ
λεῖπνῳ, τίς εἶη ὁ τὴν προδοσίαν ἐπιτηδεύων, ἀπε-
κρίνατο αὐτοῖς λέγων· Ὁ ἐγὼ βάντας τὸ ψωμίον
ἐπιδώσω, ἐκεῖνός ἐστιν, ὁ παραδιδούς με. Καὶ
κατὰ τὸ λαβεῖν τὸ ψωμίον, φησὶν, εἰσῆλθεν εἰς
αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ὁ
ποιεῖς, ποίησον τάχις. Ἴδετε πῶς ἐκουσίως ἔσπευ-
δεν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ
τὸ πάθος ἐλθεῖν, ὁ φύσει Σωτὴρ; Διὸ τὰ ἐν ἀνθρώ-
ποις ἐξαίρετα καλὰ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα, φῶς
ἔστι καὶ ζωὴ. Ταῦτα καὶ αὐτὸς καλεῖσθαι ἠδύκρησε·
φῶς γὰρ ἔστιν, ὡς Θεός, καὶ ζωὴ, ὡς ἀθάνατος, καὶ
ἐγεύσατο πάθους σαρκί, οὐ θεότητι.

Δ'. Φύγωμεν οὖν πάντες τὴν πλεονεξίαν· ἐξεμέσω-
μεν μετὰ φιλαργυρίας καὶ τὴν ὑπόκρισιν· ἀσπα-
ζώμεθα ἀλλήλους ἀπὸ καρδίας, μέλλοντες προσεῖναι
τοῖς θεοῖς μυτηριοῖς· πᾶσαν ὀργὴν ἀπορρίψωμεν·
πάσης μνησικαχίας καθαρεύσωμεν· ἵνα εἰσελθὼν ὁ
Δεσπότης ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, μηδένα εὐρη-
κατὰ τὸν Ἰούδαν ὑποκρίσεως γέμοντα· ἀλλὰ πάντας
καθαροὺς, κατὰ τὸν Ἰωάννην, τοὺς πατρικοὺς κόλ-
πους μετὰ πίστεως θεολογοῦντας· κατὰ Παῦλον, τῷ
κόσμῳ ἔσταυρωμένους· κατὰ τὸν Πέτρον, εὐσεβῶς
κηρύττοντας καὶ λέγοντας· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὅπως τοῦ δεσποτικοῦ τύχου-
μεν μακαρισμοῦ· Μακάριος γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ, ὃς
οὐ μὴ λογισθῆται Κύριος ἀμαρτιῶν, οὐδὲ ἔστιν ἐν
τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω,
διὰ τοῦ προφήτου λέγει, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρῶτον καὶ
ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; καὶ ἐν
Εὐαγγελίοις ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ
μαθητάς· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι
αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο
πάντας ἡμᾶς ἀξίους καὶ ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι, διὰ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐκουσίως ὑπὲρ
ἡμῶν πραθῆναι καὶ παραδοθῆναι καταδεξαμένου,
ὅπως ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἀοράτου ἐχθροῦ ἐλευ-
θερώσῃ. Αὐτῷ ἢ δόξα ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ
καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ια' (83).

Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ
Παρασκευῇ.

Α'. Φοδερὰ τῆς σημερινῆς παρατάξεως τὰ μυστή-

⁷² Joan. xiii, 26, 27. ⁷³ Joan. i, 18. ⁷⁴ Galat. vi, 14. ⁷⁵ Matth. xvi, 16. ⁷⁶ Psal. xxxi, 2. ⁷⁷ Isa.
lxvi, 2. ⁷⁸ Matth. v, 5.

(82) Ἰσ. αὐτῷ.

(83) Habuit Riccardus ex Vaticano, contulitque
cum uno Cryptæfer. codice, et altero Sirletii. Ni-
hil Procli alius caractere ac doctrina deterior est.
Non male Riccardus distinguit a sequenti, tametsi
codex Sirletii ex quo edidit, hæc illaque continua

lentiam, ac salutem nancisceretur. At ipse inobe-
dientiam obedientiæ præferens, se ipsum domici-
lium serpentis malorum auctoris effecit. Idcirco
etiam Dominus, ut vidit pervicaciter in perditis-
simo proditiōis consilio persistere, in ditionem
potestatemque illius tradidit qui avaritiæ affectio-
nem ei suggesserat. Percontantibus namque veris
sincerisque discipulis in cœna, quisnam esset qui
proditiōem moliretur, respondit eis, aitque : Cui
ego buccellam intinctam porrexero, ille est qui me
tradet. Et post acceptam buccellam, inquit, intro-
ivit in eum Satanas. Et dixit illi Dominus : Quod
facis, fac citius ⁷¹. Videtis quam sponte, is qui na-
tura erat Salvator, pro humani salute generis, ad
mortem venire satageat? Quapropter eximia ac
B præcipua in humanis bona, ab eo condita, lux sunt
et vita : quæ et ipse appellari voluit. Quippe lux
est, qua Deus ratione; vita autem, qua immorta-
lis est. Quanquam vero carne gustavit mortem, non
deitate.

IV. Fugiamus itaque omnes inexplebilem plus
habendi cupiditatem : cum avaritia foras pariter
hypocrisim mittamus. Ad divina accessuri myste-
ria, invicem ex corde amplexemur ac osculemur :
iram omnem projiciamus; ab omni simultate cor-
mundum habeamus, ut ingrediens Dominus in no-
stras animas, neminem Judæ instar inveniat ple-
num simulatione; sed mundos omnes, Joannis
instar divinum Patris sinum ⁷² cum fide explican-
C tes; Pauli instar mundo crucifixos ⁷³ : more Petri
piæ prædicantes, atque dicentes : Tu es Christus Fi-
lius Dei vivi ⁷⁴ : ut ita dominicam consequamur
beatitudinem. Beatus enim, inquit, vir, cui non im-
putaverit Dominus peccatum; nec est in ore ejus dolus
⁷⁵. Super quem enim respiciam, ait per prophe-
tam, nisi super mitem et quietum, et tremientem ser-
mones meos ⁷⁶? In Evangelii quoque dicebat Salva-
tor, cum suos ipsius doceret discipulos : Beati
pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celo-
rum ⁷⁷ : quo utinam omnes nos digni ac participes
efficiamur, per Dominum nostrum Jesum Chri-
stum, qui ultro pro nobis vendi ac tradi sustinuit,
ut nos ab hostis invisibilis servitute liberaret :
Ipsi gloria, una cum Patre sanctoque ac vivifico
D ejus Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculo-
rum. Amen.

ORATIO XI (85).

In Dominicam passionem, in sancta ac magna Pa-
rasceve.

I. Terribilia sunt hodierni prælii mysteria .

habebat. Palam enim spectant ad alium aliumque
diem; nempe Parasceves, et Paschæ, sive etiam
Sabbati sancti. Videtur tamen in secunda aliquid
desiderari pro exordio, nisi ita ex abrupto inceptit
ad exhibendam magnitudinem affectus.

horrenda infernalis pugnae tropaea : inenarrabilis subita hæc antiqui tyranni profligatio : cogitatu omni major victoria, quam pro nobis retulit is qui carnem assumpsit nostri causa. Cum morte congressus est tanquam mortuus : infernumque devastavit ut Deus fortis et potens. *Dominus enim, fortis et potens; Dominus potens in prælio* 79. Quænam ergo copia fandi pro rei dignitate, huic poterit deservire miraculo? Quænam vero lingua terribilem hunc eloquatur ac enarrabit conflictum? Hodie namque impleta sunt prophetica obsignata oracula. Hodie infernus nesciens lethale epotavit venenum. Hodie mors eum suscepit mortuorum, qui semper est vivens. Hodie soluta sunt vincula, quæ serpens in paradiso fabricaverat 80. Hodie ii qui a sæculo servi fuerant, in libertatem vindicati sunt. Hodie latro, quinque millium ac quingentorum annorum spatio flammei gladii præsidio munitum clausumque paradisi, perfodit. Hodie lux in tenebris lucens 81, universum mortis thesaurum exhaustit. Hodie Regis in carcerem novus ingressus designatus est. Hodie contrivit portas æreas, ac vectes ferreos confregit 82, is qui ut simplex mortuus absorptus est, utque Deus Verbum infernum vastavit. Hodie summangularis lapis Christus, jactum illud primigenium mortis fundamentum concussit : revulsit Adam, ac Abel incolumem revocavit, universumque inferni edificium evertit. Hodie et qui olim lugebant, quos pravalens mors devoraverat 83, magna et elata voce clamant : *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, inferne, stimulus tuus* 84?

II. Quid ad hæc, o Judæe, dicis? Crucem sugillas? subsannas passionem? irrides mortem? sepulcrum obtreclas? At fige in victoria obtutum, ejusque reverere passionem, qui Deus Verbum impatibilis existens, voluntate sua passus est carne. Justos omnes ex potestate et imperio absorbit mors, nec ullus sanctorum ejus victor fuit. Admiraris Abel? at mors eum deglutiit. Mihi Noe dicis? sed præceps, etiam ipse in interitum corrui. Enoch mihi profers 85? verum hic quoque declinavit (84) quidem, minime tamen legem abrogavit. Abraham mihi jactabunde, quidem effers? at hunc quoque ipsum mors interemit. Isaac mentionem facis 86? at ubi cecidisset, non resurrexit. Jacob adducis? verum patriarcha pulvis existit. De Joseph gloriaris? at in nudis aridisque ossibus memoria ejus posita est. Moysen divine extollis (85)? at ne sepulcrum

79 Psal. cxiii, 8. 80 Gen. iii, 24. 81 Joan. i, 5. 82 Gen. v, 24. 83 Gen. xxv, 8.

(84) *Hic quoque declinavit*, etc. Sireleti et Crypt. habent negativam, *οὐκ ἔφυγε*, sed melius abest a Vaticano. Revera enim effugit, sive vitavit mortem ac declinavit, juxta illud Hebr. xi, 5 : *Fide Enoch translatus est, ne videret mortem* : haud tamen congressione cum ea victor fuit, ejusve abrogavit legem, sicut Dominus, cum etiam in fine sæculorum maneat meriturus.

(85) *Divine extollis*, *ἐκθειάζεις*. Existimat Riccardus dictum hoc in superstitiosos Judæos, qui

Αρια· φρικτὰ τοῦ καταχθονίου πολέμου τὰ τρόπαια· ἀδιήγητος τοῦ καλαιοῦ τυράννου ἡ ἀθρόα καθαίρεσις· πάσης ἐνθυμήσεως κρείττων, ἢ τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος ὑπὲρ ἡϊῶν νίκην. Συνεπλάκη μὲν γὰρ τῷ θανάτῳ, ὡς νεκρός· ἐσκόλυσε δὲ τὸν ἄδην ὡς θεὸς ἰσχυρὸς καὶ δυνατός. Κύριος γὰρ κραταῖος καὶ δυνατός· Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ. Ποῖος οὖν λόγος ἐπαξίως δυνατός ὑπουργήσειε τῷ θαύματι; ποῖα δὲ γλῶσσα λαλήσει καὶ διηγῆσεται τὴν φοβερὰν παράταξιν; Σήμερον γὰρ προφητικῶν φωνῶν πεπληρωται σφραγίς. Σήμερον ὁ ἄδης ἀγνοῶν κατέπεξε διηλητήριον. Σήμερον ὁ θάνατος ἐδέξατο τὸν ἀεὶ ζῶντα νεκρόν. Σήμερον ἐλύθη δεσμὰ, ἅπερ ὁ ἔφις ἐν παραδείσῳ ἐχάλκευσε. Σήμερον οἱ ἐξ αἰῶνος κλυθευθήσαν δούλοι. Σήμερον ὁ ληστὴς ἐτυμβορύχησε, τὸν πεντακισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἔτεσιν ὑπὸ φλογίνης βρομφαίας φρουρούμενον παράδεισον. Σήμερον τὸ σῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ὄλον τοῦ θανάτου τὸν θησαυρὸν ἐκένωσε. Σήμερον βασιλικὴ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐκαινοτομήθη εἰσόδος. Σήμερον, *κύλας χαλκᾶς συνέτριψε, καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνέθλασεν*, ὁ καταποθεὶς ὡς ψιλὸς νεκρὸς, καὶ πυρπολήσας ὡς θεὸς Λόγος. Σήμερον ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος Χριστὸς, τὸ τοῦ θανάτου προγονικὸν θεμέλιον γενόμενον συνετάραξε, τὸν Ἀδὰμ ἀνέσπασε, καὶ τὸν Ἄβελ διέσωσε, καὶ πᾶσαν τοῦ ἄδου τὴν οἰκαδομήν κατέστρεψε. Σήμερον καὶ οἱ πρῶην θρηνοῦντες, ὡς κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, μετὰ μεγάλης φωνῆς κράζουσι· *Ποῦ σου, θάνατε, τὸ νίκος; Ποῦ σου, ἄδην, τὸ κέντρον;*

Β'. Τί λέγεις πρὸς ταῦτα, ὦ Ἰουδαῖε; κομψοεῖς τὸν σταυρὸν; χλευάζεις τὸ πάθος· γελᾷς τὸν θάνατον; διατύρεις τὸν τάφον; ἀλλὰ βλέπε τὴν νίκην, καὶ φρίζον τὸ πάθος τοῦ ἔκουσίως παθόντος σαρκί, ἀπαθοῦς ὄντος Θεοῦ Λόγου. Πάντας τοὺς δικαίους μετ' ἐξουσίας κατέπεσε, καὶ οὐδεὶς τῶν ὁσίων περιεγένετο θανάτου. Τὸν Ἄβελ θαυμάζεις; ἀλλὰ θάνατος ἐβρόφρησεν αὐτόν. Τὸν Νῶε μοι λέγεις; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰς φθορὰν ἐγκυβίστησε. Τὸν Ἐνὼχ μοι προφέρεις; ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔφυγε, καὶ οὐ τὸν νόμον κατήργησε. Τὸν Ἀβραάμ μοι κομπάζεις; ἀλλὰ καὶ τοῦτον διέλυσεν ὁ θάνατος. Τὸν Ἰσαὰκ μνημονεύεις; ἀλλὰ πεσὼν οὐκ ἀνέστη. Τὸν Ἰακώβ προφέρεις; ἀλλὰ κόνις ὁ πατριάρχης. Τὸν Ἰωσήφ ἐγκαυχάσαι; ἀλλ' ἐν γυμνοῖς καὶ ξηροῖς ὀστέοις ἡ μνήμη αὐτοῦ. Τὸν Μωϋσῆα ἐκθειάζεις; ἀλλ' οὐδὲ τὸν τάφον αὐτοῦ εὗρίσκεις. Πάντας τοὺς προφήτας μοι λέγεις; ἀλλ' ἐννοεῖ τοὺς

85 Psal. cvi, 16. 86 Isa. xxv, 28. 87 I Cor. xv, 55.

Moysen ut deum colerent, ejusque adorarent imaginem : eos nimirum quos Epiphanius refert lib. ii *Panar.* hæc. iv. Verum ii pauci admodum erant in Arabia Petraea, ac valde obsceni : ut non debuerit Proclus, ita universim scelus hoc Judæis improbare, ob paucorum illorum culpam. Mitius ergo accipio τὸ ἐκθειάζειν· at in homines quos sacros, quin et res alias, quadrare potest. Sic Orat. in S. Stephanum, τὸν κάλαμον ἐκθειάζων· *arundinem divine extollens*; quod bene ibi Riccardus reddidit

τάφους, καὶ μὴ κόμπαζε τοῖς λόγοις. Τοσοῦτους ἔλα-
 βεν ὁ θάνατος, καὶ πάντας ἐβρόφησεν· ἓνα δὲ κατ-
 ἔπεισ, καὶ κρίσμον ὄλον ἀβουλήτως ἐξέμεσε. Βλέπε γὰρ
 σήμερον τοῦ διαβόλου τὴν κατὰ τοῦ ἀνευθύνου τοῦ
 θανάτου πονηρίαν. Ὑπηρέτας πρὸς σύλληψιν ὤπλησε·
 τὸν Ἰούδαν εἰς προδοσίαν ἠγόρασε· τὸν Πέτρον εἰς
 ἄρνησιν ὑπεσκέλισε· τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως πρὸς
 βάπτισμα ἐξέμηνε· τοὺς στρατιώτας πρὸς χλεύην
 ἐξεδάκχευσε· τὸν Πιλάτον πρὸς ἐρώτησιν διήγειρε·
 ὄμημον πρὸς στασιασμόν ἐκίνησε, βουλόμενος μαθεῖν
 τίς ἦν ὁ δεσπότης. Ἄλλ' εἰστήκει ὁ μακρρόθυμος φέ-
 ρων τὴν τὸλμαν, ἵνα λύσῃ τὴν κατάραν.

Γ'. Διὰ τοῦτο ὡσπερ ἐπὶ βασιλικῷ θανάτῳ, πᾶσα β
 ἡ τῶν πόλεων φαιδρότης φυγαδεύεται· οὕτως σήμε-
 ρον πᾶσα ἡ κτίσις τὴν ἑαυτῆς ἡρνήσατο λαμπρότητα.
 Οὐρανὸς ἐμελανημόνει τὸ σκότος· ὁ ἥλιος ὡσπερ
 δούλος φιλοδέσποτος ἔφυγε, τὰς ἀκτῖνας συστειλας·
 τὰ ἄστρα τὴν φυσικὴν συνετάραττε τάξιν· ὁ ναὸς πε-
 ρισχιζέτο διὰ τὸ πένθος· ἡ γῆ θρηνοῦσα οὐ βρα-
 χίονας ἔκυπτεν, ἀλλὰ πέτρας ἔσχιζεν· οἱ προφῆται
 πάντες προσιώντες, ἡρώτων τὸν δεσπότην, καὶ ἔλεγον·
Τί αἱ πληγαὶ αὗται αἱ ἀναμέσου τῶν χειρῶν σου;
 πῶς σοῦ τὸ πάθος ἄψασθαι ἐτόλμησε; θεότητι; ἀλλ'
 ἀνάλωτος ἡ θεότης. Ὁ οὖν πάσχει, σαρκὶ πέπνεθε.
 Καὶ πῶς οὐκ ἠδέσθησάν σου οἱ σταυρώσαντες, καὶ
 οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς εὐεργετίας σου; Τί οὖν πρὸς
 αὐτοὺς ὁ δεσπότης; αὗται αἱ πληγαὶ αἱ ἐκὼν ἐπλή-
 ρην ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου. Ἐξ Αἰγύπτου C
 μετήρα ἀμπελον· ἤρδευσά τῃ παρόδῳ τῆς θαλάσ-
 σης· περιέσκαψα τοῖς φοβήτοις· ἐκλάδυσσα πε-
 ριτομῆ· ἐχαράκωσα προφῆταις· περιέφραξα νόμῳ·
 καὶ ἐμείνα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν· ἐποίησε δὲ
 ἀκάνθας, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κρῆνην.
 Καὶ, Ἐγενόμην ὡς ἀνθρωπος ἀδοθήθητος, ἐν
 νεκροῖς ἐλεύθερος.

Δ'. Ὁ πάθος κόσμου καθάρσιον! ὁ θάνατος ἀθανά-
 σίας ἀφρημὴ ζωὴν ἀνατέλλουσα! ὁ κάθοδος ἐν ἄδου,
 τῶν ἐξ αἰῶνος νεκρωθέντων γέφυρα πρὸς ἀναβίω-
 σιν! ὁ μεσημβρία τῆς δειλιγῆς ἐν παραδείσῳ κατα-
 δίκης ἀνάκλησις! ὁ σταυρὸς δένδρου λατρός! ὁ ἥλιος
 τὸν κόσμον τῇ θεογνωσίᾳ προσηλώσαντες, καὶ θανά-
 του (86) καταπείραντες! ὁ ἀκάνθαι, τοῦ Ἰουδαϊκοῦ D
 ἀμπελώνος οἱ βότρες! ὁ χολή, τοῦ τῆς πίστεως
 μέλιτος πρόξενος, καὶ τῆς Ἰουδαίων πονηρίας κατ-
 ἠγόρος! ὁ σπόγγος τὴν κοσμικὴν ἀμαρτίαν ἀποσπογ-
 γίσας καὶ ἀποσμήξας! ὁ κάλαμος ἐν οὐρανοῖς τοὺς
 πιστοὺς πολιτογραφῆσας, καὶ ἀρχεκάκου ὄψεως τὴν
 τυραννίδα συντρίψας! ὁ μυστήριον παρὰ ἀπίστοις
 ἀπιστούμενον, ὑπὸ δὲ πάντων πιστῶν προσκυνούμε-
 νον ἀκαταπάστως! ὁ σημεῖον παρὰ ἀπίστον ἀντι-
 λεγόμενον, καὶ παρὰ πιστῶν δοξαζόμενον! ὁ μυστή-
 ριον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία·

A quidem ejus reperire vales ⁸⁷. Universos mihi re-
 censens prophetas? verum ipsorum recole sepulcra,
 magnoque te verborum fastu jactare desine. Tot
 tantosque mors decerpit, universosque exsorbuīt :
 absorbuīt autem unum, ac nolens volens mundum
 universum evomuit. Vide enim diaboli hodierna die
 adversus eum nequitiam, qui nihil mortis reus erat.
 Ministros armavit ut comprehenderent; Judam ut
 proderet, redemit; Petrum ad negandum supplan-
 tavit; servum principis sacerdotum, ut alapa in
 eum sæviret comparavit; milites ut illuderent,
 cæco furore exagitavit : Pilatum ad interrogandum
 pro rei more excitavit; turbam ad seditionem concitavit,
 scire volens quisnam esset Dominus. Verum
 stetit ille longanimiter sustinens auid illud facinus,
 quo solveret maledictionem.

III. Idcirco, sicut in regis alienjnis morte, omnis
 ab urbibus festivus lepor abscedit; ita hodie crea-
 tura universa splendorem suum respuit ac abdicavit.
 Cælum pullatas sibi tenebrarum sumebat ves-
 tes; sol uti servus domini sui amantissimus, ra-
 dios contrahens, aufugiebat; astra naturalem in-
 vertebant ordinem; templum undique a luctu
 scindebatur; terra lugens ac mœrens, non brachia
 contundebat, sed petras scindebat; prophetæ omnes
 accedentes, Dominum interrogabant, dicebantque :
Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ⁸⁸?
 Quonam modo te passio ausa est attingere? Num
 deitate? Atqui deitas nihil perpeti potest. Quod ita-
 que passus est, carne passus est. Qui vero, qui te
 egerunt in crucem, non te sunt reveriti, neo tuorum
 beneficiorum memores exstiterunt? Quid ergo ad
 ipsos Dominus? *Istæ sunt plagæ, quibus volens
 ipse plagatus sum in domo dilecti mei* ⁸⁹. Ex
 Ægypto vineam transtuli ⁹⁰; maris transitu irri-
 gavi; circumfodi terriculamentis; circumcissione
 putavi, circumvallavi prophetis; lege circumsepsi;
*Et exspectavi ut faceret uvas : fecit autem spinas; se-
 cit, non justitiam, sed clamorem* ⁹¹. Et : *Factus sum
 sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber* ⁹².

IV. O passionem, mundi expiationem! O mor-
 tem, immortalitatis causam vitæque originem!
 O descensum ad inferos, iis qui a sæculo mortui
 erant, ascensionis pontem ad vitam redivivam!
 O meridiem, pomeridianæ in paradiso damnationis
 revocationem! O crucem, arboris medelam! O cla-
 vos, cognitionis Dei mundum affligentes, mortemque
 transfigentes! O spinas, Judaicæ vineæ botros! O
 fel, quod fidei dulcorem conciliet, ac Judæorum
 accuset nequitiam! O spongiam, quæ peccatum
 mundi detergat abstergatque! O arundinem, quæ
 fideles cœlestium civium albo inscribat, malorum-
 que auctoris serpentis tyrannidem conterat! O my-
 sterium cui ab infidelibus fides negatur : quodque
 jugiter fidelium omnium studio adoratur! O signum,
 cui ab infidelibus contradicitur, quodque fidelibus
 clarum habetur! O mysterium, *Judæis quidem scan-*

⁸⁷ Deut. xxxiv, 6. ⁸⁸ Zach. xiii, 6. ⁸⁹ ibid. ⁹⁰ Psal. lxxix, 9. ⁹¹ Isa. v, 4, 7. ⁹² Psal. lxxxvii, 6.

(86) Leg. Θάνατον.

datum, gentibus autem stultitia: nobis autem, Christus Dei virtus, et Dei sapientia, uti Paulus apostolus ait, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus 93; ita ut destruxerit mortem, spoliaverit infernum, ac mortuos qui a sæculo erant, vivificaverit: gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

(87) ORATIO XII.

In Domini nostri Jesu Christi resurrectionem.

I. Pulchri itaque triduanæ sepulturæ flores; micanti fulgore coruscant lavacri lilia; ortæ sunt stelæ ex aqua. Ac merito: sol enim iis illuxit qui in tenebris positi sedebant in lacu inferiori et in umbra mortis 94. Gloriosa est crucifixi captivitas. Specta tropæa, nec dubius sis de victoria. Admirare reginæ magnificentiam (88), omnibus fontis instar spiritales benedictiones effundentem. Olim quidem Judæi lapides in Stephanum intorquebant, animo obruendi primarium militiæ crucifixi, principemque athletam ac invictum oratorem: hæc autem virgo, Christo se consecrans, religionis ergo divitiarum thesauros eragando exhauit. Mortificavit furentes motus suæ carnis; crucifixum, in animo suo ceu thalamo collocavit: terrestre cœlum, templum nempe istud quod oculis aspectamus, eleganter exornavit. Confietur salutis thesaurum esse sepulcrum; gloriatur cruce, per quam vetus discissum est chirographum; affusa amplexatur mortem, antiquæ maceriæ dissolutionem; magnum crucifixi donum, resurrectionem prædicat; admiratur baptismi fontem, qui tot tantosque parit, virgoque nihilominus permanet; per quem exorta sunt lumina: mysterium stupet, in quo diabolus mirabili ratione naufragium fecit. Sunt hæc crucifixi munera; hæc sepulcri tropæa; hæc communis Domini præclara facinora. In die Adam lethale venenum in paradiso sumpsit; nocte hac, eum infernus quem non agnoscens absorbeuerat, evomuit. Quis unquam talia vidit? Quis rem ejusmodi audivit? Sepulcrum factum est medela paradisi; crux, arboris maledictionem solvit; quem Judas vendidit, ei creatura tremore venerationem habuit.

II. Quid ais, o Judæe? Ambo hæc insaniam tuam publico dedecore notant: verba nimirum prophetarum, et naturæ elementa. Si ad verba non erubescis, vel naturæ saltem horresce tremorem. Quippe luxerunt servi, injuriam Domini ferre non valentes. Cœlum tenebras induit, sol ad mysterii stuporem

93 I Cor. 1, 23-25. 94 Psal. LXXXVII, 7.

(87) Vix adduci possum, ut ne hoc totum ἀπάνθισμα, seu partem plenioris orationis accipiam. Vox illa τοιγαροῦν, aliquid jam expositum respicit. Dicta videtur in Sabbato Paschæ, et in recens baptizatos; seu occasione baptismi, cujus ea die ritus celebris est.

(88) Admirare reginæ magnificentiam. Obscurum quid hic velit auctor, ac eo nomine intelligat. Ricardus existimat notare Pulcheriam augustam, quæ et βασίλισ; et virgo, tunc clara in urbe esset: in

ἡμῖν δὲ, Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, Ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· ὡς θάνατον καταγρῆσαι, καὶ τὸν ἄδην σκυλευσαι, καὶ τοὺς ἀπ' αἰώνων νεκροὺς ζωοποιῆσαι· χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A'. Φαιδρὰ τοιγαροῦν τοῦ τριημέρου πάθους τὰ ἐνθη· ἀστράπτει τῆς κολυμβήθρας τὰ κρίνα· ἀστέρες ἐξ ὕδατων ἀνέτειλαν. Καὶ εἰκότως· ὁ ἥλιος γὰρ ἐπέφανε τοῖς ἐν σκότει ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ καθημένοις, καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου. Ἐνδοξος τοῦ σταυρωθέντος ἡ αἰχμαλωσία. Βλέπε τὰ τρόπαια, καὶ μὴ ἀμφίβαλλε περὶ τῆς νίκης. Θαύμασον τὴν τῆς βασιλίδος μεγαλοφυλίαν, πᾶσι τὰς πνευματικὰς εὐλογίας πηγάζουσαν. Πάλαι μὲν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι λίθους κατὰ Στεφάνου ἠκόνητιζον, καταχῶσαι βουλόμενοι τὸν τοῦ σταυρωθέντος πρώταρχον ἀθλητὴν καὶ ἀμαχὸν ῥήτορα· ἡ δὲ αὐτὴν τῷ Χριστῷ ἀναθεῖσα παρθένος, πλοῦτον δι' εὐλάβειαν ἐκένωσέ τε καὶ ἀνάλωσεν. Τὴν οἰκίαν σάρκα τοῖς πάθεσιν ἐνέκρωσε· τὸν σταυρωθέντα ἐν ψυχῇ ἐθαλάμωσεν· τὸν ἐπίγειον οὐρανὸν τὸν ὀρώμενον ἐκαλλώπισεν. Ὁμολογεῖ τάφον τὸν θησαυρὸν τῆς σωτηρίας· ἐγκαυχᾶται σταυρῷ, δι' οὗ τὸ παλαιὸν ἐσχίσθη· χειρόγραφον· περιπτύσσεται θανάτιν τοῦ ἀρχαίου φραγμοῦ λυτήριον· κηρύττει ἀνάστασιν τὸ μέγα τοῦ σταυρωθέντος δῶρον· θαυμάζει κολυμβήθραν τὴν τοσοῦτους τεκοῦσαν καὶ μείνασαν παρθένον, δι' ἧς ψωστήρες ἀνέτειλαν· ἐκπλήττεται μυστήριον, ἐν ᾧ διάβολος παραδόξως ἐναύγησε. Ταῦτα τοῦ σταυρωθέντος τὰ δῶρα· ταῦτα τοῦ τάφου τὰ τρόπαια· ταῦτα τοῦ κοινου ἁετοῦ τὰ κατορθώματα. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὁ Ἀδάμ ἐν παραδείσῳ τὸ δηλητήριον ἐπιεν· ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὁ Ἄδης ἤμασεν, ἐν ἀγνοῶν κατέπιε. Τίς ἴδε τοιαῦτα; τίς ἤκουσεν οὕτως; Τάφος παραδείσου γέγονεν ἱαμα· σταυρὸς δένδρου κατάραν ἔλυσεν· ἡ κτίσις ἐφρίξεν, ὃν Ἰούδας ἐπώλησε.

B'. Τί λέγεις, ὦ Ἰουδαίε; δύο ταῦτα στηλιτεύει σου τὴν μανίαν· προφητῶν λόγοι, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Εἰ οὐκ ἐρυθρᾶς τοὺς λόγους, φρίξον καὶ τὸν τῆς φύσεως τρόμον. Ἰδοὺ γὰρ οἱ δούλοι ἐπένηθησαν, τὴν δεσποτικὴν ὑβρίν οὐ φέροντες. Ὁ οὐρανὸς ἐνεδυσάτο σκότος· ὁ ἥλιος ἐδραπέτευσε τὸ μυστήριον· ἡ γῆ

quam quadrent omnia illa pietatis opera, quæ ille commemorat. Ac sane ut unam aliquam personam hæc respiciant, vix aliam respexerint. Quod sic autem statim tria in Neophotistos verba prolocutus, ad imperatricem sermonem convertat; ea videtur ratio, quod forte ipsa adesset, ac interfuisset baptismi, inque baptizandos aliquid contulisset, ut ea Proclus occasione paucis laudans, velut ad exemplum novis Christianis proponat, atque in ea, Christi crucis tropæa prædicet.

ἐτρόμαξε τὴν τολμᾶν· ὁ ναδὸς ἐθρήνησε τοὺς χριστοκτόνους· ὁ ῥῆξις πρεσβευτὰς τοὺς νεκροὺς προέπεμψεν· ἡ γῆ τρέμουσα, ἀνευ φωνῆς ἐβόησεν Ἰουδαίους· Ἔως πότε βαρυκάρδιοι, καὶ σκληροκάρδιοι διαμένετε πάντες οἱ νεκροὶ θαυμάζοντες τὸ πάθος, εὐαγγελίζονται λέγοντες· Τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες λάθμεν, καθήμενοι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐν τυραννίδι· [ἀλλὰ] διὰ σπλάγγνα ἐλέους ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· ὁ δὲ ἡμᾶς πτωχεύσας, πλοῦσιος ὦν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζώντος Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ διασκορπίσας τοὺς ὑπερηφάνους, ἀνύψωσε τοὺς ταπεινοὺς· πατάξας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· τευτέσται τὸν διάβολον τὸν ἀρχέκακον ὄφιν, καὶ σκολιδὸν δράκοντα, καθὼς προεῖρηκεν ὁ τῶν προφητῶν ἐξοχώτατος Ἡσαίας. διὰ τοῦτο πᾶσα ἡ γῆ μετ' εὐφροσύνης τῆς τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν μεγαλοφώνως ἀνυμνεῖ, ὅτι ἐν αὐτῇ τοῖς ἀπ' αἰῶνος αἰχμαλώτοις γέγονεν ἄφεσις, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψις. Τὸ γὰρ, φῶς τῆ ἀληθινῶν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, καὶ ἀδιαιρέτως ἐνανθρωπήσαν, διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν ἀντίδικον ἡμῶν κατέβαλεν, τὸν φθονήσαντα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς στέρησιν τῶν αἰώνων ἀγαθῶν, καὶ δι' αὐτῶν τὸν Θεὸν ὀνειδίξεν βουλόμενον· ὅτι καταφρονήσαντες τῶν σῶν ἐντολῶν, ταῖς τοῦ βίου ἡβοναῖς κατασύρονται· αὐτὸς οὖν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ζωὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐδωρήσατο διὰ τῆς πριμῆρου ἐκ νεκρῶν παραδόξου καὶ προσκυνητῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἀρχάντῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ιγ'.

Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.

Α'. Νικάτω καὶ λόγων εὐροίαν τῆς σωτηρίου πανηγύρεως τὸ θαῦμα. Ἥττάσθω πάσης γλώττης μεγαληγορία, μὴ φθάσασα ἐπαξίως κηρύξαι τὴν τοῦ σταυρωθέντος εὐεργεσίαν. Τί γὰρ τοιοῦτον ἐξ αἰῶνος γέγονεν, οἷον νῦν τῇ πίστει ὀρώμεν; πότε νοῦς ἐφαντασθῆ, ἢ καρδία ἐνεθυμήθη, ἢ ἀνέπλασε διάνοια, ἢ λόγος διηγήσατο, ἢ ὀφθαλμὸς ἐθεάσατο, ἢ ἀκοὴ ἐδέξατο πρᾶγμα τοιοῦτον, οἷς νῦν σαρκωθεὶς Χριστὸς τῷ κόσμῳ ἐδωρήσατο; Οὐδέποτε ἦλιος ἐπίδεν ἐπὶ ξύλου στηλιτευθέντα διάβολον· οὐδέποτε σταυρὸς ἀπὸ κατάρας ἠγύρασε φύσιν· οὐδέποτε τριακόντα ἀργυρίων κοσμηκὸν λύτρον ἐπράθη· οὐδέποτε πάθος ἀναμάρτου ἀμαρτίας γέγονε χωνευτήριον· οὐδέποτε ἐπὶ ξύλου ἐκρεμάσθη ζωὴ, ἐν ἀπάτορι σαρκὶ τὸν τύραννον θριαμβεύσασα· οὐδέποτε μνημα, θανάτου πορθητὴν ἐδέξατο· οὐδέποτε οὐρανὸς ἐν ἡμέρᾳ μέση σκότος ἐνεδύσατο, ἵνα μὴ ἰδῆ τὸ δρᾶμα κατὰ Θεοῦ

⁹⁵ Psal. iv, 3. ⁹⁶ Isa. lxxx, 5. ⁹⁷ Luc. i, 78. ⁹⁸ Hebr. ii, 14. ⁹⁹ Isa. xxvii, 1. ¹⁰⁰ Joan. i, 9.

(89) Descripsit Riccardus ex vetustissimo codice Vaticano, et contulit cum altero Columnensi. Nicetas in Catena in Lucam, cap. xxiii, testimonium affert ex ista Oratione, ab illis verbis: ἀλλ' ὡ Ἰου-

A aufugit; tremuit terra ad tam audax facinus; templum Christi occisores luxit; infernus legatione mortuos præmisit; terra tremens muta voce Judæis. inelamavit: Usquequæ gravi permanetis ac duro corde⁹⁵? Mortui omnes demirantes passionem, fausta acclamant, ac aiunt: *Esus nos livore sanati sumus*⁹⁶, qui in tenebris et umbra mortis tyrannide pressi sedebanus. *Per viscera misericordiæ suæ*⁹⁷, fecit potentiam in brachio suo⁹⁸. Qui cum dives esset, propter nos egenus factus est⁹⁹, Filius Dei vivi Christus Jesus Dominus noster, superbos dispersit ac exaltavit humiles¹; percutiens eum, qui habebat mortis imperium, hoc est diabolum², auctorem malorum serpentem ac tortuosum draconem, sicut eximius ille Isaias propheta prædixit³. Idecirco universa terra letitia exsultans, Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi resurrectionem magnifice canticis celebrat: quod in ea in libertatem vindicati sint, qui a sæculo detinebantur captivi: ac cæcis visis restitutus sit. Siquidem *lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum*⁴, ex sancta Virgine immutabiliter, inconfuse ac indivise hominem induens, per crucem adversarium nostrum prostravit, humano invidentem generi, ut ipsum æternis bonis exspoliaret, eoque, Deum probro afflicere molientem, ut nimirum ejus præcepta spernentes, voluptatibus sæculi abducerentur. Ipse itaque Dominus ac Deus noster, æternam nobis vitam elargitus est per triduanam suam a mortuis admirabilem illam ac adorandam resurrectionem. Ipsi gloria et imperium, una cum immaculato Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(89) ORATIO XIII.

In sanctum Pascha.

I. Vincat etiam uberem dicendi copiam ingens salutaris hujus celebritatis miraculum. Superata cedat cujusvis linguæ magniloquentia, ac se impari ad Crucifixi beneficentiam pro rei dignitate prædicandam agnoscat. Quid namque ejusmodi a sæculo gestum est, atque nunc fidei oculis cernimus? Quandonam mens sibi effinxit, aut concepit animus, efformavit sensus, expressit oratio, inspexit oculus, vel ipsa excepit auris par quidquam ei, quod nunc Christus in carne mundo donavit? Nunquam sol in ligno, ceu in cippo proscriptum diabolum spectavit; nunquam crux a maledicto naturam redemit; nunquam redemptionis mundi pretium ipsum triginta argentis venit: nunquam innoxii passio ac a peccato immunis, peccati confessorium exstitit; nunquam in ligno vita pendit, atque in carne nullo sata patre de tyranno trium-

⁹⁵ ibid. 51. ⁹⁶ II Cor. viii, 9. ¹ Luc. i, 51, 52.

δατε, a quibus auctor, Judæos, sive etiam Judaizantes Nestorianos, ac alios purum hominem Christum docentes, a creatura nova immutatione ipso patiente, egregie premit.

pluam egit; nunquam monumentum mortis depulatore suscepit; nunquam cœlum ipso meridie tenebras induit, ne atrox aspiceret facinus, contra Deum quidem præsumptum; quod tamen carnem solam affecerit; nunquam terra, sepulcro quod vitæ receptaculum esset, ornata fuit: quin ne sepulcro quidem, sed nuptiali thalamo. Neque enim qui sepultus fuit, vidit corruptionem; sed descendens nuptias celebravit. Nunquam tribus diebus tribusque noctibus natura enixa est resurrectionis partum. Idem enim ipse, qui in Virginis utero suum ipsius corpus, modo quem ipse novit, sibi metipsi efformaverat: idem quoque diebus tribus, animam suam a proprio sejunctam corpore, ei rursum uniens, semetipsum a mortuis excitavit. Illic quidem tempus partui fidem astruit: quod sit homo; hic vero sepulcrum potestatem confirmat, quod sit Deus. Nunquam agnus qui mundi peccata tolleret accepit; atque is qui formaverat pulverem, ipsum quem dem caro, vita est: sanguis, redemptionis pretium; spiritus, signaculum; divina vero natura, principium non habens.

II. Pulchre ait beatus Paulus: *Vetera transierunt: ecce nova facta sunt omnia* *. Novum factum est cœlum, quod is qui descendit, suo consecravit ascensu. Terra nova, quam is qui in præsepio secundum carnem natus est, sanctificavit. Mare novum, vestigia suspensa tenens atque sustinens, quæ nec seminasset caro, nec peccatum gravasset. Mundus novus, quem a bello liberavit et tranquillitate replevit. Humanitas nova, quam aqua abluit, ac Spiritus sancti igne conflagavit. Novus Dei cultus; nec enim jam sacrificiorum nidor et circumcisio, sed fides splendorem habet, quæ in una substantia tres personas dilaudans adorat.

III. Fausta hæc nuntians Isaias propheta dicebat: *In die illa illucescet Deus in consilio super terram* †. In quamquam die, o propheta? In qua nempe, omnia supra naturam Deus, prout ipse novit, carnem sumens est operaturus; cum Virgo sine viro mysterii parens fuerit; clemens ille, ac in humanum propensior genus fuerit factus homo, nihil tamen ipse mutatus; cum mors evomet, quem non agnoscens absorbuerat; sepulcrum vitæ erit, ac resurrectionis thesaurus; captivitas, mater libertatis. Quid autem plura loquor? Cum Deus Verbum factus homo crucifigeretur, erat quidem carnis passio, deitatis autem potestas ac imperium. Verum nobis edisserere, quonam modo habeat Deus illucescere iis qui sunt super terram? Num humanæ exsors naturæ? Num absque carne? Minime gentium. Nequit oculus ferre divinitatis radium; nec diabolus ad luctam descendisset. Perhorrescit enim mors creatorem, nec naturam non obnoxiam interitui absorbere audet. Tremet infernus Deum carne nudatum. Quem enim cherubim obtueri non audent, hunc quoque infernus perhorrescit. Quocirca tegumento opus fuit divinæ naturæ; non quo se ipsam integeret, sed quo nostram injuriam occuleret.

Α μὲν τολμώμενον, σαρκὸς δὲ ἀπτόμενον· οὐδέποτε ἄδης ἐφριξεν ὃν κατέπειν· οὐδέποτε ἡ γῆ ἐκαλλώπισατο ζωοδόχῳ μνήματι, μᾶλλον δὲ, οὐ μνήματι, ἀλλὰ νυμφῶνι. Οὐ γὰρ ἐφθάρη ὁ ταφείς, ἀλλ' ἐνυμφεύσατο καταβάς. Οὐδέποτε τρεῖς νυχθημέροις φύσις εἰς ἀνάστασιν ἐλοχεύθη. Ὁ γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα, ὡς οἶδεν, ἑαυτῷ διαπλάσας, αὐτὸς καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις τὴν λύσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος πάλιν ἐνώσας, τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν ἔδειξεν. Ἐκεῖ μὲν ὁ χρόνος πιστοῦται τὸν τόκον, ὅτι ἄνθρωπος· ἐνταῦθα δὲ ὁ τάφος πιστοῦται τὸ κράτος, ὅτι Θεός. Οὐδέποτε ἀμνὸς αἵρων ἀμαρτίας κοσμικὰς ἐπετέθη θυσιαστηρίῳ, εἰ μὴ ὅτε ὁ Θεὸς δοῦλου μορφὴν ἀνέλαθεν· καὶ ὁ πλάσας τὸν χοῦν, ἀνερμηνεύτως ὃν ἐπλασεν ἐνεδύσατο· οὐ ἡ μὲν σὰρξ ζωή· τὸ δὲ αἷμα λύτρον· τὸ δὲ πνεῦμα σφραγίς· ἡ δὲ θεία φύσις, ἀναρχος.

Β' altari impositus, nisi cum Deus servi formam ac formaverat, inexplicabili ratione induit; cujus quidem caro, vita est; spiritus, signaculum; divina vero natura, principium non habens.

Β'. Καλῶς ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καιρά. Ὁ οὐρανὸς καινός, ὃν ὁ καταβάς τῇ ἀνόδῳ ἠύλογησε· γῆ καινὴ, ἣν ὁ ἐν φάτῃ κατὰ σάρκα τεχθεὶς ἡγίασεν· θάλασσα καινὴ, ἣ μετεωρίσασα ἔχνος ὅπερ σὰρξ οὐκ ἔσπειρεν, οὕτε ἀμαρτία ἐθάρσεν· βίος καινός, ὃν πολέμου ἀπήλλαξε, καὶ γαλήνης ἐπλήρωσεν· ἀνθρωπότης καινὴ, ἣν δι' ὕδατος ἀπέπλυνε, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ πνεύματος ἐχώνευσε· θρησκεία καινὴ· οὐκέτι γὰρ κνίσσα καὶ περιτομή, ἀλλὰ πίστις λαμπρύνεται, ἣ ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τρεῖς ὑποστάσεις δοξολογοῦσα λατρεύεται.

Γ'. Ταῦτα εὐαγγελιζόμενος ὁ προφήτης Ἡσαίας, ἔλεγεν· Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ Θεὸς ἐν βουλή μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν πολεῖ ἡμέρᾳ, ὡ προφήτα; ἐν ἣ, φησὶ, πάντα ὑπὲρ φύσιν ὁ Θεός, ὡς οἶδεν, ἐργάζεται ἐκ γυναικὸς σαρκούμενος. Παρθένος ἄνευ ἀνδρὸς τικτούσα μυστήριον· ἄνθρωπος ὁ φιλόανθρωπος γενόμενος, καὶ μὴ τρεπόμενος· θάνατος ἐμῶν, ὃν ἀγνοῶν κατέπειν· τάφος θησαυρὸς ζωῆς καὶ ἀναστάσεως· ἀιχμαλωσία, μήτηρ ἐλευθερίας. Καὶ τί πολλὰ λέγω; ἦνίκα ὁ Θεὸς λόγος ἀνθρώπος γενόμενος ἐσταυροῦτο, σαρκὸς μὲν τὸ πάθος, θεότητος δὲ τὸ κράτος. Ἄλλ' εἰπέ ἡμῖν, ὡ προφήτα, πῶς ἐπιλάμψη ὁ Θεὸς τοῖς ἐπὶ γῆς; Ἄρα ἐκτὸς ἀνθρωπότητος; Ἄρα ἄνευ σαρκός; ἀπαγε. Οὐ φέρει τὴν τῆς θεότητος ἀκτίνα ἡ ὕψις· οὐ προσέρχεται διάβολος πρὸς πάλιν. Φρίττει γὰρ τὸν κτίστην ὁ θάνατος, οὐ τολμῶν καταπίνειν φύσιν ἀνόλεθρον. Τρέμει ὁ ἄδης Θεὸν σαρκὸς γεγυμνωμένον· ὃν γὰρ οὐ προσβλέπει τὰ χερουδὶμ, τοῦτον τρέμει καὶ ἄδης. Ἄλλὰ χρεῖο καλύμματος τῇ θεῇ φύσει, οὐκ ἐκείνην καλύπτοντος, ἀλλὰ ἡμετέραν ὕβριν κατακρύπτοντος· οὐ Μωσαϊκοῦ καλύμματος· ἀγνωσία γὰρ καὶ ὀμίχλη· οὐ ποικίλου καταπετάσματος· χρωμάτων γὰρ τῶ ἄνθος· οὐχ ἰλαστηρίου κεχρυσωμένου· ὕλης γὰρ τῆ

* Joan. 1, 29. † II Cor. 7, 17. † Isa. 49, 2, sec. LXX.

κάλλος· οὐ χειροποίητου (90) χειροῦ· ἢ· τέχνης γὰρ ἄ
 τὸ θαῦμα· ἀλλὰ χρεία μορφῆς προβάτου, ἵνα δελεάσῃ
 τὸν ἀνθρωποδόρον λύκον.

Δ'. Ἄλλ' εὐθύς ἐπιτηδῆ τοῖς λόγοις Ἰουδαίος, καὶ
 κωμῶδει τὴν τοῦ προφήτου μεγαληγορίαν, ἀεὶ τῷ
 Πνεύματι τῷ ἁγίῳ μαχόμενος. Καὶ τί φησιν; Ἐγὼ
 οὐ πιστεύω ὅτι ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπεφάνη, ἢ ἀνθρώ-
 που ὄψις ἐμόρφωσε τὸν ἀσχημάτιστον. Ἄλλ', ὦ Ἰου-
 δαῖτε, εἰ καὶ νόμος παρακούσις, καὶ πρόφῆτας παρα-
 λογιζέσις, καὶ εὐαγγελίοις διαπέυσις, καὶ ἀποστόλων
 παραβλέπει· ἐρωτήσωμεν τὰ στοιχεῖα, καὶ ἴδωμεν
 τίνα ὁμολογεῖ τὸν σαρκὶ παθόντα Δεσπότην. Καὶ ὡς
 δεῖ πρῶτον ἐρωτήσωμεν τὸν ἥλιον. Εἰπέ οὖν ἡμῖν,
 ἥλιε, διὰ τί συνέστειλᾷ τὰς ἀκτῖνας σταυρουμένου τοῦ
 Δεσπότη; ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; οὐκοῦν
 ὤφειλες τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου Ἄβελ
 ἀναιρουμένου. Ἐρωτήσωμεν καὶ τὸν οὐρανόν. Εἰπέ
 ἡμῖν, ὦ οὐρανὲ, διὰ τί σκότος ἐνέδυσας ἐν σταθρᾷ
 μεσημβρίας, ὅτε Ἰουδαῖοι τὴν δεσποτικὴν πλευρὰν
 ἐξέκέντησαν; ὅτι ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος;
 διὰ τί οὐ μὴ ἐθρήνησας καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου Ναβουθῆ
 λιθαζόμενος. Ἐρωτήσωμεν καὶ τὴν γῆν. Εἰπέ ἡμῖν,
 γῆ, διὰ τί ἐτρόμασας, ὅτε οἱ θεομάχοι ταῦτα ἐτόλμων;
 ὅτι ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; πῶς οὖν οὐκ
 ἐτρόμασας βλέπουσα τὸν Ἰσαΐαν ὑπὸ τοῦ Μανασσῆ
 φυλίνῳ περιζόμενον; Ἄλλ' ἐρωτήσωμεν καὶ
 τὸν ναόν. Εἰπέ ἡμῖν, ὦ ναε, διὰ τί ἐσχίσας τὸ κατα-
 πέτασμα τοῦ Χριστοῦ σταυρουμένου; ὅτι ψιλὸς ἀν-
 θρώπος ὁ σταυρούμενος; πῶς οὖν οὐ περιέσχισας,
 ὅτι τὸ αἷμα Ζαχαρίου ἐν μέσῳ σου ἐξεχεῖτο. Ἀπο-
 κρίνεται· ἀνευ φωνῆς πᾶσα ἡ κτίσις λέγουσα· Ἐκη-
 ρύξαμεν τῷ πένθει τὸν Δεσπότην. Οὐχ ὁμοδόλου πά-
 θος ἐθρηνήσαμεν, ἀλλὰ δεσπότη τοῦ ὕβριν ἐρρίξαμεν.
 Ἡοῦ ὁ οὐρανός· Θεὸς ἦν ὁ ἐνανθρωπήσας, καὶ σαρκὶ
 σταυρωθεὶς, ἐμὲ ὡς Θεὸς ἐκλίθη καὶ κατήλυε.
 Ἡοῦ ὁ ἥλιος· Δεσπότης μου ἦν ὁ σαρκὶ σταυρωθεὶς·
 ἐγὼ γὰρ τὸ φῶς τῆς Θεότητος αὐτοῦ φοβηθεὶς, συν-
 ἔστειλα τὰς ἀκτῖνας. Ἡοῦ ἡ γῆ· Δημιουργὸς ἦν σαρ-
 κοφορῶν ὁ σαρκὶ σταυρωθεὶς· εἰ γὰρ καὶ τὴν σάρκα
 ἐν φάτνῃ ἠγκαλισάμην, ἀλλὰ τῷ κράτει (91) τῆς
 Θεότητος αὐτοῦ οὐ περιέγραψα. Ἡοῦ καὶ ἡ θάλασσα·
 Οὐκ ἦν ὁμοδόλος μου ὁ σαρκὶ σταυρωθεὶς· ἔχνος μὲν
 γὰρ τοῦ ὁμοδόλου Πέτρου βαρεῖ μου τὰ νῶτα, πόδες
 δὲ Δεσπότη ἀγιάζουσι μου τὴν φύσιν. Ἡοῦ καὶ ὁ
 ναός· Ὁ πάλαι ἐν ἐμοὶ θρησκευόμενος Θεός, οὗτος
 νῦν ὁ σαρκὶ ὑβριζόμενος· διόπερ μὴ φέρων τὴν τόλ-
 μαν, διέβρηξα τὴν ἐσθῆτα. Ἡοῦ καὶ ἡ θάλασσα· Οὐκ ἦν
 ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ ὠδε καταβάς· οἶδα τί πέπονθα· ὃν
 γὰρ ἐδεξάμην ὡς αἰχμάλωτον, εὗρον ὡς Θεὸν παν-

Habuit opus, non Mosaico velamine; quippe ignorantia est atque nebula; non velo opere plu-
 mario intexto; est enim colorum flos; non propi-
 tatorio aureo; materiæ siquidem pulchritudo est; non cherubim manufactis; totum enim artis mira-
 culum est; sed ovina opus pelle, ut hominum voracem lupum esca illiceret atque falleret.

IV. At illico, qui semper Spiritui sancto pugnaci contentione repugnat, insilit Judæus, mordacibus-
 que diceris prophetæ magniloquentiam carpit. Quid vero effutit? Non credo Deum in terris ap-
 paruisse; vel eum qui nulla forma specieve cingi potest, humanam speciem ac formam assumpsisse, Atqui, o Judæe, quanquam legi morem non geris; fallaciter cavillaris prophetas; evangelia rejicis; apostolorum limis oculis aspicias despicisque; interro-
 gemus elementa, ac videamus quemnam confiteantur Dominum carne passum. Atque ut par est, primo solem interrogemus. Age ergo tu nobis, sol, dicito, cur contraxeris radios, crucifixo Domino? num quia purus homo esset is qui crucifigebatur? Ergo id quoque præstaudum fuit, cum Abel justus occidebatur. Interrogemus et cælum: Dic nobis cælum, quid est cur ipso meridie tenebras induisti; cum Dominicum Judæi latus transfugerent? Num quia purus homo esset is qui crucifigebatur? Quidni vero etiam egisti luctum, cum Naboth justus lapidaretur? Interrogemus et terram: Edicito, terra, cur intremueris, cum Dei hostes ausu nefario hæc præsumerent? An quia purus homo erat is qui crucifigebatur? Cur ergo minime intremuisti, cum Isaiam cerneres serra lignea a Manasse secari (92)? Sed et templum interrogemus: Edicito nobis, o templum; cur Christo crucifixo velum conscidisti? Num quod purus homo esset, qui agebatur in crucem? Ut quid ergo non itidem velum discidisti, cum Zachariæ sanguis in medio tui effunderetur? Sine voce respondet omnis creatura, atque: Ipso quem exhibuimus, luctu Dominum prædicavimus. Non conservi passionem luximus, sed ad Domini atrocem adeo injuriam horruimus. Clamat cælum: Deus erat is qui naturam humanam assumpsit, ac carne in crucem actus est; qui me ut Deus inclinavit et descendit. Clamat sol: Dominus meus erat is qui carne fuit crucifixus. Ejus enim ego splendorem Divinitatis pertimescens, radios subduxi. Clamat et terra: Creator erat carnem gerens qui carne fuit crucifixus. Quanquam enim carneum in præsepio fuerim complexa, haud tamen ejus potentiam Divinitatis circumscripsi. Clamat et mare: Non erat meus conservus, is qui carne fuit crucifixus. Nam Petri quidem qui conservus sit, gressus mea gravant ac premunt dorsa (93); Dominici autem

9 Gen. iv, 8. 9 III Reg. xxi, 14. 10 Matth. xiiii, 55. 11 Psal. xvii, 10. 12 Matth. xiv, 30.

(90) Leg. χειροποίητων.
 (91) Leg. τὸ κράτος.
 (92) A Manasse, ὑπὸ τοῦ Μανασσῆ. Sic passim alii; ut certa traditio sit, secatum fuisse a Manasse. Quod serra lignea, habent præter Proclum, Justinus in Dialog. cum Tryphone; auctor imperf. Homil. xxxiii, in c. xix Matth. Male Riccardus exponit τὸ

A Manasse, hoc est, inquit, sub ejus imperio. Imo ab ipso, seu ejus jussu: cum quo stat, ut a populo sectus fuerit, quod ait Origenes in cap. xiiii Matth. sive regis impii mandatum exsequente, sive ad idem conspirante scelus.
 (93) Gravant ac premunt, βαρεῖ. Respicit evangelicum illud: Et cum capisset mergi, etc., velut

pedes naturam meam sanctificant. Clamat et templum : Is qui in me olim colebatur Deus, ipse item nunc gravi in carne injuria afficitur : quocirca non ferens audax adeo facinus, discidi vestem. Denique clamat infernus : Non erat purus homo qui huc descendit ; novi quid sim passus : quem enim ut captivum susceperam , ut Deum omnipotentem inveni. At ne elementis quidem ipsis credis ? Ipsas interrogemus cœlestes virtutes. Dicite nobis angeli et is sit qui in terris visus est ¹³ carne crucifixus? Respondebuntque omnes per prophetam David, exserta voce dicentes : *Dominus Deus virtutum, ipse est Rex gloria*¹⁴. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(94) ORATIO XIV.

In sanctum Pascha.

I. Præclara quidem Paschalis solemnitas ; præclarus etiam præsens iste conventus. Tum vetera, tum nova complectitur mysteria. Tantam vero hebdomadæ hujus festivitas (95), seu niagis lætitia, frequentiam habet, ut nedum in terra homines exsultent ac gestiant ; verum etiam supernæ virtutes ob Christi resurrectionem, nobiscum pariter diem festum agant, parique lætitia conventum celebrent. Nunc enim angeli ac archangelorum turmæ diem festum agunt, cœlorum Regem Christum Deum nostrum, e terra præstolantes ceu victorem excepturos in cœlum. Sed et sanctorum cœtus pariter festum agit, Christum ante luciferum ¹⁵ ortum prædicans. Agit et terra, divino abluta sanguine. Mare quoque agitat, Christi ipsius vestigiorum dignatum honore. Porro etiam agit, quisquis universim renatus est ex aqua et Spiritu sancto. Agat et primus homo Adam, liber jam a veteri exsecratione effectus.

II. Tanta nos autem lætitiæ gratia, sua nos Christus resurrectione perfudit, ut non modo festum nos diem agere faciat, verum etiam præstet nobis ex passione salutem ; ex morte immortalitatem ; ex plaga medelam ; ex ruina ac casu resurrectionem. Ac olim quidem, dilectissimi, ex legis præscripto paschale hoc sacramentum mystice in Ægypto peragebatur, quod nimirum agni victima (96) symbolice significaretur ; nunc vero ex Evangelii lege resurrectionis diem solemnitatem paschalem spiritaliter celebremus. Illic namque gregarius agnus ex

¹³ Baruch iii, 38. ¹⁴ Psal. cxiii, 40. ¹⁵ Psal. cix, 5.

nimirum non ferente aqua ejus corporis pondus. Minus ergo apte Riccardus, *calcant* ; nam etiam Dominici calcarunt pedes , at non ea ratione, qua Petri, ita ut mare velut gravi pressum onere debisceret, sed ut Dominicis vestigiis quibus sanctificaretur, velut gestiret.

(94) Exscripsit Riccardus ex codice Vaticano, et contulit cum Columnensis. Notat passim dialectos, quæ sunt vitia scriptionis.

(95) *Hebdomadæ hujus festivitas.* Tota festive olim agebatur, cujus vestigium aliquod in officii divini ritu nobis remansit, qua sic paschales peragimus ferias, ut sola in eis recolamus Dominicæ resurrectionis sacramenta. Quod ait, habere illius festivitatem hebdomadæ, τοσούτον πλήθος · tantam

τοδύναμον. Ἄλλὰ ἀπιστεῖς τοῖς στοιχείοις ; Ἐρωτήσωμεν καὶ τὰς ἐπουρανίας δυνάμεις. Εἶπατε ἡμῖν, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις · τίς ἐστὶν ὁ ἐπὶ γῆς φανεῖς, καὶ σαρκὶ σταυρωθεὶς ; καὶ ἀποκριθήσονται πᾶσαι διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ βοῶσαι · κύριος ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης · αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

archangeli virtutesque cœlorum omnes, quisnam is sit qui in terris visus est ¹³ carne crucifixus? Respondebuntque omnes per prophetam David, exserta voce dicentes : *Dominus Deus virtutum, ipse est Rex gloria*¹⁴. Ipsi gloria in sæcula sæculorum.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.

A'. Λαμπρὰ μὲν ἡ τοῦ Πάσχα πανήγυρις · λαμπρὸς δὲ καὶ ὁ παρῶν σύλλογος. Καὶ παλαιὰ καὶ καινὰ περιέχει μυστήρια. Τοσούτον δὲ ἔχει πλήθος ἡ τῆς ἑβδομάδος ἑορτῆ, μᾶλλον δὲ εὐφροσύνη, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους ἀγάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις συνεορτάζειν καὶ συμπανηγυρίζειν ἡμῖν διὰ τὸν ἀναστάντα Χριστόν. Νῦν γὰρ ἑορτάζουσιν ἄγγελοι, καὶ ἀρχαγγέλων στρατιαὶ τὸν βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν, Χριστὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανοὺς προσδεχόμενοι ὡς νικητὴν · ἑορτάζουσι δὲ καὶ τῶν ἁγίων χοροὶ, τὸν πρὸ ἑωσφόρου ἀνατελιαντα κηρύττοντες Χριστόν · ἑορτάζει καὶ ἡ γῆ θείῳ λελομένη αἵματι · ἑορτάζει καὶ ἡ θάλασσα, τοῖς ἴχνει αὐτοῦ Χριστοῦ τετιμημένη. Ἐορτάζω καὶ πᾶς ἄνθρωπος, δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἁγίου ἀναγεννώμενος · ἑορτάζω καὶ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, τῆς πάλας κατάρτας ἐλευθερωθεὶς.

B'. Τοσαύτην δὲ χάριν εὐφροσύνης ἐνέπλησεν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, ὡς μὴ μόνον ἑορτάζειν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ παρέχειν ἡμῖν ἐκ πάθους σωτηρίαν, ἐκ θανάτου ἀθανασίαν, ἐκ πληγῆς ἴασιν, ἐκ πτώσεως ἀνάστασιν. Καὶ παλαιὰ μὲν, ἀγαπῆτοί, διὰ τοῦ νόμου μυστικῶς τὸ τοῦ Πάσχα μυστήριον ἐπετελεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ, συμβολικῶς δὲ διὰ τῆς τοῦ ἄμνοῦ σφαγῆς ἐδηλοῦτο · νῦν δὲ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πνευματικῶς ἐπιτελοῦμεν τὴν ἀναστάσιμον ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄμνος ἐξ ἀγέλης ἐθύετο κατὰ τὸν νόμον · ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ

multitudinem ac frequentiam ; celebrantium accipit, quibus revera fiat illustris ac præclarus conventus : non rerum, quod reddit Riccardus, ut præcedentia verba, ad festi splendorem spectent ; nempe complecti nova et vetera ; alia ad splendorem conventus, quo simul festum diem agant angeli atque homines, ipsaque adeo elementa.

(96) *Agni victima, διὰ τῆς τοῦ ἄμνοῦ σφαγῆς.* Sic corrigo, pro φαγῆς · quæ vox neque Græca est, nec satis apta. Immolatione enim agni, ejusque sanguinis aspersione liberati sunt Israelitæ, non comestione præcise, quæ velut consequenter habuit, et quasi ad vires confirmandas pro itinere quod erant festinato auspicaturi, urgentibus ad profectionem Ægyptiis.

Θεοῦ ἀμύνδ προσάγεται. Ἐκεῖ πρόβατον ἐκ ποιμνίου· Ἐνταῦθα δὲ ἀντιπρόβατον αὐτὸς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἐκεῖ σημεῖον αἵματος ἀλόγου βραντίζομένου, παντὸς τοῦ λαοῦ ἐγένετο φυλακτήριον· Ἐνταῦθα δὲ τίμιον αἷμα Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐκχέεται, ἵνα τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἀφεσιν λάβωμεν. Ἐκεῖ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἐθανάτωσεν· Ἐνταῦθα δὲ τὰ πολύτοκα τῶν ἀμαρτημάτων γεννήματα διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καθαίρονται. Ἐκεῖ Φαραὼ μετὰ τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ στρατιᾶς κατεποντίζετο· Ἐνταῦθα ὁ νοητὸς Φαραὼ σὺν πάσῃ τῇ δυνάμει αὐτοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος βυθίζεται. Ἐκεῖ Ἑβραίων παῖδες, μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῷ εὐεργέτῃ ἀνέμελλον, λέγοντες· Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξυσται· Ἐνταῦθα ὁ Βαπτίσματος ἀξιοθένης ἄδουσι τὸν ἐπινίκιον ὕμνον μουσικῶς λέγοντες· *Εἰς ἄγιος· εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν.* Ὁ δὲ προφήτης ἀναδοῶ λέγων· Ὁ Κύριος (97), *ἔδωκεν αἰσῶσεν· εὐαρέπειαν ἐνδύσατο.* Οἱ Ἑβραῖοι, μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα ἔσθιον· νυνὶ δὲ οἱ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ἐσθίουσι τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα. Αὐτοῦ γὰρ ἐστίν ἡ φωνὴ ἡ λέγουσα· *Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.*

Γ'. Καλῶς οὖν μακάριος Παῦλος ἐδόξ· *Ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινον ἐκείνοις· ἔργαζ· εἰς εἰς οὐρανοῦ κατηγνῆσαν ἡμῶν, εἰς οὐρανοῦ τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατηγνῆσαν.* Ἰουδαίων παῖδες φανερώς ἐσφάλισαν, ἀγνοήσαντες τὴν ἀλήθειαν· *Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἄν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.* Οὐ συνῆκαν οἱ δειλοὶ, ὅτι μέχρις τότε οἱ τυπικοὶ χρησμοί, ἔω; φανῆ ἡ ἀλήθεια. Καὶ γὰρ ἀνδριαντοποιὸς ἀνδριάντα βασιλέως ἀναστήσαντα βουλόμενος ἀπὸ χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χαλκοῦ, πρῶτον ἀπὸ πηλοῦ ἀναπλάττει τὸ ἐκτύπωμα τοῦ ἀνδριάντος, καὶ μέχρις τὸν ἀληθινὸν ἀνδριάντα ἀποπληρώσει, ἢ ἀπὸ χρυσοῦ, ἢ τοῦ ἀργύρου, ἢ τοῦ χαλκοῦ, φυλάττεται ἀκριβῶς ὁ τυπικὸς καὶ πῆλινος, δι' ἀναγκαίαν χρεῖαν τῷ τεχνίτῃ. Ἐπὰν δὲ τὸν πρὸς ἀλήθειαν ἀνδριάντα ἀποπληρώσει, λύεται λοιπὸν ὁ τυπικὸς καὶ πῆλινος, ὡσανεὶ ἀχρηστος ὢν, καὶ εἰς οὐδὲν ἐπιτήδειος τῷ τεχνίτῃ. Οὕτως καὶ οἱ Ἰουδαῖοι· πρὶν μὲν φανερωθῆναι τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀλήθειαν, καλῶς τοὺς τύπους ἐφύλαττον, μετὰ δὲ τὸ φανῆναι τὸν Κυρίον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν εἰπόντα· *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἀνάστασις· μάτην τοὺς τύπους κρατοῦσιν, ὅπερ οὐδὲ τοῦτο φυλάττουσι.* Παυσάσθωσαν λοιπὸν οἱ θεομάχοι Ἰουδαῖοι, οἱ τὸ ἄλογον πρόβατον σφάζοντες ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ

legis constituto sacrificabatur¹⁶; hic vero, Christus ipse Agnus Dei offertur. Illic ovis de ovili; hic autem vice ovis ipse est Pastor bonus, qui animam suam posuit pro ovibus suis¹⁷. Illic signum aspersi sanguinis brutæ animantis, salubre universi populi amuletum fuit; hic autem pretiosus Christi sanguis pro mundi salute effunditur, ut remissionem consequatur peccatorum. Illic primigena Ægyptiorum interempta fuerunt; hic multigena peccatorum gemina per confessionem expiantur. Illic Pharaon cum terribili exercitu suo submersus est¹⁸; hic spiritualis Pharaon cum omni sua virtute, per baptismum profundo mergitur. Illic Hebræi a transitu maris Rubri, lætum victoriæ carmen benemerenti modulantes, dixerunt: *Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est*¹⁹; hic baptisate initiati, mystice canunt victoriale canticum, dicentes: (98) *Unus sanctus; unus Dominus Jesus Christus, in gloria Dei Patris. Amen.* Propheta quoque exserta resonat voce: *Dominus regnavit, decorem induit*²⁰. Hebræi ut mare jam Rubrum transmisissent, in deserto manna comederunt: nunc autem ii qui e sacro baptismatis alveo exierunt, panem comedunt qui de cælo descendit. Ejus namque illa vox est, quæ dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*²¹.

III. Merito itaque beatus Paulus clamabat: *Hæc autem in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt*²². Erraverunt plane Judæi, non agnoscetes veritatem: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*²³. Non intellexerunt miseri, typica oracula eatenus permansura, quoad ipsa elucesceret veritas. Statuarius namque qui regis statuam ex auro argentove aut ære vult erigere, prius statuæ formam quam intendit, efformat e luto; ac quoad ipsam veram perfecerit statuam ex auro argentove vel ære, typicum illud luteumque simulacrum diligenter ab opifice servatur, velut maxime ipsi artificii necessarium. At vero adamusim peracta statua, tunc tandem typica illa luteaque diffingitur, utpote supervacanea, nulloque amplius usui artificii futura. Sic etiam Judæi: ante quam hominibus inclaresceret veritas, jure optimo typos servabant: at postquam Dominus noster Jesus Christus apparuit, ipse nimirum qui ait: *Ego sum lux mundi*²⁴; *et veritas, et vita*²⁵ *et resurrectio*²⁶; frustra retinent typos, qui ne ipsum quidem hoc servent (99), ut typi ac figuræ sint. Jam itaque desinant pugnaces Dei hostes Judæi, pro populi redemptione irrationabilem mactare ovem; cum

¹⁶ Exod. xii, 3 sqq. ¹⁷ Joan. x, 11. ¹⁸ Exod. xv, 27. ¹⁹ Exod. xv, 1. ²⁰ Psal. xcii, 1. ²¹ Joan. vi, 31. ²² I Cor. x, 11. ²³ I Cor. ii, 8. ²⁴ Joan. viii, 12. ²⁵ Joan. xiv, 6. ²⁶ Joan. xi, 25.

(97) Κύριος. Ita rescripsi. Sic enim mox iterum citatur hic locus Davidicus, infra sub finem § 3, Riccardus et Combefisius, Χριστός.

(98) Hæc chorus in Chrysostomi liturgia.

(99) Qui ne ipsum hoc servent. Levi mutatione restituo, sequorquæ Columennensis lectionem, οἵπερ,

loco ὅπερ. Quod ait hoc est; typos ac figuras frustra servari, qui ne quidem jam typi sint et figuræ, evacuante ea veritate. Erant enim signa rei futuræ, quæ jam desiit futura esse; eoque desierunt ipsa esse quod erant.

spiritualis Agnus, Dei Filius, qui tollit peccatum mundi ²⁷, nactatus fuerit, nosque ab exterminatore redemerit. Vale dicant fermento veteri, novamque accipiant veritatis massam. Cessent manducare lactucas agrestes; siquidem Christus nostri causa fel ebibit, quo vicissim suarum nobis medellarum fontes, dulcem potum misceret. Nobiscum ergo epulentur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae; sed in azymis sinceritatis et veritatis ²⁸, ut et post hujus vitæ exitum, unanimes cum angelis gloriæ Dominum laudantes dicamus: *Dominus regnavit: decorem induit* ²⁹. Ipsi gloria et honor, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

(1) ORATIO XV.

In sanctum Pascha et in illud, In principio erat Verbum.

I. Cæteri quidem evangelistæ genealogiam Domini ac Dei nostri Jesu Christi, qua carne natus est, enarrarunt; Joannes vero evangelistarum præstantissimus, theologiæ illa lyra, Dei Verbi divinam æternamque substantiam exposuit, generationemque Filii a Patre (2) sæculis anteriorem testisque expertem edisseruit, dicens: *In principio erat Verbum: et Verbum erat apud Deum: et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt* ³⁰. Satis habent quinque hi lapides, ad munimen Ecclesiæ. *In principio erat Verbum.* Non dixit, In principio factum est Verbum; sed, *In principio erat Verbum.* Ostendit principii expertem atque æternam Filii personam, ac ejus ad Patrem relationem: firmissimumque constituit nostræ fidei fundamentum. *Et Verbum erat apud Deum.* Ostendit substantiam individuum: grandique Evangelista voce tonat adversus gentiles. *Et Deus erat Verbum.* Summam ostendit naturæ identitatem: magnaque est Judæorum plaga. *Hoc erat in principio apud Deum.* Coæternitatem ejus cum Patre declarat: gravisque est Manichæorum ruina (3). *Omnia per ipsum facta sunt.* Liberam absolutamque ostendit creandi potestatem; omniumque hæreticorum obstruxit ora. Plane enim omnia per ipsum sunt facta. Cælum, ipsius est creatura: terra, factura ejus: mare, opus. Productus fuit aer: lux, ex nihilo facta: Angeli, servi: Virtutes, ministræ:

²⁷ Joan. 1, 29. ²⁸ I Cor. v, 8. ²⁹ Psal. xcii, 1.

(1) Retinui titulum quem codex Columnensis præfert, rejecta illa parte quam ex aliis Vaticanis addiderat Riccardus, καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον, ἀπόστολόν τε καὶ εὐαγγελιστήν. Non enim dicta est in sancti Joannis evangelistæ festo, vel in ejus peculiariter laudem. Ita spectat ad diem Paschæ, ut vix Proclus magis immoretur in Dominicæ resurrectionis mysteriis, quam in aliis. Legunt Græci illud Evangelium ipso die Paschæ, ut bene Riccardus colligit ex Chrysostomi hom. vii *De resurrect.* t. III, habentque etiamnum Græcorum libri ecclesiastici, quibus evangelia digesta sunt in usum totius anni: tota vero hebdomada legunt evangelia quæ vocant matutina, quibus continetur

λαοῦ· ἐσφάγη γὰρ ὁ νοητὸς ἀμνὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀφρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ λυτρωσάμενος ἡμᾶς τοῦ ὀλοθρευτοῦ. Ἐάσωσι τὰς παλαιὰς ζύμας, καὶ τὸ νέον φύραμα τῆς ἀληθείας λαμβανέτωσαν. Πausάσθωσαν τὰς πικρίδας ἐσθιόντες· ἐξέπτε γὰρ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὴν χολήν, ἵνα γλυκείας ἡμῖν ἀντικεράσῃ παρ' αὐτοῦ πηγὰς τῶν λαμάτων. Ἐορταζέτωσαν τοῖνον μεθ' ἡμῶν, μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκλειρίας καὶ ἀληθείας· ἵνα καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου ἔξοδον ὁμοθυμαδὸν δοξάζωμεν τὸν Κύριον τῆς δόξης μετὰ τῶν ἀγγέλων, λέγοντες· Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν· εὐπρέπειαν ἐδέδυσσάτο. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.

Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, καὶ εἰς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Α΄. Οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τὴν κατὰ σάρκα γενεαλογίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξηγήσαντο· Ἰωάννης δὲ τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ ἐξάιρετος, ἡ θεολόγος λύρα, τὴν ἀναρχον ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐθεολόγησε, καὶ τὴν προαιώνιον, καὶ ἀμάρτυρον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν ἐξηγήσατο, εἰπὼν· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.* Ἀρκούσιν οὗτοι οἱ πέντε λίθοι τῆ Ἐκκλησίᾳ εἰς τεῖχος. Εἶπε γὰρ, *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*· οὐκ εἶπεν, *Ἐν ἀρχῇ ἐγένετο ὁ Λόγος*· ἀλλ', *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.* Ἐδειξε τὸ ἀναρχον τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα τὴν σχέσιν· καὶ ἔστιν ἰσχυρότερος τῆς ἡμῶν πίστεως ὁ θεμέλιος. *Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν.* Ἐδειξε τῆς οὐσίας τὸ ἀδιαίρετον· καὶ ἔστι μεγάλη ἡ τοῦ εὐαγγελιστοῦ κατὰ Ἑλλήνων βροντὴ. *Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.* Ἐδειξε τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον· καὶ ἔστι μεγάλη κατὰ Ἰουδαίων ἡ πληγὴ. *Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.* Ἐδειξε τὸ πρὸς τὸν Πατέρα συναϊδίον· καὶ ἔστι μέγα τῶν Μανιχαίων τὸ πτώμα. *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.* Ἐδειξε τῆς δημιουργίας τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ἀπέφραξε τῶν πάντων αἰρετικῶν τὰ στόματα. *Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο.* Ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ κτίσμα· ἡ γῆ ποίημα· ἡ θάλασσα ἔργον· ὁ ἀήρ παρήχθη· τὸ φῶς ἐξ οὐκ ὄντων οἱ ἄγγελοι, δούλοι· αἱ δυνάμεις, λειτουργοὶ (4)· τὰ Χερουδὶμ, θρόνος.

³⁰ Joan. 1, 4-3.

D Dominicæ resurrectionis historia.

(2) *Generationem Filii a Patre.* Quod hic sæpius repetitur, Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν, durius est ad verbum: *Generatio qua Pater ad Filium habet.*

(3) *Gravisque est Manichæorum ruina.* Difficilior illatio, ut Verbi cum Patre asserta coæternitas, sit Manichæorum ruina. Quia tamen illi pluribus erroribus erant implicati, hoc quoque potuerunt laborare, ut Christum creaturam existimarent, eoque non coæternum Patri. Sane, cum ipse Manes se Christum jactaret, haud ita insanus erat, ut se Deo coæternum ac ab æterno existentem putaret.

(4) Ἄλ. λειτουργοῦσι· δλ. αἰνούσι.

Ὁ Πατήρ, Θεός · ὁ Υἱὸς, Λόγος καὶ Θεός · ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὰ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Θεός · καὶ ἀριθμὸς τῆς ὑποστάσεως τὴν φύσιν οὐκ ἡμιβλυνεν, οὐδὲ ἡ Τριάς τὴν οὐσίαν ἐμερίσατο· ἀλλ' ἔστι Τριάς ὁμοούσιος ἐν δυνάμει, ἐν θεότητι, ἐν ἀγαθότητι, τὴν ἡμῶν πίστιν θεμελιώσασα καὶ τηρήσασα· τὴν Ἐκκλησίαν τευχίσασα, τὴν οἰκουμένην ἀγιάσασα, τὸν διάβολον καταρχήσασα, τοὺς δαίμονας μαστίζουσα καὶ τήξασα, Ἰουδαίων περιτομὴν νεκρώσασα, Ἑλλήνων πλάνην διώξασα, καὶ αἰρετικῶν στόματα ἀποπράξασα.

B. Ἐθεολόγησε δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν προαιώνιον καὶ ἀμάρτυρον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν, εἰπὼν ἐν Εὐαγγελλίοις· Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Καὶ πάλιν· Ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα. Ἀμάρτυρος οὖν ἡ ἄνω πρὸ πάντων γέννησις, ὅτι μόνος ἐκ μόνου ἐγεννήθη. Καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸ πῶς ἐγέννησεν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ· καὶ ὁ Υἱὸς πῶς ἐγεννήθη. Χρόνος γὰρ οὐκ ἦν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν αἰώνων δημιουργός. Ἄγγελοι οὐ παρῆσαν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα. Οὐρανὸς οὐκ ἦν· Τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. Ὁ ἥλιος οὐκ ἦν· αὐτὸς γὰρ ἔθετο τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς φαῦσιν τῆς ἡμέρας. Σελήνη οὐκ ἦν, οὐδὲ ἀστέρες· Σελήνην γὰρ καὶ τοὺς ἀστέρας αὐτὸς ἐθεμελίωσεν. Ἡ γῆ οὐκ ἦν· αὐτὸς γὰρ εἶπε· Συνοχθήτω τὰ ὕδατα, καὶ ἐμφθῆτω ἡ ξηρά. Θαυμαστῶς τοίνυν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐσαφήνισε τὴν ἀναρχον τοῦ Λόγου ὑπαρξίν, καὶ τὴν προαιώνιον καὶ ἀμάρτυρον τοῦ Υἱοῦ γέννησιν.

Γ. Τίς σε ταῦτα ἐπαίδευεν εἰπεῖν, ὦ μακάριε Ἰωάννη· Ἡ λίμνη Γενεσαρέθ· Ἄλλ' οὐ δογματίζει. Ἡ ἀλεῖα· Ἄλλ' οὐ θεολογεῖ. Ζεβεδαῖος· Ἄλλ' ἰδιώτης. Ἡ πατρίς· Ἄλλ' οὐ κόμη· Ἄλλ' ἄγροικοι, οὐ πολῖται. Οἱ Ἰουδαῖοι· Ἄλλὰ παραβάται νόμου. Νόμος· Ἄλλὰ σκίαν εἶχε. Μωϋσῆς· Ἄλλ' ἰσχυρόφωνος ἦν καὶ βραδύγλωσσος. Δαβὶδ· Ἄλλὰ σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Πῶς οὖν εἶπας τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· Τίς σε πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἐμετεώρισε· Τίς τῷ νοῦ σου τοιούτα ἐχαρίσατο πτερά· Ἀφῆκας γὰρ τῇ πίστει τὴν γῆν, καὶ ἐγένου ὑπὲρ τὸν ἀέρα· ὑπερέβης τὸν αἰθέρα· τὰ ὑπερκόσμητα οὐρανοῦ ὕψι ὑπερέπετησας (5)· τὰ ἄνω ὑπερεπέδησας· ἀρχαγγέλους παρῆλθες· τῶν σεραφίμ ἐξιςώθης· τῷ τοῦ Δεσπότητος χερουδικῷ θρόνῳ παρέστης. Ἐπετεροποιήθης τῇ πίστει· ἀπερινόητον ἐβρόντησας γέννησιν· ἀκατάληπτον ἐκήρυξας ὑπαρξίν· ἀναρχον ἐθεολόγησας τὸν Λόγον· εἶπας γάρ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.

²¹ Joan. i, 18. ²² Matth. iii, 17. ²³ Matth. xi, 27. ²⁴ ibid. ²⁵ Hebr. i, 2. ²⁶ Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7. ²⁷ Psal. xxxii, 6. ²⁸ Gen. i, 16. ²⁹ Psal. viii, 4. ³⁰ Gen. i, 9. ³¹ Rom. ii, 27; Hebr. x, 1. ³² Exod. iv, 10. ³³ Psal. xxi, 7.

(5) Vatic. ὑπερουψηπέτησας.

(6) Vicus, ἡ κόμη. Bethsaidam intelligit, qua natus Joannem habet Chrysostomus hom. I in Joannem. Facta est ex vico postea civitas ac πόλις,

Cherubim, sedes. Pater Deus est : Filius, Verbum ac Deus : sed et Spiritus sanctus, Deus : nec personarum numerus naturam infringit ; vel Trinitas in partes secat substantiam. Sed est Trinitas consubstantialis in potentia, in deitate, in bonitate, fidem nostram fundans tuensque ac servans : Ecclesiam muniens ; orbem terrarum sanctificans ; diaboli vires enervans ; excrucians dæmones atque macerans ; Judæorum circumcisionem exstinguens ; gentilium errorem eliminans ; hæreticorumque obstruens ora.

II. Divinam porro, quæ ex Patre Filius natus est, prææternam ac sine teste generationem, Evangelista fauste nuntiavit dicens in Evangeliiis : *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit* ²¹. Et iterum : *Facta est vox de cælis, dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* ²². Caret itaque teste, superna antiquior omnibus generatio, eo quod solus ex solo genitus sit. Et nemo nisi Pater novit ²³ quemadmodum generavit ; neque alius quam Filius ²⁴, quemadmodum ipse genitus sit. Nam non erat tempus : quippe cum ipse sæculorum conditor sit ²⁵. Angeli non aderant ; cum ipse sit, qui facit angelos suos spiritus ²⁶. Cælum non erat : nam, *Verbo Domini cæli firmati sunt* ²⁷. Sol non erat : ipse enim luminare majus posuit ut luceret in die ²⁸. Non erat luna, neque stellæ : nam *lunam et stellas ipse fundavit* ²⁹. Non erat terra : ipse enim dixit : *Congregentur aquæ, et appareat arida* ³⁰. Miro itaque modo Evangelista æternam Verbi expressit substantiam, generationemque Filii antevertentem sæcula ac testis expertem

III. Ecquisnam, o beate Joannes, hæc edicere docuit ? Stagnumne Genesareth ? At illud dogmata non tradit. Num piscatio ? At illa non tractat divina. Zebedæus ? At vir est idiota. Patria ? Sed vilis erat (6) vicus ? At ibi rusticiani, non cives aderant. Judæi ? At erant legis prævaricatores ³¹. Lex ? Sed umbram habebat. Moyses ? Verum impeditioris ac tardioris linguæ erat ³². Davidne ? At vermis est, et non homo ³³. Quomodo igitur dixisti : *In principio erat Verbum ?* Quis ad tantam te provexit celsitatem ? Quis tuæ menti tales præbuit alas ? Fide enim relinquens terram, supra aerem constitisti ; supergressus es æthera ; supermundana cæli transvolasti culmina ; transiluisti supera ; Archangelorum præteriisti choros ; Seraphinis par effectus es ; Cherubico Domini adstitisti throno. Fide volucris ac sublimis ales factus es : generationem cogitatu majorem tuæ vocis tonitruo explicasti : incomprehensam prædicasti substantiam : Verbum

quod eam Joannes vocat cap. i, vers. 44. Sic Josephus narrat lib. xviii. *Antiquit.* cap. 3, quamquam etiam majores vici, urbes etiam appellarentur. Plura notat Riccardus

Dei principii expers æternumque docuisti : nam dixisti : *In principio erat Verbum , et Verbum erat apud Deum , et Deus erat Verbum .*

IV. Ingens gratia, dilectissimi. Tricubitalis homo, mente ac cogitatibus, una in cælum Verbum consecratus ascendit. Fide contuitus est e paterno nulla passione egredientem sinu; Deumque ex Deo genitum. Vidit Spiritum sanctum cum Patre et Filio adoratum; Trinitatem in unitate laudibus celebratam, eandemque in tribus discretam personis, atque natura unitam. Atque adeo Evangelista, ipsis Seraphim inventus est sublimior: quippe cum illi corusco fulgore concussi facies velint suas⁴⁴; hic autem præsidii fetus gratiæ, divinam cum generationem, tum substantiam enarraverit.

V. Tum inde rursum, operum consecutione e cælis in terram descendens, ait: *Verbum caro factum est*⁴⁵. Vidit Dei mysterium conversionis immune ac mutationis. Vidit Verbum in terris incarnatum, et a cælis minime divulgatum. Vidit puerperam Virginem, nihilque corruptam virginitatem. Vidit uterum cælo latiore. Vidit matrem sine viri commistione, partumque dolorum expertem. Vidit... natum ut hominem. Vidit infantem, eum qui ante sæcula perfectus erat. Vidit fasciis involutum, eum qui suo imperio solvit Lazari fascias⁴⁶. Creaturam vidit, indicantem creatorem. Vidit speluncam, mundi factam propitiatorium. Vidit creaturam, portantem creatorem. Vidit nutrimento utentem, ipsum nutricantem nutricem. Vidit materno in sinu eum, qui a paterno nunquam sejunctus est sinu. Vidit a Magis adorari eum⁴⁷, qui laudatur ab angelis. Vidit carne fugientem in Ægyptum, ipsum terram pugillo comprehendentem⁴⁸. Vidit eum aqua baptizari, qui aquarum fontes e terra emittit. Vidit Magistrum a discipulo proditum. Eum vidit ligatum qui non solvit matris virginitatem. Vidit sisti Pilato eum, qui e limo Pilatum finxisset. Vidit spinis coronatum eum, qui floribus redimisset terram. Vidit in terra crucifixum eum qui sublimis erat in cælis. Vidit in sepulcro mortuum eum, qui mortuos excitasset et sepulcro. Vidit resurgentem eum, qui resurrectionem prænuñtiasset. Vidit eum descendentem ad inferos, qui ascendit in cælos. *Infernus namque evomuit, quem ignorans deglutierat.*

VI. At quisnam tandem est, quem vidit? Quis, inquam? Is utique, qui inclinavit cælos, nulloque strepitu descendit⁴⁹: qui superas ipsas latet Virtutes: qui incarnatione ex Virgine, non nudavit paternum sinum: qui in cælis sine matre, Deus ex Deo, in terris ex matre Virginis filius, amans hominum, hominum causa factus est homo; qui impollutum hospitio suo uterum sanctificavit; ejusque sinus puros integrosque reliquit; naturæ sacra vitæ partes; virgineos obsignavit partus. Is, quem cælorum non capiunt spatia, quemque non arcte

A Δ'. Μεγάλη ἡ χάρις, ἀγαπητοί. Ἄνθρωπος τριπῆ-
χιος ὢν, εἰς τὸν οὐρανὸν τῷ νῷ καὶ τοῖς λογισμοῖς.
ἅμα καὶ τῷ Λόγῳ μετήλθεν. Ἐθεάσατο τῇ πίστει ἐκ
πατρικῶν κόλπων ἀπαθῶς ἐξεληθὼντα, καὶ Θεὸν ἐκ
Θεοῦ γεννηθέντα. Ἴδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σὺν Πατρὶ
καὶ Υἱῷ προσκυνούμενον· τὴν Τριάδα ἐν μονάδι δο-
ξαζομένην, καὶ ἐν τρισὶν ὑποστάσει διαιρουμένην,
καὶ φύσει ἡνωμένην. Καὶ τῶν σεραφίμ ὁ Εὐαγγελι-
στῆς εὐρέθη ἀνώτερος, ὅτι ἐκείνα διὰ τὴν ἀστραπὴν
καλύπτει τὰ πρόσωπα, οὗτος δὲ διὰ τὴν χάριν, καὶ
τὴν γέννησιν καὶ τὴν ὕπαρξιν ἐθεολόγησε.

E'. Πάλιν δὲ τοῖς ἔργοις ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν
καταβάς, εἶπεν· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ἴδε μυ-
στήριον Θεοῦ, τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως χωρὶς· ἴδῃ
τὸν Λόγον ἐπὶ γῆς σαρκωθέντα, καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ
ἀποστάντα, ἴδε τὴν Παρθένον τεκοῦσαν, καὶ τὴν
παρθενίαν μὴ φθαρθεῖσαν· ἴδε γαστέρα, οὐρανῶν
πλατυτέραν· ἴδε μητέρα ἀλόγευτον, καὶ τόκον ἀνώ-
δυνον· ἴδε τικτόμενον ὡς ἄνθρωπον· ἴδε βρέ-
φος, τὸν πρὸ αἰώνων τέλειον· ἴδε σπαργανωθέντα,
τὸν προστάξει λύσαντα Λαζάρου τὰ σπάργανα· ἴδε
κτίσιν γνωρίσαντα (7) τὸν κτίσαντα· ἴδε σπῆλαιον,
τὸ τοῦ κόσμου ἰλαστήριον· ἴδε τὸ κτίσιμα βαστάζον
τὸν κτίστην· ἴδε τρεφόμενον, τὸν τρέφοντα τὴν τρέ-
φουσαν· ἴδε μητρικῶν κόλπων, τὸν μὴ χωρισθέντα
τοῦ πατρῷου κόλπου. Ἴδε προσκυνούμενον ὑπὸ γά-
μων, τὸν αἰνούμενον ὑπὸ ἀγγέλων· ἴδεν εἰς Ἀίγυπτον
φυγόντα σαρκί, τὸν κατέχοντα τὴν γῆν δρακί· ἴδεν
ὕδατι βαπτιζόμενον, τὸν τὰ ὕδατα ἀπὸ γῆς πηγά-
σαντα· ἴδε προδοθέντα ὑπὸ μαθητοῦ διδάσκαλον· ἴδε
δεθέντα, τὸν τὴν παρθενίαν τῆς μητρὸς μὴ λύσαντα·
ἴδε παρεστῶτα Πιλάτῳ, τὸν ἐκ πλοῦ Πιλάτον πλα-
στουργήσαντα. Ἴδεν ἐξ ἀκανθῶν στεφανωθέντα, τὸν
τὴν γῆν τοῖς ἄνεσι στέψαντα· ἴδε σταυρωθέντα ἐπὶ
γῆς, τὸν ὑψωθέντα ἐν οὐρανοῖς· ἴδε ἐν τάφῳ νεκρὸν,
τὸν ἐκ τάφου τοῦς νεκροῦς ἐγείραντα· ἴδεν ἀνα-
στάντα, τὸν τὴν ἀνάστασιν προμηνύσαντα· ἴδεν εἰς
ἄδην κατελθόντα, τὸν εἰς οὐρανοῦς ἀνεληθόντα. Ἄδης
γὰρ ἐξέμεσεν, ὃν ἀγνοῶν κατέπειν.

Infernus namque evomuit, quem ignorans de-

Γ'. Καὶ τίς ἐστιν ἄρα ὃν ἴδεν; Τίς; Ὁ κτίσας
τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κατελθὼν ἀφοψητὶ· ὁ λαθὼν
τὰς ἀνω δυνάμεις· ὁ μὴ γυμνώσας τὸν πατρικὸν
θρόνον, σαρκωθείς ἐκ Παρθένου· ἐν οὐρανοῖς ἀμήτωρ,
ἐκ Θεοῦ Θεός, καὶ ἐπὶ γῆς ἐκ μητρὸς, Παρθένου
υἱός, ὁ φιλόανθρωπος δι' ἀνθρώπους ἐνανθρωπήσας·
ὁ τὴν ἀμόλυντον γαστέρα τῇ οἰκῆσει ἀγιάσας· ὁ τὰς
λαγόντας ἐλευθερώσας· ὁ τὰς τῆς φύσεως γονὰς εὐ-
λογήσας· ὁ τὰς παρθενικὰς ὠδῖνας σφραγίσας· ὁ
τόπους οὐρανῶν μὴ χωρήσας, καὶ μητέρα οὐ στενο-
χωρήσας· ὁ πρὸ αἰώνων τοὺς αἰῶνας δημιουργήσας.

⁴⁴ Isa. vi, 6. ⁴⁵ Joan. i, 14. ⁴⁶ Joan. xi, 44.

⁴⁷ Matth. ii, 12. ⁴⁸ Isa. xl, 12. ⁴⁹ Psal. xvii, 10

(7) Ἴσ. γνωρίσασαν.

ὁ λόγῳ τὸν κόσμον μετ' ἐξουσίας ἐκτελέσας· ὁ τοῦ Πατρὸς ἀρρήτος Λόγος· ὁ τοῦ γεννησαντος ὁμοούσιος Υἱός· ὁ ἀναρχος, καὶ ἀρχὴν μὴ δεχόμενος, καὶ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβών. Παράδοξα τὰ θαύματα, ἀγαπητοί· ὅτι ὁ ἐν οὐρανῷ θρόνος οὐκ ἐκενώθη, καὶ ὁ ἐν γῆς κόσμος ἐσώθη. Ταῦτα πάντα περιέχουσιν οἱ πέντε λόγοι τοῦ μεγάλου βροντολόγου εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Διὰ τοῦτο θανατωθήτωσαν Ἕλληνες, καταργηθήτωσαν Ἰουδαῖοι· αἰσχυνέσθωσαν Σαμαρεῖται, διασκορπισθήτωσαν Μανιχαῖοι· ἀπολέσθωσαν αἰρετικοί, καὶ πάντες οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀμωμῆτου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· ὅτι πάντων ἐκείνων ἡ ἐλπίς εἰς πῦσιν καὶ ἀπώλειαν, ἡ δὲ ἡμετέρα ἐλπίς εἰς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἡ δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ' (8).

Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν.

Α'. Σήμερον, ἀγαπητοί, ἐπαφοίτησε τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ χάρις, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας· αὐξανόμενη δὲ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας μεγαλύνεται. Ἐλαμψεν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις, καὶ ἐξαίφνης εὐλαλα τῶν ἀλάλων τὰ στόματα· καὶ τῶν ἀπαιδευτῶν αἱ γλῶτται ἐστομώθησαν· καὶ τῶν ἀλλέων αἱ καρδίαι πρὸς θάρσος μετεβλήθησαν. Διὸ καὶ τὴν πτωχεύσασάν μου διάνοιαν ἐξαρπάξει δειλιάς ἡ σήμερον ἐπιφοιτήσασα ἐξ οὐρανοῦ χάρις. Οὕτως γὰρ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος δειλιῶν ὁ Πέτρος, ἐπὶ παιδείας ἠρνήσατο τὸν Δεσπότην· μετὰ δὲ τὴν καθόδον τοῦ Πνεύματος, ἐπὶ δῆμων καὶ βασιλέων μετὰ τοῦ θάρσους ὠμολόγει κράζων· *Οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς ἢ ἠκούσαμεν καὶ εἶδομεν μὴ λαλεῖν*. Ὅθεν καὶ μέθην τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐγλωττίαν Ἰουδαῖοι ἐνόμισαν, λέγοντες· Ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσιν. Ἀντερητόρευσε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Πέτρος, ὃ καὶ τῆς ὥρας τῶν δοκίμων διὰ Τριάδος βεβαιουμένων (9). Ἐπειδὴ γὰρ τῇ τρίτῃ ὥρῃ ὁ σταυρὸς ἐβρίξωθη, καὶ τρίτῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει πύργου ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐκάθησε, μνησὼν ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμα. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων ἐστὶ. Καὶ ἡ μὲν παρουσία τοῦ Πνεύματος (10), ὡς ὑπέτος ἐπὶ πόκον ἐγένετο, ἐπειδὴ οικονομίας ἦν σύμβολον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος, ἵνα δευχθῆ ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμα ὑπάρχει, Ἔχρος ἐκ τοῦ

A complexus est uterque. Qui ante sæcula, sæculorum existit conditor; qui verbo mundum cum potestate perfecit; Patris ineffabile Verbum; Filius Genitori consubstantialis; æternus ille, nec principium admittens; qui que tamen principium acceperit essendi. Mira sane, et admirabilia, dilectissimi, sunt ista; ut in cælo minime vacuata sit sedes, mundusque hic terrenus salutem consecutus sit. Cuncta hæc complectuntur tonitruum voce loquentis magni Evangelistæ, quinque illa verba. Quocirca pereant tandem gentiles; tollantur Judæi; pudore suffundantur Samaritani; dispergantur Manichæi; dispereant hæretici, sanctæque catholicæ ac apostolicæ Ecclesiæ hostes universi. Eorum namque omnium spes, in ruinam ac interitum cedit; nostra autem, in resurrectionem et vitam æternam. Per Dominum nostrum Jesum Christum, cum quo Patri et Spiritui sancto, gloria, honor atque potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XVI.

In sanctam Pentecosten.

1. Hodie, dilectissimi, advenit Spiritus sancti gratia: quæ quidem, cum ab ipsa hac die cœperit, ad usque eandem hanc ipsam diem adulta auctaque, magnifice colitur ac celebratur. Affulsit Spiritus sancti gratia, illicoque facunda evaserunt mutorum ora; ineruditorum linguæ disertæ eruditæque redditæ sunt; piscatorum corda in erectos audentesque animos commutata. Proinde a mea etiam animi imbecillitate mentisque inopia, timiditate ignaviamque discutiet illa ipsa, quæ cœlitus hodie advenit gratia. Sic quippe ante Spiritus sancti adventum, Petrus pavore confectus coram ancillula negavit Dominum⁹⁰: post vero ejusdem descensum, coram populis et regibus magna animi securitate eum confessus, exserta extulit voce: *Non possumus quæ audivimus et vidimus, non loqui vobis*⁹¹. Quocirca Judæi quoque Spiritus sancti eloquentiam illam, temulentiam rati, musto eos plenos dixerunt⁹². Scite autem eos refellit Petrus, a quo etiam probatum tempus (11) aptumque mysterio a ternario confirmatum fuit. Quia enim hora tertia crux fixa fuerat, hora quoque tertia Spiritus sanctus in apostolos ignis specie descendit, indicans Deum esse Spiritum. *Deus enim noster ignis consumens est*⁹³. Ac quidem Salvatoris adventus, sicut pluvia in vellus fuit⁹⁴ (12); eo quod dispensa-

⁹⁰ Matth. xxvi, 69. ⁹¹ Act. iv, 20. ⁹² Act. ii, 13. ⁹³ Hebr. xii, 29. ⁹⁴ Psal. lxxi, 6.

(8) Exscripta est ex vetusto codice Cryptæ feratæ. Tota adversus Macedonianos ac Eunomianos decurrit, variis Scripturæ locis Spiritus sancti divinitatem probans. Id enim illi contendebant, non haberi ex Scriptura, eum Deum esse.

(9) Leg. ὃ τὸ δοκίμων βεβαιούμενον.

(10) Leg. Σωτήρος.

(11) A quo etiam probatum tempus, etc. Mera barbaries est, quod habet textus, levi, quam feci, mutatione sanandus. Ex hora itaque tertia, quæ hora fuit crucis juxta Marcum xv, 25, congruum ostendit tempus adventus Spiritus sancti, exclu-

ditque ab eo Judæorum calumniam de ebrietate, cum Judæis, non nisi hora sexta, sabbatis ac festis diebus prandere moris esset, uti Josephus in Vita sua.

(12) Salvatoris adventus. Cogor aliquid præsumere, ac mutare nomen Spiritus, Πνεύματος: in quo palam videatur errasse antiquarius. Sequentia enim ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος aperte indicant comparare auctorem adventum Spiritus, alterius adventui; nempe Filii ac Verbi, qui ita quietus fuerit, eo quod ad œconomiam veniret, id est, ad sumendam carnem, inque ea suaviter ac mirabili incli-

tionis symbolum esset. In Spiritus autem adventu, quo significaretur Deum esse Spiritum, *Factus est repente de caelo sonus tanquam ruentis impetu flatus vehementis* ⁵⁵. Spiritum porro Deum esse accipe. Isaias namque ait: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Et seraphim stabant in circuitu ejus. Et dixit ad me: quis ibit ad populum istum, et quem mittam ad eum* ⁵⁶? *Incrassatum enim est cor populi hujus, et auribus suis graviter audierunt, et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus suis audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos* ⁵⁷. Vis ergo tu qui Spiritum sanctum oppugnans, nosse fuisse Spiritum sanctum, qui supra thronum excelsum ac elevatum sedit? Paulum apostolum audi, et crede. Adductus ille Romam ad Neronem, Judaeorum illic multitudinem invenit, eisque verbum salutis exposuit. *Quidam autem credebant; quidam vero non credebant. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est de vobis per Isaiam prophetam* ⁵⁸. *Aure audietis, et non intelligetis. Vides Spiritum sanctum, Dominum ac Deum esse? Usquam ne enim in lege non glorificatum in Trinitate Spiritum sanctum inveneris? Audi prophetam dicentem: Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ⁵⁹.

II. Sed et gratiae tempore, cum Salvator ad salutare baptisma accessit, Patre e caelis testimonium perhibente Filio ⁶⁰, Spiritus sanctus in columbae specie advenit. Hic hodierna die Spiritus, in ignis specie supra singulos apostolos sedit ⁶¹. Vides, apostolos quoque scdes esse? *Deus enim, inquit, sedet super sedem sanctam suam* ⁶². Hic Spiritus mentium Ananiam morte muletavit ⁶³. Hic Spiritus charismatum distribuit dona, *dividens singulis privatim prout vult* ⁶⁴. Hoc Spiritu plenus apostolus Paulus, Elymae mago tenebras ac caliginem effudit ⁶⁵. Hunc Gabriel Spiritum fausto nuntio Mariae promisit, dicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* ⁶⁶. Qui idem nunc quoque super nos adveniat, ac nos benedicat. Ipse enim se aquae commisit, atque in modum ignis peccata conflavit absumitque: ac nuper illuminatos, lucis instar fulgoribus illustrat; nostrique miseretur ut Deus. Quoniam eum decet gloria ac potestas, in saecula saeculorum: Amen.

⁵⁵ Act. II, 2. ⁵⁶ Isa. VI, 1, 2, 8-10. ⁵⁷ Matth. XIII, 13; Act. XXVIII, 27. ⁵⁸ Act. XXVIII, 24-26. ⁵⁹ Psal. XXXII, 6. ⁶⁰ Luc. III, 22. ⁶¹ Act. II, 3. ⁶² Psal. XLVI, 9. ⁶³ Act. V, 4. ⁶⁴ I Cor. XII, 11. ⁶⁵ Act. XIII, 41. ⁶⁶ Luc. I, 35.

natione operandam nostram salutem: cum adventus Spiritus fuerit in ostensione deitatis; eoque in ignis specie, qui ejus symbolum est. Praeterea verba psalini, *Descendet sicut pluvia in vellus*: non de Spiritu sancto, sed de Verbo, qua carnem in Maria sumit, Ecclesiae usus exponit in officio diei sacrae Circumcisionis. Miserum est ut singularis unius depravati codicis fidei astringaris; nec aequae conjecturae dare aliquid possis. Non potest dici, quod auctor acceperit nomen illud Πνεύματος, quo

οὐρανοῦ ἐγένετο ὡς περ φερεμένης πιοῆς βιαίας· Καὶ ἔτι Θεὸς τὸ πνεῦμα, διδάχθητι. Ἡσαίας γὰρ φησιν· Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ἰσηλου καὶ ἐπηρμένον· καὶ τὰ σεραφίμ εἰσθήκισαν κύκλω αὐτοῦ. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· Τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τούτων, καὶ τίνα ἀποστελῶ πρὸς αὐτόν; ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. Θέλεις οὖν γυνῶναι; πνευματομάχε, ὅτι Πνεῦμα ἔδρευσεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου; Ἄκουσον Παύλου τοῦ ἀποστόλου, καὶ πείσθητι. Παρεπέμφθη τῷ Νέρωνι ἐπὶ τὴν Ῥώμην· κατέλαβε τὰ ἐκεῖ πλῆθη τῶν Ἰουδαίων· ἐδίδασκεν αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς σωτηρίας. Οἱ μὲν ἐπέλιθοντο, οἱ δὲ ἠπίσταντο. Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους, ἀπελύοντο· εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἐν· Καλῶς εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ ὑμῶν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου· Ἀκοῆ ἀκούσατε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. Ὅρα; ὅτι Κύριος καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ποῦ γὰρ οὐχ εὐρήσεις τὸ Πνεῦμα ἐν τῇ Τριάδι πανταχοῦ δοξαζόμενον ἐν τῷ νόμῳ; Ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερωθήσαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πῦσα ἡ δύναμις αὐτῶν.

B'. Ἄλλ' ἐν τῇ χάριτι, ἦνίκα ἐπὶ τὸ σωτήριο βάπτισμα ὁ Σωτὴρ παρεγένετο, ὁ Πατὴρ ἀνωθεν τῷ Υἱῷ ἐμαρτύρει, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον/ἐν εἶδει περιστερᾶς παρεγένετο. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα σήμερον ἐν εἶδει πυρὸς ἐκάθισεν ἐφ' ἕκαστον τῶν ἀποστόλων. Ὅρα; ὅτι καὶ θρόνοι οἱ ἀπόστολοι; Ὁ Θεὸς γὰρ, φησὶ, κάθηται ἐπὶ θρόνου ἀγίου αὐτοῦ. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα Ἀνανίαν ψευδόμενον ἐθανάτωσε. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα διανέμει τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα, *διαιροῦν ἰδίᾳ καθὼς βούλεται*. Τοῦτον τοῦ Πνεύματος πληθεὺς Παῦλος ὁ ἀπόστολος. Ἐλύμαν τὸν μάγον ἐσχότισε. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα Γαβριὴλ τῇ Μαρίᾳ εὐηγγέλισατο, λέγων· *Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι*. Αὐτὸ καὶ νῦν ἐπέλιθη ἐφ' ἡμᾶς καὶ εὐλογήθη. Τοῦτο γὰρ συναμαίγνυται τῷ ὕδατι, καὶ χωνεύει τὰς ἀμαρτίας ὡς πῦρ, καὶ τοὺς νεωφωτιστοὺς λαμπρύνει ὡς φῶς, καὶ ἡμᾶς ἐλεεῖ ὡς Θεός· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

sensu auctor *Imperfecti*, pro ipso Filio; tum quia ipse brevis post exponit de Spiritu sancto in persona propria. Citatus ille, clare distinguit Spiritum sanctum apud Lucam, ac in negotio Dominicae incarnationis, a Paraclete, ut valde frigidi sint, qui ex illa ejus expositione, Sabellianismi notam aspersam volunt. Utinam aequae facile contraria Arianismi depelli posset. Equidem haud video ut omnino possit, vel in aliquo differat auctor ille ab Eusebianis.

(13) ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

A

ORATIO XVII.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον.

A. Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἀρκτουρον, καὶ ὠρίωνα, καὶ πλειάδα, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἑωσφόρον παρανατέλλοντα (14) ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ κόλπων παρθενικῶν ἀναλάμψας, τὰς μὲν ἀστράψας χορείας, εἰς συνδρομὴν φωτὸς οὐκ ἐπιδέχεται, Στέφανον δὲ τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολά των ἀθανάτων ἀκτίων πεποιήται. Ἐκείνος μὲν τὴν ἀρκτῶν εἰς τὴν νοτιαίαν τριβὸν ἐλαύνων, ποτὲ μὲν συστέλλει, ποτὲ δὲ πλατύνει τῆς ἡμέρας τὰ μέτρα· οὗτος δὲ, τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ἐπιδημίᾳ τὴν δικαιοσύνην αὐξήσας, ἀμίαντον καὶ ἀμείλιτον τὸ ταύτης ἐτήρησε φέγγος· ἐκείνος· νυκτὸς διάδοχος, οὗτος θανάτου ἀντίπαλος· ἐκείνος σκότους φυγαδευτῆς, οὗτος ἀμαρτίας ἀνατροπεύς· ἐκείνος δωδεκάωρον φέγγει, οὗτος δι' αἰῶνος ἀστράπτει. Ἐκείνος δι' ἀστέρων ὀδεύει, οὗτος δι' ἀποστόλων ἐκλάμπει· ἐκείνος διὰ καιρῶν καὶ χρόνων περιέρχεται, οὗτος διὰ προφητῶν καὶ εὐαγγελιστῶν κηρύττεται· ἐκείνος τὰς ὥρας τῷ ὁρόμῳ ὑφαίνει, οὗτος τῷ λόγῳ τὰς ἐκκλησίας μεγαλύνει. Ἐκείνον ἐπὶ ἄρματος οἱ ζωγράφοι ἐπιθεδικότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπὶ φάτνης ἀναπαυόμενον διαγγέλλουσι· φάτνης, τὸν οὐρανὸν μιμουμένης· φάτνης τοῦ χειροδίου περιουμένης· φάτνης, τῷ ἀρρήτῳ θρόνῳ συγκρινομένης· φάτνης, τὴν λογικὴν τροφήν περιεχούσης· φάτνης, τὴν τοῦ παντὸς ζωὴν ὑποδεξαμένης· φάτνης, τὸν τὰ πάντα βασταζόντα βασταζούσης· φάτνης, πάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως πλατυτέρας (ὅν γὰρ ἡ κτίσις οὐ χωρεῖ, τοῦτον ἡ φάτνη διὰ τὴν χάριν ἐχώρησε)· φάτνης, ὑπὸ ἀστέρος ἡμεροδρομοῦ μνησμένης· φάτνης, ἐν αὐτῇ τὸ θυσιαστήριον προδιαγραφούσης· φάτνης, Ἐκκλησίαν τὸ σπήλαιον ἀποτελεσάσης.

B. Δεῦτε τοίνυν, καὶ ἡμεῖς τοὺς εὐσεβεῖς μάγους ζηλώσωμεν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀντὶ τῆς Βηθλεὲμ κατανοήσωμεν· ἀντὶ τοῦ σπηλαίου τὸ ἱερατικὸν ἀσπασώμεθα βῆμα· ἀντὶ τῆς φάτνης τὸ θυσιαστήριον προσκυνήσωμεν· ἀντὶ τοῦ βρέφους περιπτωξώμεθα τὸν διὰ τοῦ βρέφους εὐλογοῦμενον ἄρτον· ἐφ' ἅπασιν δὲ τοῦτοις τὸν ὑπὸ τοῦ Στεφάνου σήμερον καταγγελλόμενον Βασιλείᾳ δοξάσωμεν. Ὡς ξένου Βασιλέως παράδοξα πράγματα. Χθὲς ἐτέχθη, καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προσηνήχθη· Στέφανος, ὁ περιώνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἐμψυχὸς στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτοπλεκτον διάδημα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περιθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυὲς τῆς ἰδίας κορυφῆς

⁶⁷ Hebr. I, 3. ⁶⁸ Matth. II, 9.

(13) Præter alios codices quos citat Riccardus, etiam Seguerianus Procli hanc orationem habet. Stylus universus ac compositio Proclum loquitur; cuius nihil præferbat, quam ei in Stephanum alteram abrogavi, ac legitimo auctori restitui. — Malui scilicet eam Asterii orationem seorsim edere, ac reliquis ejusdem sancti Patris jam editis adjicere, quam confundere cum Procli orationibus, quibuscum nihil commune habet. Adverterat ipse Riccardus (pag. 496) nullos habere Procli characteres; nullas antitheses, Proclo satis familiares, nullam parono-

Laudatio sancti protomartyris Stephani.

I. Sensilis quidem sol supra terram exoriens, Arcturum et Orionem et Pleiades, aut ipsum etiam Luciferum pariter coorientem habet; Sol autem justitiæ e virginali affulgens sinu, eisi astrorum choros quo coacervata luce coruscet, non recipiat, ut tamen immortalibus radiis protomartyr Stephanus coiriretur, effecit. Ille a septentrionali plaga ad australem excurrens, nunc quidem diei contrahit spatia, nunc protrahit; at hic suo ad nos e cœlis adventu justitiæ augens, purum integrumque ejus servavit lumen. Ille nocti succedit; hic mortis adversarius est. Ille tenebras fugat; hic peccatum eliminat. Ille per horas duodecim lucet; hic per sæcula splendet. Ille per astra incedit; hic per apostolos effulget. Ille per tempora et annos oberrat; hic prophetarum et evangelistarum præconio celebratur. Suo ille cursu anni tempestates conficit; hic Ecclesias claras magnificasque sermone reddit. Illum pictores currui insidentem depingunt; hunc theologi in præsepio recumbentem astruunt; præsepio, inquam, cœlorum æmulo; præsepio, cherubinibus cœquato; præsepio, ineffabili illi throno comparato; præsepio, rationalem cibum complectente; præsepio, quod universi suscepit vitam; præsepio, eum portante qui portat omnia ⁶⁷; præsepio, omni simul creatura latiori; quem enim creatura non capit, eum præsepe per gratiam capere potuit; præsepio, cujus stella interdiu lucens index est ⁶⁸; præsepio, quod in se sacri altaris formam designaret; præsepio, quod speluncam in Ecclesiam vertit.

II. Agite ergo, nos quoque pios ac religiosos magos æmulemur, ac Ecclesiam loco Bethlehem spiritualiter accipiamus; pro spelunca, sacrarium passis avidisque ulnis teneamus; præsepis vice, altare veneremur; pro infante, panem per infantem benedictum complectamur: atque ad hæc omnia, Regem hodie a Stephano annuntiatum, gloria ac laude prosequamur. O novi Regis res admirandas! Heri natus est, eique hodie Stephanus oblatas est. Stephanus, inquam, pro nominis ratione martyrii corona laureatus; Stephanus, animata corona; Stephanus, a se contextum diadema; Stephanus, a se coronationis artifex; Stephanus, genuinum

masiam, non pressas sententias, nec sacræ Scripturæ flosculos inspersione: ut sola codicum antiquitate persuasus ei ascripserit. . . . Photius ergo in sua Bibliotheca (cod. cclxxi) sermonem hunc ut Asterii defloravit; totusque Asterii reliquis stylo ac omni bus consentit. — Hæc Combefisius in *Auctar. nov. tom. I, pag. 299*, ubi exstat laudata *Oratio in sanctum Stephanum* Asterio asserta, quæ in editione Riccardi sub nomine sancti Procli habetur pagg. 485-495; estque num. xvii.

(14) Vat. cod. προανατ.

proprii verticis coronamentum; Stephanus, florigerum fidei germen; Stephanus, fragrantissima charitatis rosa; Stephanus, spei immarcescibilis flos; Stephanus, uberrima gratiæ spica; Stephanus, feracissimus illius vitis sempiternæ vitæ palme; Stephanus, mellifluus æternitatis botrus; Stephanus, in cœlum usque sublimis Crucifixi propago; Stephanus, totius boni operis ac sermonis plenitudo; Stephanus, inexpugnabilis confessionis turris; Stephanus, inconcussus tolerantiae scopulus; Stephanus, continentiae cruciarius armiger; Stephanus, invictus religionis miles; Stephanus, animosus bellici agminis ductor; Stephanus, adversus interfectores Christi orator intrepidus et acer. Defeci, defeci Stephano coronam nectens, etsi necdum nectere cœperim. Sinamus itaque divinam ipsam scripturam Stephano coronam intexere.

III. *Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo* 69. Quanam laudem ratione, quam suis gratia digitis coronam intexuit? Quid Stephano tribuam, cum omne martyrum caput ipse coronet? Quid pleræ gratia coronæ possim adjungere? Quanam sermonis vi eum exornem, qui mundo omni splendidiore est? Quibus verbis mirabilem eum prædicem, qui innumerabilibus cumulatus est comptusque miraculis? *Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine, faciebat signa et prodigia magna in populo.* Gratia et fortitudo coronam Stephano intexebant; utriusque manu ad bonum illud certamen componebatur. Illa quidem ad fidem; hæc ad martyrium eum aptabat. Illa ad ministerium; hæc ad sermonem dux erat. Altera ad securitatem dicendique libertatem; altera ad tolerantiam componebat. Altera ad miracula; altera ad præclara facinora informabat. Gratia et fortitudo, ejusdem dignitatis planta; gratia et fortitudo, cœvum germen; gratia et fortitudo, ejusdem radicis caudex; gratia et fortitudo, contubernalis conjugatio; gratia et fortitudo, congeminatus fidei stolo; gratia et fortitudo, consonus concentus; gratia et fortitudo, pulchra palpestrarum venustate honestata rectæ fidei lumina; gratia et fortitudo, gemina Ecclesiæ ubera; gratia et fortitudo, contubernales Christi milites; gratia et fortitudo, vigiles Stephani custodes. *Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine.*

IV. Erat Stephanus gratiæ thuribulum, sanctitatis suffimen spirans. Erat fons gratiæ, perennibus virtutum laticibus redundanter exundans. Erat gratiæ Nilus, erumpente pietatis fluxu omnia uadique irrigans. Erat pugil gratiæ, qui se adversariorum potentiæ omni opponeret. Miles erat gratiæ, qui in omnem hostium machinam, universaque turbarum ac incursionum genera irrueret: telis occursans; persecutiones forti animo tolerans;

69 Act. vi, 8.

Α στεφάνωμα· Στέφανος, τὸ πολυζυθὸς τῆς πίστεως· βλάστημα· Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ῥόδον· Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον ἄνθος· Στέφανος, ὁ τῆς χάριτος εὐβαλέστατος στάχυς· Στέφανος ὁ τῆς ἀειζῶου ἀμπέλου τὸ πολυφόρον κλῆμα· Στέφανος, τῆς ἀθανασίας ὁ μελιστακτος βότρυς· Στέφανος, ἡ τοῦ σταυρωθέντος οὐρανομήκης παραφύας· Στέφανος, παντὸς ἀγαθοῦ ἔργου καὶ λόγου τὸ πλήρωμα· Στέφανος, ὁ τῆς ὁμολογίας ἀκαθαίρετος πύργος· Στέφανος, ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀσάλευτος πρόβολος· Στέφανος, ὁ τῆς ἐγκρατείας σταυροφόρος ὀπλίτης· Στέφανος, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀήττητος στρατιώτης· Στέφανος, ὁ ἔμφυχος στρατηλάτης· Στέφανος, ὁ κατὰ τῶν χριστοκτόνων θαρσαλέος ῥήτωρ. Ἐκαμον, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδέ πω τῆς πλοκῆς ἐφηψάμην. Τῇ θεῷ τὸνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Γ. *Στέφανος γάρ, φησὶ, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.* Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, ὃν ἡ χάρις τοῖς οἰκείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; τί χάρισται μαι τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρου στεφανοῦντι; τί δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ στεφάνῳ; ποίῳ λόγῳ κοσμήσω τὸν παντὸς φαειρότερον κόσμου; ποίοις ῥήμασι θαυμάσω τὸν μυρίοις κομῶντα τοῖς θαύμασι; *Στέφανος γάρ, φησὶ, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως, ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.* Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἐπλεκον· ἐξ ἑκατέρας χειρὸς πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν συνετίθετο. Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτὸν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἤρμοζεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὠδήγησεν. Ἡ μὲν πρὸς παρρησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διεβύβημιζεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζεν. Χάρις καὶ δύναμις, ὁμότιμον φέτευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόρριζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόδιατος συζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διττὸν τῆς πίστεως μόσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόηχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιθέφαροι τῆς ὀρθοδοξίας ὀφθαλμοί· χάρις καὶ δύναμις, οἱ δίδυμοι τῆς Ἐκκλησίας μασθοί· χάρις καὶ δύναμις, αἱ ὁμόσκηνοι τοῦ Χριστοῦ στρατιώταιδες· χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου ἀγρυπνοὶ φύλακες. Δ *Στέφανος γάρ, φησὶ, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως.*

Δ'. Θυματήριον τῆς χάριτος ἦν ὁ Στέφανος, τὸ τῆς ἀγωσύνης περιπνέον θυμάμα. Πηγή ἦν τῆς χάριτος, ἀενάοις ἀρετῆς πλημμυρῶν τοῖς νόμασι. Νεῖλος ἦν τῆς χάριτος, τῷ τῆς εὐσεβείας περιδύζων βέυματι. Ἀθλητὴς ἦν τῆς χάριτος, πρὸς πᾶσαν ἀνταγωνιστῶν ἀντιφερόμενος δύναμιν. Στρατιώτης ἦν τῆς χάριτος, πρὸς πᾶσαν τῶν ἐναντιῶν μηχανήν, τῶν τε θερῶν τὰ παντοῖα, καὶ τὴν ἐπανάστασιν ἐπιφερόμενος· ἀπαντῶν τοῖς τοξέυμασι· τοῖς διωγμοῖς ἐγκαρτερῶν·

τοῖς θαύμασιν ἐγχορευῶν· τὰ πάθη διώκων· τὰς νόσους A
 φυγαδεύων· τοὺς δαίμονας ἀπελαύνων· τοῖς πτωχοῖς
 ὑπηρετῶν· τοὺς ἀρρώστους παραμυθούμενος· ταῖς
 χήραις ἐπαμύνων· ὀρφανῶν προϊστάμενος· ἀδικου-
 μένων προασπίζων· τὸ κήρυγμα πλατύνων· τὴν πί-
 στιν διαγγέλλων· τὸν σταυρὸν θεολογῶν· τοῖς ἤλοις
 ἐγκαυχούμενος· τὸν κάλαμον ἐκθειάζων· τὰ δεσμά
 μεγαλύνων· τὴν λόγχην διακηρύττων· τὴν ὑπὲρ τοῦ
 κόσμου πληγεῖσαν πλευρὰν εὐφημῶν· τὸ θανατοκτό-
 νον πάθος προσκυνῶν· τὴν φάντην προβαλλόμενος·
 τοῖς σπαργάνοις ἐγγαυρούμενος· τῷ βασιματι σε-
 μνυδόμενος· τὸ Πιλάτου δικαστήριον οὐκ ἐπαισχυνό-
 μενος· τὸν τάφον οὐκ ἐπικυρπτόμενος· τὴν ἀνά-
 στασιν μεγαλαυχούμενος· Ἰουδαίους ἐλέγχων· Φα-
 ρισαίους ἐντρέπων· Σαδδουκαίους ὀνειδίζων· γραμ-
 ματεῖς ἐπιστομίζων· τὸν νόμον ἐρμηνεύων· τοὺς B
 προφήτας διερευνῶμενος· τὰς Γραφὰς διανοίγων·
 λάμποντα τὸν Χριστὸν ἐν αὐταῖς ἐκκαλύπτων· τοῖς
 σταυρώσασιν ἐπεμβαίνων· τοῖς παρανόμοις ἐπιτιμῶν·
 τοῖς ἀσεβέσιν ἐναλλόμενος· τοῖς ἀπίστοις τῇ πίστει
 καταγωνιζόμενος· τοῖς πανταχόθεν ἐπιδημοῦσιν Ἰου-
 δαίοις περὶ τοῦ κηρύγματος συμπλεκόμενος· Ἀν-
 ἔστησαν γάρ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς
 λεγομένης Λιβερινῶν, καὶ Κυρηναίων, καὶ Ἀλε-
 ξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας, συ-
 ζητούντες τῷ Στεφάνῳ, καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντι-
 στήναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει.
 Πολλὰ τὰ κύματα· ἀλλ' ἐπουράνιος ὁ κυβερνήτης.
 Πυκναὶ αἱ θύελλαι· ἀλλὰ σταυροφόρον τὸ πλοῖον.
 Ἐπάλληλαι αἱ καταγιγδεις· ἀλλ' ἡ τρόπις ἄνωθεν C
 ἐσφιγμένη. Οὐ δύναται τὰ κύματα πρὸς οὐρανὸν
 ἀντεγείρεσθαι· οὐ δύναται πνεῦμα πονηρὸν τῷ ἄνω-
 θεν Πνεύματι μάχασθαι· οὐ δύναται λυθῆναι σκάφος
 τῆ ζωῆ κυβερνῶμενον.

Ε'. Ἀνἔστησαν δὲ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγω-
 γῆς τῆς λεγομένης Λιβερινῶν, καὶ Κυρηναίων,
 καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας, καὶ
 Ἀσίας συζητούντες τῷ Στεφάνῳ· καὶ οὐκ ἴσχυον
 ἀντιστήναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει.
 Καὶ περὶ τίνος ἡ ζήτησις; περὶ τοῦ ἀρρήτου κρυφ-
 ορηθέντος· περὶ τοῦ παρὰ φύσιν τεχθέντος· περὶ τοῦ
 ὑπὲρ λόγον θηλάσαντος. Πῶς διχα μίξεως ἡ Παρθένος
 μήτηρ ἐγένετο· πῶς μετὰ ὠδίναν πάλιν παρθένος
 ἠύρίσκετο· πῶς ἡ φύσις τῷ θαύματι παρεχώρησε·
 πῶς ἐπὶ τῆς Μαρίας τοὺς ἰδίους οὐκ ἐξεζήτησεν D
 ὄρους· πῶς ὁ ἀχώρητος εἰς βρέφος συνετέλλετο· πῶς
 ἐμβρυον ἦν, καὶ τὰ πανταχοῦ διέπλαττεν ἔμβρυα·
 πῶς ἐτίκτετο, καὶ πᾶσι παρεῖχε τὸ τίκτεσθαι· πῶς
 ἐθῆλαξε, καὶ πᾶσι τοῖς θηλάζουσι τὰς πηγὰς ἐχο-
 ρήγει τοῦ γάλακτος Πόση τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος
 ἡ διαφορά· πῶς ὁ μὲν κατακρίνει, ἡ δὲ συγχωρεῖ·
 ὁ μὲν κολάζει, ἡ δὲ διασώζει· ὁ μὲν ὑπηρετεῖ, ἡ δὲ

⁷⁰ Act. vi, 9, 10.

(15) *Ægritudines depellens*, τὰ πάθη διώκων
ἄγχορευεῖν, quo et sequentibus miracula declarat,
 quibus dixerat Stephanum *ἐγχορευεῖν*· *eis relut*
iripudiare : quocirca non probo quod Riccardus
 reddit : *periturbatos animi motus sedans*.

miraculis triumphans; ægritudines depellens (15);
morbos fugans; dæmones abigens; pauperibus in-
serviens; ægris solatia præbens; viduas ab injuria
defendens; orphanos tutans; eos qui injuria affi-
cerentur, propugnans; prædicationem dilatans;
fidem divulgans; divina crucis mysteria enarrans;
clavis glorians; arundinem divine extollens; vin-
cula commendans; lanceam celebri præconio pro-
sequens; latus mundi causa vulnere confossum
summis laudibus evehens; passionem mortis ene-
ctricem (16) veneratione colens; præsepe præten-
dens; fascias ostentans; alapam honestamento de-
putans; non erubescens tribunal Pilati; sepulcrum
non occulens; resurrectione magnifice glorians;
Judæos arguens; Pharisæos pudore confundens;
 B *Sadducæis exprobrans; scribarum ora obstruens;*
legem interpretans; scrutans prophetas; Scriptu-
ras aperiens; Christum in illis lucentem detegens;
crucifixoribus insultans; iniquos incusans; contra
impios insurgens; fide infideles expugnans; cum
Judæis ubique gentium degentibus, de prædica-
tione ac evangelio congregiens atque disputans.
Surrexerunt enim quidam de synagoga quæ appellabatur
Libertinorum et Cyrenensium et Alexandrinorum,
et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes
cum Stephano : et non poterant resistere sapientiæ et
Spiritui qui loquebatur ⁷⁰. *Multi sunt fluctus; at*
cælestis est gubernator. Crebræ sunt procellæ; at
crucem desert navigium. Turbines sese mutuo exci-
piunt; sed adstricta est desuper carina. Non val-
 C *ent fluctus contra cælum insurgere. Nequit spi-*
ritus nequam cum cælesti Spiritu bellare. Interire
scapha non potest, quæ ab ipsa vita gubernatur.

V. *Surrexerunt autem quidam de synagoga quæ*
appellabatur Libertinorum et Cyrenensium et Alexan-
drinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, dis-
putantes cum Stephano; et non poterant resistere
sapientiæ et Spiritui qui loquebatur. De quonam
vero movebatur quæstio? De eo qui ineffabili rati-
one conceptus fuisset; præter naturæ natus ordi-
nem; supra rationem lactatus. Quomodo nimirum
Virgo sine concubitu mater effecta sit : quomodo
rursum a partu virgo sit inventa : quomodo natura
 D *miraculo cesserit : quomodo in Maria suas ipsa*
leges non exquisierit : quomodo qui capi nequit,
sese in infantem contraxerit : quomodo gestatus in
utero fetus esset, qui cunctos in utero efformabat
fetus : quomodo gigneretur, omnibusque gignendi
vim præberet : quomodo lac sugeret, ac lactis fontes
lactantibus omnibus suggereret. Quæ quantave
foret legis et gratiæ differentia : quemadmodum

(16) *Passionem mortis enectricem*, τὸ θανατοκτό-
 νον πάθος. Quippe mortem nostram Dominus mo-
 riendo destruxit. Male Riccardus *passionem moriem*
inferentem; nisi omissum est aliquid, aut male typis
 expressum.

illa quidem damnet; hæc vero indulgeat : mulctet illa; hæc salvet : illa ancilletur; hæc dominetur : illa peccatum inferat; hæc peccatum auferat : illa gladium intentet; hæc misericordiam agitet : illa licitoris obtineat locum, hæc regia auctoritate decernat : illa reo restim innectat; hæc autem benigna ac clementi dextera mortis symbolum tollat.

VI. Porro Stephano talia tantaque adversum Judæos divinæ gratiæ nomine edisserente : *invadentes*, inquit, Dei hostes, *ac corripientes eum, adduxerunt in concilium* ⁷¹. Ubi raptus, illic Judæorum concursus : ubi tumultus, illic Christi osor populus : ubi iniqua struitur cædes, illic adest scribarum concilium. Quid Moysis cathedram scelestæ sœdas? Quid sedem deturpas quam lux decoravit? Moysis lex ait : *Non occides; non falsum testimonium dices* ⁷². Vel ergo legem servato, vel locum deserito. *Statuerunt autem falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba blasphemie adversus locum sanctum istum et legem. Audivimus enim eum dicentem : Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses* ⁷³. Rursum itaque : *Summiserunt falsos viros qui dicerent, se audivisse eum dicentem verba blasphemie in Moysen et in Deum* ⁷⁴. Nunc, o sycophanta, Moysen admiraris? Nunc tanquam legislatorem honoras, quem viventem execrabaris? Nunc uti legis æmulator incalescis? Nunc pro Deo indignaris? Nunc tanquam blasphemia appetatur, ulcisceris? Nonne in primis lapides in Moysen jactasti? Nonne lapides lignaque ac simulacra Deo semper præposuisti? Nunc vero ut cædem perpetres, religionis cultum prætexis? Ut insontem effundas sanguinem, Dei pietatem assimulas? tu, inquam, tunc pariter, nunquam veritatis perturbator : tunc perinde audacter injurius, nuncque nefastus ac impius cultor; studiosus improbusque sanguinum quos fundas, negotiator, qui falsorum semper testium cogas officinam. *Statuerunt enim, inquit, falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba blasphemie in Moysen et in Deum, et adversum locum sanctum istum et legem. Quænam verba? Audivimus enim eum dicentem, Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum* ⁷⁵. Quid ergo? Num si Stephanum occides, locus forsitan non destruetur? Imo multo magis destruetur, eo maxime quod et dominum et servum occideris : quod et pastorem et ovem mactaveris : quod Regem simul et militem trucidaveris. Non potest civitas, jugulato in ea rege, stare. Nullus amplius honor templo habetur, ubi Domini cædes fuerit perpetrata. Num enim Stephanus pronuntiavit : *Ecce relinquetur domus vestra deserta* ⁷⁶? Nunquid Stephanus dixit : *Non relinquetur in templo lapis super lapidem* ⁷⁷? O nova miracula! Proh per-

αυθεντε! ὁ μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἐπιτρέθει, ἡ δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐξαφανίζει· ὁ μὲν τὸ ξίφος ἐπιτείνεται, ἡ δὲ τὸ ἔλεος μεταχειρίζεται· ὁ μὲν δημίου τάξιν ἐπέχει, ἡ δὲ βασιλικῶς ἐξουσιάζει· ὁ μὲν τῷ καταδίκῳ τὸ σπαρτιον περιτίθεισιν, ἡ δὲ φιλανθρώπῳ δεξιᾷ τοῦ θανάτου σύμβολον ἀφαιρεῖται.

Γ'. Τσαυτὰ τὰ (17) τοῦ Στεφάνου περὶ τῆς χάριτος θεολογούντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ἐπιστάτες, φησὶν, οἱ θεομάχοι, καὶ συναρπάσαντες αὐτὸν, ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον. Ὅπου ἀρπαγῆ, ἐκεῖ Ἰουδαϊκὴ συνδρομή· ὅπου παραγῆ, ἐκεῖ ὁ μισόχριστος δῆμος· ὅπου φόνος ἄδικος μελετᾶται, ἐκεῖ γραμματικῶν συνέδριον. Τί μαίνεις τὴν κατέδραν Μωϋσέως, παράνομε; τί μολύνεις θρόνον, ὃν ὁ νόμος ἐκόσμησεν; ὁ νόμος Μωϋσέως εἶπεν· *Ὁ φονεύσεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις*. Ἡ τοίνυν τήρησον τὸν νόμον, ἢ τοῦ τύπου ἀπόστηθι. *Ἔστησαν δὲ μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας· Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται λαλῶν ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου. Ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τούτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς. Πάντων οὖν ὑπέβαλον ἄνδρας ψευδεῖς λέγοντας· ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν. Νῦν Μωϋσεία θαυμάζεις, ὡ σοκοφάντα; νῦν ὡς νομοθέτην τιμᾶς, ὃν ζῶντα διέπτυσες; νῦν ὡς ζηλωτῆς τοῦ νόμου διαθερμαίνεις; νῦν ὑπὲρ Θεοῦ ἀγανακτεῖς; νῦν ὡς βλασφημούμενον ἐκδικεῖς; οὐ πρὸ πάντων κατὰ Μωϋσέως λίθους ἔβαλες; οὐ τοῦ Θεοῦ λίθους, καὶ ξύλα, καὶ ξόανα προετίμησας πάντοτε; καὶ νῦν ἵνα ποιήσης φόνον, εὐλάβειαν ἐπαγγέλλης; ἵνα ἐκχύσης αἷμα ἁθῶν, θεοσέβειαν σχηματίζης; ὁ καὶ τότε, καὶ νῦν τὴν ἀλήθειαν συναρπάσων· ὁ καὶ τότε τολμηρῶς ἐνουβρίζων, καὶ νῦν ἀνοσίως τιμῶν· ὁ κακῶς ἀγοράζειν αἵματα μελετήσας· ὁ πάντοτε ψευδομαρτύρων ἐργαστήριον συγκροτῶν. Ἔστησαν γὰρ, φησὶ, μάρτυρας ψευδεῖς λαλοῦντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται λαλῶν ῥήματα εἰς Μωϋσῆν καὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου. Ποῖα ῥήματα; Ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύει τὸν τόπον τούτον. Τί οὖν; ἐὰν φονεύσῃς τὸν Στέφανον, ὁ τόπος οὐ καταλυθήσεται; μᾶλλον οὖν καταλυθήσεται, ὅτι καὶ δεσπότην καὶ δούλον ἐφόνευσας· ὅτι τῷ ποιμένι τὸ πρόβατον συγκατέθυσας· ὅτι τῷ βασιλεῖ τὸν στρατιωτὴν συγκατέσφαξας. Οὐ δύναται πόλις ἐστάναι, ἔνθα ὁ βασιλεὺς κατεσφάγη. Οὐκέτι τιμᾶται ναός, ἔνθα ὁ βασιλεὺς κατεσφάγη. Μὴ γὰρ Στέφανος ἀπεφῆνατο· Ἴδὸν ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος; Μὴ γὰρ Στέφανος εἶπεν· *Ὁ μὴ μείνη ἐν τῷ ναῷ λίθος ἐπὶ λίθον*; ἢ τοῦ παραδόξου θαύματος! ὡ τοῦ παραλόγου πράγματος!*

⁷¹ Act. vi, 12. ⁷² Exod. xx, 13, 16. ⁷³ Act. vi, 13, 14. ⁷⁴ ibid. 11. ⁷⁵ ibid. 13, 14. ⁷⁶ Matth. xxiii, 38. ⁷⁷ Matth. xxiii, 2.

(17) Ἰσ. δέ.

Θεός ἀπεφύηατο, καὶ ἄνθρωπος κρῖνεται. Χριστὸς ἄνθρωπος κτεψήφισατο, καὶ Στέφανος δίδωσι δίκας. Ὁ βασιλεὺς ἠλήθευσε, καὶ ὁ στρατιώτης εὐθύνεται. Σὺ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως αἴτιος εἶ, ὦ Ἰουδαίε. Ἐπηξας σταυρὸν, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀνεμόχλευσας· εἶπας, *Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. Δέχου τοίνυν τὴν καταδικήν, ἣν αὐτὸς διώρισας.*

Ζ'. Ὑπάρχων δὲ, φησὶ, Στέφανος πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲν πῶς ὁ Παῦλος καθεζόμενος αὐτὸν λέγει; Ἐκάθισε γὰρ, φησὶν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ μεγάλου τοῦ Θεοῦ ἐν ὑψηλοῖς. Τί οὖν τὸ αἴτιον τοῦ νῦν αὐτὸν ἐστάναι; ποία σπουδὴ ἐκ τῶν πατριῶν αὐτὸν ἐγείρεισθαι θρόνων; Εἶδε τὸν ἀθλητὴν ἀγωνιζόμενον, καὶ βραβεύσαι αὐτῷ τὴν νίκην, ἀνέστη. Εἶδε τὸν ἀεροπόρον ναύτην ἐπειγόμενον ἄνω, καὶ τοὺς οὐρανοὺς αὐτῷ ἀντὶ λιμένος ἠνέψξε. Μὴ φοβηθῆς, φησὶν, ὦ Στέφανε. Οὐδείς σου τὴν πάλην παραβραβεύσει. Δεξιάν σοι βουλόμενος δοῦναι, ἐκ τῶν θρόνων ἀνέστην. Εἰς ἐμὲ τὸν σταυρωθέντα βλέπων, τῆς συμπλοκῆς κατατόλμησον. Ἐκεῖνός εἰμι ὃν εἶδες ἐν τῷ ξύλῳ κρεμάμενον σαρκί· τῇ προσηλώσει ἐν αὐτῇ σὲ βραβεύσω. Ἀγωνοθέτης εἶμι· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθλητῆς μαρτυρίου γεγένημα. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἐπὶ παλαίστρας ἐπάλασα. Ἐν τῷ με συλλαβεῖσθαι, τὸν ἀντίπαλον διάβολον ἐβρῆξα. Μὴ φοβηθῆς τοὺς λιθάζοντας· ἀκοντὲς σοι κλίμακα πρὸς οὐρανὸν προστιθέσαι· μὴ φοβηθῆς τοὺς λιθάζοντας, βαθμοὶ σοι πρὸς οὐρανὸν οἱ λίθοι γενήσονται· μὴ φοβηθῆς τοὺς λίθους, τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον ἐνδοθεν περιφέρων Ἰησοῦν Χριστὸν Θεόν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

Α'. Οὐδείς ἀσθενεῖ Παύλου ἀθλοῦντος· μετὰ γὰρ τῶν σουδαρίων αὐτοῦ, καὶ αἱ μνήμαι τὰς νόσους θεραπεύουσι. Οὐδείς οὖν ἀσθενεῖ Παύλου ἀθλοῦντος. Ἰσχυρὸν ἀβρῶστημάτων φάρμακον, ὁ ἄθλος τοῦ σκηνοβράβου. Διὰ τοῦτο λαμπρὰ τοῦ Παύλου ἡ πανήγυρις· θαυμαστά τὰ τοῦ Ταρσέως θέατρα. Πάντα σκιρτᾷ ἀγωνιζόμενον τοῦ Παύλου, τοῦ τῆς εὐσεβείας πύκτου· παράδεισος ὃν ᾤκησεν· οὐρανὸς ὃν ἤρπασεν· κόσμος ὃν ἐσόφισεν· ἄβυσσος ἣν ἠγάσεν· ἥλιος ᾧ συνέδραμεν· ἡ σπυρίς ἣν ἐλάμπρυνεν· κτίσις ἣν ἐνίκησεν· ἡ Ἐκκλησία ἣν ἐπελάγισε· τὸ δεσμοῦθριον ὃ ἐφώτισεν· ὁ τάφος ὃν ἐκόσμησεν. Πάντα βλέπει τοῦ Παύλου τοὺς ἄθλους· τοῦ σκηνοβράβου τοὺς δρόμους· τοῦ ἀθλητοῦ τὰς πάλας· τοῦ πύκτου τὰ στίγματα· τοῦ στρατιώτου τὰ τρόπαια· τοῦ κυβερνήτου τὸν φόρτον· τοῦ γεωργοῦ τὸν ἀμπελῶνα· τοῦ λατροῦ

versum turbatumque iudicium! Deus sententiam tulit, homoque iudicio sistitur. Christus damnavit, pœnasque Stephanus luit. Rex verum edixit, et miles mulctatur. Tu ejusmodi sententiæ auctor es, o Judæe. Fixisti crucem, ac Hierusalem subruisti. Dixisti: Sanguis ejus super nos, et super filios nostros⁷⁸. Pendito nunc, quod tu tibi supplicium indixisti.

VII. Cum esset autem, inquit, Stephanus plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei⁷⁹. At quomodo Paulus eum sedere dixit? Sedet enim, inquit, ad dexteram throni majestatis Dei in excelsis⁸⁰. Quæ ergo ratio ut stet modo? Quænam sollicitudo tam sedula eum e paterno solio surgere fecit? Vidit pugilem in stadio certantem, et ut victori bravium daret, assurrexit. Vidit alta petentem nautam in sublime actum, eique portus loco aperuit cœlos. Ne, inquit, Stephane, timeas; nullus te tuo luctaminis bravio fraudabit. Ut tibi dexteram porrigerem e throno surrexi. In me cruci affixum oculos conjiciens, audacter congregere. Ille ipse sum, quem in ligno vidisti carne suspensum; ea clavorum in carne fixatione, certaminis tibi præmium tradam. Præses sum certaminis; qui tamen ipse martyrii athleta exstiterim. In cruce namque velut palæstra, lucta defunctus sum. Dum interim comprehensus essem, obluctatorem diabolum magno impetu illisum profligavi. Ne timeas eos qui lapidibus impetunt; inscii nolentesque scalas tibi in cœlum applicant. Ne timeas lapidantes; lapides gradus tibi erunt in cœlum. Ne lapides timeas, qui Jesum Christum Deum summiangularum lapidem intus ac repositum animo circumferas: cui gloria ac potestas in sæcula sæculorum. Amen.

(18) ORATIO XVIII.

Laudatio sancti Pauli apostoli.

I. Nullus Paulo certante languet. Una enim cum ejus sudariis, etiam memoriæ languores amputant. Nullus ergo Paulo certante languet. Forte languorum medicamen, pellionis existit certamen. Quo circa præclara est sollempnis Pauli celebritas; admiranda Tarsensis illius spectacula. Gestiant cuncta decertante Paulo pietatis pugili; paradisos, quem ipse incoluit; cœlum, quod rapuit; mundus, quem sapientia imbuit; maris profunda, quæ sanctificavit; sol, cum quo æmulo contendebat cursu; sporta, quam illustrem fecit; creatura, quam vicit; Ecclesia, quam uberius fluenta inundavit; carcer, quem illuminavit; sepulcrum, quod exornavit. Spectant universa Pauli certamina; pellionis nimirum cursus; athletæ luctam; pugilis stigmata; militis tropæa; gubernatoris onus ac merces; agricolæ vi-

⁷⁸ Matth. xxvii, 25. ⁷⁹ Act. vii, 55. ⁸⁰ Hebr. xii, 2.

(18) Hæc Procli Oratio sequenti in *Andream apostoliam* valde affinis est, ut etiam eadem verba ex altera in alteram ab auctore derivata sint. Adeo

autem effuse in Pauli rapitur laudes, ut pene mirifica amoris vi velut se excessivæ significet. Exscripta est e codice antiquo Vatic.

neam; medici medicamentorum narthecium; aquilæ volatum; dæmonum casum; diaboli confusionem; synagogarum desolationem; idolorum demolitionem; crucis potestatem ac victoriam; vocis frenum; fulguris prædam; furoris audaciam; vocationis benignitatem; rectam respondentis sententiam; cæcitatæ medelam; piscinæ partum; prædicationis libertatem; legis obliterationem; verbi declamationem. Vicit namque bellans, et simplici veracique oratione velut tonitruo perculit. Ubique gentium Paulus invictus miles. Mundus intorquebat tela, et fides lorica eum armabat. Tarsus protulit; sed paradisus rapuit. Damascus regeneravit; sed mundus beatum prædicavit. Roma tumulavit; sed cælum coronavit. Stigmatis corpus compunctum est; omnisque lingua præclaris certamen laudibus celebravit. Ut mox solemnitatum radii erumpunt, Pauli res omnes maximam quamdam habent admirationem. Epistolæ, salutis sunt retia; sudaria, morborum falces; lingua, crucifixi tuba; casus, orbis terrarum resurrectio; cæcitas, dilucida fidei perspicacitas; sporta, evangelii sagena; plagæ, orbis medellæ; cursus, braviorum comparatio; naufragium, ecclesiæ clavus; cætenæ, vinculum dilectionis; sanguis, libamen clementiæ; sepulcrum, ingenuitas Romanorum; memoria, orthodoxorum gloriatio.

II. Nihil revera ejusmodi in mundo est, ac apostolica gratia. Nam lex quoque ipsa plurima admiranda habuit: verum oriente sole, lucerna exstincta est. Nihil sane apostolis æquale reperire est in mundo. Ministrarunt verbo⁸¹; eum incarnatum contrectaverunt⁸², qui figuræ omnis expers est; secuti sunt ambulantes eum, qui ubique præsens est. Vocem audierunt vocantis ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt⁸³; linguæ verriculo universum traxerunt in mundum; circueierunt, velut aquilæ, terræ fines; eradicarunt errorem velut zizania; aras, ut spinas combusserunt (19); idola, ut bestias perdidierunt; dæmones fugarunt, ut lupos; collegerunt ut pastores Ecclesiam; orthodoxos cocervarunt, ut spicas; hæreses rejecerunt, ut paleas; Judaismum, ut fennum arescere fecerunt; gentiliium sectam, ut silvam concremarunt (20); crucis aratro mundum excoluerunt; verbum, ut frumentum disseminarunt; ut astra matutina, suo cuncta fulgore illustrarunt. Idcirco Dominus modo clamabat ad Paulum: *Sufficit tibi gratia mea*⁸⁴. O Paule, solis instar omnia prædicatione illustrasti; tanquam luna ignorantia tenebras fugasti; in cælum ut aquila evolasti; tanquam margarita, in profundo refulsisti. *Sufficit*

⁸¹ Luc. 1, 2. ⁸² I Joan. 1, 1. ⁸³ Rom. iv, 17. ⁸⁴ II Cor. xii, 5.

(19) *Combusserunt, ἐνέπρησαν*. Prima est hæc significatio ejus vocis: eoque sensu quadrat optime in spinas: non item in altaria, quæ solent alterius esse materiæ, quam ut comburi possint. Apud Paulum (Rom. xi, 3) de altaribus dicitur, *κατέσκαψαν, suffoderunt*. Sequenti Orat. qua hæc omnia repetuntur, loco ἐνέπρησαν est ἐθέρισαν, velut *messuerunt et amputarunt*: quæ dictio propinquius videatur notare metaphoram.

A τὴν φαρμακοθήκην· τοῦ ἀετοῦ τὴν πτήσιν· τῶν δαιμόνων τὴν πτώσιν· τοῦ διαβόλου τὴν αἰσχύνην· τῶν συναγωγῶν τὴν ἐρημίαν· τῶν εἰδώλων τὴν καθαίρεσιν· τοῦ σταυροῦ τὸ κράτος· τῆς φωνῆς τὸν χαλινόν· τῆς ἀστραπῆς τὸ θήραμα· τῆς μανίας τὴν τὸλμαν· τῆς κλήσεως τὸ φιλόθρονον· τῆς ἀποκρίσεως τὸ ὀρθόδοξον· τῆς τυφλότητος τὴν χειρουργίαν· τῆς κολυμβήθρας τὴν ὠδίνα· τοῦ κηρύγματος τὴν παρρησίαν· τοῦ νόμου τὴν λήθην· τοῦ λόγου τὴν μελέτην. Ἐνίκησε γὰρ πολεμῶν, καὶ ἐβρόντησε κυριολογίῳ πανταχοῦ ὁ Παῦλος ἀήττητος στρατιωτῆς, ἢ κρίσις ἐτόξευε, καὶ ἡ πίστις ἐθωράκισεν. Ταρσὸς ἤνεγκεν· ἀλλὰ παράδεισος ἤρπασεν. Δαμασκὸς ἀνεγέννησεν· ἀλλ' ὁ κόσμος ἐμακάρισεν. Ῥώμη ἐθαψεν· ἀλλ' οὐρανὸς ἐστεφάνωσεν. Τὰ στίγματα τῷ σώματι ἐνύγησαν· ἀλλὰ πᾶσα γλῶσσα τὸν ἀγῶνα εὐφήμησεν. Εὐθύς ἑορτῶν ἀνατέλλουσιν ἀκτίνες, καὶ πάντα θαύματος γέμει τοῦ Παύλου. Αἱ ἐπιστολαὶ, σωτηρίας δίκτυα· τὰ σουδάρια, παθῶν δρέπανα· ἡ γλῶσσα, αὐλὸς τοῦ σταυρωθέντος· τὸ πτώμα, οἰκουμένης ἔγευμα· ἡ τυφλότης, πίστει· ὀξυδροκία· ἡ ταργάνη, εὐαγγελίου σαγήνη· αἱ πληγαὶ, οἰκουμένης ἰάματα· οἱ δρόμοι, βραδείων πρόξενοι· τὸ ναυάγιον, Ἐκκλησίας πηδάλιον· αἱ ἀλύσεις, ἀγάπης σύνδεσμος· τὸ αἷμα, σπονδὴ φιλοφροσύνης· ὁ τάφος, Ῥωμαίων εὐγένεια· ἡ μνήμη, ὀρθόδοξων καύχημα.

B'. Ὅντως οὐδὲν τοιοῦτον ἐν βίῳ, οἷον ἀποστολικῆ χάρις. Πολλὰ μὲν γὰρ εἶχε καὶ ὁ νόμος θαύματα· ἀλλὰ ἀνατελειαντος τοῦ ἡλίου, ἐκοιμήθη ὁ λύχνος. Οὐδὲν δὲ τοιοῦτον ἐν βίῳ, οἷον ἀποστολοί. Ὑπερέτησαν τῷ λόγῳ· ἐψηλάφησαν σαρκωθέντα τὸν ἀσχημάτιστον· ἠκολούθησαν βαδίζοντι, τῷ πανταχοῦ παρόντι· ἤκουσαν φωνῆς καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα· ἐσπαγήνευσαν διὰ γλώττης τὸν κόσμον· περιήλθον ὡς ἀετοὶ τὰ πέρατα· ἐξεβρίζωσαν τὴν πλάνην, ὡς ζιζάνια· ἐνέπρησαν τοὺς βωμούς, ὡς ἀκάνθας· ἐνέκρωσαν τὰ εἰδῶλα, ὡς θηρία· ἐφυγδύσαν τοὺς δαίμονας, ὡς λύκους· συνήγαγον τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ποιμένες· ἐσώρυσαν τοὺς ἰεροδιδέους, ὡς στάχτας· ἀπεσκυθάλησαν τὰς αἱρέσεις, ὡς σχυρα· ἐξήρανον τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὡς χροτον· κατέπρισαν τὸν Ἑλληνισμόν, ὡς ὕλην· ἠρωτῆρισαν τῷ σταυρῷ τὸν κόσμον· κατέσπειραν τὸν λόγον ὡς σίτον· κατήστραψαν τὰ πάντα ὡς ἐσφόροι. Διὰ τοῦτο Κύριος βοᾷ ἄρτίως πρὸς τὸν Παῦλον· Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ὁ Παῦλε, ὡς ἥλιος τῷ κηρύγματι τὰ πάντα κατέλαμψας· ὡς σελήνη τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας ἀπῆλθασας· ὡς ἀετὸς εἰς οὐρανὸς ἀνέβραμες· ὡς μαργαρίτης ἐν βυθῷ ἤστραψας. Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Βλέπε σου τὰς νίκας, καὶ κήρυτέ μου τὸ κράτος. Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου.

(20) *Ut silvam concremarunt*. Lectionem quam sequor modo adscriptam, ut sit κατέπρησαν a verbo καταπρήξω, confirmat quod in sequenti verbum repetitur, κατέφλεξαν ὡς ὕλην· ubi etiam bene Riccardus, *tamquam silvam combusserunt*. Ille autem legendo κατέπρισαν velut a πρώω nihil aptum reddit: *Dissueverunt gentiliium sectam, ut serra segetem*. Nimis certe durum hoc ad metaphoram.

Ἐμαίνοντο οἱ ἄρχοντες· ἐφίσταντο δῆμοι· βασιλεῖς κατεψήφισαντο· ἐταράττοντο πόλεις· ἐφέδρευον Ἰουδαῖοι· διεπρίοντο Ἕλληνας· ἤκονατο ξίφη· δεσμὰ εὐτρεπίετο, καὶ εἰσθήκει Παῦλος ἡ τῶν θλίψεων πέτρα, βοῶν· *Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;* Ὡ κεφαλὴ οὐ θριξίν, ἀλλὰ νίκαις κομῶσα!

Γ. Ἐνόησον γάρ μοι τοῦ Παύλου τοὺς ἀθλους, καὶ ναρχήσεις πρὸς τοὺς στεφάνους. Ῥωμαίους δι' ἐπιστολῆς ὑπηγάγετο· Κορινθίους διὰ σταυροῦ ἐσαγήνευσεν· Γαλάτας δι' ἐπιτιμήσεως ἐπέστρεψεν· Ἐφεσίων τὴν Ἄρτεμιν ἐδάφησεν· Ἀθηναίους διὰ βωμοῦ ἐσαγήνευσεν· ἐν Φιλίπποις τὸν δεσμοφύλακα ἐκέρδησεν· ἐν Ἀντιοχείᾳ σφοδρῶς ἐδημηγόρησεν· ἐν Ἰκονίῳ ταῖς νιφάσι τῶν λίθων συνεχύσθη· ἐν Λύστροις τῷ κωλῷ ἠρεῦξάτο πόδας· ἐν Τρωάδι τὸν Εὐτυχον ἐζωοποίησεν· ἐν τῇ νήσῳ τὴν ἔχιδονα ἐθριάμβευσεν· ἐν Κύπρῳ τὸν μάγον ἐτύφλωσεν· ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ σταυρῷ συνηγόρησεν. Ἐπέληψε τόπος, καὶ οὐκ ἐνάρχησεν δρόμος. Πανταχόθεν αὐτῷ ὡς ἐκ πηγῶν ἐπέβρεον κίνδυνοι. *Κίνδυνοι ποταμῶν*, καὶ τὴν θημονίαν τῶν ἀρετῶν οὐ παρέσυραν. *Κίνδυνοι λιγιστῶν*, καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως οὐκ ἐσύλησαν. *Κίνδυνοι ἐκ γένους*· ἀλλ' ὁ ἐπίγειος ὡς οὐράνιος θαῖξ· *Κίνδυνοι ἐξ ἐθνῶν*· ἀλλὰ τὸ εὐαγγελικὸν οὐκ ἐπόρθησαν τείχος. *Κίνδυνοι ἐν πόλει*· ἀλλὰ τὸν τῆς οἰκουμένης οὐκ ἐσκέλησαν στεφανίτην. *Κίνδυνοι ἐν ἐρεμίαις*· ἀλλὰ τὸ τῶν εὐαγγελίων θέατρον ἐθεώρει τὴν νίκην. *Κίνδυνοι ἐν θαλάσῳ*· ἀλλὰ τὸ σκάφος τῆς ὑπομονῆς οὐκ ἐβύθησαν. *Κίνδυνοι ἐν ψευδαδέλφοις*· ἀλλ' ἀγγέλους ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἀνελάβετο. Ὅντως ἔλειψε τῷ διαβόλῳ πειρασμὸς, καὶ οὐκ ἔλειψε τῷ Παύλῳ στέφανος.

Δ'. Πάντα τοίνυν τὰ μέλη Παύλου θαυμάσωμεν. Ὡ κεφαλὴ ἀρετῶν ἀκρόπολις! Ὡ ὀφθαλμοὶ ἐσοπρισάμενοι τὴν ἀγίαν Τριᾶδα! Ὡ γλῶσσα θεολογίας βροντῆ! Ὡ στίγματα ἀστέρων λαμπρότερα! Ὡ χεῖρες μελῶν πλαστοουργοί! Ὡ πόδες εὐαγγελικοῦ δρόμου πέρας! Ὡ λόγοι ψυχῶν ἰατροί! Ὡ ἐπιστολαί, σωτηρίας σαγήνη! Ὡ στήθη μεριμνῶν πελάγη! Ὡ ἰδρῶτες Ἐκκλησίαν ἀρδεύοντες! Ὡ ἄνθρωπος πίστεως στύλος! Ὡ θησαυρὸς τὸν κόσμον πλουτήσας! Ὡ ἱατρὸς τὴν πλάνην χειρουργήσας! Ὡ νεκρὸς μηδέποτε ἀπονήσκων! Ὡ ἀπόστολος ἐν τάφῳ σιωπῶν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ βοῶν· *Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος*. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἄγιον Ἀνδρείαν τὸν ἀπόστολον.

Α'. Ἰσχυρὸν τῆς ἀποστολικῆς ἀλείας τὸ δίκτυον·

⁸⁸ Rom. viii, 35. ⁸⁹ Act. ix, 28. ⁹⁰ Act. xvii, 29. ⁹¹ Act. xviii, 8. ⁹² Act. xiii, 16. ⁹³ Act. xiv, 18. ⁹⁴ ibid. 9. ⁹⁵ Act. xx, 10. ⁹⁶ Act. xxviii, 5. ⁹⁷ Act. xiii, 11. ⁹⁸ Act. xxii, 1 seqq. ⁹⁹ II Cor. xi, 26. ¹⁰⁰ Philipp. i, 25.

(21) Exstat apud Lipomanum ac deinde Surium, interprete cardinali Sirloto, inscripta Chrysostomo.

tibi gratia mea. Respice victorias tuas, meamque prædica potentiam. Sufficit tibi gratia mea. Furore acti principes sævierunt; invaserunt populi: condemnarunt reges; concitatæ sunt urbes; Judæi insidias struxerunt: gentiles dissecabantur: acuebantur gladii; vincula apparabantur; stabatque nihilominus Paulus, afflictionum illa petra, clamans: Quis nos separabit a charitate Christi? O caput non capillis sed victoriis gloriosum!

III. Recole namque mihi Pauli certamina, et de coronis obstupesces. Romanos per epistolam pellexit: Corinthios per crucem attraxit; Galatas increpando convertit; Ephesiorum Dianam prostravit⁸⁸; Athenienses per aram in retia velut coniecit cepitque⁸⁹; Philippis carceris custodem lucrificet⁹⁰; Antiochiæ acrem concionem habuit⁹¹; Iconii lapidibus instar nivis acervatim decidentibus obrutus est⁹²; Lystris claudo pedes eructavit ac verbo deiecit⁹³; Troade Eutychem ad vitam revocavit⁹⁴; in insula de vipera triumphavit⁹⁵; magum in Cypro excæcavit⁹⁶; Hierosolymis crucis causam egit⁹⁷. Stadium nactus, non defuit ei cursus. Effusæ ei undique fontis instar pericula erumpebant. *Pericula fluminum*⁹⁸, nec congestum virtutum cumulum distraxerunt. *Pericula latronum*, nec fidei thesaurum diripuerunt. *Pericula ex genere*; terrestris tamen ipse, ac si cœlestis foret, obfirmato perstat animo. *Pericula ex gentibus*; sed nihil evangelicum murum dissiparunt. *Pericula in civitate*; sed orbis victorem non supplantarunt. *Pericula in solitudine*; at theatrum evangelicum victoriæ triumphum spectavit. *Pericula in mari*; haud tamen patientiæ scapham in profundum merserunt. *Pericula in falsis fratribus*; verum e Judæis angelos recepit. Defuit revera diabolo tentandi ars; sed Paulum corona non defecit.

IV. Admiremur itaque omnia Pauli membra, ac dicamus: O caput virtutum arcem! O oculos sanctissimæ Trinitatis speculatores! O linguam theologiæ tonitruum! O stigmata lucidiora astris! O manus membrorum compositrices! O pedes, evangelici cursus metas! O verba, animis medentia! O epistolas, salutis sagenas! O pectus, sollicitudinum pelagus! O sudores, ecclesiam irrigantes! O hominem, fidei columnam! O thesaurum, mundum locupletantem! O medicum, errorem manu ipsam sua rescantem! O mortuum, nunquam morientem! O apostolum in sepulcro conticescentem, ac e cœlo clamantem: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum*⁹⁹. Ipsi gloria et imperium cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(21) ORATIO XIX.

Laudatio S. Andreæ apostoli.

I. Vigans est ac validum apostolicæ prædicationis

Verum codices alii melius vindicant Proclo: e quibus edidit Riccardus. Erat Andreas summæ ve-

nis rete; admirabile memoriæ Andreæ verriculum; nihil immortalium mortuorum disrupta est sagena atque diffissa. Nullo enim temporis tractu vetustate conficiuntur retia, a gratia, non ab arte in-texta. Licet enim piscatores ipsi e vita excesse-rint, nunquam tamen rationalium piscatorum anti-quantur instrumenta; nec sagena illa qua venan-tur orbem. Nusquam trabentes videntur, nibiloque minus implentur retia; non habuerunt arundinem, quam corrumpit tempus; non submisere linum, quod vetustate diffinditur; non ære fabricarunt ha-mum, qui rubigine consumitur; non escam appo-suerunt, qua pisces caperent; non consederunt in petra, quæ undarum jactatur æstu; non conscen-derunt scapham, quam tempestas dissolvit; non pisces, hoc est naturam rationis expertem, expi-scati sunt. Sed quemadmodum ars illa qua usi sunt, admirabilis; ita et illorum instrumenta nova atque inusitata exstiterunt. Nam arundinis loco, prædicationem tendunt; pro funiculo, memoriam laxant; pro hamo, demittunt virtutem; escæ loco, adhibent miracula; e cælo piscantur, non e terra; pro scapha, altare acceperunt; piscium loco, reges capiunt; pro sagena, evangelium expandunt; vice artis, utuntur gratia; pro mari, mundum peram-bulant; retium loco, crucem adhibent tanquam sa-genam. Quis unquam vidit, a demortuis piscatori-bus viventes homines instar piscium capi? O in-gentem Crucifixi potentiam! O divinæ dignitatis tiam! Nihil plane in mundo cum apostolica gratia

II. Multa sane vidit mundus valde mira nova-que. Vidit namque clamantem ab effusione san-guinem¹⁰, ac sine voce cædem vociferantem; natu-ram invidiæ stimulis contra se divisam; terram impio facinore cœdatam; fratricidam, germano fra-tri mortem inferentem, ac invidiæ livore mortis patefactam portam. Vidit in naufragio arcam natu-ræ matricem¹¹. Vidit senem contra suamet viscera fide armatum¹². Vidit sacrificantem, et non ma-ctantem: victimam offerentem, et minime inter-imentem. Vidit cælo ipso latius tugurium¹³, ipsum-que Deum capiens tabernaculum. Vidit furtum benedictionum parentem¹⁴, creatorisque cum servo lu-ctam¹⁵. Vidit invidiam inter fratres grassantem¹⁶, ac servitutem, regni factam conciliatricem. Vidit somniis apparatus solium¹⁷, famemque insidiato-ribus invecctam. Vidit ignem rubum irrorantem¹⁸, ac virgam miraculorum effectricem¹⁹. Vidit solida-tas firmatasque undas²⁰, marisque profunda nudata. Vidit stratas repente vias, columnamque nubis in die, ac ignis per noctem²¹, in-clytam populi multi-tudinem ducentem. Vidit virgam sine humo germi-nantem²², cælumque panis instar manna forman-tem atque pluentem²³. Vidit legislatorem elemen-

θαυμαστὸν τῆς Ἀνδρέου μνήμης τὸ ἀμφίβλιτρον· ἀδιάκοπος τῶν ἀθανάτων νεκρῶν ἡ σαγήνη. Οὐ γὰρ παλαιοῦται τῷ χρόνῳ τὰ θήρατρα, ἅπερ ἐνέπλεξεν οὐ τέχνη, ἀλλὰ χάρις. Οἱ μὲν γὰρ ἀλιεῖς εἰ καὶ ἀπῆλ-θον, ἀλλ' οὐ παλαιοῦται τῷ χρόνῳ τὰ τῶν λογικῶν ἀλιέων ἐργαλεῖα, καὶ ἡ σαγήνη ἐν ἣ τὸν κόσμον θη-ρεύουσιν. Οἱ ἔλκοντες οὐχ ὀρώνται, καὶ τὰ δίκτυα πεπλήρωται· οὐχ ἐκθήσαντο κάλαμον, ὃν διαφθεῖρει χρόνος· οὐχ ἐχάλασαν λίνον, ὃ διακόπτει παλαιότης· οὐχ ἐχάλκευσαν ἄγκιστρον, ἅπερ ἰδὸς ἀναλίσκει· οὐ περιέθηκαν δέλεαρ τὴν τῶν ἰχθύων παγίδα· οὐκ ἐκά-θησαν ἐπὶ πέτραν, ἣν περ τινάσσει τὰ κύματα· οὐκ ἀνέβησαν εἰς σκάφος, ἅπερ διαλύει ζάλη· οὐκ ἐθί-ρευσαν ἰχθύας, τὴν ἀλογίαν τῆς φύσεως. Ἄλλ' ὡς περ ἡ τέχνη παράδοξος, οὕτως καὶ τὰ ἐργαλεῖα παράδοξα καὶ καινότερα. Ἄντι μὲν γὰρ καλάμου, τείνουσι τὸ κήρυγμα· ἄντι δὲ σπαρτίου, χαλύπτει τὴν μνήμην· ἄντι ἀγκίστρον, καθίστει τὴν δύναμιν· ἄντι δελέατος, περιτιθέσσι τὰ θαύματα· ἄντι πέτρας, ἐξ οὐρανῶν ἀλιεύουσιν· ἄντι σκάφους, τὸ θυσιαστήριον κατέλα-θον· ἄντι ἰχθύας, βασιλεῖας θηρεύουσιν· ἄντι σαγή-νης, τὸ εὐαγγέλιον ἐξέτειναν· ἄντι τέχνης, κέχρηται τῇ χάριτι· ἄντι θαλάσσης, τὸν βίον τελοῦσιν· ἄντι δὲ δικτύων, τῷ σταυρῷ σαγηνεύουσι. Τίς ἴδε ποτὲ νεκροὺς ἀλιεύοντας, καὶ ζῶντας ἀλιευομένους; Ὡ τῆς τοῦ Σταυρωθέντος δυνάμεως! Ὡ τῆς θεϊκῆς ἀξίας! Ὡ τῆς ἀποστολικῆς εὐεργεσίας! Οὐδὲν γὰρ ἐν βίῳ τοιοῦτον, οἷον ἡ ἀποστολικὴ χάρις. præstantiam! O summam apóstolorum beneficen-comparandum.

C B'. Πολλὰ μὲν γὰρ ἴδεν ὁ βίος θαυμαστά, καὶ πα-ράδοξα. Ἴδε γὰρ αἷμα μετὰ ἔκχυσιν κράζον, καὶ φόνον ἀνευ γλώττης βῶντα· καὶ φύσιν διὰ φθόνου σχισθεῖσαν· καὶ γῆν διὰ τὸλμαν μιανθεῖσαν· καὶ ἀδελφοκτόνον προσπέμποντα τῷ θανάτῳ τὸν ὁμομή-τριον, καὶ τὴν θύραν τοῦ θανάτου ἀπὸ βασκανίας ἀνεψφθεῖσαν. Ἴδε κιθῶντὸν ἐν ναυαγίῳ φύσεως μή-τραν. Ἴδε γέροντα διὰ πίστιν ὀπλιζόμενον κατὰ σπλάγγων. Ἴδε θυσιάζοντα τὸν μὴ σφαγέντα, καὶ προσφερόμενον τὸν μὴ νεκρούμενον. Ἴδε καλύβην οὐρανοῦ πλατυτέραν, καὶ θεὸν ὑπὸ σκηνῆν χωρού-μενον. Ἴδε κλοπῆν εὐλογιῶν μητέρα, καὶ πάλιν πλά-στου καὶ δούλου. Ἴδε φθόνον ἐν ἀδελφοῖς χωρήσαντα, καὶ δουλείαν βασιλείας πρόξενον. Ἴδεν ἐνειράτα θρό-νον εὐτρεπίσαντα, καὶ λιμὸν τοῖς ὑποβούλοις ἐλκύ-σαντα. Ἴδε πῦρ δροσίζον βᾶτον, καὶ ῥάβδον θαυμάτων μητέρα. Ἴδε κύματα στερούμενα, καὶ βυθὸν φωτιζό-μενον. Ἴδεν ὁδοὺς σχεδιαζομένας, καὶ στύλον νεφέ-λης ὀδηγοῦντα τὸ ἀοίδιμον τῶν δῆμων πλῆθος. Ἴδεν ἀνευ γῆς βλαστήσασαν ῥάβδον, καὶ οὐρανὸν ἄρτον ποιήσαντα μάννα. Ἴδε νομοθέτην στοιχείοις ἐπιτάξαντα, καὶ γράμμα βρύον κατάραν. Ἴδεν ἄνθρωπον λόγῳ χαλινώσαντα ἥλιον, καὶ στείραν δι' εὐχῆς κνοφορήσασαν προφήτην. Ἴδεν ἀλεύρου

¹⁰ Gen. iv, 10. ¹¹ Gen. vii, 11. ¹² Gen. xxii, 2. ¹³ Gen. xviii, 5. ¹⁴ Gen. xxvii, 28. ¹⁵ Gen. xxxii, 24. ¹⁶ Gen. xxxvii, 19. ¹⁷ Gen. xli, 15. ¹⁸ Exod. iii, 4. ¹⁹ Exod. ix, 2. ²⁰ Exod. xiv, 21. ²¹ Exod. xiii, 21. ²² Num. xvii, 8. ²³ Exod. xvi, 13.

nerationi Constantinopoli, quod ab eo fundatam Byzantinam Ecclesiam, Thraciæ ac Græciæ populi traditio esset.

δράκα, βαθυλήτων πλουσιωτέραν, καὶ καμφάκην ἰλαίου, πηγῶν ἀφθονώτερον. Ἴδεν ἐν ἄλλω ἄρματι ἀναλαμβανόμενον προφήτην, καὶ ὅστέα νεκρῶν ζωῆς φάρμακα. Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά ἴδεν ὁ βίος, ἀλλ' ἐκείνα ὡπερ σκιὰ καὶ χλόη παρήλθεν, καὶ ὡς λύχνος ἐκοιμήθη. Ἀνατειλαντος γὰρ τοῦ ἡλίου, ἡ σκιὰ παρέδραμεν· ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον οἱ ἀπόστολοι.

raque alia, eaque admiranda vidit mundus : verum illa tanquam umbra ac fenum præterierunt, ac non secus ac lampas extincta sunt. Sole namque exoriente, omnis illico umbra fugit. Nihil enim ejusmodi existat, atque apostoli.

Γ. Ὑπηρέτησαν τῷ Θεῷ λόγῳ· ἐψηλάφησαν σαρκωθέντα τὸν ἀσχημάτιστον· ἠκολούθησαν βαδίζοντι τῷ πανταχοῦ ὄντι· συνανέκεισαν τῷ ἀπεριγράπτῳ· ἤκουσαν φωνῆς τοῦ ποιήσαντος λόγῳ τὰ πάντα· ἐσαγήνευσαν διὰ γλώττης τὸν κόσμον· περιήλθον τῷ λόγῳ (23) πάντα τὰ πέρατα· ἐξεβρίζωσαν τὴν πλάνην ὡς ζιζάνια· ἐθέρισαν τοὺς βωμούς ὡς ἀκάνθας· ἐνέκρωσαν τὰ εἶδωλα ὡς θηρία· ἐφυγάδευσαν τοὺς δαίμονας ὡς λύκους· συνήγαγον τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ποίμνιον· ἐσώρυσαν τοὺς ὀρθοδόξους ὡς σίτον· ἀπεσκυβάλισαν τὰς αἰρέσεις ὡς ἄχυρα· ἐξήραναν τὸν Ἰουδαϊσμόν ὡς χόρτον· κατέφλεξαν τὸν Ἑλληνισμόν ὡς ὕλην· ἠροτρίασαν τῷ σταυρῷ τὴν φύσιν· κατέσπειραν τὸν λόγον ὡς σίτον· κατήστραψαν τὰ πάντα ὡς ἑωσφόροι. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἔδρα ὁ Δεσπότης· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ἀνατολὴν ἔχετε τὴν παρθενικὴν ὠδίνα· ὄρθρον, τὴν τοῦ βαπτίσματος μήτραν· λαμπρότητα, τὴν τοῦ Σταυρωθέντος χάριν· ἀκτίνας, τὰς παραδόξους γλώττας· ἡμέραν τὸν μέλλοντα αἰῶνα· μεσημέριαν, τὴν τοῦ σταυροῦ ὥραν· δύσιν, τὴν τοῦ τάφου οἴκησιν· ἐσπέραν, τὸν πρόσκαιρον θάνατον· Ἐλλαμψιν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν. Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Βλέπετε τὰ ἄστρα, καὶ ἐκπλάγητε τὴν φαιδρότητα. poraneam mortem ; fulgorem ac micatum, resurrectionem a mortuis. Vos estis lux mundi. Videte sidera, eorumque illustri splendore obstupescite.

Δ'. Διὰ τοῦτο σήμερον ὁ Ἀνδρέας καθάπερ θησαυρὸν φωτὸς εὐρηκῶς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ἔδρα πρὸς τὸν Πέτρον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν· *Εὐρήκαμεν*, φησί, *τὸν Μεσσίαν*. Ὁ φιλαδελφίας ὑπερβολή· ὡ τάξεως ἀντιστροφή! Δεύτερον τοῦ Πέτρου εἰς τὸν βίον ἐξεπήδησεν ὁ Ἀνδρέας, καὶ πρῶτος τοῦ Πέτρου (24) εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἐθήρυσεν. *Εὐρήκαμεν*, φησί, *τὸν Μεσσίαν*. Ἐκ περιχαρείας ὁ λόγος· φαιδρὰ τῆς εὐρέσεως τὰ εὐαγγέλια. Εὐρήκαμεν, φησί, τὸν θησαυρὸν· φεῦγε, Πέτρε, τὴν τῆς περιτομῆς πενίαν· ἀπόδυσαι τὰ τοῦ νόμου βόσκια· ἀπόβριψον τὸν τοῦ γράμματος ζυγόν· ὡς μικρὰ ἀρνησαι ταῦτα πάντα, καὶ ὡς ἐν-ύπνια τὰ παρόντα· τὴν Βηθσαϊδάν ὡς εὐτελὲς χωρίον· τὸ ἀμφίβληστον, ὡς πενίας ἐργαλείον· τὸ σκάφος,

tis imperantem, litteramque maledictionibus scotentem. Vidit hominem verbi freno sistentem solem¹³; sterilemque, precum merito propheta fetam effectam esse¹⁴. Vidit farinæ pugillum, feraci quovis segetum agro opulentiozem, ac lecythum olei ipsis fontibus uberiozem (22). Vidit immateriali curru¹⁵ assumptum prophetam¹⁶; ossaque demortui, vitæ remedium effecta¹⁷. Hæc innumeraque alia, eaque admiranda vidit mundus : verum illa tanquam umbra ac fenum præterierunt, ac non secus ac lampas extincta sunt. Sole namque exoriente, omnis illico umbra fugit. Nihil enim ejusmodi existat, atque apostoli.

III. Dei verbi ministri fuerunt¹⁸ : contractarunt eum carne indutum¹⁹, qui formæ omnis expers est : eum qui ubique præsens adest, ambulantes secuti sunt. Discubuerunt cum illo, qui nullo loco circumscribitur; ejus vocem audierunt, qui omnia verbo fecit; mundum ipsum lingua, velut sagena quadam concluserunt; omnes fines terræ cursu circuierunt : errorem tanquam zizania eradicarunt; aras, ut spinas quasdam amputarunt; idola perinde ac bestias peremerunt; dæmones fugarunt ut lupos; Ecclesiam in unum quasi gregem compulerunt; acervatim orthodoxos, quasi frumentum collegerunt; hæreses quasi paleas dispulerunt; Judaismum, tanquam fenum arefecerunt; gentilium sectam, tanquam silvam combusserunt; crucis aratro naturam excoluerunt; Dei verbum tanquam frumentum disseminarunt; quasi matutina sidera, suo fulgore illustrarunt universa. Idcirco Dominus ad eos clamabat : *Vos estis lux mundi*²⁰ : orientem habetis, virginalem partum; diluculum, baptismatis uterum; splendorem, Crucifixi gratiam; radios, novas ac insolitas linguas; diem, futurum sæculum; meridiem, crucis horam; occasum, sepulcri habitationem; vesperam, temporaneam mortem; fulgorem ac micatum, resurrectionem a mortuis. *Vos estis lux mundi*. Videte

IV. Idcirco hodie Andreas, cum communem Deinum velut lucis thesaurum invenisset, Simoni fratri clamore ait : *Invenimus Messiam*²¹. O fraterni amoris exsuperantiam ! O inversum ordinem ! Posterior Petro in vitam ingressus est Andreas, priorque Petrum in Evāgelium allexit ac velut venatus est. *Invenimus*, inquit, *Messiam*. Exuberantis sane lætitiæ verbum; lætus faustusque inventionis nuntius. Invenimus, inquit, thesaurum; fuge, Petre, circumcisionis inopiam; exue te laceris pannis legis; abjice jugum litteræ; universa hæc ut minutias respue; cuncta præsentia ut insomnia despice; Bethsaidam, ut vilem ac abjectum pagum; verriculum, ut paupertatis instrumentum;

¹³ Jos. x, 13. ¹⁴ I Reg. i, 20. ¹⁵ III Reg. xvii, 16. ¹⁶ IV Reg. ii, 14. ¹⁷ IV Reg. xiii, 21. ¹⁸ Luc. i, 2. ¹⁹ I Joan. i, 1. ²⁰ Matth. v, 14. ²¹ Joan i, 41.

22) *Immateriali curru*, ἄλλω ἄρματι. Non male annotat Riccardus, intelligi posse angelos, quos perinde πνεῦμα καὶ πῦρ appellari, auctor est Basilius in Catena psal. ciii, apud Agellium. Haud sane alio, quam angelorum ministerio propheta translatus sit, qui ita in specie ignis apparuerint. Vocant

item ἄλλον Græci ipsum corpus, quod hisce sublanaribus subtilius est, ut liquet ex Gregor. II. *Do Theologia*.

(23) Leg. δρόμῳ ex Vat.

(24) Leg. τὸν Πέτρον, cum Sirl.

naviculam, ut naufragii thalamum; piscandi artem, ut fluctuationi expositam (25); pisces, ut edacis gulæ mercaturam; terram, ut turbationis pelagus; genus, ut corruptionis palmitem; mundum, ut emporium ventris; templum, ut speluncam latronum²⁵; Hierusalem, ut multorum prophetarum sepulcrum²⁶; gentem, ut contra Deum rabide insanientem; Caiphan, ut maligni concilii patrem. *Invenimus Messiam, quem prænuntiarunt prophetæ: quem lex olim alto præconio designavit. Invenimus legis thesaurum: devota, Petre, literæ penuriam. Invenimus Messiam, quem olim adumbrarunt signa: quem Michæas super solium gloriæ vidit²⁷: quem super seraphim Isaias conspexit²⁸: quem Ezechiel contuitus est super cherubim²⁹: quem super nubes spectavit Daniel³⁰: quem Nabuchodonosor in fornace aspexit³¹: quem Abraham in tugurio excepit³²: quem Jacob dimittere noluit nisi percepta benedictione³³; cuius Moyses posteriora supra petram vidit³⁴. Hunc invenimus, ab æterno quidem genitum; novissimis vero temporibus declaratum; thesaurum, cuius copia exhauriri nequit; cuius opes nullus prædo furetur; cuius existentia æterna, ac recens inventio. *Invenimus Messiam, quod est interpretatum Christus. Multi fuerunt christi (27), sed omnes morti servierunt. Abraham christus utique fuit, sed in sepulcro resolutus est; Isaac christus; sed ejus in ossibus memoria jacet; Jacob christus; sed et ipse, mortis auctarium, appositus est: Moyses christus; at ne Æcum quidem scimus in quo sepultus est³⁵: David christus; verum omnes mortis fuerunt spolia: christi omnes, sed omnes fuerunt mortis captivi. Unus autem eximie ac articuli adjectione Christus ille est, Deus natura, ac misericordia homo, qui Virginis uterum suo partu obsignavit, et piscatores medelarum fontes effecit. Ipsi potestas, regnumque et gloria, et adoratio, cum immaculato et consubstantiali, ejusdemque potentia Patre ejus, et sanctissimo Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.**

Α ὡς ναυαγίου θάλαμον· τὴν τέχνην ὡς βωμοῦ (26) μητέρα· τοὺς ἰχθύας, ὡς γαστριμαργίας ἐμπορίαν· τὴν γῆν, ὡς θορύβου πέλαγος· τὸ γένος, ὡς φοβρῆς κλήματα· τὸν κόσμον, ὡς γαστρὸς ἐμπόριον· τὸν ναὸν, ὡς ληστῶν σπήλαιον· τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς προφητῶν πολυάνδριον· τὸ ἔθνος, ὡς κατὰ Θεὸν λυσσῶν· τὸν Καϊάφαν, ὡς πονηροῦ συνεδρίου πατέρα. *Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃν προεκήρυξαν οἱ προφῆται· ὃν προσάλαψεν ὁ νόμος. Εὐρήκαμεν τὸν τοῦ νόμου θησαυρὸν· φεῦγε, Πέτρε, τὸν τοῦ γράμματος λιμόν. Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃν προεσκιαγράφησε τὰ σημεῖα· ὃν Ἰβὲν Μηχάϊας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς δόξης· ὃν Ἡσαΐας ἐθεάσατο ἐπὶ τῶν σεραφίμ· ὃν Ἐζεκιὴλ Ἰβὲν ἐπὶ τῶν χερουβίμ· ὃν Δανιὴλ ἐθεάσατο ἐπὶ τῶν νεφελῶν· ὃν Ναβουχοδονόσωρ Ἰβὲν ἐν τῇ καμίνῳ· ὃν Β Ἀβραάμ ἐδέξατο ἐν τῇ καλύθῃ· ὃν Ἰακώβ οὐκ ἀφῆκεν εἰ μὴ εὐλόγηθ· οὐ Μωϋσῆς τὰ ὀπίσθια ἰδὲν ἐπὶ τῆς πέτρας. Τοῦτον εὐρήκαμεν, ἀνάγκῳ γεννηθέντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων φανερωθέντα· τὸν θησαυρὸν, οὗ ἡ εὐπορία ἀκένωτος, καὶ ὁ πλοῦτος ἄσυλος, καὶ ἡ ἔπαρξις ἀναρχος, καὶ ἡ εὐρύτης πρόσφατος. *Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον Χριστός. Πολλοὶ χριστοὶ γεγονάσιν, ἀλλὰ θανάτῳ πάντες ἐδόυλευσαν. Ἀβραάμ χριστός, ἀλλ' ἐν τάφῳ διελύθη· Ἰσαὰκ χριστός· ἀλλ' ἐν ὀστέοις ἡ μνήμη αὐτοῦ· Ἰακώβ χριστός, ἀλλὰ θανάτου πάρεργον γέγονε· Μωϋσῆς χριστός, ἀλλ' οὐδὲ ὅπου ἐτάφη ἴσμεν· Δαβὶὲ χριστός, ἀλλὰ πάντες λάφυρα. Πάντες χριστοὶ, ἀλλὰ θανάτου αἰχμάλωτοι. Εἰς δὲ ὁ Χριστός ὁ τῆ φύσει Θεός, καὶ δι' εὐσπλαγγνίαν ἀνθρώπου· ὁ Παρθένου γαστέρα τῷ τόκῳ σφραγίσας, καὶ πηγὰς λαμπάνων τοῦς ἀλιεῖς ἀναβείβας· αὐτῷ τὸ κράτος, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀχράντῳ καὶ ὁμοουσίῳ, καὶ ὁμοδυνάμῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.**

ORATIO XX (28).

Laudatio S. Joannis Chrysostomi, incerto interprete.

I. Certe gratias Deo, fratres charissimi, quod modo inenarrabili in domo ejus in qua sacra inso-

²⁵ Matth. xxi, 15. ²⁶ Matth. xxiii, 57. ²⁷ III Reg. xii, 19. ²⁸ Isa. vi, 6. ²⁹ Ezech. x, 1. ³⁰ Dan. vii, 15. ³¹ Dan. ii, 92. ³² Gen. xviii, 5. ³³ Gen. xxxii, 29. ³⁴ Exod. xxxiii, 22. ³⁵ Deut. xxxiv, 6.

(25) *Ut fluctuationi expositam.* Non potui acquiescere Riccardo, ut legerem βωμοῦ· quid enim aris, et piscibus? maxime Christi et apostolorum, seu etiam Judæorum, qui Christi Domini ætate erant alieno animo ab idolis? Aliud ergo melius legit Sirletus, quem sequor.

(26) *Lex, σάλου, vel quid simile, cum Sirl.*

(27) *Multi fuerunt christi.* Vim facit in articulo, τὸν Χριστὸν· quo *Christus ille*, ac eximie denotetur, ac distinguatur ab iis qui dicuntur christi communiter: quo modo sanctus Joannes Chrysostomus philosophatur in voce Λόγος Joan. i. Nullus interpretum auctoris mentem satis expresserat. Eadem fere hic repetit, quæ Orat. xi, ubi Christum majorem omnibus veteribus sanctis ostendit.

(28) *Orationem xx primus edidit Baronius tom. V Annalium ad ann. 438, § 3, et seqq. e Vallicellanz bibliotheca; ac post eum Riccardus. Dicta videtur cum adhuc reliquias Joannis essent Comanæ in Ponto; ob illa verba: in Ponto jacet, et in orbe, etc., quas ejus reliquias liquet postmodum relatas Constantinopolim Procli opera: de qua translatione, tum Georgius Alexandrinus, tum auctor anonymus vitæ ejusdem; tum denique Cosmas Vestitor (sic enim inscribitur) luculenta oratione in eam Joannis reliquiarum translationem, in eminentissimi cardinalis Mazarini codice: ex quo fere animus erat ut ederem: verum absterruit, quod præter verborum ornatum ac orationis compositionem, vix aliquid habeat, quam quæ a præfatis Georgio, ac*

nuit tuba (29), pacifice agitur sine praeliis; in qua suavissime modulante lyra audientium spirituale

A replebatur spectaculum, in qua evangelica cantavit hirundo, et floribus orthodoxiae portum adimple-

præcipue anonymo, mutuatus sit. Tantum hic aliqua deslorabo, quæ videantur magis spectare ad Proclum. Misso itaque longo exordio, in hæc verba narrationem orditur: « Πρόκλου του αιδιμου τον πατριαρχικόν διθύνοντος θρόνον, μετά τέσσαρας του διωγμου του αγίου κατασταθέντας της Ἐκκλησίας προέδρους, του λαου μηκέτι την οδυρμὴν ὑποφέροντος ἀκούειν, διὰ τὸ μὴ τὴν Χρυσόστομον τῆ τῶν διπτύχων ἀναφέρεισθαι μνήμη. καὶ τὴν Ἐκκλησιαν εὐχισματα περιελοῦσαν ὄραν ἀδολεσχοῦντος· εὐθέτου δραξάμενος καιροῦ, δηλα ταῦτα πεποιθεῖ τῷ βασιλεὶ Θεοδοσίῳ τῷ νέῳ· ἦν δὲ λέγειν οὕτως· Ἐὐδοξίας μὲν σαρκικῶς, καὶ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς τέκνον· πνευματικῶς δὲ, καὶ ἀπὸ κολυμβήθρας, τέκνον του Χρυσοστόμου πατρός. Ἐνεκεν δὴ τούτου πρὸς τὴν παράκλησιν οδυρῶεις ὁ θεοφρόνος Πρόκλος, παρήρησεν τὸ συμφέρον τῆ βασιλείᾳ, καὶ τὴν πόλιν συνιστάνον. καὶ τὸν κόσμον εὐεργετοῦν, προανατίθειται Θεοδοσίῳ, ταχῆστα πρὸς αὐτὸν μεσιτεύσας· Ζήτησον, βασιλεῦ, τὸν σὲ διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, ὅταν ἀνεκαιρίζου διὰ του Ἐυαγγελίου, γενηνηκόσα· καὶ ταῖς ἱερατικαῖς ἀγκάλαις καθάπερ Συμεὸν ὁ πρσβύτερος ἐν νόμῳ Κυρίου μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναδεδεγμένον πατρικῶς. Ἡ Ἐκκλησία βοᾷ σοι· Ἡ στολή μου δίσχιται· τὸ στόμα συγκλῆισται· τὸ κἄλλος ἡμῶν ῥωταί· ἐλυμῆναι μοι κίτριος ἀγριος τὸν ποιμένα των προβάτων μου Χρυσόστομον, καὶ ὅς φθινοπῶρον τοὺς καρπούς των χειλέων μου· ἐβεβήλωσε φθόνος τὸ ἀγίστα μου λειτουργοῦ μου· ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίνας ἐξέκοψαν αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ· ἐπὶ τουτοῦ ἐν μνήματι καὶ μετ' οἰκείῳ ξένη κατέβρασαν αὐτόν. Ἐπὶ αὐτὸν ἐνεργέτω, των ἀρετικῶν ἐπιταυτὸ· Κατεπαύσαμεν στόμα τὸ λαλήσαν πολλα καθ' ἡμῶν· ἠημιόσαμεν τὸν χρυσὸν αὐτοῦ· οὐκ ἔστιν ἐτι ὁ δίδασκων, καὶ ἡμᾶς οὐ συστομῆσει λοιπόν. Ἔως ποτε, ὦ βασιλεῦ, διὰ των Χρυσόστομον ὀνειδιεὶ ὁ ἐχθρὸς; ἀπόδος μοι των ἀντιπρόσωπον του νυμφίου μου Χριστοῦ. Ἀποκρισάτησόν μοι τῆ μητρὶ σου τὸν πνευματικόν σου πατέρα. Κἄν ἡ σαρκική σου μήτηρ Ἐὐδοξία τοῦτόν με ἐξήμιλωκεν ἀσπλάγγως, σαρκὸς οὐ ζηλώσης προύρεισιν· ἀλλ' ἠγιασμένον πνεῦματος, ἢ οὐ χωρὶς οὐδεὶς δύσεται τὸν Κύριον· Παρήλαθεν Ἐὐδοξία· μένει διηρηκῶς ἡ Ἐκκλησία. Ἐγὼ σου μήτηρ ἀγωνίζουσα· χαροποιήσόν μου τὰ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἀσπλάγγω, ὅπως καμὲ μεσιτεύουσάν σοι τὰ πρὸς τὸν θεὸν σχῆς, καὶ του Χρυσόστομον τὴν ψυχὴν πρεσβεύουσας κτήσῃ περὶ σου. Ἄλλα γερὸν δικαιοσύνης υἱός, καὶ πατρός εὐχῆ στηρίξομενος.

« Ταῦτα παρὰ του πατρός Πρόκλου ὡς ἐκ προσώπου της Ἐκκλησίας τῷ βασιλεὶ Θεοδοσίῳ βεβηκότος· Καὶ εὐ πρὸς θρόνον, φησὶ, τὸν ἴδιον τὸ σωμα του Χρυσόστομου κελεύσης μετακομισθῆναι συντόμως, οὐ μόνον τὰς ἐκκλησίας ἐνώσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν πλῆστον κραταιώσεις, καὶ τὸν λαὸν ἐν εὐσέβειᾳ καὶ ὁμοιοῖα καταστήσεις. Πείθεται ταῖς παρακλήσεσιν ὁ βασιλεὺς· καὶ παρευθύνων τινας τῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ γνωρίμων καὶ συγκλητῶν τάξας, κελεύσεις [τά] τοῦτοις ἐγγχειρίσας, ἀπολοιε τοὺς ἀνδρας ἐν Κωμάνῃ σὺν καὶ γλωσσοκόμῳ πάντοθεν περιρρυρωμένῳ· προστάξας διατάγως γενέσθαι κατὰ τὴν λεχθεῖσαν πόλιν, καὶ τιμῆ πολλῇ τὸ λείψανον ἀραντας του αγίου, τῆ ἐκ χώρας εἰς χωραν, καὶ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, ὑπαλλακτικῆ φωταγωγίᾳ, καὶ ψαλμωδίας διαδοχῆ, καὶ τῆ λοιπῆ κατὰ τὴν ὁδὸν χρεϊώδει δορυφορίᾳ, ἀνακομιταί τουτο πρὸς αὐτόν. »

« Cum inclytus ille ac celebris Proclus patriarchalem urbis regiae sedem gubernaret, ubi jam quatuor a sancti persecutione, antiistites Ecclesiae prae-fuissent: populi gemitum, quod Chrysostomi memoria in sacris diptychis non haberetur, ultra au-

dire non ferens, molesteque habens videre Ecclesiam in schismata adactam: opportunum captans tempus, rem ejusmodi imperatori Theodosio Juniori notam fecit, eratque ut dicerem, carne quidem ac ex voluntate viri, Eudoxiae filium: spiritu autem ac a sacro baptismi fonte, Chrysostomi patris natum. Ea sane re firmis ad impetrandum praesidiis munitus, libere quod e re publica esset; urbemque esset constabilliturum, ac mundo profuturum, Theodosio proponit, in hæc verba ad eum intercessor orans: *Quære, imperator, eum qui te per ignem et aquam, cum initiareris, per Evangelium regeneravit; ac eum qui sacerdotibus te ulnis, instar Simonis, in lege Domini post baptismam paterne suscepit. Clamat ad te Ecclesia: Scissa est mea stola; os meum oclusum; decor meus extinctus est: singularis ferus (Psal. LXXIX, 14) ovium mearum pastorem Chrysostomum devastavit, ac apri depascentes ac absumentes fructus laborum meorum. Polluit invidiae livor mei ministri sanctificationem: sicut in silva lignorum securibus eum a me exciderunt (Psal. LXXIII, 5). Dixerunt cognationes haereticorum simul: Cessare fecimus os illud, quod multa in nos prolocutum erat: ejus aurum probro affecimus. Non est amplius qui doceat, nec nostra deinceps obstructurus ore. Usaquequo, imperator, Chrysostomi causa improprietabit inimicus? Redde mihi gerentem personam sponsi mei Christi. Restitue mihi matri tuae spiritalem patrem tuum. Quæquam carnalis mater tua Eudoxia, ejus mihi factura ausu crudeli auctrix fuit; tu ne carnis emulatores existas; sed emulatore spiritus sanctioniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. XII, 4). Transit Eudoxia, perpetuo manet Ecclesia. Sum ego sempiterna tua mater, reple gaudia mea ad Chrysostomum viscera, ut me quæque tuam ad Deum mediaticrem habeas, ac Chrysostomi animam tibi patrocinantem obtineas. Enimvero sis justitiae proles, quique patris fulciarit precibus.*

« Cum hæc Proclus patriarcha velut ex persona Ecclesiae, exserta apud imperatorem Theodosium voce orasset, dixissetque: *Modo brevi Chrysostomi corpus ad sedem ipsius transferri jusseris, ne dum Ecclesias unies, verum etiam fidem roborabis, populumque in pace ac concordia constitues: imperator admonitionibus animum adhibet; confestimque viros quosdam pietate spectabiles ac senatorii ordinis statuens, eisque tradens mandata, Conianam misit cum loculo omni parte circum argenti crustis obducto: jubens quam cito ad eam prolicisci urbem; atque honore multo tollentes sancti reliquias, vicariaque e loco in locum, ac provincia in provinciam luminum alternatione ac psalmodiae successione; necnon reliquo per viam necessario apparatu ac obsequio, ad ipsum deferre.* »

Prosequitur multis, quæ alii, ut sacrum corpus moveri nequiverit, donec supplex imperator velut ad viventem scripsit: ut navis ad viduæ vineam, quæ occasio fuerat tragœdiæ illius in Chrysostomum, appulsa sit: ut Theodosii precibus matris Eudoxiae corporis concussio, indulgentia Chrysostomo, quieverit; tum iterum revertitur ad Proclum: « *Ti δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Πρόκλος; Ἀσπασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν φιλήματι ἀγίῳ τὸν δίκαιον· Καίροις, ἐβόα, Χριστοζομιλῆ πάτερ, διδάξτῃ γλυκύτατε· σὸς ἐγὼ, καὶ του γάλακτος των σῶν ἐμπότων ἀγγελων ἀνατροχῆ, καὶ τῶν ποιμῆν. Σὰ γὰρ τὰ ἐμὰ πρόβατα, ἐκ σου γὰρ αἱ τούτων τὲ ἀγέλαι καὶ οἱ μετὰ σὲ ποιμένες, τὴν σὴν ἐμπερεύονται των προβάτων ἐνθίχην. Διὸ καὶ σὺ ποθοῦντα, ἀλλῶ μετὰ σὲ κατακοιουθῆσαι προθύμως οὐκ ἠέλχοιτο, ἐνθεν κάκειθεν τοῖς ἐξάγα-*

vit (30). Est facta Joannis memoria omni civitati (31) rete, sic ut rectos fidei trahat : non enim sic pisces trahit piscatorum rete, sicut rectos fidei trahit Joannis solemnitas. O gratiam, finem et locum et tempus vincentem ! Tempus enim superavit amor : finem autem invitis invicta fecit memoria ; locus quidem non clausit sacerdotis miracula : sed in Ponto jacet, et in orbe terrarum laudatur ; et longa manu ostentans vos (32), clamat : *Opus meum vos estis in Domino*³². Iterum Joannes in verbis pretiosæ prædicationis margarita ; Scripturæ a Deo inspiratæ impolluta bibliotheca ; divinus thesaurus intelligentiæ, studiosus manibus, adversus imperialem avaritiam acutissima falx (33) ; vehementis diluvium hæreticorum : qui non blandientem præ timore potentiam, vel odio ex aviditate debacchantem pertimuit (sicut Joseph) Ægyptiam.

II. Sed paveo ne minorem laudibus navem magnas res gestantem mergam attonitus (34). Nullus etenim digne laudabit Joannem, dum non sit alius Joannes. Sicut enim in undarum frequentia innumerabilis est undantium multitudo : sic et in hujus arduæ industriæ multitudine, ubi magisteria pia ibundant atque concursant, inibi libertatis splendescunt radii. Ab altero radietas solis conclarescit ; ex altero emundatio fit erroris. Ab altero idolorum perditio innotescit ; ex altero orthodoxorum fit emendatio. Ab altero synagogæ nuditas lingua deprehenditur ; ab altero ædificia splendescunt ; ex altero morum conversiones verborum vi fiunt. Ab altero tentatio invalescit in terra ; ex al-

tero e cælo corona fulgescit gratiæ. O sacerdos cujus tantum industriæ lucrum, quantum veris suavissimi flores ! O nomen non negans acta ! O cognomen reddens speciem anteactæ vitæ ! O lingua cælis ipsis altior ! O magisteria evangelica tonitrua temperantia ! Joannes ille, Joannes iste : ille prædicator, iste tuba : ille impercussus, iste sine servitute ; ille sine sectis, iste singularis : ille virgo, iste castitatis defensor : ille in eremo baptizans, iste in civitate retra mittens : ille corripiebat adulterantem, iste improperabat raptores : ille capite amputatus est, iste eandem constantiam præ se ferre non dubitavit : ille in carcere inclusus est, iste in exilio deportatus. Congesta sunt certamina, propter hoc et multæ coronæ.

III. Ob id Joannes cum beatissimo Paulo nunc clamat : *Christi bonus odor sumus*³⁵. Omnem enim locum ab errore liberavit. In Epheso, artem Midæ nudavit : in Phrygia, Matrem quæ dicebatur deorum, sine filiis fecit : in Cæsarea, publicana meretricia honoris vacua despoliavit : in Syria, Deum impugnantem synagogas evacuavit : in Perside verbum pietatis seminavit : ubique orthodoxæ fidei radices posuit : lingua mundum Dei notitia replevit : libros conscripsit : retia salutis expandit : cum Joanne de paterno Verbo theologizavit : cum Petro piam confessionem fundavit : cum Paulò propter fidem sudores effudit : cum piscatoribus propter orthodoxiam rete concussit (35). O Joannes, tua quidem vita anxia ; mors autem gloriosa ; sepulcrum vero beatum ; merces autem copiosa (36).

³² I Cor. ix, 1. ³³ II Cor. ii, 14.

λιμοῖς ἀποκλίνοντα. Δεῖξον αὐτοῖς τὴν δὴν σου, καὶ ἀκούσας αὐτοῖς τὴν φωνὴν σου καὶ γρηγοροῦντα πάλιν πρὸς ποίμνη τῆς σῆς ποιμνιάρχλας. » — « Quid vero etiam patriarcha Proclus ? Osculans et ipse virum justum in osculo sancto, in hæc verba exclamare cepit : *Ave sis, Dei amans pater, præceptor dulcissime. Tuus ego sum, ac lactis poculentorum vasorum tuorum alumnus, nuncque etiam pastor. Tuæ enim meæ sunt oves : ex te enim eorum primitiarum greges, quique te sequuntur pastores, tuam ovium vecturam mercaturæ habent expositum. Idcirco etiam tui illæ desiderio, alium post te sequi, haud æquo animo ferentes, huc illucque a grege exerrabant ac declinabant. Ostende eis faciem tuam ; tuam eis fac audiant vocem : sientque rursus tui gregis ovile unum.* »

Prosequitur auctor de populi in Patrem studio, atque postridie induxisse in sanctissimam ecclesiam : ipsam nimirum Sanctæ Sophiæ ac majorem ecclesiam, ac collocasse ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ θρόνον : in sublimi suæ prædicationis sede : nempe patriarchali solio, a quo malis invidiorum artibus deturbatus fuisset. Male Riccardus, Orationes Andriantæ dictas, habitas ait in illo sanctæ Sophiæ templo, ac contra imperatricem. Nusquam certe alias Chrysostomi Andriantæ dictas, vel legas vel audias, quam Antiochiæ habitas, dum ibi ille sub Flaviano ecclesiastem ageret, occasione male a civibus habitæ statuæ Theodosii Senioris. Ait denique auctor fuisse Joannis corpus, post alterum integrum diem et vigilias in magna ecclesia, illatum in templum sanctorum apostolorum, ibique sepultum. COXEFFIS.

(30) Baron. *invaluit arundo, et floribus orthodoxiæ portus impletur*. At Combefisius : *Hirundo, inquit, hic sane emendandum, ut alludat ad verum tempus, quo hirundines præta, non portus, floribus replent.*

(31) Baron. *omnibus civibus.*

(32) *Ostentans vos, cl.* Sic recte Baronius. Sed Combefisius post Riccardum, *osculans, vobis clamat.*

(33) Baron. *studiosis manibus adversus imperialem avaritiam acutissima falx. Adversus imperialem avarit.* etc. Hæc Procli dicta non minimum roboris addere iis videntur, quæ alibi ad confirmandam Joannis Chrysostomi Epistolæ ad imperatricem Eudoxiam sinceritatem, ex Marco Gazensi protulimus. Vide sis *Prolegom.* ad superiorem tomum VIII, cap. 9, § 3, pag. 2.

(34) Baron. *omissa negatione, Sed paveo minorem laudibus navem mergendam attonitus.*

(35) Baron. *orthodoxiæ rete deduxit.*

(36) Baron. *merces autem copiosa.* Huc usque Proclo perducere licuit orationem sine carentem, acclamationum jugibus tonitruis interruptam populi adstantis, et instantis, sibi Joannem reddi : cum Proclus ex more illa tantum apponens verba, *Gratia et misericordia, etc.*, finem imposuit orationi clamoribus populis interceptæ. Hæc Baronius.

Basnagio in suis *Annalibus politico-ecclesiasticis* ad ann. 438, § 3, haud probatur Baronii sententiæ, existimantis hunc Procli sermonem prius fuisse recitatum, quam ipse de revocando Chrysostomi corpore Theodosium adiret. Verum præter ea quæ infra refert Combefisius ex Cosma Vestitore, ipsemet Proclus Baronianam sententiæ confirmat, dum ait sub initium Orationis : *In ponto jaces (Chry-*

Gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi:
(C. II) cum Deo Patre et Spiritu sancto, gloria, et

potestas, atque magnificentia, in sæcula sæculorum. Amen.

sostomas) . . . et longa manu ostentans vos, clamat! etc. Sic enim legendus hic locus, prout illum

restituimus ex eodem Baronio, qui eum ex codice manu exarato descripsit.

MONITUM IN HOMILIAS SEQUENTES.

(Angelo Mai, *Spicilegium Romanum*, tom. IV, pag. XLIII et LXXVIII seqq.)

Homiliarum istarum primam suppeditavit codex Vaticanus sæculi decimi. Alteram *De circumcissione Domini* nactus sum in palimpsesto, sub Chrysostomi homilia quadam latentem: placuit enim nescio cui amanuensi, deleto discipulo magistrum scribere. Ægre banc orationem ex posterioris scripturæ involucris extricavi, res tamen prospere demum cessit. Tres alias Procli homilias, Græce apud nos deperditas, sed a Syris interpretibus conservatas, jamdiu nuntiaveram in Syrorum Vatt. codicum catalogo (*Script. vet.* t. V, part. II, p. 42-44) nempe in duobus exstantes codicibus 368 et 369. Nunc vero ut ejus catalogi a me editi fructum (quod et alias feci) ostendam, tres illas homilias, *De dogmate incarnationis*, *De nativitate Domini* (quarum utraque ab Ephræmio Antiocheno, ut infra dicam, memoratur), et *De sancto Clemente Ancyræ* in Galatia celebri episcopo ac martyre, Latine saltem ex Syriaca lingua ad Occidentalis Ecclesiæ notitiam perferendas curavi. Hæc nimirum quinque Procli homiliæ in nullis hactenus editionibus apparuerant.

A.

Πρόκλου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως
εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

A. Εὐλογητὸς ὁ Θεός! εἰς οὐρανὸν μὲν καὶ γῆν ἡ τῆς κτίσεως διανέμεται φύσις, οὐκ ἔξ δέ με τῆν διαίρεσιν βλέπειν ἡ συνάψασα σήμερον χάρις τὴν τούτων διαίρεσιν. Τίς γάρ ἂν εἴποι λοιπὸν οὐρανὸν τῶν ἐν γῆ διαίρεσθαι, καὶ κάτω τῆς ἐμῆς εἰκόνας καὶ ἄνω τῆς ἐμῆς βασιλευούσης; Ἀλλὰ καὶ κάτω μὲν ἐστὶ ὑπὸ τῆς φθορᾶς τυραννόμεθα, καὶ διδόμεν τῷ διαβόλῳ χαρὰν ἀνχλισκόμενοι τάφοις· δὲ ἂν δὲ εἰς οὐρανοὺς ἀναβλέπει, τὴν χαρὰν ἀποτίθεται, βλέπων ἄνω τὴν τῶν κάτω νεκρῶν ἀναστάσιμον βίβαν· βλέπει τὸν κάτω παρ' αὐτοῦ παραδοθέντα σταυρῷ, εἰς οὐρανοὺς τὸ ἡμέτερον σῶμα περικείμενον καὶ τρόμῳ συνέχεται, μὴ συνῶν τὴν δύναμιν. Ὡς κέρδους ἐκ ζημίας ἡμῶν τεχθέντος! Ἐκερδάναμεν οὐρανὸν, ζημιωθέντες παράδεισον· κατενεχθέντες (37)... ὡτεροι διὰ πτώματος ἔστημεν· ὡσθέντες, εἰς οὐρανὸν ἀνηχέθημεν· ἔσω τοῦ παραδείσου πληγέντες, ἔξω τοῦ λατροῦ τὴν θεραπείαν εὐρήκαμεν· παρὰ τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς νεκρωθέντες, παρὰ τῷ τῆς χριστοκτονίας ὑγιάναμεν ξύλῳ· ἐν τῷ λιμένι βυθισθέντες, ἐν τοῖς τῆς θαλάσσης ἀνεζήσαμεν κύμασιν.

B. Ποῦ σου, καταποντιστά, τὸ κακούρημα; Ὅν ἐπηξας τῷ κυβερνήτῃ σταυρὸν, γέγονεν τῇ ναυαγούσῃ φύσει βοήθεια, καὶ πρὸς λιμένας οὐρανοῦ παρέπεμψεν, λύσας τὴν θρηνηδίαν τῇ γῆ, ἣν πρὸ τῆς ἀναλήψεως ἔσχεν τοῖς πράγμασιν τὸν ὄδυρμόν ποιούμενη. Ὡς περ γὰρ οἱ οὐρανοὶ τὴν θέλαν διεγούνηται δόξαν, συνθέσει τὴν τέχνην φθειγόμενοι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ γῆ τοῖς πάθεσιν ὡς φωναῖς ἐθρηνηθεῖ.

³⁷ Psal. XVIII, 1.

(37) Desunt duo brevissimi versiculi, i. l. est sex circiter verba, quia furunculus toto ex codice icu-

A

Procli archiepiscopi Constantinopolitani sermo de
Domini nostri ascensione.

I. Benedictus Deus! Quanquam hæc mundi structura in cælum terramque dividitur, attamen banc distinctionem mihi cernere jam non concedit præsentis diei gratia, quæ res diversas copulavit. Quis enim abhinc dicat cælum a terra differre, quando quidem imago mea tum in terra regnat, tum etiam in cælo? Et inferne quidem corruptionis tyrannidem patimur, atque in sepulcris tabescentes diabololum gaudio afficimus; sed tamen hic idem, converso ad cælum aspectu, gaudio exiit, dum illic resurrectionis mortuorum principium causamque miratur. Videt enim superne, quem ipse cruci suffixerat, corpore nostro indutum cælum incolere. Ea propter terrore corripitur, vim sacræ dispensationis minime intelligens. O lucrum ex detrimento nobis enatum! Paradiso terrestri amisso, cælum lucrati sumus; usque ad inferni barathrum dejecti, sublimiores post casum evasimus; præcipientes aoti, in cælum revoluti sumus; intra paradisum vulnerati, extra illum medici operam salutarem invenimus; apud vitæ lignum morti dediti, apud ferale Christi lignum convaluimus; in portu naufragi, in mediis pelagi undis reviximus.

II. Ubi tuum, pirata, maleficium? Quam crucem gubernatori navis fixisti, ea naufragæ hominum naturæ salus exstitit, eamque ad cælestem portum perduxit; orbem terrarum luctu liberans, in quo ante Domini ascensionem jacebat, dum suas vices planctibus deploraret. Namque ut cæli gloriam Dei enarrant, structura sua artificem celebrantes³⁸, sic terra doloribus suis tanquam vocibus lamentab-

culas sive ornatus abscidit, uti hic, ubi in postica icuuculæ parte hæc Procli amissa particula fuit.

tur. Neque ulla calamitatum requies erat, sed perpetuum molestiarum pondus ingruerat. Primum hominem nacta Adamum, mox a serpente ictum sepelivit ³⁶. Dum adhuc defleret, ecce Abelis incidit luctus ³⁷; quem dum peragit, aliam filiorum suorum a Lamecho experta est cadem ³⁸. Interim dum hos luget, commune orbi supervenit diluvium ³⁹: quo nondum finito, Sodomitas amisit ⁴⁰: deinceps in calamitatibus aliis consenuit. Initium solatii habuit Drum ex Virgine natum, quo per incarnationem apparente terrarum orbis desolatione liberatus est, hilaritatem oculis hausit, expectatum sanatore conspexit, ad cunabula ejus hymnos angeli cecinerunt ⁴¹; imperavit orco mortuorum resurrectionem seu potius restitutionem ⁴², eumque morigerum habuit; Patris testimonium per Spiritus gratiam sub columbæ specie cælo advenientem attraxit, eratque novum spectaculum, Dominus in carne apud Jordanem a servo baptizatus ⁴³. Sed in luctum conversum est gaudium; vidit benefactorem suum crucifixum, vidit lætitiarum suam morti traditam, vidit suæ hilaritatis auctorem in sepulcro depositum ⁴⁴. Sol terrenis malis compassus est, contristatum est cælum, et sui splendoris veste deposita, sacci instar tenebris indutum est ⁴⁵.

III. Igitur his calamitatibus obrutus terrarum orbis, atque omni bona spe viduatus, intolerando denique luctu oppressus, repente videt firmissimi sempiternique gaudii auctorem, secundum ex inferis Adam, infinita gloriæ luce vestitum reverti; videt tabulas immortalitatis scribentem suisque discipulis annuntiantem, adoratum ut Dominum, supra montes nube elatum, per aerem splendide vectum, comitantibus angelorum agminibus. Alii enim cito volatu præcedebant, cælestibus janitoribus summi regis Christi adventum nuntiantes; alii latus cum reverenti timore stipabant, alii coram cum hymnis saltabant, alii aliis eum canticis celebrabant. Ille interim ætheream aulam tranabat, cælum tanquam aerem penetrabat, ipse cælorum opifex a singulis angelorum ordinibus adoratus, venerabundas cohortes prætergrediebatur: dum eum discipuli propriis oculis cernerent elatum in cælum, haud utique tanquam in cælum, sed reapse in cælum. Atque ut oculi discipulorum in cælum erant intenti ⁴⁶ dum Christi caro in altum paulatim sublevaretur, ita etiam cælestes spirituum virtutes, de cælo in cælum stupefactæ inhiabant, corpore illo in sublime coram se ipsis elato, donec Christus in Patris sinum receptus est, a quo nunquam discesserat.

IV. Cane igitur, o terra, canticum denuo pro planctu. Ecce illa, ob quam doluisti, natura in cælum translata fuit; cognatio tua in cælos migravit; spectata aerem Adami hodie pedibus supposi-

οὐ γὰρ ἐπαύσατο συμφοραῖς περιβαλλομένη, ὑπὸ θρῆψος δηχθέντα κατέθεψεν· ἔτι τοῦτον θρηνηούσῃ, τὸ κατὰ τὸν Ἄβελ συμβέβηκεν πένθος· ὡς ἐθρηνησθεῖ τὸν Ἄβελ, ἄλλην τῶν αὐτῆς τέκνων ὑπὸ Λάμεχ ἀνδροφονίαν ἐώρα· ὡς ἀπυδύρετο τούτους, τὸ κοινὸν τοῖς πᾶσιν συμβέβηκεν ναυάγιον· μήπω τούτου σθεσθέντος, Σοδομιτῶν ἠτεκνούτο· ἐφεξῆς ἐπ' ἄλλοις ἐπαλαιούτο κακοῖς Ἀρχὴν ἀνέσσω; ἔσχεν Θεὸν τὸν τεχθέντα ἐκ Παρθένου, οὐ φανεῖτος κατ' οἰκονομίαν ἐλευθερωτοῦ τῆς γυμνώσεως ἡ γῆ· ἱλαρίας ἐλάμβανεν βλέμμα· ἐπίδοξος ἐρυγίας ἐωρᾶτο φάτην αὐτῆς πάντες ἄγγελοι περιστάντες ἀνύμουν· προσέταττεν ᾄδῃ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, μᾶλλον δὲ ἀποδόσεως, καὶ πειθόμενον Ἰδεν· εἴλεκεν διὰ τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν εἶδει περιστερᾶς ἐξ οὐρανοῦ κατιούσαν τοῦ Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν· καὶ τὴν ἰδεῖν ξένον θαῦμα, Δεσπότην ὑπὸ δούλου ἐν Τορδάνῃ σαρκὶ βαπτιζόμενον. Ἄλλ' ἐστράφη πρὸς πένθος τὸ καύχημα· Ἰδεν γὰρ τὸν εὐεργέτην σταυρούμενον, Ἰδεν τὴν εὐφροσύνην νεκρωθεῖσαν, Ἰδεν ἐν τάφῳ κειμένῃ τῆς χαρᾶς ἀφορμῆν· συνέπαθεν ἡλιος τοῖς ἐπιγείοις κακοῖς· συνήλγησεν οὐρανός, καὶ τὸ τῆς λαμπρότητος ἐκδυσάμενος ἔνδυμα καθάτερ τινα σάκκον μετεμφιάσατο σκότος.

Γ'. Τσαύταις τοίνυν συμφοραῖς ἡ γῆ κρατουμένη, καὶ πάσης ἐλπίδος χρηστῆς ἀπομείνασα χήρα, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς φύσεως ἀπαγομένη λοιπὸν ὀδυρμοῖς, βλέπει θεῶν ἄφω ἀναφαιρέτου καὶ ἀνεκκαλήτου χαρᾶς ἐξ Ἰδοῦ τὸν δευτέρου Ἀδάμ ἀποστίλδοντα τῆς δόξης τὸ ἀμετρον φῶς· βλέπει δέλτους ἀθανασίας διαπεμπόμενον, καὶ τοῖς μαθηταῖς εὐαγγελιζόμενον, καὶ προσκυνούμενον ὡς Δεσπότην, ἐπ' ὄρος ἐξ ὄρους ἐπὶ νέφους αἰρούμενον, ὀδεύοντα δι' ἀέρος ἐνδόξως, ἀγγελικοῖς παραπεμπόμενον τάγμασιν· οἱ μὲν γὰρ ἔσπευδον ἔμπροσθεν τοῖς οὐρανοῖς πλωροῖς προμηγύοντες τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ τὴν εἰσοδὸν· οἱ δὲ παρ' ἐκάτερα σὺν φόβῳ παρέτρεχον· οἱ δὲ κατόπισιν ὑμνοῦντες· ἐσκίρτων· ἄλλοι δὲ ἄλλοις αὐτὸν ἐδοξολογοῦν ἕξμασιν· ὡς δι' ἐκκλησίας τοῦ ἀέρος διεῖθη, ὡς ἀέρα τὸν οὐρανὸν διεπέρα ὁ τῶν οὐρανίων ποιητής, καθ' ἕκαστον ἄνω προσκυνούμενος τάγμα, καὶ τὰς προσκυνούσας συμμορίας ὑπερβαίνων, ὥστε αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς αὐταῖς ὄψεσιν ὀρᾶσθαι ἀνιόντα εἰς τὸν οὐρανόν· οὐχὶ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡς γὰρ τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς γῆς ἀνηρτισθησαν αἱ ὄψεις πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς σαρκὸς κατὰ μικρὸν ὀψουμένης, οὕτως καὶ αἱ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπειμάτων δυνάμεις ἐξ οὐρανοῦ πρὸς οὐρανὸν ἐκεχθῆσαν. τῆς τοῦ σώματος φύσεως ἐπέκεινα κατ' αὐτῶν ἀνιούσης, ἕως ἐν κόλπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπεδέχθη ὁ μὴ χωρισθεὶς τοῦ Πατρὸς ποτε.

Δ'. Ἄσων οὖν φθῆν ἀντὶ τῆς θρηνηθῆσας πάλιν, ὁ γῆ· ὑπὲρ ἧς ἡλγησας φύσεως, εἰς οὐρανὸν μετεπέμφθη· ἡ τῶν σῶν συγγένεια ἐν οὐρανοῖς μετεφυτεύθη. Ἀνάβλεψον εἰς ἀέρα τὸν σήμερον παρὰ Ἀδάμ

³⁶ Gen. iii, 4 seqq. ³⁷ Gen. iv, 8 seqq. ³⁸ ibid. 23. ³⁹ Gen. vii, 17. ⁴⁰ Gen. xix, 24. ⁴¹ Luc. ii, 14. ⁴² Luc. vii, 14; viii, 54; Joan. xi, 45. ⁴³ Matth. iii, 16, 17. ⁴⁴ Matth. xxvii, 60. ⁴⁵ Luc. xxiii, 45. ⁴⁶ Act. i, 10.

δευτεροῦμενον· ἐνατένισον οὐρανῷ δεξιουμένῳ τὰ σά· A
εἰ μὴ χωρῆ σου τὸ βλέμμα θεωρῆσαι τὴν εἰσοδον, τῶν
ἀγγέλων ἀκουσον μγνούντων τὴν ἄνοδον· Οὗτος,
φρῖν, ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλήφθεὶς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν
οὐρανόν· καὶ τί τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ τοῖς
ἀνθρώποις τὸ κέρδος, τῆς τούτου θεωρίας οὐκ οὕσης
λοιπὸν ὀφθαλμοῖς ἀπολαῦσαι; Ναί φησιν· Οὕτως γὰρ
ἐλεύσεται ὁ ἐρόπων ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμε-
νον εἰς τὸν οὐρανόν· ἀσφαλεῖς αἱ τοῦ γένους
τῶν ἀνθρώπων εὐέλπιδες, ἐν οὐρανῷ βασιλεία συγγενῆ
κακτημένοις, καὶ πάλιν αὐτοῖς φανησόμενον ἐνδόξως.

Ε'. Εὐχόμεθα τοίνυν τῆς οὐρανίας ἐλπίδος εὐέλπι-
δες Χριστῷ πιστεύοντες· τῷ τῆς εἰρήνης ἐνεχύρω
θαρῶμεν· ὅσα φίλα θεῷ ἐργασάμεθα, σεσωσμένων
εὐχαριστίαν ἐπιδεικνύμενοι. Φιλανθρωπευθέντων ἐπ-
ανθρώπῳσιν ἔχομεν· ἀποστῶμεν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ὡς B
αυμάτων πολῖται· ἀγισώσῃν τελώμεν ὡς ναὸς θεοῦ
καὶ ἀγίας ἀνθρωπότητος μέλη· εἰρηνεύομεν πρὸς τὸν
θεὸν τὸν ἀντι κολάσεως βασιλεῖον ἡμῖν χαρισάμενον,
καὶ διπλασιάσαντα τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· πρῶ-
τερον μὲν γὰρ ὁ προφήτης ἐβόα· Ὁ οὐρανὸς τοῦ
οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκεν τοῖς
ἀνθρώποις· νῦν δὲ καὶ τὴν γῆν ἔδωκεν τοῖς ἀνθρώ-
ποις, καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ ἀνθρώπῳ. Διὸ
λέγει τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ προφήτου· Πάντα τὰ
ἔθνη, κροτήσατε χεῖρα· διὰ τί; Ὅτι Κύριος ὕψι-
στος φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν
γῆν. Καὶ πάλιν· Ἀρέθῃ ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύ-
ριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος· αἱ τῶν οὐρανῶν δυνά-
μεις αἰτίνες ἐβόων· Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, τρισὶν C
δοξολογίαις μιαν κυριότητα ὁμολογοῦσαι· αὐτῷ
ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ
καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας.

B'

Τοῦ αὐτοῦ Προκλίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντι-
νουπόλεως λόγος εἰς τὴν ὀκτῆήμερον περιτο-
μὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Α'. Κοινὸς μὲν ὁ λόγος τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς,
διδάσκει δὲ μέγα καὶ βαθύ μυστήριον εἰς ὃ ἐπιθυ-
μοῦσιν ἄγγελοι παρακῦψαι, κατὰ τὸ γεγραμμένον.
Ἑλλήνων μὲν γὰρ οἱ δοκούντες εἶναι σοφοὶ λαλοῦσιν
μὲν τῶν χρησίμων καὶ ἀναγκαίων οὐδὲν, κατακέχρη-
ται δὲ τῷ κάλλει τῆς λέξεως, ἀπατῶντες διὰ τούτου D
τοὺς ἀκρωμένους· ἡμεῖς δὲ οὐράνιον θησαυρὸν ἐν
ἰσραηλίνους σκεύεσιν ἔχοντες, τουτέστιν τῆ τῆς λέ-
ξεως εὐτελείᾳ καὶ κοινότητι, μακαρίους ἑαυτοὺς εἶναι
πιστεύομεν ὅτι τὰ ἀρεστὰ Κυρίου γνωστὰ ἡμῖν ἔστιν·
οἷε τοίνυν τοῦ κατὰ Χριστοῦ μυστηρίου τὴν ἄρρητον
νίκην οὐμίαν· ἐφ' ἣ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαίας
κατεπλήττετελέγων· Κύριε ὁ θεός μου, δοξάσω σε καὶ
ἔμνησῶ τὸ ἔρομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμυστὰ τέ-
ρατα, βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθεινήν. Προώριστο μὲν
γὰρ καὶ προέγνωστο πρὸ καταβολῆς κόσμου Χριστός,
πεφανέρωται δὲ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τοῦ αἰῶνος·

II.

Ejusdem Procli archiepiscopi Constantinopolitani
sermo de Christi Jesu Domini nostri circumcisione,
octava post nativitatem die.

I. Vulgaris quidem est divinæ Scripturæ elocutio,
sed tamen magnum profundumque mysterium do-
cet, in quod desiderant angeli prospicere, ut scri-
ptum est⁴⁹. Etenim ethnici qui videntur sapientes,
nihil reapse utile aut necessarium loquuntur, sed
dictionis abutuntur elegantia, ut hujus lenocinio
audientes decipiant. Nos vero cœlestem thesaurum
in fictilibus vasis habentes⁵⁰, hoc est in dictionis
rusticitate ac vilitate, beatos nos nihilominus existi-
mamus. Cogita igitur Christi ineffabilem mysterii
dispensationem; quam admirans beatus quoque
propheta Isaias aiebat: Domine Deus mi, laudabo
te, hymnum dicam nomini tuo, quia portenta mira-
bilia effecisti, consilium antiquum verax⁵¹. Pravi-
sus est enim et præcognitus ante mundum condi-
tum Christus, postremis autem sæculi temporibus
manifestatus est: natus est de Virgine, eratque in

⁴⁹ Act. i, 11. ⁵⁰ II Cor. vi, 16. ⁵¹ Psal. cxiii, 16.

⁵² I Petr. i, 12. ⁵³ II Cor. iv 7. ⁵⁴ Isa. xxv, 1.

sinu matris tanquam modo genitus puer, caro factus qui erat Verbum æternum.

II. O rem magnam et admirabilem! Puer erat in terra secundum carnem; idemque rursus cœlum implebat; circumcisionem recepit, fuitque sub lege, is qui parem cum Patre thronum habebat; Moysis dominus, præceptum Moysis observavit. Hoc videlicet aiunt beati Pauli verba: *Cum venit plenitudo legis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege*⁶⁶. Non enim sub lege erat ante incarnationem, sed postquam ex muliere factus fuit, tunc legis factus est observator: decretus est autem illi dispensationis in carne modus, nempe ut sub lege esse oporteret eum, qui utpote Deus supra legem erat. Quippe erat æquum, ut qui homo factus esset, humanitatis conditionem non aspernaretur. Reapse tamen humile prorsus et indignum majestate ejus fuisse, legi subjici, ego quoque affirmo. Sed quanquam humile quid esse fateor participare sanguini et carni, attamen necessarium erat, vel potius convenientius, servari ab eo mundum, mortem evacuari, peccatum destrui conversandoque inter homines, universum mundum Patri Deo ab eodem reconciliari.

III. Hujus rei gratia semen Abrahæ apprehendit⁶⁷, et æque ac nos carni et sanguini communicavit; formam servi assumpsit⁶⁸, ut legi esset obnoxius; servi enim officium est legi subesse. Sumpsit igitur servi formam, qui sua natura liber erat; circumciscus est ex legis præscripto; attulit etiam pro se par turturum et duos pullos columbarum⁶⁹. Mirare et hæc; etenim in umbra et typo siebant sub Moyse, sed rei veritas erat Christus. En sacrificium obtulit, typos implevit, sed veritas, ut dixi, Christus erat, qui tenui hac re, cujusmodi est turtur et columba, antiquis præsignatus fuit. Mitissima enim columba est, pulcherrima vero et canora turtur. Talis est Christus: mitissimus quidem ut Deus, canorus autem ut turtur; etenim universum mundum delectat evangelicis prædicationibus. Igitur prout innunt legales typi, uti religiosissimus, turtur est; uti mitissimus, columba est. Servator noster immolatus est, ut nos redimeret pretioso sanguine, et in Spiritu sancto sanctificaret. Ipsum decet gloria et potentia, honor et magnificentia, nunc et semper et per sæcula sæculorum. Amen.

⁶⁶ Gal. iv, 4. ⁶⁷ Hebr. ii, 16. ⁶⁸ Philipp. ii, 7. ⁶⁹ Luc. ii, 24.

(58) Sic legere malui obscuratum locum.

Ἀ ἐγενήθη ἐκ γυναικὸς καὶ ἦν ἐν κόλποις μητρὸς ὡς παῖδιον ἀρτιγενὲς, ἐν σαρκὶ γεγονῶς ὁ προαιώνιος Λόγος.

Β'. Ὁ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ πράγματος! Βρέφος ἐπὶ γῆς κατὰ σάρκα, καὶ πάλιν ἐπλήρου τὸν οὐρανόν· κατεδέξατο τὴν περιτομήν, ὑπὸ νόμον γέγονεν ὁ σύνθρονος τῷ Πατρὶ· τὴν Μωϋσείως τετήρηκεν ἐντολὴν ὁ Μωϋσείως Δεσπότης· τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς τοῦ μακαρίου Παύλου, Ὅτις δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον. Οὐ γὰρ πρὸ τῆς σαρκώσεως ὑπὸ νόμον ἦν· ἀλλ' ὅτε γέγονεν ἐκ γυναικὸς, τότε γέγονεν τὸν νόμον φυλάξας· νομόμικεν μὲν τοίνυν αὐτῷ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὁ τρόπος τὸ χρῆναι ὑπὸ νόμον γενέσθαι τὸν ὑπὲρ νόμον ὡς Θεόν. Ἔδει γὰρ ἄνθρωπον γεγονότα, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μὴ ἀτιμάσαι μέτρον· ὅτι μικρὸν καὶ ἀνάξιον παντελῶς τῆς ἐνούσης αὐτῷ μεγαλοπρεπειᾶς τὸ ὑποκείσθαι νόμῳ, ἐρῶ σοι κἀγὼ· οὐ γὰρ μικρὸν ἀλλ' ὡσαύτως· τὸ μετασχεῖν αἵματος καὶ σαρκὸς μικρὸν ὁμολογούμενος· ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖως, μᾶλλον δὲ πρεπωδέστερον αὐτῷ διασῶσαι τὴν ὑπ' οὐρανῶν, καταργήσαι θάνατον, ἀφανίσαι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ στοιχῶν (58) τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατακτεσθῆναι τὴν ὑπ' οὐρανῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

Γ'. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας σπέρματος Ἀβραάμ ἐπελάβετο, καὶ παραπλησίως ἡμῖν μετέσχευ αἵματος; καὶ σαρκὸς· ἔλαβεν δούλου μορφήν, εἰ μὴ καὶ ἐν τῷ ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ· δούλου γὰρ τὸ ὑπὸ νόμον εἶναι· ἔλαβεν τοίνυν δούλου μορφήν ὁ κατὰ φύσιν ἴδιαν ἐλεύθερος· περιετιμήθη κατὰ τὸν νόμον· προσεκόμισεν δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ζεύγος τρυγῶνων καὶ δύο, φησὶν, νεοσσούς περιστερῶν. Θαύμαζε καὶ τούτων· ἐν σκιαῖς μὲν γὰρ καὶ τύποις ἦν ταῦτα διὰ Μωϋσείως· ἀλήθεια δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός. Ἄλλ' ἰδοὺ προεκόμισεν θυσίαν, τοὺς τύπους πεπλήρωκεν, ἡ ἀλήθεια αὐτὸς ἦν ὁ Χριστὸς ὁ διὰ τοῦ μικροῦ πράγματος ὡς ἐν τρυγόνι καὶ περιστερᾷ τοῖς ἀρχαίοις ὑποδηλούμενος· πρασιότη μὲν γὰρ ἡ περιστερὰ, καλλιστάτη δὲ καὶ εὐφωνος ἡ τρυγῶν. Ἔστιν δὲ τοιοῦτος ὁ Χριστός· πρασιότη μὲν γὰρ ἐστὶν ὡς Θεός, εὐφρονέστατος δὲ ὡς τρυγῶν· κατατέρπει γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανῶν τοῖς εὐαγγελικοῖς διδάγμασι. Οὐκοῦν ὡς ἐν τύποις τοῖς κατὰ τὸν νόμον, ὡς εὐλαδέστατος, τρυγῶν, ὡς πρασιότη, περιστερὰ. Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐσφαγίζετο, ἵνα ἡμᾶς ἀγοράσῃ τῷ ἰδίῳ αἵματι, καὶ ἀγιάσῃ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· αὐτῷ γὰρ πρέπει δόξα καὶ κράτος, τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ δεῖ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

III.

EJUSDEM PROCLI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

SERMO DE DOGMATE INCARNATIONIS, DICTUS IN SABBATO ANTE QUADRAGESIMAM,

Græce amissus, sed ex vetere interpretatione Syriaca nunc recuperatus.

I. Copiosa sunt divinæ gratiæ dona, innumeræ A concionum spiritalium utilitates, laudabile nundinarum ecclesiasticarum commercium, gratus honor festorum coram altaribus, gloriosæ merces crucis, salutaris vindemiæ copia ineffabilis, copiosus et sine pare supernorum munerum thesaurus. Nescit paupertatem charitas, neque aliunde Christus divitias sibi conciliat. Inspice, si lubet, dilectissime, divinos libros, ut divitiarum amplitudinem et donatoris munificentiam apprime cognoscas: hinc enim passim doceberis, quomodo Dominus noster Jesus Christus jam inde a rerum initio nunquam destiterit ab humano genere multifariam juvando. Nam primo quidem Adamum illum paradiso pulsum ⁶⁶ damnatumque revocavit, secumque in cœlis voluit considerare. Abelem sacrificii sibi oblatis B causa vidit interfectum ⁶⁷, sed eum post necem fecit homicidii accusatorem. Noachum pene naufragum aspexit, in eoque humani generis conservavit scintillam ⁶⁸. Servum deprehendit Abrahamum, patremque gentium fecit ⁶⁹. Captivum nactus Josephum, castitatis eum exemplar orbi constituit ⁷⁰. Fugitivum ex Ægypto offendit Moysen, atque innumero populo duce præfecit ⁷¹. Josuæ Palæstinæ exploratori cohibendi solis lunæque cursum potestatem attribuit ⁷². Exiguo de grege sumptum Davidem, fecit eum regum satorem ⁷³, radicem generationum, unde tremendum dispensationis mysterium manaturum erat. Balaam bruto jumento loquelam concessit ⁷⁴: navarchum utilem ad Erythræi transitum dedit; Aaronis virgam aridam C floribus præter naturam ornavit ⁷⁵: æneum serpentem in deserto erexit admirabilem ⁷⁶; Eliam famulum in orbe extorrem, igneo curru sedentem ostendit ⁷⁷; Babylonice fornacis flamman in trium puerorum nutricem convertit ⁷⁸; leones in puteo coram Daniele tanquam reverentes ante librum discipulos statuit ⁷⁹: marinum cetum hospitium prophetæ exhibuit ⁸⁰: Rachabæ lupanar in amicum

diversorium transmutavit ⁸¹. Sed jam lingua nar-rando deficit.

II. Nunc ad divitias transeat oratio. Ecclesiastica solemnitas omnigena salutis merce redundat: hic terrestria dona, et cœlestia lucra; hic vitiorum ablatio, et virtutum acquisitio; hic substantiarum oblatio, et tempus remunerationis, hic nubes pluviam parturiens, et sanatio evangelica; hic increata Trinitas, et tubæ apostolicæ; hic loco brutalium libidinum, gloriosi hymni cantantur; hic Adam terrestris dimittitur, et Dominus de cœlo respéndet; hic antiquus rebellis exploditur, et virginicum adoratur mysterium; hic scelerum chirographum scinditur, et concessæ libertatis libellus perscribitur; hic cupidinum interitus, et animorum lætitia. O solemnitas, quæ hic quidem laborem, in cœlis autem mercedem parit! Hic enim elata voce pœnitentia prædicatur, utile Quadragesimæ remedium, abstinentiæ præmium, virginitas regia, grata Deo eleemosyna, mansuetudinis beatitas, summa longanimitatis prudentia, patientia quæ a naufragio liberat, fidei fecunditas, incarnationis Dominicæ incomprehensibile arcanum. Prorsus quo diutius de his cogitabis, eo miranda magis et supra omnem vestigationem intelliges.

III. Revera enim infirmior est intellectus ad scrutandum, quomodo Deus inconvertibiliter factus sit homo; quomodo Verbum sine confusione limo copulatum fuerit, ac Deus impassibiliter ac sine mutatione semet in carnem figuraverit. Quatenus a Patre est, caret principio: quatenus vero factus est, phantasma reputari nequit; idem quippe verusque Deus est, et absque ulla falsitate homo. Qui Patri consubstantialis erat, idem mihi nativitate humana æqualis, excepto tamen peccato ⁷⁶, factus est. Increata est natura divina, humanitatis autem assumptio non est imaginaria, unusque est Filius, neque in duas personas (39) dividitur; etenim cum veneranda œconomia duas sub una

⁶⁶ Gen. iii, 24. ⁶⁷ Gen. iv, 8. ⁶⁸ Gen. viii, 1 seqq. ⁶⁹ Gen. xvii, 5. ⁷⁰ Gen. xxxix, 12. ⁷¹ Exod. iii, 1 seqq. ⁷² Jos. x, 13. ⁷³ I Reg. xvi, 12. ⁷⁴ Num. xxi, 23 seqq. ⁷⁵ Num. xvii, 8. ⁷⁶ Num. xxi, 9. ⁷⁷ IV Reg. ii, 11, 12. ⁷⁸ Dan. iii, 21 seqq. ⁷⁹ Dan. vi, 16 sqq. ⁸⁰ Jon. ii, 1. ⁸¹ Jos. ii, 1. ⁷⁶ Hebr. iv, 15.

(39) Insignem hoc loco deprehendimus (ut jam præmonui *Script. vet. t. X, præf. p. 23*) in Syriaco codice sycophantiam alicujus monophysitæ. Etenim cum priscus Procli interpretes scripsisset hic vocabulum CNUME, *personas*, cujus vocabuli vestigia adhuc visuntur in codice, monophysita Syrus, ut dixi, nescio quis, orthodoxo abraso vocabulo, substituit hæreticam dictionem CHIONE, *naturas*. Cumulatur hujus criminis veritas, quia in alio Syro Vat. codice, in quo hæc eadem Procli oratio

D legitur, deest hoc loco folium, detractum fortasse manu hominis heterodoxi, cui orthodoxa Procli locutio displicebat. Certe Proclum ab eo errore longe abuisse, tum cognita illius scripta satis demonstrant, tum disertius ejusdem alii loci, quos *Script. vet. t. VII, pp. 39, 134, 205*, nos protulimus. Mirum autem est quod hic Procli genuinus locus Græce superest, citante Ephraëmio Antiocheno, apud Photium cod. 229, p. 805: Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως φησιν ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ.

persona naturas adunaverit, unicus conflatur Filius; quamvis id hæretici irrideant, Judæi insanziam putent, ethnici animo aversentur. Haud semet a Patre separavit, et tamen inter homines versatus est⁷⁷; caro factus⁷⁸ sine mutatione; homo, nec tamen in duos divisus: totus in cælo, totusque in terra, et ubique, quia divisionem divina natura non patitur; passus est in eo quod assumpsit, impassibilis mansit in eo quod erat. Dicitur eum Filium, non tanquam deificatum per gratiam, etenim Verbum natura propria Deus est. Ipse est indivisibilis in propria natura, tanquam Patris Filius; sapientia est, uti rerum divinarum œconomus; potentia, ut universæ creaturæ conservator; veritas, ut verus Patris typus; imago, utpote Patri suo consubstantialis absque mutatione; lumen, uti sol animarum; vita, quia in ipso vivimus, movemur, et sumus⁷⁹; justitia, tanquam singulorum pro ratione operum remunerator; sanctitas, tanquam peccati abrogator; salus, utpote mundi per sanguinem suum redemptor; resurrectio, tanquam ejus, qui in sepulchro depositus fuerat, renovator.

IV. Pergin' vero dicere plura? Pergo enimvero, o Judæe, nec pudet, magnaue voce proclamo, quod venerandum œconomix mysterium, salutem vobis negotiatum sit. Aio Christum, quod ad se attinet, esse qui erat; quod ad me autem, eum esse qui factus est. Miracula uti Dens patravit, dolores uti homo sustinuit; mansit is qui erat, et tamen amore hominum ductus, homo factus est per formæ fermentum, quia reapse corpore de femina sumpto natus est⁸⁰. Idem porro et via est⁸¹, quia ducit ad Patrem; janua est⁸², quia intra paradisum recipit; pastor⁸³, quia eum qui deerraverat quærit; ovis⁸⁴, quia propter homines jugulatus est; agnus⁸⁵, quia mundi immunditiam purgat. Denique multifarium est œconomix mysterium;

A essentia autem est immutabilis. Summus est pontifex, prout in tempore factus fuit; Deus est, prout erat; matre caret, quatenus superior nobis est; patre autem caret, quatenus similis nobis est. Generatio ejus nunquam enarrabitur⁸⁶: superne est ineffabilis, inferne item inenarrabilis, ubique inexplicabilis. Corpus ejus animam intellectumque assumpsit; ut in cunctis similis nobis evaderet.

V. Ob hæc omnia, et quia insuper te servaverit, erubescere, o Judæe, necnon ob eos quos tui causa passus est cruciatus, denique etiam ob miracula. Quænam, ais, sunt hæc miracula? Imo, inquam, quænam vos, o Dei hostes, miracula habetis nostris potiora? Majusne sit miraculum, panem de cælo pluere, an Deum carne vestiri? Mare transeuntium gratia divisum, an virgo post partum incorrupta? Virga quæ petram fecit aquarum gurgitem, an crux quæ servatum orbem sanctificavit? Hæc te miracula pudore afficiant, eumque demum adora qui incarnatus est. Sed quænam sunt hæc quæ dico miracula? Generatio absque semine, conceptus sine virili commercio, virgo incorrupta facta mater, et adhuc deinceps virgo: stellæ cursus, angelorum laudatio, pastorum timor, oblatio munerum a magis, mare obediens, fuga spirituum, incensus in aquis, tempestatum sedatio, paralyticorum exultatio, lux cæcis reddita, dæmonum expulsio, mortui suscitati, creaturæ territæ, cæli mœstitia, sol obscuratus, petræ constractæ, templi discissio, destructio inferorum, sepulcrum vacuum inventum, latronis conversio, suffixio chirographi, Synagogæ eversio, Ecclesiæ exaltatio, divinæ religionis propagatio, crucis adoratio. Cum ergo infidelitatis tuæ memineris, fateere cum Moyse: *Hic est Deus meus, hunc laudo*⁸⁷, cui sit gloria et honor per sæcula sæculorum. Amen.

IV.

EJUSDEM PROCLI SERMO DE NATIVITATE DOMINI

Græce amissus, sed in interpretatione Syriaca conservatus.

I. Jam tempus est ut Isaïæ prophetæ verba repetantur: *Lætentur cæli desuper, et nubes depluant justitiam, quia misertus est Dominus populi sui*⁸⁸. *Lætentur cæli desuper*, quia cum ipsi ab initio crearentur, Adam pariter a Creatore de virgine terra formatus fuit, Deique amicus et familiaris apparuit. *Lætentur cæli desuper*, quia nunc per Domini nostri in carne dispensationem sanctificata

D terra est, atque humanum genus de idololatriæ sacrificiis liberatum fuit. *Nubes autem depluant justitiam*, quia hodie Evæ error ablatus fuit et condonatus per Virginis Mariæ puritatem, perque Deum simul et hominem ex ipsa natum. Hodie Adam, post veterem damnationem, ex horrenda illa mortis sententia liberatus fuit; fraudis autem auctor (40) Deum enim nemo vidit unquam, quem-

⁷⁷ Baruch III, 38. ⁷⁸ Joan. I, 14. ⁷⁹ Act. XVII, 28. ⁸⁰ Luc. II, 7. ⁸¹ Joan. XIV, 6. ⁸² Joan. X, 9. ⁸³ ibid. 14. ⁸⁴ Isa. LV, 7. ⁸⁵ Joan. I, 29. ⁸⁶ Isa. LIII, 8. ⁸⁷ Exod. XV, 2. ⁸⁸ Isa. XLV, 8.

(Sermone dicto in Quadragesima, sive initio jejunii quadragesimalis): Ἡ θεία φύσις ἀκτίματος, ἡ ἐξ ἐμοῦ πρόσληψις ἀνόθεντος· καὶ ἔστιν εἰς Ἰδὲς, οὐ τῶν φύσεων εἰς δύο ὑποστάσεις διατρουμένων, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας τὰς δύο φύσεις εἰς μίαν

ὀπόστασιν ἐνωσάσης. Imo idem locus est in opere Leontii apud me *Spicil.* t. IX, p. 35. Non unum igitur habemus de genuina hac homilia testimonium.

(40) Hic unum saltem folium ex codice excidit.

admodum ipse dixit : *Nemo vidit faciem meam, et vixit* ⁹⁰. Natus est igitur ex Virgine Christus, a qua carnem per œconomiae rationem sumpsit, ut ipsi est libitum : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* ⁹¹; atque idcirco Virgo Dei mater evasit. Quomodo virgo post partum manserit verbis explicari nequit, neque item nativitas ejus, propter incomprehensibile divini Verbi erga suam visibilem humanitatem mysterium. Nam secundum suam carnis dispensationem divinum Verbum visibile est; invisibile autem, quia manens quod erat, factum est quod non fuerat. Idem passibile est, et impassibile (41); passibile quidem in eo quod cernitur, impassibile vero, quatenus ejus divinitatem de eadem Patris substantia esse cognoscimus. Porro est de substantia nostra, quia eadem humanitate præditum, præter peccatum. Jam vero Virgo, mater est, quia Verbum incarnatum sine semine edidit; sic tamen ut virginitatem retineat, propter mirabilem illius, qui sic voluit nativitatem. Ipsa mater est secundum substantiam naturæ humanæ divini Verbi, quod in ipsa incarnatum est, et apparuit, atque unitum est, juxta sapientiam ac voluntatem ejus, qui prodigia operatur. *Ex ipsius Christus in carne, ut ait Paulus beatus* ⁹¹.

II. Cave enim putes, eum qui natus est, simplicem esse hominem, vel tantummodo esse Deum. Nam si Christus tantummodo homo esset, qui fieri poterat, ut sancta Virgo, post partum etiam virgo maneret? Igitur dicamus hinc confieri, Christum in duabus naturis subsistere divinitatis atque humanitatis, unum esse Jesum Christum, unicum Filium Dominum Jesum Christum. Etenim duarum naturarum unio, in unica filiatione peracta est, unio fuit non confusio, unio non immutatio, unio, inquam, non permistio: nam manens quod erat, factus quod non fuerat. Etenim ipse fuit, qualis nunc est, qualisque erit et permanebit; homo tamen nostri gratia factus est; amator hominis factus est homo, id quod antea non erat; sed homo factus est, Deus simul manens absque ulla immutatione. Factus est igitur similis mihi propter me, factus est quod non erat, retinens tamen id quod fuerat. Denique factus est homo, ut proprias efficiens passionibus nostras, idoneos nos adoptioni in filios reddat, concedatque illud regnum, cujus utinam nos dignos efficiat gratia et misericordia Domini Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria est, honor, et potestas nunc et omni tempore et per sæcula sæculorum. Amen.

V.

EJUSDEM PROCLI DE SANCTO CLEMENTE MARTYRE SERMO (42).

Græce amissus, sed apud Syros superstes.

I. Duplex, fratres mei, festam hodierna die agitur ob sacerdotis athletæ commemorationem; fuit enim sacerdos simul et martyr: ideoque duplicem fore curam necesse est illorum qui huic contexere panegyricam orationem volent; etenim inter sacerdotium atque martyrium laudes oratorem partiri opus erit. Atqui difficile mihi videtur utramque rem verbis dignis exæquare, cum singulæ verborum modulum eximie superent. Sed enim sancti homines nihil a nobis præter studiosam voluntatem postulant, non ut ipsorum meritis celebrandis pares simus: quippe qui sine ullo verborum meorum admîniculo, suis tantum certaminibus coronam obtinuerunt. Quidnam igitur satis mirabimur in beato martyre ac sacerdote Clemente? Num ejus in sacerdotio puritatem, an inclytum martyrii certamen? ejus erga pauperes misericordiam, an quas fundebat pro peccatoribus lacrymas? ejus pro Ecclesia sollicitudines, an contra errores strenuitatem? singularem ejus mansuetudinem, an tempore omni

fiduciam? verborum facundiam, an continuam operum executionem? Mentis cum Deo conjunctionem, an corporis a puero virginitatem? Sacrorum librorum scientiam, an divinarum minarum prædicationem? ejus ultra temporarias res elationem, an in utroque rerum ordine felicitatem? Miremurne illum magis, tanquam patriæ suæ decus, an illius testem qui orbem tuetur? tanquam florem Galatarum, an ut vas ministerii angelorum? Utrum ut sal Christianæ pietatis, an ut adversus ethnicos gladium? Lumenne mundi, an Judaicæ sectæ persecutorem? Trinitatis prædicatorem, an tubam æqualitatis quæ in ejusdem Trinitatis essentia est? Dicamne hæresum dissipatorem, an Ecclesiæ congregatorem?

II. His quippe dotibus cunctis, quas etiam Paulus tanquam virtutis subsidia episcopique imaginem pinxit, sanctus hic Clemens præditus erat: quatenus enim sacerdos Deum hominibus conciliabat, quatenus martyr bellum pro iisdem contra er-

⁹⁰ Exod. xxxiii, 20. ⁹¹ Joan. i, 14. ⁹² Rom. ix, 5.

(41) Hunc locum ex Procli nominatim sermone et; *κα Θεοφάνια, De nativitate Domini*, citat Ephræmius apud Phot. cod. 229, p. 828 (quæ res veritatem inventi nostri luculenter demonstrat), his verbis: *Ἐνα Ἰδὼν ἑὸ φῶσεω, παθητῆς τε καὶ ἀπαθοῦς.*

(42) Agitur non de Clemente papa Romano, sed

de Clemente episcopo Ancyrae in Galatia, qui celebre martyrium fecit sub Diocletiano an. 235. De hoc martyre Ancyrano Baronius in Martyrol. die 23 Januar, et copiose Surius, Bollandiani, ac Menæa Græca.

rores gerebat. O anima, quæ per duos hos honoratissimos veluti fratres, sacerdotium atque martyrium, purificata es! Quid enim est martyr? pro cruce victor per sanguinem; puginator pro dogmate resurrectionis post triduum peractæ; fervidus pro fide athleta; quia Dei timor vocem ejus adigebat, violentam, inquam, pro mysteriorum veritate vocem. Turris fuit alte fundata, quæ minime decidit, fidelis rei mandatæ exsecutor, corporis sui consummator, errorum messor, vitæ nuntius his qui vitam implorant, planta laboribus irrigata, arbor quæ cæsa fructum germinat, patiens athleta, vulnera non exhorrens. Illic ignominiam hosti intulit, seque virum omni laude majorem præbuit; hic morte sua paradysum sibi præripuit. Medicus fuit virtutis remediorum conscius, negotiator qui suo sanguine cœleste regnum comparavit, gladius rutilans contra inimicum, crudelitatem plagarum non renuens a dæmonibus perpeti, fanorum terror laudabilis, idolorum molendinum, sedulus sacrificiorum purgator, sacrorum cœtum lux inextincta, sapiens Ecclesiæ architectus, abditus altaris thesaurus; atque, ut uno verbo dicam, vera stabilisque virtutis columna. Talis est martyr.

III. Quid vero sacerdos est? lux Ecclesiæ, fons in civitate, sedis ecclesiasticæ sol, altaris corona, mœrentium portus, luna discurrens, justitiæ regula, virginitatis imago, exemplar mansuetudinis, fidei argumentum, provisor pauperum, improborum hostis, gratuitus viduarum lugentium defensor, miserorum autem pupillorum imploratus tutor, iniquam vim retundens, rapinas impediens, alieni doloris particeps, pro aliis sponte sollicitus, fida adversus mortem salus, pauperum thesaurus, memoriale veluti ac liber sacræ Scripturæ, tonans fidei orthodoxæ lingua, populi monitor, rationalis hæresum laqueus. Prorsus nihil aliud sacerdos est, quam Deus quidam in orbe visibilis. Talis, inquam, fuit Dei sacerdos beatus Clemons. Sacerdos quidem major Aarone fuit, martyr autem Stephanus par.

IV. Quæ enim est comparatio ministerii sub lege, cum illo regnantis gratiæ? Nomina utique paria sunt, verum actus longe diversi. En illic, o Judæi, sacerdotium legis, hic autem incruentum ministerium; illic altare lapideum, hic suavis de conscientia pura procedens. Caput illius sacerdotii fuit Aaron, nobis holocaustum est Christus. Quantum inter famulum et herum, tantum prorsus inter duo sacerdotia interest. Aaron in eremo vitulum conflavit, Christus in cruce semet veluti ignominiam Patri obtulit; illic arca tabulas virgam urnamque continens, hic Virgo Verbum incarnatum concipiens et formidandi mysterii ministra; illic stola sacerdotalis, hyacintho, purpura, bysso, crocoque intexta, hic gratiæ tunica de aqua, spiritu, fideque baptismi composita; illic ephod cum gemmis, hic suave jugum et pondus leve; illic lami-

na cum signaculo, hic frontibus nostris impressa crux; illic aurea tiara, hic justitiæ unctio; illic tympana reboantia, hic laudantium linguæ; illic malorum splendor Punicorum, hic virtutum lumina; illic gemmæ duodecim rationale ornantes, hic duodecim evangelizantes apostoli; illic cruore et aqua cum hyssopo et lana coccinea aspergitur populus, hic baptismus aqua scilicet cum spiritu unctiois populum sanctificat; illic una in familia sacerdotium consistebat, hic potestas operibus impletur; sacerdotium illud tanquam fenum mane præterit, nostrum autem ceu luna in æternum manebit.

V. Ne nimium gloriare sacrificiis, o Hebræe; umbra erant, ideoque disparuerunt. Cur mihi sacrificiorum multitudinem enumeras, qui Abrahæ fidem [contemnis? Convertite cogitationem tuam ad rei initium, ut inscitiam tuam recognoscas. Nam sacrificia quidem perficit sacerdotium; stirps vero ad sacerdotium provehit; stirpis origo Abraham, verumtamen Abrahæ non stirps, sed fides, laudata fuit. Cur ergo cum fide careas, indictis a lege sacrificiis contentus es? Si tu quidem filius es Abrahæ, cur eum crucifixisti, cujus Abraham figura fuit? Illic juvenes comitantur, hic angeli laudant; illic mons excelsus, hic lancea; illic ignea flamma, hic Judæus exclamans; illic angelus cœlitus vocat, hic sol in cœlo tristatur; illic aries pro liberato primogenito immolatur, hic templum dissolvitur, Verbumque æternam redemptionem peragit. Videat ut umbra in rem veram transit?

VI. Cæterum maligni homines contradicendi voluntate non carent. Jam impudenter Judæus responsum concinnavit hujusmodi: Cur vos, inquit, nobis illuditis, qui majore quam vos gloria ornatur? Res quidem nostræ commendabiles, vestræ contra detestabiles sunt. Propter nos aquæ in sanguinem versæ sunt. Propter nos panis de cœlo pluit; propter nos mare divisum fuit; propter nos denique virga floruit. Porro nihil hujusmodi apud vos est: vobis antrum, præsepe, panniculi sunt, quæ sunt extremæ necessitatis atque ignobilitatis indicia. O Judaicam impudentiam! Tu passionem memoras, et prodigia retices? Paupertatem irrides, nec gloriam prædicas? Jesum de Maria ortum affirmas, eumque priorem esse Maria dissimulas? Vociferaris filium esse Mariæ quod ad carnem attingit, creatorem autem illius esse, quatenus Deus est, non profiteris? Antrum appellas, et astrum non respicis? Clamitas eum in præsepe positum, cantus angelicos silentio premis? Panniculos vituperas, magorum adorationem non commemoras?

VII. Ego, o Judæe, unum Filium profiteor; credo increatam Trinitatem, nec Filii unitatem confusione aliqua aut permistione conflatum judico. Idem Deus homoque est; quatenus Deus, miracula operabatur; quatenus homo, passionem perpetiebatur. Undenam hoc? Audi, o Judæe, Isaiam prophetam utramque rem prædicantem²²: *Parvulus natus est*

²² Isa. IX, 6.

nobis (43); hic illius dispensationem in carne narrat. *Filius datus est nobis*; nunc de ejus æterna natura loquitur. Dic jam aliquid, o propheta, de duarum naturarum unione, deque unica Filii persona. *Et facta est potestas illius super humerum ipsius*; ipsius, inquam, non ipsorum. *Et vocabitur nomen ejus Angelus magni consilii*; unius, inquam,

(43) Ex Procli sermone deperdito in hæc Isaiaæ verba, Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν,

A non duorum. Postremo dic, o propheta, quis hic qui advenit, homone an Deus incarnatus? Deus est, qui hominis gratia corpus est factus: *Vocabitur enim nomen ejus Angelus magni consilii, Deus, fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri sæculi*; per quem et cum quo gloria sit Patri, nunc et in omne tempus, et sæcula. Amen.

citatur fragmentum ex concil. Chalced. et ex Anastasii *Hodego* apud Galland. *Bib. PP.* t. IX, p. 703.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

EJUSDEM S. PROCLI

TRACTATUS DE TRADITIONE DIVINÆ MISSÆ.

Interprete Vincentio Riccardo, cler. regul.

Πολλοὶ μὲν τινες καὶ ἄλλοι τῶν τοῦς ἱερούς ἀποστολοῦς διαδεξαμένων θειοὶ ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν. Ἐξ ὧν δὲ πρῶτοι οὗτοι καὶ διαπρύσιοι τυγχάνουσιν· ὁ τε μακάριος Κλήμης, ὁ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων μαθητῆς καὶ διάδοχος, αὐτῶ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων· καὶ ὁ θεὸς Ἰάκωβος, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησίας τὸν κληρὸν λαχὼν, καὶ ταύτης πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ πρῶτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κατασταθείς. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος μετὰ ταῦτα τὸ βῆθμον καὶ κατωφερὲς τῶν ἀνθρώπων θεωρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς λειτουργίας μῆκος ὀκνοῦντων, ταύτην οὐ περιττὴν καὶ μακρὰν εἶναι νομίζων, ἀλλὰ τὸ τῶν συνευχομένων τε καὶ ἀκρωμένων βῆθμον διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου παρανάλωμα ἐκκόπτων, ἐπιτομώτερον παρέδωκε λέγεσθαι· μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οἱ ἀπόστολοι, πρὸ τοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διασπαρῆναι, ὁμοθυμαδὸν εὐρισκόμενοι, εἰς προσευχὰς πανημερίους ἐτρέποντο, καὶ τὴν τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος μυστικὴν ἱερωργίαν παραμύθιον εὐρηκότες, διεξοδικώτατα αὐτὴν ἤδον· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ διδάσκειν πάντων προὔργιατερον ἠγοῦντο. Πολλῶ δὲ μετὰ εὐφροσύνης καὶ πλείστης χαρᾶς ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ τοιαύτῃ θεῖᾳ τελετῇ, ἀεὶ τοῦ Κυριακοῦ μεμνημένοι λόγου, *Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, λέγοντος· καὶ, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· καὶ, Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.* Διὸ καὶ πνεύματι παντετριμμένῃ πολλὰς εὐχὰς ἐμελ-

B Multi quidem et alii divinæ Ecclesiæ pastores et doctores, qui sacris successerunt apostolis, sacrosanctæ missæ editionem scriptis demandantes tradiderunt Ecclesiæ. Quorum primi, iique præclarissimi censentur: beatus nimirum Clemens summi illius apostolorum principis discipulus et successor, qui sacris apostolis ei dictantibus, illam edidit; et divus Jacobus, qui Hierosolymitanam Ecclesiam nactus est in sortem, ejusque primus a primo magnoque illo summo pontifice Christo Deo nostro fuit constitutus episcopus. Tum inde magnus Basilius hominum socordiam et in deterius prolapsionem conspicatus, ac proinde longinquitate productæ missæ pertæsus: non quod ipse supervacaneum quidquam vel nimis longius productum in ea fore arbitraretur; sed ut pariter tum simul orantium, tum audientium ignaviam ex longo illo temporis intervallo præcideret, breviorē recitandam tradidit. Salvatore nostro in cælos assumpto, apostoli antequam per omnem terrarum orbem dispergerentur, conspirantibus animis convenientes, ad integram orandum diem convertebantur; et cum multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam reperissent, fusissime longoque verborum ambitu missam decantabant: id enim pariter ac docendi institutum, cæteris rebus omnibus tanquam præstantius anteponendum existimabant. Maxima sane cum alacritate plurimoque gaudio huic divino sacrificio tempus insumentes instabant impense; jugiter memores illorum verborum Domini dicentis: *Hoc est corpus meum* 11. Et: *Hoc facite in meam commemorationem* 12. Et: *Qui man-*

11 Luc. xii, 19. 12 1 Cor. xi, 24.

ducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo 99. Quocirca et contrito spiritu multas preces decantabant, impense divinum implorantes Numen. Quin etiam eos qui ex Judæis ac gentibus recenter baptizati erant, his gratiæ mysteriis assuefaciebant: et ea quæ ante gratiæ tempus erant, utpotè quæ gratiæ forent umbra, relinquere docentes, pie religioseque instituebant. Ejusmodi itaque precibus Spiritus sancti accessum præstolabantur, ut divina ejus præsentia propositum in sacrificium panem et vinum permistum aqua, ipsum illud corpus, ipsumque sanguinem Salvatoris nostri Jesu Christi palam faciat, consecraturumque demonstret. Qui plane religiosus ritus huc usque servatur, et ad finem usque sæculi servabitur. Ac posteri fidei firmitatem fervoremque abjicientes, negotiis hujusce sæculi et mundi curis mancipati, longinquitate productæ missæ, ut superius dixeram, pertæsi, vix ad divinam audiendam recitationem Dominicorum conveniebant verborum. Quamobrem et divus Basilius medica quadam ratione usus, brevioram eam concisiorumque reddidit. Hauffi vero multo post Pater ille noster, aurea præditus lingua Joannes, de ovium salute, ut pastorem decet, strenua cura sollicitus, naturæ humanæ socordiam ignaviamque respiciens, fibras omnes ac radices satanici prætextus hujus prorsus voluit evellere. Et idcirco multa præcidit, et concisiori pressiorique oratione sacrum consciendum statuit, ne sensim homines qui libertatem quamdam et inertiam quam maxime complectantur, fallacibus adversarii rationibus decepti, ab ejusmodi apostolica hæc et divina absterriti traditione, eam omitterent; quemadmodum hoc ipsum multis, variis sæpe in locis accidisse, ad hunc usque diem deprehendimus.

99 Joan. vi, 57.

EPISTOLÆ SANCTI PROCLI

ARCHIEPISCOPI CP.

ET VARIORUM AD IPSUM ET ALIOS,

(44) EPISTOLA I,

Ex libellis porrectis a presbyteris et diaconis, qui transmissi sunt ab episcopis et clericis et monachis, et cæteris Magnæ Armeniæ et Persidis et aliis gentibus.

Proclo sanctissimo episcopo Constantinopolitanæ civitatis.

Fuit aliquis, pestifer (45) homo, magis autem **C** habuit, in angulo et ignobili loco orbis terrarum fera, hominis habens formam diabolicam, mentito nomine Theodorus, qui schema et nomen episcopi latitans, in Mopsuesteno secundæ Ciliciæ vili opido, vere quidem et principaliter a Paulo Samo-

(44) Exstat in collat. 5 concilii Constantinopolitani II, œcumenici V. — Collect. Ven. Labb. tom. VI, pag. 76, cum subsequentibus notis Baluzii.

(45) Pestifer. Veteres libri, pestis. Ita etiam in

epistola tertia Pelagii II *Ad episcopos Istriæ*. Mor vero iidem libri, *fera hominis, habens*. Sic etiam in codice epistolarum ejusdem Pelagii II.

sateno descendens, licet Photino et cæteris hæresiar-
 chis in libro *De incarnatione Domini nostri
 Jesu Christi*, in toto suo proposito ipsis verbis in-
 veniatur usus, et si quid pejus. Iste per machinationem
 et audaciam et errorem diaboli, volebat omnes
 homines acuta sua, sicut colubri (46), lingua,
 et veneno quod sub lingua aspidis est, deperire. Et
 interim quidem retinebatur suo latibulo, timens
 potestatem eorum qui a magno Deo et Salvatore
 nostro Jesu Christo acceperant calcare supra colu-
 bros et scorpiones⁴⁶, et omnes vires inimici: dico
 autem sanctos apostolos, et qui consequenter ab
 his susceperunt, martyres et confessores et episco-
 pos, et cæteros sanctos. Invenio autem, nescio
 quomodo, tempore, cœpit reperire et extra fines suos,
 fiduciam gerens, et in parœcia (47) ad eum non
 pertinente, tanquam eruditus sermocinator, et in
 Antiochia Syriæ in ecclesia alloquens, sic dixit:
 « Homo Jesus. *Quid est enim homo, quod memor
 es ejus* »? Apostolus autem (48) de Jesu dictum
 fuisse hoc dixit: *Eum enim qui paulo minus ab an-
 gelis minoratus est, videmus, inquit*⁴⁸, *Jesum*. Quid
 ergo? Homo Jesus (49) similiter omnibus homini-
 bus, nullam habens differentiam ad homines ejus-
 dem generis præter ea quæ gratia ei dedit: gratia
 autem data naturam non immutat. Sed post mortis
 destructionem *donavit ei Deus nomen super omne
 nomen*⁴⁹. Qui donavit, Deus est: cui donavit,
 homo Jesus Christus, primitiæ resurgentium; *est
 enim primogenitus ex mortuis*⁵⁰. Ascendit ergo et
 ad dexteram Patris sedet, et est supra omnia. O
 gratia, quæ super omnia data est Jesu! O gratia,
 quæ superavit omnium naturam! Qui est
 ejusdem mihi naturæ, super cœlum demonstratus
 est, in dextera Patris sedet, et dico ad eum: Non
 una natura mea et tua? et tu quidem in cœlo, ego
 autem in passionibus (50): et tu quidem supra
 omnem principatum et potestatem, ego autem in
 cœno. Sed audiam ad ea, quod bene complacuit in
 me Patri. *Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit:
 Quare sic me fecisti*⁵¹? Nihil habeo ad hoc quod di-
 cam; sed mei fratres, qui ejusdem mihi matris
 filii sunt, dicunt mihi: Ne disjungas hominem et
 Deum, sed unum eundemque dic hominem. Dico
 connaturalem mihi, dico Deum. Si dixerò connat-
 uralem Deo, dico: Quomodo homo et Deus unum?
 Nunquid una natura hominis et Dei, domini et
 servi, factoris et facturæ? Homo homini consub-

stantialis, Deus autem Deo consubstantialis. Quo-
 modo ergo Deus et homo unum per unitatem esse
 possunt? Salvans, et qui salvatur? qui ante sæcula,
 et qui ex Maria apparuit? Sed vehementer doleo,
 quia mei fratres hæc mihi dicunt, ut loquar in Ec-
 clesia, quæ non est possibile dicere bene sapientes. »
 Hæc (51) ab impio Theodoro dicta posuerunt, et
 inferunt sic: Non qualemcumque autem tumultum
 ex impiissimis suis verbis Ecclesiæ movens, cog-
 nitus est huc atque illuc a rectitudine dogmatum de-
 clinans. Nec enim recta via ejus, qui perversus est.
 Unde multi clericorum fiduciam (52) habuerunt
 eum convincentes; et miserum autem Nestorium
 moveri, et lædioso quæ ab eo dicta sunt, susce-
 pisse; et alia multa perturbatio a populo facta est
 ex dissonantibus Christianorum Ecclesiæ verbis
 ejus, sicut continet epistola Joannis Antiochiæ *ad
 Nestorium*. Multo autem tempore scilicet perseve-
 rans Theodorus, persuasit multis et Nestorio, quod
 Christus Filius Dei vivi, qui de sancta Virgine Maria
 natus est, non est qui ex Patre natus est Deus
 Verbum, consubstantialis Genitori; sed homo pro
 quantitate suæ voluntatis ex Deo Verbo cooperatio-
 nem suscipiens, et non prius meritis conjunctio-
 nem Dei Verbi, antequam immaculatus fieret, ut
 particeps fiat immaculationis, solius nominis filia-
 tionis et dominationis. « Quomodo enim, inquit,
 homo et Deus unum (53) per unitatem esse potest?
 qui salvat et qui salvatur? qui ante sæcula, et qui
 ex Maria apparuit? dominus et servus, factor et
 factura? » Ita et talia (54) ipse Christi impugnator
 Theodorus ausus est dicere, et in suis conscriptis
 inseri fecit, fingens quasi contradicere Ario et Eu-
 nomio et Apollinari, et non penitus Deo Verbo de
 substantia Dei Patris genito dans, aut secundum
 carnem de sancta Virgine Maria nativitatem, aut
 aliud aliquid de incarnatione et humanatione; sed
 Jesu Christo, qui et unctus est et participatur ho-
 norem, cujus particeps est propter ex Deo Verbo et
 consubstantiali Filio præparationem sibi factam, ut
 conversetur bene. Persuaso (55) autem impio Ne-
 storio una cum aliis, gaudebat jam diabolus, quod
 per filium suum Theodorum persuasit multis et
 Nestorio, errori servire. Non est autem contentus
 quorundam in locis Syriæ perditione, sed volebat
 multo amplius terram comprehendere. Contigit au-
 tem istam Ecclesiam viduam fieri, et nescimus ex
 quibus peccatis aut quomodo obtinuit episcopatum

⁴⁶ Luc. x, 19. ⁴⁷ Psal. viii, 5. ⁴⁸ Hebr. ii, 9. ⁴⁹ Philipp. ii, 9. ⁵⁰ Coloss. i, 18; Apoc. i, 5.
⁵¹ Isa. xlv, 9; Rom. ix, 20.

(46) *Colubri*. Veteres libri, *colubræ*. Sic etiam in epistola Pelagii.

(47) *Parœciæ*. Paris. liber, *parochiam ad eum non pertinentem*. Epistola Pelagii, *parœciam ad eum non pertinentem*.

(48) *Autem*. Vox hæc deest in libro Parisiensi.

(49) *Homo Jesus*. Paris., *homo est Jesus Christus*.

(50) *Et tu quidem... in passionibus*. Supplendus hic locus in codice Parisiensi, ita quo sic habetur.

Et tu quidem in cœlo, ego autem in terra. Et tu quidem in dextera Patris, ego autem in passionibus.

(51) *Hæc... inferunt sic*. Ista omittit Riccardus.

(52) *Fiduciam*. Veteres libri, *tunc fiduciam*.

(53) *Unum*. Deest hæc vox apud Riccardum: improvide; paulo enim ante repetitur.

(54) *Ita et talia*. Paris., *ista et alia*.

(55) *Persuaso*. Idem codex, *persuasit*.

Nestorius quorundam circumventionem, non habentium nec ex Deo accipientium gratiam : et potestate abutens (56), exultabat sua impietate superare auctorem suum Theodorum. Miseratus autem Deus Ecclesias, suscitavit multa (57) contra eum ; in quibus et humiles constituti, nihil prætermisimus usque ad mortem pro veritate certantes, sicuti et in nostris contra Theodorum et scripta ejus, libellis ad Alexandrinum religiosissimum episcopum Cyrillum diximus (58), et in his quæ ad vestram dicimus beatitudinem. Et petimus postquam isti præ-

lecti (59) fuerint, et illos perlegere, quatenus fiat unitas vestra contra Theodorum, et sacrilega capitula, et dogmata ejus et eorum qui similia sapiunt vel docent. Et sicut Domino placuit condemnari manifeste et nominatim in Epheso ab universali synodo sacrilegum Nestorium, si per vos etiam antea condemnatum sine nomine, sacrilegiorem in varia impietate Theodorum nominatim eodemnari, et eos qui secundum impiissimam ejus expositionem hactenus in Syria et Cilicia sapiunt et docent.

EPISTOLA II.

Procli episcopi Constantinopolitani ad Armenios, de fide (60).

Dei amantissimis ac religiosissimis episcopis et presbyteris et archimandritis, per universam Armeniam orthodoxæ sanctæ Ecclesiæ, Proclus in Domino gaudere.

I. Non mediocriter, fratres, animum rationemque nostram violento mœnore confudit ac sauciavit rumor novellorum ac fallacium zizaniorum, quæ nuper in vestra regione communis ille nostræ naturæ inimicus callide supereminavit. Solet enim tristium rumorintolerabili vulnere animum percutere, non dum ejusmodi exercitationibus assuetum ; tantoque acerbius ferit, telaque altius infigit, quanto periculum non in concreta corporis natura sistit, sed gliscente fama subtiliorem animi statum obsidet, sermone dispergens pretiosam illam fidei vestem aut discissam esse, aut prorsus deprædatione sublatam. Omnem etenim virtutem ii expellendam putant, in quibus rationis vis non fuerit culpa naturæ materialis obscurata : omne quoque vitium a prudentibus viris jure fugiendum censetur ; quippe cum ex adverso pugnet cum ipsa natura, eo ipso quod est contra naturam. Sicut enim id quod utile est eligentibus, necessario tuendum est : ita quod ejusmodi non est ac potius contrarium, aut præsens repellendum est, aut si metuitur, ne eveniat sollicitè præcavendum. Virtutis igitur multæ sunt species : hanc autem varie definiunt, sive gentiles qui errore ducuntur, et quorum discernendi subtilitatem ignoratio Divinitatis obscurat ; seu Christiani, qui fidei luce mentis oculos illuminatos habentes, solem justitiæ clarius per confessionem in-

(56) *Et pot. abut. Idem codex, ut potestate abutentes.*

(57) *Multa. Melius in Paris., multos.*

(58) *Diximus. Idem codex, diximus.*

(59) *Prælecti. Edit. Conc. Labb., perlecti : quod*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β

Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Ἀρμενίους, περὶ πίστεως.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ θεοσεβεστάτοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις, καὶ ἀρχιμανδρίταις τοῖς οὖσι κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν τῆς ὀρθοδόξου ἀγίας Ἐκκλησίας, Πρόκλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Α'. Οὐ μετρίως, ἀδελφοί, συνέχεεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν λογισμὸν τῇ τυράννῳ λύπῃ, καὶ ἔτρωςεν ἡ φήμῃ τῶν νεαρῶν τῆς ἀπάτης ζεζανίων, ἅπερ ἐναγχος τῇ ὑμετέρᾳ πανούργως ἐπέσπειρε χώρα ὁ κοινὸς τῆς φύσεως ἐχθρὸς. Πλήττειν γὰρ ἀφορητῶς ἡ τῶν ἀπεικτῶν εἰσθεν ἀκοή τὴν μήπω προγυμνασθεῖσαν ἐν τῇ τοιαύτῃ μελέτῃ ψυχῆν· καὶ τοσαύτη πλῆον χαλεπώτερον τοξεύει, κατὰ βάθους εἰσωθούσα τὰ βέλη, ὅσῳ τὸν κίνδυνον οὐ περὶ τὴν τοῦ σώματος ἰσότητι παχύτητα, ἀλλὰ τὸν αἴθρον πολιορκεῖ ταῖς φήμαις, τὸ ἐντιμον τῆς πίστεως διαθρυλλοῦσα, ἢ ἐλεεινῶς διεβήθηται, ἢ παντελῶς σεσυληθαι ἱμάτιον. Πᾶσα μὲν γὰρ ἀρετὴ, περισπούδαστος ὑπάρχει τοῖς τὸ λογικὸν μὴ ἀμαυρωθεῖσιν ὑπὸ τῆς ὕλης· πᾶσα δὲ κακία βδελυκτὴ οὐκ ἀπεικῶτως τοῖς εὐφρονούσι κρίνεται, οἷα δὴ κατ' ἐναντιότητα πολεμοῦσα τῇ φύσει τῷ παρὰ φύσιν. Ὡσπερ γὰρ τὸ συμφέρον τοῖς αἰρουμένοις ἀναγκαῖον· περιμάχητον, οὕτω τὸ μὴ τοιοῦτον, ἀλλὰ ἀντικείμενον, ἢ παρὸν ἀποβολῆς ἄξιον, ἢ προσδοκώμενον τὸ μὴ συμβῆναι, φροντίδος οὐκ ἀλλότριον. Ἀρετῆς μὲν οὖν εἶδη πολλά· διαφορῶς δὲ ἐρίσαντο περὶ ταύτης οἱ τε ὑπὸ πλάνης ἀγχομένοι (61) Ἕλληνας, καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς διακρίσεως ὑπὸ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀγνοίας ἐπισκοτοῦμενοι· καὶ οἱ δὲ πῖστεως τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας πεφωτισμένοι Χριστιανοί, καὶ πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον τρυπῶς διὰ τῆς ὁμολογίας ἀτεινίζειν δυνάμενοι.

Β'. Οἱ μὲν γὰρ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ὡσπερ ἐν σκότει προσπαλοντες, καὶ ἀνηγεμόνευτον ἔχοντες ὑπὸ προλήψεως τὸν νοῦν, ἐπισφαλῶς ὀδεύουσι τοῖς λογισμοῖς, μόνην ἐν οἷς δογματίζουσι ψηλαφῶντες τὴν ρέουσαν καὶ ἄστατον τῶν ὀρωμένων· τὸ δὲ τῆς ἀληθοῦς θεωρίας ὄμμα, ἢ ἀμβλυώττοντες ὑπὸ χρόνου, ἢ πηρωθέντες ὑπὸ πλάνης ἀπώλεσαν. Καὶ φασὶν ἀρετῆς τέτταρα εἶδη εἶναι, δικαιοσύνην φημί, καὶ εὐφρόνους ἡμῶν.

(60) *Exstat in edit. Conc. Ven. Labb. tom. III, pag. 1737 seqq.*

(61) *Fortè, ἀγχομένοι.*

νησιν, σωφροσύνην τε καὶ ἀνδρείαν· ἄπερ εἶκαλ Α καλὰ δοκεῖ τυγχάνειν, χθαμαλά τε ἔρειπε, καὶ περὶ γῆν νήχεται, καὶ κατώτερα τῆς τοῦ οὐρανοῦ τυγχάνει ἀψίδος. Ἄνδριαν γὰρ φήσαντες τὴν πρὸς τὴν ὕλην πάλην, καὶ σωφροσύνην τὸ κατὰ τῶν παθῶν κράτος, καὶ φρόνησιν τὴν ἐν ταῖς πολιτείαις ἀριστοκράτειαν, καὶ δικαιοσύνην τὴν ἀρίστην τοῦ Ἰσοῦ μερίδα· τῷ βίω, ὡς γε ἐνόμισαν, τάξιν ἐνομοθέτησαν, χαλινώσαντες τῷ Ἰσοῦ τὴν ἐφ' ἑκάτερα τοῦ πλείονος ἀμετρίαν. Ἰψήλῳ δὲ καὶ τῆς παρουσίας λέξεως (62) κρείττον, οὐδὲ νοῆσαι οὐδὲ ἐκθέσθαι τι ἠδυνήθησαν· ἀλλὰ τῷ ἀσυνέτῳ τῆς πεπωρωμένης καρδίας βιασάμενοι, τό γε ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν τοῖς ὀρωμένοις αὐτὴν περιέκλεισαν μόνον, μηδὲν συγχωρήσαντες ἔχειν ὑψηλὸν τε καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν εὐκοσμίαις ἐφάμιλλον. isipientiam, quantum in ipsis fuit, virtuti vim afferentes, eam in his tantum quæ videntur, incluserunt, nihilque illi sublime et cœlesti conversationi persimile concesserunt.

Γ. Οἱ δὲ γε πεφωτισμένοι διὰ πίστεως τοὺς ὀφθαλ- Β μούς τῆς καρδίας, ὧν καθηγητῆς καὶ διδάσκαλος ὁ μακάριος ὑπάρχει Παῦλος, ἀρετὴν ὥρρισαντο τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀναπετεροῦσαν, καὶ τὰ περὶ γῆν ἐν τάξει πηδاليουχοῦσαν. Τοιγαροῦν αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν πᾶσιν δοιδιμος πολλὰ μὲν ἀπηρίθμησεν ἀρετῆς εἶδη· τρία δὲ ταῦτα ἐξαιρετὰ ἀνεδόθησε, πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην· ὧν ἡ μὲν πίστις χαρίζεται τοῖς ἀνθρώποις τὰ ὑπὲρ φύσιν, τοῖς νοητοῖς ἦδη καταμιγνύσα[σα] τὴν ἐτι φοροῦντα τὸ πολυπαθὲς τῆς ὕλης ἰμάτιον. Ἄ γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν ἀσάρκων δυνάμεων ἠγνόησε διὰ μέγεθος φύσιν, τοῦτων τοῖς χαμαὶ βαδίζουσι καὶ ἐπὶ γῆς κυλινομένοις ἀνθρώποις τὴν ἐπιστήμην χαρίζεται ἡ πίστις, προσάγουσα τε τῷ βασιλικῷ καὶ ἀσχηματιστῷ θρόνῳ, καὶ ἀκριβῆ τὴν ἑλλαμψὶν ἐνείεσα τῆς ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου φύσεως, C τῇ τε οἰκειᾷ ἀστραπῇ καὶ τὴν ἀγλὴν τῶν αἰσθήσεων ἀπελαύνουσα, καὶ εἰ τι παχὺ καὶ νιφώδες τῶν τῆδε, τοῦ νοῦ ἀποστήσασα· ποιεῖ γὰρ τρανῶς ἐκεῖνα ὄρα ἃ τῷ μὴ φθάνεσθαι ὄραται, καὶ τῷ ἀπροσίτῳ καταλαμβάνεται. Ἡ δὲ ἐλπίς οὐκ ὄνειροπωλεῖν ἀξίως, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀλλὰ γενναίως κρατεῖν ἐν τοῖς παροῦσι παρασκευάζει τὰ μέλλοντα· τῆς ἀναμφιδόλου πληροφορίας τὸ μήπω παρὸν τῷ χρόνῳ, ὡς ἐνεστὸς ἦδη τῷ λογισμῷ ἐγγερισκούς, καὶ σχεδὸν τὰ προσδοκώμενα ὑπ' ἑψὶν ἀγούσης. Ἰπερβάσα γὰρ ἡ ἐλπίς τὰ ἐμποδὸν κωλύματα, συνάπτει τὸ ποθοῦν πρὸς τὸ ἐριώμενον, τὸ παραρρέον τοῦ χρόνου τῇ τοῦ μέλλοντος σχέσει νικῶσα. Ἡ δὲ ἀγάπη τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ἐστὶ τὸ κεφάλαιον· αὐτὴ γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον ἐπὶ γῆς αἰεὶ παρόντα, ἐλθεῖν διὰ σαρκὸς ἐδυσώπησεν. Ἐκατέρα τοίνυν ἀλλήλαις συμβαίνει· ἡ μὲν γὰρ πίστις ἐσοπτρόν ἐστιν ἀγάπης· ἡ δὲ ἀγάπη βεβαίως οὐκ ὑπάρχει πίστεως. Πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἀπαθῶς ἐσαρκώθη, καὶ εὐσεβῶς πιστεύομεν· αὐτὴ γὰρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἡ κρηπίς· ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶμεν τὸν δι' ἡμᾶς τὴν τοῦ βούλου μορφήν λαβόντα, καὶ μῆτε φύσεως τροπὴν ὑπομειναντα, μῆτε προσθήκην τῇ Τριάδι ἐργαστάμενον. Πᾶς τοίνυν Χριστιανὸς ὁ μὴ πλουτῶν πίστει, καὶ ἐλπίδι, καὶ ἀγάπῃ,

serint. Aiunt enim quatuor esse species virtutis, id est, iustitiam, prudentiam, temperantiam ac fortitudinem : quæ licet bonæ atque honestæ esse videantur, humi tamen repunt et circa terram innatant, et longe inferiora sunt cœlesti fastigio. Cum enim fortitudinem dixerint quæ adversus materiam luctatur, ac temperantiam quæ vitia passionesque superat, et prudentiam quæ in gubernatione reipublicæ plurimum pollet, iustitiam præterea optimam illam æqualitatis distributionem : huic quidem vitæ, ut ipsi putabant, ordinem constituerunt, cum hac definitione illam in utramque partem excessus immoderantiam repressissent ; sed sublimius aliquid et præsentī vita præstantius neque cogitare, neque exprimere potuerunt ; sed per obscurati cordis insipientiam, quantum in ipsis fuit, virtuti vim afferentes, eam in his tantum quæ videntur, incluserunt, nihilque illi sublime et cœlesti conversationi persimile concesserunt.

III. Qui vero per fidem illuminatos habent oculos cordis, quorum instructor ac magister est beatus Paulus, virtutem definierunt esse quæ nos ad Deum evehit, et ea quæ in terris sunt, ordinate moderantur. Itaque hic ipse vir in omnibus celebrandus, multas enumeravit species virtutis ; sed tria hæc præcipua prædicavit, fidem, spem, charitatem ; ex quibus fides, quæ super naturam sunt largitur hominibus, rebus intelligibilibus admiscens eum qui adhuc materiale indumentum gestat multis passionibus obnoxium. Nam quæ angelorum reliquarumque incorporarum virtutum natura propter excellentiam ignorat, eorum scientiam hominibus qui humi repunt et in terra volutantur, largitur fides ; cum ad regalem thronum, quem nullæ claudunt figuræ, perducatur, et illius principio carentis et increatæ naturæ clarum splendorem immittat, suoque fulgore non modo sensuum caliginem expellat, verum etiam quicquid hic crassum et nubilum est, a nostro intellectu discutiat ; facit enim ut ea clare conspiciat, quæ eo ipso quod ad ea pertingi non potest, conspiciuntur, et eo ipso quod sunt inaccessa, comprehenduntur. Spes autem efficit non ut belle somniamus, ut ita dicam, sed ut strenue in præsentibus futura teneamus ; cum firma illa certitudo id quod tempore nondum est præsens, cogitationi perinde ac si jam adesset, exhibeat, et quæ expectantur, pene sub aspectum perducatur. Spes enim objecta impedimenta transgrediens, desiderantem cum desiderato connectit, fluxamque temporis naturam futurarum rerum comprehensione superat. Charitas vero sanctæ religionis nostræ caput est. Hæc namque Deum Verbum cum præsens jugiter esset in terris, ad nos per carnem venire persuasit. Ambæ igitur inter se conveniunt ; nam fides speculum est charitatis, et charitas confirmatio fidei. Credimus Deum Verbum citra passionem incarnatum, et pie credimus ; hæc namque salutis nostræ fundamentum est : quin etiam diligimus eum qui propter nos formam servi suscepit, ita ut nec mu-

tationem ullam suæ naturæ subiret, neque Trinitati accessionem faceret. Omnis itaque Christianus qui non est fide et spe et charitate dives, id non est quod dicitur; atque etiamsi corpus suum in servitutum redigere videatur et ab animi passionibus esse liber, cum virtutem tantummodo moralem perfecit, victoriæ coronam haud consequetur: quippe qui ad illum per agnitionem divinitatis minime pervenerit, qui coronarum est distributor.

IV. Fides igitur quæ omnium, sicut prædixi, virtutum est caput, sincera servetur, nihil ex humanis ratiocinationibus adulteratum admittens, neque profanis vocum novitatibus inquinata, sed intra evangelicos et apostolicos terminos consistens: ita ut nemo præter eam aliquid audiat, per quam salvati sumus, et quam in baptisate linguæ ministerio scripsimus. Nam sublimitas fidei omnem audaciæ impetum conatumque repellit, non modo humanum, verum etiam ab incorporea natura sublimiter admotum. beato Paulo dicente: *Si nos aut angelus de caelo evangelizaverit vobis præter id quod acceperitis, anathema sit*². In ministrandi namque ordine locatus est angelus, non dogmata præscribendi; et periculosum sane est non in eo quemque ordine consistere in quo collocatus est, sed ea quæ supra naturam suam sunt aggredi. Itaque etiam si ausus naturæ suæ afferat auctoritatem, prædicationis novitas ne recipiatur.

V. Igitur quæ accepimus, vigilantissime servemus, delixam semper in fidei thesauro animi aciem habentes. Quid autem a Scripturis accepimus, nisi hoc prorsus, quod Deus verbo mundum condidit, et creaturam, quæ prius non erat, produxit; quod lege naturali rationale animal honestavit; quod ejus libero arbitrio mandatum dedit, indicans quid expediret, ut optima electione quod erat noxium vitaret; quod ille etiam voluntarius hominis ad deteriora motus, contumacem expulit a paradiso; quod præterea per Patres ac patriarchas, per legem et iudices et prophetas ille Formator naturam erudit ut peccata respuerct, iustis actionibus studeret; quod postremo cum volentibus nobis peccatum dominaretur, diabolus vero in pœnam delinquendi commune naturæ totius exitium exigeret, quippe cum lex naturalis obscurata esset, et scripta contemnerentur, et quamvis prophetæ monerent utpote homines quæ facienda essent, non tamen a vitio ac pernicie liberarent: tum denique Deus ipse figura carens, sine initio, incircumscribitus, et omnipotens Verbum adveniens incarnatum est: aderat enim illi posse cum vellet, et formam servi accipiens caro factum est, et natum ex Virgine, ubique volens ostendere vere se hominem factum: ipsam enim naturam necessariam et inæternam et habitum et passionem consequuntur. Neque enim dicit evangelista in hominem jam perfectum introisse, sed carnem factum esse, ad ipsa nostræ

Α οὐκ ἔστιν ὁ λέγεται· ἀλλ' εἰκαὶ δοκεῖ πολλάκις δουραγωγεῖν τὸ σῶμα, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἐλευθεριάζειν. τὴν ἠθικὴν μόνην ἀρετὴν κατορθώσας, τῶν τῆς νίκης στεφάνων οὐκ ἀξιοῦται, οἷα δὴ πρὸς ἐκεῖνον τῇ θεολογίᾳ μὴ φθάσας τὸν βραβευτὴν ὄντα τῶν στεφάνων.

qui ad illum per agnitionem divinitatis minime per-

Δ'. Πίστις τοίνυν, καθὰ πρόφην, πασῶν τῶν ἀρετῶν ὑπάρχουσα κεφάλαιον, φυλαττέσθω ἀνθρώπος, μηδὲν κίβδηλον ἐπαγομένη ἐκ λογισμῶν ἀνθρωπίνων· μήτε μὴν βεβήλους κενοφωνίας (63) ἐπιθολομένη, ἀλλ' εἰσὼ τῶν εὐαγγελικῶν τε καὶ ἀποστολικῶν μένουσα ὄρων· μηδεὶς τολμῶντος παρεγγχεῖν τῇ B δι' ἧς ἐσώθημεν, καὶ ἦν ἐν τῷ βαπτίσματι τῇ γλώττῃ ἐχειρογραφῆσαμεν· ἀποπέμπεται γὰρ τὸ ὕψος τῆς πίστεως πᾶσαν ἔφοδον θράσους καὶ τόλμαν, οὐ μόνον ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ φύσεως ἀσάρκου κορυζομένην, τοῦ μακαρίου Παύλου βοῶντος· Ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἀγγελος ἐξ οὐρανῶν εὐαγγελίσῃται ὑμᾶς παρ' ὁ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Λειτουργεῖν γὰρ ἀγγελος ἐτάχθη, οὐ δογματίζειν· καὶ ἐπισφαλὲς τυγχάνει τὸ μὴ ἕκαστον ἐν οἷς ἐτάχθη ἐμμένειν, ἀλλ' ἐπιχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ φύσιν· ὥστε εἰκαὶ τὸ τῆς φύσεως ὁ τολμῶν ἐπάγοιτο ἀξιοπίστον, ἀπαράδεκτον ἔστω ἡ καινοτομία τοῦ κηρύγματος.

Ε'. Φυλάξωμεν τοίνυν ἀνυστάκτως ἃ παρελάβομεν, ἀμετεώριστον αἰεὶ ἐπὶ τῷ θησαυρῷ τῆς πίστεως τὸ τῆς ψυχῆς διανοίγοντες ὄμμα. Τί δὴ ἐκ τῶν Γραφῶν παρελάβομεν, ἢ πάντως τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε λόγῳ τὴν κόσμον, καὶ παρήγαγεν οὐ πρότερον οὐσαν τὴν κτίσιν· ὅτι νόμῳ φυσικῷ τὸ λογικὸν ἐτίμησε ζῶον· ὅτι δέδωκεν ἐντολὴν τῷ αὐτεξουσίῳ, ὑπαδεικνύς τὸ συμφέρον, ἵνα φύγῃ τῇ καλλίστῃ αἰρέσει· τὸ βλέπτον· καὶ ὅτι ἡ θελοῦσιος πρὸς τὸ χεῖρον τοῦ ἀνθρώπου ὁρμὴ ἐξόριστον ἐποίησε τὸν ἀπειθῆ τοῦ παραδείσου· ὅτι διὰ Πατέρων, καὶ πατριάρχων, καὶ νόμου, καὶ κριτῶν, καὶ προφητῶν ἐπαίδευσεν ὁ Πλάστης τὴν φύσιν, καταφρονεῖν μὲν τοῦ ἀμαρτάνειν, φροντίζειν δὲ τοῦ δικαιοπραγεῖν· ὅτι τέλος ὡς ἐπικράτει βουλομένων ἡμῶν ἡ ἀμαρτία, ὁ δὲ διάβολος δίκην τοῦ πλημμελεῖν ἀπῆται τὴν τῆς φύσεως πανωλεθρίαν, οἷα δὴ καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἀμαυρωθέντος, καὶ τοῦ γραπτοῦ φαυλισθέντος, καὶ τῶν προφητῶν ὡς ἀνθρώπων ὑπομνησάντων τοῦ πρακτέου, ἀλλ' οὐκ ἐξαρπασάντων τοῦ χείρονος· αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ἀσχημάτιστος, καὶ ἀναρχος, καὶ ἀπερίγραπτος, καὶ παντοδύναμος Λόγος ἐλθὼν ἐσαρκώθη· τὸ γὰρ δυνατόν παρ' ἑαυτῷ βουλομένῳ. Καὶ λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἐγένετο σὰρξ, καὶ ἐτέχθη ἐκ Παρθένου, πανταχοῦ βουλούμενος δεῖξαι, ὅτι κατ' ἀλήθειαν γέγονεν ἀνθρώπος· ἀναγκαίως γὰρ τῇ φύσει παρίπονται αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ πάθη. Οὐδὲ γὰρ λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τέλειον ἄνθρωπον, ἀλλ'

² Galat. 1, 8.

(63) Κενοφωνίας. Καινοφωνίας.

ἐγένετο σὰρξ, ἐπ' αὐτὴν τὴν καταβολὴν τῆς φύσεως ἁ
φθάσας, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἀναδραμῶν.

Ὡσπερ γὰρ ὁ τικτόμενος κατὰ φύσιν ἄνθρωπος οὐκ
εὐθὺς τέλειος ταῖς ἐνεργείαις πρόκειται, ἀλλ' αὐτὴ ἡ
καταβολὴ τῆς φύσεως πρῶτον γίνεται σὰρξ, εἶτα τῷ
χρόνῳ καταμικρὸν προσλαμβάνει τὰς πρὸς ἀπαρτι-
σμὸν τῶν αἰσθήσεων τε καὶ ἐνεργειῶν συντελοῦσας
δυνάμεις· οὕτως ὁ Θεὸς Λόγος ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν
καὶ ῥίξαν τῆς ἀνθρωπείας γενέσεως ἀναδραμῶν, πρῶ-
τον γέγονε σὰρξ, οὐ τραπεῖς εἰς σάρκα, μὴ γένοιτο·
μένει γὰρ ἡ θεότης ἀλλοιώσεως ἀνωτέρα· ἐπισπερ
τὸ τραπεῖον, παραρρέουσης φύσεως πάθος· τῆς δὲ
αἰδίου καὶ ἀει ὡσαύτως ἐχούσης τὸ ἀτρεπτον ἴδιον.

Γ'. Φαμέν οὖν ἐκατέραις κεχρημένοι ταῖς γραφικαῖς
φωναῖς, οἷ καὶ ἐγένετο σὰρξ, καὶ ἔλαβε τὴν τοῦ δού-
λου μορφήν· καὶ ἐκάτερα εὐσεβῶς νοοῦμενα, σωτη-
ρίας ἡμῖν τυγχάνει σπέρματα. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ,
Ἐγένετο, τὸ ἀδιαίρετον τῆς ἄκρας ἐνώσεως ὁ εὐαγ-
γελιστὴς ὑπαινίττεται. Ὡσπερ γὰρ ἡ μονὰς οὐκ ἂν
τριηθεῖ εἰς μονάδας δύο· ἡ γὰρ εἰς ταῦτα διαιρου-
μένη οὐκ ἂν εἴη μονὰς, ἀλλὰ δύο· οὕτω τὸ ἓν κατὰ
τὴν ἄκραν ἔνωσιν οὐκ ἂν διαιρεθῆι εἰς δύο· τὸ δὲ
Ἐλαβε, βῶξ τὸ ἀτρεπτον τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ γὰρ
πᾶ τὸ γινόμενον ἢ ἐξ οὐκ ὄντος γίνεται, ὡς ὁ οὐρα-
νὸς μὴ πρότερον ὢν· ἢ ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἀλλοιού-
σαι, ὡς τὸ Νειλῶν βεῖθρον ἐξ ὕδατος εἰς αἷμα μετε-
βλήθη· ἐκάτερα δὲ ἐπὶ τῆς θείας φύσεως ἀνάρμοστα·
οὔτε γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων παρήχθη ὁ ἀεὶ ἀναρχος, οὔτε
ἐξ ὄντων ἐπάπη ὁ ἀναλλοίωτος Λόγος· διὰ τοῦτο δι'
ἐκατέρων καὶ τὸ ἀτρεπτον τῆς θεότητος, καὶ τὸ
ἀδιαίρετον τοῦ μυστηρίου, ἡ θεία ὑπεμφαίνουσα
Γραφή, τὸ, Ἐγένετο, εἶπε· καὶ τὸ, Ἐλαβεν, ἐκή-
ρυξεν, ἵνα διὰ μὲν τοῦ προτέρου τὸ ἐνικὸν τοῦ προσ-
ώπου παραστήσῃ, διὰ δὲ τοῦ ἐτέρου τὸ ἀναλλοιώτων
τῆς φύσεως ἐκκοήσῃ.

Ζ'. Ἐγένετο τοίνυν ὁ Θεὸς Λόγος, τελείως ἄνθρω-
πος, οὐ κολοβώσαντος τὴν ἀτρεπτον φύσιν τοῦ ὑπὲρ
ἐννοίαν θαύματος· ἀλλὰ πίπτει τὸ τοιοῦτο μεμαθήκα-
μεν, οὐκ ἐρεῖνῃ κατηλείψαμεν. Καὶ γενόμενος ἄν-
θρωπος σώζει τῷ ὁμοιοπαθεῖ τὸ κατὰ σάρκα ὁμόφυ-
λον γένος, ἐκτίσας μὲν τῆς ἀμαρτίας τὸ χρέος τῷ
ὑπὲρ πάντων ἀποθανεῖν ὡς ἄνθρωπος, καταργήσας
δὲ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἐστι,
τὸν διάβολον, ὡς μισοπύνηρος Θεός. Τοῦτο νόμου τὸ
δυνατὸν (64) ὑπέδειξε διὰ τοῦ πληρώσαι πᾶσαν δι-
κασισύνην· καὶ τῇ φύσει τὴν προτέραν εὐγένειαν
ἀπέδωκεν, διὰ τοῦ τιμῆσαι τῷ ἐνανθρωπηῆσαι τὴν ἐκ
τῆς παρ' αὐτοῦ διαπλασθεῖσαν φύσιν. Εἰς τοίνυν
ἐστὶν Υἱός (65). Τριάδα γὰρ ὁμοούσιον προσκυνοῦν-
τες, τέταρτον τῷ ἀριθμῷ οὐκ ἐπιεσφύρομεν· ἀλλ'
ἐστὶν εἰς Υἱὸς ὁ ἀνάρχος ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, δι'
οὗ τοὺς αἰῶνας πιστεύομεν γεννηθῆσθαι· ὁ συν-

A naturæ primordia perveniens, et ad ipsa genera-
tionis initia recurrens. Sicut enim qui naturæ or-
dine gignitur homo, non statim perfectus ad ope-
randum prodit, sed ipsa naturæ initia primum caro
fiunt, deinde tempore progrediente paulatim vires
accipiunt quæ ad integritatem sensuum et opera-
tionum conferant : sic Deus Verbum ad ipsa initia
radicemque generationis humanæ recurrens, pri-
mum caro factum est, non quod in carnem sit ver-
sum, absit : manet namque divinitatis omni muta-
bilitate superior : mutatio enim, naturæ fluentis est
passio : sed perennis illius ac semper eodem se
habentis modo naturæ, incommutabilitas est pro-
pria.

VI. Fatemur igitur utrisque Scripturæ vocibus
B utentes, et carnem factum esse ¹, et servi formam
accepisse ², et utraq; pie intellectæ salutis nobis
sunt semina. Nam per id quod dixit, *Factum est*,
individuum summæ unionis vim evangelista subin-
dicat. Ut enim unitas dividi in duas unitates non
potest ; nam si dividatur, jam non erit unitas, sed
dualitas : sic quod per summam unionem est unum,
nunquam in duo dividetur. Porro verbum, *Ac-
cepit*, naturæ immobilitatem declarat. Nam quia
omne quod fit, aut ex non existente fit, ut cælum,
quod ante non erat ; aut ex aliquo exstante in aliud
convertitur, ut Nili fluenta ex aquis in sanguinem
sunt mutata ³ : neutrum tamen divinæ naturæ con-
gruit. Neque enim ex nullis exstantibus productus
est, qui nunquam initium habuit, neque ex aliqui-
bus exstantibus immutatum illud incommutabile Ver-
bum. Ideo divina Scriptura ut per utrumque ver-
bum et immutabilitatem deitatis et mysterii indivi-
duam unitatem indicaret, *Factum est*, dixit ; et ver-
bum *Accepit* pronuntiavit, ut priore verbo unitatem
C personæ commendaret, altero autem immutabilita-
tem naturæ prædicaret.

VII. Deus igitur Verbum factus est homo perfe-
ctus ; sed ita ut miraculum quod intelligentiam
superat, immutabilem naturam non imminuerit ;
sed id fide didicimus, non inquisitione comprehen-
dimus. Ac factus homo, cognato secundum car-
nem generi, per id quod erat similiter passibile, sa-
ludem tribuit ; cum peccati quidem debitum, tan-
quam homo pro omnibus mortuus, persolvisset :
D *destruxisset* autem tanquam execrator mali Deus,
illum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum :
et legem esse possibilem ostendit, omnem
implendo justitiam ; naturæque nostræ pristinam
nobilitatem restituit, in eo quod homo factus, na-
turam a se de terra formatam honoravit. Unus igitur
est Filius ; nam Trinitatem consubstantialiter
cum adoremus, quarto numero non adjicimus ; sed
unus est Filius sine initio de Patre natus, *per quem*

¹ Joan. 1, 14. ² Philipp. 11, 7. ³ Exod. vii, 20.

⁴ Hebr. 11, 14.

(64) Τοῦτο νόμου τὸ δυνατὸν. Leg. cum Riccardo :
τοῦ τε νόμου τὸ ἀδύνατον δυνατὸν ὑπέδ. et quod im-
possibile erat legi (Rom. viii, 3), possibile esse

ostendit.

(65) Υἱός. Addit Riccardo, εἰς Κύριος, unus Do-
minus : quod redundare videtur ex contextu.

æœ-la facta * esse credimus : ramus radici cœternus, ille ex Patre citra fluxum exortus, Verbum ex illa mente inseparabiliter (66) et procedens et manens ; nam etiamsi in terris visus est *, non tamen est a generante sejunctus. Hic voluit salvare quem formavit, et quidem salvavit, utrum inhabitans communem naturæ januam ; quem cum sua inhabitatione benedixisset, et generatione obsignasset, partu qui supra naturam fuit, ostendit se supra rationem fuisse hominem factum.

VIII. Ergo Deus Verbum non alter est Christus, et alter Deus : duos namque filios natura divina non novit. Ille solus unigenitum genuit : ubi enim non est conjunctio generantium, ibi dualitas generatorum non invenitur. *In nomine Jesu Christi omne genu flectitur, caelestium, terrestrium et infernorum* ¹⁰. Quod si alius est Christus præter Deum Verbum, necesse est purum hominem esse Christum, ut stupidi homines dicunt. Si autem purus homo est Christus, quomodo illum supra ejus naturæ conditionem cœlestia venerantur, et ad inferioris nomen genu flectunt ? quomodo etiam accepturi sumus prophetica oracula clamantia : *Deus noster in terris visus est, et cum hominibus conversatus* ¹¹ ? Nam visionem dicit hoc ipsum, quod est in carne manifestatum ; et conversationem appellat illam ipsam ad tempus cum hominibus commorationem, in qua ille minime invidus, ut omnipotentiam suam declararet, ostendit quod tanquam omnipotens, et id quod erat mansit propter se, et quod voluit, factus est propter nos.

IX. Quod si nonnullis occasionem scandali præbent fasciæ, et illa in præsepi reclinatio, et illud in tempore secundum carnem augmentum, et quod in navi dormierit, et ex itinere sit fatigatus, et esurierit in tempore, et quæcunque facto secundum veritatem homini conveniunt : noverint se dum passiones irrident, negare naturam ; dumque naturam negant, non credere dispensationem ; non credentes vero dispensationem, damnum facere salutis. Nam si ex quo conditus est mundus, quisquam in hanc vitam lapsus est, aliam præter hanc naturæ viam ingressus, id ostendant qui contentiose adversantur, et tunc demum sua deliramenta contexant. Sed si hæc sunt naturæ communis initia, et Deus Verbum revera factus est homo ; cur qui naturam confitentur, passiones irrident ? Alterum igitur ex duobus eligant : aut erubescerent de passionibus naturam negent, et cum Manichæis consentientes, inter impios censeantur : aut, si lucrum ex incarnatione proveniens admittunt, de passionibus non erubescant, quæ naturæ conveniunt. Miror autem hominum amentiam novum erroris iter ingredientium. Ego namque cum unum Filium esse sciam ac pie didicerim, unam incarnati Dei confiteor by-

A αἰδιος τῆ ρίζῃ κλάδος, ὁ ἀρεύστωσ ἐκ Πατρὸς ἐκλάμψας· ὁ ἀχωρίστωσ τοῦ νοῦ προῖων τε καὶ μένων Λόγος. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ γῆσ ὤφθη, ἀλλὰ τοῦ γεννησάντωσ οὐκ ἐχωρίσθη. Οὗτωσ ἠθέλησε σῶσαι ὃν ἐπλασε, καὶ ἔσωσέ γε, μήτηραν οἰκήσασ τὴν κοινήν τῆσ φύστωσ πύλην· ἦν καὶ τῆ οἰκήσει εὐλογῆσασ, καὶ τῆ γεννήσει σφραγίσασ, ἔδειξε τῷ ὑπὲρ φύσιν τόκῳ, ἑαυτὸν ὑπὲρ λόγον ἐνανθρωπήσαστα.

B H'. Οὐκ ἄλλοσ ὦν ὁ Χριστὸσ, καὶ ἄλλοσ Θεὸσ, ὁ Θεὸσ Λόγοσ· δύο γὰρ υἱοὶσ ἡ θεία φύστωσ οὐκ οἶδεν. Ὁ μόνοσ Μονογενῆ ἐγέννησεν· ἔνθα γὰρ οὐκ ἔστω συζυγία τῶν τικτόντων, ἐκεἶ οὐκ εὐρίσκειται διὰσ τῶν τικτομένων. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμπτει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγελωσ, καὶ καταχθονίων. Εἰ δὲ ἄλλοσ ἔστω ὁ Χριστὸσ παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον, ἀναγκαίωσ ψιλὸσ ἄνθρωποσ ὁ Χριστὸσ, κατὰ τὸν τῶν ἐμπλήκτων λόγον. Εἰ δὲ ψιλὸσ ἄνθρωποσ ὁ Χριστὸσ, πῶσ τοῦ κατὰ φύσιν αὐτὸν προτιμᾶ τὰ οὐράνια, καὶ γουπετεῖ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἡττονοσ ; πῶσ δὲ ἂν δεξώμεθα τῆσ προφητικᾶσ φωνᾶσ βοώσασ· Ὁ Θεὸσ ἡμῶν ἐπὶ γῆσ ὤφθη, καὶ τοῖσ ἀθρώποισ σφραγίσσασ· Ὁπασίαν γὰρ φησὶ τὴν κατὰ σάρκα φανέρωσιν· καὶ συναναστροφῆν ὀνομάζει τὴν ἐπὶ καιροῦ μετὰ ἀνθρώπων πολιτείαν, ἐν ἣ δημοσιεύων ὁ ἀφθονοσ τὸ παντοδύναμον ἔδειξεν, ὅτε ὡσ παντοκράτωρ, καὶ ὁ ἦν ἔμεινε δι' ἑαυτὸν, καὶ ὁ ἠθέλησε, γέγονε δι' ἡμᾶσ.

C Θ'. Εἰ δὲ τισὶ σκανδάλου παραίτια γίνεται τὰ σπάργανα, καὶ ἡ ἐν φάνη ἀνάγκησ, καὶ ἡ ἐν χρόνοισ κατὰ σάρκα αὐξήστωσ, καὶ τὸ καθευθεῖσασ ἐν πλοίῳ, καὶ τὸ κοπιᾶσαι ὁδοιπορήσαστα, καὶ τὸ πεινῆσαι ἐν καιρῷ, καὶ ὅσα τῷ κατὰ ἀλήθειαν γεγόνωσ συμβαίνει ἀνθρώπῳ· ἴστωσαν ὡσ κωμωδοῦντεσ τὰ πάθη, ἀρνοῦνται τὴν φύσιν· ἀρνούμενοι δὲ τὴν φύσιν, οὐ πιστεύουσι τῆ οἰκονομίᾳ· μὴ πιστεύοντεσ δὲ τῆ οἰκονομίᾳ, ζημιοῦνται τὴν σωτηρίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐξῶλισθησεν ἀπὸ γενέστωσ κόσμου εἰσ τὸν βίον ἄνθρωποσ, ἐτέραν παρὰ ταύτην φύστωσ βαδίσασ ὁδὸν, δεικνύτωσαν οἱ φιλόνηκοι, καὶ τότε τοὺσ οἰκείουσ ὑφαινέτωσαν λήρουσ. Εἰ δὲ αὐτῆ τῆσ κοινήσ φύστωσ ἡ ἀρχῆ, ὁ δὲ Θεὸσ Λόγοσ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωποσ, τοῦ χάριν, συνομολογοῦντεσ τὴν φύσιν, σῴπτουσι τὰ πάθη ; θάτεροσ ὦν ἑκατέρων ἐπιλεξάσθωσαν· ἡ ἐπαισχυνόμενοι τὰ πάθη, ἀρνεῖσθωσαν τὴν φύσιν, καὶ τὰ Μανιχαίων φρονοῦντεσ τοῖσ ἀσεβέεσ συντετάχθωσαν· ἡ εἰ προσένται τὸ ἐκ τῆσ ἐνανθρωπήστωσ κέρδοσ, ἔμολογοῦντεσ τὴν φύσιν, μὴ αἰσχυνέσθωσαν τὰ τῆ φύστωσ συμβαίνοντα πάθη. Θαυμάζω δὲ καὶ τὴν φρενοβλάβειαν τῶν κενὰσ (67) ὁδοῦσ ἀπέτησ ἀνατεμνόντων. Ἐγὼ γὰρ ἕνα εἰδῶσ τε καὶ διαχθεῖσ εὐσεβῶσ Ἰῖδον, μίαν ὁμολογῶ τὴν τοῦ σαρκω-

* Hebr. 1, 2. * Baruch III, 38. ¹⁰ Philipp. II, 10.

¹¹ Baruch III, 38.

(66) Dionysius Exiguus ineffabiliter, legit ἀρρότ-
τως.

(67) Κενὰσ. Dionysius, καινὰσ.

θέντος Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν· ἐνός τε ὄντος τοῦ τε A
τὰ πάθη ὑπομείναντος, καὶ τοῦ τὰ θαύματα τελε-
σιουργήσαντος, τοῦ χάριν, τὰ θεϊότερα σιωπῶντες,
τὰ ἥττονα κωμωδοῦσιν; "Ἰνα γὰρ πιστώσεται ὅτι Θεὸς
ὢν καὶ Λόγος ὑπάρχων, καὶ μείνας ὁ ἦν, γέγονε σὰρξ,
καὶ βρέφος, καὶ ἄνθρωπος, μηδεμιᾶς τροπῆς τὸ μυ-
στήριον ὑβριζούσης, ὁ αὐτὸς καὶ θαυματουργεῖ, καὶ
πάσχει, διὰ μὲν τῶν σημείων τὸ εἶναι ὃ ἦν αἰνιττώ-
μενος, διὰ δὲ τῶν παθῶν τὸ γενέσθαι ὃ ἐμπλάσε πι-
στούμενος. "Ἐνα τοίνυν καὶ τὸν αὐτὸν ἀτίδως τε καὶ
ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθέντα ὁμολογοῦμεν Υἱὸν, μηδὲν
ἐπεισάγοντες τῇ φύσει νόθον· οὐδὲν γὰρ περιττὸν ἐν
τῷ θρόνῳ.

Γ. Ἄλλὰ πάντως ἐκεῖνο τὸ πολυθρόλλητόν μοι
ἐροῦσι, πλέκοντες συλλογισμοὺς ἀράχνης ἀσθενεστέ- B
ρους. Εἰ ἡ Τριάς, φησιν, ὁμοούσιος, ἡ Τριάς ἀπα-
θής· ὁ δὲ Θεὸς Λόγος ἐν τῇ Τριάδι ὁράται· καὶ ὁ
Λόγος ἄρα ἀπαθής. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς Λόγος ἀπαθής, εὐ-
ρεθήσεται ὁ σταυρωθεὶς ἕτερος παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον
τὸν ἀπαθῆ. Οὕτως (68) ἰστέον ἀράχνης ὑφαίνουσιν οἱ
ταῦτα λέγοντες, καὶ καθ' ὑδάτων γράφουσιν οἱ τὰ κενὰ
ταῦτα μελετώντες προβλήματα. *Φάσκοντες γὰρ εἶ-
ναι σοφοὶ ἐμωράθησαν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνε-
τος αὐτῶν καρδία.* Δημῶν γὰρ ὀφθαλμοὶ ἡλίου
ἀκτίνας καθαρώς οὐ δέχεται, καὶ ἀσθενοῦσα διάνοια
πίστεως οὐ προσίεται ὑψος. Τί τοίνυν φαμέν ἡμεῖς;
ἔτι κατὰ τὸν λόγον τῆς θεότητος ἡ Τριάς ὁμοούσιός
ἐστι καὶ ἀπαθής. Οὐδὲ γὰρ φάσκοντες αὐτὸν πεπον-
θῆναι, τῷ λόγῳ τῆς θεότητος φαμέν αὐτὸν πεπονθέ-
ναι· ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ θεία φύσις παντὸς πάθους· C
ἀλλ' ὁμολογοῦντες τὸν Θεὸν Λόγον τὸν ἕνα τῆς Τριά-
δος σσαρκῶσθαι, διδάμεν τὴν αἰτίαν τοῦ νοεῖν τοῖς
μετὰ πίστεως ἐρωτῶσι δι' ὃ ἐσαρκώθη. Ἐπειδὴ γὰρ
ἠθούλετο Θεὸς Λόγος καταργῆσαι τὰ πάθη, ὧν πέρας
ἦν ὁ θάνατος, προσίεσθαι δὲ πάλιν τὰ πάθη ἡ ἀνόλε-
θρος φύσις οὐχ οἷα τε ἦν· εἰ γὰρ πᾶν πάθος στάσις
ἐστὶ καὶ μάχη τῶν συνθέτων, περὶ δὲ τὸ ἄβυλον καὶ
μόνον οὐδεμίαν σύνθεσις· οὐκ ἄρα ἐκεῖ ἐφθανε πάθος,
ἐνθα οὐδὲ σύνθεσις τυγχάνει. Βουληθεὶς τοιγαροῦν τὰ
τυραννῶντα τὴν λογικὴν σάρκα πάθη καταργῆσαι,
καθὰ προέφημεν, ὧν ἀκρόπολις ὑπῆρχεν ὁ θάνατος,
σαρκούται ἐκ Παρθένου, ὡς οἶδεν ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ
σηματίζεται ὡς ἄνθρωπος· τοῦτο γὰρ ἠύδοκησε·
καὶ κενοὶ ἑαυτὸν ἐν δούλου μορφῇ, μηδεμίαν τῆς θεό-
τητος περιγραφὴν ὑπομείνας· καὶ οὕτω σώζει πᾶν τὸ
ἀνθρώπινον γένος, ἐν τῇ σαρκὶ μὲν αὐτοῦ καταργή-
σας τὰ πάθη, φυλάξας δὲ αὐτοῦ ἀπαθῆ τὴν θεό-
τητα.

universo hominum generi tribuit; in sua quidem
vans impassibilem.

ΙΑ'. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Γαβριὴλ εὐαγγελιζόμενος τὴν
τοῦ τεχθέντος αὐθεντίαν καὶ δύναμιν, ἐβόα πρὸς τὴν
Μαριάμ· *Αὐτὸς γὰρ, φησὶ, σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ
ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν.* Λαὸς δὲ οὐκ ἂν εἴη ἀν-

postasin (68). Itaque cum unus sit qui passiones
pertulit et qui miracula perfecit, cur diviniora re-
ticientes, humiliora per jocos irrident? Ut enim
fidem faceret, se, cum Deus esset, ac Verbum ex-
sisteret, permanendo quod erat, factum esse car-
nem, et infantem, et hominem, tanto sacramento
nulla mutatione violato; idem ipse perficiebat mi-
racula, et sustinebat passiones, per signa quidem
se mansisse quod erat significans, per passiones
autem id se factum esse quod formaverat, confir-
mans. Unum igitur et eundem Filium confitemur,
et sempiternum, et in novissimis temporibus in-
carnatum, divinæ naturæ nihil adulterinum adji-
cientes; nihil enim supervacuum est in illo throno.

X. Sed illud prorsus multorum sermone vulga-
tum dicent, et syllogismos aranearum telis infir-
miores texent: Si Trinitas est ejusdem essentiae,
profecto Trinitas est impassibilis; sed Deus Ver-
bum in Trinitate spectatur: Verbum igitur est im-
passibile. Quod si Deus Verbum est impassibile,
colligitur ergo crucifixum alium esse præter Deum
Verbum quod est impassibile. Vere telam aranearum
texunt ¹² qui hæc dicunt, et scribunt in aquis, qui
has inanes propositiones meditantur: *Dicentes enim
se esse sapientes, stulti facti sunt, et obscuratum est
insipiens cor eorum* ¹³. Nam lippus oculus solis ra-
dios non recipit, et mens infirma subtilitatem fidei
non admittit. Quid igitur nos ad ista dicimus? Ni-
mirum quod ad rationem attinet divinitatis, con-
substantialem et impassibilem esse Trinitatem;
neque enim cum Verbum dicimus passum fuisse,
ratione divinitatis passum dicimus: natura namque
divina nullam recipit passionem. Sed confluentes
Deum Verbum unam Trinitatis personam incarna-
tam, iis qui cum fide seiscitantur, causam afferim-
us intelligendi quare sit incarnatus. Nam quia
Deus Verbum passiones destruere volebat quarum
finis mors erat, et immortalis illa natura passiones
in se admittere non poterat: si enim omnis passio
compositarum rerum pugna est atque seditio, in
immateriali autem et singulari substantia nulla est
compositio: non igitur eo pertingit passio, ubi non
est compositio. Volens igitur, ut prædiximus, de-
struere passiones quæ rationalem carnem opprime-
bant, quarum summa arx erat interitus, incarnatur
ex Virgine, ut novit ipse Deus Verbum, et habitu
formatur ut homo ¹⁴: id enim ipsi placuit: et exinan-
it semetipsum in forma servi; nullam suæ deitatis
circumscriptionem admittens: et hoc modo salutem
carne passiones destruens, sed suam deitatem ser-

XI. Hanc ob causam cum Gabriel nascentis au-
toritatem ac potentiam annuntiaret, dixit ad Ma-
riam: *Ipse enim salvum faciet populum suum a pec-
catis eorum* ¹⁵. Populus autem non hominis, sed Dei

¹² Isa. LIX, 5 sec. LXX. ¹³ Rom. I, 21, 22. ¹⁴ Philipp. II, 7. ¹⁵ Matth. I, 21.

(68) Οὕτως. Ὅντως.

(69) Quod Cyrillus dicit, *Una naturæ Dei Verbi*

incarnata, et item Athanasius, hoc iste dicit, *Una hypostasis*.

est : neque mundum a peccatis liberare potest quisquis in banc vitam per corruptionem intraverit, et non habuerit expers culpæ nativitatis exordium. Sed necessario idem cum Deus et homo esset, non in duo divisus, sed unus permanens; per id quod ex muliere natus est, se hominem esse demonstravit; per id autem quod sine conjunctione natus et quod Matrem virginem servavit, quod Deus esset, declaratus est. Salvavit mundum Jesus Christus, ubi venit in terras, et cum hominibus conversatus est ¹⁶. Quod si Christus purus homo est, et non ipse Deus Verbum; quomodo in principio creavit omnia, qui tunc, ut ipsi dicunt, non erat? Nam si postremus in creaturis homo fuit, liquet, iis quæ ante illum fuerant, creationem largiri non potuisse Christum, quippe qui ut purus homo posterius productus fuit. Quomodo igitur Paulus ait : *Unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* ¹⁷? Nam si per Christum omnia, liquet Christum Deum esse Verbum, evangelista testante : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt* ¹⁸. Si igitur evangelista dicit, omnia esse per Verbum facta, et hoc ipsum beatus Paulus interpretans ait, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*, liquet Christum esse Deum Verbum.

XII. Quod si voces proferunt ex divinis Litteris, in quibus homo est appellatus, cum dicat Petrus : *Jesum a Nazareth, virum approbatum a Deo* ¹⁹; et Paulus asserat : *In viro in quo statuit, fidem præbens omnibus* ²⁰; et ipse Dominus de se fateatur : *Quid me quæritis interficere hominem* ²¹? noverint se aut per segnitium non assequi Scripturæ intelligentiam, aut per malitiam quæ bene scripta sunt, ad suam improbitatem pervertere. Nam et homo est revera Christus; sed hoc factus est, cum prius non esset nisi tantummodo Deus. Sicut enim Deus est non creatus, sic idem quoque homo est non imaginatione fictus; et quemadmodum Patri secundum divinitatem consubstantialis, sic idem ipse matri secundum carnem cognatus; ita ut ubique veritas mysterii præfulgeat, omnique deceptionis fraus renotata sit. Quod si Virgo non Deum genuit, nec magno digna erit illa inviolata miraculo : multæ siquidem et aliæ mulieres justos homines huic sæculo protulerunt. Si autem prophetarum voces mysterium adeo ineffabile præcinentes clamant : *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel* ²²; quod interpretatus est Gabriel, dicens, *Nobiscum Deus* ²³: cur propter nascentis inclinationem, gloriam parientis amputant? Sed prorsus illud opponent ac dicent : Omne quod nascitur, ejusdem generis est cum generante :

Α θρώπου, ἀλλὰ Θεοῦ· οὐδ' ἂν ἀπαλλάξειε τὸν κόσμον ἀμαρτημάτων ὁ μετὰ φθορᾶς εἰσπηδήσας εἰς τὸν βίον, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως οὐκ ἐσχηκώς ἀκατηγόρητον, ἀλλὰ ἀναγκαίως ὁ αὐτὸς Θεὸς τε ὢν καὶ ἄνθρωπος, οὐ διαιρούμενος εἰς δύο, ἀλλὰ μένων εἰς, διὰ μὲν τοῦ ἐκ γυναικὸς γεννηθῆναι, δεικνύς ὅτι ἄνθρωπος, διὰ δὲ τοῦ ἀσυνδυάστως, καὶ φυλάξει τὴν τεκοῦσαν Παρθένον, μαρτυρούμενος ὅτι ἐστὶ Θεός. Ἔσωσε τὸν κόσμον (70) Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἐθῶν ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνασπαστραφεῖς. Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς ψιλὸς ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, πῶς ἔκτισε τὰ πάντα ἐν ἀρχῇ τότε οὐκ ἔν; Εἰ γὰρ μεταγενέστερος τῆς δημιουργίας ὁ ἄνθρωπος, εὐδῆλον ὡς τοῖς πρὸ αὐτοῦ τὴν γένεσιν οὐκ ἐχαρίσατο ὁ Χριστὸς, οἷα δὴ μεταγενέστερος προαχθεῖς ὡς ψιλὸς ἄνθρωπος. Πῶς οὖν Παῦλος ἐβόα· Εἰς Κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα; Εἰ γὰρ διὰ Χριστὸν τὰ πάντα, εὐδῆλον ὅτι Χριστὸς Θεὸς ἐστὶ Λόγος, τοῦ εὐαγγελιστοῦ βοῶντος· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Εἰ τοίνυν ὁ εὐαγγελιστῆς βοᾷ, ὅτι διὰ τοῦ Λόγου τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο ἐρμηνεύων λέγει, Εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα· εὐδῆλον ὅτι Χριστὸς Θεὸς ἐστὶ Λόγος.

IB'. Εἰ δὲ προφέροισεν τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς φωνάς, ἐν αἷς κέκληται ἄνθρωπος, τοῦ Πέτρου λέγοντος· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρετ ἄνδρα (71)· καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος, Ἐν ἄνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχών· καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος· Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον; Ἰσῶσαν ὡς ἢ διὰ νοθεῖαν ἀπελείφθησαν τῆς Γραφικῆς ἐννοίας, ἢ διὰ πονηρίαν πρὸς τὴν ἑαυτῶν μοχθηρίαν διαστρέψασαι τὰ καλῶς γραφέντα. Καὶ ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν ὁ Χριστός· ἀλλὰ τοῦτο γίγονεν, οὐ πρότερον ὢν εἰ μὴ μόνον Θεός. Ὡσπερ γὰρ Θεὸς οὐ κτιστός, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος οὐ φανταστός· καὶ ὡσπερ τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα ὁμοούσιος, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ τῇ Παρθένῳ κατὰ τὴν σάρκα ὁμόφυλος, πανταχοῦ τῆς ἀληθείας τοῦ μυστηρίου προλαμπούσης, καὶ πάσης ἀπάτης σχολαζούσης. Εἰ δὲ μὴ ἔτεκε Θεὸν ἢ Παρθένο, οὐδὲ πολλοῦ θαύματος ἀξία ἢ ἀφθορὸς· πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλαι γυναῖκες ἐκαρποφόρησαν τῷ βίῳ δικαίους. Εἰ δὲ προφητῶν γλώσσαις τὸ ἀβήητον προσαυλιζουσαι μυστήριον, βοῶσιν· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· ὃ ἐρμηνεύων ὁ Γαβριήλ, φάσκει, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· τοῦ χάριν, διὰ τὴν τοῦ τεχθέντος συγκατάδασιν, τὴν δόξαν τῆς τεκούσης περικόπτουσι; Ἄλλ' ἀντιτιθεάσι πάντως τοῦτο· Πᾶν τὸ τικτόμενον, φασίν, ὁμόφυλον ὑπάρχει τῇ τικτοῦσῃ· εἰ τοίνυν ἄ-

¹⁶ Baruch iii, 38. ¹⁷ I Cor. viii, 6. ¹⁸ Joan. i, 1-3. ¹⁹ Act. ii, 22. ²⁰ Act. xvii, 31. ²¹ Joan. viii, 40. ²² Isa. vii, 14. ²³ Matth. i, 23.

(70) Ἔσωσε, x. τ. λ. Dionysius legit, ἔσωσε τὴν λαὸν αὐτοῦ· τίς; Ἰησοῦς. Verit enim : *Salvum fecit populum suum : quis? Jesus Christus qui venit in terras.* Et sic edidit Riccardus.

(71) Ἄνδρα. Addit Riccardus, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδειγμένον εἰς ὄμας, quæ reliqui editi omitunt.

θρωπος ἡ τεκοῦσα, ἀνθρωπος ἀναγκαίως καὶ ὁ τε-
χθεὶς. Εὐλόγως φατὲ, ὧ οὗτοι· ἀλλὰ τὸ ὁμόφυλον
τίκται ἡ ὠδίνουσα, ὅταν κατὰ φύσιν προβαίῃ ὁ τόκος·
φυσικοῦ δὲ τόκου τὸ προοίμιον φθορὰ, ἐπειδὴ καὶ
μίξις προηγείται τῆς φθορᾶς· ἐνθάδε δὲ τῆς ὕβρεως
ταύτης, οὐδὲ ἐνοιοι, ἀλλὰ ἐσχεδιάσθη ὑπὲρ λόγον τὸ
θαῦμα· ὅπου ὑπὲρ φύσιν ὁ τόκος, ἐκεῖ ὁ τεχθεὶς,
Θεός. Ὁμολογοῦμεν τοίνυν τὸν αὐτὸν, καὶ τὸν κόσμον
παραγόντα, καὶ τὸν νόμον δεδωκότα, καὶ ἐν προ-
φήταις ἐμπνεύσαντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθέντα,
καὶ τοὺς ἀποστόλους εἰς σωτηρίαν ἐθνῶν τε καὶ λαῶν
ἀλιεύσαντα.

ΙΓ'. Φύγωμεν οὖν τοὺς θολερούς καὶ βορβορώδεις
τῆς ἀπάτης βύακας, τὰς ὁμομάχους λέγω αἰρέσεις·
τὴν Ἀρείου μανίαν διαιρούσαν τὴν ἀμέριστον Τριάδα·
τὴν Εὐνομίου τόλμαν, περικλείουσαν τῆ γνώσει τὴν
ἀκατάληπτον φύσιν· τὴν Μακεδονίου λύσσαν, χω-
ρίζουσαν τῆς θεότητος τὸ ἀχωρίστως ἐκπορευόμενον
Πνεῦμα· καὶ τὴν νεότευκτον ταύτην καὶ καινὴν βλασ-
φημίαν, τὴν τὸν Ἰουδαϊσμὸν κατὰ πολὺ εἰς βλασφη-
μίαν νικῶσαν. Οἱ μὲν γὰρ τὸν ὄντα ὕψιν ἀθετοῦσι,
ζημιοῦντες τὴν βίβαν τοῦ κλάδου· οἱ δὲ τῷ ὄντι καὶ
ἕτερον ἐπεισάγουσι, σπηλιτεύοντες ὡς πολύγονον τὴν
ἀκήρατον φύσιν. Εἶπωμεν οὖν μετὰ Παύλου· Χρι-
στός ἐστίν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφο-
τέρα ἐν. Ἰουδαῖον γὰρ καὶ Ἕλληνα διὰ τοῦ βαπτί-
σματος εἰς ἓνα καινὸν ἐκτίσεν ἀνθρωπον, ἐνώσας τῆ
δυνάμει τὰ τῆς πολιτείας διεστώτα. Φριττέωσαν τὴν
κατάκρισιν οἱ νεωτεροποιοὶ εἰς ἀσέβειαν· εἰ γε τὰ
κατὰ δειστώτα εἰς συμφωνίαν ἤνωθη, ὁ δὲ ἐνώσας εἰς
δυάδα, τό γε ἐπ' αὐτοῖς, διηρέθη.

ΙΔ'. Ἀλλὰ λοιπὸν τὸ μήκος τῶν λόγων παρεις, ἐπὶ
τὴν συντομίαν ἐλεύσομαι τοῦ ὀρθοῦ δόγματος. Εἰ τις
θέλει γνῶναι κατὰ ἀλήθειαν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ εἰς καὶ
μόνος ὕψος, ὁ πρὶν τὸν Ἀβραάμ γενέσθαι ὢν, καὶ
ἐπ' ἐσχάτων προκόψας σοφία καὶ ἡλικία κατὰ
σάρκα (ἔχει γὰρ αἰὲ ἡ θεότης αὐτοῦ τὸ τέλειον)· ἐρω-
τάτω Παῦλον, καὶ αὐτὸς βροντήσει τὴν εὐσέβειαν,
δεικνύς ὅτι καὶ ἐξ Ἰουδαίων προελθὼν τὸ κατὰ σάρκα
Θεὸς ὑπάρχει προαιώνιος. Φάσκων γὰρ περὶ τῶν
Ἰουδαίων, καὶ σεμνύων τὸ ἀχάριστον καὶ θεομάχον
ἔθνος διὰ τὴν βίβαν τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸ σπέρμα τὸν
Δεσπότην Χριστὸν, οὕτως λέγει· Ὁν, φησὶν, ἡ υἱοθε-
σία. Ἐδοῦα γὰρ Θεὸς ἐν προφήταις· Ὑψὸς πρωτότο-
κός μου Ἰσραὴλ· καὶ ἡ δόξα [μου]· ἄμετρον γὰρ
προσώδευε δόξαν τοῖς τροφοφοροῦμένοις τὰ ἐπάλληλα
θαύματα· καὶ αἱ διαθήκαι, αἱ πρὸς τὸν Ἀβραάμ τὸ
πλήθος καὶ τὴν εὐλογίαν παρεγγυῶσαι· καὶ ἡ νομο-
θεσία, ἡ ἐν θρεῖ δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσα· καὶ αἱ
Ἀπαγγελίαι, ἡ τε γῆ τῆς Παλαιστίνης, καὶ τὸ διὰ

A si igitur homo est quæ genuit, necesse est hominem
quoque esse qui ex ea natus est. Recte quidem di-
citur; sed tunc pariens ejusdem generis partum
edit, cum secundum naturam progreditur partus :
naturalis autem partus exordium corruptio est,
quia commistio quoque corruptionem præcedit : hic
vero cum hujus injuriæ ne cogitatio quidem fuerit,
sed miraculum supra rationis captum effectum sit :
ubi supra naturam est partus, ibi qui nascitur,
Deus est. Confitemur igitur eundem et mundum
condidisse, et legem dedisse, prophetas quoque
inspirasse, et in novissimis temporibus incarna-
tum, et apostolos ad salutem gentium et populorum
expiscatum fuisse.

XIII. Fugiamus (72) igitur turbidos et cænosos
B deceptionum rivos, hæreses, inquam, cum Deo
pugnantes : Arii insaniam dividenter indivisam
Trinitatem; Eunomii audaciam, quæ intra cogni-
tionis nostræ terminos naturam incomprehensibili-
lem includit; Macedonii rabiem, quæ Spiritum
inseparabiliter procedentem a deitate sejungit;
hanc quoque nuper fabricatam novamque blasphemiam,
quæ Judæismum, quod ad blasphemiam mag-
nitudinem, longe superat. Illi namque, dum eum
qui Filius est, reprobant, ramo radicem privant :
hi vero ultra hunc qui est Filius, alium adjicientes,
intemcrabilem naturam tanquam multigenam de-
notant. Dicamus ergo cum Paulo : *Christus est pax
nostra, qui fecit utraque unum* 24. Nam Judæum et
Græcum per baptismum in unum novum hominem
condidit, uniens potentia quæ conversatione dissi-
debant. Horreant damnationem novæ impietatis
auctores : siquidem cum dissidentia in unam con-
cordiam unita sint, is qui univit, quantum in illis
fuit, in duo est divisus.

XIV. Sed jam ommissa sermonis longitudine, ad
compendium veri dogmatis veniam. Si quis cupit
vere cognoscere illum esse unum ac solum Filium,
qui est antequam Abraham feret 25, et in novissi-
mis proficiebat ætate ac sapientia 26 secundum car-
nem; nam ejus divinitas semper est perfecta; in-
terroget Paulum qui pietatem personabit, ostens-
dens eum etiam postquam ex Judæis secundum
carnem exstitit 27, Deum esse ante sæcula. Cum
enim de Judæis loqueretur, et ingratiam illam
Deoque rebellem gentem, propter Abraham gentis
radicem et ejus semen Christum Dominum, collau-
daret, sic dixit : *Quorum est adoptio filiorum* 28 :
(clamabat enim Deus per prophetas : *Filius meus
primogenitus Israel* 29,) *et gloria* (nam iis quos
Deus tanquam nutrix gestabat, immensam gloriam
assidua miracula conferebant,) *et testamenta*, per
quæ ipsi Abraham multiplicatio et benedictio est
promissa : *et legislatio*, illa in monte digito Dei

24 Ephes. II, 14. 25 Joan. VIII, 58. 26 Luc. II, 52. 27 Rom. IX, 5. 28 ibid. 4. 29 Exod. IV, 22.

(72) *Fugiamus*, etc. Hæc et sequentia recitantur in collatione 5 concilii Constantinopolitani II, edit. *Œcu. Labb. tom. VI, pag. 78.*

scripta; *et obsequium* (73), quo divino cultui serviebant; *et promissa*, tum illa terra Palæstinæ, tum omnes gentes per semen Abrahæ benedicendæ: *quorum patres*, qui in erroris nocte tanquam fidei luminaria sunt exorti: *et ex quibus Christus*. Neque vero hucusque stetit beatus Paulus: non enim ex quo fuit ille ex Maria partus, ex eo cœpit Verbi principio carentis initium; sed mox intulit, *secundum carnem*, ut manifestationem illam factam in carne, non generationem secundum divinitatem indicaret. Quisnam igitur Christus hic sit ex Virgine natus, hic in spelunca, ut ipse novit, collocatus, hic in præsepi reclinatus, hic tempore secundum carnem auctus, hic qui usque ad infimas partes terræ descendit, hic qui omnia quæ carnis sunt, subiit, ut fidem faceret vere se hominem factum fuisse; hic qui non alius est ab eo qui descendit, sed qui descendit, ipse est et qui ascendit²¹: non enim prius ascendit, sed descendit; utpote qui non secundum progressionem Deus est, absit, sed propter suam misericordiam homo; nam hac re indigebamus: hic, inquam, quinam sit, noli a me aut ab alio aliquo discere, sed a beato Paulo, qui Filium ab ipso Patre per revelationem didicit, ac dixit: *Cum autem placuit Deo, qui segregavit me ex utero matris meæ et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me*²². Is namque quinam sit Jesus Christus, vere te docebit, clamans: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*²³. Quem aditum calumniæ hæc beati Pauli verba iis qui conviciari student, non obstruant? Dixit eum *Christum*, ut ostenderet, vere hominem factum; dixit eum *ex Juæis secundum carnem*, ut indicaret non ex quo incarnatus est, ex eo esse cœpisse; dixit, *qui est*, ut initium non habere declararet; dixit eum *super omnia*, ut creaturæ totius esse Dominum prædicaret; dixit ipsum *Deum*, ne illius passionibus et habitu decepti, immortalem ejus naturam negemus; dixit *benedictum*, ut eum tanquam omnipotentem adoremus, non tanquam conservum calumniemur: dixit eum *in sæcula*, ut ostendat, qui ea sæcula verbo condidit, perpetuo in ipsis ut Deum prædicari.

XV. Cum igitur habeamus Christum et Deum esse, et benedictum, ipsum adoremus; dicamusque adversus eos qui aliter sentiunt: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*²⁴. *Nos autem sensum Christi habemus*²⁵: adeoque *expectamus gloriam magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi*²⁶, qui reddet his quidem qui pie sentiunt, suæ fidei præmia²⁷; iis autem qui eum reprobant, suæ audaciæ mercedem. Hæc vestræ charitati direximus, vestris permoti libellis quos ad nos misistis, significantes, pestiferos quosdam homines ac

²⁰ Rom. viii, 5. ²¹ Ephes. iv, 10. ²² Gal. i, 15. ²³ Tit. ii, 13. ²⁴ Rom. ii, 6-8.

(73) *Et obsequium quo — serviebant*. Hoc non est in Græco, sed in Dionysio: et certe requiritur Καλ λατρεία, δι' ἧς Θεῷ ἐλάτρευον· quæ in textum intulit Riccardus.

A σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ εὐλογηθῆναι πάντα τὰ ἔθνη· ὧν οἱ πατέρες, οἱ ἐν τῇ νυκτὶ τῆς πλάνης ἀνατείλαντες, ὡς πίστειως φωστῆρες· καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς· Καὶ οὐκ ἔστι μέχρι τούτων Παῦλος· οὐδὲ γὰρ ἀφ' οὗ ὁ ἐκ Μαρίας τόκος, ἔκτοτε τοῦ ἀνάρχου Λόγου ἢ ὑπαρξίς, ἀλλ' εὐθύς ἐπήγαγε τὸ, κατὰ σάρκα, ἵνα ὑποσημαίνηται τὴν κατὰ σάρκα φανέρωσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν θεότητα (74) γέννησιν. Τίς μὲν οὖν ἔστιν οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς, ὁ ἐν σπηλαίῳ χωρηθεὶς, ὡς οἶδεν, ὁ ἐν φάτνῃ ἀνακλιθεὶς (75), ὁ τῷ χρόνῳ κατὰ σάρκα αὐξήσας, ὁ μέχρι τῶν κατωτάτων τῆς γῆς καταβάς, ὁ πάντα τὰ τῆς σαρκὸς ὑπομείνας, ἵνα πιστώσῃται, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος, ὁ οὐκ ἄλλος ὧν παρὰ τὸν καταβάτω, ἀλλ' αὐτὸς ὧν καὶ ὁ καταβάς, καὶ ἀναβάς· οὐ γὰρ ἀνέβη πρότερον, ἀλλὰ κατέβη, οἷα ἐπὶ οὐκ ἐκ προκοπῆς Θεοῦ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δι' εὐσπλαγχνίαν ἀνθρώπου· τοῦτο γὰρ ἐδοξέμεθα· μὴ παρ' ἐμοῦ μᾶλλον ἢ παρ' ἄλλου τινός, ἀλλὰ παρὰ Παύλου τοῦ παρὰ Πατρὸς ἐν ἀποκαλύψει μαθόντος τὸν Υἱὸν, καὶ φάσκοντος, Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψας τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί. Οὗτος γὰρ σε διδάξει ἀληθῶς, τίς ἐστιν ὁ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, βοῶν· Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ποίαν παρεῖδουσιν συκοφαντίας οὐκ ἀποτειχίζει τὰ Παύλου ῥήματα τοῖς φιλολοιδόροις; Εἶπεν αὐτὸν Χριστὸν, ἵνα δείξῃ ὅτι κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος· εἶπεν αὐτὸν ἐξ Ἰουδαίων τὸ κατὰ σάρκα, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἀφ' οὗ ἐσαρκώθη ἔκτοτε μόνον ὑπάρχει· εἶπεν αὐτὸν διὰ τὰ, ἵνα ἀναρχον βροντήσῃ· εἶπεν αὐτὸν ἐπὶ πάντων, ἵνα τῆς κτίσεως Δεσπότην κηρύξῃ· εἶπεν αὐτὸν Θεόν, ἵνα μὴ πρὸς τὰ πάθη καὶ τὸ σχῆμα δελεασθέντες, τὴν ἀνώλεθρον αὐτοῦ ἀρησιώμεθα φύσιν· εἶπεν αὐτὸν εὐλογητὸν, ἵνα ὡς παντοκράτορα προσκυνήσωμεν, ἀλλ' οὐκ ὡς σύνδουλον συκοφαντῶμεν· εἶπεν αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἵνα δείξῃ ὅτι περὶ ὁ λόγῳ τούτους δημιουργήσας, ἀτόμως ἐν αὐτοῖς θεολογεῖται.

IE'. Ἐχοντες οὖν τὸν Χριστὸν καὶ ὄντα Θεόν, καὶ εὐλογητὸν, αὐτῷ προσκυνήσωμεν λέγοντες πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους· Εἰ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν· διὸ καὶ προσδεχόμεθα τὴν δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἀποδώσει τοῖς μὲν εὐσεβοῦσι τὰ τῆς δόξης ἐπαθλα, τοῖς δὲ ἀθετοῦσι τὰ τῆς τόλμης ἐπιχειρήματα. Ταῦτα δὲ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐπιστελλόμενα ἀγάπῃ, ἐκ τῶν ὑμετέρων προτραπέντες λιθέλλων, ὧν πρὸς ἡμᾶς διεπέμφασθε, φήσαντες λυμεῶνάς τινὰς καὶ τε-

²⁵ Rom. ix, 5. ²⁶ Rom. viii, 9. ²⁷ I Cor. ii, 16.

(74) *Κατὰ τὴν θεότητα*. Forte τὴν κατὰ θεότητα. Et sic Riccardus.

(75) *Ἀνακλιθεὶς*. Forte ἀνακλιθεὶς.

ρατολόγους ἀνθρώπους ἑαυτοὺς ἐπεισφρῆσαι τῇ ὑμέ-
 τέρῃ χάρῃ βουλομένους διὰ πονηρῶν γραμμάτων
 καὶ τῶν ἀντιθέσεων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως
 διαστρέφειν τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀμαγγάνευτον τῆς ὀρθο-
 δόξου πίστεως κάλλος· ἀλλὰ τὰ τοῦ μακαρίου Παύλου
 καὶ πάλιν φημί πρὸς ὑμᾶς· Βλέπετε μὴ τις ὑμῶς
 ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κε-
 νῆς ἀπάτης (76), κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν εἰκαιο-
 βούλων ἀνθρώπων, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Θεμέ-
 λιον γὰρ ἄλλοι οὐδεὶς δύναται θείναι εὐσεβοῦς
 πίστεως παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χρι-
 στός. Στήχετε τοίνυν ἐν ἐνὶ πνεύματι, μὴ ψυχῇ
 συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου· καὶ μὴ πτυ-
 ρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ φυ-
 λάττοντες τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε τῶν ἁγίων
 καὶ μακαρίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ τὴν ὀρθόδοξον
 πίστιν ἐκθεμένων, καὶ τῶν περὶ τὸν ἅγιον καὶ μα-
 κάριον Βασίλειον καὶ Γρηγόριον, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν
 αὐτοῖς ὁμοφρόνων, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βιβλίῳ ζωῆς. Πᾶσαν τὴν σὺν ὑμῖν ἀελαφρότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν
 ἐμοὶ προσαγορεύομεν.

(77) EPISTOLA III.

Proclus episcopus Constantinopolitanus ad Joannem episcopum Antiochiæ.

I. Arbitror te cognoscere, religiosissime, magis
 vero (78) certe scio, non quamlibet a Deo colligere
 mercedem eos, qui indormitabili mentis oculo ec-
 clesiasticis invigilant necessitatibus, nocte dieque
 procurare et consulere, quatenus bene quidem re-
 gatur omne quantum populi familiariter conjunctum
 est, et a reprobis zizanii pura sit orthodoxa fides :
 providentiam vero mereatur hoc, quod secundum
 præsumptionem interim adversariorum, habet mor-
 bum, ut in eundem (79) sensum et obedientiam
 transferatur, maxime divina clamante Scriptura :
Qui eduxit dignum ab indigno, sicut os pænum erit
 42. Si enim negligere proximos labentes ad deterio-
 ra, et socordia præpositi rapinam factos faucibus
 (80) lupi voracis hominum irrecusabilis damnationis
 experimentum munitur dormitantii, mercenarium,
 non pastorem, desidiosum et dissolutum Scriptura
 vocante : quomodo non per omnia justum est,
 studiosum quidem in talibus persequi, desidiosum
 vero in urgentibus effugitare ? In eodem enim
 utraque similia ad vituperationem existunt, et
 irrecusabilia ad condemnationem, et hoc quod
 ex quibus aliquis ipse negligenter vivit, videntes
 adhortatur in æmulationem deteriorum : et quod
 peccantes in fidem et delinquentes in vitam, non
 statim corrigit, licet despiciens, extra tale suppli-

verborum portenta proferentes in vestram regio-
 nem irruisse, studentes perversis scriptis et oppo-
 sitionibus falsi nominis scientiæ 38 simplicem ac
 puram rectæ fidei speciem pervertere. Sed ego vos
 iterum beati Pauli verbis admonéo : *Videte ne quis
 vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam
 secundum traditionem nugacium hominum, et non
 secundum Christum* 39. *Fundamentum enim aliud piæ
 fidei nemo potest ponere, præter id quod positum est,
 quod est Christus Jesus* 40. State igitur in uno spi-
 ritu, unanimes collaborantes fidei Evangelii : et in
 nullo terreamini ab adversariis ; sed custodite tra-
 ditiones quas accepistis a sanctis ac beatis Patribus
 qui apud Nicæam rectam fidem ediderunt, et a
 sanctis ac beatis viris Basilio et Gregorio, et reli-
 quis qui cum illis eadem senserunt, *quorum no-
 mina sunt in libro vitæ* 41. Omnem vobiscum frater-
 nitatem ego et qui mecum sunt, salutamus.

Πᾶσαν τὴν σὺν ὑμῖν ἀελαφρότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύομεν.

cium non est constitutus. Ejusmodi vero exemplum
 non ex me refingo, sed ex divinis Scripturis eru-
 ditus scribo. Heli ille (81) ætate fatigatus, et in
 Silo pertinentia ad legem sacrificans, ipse quidem
 non operabatur quæ pueri audebant 42 ; coopera-
 batur vero illis, postquam non prohiberet peccan-
 tes ; quoniam secundum veram rationem, non pro-
 hibere flagitia, agenti cognatum est 43. Et iterum pueri
 actionibus gradum injuriantes, indignos se per
 quæ peccabant sacerdotio demonstrantes, non so-
 lum eis quibus operabantur, cadebant ; sed enim
 et ad peccandum alios evocabant, imaginem pec-
 cati sese æmulantibus proponentes. Propter quod
 pariter illatum est supplicium et eis qui impia fe-
 cerunt, et ei qui non prohibuit 44. Patri enim ad
 virtutem nocuit socordia ; filiis autem perniciem
 intulit inemendatio ; et senex in juvenum tempe-
 state naufragium passus est, pro quibus affectum
 non gubernavit increpatione.

II. Ita oportet, religiosissime, cum qui sortitus
 est præesse populo et tenere habenas sacerdotii, non
 solum procurare quomodo ipse probus appareat ;
 sed ut et hoc quod ab ipso dicitur, sit purum ab
 omni vituperatione. Hoc enim quod prius est etsi
 mirandum, sed non tale quale est hoc, quod post
 illud dictum : quanto illud quidem in unum so-
 lum (82) perficientem ea quæ ad virtutem perti-
 nent, concludit : hoc vero multos providentia sal-
 vos faciens, per singulos pietatis induitur confiden-

38 I Tim. vi, 20. 39 Coloss. ii, 8. 40 I Cor. iii, 11. 41 Philipp. iv, 3. 42 Jer. xv, 9. 43 I Reg. ii, 2 sqq. 44 Rom. i, 32. 45 I Reg. iv, 10 sqq.

(76) *Kal kenῆς ἀπάτ.* Videsis Cotelierum *Monum. eccl. Græc.* tom. III, pag. 655, et Millium in *N. Test. Gr. ad Coloss.* ii, 8.
 (77) *Exstat inter acta concilii Constantinopolitani ii, collat. 6, pag. 133 seq., tom. VI Concil. edit. Ven.-Lab. cum notis Baluzii.*
 (78) *Magis vero.* Veteres libri, *magis autem.*

(79) *Ut et in eumd.* Cod. Par. *ut et id in eumdem.*
 (80) *Faucibus.* Veteres libri, *faucis.*
 (81) *Heli ille,* etc. Illic locus usque ad ea verba, *Hoc enim quod prius est,* exstat Græce in bibliotheca regis Christianissimi cod. Jol. 59. *HARDUIN.*
 (82) *In unum solum.* Codex Paris. *in unum locum.*

tiam. Ad quid vero dico? Quod multi inelamant (83) hic religiosissimum Edessenorum episcopum Ibas, non solum clerici quidam Edesseni et monachi, sed enim etiam primates et clari militia, quibus rectæ fidei calidus zelus accenditur, quod tantum diligit Nestorii insaniam, ut et quædam capitula quæ supposui scripto a nobis *ad Armenios* tomo, et direxi tuæ reverentiæ, quæ sunt stulta et profana et omni plena impietate, transferret voce Syrorum, et transmitteret ubique; ut multis simpliciorum inconsiderato auditu læsionem perniciosorum suscipientibus, persuaderet ita sapere sicut abdicium est Dei Ecclesiæ. Quæ quando per lectionem cognoveris, festinare digneris cum omni alacritate eum compellere tomo quidem scripto *ad Armenios* subscribere; vaniloquium vero, magis vere monstriiloquium, vel quod est verius dicere, Judaicam impietatem capitulorum illorum condemnantem viva voce, et salva manu (84) anathematizare dementiam. Flagitium enim est, virum non manifeste ostendi, qualis est. Si quidem enim capitulorum illorum, quod non credo, morbum habeat, defendat; si adest instabilibus cogitationibus fidei vel verborum (85) tenor, quomodo duos dicit filios, unum quidem ante sæcula, alterum vero in ultimis? Vel quomodo Christus alter præter Deum Verbum? Vel quomodo super terram visum, et hominibus conversatum⁸⁶ calumniatur purum aliquem, sicut unum ex coitu natis, sed non ipsum qui est sine principio et increabilis, *ad quem non æstimabitur alter*, secundum prophetam⁸⁷? Si enim et visus est carne; sed ille erat incarnatus, qui omni quidem principio superior, omni vero passione liber, omni vero translatione et immutatione alienus; qui ex Patre splenduit super sensum, et ex Virgine ortus est super rationem; qui hoc quod est creatibile, in deitate non admittit; et hoc quod est phantasie, in carne rejicit: qui secundum veritatem et Deus est, et factus est homo: et illud quidem quod erat, permansit; hoc vero quod factum est, salvum fecit. Illic igitur est unus Filius unigenitus (86).

III. Sed non ita quidam perversa mente et cogitationis dementia capitulorum istorum genitores facti, impiorum abortivorum et sibi perniciosorum patres apparuerunt. Deinde si memoratus comminister Ibas cognoscit ea quæ ad destructionem legentium et audientium evomita sunt capitula, sicut et arbitrator eum prudentem constitutum, et a pueritia divinis Scripturis nutritum; abominari ea et

⁸³ Baruch III, 38. ⁸⁷ ibid. 36. ⁸⁴ Matth. xviii, 6. ⁸⁵ Tit. II, 7. ⁸⁶ Hebr. xi, 7.

(83) *Multi inelam.* Hæc recitantur in collat. 5 ejusdem concilii CP. l. c. pag. 104.

(84) *Salva manu.* Codex Paris. *sua manu.* Al. *sana m.*

(85) *Vel verborum.* Idem codex non habet *vel.*

(86) *Illic igitur,* etc. Illic item locus recitatur in modo laudata collat. 5, l. c. HARDUIN.

(87) Illius epistolæ fragmentum exstat apud Fa-

rejicere; confidenti voce et non erubescenti fronte, quod in anima sapit, ostendat, omnia subjecta *ad Armenios* epistolæ capitula abiciens et calcans, utpote diabolicæ insanie inventiones et constituta, et omnia anathemate digna esse judicans: ut de viro hoc verum scientes qui hic sunt omnes, jam indiscretam confidenter cogitationem ad illum habeant. Nec enim oportet, religiosissime, sicut et ipse nobis consenties, eos despiciere qui sine causa lædentur, ad deteriora impetum habentes; sed plurimam facere rationem eorum qui scandalizantur, ut indiscretio extendatur in omnes cum concordia horrescentes maxime terribilissimam illam in Evangeliiis condemnationem, quæ pro uno humilium scandalizato⁸⁸ infertur audentibus vel despicientibus. Si enim beatus Paulus exempla honorum operum sacerdotes esse legitime statuit⁸⁹; quomodo non magis fidei auctores et doctores, sine qua placere impossibile est⁹⁰? Nam aliæ quædam virtutes, utpote ex moribus perfectionem accipientes, naturam habent ad emendationem doctricem; fides vero sola quæ est natura et ratione superior, utpote huic propinquans quod semper est natura intelligibile et inoccupabile, deprehensione et omni virtute melior est, per hoc solum cedens charitati, quod qui creditur Deus, propter solam charitatem homo factus est. Rogo igitur studium adsit effectum. Cognosce enim, religiosissime, quod non alii cuidam gratificabitur memoratus episcopus Ibas, obsecundans præsentis epistolæ, quantum sibi ipsi. Habebit enim non solum eos qui nunc de ipso dubitant, mirantes eum, sed enim etiam sanctissimum nostrum patrem presbyterum et archidiaconum Dalmatium nimium honorantem et mirantem; si videat sapientem ea quæ piæ fidei sunt. Modo enim, utpote super aliis eo vulgato, memoratus sanctissimus propter charitatem non medio-criter laceratur, quod ii qui debent in diviniore prædicare, in adversis accusantur, sive zelo dicentium, sive invidia criminantium. Propter quod et Theodotum reverendissimum nostræ Ecclesiæ diaconum, ad tuam cum chartis reverentiam direxi, ut cognoscas, religiosissime, quod non contemptibilem, sed studiosam existimo causæ perfectionem.

(87) EPISTOLA IV.

D *Proclus episcopus Constantinopolitanus, Joanni Antiocheno.*

..... Dicentes autem iterum passibilem (88) Deum, id est, Christum, constemur eum non esse passum eo quod est (89), sed eo quod factum est,

cundum Hermianensem lib. I, cap. I, pag. 403, b. edit. Paris., et apud Liberatum diaconum in *Breviario* cap. 10, p. 46, edit. Garner.

(88) *Passibilem D.* Ita Facundus et Liberatus. At Riccardus legit *impassibilem.*

(89) *Eum non esse,* etc. Hunc locum ita effert Liberatus. Facundus vero, *eum non eo passum quod erat, sed quod factum est.* Quem in locum vi-

Id est, propria carne. Et ita prædicantes nullo modo fallimur : quoniam quidem et unum ex Trinitate secundum carnem crucifixum fatemur, et divinitatem (90) passibilem minime blasphemamus.

(91) EPISTOLA V.

Joannes Antiochenus episcopus Proclo.

Tomum qui ad Armenios factus est, a reverentissimo nostro filio diacono Theodosio (92) qui dignus est tuis dispositionibus ministrare, ob eam quæ inest ei super ætatem diligentiam, et petivimus (93), et cum omni delectatione ejus fecimus mentionem. Faciebat autem nobis delectationem non pulchritudo compositionis sola, neque argumentorum multitudo contra utramque partem adversantium pertractata, quantum ipsa sacrorum dogmatum cautela simul et pietas. Pietas quidem, quia regalem (94) divinarum Scripturarum viam in his quæ dicebantur, verbum veritatis recte confitens, pergebas, non sine testimoniis Scripturæ præsumens aliquid ex potestate propria prædicare : cautela vero, quia cum divinis Scripturis etiam Patrum dicta, ad probandum quæ dicebantur, proponebas.

(95) EPISTOLA VI.

Joannes Antiochenus episcopus et Orientis synodus, Proclo Constantinopolitano.

Nimis animæ nostræ vulneratæ sunt, quia non solum nos volentes tales calumnias ab his qui conturbare volunt Ecclesias, continue suscipimus : sed et qui bene de vita profectus est B. Theodorus, et qui quinque et quadraginta annis clare in doctrina præfulsit, et omnem hæresim expugnavit, et nullam alicubi detractionem (96) ab orthodoxis in vita suscipiens, post longi temporis hinc discessum, et post multa certamina, et post decem millia libros adversus errores (97) scriptos, et postea quam in conspectu sacerdotum et imperatorum et populorum probatus est, periclitatur quæ hæreticorum sunt (98) sustinere, et illis proximus prædicari. Hæc nos confusione et turbis compleverunt :

Garnerium pag. 56. Edidit Riccardus, eum non esse passum quod est, sed quod factum est. Mox Liberatus, fallimur : quod minus placet.

(90) Divinitatem. Ita Liberatus. Sed Facundus, deitatem.

(91) Hujus item epistolæ fragmentum servavit nobis Facundus lib. 1, cap. 1, pag. 405, c.

(92) Theodosio. Riccardus ex cod. Vat. Theodoto. Et mox, ejus dispos. Sed Veneta Facundi editio ad vetustissimum codicem Veronensem exacta consona est Sirmondianæ.

(93) Et petivimus, et cum omni delectatione. Ita Sirmondus, consentiente codice Veronensi. At Riccardus, expetivimus et cum omni dilectione : apud quem paulo post, quanta ipsa. Minus recte omnia, ut videtur.

(94) Regalem — viam. Sic recte codex Veron. : quam quidem lectionem confirmat sequens verbum pergebas. In editione Sirmond. deest viam : et Riccardus mendose, regulam — pergebas.

(95) Exstat apud Facundum lib. viii, cap. 1, pag. 659, c.

(96) Detractionem. Ita Riccardus ex cod. Vat. At Sirmondus, detractationem. Paulo ante Riccard.

A non autem nos solum, sed etiam Christianos populos, qui hæc cognoscentes nullatenus sine turbæ ecclesiasticas celebrationes impleri permittunt : sed adversum nos seditiones faciunt, nec usque ad auditum passi suscipere quod adversum dormientes patres meditantur anathema, et decem millia mala adversum nos minantur, si quid ab aliquo fuerit tale præsumptum. Sciat autem et hoc tua sanctitas, quia scripturas antiquorum doctorum Ecclesiæ requirentes, decem millia talia et his similia invenimus, qualia quidam malo more ex libris Theodori (99) colligentes, et corpus reliquum abscindentes, tuæ obtulere sanctitati. Etenim apud magnum martyrem Ignatium, qui secundus post Petrum apostolorum primum, Antiochenæ (1) sedis ordinavit Ecclesiam ; et apud beatissimum Eustathium, qui sanctorum Patrum qui apud Nicæam congregati sunt, primus existens fidem orthodoxam confirmavit ; et apud sanctissimum et beatissimum Athanasium, qui millia millium certamina pro evangelicis dogmatibus passus est ; ad hæc autem et apud Basilium et utrumque Gregorium qui ejusdem sententiæ fuerunt ; et apud beatissimum Flavianum, Diodorum et Joannem, qui clara lumina Orientis fuerunt totius : rursus autem et apud beatissimum Ambrosium qui omnes partes Hesperias illustravit ; et apud beatissimum Amphilochoium probatissimum doctorem (2) : nec non et apud beatum Atticum tuam patrem, et apud probatissimos alios decem millia, ne singulos percurramus, consona decerptis his capitulis invenimus : quibus anathematizatis, necesse est et ea quæ a prædictis Patribus sunt dicta, complecti. Et quis de cætero ejusmodi nominis (3) adsit doctrinis, sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis ? Non nostrum ergo est, gloriosis eorum qui præcesserunt opinionibus insultare, neque judicare eos qui honorate defuncti sunt, sed solius judicis vivorum et mortuorum.

sed etiam hæc, qui — Theod.

(97) Errores. Riccardus, hæreses.

(98) Hæreticorum sunt — et illis proximus. Riccardi lectionem retinemus. Vox item proximus legitur in cod. Veron. Sed Sirmondus omittit sunt, et habet primus. Non bene. Mox vero cum Riccardo legimus : Hæc nos — compleverunt. Neque aliter codex Veron. At Sirmondus, Hac.

(99) Theodori. Sirmondus, B. Theodori : qui mox habet reliquum, prout edidimus. Riccardus vero, aliquod.

(1) Antiochenæ. Ita rescripsimus cum Sirmondo, pro Antiochiæ apud Riccardum.

(2) Probatissimum. Hanc vocem præterit Riccardus, quam sumpsimus ex Sirmondo.

(3) Ejusmodi nominis. Ista omittit Sirmondus, a Riccardo ex cod. Vat. exhibitâ. Hæc vero et quæ sequuntur usque ad finem, refert denuo Facundus lib. viii, cap. 5, pag. 662, his verbis : Et quid de cætero nominis adsit doctrinis, sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis ? Non meum ergo est, etc. Hinc reformandus prior locus apud Sirmondum, ubi habetur, in sic admirab., quam præpositionem recte omittit Riccardus.

EPISTOLA VII.

Joannes Antiochenus et synodus, Cyrillo Alexandrino.

(Vide inter Epistolas S. Cyrilli Alex.)

EPISTOLA IX.

S. Patris nostri Cyrilli episcopi Alexandrini epistola ad Proclum episcopum Constantinopolitanum : de Theodoro Mopsuesteno, ubi petit ab eo ut non permittat anathematizari Theodorum, ne id tumultus causa fiat.

(Vide ibid.)

(4) EPISTOLA X.

Proclus archiepiscopus Constantinopolitanus, Joanni Antiocheno episcopo.

..... Quando enim ego scripsi tuæ sanctitati oportere aut Theodorum, aut alios quosdam qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatim alicujus feci mentionem (5)? sed puto, sicut et ipsæ litteræ ad tuam sanctitatem directæ clamant, nihil difficile vel pravum epistola continet. Sed quia oportet omni suspicioneliberari et detrahentium ora consuere; ex hoc quod in tomo directo subscripsi, et illa capitula quæ subjecta sunt repuli, utpote subtilitatem non habentia pietatis. Neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt, scripsi tibi, amantissime, aut ut anathematizetur (6), aut ut abdicetur. Sed neque charissimus Theodotus, qui a vobis directus est, diaconus, talia mandata percepit.

(7) EPISTOLA XI.

Proclus archiepiscopus Constantinopolitanus, Maximo diacono.

Memor est tua reverentia, quando ad sanctissimum Antiochenum episcopum (8) tibi litteras injungebam, quia omnia cum ejus admonui voluntate fieri oportere, et nihil ad confusionem vel tumultum Ecclesiarum pacem habentium agi : sed tommum quidem subscribi; capitula autem subdita sine nomine, hæc tanquam non habentia subtilitatem pietatis averti et abdicari. Quomodo ergo per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni et aliorum quorundam nomina præposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint : et eos qui jam vitam reliquerunt,

(4) Exstat hujus epistolæ fragmentum apud Facundum lib. viii, cap. 2 et 5, pag. 643, 662.

(5) *Feci ment.* Ita recte Riccardus : cui lectioni suffragatur codex Veron. Sirmondus, *fieri ment.*

(6) *Anathematizetur.* Sic Sirmondus, qui mox habet, *aut abdic.* omisso *ut.* Atque ita utrobique : nimirum pag. 643 et 662, ut modo innuimus. Riccardus, *anathematizaretur.*

(7) Hanc recitat Facundus lib. viii, cap. 2, ejusdemque fragmentum mox rescribit cap. 5, pag. 643, 662. Hujus epistolæ meminit Liberatus cap. 10.

(8) *Episcopum.* Codex Veron. *archiepiscopum.*

(9) *Festina* — *exquirere.* Hunc locum antea mutilum ita restitimus ex codice Veron. Nam apud Riccardum et Sirmondum legitur : *Festina* (seu *festines*) *sicut filius exquirere.* Mox Riccardus, *exquirere. Sed omnia permittite.*

A

EPISTOLA VIII.

S. Cyrilli epistola ad Acacium episcopum Melitinæ. Scripsit vero eandem ad Theodotum Ancyræ, et ad Firmum Cæsareæ Cappadociæ.

(Vide ibid.)

ΕΠΙΤΕΟΛΗ Θ.

Τὸν ἐν ἀγίοις Πατρός ἡμῶν Κυρίλλου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Πρόκλη ἐπισκόφῳ Κωνσταντινουπόλεως περὶ Θεοδώρου τοῦ Μόψουστίας αἰτοῦντος αὐτὸν ὥστε μὴ συγχωρησάι ἀναθεματισθῆναι αὐτὸν ὡς αἰτιον τοῦτο παραχῆς τῆσδε μερον.

(Vide ibid.)

supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus? Rogo ergo, festina sicut filius patri obediens nihil amplius exquirere (9), sed omnia permittere auctoritati eidem reverentissimi consacerdotis Joannis. Post subscriptionem autem tomi et post abjectionem capitulorum, quæ cujus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodotum venire ad regiam civitatem, quatenus tempestate et tumultu non impleantur Ecclesiæ ubique (10) sanctissimæ, et donetis aliquid desiderio impii Nestorii, qui se putat multos habere similia sapientes.

(11) EPISTOLA XII

Theodosius et Valentinianus imperatores, Joanni Antiocheno et synodo.

Imperatores Cæsares Theodosius et Valentinianus, victores, triumphatores, piissimi, semper Augg., Deo amatori Joanni archiepiscopo et synodo cum eo congregatæ.

Turbam atque tumultum (12) qui evenit in Oriente, nostrum cognovit imperium per religiosissimum et sanctissimum Patrem nostrum et episcopum Proclum. Quoniam ergo pro quiete et pace omnium providemus, præcipue autem pro fide catholica quæ nostrum quoque custodit imperium, vestræ scribimus sanctitati, quatenus pacem obtineatis, et nullum verbum intendatis eorum, qui volunt contra salutem propriam religionem sanctam conturbare. Intentio etenim nostræ divinitatis illa est, ut omnes homines cum quiete degant, præcipue autem sancte Dei ecclesiæ, per quas et nos salvamur, et nostrum pollet imperium. Hac itaque (13) voce quieti Ecclesiæ providentes, nos aliquid de vobis utilius

(10) *Ubique.* Ita Riccardus. At Sirmondus, *urbis*, laud repugnante codice Veron.

(11) Hanc refert Facundus lib. viii, cap. 3, pag. 649. Sacræ hujus meminit Liberatus cap. 10.

(12) *Turbam atque tumultum.* Turbabat Orientales, ut est in epistola Cyrilli ad Proclum, quod vir nobilis et defunctus in communionem Ecclesiarum anathematizaretur. Hoc itaque est quod rescripto suo nunc vetat Theodosius, ne quis eos lacessat qui in Ecclesiæ pæce defuncti sunt. Quo fit, ut suspectum sit Theodori nomen quod in Theodosii edicto de damnatione Nestorii adjectum legitur act. 5 synodi v, cum in Ephesina et in codicibus non legatur. Sirmondus.

(13) *Hac itaque* — *præsumat.* Hæc ad finem usque desiderantur apud Riccardum, quæ leguntur apud Sirmondum.

exspectamus (14). Est autem hæc utilius, nisi ut adversus eos qui in ejus pace defuncti sunt, quidquam quoque cum omni statuatis Ecclesia, ne quis quæ de cætero tale præsumat?

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.

Ἀντίγραφον συνοδικοῦ γράμματος.

Πρόκλος Δόμνῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ἀντιοχείας.

Τῷ ὁσιωτάτῳ, καὶ θεοφιλεστάτῳ, καὶ συλλειτουργῷ Δόμνῳ, Πρόκλος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὸ φιλάλληλον, θεοφιλέστατε, μέγιστον ἐν τούτῳ τυγχάνει [ν] δῶρον· συνδεσμῶν γὰρ εἰς ὁμογνωμοσύνην ὁ ἀριστοτέλης Θεός, ἣν ἐδημιούργησε φύσιν, τῇ διαθέσει τοὺς λόγῳ διοικουμένους συνέσφιγγεν, ἵν' οἰκειούμενοι τὰ ἀλλήλων πάθη, καὶ ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ τοῦ ἑτέρου μετῶν, εἰς ἄλλον συμπαθείας ὁμοφροσύνην συμπλέκοιτο τὰ ὁμοφυῆ. Τὰ μὲν γὰρ ἀφεστῶτα κατὰ σχέσιν, πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαίως ἐπείγεται φθοράν· τὰ δὲ ἠνωμένα κατὰ γνώμην, οὐ βῆδιως ἀπολιθαίνει τοῦ οἰκείου ἀσφαλοῦς. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, καὶ τὸ συγκρότημα τῆς Ἐκκλησίας, σώματι ἀπέκασε, λέγων· Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέλους, πάντως διαγορεύων τὴν τοῦ πλῆθους σύμπνοιαν, καὶ ἀπαγορεύων νοσεῖν τὴν φιλοπόλεμον ἀντίστασιν, ἐκ τῆς τῶν μελῶν συμφωνίας. Πρὸς τὶ δὲ ταῦτα γράφω, θεοφιλέστατε, μικρὸν ἀνάσχου μαθεῖν. Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆς Περὶ ῥήτων Ἐκκλησίας Ἀθανάσιος ἄπιστον ὁμοῦ καὶ πλῆττουσαν οὐ μετρίως τοὺς ἀκούοντας ἀπεθρήνησε τραγωδίαν, φήσας· τοὺς αὐτοῦ κληρικούς, ὡς περ ἀποδυσάμενους τὸν λογισμὸν τῆς ὑποχειριότητος, καὶ νομίσαντας ἀρκεῖν αὐτοῖς ἐκ τοῦ βούλεσθαι, καὶ εἶναι ἱεροτυράνους, ἀπόσασθαι μὲν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας σὺν οὐδενὶ δικαίῳ λόγῳ, καὶ τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ὅσον ἤκαν εἰς μανίας ὑπερβολὴν, καθελεῖν, καὶ τοῖς ἔργοις πείσαι, ὅτι ἐν τῇ γνώμῃ τῶν προπετευομένων, ἀλλὰ μὴ ἐν τῇ ψήφῳ τῶν κανόνων, ἣ τῶν ἱερῶν κρατῦνεται τάξις· οἰκονόμους τε καὶ φρονιτάς κατ' οἰκίαν αὐθεντίαν ἐπιστῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν ἱερῶν δέλτων περιελεῖν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκοπεύοντος· καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἀναφανδὸν ἐξορηχῆσθαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν· προσθεῖς, ὡς ἔτρεψεν αὐτῶν τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα τὸλμαν ἢ τῶν πάλαι παρ' αὐτῶν ἀνοσιουργηθέντων οὐκ εὐλόγος συγγνώμη· τοῖς γὰρ πρὸ αὐτοῦ τὰ ὅμοια πεποικηότες, ὁδῶν τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐχορύφωσαν, ἐφ' οἷς μὴ πάλαι ἀξίαν δεδώκασι δίκην, τοῦ μηδὲ αὐθις σωφρονῆσαι ἐσχηκότες ἐφόδιον. Ἀλλ' αὐτὸς, θεοφιλέστατε, καταξίωσον, παρ' ἡμῶν δυσωπούμενος (δύνασαι γὰρ), οἰκειώσασθαι τοῦ συνιερέως τὰς ἀσθενείας, μάλιστα πειθόμενος τῷ μακαρίῳ Παύλῳ, βωῶντι· *Εἰ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη*. Καὶ εἰ μακρὰν τῶν Ἀντιοχείων μεγαλοπόλεως ἢ πόλις, ἐν ἣ ταῦτα ἐδραματουρήθη,

⁵¹ I Cor. xii, 27; Ephes. v, 30.

(14) *Exspectamus* — *utilius*. Hæc addimus ex codice Veronensi, quæ ob repetitam vocem *utilius* exciderunt e Sirmondiano exemplari.

(15) Interprete Vincentio Riccardo clerico regulari. Exstat hæc epistola G. L. Act. 14 concilii Chalcedonensis, tom. IV *Concil.* edit. Ven.-Labb.,

pag. 1647. Recusa est a Baluzio ex Dionysii Exigui versione, ibidem pag. 2039, qui tamen interpretem ignorasse videtur. Eamdem quoque ante Riccardum ediderat Elmenhorstius pag. 117. Habetur item ex duplici versione in *Bibliotheca Patrum* Parisiensi ann. 1644, tom. XV, pag. 648 et 658.

(15) EPISTOLA XIII.

Rescriptum synodiarum litterarum.

Proclus Domno episcopo Antiocheno.

Sanctissimo et Dei amantissimo fratri et consacerdoti Domno, Proclus, in Domino gaudere.

Charitas mutua, Deo dilectissime, maximum ut invicem complectamur est donum. Vinciens enim ad concordiam præclarus artifex Deus naturam quam condidit, benevolentia eos qui ratione reguntur conjunxit, ut cum alii aliorum casus proprios ducerent, ac unusquisque ex se ipso res alterius metiretur inenodabili conjunctionis naturæ vinculo, una consentientique voluntate ea connecterentur quæ ejusdem naturæ sunt. Ea enim quæ affectu disjuncta sunt, necessario in mutuum exitium sunt: quæ vero ex animo unita sunt, non facile a firmitate sua dilabuntur. Quapropter et beatus Paulus multitudinem fidelium et conjunctionem Ecclesiæ corpori comparavit, dicens: *Vos estis corpus Christi, et membra ex membro*⁵¹; omnino prædicans multitudinis conspirationem, et ex concordia membrorum prohibens, ne contentionis morbo cui bella sunt amica, laboremus. Cur autem hæc ipsa scribam, Dei amantissime Pater, parumper ne graveris agnoscere. Dei amantissimus Ecclesiæ Perrhenorum episcopus Athanasius incredibilem simul et audientibus non mediocriter molestam tragædiam deflevit, dicens: clericos suos velut abjecta cogitatione subjectionis, et putantes sibi sufficere voluntatem, ut essent sacrorum tyranni, expulisse eum ab Ecclesia, cum justa ratio nulla subsisteret: et quantum ad eos attinet, in tam inhumanam vesaniam exsilisse, ut etiam damnarint eum, et operibus sibi persuaserint in effreni voluntate procaciam, et non in decreto canonum, sacrorum ordinem consistere; œconomus autem et curatores propria auctoritate constituisse Ecclesiæ Dei, et ipsius qui tunc Ecclesiam regebat episcopi nomen e sacris diptychis abstulisse; et, ut breviter dixerim, palam ecclesiasticum omnem expulisse ordinem; adjiciens, nutritivisse hanc ipsam istorum temerariam procaciam veteribus et impiis eorum sceleribus, veniam rationi minime congruentem datam. Nam cum præcessores ejus similia facerent, inde gradu facto, redintegrarunt impetum suum ad illis pejora, quorum promeritas olim penas non sustinuerunt; aditum hinc aperientes ne in posterum etiam sibi temperarent. Sed tu, Dei amantissime, dignare a nobis rogatus (potes enim) consacerdotis infirmitates tuas

proprios efficere, obsequens præcipue beato Paulo A
dicenti : *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra* ²⁸. Et si longe a magna urbe Antiochena est constituta civitas in qua acerba hæc perpetrata noscuntur, aliquos Dei amatissimos episcopos ipsi urbi vicinos et personas non accipientes, ad audiendum hanc causam sanctitas tua discernat. Formidat enim religiosissimum illum metropolitanum episcopum, utpote ex odio adversus eum flammæ furoris adversariorum ipsius vim præbentem atque materiam. Et si quidem convicti fuerint in quibus accusantur, ii de quibus ipse conqueritur, et qui animi elationem illius Absalom imitati sunt, simili exemplo pariter ac ille plectantur. Adeo enim odit Deus eos qui adversus suos arimantur patres, ut publicitus tanquam patrum invasores in omni mundo infamia notet. Novi autem, Dei amatissime, cum omnes complectaris in Christi visceribus et commiseratione sis plenus, te consolaturum senem et lacrymas ejus tribulationis abstersurum, et te ei actæ improbitatis ostensurum osorem; et sacerdotii adversarios postquam convicti fuerint, furori justo et competenti vindictæ subjiciens, expulsurum, malum quod serpendo paciscitur et communitatem sacerdotii lædit, sapienter excidens. Nam si quis condonaverit iis qui ea quæ non decent præsumunt, et in tantam procacitatem exsiliunt, ut etiam illa perpetrare audeant quæ sacerdotium dedecore opprimant; immerito ac temere misericordiam illis impertiendo, ex eo quod misericordiam pro scelere deprecari conentur et extorqueant: vel illud unum supererit tantum ut omnes Ecclesiarum præsules in lusum et opprobrium fiant ipsis etiam diabolicis instrumentis. Sed Deus ad hoc etiam tuam religiositatem ad sacerdotium promovit, ut et injustitias removeas, et temerarias procacitates comprimas, et sacerdotio laboranti succurras, et propriis maledictis locum non præbeas; sed post cognitionem, ei quidem qui calumniam patitur, si modo patitur, opem feras; illum vero qui calumniam facit, si vere est calumniatus, abscindas. Non igitur tua religiositas arbitretur, huc venisse memoratum Dei amatissimum episcopum, ut injuriam sedi præclaræ civitatis Antiochena inferret: sed quo, mctuens quosdam, sicut ait, seditionibus gaudentes et passioni propriæ militantes, daret ad tempus locum iræ ²⁹: quandoquidem clementiam et mansuetudinem et amorem justitiæ tuæ religiositatis prædicare non cessat. Nec sibi persuadet hac intercessionem dignius se exoraturum. Quocirca illi commentu præsentibus litteris dato, erecto eum esse animo ac fidenti jussimus, ego atque sanctissimus episcopus et consacerdos noster Cyrillus, propter charitatem quæ inter nos regnat; exorabilem te exhibendo scribentibus atque placatum, harum litterarum gerulo modis omnibus te opem laturum. Omnem quæ tecum est in Christo fraternitatem plurimum salvare jubeo.

A ἀπόκισται, τινὰς τῶν ἀστυγεϊτόνων καὶ ἀπροσωπολήπτων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀκούσαι τῆς υποθέσεως· ὑφορᾶται γὰρ τὸν θεοφιλεστάτον ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως, ὡς τῆς τῆς μανίας τῶν ἀντιπάλων φλογὶ τὴν ἐκ δυσμενίας κατ' αὐτοῦ παρασχόντα δύναμιν τε καὶ ὕλην. Καὶ εἰ ἐλεγχθεῖεν ἐφ' οἷς ἠτιθήσαν οἱ παρ' αὐτοῦ καταβώμενοι, καὶ εἰς ἀπόνειαν τὸν Ἀβεσσαλὼμ ἐκείνον μιμησάμενοι, ἐπίσης ἐκείνῳ δέξασθαι καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραδείγματος τιμωρίαν. Οὕτω γὰρ μισεῖ ὁ θεὸς τοὺς κατὰ πατέρων ἐπιλιζόμενους, ὡς ἐν πάσῃ τῇ κτίσει στηλιτεύει τοὺς πατραλοίας. Οἶδα δὲ, θεοφιλέστατε, ὡς πάντας περιπτυσσόμενος ἐν σπλάγγνοις Χριστοῦ, καὶ γέμων συμπαθείας, οικειώσῃ τὸν πρεσβύτερον, καὶ ἀπομάξῃς αὐτοῦ τὸ τῆς θλίψεως δάκρυον, καὶ χαριῆ αὐτῷ τὸ μισοπάνηρον, καὶ τοὺς τῆς ἱερωσύνης ἐπιδοῦλους, καὶ μετὰ τοὺς ἐλέγχους ὀργῇ δικαίᾳ χρυσάμενος, καὶ ἀμύνῃ τῇ πρέπον ἐχούσῃ, παρασκευάσεις ἐκποδῶν γενέσθαι, πονηρὰν νομῆν, τὸ κοινὸν τῆς ἱερωσύνης καταδάπτουσαν, ἐπιστημόνως ἐκτέμνων. Εἰ γὰρ δοίῃ τις, τοὺς τολμῶντας, ἃ μὴ δεῖ, καὶ εἰς τοσοῦτον φθάνοντας θράσους, ὡς καὶ τοιοῦτων κατατολμῶν, δι' ὧν ἱερωσύνην καθυβρίζουσιν, οἰκτελεῖν ἀκρίτως, ἀφ' ὧν τὸν ἔλεον περὶ ἀνομίας θηρῶνται, καὶ παρακαλεῖν· λείπεται οὐδὲν, ἢ πάντας τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προεστῶτας παῖγνον εἶναι καὶ τῶν διαβολικῶν ὀργάνων. Ἄλλ' ὁ θεὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν προχειρίσασα, ἐπὶ τῷ καὶ παύειν ἀδικίας, καὶ τλῆμας ἀναστελλεῖν, καὶ ἱερωσύνην καμνοῦσῃ βοηθεῖν, καὶ ταῖς οικειαῖς λοιδορίαῖς χώραν μὴ παρέχειν· ἀλλὰ μετὰ διάγνωσιν, τῷ μὲν συκοφαντούμένῳ, εἴγε συκοφαντεῖται, βοηθεῖν· τὸν δὲ συκοφαντοῦντα, εἰ γὰρ ἀληθῶς συκοφαντεῖ, ἐκτέμνειν. Μὴ τοίνυν νομισῇ σου ἡ θεοσέβεια, ὡς ἐφ' ὕβρει τοῦ θρήνου τῆς μεγίστης Ἀντιοχείων πόλεως κατέλαθε τὰ τῆδε ὁ μνημονευθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος· ἀλλ' ὑφ' ὀρώμενός τινος, ὡς φησι, τοὺς παραχαῖς χερύοντας, καὶ οἰκίῳ πάθει στρατευομένους, δέδοικε πρὸς κατὰ τὸν τόπον τῆ ὀργῆ· ἐπεὶ τό τε ἀνεξίκακον καὶ ἡμερον καὶ φιλοδίκαιον τῆς σῆς θεοσεβείας κηρύττων οὐ παύεται· καὶ ἄλλως οὐκ αἰτιώμενος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δυσωπῶν αἰδεσιμωτέραν γενέσθαι τὴν ἐπ' αὐτῷ μεσιτεῖαν. Διὸ καὶ τοῖς παρούσιν αὐτὸν ἐφοδιάσαντες γράμμασι, θαρβέειν εἴπομεν, ἐγὼ τε καὶ ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος καὶ συλλειτουργγὸς ἡμῶν Κύριλλος. Ὡς διὰ τὴν κρατούσαν ἐν ἡμῖν ἀγάπην αἰδεσθεὶς τοὺς ἐπιστελλαντας, βοηθήσεις πάντως τῷ κομιζαντι. Πᾶσαν τὴν σὴν σοὶ ἀδελφότητά πλεῖστα προσαγορεύω.

D minus ut quemquam accuset (absit hoc!), sed quia

²⁸ I Cor. xii, 26. ²⁹ Rom. xii, 19.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'.

Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Γενναδίου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτη περὶ τοῦ, Δεῖ παρορᾶν τι τῆς ἀκριβείας μείζονος ἕνεκα κατορθώματος.

(Vide inter S. Cyrilli Alex. Epistolas.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Θεοδώρητος Πρόκλιος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως.

(Exstat inter Opera Theodoret.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.

Θεοδώρητος Φλαβιανῶ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως.

(Exstat ibid.)

(*) EPISTOLA XVII.

PROCLI SYNODICA.

Initium Synodicæ Ecclesiæ de Proclo factæ.

Non minus, quam quandolibet, etiam nunc opportunè ostendit gratia Dei suam manifestissime bonitatem, contra malitiæ magnitudinem Ecclesiæque ægritudinem virtute clementi resistens; et dum grave profundum metueretur, veloci efficacique medicamine curans, et futurum periculum admirabili et insperato quodam salvationis modo præveniens. Quoniam quidem multa medio tempore tempestas tenuit seditiosorum, qui ex corruptiſſicis seminibus doctrinæ Nestorii surrexerunt, et insiste-

(*) Hujusmodi Synodicæ Procli fragmentum Riccardo incompertum primus edidit Christianus Lupus inter *Epistolas Ephesinas*, cap. 150, ejus opp.

A

EPISTOLA XIV.

Sancti Patris nostri Cyrilli episcopi Alexandriae epistola ad Gennadium presbyterum et archimandritam. Quod connivendum sit in aliquo a juris rigore, majoris emolumenti causa.

EPISTOLA XV

Theodoretus Proclo episcopo Constantinopolitano urbis.

EPISTOLA XVI.

Theodoretus Flaviano episcopo Constantinopolitano urbis.

B

bant; dum pro sanctissima Ecclesia in medium staret sanctæ memoriæ Maximianus, qui omni quidem diligentia usus est ad hujus mali peremptionem; nec tamen sufficit hanc malam plantationem eradicare. Igitur dum subito idem beatissimus a præsentī vita migrasset; tanquam facultatem præsumptionis suscipere qui hanc parturiebant seditionem; neque in occulto habere, neque absconditam nequitiam suam continere dignati sunt, sed coercervatæ multitudines in multis partibus civitatis Nestorium publico clamore reposcebant, et urbi pericula Ecclesiæque minabantur incendium. Et certe ista etiam sub illo beatæ memoriæ, huic repugnante languori.

tom. VII, pag. 313, et post ipsum Joannes Garnarius in *Auctario Theodoret*, pag. 653.

FRAGMENTA OPERUM S. PROCLI.

I.

Ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ.

Ἡ θεία φύσις ἀκτιστος, ἡ ἐξ ἐμοῦ πρόσληψις ἐκθρευτος· καὶ ἔστιν εἰς Υἱὸς, οὐ τῶν φύσεων εἰς δύο ὑποστάσεις διαιρουμένων, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας; τὰς δύο φύσεις εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνώσασθαι.

Hæc refert Ephræmius in *Oratione III, ad Dominum*, apud Photium in *Biblioth.*, cod. cccxix; et Anastasius Sinaita lib. *Ὁδηγοῦ* cap. 7, fol. 110; et cap. 10, fol. 166; Leont. Byzant. lib. 1 *contr. Nestor. et Eutyech.* in tom. IV *Antiq. lect.* Canis. Sed inscriptio est: *Proclus in illud*, Puer natus est nobis. *Ipse verè Deus et vere homo, Patri quatenus erat consubstantialis; et mihi quatenus factus est sine peccato, ejusdem naturæ. Divina natura increata, etc.* Ex quibus constat superiorem *Orationem* unam eandemque cum proxima sequenti esse.

II.

Ἐξ ὀμμίας, τῆς εἰς τὸ Παῖδιον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν.

Καὶ τὰς φύσεις τῶ λόγῳ διέλε, καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ μυστηρίου θεολόγησον.

Habentur hæc verba in concilio Chalcedon. in testimoniis sanctorum Patrum, et apud Anastasium Sinaitam lib. *Ὁδηγοῦ* cap. 7, et cap. 10, et Leontium apud Canisium tom. IV *Antiq. lect.* fol. 33.

III.

Ἔστι γὰρ εἰς καὶ μόνος μονογενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, οὐ τῶν φύσεων αὐτοῦ εἰς δύο ὑποστάσεων τεμνομένων, ἀλλὰ τοῦ ἀρρήτου λόγου εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνώσαντος· ἐνδοθεν κοσμουμένου τοῦ

Est enim unus et unigenitus Filius et Verbum Dei; naturis ejus non in duplicem hypostasim divisus, sed ineffabili ratione in unam hypostasim conjunctis: intus sanctissimo ejus corpore per

Verbum exornato; foris autem Spiritus sancti protectione custodito; ut ex utrisque claritas naturarum emineat ac elucescat. Sic enim ipsum etiam comedisse dicimus, non modo ante passionem, sed et post resurrectionem, ut naturam corporis sui comprobaret.

Testimonium hoc profert Flavianus episcopus Constantinopolitanus, successor sancti Procli, in suo tomo, quod etiam recenset Anastasius Sinaita in lib. *Ὁδηγού* cap. 10, fol. 196.

Egit etiam S. Proclus aliam Orationem post victoriam de barbaris a Theodosio imperatore relatum, explicans verba illa Ezech. xxviii, 2: *Et tu fili hominis, vaticinare contra Gog, etc.* De qua Socrates lib. vi *Histor.* cap. 43. Quæ non absimilis est illi, quæ de eadem re eodem fere tempore scribit S. Ambrosius lib. ii *De fide* cap. ult. in fine tom. IV, et videtur assuta ex alia quadam Oratione: nam inquit: *Neque vero te, imperator, pluribus tenere debeo bello intentum, etc.* Et tamen tres alios scribit deinde libros ad eundem de eadem re, licet non eodem anno, ut apud Baronium tom. IV. Et ea fortasse ex Procli Oratione illa desumpta sunt. Fragmenta hæc sic tradidi, cum integras Orationes habere non licuit. RICCARD.

FRAGMENTA EPISTOLÆ SANCTI PROCLI AD ARMENIOS.

I.

Ex Joannis Mazentii De Christo professione. In tom. IV. part. 1, Bibliothecæ Patrum Paris. ann. 1644, pag. 457 C.

Sed sciscitaris me fortassis illum novitum vanumque sensum seu vaniloquium, dicens: Quia qui constitutus est crucifixus est, Christum Deum, et Patrem et Spiritum sanctum crucifixum confitetur, si una est Trinitatis natura. Ego autem e contrario objicio tibi, et quæro: Unus ex Trinitate est qui crucifixus est, an aliquis alius extra Trinitatem? Et si quidem Unus, solutum est jurgium; si autem alius aliquis præter Trinitatem, Quartus est sine dubio gloriæ Dominus, et ab illa glorificatione qua seraphim glorificant⁵⁵, existit extraneus. Illa autem animalia Trinitatem laudant, et unitatem constituentur. Hoc autem si non mendaciter docet vox illa, quomodo Quartus quos non plasmavit, salvavit? aut chirographum peccatorum destruxit in cruce⁵⁶; qui non habet potestatem peccata dimittere, si non est secundum te Deus?

Et iterum post pauca: Si autem proferas mihi, dicens: Quia qui constitutus crucifixum Deum Filium, et Patrem et Spiritum sanctum constitutus; super aquam scribis, et super arenam ædificas. Attende igitur catholicæ fidei nervos, et abluere imprudentiam tuam. Quid enim est quod nos sapimus atque sentimus? Quia in hac ipsa essentia et divina natura, qua constat et qua conjunctus et unitus est

Filius Patri sanctoque Spiritui, non dicimus eam deitate passum fuisse, sed carne quam pro nobis assumpsit, et quæ ex nobis et pro nobis est factus. Non autem alius est factus, nisi unus de Trinitate, et crucifixus est carne qua factus est; et non est passus divinitate qua unitus est Patri et Spiritui sancto, ne et ipsos crucifixos pariter dicamus. Si autem diceremus eum divinitate crucifixum, revera in Trinitatem passionem induceremus. Si autem dicimus quod in carne sua passiones Verbum suscepit, confitemur, quia et unus est de Trinitate qui passus est, et Trinitatis natura impassibilis mansit.

Et iterum: Si autem incarnatus non esset passus, haberet fortassis rationem versutissima objectio. Si autem incarnatus passus est; evidenter, quoniam causa incarnationis est crux, hoc crucifixum est quod incarnatum est. Si autem quod incarnatum est, crucifixum est; Pater autem et Spiritus non est crucifixus: unus ergo de Trinitate est crucifixus. Divinitatem vero qua communicat Patri et Spiritui servavit impassibilem. Carne autem, quia ipse solus est factus; ipsa, et solus idem ipse est passus.

II.

Fragmentum ejusdem epistolæ ex epistola 3 B. Joannis papæ II, tom. V Epist. decretalium.

Ex epistola ad Occidentales. Super hæc etiam confitemur unam ex Trinitate increata atque ineffabilem Deum Verbum factum hominem.

III.

Fragmentum ex S. Cyrillo in Symbol. apud concil. Ephesinum part. III, cap. 43.

Scriptis enim et ipse Proclus ad Orientales piissimos episcopos in hæc verba: *Et incarnatus quidem absque conversione is qui speciei est expertus; nascitur autem secundum carnem, qui principio caret; proficit vero per illam secundum corpus aeternam, qui natura perfectissimus est; et passiones sustinet qui passionibus est superior; non in eo quod dicitur sustinens contumelias, sed in eo quod factus est suscipiens corporis passiones.*

Γέγραφε γὰρ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς τῆς ἐξῆς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους αὐταῖς λέξεσιν ὕδης· καὶ σαρκούται μὲν ἀτρέπτως ὁ ἀνείδεος· τίκεται δὲ καὶ κατὰ σὰρκα ὁ ἀνυπερός· προκόπτει δὲ τῇ κατὰ τὸ σῶμα ἡλικίᾳ ὁ φύσει παντέλειος· καὶ παθῶν ἀρέχεται ὁ πάθων ἀνώτερος, οὐχ ὡς ἢ ὑπομείνας τὰς ὑβρεῖς, ἀλλ' ὡς γέγονε καταδεξιμύρος τὰ τοῦ σώματος πάθη.

⁵⁵ Isa. vi, 3; Apoc. iv, 8. ⁵⁶ Coloss. ii, 14

ANNO DOMINI CDLXII

S. FLAVIANUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Oriens Christianus*, tom. I, pag. 216.)

Anno Theodosii junioris Aug. 40, secundum Theophanem, Christi 447, Constantinopolitanam sedem Flavianus capessivit, quo anno, Flavio Zenone et Posthumiano coss., v Idus Nov., synodum habuit episcoporum triginta, vel, ut Theophanes scribit, quadraginta. In ea Eusebius Dorilæi in Phrygia episcopus Eutychem archimandritam accusavit, negare Christum assumpta carne, nobis consubstantialem esse. Vocatus Eutyches impietatem confessus est, quam quia retractare noluit, a Patribus proscribi meruit. Per amicos, quorum maxima apud imperatorem auctoritas erat, obtinuit ut iudicium contra se latum in conventu altero coram Thalassio Cæsariensi, Flaviano quoque præside, ad examen revocaretur: palam vero errorem iterum suum affirmavit, nec ejurare prorsus voluit, Romanum papam appellans. Cuncta Flavianus quæ gesta erant litteris duabus retulit Leoni papæ, qui illam ei rescripsit quæ rectæ deinceps de Verbo carne factæ fidei tessera habita est, data Id. Jan., Asterio et Protogene coss., anno 449, quo Ephesina synodus secunda convenit, vi Id Aug. In quo profecto conventu, Dioscorus Alexandrinus nihil non prædatorio more gerens, Eutychem absolute, Flaviano sacerdotium abrogavit, effecitque ut Hypæpam in Lydiæ oppidum amandaretur, ubi statim, seu superveniente, seu ingesta morte, ut scribit auctor *Brevium historiarum Eutychanistarum*, fato functus est.

S. FLAVIANI EPISTOLÆ.

I.

AD LEONEM PAPAM, CONTRA EUTYCHETIS HERESIN.

(*Exstat Græce et Latine inter epistolas S. Leonis; vide Patrologiæ Latinæ tom. LIV, col. 723.*)

II.

AD EUNDEM. ITEM CONTRA EUTYCHANOS.

(*Vide ibid., col. 745.*)

III.

AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

(*Mansi, VI, 539.*)

Ἀντίγραφον τῆς ἰδιοχειροῦ πίστεως Φλαβιανοῦ
ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιδοθείσης
παρ' αὐτοῦ αὐτῆσάρτι τῷ βασιλεῖ.
Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος; Κωνσταντινουπόλεως τῷ εὐ-

Exemplum fidei Flaviani episcopi Constantinopolitani, manu propria ab ipso scriptæ, et imperatori poscenti exhibitæ.
Flavianus episcopus Constantinopolitanus, piis-

simo et amatori Christi imperatori nostro Theodosio, salutem.

Nihil ita convenit sacerdoti Dei, et dogmatibus erudito divinis, quam paratum esse ad satisfactionem omni poscenti eum rationem de spe quæ in nobis est, et gratia ¹. *Non enim erubesco Evangelium Dei. Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti* ². Quia igitur et nos misericordia regis omnium Christi Dei, sacerdotium Evangelii (1) sortiti sumus, sapimus recte atque inculpabiliter, semper Scripturas divinas sequentes, et expositiones sanctorum Patrum, qui in Nicæa convenerunt, et centum quinquaginta qui hic [Constantinopolis] congregati sunt, et qui in Epheso sub sanctæ memoriæ Cyrillo, qui fuit Alexandrinus episcopus; et prædicamus unum Dominum nostrum Jesum Christum, ante sæcula quidem ex Deo Patre sine principio natum secundum divinitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine secundum humanitatem, Deum perfectum, et hominem perfectum eumdem in assumptione animæ rationalis et corporis, consubstantialem Patri secundum divinitatem, et consubstantialem matri eumdem secundum humanitatem. In duabus utique naturis (2) consistentes Christum, post incarnationem ex sancta Virgine, et inhumanationem, in una subsistentia et una persona (3) unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Et unam quidem Verbi Dei (4) naturam, incarnatam tamen et inhumanatam, dicere non negamus, eo quod ex ambabus unus atque idem sit Dominus noster Jesus Christus. Eos vero qui aut duos filios, aut duas subsistentias, aut duas personas annuntiant, et non unum et (5) eumdem Dominum Jesum Christum Filium Dei vivi prædicant, anathematizamus, et alienos esse ab Ecclesia judicamus; et ante omnes Nestorium impium anathematizamus, et sapientes quæ ejus sunt, ac loquentes ea: et abscindantur (6) hujusmodi a filiorum adoptione, promissa recte credentibus. *Et post hæc adjecit, et in adnotationibus scripsit* (7): Domine Christe, adjuva nos, Deus. *Et iterum*: Hæc scripsi mea manu ad satisfactionem vestræ potestatis, et ut confundantur calumniam facientes (8) nostræ bonæ et simplici in Christo conversationi.

¹ I Petr. III, 15. ² Rom. 1, 16.

(1) Vetera omnia exemplaria synodi Chalcedonensis et omnes editiones ante Romanam habent, *sacerdotium tale Evangelii*. Sic etiam apud Liberatum, qui hanc epistolam refert.

(2) Veteres libri et editiones Romana antiquiores. *Ex duabus utique naturis*. Sic etiam Liberatus.

(3) lidem libri et editiones, *inhumanatum in una substantia et in una persona*. Ita etiam apud Liberatum.

(4) *Legendum Dei Verbi*, ut in veteribus codicibus et editionibus, et apud Liberatum.

(5) Libri nostri et antiquæ editiones non habent *voculam et*: Liberatus legebat ut est in libris nostris.

(6) Vetera exemplaria et Liberatus legunt, *sa-*

σεδισταῖν καὶ φιλοχρίστῳ ἡμῶν βασιλεῖ Θεοδοσίῳ χαίρειν.

Οὐδὲν οὕτω πρέπει ἱερεὶ Θεοῦ, καὶ τῷ τὰ θεῖα παιδεύοντι δόγματα, ὡς ἔτοιμον εἶναι πρὸς ἀπολογία παντὶ τῷ αἰτοῦντι αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος καὶ χάριτος. Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ Ἐὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐλέει τοῦ παμβασιλέως ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἱεροῦργοι τοῦ Εὐαγγελίου ἐκληρώθημεν, φρονούμεν ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως, πάντοτε ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐπόμενοι, καὶ ταῖς ἐκθέσεισι τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Κυρῖλλου, τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ κηρύττομεν τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀνάρχως γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, Θεὸν τέλειον, καὶ ἀνθρωπον τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν προσλήψει ψυχικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τῇ μητρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ γὰρ ἐν δύο φύσεσιν ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ ἐνανθρώπησιν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ ἐν ἐνὶ προσώπῳ, ἕνα Χριστὸν, ἕνα Υἱὸν, ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν· καὶ μίαν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν, σσαρκωμένην μέντοι, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, λέγειν οὐκ ἀρνούμεθα, διὰ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν. Τοὺς δὲ δύο ἰοῦς, ἢ δύο ὑποστάσεις, ἢ δύο πρόσωπα καταγγέλλοντας, ἀλλ' οὐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος κηρύττοντας, ἀναθεματίζομεν, καὶ ἄλλοτριους εἶναι τῆς Ἐκκλησίας κρίνομεν. Καὶ πρῶτον πάντων Νεστόριον τὸν δυσσεβῆ ἀναθεματίζομεν, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονούντας, ἢ λέγοντας· καὶ ἐκπέσωσιν οἱ τοιοῦτοι τῆς υἰοθεσίας, τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ὀρθῶς πιστεύουσι. Καὶ μετὰ ταῦτα προσέθηκε, καὶ σημειοῖς ὑπεσημήνατο· Δέσποτα Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, ὁ Θεός. Καὶ πάλιν· Ταῦτα ἔγραψα τῇ ἑμαυτοῦ χειρὶ, εἰς πληροφορίαν τοῦ ὑμετέρου κράτους, καὶ εἰς τὸ κατασχυνθῆναι τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμῶν τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀπλήν ἐν Χριστῷ ἀναστροφὴν.

piantes quæ ejus, ac loquentes ea, et abscindantur.

(7) Codices Corbeiensis et Divionensis, et adnotationibus scripsit. Colbertinus, adnotationibus subscripsit, ommissa etiam conjunctione. Annotatio ergo significat subscriptionem, ut infra in libello precum quem Eutyches obtulit imperatori Theodosio. Et Act. i Synod. Chalced., et has ejus pietas subnotavit, ubi vide annotationem Rustici. Vide etiam Act. IV et XI. Vide Synodicon adversus Tragicum Irenæi cap. 179. Unde apud Liberatum pro his verbis legitur, *Et subscriptio*.

(8) Omnia vetera exemplaria habent, *confundantur qui calumniam facientes*. Sed Liberatus non habet vocem qui.

SANCTUS MARCUS

EREMITA

B. MARCUS DIADOCHUS

ET

MARCUS DIACONUS

NOTITIA IN MARCUM EREMITAM.

(GALLAND. *Vet. Patr. Biblioth.*, VIII, Proleg. III.)

I. Inter celeberrimos Ægypti monachos, sæculo IV desinente, floruisse comperitur Marcus, Ἀσκητής sive *Exercitator* κατ' ἐξοχὴν appellatus, quem annos propæ centum agentem se adiisse testatur Palladius (a). De eo item Sozomenus (b) et Nicephorus (c). Utrum vero hic idem fuerit cum Marco eremita, cujus nomine aliquot circumferuntur opuscula ascetica in *Bibliothecis Patrum*, quæ hic primum sistimus, haud satis compertum existimant viri eruditi (d). Id quidem in Basilii *Menologio* manifeste astrui videtur (e), ubi sanctus Marcus sive doctrina, sive miraculorum gratia præstans fuisse traditur; inter quæ illud enarratur quod in catulo hyenæ patravit. Atqui prodigium idem memoriæ prædens Palladius (f), illud Marco monacho ascribit, si Græca respicias; ab re namque ad Macarium Alexandrinum refert interpres; quod probe advertit Tillemontius (g): ut propterea unus et idem esse censeatur Marcus, de quo Palladius et *Menologium*; adeoque sub finem sæculi IV floruerit opusculorum auctor de quo hic sermo.

II. Atque in hanc sane sententiam aliquando descendimus: nunc vero demum, re penitus inspecta, in aliam abeundum existimamus. Primum enim antiquiores, Palladius inquam et Sozomenus, Marcum Macariis coævum ab ineunte quidem adolescentia sacræ Scripturæ libros memoria tenuisse perhibent: at ipsum in libellis conscribendis ope-

ram possuisse, aut aliqua litteris consignata post se reliquisse nusquam produunt. Præterea, ut apposite vir doctus (h), Epiphanium quemdam nominat auctor (i) quem appellat *religiosissimum filium*; neque enim Marcus Palladianus, monachus in Celliis ut videtur degens (j), eo nomine compellasset Epiphanium Eleutheropolitanum, qui primum monasticam vitam in Palæstina professus, magno Hilarione magistro usus, deinceps anno 368 Salaminæ in Cypro episcopatum sortitus est (k). Longe alius igitur a Constantiensi episcopo fuerit Epiphanium eo loci ab auctore memoratus; quem nimirum cum Ancyrae adiisset Nicolaus quidam, ut ibidem narratur, e sanctis locis Constantinopolim rediens, ab eo in disciplinam susceptus fuit atque in viam salutis deductus. Monachum enimvero agebat circa sæculi V medium Epiphanium nescio quis, cui sancti Nili epistolam inscriptam habemus (l): quem tamen eundem esse cum eo cujus meminit noster auctor, affirmare non ausim. Uticunque autem se res habeat, cum laudato viro erudito existimaverim equidem, sub initium sæculi V scriptorem de quo loquimur claruisse, si fides habenda Nicephoro (m); qui eum et sancti Joannis Chrysostomi discipulum fuisse, et eadem tempestate qua Isidorus Pelusiota, Nilus ac Theodoritus, floruisse tradit.

III. Multa porro sanctum Patrem nostrum litte-

(a) Pallad. *Hist. Laus.*, cap. 21.
 (b) Sozom. *Hist. eccl.* lib. VI, cap. 29.
 (c) Niceph. *Hist. eccl.* lib. XI, cap. 35.
 (d) Tillem. *Mem. eccl.* tom. X, pag. 457-801.
 (e) *Menol. Basil.* part. III, pag. 5.
 (f) Pallad. l. c. cap. 20, pag. 931.
 (g) Tillem. l. c., tom. VIII, pag. 811.

(h) Remond. præfat. ad S. Marc. mon. Serm.
 (i) Marc. opusc. V, § VI.
 (j) Tillem. l. c., tom. X, pag. 457.
 (k) Lequien. *Or. Christ.*, tom. II, pag. 1045.
 (l) Nil. *Epist. LIII*, lib. VI, pag. 487 edit. Allat.
 (m) Niceph. *Hist. eccl.* lib. XIV, capp. 30, 54.

ris consignasse, memoriae proditum. Octo ejus libellos asceticos se legisse testatur Photius (a) : quibus accesserat nonus *adversus Melchisedecitas*. Plura memorat Nicephorus (b) : quorum tamen pars maxima aetatem non tulit. Et priora quidem octo ascetica opuscula Photio perlecta, quamvis alio ac in editis ordine digesta, jamdudum ex interpretatione Joannis Pici Parisiis in vulgus exierunt ; quæ postea ibidem Græce simul et Latine in *Auctario Ducæano* prodire. At vero haud ita pridem fuerunt vulgata, quæ antea in editis desiderabantur : nimirum pars posterior opusculi vi, ubi auctor agit *De jejuniis* ; cujus tamen versionem jam ab anno 1574, Venetiis ediderat Petrus Franciscus Zinus cum aliis sanctorum Ephremi, Nili et Isaiaæ ascetæ scriptis, ut auctor est Fabricius (c), nec non sermo *De Melchisedech*, Photio laudatus. Hæc autem ex ms. codice Græco papyraceo qui omnia sancti Marci monachi opera Photio recensita complectitur, anno demum 1748 Romæ in lucem protulit notisque illustravit V. C. Balthassar Maria Remondinij, Zacynthi ac Cephaleniæ episcopus : quæ quidem omnia opusculis asceticis jam pridem vulgatis, in varias tamen sectiones pro more nostro distincta, subjicienda curavimus. — Præter sancti Patris nostri scripta hactenus memorata, circumfertur adhuc in Bibliothecis Patrum ejusdem nomine inscriptæ *Epistolæ II fragmentum*.

IV. Nostri demum officii esse ducimus, nonnulla hoc loci advertere, quæ indubia sancti Patris scripta recipiunt. Et primum quidem, in vulgatis codicibus præmittitur auctoris nostri operibus, ipsius nomine inscripta homilia *De paradiso et lege spirituali*, quam constat sancto Macario Ægyptio esse tributam, estque inter Macarianas xxxvii, ut post viros doctos admonuimus in Prolegg. ad t. VII *Biblioth. Patr.*, cap. 1, § 5. Præterea ab optimo ac erudito sodali nostro Joanne Baptista Galliciolio accepimus, sancti Patris nostri opusculis varia ex modo laudatis homiliis Macarianis fuisse intexta ; neque enim ex Marci monachi opusculorum laciniis illas Macarii homilias fuisse consutas, fas fuerit existimare. Sed, ut ut est, inde illud commodi accessit, ut collatione instituta lacunæ aliquot quæ in antea editis comparent, expletæ fuerint, locaque mutila sanitati restituta. Quod quidem ut compertum fiat ex homilia viii sancti Macarii §§ 2 et 6, desumpta sunt κατὰ λέξιν quæ occurrunt §§ 26 et 27 opusculi vi sancti Marci *De temperantia*, ubi duo loca suppleta : alterum in Interrogatione, sic : Εἰπέ ἡμῖν, ἐν ποιοῖς εἰ μέτροις ; alterum in Responsione, in qua hæc fuerant ommissa, ἄλλη ὥρα υἱὸς βασιλέως, οὕτω θάρρει τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ὡς πατρί, ob voces nimirum ὡς πατρί repe-

titas. In eodem quoque opusculo vi sancti Marci, quæ habentur § 21 ab his verbis : Τὰ δὲ πράγματα οὕτως ἐστίν, *Res autem sic se habet*, exstant in sancti Macarii opusculo vi *De charitate*, § 12. Confer item, si lubet, quæ leguntur § 28 laudati opusculi vi sancti Marci, cum iis quæ docet sanctus Macarius in eodem opusculo vi, § 30. Cætera omitimus.

V. Antequam vero manum de tabula, superest admonendum cum viris doctis, Joanne Maria Brasicellano in *Romano indice* anni 1607, Bellarmino, Labbeo et Combefisio in suis *recensitis Auctoribus* (d), *Marci monachi opuscula complures continere sententias a recta fidei regula exorbitantes, hæretica manu fortasse corrupta*; adeoque *caute semper et acri judicio legenda, propter sentes et vepres errorum, in quos nonnunquam offendi possit*, ut alicubi notandum curavimus. Photius enimvero *Quædam in auctore nostro notat obscura* (e), *quo ferme vitio laborant qui ascetica ejusmodi scribunt, ipsa magis operibus quam verbis condiscenda*. Quin et de opusculo nuper edito *Εἰς τὸν Μελχισεδέκ*, hæc habet : Ὁ δὲ θ' (λόγος) κατὰ Μελχισεδεκτιῶν ἀγωνιζόμενος, οὐδὲν ἔλαττον τὸν γεννησάμενον αὐτὸν αἰρέσεως ἔνοχον οὐ μετριωτέρως στηλιτεύει. Quæ quidem verba ita reddenda censet apud Fabricium (f) *Mathur. Weiss. la Croze* : *Liber nonus decertans adversus Melchisedecitas, non minus ipsum parentem haud levioris hæreseos reum peragat*. Aliter tamen visum viris doctis, qui Photiana verba modo recitata eo sensu passim acceperunt, quo Marcus monachus eo in sermone adversus Melchisedecitas depugnans, in sui ipsius parentem hæreseos hujus labie contaminatum invecus fuisse perhibetur. Ita sane Labbeus (g), Tillemontius (h) et Caveus (i), ut Schottum Photii interpretem aliosque omittamus. Quibus addere libet eruditissimum ejusdem sermonis editorem, qui hujusmodi verba expendens § 11, δὲ ἀνάγκη, ὡς ἀνθρώπου, hæc habet (j) : *Nullus dubito quin hic sanctus Pater aggrediatur alloqui genitorem suum, in quem cum Melchisedecitis sententiam nihilo minus quam in illos stygum acuisse sanctum Marcum, Photius memoriae traditum reliquit. Profecto illud ὡς ἀνθρώπου, o homo, videtur esse compellantis hominem notum, et tantum non de nomine inclamantis*. Hactenus V. C. Qui et in Præfatione, hujusmodi eodem de sermone judicium tulit : *Sermo de Melchisedech, inquit, cum amplissimum illud de regno justitiæ et pacis et de sacerdotio Christi vaticinium, in persona Melchisedech editum, difficilis, ut ait D. Paulus, interpretationis, lacule ante explicat*; tum vero etiam convellendis, si qui adhuc uspiam sunt, *Melchisedecitarum argumentis usui esse potest*.

(a) Phot. *Bibl. cod. cc*, pag. 519.

(b) Niceph. *Hist. eccl. lib. xiv*, cap. 54.

(c) Fabric. *Bibl. Gr. tom. VIII*, pag. 350, num. 6.

(d) Labb. *Dissert. de script. eccl.*, tom. II, pag. 50.

(e) Phot. *Bibl. cod. cc*, pag. 521.

(f) Fabric. *Bibl. Gr.*, tom. IX, pag. 445.

(g) Labb. *Dissert. de script. eccl.*, tom. II, p. 51.

(h) Tillem. *Mem. eccl.*, tom. X, pag. 801.

(i) Cav. *Hist. litt.*, tom. I, pag. 373.

(j) Not. 15 ad opusculum *De Melchisedech*.

NOTITIA ALTERA.

De S. Marco Eremita et Marco Diadocho.

(Jus. FESSLER, *Institutiones Patrol.*, II, 631.)

Marcus eremita, S. Chrysostomi discipulus cæ- A
teroquin ignotus, ineunte sæculo v floruit (a).

Ejusdem *Opuscula ascetica* x hodie supersunt (b),
scilicet :

1. *Tractatus de lege spirituali* (qui 201 sententiis
constat), explanans quo sensu *Lex spiritualis* dicitur,
tum quæ sit cognitio, quæ actio eorum, qui
legem spiritualem observare volunt.

2. *Tractatus de his qui putant se ex operibus justifi-*
ficari (qui 211 sententiis constat), ostendens gra-
tiæ divinæ necessitatem fideique præstantiam (c),
et redarguens nimiam in vires proprias fiduciam B
animumque de bonis operibus elationem.

3. *Tractatus de pænitentia* (*μετάρροια*), quam
cunctis Christianis semper necessariam nec un-
quam dimittendam esse demonstrat, atque tribus
præcipue contineri asserit, exstirpandis malis cog-
itationibus, orando sine intermissione ac obve-
nientes afflictiones perseverando.

4. *Responsio ad eos, qui de divino baptismo du-*
bitant, exponit necessitatem et efficaciam baptisimi,
relationem agonis Christiani ad gratiam baptismi
perfectam, nec non peccati originalis (quod ipse
vocat *mortem*, scil. animæ) ad baptismum, ad cer-
tamen spirituale et peccatum personale.

5. *Præcepta animæ salutaria* Nicolaum mona-
chum egregie prudenterque instruunt, qua ratione, C

1 Rom. vii, 14.

(a) Unus hujus rei testis est Nicephorus Callistus
in *Hist. eccles.* lib. xiv. c. 55 et 54. Ab hoc Marco
distinguendus est abbas Marcus, dictus Exercitator,
paulo antiquior, de quo Palladius in *Hist. Laus.*
c. 21, et Sozomenus *Hist. eccles.* lib. vi, c. 291.
Cf. Tillemont. t. X, Silvain (p. 457). Nota (p. 301)
et Galland. *Bibliot. Patrum* t. VIII, Prolegom. c. 1,
n. 1, 2.

(b) Nicephorus Callistus l. c. c. 54, longe plura
hujus Marci scripta commemorat, quorum argu-
menta paucis perstringit. Ejusdem Marci scripta
ascetica generatim laudant Joannes Antiochenus
patriarcha (sæc. xii) in Cotelerii *Monum. eccles.*
Græcæ t. 1, p. 167, et poeta anonymus Græcus, qui
scripsit iambos in tractatus asceticos SS. Patrum D
(*Amaduntii Anecdota litterar.* Romæ 1773, vol. II,
p. 28) Marci que *Opuscula* vocavit *σοφῶν Μάρκου
πρωκτικωτάτους λόγους*. Dudum vero antea Pho-
tius cod. 200. (p. 268-69) *opuscula* Marci, quæ ho-
die ejus nomine circumferuntur, uno excepto, legit
ac descripsit, alio tamen ordine. His Marci *Opus-*
culis, quæ proximo sequuntur, præmittitur ali-
quando Proemii loco ejusdem nomine inscripta
Homilia de paradiso et lege spirituali, quæ etiam
inter homilias S. Macarii Ægyptii reperitur tan-
quam homilia 57, atque huic communi eruditiorum
calculo attribuitur.

quibus mediis in pugna spirituali victor existere
ac perniciosas affectiones superare queat, potissi-
mum cavendas monens ignorantiam, oblivionem et
soccordiam, n. 12 cf. op. 7, n. 21 (d).

6. *Capitula de temperantia* (*μετῳλάτεια ὑπηκτικῆ*)
plerumque allegoriis e S. Scriptura petitis descri-
bunt status varios eorum, qui in via perfectionis
ambulare incipiunt magisque proficiunt; eadem
summum perfectionis scopum et quasi culmen (e)
ob oculos ponunt, simul ad studium perfectionis
incitant atque informant.

7. *Disputatio cum quodam Causidico* duplicem re-
sellit accusationem, tum quod monachi dicentes,
non esse in jus vocandos eos, qui injuriam inferunt,
justitiam præter leges, tum quod abstinentes ab
operibus corporis *otium præter naturam* sectari vi-
deantur; hinc digressus valde commendat veram
orationem ad Deum atque humilitatem, discrimen
monachorum et hominum sæcularium scite expli-
cat, denique commoda ex rebus adversis hominibus
obvenientia exhibet.

8. *Consultatio intellectus cum sua ipsius anima*
est allocutio rationis ad animam, qua veros peccati
fontes, studium vanæ gloriæ laudisque humanæ et
corporis voluptatem illi proponit, eosque rejectis
quibusvis aliis prætextis causis peccati obstruendos
gravissime urget.

(c) Quo sensu autem fides ab eo accipiatur, ne-
cesse est propriis ipsius verbis declarare, ne vox
ista minus recte intellecta falsis opinionibus an-
sam præbeat. Sic autem ipse: *Fides est, ut non
solum in Christum baptizemur, sed etiam ejus man-*
data opere compleamus (*Opusc.* iv, resp. 2, 14,
17). Huic itaque fidei opera quæ absque fide pe-
perantur ideoque non justificant, opponi

(d) Ex hoc opusculo nomine Marci *sapientissimi*
inter ascetas jam olim S. Joannes Damascenus in
lib. *De virtutibus et vitiis* (opp. t. I, p. 510) locum
quemdam laudavit, scilicet n. 12, 13, cf. n. 3, 4,
item opusc. I, n. 62, 79, 98, 102, 103, 107; opusc.
II, n. 80, 97, 114. Eidem opusculo in editionibus
opp. Marci subjungitur *Nicolai hujus rescriptum*
ad Marcum, quo illi gratias agit ob præcepta hæc
salutaria sibi tradita.

(e) Hic vero notatu dignum, culmen istud ab
auctore nostro in ea *ἀπαθεία* seu affectuum caren-
tia reponi, quam nonnulli veterum (ut S. Nilus et
S. Joannes Climacus) bene, alii (ut Evagrius) mi-
nus recte intellexerunt. Opusculum hocce Photius
non memorat, unde dubitatio quædam de ejus au-
thentia suboritur. Cf. Remondini not. in Marci
opusc. *De jejuniis* (Galland. t. VIII, p. 101), qui ar-
gumentis sat validis authenticam horum de *tempe-*
rentia capitulorum impugnat.

9. *Tractatus de jejuni*, in quo non solum jejunii utilitatem spirituales, verum etiam humilitatem disertis verbis extollit.

10. *Tractatus de Melchisedech*, cum amplissimam illam de regno justitiæ et pacis et de sacerdotio Christi prophetiam, in persona Melchisedech dictam, interpretatu difficilem, luculente explicat, tum vero etiam convellendis Melchisedechitarum (de quibus vid. S. Epiphanius hæres. xxv) argumentis incumbit (a).

Observarunt viri eruditi, in homiliis S. Macarii Ægyptii et in opusculis Marci complures locos iisdem verbis conceptos deprehendi, adeo ut ex uno auctore in alterum translatis videantur (b). Nec illud prætereundum, Marci hujus opuscula ob ipsius argumenti naturam, quæ vel sagaciori intellectu, vel continua mandatorum executione indigeat aliquando paululum obscuriora esse; imo *cautissime semper et acri judicio legenda esse propter errores*,

(a) His Marci scriptis addere oportet *Fragmentum ex S. Marci epistola II in Bibliothecis Patrum* obvium et ap. Galland. t. VIII, Prolegom. c. 1, n. 4 recusum.

(b) Cf. Galland. t. VIII, Prolegom. c. 1, n. 5.

(c) Vid. Photii Cod. 200 (p. 269), J. M. Brasichellani Index librorum expurgandorum Romæ 1607, t. 1, p. 173-79. c. Bellarmin et Labbe *De scriptor. eccles.* ed. cit. p. 316. Galland. l. c. n. 6. — Editio præstantissima Gr. et Lat. exstat in Galland. *Biblioth. Patrum* t. VIII, p. 1-104. De aliis prioribus editionibus, nec non de opusculis hujus Marci cf. J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 266-69, edit. nov. et vol. XIII, p. 753, edit. vet. G. Cave vol. 1, p. 373 et Cas. Oudin. t. 1, p. 903-8.

(d) Ejus dignitatem episcopalem et sedem codd. mss. jam sic indicabant Photii ætate, vid. Photii cod. 201 (p. 269-70). Hunc eundem Diadochum esse putant, quem Victor Vitensis in Prologo *Histor. persecut. Vandal.* magna cum laude memorat: cf. Ruinart. Not. 3 in *Victoris Vit. histor.* cit. Neque improbabile est, *Didacum episcopum Phocæ* (al. *Fotica*), qui in *Epistola episcoporum veteris Epiri ad Leonem imp.* (concil. Chalcedon. p. III,

* Hæc post Fabricium Jos. Feßler, et Fabricius post Oudinum; sed editio Græca, si unquam existit, jam nullibi comparet. Edit. Paris.

A in quos incidisse nonnullis, verba quædam dæriora interpretationis Latine attendentibus visus est eo tempore, quo textus Græcus nondum fuerat editus (c).

Huic Marco adjungi solet *DIADOCHUS*, Photices in veteri Epiro sive Illyrico episcopus, qui, vel exunte sæculo IV, vel potius juxta alios circa medium sæculi V floruisse creditur (d). Is reliquit *centum capita ascetica de spirituali perfectione*, quibus *definitiones decem* præcedunt (e). In his virtutes principales Christiani hominis exponuntur, varii gradus in via perfectionis describuntur, pericula salutis ac subsidia virtutum indicantur, supremus denique finis, in quem omnibus viribus conniti decet, monstratur. Præterea ipsius nomine exstat *Homilia adversus Arianos* (f), quam tamen vetustioris cujusdam *Marci Diadochi* setum esse alii autumant, et *Sermo de ascensione D. N. Jesu Christi* (g), ubi etiam de Verbi incarnatione doctrina catholica sat bene exponitur.

c. 58, ap. Mansi t. VII, col. 619) subscriptus legitur, illum ipsum esse Diadochum episcopum Photices, corruptis per librarios (quod haud raro contigit) nominibus propriis. Cf. Ceillier t. VIII, cap. 13, n. 1 (p. 531-32) et J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 265-66.

(e) Capita hæc, de quibus vid. Photius cod. 201 (p. 269-70), item S. Maximus confessor in *Disputa. cum Pyrrho* (opp. S. Maximi ed. Combefis., Paris. 1675, t. II, p. 168, cf. ibid. p. 153); item inter ejusdem quæstiones et dubia interrogat. x (ibid. t. I, p. 505), edita sunt Latine ex Fr. Turriani versione Florentiæ 1570 in 8°, iterumque Antverpiæ 1575, *Ingolstadii* 1585, *Lugduni* 1627, et in *Bibliothecis Patrum*, tum etiam Græce Florentiæ 1578 in 8°. Cf. J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 266-68. Ceillier l. c. n. 2-17 (p. 552-52).

(f) *Homilia adversus Arianos* Græce et Latine edita est a R. Wetstenio ad calcem Origenis, *De oratione*, Basileæ 1694, p. 152; recusa in *Bibliotheca* Gallandii, tom. V.

(g) Primus edidit Angelo Mai *Spicil. Rom.* IV, xcvi-cvi.

NOTITIA IN MARCUM DIACONUM.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.*, t. IX, Proleg. p. xviii.)

I. Marcus, in Asia ortus ut videtur (a), primum quidem calligraphus (b), deinde a beato Porphyrio episcopo Gazensis Ecclesiæ diaconus ordinatus (c), ejusdem sancti præsulis laborum atque itinerum comes individuus ad supremum usque vitæ ipsius diem fuisse perhibetur (d). Qui proinde rerum ab eo gestarum historiam omni fide testatam, haud pro-

D cul ab illius obitu, id est, circa annum Christi 422 memoriæ tradidit; simplici quidem stylo conscriptam, sed præclaro veritatis candore, ut inquit magnus Baronius (e): ubi et multa scitu digna narantur, quæ alibi frustra quæras. In eandem sententiam de hoc ingenuo scriptore doctus Henschenius (f): *Est is, ait, diligens et veritatis cultor et*

(a) Marc. Vit. S. Porph. § 5.

(b) Id. ibid.

(c) Id. ibid. § 25.

(d) Id. ibid. § 3.

(e) Baron. *ad ann.* 398, § 98.

(f) Hensch. *ad Act. SS. Febr.* tom. III, pag. 644 num. 7.

illorum temporum gnarus historicus; vir, inquam, admodum eruditus, ut ex tota Vita hujus (sancti Porphyrii) serie accurate deducta conspiciitur. Neque aliter de nostro diacono censuere viri doctrina et eruditione præstantes quos inter, ut alios prætereamus (a), eminent Norisius (b), Tillemontius (c) atque in primis Mazochius (d); quorum postremus Marci opus quantivis pretii monumentum neque sine maximo fructu legendum, appellare non dubitat.

II. Hanc porro sancti Porphyrii Vitam a Marco diacono litteris consignatam, ex interpretatione Gentiani Herveti minus quidem expolita ediderunt Lipomanus et Surius nec non socii Bollandiani ad diem 26 Februarii. Dolendum sane nondum in lucem erutum textum Marci Græcum, quem inter mss. codices bibliothecæ Vindobonensis exstare nos edocet Lambecius (e). Verum, ut cum Mazochio loquar (f), quo interim æquiore animo hujusmodi seramus incommodum, ea ipsa interpretis rudis simplicitas efficit; qui cum fidissime verbum verbo appendat, ubicunque demum adire fontem usus possiderit, haud difficile fore auguror ex Latinis Hermetianis Græca Marci scriptoris restituere, ut propterea iniquum plane fuerit de hujusce monumenti sinceritate vel tantillum dubitare: tanta est hujus historię bonitas, gravitas, simplicitas atque in oculos incurrens elegantia. Hæc autem eapropter adnotasse libuit, ut iis occurramus quibus Dn. abbas de Longuerue et Claudius Castellanus, viri cætera eruditissimi, opusculi quo de agimus, integritatem elevare sunt aggressi.

III. Et ille quidem lectores admonendos existimavit (g) acta illa sancti Porphyrii quæ circumferuntur, non esse genuinum Marci diaconi opus, licet hactenus ea tanti fecerint viri maximi, quos ideo miratur. Nam hæc acta, inquit, non habentur jam nisi a Simeone Metaphraste, qui quam plurima et absurda in Marci opusculum intrusit. Non omnia itaque, subdit, in hac metaphrasi seu potius paraphrasi, recipienda; sed ad examen singula sunt revocanda. Hæc aliaque ille, Baronii videlicet auctoritate ductus, ut ipse ait, qui hæc acta descripsisse testatur Metaphrastem (h), a quo sua Lipomanus et Surius hauserunt. Haud equidem inficias iterum id loco citato testari Baronium. Verum ipsemet quod ibi minus pensiculate pronuntiavit, curis posterioribus doctior factus sententiam suam diligentius exposuit. Verba enim faciens in Annalibus de Marci opusculo, præter superius allata, hæc iterum habet (i): *Multa scitu digna omnique fide testata (Marcus diaconus) posteris commen-*

A davit, licet rudiori stylo et versione scrupulosa ad verbum reddita, appareant minus compta. Sed ad ornatum satis ipsa sibi veritas est, cujus fulgore obscura quæque nitescunt. Hæc Baronius: ubi videas unius interpretationis Hermetianæ mentionem injici, neutiquam ad Metaphrastæ paraphrasim, sed ad textum auctoris primigenium exactæ ac totidem verbis expressæ. Quæ cum ita sint, baud erat sane quod V. C. ad hujusmodi opusculi sinceritatem oppugnandam, Baronii judicium ex ejus notationibus in Martyrologium Romanum proferret; in primis vero postquam vir ille maximus præscripsit, ut si quid in iisdem notationibus legenti occurreret quod ab Annalibus differret, ex his in posterum emendarentur illæ. Quod autem, inquit (j), in nostris notis ad Martyrologium Romanum negatum est, Lucium esse passum sub Volusiano, ex Annalibus errorem corrigere: sicque semper cum videris discrepare ab iisdem notis Annales, eas ex his emenda. Nunquam hactenus concessum doleo, ut easdem singulas recognoscerem, licet luci cupidus typographus, eas ab auctore posuerit esse recognitas in pagina limitari. Huc usque Baronius.

IV. Claudius quoque Castellanus, eruditissimi abbatis de Longuerue vestigiis insistens, de monumento hujus integritate dubitare animum induxit, illudque a Metaphraste fuisse interpolatum censuit (k). At ejus dubitationem diluit cl. Mazochius his verbis (l): *Incidit Castellanus, inquit, in Vita Porphyrii Græcum compendium manu exaratum in Regia bibliotheca num. 2010. Id vero volumen non intus, sed in dorso Metaphrastis nomen inscriptum habebat, de quo vide eundem Castellanus (m). Estne vero id satis, ut fusiori alteri Vita ab Herveto Latine reddita, quæ veritatis characteres ad miraculum omnes signatos habet, ex Metaphrastica manu fuci aliquid aut alienæ incrustationis accesserit? Quid enim, obsecro, in tota hac Vita usquam Metaphrastici occurrit? cujus stylum potius anti-Metaphrasticum vere licebit appellare. Mitto quod externæ librorum inscriptiones, quas non ipsi librarii, sed ineptissimus quisque glutinator aut quivis alius e trivio solebat dorso illinere, plerumque fallunt, nec quidquam fidei merentur. Hæc vir doctissimus: qui præterea illas inter difficultates ex historia petitas quibus hæc Vita intricatur, eam potissimum enodandam sibi sumpsit, quæ maxima planeque insuperabilis vulgo habetur: quo pacto scilicet Praylii qui sanctum Porphyrium presbyterum ordinavit, episcopatus Hierosolymitanus cum Joannis item Hierosolymitani temporibus componatur. Cæ-*

(a) Mallinerot. *Paralip. de hist. Gr.*, pag. 40. G. J. Voss. *De hist. Gr.* lib. II, cap. 20, pag. 258. Longuer. *De var. epoch. vet. Orient.*, pagg. 13, 107, 148 sub fin.

(b) Noris. *De epoch. Syromac.* Dissert. V, capp., 2, 3.

(c) Tillem. *Mem. eccl.* tom. X, pagg. 703 et 848, § 9.

(d) Mazoch. *Comment. in vet. marm. eccl. Neapol. katend.* vol. I, pag. 71.

(e) Lambec. *Comment.* lib. VIII, pag. 92.

(f) Mazoch. l. c.

(g) Longuer. l. c., pag. 145.

(h) Baron. in not. ad Martyrol. Rom. sub die xxvi Febr.

(i) Id. ann. 401, § 16.

(j) Id. ad ann. 257, § 3.

(k) Chatelain, *Martyrol. Romain*, pag. 777 seq.

(l) Mazoch. l. c. pagg. 79 et 72.

(m) Chatelain l. c. pag. 790.

teras enim copiose complexus est Tillemontius (a). A
Ad hæc idem V. C. subinde laudatus summum
tutusque opusculi pretium perpendens, atque incre-
dibile dictu reputans (b), quantâ antiqui moris
penus ex hac Vita depromatur; in eam aliquot
Animadversiones, missis aliorum observationibus,
clucubravit, dignas enimvero quæ ab eruditis viris
perlegantur; quasque propterea editioni Bollan-
dianæ (c) nobis hic descriptæ, jure optimo duximus
subjiciendas.

V. Hactenus dictis illud quoque adjicere fortasse
juverit, Marcum diaconum in hac sancti Porphyrii
Vita conscribenda Gazensium æra fuisse usum.
Mensium enim Gazensium semel iterumque men-
tionem injicit. Et primum quidem (d) : *Ἐπεὶ αὐτὴν,*
ἐρρηκετὶ θεὸς non plures primo mense, qui
ab eis (Gazensibus) vocatur Dios; deinde etiam se-
cundo, qui dicitur EPILLOS [leg. Apellæus], etc. Et
infra (e) : *Ἐστὶ αὐτὴν ἀπὸν εὐς ΛΥΔΕΝΕὺς [leg. Audy-*
naeus] ἀπὸν Ῥωμανὸν Ἰανουαρίου. Πρῶθεντὶ αὐτὴν
quinque diebus earum menses, Romanos. Undecimo
vero die peregrinus diem Theophaniorum Domini
Jesu Christi: id est, die VI Januarii, stylo Romano.
Præterea subdit auctor (f) : *Ἐναυγισμὸν Ἰανουα-*
ρίου tertio ἸΑΝΤΙΟΝ, qui est apud Romanos octavus
decimus Aprilis. Denique ait (g) : *Ἐπισημῶν αὐτὸν*
Porphyρίου... ἰν πᾶσι δὸρνιπὸν μετὰ ἁγίοις, secundo
(die) mensis DYSTRI, anno, ut est Gazæorum com-
putatio, quadragentesimo octogesimo. Quapropter
ut scriptoris nostri sententia clarius pateat, Gazen-
sium menses cum Romanis compositos hic subi-
ciendos existimamus.

I. Δίος,	<i>Dios.</i>	November.
II. Ἀπελλάτος,	<i>Apellæus.</i>	December.
III. Αὐδυνατός,	<i>Audynaus.</i>	Januarius.
IV. Περτίτιος,	<i>Peritius.</i>	Februarius.
V. Δύστρος,	<i>Dystrus.</i>	Martius.

VI. Ἐραθικός,	<i>Xanthicus.</i>	Aprilis.
VII. Ἀρτεμίσιος,	<i>Artemisius.</i>	Maius.
VIII. Δαίσιος,	<i>Dæsius.</i>	Junius.
IX. Πάνεμος,	<i>Panemus.</i>	Julius.
X. Δῶος,	<i>Lous.</i>	Augustus.
XI. Γορπιάτος,	<i>Gorpians.</i>	September.
XII. Ὑπερβρεταίος,	<i>Hyperbretæus.</i>	October.

Porro de bis Gazensium mensibus quorum singuli
quinque diebus Romanos præcedunt, ut ex ipso
Marco modo didicimus (h), Fabricium consulere
operæ pretium fuerit (i). Cæterum de Gazensium
æra initio, cujus postremo loco nobis modo recitato
meminit auctor, variæ circumferuntur eruditorum
opiniones, quas excutit evertitque cardinalis Nori-
sius (j); statuens proinde cum ex Marco diacono
aliisque scriptoribus, tum ex numismatibus in Chri-
stianissimi regis cimeliario asservatis, Gazenses
æram suam inchoasse anno periodi Julianæ 4655
urbis Romæ 695, Olympiadis 179, anno IV, ante
æram Christianam LXI, cyclo solis v lunæ XVII M.
Pupio Pisone et M. Valerio Messalla coss. Cum vero
scribat Marcus supremum diem obiisse sanctum
Porphyrium die secundo Dystri anno Gazensium 480
episcopatus ab eo gesti XXIV, mense XI, inde conclu-
dit eminentissimus scriptor, anno Gazensium 455
vere circiter ineunte, Porphyrii ordinationem con-
tigisse; adeoque ejusdem beati præsulis obitum in
die XXVI Februarii incidisse anno Christi 420. V. C.
1173, imp. Theodosio IV, et Constantio III coss.
In eandem ferme sententiam Pagius (k) et Dn. ab-
bas de Longuerue (l); quorum tamen posterior in
aliis nonnullis a placitis Norisianis dissentit. Ver-
um hæc de re præterea Tillemontium præstat ad-
ire (m); qui plurâ non contemnenda cum de anno
quo fuit ordinatus sanctus Porphyrius, tum vero
de illius anno emortuali, diligenter pro more suo
animadvertit.

EX S. P. N. MARCI EPISTOLA II.

(Fragmentum.)

Auscultantium verbum Dei et fructum bonum producentium signa sunt hæc: gemitus, fletus, attentio,
silentium, demissio, perseverantia, quies, capitis motus, gravis luctus, dolor cordis ex pio affectu procedens.
Opera vero, vigilia, continentia, jejunium, mansuetudo, magnanimitas, assidua oratio, sacrarum
litterarum cura, fides, humilitas, fraterna dilectio, labor, adversitatis perpassio, charitas, subjectio, pro-
bitas, morum aptitudo et universorum lumen, qui est Dominus. Contra, egrum qui æternæ vitæ fructum
non faciunt, indicia sunt ejusmodi: acedia, elatio, despectus, mentis evagatio, murmur, levitas. Opera
autem, edacitas, prodigalitas, ira, furor, detractio, fastus, arrogantia, incredulitas, importunitas loquen-
di, seditio, oblivio, turbatio, turpis questus, avaritia, invidia, rixa, fastidium, blateratio, risus, gloriæ
libido, omnisque ebrietas, qui Satanas est (1).

(a) Tillem. *Mém. eccl.* tom. X, pag. 843 seqq.

(b) Mazoch. l. c. pag. 74.

(c) Act. SS. Fabr. tom. III, pagg. 645-661.

(d) Marc. Vit. S. Porphyr., § 19.

(e) Id. ibid. § 21.

(f) Id. ibid. § 54.

(g) Id. ibid. § 105.

(h) Id. ibid. § 21.

(i) Fabric. *Mémoires*, § 53, pag. 44 seqq.

(j) Noris. *De epoch. Symmacæ*, Dissert. V, cap. 3.

(k) Pag. ad ann. 598, § 24, et in *Appar. ad Anal. Baron.* § 56.

(l) Longuer. l. c. *De mens. et epoch. Gazens.* cap. 5, § 2.

(m) Tillem. *Mém. eccl.* tom. X, pag. 849, not. 2.

(1) Huc usque fragmentum. Cæterum an istud auctorem nostrum parentem agnoscat, ut censet Fabricius (*Bibl. Gr.* VII, 350), an vero ex aliquo ejusdem opusculorum quæ superant, excerptum fuerit, aliis dijudicandum relinquimus.

S. MARCI MONACHI ET EREMITÆ OPUSCULA.

OPUSCULUM I.

Περὶ νόμου πνευματικῶν.

Ἐπειδὴ πολλάκις ἐβουλήθητε γνῶναι, πῶς ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστὶ, κατὰ τὸν θεὸν Ἀπόστολον· καὶ τίς ἡ γνῶσις, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν φυλάττειν αὐτὸν βουλομένων, τούτου χάριν κατὰ δύναμιν εἰρηκίμεν.

Α'. Πρῶτον, ὅτι Θεὸν οἰδαμεν παντὸς ἀγαθοῦ εἶναι αἰτίον, καὶ ἀρχὴν, καὶ μεσότητά, καὶ τέλος· τὸ δὲ ἀγαθόν, ἀμήχανον ἐνεργεῖν ἢ πιστεῦσθαι, εἰ μὴ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι.

Β'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Κυρίου δεδιώρηται· καὶ ὁ οὕτω πιστεύων, οὐκ ἀπολέσει αὐτό. Ἡ δὲ βεβαία πίστις, πύργος ἐστὶν ἰσχυρὸς· Χριστὸς δὲ τὰ πάντα τῷ πιστεύοντι γίνεται.

Γ'. Καταρχέτω σου πάσης προθέσεως, ὁ καταρχῶν παντὸς ἀγαθοῦ, ὅπως κατὰ Θεὸν γένοιτο τὸ προκειμένον.

Δ'. Ὁ ταπεινόφρων καὶ ἔργον ἔχων πνευματικόν, ἀναγινώσκων τὰς θείας Γραφάς, πάντα εἰς ἑαυτὸν νοήσεις, καὶ οὐκ εἰς ἕτερον.

Ε'. Ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον, ἵνα ἀνοίξη τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας σου, καὶ ἴδῃς τὴν ὠφέλειαν τῆς προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως.

ΣΤ'. Ὁ ἔχων τι χάρισμα, καὶ συμπάσχων τοῖς μὴ ἔχουσι, διὰ τῆς συμπαθείας φυλάσσει τὸ δῶρημα. Ὁ δὲ ἀλαζῶν ἀπολεῖ αὐτὸ, τοῖς τῆς ἀλαζονείας πειρασμοῖς περικρούμενος.

Ζ'. Στόμα ταπεινόφρονος λαλήσει ἀληθειαν· ὁ δὲ ἀντιλέγων αὐτῇ, ὁμοίος ἐστὶ τῷ ὑπηρέτῃ ἐκείνῳ, τῷ ἐπὶ σιαγόνα τὸν Κύριον ραπίσαντι.

Η'. Μὴ γίνου μαθητὴς τοῦ ἐπαίροντος ἑαυτὸν, ἵνα μὴ ἀντὶ ταπεινοφροσύνης ὑπερηφάνειαν μάθῃς.

Θ'. Μὴ ἐπαρθῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἐπὶ νοήμασι γραφικαῖς, μήποτε τῷ πνεύματι τῆς βλασφημίας περιπέσης.

Ι'. Μὴ περὶ πρᾶγμα σχολιὸν ἐπιλύσαι διὰ φιλονεικίας, ἀλλὰ δι' ὧν ὁ πνευματικὸς παρακελεύεται νόμος, δι' ὑπομονῆς, καὶ προσευχῆς, καὶ μονολογίστου ἐλπίδος.

A

De lege spirituali.

Cum sæpenumero scire desideraveritis, quinam lex spiritualis se haberet, secundum divinum Apostolum²; tum quomodo cognoscenda, et opere implenda sit iis qui eandem servare decrevissent animo, ejus rei gratia pro virili nostra disseruimus.

I. Primum igitur omnium certo scimus, Deum totius boni esse auctorem, cum principium, tum medium, tum finem; porro impossibile esse, nos quidquam boni facere aut credere, nisi per Christum Jesum et Spiritum sanctum.

II. Omne bonum a Domino gratuito nobis datum est. Ad hunc ergo modum credens, illud neutiquam amissurus est. Cæterum firma et constans fides, turris est fortissima; Christus autem credenti fit omnia.

B

III. Incipiat ille promovendo omne animi tui propositum, qui omnis boni consuevit esse principium, ut secundum Deum fiat, quidquid faciendum statueris.

IV. Homo humilis, et opus habens spirituale, sacras Scripturas perlegendo, omnia in seipsum, et non in alium dicta intelligere debet.

V. Invoca Dominum, ut aperiat oculos cordis tui, et videas ac reipsa intelligas utilitatem orationis et lectionis.

VI. Qui habuerit aliquid donum seu gratiam, et compatitur non habentibus, hac ipsa compassione conservat munus a Deo acceptum. Cæterum homo jactabundus et arrogans amittit illud, dum arrogantis tentationibus decipitur.

C

VII. Os humilia sentientis loquetur veritatem; at qui veritati contradicit, similis est servo illi qui Domino in maxillam incussit alapam.

VIII. Ne fias discipulus hominis semetipsum extollentis, ne humilitatis loco discas superbiam.

IX. Ne extollaris unquam in corde tuo propter Scripturæ intelligentiam, ne quando in spiritum blasphemis incidas.

X. Cave ne unquam tentes rem difficilem per contentionem dissolvere, sed per ea quæ lex spiritualis facienda mandat, nempe, per patientiam et precationem et spem unicam.

² Rom. vii, 14.

XI. Cæcus est clamans et dicens : *Fili David, A miserere mei* ³. Precabatur autem corporaliter, nondum instructus cognitione spirituali. Idem, receptis oculis ac viso Domino, non amplius eumdem, filii David, sed Filii Dei appellatione confessus adoravit.

XII. Ne extollaris, si inter orandum profuderis lacrymas : Christus enim oculos cordis tui tetigit, et jam visum intellectualem recepisti.

XIII. Qui cæcum imitans, abjectis vestimentis Domino appropinquaverit, eumdem sequitur, ac perfectiorum doctrinarum præco sit.

XIV. Malitia animi cogitationibus meditata cor indurat; dum autem per temperantiam et spem tollitur, emollit illud.

XV. Quædam est contritio cordis recta et utilis, tendens ad ejus illustrationem; est et altera perversa et noxia, tendens ad perturbationem ipsius.

XVI. Vigiliæ et precatio, et earum rerum quæ nobis obijciuntur tolerantia, contritio est inoffensa et cordi utilis, nisi alicujus lucri gratia earundem commistionem abscederimus. Etenim in hisce constanter perdurans, et in reliquis sentiet auxilium; at ista negligens et effundens temere, in exitu difficultes dolores sentiet.

XVII. Cor voluptatis amans, carcer et catena est animæ in tempore egressionis; at idem laboris studiosum, janua est aperta.

XVIII. Ferrea porta ducens ad civitatem, cor durum est. Cæterum ei qui malis affligitur et tribulationibus jactatur, sua sponte, quemadmodum beato Petro, aperitur.

XIX. Multæ sunt precationis faciendæ rationes; altera tamen est altera præstantior. Verumtamen nullâ existit noxia, nisi non fuerit precatio, sed operatio quædam diabolica.

XX. Homo malum facinus perpetrare volens, primum pro more precatus est; at divina dispensatione præpeditus ne male ageret, postea gratias egit.

XXI. David cum apud animum suum decrevisset neci dare Nabal Carmelitam, cum ejus mentem subsisset divina retributio, abstractus a proposito, magnas Deo egit gratias.

XXII. Neque rursum ignoramus, quid fecerit Dei oblitus; neque ejus rei prius finem fecit, quam eidem Nathan propheta Deum vindicem in memoriam revocavit.

XXIII. Quo tempore memoria Dei in mentem tibi venerit, omnibus modis precationi vacandum censeas, ut si ejus forte tibi venerit oblitio, ille te sui commonefaciat.

XXIV. Sacram Scripturam perlegens, mysteriorum rationem habe. *Quæcunque enim præscripta sunt, ad nostram doctrinam præscripta sunt* ⁴.

XXV. Fidem vocat Scriptura, *rerum sperandarum substantiam* ⁵; et eos qui nullam habent habitationis Christi in nobis cognitionem, reprobos esse dixit ⁶.

XXVI. Quemadmodum operibus et sermonibus

IA'. Τυφλὸς ἐστὶ κράζων καὶ λέγων· *Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με*, ὁ προσευχόμενος σωματικῶς, καὶ μὴ πῶ ἔχων γνῶσιν πνευματικὴν. Ὁ ποτὲ τυφλὸς ἀναβλέψας καὶ ἰδὼν τὸν Κύριον, οὐκέτι υἱὸν Δαβὶδ, ἀλλ' Ὑἱὸν Θεοῦ ὁμολογήσας προσεκύνησε.

IB'. Μὴ ἐπαρθῆς ἐχέων δάκρυον ἐν προσευχῇ σου· Χριστὸς γὰρ ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας σου, καὶ νοερῶς ἀνέβλεψας.

IC'. Ὁ κατὰ μίμησιν τοῦ τυφλοῦ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον, καὶ ἐγγίσας τῷ Κυρίῳ, ἀκολουθεῖ αὐτῷ, καὶ κηρῶς γίνεται τῶν τελειοτέρων δογμάτων.

ID'. Κακία ἐν λογισμοῖς μελετωμένη, θρασύνει καρδίαν· ἀναιρουμένη δι' ἐγκρατείας καὶ ἐλπίδος, συντριβεί αὐτήν.

IE'. Ἔστι συντριμμός καρδίας ὁμαλὸς καὶ ἐπωφελῆς, εἰς κατάνυσιν αὐτῆς· καὶ ἔστιν ἕτερος ἀνώμαλος καὶ ἐπιβλαβῆς, εἰς πλῆξιν αὐτῆς.

IC'. Ἀγρυπνία, καὶ προσευχὴ, καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονή, συντριμμός ἐστιν ἀνεπηρέαστος, καὶ ἐπωφελῆς τῇ καρδίᾳ, μόνον εἰ μὴ διὰ τινος πλεονεξίας ἐγκόφομεν αὐτῶν τὴν σύγκρασιν. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις ὑπομένων, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς βοηθήσεται· ὁ δὲ ἀμείνων καὶ διαχεόμενος, ἐν ἐξόδῳ ἀφορτικῶς ὀδυνηθήσεται.

IZ'. Φιλήδονος καρδία, εἰρκτικὴ καὶ ἀλυσίς τῆ ψυχῆ ἐν καιρῷ ἐξόδου· ἡ δὲ φιλόπονος, θύρα ἐστὶν ἀνεωγμένη.

IΗ'. Σιδηρὰ πύλη ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάγουσα, ἐστὶ σκληρὰ καρδία. Τῷ δὲ κακοπαθοῦντι καὶ τεθλιμμένῳ αὐτομάτῃ ἀνοιχθήσεται, καθὼς καὶ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ.

IΘ'. Πολλοὶ μὲν εἰσὶ προσευχῆς τρόποι, ἕτερος ἑτέρου διαφορώτερος. Ὅμως οὐδὲ εἰς τρόπος εὐχῆς ἐπιβλαβῆς τυγχάνει· εἰ μὴ τι ἂν οὐκ ἔστιν εὐχῆ, ἀλλ' ἐργασία σατανικῆ.

K'. Ἄνθρωπος κακοποιῆσαι θέλων, πρῶτον ἠβέησε κατὰ συνθήθειαν· καὶ οἰκονομικῶς ἐμποδισθεὶς, ὑστερον εὐχαρίστησεν.

KA'. Ὁ Δαβὶδ φονεῦσαι βουλευθεὶς Ναβὰλ τὸν Καρμηλῖον, ὑπόμνησιν λαβὼν περὶ θείας ἀνταποδόσεως, ἐγκοπέει τῆς προθέσεως, πολλὰ εὐχαρίστησεν.

KB'. Οἶδαμεν δὲ πάλιν ἃ πεπώηκεν ἐπιλαθόμενος τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐκ ἐπάυετο, ἕως ὃ Νάθαν αὐτὸν εἰς μνήμην κατέστησεν.

KΓ'. Ἐν καιρῷ μνήμης Θεοῦ πολυπλασίασον δέησιν, ἵνα ὅταν ἐπιλάβῃς, ὁ Κύριος ὑπομνήσῃ σε.

KA'. Ὁ ἀναγινώσκων τὰς θείας Γραφὰς, νόησον τὰ κεκρυμμένα. Ὅσα γὰρ προεγράφη, φησὶν, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη.

KE'. Τὴν πίστιν ἡ Γραφή λέγει, *ἐλπίζομένων ὑπόστασιν*· καὶ τοὺς μὴ ἐπιγινώσκοντας τὴν ἐπίστασιν τοῦ Χριστοῦ, τοὺτους ἀδοκίμους εἶρηκεν.

KΓ'. Ὅσπερ δι' ἔργων καὶ λόγων φανεροῦται ἐν-

³ Luc. xviii, 38. ⁴ Rom. xv, 4. ⁵ Hebr. xi, 1. ⁶ II Cor. xiii, 5.

νοια, οὕτω διὰ τῶν καρδιακῶν ἐνεργημάτων ἢ μέλ-
λουςα ἀνταπόδοσις.

ΚΖ'. Οἰκτιρῶν καρδία δῆλον ὅτι οἰκτειρήσεται·
καὶ ἐλεηθήσεται ὁμοίως ἐλεημῶν. Τὰ δὲ ἐναντία, ἢ
ἀκολουθία ἀντιπεφώνηκεν.

ΚΗ'. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας διδάσκει πᾶσαν ἀλή-
θειαν· καὶ οἱ μὲν πολλοὶ τοῦτον κατὰ γνώσιν ἀνα-
γινώσκουσιν· ὀλίγοι δὲ νοοῦσιν αὐτὸν κατὰ ἀναλογίαν
τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

ΚΘ'. Μὴ ζῆτει αὐτοῦ τὴν τελειότητα ἐν ἀρεταῖς
ἀνθρωπίναις· τέλειος γὰρ ἐν αὐταῖς οὐχ εὕρισκεται.
Ἡ γὰρ τελειότης αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ
ἐγκέκρυπται.

Λ'. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας διὰ μὲν γνώσεως
ἀληθοῦς ἀναγινώσκεται· διὰ δὲ ἐργασίας τῶν ἐντολῶν
σοεῖται· πληροῦται δὲ διὰ τῶν οἰκτιρῶν τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΛΑ'. Ὅταν πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ διὰ
συνειδήσεως κατορθοῦσθαι βιαζώμεθα, τότε νοήσο-
μεν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἄμωμον, ἐν τοῖς ἡμετέροις
μὲν καλοῖς ἐπιτηδεύομενον· χωρὶς δὲ οἰκτιρῶν τοῦ
Θεοῦ, ἐν ἀνθρώποις τελειωθῆναι μὴ δυνάμενον.

ΛΒ'. Ὅσοι πάσης ἐντολῆς Χριστοῦ ἑαυτοὺς ὀφει-
λέτας οὐκ ἐλογίσατο, οὗτοι τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον σω-
ματικῶς ἀναγινώσκουσι, μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέ-
γουσι, μήτε περὶ τίνος διαβεβαιούνται· διὸ καὶ
πληροῦν αὐτὸν ἐξ ἔργων νομίζουσιν.

ΛΓ'. Ἔστι πρόβλημα προφανῶς ἐπιτελούμενον, ὡς
καλὸν, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸ, εἰς πο-
νηρὸν· καὶ ἔστιν ἕτερον ὡς πονηρὸν, καὶ ὁ σκοπὸς
τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸ, εἰς ἀγαθόν.

ΛΔ'. Οὐ μόνον δὲ ἔργα ποιοῦσὶ τινες, ἀλλὰ καὶ
λόγους λαλοῦσι τῷ τρόπῳ ᾧ προσηρῆκαμεν. Οἱ μὲν
γὰρ ἐναλλάσσουσι πράγματα κατὰ ἀπειρίαν ἢ
ἀγνοίαν· οἱ δὲ ἐναλλάσσουσι κατὰ πρόθεσιν πονη-
ρίας· ἕτεροι δὲ κατὰ σκοπὸν εὐσεβείας.

ΛΕ'. Ὁ ἐν προβολῇ ἐπαίνοῦ ἐγκρύπτων διαβολὴν,
δυσεῦρετός ἐστι τοῖς ἀπλουστέροις· ὁμοίος δὲ τοῦτοῦ
ἔστιν ὁ κενοδοξῶν ἐν ταπεινῷ σχήματι.

ΛΖ'. Ὅστινες ἐπὶ πολὺ κατασφισιάμενοι τὴν ἀλή-
θειαν ἐν τῷ ψεύδει, παραχωρηθέντες ὕστερον, διὰ
τῶν πραγμάτων ἐξελέγχονται.

ΛΖ'. Ἔστι ποιῶν τις προφανῆς ὡς καλὸν τῷ πλη-
σίον ἀμυνόμενος· καὶ ἔστιν ἐν τῷ μὴ ποιῆσαι αὐτὸν
ὠφελῆθεις κατὰ διάνοιαν.

ΛΗ'. Ἔστιν ἐλεγχος κατὰ κακίαν, καὶ δι' ἄμυ-
ναν· καὶ ἔστιν ἕτερος κατὰ φόβον Θεοῦ καὶ ἀλή-
θειαν.

ΛΘ'. Τὸν παυσάμενον καὶ μετανοοῦντα μηκέτι

¹ I Timoth. 1, 7.

A manifestatur animi cogitatio, sic cordis operationi-
bus futura retributio.

XXVII. Cor clemens et benignum clementiam
videlicet consequitur; pari quoque ratione, miscres-
cens, misericordiae fit particeps. Caeterum ab his
virtutibus alieno et averso consimilis etiam respon-
debit consequentia.

XXVIII. Lex libertatis omnem veritatem perdo-
cet; atque non pauci quidem illam juxta cognitio-
nem legunt; porro autem perpauci eandem juxta
proportionem operationis mandatorum cognoscunt.

XXIX. Ne quæras legis illius perfectionem in
humanis virtutibus; perfectus enim nullus in illis
invenitur. Siquidem perfectio illius legis in cruce
abscondita est.

XXX. Lex libertatis, veritatis quidem cognitione
legitur; operatione autem mandatorum intelligitur;
completur autem per miserationes Domini nostri
Jesu Christi.

XXXI. Quando ad omnia mandata Dei conscien-
tia nostra emendari cogemur, tunc primum intelli-
gemus legem Domini esse irreprehensibilem: quæ
nostris quidem bonis operibus exercetur, verum
citra Dei miserationes ab hominibus compleri non
potest.

XXXII. Quicumque totius legis Christi debitores
seipsos non reputaverunt, illi legem divinam tan-
tum legunt corporaliter, non intelligentes quæ di-
cant, neque de quibus certo affirmant. Propterea
eamdem semet operibus quoque complere posse
existimant.

XXXIII. Est res, quæ manifeste perficitur ut
bona, neque tamen scopus perficientis illam, bonus
est; est rursus alia velut mala, scopus tamen il-
lam perficientis tendit ad bonum.

XXXIV. Non solum autem opera quidam fa-
ciunt, verum sermones etiam loquuntur, ad eum-
modum quem prædiximus. Alii enim immutant
opera juxta imperitiam aut ignorantiam; alii vero
immutant proposito malitiæ; partim autem juxta
scopum pietatis.

XXXV. Qui laudis prætextu celat calumniam,
comprehensu difficilis est simplicioribus; similis
autem illi est, qui vestitu sordido anictus, ambi-
tiose arrogans est.

XXXVI. Qui aliquandiu veritatem mendacii
fraudulenter obfuscavit, tandem ubi secesserint,
ipsis operibus mendaces redarguuntur.

XXXVII. Est qui aperte bonum opus facit, et
nocet per hoc proximo; est rursus, qui illud non
facit, et proximo utilis est secundum animi cogi-
tationem.

XXXVIII. Est reprehensio, quæ fit impulsu ma-
litiæ et propter vindictam; et rursus alia, quæ fit
in timore Dei et secundum veritatem.

XXXIX. Eum qui delinquendi finem fecit, et

resipiscit, non amplius coargue. Si autem dixeris, A secundum Deum te illum redarguere, primum tua vitia palam facito.

XL. Omnis virtutis initium et auctor Deus est, quemadmodum sol quotidiani luminis.

XLI. Quoties aliquid virtutis feceris, fac memor sis ejus, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere* ⁹.

XLII. Per tribulationes et afflictiones bona parantur hominibus, quemadmodum mala per vanam gloriam et voluptatis studium.

XLIII. Peccata solet effugere quicumque ab hominibus injuriose afficitur, ac æquale tribulationi invenit subsidium.

XLIV. Qui non credit Christo de retributione, omnem injustitiam suffert, juxta proportionem fidei.

XLV. Qui pro hominibus injuriam inferentibus precatur, maledicit dæmonibus; qui vero primis resistit, a secundis vulnus accipit.

XLVI. Melior est injuria ab hominibus illata, quam a dæmonibus; cæterum qui Domino placuerit, utrosque superavit.

XLVII. Omne bonum proficiscitur a Deo, pro nutu dispensante; qui secreto judicio repellere solet stupidos, ingratos et ignavos.

XLVIII. Omne vitium in desperantem voluptatem desinit, et omnis virtus in consolationem spirituales. Ac illud quidem prædominans, provocat domestica seu propria, hæc vero similiter cognata.

XLIX. Probrum objectum ab hominibus, cordi tribulationem exhibet; sanctimoniam autem et puritatis causa est pertoleranti.

L. Ignorantia occasio sit contradicendi iis quæ sunt utilia; quæ si audacia animatur, auget vitiorum propositum.

LI. Nullam inferens injuriam, molesta et affligentia te suscipe: et tanquam rationem redditurus, abjice a te avaritiam.

LII. Si quid occulte aut clanculum peccaveris, ne coneris celare aut clam habere, *Omnia enim nuda et aperta sunt oculis illius, ad quem nobis sermo* ⁹.

LIII. Etiam quod ad animum et cogitationes attingit, Domino Deo te met ostende, *Homines enim faciem, Deus autem intuetur cor* ¹⁰.

LIV. Nihil cogites aut facias citra scopum Deo gratum. Etenim qui sine scopo iter facit, nequidquam laborat.

LV. Qui nulla necessitate coactus peccat, hunc difficulter subit pœnitentia: propterea falli non potest divina justitia.

LVI. Casus molestus ac dolorem afferens, Dei memoriam homini intelligentia exulto exhibet; pari modo affligit eum qui Domini obliviscitur.

LVII. Omnis labor quem invitus feceris, Dei reminiscendi tibi magister sit: ita fiet ut nunquam tibi desit occasio resipiscentiæ.

LVIII. Oblivio per se nullius est virtutis, sed

ελεγχε. Εἰ δὲ λέγεις κατα Θεὸν ἐλέγχειν, πρῶτον τὰ σὰ κακὰ φανεροποίησον.

Μ'. Πάσης ἀρετῆς κατάρχει Θεὸς, καὶ τοῦ μετ-
ημερινοῦ φωτὸς ὁ ἥλιος.

ΜΑ'. Ποιήσας ἀρετὴν, μνήσθητι τοῦ εἰρηκότος,
ὅτι *Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν*.

ΜΒ'. Διὰ θλίψεως τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις
ἡτοίμαται· ὁμοίως καὶ τὰ κακὰ διὰ κενοδοξίας καὶ
ἡδονῆς.

ΜΓ'. Ἐκφεύγει ἀπὸ ἀμαρτίας ὁ παρὰ ἀνθρώπων
ἀδικούμενος, καὶ ὁμοίαν τῆς θλίψεως εὐρίσκει τὴν
ἀντίληψιν.

ΜΔ'. Ὁ μὴ πιστεύων τῷ Χριστῷ περὶ ἀναποδό-
σεως, πᾶσαν ἀδικίαν ὑπομένει κατὰ ἀναλογίαν τῆς
πιστεως.

ΜΕ'. Ὁ ἀδικούντων ἀνθρώπων ὑπερευχόμενος
καταράσσει τοὺς δαίμονας· ὁ δὲ τοῖς πρώτοις ἀντι-
τασσόμενος, ὑπὸ τῶν δευτέρων τιτρώσκειται.

ΜΖ'. Κρείσσων πλημμέλεια ἀνθρώπων, καὶ μὴ
δαϊμόνων· ὁ δὲ εὐαρεστῶν τῷ Κυρίῳ, ἀμφοτέρους
ἐνίκησε.

ΜΖ'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Θεοῦ οἰκονομικῶς παραγι-
νεται· διαφεύγει δὲ μυστικῶς τοὺς ἀγνώμονας καὶ
ἀχαρίστους καὶ ἀεργούς.

ΜΗ'. Πᾶσα κακία εἰς τὴν ἀπηγορευμένην ἡδονὴν
καταλήγει, καὶ πᾶσα ἀρετὴ εἰς παράκλησιν πνευμα-
τικὴν. Καὶ ἡ μὲν προτέρα κρατοῦσα, προσερεθίζει
τὰ οἰκτεῖα· καὶ ἡ δευτέρα δὲ, ὁμοίως τὰ συγγενῆ.

ΜΘ'. Ὅνειδισμὸς ἀνθρώπων θλίψιν παρέχει τῇ
καρδίᾳ· ἀγνείας δὲ γίνεται αἰτία τῷ ὑπομένοντι.

Ν'. Ἄγνοια ἀντιλέγειν πρὸς τὰ ὠφέλιμα πα-
ρασκευάζει· καὶ θρασυνομένη αὖξιν τὸς κακίας.

ΝΑ'. Τὰ προσχρεῖμενα μὴδὲν ζημιούμενος, τὰ θλι-
θερὰ προσδέχου· καὶ ὡς ἀποδώσων λόγον, πλεον-
εξίαν ἀπόβαλε.

ΝΒ'. Ἀμαρτήσας λαθραίως, μὴ πειρῶ λανθάνειν·
*Πάντα γὰρ γυμνὰ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλ-
μοῖς αὐτοῦ, πρὸς δὲ ἡμῖν ὁ λόγος*.

ΝΓ'. Κατὰ διάνοιαν σεαυτὸν ἐπιδείκνυς τῷ Δεσπό-
τῃ· Ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς
καρδίαν ἐρεῖ.

ΝΔ'. Μὴδὲν λογίζου ἢ πράττει ἀνευ σκοποῦ. Ὁ γὰρ
ἀσκόπως ὁδοιπορῶν, ματαιοπονήσει.

ΝΕ'. Τῷ ἐκτὸς ἀνάγκης ἀμαρτάνοντι δυσμετα-
νόητα γίνεται· διότι ἀλάθητος ἡ τοῦ Θεοῦ δι-
καιοσύνη.

ΝΖ'. Σύμβασις ὀδυνηρὰ μνήμην Θεοῦ παρέχει τῷ
συνετῷ· θλίβουσα κατὰ ἀναλογίαν τὸν ἐπιλανθάνο-
μενον τοῦ Κυρίου.

ΝΖ'. Πᾶς ἀκούσιος πόνος γινέσθω σοι μνήμης Θεοῦ
διδάσκαλος· καὶ οὐκ ἐπιλείψει σοι ἀφορμὴ πρὸς με-
τάνοιαν.

ΝΗ'. Λήθη καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν,

⁹ Joan. xv, 5. ¹⁰ Hebr. iv, 13: ¹¹ I Reg. xvi, 7.

ἀλλ' ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀμελειῶν κατ' ἀναλογίαν κρα-
τύνεται.

ΝΘ'. Μὴ λέγε· Τί ποιήσω, ὃ τι οὐκ ἐθέλω,
καὶ ἔρχεται; Διότι μνημονεύων παρελογίσω τὸ ὀφει-
λόμενον.

Ξ'. Ὁ γὰρ μνημονεύεις, ποιήσον· καὶ ὃ ἀμνημο-
νεῖς, ἀποκαλύπτεται σοι· καὶ οὐ μὴ παραδῶς ἀκρίτως
τὴν ἔννοιαν λήθη.

ΞΑ'. Ἡ Γραφή φησιν· Ἄδης, καὶ ἀπώλεια φανερά
παρὰ Κυρίου. Ταῦτα δὲ περὶ καρδιακῆς ἀγνοίας καὶ
λήθης λέγει.

ΞΒ'. Ἄδης ἐστὶν ἀγνοία· ἀπώλεια δὲ ἐστὶ λήθη.
Ἄμφότερα δὲ ἐστὶν ἀφάνερα· διότι ἐξ ὑπαρχόντων
ἀπώλοντο.

ΞΓ'. Τὰ σὰ περιεργάζου κακὰ, καὶ μὴ τὰ τοῦ πλη-
σίον· καὶ οὐ μὴ συλλυθῆ σου τὸ νοερὸν ἐργαστήριον.

ΞΔ'. Πάντων τῶν κατὰ δύναμιν καλῶν, δυσχώρητος
ἡ ἀμέλεια· ἐλεημοσύνη δὲ καὶ προσευχὴ ἀνακαλεῖ-
ται τοὺς ἀμελήσαντας.

ΞΕ'. Πᾶσα θλίψις κατὰ Θεὸν, ἔργον ἐστὶν εὐσε-
βείας ἐνυπόστατον· ἡ γὰρ ἀληθινὴ ἀγάπη δι' ἐναν-
τίων δοκιμάζεται.

ΞϚ'. Μὴ λέγε κεκτῆσθαι ἀρετὴν ἐκτὸς θλίψεως·
ἀδόκιμος γὰρ ἐστὶ διὰ τὴν ἀνεσίαν.

ΞΖ'. Πάσης ἐκουσίτου θλίψεως ἀναλογίζου τὴν ἐκ-
βασίαν, καὶ εὐρήσεις ἐν αὐτῇ ἀμαρτίας ἀναίρεσιν.

ΞΗ'. Πολλὰ συμβουλαι τοῦ πέλας πρὸς τὸ συμ-
φρον· ἐκάστῳ δὲ τῆς ἰδίας γνώμης οὐδὲν ἀρμο-
διώτερον.

ΞΘ'. Ζητῶν θεραπείαν, ἐπιμέλῃσαι τῆς συνειδή-
σεως· καὶ ὅσα λέγει, ποιήσον· καὶ εὐρήσεις τὴν ὠφέ-
λειαν.

Ο'. Τὰ κρυπτά ἐκάστου ὁ Θεὸς οἶδε, καὶ ἡ συν-
είδησις· καὶ διὰ τούτων αὐτῶν λαμβανέτω διόρ-
θωσιν.

ΟΑ'. Ὁ ἀβουλήτως κοπιῶν, καθολικῶς πτωχεύει.
Ὁ δὲ μετ' ἐλπίδος τρέχων, δίπλουτός ἐστιν.

ΟΒ'. Ἄνθρωπος ὅσα δύναται ἐπιτηδεύει, κατὰ τὸ
θέλημα· ὁ δὲ Θεὸς τὰς τούτων ἐκβάσεις ποιεῖ, κατὰ
τὸ δίκαιον.

ΟΓ'. Ἐὰν θέλης ἀκατακρίτως παρὰ ἀνθρώπων
ἐπαινον λαβεῖν· πρῶτον ὑπὲρ ἀμαρτιῶν σου ἀγά-
πησον ἑλεγχον.

ΟΔ'. Ὅσῃν ἂν τις ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ καταθέ-
ξηται ἐντροπήν, ἐκατονταπλασίως ὑπὸ πλήθους δο-
ξασθήσεται.

ΟΕ'. Κρεῖσσον δὲ πᾶν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι διὰ τὰ
μέλλοντα.

ΟϚ'. Ὅταν ἄνθρωπος ἄνθρωπον ὠφελήσῃ ἐν λό-
γοις ἢ ἐν πράγμασι, Θεοῦ εἶναι τὴν χάριν νοεῖτω-
σαν ἀμφότεροι. Ὁ δὲ μὴ συνίων τούτο, παρὰ τοῦ
συνιέντος ἐξουσιασθήσεται.

ΟΖ'. Ὁ ἐπαινῶν τὸν πλησίον κατὰ τινα ὑπόκρι-
σιν, ὀνειδίζει αὐτὸν ἐν καιρῷ, καὶ αὐτὸς ἐντραπή-
σεται.

ΟΗ'. Ὁ ἀγνοῶν ἐνέδραν πολεμιῶν, σφάζεται εὐ-

LIX. Ne dicas: Quid faciam, quoniam quod non
volo, mihi evenit? Proterea deliberans statuo
quod factu sit optimum.

LX. Quorum memor es, facito; et quorum non
memor es, ea revelantur; et ne citra iudicium et
temere prodas tuam cogitationem.

LXI. Scriptura dicit: *Infernus et perditio mani-
festa sunt apud Dominum* ¹¹. Hæc autem de cordis
ignorantia et oblivione dicta sunt.

LXII. Infernus est ignorantia; perditio autem,
oblivio. Utraque vero obscura est; propterea quo-
que noxia.

LXIII. De tui ipsius malis satage, et non de
proximi; ne una mentis tuæ sedulitas intereat.

LXIV. Nihil magis distrahit ab omni genere boni,
quam socordia; misericordia autem et precatio
adhortantur negligentes.

LXV. Omnis afflictio secundum Deum, opus pie-
tatis est certissimum; siquidem vera caritas in
adversis probatur.

LXVI. Ne dicas te virtutis possessorem esse ci-
tra afflictionem; neque enim probari potest propter
requiem et tranquillitatis otium.

LXVII. Omnis voluntariæ afflictionis exitum con-
sidera, et invenies in illa peccati interitum.

LXVIII. Multa consilia proximi ad utilitatem;
unicuique autem propria sententia nihil convenienti-
us.

LXIX. Quærens remedium, curam habe conscien-
tiæ; et quæcunque loquitur, facito; et ita utilita-
tem invenies.

LXX. Cujusque hominis arcana Deus comperta
habet, et conscientia; et propter hæc ipsa semet
emendat et corrigit.

LXXI. Inconsulto labore semet conficiens, pro-
sus mendicum agit. Cæterum qui spe proposita
currit, locuples est admodum.

LXXII. Quæcunque potest homo, pro voluntate
sua facit; verum Deus horum exitum, prout justum
est, dispensat.

LXXIII. Quod si animus est, nullius iudicio lau-
dem obnoxiam ab hominibus consequi: primum de
peccatis tuis redargutionem amans boni consule.

LXXIV. Quantamcunque pro veritate Christi
ignominiam quis pertulerit, tantum in centuplo ma-
gis a multitudine gloriæ consequetur.

LXXV. Satius autem est omne bonum operari
propter futura.

LXXVI. Quoties homo homini verbis profuerit
aut operibus, Dei uterque gratiam esse agnoscat.
Cæterum hoc non intelligens, ab intelligente po-
testate superabitur.

LXXVII. Laudans proximum simulata quadam
et figurata laude, temporis progressu illum probro
afficiet, et ipse rursus pudore suffundetur.

LXXVIII. Ignorans hostium insidias, haud diffi-

¹¹ Prov. xv, 11.

culter jugulatur; et cui affectionum causæ non sunt perspectæ, facile labitur.

LXXIX. A voluptatis amore et studio, negligentia; a negligentia proficiscitur oblivio. Rerum enim utilium cognitionem Deus omnibus largitus est.

LXXX. Homo dat consilium homini, quemadmodum novit; Deus autem operatur in audiente, secundum quod credidit.

LXXXI. Vidi homines idiotas opere humilia sapientes, et facti sunt sapientiores sapientibus. Alter idiota cum audisset illum extolli laudibus, humilitatem non est imitatus; sed in privata sua conditione ambitiose et arroganter semet efferens, superbiam arripuit.

LXXXII. Respuens intellectus prudentiam, et ad imperitiam semet convertens, non solum est idiota sermone, sed etiam cognitione.

LXXXIII. Quemadmodum aliud est sapientia sermonis, et aliud intellectus: sic aliud sermonis imperitia, aliud insipientia.

LXXXIV. Quemadmodum viro pio non nocet imperitia dicendi: sic neque eloquentia nocet humili.

LXXXV. Ne dixeris: Nescio quid mihi sit agendum, et ob id sum extra culpam, si illud non egero. Si enim facis quæcunque scis esse bona, cætera deinceps tibi revelabuntur, et unum ex uno peculiari modo intelliges.

LXXXVI. Nihil tibi conducit nosse posteriora, antequam priora peregeris: siquidem scientia infat, nullum opus producendo, *charitas vero adificat*¹³, omnia perferendo.

LXXXVII. Legens verba Scripturæ sanctæ, opere ipso exsequere; et ne verba fundas temere, glorians de nuda ejus cognitione.

LXXXVIII. Qui relicto operandi studio, solam cognitionem amplectitur, pro gladio bis acuto baculum arundineum tenet; qui tempore belli, ut ait Scriptura¹⁴, perforabit atque ingreditur manum ejus, atque in conspectu hostium naturale venenum immittet.

LXXXIX. Metitur Deus et trutinat omnem intellectum. Licet enim eandem rem animo graviter affecto cogitare, et temperato.

XC. Qui facit mandatum, pro eo sufferre tentationem non dubitet; quia dilectio erga Christum per contraria probatur.

XCI. Curam cogitationum tuarum nunquam negligas; quoniam Deum nulla conceptio latere potest.

XCII. Cum animadverteris, cogitationem polliceri tibi gloriam humanam, probe noveris, quod ignominiam tibi præparet.

XCVIII. Cognoscit inimicus justitiam legis spiritualis, ac tantum nititur occupare dispositionem intellectus. Hoc enim modo vel pœnitentem sibi captivum reddet, aut non resipiscentem gravibus calamitatibus afficiet.

XCIV. Quandoque ad resistendum afflictionibus provocabit, ut ita dolores multiplicet; et

καίρωσ· καὶ ὁ μὴ εἰδὼς τὰς αἰτίας τῶν παθῶν, καταπίπτει βραδίως.

ΘΘ'. Ἀπὸ φιληδονίας ἀμέλεια, καὶ ἀπὸ ἀμελείας λήθη προσγίνεται. Τῶν συμφερόντων γὰρ τὴν γνώσιν ὁ Θεὸς πᾶσι δωδῶρηται.

Π'. Ἄνθρωπος ὑποτίθεται τῷ πλησίον, καθὰ ἐπίσταται· Θεὸς δὲ ἐνεργεῖ τῷ ἀκούοντι, καθὰ ἐπιστευσεν.

ΠΑ'. Εἶδον ἰδιώτας ἔργῳ ταπεινοφρονησαντας, καὶ ἐγένοντο τῶν σοφῶν σοφώτεροι. Ἔτερος ἰδιώτης ἀκούσας ἐκεῖνου ἐπαιρομένου, τὴν ταπεινωσιν οὐκ ἐμμήσατο· ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἰδιωτείᾳ κενοδοξῶν, ὑπερηφάνειαν προσελάβετο.

ΠΒ'. Ὁ σύνεσιν ἐξουθενῶν, καὶ εἰς ἀμαθίαν ἐγκαχώμενος, οὐκ ἔστιν ἰδιώτης μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώσει.

ΠΓ'. Ὅσπερ ἔστιν ἄλλο σοφία λόγου, καὶ ἄλλο φρόνησις· οὕτως ἕτερον ἰδιωτεῖα λόγου, καὶ ἕτερον ἀφροσύνη.

ΠΔ'. Οὐδὲν βλάβει ἀμαθία λέξεων τὸν εὐλαβέστατον, ὡς οὐδὲ σοφία λόγων τὸν ταπεινώφρονα.

ΠΕ'. Μὴ λέγε· Οὐκ ἐπίσταμαι τὸ δέον, καὶ ἀναίτιός εἰμι μὴ ποιῶν αὐτό. Εἰ γὰρ ἐποίησι καλὰ ὅσα ἐπίστασαι, καὶ τὰ λοιπὰ σοὶ ἀκολουθῶσ ἀπεκαλύπτετο, οἰκείῳ τρόπῳ ἐν δὲ ἐνδὸς κατανοούμενα.

ΠΖ'. Οὐ συμφέρει σοὶ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν πρώτων, εἰδέναι τὰ δεύτερα· Ἡ γὰρ γνώσις φυσιοῖ διὰ τὴν ἀργίαν, ἢ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, διὰ τὸ πάντα ὑπομένειν.

ΠΖ'. Τῆς Γραφῆς τὰ ῥήματα διὰ πράξεων ἀναγίνωσκε· καὶ μὴ πλατυλόγει, ἐπὶ ψιλοῖς τοῖς νοήμασι εἰκῆ φυσιοῦμενος.

ΠΗ'. Ὁ ἀφείς τὴν πρᾶξιν, καὶ γυμνῇ τῇ γνώσει ἐπεριδόμενος, ἀντὶ διστόμου μαχαίρας καλαμίνην ῥάβδον κρατεῖ, ἥτις ἐν καιρῷ πολέμου, κατὰ τὴν Γραφήν, τρήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν εἰσέλυσεται, τὸν ἰδὸν τῆς φύσεως πρὸ τῶν πολεμίων ἐμβάλλουσα.

ΠΘ'. Μέτρον ἔχει καὶ σταθμὸν παρὰ Θεῷ πᾶσα ἔννοια. Ἔστι γὰρ τὸ αὐτὸ ἢ ἐμπαθῶς ἢ μεσοτρόπως λογισσασθαι.

ΙΑ'. Ὁ ποιήσας ἐντολήν, ἐκδεχέσθω τὸν ὑπὲρ αὐτῆς πειρασμόν· ἢ γὰρ εἰς Χριστὸν ἀγάπη, δι' ἐναντίων δοκιμάζεται.

ΙΑ'. Μὴ καταφρονησῆς ποτὲ ἐν λογισμῶν ἀμελείᾳ· ἀλάθητος γὰρ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσης ἔννοιας.

ΙΑΒ'. Ὅταν ἴδῃς λογισμῶν ἀνθρωπίνῃν σοὶ ἔδξαν ὑπαγορεύοντα, γίνωσκε σαφῶς, ὅτι αἰσχύνῃ σοὶ κατασκευάζει.

ΙΑΓ'. Ἐπίσταται ὁ ἔχθρος, τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὸ δίκαιον, καὶ ζητεῖ μόνον τὴν νοερὰν συγκατάθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν ἢ τὸν τῆς μετανοίας ὑπεύθυνον ποιήσῃ τὸν ὑποχείριον, ἢ μὴ μετανοοῦντα, ἀκουστικῶς ἐπιφοραῖς ὀδύνησιν αὐτόν.

ΙΑΔ'. Ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τὰς ἐπιφορὰς ἀντιμάχεσθαι παρασκευάζει, ὅπως καὶ ὧδε τὰς ὀδύνας πο-

¹³ I Cor. viii, 1. ¹⁴ Isa. xxxvi, 6.

λυπλασιάζη, καὶ ἐν ἐξόδῳ διὰ τὴν ἀνυπομησίαν ἀπο-
δείξῃ ἀπιστον.

ΙΕ'. Πρὸς τὰ ἐπερχόμενα πολλοὶ πολλὰ ἀντετά-
ξαντο· ἀλλ' ἐκτὸς προσευχῆς καὶ μετανοίας οὐδεὶς τὸ
δεινὸν διέφυγεν.

ΙΓ'. Ἐν δι' ἐνὸς τὰ κακὰ λαμβάνει τὴν δύναμιν,
ὁμοίως καὶ τὰ ἀγαθὰ δι' ἀλλήλων αὐξάνεται· καὶ
τὸν ἑαυτῶν μέτοχον ἐπὶ τὰ πρόσω μείζονα προτρέ-
πονται.

ΙΖ'. Τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα ἐξευτελίζει ὁ διάβο-
λος· ἄλλως γὰρ ἐπὶ μείζον κακὸν ἀγαγεῖν οὐ δύ-
ναιται.

ΙΗ'. Ῥίζα αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας, ἀνθρώπινος ἔπαι-
νος· ὡσπερ καὶ σωφροσύνης, ὁ περὶ κακίας ἔλεγ-
χος, οὐχ ὅταν ἀκούωμεν, ἀλλ' ὅταν αὐτὸν καταδε-
χώμεθα.

ΙΘ'. Οὐδὲν ὠφελήθη ὁ ἀποταξάμενος καὶ ἡδυπα-
θῶν· ὁ γὰρ ἐποίει διὰ τῶν χρημάτων, τοῦτο καὶ
μῦθὸν ἔχων ἐργάζεται.

Ρ'. Πάλιν δὲ ὁ ἐγκρατὴς ἐὰν κτᾶται χρήματα,
ἀδελφός ἐστι τοῦ προτέρου κατὰ διάνοιαν· μητρὸς
μὲν τῆς αὐτῆς διὰ τὴν νοεράν ἡδονήν· πατρὸς δὲ
ἐτέρου διὰ τὴν τοῦ πάθους ἐναλλαγὴν.

ΡΑ'. Ἔστιν ὁ περικόπτων πάθος διὰ μείζονα ἡδυ-
πάθειαν· καὶ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων αὐτοῦ τὸν σκοπὸν,
δοξάζεται. Τάχα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ κοπιῶν ἀν-
όνητα.

ΡΒ'. Ἡ αἰτία πάσης κακίας, κενοδοξία καὶ ἡδονή·
ὁ δὲ μὴ μισήσας αὐτά, οὐ μὴ περιάρη πάθος.

ΡΓ'. Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν εἴρηται ἡ φιλαρ-
γυρία· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ σαφῶς δι' ἐκείνων συνίσταται.
Ἐκτυφλοῦται δ' ὁ νοῦς διὰ τῶν τριῶν τούτων παθῶν,
φιλαργυρίας λέγω, κενοδοξίας, καὶ ἡδονῆς.

ΡΔ'. Τρεῖς θυγατέρας λέγω βδέλλης· αὐταὶ εἰσι,
κατὰ τὴν θέαν Γραφῆν, ὑπὸ μητρὸς ἀφροσύνης
ἀγαπήσει ἀγαπώμεναι.

ΡΕ'. Γνώσις καὶ πίστις, αἱ τῆς φύσεως ἡμῶν σύν-
τροφοί, δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ δι' ἐκείνας ἡμεδύνθησαν.

ΡΖ'. Θυμὸς καὶ ὀργή, καὶ πόλεμος καὶ φόνοι, καὶ
πᾶς ὁ λοιπὸς κατάλογος τῶν κακῶν, δι' ἐκείνας ἐν
ἀνθρώποις σφόδρα ἐκραταιώθησαν.

ΡΖ'. Οὕτω μισῆσαι δεῖ φιλαργυρίαν καὶ κενοδο-
ξίαν καὶ ἡδονήν, ὡς μητέρας τῶν κακῶν, καὶ μη-
τρικῆς τῶν ἀρετῶν.

ΡΗ'. Διὰ ταῦτα μὴ ἀγαπᾶν τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ
ἐν τῷ κόσμῳ προσετάχθημεν· τοῦτο δὲ εἴρηται, οὐχ
ἵνα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ ἀκρίτως μισήσωμεν, ἀλλ'
ὅπως τῶν τριῶν ἐκείνων παθῶν τὰς ἀφορμὰς περι-
κόψωμεν.

ΡΘ'. Οὐδεις, φησὶ, στρατευόμενος τῷ Θεῷ, ἐμ-
πλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις· ὁ γὰρ μετὰ
τῆς ἐμπλοκῆς τὰ πάθη νικῆσαι θέλων, ὁμοίός ἐστι τῷ
μετὰ ἀγύρων σθενύνοντι ἐμπυρισμόν.

ΡΙ'. Ὁ διὰ χρήματα, ἢ δόξαν, ἢ ἡδονὴν ὀργιζόμε-

A tandem per oblivionem perfidum demonstrabit.

XCIV. Adversus imminens infortunium multi
multa opposuerunt; sed citra orationem et resipi-
scientiam nullus fatum effugere potuit.

XCVI. Quæ mala sunt, gradatim ac sensim in-
crementum accipiunt: similiter etiam quæ bona
sunt, mutuo augmento multiplicantur, sui que par-
ticipem subinde porro ad majora cohortantur et im-
pellunt.

XCVII. Modica delicta admodum elevat et ex-
tenuat diabolus; alioqui enim ad majus malum aut
vitium hominem adducere non posset.

XCVIII. Turpis concupiscentiæ radix est laus hu-
mana: quemadmodum etiam molestiæ, vitiorum
reprehensio, non quando illam audimus, sed quando
illam non gravatim suscipimus.

XCIX. Nihil utilitatis consecutus est, qui bonis
suis renuntiavit, et indulget deliciis: quod enim
faciebat opes possidens, illud etiam nihil habens
operatur.

C. Rursus homo temperans, si opum dives fue-
rit, frater est prioris, quoad animum; matris qui-
dem ejusdem propter spiritualem delectationem; pa-
tris vero alterius propter affectuum mutationem.

CI. Est qui affectus resecat, majoris voluptatis
consequendæ gratia; atque ita ab ignorantibus
scopum ejus, gloriam consequitur. Fortasse autem
seipsum quoque ignorat, quod inutili labore semet
conturbet.

CK. Omnis vitiositatis causa, est inanis gloriæ
cupiditas et voluptas: quas qui non odio habuerit,
nunquam affectus abjiciet.

CIII. Radix omnium malorum dicta est avaritia¹⁴;
verum etiam hæc per illa manifesta consistit. Ex-
cæcatur autem mens tribus hisce affectionibus, ava-
ritia videlicet, et gloriæ cupidine, ac voluptate.

CIV. Tres hirudinis seu sanguisugæ sillas illas
esse affirmo, quæ divini Scripturæ testimonio¹⁵, a
matre immodestia summo amore diliguntur.

CV. Cognitio et fides naturæ nostræ co-alumnæ,
nulla alia re quam per illas hebetatæ sunt.

CVI. Furor et iracundia, et bellum et cædes, et
reliquus universus vitiorum catalogus, propter illas
inter homines vehementer invaluerunt.

CVII. Ita odio habenda est avaritia et vana glo-
ria et voluptas, ut vitiorum matres, et virtutum
novercæ.

CVIII. Propter hæc ne diligamus mundum, neque
ea quæ in mundo sunt¹⁶ nobis colenda propona-
mus. Quod dictum est, non ut ea quæ a Deo creata
sunt, sine judicio prosequamur odio, verum ut ho-
rum trium affectuum occasiones præcidamus.

CIX. Nemo, inquit Apostolus¹⁷, militans Deo,
hujus vitæ negotiis implicatur. Etenim qui hisce
implicitus, affectiones superare voluerit, similis est
ei qui paleis conatur incendium restinguere.

CX. Qui propter opes aut gloriam aut voluptatem

¹⁴ I Tim. vi, 10. ¹⁵ Prov. xxx, 15. ¹⁶ I Joan. ii, 15. ¹⁷ II Tim. ii, 4.

proximo irascitur, nondum cognovit Deum justitia res mundanas administrare solere.

CXI. Quando audieris Dominum dicentem: *Nisi quis renuntiaverit omnibus substantiis suis, non est me dignus*¹⁸: non tantum de relinquendis divitiis hoc dictum accipias, sed etiam de omnibus vitiorum ac improbitatis actionibus.

CXII. Qui non cognoscit veritatem, nequaquam vere potest credere. Siquidem cognitio secundum naturam præcedit fidem.

CXIII. Quemadmodum unicuique rerum quæ videntur, Deus quod naturale est, tribuit: sic humanis quoque cogitationibus, sive velimus, sive nolimus.

CXIV. Si quis aperte et obstinate peccans, et non pœnitens, nihil passus fuerit usque ad vitæ exitum; in hunc iudicium sine misericordia¹⁹ futurum ne dubites.

CXV. Qui cordate orat, suffert ea quæ illi obijciuntur. Cæterum qui acceptarum injuriarum memor est, nondum pure precatus est.

CXVI. Damno affectus, aut probro et contumelia laceratus, aut persecutionem passus a quopiam, fac ne animo tecum cogites, quod præsens est, sed quod futurum est, suscipe; atque ita certo invenies, eum multorum bonorum tibi fuisse auctorem, non tantum in præsentem, sed etiam in futuro sæculo.

CXVII. Quemadmodum iis qui crudo et indigesto sunt stomacho, amarum prodest absinthium: sic male moratis mala tolerare utile est. Illos enim ad bonam valetudinem consequendam, hos vero ad respicientiam amplectendam inducunt pharmaca.

CXVIII. Quod si nolueris mala pati, neque male facere velis; siquidem illud huic indivisus comesse esse consuevit. Quod enim quisque seminat, hoc etiam metet²⁰.

CXIX. Volente animo mala seminantes, et invito eadem metentes, justitiam Dei admirari debemus. Cum sationis ac messis tempus medio interjecto definitum sit, hujus rei gratia diffidimus de retributione.

CXX. Si quid flagitiose deliquisti, cave ipsum culpes facinus, sed potius mentis tuæ cogitationem. Nisi enim præcurrisset cogitationem animus, corpus nunquam fuisset subsecutum.

CXXI. Aperte peccantibus multo improbius est in occulto admittens flagitia: propterea ille quoque graviore punietur supplicio.

CXXII. Qui nectit et conatur dolos per fallaciam, et occulte malis afficit proximum, ille serpens est, secundum Scripturam²¹, qui jacet in via, et equi pungit calcaneum.

CXXIII. Qui eadem de causa apud hunc quidem laudat, apud alium vero vituperat proximum, illum ambitione et invidentia victum esse constat: et per laudem quidem invidentiam celare nititur, per reprehensionem vero seipsum illo præstantiorem ostendere conatur.

¹⁸ Luc. xiv, 33. ¹⁹ Jac. ii, 35. ²⁰ Galat. vi, 8.

Α νος τῆ πλησίον, οὐπω ἐγνωκων ὅτι ἐν δικαιοσύνῃ διακονεῖ ὁ θεός τὰ πράγματα.

PIA'. Ὅταν ἀκούσης τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι: *Εἰ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, οὐκ ἔστι μου ἀξίος*, μὴ μόνον περὶ χρήματα νοεῖ τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν τῆς κακίας πραγμάτων.

PIB'. Ὅ μὴ γινώσκων τὴν ἀλήθειαν, οὐτε ἀληθῶς πιστεῦεν δύναται. Ἡ γὰρ γνῶσις κατὰ φύσιν προηγείται τῆς πίστεως.

PIΓ'. Ὅσπερ ἐκάστῳ τῶν ὀρωμένων τὸ προσφεύς ἀπένευμεν ὁ θεός· οὕτω καὶ τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς, κἂν θέλωμεν, κἂν μὴ.

PIΔ'. Εἰ τις προφανῶς ἀμαρτάνων καὶ μὴ μετανοῶν, οὐδὲν ἔπαθεν ἕως ἐξόδου, τοῦτου νόμιζε ἀλλεων εἶναι τὴν χριστὶν ἐκεῖ.

PIE'. Ὅ ἐμφρόνως προσευχόμενος, ὑπομένει τὰ ἐπερχόμενα· ὁ δὲ μνησικακῶν, οὐπω καθαρῶς προσήυξαστο.

PIΓ'. Ζημιωθεῖς, ἢ οὐνειδισθεῖς, ἢ διωχθεῖς παρὰ τινος, μὴ λογίζου τὸ παρὸν, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐκδέχου· εὐρήσεις ὅτι πολλῶν σοι ἀγαθῶν γέγονε πρόξενος, οὐ μόνον ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

PIZ'. Ὅσπερ τοὺς κακοστίτους ἀψίνθισον ὠφελεῖ τὸ πικρὸν· οὕτω τοῖς κακοτρόποις κακὰ πάσχειν συμφέρει. Τοὺς μὲν γὰρ εὐεκτεῖν, τοὺς δὲ μετανοεῖν παρασκευάζει τὰ φάρμακα.

PIH'. Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μηδὲ κακοποιεῖν θέλε· διότι τοῦτο ἐκείνῳ ἀπαράδατος ἀκολουθεῖ. Ὅ γὰρ σπείρει ἕκαστος, τοῦτο καὶ θερίσει.

PIΘ'. Ἐκουσίως τὰ φαῦλα σπείροντες, καὶ ἀκουσίως θερίζοντες, τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ θαυμάζεις ὀφείλομεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ θέρους καὶ ἀνὰ μέσον σπόρου καιρός τις διώρισταί, τοῦτου χάριν ἀπιστοῦμεν περὶ τὴν ἀνταπόδοσιν.

PK'. Ἀμαρτήσας, μὴ αἰτιῶ τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν. Εἰ μὴ γὰρ ὁ νοῦς προέδραμεν, οὐκ ἂν τὸ σῶμα ἐπηκολούθησε.

D PKA'. Τῶν προφανῶς ἀδικούντων πονηρότερός ἐστὶν ὁ λαθροκακούργος· διόπερ ἐκεῖνος καὶ πονηροτέρως κολάζεται.

PKB'. Ὅ δόλους συμπλέκων, καὶ κεκρυμμένως κακοποιῶν, ὕψις ἐστὶ, κατὰ τὴν Γραφήν, ὁ καθήμενος ἐν ὄδῳ, καὶ δάκνων πτέρναν ἵππου.

PKΓ'. Ὅ ἐν τῷ αὐτῷ εἰς τινα μὲν ἐπαίνων, εἰς τινα δὲ ψέγων τὸν πέλας, οὗτος κενοδοξία καὶ φθόνῳ κεκράτηται· καὶ διὰ μὲν τῶν ἐπαίνων, κρύπτειν πειράται τὸν φθόνον, διὰ δὲ τῶν ψέγων, ἑαυτὸν εὐδοκίμωτερον ἐκείνου συνίστησιν.

²¹ Gen. xlix, 17.

PKΔ'. Ὅσπερ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πρόβατα A
βόσκειν καὶ λύκους· οὕτως ἀδύνατον ἐλέους τυχεῖν
τὸν δολοποιούντα τὸν πλησίον.

PKE'. Ὁ τῆ ἐπιταγῆ ἐπιμίσγων λάθρα τὸ ἔδιον
θέλημα, μοιχός ἐστι, καθὼς ἐν τῇ Σοφίᾳ δεδῆλω-
ται, καὶ δι' ἔνδειαν φρενῶν, ὀδύνας καὶ ἀτιμίας ὑπο-
φέρει.

PKZ'. Ὅσπερ ὕδατος καὶ πυρὸς ἐναντία ἡ σύνοδος,
οὕτως ἐναντιοῦται ἀλλήλοις δικαιολογία καὶ ταπει-
νωσις.

PKZ'. Ὁ ζητῶν ἀφρασεῖν ἀμαρτιῶν, ἀγαπάτω ταπει-
νοφροσύνην· ὁ δὲ κατακρίνων τὸν ἕτερον, σφραγίζει
τὰ ἐαυτοῦ κακά.

PKH'. Μὴ ἀφῆς ἀνεξάλειπτον ἀμαρτίαν, κὲν βρα-
χυτάτη τυγχάνῃ, ἵνα μὴ ὕστερον ἐπὶ μεῖζον κακὸν
κατασύρῃ σε.

PKΘ'. Ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, ἀληθῆ λόγον ἀγάπη-
σον, καὶ μηδέποτε ἀκρίτως ἐλεγχον ἀποστραφῆς.

PA'. Λόγος ἀληθῆς μετέβαλε γεννήματα ἐχιδνῶν,
καὶ ὑπέδειξεν αὐτοῖς φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς.

PAΔ'. Ὁ δεχόμενος λόγους ἀληθείας, ὑποδέξεται
τὸν Θεὸν Λόγον· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Ὁ δεχόμενος
ὁμᾶς, ἐμὲ δέχεται.

PAB'. Παραλυτικός ἐστι χαλασθεὶς διὰ τοῦ δώ-
ματος, ἀμαρτωλὸς παρὰ πιστῶν κατὰ Θεὸν ἐλεγ-
χόμενος, καὶ διὰ τὴν ἐκείνων πίστιν λαμβάνων τὴν
ἄφρασιν.

PAG'. Κρεῖσσον μετ' εὐλαστίας ὑπερεύχεσθαι τοῦ
πλησίον, ἢ ἐλέγχειν αὐτὸν ἐν παντὶ πράγματι.

PAA'. Ὁ ὀρθῶς μετανοῶν, ὑπὸ ἀφρόνων χλευάζεται-
ται. Τοῦτο δὲ αὐτῷ ἐστι τεκμήριον εὐαρεστήσεως.

PAE'. Ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται,
καὶ οὐ παύεται, ἕως ἂν ἐξολοθρεύσῃ Κύριος σπέρμα
ἐκ Βαβυλῶνος.

PAG'. Λόγισαί μοι ἔνδεκα εἶναι τὰ πάθη τῆς ἀμαρ-
τίας· ἐὰν ἐν ἐξ αὐτῶν ἀγαπήσῃς θελήματι, ἐκεῖνο
ἀναπληρῶσει τὸν τόπον τῶν ἔνδεκα.

PAZ'. Πῦρ ἐστι καϊόμενον ἢ ἀμαρτία. Ὅσον ἂν
περικόψῃς τὴν ὕλην, τοσοῦτον σβεσθήσεται· καὶ καθὸ
ἐν ἐπιθῆς (1), ἀναλόγως ἐκκαυθήσεται.

PAH'. Ἐπαρθεὶς ἐν ἐπαίνοις, ἐκδέχου ἀτιμίαν.
Φησὶ γὰρ· Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται.

PAΘ'. Ὅταν πᾶσαν ἐκούσιον κακίαν ἀποβάλωμεν
τῆς διανοίας, τότε ἂν πολεμήσωμεν πάθει τοῖς κα-
τὰ πρόληψιν.

PM'. Πρόληψις ἐστὶ τῶν προτέρων κακῶν μείλα
ἀκούσιος, παρὰ μὲν τῷ ἀγωνιστῇ προδῆναι εἰς πάθος
κωλυομένη· παρὰ δὲ τῷ νικητῇ ἕως προσδελῆς ἀνα-
τρεπτομένη.

PMA'. Προσβολὴ ἐστὶν ἀνείδωλον κίνημα καρδιάς,
κλεισοῦρας δίχην, ὑπὸ τῶν ἐμπεύρων κατεχομένη.

PMB'. Ὅπου εἰκόνες λογισμῶν (2), ἐκεῖ γέγονε συγ-

²² Prov. vi, 32, 33. ²³ Matth. iii, 7. ²⁴ Matth. x, 40. ²⁵ Luc v, 19. ²⁶ I Cor. ix, 25. ²⁷ Luc. iv, 11.

(1) F ἐνεπιθῆς, vel ἂν ἐπιθῆς. Edit.

CXXIV. Quemadmodum non licet simul et oves et
lupos pascere : ita nullo modo fieri potest, ut is mise-
ricordiam consequatur, qui dolose agit cum proximo.

CXXV. Qui mandato sibi injuncto propriam vol-
untatem subimmiscet, mæchus est, quemadmodum
in Sapientia manifestatum est ²², et propter mentis
inopiam, dolorem sustinet et ignominiam.

CXXVI. Quemadmodum aquæ et ignis contraria
est societas, sic quoque contraria sunt inter se ju-
stificatio sui et humiliatio.

CXXVII. Quærens peccatorum condonationem et
veniam, humilitatem diligit. Cæterum qui conde-
mnat proximum, obsignat sua ipsius mala.

CXXVIII. Ne dimittas peccatum indeletum, ta-
metsi sit valde modicum, ne te postea ad majus
B malum et vitium pertrahat.

CXXIX. Quodsi animus est salvari, veracem
sermonem dilige, neque unquam præcipitanter et
temere reprehensionem averseris.

CXXX. Sermo verus mutavit viperarum proge-
nies, illisque ostendit, ut fugerent a futura ira ²³.

CXXXI. Qui suscipit sermones veritatis, suscipiet
Deum Verbum : dicit enim Dominus : Qui recipit vos,
me recipit ²⁴.

CXXXII. Paralyticus* per tectum demissus ²⁵, est
peccator, qui a fidelibus secundum Deum redargui-
tur, et propter illorum fidem remissionem conse-
quitur.

CXXXIII. Satius est cum timore orare pro pro-
ximo, quam eundem in omni opere redarguere.

CXXXIV. Qui vere resipiscit, emendata in me-
lius vita, ab hominibus fatuus subsannatur : hoc au-
tem illius probitatis argumentum est.

CXXXV. Qui certat, ab omnibus se temperat ²⁶,
nec prius finem facit, quam Dominus omne semen
Babylonis profligatum exterminaverit.

CXXXVI. Considera, undecim esse peccati affec-
tiones : quarum si unam ultro amaveris, ea omnium
undecim hinc occupabit.

CXXXVII. Ignis ardens est peccatum. Jam quan-
tum peccandi materiam sustuleris, tantum exting-
uetur ; quantumque adjeceris, tantum accendetur.

CXXXVIII. Si laudatus, animo sublato superbie-
ris, ignominiam amplector. Ait enim : Qui se ex-
D allat, humiliabitur ²⁷.

CXXXIX. Quando nostra sponte omnem iniqui-
tatem ex animo ejecerimus, tunc adversus affectio-
nes quæ mentem præoccupant, dimicabimus.

CXL. Mentis præoccupatio, est priorum malorum
aut vitiorum memoria non voluntaria, quæ a certa-
tore, ne in affectum erumpat, prohibetur ; a victore
vero usque ad impetum violentiorem subvertitur.

CXLI. Impetus vero violentior, est motus cordis
carens imaginationibus, occultum judicium in ex-
pertis detinens.

CXLII. Ubi cogitationum imagines, ibi facta est

(2) Ὅπου, κ. τ. λ. Cautè lege.

assensio; motus enim est ab imaginationibus alienus, extra noxam impetus. Est autem, qui etiam ex iis aufugit, veluti ex igne stipes aut titio; est rursus, qui non revertitur, donec flamma concremata subsederit.

CLXIII. Ne dicas: Quod nolo, accidit. Omnino enim etsi illud nequaquam volueris, tamen rei quæ contigit, causas amare te verisimile est.

CLXIV. Qui laudem venatur, in affectus incidit, et tribulationem venientem deplorans, amat requiem.

CLXV. Tanquam in statera voluptates sectantis fluctuat cogitatio; nonnunquam plorat et deflet peccata; mox pugnat et contradicit proximo, excusans atque defendens voluptates.

CLXVI. Omnia probans, et bonum retinens, consequenter ab omni quoque malitia semet abstinere.

CLXVII. Homo longanimis multa sapientia præditus est; similiter, qui verbis sapientiæ suam aures accommodat.

CLXVIII. Citra Dei recordationem aut memoriam, vera cognitio non potest subsistere. Etenim sine priore, illud posterius spurium et illegitimum est.

CLXIX. Hominem gravi corde præditum, nihil juvat subtilioris et argutioris cognitionis oratio, propterea quod præ superbia pœnitentia laborem subire nequeat.

CL. Homini miti confert credulitas, quatenus Dei longanimitatem non tentat, neque crebra transgressione percutitur.

CLI. Hominem potentem ne coarguas ambitionis et inanis gloriæ, sed potius futuræ damnationis ignominiam illi ostende: hoc enim modo homo intelligens et cordatus haud difficulter coarguitur.

CLII. Qui odio habet redargutionem, secundum propositum adhuc subjectus est affectibus. Cæterum qui amat eam, videlicet secundum mentis præoccupationem rapitur.

CLIII. Ne velis cupidus esse audiendi aliena flagitia: hac enim audiendi voluptate flagitiorum quoque characteres nutriuntur.

CLIV. Maledicas orationes inaudiens, tibi ipse, non ei qui locutus est, irascere: pravæ enim rerum auditor, pravus evadit nuntius.

CLV. Si quis in vaniloquos homines inciderit, reum seipsum putet talium verborum, quanquam non ex recenti colloquio, sed ex antiquo debito.

CLVI. Si quem videris simulante et hypocritice te laudantem, ab eodem suo tempore vituperationem quoque expecta.

CLVII. Præsentes tribulationes cum futuris bonis commuta, et ita nulla unquam difficultas tuam certamen eludet.

CLVIII. Quando propter externam aliquam, hoc est corporalem largitionem, hominem ut virum bonum extra Deum laudaveris, postea ille tibi improbus apparebit.

CLIX. Omne bonum a Domino pro sua dispen-

Α κατάθεσις· κίνημα γάρ ἐστιν ἀνειδωλον, ἀνάτιος προσβολῆ. Ἔστι δὲ καὶ ὁ ἐκ τούτων ἐκφεύγων, ὡς δαλδὸς ἐκ πυρός· καὶ ἔστιν ὁ μὴ ἀναστρέφων, ἕως ἂν ἐκκαύσῃ φλόγα.

PMΓ'. Μὴ λέγε· Ὁ τι οὐ θέλω, καὶ ἔρχεται. Πάντως γὰρ κἂν μὴ αὐτὸ ἀγνοῆς, τὰς δὲ αἰτίας ἀγαπᾷς τοῦ πράγματος.

PMΔ'. Ὁ ζητῶν ἔπαινον, ἔγκειται πάθει· καὶ θλίψιν ἐπελθοῦσαν ἀποδυρόμενος, ἀγαπᾷ τὴν ἀνεσιν.

PME'. Ὡς ἐπὶ ζυγοῦ ἀστατεῖ τοῦ ἡδυπαθοῦντος ὁ λογισμὸς, καὶ ποτὲ μὲν κλαίει καὶ ἀποδύρεται δι' ἁμαρτίας· ποτὲ δὲ πολεμεῖ καὶ ἀντιλέγει τῷ πλησίον, ἐκδικῶν τὰς ἡδονάς.

B PMΓ'. Ὁ πάντα δοκιμάζων καὶ τὸ καλὸν κατέχων, ἀκολούθως ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἀφέξεται.

PMZ'. Μακρόθυμος ἀνὴρ, παλὺς ἐν φρονήσει· ὁμοίως καὶ ὁ λόγος σοφίας παραβάλλων τὸ οὖς αὐτοῦ.

PMH'. Χωρὶς μνήμης Θεοῦ, γνώσις ἀληθῆς εἶναι οὐ δύναται· ἐκτὸς γὰρ τῆς προτέρας, ἡ δευτέρα νόθος ὑπάρχει.

PMΘ'. Τὸν σκληροκάρδιον οὐκ ὠφελεῖ λεπτοτέρας γνώσεως λόγος, διότι ἐκτὸς φόβου, μετανοίας πόνους οὐ καταδέχεται.

PN'. Τῷ πράξει ἀνθρώπῳ πιστολογία συμβάλλεται, καθότι οὐ πειράζει Θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ οὐ τύπτει ἐν πυκνῇ παραβάσει.

C PNA'. Ἄνδρα δυνατὸν μὴ ἐλέγξει ἐπὶ κενοδοξίᾳ, ἀλλὰ τὴν ἐπιφορὰν τῆς μελλούσης ἀτιμίας ὑπόδειξον· τοῦτω γὰρ τῷ τρόπῳ ὁ συνετὸς ἡδέως ἐλέγχεται.

PNB'. Ὁ μισῶν ἔλεγγον, κατὰ πρόθεσιν ἔγκειται τῷ πάθει. Ὁ δὲ ἀγαπῶν, δηλονότι κατὰ πρόληψιν παραφέρεται.

PNΓ'. Μὴ θέλε ἀκούειν ἀλλότρια πονηρέματα· τῷ γὰρ τοιοῦτω θελήματι καὶ οἱ χαρακτῆρες τῶν πονηρευμάτων διατρέφονται.

PND'. Ὁ κακοῖς λόγοις ἐνηχηθεὶς, σεαυτῷ ὀργίζου, καὶ μὴ τῷ λαλήσαντι· πονηρᾶς γὰρ ἀκοῆς, πονηρὸς καὶ ὁ ἀποκρισιάριος.

D PNE'. Εἰ τις ματαιολόγους ἀνθρώπους περιτύχῃ, ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τῶν τειοῦτων βημάτων, κἂν μὴ προσφάτως, ἀλλ' ἐκ παλαιοῦ χρεωστήματος.

PNΓ'. Ἐὰν ἴδῃς τινὰ καθ' ὑπόκρισιν ἔπαινοῦντά σε, ἐν ἰδίῳ καιρῷ παρ' ἐκείνου ψόγον ἐκδέχου.

PNZ'. Τὰ παρόντα θλιβερὰ προσσυνάλασσε τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ οὐδέποτε σου τὸν ἀγῶνα χαυνώσει πλημμυρία.

PNH'. Ὅταν διὰ σωματικὴν παροχὴν ἀνθρώπων ὡς ἀγαθὸν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἐπαινέσῃς, ὕστερον ὁ αὐτὸς σοι πονηρὸς καταφανήσεται.

PNΘ'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Κυρίου οἰκονομικῶς ἐπ-

ἄρχεται· καὶ οἱ φέροντες αὐτὸ, εἰσὶν ἀγαθοῦ διά-
κονοι.

ΡΕ'. Ἀγαθῶν καὶ κακῶν τὰς μετεμπλοκάς ὁμολῶ-
λογισμῶ ὑποδέχου· καὶ οὕτως ἀνατρέπει ὁ Θεὸς τῆς
ἀνωμαλίας τὰ πράγματα.

ΡΕΑ'. Ἡ ἀνισότης τῶν λογισμῶν, τὰς τῶν ἰδικῶν
ἀνιδίως μεταβολὰς ἐπιφέρει· ὁ Θεὸς γὰρ τὰ ἀκούσια
τοῖς ἐκουσίοις προσφυῶς ἀπένειμε.

ΡΕΒ'. Τὰ αἰσθητὰ, τῶν νοερῶν ἐστὶν ἔκγονα, τὸ
δέον φέροντα ψήφω Θεοῦ.

ΡΕΓ'. Καρδίας ἡδυπαθούσης, λογισμοὶ λοιμοὶ ἀνα-
φύονται· καὶ ἐν τῷ καπνῷ τὴν ἐγκριμένην ὕλην ἐπι-
γνώσκωμεν.

ΡΕΔ'. Παράμενε τῇ διανοίᾳ, καὶ οὐ κοπιᾷσεις ἐν
πειρασμοῖς· ἐκεῖθεν δὲ ἀναχωρῶν, ὑπόμενε τὰ ἐπερ-
χόμενα.

ΡΕΕ'. Εὐχου μὴ ἐλθεῖν σοι πειρασμὸν· ἐλθόντα δὲ,
κατάδεξαι ὡς σὸν, καὶ οὐκ ἄλλότριον.

ΡΕΖ'. Ἄρον τὴν ἔννοιαν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας,
καὶ τότε δυνήσῃ ἰδεῖν τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου.

ΡΕΖ'. Ὁ λέγων πάσας εἰδέναι τὰς μεθοδεῖας τοῦ
διαβόλου, οὐκ ἴδεν ἑαυτὸν τέλειον εἰσφέρειν.

ΡΕΗ'. Ὅταν ἐξέλθῃ ὁ νοῦς τῶν σωματικῶν φρον-
τιδων, βλέπει κατ' ἀναλογίαν τὰς τῶν ἐχθρῶν παν-
ουργίας.

ΡΕΘ'. Ὁ λογισμοῖς συναπαγόμενος, ἐκτυφλοῦται
ὑπ' αὐτῶν· καὶ τὰς μὲν ἐργασίας τῆς ἁμαρτίας βλέ-
πει, τὰς δὲ αἰτίας αὐτῶν οὐ δύναται ἰδεῖν.

ΡΟ'. Ἔστιν ὁ ποιῶν προφανῶς ἐντολὴν, δουλεύων
πάθει, καὶ διὰ λογισμῶν πονηρῶν ἀγαθὴν πράξιν
ἐξαφανίζων.

ΡΟΑ'. Ἐμφορόμενος ἐν ἀρχῇ κακοῦ, μὴ λέγε· Οὐ
μὴ νικήσῃ με. Καθὼ γὰρ ἂν ἐμφέρει, κατὰ τοσοῦτον
ἤδη νενίκησαι.

ΡΟΒ'. Ἐκαστὸν τῶν γενομένων, ἀπὸ μικροῦ ἄρ-
χεται· καὶ κατὰ μέρος τρεφόμενον, λαμβάνει τὴν αὖ-
ξησιν.

ΡΟΓ'. Δίκτυόν ἐστὶ πολύπλοκον, ἢ τῆς κακίας μέθ-
οδος· ᾧ μερικῶς ἐμπλακεῖς, ἐὰν ἀμελήσῃ, περι-
εκτικῶς σφίγγεται.

ΡΟΔ'. Μὴ θέλε ἀκούειν δυστυχίας ἐχθρῶν ἀνθρώ-
πων. Οἱ γὰρ ἡδέως ἀκούοντες τῶν τοιούτων βημά-
των, καρποὺς τρυγῶσι τῆς ἰδίας προθέσεως.

ΡΟΕ'. Μὴ πᾶσαν θλίψιν ἐπέρχεσθαι τοῖς ἀνθρώ-
ποις δι' ἁμαρτίαν νόμιζε· εἰσὶ γάρ τινες εὐαρε-
στοῦντες καὶ πειραζόμενοι. Γέγραπται γάρ· Ἀσεβεῖς
καὶ ἄνομοι ἐκδιωγθήσονται. Ὁμοίως καὶ οἱ εὐσεβῶς
θέλοντες ζῆν ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται.

ΡΟΖ'. Ἐν καιρῷ θλίψεως, βλέπε τὴν προσβολὴν
τῆς θλίψεως· ἐπειδὴ γὰρ ἡ προσβολὴ παραμυθεῖται
τὴν θλίψιν, εὐπαράδεκτος γίνεται.

ΡΟΥ'. Τινὲς φρονίμους λέγουσι, τοὺς διακριτικῶς

ratione venire solet : cæterum illud deferentes,
boni illius ministri sunt.

CLX. Bonarum et malarum rerum communes
implicationes æqua ratione suscipito; atque ita
Deus avertit inæqualitatis occasiones.

CLXI. Cogitationum inæqualitas, propriorum im-
proprie mutationes infert; nam Deus invita volun-
tariis prompte distribuit.

CLXII. Opera externa promanant ex intelligibi-
libus, atque ex sententia divina suppeditant quod
necessarium est.

CLXIII. Cordi deliciis indulgenti, pestilentes
suecrescunt cogitationes; et in fumo materiam
subjacentem cognoscimus.

CLXIV. Permane constans in animo, et nullam
senties in tentationibus molestiam: illinc autem
discedens, suffer contingentia.

CLXV. Precare Deum, ne tibi veniat tentatio; cæ-
terum venientem suscipito, ut tuam, non ut alienam.

CLXVI. Tolle cogitationem tuam ab omni avari-
tia, ac tum conspiceris poteris omnes diaboli insidias.

CLXVII. Qui dixerit se nosse omnes diaboli in-
sidias, non novit se ipsum perfectum gerere.

CLXVIII. Mens egressa de corporalibus curis,
videt secundum proportionem inimicorum versutias.

CLXIX. Qui cogitationibus ducitur, excæcatur ab
illis; et peccatorum quidem operationes videt,
C porro illorum causas videre non potest.

CLXX. Est qui facit propalam mandatam, affe-
ctibus serviens, et per cogitationes pravæ bonum
opus obscurans.

CLXXI. Dum versaris in mali seu peccati princi-
pio, ne dicas: Non vincet me. Quatenus enim in eo
versaris, tantum jam quoque victus es.

CLXXII. Unumquodque eorum quod fit, a parvis
incipitur initiis; atque ita, dum particulatim nutri-
tur, lentis incrementis augmentum consequitur.

CLXXIII. Vitiorum methodus implicatus est, si neglexerit,
tandem omnibus membris constringitur.

CLXXIV. Ne velis cupidus esse audiendi inimi-
corum hominum infortunia. Libenter enim audien-
tes verba hujusmodi, proprii propositi fructus via-
demiant.

CLXXV. Ne omnem afflictionem aut tribulatio-
nem hominibus propter peccata contingere existi-
mes; sunt enim nonnulli qui Deo placent, et tamen
probantur tentationibus. Scriptum est enim: Im-
pii et iniqui persecutionem patientur. Similiter scri-
ptum est: Volentes in Christo pie vivere, persecu-
tionem patientur²⁸.

CLXXVI. In tempore tribulationis, accessum tri-
bulationis intueri; si enim adjectio tribulationem
consolatur, dulcis fit tribulatio et facilis.

CLXXVII. Quidam prudentes vocant eos qui

²⁸ II Tim. iii, 12.

multo usu exculti, res sensibiles dijudicare possunt. Verum illi demum prudentes perhibendi sunt, qui propriæ voluntati dominantur.

CLXXVIII. Ante vitiorum sublationem cave cordi tuo obtemperes. Quales enim impositiones habet, tales etiam appositiones requirit.

CLXXIX. Quemadmodum sunt serpentes occurrentes in nemoribus, sunt item alii in ædibus latenter excubantes : sic affectus sunt in mente formati, sunt item alii latentes in operibus, tametsi ex aliis in alias formas subinde transmutentur.

CLXXX. Cum videris concupiscentias certo moveri, et ad affectum mentem quiescentem iisdem provocari, tum scias, quod harum antehac mens dux exstiterit, inque opus duxerit, cordique eas ipsas imposuerit.

CLXXXI. Non conflatur nubes citra venti spiritum, neque ullus generatur affectus citra cogitationem.

CLXXXII. Si non amplius carnis voluntates fecerimus, secundum Scripturam, facile in Domino desinent concupiscentiæ conceptæ in animo.

CLXXXIII. Substantiva mentis simulacra, pejora sunt et fortiora. Cæterum rationalia, horum causæ sunt et duces.

CLXXXIV. Est vitium, quo cor prorsus tenetur propter diurnam mentis præoccupationem. Rursus est aliud mentem impugnans per quotidianas actiones.

CLXXXV. Deus actiones secundum propositum æstimat. *Tribuat enim, inquit, tibi Dominus, secundum cor tuum.*

CLXXXVI. Qui in contemplatione conscientiæ constanter non perdurat, neque labores corporales pro pietate ferendos suscipit.

CLXXXVII. Naturalis liber est conscientia. Hanc quicunque strenue et graviter legerit, ille divini auxilii non dubiam sumet experientiam.

CLXXXVIII. Quicunque pro veritate tuenda labores sua sponte non susceperit, a multo graviore et acerbioribus etiam invitus castigabitur.

CLXXXIX. Qui voluntatem Dei perspectam habet, eandemque pro virili fecerit, modicis laboribus maximas difficultates effugiet.

CXC. Qui citra orationem et patientiam tentationes vincere voluerit, nequaquam eas a se propulsabit, sed multo magis illis implicabitur.

CXCI. Dominus in suis ipsius mandatis delitescit absconditus; qui hactenus invenitur a quærentibus, quatenus inquiritur ab illis.

CXCII. Ne dicas : Mandatis satisfeci, neque tamen Dominum reperi. Etenim cognitionem cum justitia non raro invenisti. Cæterum qui recte quærent illum, pacem invenient.

CXCIII. Porro pax est affectuum liberatio. Hæc autem, ut beatus inquit Apostolus ³⁹, citra Spiritus sancti cooperationem non invenitur.

CXCIV. Aliud est mandati exsecutio, aliud virtus,

³⁹ Psal. xix, 5. ⁴⁰ I Cor. xii, 11.

Ἀ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Φρόνιμοι δὲ εἰσιν, οἱ ἐπικρατοῦντες τῶν ἰδίων θελημάτων.

ΡΟΗ'. Πρὸ ἀναιρέσεως τῶν κακῶν, μὴ υπακούσης τῇ καρδίᾳ σου. Οἷας γὰρ ἐνθήκας ἔχει, τοιαύτας καὶ προσθήκας ἐπιζητεῖ.

ΡΟΘ'. Ὅσπερ εἰσὶν ὄφεις συναντῶντες ἐν νάπαις, καὶ εἰσὶν ἕτεροι φωλεῶντες ἐν οἰκίαις· οὕτως εἰσὶ πάθη, λογιστικῶς μορφούμενα, καὶ εἰσὶν ἕτερα, πρακτικῶς ἐγκείμενα, εἰ καὶ ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλας εἰκόνας μετεμορφώθησαν.

ΡΙΠ'. Ὅταν ἴδῃς τὰ ἐγκείμενα ὑποστατικῶς κινούμενα, καὶ εἰς πάθος προκαλούμενα τὸν νοῦν ἡσυχάζοντα, γίνωσκς ὅτι ὁ νοῦς ποτε καὶ τούτων προηγήσατο, καὶ εἰς πράξιν ἤγαγε, καὶ τῇ καρδίᾳ ἐνέθηκεν.

ΡΙΠΔ'. Οὐ συνίσταται νέφος ἐκτὸς αἵρας καὶ ἀνέμου, καὶ οὐ γεννᾶται πάθος ἐκτὸς ἐννοίας.

ΡΙΠΒ'. Ἐὰν μηκέτι ποιῶμεν τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς κατὰ τὴν Γραφὴν, βράδιως ἐν Κυρίῳ ὑπολήξει τὰ προεγκείμενα.

ΡΙΠΓ'. Τὰ μὲν ὑποστατικά τοῦ νοῦς εἰδῶλα, πονηρότερα ἐστὶ καὶ ἐπικρατέστερα. Τὰ δὲ λογιστικά, τούτων αἴτια καὶ προηγητικά.

ΡΙΠΔ'. Ἔστι κακία καρδιακῶς κατέχουσα διὰ τὴν χρονίαν πρόληψιν. Καὶ ἔστι κακία λογιστικῶς πολεμοῦσα διὰ τῶν καθημερινῶν πραγμάτων.

ΡΙΠΕ'. Ὁ Θεὸς τὰς πράξεις κατὰ τὰς προθέσεις λογίζεται· Δόξη γὰρ σοι, φησὶ, Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν σου.

ΡΙΠϚ'. Ὁ ἐν θεωρίᾳ συνειδήσεως μὴ ἐγκαρτερῶν, οὐδὲ τοὺς σωματικῶς πόνους ὑπὲρ εὐσεβείας καταδέχεται.

ΡΙΠΖ'. Φυσικὴ βίβλος ἐστὶ συνειδῆσις. Ὁ ἐμπράκτως ἀναγινώσκων αὐτὴν, λαμβάνει πείραν θείας ἀντιλήψεως.

ΡΙΠΗ'. Ὁ μὴ αἰρούμενος τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας πόνους ἐκουσίως, ὑπὸ τῶν ἀκουσίων χαλεπωτέως παιδεύεται.

ΡΙΠΘ'. Ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ δύναμιν ποιῶν αὐτὸ, διὰ μικρῶν πόνων τοὺς μεγάλους ἐκφεύζεται.

ΡΙ'. Ὁ ἐκτὸς προσευχῆς καὶ ὑπομονῆς πειρασμοῦς νικῆσαι θέλων, οὐκ ἀπώσεται αὐτοῦς, ἀλλὰ πλέον ἐμπλακῆσεται.

ΡΙΔΑ'. Κύριος εἰς τὰς ἰδίας ἐγκέκρυπται ἐντολάς, καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν κατ' ἀναλογίαν εὕρισκεται.

ΡΙΔΒ'. Μὴ εἰπῆς· Ἐποίησα ἐντολάς, καὶ οὐκ εὔρον τὸν Κύριον. Γινώσκιν γὰρ μετὰ δικαιοσύνης πολλάκις εὔρηκας. Οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν, εὐρήσουσιν εἰρήνην.

ΡΙΔΓ'. Εἰρήνη ἐστὶ τῶν παθῶν ἀπαλλαγὴ· αὐτὴ δὲ, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ἐκτὸς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐχ εὕρισκεται.

ΡΙΔΔ'. Ἄλλο πράξις ἐντολῆς, καὶ ἄλλο ἀρετῆ, καὶ

ἐξ ἀλλήλων τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀφορμὰς λαμβάνουσι τὰ πάντα.

Ρι.Ε'. Πρᾶξις ἐντολῆς λέγεται, ἐν τῷ πράξει τὸ προστεταγμένον· ἀρετὴ δὲ, ἐν τῷ ἀρέσκειν τῇ ἀληθείᾳ τὸ γεγεννημένον.

Ρι.Γ'. Ὅσπερ εἰς μὲν ἔστιν ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος, κατὰ δὲ κτῆσιν πολυμερῆς· οὕτω μία ἔστιν ἡ ἀρετὴ, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας.

Ρι.Ζ'. Ὁ ἐκτὸς ἔργου σοφισζόμενος καὶ λαλῶν λόγους, πλουτεῖ ἐξ ἀδικίας· καὶ οἱ πόνοι αὐτοῦ, κατὰ τὴν Γραφήν, εἰς οἴκους ἀλλοτρίους ἔρχονται.

Ρι.Η'. Πάντα ὑπακούσεται τῷ χρυσίῳ, φησί· καὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τὰ νοητὰ διοικηθήσεται.

Ρι.Θ'. Συνειδησις ἀγαθῆ διὰ προσευχῆς εὐρίσκειται, καὶ προσευχὴ καθαρὰ διὰ συνειδήσεως· θάτερον γὰρ θατέρου κατὰ φύσιν προσδέεται.

Σ'. Ὁ Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ χιτῶνα ποικίλον ἐποίησε, καὶ ὁ Κύριος τῷ πραιεῖ γινώσιν ἀληθείας χαρίζεται, καθὰ γέγραπται, ὅτι Διδάξει πρᾶξις ὁδοῦς αὐτοῦ.

ΣΑ'. Πάντοτε ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ μεζονος μὴ στρέφου ἐπὶ τὸ ἔλαττον· Ὁ γὰρ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, φησὶν, οὐκ ἔστιν εὐθετος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

⁸¹ Prov. v, 10. ⁸² Eccle. x, 19. ⁸³ Gen. xxxvi, 3. ⁸⁴ Psal. xxiv, 9. ⁸⁵ Luc. ix, 62.

OPUSCULUM II.

Peri tōn oloμένων ἐξ ἔργων δικαιῶσθαι.

Α'. Ἡ τῶν ἔξωθεν κακοπιστία ἐν τοῖς ὑπογεγραμμένοις, ἐλέγχεται ὑπὸ τῶν βεβαιωπίστων, καὶ ἐπεγνωκῶτων τὴν ἀληθειαν.

Β'. Ὁ Κύριος πᾶσαν ἐντολὴν ὀφειλομένην δεῖξει θέλων, τὴν δὲ υἰοθεσίαν ἰδίῳ αἵματι δεδωρημένην τοῖς ἀνθρώποις, φησὶν· Ὅταν πάντα ποιήσητε προστεταγμένα ὑμῖν, τότε εἰπατε· Δοῦλοι ἀγρείοι ἔσμεν, καὶ ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν· διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μισθὸς ἔργων ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ χάρις Δεσπότης, πιστοῖς δούλοις ἡτοίμασμένη.

Γ'. Οὐκ ἀπαιτεῖ δούλος ὡς μισθὸν, τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' εὐαρεστεῖν ὡς ὀφειλέτης, καὶ κατὰ χάριν ἐκδέχεται.

Δ'. Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφὰς, καὶ τοῖς εὐδουλεύουσιν αὐτῷ, τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται· φησὶ γὰρ· Εὐ, δοῦλε ἀγαθὸ καὶ πιστὸ, ἐπὶ ὀλίγα ἐγένου πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου.

⁸⁶ Luc. xvii, 10. ⁸⁷ Matth. xxv, 21-23.

tametsi ex se mutuo omnia hæc bonorum occasiones accipiant.

CXCV. Executio mandati dicitur id quod ipso opere in mandato faciendum ordinatum est. Virtus autem in hoc sita est, ut placeat veritati id quod actum est.

CXCVI. Quemadmodum unæ sunt divitiæ sensibiles, juxta possessionem autem multiples: sic una virtus est, diversimodas habens actiones quibus perficitur.

CXCVII. Qui citra laborem, alios decipiendo et verba fundendo, ditescit ex iniquitate; etiam labores ejus, secundum Scripturam⁸¹, in alienas ædes mi-grabunt.

CXCVIII. Auro obediunt omnia, inquit⁸², et gratia Dei res conceptæ geruntur.

CXCIX. Conscientia bona per orationem invenitur, et pura oratio per conscientiam; alterum enim secundum naturam egens est alterius.

CC. Jacob filio suo Joseph variegatam paravit tunicam⁸³; et Dominus mansueto veritatis largitur notitiam, quemadmodum scriptum est: *Docebit mites vias suas*⁸⁴.

CCI. Semper pro virili operare bonum, et in tempore majoris, ne convertas te ad id quod minus est. *Qui enim se vertit retro*, inquit Christus⁸⁵, *non aptus est regno cælorum*.

De his qui putant se ex operibus justificari.

I. In rebus externis male collocata fides, his quæ infra scripta sunt, confutatur a firmiter credentibus, et veritatem cognoscentibus.

II. Dominus, totius legis debitores nos esse indicare volens, et filiorum adoptionem proprio sanguine hominibus gratuito datam, inquit: *Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; et quod debuimus facere, fecimus*⁸⁶. Propterea regnum cælorum non est merces operum, sed gratia Domini fidelibus servis præparata.

III. Servus non postulat libertatem, tanquam debitam sibi mercedem; sed acquiescit tanquam debitor benignitatem heri sentiens, et ex gratia suscipit.

IV. Qui pro peccatis nostris mortuus est, secundum Scripturas, etiam fideliter et probe ipsi servientibus libertatem largitur gratuito. Ait enim; *Euge, serve bone et fidelis; super parva fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui*⁸⁷.

V. Nondum vero servus fidelis perhibendus est, A qui nudæ solum cognitioni innititur; sed qui per obedientiam præcipienti Christo fide adhærescit.

VI. Qui dominum honore afficit, jussa domini sui capessit. Cæterum qui errat, aut hero suo dicto non est audiens, tanquam propria fert quæ sibi obveniunt.

VII. Discendi studiosus existens, fac etiam laboris amans evadas: siquidem nuda cognitio inflare solet hominem.

VIII. Tentationes ex improvise nobis contingentes, dispensatione quadam laboris studiosos nos erudiunt, atque etiam invitos ad pœnitentiam pertrahunt.

IX. Tribulationes hominibus contingentes, ex propriis nascuntur vitiis; eas vero si per orationem toleraverimus, iterum bonarum rerum additamentum inveniemus. B

X. Quidam ob virtutis claritatem atque præstantiam laudati, gestierunt lætitia, ac suæ ipsius ambitionis voluptatem, cohortationem esse existimaverunt. Alii propter peccata reprehensi, doluerunt seu laboraverunt, et utilem dolorem seu laborem efficacem vitiorum operationem reputaverunt.

XI. Quicumque occasione certaminum adversus vilioris conditionis homines insolenter extolluntur, illi ex operibus corporeis et externis justificationem semet consecuturos existimant. Quotquot autem nudæ tantum cognitioni innitentes, ignorantes aspernantur, ii prioribus longe dementiores habendi sunt. C

XII. Citra virtutis opera nondum firma est cognitio, tametsi vera existat. Quamobrem cuique rei stabilitas opus est.

XIII. Non raro per negligentiam quæ circa alicujus rei operationem committitur, etiam cognitio obscuratur. Etenim quarum rerum operationes prorsus neglectæ sunt, harum etiam memoria sensim et particulatim abolescet. Scriptura ideo suggerit, ut Deum cognoscamus atque sciamus, quo recte illi per opera serviamus.

XIV. Quando aperte præceptis satisfacimus, peculiariora quidem a Domino, pro sua dispensatione, recipimus; adjuvamur autem secundum scopum propositi.

XV. Cui animus est aliquid faciendi, nec potest, D perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis et malis rebus intelligendum est.

XVI. Animus hominis sine corpore bona et mala multa perficit; cæterum corpus, sine animo, horum nihil potest perficere. Quapropter lex libertatis ante opus cognoscitur.

XVII. Quidam non facientes præcepta, se tamen recte et sane credere existimant. Rursum sunt nonnulli facientes, qui tanquam debitam mercedem regnum cœlorum se suscepturos sperant: horum utriusque a regni cœlestis possessione frustrati excident.

E'. Οὐπω δούλος ἐστὶ πιστός, ὁ ψιλή τῇ γνώσει ἐπερειδόμενος, ἀλλ' ὁ δι' ὑπακοῆς τῷ ἐντειλαμένῳ Χριστῷ πιστεύων.

Γ'. Ὁ τὸν δεσπότην τιμῶν, ποιεῖ τὰ κελευόμενα. Σφαλῆς δὲ ἡ παρακούσας, ὑπομένει ὡς ἴδια τὰ ἐπερχόμενα.

Z'. Φιλομαθῆς ὢν, γίνου καὶ φιλόπονος· ἡ γὰρ ψιλή γῶσις, φρῆσι τὸν ἀνθρώπων.

H'. Οἱ ἀπροσοκῆτως ἡμῖν συμβαίνοντες πειρασμοί, οἰκονομικῶς ἡμᾶς φιλοπόνους διδάσκουσι, καὶ μὴ βωλομένους εἰς μετάνοιαν ἔλκουσιν.

Θ'. Αἱ ἐπερχόμεναι θλίψεις ἀνθρώποις, τῶν ἰδίων κακῶν εἰσιν ἔκγονα· ἐάν δὲ αὐτάς διὰ προσευχῆς ὑπομείνωμεν, εὐρήσομεν πάλιν ἀγαθῶν πραγμάτων ἐπιφορὰν.

I'. Τινὲς ἐπ' ἀρετῇ ἐπαινεθέντες, ἠδύνθησαν, καὶ τὴν τῆς κενοδοξίας αὐτῶν ἠδονὴν, ἔδοξαν εἶναι παράκλησιν. Ἔτεροι ἐφ' ἀμαρτίαις ἐλεγχθέντες, ἐπόνεσαν, καὶ τὸν ἐπωφελεῖ πόνον ἐλογίσαντο εἶναι κακίας ἐνέργειαν.

IA'. Ὅσοι προφάσει ἀγώνων ἀμελεστέρων καταπαύονται, οὗτοι ἐξ ἔργων σωματικῶν δικαιώσθαι νομίζουσιν. Ὅσοι δὲ ἐπερειδόμενοι ψιλή τῇ γνώσει τοὺς ἀγνοοῦντας εὐτελλέουσιν, οὗτοι ἐκείνων παλὺ ἀφρονέστεροι τυγχάνουσιν.

IB'. Ἐκτὸς τῶν κατ' ἀρετὴν ἔργων, οὕτω βεβαία ἡ γῶσις, κἂν ἀληθῆς τυγχάνῃ. Διότι παντὶ πράγματι τὸ ἔργον ἐστὶ βεβαίωσις.

II'. Πολλάκις ἐκ τῆς περὶ τὴν πράξιν ἀμελείας, καὶ ἡ γῶσις σκοτιζέται. Ὅν γὰρ αἱ ἐργασίαι καθόλου παρελογίσθησαν, τούτων καὶ αἱ μῆμαι κατὰ μέρος οἰχθήσονται· ἡ Γραφή διὰ τοῦτο κατὰ γνώσιν εἰδέναι τὸν Θεὸν ὑποτίθεται, ἵν' ὀρθῶς αὐτῷ ποτε διὰ τῶν ἔργων δουλεύσωμεν.

IA'. Ὅταν προφανῶς ἐπιτελώμεν ἐντολάς, τὰ μὲν ἰδικὰ παρὰ Κυρίου ἀναλόγως λαμβάνομεν· ὠφελούμεθα δὲ, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς προθέσεως.

IE'. Ὁ θέλων τι πράξαι καὶ μὴ δυνάμενος, ὡς ποιήσας ἐστὶ παρὰ τῷ καρδιογνώστῃ Θεῷ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ κακοῖς νοητέον.

IG'. Ὁ νοῦς ἐκτὸς τοῦ σώματος, ἀγαθὰ καὶ κακὰ ἐκτελεῖ πολλά· τὸ δὲ σῶμα ἐκτὸς τοῦ νοῦς, οὐδὲν τούτων ἐπιτελεῖσαι δύναται. Διότι ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας, πρὸ τῆς πράξεως ἀναγινώσκειται.

IZ'. Τινὲς μὴ ποιῶντες τὰς ἐντολάς (1), πιστεύειν ὀρθῶς νομίζουσι. Τινὲς δὲ ποιῶντες, ὡς μισθὸν ὀφειλόμενον, τὴν βασιλείαν ἐκδέχονται· ἀμφότεροι δὲ τῆς βασιλείας ἀπεσφάλησαν.

(1) *Tirés*, x. τ. λ. Cautè legendus hic locus.

1Η'. Παρά δεσπότου μισθὸς δούλοις οὐ κεχρεώσθηται· οὐδ' αὖ πάλιν εἰ μὴ δουλεύσαντες ὀρθῶς ἐλευθερίαν τυγχάνουσιν.

1Θ'. Εἰ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ οὐ ζῶμεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, δηλονότι δουλεύειν αὐτῷ ἕως θανάτου κεχρεωσθήκαμεν. Πῶς οὖν ὀφειλομένην τὴν υἰοθεσίαν λογισόμεθα;

Κ'. Χριστὸς, Δεσπότης κατ' οὐσίαν, καὶ Δεσπότης κατ' οἰκονομίαν, ὅτι καὶ μὴ ὄντας ἐποίησε, καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ θανόντας, διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος ἐξηγόρασε, καὶ τοῖς οὕτω πιστεύουσιν, τὴν χάριν ἐδωρήσατο.

ΚΑ'. Ὅταν ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγουσῆς, ὅτι ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐκ ἔργα λέγει γεέννης ἢ βασιλείας ἀντάξια· ἀλλ' ἔργα τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας ἢ πίστεως, & Χριστὸς ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ, οὐχ ὡς συναλλάκτης πραγμάτων, ἀλλ' ὡς θεὸς κτίστης καὶ ἀγοραστής ἡμῶν.

ΚΒ'. Ὅσοι τοῦ λουτροῦ τῆς καλιγγενεσίας ἠξιώθημεν, τὰ ἀγαθὰ ἔργα, οὐ δι' ἀναπόδοσιν προσφέρομεν, ἀλλὰ διὰ φυλακὴν τῆς δοθείσης ἡμῖν καθαρότητος.

ΚΓ'. Πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ὃ διὰ τῆς ἡμετέρας ἐργαζόμεθα φύσεως, ἀπέχεται μὲν ποιεῖ τοῦ ἐναντίου κακοῦ. Προσθήκην δὲ ἀγιασμοῦ ἐκτός χάριτος ποιῆσαι οὐ δύναται.

ΚΔ'. Ὁ ἐγκρατής, ἀπέχεται γαστριμαργίας· ὁ ἀκτῆμων, πλεονεξίας· ὁ ἡσυχός, πολυλογίας· ὁ ἀγνός, φιληδονίας· ὁ σεμνός, πορνείας· ὁ αὐτάρκης, φιλαργυρίας· ὁ πρᾶος, ταραχῆς· ὁ ταπεινόφρων, κενοδοξίας· ὁ ὑποτακτικός, φιλονεικίας· ὁ ἐλεγκτικός, ὑποκρίσεως· ὁ ἠμώλιος, εὐχρηματίας· ὁ ὁμολογητής, ἀρνήσεως· ὁ μάρτυς, εἰδωλολατρίας. Βλέπεις (3) πῶς πᾶσα ἡ ἕως θανάτου ἐπιτελουμένη ἀρετὴ, οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀμαρτίας ἐστὶν ἀποχῆ; ἀμαρτίας δὲ ἀποχῆ, φύσεώς ἐστιν ἔργον, οὐ βασιλείας ἀντάλλαγμα· ἄνθρωπος μολίς φυλάσσει τὰ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως· Χριστὸς δὲ, διὰ σταυροῦ τὴν υἰοθεσίαν χερίζεται.

ΚΕ'. Ἔστιν ἐντολὴ μερικὴ, καὶ ἔστιν ἑτέρα περιεκτικὴ. Πῆ μὲν γὰρ μερικῶς, κελεύει μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι; πῆ δὲ ἐντέλλεται, πᾶσιν ἀποτάξασθαι τοῖς ὑπάρχουσιν.

ΚΖ'. Ἔστιν ἐνέργεια χάριτος, τῷ νηπιῷ ἀγνωσμένη. Καὶ ἔστι τῆς κακίας ἑτέρα, τῇ ἀληθείᾳ ἐξομοιουμένη. Καλὸν δὲ τὰ τοιαῦτα μὴ ἐνοπερίζεσθαι διὰ τὴν πλάνην· μήτε μὴν ἀναθεματίζειν, διὰ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ πάντα δι' ἐλπίδος προσφέρειν τῷ Θεῷ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε τῶν ἀμφοτέρων τὸ χρήσιμον.

²² II Cor. v, 15. ²³ Psal. Lxi, 13.

(3) Βλέπεις. Cautely lege.

XVIII. Ab heris nulla merces servis debetur; neque rursus, nisi recte servientes, libertatem et manumissionem consequuntur.

XIX. Si Christus pro nobis mortuus est, secundum Scripturas, non vivamus nobis ipsis: sed ei qui pro nobis mortuus est et resurrexit ²², pro officio servire debemus usque ad mortem. Quomodo igitur filiorum adoptionem nobis deberi putabimus?

XX. Christus, Dominus noster est et secundum essentiam, et Dominus secundum gubernationem sive familiarum administrationem, quoniam cum non essemus, nos fecit et condidit, et peccato mortuos proprio sanguine suo nos mercatus est, et iis qui ita credunt, gratiam suam gratuito largitus est.

XXI. Quando audieris Scripturam dicentem, quod redditurus sit unicuique secundum opera sua ²³, non dicit opera gehenna aut regno digna: verum unicuique suæ incredulitatis aut fidei opera redditurus est, non tanquam circa res contrahens, sed veluti Deus conditor et mercator noster.

XXII. Quicumque regenerationis lavacro dignatus sumus, bona opera non propter retributionem facimus, sed propter custodiam concessæ nobis puritatis et munditiæ.

XXIII. Omne opus bonum quod per nostram naturam operamur, tantum quidem efficit, ut a contrario malo aut vitio absteineamus. Cæterum extra gratiam, sanctificationis accessionem nobis facere non potest.

XXIV. Qui temperantis est animi, a crapula et gastrimargia abstinere; opum negligens, ab avaritia; quietus, a garrulitate; purus et castus, a voluptatibus; pudicus, a scortationibus; contentus, a studio congerendæ pecuniæ; mitis et mansuetus, a tumultu et turbis; humilis animi, ab ambitione et vana gloria; qui præest, a contentione; redarguens, a simulatione. Similiter qui vacat precationibus, ab incredulitate et diffidentia alienus est; pauper, ab avaritia; confessor, a negatione; martyr ab idololatria. Vides ergo quemadmodum omnis virtus quæ ad mortem usque perficitur, nullum aliud opus, quam peccati abstinencia sit. Porro autem peccati abstinenciam naturæ opus esse, certum est; quod regni permutatione nequaquam pensandum est.

D Homo vix quæ naturæ sunt opera servat; Christus autem per crucem adoptionem filiorum largitur.

XXV. Est præceptum particulare, et est alterum generale. Illo particulariter præcipit, non habenti impertiendum; hoc mandat omnibus bonis renuntiandum.

XXVI. Est actio gratiæ stulto incognita. Est rursus altera vitii seu malitiæ, quæ veritati assimilatur. Porro bonum est, ne talia approbemus, propter errorem; neque reprobemus, propter veritatem; sed omnia in spe Deo offerenda sunt. Ipse enim novit utrorumque utilitatem.

XXVII. Trajicere volens mare intellectuale, longanimis est, humilis est, vigilat, temperans est. Absque his quatuor si conatur ingredi, cor quidem conturbat, trajicere vero non poterit.

XXVIII. Quies prodest, quæ a vitiiis agitat otium. Cæterum si hasce quatuor virtutes in precationibus in auxilium asciverit, ad affectuum abjectionem nihil habere potest compendiosius.

XXIX. Non licet pacare mentem sine corpore, neque solvere horum parietem intermedium, sine quiete et precationibus.

XXX. *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* ⁴⁰. Cæterum qui spiritu ambulat, carnalem concupiscentiam non perficiunt.

XXXI. Non est perfecta precatio sine invocatione ab animo prodeunte; animum autem indesinenter clamantem exaudit Dominus.

XXXII. Animus indesinenter vacans precationibus cor affligit et conterit: *Cor autem contritum et humiliatum Deus non despiciet* ⁴¹.

XXXIII. Precatio quoque virtus dicitur, tametsi mater illarum sit: siquidem virtutes prognerat, propinquitate qua Christo affinis est.

XXXIV. Si operati fuerimus sine precatione et bona spe, noxium et imperfectum postea redditur.

XXXV. Cum audieris: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi* ⁴²: virtutum participes et charitatis participes intellige. Etenim charitas novissima virtutum existit, secundum generationem: prima autem omnium invenitur juxta dignitatem, eas quæ ante ipsam natæ sunt, novissimas esse ostendens.

XXXVI. Si torpueris pigritia a vitiiis multipliciter vexatus, memor esto exitus et acerborum suppliciorum.

XXXVII. Melius est adhærere Deo precationibus et spe, quam rerum externarum reminisci, tametsi bonæ sint et utiles.

XXXVIII. Nulla virtutum sola per se naturalem nostram januam aperit, nisi omnes consequenter ex ipsa dependeant.

XXXIX. Ille non est temperans, qui alitur cogitationibus; nam tametsi utiles fuerint, non tamen sunt spe præstantiores.

XL. Omne peccatum quod alienum est a poenitentia, morti est obnoxium, pro quo condonando, etiamsi sanctus pro altero intercesserit, non exauditur.

XLI. Qui vere resipiscit, non reputat laborem priscis peccatis æqualem, verum semper per se Deum placat.

XLII. Si quæcunque bona natura nostra habet, quotidie facere debuimus, quid reliquum pro actis vitiiis Deo retribuemus?

XLIII. Quantum virtutis augmentum hodie fecerimus præteritæ negligentæ argumentum est, non compensatio.

XLIV. Qui mente affligitur, et quiescit corpore, similis est ei qui corpore affligitur, et mente læta-

KZ'. 'Ο διαπεράσαι θέλων τὴν νοητὴν θάλασσαν, μακροθυμεῖ, ταπεινοφρονεῖ, ἀγρυπνεῖ, ἐγκρατεῦεται. Ἐκτὸς δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ἐὰν εἰσελθεῖν βιάσῃται, θορυβεῖ μὲν τὴν καρδίαν, περάσαι δὲ αὐτὸ δύναται.

KH'. Ἡσυχία ὠφελεῖ, τῶν κακῶν ἀργήσασα. Ἐὰν δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἐν προσευχῇ προσλάβῃ βοήθημα, πρὸς ἀπάθειαν οὐδὲν αὐτῇ συντομίωτερον.

KΘ'. Οὐκ ἔστιν ἡσυχάσαι τὸν νοῦν ἄνευ σώματος, οὔτε λύσαι τὸ τούτων μεσότοιχον ἄνευ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.

Λ'. Σάρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. Οἱ δὲ πνεύματι περιπατοῦντες, ἐπιθυμίαν σαρκικὴν οὐ μὴ τελέσωσιν.

ΛΑ'. Οὐκ ἔστι τελεία προσευχὴ χωρὶς νοητῆς ἐπικλήσεως· ἀπερισπάστως δὲ βοώσης ἐννοίας ἐπακούει ὁ Κύριος.

ΛΒ'. Νοῦς ἀπερισπάστως εὐχόμενος θλίβει καρδίαν· καρδίαν δὲ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώνει.

ΛΓ'. Ἡ προσευχὴ, ἀρετὴ λέγεται, κὰν μήτηρ αὐτῶν τυγχάνῃ· ἀπογεννᾷ γὰρ αὐτάς, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν συναφείας.

ΛΔ'. Ἐὰν πράξωμεν χωρὶς προσευχῆς καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὑστερον ἐπιβλαβὲς καὶ ἀτελεῖς τυγχάνει.

ΛΕ'. Ὅταν ἀκούσης· Ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, μετόχους ἀρετῶν καὶ μετόχους ἀγάπης νόει. Ἀγάπη γὰρ, ἔσχάτη μὲν ἀρετῶν τυγχάνει κατὰ γένεσιν· πρώτη δὲ εὐρίσκειται ἀπασῶν κατὰ τὴν ἀξίαν, τὰς προγεγενημένας αὐτῆς ἔσχάτας ἀποδεικνύουσα.

ΛϚ'. Ἐὰν ἀκηδιάσης, ὑπὸ κακίας πολυτρόπως θλιβόμενος, μνημόνευσον τῆς ἐξόδου καὶ τῶν χαλεπῶν κολαστηρίων.

ΛΖ'. Κρεῖσσον γὰρ τὸ προσκολλησθαι τῷ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ἐλπίδος, ἢ μνήμας ἔχειν ἐξωτερὰς, κὰν ἐπωφελεῖς τυγχάνωσιν.

ΛΗ'. Οὐδεμία τῶν ἀρετῶν μόνῃ καθ' ἑαυτὴν ἀνοίγει τὴν φυσικὴν ἡμῖν θύραν, ἐὰν μὴ πᾶσαι ἀκολούθως ἀλλήλων ἐξήρτηνται.

ΛΘ'. Οὐκ ἔστιν ἐγκρατής, ὁ λογισμοῖς τρεφόμενος· κὰν γὰρ ὠφέλιμοι ὦσιν, οὐκ εἰσι τῆς ἐλπίδος ὠφελιμώτεροι.

Μ'. Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον πᾶσα ἀμετανόητος· περὶ ἧς κὰν ἅγιος ὑπὲρ ἑτέρου προσεύξηται οὐκ εἰσακούεται.

ΜΑ'. Ὁ ὀρθῶς μετανοῶν, οὐκ ἀντελλογεῖ τὸν κόπον τοῖς παλαιοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' αἰεὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ἐξευμενίζεται.

ΜΒ'. Εἰ ὅσα ἔχει ἡ φύσις ἡμῶν ἀγαθὰ, καθ' ἡμέραν ποιεῖν αὐτὰ κεχρεωστήκαμεν, τί λοιπὸν περὶ τῶν προγεγενημένων κακῶν τῷ Θεῷ ἀνταποδώσομεν;

ΜΓ'. Ὅσην ἂν ὑπερβολὴν ἀρετῆς σήμερον ποιῶμεν, παρελθούσης ἀμελείας ἐλεγχός ἐστιν, οὐκ ἀνταπόδοσις.

ΜΔ'. Ὁ θλιβόμενος νοερίως, καὶ ἀναπαυόμενος σαρκικῶς, ὁμοίός ἐστι τῷ σαρκικῶς θλιβομένῳ, καὶ

⁴⁰ Gal. v, 17. ⁴¹ Psal. l, 19. ⁴² Matth. xix, 30; xx, 16.

νοερώς διαχειομένους. Ἡ δ' ἐξ ἀμφοῖν θλίψις ἐκούσιος, A
συνεργεῖ πρὸς θάτερον, ἥτε τῆς διανοίας, τῆ σα-
ρικῆς, καὶ ἡ τῆς σαρκὸς, πρὸς τὴν διάνοιαν· τὸ γὰρ
ἀσύνητον αὐτῶν μοχθηρότερον γίνεται.

ME. Μεγάλη ἀρετὴ, τὸ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα,
καὶ ἀγαπᾶν τοὺς μισούντας, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυ-
ρίου. Ἀγάπης δὲ ἀνυποκρίτου τεκμήριον, ἀδικημά-
των συγχώρησις.

MC'. Οὐκ ἔστιν ἀπὸ καρδίας συγχωρηθεῖσθαι τινὶ τὰ
παραπτώματα, ἐκτὸς γνώσεως ἀληθοῦς· αὕτη γὰρ
ἐστὶ ἐκάστῳ τὰ ἐπερχόμενα δείκνυσιν.

MZ'. Οὐδὲν ἀπολέσεις, ὃ ἀν' ἀφῆς διὰ τὸν Κύριον·
τῷ γὰρ ἰδίῳ καιρῷ πολυπλασιῶς ἐλεῦσεται.

MH'. Ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τῆς εὐσεβείας σκοποῦ ἐπι- B
λάθῃται, τότε τὸ προφανὲς ἔργον τῆς ἀρετῆς ἀνόη-
τον γίνεται.

MO'. Εἰ παντὶ ἀνθρώπῳ βλαθερὰ ἡ κακοβουλία,
πολλῷ μᾶλλον τοῖς τὴν ἀκρίθειαν ἐπανηρημένοις.

N'. Ἔργῳ φιλοσοφεί περὶ βουλής ἀνθρώπου, καὶ
ἀναπαδόσεως Θεοῦ· οὐκ ἔστι γὰρ ὁ λόγος τῆς ἐργα-
σίας σοφώτερος.

NA'. Τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας πόνοις ἀκολουθεῖ ἡ ἀν-
τιλήψις. Τοῦτο δὲ γνωστόν, διὰ νόμου θείου καὶ συν-
ειδήσεως.

NB'. Εἰς παρέλαθε φρόνημα, καὶ ἀπερισκέπτως
ἐκράτησεν· ἕτερος δὲ παρέλαθε, καὶ τῆ ἀληθείᾳ συνέ-
κρινε. Ζητητέον, ποῖος αὐτῶν εὐσεβεστέρως ἐπόνησε.

NC'. Σημεῖον γνώσεως ἀληθοῦς, ἡ τῶν θλιβερῶν C
ὑπομονή, καὶ τὸ μὴ αἰτιᾶσθαι ἀνθρώπους ἐπὶ ταῖς
ἐαυτῶν συμφοραῖς.

ND'. Ὁ ποιῶν ἀγαθόν, καὶ ζητῶν ἀνταπόδοσιν, οὐ
δουλεύει Θεῷ, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ θελήματι. Οὐκ ἔστιν
ἀμαρτήσαντα τὴν ἀνταπόδοσιν διαδράσαι, εἰ μὴ διὰ
μετανοίας προσηκούσης τῷ σφάλματι.

NE'. Τινὲς λέγουσιν· Οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι τὸ ἀγα-
θόν, ἐὰν μὴ ἐναργῶς δεξώμεθα τὴν χάριν τοῦ Πνεύ-
ματος. Ἄξι δὲ οἱ προαιρέσει ταῖς ἡδοναῖς ἐγκείμενοι,
ὡς ἀβοήθητοι παραιτοῦνται τὸ κατὰ δύναμιν.

NC'. Ἡ μὲν χάρις, τοῖς ἐν Χριστῷ βαπτισθεῖσι, D
μυστικῶς δεδώρηται· ἐνεργεῖ δὲ κατὰ ἀναλογίαν
τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ κρυφίως βοηθεῖν
ἡμῖν ἡ χάρις οὐ παύεται, ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστι ποιεῖν ἢ
μὴ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν κατὰ δύναμιν. Πρῶτον μὲν
θεοσπερῶς διεγείρει τὴν συνειδήσιν. Ὅθεν καὶ κα-
κοποιοὶ μετανοήσαντες τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν. Πάλιν
ἐν διδασκαλίᾳ τοῦ πλησίον ἐκρυπτεται. Ἔστι δὲ
ἕτε καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆ διανοίᾳ παρέπεται,
καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας ἐκδιδάσκει τὸν
νοῦν, τὴν ἐαυτῆς ἀλήθειαν. Εἰ οὖν τῆς μερικῆς
εἰσότητος ἀκολουθίας μὴ κρύψωμεν τὸ ἅλαντον, εἰς
τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἐνεργῶς εἰσελευσόμεθα.

tur. Cæterum voluntaria afflictio, sive venit ex utri-
que, cooperatur ad alterum, mentis quidem, car-
nali, carnis vero, ei quæ secundum mentem est:
harum vero disjunctio tantum fit deterior.

XLV. Magna virtus est perferre ea quæ accidunt,
et diligere eos qui nos prosequuntur odio, secun-
dum verbum Domini ⁴². Porro charitatis non fictæ
et simulandi nesciæ signum est injuriarum con-
donatio.

XLVI. Impossibile est ex corde ignoscere cui-
quam sua delicta, sine vera cognitione; hæc enim
quæ unicuique accidunt, ostendit.

XLVII. Nullius rei jacturam facies, quam pro-
pter Dominum reliqueris; suo enim peculiari tem-
pore multiplex fenore ad te redibit.

XLVIII. Quoties humanus animus scopum pietatis
oblivioni tradiderit, tunc manifestum opus vir-
tutis inutile redditur.

XLIX. Si omni homini infeliciter cedere solet
inconsulta temeritas, multo magis his qui accura-
tam investigandi diligentiam tollunt e medio.

L. Opere philosophare de consilio hominis et re-
tributione Dei: nullus enim sermo aut disputatio
operatione est sapientior.

LI. Labores pro pietate susceptos sequitur retri-
butio. Hoc autem cognoscendum est per legem di-
vinam et conscientiam.

LII. Unus prudentiam accepit, et inconsiderate
vicit; alter accepit, et cum veritate judicavit. Quæ-
rendum uter illorum fecerit religiosus.

LIII. Veræ cognitionis signum est afflictionum
tolerantia, neque suarum calamitatum aut damno-
rum culpam assignare hominibus.

LIV. Faciens bonum, et quærens retributionem,
non servit Deo, sed propria voluntati. Neque pos-
sibile est, eum qui peccavit, retributionem perficere,
nisi per resipiscentiam delicto convenientem
et congruam.

LV. Quidam dicunt: Non possumus bonum fa-
cere, nisi evidenter Spiritus sancti gratiam susce-
perimus. Semper autem tales animi proposito stu-
dentes voluptatibus, tanquam ii qui omni destituti
sunt auxilio, faciendi facultatem expostulant.

LVI. Gratia quidem iis qui in Christo baptizati
sunt, arcana quadam et mystica ratione data est;
operatur autem secundum proportionem executionis
præceptorum. Quin etiam occulte gratia nobis
auxiliari non desinit: in nobis autem situm est pro
virili bonum facere aut non facere. Primum qui-
dem divinitus excitat conscientiam. Unde etiam
malefici, vita per resipiscentiam in melius mutata,
Deo accepti sunt. Rursum in doctrina proximi oc-
cultatur. Est etiam, quando in sacrarum Litterarum
lectione cogitationem subsequitur, et per natu-
ralem ordinem mentem docet suam ipsius verita-
tem. Proinde si particularis hujus ordinis talentum
non defossum absconderimus, in gaudium Domini
manifeste intrabimus.

⁴² Matth. v. 44.

LVII. Qui antequam præcepta exsequatur, spiritus opem aut efficaciam quærit, servo ære empto non est absimilis, qui, simul atque emptus fuerit, una cum pretio emptionis etiam libertatis libellum quærit.

LVIII. Qui externam condemnationem iustitia Dei proveniente invenit, ille quærens Dominum, invenit cognitionem post justificationem.

LIX. Si intellexeris, secundum Scripturam ⁴⁴, in omni terra esse judicia Domini, quidquid tibi acciderit divinam cognitionem te docebit.

LX. Unicuique pro animi conceptione occurrit quid agere debeat; varietatem autem congrui successus solus Deus novit.

LXI. Ignominia affectus ab hominibus, illico retributionem gloriæ quæ est a Deo ⁴⁵, fac animo cogites; et ita nullam tristitiam et conturbationem ignominia ab hominibus objecta tibi illatura est: propter gloriam autem fidelis et irreprehensibilis invenieris, cum venerit.

LXII. Cum laudaris a multitudinem secundum voluntatem Dei, cave quiddam ostentationis dispensationi Dominicæ admisceas, ne rursus mutatione facta in contrarium prolabaris.

LXIII. Semen non excrescet accepto augmento sine terra et pluvia; neque homo quidquam utilitatis capiet sine laboribus voluntariis divinoque adjutorio.

LXIV. Non affunditur sine nubibus pluvia, neque sine bona conscientia Deo placere possibile est.

LXV. Ne recuses discere, tametsi vehementer prudens fueris; Dei enim dispensatio utilior est, quam nostra prudentia.

LXVI. Quando a voluptatis titillatione cor submotum fuerit a spontanei laboris loco, tunc instar gravissimæ lapidis in lubrici loci descensu decurrentis difficulter teneri potest.

LXVII. Quemadmodum imperitus vitulus currens in gramine defertur ad præcipitium: sic invenitur anima, quæ paulatim a cogitationibus agitata aut pasto fuerit.

LXVIII. Cum mens in Domino viriliter adulta animam a temporali occupatione abstraxerit, tunc cor veluti a tortoribus punitur, trahentibus illud hinc et hinc mente et affectibus.

LXIX. Quemadmodum ii, qui in mari navigant, solis æstum libenter perferunt: sic illi, quibus odio sunt vitia, reprehensionem diligunt. Ille enim ventis adversatur, hic vero affectibus.

LXX. Quemadmodum fuga in hieme et in sabbato ⁴⁶ dolor est corpori, et profanatio animæ: sic affectuum resuscitatio senescenti corpori et animæ sanctificatæ.

LXXI. Nemo tantæ bonitatis et misericordiæ, ac Deus, est; at respiscere nolenti neque ipse largitur veniam.

LXXII. Multi nostrum sunt, quibus peccata tristitiam ingerunt; illorum tamen causas libenter suscipimus.

NZ'. Ὁ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος παραζητῶν, ὁμοίος ἐστὶ δοῦλον ἀργυρωνήτην. ὃς ἅμα τῷ ἀγορασθῆναι σὺν ταῖς ὠνάϊς καὶ ἐλευθερίας γραφὴν παραζητεῖ.

NH'. Ὁ τὰς ἐξωθεν ἐπιφορὰς δικαιοσύνη Θεοῦ παραγινομένης εὐρηκῶς, οὕτως ζητῶν τὸν Κύριον, εὖρε γινώσκων μετὰ δικαιοσύνης.

NO'. Ἐὰν νοήσης, κατὰ τὴν Γραφὴν, ὅτι ἐν πάτῃ τῇ γῆ τὰ κρίματα Κυρίου, γενήσεται σοι πᾶσα σύμβασις θεογνωσίας διδάσκαλος.

E'. Κατὰ τὴν ἐκάστου ἔννοιαν ἀπιντᾶ τὸ ὀφειλόμενον· τὴν δὲ ποικίλιν τῆς ἀρμοδίου ἐπιφορᾶς μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται.

EA'. Ὅταν ἀτιμίαν τινὰ παρὰ ἀνθρώπων πάθῃς, εὐθύς τὴν ἐπιφορὰν τῆς παρὰ Θεοῦ δόξης ἐνώησον· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἀτιμίᾳ ἄλυπος καὶ ἀτάραχος ἔσῃ· ἐπὶ δὲ τῇ δόξῃ, πιστὸς καὶ ἀκατάκρητος; εὐρεθήσῃ, ὅταν ἐλεύσῃται.

EB'. Ἐπαινούμενος ὑπὸ πλήθους κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, ἐπιδεικτικὸν μὲν μηδὲν ἐπιμίξης τῇ Κυριακῇ οἰκονομίᾳ, ἵνα μὴ πάλιν ἐκ μεταβολῆς εἰς τοῦντιον ἐμπέσῃς.

EG'. Σπόρος οὐκ αὐξηθήσεται διὰ γῆς καὶ ὕδατος· καὶ οὐκ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος ἐκτὸς ἐκουσίων πόνων καὶ θέας ἀντιλήψεως.

EA'. Οὐκ ἐστὶ χωρὶς νέφους ἐπιχυθῆναι βροχὴν, οὐδὲ χωρὶς συνειδήσεως ἀγαθῆς εὐαρεσθῆσαι Θεῷ.

EE'. Μὴ ἀπαναίνου μανθάνειν, κὰν λίαν φρόνιμος τυγχάνῃς· ἡ γὰρ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ὠφελιμωτέρα ἐστὶ τῆς ἡμετέρας φρονήσεως.

EG'. Ὅταν ὑφ' ἡδονῆς τινος ἡ καρδία παρακινήθῃ τοῦ τῆς φιλοπονίας τόπου, τότε λίθου βαρυτάτου δίκην ἐπὶ καταβάσει ἐνολισθήσαντος δυσεπικράτητος γίνεσθαι.

EZ'. Ὅσπερ μόσχος ἀπειρος βοτάναις ἐπιτρέχων κατήντησεν εἰς ἀμφίκριμον τόπον· οὕτως εὐρίσκεται ψυχὴ κατὰ μικρὸν ὑπὸ λογισμῶν ἀποθουκαλομένη.

EH'. Ὅταν ὁ νοῦς ἀνδρισάμενος ἐν Κυρίῳ ἀποστῆ τὴν ψυχὴν ἀπὸ χρονίας προλήψεως, τότε ἡ καρδία ὡς ὑπὸ δημίῶν κολάζεται, τεινόντων αὐτὴν ἔνθα καὶ ἔνθα τοῦ νοῦς καὶ τοῦ πάθους.

EO'. Ὅσπερ οἱ ἐν θαλάσῃ πλέοντες, ἡδέως ὑπομένουσι τὸν ἥλιακὸν καύσωνα· οὕτως οἱ μισοῦντες τὴν κακίαν ἀγαπῶσιν ἔλεγχον. Διότι ἐναντιοῦται, ὁ μὲν τοῖς ἀνέμοις, ὁ δὲ τοῖς πάθεσιν.

O'. Ὅσπερ φυγὴ ἐν χειμῶνι, ἢ ἐν σαββάτῳ, ὀδύνη γίνεσθαι τῇ σαρκὶ, καὶ βεβήλωσις τῇ ψυχῇ· οὕτως ἐπανάστασις παθῶν γηραλέῳ σώματι καὶ ψυχῇ καθιερωμένῃ.

OA'. Οὐδεὶς οὕτως ἀγαθὸς καὶ οἰκτιρῶμων, ὡς ὁ Θεός· τῷ δὲ μὴ μετανοοῦντι, οὐδὲ αὐτὸς ἀφήσῃ.

OB'. Πολλοὶ λυπούμεθα ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις· τὰς δὲ αὐτῶν αἰτίας ἡδέως καταδεχόμεθα.

⁴⁴ Psal. civ. 7. ⁴⁵ Joan. v. 44. ⁴⁶ Matth. xxiv. 20.

ΟΓ'. Ἀσπάλαις ὑπὸ γῆν ἔρπων τυφλὸς ὢν, ἀστέρων ἂν ἰδεῖν οὐ δύναται· καὶ ὁ μὴ πιστεῦων περὶ προσκαιρῶν οὕτε περὶ τῶν αἰωνίων πιστεῦειν δύναται.

ΟΔ'. Χάρις πρὸ χάριτος, ἡ ἀληθῆς γνῶσις δεδώρηται τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων τῶ δωρησαμένῳ πιστεῦειν τοὺς μετόχους αὐτῆς ἐκδιδάσκουσα.

ΟΕ'. Ὄταν ἐνάμαρτος ψυχὴ καὶ ἐπερχομένης θλίψεις αὐτῇ οὐ καταδέχεται, τότε οἱ ἄγγελοι περὶ αὐτῆς λέγουσιν· Ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη.

ΟΖ'. Νοῦς ἐπιλαθόμενος τῆς ἀληθοῦς γνῶσεως, ὑπὲρ τῶν ἐναντιῶν ὡς συμφερόντων, τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται.

ΟΑ'. Ὡσπερ ἐν ὕδασι πῦρ χρονίσει οὐ δύναται, οὕτως οὐδὲ λογισμὸς αἰσχρὸς φιλοθέει καρδίᾳ, ὅτι πᾶς φιλόθεος ἐστὶ καὶ φιλόπνοος· ἐκούσιος δὲ πόνος ἐχθρὸς ἡδονῆς κατὰ φύσιν ὑπάρχει.

ΟΗ'. Πάθος ἔργου νομῆν κρατῆσαν διὰ τοῦ θελήματος, ὑστερον καὶ μὴ θέλοντι τῷ μετόχῳ βίαιως κατεπεγείρεται.

ΟΘ'. Τῶν ἀκουσίων λογισμῶν τὰς αἰτίας ἀγαπῶμεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέρχονται τῶν ἐκουσίων δηλονότι καὶ τὰ πράγματα.

ΟΙ'. Οἴησις καὶ ἀλαζονεία βλασφημίας εἰσὶν αἷτια· φιλαργυρία δὲ καὶ κενοδοξία, ἀσπλαγχνίας καὶ ὑποκρίσεως.

ΟΙΑ'. Ὄταν ὅβη ὁ διάβολος, ὅτι ὁ νοῦς ἐκ καρδίας προσηξέατο, τότε μεγάλους καὶ κακοτέχνους λογισμοὺς ἐπιφέρει. Μικραῖς γὰρ ἀρεταῖς, μεγάλας ἐπιφορὰς ἀναρεῖν οὐκ ἀνέχεται.

ΟΙΒ'. Λογισμὸς ἐγχνονίζων ὅλοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου προσπάθειαν· ταχέως δὲ ἀναιρούμενος σημαίνει πόλεμον καὶ ἐναντιότητά.

ΟΙΓ'. Τρεῖς εἰσι νοητοὶ τόποι, εἰς οὓς ὁ νοῦς ἐκ μεταβολῆς εἰσέρχεται· κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν. Καὶ ὅταν μὲν εἰς τὸν κατὰ φύσιν εἰσέλθῃ, εὐρίσκει ἑαυτὸν αἷτιον τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ τὰς ἀμαρτίας, ἐπιγινώσκων τὰς αἰτίας τῶν παθῶν. Ὄταν δὲ εἰς τὸν παρὰ φύσιν γένηται, ἐπιλανθάνεται τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται ὡς ἀδικοῦσιν αὐτόν. Ὄταν δὲ εἰς τὸν ὑπὲρ φύσιν εἰσαχθῇ, εὐρίσκει τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὓς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ οἶδεν, ὅτι ἐὰν προκρίνῃ τὰς σωματικὰς φροντίδας, ἐμμένειν ἔχει οὐ δύναται. Καὶ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου ἐκεῖνου ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθοῦσας αὐτῇ δεινὰς συμβάσεις, κἂν μὴ πρόσφατον, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ καιρῷ, ὡς οἶδεν ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη.

ΟΙΔ'. Τοσοῦτον ἐκάστου γνῶσις ἀληθῆς τυγχάνει, ὅσον αὐτὴν πραότης καὶ ταπεινώσις καὶ ἀγάπη βεβαιώσουσι.

LXXIII. Talpa sub terram serpens, capta oculis, stellas videre non potest; et qui de rebus temporaneis Deo fidem non habet, neque de æternis potest credere.

LXXIV. Gratia pro gratia, vera cognitio a Deo data est hominibus, præ omnibus largitori credere sui participes erudiens.

LXXV. Cum anima peccatis obnoxia accidentes sibi tribulationes non suscipit, tunc angeli de illa dicunt: Medebamur Babyioni, et non est sanata.

LXXVI. Mens quæ veræ cognitionis obliviscitur, pro rebus sibi contrariis, tanquam utilibus, cum hominibus certamen suscipit.

LXXVII. Quemadmodum in aqua ignis durare non potest, ita neque turpis cogitatio in corde Dei amante, quoniam omnis qui Dei amator est, etiam laboris amans est. Cæterum labor voluntarius naturaliter voluptati inimicus est.

LXXVIII. Affectus victus operis consuetudine per voluntatem, postea invito etiam participi violenter excitatur.

LXXIX. Cogitationum invitis nobis emergentium causas amamus, atque hinc etiam ab eis quæ nobis volentibus contingunt, res nobis eveniunt.

LXXX. Opinio et arrogantia causa sunt blasphemiarum; avaritia autem et ambitio, immisericordiarum et hypocrisens.

LXXXI. Cum viderit diabolus mentem ex corde orasse, tunc magnas et malitiosas cogitationes animo ingerit. Modicis enim virtutibus magnas impressiones subvertere non sustinet.

LXXXII. Cogitatio perseverans hominis affectum significat; at quæ celeriter tollitur, bellum et repugnantiam indicat.

LXXXIII. Tres sunt loci intellectuales, in quos animus ex mutatione ingreditur: unus, secundum naturam; alter, præter naturam; tertius, supra naturam. Et quando eum qui est secundum naturam ingreditur, invenit se ipsum malarum cogitationum causam et auctorem esse, confiteturque Deo peccata, cognoscens causam affectuum. Cum vero in eo qui est præter naturam constitutus fuerit, justitiæ Dei obliviscitur, contenditque cum hominibus, tanquam ipsum injuria affecerint. At quando in eum qui est supra naturam inductus fuerit, tum Spiritus sancti fructus offendit, quos Apostolus vocat charitatem, gaudium, pacem⁴⁸, et reliqua. Neque illud ignorat, si corporalium rerum curas prætulerit, se ibi perdurare non posse. Atque discedens ex illo loco in peccatum incidit, inque gravia quæ hoc consequuntur dispendia; et, si non illico, suo tamen peculiari tempore, quemadmodum novi Dei justitia.

LXXXIV. In tantum cujusque cognitio vera esse solet, quantum mansuetudo et humilitas et charitas firmam fecerint.

⁴⁸ Jer. LI, 9. ⁴⁸ Gal. v, 22.

LXXXV. Omnis rite baptizatus omnem gratiam A accepit mystice; plenissime vero novit reliquum per præceptorum operationem.

LXXXVI. Præceptum Christi quod juxta conscientiam perficitur, secundum multitudinem dolorum cordis largitur consolationem. Veruntamen unumquodque horum suo tempore perficitur.

LXXXVII. Constantem in omni re precationem obtine, quasi nihil citra opem possis effectum redere.

LXXXVIII. Ad parandum Dei subsidium nihil est precatione efficacius aut potentius, atque ad ejusdem beneplacitum nihil illa utilius.

LXXXIX. Omnis præceptorum executio in illa conclusa est. Ea enim quæ est erga Deum charitate nihil dictu est sublimius.

XC. Precatio attenta signum est amoris erga Deum perseverantis. At ejusdem negligentia et distracta mentis occupatio studii voluptatis argumentum est.

XCI. Qui sine dolore et molestia vigilat, longuanimis est et vacat precationibus, ille perspicue Spiritus sancti est particeps. Qui vero in his affligitur, voluntate tamen constanter perseverat, actutum et ille subsidium consequetur.

XCII. Præceptum præcepto ostensum est excellentius: ideo etiam fides fide firmior invenitur. Est fides ex auditu ⁹², secundum Apostolum, et est fides rerum sperandarum substantia ⁹³.

XCIII. Pulchrum est disserendo prodesse interrogantibus: est autem longe præstantius, per virtutem et precationem illis cooperari; etenim qui per hæc se ipsum Deo offert, etiam proximo auxiliatur proprio quodam auxilio.

XCIV. Quod si compendioso quodam sermone discendi cupidum juvare est animus, fac illi ostendas precationem et rectam fidem, nec non rerum accidentium tolerantiam: omnia enim reliqua quæ pulchra sunt, per hæc inveniuntur.

XCV. Pro quibus rebus consequendis aliquis in Deum speravit, illarum gratia non amplius contendit cum proximo.

XCVI. Si omne non voluntarium ex voluntariis, secundum Scripturam, causam habet et originem; nemo ita infensus est homini, ut sibi ipse existit. Voluntaryam dicit cogitationem, non voluntaryam autem contingentiam.

XCVII. Omnium malorum dux est ignorantia, secunda post hanc est incredulitas.

XCVIII. Patientia et precatione fugienda est tentatio: quæ si absint, si te illi opposueris, vehementius te impugnet.

XCIX. Qui, juxta doctrinam Christi ⁹⁴, mitis est, sapientibus est sapientior, et qui humilis est corde, potentibus est potentior, quoniam hujusmodi jugum Christi secundum cognitionem bajulant.

PE'. Πᾶς ὁ βαπτισθεὶς ἑρβοδόξως ἔλαβε μυστικῶς πᾶσαν τὴν χάριν· πληροφορεῖται δὲ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν.

ΠQ'. Ἐντολὴ Χριστοῦ κατὰ συνείδησιν ἐπιτελουμένη, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν τῆς καρδίας, δωρεῖται παράκλησιν. Πλὴν ἕκαστον αὐτῶν ἰδίῳ καιρῷ παραγίνεται.

ΠZ'. Ἐχε παράμονον δέησιν ἐπὶ παντὶ πράγματι, ὡς μὴδὲν ἐπιτελεῖν δυνάμενος ἐκτὸς βοήθειας.

ΠH'. Οὐδὲν προσευχῆς εἰς συνεργίαν δυνατώτερον, καὶ πρὸς εὐδοκίαν Θεοῦ οὐδὲν αὐτῆς ὠφέλιμώτερον.

ΠΘ'. Πᾶσα ἐργασία ἐντολῶν ἐν αὐτῇ περιέχεται. Τῆς γὰρ εἰς Θεὸν ἀγάπης οὐδὲν εἴρηται B ἀνώτερον.

Ι'. Προσευχὴ ἀρρέμβος, σημεῖον φιλοθεας τῷ παραμένοντι. Ἀμέλεια δὲ αὐτῆς καὶ βεβασμὸς, φιληθονίας τεκμήριον.

ΙΑ'. Ὁ ἀθλίπτως ἀγρυπνῶν καὶ μακροθυμῶν, καὶ προσευχόμενος, Πνεύματος ἁγίου ἐναργῶς μέτοχος τυγχάνει. Ὁ δὲ θλιβόμενος ἐν τούτοις, καὶ θελήματι ὑπομένων, ταχέως καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνει τῆς ἀντιλήψεως.

ΙΒ'. Ἐντολὴ ἐντολῆς ἀποδέδεικται διαφορωτέρα· διὸ καὶ πίστις πίστεως βεβαιότερα εὐρίσκεται. Ἔστι πίστις ἐξ ἀκοῆς, κατὰ τὴν Ἀπόστολον καὶ ἐστι πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις.

ΙΓ'. Καλὸν τὸ διὰ λόγων ὠφελεῖν τοὺς πυνθανομένους· κρείσσον δὲ τὸ δι' ἀρετῆς καὶ προσευχῆς συνεργεῖν αὐτοῖς· ὁ γὰρ διὰ τούτων ἑαυτὸν προσφέρων τῷ Θεῷ βοηθεῖ καὶ τῷ πέλας διὰ τοῦ ἰδίου βοηθήματος.

ΙΔ'. Εἰ θέλεις συντόμῳ λόγῳ ὠφελεῖσαι τὴν φιλομαθῆ, ὑπόδειξον αὐτῷ προσευχὴν καὶ πίστιν ὀρθὴν, καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονήν· πάντα γὰρ λοιπὰ τὰ καλὰ διὰ τούτων εὐρίσκεται.

ΙΕ'. Περὶ ὧν τις ἤλπισεν εἰς Θεὸν, οὐκ ἔτι περὶ ἐκείνων τῷ πλησίον διαμάχεται.

ΙQ'. Εἰ πᾶν ἀκούσιον ἐκ τῶν ἐκουσίων τὴν αἰτίαν ἔχει, κατὰ τὴν Γραφήν, οὐδεὶς οὕτως ἐχθρὸς ἀνθρώπου, ὡς αὐτὸς ἑαυτοῦ τυγχάνει. Ἐκούσιον λέγει τὸν λογισμὸν· ἀκούσιον δὲ τὴν σύμβασιν.

ΙZ'. Πάντων τῶν κακῶν προηγείται ἡ ἀγνοία· δευτέρα δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἡ ἀπιστία.

ΙH'. Φύγε πειρασμὸν δι' ὑπομονῆς καὶ δεξιῶς· εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων ἀντιτάσσει, περισσύτερος ἐπέρχεται.

ΙΘ'. Ὁ πρῶτος κατὰ Θεὸν, τῶν σοφῶν ἐστὶ σοφώτερος· καὶ ὁ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ τῶν δυνατῶν δυνατώτερος, ἐπειδὴ τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ κατὰ γνώσιν βαστάζουσι.

⁹² Rom. x, 17. ⁹³ Hebr. xi, 1. ⁹⁴ Matth. xi, 29.

P' Ὅσα ἐκτὸς προσευχῆς ἢ λαλοῦμεν, ἢ πράττομεν, ὑστερον ἢ σφαλέρᾳ, ἢ ἐπιδραστῆ τυγχάνουσι, καὶ ἡμᾶς ἀγνώστους διὰ τῶν πραγμάτων ἐλέγχουσι.

PA'. Ἐξ ἔργων, καὶ λόγων, καὶ ἐννοίας, δικαιοσύνης· ἐκ δὲ πίστεως, καὶ χάριτος, καὶ μετανοίας, θησαυροὶ σωτηρίας πολλοί.

PB'. Ὡσπερ μετανοοῦντι ὑψηλοφρονεῖν ἀλλότριον· οὕτως ἐκουσίως ἀμαρτάνοντι ταπεινοφρονεῖν ἀδύνατον.

PG'. Οὐκ ἔστι συνειδήσεως κατάγνωσις ἢ ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ χάριτος Θεοῦ καὶ συμπαιθείας ἐπίγωσις.

PA'. Ὅσπερ ἐστὶν οἶκος αἰσθητὸς τῷ κοινῷ ἀέρι, τοῦτο νοῦς λογιστικὸς τῇ θεῖᾳ χάριτι.

PE'. Ὅσπν ἂν ἐκβάλλῃς ὕλην, τοσοῦτον αὐτομολήσεις· καὶ ὅσπν ἂν ἐμβάλλῃς, τοσοῦτον ὑποχωρήσεις.

PG'. Ὑλὴ οἴκου, σκευὴ καὶ βρώματα· ὕλη δὲ νοῦς, κενοδοξία καὶ ἡδονή.

PZ'. Χώρημα καρδίας, ἐλπὶς εἰς Θεόν· στενωχώρα δὲ αὐτῆς, φροντὶς σωματικῆ.

PH'. Μία μὲν ἐστὶ καὶ ἀναλλοίωτος ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος· ἐνεργεῖ δὲ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται.

PO'. Ὡσπερ ὑετὸς ἐπιχεθεὶς τῇ γῆ τοῖς φυτοῖς προσφυῆ παρέχει ποιότητα, γλυκείαν μὲν τοῖς γλυκίσι, στυφὴν δὲ τοῖς στυφοῖς· οὕτω ἡ χάρις, ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀτρέπτως ἐπιβάλλουσα, ἀρμοζούσας ταῖς ἀρεταῖς τὰς ἐνεργείας χαρίζεται· τῷ δὲ Χριστῷ πενωῶντι γίνεται τροφή, καὶ τῷ διψῶντι, πόμα ἡδύτατον· τῷ ῥιγῶντι, ἔνδυμα, καὶ τῷ κοπιῶντι, ἀνάπαυσις· τῷ προσευχομένῳ, ἐλπὶς καρδιακῆ, καὶ τῷ πενθοῦντι, παράκλησις.

PI'. Ὅταν δὴ οὖν ἀκούσης τῆς ἀγίας Γραφῆς λεγοῦσης περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον τῶν ἀποστόλων, ἢ ὅτι ἐφήλατο ἐπὶ τὸν προφήτην, ἢ ἐνεργεῖ, ἢ λυπεῖται, ἢ σθένεται, ἢ παροξύνεται· καὶ πάλιν, τοὺς μὲν ἀπαρχὴν ἔχοντας· τοὺς δὲ, πλήρεις Πνεύματος ἀγίου, μὴ τομὴν, ἢ ἀλλοίωσιν τινα ἐννοήσης ἐπὶ τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ πίστευε, καθ' ὃν προσετήκαμεν τρόπον, ἀτρέπτον καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ παντοδύναμον, δι' ὃν ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ μένει ὃ ἐστὶ, καὶ ἐκάστῳ τὸ δέον ἀποσώζει θεοπρεπῶς. Αὐτὸ μὲν γὰρ ἡλίου δίκην ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας ἐκκέχεται τελείως. Ἐκαστος δὲ ἡμῶν, καθ' ὃν ἂν ἐπισκοτοῦντα πάθη μισήσας περιαιρήῃ, ἀναλόγως φωτίζεται· καθ' ὃ δὲ ἂν ἀγαπῶν αὐτὰ διαλογίζεται, ὁμοίως σκοτίζεται.

PIA'. Ὁ μισῶν πάθη περιαιρεῖ τὰς τούτων αἰτίας. Ὁ δὲ ταῖς αἰτίαις ἐγκαίμενος ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ μὴ βουλόμενος πολεμεῖται.

PIB'. Ὅταν ὑπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐνεργώ-

C. Quæcunque citra precationem aut loquimur aut facimus, postea aut erronea aut damnosa existunt, ac nos ab omni cognitione rerum alienos esse arguunt.

CI. Ex operibus et sermonibus et cogitatione est justificatio; ex fide autem et gratia et pœnitentia, multi thesauri proveniunt.

CII. Quemadmodum a pœnitentiam agente alienum est elato animo superbire: sic sua sponte peccantem humilem esse impossibile est.

CIII. Non est conscientie damnatio humilitas, sed gratiæ Dei et condolentis affectus cognitio.

CIV. Quod domus sensibilis est communi aeri, hoc mens rationalis divinæ gratiæ.

CV. Quantum ejeceris materiæ, tantum aufugiet: quantum vero injeceris, tantum accedet.

CVI. Materia domus, supellex et res cibaria; materia autem mentis, voluptas et inanis gloriæ cupiditas.

CVII. Capacitas cordis spes in Deum est; at ejusdem angustia, cura rerum corporalium.

CVIII. Una est et immutabilis gratia Spiritus; operatur autem in unoquoque, quemadmodum sibi visum fuerit.

CIX. Quemadmodum pluvia terræ infusa accommodatam qualitatem plantis suppeditat, dulcem quidem dulcibus, acerbam autem acerbis: sic quoque gratia in corda fidelium assidue descendens ac influens convenientes virtutibus actiones largitur; esurienti propter Christum cibus fit; sitiienti potus delicatissimus; algenti indumentum; laboranti requies; precanti cordis spes, et lugenti consolatio.

CX. Cum audieris sacram Scripturam dicentem de sancto Spiritu, quod descenderit super singulos apostolorum⁵⁵, aut quod insilierit super prophetam⁵⁶: aut, operatur⁵⁷, contristatur⁵⁸, extinguitur⁵⁷, aut exasperatur; et rursus, alios quidem primitias Spiritus habentes⁵⁹, alios vero plenos sancto Spiritu⁵⁹: ne sectionem, aut versionem seu mutationem Spiritus sancti in animo cogites; sed ad eum modum crede, quem diximus: nempe immutabilem, immobilem et omnipotentem. Propterea etiam in actionibus et manet et versatur, et unicuique, quod decet, conservat divinitus. Ille enim solis instar super baptizatos perfecte effusus est. Unusquisque autem nostrum in quantum obtenebrantes affectus odio habuerit, et sustulerit e medio, similiter et illuminatur. Quantum vero eosdem amans animo retractaverit, tantum etiam obscuratur.

CXI. Qui affectus odio habuerit, eorumdem causas tollit ac præscindit. Verum qui causis incumbit, ille etiam nolens ab affectibus impugnatur.

CXII. Cum a pravus cogitationibus irritamur aut

⁵⁵ I Cor. xii, 11. ⁵⁶ Act. ii, 5. ⁵⁷ I Reg. x, 10; ⁵⁸ I Thim. v, 19. ⁵⁹ Rom. viii, 23. ⁶⁰ Act. i, 4.

impellimur; ipsi nos accusemus, et non paternum **A** piaculum.

CXIII. Cogitationum radices sunt aperta vitia: quæ manibus pedibusque et ore nostrum quisque ejiciat.

CXIV. Non licet ex proposito colloquium inire cum affectibus, nisi eorum causas et occasiones dilexerimus. Quis enim contemnens turpitudinem, inanem gloriam colendam amplectitur? Aut quis contemptum amans, propter acceptam ignominiam conturbaretur? Quis autem cor contritum et humiliatum habens, voluptatem carnis susciperet? Aut quis Christo perfecta et sincera fide adhærens, de rebus temporalibus sollicitus est, aut pro eisdem contentiose pugnat?

CXV. Qui spernitur ab aliquo, neque tamen vel **B** verbo vel cogitatione cum eo a quo spernitur, expostulat, ille veram cognitionem possidet, ac firmam fidem Domino ostendit.

CXVI. Mendaces sunt filii hominum in stateris, ut decipiant⁶⁶, cum tamen Deus unicuique quod justum est conservet.

CXVII. Si neque decipienti ulla accrescit abundantia, neque ei qui decipitur, ulla penuria: in imagine pertransit homo, verumtamen frustra conturbatur⁶⁷.

CXVIII. Cum videris aliquem in multa ignominia dolentem, scias eum ambitionis cogitationibus impletum, libenter cordis seminum metere manipulos.

CXIX. Qui voluptatibus corporalibus, præterquam **C** par est, fruitur, ille centuplicibus laboribus pensabit abundantiam.

CXX. Qui in imperio est, subdito debet dicere debitum officium; et non auscultanti malorum penam annuntiare.

CXXI. Qui injuria afficitur ab aliquo, neque tamen injurianti debitam ultionem quaerit, secundum eam quidem partem Christo credit, et centuplicia quidem in hoc sæculo accipit, et vitam æternam hereditate consequetur.

CXXII. Memoria Dei labor cordis est pro pietate susceptus. Omnis autem qui Dei obliviscitur, voluptuarius et omni misericordia carens redditur.

CXXIII. Ne dicas, eum qui ab affectibus liber **D** est, affligi aut dolere non posse; nam tametsi non pro se ipso, pro proximo tamen istud facere debuit.

CXXIV. Cum inimicus peccatorum oblivioni datorum multa chirographa assecutus fuerit, tunc debitorem etiam in memoria ea ipsa facere adigit, peccati causa rationabiliter abutens.

CXXV. Si volueris indesinenter Dei memor esse, ne averseris ejus correptiones et pœnas, tanquam injustas, sed velut juste venientes tolera. Siquidem tolerantia in singulis malis accidentibus memoriam renovat ac refricat. Cæterum repulsio et querimonia hujarem cordis laborem minuit, atque ita remissione oblivionem inducit et operatur.

⁶⁶ Psal. Lxi, 10. ⁶⁷ Psal. xxxviii, 7.

μεθα, εαυτούς αἰτιασόμεθα, καὶ μὴ πατρῶν ἀμαρτίαν.

PIΓ'. Ῥίζαι τῶν λογισμῶν εἰσιν αἱ προφανεῖς κακίαι, ἅς χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ στόματι ἐκδικούμεν ἕκαστος.

PIΔ'. Οὐκ ἔστι προσομιλεῖν πάθει κατὰ διάνοιαν, μὴ ἀγαπῶντα τὰς τούτου αἰτίας. Τίς γὰρ αἰσχύντης καταφρονῶν, κενοδοξία προσομιλεῖ· ἢ τίς ἐξουδένωσιν ἀγαπῶν, ἐπὶ ἀτιμία ταρασσεται; τίς δὲ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ἔχων, ἡδονὴν σαρκὸς παραδέχεται· ἢ τίς τῷ Χριστῷ τελείως πιστεύων, μεριμνᾷ περὶ προσκαιρῶν, ἢ διαμάχεται;

PIE'. Ὁ ἀθετούμενος ὑπὸ τινος, καὶ μήτε λόγῳ, μήτε ἐννοίᾳ τῷ ἀθετοῦντι φιλονεικῶν, γινώσιν ἀληθῆ κέκτηται, καὶ πίστιν βεβαίαν ἐπιδείκνυται τῷ Δεσπότη.

PIΣ'. Ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγαῖς τοῦ ἀδικῆσαι, ἕκαστῳ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ ἀποσώζοντος.

PIZ'. Εἰ οὔτε τῷ ἀδικούντι ἔστι περίσσεια, οὔτε τῷ ἀδικουμένῳ ὑστέρημα· ἐν εἰκόني μὲν διαπορεύεται ἀνθρώπος, πλην μάτην ταρασσεται.

PIH'. Ὅταν ἴδῃς τινὰ ἐν πολλαῖς ἀτιμίαις ὀδυνώμενον, γίνωσκε ὅτι, λογισμοῖς κενοδοξίας ἐμφορηθεὶς, ἡδέως τῶν καρδιακῶν σπερμάτων θερρίζει τὰ δράγματα.

PIΘ'. Ὁ σωματικαῖς ἡδοναῖς πέρα τοῦ δέοντος ἀπολαύσας, ἑκατονταπλασίτοι; πόνοις ἀποτίσει τὴν περίσσειαν.

PK'. Ἀρχικὸς ὑποτακτικῶν χρεωστὴὶ λέγειν τὸ ὀφειλόμενον· παρακούμενος δὲ, τὴν ἐπιφορὰν τῶν κακῶν προδιαγγέλλειν.

PKA'. Ὁ ἀδικούμενος παρά τινος, καὶ μὴ παραζητῶν τῷ ἀδικούντι τὰ δέοντα, κατ' ἐκείνο τὸ μέρος πιστεύει τῷ Χριστῷ, καὶ ἑκατονταπλασίως λαμβάνει ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ κληρονομεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον.

PKB'. Μνήμη Θεοῦ ἐστὶ πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐσεβείας γινόμενος. Πᾶς δὲ ἐπιλανθανόμενος τοῦ Θεοῦ, ἡδουπαθὴς καὶ ἀνάληγτος γίνεται.

PKΓ'. Μὴ λέγε, ὅτι ὁ ἀπαθὴς θλίβεσθαι οὐ δύναται· κἄν μὴ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πλησίον τοῦτο κεραιώσῃται.

PKΔ'. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς τῶν ἐν τῇ λήθῃ ἀμαρτημάτων πολλὰ κρατήσῃ χειρόγραφα, τότε καὶ ἐν τῇ μνήμῃ ποιεῖν αὐτὰ τὸν χρεωφειλέτην ἀναγκάζει, τῷ τῆς ἀμαρτίας λόγῳ εὐλόγως ἀποχρώμενος.

PKE'. Εἰ βούλει διηλεκτικῶς μνημονεύειν Θεοῦ, μὴ ἀπωθοῦ ὡς ἀδίκους τὰς ἐπιφορὰς, ἀλλ' ὡς δικαίως ἐρχομένας ὑπόμνε. Ἡ μὲν γὰρ ὑπομονὴ δι' ἐκίστης συμβάσεως τὴν μνήμην ἀνακινεῖ, ἡ δὲ παρὰ τῆς μειοῦ τὸν φαιδρὸν τῆς καρδίας πόνον, καὶ ἐκ τῆς ἀνέσεως τὴν λήθην ἐργάζεται.

CXXVI. Si volueris apud Dominum peccata tua occultare, fac ne ambitiose virtutes tuas manifestes hominibus. Quidquid enim in his fecerimus, hoc etiam Deus in illis faciet.

CXXVII. Virtutem occultans, ne extollaris, quasi justitiam operatus esses. Justitia enim est, non tantum celare quæ pulchra sunt, verum etiam ne mente quidem concipere quidpiam eorum quibus renuntiaveris.

CXXVIII. Ne gaudeas, cum alicui benefeceris, sed cum citra acceptarum injuriarum memoriam, ingruentem adversitatem pertuleris. Quo enim modo noctes diebus, eodem vitia succedunt virtutibus.

CXXIX. Gloriæ et avaritiæ atque voluptatis studium, benefactorum collationem immaculatam permanere non sinunt, nisi prius ipsæ metu Dei prostratæ considerint.

CXXX. In doloribus non voluntariis misericordia Dei mirabili quadam ratione occultata est, tolerantem trahens ad pœnitentiam, et liberans ab æternis suppliciis.

CXXXI. Quidam exsequentes præcepta expectant ut ea peccatis in statera præponderent; alii vero per eum qui pro peccatis nostris mortuus est, in benevolentiam Dei semet insinuant. Quærendum quinam illorum rectius sapiant.

CXXXII. Gehennæ metus et paradisi desiderium præbent afflictionum patientiam; et hoc non ex se ipsis, sed ex eo qui cognoscit cogitationes nostras.

CXXXIII. Qui de rebus futuris fidem habet, a rebus sæculi dulcibus et voluptuosis, nullo docente, abstinet; qui vero non credit, voluptuarius et carens omni misericordia efficitur.

CXXXIV. Ne dixeris: Quomodo pauper indulget voluptatibus, non habens occasionem aut facultatem serviendi illis? Potest enim aliquis vel solis cordis cogitationibus voluptatum illecebris miserrime esse deditus.

CXXXV. Aliud est rerum cognitio, et aliud veritatis cognitio. Quanto enim sol luna præstantior, tanto priore secunda est præstantior. Rerum cognitio pro modo executionis præceptorum accidit; at veritatis cognitio, secundum mensuram spei quæ est in Christum. Itaque si salvari volueris et in veritatis cognitionem pervenire, enitere prorsus omnia sensibilia excedere, ac sola spe Deo adhærere. Ad hunc enim modum procul ante admonitus, invenies principes et potestates, per suggestiones tibi bellum inferentes: has autem oratione vinces, inque bona spe perseverabis gratiæ Dei, quæ a ventura ira te liberabit.

CXXXVI. Qui intelligit id quod a sancto Paulo mystice dicitur, affirmante nostram luctam adversus spiritualia esse nequitiae⁶¹, ille cognoscet etiam parabolam Domini, docentis semper orandum esse et non defatigandum⁶².

PKΓ'. Ἐὰν θέλῃς παρὰ Κυρίου ἐπικαλυφθῆναι τὰς ἀμαρτίας σου, μὴ φανεροποιήσῃς ἀνθρώποις τὰς σεαυτοῦ ἀρετὰς. Ὁ γὰρ ἂν πράττωμεν ἐπὶ ταῦταις, τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐπ' ἐκείναις ἐργάζεται.

PKZ'. Κρύψας ἀρετὴν, μὴ ἐπαίρου ὡς δικαιοσύνην ἐκτελῶν· δικαιοσύνη γὰρ ἐστὶ, μὴ μόνον τὸ χρῦπτεν τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἔννοσεν τι τῶν ἀπηγορευμένων.

PKH'. Μὴ χαίρε ὅταν εὖ ποιήσῃς τι, ἀλλ' ὅταν ἀμνηστικῶς ὑπομείνῃς τὴν παρεπομένην ἐναντιότητά. Ὅν γὰρ τρόπον αἱ νύκτες τὰς ἡμέρας, οὕτω αἱ κακίαι τὰς ἀρετὰς διαδέχονται.

PKΘ'. Κενοδοξία, καὶ φιλαργυρία, καὶ ἡδονὴ ἀσπιλονεῦποιάν διαμείναι οὐκ ἀφίπσιν, εἰ μὴ πρότερον αὐταὶ φόβῳ Θεοῦ καταπέσωσιν.

PA'. Εἰς τὰς ἀκουσίους δόδυνας τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ θαυμασίως ἐγκέκρυπται, τὸν ὑπομένοντα εἰς μετάνοιαν ἔλκον, καὶ ἀπαλλάττον τῆς αἰωνίου κολάσεως.

PAΛ'. Τινὲς ἐργαζόμενοι ἐντολὰς ἐν ζυγῷ ἀντιρρέψαι αὐτὰς ταῖς ἀμαρτίαις ἐκδέχονται· τινὲς δὲ δι' αὐτὸν τὸν ἀποθανόντα ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξευμενίζονται. Ζητῆτε ὅτις αὐτῶν ἔχει ὀρθὸν τὸ φρόνημα.

PAB'. Γεέννης φόβος καὶ παραδείσου πόθος παρέχουσι τὴν τῶν θλιβερῶν ὑπομονήν· καὶ τοῦτο, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ γινώσκοντος τοὺς διαλογισμοὺς ἡμῶν.

PAΓ'. Ὁ πιστεύων περὶ τῶν μελλόντων τῶν ὧδε ἡδέων ἀδογματίστως ἀπέχεται· ὁ δὲ ἀπιστῶν ἡδῶς καὶ ἀνάληγτος γίνεται.

PAΔ'. Μὴ εἰπῆς· Πῶς ἡδουπαθῆσει ὁ πέννης, μὴ ἔχων τὰ αἴτια; Δύναται γὰρ τις καὶ διὰ μόνων τῶν λογισμῶν ἀθλιωτέρας ἡδουπαθεῖν.

PAE'. Ἐτερόν ἐστὶ γνῶσις πραγμάτων, καὶ ἕτερόν ἐστὶν ἀληθείας ἐπίγνωσις. Καθόσον οὖν διαφέρει ὁ ἥλιος τῆς σελήνης, κατὰ τοσοῦτον τῆς προτέρας ἢ δευτέρας ὠφελιμωτέρα τυγχάνει. Ἡ τῶν πραγμάτων γνῶσις κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν προσγίνεται· ἡ δὲ ἀληθείας ἐπίγνωσις, κατὰ τὸ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος. Εἰ οὖν θέλεις σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, πειρῶ πάντοτε ὑπερβαίνειν τὰ αἰσθητὰ, καὶ διὰ μόνης ἐλπίδος προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ. Οὕτω γὰρ ἀκοντὶ μὲν παρatreπόμενος, εὐρήσεις ἀρχὴς καὶ ἐξουσίας, διὰ τῶν προσβολῶν πολεμουσας σοι· ταῦτας δὲ διὰ τῆς προσευχῆς νικῶν, καὶ μόνων εὐελπισ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τῆς μελλούσης ὀργῆς ρυομένην σε.

PAZ'. Ὁ συνιών τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Παύλου μυστικῶς εἰρημένον, τὴν πάλην ἡμῶν πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φήσαντος, γινώσεται καὶ τὴν καραβολὴν τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν.

⁶¹ Ephes. vi, 12. ⁶² Luc. xviii, 1.

CXXXVII. Sex dies sub figuræ prætextu operari, septimo autem otium agere lex jubet : quia animæ opus est opibus prodesse egentibus ; otium autem ejus et requies vendere omnia et dare pauperibus, secundum sermonem Domini ⁶⁴; atque ita per rerum nuditatem quiescentem novæ spei vacare. Ad eandem requiem et Paulus omni nos hortatur studio, sic inquit : *Festinemus ingredi in illam requiem* ⁶⁵. Hæc autem diximus, non excludentes futura, neque hic plenariam retributionem esse definentes; sed quod oporteat primum in corde habere gratiam Spiritus sancti operantem, atque ita secundum proportionem ingredi in regnum cælorum. Hoc manifestans etiam Dominus dicebat : *Regnum cælorum intra vos est* ⁶⁶. Hoc etiam Apostolus dixit : *Fides est sperandarum substantia rerum* ⁶⁷; et iterum : *Sic currite, ut comprehendatis* ⁶⁸; et iterum : *Probate vos ipsos, num sitis in fide. An vero non cognoscitis, quod Christus Jesus in vobis est ? nisi forte reprobi estis* ⁶⁹.

CXXXVIII. Qui veritatis cognitionem consecutus est, afflictionibus non repugnat; neque enim ignorat, quod in timorem Dei perducant hominem.

CXXXIX. Præterita peccata specie quadam memoria repetita nocent homini in bona spe constituto : nam cum tristitia apparentia a spe abducunt; sine tristitia autem sub imagine quadam concepta in animo veteri iniquatione hominem contaminant.

CXL. Cum mens per vitiorum abnegationem et renuntiationem spem unice considerandam apprehenderit, tunc inimicus sub confessionis prætextu, anti menti impressa vitia effingit, ut affectus gratia Dei oblivioni traditos, iterum incensos excuset, et hominem latenter injuria afficiat. Tunc enim si clarus et affectibus inimicus existat, necessario obtenebrabitur, detentus et confusus propter perpetrata vitia. Et si nebulosus adhuc et voluptatum amans fuerit, omnino una perseverabit, et affecto animo cum occurrentibus affectionibus familiaritatem contrahet, ut mentis anticipatio talis memoria, et non confessio inveniatur. Itaque si volueris Deo offerre irreprehensibilem confessionem, speciatim errorum ne recorderis (nam valde iniquares animum), verum horum illecebras genere perferto.

CXLI. Ea minime curari possunt, quæ ex præteritorum peccatorum consuetudine naturam quamdam subinduxerunt.

CXLII. Scientia præditus, quique veritatem novit, nequaquam memoria rerum factarum, sed patientia rerum contingentium conficitur Deo.

CXLIII. Cum abjeceris laborem et ignominiam, ne pollicearis per alias virtutes resipiscantiam : am-

PAZ. Ὁ νόμος ἐξ ἡμέρας τυπικῶς ἐργάζεσθαι, τῇ δὲ ἐβδόμῃ σχολάζειν παρακαλεῖται· διότι ψυχῆς ἔργον ἐστὶν ἢ διὰ χρημάτων εὐποία· σχολή δὲ εὐτῆς καὶ κατάπαυσις, τὸ πωλῆσαι πάντα, καὶ δοῦναι πτωχοῖς κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· καὶ διὰ τῆς ἀκτημοσύνης καταπαύσαντα τῇ νοεῖσθαι σχολάζειν ἐλπιδί. Εἰς ταύτην τὴν κατάπαυσιν καὶ ὁ Παῦλος ἡμῶν μετὰ σπουδῆς προτρέπεται λέγων· *Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν*. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ἀπικλείοντες τὰ μέλλοντα, οὔτε ὄλε τὴν καθολικὴν ἀναπαύσειν εἶναι ὀρίσαντες· ἀλλ' ὅτι χρὴ πρῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχειν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργούσαν, καὶ οὕτω κατ' ἀναλογίαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τοῦτο φανεροποιῶν ὁ Κύριος, ἔλεγεν· *Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν*. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν· *Ἔστι πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις*· καὶ πάλιν· *Οὕτως τρέφετε, ἵνα καταλάβητε*· καὶ πάλιν· *δοκιμάζετε ἑαυτοὺς εἰ ἔστε ἐν τῇ πίστει*· εἰ δὲ οὐκ ἐπιγινώσκετε ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἰ μήτι ἤρα ἀδίκιοι ἐστε.

PAH. Ὁ ἀλήθειαν ἐγνωκὼς ταῖς θλιβεραῖς ἐπιφοραῖς οὐκ ἀντιτάσσεται· οἷδε γὰρ ὅτι εἰς φόβον Θεοῦ ὀδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον.

PAΘ. Αἱ παλαιαὶ ἀμαρτίαι κατ' εἶδος μνημονευθεῖσαι βλάπτουσι τὸν εὐελπιν· μετὰ λύπης μὲν γὰρ ἀντιδοθεῖσαι τῆς ἐλπίδος ἀφιστάσιν· ἀλύπως δὲ ἐξεικονισθεῖσαι τὸν παλαιὸν μολυσμὸν ἐναποτίθενται.

C **PM.** Ὅταν (4) ὁ νοῦς κρατήσῃ δι' ἀρνέσεως τὴν μονολογιστὸν ἐλπίδα, τότε ὁ ἐχθρὸς προφάσει ἐξομολογήσεως τὰ προγεγραμμένα κατὰ ἐξεικονίζει, ἵνα τὰ χάρῃσι Θεοῦ ἐπιλησθέντα πάθη ἀναζωπυρήσῃ καὶ λεληθότως ἀδικήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Τότε γὰρ κἂν φαίδρὸς καὶ μισοπαθῆς ὑπάρχῃ, ἐξ ἀνάγκης σκοτισθῆσεται, συσχεθεὶς ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις. Κἂν ὀμιχλώδης ἔτι καὶ φιλήδονος εἴη, συγχρονίσει πάντως καὶ ἐμπαθῶς προτομιλήσει ταῖς προσβολαῖς, ὡς πρόληψιν εὐρεθῆναι τὴν ταύτην μνήμην, καὶ οὐκ ἐξομολόγησιν. Ἄν θέλῃς Θεῷ προσφέρειν ἀκατακρίτως ἐξομολόγησιν, μὴ μνημόνευε κατ' εἶδος τὰς παρατροπὰς· λίαν γὰρ μολύνει τὴν διάνοιαν· ἀλλ' ὑπόμνε γενναίως τὰς τοῦτον ἐπαγωγὰς.

PMA. Τὰ ἀνταρὰ (5), διὰ τὰς προσγεγενημένας ἀμαρτίας ἐπέρχοντα· πάσης πλημμελείας τὸ προσφῶδες ἐπιχομίζοντα.

PMB. Ὁ γνωστικὸς καὶ εἰδὼς τὴν ἀλήθειαν, οὐ διὰ μνήμης τῶν προχθέντων, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ.

PMI. Ἀποβαλὼν πόνον καὶ ἀτιμίαν, μὴ ἐπαγγέλλου δι' ἐτέρων ἀρετῶν μετανοεῖν· κενοδοξία γὰρ καὶ

⁶⁴ Matth. xix, 21. ⁶⁵ Hebr. iv, 41. ⁶⁶ Luc. xvii, 21. ⁶⁷ Hebr. xi, 1. ⁶⁸ I Cor. ix, 24. ⁶⁹ II Cor. xiii, 5.

(4) Ὅταν, x. τ. λ. Caute legas.

(5) Τὰ ἀν. Caute legas et hunc locum.

ἀναληθία δουλεύειν τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ διὰ δεξιῶν πεφύκασιν.

PMΔ'. Ὅσπερ τὰς ἀρετὰς πόνοι καὶ ἀτιμίαι, οὕτω καὶ τὰς κακίας ἡδοναὶ καὶ δόξαι τίκτειν εἰώθασιν.

PMΕ'. Πᾶσα σωματικὴ ἡδονὴ ἐκ προλαβοῦσης ἐστὶν ἀνεύσεως· ἀνεσιν δὲ γεννᾷ ἡ ἀπιστία.

PMϚ'. Ὁ ὢν ὑπὸ ἀμαρτίας οὐ δύναται μόνος περιγενέσθαι τοῦ σαρκικοῦ θελήματος. Διότι τὸν ἐρεθισμὸν ἀπαυστον ἔχει καὶ ἐγκείμενον τοῖς πάθεσιν.

PMϛ'. Ἐμπαθεῖς ὄντας προσεύχεσθαι δεῖ καὶ ὑποτάσσασθαι· μόλις γὰρ ἐστὶ μετὰ βοηθείας πολεμῆσαι ταῖς προλήψεσιν.

PMH'. Ὁ μεθ' ὑποταγῆς καὶ προσευχῆς πυκτεύων τῷ θελήματι, ἀθλητὴς ἐστὶν εὐμέθοδος, ὁ τὴν νοητὴν πάλην διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀποχῆς προφανῶς ἐπιδεικνύμενος.

PMΘ'. Ὁ μὴ συναλλάσσει τῷ Θεῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, ὑποσκελίζεται ἐν τοῖς ἰδίοις ἐπιτηδεύμασι, καὶ ὑποχείριος τῶν ἀντικάλων γίνεται.

PN'. Ὅταν ἴδῃς δύο κακοὺς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, γίνωσκε ὅτι ἕτερος τῷ ἑτέρῳ συνεργεῖ πρὸς τὸ θέλημα.

PNA'. Ὑψηλόφρων καὶ κενόδοξος ἀλλήλοις ἡδέως συναλλάσσουν· ὁ μὲν γὰρ δουλικῶς ὑποπίπτοντα ἐπαινεῖ τὸν κενόδοξον, ὁ δὲ συνεχῶς ἐπαινοῦντα μεγαλύνει τὸν ὑψηλόφρονα.

PNB'. Φιλαλήθης ἀκρατὴς ἀμφοτέρωθεν πορίζεται τὴν ἀλήθειαν. Ἐπὶ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς μαρτυρούμενος, προθυμότερος γίνεται· ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς ἐλεγχόμενος, μετανοεῖν ἀναγκάζεται.

PNΓ'. Δεῖ ἡμᾶς κατὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὸν βίον ἔχειν· καὶ κατὰ τὸν βίον ὀφειλομέν τὰς προσευχὰς ἀναφέρειν τῷ Θεῷ.

PND'. Καλὸν μὲν τὴν κεφαλαιωδεστέραν κρατεῖν ἐντολὴν, καὶ μηδὲν κατ' εἶδος μεριμνᾶν, μηδὲ κατ' εἶδος προσεύχεσθαι, ἀλλὰ μόνον ζητεῖν τὴν βασιλείαν, κατὰ τὸν λόγον Κυρίου. Εἰ δὲ περὶ ἐκάστης χρείας φροντίζομεν, ὀφειλομέν περὶ ἐκάστης προσεύχεσθαι. Ὁ γὰρ ἐκτὸς προσευχῆς τι ποιῶν ἢ φροντίζων οὐκ εὐδογεῖται ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πράγματος. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ εἶπεν ὁ Κύριος· *Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν.*

PNE'. Τὸν παραλογιζόμενον τὴν περὶ προσευχῆς ἐντολὴν ἀτοπώτεραι παρακοαὶ διαδέχονται, ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ καθάπερ δέσμιον παραπέμπουσα.

PNϚ'. Ὁ τὰ ἐνεσῶτα θλιβερὰ προσδοκῶν τῶν μεταγενεστέρων ἀγαθῶν προσδεχόμενος, γνῶσιν ἀληθείας εὐρηκε, καὶ ὀργῆς καὶ λύπης ταχέως ἀπαλλαγῆσεται.

PNZ'. Ὁ κακούριον καὶ ἀτιμίαν ὑπὲρ ἀληθείας αἰρούμενος ἀποστολικὴν ὁδὸν πορεύεται, τὸν σταυ-

bitio enim et indolentia in rebus secundis inservire peccato solent.

CXLIV. Sicut virtutes laboribus et ignominia, sic etiam vitia voluptatibus et gloria procreari consueverunt.

CXIV. Omnis corporalis voluptas ex praesumpta licentia provenit: porro licentiam incredulitas generat.

CXLVI. Qui in peccatis constitutus est, non potest solus carnalem voluptatem superare. Quapropter provocatorem habet irrequietum et urgentem affectibus.

CXLVII. Qui urgentur affectibus, his oratio atque submitio sive humiliatio est necessaria: vix enim licet cum auxilio mentis anticipationibus repugnare.

CXLVIII. Qui cum subiectione et precatione adversus voluntatem luctatur, hic athleta valde industrius et artificiosus, qui mentis luctam per rerum sensibilibus abstinentiam manifesto ostendit.

CXLIX. Qui non conciliat Deo suam voluntatem, supplantatur et evertitur propriis exercitiis, et ab adversariis superatur.

CL. Cum videris duos improbos mutua benevolentia conjunctos, tum scias, quod alter alteri cooperatur ad voluntatem.

CLI. Superbus et ambitiosus inter se libenter familiaritatem ineunt: ille enim serviliter succumbentem ambitiosum laudat, hic vero indesinenter laudantem magnificat superbum.

CLII. Veritatis amans auditor utrinque veritatem lucratur. Cum enim in bonis testimonio vincitur, promptior et melior redditur; in malis autem dum coarguitur, ad resipiscentiam adigitur.

CLIII. Oportet nos secundum quod proficimus, etiam vitam instituire, et secundum vitam debemus precationes offerre Deo.

CLIV. Pulchrum quidem est, ut maxime summarium illud praeeptum arripiamus, et nihil specialim solliciti simus, neque quidquam speciatim precemur, sed solum regnum Dei, juxta Domini sermonem ⁷⁰, quaeramus. Si vero de unaquaque re necessaria sollicitè cogitaverimus, debemus etiam pro unaquaque consequenda preces ad Deum fundere. Quicumque enim sine precatione aliquid facit, aut sollicito animo cogitat, ille nullam prosperitatem tandem sentiret. Et hoc est quod dixit Dominus: *Sine me nihil potestis facere* ⁷¹.

CLV. Fallentem praeeptum de faciendis precationibus absurdiores inobedientiae excipient, altera alteri tanquam vincum alternis vicibus transmittent.

CLVI. Qui instantes hujus vitae molestias ac tribulationes futurorum bonorum expectatione suscipit, veritatis cognitionem invenit, et ab iracundia atque tristitia facile liberabitur.

CLVII. Qui ærumnas et ignominiam pro veritate elegit, ille apostolicam viam, sublata in humeros

⁷⁰ Matth. vi, 33. ⁷¹ Joan. xv, 5.

cruce et vinctus catena, ambulat. Qui vero citra hæc duo cordi morem gerere voluerit, errat secundum animum, et incidit in tentationes et laqueos diaboli.

CLVIII. Neque qui adversus malas cogitationes sine causis, neque qui adversus causas sine cogitationibus pugnat, unquam vincit. Uno enim tantum profligato non multo post per alterum in utrumque rapitur.

CLIX. Qui metu vexationis et contumeliæ pugnat cum hominibus, ille aut in hac vita per impressiones abundantius vexabitur, aut in futuro sæculo immisericorditer punietur.

CLX. Qui omnium malorum impetum et impressionem excludere voluerit, debet precationibus Deo commendare sua negotia et spem, quæ in illum est, animo apprehendere, curam vero rerum sensibilibium pro virili contemnere.

CLXI. Cum diabolus hominem invenerit sine necessitate negotiis corporalibus vacantem, primum quidem rapit ipsius cognitionis spolia, deinde spem quam in Deum habet, veluti caput amputat.

CLXII. Si quando puræ precationis tutum locum inveneris, rerum cognitionem quam tibi inimicus suggerit in tempore, cave suscipias, ne id quod majus est, amittas. Præstabilius enim est precationis jaculis jaculari ipsum in loco concluso, quam conversationem cum illo habere exuvias afferente, et nos a precandi sedulitate quæ adversus illum sit, abstrahere moliente.

CLXIII. Locus rerum aut negotiorum tempore tentationis et socordix juvat hominem; tempore vero puræ precationis consuevit lædere.

CLXIV. Si docendi provinciam assecutus es in Domino, et obaudiendo neglexeris, mente fac affligaris, neque tamen aperte perturberis. Cum enim affligeris, nequaquam cum obaudiente damnaris; porro si perturbaris, eadem re tentaberis.

CLXV. Quo tempore tibi aliquid exponendum fuerit, ne velis præsentem, quæ dictu et auditu consentanea sunt, clam habere. Et ea quidem quæ honesta et decora sunt, manifestius, quæ vero dura et obscura, ænigmatically exponas.

CLXVI. Ei qui tibi subjectus non est, errorem ne exprobes in faciem. Hoc enim potestatis magis quam consilii argumentum esset.

CLXVII. Quæ in communi sunt pro pluribus, omnibus sunt utilia. Unicuique propria secundum conscientiam apparent.

CLXVIII. Qui recte loquitur, debet etiam ipse gratias agere, ut qui a Deo verba sumpserit. Etenim veritas non loquentis, sed operantis Dei est.

CLXIX. A quibus obedientiæ confessionem non habes, ne contentiose repugnes, veritati resistens, ne quod odium adversus Scripturam sacram importunitate tua exsuscites.

CLXX. Qui subito contradicenti, ubi non

ῥὸν ἄρας, καὶ τὴν ἄλυσιν περικεῖμενος. Ὁ δὲ ἐκταῖ τῶν δύο τούτων προσέχειν τῇ καρδίᾳ πειρώμενος, πλανᾶται κατὰ νοῦν, καὶ ἐμπίπτει εἰς πειρασμοὺς καὶ παγίδας τοῦ διαβόλου.

PNH'. Οὐτε τοῖς λογισμοῖς τοῖς κακοῖς ἐκτὸς τῶν αἰτιῶν, οὐτε ταῖς αἰτίαις ἐκτὸς τῶν λογισμῶν ἐστὶ πολεμουῖντα νικῆσαι ποτε. Ὅταν γὰρ τὸ ἐν μονομῶν ἄποβάλλωμεν, μετ' οὐ πολὺ διὰ τοῦ ἐτέρου τοῖς ἀμφοτέροις ἐμπερόμεθα.

PNΘ'. Ὁ φόβος κακοπαθείας καὶ ὀνειδισμοῦ τοῖς ἀνθρώποις μαχόμενος, ἢ ὡς δι' ἐπιφορᾶς περισσοτέρως κακοπαθεῖ, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀνηλεῶς κολάζεται.

PE'. Ὁ πλῆσαν κακῆν ἐπιφορὰν ἀποκλείσαι βουλόμενος, ὀφείλει διὰ προσευχῆς, συναλλάσσειν τῷ Θεῷ τὰ πράγματα, καὶ κρατεῖν μὲν νοερώς τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα, τὴν δὲ φροντίδα τῶν αἰσθητῶν κατὰ δύναμιν παραλογίζεσθαι.

PEA'. Ὅταν εὖρη ὁ διάβολος ἐκτὸς ἀνάγκης ἀνθρώπων τοῖς σωματικοῖς ἐνασχολούμενον, πρότερον ἀρπάζει αὐτοῦ τὰ τῆς γνώσεως λάφυρα· εἶθ' οὕτως τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα ὡς κεφαλὴν ἀποτέμνει.

PEB'. Εἰ ποτε λάβοις καθαρὰς προσευχῆς ὄχυρον τόπον, τὴν γνώσιν τῶν πραγμάτων ἀναδομένην παρὰ τοῦ ἔχθρου ἐν τῷ καιρῷ μὴ καταδέχου, ἵνα τὸ μείζον μὴ ἀπολέσῃ. Κρείσσον γὰρ τοῖς τῆς προσευχῆς βέλεσι κατατοξεύειν αὐτὸν κατὰ τόπον συγκεκλεισμένον, ἢ προσομιλεῖν αὐτῷ τὰ σκύλα προφέροντι, καὶ ἀποσπᾶν ἡμᾶς τῆς κατ' αὐτοῦ δετήσεως μηχανωμένω.

PEC'. Ἡ τῶν πραγμάτων χώρα, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀκηδίας, ὠφελεῖ τὸν ἀνθρώπον· ἐν καιρῷ δὲ καθαρὰς προσευχῆς καταβλάπτειν εἴωθε.

PEΔ'. Διδάσκειν ἐν Κυρίῳ λαγῶν, καὶ παρακούμενος, θλίβου νοερώς, καὶ μὴ ταρασσου προφανῶς· θλιβόμενος γὰρ οὐ συγκατακριθῆσθαι τῷ παρακούοντι· ταρασσόμενος ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι πειρασθῆσθαι.

PEE'. Ἐν καιρῷ ἐξηγήσεως, μὴ κρύψῃς τὰ τοῖς παροῦσι προσήκοντα, τὰ μὲν εὐπρεπῆ σαφεστέρως, τὰ δὲ σκληρὰ ἀνιγματοδῶς διηγούμενος.

PEE'. Τοῦ ἐν ὑποταγῇ σου μὴ ἔντος σφάλμα μὴ προσενέγκῃς εἰς πρόσωπον. Τοῦτο γὰρ ἐξουσία· μᾶλλον ἢ συμβουλίας ἐστὶ.

PEZ'. Τὰ πληθυντικῶς γινόμενα γίνονται πᾶσιν ὠφέλιμα. Ἐκάστῳ τὰ ἴδια κατὰ συνείδησιν ἐμφανίζονται.

PEH'. Ὁ λαλῶν ὀρθῶς ὀφείλει καὶ αὐτὸς εὐχαριστεῖν, ὡς παρὰ Θεοῦ λαμβάνων τὰ ῥήματα. Ἡ γὰρ ἀλήθεια οὐ τοῦ λαλοῦντος ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ ἐνεργοῦντος Θεοῦ.

PEΘ'. Παρ' ὧν οὐκ ἔχεις ὁμολογίαν ὑποταγῆς, μὴ φιλονεικεῖς ἀντιστάμενος τῇ ἀληθείᾳ, ἵνα μὴ κρίσεως ἐγείρῃς κατὰ τὴν θέλαν Γραφῆν.

PO'. Ὁ ὑποτακτικῷ ὅπου οὐ δεῖ ἀντιλέγοντι πα-

παρωρῶν πλανᾷ αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ πράγματι, καὶ ἂ οportet, cesserit, ea in te seducit illum, et obedientiæ fœdera objicit contemptui.

POA'. Ὁ φόβῳ Θεοῦ νομοθετῶν ἢ παιδεύων τὸν ἁμαρτανόνα τὴν ἐναντιουμένην τῷ σφάλματι ἀρετὴν ἐαυτῷ περιποιεῖται· ὁ δὲ μνησικακῶν καὶ κακοθελῶς ὀνειδίζων τῷ ὁμοίῳ πάθει κατὰ τὸν πνευματικὸν περιπίπτει νόμον.

POB'. Ὁ καλῶς μαθὼν τὸν νόμον φοβεῖται τὸν νομοθέτην· καὶ ἐλπίζων ἐπ' αὐτῷ, ἐκκλίνει ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

POΓ'. Μὴ γίνου διγλωσσος, ἐτέρως μὲν τῷ λόγῳ, ἐτέρως δὲ τῇ συνειδήσει διακελμενος· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἡ Γραφή ὑπὸ κατάρας ἴσθησιν.

POΔ'. Ἔστιν ὁ ἀληθεῖαν λέγων καὶ ὑπὸ ἀρρόνοιον μισούμενος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ἔστιν ὁ ὑποκρινόμενος καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπώμενος. Ὁμως οὐδέτερον τῶν ἀνταποδόσεων τούτων πολυχρόνιον γίνεταί, διότι ὁ Κύριος, ἐν ἰδίῳ καιρῷ, ἐκάστω τὸ δέον ἀνταποδίδωσιν.

POE'. Ὁ τὰ μέλλοντα μνησθῆναι ἀναιρεῖν βουλόμενος ὀφείλει τὰ ἐνεστῶτα ἡδέως ὑποφέρειν· οὕτω γὰρ νοερώς συναλλάσσειν πράγματι, διὰ μικρῶν ἔδυνῶν, μεγάλας ἐκφεύξεται.

POΓ'. Ἀσφάλισαι λόγον ἀπὸ καυχήσεως, καὶ λογισμῶν ἀπὸ οἰήσεως, ἵνα μὴ παραχωρηθῆς πράξεως τῆ ἐναντία. Οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπου μόνον τελεσιουργεῖται τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ.

POZ'. Ὁ παντεπόπτης Θεός, ὡς περ τοῖς ἔργοις ἡμῶν ἀξίας ἐπιφορὰς ἀπένειμεν, οὕτω καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ τοῖς ἐκουσίοις νοήμασιν.

POH'. Οἱ ἀκούσιοι λογισμοὶ ἐκ προλαβούσης ἁμαρτίας ἀναφύονται· οἱ δὲ ἐκούσιοι ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου θελήματος· ὅθεν αἱτιοὶ εὐρίσκονται τῶν προτέρων οἱ δεῦτεροι.

POΘ'. Ταῖς μὲν παρὰ πρόθεσιν κακαῖς ἐννοίαις λύπη παρέπεται· διὸ καὶ συντόμως ἐξαφανίζονται· ταῖς δὲ κατὰ πρόθεσιν, χαρὰ· ὅθεν καὶ δυσανάλλακτοι γίνονται.

PH. Ὁ φιλήδονος λυπεῖται ἐν ψόγοις καὶ κακοπαθείαις· ὁ δὲ φιλόθεος, ἐν ἐπαῖνοις καὶ πλεονεξίαις.

PHA'. Ὁ μὴ γινώσκων τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ἀμφίερημον ὁδὸν κατὰ νοῦν διαβαίνει, καὶ ὑπὸ παντὸς ἀνέμου βάρῃως ἀνατρέπεται· ἐπαινούμενος γαυριᾷ, καὶ ψεγόμενος ἐρεθίζεται, εὐωχοῦμενος ἀσελγαίνει, καὶ κακοπαθῶν ἀποδύρεται, συνιῶν φανητιᾷ, καὶ μὴ νοῶν σχηματίζεται, πλουτῶν ἀλαζονεύεται, καὶ πτωχεύων ὑποκρίνεται, κορσεθεὶς θρασύνεται, καὶ νηστεύων κενοδοξεῖ, τοῖς ἐλέγχουσι φιλονεικεῖ, καὶ τοῖς συγγνώμην αὐτῷ ἀπονέμουσιν ὡς ἀνοήτους ἐφουθρίζει. Ἐὰν μὴτε οὖν κατὰ χάριν Χριστοῦ γνῶσιν ἀληθείας καὶ φόβον Θεοῦ αἰτήσῃται, οὐ μόνον ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συμβάσεων δεινῶς τραυματίζεται.

CLXXI. Qui timore Dei legem condit, aut peccantem castigat, contrariam errori virtutem sibi ipsi vendicat atque conciliat. Qui vero injuriarum memior est et malitiose exprobrat, in eundem affectum, secundum legem spiritualem, incidit.

CLXXII. Qui probe legem perdidicit, timet legislatorem; et sperans in eundem ab omni malo declinat.

CLXXIII. Ne fias bilinguis, aliter quidem sermone, aliter vero conscientia temet ostentans: ejusmodi enim hominem Scriptura sub maledictione statuit⁷².

CLXXIV. Est qui veritatem dicit, et ab insipientibus habetur odio, secundum Apostolum⁷³: et est qui simulat, et propter hoc amatur. Attamen neutra harum retributionum diuturna est, quoniam Dominus suo tempore unicuique, ut oportet, retribuet.

CLXXV. Qui futuras tribulationes tollere voluerit, ille præsentibus debet jucunde et libenter perpeti: ita enim mente assuescens rei, modicis doloribus et molestiis magnas effugiet.

CLXXVI. Fac munias linguam tuam a jactantia, et cogitationem ab opinione, ne cum cesseris, diversa facias. Neque enim ab homine solo bonum perficitur, sed ab omnia vidente Deo.

CLXXVII. Omnia videns Deus, quemadmodum operibus nostris digna incrementa suppeditat, sic etiam cogitationibus et voluntariis consiliis.

CLXXVIII. Non voluntariæ cogitationes ex antecedente peccato nascuntur. Cæterum voluntariæ ex voluntate libera et spontanea: unde posteriores causæ esse priorum deprehenduntur.

CLXXIX. Malas cogitationes præter propositum contingentes tristitia subsequitur: quapropter etiam brevi momento evanescent. At quæ sunt juxta propositum, gaudium: unde sit ut etiam difficulter queant abjici.

CLXXX. Voluptatis studiosus et amans in reprehensionibus et vexationibus tristitia afficitur, porro homo diligens Deum, in laudibus et abundantia.

CLXXXI. Cui non sunt explorata judicia Dei, periculosam et præcipitem viam juxta mentem ambulat, et a quovis vento facile movetur et impellitur; si laudatur, jactabundus insolescit; si reprehenditur, irritatur; convivium agitans, lascivit ebrius; si vexatur malis, lamentatur; intelligens, effertur ostentatione; non intelligens, simulat; abundans opibus, arroganter superbit; mendicium agens, opes domi simulat; saturatus, ferocit; et jejunans, inani servit gloriæ: cum reprehendentibus contendit; et his qui illi largiuntur veniam, tanquam stultis, petulanter injuriosus est. Itaque si non secundum gratiam Christi, veritatis cognitionem et Dei timorem postulaverit, non tantum ab affectionibus, sed etiam ab occidentibus graviter vulneratur.

⁷² Eccl. xxviii, 15. ⁷³ Joan viii, 40.

igitur; qui vero illas contempserit, etiam majoribus, Domini auxilio, repugnat.

CCIX. Ne tentes redarguendo juvare hominem virtutum suarum jactabundum ostentatorem, propterea quod monitorum patiens, et veritatis amator esse nequeat.

CCX. Omne verbum Christi - misericordiam et justitiam et sapientiam Dei, et harum virtutem per auditum injicit libenter audientibus. Unde immisericordes et injusti, non libenter audientes, Dei sapientiam cognoscere non potuerunt; quin etiam loquentes crucifixerunt. Nobis igitur videndum est, num libenter ipsum audimus. Ipse enim dixit: *Qui diligit me, præcepta mea serrabit, et diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*⁸². Vides quomodo sui ipsius manifestationem in præceptis absconderit?

CCXI. Ex omnibus præceptis non aliud plura complectitur, quam præceptum charitatis, quæ est erga Deum et proximum. Hæc ex rerum sensibilibus abstinentia et cogitationum quiete constat et subsistit. Hoc cum non ignorasset Dominus, præcepit nobis, dicens: *Ne solliciti sitis de crastino*⁸³. Et juste quidem: nam qui a rebus sensibilibus et earum sollicitudine liberatus non est, a pravus cogitationibus quomodo liberabitur? Porro qui cogitationibus delinnetur, quomodo videre possit peccatum certum, sub illis latens; aut quæ sint tenebræ et caligo animæ, quæ pravus cogitationibus et sermonibus et operibus incidit; partim quidem diabolo violento incursu tentante et principium monstrante; partim vero homine studio voluptatis et ambitione libenter conversante? Etenim si secundum dijudicationem non voluit, secundum operationem tamen potuit et suscepit. Cæterum qui hoc tam late patens peccatum non animadvertit, quando tandem precabitur ut ab illius contagio perpurgetur? At ab illo nondum purgatus, quomodo puræ naturæ locum inveniat? Porro, qui hunc non invenerit, quomodo interiorem Christi domum perspiciat? si quidem domus Dei sumus juxta propheticum et evangelicum et apostolicum sermonem. Oportet itaque, juxta prædictorum consequentiam, ejusmodi domum quærere, et precando perseverantes pulsare, ut hic aut in exitu aperiat nobis paterfamilias, et non dicat negligentibus: *Nescio unde vos estis*⁸⁴. Non autem solum debemus petere et accipere, sed etiam, quod datum est, servare: sunt enim quidam, qui, quod acceperunt, amittunt. Quapropter prædictarum rerum nudam cognitionem, aut etiam fortuitam experientiam, fortasse etiam qui tardo sunt ad discendum ingenio, et juvenes apprehendunt et amplectuntur; operationem vero cum perseverantia consistentem, vix e senibus hi qui religiosi habentur, et multa ornati experientia; qui non raro ipsam amiserunt iterum quæsiverunt, et invenerunt. Itaque hoc nostra potestate possideamus, quemadmodum ipsi, ut a nobis auferrī nequeat amplius.

⁸² Joan. xiv, 24. ⁸³ Matth. vi, 34. ⁸⁴ Luc. xiii, 25.

καταφρονῶν, καὶ τοῖς μεγάλοις ἐν Κυρίῳ ἀντιτάσσεται.

ΣΘ'. Μὴ πειρῶ ἐλέγχων ὠφελεῖν τὸν ἐν ἀρεταῖς καυχώμενον, διότι ὁ αὐτὸς καὶ φιλονεικτικὸς καὶ φιλήθης εἶναι οὐ δύναται.

ΣΙ'. Πᾶν ῥῆμα Χριστοῦ ἔλεον, καὶ δικαιοσύνην, καὶ σοφίαν ἐμφαίνει Θεοῦ, καὶ τὴν τούτων δύναμιν διὰ τῆς ἀκοῆς ἐμβάλλει τοῖς ἡδέως ἀκούουσιν. Ὅθεν οἱ ἀνελεῖμονες, καὶ ἀδικοὶ, ἀηδῶς ἀκούοντες τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, γνῶναι οὐκ ἐδυνήθησαν· ἀλλὰ καὶ λαλοῦντες ἐσταύρωσαν. Καὶ ἡμεῖς οὐκ ἴδωμεν, εἰ ἡδέως αὐτοῦ ἀκούομεν. Αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν· Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἀγαπηθῆσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ γὰρ ἀγαπήσω αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Βλέπεις, πῶς τὴν ἑαυτοῦ ἐμφάνειαν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐνέκρυψε;

ΣΙΑ'. Πασῶν τῶν ἐντολῶν ἐστὶ περιεκτικωτάτη ἡ εἰς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη, ἥτις ἐκ τῆς τῶν ὑλικῶν ἀποχῆς, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἡσυχίας συνίσταται. Τοῦτο εἶδως ὁ Κύριος παραγγέλλει ἡμῖν λέγων· *Μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αἰτίας*. Καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ τῶν ὑλικῶν καὶ τῆς μερίμνης αὐτῶν μὴ ἀπαλλαγείς, τῶν πονηρῶν λογισμῶν πῶς ἀπαλλαγῆσεται; Ὁ δὲ τοῖς λογισμοῖς περιεχόμενος, πῶς ἂν ἴδῃ τὴν ὑπὸ τούτων καλυπτομένην ἁμαρτίαν ἐνυπόστατον, ἥτις ἐστὶ σκότος καὶ οὐκ ἐπιφανὴς ψυχῆς, ἐξ ἐννοιῶν πονηρῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων ἐμπεσοῦσα· τοῦ μὲν διαβόλου διὰ προσβολῆς βιαστοῦ πειράζοντες, καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποδεικνύοντος· τοῦ δὲ ἀνθρώπου διὰ φιληδονίαν καὶ κενοδοξίαν ἡδέως προσημιχθέντος; Εἰ γὰρ καὶ κατὰ διάκρισιν οὐκ ἐβούλετο, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν ἐδύνατο καὶ παρεδέχετο. Ὁ δὲ ταύτην μὴ θεασάμενος τὴν περιεκτικὴν ἁμαρτίαν, πότε ἂν δευθεῖν περὶ αὐτῆς καθαρισθῆσθαι; Ὁ δὲ μὴ καθαρισθεὶς, πῶς ἂν εὔρωι τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς φύσεως; Ὁ δὲ τοῦτο μὴ εὔρων, πῶς ἂν ἴδῃ τὸν ἐνδοτέρω οἶκον τοῦ Χριστοῦ, εἰπερ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐσμεν, κατὰ τὴν προφητικὴν, καὶ εὐαγγελικὴν, καὶ ἀποστολικὴν λόγον; Χρὸς οὖν, διὰ τῆς τῶν προειρημένων ἀκαλυψίας, ζητῆσαι τὸν οἶκον τούτου, καὶ διὰ προσευχῆς παραμένοντας κρούειν, ὅπως ἡ ὕδατος ἡ ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀνοίξῃ ἡμῖν ὁ οἶκος ἐκείνης, καὶ ἀμελήσασιν μὴ εἰποι· *Ὁὐκ οἶδα ὑμᾶς, πῶθεν ἐστέ*. Οὐ μόνον δὲ ὀφείλομεν αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ δοθεὶν φυλάξει· εἰσὶ γὰρ τινες οἱ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀπολέσαντες. Διὸ τῶν προειρημένων πραγμάτων ψιλὴν μὲν τὴν γνῶσιν, ἢ καὶ συμβατικὴν τὴν πείραν, ἴσως καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ νόοις κατέχουσι· τὴν δὲ μεθ' ὑπομονῆς παράμονον ἐργασίαν, μάλιστα τῶν γερόντων οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολυπείροι, οἱ πολλὰκις αὐτὴν δι' ἀπροσεξίας ἀπολέσαντες, καὶ δι' ἐκουσίων πόνων ἀναζητοῦντες, καὶ εὐρίσκοντες. Τοῦτο οὖν ποιεῖν καὶ ἡμεῖς μὴ παυσώμεθα, ἕως αὐτὴν ἀναφαίρετον κατ' ἐκείνους κτησώμεθα.

sua negligentia, et voluntariis laboribus eandem ipsum nec nos facere desistamus, donec illam, ita nostra potestate possideamus, quemadmodum ipsi, ut a nobis auferrī nequeat amplius.

Ταῦτα τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἐκ πολλῶν ὀλίγα Α εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας· ἡ καὶ ὁ μέγας ψαλμοῦδδς ὀφηγεῖται ἐνδεδεχῶς, τοῦ μαθεῖν αὐτὰ καὶ ποιεῖν τοὺς συντεῶς ψάλλοντας ἐν Κυρίῳ. Ἄδὲ τῷ ἰδίῳ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

Hæc quidem de lege spirituali ex multis pauca justitiæ præcepta novimus, quæ etiam a magno Psalmista jugiter percensentur, ut ea perdiscant et faciant qui cum aliqua intelligentia psallunt in Domino. Ipsi gloria in sæcula. Amen.

OPUSCULUM | III.

Περὶ μετανοίας τοῖς πᾶσι πάντοτε προσηκούσης Β εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας· ἡν οἱ πιστοὶ καὶ πρὸ τῆς ἐργασίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος ἔλαβον.

De pœnitentia, cunctis, ut operari queant, plane necessaria : quam fideles etiam antequam operentur, per gratiam baptismi accipere solent.

Α'. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, θεοπρεπῶς ὡς ὁδὸν αὐτὸς, τῆς πάντων προνοῶν σωτηρίας, διαφόροις δόγμασι τὸν τῆς ἐλευθερίας θέμενος νόμον, ἕνα σκοπὸν πρόπροντα τοῖς πᾶσιν ὠρίσατο, λέγων· *Μετανοεῖτε*· ὡς ἐκ τούτου δυνατὸν ἡμῖν ἐπιγνῶναι, ὅτι πᾶσα ἡ ποιικιλία τῶν ἐντολῶν εἰς ἕνα καταλήγει τὸν τῆς μετανοίας ὄρον, καθὼς καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐν κεφαλῶν ἐνετείλετο, εἰπὼν· *Λέγετε αὐτοῖς· Μετανοεῖτε· ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*· οὐ πάντως χρονικὴν εἰρηκῶς ἐγγύτητα τῆς βασιλείας, ὡς ἐναγχος ἐπιχειμένην τῷ κόσμῳ (οὐ γὰρ ἂν ἡ ἀλήθεια ἀκατάλληλα τοῖς πράγμασι διωρίζετο. Ἴδου γὰρ καὶ οἱ τηλικαῦτα περιόντες καὶ οἱ μετ' ἐκείνους ἐκοιμήθησαν, ἀμοιρήσαντες τῆς καθόλου συντελείας)· ἀλλ' εἰδῶς τὸν ἑαυτοῦ λόγον ὁ Κύριος, καὶ βασιλείας καὶ μετανοίας δύναμιν ἔχοντα, *Μετανοεῖτε, φησὶν· ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοθεῖν, πῶς Ὅμοια ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα ἑνὴν ἐκρυσφεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξυμῶθη ὄλον; ἢ καθότι ἡ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ὑποδεξαμένη διάνοια ἐκρυσφεν εἰς τὴν τριμερῆ ὑπόστασιν, σώματος λέγω, καὶ πνεύματος, καὶ ψυχῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς λεπτότητα, ἀλεύρου δίκην πολυμερῶς διακεχυμένην, εἰς μίαν τῆς πίστεως ζύμην συνήγαγεν, ἐξομοιωθῆναι τῷ ἐνεργούντι λόγῳ καθόλου περιμένουσα. Οὕτως ὁμοίωσε τὸν τῆς ἀληθείας λόγον κόκκῳ σινάπεως, μικρὸν μὲν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων κερδίᾳ κατασπειρόμενον, διὰ δὲ τῆς προσηκούσης ἐργασίας αὐξανόμενον, καὶ ὥσπερ δένδρον εὐμέγεθες ἐν ὑψηλῷ τόπῳ, οὕτως εἰς οἶκον καταφυγῆς γενόμενον ταῖς πελαζομέναις διανοίαις. Τότε δὲ ἀληθῶς ἂν εἴη, ὅποτε καθαρὸς καὶ τοὺς ἀποστόλους εἶναι ἔφη, διὰ τὸν λόγον θν ἤκουσαν, τῇ συνεισφερομένη τὸν λόγον δυνάμει πρὸς ἐργασίαν ἀποχρησαμένους, καὶ διὰ τοῦτο καθαρὸς γενόμενους· *Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργὸς ὑπάρχει*. Διὸ καὶ τοὺς μὴ χρησαμένους τοιαύτῃ συνεισφορᾷ, ὡς ἀπί-

I. Dominus noster Jesus Christus, Dei virtus ac Dei sapientia ⁸⁵, prospiciens omnium salutem in condenda variis dogmatum generibus lege libertatis, prout Deo dignum erat, quemadmodum ipse novit, unum omnibus convenientem scopum præscripsit, dum ait : *Pœnitentiam agite* ⁸⁶, ut inde perspicere possimus, omnem præceptorum varietatem in unum desinere pœnitentiæ terminum; sicut etiam apostolis in summa præcepit, his verbis : *Dicite illis : Pœnitentiam agite ; appropinquavit enim regnum cœlorum* ⁸⁷. Non equidem quod diceret temporalem regni propinquitatem mundo prope imminentem (neque enim veritas in rebus quidpiam incongruum statueret : nam et qui tum vivebant, et eorum posterum consummationis universalis expertes dormierunt), sed quia noverat Dominus suum ipsius sermonem tum regni, tum pœnitentiæ vim habere. *Pœnitentiam agite*, inquit, *appropinquavit enim regnum cœlorum*. Siquidem nisi hoc concedatur, quo pacto *Simile est regnum cœlorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in sata tria farinæ, donec fermentetur totum* ⁸⁸ ? nisi quod intellectus susceptum Dei verbum occultat in tripartitam hypostasim, corporis, inquam, spiritus et animæ, secundum Apostolum, omnemque illorum subtilitatem in conceptionibus animi positam, instar farinæ variæ confusam in unum fidei fermentum cogit, expectans, donec efficienti verbo per omnia similis evadat. Hoc modo grano sinapis assimilavit verbum veritatis ⁸⁹ : quod quidem exiguum est, dum seminatur in corde audientium, sed per innatam efficaciam crescit, ac velut arbor prægrandis in loco excelso, sic accedentibus ænimis fit domus refugii. Quod quidem vere tum contigit, quando mundos esse dixit apostolos propter sermonem quem audierant ⁹⁰ : nupote qui uterentur facultate sermonem ad operationem referente, ob idque evaserunt mundi : *Vivus est enim sermo Dei et efficax* ⁹¹. Et hac de causa velut infideles condemnavit illos qui

⁸⁵ I Cor. i, 24. ⁸⁶ Matth. iv, 17. ⁸⁷ Ibid. ⁸⁸ Matth. xiii, 33. ⁸⁹ Ibid. 31. ⁹⁰ Joan. xv, 3. ⁹¹ Hebr. iv, 12.

non usi sunt hac relatione, dicens : Si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo ⁹¹.

II. Hoc autem non eo diximus quod diffidamus de regno futuro, quod quidem suis temporibus, vobis tamen incognitis, certo venturum est; sed quod sermo Dei eandem regni vim contineat, qui fidelibus est, eorum quæ sperantur, hypostasis, arrhabo hæreditatis futuræ, ac primitiæ æternorum honorum; infidelibus autem et impuris, argumentum quod careant Deo. Idcirco ait : *Pœnitentiam agite; appropinquavit regnum cælorum*. Quare si sermo qui confert in animo efficaciam eorum quæ dicuntur, illos qui duntaxat audiunt, declarat esse debitores operis; quid agemus nos, qui non modo sermonum, sed multorum ac ingentium beneficiorum vim concursantem contempsimus, et non unicum duntaxat talentum, sed quinque et duo in terram occuluimus, carnaliter abusi beneficii Domini, quibus vel animalia ratione carentia dum afficiuntur, manui ducenti versimiliter obtemperant pro facultate naturæ suæ, adeo ut agrestium feritas convertatur in rationem obediendi bene merenti? Tanto nos, qui libertatis arbitrio præcunctis animalibus exornati sumus, ipsis feris agrestiores, et brutis minus rationales apparuimus. Illa enim mutuum congressum jucunde fecerunt: unde etiam dum pascuntur, unumquodque satisfacit occurrenti, et sine invidia, quod sibi præsto est, relinquit alteri; nos vero ordinati ut præsimus et dominemur irrationabilibus, naturæ vitium prætulimus; adeo ut vel nulla necessaria cogente causa, sine misericordia et invidie nos geranus erga gentilem nostrum. Tales, opinor, Joannes appellavit serpentes, genimina viperarum ⁹², quos, ut invenerunt pœnitentiam, adinonet iram venturam fugere, fructusque pœnitentia dignos facere, et e duabus tunicis impertiri non habenti, ac de cibis præcipientis similiter facere. Porro si illos qui ante fidem ignorabant quid ægere deberent, assimilavit serpentibus, ob parem affectuum rationem; eritne non assimilandum vitium, si post fidem, cognitionem et munera quæ accepimus, sine metu peccemus?

III. Quocirca prætermisissis occultis, quæ quisque D cogitatione perpetrare potest, ea potius commemorabo, quæ gravem in nos mutuo gerentes animum admittimus: maxime in eos qui nos offendisse videntur, non cum humilibus neque cum magnis secundum Deum conversantes. Nam adversus viliores et pauperiores palam extollimur, quibus tanquam mercenariis aut servis licenter uti volumus, non amplius in Christo, sed in carne ac opibus, nobilitatem vindicantes. Itaque ubi quempiam e ditioribus delinquentem viderimus, corripere non possumus, sed dicere solemus iis quicumque se obtulerint, scriptum esse: *Nolite ante tempus judicare quidquam, quoad usque veniat Dominus* ⁹³. At

στοις κατέκρινεν, εἰπὼν· *Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόξασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν*.

B'. Τοῦτο δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ὡς ἀπιστοῦντες περὶ τῆς μελλούσης βασιλείας, ἥτις τοῖς ἰδίοις καὶ ἀορίστοις καιροῖς ἀπαράθτως ἐλεύσεται· ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τὴν αὐτὴν τῆς βασιλείας ἐπέχει δύναμιν, γενόμενος τοῖς πιστοῖς ἐλπίζομένων ὑπόστασις, ἀρραβῶν τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀπαρχὴ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· τοῖς δὲ ἀπίστοις καὶ βεβήλοισι, ἐνυπόστατος ἀθείας ἐλεγχος. Διὸ φησι· *Μετανοεῖτε· ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*. Εἰ οὖν μόνον τοὺς ἀκούοντας ὀφειλέτας ἔργου ὁ λόγος δείκνυσι, συνεισφέρων ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, τί ποιησόμεθα ἡμεῖς, οἱ οὐ μόνον λόγων, ἀλλὰ

C πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν συνεισελθούσης τῆς δυνάμεως ἀθετήσαντες· καὶ οὐ μόνον τὸ ἐν τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τὰ πέντε, καὶ τὰ δύο εἰς γῆν κρύψαντες, σωματικῶς ταῖς εὐεργεσίαις τοῦ Κυρίου ἀποχρησάμενοι· δι' ὧν εἰκὸς καὶ ἄλογα εὐεργετούμενα ὑπακούειν τῷ χειραγωγῶντι, καθὼς ἔχει φύσεως δύναμιν, ὡς καὶ θηρίον ἀγριότητά τραπῆναι πρὸς λόγον ὑπακοῆς τοῦ εὐεργέτου; Κατὰ τοσοῦτον ἡμεῖς οἱ ἀντεξουσιότητι ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα τιμηθέντες, τῶν θηρίων ἀγριώτεροι, καὶ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι πεφανερῶμεθα. Ἐκεῖνα γὰρ πρὸς τὸν ἀλλήλων πλῆσιασμὸν ἠδέως ἔχει, ὅθεν καὶ νεμόμενα ἕκαστον ἐξαρκεῖται τῷ παρατυχόντι, καὶ ἀφθόνως τῷ ἐτέρῳ καταλείπει τὸ παρακείμενον· ἡμεῖς δὲ οἱ τῶν ἀλόγων ἐπιστατεῖν καὶ κυριεύειν τεταγμένοι, τῆς φύσεως τῆν

κακίαν προσιτησάμεν· ὥστε καὶ μηδεμίαν ἀναγκαστικὴν αἰτίαν, ἡμᾶς βιαζομένην, ἀνηλεῶς καὶ ἐπιφθόνως ἔχειν πρὸς τὸ ὀμόφυλον. Τοὺς τοιοῦτους, οἵμαί, ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν ὁ Ἰωάννης ὠνόμασε, φυγεῖν τῆς μελλούσης ὀργῆς, τὴν μετάνοιαν εὐρηκότας, ἧς ποιῆσαι καρποὺς ἀζίους παρακλιεῖται, καὶ ἐκ δύο χιτῶνων μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ περὶ βρωμάτων ὁμοίως ποιεῖν ἐντειλάμενος. Εἰ δὲ τοὺς πρὸ τῆς πίστεως τὸ δέον ἔγνωκότας, ὄφεισι διὰ τὸ συμπαθὲς παρεῖκασεν, ἀπαρεῖκαστον ἂν εἴη κακὸν, τὸ μετὰ πίστιν καὶ γνῶσιν, καὶ παροχὰς ἄς εἰλήφαμεν, ἀδεῶς ἐξαμαρτάνειν;

D Γ'. Τὰ μὲν οὖν κρύφια παρήσω, ἀ ἕκαστος λογιστικῶς κατ' ἐξουσίαν ἔχει ἀποτελεῖν· εἰπω δὲ μᾶλλον ἀ πρὸς ἀλλήλους ἐπαχθῶς ἔχοντες ἐπιτηδεύομεν, μάλιστα πρὸς τοὺς δοκοῦντας ἔδικηκέναι, μήτε μικροῖς μήτε μεγάλοις κατὰ θεὸν συντυγχάνοντες. Τῶν μὲν γὰρ ἀφανεστέρων ἢ πτωχοτέρων προφανῶς κατεπαρῶμεθα, ὡσπερ μισθίων ἢ δούλων κατεξουσιάζειν ἐθέλοντες, οὐκέτι ἐν Χριστῷ, ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ πλούτῳ ἐκδικοῦντες τὴν εὐγένειαν. Καὶ ὅταν μὲν τινα τῶν σοβαρωτέρων ἁμαρτάνοντα ἴδωμεν, ἐλέγξει οὐ δυνάμεθα· φαμέν δὲ τοῖς παρατυχοῦσιν, ὅτι γέγραπται· *Μὴ πρὸ κειροῦ τι κρίνετε, ὡς ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος*, τῶν δὲ ταπεινοτέρων μικρὰν τινα αἰτίαν εὐρόντες, εὐθέως κατεπεκίμεθα, ὡνητιῶντες καὶ λέ-

⁹¹ Joan. viii, 40. ⁹² Matth. iii, 7 sqq. ⁹³ I Cor. iv, 5.

γοντες, οτι γέγραπται· *Τὸν ἀμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ἔλεγχς*. Καὶ οὕτως, τὴν μὲν αὐτῶν ὑπόκρισιν, ἦτοι κακίαν, ταῖς Γραφικαῖς μαρτυραῖς ἐνδιαστρόφως ὑποκαλύπτομεν, ἐκείνους δὲ, ὡς κατὰ θεὸν ἐλέγχοντες· διακειμεθα. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις. Τοὺς δὲ ἰσοδυναμοῦντας ἐπὶ μικραῖς τισιν ἀφορμαῖς εὐθέως ἀποστρεφόμεθα, πᾶσαν μηχανὴν ἐννοοῦντες πρὸς ἀμυναν. Καὶ οὐ πρότερον αὐτοῖς εὐμενίζομεθα, ἄχρις οὐ αὐτοὺς κατὰ γνώμην γυνώμεθα. Προφάσεως δὲ τῆς αὐτῆς ἐπιλαθόμενοι, ὡς ἐπ' ἀγαθῶ χαίροντες, τὴν πονηρίαν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ μετὰ τὸ, ἀμύναντες, τότε φιλικωτέρως αὐτοῖς ὁμιλοῦμεν, δευτέρας φιλίας τὴν προλαβοῦσαν τοῦ κακοῦ νίκην θεμέλιον προθέμενοι. Ἀνάγκη δὲ πᾶσα τὸ ἔργον ὁμοιον τῷ θεμελίῳ ἐπακολουθῆσαι, καὶ πάλιν νεῖκος ζητεῖν, ὡς μηδέποτε ἀμαχον φιλίαν διαμείναι τῷ νικᾶν βουλομένῳ, ἀλλ' ἀεὶ παρακολουθεῖν τῇ νίκῃ τὸ μῖσος, καθὼς φησιν ἡ θεία Γραφή, ὅτι *Μῖσος ἐγγεῖρει νεῖκος*. Τὸ δὲ τοιοῦτον νόσημα προσγίνεται τοῖς ἐν δόξῃ καὶ χρήμασι τὰ πρωτεῖα μεταδιώκουσι, καθάπερ τὸ πρῶτον τῆς νόσου τὸ δυσεντέριον· ὅπερ καὶ νῦν ὁ μακάριος Παῦλος θεραπεύει λέγων· *Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους προηγούμενοι*, ὑπερέχοντες αὐτῶν. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ταπεινοτέρους, εἶτουν ἰσοτίμους, οὕτως διακειμεθα. Τὴν δὲ πρὸς τοὺς δυνατωτέρους πονηρίαν κεκρυμμένην οὖσαν καὶ πολυτροπον, οὐδὲ εἰπεῖν ὡς ἔστιν, ἢ νοῆσαι ῥῆδιον. Οὐ γὰρ ὡς ἐντολὴν τηροῦντες διακειμεθα τοῖς ἀνωτέροις, ἀλλ' ἐκείνους ὑποτρέχομεν οὐς ἀδικῆσαι μὴ δυνάμεθα, καὶ ὀφθαλμῶ μὲν βασκάνω τὰς εὐτυχίας αὐτῶν καθορῶμεν πικρῶς, εὐδαίμονίαν δὲ αὐτῶν οὐδὲ κηρυττομένην ἠδέως ἀκούομεν· καὶ σχήματι μὲν καὶ λόγοις εἰρηνικῶς κολακεύομεν τοὺς τοιοῦτους, ἐναντίως δὲ ταῖς ἐννοιαῖς πρὸς αὐτοὺς διακειμεθα· ὡς ἐφ' ἡμῖν πληροῦσθαι τὸ λεγόμενον· *Τῶν λαλοῦντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλιθίων αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν*.

Δ'. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν περὶ τῶν ἀκοντῶ περιφερομένων, τοὺς ἐκουσίως ἀμαρτάνοντας ἐξωτέρους δεῖξαι βουλόμενοι, καὶ πρὸς μετάνοιαν δυσκόλως βλέποντας. Πῶς γὰρ οὐχὶ ἐκουσίως, εἰ μὴ θέλοντες ποιεῖν το τοῦ Δανιὴλ, καὶ εὐρεῖν ἄφρασιν, λέγοντος· *Τὴς ἀμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς περιήτων*; Ἀλλ' ἐρεῖς τυχόν· Οὐκ ἔχω χρήματα, πῶς οἰκτιρήσω πένητα; Οὐκ ἔχεις χρήματα, ἀλλ' ἔχεις θελήματα· ἀπόταξαι αὐτοῖς, καὶ ἐν ἐκείνοις ἐργάζου τὸ ἀγαθόν. Οὐ δύνασαι εὐποιῆσαι χειρὶ σωματικῇ; εὐποίησον δεξιᾷ προαιρέσει. Ὅταν ἀμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἀφες αὐτῷ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ ἔσται σοι ἐλεημοσύνη. Εἰ ζητούμεν ἄφρασιν ἀμαρτιῶν παρὰ Θεοῦ, τοῦτο ποιεῖν ὀφειλομεν ἐπὶ πάσῃ πλημμελείᾳ πρὸς ἕκαστον, ὅπως γένηται τὸ, *Ἄφεςτε καὶ ἀφθεῖσται ὑμῖν*. Μέγα μὲν τῷ ἔχοντι χρήματα μεταδίδουσι τοῖς πένησιν, ἐλεῆσαι δὲ τοὺς πλιθίον ἐπὶ ἀμαρ-

in abjectioribus crimen aliquod leve nacti, mox insurgimus evulgantes, ac dicimus esse scriptum : *Peccantem coram omnibus argue* ⁹⁶. Atque ita nostram hypocrisin sive malitiam Scripturæ testimoniis perverse tegimus : erga illos vero sic nos habemus, quasi secundum Deum eos corripiamus. Hæc igitur in inferioribus. Pares autem levibus oblatiis occasionibus statim aversamur, omnem animo lapidem moventes, quo de his ulciscamur ; neque de his ante quiescimus, quam pro voto animi illis usi fuerimus : hanc ipsam porro occasionem nacti, tanquam de rebus secundis gaudentes, nequitiam declaramus : at ultione sumpta, familiarium cum illis colloquimur, iacentes pro fundamento posterioris amicitia præcedentem nequitia victoriam. Atqui plane necesse est fundamento sequi opus consimile, ac denuo jurgium quaerere : quasi vincere volenti vacua jurgio amicitia nunquam perduret, sed victoriam semper sequatur odium, ut ait Scriptura divina : *Odium suscitavit rixas* ⁹⁷. Hujusmodi vero morbus illis adhærescit, qui sectantur in primis ea quæ faciunt ad gloriam et divitias, sicuti præcipuus morborum est dysentericus, quem quidem nunc quoque curat beatus Paulus, his verbis : *Honore invicem prævenientes* ⁹⁸, vincentes vos ipsos. Ad hunc igitur modum nos habeamus tam erga tenuiores quam æquales. Cæterum latentem ac variam in potentiores nequitiam, ut est, nec verbis nec animo facile est consequi. Neque enim ut servantes mandatum erga superiores nos gerimus ; sed quos lædere nequimus, illis clam insinuamus, invidio quidem oculo prosperitatem eorum ægre intuemur, nec felicitatem illorum prædicari libenter audimus : tum habitu tum verbis pacifice blandimur ejus generis hominibus ; in illos tamen adversariorum gerimus animos, ita ut impleatur in nobis, quod dicitur : *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum* ⁹⁹.

IV. Hæc autem diximus de his qui inviti errant, volentes ostendere, eos qui sponte peccant, alienos esse, et non facile ad pœnitentiam inclinare. Nam quomodo non sponte, cum nolint implere illud Danielis, et remissionem consequi, dum ait : *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas miserationibus pauperum* ¹⁰⁰ ? Sed forte dices : Careo pecuniis, quo pacto miserebor pauperis ? Non habes pecunias ; at habes voluntatem ; abrenuntia illi, et in ea fac quod bonum est. Non potes benefacere manu corporea ? benefac dextera voluntate. *Cum peccaveris in te frater tuus, dimitte ei*, juxta verbum Domini ¹, et erit tibi eleemosyna magna. Si quaeramus a Deo dimitti nobis peccata, hoc ipsum facere debemus erga unumquemque, cuiusvis delicti nomine ; quo eveniat illud : *Dimittite, et dimittetur vobis* ². Magnum quidem est habenti pecunias elargiri pauperibus ; at in causa peccati mi-

⁹⁶ I Tim. v, 20. ⁹⁷ Prov. x, 12. ⁹⁸ Rom. xii, 10. ⁹⁹ Psal. xxvii, 3. ¹⁰⁰ Dan. iv, 24. ¹ Luc. xvii, 3. ² Luc. vi, 37.

sereri proximi, tanto præstantius est ad remissionem, quanto magis anima antecellit natura corpori. Quicumque vero postulaverunt a Deo remissionem, adepti sunt quidem sæpenumero, sic ut ob id nihil inde mali senserint; at si hoc ipsum proximis communicari nolumus, similes sumus illius servi nequam, qui decies mille talentorum accepta remissione a Domino, centum denarios conseruo remittere noluit, quem quidem iuste Dominus objurgans, ait ³: *Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportebat et te misereri conservi tui, et dimittere illi debitum, sicut et ego tui miserus sum?* Et iratus ait: *Tradite illum tortoribus, donec reddat universum debitum.* Subjicitque dicens: *Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis, unusquisque fratri suo, delicta de cordibus vestris.* Quapropter etiam alio in loco dellet illos, qui cum ab eo variis beneficiis locupletati fuerint, animum tamen misericordiæ et compassionis expertem gerunt, his verbis: *Væ vobis divitibus, quia recipitis consolationem vestram* ⁴. Re enim vera variorum nobis collatorum munerum copia est quidem nobis divitiæ: cæterum *væ* nobis, quia rogantes sæpius consecuti sumus misericordiam; ipsi vero rogati nullus misertus sumus, sed recipimus consolationem nostram.

V. Atqui dum locutus est de divitibus, non omnes accusat locupletes. Sunt enim inter eos, qui vere sciunt administrare facultates, pro voluntate Dei qui donavit: centuplum etiam, ut scriptum est ⁵, in hoc sæculo accipientes. Exempli gratia, beatus Abraham et justus Job eleemosynam facientes, evaserunt ditiores, tum in hoc, tum in futuro sæculo. Sed, quemadmodum prædiximus, redarguit illos, qui avariore sunt animo, et tam in pecuniis quam in variis miserationibus suffurantur dona Dei, proximique misereri nolunt. Nam creatura quæ proficitur a Domino, non lædit eum qui hac potitur; sed ab iniquitate manans avaritia, et ejus mater vacuitas misericordiæ: quas quidem plane fugientes ii qui firmam fidem obtinuerunt, bonis præsentibus prorsus abrenuntiarunt: non quod indiscrete Dei creaturam odissent, sed quod crederent Christo, qui præceperat illis hoc facere, a quo sufficientiam quotidianam accipiebant. Ideoque vel absque pecuniis potest quispiam esse dives, dum retinet avare sermonem, cognitionem, aut quamvis aliam commiserationem, quæ communiter omnibus gratis data sunt. Accipit enim, ut communicet non habenti. Qui vero nulla misericordia ducuntur erga proximum, consequuntur ipsam *væ*, quia recipiunt consolationem suam. Atque horum similia beatus quoque Jacobus apostolus hujusmodi divitiibus inquit: *Agite nunc, divites, plorate, ululantes ob miseria vestra quæ adveniet vobis* ⁶. Qui dum plorare suadet et ululare, adhortatur nos ad pœni-

Α τήμασι, τοσοῦτον μείζον ἐστὶ πρὸς ἄφεισιν, ὅσον ψυχῆ τιμωτέρα σώματος κατὰ φύσιν ὑπάρχει. Ὅσοι δὲ αἰτήσαντες ἄφεισιν παρὰ Θεοῦ, ἔλαβον μὲν πολλάκις, ὡς διὰ τοῦτο μὴδὲν ἡμᾶς ἐντεῦθεν πονηρὸν ὑπομένειν· τὸ αὐτὸ δὲ τοῖς πλησίον μετέχειν οὐ καταδεχόμεθα· ὁμοιοὶ ἐσμεν τῷ δούλῳ ἐκεῖνῳ τῷ πονηρῷ, ὃς μυρίων ταλάντων ἄφεισιν ἐληφώς παρὰ τοῦ δεσποτοῦ, τῷ συνδούλῳ ἑκατὸν δηνάρια οὐ συνεχώρησεν. Ὡ καὶ νομίμως ὁ Κύριος διαλεγόμενος ἔφη· Δούλε ποτηρῆ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκεῖνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ καρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδωκε καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σὺνδουλόν σου (ἀφιέναι αὐτῷ τὸ ὀφειλόμενον), ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; Καὶ ὀργισθεὶς, φησὶ· Παράδοτε αὐτὸν τοῖς βουανισταῖς, ἕως οὐ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. Καὶ ἐπάγει λέγων· Οὕτως ποιήσιν ὁμοίῳ ὁ Πατήρ μου ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τὰ παραπτώματα ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν. Διὸ καὶ ἀλλαγῶ τοὺς ποικιλίας εὐεργεσίαις παρ' αὐτοῦ πλουτισθέντας, ἀνελεήμονα δὲ καὶ ἀσυμπαθεῖ τῶν πονηρῶν, ταλανίζει λέγων· Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουστοῖς, οὗτοι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. Ὅτιως γὰρ πλοῦτος μὲν ἡμῖν ἐστὶν ἡ περιουσία τῶν διαφορῶν ἡμῖν δωρημάτων· οὐαὶ δὲ ἡμῖν, ὅτι παρακάλεσαντες καὶ πολλάκις ἐλεηθέντες αὐτοὶ παρακαλούμενοι οὐδένα ἠλέησαμεν, ἀλλὰ ἀπέχομεν τὸν παράκλησιν ἡμῶν.

Ε'. Εἰπὼν γὰρ περὶ πλουσίων, οὐ πάντας αἰτιῶναι τοὺς εὐποροῦντας. Εἰσι γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ οἱ ἀληθῶς τὸν πλοῦτον διοικεῖν ἐπιστάμενοι πρὸς τὸ θέλημα τοῦ δωδωκῶτος Θεοῦ, καὶ ἑκατονταπλασίονα, καθὼς γέγραπται, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ λαμβάνοντες· ὡς ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ ὁ δίκαιος Ἰωβ, ἐλεήμονες γινόμενοι πλέον ἐπλούτησαν, καὶ ὧδε, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἀλλὰ καθὰ προειρήκαμεν, τοὺς πλονεκτικὸν τρόπον ἔχοντας, καὶ εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε ἐν διαφορῶν οἰκτιρημοῖς νοσφιζομένους τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς, καὶ τὸν πλησίον μὴ βουλομένους ἐλεεῖν ἐπιμφορεταί. Οὐ γὰρ ἡ παρὰ Κυρίου κτίσις τὸν ἔχοντα ἀδικεῖ· ἀλλ' ἡ ἐξ ἀδικίας ἐπιγενομένη πλεονεξία, καὶ ἡ ταύτης μήτηρ ἀσπλαγχνία, ἃς παντελῶς φεύγοντες οἱ βεβαίῳστοι, ἀρδῆν τοῖς παροῦσιν ἀπετάξαντο· οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν ἀκρίτως μισήσαντες, ἀλλὰ πεπιστευκότες τῷ τοῦτο ποιεῖν αὐτὴν ἐντειλαμένῳ Χριστῷ, παρὰ αὐτοῦ τὴν ἐφήμερον αὐτάρκειαν ἐδεχόμενοι. Δύναται οὖν τις καὶ ἐκτὸς χρημάτων πλουτεῖν, συνέχων ἐν πλεονεξίᾳ, ἦτοι λόγον, ἢ γνῶσιν, ἢ οἰανδῆποτε συμπάθειαν, τὰ κοινῇ πᾶσι κεχαιοσμένα. Λαμβάνει γὰρ, ἵνα μεταδῶ τῷ μὴ ἔχοντι. Οἱ δὲ ἀνελετημόνως πρὸς τὸν πλησίον διάκεινται, τὸ οὐαὶ προσλαμβάνουσιν, ὅτι ἀπέχουσι τὴν παράκλησιν αὐτῶν. Παραπλησίως δὲ τοῦτοις καὶ ὁ ἄγιος Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος, τοῖς οὕτω πλουτοῦσι λέγει· Ἄγε τῶν, οἱ πλουστοὶ, καὶ κλαύσατε ὀλολύτῳτες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωραῖς ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. Κλαίειν δὲ καὶ ὀλολύζειν ἐπιτρέπων, εἰς μετάνοιαν ἡμᾶς προτρέπεται. Συνειδῶς δὲ ὅτι ἀνεπιμέλητον τὸ πάθος ἐστὶ

³ Matth. xviii, 32-35. ⁴ Luc. vi, 24. ⁵ Matth. xix, 29. ⁶ Jac. v, 1, 2.

φρῆσιν· Ὁ Πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν· ὡς ἂν εἰπεῖν ἄχρηστος ἔστι, μὴ καὶ εἰς ἐτέρους μεταδοθεὶς, ὄντινα οἱ πολλοὶ καὶ δίχα χρημάτων κεκτήμεθα, ἐν τοῖς νοεροῖς ταμείοις τὴν πλεονεξίαν χρυσοῦ δίκην κατορῦξαντες. Περὶ οὗ καὶ ὁ Προφήτης ἐκφαντικώτατά φησι· Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, τὸν ἀφιλόκαθον καὶ πλεονεκτικὸν αὐτοῦ τρόπον μώλωπας λέγων. Τὸ δὲ, Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν, τὴν μέχρις ἐξόδου ἀμελείαν, ὀζομένηαν καὶ σῆψιν εἶναι λογιζάμενος. Καὶ γὰρ τινες αἰρούμεθα μᾶλλον ὑπὸ γῆν καλύψαι τὴν περιουσίαν, ἢ μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι. Τότε δὴ ἐξόδου καταλαβούσης, προσόζει τῇ ψυχῇ τὸ τοιοῦτον τραῦμα, ὡς σηπεδόνος καὶ ἀφροσύνης αἰτία· καὶ αἰώνιος μώλωψ αὐτῇ προσγινόμενος, οὐκ ἀφήσιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν τῶν πρωτοτόκων, καθὼς ὁ νόμος περὶ τῶν ἐχόντων μῶμον ἐξαγορεύει.

Γ. Τάχα δὲ καιρὸς ἂν εἴη καὶ τοὺς χαλεπωτέρους μώλωπας γυμνώσαι, καὶ τῷ ἱατρῷ τῶν ψυχῶν ἐπιδείξαι. Τοῦ γὰρ ἁγίου Παύλου εἰπόντος· Τὸ ὑμῶν περισσεύμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα· ἡμεῖς τὸ ἐναντίον ποιοῦμεν, τὸ ὑστέρημα τῶν πενήτων ἀφαιρῶντες, καὶ προστιθέντες τῷ ἡμετέρῳ περισσεύματι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκτὸς χρημάτων κατεργαζόμεθα. Ὅταν πλημμελήσωμεν εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ τινι πράγματι, οὐ μόνον ἀθεράπευτον ἀφίεμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογίαν ἦν ἡμεῖς ἔχρεωτοῦμεν, ταύτην παρ' ἐκείνου τυραννικῶς λαμβάνομεν, οὐδὲν ἕτερον ποιοῦντες, ἢ καθὼς προεῖρηται, τὸ ἐκείνων ὑστέρημα προστιθέντες τῷ ἡμετέρῳ περισσεύματι, τῇ Γραφῇ, ὡς εἰπεῖν, ἐναντιούμενοι. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἡμῖν ἀπογνωστόεν. Μὴ γένοιτο! Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ πλῆθει τῶν κακῶν κρινόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ θέλειν μετανοῆσαι, καὶ γινῶναι τὰ τοῦ Χριστοῦ θαυμάσια, καθὼς μαρτυρεῖ αὐτῇ ἡ Ἀληθεία· Δοκεῖτε γὰρ, φησὶν, ὅτι ὡν τὸ αἷμα ἔμιξε Πιλᾶτος μετὰ τῶν Γαλιλαίων, ἁμαρτωλότεροι ἦσαν παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ γῆς; Οὐ, λέγω ὑμῖν· ἀλλὰ ἐὰν μὴ μετανοήσητε, ὡσαύτως ἀπολεισθε. Καὶ οἱ ὄκτα καὶ ὀκτὼ ἐφ' οὓς ἔπρσεν ὁ πύργος τοῦ Σιλωὰμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε ὅτι ἁμαρτωλότεροι ἦσαν παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; Οὐ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε, ὡσαύτως ἀπολεισθε. Ὁρᾷς, ὅτι διὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς μετανοίας, κατακρινόμεθα; Μετάνοια δὲ, ὡς οἶμαι, οὔτε καιροῖς, οὔτε πράγμασι περιώριστα, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν ἀναλόγως ἐπιτηδεύεται. Ἐντολαὶ δὲ τινες περιεκτικώτεροι τυγχάνουσι, πολλὰ τῶν ἐνικῶν ἐν ἑαυταῖς περιέχουσαι, καὶ πολλὰ μόρια κακίας ὑφ' ἐν περικόπουσαι. Οἷον γέγραπται· Παντὶ τῷ ἀποστρέψῃ σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰρτοῦς τὰ σά, μὴ κωλύσης· καὶ, Τὸν θέλοντα δαρεῖσασθαι ἀπὸ σοῦ, μὴ ἀποστραφῆς. Ταῦτα δὲ ἐνικά ἔστι· περιεκτικὸν δὲ ἐπὶ τοῦτοις τὸ, Πᾶν ὅσα σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ

tentiam. Exploratum autem habens, affectionem illam nulla cura teneri, dicit : *Divitiæ vestræ putrefactæ sunt* : perinde ac si diceret, sunt inuiles aliis non communicatæ : quas quidem plerique etiam citra pecunias possidemus, avaritiam, instar auri, defodiendo in penetralibus animi. De quibus etiam Propheta luculentissime loquitur, *Putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ* : cicatrices appellans, boni non amantem, et avarum animum. Per hæc autem, *Putruerunt et corruptæ sunt*, existimat extremam negligentiam, fetorem et putredinem esse. Etenim quidam malum sub terram occultare facultates, quam impertiri non habenti. Tunc sane cum exitus nos comprehenderit, vulnus tale putredinem inurit animæ, tanquam putredinis et insipientiæ causa : cui perpetua cicatrix adnascens, non sinit introire in regnum cœlestè primitivorum, sicuti lex edixit de iis qui notati sunt macula.

VI. At vero tempus est fortasse denudandi graviores cicatrices, easque animarum medico demonstrandi. Nam cum sanctus Paulus dicat : *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat*, nos contra facimus, dum egenorum inopiam abripientes, adjungimus abundantiam nostræ : quod quidem etiam citra ullam pecuniarum direptionem peragimus, quando aliquam ob rem delinquimus in fratrem ; non modo non sanatum illum dimittimus, sed etiam ab illo defensionem quam debemus, tyrannice extorquemus, nihil aliud agentes, quam (ut antea dictum est) inopiam illorum accumulantes abundantiam nostræ, reluctantes, ut ita dicam, Scripturæ. Atqui non idcirco desperare debemus. Absit ! Quia non ob multitudinem peccatorum damnamur ; sed quod pœnitentiam agere nolumus, et Christi res mirandas nosse : quemadmodum testatur ipsa Veritas : *Putatis enim, ait, quod hi Galilæi, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis eorum, præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt ? Non, dico vobis : sed nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem et octo supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos : putatis, quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem ? Non, dico vobis : sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis*. Vides damnari nos, eo quod deflectimus a pœnitentia. Pœnitentia porro non est, ut arbitror, limitata temporibus aut rebus, sed proportionè habita, perficitur mandatis Christi. E quorum mandatorum numero quædam latius patent, et plura singularia in se ipsis complectuntur, multas quoque vitii particulas semel amputant. Verbi gratia, scriptum est : *Omni petenti te, tribue : et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas* ; et : *Volentem a te mutuo accipere, ne averseris*. Hæc singularia sunt : quod autem ista comprehendit, est istud : *Vende quæ habes, et da pauperibus* ; et : *Tolle crucem*

7 Psal. xxxvii, 6. 8 II Cor. viii, 14. 9 Luc. xiii, 2. 5. 10 Luc. vi, 30. 11 Matth. v 42. 12 Matth. xix. 21.

tuam, et veni, sequere me ¹³; crucem appellans, obvenientium afflictionum tolerantiam. Igitur qui cuncta distribuerit pauperibus, et tulerit crucem suam, universa prædicta mandata simul et semel peregit. Et iterum: *Volo, inquit, viros orare in omni loco, levantes puras manus* ¹⁴; et præterea: *Intra in cubiculum tuum, et ora Patrem tuum, qui est in abscondito* ¹⁵. Et rursus, qui sine intermissione orat, omnem prorsus deprecationem complectitur. Et denuo ait: *Non committes stuprum, non mæchaberis, non occides* ¹⁶: et quævis similia. Et supra hæc: *Destruentes cogitationes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* ¹⁷. Qui vero cogitationes amputat, universa prædicta vitia exclusit. Quocirca qui diligunt Deum, et firmæ sunt fidei, impetu quodam feruntur ad illa generaliora præcepta: particularia tamen, cum casu occurrerint, non prætermittunt.

VII. Quare existimo, pœnitentiæ opus, tribus hisce mandatis contexti, amputandis cogitationibus, orando sine intermissione, ac obvenientes afflictiones perferendo: quæ non exteriorem modo, sed et mentis operationem requirunt, ita ut immorantes in iis reddant affectionibus vacuos. Cum igitur a tribus ante dictis virtutibus perfici possit opus pœnitentiæ, ut sermo demonstravit, cunctis perpetuo convenire puta pœnitentiam, tam justis quam peccatoribus, qui salutem consequi desiderant: propterea quod nullus est perfectionis terminus, qui non expectet operationem prædictis virtutibus congruam. Etenim novitiis quidem pietatis introductio; mediis, promotio; perfectis autem confirmatio per has comparatur; quæ non diurnitate temporis, neque justificationum accessu rescinduntur, præterquam apud eum qui ignarus est, aut male credit, et proinde in voluptates facile delabitur, ac desperationis prætextu illas libenter sectatur. Novationorum denique sententiam amplexus, rejicit pœnitentiam, licet innitatur Apostolo, cum Hebræis disputanti, qui sponte precantibus et baptismum quotidie repetentibus ait: *Non rursus jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ* ¹⁸. Quod quidem dixit, non quod respuat pœnitentiam, ut inquit illi, absit! sed ut doceret, in omni operatione pœnitentiæ, unum esse fundamentum, baptismum in Christo, ne, qui crediderant ex circumcissione, quotidie baptizarentur. Et subiicit: *Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum celeste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam* ¹⁹; ut qui noverit, sanctum baptismum esse renovationem et fundamentum in omni pœnitentia positum, non peccet amplius. Et paulo post subdit: *Voluntarie*

ὁδὸς πτωχοῦ· καὶ, Ἄρον τὸν σταυρὸν σου, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι· σταυρὸν λέγων τὴν τῶν ἐπερχομένων θλίψεων ὑπομονήν. Ὁ οὖν πάντα διαδοὺς πτωχοῖς, καὶ ἄρας τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, πάσας τὰς ἐντολὰς τὰς προειρημένας ἐφάρπαξ ἐποίησε. Καὶ πάλιν· Βούλομαι, φησί, προσεύχεσθαι τοὺς ἀνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαιροντας ὁσίας χεῖρας· καὶ ἐπὶ τούτοις· Εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ πάλιν, ἀδίαλείπτως προσευχόμενος τὴν ἐν παντὶ προσευχὴν περιέκλεισε. Καὶ πάλιν φησὶν· Οὐ πορεύσεις, οὐ μοιγεύσεις, οὐ φορεύσεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ ἐπὶ τούτοις· Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ καθαιρῶν λογισμοὺς, πάσας τὰς προειρημένας κακίας ἀπέκλεισε. Διόπερ οἱ φιλόθεοι καὶ βεβαίωπιστοι, ἐπὶ τὰς περιεκτικὰς ἐντολὰς βιάζονται, καὶ τὰς μερικὰς δὲ κατὰ σύμβασιν ἀπαντώσας οὐ παραπέμπονται.

Z. Ὅθεν λογίζομαι τὸ τῆς μετανοίας ἔργον, ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις ἐντολαῖς ἐξυφανίσθαι, ἐν τῷ λογισμοῦς καθαιρεῖν, καὶ ἀδίαλείπτως προσεύχεσθαι, καὶ τὰς ἐπερχομένας θλίψεις ὑποφέρειν· ἅπερ οὐ μόνον φανεράν, ἀλλὰ καὶ νοεράν ἐργασίαν ἔχειν ὀφείλει, ὥστε τοὺς ἐγγρονίσαντας, ἀπαθείς καταστῆσαι. Ἐπειδὴ οὖν ὑπὸ τῶν προειρημένων τριῶν ἀρετῶν δύναται τελειωθῆναι τὸ τῆς μετανοίας ἔργον, καθὼς ὁ λόγος ἀπέδειξε, πᾶσι πάντοτε προσήκειν οἶμαι τὴν μετάνοιαν ἀμαρτωλοῖς τε καὶ δικαίοις, τοῖς βουλομένοις σωτηρίας τυχεῖν· διότι οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ὄρος τελειότητος, ὁ μὴ χρονίζων τῆς τῶν προειρημένων ἀρετῶν ἐργασίας. Καὶ γὰρ ἀρχομένοις μὲν εὐσεβείας εἰσαγωγῆ, μέσοις δὲ προκοπῆ, τελείοις δὲ βεβαίωσις δι' αὐτῶν προσγίνεται, μήτε χρόνιος, μήτε δικαιομασιν ἀνακοπτομένων, ἢ μόνον τῷ ἀπὸ ἀγνοίας καὶ κακοπιστίας, καὶ τούτῳ εὐχεριῶς ἐπὶ τὰς ἰδὼνὰς ῥέποντι, καὶ προφάσει ἀπελπισμοῦ φιληθροῦντι, καὶ τῶν Ναβατιανῶν φρόνημα προσλαμβανομένῳ, καὶ μετάνοιαν ἐκβάλλοντι, εἰ καὶ ἐπερείδοντι τῷ Ἀποστόλῳ διαλεγόμενῳ πρὸς Ἑβραίους, τοῖς ἐκουσίως ἀμαρτάνουσι καὶ καθ' ἡμέραν βαπτίζομένοις λέγοντι· *Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετενοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ Θεὸν, βαπτισμῶν διδαχῆς. Τοῦτο δὲ εἶρηκεν, οὐ τὴν μετάνοιαν ἐκβάλλον, μὴ γένοιτο! ὡς ἐκεῖνοι· λέγουσιν, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἐργασίᾳ μετανοίας ἕνα θεμέλιον εἶναι τὸ βάπτισμα ἐν Χριστῷ διδάσκων, τοῦ μὴ καθ' ἡμέραν βαπτίζεσθαι τοὺς ἐκ περιτομῆς πεπιστευκότας. Καὶ ἐπάγει· Ἀδύνατον γὰρ ἀπαξ ζωτισθέντας, γευσάμενους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐσπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντες Πνεύματος ὁγίου, καὶ καλὸν γευσάμενους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν πρὸς μετάνοιαν, ἵνα εἰδῆς ἀνακαινισμὸν καὶ θεμέλιον ἐπὶ πάσῃ μετανοίᾳ προκειμένον, τὸ ἅγιον βάπτισμα. Καὶ μετ' ὀλίγα ἐπάγει· Ἐκουσίως γὰρ ἀμαρτανότων ἡμῶν μετὰ τὸ*

¹³ Matth. xvi, 24. ¹⁴ I Tim. ii, 8. ¹⁵ Matth. vi, 6. ¹⁶ Rom. xiii, 9. ¹⁷ II Cor. x, 5. ¹⁸ Hebr. vi, 4, 2. ¹⁹ ibid. 4-6.

λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι ἀπολείπεται θυσία περὶ ἁμυρτίας.

Η'. Ἐπεὶ οὖν εἰσι τὰ πράγματα, ἐκεῖ ἀρμύζει τὰ προσφυῶς λεγόμενα, δηλονότι οὐ μόνον Ἰουδαίους λέγειν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἔκουσίως ἐξαμαρτάνουσιν· ὧν πρῶτοί εἰσιν οἱ λέγοντες, μετὰ τὸ βάπτισμα μὴ εἶναι μετάνοιαν· καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐθαιρέτως ἀπαγόμενοι, τὴν ἀνομίαν ἐργάζονται. Τὰ δὲ ῥήματα ὁ ἄγιος Παῦλος ὕστερον πρῶτον εἶρηκε· καὶ τοῦτο εἰκονομικῶς ποιῶν, ὡς οἶμαι, ὅπως τοῖς μὲν εὐλαθεστέροις διὰ τῆς τῶν Γραφῶν ἐκζητήσεως σαφές γένοιτο τὸ νόημα, τοῖς δὲ ἀμελεστέροις καὶ καταφρονηταῖς· δυσεύρετον, ἵνα μὴ προφάσει μελλούσης μετανόιας, ἀδεῶ· ἐξαμαρτάνωσιν. Ἐπειδὴ οὖν, οἱ μὲν, προφάσει μετανόιας, κατὰ πρόθεσιν ἐγκρίνεται τοῖς κακοῖς· οἱ δὲ, διὰ τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι μετάνοιαν, ἀπληγῆκοτες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῷ διαβόλῳ· ἀμφοτέροις δὲ τὸ πάθος· πονηρὸν καὶ δυσίαιον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀλήθεια πᾶσιν ἀρμόδιον προσφέρει βοήθημα, λέγουσα· *Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν*· ὅπως μῆτις οἱ πνευματικοί, καὶ οἱ ἐν προκοπῇ τυγχάνοντες, ἀμελήσωσι τοῦ προσητάματος τούτου, ἐπ' αὐτοῖς, ὡς εἰπεῖν, τοῖς λεπτοῖς καὶ ὀλιγοῖς ἀσφαλιζόμενοι, φησὶ γὰρ· *Ὁ ἐξουθενῶν τὰ ὀλίγα, κατὰ μικρὸν πεσεῖται*. Καὶ μὴ εἴπη· Πῶς δύναται ὁ πνευματικὸς πεσεῖν; Τοιοῦτος μὲν διαμένων, οὐ καταπίπτει· ὅταν δὲ τι τῶν ἐναντιῶν καταδέξεται, καὶ ἐπ' αὐτῷ μείνῃ ἀμετανόητος, ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ μικρὸν χρόνισαν καὶ αὐξήθην, οὐκέτι ἀνέχεται ὀρφανικῶς αὐτῷ συνεῖναι, ἀλλ' ἔλκει αὐτὸν πρὸς τὴν ἰδίαν συγγένειαν, σχοινοῦ δίκην τῇ μακρᾷ φιλικῆ βιαίως ἐπισπώμενον. Καὶ εἰ μὲν διὰ προσευχῆς μαχησάμενος ἀποκόψει, ἐμμένει μέντοι γε ἀπολήξας τῆς προσηκούσης αὐτῷ ἀπαθείας τοσοῦτον, ὅσον ἀφῆσθηκε τοῦ τυχόντος κακοῦ πρὸς πάθος· εἰ δὲ εἰς τέλος συναπάγοιτο τῇ ἐπιτάσει τοῦ ἐπικρατοῦντος, τὸν τῆς μάχης καὶ προσευχῆς κόπον περιστελλόμενος, ἀνάγκη δελεάζεσθαι καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν· καὶ οὕτως ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ ἐκάστου κατὰ μικρὸν συνηθικῶς ἀπαγόμενος, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀπαγωγῆς ἀποσογινίζεται τῆς θέας τοῦ Θεοῦ βοηθείας, καὶ ἀποφέρεται λοιπὸν καὶ εἰς μείζονα κακὰ, ἴσως καὶ μὴ βουλόμενος, ὑπὸ τῆς βίας τῶν προκεκρατηκῶτων.

Θ'. Πάντως δὲ ἐρεῖς μοι· Οὐκ ἰδύνατο ἐν ἀρχῇ τοῦ κακοῦ τυγχάνων παρακαλέσαι τὸν Θεόν, μὴ ἐκπεσεῖν εἰς τὸ ἔσχατον; Κἀγὼ σοι λέγω, ὅτι ἰδύνατο· ἀλλ' ἐξ εὐτελείας τὸ μικρὸν τῷ θελήματι αὐτοῦ παραδεξάμενος ὡς οὐδὲν, οὐκέτι παρακαλεῖ περὶ αὐτοῦ, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο γίνεται εἰσαγωγή καὶ αἰτία τοῦ μείζονος· οὕτως ἐπ' ἀγαθῷ, καὶ οὕτως ἐπὶ κακῷ. Ὅταν δὲ μεγαλυνοῦν τὸ πάθος, καὶ νομῆν κρατήσῃ διὰ τοῦ θελήματος, λοιπὸν καὶ παρὰ θέλημα βιαίως αὐτῷ καταπαίρεται. Τότε νοήσας παρακαλεῖ τὸν Θεόν, πολεμῶν τῷ ἐχθρῷ, ὃν ἀγνοῶν ἐξεδίκει πρότερον, μαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις. Ἔστι δὲ καὶ ὅταν ὑπακουσθῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν

Anim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia ¹⁰.

VIII. Cum itaque res sic se habeant; quæ illic apte dicuntur, convenit non modo certe Judæis dicere, sed cunctis ultro peccantibus: quorum primi asserentes post baptismum non esse poenitentiam, ob idque in reliquo sua sponte seducti perpetrant iniqua. Quanquam præpostere sanctus Paulus verba protulerit, quod mea sententia, non sine dispensatione fecit, ut circumspicientes indagandis Scripturis sensum clariorem assequantur, negligentiores autem et contemptiores difficiliter reperiant, ut non audacter peccent sub prætextu futuræ poenitentiae. Quoniam igitur hi quidem sub prætextu poenitentiae ex animo vitii sunt dediti; alii vero non credentes esse poenitentiam, desperati se ipsos tradiderunt diabolo; amborum autem affectio prava non potest facile curari. Idcirco congruum omnibus auxilium offert Veritas, quæ ait: *Poenitentiam agite: appropinquavit enim regnum caelorum* ¹¹. Ne spiritales et qui proficiunt, de tenuibus et modicis, ut ita dicam, nimium securi contemnant præceptum istud. Inquit enim: *Qui spernit modica, paulatim decidet* ¹². Neque dixeris: *Qui fieri potest ut cadat homo spiritualis? Quandiu quidem talis est, non labitur; cum autem e contrariis quidpiam admittit, et in eo sine poenitentia permanet: illud ipsum quod parvum erat, temporis progressu auctum, cum illo, pupilli more, conversari nequit; sed amicitia longa, tanquam funiculo, violenter adactum, trahit in suam cognationem: quam licet precibus certans abscindat, nihilominus a congrua sibi affectionum vacuitate tantum defecit, quantum distat quodlibet vitium ab affectione. Sin remisso pugnae precumque labore, per vehementiorem dominantis intentionem prorsus adducatur, necesse est illum a cæteris quoque affectionibus inescari; et ita consequentia quadam paulatim ab unaquaque familiariter seductus, pro modo seductionis; a divino solvitur Dei auxilio, deferiturque tandem ad atrociora vitia, vel invitus forte, coactus earum vi quæ antea præoccuparunt.*

IX. At dices utique: Nonne poterat initio mali rogare Deum, ne in hæc extrema vitia incideret? Ego vero tibi dico, quod poterat; sed præ facilitate, quod modicum erat, tanquam nihilum sua sponte amplexus, jam non potest illius causa rogare; ignorans, exiguum illud vitium, introductionem et causam esse iusignioris sive boni sive mali. Ubi vero in immensum creverit, et pabulum adepta fuerit affectio per voluntatem, posthac præter voluntatem vi insurgit in eum. Tum animadvertens, Deum implorat, decertans cum hoste, quem prius ignarus defendebat, dum pro eo pugnet cum hominibus. Quandoque tamen accidit,

¹⁰ Hebr. x, 26. ¹¹ Matth. iv, 17. ¹² Eccli. xi, 4.

ut homo non protinus quam est exauditus a Domino, consequatur opem, quia non solet obvenire pro arbitrio hominis, sed quemadmodum dispensaverit Dominus ad utilitatem. Exploratam siquidem habens indignitatis nostræ contemptusque rationem, auxilia pleraque tribulatione prævia confert hominibus, ne sine afflictione liberati, eadem denuo committant peccata. Unde pronuntiamus, necessario perferenda esse rerum eventa; et hoc prorsus innatum pœnitentiæ.

X. Atqui dices plane mihi : Qui vere grati fuere Deo, et pervenerunt ad perfectionem, quam egent adhuc pœnitentia? Assentior equidem, fuisse et esse ejus generis homines; verum audi attente, et disces, qua ratione tales etiam opus habeant pœnitentia. Dixit Deus mendacium esse a diabolo²⁵ : et fornicationem existimavit, si quis intueretur mulierem ad concupiscendam eam²⁶ : iram etiam in proximum cædi parem fecit²⁷ : ac de verbo otioso reddendam esse rationem declaravit²⁸. Quis ergo expers est mendacii, ab omni quæ circa visum est, libidine purus, altercando proximo numquam iratus; neque minister otiosi verbi repertus, ut pœnitentia non fuerit ei necessaria? Nam etsi modo non est ejusmodi, fuit tamen aliquando : proinde obnoxius pœnitentiæ ad mortem usque. Ponamus itaque, quosdam repertos immunes ab his, et ex quo nati sunt, alienos ab omni vitio (quod quidem fieri nequit, cum dicat Paulus : *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei; justificati gratis per gratiam ipsius*²⁹); tamen etsi tales erant, nihilominus ab Adam trahunt originem, cunctique peccato transgressionis fuerunt obnoxii, ideoque capitali sententia condemnati, adeo ut citra Christum salvari non possent. Ubi vero Christus est crucifixus, et omnes proprio sanguine redemit; tum ipsi quoque redimuntur. Deinde, Redemptor etiam ipse ponit omnibus terminum unum, res universas continentem; et ait apostolis : *Dicite illis : Pœnitentiã agite; appropinquavit enim regnum cælorum*³⁰ : una condens mandata ad pœnitentiam perficiendam idonea; quorum implementum morte præscriptum esse dixit : *Qui perdidit animam suam propter me et Evangelium, in vitam æternam custodit eam*³¹. Et iterum, suadens abnegare omnia, addit : *Adhuc autem et animam suam*³². Quod confirmat his verbis : *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum*³³. Cum igitur pœnitentiam ad tempus usque mortis producendam desinierit, ut demonstratum est; qui se dicit ante mortem absolvisse pœnitentiam, dum terminum mortis subducit, solvit mandatum.

XI. Quare tam a pusillis quam a magnis pœnitentia perfici non potest, nisi ad obitum usque, nisi etiam eo usque operatione polleamus. Itaque nos debemus exercere diligenter ad scopum, ne de

²⁵ Joan. viii, 44. ²⁶ Matth. v, 28. ²⁷ ibid. 22. ²⁸ Matth. xii, 36. ²⁹ Rom. iii, 23, 24. ³⁰ Matth. iv, 17. ³¹ Marc. viii, 35; Joan. xii, 25. ³² Luc. xiv, 26. ³³ Matth. v, 19.

βοήθειαν οὐκ ἐδέξατο, διότι οὐκ ἦλθεν ὡς ἐνόμισεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὠκονόμησεν ὁ Κύριος πρὸς τὸ συμφέρον. Εἰδὼς γὰρ ἡμῶν τὸ ἀπρεπὲς καὶ καταφρονητικόν, τὰ πολλὰ βοηθήματα διὰ θλίψεως παρέχει τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μὴ ἀθλιπτως βυσθέντες, πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύωμεν ἁμαρτήματα. Ὅθεν ἀναγκαῖον εἶναι φάμεν ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα, καὶ πάνυ προσφυεῖς τῇ μετανοίᾳ.

I'. 'Ἄλλ' ἔρεῖς μοι πάντως· Οἱ ἀληθῶς εὐηρεσηκότες τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τέλειον πεφθακότες, ποίας εἰς χηρῆσαι μετανοίας; Ὅτι μὲν γὰρ ἐγίνοντο τοιοῦτοι ἄνθρωποι καὶ εἰς, σύμφημι· ἀλλ' ἀκουσον συνετῶς, καὶ γνώσῃ, πῶς καὶ οἱ τοιοῦτοι χηρῆσουσιν αὐτῆς. Τὸ ψεύδος ἐκ τοῦ διαβόλου εἶναι εἰρηκεν ὁ Θεός, καὶ τὸ ἐμβλέψαι γυναίκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, μοιχείαν ἐλογίσαστο, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ὀργὴν φόνου παρείκασε, καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος λόγον διδόναι ἐφάνερωσε· τίς οὖν ὁ ψεύδους ἀπειραστος, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὸ ἐμβλέψαι ἐπιθυμίας ἀμύητος, καὶ μηδέποτε ὀργισθεὶς τῷ πλησίον φιλονεικεῖν, μηδὲ ἀργῶ ῥήματος ὑπὲρ τῆς εὐρεθείας, ὥστε μὴ χηρῆσει μετανοίας; Εἰ γὰρ καὶ νῦν οὐκ ἔστι τοιοῦτος, ποτὲ δὲ ἐγένετο, μετάνοιαν κεχρεώσθηκεν ἕως θανάτου. Θῶμεν δὲ, ὅτι καὶ τούτων τινὲς ἐκτός εὐρηγται, καὶ ἀπὸ γεννήσεως πάσης κακίας ἀλλότριον (ὑπερ αὐθέναν, τοῦ ἀγίου Παύλου λέγοντος· *Πάντες ἡμαρτορ, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι*)· ὁμῶς εἰ καὶ ἐτύχανον τοιοῦτοι, πλὴν ἐκ τοῦ Ἀδάμ εἰσι, καὶ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν τῆς παραβάσεως πάντες γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο τῷ θανάτῳ τῆς ἀποφάσεως κατεδικάσθησαν, σωθῆναι ἐκτός τοῦ Χριστοῦ μὴ δυνάμενοι. Σταυρωθέντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῷ ἰδίῳ αἵματι πάντας ἐξαγοραζομένου, τότε καὶ αὐτοὶ λυτροῦνται. Εἴτα καὶ αὐτὸς ὁ λυτρωτὴς πᾶσι τίθησιν ὄρον ἐν περιεκτικῶν τῶν πραγμάτων, καὶ φησὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους· *Λέγετε αὐτοῖς· Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*. Θέμενος ἅμα ἐντολὰς τὰς ἐκτελούσας τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν πλήρωσιν αὐτῶν ἕως θανάτου ὥρισεν, εἰπὼν· *Ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν*. Καὶ πάλιν, ἀρνήσασθαι πάντα βουλεύων, προστίθησιν· *Ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰμαυτοῦ ψυχὴν*. Καὶ σφραγίζει λέγων· *Ὁ λύσας μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν*. Εἰ οὖν ἕως θανάτου ὥρισε τὴν μετάνοιαν, καθὼς ἀποδέδεικται, ὁ πρὸ θανάτου λέγων αὐτὴν τετελεσμέναι, λύει τὴν ἐντολὴν ὑφαιρῶν τὸν θάνατον.

IA'. Ὅθεν μικροῖς τε καὶ μεγάλοις ἕως θανάτου ἀτέλεστος ἡ μετάνοια. Εἰ γὰρ καὶ τῇ πράξει ἕως ἐκεῖ μὴ δυνθῶμεν, τῷ δὲ σκοπῷ ἐπιτηδεύειν ὀφείλομεν, ἵνα μὴ κατὰ πρόθεσιν λύοντες τὴν ἐντολὴν,

ὑποβληθῶμεν τῷ κρίματι, ἐλάχιστοι κληθέντες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ζήτησον τοὺς ἀπ' αἰῶνος τὸν βίον τοῦτον διδοῦσαντας, καὶ εὐρήσεις διὰ μετανοίας τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἐπὶ τοῖς εὐαρεστῆσιν τελεσθέν. Οὐδεὶς κατεκρίθη, εἰ μὴ ταύτης κατεφρόνησε· καὶ οὐδεὶς ἐδικαιώθη, εἰ μὴ ταύτης ἐπεμελήσατο. Σαμψὼν, καὶ Σαοὺλ, καὶ Ἡεὶ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἤδη μερικῶς ἀγίωσύνην μετασχόντων, πρῶτον μὲν ταύτην ἀπώλεσαν, τῆς μετανοίας ἀμελήσαντες· τῆς δὲ διορίας παρελθούσης, ἔσχατον ὑποδίκω θανάτῳ πεπτῶκασιν. Ὁ διάβολος οὐ παύεται πολεμῶν ἡμᾶς, οὔτε ἡ μετάνοια ἀργεῖν ὀφείλει ποτέ. Οἱ ἅγιοι ὑπὲρ τῶν πλησίων αὐτὴν προσφέρουν ἀναγκάζονται, ἐκτὸς ἐνεργουῦς ἀγάπης τελειωθῆναι μὴ δυνάμενοι. Μάθε πῶς ἡ φύσις διδάσκει ἡμᾶς, ἕως θανάτου μὴ ἀφίεναι αὐτήν. Νοῦς λογικῶς ἀργεῖν οὐ δύναται, ἀλλὰ κἂν τέλειος ᾗ, καλῶς ἔχων ἐν τοῖς δεξιῶς ἐργάζεται· ἐὰν δὲ προφάσει τελειότητος παύσῃται τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας, πάντως ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν νεύει· ἀποσχόμενος δὲ τοῦ ἀριστεροῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ δεξιὸν φυσικῶς ἔλκεται. Δεξιῶν δὲ ἐργασία καὶ ἀρχομένοις, καὶ μέσοις, καὶ τελείοις ἐστὶ προσευχὴ, καὶ λογισμῶν καθαιρέσεις, καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονή, ὧν χωρὶς οὐκ ἐστὶ κατορθῶσαι τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, δι' ὧν γίνεται εὐπρόσδεκτος ἡ μετάνοια. Εἰ αἰτησίς ἐστιν ἐλέους ἡ μετάνοια, ἐπιμελεῖσθαι χρεῖα τῷ ἔχοντι. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει. Εἰ οὖν ὁ ἐλεῶν ἐλεηθήσεται, διὰ ταύτην, ὡς οἶμαι, ὁλος ὁ κόσμος συνέστηκεν, ἕτερος δὲ ἑτέρου οἰκονομικῶς βοηθούμενος. Διὰ ταύτην ὁ Θεὸς τοὺς Νινευίτας ἔσωσεν· ἀμελήσαντας δὲ αὐτῆς Σοδομίτας κατέφλεξεν.

IB. Εἰ καὶ μέχρι θανάτου μετανοοῦντες ἀγωνισώμεθα, οὐδὲ οὕτως τὸ δέον ἐπληρώσαμεν. Οὐδὲν γὰρ ἀντάξιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὡσπερ ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, καὶ λαλοῦμεν, καὶ ἀκούομεν· οὕτω καὶ μετανοεῖν φυσικῶς κεχρεωστήκαμεν. Ἄπαξ ὁ ἄξιος, θανάτῳ κατὰ νόμον τεθανάτωται· ὁ δὲ ζῆ, μετανοίας ἔνεκεν, καὶ μὴ δι' ἄδειαν. Ἄλλὰ διὰ τὴν τῆς παραβάσεως ἀμαρτίαν, βαπτισθέντες ἐκαθαρίσθημεν· καθαρισθέντες, ἐντολὰς ἐλάβομεν. Ὁμοιοποιῶν τὸ δεύτερον, τὸ πρῶτον ἐμόλυνεν, *λήθην λαβῶν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν παλαιοῦ αὐτοῦ ἀμαρτιῶν*, ὧν οὐδεὶς ἀνελλιπὴς τὸ καθ' ἡμέραν εὐρίσκειται, μηδέποτε μὴδὲν τῶν προστεταγμένων παραλείψας. Διὰ τοῦτο πᾶσιν ἂν εἴη ἀναγκαῖα ἡ μετάνοια. Αὕτη τὰ ποτὲ ἐκούσῃ νῦν ἀκούσια ἀποδεικνύσι, διὰ τὸ μισησαὶ τὰ πάθη, καὶ ἀπέχεσθαι τοῦ πράγματος. Ὁ περιορίζων αὐτήν, στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἀνακαινίζει τὰ παλαιὰ παραπτώματα. Ὁ ἔχων γνῶσιν ἀληθῆ, οἶδεν ὅτι χρεῖαν ἔχει καὶ μετανοίας· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἐν ἀλλήλοις κατευθύνεται. Χριστὸς ἡμᾶς ἐπὶ μετανοίας ἐγγυήσατο· ὁ ἀφίεις αὐτήν ἀθετεῖ τὸν ἐγγυησάμενον. Ἄνευ μετανοίας, κατὰ πρᾶξιν οὐδὲν

A industria solventes mandatum, subijciamur iudicio, quo minimi vocemur in regno cœlorum. Perquirere eos qui hunc vitæ cursum a sæculo transegerunt, et reperies apud eos qui Deo placuerunt, impletum esse per pœnitentiam pietatis mysterium. Nemo damnatus est, nisi hanc contempserit; nullusque justificatus est, qui studiosus ejus non fuerit. Samson, Saul et Heli cum filiis ejus, cum jam aliqua in parte sanctificationem adepti essent, primum hanc perdiderunt, ut neglexerunt pœnitentiam: cumque non animadverterent, tandem ut rei mortis ceciderunt. Diabolus non cessat impugnare nos; neque cessare debet unquam pœnitentia. Sancti, nomine proximorum illam offerre coguntur, cum citra dilectionem efficacem cogentur esse perfecti. Discite quo pacto natura doceat nos, non deserere illam usque ad mortem. Mens non potest esse otiosa, quin aliquid semper meditetur; sed licet perfecta sit, modo recte habeat, quæ dextra sunt, agit: quæ si perfectionis occasione desinat agere quæ bona sunt, plane declinat ad sinistrum: quando vero deflectit a sinistro, denuo trahitur naturaliter ad dextrum. Peragere vero quæ dextra sunt, tam apud novitios et medios, quam apud perfectos, nihil est aliud, quam precatio, cogitationum amputatio et afflictionum accidentium tolerantia: sine quibus feliciter exercere non licet reliquas virtutes, per quas redditur acceptior pœnitentia. Si pœnitentia est petitio misericordiæ, utilis est habenti, qui curam illius gerit: Quia *omnis qui petit, accipit*²². Si igitur qui misericordiam exercet, consequetur misericordiam, illius, ut puto, causa totus mundus consistit, dum alter ab altero, Deo ita dispensante, capit auxilium. Propter hanc Deus salvavit Ninivitas; negligentes autem illam Sodomitas incendio perdidit.

XII. Licet autem pœnitentiam agentes ad mortem usque certemus, non tamen hoc modo implevimus quod decet. Nihil enim condignum regno cœlorum. Quemadmodum natura edimus, bibimus, loquimur et audimus: ita proclives esse debemus ad agendam pœnitentiam. Plane qui dignus erat morte, secundum legem morti tradebatur: qui autem vivit, pœnitentiæ causa relinquitur, non ut licenter agat. Cæterum ob transgressionis peccatum baptizati, purgati sumus, purgati accepimus mandata. Qui primo simile quid iterat, inquinat primum, *oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum*²³, in quibus nemo reperitur, qui quotidie nullatenus deficiat, et qui mandatorum nihil unquam prætermiserit. Quamobrem omnibus est necessaria pœnitentia. Hæc, quæ quondam erant spontanea, nunc demonstrat violenta: quod odio prosequamur affectiones, et a facinore absteineamus. Qui expellit eam, convertitur ad ea quæ sunt a tergo, et lapsus veteres renovat. Qui veram habet notitiam novit etiam se pœnitentia opus habere: horum enim quodque mutuo diri-

²² Matth. vii, 8. ²³ II Petr. i, 9.

gitur ab altero. Christus desponsavit nos in pœnitentia; qui negligit illam, sponsum contemnit. Absque pœnitentia, quantum ad operationem, nihil dignum regno Dei efficere possumus: ingentem porro misericordiam exercemus ob animi votum. Qui vim patitur usque ad obitum, ejusque compos existit, licet in quibusdam deliquerit, propter vim tamen salvabitur: istud enim pollicitus est Dominus in Evangeliiis. Qui dicit, hac se ultra non egere, se ipsum justum existimat, et filius malus appellatur a Scriptura. Qui opinione justitiæ ducitur, tanquam impleverit illam, vice versa, velut ignarus, conspirat cum voluptatibus: siquidem opinio sui et arrogantia sunt voluptates. Qui de se aliquam concipit opinionem, non potest salvari. Scriptum est enim: *Superbus et contemptor vir arrogans nihil ad finem perducit* ²⁴. Si virum perfectum non lædit humilitas, neque ipse deserere debet matrem ejus pœnitentiam. Fidelis Abraham et justus Job terram et cinerem se ipsos appellabant: quæ verba præbent humilitatis argumentum. Qui vero fastidit pœnitentiam, humilis esse non potest. Tres pueri, re vera magnanimi et insignes martyres, e media flamma ardente confessionem emittebant, se peccasse et inique egisse dicentes; de præteritis malis pœnitentiam agebant, cum essent alioqui pœnitentiæ vim continet.

XIII. Quocirca si illi, qui Deo valde grati fuerunt et rebus ipsis perfecti declarati sunt, hoc ipso ad obitum usque usi sunt auxilio, quis posthac justitiæ nomine sibi ipsi confidere audeat, ac pœnitentiam aspernari? Nullus quidem, ut arbitror, sanctus fuerit, ex sententia Petri et Pauli, qui matrem humilitatis optet relinquere. Quapropter Petrus, cum se ipsum quidem Cornelio celasset, quid esset Dei proprium in hac parte, quidve suum declaravit, dicens: *Surge. et ego ipse homo sum* ²⁵, nihil porro commune aut immundum dicere, divinitus edocti sumus, ut ipse confessus est. Paulus autem, cum existimaret, nunquam sibi quiescendum esse, quin a Christo sibi donatam gratiam exerceret, inquit in hunc modum: *Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo* ²⁶, comprehensionem appellans, perseverantiam usque ad exitum: ut fideli quoque Timotheo per Epistolam scribit, declarans ei, quam propinquus esset obitus suus, his verbis: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi* ²⁷, non quod sibi ipse dimetiretur stationem aut temporis terminum, quasi perfectionis nomine cursum sistens, non ultra subire deberet nunquam cessantia super terram certamina pro corpore Christi, quod est Ecclesia; sed exitum suum e vita, finem cursus et certaminum dixit. Ait siquidem: *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat* ²⁸. Vides, illum non dixisse, Requiesco, sed, *jam delibor*, his verbis ac rebus ostendens omnibus, pœnitentiæ terminum usque ad resolutionem et mortem deberi cœlesti regi Christo, cui gloria in sæcula. Amen.

²⁴ Habac. 1, 5. ²⁵ Act. x, 26. ²⁶ Philipp. III, 12.

Αξιόν ποιῆσαι δυνάμεθα· ἐλευόμεθα δὲ μεγάλως διὰ τὴν πρόθεσιν. Βιαζόμενος ἕως ἐξόδου, καὶ κρατῶν αὐτὴν, κἀν ἔν τινι πλημμελήσῃ, διὰ τὴν βίαν σωθῆσεται· τοῦτο γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Ὁ λέγων μηκέτι χρῆζειν αὐτῆς, δίκαιον ἐαυτὸν κρίνει, καὶ ἔγγονον κακῶν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται. Ὁ οἰήσει δικαιοσύνης ὡς τέλος αὐτὴν διακείμενος, ὡς οὐκ οἶδεν, ἀντιστρόφως συνδυάζεται ταῖς ἡθοναῖς, εἴπερ ἡ οἴησις καὶ ἡ ἀλαζονεῖα ἡθοναχάνουσιν. Ὁ ἔχων οἴησιν, οὐ δύναται σωθῆναι· γέγραπται γάρ· Ὁ κατοῖόμενος καὶ καταφρονητῆς ἀνὴρ ἀλαζῶν, οὐθὲν οὐ μὴ περᾶν εἶ. Εἰ οὐδὲν βλέπτει τὸν τέλειον ἢ ταπεινοφροσύνη, μηδὲ αὐτὸς ἀφῆ ταύτης αἰτίαν, μετάνοιαν. Ὁ πιστὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ δίκαιος Ἰωβ γῆν καὶ σποδὸν ἐαυτοῦς ἀνόμισαν· ταῦτα δὲ τὰ βήματα ταπεινοφροσύνης τεκμήριον. Ὁ δὲ μετανοίας κεκορησμένος, ταπεινοφρονεῖν οὐ δύναται. Οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ὄντως μεγαλόφρονες, καὶ μεγαλομάρτυρες, ἐκ μέσου καιομένης φλογὸς ἐξωμολογοῦντο, καὶ τὸ ἡμαρτηκέναι καὶ ἠνομηκέναι λέγοντες, περὶ τῶν ποτὲ κακῶν μετενόουν, λοιπὸν τέλειοι ὄντες· καὶ πᾶς σχεδὸν ὁ ὕμνος αὐτῶν, μετανοίας ἐπέχει δύναμιν.

perfecti: ac totus propemodum hymnus eorum

ΙΓ'. Εἰ οὖν καὶ λίαν εὐαρεστήσαντες καὶ τέλειοι διὰ πραγμάτων ἀποδειχθέντες, τούτῳ ἕως θανάτου ἐχρήσαντο τῷ βοηθίῳ, τίς ἐστὶ λοιπὸν ὁ προφάσει δικαιοσύνης θαρρῶν ἐαυτῷ, καὶ μετανοίας καταφρονηῶν; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, οὐδ' ἔν κατὰ Παῦλον ἢ Πέτρον ἁγίος τις εἴη, οὐδ' οὕτως αἰρησεται τὸ τὴν αἰτίαν τῆς ταπεινοφροσύνης καταλιπεῖν. Διὰ τοῦτο Πέτρος ἐαυτὸν τῷ Κορνηλίῳ, κρύψας μὲν τὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, τὸ δὲ ἴδιον φανερώσας, εἶπεν· Ἀνάστα, κἀγὼ αὐτὸς ἀνθρώπος εἰμι· μηδὲν δὲ κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν θεοθεν ἐδιδάχθημεν, ὁμολογήσας. Παῦλος δὲ τῆς δεδομένης αὐτῷ χάριτος παρὰ Χριστοῦ, ὑπολήγειν οὐδαμῶς ἕως θανάτου λογισάμενος, οὕτως εἶπεν· Διώκω δὲ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, κατέληψεν τὴν μέχρις ἐξόδου ἐπιμονὴν εἰρηκῶς· καθάπερ καὶ τῷ πιστῷ Τιμοθέῳ, ἐπιστέλλει φανεράν αὐτῷ τὴν ἐγγύτητα τῆς ἐξόδου καθιστῶν, λέγων· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· οὐκ ἔστασιν καὶ ὄρον χρονικὸν ἐπιμετήσας ἐαυτῷ, ὡς καταπαύσας τὸν δρόμον διὰ τελειότητα, καὶ μηκέτι χρῆζων ἀγῶνων τῶν ὑπὲρ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μηδέποτε ἐπὶ γῆς καταπαυόμενων, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία· ἀλλὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ, τέλος δρόμου καὶ ἀγῶνων εἰρηκε. Φησὶ γάρ· Ἦδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφύεστηκεν. Ὅρξεν οὐκ εἶπεν, Ἀναπαύομαι, ἀλλ', Ἦδη σπένδομαι, διὰ τῶν τοιούτων βημάτων τε καὶ πραγμάτων δεικνύς πᾶσι, τῆς μετανοίας τὸν ὄρον ἕως λύσεως καὶ θανάτου χειρωσθημένον τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ Χριστῷ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

²⁷ II Tim. iv, 7. ²⁸ ibid. 6.

OPUSCULUM IV.

Ἀποκρίσις πρὸς τοὺς ἀποροῦντας περὶ τοῦ θείου Ἀ *Responsio ad eos qui de divino baptismo dubitant.*
Baptismatos.

Ἐπειδὴ οἱ μὲν τέλειον λέγουσι τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἐπερειδόμενοι τῇ Γραφῇ λεγούσῃ· Ἄναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου· καὶ τὸ, Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε· καὶ πάλιν· Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἠγιάσθητε, καὶ πολλὰ τοιαῦτα εἰς μαρτυρίαν φέροντες· ἕτεροι δὲ ἐξ ἀγώνων ἀναρῆσθαι τὴν παλαιὰν ἁμαρτίαν, φέροντες καὶ αὐτοὶ μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς λεγούσης· Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ὅμα δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τῆς ἁμαρτίας μετὰ τὸ βάπτισμα ἐν ἑαυτοῖς εὐρίσκοντες· πρὸς ταῦτα ἡμεῖς τί ἐροῦμεν, ἢ τίνοι πιστεύομεν;

Ἀπόκρισις.

Χρὴ μὲν ἡμᾶς τῷ ἀποστολικῷ κηρύγματι πιστεύειν, καὶ ἐμμένειν ταῖς ἑαυτῶν ὁμολογίαις, καὶ μὴ περάζειν τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἐν ἀνθρωπίναις ὑπονοήσιν, μηδὲ πάλιν ἐκουσίῳ ζυγῷ δουλείας ἀνεχεσθαι, ἀλλὰ κρατεῖν τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, δι' ἧν ἀναλόγως πᾶσα ἀλήθεια εὐρίσκεται· καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὅτι διὰ τὴν τούτων ἔλλειψιν κατὰ ἀναλογίαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐνεργοῦμεθα. Ἐπειδὴ δὲ μάταιον ἐλογισάμεθα τὸ κήρυγμα, περιεργασίᾳ μᾶλλον ἢ λόγῳ Θεοῦ πειθόμενοι, διὰ τοῦτο ματαῖα καὶ ἡ πίστις ἡμῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἐτι ἐσμέν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν.

Ἐρώτησις.

Ἡμεῖς οὐ λέγομεν μάταιον τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ ζητοῦμεν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν.

Ἀπόκρισις.

Εἰ οὖν τὸ κήρυγμα ἀληθὲς ἔχομεν, τελέσωμεν πᾶσας τὰς ἐντολάς, καὶ τότε εἰδομεν εἰ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐνεργοῦμεθα· τὸ γὰρ ἅγιον βάπτισμα, τέλειον μὲν ἔστιν, οὐ τελειοῖ δὲ τὸν μὴ ποιῶντα τὰς ἐντολάς. Μὴ οὖν ἀνθρωπίναις ὑπονοήσιν, ἀλλὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ μᾶλλον πιστεύσωμεν, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ὅτι Συνετάφημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· καὶ, Ὁ ἀποθανὼν, δεδικαιώται ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὅτι Ἅμαρτία ἡμῶν οὐ κυριεύσει, ἐὰν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ποιήσωμεν· εἰ δὲ οὐ ποιῶμεν, ἄπιστοὶ ἐσμεν, καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατούμεθα. Πίστις γάρ ἐστιν, οὐ μόνον τὸ βαπτισθῆναι εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ποιεῖν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· ὅτι μὲν γὰρ μυστικῶς συναφέντες αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ συνήγειρεν ἡμᾶς, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, κατὰ τὴν Γραφήν, δῆλον· ὅμως ἔδωκεν ἐντολάς, ἵνα

Quandoquidem nonnulli baptismum divinum aiunt esse perfectum, innixi Scripturae quae dicit, *Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua* 37; et illud, *Lavamini, mundi estote* 38. Et iterum: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis* 39; et ejus generis pleraque afferentes in testimonium. Alii vero dicunt, certaminibus tolli vetera peccata, allato etiam ab ipsis testimonio Scripturae, dicentis: *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus* 40, una quoque post baptismum Invenientes in seipsis illam ipsam efficaciam peccati. Ad haec quid dicturi sumus, aut cui credemus?

B

Responsio.

Nos quidem fidem adhibere convenit apostolicae praedicationi, et in illius persistere confessionibus, nec tentare opinionibus humanis potentiam divinam, neque spontaneo rursus jugo servitutis detineri, sed libertate potiri, executione mandatorum, pro cujus modo veritas omnis reperitur; et exploratum habere, nos a peccato fatigari, juxta proportionem defectus illorum. Quia vero praedicationem inanem existimavimus, majorem curiositati fidem habentes, quam verbo Dei, propterea inanis est et fides nostra, adhuc sumus in peccatis nostris.

Interrogatio.

Nos non dicimus, inanem esse praedicationem, sed optamus discere veritatem.

C

Responsio.

Si ergo praedicationem habemus pro vera, peragamus omnia mandata: tunc sciemus, an obsideamur a peccato. Sanctum enim baptismum perfectum quidem est, non tamen perficit eum qui mandata non implet. Quamobrem non humanis opinionibus, sed magis Scripturae divinae credamus: *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas* 41; et: *Consepulti sumus cum illo per baptismum* 42; et: *Qui mortuus est, justificatus est a peccato* 43; et: *Peccatum nobis non dominabitur* 44, si praecipia ejus exsequamur; sin minus, infideles sumus, et a peccato delinamur. Fides enim est, ut non solum in Christum baptizemur, sed etiam ejus mandata opere compleamus. Quia certum est, nos mystice consepultos esse cum illo per baptismum: et conresuscitasse nos, et consedere fecisse in caelestibus, juxta Scri-

D

37 Act. xxii, 16. 38 Isa. i, 16. 39 I Cor. vi, 11. 40 II Cor. vii, 1. 41 I Cor. xv, 3. 42 Rom. vi, 4. 43 ibid. 3. 44 ibid. 14.

pturam⁸⁷. Dedit nihilominus mandata, ut ea peragentes, donatam nobis perfectionem consequamur. Alioqui neglectis illis, ultro videbimur a peccato agitari. Si dicamus, ex operibus tolli peccatum, certe *Christus gratis mortuus est*⁸⁸, et quæ dicta sunt, falsa sunt omnia. Si etiam baptisma non est perfectum, sed ex operibus dicunt consequi perfectionem; supervacua est apud illos lex libertatis: et universæ leges novo testamento latæ, sunt extinctæ. Injustum quoque Christum introducunt, qui libertatis opera præcipiat baptizatis, præter voluntatem (ut aiunt) adhuc peccato servientibus. Et gratia Dei jam non est gratia, sed laborum nostrorum remuneratio. Nam si ex operibus, jam non gratia: si vero gratia, jam opus non est opus, sed mandatum ejus qui liberavit, et opus libertatis ac fidei. Talia sanctus Paulus scribebat Galatis pro ecclesiasticæ familiæ salute, corripens etiam illos, qui simili diffidentia laborabant. Cæterum nos non tam perfide de gratia Dei sentimus: absit! nec propter prædicationem, fidem negamus: sed si etiam post baptisma detineamur a peccato; non quod imperfectum sit baptisma, sed quod negligamus præcepta, ultroque voluptatibus addicti simus: quemadmodum arguit nos Scriptura divina, dum ait: *Sicut canis reversus ad suum vomitum*⁸⁹, sic homo qui proprio libertatis arbitrio redit ad suum ipsius peccatum. Siquidem voluntatem ad baptismum non cogit Deus, nec Satanas. Verum non audierunt mandata Christi post baptismum data legem esse libertatis, ut ait Scriptura: *Sic loquimini et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari*⁹⁰. Et iterum sanctus Petrus: *Ministrate in fide vestra virtutem*⁹¹. Et cum sequentia dixisset, subdit: *Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum*⁹². Ex prædictis intelligite, purgationem mystice quidem per baptismum fieri, re autem ipsa mandatorum observatione reperiri. Atqui si baptizati, non simus a peccato paterno liberati; neque scilicet opera libertatis edere possumus: sin ea possumus efficere, clarum est, nos esse mystice ereptos a servitute peccati, juxta id quod scriptum est: *Lex spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis*⁹³: sed ob neglectum mandatorum ejus qui purgavit nos, obsidemur a peccato. Quapropter aut demonstra mihi, baptizatos exsequi non posse mandata libertatis, et ea de causa baptismum non esse perfectum; aut si demonstramus, eos accepisse talem facultatem, confiteantur, liberari quidem gratia Christi, at se ipsos tradidisse vitiorum servituti, eo quod non impleant omnia mandata: ideoque rursum mancipatos esse. Sumant autem argumentum a propriis testimoniis: *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus*⁹⁴. Servus ergo peccati, qui potest seipsum purgare ab

ταύτας ποιήσαντες, εὐρωμεν τὴν δεδομένην ἡμῖν τελειότητα: εἰ δὲ μὴ ποιήσομεν, ἔκουσίως φανώμεν ἐνεργοῦμενοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ λέγομεν ἐξ ἔργων ἀναιρεῖσθαι ἁμαρτίαν, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε, καὶ τὰ εἰρημένα πάντα ψευδῆ τυγχάνει· καὶ εἰ οὐκ ἔστι τέλειον τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἐξ ἀγίων λέγουσι ἔχειν τὴν τελειότητα, μάταιος παρ' ἐκείνους ὁ τῆς ἐλευθερίας νόμος, καὶ πᾶσα ἡ τῆς Καινῆς Διαθήκης νομοθεσία ἀνήρηται. Ἄδικον δὲ καὶ τὸν Χριστὸν εἰσαγαῖν, τοῖς βαπτισθεῖσιν ἔργα ἐλευθερίας προστάξαντα, ἔτι παρὰ προαιρέσειν δεδουλωμένοι τῇ ἁμαρτίᾳ, καθὼς λέγουσι· καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι χάρις, ἀλλ' ἡμετέρων ἀγίων ἀναπαύσεις. Εἰ γὰρ ἐξ ἔργων, οὐκ ἔτι χάριτι· εἰ δὲ χάριτι, τὸ ἔργον οὐκ ἔστιν ἔργον, ἀλλ' ἐντολὴ τοῦ ἐλευθερώσαντος, καὶ ἔργον ἐλευθερίας καὶ πίστεως. Τοιαῦτα πρὸς Γαλάτας ὁ ἅγιος Παῦλος οἰκονομικῶς προέγραψεν, νοθεύων καὶ αὐτοὺς τὰ ὅμοια ἀπιστήσαντας. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἀπιστοῦμεν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, μὴ γένοιτο! οὐδὲ ἐπὶ τῷ κηρύγματι πιστὴν ἀρνούμεθα· ἀλλ' εἰ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατούμεθα, οὐχ ὡς τοῦ βαπτίσματος ἀτελοῦς ὄντος, ἀλλ' ὡς ἡμῶν τῆς ἐντολῆς ἀμελούντων, καὶ ἔγκειμένων ταῖς ἡδοναῖς προαιρέσει, καθάπερ ἐλέγχει ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή, λέγουσα· Ὡς κύνων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον· οὕτως ἄνθρωπος ἐπιστρέφων ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν αὐτεξουσίῳ προαιρέσει· τὸ γὰρ θέλημα, καὶ τὸ βάπτισμα, οὔτε Θεός, οὔτε Σατανᾶς βιάζεται. Ἄρα οὐκ ἤκουσαν, ὅτι ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ αἰ μετὰ τὸ βάπτισμα δεδομένα, νόμος ἐλευθερίας ἐστὶ, καθά φησιν ἡ Γραφή· Οὕτως ποιεῖτε, καὶ οὕτως κληθεσθαί· καὶ πάλιν ὁ ἅγιος Πέτρος· Ἐπιχορηγήσωσθε ἐν τῇ πίστει ὁμῶν τὴν ἀρετὴν· καὶ τὰ ἐξῆς εἰπὼν, ἐπάγει λέγων· Ἡ γὰρ μὴ πάρεσσι ταῦτα, τυφλὸς ἐστὶ μυοπάλων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ ἁμαρτημάτων. Ἐνοήσατε διὰ τῶν προειρημένων τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος καθαρισμὸν, μυστικῶς μὲν γενόμενον, ἐνεργῶς δὲ διὰ τῶν ἐντολῶν εὐρισκόμενον· εἰ δὲ βαπτισθέντες οὐκ ἠλευθερώθημεν ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἁμαρτίας, δηλονότι οὐδὲ τὰ τῆς ἐλευθερίας ἔργα ποιεῖν δυνάμεθα· εἰ δὲ δυνάμεθα ποιεῖν αὐτὰ, φανερόν μὲν, ὅτι μυστικῶς τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν δουλείας ἠλευθερώθημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. Διὰ δὲ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἐντολῶν τοῦ καθarisαντος ἡμᾶς, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐνεργοῦμεθα. Ἡ οὖν δεῖξόν μοι τοὺς βεβαπτισμένους ἀδυνάτως ἔχειν τὰς ἐντολάς τῆς ἐλευθερίας ἐργάζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι τέλειον τὸ βάπτισμα· ἢ ἡμῶν δεικνύοντων εἰληφέναι αὐτοὺς τὴν τοιαύτην δύναμιν, ὁμολογεῖσασαν, ἐλευθεροῦσθαι μὲν χάριτι Χριστοῦ, ἑαυτοὺς δὲ παραδεδωκέναι τῇ τῶν κακῶν δουλείᾳ, διὰ τὸ μὴ τελεῖν πάσας τὰς ἐντολάς, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ὑποχρεῖσθαι γεγινέναι. Λαβέτωσαν δὲ ἐκ τῶν ἰδίων μαρτυριῶν τὸν ἔλεγχον· Καθα-

⁸⁷ Ephes. II, 6. ⁸⁸ Gal. II, 21. ⁸⁹ II Petr. II, 21. ⁹⁰ Jac. II, 13. ⁹¹ II Petr. I, 5. ⁹² ibid. 9. ⁹³ Rom. VIII, 2. ⁹⁴ II Cor. VII, 1.

ρίσωμεν ἑαυτοὺς, ἀδελφοί, ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Ὁ οὖν δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, πῶς δύναται ἑαυτὸν καθαρίσαι ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, μὴ ἔχων τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατούμενος; Εἰ δὲ ἔχεις τὸ κράτος κατὰ τῶν παθῶν, γίνωσκε ὅτι οὐ κατέχη ἐξουσίαν, ἀλλ' αἰτία θελήματος. Ὅσα οὖν ἡ θεία Γραφή περὶ καθαρισμοῦ διαλέγεται, ὡς ἐλευθέρους διαλέγεται, ὡς ἐλευθέρους παραινεί, τοῦ μὴ μένειν ἐν τοῖς τοιαούτοις λογισμοῖς, ἀλλὰ ἀγαπᾶν τὴν ἐλευθερίαν, ἐξουσίαν ἔχοντας βέπειν, ἐφ' ὃ ἂν θέλωμεν, ἦτοι ἀγαθὸν, ἦτοι κακόν.

Ἐρώτησις.

Εἰ ἡλευθερώθημεν ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ τί οὐκ ὀδαμεν τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, καθὰ βλέπουσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι;

Ἀπόκρισις.

Ἐπισκοτοῦσιν ἡμῖν αἰ κατὰ θέλησιν ἡδοναί, καὶ ἀμέλειαι τῶν ἐντολῶν, ἃς ἐκεῖνοι διωρθώσαντο. Προεῖρηκαμεν γάρ, ὅτι ἐλευθεροῦται μὲν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ δὲ τὸ ἴδιον θέλημα, ὅπου ἀγαπᾶ, ἐκεῖ ἐμμένει, κἂν βεθάπτιται, διὰ τὸ αὐτεξούσιον. Ὅταν οὖν λέγῃ· *Βιασται ἀρπάξουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τότε ἐπὶ τοῦ ἰδίου θελήματος λέγει, ἵνα βιάσῃται ἕκαστος ἡμῶν κατὰ τὸ βάπτισμα μὴ τρέπεσθαι ἐπὶ τὸ κακόν, ἀλλ' ἐμμένειν εἰς τὸ ἀγαθόν. Εἰ γὰρ βίαν ἐπασχεν ὑπὸ τῶν ἐξουσιῶν ὁ ἄνθρωπος, πάντως ἡδύνατο ἐλευθερώσαι ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ ἀτρέπτους βίαν ποιῆσαι. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸς μὲν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς κατὰ βίαν δουλείας ἐξήγαγε, καταργήσας τὴν ἁμαρτίαν διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐντολὰς ἐλευθερίας ἔθετο. Ἐμμένειν δὲ, ἣ μὴ ἐμμένειν ταῖς ἐντολαῖ; τῷ αὐτεξουσίῳ ἡμῶν θελήματι παρεχώρησεν. Αἱ οὖν ἐντολαὶ καθὼς ἂν ἐπιμελοῦνται, κατ' αὐτὸ τὴν πρὸς τὸν ἐλευθερώσαντα ἀγάπην σημαίνουσι· καθὼς ἂν δὲ ἀμελοῦνται ἢ ἐκλείπουσι, τὴν πρὸς τὰς ἡδονὰς ἡδυπάθειαν δεικνύουσιν· οἱ δὲ, τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς περιπίπτουσι λέγοντες, ὅτι θέλομεν ποιῆσαι τὰς ἐντολὰς, καὶ οὐ δυνάμεθα, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατ' ἐξουσίαν κρατούμενοι· διὸ χρὴ πρότερον ἀγωνισασθαι καὶ ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα δυναθῶμεν ἐπιτελεῖσαι τὰς τῆς ἐλευθερίας ἐντολὰς, μὴ νοοῦντες ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαίουνται. Εἰ γὰρ ὄλως οὐκ ἔχεις τὴν ἐλευθερίαν, καὶ οὐ δύνασαι ἐπιτελεῖσαι τὰς ἐντολὰς, διὰ ποίων ἀγῶνων λέγεις ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν; Οἱ ἀγῶνες τῶν πιστῶν ἐντολαὶ εἰσιν. Σὺ οὖν λέγεις· Οὐ δύναμαι ποιῆσαι τὰς ἐντολὰς, ἐὰν μὴ πρῶτον δι' ἀγῶνων καθαρισθῶ. Δειξόν μοι ἐκτὸς ἐντολῶν οὐς λέγεις ἀγῶνας, καὶ πείθομαι σου τῷ φρονήματι. Κἂν γὰρ προσευχῆν εἴποις, ἐντολή ἐστὶ· κἂν νηστείαν, κἂν ἀγρυπνίαν, ἐντολή ἐστὶ· κἂν μετάδοσιν, κἂν ψυχῆς ἄρνησιν, ἐντολή ἐστὶ· κἂν λογισμῶν καθάρσεις, ἐντολή ἐστὶ· κἂν θάνατον, καὶ σταυρὸν, καὶ ὅτι οὖν ἔργον ἀρετῆς εἴποις, ἐντολαὶ εἰσι πάντα. Διὸ τοῖς λαβοῦσι τὴν δύναμιν τῶν ἐντολῶν, ὡς πιστοῖς παραγγέλλει, τοῦ ἐπαγωνισασθαι*

A omni inquinamento carnis et spiritus, si talem libertatem ac potestatem non habeat, sed teneatur sub dominio peccati? Sin adversus affectiones polles facultate, scito, te non vi et auctoritate regi, sed a fonte voluntatis. Quæcunque igitur Scriptura divina de purgatione disserit, tanquam libertatem habentibus loquitur, tanquam liberis suadet, non esse permanendum in hujusmodi cogitationibus, sed colendam esse libertatem, cum habeamus facultatem inclinandi quo libuerit, sive ad bonum, sive ad malum.

Interrogatio.

Si liberati sumus in baptismo, quamobrem non perspiciamus libertatis aerem, uti vident qui decertant?

Responsio.

Obruunt nos tenebris spontaneæ voluptates nelectionesque mandatorum, in quibus illi feliciter promovent. Nam ante diximus, hominem liberari beneficio Christi. At ex propria voluntate, in quo figit amorem (tametsi baptizatus est) ob liberam arbitrii voluntatem, in eo immoratur. Cum ergo dicit : *Violenti rapiunt regnum cælorum*⁶⁶, tum de propria voluntate loquitur; ut quisque nostrum juxta regulam baptismi elaboret, nec convertatur ad malum, sed perseveret in eo quod ducit ad bonum. Etenim si vim homo patiebatur a potestatibus (malignis) plane Deus poterat nos liberare, et vi nos immortales efficere. Nunc autem non ita res est; sed per baptismum a violenta servitute nos eripuit, evacuato per crucem peccato, statuitque præcepta libertatis : in quibus ut permaneamus, necne, liberæ nostræ concessit voluntati. Quare mandata quatenus excoluntur, hactenus declarant dilectionem erga illum qui liberavit; quatenus autem negliguntur ac deficiunt, jucundam erga voluptates ostendunt affectionem. Alii propriis ratiocinationibus labuntur, dum inquam : *Volumus scilicet exsequi mandata, at non possumus, quia sub imperio peccati detinemur : idcirco decertandum est prius, et delendum peccatum, ut peragere queamus mandata libertatis, non intelligentes quæ dicunt, neque de quibus affirmant*⁶⁷. Nam si cares prorsus libertate, nec potes implere mandata, quibus certaminibus ais te deleturum peccatum? Certamina fidelium, sunt mandata. Dicis ergo : *Non possum perficere mandata, nisi prius per certamina mundatus fuero. Ostende mihi, quæ dicis certamina præter mandata, et credam opinioni tuæ. Nam si dicas precationem, est mandatum : si jejunium, si vigiliam, est mandatum; si largitionem, si abnegationem animæ, mandatum est; si cogitationum eversionem, est mandatum; sin. mortem, crucem, aut aliud quodvis opus virtutis dixeris, omnia sunt mandata. Quare iis qui facultatem implendorum mandatorum acceperunt, denuntiat tanquam fide-*

⁶⁶ Matth. xi, 12. ⁶⁷ I Tim. i, 7.

libus, certandum esse ne convertantur ad ea quæ retro sunt; non quo per hæc deleant peccatum, sed ne ipsos ultra convertant ad posteriora. Quocirca mandata ipsa non tollunt peccatum (hoc enim per solam crucem factum est), sed donatæ nobis libertatis limites custodiunt. Etenim dico mihi tu : Si per opera tollis Adæ peccatum, quomodo, *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas* *? Verum his contradicere nequeunt; rogant duntaxat inconsequentia, suis ipsorum opinionibus semper annuentes, at non obtemperantes veritati Scripturæ. Si enim, inquit, in baptisate tollitur peccatum, quamobrem denuo vim suam exercet in corde? Nos autem rationem sæpe diximus, nempe, non esse reliquias peccati quæ agitent post susceptum baptismum (illud enim plenam dat peccati solutionem), sed quod rursum per affectionem se ipsos alligant iis quæ per executionem mandatorum soluta sunt, a libera proficiscitur arbitrii libertate: siquidem cogitatio quæ circa voluptatem aut iram aliquandiu immoratur, non reliqui peccati, sed liberæ affectionis est argumentum. Quapropter habemus facultatem destruendi cogitationes, et omnem altitudinem extolentem se adversus cognitionem Dei, juxta Scripturam **. His igitur qui evertunt in se ipsis cogitationem pravam, amoris divini est indicium, non peccati: quia violentus impetus cogitationis non arguit peccatum, sed mentis cum ea familiaris conversatio. Quod si non diligimus, qua de causa cum ea commoramur? Non enim fieri potest, ut citra pravam operationem nostram in mente cum eo prolixè confabulemur, quem ex intimo corde oderimus. Hanc ob rem si etiam odiosa cogitatio facultate sua mentem occupat (potest enim ita contingere, nec contradico), hoc tamen imputandum non est reliquiis peccati Adæ, sed prævaricationi post baptismum admissæ. Quandiu enim, post sanctum baptismum susceptum, non facimus mandata quorum omnium implendorum facultatem adepti sumus, tandiu vel inviti occupamur a peccato, donec per penitentiam, universorum mandatorum studiosi, Deum imploraverimus, qui nostrum prævaricationis peccatum deleat. Duæ sunt enim causæ actionis perversæ, et hæc duæ oriuntur a nobis: una quidem vim suam exercet juxta proportionem deficientium mandatorum; altera severissime dominatur, ob male agendi studium post susceptum baptismum; quod solus Deus tollit exoratus eleemosyna, precibus et rerum accidentium tolerantia: facta gratia, per baptismum nobis donata.

Interrogatio.

Nunquid igitur Paulus post acceptum baptismum peccavit, quia sponte agitabatur? Ait enim: *Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ* **.

Responsio.

Hunc in modum reliquias quoque Scripturas non

διὰ τὸ μὴ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω· οὐχ ὡς διὰ τῶν ἐξαλείψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὥστε μὴ κέτι ἑαυτοὺς ἐπιστραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω. Καὶ αὐταὶ οὖν αἱ ἐντολαὶ, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκκόπτουσι (τοῦτο γὰρ διὰ μόνου τοῦ σταυροῦ γεγένηται), ἀλλὰ τοὺς ὄρουσ τῆς δοθεῖσης ἡμῖν ἐλευθερίας φυλάττουσιν. Ἐπεὶ εἶπέ μοι σὺ, εἰ δι' ἔργων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ ἐκκόπτεις, πῶς Ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς; Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα μὲν ἀντιλέγειν οὐκ ἔχουσιν, ἀνακόλουθα δὲ μόνον ἐπερωτῶσι, πρὸς τὰς ἑαυτῶν ὑπονοίας τὸ πᾶν νεύοντες, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῆς Γραφῆς μὴ πειθαρχοῦντες. Εἰ γὰρ φασιν, Ἐν τῷ βαπτισματι ἀναίρειται ἁμαρτία, διὰ τί πάλιν ἐνεργεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ; Ἡμεῖς δὲ πολλάκις ἐῤῥηκαμεν τὴν αἰτίαν, ὅτι οὐ καταλείφθησα ἐνεργεῖ μετὰ τὸ βάπτισμα (δίδωσι γὰρ τελείαν τὴν λύσιν)· δῆσαι δὲ πάλιν ἑαυτοῦς διὰ τῆς προσπαθείας, ἡ λελυμένα ἐστὶ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, τῆς τοῦ αὐτεξουσίου ἐστὶ προαιρέσεως· ὁ γὰρ περὶ τινα ἥδονὴν ἢ θυμὸν ἐγχερόμενος λογισμῶν, οὐχ ἁμαρτίας ἐγκαταλείφθησας, ἀλλ' αὐτεξουσίῳ προσπαθείας ἐστὶ τεκμήριον. Διότι ἔχομεν ἐξουσίαν λογιζομένους καθαιρεῖν, καὶ πᾶν ὑψύμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν Γραφήν. Λογισμὸν οὖν πονηρὸν τοῖς καθαιρούσιν αὐτὸν ἐν αὐτοῖς, φιλοθεῖας, οὐχ ἁμαρτίας ἐστὶ σημεῖον. Οὐ γὰρ ἡ προσβολὴ τοῦ λογισμοῦ ἐστὶ σημεῖον ἁμαρτίας, ἀλλ' ἡ τοῦ νοῦς πρὸς αὐτὸν φιλικὴ ὀμιλία. Εἰ δὲ οὐ φιλοῦμεν, τίνας χάριν αὐτῷ συγχρονίζομεν; Ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀπὸ καρδίας μισοῦμενον, τῇ καρδίᾳ περατικῶς προσομιλεῖν, ἐκτὸς ἡμετέρας κακοπραγίας. Εἰ οὖν καὶ μισοῦμενος λογισμὸς κρατεῖ κατ' ἐξουσίαν τὸν νοῦν (συμβαίνει γὰρ, καὶ οὐκ ἀντιλέγω), ὅμως τοῦτο οὐκ ἐστὶν ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἀδάμ ἁμαρτίας, ἀλλὰ τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα ἀθείας. Ὅταν γὰρ μετὰ τὸ ἅγιον Βάπτισμα, δυνάμενοι ποιεῖν ὅλας τὰς ἐντολάς, οὐ ποιῶμεν αὐτάς, τότε καὶ μὴ θέλοντες, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατούμεθα, ἕως ἂν διὰ μετανοίας τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν, πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς κατορθοῦμενοι, καὶ ἐξαλείψῃ ἡμῶν τὴν ἀθεΐας ἁμαρτίαν. Δύο γὰρ εἰσιν αἰτίαι τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, καὶ αἱ δύο ἐξ ἡμῶν εἰσι· μία μὲν ἐνεργοῦσα κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ἐντολῶν ἑλλείψεως· ἑτέρα δὲ ἀπαραιτήτως κρατοῦσα διὰ τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα κακοπραγίαν· ἣν ὁ Θεὸς μόνος ἀναίρει, δια ἐλεημοσύνης, καὶ προσευχῆς, καὶ τῆς τῶν ἐπερχομένων ὑπομονῆς παρακαλούμενος· ἅπερ καὶ αὐτὰ παρέχει ἡμῖν λεληθότως ἢ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡμῖν δεδομένη τέλει χάρις.

quæ quidem ipsa nobis etiam secreto præbet per-

Ἐρώτησις.

Οὐκοῦν ὁ Παῦλος μετὰ τὸ βάπτισμα ἤμαρτεν, ὅτι ἐκουσίως ἐνηργεῖτο; Λέγει γὰρ, ὅτι *Βλέπω ἕτερον νόμον ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου.*

Ἀπόκρισις.

Οὕτω καὶ τὰς λοιπὰς Γραφάς οἱ κακῶς νοοῦντες

* 1 Cor. xv, 3. ** II Cor. x, 5. *** Rom. vii, 13.

διαστρέφουσι, καὶ πλανῶνται. Ἀνάλαβε γὰρ ἄνωθεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, καὶ εὐρήσεις ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος οὐ λέγει περὶ ἑαυτοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων πρόσωπον λαμβάνει, παύσων αὐτοῦς, ὅτι χωρὶς χάριτος Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος δεδομένης, ἀδύνατον περιγενέσθαι τῆς ἁμαρτίας· εἰπὼν, ὅτι *Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;* ἐπάγει λέγων· *Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.* Διὰ τοῦτο φησιν· *Ὁ νόμος πνευματικός ἐστίν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν·* ὅθεν καὶ ὅλα τὰ τοῦ νόμου, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ, καὶ τῶν θυσιῶν ἐν ἡμῖν πληροῦνται, τοῖς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος μυστικῶς εἰληφῶσι. Ναδν γὰρ τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς εἴρηκεν εἶναι, καὶ ἀνεμέναι πνευματικᾶς θυσίας παρακελεύεται, Ἰουδαίους λέγων ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ οὐκ ἐν τῷ φανερῷ· καὶ περιτομὴν καρδίας, ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν νόμον πνευματικὸν ὁ ἐπουράνιος νομοθέτης Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς πιστοῖς ἐπέγραψεν, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναϊς. Ὅσπερ οὖν ταῦτα ἐν τῷ κρυπτῷ εἴρηκεν εἶναι, οὕτω μοι νόμι καὶ ἕκαστα τῶν τυπικῶς εἰρημένων. Ἐπεὶ δὲ οὕτω βεβαίως ἐπιστεύσαμεν Χριστῷ, οὐδὲ πασῶν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ὀφειλέτας ἑαυτοῦς ἐλογισάμεθα, οὐδὲ ἠρησάμεθα αὐτοῦς κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Τοῦτο χάριν τὰ προειρημένα μυστήρια, ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος εἰληφότες, ἀγνοοῦμεν. Ὅταν δὲ ἐπὶ τῇ ὀλιγοπιστίᾳ αὐτῶν καταγνώμεν, καὶ ἐλικρινῶς αὐτῷ διὰ πασῶν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πιστεύσωμεν, τότε τῶν προειρημένων πραγμάτων πείραν λαβόντες ἐν αὐτοῖς, ὁμολογήσομεν ἀληθῶς τέλειον εἶναι τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ ἀφανῶς ἐγκεκρυμμένην, ἐκδεχομένην δὲ λοιπὸν τὴν ἡμετέραν ὑπακοήν, καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, ὧν τὴν δύναμιν δι' αὐτῆς προειλήφαμεν. Διὰ τοῦτο, ὅσοι οὕτω τὰς ἐντολὰς ἐργασάμεθα τῆς ἐλευθερίας, οὕτω τὴν ἐλευθερίαν Ἰερουσαλὴμ κατειλήφαμεν (*Ἡ γὰρ ἄνω Ἰερουσαλὴμ ἐλευθέρη ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, ἀναγεννώσα ἡμᾶς διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας*), ἀλλ' ἐτι ἐν τῇ ὁδῷ ἐσμεν τοῦ Κἀὶν, καὶ πλανώμεθα, ἀνοδίας ὁδεύοντες. Τὸ γὰρ φιλονεικεῖν ἀγνοοῦντα, ἀντιλέγειν τῇ ἀληθείᾳ, τῆς ὁδοῦ εἰσι παραλλαγαι, καὶ οὐκ ὀρθοτομαίαι. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τελείαν ἀνοδὸν ὁρῶν ἡμᾶς βραδύνοντας ὁ μακάριος Παῦλος, *Ὁὕτως, φησὶ, τρέχετε, ἵνα καταλάβητε.* Εἰ δὲ τὴν πόλιν οὕτω κατειλήφαμεν, τότε τὸν ναὸν θεασώμεθα, καὶ εἰσελθόντες ἔνδον τύχωμεν τῆς τοῦ θυσιαστηρίου προσαγωγῆς; Καὶ τί λέγω περὶ πίστεως, καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ὅπου γε οὐδὲ τὰ θηρία τοῦ καλάμου παρεληλύθαμεν; οἷς ἐπιτιμῆσαι τὴν Θεὸν ἐπηύχετο ὁ Προφήτης, ἵνα μὴ θηριάλωτα γένηται τὰ πρωτότοκα

A recte intelligentes invertunt, et errant. Repete capitulum istud e superioribus, et reperies sanctum Paulum non loqui de se ipso post acceptum baptismum, sed infidelium Judæorum assumpta persona suadere illis, non posse fieri, ut sine gratia Christi quæ per baptismum confertur, superetur peccatum; dum inquit : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus* ⁶⁰? Post hæc subdit : *Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum* ⁶¹, quod *lex spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis* ⁶². Propterea dicit : *Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato* ⁶³. Unde etiam cuncta quæ pertinent ad legem, templum et sæcificia, implentur in nobis, qui gratiam sancti Spiritus mystice per baptismum accepimus. Namque dixit, nos esse templum sancti Spiritus ⁶⁴; hortaturque, ut offeramus spirituales hostias ⁶⁵, appellans nos Judæos in occulto, non in manifesto ⁶⁶ : et circumcisionem cordis in spiritu, non littera. Ipsam quoque legem spiritalem cælestis legislator Christus per Spiritum sanctum inscripsit fidelibus; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus ⁶⁷. Qua igitur ratione ista dixit in occulto esse, eadem ratione intelligito mihi singula eorum quæ typice dicta sunt. Sed quia nondum Christo firmiter credidimus, nec omnibus ejus mandatis nos obnoxios existimavimus, neque juxta verbum ejus abnegavimus nos ipsos : hac de causa prædicta mysteria accepisse nos a baptismo ignoramus. Quod si ita cadat, ut modicam ob fidem ea negligamus, sincere tamen credamus ipsi in cunctis ejus mandatis; tunc rerum ante dictarum in nobis facto periculo, vere confitebimur, perfectum esse sanctum baptismum, et in eo occulte latere gratiam Christi, quæ alioqui nostram obedientiam excipiat; et mandatorum observationem, quorum implendorum facultatem ante per ipsam gratiam nacti sumus. Propterea quicumque præcepta libertatis nondum servavimus, necdum ad liberam Jerusalem pervenimus. *Quæ enim sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra* ⁶⁸, regenerans nos per lavacrum regenerationis. Caterum adhuc stamus in via Cain, et erramus, ambulantes per invia loca. Dum enim quispiam ignarus contendit aut contradicit veritati, viam immutat, et non dirigit. Quamobrem beatus Paulus, cum tarde progredi nos videret ad perfectionem, *Sic, ait, currite, ut comprehendatis* ⁶⁹. Verum qui civitatem nondum nacti sumus, quando templum ipsum spectabimus, et introgressi, accessum ad altare consequemur? Sed quid de fide, templo atque altari commemoro, cum ne feras quidem arundinis præterierimus ⁷⁰, pro quibus increpandis Propheta deprecabatur Deum, ne primitivæ victimarum quas Judæus in occulto jussus erat offerre, fierent ex animalibus a fera captis : si tua quidem opinione, Judæus est in

⁶⁰ Rom. vii, 24. ⁶¹ ibid. 25. ⁶² Rom. viii, 2. ⁶³ Rom. vii, 14. ⁶⁴ I Cor. vi, 19. ⁶⁵ I Petr. ii, 5. ⁶⁶ Rom. ii, 29. ⁶⁷ II Cor. iii, 3. ⁶⁸ Gal. iv, 26. ⁶⁹ I Cor. ix, 24. ⁷⁰ Psal. lxxvii, 31.

occulto, secundum Paulum : templum autem a filio David nondum erat ædificatum, neque propitiatorium ab eo constructum? Nam hoc diserte inclamat, qui certaminibus tolli peccatum Adæ dicit, et non per gratiam Dei, quam per baptismum in nobis habemus absconditam : quæ tum subjiçietur oculis, quando mandatorum viam recte peregerimus, offerentes in sacrificio summo pontifici Christo naturæ nostræ cogitationes, velut animalia sana et a feris non morsa. Plerique siquidem sub potestatem bestiarum rediguntur, quicumque deflectunt a mandatis, a patientia scilicet in rebus adversis : qui dum resiliunt a via recta, incedunt per invia loca, aliorum scelera magis quam sua ipsorum arguentes. Ex illis itaque pauci quidem per viam rectam ambulant ; iique conservantur precibus, summa spe devinciuntur, pulsantur tentationibus : et hoc pacto pervenientes ad civitatem et templum, sacrificium offerunt. Civitas autem est, pulchra legitimaque in Christo discretio ; quæ quidem ubi pie rem administrat, tranquille et recte se habet : quando vero peccat, traditur hostibus ad interitum sui. Templum autem est, animæ corporisque delubrum a Deo creatum. Altare situm in hoc templo sedes est spei, in qua rerum omnium accidentium primo nata cogitatio offertur a mente, et velut animal primogenitum immolatur, in propitiationem offerentis, modo immaculatum ei offerat.

Templum etiam istud habet interiorem partem velaminis : ubi præcursor pro nobis introiit Jesus⁷¹ (qui habitat in nobis, nisi forte reprobis estis⁷²), qui quidem est intimus, reconditus et sincerus locus cordis ; qui nisi beneficio divino rationalisque et intellectualis spei aperiat, eum qui inhabitat certo nosse non possumus, neque scire an sacrificia nostra rationalia suscepta sint, necne : nam quem admodum initio, tempore populi Israelitici, ignis consumebat reliquias : non aliter hic evenit. Fidei enim corde per spem ante dictam reserato, cælestis pontifex apprehendit primogenitas animi cogitationes, illasque igne divino absumit ; de quo inquit : *Ignem veni mittere in terram : et quid volo, nisi ut accendantur*⁷³ ? Primogenitas porro cogitationes vocat eas, non quæ secunda cordis apprehensione nascuntur, sed quæ ad primam objectionem et redditionem statim offeruntur Christo. Quæ enim animo multum agitata offeruntur ei, clauda, cæca, monstrosa animalia Scriptura nominavit : ideoque loco decimarum non esse apud cælestem pontificem Christum Dominum. Quare jam demonstratum est Scripturæ testimoniis, etiam post acceptum baptismum, nos omnium pravaram esse cogitationum auctores. Sin etiam necesse est, consequentia naturali hoc planum facere, dicitur iterum : O homo, qui asseris, circa culpam te vexari peccato Adæ post acceptum baptismum, illudque certaminibus ampu-

των θυμάτων, & ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαϊῶς ἀναφέρειν προστέταται· εἰ κατὰ σέ, ὁ μὲν Ἰουδαϊὸς ἐστὶν ἐν τῷ κρυπτῷ, κατὰ τὸν λόγον Παύλου· ὁ δὲ ναὸς παρὰ τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ οὐκ ὠκοδόμηται, οὔτε τὸ ἱλαστήριον παρ' αὐτοῦ κατεσκευάσται· τοῦτο γὰρ ἀντικρὺς βοᾷ ὁ λέγων ἐξ ἀγώνων ἀναρίζειν τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, καὶ οὐ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ἥτις ἐν ἡμῖν μὲν ἔστι κρυπτῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος· τότε δὲ ὀφθῆσεται, ὅταν τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν καλῶς διανύσαντες, τοὺς τῆς φύσεως ἡμῶν, λογισμοὺς τῷ ἀρχιερεὶ Χριστῷ ὡς θυμὰ τι προσενέγκωμεν τὰ ὑγιῆ, οὐ τὰ θηριόδηκα· θηριόδητοι γὰρ γίνονται οἱ πλείστοι, τῶν ἐντολῶν ὅσοι ἐκτρέπονται· λέγω δὴ τῆς τῶν θλιβεῶν ὑπομονῆς· καὶ ἀποσκιρτώντες τῆς εὐθείας, ἀνοδίας βαδίζουσιν, ἐτέρους μᾶλλον ἢ ἑαυτοὺς ἐπιταῖς αἰτίαις μεμφόμενοι. Μόλις δὲ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν τινες δι' εὐθείας ὀδεύουσι, καὶ τοῦτο διὰ προσευχῆς φυλαττόμενοι, δι' ἐλπίδων δεσμούμενοι, διὰ πειρασμῶν τυπτόμενοι, καὶ οὕτω τὴν πόλιν καὶ τὴν ναὸν καταλαμβάνουσι, καὶ εἰς θυσίαν ἀναφέροντες. Πόλις δὲ ἐστὶν ἡ φαιδρὰ καὶ ἔννομος ἐν Χριστῷ διάκρισις, ἥτις, ὅταν μὲν εὐσεβῶς διοικῆ τὰ πράγματα, εἰρηνεύει τε καὶ εὐθύνει· ὅταν δὲ διαμαρτάνῃ, τοῖς ἐχθροῖς παραδίδεται εἰς κατάλυσιν αὐτῆς. Ναὸς δὲ, τὸ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος θεόκτιστον τέμενος· θυσιαστήριον, τὸ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς ἐλπίδος ἱδρυσμα, ἐν ᾧ πάσης συμβάσεως πρωτογενῆς λογισμὸς, ὡσεὶ πρωτότοκον ζῶον ὑπὸ τοῦ νοῦ ἀναφερόμενος θύεται εἰς ἱλασμὸν τοῦ ἀναφέροντος, εἶγε καὶ ἄμωμον αὐτῷ ἀνενέγκοι.

Ἐχει δὲ καὶ ὁ ναὸς οὗτος τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, καὶ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν, εἰ μὴ τι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐνδοτάτον καὶ ἀπόκρυφον καὶ εἰλικρινές χώρημα τῆς καρδίας, ὃ εἰ μὴ διὰ Θεοῦ καὶ λογικῆς καὶ νοεῖας ἐλπίδος ἀνοιγῆ, οὐκ ἐστὶ βεβαίως ἐπιγινώσκειν τὸν ἐνοικοῦντα, οὔτε εἰδέναι ἐὶ προσεδέχθηται ἡμῶν αἱ λογικαὶ θυσίαι, ἧ οὐ· καθάπερ γὰρ ἐν πρώτοις ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ πῦρ ἀνήλκε τὰ λείψανα, οὕτω καὶ ὧδε συμβαίνει· ἀνοιγείσης γὰρ τῆς πιστῆς καρδίας διὰ τῆς προσηρημένης ἐλπίδος, ὁ ἐπουράνιος ἀρχιερεὺς δέχεται τοὺς πρωτοτόκους τοῦ νοῦ λογισμοὺς, καὶ ἀναλίσκει τῷ θεῷ πυρὶ, περὶ οὗ εἶπε· *Πῦρ ἤλωθ βαλλεῖν εἰς τὸν κόσμον, καὶ τί ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήσθη* ; Πρωτοτόκους δὲ λογισμοὺς εἶρηκε τοὺς ἐν δευτερονοίᾳ καρδίας μὴ γεγεννημένους, ἀλλὰ ἐκ πρώτης προσβολῆς καὶ ἀναδόσεως εὐθὺς Χριστῷ προσφερομένους, τοὺς γὰρ ἐκ πολυνοίας αὐτῷ προσφερομένους, χωλὰ καὶ τυφλὰ καὶ τερατώδη ὠνόμασεν ἡ Γραφή, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι δεκάτας τῷ ἐπουρανίῳ ἀρχιερεὶ Δεσπότη Χριστῷ. Ὅτι μὲν οὖν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, πάσης πονηρᾶς ἐνοίας ἡμεῖς ἕσμεν ἄκτιοι, ἤδη διὰ τῶν γραφικῶν μαρτυρίων ἀποδεδέεται. Εἰ δὲ χρῆ καὶ διὰ φυσικῆς ἀκολουθίας τοῦτο φανερὸν καταστήσαι, πάλιν εἰρήσεται· Ὁ ἄνθρωπος, ὁ λέγων ἐκτὸς αἰτίας ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίας μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ διὰ τῶν ἀγώνων ταῦτα ἐκκόπτειν ἐπαγγελλόμενος, γυνῆ

⁷¹ Hebr. vi, 20. ⁷² II Cor. xiii, 5. ⁷³ Luc. xii, 49.

ἀκριβῶς ὅτι ἠναντίωσαι, καὶ περιπέπτωκας τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν. Εἰ γὰρ λέγεις τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς εἶναι τὴν τοῦ Ἀδάμ ἁμαρτίαν, μάθε παρὰ τοῦ ἁγίου Παύλου, ὅτι διὰ τοῦ Βαπτίσματος Χριστὸν ἐνδυσάμενος, ἔχεις δύναμιν καὶ ὄπλα καθαιρεῖν αὐτούς. Τὰ γὰρ ὄπλα, φησὶ, τῆς στρατιᾶς ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ, πρὸς καθαιρεσὶν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ἔχων τὴν κατ' αὐτῶν δύναμιν, οὐ καθαιρεῖς αὐτούς ἐκ προσβολῆς, δηλονότι φιληθονεῖς ἐξ ἀπιστίας, καὶ συνδυάζεις αὐτοῖς· καὶ σὺ εἰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, οὐχὶ Ἀδάμ.

Ἐρώτησις.

Πῶς δύναται ἐξ ἀπιστίας φιληθονεῖν, ἢ συνδυάζειν τοῖς λογισμοῖς, ὁ ἑαυτὸν καθείρξας ἐν τῷ κελίῳ, καὶ ἡμέραν νηστεύων, ἐγκρατευόμενος, καὶ πτωχεύων, καὶ ξενιτεύων, καὶ προσευχόμενος, καὶ πολλὰς τοιαύτας θλίψεις ὑποφέρων;

Ἀπόκρισις.

Καλῶς εἰρηκας ὅτι πολλὰς θλίψεις τοιαῦτα ποιῶν ὑποφέρει. Εἰ γὰρ ἀθλίπτως καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ φιλοπονίας τὰς προειρημένους φανεράς ἀρετὰς ἐπιτελοῦμεν, οὐκ ἂν κατὰ νοῦν ἦμεν φιληθονοί. Ἀδύνατον γάρ, τὸν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς πόνοις ἀλγυρόμενον, μὴ κατὰ ἀναλογίαν προσομιλεῖν ταῖς προσβολαῖς, καὶ παραμυθεῖσθαι τὴν ἐπὶ τοῖς πόνοις ἀθλίαν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐβούλετο ὁ τοιοῦτος, οὐδ' ἂν ἐπὶ τοῖς πόνοις ἐθλίβετο. Τοῦτο δὲ πάσχομεν, ἐπειδὴ οὐ πόθῳ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν κακοπαθοῦμεν, ἀλλὰ φόβῳ τῶν ἐν ἡμῖν νῦν ἐπερχομένων πειρασμῶν. Ὅθεν, τὴν μὲν κακὴν πράξιν, ἑαυτῶν ἁμαρτίαν εἶναι νομίζομεν, τὸν δὲ πρὸ ταύτης λογισμὸν, ἄλλοτριαν λέγομεν εἶναι ἐνεργεῖαν. Ἀδύνατον δὲ, τὴν ἐνεργεῖαν ταύτην ἀποστραφῆναι, τοὺς μὴ ἰδίαν αὐτὴν, ἀλλὰ ἄλλοτριαν ἠγουμένους. Ἔστι μὲν οὖν καὶ εἰς ἀδυσπρασίαν τοῦ λογισμοῦ, τὴν ἀθλιότητα, καὶ μισοῦμενος καθάπερ ληστής, ἀπροόπτως ἐπιβαλὼν, βία κατέχει τὸν νοῦν πρὸς ἑαυτόν. Ὅμως μάθε ἀκριβῶς, ὅτι καὶ οὗτος ἐξ ἡμῶν ἔχει τὰς ἀφορμάς· εἰ γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμά τινα πονηρῶ λογισμῷ ἑαυτοὺς ἕως πράξεως ἐπεδώκαμεν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεύθυνοι καὶ παρὰ γνώμην γεγόναμεν· ἢ τίνα σπέρματα ἐκουσίως κρατοῦμεν κακίας, καὶ διὰ τοῦτο ὠχύρωται ὁ πονηρός· καὶ ὁ μὲν διὰ σπερμάτων κρατήσας ἡμᾶς, οὐκ ἀναχωρεῖ, ἕως ἂν αὐτὰ ῥίψωμεν· ὁ δὲ διὰ τῆς κακῆς πράξεως παραμένων, τότε φυγαδεύεται, ὅταν πόρους ἀξίους τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ταύτην ἐγὼ λέγω τοῦ Ἀδάμ ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἢ μᾶλλον τοῦ πράξαντος τὸ κακὸν καὶ τοῦ ἔχοντος τὰ σπέρματα. Εἰ δὲ λογισμὸς (ὅτι καὶ τῶν δύο τοῦτων λογισμὸς προηγῆσαντο) καὶ ληστής τίς ἐστι τούτων αἰτίας, καὶ γὰρ σοὶ λέγω, ὅτι ὁ ἔχων ἐξουσίαν καθαρῶς αὐτὸν ἐκ προσβολῆς, καὶ μὴ καθαρῶς, ἀλλ' ἕως πράξεως προσομιλήσας αὐτῷ. Εἰ δὲ ὅλως πρὸ τῆς πράξεως οὐκ ἐδύνατο αὐτὸν καταδαλεῖν διὰ τὴν τοῦ νοῦς ἀσθένειαν, πῶς μετὰ τὴν πρᾶ-

tare polliceris, agnosce diligenter, te adversari, labique tuis ipsius verbis. Quandoquidem si improbar cogitationes ais esse peccatum Adæ, discas a sancto Paulo, te, qui per baptismum Christum induisti⁷⁴, habere vim et arma ad profligandas illas. Arma enim, inquit, militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extolentem se adversus cognitionem Dei⁷⁵. Quod si potestate fretus adversus illas, non statim eas ut impetunt, evertis; infidelitate ductus, voluptatem amplecteris scilicet, et cum illis conspiras; tu denique vexationis ejusmodi auctor es, non Adam.

Interrogatio.

Qua ratione potest ob infidelitatem studere voluptatibus, et cum cogitationibus conspirare, qui se ipsum reclusit in cellulam, quotidie jejunans, dans operam continentiæ, pauperis et peregrini more vitam agens, vigilans, deprecans, multasque ejus generis perferens afflictiones.

Responsio.

Recte dixisti, multas eum sufferre tribulationes, qui talia gerit. Nam si absque ullo afflictionis sensu claras virtutes antedictas cum gaudio et laboris amore completemus, nunquam voluptates ex animo sectaremur. Non potest enim fieri ut qui in suscipiendis corporeis laboribus angitur, non ad eundem modum sermocinetur cum insipientibus cogitationibus, ac soletur contractam ex laboribus mœstilitiam; quod quidem si is repudiaret, non ægre ferret labores. Hoc autem ideo nobis accidit, quod non desiderio futurorum bonorum male patimur, sed metu nobis obvenerunt in hac vita tenationum. Unde malam quidem actionem nostrum esse peccatum judicamus; præeuntem vero illi cogitationem, alienam vim esse dicimus, quam non possunt avertere, qui non propitiam, sed externam arbitrantur. Est igitur cogitatio quædam molesta circa familiaritatem; quæ, dum est odiosa, more latronis irruentis ex improviso, vi corripit animum ad se ipsam. Discite nihilominus accurate, illum a nobis occasionem sumere: quoniam si post baptismum perversæ cuiquam cogitationi ad actum usque nos ipsos tradiderimus, ob idque etiam præter opinionem rei constituamur, aut semina quædam vitiorum ultro teneamus, unde fortior evadat diabolus: illa quidem quæ seminibus nos detinet, non recedit, donec ea projiciamus: quæ vero per operationem malam perdurat, tum fugatur, cum Deo dignos labores obtulerimus. Quare non hoc esse dico peccatum Adæ, sed ejus potius qui malum committit, aut semina recipit. Sin cogitationes (præeunt enim cogitationes his duobus) et latro quidam illorum est auctor: ego etiam tibi dicere audeo, illum, qui cum possit primo congressu purgare cogitationem, non tamen purgat, sed ea familiariter utitur, donec opere compleat, esse auctorem eorum. Sin ante quam per-

⁷⁴ Gal. iii, 27. ⁷⁵ II Cor. i, 4, 5.

veniretur ad actum, propter imbecillitatem animi non poterat eam prorsus evertere, ubi jam opere complevit: quo pacto promittit se illam amputaturum? Intelligito etiam, ante quam prodires ad agendum, Deum opem tibi laturum fuisse, si voluisses. Cum itaque senseris in corde tuo auxilium tibi suppelere, intellige diligenter non extrinsecus transiivo motu gratiam advenisse; sed per baptismum tibi donatam occulte, nunc operari pro modo quo cogitationem odio persecutus averteris. Hac de causa Christus, cum omni violentia nos eximeret, cogitationum insultationem non cohibuit ab animo: ut quæ ex animo odio haberentur, quam primum delerentur: quæ vero gratæ essent, quandiu diligenter, tandiu permanerent: quo perspicua fieret gratia Dei et voluntas hominis, quidnam amaret: an labores, propter gratiam; an cogitationes, ob voluptatem. Neque peregrinum nobis videatur, quod non ab his duntaxat quas diligimus, violententer tractamur, quia quemadmodum perversa est illarum cognitio; ita cogitationum insultationes mutuo cooperantur cum concupiscentiis nostris, et unaquæque apud eum qui eam operatur, commorata, postea tradit proximæ, ut etiam præter sententiam forsitan abducatur a secunda, vi tractus ex consuetudine quam iniiit cum prima. Quis enim plenus vana gloria, poterit effugere superbiam? aut fruens deliciis, cogitatione stupri non detinebitur? aut quis avaritiæ deditus, affectu experti misericordiæ non perstringetur? Verum qui fiet, ut ab his omnibus præter opinionem superati, non indignentur et graviter exagitentur? Quapropter intelligere debemus, culpa nostra vexari nos a peccato, sed per spiritum a violenta servitute liberari. *Lex enim, ait, spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis*⁷⁶. Itaque nos, qui audivimus ac didicimus mandata spiritus, habemus facultatem ambulandi secundum carnem aut secundum spiritum. Nequit porro fieri, ut secundum spiritum ambulent, qui laudem humanam aut remissionem corporis sectantur; nec possunt secundum carnem vivere, qui toto affectu futura præsentibus anteponunt. Quamobrem nos, qui mirum in modum seducti sumus, debemus posthac odisse laudem humanam, corporisque relaxationem, unde perversæ cogitationes nobis etiam nolentibus renascuntur; et ex animo dicere Domino illud Prophetæ dictum: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio*

Et revera cogitationes pravæ sunt inimici Dei, prohibentes ne fiat voluntas ejus: siquidem hic *tull omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*⁷⁸; illæ vero per affectionem seducunt nos, et excludunt a salute. De quibus etiam Dominus dixit, eas non ab Adamo, sed ex corde prodire, et idcirco coinquinare hominem⁷⁹. Certum autem est, eas non a fide, sed a vana gloria exoriri. *Quomodo enim, inquit, potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo*

ξιν ἀπαγγέλλει ἐκκόπτειν αὐτόν; Νόησον ὅτι καὶ πρὸ τῆς πράξεως εἰ ἤθελες, ὁ Θεὸς ἐδοθήθει σοι. Καὶ ὅταν Ἰδῆς διὰ τῆς καρδίας σου γενομένην σοι τὴν βοήθειαν, σύνες ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἔξωθεν μεταβατικῶς ἐλήλυθεν ἡ χάρις· ἀλλ' ἡ δεδομένη σοι διὰ τοῦ βαπτίσματος κρυπτῶς νῦν, ἐνήργησε τοσοῦτον, ὅσον σὺ μισήσας τὸν λογισμὸν ἀπεστράφη. Καὶ διὰ τοῦτο λύσας ἡμᾶς πάσης βλας ὁ Χριστὸς, τὴν προσβολὴν τῶν λογισμῶν ἀπεκάλυψε τῆς καρδίας, ἵνα οἱ μὲν μισοῦμενοι ἐκ καρδίας εὐθὺς ἐξαφανίζονται, οἱ δὲ ἀγαπώμενοι ὅσον ἀγαπῶνται, τοσοῦτον καὶ παραμένωσιν· ὅπως δειχθῆ καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου τί ἀγαπᾷ· τοὺς πόνοὺς διὰ τὴν χάριν, ἢ τοὺς λογισμοὺς διὰ τὴν ἡδονήν. Καὶ μὴ ξενισθῶμεν, ὅτι οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀγαπωμένων βιαίως ἐνεργούμεθα· καθότι ὡς τι πονηρὸν αὐτῶν συγγένεια, οὕτω ταῖς ἡμῶν ἐπιθυμίαις αἱ προσβολαὶ συνεργοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ ἐκάστη τὸν ἑαυτῆς ἐργάτην συγχρονίσαντα, λοιπὸν τῇ πλησίον παραδίδωσιν, ὡς ὑπὸ τῆς δευτέρας καὶ παρὰ γνώμην ἰσως ἀπάγεσθαι, τῇ περὶ τὴν πρώτην συνῆθειᾳ βιαίως ἐλκόμενον. Τίς γὰρ κενοδοξίας ἐμπλήσσεις ὑπερφανίαν διαφυγεῖν δυνήσεται; ἢ τρυφῆς ἀπολαύσας λογισμῶν πορνείας οὐ κρατηθήσεται; ἢ τίς πλεονεξίᾳ ἑαυτὸν ἐπιδοῦς, ὑπὸ ἀσπλαγχνίας οὐ σφίγγεται; πῶς δὲ οἱ τοῦτων πάντων παρὰ γνώμην ἀποστερούμενοι οὐ θυμωθῆσονται καὶ δεινῶς ἐλασθήσονται; Διὸ χρὴ νοῆσαι, ὅτι καθ' ἡμετέραν αἰτίαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐνεργούμεθα, κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς κατὰ βίαν δουλείας ἐλευθερούμεθα. Ὁ γὰρ νόμος, φησί, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ ἐφ' ἡμῖν λοιπὸν ἐστὶ, τοῖς ἀκούσασι καὶ μαθοῦσι τὰ ἐντάλματα τοῦ Πνεύματος, ἢ, Κατὰ σάρκα περιπατήσῃ, ἢ κατὰ πνεῦμα. Ἀδύνατον δὲ, κατὰ πνεῦμα περιπατήσῃ τοὺς ἔπαινον ἀνθρώπων ἢ ἄνεσιν σώματος ἡγαπηκότας· καὶ ἀμύχανον κατὰ σάρκα βιώσαι τοὺς τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων ἐνδιαθέτως προκρίνοντας. Διὸ χρὴ πολλὰ πλανηθέντας ἡμᾶς λοιπὸν μισῆσαι ἔπαινον ἀνθρώπων καὶ ἄνεσιν σώματος, δι' ὧν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ μὴ θελόντων ἡμῶν ἀναφύονται· καὶ ἐκ διαθέσεως εἰπεῖν τῷ Κυρίῳ τὸ τοῦ προφήτου ῥητόν· *Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμη;* *Τέλεια μῖσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἐχθρούς ἐγένοντό μοι.*

*Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi*⁷⁷.

Καὶ ὅπως ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ, οἱ τὸ θέλημα αὐτοῦ γενέσθαι διακωλύοντες. *Εἰπερ ὁ μὲν θέλει πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*⁸⁰· ἐκεῖνοι δὲ διὰ προσπαθείας ἡμᾶς πλανῶσι, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμᾶς ἀπείργουσι. Περὶ ὧν καὶ ὁ Κύριος εἶρηκεν, ὅτι οὐκ ἐκ τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ἐκ τῆς καρδίας εἶπεν ἐκπορεύεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κοινοῦσι τὸν ἀνθρώπον· δῆλον δὲ ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ἐκ κενοδοξίας. *Πῶς γὰρ δύνασθε, φησί, πιστεῦειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων*

⁷⁶ Rom. viii, 2.

⁷⁷ Psal. cxxxviii, 21, 22.

⁷⁸ 1 Tim. ii, 4.

⁷⁹ Matth. xv, 18.

λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μὸ- A
 του Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; Ὅταν οὖν τὴν κενοδοξίαν
 μισήσωμεν, καὶ περὶ πάντων αὐτῶ πιστεύσωμεν,
 πάντα λογισμὸν καρδιακῆς καὶ μονολογίστου ἐλπίδος
 αὐτῶ προσδαφιζόντες· τότε, καθὼς ἐν ἀρχῇ τῆς
 διὰ τοῦ βαπτίσματος πίστεως, ἐγένετο τὸ σῶμα τοῦ
 Χριστοῦ βρώματα τοῦ πιστοῦ· οὕτως ἐν τῇ νοερᾷ ἐλ-
 πίδι καὶ ἀρνήσει τῶν λογισμῶν γίνεται ὁ βεβαιόπι-
 στος καὶ καθαρὸς νοῦς βρώμα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ εἰπόν-
 τος· Ἐμὸν βρώμᾶ ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα
 τοῦ Πατρὸς μου· πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ
 εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, κατὰ τὸν λόγον Παύ-
 λου. Ἀλήθειαν δὲ λέγει τῆς κατ' ἐλπίδα νοερᾶς πί-
 στευς εὐρισκομένης καθὼς προειρηχάμεν, ἥτις οὐκ-
 εἶτι ἐξ ἀκοῆς, ἀλλ' ἐξ ἐνεργείας τοῦ παναγίου
 Πνεύματος πιστεύεται, ἥτις ἐστὶν ἐλπυζομένων ὑπό- B
 στασις, κατὰ τὴν Γραφήν· ἔστι γὰρ πίστις ἐξ
 ἀκοῆς, καὶ ἐστὶ πίστις ἐλπυζομένων ὑπόστασις.
 Ἀθάπτιστος δὲ ἡ κενοδόξος, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀλη-
 θείας ταύτης ἐλθεῖν οὐ δύναται. Πρῶτον γὰρ ἐν τῇ
 καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθῆσεται, καὶ διὰ τοῦ
 βαπτίσματος χάρις δίδεται μυστικῶς, καὶ ἐνοικεῖ
 κρυπτῶς. Εἶθ' οὕτως κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας
 τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς νοερᾶς ἐλπίδος ἀποκαλύπτεται
 τοῖς οὕτω πιστεύουσιν τῷ Κυρίῳ εἰρηκῶτι· Ὁ πι-
 στεῦν εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ
 ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.
 Τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος οὐ ἔμελλον
 λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Διόπερ ἡμεῖς
 πιστεύομεν, διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐλευθερίαν καὶ
 τὸν καθαρισμόν μυστικῶς εἰληφέναι, κατὰ τὸν
 λέγοντα· Νῦν δὲ ἀπελούσασθε, νῦν δὲ ἐδικαιώ- C
 θητε, νῦν δὲ ἐκαθαρίσθητε. Καὶ τοιαῦτα γράφει
 Κορινθίοις, μήπω κατ' ἐλπίδα νοεράν διὰ τῆς τῶν
 λογισμῶν ἀρνήσεως κεκαθαρμένοις, καὶ διὰ τῆς καρ-
 διακῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἡγιασμένοις, ἀλλ'
 εἶτι κακοῖς οὐσι καὶ ἀδικούσι, καὶ ἀποστεροῦσι, καὶ
 ταῦτα ἀδελφοῖς· ἵνα δείξῃ ὅτι οἱ βαπτισθέντες, κατὰ
 μὲν τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ, τὸν καθαρισμόν μυστι-
 κῶς εἰλήφασιν· κατὰ δὲ τὴν ἰδίαν ὀλιγοπιστίαν, ἕκα-
 στος ἐνεργεῖται, ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελο-
 μένος καὶ δελεαζόμενος· καθὼς γέγραπται· Εἶτα
 ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ
 ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκτείνει θάνατον. Οὐκοῦν
 ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἡ λογικὴ ἁμαρτία, ἐκ δὲ ταύτης D
 τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατ' αὐτὴν πράξεως, ἡ ἡ Γραφή
 ὠνόμασε θάνατον. Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐν-
 ἡμῖν ἐστὶν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, διδάσκουσα ἡμᾶς
 πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου,
 γινῶθι πάλιν ἀπὸ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν πραγμάτων.
 Ἰδοὺ ἐν ταῖς Πράξεσι τί λέγει τῷ πλῆθει ὁ μακάριος
 Πέτρος· Μετανοήσατε, φησί, καὶ βαπτισθήτω
 ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψετε
 τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καθ' ἂν δέ τις
 ἀπιστῇ, εὐθέως ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κρατεῖται. Ἰδοὺ

⁸⁸ Joan. v, 44. ⁸⁹ Joan. iv, 34. ⁹⁰ I Tim. ii, 4. ⁹¹ Rom. x, 17. ⁹² Hebr. xi, 1. ⁹³ Joan. vii,
 38, 39. ⁹⁴ I Cor. vi, 11. ⁹⁵ Jac. i, 14, 15. ⁹⁶ Joan. xvi, 13. ⁹⁷ Act. ii, 38.

At illi dixerunt ad eum : Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus. Ille vero ait illis : In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt : In Joannis baptismate. Dixit autem Paulus : Joannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens : in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos⁹⁰.

ἔστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ δρομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Καὶ ἐκίθητος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς.

Nunc etiam tibi persuasum est, statim a baptismo donari Spiritum sanctum firmiter credentibus : infidelibus autem, aut male credentibus, ac non baptizatis non conferri? Quod autem nos sumus ii qui contristant illum, aut in se ipsis extinguunt, discito ab Apostolo, dicente : Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere⁹¹; et iterum : Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis⁹². Ista vero testimonia adducimus, non quod dicamus, omnem hominem qui baptizatus est et gratiam adeptus, posthac immutari non posse, et ultra non egere poenitentia; sed quod a baptismo per Christi beneficentiam plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicumque mystice illam accepit, non tamen factio implet mandata, pro modo defectus torquetur a peccato : quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti; eo quod consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Defectus autem ab infidelitate nascitur; infidelitas autem haud peccatum alienum, sed ejus qui non credit : quod quidem postea sit omnis peccati mater et introductio. Itaque sive celeriter sive lente volumus evadere perfecti, debemus integre Christo credere, et omnia mandata ejus operi mandare; quippe qui ab ipso sic operandi facultatem accepimus; non quod unumquodque sigillatim et particulariter sit assequendum; sed in generalioribus singularia comprehendere debemus, et hac ratione, universa compendiarie peragere. Sunt enim praecepta generaliora, quae complectuntur in se magnam reliquorum multitudinem. Hoc igitur certamen duntaxat ineundum nobis est adversus nostram ipsorum perfidiam; neque negligenda sunt universalia praecepta, per quae revelatur aperte donata nobis gratia. Quod quidem sanctus Paulus nobis evenire precatur, dum ait : Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut det vobis Dominus virtutem, corroborari per Spiritum ejus in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, cum omni plenitudine et sensu⁹³. Sed jam opportunum fuerit, etiam rebus ipsis hoc testimonium confirmare, ut antea diximus. Ecce enim, quantum credentes peragimus mandata, tantum etiam proprios fructus edit in nobis Spiritus

καὶ τοὺς ἐν Ἐφέσῳ δέκα καὶ δύο ἀνδράσιν ἀπίστως βαπτισθεῖσι, πῶς ἐγκαλεῖ ὁ Ἀπόστολος, καὶ φησιν· Εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Ἄλλ' οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν. Εἶπεν οὖν πρὸς αὐτούς· Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; Οἱ δὲ εἶπον· Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα. Εἶπε δὲ Παῦλος· Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας, λέγων τῷ λαῷ, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν, ἴνα πιστεύσωσι, τοῦτ'

Ἐπίσης δὲ ἀν νῦν, ὅτι εὐθέως ἀπὸ τοῦ βαπτισματος δίδονται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς βεβαιωμένοις· τοῖς δὲ ἀπίστοις, ἢ κακοπίστοις, καὶ μὴ βαπτισθεῖσιν οὐ δίδονται; Ὅτι δὲ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ λυποῦντες αὐτὸ, καὶ ἐν ἑαυτοῖς ἀποσθεννύντες, μάθετε παρὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· καὶ πάλιν· Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. Ταύτας δὲ τὰς μαρτυρίας εἰσάγομεν, οὐχ ὡς πάντα ἀνθρώπον βεβαπτισμένον καὶ λαθόντα τὴν χάριν, λοιπὸν ἀτρεπτον λέγοντες, καὶ μηκέτι χρῆζοντα μετανοίας, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτισματος, κατὰ μὲν τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ, τελεία ἡ χάρις ἡμῖν τοῦ Θεοῦ δεδώρηται πρὸς ἐκπλήρωσιν πασῶν τῶν ἐντολῶν. Λοιπὸν δὲ ἕκαστος αὐτὴν λαθὼν μυστικῶς, καὶ μὴ τελεσιουργῶν τὰς ἐντολάς, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἁλλείψεως ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἥτις οὐκ ἐστὶ τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ τοῦ ἀμελήσαντος· καθότι λαθὼν τὴν δύναμιν τῆς ἐργασίας, τὸ ἔργον οὐκ ἐπιτελεῖ. Ἡ δὲ ἁλλείψις ἐξ ἀπιστίας ἐστίν· ἢ δὲ ἀπιστία οὐκ ἐστὶν ἁμαρτία ἄλλοτρία, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἀπιστήσαντος, ἥτις λοιπὸν πάσης ἁμαρτίας μήτηρ καὶ εἰσαγωγὴ γίνεται. Εἶτε οὖν ταχέως τελειωθῆναι βουλόμεθα, εἶτε βραδέως, ὀφειλέται ἐσμὲν τελείως τῷ Χριστῷ πιστεύσαι, καὶ πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἐργάζεσθαι, εὐληφέστες τῆς τοιαύτης ἐργασίας παρ' αὐτοῦ τὴν δύναμιν· καὶ τότε δὲ οὐχ ὡς παρὰ μίαν ἐντολήν ὀφειλοντες καὶ μονομερῶς ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ περιεκτικῶς συλλαβεῖν τὰς ἐνικάς, καὶ οὕτω πάσας τελεσιουργῆσαι συντόμως. Εἰσὶ γὰρ ἐντολαὶ κεφαλαιώδестераι, ἐν αὐταῖς πολὺ πλῆθος τῶν λοιπῶν περιέχουσαι. Τοῦτον μόνον οὖν τὸν ἀγῶνα χρεωστοῦμεν ἡμεῖς τῆς ἑαυτῶν ἀπιστίας καταγωνίσασθαι, καὶ μὴ ἀμελεῖσαι περιεκτικῶν ἐντολῶν, δι' ὧν ἡ δοθεῖσα ἡμῖν χάρις ἐναργῶς ἀποκαλύπτεται. Ὅπερ καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος γενέσθαι ἡμῖν προσεύχεται λέγων· Τοῦτου χάριν κάμπω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἴνα δῶῃ ὑμῖν ὁ Κύριος δύναμιν κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἀνθρώπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν ἐν πάσῃ πληροφῶρῃ καὶ αἰσθήσει, εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως· Καίριος δ' ἂν εἴη, καθὼς προεῖρηκαμεν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν μαρτυρίαν ταύτην βεβαιῶσαι· ἰδοὺ γὰρ καθόσον πιστεύοντες τὰς ἐντολάς ἐργαζόμεθα,

⁹⁰ Act. xix, 2 6. ⁹¹ I Thess. v, 19, 20. ⁹² Ephes. iv, 30. ⁹³ Ephes. iii, 14-17.

κατὰ τοσούτων καὶ τοὺς ἰδίους καρποὺς ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οἱ δὲ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον, εἰσὶν, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια. Τίς οὖν καθόλου τούτων τῶν ἐνεργημάτων ἀμύητος μετὰ τὸ βάπτισμα τυγχάνει, ἵνα ἀρνήσῃται, λέγων τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν μὴ εἰληφέναι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος; Τίς δὲ πάλιν καθ' ἡμέραν ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν καρπῶν τούτων ἐνεργεῖται, μήπω τελεσιουργήσας τὰς ἐντολάς, ἵνα εἴπῃ, Τέλεις εἰμι καὶ ἀτρεπτος; Ὅθεν ῥησὶ ὅτι, ὡς περ τελεῖα μὲν ἔστιν ἡ χάρις, ἡμεῖς δὲ οὐ τέλει διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν ἔλλειψιν· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα τέλειον ἔστιν εἰς ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἀτελεῖς πρὸς αὐτὸ τυγχάνομεν.

Σὺ οὖν, ὦ ἄνθρωπε, ὃ ἐν Χριστῷ βεβαπτισμένος, μόνον ὄξ τὴν ἐργασίαν, εἰς ἣν τὴν δύναμιν εἴληψας, καὶ σεαυτὸν πρὸς τὴν ἐμφάνειαν τοῦ ἐνοικοῦντος εὐτρέπισον· καὶ οὕτω σοὶ ἐμφανίσει ἑαυτὸν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὁ Κύριος πνευματικῶς, ὡς οἶδεν αὐτός. Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Καὶ τότε νοήσεις τὸ εἰρημένον, ὅτι Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν. Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαίως εἰδέναι χρὴ, ὅτι τὰς ἐντολάς μερικᾶς, μερικῶν ἐντολῶν οὐσας, καὶ ὑπ' ἐκείνων πληροῦνται, αἱ καὶ ἐνικαὶ λέγονται. Καὶ οἱ μερικῶς τὰς ἐντολάς ἐργασάμενοι, κατὰ ἀναλογίαν εἰς βασιλείαν εἰσερχονται. Οἱ δὲ βουλόμενοι εἰς τὸ τέλειον φθάσαι, ὀφείλουσι περιεκτικῶς πάσας τὰς ἐντολάς ἐργάσασθαι. Περιεκτικὴ δὲ πασῶν ἐντολῶν, ἡ τῆς ψυχῆς ἄρνησις ἐστίν, ὃ ἐστὶ θάνατος. Καὶ ὡς περ ζῶν ἐν σαρκί, ἔλλιπής ἐστι τῆς τελεσιουργίας ταύτης· οὕτως ἕως ἐξόδου ἀδεκτος εἶναι προσβολῆς οὐ δύναται διὰ τὴν προειρημένην ἔλλειψιν. Εἴ τις οὖν τῶν πιστῶν καλῶς διὰ τῶν ἐντολῶν πολιτευσάμενος, τινὰ πνευματικὴν ἀναλόγως εὑροῖ ἐνέργειαν, πιστευέτω ὅτι ἤδη προσεἰλήφει τὴν ταύτης δύναμιν, καθότι ἔλαβε διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, τὴν πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν· λέγω δὴ, οὐ μόνων τῶν κρυπτῶν καὶ πνευματικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν φανερῶν ἀρετῶν πρόξενον. Καὶ μηδεὶς τῶν ἐναρέτων ὑπολαμβανέτω, διὰ μόνης τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως πεποιτημέναι τι ἀγαθόν· Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, φησὶν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν, θησαυρὸν λέγων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πιστῶν κεκρυμμένον. Ὁμοίᾳ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ, ὃν εὐρών ἄνθρωπος ἐκρύψε, καὶ ἀπελθὼν ἐπέωλησε πάντα, καὶ ἠγάρασε τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. Τοῦτο γὰρ πᾶνυ τῶν εἰρημένους προσφῶς ἔχει. Ὁ γὰρ νοήσας ἀκριβῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ κεκρυμμένον ἔχει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πάντα βίψας τὰ τοῦ κόσμου τούτου πράγματα, παραμένει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, πάσῃ φυλακῇ τηρῶν αὐτήν, καὶ ζητῶν τὴν ἐξόδον τῆς ζωῆς κατὰ τὴν παροιμίαν. Διὰ τοῦτο οὐ χρὴ οἶεσθαι δι' ἀγώνων ἐκκόπτειν τὴν τοῦ

A sanctus. *Fructus autem Spiritus*, apud sanctum Paulum, sunt ⁹⁴ *charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia*. Quis ergo post acceptum baptismum effectibus istis omnino non est initiatus, ut a baptismo gratiam sancti Spiritus accepisse se negare audeat? Quis autem e diverso, nondum peractis mandatis, quotidie sine intermissione sic in his fructibus exercetur, ut dicere possit: Perfectus ego sum et immutabilis? Ex quibus declarat, quemadmodum perfecta quidem est gratia: nos autem, quia mandata non facimus, imperfecti: sic sanctum baptismum erga nos esse perfectum, nos autem erga illum imperfectos esse.

B Tute igitur, o homo qui baptizatus es in Christo, exhibe duntaxat operationem, ad quam facultatem es adeptus; teque ipsum præparato ad manifestandum eum qui inhabitat; et ita Dominus, prout pollicitus est, spiritualiter, quemadmodum ipse novit, tibi seipsum manifestabit. *Dominus autem Spiritus est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas* ⁹⁵. Tumque intelliges quod dictum est, nempe: *Regnum cælorum intra vos est* ⁹⁶. Hoc quoque necessario sciendum est, quod particularia præcepta quæ de numero particularium sunt, eademque singularia vocantur, implentur ab ipsis: et qui particulariter exsequuntur mandata, juxta proportionem illam intrant in regnum. At qui perfectionem attingere desiderant, debent comprehensim cuncta servare mandata. *Comprehensiva autem omnium mandatorum est abnegatio animæ, quæ est mors*. Et quemadmodum qui vivit in carne, destitutus est hac operationis perfectione: sic ob ante dictum defectum non potest usque ad exitum non esse susceptivus insultantium affectionum. Si quis ergo fidelium recte versatus in præceptis, pro modo illo, spiritalem quamdam affectionem nactus sit, credat se jam ante adeptum esse vim illius, cum per baptismum gratiam sancti Spiritus acceperit, omnium bonorum causam: dico sane non modo occultarum et spiritualium virtutum, sed etiam manifestarum procuratricem. *Nemoque studentium virtuti existimet, se suapte duntaxat facultate boni quidpiam fecisse, quia bonus homo non a seipso, inquit Verbum* ⁹⁷, sed de bono thesauro cordis profert bonum: thesaurum appellans Spiritum sanctum in corde fidelium absconditum. *Nam simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit; et abiens vendidit universa, et emit agrum illum* ⁹⁸. Istud enim magnam cum iis quæ dicta sunt, habet affinitatem. Nam qui exacte, secundum Apostolum, perspicit in seipso a baptismo se Christum reconditum habere, abjectis omnibus hujus mundi negotiis, permanet in suo ipsius corde, omni custodia conservans illud; quærens, juxta paræmiam,

⁹⁴ Gal. v, 22, 25 ⁹⁵ II Cor. iiii, 17. ⁹⁶ Luc. xvii, 21. ⁹⁷ Luc. vi, 45. ⁹⁸ Matth. xiii, 44.

exitum e vita. Quare non est existimandum, Adæ peccatum certaminibus amputari posse, neque etiam propria peccata quæ post baptismum susceptum accidunt, nisi per Christum. Ipse enim est qui operatur in vobis, velle et perficere pro bona voluntate⁹⁹. Adducens enim istud, pro bona voluntate, demonstrat bene velle circa virtutes, in nostra situm esse voluntate. Dum autem ait: *Sine me nihil potestis facere*¹: et hoc: *Non vos me elegistis, sed ego elegeri vos*²: in eandem concurrunt sententiam. Ac forte sic etiam illud intelligi debet: *Omnia per ipsam facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est*³; siquidem nostra sunt de numero omnium, et illud: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*⁴. Ea quoque de causa Propheta non dixit: *Ab Jerusalem in templum tuum offerent tibi reges munera* (quod verisimile erat, et fieri solebat), sed: *A templo tuo in Jerusalem tibi offerent reges munera*⁵, quoniam animus cujusque, maxime regius, ab occulto cordis sui templo primum sumit honestas et bonas suggestiones, quæ suggeruntur ab inhabitante Christo; quas etiam adducit ad politiam virtutibus plenam, quam Jerusalem nominavit; iterumque per intentionem bonam offert eas ipsi qui donavit, Christo. Cæterum ista diximus, non quod futura velimus excludere, sed confitentes, quod implendorum mandatorum accepimus facultatem, et vinculis mortis exsoluti sumus. Quod superest, operari debemus; ac nisi mandata Dei peragamus, gratia nobis donata manifestari non potest. Quo enim pacto nos, qui mortui eramus in peccato, potuissemus a nobis ipsis boni quidpiam agere, nisi Dominus ipse per lavacrum regenerationis vivificasset nos, et contulisset nobis gratiam Spiritus sancti? Unde cognoscimus, perfectam sancti Spiritus gratiam nobis esse donatam, ad explenda omnia mandata: quæ promovendi in Christo præstat accessionem, suosque operarios confirmat usque ad mortem: *Donec occurrerimus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*⁶, juxta seriem paternam de qua sumus ante locuti.

Interrogatio.

Baptizatus ergo quem mystice recipit? Christum, an Spiritum sanctum? Interdum enim Christum, quandoque Spiritum sanctum inhabitare dixisti.

Responsio.

In baptismo Spiritum sanctum suscipimus. At quoniam dicitur etiam Spiritus Dei et Spiritus Christi; hac de causa, per Spiritum sanctum Patrem et Filium recipimus.

Interrogatio.

Sanctus igitur Spiritus est Trinitas?

Responsio.

Non sic in unica persona Trinitatem consistere

Α Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ἰδίαις ἁμαρτίας τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα γενομένας, εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. Ἐπροσθεὶς δὲ τὸ, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, δείκνυσιν ὅτι τὸ εὐδοκεῖν ἐν ταῖς ἀρεταῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστι. Καὶ τὸ εἰπεῖν δὲ, ὅτι *Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν*· καὶ τὸ, *Ὅχι ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελέξαμην ὑμᾶς*, εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ νόημα. Τάχα δὲ οὕτω νοητέον καὶ τὸ, *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν*· εἴπερ ἐν τοῖς πασίν ἐστι καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ τὸ, *Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ*. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ εἶπεν· Ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τὸν ναβὸν σου σοὶ οἰσοῦσι βασιλεῖς δῶρα, [τὸ εἶδος καὶ γινόμενον.] ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπι Ἱερουσαλὴμ σοὶ οἰσοῦσι βασιλεῖς δῶρα, διότι ἐκάστου βασιλικώτατος νοῦς ἀπὸ τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ναοῦ πρώτον λαμβάνει τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς ὑποθέσεις ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος Χριστοῦ, καὶ ἄγει αὐτὰς ἐπὶ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, ἣν Ἱερουσαλὴμ ὠνόμασε· καὶ πάλιν αὐτὰς αὐτῷ προσφέρει διὰ τῆς ἀγαθῆς ἐννοίας προσεδωρημένῳ Χριστῷ. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ἀποκλείοντες τὰ μέλλοντα, ἀλλ' ὁμολογοῦντες, ὅτι τὴν δύναμιν τῶν ἐντολῶν εἰλήφαμεν, καὶ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου ἐλύθημεν. Ὀφείλεται δὲ ἔσμεν τῆς ἐργασίας λοίπον· καὶ εἰ μὴ ἐργασώμεθα τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἡ δεδομένη ἡμῖν χάρις οὐκ ἀποκαλύπτεται. Πῶς γὰρ οἱ ἀποθανόντες ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, τὸ καλὸν ἀφ' ἑαυτῶν ποιεῖν ἔδυνάμεθα, εἰ μὴ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐξωποίησεν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐδώρησεν; Ὅθεν νοήσομεν, ὅτι τέλεια ἡ χάρις ἡμῖν δωρηταὶ τοῦ Πνεύματος, εἰς ἐκπλήρωσιν πασῶν τῶν ἐντολῶν, προσθήκην τῆς κατὰ Χριστὸν αὐξήσεως παρέχουσα, ἐνδυναμούσα ἕως θανάτου τοὺς ἰδίαις ἐργάτας, *Μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐρότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ γλοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνερα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν πατρικὴν ἀκολουθίαν, ἣν προ[σ]εῖρήκαμεν.*

Ἐρώτησις.

Ὁ οὖν βαπτισθεὶς, τίνα δέχεται μυστικῶς; Τὸν Χριστὸν, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα; Ποτὲ γὰρ εἰρηκας τὸν Χριστὸν ἐνοικεῖν, ποτὲ δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀπόκρισις.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα δεχόμεθα διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται, καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ· ταύτου χάριν διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δεχόμεθα.

Ἐρώτησις.

Ὡκοῦν τὰ Πνεύμα ἐστὶν ἡ Τριάς,

Ἀπόκρισις.

Ὅτως μονοπροσώπως οὐ λέγομεν εἶναι τὴν Τριάδα,

⁹⁹ Philipp. II, 13. ¹ Joan. XV, 5. ² ibid. 15. ³ Joan. I, 3. ⁴ Joan. XIV, 6. ⁵ Psal. LXXVII, 50. ⁶ Ephes. V, 15.

ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κεχώρισται τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ τὴν Τριάδα ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα. Ὅσπερ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ ἐστὶν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πάλιν ἐν τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα· οὕτως ἐν τῷ Πνεύματι ὁ Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἐστὶν, οὐ συγχύσει τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ τῇ ἐνώσει τῆς αὐτῆς μιᾶς βουλῆς καὶ Θεότητος. Ὅστε καὶ ἡμεῖς, εἶτε τὸν Πατέρα μονομερῶς ὀνομάζομεν, εἶτε τὸν Υἱόν, εἶτε τὸ Πνεῦμα, ἐν τῷ ἐνὶ ὀνόματι τὴν Τριάδα ὀνομάζομεν, κατὰ τὸν νῦν ὄν εἰρήκαμεν λόγον.

Ἐρώτησις.

Πῶς ἡ Γραφή λέγει ἐπουράνιον εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ, σὺ δὲ εἰρηκας ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτὴν εἶναι;

Ἀπόκρισις.

Οὐ μόνον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ, ὅσα μέλλουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει λαμβάνειν οἱ δίκαιοι, οἶδαμεν ὅτι ἄνω εἶσι. Τούτων δὲ οἱ ἀρραβῶνες καὶ ἀπαρχαί, ἐν ταῖς καρδίαις τῶν βεβαιόπιστων ἀπὸ τοῦ νῦν πνευματικῶς ἐνεργοῦσιν· ὅπως πληροφροθθέντες περὶ τῶν μελλόντων, τῶν παρόντων ἀπάντων καταφρονήσωμεν, καὶ ἕως θανάτου τὸν Θεὸν ἀγαπήσωμεν. Διὰ τοῦτο, Προσελθεῖν ἔχετε, οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ, *Προσεληλύθατε Σιών ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ*. Δεκτικοὶ γὰρ τούτων ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος γεγόναμεν· τυχεῖν δὲ αὐτῶν μόνοι καταξιοῦνται οἱ βεβαιόπιστοι, οἱ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες, τοῦτ' ἐστὶ πᾶσαν ἐννοιαν τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὑπερβαίνοντες, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοοῦντες· ἢ μόνον, πότε κατανήσωσιν εἰς τελείαν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἧτις ἐστὶν ἐνδότερον ἀνοιγμα τῆς καρδίας, ὅπου πρὸδρομος εἰσῆλθεν Ἰησοῦς. Τοῦτο ζητῶν παρὰ τὰς ἀρχὰς ὁ ἅγιος Παῦλος ἔλεγε· *Διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ ἠγαπήθην* (τοῦτ' ἐστὶν, ἵνα ἀγαπήσω, ἐφ' ᾧ καὶ ἠγαπήθην) *ὑπὸ Χριστοῦ*. Μετὰ δὲ τὸ καταλαβεῖν ταύτην τὴν ἀγάπην, οὐκέτι ἕτερον τι ἐννοεῖν κατεδέχετο, οὐτὶ θλιβερὰ τούτου τοῦ σώματος, οὔτε τὰ θαύματα τῆς κτίσεως, ἀλλὰ πᾶσαν σχεδὸν ἐννοιαν παρητεῖτο, μηδὲ πρὸς ὥραν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἀποστερηθῆναι καταδεχόμενος. Ἐφανεροποίησε δὲ ὅσα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγάπην παρητεῖτο, καὶ φησι· *Τίς ἡμῶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα;* καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν· *Πέπεισμαι, φησὶν, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζῶη, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν· Ὅστε τις κτίσις ἐτέρῳ δυνήσεται ἡμῶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, καθότι οὐδὲν τοῦτο ἐννοεῖν ἠνεύχετο, ἢ μόνον ἐκεῖ παραμένειν.*

Ἐρώτησις

Πῶς πρὸ βραχείως εἰρηκας, ὅτι τελείως ἐνοικεῖ ἐν ἡμῖν τὸ Πνεῦμα;

Ἀπόκρισις.

Ἀπαρχὴν εἶπον, οὐ μέρος τι τοῦ παντός, οὐδὲ ὡς τομὴν τινα τοῦ Πνεύματος εἰσάγων [οὔτε γὰρ τέμνε-

A dicimus, sed quia Spiritus sanctus a Patre Filioque non separatur; propterea in ipso, secundum suam ipsius divinitatem, Trinitatem esse confitemur. Sic ut enim in Patre est Filius ac Spiritus sanctus, et rursum in Filio Pater et Spiritus: sic et in Spiritu sancto est Pater et Filius, non confusione trium hypostaseon, sed unione ejusdem et unius essentialis ac Deitatis; adeo ut nos, sive Patrem, sive Filium, sive Spiritum sanctum particulariter nominemus, hoc unico nomine Trinitatem vocemus, ut modo diximus.

Interrogatio.

Qua ratione Scriptura dicit Jerusalem cœlestem, tu vero illam esse in corde dixisti?

Responsio.

B Scimus non modo Jerusalem, sed etiam reliqua bona, quæcunque in resurrectione justis sunt accepturi, sursum esse: sed horum arrhabones et primitias spiritali modo exercere vim suam, etiam in hoc sæculo, in cordibus firmiter credentium: ut certam de futuris habentes persuasionem, cuncta præsentia contemnamus, et diligamus Deum usque ad mortem. Quapropter non dixit: Potestis accedere, sed: *Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem*. Nam a baptismo capaces horum facti sumus. At hi soli digni putantur, qui consequantur ea, nempe firmiter credentes, qui Christi amore quotidie moriuntur, hoc est, omnem cogitationem humanam excedentes, nihil aliud versant animo, quam illud duntaxat, ut occurrant aliquando ad perfectam dilectionem Christi: quæ est cordis interior apertio, quo præcursor introitit Jesus. Hoc in primis quærens sanctus Paulus, dicebat: *Sequr autem, si quo modo comprehendam, in quo comprehensus sum*, hoc est, ut diligam, in quo et dilectus sum, a Christo. Hac autem ipsa dilectione comprehensa, non ultra poterat aliud quidpiam animo complecti, non afflictiones corporis hujus, neque miracula creaturæ; sed omnem prope cogitationem aversabatur, non ferens si vel ad horam privaretur effectu Spiritus sancti. Declaravit autem, quæ spiritalis dilectionis causa repudiabat, et ait: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?* et quæ sequuntur; et rursum: *Certus sum, inquit, quod neque mors, neque vita*, et reliqua; iterumque: *Neque ulla alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro*, propterea quod tale nihil animo concipiebat, præter hoc solum, ut in eo statu permaneret.

Interrogatio.

Quomodo paulo ante dixisti, perfecte Spiritum sanctum in nobis habitare?

Responsio.

Primitias dixi, quod non partem aliquam totius aut divisionem quamdam sancti Spiritus introdu-

⁷ Hebr. xii, 22. ⁸ Philipp. iii, 12. ⁹ Rom. viii, 35. ¹⁰ ibid. 38. ¹¹ ibid. 39.

ere vellem (neque enim dividitur, nec alteratur), sed capacitatem nostram ostendere: quæ vim universam Spiritus sancti capere non potest, nisi per mandatum perfectum, id est, per mortem. Siquidem et mors pro veritate Christi, mandatum Dei. Quo igitur modo solū perfectum, plenum, simplex et æquale cunctis suum ipsius beneficium confert, quisque vero quatenus purgatum habet oculum, hactenus, etiamsi plebeius fuerit, lucem recipit: ita Spiritus sanctus a baptismo suscepto credentes ei omnium actionum ac donorum capaces reddidit. Non tamen omnibus concessit, ut æqualiter dona exercerent, sed cuique pro dignitate et pro modo executionis mandatorum, quatenus testificatus est operibus bonis, et perspicuam edidit suæ in Christum fidei mensuram. Quapropter, inquit, misit **D** *Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, Pater* ¹²; et: *Ipsē Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei* ¹³. Verum quod nemo sibi ipsi peccatum Adæ possit amputare, sed solus Christus, juxta proportionem fidei in illum, audi Apostolum dicentem: *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas* ¹⁴; et rursum: *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est* ¹⁵; et: *Consepultus sumus cum illo per baptismum, ut, quomodo Christus surrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus* ¹⁶. et reliqua; et: *Qui mortuus est, justificatus est a peccato* ¹⁷; et: *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus, ut ne quis glorietur* ¹⁸; et iterum: *Eratis enim aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate* ¹⁹; et rursus: *Nos non sumus ancillæ filii, sed liberæ. In libertate igitur qua Christus nos liberavit, stete* ²⁰; et iterum: *Quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem* ²¹. Vides, ut Scriptura hæc appellet novitatis, libertatis ac lucis opera, quorum certamine dicis rescindi peccatum? Declarat etiam liberi arbitrii conversiones: quas Adæ dicis esse peccatum. Istud enim: *Habere libertatem ut velamen malitiæ; et, Contristare Spiritum sanctum* ²²; et, *Facere voluntatem carnis et cogitationum* ²³; et hoc, *Qui spiritu cœperunt, nunc carne consummari* ²⁴; et, *Debitores sumus, non carni, ut secundum carnem vivamus* ²⁵; hæc et similia cum sciat Scriptura in nostra facultate positum esse, ut agamus, necne: propterea non Satanam, neque peccatum Adæ, sed nos increpat. Atqui si velis attente audire, compendium omnium tibi refero. Tu cogitationes et transformationes (animi) asseris esse peccatum Adæ: et ecce beatus Paulus clare et studiose propter hanc mentis nequitiam, nos velut auctores accusat, et inquit: *Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate mentis vestre* ²⁶. Sin autem ista non pendent a nostra voluntate, sed a

ταί; οὕτε ἀλλοιοῦται], ἀλλὰ τὸ ἡμῶν χωρητικὸν ἐμφαίνων, μὴ δυνάμενον χωρῆσαι πᾶσαν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖαν, εἰ μὴ διὰ τῆς τελείας ἐντολῆς, τοῦτ' ἔστι διὰ θανάτου. Εἶπερ καὶ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ θάνατος ἐντολὴ Θεοῦ ἔστιν. Ὡσπερ οὖν ὁ ἴδιος ὢν τέλειος, τελείαν καὶ ἀπλήν καὶ ἴσῃν ἅπασι τὴν ἑαυτοῦ χάριν ἐπιβάλλει, λοιπὸν δὲ ἕκαστος καθόσον ἔχει τὸ ὄμμα κεκαθαρμένον, κατ' αὐτὸν καὶ εἰς λαϊκὸν ²⁶ εἰσδέχεται φῶς· οὕτω καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πασῶν μὲν ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ δεκτικούς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐποίησε. Λοιπὸν δὲ οὐ πᾶσιν ὁμοτίμως τὰς δωρεὰς ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἕκαστῳ πρὸς ἀξίαν, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, ὅσον μαρτυρῆσαι τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις, καὶ φανεροποιῆσαι τὸ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Διὸ, φησὶν, *ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, κρᾶζόν· Ἐββᾶ, ὁ Πατήρ· καί, Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ*. Ὅτι δὲ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἐκκόπτει τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἀμαρτίαν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μόνος κατὰ ἀναλογίαν τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ἄκουε τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι *Χριστὸς ἀπέθουεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφὰς· καὶ πάλιν· Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμῖς ὁ Θεός, ὅτι ἐτι ἀμαρτωλῶν ἡμῶν ὄντων, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθουεν· καί, Συνετάξθημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα, ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν, καὶ τὰ ἔξῃς· καί, ὅτι· Ὁ ἀποθανὼν δεικνύεται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· καί, ὅτι· Χάριτι ἔστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι καὶ πάλιν· Ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε· καὶ πάλιν· Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρου. Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε στήκετε· καὶ πάλιν· Ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν. Βλέπετε πῶς δι' ὧν σὺ λέγεις ἀγῶνα ἐκκόπτειν τὴν ἀμαρτίαν, ταῦτα καινότητος, καὶ ἐλευθερίας, καὶ φωτὸς ἔργα λέγει ἡ Γραφή; Φανεροὶ δὲ καὶ αὐτεξουσίου παρατροπᾶς, ἃς σὺ λέγεις εἶναι τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἀμαρτίαν. Τὸ γάρ, Ὡς ἐπικάλυμμα τῆς κακίας ἔχειν τὴν ἐλευθερίαν· καί, Λυπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καί, Ποιεῖν τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν· καὶ τὸ, Διαρξαμένους πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθαι· καί, ὅτι· Ὁφειλέται ἐσμὲν, οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν, ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἰδοῦτα ἢ Γραφῇ, ὅτι ποιεῖν αὐτὰ ἢ μὴ ποιεῖν ἐφ' ἡμῖν ἔστι, διὰ τοῦτο οὐχὶ Σατανᾶν, οὐδὲ τοῦ Ἀδὰμ ἀμαρτίαν, ἀλλ' ἡμᾶς μέμφεται. Εἰ δὲ βούλει νουνεχῶς ἀκοῦσαι, εἶπω σοι τῶν πάντων κεφαλαιωδέστερον. Σὺ τοῖς λογισμοῖς μετασχηματικούς λέγεις εἶναι τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἀμαρτίαν· καὶ ἰδοὺ ὁ μακάριος Παῦλος φανερῶς καὶ ἀριθμητικῶς περὶ τῆς κακῆς ταύτης, ὡς αἰτίοις ἡμῖν ἐγκαλεῖ, λέγων·*

¹² Gal. iv, 6. ¹³ Rom. viii, 16. ¹⁴ I Cor. xv, 3. ¹⁵ Rom. v, 8, 9. ¹⁶ Rom. vi, 4. ¹⁷ ibid. 9. ¹⁸ Ephes. ii, 8, 9. ¹⁹ Ephes. v, 8. ²⁰ Gal. iv, 31; v, 1. ²¹ I Petr. ii, 16. ²² Ephes. iv, 30. ²³ Ephes. iii, 3. ²⁴ Gal. iii, 3. ²⁵ Rom. viii, 12. ²⁶ Rom. xii, 2. ²⁷ F. εἰς λαϊκῶν.

Μη σχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν. Εἰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔστι τοῦ ἡμετέρου θελήματος, ἀλλὰ τῆς τοῦ Σατανᾶ τυραννίδος, καὶ ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἄδὰμ ἀμαρτίας, διὰ τί ἡμεῖς ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἐγκαλούμεθα, οἱ ἀκουσίως ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ τυραννούμενοι; Ἄρα καὶ ἀναιτίως μέλλομεν κολάζεσθαι; Ἡ τάχα καὶ ἄδικος ὁ Θεός, τὰ ὑπὲρ φύσιν προστάξας, καὶ παρὰ φύσιν ζητῶν ἡμῖν τὰ ὑπὲρ δύναμιν; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· μὴ γένοιτο! Ἐπεὶ ἐγὼ σε ἐρωτήσω, καὶ δὸς μοι ἀπόκρισιν. Ὅσην ἔχει ἡ φύσις ἡμῶν εὐσεβείας δύναμιν, ταύτην καθ' ἡμέραν κεχρεωστήκαμεν τῷ Θεῷ προσφέρειν ἢ οὐ; Πάντως ἐρεῖς μοι, ὅτι Ναί, ἐπειδὴ ὁ Θεός τοῦτο φύσει κεχάρισται, καὶ κατὰ δύναμιν τὰς ἐντολάς ἔθετο. Οὐκοῦν ἐῖ? σήμερον αὐτῷ προσφέρομεν ἀγαθόν, σημερινόν ἐστι χρέος, δεῖξόν μοι λοιπὸν τῆς παλαιᾶς ἀμαρτίας ἀνταπόδομα, ἦτοι τῆς σῆς, ἦτοι τῆς Ἄδὰμ. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι οὐ μόνον τοῦτο οὐκ ἔχεις δεῖξαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸ καθ' ἡμέραν ἀνελλιπῶς ἀποδοῦναι. Καὶ πόθεν ὄηλον τοῦτο; Ἐκ τοῦ μὴ πάντοτε ἐν ταῖς αὐταῖς ἀρεταῖς εὐρίσκεισθαι. Ὅσον γὰρ ἂν σήμερον προσθείης τῇ ἀρετῇ, τοσοῦτον ἠλέγχθης χρεώστης εἶναι τῆς παρελθούσης, φανεροποιήσας τὴν τῆς φύσεως δύναμιν. Ἐδείχθη γὰρ διὰ τῆς σήμερον προσθήκης, ὅτι οὐ φύσεως, ἀλλὰ θελήματος πρόσθετός ἐστιν ἡ ἑλλειψίς, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀναιρούμεθα.

Ἐρώτησις.

Δεδόσθω ταῦτα οὕτω ἔχειν· ὅμως ἐν οἷδα, ὅτι, εἰ καὶ ὁ Ἄδὰμ παρέβη, ἐγὼ τῆς τοῦ κακοῦ προσβολῆς πείραν οὐκ ἐλάβανον.

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲ τοῦτο ὀρθῶς εἰρηκας· τὸ γὰρ τῆς τοῦ κακοῦ προσβολῆς ἀπειρον εἶναι, ἀτρέπτου φύσεως ἐστίν, οὐχὶ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης· ἡμεῖς γὰρ καὶ ὁ Ἄδὰμ μιᾶς φύσεώς ἐσμεν. Ἐδει κάκεινον καθ' ἡμᾶς εἶναι, καὶ ἡμᾶς κατ' ἐκείνον. Οὐκοῦν πειθῆτω σε αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅτι οὔτε ἀτρέπτος ἦν, οὔτε μονομερῶς κακότρεπτος, καὶ οὐκ ἀνάγκη φύσεως παρέβη τὴν ἐντολήν, ἀλλ' εὐδοκίᾳ θελήματος. Ὅσπερ ἐκεῖνος δεκτικὸς μὲν ἦν τῆς τοῦ Σατανᾶ προσβολῆς ὑπακούσαι, εἶχε δὲ τὴν ἐξουσίαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς.

Ἐρώτησις.

Τάχα νῦν ἀνέχομαι σου, ὅτι τὴν προσβολὴν τοῦ Σατανᾶ οὐκ ἀναιρεῖς.

Ἀπόκρισις.

Ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἐν τοῖς προειρημένοις ἀνεῖλον πύποτε. Οἶδα γὰρ καὶ τὸν Ἰὼβ πειρασθέντα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τὴν Γραφὴν λέγουσαν, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· καὶ πάλιν, Ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεῦξεταί ἀπ' ὑμῶν· καὶ ἐν ἑτέρῳ, Ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυσμένος περιπατεῖ,

A tyrannide Satanæ et a reliquiis peccati per Adam contracti, quamobrem nos accusamur a Scriptura, qui nolentes vexamur a peccato, a Satana tyrannice tractamur? Nonne immerito puniemur? Aut forsam etiam injustus est Deus, qui præcepit ea quæ sunt supra naturam, et præter naturam exigit a nobis, quæ vires excedant? Sed hoc non ita est, absit! Nam ego interrogabo te, et da mihi responsum: Quamtamcumque pietatis vim habet natura nostra, hancne quotidie debemus offerre Deo, necne? Plane dices mihi, utique fieri debere, cum Deus liberaliter hoc naturæ largitus sit, ac pro modo virium nostrarum dederit mandata. Ergo, si bonum quod illi offertur hodie, debitum est hodiernum, ostende mihi, quid pensatum sit pro tuo vel Adæ veteri peccato. Ego vero tibi dico, te non modo hoc ostendere non posse, sed ne illud quidem, te debitum quotidianum absque ullo defectu persolvere. Et unde hoc liquet? Ex eo quod non semper invenire perseverans in iisdem virtutibus. Quantum enim addideris hodie virtuti, tantumdem præteritæ debere convinceris, dum vires naturæ declarasti. Siquidem per adjectionem hodiernam ostensum est, non naturæ, sed voluntatis accessionem esse vel defectum, eaque de causa interimimur a peccato.

Interrogatio.

Donetur hæc ita se habere: unum tamen scio, si non esset Adam transgressus, me non experturum fuisse oppugnationem vitii.

Responsio.

Neque hoc recte dixisti: quia insultantis expertem esse vitii, pertinet ad naturam conversioni non obnoxiam, non autem ad humanam. Nos enim unius cum Adamo sumus naturæ. Decebat illum nostri, nosque illius esse similes. Quare tibi persuadeat ille ipse primus homo, se non fuisse mutationis expertem, nec ad vitium particulariter convertibilem, neque necessitate naturæ, sed beneplacito voluntatis transgressum esse mandatum. Quemadmodum ille parere poterat oppugnationi Satanæ, habebat autem potestatem, sic et nos.

Interrogatio.

Nunc forte suffero te, quia non tollis impetum Satanæ.

Responsio.

Ego quidem superioribus sermonibus nunquam negavi. Scio enim etiam Job a diabolo tentatum esse, Scripturamque dicere: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in caelestibus* 17: et iterum: *Resistite diabolo, et fugiet a vobis* 18: et alibi: *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret* 19. Sed cum nos pravæ cogitationes non a nobis, ead

17 Inscr. 5. 18 Ephes. vi, 11, 12. 19 Jac. iv, 7. 20 I Petr. v, 8.

ab aliis quibusdam manare putemus, dicentes in-
 terdum ipsas esse peccatum Adæ, quandoque ipsum
 Satanam, aliquando violentam ipsius Satanæ ag-
 gressionem, hæc de causa dicimus, aliud esse pec-
 catum Adæ, aliud Satanam, et aliud impetum Sa-
 tanæ, aliud etiam perversas cogitationes nostras,
 licet ab impetu sumant occasionem. Satanæ qui-
 dem est ipsa diaboli persona, quæ etiam Dominum
 tentare conata est; Adæ vero primi peccatum, est
 mandati per primum hominem commissa transgres-
 sio; impetus autem Satanæ, est rei perverse cogi-
 tationi duntaxat objecta species; quæ quidem ob
 pusillam fidem reperit occasionem adeundi men-
 tem nostram. Cum enim animus, accepto mandato
 ne cuiusquam alterius rei curam gerat, sed omni
 custodia suum ipsius cor conservet, et quærat si-
 tum intra nos regnum cælorum, cæperit cor et an-
 tedictam indagationem deserere, confestim locum
 præbet insultationi diaboli, sitque pronus ad reci-
 piendum suggestionem malam. At ne tunc quidem
 diabolus habet potestatem commovendi cogitatio-
 nes nostras; alioqui nunquam parceret nobis, sed
 nullam non inmitteret vi conceptionem pravam, nec
 sineret bonum quidpiam animo complecti; potest
 autem cogitatione duntaxat et prima animi con-
 ceptione subostentare perversas instructiones, ut
 tentet interiorem affectum nostrum, an inclinet in
 suggestionem ipsius, an ad mandatum Dei: nam
 hæc mutuo adversantur. Quare nos in rebus nobis
 gratis quam primum commovemus cogitationes ad
 propositum exemplar, et cum affectu sermocinamur
 animo cum re suggesta; in odiosis autem immora-
 ri non possumus, sed ipsam objectionem odio habe-
 mus. Quodsi odiosa suggestio duret (potest enim
 contingere), non tamen ex recentiore affectu, sed ex
 antiqua præoccupatione, vires capit: ob idque in
 loco manet innoxia, et cogitationem non transgre-
 diens; ut quæ, præ tædio cordis, ad intellectum et
 affectum pergere prohibeatur: quia odiosa species
 quæ gerit unicam personam, apud eum qui se-
 ipsum observat, non habet naturam commovendi
 et cogendi mentem ad perturbationem intellectus,
 nisi per solam animi voluptatem. Itaque si recede-
 remus prorsus a deliciis, neque præoccupantium
 imaginationum sola species nos ultra lædere posse-
 set, nec juxta futurorum certitudinem damnare
 conscientiam. Nam ubi agnoscit animus inutilem
 præoccupantis cogitationis contentionem, vetusque
 peccatum Deo confitetur, statim interimitur hujus-
 modi tentatio. Denuoque potest animus attendere
 cordi, et omni custodia conservare illud, et in pe-
 netralia ipsius omni perturbatione carentia ingredi
 conatur, ubi nulli cogitationum improbarum venti
 violenter impellunt animam et corpus in præcipitia
 voluptatum, aut in puteos bituminis deturbant.
 Neque ulla via lata et spatiosa, quæ verbis et ha-
 ditu sapientiæ mundanæ sauciata sequentes eam
 illiciat, etiamsi valde cordati sunt. Interiora vero
 animæ pura cubacula domusque Christi nihil susci-

A ζητῶν τίνα κατακίη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς τοὺς πο-
 νηροὺς λογισμοὺς, οὐχ ἡμῶν, ἀλλ' ἐτέρων τινῶν
 εἶναι νομίζομεν, ποτὲ μὲν λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοῦ
 Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, ποτὲ δὲ αὐτὸν τὸν Σατανᾶ, ποτὲ
 δὲ τὴν τοῦ Σατανᾶ προσβολήν, τοῦτο χάριν λέγο-
 μεν, ὅτι ἄλλο τί ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτία, καὶ ἄλλο
 ὁ Σατανᾶς, καὶ ἄλλο ἡ τοῦ Σατανᾶ προσβολή, καὶ
 ἕτερον οἱ πονηροὶ ἡμῶν λογισμοὶ, κἂν ἐκ προσβολῆς
 τὰς ἀφορμὰς ἔχουσι. Σατανᾶς μὲν γὰρ ἐστὶν αὐτὴ ἡ
 τοῦ διαβόλου ὑπόστασις, ἡ καὶ τῶν Κυρίων πειράζειν
 ἐπιχειρήσασα· ἁμαρτία δὲ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, ἐστὶν
 ἡ τῆς ἐντολῆς παράβασις τοῦ πρώτου ἀνθρώπου·
 προσβολὴ δὲ τοῦ Σατανᾶ, ἐστὶ μονολόγιστος ἐμφάνεια
 πράγματος πονηροῦ, ἥτις ἐαυτῷ προσεγγίσει τῷ κῆ-
 ρῶν δι' ὀλιγοπιστίας εὐρίσκει. Ἐντολήν γὰρ ἡμῶν
B λαβόντων τοῦ μηδὲν μεριμνᾶν, ἀλλὰ πάσῃ φυλακῇ
 τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, καὶ ζητεῖν ἐντὸς ἡμῶν
 οὖσαν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅταν ἀποστῇ ὁ
 νοῦς τῆς καρδίας καὶ τῆς προειρημένης ζητήσεως,
 εὐθέως δίδωσι τόπον τῇ τοῦ διαβόλου προσβολῇ καὶ
 γίνεται δεκτικὸς τῆς πονηρᾶς ὑποθέσεως. Ἄλλ' οὐδὲ
 τότε κινεῖν ὁ διάβολος τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν κατ' ἐξου-
 σίαν ἔχει, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἡμῶν ἐφεύρατο, πᾶσαν κα-
 κίην ἐννοίαν ἀναγκαστικῶς ἐπιφέρων, καὶ μηδὲν
 ἀγαθὸν ἐννοεῖν συγχωρῶν· ἐξουσίαν δὲ μόνον ἔχει
 μονολόγιστως ἐν πρωτονοίᾳ ὑποδεικνύειν τὰ πονηρὰ
 δόγματα τοῦ πειράζειν ἡμῶν τὸ ἐνδιάθετον, τοῦ βέ-
 πειν πρὸς τὴν ἐκεῖνου ὑπόθεσιν, ἢ πρὸς τὴν ἐντολήν
 τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ταῦτα ἀλλήλους ἀντίκεινται· ὅθεν
 ἡμεῖς, ἐφ' οἷς μὲν ἀγαπῶμεν, τοὺς ἐσθλούς πρὸς τὸ ὑπό-
C δείγμα ἀνακινουμένους τοὺς λογισμοὺς, καὶ ἐμπαθῶς
 προσομιλοῦμεν κατὰ διάνοιαν τῷ ὑποβληθέντι πρά-
 γματι· ἐφ' οἷς δὲ μισοῦμεν, συγχρονίζειν οὐ δυνά-
 μεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μισοῦμεν τὴν προσβολήν. Ἡ
 δὲ μισουμένη παραμένει· γίνεται γὰρ, πλὴν οὐκ ἐκ
 διαθέσεως προσφάτου, ἀλλ' ἐκ παλαιᾶς προ[σ]λήψεως
 ὡχρῶται· διὸ καὶ ἀπρόσροπ[τ]τος ἴσταται ἐν τῷ τόπῳ
 καὶ μονολόγιστος, ὑπὸ τῆς καρδιακῆς ἀηθείας εἰς
 πολύνοιαν καὶ πάθος προσεθῆναι κωλυομένη· οὐ γὰρ
 ἔχει φύσιν ἡ μονοπρόσωπος ἐμφάνεια μισουμένη,
 παρὰ τοῦ προσέχοντος ἑαυτὸν, βίᾳ κατασῦραι τὸν
 νοῦν εἰς τὸ τῆς πολυνοίας πάθος, εἰ μὴ διὰ ἡδουπα-
 θείας καρδιακῆς μόνης. Ὡστε ἡμεῖς τῆς ἡδουπαθείας
 εἰ παντελῶς ἀποστῶμεν, οὐδὲ τῶν προ[σ]λήψεων μονο-
 λόγιστος ἐμφάνεια βλάψαι ἡμᾶς ἐτι δύναται, καὶ τὴν
D συνείδησιν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν μελλόντων κατακρί-
 νειν. Ἐπιγνόντος γὰρ τοῦ νοῦς τὴν ἀργὴν τῆς προ[σ]-
 λήψεως ἐνστασιν, καὶ ἐξομολογουμένου τῷ Θεῷ τὴν
 παλαιὰν αἰτίαν, εὐθέως ἀναίρεται καὶ οὗτος ὁ πει-
 ρασμὸς. Καὶ πάλιν ὁ νοῦς ἐξουσίαν ἔχει προσέχειν τῇ
 καρδίᾳ, καὶ πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν αὐτήν, εἰς τὰ ἐν-
 δότερα αὐτῆς ἀνευλόγητα καμεία εἰσελθεῖν πειρώμενος,
 ἐνθα οὐκ εἰσὶ πονηρῶν λογισμῶν ἀνεμοὶ, βιαίως ὠθοῦν-
 τες καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐπὶ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἡδουπα-
 θείας, καὶ εἰς φρέατα ἀσφάλτου καταβάλλοντες· οὕτε
 πλατεῖά τις καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς, ῥήμασί τε καὶ σχή-
 μασι κοσμικῆς σοφίας κατατετριωμένη, καὶ δελεά-
 ζουσα τοὺς ἐπομένους αὐτῆ, κἂν λίαν φρόνιμοι τυγχά-
 νουσι. Τὰ δὲ καθαρὰ τῆς ψυχῆς ἐνδότερα ταμεία, καὶ

ὁ οἶκος τοῦ Χριστοῦ γυμνὸν οὐκ εἰσδέχονται μηδὲν ἐπιφερόμενον τοῦ αἰῶνος τούτου, μὴ εὖλογον, μὴ ἄλογον, εἰ μὴ τὰ τρία ταῦτα, ἃ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην. Δύναται οὖν τις φιλαλήθης ὢν καὶ καρδιοπονεῖν βουλόμενος, μηδὲ ὑπὸ τῶν προλήψεων ἐξωσθῆναι κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τὴν προειρηκαμεν ἀλλὰ προσέχειν τῇ καρδίᾳ, καὶ προκόπτειν εἰς τὸ ἐνδότερον, καὶ ἐγγίξειν τῷ Θεῷ μόνον, ἵνα ἐπὶ τῆς προσοχῆς καὶ παραμονῆς πόνοις μὴ ἀηδίζηται. Οὐ δύναται γὰρ μὴ καρδιοπονεῖν ὁ προσεκτικὸς τῶν λογιστικῶν μετεωρισμῶν καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, ἐαυτὸν καθ' ἡμέραν, οὐκ ἐξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδοθεν περιγράφων· ἐν οἷς πολλάκις καὶ ἔννοια καὶ πρᾶξι; ἀνεστράφη. Ὅθεν, τὴν μὲν μονολόγιστον προσβολὴν, ἀναγκαστικὴν οἶδαμεν, διὰ τὸ καὶ μισουμένην παραμένειν· τὴν δὲ τῶν ἐπαγομένων λογισμῶν ὁμιλίαν, προαιρετικὴν. Ἐδειξαν δὲ τοῦτο καὶ οἱ μὴ ἀμαρτήσαντες ἐν τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως; Ἀδὰμ, τὴν μὲν προσβολὴν κωλύσαι μὴ δυναθέντες, τὴν δὲ πρὸς αὐτὴν ὁμιλίαν καὶ προσπάθειαν καθόλου παρατησάμενοι.

Ἐρώτησις.

Εἰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ παράβασιν κατὰ ἀνάγκην οὐ παρεδέξαμεθα; Ὁ ἐστὶν ἡ λογιστικὴ ἡμῶν ἀμαρτία.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ἐστὶ τοῦ Ἀδὰμ παράβασις, ἀλλ' ἔλεγχος τῆς ἐκάστου ἡδυπαθείας. Ἄλλ' οὐδὲ τὴν παράβασιν διεδεξάμεθα. Ἐπεὶ κατὰ τὴν διαδοχὴν, ἀνάγκη ἔδει πάντα; παραβάτας; εἶναι, καὶ μὴ ἐγκαλεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ κατὰ ἀνάγκην φυσικῆς διαδοχῆς παραβαίνοντας. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως· οὐδὲ γὰρ πάντες παρὰβαίνομεν τὴν ἐντολὴν, οὐδὲ πάντες φυλάττομεν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐ κατὰ ἀνάγκην ἐστὶν, ἀλλ' ἡδυπάθεια ἡ παράβασις. Εἰ δὲ λέγεις; διὰ ταύτην ἐληλυθέναι τὸν Κύριον· διὰ τί ταύτην οὐκ ἀνήρει ἐν τῷ βαπτίσματι, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἕκαστος ἐξουσίαν ἔχει παραθῆναι, ἢ μὴ παραθῆναι; Οὐκοῦν τὴν παράβασιν προαιρετικὴν οὖσαν, καθὼς ἀποδέδεικται, οὐδεὶς ἐξ ἀνάγκης διεδέξατο· τὸν δὲ ἐκ ταύτης θάνατον ἀναγκαστικὸν ὄντα διεδεξάμεθα· ὅς ἐστι Θεοῦ ἄλλοτριώσις. Ἀποθανόντος γὰρ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τοῦτ' ἐστὶν ἄλλοτριωθέντος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡμεῖς ζῆν ἐν Θεῷ ἡδυνάμεθα· διὰ τὴν θῆλον ὁ Κύριος, ἵνα ἡμεῖς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ζωοποιήσῃ, καὶ καταλλάξῃ τῷ Θεῷ, ὃ καὶ πεποίηκεν. Οὐκοῦν οὐ τὴν παράβασιν διεδεξάμεθα, ἀπειθῆ κάκεινον ἐξ ἀνάγκης ἐκράτησεν, ὅς ἐβασίλευε καὶ ἐπὶ τοῖς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ.

Ἐρώτησις.

Δεδόσθω ὅτι τὴν παράβασιν θελήματι ἔσχεν ὁ Ἀδὰμ, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοφυεῖς ὄντες καὶ ἡμεῖς θελήματι ἐκπίπτομεν· μὴ καὶ τὴν προσβολὴν θελήματι ἔσχεν;

piunt, quod ab hoc sæculo nude inferatur, sive rationale, sive alienum a ratione, præterquam hæc tria, quæ nominavit Apostolus ²⁰, fidem, spem et charitatem. Potest igitur quispiam studiosus veritatis et ex animo laborare cupiens, non fatigari præsumptis cogitationibus, secundum ante dicam consecutionem, sed attendere cordi, et interius proficere, Deoque appropinquare, modo non molesti sicut labores in illa attentione et perseverantia suscepti. Nequaquam enim potest cor non affigere, qui jactationibus conceptis animum attendit, et voluptatibus carnis quotidie, non exterius modo, sed et interius seipsum circumscreibt : quibus intellectus et actio sæpe subverti solent. Unde cogitationi objectam insultationem scimus esse contactam, cum, etiamsi sit odiosa, perduret : at cum injectis cogitationibus familiaritatem contrahere, spontaneum est. Quod ita esse demonstrarunt etiam, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui quidem oppugnationem prohibere non potuerunt cogitationum, omnem tamen familiaritatem et affectionem erga illas aversati sunt.

Interrogatio.

Nonne transgressionem Adæ (quod est animæ nostræ rationalis peccatum) necessario susceptivus ?

Responsio.

Peccatum non est Adami transgressio, sed index voluptatis cujusque. At neque transgressionem suscepimus, nam per successionem oporteret omnes transgressores esse, nec reprehendi debere a Deo, qui transgrediuntur necessitate successionis naturalis. Nunc autem non ita est : quia non omnes transgredimur mandatum, neque item omnes servamus. Unde clarum est, transgressionem non a necessitate originem trahere, sed a voluptate. Quod si dicas, illius causa venisse Dominum : quamobrem non prorsus eam debebat in susceptione baptismi, sed quisque etiam nunc habet potestatem transgrediendi, vel non? Quare transgressionem quæ spontanea est, ut demonstravimus, nemo suscipit ex necessitate; suscepimus tamen ex hac necessario consequentem mortem : quæ est alienatio a Deo. Primo siquidem homine mortuo, hoc est, alienato a Deo, nec nos in Deo vivere poteramus : propterea venit Dominus, ut per lavacrum regenerationis nos vivificaret et reconciliaret Deo, quod etiam præstitit. Quocirca non suscepimus transgressionem, quoniam in illum quoque necessario dominata esset ea quæ regnavit etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ ²¹.

Interrogatio.

Concedatur Adamum ultro transgressum esse, atque ob id nos similis consortes naturæ sponte etiam labi : nunquid ultro perforabat impugnationem?

²⁰ I Cor. xiii, 13. ²¹ Rom. v, 14.

Responsio.

Profecto necessario tolerabat impugnationem illam. At oppugnatio non est peccatum aut justitia, sed argumentum liberæ voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permissum est, ut ii qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronari demonstrantur: qui vero tendunt ad voluptatem, condemnari tanquam infideles. Cæterum hoc etiam scire debemus, non ab unaquaque nostrum conversione statim nos probos aut reprobos judicari; sed cum in tota vita quam agimus in carne, per insultationes probati fuimus, modo vincentes, nunc superati; modo cadentes, nunc exortati; modo errantes, nunc ad rectam viam deducti; tum in die exitus omnibus computatis, juxta proportionem judicabimur. Quamobrem oppugnatio non est peccatum. Absit! Quamvis enim ex necessitate, cogitatione tenus, res ostendet, nos tamen per Dominum spiritualiter operandi vim accepimus, estque in nostra potestate a prima conceptione probare quid sit noxium, quid utile, nec a necessitate, sed ab affectu dependet, ut crescentes cogitationes repudiemus aut amplectamur. Sed ponamus, ut existimas, ex necessitate et per successionem has renasci: quare pravæ cogitationum nomine condemnat nos Scriptura divina? aut quo pacto possumus eas excludere cum ex necessitate et successionem nos infestant? Sin dixeris mihi: Possumus per gratiam quam accepimus a baptismo, secundum Scripturas: hac etiam ratione nosce, nos auctores esse, qui consecuti sumus a Deo facultatem excludendi illas, a prima apprehensione et redditione. Si quis autem alium statuat auctorem suorum ipsius vitiorum, non modo peccat audacter, sed etiam blasphematur adversus Deum, ut qui permittat insontes homines oppugnari.

Interrogatio.

Cur igitur ego baptizatus, et Deum obsecro, et gratiam ejus imploro, totisque votis a pravæ cogitationibus liberari ac exsolvi desidero, nec tamen possum? Nonne clarum est, hanc irrecusabilem hereditatem nobis ex Adæ prævaricatione relictam esse?

Responsio.

Oportebat nos ratione præditos scire quid audiamus. Sed quoniam anima voluptatis amore vanaque gloria obscurata in profundum ignorantis delapsa est, jam non audit mandatum Scripturæ, non ordinem naturalem, nec peritorum moderationem: proprias duntaxat conceptiones sectatur. Quis enim si fidem habeat Scripturæ divinæ, Domini mandata peragat, non reperit consimili modo paulatim desinere cogitationes, certiorque sit, illas non ex potentia regnare, sed ob exilitatem fidei nostræ et mandatorum defectum? Quapropter non omnes statu pares sumus, neque iisdem impellimur conceptionibus, quia spontanæ sunt causæ conceptionum. Nam si necessario manerent ab Adamo, cuncti pariter ageremur, et inevitabili modo obsideremur, nec opus haberemus admoni-

A

Ἀποκρίσις.

Ναὶ τὴν προσβολὴν κατὰ ἀνάγκην ἔσχεν. Ἄλλ' ἡ προσβολὴ οὐτε ἁμαρτία ἐστίν, οὐτε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἐλεγχος τοῦ αὐτεξουσίου ἡμῶν θελήματος. Διὸ καὶ προσβάλλει ἡμῖν παρεχωρήθη, ἵνα τοὺς μὲν ἐπὶ τῆν ἐντολὴν βλέποντας στεφανίτας, ἀποδείξῃ ὡς πιστοὺς· τοὺς δὲ ἐπὶ τὴν ἡδονὴν κατεγνωσμένους, ὡς ἀπίστους. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ, ὅτι οὐ καθ' ἐκάστην ἡμῶν τροπὴν εὐθὺς δόκιμοι ἢ ἀδόκιμοι κρινόμεθα· ἀλλ' ὅταν ὅλην ἡμῶν τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν διὰ τῶν προσβολῶν δοκιμασθῶμεν, νικῶντες, νικῶμενοι· πίπτοντες, ἐγειρόμενοι· πλανῶμενοι, εὐδοκῶμενοι· τότε ἐν ἡμέρᾳ ἐξόδου πάντων συμψήφισθέντων, κατὰ ἀναλογίαν κρινόμεθα. Οὕτε οὖν ἡ προσβολὴ ἐστὶν ἁμαρτία. Μὴ γένοιτο! Εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἀνάγκης μονολογίστως δεκινῶνται τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡμεῖς ἐν Κυρίῳ ἐλάβομεν ἐξουσίαν πνευματικῆς ἐργασίας, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν ἀπὸ πρώτης ἐννοίας δοκιμάζειν τὸ βλαβερὸν καὶ τὸ ωφέλιμον, καὶ ἀποβάλλειν ἢ προσδέχεσθαι τοὺς λογισμοὺς, οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ διαθέσεως πληθυνομένων. Θῶμεν δὲ κατὰ σέ, ὅτι καὶ οὗτοι κατὰ ἀνάγκην καὶ διαδοχὴν ἀναφύονται· διὰ τί ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή κατακρίνει ἐπὶ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς; ἢ πῶς δυνάμεθα ἀποκλεῖσαι τοὺς ἐξ ἀνάγκης καὶ διαδοχῆς ἡμῖν ἐνοχλοῦντας; Εἰ δέ μοι λέγεις· Δυνάμεθα διὰ τῆς χάριτος ἧς εἰλήσαμεν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τὰς Γραφάς· γινώθι ὅτι καὶ οὕτως ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι, ἔχοντες παρὰ Θεοῦ δύναμιν ἀποκλεῖειν αὐτοὺς ἀπὸ πρώτης ἐννοίας καὶ ἀνατίσεως. Εἰ τις δὲ ἄλλον τινὰ ἴσθησιν αἴτιον τῶν ἐαυτοῦ κακῶν, οὐ μόνον ἀδῶς ἐξαμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀνατίως τοὺς ἀνθρώπους παραχωροῦντος; πολεμισθῆαι.

C

Ἐρώτησις.

Διὰ τί οὖν ἐγὼ βεβαπτισμένος, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶ, καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπικαλεῶμαι, καὶ οὐκ ἀνακαταλείβω τὸν βουλομαι ῥυσθῆναι καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι; Ἥ δὴλον, ὅτι ἡ τοῦ Ἀδάμ παράβασις ταύτην ἡμῖν τὴν ἀπαραίτητον κληρονομίαν κατέλειπεν;

Ἀποκρίσις.

Ἔδει μὲν ἡμᾶς λογικούς ὄντας, εἰδέναι τί ἀκούομεν. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ φιληδονίας καὶ κενοδοξίας σκοτισθεῖσα ἡ ψυχὴ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀγνοίας καταπίπτωκεν, οὐκέτι οὔτε Γραφικῆς ἐντολῆς ἀκούει, οὔτε φυσικῆς ἀκολουθίας, οὔτε ἐμπείρων ἐπιστάσις· ἢ μόνον ταῖς ἐννοίαις ἀκολουθεῖν. Τίς γὰρ πιστεύων τῇ θεῇ Γραφῇ, καὶ ποιῶν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, οὐκ εὕρισκε κατὰ ἀναλογίαν τὴν ὑπόλειψιν τῶν λογισμῶν, καὶ πληροφορεῖται, ὅτι οὐ κατ' ἐξουσίαν κρατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν καὶ ἑλλείψιν τῶν ἐντολῶν; Διὸ οὐ πάντες τῇ καταστάσει ἴσα ἐσμὲν, οὔτε ταῖς αὐταῖς ἐννοίαις ἐλαυνόμεθα. ἐπεὶ δὲ προαιρετικά ἐῖσαν αἱ τῶν λογισμῶν αἰτίαι. Εἰ γὰρ ἤσαν ἀναγκαστικά ἐκ τοῦ Ἀδάμ, πάντες ἂν ὁμοίως ἐνηργούμεθα, καὶ ἀπαραιτήτως ἐκρατούμεθα· καὶ οὔτε Γραφικῆς νομοθεσίας ἐδεόμεθα, φύσει καὶ

διαδοχὴν κρατούσης, καὶ οὐ φιληδόνου θελήματος. Nūn δὲ οὐχ οὕτως ἐστίν. Μὴ γένοιτο ! Ἰδοὺ γὰρ ὀρώμεν, ὅτι οὐ πάντες ὁμοίως ἐνεργούμεθα, οὐδὲ ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς, οὔτε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν· ἀλλ' ἕκαστος καθὼς ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ, περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀνθρωπίνης δόξης, καὶ ἡδουπαισίας καταφρονήσας, τοσοῦτον καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπέκλεισε, καὶ τοῦ ἡδουπαθούτου ἡσυχέστερος τυγχάνει. Διὰ τοῦτο ἕτερος ἐτέρου καὶ τῆ ἐννοίας καὶ τῷ βίῳ διεννόχησεν. Ἐπειδὴ οὖν καὶ τοῦτο σοφίζόμεθα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ζητοῦμεν οὐκ ἐκ πίστεως Ἰησοῦ, τοῦτ' ἐστὶν οὐ δι' ἐργασίας τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' εὐτελείας καὶ ταπεινοφροσύνης καρδιοπονοῦντες σβῆσαι τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ μετὰ τῆς κρυπτῆς ἡδουπαισίας, κενοδοξίας, λέγω, καὶ ἀνθρωπαρασεκείας, οἰήσεως καὶ φαντασμοῦ νίκης καὶ ἐπάρσεως, καὶ ἐτέρων τοιούτων, ὧν αἱ μὲν ἀποτυχταὶ τοὺς ἐπιθυμητικούς πληθύνουσι λογισμοὺς, τοῦτο χάριν οὐ δυνάμεθα. Τί οὖν τὰς αἰτίας κρατούντες πειρώμεθα ἀποβάλλειν ἀδίκως τὰς προσφευγῆς αὐτῶν ἐνεργείας; Εἰ δὲ ψευδὴς ὁ λόγος, καὶ χωρὶς ἡμετέρας αἰτίας ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἐνεργούμεθα, ἀκριβῶς ἐπισκεψόμεθα ὡς Θεῷ ἐξομολογούμενοι. Τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ ἔργῳ, καὶ λόγῳ, καὶ διανοίᾳ τὰ προειρημένα πάθη ἐπισπώμεθα καθ' ἡμέραν· καὶ τοὺς μὲν συνεργούντας ἀγαπῶμεν, ὡς εὐεργέτας· τοὺς δὲ ἐμποδίζοντας, ὡς ἐχθροὺς ἀποστρεφόμεθα; Εἰ δὲ οὕτω τὰ προειρημένα πάθη ἀγαπῶμεν, ὡς καὶ προφανῶς αὐτὰ διεκδικεῖν, πῶς τὴν μονολόγιστον αὐτῶν προσβολὴν μισήσομεν; Τῆς πρωτονομίας δὲ παραδεχθείσης, πῶς οἱ ταύτης ἀπρητισμένοι λογισμοὶ μὴ ἀκολουθήσασιν;

Ἐρώτησις.

Εἰ καὶ ταῦτα θῶμεν οὕτως ἔχειν· οὕτως ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο ποιῆσαι τὴν ἐκδίχσιν τῶν βούωντων πρὸς αὐτὸν υυκτὸς καὶ ἡμέρας.

Ἀπόκρισις.

Ὁ μὲν Κύριος οὐ πρὸς τοὺς ἐγκειμένους ταῖς ἡδουπαισίας θελήματι τὴν παραβολὴν λέγει, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ μόνων τῶν προσλήψεων πολεμουμένοις. Διὸ τοὺς μὲν ὑπὸ ἐχθρῶν ἀδικουμένους ἐκδικήσιν ἐπηγγείλατο, ἐκεῖνοις δὲ ὡς τὴν βοηθοῦσαν ἐντολὴν ἀποθεμένοις ἐγκαλεῖ, λέγων· *Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;* Ὅς καὶ παρεικάζει ἀνδρὶ μαρωῖ ἐπὶ ψάμμου τῶν ἰδίων θελημάτων οἰκοδομοῦντι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Μὴ οὖν ἀστηρίκτω νῶ καὶ ἀλόγῳ βουλή πάσις ταῖς ἑαυτοῦ ὑπονοίας ὡς ἀληθιναῖς ἐπερείδου, ποτὲ μὲν λέγων, ὅτι Ἐγὼ βεβάπτισμαι, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶ, καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπισπῶμαι, ὅλῳ θελήματι βουλόμενος βυσβῆναι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι, ὡς ἀνατιῶς ὑπὸ τῶν λογισμῶν κρατούμενος· ποτὲ δὲ πάλιν τὴν ἐκδίχσιν περιμένων τοῦ Κυρίου, ἦν ποιῆσαι ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις κατηγγείλαμεν, πανταχοῦ σεαυτὸν ἀναίτιον ἰστών· ὅπερ μεγάλης ἐστὶ βλαστημίας. Ὡμοῦ ἐρωτήσω σε καὶ γὰρ τῆς οἰήσεως νόημα, καὶ εἰς μοι ἀποκρισιν. Οἶδα δὲ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀληθείας;

tionē Scripturæ, natura per successionem dominante, non voluptatibus dedita voluntate. Nunc autem non ita res est. Absit! Ecce enim videmus, non omnes nos æqualiter torqueri, nec iisdem temporibus, nec easdem ob res; sed quatenus quisque Domino credidit de futuris bonis humanæ gloriæ, voluptatum studio contempto, hactenus exclusit cogitationes, et tranquilliore est animo, quam is qui voluptatibus afficitur. Propterea alter ab altero tum animi conceptione, tum vita discreti sumus. Cum ergo in eo cavillumur etiam veritatem, et quæramus extinguere cogitationes, non ex fide Jesu, hoc est, non in mandatis ejus exsequendis, aut per simplicitatem et humilitatem cor affligendo, sed occulta voluptate, vana, inquam, gloria, hominibus placendo, opinione et imaginatione victoriæ atque arrogantia ducti, aliisque similibus, quorum frustrationes, cupiditatum plenas augent cogitationes, hac de causa non possumus. Quid igitur retinentes causas, injuste naturales earum affectus abjicere tentamus? Sin falsum est quod dicimus, ac citra culpam nostram vexamur tentationibus, accurate perpendamus, ut constitemus Deo. Quis ignorat, nos quotidie facto, verbo et animo, antedictas affectiones accersere; et eos qui adjuvant, ut beneficos, amare; qui vero impediunt, velut hostes, aversari? Sin autem affectiones quas ante diximus, usque adeo diligimus, ut palam eas vindicemus: qui fiet ut earum insultationem quæ sit cogitatione tenuis, odio prosequamur? Ubi vero conceptionem primam amplexi fuerimus, quomodo dependentes ab ea cogitationes non subsequuntur?

Interrogatio.

Quamvis hæc ita se habere ponamus: sic in Evangeliiis promisit Dominus se facturum vindictam clamantium ad se die ac nocte ²².

Responsio.

Dominus quidem non dicit parabolam iis qui sponte jacent in deliciis, sed illis qui solis apprehensionibus impugnantur. Idcirco hos quidem injuriam patientes, ab hostibus vindicaturum se pollicitus est; illos autem, ut qui abjecerint ferens opem mandatam, increpat, dicens: *Quid vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico* ²³? Quos etiam assimilat viro stulto ²⁴, qui super arenam voluntatum suarum ædificat domum suam. Ne ergo inconstantia animi et rationis experti consilio ductus, omnibus opinionibus tuis innitare, tanquam veris, dicens interdum: Ego sum baptizatus, Deum invoco, gratiam ejus accerso, tota voluntate desiderans liberari a cogitationibus malis, et nequeo: tanquam sine culpa detinearum cogitationibus: quandoque vero contra exspectans a Domino vindictam, quam facturum in Evangeliiis denuntiavimus, ubique teipsum insontem constituens: quod quidem ingentis est blasphemix. Verumtamen ego te etiam rogabo sensum opinionis.

²² Luc. xviii, 8. ²³ Luc. vi, 46. ²⁴ ibid. 49.

tuæ, et responde mihi. Scio autem, quod a veritate A σφιγγόμενος, ἢ μείζονος ἐπάρσεως ῥήματα καλήσεις, ἢ τὴν σεαυτοῦ αἰτίαν ὁμολογήσεις.

Interrogatio.

Quamobrem Dominus cum dixerit: *Cito faciet vindictam* ²⁰, non celeriter facit, sed moratur, et relinquit te in cogitationibus pravis, licet deprecantem ex toto corde, et absque hæsitatione, quemadmodum dixisti?

Responsio.

Quod vero dixit, non puto ullam aliam ob causam tardare, quam patientiæ meæ. Quanto enim plus quispiam per impugnationem perpressus fuerit, tanto majore afficietur gloria. Ego quidem respondere duntaxat decreveram opinioni quam imbibisti: tu vero etiam adjecisti blasphemiam. Nam ut ascriberes tibi nomen falsæ patientiæ, constituisti Deum tuo proprio sermone mentientem; pravasque cogitationes, quæ ptoeunt ex corde, juxta verbum Domini ²¹, et coinquinant hominem, non esse jam ex Scriptura divina procuratrices nequitiae, deliciarum, totiusque peccati, sed patientiæ causas esse. Ego vero nunquam reperi, constrictos pravis cogitationibus a Scriptura divina laudari, sive in Veteri, sive in Novo Testamento, sed ut reos potius et condemnatos haberi: Deus siquidem ut perveras cogitationes odit, sic et cor unde nascuntur. Quare nos qui ipsas alimus, lugere debemus, velut amantes peccati, et non intumescere, quasi pugnenus adversus externa vitia. Scito igitur, o homo, Dominum intueri corda omnium, eosque qui primam improbarum cogitationum conceptionem oderunt, confestim vindicare, sicuti promisit, neque dimittere legionem multiplicis apprehensionis insurgentem, ut inquinat ipsorum animum et conscientiam; illos autem qui per fidem ac spem primas pullulationes non evitant, sed quasi discedendo et probando deliciis adhærent, velut infideles a seipsis auxilium petentes, etiam a subsequentibus cogitationibus pulsandos dimittit: quas ideo non perimit, quia videt nos impugnationem nostri diligere ac non odio prosequi, ubi primum obscure cœperit apparere. Si quis vero post tantam tamque claram disputationem, fidem non habeat iis quæ dicta sunt, reipsa det operam, ut discat veritatem. Si vero non credit Scripturæ, neque ipso facto vult seipsum certiore facere, is aperte demonstrat se diligere et amplecti suam opinionem. Quid enim delectabilius ea quæ suggerit, peccatum cogitationum extraneum esse, efficitque ut velut innocentes gloriemur et extollamur potius, quam prava commenta confiteamur ac lugeamus?

Interrogatio.

Dixisti superius, nos non prævaricationem Adæ, sed mortem ejus suscepisse. Cum ergo mors vigeat, vigent etiam cogitationes pravae.

²⁰ Luc. xviii, 8. ²¹ Matth. xv, 19, 20.

Ἐρώτησις.

Διὰ τί ὁ Κύριος εἰπὼν, Ἐν τάχει ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν, οὐ ποιεῖ ἐν τάχει, ἀλλὰ βραδύνει, καὶ ἀφίησίν σε ἐν τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καίτοι ἀκαρδίως καὶ ἀνευδοκίως εὐχόμενον, καθὼς εἶρηκας;

Ἀπόκρισις.

Ὁ δὲ εἶπεν, ἐγὼ λογίζομαι, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον βραδύνει, ἢ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπομονὴν· ὅσον γὰρ ἐν τις ὑπομείνη πολεμούμενος, τοσούτον καὶ δοξασιθήσεται. Ἐγὼ μὲν ἐδόκουν μόνης τῆς περιεχούσης σε οἰήσεως προσενέγκαι ἀποκρισιν· σὺ δὲ καὶ βλασφημίαν προσέθηκας. Ἴνα γὰρ σεαυτοῦ ψευδόμενον ὑπομονὴν ἐπιγράψῃς, ἔστησας τὸν θεὸν ἐπὶ τοῦ ὄπισθ' λόγου ψευδόμενον· καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς οὐκέτι κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, πονηρίας, καὶ ἡδουπαθείας, καὶ πάσης ἀμαρτίας παρεκτικούς, ἐκ τῆς καρδίας ἐκπορευομένους, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ κοινοῦντας τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὑπομονῶν αἰτίους. Ἐγὼ δὲ οὐδέποτε τοὺς τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς συνηχομένους, ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπαινούμενους εὐρηκα, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ, οὔτε ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς αἰτίους καὶ κατακρινόμενους· ὁ θεὸς γὰρ, ὡς περ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς μισεῖ, οὕτω καὶ τὴν γεννώσαν αὐτοὺς καρδίαν. Διὸ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς, πενθεῖν ὀφείλομεν ὡς φιλαμαρτήτους, καὶ μὴ φυσιοῦσθαι ὡς πολεμοῦντες ἀλλοτρίους κακοῖς. Γινώθι οὖν, ὦ ἄνθρωπε, ὅτι ὁ Κύριος ἐφορᾷ τὰς πάντων καρδίας, καὶ τοὺς μὲν μισοῦντας τῶν πονηρῶν ἐνθυμημάτων τὴν πρωτόνοιαν παραχρῆμα ἐκδικεῖ, καθὼς ἐπηγγέιλαιτο, καὶ οὐκ ἐπαφίησιν τὸν ἐσμὸν τῆς πολυνοίας ἐπαναστάντα μολῦναι αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν· τοὺς δὲ τὰς πρώτας ἀναδόσεις μὴ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος καταβάλλοντας, ἀλλ' ἐκ τοῦ καταμανθάνειν ᾄθεν καὶ δοκιμάζειν προσθῆναι οὐκ ἀφίησιν, ὡς ἀπίστους καὶ αὐτοδοθηθούσας, περικρουσθῆναι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεπομένων λογισμῶν· οὗς διὰ τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖ, ἐπειδὴ βλέπει τὴν πρὸς αὐτοὺς προσβολὴν ὑφ' ἡμῶν ἀγαπωμένην, καὶ μὴ ἐκ πρώτης ἀφανείας μισουμένην. Εἰ δὲ τις μετὰ τοσαύτην φανερολογίαν ἀπιστεῖ τοῖς εἰρημένους, ἔργῳ ἐπιτηδευσάτω μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ οὔτε τῇ Γραφῇ πιστεύει, οὔτε ἔργῳ βούλεται ἑαυτὸν πληροφορηθῆσαι, δηλὸς ἐστὶν ἀγαπῶν τὴν ἡδουπῆν τῆς οἰήσεως. Τί γὰρ ταύτης ἡδουπαθέστερον, ἀλλοτρίαν τὴν λογικὴν ἀμαρτίαν ὑποτιθεμένης, καὶ γαυριᾶν καὶ ἐπαίρεσθαι, ὡς ἀναιτίους μᾶλλον, ἢ ἐξομολογεῖσθαι καὶ πενθεῖν ἐπὶ τοῖς πονηροῖς βουλεύμασι παρασκευαζούσης;

Ἐρώτησις.

Σὺ προείρηκας, ὅτι τὴν μὲν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ οὐ διεδέξαμεθα, τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ διεδέχθημεν. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου κρατοῦντος, κρατοῦσι καὶ οἱ πνευροὶ λογισμοί.

Ἀποκρίσις.

Ἦ τῆς ἀπιστίας! Τί οὖν ἦλθεν ὁ Κύριος ἐν σαρκί, ἢ πάντως ἵνα εἰς ὑπὲρ πάντων ἀποθάνῃ, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἐστι τὸν διάβολον; Εἰ δὲ ἐτι τὸν ἐκ τοῦ Ἀδάμ θάνατον κρατεῖν ἐκτὸς ἡμετέρας κακοπιστίας νομίζεις, δηλονότι καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἀθετεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα ἀτέλεστον ἔχεις, ἐτι τῶν βεβαπτισμένων χωρὶς αἰτίας ἰδίας ὑπὸ τοῦ πατρικοῦ θανάτου κρατουμένων. Διὰ τοῦτο, ὦ ἀνθρώπε, πῶς χάριτι Χριστοῦ νέος Ἀδάμ γέγονας, καὶ οὐδὲν τοῦ παλαιοῦ ἐξ ἀνάγκης ἐπιφέρεις, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ τῆς σῆς κακοπιστίας καὶ παραβάσεως; Ἦλθε δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος, ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἔλυσεν ἡμᾶς τοῦ πατρικοῦ θανάτου, καθαρίζει ἡμᾶς καὶ ἀνακαινίζει διὰ τοῦ βαπτίσματος, τίθεισιν ἡμᾶς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθλὸν ἐπιτρέπει, τοῦτ' ἐστι πάντα βεβαπτισμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγαπᾶν καὶ ὑπομένειν ἐν τοῖς ἡτήμασι, καὶ μὴ ἐν ταῖς τροπαῖς ἕκαστον ἐφευρίσκειν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δοκοῦσι καλοῖς ἀγαπᾶν, ἐν δὲ τοῖς νομιζομένοις κακοῖς μισεῖν· ὃ ἐστι τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ ἀπαγευσάμενος ὁ νοῦς, εὐθέως περιπίπτει τοῖς αὐτοῖς ἡτήμασι, καὶ εὐρίσκει τὴν ἑαυτοῦ γύμνωσιν διὰ τῆς πονηρᾶς ἐφευρέσεως, διὰ τοῦ πλησίον, ἦν πρῶτον οὐκ ἐπίστατο, διὰ συμπαθείας ἐπιτεκαλυμμένην. Διὰ τοῦτο τοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας τεθεῖσιν ἐντέταλται, λέγων· *Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθήτε· ἀρετε, καὶ ἀρεθῆσεται ὑμῖν*. Σύντομον ἐπὶ τοῦτοις φησὶν· *Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς ἰσως*. *Ὅστος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται*. Ὅν τρόπον ἐποίησας, ἔσται σοι. Ποσάκις οὖν τὰς ἐντολάς ταύτας ἐθεδηλώσαμεν! Ποσάκις τὸν πλησίον κατεκρίναμεν ἀσυμπαθῶς! Ποσάκις ἐμίσησαμεν, ἢ καὶ μηδὲν ἀδικούντας ἠδικήσαμεν! Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί ἐτι τὸν Ἀδάμ μεμφόμεθα, καὶ ἐτέροις αἰτιώμεθα κακοῖς; Εἰ γὰρ δὴ καὶ περιπέσαμεν τῷ ὁμοίῳ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ ὁμοίως παρέβημεν τὴν ἐντολὴν θελήματι, καθὼς κάκεινος. Τρία οὖν συμβέβηκε τῷ Ἀδάμ πράγματα, καὶ οὐχὶ ὡς σὺ νομίζεις· ἀτινά ἐστι, προσβολὴ κατ' οἰκονομίαν, παράβασις κατὰ ἰδίαν ἀπιστίαν, θάνατος κατὰ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπακολουθήσας οὐχ ἦτον τῆς οἰκονομικῆς προσβολῆς, ἀλλὰ τῇ ἐξ ἀπιστίας παραβάσει. Ἡμεῖς οὖν μόνον τὸν θάνατον τοῦ Ἀδάμ διεδεξάμεθα· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἐκ νεκρῶν ζῶντας γενέσθαι, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ Κύριος, καὶ πάντας ἐζωοποίησε. Τὴν δὲ πρωτόναιαν κατ' οἰκονομίαν ἔχομεν ὡς περ κάκεινος· καὶ τὸ παρακούσαι ἢ μὴ παρακούσαι κατὰ θέλημα ἔχομεν, ὡς περ κάκεινος. Καὶ πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι προαιρετικὴν ἔχομεν τὴν διὰ τῶν λογισμῶν παράβασιν οἱ μὴ ἀμαρτήσαντες ἐν τῷ ὁμοίωματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ Ἀδάμ ὄντες ἐκείνοι ἠδυνήθησαν μὴ ἀμαρτήσαι ἐν τῷ ὁμοίωματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, δηλονότι καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα. Τί οὖν προφασίζόμεθα προφάσεις ἐν

A

Responsio.

O infidelitatem! Qua igitur de causa venit Dominus in carne, nisi plane ut unus pro omnibus moreretur, secundum Scripturas, et destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum? Sin arbitraris adhuc regnare mortem ex Adam profectam, citra nostram malam fidem, adventum Christi profecto contemnis, et baptismum habes imperfectum, si baptizati pateram morte citra suam culpam adhuc detinentur. Quapropter, o homo, quo pacto per gratiam Christi novus Adam factus es, et veteris nihil circumfers necessario, nisi malæ fidei prævaricationisque tuæ quidpiam habuisses? Nostra causa venit Dominus, mortuus est pro nobis, exsolvit nos morte paterna, purgat nos ac renovat per baptismum, collocaat nos in paradiso Ecclesiæ, ex omni ligno quod est in paradiso permittit edere, hoc est omnem baptizatum in Ecclesia diligere, et delinquentem tolerare, et ne quis alium in suis mutationibus reperisse gaudeat, qui diligit quidem in his quæ prospera putantur, oderit autem in his quæ existimantur adversa: quod est lignum scientiæ boni et mali, de quo cum gustaverit animus, in suam infirmitatem protinus delabitur, et per malignam inventionem in rebus ad proximum pertinentibus, quam antea ignorabat compassione velatam, reperit sui ipsius demutationem. Quare mandata dedit his qui constituti sunt in paradiso Ecclesiæ, dicens: *Nolite judicare, et non judicabimini*. *Dimittite, et dimittetur vobis*. Horum compendium inquit: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. Hæc est enim lex et propheta*. Perinde tibi erit, ut alii feceris. Quoties igitur hæc mandata contaminavimus! Quoties proximum absque ulla compassione condemnavimus! Quoties odio prosecuti sumus; aut etiam nihil nos lædentes affectibus injuria! Quod si hæc ita se habent, quid adhuc de Adamo conquerimus, et accusamus aliena vitia? Nam et in mortem consimilem incidimus: imo, perinde ac ille sponte mandatum transgressi sumus. Tria igitur contigerunt Adamo, non ita ut existimas: quæ quidem sunt dispensatio, impugnatio, transgressio pro modo suæ perfidiæ, et ex justo Dei judicio mors, quæ non minus sequitur ipsam cum dispensatione permissam impugnationem, quam nascentem e perfidia transgressionem. Solam ergo mortem ab Adam suscepimus, quoniam ex mortuis viventes effici non poteramus, donec venit Dominus, qui cunctos vitæ restituit. Atqui primam conceptionem habemus ex dispensatione, quemadmodum et ille; et perinde ac ille, pro arbitrio possumus obtemperare, vel non obtemperare. Nobis etiam suadent, in libera voluntate situm esse ut per cogitationes transgrediamur, ii qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, ut ait Apostolus. Si enim qui orti sunt ab Adamo, potuerunt non peccare in similitudinem prævarica-

²⁷ Hebr. II, 14. ²⁸ Matth. VII, 1. ²⁹ Luc. VI, 37.

³⁰ Matth. VI, 12; Luc. VI, 1. ³¹ Rom. V, 14.

tuæ, et responde mihi. Scio autem, quod a veritate A
coactus, aut majoris arrogantia verba proferes,
aut tuam ipsius culpam confitebere.

Interrogatio.

Quamobrem Dominus cum dixerit: *Cito faciet vindictam* ²⁰, non celeriter facit, sed moratur, et refrenat te in cogitationibus pravis, licet deprecantem ex toto corde, et absque hæsitatione, quemadmodum dixisti?

Responsio.

Quod vero dixit, non puto ullam aliam ob causam tardare, quam patientiæ meæ. Quanto enim plus quispiam per impugnationem perpressus fuerit, tanto majore afficietur gloria. Ego quidem respondere duntaxat decreveram opinioni quam imbibisti: tu vero etiam adjecisti blasphemiam. Nam ut ascriberes tibi nomen falsæ patientiæ, constituisti Deum tuo proprio sermone mentientem; pravasque cogitationes, quæ pteunt ex corde, juxta verbum Domini ²¹, et coinquant hominem, non esse jam ex Scriptura divina procuratrices nequitia, deliciarum, totiusque peccati, sed patientiæ causas esse. Ego vero nunquam reperi, constrictos pravis cogitationibus a Scriptura divina laudari, sive in Veteri, sive in Novo Testamento, sed ut reos potius et condemnatos haberi: Deus siquidem ut perveras cogitationes odit, sic et cor unde nascuntur. Quare nos qui ipsas alimus, lugere debemus, velut amantes peccati, et non intumescere, quasi pugnemus adversus externa vitia. Scito igitur, o homo, Dominum intueri corda omnium, eosque qui primam improbarum cogitationum conceptionem oderunt, confestim vindicare, sicuti promisit, neque dimittere legionem multiplicis apprehensionis insurgentem, ut inquinat ipsorum animum et conscientiam; illos autem qui per fidem ac spem primas pullulationes non evertunt, sed quasi discedendo et probando deliciis adhærent, velut infideles a seipsis auxilium petentes, etiam a subsequentibus cogitationibus pulsandos dimittit: quas ideo non perimit, quia videt nos impugnationem nostri diligere ac non odio prosequi, ubi primum obscure cœperit apparere. Si quis vero post tantam tamque claram disputationem, fidem non habeat iis quæ dicta sunt, reipsa det operam, ut discat veritatem. Si vero non credit Scripturæ, neque ipso facto vult seipsum certiore facere, is aperte demonstrat se diligere et amplecti suam opinionem. Quid enim delectabilius ea quæ suggerit, peccatum cogitationum extraneum esse, efficitque ut velut innocentes gloriemur et extollamur potius, quam prava commenta confiteamur ac lugeamus?

Interrogatio.

Dixisti superius, nos non prævaricationem Adæ, sed mortem ejus suscepisse. Cum ergo mors vigeat, vigent etiam cogitationes prava.

A σφιγγόμενος, ἢ μείζονος ἐπάρσεως βήματα κλήσεις, ἢ τὴν σεαυτοῦ αἰτίαν ὁμολογήσεις.

Ἐρώτησις.

Διὰ τί ὁ Κύριος εἰπὼν, Ἐν τάχει κοιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν, οὐ ποιεῖ ἐν τάχει, ἀλλὰ βραδύνει, καὶ ἀφίησιν σε ἐν τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καίτοι ὁλοκαρδίως καὶ ἀνευδοκίᾳ εὐχόμενος, καθὼς εἶρηκας;

Ἀπόκρισις.

Ὁ δὲ εἶπεν, ἐγὼ λογίζομαι, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον βραδύνει, ἢ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπομονὴν· ὅσον γὰρ ἐν τις ὑπομείνῃ πολεμούμενος, τοσούτον καὶ δοξασθήσεται. Ἐγὼ μὲν ἐδόκουν μόνῃς τῆς περιουσίας ὡς οἰήσεως προσενέγκαι ἀπόκρισιν· σὺ δὲ καὶ βλασφημίαν προσέθηκας. Ἦνα γὰρ σεαυτοῦ ψευδώνυμον ὑπομονὴν ἐπιγράψῃς, ἕστησας τὸν θεὸν ἐπὶ τοῦ ὄντος λόγου ψευδόμενος· καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς οὐκέτι κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, πονηρίας, καὶ ἡδυπαθείας, καὶ πάσης ἀμαρτίας παρεκτικούς, ἐκ τῆς καρδίας ἐκπορευομένους, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ κοινούντας τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὑπομονῶν αἰτίους. Ἐγὼ δὲ οὐδέποτε τοὺς τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς συνηχομένους, ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπαινούμενους εὐρηκα, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ, οὔτε ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς αἰτίους καὶ κατακρινόμενους· ὁ θεὸς γὰρ, ὡς περ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς μισεῖ, οὕτω καὶ τὴν γεννώσαν αὐτοὺς καρδίαν. Διὸ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς, πενθεῖν ὀφείλομεν ὡς φιλαμαρτήτους, καὶ μὴ φησισθῆναι ὡς πολεμῶντες ἄλλοτριος κακοῦ. Γνωθὶ οὖν, ὦ ἄνθρωπε, ὅτι ὁ Κύριος ἐφορᾷ τὰς πάντων καρδίας, καὶ τοὺς μὲν μισούντας τῶν πονηρῶν ἐνθυμημάτων τὴν πρωτόνοιαν παραχρῆμα ἐκδικεῖ, καθὼς ἐπηγγέλατο, καὶ οὐκ ἐπαφίησιν τὸν ἔσμεν τῆς πολυνοίας ἐπαναστάντα μολῶναι αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν· τοὺς δὲ τὰς πρώτας ἀναδόσεις μὴ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος καταβάλλοντας, ἀλλ' ἐκ τοῦ καταμανθάνειν ᾄθεν καὶ δοκιμάζειν προσθηδουπάθοντας, ἀφίησιν, ὡς ἀπίστους καὶ αὐτοδοχοῦντας, περικρουσθῆναι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεπομένων λογισμῶν· οὗς διὰ τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖ, ἐπειδὴ βλέπει τὴν πρὸς αὐτοὺς προσβολὴν ὑφ' ἡμῶν ἀγαπωμένην, καὶ μὴ ἐκ πρώτης ἀφανείας μισουμένην. Εἰ δὲ τις μετὰ τοσαύτην φανερολογίαν ἀπιστεῖ τοῖς εἰρημένοις, ἔργῳ ἐπιτηδευσάτω μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ οὔτε τῇ Γραφῇ πιστεύει, οὔτε ἔργῳ βούλεται ἑαυτὸν πληροφορῆσαι, δῆλός ἐστιν ἀγαπῶν τὴν ἡδονὴν τῆς οἰήσεως. Τί γὰρ ταύτης ἡδυπαθέστερον, ἄλλοτριαν τὴν λογικὴν ἀμαρτίαν ὑποπιθεμένης, καὶ γαυριᾶν καὶ ἐπαίρεσθαι, ὡς ἀναιτίους μᾶλλον, ἢ ἐξομολογεῖσθαι καὶ πενθεῖν ἐπὶ τοῖς πονηροῖς βουλεύμασι παρασκευαζούσης;

Ἐρώτησις.

Σὺ προείρηκας, ὅτι τὴν μὲν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ οὐ διεδεξάμεθα, τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ διεδέχθημεν. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου κρατοῦντος, κρατοῦσι καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοί.

²⁰ Luc. xviii, 8. ²¹ Matth. xv, 19, 20.

Ἀποκρίσις.

Ὡ τῆς ἀπιστίας! Τί οὖν ἦλθεν ὁ Κύριος ἐν σαρκί, ἢ πάντως ἵνα εἰς ὑπὲρ πάντων ἀποθάνῃ, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἐστι τὸν διάβολον; Εἰ δὲ ἐτι τὸν ἐκ τοῦ Ἀδάμ θάνατον κρατεῖν ἐκτὸς ἡμετέρας κακοπιστίας νομιζέεις, δηλονότι καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἀθετεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα ἀτέλεστον ἔχεις, ἐτι τῶν βεβαπτισμένων χωρὶς αἰτίας ἰδίας ὑπὸ τοῦ πατρικοῦ θανάτου κρατουμένων. Διὰ τοῦτο, ὦ ἀνθρώπε, πῶς χάριτι Χριστοῦ νέος Ἀδάμ γέγονας, καὶ οὐδὲν τοῦ παλαιοῦ ἐξ ἀνάγκης ἐπιφέρεις, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ τῆς σῆς κακοπιστίας καὶ παραβάσεως; Ἦλθε δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος, ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἔλυσεν ἡμᾶς τοῦ πατρικοῦ θανάτου, καθαρίζει ἡμᾶς καὶ ἀνακαινίζει διὰ τοῦ βαπτίσματος, τίθησιν ἡμᾶς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθλὴν ἐπιτρέπει, τοῦτ' ἐστι πάντα βεβαπτισμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγαπᾶν καὶ ὑπομένειν ἐν τοῖς ἡττήμασι, καὶ μὴ ἐν ταῖς τροπαῖς ἕκαστον ἐφευρίσκειν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δοκοῦσι καλοῖς ἀγαπᾶν, ἐν δὲ τοῖς νομιζομένοις κακοῖς μισεῖν· ὃ ἐστι τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ ἀπαγευσάμενος ὁ νοῦς, εὐθέως περιπίπτει τοῖς αὐτοῖς ἡττήμασι, καὶ εὐρίσκει τὴν ἑαυτοῦ γύμνωσιν διὰ τῆς πονηρᾶς ἐφευρέσεως, διὰ τοῦ πλησίον, ἢ πρῶτον οὐκ ἐπίστατο, διὰ συμπαθείας ἐπιτεκαλυμμένην. Διὰ τοῦτο τοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας θεθεῖσιν ἐντέταλται, λέγων· *Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἀρετε, καὶ ἀρεθῆσεται ὑμῖν*. Σύντομον ἐπὶ τούτοις φησὶν· *Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ἕμωις. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προσφῆται*. Ὅν τρόπον ἐποίησας, ἔσται σοι. Ποσάκις οὖν τὰς ἐντολάς ταύτας ἐθεθλώσαμεν! Ποσάκις τὸν πλησίον κατακρίναμεν ἀσυμπαθῶς! Ποσάκις ἐμισήσαμεν, ἢ καὶ μῆδὲν ἀδικούντας ἡδικήσαμεν! Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί ἐτι τὸν Ἀδάμ μεμφόμεθα, καὶ ἑτέροις αἰτιώμεθα κακοῖς; Εἰ γὰρ διη καὶ περιπέσαμεν τῷ ὁμοίῳ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ ὁμοίως παρέδημασιν τὴν ἐντολὴν θελήματι, καθὼς κάκεινος. Τρία οὖν συμβέβηκε τῷ Ἀδάμ πράγματα, καὶ οὐχὶ ὡς σὺ νομιζέεις· ἅτινά ἐστι, προσβολὴ κατ' οἰκονομίαν, παράβασις κατὰ ἰδίαν ἀπιστίαν, θάνατος κατὰ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπακολουθήσας οὐχ ἦτον τῆς οἰκονομικῆς προσβολῆς, ἀλλὰ τῆ ἐξ ἀπιστίας παραβάσει. Ἡμεῖς οὖν μόνον τὸν θάνατον τοῦ Ἀδάμ διεδεξάμεθα· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἐκ νεκρῶν ζῶντας γενέσθαι, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ Κύριος, καὶ πάντας ἐζωοποίησε. Τὴν δὲ πρωτόναιαν κατ' οἰκονομίαν ἔχομεν ὡσπερ κάκεινος· καὶ τὸ παρακοῦσαι ἢ μὴ παρακοῦσαι κατὰ θέλημα ἔχομεν, ὡσπερ κάκεινος. Καὶ πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι προαιρετικὴν ἔχομεν τὴν διὰ τῶν λογισμῶν παράβασιν οἱ μὴ ἀμαρτήσαντες ἐν τῷ ὁμοίωματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ Ἀδάμ ὄντες ἐκαίνοι ἠδυνήθησαν μὴ ἀμαρτήσαι ἐν τῷ ὁμοίωματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, δηλονότι καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα. Τί οὖν προφασιζόμεθα προφάσεις ἐν

A

Responsio.

O infidelitatem! Qua igitur de causa venit Dominus in carne, nisi plane ut unus pro omnibus moreretur, secundum Scripturas, et destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum³⁷? Sin arbitraris adhuc regnare mortem ex Adam profectam, citra nostram malam fidem, adventum Christi profecto contemnis, et baptismum habes imperfectum, si baptizati paternam mortem citra suam culpam adhuc detinentur. Quapropter, o homo, quo pacto per gratiam Christi novus Adam factus es, et veteris nihil circumfers necessario, nisi malæ fidei prævaricationisque tuæ quidpiam habuisses? Nostra causa venit Dominus, mortuus est pro nobis, exsolvit nos morte paterna, purgat nos ac renovat per baptismum, collocat nos in paradiso Ecclesiæ, ex omni ligno quod est in paradiso permittit edere, hoc est omnem baptizatum in Ecclesia diligere, et delinquentem tolerare, et ne quis alium in suis mutationibus reperisse gaudeat, qui diligit quidem in his quæ prospera putantur, oderit autem in his quæ existimantur adversa: quod est lignum scientiæ boni et mali, de quo cum gustaverit animus, in suam infirmitatem proinus delabitur, et per malignam inventionem in rebus ad proximum pertinentibus, quam aetæa ignorabat compassione velatam, reperit sui ipsius demutationem. Quare mandata dedit his qui constituti sunt in paradiso Ecclesiæ, dicens: *Nolite judicare, et non judicabimini*³⁸. *Dimittite, et dimittetur vobis*³⁹. Horum compendium inquit: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. Hæc est enim lex et propheta*⁴⁰. Perinde tibi erit, ut alii feceris. Quoties igitur hæc mandata contaminavimus! Quoties proximum absque ulla compassione condemnavimus! Quoties odio prosequi sumus; aut etiam nihil nos ledentem affectum injuria! Quod si hæc ita se habent, quid adhuc de Adamo conquerimur, et accusamus aliena vitia? Nam et in mortem consimilem incidimus: imo, porinde ac ille sponte mandatum transgressi sumus. Tria igitur contigerunt Adamo, non ita ut existimas: quæ quidem sunt dispensatio, impugnatio, transgressio pro modo suæ perfidiæ, et ex justo Dei judicio mors, quæ non minus sequitur ipsam cum dispensatione permissam impugnationem, quam nascentem e perfidia transgressionem. Solam ergo mortem ab Adamo suscepimus, quoniam ex mortuis viventes effici non poteramus, donec venit Dominus, qui cunctos vitæ restituit. Atqui primam conceptionem habemus ex dispensatione, quemadmodum et ille; et perinde ac ille, pro arbitrio possimum obtemperare, vel non obtemperare. Nobis etiam suadent, in libera voluntate situm esse ut per cogitationes transgrediamur, ii qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, ut ait Apostolus⁴¹. Si enim qui orti sunt ab Adamo, potuerunt non peccare in similitudinem prævarica-

B

C

D

³⁷ Hebr. II, 14. ³⁸ Matth. VII, 1. ³⁹ Luc. VI, 37.⁴⁰ Matth. VII, 12; Luc. VI, 1. ⁴¹ Rom. V, 14.

tionis Adæ, certe nos etiam possumus. Quid igitur præteximus excusationes in peccatis, et perperam de Deo loquimur, quasi nos injuste permittat alienis oppugnari vitis? Quapropter exacte scire debemus, post universam Adæ culpam a Domino deletam, si quispiam aliquid vitii patiat, quicumque sit ille, hoc ei accidere, quod perfectionem quam mystice adeptus est in baptismo, sua perfidia, aut potius voluptatis amore contempsit. Etsi enim homo, cum imperfectæ sit fidei et operatione destitutus, nondum novit quid accepit, Deus tamen rem perfectam donavit. Inquit enim: *Omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*⁴². Hoc autem ipsum perfectum non leviter aut temere quis animo consequitur, etiamsi totius orbis intellectum adhibuerit, præterquam exsequendis mandatis divinis; idque juxta proportionem, quia pro varietate operationis, donum etiam varie nobis revelatur. Nullus ergo verbis aut habitu se comprimat, non allato hujus generis intellectu. Inquit enim: *Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat*⁴³. Ille porro qui commendationes accipit a Domino, debet recte et prudenter uti, ac scire diligenter, quod quantum quis contra suam ipsius perfidiam certaverit, et profecerit in fide, et boni quidpiam adeptus fuerit, non nuda modo cognitione, sed operando: nihil amplius consequitur aut consequi poterit, quam id quod ante mystice per baptismum acceperat, quod est Christus. *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis*⁴⁴. At cum Christus sit perfectus Deus, baptizatis perfectam sancti Spiritus gratiam largitur: quæ nullum a nobis incrementum accipit, sed revelatur et seipsam prodit nobis, pro modo observationis mandatorum: quæ non præstat accessionem fidei, donec occurramus omnes in unitatem fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi⁴⁵. Si quid igitur regenerati offeramus ei, illud jam erat ab eo in nobis reconditum, quemadmodum scriptum est: *Quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.*

ἁμαρτίαις, καὶ λαλοῦμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαις, ὡς ἄλλοτριούς κακοῖς πολεμῆσθαι ἡμᾶς παραχωρήσαντος ἀδικῶς; Ὁφειλομεν δὲ οὖν ἀκριβῶς εἰδέναι, ὅτι πάσης τῆς τοῦ Ἀδὰμ αἰτίας ἀναίρεθείσης παρὰ τῷ Κυρίου, ἕκαστος εἴ τι πάσχοι κακὸν, ἀθετήσας διὰ τῆς ἰδίας ἀπιστίας, ἤγουν ἐκ φιληδονίας, ἣν ἔλαβε μυστικῶς ἐν τῷ βαπτίσματι τελειότητα. Εἴ γὰρ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὕτω ἔγωγε ἔλαβεν, ἀτελής ὢν τῆ πίστει, καὶ ἑλλιπῆς ὢν τῆ ἐργασίᾳ· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸ τέλειον ἐδώρησάτο. Φησὶ γὰρ· Πᾶν δῶρημα τέλειον ἀνωθὲν ἐστὶ καταβυῖνον παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. Τοῦτο δὲ τέλειον οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν εὐρίσκει τις, κἂν πᾶσαν κοσμικὴν σύνεσιν παρεισενέγκῃ, εἰ μὴ δι' ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν· καὶ τοῦτο ἀναλόγως· κατὰ γὰρ τὴν διαφορὰν τῆς ἐργασίας, διαφόρως καὶ ἡ διουρέα ἡμῶν ἀποκαλύπτεται. Μηδεὶς οὖν ἑαυτὸν συστελλέτω λόγοις καὶ σχήμασιν, ἐκείνην μὴ ἔχων τὴν σύνεσιν. Φησὶ γὰρ· Οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστάνων, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὁ ἐκ Κυρίου συνιστῆσι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ παρὰ Κυρίου τὰς συστάσεις λαμβάνων, ὀφείλει ὀρθῶ φρονήματι κειχρῆσθαι, καὶ εἰδέναι ἀκριβῶς, ὅτι ὅσον ἂν τις ἠγωνίσαστο κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας, καὶ προέκοψε τῆ πίστει, καὶ κατέλαβέ τι ἀγαθόν, οὐ κατὰ γνώσιν μόνον ψιλλῆ, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν· οὐδὲν πλέον εὔρεν ἢ εὔρειν δυνήσεται, εἰ μὴ ὁ προειλήφει μυστικῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὅσοι γὰρ, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Χριστὸς δὲ τέλειος Θεὸς ὢν, τελείαν τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος δωδῶρηται· προσθήκη γὰρ παρ' ἡμῶν οὐ λαμβάνουσαν, ἀποκαλυπτομένην δὲ καὶ ἐμφανίζουσαν ἡμῖν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐντολῶν ἐργασίας, καὶ προσθήκη ἡμῖν τῆς πίστεως παρέχουσαν, ὥς ἂν κατατησῶμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Εἴ τι οὖν προσφέρωμεν αὐτῷ ἀναγεννηθέντες, τοῦτο ἦδη παρ' αὐτοῦ ἦν ἐγκερυμμένον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Τίς ἔγωγε νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο, ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν πάντα. Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen*⁴⁶.

⁴² Jac. i, 17. ⁴³ II Cor. x, 18. ⁴⁴ Galat. iii, 27. ⁴⁵ Ephes. iv, 13. ⁴⁶ Rom. xi, 34-36.

OPUSCULUM V.

Ad Nicolaum præcepta animæ salutaria.

I. Cum de tua ipsius salute nuper admodum sollicitus essem, multamque curam gererem de vita secundum Deum agenda, occurristi nobis res tuas commemorans, quibus laboribus, et quam ferventi impetu animi adhæsurus esses Domino, exacta vitæ conversatione, continentia, omnique alia afflictione,

D *Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς.*

A'. Ἐπειδὴ περ πρώην πολὺς ἦν φροντίζων ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, καὶ πολλὴν ἔχων μέριμναν περὶ τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, ἀντίθελας ἡμῖν τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγουμένος, δι' οἷων πόνον καὶ ὀρμῆς ζεούσης ἐμελλες προσκολλᾶσθαι τῷ Κυρίῳ δι' ἀκριβοῦς πολιτείας καὶ ἐγκρατείας, καὶ πάσης ἄλλης κακοπαθείας, ἀγρυ-

πνίας τε πολλῆς, καὶ συντόνου προσευχῆς ἀγωνιζό-
 μένος· οἷ τε πόλεμοι καὶ αἰκισμοὶ σαρκικῶν παθῶν
 ἐν τῇ σωματικῇ φύσει ἀναβρίπιζόντες, καὶ κατὰ τῆς
 ψυχῆς ἐπεγείρονται ἐκ τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου
 τῆς ἀμαρτίας τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς ἡμῶν, περισσοτέρως
 παρενοχλεῖσθαι ἀπωδύρου ὑπὸ τοῦ τῆς ὀργῆς καὶ ἐπι-
 θυμίας πάθους· καὶ μέθοδόν τινα, καὶ λόγους παρ-
 αινέσεως ἐπεζήτησει, οἷς τε πόνοις καὶ ἀγῶσι χρη-
 σάμενος ἀνώτερος τῶν προειρημένων ὀλεθρίων παθῶν
 καταστῆναι δυνήσῃ. Καὶ ἐν μὲν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ,
 ὅσον ἦν δυνατόν, κατὰ πρόσωπον τῇ ἀγάπῃ σου παρ-
 ηνέσαμεν, τὰ ψυχωφελῆ νοήματα καὶ φρονήματα ὑπο-
 τίθεμενοι, καὶ ἀποδεικνύντες οἷς πόνοις καὶ τόνοις
 ἀσκητικοῖς, μετὰ συνέσεως, καὶ πεφωτισμένης γνώ-
 σεως, λογικῶς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτευσαμένη
 ψυχή, διὰ πίστεως χάριτι βοηθουμένη δύναται περι-
 γυνέσθαι τῶν ἐνδοθεν τῆς καρδίας βρυνόντων κακῶν,
 ἐξαιρέτως δὲ τῶν προειρημένων παθῶν. Πρὸς ἃ γὰρ
 πάθη διὰ πρός]ληψιν καὶ συνθήειαν μᾶλλον πεποιήται
 ἢ ψυχῆ περισσοτέρως ὀχλουμένη, καὶ ὀξυτεστερώς
 ὑπ' αὐτῶν ὑποσυρομένη, κατὰ τούτων σπουδαιότερον
 καὶ ἀδιάλειπτον ἀγῶνα ἀναλαβεῖν ὀφείλει, ἕως οὗ
 ὑποτάξῃ τὰ σαρκικά καὶ ἄλογα τῆς κακίας ἐνεργή-
 ματα, οἷς πρότερον ὑπετάσσετο, καὶ ὑπεσύρετο, καὶ
 τῇ συνεχεῖ τῶν λογισμῶν ὑποκρίσει καὶ μελέτῃ κα-
 κῆ διὰ τῆς ἐνδον τῶν ἐννοιῶν συγκαταθέσεως αἰχμά-
 λωτος ἀπεφέρετο. Ἐπεὶ οὖν σωματικῶς διέστημέν σου
 σώματι, οὐ καρδίᾳ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐληλυθότες πρὸς
 τοὺς ἀληθινούς ἐργάτας καὶ ἀθλητάς τοῦ Χριστοῦ,
 ὅπως καὶ ἡμεῖς κἄν μικρῶς πως ἀγωνισάμενοι καὶ
 συναθλοῦντες τοῖς ἀδελφοῖς, τοῖς ἀθλοῦσι πρὸς τὰς
 ἀντικειμένας ἐνεργείας, καὶ τοῖς πάθεσι γενναίως
 ἀνθισταμένοις, τὸν δίκνον ἀποθώμεθα, τὴν ἀμέλειαν
 ἀφ' ἑαυτῶν ἀπορρίψωμεν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν καὶ
 ἐπιμέλειαν ἀναλάβωμεν, πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ
 ἐπιεργάμενοι. Διόπερ ὀλίγην παραινέσιν καὶ νοουθεσίαν
 ψυχωφελῆ προθευμήθην διὰ γράμματος χαράξαι τῇ
 γνησιότητι σου, ἵνα περὶ ὧν κατὰ πρόσωπόν σοι ἐλά-
 λουν, ταῦτα δι' ὀλίγων ἐν τῷ μετρίῳ τῆς παραινέσεως
 ἡμῶν γράμματι ἐντυγχάνω ἐπιμελῶς, ὡς παρόντων
 ἡμῶν πνευματικῆν ὠφέλειαν καρπώσῃ.

Β'. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τῆς κατὰ Θεὸν σου ὠφελείας,
 ὧ τέκνον, ἐντεῦθεν ποιεῖσθαι ὀφείλεις. Ἀνεπιλήστως
 καὶ ἀειμνημονεύτως ἐν ἀδιάλειπτῳ μελέτῃ ἀναλογί-
 σασθαι χρὴ πᾶσας τὰς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ εἰς
 σὲ γεγενημένας οἰκονομίας καὶ εὐεργεσίας εἰς σωτη-
 ρίαν τῆς ψυχῆς σου, καὶ μὴ λήθῃ κακίας καλυπτο-
 μένης βῆθυμίας αἰτίας, ἀμνημονίᾳ τῶν πολλῶν καὶ
 μεγάλων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνωφελῶς
 καὶ ἀχαρίστως παρέρχεσθαι τὸν ὑπόλοιπον χρόνον.
 Αἱ γὰρ τοιαῦτα ἀδιάλειπτοι μνήμαι, ὥσπερ τι κέν-
 τρον νύττουσαι τὴν καρδίαν, κινουσιν αὐτὴν πάντοτε
 εἰς ἐξομολόγησιν, εἰς ταπεινώσιν, εἰς εὐχαριστίαν
 μετὰ συντετριμμένης ψυχῆς εἰς πᾶσαν σπουδὴν ἀγα-
 θῆν, καὶ ἀναπέδοσιν τρόπων καὶ ἡθῶν χρηστῶν,
 καὶ πάσης τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς, αἱ μελετώσαι εὐ-
 συνειδήτῳ γνώμῃ τὸ προφητικὸν λόγιον, τὸ, Τί ἀν-
 ἀποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀναπέδω-

crebris vigiliis, et vehementi decertans oratione,
 quæve bella et carnalium affectionum pulsationes
 in natura corporea sese vibrarent, et adversus
 animam excitarentur a lege peccati repugnante
 legi mentis nostræ, gravius ab affectu irascendi
 perturbari te querebare; ac methodum quamdam
 hortatoriosque sermones requirebas, quibusve la-
 boribus et certaminibus utens, perniciosis affectio-
 nibus ante dictis superior evadere posses. Ac illo
 quidem tempore, quoad fieri poterat, præsentis
 dilectionem tuam exhortati sumus, propositis con-
 silii et prudentiæ præceptis animæ salutaribus,
 ostendentes quibus laboribus et contentionibus
 exercitatoris cum prudentia et cognitione illustrata
 rationabiliter secundum Evangelium versans ani-
 ma, adjuncta gratia per fidem possit interius scatu-
 rientia cordis vitia superare, maxime vero supra-
 dictas affectiones. Quarum enim affectionum præ-
 occupatione et familiaritate frequentius perturbata,
 et celerius agitata est anima, vehementius et assi-
 duum adversus eas debet inire certamen, donec
 carnales et irracionales affectus vitiorum subjuga-
 verit, quibus antea subiciebatur et agitabatur, et
 continua simulatione cogitationum, pravaque me-
 ditatione per internum animi consensum abduce-
 batur captiva. Cum ergo corporeo modo a corpore
 tuo, non animo, disjuncti simus, qui venimus in
 desertum ad veros operarios et athletas Christi, ut
 et nos vel quantulumcunque dimicantes, et una
 pugnantibus adversus contrarias facultates, et affectionibus viriliter resistentibus, pigritiam omnem exueremus, abjectaque a nobis ipsis omni negligentia, omne studium et diligentiam ad beneplacitum Dei peragendum alacres resumeremus. Quapropter exiguum admonitionem et exhortationem animæ perutilem decrevi mandare litteris ingenuitati tuæ, ut perinde ac si præsentis essemus, per ea quæ paucis scriptura nostra exhortatoria mediocri complexi sumus, diligentem navans operam, spiritalem fructum percipias eorum de quibus tecum præsens disserebam.

II. Initium igitur, o filii, præmonendi secundum Deum tuum hinc facere debes. Perpetua et nulla oblivione delenda memoria, cum assidua meditatione perpensi debent universæ Dei humanissimi administrationes, in te collata beneficia, salutis animæ tuæ gratia, et ne per socordiam et oblivionem multorum et ingentium beneficiorum ejus excidat e memoria tua tegi vitia, ideoque reliquium tempus inutiliter et ingrate transigas. Nam continua hujusmodi memoria cor pungens, instar aculei, perpetuo excitat illud ad confessionem, abjectionem, et gratiarum actionem cum anima contrita, ad omne bonum studium, et ut mansueta vitæ ratio benignique mores rependantur Deo cum omni eo digna virtute, semper animo bene conscio meditando illud propheticum elogium: Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis 47?

47 Psal. cxv, 12.

Cum enim secum anima beneficia reputaverit ab humanissimo Deo collata, a tempore natalitatis; aut e quantis periculis sæpius erepta sit; aut in quanta mala ruens et crebro delictis succumbens delapsa, spiritibus qui seduxerant eam, tradita non fuerit in inæritum et mortem, ut justo iudicio poterat; sed humanissimus Dominus longanimiter dissimulans delicta, conservaverit eam, illius conversione suscepta; et eam quæ hostibus et spiritibus malignis ultro per affectiones inservierat, ipse fovens et per omnia providens alebat, quam spiritu bono tandem duxerit in salutem; et amatorio pœculo exercitatoriae vitæ cordi indito, ei, ut mundum et universam carnalium affectionum eius seductionem læta desereret, vires addidit, exornavit etiam angelico habitu ordinis angelici, effectique ut a sanctis Patribus in costum fraternitatis facile assumeretur. Quis porro bene conscio præditus animo, his consideratis, habens tanta pignora, nullumque bonum pluris faciens quam percepta beneficia, non semper contrito corde permaneat? Nonne firmam fiduciam perpetuo resumet, hoc perpendens, nempe: Si, cum nihil egissem boni, sed coram eo inultum peccassem, deprehensus in carnis impuritate, aliisque permultis vitiis, non secundum peccata fecit, neque secundum iniquitates retribuit⁴⁴: sed tanta munera gratiasque ad salutem suppeditavit. Quamobrem si nos in posterum devoverimus integro servitio illius, in omni pura conversatione et consummatione virtutum, bonis omnibus ac spiritualibus charismatibus nos dignabitur, deducens ad omne bonum opus et corroborans. Idcirco qui perennem huiusmodi cogitationem conservat, non oblitus talium beneficiorum, se placat et dirigit, impellitque ad omne bonum exercitium virtutis, et omnem operationem justitiæ, prompto et parato semper animo ad peragendam Dei voluntatem.

III. Quare, dilecte fili, qui per Dei gratiam habes naturalem intellectum, hanc assiduam meditationem et exercitationem bonam jugiter apud teipsum conserva, non obrutus oblivione pernicioſa, non impeditus ignavia quæ desipientem reddit animum et a vitæ seducit, non habens cogitationem obscuratam ignorance, malorum omnium causa, non illectus mala prorsus negligentia, non concussus voluptate carnis, non habens a cupiditate captum animum, non exercens in teipso per consensum lubricarum cogitationum pollutionem, non victus ira, quæ fraternum parit odium, ut qui miseranda et infelici quadam occasione proximum angas, et angare, eique memoriæ colligas pravæ cogitationum, destitutus munda erga Deum precatione, et emancipato animo, ferinoque conceptu fratrem unanimem subintuens, et irrationalibus affectus carnalis motibus devinctam habens conscientiam,

⁴⁴ Psal. cii, 10.

κεν ἡμῖν; Ὅταν γὰρ ἀναλογισθῆται ψυχὴ τὰς ἀπὸ γεννήσεως εὐεργεσίας τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἢ ἐκ πόσων κινδύνων πολλὰκις ἐρύσθη, ἢ πόσοις κακοῖς περιπεσοῦσα, καὶ ἐν πλημμυλείαις πολλὰκις ὑποπεσοῦσα, ὀλισθήσασα οὐ παρεδόθη κατὰ τὸ δίκαιον κρίμα τοῖς ἀπατήσασιν πνεύμασιν εἰς ἀπώλειαν καὶ εἰς θάνατον· ἀλλὰ μακροθύμως ὁ φιλόφρων Δεσπότης παρορίων τὰ πλημμυλῆματα διεφύλαξεν, ἐκδεχόμενος τὴν ἐπιστροφήν αὐτῆς· καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ πονηροῖς πνεύμασιν ἐκουσίως διὰ τῶν παθῶν δουλεύσασαν αὐτὸς διέτρεψε, σκέπων καὶ παντοίως προνοῶν, καὶ τέλος ἀγαθῶ πνεύματι εἰς σωτηρίαν ὠδήγησε· καὶ φίλτρον ἀσκητικῶ βίου τῇ καρδίᾳ ἐνέθηκε, καὶ μετὰ χαρᾶς τὸν κόσμον καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀπάτην τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καταλείπειν ἐνεθύνωμωσε, καὶ ἀγγελικῶ σχήματι τῆς ἀγγελικῆς τάξεως κατεκόσμησε, καὶ εὐχερῶς προσληφθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐν αὐστηματι ἀδελφότητος παρεσκεύασε. Τίς δὲ εὐσυνείδητον ἔχων γνώμην, καὶ ταῦτα ἀναλογιζόμενος, οὐχὶ πάντοτε ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ διατελεῖσαι ἔχων τοσαῦτα ἐνέχυρα προλαθοῦσῶν εὐεργεσιῶν, μὴδὲν ἀγαθὸν πρότερον αὐτὸς ποιήσας; οὐχὶ πάντοτε βεβαίαν ἐλπίδα ἀναλάβῃ, τοῦτο λογιζόμενος, ὅτι εἰ μὴδὲν ἀγαθὸν μου ποιήσαντος, ἀλλὰ πολλὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ἁμαρτήσαντος, ἐν ἀκαθαρσίᾳ σαρκὸς καὶ ἄλλαις πολλαῖς κακίαις συλληφθέντος, οὐ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἐποίησεν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἀνταπέδωκεν, ἀλλὰ τοσαύτας δωρεὰς καὶ χάριτας εἰς σωτηρίαν ψυκόνωμωσεν; Ἐάν οὖν ὁλοτελῶς δῶμεν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ δουλεύειν αὐτῷ ἐν πάσῃ ἀγνῇ ἀναστρεφῆ, καὶ ἀρετῶν κατορθώσει πασῶν, ἀγαθῶν καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων καταξιώσει, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν κατευοδῶν καὶ δυναμῶν. Διόπερ ὁ πάντοτε τὸν τοιοῦτον λογισμὸν διασώζων, καὶ μὴ ἐπιλανθανόμενος τῶν τοιούτων εὐεργεσιῶν, δυσωπεῖ αὐτὸν, καὶ εὐθύνει, καὶ ἐπιείγει πρὸς πᾶσαν ἀσκήσιν ἀρετῆς ἀγαθῆν, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν δικαιοσύνης πάντοτε προθύμως, καὶ πάντοτε ἐτοίμως εἰς τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Γ. Τοιγαροῦν, ὦ τέκνον ἀγαπητὸν, ἔχων χάριτι Θεοῦ φυσικὴν σύνεσιν, ταύτην τὴν ἀδολεσχίαν καὶ μελέτην ἀγαθῆν πάντοτε ἐν σουτῷ φύλασσε, μὴ ὑπὸ λήθης τῆς ὀλεθρίου καλυπτόμενος, μηδὲ ὑπὸ βραθυμίας τῆς ματαιούσης καὶ ἐκκλινοῦσης ἀπὸ ζωῆς τὸν νοῦν ἐμποδιζόμενος, μὴ ὑπὸ ἀγνοίας τῆς πάντων τῶν κακῶν αἰτίας τὸν λογισμὸν σκοτιζόμενος, μὴ [ὑπὸ] ἀμελείας τῆς παγκάκου δελεαζόμενος, μὴ ὑπὸ ἡδονῆς τῆς σαρκὸς ὑποσυρόμενος, μὴ ὑπὸ ἐπιθυμίας τὸν νοῦν αἰχμαλωτιζόμενος, καὶ συγκαταθέσει πορνικῶν λογισμῶν μiasμόν ἐν αὐτῷ ἐργαζόμενος, μὴ ὑπὸ ὀργῆς μισαδελφίαν γεννώσης νικώμενος, καὶ οὐκ ἐπὶ ἔνεκεν καὶ ταιλαιπώρου προφάσεως λυπῶν καὶ λυπούμενος, καὶ συνάγων μνήμας τῶ πλησίον λογισμῶν πονηρῶν τῆς πρὸς Θεὸν καθαρᾶς προσευχῆς ἐκκλειόμενος, καὶ τὸν νοῦν ἐξανδραποδιζόμενος, καὶ θηριώδει λογισμῶ τὸν ὁμόψυχον ἀδελφὸν ὑποδλεπόμενος, καὶ τῷ ἀλόγῳ τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος τρόπῳ τῇ

συνειδήσει: δεσμούμενος, καὶ τοῖς πονηροῖς πνεύμα-
σιν οἷς ὑπῆρξας εἰς παιδείαν παραδιδόμενος ἄχρι και-
ροῦ, ἕως οὗ πάντοθεν ἐξαπορηθεὶς ὁ νοῦς, καὶ ὑπὸ
λύπης καὶ βῆθυμίας καταποθεὶς, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν
προκοπὴν διὰ τὰς προλαβοῦσας αἰτίας ἀπολέσας,
πάλιν ἀρχεται ἐπιλαμβάνεσθαι, διὰ πολλῆς ταπεινώ-
σεως, ἀρχὴν ὁδοῦ σωτηρίας· καὶ πολλὰ καμῶν ἐν
εὐχαίᾳ καὶ ἔλονυκτίαις ἀγρυπνίαις, λύσας τὰ αἰτία διὰ
τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐξομολογήσεως τῆς πρὸς Θεὸν,
οὕτως ἀρχεται πάλιν ἀνανήσει, καὶ διὰ φωτισμοῦ
γνώσεως εὐαγγελικῆς θεῖα χάριτι ἐλλαμπόμενος γι-
νώσκει, ὅτι ὁ μὴ ἑαυτὸν τελειῶς τῷ σταυρῷ ἐπιδίδους
ἐν φρονήματι ταπεινώσεως, καὶ βίβας ἑαυτὸν ὑπὸ
πάντων καταπατεῖσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι, ἀδικεῖ-
σθαί τε καὶ καταγελάσθαι, καὶ χλευάζεσθαι, καὶ ταῦ-
τα πάντα μετὰ χαρᾶς διὰ τὸν Κύριον ὑπομένων,

καὶ μὴ ἐκδικῶν ὄλωσ τὰ ἀνθρώπινα, δόξαν, ἢ τιμὴν,
ἢ ἔπαινον, ἢ ἡδονὴν βρώσεως, ἢ πόσεως, ἢ ἐνδύμα-
τος, Χριστιανὸς ἀληθινὸς οὐ δύναται γενέσθαι.

Δ'. Τοιγάρτοι οὐ τοιούτων ἡμῖν προκειμένων ἀγώ-
νων καὶ ἀθλῶν καὶ στεφάνων, μέχρι τότε ἡμεῖς ὑπὸ
τῆς ἐσχηματισμένης εὐσεβοῦς μορφώσεως τῷ Κυρίῳ
δουλεύοντες, ἄλλο τοῖς ἀνθρώποις νομιζόμενοι, καὶ
ἄλλο τῷ κρυπτῷ γινωσκόμενοι καὶ καταφαινόμενοι.
Ἅγιοι γὰρ παρὰ πολλῶν νομιζόμενοι, ἄγριοι ἄκ-
μην τὸ ἦθος τυγχάνομεν ἀληθῶς, μόρφωσιν εὐσε-
βείας ἔχοντες, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἐνώπιον Θεοῦ
μὴ κεκτημένοι· παρθένοι καὶ ἄγνοι παρὰ πολλῶν νο-
μιζόμενοι, καὶ παρὰ τῷ τὰ κρυπτὰ κατανοοῦντι, ἐν
ἀκαρθασίαις συγκαταθέσεων πορνικῶν ἐνδοθεν μολυ-
νόμενοι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις τῶν παθῶν βορβορού-
μενοι, καὶ διὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἡμῶν ἄσκησιν,
ἔτι καὶ τοῖς ἔπαινοις τῶν ἀνθρώπων ὑπτιούμενοι, καὶ
τὸν νοῦν ἐκτυφλούμενοι. Ἔως πότε οὖν ἐν τῇ ματαιό-
τητι τοῦ νοῦς πορευόμεθα, τοῦ εὐαγγελικοῦ φρονή-
ματος μὴ ἐπιλαθόμενοι, καὶ τὴν κατὰ συνειδήσιν πο-
λιτείαν οὐκ ἐπιγινώσκωμεν, ἵνα ταύτην σπουδαίως
μεταδιώξωμεν, ὅπως καὶ τὴν κατὰ συνειδήσιν παρ-
ρησίαν εὐρήσωμεν, ἀλλ' ἔτι ἐν τῇ νομιζομένῃ τοῦ
ἐξωθεν ἀνθρώπου δικαιοσύνη στηριζόμεθα, καὶ εἰ'
ὕστερῃσιν ἀληθοῦς γνώσεως, διὰ τῶν ἐξωθεν μόνον
ἐπιτηδευμάτων ἑαυτοὺς πλανῶμεν, τοῖς ἀνθρώποις ἀ-
ρέσκειν βουλόμενοι, καὶ τὰς παρ' αὐτῶν δόξας καὶ τι-
μὰς καὶ ἐπαίνους θηρώμενοι; Ἥξει πάντως ὁ τὰ
κρυπτὰ τοῦ σκότους ἀποκαλύπτων, καὶ φανερῶν τὰς
βουλὰς τῶν καρδιῶν, ὁ ἀπαραλόγιστος δικαστὴς, ὁ
μητε πλοῦσιον ἐντρέπόμενος, μητε πτωχὸν ἐλεῶν, ὁ
τὸ σχῆμα τὸ ἐξωθεν περιαιρῶν, καὶ τὴν ἀλήθειαν τὴν
ἐνδοθεν κεκρυμμένην φανερῶν· ὁ τοὺς κατὰ συνειδή-
σιν πολιτευσαμένους ἀληθινοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἀθλη-
τὰς, ἐν παρουσίᾳ ἀγγέλων ἐπὶ τοῦ ἰδίου Πατρὸς στε-
φανῶν, καὶ τοὺς ἐσχηματισμένους καὶ μόρφωσιν εὐ-
σεβείας περιβεβλημένους, καὶ φαινομένην μόνην πολι-
τείαν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἐπὶ ταύτῃ
ματαιῶς στηριζόμενους, καὶ ἑαυτοὺς φρεναπατοῦντας
ἐπὶ τῆς ἄνω κλήσεως τῶν ἁγίων, καὶ πάσης τῆς
ἐπουρανίου στρατιᾶς θριαμβεύων δεινῶς αἰχματομέ-
τους, καὶ εἰς τὸ ἐξώτερον κατακρινόμενους κατὰ τὰς

A malignisque spiritibus quibus traditus eras eru-
diendus ad tempus, donec ex omni parte spoliatus
animus, et tristitia atque ignavia absorptus, perdita
propter scelera præcedentia promotione divina,
denuo per multam humilitatem repetere incipiat
initium viæ salutaris; cumque precibus et integris
vigiliis nocturnis multum insudaverit, dissolutis
culpīs per dejectionem et confessionem Deo factam,
hac ratione sobrietatem incipiat resumere, ac per
gratiam divinam illustratione cognitionis evangeli-
cæ splendens cognoscat, eum videlicet, qui per
humilitatem animi seipsum cruci plane non dedi-
caverit, abjeceritque conculcandum ab omnibus,
contemnendum, offiendum injuria, illudendum et
subsannandum, eaque omnia læto animo perferat
propter Dominum, nullo prorsus modo sibi vindic-
ans humana, verbi gratia, gloriam, honorem, lau-
dem, voluptatem cibi potionisque vel indumenti,
verum Christianum evadere non posse.

IV. Itaque nos, qui hactenus hujusmodi certa-
mina, conflictus et coronas nobis non proposui-
mus, sub specie simulatæ pietatis Domino servi-
mus, dum aliud esse existimamur a multis, aliud
in abdito esse cognoscimur et revelamur. Nam
sancti credimur ab hominibus, revera tamen mo-
ribus admodum ægrestes sumus: formam quidem
habentes pietatis, virtutem autem ejus coram Deo
non possidentes: qui virgines et puri putamur a
plerisque; at apud eum qui novit abscondita, quia
lubricis cogitationibus assentimur, spurcitiis inte-
rius inquinati sumus, et passionum affectibus sor-
descimus, ac per exercitium nostrum simulatum
humanis laudibus ducti laboramus ignavia, anti-
moque excæcato sumus. Huc usque ergo in vani-
tate mentis ambulamus, et evangelicæ sapientiæ
non incumbimus, et conversationem in conscientia
sitam non agnoscimus, ut hanc diligenter perse-
quamur, quo conscientia libertatem consequamur,
sed adhuc in putativa externi hominis justitia per-
sistimus; et penuria cognitionis veræ, externis
duntaxat officiis ipsi nos seducimus, volentes homi-
nibus placere, gloriam et honorem cum laudibus ab
ipsis venantes. Veniet procul dubio is qui revelat
abscondita tenebrarum, et manifestat consilia cor-
dium, judex qui falli non potest; nec divitem
reveretur, nec miseretur pauperis; qui exteriorem
formam amputat, et veritatem interius latentem
emittit in lucem; qui veros certatores et athletas
secundum conscientiam versantes, coram angelis
sub nutu Patris sui coronat: ac de simulatis, spe-
ciemque pietatis indutis, qui apparentem duntaxat
conversationem ostentant hominibus, et in ea ma-
nent incassum fixi, suum ipsorum animum alioqui
fallentibus, in superna vocatione sanctorum et
universo cœtu cœlesti triumphum agit, illis gravi-
ter erubescitibus, qui ab exteriori specie judi-
cantur, more fatuarum virginum, quæ externis
quidem partibus corporis virginitatem servaverunt,

•• II. Tim. III, 5. •• I Cor. IV, 5.

(de eo siquidem non sunt accusatæ) : sed et oleum particulatim habebant in vasis, hoc est, quarumdam virtutum ac rerum bene gestarum participes erant, ideoque lampades earum aliquatenus ardebant, sed præ negligentia, ignoratione, et ignavia puritatem internam sibi non comparaverunt; et latentem intus affectionum turbam a malignis cogitationibus et spiritibus agitatum, exacte non agnoverunt, sed ab adversariis affectibus intellectum suum corrumpi passæ sunt, dum seipsas moverunt ad præstandum consensum cogitationibus, illectæ clam et victæ pessima invidia, zelo odio habente quod bonum est, lite, odio, contentione, ira, acerbitate, simulatione, indignatione, superbia, vana gloria, hominibus placendi studio, amore pecuniæ, cupiditate carnis, in cogitationibus quæ delectationem pariunt; perfidia, securitate, timiditate, incuria, tristitia, contradicendi studio, mollitie, somno, opinione sui, justitia, elatione, arrogantia, aviditate inexplebili, luxu, avaritia, omnibus graviore desperatione, et reliquis vitiorum minutissimis effectibus. Quæ quidem virgines sibi videbantur hominibus bonas operationes et præclaram conversationem agere, laudes ab illis pro fructu ferentes, et si charismatum quorundam participes erant, spiritibus vanæ gloriæ studiique hominibus placendi charismata divina permutabant: habentes autem communionem cum reliquis affectionibus, permiscebant honesta studia pravis et carnalibus cogitationibus: ideoque instar oblationis Cain, impura et susceptu indigna perpetrabant: quamobrem adeptæ sunt consimilem finem, sponsi gaudio privatæ et thalamo cœlesti exclusæ.

V. Hæc igitur cum reputatione et discretione tractantes, noscamus et intelligamus quinam sumus; ut dum prænitentiæ conversionisque tempus adhuc habemus, ipsi nos corrigamus, ut opera nostra bona pure facta, genuina sint et honesta, et voluntati carnis non permista, ne, velut reprehensibile sacrificium, ob securitatem, negligentiam et cognitionis veræ defectum, rejectitia flant, ne quo etiam pacto, exhaustis virginitatis, continentiæ, jejunii, vigiliarum et afflictionis laboribus, diebusque consumptis, et affectionum causis supra dictis, hæc quas arbitramur justificationes, velut culpandum sacrificium, non inveniantur dignæ quæ suscipiantur a cœlesti pontifice Christo. In primis ergo, filii, cognitionis et intelligentiæ cura est habenda ei qui crucem tollere et sequi Christum desiderat; per assiduum apud seipsum cogitationum scrutationem, immodicam de salute sollicitudinem, ingens ad Deum perveniendi desiderium, multam prudentiam et interrogationem eorum qui concordii et unanimi sententia Deo serviunt, idemque certant certamen, ne ignarus ambulet in tenebris, et sine lumine et lucerna incedat. Qui enim privatam sequitur genium, et absque cognitione et directione evangelica graditur, impingit in mûta, et in foveas et laqueos multos diaboli cadit, in multis labitur et

Α μωράς παρθένοῦς, αἵτινες, τοῖς μὲν ἔξωθεν τοῦ σώματος παρθενοῖαν ἐφύλαξαν· (οὐδὲν γὰρ περὶ τοῦτου ἐνεκλήθησαν), ἀλλὰ καὶ ἑταῖον μερικῶς ἐν τοῖς ἀγγελοῖς εἶχον, τοῦτ' ἐστὶν ἀρετῶν τινῶν καὶ κατορθωμάτων μέτοχοι ἐτύγχανον· διὸ καὶ αἱ λαμπάδες αὐτῶν μέχρι τινὸς ἤπτοντο· διὰ δὲ ἀμέλειαν καὶ ἀγνοίαν καὶ βραθυμίαν, τῆς ἐνδοθεν καθαρότητος πρόνοιαν οὐκ ἐποίησαντο· καὶ τὸν κρυπτόμενον ἔσωθεν τῶν παθῶν ἔσμεν, τὸν ὑπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ πνευμάτων ἐνεργούμενον, ἀκριβῶς οὐκ ἐπέγνωσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν τὰ νοήματα αὐτῶν ἐφθείροντο ἐν τῇ τῶν λογισμῶν συγκαταθέσει κινουσαὶ ἑαυτάς, δελεαζόμεναι κρυπτῶς καὶ ἠττώμεναι φθόνῳ τῷ κακίστῳ, ζήλῳ τῷ μισοκάλῳ, ἔριδι, μίσῃ, φιλονεικίᾳ, ὀργῇ, πικρίᾳ, ὑποκρίσει, θυμῷ, ὑπερηφανίᾳ, κενοδοξίᾳ, ἀνθρωπαρεσκείᾳ, φιλαργυρίᾳ, ἐπιθυμίᾳ σαρκικῇ, ἐν λογισμοῖς τὴν ἐδωπάθειαν ἐργαζόμενοις, ἀπιστίᾳ, ἀφοβίᾳ, δειλίᾳ, ἀκηδίᾳ, λύπῃ, ἀντιλογίᾳ, χανούσει, ὕπνῳ, οἰσῃ, δικαιοσύνῃ, ἐπάρσει, ἀλαζονείᾳ, ἀπληστίᾳ, ἀσωτίᾳ, πλεονεξίᾳ, ἀνελπιστίᾳ τῇ πάντων χαλεπωτέρᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τῆς κακίας λεπτοτάτοις ἐνεργήμασιν. Αἵτινες καὶ τῶν καλῶν τὴν ἐργασίαν, ἢ πολιτείαν σεμνήν, καὶ αὐτὰ ἐδόκουν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖσθαι, τοῖς παρ' αὐτῶν ἐπαίνους καρποῦσαι, εἰ καὶ τινῶν χαρακτηρισμάτων μετέχουσαι, τῆς κενοδοξίας καὶ ἀνθρωπαρεσκείας πνεύμασιν ἀπεμπόλων τὰ θεῖα χάρισματα, τοὺς δὲ λοιποὺς πάθεισι κοινωνοῦσαι ἐμίγνουν τὰ καλὰ ἐπιτηδεύματα τοῖς πονηροῖς καὶ σαρκικοῖς φρονήμασι· διὸ ἀπόρροδα καὶ ἀκάθαρτα ἀπειργάζοντο κατὰ τὴν τοῦ Κάιν θυσίαν· διόπερ καὶ τοιοῦτου τέλους ἔτυχον· νυμφίου χαρᾶς στερηθεῖσαι, καὶ νυμφῶνος ἐπουρανίου ἀποκλεισθεῖσαι.

Ε'. Ταῦτα οὖν λογιζόμενοι καὶ διακρίνοντες, γνώμεν καὶ συνιώνεν τίνες ἔσμεν, ἵνα ὡς ἔτι καιρὸν μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς ἔχομεν, ἑαυτοὺς διορθώσωμεθα, ὅπως τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα καθαρῶς ἐπιτελούμενα, ἀληθινὰ καὶ καλὰ ἦ, σαρκικῷ φρονήματι μὴ μιγνύμενα, ἵνα μὴ ἀπόδητα γένηται, ὡς θυσία ἐπιμωμος, δι' ἀφοβίαν καὶ ἀμέλειαν, καὶ ἀληθινῆς γνώσεως ἄλλειψιν, μὴ πως καὶ τὸν κόπον τῆς παρθενοῖας καὶ ἐγκρατείας, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, καὶ κακοπαθείας ὑπομένωμεν, καὶ τὰς ἡμέρας ἀναλώσωμεν, καὶ τὰς προειρημένας τῶν παθῶν αἰτίας, τὰ δοκούντα ἡμῖν δικαιώματα, ὡς θυσία ἐπιμωμος εὐρεθέντα, ἀπόρροδα τῷ ἐπουρανίῳ ἀρχιερεὶ Χριστῷ γένηται. Γνώσεως οὖν, τέκνον, καὶ συνέσεως προηγουμένης ἐπιμελητέον τῷ βουλομένῳ τὸν σταυρὸν ἄραι, καὶ τῷ Χριστῷ ἐπακολουθεῖν, διὰ τῆς ἀδολειπίου ἐν ἑαυτῷ τῷ λογισμῷ βεβούνης, καὶ πολλῆς μερίμνης περὶ σωτηρίας, καὶ πολλῆς τῆς πρὸς Θεὸν ἐφίξεως, καὶ συνέσεως, καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἀμοφρόνων, καὶ συμπύχων δούλων τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν αὐτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζομένων, ἵνα μὴ ἀγνοῶν περιπατῇ ἐν σκότει, καὶ ἀνευ φωτὸς καὶ λύχνου ὁδεύῃ. Ὁ γὰρ ἰδιόρρυθμος ἄνευ εὐαγγελικῆς γνώσεως καὶ ὁδηγίας ὁδεύων, πολλὰ προσκόπτει, καὶ εἰς πολλοὺς βόθρους καὶ παγίδας τοῦ διαβόλου ἐμπίπτει, πολλὰ πίπτει, καὶ πολλὰ πλανᾶται, καὶ πολλοὺς περιπίπτει κινδύνοις· καὶ οἷα

οἶδε ποίου τέλους τυγχάνει. Πολλοὶ γὰρ διὰ πολλῶν ἀκόπων καὶ ἀσκήσεως διήλθον, καὶ κακοπαθείας καὶ πολλοῦς μόχθους, ὡς διὰ Θεοῦ, ὑπέμειναν· καὶ ἡ ἰδιορρυθμία, καὶ ἡ ἀδιακρισία, καὶ τὸ ἀνεπιτηδὲς τῆς παρὰ τὸν πλησίον ὠφελείας, ἀκρίους αὐτῶν τοὺς τοσοῦτους κόπους καὶ πόνους καὶ καμάτους ἐργάσαντο.

Γ'. Σὺ οὖν, τέκνον ἀγαπητὸν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ λόγου παραινέσεως, τὰς εἰς σὲ γεγενημένας τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μὴ ἐπιλανθάνου εὐεργεσίας, κλοπῆς καὶ ββθυμίας ὑποσυρόμενος· ἀλλὰ τὰς ἐξ ἀρχῆς γεννησεῶς σου μέχρι τοῦ νῦν, ἐάν τε σωματικὰς, ἐάν τε πνευματικὰς εὐεργεσίας πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος, μελέτα ἐν αὐταῖς· καὶ ἀδόλεσχει κατὰ τὸ ἐιρημένον· *Καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ*, ἵνα βραδίως καὶ εὐκόλως προσάξωσιν εἰς ἀγάπην Θεοῦ. Ἡ καρδία κινεῖται ἀναποδοῦναι κατὰ δύναμιν, βίον ἀκριβῆ, πολιτεῖαν ἐνάρετον, συνειδήσιν εὐλαβῆ, λόγον εὐάρμοστον, καὶ ὅλον ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ἀναθεῖναι δυσωπούμενον ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν τοσοῦτων καλῶν, ὧν πέπονθας ὑπὸ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου Δεσπότη, ὅπως αὐτομάτῳ τιλὶ τρέψῃ διὰ τῆς τοιαύτης τῶν εὐεργεσιῶν μνήμης, μᾶλλον δὲ συνεργούσης σοι καὶ τῆς ἀνωθεν βοήθης, εἰς ἀγάπην καὶ πόθον τιτρώσκειται ἡ καρδία σου, ὅτι ἄπερ ἄλλοις οὐκ ἐποίησε, πολλῇ κρίσει θαυμάσια, τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἀρρήτῳ φιλανθρωπίᾳ, σοὶ ἐποίησε. Πάντων μὲν οὖν τῶν εἰς σὲ καλῶν παρὰ Θεοῦ γεγενημένων ἐν μνήμῃ ἀδιαλείπτῳ εἶναι σπουδάξε· ἐξαιρέτως δὲ ἐκεῖνης τῆς θαυμαστῆς χάριτος καὶ εὐεργετίας ἀδιαλείπτως μέμνησο, ἧς ἐκπλέοντι σοὶ ἅμα τῇ μητρὶ σου ἐκ τῶν ἁγίων τόπων ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν παράσχη σοι, καθὼς ἡμῖν διηγήσω, ὅτε ἡ φοβερὰ ἐκεῖνη καὶ ἀκατάσχετος ζάλη, καὶ κλύδων μέγας τῇ νυκτὶ ἐκινήθη· καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἅμα τοῖς ναύταις καὶ αὐτῇ τῇ μητρὶ σου ἀπώλοντο ἐν τῷ βυθῷ· καὶ ἐκ παραδόξου καὶ θείας δυνάμεως μόνος σὺ μετὰ δύο ἄλλων ἀποβρίθοντες διασώθητε· καὶ πῶς φρονομήθη ἔλθειν σε ἐν Ἀγκύρᾳ (6), καὶ πατρικῶς σπλάγχνοις παρὰ τινος ἐλευθέρου προσληφθέντα, καὶ διαθέσει ζευχθέντα τῷ εὐλαβεστάτῳ τέκνῳ Ἐπιφανίῳ, ἵνα ἀμφοτέροι· ὁδηγηθῆτε δι' ὁσίου ἀνδρὸς ἔλθειν εἰς σωτηρίας ὁδόν· καὶ παρὰ ἁγίων δούλων Θεοῦ, ὡς γνήσια τέκνα, προσληφθῆναι.

Δ'. Ὑπὲρ τούτων οὖν ἀπάντων τῶν παρὰ Θεοῦ σοι γεγενημένων καλῶν, τί ἄξιον ἔχεις ἀναποδοῦναι τῷ καλέσαντι τὴν ψυχὴν σου εἰς ζωὴν αἰώνιον; Ἐξυτῷ γὰρ λοιπὸν, κατὰ τὸ δίκαιον, οὐκέτι ζῆν ὀφείλεις, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ σοῦ ἀποθανόντι καὶ ἐγερόθῃτι εἰς πᾶσαν ἀρετὴν δικαιοσύνης, εἰς πᾶσαν κατόρθωσιν ἐντολῶν, ἐκζητῶν ἀεὶ, τί ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· καὶ τοῦτο παντὶ σθένει σπουδάζειν καὶ διώκειν. Πλὴν τὴν νεότητά σου ὦ τέκνον, οὕτως ὑπόταξον τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς αὐτὸς ὁ λόγος ἀπαιτεῖ· Παράτησον τὸ σῶμα ὡς θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν

errat, in multa pericula dilabitur, nec novit qualem consequatur exitum. Plerique siquidem non modicos labores et exercitationes decurrerunt, afflictiones et ærumnas multas, tanquam Dei nomine, pertulerunt, privataque dispositio et indiscretio; item arbitrari se non egere auxilio proximi, ipsorum tam graves labores, fatigationes et vexationes infructuosas effecerunt.

VI. Tu ergo, dilecte filii, quemadmodum initio exhortationis nostræ diximus, ne furto et pigritia seductus, obliviscare beneficiorum in te collatorum a Deo hominum amantissimo, sed iis quæ donata sunt ab initio nativitatis tuæ usque ad præsens tempus, tam corporeis quam spiritualibus beneficiis ante oculos positis, hæc meditare, et in his continenter exercere, juxta id quod dictum est: *Et noli oblivisci omnes retributiones ejus*¹¹, ut prompte et facile te inducant ad diligendum Deum. Movetur enim animus ad reddendum pro viribus vitam sinceram, conversationem virtutibus deditam, conscientiam religiosam, sermonem bene convenientem, et ut flexus memoria tantorum bonorum quibus affectus es a bono et humano domino, te ipsum illi totum dedices, quo per hanc beneficiorum memoriam spontaneo quodam modo, imo potius auxilio superno tecum operante, vulneretur cor tuum in amorem et desiderium, quia quæ admiranda summo judicio non contulit aliis, sua ipsius indicibili humanitate tibi præstitit. Da igitur operam ut perpetuo memoria teneas cuncta bona quæ tibi obvenierunt a Deo: potissimumque illius admirandæ gratiæ beneficiique ne sis unquam immemor, quod præbuit tibi una cum matre tua, e sanctis locis Constantinopolim naviganti, quemadmodum ipse retulisti nobis, quando horrenda illa et intolerabili procella ingentique tempestate noctu excitata, omnes qui erant in navi una cum nautis et ipsa matre tua perierunt in profundo, et ex desperata et divina potentia tu solus cum duobus aliis projecti servati estis; et qua ratione, Deo ita dispensante, factum est, ut Ancyræ venisses, et a libero quodam homine paternis visceribus exceptus, copulatus esses affectu cum Epiphano religiosissimo filio, ut ambo deducti opera sancti viri veniretis in viam salutis, ac velut germani filii a sanctis Dei servis susciperemini.

VII. Horum ergo cunctorum bonorum nomine tibi concessorum a Deo, quid dignum reddere possis ei qui vocavit animam tuam ad vitam æternam? Tibi enim in posterum vivere non debes (ut æquum est), sed ei qui tua causa mortuus est¹², et excitatus ad omnem virtutem justitiæ, et omnem promotionem in mandatis, semper inquirens, quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta¹³, et ei toto conatu dare operam, hancque persequi. Cæterum, o filii, juventutem tuam ita subijce verbo Dei, ut ipsum verbum exiget: Exhibe corpus, ut hosiā viventem, sanctam, Deo plæ-

¹¹ Psal. cii, 2. ¹² II Cor. v, 15. ¹³ Rom. xii, 2.

(6) Ἐλθεῖν σε ἐν Ἀγκύρᾳ, Picus interpr., *anchora* vœctus.

centem, rationale obsequium⁶⁴, omnemque humorem cupiditatis carnalis, cibi potusque parcimonia et integrarum noctium vigiliis refrigera et desicca : ut ipse dicas ex affectu : *Factus sum sicut uter in pumina ; justificationes tuas non sum oblitus*⁶⁵. Et cum agnoscas, te esse Christi, crucifige carnem tuam, juxta vocem apostolicam⁶⁶, cum vitiliis et concupiscentiis : et mortifica membra quæ sunt super terram⁶⁷, non eam modo immunditiam quæ stuprum carni procurat, sed eam etiam quæ inducitur a malignis spiritibus. Nec eo usque certamen constituit, qui vere, impollutæ, perfectæque virginitatis coronam accipere desiderat ; sed apostolicam doctrinam secutus, etiam ipsius affectionis consortium ac motum interimere contendit. Non ita tamen amoris vehementia persuasum habet, se vocem evangelicam et impollutam virginitatem accepisse, et in corpore suo habitare, sed et ipsam cupiditatis conceptionem in sola cogitatione animæ positam, citra motum et actionem affectionis corporeæ, quæ adventu suo ventilat animum, deletam iri precatur : hoc autem duntaxat ope potentiaque superna, sancto Spiritu suppeditante, feliciter peragi potest. Quocirca etsi quidam hæc gratia digni sunt habiti, is tamen qui puræ et immaculatæ virginitatis coronam suscipit, mortificat membra super terram, accessione et continuatione continentia, corrumpens exteriorem hominem, extenuans et fallens eum ac desiccatum efficiens, ut per fidem, certamina, efficaciam gratiæ, renovetur interior homo, de die in diem proficiens in melius⁶⁸, dum augetur charitate, spe crescit, mansuetudine exornatur, pace Christi palmam reportat, benignitate ducitur, exultatione spiritus lætatur, bonitate tutus est, timore Dei continetur, intellectu et cogitatione illustratur, splendescit sapientia, humilitate dirigitur. His et consimilibus virtutibus renovatus animus, characterem imaginis divinam speciem referentis in se ipso perspicit, et arcanam ac intellectualem similitudinis Dominicæ pulchritudinem intelligit, et per se doctæ et a se ipsa discentis sapientiæ internæque legis opes assequitur. Proinde, filii, inutilem carnem extenua, et iis quæ dicta sunt, sagina immortalem animam, ac supradictis virtutibus animum renova, cooperante Spiritu sancto. Aiunt enim, juvenilem carnem variis cibis vini que positionibus saginatam, esse velut porcum mactationi paratum. Sic ardore voluptatum corporis mactatur anima, et cupiditatis pravæ fervore captivus redditur animus, ut resistere non possit voluptatibus carnis : nam accessio sanguinis imminutionem spiritus parit. In primis autem ne vini sumptionem juvenus odoretur, ne flamma duplex accensa, fervore, inquam, naturaliter insito, et vini potu exterius infuso, tormento compunctionis ex ea suscepto spiritalem abigat lætitiã, et confusionem ac

A λατρείαν, πᾶσάν τε νοτίδα ἐπιθυμίας σαρκικῆς δι' ὀλιγοσιτίας καὶ ὀλιγοποσίας, καὶ ὀλονυκτίων ἀγρυπνῶν ψύξον καὶ ξηρανον, ἵνα καὶ αὐτοὺς ἐκ διαθέσεως εἴπῃς· Ἐγενήθητι ὡς ἀσπίς ἐν πάγῃ, τὰ δικαιοματὰ σου οὐκ ἐπελαθέρμη· καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι Χριστοῦ εἶ, τὴν σεαυτοῦ σάρκα σταύρωσον, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν. σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νέκρωσον, οὐ μόνον τὴν πρακτικὴν τῆς πορνείας, ἀλλὰ τὴν ἐνεργουμένην ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων τῇ σαρκὶ ἀκαθαρσίαν. Καὶ οὐ μόνον ἕως τούτου ἔστησε τὸν ἀγῶνα ὁ ἀθλητῆς καὶ ἀμολύντου καὶ ὀλοτελοῦς παρθενίας τὸν στέφανον ἐκδεχόμενος· ἀλλ' ἐπακολουθῶν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ, καὶ αὐτοῦ τοῦ πάθους τὴν συμμαχίαν καὶ κίνησιν νεκρῶν ἐγωνίζεται. Καὶ ὅτε οὕτως πληροφρεῖται ἀφοδρῶ ἔρωτι τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν καὶ ἀγραντον παρθενίαν ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι κατασκηνώσας ἐκδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐν μόνῳ τῷ λογισμῷ ψυχῆς ἐπιθυμίας ἐνθύμησιν, ἀνευ κινήσεως καὶ ἐνεργείας σωματικοῦ πάθους ἐν παραβήσις νόος ἀνερχομένη, ἐξαφανισθῆναι εὐχεται· τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἀνωθεν βοήθειας καὶ δυνάμεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος μόνῃς κατορθῶσθαι δυνατόν. Εἰ ἄρα τινὲς εἰσιν οἱ τῆς χάριτος αὐτῆς ἡξυωμένοι, οὗτος ὁ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀγράντου παρθενίας τὸν στέφανον ἐκδεχόμενος, νεκροὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μέλη, ἐπιτάσσει καὶ ἐπιμονῇ τῆς ἐγκρατείας διαφθεῖραν τὸν ἐξῶ ἀνθρωπον, λεπτόνων αὐτὸν καὶ βινῶν, καὶ κατεσκελετευμένον ἀπεργαζόμενος, ἵνα διὰ πίστεως καὶ ἀγῶνων, καὶ τῇ τῆς χάριτος ἐνεργείᾳ, ὁ ἔσω ἀνακαινίζεται, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκόπτων, ἀγάπῃ αὐξανόμενος, ἐλπίδι μεγαλυνόμενος, πραΰτητι κοσμούμενος, εἰρήνῃ Χριστοῦ βραβευόμενος, χρηστότητι ἀγόμενος, ἀγαλλιάσει πνεύματος εὐφραίνόμενος, ἀγαθότητι φρουρούμενος, φόβῳ Θεοῦ περιεχόμενος, συνέσει καὶ γνώσει φωτισόμενος, σοφίᾳ λαμπρυνόμενος, ταπεινοφροσύνῃ ὀδηγούμενος. Ταῦταῖς καὶ ταῖς ὁμοίαις ἀρεταῖς ἐγκαινιζόμενος ὁ νοῦς, τῆς θεοειδοῦς εἰκόνας τὸν χαρακτῆρα ἐν ἑαυτῷ γνωρίζει, καὶ τῆς Δεσποτικῆς ὁμοιώσεως τὸ νοητὸν καὶ ἀβῆρτον κάλλος συνίησι, καὶ τῆς αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς σοφίας καὶ ἐνδιαθέτου νόμου τὸν πλοῦτον καταλαμβάνει. Λέπτυνον οὖν, ὦ τέκνον, τὴν νεωτερικὴν σάρκα, καὶ τοῖς προσηρημένοις πίνον τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, καὶ ταῖς προσηρημέναις ἀρεταῖς ἀνακαινίσσον τὸν νοῦν τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Νεότητος γὰρ σάρκα φασὶ πεινομένην διαφόροις βρώμασι καὶ οἴνου πόσει, ὡς χοῖρον ἕταμον εἰς σφαγὴν εἶναι. Οὕτω τῇ πυρώσει τὸν τοῦ σώματος ἡδονῶν ἢ ψυχῆ κατασφάζεται, καὶ τῇ ζέσει τῆς κακῆς ἐπιθυμίας ὁ νοῦς αἰχμαλωτίζεται, ἀνέχειν πρὸς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς μὴ δυνάμενος· εἰσροὴ γὰρ αἵματος, ἐκροὴν πνεύματος ἀπεργάζεται. Ἐξαιρέτως δὲ οἴνου μεταλήψιν μὴ ὀσφραίνεσθαι ἢ νεότης, ἵνα μὴ διπλῆ πυρκαϊῆ ἐξαπτομένη, τῇ ἐμφύτῳ λέγω ζέσει, καὶ τῇ ἐξῶθεν ἐπιχειομένη οἰνοποσίᾳ, τὴν πνευματικὴν ἡδονὴν τῷ πόνῳ τῆς καταπῶ-

⁶⁴ Rom. xii, 1. ⁶⁵ Psal. cxviii, 83. ⁶⁶ Galat. v, 24. ⁶⁷ Coloss. iii, 5. ⁶⁸ II Cor. iv, 16.

ζῆως ἐς αὐτῆς ἀποδιώκη, καὶ σύγχυσιν καὶ πύρωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐμποιῆ· ἀλλὰ δι' ἐπιθυμίαν πνευματικῆν, καὶ ὕδατος κόρον ἢ νεότης μὴ προσείσθω· πάνυ γὰρ πρὸς συνέρgeian σωφροσύνης συμβάλλεται ἡ τοῦ ὕδατος ἐνδεία. Καὶ τοῦτο ἐργῶ δοκιμάσας, αὐτῇ τῇ πείρᾳ τὴν πληροφορίαν λήψῃ. Οὐ γὰρ ὡς ζυγὸν ἀνάγκης ἐπιθεῖναι σοὶ βουλόμενοι τοῦτο νομοθετοῦμεν ἢ ὀρίζομεν, ἀλλ' ὡς ἐπίνοιαν καὶ μέθοδον ἀγαθὴν πρὸς συνέρgeian ἀληθοῦς παρθενίας καὶ ἀκριβοῦς σωφροσύνης παραινοῦμεν ἀγαπητικῶς καὶ συμβουλευόμεν, τῇ αὐτεξουσίᾳ σου καταλιμπάνοντας ὁ βούλεται.

Η'. Δεῦρο δὴ λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ ἀλόγου τῆς ὀργῆς πάθους ὀλίγα διαλάβωμεν, τοῦ πάσαν ψυχὴν ἐρημούντος, καὶ συγγέοντος, καὶ σκοτιζόντος, καὶ θηρίοις ὅμοιον τὸν ἀνθρώπον ἀποδεικνύοντος ἐν καιρῷ τῆς κινήσεως καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ, τὴν μάλιστα εὐολίσθως καὶ ὀξυρρέπτως πρὸς αὐτὸ ἔχοντα τὸ πάθος. Τοῦτο ἐξαιρέτως ὑπερηφανίᾳ στριβίζεται καὶ κραταιοῦται, καὶ ἀκατάλυτον γίνεται, ἕως ἂν ὑπονοτιζῆται τὸ τῆς πικρίας λέγω καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ διαβολικὸν δένδρον, τῷ φαύλῳ τῆς ὑπερηφανίας ὕδατι· καὶ εὐανθοῦν καὶ εὐθαλοῦν πολὺν τὸν τῆς ἀνομιᾶς καρπὸν φέροι· καὶ οὕτως ἀκαταλύτως ἡ τοῦ Πονηροῦ οἰκοδομὴ ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται, ἔχουσα στήριγμα καὶ κραταίωμα τοῦτου τῆς ὑπερηφανίας θεμελίου. Εἰ οὖν βούλει τὸ δένδρον τῆς ἀνομιᾶς, τὸ τῆς πικρίας καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ λέγω πάθος, ἐν σοὶ ξηρανθῆναι καὶ ἄκαρπον γενέσθαι, ἵνα ἡ ἀξίτη τοῦ πνεύματος ἔλθοῦσα ἐκκόψῃ, καὶ εἰς πῦρ βάλλῃ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν, καὶ ἐξάρῃ σὺν πάσῃ κακίᾳ· καὶ εἰ βούλει τὸν τῆς ἀνομιᾶς οἶκον, ὃν ὁ Πονηρὸς οἰκονομικῶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάσποτε, ὡς λίθους, προφάσεις διαφόρους εὐλόγους ἢ ἀλόγους συνάγων διὰ τῆς ὕλης πραγμάτων ἢ ῥημάτων ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ οἰκοδομὴν κακίας ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζων στήριγμα καὶ κραταίωμα, τοὺς τῆς ὑπερηφανίας λογισμοὺς ὑποτίθῃσιν· εἰ οὖν βούλει τοῦτων καταλυθῆναι καὶ κατασκαφῆναι τὸν οἶκον, ἔχε τὴν ταπεινότητα τοῦ Κυρίου ἀνεπίληστον ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ὢν, τί γέγονε δι' ἡμᾶς, καὶ ἐξ οἴου ὕψους φωτὸς θεότητος ἀποκεκαλυμμένης, κατὰ δύναμιν τῶν ἁνω οὐσιῶν, καὶ ἐν οὐρανοῖς δοξαζομένης ὑπὸ πάσης λογικῆς φύσεως, ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, χειρουβιμ καὶ σεραφίμ, καὶ τῶν ἀκατονομάστων νοερῶν δυνάμεων, ὧν οὐκ ἐφθασεν εἰς ἡμᾶς τὰ ὀνόματα, κατὰ τὸ Ἀποστόλου ἀνιγμα, εἰς οἷον βάθος ταπεινώσεως ἀνθρώπων, δι' ἄρατον ἀγαθότητα κατῆλθε, καὶ κατὰ πάντα ὁμοιωθεὶς ἡμῖν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν παθῶν ὑπὸ τοῦ ἔχθροῦ κύριευσμένους.

Θ'. Ἐν τοιαύτῃ τοίνυν ἀιχμαλωσίᾳ ὄντας ἡμᾶς, καὶ βασιλευομένους ὑπὸ τοῦ ἀοράτου καὶ πονηροῦ θανάτου, οὐκ ἐπησχύνθη ὁ πάσης κτίσεως ὄρατης τε καὶ ἀοράτου δεσπότης, ἀλλὰ ταπεινώσας ἑαυτὸν, καὶ ἀναλαβὴν τὸν ὑπὸ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ δεσπο-

incendium gignat in corde : imo in gratiam spiritualis desiderii ne desideret juvenus aquæ satietatem : valde enim confert ad promovendam temperantiam aquæ penuria : quod cum re ipsa tentaveris, periculo facto exploratum habebis. Non enim hoc sancimus aut præscribimus, quasi jugum necessarium tibi velimus imponere, sed amica exhortatione tibi proponimus excogitationem et methodum probam ad juvandam virginitatem veram, et exactam temperantiam, atque consulimus, relinquentes libero tuo arbitrio, quod ei libuerit.

VIII. Age vero posthac et de experte rationis ira pauca tractemus : quæ totam animam reddit desolatam, confusam et obtenebratam, necnon tempore motionis et affectionis suæ ostendit hominem bestiarum esse similem : illum maxime, qui facile et celeriter labitur in illam affectionem. Hæc superbia potissimum stabilitur et confirmatur ac fit indissolubilis, quandiu videlicet amaritudinis, iræ et indignationis arbor diabolica humectatur aqua superbiæ vitiosa : quæ quidem arbor florens et virens affert fructum iniquitatis copiosum, et hac ratione domus ipsius maligni struitur in anima, hoc suffulta et firmata superbiæ fundamento, ut dissoivi nequeat. Si ergo libuerit arbore iniquitatis, affectum dico acerbitalis, iræ et indignationis, in te exarescere et sterilem fieri, ut adveniens securis Spiritus sancti amputet eam et mittat in ignem, juxta sermonem evangelicum, tollatque cum omni nequitia : si etiam velis, domum iniquitatis, quam malignus, ita dispensante Deo, nullo non tempore construit in anima, coacervans, instar lapidum, varias occasiones rationabiles aut ratione carentes, ex materia negotiorum aut verborum positorum in cogitationibus, ædificium nequitiae moliens in anima, suggestis pro munimento et firmamento cogitationibus superbiæ ; si velis, inquam, horum dissolvi et effodi domicilium, habeto in corde tuo humilitatem Domini nulla oblivione delendam, quis sit, quid nostra causa factus sit, a quali sublimitate lucis divinitatis, quæ revelata est, quantum ferre possunt supernæ substantiæ, et glorificatur in cælis ab omni rationali natura, ab angelis, archangelis, thronis, dominationibus, principatibus, potestatibus, cherubim et seraphim, et aliis innominatis virtutibus intellectualibus, quarum nomina non pervenerunt ad nos, ut obscure locutus ait Apostolus **, in quantum profunditatem humilitatis hominum, indicibili bonitate ductus, descendit ; et assimilatus per omnia nobis sedentibus in tenebris et umbra mortis, et affectionum vi in potestatem inimici redactis.

IX. Dominus ergo universæ creaturæ tam visibilis quam invisibilis, non erubuit nos in hujusmodi captivitate constitutos, et qui invisibilis et malignæ mortis imperio regebamur, sed humilians semetipsum et assumens hominem affectio-

** Ephes. 1, 21 ; Coloss. 1, 16.

nibus obscenis subditum et sententia Dominica A condemnatum, per omnia nostri similis factus est, excepto peccato⁶⁶; hoc est, demptis ignominiosis affectibus: nam inflictas homini voce Dominica ob peccatum transgressionis pœnas mortis, afflictionis, famis, sitis, omniumque similium assumpsit; factus id quod sumus, ut efficeremur id quod est. *Verbum caro factum est*⁶⁷, ut caro Verbum fieret. *Cum esset dives, nostra causa factus est pauper, ut nos illius paupertate ditesceremus*⁶⁸. Benevolentia qua complectebatur hominem, factus est similis nostri, ut in omni virtute similes ejus essemus. Ex quo siquidem Christus advenit, revera novus homo per gratiam et virtutem sancti Spiritus renovatur ad imaginem et similitudinem (Dei) perveniens ad gradum perfectæ charitatis quæ foras mittit timorem⁶⁹, nec potest ultra labi. Charitas enim nunquam excidit. *Deus enim charitas est*, inquit Joannes⁷⁰, *et qui manet in charitate, in Deo manet*. Hunc ipsum gradum meruerunt apostoli, et qui, perinde ac illi, virtutem exercuerunt, et exhibuerunt se ipsos Domino perfectos, ac pleno desiderio per totam vitam suam secuti sunt Salvatorem. Si semper animo perpendaris sine ulla oblivione tantam abjectionem, quam arcana benevolentia ductus ob suam in nos charitatem Christus assumpsit, utpote Verbi Dei habitationem in utero, hominis assumptionem in utero, nativitatem ex muliere, crescentem paulatim ætatem corpoream, ignominias, injurias, opprobria, convicia, flagella, sputa, colaphos in maxillam, derisiones, ludibria, G chlamydem coccineam, spineam coronam, principum adversus eum sententiam, iniquorum Judæorum qui contribules erant, acclamationem in eum: *Tolle, tolle, crucifige eum*⁷¹, crucem, clavos, lanceam, arundinem, acetum cum felle potionem, triumphum inimicorum, illusionem prætereuntem, qui dicebant: *Si Filius Dei es, descende de cruce, et credemus tibi*⁷², et reliquas passiones, quas quidem nostra causa pertulit, crucifixionem, mortem triduanam in monumento, sepulturam, descensum ad inferos. Deinde qualia et quænam sint passionum emolumenta, hoc est, resurrectionem a mortuis, inferni mortisque spoliationem, earum quæ cum Domina venerunt, animarum assumptionem D in cœlos, sessionem a dextris Patris, honorem et gloriam; cujus nomen extollitur supra omnem principatum, potestatem et omne nomen, angelorum omnium adorationem erga primogenitum mortuorum ob susceptas passiones, ut apostolica voce dicitur: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus*

Α τικῆς ἀποφάσεως καταδικασθέντα ἀνθρώπων, κατὰ πάντα ὁμοίος ἡμῖν γέγονε χωρὶς ἁμαρτίας, τοῦτ' ἔστι, χωρὶς παθῶν ἀτιμίας· τὰ γὰρ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῆς παραβάσεως ὑπὸ τῆς δεσποτικῆς φωνῆς ἐπενεχθέντα τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιτίμια, θανάτου, κόπου, πείνης, δόξης, καὶ τῶν τοιούτων πάντων ἀνέλαβε, γενόμενος ὁ ἔσμεν, ἵνα γενόμεθα ὁ ἔστιν. Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σὰρξ γένηται Λόγος. Πλουσίως ὡρ ἐπώχευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Ὁμοιώθη διὰ φιλανθρωπίαν ἡμῖν, ἵνα διὰ πάσης ἀρετῆς ὁμοιωθῶμεν αὐτῷ. Ἐξ οὗ γὰρ ἐπεδήμησε Χριστὸς, ἀληθῶς ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν καινὸς ἄνθρωπος διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ δυνάμεως ἀνακαινίζεται, εἰς μέτρον τῆς τελείας ἀγάπης φθάνων τῆς ἐξω βαλλούσης τὸν φόβον, τῆς μηκέτι ὑπὸ πτώσειν γενέσθαι δυναμένης. Ἡ γὰρ ἀγάπη οὐδέποτε πίπτει. Ἡ γὰρ ἀγάπη, φησὶν ὁ Ἰωάννης, ὁ Θεὸς ἐστι· καὶ ὁ μέγας ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει. Τοῦτου τοῦ μέτρου κατηξιώθησαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ὁμοίως αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν ἐξασκήσαντες, καὶ τελείους ἑαυτοῦς τῷ Κυρίῳ παραστήσαντες, καὶ τελειῶν πᾶσιν ἐν ὅλῃ τῇ ζωῇ αὐτῶν τῷ Σωτῆρι ἀκολουθήσαντες. Τὴν τοσαύτην ταπείνωσιν, ἣν διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην, ἀρρήτῳ φιλανθρωπίᾳ ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς, ἔάν πάντοτε ἀνεπιλήττως ἀναλογίζη, τοῦτ' ἔστι τὴν ἐν μήτρῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατασχῆνωσιν, τοῦ ἀνθρώπου ἀνάληψιν, τὴν ἀπὸ γυναικὸς γέννησιν, τὴν κατὰ μέρος τῆς σωματικῆς ἡλικίας αὔξησιν, τὰς ἀτιμίας, τὰς ὑβρεῖς, τοὺς ὀνειδισμοὺς, τὰς λοιδορίας, τὰς μαστιγὰς, τὰ ἐμπτύσματα, τὰ ἐπὶ κόβρης βαψίματα, τὸν καταγέλωτα, τὸν ἐμπαιγμὸν, τὴν κοκκίνην χλαμύδα, τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὴν τῶν ἀργόντων κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, τὴν τῶν ἀνόμων Ἰουδαίων, ὁμοφύλων ὄντων, κατ' αὐτοῦ βόθριν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν· τὸν σταυρὸν, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην, τὸν κάλαμον, τὸν ποτισμὸν τοῦ ἕξους καὶ τῆς χολῆς, τὸν θρίαμβον τῶν ἐχθρῶν, τὸν καταγέλωτα παραπορευομένων, καὶ λεγόντων· Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν σοι· καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παθημάτων, ἅπερ δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε, τὴν σταύρωσιν, τὸν θάνατον, τὴν ἐν τῷ μνημείῳ τριήμερον ταφὴν, τὴν εἰς ἄδου κάθοδον· Ἐπειτα τὰς τῶν παθημάτων ἐπικαρπίας, οἳ καὶ τίνες εἰσι, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, τὴν τοῦ ἕξου καὶ θανάτου οὐλύεσιν, τῶν συνελθουσῶν τῷ Κυρίῳ ψυχῶν, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀνάληψιν, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, τὴν ὑπεράνω πίστεως ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένην τιμὴν καὶ δόξαν, τὴν πάντων τῶν ἀγγέλων προσκύνησιν εἰς τὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν, διὰ τὴν τῶν παθημάτων αἰτίαν, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνὴν τὴν λέγουσαν· Τοῦτο φανερωθήτω ἐν ὑμῖν, ὅ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ἕκαστων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠήρησατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ ἄλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι ἐθ-

⁶⁶ Hebr. iv, 15. ⁶⁷ Joan. i, 14. ⁶⁸ II Cor. viii, 9. ⁶⁹ I Joan. iv, 18. ⁷⁰ ibid. 16. ⁷¹ Joan. iii, 15. ⁷² Matth. xxvii, 40, 42.

ρεθείς ὡς ἄνθρωπος· ἐταπεινώσεν αὐτὸν γενόμενος ὑπὸ ἡκούῃ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερέψωσε, καὶ ἐχαρῖσατο αὐτῷ ἔνομα, τὸ ὑπὲρ πάντων ἔνομα, ἵνα ἐν τῷ ὄνόμῃ· Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντων γόνου κάμψῃ ἰσχυρανῶν, καὶ ἐπιγεῖλω, καὶ καταχθονῶν. Ἰδοὺ αἱ τῶν προβόηθέντων αἰτίαι, κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ κρίμα, εἰς ὅταν δόξαν καὶ ὕψος τὸν Κυριακὸν ἀνήγαγον ἄνθρωπον.

Γ. Τί γὰρ οὖν; Ἐάν πόθῃ καὶ διαθέσει ἀνεπιλήστῃ τὰς μνήμας ταύτας διασώξῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐ κατακυριεύσει σου τὸ τῆς ὀργῆς καὶ πικρίας καὶ θυμοῦ πάθος· τῶν γὰρ θεμελιῶν τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανίας διὰ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἧς ἀκαλογίζῃ, ὑπερελθόντων, ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνομιᾶς, τοῦ θυμοῦ, καὶ ὀργῆς, εὐχερῶς καὶ αὐτομάτως καταλύεται. Ποία γὰρ σκληρὰ καὶ λιθινὴ καρδία ἐάν ἔχῃ ἐν νῷ διηνεκῶς τὴν τοσαύτην τῆς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς δι' ἡμᾶς ταπεινώσιν, καὶ τὴν ἀπαριθμηθεῖσαν τῶν προβόηθέντων παθημάτων μνήμην, οὐ συντρίβεται; Οὐχὶ γῆ, καὶ σποδός, καὶ πάτημα παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἐκουσίως γίνεται; Οὕτω δὲ ταπεινωμένης καὶ συντριδομένης τῆς ψυχῆς, εἰς ταπεινώσιν τοῦ Κυρίου ἀποσκοπούσης, ποῖος θυμὸς ταύτης κατακρατεῖται; ἡ δὲ ὀργή, ποῖα πικρία περιγενέσθαι; Ἄλλ' ὡς εἶοικεν, ἡ λήθη τῶν συμπερνήτων τούτων καὶ ζωοποιούντων ἡμᾶς λογισμῶν, καὶ ἡ ταύτης ἀδελφῆ βραθυμία, καὶ ἡ πούτων συνεργὸς καὶ ὁμότροπος ἀγνοία, τὰ βαρύτερα καὶ ἐσώτερα τῆς ψυχῆς πάθη, τὰ δυσσεξέυρετα καὶ δυσκατόρθωτα περιεργεῖα δεῖνῃ τὴν ψυχὴν καλύπτουσα καὶ σκοτιζούσα, τὰ λοιπὰ πάθη τῆς κακίας ἐνεργεῖν καὶ ἐμπρωλεύειν ἐν αὐτῇ παρασκευάζει, ὡς ἀφοσίαν καὶ ἀμέλειαν τῶν κακῶν ἐμποιοῦντα, εἰς ὅδον καὶ ἐργασίαν ἐκάστην πάθει, ἀδεῶς καὶ εὐκόλως παρέχοντα. Κεκαλυμμένης γὰρ τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῆς παγκάκου λήθης, καὶ τῆς ὀλεθρίου βραθυμίας, καὶ τῆς πάντων τῶν κακῶν μητρὸς καὶ τροφοῦ ἀγνοίας, ἐκάστη τῶν ὀρωμένων, ἡ νοουμένων, ἡ ἀκουομένων εὐχερῶς προσδεσμεῖται ὁ ἄθλιος καὶ τυφλώτων νοῦς. Οὕτως ἐάν κάλλος ἴδῃ γυναικὸς, εὐθύς ἐτρόπῃ τῇ σαρκικῇ ἐπιθυμίᾳ· καὶ οὕτω λοιπὸν διαδεξάμεναι αἱ μνημαῖαι τῶν ἐμπαθῶς καὶ ἡδέως θεωρηθέντων, διὰ τῆς ἀνατυπώσεως τῶν ἐνοπιῶν καὶ κακῆς μελέτης, ἔνδον τὰς εἰκόνας ἀναζωγραφοῦσι· καὶ οὕτω τὸν ἐμπαθῆ ἔτι καὶ ἄθλιον μαινοῦσι νοῦν, διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

ΙΑ'. Τὸ λοιπὸν γὰρ καὶ ἡ σὰρξ ἐάν ἡ πῖα καὶ νεάζουσα, ἡ ὑγροτέρα, ταῖς τοιαύταις μνήμαις ἐτοίμως διεγειρομένη τῷ πάθει ἐνεργεῖ τὰ ἐν αὐταῖς πρὸς ἐπιθυμίαν κινουμένη, ἡ ἐνίοτε καθ' ὑπνοῦς, ἡ καθ' ὑπάρ ἀκαθαρσίας ἐργαζόμενη. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς φαινομένοις γυναικὶ οὐκ ἐκοινωνήσῃ, σώφρων, καὶ περβένος, καὶ ἀγνὸς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις νερόμισται, ἡ καὶ ἀγίου ἔχει ὑπολήψεις· παρὰ δὲ τῷ τὰ κρυπτὰ ὑποπτεύοντι, βέβηλος καὶ μοιχὸς καὶ ἀσωτος οὗτος κρίνεται· καὶ δικαίως ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατακρίνεται, ἐάν μὴ ὀρηγῇ καὶ πενθήῃ, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ εὐχαῖς ἀδιαλείπτως τὴν σάρκα κατα-

A exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum 47. En in quantam gloriam et celsitudinem, praedictorum causae Justo Dei judicio Dominicum extulerunt hominem!

X. Itaque si desiderio et affectu non oblivioso memoriam horum conservaveris in corde tuo, affectus irae, acerbitalis et indignationis non impenabit tibi: evanescentibus enim affectionis superbiae fundamentis per humilitatem Christi quam versas animo, totum aedificium iniquitatis, indignationis et irae facile et sponte solvitur. Nam quod tam durum cor et lapideum, si continenter habeat in animo tantam deitatis Unigeniti propter nos susceptam humilitatem, et enumeratam ante dictarum passionum memoriam, non conteratur? Nonne se libenter terram et cinerem fieri, et ab omnibus hominibus conculcari sinet? Dum autem sic humiliatur et conteritur anima, intendens in humilitatem Domini velut in scopum, quae indignatio eam occupare potest? qualis ira, qualis acerbitas superare? Sed ut verisimile est, harum perutilium et vivificantium nos cogitationum oblivio, hujus item soror pigritia, et harum adiutrix et praedicta similibus moribus ignoratio, quae sunt profundiores et interiores affectiones animae inventu correctaque difficiles, gravi curiositate velantes et obtenebrantes animam, efficiunt ut deitescant et operantur in ea reliqui vitiosi affectus, et cuique affectioni quantum ad viam et facultatem agendi audacter et facile praebent et indunt contemptiva et negligentiam bonorum. Quandoquidem ubi velata fuerit anima mala prorsus oblivione, perniciose pigritia, omniumque malorum matre et nutrice ignorantia, cuique rei visae, conceptae vel auditae facile miser et obcaecatus animus adhaerescit; verbi gratia, si pulchritudinem mulieris conspexerit, carnali cupiditate mox vulneratus est; et ita postmodum susceptiva memoria per formationem conceptuum pravamque meditationem depingit intus imagines eorum quae cum affectu et libenter conspecta sunt; eaque ratione, spiritibus malignis operam dantibus, miserum et affectibus adhuc deditum animum inquinat.

XI. Quod superest, caro, si juvenilis, si humidior fuerit, hujusmodi memoriis ab affectu quamprimum excitata, mota pro libidine versatur circa ea quae reperit in eis, exercens immunditias interdum in somniis, quandoque inter vigilandum. Licet enim homo qui communionem non habuerit exterius cum muliere, temperans, virgo et purus apud homines putetur et habeatur, et sanctus; apud Deum tamen qui existimat occulta, pollutus, fornicator et intemperans judicatur, et juste condemnatur in illa die, nisi lamentetur et luceat, macerans continenter carnem jo-

47 Philipp. II, 5-10.

Junii, vigiliis et precibus : et sanctis monumentis et meditationibus verbi Dei curans et emendans animum, poenitentiam dignam obtulerit Deo, in cuius conspectu cogitavit mala vel commisit. Verax enim est viva vox, quæ dicit : *Ego autem dico vobis : Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo* ⁶⁶. Proinde maxime confert adolescentibus, nullo prorsus modo, si fieri potest, versari cum mulieribus, etiamsi sanctæ habeantur. Quod si semotam etiam ab hominibus vitam agere liceat, levius superest bellum, cognitio quoque multo planior : potissimum si quis se ipsum, ac cibi et potus aquæ modicitatem diligenter observet, in multis vigiliis et precationibus transigere vitam contendat, versari et esse cum peritis e patrum spiritualium numero, atque ab ipsis deduci studeat vehementer. Nam periculosum est, solum, arbitrio proprio, nullo teste, et cum imperitis belli spiritalis vivere : aliis enim bellorum rationibus, qui ejusmodi sunt, capiuntur, quia multæ sunt vitiorum machinæ et insidiæ latentes, variique laquei inimici, quacunque ex parte conflxi. Ideoque studendum est ac certandum, ut assidue sit et conversetur cum viris cognitione pollentibus : quod si vel ipse careat lucerna veræ cognitionis, ob imperfectam et pusillam adhuc ætatem intellectivam, gradiens cum eo qui præditus est, non ambulet in tenebris, non periclitetur in casibus et laqueis, non incidat in bestias intelligibiles quæ pascuntur in tenebris et obambulant in eis absque intellectuali lucerna verbi divini, rapiunt et perdunt.

XII. Si placuerit ergo tibi, filii, interius comparare lucernam propriam luminis intellectualis cognitionis spiritalis, nocte profundissima sæculi hujus inoffense poteris ambulare, et a Domino dirigentur gressus tui, ut per experientiam fidei, juxta propheticum eloquium, vehementer amplecti desideres viam Evangelii, hoc est, perfectiora statuta evangelica, et desiderio votoque animi particeps esse passionum Domini. Cæterum ostendo tibi admirandam et stabilem methodum rationis spiritalis, quæ non opus habet labore aut certamine corporeo, sed animo desiderioque animæ et attento intellectu, et cum timore et dilectione Dei operatur : ex cujus cogitationis beneficio phalangem hostium fugare facile poteris, more beati Davidis ⁶⁷, qui per fidem et fiduciam quam habebat in Deum, gigantem unum ex alienigenis interemis, et hoc pacto cum suo populo multa millia hostium facile vertit in fugam ⁶⁸. At vero pro subjecta specie sermonis nostri propone ante oculos, tres ex alienigenis validos et potentes gigantes, quibus sustentatur tota vis omnis confudentis intellectualis adversarii ; iisque delictis omnis malignorum spirituuma potentia tendens in perniciem nostri facile frangetur. Sunt porro qui robusti gigantes illius maligni nominantur, ante jam dicta ignoratio, malorum omnium mater ; ob-

Α τήξας, καὶ τὸν νοῦν ταῖς ἀγίαις μνήμαις καὶ μελέταις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ θεραπεύσας, καὶ διορθωσάμενος, ἀξίαν μετάνοιαν τῷ Θεῷ προσενέγκη, ὡς ἐνώπιον τὰ κακὰ ἐνενόησεν, ἢ ἐποίησεν· ἀφευδῆς γὰρ ἡ ζῶσα φωνὴ εἰποῦσα· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα εἰς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο συμβάλλεται τοῖς νέοις μάλιστα, τὸ μῆτε ὄλωσ, εἰ δυνατόν, συντυγχάνειν γυναίξει, κἄν ἅγαι νομίζωνται. Εἰ δὲ δυνατόν καὶ ἐξωθεν τῶν ἀνθρώπων διαίγειν, ἐλαφρότερος ὁ πόλεμος διατελεῖ, καὶ τρανότερον γνωρίζει, μάλιστα ἐν ἀκριβῶς προσέξει αὐτῷ, καὶ ὀλιγοσιτία, καὶ ὀλιγοποσία ὕδατος, καὶ ἀγρυπνία πολλή, ἐν προσευχῇ τὴν διαγωγὴν ἔχειν ἀγωνιζόμενος, καὶ μάλιστα ἐμπείροις πνευματικῶν Πατέρων συναναστρέφεσθαι, καὶ συνεῖναι, καὶ ὁδηγεῖσθαι σπουδάζων. Ἐπικίνδυνον γὰρ τὸν μόνον καὶ ἰδιόρρυθμον καὶ ἀμάρτυρον, καὶ μετὰ ἀπείρων τοῦ πνευματικῷ πολέμου συζῆν· ἄλλοις γὰρ πολέμων τρίτοις οἱ σοῦτοι ἀλλίσκονται, ὅτι πολλὰ εἰσι τῆς κακίας τὰ μηχανήματα καὶ ἐνέδρα κεκρυμμένα, καὶ διάφοροι παγίδες καταπεπῆγασι τοῦ Ἐχθροῦ πανταχόθεν. Καὶ διὰ τοῦτο συνεῖναι ἢ συνεχῶς συντυγχάνειν γνωστικοῖς ἀνδράσι σπουδαστέον καὶ ἀγωνιστέον· ὅπως κἄν μὴ αὐτὸς ἔχη λύχρον ἀληθοῦς γνώσεως, διὰ τὸ εἶ ἀτελὲς τῆς νοητῆς ἡλικίας καὶ νήπιον, τῷ ἔχοντι συνοδεύων οὐ περιπατεῖ ἐν σκότει, οὐ κινδυνεύει βρόχοις καὶ παγίδι, καὶ τοῖς νοητοῖς οὐ περιπίπτει θηρίοις, τοῖς ἐν τῷ σκότει νεμομένοις, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ χωρὶς λύχνου νοητοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου περιπατοῦντας ἀρπάξουσι καὶ διαφθεύουσιν.

Β Εἰ οὖν βούλει, τέκνον, οἰκεῖον λύχρον φωτὸς νοητοῦ γνώσεως πνευματικῆς ἐνδοῦ κτήσασθαι, ἐν τῇ βαυατάτῃ νυκτὶ ἀπροσκόπτως τοῦ αἰῶνος τούτου περιπατεῖν δυνήσῃ, καὶ ὑπὸ Κυρίου τὰ διαβήματά σου κατευθυνθεῖη, ὅπως τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου θελήσῃς σφόδρα, κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον, τοῦτ' ἐστὶ, πίστει διαπύρωσ τῶν τελειοτέρων εὐαγγελικῶν προταγμάτων περιέχεσθαι, καὶ τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου δι' ἐπιθυμίας καὶ εὐχῆς γενέσθαι κοινῶν, ὑποδείκνυμι σοι μέθοδον θαυμαστὴν καὶ ἐπίμονον, τρόπου πνευματικοῦ, οὐ σωματικοῦ κόπου ἢ ἀγῶνης δεομένην, ἀλλὰ ψυχικοῦ πάθου καὶ νοδς προσεχῶς διανοίας χρῆζουσαν, φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Θεοῦ συνεργουμένη· δι' ἧς ἐπινοίας τὴν φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν εὐχερῶς τροπώσασθαι δυνήθῃσῃ κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ, ἕνα γίγαντα τῶν ἀλλοφύλων ἀνελόντα διὰ πίστεως καὶ πέποιθήσεως τῆς εἰς Θεὸν, καὶ οὕτω τὰς μυριάδας τῶν ἐχθρῶν μετὰ τοῦ ἰδίου λαοῦ εὐχερῶς τροπώσάμενον. Ἐκ δὲ ὑποθέσεως τοῦ ἡμετέρου λόγου, τρεῖς τοὺς δυνατοὺς καὶ κραταιοὺς τῶν ἀλλοφύλων γίγαντας ὀρθῶ, εἰς οὓς ἐπεστήρικται πᾶσα ἡ τοῦ νοητοῦ ὀλοφυρτικοῦ ἀντικειμένου δυνάμις, ὧν καθαιρεθέντων, εὐχερῶς λοιπὴν πᾶσα εἰς ἀνάρεσιν ἢ τῶν πονηρῶν πνευματῶν ἀσθενήσει δυνάμις. Εἰσι δὲ οἱ ὀνομαζόμενοι τοῦ Πονηροῦ ἰσχυροὶ γίγαντες, ἢ ἔξῃ προειρημένη ἀγνοία, ἢ τῶν κακῶν ἀπάντων μετῆρ,

⁶⁶ Matth. v, 28. ⁶⁷ I Reg. xvii, 49 seqq.

λήθη ἡ ταύτης ἀδελφῆ καὶ συνεργῶς καὶ συνέριθος· ἢ τὸ σκοτεινὸν τοῦ μελανοῦ νέφους ἔνδυμα καὶ κάλυμμα ἐν τῇ ψυχῇ ἐξυφαίνουσα βραθυμία, ἡ ἀμφοτέρως στηριζούσα καὶ κραταιοῦσα, καὶ σύστασιν αὐταῖς παρεχομένη, τῇ ἀμελεστάτῃ ψυχῇ, τὸ ἔμμονον κακὸν ἐργαζομένη. Ὅτι γὰρ βραθυμίᾳ λήθησεν καὶ ἀγνοίας τὰ τῶν λοιπῶν παθῶν ὑποστηρίγματα κραταιοῦνται καὶ μεγαλύνονται. Βοηθοὶ γὰρ ἀλλήλων οὔσαι, καὶ χωρὶς ἀλλήλων μὴ δυνάμεναι συνιστάναι, ἰσχυρὰ τοῦ ἀντικειμένου δυνάμεις ἀποδείκνυνται, καὶ οἱ κραταιοὶ τοῦ Πονηροῦ ἄρχοντες, δι' ὧν πᾶσα ἡ στρατιὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ὑπονοσθεῖται, καὶ ὑποστηρίζεται, καὶ τὰ διανοήματα ἐκτελεῖν ἰσχύει· ὧν ἄνευ συστήναι τὰ προκείμενα οὐ δύναται.

Γ'. Εἰ οὖν βούλει κατὰ τῶν προειρημένων παθῶν ἐτὶ νίκος ἄρασθαι, καὶ τὴν φάλαγγα τῶν νεγιτῶν ἀλλοφύλων εὐχερῶς τροπίσασθαι, δι' εὐχῆς καὶ συνεργείας Θεοῦ γινόμενος ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας δύνας, ἀνίχνευσον τοὺς τρεῖς τούτους δυνάμεις τοῦ διαβόλου γίγαντας, λήθην λέγω, καὶ βραθυμίαν, καὶ ἀγνοίαν, τὸ ὑποστηρίγμα τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων, ἐξ ὧν τὰ λοιπὰ τῆς κακίας πάθη ὑπονοσθόμενα ἐνεργεῖ, καὶ ζῆλον, καὶ ἰσχύει, ἐν ταῖς τῶν φιληθδόνων καὶ κενοδόξων ψυχαῖς. Καὶ διὰ πολλῆς προσεχείας καὶ νοῦ ἐπιστάσιος μετὰ τῆς ἀνωθεν βοήθειας εὐρῶν τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα, ὀλεθριώτερα τῶν λοιπῶν ὄντα κακὰ διὰ τὴν δικαιοσύνης ὄπλων τῶν ἀπειναντίας, ἐκείνης μνήμης ἀγαθῆς λέγω τῆς πάντων τῶν καλῶν αἰτίας, καὶ γνώσεως πεφωτισμένης, δι' ἧς ἀναργηγοῦσα ψυχῇ τὸ τῆς ἀγνοίας σκότος διώκει ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ προθυμίας ἀρίστης πρὸς σωτηρίαν εὐτρεπιζούσης καὶ ἐπει[σα]γούσης τῇ ψυχῇ, τὰ τῆς ἀρετῆς ἐνδυσάμενος ὄπλα, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου, διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως γενναίως καὶ ἀνδρείως καταγωνίσῃ τοὺς τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων τρεῖς προειρημένους γίγαντας. Διὰ μὲν τῆς ἀρίστης κατὰ Θεὸν μνήμης ἀγαθῆς, Ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα εὐσημία, εἰ τις ἀρετῆ, καὶ εἰ τις ἔπαιρος, πάντα λογιζόμενος, τὴν παχάκτιστον λήθην ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκδιώκων· διὰ δὲ τῆς πεφωτισμένης καὶ οὐρανίου γνώσεως, τὴν ὀλεθρίον ἀγνοίαν τοῦ σκότους ἐξαφανίζων· διὰ δὲ τῆς παναρέτου καὶ καλλίστης προθυμίας, τὴν εὐθειαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐν τῇ ψυχῇ καταγεγραμμένην βραθυμίαν ἐξελαύνων. Ταύτας δὲ τὰς ἀρετὰς, οὐ φιληθῆς, ἢ ἐκ μόνης προαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ δυνάμεως Θεοῦ καὶ συνεργείας ἁγίου Πνεύματος, ἐν πολλῇ προσεχείᾳ καὶ εὐχῇ ἐκτενεῖς κτησάμενος. Οὕτω δυνήσῃ τῶν προειρημένων ἰσχυρῶν γιγάντων βυθθῆναι τοῦ Πονηροῦ. Γνώσεως γὰρ ἀληθοῦς, καὶ μνήμης λόγου Θεοῦ, καὶ ἀγαθῆς προθυμίας συμφωνίᾳ, διὰ χάριτος ἐνεργοῦς ἐν τῇ ψυχῇ συστήναι σπουδαζομένης καὶ ἐπιμελῶς φυλάσσομένης, λήθησεν καὶ ἀγνοίας καὶ βραθυμίας ἔχνος ἐν αὐτῇ ἀφανίζεται, καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν περιεσθαι· τῆς χάριτος βασιλευούσης ἐν αὐτῇ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Jesus Christum Dominum nostrum, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

A livio, quæ est ejus soror adjutrix et socia ; et, quæ tenebrosum atræ nubis amictum et velamen subtextit animæ, socordia : quæ fulcit et confirmat ambas, cisque præbet ut subsistant, efficiens ut in anima negligentissima vitium immoretur. Nam ab ignavia, oblivione et ignorantia reliquorum affectuum fulcimenta firmantur et crescent, quia se mutuo juvant, et una reliquis absentibus subsistere nequit. Potentes adversarii vires, et validi principes illius maligni demonstrantur, utpote quorum opera universus exercitus spirituum nequitiae subingreditur, suffulcitur, et quæ excogitavit, peragere potest : sine quibus proposita consistere nequeunt.

B XIII. Si velis igitur adversus affectiones ante dictas reportare victoriam, et aciem alienigenarum intelligibilium facile fugare, precibus et auxilio divino roboratus, tam in teipso quam in profundo cordis, ivestigato hosce tres potentes diaboli gigantes, oblivionem, inquam, ignaviam et ignorantionem, hoc est, præsidium alienigenarum intelligibilium : unde reliqui vitiosi affectus subingressi agunt et vivunt et valent in animis hominum voluptatibus et vanæ gloriæ deditorum. Et ubi per summam attentionem et animi sollicitudinem, ope superna favente, inveneris ignota plerisque vitia, reliquis tamen magis exitialia, per arma justitiæ ex adverso respondentia, illam (inquam) bonam memoriam, omnium rerum honestarum causam :

C et notitiam illustratam, a qua anima expers facta ignorantiae tenebras a seipsa depellit ; et per optimam animi promptitudinem, quæ instruit ad salutem et inducit in animum quæ pertinent ad virtutem, indutus arma in virtute sancti Spiritus per omnem orationem et observationem strenue et viriliter expugnabis tres alienigenarum intelligibilium ante dictos gigantes. Optima quidem et Deo grata memoria, quæcumque sunt vera, quæcumque præclara, quæcumque justa, quæcumque pura, quæcumque bonæ famæ, si qua laus, si qua virtus ¹⁰, omnia considerans, pessimam omnium oblivionem a teipso excuties : illustrata vero et cœlesti cognitione perniciosam et caligine plenam delebis ignorantionem : honestissima autem et omnium virtutum studiosa alacritate animi expelles ignaviam Deo carentem, et omnium in anima vitiorum procreatricem. Has porro virtutes cum obtinueris, non nuda aut sola voluntate, sed divina potentia et ope sancti Spiritus cum summa attentione et precibus amplificabis : huncque in modum poteris robustorum diaboli gigantum supradictorum molestia liberari.

D Cognitionis enim veræ, ac memoriæ verbi Dei, probæque alacritatis animi consonantia, per gratiam efficacem in anima, quæ procuratur ut simul adsit et studiosè conservetur, vestigium oblivionis, ignorantiae atque socordiae deletur in anima ; et tandem eo redigitur, ut non sit : in ea regnante gratia per

Rescriptum a Nicolao missum ad Marcum Exercitorem, quo agit illi gratias ob præcepta salutaria quæ illi per epistolam scripserat.

Gratia est, gratia sit (inquam) Deo, gratia incredibilibi et inenarrabili dono ejus, quod animum gravibus detentum perturbationibus, et totum prope modum a se abalienatum, benevole ac humaniter complexus est; quod etiam illum visitavit per intimam et totam prorsus in Deo collocatam intentionem, sanctum dico deditumque virtutibus ac Deo agglutinatum animum tuum, quo tu ad me missus es scintilla fulgens, divini plena luminis, hinc esca spiritali imbutus; quod tandem beneficio lucernæ sermonum cum labore et desiderio editorum a cogitatione Deo unita, miseram animam extraxit ab obscurissimis tenebris et turbine; fecitque Dominus eximius, ut intellectus meus abruerit et aversaretur tres indicatos mihi gigantes. Re enim vera sunt gigantes magni et immites, qui nunquam intermittunt bellum in genus humanum. Quem porro in terra sic ferociter ac moleste detinent, ut me, qui male et proprio arbitrio illis adhuc inservio? At misericordia motus is qui nullo modo delectatur interitu viventium, longanimitatem suam humanitatemque declaravit, et emota illa cogitatione pia excitavit propositum profundissimo somno demersum, ostensis ac manifestatis mihi, quos dixi, gigantibus. Primum sane dico, oblivionem, quæ expulit Adamum e paradiso. Nam nisi Domini præceptum oblitus fuisset, nunquam ea gloria excidisset; secundum, socordiam, qua ignavus effectus parvit conjungi; tertium, ignorantiam, qua ductus ignoravit tum quis esset, tum quid ageretur. Hosce tres spiritus Dominus Jesus manifestos mihi reddidit per Spiritum sanctum habitantem in te. Nam emisit profecto gladium bis acutum, quod est verbum Dei, quo admodum placate bipartitus est animum meum. Nec huc usque duntaxat processit, sed etiam quasi suavitatem quamdam spiritalem verborum tuorum indidit voluntati meæ. Quot igitur ora, quotve linguæ suppetere poterunt, ad digne gratias agendas Domino ac Deo vero pro mihi reductis in memoriam a te beneficiis? Commodam item epistolæ methodum, et sitam in verbis intimam benevolentiam, quæ incitant ad investigandam veritatem, ad observanda mandata Dei, multum denique conferunt ambulare volenti viam Domini, quæ deducit ad vitam æternam, quis digne laudabit? Neque vero mihi solum hoc commodum accessit e sermone tuo, sed et omnium eorum qui ipsum audierunt, intellectus magnifice illustratus est, multumque fructum exerpit e verbis efficaciter prolatis, procul dubio perinde rata erant, ac res ipsæ, sermonesque exaudiebantur, non ut sermones, sed velut opus manifestum, quod subjicitur oculis nostris. Mox enim sermo temperantiam summam indidit animis. Et quia efficax erat sermo, manere non poterat otiosus, sed confestim, productis spicis,

Ἀντίγραφον παρὰ Νικολάου πρὸς Μάρκον Ἀσκητήν.

Ἡ χάρις, τῷ Θεῷ χάρις, χάρις τῇ ἀνυπερβλήτῳ καὶ ἀνεκτίγητῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι ἐφιλοθρονωσάτω ψυχὴν ἐν πάθει δεινοῖς κατεχομένην, καὶ ὅλην ἀκμὴν ἀπῆλλοτριωμένην, καὶ ἐπεσεύβητο διὰ τῆς εὐσπλαγγνῶν καὶ ὅλης ἐξ ὅλης Θεῷ ἀνακειμένης προαιρέσεως, λέγω δὴ τῆς ἐναρέτου καὶ Θεῷ κεκολλημένης τῆς ἡσίας σου ψυχῆς, δι' ἧς ἀπεστάλης μοι σπινθὴρ ἀστράπτων, πληθρῆς φωτὸς θεϊκοῦ, καὶ ἀγκιστρον ἔχον δέλεαρ πνευματικόν· καὶ ἀπὸ τῆς λυχνίας τῷ πόνῳ καὶ πόνῳ ὑπὸ τοῦ συνηνωμένου τῷ Θεῷ λογισμοῦ, τεχθέντων ῥημάτων ἀνέσπασε τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἐκ τοῦ ζοφωδωστάτου σκότους καὶ θυάλλης, καὶ ἀνανεῦσαι ἐποίησε τὴν διάνοιάν μου ἐξαιρετος Δεσπότης ἐκ τῶν μτηνθέντων μοι τριῶν γίγαντων. Ὅντως γὰρ γίγαντες μεγάλοι καὶ ἀνήμεροι, μηδέποτε παύσμενοι τοῦ πολεμεῖν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τίνα δὲ οὕτως ἀγρίως καὶ δεινῶς κατέχουσιν ἐπὶ γῆς, ὡς ἐμὲ τὸν κακῶς καὶ ἰδίῳ θελήματι ὑπ' αὐτῶν ἐτι κυριευόμενον; Ἄλλ' ὁ μηδέποτε τερπόμενος ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων, ἠλέησε καὶ ἀνέδειξε τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ καὶ εὐσπλαγγνον τῆς φιλοθροπίας, καὶ ἐκίνησεν ἐκεῖνον τὸν εὐσεβῆ λογισμόν· καὶ ἐξύπνισε τὴν ὑπὸν βαυυτάτῳ κατακειμένην προαιρέσιν, καὶ ἀνέδειξε καὶ ἐφανέρωσέ μοι τοὺς προειρημένους γίγαντας. Λέγω δὲ πρῶτον, τὴν λήθην τὴν ἐκβάλλουσαν τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου. Εἰ μὴ γὰρ ἔλαθε τὴν παραγγελίαν τοῦ Δεσπότης, οὐκ ἂν ἐξέπεσε τῆς τοιαύτης δόξης· καὶ τὴν βραθυμίαν δι' ἧς βραθυμῆσας ἤκουσε τῆς ἐμοζύγου· καὶ τὴν ἀγνοίαν δι' ἧς ἠγνόησε, τίς ἦν καὶ τί ὑπῆρχε. Ταῦτα τρία πνεύματα φανερά μοι κατέστησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν σοί. Ἐξ-ἀπέτειλε γὰρ ἀληθῶς μάχαιραν διστομον, ὅ ἐστι βῆμα Θεοῦ, καὶ ἐδ-χοτόμησε τὸν νοῦν ἐν πολλῇ γαλήνῃ. Οὐ μόνον δὲ τούτου μέχρι ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡδύτητα τινα πνευματικὴν, ὡς τῶν σῶν ῥημάτων ἐνέθηκε τῇ προαιρέσει μου. Πόσις οὖν στόμασι καὶ πόσις γλώσσαις δυνηθῶ ἀξίως εὐχαριστήσαι τῷ ἀληθινῷ καὶ Δεσπότη Θεῷ, ὑπὲρ τῶν παρὰ σοῦ ὑπομνησθέντων μοι εὐεργεσιῶν; Ἡ αὖ πάλιν τῆς ἐπιστολῆς τὸ εὐμέθοδον καὶ εὐσπλαγγνον τῶν ῥημάτων, καὶ διεγερτικὸν πρὸς ζητήσιν τῆς ἀληθείας, καὶ τίρησιν ἐντολῶν Θεοῦ, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν τοῦ βαδίζειν θέλοντος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, τὴν ἀπάγουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἡ τοιαύτη ὠφέλεια διὰ τὸν λόγον ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὅσοι αὐτὸν ἤκουσαν, μεγάλως ἐλαμπρύνθη αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο ἀπὸ τῶν ἐναργῶς λεχθέντων ῥημάτων Ἀμέλει τὰ ῥήματα πράγματα ἐβεβαιώθησαν, καὶ αἱ λόγοι οὐκ ἤκουσθησαν ὡς λόγοι, ἀλλ' ὡς ἔργον φανερόν προκείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Εὐθέως γὰρ ἐνέθηκε νῆψιν πολλὴν ὁ λόγος εἰς τὰς προαιρέσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἐνεργῶς ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἔμεινεν ἀέργως, ἀλλ' εὐθέως στάχυας ἐβλάστησε, καὶ τὸν καρπὸν ὄριμον ἔδειξε, καὶ οὐ μόνον ἕως τούτου ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἀκέραιος ἐγένετο, ὡς οἶδεν ὁ Θεός· ὅσας γὰρ ἐ-

τύχω, κόρον οὐ λαμβάνει ἢ ταλαίπωρός μου ψυχῆ. Τῇ οὖν πρεσβείᾳ τῆς σῆς ἀγιωσύνης, ἔσται τὸ δῶρον τοῦτο ἔμμονον, τοῦ παραμείναι με τὸν οὐράνιον σπινθῆρα, καὶ ἀπολέσαι παντελῶς τοὺς προειρημένους γίγαντας ἕως τέλους, μὴ ποτε ἐπιλάβωμαι, καὶ τῆς αὐτεξουσίου προειρηθείσης προδοσίᾳ ἐμβάλω ἐμαυτὸν εἰς τὰ προειρημένα κακὰ, καὶ γένωμαι κατάδρωμα τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ πιστεύω τῷ Κυρίῳ μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἐνοικοῦντι ἐν σοί, ὅτι διὰ τῆς ὁσιότητός σου καὶ τῶν ὁμοίων σοὶ ἀγωνιζομένων, οὐ μὴ με παρῶν, οὐδ' οὐ μὴ παραδώσῃ με εἰς τὰ σέματα τῶν προειρημένων γίγαντων· ἀλλὰ πάντοτε διὰ τῶν ὁσίων δούλων αὐτοῦ ὑπομιμνήσκων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, γνώρισαί μοι τῷ τάλανι εὐχαίς σου ἀγίας. Παρακαλῶ οὖν καὶ ἱκετεύω τὴν εὐσπλαγχνον καὶ ὁσίαν σου ψυχὴν, μὴ καταγῆς μου εἰς τοῦτο, ὅτι θαρσύσας ἀπετόλμησα τοῦ ἀντιχαράξαι γράμματα τῇ ἀγιότητί σου· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδον ἀνευγμένα σπλάγχχνα πατρικὰ, κἄν δι' εὐτελῶν γραμμάτων παρακαλῶ καὶ δέομαι τοῦ μνημονεύεσθαι μου ἐν πάσῃ ὥρᾳ [ὅτι αἰὲς ὁ Κύριος ἐπισκέπτεται τὸν παρεδρευτὴν καὶ ἀδιάλειπτον λατρευτὴν, λέγω δὴ τὸν ἀξίως κεκαθαρμένον νοῦν τῆς εὐλογημένης σου ψυχῆς], ὅπως διὰ τῆς ἀγιωσύνης σου κἀγὼ ἀπὸ τῶν κακῶν μου βυσθῶ, καὶ εὖρω διέξοδον ἀγαθὴν χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ τιμῆ καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cum sancto Spiritu, in sæcula seculorum. Amen.

OPUSCULUM VI.

Κεφάλαια νηπτικά.

A'. Ὁ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μόνον πιστός, τὸ ὄρος τῆς κακίας ἑαυτοῦ διὰ πίστεως μετατίθησιν, ἀπωθούμενος ἑαυτοῦ τῇ ἀστῆτι περιφορᾷ τὴν ὑπὸ αἰσθησιν τῆν ἐπ' αὐτῆς προτέραν διάθεσιν. Ὁ δὲ μισθότης εἶναι δυνάμενος, ἐκ τοῦ Λόγου δεχόμενος χερσὶ τῶν γνωστικῶν ἔρτων τὰ κλάσματα, διατρέφει χιλιάδας, πράξει δεικνύς πληθυνομένην τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ ἀπόστολος ισχύσας εἶναι, πᾶσαν λατρεύει νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἐκβάλων δαιμόνια, τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν παθῶν φυγαδεύων ἐνέργειαν, νοσοῦντας ἰώμενος, πρὸς ἕξιν εὐσεβείας τοὺς στερηθέντας αὐτῆς δι' ἐλπίδος ἐπανάγων, καὶ τοὺς δι' ἔκνον μαλακισθέντας ἐπισύφων τῷ λόγῳ τῆς πίστεως. Πατεῖν γὰρ ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων κελουστῆς ἀρχὴν, τέλος τῆς ἀμαρτίας ἐξαφανίζει.

B'. Σάββατα σαββάτων ἐστὶν ἡρεμία ψυχικὴ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντων ἐν τοῖς οὖσι θειοτέρων λόγων τὴν νοῦν συστειλάσης, καὶ μόνον τὸν Θεὸν κατ' ἐρωτικὴν ἔκστασιν ὀλικῶς ἐνδυσάσης, καὶ παντελῶς ἀκίνητον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας ποιησάσης.

Γ'. Θέρους θέρος ἐστὶν ἡ πᾶσα ἄδατος, καὶ κατὰ τὴν τῶν νοητῶν μυστικὴν θεωρίαν, περὶ νοῦν ἀγνώ-

A fructum tempestivum exhibuit, neque etiam eo usque solum processit, sed eo satiari nemo poterat (ita novit Deus): quancumque enim incido in illum, anima mea misera satietatem non capit. Precibus igitur sanctitatis tuæ hoc donum perpetuo inhaerebit, ut ego scintilla cælestis permaneam, delelis prorsus jam dictis gigantibus in lineam usque, ne forte etiam liberi arbitrii oblitus, meipsum prodens in ante dicta mala me corjiciam et siam pabulum adversariorum meorum. Cæterum credo, Dominum meum Jesum Christum qui in te inhabitat, ope sanctitatis tuæ, aliorumque perinde ac tu certantium, non aspernaturum esse me, nec traditurum in ora modo dictorum gigantum; verum assidua opera sanctorum servorum suggesturum, ut ego miser, adjutus sanctis tuis precibus, perspicam habeam viam suam. Quare deprecor ac supplico miseriam dicti sanctique animæ tuæ, ne me damnes eo nomine, quod nimia fiducia adductus, ausus sum rescribere litteras sanctitati tuæ: quoniam ubi animadverti aperta esse viscera paterna, statui vel levibus litteris obsecrare te et precari, ut hora quacumque memor sis mei (semper enim observat Dominus assidentem sibi et irremissum cultorem, mentem dico benedictæ animæ tuæ digne purgatam), ut per sanctimoniam tuam ego quoque liberer a vitiis meis, felicemque consequar exitum, per gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cum sancto Spiritu, in sæcula seculorum. Amen.

Capitula de Temperantia.

Qui juxta legem evangelicam fidelis est duntaxat, fide transfert a seipso montem nequitiae, instabili revolutione a seipso excutiens affectum sub sensu positum, qui prius in sensu residebat. Qui vero potest esse discipulus, a Verbo suscipiens manibus fragmenta panum notionem præstantium, alit multa millia, ostendens ipso facto multiplicari vim Verbi. Cui autem pervenire licet ad gradum apostoli, is curat omnem morbum et omnem languorem, ejiciens daemonia, hoc est, fugans affectionem efficaciam, sanans ægrotos, spe reducens ad habitum pietatis eos, qui illo privati erant. perstringens verbo fidei quos reperit ignavia languentes. Qui enim jussus est conculcare caput serpentum et scorpionum, delet caudam peccati.

II. Sabbata sabbatorum est requies rationalis animæ rationalis, quæ a cunctis ipsis rerum diviniore sermonibus mente correpta amoris excessu solum plane Deum induit, ipsamque prorsus inseparabilem a Deo mysticæ theologiæ beneficio reddit.

III. Messis messium est omnis inaccessa Dei intellectio, et quæ post mysticam rerum sub intel-

Rescriptum a Nicolao missum ad Marcum Exercitatorum, quo agit illi gratias ob præcepta salutaria quæ illi per epistolam scripserat.

Gratia est, gratia sit (inquam) Deo, gratia incredibili et inenarrabili dono ejus, quod animum gravibus detentum perturbationibus, et totum prope modum a se abalienatum, benevole ac humaniter complexus est; quod etiam illum visitavit per intimam et totam prorsus in Deo collocatam intentionem, sanctum dico deditumque virtutibus ac Deo agglutinatum animum tuum, quo tu ad me missus es scintilla fulgens, divini plena luminis, hanc esca spiritali imbutus; quod tandem beneficio lucenæ sermonum cum labore et desiderio editorum a cogitatione Deo unita, miseram animam meam extraxit ab obscurissimis tenebris et turbine; fecitque Dominus extimius, ut intellectus meus abruerit et aversaretur tres indicatos mihi gigantes. Re enim vera sunt gigantes magni et immites, qui nunquam intermittunt bellum in genus humanum. Quem porro in terra sic ferociter ac moleste detinent, ut me, qui male et proprio arbitrio illis adhuc inservio? At misericordia motus is qui nullo modo delectatur interitu viventium, longanimitatem suam humanitatemque declaravit, et emota illa cogitatione pia excitavit propositum profundissimo summo demersum, ostensis ac manifestatis mihi, quos dixi, gigantibus. Primum sane dico, oblivionem, quæ expulit Adamum e paradiso. Nam nisi Domini præceptum oblitus fuisset, nunquam ea gloria excidisset; secundum, socordiam, qua ignavus effectus paruit conjugi; tertium, ignorantiam, qua ductus ignoravit tum quis esset, tum quid ageretur. Hosce tres spiritus Dominus Jesus manifestos mihi reddidit per Spiritum sanctum habitantem in te. Nam emisit profecto gladium bis acutum, quod est verbum Dei, quo admodum placate bipartitus est animum meum. Nec huc usque duntaxat processit, sed etiam quasi suavitatem quamdam spiritalem verborum tuorum indidit voluntati meæ. Quot igitur ora, quotve lingue suppetere poterunt, ad digne gratias agendas Domino ac Deo vero pro mihi reductis in memoriam a te beneficiis? Commodam item epistolæ methodum, et sitam in verbis intimam benevolentiam, quæ incitant ad investigandam veritatem, ad observanda mandata Dei, multum denique conferunt ambulare volenti viam Domini, quæ deducit ad vitam æternam, quis digne laudabit? Neque vero mihi solum hoc commodum accessit e sermone tuo, sed et omnium eorum qui ipsum audierunt, intellectus magnifice illustratus est, multumque fructum exerpit e verbis efficaciter prolatis, procul dubio perinde rata erant, ac res ipsæ, sermonesque exaudiebantur, non ut sermones, sed velut opus manifestum, quod subjicitur oculis nostris. Mox enim sermo temperantiam summam indidit animis. Et quia efficax erat sermo, manere non poterat otiosus, sed confestim, productis spicis,

Ἀντίγραφον παρὰ Νικολάου πρὸς Μάρκον Ἀσκητήν.

Ἡ χάρις, τῷ Θεῷ χάρις, χάρις τῇ ἀνυπερβλήτῳ καὶ ἀνεκδιγῆτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι ἐφιλοθρονωσάτω ψυχὴν ἐν πάθεσι δεινοῖς κατεχομένην, καὶ ὅλην ἀκμὴν ἀπῆλλοτριωμένην, καὶ ἐπεσκέψατο διὰ τῆς εὐσπλαγγῶν καὶ ὅλης ἐξ ὅλης Θεῷ ἀνακειμένης προαιρέσεως, λέγω δὴ τῆς ἐναρέτου καὶ Θεῷ κεκαλλημένης τῆς ὁσίας σου ψυχῆς, δι' ἧς ἀπεστάλης μοι σπινθὴρ ἀστράπτων, πλήρης φωτὸς θεϊκοῦ, καὶ ἀγκιστρον ἔχον δέλεαρ πνευματικόν· καὶ ἀπὸ τῆς λυχνείας τῷ πόνῳ καὶ πόθῳ ὑπὸ τοῦ συνηνωμένου τῷ Θεῷ λογισμοῦ, τεχθέντων ῥημάτων ἀνέσπασε τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἐκ τοῦ ζοφωδεστάτου σκότους καὶ θυέλλης, καὶ ἀνανεῦσαι ἐποίησε τὴν διάνοιάν μου ἐξαιρέτως Δεσπότης ἐκ τῶν μηνυθέντων μοι τριῶν γίγαντων. Ὅντως γὰρ γίγαντες μεγάλοι καὶ ἀήμεροι, μηδέποτε παυόμενοι τοῦ πολεμεῖν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τίνα δὲ οὕτως ἀγρίως καὶ δεινῶς κατέχουσιν ἐπὶ γῆς, ὡς ἐμὲ τὸν κακῶς καὶ ἰδίῳ θελήματι ὑπ' αὐτῶν ἔτι κυριευόμενον; Ἄλλ' ὁ μηδέποτε τερπόμενος ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων, ἤλθεσε καὶ ἀνέδειξε τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ καὶ εὐσπλαγγῶν τῆς φιλοφροσύνης, καὶ ἐκίνησεν ἐκείνον τὸν εὐσεβῆ λογισμόν· καὶ ἐξύπνισε τὴν ὑπὸ βαρυτάτῳ κατακειμένην προαιρέσιν, καὶ ἀνέδειξε καὶ ἐφανέρωσέ μοι τοὺς προσηρημένους γίγαντας. Λέγω δὲ πρῶτον, τὴν λήθην τὴν ἐκβάλλουσαν τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου. Εἰ μὴ γὰρ ἔλαθε τὴν παραγγελίαν τοῦ Δεσπότης, οὐκ ἂν ἐξέπεσε τῆς τοιαύτης ὁδοῦ· καὶ τὴν βραθυμίαν δι' ἧς βραθυμίας ἤκουσε τῆς ἐμοζύγου· καὶ τὴν ἀγνοίαν δι' ἧς ἠγνόησε, τίς ἦν καὶ τί ὑπῆρχε. Ταῦτα τρία πνεύματα φανερά μοι κατέστησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν σοί. Ἐξ ἀπέτειλε γὰρ ἀληθῶς μάκαιραν δίστομον, ὅ ἐστι βῆμα Θεοῦ, καὶ ἐδωχόμηνσε τὸν νοῦν ἐν πολλῇ γαλήνῃ. Οὐ μόνον δὲ τούτου μέχρι ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἡδύτητα τινα πνευματικὴν, ὡς τῶν αἰῶν ῥημάτων ἐνέθηκε τῇ προαιρέσει μου. Πόσις οὖν στόμασι καὶ πόσις γλώσσαις δυνηθῶ ἀξίως εὐχαριστήσαι τῷ ἀληθινῷ καὶ Δεσπότη Θεῷ, ὑπὲρ τῶν παρὰ σοῦ ὑπομνησθέντων μοι εὐεργεσιῶν; Ἡ αὐτὴ πάλιν τῆς ἐπιστολῆς τὸ εὐμέθοδον καὶ εὐσπλαγγῶν τῶν ῥημάτων, καὶ διεγερτικὸν πρὸς ζήτησιν τῆς ἀληθείας, καὶ τήρησιν ἐντολῶν Θεοῦ, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν τοῦ βαδίζειν θέλοντος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, τὴν ἀπάγουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἡ τοιαύτη ὠφέλεια διὰ τὸν λόγον ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὅσοι αὐτὸν ἤκουσαν, μεγάλως ἐλαμπρύνθη αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν ἐκάρπισατο ἀπὸ τῶν ἐναργῶς λεχθέντων ῥημάτων Ἀμέλει τὰ ῥήματα πράγματα ἐβεβαιώθησαν, καὶ εἰ λόγος οὐκ ἤκουσθησαν ὡς λόγοι, ἀλλ' ὡς ἔργον φανερὸν προκείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Εὐθέως γὰρ ἐνέθηκε νῆψιν πολλὴν ὁ λόγος εἰς τὰς προαιρέσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἐνεργῶς ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἔμεινεν ἀέργως, ἀλλ' εὐθέως στάχυας ἐβλάστησε, καὶ τὸν καρπὸν ὄριμον ἔδειξε, καὶ οὐ μόνον ἕως τούτου ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἀκόρετος ἐγένετο, ὡς οἶδεν ὁ Θεός· ὁσάκις γὰρ ἐν

τύχω, κόρον οὐ λαμβάνει ἢ ταλαίπωρός μου ψυχῇ. Τῇ οὖν πρεσβείᾳ τῆς σῆς ἀγιοσύνης, ἔσται τὸ δῶρον τοῦτο ἔμμονον, τοῦ παραμεῖναι με τὸν οὐράνιον σπινθῆρα, καὶ ἀπολέσαι παντελῶς τοὺς προειρημένους γίγαντας ἕως τέλους, μὴ ποτε ἐπιλάβωμαι, καὶ τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως προδοσίᾳ ἐμβάλω ἐμαυτὸν εἰς τὰ προειρημένα κακὰ, καὶ γένωμαι κατάδρωμα τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ πιστεύω τῷ Κυρίῳ μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἐνοικοῦντι ἐν σοί, ὅτι διὰ τῆς ὁσιότητός σου καὶ τῶν ὁμοίως σοὶ ἀγωνιζομένων, οὐ μὴ με παρῖδη, οὐδ' οὐ μὴ παραδώσῃ με εἰς τὰ στόματα τῶν προειρημένων γιγάντων· ἀλλὰ πάντοτε διὰ τῶν ὁσίων δούλων αὐτοῦ ὑπομιμησάσκων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, γνώρισαί μοι τῷ τάλανι εὐχαίς σου ἁγίαις. Παρακαλῶ οὖν καὶ ἱκετεύω τὴν εὐσπλαγχνὸν καὶ ὁσίαν σου ψυχὴν, μὴ καταγνῶς μου εἰς τοῦτο, ὅτι θαρσῆσας ἀπετόλμησα τοῦ ἀντιχαραῖα γράμματα τῇ ἀγιότητί σου· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδον ἀνεργήματα σπλάγγνα πατρικὰ, καὶν δι' εὐτελῶν γραμμάτων παρακαλῶ καὶ δέομαι τοῦ μνημονεύεσθαι μοι ἐν πάσῃ ὥρᾳ [ὅτι αἰὶ ὁ Κύριος ἐπισκέπτεται τὸν παρεδρευτὴν καὶ ἀδιάλειπτον λατρευτὴν, λέγω δὴ τὸν ἀξίως κεκαθαρμένον νοῦν τῆς εὐλογημένης σου ψυχῆς], ὅπως διὰ τῆς ἀγιοσύνης σου ἀγῶ ἀπὸ τῶν κακῶν μου ῥυθῶ, καὶ εὐρῶ διέξοδον ἀγαθῆν χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ τιμῇ καὶ κράτει σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cum sancto Spiritu, in sæcula seculorum. Amen.

OPUSCULUM VI.

Κεφάλαια ῥηπικὰ.

Α'. Ὁ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μόνον πιστός, τὸ ὄρος τῆς κακίας ἐαυτοῦ διὰ πίστειως μετατίθησιν, ἀπειθοῦμενος ἐαυτοῦ τῇ ἀστῆτι περιφορᾷ τὴν ὑπὸ αἰσθησιν τὴν ἐπ' αὐτῆς προτέραν διάθεσιν. Ὁ δὲ μαθητὴς εἶναι δυνάμενος, ἐκ τοῦ Λόγου δεχόμενος χερσὶ τῶν γνωστικῶν ἄρτων τὰ κλάσματα, διατρέφει χιλιάδας, πράξει δεικνύς πληθυνομένην τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ ἀπόστολος ἰσχύσας εἶναι, πᾶσαν λατρεύει νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἐκβάλων δαιμόνια, τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν παθῶν φυγαδεύων ἐνέργειαν, νοσοῦντας ἰώμενος. πρὸς ἕξιν εὐσεβείας τοὺς στερηθέντας αὐτῆς δι' ἑλιπίδος ἐπανάγων, καὶ τοὺς δι' ἄκων μαλακισθέντας ἐπιστύφων τῷ λόγῳ τῆς πίστειως. Πάσι γὰρ ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων κελουσθεὶς ἀρχὴν, τέλος τῆς ἀμαρτίας ἐξαφανίζει.

Β'. Σάββατα σαββάτων ἐστὶν ἡρεμία ψυχικὴ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντων ἐν τοῖς οὐσι θειοτέρων λόγων τὴν νοῦν συστελάσσης, καὶ μόνον τὸν Θεὸν κατ' ἔρωτικῆν ἔκστασιν ὀλικῶς ἐνδυσάσης, καὶ παντελῶς ἀκίνητον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας ποιησίσσης.

Γ'. Θέρους θέρος ἐστὶν ἡ πᾶσα ἄδατος, καὶ κατὰ τὴν τῶν νοητῶν μυστικῆν θεωρίαν, περὶ νοῦν ἀγνώ-

A fructum tempestivum exhibuit, neque etiam eo usque solum processit, sed eo satiari nemo poterat (ita novit Deus): quancumque enim incido in illum, anima mea misera satietatem non capit. Precibus igitur sanctitatis tuæ hoc donum perpetuo inhaerebit, ut ego scintilla cœlestis permaneam, delectis prorsus jam dictis gigantibus in lineam usque, ne forte etiam liberi arbitrii oblitus, meipsum prodens in ante dicta mala me corjiciam et siam pabulum adversariorum meorum. Cæterum credo, Dominum meum Jesum Christum qui in te inhabitat, ope sanctitatis tuæ, aliorumque perinde ac tu certantium, non aspernaturum esse me, nec traditurum in ora modo dictorum gigantum; verum assidua opera sanctorum servorum suggesturum, ut ego miser, adjunctus sanctis tuis precibus, perspectam habeam viam suam. Quare deprecor ac supplico misericordî sanctæque animæ tuæ, ne me damnes eo nomine, quod nimia fiducia adductus, ausus sum rescribere litteras sanctitati tuæ: quoniam ubi animadverti aperta esse viscera paterna, statui vel levibus litteris obsecrare te et precari, ut hora quacumque memores sis mei (semper enim observat Dominus assidentem sibi et irremissum cultorem, mentem dico benedictæ animæ tuæ digne purgatam), ut per sanctimoniam tuam ego quoque liberer a vitiis meis, felicemque consequar exitum, per gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cum sancto Spiritu, in sæcula seculorum. Amen.

Capitula de Temperantia.

Qui juxta legem evangelicam fidelis est duntaxat, fide transfert a seipso montem nequitiae, instabili revolutione a seipso excutiens affectum sub sensu positum, qui prius in sensu residebat. Qui vero potest esse discipulus, a Verbo suscipiens manibus fragmenta panum notionem præstantium, alit multa millia, ostendens ipso facto multiplicari vim Verbi. Cui autem pervenire licet ad gradum apostoli, is curat omnem morbum et omnem languorem, efficiens dæmonia, hoc est, fugans affectionum efficaciam, sanans ægrotos, spe reducens ad habitum pietatis eos, qui illo privati erant. perstringens verbo fidei quos reperit ignavia languentes. Qui enim jussus est conculcare caput serpentum et scorpionum, delet caudam peccati.

II. Sabbata sabbatorum est requies rationalis animæ rationalis, quæ a cunctis ipsis rerum diviniore sermonibus mente correpta amoris excessu solum plane Deum induit, ipsamque prorsus inseparabilem a Deo mysticæ theologiæ beneficio reddit.

III. Messis messium est omnis inaccessa Dei intellectio, et quæ post mysticam rerum sub intel-

lectam cadentium speculationem, modo nobis ignoto, consistit in intellectu; quam commode promit, qui ex conspicuis et invisibilibus creaturis pro dignitate venerat creatorem.

IV. Qui peremptis ante primis peccati motionibus sextum agit evangelice diem, ope virtutum, omni vitio vacuum apprehendit statim affectibus carentem, mente quiescens vel ab ipsa nuda affectionum imaginatione. Qui vero Jordanem transmisit, migrat in regionem notitiæ, qua mens ædificata, mysticæ pacis opera Dei domicilium evadit in spiritu.

V. Qui cum exhibitione operum et cogitationum sextum sibi ipsi divine complevit diem, ac Deo favente recte sua peregit opera, omnem intellectu trajecit hypostasim naturalem et temporaneam; estque translatus in mysticam sæculorum et æternorum contemplationem, animo rerum plane relictarum et transmissarum, ratione nobis ignota, Sabbatum agens. Sin octavo quoque die dignus habitus resurrexit a mortuis (nempe ab omnibus inferioribus Deo rerum sensibilium et intelligibilium sermonibus et conceptis), vixit beatam Dei vitam (cum lex revera proprie vitæ sit et dicatur), quali promotione divina factus est ipse Deus.

VI. Omnia quæ subjacent oculis, egent cruce, sub qua habitus continet habitudinem eorum quæ sensu peraguntur; cuncta vero quæ percipiuntur intellectu, exigunt sepulcrum, in quo nullus sit eorum motus quæ versantur animo. Naturali enim circa res omnes actione motuque una cum habitudine sublatis, ratio nuda in seipsa consistens velut a mortuis excitata, emergit super omnia quæ circumscribuntur ab ipsa, cum nihil sit prorsus, quod per naturalem habitudinem cum ipsa familiaritatem habeat. A gratia siquidem oritur, non a natura, salus eorum qui salvantur.

VII. Donec pure animo egressi fuerimus habitum, quem gerimus erga nostram omniumque inferiorum Deo substantiam, immunitatem aversionis a virtute nondum accepimus. Ubi enim hæc dignitas prospere nobis per charitatem obvenerit, tum agnoscemus vim promissionis divinæ: quoniam qui digni sunt, credere debent, illic esse domicilium immotum, ubi præveniens animus virium suarum per charitatem fixit radices. Nam qui a seipso et ab omnibus quæ quomodocumque comprehenduntur animo, non fuerit egressus, et in silentio intellectum excedente constitutus, ab omnium mutatione liber esse non potest.

VIII. Omnis intellectio profecto plurium aut ad minimum duorum significationem habet. Est enim habitudo media inter extrema quædam illis invicem consentanea: Quandoquidem tum illud quod intelligitur officio cujusdam subjecti fungitur, tum etiam ipsum intelligens; neutrum enim omnino simplicitatem natura servare potest, habens plane facultatem intelligendi, quæ simul intelligatur ab

(7) Ὁ τὴν ἔκτ. Hæc et sequens sententia caute perlegendæ.

τως συνισταμένη τοῦ Θεοῦ κατανόησις, ἣν προσφέρει δέοντως ὁ ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων κτισμάτων ἀξίως γεραίρων τὸν κτίσαντα.

Δ'. Ὁ τὴν ἕκτην (7) εὐαγγελικῶς ἔγων ἡμέραν, ἀποκτείνας πρότερον τὰ τῆς ἁμαρτίας πρῶτα κινήματα, τὴν πάσης κακίας ἔρημον διὰ τῶν ἀρετῶν καταλαμβάνει τῆς ἀπαθείας κατάστασιν, σαββατίζων κατὰ νοῦν καὶ αὐτῆς ψιλῆς τῆς τῶν παθῶν φαντασίας. Ὁ δὲ τὸν Ἰορδάνην διαπεράσας, εἰς τὴν τῆς γνώσεως μετατίθεται χώραν, καθ' ἣν ὁ νοῦς μυστικῶς ὑπὸ τῆς εἰρήνης οικοδομούμενος, Θεοῦ γίνεται κατοικητήριον ἐν πνεύματι.

Ε'. Ὁ τὴν ἕκτην θεϊκῶς μετὰ τῶν προσφῶρων ἔργων καὶ ἐνοιῶν ἑαυτῷ συμπληρώσας ἡμέραν, καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ καλῶς τὰ ἑαυτοῦ συντελέσας ἔργα, διέβη τῇ κατανόησει πᾶσαν τὴν ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰῶνων καὶ αἰωνίων μετετάξατο μυστικῶν θεωρίαν, σαββατίζων ἀγνώστως κατὰ νοῦν τὴν ὀλικὴν τῶν ὄντων ἀπολειψίν τε καὶ ὑπέρβασιν. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὁγδόης ἀξιοθεῖς, ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη [τῶν μετὰ Θεὸν λέγω πάντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, καὶ λόγων] καὶ νοημάτων, καὶ ἔζησε τὴν τοῦ Θεοῦ μακαρίαν ζωὴν [τοῦ νόμου κατὰ ἀλήθειαν κυρίως ζωῆς καὶ λεγομένου καὶ ὄντος], οἷα καὶ αὐτὸς γενόμενος τῇ θεώσει Θεός.

Γ'. Τὰ φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ, τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ κατ' αἰσθησιν ἐνεργουμένων ἐπεχούσης τῆς σχέσιν ἔξεως· τὰ δὲ νοούμενα πάντα χρῆζει ταφῆς, τῆς τῶν ἐπ' αὐτῆς κατὰ νοῦν ἐνεργουμένων ὀλικῆς ἀκινήσεως. Τῇ γὰρ σχέσει συναναίρουμένης τῆς περὶ πάντα φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ κινήσεως, ὁ λόγος μόνον ἐφ' ἑαυτὸν ὑπάρχων ὡσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγγεγερμένος, προσαναφάνεται πάντα περιγραφῆν ἔχοντα ἐξ αὐτοῦ, μηδενὸς φυσικῆς σχέσει τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα τὸ σύνολον ἔχοντος· κατὰ χάριν γὰρ, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τῶν σωζομένων σωτηρία.

Ζ'. Ἔως τῆς ἡμῶν τε καὶ πάντων τῶν μετὰ Θεὸν οὐσίας κατὰ διάνοιαν καθαρῶς οὐκ ἐμβεδίκαμεν τὴν ἔξιν, οὕτω τὴν κατ' ἀρετὴν ἀτρεψίαν ἐλάβομεν. Ὁπνίκα δὲ τοῦτο δι' ἀγάπης ἡμῖν κατορθωθῆ τὸ ἀξίωμα, τότε γνωσόμεθα τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν· ἐκεῖ γὰρ εἶναι χρῆ πιστεύειν καθιδρῶσιν ἀμετάθετον τοὺς ἀγγέλους, ἐνθα προλαβὼν ὁ νοῦς δι' ἀγάπης τὴν σφετέραν ἐβρίζωσε δύναμιν. Ὁ γὰρ μὴ ἐκθᾶς ἑαυτοῦ, καὶ πάντων τῶν ὄπισθούν νοεῖσθαι δυναμένων, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ νόησιν σιγὴν καταστάς, οὐ δύναται τροπῆς εἶναι πάντων ἐλεύθερος.

Η'. Πᾶσα νόησις, πλήθους, ἢ τὸ ἐλάχιστον δυεῖδος, πάντως ἔμφασιν ἔχει. Μέση γὰρ τινῶν ἐστὶν ἀκροτήτων σχέσις ἀλλήλοις συνάπτουσα. Τὸ τε [νο]ῶν καὶ τὸ νοούμενον· οὐδὲ γὰρ οὐδέτερον δι' ὄλου τὴν ἀπλότητα πέφυκε σώζειν· τό τε γὰρ νοοῦν, ὑποκείμενόν τι ἐστὶ, πάντως συνεπινοουμένην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι ἔχον δύναμιν, ἢ πρὸς ὑποκειμένην τὴν οὐ ἐστὶ δύναμις οὐσίαν. Οὐ γὰρ τι τῶν ὄντων τὸ σύνολον, αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ, ἀπλῆ τις οὐσία ἢ νόησις ἐστὶν, ἵνα καὶ μονὰς ἀδιάρτετος. Τὸν δὲ Θεὸν εἶτα

οὐσίαν εἴπομεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοουμένην ἅ αὐτῇ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ καὶ σύνθετος· εἶτε νόησις, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. Ἄλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν, νόησις ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ὅλος νόησις, καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὅλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν ὅλος· διότι μόνος ἀδιαίρετος, καὶ ἀμερῆς, καὶ ἀπλή. Ὁ τοίνυν καθοτιοῦν νόησιν ἔχων, οὐπω τῆς δυάδος ἐξῆλθεν· ὁ δὲ ταύτην πάμπαν ἀπολιπὼν, γέγονε ποσῶς ἐν τῇ μονάδι, τὴν τοῦ νοεῖν ὑπεροχικῶς ἀποθέμενος δύναμιν. totus excedens substantiam et intellectum: ideoque unitas individua, simplex et carens partibus. Proinde qui quomodocumque præditus est intellectione, nondum exit binarium; qui vero hunc prorsus reliquit, aliquantisper in unitate vim intelligendi præstantissime deposuit.

Θ. Ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐτερότης καὶ ἀνομοιότης ἐστὶ καὶ διαφορά· ἐν δὲ τῷ Θεῷ κυρίως ἐνὶ καὶ μόνῳ τυγχάνοντι, ταύτης καὶ ἔξω γενέσθαι, τῶν πολλῶν ἐπιβάλλειν ταῖς περὶ Θεοῦ θεωρίαις. Καὶ δηλοῖ τοῦτο Μωϋσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηγνύμενος τὴν σκηνὴν τῆς διανοίας, καὶ τότε προσομιλῶν τῷ Θεῷ. Τὸ γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν πειράσθαι φάναι τὴν ἀρήρητον, ἐπικίνδυνον, ὅτι δυὰς καὶ πλέον ἐστὶν ὁ κατὰ προφορὰν λόγος. Τὸ δὲ ἄνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸ δὲ θεωρεῖν, ἰσχυρότερον, ὅτι κατὰ τὴν ἀδιαίρετον ἴσταται μονάδα, καὶ οὐκ ἐν τοῖς πολλοῖς. Ὁ γὰρ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἔσω τοῦ καταπατάσματος εἰσεῖναι μίλις προσεταγμένος, διδάσκει, μόνον δεῖν ἐκεῖνον τὸν τὴν αὐτὴν καὶ τὰ ἅγια διαβάτῃ, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἔσω γινόμενον, τοῦτ' ἐστὶ τὴν ἅπασαν τῶν αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν παρελθόντα φύσιν, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἰδιότητος γενόμενον καθαρὸν, ἀνεμίονε καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ προσβάλλειν ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις.

Γ. Μωϋσῆς ὁ μέγας ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηξάμενος τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν, τοῦτ' ἐστὶ τὴν γνώμην καὶ τὴν διάνοιαν ἰδρυσάμενος ἔξω τῶν ὀρωμένων, προσκυνεῖν τὸν Θεὸν ἀρχεται, καὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθὼν τὸν ἀήθῃ καὶ αὔλον τῆς γνώσεως τόπον, ἐκεῖ μένει τελούμενος τὰς ἱερωτάτας τελετάς.

ΙΑ'. Ὁ τὸν νόμον (8) διὰ βίου καὶ πολιτείας ἐπιτελῶν, μόνων τῶν τῆς κακίας ἀργεῖ συμπερασμάτων, καταθῶν τῷ Θεῷ τὴν ἄλογον τῶν παθῶν ἐνέργειαν, καὶ τούτῳ πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖται τῷ τρόπῳ, διὲ τὴν ἐν αὐτῷ πνευματικὴν νηπιότητα.

ΙΒ'. Ὁ τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν γνησίως ἀσπαζόμενος, καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος ἑαυτοῦ τῆς κακίας ἐξέτεμε, καὶ πῶσαν ἀρετὴν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ μετέρχεται, θύων θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξομολογήσεως, πάσης τῆς κατ' ἐνεργείας τῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος ὀχλήσεως, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὴν μάχης ὑπάρχων ἐλευθερός, καὶ μόνον ἔχων τὴν ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ψυχὴν διατρέφουσαν ἀκόρεστον ἡδονήν.

ΙΓ'. Ὁ τῆς γεέννης φόβος, κακίαν φεύγειν παρασκευάζει τοὺς εἰσαγομένους· ὁ δὲ πόθος τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀντιδόσεως, τοῖς προκόπτουσι τὴν ἐπ' ἐνεργείᾳ τῶν ἀγαθῶν χαρίζεται προθυμίαν. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης μυστήριον, πάντων ὑπερβαίνει τῶν γεγονό-

(8) Ὁ τὸν νόμον, hanc item et sequentem sententiam caute legas.

A ipso: vel erga subjectam substantiam ejus qui præditus est facultate. Nulla enim res prorsus exstat, quæ per seipsam simplex substantia sit aut intellectio, ut sit unitas individua. Dens autem sive substantia dicatur, non habet a natura facultatem intelligendi quæ una intelligatur ab ipso, ne sit compositus; sive dicatur intellectio, non habet naturaliter subjectam substantiam intellectiois susceptivam. At vero Deus ipse secundum substantiam est intellectio, et totus intellectio, ac solus et

IX. Multis quidem in rebus est diversitas, dissimilitudo atque differentia; dicere vero, Deum qui proprie unus ac solus est, illius expertem esse, est multorum de Deo speculationes incessere. Et hoc ita se habere declarat Moyses, qui fixo extra castra tabernaculo intellectus, familiariter est cum Deo locutus. Periculosum enim est, sermone prolatu ineffabilem eloqui tentare, quia sermo prolatus, dualis est ac pluralis. At animo solo sine voce contemplari ipsum ens, tutius est, quoniam in individua subsistit unitate, non in pluribus. Etenim pontifex, cui vix mandatam erat ut semel in anno ingrederetur in Sancta sanctorum intra velamen, docet, illum solum qui aulam et sancta transiit, et ad Sancta sanctorum pervenit, hoc est, rerum sensibilium ac intelligibilium universam naturam transgressus est, et omni vitio peculiari quod contraxit a nativitate, purgatus, nuda aperta mente ad imaginationes de Deo irrumpere debere.

X. Magnus ille Moses cum fixisset extra castra suum ipsius tabernaculum, hoc est, semolis iis quæ cernuntur, firmasset animum et intellectum, cœpit adorare Deum; et in nubem caliginosam ingressus, in amœnum et materia carentem notitiæ locum, illic manet, ut initiatur sacrosanctis mysteriis.

XI. Qui vita et conversatione legem exsequitur, is vitiosis duntaxat connexionibus vacat, immolans Deo irrationalem affectuum operationem, cui modus ille sufficiat ad salutem, ob exilitatem sui spiritus.

XII. Qui vitam evangelicam vere complectitur, initium et finem sui ipsius a vitio secrevit, onemque virtutem opere et sermone percurrit, immolans sacrificium laudis et confessionis, ereptus ab omni perturbatione quæ gignitur ex affectuum vigore, et liber a conflictu mentis adversus illam, alens duntaxat animo, spe futurorum bonorum, delicias nullam afferentes satietatem.

XIII. Metus gebennæ instruit novitios, ut fugiant vitium; desiderium autem remunerandi accepta beneficia, largitur promotis alacritatem animi ad ea quæ bona sunt peragenda. At charitatis mysterium supra creaturas omnes extollit mentem, et

lectum cadentium speculationem, modo nobis ignoto, consistit in intellectu; quam commode promit, qui ex conspicuis et invisibilibus creaturis pro dignitate venerat creatorem.

IV. Qui peremptis ante primis peccati motionibus sectum agit evangelice diem, ope virtutum, omni vitio vacuum apprehendit statum affectibus carentem, mente quiescens vel ab ipsa nuda affectionum imaginatione. Qui vero Jordanem transiit, migrat in regionem notitiæ, qua mens ædificata, mysticæ pacis opera Dei domicilium evadit in spiritu.

V. Qui cum exhibitione operum et cogitationum sextum sibi ipsi divine complevit diem, ac Deo favente recte sua peregit opera, omnem intellectu trajecit hypostasim naturalem et temporaneam; estque translatus in mysticam sæculorum et æternorum contemplationem, animo rerum plane relictarum et transmissarum, ratione nobis ignota, Sabbathum agens. Sin octavo quoque die dignus habitus resurrexit a mortuis (nempe ab omnibus inferioribus Deo rerum sensibilibus et intelligibilibus sermonibus et conceptis), vixit beatam Dei vitam (cum lex revera proprie vitæ sit et dicatur), quali promotione divina factus est ipse Deus.

VI. Omnia quæ subjacent oculis, egent cruce, sub qua habitus contineat habitudinem eorum quæ sensu peraguntur; cuncta vero quæ percipiuntur intellectu, exigunt sepulcrum, in quo nullus sit eorum motus quæ versantur animo. Naturali enim circa res omnes actione motuque una cum habitudine sublatis, ratio nuda in seipsa consistens velut a mortuis excitata, emergit super omnia quæ circumscribuntur ab ipsa, cum nihil sit prorsus, quod per naturalem habitudinem cum ipsa familiaritatem habeat. A gratia siquidem oritur, non a natura, salus eorum qui salvantur.

VII. Donec pure animo egressi fuerimus habitum, quem gerimus erga nostram omniumque inferiorum Deo substantiam, immunitatem aversionis a virtute nondum accepimus. Ubi enim hæc dignitas prospere nobis per charitatem obvenit, tum agnosceremus vim promissionis divinæ: quoniam qui digni sunt, credere debent, illic esse domicilium immotum, ubi præveniens animus virium suarum per charitatem fixit radices. Nam qui a seipso et ab omnibus quæ quomodocumque comprehenduntur animo, non fuerit egressus, et in silentio intellectum excedente constitutus, ab omnium mutatione liber esse non potest.

VIII. Omnis intellectio profecto plurium aut ad minimum duorum significationem habet. Est enim habitudo media inter extrema quædam illis invicem consentanea: Quandoquidem tum illud quod intelligitur officio cujusdam subjecti fungitur, tum etiam ipsum intelligens; neutrum enim omnino simplicitatem natura servare potest, habens plane facultatem intelligendi, quæ simul intelligatur ab

α τως συνισταμένη τοῦ Θεοῦ κατανόησις, ἣν προσφέρει δόντως ὁ ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων κτισμάτων ἀξίως γεραίρων τὸν κτίσαντα.

Δ'. Ὁ τὴν ἕκτην (7) εὐαγγελικῶς ἄγων ἡμέραν, ἀποκτείνας πρότερον τὰ τῆς ἁμαρτίας πρῶτα κινήματα, τὴν πάσης κακίας ἔρτημον διὰ τῶν ἀρετῶν καταλαμβάνει τῆς ἀπαθείας κατάστασιν, σαββατίζων κατὰ νοῦν καὶ αὐτῆς ψιλῆς τῆς τῶν παθῶν φαντασίας. Ὁ δὲ τὸν Ἰορδάνην διαπεράσας, εἰς τὴν τῆς γνώσεως μετατίθεται χώραν, καθ' ἣν ὁ νοῦς μυστικῶς ὑπὸ τῆς εἰρήνης οἰκοδομοῦμενος, Θεοῦ γίνεται κατοικητήριον ἐν πνεύματι.

Ε'. Ὁ τὴν ἕκτην θεϊκῶς μετὰ τῶν προσφύρων ἔργων καὶ ἐννοιῶν ἑαυτῷ συμπληρώσας ἡμέραν, καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ καλῶς τὰ ἑαυτοῦ συντελέσας ἔργα, διέβη τῇ κατανοήσει πᾶσαν τὴν ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰώνων καὶ αἰώνων μετετέταξτο μυστικῶν θεωριῶν, σαββατίζων ἀγνώστως κατὰ νοῦν τὴν ὀλικὴν τῶν ὄντων ἀπόλειψεν τε καὶ ὑπέρβασιν. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὀγδόης ἀξιώθεις, ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη [τῶν μετὰ Θεὸν λέγω πάντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, καὶ λόγων] καὶ νοημάτων, καὶ ἔζησε τὴν τοῦ Θεοῦ μακαρίαν ζωὴν [τοῦ νόμου κατὰ ἀλήθειαν κυρίως ζωῆς καὶ λεγομένου καὶ ὄντος], οἷα καὶ αὐτὸς γενόμενος τῇ θεώσει Θεός.

Ζ'. Τὰ φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ, τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ κατ' αἴσθησιν ἐνεργουμένων ἐπεχούσης τὴν σχέσιν ἐξέως· τὰ δὲ νοούμενα πάντα χρῆζει ταπῆς, τῆς τῶν ἐπ' αὐτῆς κατὰ νοῦν ἐνεργουμένων ὀλικῆς ἀκινήσιας. Τῇ γὰρ σχέσει συναειρουμένης τῆς περὶ πάντα φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ κινήσεως, ὁ λόγος μόνον ἐφ' ἑαυτὸν ὑπάρχων ὡσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγγερμένος, προσαναφαίνεται πάντα περιγραφῆν ἔχοντα ἐξ αὐτοῦ, μηδενὸς φυσικῆς σχέσεως τὴν πρὸς αὐτὸν οικειότητα τὸ σύνολον ἔχοντος· κατὰ χάριν γὰρ, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τῶν σωζομένων σωτηρία.

Ζ'. Ἔως τῆς ἡμῶν τε καὶ πάντων τῶν μετὰ Θεὸν οὐσίας κατὰ διάνοιαν καθαρῶς οὐκ ἐμβεδίχκαμεν τὴν ἔξιν, οὕτω τὴν κατ' ἀρετὴν ἀτρεψίαν ἐλάβομεν. Ὅπνῆκα δὲ τοῦτο δι' ἀγάπης ἡμῖν κατορθωθῆ τὸ ἀξίωμα, τότε γνωσόμεθα τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν· ἐκεῖ γὰρ εἶναι χρὴ πιστεῦειν καθιδρυσιν ἀμετάθετον τοὺς ἀξίους, ἐνθα προλαβὼν ὁ νοῦς δι' ἀγάπης τὴν σφετέραν ἐβρίζωσε δύναμιν. Ὁ γὰρ μὴ ἐκθὰς ἑαυτοῦ, καὶ πάντων τῶν ὄψωσῶν νοεῖσθαι δυναμένων, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ νόησιν σιγὴν καταστάς, οὐ δύναται τροπή· εἶναι πάντων ἐλευθερός.

Η'. Πᾶσα νόησις, πλήθους, ἢ τὸ ἐλάχιστον δυῖος, πάντως ἔμφρασιν ἔχει. Μῆζη γὰρ τινῶν ἐστὶν ἀροτήτων σχέσις ἀλλήλοις συνάπτουσα. Τὸ τε [νοῦν] καὶ τὸ νοούμενον· οὐδὲ γὰρ οὐδέτερον δι' ὅλου τὴν ἀπλότητα πέφυκε σώζειν· τὸ τε γὰρ νοῦν, ὑποκειμένον τί ἐστὶ, πάντως συνεπινοουμένην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι ἔχον δύναμιν, ἢ πρὸς ὑποκειμένην τὴν οὐ ἐστὶ δύναμις οὐσίαν. Οὐ γὰρ τι τῶν ὄντων τὸ σύνολον, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἀπλῆ τις οὐσία ἢ νόησις ἐστὶν, ἵνα καὶ μόνος ἀδιάρτος. Τὸν δὲ Θεὸν εἶτα

(7) Ὁ τὴν ἕκτ. Hæc et sequens sententia caute perlegendæ.

εὐσίαν εἴπομεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοουμένην αὐτῇ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ καὶ σύνθετος· εἶτε νόησις, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. Ἄλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν, νόησις ἐστὶν ὁ θεὸς, καὶ ὅλος νόησις, καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὅλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν ὅλος· διότι μονὰς ἀδιαίρετος, καὶ ἀμερῆς, καὶ ἀπλή. Ὁ τοίνυν καθοτιοῦν νόησιν ἔχων, οὕτω τῆς δυάδος ἐξήλθεν· ὁ δὲ ταύτην πάμπαν ἀπολιπὼν, γέγονε ποσῶς ἐν τῇ μονάδι, τὴν τοῦ νοεῖν ὑπεροχικῶς ἀποθέμενος δύναμιν. totus excedens substantiam et intellectum : ideoque unitas individua, simplex et carens partibus. Proinde qui quomodoocunque præditus est intellectione, nondum exiit binarium; qui vero hunc prorsus reliquit, aliquantisper in unitate vim intelligendi præstantissime deposuit.

Θ. Ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐτερότης καὶ ἀνομοιότης ἐστὶ καὶ διαφορά· ἐν δὲ τῷ θεῷ κυρίως ἐνὶ καὶ μόνῳ τυγχάνοντι, ταύτης καὶ ἔξω γενέσθαι, τῶν πολλῶν ἐπιβάλλειν ταῖς περὶ θεοῦ θεωρίαις. Καὶ δηλοῖ τοῦτο Μωϋσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηγνύμενος τὴν σκηπὴν τῆς διανοίας, καὶ τότε προσωμίλων τῷ θεῷ. Τὸ γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν πειρᾶσθαι φάναϊ τὸν ἀρῆτον, ἐπικίνδυνον, ὅτι δυὰς καὶ πλέον ἐστὶν ὁ κατὰ προφορὰν λόγος. Τὸ δὲ ἀνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸ δὲ θεωρεῖν, ἰσχυρότερον, ὅτι κατὰ τὴν ἀδιαίρετον ἴσταται μονάδα, καὶ οὐκ ἐν τοῖς πολλοῖς. Ὁ γὰρ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἔσω τοῦ καταπατάσματος εἰσεῖναι μάλιστα προσσταγαμένος, διδάσκει, μόνον δεῖν ἐκεῖνον τὸν τὴν αὐτὴν καὶ τὰ ἅγια διαβάντα, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἔσω γινόμενον, τοῦτ' ἐστὶ τὴν ἅπασαν τῶν αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν παρελθόντα φύσιν, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἰδιότητος γενόμενον καθαρὸν, ἀνεῖμονι καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ προσβάλλειν ταῖς περὶ θεοῦ φαντασίαις.

Γ. Μωϋσῆς ὁ μέγας ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηξάμενος τὴν ἑαυτοῦ σκηπὴν, τοῦτ' ἐστὶ τὴν γνώμην καὶ τὴν διάνοιαν ἰδρυσάμενος ἔξω τῶν ὄρωμένων, προσκυνεῖν τὸν θεὸν ἀρχεται, καὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθὼν τὸν ἀρῆτὸν καὶ αὐλὸν τῆς γνώσεως τόπον, ἐκεῖ μένει τελοῦμενος τὰς ἱερωτάτας τελετάς.

ΙΑ'. Ὁ τὸν νόμον (8) διὰ βίου καὶ πολιτείας ἐπιτελῶν, μόνων τῶν τῆς κακίας ἀρχεῖ συμπερασμάτων, καταθῶν τῷ θεῷ τὴν ἄλογον τῶν παθῶν ἐνέργειαν, καὶ τοῦτω πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖται τῷ τρόπῳ, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ πνευματικὴν νηπιότητα.

ΙΒ'. Ὁ τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν γνησίως ἀσπαζόμενος, καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος ἑαυτοῦ τῆς κακίας ἐξέτεμε, καὶ πῖσαν ἀρετὴν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ μετέρχεται, οὕτως θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξομολογήσεως, πάσης τῆς κατ' ἐνεργείας τῶν παθῶν ἀπὸ πηγαίου ὄχλησεως, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὴν μάχης ὑπάρχων ἐλεύθερος, καὶ μόνον ἔχων τὴν ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ψυχὴν διατρέφουσαν ἀκόρεστον ἔδονην.

ΙΓ'. Ὁ τῆς γέννησις φόβος, κακίαν φεύγειν παρασκευάζει τοὺς εἰσαγομένους; ὁ δὲ πόθος τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀντιδόσεως, τοῖς προκόπτουσι τὴν ἐπ' ἐνεργείᾳ τῶν ἀγαθῶν χαρίζεται προθυμίαν. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης μυστήριον, πάντων ὑπερβαίνει τῶν γεγονό-

(8) Ὁ τὸν νόμον, hanc item et sequentem sententiam caute legas.

ipso : vel erga subjectam substantiam ejus qui præditus est facultate. Nulla enim res prorsus exstat, quæ per seipsam simplex substantia sit aut intellectio, ut sit unitas individua. Deus autem sive substantia dicatur, non habet a natura facultatem intelligendi quæ una intelligatur ab ipso, ne sit compositus; sive dicatur intellectio, non habet naturaliter subjectam substantiam intellectionis susceptivam. At vero Deus ipse secundum substantiam est intellectio, et totus intellectio, ac solus et

IX. Multis quidem in rebus est diversitas, dissimilitudo atque differentia; dicere vero, Deum qui proprie unus ac solus est, illius expertem esse, est multorum de Deo speculationes incessere. Et hoc ita se habere declarat Moyses, qui fixo extra castra tabernaculo intellectus, familiariter est cum Deo locutus. Periculosum enim est, sermone prolato ineffabilem eloquii tentare, quia sermo prolatus, dualis est ac pluralis. At animo solo sine voce contemplari ipsum ens, tutius est, quoniam in individua subsistit unitate, non in pluribus. Etenim pontifex, cui vix mandatam erat ut semel in anno ingrederetur in Sancta sanctorum intra velamen, docet, illum solum qui aulam et sancta transiit, et ad Sancta sanctorum pervenit, hoc est, rerum sensibilium ac intelligibilium universam naturam transgressus est, et omni vitio peculiari quod contraxit a nativitate, purgatus, nuda apertaque mente ad imaginationes de Deo irumpere debere.

X. Magnus ille Moses cum fixisset extra castra suum ipsius tabernaculum, hoc est, semotis iis quæ cernuntur, firmasset animum et intellectum, cœpit adorare Deum; et in nubem caliginosam ingressus, in amœnum et materia carentem notitiæ locum, illic manet, ut initietur sacrosanctis mysteriis.

XI. Qui vita et conversatione legem exsequitur, is vitiosis duntaxat connexionibus vacat, immolans Deo irrationalem affectuum operationem, cui modus ille sufficiat ad salutem, ob exilitatem sui spiritus.

XII. Qui vitam evangelicam vere complectitur, initium et finem sui ipsius a vitio secrevit, onnemque virtutem opere et sermone percurrit, immolans sacrificium laudis et confessionis, ereptus ab omni perturbatione quæ gignitur ex affectuum vigore, et liber a conflictu mentis adversus illam, alens duntaxat animo, spe futurorum bonorum, delicias nullam afferentes satietatem.

XIII. Metus gehennæ instruit novitios, ut fugiant vitium; desiderium autem remunerandi accepta beneficia, largitur promotis alacritatem animi ad ea quæ bona sunt peragenda. At charitatis mysterium supra creaturas omnes extollit mentem, et

liciens illam cæcam quoad universa Deo posteriora. Illos enim solos Dominus, patefactis quæ diviniora sunt, sapientia docet, qui cæci sunt in rebus Deo inferioribus.

XIV. Qui nosse desiderat, immota animæ fundamenta figat apud Dominum, quemadmodum Deus dixit Mosi : *Tu vero hic sta mecum* ⁷¹. Sciendum porro discrimen esse inter eos qui stant apud Dominum, si modo non abs re legitur illud a discendi studio : *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute* ⁷². Non enim Dominus omnibus apud eum stantibus semper apparet gloriosus, sed ad novitios quidem accedit in forma servi : illis vero qui sequi possunt eum ascendentem in excelsum montem transfigurationis suæ, apparet in forma Dei, in qua erat antequam mundus exstaret. Potest ergo fieri, ut simul idem Dominus appareat omnibus apud eum constitutis ; verum his quidem hoc modo, illis vero aliter, pro modo fidei cujusque, nempe pro variorum meditatione.

XV. *Oritur sol, et occidit sol* ⁷³, inquit Scriptura. Proinde etiam verbum quandoque superno modo existimatur, quandoque inferno ; pro dignitate videlicet, ipso sermone et animo percurrentium virtutem, et circa divinam cognitionem versantium. Sed beatus est ille, qui possidet adytum in seipso, more Jesu filii Nave, solem justitiæ ; qui totus est modus diei nequitiae præsentis vitæ, non circumscriptus vespera et ignoratione ; ut legitime fugare possit malignos dæmones insurgentes in eum.

XVI. Qui pietati deditam percurrit philosophiam, stans in acie adversus invisibiles potestates, deprecetur ut naturaliter insita sibi discretio mediocri lumine prædita, et illuminatrix gratia sancti Spiritus secum permanent. Illa enim moderatur carnem ad virtutem exercendam ; hæc autem illustrat animum, ut conversationem quæ sapientia regitur, omnibus anteponat : qua destruuntur arces tum vitiorum tum celsitudinis omnis extollentis sed adversus cognitionem Dei ⁷⁴. Quod perspicuum facit Jesus filius Nave, postulans precibus ut subsisteret sol contra Gabaonitas, hoc est, ut arcanum lumen illud cognitionis Dei conservaretur in monte contemplationis animi ; et luna in valle, hoc est, discretio naturalis in carne debili posita, absque virtutis alteratione perduraret.

XVII. Qui metu Judæorum in Galilæa sedent in tabulato claudentes portas ; id est, qui timore spirituum malignorum in regione revelationum secure vivunt ; claudentes sensus instar portarum, suscipiunt adveniens ignoto modo Verbum Dei, sine ulius sensus operatione apparens illis. Quod quidem per tranquillitatem et distributionem sancti Spiritus insufflans, confert affectionum vacuitatem, præ-

των τὸν νοῦν, πρὸς πάντα τὰ μετὰ θεοῦ τυφλοῦ ἀπεργαζόμενον. Μόνους γὰρ τοὺς τυφλοὺς πρὸς πάντα τὰ μετὰ θεοῦ γεγενημένους ὁ Κύριος σοφίζει, δεικνύς τὰ θεϊότερα.

ΙΔ'. Ὁ γνώσεως ἐφιέμενος, ἀμετακινήτως τὰ βάσεις τῆς ψυχῆς ἐρεισάτω παρὰ τῷ Κυρίῳ καθόφρῃσιν ὁ θεὸς τῷ Μωσέι· *Σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ*. Ἰστέον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱσταμένοις παρὰ τῷ Κυρίῳ ἐστὶ διαφορὰ, εἴπερ ἐκεῖνο μὴ παρέργως ἀναγινώσκεται τοῖς φιλομαθέσι, τὸ, *καὶ εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθῆσαν ἐν δυνάμει*. Οὐ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ μετὰ δόξης ὁ Κύριος ἐπιφαίνεται παρ' αὐτῷ ἱσταμένοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰσαγομένοις, ἐν δούλῳ μορφῇ παραγίνεται· τοῖς δὲ δυναμένοις ἀκολουθῆσαι αὐτῷ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ἀναβαίνουντι τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως ὅρος, ἐπὶ Θεοῦ μορφῇ ἐπιφαίνεται, ἐν ἣ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. Δυνατὸν οὖν ἐστὶ κατὰ τὸ αὐτὸ τὸν αὐτὸν πᾶσι τοῖς παρ' αὐτὸν τυγχάνουσιν ἐπιφαίνεσθαι Κύριον· ἀλλὰ τοῖς μὲν οὕτω, τοῖς δὲ ἐτέρως, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐν ἐκάστῳ πίστεως, δηλονότι ποικίλων τὴν θεωρίαν.

ΙΕ'. *Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ δύνει ὁ ἥλιος*, φησὶν ἡ Γραφή. Οὐκοῦν καὶ ὁ λόγος, ποτὲ μὲν νομίζεται ἄνω, ποτὲ δὲ κάτω, κατὰ τὴν ἀξίαν δηλονότι, καὶ αὐτὸν τὸν λόγον, ἢ τὸν τρόπον τῶν μετερχομένων τὴν ἀρετὴν, καὶ περὶ τὴν θέλειαν κινουμένων γινώσιν. Μακάριος δὲ ὁ κρατῶν ἑαυτὸν ἐν ἑαυτῷ, κατὰ τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, ὅλον τὸ μέτρον τῆς κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν ἡμέρας κακίας, ἐσπέρας καὶ ἀγνωσίας μὴ περιγραφόμενον, ἵνα δυνηθῇ νομίμως τροπώσασθαι τοὺς ἐπανισταμένους αὐτοῦ πονηροὺς δαίμονας.

ΙΓ'. Ὁ τὴν κατ' εὐσέβειαν μετιῶν φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς τὰς ἀοράτους παρατασόμενος δυνάμεις, εὐχέσθω τὴν τε φυσικὴν αὐτῷ διάκρισιν παραμείναι φῶς ἔχουσαν σύμμετρον καὶ τὴν φωτιστικὴν τοῦ Πνεύματος χάριν. Ἡ μὲν γὰρ παιδαγωγεῖ τὴν σάρκα πρὸς ἀρετὴν διὰ πράξεως· ἡ δὲ, φωταγεῖ τὸν νοῦν τὴν τῆς σοφίας πάντων προκρίναι συμβίωσιν, καθ' ἣν τῶν τε τῆς κακίας ὀχυρωμάτων, καὶ παντὸς ὑψώματος ἐπαιρομένου κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ποιεῖται τὴν καθάρσειν. Καὶ ἄλλοι δὲ εὐχῆς αἰτῶν ὁ Ναυῆ Ἰησοῦς στήναι τὸν ἥλιον κατὰ Γαθαῶ, τοῦτ' ἐστίν, ἄδουσαν αὐτὸν τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ὅρος τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας φυλαχθῆναι· καὶ τὴν σελήνην κατὰ φάραγγα, τοῦτ' ἐστίν, τὴν φυσικὴν διάκρισιν, ἐπὶ τῆς σαρκικῆς ἀσθενείας καμμένην, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀναλλοίωτον διαμείναι.

ΙΖ'. Οἱ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴν Γαλιλαίαν ἐν τῷ ὑπερφῶ κλείσαντες τὰς θύρας καθήμενοι, τοῦτ' ἐστίν οἱ διὰ τὸν φόβον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας κατὰ τὴν χώραν τῶν ἀποκαλύψεων ἐν τῷ ὕψει τῶν θείων θεωρημάτων ἀσφαλῶς βεβηκότες, θυρῶν δίκην μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, παραγινόμενον ἀγνώστως δέχονται τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀνευ τῆς κατ' αἰσθησίων ἐνεργείας αὐτοῖς ἐπιφαινόμενον, ἀπέ-

⁷¹ Deut. v, 31 ⁷² Matth vi, 28. ⁷³ Eccle. i, 5.

⁷⁴ II Cor. x, 5.

θειάν τε διὰ τῆς εἰρήνης, καὶ μερισμοὺς Πνεύματος ἁγίου διὰ τῆς ἐμπνεύσεως δωρούμενον, καὶ τὴν κατὰ πνευμάτων πονηρῶν ἐξουσίαν παρέχοντα, καὶ δεκνύοντα τῶν αὐτοῦ μυστηρίων τὰ σύμβολα.

Η'. Ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων, ἐστὶν ὁ ἐμπαθὴς βίος, ἐν ᾧ τῶν ἀμαρτημάτων δημιουργεῖται καὶ προσκυνεῖται τὰ εἰδωλα· ἡ δὲ μέση τῶν ποταμῶν, ἐστὶν ὁ ἐπαμφοτερίζων τοῖς ἐναντίοις τρόπος· ἡ δὲ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἐστὶν ἡ παντὸς ἀγαθοῦ πεπληρωμένη κατάστασις. Πᾶς οὖν ὁ ταύτης, κατὰ τὸν παλαιὸν Ἰσραήλ, τῆς ἐξέως, πρὸς δουλείαν πάλιν κατασύρεται παθῶν, τῆς δοθείσης ἐλευθερίας στερούμενος.

Θ'. Σημειωτέον, ὡς οὐδεὶς τῶν ἁγίων φαίνεται κατελθὼν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν· οὐ γὰρ θέμις, οὔτε συνεσιῶς ἐστὶ λογικῆς, τῶν ἀγαθῶν ἀναιρεῖσθαι τὰ χείρονα τοὺς τὸν Θεὸν ἀγαπῶντας. Εἰ δὲ τινες αὐτῶν κατὰ βίαν ἐκεῖ τῷ λαῷ συναπήχθησαν, νοούμεν διὰ τούτων τοὺς μὴ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ περιστάσιν σωτηρίας, ἔνεκεν τῶν χρηζόντων χειραγωγίας, ἀφέντας τὸν ὑψηλότερον τῆς γνώσεως λόγον, καὶ τὴν περὶ παθῶν μετερχομένους διδασκαλίαν. Καθ' ἣν καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐν σαρκὶ λυσιτελέστερον ἔκρινεν εἶναι, τοῦτ' ἐστὶ τῆ ἠθικῆ διδασκαλίᾳ, διὰ τοὺς μαθητάς, ὅλον ἔχων τὸν πόθον ἀναλῦσαι τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, καὶ σὺν Χριστῷ γενέσθαι διὰ τῆς κατὰ νοῦν ὑπερκοσμίου καὶ ἀπλῆς θεωρίας.

Κ'. Ἀποδημεῖ σαρκός, ὁ πρὸς τὴν γνωστικὴν ἔξιν μεταβῆς ἀπὸ τῆς πρακτικῆς, ἀρπαζόμενος, ὡς αἰ νεφέλαι, τοῖς ὑψηλοτέροις νοήμασιν εἰς τὸν διαφανῆ τῆς μυστικῆς θεωρίας ἀέρα, καθὼ σὺν Κυρίῳ εἶναι δυναίσεται. Πάντοτε ἐκδημεῖ ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὁ μὴ ὄντα δέχα τῶν κατ' αἴσθησιν ἐνεργειῶν καθαρῶ νοῦ θεωρηῆσαι κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὰ νοήματα δυνάμενος, καὶ τὸν περὶ τοῦ Κυρίου λόγον ἀπλοῦν χωρὶς αἰνιγμάτων μὴ χωρῶν.

ΚΑ'. Πῶς τὸν Θεὸν ἐν τῷ τῆς ἁγίας Γραφῆς ποικίλως διὰ τῶν αἰνιγμάτων σεσωματωμένον ὁρώμεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὕτω τὸν ἀσώματον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἐνιαῖον, καὶ μόνον, ὡς ἐν ἀσώματῳ καὶ ἐνιαίῳ καὶ μόνῳ Υἱῷ, νοητῶς τεθεάμεθα Πατέρα· κατὰ τὸ, Ὁ ἑωρακὸς ἐμέ, ἑώρακε ἐν Πατέρα· κἀγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· Πολλοὶ οὖν χρεῖα τῆς ἐπιστήμης, ὥστε διαδύντας πρότερον καὶ περὶ τὸν Λόγον τῶν ῥημάτων καλύμματα, οὕτω γυμνὸν τῷ νοῖ καθαρὸν αὐτὸν ἐστῶτα θεάσασθαι τὸν τοῖς ἀνθρώποις δεικνύοντα. Διόπερ ἀνάγκη τὸν εὐσεβῶς τὸν Θεὸν ἐπιζητοῦντα, μηδενὶ κρατεῖσθαι ῥητῷ, ἵνα μὴ ἀντὶ Θεοῦ τὰ περὶ Θεοῦ λάβῃ λαθῶν, τοῦτ' ἐστὶν ἀντὶ τοῦ λόγου τὰ ῥητὰ στέργων ἐπισφαλῶς τῆς Γραφῆς, τοῦ λόγου διαφυγόντος τὸν νοῦν, τὸν ἐκ τῶν περιβλημάτων κρατεῖν δοκοῦντα τὸν ἀσώματον λόγον, κατὰ γε τὴν Αἰγυπτίαν, τὴν μὴ τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ τῶν αὐτοῦ ἐπιλαμβανομένην ἱματίων· καὶ τοὺς παλαιούς ἀνθρώπους, οἱ μόνῃ τῇ εὐπρεπεῖα τῶν ὀρωμένων ἐναπομείναντες, ἔλαθον τῇ κτίσει λατρεύοντες παρὰ τὸν κτίσαντα.

ΚΒ'. Ὅταν ὁ νοῦς τὰς ἐπικαιρένας αὐτῷ πολλὰς

XVIII. Terra Chaldæorum est vita affectionibus dedita, in qua peccatorum idola fabricantur et adorantur; Mesopotamia vero est quæ particeps est utrinque morum contrariorum; terra autem promissionis, est status omni genere bonorum plenus. Quicumque ergo ab hoc habitu, Israelitarum antiquorum more permotus, repetit servitutem, donata privatur affectuum liberatione.

XIX. Notandum est sanctorum neminem descendisse visum in Babylonem; nefas enim est neque intellectui rationali congruit, eos qui Deum diligunt, deteriora pro bonis eligere. At vero si quidam illorum per vim abducti sunt illic cum populo, per hos intelligimus, non opinione potissima, sed circumstantia quadam salutis, manuandendorum gratia, sublimiore notitiæ sermonem dimisisse, affectuum disciplina præterita. Propter quod magnus Apostolus judicavit utilius esse in carne versari⁷⁸, hoc est, in doctrina morum, discipulorum causa: cum alioqui totus desideraret solvi doctrina morali, et esse cum Christo, per simplicem et supramundanam animi contemplationem.

XX. Peregrinatur a carne⁷⁹, qui ab activo transit ad cognitionis habitum, instar nutium raptus a sublimioribus conceptibus in translucidum mysticæ contemplationis aerem, ut perpetuo esse possit cum Domino. Peregrinatur autem a Domino⁸⁰, qui non potest pura mente speculari pro viribus intellectiones absque sensibilibus operationibus, nec citra ænigmata capit simplicem de Deo sermonem.

XXI. Qui sit, ut in volumine sanctæ Scripturæ varie per ænigmata videamus incorporatum Deum, Dei Verbum, nondum tamen animo conspexerimus incorporeum, simplicem, unicum ac solum patrem, velut in incorporeo, unico ac solo Filio, juxta illud: *Qui videt me, videt et Patrem*⁸¹; et: *Ego in Patre, et Pater in me est*⁸²? Proinde egerit plerique scientia, ut prius velamenta verborum Deo Verbo circumposita contemplari possint; deinceps animo nudum et purum existentem, qui se revelat hominibus. Quare necesse est, eum qui religiose Deum inquirat, nulli addictum esse dictioni; ne ignarus accipiat loco Dei, quæ de Deo feruntur, id est, ne vice Dei Verbi periculose amplectens eloquia Scripturæ, dum ipsum Dei Verbum fugit animum, ex vestimentis teneat eum qui videatur esse verbum incorporeum; more Ægyptiæ, quæ non ipsi Joseph, sed ejus indumenta apprehendit; et veterum hominum exemplo, qui solo eorum quæ subjacent oculis splendore capti, ignari servierunt creaturæ potiusquam creatori⁸³.

XXII. Cum plures de verbis veritatis opiniones

⁷⁸ Philipp. i, 24. ⁷⁹ II Cor. v, 8. ⁸⁰ ibid. 6. ⁸¹ Joan. xiv, 9. ⁸² ibid. 10. ⁸³ Rom. i, 25.

sibi insitas discutit animus, tum clarus apparet illi sermo veritatis, qui præbet ei pignora veræ notitiæ; et ante conceptas opiniones, velut squamas, excutit a facilitate videndi, quemadmodum accidit divino et magno apostolo Paulo ⁸¹. Re enim vera opiniones, solis Scripturæ verbis adhaerentes, et sensibiles eorum quæ cernuntur speculationes affectibus deditæ, sunt squamæ appositæ visivæ facultati animæ, impediētes ne perveniat ad sincerum veritatis sermonem.

XXIII. Qui luctatus est strenue adversus affectiones corporis, et immundis spiritibus feliciter expugnatis, eorum consilia expulit e regione animæ suæ, præcetur cor mundum sibi donari, et spiritum rectum in visceribus innovari ⁸², hoc est, improbis cogitationibus penitus exhauriri, divinis autem conceptionibus per gratiam impleri, ut efficiatur Dei mundus intellectualis, splendidus et ingens, qui moralibus, naturalibus et theologicis constet præceptis.

XXIV. Cor mundum est illud, quod exhibet Deo memoriam omni specie formaque vacuum; paratum insigniri solis ipsius typis, quibus evadere solet illustre.

XXV. Querunt nonnulli disciplinarum studiosi, quonam pacto se habeat illa mansionum æternarum et promissionum distinctio ⁸³; num secundum localem subsistendi rationem, an secundum intellectionem, hypostasi spiritali per singulas mansiones peculiarem habente qualitatem et quantitatem. Et quibusdam placet prior opinio; aliis vero posterior. At qui novit, quid sit hoc: *Regnum Dei intra vos est* ⁸⁴; item illud: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* ⁸⁵; posteriori rursus favet.

XXVI. Qui divino desiderio ductus animæ vicit affectum erga corpus, incircumscriptus evasit, tametsi degit in corpore. Dens enim qui trahit desiderantis appetitum, sine ulla comparatione celsior est omnibus; nec sinit optantem rei cuiquam, quæ post Deum sit, alligere desiderium. Quocirca desideremus Deum totis viribus appetitionis nostræ, demusque operam ut voluntas nullis rebus corporeis teneri possit; et affectu supra cuncta seramur, quæ sensu vere percipiuntur aut intellectu; ac nihil prorsus damni animo patiemur ab hac vita naturali, quominus cum Deo versemur, natura minime circumscripto.

Interrogatio.

Semperne ingreditur homo in res ejusmodi?

Responsio.

Gratia quidem continenter adest radicata et permista ab incunte ætate, ac veluti naturale quiddam et concretum nunquam abest ab eo: idque ut unica gratia, quæ diversa ratione pro nutu moderatur, ad utilitatem hominis: quandoque enim ve-

⁸¹ Act. xi, 18. ⁸² Psal. l, 12. ⁸³ Joan. xiv, 2.

περὶ τῶν τῆς ἀληθείας λόγων ὠθηται δόξα, τότε σαφῆς αὐτῷ τῆς ἀληθείας ὁ λόγος ἀναφαίνεται, διότι αὐτῷ τῆς ὄντως γνώσεως τὰς ὑποθήκας, καὶ τὰς πρώην ἐπ' αὐτῷ προλήψεις, ὡσεὶ λεπίδας τῶν ὀπτικῶν δυνάμεων ἀποθούμενος, κατὰ τὸν θεσπέσιον καὶ μέγαν ἀπόστολον Παῦλον· λεπίδες γὰρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐπιχειμεναι τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπειργουσαι τῆς πρὸς τὸν ἀκραιφνή τῆς ἀληθείας λόγο διαβάσεως, αἱ τε πρὸς τὸ βῆτην μόνον τῆς Γραφῆς ὑπολήψεις, καὶ τῶν ὀρωμένων αἱ κατ' αἰσθησιν προσπαθεῖς θεωρίαι.

ΚΓ'. Ὁ γενναῖος καταπαλασας τὰ πάθη τοῦ σώματος, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἰκανῶς πολεμήσας, καὶ τῆς ἑαυτοῦ κατὰ ψυχὴν χώρας ἐξελάσας αὐτῶν τὰ νοήματα, καρδίαν εὐχέσθω καθαρὰν αὐτῷ δοθῆναι, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινισθῆναι· τοῦτ' ἐστὶν, τελείως, τῶν μὲν φαύλων κενωθῆναι λογισμῶν, τῶν δὲ θεῶν ἐννοιῶν πληρωθῆναι διὰ τῆς χάριτος, ἵνα γένηται κόσμος Θεοῦ νοητός, λαμπρὸς τε καὶ μέγας ἐξ ἡθικῶν, καὶ φυσικῶν, καὶ θεολογικῶν συνεστὼς θεωρημάτων.

ΚΔ'. Καρδία ἐστὶ καθαρὰ, ἡ παντάπασιν ἀνείδεον τῷ Θεῷ καὶ ἀδιαμόρφωτον παραστήσασα τὴν μνημην, καὶ μόνους τοῖς αὐτοῦ ἐτοίμη ἐσημανθῆναι τύποις, δι' ὧν ἐμφανῆς πέφυκε γενέσθαι.

ΚΕ'. Ζητοῦσι τινες τῶν φιλομαθῶν, κατὰ ποῖον ἔσται τρόπον ἡ τῶν αἰωνίων μονῶν τε καὶ ἐπαγγελιῶν διαφορὰ, πότερον καθ' ὑπόστασιν τοπικὴν, ἢ κατ' ἐπίνοιαν τῆς ἰδιαζούσης καθ' ἐκάστην μονὴν πνευματικῆς ποιότητά τε καὶ ποσότητά. Καὶ τοῖς μὲν, δοκεῖ τὸ πρῶτον· τοῖς δὲ, τὸ δεύτερον. Ὁ δὲ γνοῦς, τί τὸ, *Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντός ἡμῶν ἐστὶ*· καὶ τί τὸ, *Μοιαι πολλαὶ παρὰ τῷ Πατρὶ*, τοῦ δευτέρου πάλιν γενήσεται.

ΚΖ'. Ὁ τῷ θεῷ πόθῳ νικήσας τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διάθεσιν, ἀπεριγράφος γέγονε, κἀν ἐστὶ ἐν σώματι. Ὁ γὰρ ἔλκων τὴν τοῦ ποθοῦντος ἔφεσιν, Θεὸς πάντων ἀσυγκρίτως ἐστὶν ὑψηλότερος, οὐκ εἰς τὸν ποθοῦντὰ τινα τῶν μετὰ Θεὸν προσηλωσά τὴν ἔφεσιν. Ποθήσωμεν οὖν τὸν Θεὸν καθ' ἑλπὴν ἡμῶν τὴν τῆς ἐφέσεως ἰσχυρὴν, καὶ πᾶσι τοῖς σωματικοῖς τὴν παοίρεισιν ἀκράτητον ποιησώμεθα, καὶ πάντων τῶν ὄντως αἰσθητῶν καὶ νοητῶν ὑπεράνω τῇ διαθέσει γενώμεθα, καὶ οὐδὲν κατὰ γνώμην, πρὸς τὸ συνείναι Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπεριγράφῳ, παντελῶς ὑπὸ τῆς φυσικῆς ζωῆς ζημιωθησώμεθα.

Ἐρώτησις.

Εἰ πάντοτε εισέρχεται ἄνθρωπος εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα;

Ἀπόκρισις.

Ἢ μὲν χάρις ἀδιαλείπτως σύνεστι, καὶ ἐββλίζομαι καὶ ἐξύμωται ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ὡς φυσικὸν καὶ πηκτὸν ἐγένετο αὐτῷ συνὸν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς μία οὔσα ἡ χάρις. Πολυτρόπως δὲ ὡς θέλει πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ οἰκονομεῖ· ποτὲ πλεον ἐκκαίεται

⁸⁴ Luc. vii, 21. ⁸⁵ Joan. xiv, 2.

καὶ ἄπτεται τὸ πῦρ· ποτὲ δὲ ὡς πρᾶυτερον καὶ μαλακώτερον. Αὐτὸ τὸ φῶς κατὰ καιροὺς πλέον ἐξάπτεται καὶ λάμπει· ποτὲ ὑποστέλλον καὶ συγγάζει. Καίτοι ἡ λαμπρὰ πάντοτε καιομένη καὶ λάμπουσα· ὅταν δὲ παίδρουθῆ, πλέον ἐν μεθέξει ἐξετάζεται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς ἐνδιδοῦσα· καίτοι συνὸν τὸ φῶς ἀμβλύτερόν ἐστι. Πλὴν ἐπεφάνη τισὶ τὸ σημείον τοῦ σταυροῦ διὰ φωτὸς, καὶ προσεπάγη τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ. Ἄλλοτε πάλιν ἐν τῇ εὐχῇ, ὡς ἐν ἐκστάσει γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ εὐρέθη εἰς Ουσιαστήριον ἕστως ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ προσηνέχθησαν τῷ τοιοῦτῳ ἄρτοι τρεῖς, ὡς δι' ἐλαίου ἐζυμωμένοι· καὶ ὅσω ἤσθηεν ἐκεῖνος πλέον ἤβρισε καὶ ἐμηχύνετο. Ἄλλοτε πάλιν ὡσπερ ἐνδομά τι φωτεινὸν οἶον οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὔτε ἀπὸ ἀνθρωπίνων χειρῶν δυνατὸν κατασκευασθῆναι. Ὁν τρόπον εἰς τὸ ὄρος ἀνελλοῦν ὁ Κύριος μετὰ Ἰωάννου καὶ Πέτρον μετεμορφώθη, καὶ τὰ αὐτοῦ ἰμάτια ἐξήστραψεν· οὕτως ἦν τὸ ἐνδομα ἐκεῖνο· καὶ ἐθαμβεῖτο ὁ ἄνθρωπος ἐνδοδυμένος. Ἐν ἄλλῳ καιρῷ, ἀδιαλείπτως φαίνων ἐν τῇ καρδίᾳ, ἤνοιγε τὸ ἐνδότερον, καὶ βαθύτερον, καὶ ἀπόκρυφον φῶς· ὁ καινὸς κόσμος ὁ φωτεινὸς σὺν τῷ Κυρίῳ καὶ αἰνῶν καὶ δοξολογῶν, ὥστε ὅλον τὸν ἄνθρωπον καταποθέντα εἰς ἐκείνην τὴν γλυκύτητα καὶ θεωρίαν, μηκέτι ἔχειν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἶναι ὡς μωρὸν καὶ βάρβαρον τῷ κόσμῳ τούτῳ, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ ἰδιότητα, καὶ διὰ τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια· ὥστε τὸν ἄνθρωπον κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐλευθερωθέντα φθάσαι εἰς τὰ τέλεια μέτρα, καὶ εἶναι καθαρὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας. Ἄλλὰ μετὰ ταῦτα ὑπέστειλεν ἡ χάρις, καὶ ἦλθε τὸ κάλυμμα τῆς ἐναντίας δυνάμεως. Φαίνεται δὲ πως μερικῶς, καὶ ἔστη εἰς ἓνα βαθμὸν τὸ κατώτερον τῆς τελειότητος. Ὡς, ἵνα εἰπωμεν, δεῖ δώδεκα παρελθεῖν τινὰς βαθμοὺς, καὶ φθάσαι εἰς τὴν τελειότητα· καὶ ἐν καιρῷ τινὶ ἐφθασε καταλαθεῖν ἐκεῖνο τὸ μέτρον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν τελειότητα. Πάλιν ἐκδίδωσιν ἡ χάρις, καὶ κατέρχεται παρὰ ἓνα βαθμὸν, καὶ στήκει εἰς τὰ ἔνδεκα. Εἰ δὲ τις πλούσιος ἐν τῇ χάριτι, πάντοτε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, εἰς τὰ τέλεια μέτρα ἔστηκεν, ὡν ἐλεύθερος καὶ καθαρὸς, πάντοτε αἰχμάλωτος καὶ μετέωρος. Καὶ νῦν, ὡς ἐδείχθη, ἐκεῖνα τὰ θαυμάσια, καὶ ὡν πείραν ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ συνεῖναι αὐτῷ πάντοτε, οὐκ ἔδυνατο τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου, ἢ τὸ βάρος ὑποδέξασθαι· οὔτε ἠνείχετο ἀκούειν τι, ἢ μεριμνᾶν κτλ εἰς τὸ τυχόν περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε περὶ τῆς αὔριον, εἰ μὴ μόνον καίσθαι ἐν μῆ ᾠγῶν μετέωρον καὶ μεμεθυμένον. Ὡστε τὸ τέλειον μέτρον οὐκ ἐδόθη, ἵνα δυνήθῃ σχολάσαι εἰς τὴν μεριμναν τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου. Πάλιν τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλυται. Τὰ δὲ πράγματα οὕτως ἔστιν. Ὡς γνωφώδης τις δύναμις ἐπίκειται· σκεπάζει ὡς ἀπὸ ἐλαφροῦ, λεπτοῦ, καίτοι πάντοτε τῆς λαμπρᾶς καιομένης καὶ φαεινότητος· ὡσπερ ἐπίκειται ἐκεῖνο τῷ φωτὶ κάλυμμα. Ὅθεν ὁμολογεῖ τοιοῦτος ὅτι οὐκ ἔστι τέλειος, οὐδὲ ἐλεύθερος τὸ ὅλον ἐκ τῆς ἀμαρτίας· ὥστε εἰπεῖν καὶ ἐλεύθερος καὶ οὐκ ἐλεύθερος, καὶ διαλέλυται καὶ τέθραυσται τὸ υεσό-

hementius ardet et accenditur ignis; interdum remissus et mollis. Ipsum quoque lumen quibusdam temporibus intensius accenditur et lucet; quandoque vero remittitur et subtristius est. Ita hæc lucerna, nempe gratia, semper ardens et splendens, quando nitidior apparuerit, vehementius accenditur ab ebrietate dilectionis Dei; rursumque dispensatione quadam lucet, lumenque quod inest, obtusius redditur. Porro beneficio luminis apparuit quibusdam signum crucis, penetrans interiorum hominem. Alias item inter orandum inventus est homo velut in excessu mentis, ad altare stans in ecclesia, cui oblatis sunt tres panes velut oleo fermentati: de quibus quanto plus edebat, tanto magis crescebant et augebantur. Alias iterum apparuit velut indumentum quoddam lucidum, quale non exstat super terram in hoc usque sæculum, nec manibus humanis parari potest. Quemadmodum enim Dominus ascendens in montem cum Petro et Joanne transfiguratus est, et vestimenta sua instar fulguris, splendida reddidit⁶⁶; hujus generis erat illud indumentum, quo indutus homo ille obstupecebat. Alio tempore perpetuo visus est in corde, qui aperiebat interiorum, profundiorum et secretiorum lucem, novus item mundus lucidus cum Domino laudans et glorificans: adeo ut totus homo absorberetur in illam suavitatem et speculationem, nec jam sui compos esset, sed ob nimiam dilectionem et suavitatem arcanaque mysteria esset huic mundo velut stultus ac barbarus: ita ut illo tempore homo liber perveniret ad perfectum gradum, essetque purus, et immunis a peccato. Sed postea, subducta gratia, successit velamen adversariæ potestatis aliquatenus tamen apparens, licet adhuc homo consistat in uno gradu inferiori perfectionis. Nam, verbi gratia, necesse est quempiam decurrisset duodecim gradus, ut perfectionem attingat: et accidit interdum eo pervenisse, ut ad mensuram illam pertingeret, perfectionemque assequeretur. Denuo inclinatur gratia, et revertitur uno gradu diminuta, quæ subsistit in undecim gradibus. Porro qui dives est in gratia, continenter noctes atque dies permanet in statu perfecto, liber ac purus, semper captivus et suspensus. Cæterum si admiranda illa quæ homini patuerunt, et quorum periculum fecit, ei semper adessent, nequaquam ministerium verbi aut onus aliquod ferre posset: imo neque de ipso audire, aut sui vel crastinæ diei curam agere, quando res exigeret; sed tantum in uno jaceret angulo suspensus et inebriatus. Quare status perfectus non est concessus homini, ut possit operam navare, et fratrum curam habere, ac ministrandi. Verumtamen medius ille paries qui obstruebat, dissolutus est, ac mors superata: res autem sic se habent. Quemadmodum caliginosa quædam vis adjacet, et instar agris crassi subtiliter tegit lucernam semper ardentem et lucentem: sic adjacet lumini illi velamen. Unde constitetur vir ille,

⁶⁶ Matth. xvi, 2

quod minime perfectus sit et penitus immunis a peccato : ita ut dicere audeat, liberum se esse et non liberum, ac destructum quidem esse et perfossum parietem illum medium qui obstruit, ac rursus aliqua in parte minime esse dissolutum. Neque semper erat æqualis precatio. Quandoque enim gratia plenius hominem accendit, consolatur et componit ; interdum vero subducitur et imminuit, pro ratione dispensationis ipsius, quantumque expedit homini. Sed quis unquam perfectum illum gradum assecutus est, ac gustavit et expertus est sæculum illud? Nondum enim quempiam vidi Christianum perfectum aut liberum. Itaque licet quis requiescat in gratia, et pertingat ad mysteria et revelationes, ad multam denique dulcedinem gratiæ, nihilominus intus adhuc habet peccatum. At qui huiusmodi homines ob superabundantem in ipsis gratiam ac lucem, se liberos ac perfectos existimant : qui quidem licet vim gratiæ obtineant, tamen falluntur, tanquam non experti. Nullum porro vidi hactenus liberum : siquidem et ego aliquatenus interdum ad gradum illum pertigi, discendoque cognovi quod nullus est homo perfectus.

Interrogatio.

Dic nobis : Quisnam est status tui modus?

Responsio.

XXVII. Statim post signum crucis gratia sic operatur : sedat omnia membra pariter et cor, ita ut anima præ summo gaudio videatur esse velut puellus mali nescius ac simplex, nec in posterum homo condemnat Græcum aut Judæum peccatorem vel mundo deditum, sed internus homo cunctos ut unum intuetur oculo puro, gaudetque de universo mundo æqualiter, et vult, ut omnes, tam Græci quam Judæi, Filium Dei adorent, ut Patrem. Alia quadam hora, perinde ac filius regis, confidit Filio Dei tanquam Patri, et aperiuntur ei fores, per quas ingreditur intro in multas mansiones ; et quanto magis penetrat, denuo aperiuntur ei juxta proportionem, supra centum mansiones aliæ centum, tumque ditescit. Et quanto locupletior evadit, rursus alia mirabilia et magis nova demonstrantur ei. Cui tanquam filio et hæredi committuntur res, quas humana natura non potest eloqui, nec os aut lingua pronuntiare. Alia item hora tanquam legatus Dei, summa dilectione qua fertur in eum, incipit deprecari pro mundo, ut salvetur mundus, qui totus Adam est, ardens charitate, volensque cunctos salvari, docet verbum vitæ, et quæ pertinent ad regnum legatione fungens pro Christo⁶⁷ enarrans, quantum audire licet, cœlestia infiniti et incomprehensi sæculi. Alia hora totus armatur homo, induens armaturam Dei, assumptoque exercitu cœlesti trucidare incipit hostium castra, et illic multas cædes cadaverum multorum committere. Alia hora excolit animam, ac mutuo secum letantur Dominus et anima ; fruiturque homo ingenti luce et letitia, tam erga Dominum quam erga fratres. Attamen lampas et lumen noctu diuque ardet, ipsum autem totum per dispositionem divinam non alte-

τοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ πάλιν ἐν τινι οὐ διαλύεται τὸ ὄλον· οὕτε δὲ πάντοτε ἴση ἡ εὐχὴ ἦν. Ἔστι καιρὸς ὅτε πλέον ἐξάπτει καὶ παρακαλεῖ καὶ ἀναπαύει· ἔστι καιρὸς ὅτε ὑποστέλλει, καὶ στυγνάζει, ὡς αὐτὴ ἡ χάρις οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῶ ἀνθρώπων. Ὅμως εἰσελθὼν εἰς τὸ μέτρον, τὸ τέλειον, ἐν καιροῖς καὶ γασσάμενος, καὶ πείραν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἰῶνος. Ἄκμην δὲ οὐδένα εἶδον Χριστιανὸν τέλειον ἢ ἐλευθερον. Ἄλλὰ καὶ ἀναπαύεται τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ εἰσέρχεται εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος. Καὶ ἡ ἀμαρτία ἔσω σύνεστιν. Οὗτοι δὲ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς, νομίζουσιν ἐλεύθεροι καὶ τέλειοι εἶναι παρὰ ἀπειρίαν σφαλδόμενοι, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἐνέργειαν τῆς χάριτος. Ἄκμην δὲ οὐδένα εἶδον ἐλευθερον, ἐπειδὴ κατὰ μερικῶς ἐν καιροῖς τισιν εἰσηλθὼν ἐν ἐκείνῳ τῷ μέτρῳ, καὶ οἶδα καταμαθεῖν πῶς ἔστι τέλειος.

Β

Ἐρώτησις.

Εἰπέ ἡμῖν· Ἐν ποίοις εἶ μέτροις ;

Ἀπόκρισις.

KZ'. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ νῦν ἡ χάρις οὕτως ἐνεργεῖ· εἰρηνεύει ὅλα τὰ μέλη, ὥστε τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς, ὡς παιδίον ἄκακον ἀφελὲς φαίνεσθαι, καὶ οὐκέτι κατακρίνει ὁ ἄνθρωπος, ἢ Ἕλληνα, ἢ Ἰουδαῖον, ἢ ἀμαρτωλὸν, ἀλλὰ ὁ ἔσω ἄνθρωπος καθαρῶ ὀφθαλμῶ πάντας ὡς ἓνα ὁρᾷ, καὶ χαίρει ὁμοίως ἐφ' ὅλων τῶ κόσμῳ, καὶ πάντας θέλει προσκυνεῖν, Ἕλληνας, Ἰουδαίους, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρὶ. Ἄλλη ὥρα υἱὸς βασιλέως, οὕτω θαρρᾷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρὶ, καὶ ἀνοίγονται αὐτῷ θύραι, καὶ εἰσέρχεται ἐνδον εἰς πολλὰς μονὰς, καὶ ὅσῃ εἰσέρχεται, πάλιν ἀνοίγεται αὐτῷ πρὸς λόγον, ἀφ' ἑκατὸν μονῶν εἰς ἄλλας ἑκατὸν μονὰς, καὶ πλουτεῖ. Πάλιν ἄλλω ἄλλα καινότερα καὶ θαυμάσια δεῖκνυται αὐτῷ. Καὶ ἐμπιστεύεται ὡς υἱῷ καὶ κληρονόμῳ, πράγματα μὴ δυνάμενα ῥηθῆναι ὑπὸ φύσεως ἀνθρωπίνης, ἢ στόματι καὶ τῇ γλώσσῃ ταύτῃ. Ἄλλη ὥρα λοιπὸν ὡς πρέσβυς Θεοῦ, ἐκ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, ἀρχεται δεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος ὅλος ὁ Ἀδάμ· ἐκκαϊόμενος ἐκ τῆς ἀγάπης, καὶ θέλων πάντας σωθῆναι, διδάσκει λόγον ζωῆς καὶ τὰ τῆς βασιλείας, πρεσβεύων ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ ἐξηγούμενος ὅσον δυνατὸν ἀκούσαι, μυστήρια ἐπουράνια καὶ θεῖα τοῦ ἀπείρου αἰῶνος τοῦ ἀκαταλήπτου. Ἄλλη ὥρα ὀπλίζεται ὅλος ὁ ἄνθρωπος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ ἐνδεδυμένος, καὶ λαμβάνει στρατείαν ἐπουράνιον, καὶ ἀρχεται κατακόπτειν τὰς παρεμβολὰς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ποιεῖν ἐκεῖ σφραγὲς πολλὰς πτωμάτων πολλῶν. Ἄλλη ὥρα ἐνεργεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ εὐφραίνονται μετ' ἀλλήλων ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Κύριος, καὶ ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ἐν πολλῷ φωτὶ καὶ χαρᾷ, πρὸς τε τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀδελφούς. Ὅμως δὲ ἡ λαμπρὰ καὶ τὸ φῶς νυκτὸς καὶ ἡμέρας καίεται. τὸ δὲ ὄλον κατ' οἰκονομίαν οὐκ ἀλλοιοῦται, καὶ ὅλας

⁶⁷ II Cor. v, 20.

ἔστι καθαρός ὁ ἄνθρωπος, καὶ σχεδὸν οὐκ ἔστιν ὡς
δεῖ, ὅμως διακέκοπται καὶ τὸ μεσότοιχον, καὶ νενί-
κηται ὁ θάνατος. Ποτὲ δὲ ἡ λαμπὰς πλέον ἐκκαίεται,
καὶ φαιδρύνεται, ὥστε μὴ δύνασθαι τὸν ἄνθρωπον
τὴν λαμπρότητα ἐκείνην, καὶ τὴν στιλβότητα φέρειν,
ἀλλ' εἶναι ὡς ἐκλελυμένον. Πάλιν ἔτι ἀπτόμενον τὸ
φῶς, ὡσπερ στυγνάζει, καὶ ἐπίκειται ὡσπερ ἀήρ τις
λεπτὸς, γνοφώδης, ὡς ἐπὶ δέρματος τῆς ἐναντίας δυ-
νάμειως. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὅτι
Οὐκ εἶμι τὸ ὄλον ἐλεύθερος. Εἰς τοὺς αἰῶνας δόξα τῷ
Κυρίῳ. Ἀμήν.

ΚΗ'. Καλὸν ἔστιν ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ξενι-
τεία, ἀλλὰ ταῦτα ἀκμὴν πολιτείας ἔστιν ἀγαθῆς.
Πλὴν ἡ τάξις τῶν Χριστιανῶν ἐσωτέρα ἔστι τούτων
καὶ οὐκ ὀφείλει τις ἐπὶ τούτοις τὴν πεποιθησιν ἔχειν.
Συμβαίνει δὲ ὅτι εἰσὶ τινες χάριτος μέτοχοι, καὶ ἡ
κακία ἔτι ἔσω οὔσα, τεχνάζεται καὶ παραχωρεῖ
ἐκοῦσα, καὶ οὐκ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ ποιεῖ νομίσει τὸν ἄν-
θρωπον, ὅτι ἐκαθαρίσθη ὁ νοῦς αὐτοῦ· καὶ λοιπὸν
φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς οἴησιν ὅτι Χριστιανός· ἔστι
τέλειος. Καὶ μετὰ ταῦτα ὅταν νομίση ὁ ἄνθρωπος,
ὅτι Ἐλεύθερός εἶμι, καὶ ἀμεριμνεῖ, τότε ληστρικῶ
τρόπῳ ἐπέρχεται αὐτῷ ἡ κακία ἐγκρυμμα ποιούσα,
καὶ πειράζει αὐτὸν, καὶ καταφέρει αὐτὸν εἰς τὰ κα-
τώτατα τῆς γῆς. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι εἴκοσι ἐτῶν ὄντες,
ἢ λησται, ἢ στρατιῶται, κατὰ πολεμίων οἶδασι τεχνά-
ζεσθαι, καὶ ὑποκαθέζονται καὶ ποιούσιν ἐγκρυμμα,
καὶ λαμβάνουσι τὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν, καὶ περικυ-
κλούσιν αὐτοὺς ἀθρόως, καὶ ἀποκτείνουσι· πόσῳ μάλ-
λον ἡ κακία οὔσα τοσοῦτων χιλιάδων, τοῦτο τὸ ἔργον
ἔχουσα, πῶς ἀπολέσει ψυχάς; Οἶδεν ἐγκρυμμα ποιεῖν
ἐν καρδίᾳ, κατὰ καιροὺς μὴ ἐνεργεῖν, ἵνα ἐνέγκῃ τὴν
ψυχὴν εἰς οἴησιν τελειότητος. Ὁ θεμέλιος τοῦ Χρι-
στιανοῦ οὗτός ἐστιν. Ὅσας ἂν ποιήσῃ ἄνθρωπος δι-
καιούσας, ἵνα μὴ ἐπαναπαῖ ἔν αὐταῖς, καὶ ἔχη ἑαυ-
τὸν μέγα, ἀλλ' ἵνα ἡ πτωχὸς τῷ πνεύματι· καὶ ἂν
γένηται μέτοχος χάριτος, μὴ νομίση ἑαυτὸν κατε-
ληφέναι τι, καὶ οἴηθῃ εἶναι τις, καὶ ἀρξῆται διδά-
σκειν. Ἄλλ' ἵνα ὦν καλῆς πολιτείας, νηστεύων πολὺ,
ξενιτεύων, εὐχόμενος, μέτοχος χάριτος, μὴ ἠγήσαιοτο
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιμίαν. Ἀλλὰ τότε μάλιστα ὄντως
ἀρχὴ χάριτος γεγένηται, ἵνα ἔχη τὸν πόνον, τὴν πει-
ναν, καὶ τὴν δίψαν, ἵνα μὴ ἦ κεκορεσμένος, ἵνα μὴ
ἔχη ἑαυτὸν δίκαιον, ἢ πλούσιον ἐν χάριτι· ἀλλ' ἵνα ἡ
πενθῶν καὶ δακρύων, ὄν τρόπον ἵνα ἡ μήτηρ, καὶ
ἔχη οὐδὲν μονογενῆ καὶ παιδεύσῃ αὐτὸν, καὶ ὅταν γέ-
νηται ἀνήρ, συμβαίνει αὐτὸν ἀποθάνειν· καὶ λοιπὸν...

ratur; et purus est totus homo, ac propemodum
non est ut oportet, abscissus est tamen murus in-
termedius, et mors devicta. Quandoque lampas fer-
ventius ardet et exhilaratur, ita ut homo splendo-
rem illum et vibrationem sufferre nequeat, sed quasi
solvatur. Contra quandoque lumen accensum prope
subtristatur, cui adjacet aer tenuis et caliginosus,
ut in pelle potestatis adversariæ. Propterea inquit
homo ille : Non sum plene liber. Gloria Domino in
sæcula. Amen.

XXVIII. Jejunium, vigiliæ, peregrinatio, bona
sunt, sed hæc pertinent adhuc ad honestam viven-
di rationem. Atqui status Christianorum magis in-
terna respicit, quam hæc, neque debet quisquam
in istis collocare fiduciam. Itaque contingit quos-
dam esse participes gratiæ, apud quos vitium in-
tus adhuc existens, struit dolos, interim ultro ce-
dens, absque ulla operatione, hoc solum efficiens,
ut putet homo se mente purum esse : quod super-
est, eo extollit hominem, ut existimet se Christia-
num perfectum esse. Deinde vero, cum homo se
liberum putans secure agit, tunc furtivo quodam-
modo subrepat vitium struens latebras, tentatque
illum, ac detrudit in inferna terræ. Si enim homi-
nes annum agentes vicesimum, prædones, aut mi-
lites, insidias moliri norunt adversus hostes, et
subsidentes in paratis cuniculis comprehendunt
eos a tergo, et undequaque conclusos interficiunt,
quanto magis vitium tot annorum millia natum,
hoc facinus habens perpetrandum, interimet ani-
mas? Novit struere latebras in corde, quiescere
certis temporibus, ut efferat animam in opinionem
perfectionis. Christianæ porro vitæ fundamentum
est istud : Quæcunque opera justitiæ fecerit homo,
ne gloriatur eorum nomine, neve de se ipso magni-
fice sentiat, sed pauper sit spiritu; ac licet sit par-
ticeps gratiæ, ne se ipsum adeptum esse quidpiam
existimet, neque se putet aliquid esse, aut docere
incipiat. Sed etsi fuerit honestæ conversatiõis,
pollens jejunio, multa peregrinatione, precibus et
gratiæ participatione : ne animam suam habeat ali-
quo in pretio : sed tum re vera gratiæ initium esse
maxime incipit, cum afflictionem pertulerit, esu-
rierit ac sitierit, ne sit satiatius, seque ipsum justum
aut gratiæ divitem existimet : verum lugeat et la-
crymetur, perinde ac si esset mater unicum habens
filium, quem erudiisset, et hunc factum virum mori
contingeret.

Ἀβίπει.

Reliqua desiderantur.

OPUSCULUM VII.

Disputatio cum quodam causidico.

1. Quidam causarum forensium percontatus senem exercitorem, ait: Obsecro, suadete mihi scire desideranti, quid vobis venit in mentem dum vos monachi dicitis, non esse vocandos in jus eos qui injuriam inferunt? quidve negotii tractantes, abstinētis ab operibus corporeis? quorum nomine vehementer vos insimulamus, quasi et justitiam præter leges, et otium præter naturam sectemini. Sin philosophandi gratia hoc facere agnoscitis, procul dubio etiam ipse ab accusatione desistam, vestramque virtutem æmulabor. Tum exercitor prius Deum mente precatus, hæc inquit: Oportebat, o disertissime, hæc te sciscitari a peritis, adhuc enim nos discipuli sumus. Cæterum, quia doctus ad idiotas transfugisti, tanquam habiturus fidem de his quæ proposuisti, audi: Monachi non sectantur alienam ab Ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur, ex Apostoli sententia dicentis: *Hoc sentite in vobis: quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*⁸⁸. Quamobrem scito, Dei donum esse et summæ virtutis, ut quis, inquam, sit studiosus humilitatis. Re autem ipsa præcepit Ecclesiæ Dominus hoc opere complere, his verbis: *Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*⁸⁹. Tum forensis: Sciamus, quæso, inquit, etiam nos, qualenam sit hoc opus. Cui exercitor: Precibus quærere regnum Dei, et justitiam ejus⁹⁰: quod quidem regnum intra nos esse dixit⁹¹: et quærēntibus illud, pollicitus est omnia quæ corporis sunt necessaria. Cum ergo hæc audierimus a Domino, et habita illi fide pro viribus operamur, qui dicis nos agere præter naturam? Quod si tibi videtur esse præter naturam, videto quem arguas: Deus enim est, qui præcepit. Itidem non judicare nocentes, est præceptum Dei. Quo igitur pacto transgrediuntur legem, qui hæc faciunt, cum Dominus dixerit per prophetam: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus*⁹²; et in Evangeliiis: *Nolite judicare, et non judicabimini*⁹³; et Apostolus: *Nolite ante tempus judicare*⁹⁴; et iterum: *Non defendentes vosmetipsos*⁹⁵; ac rursum: *Tu quid iudicas alienum servum*⁹⁶? Quis igitur justiores his præscribat leges? qui, tanquam innocuus, et velit ante tempus judi-

A

Ἀντιβολὴ πρὸς σχολαστικόν.

Ἠρώτησέ τις τῶν ἐν λόγοις δικανικῶν γέροντα ἀσκητὴν, λέγων· Παρακαλῶ, πείσατέ με γινῶναι θέλοντα, τί φρονούντες οἱ μοναχοὶ φατε δεῖν τοὺς ἀδικοῦντας μὴ κρίνειν· ἢ τί μεταχειριζόμενοι, τῶν αἰσθητῶν ἔργων ἀπέχεσθε; ἐφ' ὧν λίαν καταμεμψόμεθα ὑμᾶς, ὡς τὴν μὲν ἀκρισίαν παρὰ τοὺς νόμους, τὴν δὲ ἀργίαν παρὰ τὴν φύσιν ἐπιτηδεύοντες. Εἰ δὲ φιλοσοφίας χάριν τοῦτο ποιοῦντες ἐπιγνώτε, ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς τῆς μέμψεως ἀποστῆς, ζηλώσω τὴν ἀρετὴν ὑμῶν. Ὁ δὲ ἀσκητὴς πρῶτον κατὰ νοῦν εὐξάμενος, οὕτως ἔφη· Ἐδεῖ μὲν, ὦ λογιώτατε, ταῦτά σε πυθόμενον παρὰ τῶν εὐ εἰδόντων μαθεῖν. Ἡμεῖς γὰρ ἐτι τῶν διδασκομένων τυγχάνομεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σοφὸς πρὸς τοὺς ἰδιώτας ἠτομολήσας, ὡς πιστωσόμενος περὶ ὧν ἔφησ, ἀκουσον· Οἱ μοναχοὶ ξένον τῆς Ἐκκλησίας οὐχ ἡρετίσαντο φρόνημα, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ κατέχειν σπουδάζουσι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· *Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀρπαγμὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εἰσθελής ὡς ἀνθρώπου. Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Γινῶθι οὖν ὅτι θεοδωρητὸν ἐστὶ, καὶ τῆς μεγάλης ἀρετῆς, λέγω δὴ ταπεινοφροσύνης πρόξενος. Ἔργω δὲ ἐνετείλατο ὁ Κύριος τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο ἐργάζεσθαι, εἰπὼν· *Ἐργάζεσθε, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον*. Ὁ δὲ δικανικὸς λέγει· Γινώσκεθα καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, ποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. Ὁ δὲ ἀσκητὴς· Τὸ διὰ προσευχῆς ζητεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ἣν καὶ ἐντὸς ἡμῶν εἰρηκεν εἶναι· καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτὴν τὰ σωματικὰ πάντα ὑπέσχετο. Ταῦτα οὖν ἀκούσαντες παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ πιστεύσαντες, κατὰ δύναμιν ἐργαζόμεθα· πῶς ἔξω τῆς φύσεως ἡμᾶς πράττειν λέγεις; Εἰ δὲ φαίνεται σοι παρὰ φύσιν, γινῶθι τίνα καταμύμφη· ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐντειλάμενος. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ κρίνειν τοὺς ἀδικοῦντας, Θεοῦ ἐντολὴ ἐστὶ. Πῶς παρανομοῦσιν οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, εἰρηκτός τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου· *Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος*· καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· *Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε*· καὶ τοῦ Ἀποστόλου· *Μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε*· καὶ πάλιν· *Μὴ ἐκδικοῦντες ἑαυτοὺς*· καὶ πάλιν· *Σὺ τί κρίνεις ἀλλότριον οἰκῆτην*; Τίς ἐστὶ λοιπὸν ὁ τούτων δικαιοτέρους νόμους ὀρισάμενος, καὶ πρὸ καιροῦ κρίναι θέλων τοὺς ἀδικοῦντας, ὡσεὶ ἀναμάρ-*

⁸⁸ Philipp. ii, 5-8. ⁸⁹ Joan. vi, 27. ⁹⁰ Matth. vi, 33. ⁹¹ Luc. xvii, 21. ⁹² Deut. xxxii, 35; Rom. xii, 19. ⁹³ Luc. vi, 37. ⁹⁴ I Cor. iv, 5. ⁹⁵ Rom. xii, 19. ⁹⁶ Rom. xiv, 4.

τητος, και του Θεου νόμον φυλάττειν πειωμένοις παρανομίαν ἐγκαλῶν, και την ἀνεξικακίαν ὀνομάζων κακίαν;

B. Ταῦτα ἀκούσας ὁ σχολαστικός ἔφη· Οἱ οὖν ἄρχοντες ἀμαρτάνουσι, τοὺς ἀδικοῦντας ἀμυνόμενοι, και τοὺς ἀδικουμένους τὸ δίκαιον ἀποσιώζοντες; Ἄπεκριθη ὁ γέρων· Οἱ δικασταὶ οὐχ ἀμαρτάνουσιν, ἀλλ' οἱ παραδιδόντες, και μὴ τῷ Θεῷ ἀποδιδόντες· πρῶτον μὲν, πᾶν τὸ ἐπελθὼν αὐτοῖς, τῶν ἰδίων κακῶν ἐπιφορὰ τυγχάνει, εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἔλκον, και οὐκ εἰς ἄμνην· δεῦτερον δὲ, εἰ και ἀδικῶς ἔπαθον, τὸ τυχὼν πλημμέλημα ἔδει ἀρεῖναι τῷ ἀδικήσαντι, ἀκούσαντας τοῦ Κυρίου εἰρηκότους· Ἄφρατε, και ἀφρηθήσεται ὑμῖν, και μὴ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνταποδόσεως ἀσυγχώρητα ποιεῖν τὰ ἑαυτῶν κακά. Οἱ δὲ ἄρχοντες, κατὰ τὴν Ἀπόστολον, οὐκ εἰσι φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. Οὐ γὰρ τοὺς πιστοὺς και εὐλαβεῖς ἀναγκάζουσι τῶν ἀδικούντων κατηγορεῖν, οὐδὲ τοῖς ἀνεξικακοῖς ἐγκαλοῦσι, διότι οὐ χρῶνται τοῖς δικαστηρίοις ἀδικούμενοι, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις παρέχουσι τὴν ἐκδίκησιν. Τοὺς δὲ διὰ τὸν Θεὸν μακροθυμοῦντας, ὡς μᾶλλον εὐφρονοῦντας, και τιμῶσι και ἀποδέχονται. Ὡς περ οὖν τοὺς μὴ βουλομένους ἐντυγχάνειν οὐκ ἐφέλκονται· οὕτω τοὺς κατηγοροῦντας ἐκδικοῦντες οὐχ ἀμαρτάνουσι. Διὸ χρῆ, ὡ σοφώτατε, μετὰ τοὺς ἐξωθεν λόγους τε και νόμους, λοιπὸν και τὸν πνευματικὸν διαδεχθῆναι νόμον, και τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδέξασθαι πόνους· και ὡς ἴδια ὑπομένεις τὰ ἐπερχόμενα λυπηρὰ, ὧν χωρὶς οὐ δύναται τις ἀληθῶς γενέσθαι σοφός.

I. Τοῦ δὲ σχολαστικοῦ ζητοῦντος μαθεῖν, τίνες εἰσὶν οἱ ὑπὲρ εὐσεβείας πόνοι· εἶπεν ὁ γέρων, τὰς τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐντολάς, ὧν πρώτη και μεγίστη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, καθότι οὐ λογίζεται τὸ κακόν, ἀλλὰ πάντα στέργει, πάντα ἐλλίξει, πάντα πιστεύει, πάντα ὑπομένει, κατὰ τὴν Γραφήν. Ταῦτα δὲ ποιούσα, οὐ δύναται κρίνειν τὸν ἀδικεῖν αὐτὴν δοκοῦντα. Ἐν ταύτῃ ἕτερος μὲν ἐτέρου διαφέρομεν, πάντα δὲ τῆς ἀξίας αὐτῆς ἀπολείπομεθα. Ἐκδεχόμενοι χάριτι Χριστοῦ τῶν ἑλλειμμάτων τὴν ἀναπλήρωσιν, ὑπὲρ τῆς κατὰ δύναμιν ἐργασίας μὴ ἀμελήσωμεν. Θεὸς γὰρ οἷδε πόσων ἀσθενοῦντες οὐ δυνάμεθα ποιεῖν, και πόσων ἀμελοῦντες οὐκ ἐργαζόμεθα τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐκ τῶν προαιρετικῶν πόνων μόνον, ἀλλὰ και ἐκ τῶν συμβατικῶν θλίψεων κρατύνεται, πολλῆς ἡμῖν χρεῖα παρὰ Θεοῦ ὑπομονῆς και πραότητος· διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Ὁ θέλων γενέσθαι σοφός ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρός γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Ὁ τοιοῦτος τοὺς μὲν ἀνωτέρους αὐτοῦ ἐν τοῖς θελήμασι τῆς τελείας ἀγάπης οὐ κατακρίνει· ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπεροχὴν ἐπεκτείνει· και ὅταν αὐτοὺς καταλάβῃ, πάλιν ἄλλους ζητεῖ ἑαυτοῦ μελίζονας, και εὐρῶν ἀμιλλᾶται κακίνοις, και οὐδέποτε παύεται τοῦ δρόμου, ἕως ἂν εὐρίσκῃ τινὰς αὐτὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ προσάγοντας. Εἰ δὲ τις αὐτῶν μὲν τοῖς ἀνωτέροις οὐ πηρεϊκάζει, ἐκείνους δὲ ὡς μὴ τελείους κατακρίνει,

A care nocentes, et eos qui legem Dei servare nuntur, transgressionis accuset, ac tolerantiam malorum appellet malitiam.

II. Hæc ut audivit scholasticus, ait: Magistratus ergo peccant, dum vindictam sumunt de nocentibus, servata læsis justitia? Respondit senex: Minime peccant iudices, sed qui tradunt eis, et rem Deo non relinquunt: primum quidem, quidquid accidit illis, propriorum facinorum est appendix, trahens eos ad pœnitentiam, non ad vindictam; deinde vero, etsi passi sunt iniuste. delictum illud qualecunque remittere debent ei qui commisit, cum audierint Dominum dicentem: *Dimittite, et dimittetur vobis* 17; et non retaliationē per humanum iudicem facta, sua ipsorum scelera irremissibilia reddere. *Principes autem, secundum Apostolum, non sunt timori boni operis, sed mali* 18. Non enim adigunt fideles et benignos ad accusandum eos qui injuria affecerunt, neque arguunt tolerantē malorum, quod offensi non utantur iudiciis, sed desiderantibus ultionem præbent, illos vero qui Dei nomine æquiore animo ferunt, velut sapientiores honore prosequuntur et excipiunt. Proinde quemadmodum non attrahunt accedere nolentes, ita dum vindicant accusantes, non peccant. Quare, o doctissime, decet ut post acceptam sæcularium artium et legum disciplinam, quod superest, etiam spiritualem amplectare legem, ac pietatis et religionis causa labores suscipias: item adversa tibi obvenientia tolere ut propria, sine quibus nemo potest evadere sapiens.

III. Quærenti vero scholastico ac scire cupienti quinam essent illi labores pro religione subeundi, dixit senex, esse Christi præcepta: quorum primum atque maximum est charitas, quatenus non cogitat malum, sed omnia suffert, omnia sperat, omnia credit, omnia sustinet 19, secundum Scripturam. Quæ dum hæc agit, in iudicium vocare nequit eum qui ipsam offendere videtur. Circa hanc alter ab altero discrepamus, cum tamen ejus dignitate per omnia longe inferiores simus. Atqui benigne ferentes per gratiam Christi defectuum complementum, ne pro viribus operari negligamus. Novit enim Deus quantum per infirmitatem operari nequeamus, quantumque per ignaviam non exerceamus opus charitatis. Et quia non tantum susceptis ultro laboribus firmatur, sed etiam accidentariis afflictionibus, multam nobis a Deo patientiam ac mansuetudinem impetrare debemus, propterea inquit Apostolus: *Qui vult esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens* 1. Illic antecessores suos, quoad voluntatem perfectæ charitatis non iudicat, sed seipsum potius ad illorum excellentiam porrigit: quos assecutus, rursus alios quærit seipso præstantiores, hos nactus contendit cum illis, nec unquam cessat a cursu, donec inveniat quosdam qui illum instituant in virtute charitatis. Quorum quidem si quis par non sit superioribus, illos nihilominus ut non

17 Luc. vi, 37. 18 Rom. xiii, 3. 19 I Cor. xiii, 5, 7. 1 I Cor. iii, 18.

perfectos judicet, condemnat eum non nosse se ipsum. Ait enim : *Nolite condemnare, et non condemnabimini* ³. Unde qui verbo tenus sunt sapientes, hos solum peccare arbitrantur, qui lædunt; spirituales autem, etiam læsi, se ipsos accusant, quando non libenter et cum gaudio ferunt offensas; nec ob eam rem duntaxat, sed etiam quod e veteri illorum culpa afflictiones exoriuntur, quamquam peccatum est aliud alio levius. Qui enim seipsum ulciscitur, videtur condemnare Deum, quod justitiam non faciat. Qui vero occurrentem sibi calamitatem tolerat ut propriam, suam præsumptionem confitetur, propter quam etiam toleranter adversa patitur.

IV. Indignabundus porro sæcularis ille, eo quod convinceretur, ait : Si præcipit hæc lex vestra spiritalis, ex oraculo, ut ais, divino, quamobrem quidam monachorum istorum labuntur, tenentes legem? Cui senex : Non labuntur, qui tenent eam, sed qui deserunt ac negligunt, quæ illi valde congruunt, precationem dico et humilitatem, curis hujus vitæ et vana gloria seducti. Quare diabolus non deterret solum, ne cogitemus quidquid ad vitam pertinet; sed etiam ab oratione seducit et humilitate, quia novit quæcumque citra hæc duo geruntur, tametsi bona sint, tandem se quandoque ablaturum. Orationem autem dicimus, non quæ tantum gestu quodam corporeo demonstratur, sed quæ etiam per intellectum indistractum offertur Deo. Quoniam horum unum si distrahetur importune, ne alterum quidem singulariter sumptum præsto est Deo, sed propriæ voluntati. Rogat scholasticus : Habetne caro voluntatem, præter eam quæ est in intellectu? Respondit exercitor : Habet, ita sentiente Apostolo, sub his verbis : *Eramus aliquando et nos increduli, facientes voluntatem carnis* ⁴, et iterum : *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem* ⁵. Videto igitur carnem habere cupiditatem et voluntatem : quæ quidem ignoramus, propterea quod confusionem cogitationum non advertimus. Unde non solum qui negligunt orationem, sed et qui non attendunt animum, offenduntur. Ista porro diximus, non ut de aliis judicemus, sed ut nostros ipsorum defectus constitemur. Illud enim est arrogantis nota, hoc humilitatis. Et *superbis quidem resistit Dominus, humilibus vero dat gratiam* ⁶, per quam non ad notitiam duntaxat, sed ad habitum sacræ virtutis nos etiam ducit, hoc est, indistractæ precationis : quam nullo modo vult a nobis negligi beatus Paulus, dicens : *Sine intermissione orate; in omnibus gratias agite* ⁷. Una vero etiam ostendit Paulus depressionem animi. his verbis : *Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis vos quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta* ⁷. Nam cum Deus pro exiguitate fidei nostræ atque infirmitate posuerit varia

ὡς οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν, καταδικάζει. Φησὶ γάρ· *Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε*. Ὅθεν οἱ ἐν ῥήμασι σοφοὶ μόνους τοὺς ἀδικούντας ἀμαρτάνειν νομίζουσιν· οἱ δὲ πνευματικοὶ καὶ ἀδικούμενοι ἑαυτοὺς καταμέμφομαι, ὅταν μὴ μετὰ χαρᾶς ἀθαιρέτως τὰς ἀδικίας ὑποφέρουσιν· οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκ παλαιᾶς αὐτῶν αἰτίας αἱ θλίψεις ἀναφύονται, εἰ καὶ ἀμάρτημα ἀμαρτήματος ἐλαφρότερον τυγχάνει. Ὁ μὲν γὰρ ἐκδινῶν ἑαυτὸν ἀκρισίας Θεοῦ δοκεῖ καταγινώσκειν· ὁ δὲ ὑποφέρων ὡς ἰδίαν τὴν ἐπελθούσαν αὐτῷ θλίψιν, τὴν ἰδίαν πρόσληψιν ὁμολογεῖ, δι' ἣν καὶ ὑπομένων πάσχει τὰ δεινά.

Δ'. Ἀγανακτήσας δὲ ὁ κοσμικὸς ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις, ἔφη· Εἰ ταῦτα ὁ πνευματικὸς ὑμῶν παρακαλεῖται νόμος, τοῦ Θεοῦ θεσπισαντος, καθὼς ἔφησ, διὰ τί πίπτουσὶ τινες τῶν μοναχῶν, τοῦτον κρατοῦντες τὸν νόμον; Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Οἱ κρατοῦντες αὐτὸν οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' οἱ καταλείποντες, καὶ τῶν καιρῶν αὐτοῦ ἀμελήσαντες, προσευχῆς, λέγω, καὶ ταπεινοφροσύνης, ὑπὸ μερμυνης βιωτικῆς καὶ κενοδοξίας κλαπέντες. Ὅθεν καὶ ὁ διάβολος πάντα τὰ βωτικά ἐνοεῖν οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλ' ἵνα προσευχῆς καὶ ταπεινοφροσύνης ἀποπλανήσῃ· οἶδε γὰρ τὰ ἐκτὸς τῶν δύο τούτων γινόμενα, ὅτι κἂν κατὰ τυγχάνῃ, ὅψε ποτε ἀφαιρεθῆσεται ἀπ' αὐτοῦ. Προσευχὴν δὲ λέγομεν, οὐ μόνον διὰ σαρκὸς ἐπιδεικνυμένην, ἀλλὰ καὶ δι' ἐνοίας ἀπερισπάστου τῷ Θεῷ προσφερομένην. Ἐὰν γὰρ ἐν ἐξ αὐτῶν ἀκαίρως περισπασθῇ, οὐδὲ τὸ ἕτερον καταμόνας παρίσταται τῷ Θεῷ φερομένην, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ θελήματι. Ἐπερωτᾷ ὁ σχολαστικὸς· Ἐχει θέλημα ἡ σὰρξ παρὰ τὴν διάνοιαν; Ἀπεκρίθη ὁ ἀσκητής· Ἐχει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· *Ἥμεν γὰρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀπειθοῦντες, ποιούμετες τὰ θελήματα τῆς σαρκός*· καὶ πάλιν· *Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός*. Ἴδε οὖν, ὅτι ἔχει καὶ ἐπιθυμίαν καὶ θέλημα, ἅπερ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν διὰ τὴν τῶν λογισμῶν ἀπροσεξίαν καὶ συγκατάθεσιν. Ὅθεν οὐ μόνον οἱ ἀμελοῦντες προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῇ διαλογῇ μὴ προσέχοντες ἐπηρεάζονται. Ταῦτα δὲ εἰρηκαμεν οὐχ ὡς ἐτέρους κατακρίνοντες, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν ἐλλείμματα ὁμολογοῦντες. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὑπερηφανίας, τοῦτο δὲ ταπεινοφροσύνης γνώρισμα. Καὶ Ὑπερηφάνοις μὲν ἀντιτάσσεται Κύριος, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· δι' ἧς οὐ μόνον εἰς γῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔξιν ἡμᾶς ἀγει τῆς ἱερᾶς ἀρετῆς, λέγω δὲ τῆς ἀπερισπάστου προσευχῆς, ἧς μηδὲως ἡμᾶς ἀμελεῖν βουλόμενος ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· *Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε*. Ἄμα δὲ καὶ τὸ ἀμετεώριστον τοῦ νοῦς ἐμφανεῖ λέγων· *Μὴ σχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον*. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν καὶ ἀσθένειαν διαφόρους ἐντολάς ἔθετε

³ Luc. vi, 37. ⁴ Ephes. ii, 3; Tit. iii, 5. ⁵ Gal. v, 17. ⁶ Jac. iv, 6; I Petr. v, 5. ⁷ I Thess. v, 17, 18. ⁸ Rom. xii, 2.

ὁ Θεὸς, ὅπως κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἕκαστος ἐκφυγοί τὴν κλάσιν, καὶ τύχοι τῆς σωτηρίας, τοῦτου χάριν ὁ Ἀπόστολος ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τὸ τέλειον τοῦ Θεοῦ θέλημα, μηδὲν ἡμῶν κριθῆναι βουλόμενος. Εἰδὼς δὲ πρὸς κατόρθωσιν πασῶν τῶν ἐντολῶν συνεργούσαν τὴν προσευχὴν, οὐ παύεται πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως περὶ αὐτῆς ἐντελλόμενος, καὶ λέγων: *Προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι. καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐπαγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσῃ καὶ δεήσει.*

Ε'. Ὅθεν γινώσκουμεν, ὅτι προσευχὴ προσευχῆς διαφορωτέρα τυγχάνει. Ἄλλο γάρ ἐστιν, ἀρρέμῳ διανοίᾳ καὶ μὴ θολωτῷ νῷ παρακαλεῖν τὸν Θεόν, καὶ ἄλλο τὸ περιεστῆν τὸ σῶμα, καὶ τῇ διανοίᾳ βέμβεσθαι. Καὶ πάλιν, ἄλλο ἐστὶ καιροσκοπεῖν, καὶ μετὰ τὰς σωματικὰς ἀσχολίας εὐκαιρήσαντα προσεῦξασθαι καὶ ἄλλο, ὅσον δυνατὸν προτιμᾶν καὶ προαρπάζειν τὴν εὐχὴν τῶν κοσμικῶν φροντίδων, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα: *Ὁ Κύριος ἐγγύς. Μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθε πρὸς τὸν Θεόν.* Καθὼς καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἔφη: *Σωφρονήσατε οὖν καὶ ρήψυτε εἰς προσευχάς, πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιθέτοντες ἐπὶ τὸν Θεόν.* Πρῶτον δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος εἰδὼς, ὅτι πάντα διὰ προσευχῆς ὠχύρωται, φησί: *Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίνητε, ἢ τί ἐνδύσησθε, ἀλλὰ μόνον ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.* Τάχα δὲ καὶ εἰς μείζονα πίστιν διὰ τοῦτου ἡμᾶς προσκαλεῖται ὁ Κύριος. Τίς γὰρ τὴν ὑπὲρ τῶν προσκαιρῶν μεριμνᾶν ἀποβλῶν, καὶ ἀνευδεῖς γενόμενος, μὴ πιστεύσει λοιπὸν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν; Ὅθεν καὶ αὐτὸς τοῦτο φανεροποιῶν ἔλεγεν: *Ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄπιστος καὶ ἐν πολλῷ ἄπιστός ἐστιν.* Ὅμως καὶ ἐν τοῦτῃ ἡμᾶς ἐφιλανθρωπέυσατο· εἰδὼς γὰρ ἀπαραίτητον οὔσαν τὴν ἐφήμερον τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν, οὐ περιέκοψε τὴν καθημερινὴν φροντίδα, ἀλλὰ παραχωρήσας ἡμῖν τὴν σήμερον, περὶ τῆς αὔριον μὴ μεριμνᾶν παρακελεύεται, πᾶν θεοπρεπῶς καὶ φιλανθρωπῶς. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι δυνατὸν, σάρκα φοροῦντας καὶ ἀνθρώπου τυγχάνοντας τὰ τῆς σωματικῆς ζωῆς καθόλου παραλογίσασθαι. Συσταλῆναι γὰρ τὰ πολλὰ εἰς ὀλίγα διὰ προσευχῆς καὶ ἐγκρατείας ἐνδέχεται, παντελῶς δὲ παροραθῆναι ἀδύνατον.

Γ'. Διόπερ ὁ βουλόμενος εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ηλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καταντῆσαι, κατὰ τὴν Γραφὴν, οὐκ ὀφείλεις προκρίνειν πάσας τὰς διακονίας, ἢ ἐκτὸς ἀνάγκης ἐπισπᾶσθαι ὡς ἔτυχεν, οὔτε ἀπαντᾶσας κατ' ἀνάγκην τινὰ καὶ οἰκονομίαν Θεοῦ, προφάσει προσευχῆς παρωθεῖν καὶ ἀποβάλλειν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν ἐπιγιγνώσκειν, καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ δουλεύειν ἀδογματίστως. Ὁ γὰρ μὴ οὕτως φρονῶν, οὔτε, κατὰ τὴν Γραφὴν, ἐντολὴν ἐντολῆς διαφορωτέραν καὶ περιεκτικὴν εἶναι πιστεύει, οὔτε, κατὰ τὸν προφήτην, πρὸς πάσας τὰς

præcepta, ut quisque pro sua ipsius virili et vitæ pœnam et salutem consequatur, hac de causa deducit nos Apostolus ad voluntatem Dei perfectam, ut qui nolit prorsus nos in damnationem incidere. Qui sciens orationem cooperari ad omnia mandata recte peragenda, non desinit aliis atque aliis modis de oratione præcipere, atque: *Orantes omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia ei obsecratione* ⁹.

V. Unde perspicimus, orationem aliam ab alia longe differre. Aliud siquidem est, pacato intellectu menteque non turbata Deum implorare; et aliud, adesse corpore, animo vero vagari. Aliud item, opportunum tempus observare, et post curam eorum quæ pertinent ad corpus, opportunitate quæsitâ, precari; et aliud, postpositis hujus mundi curis, quoad fieri potest, orationem præferre ac præripere, secundum Apostolum inquentem: *Dominus prope est. Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione et obsecratione petitiones vestræ innotescant apud Deum* ⁹. Quemadmodum et beatus Petrus ait: *Estote itaque prudentes, et vigilatè in orationibus* ¹⁰, *omnem sollicitudinem vestram projicientes in Deum* ¹¹. In primis vero Dominus, qui notat omnia per orationem tuta esse, dicit: *Ne solliciti sitis, quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo induamini; sed tantum querite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* ¹².

At forte per hoc etiam nos ad majorem sibi fidem habendam Dominus invitavit. Quis enim abjecta rerum temporalium sollicitudine, nullius rei factus egenus, non habeat etiam ei posthac fidem de bonis æternis? Quod et ipse verbis hisce declaravit: *Qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est* ¹³. Nihilominus et in eo perhumaniter egit nobiscum, quia non ignorans diurnam corporis sollicitudinem vitari non posse, non amputavit curam quotidianam; sed concessa nobis hodierna sollicitudine, de crastino jubet non esse sollicitos ¹⁴, plane prout Deum decebat et hominem. Fieri enim nequit ut qui carnem gestamus, atque homines sumus, prorsus ea negligamus quæ sunt vitæ corporeæ necessaria. Fieri quidem potest, ut precectionis et temperantiæ gratia, multa contrahantur in pauca, omnino vero prætermitti non possunt.

VI. Quocirca, quicumque vis secundum Scripturam occurrere in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi ¹⁵, non debes temere universa rei familiaris ministeria præponere, nec item citra necessitatem coarctare, neque si ex necessitate quadam et ex dispensatione divina occurrant, prætextu orationis submovere et repellere. Sed agnoscendum est discrimen, inserviendumque divinæ dispensationi, etiam absque alio decreto. Qui enim non ita sentit, minime credit, juxta Scripturam mandatorum aliud alio præstantius esse, lati-

⁹ Ephes. vi. 18. ¹⁰ Philipp. iv. 5, 6. ¹¹ I Petr. iv. 7. ¹² I Petr. v. 7. ¹³ Matth. vi. 25, 33. ¹⁴ Luc. xvi. 10. ¹⁵ Matth. vi. 34. ¹⁶ Ephes. iv. 13.

usque patere; neque, ut sentit Propheta ¹⁶, ad omnia mandata divina dispensatione occurrentia dirigi desiderat. Cum ergo necessaria et per divinam dispensationem accidentia vitari nequeant, anteposita precatio submovendæ sunt occupationes parum opportunæ, potissimum illæ, quæ nos attrahunt ad majorem tum rerum pretiosarum, tum pecuniæ copiam habendam. Quantum enim quis illas coercet in Domino, et superfluum illarum materiam amputat, tantum animi cogitationem ab inutilibus vagationibus coercet; quantum vero ardet conceptum animi, tantum loci præbet orationi puræ, fidemque sinceram in Christum perspicuam efficit. At vero si quis modicam ob fidem, aliamve quamdam imbecillitatem hoc facere non possit, saltem agnoscat veritatem, et pro viribus nitatur, suam accusans infantiam. Satius est enim defectus sui reddere rationem, quam erroris aut arrogantia. Cujus rei fidem tibi faciat parabola Domini ¹⁷, quæ unum Pharisæum, alterum publicanum introducit. Quapropter nos etiam precibus ac spe nitamur omnem curam sæcularem expellere. Quod si consequi nequimus absque vitio, defectuum certe confessionem Deo offeramus, nec tamen his ipsis operam dare cessemus: quia satius est, delicti cujusdam particularis reum fieri, quam talenti plane absconditi. Atqui inter omnia studiosi precum esse debemus. Etenim dum quisque versatur circa id quod sibi gratum et ex usu est, debitum obsequium exsolvere videtur, ignorans, se pluris facere debere quod placet Deo, quam quæ ad rem suam faciunt. In his autem hoc difficile esse discernere, mandata non semper neque eadem esse necessaria, et quæ vitari nequeant, sed aliud alii suo tempore præferendum esse: quandoquidem non semper omnibus, sed certis temporibus officium exhiberi solet. Munus autem orandi sine intermissione nobis lege statutum est; quapropter illud occupationibus necessariis est præferendum. Hanc ipsam differentiam apostoli docentes multitudinem, quæ ipsos attrahere volebat ad ministeria, dicebant: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo ex vobis viros boni testimonii septem, quos constituamus super hoc opus; nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine* ¹⁸. Ex his discimus, illos incumbere debere ministeriis, qui in oratione perdurare nequeant, ne utrisque destituantur; qui vero possunt, his, quod præstantius est, non esse negligendum.

VII. Forensis autem, his auditis, hunc in modum locutus est: Qui fit, ut non labantur, qui neglecta precandi ratione, more sæculi sapiunt, sed ope philosophiæ se ipsos conservant? Tum exercitor ingemiscens usus est his verbis: Recte dixisti, eos non labi. Qui enim semel ceciderunt ingenti ac duplici casu, arrogantia, inquam, et negligentia, nec resurgere possunt absque precibus, nec habent

ἄντολὰς κατορθοῦσθαι οἰκονομικῶς ἀπαντῶσας βου-
 λεται. Ἀπαραίτητων οὖν ὄντων τῶν ἀναγκαίων, καὶ
 οἰκονομικῶς ἀπαντῶντων, παραιτεῖσθαι χρὴ τὰς
 ἀκαίρους ἀσχολίας, προτιμῶντας τὴν προσευχὴν, μάλ-
 λιστα τὰς εἰς πολυτέλειαν καὶ πλεονεξίαν χρη-
 μάτων ἡμᾶς κατασπῶσας. Ὅσον γὰρ ἂν τις ἐν
 Κυρίῳ συστέλλοι ταύτας καὶ τὰς περισσὰς αὐτῶν
 ὕλας ἐκκόπτοι, τοσοῦτον καὶ τὴν ἔννοιαν ἀπὸ βεμβά-
 σμῶν συστέλλει· καὶ ὅσον ἂν συστέλλοι τὴν ἔννοιαν,
 τοσοῦτον καὶ τῇ καθαρᾷ προσευχῇ δίδωσι τόπον, καὶ
 τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰλικρινῆ ἐπιδείκνυσιν. Εἰ δέ
 τις δι' ὀλιγοπιστίαν, ἢ ἑτέραν τινὰ ἀσθένειαν, τοῦτο
 ποιεῖν οὐ δύναται, κἂν τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνωσκῆτω,
 καὶ κατὰ δύναμιν ἐπεκτεινέσθω, τὴν ἑαυτοῦ νηπιό-
 τητα κατατιτῶμενος. Κρεῖσσον γὰρ ἑλλείψεως δοῦναι
 λόγον, καὶ μὴ πλάνης καὶ οἰήσεως. Πιεθέτω σε ἡ
 παραβολὴ τοῦ Κυρίου, ἕνα Φαρισαῖον καὶ ἕτερον τε-
 λῶνην παρεισάγουσα. Διὸ καὶ ἡμεῖς πειρώμεθα πᾶ-
 σαν κοσμικὴν μέριμναν δι' εὐχῆς καὶ ἐλπίδος ἑπο-
 κρούσασθαι. Μὴ δυνάμενοι δὲ ἀνελλείπτως τοῦτο κατο-
 ρθῶσαι, τῷ μὲν Θεῷ προσφέρομεν τῶν ἑλλειμμάτων
 τὴν ἐξομολόγησιν, τῆς δὲ περὶ τῶν αὐτῶν σπουδῆς
 οὐκ ἀφιστάμεθα· βέλτιον γὰρ ἐγκληθῆναι περὶ ἑλλεί-
 ψεως μερικῆς, καὶ μὴ παντελοῦς ἐγκαλύψεως. Ἐπὶ
 πᾶσι δὲ περὶ προσευχῆς ὀφειλομεν, ἐπειδὴ ἕκαστος
 πρὸς τὴν ἡγαπημένην αὐτῷ χρεῖαν ἀσχολούμενος
 ὀφειλομένην διακονίαν ἐκτελεῖν δοκεῖ, ἀγνοῶν, ὅτι
 πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ μάλλον ἢ αὐτοῦ τὰ πράγματα
 κρίναι ὀφείλεται. Τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις δυσδιάκριτον,
 ὅτι αὗται ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαραίτητοι ἐντολαὶ οὐ
 πάντοτε οὐδὲ αἱ αὐταί, ἀλλ' ἑτέρα τῆς ἑτέρας ἐν ἴδιῳ
 καιρῷ προτιμᾶσθαι ὀφείλει, ἐπειδὴ οὐ πᾶσι μὲν δια-
 κονία πάντοτε, ἀλλ' ἐν ἴδιῳ καιρῷ ἐπιτελεῖται. Τῆς
 δὲ προσευχῆς ἀδιαλείπτως ἡμῖν ἡ λειτουργία νενομο-
 θέτηται· τούτου χάριν τῶν ἐκ τῆς ἀνάγκης ἀσχολ-
 ιῶν προκρίνειν αὐτὴν ὀφειλομεν. Ταύτην τὴν δια-
 φορὰν πάντες οἱ ἀπόστολοι διδάσκοντες τὸ πλῆθος
 περισπᾶν αὐτοὺς εἰς διακονίαν βουλήμενον, ἔλεγον·
 Οὐκ ἀρεστόν ἐστι καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον
 τοῦ Θεοῦ διακοπεῖν τραπέζις· ἐπισκεύασθε οὖν
 ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἄνδρας μαρτυρουμένους ἐπὶ
 οὓς καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς χρεῖας ταύτης· ἡμεῖς
 δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσ-
 καρτερήσωμεν· καὶ ἤρρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παν-
 τὸς τοῦ πλῆθους. Εἰ δὲ διὰ τούτων μανθάνωμεν, ὅτι
 τοῖς μὴ δυναμένοις προσκαρτερεῖν τῇ προσευχῇ κα-
 λὸν τὸ ἐγκεῖσθαι τῇ διακονίᾳ, ἵνα μὴ ἀμφοτέρων
 ἐκπέσωμεν· τοῖς δὲ δυναμένοις κρεῖσσόν ἐστι τὸ μὴ
 ἀμελοῦν τοῦ βελτιοῦς.

Z'. Ὁ δὲ δικαικὸς ἀκούσας ταῦτα οὕτως ἔφη·
 Πῶς οἱ κατὰ κόσμον σοφοὶ προσευχῆς ἀμελοῦντες οὐ
 καταπίπτουσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοσοφίας ἑαυτοὺς
 φυλάττουσιν; Ὁ δὲ ἀκηρῆς στενάφως οὕτως ἔφη·
 Καλῶς εἶπας, ὅτι οὐ πίπτουσι. Πεσόντες γὰρ ἀπᾶς
 τὸ ἐξαισιον καὶ δισπὸν πτώμα, τῆς οἰήσεως καὶ ἀμε-
 λείας λέγω, οὕτε ἀναστῆναι δύνανται χωρὶς τῆς προσ-
 ευχῆς, οὕτε ἔχουσι πῶθεν πέσωσι. Τίς γὰρ ἔτι μὲ-

¹⁶ Psal. cxviii, 128. ¹⁷ Luc. xviii, 10 sqq. ¹⁸ Act. vi, 2 5.

ριμα τῶ διαβλῶ παλαίειν τοῖς ἀεὶ κάτω κειμένοις, καὶ μηδέποτε ἰσταμένοις; Ἐτεροὶ μὲν εἰσιν οἱ ποτὲ μὲν νικῶντες, ποτὲ δὲ νικώμενοι· πίπτοντες, ἐγειρόμενοι· θλιβόντες, θλιβόμενοι· πολεμοῦντες, πολεμούμενοι· καὶ ἕτεροὶ οἱ τῇ πρώτῃ πτώσει διὰ πολλὴν ἀγνοίαν ἐναπομείναντες, καὶ μὴ εἰδότες, ὅτι περιπεπτώκασιν, οἷς ἐλεεινῶς ὁ προφήτης διαλέγεται· *Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀρίσταται; ἢ ὁ ἀπιστρέφων οὐκ ἐπιστρέψει; καὶ πάλιν Ἐγειραὶ, ὁ κωθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοὶ ὁ Χριστός.* Μὴ βουλομένοις δὲ τὸν τῆς ἐγέρσεως κόπον ἀναδέξασθαι, καὶ τῇ προσευχῇ παραμένειν, καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας θλιβῆναι, διὰ τὴν μέλλουσαν βασιλείαν, φησί· *Τῇ διαφθορᾷ σου, Ἰσραὴλ, τίς βοηθήσῃ; Οὐκ ἔστι τραῦμα, οὔτε μῶλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, οὔτε τι τῶν παρὰ θέλημα συμβαινόντων κακῶν.* Αὕτη ἔστιν ἡ ἁμαρτία ἡ πρὸς θάνατον, μηδὲ ταῖς ἐτέρων προσευχαῖς ἰατρουμένη. *Ἰατρούσαμεν γὰρ τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἴαθη, διότι ἀθαίρετος ἡ νόσος, καὶ οὐκέτι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους, τὰ παρ' ἐτέρων βοηθήματα.* Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀποφθέγγεται ἡ θεὰ Γραφή πρὸς τοὺς ἐξευτελιζόντας τὴν προσευχὴν, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ ἀσθενείας ὕραις καὶ καιροῖς ταύτην περιορίζοντας, τοῦ μὲν Κυρίου πάντοτε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τοῦ δὲ Ἀποστόλου ἀδιαλείπτως αὐτὴν προσφέρειν τῷ πνευτοῦνᾶμψ Θεῷ νομοθετήσαντος.

Π'. Ἴδου καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη πῶς ἀνακόπτει τὸν πεποιθότα ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ ἐπὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἐπιρρόμενον, λέγουσα· *Ἴσθι πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, ἐπὶ δὲ σὴ σοφία μὴ ἐπαίρου.* Ταῦτα δὲ οὐκ εἰσὶ φιλά ρήματα, καθὼς τισιν ἔδοξε, καὶ διὰ τοῦτο βίβλους ἐκτέησαντο, καὶ γνόντες τὴν τῶν γραμμῶν δύναμιν, μηδὲν τούτων ἐργασάμενοι, ὑπερφυσῶνται ψιλοῖς τοῖς νοήμασι, καὶ διὰ λόγων καὶ ζητημάτων συνιστῶντες ἑαυτοὺς, μέγαν παρὰ τοῖς σοφίας ἀπειροῖς φέρουσιν ἔπαινον, τῆς φιλοπονίας μὴ ἀψάμενοι, μηδὲ τοῦ ἔργου μνησθέντες, πολλὴν παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν φιλοπόνων καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν ἀποφέρονται τὴν κατὰ γωνίαν. Διότι τῇ εἰσαγωγικῇ γνῶσει τῶν Γραφῶν οὐ πρὸς ἔργον, ἀλλὰ πρὸς ἐπίδειξιν ἀποχρησάμενοι, τῆς κατ' ἐνέργειαν Πνεύματος ἀγίου ἀπεστερήθησαν χάριτος. Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐν προσωπῷ καυχώμενοι, καὶ οὐ καρδίᾳ. Ὅθεν οἱ τοῦ ἔργου ἀπειροὶ ὀφείλουσιν αὐτοῦ ἄψασθαι· τὰ γὰρ παρὰ τῆς Γραφῆς εἰρημένα, οὐχ ἵνα νοήσωμεν μόνον, ἀλλ' ὅπως αὐτὰ καὶ ποιήσωμεν, εἰρηνηται. Ἀρξώμεθα δὴ οὖν τοῦ ἔργου· οὕτως οὖν ἀκολούθως προκόποντες εὐρήσωμεν, ὅτι οὐ μόνον εἰς Θεὸν ἐλπὶς, ἀλλὰ καὶ βεβαία πίστις, καὶ ἀνυπόκριτος ἀγάπη, καὶ ἀμνησικακία, καὶ φιλαδελφία, καὶ ἐγκράτεια, καὶ ὑπομονή, καὶ γνώσις ἐσωτέρα, καὶ πειρασμῶν λύτρωσις, καὶ χαρισμάτων δωρήματα, καὶ ἐξομολόγησις καρδιακῆ, καὶ δάκρυον ἔκτενές, διὰ προσευχῆς τοῖς πιστοῖς ἐγγίνεται. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσπερο-

A unde labantur. Quæ siquidem cura superest his qui semper prostrati jacent, et nunquam eriguntur, certandi cum diabolo? Sunt quidem alii, qui modo vincunt, modo vincuntur; cadunt, et resurgunt; affligunt, et affliguntur; impugnant, et expugnantur. Alii etiam multam ob ignorantiam in ipso primo lapsu immorantur, ac se cecidisse nesciunt: quibuscum non sine commiseratione disputat propheta: *Nunquid qui cadit, non resurget? et qui avertit se, non convertetur*¹⁹? Et iterum: *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis; et illuminabit te Christus*²⁰. His porro qui recusant exurgendi laborem suscipere, in oratione perseverare, ac futurum ob regnum, pietatis nomine affligi, ait: *Corruptioni tuæ, Israel, quis opem feret? Non est vulnus, non est cicatrix, non est plaga tumens, nec quidquam adversorum quæ præter voluntatem evenire solent*²¹. Istud est peccatum ad mortem²², quod ne aliorum quidem precibus sanatur. *Medicamentum applicuimus Babiloni, et non est sanata*²³; quia spontaneus erat morbus. Non jam malagma, non oleum, non ligatura²⁴, aut quæ ab aliis afferuntur admicula adhiberi possunt. His ac similibus verbis Scriptura divina alloquitur eos qui elevant orationem, et citra necessitatem aut infirmitatem horis et opportunitate circumscribunt eam, cum Dominus quidem semper noctu diuque²⁵, Apostolus vero sine intermissione²⁶ ipsam offerri debere Deo omnipotenti sanciverit.

C VIII. En quo pacto Vetus etiam Testamentum abscindit eum, qui sibi ipsi confidit, et de sapientia sua effertur, inquit: *Stia fidens in Dominum in toto corde tuo, et ne initaris prudentiæ tuæ*²⁷. Non sunt hæc nuda verba, ut quidam arbitrati sunt, qui propterea libros compararunt, et agnita scriptorum vi, nihil eorum opere complentes, supra modum intumescunt de nuda intelligentia, et disputationibus ac quæstionibus se ipsos involventes, apud imperitos laudem consequuntur, qui tamen studium atque diligentiam non attingentes, cum nullam operandi mentionem faciant, atrociorum a Deo et studiosis piisque viris referunt condemnationem. Itaque dum introductoria Scripturarum notitia utuntur, non ad opus aliquod, sed ad ostensionem, gratia per Spiritum sanctum operante privati sunt. Hi sunt, qui gloriantur in facie, et non in corde. Quare qui expertes sunt operis, huic manum admoveant; nam quæ commemorat Scriptura, non ut intelligamus duntaxat inventa sunt, sed ut illa exsequamur. Sumamus igitur initium ab opere; et ita deinceps promoventes, inveniemus non solum spem in Deum, sed etiam firmam fidem, dilectionem non simulatam, malorum oblivionem, fraternalium amorem, temperantiam, patientiam, internam cognitionem, liberationem a tentationibus, charismatum dona, confessionem a corde manantem, et copiosas ex oratione lacrymas

¹⁹ Jer. viii, 4. ²⁰ Ephes. v, 14. ²¹ Isa. i, 5, 6. xviii, 1. ²² I Thess. v, 17. ²³ Prov. iii, 5

²⁴ I Joan. v, 16. ²⁵ Jer. li, 9. ²⁶ Isa. i, 6. ²⁷ Luc.

fidelibus innasci. Nec ista modo, sed etiam afflictionum obvenientium tolerantiam, remissionem proximo sincere factam, legis spiritalis notitiam, justitiæ divinæ adeptionem, adventum sancti Spiritus, thesaurorum spiritualium largitionem, omnia denique quæcunque promisit Deus se præstiturum fidelibus hominibus tum hic tum in futuro sæculo. Et ut in summa dicam, non potest aniuva representare imaginem Dei, nisi per gratiam divinam ac fidem ex animo perseveret homo in summa humilitate, et oratione non hæsitante. Qua igitur ratione qui hisce tantis bonis per ignorantiam et orationis neglectum sunt destituti, aiunt, Non cecidimus, sibi que ipsis sapientiam ascribunt? Nisi vero proprium interitum agnoscant, miseri sunt ob casum, et ob imperitiam miseri: hoc duntaxat facientes lucri, quod nos copiosius instruunt ad majorem fidem habendam Scripturæ, quæ dicit sapientiam hujus mundi stultitiam esse apud Deum²⁸; quæ autem ex Deo est, desursum est, descendens a Patre luminum²⁹, cujus indicium est humilitas. Qui ergo placere volunt hominibus, pro divina sapientia nacti sunt humanam, de qua inflati et gloriantes, deceperunt plures e simplicioribus, dum suaserunt illis ut philosopharentur non circa studia pietatis et orationis, sed in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis: de qua continenter queritur Apostolus, evacuationem crucis appellans. Inquit enim Epistola ad Corinthios: *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia verbi: ut non evacuetur cruz Christi*³⁰; et iterum: *Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu ejus*³¹. Cum ergo, ut demonstratum est, non sint grata Deo Græcicæ sapientiæ verba, sed potius orationis et humilitatis studia, quid inaniter sapiunt, et derelicta prima colendi Dei ratione, quasi a recto aberret, non per secundam, neque per tertiam servari volunt, et ita circumveniunt simpliciores?

IX. Tum scholastico scire cupienti, quinam essent colendi Dei modi, respondit exercitor: Primus est, non peccare; secundus, cum quis peccaverit, quæ illi accidunt adversa ut toleret; tertius, si non ferat æquo animo, ut luceat patientiæ defectiones, propterea quod hic non emendatæ per ea quæ adnata sunt accidentia, necessario posthac orientem inde nobis infligunt condemnationem, nisi forte nos Deus, ubi conspexerit lugentes et humiliatos, omnipotenti (ut inquit) bonitate sua, et gratia divina deleat peccata nostra. Sin ad eorum quæ diximus, neglectum accedat luctus et humilitatis omissio, et insuper ipsi nobis placeamus de humanæ sapientiæ verbis, ita ut de illis extollamur adversus simpliciores, quo pacto posthac miseri-

A μένων θλιθερῶν ὑπομονή, καὶ εὐκρινῆς τοῦ πλῆθους ἀφροσύνης, καὶ νόμου πνευματικοῦ ἐπίγνωσις, καὶ δικαιοσύνης Θεοῦ εὐρεσις, καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησις, καὶ θησαυρῶν πνευματικῶν δόσις, καὶ πάντα ὅσα ἐπηγγεῖλατο ὁ Θεὸς παρέχειν τοῖς πιστοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὧδε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Καὶ ἀπᾶς ἀπλῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀναφανῆναι τὴν ψυχὴν ἀδύνατον, εἰ μὴ διὰ χάριτος Θεοῦ καὶ πίστεως, ἀνθρώπου μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀμεταωρίστου προσευχῆς τῇ καρδίᾳ παραμένοντος. Πῶς οὖν οἱ τοιούτων καὶ τοσοῦτων ἀγαθῶν δι' ἄγνοιαν καὶ προσευχῆς ἀμέλειαν ἀπεστερημένοι λέγουσιν; Ὁὐ πεπτώκαμεν; Καὶ σοφίαν ἑαυτοῖς ἐπιγράφουσιν, οἱ μὴ δὲ τὴν ἰδίαν καταβολὴν ἐπιστάμενοι, ἐλεεινοὶ τῆς πτώσεως, ἐλεεινοὶ τῆς ἀπειρίας, τοῦτο μόνον κερδαίνοντες, ὅτι ἡμᾶς πλεῖον πιστεῦειν τῇ Γραφῇ παρασκευάζουσι, λεγούση τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου μωρίαν εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ· ἢ δὲ ἐκ Θεοῦ, ἄνωθεν ἐστὶ κατεργασμένη παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, ἧς τεκμηρίον ἐστὶν ἡ ταπεινοφροσύνη. Οἱ οὖν ἀνθρωπαρεσκεῖν βουλόμενοι, ἀντὶ τῆς θείας τὴν ἀνθρωπίνην ἐδέξαντο, καὶ ἐν ταύτῃ φυσιοῦμενοι καὶ ἐγκαυχόμενοι, πολλοὺς τῶν ἀπλουστέρων ἠπάτησαν, πείσαντες οὐκ ἐν πόνοις εὐσεβείας καὶ προσευχῆς, ἀλλ' ἐν κεινοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ λόγοις φιλοσοφεῖν· ἦν καὶ ὁ Ἀπόστολος συνεχῶς μέμψεται, καὶ κένωσιν τοῦ σταυροῦ ὀνομάζει. Φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ· *Ὁὐκ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν· Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα κατασχῆ τὸν σοφούς· καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἐξουδερούμενα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταρτήσῃ, ὅπως μὴ καυχῆσθαι πάσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς οὐκ ἐν ῥήματι Ἑλληνικῆς σοφίας, ἀλλ' ἐν πονήμασι προσευχῆς καὶ ταπεινοφροσύνης εὐδοκεῖ, καθὼς καὶ ἀποδείκεται, τί ματαιοφρονοῦσι, καὶ τὸν πρῶτον τρόπον τῆς θεοσεβείας ὡς δυσκατόρθωτον καταλιπόντες, οὐδὲ τῷ δευτέρῳ, ἢ καὶ τῷ τρίτῳ σωθῆναι βουλόμενοι, καὶ τοὺς ἀπλουστέρους ἐξαπατῶσιν;*

Θ'. Τοῦ δὲ σχολαστικοῦ βουλομένου μαθεῖν, τίνας εἰσὶ τῆς θεοσεβείας τρόποι, ὁ ἀσκητὴς ἀπεκρίνατο· Ὁ πρῶτός ἐστι, τὸ μὴ ἀμαρτάνειν· ὁ δεύτερος τῷ ἀμαρτήσαντι ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα θλιθερά· ὁ δὲ τρίτος τρόπος, τὸν μὴ ὑπομένοντα πενθεῖν ἐν τοῖς ὑπομονῆς ἐλλείμμασι, καθότι ὧδε μὴ διορθωθέντα διὰ τῶν προσφῶν συμβάσεων, ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν τὴν ἐκεῖθεν ἡμῖν κρίσιν ἐπάγουσιν, εἰ μήτι οὖν πενθοῦντας ἡμᾶς καὶ τεταπεινωμένους ἰδὼν ὁ Θεός, ὡς οἶδε, τῇ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ ἀγαθότητι καὶ θεῖᾳ χάριτι ἐξαλείψῃ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῇ τῶν προσηρημένων ἀμελείᾳ τὸ πένθος καὶ τὴν ταπεινώσιν καταλιπόντες, εἰ ἑαυτοὺς καὶ λόγοις κοσμικῆς σοφίας εὐδοκοῦμεν, ὅπως καὶ ἐν τούτοις τῶν εὐλαβεστέρων κατεπαυρώμεθα, πῶς ἐλεθθῶμεν λοιπὸν ἐναντία τοῦ

²⁸ I Cor. iii, 19. ²⁹ Jac. i, 17. ³⁰ I Cor. i, 17. ³¹ ibid. 27-29.

ἐλέους ποιῶντες ; ὦ ! πῶς πιθανόν ἐστι τὸ τῆς ἀνθρώπων παρρησίας πάθος καὶ δυσεῦρετον, καθότι καὶ τῶν φρονίμων κατακρατεῖ ; Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων παθῶν αἱ ἐργασίαι τοῖς μετόχοις αὐτῶν εὐδηλοὶ εἰσιν· ὅθεν καὶ ταπεινοφρονεῖν τοὺς κεκρατημένους παρασκευάζουσιν· ἡ δὲ ἀνθρωπαρέσκεια βήμασι τε καὶ σχήμασιν εὐσεβείας ἐπικρύπτεται, ὡς μὴδὲ τὰς παρρησίας αὐτῆς τοὺς δολοφρονεῖν ἐπιγνώνας βλάπτει.

Ι'. Ἐπερώτησεν ὁ κοσμικός· Ποῖαι εἰσιν αἱ ἐξ ἀνθρωπαρρησίας παρατροπαί ; μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων μαθεῖν βούλομαι, τί ἐστιν ἀνθρωπαρέσκεια· ὁρῶ γὰρ σε οὐ φύσεως ἀκόλουθα λέγειν τοὺς κεχρηματισμένοις ἐπόμηνον, ἀλλ' ἀμαθίας αἰτίαν τῶν πάντων καταστοχαζόμενον, καὶ ἀσυναρτίστοις μαρτυρίαις ψέγοντα τὰ ὠφέλιμα. Διὸ ταύτης μοι τῆς προσωυμίας πρῶτον εἰπέ τὴν οἰκειότητα, καὶ οὕτως πιστεύομέν σοι, ὅτι καὶ τὴν γενικωτάτην αὐτῆς βλάβην κατελιψας. Ὁ δὲ ἀσκητὴς ἔφη· Ἀνθρωπαρέσκεια ἐστίν, ὡς δοκῶ, τὸ τοῖς ἀνθρώποις ἀρέσκειν. Ταύτην εἶναι οἶδα τοῦ χρηματισμοῦ τὴν οἰκειότητα. Ὁ δὲ δικανικός, ὡς μέγα τι θαυμάσας τὸ βῆμα, φησί· Πάνυ προσωυμίας εἰρηκας. Τί οὖν, ἐλαθέστατε, ψέγει ἀδίκως τὸ δίκαιον ; Ἡ οὐ φαίνεται σοι δίκαιον εἶναι τὸ ἐκάστῳ τῶν οἰκειῶν ἔργων τὴν δοκιμασίαν ἑαυτῷ ἀποδιδόναι, ἀλλ' ἑτέροις τὴν τοῦ καλοῦ κρίσιν ἐπιτρέπειν μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς ; Ἐγὼ δὲ φημι, μήτε δὴ ἀρετὴν ὀνομάζεσθαι τὸ μὴ ἀρέσκον ἀνθρώποις, μήτε παρὰ τοῦ πέλας ἔχειν τὸν ἔπαινον· ὅπερ καὶ τῆς Γραφῆς ἤκουσα λεγούσης· *Ἐγκωμιάζετε σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἀλλότρια, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη· καὶ πάλιν· Ἐκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομίαν· καὶ πάλιν· Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Τίς δὲ δύναται, μὴ ἀρέσκων τοῖς ἀνθρώποις, ἀπρόσκοπος εἶναι ; Τί οὖν τοσοῦτον ἐβάθυνας τὴν ἀνθρωπαρρησίαν μεμψόμενος ; Εἰ δὲ τοὺς κατὰ σὲ μὴ ἀρέσκοντας χρὴ ἀποδέχεσθαι, καιρὸς σοι λοιπὸν τοὺς ληστὰς, καὶ φονεῖς, καὶ ἄρπαγας, καὶ ἐπιβούλους ἔπαινεῖν, ἐπειδὴ οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων ἀρέσκουσιν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς εἰρημίοις παρὰ σοῦ ἡμεῖς μέχρι νῦν σεσωπήκαμεν, μὴ θαυμάσης· οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐπιστάμενοι τὰς Γραφάς, οὐδὲ ὡς ἀγνωστοὺς τὸ δίκαιον, ἀλλὰ βουλόμενοι πρότερον ὑπακοῦσαι τῶν ὑμετέρων λόγων. Οἶδαμεν δὲ καὶ συγγνώμην ἀποδιδόναι τοῖς ἐν λόγῳ σφαλμένοις, ἔταν μὴ θελήματα ἀπειθεσίας αἰτία τοῦτο ποιῶσι, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς προσηγορίαις κακίαν ἐπιγράφωσιν· ὅπερ καὶ σὺ παρὰ γνώμην πέπονθας, ἐυλαθέστατε· βουλόμενος γὰρ, ὡς οἶμαι, φανεροποιῆσαι τὴν αὐταρρησίαν. Ἐπειδὴ οὖν σοι οὐκ ἀπὸ ἀμελείας, ἀλλὰ ἀπὸ ἀμαθίας προσεληλυθε, δίκαιον ἂν εἴη, τῆς προσωυμίας φανερωθείης, καὶ τὰς αἰτίας ὡς ψευδεῖς παρασωπηθῆναι, ἃς τοσοῦτον φαύλας καὶ δυσεῦρετους ἔδοξας εἶναι, ὡς καὶ τῶν φρονίμων κατακρατεῖν.*

utī falsas silentio prætermitti, quas tam futiles et animos impediunt.

A cordiam consequemur, qui contraria misericordiae perperamus? o! qua ratione probabile flet, quanta cum difficultate reperitur humanæ complacentiæ affectus, quæ vel ipsorum sapientum animos tenet? Reliquarum enim perturbationum operationes perspicuæ sunt his qui earum sunt participes, ob idque præparant ad humilitatem, quos occupaverint; humana vero complacentia adeo legitur verbis et habitu religionis, ut qui ea sunt inescati, diverticula illius facile perspicere non possint.

X. Percontatus est sæcularis: Quænam sunt humanæ complacentiæ diverticula? Imo vero antea discere malo, quid sit humana complacentia, quoniam animadverto te, secutum eos qui venantur lucra, non dicere consentanea naturæ, sed omnes de culpa imperitiæ suspectos habere, et quæ sunt utilia ineptis argumentis improbare. Idcirco edisere mihi primum proprietatem denominationis huius, et ita credemus, te maxime generalia eius incommoda complexum esse. Tum exercitor ait: Complacentia humana est, ut arbitror, hominibus placere. Hanc scio captando quæstui esse proprietatem. Forensis autem admiratus quod dictum est, tanquam magnum quiddam, inquit: Equidem ad naturam apte dixisti. Cur ergo, vir religiosissime, injuste vituperas quod justum est? Existimasne æquum esse, cuique concedi suorum operum approbationem, an aliis potius honesti iudicium esse permittendum, quam sibi ipsi? Ego vero non placere hominibus, et non laudari a proximo, assero plane non esse virtutem appellandam: quod quidem audiui Scripturam dicentem: *Laudet te proximus, et non os tuum; aliena, et non tua labia*²¹; et rursus: *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem*²²; et iterum: *Sine offensione estote Judæis et gentibus et Ecclesiæ Dei*²³. Quis autem, nisi placeat hominibus, potest esse sine offensione? Cur ergo tam profunda disputatione complacentiam humanam reprehendis? Si, ut sententia tua est, recipiantur qui non placent, peropportune posthac laudare potes latrones, homicidas, raptos et insidiatores: nemini siquidem hominum placent. Cæterum ne mireris, quod hactenus, dum habuisti sermonem præcedentem, tacuimus, quia non ut nescientes Scripturas, aut quod justum est, ignorantes, hoc fecimus, sed quod prius sermonem vestrum audire cuperemus. Novimus autem condonare his qui sermocinando falluntur, duminodo non proficiscatur hoc a voluntate quæ causa sit imperitiæ, et probatis denominationibus vitium ascribat: quod quidem tibi, vir religiosissime, præter opinionem accidit; volentes enim, ut arbitror, explicare quid esset αὐταρρησία, hoc est, *sui complacentia*. Cum igitur tibi non ab ignavia, sed ab imperitia acciderit, æquum fuerit, explicata denominatione, etiam causas vel inventu difficiles existimasti, ut vel sapientum

²¹ Prov. xxvii, 2. ²² Rom. xv, 2. ²³ I Cor. x, 32.

XI. Exercitor autem, ut cognovit illum in argu- A
 gumentis manifeste excandescere, ac de his quæ
 dicenda erant, conqueri, modicum obstupuit, ita
 ut cuncti auditores conjicerent, illum velut syllo-
 gismis confossum, congressiones esse relicturum.
 Sed is aperto ore dicere cœpit: Quoniam non
 animo vincendi devenimus ad has disputationes,
 sed ut fructum aliquem consequamur; tu vero hac-
 tenus silentio usus es, non quod ignorares, dixisti,
 quid justius sit, sed quod prius explanationem no-
 stram audire expeteres: hac de causa magnitudi-
 nem tuam admirandam obsecramus, ut pollicita-
 tioni finem imponas, ac demonstres, Scripturam
 divinam (quam universam cum probe calleas, im-
 probe hactenus subticuisti) non ex suâ persona et
 ipsa specie reprehendere complacentiam huma-
 nam, sed sub alterius nomine. Ita enim fiet, ut te
 narrante, quæ sunt Scripturæ, non ob ea solum
 quæ dicta sunt, adducamur ad credendum, sed
 etiam in rebus permultis exponendis, te justiora
 dicentem libenter feramus, licet ex simplicitate et
 imperitiâ, ut dixisti, permutatis nominibus, per-
 turbationis loco virtutem proposuerimus. Sæcularis
 autem, his auditis, respondit: Nequaquam dixi me
 scire Scripturam omnem, sed aliqua ex parte. Tu
 te igitur ne me provocas ad dicendum, sed ubi
 inceperis, si de aliqua forte disputatione dubites,
 tace, et a nobis veniam consequere. Sin potes de-
 monstrare nominatim, prout nosti, complacentiam
 humanam, dicito; et necessario nos, vel inviti,
 fatebimur veritatem. Tum exercitor inquit: Isthæc
 ita se habeant: reprehensiones autem tuas injus-
 tas quo in loco ponemus? Sub legem, inquit fo-
 rensis, longanimitatis, quam nos antea docuisti.
 Senex porro sic respondit: Laudo te sapientiæ
 nomine, ne dicam calliditatis, quod ignorantii
 missione accepturum te prævides. Cæterum, his

XII. Audi igitur Scripuram suas enuntiantem
 querelas adversus humanam complacentiam, et in
 primis Prophetam dicentem: *Quoniam Deus dis-*
sipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi
*sunt, quoniam Deus sprevit eos*³⁵; et Apostolus:
Non ad oculum servientes, quasi hominibus placent-
*es*³⁶; et rursus: *Au quæro hominibus placere*³⁷?
 et rursus: *Si adhuc hominibus placerem, Christi*
*servus non essem*³⁸. Et multa alia decerpens e Scri-
 ptura divina reperies. Tum sæcularis: Quid ergo,
 inquit, cum ea quoque scripta sint quæ dixi, num
 Scriptura a se ipsa dissonat? Ait exercitor: Mi-
 nime dissonat a se ipsa; sed nos cæcætimus in
 demonstratione veritatis. Cum enim non omnes
 homines sint impii, neque omnes pii simus, hanc
 ob rem non omnibus placere debemus, verum bonis:
 illidem non omnibus displicere debemus, sed malis.
 Quo fit ut aperte Dominus dicat in Evange-
 lio: *Væ cum benedixerint vobis omnes homines*³⁹.
 Neque vero in his duntaxat, sed etiam in his quæ

IA. 'Ο δὲ ἀσκητῆς ἐπιγνούς ὅτι φανερώς πρὸς
 τοὺς ἐλέγχους ἀγανακτεῖ, καὶ τὰ ῥηθηζόμενα παραι-
 τιᾶται, ἀπνησώθη μικρὸν, ὡς εἰκάσαι πάντας τοὺς
 ἀκούοντας, ὅτι τοῖς συλλογισμοῖς καταπλαγεῖς, τὰς
 συστάσεις κατέλειπεν. Ἀνοξίας δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ
 ἔφη· Ἐπειδὴ οὐ νικήσαι, ἀλλ' ὠφελιθῆναι προθέμε-
 νοί, ἐπὶ τούτους ἤκομεν τοὺς λόγους· αὐτὸς δὲ ἄχρι
 τοῦ νῦν παρεσιώπησας, οὐχ ὡς ἀγνοῶν τὸ δικαιότε-
 ρον, ἔφη; ἀλλὰ πρότερον τὴν παρ' ἡμῶν ἀκοῦσαι
 διήγησιν βουλόμενος· τούτου χάριν παρακαλοῦμεν
 τὴν θαυμασιότατά σου, τέλος δοῦναι τῷ ἐπαγγέλματι,
 καὶ διδάξαι, ὡς οὐκ αὐτοπροσώπως, ἀλλ' ἑτερονύμως
 μέμφεται τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν ἢ θεία Γραφή (τὴν
 πᾶσαν καλῶς ἐπιστάμενος, οὐ καλῶς ἄχρι νῦν παρ-
 εσιώπησας). Οὕτω γὰρ τὰ τῆς Γραφῆς, σοὺ λέγοντος,
 οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς προειρημένοις πεισθῶμεν, ἀλλὰ
 καὶ πολλοῖς διηγῆμασιν ἀνεξέμεθά σου δικαιοτέρα
 λέγοντος, εἰ καὶ ἀπὸ ἰδιωτείας, ὡς ἔφη; τὰ ὄνοματα
 ἀνταλλάξαντες, ἀρετὴν ἀντὶ πάθους ἡτοιμασάμεθα.
 'Ο δὲ βωτικὸς ταῦτα ἀκούσας, ἀπεκρίνατο· Οὐκ
 εἶπον, ὅτι πᾶσαν Γραφὴν ἐπίσταμαι, ἀλλ' ἀπὸ μέ-
 ρους. Σὺ οὖν με εἰς τὸ λέγειν μὴ προσκαλοῦ, ἀλλ'
 ἐναρξάμενος, εἰ μὲν ἀπορεῖς τῶν συστάσεων, σὺ πά,
 καὶ παρ' ἡμῶν συγγνώμην ἔξεις. Εἰ δὲ πάρεστί σοι
 δεῖξαι καταγινωσκομένην ὄνομαστί τὴν ἀνθρωπαρέ-
 σκειαν, λέγε· καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀνάγκης, κἂν μὴ θέλωμεν,
 τὴν ἀλήθειαν ὁμολογήσομεν. 'Ο δὲ ἀσκητῆς ἔφη·
 Ἐχέτω ταῦτα οὕτως· τὰς δὲ ἀδίκους παρὰ σοῦ
 μέμφεις ποῦ θήσομεν; 'Ο δὲ δικανικὸς λέγει· Εἰς
 τὸν τῆς μακροθυμίας νόμον, ἐν ἡμῶν προεδίδαξας.
 'Ο δὲ γέρον πρὸς αὐτόν· Ἐπειῶν σε τῆς σοφίας, ἵνα
 μὴ λέγω τῆς πανουργίας, καθότι ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ συμ-
 πάθειαν παρεσιώγησας, διὰ τῆς τοῦ παρῆγειν ἐπαγ-
 γελίας τὸ λαβεῖν προσκεψάμενος. Ὅμως ταῦτα κα-
 ταλιπόντες, τοῦ προκειμένου γενώμεθα.

compassionem induxisti, dum ex præstandi pro-
 prætermissis, revertamur ad institutum.

IB. Ἄκουε οὖν τῆς Γραφῆς προφερούσης τὰς κατὰ
 τῆς ἀνθρωπαρέσκειας μέμφεις· πρῶτον τοῦ Προφή-
 του λέγοντος· Ὅτι ὁ θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα τὰ ἀν-
 θρωπαρέσκων· κατησχύνθησαν, ὅτι ὁ θεὸς ἐξου-
 δένωσεν αὐτούς· καὶ ὁ Ἀπόστολος· Μὴ κατ'
 ὀφθαλμοδουλεῖται, ὡς ἀνθρωπαρέσκοι· καὶ πάλιν·
 Εἰ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσαι; καὶ ἔτι· Εἰ ἀνθρώποις
 ἠρέσκουν, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην· καὶ
 πολλά ἕτερα ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀναλεξάμενος εὐρή-
 σεις. 'Ο δὲ κοσμικὸς ἔφη· Τί οὖν; ὅτι καὶ ἂ εἶπον
 γέγραπται. Ἄρα ἡ Γραφή ἀσύμφωνος ἐαυτῇ; 'Ο
 ἀσκητῆς ἔφη· Οὐκ ἔστιν ἐαυτῇ ἀσύμφωνος, ἀλλ' ἡμεῖς
 ἀβλυσιποῦμεν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν.
 Ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες ἀσεβεῖς ἀνθρώποι, οὐδὲ πάν-
 τες εὐσεβεῖς τυγχάνομεν· τούτου χάριν οὐ πᾶσιν
 ἀρέσκειν ὀφειλομεν, πλὴν τοῖς ἀγαθοῖς· ὁμοίως δὲ
 οὐ πᾶσι μὴ ἀρέσκειν ὀφειλομεν, πλὴν τοῖς πονηροῖς.
 Διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῦτο φανεροποιῶν ἐν τοῖς Εὐαγ-
 γελίοις φησὶν· Οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἰπωσιν
 πάντες οἱ ἀνθρώποι. Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις, ἀλλὰ

³⁵ Psal. 111, 6. ³⁶ Ephes. vi, 6. ³⁷ Gal. 1, 10 ³⁸ ibid. ³⁹ Luc. vi, 26.

καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσι καλοῖς ἀνθρωποπαρεσκεῖν ἡμᾶς κωλύει, ὅταν μὴ δι' ἐλεγχον καὶ μίμησιν, ἀλλὰ δι' ἔπαινον καὶ τινα ἀντιδοσὶν ἐπιδεικνύωμεν τὰ καλὰ τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ εἰκότως. Εἰ γὰρ ἀνταποδόσεως ἔνεκεν σωματικῆς ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις βούλεται, οὐδὲν χάρισμα πνευματικὸν παρὰ Θεοῦ λαμβάνει, οὐδὲ τυγχάνει τῶν ἐκεῖ ἀνταποδόσεων, ἀπέχων τὸν μισθὸν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐφάνερυσεν, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις· καὶ περὶ προσευχῆς, καὶ περὶ νηστείας, καὶ ἐλεημοσύνης ἐντελλόμενος, κρύπτειν αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων παρήγγειλεν.

Π'. Ὁ δὲ σχολαστικὸς, ἔτι λαλουμένων τῶν ῥημάτων, εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ· Ἰκανῶς ἔχει, περὶ τούτου πεπληροφόρημαι. Λέπεται δέ σοι μὴ ἐν ἀνίγμῃ, μὴ δὲ ἐν εἰκασμῷ, ἀλλὰ φανερῶς εἰπεῖν, τίνες εἰσὶν αἱ τῆς κακίας παρατροπαί, ἵνα γνῶμεν ἀκριθῶς, εἰ εἰσὶ, καθὼς εἴρηκας, σκοτεινότεροι καὶ δυσεύρετοι, ὡς δύνασθαι αὐτὰς ἐληλυθίας, καὶ τῶν φρονίμων κατακρατεῖν. Ὁ δὲ ἀσκητῆς ἔφη· Ἄκουε συνेतῶς, καὶ ἀπαγγεῖλῶ σοι ὄνομασί· αὐτὸς δὲ ἐπίτησον, εἰ μὴ αὐτὸς εὐρῆς πάσας ταύτας ἐν πᾶσιν ἐκείνοις τῷ πάθει οἰκειωμένας. Πρώτη καὶ μήτηρ ἐστὶ τῶν παρατροπῶν ἡ ἀπιστία. Ταύτη δὲ λοιπὸν ὡς τέκνα ἐπακολουθοῦσι φθόνος, μίσος, ζήλος, ὄλος, νεῖκος, ὑπόκρισις, προσωπολήψια, ὀφθαλμοδοουσία, καταλαλιὰ, ψεῦδος, εὐλαθεῖας πρόσχημα, οὐκ ἀληθείας, καὶ ὅσα τοιαῦτα δυσφανῆ καὶ σκοτεινὰ πάθη. Τὸ καὶ πάντων φουλότερον, ὅτι τινὲς διὰ τῆς τοῦ λόγου σοφίας συνιστώσιν αὐτὰ ὡς καλὰ, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς βλάβην ἐπικαλύπτουσιν. Εἰ δὲ βούλει, καὶ τὴν πανουργίαν αὐτῶν μερικῶς φανεροποιήσω. Ὁ πανοῦργος ἀνθρωπάρεσκος, ἐτέρῳ συμβουλεύων, ἐτέρῳ ἐπιβουλεύει· ἄλλον ἔπαινῶν, ἄλλον ψέγει· νοουθετῶν τὸν πλησίον, ἑαυτὸν συνίστησιν· εἰς δίκην συνηγορεῖ, οὐχ ἵνα τὸ δίκαιον κρίνη, ἀλλ' ἵνα τὸν ἐχθρὸν ἀμύνηται· μετὰ κολακείας ἐλέγχει, ἕως οὗ ὀνειδίξων παραδεχθῆ τὸν ἑαυτοῦ ἐχθρὸν· ἀνωμόμως διαβάλλει, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ καταλαλιὰν ἐπικρύψῃ· ὀρκίζει τοὺς ἀκτήμονας τοῦ ὁμολογήσαι τὰ ἐνδόντα, ὡς παρασχεῖν βουλόμενος· καὶ ὅταν εἴπωσιν, ὡς αἰτούντας διαφημίζει· παρὰ ἀπειροῖς καυχᾶται, καὶ παρὰ ἐμπεροῖς ταπεινολογεῖ, τὸν ἐξ ἀμφοτέρων ἔπαινον θηρώμενος. Ἐγκωμιαζομένων ἐναρέτων ἀηδίζεται· καὶ ἐπιβόλῃς ἐτέραν διήγησιν, περισπᾷ τὸ ἐγκώμιον· τοὺς ἀρχικοὺς ἀπόντας ἐξευτελίζει, καὶ παρόντας εἰς πρόσωπον δοξάζει· τοὺς ταπεινόφρονας μυκτηρίζει, καὶ τοὺς διδασκάλους μωμοσκοπεῖ· ἰδιωτεῖαν ὀνειδίξει, ἵνα ὡς σοφὸν ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ· πάντων τὰς ἀρετὰς παραλογίζεται, καὶ δὲ κακίας διὰ μνῆμης ἔχει. Καὶ ἀπαξελπῶς καιροῦς σηρεύει, καὶ προσώποις δουλεύει, ὅπως πλυροφώρητη τὸ πολυτροπώτατον τῆς ἀνθρωποπαρεσκείας πάθος· κρύπτειν πειράται τὰ ἑαυτοῦ κακὰ διὰ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἐρωτήσεως. Οἱ δὲ ὄντως μοναχοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τούταντίον, τὰ τῶν ἄλλων συμπαθῶς παρορῶσι· τὰ δὲ αὐτῶν τῷ Θεῷ φανεροποιοῦσι. Διὸ καὶ παρὰ τῶν ἀγνοούντων ἀνθρώπων ἐξευτελίζονται· ὧ γὰρ τοσοῦτον βροτοῖς, ὅσον Θεῷ ἀρέσκειν σπου-

pra se ferunt speciem boni, placere nos velat hominibus, quando non emendationis aut imitationis gratia, sed studio laudis aut remunerationis ostentamus hominibus quae sunt recta. Et merito. Nam si retributionis corporeae causa velit quispiam hominibus placere, charisma spiritale non recipit a Deo, neque repositas illic consequitur remunerationes, cum recipiat mercedem suam, ut Dominus etiam declaravit in Evangelis non semel, sed saepius⁴⁰: neo non in dandis orationis, jejunii et eleemosynae praecipis denuntiat ut illa occultentur hominibus.

XIII. Scholasticus autem, dum haec proferrentur adhuc verba, in magna voce dixit: Sufficit, hanc rem compertissimam habeo. Superest tibi, ut non sub aenigmate aut conjectura, sed clare dicas, quae sint diverticula nequitiae, ut exacte sciamus, an sint, ut dixisti, tenebris obducta et inventu difficilia, ut possint, cum occurrunt, etiam prudentes occupare. Dixit exercitor: Audi attente, et recitabo tibi nominatim; ipse vero insistas, si non reperias cuncta illa per omnia haec affectui ipsi valde connexa. Primum igitur et mater horum diverticulorum est infidelitas. Quam postea, velut fetus, sequuntur invidia, odium, aemulatio, dolus, contentio, hypocrisis, personarum acceptio, obsequium oculis exhibitum, detractio, mendacium, religionis species et imago, non veritatis, et quaecumque similes obscurae et caliginosae perturbationes. Et quod pejus est omnibus, orationis artificio nonnulli cumulant ista velut bona, et sub eo latentia tegunt incommoda. Quod si placet, eorum versutiam speciatim explicabo. Callidus, et qui placet hominibus, dum uni consultit, alteri insidiat; si laudat alium, alium vituperat; cum admonet proximum, se ipsum stabilit; patrocinatur in judicio, non ut quod justum est judicet, sed ut de inimicis sumat ultionem; blande reprehendit, donec contumeliose exceperit suum ipsius inimicum, suppresso nomine calumniatur, ut suam detractioem occultet; jurejurando adigit pauperes profliteri quibus indigeant, tanquam elargiturus quidpiam; cumque declaraverint, diffamat eos, ut efflagitatores; gloriatur apud imperitos, et apud doctos submissa voce loquitur, ut qui venetur ab utrisque laudem. Aegre fert dum celebrantur encomiis, qui dant operam virtuti; aliaque narratione interjecta contrahit encomium; magnates, cum absunt, deprimit, praesentes autem in faciem extollit; subsannat humiles, et magistros reprehendendi gratia curiose observat; simplices probro afficit, ut se ipsum sapientem ostendet; virtutes omnium cavillatur, et vitia tenet memoria. Et, ut semel dicam, captat occasiones, inservit personis, quo probatum reddat valde multiplicem humanae complacentiae effectum; sua ipsius vitia celare nititur, alienorum interrogatione. At vere monachi non sunt ejusmodi, imo contra aliorum vitia compatiendo

⁴⁰ Matth. vi, 2, 5, 6.

dissimulant, sua vero declarant Deo. Ideoque apud A
ignaros homines parvi sunt quia non tam student
hominibus placere, quam Deo, modo quidem recte
placentes, alias vero se ipsos condemnantes, utro-
que tamen nomine accepturi remunerationem a Domino, dicente : *Qui se exaltat, humiliabitur* 41.

XIV. Scholasticus autem argumentis fatigatus
ait : Ego tum animi tui sensa, o exercitor, tum
astutiam tuam demiror, de qua cum obscure ipse
alios accuses, hac tamen ipse teneris. Destitutus
siquidem liberalibus disciplinis, redactus es in eam
quæ secundum Deum est stultitia, asserens illam
maximam et Deo gratam esse sapientiam, cui pre-
cationem et labores pro pietate susceptos adjun-
xisti, ut imperitiam manifestam obscura religione
tegeres. An vero tuarum enarrationum sis prorsus
artifex, cras denuo convenientes agnoscemus ; et
his dictis surgens abiit. Tum senex, eo a se dimis-
so, conversus obtestabatur cum gemitu. Fratres
autem rogabant, ut gemitus sui causam exponeret,
qui dixit : Video quosdam vestrum perturbatos.
Quod inde conjicio, quia non in commodum, sed
in detrimentum causidici verba excepistis ; et ni-
hilo adjutos vos ipsos his quæ dicta sunt, existi-
mastis, imo contumelia affectos. Hæc est causa
mœroris mei, quod legem spiritalem eloquimur
aliis, ipsi vero non servamus. Si vero non secutus
sum ingenue morosorum voluntatem, qui legem
Dei tenent, et credunt, juxta Scripturam, adversa
omnia non injuste accidere, mihi, ut seni, ob im-
becillitatem intellectus condonate, ut contingen-
tium saltem nobis molestiarum reos nos esse cre-
damus, et si non recenter aut ob præsentia faci-
nora, at ex antiquo debito. Tunc unus e fratribus,
qui de sua fidebat continentia, et ea de causa ve-
ritatem ignorabat, qui etiam adversitates omnes
sufferre conabatur, verum se velut martyrem im-
merito pati existimabat, respondit audacter, in-
quiens : Ubinam Scriptura dixit, justo Dei judicio,
pro culpa cujusque, calamitates hominibus eve-
nire ? Senex vero valde sereno vultu excipiens quæ
dixerat, inquit : Multis in capitulis, o dilecte, si
quæras, hoc reperies, tum in Veteri, tum in Novo
Testamento ; ac si velis, pauca subjiciemus oculis :
ipse vero ubi didiceris, abjecta arrogantia, postula
humilitatem Christi, dicentis : *Tollite jugum meum
super vos, et discite a me, quia mitis sum et humi-
lis corde ; et inveniatis requiem animabus vestris* 42.
*ταπεινός τῆ καρδία, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς
ψυχαῖς ὑμῶν.*

XV. Subditus porro, disputationi occurrens dixit :
Si quisque nostrum imitatur in eo humilitatem
Christi, quod arbitrat, ea quæ accidunt, esse
velut proprium debitum, quemadmodum dixisti ;
profecto etiam Christus, dum passus est, proprium
debitum persolvit : quo fit, ut ego eum blasphe-
mare affirmem, qui hoc dicit. Hæc cum audisset
qui præerat, ait : Conabar equidem pristinam tuam
quæstionem prius solve ; sed quoniam huic et
alteram injecisti, tanquam infinitarum quæstionum

41 Luc. xiv, 11. 42 Matth. xi, 29.

καὶ περὶ τοῦτου πληροφορήσομεν, τὰ προσήκοντα ἅντεπερωτήσαντες. Εἰπέ μοι, οἱ δανειζόμενοι ἴδιον χρέος, αὐτοὶ μόνοι χρεῶσται τυγχάνουσιν, ἢ καὶ οἱ ἐγγυώμενοι αὐτούς; Ὁ δὲ ὑποτακτικὸς ἀπεκρίθη· Διηλονότι καὶ οἱ ἐγγυώμενοι αὐτούς. Ὁ δὲ γέροντος πρὸς αὐτόν· Γνωθὶ οὖν ἀκριθῶς, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἡμᾶς ἀναδεξάμενος χρεωφειλέτην ἐκυτὸν κατέστησε, κατὰ τὰς θείας Γραφάς· Ὁ ἀμὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄλρωρ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· Ὁ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρ· Ὁ πάντων τὸν θάνατον ἀναδεξάμενος, καὶ ὑπὲρ πάντων ἀποθανὼν, σὲ μόνον οὐκ ἀνεδέξατο; Τοῦτο ὁμολόγησον σαφῶς, καὶ ἡμεῖς ἠτήθημεθα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς προσεσῶν εἶπεν· Εἰ καὶ ὡς νήπιος ἐσφάλην κατὰ ἄγνοιαν, τὸν δὲ λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ ἀνάδοχον οὐκ ἀρνοῦμαι. Οἶδα γάρ, ὅτι οὐδεμία ἐτέρα ἐλπίς σωτηρίας ὑπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Πάντες ἡμάρτορ, καὶ ὑστερούμενοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι.

ΙΓ'. Ὁ φεληθέντων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ ἐπιγνώσει καὶ μετανοίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ, ὁ δὲ γέροντος εἶπεν· Λείπεται λοιπὸν ἡμᾶς δεῖξαι ἀπὸ τῆς Γραφῆς, ὅτι οὐδὲν τῶν συμβαινόντων λυπηρῶν ἐκάστη ἀδικίᾳ ἐπέργεται, ἀλλὰ πάντα κατὰ δικαίαν κρίσιν Θεοῦ, τῶν μὲν ὑπὲρ ἰδίων κακῶν, τῶν δὲ ὑπὲρ τῶν πλησίον πασχόντων, εἰς κόλπον ἐπέργεται πάντα τοῖς ἀδικίαις. Παρὰ δὲ Κυρίου πάντα δίκαια· καὶ πάλιν· Πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μετὰ δικαιοσύνης· καὶ ὁ σπείρει ἕκαστος, τοῦτο καὶ θερίσει· καὶ, Εἰ ἡμῶν ἀδικία Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦμεν; Μὴ ἀδικος ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐργίην; κατὰ ἄνθρωπον λέγω. Μὴ γένοιτο. Ἰδοὺ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ βλήθεντες, διδάσκουσιν ἡμᾶς τοῦτο τὸ φρόνημα, κατὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν καὶ Θεοῦ παιδεύουσιν λέγοντες ἐμβεβλησθαι, εἰ καὶ ἄλλο ἀνεδέξαντο πρόσωπον. Καὶ ὁ ἄγιος Δαβὶδ, ὑπὸ τοῦ Σεμεὶ θλιβόμενος, κελεύσει Θεοῦ καὶ διὰ ἴδια αἰτιάματα ὁμολογεῖ θλιβεσθαι. Καὶ Ἡσαίας δὲ καὶ Ἰερεμίας. Ἰεζεκιήλ τε καὶ Δανιήλ, καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται, τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι τὰ μέλλοντα θλιβερά κατὰ τὴν ἐκάστου ἁμαρτίαν ἐπέρχεσθαι αὐτοῖς προεφῆτευσον, ἅμα καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰς ἀφορμὰς προδηλώσαντες· φησὶ γάρ· Ἀνθ' ὧν ἐλάλουν τάδε, καὶ ἐπόλουν τάδε, ἐπέλθοι αὐτοῖς τάδε. Καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῦτο φανεροποιῶν εἶπεν· Ἐγὼν, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἐν ἀληθείᾳ σου ἐταπελνωσάς με. Καὶ πάλιν· Ὁρειδος ἄφρονι ἐδώκας μοι· ἐκωφώσθη, καὶ οὐκ ἠνοιξε τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας. Καὶ εὐχαριστεῖ, ὅτι τῶν ἐπιτεκαλυμμένων ἐν ἡμῖν ἐνοιῶν πονηρῶν ἐπέστειλεν αὐτῷ, ἵνα ἀκριθῶς τὰς ἐνοιῶν ἡμῶν ἐπιθεψάμενοι, ἑαυτοὺς διορθωσόμεθα, καὶ μὴ ἀμφιδόλλωμεν εἰ τὸ πλεῖστον τῆς κακίας τῆς ἑαυτῶν ἀγνοοῦμεν. Τελείου γάρ ἀνδρὸς ἐστὶν ἀληθάργητον εἶναι ἐν τοῖς ἰδίοις ἠτήημασιν. Εἰ δὲ τὰ προφανῆ ἠτήματά ἐστι δυσκατανόητα, πολ-

A confusione solutiones obruisti. Nos tamen de eo per Dominum satisfaciemus, congruentibus vicissim utentes interrogationibus. Dicito mihi, qui ex mutuo debitum proprium contrahunt, hi soli debitores existunt, an et illi qui spondent pro eis? Respondit subditus: Utique et qui fidejudent eorum nomine. Cui senex: Exploratum igitur tibi sit, Christum quando nos suscepit, se ipsum, secundum Scripturas divinas, debitorem constituisse: *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*⁴³; *Qui factus est pro nobis maledictum*⁴⁴; *Qui mortem omnium suscepit, et pro omnibus mortuus est*⁴⁵, non te duntaxat excepit. Hoc aperte confitere, et nos victi sumus. Frater autem se prosternens inquit: *Etsi velut pusillus ignorantia falsus sum, non tamen abnego redemptorem ac susceptorem animarum nostrarum. Scio enim nullam aliam superesse spem salutis hominibus, cum dicat Apostolus: Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius*⁴⁶.

XVI. Recreatis autem omnibus ob agnitionem et resipiscenciam fratris, senex ait: Superest, ut de nonstremis e Scriptura, ex adversis quæ cuique accidunt, nullum injuste evenire, sed omnia ex justo Dei judicio, dum alii propter sua scelera, alii proximorum nomine patiuntur, iniquis omnia recidunt in sinum: *A Deo tamen omnia justa*⁴⁷; et iterum: *Omnia opera Dei cum justitia*⁴⁸; et: *Quod seminat homo, hoc et metet*⁴⁹; et: *Si iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus qui infert iram? secundum hominem dico: Absit*⁵⁰. Ecce tres pueri in caminum projecti docent nos ita sentire debere, cum aiumt, pro sua culpa et castigatione divina se injectos esse, licet aliam personam susciperent. Sanctus quoque David dum jussu Dei affligitur a Semei, ob facinora propria se fatetur affligi. Isaias item et Jeremias, Ezechiel et reliqui prophetæ, tam populo quam gentibus prophetarunt, pro cujusque peccato venturas ipsis calamitates, unaque causas et occasiones ante declaraverunt. Ait enim: Pro eo quod loquebantur hæc et illa, et ista committebant, hæc et illa eveniebant eis. Quod aperte dicebat sanctus David in Psalmo: *Cognovi, Domine, quia æquitas judicium tua, et in veritate tua humiliasti me*⁵¹; et iterum: *Opprobrium insipienti dedisti me, obtulisti, et non aperui os meum, quia tu fecisti*⁵². Et de missa sibi latentium in nobis cogitationum pravaram cogitatione gratias agit, ut exacte perpensis animi nostri conceptibus, corrigamus nos ipsos, et non versemur in ancipiti, vitiorum nostrorum multitudinem ignorantes. Integri siquidem viri est, in suis delictis non torpescere. Quod si conspicua delicta sunt nobis cognita difficilia, quanto magis cogitationes? Quamobrem cognoscamus tanquam ratione præditi, ea com-

⁴³ Joan. i, 29. ⁴⁴ Gal. iii, 13. ⁴⁵ II Cor. v, 14. ⁴⁶ Rom. iiii, 23, 24. ⁴⁷ Prov. xvi, 33 sec. LXX. ⁴⁸ Prov. xvi, 10 sec. LXX. ⁴⁹ Gal. vi, 8. ⁵⁰ Rom. iii, 5, 6. ⁵¹ Psal. cxviii, 77. ⁵² Psal. xxxviii, 9, 10.

modo nostro contingere, quæcunque Dominus immittit, et per ea admodum bene nobiscum agere. Nam efficit in primis, ut indagemus quæ nos clam occupant cogitationes; his repertis, sinceram et non simulatam humilitatem addit, deinde revelationem, quæ jubet, ut opinione nostri vana liberemur, quemadmodum scriptum est: *Prosperaverunt omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in sæculum sæculi*⁵². Hoc ergo fratres accurate scitote et cognoscite, nos occulta vitia non inventuros, nisi cum fide et gratiarum actione perfe-ramus ea quæ nobis inveniuntur. Illis vero plane non repertis, pravæ cogitationes insitas abigere non possumus, nec malorum prius admissorum propitiationem quærere, neque de futuris esse securi.

Interrogatio.

XVII. Si quæ dixit forensis, redargnunt facinora nostra, cur dictis reprehensionibus nos ipsos esse obnoxios non sentimus?

Responsio.

Impressiones et castigationes non sunt ipsa evidentia culpis consimiles: verum quoad spiritum, omnem conservant æqualitatem justitiæ. Quod vel e Scriptura sancta possumus cognoscere: non enim qui sub turre Siloe ceciderunt⁵³, aliis instaurarunt turrim; et qui poenitiæ nomine captivi spatio septuaginta annorum abducti sunt in Babylonem, alios quosdam captivos ceperunt ad poenitentiam? Non ita se habent conditiones castigatoriæ. Sed velut milites in delicto deprehensi vapulant quidem, non tamen eadem patiuntur supplicia quæ hi qui scelera commiserunt: sic etiam omnes per ea quæ obveniunt, erudimur opportune et convenienter, et ad poenitentiam: non eodem modo, aut eodem tempore, neque eorundem rerum eventu. Et hoc est, quod deducit multos, ut non credant justitiam divinam, temporis videlicet prorogatio, et eorum quæ insignuntur, disparitas. Cum ergo permultæ nobis contingant afflictiones, partim quidem per homines invidios, adulatores, detractores, calumniatores, sycophantas, seductores, ineptos, effrosos, fures, spoliatores, scandalorum auctores, persecutores, contemptores, osores, pulsatores, ad nocendum paratos, et quæcunque homini ab homine possunt evenire, quæ item a proprio corpore lascivientia, infestante, requiem postulante; et inter accidentia, morsus canum, serpentium virus jaculantium, aut belluarum carnes vorantium: præterea pestes, terræ motus, glacies, ardores, senium, paupertas, desertio et quævis similia; partim vero opera eorum, adversus quos nobis colluctationem esse declaravit Apostolus⁵⁴, nempe spirituum nequitie, sermones nostros et actiones observantium; unde consequentia quadam suspicantur cogitationes nostras similes; merito quidem hæc nobis obveniunt. Quia nisi mens nostra liberi arbitrii compos, per infirmitatem con-

λῶ μᾶλλον τὰ ἐνθυμήματα. Γνωσόμεθα οὖν ὡς λογικοί, ὅτι πρὸς τὴν ἡμῶν ὠφέλειαν ἐπιφέρει Κύριος τὰς ἐπαγωγὰς, καὶ πολλὰ κατὰ δι' αὐτῶν ἐν ἡμῖν ἐργάζεται. Πρῶτον εὐρεῖς τῶν κρυπτῶς ἡμᾶς κατεχουσῶν ἐνοιῶν, μετὰ τὴν τούτων εὐρεσιν· καὶ ταπεινοφροσύνην προστίθῃσιν ἀληθινήν καὶ ἀσχημάτιστον, εἶτα τῆς ματαίας οἰήσεως ἀπαλλαγῆναι κελεύουσιν ἀνακάλυψιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Διέκλυθη πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅπως ἂν ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος*. Τοῦτο οὖν ἀκριβῶς ἴστε γινώσκοντες, ἀδελφοί, ὅτι ἐὰν μὴ τὰς ἐπιφορὰς μετὰ πίστεως καὶ εὐχαριστίας ὑπομείνωμεν, τὴν ἐγκεχυρμένην κακίαν εὐρεῖν οὐ δυνάμεθα. Ταύτης δὲ τρανῶς μὴ εὐραθείσης, οὔτε τοὺς ἐνεστώτας φαύλους λογισμοὺς ἀπορρίψαι δυνάμεθα, οὔτε τῶν προγεγενημένων κακῶν ἱλασμὸν ζητήσαι, οὔτε περὶ τῶν μελλόντων ἀσφάλειαν δεῖξασθαι.

Ἐρώτησις.

IZ'. Εἰ τὰ ῥήματα τοῦ δικανικοῦ ἔλεγχοι εἰσι τῶν ἡμετέρων πραγμάτων, διὰ τί τῶν εἰρημένων ὑπεύθυνους ἑαυτοὺς οὐχ εὐρίσκωμεν;

Ἀπόκρισις.

Αἱ ἐπιφορὰ καὶ οἱ ἔλεγχοι ταῖς αἰτίαις εἰς τὸ φανερὸν οὐκ ἐξομοιοῦνται· κατὰ δὲ τὸ πνευματικόν, πᾶσαν ἀποσώζουσι δικαιοσύνην. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς γινώσκει δυνάμεθα. Μὴ γὰρ οἱ ὑπὸ τοῦ πύργου τοῦ Σιλωὰμ ἀποθανόντες, ἐτέροις πύργου ἀπεκατέστησαν, καὶ οἱ ἀπαχθέντες εἰς μετόπισθον ἐν Βαβυλῶνι αἰχμάλωτοι ἐδομήκοντα ἔτη, ἄλλους τινὰς αἰχμαλώτους ἔλαβον εἰς μετόπισθον; Οὐχ οὕτως εἰσὶν αἱ παιδευτικαὶ συμβάσεις· ἀλλ' ὡς περὶ οἱ στρατιῶται, ὅταν φωραθῶσιν ἀμαρτήσαντες, αἰχλίζονται μὲν, οὐ τὰ αὐτὰ δὲ πάσχουσιν, ὅσα φαῦλα πεποιθήσασιν· οὕτω καὶ πάντες παιδευόμεθα μὲν διὰ τῶν ἐπερχομένων, εὐκαίρως δὲ καὶ ἄριστόντως καὶ πρὸς μετόπισθον· οὐχ ὁμοιοτρόπως δὲ, οὐδὲ ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ. οὐδὲ διὰ τῶν αὐτῶν πραγμάτων· καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ ἔχει τοὺς πολλοὺς εἰς ἀπιστίαν τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, ἢ τοῦ καιροῦ ὑπέρβεις, καὶ ἢ τῶν ἐπιφερομένων ἀνομοίότης. Οὐκοῦν ἐπειδὴ πολλὰ ἐπέρχονται ἡμῖν θλιβερὰ πράγματα, τοῦτο μὲν δι' ἀνθρώπων φθονούτων, κολακευόντων, καταλαλούντων, διαβαλλόντων, συκοφαντούντων, πλανούντων, ἀπόντων, διορυστόντων, κλεπτόντων, ἀποστερούντων, σκανδαλιζόντων, δεικνόντων, καταφρονούντων, μισούντων, τυπνόντων, ἐπηρεαζόντων, καὶ ὅσα ἀνθρώπων παρὰ ἀνθρώπων ἐπέρχονται, καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου σώματος σφριγόντος, πολεμοῦντος, ἀναπαύσεως θέλοντος· ἐν τῷ τούτοις συμβαίνοντα δῆγματα κυνῶν, ἰσοδῶν, ἢ σαρκώδων θηρίων· πρὸς τούτοις λοιμοί, σεισμοί, παγετοί, καύσωνες, γῆρας, πένια, μόνωσις, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τοῦτο δὲ διὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας πρὸς ἡμῶν τὴν πάλιν ἡμῶν εἶναι ὃ Ἀπόστολος ἐφάνερωσε, τοὺς λόγους ἡμῶν καὶ τὰς πράξεις ἐπιτηρούντων, δι' ὧν ἀκολούθως ἐφαμίλλους καὶ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν καταστοχάζονται εἶναι· εἰκότως. Εἰ μὴ γὰρ ὁ αὐτεξούσιος ἡμῶν νοῦς ταῖς δοκιμαστικαῖς προσβολαῖς ἐξ ἀπιστίας προσομιλήσει, καὶ ἀφελὲς τὴν καθολικὴν

⁵² Psal. xci, 8. ⁵³ Luc. xiii, 4. ⁵⁴ Ephes. vi, 12.

ἐλπίδα λογισμούς ἀνακινήσει, οὔτε λόγοι προσφέρονται, οὔτε πράξεις ἐπιτελούνται.

Ἐρώτησις.

III'. Αὐτὸς εἰρήκας, ὅτι πᾶσαι αἱ συμφοραὶ κατὰ αἰτίαν εὐλόγως ἐκάστῃ ἐπέρχονται, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης ἡμῶν ἐφέλκουσι. Φανέρωσον οὖν ἡμῖν τὰς αἰτίας, ἵνα οὕτως πιστεύωμεν, ὅτι ὑπεύθυνοι τῶν ἐπιφορῶν ἔσμεν, καὶ ὀφειλομένοι ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα θλιβερά, ἵνα μὴ ἐν τῇ κρίσει, οὐχ ὡς ἁμαρτωλοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς τὴν ἴασιν μὴ προσδεξάμενοι, βαρυτέραν ἐξώμεν τὴν κόλασιν.

Ἀπόκρισις.

Πᾶσης συμβάσεως αἰτία ἐστὶν οἱ ἐκάστου λογισμοί. Εἶχον δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις· ἐπειδὴ δὲ πρὸ ἐννοίας ταῦτα οὐ προέρχονται, τοῦτου χάριν τὸ πᾶν τοῖς λογισμοῖς ἐπιγράφοιμι. Τοῦ λογισμοῦ οὖν προηγούμενου, λοιπὸν οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις παρέχουσιν ἡμῖν τὴν εἰς ἀλλήλους κοινωνίαν. Δύο δὲ εἰσὶν οἱ τρόποι τῆς κοινωνίας· εἰς ἀπὸ ἀγάπης, καὶ εἰς ἀπὸ κακίας. Διὰ δὲ τῆς κοινωνίας οὗς οὐκ οἶδαμεν, ἀλλήλους ἀναδεχόμεθα. Ταῖς δὲ ἀναδοχαῖς ἐπιφοραὶ ἀναγκαιῶς ἀκολουθοῦσι, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή· *Ὁ ἐγγυώμενος τὸν ἑαυτοῦ φίλον, ἐχθρῶ παραδίδωσι τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα*. Οὕτως ἕκαστος, οὐ μόνον ἑαυτοῦ τὰ ἐπερχόμενα ὑπομένει, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ πλησίον, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἀνεδέξατο.

Ἐρώτησις.

IV'. Ἀξιοῦμεν μαθεῖν τὸν ἕνα τρόπον τῆς ἀναδοχῆς, λέγομεν δὲ τὸν ἀπὸ κακίας γενόμενον.

Ἀπόκρισις.

Ἀπὸ κακίας ἀναδοχὴ ἀκούσιός ἐστίν. Οὕτω δὲ συμβαίνει· Ἀναδέχεται τοὺς πειρασμούς, ὡς θέλει ὁ ἀποστερῶν τοῦ ἀποστερουμένου, ὁ πλεονεκτῶν τοῦ πλεονεκτουμένου, ὁμοίως ὁ συκοφαντῶν τοῦ συκοφαντουμένου, ὁ καταπονῶν τοῦ καταπονουμένου, ὁ καταλαλῶν τοῦ καταλαλουμένου, ὁ καταφρονῶν τοῦ καταφρονουμένου, ὁ διαβέλλων τοῦ διαβαλλομένου· καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕν λέγω, πᾶς ὁ ἀδικῶν, τοῦ ἀδικουμένου κατὰ ἀναλογίαν ἀναδέχεται τοὺς πειρασμούς. Τούτοις δὲ μαρτυρεῖ ἡ θεία Γραφή λέγουσα· *Δίκαιος ἐκ θήρας ἐκδύσει, ἀντ' αὐτοῦ δὲ παραδίδεται ἀσεβῆς*· καὶ πάλιν· *Ὁ ὀρύσσων βόθρον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτὸν, καὶ ὁ κυλῶν λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλῆι*· καὶ πάλιν. *Εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκοις, παρὰ δὲ Κυρίου πάντα δίκαια. Εἰ οὖν ἡ ἡμῶν ἀδικία, Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τί ἐροῦμεν; Μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργὴν τοῖς παιδευσόμενοις διὰ τῶν ἐπιφορῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἀνεπισιπέτως ἀγριαινομένοις;*

Ἐρώτησις.

V'. Ταῦτα οὕτως ἔχουν πιστεύομεν δι' ἀκολουθίας ἐπακούσαντες. Λοιπὸν εἰπέ ἡμῖν καὶ τὴν ἐξ ἀγάπης ἀναδοχὴν, ἵνα καὶ ταῦτα μὴ ἀγνωῶμεν.

⁶⁶ Prov. vi, 1. ⁶⁷ Prov. xi, 8. ⁶⁸ Prov. xxvi, 27.

A trahat familiaritatem cum suggestionibus probatorum, et spe catholica relicta, cogitationes excitet, non eduntur sermones, nec actiones perficiuntur.

Interrogatio.

XVIII. Ipse dixisti, calamitates omnes cuique evenire prout in causa est, easque ad notitiam divinæ justitiæ nos adducere. Explica ergo nobis causas, ut hac ratione credamus, nos reos esse casuum nostrorum, et occurrentes afflictiones ferre debere, ne in iudicio, non ut peccatores duntaxat, sed ut qui medelam recusaverimus, graviore supplicio plectamur.

Responsio.

Cunctorum casuum causæ sunt cogitationes uniuscujusque. Poteram etiam dicere, sermones et operationes, sed quoniam hæc non præcedunt conceptionem, idcirco totum cogitationibus libenter ascripserim. Cum ergo cogitatio præeat et dominetur, in reliquo sermones et actiones præbent nobis mutux societatis occasionem. Sunt autem duæ societatis rationes: una, quæ proficiscitur a dilectione; altera, quæ oritur a vitio. Per societatem vicissim spondemus pro iis quos non novimus. Sponsionibus autem necessario succedunt impressiones, ut ait Scriptura: *Qui fidejebet pro amico suo, hosti tradit manum suam*⁶⁶. Ita fit, ut quisque non solum sibi peculiariter accidentia ferat, sed etiam proximi nomine, in quibus pro eo spondit.

Interrogatio.

XIX. Discere peroptamus unum sponsionis modum, qui dicitur trahere originem a vitio.

Responsio.

Sponsio vitiosa fit præter animi sententiam. Quæ sic accidit: qui spoliatur, pro arbitrio, recipit in se redundantes tentationes ejus qui spoliatur; qui studet avaritiæ, tentationes rei desideratæ; necnon sycophanta, ejus quem defert; vexator, ejus quem vexat; detractor, ejus cui detrahit; contemptor, ejus quem contemnit; calumniator, ejus qui calumniam patitur; et, ne per singula dicam, quicumque damnatum dat, juxta proportionem recipit tentationes ejus qui damnato afficitur. Hisce testimonium præbet Scriptura divina, quæ dicit: *Justus de angustia liberabitur, pro eo vero traditur impius*⁶⁷; et iterum: *Qui fodit foveam, incidet in eam*⁶⁸, et qui volvit lapidem, in se ipsum revolvit; et rursus: *Iniquis omnia redundant in sinum: a Deo autem prodeunt cuncta*⁶⁹. Si ergo iniquitas nostra, secundum Apostolum, justitiam Dei commendat, invicem, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus, qui infert iram⁶⁶, non his modo qui per impressiones erudiuntur, sed his etiam qui earum eventu inconsiderate exasperantur?

Interrogatio.

XX. Hæc ex ordine audita, ita se habere credimus. Superest, ut edisseras nobis sponsionem, quæ fit ex charitate, ne hoc quoque ignoremus.

⁶⁶ Prov. xvi, 33 sec. LXX. ⁶⁷ Rom. iii, 5.

Responsio.

Ex chafitate prodiens sponsio est, quam Dominus Jesus per omnia nobis exhibuit. Qui sanat in primis infirmitates animæ nostræ, deinde curat omnem morbum et omnem languorem; qui tollit peccata mundi; qui puram restituit naturam his qui firmiter credunt ei, redemptionem a morte atque Dei cultum donat, pietatem et religionem docet, ostendit ad mortem usque perferendas esse afflictiones charitatis gratia, necessariam in eum usum patientiam gratuito nobis largitur per communicationem sancti Spiritus, necnon futura bona, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt⁴¹. Propter quod et nostra causa tentationes suscipit, dum subsannatur, probris afficitur, ligatur, proditur, colaphis cæditur, bibendum cum felle acetum ei porrigitur, calumniam patitur et persecutionem, dum etiam alapis tunditur. Ille, cum carnem spiritumque communem nobiscum haberet, passionesque nostro nomine suscepisset, denuo hanc ipsam legem tradidit apostolis suis, prophetis, patribus et patriarchis: qui hos quidem anteriore tempore per sacrosanctum Spiritum edocuit, illorum vero subjiciens oculis per corpus impollutum, hanc sponsonem, plane dicebat: *Confidite, ego vici mundum*⁴²; et rursum: *Ego pro eis sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate*⁴³; et iterum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis*⁴⁴. Unde sanctus Paulus imitans

A

Ἀπόκρισις.

Ἐξ ἀγάπης ἀναδοχὴ ἐστίν, ἣν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἡμῖν πάντως δέδωκε, πρῶτον ἰασάμενος ἡμῶν τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, εἶτα θεραπέων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν· ὁ ἀφρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὴν καθαρὰν φύσιν ἀποκαθιστῶν τοῖς βεβαίως αὐτῷ πιστεύουσι, θανάτου λύτρωσιν, θεοσέβειαν παραδούς, εὐσεβειαν διδάσκων, ὑπὲρ ἀγάπης κακοπαθεῖν ἕως θανάτου ὑποδεικνύων· τὴν ἐπὶ τούτοις ὑπομνήν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας χαρισάμενος ἡμῖν· καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Διὸ καὶ τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πειρασμοὺς ἀναδέχεται, μνηκτριζόμενος, ὀνειδιζόμενος, δεσμούμενος, παραδιδόμενος, κολαφιζόμενος, ἕξος καὶ χολὴν ποτιζόμενος, συκοφαντούμενος, διωκόμενος, βαπτιζόμενος. Οὗτος ἡμῖν διὰ σαρκὸς καὶ πνεύματος κοινωνήσας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη ἀναδέξάμενος, πάλιν τοῖς ἰδίοις ἀποστόλοις παρέδωκε τὸν νόμον τοῦτον, προφήταις, πειτράσι, πατριάρχαις· τοὺς μὲν προδιδάξας διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος, τοὺς δὲ ὑποδείξας διὰ τοῦ ἀρχάντου σώματος. Ταύτην τὴν ἀναδοχὴν ἐμφαίνων ἔλεγεν· *Μὴ φοβείσθε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον*· καὶ πάλιν· *Ἐγὼ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω ἑμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὡσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ*· καὶ πάλιν· *Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ*. Ὅθεν καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος μιμούμενος τὸν Κύριον ἔλεγε· *Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι μου ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀνακληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστίν ἡ Ἐκκλησία*· καὶ αὐτὸς τὴν ἐξ ἀγάπης ἀναδοχὴν αἰνιττόμενος. Βούλει σαφέστερον, πῶς ἡμῖν πάντες οἱ ἀπόστολοι δι' ἔννοιαν λόγου καὶ πράξεως ἐκοινωνήσαν, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν ἀνεδέξαντο πειρασμοὺς; διὰ μὲν ἔννοιαν τὰς Γραφὰς ἡμῖν παρανοίγοντες, τὰς προφητείας παρατιθέμενοι, τῷ Χριστῷ πιστεύειν ὡς λυτρωτῇ πειθόντες, λατρεύειν αὐτῷ ὡς κατὰ φύσιν Υἱῷ Θεοῦ πληροφοροῦντες, ὑπὲρ ἡμῶν προσευχόμενοι, θακρύνοντες, καὶ ὅσα τοῖς πιστοῖς ἐστὶ διὰ ἔννοιαν· διὰ δὲ λόγους, παρακαλοῦντες, νοθετοῦντες, ἐλέγχοντες, τὴν ἀπίστιαν ἡμῶν ἐπισκώπτοντες, τὰς Γραφὰς διερμηνεύοντες, τὸν καιρὸν φανεροποιούντες, τὸν Χριστὸν ὁμολογούντες, αὐτὸν εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττοντες, τὸν Λόγον ἐνανθρωπήσαντα, ἕνα, καὶ οὐ δύο λέγοντες, καὶ ἐκ δύο νοεῖται ἡνωμένων ἀδιαιρέτως, ἀσυγχύτως, ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι τὴν κακοπιστίαν ἀνακόπτοντες, τῷ ψεύδει μὴ συντιθέμενοι, καυχώμενοι κατὰ σάρκα μὴ συνομιλοῦντες, κενοδόξῳ μὴ συνδιατρέλλοντες, ἀλαζόνα μηδὲως κατοπτεύσαντες, πονηρευόμενον ἐξουθενούντες, τοὺς ταπεινοὺς προιέμενοι, τοὺς εὐσεβεῖς οικειούμενοι, καὶ ἡμᾶς τὰ αὐτὰ ποιεῖν διδάξαντες· διὰ δὲ πράξεως, διωκόμενοι, φυλακισόμενοι, κακουχούμενοι, μνηκτριζόμενοι, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, καὶ ἀποκτεινόμενοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθον. Οὕτω δὲ οὖν διὰ τῆς κοινωνίας ἀνεδέξαντο ἡμῶν

⁴¹ I Cor. 11, 9. ⁴² Joau. xvi, 33. ⁴³ Joan. xvii, 19. ⁴⁴ Joan. xv, 13. ⁴⁵ Coloss. 1, 24.

τούς πειρασμούς· εἰτε γὰρ, φησὶν, θλιθόμεθα ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, εἰτε παρακαλούμεθα ὑπὲρ τῆς ὑμῶν σωτηρίας καὶ παρακλήσεως, τὸν νόμον παρὰ Χριστοῦ δεξάμενοι τοῦ λέγοντος· *Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ*. Καὶ αὐτοὶ ἡμῖν παραδεδώκασι λέγοντες· *Εἰ ὁ Κύριος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἔθηκεν, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τιθέναι*· καὶ πάλιν· *Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσετε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ*. Εἰ οὖν ἐγνωμεν τοὺς δύο τρόπους τῆς εἰς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθοῦσαν ἀναδοχὴν, καὶ τοὺς κατὰ ἀναλογίαν συμβαίοντας πειρασμούς, μὴ περιεργάζεσθε ἢ πῶς, ἢ πότε, ἢ διὰ τίνος ἐπέρχονται. Τὸ γὰρ ἐκάστῳ προσφύκει, καὶ τὴν ἀνυπέροβτον αὐτῶν ἐπιεῖν, καὶ τὴν πάσης τῆς κτίσεως εἰς τοῦτο συνέργειαν, μόνου τοῦ Θεοῦ ἐστὶν εἰδέναι. Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν μόνον πιστεῦν τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ, καὶ εἰδέναι ὅτι πᾶν τὸ ἐπειθὸν ἡμῖν ἀκουστικῶς, ἢ δι' ἀγάπην, ἢ διὰ κακίαν ἡμῖν ἐλήλυθε· καὶ διὰ τοῦτο ὑπομένειν χρῆ, καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι αὐτὸ, ἵνα μὴ προσθῶμεν ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίας ἡμῶν.

divinæ, et exploratum habere, quidquid nobis invitis accidit, aut propter dilectionem, aut ob nequitiam contingere : ideoque tolerandum nobis est illud, non aversandum, ne peccatis nostris addamus peccata.

ΚΑ'. Πρὸ πάντων παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀκριθῶς προσέχειν τοῖς εἰρημένους, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἀνωφελῶς τοὺς ὑπὲρ τῶν λόγων πειρασμούς ὑπομεινωμεν, καὶ ὑμεῖς διὰ βραθυμίαν τὰ εἰρημένα λήθη παραδώσῃτε. Ἡ γὰρ λήθη βραθυμίας θυγάτηρ, ἀμφοτέρα δὲ ἀπιστίας ἔγγονα τυγχάνει. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθησαν οἱ ἀδελφοί· Προθυμότερος ἔσο περὶ τὴν διήγησιν, ὧ Πατέρ· ἡμεῖς γὰρ οἴδαμεν ἃ ἠκούσαμεν, βεβαιούμενοι περὶ τῆς θείας Γραφῆς ταῦτα λεγούσης, ὅτι ἐκτός δικαιοσύνης Θεοῦ, οὐδὲν τῶν ἀκουσίων τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει· εἰ καὶ τὴν μυστικὴν τῶν συμβάσεων συνδρομὴν ἐναρμόνιον ἐπιεῖν ἄνθρωποι ὄντες οὐ καταλαμπάνομεν, καθὼς καὶ αὐτὸς προείρηκας. Διὲρ ἐκ τῶν εἰρημένων ἄφρων τις γενόμενος ἔφη· *Εἰπέ ἡμῖν λοιπὸν, τί τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς, καὶ πῶς ἐκτός τοῦ νοδὸς ὑφέστηκεν*. Ὁ γὰρ σχολαστικὸς ἠρώτητε μόνον, εἰ ἐστὶ· τὸ δὲ πῶς, ἢ τί ἐστίν, οὐκ ἐπίυθετο. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἀσκητὴς ἔφη· *Θέλημα σαρκὸς, ἐστὶν ἡ φυσικὴ τοῦ σώματος κίνησις μετὰ τῆς ἐπομένης χωρὶς λογισμοῦ πυρώσεως· ἄπερ δι' ὕπνου καὶ τῆς τῶν μελῶν ἀνέσεως ἰσχὺν λαμβάνει*. Περὶ ὧν φησὶν ὁ ἀπόστολος Πέτρος· *Ἀγαπητοί, μὴ ἐξενίξεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν ἱερομένη ὡς ἔξενου ὑμῖν συμβαίνοντος*. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ αὐτῶν ἔφη· *Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς*. Διὸ καὶ παραγγέλλει λέγων· *Ἐν πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμῶν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητέ ποτε*. Ταῦτα δὲ εἰρήκασιν ἀσυνδιάστους ἡμᾶς πρὸς τὰς τοιαύτας κινήσεις εἶναι βουλόμενοι.

A facere docuerunt. Ipso autem facto, dum persecutionem patiuntur, mittuntur in carcerem, male tractantur, subsannantur, spoliantur, affliguntur et interficiuntur, et quæcunque ejusdem generis passi sunt nostra causa. Hunc igitur in modum societate ducti susceperunt in se tentationes nostras. Sive enim, inquit, tribulamur, pro vestra exhortatione et salute; sive consolamur, pro vestra consolatione et salute⁶⁶, ut qui legem acceperunt a Christo, dicente : *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis*⁶⁷. Et nobis etiam ipsi tradiderunt, his verbis : *Si Dominus animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas nostras ponere*⁶⁸; et rursum : *Alter alterius onera portate; et sic adimplebitis legem Christi*⁶⁹. Quare perspectam habentes duplicem societatis mutue rationem, ac consequentem necessario sponsonem, occurrentes item ex proportione tentationes; non est vobis valde laborandum quo pacto, quando, aut per quem eveniant; hoc enim cuique adnatum est. Scire porro earum quæ differri nequeunt, accelerationem, aut tendentem eo creaturæ universæ cooperationem, solius est Dei. Nos autem credere duntaxat debemus justitiæ illud, non aversandum, ne peccatis nostris addamus peccata.

XXI. Ante omnia, fratres, obsecro vos, ut attendatis accurate his quæ dicta sunt, ne sine fructu nos perferamus tentationes sermonum causa, vosque ignavia ducti tradatis oblivioni quæ diximus. Oblivio siquidem filia est ignaviæ, ambæ vero sunt neptes incredulitatis. Responderunt ad hæc fratres : *Promptior esto, Pater, ad enarrandum; tenemus enim quæ audivimus, certiores de Scriptura divina quæ hæc asserit : nempe eorum quæ præter voluntatem hominibus contingunt, citra justitiam divinam nihil accidere; tametsi, quod homines sumus, non assequimur mysticum accidentium concursum, et congruam accelerationem, quemadmodum ipse antea dixisti*. Idcirco quidam, ex his quæ dicta sunt, amentior effectus ait : *Superest, ut dicas nobis, quid sit voluntas carnis; qua ratione extra intellectum subsistere possit. Nam scholasticus quæsit tantum, an sit; quo autem modo se habeat, aut quid sit, non est percontatus*. Dixit ad hæc Exercitor : *Voluntas carnis est motus corporis naturalis, cum subsequente citra rationem fervore : quæ quidem a somno et membrorum remissione vires accipiunt. De quibus Petrus apostolus ait : Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat*⁷⁰. Beatus etiam Paulus de hisce dixit : *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem*⁷¹. Ideoque denuntiat inquiring : *Spiritu ambulante, et desideria carnis non perficietis unquam*⁷². Quæ dixerunt, eo quod nollent ullum nobis esse fœdus cum hujusmodi motionibus.

⁶⁶ II Cor. 1, 6. ⁶⁷ Joan. xv, 13. ⁶⁸ I Joan. iii, 16. ⁶⁹ Galat. vi, 2. ⁷⁰ I Petr. iv, 12. ⁷¹ Galat. v, 17. ⁷² ibid. 16.

OPUSCULUM VIII.

Consultatio intellectus cum sua ipsius anima.

I. Audi, rationalis anima, socia consiliorum meorum; mysticum quidpiam, remque utrique nostrum communem commemorare tibi desidero, qua deprehendi, te non prorsus expurgatum iri perturbationibus, sed per gratiam minus fore deditam. Certo equidem scio, o anima, cum tu et ego præter naturam agitamur, nos ignoratione falli, ob idque, dum vitium extra nos esse dicimus, de nostris ipsorum peccatis alios accusare, atque interdum quidem ipsi Adamo, quandoque Satanæ, aliquando hominibus culpam scribimus. In quo dum aliis bellum inferre putamus, ipsi bellum nobiscum gerimus; dum nos duo tueri mutuo arbitramur, ego et tu invicem pugnamus; dum de nobis ipsis bene mereri existimamus, nos ipsos percutimus, labores inutiles et probra non immerito perferentes; specie quidem amplectentes mandata, ipsorum autem causas, utpote seducti, prosequentes odio. Unde certo scio, nos a nulla potestate sive ad bonum, sive ad malum, injuria trahi, sed statim a baptismo in ipsis rerum initiis, cuicumque ad nutum inservierimus, sive Deo sive diabolo, is merito in posterum nos ad suas partes adigit.

II. Cæterum initia rerum sunt objecta duo, quæ non animadvertuntur, laus humana, et remissio corporis; quæ sponte sua obtrusa, antequam voluntas nostra accedat, nec vitia sunt neque virtutes, sed propensionem animi nostri, quove inclinamus, arguunt. Nam cum Dominus jubeat ferre contumelias et molestias, diabolus autem velit contraria; ubi placuerimus nobis in objectis illis, perspicuum est non obaudito Domino, propensionem animi nos tradidisse spiritui voluptuario; quando vero suggestionibus supradictis angimur, certum est amplexos angustias, inclinationem Deo deditam habere. Hanc igitur ob rem duo illa objecta hominibus proponi permissa sunt, ut qui mandata Dei colunt, momentum voluntatis suæ tradant Christo; qui nactus introitum, deducat mentem in veritatem. Ad eundem modum intelligito mihi contrarium. Nam e diverso, quicumque gloriam humanam amplectuntur et remissionem corporis, præbent aditum diabolo; qui etiam ipse ingressu peculiari reperto, sua suggerit vitia, quæ tandiu crescere non desinunt, quandiu cogitant quæ grata sunt ei, donec ex corde oderint, quæ prius diximus objecta. At nos usque adeo diligimus ea, ut eorum gratia non solum prodamus virtutem, sed etiam illorum ipsorum alterum alteri, data occasione, communemus, interdum voluptatis gratia subimus ignominiam. Quando vero citra dolorem illis assentimur, postmodum illorum promotricem misteriam indaga-

A Συμβουλλία τοῦς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχῆν.

A'. Ἄκουε ψυχὴ λογικὴ, κοινῶν τῶν ἐμῶν βουλεμάτων· βούλομαι σοὶ τι μυστικὸν καὶ κοινὸν διηγήσασθαι πρᾶγμα, ὑπὲρ ὅτι οὐ καθαρισθῆσθαι τῶν παθῶν, κατελιπῆς, ἀλλὰ χάριτι Χριστοῦ μικρὸν ἀνεθήσῃ. Ἐγνων σαφῶς, ὡς ψυχῆ, ὅτι ἐγὼ τε καὶ σὺ παρὰ φύσιν ἐνεργούμενοι, ὑπὸ ἀγνοίας πλανώμεθα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν ἀμαρτίαις ἐτέρους μεμφόμεθα, ἔξωθεν ἡμῶν τὴν κακίαν εἶναι λέγοντες· καὶ ποτὲ μὲν τὸν Ἀδὰμ, ποτὲ δὲ τὸν Σατανᾶν, ποτὲ δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰτιώμεθα. Καὶ ἐν τούτῳ δοκοῦντες ἐτέρους πολεμεῖν, ἑαυτοὺς πολεμοῦμεν· καὶ νομιζόντες ἀλλήλων ὑπερασπίζειν, ἐγὼ τε καὶ σὺ κατ' ἀλλήλων στρατευόμεθα· καὶ ἑαυτοὺς εὐεργετεῖν αἰόμενοι, ἑαυτοὺς αἰκίζομεν, κόπους καὶ ὄνειδισμοὺς ἄνοητους δικαίως ὑπέχοντες· τὰς μὲν ἐντολὰς τῶν δοκεῖν ἀγαπῶντες, τὰς δὲ αἰτίας αὐτῶν διὰ τὴν πλάνην μισήσαντες. Ὅθεν ἔγνων ἀκριβῶς, ὅτι οὔτε εἰς τὸ ἀγαθόν, οὔτε εἰς τὸ κακὸν ὑπὸ τινος ἐξουσίας ἀδίκως ἐλκόμεθα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος· ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν πραγμάτων, ὧς ἂν πρὸς τὸ θέλημα δουλεύσωμεν. ἦτοι τῷ Θεῷ, ἢ τῷ διαβόλῳ, αὐτὸς ἡμᾶς δικαίως λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κατεπείγει μέρος.

B'. Αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν πραγμάτων εἰσὶν ἀδιαιλόγητοι προσβολαὶ δύο, ἔπαινος ἀνθρώπων, καὶ ἀνεσις σώματος, αἵτινες ἐκουσίως προσβάλλουσαι πρὸ τοῦ θελήματος ἡμῶν, οὔτε κακίαι εἰσὶν, οὔτε ἀρεταί, ἀλλ' ἐλεγχοὶ τῆς ἡμετέρας νεύσεως τοῦ βέπομεν. Τοῦ γὰρ Κυρίου βουλομένου ἡμᾶς ὑπομένειν ὄνειδισμοὺς καὶ κακοπάθειαν, τοῦ δὲ διαβόλου τὰ ἐναντία θέλοντος, ἡμεῖς ὅταν θέλωμεν ἐπὶ ταῖς προσβολαῖς ἐκείναις, φανερόν ὅτι τὴν βοήθην ἐδώκαμεν τῷ φιληδόκῳ πνεύματι, παρακούσαντες τοῦ Κυρίου· ὅταν δὲ ἐπὶ ταῖς προειρημέναις προσβολαῖς θλιβώμεθα, δῆλον ὅτι τὴν βοήθην ἐδώκαμεν τῷ Θεῷ, τὴν στενήν ἀγαπήσαντες. Διὰ τοῦτο οὐν αἱ δύο αὐταὶ προσβολαὶ τοῖς ἀνθρώποις προσβαλεῖν παρεχωρήθησαν, ὅπως οἱ τὴν ἐντολήν ἀγαπῶντες, δώσουσι τῷ Χριστῷ τὴν βοήθην τοῦ θελήματος· καὶ αὐτὸς εἰσοδὸν εὐρῶν, ὀδηγήσει τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Οὕτω δὲ μοι νόει καὶ τὸ ἐναντίον. Ὅσοι γὰρ πάλιν ἀγαπῶσι τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, καὶ τὴν ἀνεσίαν τοῦ σώματος, δεδώκασιν εἰσοδὸν τῷ διαβόλῳ· ὃς καὶ αὐτὸς εὐρῶν ἴδιαν εἰσοδὸν, τὰ ἴδια λοιπὸν ὑποτίθεται κακὰ· καθὼς ἂν αὐτῷ ἡδέως λογίζωνται, προσθήκας ποιεῖν οὐ παύονται, ἕως οὗ τὰς προειρημέναις προσβολαῖς ἐκ καρδίας μισήσωμεν. Ἡμεῖς δὲ οὕτως αὐτὰς ἀγαπῶμεν, ὥστε οὐ μόνον τὴν ἀρετὴν ἀντ' αὐτῶν προδιδάσκωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἐκείνας ἐτέραν τῇ ἐτέρα ἐν καιρῷ καταλλάσσομεν· ποτὲ ἀτιμίαν ὑποφέρομεν διὰ φιληδοσίαν. Ὅταν δὲ καὶ τοῦτοις ἀλύτως συνθώμεθα, λοιπὸν τὰς αὐζητικὰς ὕλας αὐτῶν ζητοῦμεν. Ὑλαὶ καὶ κενοδοξίας καὶ ἡβονῆς

φιλαργυρία, ἡ βίβια πάντων τῶν κακῶν, κατὰ τὴν Ἀθεϊαν Γραφήν.

Γ. Πάντως δὲ ἐρεῖς μοι, ὦ φίλη ψυχή, ὅτι οὔτε χρυσίον θησαυρίζομεν, οὔτε κτήματα ἔχομεν. Κάτω σοι λέγω, ὅτι οὔτε χρυσός, οὔτε κτήματα παρέχουσι τὴν βλάβην, ἀλλὰ, καθὼς προεῖρηκα, ἡ ἐμπαθὴς αὐτῶν παράχρησις. Ἴδου γάρ τινες ἀπαθῶς πλουτήσαντες εὐφρέστησαν, ὡς ὁ ἅγιος Ἀβραάμ, καὶ Ἰώβ, καὶ Δαβὶδ. Τινὲς δὲ καὶ δίχα πλοῦτος τοῦ πάθος τῆς φιλοχρηματίας ἐν εὐτελεστάταις ὕλαις ἐτρέψαμεν· ὅθεν τῶν πολλὰ κεκτημένων ἐσμὲν ἀθλιώτεροι· διότι ἀφέντες τὴν καθολικὴν κακοπάθειαν μετὰ πανουργίας, ἠδουπαθοῦμεν ὡς Θεοῦ λανθάνοντες· τὴν γὰρ φιλαργυρίαν διαφεύγοντες, τὴν φιληθονίαν οὐ φεύγομεν· χρυσὸν οὐ θησαυρίζομεν, καὶ τὰς λεπτάς ὕλας συναγομεν. Ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας οὐ λαμβάνομεν, τὰς δὲ δόξας αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπαύλους ἐκ παντὸς τρόπου θηρεύομεν· τὰς κτήσεις καταλείπομεν, καὶ τὰς ἀπολαύσεις αὐτῶν οὐ παραιτούμεθα· ὅταν δὲ καὶ παραιτεῖσθαι δόξωμεν, οὐχ ὡς τὴν πλεονεξίαν φεύγοντες, ἀλλ' ὡς τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ βδελυσσόμενοι· *Μὴ ἀψή, μὴ γούση, μὴ θίγης*. Ὅταν ἀκούσης, ὦ φίλη ψυχή, τὴν παράδασιν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐας, ἐν ἀρχῇ μὲν ἰδικῶς ἐπ' ἐκείνοις γεγεννημένην πίστευεν· οὐκ ἔπειτα δὲ νοητῶς ἐπ' ἐμοὶ καὶ σοὶ γινομένην εὐρήσεις· *Ταῦτα γὰρ τυπικῶς συνέβαιεν ἐκείνοις· ἐγγράφη δὲ πρὸς ρουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν*. Ἴδου γὰρ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννηθέντες, τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀναγεννήσαντος ἡμᾶς παρέβημεν, καθότι τοῦ Κυρίου πάντας τοὺς ὁμοπίστους· ἀγαπᾶν, καὶ τὸν ἐκ πάντων ἐρχόμενον καρπὸν δι' ὑπομονῆς ἐσθίειν καλεύσαντος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσιν φαγεῖν, ἡμεῖς τοῖς τοῦ ὄφως λογισμοῖς χρυσάμενοι, τοὺς μὲν, ὡς καλοὺς ἠγαπήσαμεν· τοὺς δὲ, ὡς πονηροὺς ἐμισήσαμεν· ὅπερ ἐστὶ τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν· οὐ ἀπογευσάμενοι, κατὰ δεινοίαν θανατούμεθα· οὐχὶ τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον ποιήσαντος, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν πλησίον μισήσαντος· Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων, οὔτε κινεῖται πάθει ὀργῆς, οὔτε ἐπινοεῖ πρᾶγμα εἰς ἄμυναν, οὔτε ἀλλοιοῦται πρὸς τὴν ἐκάστου ἀξίαν· ἀλλὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν, ὑπὸ νόμῳ πνευματικῶν κρίνεσθαι προσορίσας. Διὰ τοῦτο οὐ λέγει τῷ Ἀδάμ, Ἥ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, ἐγὼ θανατώσω ὑμᾶς, ἀλλ' ἀσφαλίζόμενος τὸν τῆς δικαιοσύνης προλέγει νόμον, καὶ φησὶν· Ἥ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, θανάτῳ ἀποθαρσίσθε. Καὶ ὅλως δὲ ἐκάστην πράγματι, καλῶ τε καὶ κακῶ, φυσικῶς ἐπακολουθεῖν τὸ δέον ἀπέπειμε, καὶ οὐκ ἐπινοητικῶς, ὡς τινες νομίζουσιν, οἱ τὸν πνευματικὸν ἀγνοοῦντες νόμον. Ἡμεῖς δὲ οἱ μερικῶς τοῦτον ἐπιστάμενοι, γινώσκειν ὄφελον, ὅτι εἰ τινα τῶν ὁμοπίστων ὡς κακὸν μισήσομεν, καὶ ἡμεῖς κακοὶ ὄντες, ὑπὸ Θεοῦ μισηθῶμεθα· καὶ εἰ ὡς ἀμαρτωλὸν τῆς μετανοίας ἐκβάλλομεν, καὶ ἡμεῖς ἀμαρτωλοὶ ὄντες ἀποδληθῶμεθα· καὶ εἰ οὐκ ἄφειμεν τῷ πλησίον τὰ

mus. Atqui vanæ gloriæ voluptatisque materia est avaritia, quæ ex sententiâ Scripturæ divinæ, radix est omnium malorum ⁷⁴.

III. Verum, dices quidem mihi, anima charissima, nos aurum in thesaurum non recondere, neque possessiones habere. Et ego tibi dico, aurum aut possessiones non nocere, sed, ut ante dixi, inhærentem affectui abusum eorum. En, quidam citra affectionem locupletes Deo pergrati fuerunt, velut sanctus Abraham, Job et David. Nonnulli vero etiam carentes opibus, affectum avaritiæ fovimus in rebus levissimis, ideoque miseriore sumus his qui multa possederunt, quia relictis universim pravis affectionibus, quasi Deum lateamus, calliditatis voluptatis affectum adjungimus. Fugientes enim avaritiam, non fugimus voluptatem; non recedentes aurum, res viles coacervamus; magistratum atque imperium repudiamus, gloriam tamen et honorem eorum quovis modo venamur. Reliquimus possessiones, harum tamen fruitionem non aversamus: si quando vero aversari videmur, non quod avaritiam fugiamus, sed velut execrantes Dei creaturas, dicimus: *Ne tetigeris, neque gustaveris, neque contractaveris* ⁷⁵. Cum audieris, anima charissima, Adami et Evæ transgressionem, credas quidem initio per illos proprie commissam esse; nunc autem, quod ad intellectum, per me ac te committi reperies: *Hæc enim in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum occurrerunt* ⁷⁶. Quandoquidem, ecce, per baptismum renati, transgressi sumus mandatum ejus qui nos regeneravit, quia cum Dominus præcepisset, ut omnes eandem fidem profitentes diligeremus, et ex omnibus prodeuntem fructum toleranter ederemus, quemadmodum dictum est ⁷⁷, ut ederent ex omni ligno quod erat in paradiso: nos suasionibus serpentis usi, quosdam, ut bonos dileximus; alios, tanquam malos, habuimus odio: quod est ligum cogitationis boni et mali: quod ubi gustavimus, morimur animo: non quod Deus creaverit mortem, sed quod proximum oderit homo. *Deus enim mortem non fecit, nec delectatur in perditione viventium* ⁷⁸; non movetur affectu iræ, non excogitat quidquam, ut postea summat ultionem, neque mutatur cujusvis dignitate, sed omnia sapienter condidit, quæ per legem spiritalem judicari præsnivit. Propterea non dicit Adamo: *Quacunque die comederitis, ego, tradam vos morti*: verum certissime prædicit justitiæ legem, hac voce: *Quacunque die comederitis, morte moriemini* ⁷⁹. Et plane cuicumque rei, sive bona sit, sive mala, annexum natura decorum largitus est, non quod postea excogitet illud, ut quidam legem spiritalem ignorantes putaverunt. Nos vero, qui aliqua ex parte tenemus illam, nosse debemus, si quempiam eorum qui parem nobiscum sortiti sunt fidem, ut malum oderimus; nos quoque, cum mali simus, Deo fore odiosos; et si, velut peccatorem,

⁷² I Timoth. vi, 10. ⁷³ Coloss. ii, 21. ⁷⁴ I Cor. x, 11. ⁷⁵ Gen. ii, 16. ⁷⁶ Sap. i, 15. ⁷⁷ Gen. ii, 17.

illum repulerimus a pœnitentia, nos etiam, qui sumus peccatores, excludendos; et si proximo non dimittimus peccata, nec dimittentur nobis. Hanc legem declarans legislator Christus, dixit: *Nolite judicare, et non judicabimini; dimittite, et dimittetur vobis* ⁷⁸. Eamdem legem sciens Paulus, explicabat his verbis: *Qui judicat alterum, se ipsum condemnat* ⁷⁹. Quod non ignorans Propheta clamabat ad Deum, inquit: *Quia tu reddes unicuique juxta opera sua* ⁸⁰. Alter item propheta sub persona Dei dicit: *Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus* ⁸¹.

IV. Cæterum quid singula commemoro? quando Scriptura tam Vetus quam Nova, et maxime summus ille Psalter, nobis omnibus clarius hanc subindicat legem, ut illam spiritalem et mystice præscriptam esse iuvenimus, de universa nostra inclinatione metuentes, non in speciem duntaxat, sed etiam in secretis animi diligere fratres enitmur. Non enim est lex Mosaica, quæ manifesta judicare solet; sed spiritalis, quæ etiam occulta corripit, quamque etiam suis temporibus congruam tulit idem Deus; implevit autem eam, per gratiam Domini nostri, qui dixit: *Non veni solvere legem, sed adimplere* ⁸². Quamobrem (ut omni de re summatim dicam) debemus posthac condonare ei qui quempiam offendisse videtur, justa vel injusta sit offensio, certo scientes, condonandi virtutem quacunque virtute præstantiorem esse. Verum quia preoccupante nos peccato impediti, nequimus hoc efficere, debemus obsecrare Deum vigiliis et maceratione carnis immodica, donec consequamur propitiationem, eamque comparemus facultatem. Deinde in omni re, loco et tempore unus nobis, o anima, proponendus est scopus, ut quovis modo læsi ab hominibus, gaudeamus, et nulla afficiamur tristitia; gaudeamus autem, non utcumque aut temere, sed quod nacti sumus occasionem, tum remittendi ei qui peccavit, tum peccatorum nostrorum remissionem consequendi. Hæc est vera Dei notitia, quæ cogitationem complectitur, qua possumus invocare Deum, et exaudiri; hæc est precationis ubertas; cujus vi licet nos tollere crucem, et sequi Dominum; hæc primorum et summorum mandatorum mater existit. Per hanc enim possumus diligere Deum ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos. Hujus ope, jejuniis, vigiliis, et macerandæ carni danda nobis est opera, quo animus et viscera aperta suscipiant isthæc, et non repellant. Ita enim fiet ut secreto nobis donatam sancti baptismatis gratiam, non jam obscure, sed cum omni certitudine et sensus perceptione operari agnoscamus, eo quod proximo peccata remittimus.

V. Verumtamen hanc virtutem duo impediunt vitia, vana gloria, et voluptas, quæ convenit in primis ex animo aversari, et ita amplecti virtutem. Quamobrem, o anima, quæ horum duorum vitiorum obsequendo voluntati, te ipsam prodidisti, nemini

A ἀμαρτήματα, οὔτε ἡμῖν ἀφεθήσεται. Τοῦτον νόμον φανεροποιῶν ὁ νομοθέτης Χριστός, εἶρηκε· *Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· ἀφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν*. Τοῦτον ἰδὼν τὸν νόμον, φανεροποιῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· *Ὁ κρίνων τὸν ἕτερον, ἑαυτὸν κατακρίνει*. Καὶ ὁ Προφήτης δὲ οὐκ ἀγνοῶν τοῦτο, ἐβόα πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· *Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν*· καὶ ἕτερος προφήτης ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησιν· *Ἐμὴ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος*.

Δ'. Καὶ τί λέγω καθ' ἐν, ὅπου γε πᾶσιν ἡ Γραφὴ Παλαιὰ τε καὶ Νέα, μάλιστα ὁ μέγας ψαλμῶδης σαφέστερον ἡμῖν τοῦτον ὑποδείκνυσι τὸν νόμον, ὅπως πνευματικὸν εὐρόντες αὐτὸν, καὶ μυστικῶς προωρισμένον ἐπὶ πάσῃ ἡμῶν τῇ τροπῇ φοβηθέντες, οὐ μόνον προφανῶς, ἀλλὰ καὶ κρυπτῶς ἀγαπᾶν τοὺς ἀδελφοὺς σπουδάσωμεν. Οὐ γάρ ἐστι Μωσαϊκὸς νόμος τὰ φανερὰ κρίνων, ἀλλὰ πνευματικὸς καὶ τὰ κρυπτὰ ἐλέγχων· κάκεινον μὲν ὁ αὐτὸς Θεὸς ἐνομοθέτησε τῷ ἰδίῳ καιρῷ πρόποντα· οὗτος δὲ ἐκείνον ἐπλήρωσε, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰρηκότος· *Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι*. Διὰ τοῦτο (περὶ παντὸς πράγματος ἀπαξ λαλήσεται) καὶ λοιπὸν συγχωρεῖν τῷ δοκοῦντι ἠδικηκεῖναι, κἂν εὐλογον εἴη κἂν ἄλογον τὸ ἄδίκημα, πάσης ἀρετῆς εἰδόμενος μείζονα εἶναι τὴν τῆς συγχωρήσεως. Ἐπειδὴ δὲ οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιεῖν διὰ τὴν προκατέχουσαν ἀμαρτίαν, ὀφειλομεν μετὰ ἀγρυπνίας καὶ πάσης κακοπαθείας τὸν Θεὸν παρακαλεῖν, ἕως οὗ εὐρωμεν ἱλασμόν, καὶ λάβωμεν τὴν τοιαύτην δύναμιν. Πρὸς ταῦτα, ὦ ψυχῆ, ἕνα σκοπὸν ὀφειλομεν ἔχειν ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ τόπω, καὶ πράγματι, τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων διαφόρως ἀδικούμενοι χαίρειν καὶ μὴ λυπεῖσθαι· χαίρειν δὲ οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ἀσκόπως, ἀλλ' ὅτι εὐρομεν ἀφορμὴν τοῦ ἀφιέναι τῷ ἀμαρτήσαντι. καὶ λαβεῖν ἄφεσιν τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων. Αὕτη γάρ ἐστίν ἡ ἀληθὴς θεογονῶσα πάσης γνώσεως περιεκτικωτάτη, δι' ἧς δυνάμεθα παρακαλεῖν τὸν Θεὸν καὶ ἐπακουέσθαι· αὕτη ἐστίν ἡ τῆς εὐχῆς καρποφορία· διὰ ταύτης τὸν σταυρὸν ἄραι καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Κυρίῳ δυνάμεθα· αὕτη τῶν πρώτων καὶ μεγάλων ἐντολῶν μήτηρ τυγχάνει. Διὰ ταύτης γὰρ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτοὺς δυνάμεθα. Διὰ ταύτης γὰρ νηστεύειν καὶ ἀγρυπνεῖν καὶ κακοπαθεῖν ὀφειλομεν, ὅπως ἡ καρδία καὶ τὰ σπλάγχνα ἀνοιγέντα εἰσδέξωνται ταῦτα, καὶ μὴ ἀποβάλωσι. Τότε γὰρ καὶ τὴν κρυπτῶς δεδομένην ἡμῖν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν, οὐκέτι ἀδύλως, ἀλλ' ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ αἰσθήσει ἐνεργῶσαν εὐρήσωμεν, διὰ τὸ ἀφιέναι τῷ πλησίον τὰ ἀμαρτήματα.

Ε'. Ταύτης δὲ τῆς ἀρετῆς κωλυτικαὶ εἰσι κακίαι δύο, κενοδοξία, καὶ ἡδονή, ἃς χρὴ πρότερον κατὰ νοῦν παραιτήσασθαι, καὶ οὕτω τὴν ἀρετὴν κρατῆσαι. Διὰ τοῦτο, ὦ ψυχῆ, κροδοῦσα ἑαυτὴν τοῖς δυσὶ τοῦτοις θελήμασι, μὴθένα αἰτιῶ, μήτε τὸν Ἀδὰμ, μήτε τὸν

⁷⁸ Luc. vi, 37. ⁷⁹ Rom. ii, 1. ⁸⁰ Psal. lxi, 13. ⁸¹ Deut. xxxii, 45; Ro. n. xii, 19, Hebr. x, 30. ⁸² Math. v, 17.

Σατανᾶν, μήτε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πολέμησον τῷ ἅσπ' θελήματι, καὶ μὴ καταφρονήσης· ἐμφύλιος γάρ ἐστιν ὁ πόλεμος. Οὐκ ἔστιν ἐξωθεν, ἵνα μετὰ τῶν συνόντων ἀδελφῶν πολεμήσωμεν, ἐνδοθέν ἐστιν· καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων συμπολεμήσει ἡμῖν. Ἐνα ἔχομεν σύμμαχον τὸν μυστικῶς ἡμῖν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐγκεκρυμμένον Χριστὸν, ἀνίκητον καὶ ἀλάθητον. Συμμαχήσει δὲ ἡμῖν, ἐὰν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ κατὰ δύναμιν ποιήσωμεν. Τὰ δὲ πολεμοῦντα ἡμῖν, καθὼς προεῖρηκαμεν, ἡδονὴ συμμειγῆσα τῷ σώματι, καὶ κενοδοξία, αἱ καὶ ἐμὲ καὶ σὲ κατέχουσι. Ταῦτα τὰ δύο τὴν Εὐαν ἐπλάνησαν, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἐξηπάτησαν. Ἡ μὲν ἡδονὴ ἐδειξε τὸ ξύλον, ὡς καλὸν εἰς βρώσιν, καὶ ὠραῖον τοῦ κατανοῆσαι· Ἡ δὲ κενοδοξία τό· Ὡς θεοὶ ἔσεσθε, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. Καθάπερ οὖν ὁ πρωτόπλαστος Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐα ἡσχύνοντο ἀλλήλους, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν κακίαν τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ἀποβαλόντες, καὶ ἑαυτοὺς γυμνοὺς ὀρώμετες, ἀλλήλους κατὰ συνείδησιν αἰσχυρόμεθα· καὶ ἰδοὺ φύλλα συκῆς ἑαυτοῖς· συρράπτομεν, ἐξωτέροις βήμασι καὶ σχήμασι καὶ δικαιολογίαις ἐνδύοντες. Ὁ δὲ Κύριος κατασκευάζει ἡμῖν τὸ ἐκ δερμάτων ἔνδυμα, καὶ λέγει· Ἐν τῇ ὑπομορῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. Καὶ τὰ ἀκόλουθα παραινεῖ λέγων· Ὁ σὺρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστιν ἐν μνησικακίᾳ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ (ἐν αὐτῇ) ἀπολέσας αὐτήν, εἰς ζωὴν ἀλώριον εὐρήσει αὐτήν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A nem accusas, non Adamum, non Satanam, non homines, sed contende cum voluntate tua, et ne contemas: bellum enim est intestinum. Nam non est externum, ut nobis pugnandum sit adversus fratres qui versantur nobiscum; sed intestinum est bellum: in pugna nemo hominum nobis aderit: unicui habemus commilitonem, qui per baptismum in nobis arcane reconditus est, Christum invictum, et quem nihil latet. Is autem certabit a partibus nostris, si mandata ejus pro virili peragamus. Quæ vero bellum nobis inferunt, sunt, ut ante diximus, voluptas permista corpori, et vana gloria; quibus ego et tu delinemur. Illa, inquam, duo seduxerunt Evam, et Adamum sefellerunt. Voluptas quidem ostendit lignum esu bonum, et contemplatu formosum; vana autem gloria subiecit illud: *Eritis sicut dii, cognoscentes bonum et malum* ⁸². Quemadmodum ergo Adam primo formatus et Eva erubescabant invicem: ita etiam nos, ubi abjecto intellectualium oculorum vitio, nos ipsos nudos conspiciamus, mutuo conscientie pudore suffundimur. Et jam folia ficus nobis ipsis consumimus, dum extraneis sermonibus, figuris et justificationibus nos induimus. Dominus autem parat nobis vestimentum e pellibus, et ait: *In patientia vestra possidete animas vestras* ⁸³. Et suadet quæ sequuntur, his verbis: *Qui invenerit animam suam, hoc est, reductis in memoriam offensionibus, perdet eam; et qui in ea memoria perdidit animam, in vitam æternam inveniet illam* ⁸⁴. Ipsi gloria in sæcula. Amen.

⁸² Gen. iii, 5. ⁸³ Luc. xxi, 19. ⁸⁴ Matth. x, 39.

OPUSCULUM IX.

(9) Περὶ νηστείας

A. Προσῆκει τοὺς ἀσχοῦντας ἐναρχομένους, καὶ δ' ἐπιταλεῖν, τοὺς τε νέους καὶ πρεσβυτέρους, ἐβρωμένον ἔχοντας τὸ σῶμα, μήτε κάματος, μήτε κάκωσιν φοβούμενους, πάσῃ προθυμίᾳ τὴν χρησιμωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν ἀπαραιτίτως προῖτασθαι νη-

(9) Jejunium abstinentia ciborum est, a quibus cum quadrupliciter abstinere possimus, quadruplex inde quoque exsurgit abstinentiæ Christianæ munus. Vel enim capto semel per diem cibo, reliquum diei abstinemus; vel aridis, et simplicibus contenti cibis, abstinemus a pinguioribus et lautioribus; vel capto cibo præscripto tenus, cætero præterea cibo abstinemus; vel demum abstinemus cibi adhuc appetentes, et fame ac siti necdum exsatiata. Cumulatissimæ proinde laudis fuerit, et veluti jejuniū fastigium summum quadruplicem hanc absti-

De jejunio.

I. Qui animo semel virtutibus exercendo se deriderint, strenue quod ceperunt perficiant oportet; et sive juvenes sint sive senes, modo corpore bene valentes, languoris morbove metu minime territi eam omni studio jejunii legem, quæ præ cæteris

mentis legem, una eademque ubique semper adhibita ratione cum in genere et modo cibi, tum et in tempore sumptionis perpetuam in omni vita retinere. Absolutissimum jejunium hoc omnibus continentibus in virtutem perfectam proponit et commendat S. Pater super jejunia cætera; quanta inde adjumenta et præsidia parentur, solido demonstrans, et quæ contra consequantur incommoda, si qua parte remissio fiat; quæ rursus incommoda et pericula in singularibus quibusdam inusitata; et admirandæ abstinentiæ rationibus sibi deligendis.

utilior et tutior est, constantissime retineant. Pane nimirum et aqua ad constitutum modulum adhibitis vescantur, idque statis horis, et eatenus vescantur, ut fame ac siti necdum penitus pulsa de cœna surgant, neve unquam ob escarum voluptatem a divinis officiis pro more defungendis vacationem sibi sumant. Nam ita ferme usuvenit, ut si quorum esculentorum saturi esse aliquando patiamur, eorundem continuo pertæsi convertamur nos ad appetenda alia deinceps; quibus appositis si rursus expleamur, rursus, quemadmodum priora illa, mox fastidientes respuemus; neque saturis nobis profusus licet esse in proposito conquiescentibus, sive appetitis semel esculentis vesci animus sit, sive etiam abstinere. Quidquamne escarum magis opiparum manna? sicubi tamen illud comedit Israel, et exsaturatus fuit, quando nihil erat quod lautius concupisceret, ad vilia et ingrata quævis, allia nimirum et cepas, appetenda delapsus est; adeo saturitatem novæ suapte natura excipiunt appetitiones et desideria. Quamobrem cum ipsa panis expletio alterius nos cibi cupidos efficiat, eatenus de semper appetentes nunquam non explendi desiderio teneamur; itaque non modo nullam ex appetitione noxam capiamus, verum etiam ex continentia justitiam consequamur.

II. Igitur, inquiet fortasse quispiam, ad jejunia segnior, hominem pasci et vesci libere esculentis peccatum existimas? Minime vero hæc ita præcipimus, quasi ea in re peccatum insit; at quod inde existat tamen, et consequatur. Non (præcise) peccavit Israel desiderans Ægyptias dapes, at quod hujus desiderii ferendi impotens impie obmurmurare, et palam Deo obrectare ausus fuit; ait enim: *Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto* ⁶⁶?

⁶⁶ Psal. LXXVII, 19.

(10) Hoc est panem ad pondus, aquam ad mensuram sumere, quomodo plane apud priscos Patres in usu erat. Abbas Moyses apud Palladium in *Lausiaca*, c. 22, annos sex in cella inclusus nihil præter sicci panis uncias duodecim sumpsisse legitur. Antonius adveniente Paulo sibi proximatem unum sex unciarum, tres vero hospiti suo in mensa apposuit, ut refert idem Palladius in *Vita Pauli Simplicis*. Sanctum Hilarionem quadriennium sex unciarum panis hordeacei cum modico olere transegisse narrat D. Hieronymus. Dorotheo abbati in Ægypto sex uncie panis, et olusculorum fasciculus quotidiana refectio erant, teste Sozomeno l. vi, c. 3. Cassianus *Collat.* l. ii, c. 19, quæ receptissima esset monachorum refectio tradens, ait: *Majores nostri præposuere refectioem solius panis, cujus æquissimum modum in duobus proximatis statuerant, quos parvulos panes viz libræ unius pondus habere certissimum est.* Hinc sumpta a D. Benedicto exempla quotidiani cibi finiendi pondere et mensura, qui *Regulæ* cap. 39, *Panis, inquit, libra una propensa sufficit in die, sive refectio una sit, sive prandii et cœnæ.* Quamobrem Theodemanus abbas Casinensis rogatus a Carolo Magno pro litteras, ut eximios sibi in Galliam monachos cum regula transmitteret, pondus quoque panis et calicis mensuram transmisit, ut narrat Leo Ostiensis in *Chroni.* l. i, c. 74. Illud tamen σταθμῶ καὶ μέτρῳ reddidi ad constitutum modulum, quod ea vox commoda cesserit vertenti, et æque commode traditum a S. Patre præceptum repræsentet, præsertim cum illa usita-

σταν. Σταθμῶ (10) τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ μέτρῳ τὸ ὕδωρ πίνειν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν· τοσούτον δὲ, ὅσον πεινώτας (11) καὶ διψῶντας ἀναχωρεῖν τοῦ δεῖπνου, καὶ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς θεὸν λειτουργίαν μὴ ἐμποδιζεσθαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν βρωμάτων. Ἐὰν γὰρ θελήσωμεν ἐσθίοντες κορεσθῆναι, ταχέως ἀκηδιάσαντες ἐφ' ἑτέραν τραπησόμεθα ἐπιθυμίαν, καὶ ἐὰν ταύτης μεταλαμβάνοντες ἐμπλησθώμεν, καὶ ταύτην ὁμοίως αὐθις ὡς πρώτῃν ἀποδοκιμάσαντες καταλείψομεν. Καὶ οὐκ ἔστιν ἡμᾶς, ἀν' ἐπινοήσωμεν ἑαυτοὺς ἐπιθυμίαν ἢ νηστείαν, πρὸς παράκλησιν ἐπιμεῖναι χορταζομένους. Τί τοῦ μάννα ἐν τοῖς στείσις πολυτελέστερον; καὶ ὡς τοῦτο ἔφαγε, καὶ ἐνεπλήσθη ὁ Ἰσραὴλ, ὅτε μὴ εἶχε χορῆττονος ἐπιθυμῆσαι, τὸ ἐλαττον ἐπιθυμῆσαι, σκόροδα καὶ κρίμματα, ὥστε ἐμφυτον τῇ πλησμῶνῃ ἢ τοῦ ἐτέρου ἐπιθυμία. Εἰ οὖν ἐν τῷ κορέννυσθαι ἄρτου, ἐπιθυμοῦμεν ἐτέρου, τοῦτον ἐσθίοντες μὴ κορεσθώμεν, ἵνα τοῦτον ἐπιθυμοῦντες ἀεὶ ἐπιθυμῶμεν κορεσθῆναι· ὅπως καὶ τὴν βλάβην τὴν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας ἀπενεγκώμεθα.

eo comedamus, ne expleamur omnino, ut illum teneamur; itaque non modo nullam ex appetitione justitiam consequamur.

B'. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις τῶν περὶ τὴν νηστείαν ὀκνηροτέρων· Μὴ γὰρ ἀμαρτία ἐστὶν ἀνθρώπου τροφῆς μεταλαμβάνειν; Ἄλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ὡς ἀμαρτίας οὐστ; τοῦτο συμβουλευόμεν, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου τῆς ἀμαρτίας κατακολουθοῦσης. Καὶ ὁ Ἰσραὴλ οὐχ (12) ἤμαρτεν ἐπιθυμῆσας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιθυμίας Θεοῦ καταλάλησας ἡσέθησεν· εἶπε γὰρ· *Μὴ δυνησεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάσαι τράπεζην ἐν ἐρήμῳ*; Καὶ μετὰ τὸ ἐτοιμασθῆναι αὐτοῖς, τότε ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐξεκαύθη ἐν

t or semper exstiterit ratio apud monachos finiendi in quotidiano victu cibi ac potus non adhibita lance ac ponderibus, sed pro externa mole et quantitate oculis ipsis demensa, hoc est plane pro modulo. Panem porro et aquam, fortissimum et commune sui temporis jejunium appellat S. Hieronymus in *Epist. ad Nepotianum*, et a quo maxime absit capiendæ gloriæ periculum: *Fortissimum, inquit, jejunium est aqua et panis; sed quia gloriam non habet, et omnes pane et aqua vivimus, quasi commune et publicum, jejunium non putatur.*

(11) De hac laudatissima jejunii parte D. Hieronymus in *Epistola ad Furiam*: *Parvus cibus, et venter semper esuriens triduanis jejuniis præfertur; et nullo melius quotidie parum, quam raro satis. Pluvia illa optima est, quæ sensim descendit in terram; subitus et nimius imber in præceps arva subvertit.*

(12) Quomodo, inquit, non peccavit Israel desiderans Ægyptias dapes, quando Israelis crimen ubique Scriptura desiderii nomine exagitat (*Exod.* xvi, 3; *Numb.* ii, 3; *Psal.* lxxvii, 18), et locum ipsum ultionis a Deo de Israelitis sumptis concupiscentiæ sepulcrum appellat? Verum hic S. Pater loquitur de desiderio et appetitione niere naturali, qua vel invito fame, siti, languore, fastidio communis cibi instigante afflicimur; quam, ut proxime dixit, citra noxam pati possumus, et possumus cum justitiæ laude continere. Sed plane loquatur etiam de desiderio animi proposito et libera voluntate suscepto, neque tum peccavit Israel præcise et absolute desi-

αὐτοῖς, καὶ συνεπόδισε τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῶν, ἵνα μὴ ζῶντες πάλιν ἐτέρας ἐπιθυμήσωσι τροφῆς, καὶ λόγους κατὰ τοῦ Ὑψίστου λαλήσωσι, καὶ ἐξολοθρευθῶσιν οἱ κατὰλοιοι αὐτῶν. Ἔργον ἐστὶ τῆς ἀναίδους κρατῆσαι γαστρός· θεός ἐστι τῶν ἡττωμένων αὐτῆς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀθωωθῆναι τὸν ἀνεχόμενον αὐτῆς. Καὶ οὐ μόνον τὸ τῆς πλησμονῆς ἐστὶ τὸ κινδυνευόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀσιτίας· ἐν τῷ παρελθεῖν γὰρ ἡμέρας πλείους οὐδενὸς μεταλαμβάνοντας, ἡ ἀκηδία χώραν λαβοῦσα ἐπαναστήσεται, καὶ πολεμήσει ἡμᾶς, καὶ τὴν μὲν ἀγροπνίαν ἡμῶν τῆς νυκτὸς μεταβαλεῖ εἰς ὕπνον, τὴν δὲ προσευχὴν ἡμῶν τῆς ἡμέρας εἰς σαρκικούς λογισμούς, ὥστε ἡμᾶς ἐκ τοῦ ὕπνου ὤφελθῆναι μὴδὲν, καὶ ἐκ τῶν σαρκικῶν λογισμῶν μᾶλλον βλαθῆναι τὰ μέγιστα. Ἀρχόμεθα γὰρ ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους· ἀσκούντες μέγα φρονεῖν, καὶ τοὺς μὲν μικροτέρους ἐξουθενεῖν, ὅπερ ἐστὶ πάσης πλημμελείας χαλσιώτερον. Ὅσπερ γὰρ γεωργὸς ἀσύνετος, ἐὰν τὴν ἑαυτοῦ χώραν, ἀναλώμασι πολλοῖς κατεργασάμενος, ἀσπορον ἐάσῃ, εἰς ζῆμίαν ἐκοπίασεν· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐὰν τὴν ἑαυτῶν σάρκα πολλῇ τῇ προσόδῳ δουλαγωγῆσαντες, τὸν λόγον τῆς προσευχῆς μὴ καταθάλωμεν, μᾶλλον καθ' αὐτῶν ἐσπουδάσαμεν. ὅπερ ἀγρὸν ἄβηγίτ, inconsitum et incultum relinquit; ita et nos, nisi postea quam multo impendio carnem domuimus, orandi studium veluti conseramus, in nostrum ipsi exitium ultro contendimus.

Γ'. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Εἰ ἐν τῇ προσευχῇ ἡ δικαιοσύνη, τίς ἐστὶ χρῆσις τῆς νηστείας; Πολλὴ κατὰ πάντα τρόπον. Ὅσπερ γὰρ τις τῶν πενήτων γεωργῶν, ἐὰν ἐπὶ χέρσου σπειρῇ μὴ νεώσας τὴν γῆν, ἀντὶ πυροῦ ἀκάνθησιν προσοδευθήσεται· οὕτω καὶ ἐὰν ἡμεῖς μὴ τὴν ἑαυτῶν σάρκα νηστεία ὑπωπιάσαντες, τὸν λόγον τῆς προσευχῆς καταθάλωμεν, ἀντὶ δικαιοσύνης ἀμαρτίας καρπωσόμεθα. Ἡ γὰρ σὰρξ αὕτη ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης ὑπάρχει· καὶ ἐὰν μὴ τοσαύτης ἐπιμελείας τύχη, ὅσης ἐκείνη, καρπὸν δικαιοσύνης οὐδέποτε βλαστήσει. Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐχ ὡς τοὺς ἐκ τῆς νηστείας ὤφελθῆναι βουλομένους ἐγκρίπτοντες, ἀλλὰ τοὺς μετὰ διακρίσεως καὶ φόβου Θεοῦ τὴν (13) ἀπάθειαν τοῦ οἰκείου σώματος ἐξ-

Postea quam autem mensam instruxit Deus, succensus ira partem eorum sustulit, ne si superstitēs, novis rursus capti desideris dictēria in ipsum jacere pergerent, suoque exemplo reliquos omnes ad interitum traherent. Ventrem natura usque proccacem subigere imperio oportet; si qui ab illo se devinci sinant, jam iis deus est; neque justitiam adipisci omnino potest, qui illius servitutem ferat. Æque vero magnum a diuturna ciborum abstinētia, ac a satietate periculum imminet: dum enim omnis prorsus cibi expertes jejunia in plures dies protrahunt, agritudo ac torpor paulatim irrepens sese ex adverso eriget, et ad pugnam lacesset; et nocturnas quidem vigiliās nostras in somnos vertet, diurnas vero ad Deum orationes in carnales cogitationes diffabit, ut cum nullum ex somno emolumentum, tum plurimum ex carnalibus desideris detrimenti contrahamus. Hinc enim tanquam cæteris in exercitatione antecellentes magna incipimus sentire de nobis, et imbecilliores quosque despiciere; quo hæc quidquam committi gravius potest. Nam ut in suam ipsemet perniciem incumbit insanus agricola, qui postea quam magno sumptu et

III. Quis vero reliquus, inquiet fortasse aliquis, jejunii usus fuerit, quando orandi studio justitiām adipiscimur? Multus quidem omnimodis. Sicut enim sentes loco frugum referet agricola, qui ininime novato prius præ inopia solo in rudi agro sationem fecerit; ita quoque nos, si carne non prius probe quasi duro quodam atque aspero solo mollita et subacta, orationis studium quasi semen ingeramus, peccata justitiæ loco metemus. Plane ex eodem illo solo conflata caro hæc existit; et nisi eadem atque illud industria excolatur, nullum prorsus edet justitiæ fructum. Neque hæc eo dicimus, ut eos qui jejunio juvari volunt, absterreamus; quin potius ut incitemus eos, si qui prudentia ac

derans; moderate, inquam, famis, languoris, fastidii unice levandi gratia desiderans; peccavit vero quod aperte fuit ad voluptatem desiderans, quod desiderii impatientis cœperit pœnitere Ægyptiæ emigrationis in terram Chanaan, aspernari cibum divinitus exhibitum, novos cibos per nova prodigia efflagitare, et obtreactione Deum incensere: hoc est, non peccavit Israel simpliciter desiderans, sed importune, anxie, pertinaciter, turbulente, impie desiderans; quæ criminata idem segregat S. Pater a simplici desiderio, metaphysicorum more, ut proposito Israelitarum exemplo in hærens obiectum sibi argumentum confutet, et demonstret, neque appetere, neque moderate vesci quibus appetimus, peccatum esse, al inde consequi tamen.

(13) Male per id tempus de hoc ἀπάθεια nomine passim audiebant Syriæ monachi, inter quos Jovinianus, Evagrius Ponticus, Palladius et Rufinus suscitata ab Origene Stoicorum impassibilitatem disseminarant. Non est tamen cur quidquam ejusmodi in D. Marco suspicemur, qui totus est in prædicandis perpetuis carnis assultibus non in hoc modo opusculo, sed et in reliquis ejus scriptis. Quia in libro *De penitentia* in fine sententiam hanc

non modo pronuntiat, sed etiam argumentis confirmat. In libro vero *De baptismo: Comprehensiva autem*, inquit, *omnium mandatorum est abnegatio animæ, quæ est mors; et quemadmodum qui viril in carne destitutus est hac operationis perfectione, sic ob ante dictum defectum non potest usque ad exitum non esse susceptivus insultantium affectionum. Quid disertius? Quamobrem fragmentum de temperantia inter ejus opera a Joan. Pico editum cum tanta ἀπαθείας doctrina respersum video, et Marcum Marco contrarium repente factum, neque memoratum præterea illud a Photio, tanquam alienum, et intrusum setum longe a Marco nostro submoveo; a Photio, inquam, qui relicta a S. Patre scripta recenset universa; singulorum deinde numerum, argumenta, ordinem explicat, innuitque se non unum aut alterum, sed plura S. Patris operum exemplaria, eaque vario ordine descripta inspevisse. Quia in ipso codice Joan. Pici fragmentum istud non consueta S. Marci ascetæ, aut ejusdem epigraphæ ornatur, sed S. Marci tantummodo. Sed ab omni suspitione S. Marcum certissime vindicat S. Isaacus Syrus archiepiscopus Ninive, qui in quodam sermone apothistarum deliramenta prolata in medium hujus S.*

pietate adhibita proprium corpus ad tolerantiam cupiant obfirmare; nam jejunia tum demum prosunt, si prudenter ac pie instituantur; sin vero absque ratione et temere, etiam obsunt. Quamobrem qui jejunii commoda assequi peroptant, caveant studiose illa quæ exitium invehunt, et panem quem exactis abstinentiæ diebus quam primum comedere animo destinaveramus, ita in propositos quosque abstinentiæ dies distribuamus, ut exiguam portionem unoquoque die sumentes, insurgentes carnis appetitiones quasi feras projecto pabulo aliquo quotidie compescamus, et vacuum desideriis animum orationi quæ præstabilior est, serveamus: et sic ab elatione, Deo opitulante, innocui in humilitate, sine qua Deo gratus nemo unquam existit, omnes vitæ nostræ dies ducamus.

IV. Profecto si ipsi humilitati sedulo insistamus, non erimus animadversionibus commonendi. Cuncta enim, quæ nobis molesta et gravia eveniunt, propter elationem nostram eveniunt. Si enim Apostolo, ne extolleretur, angelus Satan datus fuit, quanto magis superbientibus nobis dabitur idem Satan, qui nos cædere usque pergat, donec ad humilitatem redierimus? Majores nostri dominabantur domui suæ, divitias possidebant, uxorum et liberorum curam gerebant, et familiari Dei alloquio fruebantur propter simplicem eorum humilitatem: nos contra, mundo nuntium remisimus, divitias repudiavimus, domos reliquimus, et a dæmone propter nostram elationem illudimur. Qui se extollit se ipsum ignorat; non sanè extolleretur si se ipsum, et stultitiam cum qua conversatur, agnosceret. Porro qui se ipsum ignorat quomodo Deum pernoscere poterit? Si suam ipsius stultitiam percipere non valet, quomodo Dei sapientiam a qua longissime abest, cujusque est omnino expers, mente assequi valebit? Qui Deum cognoscit ejusdem majestatem perspicit, et se ipsum contemnit, ut beatus Job, qui ait: *Usque adhuc auditu auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te: quapropter contempsi me, et liquefactus sum, et reputavi me pulverem et cinerem*⁸⁷. Qui igitur Job imitanti, hi Deum vident; qui porro vident, hi et cognoscunt. Quare si cupimus Deum videre, nos ipsos contemptui habeamus et humiliemur, ut non modo ipsum coram intueamur, verum etiam in nobis ipsis eodem inhabitante et requiescente fruamur. Ita enim stultitia nostra ab illius sapientia erudietur, et infirmitas nostra ab ejus potentia confirmabitur; quæ adeo perficere potest nos, ut idem ipse qui tanta elargiri munera dignatur, in nobis eximie glorif-

⁸⁷ Job xlii, 5, 6.

Marci monachi auctoritate diserte explodit; S. Isaacus, inquam, non is, quem mutilum maleque suffarcinatum in *Bibliotheca Patrum* legimus, sed qui in bibliothecis adhuc latet; de quo multa illustrissimus Assemanus in sua *Bibliotheca Orientali*, quem, si superi dabunt, Græco-Latinum edituri aliquando sumus. Variat itaque hic ἀπαθείας vocabulum suspicione: non sonat tamen vacuitatem pra-

σκαίν βουλομένους προτρεπόμενοι· ὃν τρόπον γὰρ ὠφελεῖ τοὺς μετὰ λογισμοῦ αὐτῇ προσπιπτόντας, οὕτω βλάπτει τοὺς ἀλογίστως αὐτῇ προσερχομένους. Οἱ οὖν κηδόμενοι τῆς ὠφελείας αὐτῆς, ὀφείλουσι φυλάττεσθαι καὶ τὴν βλάβην αὐτῆς· καὶ τὸν ἄρτον, ὃν ἐσθίομεν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς νηστείας, ἧς ὀρίζομεν ἑαυτοῖς, τοῦτον διελεῖν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἀσιτίας, ἵνα μέρους βραχέος καθ' ἐκάστην λαμβάνοντες φιμώσωμεν τῆς ἑαυτῶν σαρκὸς τὸ φρόνημα, καὶ τὴν καρδίαν ἔχωμεν ἐστηριγμένην εἰς τὴν ὠφελιμώτεραν προσευχὴν· ὅπως δυνάμει Θεοῦ, ἀπὸ ἐπίρσεως φυλαχθέντες, ἐν ταπεινοφροσύνῃ διάγωμεν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἧς χωρὶς οὐδεὶς εὐηρέστησε Θεῷ.

B

Δ'. Εἰ γὰρ ταπεινοφροσύνης ἐπεμελούμεθα, οὐκ ἂν ἐδεήθημεν παιδείας· πάντα γὰρ τὰ κακὰ καὶ δεινὰ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν, διὰ τὴν ἑπαρσιν ἡμῶν συμβαίνει. Εἰ γὰρ τῷ Ἀποστόλῳ, ἵνα μὴ ἑπαρθῆ, ἀγγελος Σατάν ἐδόθη, πόσῳ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς ἐπηρμένοις αὐτὸς ὁ Σατανᾶς δοθήσεται καταπατεῖν ἡμᾶς ἕως ταπεινωθῶμεν; Οἱ προπάτορες ἡμῶν, οἷων ἐδέσποζον, καὶ πλοῦτον εἶχον, καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων προσόντων, καὶ Θεῷ ὠμίλλουν διὰ τὴν ἀπλαστον ταπεινοφροσύνην αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ κόσμου ἀνεχωρήσαμεν, καὶ πλοῦτον καταφρονήσαμεν, καὶ τοὺς οἴκους κατελίπομεν, καὶ ὑπὸ δαιμόνων χλευαζόμεθα διὰ τὴν ἑπαρσιν ἡμῶν. Ὁ ἐπαϊρόμενος ἀγνοεῖ ἑαυτὸν· εἰ γὰρ ἐγίνωσκεν ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀφροσύνην, καθ' ἧς ἀναστρέφεται, οὐκ ἂν ἐπήρθη. Ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀγνοῶν πῶς δύναται Θεὸν γινώσκειν; Εἰ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀφροσύνην οὐκ ἴσχυσε συνιέναι, πῶς τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἧς πόρρωθέν ἐστι καὶ ξένος, συνιέναι δυνήσεται; Ὁ γὰρ γινώσκων τὸν Θεόν, ἐνοπτρίζεται τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, καὶ φαυλίζει ἑαυτὸν, ὡς ὁ μακάριος Ἰωβ, καὶ λέγει· Ἔως ἀκοῆς ἤκουόν σου τὸ πρότερον· νῦν δὲ ὁ ὄφθαλμός μου ἔώρακέ σε. Διὸ ἐφάυλισα ἑμαυτὸν, καὶ ἐτάκη· ἤγημαι δὲ ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν. Οἱ τοίνυν τὸν Ἰωβ μιμούμενοι, οὗτοι τὸν Θεὸν ὀρώσι· οἱ δὲ ὀρώντες αὐτὸν, οὗτοι γινώσκουσιν αὐτόν. Ἐὰν οὖν βουληθῶμεν ὀρᾶν τὸν Θεόν, φαυλίσωμεν ἑαυτοὺς, καὶ ταπεινοφρονησωμεν· ἵνα μὴ μόνον αὐτὸν ἐξ ἐναντίας ὀρώμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντά τε καὶ ἀνιπαυόμενον ἔχοντες, κατατροφῶμεν αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἡ ἀφροσύνη ἡμῶν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ σοφισθήσεται, καὶ ἡ ἀσθένεια ἡμῶν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ δυναμωθήσεται, κραταιούσῃ ἡμᾶς εἰς αὐτὸν τὸν ἀζῶσαντα ἡμᾶς τῆς δωρεᾶς ταύτης περισσώτερος δοξασθῆναι ἐν ἡμῖν, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν διάβολον ὑπερβαλόντως καταισχύνας

D

vorum affectuum, quomodo sæpe ab asceticis usurpatur, sed denotare potius videtur hoc loco facultatem quamdam in homine, adeoque visum est interpretari firmitatem, et constantiam in tolerando, et obsistendo appetitionibus carnis; quo sensu non desunt hujus vocabuli ἀπαθείας apud probatos scriptores exempla.

δι' ἡμᾶς, ἐν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ἅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A cetur, et hostis noster diabolus per nos vehementer confundatur in eodem Domino nostro Jesu Christo, cui convenit gloria, majestas, magnificentia in sæcula sæculorum. Amen.

OPUSCULUM X.

(14) Εἰς τὸν Μελχισεδέκ.

Α'. Κύριος τὸν μὲν κόσμον ἀγρῷ, τὸ δὲ τῆς ἀληθείας κήρυγμα σπύρω παρεικάσας, σίτον μὲν ἐν πρώτοις ἐσπάρθαι λέγει, ὕστερον δὲ ζιζάνια· ὡς ἐκ τούτου δυνατὸν ἡμῖν ἐπιγνῶναι, ὅτι τὰ μὲν μετὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἐπινοηθέντα φρονήματα περιττῆ τις ἐστὶ καὶ δαιμονιώδης ἐπισπορά. Τῶν μὲν γὰρ ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν μηδὲν ὑπολειψάντων τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ ἀγίου Παύλου μηδὲν ὑπερηκότος τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, ἀλλ' ὡς περ σίτῳ τὸν κόσμον κατεσπαρκότος τῷ λόγῳ, τινὲς ἑτερόφρονες, ζιζανίων δίκην ἀνακύψαντες ἐπέκεινα τοῦ σίτου, πειρῶνται ὑπερκετείνεσθαι μυστικώτερα τῶν ἀποστόλων, ὡς φέρονται, διδάσκει ἐπιχειρήσαντες. Τὸν γὰρ Μελχισεδέκ, φύσει Θεὸν εἶναι οὐκ ἐκήρυξαν ἐκείνοι, ὡς οὗτοι λέγουσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα τινα συνεισφέρουσι νοήματα, ὡς καὶ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένας τοῦ Κυρίου οἰκονομίας εὐτελιζέσθαι. Εἰ γὰρ τὸν ἐκ παρασιωπήσεως Γραφικῆς ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα ὀνομασθέντα θεοποιούσιν ἀνθρώπον, εὐτελιζοῦσι τὸν Πατέρα ἔχοντα ἐν οὐρανοῖς, καὶ μητέρα ἐσχηκότα ἐπὶ γῆς δι' ἡμᾶς Χριστόν· καὶ εἰ διὰ τὸ ἀγενεαλόγητον ἐκείνον μέγαν ἡγνῆται, γενεαλογούμενον τὸν Χριστόν ἡττότερον ἂν νομίσειαν. Ἡ δὲ τῆς τοιαύτης ἐννοίας προαγωγή τοὺς ἀφρονεστέρους αὐτῶν καὶ εἰς ἀρνησιν κατασύρειν ἔοικεν, ὅπερ πλείονα φέρει κατὰ κρισιν τῷ προηγησαμένῳ τῆς τοιαύτης ἐννοίας. Ταῦτα δὲ πάχουσιν, ὡς οἶμαι, διὰ τὸ παρατρέχειν αὐτοὺς τὰ συστατικὰ κεφάλαια τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τινὰς περικοπὰς πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐκζητεῖν ἐκουσίους. Διὸ καὶ τὸν ἐπὶ Χριστοῦ ἐρμηνευόμενον χρηματισμὸν τῷ χρηματισθέντι ἀνθρώπῳ ὡς Θεῷ ἀπονέμωσι, καὶ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἰσραελας ἐρωμωιμὸν τῷ Κυρίῳ ἀνθρώπῳ, λέγουσι φύσει

De Melchisedech.

Cum Dominus mundum agro, et prædicationem veritatis sationi comparasset, triticum primum satum fuisse ait, postmodum vero zizania, ut inde intelligeremus adinventas deinceps præter apostolicam traditionem sententias, importunam et diabolicam quamdam sationem alteram esse. Postquam enim nullam tradendæ veritatis partem reliquam fecerunt illius discipuli, et divus Paulus æque ac eximii apostoli verbo quasi tritico mundum seminavit, existunt perversi quidam, qui zizania superseminandi occasionem captantes, in sata illa manum immittere audent, et magis quam illi, ut ipsi putant, admiranda edocere conantur. Nusquam illi Melchisedech Deum natura existere pronuntiarunt; hoc tamen isti profitentur, quin et sunt qui proferant commenta ejusmodi, quæ susceptas a Domino pro nobis œconomias extenuent. Dum enim hominem nuncupatum sine patre et sine matre propter præteritos silentio a Scriptura parentes ejus⁶⁶, ideo Deum constituunt; Christum qui Patrem in cœlis habet, matrem in terris pro nobis sibi sumpsit, deteriorem facit; dumque illum ob non recensitos parentes magnum reputant, hunc ob recensitos minorem audent existimare. Hujus autem propinatio sententiæ simpliciores ex ipsis etiam ad omnino abnegandum Christum impellere videtur; quod eo gravioris reum culpæ ejusdem sententiæ auctorem facit. Id vero illis, ut opinor, accidit, eo quod integra divinæ Scripturæ capita legentes prætervehantur, et abscissa quædam membra callide ad propriam astruendam sententiam excerpant. Hinc enuntiatum de Christo vaticinium, homini ad quem enuntiatum fuit, tanquam Deo at-

⁶⁶ Hebr. vii, 3.

(14) Quam varie et immaniter ab altero Christi ævo et deinceps aberratum sit ab insanis hominibus in explicando Melchisedechiano vaticinio, qui nosse cupit, adeat Ludovici Burghesii *Hist. crit. Melchisedech.* et P. Calmet in *Dissertatione ad Epistolam D. Pauli ad Hebræos* præpositam. S. Marcus hoc in opere insectatur eos solummodo, qui Melchisedech Filium Dei esse contendebant, quorum nulla usquam apud veteres ante Epiphanium mentio facta existit in *Panar.* hæ. 55. Dum porro illos insectatur S. Pater, tantam contorquet ac vibrat argumentorum vim, ut et cætera Melchisedechitarum monstra quotquot eruperunt unquam, aut etiam-

num gestiunt erumpere confodiat. Cum id maxime commendat utilitatem operis, tum ejusdem præstantiam et dignitatem scriptoris sanctitas, scriptoris antiquitas, raritas etiam: cum enim quamplurimi SS. Patrum cum Melchisedechitis nianum conseruerint; plurimi etiam ad præliandum arma procederint, D. Epiphanius d. hæ. 55, D. Hieronymus in *Epist. ad Evangelium*, Theodoretus in *Dialogo Inconfusus*, et quicumque in *Epist. D. Pauli ad Hebr.* explananda egregiam operam posuerunt, præclarissimorum tamen certaminum in sole et pulvere, ut aiunt, agitatorum hoc nobis unum specimen integrum ex universa antiquitate reliquum superest.

tribuunt, et hominem secundum ordinem sacerdotii Deo assimilatum, natura Filium Dei esse contendunt. Aiunt enim, si non erat hic Filius Dei, quomodo rex pacis, et rex justitiæ nuncupatus est? Equidem intelligent, modo voluerint. Apostolus non eum nuncupat natura regem pacis sed interpretatione; ait enim primum, *interpretatus rex justitiæ, deinde et rex Salem*, hoc est *pacis* ⁹⁹. Hoc videlicet verbum prætermittunt efferre *interpretatus*, adeoque nominis illius interpretationem naturam censent esse ejus, ad quem vaticinium enuntiatum est.

II. Aiunt rursus iidem, nisi existeret Deus, quomodo fuit sine patre et sine matre? jamque, ut videtur, non amplius Melchisedech Filium dicunt, imo fortasse Patrem; at neque Patrem nos, inquit, dicimus, sed Deum Verbum, autequam carnem induisset, et ex Maria genitus esset. At quomodo absque Patre Deus Verbum, o deliri? Animadvertite diligenter, quod divus Paulus omnia illa de incarnato jam prædicari ait. Ait enim: *De quo prædicantur hæc, alterius tribus consors fuit; quandoquidem manifestum est ex tribu Juda Christum genus duxisse* ⁹⁹. At quomodo, inquit, Christus ex tribu Juda genus ducens, est sine patre et sine matre secundum ordinem Melchisedech? Plane ignorant quod dicunt: non in patris carentia Paulus ordinem constituit, sed in sacerdotio duntaxat. Quamobrem non dicit: Tu sine patre et sine matre secundum ordinem Melchisedech, sed duntaxat: *Tu sacerdos secundum ordinem Melchisedech*. Quid sibi vult *secundum ordinem*? Nempe secundum similitudinem, et non secundum legem. Tribus enim Levi secundum legem sacerdotio destinabatur; Melchisedech vero non secundum legem, sed secundum ordinem prophetiæ significationis representat personam Christi. Propterea ait: *Tu sacerdos in æternum non secundum ordinem Levi, neque secundum ordinem Aaron ejusdem cum illo tribus existentium, sed secundum ordinem Melchisedech, qui sacerdotium gessit extra legem.*

III. Adhuc autem illi instant. Si Melchisedech homo est, quomodo inanet sacerdos in æternum? Et de hoc rogant oratione accisa, prætermittentes potiora illa ejusdem capituli, in quo dicitur: *Assimilatus Filio Dei, manet sacerdos in æternum* ⁹⁹. Assimilari porro, et subsistere non sunt unum et idem; illic imago, hic veritas residet. Quemadmodum enim Jonas propheta assimilatus est Christo secundum sepulturam triduanam, et manet propheta; et quemadmodum assimilatus est ipsi et Moyses in populo traducendo, et manet in æternum ductor; eodem prorsus modo assimilatur ipsi et Melchisedech secundum sacerdotium gentium, et manet sacerdos in æternum. Quamobrem ait: *Tu sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* ⁹⁹. Verumtamen esto, inquit, quod Melchisedech homo exstiterit assimilatus Christo; modo planum fac quomodo sit *sine patre et sine matre, neque initium dierum, neque exitum vite habens* ⁹⁹.

⁹⁹ Hebr. vii. 2. ⁹⁹ ibid. 13, 14. ⁹⁹ ibid. 3. ⁹⁹ Psal. cix. 4. ⁹⁹ Hebr. vii, 3.

Α Ἰὼν Θεοῦ. Φασὶ γὰρ· Εἰ μὴ ἦν οὗτος; Ἰὼς Θεοῦ, πῶς βασιλεὺς εἰρήνης, καὶ βασιλεὺς δικαιοσύνης ἐλέγετο; Γινώσκονται εἰ βούλονται. Ὁ ἀπόστολος αὐτὸν οὐ λέγει φύσει βασιλέα εἰρήνης, ἀλλ' ἐρμηνευόμενον. Φησὶ γὰρ πρῶτον μὲν, Ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλὴμ, ὃ ἐστὶ βασιλεὺς εἰρήνης. Τοῦτο γοῦν τὸ ῥητὸν παρατρέχουσι τὸ εἰπεῖν ἐρμηνευόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τοῦ ὀνόματος ἐρμηνείαν φύσιν εἶναι τοῦ χρηματισθέντος ἐνδοξον.

Β. Πάλιν οἱ αὐτοὶ φασιν· Εἰ μὴ ἦν Θεός, πῶς ἀπάτωρ, ἀμήτωρ; Ἐν τούτῳ δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐπιγίνονται λέγουσι τὸν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ τάχα πατέρα. Καὶ φασιν· Ἡμεῖς οὐ λέγομεν αὐτὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸν Θεὸν Λόγον πρὶν σαρκωθῆναι ἢ ἐκ Μαρίας γεννηθῆναι. Καὶ πῶς ἀπάτωρ ὁ Θεὸς Λόγος, ὃ ματαίωφρονες; μάθετε ἀκριβῶς, ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος πάντα ἐκεῖνα ἐπὶ τὸν σαρκωθέντα εἰρησθαι λέγει. Φησὶ γὰρ· Ἐφ' ὃν λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκε· πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος. Ἀλλ' εἰπέ, φασὶ, πῶς ἐξ Ἰουδα ἀνατεταλμένος ὁ Χριστὸς, ἀπάτωρ ἐστὶ καὶ ἀμήτωρ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ; οὐκ εἰδότες ὁ λέγουσιν. Οὐ γὰρ περὶ ἀπάτωρος ἔθετο τὴν τάξιν ὁ Παῦλος, ἀλλὰ περὶ μόνης τῆς ἱερωσύνης. Διὰ τοῦτο οὐ λέγει, σὺ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ, σὺ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Τί δὲ ἐστὶ τὸ, κατὰ τὴν τάξιν; Τοῦτ' ἐστὶν κατὰ τὴν ὁμοίωσιν, καὶ οὐ κατὰ μόνον. Ἡ μὲν γὰρ φυλὴ τοῦ Λευὶ, κατὰ τὸν νόμον ἱερατεῦσιν ἐτέτακτο· ὁ δὲ Μελχισεδέκ οὐ κατὰ νόμον, ἀλλὰ κατὰ τάξιν προφητείας, δεικνύων τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο φησὶ· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, οὐ κατὰ τὴν τάξιν Λευὶ, οὐδὲ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, τῆς αὐτῆς φυλῆς ὄντων, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, τοῦ χωρὶς νόμου ἱερατεύσαντος.

Γ. Ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖνοι πρὸς ἡμᾶς. Εἰ ὁ Μελχισεδέκ ἀνθρωπὸς ἐστὶ, πῶς μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές; Καὶ τοῦτο δὲ ἐκ περικοπῆς ἐρωτῶσι, τὰ πλείονα τοῦ κεφαλαίου παρατρέγοντες. Λέγει γὰρ· Ἀφωμοιωμένος τῷ Ἰωῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. Ἀφομοίωσις δὲ, καὶ ὑπόστασις ταυτὸν οὐκ ἐστὶ· τὸ μὲν γὰρ τύπος, τὸ δὲ ἀλήθεια τυγχάνει. Ὅσπερ οὖν ἀφωμοιωταὶ τῷ Χριστῷ ὁ προφήτης Ἰωνᾶς, καὶ μένει προφήτης κατὰ τὴν τριήμερον ταφὴν· καὶ ὡσπερ ἀφωμοιωτὰς αὐτῷ Μωϋσῆς κατὰ τὴν τοῦ λαοῦ ἀφήγησιν, καὶ μένει ἡγοούμενος εἰς τὸ διηνεκές· ὁσῶς ἀφωμοιωταὶ αὐτῷ καὶ ὁ Μελχισεδέκ κατὰ τὴν τῶν ἐθνῶν ἱερωσύνην, καὶ μένει ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Διὸ λέγει· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἀλλὰ δεδύσθω, φασίν, ὅτι ἀνθρωπὸς ἦν ὁ Μελχισεδέκ ἀφωμοιωμένος τῷ Χριστῷ, δεῖξον πῶς ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ ἐστὶ, μῆτε ἀρχὴν ἡμῶν, μῆτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Ἰωῦ τοῦ Θεοῦ· ἐν τούτοις δεῖξον τὴν ἀφομοίωσιν,

ἵνα γινώμεν, ὅτι ἄνθρωπος ὁ Μελχισεδέκ, καὶ οὐκ αὐ- A
τὸς ὁ Χριστός. Οὕτω μὲν ἀντερωτήσαντες οὐχ ἡμῖν,
ἀλλὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ παρατάσσονται. Ἦρκει γὰρ αὐ-
τοῖς πιστεῦσαι τῷ Ἀποστόλῳ, ἀφωμοιωμένον αὐτὸν
εἰρηκότε τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Λέγοντες οὖν, Δείξον
ἡμῖν τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἀφομοίωσιν, ἵνα πιστεῦ-
σωμεν, εὐλοκασιν ἀπιστεῖν τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγο-
μένοις· ὡς εἶπε ἡμεῖς ἀπορήσαιμεν τῆς τοιαύτης
ἀποδείξεως, ἐκεῖνοι τῆς πίστεως ἀπίστανται, ἢ ἀπο-
στήσονται, ὡς καὶ ἀπέστησαν. Ἐπειδὴ οὖν πολλὰ
ἔστιν εὐρεῖν ἐν τῇ ἀληθινῇ Γραφῇ ὀνόματα, ὧν ἡ
ἀποδείξις παρὰ τῷ πλήθει δυσεύρετος, παρὰ τοῦτο ἡ
Ἐκκλησία τῆς παραδοθείσης πίστεως ἀποστήσεται,
καὶ ταῖς ἐκείνων ὑπονοίαις ὑπαχθήσεται; Μὴ γέ-
νοιτο! Πλὴν οὐ διὰ τοῦτο σιωπήσομεν ἀκρίτως, ἀλλὰ
κατὰ τὴν δύναμιν ἀποδείξομεν τὴν ἐν τοῖς προειρη- B
μένοις ἀφομοίωσιν.

Δ'. Ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα τὸν Μελχισεδέκ λέγει ὁ
Παῦλος κατὰ τὸ ἐπόμενον βῆμα, ὅτι ἀγενεαλόγητος.
Ἐπειδὴ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ οὐκ ἐμφέρεται τίνος πα-
τρὸς, ἢ ποίας μητρὸς, ἢ πότε ἐγεννήθη, ἢ πότε ἀπ-
έθανε· διὰ τοῦτο μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων, μήτε
τέλος. Οὕτε γὰρ ἠδύνατο γενεαλογηθῆναι, ἐκ τῶν
παραλειφθέντων καταγόμενος ἐθνῶν, καθὼς ἡ Γραφή
ἐκ τῆς κατοικεσίας αὐτὴν φανεροποιεῖ. Ἐν τούτῳ δὲ
ἀφωμοιωταὶ τῷ Υἱῷ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς
Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς οὐκ ἔσχε πατέρα, καὶ ἐν οὐρανῷ
οὐκ ἔσχε μητέρα. Ἐπειδὴ δὲ εἰρηκάμεν, ὅτι κατ' C
οἰκονομίαν οὐκ ἐμφέρεται ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, πότε
ἐγεννήθη ὁ Μελχισεδέκ, ἢ πότε ἀπέθανε· καὶ διὰ
τοῦτο λέγει μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος
ἔχειν· ζητοῦσι καὶ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὴν ἀφομοίω-
σιν, λέγοντες· Ἐπερ περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, εἶπε καὶ
περὶ τοῦ Χριστοῦ, πῶς οὕτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὕτε
ζωῆς τέλος ἔχει, ἵνα γινώμεν καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀφ-
ομοίωσιν. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ Μαρίας,
καὶ ἀρχὴν ἔσχε, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη κατὰ τὰς
Γραφάς. Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα· Πιστεῦετε τῷ Εὐαγγε-
λίῳ, ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ τραπεὺς εἰς ἄνθρω-
πον ἀλλὰ ἄνθρωπον εἰς ἑαυτὸν προσλαβόμενος; Οἱ δὲ,
Ναι, φασί, τοῦτο πιστεύομεν. Εἰ οὖν πιστεῦετε, γινώτε,
ὅτι, ἄνθρωπος ψιλός, οὕτε ἔστιν οὕτε νοεῖται ὁ Χριστός,
καθότι μονομερῶς οὐχ ὑπέστη ποτὲ, καὶ ὑστερον ἠνώ-
θη. Δῆλον δὲ, ὅτι τοῦ Θεοῦ Λόγου θεοπερικῶς πρότερον
ἐνεργήσαντος κατὰ τὸ γεγραμμένον, Πνεῦμα ἄγιον
ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἰησοῦ ἐπι-
σκιάσει σοί. Διὸ καὶ τὸ γεννόμενον ἐκ σοῦ ἄγιον,
κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. Ὅθεν νοοῦμεν, ὅτι ὁ Χρι-
στὸς, οὕτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὕτε ζωῆς τέλος ἔχει. Εἰ
γὰρ ὁ ἀναρχος Λόγος, τῆς ἐνανθρωπήσεως γέγονεν
ἀρχή, σαφές ἐστὶ ὁ Χριστὸς ἀναρχος διὰ τὴν ἐκ μή-
τρας ἔνωσιν. Οὕτως οὖν καὶ ὁ Μελχισεδέκ, καὶ ἐν
τούτῳ ἀφωμοιωταὶ αὐτῷ οἰκονομικῶς παρασιωπη-
θείσης αὐτοῦ καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς τελευτῆς,
ἵνα προδηλώσῃ τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια.

ἔστι; patet, quod neque Christus propter unionem

cumque in hoc assimilatus Filio Dei fuerit, ostende
expressionem similitudinis, ut agnoscamus, quod
Melchisedech homo, et non ipse Christus existerit.
Sic contradicentes nobis et Scripturam sacram
impugnant. Satis esse ipsis oportuerat credere
Apostolo, qui dixit ipsum assimilatum Filio Dei;
quandoquidem dum loquuntur hoc modo: Ostende
nobis expressionem similitudinis eorum nominum,
ut credamus, videntur Pauli dictis diffidere: ut si
nobis hæc demonstrandi ratio desit, si jam vel con-
tinuo a fide deficiant, vel deficiant deinceps, sicuti
etiam defecerunt. Quoniam igitur multa occurrunt
in sacra Scriptura nomina, quorum difficilis est
apud vulgus interpretatio, ideone Ecclesia a tradi-
torum fide discedet, et ab illorum suspicatio- B
nibus se abduci sinet? Absit! quanquam propterea
neque despondentes iudicium tacebimus, sed pro
viribus expressionem similitudinis in prædictis
demonstrabimus.

IV. Sine patre et sine matre Paulus Melchise-
dech nuncupat secundum id quod mox subjicit,
quod non exstet tradita origo generis ipsius. Quo-
niam in generationum descriptione non enarratur
ex quo patre aut matre sit, aut quando genitus,
aut quando mortuus; et ideo neque initium dierum
neque finem habere vitæ dicitur. Neque enim origo
generis ipsius deduci a gentibus poterat, quas
transmigrando reliquerat; quod de eo aperte do-
cet Scriptura. In hoc autem assimilatur Filio Dei,
quoniam Dominus Jesus Christus in terris patrem
non habuit, neque in cælo matrem. Quia vero
diximus, quod secundum œconomiam non enarra-
tur in divina Scriptura quomodo genitus, et quo-
modo mortuus Melchisedech, et ob id neque ini-
tium dierum neque finem habere vitæ dicitur, hoc
quoque in genere similitudinem quærunt. Quemad-
modum de Melchisedech, aiunt, dic et de Christo,
quod neque initium dierum habuit neque finem,
ut in hac re pariter expressæ similitudinis verita-
tem recognoscamus. Nam scimus, quod ex Maria
genitus, et initium habuit, et mortuus est, et re-
surrexit secundum Scripturas. Ad hæc autem nos
ita reponimus: Creditis Evangelio, quod *Verbum
caro factum est* ⁹⁴, non convertens se in hominem,
sed hominem sibi assumens? Illi vero, Utique, hoc
credimus. Si igitur creditis, cognoscite, quod homo
nudus neque est, neque reputatur Christus; quan-
doquidem Christi humanitas non substitit aliquan-
do seorsim, et postmodum unita Verbo fuit; mani-
festum est enim, quod antea divinitus id operatum
sit ipsum Verbum Dei, juxta quod scriptum est:
*Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi
obumbrabit tibi. Propterea et quod nascetur ex te
sanctum, vocabitur Filius Dei* ⁹⁵. Hinc intelligimus,
quod Christus neque initium dierum neque finem
vitæ habet. Nam si Verbum initium dierum non
habens, ipsummet assumpti hominis initium ex-
ex utero a Verbo assumptam dierum initium ha-

⁹⁴ Joan. 1, 14. ⁹⁵ Luc. 1, 35.

buit. Ita Melchisedech in hoc quoque illi per œconomiam assimilatus est, ipsius generatione silentio præterita et vitæ exitu, ut Dei mysteria præmonstrarentur.

V. Pergunt iterum quærere : Dominus corpus A
 rostrum sumpsit, an non? Profecto nostrum; at non illud sumpsit seorsim jam existens; non enim fecit, ut illud prius existeret, et tunc sibi univit, sed indiscretam ab utero, ut dudum diximus, unionem assumpsit. Continuo illi: Quorsum vero enumeratis annos ejus? Sane anni enumerantur non a natura per se sumpta, sed a generatione facti hominis. Non enim, inquit Scriptura, quod nudus homo genitus fuerit Deus Verbum, ut vos dicitis, sed Christus, qui Deus simul et homo est, inseparabilis et individuus Filius Dei. Œconomice igitur generationis initium habuit, naturæ initium non habuit propter unionem ex utero assumptam. Quodnam autem, aiunt, nudo corpori initium assignatis, si nudum nunquam exstitit Dominicum B
 corpus juxta evangelicum illud effatum adversus Joseph: *Ne timeas Mariam accipere conjugem tuam; quod enim in ea genitum est, de Spiritu sancto est* **? At genito saltem Christo initium assignabis? En ipsummet Verbum incarnatum, quemadmodum in Evangeliiis declaratum est. Hinc neque nude positam et seorsim existentem hominis substantiam, neque initium dierum assignare in Christo poteris, ut demonstratum fuit. Demus, inquiunt, quod Christus neque initium habeat propter unionem, num et ipsa unio initia non habet? Habet illa vero, et non habet; quod ille idem ipse qui initium non habet, unionis initium exstitit; ideo dixi et habet, et non habet. Religioni autem magis consentaneum est dicere quod non habet, quoniam quæ per inodum substantiæ unita sunt, etsi ex duobus existere intelligantur, quod tamen cum potioris natura unitum est, illud et intelligitur et perhibetur. Haud secus ac fluvius ex imbribus conflatus, ubi mari sese immiscuerit, non amplius fluvius, sed mare appellatur, quod inde initium sumpserit, ibique desiderit. Si corporea natura tanquam præstantior vi sua superincubans Verbo coaluisset, et ita unio exstitisset, et Christus merito existimaretur initium habere secundum corporis naturam. Cum vero Deus Verbum corpoream naturam divinæ operationis illapsu ipse sibi aptarit juxta Evangelium, manifestum est, quod per illam naturam sanctum Christi corpus fuerit nobilitatum, quoniam illud D
 inhabitare corporaliter omnis Divinitatis plenitudo dignata est. Profecto, si omnis Divinitatis plenitudo, nihil divinum est quod sanctum Christi corpus non habeat, sive carentiam inuiti dicas, sive divinitatem, sive immortalitatem, sive omnipotentiam, sive potestatem, sive imperium, sive sapientiam; quandoquidem omnis plenitudo Divinitatis illud inhabitare corporaliter ** est dignata. Quamobrem divus Paulus ait: *Nos ex hoc neminem novimus secundum carnem; et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* **.

** Matth. 1, 20. ** Coloss. 11, 9. ** II Cor. v, 16.

Ε'. Καὶ πάλιν φασίν· ὁ Κύριος τὸ ἡμέτερον ἀνάλαβε σῶμα, ἢ οὐ; Ναὶ τὸ ἡμέτερον· ἀλλ' οὐ διηρημένως αὐτὸ ἀνέλαβεν· οὐ γὰρ προϋπέστησεν αὐτὸ, καὶ τότε ἠνώθη, ἀλλ' ἀδιαίρετον ἐκ μητρὸς ἐποίησατο τὴν ἔνωσιν, καθὰ προειρήκαμεν. Εὐθύς δὲ λέγουσι· Διατί οὖν ψηφίζετε αὐτοῦ τὰ ἔτη; Ἐτη ψηφίζοντα· οὐκ ἐκ φύσεως μονομερῶς, ἀλλὰ γεννήσεως τοῦ γενομένου ἀνθρώπου. Οὐκ εἶπε γὰρ ἡ Γραφή, ὅτι ἐγεννήθη ψιλὸς ἄνθρωπος, ὡς ὑμεῖς λέγετε ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ὁ Χριστὸς, ὃς ἐστὶ Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος, ἀμέριστος, καὶ ἀδιαίρετος Υἱὸς Θεοῦ. Γεννήσεως οὖν τῆς οἰκονομικῆς ἔσχεν ἀρχὴν, φύσεως δὲ ἀρχὴν οὐκ ἔχει διὰ τὴν ἐκ μητρὸς ἔνωσιν. Τίτι γὰρ, εἰπέ μοι, ἐπιθήσεις ἀρχὴν; Σώματι ψιλῶ; ἀλλὰ ψιλὸν οὐδέποτε ὑπήρξε τὸ Κυριακὸν σῶμα κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν πρὸς Ἰωσήφ· *Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐστίν*· Ἄλλ' ἐπιθήσεις, ἀρχὴν τῷ γεννηθέντι Χριστῷ; Ἰδοὺ αὐτὸς ὁ Λόγος σεσαρκωμένος, καθὼς ἐν τοῖς Εὐαγγελοῖς ἀποδείκνυται. Οὐτε οὖν μερισμὸν, οὐτε ἀρχὴν ἐπιθεῖναι δύνασαι τῷ Χριστῷ, καθὼς ἀποδείκνυται. Δεδόσθω, φασίν, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔχει ἀρχὴν διὰ τὴν ἔνωσιν· μὴ ἢ ἔνωσις ἀρχὴν οὐκ ἔχει; Καὶ ἔχει, καὶ οὐκ ἔχει· διότι αὐτὸς ὁ ἀναρχος, τῆς ἐνώσεως γέγονεν ἀρχὴ· καὶ διὰ τοῦτο εἶπον, καὶ ἔχει καὶ οὐκ ἔχει. Εὐσεβέστερον δὲ ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει· ὅσα γὰρ ὑποστατικῶς ἢ ὡσται, καὶ ἐν δύο νοεῖται, ὁμοῦς τὸ τῆ τοῦ δυνατωτέρου φύσει συνενωθὲν, ἐκεῖνο καὶ νοεῖται, καὶ ὀνομάζεται. C
 Καθὰ περ ποταμὸς ἐκ βροχῆς συσταθεὶς, καὶ τῇ θάλασσῃ συμμιγείσ, οὐκ ἐτι λέγεται ποταμὸς, ἀλλὰ θάλασσα, ἐκεῖθεν ἀρχὴν λαβὼν, κακεῖ καταλήξας. Εἰ μὲν γὰρ ἡ σωματικὴ δύναμις ὡς ὑπερέχουσα ἐνήργησε τῷ Λόγῳ, καὶ οὕτως γέγονεν ἔνωσις, νοεῖσθω καὶ ἀρχὴν ἔχειν κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς Λόγος θεοπρεπῶς ἐνήργησε κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, φανερὸν ὅτι πρὸς ἐκεῖνην τὴν φύσιν τὸ ἅγιον σῶμα ἠυγένισται· ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Εἰ δὲ πᾶν τὸ πλήρωμα δηλονότι οὐδὲν ὑπολείπεται τῆς θεότητος, ὃ οὐκ ἔχει τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἴτε ἀναρχότητα εἴποις, εἴτε θεότητα, εἴτε ἀθανασίαν, εἴτε παντοκρατορικὴν δύναμιν, εἴτε ἐξουσίαν, εἴτε κράτος, εἴτε σοφίαν ἀθάνατον, πάντα ἔχει· ὅτι εὐδόκησεν ἐν αὐτῷ κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Παῦλος· *Ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἰδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἐτι γινώσκωμεν*. Ἐγνώκαμεν γὰρ, ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καὶ ἐσμέν ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι. Οὐκ εἶπεν, Ἐν αὐτοῖς, ἀλλ', Ἐν αὐτῷ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου. Οὕτω δὴ οὖν νοεῖται Χριστὸς, μὴτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων, μὴτε ζωῆς τέλος.

plenitudo Divinitatis corporaliter, et sumus in ipso repleti. Non dixit in ipsis, at in ipso; ipse enim plenitudo est omnia ubique implentis, atque ita intelligitur Christus neque initium dierum, neque finem habere vitæ.

Γ. Πάλιν λέγουσιν· Εἰ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Μελχισεδέχ, πῶς μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές; Τοῦτο κατὰ δύο τρόπους νοητέον, οὐ μόνον περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων ἁγίων. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἐμφέρεται ἐν τῇ Γραφῇ, *Εἰς τὸ διηνεκές*, καὶ ὅτι μένουσι παρὰ τῷ Θεῷ διηνεκῶς· Ἡσαίας ὁ προφήτης μένει προφήτης εἰς τὸ διηνεκές, καὶ παρὰ τῇ Γραφῇ, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁμοίως οἱ ἀπόστολοι μένουσιν εἰς τὸ διηνεκές· εἰ δὲ μή, ποῖα ἐλπιδι ὑπὲρ Χριστοῦ καθ' ἡμέραν ἀπέθνησκον; Καὶ πάντες οἱ ἱερατεύσαντες τῷ Χριστῷ μένουσιν εἰς τὸ διηνεκές. Οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Μελχισεδέχ ἱερατεύσας τῷ Θεῷ, μένει εἰς τὸ διηνεκές, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, λέγοντος, ὅτι αὐτῷ πάντες ζῶσιν. Εἰς θεολογίαν δὲ λαμβάνουσι κατὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸν Μελχισεδέχ, ὡς Θεῷ πρέπει ἡγούμενοι αὐτῷ τῷ, θεωρεῖτε δὲ *πῆλικος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην ἐμέρισεν Ἀβραάμ ἐκ τῶν ἀκροθνήων ὁ πατριάρχης*. Καὶ τί τοῦτο πρὸς θεότητος ἀξίαν; Θέλεις ἰδεῖν μεῖζονα ταπεινότητα τοῦ Ἀβραάμ; Ὅπηνικα τὸ σπῆλαιον ἔλαβεν εἰς ταφὴν Σάρρας, τοῖς ἀποδομένοις προσεκύνησε. Παρὰ τοῦτο κάκεινους θεοποιήσομεν, διότι προσεκύνησεν αὐτοὺς ὁ πατριάρχης; Μὴ γένοιτο! Ἴδε πόσον ἔχονται ἀφροσύνης, ὅτι ἐν πηλικότητι τὸν Θεὸν ὀρίζονται, καὶ οἷα βραχύτητι! Οὐ θεωρεῖτε γὰρ, εἶπε, πῆλικος οὗτος, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἐκουσίους αὐτῶν κινήσεις, τὸ δέον ἐπὶ πάντων ἀπονείμας οὐ προσφάτως, ἀλλ' ἰδίῳ καιρῷ πρόσφωῶς ἀνακύπτειν θρισάμενος. Οὐδὲ εἶπεν ὁ σταθμίσας εὐμέτρως ὑπεῶν, καὶ χιόνων ἐπιφορὰς, κρυμούς τε χειμερινούς, καὶ θερίνου καύσωνος βολὰς, ἵνα μὴ τὸν κόσμον ἀπολέσῃ. Οὐδὲ εἶπεν, ὁ ἐν οἰκτιρμοῖς δικαιοσύνης ἀποσώζων, καὶ ἁμαρτιῶν ἀνυποκρίτως ἐλεῆσαι δυνάμενος, ὁ πανταχοῦ ὢν ἀδιαρέτως, καὶ ἐν τῷ Πατρὶ μένων ἀσυγχύτως· ὁ τῶν ἀγαθῶν κτίστης, καὶ πάντων γνώστης εὐκριτής, ὁ ἐν ἀσθενείᾳ δῆσας τὸν ἰσχυρὸν, καὶ ἐν μωρίᾳ τοῦ φρονιμοῦ ὄφρων τὰ σκευῆ ἀρπάσας, ὁ ἐξαγαγὼν ἐκ θανάτου ζῶην, καὶ τὰ ἄδηλα φανεροποιήσας. Οὐδὲν τοιοῦτο ὁ Ἀπόστολος εἶπε περὶ τοῦ Μελχισεδέχ, ἀλλὰ, *θεωρεῖτε, φησὶ, πῆλικος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην μέρισεν Ἀβραάμ!* Ἄρα, εἰ ἦν Θεός, ὁ Παῦλος ἐν πηλικότητι τὴν ἀκατάληπτον δύναμιν κερῶριζε, καὶ τοῦτο ἐν μηδενὶ θαυμαστῷ, ἀλλ' ἐν ταῖς δεκάταις τοῦ Ἀβραάμ, ἃς καὶ οἱ κατὰ νόμον ἱερεῖς καταλαμβάνουσι; Ὅταν οὖν (15) ἀναγιγνώσκων εὐρύς τι περὶ Μελχισεδέχ γεγραμμένον,

VI. Quærunť insuper, si Melchisedech homo est, quomodo manet sacerdos in perpetuum? Hoc dupliciter intelligendum est non modo de illo, sed et de reliquis sanctis omnibus. Primum quidem quod in Scriptura refertur in perpetuum, deinde quod manet in perpetuum apud Deum. Isaias propheta manet propheta in perpetuum et apud Scripturam, et apud Deum; eodem modo apostoli manent in perpetuum; sin minus, cedo, quam illi in spem mortem pro Christo quotidie oppetebant? Et omnes Christi sacerdotio functi manent in perpetuum, ita et sanctus Melchisedech qui sacerdotium gessit Deo, manet in perpetuum secundum sententiam Domini dicentis, quod *Ipsi omnes vivunt* 99. Ad divinitatem autem extollunt Melchisedech propter sententiam illam: *Videte quantus hic, cui et decimam protulit Abraham patriarcha de manubiis* 1; existimantes hoc ipsi tanquam Deo convenire. At quantum hoc est, si cum divinæ majestatis dignitate conferatur? Vis longe aliud illustrius humilitatis Abraham specimen videre? cum speluncam pro sepelienda Sara recepit, adoravit eos qui tradiderunt 2: proptereane et illos deos reputabimus, quod patriarcha eos adoravit? Absit! Vide quantum insaniant! a quantula re Deum arguant! quam exili! Non enim dixit, Videte quantus hic, qui cælum, terras, maria condidit, qui mentes hominum, ut libera et prona voluntate serantur, dirigit, quod conveniens ubique est disponens, non acerbe, et præcociter, sed suo tempore et suapte natura quidquid prodire faciens. Neque dixit, qui imbrium et nivium vim, rigorem hiemis, caloresque æstivos statera appendens temperat, ne hanc mundi universitatem dissolvant. Neque dixit, qui cum miseretur a justitiæ pœnis eripit, et peccatoris remisso iudicio misereri potest; qui ubique divisionis expertus existit, et in Patre manet distinctus; qui bonorum auctor, et omnium inspector et iudex est, qui in infirmitate fortem vinctum arce detinet, et in stultitia astutum serpentem armis exuit, qui ex morte vitam educit, et occulta manifesta facit. Nihil tale de Melchisedech Apostolus, sed *Videte quantus hic, cui et Abraham decimam protulit!* Num, si Deus existeret, Paulus incomprehensibilem virtutem per quantitatem definiret, neque id ipsum vero per rem satis admirandam, sed per decimas Abraham, quas secundum leges sacerdotes

99 Luc. xx, 38. 1 Hebr. vii, 4. 2 Gen. xxiii, 7.

(15) Hoc palmare et decretorium ad evertendos Melchisedechitas argumentum iisdem pene verbis movet etiam Suidas in Μελχισεδέχ; at non illud effert in persona Christi, ut hic S. Marcus et reliqui Patres, at in persona Melchisedech: "Ὅταν δὲ ἀκούσας, αἰτ. παρὰ τῶν Μελχισεδεχίτων ὅτι Θεὸς ὀνομάζεται. μνήσθητι τοῦ ἀποστολικοῦ, ὅτι ἐτέρας γενεᾶς ἐστὶ, τοῦτοῖσι Χαναταίων. Quando audieris a

Melchisedechitis, quod Melchisedechipse Deus sit, fac veniat tibi in mentem dictum illud apostolicum. quod ex altera gente fuit, hoc est Chanæorum. Hoc argumentum expendisse Cunnæum oportuerat, qui lib. iii De republic. Hebr. tam accuratus in singulis hujus questionis, ut ipse ait, *historica*, momentis expendendis sibi videri vult.

recipiunt? Quando igitur quidquam inter legendum de Melchisedech scriptum offenderis, illud continuo divi Pauli tibi in mentem revoca: *De quo prædicantur hæc, alterius tribus consors fuit*³; et hoc modo nunquam erraveris. *Manifestum enim, quod ex tribu Juda ortum duxit Dominus noster Jesus Christus*⁴. Ne discedas a fide Pauli, et vadicæ enuntiata illi tribue de quo enuntiata sunt, neque ea quæ per typos prolata sunt, ipsis typis attribuas. Cujus, rogo, tribus fuit Melchisedech, quoniam tu illi prædicta adjudicas? Istiusmodi errore si universim decipi patiaris, et agnum typi gratia mactatum Deum tu censueris dicens: Si non erat Deus, quomodo exterminatorem angelum sanguis illius arcebat? Quin et æneum serpentem facile Deum reputabis ita tecum loquens, et dicens: Si non erat Deus, quomodo serpentium morsibus sauciatos sanabat? Nos vero illud Apostoli reponimus: *De quo dicuntur hæc, alterius tribus consors fuit*. Quodlibet eorum non per se admiranda operabatur, sed per Christum qui in ipsis repræsentabatur; ita prorsus et Melchisedech; et si exstitit rex justitiæ et rex pacis, non exstitit tamen natura, sed interpretatione; de quo enim hæc vere enuntiabantur, alterius tribus consors fuit.

VII. Quærerem libenter ab hujusmodi hallucinatis hominibus, quorsum prophetæ et apostoli non eundem Deum declararunt? Si quidem invidia aut timore detinebantur, quomodo neque invidia neque timor detinuit eos a prædicando Mariæ filio? Fortasse non norant? Scilicet infantes illi præ vobis, vos autem magis cordati? quapropter quod illos latuit, vobis patefactum est. Quid ad hæc autem cati homines respondere audent? Ne mireris, si illi ignorarunt mysterium hoc, quando et Paulo apparuit difficile, quod intelligeretur, dum ait: *De quo multus nobis sermo, et difficilis interpretationis est*⁵. O audaciam! Apostolis sibi videntur sapientiores, *Neque intelligunt quæ dicant, neque de quibus rebus affirmant*⁶. Si enim omnino credunt, quod multus est de Melchisedech sermo et difficilis interpretationis, utrum apud nos, an apud ipsos? Nos dicimus, quod interpretatio Melchisedech refertur in Dominum nostrum Jesum Christum; et ideo multus revera nobis est sermo de Melchisedech, isque difficilis declarationis, quemadmodum et Apostolus asserit; ipsi vero dicunt, quod Melchisedech est natura Deus. Si natura, quomodo difficultis interpretationis sermo est? Plane Deus verus creditur absque interpretatione, typi vero interpretatione indigent. Quamobrem videamus cui testimonium reddit divus Paulus dicens: *De quo nobis multus sermo, et difficilis interpretationis est*. Si quidem illis de Melchisedech tanquam de Deo locutus fuit, interpretetur suum ipsorum Deum, illum natura Deum existimantes; sin minus, nos

³ Hebr. vii, 3, 13.

⁴ *ibid.* 14.

⁵ Hebr. v, 11.

⁶ I Timoth. 1, 7.

(16) Urbem Hierusalem Jebus quondam vocitatum Josue non uno in loco memorat XIII, 62; XVIII, 28.

A *μνήσθητι τοῦ Ἀποστόλου, Ἐφ' ὃν λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκε, καὶ οὐδέποτε πλανηθήσῃ. Προβόηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· Ἀκολούθησον τῇ πίστει Παύλου, καὶ μὴ τὰ προφητικῶς χρηματισθέντα πρόσνεμε τῷ χρηματίσαντι, μὲδ' αὐτὰ πάλιν τὰ τυπικῶς γεγεννημένα αὐτοῖς ἀπόνεμε τοῖς τύποις. Ποίας φυλῆς μετέσχηκεν ὁ Μελχισεδέκ, ὅτι αὐτὸς αὐτῷ νομίζεις τὰ εἰρημένα; Οὕτω δὲ πλανώμενος, πάντως ἂν καὶ τὸν ἀμὸν τὸν σφαιγέοντα τυπικῶς, Θεὸν ἠγήσῃ λέγων· Εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς τὸν ὀλοθρευτὴν ἀγγελὸν ἀπῆλαυε τὸ αἷμα αὐτοῦ; Τάχα δὲ καὶ τὸν χαλκοῦν ὄφιν θεοποιήσεις, ταῦτα ὑπολαμβάνων, καὶ λέγων· εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς τοὺς δρχθέντας ὑπὸ ὄφρον ἐθεράπευεν; Ἡμεῖς δὲ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐροῦμεν. Ἐφ' ὃν λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκεν· Ἐκαστος γὰρ αὐτῶν, οὐ δι' ἑαυτοῦ ἐποίει τὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐρμηνευομένου Χριστοῦ· οὕτω καὶ ὁ Μελχισεδέκ κἄν ἐχρημάτισε βασιλεὺς δικαιοσύνης, καὶ βασιλεὺς εἰρήνης, οὐ φύσει ἦν, ἀλλ' ἐρμηνευόμενος κατὰ τὴν Γραφήν· Ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκεν*

Z'. Ἦθελον γὰρ κάγω πυθέσθαι τῶν φρεναπατῶν Τίνος ἕνεκα οἱ προφήται, ἢ οἱ ἀπόστολοι Θεὸν αὐτὸν εἶναι οὐκ ἐκφύρασαν; Εἰ μὲν γὰρ φθόνῳ ἢ φόβῳ ἐφέροντο, οὐκ ἂν τὸν ἐκ Μαρίας ἀφθόνως καὶ ἀφόβῳ κἄν ἐπανερωσαν; Εἰ δὲ ἠγνόησαν, ἐκείνοι μὲν νῆκυιοι παρ' ὁμᾶς, ὁμεῖς δὲ παρ' ἐκείνους τελειότεροι, καθότι τὸ ἐκείνους λαθὼν μὲν ἀπεκαλύφθη. Ἀλλὰ τί φασιν οἱ δεινοί; Μὴ θαυμάσης, ὅτι εἰ ἠγνόησαν οἱ ἀπόστολοι τὸ μυστήριον τοῦτο, ὅπου γε καὶ τῷ Παύλῳ δυσερμήνευτον κατεφάνη, λέγοντι· *Περὶ οὗ πολλὸς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος λέγειν*. Ὡς τῆς ἀλαζονείας! Δοκούντες εἶναι τῶν ἀποστόλων σοφώτεροι, οὔτε νοοῦσιν ἃ λέγουσιν, οὔτε περὶ τίνος διαβεβαίονται. Εἰ γὰρ πιστεύουσιν ὅπως ὅτι, πολλὸς ἐστὶ περὶ τοῦ Μελχισεδέκ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος, εἰπάτωσαν, πόλῳ μέρει δυσερμήνευτός ἐστι; πότερον τῷ ἡμετέρῳ, ἢ τῷ ἐκείνων; Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐρμηνεύεται Μελχισεδέκ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ πολλὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος, καθ' ὃ καὶ [ὁ] Ἀπόστολος λέγει· ἐκείνοι δὲ λέγουσιν, ὅτι Θεὸς φύσει ἐστίν. Εἰ δὲ φύσει Θεὸς πῶς δυσερμήνευτος; Θεὸς καθολικῶς πιστεύεται ἀνερμήνευτος, οἱ δὲ τύποι ἐρμηνεύονται. Διὰ τοῦτο ἴδωμεν, τίνι μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος Παῦλος, εἰπόν· *Περὶ οὗ πολλὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος*. Εἰ ἐκείναις, ὡς περὶ Θεοῦ τοῦ Μελχισεδέκ εἰρηκῶς, ἐρμηνευσάτωσαν τὸν Θεὸν αὐτῶν, ὡς νοήσαντες αὐτὸν φύσει Θεόν· εἰ δὲ μὴ γε, ἡμεῖς ἐν Κυρίῳ κατὰ δύναμιν τὰ τοῦ Μελχισεδέκ ὡς τυπικὰ ἐρμηνεύσομεν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἁγίου Παύλου, καὶ παυσάσθωσαν βλασφημοῦντες. Πρῶτον μὲν γὰρ (16) Ἰερουσαλήμ Ἰεβοὺς ἐκα-

Vocitatum eandem et Salem docent illa Hebraici Psalterii: *Factum est in Salem tabernaculum ejus,*

λαίτω· ὅθεν γινώσκωμεν, ὅτι ἐκ τῶν καθαιρεθέντων ἔκτα ἐθνῶν ἦν ὁ Μελχισεδέκ· Ἰεβουσαῖος γὰρ ἐτύγχανεν. Ὑστερον δὲ, μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι τὰ ἔθνη, καὶ ἀποικίσει τὸν λαόν, ἀπεκλήρωσεν αὐτὴν ὁ Θεὸς τοῖς ἱερεῦσι, τοῦ ἐκείνου ἀναφέρεσθαι τὰς θυσίας ἐκ παντὸς τόπου τῶν Ἰουδαίων· ὅθεν καὶ μετὰ τὸ καταπαῦσαι ἀπὸ τῶν πολεμίων, μετωνόμασε τὴν πόλιν Σαλήμ, ὃ ἐστὶν εἰρήνη. Ἰερουσαλήμ δὲ ἐρμηνεύεται, ἕρσις εἰρήνης. Τοῦτου χάριν ὁ Μελχισεδέκ παρὰ τῆ Παύλῳ καὶ τῆ Γραφῆ βασιλεὺς εἰρήνης ἐρμηνεύεται· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐβασίλευετο πρότερον, ὡς εἴ τις εἶπη, βασιλεὺς Σέλλης· Σέλλη δὲ ἐρμηνεύεται ἀγγελία. Οὐκ οὖν εἰκότως ὁ ἡγούμενος Σέλλης, κατὰ τὸ τῆς πόλεως ἵνομα, ἡγούμενος ἀγγελίας ἐρμηνεύεται; αὐ φύσει μέντοι ἀγγελίας ἐστὶν ἡγούμενος, ἀλλὰ καθ' ἐρμηνείαν ὀνομασίας. Χριστὸς δὲ ἐστὶ φύσει ἀγγελίας ἡγούμενος. Ἄρα νοοῦσιν, ὅτι καὶ ὁ Μελχισεδέκ καθ' ἐρμηνείαν ὀνομαστικὴν βασιλεὺς εἰρήνης λέγεται; Εἰ μὲν Ἰερουσαλήμ αὕτη ἐστὶν ἐπουράνιος, ἔνθα ἐβασίλευσεν, ἦτω καὶ ὁ ἡγούμενος αὐτῆς φύσει βασιλεὺς εἰρήνης· εἰ δὲ αὕτη τύπος ἦν τῆς ἀνω Ἰερουσαλήμ, φανερόν, ὅτι καὶ οὗτος τυπικῶς ὀνομασται βασιλεὺς εἰρήνης, διὰ τὴν ὁμωνυμίαν τῆς πόλεως. Τὸ δὲ Βασιλεὺς δικαιοσύνης, τοῦ οἰκείου ὀνοματός ἐστὶν ἐρμηνεία, τούτῃσι Μελχισεδέκ, γλώσση τῆ Χαναανίτιδι, καθὼς παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἐμάθεμεν, ὡς ἂν τις εἶποι Ἀμβρόσιος, τούτῃστιν ἀθάνατος. Τί οὖν; ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων Ἀμβρόσιοι ὀνομάζονται, παρὰ τοῦτο φύσει καὶ ἀθάνατοι εἶσι, κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν; Οὐ πάντως. Πόσο: Εὐγένιοι λέγονται, δοῦλοι ὑπάρχοντες! πόσο Ἀθανάσιοι λέγονται, ὄντες θνητοὶ! πόσο Πολυχρόνιοι, καὶ γίνονται ὀλιγοχρόνιοι! πόσο Δημοκράται, καὶ οὐδενὸς ἐκράτησαν! καὶ εὐρέθησαν οἱ χρηματισμοὶ ἀκατάλληλοι τοῖς πράγμασιν.

vitæ usura fruentes? Quot Democrati neminem habentes subditum? ita et vaticinia inveniuntur, quæ nomine tenus eventura significent, licet res ipsas nominum minime præsent.

Η'. Ἐπειδὴ οὖν τὰς ὀνομασίας ἡρμηνεύσαμεν κατὰ δύναμιν, φέρε, ὡς οἶόν τε, καὶ τὰ πράγματα πάλιν. Ὡσπερ Ἀβραάμ, μετὰ τῶν οἰκείων οἰκογενῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ὀπιστάμενος, ἐπὶ τοῦ Μελχισεδέκ τοὺς ἀλλοφύλους ἐτροπώσατο· οὕτως ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὄντως οἰκογενεὶς αὐτοῦ τριακοσίοι δέκα καὶ ὀκτὼ πατριάρχαι, ἐν τῇ (17) Νικαίων πόλει

(Psal. LXXV, 3); ita plane reddita a Chaldæo, Aquila, Theodotione, Symmacho, Hieronymo, cæterisque interpretibus, unus si excipias Septuaginta, et qui eos sequitur, Vulgatæ editionis interpretem, qui reponunt: *Factus est in pace locus ejus*. Illic ipsa plane in urbe primo Salem, deinde Jebus, postremo rursus Salem et Hierusalem dicta regnasse Melchisedechum plerique omnes interpretum et Patrum, Josephus, Irenæus, Hippolytus, Theophilus, et Eustathius Antiocheni, utperque Eusebius Cæsariensis et Emissenus, Apollinaris, Procopius tradunt; nimirum ex Moyses, qui Melchisedech regem Salem perspicue appellat (Gen. xiv, 18). Nulla enim alia præter Hierusalem in sacris libris urbs Salem occurrit; nam Salim, cujus mentio fit (Judith iv, 4; Jeremia xlvi, 5; Joan. iii, 23), nonnisi aut immutatis veterum Hebræorum lectionibus et Chaldæi interpretis, aut posthabita veterum codicum fide idem ac Salem reputari potest: Salem vero (Gen.

A in Domino pro modulo nostro de Melchisedech prolata, tanquam per typum prolata interpretabimur secundum enarrationem divi Pauli; et desinant tandem contradicere. Hierusalem quondam Jebus vocabatur; unde arguimus, quod Melchisedech ex septem nationibus exterminatis fuerit, Jebusæus enim erat: postea quam vero expulsæ fuere gentes, et commigravit illinc populus, distribuit eam Deus sacerdotibus, ut illic victimæ offerrentur ex omni loco Judæorum: unde postea quam cessatio bellorum fuit, nuncupavit urbem Salem, quod est pax. Hierusalem vero explicatur visio pacis. Ideo Melchisedech apud divum Paulum et in divina Scriptura rex pacis interpretatur; quandoquidem ipse antea regnabat in ea, ut si quis dixerit rex

B Selge: Selge porro interpretatur castitas; nonne qui Selge dominatur, secundum nomen urbis castitatis dux interpretatur? non natura quidem castitatis dux, at interpretatione: naturā vero Christus, dux castitatis. Num tandem intelligunt, quod et Melchisedech secundum nominis interpretationem rex pacis dicitur? Si Hierusalem ista est urbs cælestis, et istic regnavit; profecto in ipsa regnans rex pacis natura fuerit; si vero ista typus fuit supernæ Jerusalem, planum est, quod iste per typum nuncupatus fuit rex pacis propter significationem nominis urbis. Rex vero justitiæ proprii nominis interpretatio est, hoc est Melchisedech Chanaanæorum lingua, quod ex doctis didicimus, ut si quis dixerit Ambrosius, hoc est immortalis. Quid igitur? quoniam multi homines Ambrosii nominantur, propterea eadem iidem immortales sunt juxta nominis significationem? Nequaquam. Quot appellantur Eugenii servitute servientes? Quot mortaliū Athanasii nuncupantur? Quot Polychronii exigua

D xxxiii, 17), Samaritanus et Chaldæus appellativum nomen, non proprium efferunt, quomodo etiam statuit D. Hieronymus in *Quæst. Hebraicis*, ubi præterea Salem Melchisedechi eandem prorsus cum Hierusalem agnoscit, ut non ex sua, sed ex Sicheimitarum sui temporis sententia in *Epist. ad Evangelium*, vel si mavis Evangelium locutum fuisse argui jure possit. Quod eadem in epistola asserbat de situ Salem remotiori, quam ut commode Abrahæ revertenti de via in occursum prodiretur, leve quidem est; cum imo Regi Sodomorum, qui aderat una in itinere cum Melchisedech, etiam longius fuerit procedendum.

(17) Hanc trecentorum decem et octo Patrum, qui profligati in Nicæna synodo Arrio catholicam fidem vindicarunt, cum Abrahamo victore reduce cum Lot, hostibus trecentorum decem et octo vernarum ope fuis, comparisonem valde quondam in Ecclesia a sanctis Patribus celebratam ostendunt

domestici et gentiles apostolicis armis instructi, in urbe Nicæa hæreses effugarunt. Vide aptam interpretationem. Tunc Melchisedech panem et vinum protulit redeuntibus ex bello in solamen et refectonem; ita et Christus pontifex magnus ob id ipsum revertentibus ex spiriuali bello sanctificatum panem et vinum præbet dicens: *Accipite, et comedite ex eo omnes*⁵. Et rursus dedit Abraham decimas exuviarum sacerdoti Dei; ita et illius filii æmuli decimas offerunt Christo. Quinque etenim sensus dupliciter dicati, nempe spiritaliter et proprie, decimæ quædam sunt delibatæ ex universa natura nostra ab alienigenis in captivitate tracta secundum prædictam historiam. Num per istiusmodi exposita animadvertis, quomodo multus est sermo, et difficilis interpretationis, quemadmodum dixit divus Paulus apostolus? Ne igitur typos veritatem appelles, neque audiens Melchisedech sine patre et sine matre, quod genealogia ejus descripta non exstet, velis eum existimare filium Dei naturalem. An non in Melchisedech historia recognoscis, quæ divina Scriptura loquitur de typis, de Lot Abrami nepote et de regibus, nomina hominum et locorum, Melchisedech nimirum et urbem Salem aperte declarans? Nihil horum per se incarnationem Domini præ se fert; si enim naturam præ se ferunt nomina, non amplius interpretatio; si autem interpretationem, non amplius natura. Et quomodo multus foret hujusmodi sermo et difficilis interpreta-

⁵ Matth. xvi, 26.

⁶ Sermo De Melchisedech inter opera sancti Athanasii editus; sanctus Ambrosius *De fide ad Gratianum* l. 1, cap. 1, Liberius pontifex in *Epistola ad Orientales*, et hic S. Marcus monachus. Nicænos autem Patres patriarchas appellat, ut illo ævo loquebantur, nullis adhuc in Oriente Ecclesiis præcipuo patriarchali titulo insignibus factis: quod cognoscimus in Gregorio Nazianzeno orat. 40, 41, et 71, et Nysseno orat. *De Magno episcopo*; hinc iterum infra, episcopos S. Pater patriarchas nuncupat. Prodit denique ex hoc loca novum testimonium ab ultima antiquitate pro asserendo numero Nicænorum Patrum, et coarguendo vitio lectionis Eusebianæ contra Valesium in *Vita Constantini*.

(18) In refectonem utique sacram, non profanam, qualem videlicet summus pontifex Jesus Christus præbet revertentibus ex bello spiriuali Nicænis Patribus; aliter enim potiore sui parte concidet comparatio. Quanquam fatendum est S. Marcum typicum quidem Melchisedechi sacerdotium, et sacrificium satis exaggerate explicare: at verum ejusdem Melchisedech sacrificium panis ac vini valde jejune ac obscure innuere, aut etiam prorsus dissimulare. Recolenti tamen attentius totius disceptationis genus, et argumentorum seriem venit in mentem suspicari, de quo doctorum virorum judicium sit, S. Patrem consulto id agere, quippe quod ei res sit cum adversariis, qui typum in Christo, archetypum constituent in Melchisedech, quem ipsa divinæ dignitate personæ, non sacrificio, et tanquam sacerdotem, humanum genus redeinisse aiebant, propterea quod non haberent ostendere victimam, facile id ipsum ad illum ut pole suminum etiam vere sacerdotem astruendum arsepturi, si eis sacrificii, panis ac vini veritas ostentetur, ideo quæ nudi typi sunt

A ἀποστολικῶς ὀπλισάμενοι ἐτροπώσαντο τὰς αἱρέσεις. Ἴδε ἐρμηνείαν προσφύη. Τότε ὁ Μελχισεδὲχ ἐξήνεγκεν ἄρτον καὶ οἶνον, εἰς (18) ἀνάπαυσιν τοῖς ἀναστρέφουσιν ἀπὸ τοῦ πολέμου. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, τοῖς ἐκ τοῦ νοεροῦ πολέμου πρὸς αὐτὸν ἀναστρέφουσι δίδωσιν ἄρτον καὶ οἶνον ἡγιασμένον, λέγων· Ἀδθετε, φάγετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. Καὶ πάλιν δίδωσι δεκάτας Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν ἀκροθίνων τῷ ἱερεὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἐφάμιλλοι τῆς ἐκείνου πίστεως προσφέρουσι τῷ Χριστῷ τὰ ἀκροθίνια. Αἱ γὰρ πέντε αἰσθήσεις, διττῶς (19) ἀνατιθεῖσθαι αὐτῷ, νοεῶς λέγω καὶ ἰδικῶς, δεκάται τινές εἰσι τῶν μορίων τῆς φύσεως ἡμῶν, τῆς ποτε αἰχμηλωτευθείσης ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων κατὰ τὴν προειρημένην ἱστορίαν. Ἄρα διὰ τῶν εἰρημένων ἐνόησας, πῶς πολὺς ἐστὶν ὁ λόγος καὶ δυσερμηνευτος, καθὼς προεῖρηκεν ὁ ἅγιος Παῦλος ἀπόστολος; Μὴ οὖν τοὺς τύπους λέγε ἀλήθειαν, μηδὲ ἀκούσας ἀπάτορα, καὶ ἀμήτορα διὰ τὸ ἀγενεαλόγητον, λογιζοῦ διὰ τοῦτο Ἰῶν Θεοῦ φύσει. Ἡ οὐκ ἀνέγνωσ ὅσα διηγεῖται ἡ θεία Γραφή ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἱστορίᾳ περὶ τῶν τύπων, περὶ τοῦ ἁγίου ἀδελφίδου Ἀβραὰμ, περὶ τῶν βασιλέων, τὰ ὀνόματα καὶ τῶν ἀνθρώπων ἅμα καὶ τῶν τόπων, καὶ τὸν Μελχισεδὲχ, καὶ τὴν πόλιν Σαλήμ φανερῶς δηλώσασα; Οὐδὲν δὲ τούτων περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου αὐτολύτως ἐρμηνεύεται. Εἰ γὰρ φύσις τὰ ὀνόματά εἰσιν, οὐκέτι ἐρμηνεία· εἰ δὲ ἐρμηνεία, οὐκέτι φύσις. Πῶς οὖν πολὺς ὁ λόγος καὶ δυσερμηνευτος; Ἀλλὰ γῶθι τὸ γεγραμμένον, ὅς

C

unice expromit S. Pater; quæ autem veritatem continent, licet typica et ipsa sint, ne archetypa contendantur ab adversariis, per dissimulationem prudens mittit, tanquam causæ quam agit, nimis opportuna. Etiam D. Paulus de sacramento altaris, de quo maxime grandis fuisset sermo, nullam mentionem facit in exponendo Melchisedechiano vaticinio, quod eam videlicet propositum epistolæ argumentum non postularet. Ob hæc prorsus causam supra, cum non semel locus incidisset extolendi sacerdotium Melchisedechi supra sacerdotium Abrahami ex illo D. Pauli elogio: *Videte qualis hic cui, etc.*, totum illud in Abrahami modestiam et humilitatem, quam in Melchisedechi sacerdotii præstantiam satius duxit rejicere: ita et paulo infra parum abest quin Abel et Jacob magis vere sacerdotes fuisse quam Melchisedech ratiocinetur, et prorsus ratiocinetur ex persuasione adversariorum, quod nempe illi immolatione sacrificaverint, non vero Melchisedech, sed tantummodo appellatus sacerdos fuerit, typi et vaticinii gratia; illico tamen mutat dictum, clamatque totum illud discrimen sibi invito ab adversariorum importunitate extortum fuisse, et diserte proficitur se Melchisedech æque atque Abel et Jacob sacerdotem, hoc est peracto sacrificio insignem in Domino credere.

(19) Videtur hic duplicare sensus ex duplici ministerio et obsequio, quod animo exhibent cum in illis quæ ad mores spectant, tum in iis quæ spectant ad fidem, exsequendis. quomodo duplicat etiam S. Ambrosius in *Exposit. Evangel. secundum Lucam* l. viii, ad illa: *Ecce mna tua decem mnas acquisisti. Denique, ait, ex una decem mnas alius fecit, alius quinque. Fortasse iste moralium habet, quia quinque sunt corporis sensus, ille decem duplicia. id est, mystica legis et moralia prohibita.*

ταῦτα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις γέγραπται δὲ εἰς Ἀ
νοουθεσίαν ἡμετέραν, εἰς οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων
κατήγγησε.

Θ. Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι πυθέσθαι παρ'
αὐτῶν· Πῶς ὁ Θεὸς λόγος μὴ ἔχων τότε σάρκα ἐρά-
τευσεν; ὑπὲρ τίνος δὲ καὶ ἐράτευσεν; Εἰ ὑπὲρ τοῦ
κόσμου λέγεις, καὶ ποῦ ἐστὶ τὸ θῦμα; χωρὶς γὰρ
αιματοχυσίας ἤκουσας, ὅτι οὐ γίνεται ἀφ᾽ οὐδενός· τίνες
δὲ εἰσι καὶ οἱ τῆς ἱερωσύνης κήρυκες τε καὶ μάρ-
τυρες; Εἰ δὲ λέγουσιν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐστὶ, τύπος δὲ
ἐγένετο τῶν μελλόντων· οὐκοῦν ὁ ἄσαρκος τοῦ σαρ-
κωθησομένου τύπος εὐρίσκειται; μᾶλλον δὲ αὐτὸς
ἑαυτοῦ τύπος ἐγένετο; Ὅπου δὲ αὐτὸς πάρεστιν, οὐ
λέγεται τύπος, ἀλλ' ἀλήθεια. Εἰ δὲ τότε ἀλήθεια, ἐπὶ
τῆς σαρκώσεως τί ἐρούμεν; πῶς δὲ ἡ Γραφή λέγει,
ὅτι ἐτέραις γενεαῖς τὸ μυστήριον τοῦτο οὐκ ἐγνω-
ρίσθη, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις,
καὶ προφήταις; τότε δὲ οὐτε προφητῆται ἐδόθησαν περὶ
τούτου, οὐτε ἀπόστολοι. Ἀλλὰ τί πάλιν λέγουσιν;
Εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς ἦν ἱερεὺς πρὸ νόμου; Ἡμεῖς
δὲ πρὸς αὐτούς· Ἱερωσύνη λέγεται διὰ τὸ θύειν
τῷ Θεῷ θυσίας ἀνθρωπίνων ἐνσαρκῶν· χωρὶς δὲ σαρκὸς
ἱερεὺς οὐκ ἑνομάζεται. Ὅσπερ οὖν ἔθυσεν τῷ Θεῷ
Ἄβελ πρὸ νόμου, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδόδεικται ἱε-
ρεὺς, καὶ ὡσπερ ἔθυσεν αὐτῷ Ἰακώβ, καὶ ἀποδέ-
δεικται ἱερεὺς· ὡς οὗτοι πάντες ἔθυσαν πρὸ τοῦ
νόμου, οὕτω καὶ ὁ Μελχισεδέκ πρὸ τοῦ νόμου ἦν
ἱερεὺς. Ἀλλὰ φασι· Τούτους ἱερεῖς οὐκ εἶπεν ἡ
θεία Γραφή· Ἡ μὲν θεία Γραφή οὐ περιττολογεῖ,
καθὼς παραζητεῖτε ὑμεῖς. Εἰ δὲ ὅλως ζητεῖτε τὴν
διαφορὰν τοῦ πράγματος, (ὁ Μελχισεδέκ οὐκ (20)
ἔθυσεν, ἀλλὰ μόνον ἑνομάσθη) Βεβαίωτεροι οὖν εἰσιν
οὗτοι θύσαντες, ἢ γὰρ ἐκεῖνος ἑνομοθετῆς, ἐπειδὴ
τὸ θύειν ἱερωσύνης ἐστὶ μᾶλλον, ἢ γὰρ τὸ χρηματί-
ζειν. Τὴν τοιαύτην μὲν διαφορὰν ἐπὶ ἐκείνων ἀκαιρο-
λογίᾳ παρεθήκαμεν· ἡμεῖς δὲ ἐν Κυρίῳ κάκεινον κά-
κεινους ὁμοίως ἱερεῖς ἔχομεν τοῦ Θεοῦ.

sacrificare quam vaticinium edere. Hoc autem discrimen reddidimus ad illorum importunitatem, nos vero in Domino illum æque atque illos sacerdotem Dei reputamus.

Ι. Θαυμάζω δὲ, πῶς οὐκ ἤκουσαν τοῦ μακαρίου
Πέτρου σαφῶς περὶ αὐτῶν βούντος, καὶ λέγοντος, ὅτι
Ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰ-
ρέσεις ἀπωλείας. Προσφυῶς δὲ εἰρήκα τὸ παρσι-
δξουσι· καιροσκοποῦσι γὰρ ὄντως, καὶ καθ' ὃ ἂν
εὕρωσι τοὺς παρατυγχάνοντας, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ
τὰς ἀποκρίσεις ποιοῦνται· ποτὲ μὲν γὰρ αὐτὸν λέ-
γουσιν φανερῶς Θεόν, ποτὲ δὲ πανούργως ὁμολο-
γοῦσιν, ὅτι ἡμεῖς αὐτὸν ἱερεῖα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζομεν,
καθὼς καὶ ἡ θεία Γραφή. Εἰ ὅλως τῆς θείας Γραφῆς
πιστεύουσιν, εἰπωσὶ πάντα κατὰ τὴν Γραφήν. Πρῶ-
τον ἡ Γραφή Θεὸν αὐτὸν οὐ λέγει, μήτε ἐκεῖνοι
λεγγέτωσαν· ὁμολογέτωσαν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Ἀφ-
ωμοιωμέτος ἐστὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, οὐ φύσει Υἱὸς,
καὶ ὅτι Ἐρμηνευθέντός ἐστι βασιλεὺς δικαιο-
σύνης, οὐ φύσει, καὶ ὅτι Ἐρ' ὄν λέγεται ταῦτα,
φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκε· καὶ μὴ περικοπήν ἀμ-

tionis? Verum reputa quod scriptum est, quod vi-
delicet hæc illis typi causa contigerunt; scripta
autem fuerunt ad institutionem nostram, in quos
fines sæculorum reciderunt.

IX. Illud præterea ab ipsis requirendum est :
Quomodo Deus Verbum non adhuc carne indutus
sacerdotium gessit? Si pro mundo ais, quæro ubi
adest victima? Audisti enim, quod sine sanguinis
effusione non sit remissio¹⁰. Quinam porro adsunt
sacrificii præcones et testes? Si dicant, quod ipse-
met est victima, et est etiam typus futurorum; num
igitur qui sine carne est, typus existit ejus qui
carnem induturus erat, imo ipse suimet ipsius ty-
pus existit? Sed ubi quis ipsemet adest, non dicitur
typus, sed veritas. Si autem tunc veritas affuit, quid
dicemus de incarnatione? Quomodo autem dicit
Scriptura, quod mysterium hoc non cognitum fuit
aliis generationibus, quod nunc revelatum est apo-
stolis et prophetis¹¹? tunc autem neque prophetæ
neque apostoli prædicaverunt. Aiunt vero rursus,
Quomodo erat sacerdos ante legem, si non erat
Deus? Nos autem contra ad illos: Sacerdotium di-
citur quod homo carnem gestans Deo sacrificia of-
ferat; qui carnis expers fuerit non dicitur sacerdos.
Quemadmodum sacrificavit Deo Abel ante legem,
sicque apparuit sacerdos; et quemadmodum ipsi
sacrificavit et Jacob, et sic apparuit sacerdos;
quemadmodum hi omnes ante legem sacrificave-
runt, eodem modo et Melchisedech ante legem sac-
cerdos existit. Nusquam vero, inquirunt, hos sacer-
dotes esse divina Scriptura pronuntiat. Verum di-
vina Scriptura non adeo multis verbis eloquitur,
ut vos morose requiritis. Si autem quæritis hujusce
rei discrimen, Melchisedech non sacrificavit, sed
tantummodo nuncupatus sacerdos fuit. Hi igitur,
qui sacrificaverunt, longe verius sacerdotes existi-
erunt quam ille, qui nomine tenuis nuncupatus sa-
cerdos fuit; quandoquidem sacerdotii magis est

X. Miror interim, quomodo non advertant bea-
tum Petrum perspicue de ipsis clamare et dicere,
quod existent doctores mendaces, qui sectas perdi-
tionis introducent¹². Vere dixit *introducent*; nam
isti anxie observant occasiones seducendi, et quate-
nus affectos ad eam sententiam comperiunt, cum illis
congrredientes eatenus et responsa effingunt: aliquan-
do ipsum aperte Deum asserunt, aliquando callide
fatentur, quod nos ipsum sacerdotem nuncupamus,
quemadmodum dicit divina Scriptura. Si omnino
divinæ Scripturæ credunt, omnia secundum divi-
nam Scripturam pronuntient. Primum quidem di-
vina Scriptura Deum ipsum non dicit; neque illi
dicant; consilteantur etiam illud, quod *assimilatus
est Filio Dei*¹³, non vero natura Filius Dei est; et
quod *interpretatione*, non natura, est *rex iustitiæ*¹⁴,
et quod, *de quo hæc enuntiantur, alterius tribus*

¹⁰ I Cor. x, 11. ¹¹ Hebr. ix, 22. ¹² Ephes. iii, 5.

(20) Vide notam 18.

¹³ II Petr. ii, 1. ¹⁴ Hebr. vii, 5. ¹⁵ ibid. 2.

consors fuit¹²; neque ambigue loquentem textum A excerpant, ut subdola recitatione vulgus persuadeant, et simplicibus laqueum tendant. Nos quidem præcipuo Domini præcepto merito cogimur abductos per fraudem in errorem, veritate proposita revocare. Illi vero, si quos persentiant veritate agnita erroris per ignorantiam suscepti pertæsos, probabilibus in speciem et facile fucum facientibus argumentis, eaptant continuo vociferantes: quin etsi natura Melchisedech Deus non existat, minime peccamus hominem licet, Deum reputantes; scriptum est enim: *Ego dixi: Dii estis. et filii Excelsi omnes*¹³; neque advertunt, quod isthæc persuasio dupliciter concepta falsam eorum fidem evincit. Nam hoc modo Dominum æqualem omnibus hominibus existimant, non etiam ut vere est, Salvatorem, Deum ac Dominum, et ad creaturam loco Creatoris adorandam nos adducunt. Quoniam igitur serpentium more sese revolventes, retinent eos qui volunt ab ipsis aufugere, necesse est nos quoque ex illo præcepto: *Estote prudentes sicut serpentes*¹⁴, ut imitemur illorum vafritiem, et versatilibus sententiis istas illorum circumvolutiones resolvamus, et dicamus, quod, etiam si Deus existat Melchisedech, nihil peccamus hominem ipsum habentes, et nuncupantes. Scriptum est autem, quod non est aliud nomen, in quo oporteat nos salvos fieri, præter Dominum nostrum Jesum Christum¹⁵, *qui est plenitudo ejus, qui omnia ubique replet*¹⁶ Audiant Apostolum commonefacientem, ut neque Evangelii alterius prædicatores recipiamus: *Nam si is qui venit,* C ait, *aliud Christum prædicat quem non prædicavimus, aut aliud Spiritum accipitis quem non accepistis, aut aliud Evangelium quod non recepistis, recte paterebimus*¹⁷. Si igitur hic obsignat Evangelii prædicationem, quid patientur deinde qui hæreses introducunt, aut qui credunt ipsis? At quid illi adversus nos dicunt? Quomodo igitur non omnes docent in ecclesiis, quemadmodum et tu hic hodie doces? Sciant porro quod omnes, qui docent, tradita ab apostolis tanquam certo tradita certo affirmant, nullusque ita nova venditat commenta tanquam nunquam tradita. Quod si quis per imprudentiam deceptus deprehensus fuerit, omnino commonitus D

φιρβρεπή ἐκλέγασιν, ὡς καὶ πείθειν ὑποκρίσει τοὺς πολλοὺς, καὶ παγιδεύειν τοὺς νηπιωτέρους. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐντολὴν τοιαύτην κατὰ τάξιν λαβόντες παρὰ Κυρίου, τοὺς δι' ἄγνοιαν πλανωμένους πείθειν (21) ἀναγκάζομεθα· ἐκεῖνοι δὲ, ὅταν ἴδωσι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἡπατημένους μετανοῆσαι θέλοντας, ἐλληπτοτέρας αὐτοὺς πιθανολογίας ἐπικρατοῦσιν, οὕτως αἰεὶ λέγοντες· Εἰ καὶ οὐκ ἔστι φύσει Θεὸς ὁ Μελχισεδέκ, οὐδὲν ἡμαρτήσαμεν ἀνθρώπων θεοποιήσαντες· γέγραπται γάρ· Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ Ἰησοῦ τοῦ πάντες· οὐκ εἰδότες, ὅτι ἡ τοιαύτη διχόνοια ἀθέβαιον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀποδείκνυσαι σαφῶς, ἂν οὕτως τὸν Κύριον πάντων ἀνθρώπων ἴσον ἡγήσωνται, καὶ οὐκέτι ὡς ἔστι, Σωτῆρα, καὶ Θεόν, καὶ Δεσπότην, καὶ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα παρασκευάζει. Ἐπειδὴ οὖν ὄφραως δίκην ἀνεπισσόμενοι σφίγγουσι τοὺς ἀποδρᾶν αὐτῶν βουλομένους, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς ἐντολὴν ἔχοντας τὸ, *Γίνεσθε φρόνιμοι ὡσεὶ ὄφεις*, μιμησασθαι τὴν ἐκείνων κακουργίαν, καὶ τοῖς ἀχριστῶροις νοήμασι ἐκλύειν αὐτῶν τὰς τοιαύτας περιελίγγας, λέγοντες, ὅτι κἀν ἔστι Θεὸς ὁ Μελχισεδέκ, οὐδὲν ἡμαρτήσαμεν ἐν τούτῳ ἀνθρώπων αὐτὸν ἔχοντας καὶ ὀνομάζοντας· γέγραπται γάρ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι πάντας ἡμᾶς, ἀλλὰ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, *τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένον*. Ἀκουέτωσαν τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος, μηδὲ τὸ Εὐαγγέλιον δευτεροκλήρυκα παραδέχεσθαι. *Εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος*, φησὶν, *ἄλλοι Ἰησοῦν κηρύσσει, ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ Πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε, ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ Εὐαγγέλιον ἕτερον, ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἀνέλχεσθε*. Εἰ οὖν οὗτος τὰ τοῦ Εὐαγγελίου σφραγίζει, τί πείσονται λοιποὶν οἱ τὰς αἰρέσεις παρεϊτάγοντες, ἢ οἱ πιστεύοντες αὐτοῖς; Ἀλλὰ τί φασὶ πρὸς ἡμᾶς; Πῶς οὐ πάντες διδάσκουσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καθάπερ καὶ σύ ὡδε σήμερον; Γνώτωσαν δὲ, ὅτι πάντες οἱ διδάσκοντες τὰ τῶν ἀποστόλων, ὡς βέβαια βεβαιοῦσιν, οὐδεὶς δὲ πω καινοτομεῖ ὡς μηδέπω κεκηρυγμένα· εἰ δὲ καὶ ποτε τις πλανηθεὶς ἀκουσῶς φωραθῆ, πάντως ἢ ἐπιτιμηθεὶς ἐπιστρέφει, ἢ τὸ ψεῦδος αἰρετισιάμενος, μετὰ τῶν ἔξω λογισθῆσεται, ὅπερ εἰκὸς καὶ ἐν τούτοις παθεῖν. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἔστι δοκιμάσαι τὴν ἀφροσύνην

¹² Hebr. vii, 15. ¹³ Psal. lxxxi, 6. ¹⁴ Matth. x, 16. ¹⁵ Act. iv, 12. ¹⁶ Ephes. i, 23. ¹⁷ II Cor. xi, 4.

(21) Præclarum est quod legimus in lib. xviii *Apothegmatum sanctorum Patrum* num. 4, exemplum dexteritatis S. Cyrilli Alexandrini adhibita in revocando monacho quodam admirandæ sanctitatis ob simplicitatem æque admirandam doctrinis Melchisedechitarum decepto: *Abbas Daniel narravit de alio sene magno, qui inferiores partes Egypti habitabat, quia diceret per simplicitatem, quod Melchisedech ipse est Filius Dei. Hoc autem indicatum est S. M. Cyrillo Alexandrino, et misit ad eum. Sciens autem quia signifer esset ille senex, et quidquid peteret a Deo revelabatur ei, et quia simpliciter diceret hoc verbum, usus est hujusmodi ratione dicens: Abba, rogo te, quia in cogitatione mea est, quod Melchisedech ipse sit Filius Dei, et rursus alia mea cogitatio dicit, quod non sit, et sacerdos summus fuerit Dei. Quoniam ergo ego ita hæsito de hoc,*

idcirco misi ad te, ut depreceris Deum, qualenus revelare tibi dignetur de hoc quid veritas habeat. Senex autem de conversatione sua præsumens cum fiducia dixit: Da mihi per tres dies inducias, et ego deprecor Deum, et renuntio tibi quidquid fuerit revelatum de hoc. Intrans ergo in cellam suam deprecabatur Deum de verbo hoc, et veniens post tres dies dixit S. M. Cyrillo: Homo est Melchisedech. Archiepiscopus autem respondit ei: Quomodo constat apud te, abba? Et ille dixit ei: Deus ostendit mihi omnes patriarchas, ita ut singuli eorum coram me transirent ab Adam usque ad Melchisedech, et angelus assistens mihi dixit: Ecce iste est Melchisedech; et ideo, archiepiscope, certus esto quia sic est. Abiens autem senex prædicabat per semetipsum, quia homo est Melchisedech; et gavisus est magnifice S. Cyrillus.

αὐτῶν, ὡς πάσης αἰρέσεως πονηρότεροι τυγχάνουσιν. Ἄφορισθέντες γὰρ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων καὶ ἀναθεματισθέντες, ὅπου ἀγνοοῦνται καὶ κοινωνοῦσι λάθρα, καὶ συνάγονται, τουτέστιν ὁ προειρήκαμεν, ὅτι καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν οἰκονομίαν ἀτιμάζουσιν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' εἰ καὶ ποτε διὰ τῆς ἐπιπλάστου εὐλαβείας αὐτῶν δυνηθῶσι παρ' ἐπισκόποις, ἢ περιοδεύταις (22) δεχθῆναι, εὐθὺς τοὺς θύτως πιστοῦς καὶ ὀρθοδόξους διαβάλλουσι λαθραίως ὡς κακόφρονας, καὶ μισεῖσθαι ἢ διώκεσθαι παρασκευάζουσιν. Ἄλλ' ὁ ἐπιστάμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, περιτρέπει αὐτῶν τὴν πανουργίαν· καὶ φανεροποιήσας αὐτοὺς, εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσαντο, παραχωρεῖ ἐμπσεῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΙΑ'. Ὅμως ἀφέντες αὐτῶν τὰς λαθραίας τοῦ κακοῦ συνεισφοράς, τοῦ προκειμένου γενώμεθα, τελείως αὐτῶν διελέγξαντες τὴν κακοπιστίαν. Τὸ γὰρ ὄνομα ἐκεῖνο προφήται οὐ προεκφύρασαν, ἀπόστολοι οὐκ ἐδίδαξαν, μάρτυρες οὐκ ὠμολόγησαν, οὐδεὶς τῶν πατριάρχων, ὡς Θεὸν αὐτὸν ἐρανέρωσεν, οὐδεὶς τῶν ἁγίων Πατέρων συνέγραψε. Διὸ ἀνάηψον (23), ὡ ἀνθρώπε, καὶ γῶθι, ὅτι σε ὁ διάβολος περισσῶς φρονεῖν ἐποίησεν, ἵνα τὴν ὑπερφημίαν ἐκεῖνου θελήματι νοσήσας, λοιπὸν καὶ τῷ πτώματι αὐτοῦ συγκαταπέσης. Πῶς γὰρ οὐ θελήματι; ὅτι τοσοῦτον ἔχων νέφος μαρτύρων εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἡρετίσω καὶ ὠμολόγησας, ὃ οὐδεὶς αὐτῶν ὠμολόγησεν. Εἰ γὰρ χωρὶς ἐκεῖνης τῆς γνώσεως καὶ τῆς ὁμολογίας; ἐκεῖνοι πάντες ἐσώθησαν, σώθητι καὶ σὺ κατὰ μίμησιν ἐκείνων, καὶ εἰπέ, κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον, ὅτι *Οὐδὲν ἕτερον (24) ἔκρινα εἰδέναι, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον*. Εἰ δὲ ἐκτός τοιαύτης ὁμολογίας ἐαυτῷ λογίζῃ μὴ δύνα-

²¹ Psal. vii, 16. ²² Hebr. xii, 1. ²³ I Cor. ii, 2.

(22) Licet rara admodum περιοδευτῶν mentio in veterum libris deprehendatur, ipsorum tamen nomen ipsum magna ex parte declarat. Eximios illos in ordine clericali existitisse indicant acta concilii Chalcedonensis, act. 4, ubi Alexander et Valentinus presbyteri, et insuper periodeutæ, quasi auctiores eo nomine et honestiores nuncupantur; et arguit etiam Cabassutius in not. ad can. 56 Laodic. et ex Græca lege Justiniani ad Atarbiūm præfect. c. *De episcopis et cl.* ubi proxime post chorepiscopus ante sacerdotes recensentur: eximios quoque potestate existitisse ex dicto can. Laodic. arguit Thomassinus, qui *De discipl. eccl.* p. 1, l. ii, c. 1, n. 3, et p. ii, l. iii, c. 7, n. 9, chorepiscopis illos coæquat, quod magnopere probare videtur hic locus, qui patefacit delegatum illis fuisse iudicium episcoporum proprium de recipiendis in communionem hominibus alienis, ignotis et litteris formati minime instructis. Et apud Syros celebre periodeutarum officium antiquitus existitisse in *Vita S. Jacobi Sarugiensis episc.* Syriace scripta ab anonymo, cod. Vatic. xv legimus. De hodiernis vero apud Græcos et Syrios periodeutis cum Goarius ad *Euchologium*, tum et illustrissimus Assemanus *Biblioth. Or.* tom. IV, *Diss. de Syr. et Nestor.* § 8, n. 4 et seqq.

(23) Nullus dubito quin hic S. Pater aggrediatur a quoque genitore suum, in quem cum Melchise-

A aut errorem corrigit aut illum voluntate retinens, cum iis qui foris sunt computabitur; quod æquum est etiam in istis fieri. In eo autem suam illi insipientiam ostendunt, in quo cæterorum hæreticorum nequiores sunt. Ejecti enim a sanctis episcopis, et communione pulsati, ubi minus noti sint, furtim communicant, et sacris intersunt. Hoc nimirum est, quod in principio dixeramus, quod Christi mysterium et œconomiam parvi pendunt. Neque hoc tantummodo, sed et si quando ab episcopis aut visitatoribus simulatione pietatis impetrent ut recipiantur, continuo fideles et orthodoxos tanquam male sentientes clam exagitant, et odii et vexationibus inseclari conantur. Sed qui hominum cogitationes perspicit, dolosa eorum consilia disturbat, et manifestos reddens, ipsos in foveam quam fecerunt ruere permittit, ut scriptum est ²¹.

XI. Sed furtivos eorum inferendi exitii conatus mittamus, et propositum urgentes pergamus omnino perversam eorum fidem evincere. Nomen illud non prophetæ antea enuntiarunt, non docuerunt apostoli, non confessi martyres sunt; nemo patriarcharum ut Deum ipsum declaravit, nemo patrum conscripsit. Quamobrem, heus! tu respisce, et cognosce, quod diabolus te ad sciendum supra modum impulit, ut superbix æque ac ille morbo voluntate propria contracto, consimili deinde cum illo ruina collabaris. Quomodo enim non voluntate, quando tantam testium nubem in conspectu habens ²² qui veram fidem confirmant, elegisti nihilominus, et confessus es, quod ipsorum nemo confessus fuit? Si igitur illi extra hanc fidem et confessionem positi salutem adepti sunt; et tu ad illorum exemplum salvus esse satage, et dic secundum divum Paulum, quod *Nihil aliud iudicavi scire nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* ²³.

dehitis sentientem nihilominus quam in illos stylium acuisse S. Marcum Photius memorix traditum reliquit. Profecto illud ὡ ἀνθρώπε, o homo, videtur esse compellantis hominem notum, et tantum non de nomine inclamantis.

(24) Commodum huic loco suppetit eximium monasticæ sapientiæ exemplum ex ms. cod. ita inscripto: Τῶν συλλογῶν τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Παύλου, βιβλ. δ', id est *Excerptorum a S. Patre nostro Paulo* lib. iv, ubi sequens fragmentum sumptum ἐν τῷ Γεροντικῷ, id est in libro in quo gesta seniorum enarrantur, legitur: Συνήθησάν ποτε οἱ Πατέρες τῆς Σχίτης ἰδεῖν περὶ τοῦ Μελχισεδέχ, καὶ ἐπελάθοντο καλέσαι τὸν ἄββᾶν Κόπριν. Ὑστερον δὲ καλέσαντες αὐτὸν ἠρώτων περὶ τοῦτου. Ὁ δὲ τύψας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς εἶπεν· Ἐὐαί σοι, Κόπρι! εὐαί σοι, Κόπρι! εὐαί σοι, Κόπρι! ὅτι ἔνετεῖλατό σοι ὁ Θεός, ἐγκατέλειπες· καὶ ἔ σὺ ζητεῖς παρὰ σοῦ, ἐρευνᾷς. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ ταῦτα ἐφυγον εἰς τὰ κελία αὐτῶν. Latine: *Convenerunt quondam Patres Sciteos, ut disquirerent de Melchisedech; et fugit eos vocare abbatem Koprin; vocantes autem postmodum rogarunt sententiam dicere. Tum ille suum ter manu os feriens, Ἐὐαί tibi, Kopri, inquit, ἢ tibi, Kopri, ἢ tibi, Kopri, quia, que tibi præcepit Deus, negligis; ea vero quæ abs te nequaquam ille deposcit, inquirere satagis. His auditis fratres in suas quisque cellas continuo se receperunt.*

Quod si extra hanc confessionem positos ipse tecum reputes salutem assequi non posse, jam et illud statuis apud te, sanctos omnes salutem minime assecutos. Licet vero id homines veritus verbo non proferas; quod tamen re ipsa consequitur id ipsum proclamatur majori strepitu quam vox tua ederet. Vides in quæ blasphemiarum et absurdorum monstra impegis propter istam tuam perversam fidem? Perversam autem, imo nullam satius dixerim. Cognosce, si lubet: Melchisedech signa non fecit, præcepta non protulit, minas non edixit, pro nobis non mortuus est, neque Spiritu sancti illapsu nos donavit. Quapropter nescio quid idoneum habeas prædem ostendere fidei in illum tua. Si dices quod omnia hæc carne pro nobis assumpta ille præstitit; jam vero etiam atque etiam amplius te insanæ fidei reum prodis. Quibus enim in rebus verbo aut opere se nobis Dominus patefecit, in iis etiam ut fides haberetur præcepit. Dixit enim Scriptura, quod apparuit Abrahamo, et quidem in sermone mandans ipsi præcepta, et prædicens futura, et promittens bona in terra Chaldaeorum, et ad quercum Mambre, et in aliis plurimis sermonibus et rebus; at profecto nunquam neque Melchisedech, neque per Melchisedech Scriptura demonstravit. Ideo inanis fides tua, et incognita sententia, et insana omnino isthæc tua Dei cognitio. Itaque cum orthodoxa fides multis testimoniis declarata sit; qui aliorum respexerint, et sive bene, sive male Melchisedech appellant, sive naturalem Filium Dei, aperte se Judæos profitentur, quoniam Jesus Christus ex Maria genitus ipse est Filius Dei viventis, nihilque ipsi deest, quamobrem aliunde quæramus plenitudinem: in ipso enim dignata est inhabitare plenitudo Deitatis corporaliter; et sumus in ipso omnes repleti¹¹, qui credimus sermonibus ipsius ut Filii Dei, beneplacito, virtute et gratia Dei Patris et Filii et sancti Spiritus. Ipsi sit gloria et potestas et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

¹¹ Coloss. ii, 9, 10.

σθαι σωθῆναι, ὁπλῶν, ὅτι καὶ πάντας τοὺς ἄγιους ὡς μὴ σωθέντας ἔχεις παρὰ σεαυτῶ, εἰ καὶ στόματι μὴ λέγεις ἀνθρώπους ὑποκρινόμενος, ἀλλ' ὁμῶς μεῖζον τῆς σῆς φωνῆς βοᾷ ἡ ἀκολουθία τοῦ πράγματος. Βλέπεις πόσαις βλασφημίαις, καὶ πόσοις κακοῖς περιπέπτωκας διὰ τὴν τοιαύτην σου κακοπιστίαν, μᾶλλον δὲ παντελῆ ἀπιστίαν; Τὸ δὲ πῶς, μάθε· Σημεῖα Μελχισεδέκ οὐκ ἐποίησεν, ἐντολὰς οὐκ ἔθετο, ἀπειλὰς οὐκ ὤριστο, ὑπὲρ ἡμῶν οὐκ ἀπέθανεν, Πνεύματος ἁγίου μετοχὴν οὐκ ἔδωκῆσθαι. Ἄγνοῦν λοιπὸν τίνα τῆς εἰς ἐκεῖνον πίστεως ἐγγύθιον ἔχεις πληροφάνειαν. Εἰ δὲ λέγεις, Ταῦτα πάντα σαρκωθεὶς παρέσθην ἡμῖν, πλέον ἑαυτὸν ὑπόδεικον τῆς κακοπιστίας ἐλέγχεις. Ἐν οἷς γὰρ ἡμῖν ἑαυτὸν διὰ βημάτων καὶ πραγμάτων ἐφανέρωσεν ὁ Κύριος, ἐν τοῦτοις καὶ πιστεύειν ἐνετελεῖσθαι· εἶπε γὰρ ἡ Γραφή, ὅτι ὤφθη τῷ Ἀβραάμ ἐν φωνῇ ἐντελλόμενος αὐτῷ ἐντολὰς, καὶ προλέγων τὰ ἐσόμενα, καὶ ἐπαγγελλόμενος εὐσεβείας ἐν γῆ Χαλδαίων, καὶ πρὸς τῇ δροῇ τῇ Μαμβρῆ, καὶ ἐν ἑτέροις δὲ κλείστοις λόγοις, καὶ πράγμασιν, οὐδαμῶς δὲ ἀδήλωκε, οὐτε Μελχισεδέκ, οὐτε διὰ Μελχισεδέκ ἡ Γραφή δεδήλωκε. Τούτου χάριν ἀνυπόστατος σου ἡ πίστις, δῶλον τὸ φρόνημα, ματαία ἡ τοιαύτη θεογνωσία. Διὰ τοῦτο τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διὰ πολλῶν μαρτύρων φανερωθείσης, ὅσοι ἀν βλέπωσιν ἐτέρωθεν, καὶ εὐλόγως καὶ ἀλόγως τὸν Μελχισεδέκ ὀνομάζουσιν, ἢ φύσει Υἱὸν Θεοῦ, φανερώς Ἰουδαίου· δίδου Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐκ Μαρίας γεννηθεὶς, αὐτὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λείπει, ἵνα πάλιν ζητήσωμεν ἀλλαγῶν τὸ πλήρωμα· ἐν αὐτῷ γὰρ εὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, καὶ ἐσμέν ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι πάντες, οἱ πιστεύοντες τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ Θεοῦ, εὐδοκίᾳ, καὶ θυνάμει, καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ βασιλεία, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MONITUM IN SEQUEM DIADOCCHI HOMILIAM.

(*Mat. Spicil. Rom. IV, XLIII.*)

Diadochus, Photices in Epiro episcopus, tum asceticis quæ exstant claruit, tum etiam generoso discipulo Victore Vitensi, qui ipsius hortatu Vandaliæ in Africa persecutionis scripsit Historiam magistrumque hoc præconio in præmio ornavit: « Eruditus a tanto pontifice, totoque laudis genere prædicando beato Diadocho, cujus ut astra lucentia exstant quam plurima catholici dogmatis monumenta dictorum. » Hæc porro brevis *De ascensione Domini* homilia, quam ex Vat. codice 455 deprompsimus, nota fuit Lucæ Holstenio, ut ex ejus epistola patet (ed. Boissonadii. 209-210), quanquam eam, ut alias aliorum auctorum paratas homilias, occupationibus et mox obitu, quominus typis committeret, prohibitus Holstenius est. Nos igitur hanc homiliam utpote prorsus genuinam, et sub fine etiam dogmaticam, antequam forte casu aliquo percat, in publico Ecclesiæ thesauro deponendam censuimus.

ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ

ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΟΓΟΣ

DIADOCIHI EPISCOPI PHOTICES.

IN EPIRO.

SERMO DE ASCENSIONE D. N. JESU CHRISTI.

Α'. Φέρε μοι νῦν τοὺς Ἰουδαϊκοὺς ἱερεῖς, ὥρα γάρ ἔστιν ἐπιτινικίων λόγων· φέρε ὡδε ἐκκλησιαστικά καὶ Χριστοῦ κήρυξ λέγε, καὶ ζωγράφει τῇ σῆ δυνάτει ἀληθείᾳ· πῶς μὲν ἐκείνοι τὸ ἀργύριον τῆς αὐτῶν κακοδοκίας ἐπὶ τοὺς στρατιώτας κατέβαλον, ψεύδει τὴν ἀπεριβλεπτον νομίζοντες καλύπτειν ἀλήθειαν· πῶς δὲ νῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ λειτουργοὶ τὸν ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα, καὶ ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀπεκδεχόμεθα Κύριον, Σωτῆρα τοῦτον ἀπαύστως καυχώμενοι, ὃν οὐρανοὶ μὲν ἐδέξαντο, θεοπρεπεῖ αὐτοῖς ἐπιστάντι θαύματι· γῆ δὲ βαστάζει, ὡς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ θελήσεως βασταζομένη, ὑπομένειν οὐκ ἴσχυεν· ὃν νεφέλη μὲν ὑπέλαβεν φωτὸς, ἐμπαρῶν τὸ σχῆμα πληρώσασα τῆς προφητείας· ἄγγελοι δὲ τοῖς ὕμνοις ἕχρι τῶν πατρικῶν ἀπεκατέστησαν θρόνων, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ἀπαύστως· βοῶντες· οὐτινος ὁ ψαλμῶδὸς τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἐν τῷ ἁγίῳ προθεωρῶν Πνεύματι, Ἀνάβηθ ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος, ἐψαλλεν. Προέβλεπεν γὰρ καὶ τὴν τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ὁ θεσπέσιος ψόδην.

Β'. Οἱ δὲ πατέρα τὸν πιστότατον Ἀβραάμ καυχώμενοι, ἐγγέρονται τὸν πάντων ἡμῶν Σωτῆρα οὐ θέλουσιν ἐκ νεκρῶν, ἀνυποστάτῳ φήμῃ καθ' ἑκάστην οἱ δειλοὶ νομίζοντες τὸ κάλλος τῆς τοσαύτης μολύνειν ἀληθείας (Διεφημίσθη γάρ, φησὶν, παρὰ Ἰουδαίους ὁ λόγος οὗτος ἕχρι τῆς σήμερον)· ἦντινα δαίμονες μὲν ἐπέγνωσαν· οἱ δὲ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ὑποδεδέχθαι ὁμολογήσαντες, οὕτε ἄχρι λόγου τιμῆσαι προαιροῦνται· καὶ ταῦτα τοῦ Προφήτου λέγοντος· Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ! ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπεια σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν· Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. Ἄπερ οὕτε πῶς οἱ τῆς κακίας σοφιστὰς διαστρέφαι εὐρήσουσιν, κἂν ὅπως τὸ ψεῦδος τοῦ πατρὸς αὐτῶν φιλοσοφῆσασιν· ὁ γὰρ ἐπαρθεῖς καὶ ὑψωθείς ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, Κύριος πάντως, ὅτι πρῶτον καταβὰς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναβέβηκεν εἰς τοὺς οὐρα-

I. Nunc vos appello, Judaici sacerdotes, nunc hora est victoriam canendi: adesdum, concionator et Christi praeco, eloquere, et tua potenter veracitate mihi rem describe: quomodo scilicet illi pecuniam malo consilio militibus distribuerunt, dum manifestam se putant mendacio tegere veritatem: quomodo nunc nos Christi famuli ipsum tertia die resurgentem, et in caelos ascendentem, agnoscimus Dominum, et sine pausa laetantes gratulamur: quem caeli non sine divino prodigio ascendentem receperunt; terra autem, utpote ab ejus voluntate supportata, jam portare non poterat; quem nubes lucida sustulit, prophetiae typum manifeste complens; quem angeli usque ad paternum thronum hymnis comitati sunt, ipsum virtutum Dominum et Regem gloriae²⁸ continue acclamantes. Hujus de terra in caelo reditum Psalmista in sancto Spiritu praevicens, sic psallebat: *Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce tubae*²⁹. Nimirum sanctorum quoque Evangeliorum divinus vir canticum praesentebat.

II. Sed enim hi qui se fidelissimum Abrahamum habere patrem gloriantur, negant nostrum omnium Servatorem de mortuis surrexisse, falsaque fama putant hi infelices tantae veritatis decus posse corumpere. Diffamatus est enim, ait evangelista, apud Judaeos sermo iste usque ad hodiernam diem: verumtamen fama haec daemionibus quidem nota erat; sed eam illi qui mandata Dei revereri se fidentur, nulla fide respectu dignantur; etiamsi Propheta dixerit: *Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! quoniam elevata est magnificentia tua supra caelos*³⁰. Et rursus: *Exaltare supra caelos, Deus, et super omnem terram gloria tua*³¹. Haec nunquam hi malitiosi sapientes subvertere poterunt, quamvis patris sui mendacia sectentur: etenim qui elatus est supra caelos, Dominus omnino est qui cum antea se in terram demiserit, postea in caelum se

²⁸ Psal. xxiii, 10. ²⁹ Psal. xlvi, 6. ³⁰ Psal. viii, 2, 5. ³¹ Psal. lvi, 6.

sustulit. Quamobrem alibi prædixit Propheta clamans: *Domine, inclina cælos et descende; tange montes, et fumigabunt; fulgura fulgurationem, et disperges eos*²⁹. Hæc vero aiebat, potestatum infernalium cladem annuntians iis qui adhuc in umbra mortis sedebant³⁰: quam reapse patravisse cladem, ex Domini sepultura ac resurrectione affatim persuademur. Namque alio loco rursus Psalmistam dicentem audimus: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*³¹. De mortis enim captivitate per suam resurrectionem eripiens humanum genus unigenitus Filius Dei, ascendensque supra cælos, justitiæ studiosos (est enim Rex gloriæ) armis instruxit, rationalibus loricis eos quotidie communiens qui secum sub signis humilitatis militant: quippe ipsum decebat ex ore infantium et lactentium perficere laudem³², et eos in perpetuum reprobare qui semet perfectos gloriabundi putabant. Vere enim pietatis sigillum, humilitas est: idcirco illi propterea quod non crediderint, fore ut secundum prophetiam post resurrectionem Christi, in lumine viventium versemur, vesaniæ suæ fructum retulerunt.

III. Nos autem, fratres, Psalmistæ rursus verba consideremus, ut et denuo intellectus oculis videamus ascendentem in nube supra cælos Dominum: namque apostolorum quidem testimonium sponte adhuc reticere mihi ratio suasit, ne apud insanos videar utili mihi argumento inniti, cum tamen omnis sermo apostolicus a prophetica veritate testimonium accipiat: apostolorum quippe sermones nihil aliud sunt, quam prophetiarum oraculorum proles. Quæ enim prophetæ de Domini incarnatione per prævisionem innuerunt, ea apostoli eodem Spiritu sancto instincti, præsentis cognitione tenentes enacraverunt. Siquidem, uti dictum est³³, appropinquantibus annis cognosceris, et præsentem jam tempore demonstraberis. Rursus ergo dicamus: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! quoniam exaltata est magnificentia tua supra cælos, ut perspicue cognoscamus, quod Domini incarnatio, ejusdemque e terra in cælos reditus, cujus hodie commemorationem celebramus, Dei notitia mundum replevit. Nam quandiu in terra fuit, humiliter nimis de magnitudine ejus gloriæ multi sentiebant; sed postquam manifeste in cælum rediit, omni, ut decuit, Patris voluntate completa, admiratione simul et rei cognitione repleta est terra, cum ascendentem seu assumptum omnium Dominum videret. Elevatus est enim, sive sublimis super omnes cælos exaltatus secundum prophetiam quatenus homo; ascendit autem quatenus Deus. Dicit enim Scriptura: *Ascendit Deus in júbilo, Dominus in voce tubæ.**

IV. Neque vero his verbis Propheta uteretur,

²⁹ Psal. cxxviii, 5-6. ³⁰ Luc. i, 79. ³¹ Psal. lxxvii, 19. ³² Psal. viii, 3; Matth. xxi, 16. ³³ Habac. iii, 2.

Α νούς. Διόπερ ἀλλαγῶ προανεφώνησεν ὁ Προφήτης: λέγων· Κύριε, κλίνον οὐρανοὺς, καὶ κατὰ βῆθι· ἔσθαι τῶν οὐρανῶν, καὶ κλινωσθήσονται· ἀστράψον ἀστραπήν, καὶ σκορπίεις αὐτούς. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν τῶν τοῦ ἔθου δυνάμεων τὴν συντριβὴν προεαγγελιζόμενος τοῖς ὑπὸ τὴν σκιάν ἔτι τοῦ θανάτου καθημένοις· ἦντινα ἐνεργεῖσθαι ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς καὶ ἀναστάσεως διὰ πολλῶν πεπληροφορημέθα Διόπερ ἐν ἐτέρῳ πάλιν κεφαλαίῳ τὸν Παλμυδὸν ἔχοντες λέγοντα· Ἀναβάς εἰς ὕψος, ἤχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, ἔδωκεν δώματα ἐν ἀνθρώποις. Ἐκ γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ θανάτου διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως λαβὼν τὴν ἀνθρωπότητα ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνεβῶν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ὅπλα τοῦ ἐθελουσιν δικαιοσύνην (βασιλεὺς γὰρ ἔστι δόξης) ἠύτρεπισατο, λογικοῖς θώραξι τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐν σφραγιδι ταπεινοφροσύνης στρατολογουμένους καθ' ἡμέραν ἀσφαλιζόμενος· ἔπρεπε γὰρ αὐτὸν ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσασθαι αἶνον, τοὺς τῇ οἰήσει τελεῖσθαι νομίζοντας ἀποδοκιμάσαι εἰς τέλος. Σφραγὶς γὰρ ὄντως εὐσεβείας, ταπεινωσις· διότι παρ' ἐκείνοι· μὲν ἀπειθοῦντες τὸ κατασκευῶσαι κατὰ τὴν προφητείαν διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ φωτὶ τῶν ζώντων, τῆς ἑαυτῶν κομιοῦνται ἀνοίας τοὺς καρπούς.

Γ'. Ἡμεῖς δὲ τὰ τοῦ Παλμυδου καὶ πάλιν, ἀδελφοί, φιλοσοφῶμεν ῥήματα, ἵνα ἴδωμεν καὶ πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ λόγου τὸν ἐπὶ νεφέλης εἰς οὐρανούς· ἀναβάνα Κύριον· τὴν γὰρ τῶν ἀποστόλων μαρτυρίαν τῶς σιωπῶν με πρότρέπεται ὁ λόγος, ἵνα μὴ ὀβῶ παρὰ τοῖς ἄφροσιν ἐμαυτῷ συνηγορεῖν, ὅποτε πᾶς ἀποστολικὸς λόγος, ὑπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρεῖται ἀληθείας· γεννήματα γὰρ ὄντες οἱ αὐτῶν λόγοι γνωρίζονται τῶν προφητικῶν ῥήσεων. Ἄ γὰρ οἱ προφήται κατὰ πρόγνωσιν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἠν[ο]ρίζαντο, οἱ ἀπόστολοι ταῦτα κατ' ἐπίγνωσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐμπνευσθέντες ἁγίου Πνεύματος διετρέψαν. Ἐν τῷ ἐγγίσει γὰρ, φησὶν, τὸ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ, ἐν τῷ παρῆαι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ. Εἰψαμεν οὖν πάλιν· Κύριος, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ βρομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ! ὅτι ἐπὶ ῥῆθῃ ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα γινώμεν σαφῶς, ὅτι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ ἀπὸ γῆς αὐτοῦ εἰς οὐρανούς· ἐπάνοδος, ἥστινος τὴν μνήμην σήμερον εορτάζομεν Θεοῦ γνώσεως τὸν κόσμον ἐπλήρωσεν. Ἔως μὲν γὰρ ποῦ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, μικρὰ περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς αὐτοῦ δόξης οἱ πολλοὶ ὑπελάμβανον· ἐπειδὴ δὲ ἐμφανῶς ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πᾶσαν τὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς ἔπρεπε, ἀποπληρώσας βούλησιν, θαύματος ἡ πᾶσα καὶ γνώσεως ἐπληρώθη αἰτήσις, ἀναβαίνοντα ἤτοι ἀναλαμθανόμενον τὸν τῶν ὀλων Κύριον θεωροῦσα. Ἐπὶ ῥῆθῃ μὲν, ἥτοι ὑψώθη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν προφητείαν, ὡς ἀνθρώπος· ἀνέβη δὲ ὡς Θεός· Ἀνέβη γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.

Δ'. Οὐκ ἂν δὲ τούτοις ὁ Προφήτης ἐχρήσατο τοῖς

βήμασιν, εἰ μὴ τὴν κάθοδον αὐτοῦ ἦν προθεωρήσας ἅπασιν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπλανῶς τῆς προγνώσεως. Ποῦ γὰρ ἦν ἀκλουθὸν εἰπεῖν αὐτὸν, Ἵψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου; ἢ πάλιν· Ἀνέβη ὁ Θεός ἐν ἀλαλαγμῷ, εἰ μὴ καὶ τὴν κατάβασιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάβασιν ἦν θεωρήσας ὁ θεολόγος τῆ προγνώσει τοῦ Πνεύματος: Διὰ τοῦτο μὲν, ὡς προέφη, ποῦ μὲν αὐτὸν ἐπαρθέντ᾽ λέγει, ποῦ δὲ ἀναβάντ᾽, ἵνα Θεὸν καὶ ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν εἶναι πιστεύσωμεν ἐν μιᾷ ὑποστάσει. Διὰ μὲν γὰρ θεότητα ἀνέβη· διὰ δὲ τὸ σῶμα ἐπιῆρθαι λέγεται, τουτέστιν ἀνελήθη. Οὐκοῦν διὰ πάντων δεῖ νοεῖν, ὅτι ὁ κατελθὼν αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀνελθὼν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πάντα τῆς αὐτοῦ πληρώσει χρηστότητος, [καὶ] τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ πρῶτον ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθόδου ῥυσάμενος, εἰς τέλος ὑψώσῃ. Τί γὰρ φησιν Ἵψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου, ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου. Ἀγαπητοὶ γὰρ ἄνωγες εἰσὶ τοῦ Κυρίου κατὰ πρῶτον λόγον, οἱ τὸ αὐτοῦ πάθος διὰ πάντων κοινωνήσαντες, καὶ αὐτόπται καὶ κήρυκες γενόμενοι τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος.

Ε'. Ἄστε ἵνα μὲν καὶ τὸν αὐτὸν οἱ προφήται ἐκήρυττον Κύριον· τῆς δὲ σαρκώσεως αὐτοῦ τὸ σχῆμα εἰς μίαν, ὡς τινες εἰσηγοῦνται, οὐ συνέχεαν φύσιν· ἀλλὰ τὰ μὲν τῆ θεότητι αὐτοῦ διαφέροντ᾽ ῥήματα θεοπεπῶς ἔλεγον, τὰ δὲ τῷ σώματι αὐτοῦ ἀνθρωποπεπῶς, ἵνα διδάξωσι σαφῶς, ὅτι ὁ ἀναβάς, ἦτο ὁ ἐπαρθὲς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς Κύριος, ὁ μὲν ἐστίν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχει· ὁ δὲ γέγονεν ἐκ τῆς Παρθένου, μένει ἄνθρωπος, εἰς ὃν ἐν εἶδει, καὶ εἰς ἐν ὑποστάσει. Ὁ γὰρ ἀσώματος, ἐαυτὸν τῆ προσλήψει τῆς σαρκὸς εἰδοποιήσας, ἐμφανῶς ἀνέβη διὰ τοῦτο, ὅθεν ἀφανῶς καταβὰς ἐσαρκώθη. Ἄσπερ ἀνελήθη μὲν ἐν δόξῃ, ἐπιστεύθη δὲ ἐν δυνάμει, προσδοκᾶται δὲ ἐν φόβῳ, τὴν νεφέλην πάλιν προσδοκώμενος ὄχειν τὴν προφητικὴν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κάθοδον ὑπηρετήν. Καὶ γὰρ τότε νεφέλην αὐτοῦ ὑπηρετήσασθαι οἱ προφῆται προσέειπον, ἵνα σωματώδης τις καὶ ἐλαφρῆ οὐσία τὸν σεσωματωμένον φανεῖν πάλιν βασιλεύουσα Κύριον. Βαστάζει μὲν γὰρ ἐν τῇ αὐτοῦ βουλήσει, ὡς ἔφη, τὰ σύμπαντα ὡς Θεός· ὑπὸ δὲ τῆς νεφέλης βασταχθήσεται ὡς καὶ ἄνθρωπος, ἵνα μήτε τότε τοὺς νόμους ἧς προσέλαβεν ἀρνήσῃται ὁ φιλόφυχος φύσεως.

Γ'. Διόπερ καὶ τοὺς ἁγίους ἐν νεφέλαις ἀρπαχθήσασθαι προσέειπεν ἡμᾶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὅταν ἔρχεται ἐπὶ νεφέλης ὁ ἐλθεῖν προσδοκώμενος Κύριος. Ὁ γὰρ ἀρμόττει τῷ σαρκωθέντι Θεῷ διὰ τὸ σῶμα, τοῦτο καὶ τοῖς θεωθησομένοις διὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, θεοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι φιλοτιμησαμένου Θεοῦ. Μηδεὶς οὖν ὑπολαμβανέτω τὴν πυκνότητα τῆς ἀνθρώπου φύσεως, ἥνπερ οὐσιωδῶς κοινωνήσας ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐγνώρισται, ἐκ τῶν μαρμαρυγῶν τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ἐνδόξου οὐσίας, ἀδελφοί, ἡλλοιωσθαι τὴν τῶν ἐκατέρων ἐν αὐτῷ ἀχωρίπτως ἀλήθειαν φύσεων. Οὐ γὰρ ἵνα τὸ ἑαυτοῦ

nisi simul reditum ejus prævisionis indubiæ oculo ante vidisset. Quomodo enim consentaneum erat ab eo dici, *Exaltare supra cælos, Deus, et super universam terram, gloria tua?* Aut rursus: *Ascendit Deus in júbilo*; nisi descensum simul et ascensum theologus Propheta spiritu prævidisset? Ea propter, ut dixi, modo eum elevatum Scriptura dicit, modo ascendentem, ut Deum nimirum et hominem in unica ipsum esse credamus persona. Nam deitate quidem ascendit, corpore autem in altum ferri dicitur, id est, assumi. Ex his igitur omnibus cognoscere oportet, eundem esse et qui descendit, et qui ascendit super omnes cælos, ut omnia bonitate sua repletet²⁴, atque in primis apostolos suos, de peccati passionibus per sancti Spiritus inmissionem liberatos, in perfectam sublimitatem extolleret. Secus enim, cur dixisset: *Exaltare supra cælos, Deus, et super universam terram, gloria tua*²⁵, ut liberentur dilecti tui²⁶. Vere enim, et antea dictum est, sunt dilecti a Domino hi qui et passionibus ejus in cunctis fuere participes, et ejusdem magnalia oculati testes prædicaverunt.

V. Igitur unum eundemque prophetæ prædicaverunt Dominum, et incarnatam ejus formam nequaquam, ut nonnulli obrudunt, in unam naturam confuderunt; sed quæ ejus divinitati locutiones congruebant, eas magnifice protulerunt; quæ vero corpori, eas humano modulo moderati sunt: quod natura sua est, a Patre est; quod ex Virgine est factum, homo manet, in unica tamen forma unaque persona subsistens. Nam qui incorporeus, carne assumptus, induit sibi figuram, is nimirum cum hac visibiliter ascendit unde invisibiliter antea ad induendam sibi carnem descenderat. Itaque assumptus est gloriose, creditur ei ob miracula, expectatur cum timore, donec iterum prophetam nubem descensus sui vehiculum habeat: nam et illo tempore nubem habiturum ministram prophetæ prædixerunt, nempe ut corporea simul levisque substantia, incorporatum rursus Dominum gestet. Omnia quidem voluntate sua portat uti Deus, portabitur autem ut homo, ut ne leges quidem videatur ejus naturæ negligere, quam animarum nostrarum causa adoptavit.

VI. Quare etiam sanctos in nubibus abreptum iri jam docuit divinus Paulus²⁷, cum venerit, inquiens, in nubibus qui venturus expectatur Dominus. Nam quod Deo incarnato propter corpus convenit, id deificatis quoque nobis fieri congruet, propter divitias gratiæ ejus, quoniam homines deificare per suam benignitatem Deus vult. Nemo igitur, fratres, existimet, densam hominis naturam, quam substantia-liter sanctum Dei Verbum sibi univisse videmus, nemo, inquam, existimet, radiis divinæ ejus glorio-sæque substantiæ immutatam esse, quominus vere subsistant inseparabiles duæ naturæ. Non enim, ut

²⁴ Ephes. iv, 10. ²⁵ Psal. lvi, 6. ²⁶ Psal. lxx, 7. ²⁷ I Thess. iv, 16.

phantasticam figuram sibi efficeret, incarnatus est gloriosus Deus, sed ut malum habitum a serpente diabolo in homine seminatum, participatione sua in perpetuum aboleret. Habitum ergo, non naturam, incarnatio Verbi immutavit, ut pravitate memoriam exuamus, Dei autem charitate vestiamur: non sane ut mutemur in id quod non eramus, sed ut secundum illud quod fuimus, cum gloria renovemur. Ipsi igitur gloria et potentia, qui de caelo invisibiliter descendit, illucque manifeste ascendit, qui est ante saecula, et nunc, et in perpetuum. Amen.

πλάσμα φαντάση, ἐσαρκώθη ὁ Ἐνδοξος, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐνοσπαρεῖσαν ἐν αὐτῷ ἔξῃ ἐκ τοῦ θφειως τῆ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ ἀναλώση εἰς τέλος. Ὡστε ἔξιν, οὐ γὰρ φύσιν, ἤλλαξεν ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου, ἵνα τὴν μὲν μνήμην ἐκδυσώμεθα τοῦ κακοῦ, τὴν δὲ ἀγάπην ἐνδυσώμεθα τοῦ Θεοῦ· οὐκ εἰς ὅπερ μὴ ἦμεν ἀλλασσόμενοι, ἀλλ' εἰς ὅπερ ἦμεν τῆ ἀλλαγῆ μετὰ δόξης ἀνακαινιζόμενοι. Αὐτῷ τοίνυν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τῶ κατελθόντι ἐξ οὐρανῶν ἀφανῶς, ἀνελθόντι δὲ εἰς οὐρανούς ἐμφανῶς, τῷ πρὸ τῶν αἰῶνων καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

MONITUM

IN SEQUEM MARCI DIADOCHI SERMONEM CONTRA ARIANOS.

(GALLAND., *Veterum Patrum Biblioth.*, t. V, Proleg., p. xxiv.)

I. Quis fuerit Marcus iste Diadochus, eruditi viri disquirunt, neque una est eorum sententia. Censet Wetstenius (a) sub hoc nomine aliquem significari ex episcopis Alexandrinis *Marci* evangelistæ successoribus; eodem sensu quo de Athanasio in ejus *Encomio* legitur: Ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἦττον τῆς εὐσεβείας ἢ προεδρίας διάδοχος. Minus belle enimvero, ut videtur: sive spectes, scriptorem hunc ecclesiasticum non τὸν Μάρκου διάδογον, sed τὸν Μάρκον Διάδογον appellari; sive attendas, plures recenseri Marcos in serie præsulum Alexandrinorum; sive denique intelligas, inter aliarum sedium episcopos simpliciter *Diadochi* nomine nonnullos inscribi. Neque porro melioris notæ fuerit altera ejusdem eruditi viri conjectura, qua ductus opinatur eundem fuisse beatum Marcum nostrum cum eo, qui μακάριος Διάδοχος ὁ Φωτικῆς sancto Maximo memoratur (b). Hic enim neque *Marci* prænomine notatur, neque adversus Arianos stylum uspiam strinxisse agnoscitur; qui nimirum medio sæculo v clarus, ut sue loco dicturi sumus, varia scripserit ascetica, sanctis Patribus contra Monophysitas et Monothelitas laudata. Contra vero auctor de quo loquimur, sæculo iv currente floruisse merito existimatur, dum scilicet in Ecclesia turbas ciebant Ariani.

II. Rectius itaque conjecisse videntur viri docti, qui beatum Patrem nostrum, unum ex iis duobus

B Marcis *Ægypti* episcopis fuisse opinantur, quorum alter *Philarum*, alter *Zygrorum* Ecclesias rexisse feruntur: quippe primum ab Arianis in exilium pulsus, teste Athanasio (c); deinceps autem, e vivis sublato Constantio, ab exilio revocatus sub *Juliano* apostata, synodo Alexandrinæ anno 362 coactæ interfuere, ut idem scribit Athanasius (d). Alios quidem Marcos duos *Ægypti* episcopos compertimus (e), ab *Alexandro* episcopo Alexandrino ordinatos: quorum ille in superiorem Oasim, hic autem *Ammoniacam* fuit deportatus: ex quibus unum alterumve si malis ipsum esse nostrum *Marcum Diadochum*, haud equidem repugnaverim: licet sententia de duobus Marcis prioribus magis placeat.

III. Verum, quicumque demum fuerit *Marcus Diadochus* de quo hic sermo, exstat ejus nomine inscriptus *Sermo contra Arianos*, quem superiore sæculo desinente in lucem extulit ex insigni ms. codice bibliothecæ *Basilienensis* sancti *Athanasii* opera complectente, *Joannes Rodolphus Wetstenius* ad calcem *Origeniani* operis *De oratione*. Missa porro *Wetsteniana* versione, aliam adjecimus quam ad textum amussim accuratius elaboratam nobis præter expectationem exhibuit *V. C. Joannes Baptista Galliciollius*, Græce et Hebraice doctus; cujus candidæ humanitati ac benivolentiæ plurimum nos debere palam, et lubenter quidem, profitemur.

(a) Wetst. Proleg. ad N. T. Gr. cap. vii, p. 70 edit. in-fol.

(b) Maxim. *Disput. cum Pyrrh.* opp. tom. II, p. 168.

(c) Athan. *Apolog. pro fuga sua* § 7 Opp. tom. I,

pag. 324.

(d) Id. *Tom. ad Antioch.* tom. I, part. II, pagg 770, 776.

(e) Id. *Hist. Arian. ad monach.* § LXXII, pag. 387

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟΣ.

BEATI MARCI DIADOCHI

SERMO CONTRA ARIANOS

Interprete Joanne Baptista Gallicciolli.

Α'. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὁ Λόγος ἦν ἅπλως πρὸς τὸν Θεόν· καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ἀρχῆς κρείττονα τὸν Λόγον ὁ θεολόγος λέγει· καὶ οἱ τὴν Ἀρείου μελετῶντες μανίαν, λέγουσιν· Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Ἦν τὸ φῶς ἀληθινόν, ὃ εὐαγγελιστῆς βοᾷ· καὶ τὸν αἰδίον ἤττονα τῶν οικείων ἐνοῦν ὁ καταγέλαστοι εἶναι φαντάζονται. Ὑπερεκπίπτειν γὰρ τὰς θεομάχους αὐτῶν ἐνθυμήσεις τῆς τοῦ θεοῦ Λόγου ζωῆς δι' ὑπερβολὴν οἰήσεως ὑπολαμβάνουσιν. Εἰ δὲ Θεοῦ ζωὴ ὑπὸ ἀνθρωπίνης φθάνεται διανοίας, τῆς ἐκείνων μόνης κἄν εἴη τοῦτο κρίνειν ἀλογίας· πῶς δὲ καὶ προσκυνοῦσι τὸν ὑπὸ ἀνθρωπίνων, ὡς νομίζουσι, καταλαμβανόμενον λογισμῶν; ἢ πῶς αἰτοῦσι ζωὴν, καὶ τοῦτο αἰώνιον, τὸν ἀρξάμενον, ὡς ὑπονοοῦσι, τοῦ ζῆν, ἀγνοοῦντες, ὡς εἰκεν, ὅτι ἀεννάου μόνον ἐστὶ ζωῆς φιλοτιμείσθαι ζωὴν. Οἶδα γάρ, φησὶν ὁ θεοπέσιος Ἰωδ, ὅτι ἀένναός ἐστιν ὃ ἐκλύει με μέλλων. Ζωὴ γὰρ ἀρχὴν ἔχουσα, κἄν πέλαγός τι ἐξ ἡ ἀρῆτον τὴν οὐσίαν, ζωὴν δωρεῖσθαι ἢ ποιεῖν οὐ δύναται. Καὶ τοῦτο ἐκ φανερῶν καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἐγνωσμένων πραγμάτων πιστωσόμεθα. Τὸ μὲν γὰρ ἀεννάω πλούτῳ προχοόμενον ὕδωρ, καὶ χώρας καὶ πόλεις πολλαῖς ὄλας ἀρδεῖ μένον ἀεὶ πλούσιον· τὸ δὲ κατὰ τινα σύστασιν αὐξανόμενον, εἰς ἑαυτὸ μὲν πλουτεῖ καὶ τοῦτο πενιχρῶς, χώρα δὲ ἢ πόλις ἐξ ἑαυτοῦ μεταδίδοναι οὐ δυνάμεται· οὐ γὰρ εὐπορεῖ ἐκείνων τῶν πολυδύδων καὶ φιλοδώρων φλεβῶν, ἔν' ἔχει ἀφειδῶς ὅπερ ἔχει δίδοναι. Ἀλλ' ἐκείνοι μὲν ἀφρονες· ἐγὼ δὲ λέγω, μᾶλλον δὲ ἢ καλὴ ἀλήθεια, πᾶσαν ἐνθύμησιν τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἠτάσθαι ζωῇ. Ὡς γὰρ τὸ ἀναρχον τοῦ Πατρὸς ἀκατάληπτον, οὕτως καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Υἱοῦ ἀνεξίτητος. Διόπερ ὃν τρέπον τὸ, Ἐγὼ εἰμι ὄντων, ἀπολελυμέναις μόνον ἐνοιαῖς θαυμάζεται· οὕτως καὶ τὸ, Ἦν, ἐν ἀκατάληπτῳ τῇ δόξῃ πιστεύεται· ὡς ἐπάνω πάσης γνώσεως ἐνδαιτυμένον τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πατρὶ. Τὰ γὰρ χερουδιμ, ἦτοι σεραφῆμ, ἐφ'

I. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum¹. Initio superius esse Verbum theologus asserit: at qui Arii sectantur delirium, dicunt: sicut aliquando cum non erat. *Erat lux vera*, evangelista clamat²: at sempiternus qui est, inferiorem suis cognitionibus esse ridiculi isti imaginantur: potiores enim divini Verbi vita impias cogitationes suas superba opinione arbitrantur. Quod si Dei vitam humana assequitur intelligentia, quamvis solius id sit sentire illorum insaniam; quomodo ergo adorant illum, qui humanis, ut putant, comprehenditur cogitationibus? aut quomodo desiderant vitam, et quidem æternam, illum ipsum qui vivere cœpit, ut existimant, nescientes profecto, quod sempiternæ duntaxat sit proprium vitæ, vitam largiri? *Novi enim*, ait divinus Job³, *quia sempiternus sit, qui me liberatus est*. Vita enim cui sit principium, quamvis essentiam habeat ut pelagus ineffabilem, vitam tamen dare vel efficere nequaquam potest. Et hoc ex manifestis omnibusque nobis cognitibus rebus comprobabimus. Quæ enim indeficienti copia effunditur aqua, et agros et urbes sæpe integras rigat, manens jugiter dives: at illa quæ per quemdam confluum accrescit, in se ipsa quidem ditescit modice, agris vero de suo impertiri non valet; neque enim abundat illis felicibus et liberatibus venis, ut habeat quod copiose suppeditare queat. Sed illi quidem insani sunt: ego autem dico, atque adeo ipsamet præclara veritas, cogitationem omnem vita Verbi Dei inferiorem esse. Quemadmodum enim quod Pater principio careat, comprehendere non potest: sic et Filii vita investigari nequit. Quocirca ut illud, *Ego sum qui sum*⁴, purgatis tantummodo mentibus admirationi est; sic illud, *Erat*, in incomprehensibili opinione creditur: eo quod ultra omnem cognitionem positus sit Filius cum Patre.

¹ Job 1, 1. ² ibid. 9. ³ Job 113, 25. ⁴ Exod. 111, 14.

Nam cherubim sive seraphim, quibus magna gloria a sanctis prophetis insidere perhibetur, altitudo ac latitudo ignitæ cognitionis interpretantur : quare et oculis hæc uisionis divinæ litteræ figurant. Unde ipse divinus Joannes in ea quæ sibi ostensa est revelatione, ex ipso Domino quæ ad hoc spectant per revelationis angelum manifestius cognoscens, sic scribit : *Ego sum et qui sum, et qui venturus, Omnipotens* ; sic, propterea quod et *Qui sum, et Qui eram*, una et indivisa creduntur cogitatione. Fieri ergo nullo modo potest, ad eum loquor qui ultra cherubinorum oculos temerè elevatur, ut Christi vita imaginatione comprehendatur, quamvis infinita quædam excurrentiæ sæcula sibi quis fingens animo, ex hac præconcepta arce venari se putet illud *Eram, et Erat Verbi*. Comprehendi etenim nullatenus possunt oratione et cogitatione, necum ab hominibus sed neque a supernis omnibus potestatibus, quarum mens tota esse essentia creditur. Idem de *Qui sum* iudicium esto.

II. Si quis autem vellet, hoc ipsum quod Pater initio careat Filii principium cogitare, nihil id prohibeat. Fons enim est vivus Pater semper viventis Filii. Neque enim aliquando quidem Deus non erat Pater, aliquando autem evasit Pater; sed cum sit absque initio Deus, nullo initio est etiam Pater. Quoniam in eo quod initio careat Pater, oportet intelligere et Filii vitam. Fulgor enim paterni luminis, generatio est principio carentis veri luminis. Neque enim qui omniscius et solus potens est, absque sapientia aut virtute exstitit unquam. Vel rursus, lumen illud beatum sine fulgore exstitit unquam. Sin aliquando, juxta ipsos, paternum lumen sine fulgore fuit; non amplius Pater est lumen, secundum istorum absurditatem. Lumen enim fulgoris expers, lumen nullatenus dici queat. Qui enim possit? Istud autem illorum prorsus opinio vult, creatum fulgorem gloriam ferre increati luminis. Aut quæ prorsus necessitas fulgentissimæ illi ac beatæ gloriæ splendoris fuerit? Vel quomodo rursum dictus fertur *splendor gloriæ* Filius ab Apostolo, si quidem peculiare quodpiam principium essentia habeat? Quomodo autem omnino potuit cogitationes videre, et scrutari corda ac renes, si non erat natura Deus? Cui porro non est manifestum, splendorem semper esse lumen? Et quomodo audebit quis asserere, verum lumen non esse natura Deum? Quemadmodum enim verus Deus, Pater scilicet, lumen esse intelligitur verum; sic etiam verum lumen, Filius nempe, Deus esse intelligitur verus. Nec enim est quidpiam vero lumine æstimabilius: neque Deo vero quidpiam æquale est, nisi verus ejus gloriæ splendor. Increatum igitur, quod verum: quapropter etiam eo quod incomparabile est, verum appellatur. At quod creatum est, æquaquam verum est: siquidem illud quidem erat,

* Apoc. 1, 8. * Hebr. 1, 3.

(1) Πιστεύοντι. Forte πιστεύονται.

ἢ ὡς ἡ μέγαλοπρέπης δόξα ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν καθήσθαι μαρτυρεῖται, ὕψος καὶ πλάτος ἐμπύρον ἡρώσεως ἐρμητεύεται· καθὼς καὶ ὀφθαλμοῖς αὐτὰ ἰθεὶα πανταχόθεν διασχηματίζει Γραφή. Ὅθεν αὐτὸς ὁ θεοπέσιος Ἰωάννης, ἐν τῇ δευχθείσῃ αὐτῷ Ἀποκαλύψει, ἐξ αὐτοῦ Κυρίου τὰ περὶ τοῦτου διὰ τοῦ τῆς ἀποκαλύψεως ἀγγέλου σαφέστερον γινούς, οὕτως γράφει· Ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ Πατοκράτωρ. Οὕτως ὅτι καὶ τὸ Ὁ ὢν καὶ τὸ Ὁ ἦν. μὲν καὶ ἀδιαιρέτω πιστεύοντι (1) ἐννοιοι. Ἀδύνατον οὖν, ἀδύνατον, πρὸς τοὺς ἐπάνω τῶν χερουδιμ ὀφθαλμῶν ὕψουμένους τῇ προπετείᾳ λέγω, τὴν τοῦ Χριστοῦ καταλαθεῖν τῇ φαντασίᾳ ζωῆν· κἄν μυριῶς τινὰς πλανωμένους αἰῶνας παρὰ τῇ ἑαυτοῦ τις ἀντυπῶν διανοίᾳ, ἀπὸ τοῦ φαντασθέντος ὕψους θηρῶν νομίζῃ τὸ Ἦν, καὶ Ἦν τοῦ Λόγου. Ἀθήρατον γὰρ ἅπασ τὸ Ἦν καὶ λόγῳ καὶ ἐννοίᾳ, οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερκοσμίοις πάσαις δυνάμειν, ὧν νοὺς ἡ πάντα εἶναι οὐσία πιστεύεται. Ὅν τρόπον καὶ τὸ Ὁν.

B. Εἰ δὲ τις θέλοι τὸ τοῦ Πατρὸς ἀναρχὸν ἀρχὴν ἐννοεῖν τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲν τὸ κωλύον. Πηγὴ γὰρ ἐστὶ ζωσα ὁ Πατήρ, τοῦ ἀεὶ ζώντος Υἱοῦ. Οὐ γὰρ ποτὲ μὲν ὁ Θεὸς οὐκ ἦν πατήρ, ποτὲ δὲ γέγονε πατήρ· ἀλλ' ἀναρχος ὢν Θεός, ἀνάρχως ἐστὶ καὶ πατήρ. Διόπερ ἐν τῷ ἀνάρχῳ τοῦ Πατρὸς δεῖ ἐννοεῖν καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ζωῆν. Ἡ γὰρ ἐκλαμψὶς τοῦ Πατρικοῦ φωτὸς, γέννησις ἐστὶν ἀνάρχου τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς. Οὕτε γὰρ ὁ πάνσοφος καὶ μόνος δυνάστης ἐκτὸς ἦν σοφίας ἢ δυνάμειός ποτε· ἢ πάλιν τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ μακάριον ἐκτὸς ἦν τοῦ ἀπαυγάσματος πῶποτε. Εἰ δὲ ποτε κατ' αὐτοὺς ἦν τὸ Πατρικὸν φῶς ἐκτὸς ἀπαυγάσματος, οὐκέτι οὕτε ὁ Πατήρ ἐστὶ φῶς κατὰ τὴν ἀλογίαν ἐκεῖνον. Φῶς γὰρ ἄμοιρον ἀπαυγάσματος οὐκ ἂν λέγοιτο φῶς. Πῶς γὰρ καὶ ἐδύνατο; Τοῦτο γὰρ αὐτῶν πάντως ἡ ὑπόνοια θέλει, γεννητὸν ἀπαύγασμα φέρειν τὴν δόξαν τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς. Ἡ τίς ὅλως χρεῖα τῇ ὑπερλάμπρῳ ἐκεῖνῃ καὶ μακαρίᾳ δόξῃ γέννηται τοῦ ἀπαυγάσματος; Ἡ πῶς πάλιν εἰρητὸ ἀπαύγασμα δόξης ὁ Υἱὸς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, εἰπερ ἰδιάζουσάν τινα ἀρχὴν οὐσίας εἶχε; Πῶς δὲ ὅλως ἠδύνατο λογισμοὺς καθορᾶν, καὶ ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφροὺς, εἰ μὴ ἦν φύσει Θεός; Τίτι δὲ οὐ δῆλον, ὅτι ἀεὶ τὸ ἀπαύγασμα φῶς; Πῶς δὲ καὶ τολμήσει τις εἰπεῖν, τὸ ἀληθινὸν φῶς μὴ εἶναι φύσει Θεόν; Ἄς γὰρ ὁ ἀληθινὸς Θεός, τοῦτέστιν ὁ Πατήρ. φῶς εἶναι νοεῖται ἀληθινόν· οὕτως καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς, τοῦτέστιν ὁ Υἱὸς, Θεός νοεῖται εἶναι ἀληθινός. Οὕτε γὰρ φωτὸς ἀληθινοῦ τι τιμιώτερον, οὕτε Θεοῦ τι ἴσον ἀληθινοῦ, εἰ μὴ τὸ ἀληθινὸν τῆς αὐτοῦ δόξης ἀπαύγασμα. Ἀγεννητον οὖν τὸ ἀληθινόν· διὸ καὶ ὡς ἀπαράβλητον θν, ἀληθινὸν λέγεται. Τὸ δὲ γεννητὸν, οὐκ ἀληθινόν· ἐπειδὴ τὸ μὲν ἦν, τὸ δὲ οὐκ ἦν πρὶν ἐγένετο. Διόπερ ἐκεῖνο μὲν ἀπαθὲς, τῷ τῇ δόξῃ τὰ πάντα ἐπισκοπεῖν· ἀληθινὸν γὰρ ἐστὶ· τοῦτο δὲ τὸ φαινόμενον, ὡς ὀρῶμεν, ἑαυτῷ πάσχει τὸ φαι-

νεν· ὑπὸ γὰρ τῆς φύσεως τῆς ἑαυτοῦ νικᾶται. Ἄμλει αὐτὸς ὁ μακάριος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, καὶ Ἰῶν ἀληθινὸν τὸν Λόγον, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ ζωτῶν αἰώνιον ἐν τῇ ἑαυτοῦ εἶναι λέγει Ἐπιστολῇ διδάσκων ἡμᾶς σαφῶς, ὅτι τὸ φῶς ἀληθινὸν Θεὸς ἐστὶν ἀληθινός. Διόπερ καὶ ἐν τοῖς κόλποις αὐτὸν αἰδῶς εἶναι λέγει τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἂν ποιητὴν υἷον ὁ ἀμερῆς καὶ ὁλος φῶς Θεὸς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ εἶχεν ἀφράστοις κόλποις φέρειν. Καὶ τοῦτου πάλιν μάρτυς ὁ Παλμυδὸς ἱκανός· λέγει γάρ, ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς λογοποιούμενος, οὕτως· *Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς θυνάμεως σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀγίων σου· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. Ὁμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερὸς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν ζύξιν Μελιχισεδέκ.* Τὸ δὲ, πρὸ ἑωσφόρου, ἀλληγορούμεν ἔστι ῥῆμα. Οὐ γὰρ ὁ πάντων κτίστης μετὰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιήσιν ἐγεννήθη. Οὐδὲν δὲ ἕτερον δηλοῖ, ἢ ὅτι ἀκατάληπτός ἐστι τῷ παντὶ καὶ ἀκατανόητος ἡ τοῦ Υἱοῦ γέννησις. Ὅν γὰρ τρόπον οὐδεὶς δύναται πρὸ τῆς ἀναταλῆς τοῦ ἑωσφόρου, ὁράσει καταλαβεῖν τὴν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς Ἐλλαμψίν, κἂν ἐπ' οὐοῦ ἂν ὑψηλοτάτου ἀνέλθῃ δρους· οὕτως οὕτε τὴν τοῦ Πατρικοῦ φωτὸς δύναται τις ἐμφάνειαν καταλαβεῖν ὀφθαλμοῖς τοῦ νοῦς, κἂν ἐπάνω πάντων τῶν αἰώνων τῇ φαντασίᾳ τῆς ἐννοίας ἀνέλθῃ, διὰ τὸ ἐν ἀκαταλήπτῳ εἶναι τὴν πάχρυσον ἐκείνην ἀληθειαν. Ἔστιν οὖν τὸ, πρὸ ἑωσφόρου, ἀντὶ τοῦ πρὸ γνῶσεως· γνῶσεως γὰρ ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας. Διόπερ οὗτος πάλιν ὁ Παλμυδὸς, τὸ πρὸ ἑωσφόρου, ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ ἐρμηνεύων, λέγει· *Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.* Ὁ δὲ πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένων ἀκατάληπτός ἐστιν ἅπαξ καὶ λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ· ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἀχρόνως, κρείττων ἐστὶ καὶ νοῦς. Οὐ γὰρ γεννητῷ υἱῷ, ὁ πάντα δίκαιος Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων ἡμῶν, ὑπερουράνιον ἐκείνον, ἀγιόν τε καὶ ἀφατον κόσμον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς πᾶσαν οἰκουμένην, εἰς κληρονομίαν ἔδωκεν· ἀλλὰ Υἱῷ αὐτοῦ ἀληθινῷ, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα ἐποίησεν εἰς κληρονομίαν αὐτοῦ· ἵνα τῶν λογικῶν αὐτοῦ πάντων κτισμάτων, ὡς Λόγος Θεοῦ ὑπάρχων καὶ Υἱός, βασιλεύῃ. Πρὸς δὲν καὶ εἰρηκεν ὁ ὁλος ἀγαθὸς καὶ ὁλος πόθος Πατὴρ· *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.* Ἔνεος γὰρ ἦν τῇ σαρκὶ ὁ Υἱός, ὅτε ἀνελήφθη ἐξ ἡμῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου οὐκ ἦν ξένος ποτὲ τῇ τοῦ Πατρὸς φύσει. Διόπερ ὁλος τὸ, *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,* παρὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν αἰὶ ὄντα μετ' αὐτοῦ εἰρηται Θεὸν Λόγον. Οὐ γὰρ πρὸς ἑτεροούσιον ἂν εἶπεν Ἰῶν ὁ εἰρηκῶς, *Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω,* Πατὴρ, ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα φυσικῆς ὄλον ὑπάρχον γνῶρισμα σχέσεως· ὅπερ, οἶμαι, οὕτε οἱ Ἑλλήνων ποτὲ θεοπλάσται φαντασθῆναι ἐτόλμησαν. Ἐπεὶ ἐπικάτωσάν μοι, τίς ἡ χρεία, οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς Χριστιανούς εἶναι, καὶ οὐκ εἶσι, γεννητοῦ Θεοῦ τῷ ἀγενήτῳ Θεῷ; Εἰ μὲν γὰρ θεικῆς ἀρετῆς ἐλίπετο ὁ Θεός, ἵνα ὄργανον δυναστείας ἑαυτῷ ἐποίησε, πῶ

A sed hoc non erat antequam fieret. Ideoque illud passioni non est obnoxium, mente omnia præcurans; verum est enim: hoc autem apparet, ut certimus, sibi ipsi apparentiam patitur; ad ipsa enim sui natura vincitur. Certe ipse beatus evangelista Joannes, Verbum et Filium verum, et Deum verum, et Vitam æternam esse in sua asserit Epistola: edocens nos manifeste, quod lumen verum sit Deus verus. Quamobrem etiam in sinu ipsum semper esse Patris dicit. Non enim factitium filium is, qui individuus ac totus lumen est Deus, in suo debuisset ineffabili sinu gestare. Et hujus rei iterum testis est Psalmista idoneus; ait enim, ex persona Patris verba faciens: *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum tuorum: ex utero ante luciferum genui te. Juravit Dominus, et non penitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Illud ante luciferam, allegoricum verbum est. Neque enim universorum creator, factis jam cælis et terra, genitus est. Nihil vero aliud innuit, nisi incomprehensibilem prorsus esse et inexcogitabilem Filii generationem. Quemadmodum enim nullus potest ante ortum luciferi, obtutu cernere solaris luminis fulgorem; tametsi supra quantumvis excelsum ascendat montem: sic neque paterni luminis potest quis splendorem comprehendere oculis mentis, tametsi ultra universa sæcula mentis imaginatione transcendat; propterea quod incomprehensibilis est occultissima illa veritas. Positum est igitur illud ante luciferum pro ante cognitionem: ea enim est stella cognitionis diei. Quare idem rursus Psalmista illud ante luciferum in alio Psalmo interpretatus, ait: *Ante solem permanet nomen ejus.* Qui vero ante solem permanet, incomprehensibilis est prorsus et oratione et cogitatione: quoniam enim sine tempore erat, etiam mente ipsa superior est. Non enim factitio filio justissimus Deus ac Pater omnium nostrum, supercælestem illum, sanctumque et ineffabilem mundum; nostrum item universum orbem, in hæreditatem dedit; sed Filio ejus vero, per quem etiam universa fecit in hæreditatem ejus, ut rationabilibus ejus omnibus creaturis, utpote Verbum Dei existens et Filius, imperaret. Ad quem etiam dixit optimus studiosissimisque Pater: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Hospes enim erat propter carnem Filius, quando assumptus est hinc in cælum, ubi hospes non fuit unquam propter Patris naturam. Idcirco omnino illud, *Sede a dextris meis,* a Deo Patre ad semper existentem secum dicitur Deum Verbum. Neque enim ad alterius substantiæ Filium dixisset inquam Pater, *Gloriam meam alteri non dabo*, vocabulum illud, quod omnino nota est naturalis habitudinis, quodque, ut opinor, neque ex gentibus olim qui idolaungebant, imaginari ausi sunt. Et sane dicant mihi qui arbitrau-

⁷ I Joan. v, 20. ⁸ Joan. i, 18. ⁹ Psal. cix, 3, 4. ¹⁰ Psal. lxxi, 17. ¹¹ Psal. cix, 1. ¹² Isa.

tur se Christianos esse, neque tamen sunt; quæ necessitas fuerit factitii Dei, Deo qui factus non sit? Si quidem enim divina virtute caruit Deus ut instrumentam potentiae sibi effecerit; ubinam est perfectio ejus? Quod si redundantis boni desiderio tenebatur, quænam hujus necessitas fuerit, dicant mihi, Deo qui nec affectionibus subest, nec indigentiae? An omnino opus erat, secundum illorum recordiam, ut qualemcunque demum Filium haberet me referre stultitiam eorum, qui se quidem Christianos dicitant, ethnici tamen erroris mortiferis sunt imbuti commentis.

III. Sed non erat, aiunt, qui genitus est, antequam ipse gigneretur. Ego verum rursum dico, illum estenus fuisse, quatenus erat qui Pater est: ut pote qui splendor erat gloriæ paterni luminis. Quamobrem etiam superiorem scio omni causa esse Christi generationem. Nec enim concupiscens Deus paternam dignitatem, genuit Filium, sed sicut fuit semper Deus, sic fuit semper etiam Pater gloriæ. Quocirca, non propterea quod minime assequitur humana cogitatio ejus generationem, ideo quis debet audere attemperare suis cogitationibus eum qui sempiternus est: quandoquidem istud etiam de ipso Pater sentire, facile aliquis stultorum audebit. Impossibile est enim ut quis, tametsi quantumvis elevetur imaginatione mentis, Dei vitam sibi animo fingat. Quomodo enim is qui finita constat natura, infinitam Dei vitam cogitare animo poterit? Sed quousque quidem valet, imaginatione audet: ad terminos vero propriarum cogitationum ubi pervenerit, ex principio aliquo impuro ipsamet etiam Patris ingenerabilitatem imaginatur, ob mentis inopiam. Et hæc quidem eorum sapientes ex figuris quibusdam syllogisticis comminiscentes disserunt.

IV. Alii autem, ac propemodum omnes, illud: *Dominus creavit me principium viarum ejus* ¹³, ad eversionem veritatis jugiter allegantes, non erubescunt. Ego autem et hanc orationem fidam mei patronam in Deo adjiciam: etsi cum proverbialis sit oratio, obliquo quodam intuitu unum mihi comprobet sensum. Creatus est enim is, qui est increatus, carnis assumptione, ab approbante Patre; pro nobis factus homo, ut reconciliaretur quidem homo Deo; Deus autem inciperet deinceps venire ac manere penes hominem. Homo enim re vera factus est Dei locus, pæriete intergerino similitatis dissoluto per incarnationem Verbi Dei. Itaque ipse Dominus in Evangeliiis, interpretatus nobis hujus orationis vim atque veritatem, ait: *Ego sum via, et veritas, et vita* ¹⁴. Veritas quippe, qui ante omnes colles generatur, utpote Verbum; hoc est, efficaci motione ceu sapientia ex Sapiente procedit, ut vivo Verbo in vitam non exstantia vocentur a vivo Deo. Sapientia enim sapientis, Verbum est et vita Dei, qui solus exstat. Itaque etiam omnia per ipsum, ut credimus, ad exstantiam vocata sunt.

Α τὸ τέλειον αὐτοῦ; Εἰ δὲ περιττοῦ καλοῦ ἐπιθυμῆσαι, τίς ἡ χρεια τοῦτου, εἰπάτωσάν μοι, τῷ ἀπαθεί καὶ ἀπροσδοεῖ Θεῷ; Ἡ πάντως ἔδει, κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην, οἰονδήποτε υἷόν ἔχειν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἵνα μόνον λέγοιτο Πατήρ; Αἰσχύνομαι λέγων τὴν ἀνοίαν τῶν Χριστιανῶν μὲν ἑαυτοὺς λεγόντων εἶναι, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ πλάνης τὰ θανατηφόρα παιδεύμενων μελετήματα.

verus Deus, tantum ut diceretur Pater? Pudet

Γ. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησὶν, ὁ γεννηθεὶς πρὶν αὐτὸν γεννηθῆναι. Ἐγὼ δὲ πάλιν λέγω, ὅτι τοσοῦτον ἦν, ὅσον ἦν ὁ ὢν Πατήρ· ὡς ἀπαύγασμα ἦν τῆς δόξης τοῦ φωτὸς τοῦ Πατρικοῦ. Ὅθεν καὶ καλλίονα οἶδα πάσι; αἰτίας οὐσαν τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ ἐπιθυμῆσας ὁ Θεὸς τοῦ πατρικοῦ ἀξιώματος ἐγέννησε τὸν Υἱόν· ἀλλ' ὡς ἦν αἰεὶ Θεὸς, οὕτως ἦν αἰεὶ καὶ Πατήρ τῆς δόξης. Ὅστε οὐκ ἐπειδὴ οὐ φθάνει ἀνθρωπεία ἐνθυμήσεις τὴν αὐτοῦ γέννησιν, τοῦτω τις ὀφείλει τῶν ἑαυτοῦ ἐνθυμήσεων ἐγγὺς τολμῶν φέρειν τὸν ἄδιον· ἐπεὶ τοῦτο καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς διανοεῖσθαι τις τάχα τῶν ἀγρόνων τολμήσει. Ἀδύνατον γὰρ τινα, κἂν ὅπως ἂν ἐπαρθείη τῇ φαντασίᾳ τοῦ νοῦς, Θεοῦ φαντασιωθῆναι ζωὴν. Πῶς γὰρ ὁ ἐν μεμετρημένῃ πεπλασμένῳ οὐσίᾳ τὴν ἀμέτρητον τοῦ Θεοῦ ζωὴν ἐνθυμηθῆναι δυνήσεται; Ἀλλὰ μέχρι μὲν πῶ δύναται, τολμᾷ τῇ φαντασίᾳ· εἰς δὲ τοὺς ὅρους τῶν οικειῶν ἐνθυμήσεων καταπίπτων, κατ' ἀρχὴν τινα μετέωρον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀγεννησίαν τοῦ Πατρὸς φαντάζεται, διὰ πένιαν νοῦς. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν εἰ παρ' αὐτοῖς σοφοὶ ἐκ σχημάτων τινῶν συλλογιστικῶν μηχανώμενοι διαλέγονται.

Δ. Οἱ δὲ ἄλλοι, καὶ σχεδὸν πάντες, τὸ, Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, παρ' ἀνατροπῆν τῆς ἀληθείας αἰεὶ προσφέροντες, οὐκ αἰσχύνονται. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτον τὸν λόγον πιστὸν ἑμαυτοῦ συνήγορον ἐν Θεῷ προστήσομαι· εἰ καὶ παροιμιώδης ὢν ὁ λόγος, λοξῶν τινι βλέμματι τὸ ἑαυτοῦ μοι διαλέγεται φρόνημα. Ἐκτίσθη γὰρ ὁ ἀκτίστος τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς ὑπὸ τῆς εὐδοκίας τοῦ Πατρὸς, δι' ἡμᾶς γενόμενος ἀνθρώπος, ἵνα καταλλαγῇ μὲν ἀνθρώπος τῷ Θεῷ, Θεὸς δὲ ἀρξῆται ἐκ τούτου ἐρχεσθαι καὶ μένειν πρὸς ἀνθρώπον. Χωρὶον γὰρ ὄντως γέγονεν ὁ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ, τοῦ μεσοφράγματος τῆς ἐχθρας λυθέντος διὰ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Διὸ περ αὐτὸς ὁ Κύριος, ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἐρμηνεύων ἡμῖν τὴν τοῦτου τοῦ λόγου δυνάμιν τε καὶ ἀλήθειαν, λέγει· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ. Ἀλήθεια, ἐπειδὴ πρὸ πάντων βουῶν γενᾶται, ὡς Λόγος, τουτέστι δημιουργῶ κινήσει, ὡς σοφία ἐκ σοφοῦ προέρχεται· ἵνα τῷ ζῶντι Λόγῳ εἰς ζωὴν τὰ οὐκ ὄντα κληθῆ ὑπὸ τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ σοφοῦ, Λόγος ἐστὶ καὶ ζωὴ τοῦ μόνου ὄντος Θεοῦ. Διὸ δὴ καὶ πάντα δι' αὐτοῦ, ὡς πεπίσμεθα,

¹³ Prov. viii, 22. ¹⁴ Joan. xiv, 6.

εις τὸ εἶναι κέκληται. Ἐκάλεσε γὰρ Ὁ ὢν τὰ οὐκ ὄντα διὰ τοῦ ὄντος· ἵνα φανῆ δι' αὐτοῦ τὰ μὴ ὄντα. Ὁδὸς δὲ, διὰ τὸ ἐκ τῆς αὐτοῦ, ὡς ἐφην, σαρκώσεως φοιτᾷν τε τὸν Πατέρα εἰς ἄνθρωπον, καὶ ἄνθρωπον προσεγγίζειν τῷ Πατρὶ. Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Διὸ πάλιν λέγει· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ Πατὴρ ἀγαπήσει αὐτόν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. Ὡστε τὸ, Κύριος ἔκτισέ με, τῇ σαρκώσει τοῦ Λόγου, ὅς ἐστι σοφία καὶ δύναμις τοῦ Θεοῦ, διαφέρει· ὁ γὰρ ἔμμελλε σαρκωθείς ἐπιδεικτικῶς λέγειν, τοῦτο προεῖπεν ὅσα παρὼν ὡς Θεός. Ὡν τρόπον καὶ περὶ τῆς διαρπαγῆς τῶν ἱματιῶν αὐτοῦ φαίνεται διὰ τοῦ Προφήτου ὁ μόνος δυνάστης καὶ μόνος ἀψευδῆς προειρηκῶς Κύριος· Διεμερίσαντο τὰ ἱματία μου ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον· τὸ μέλλον γίνεσθαι, οὐ μὴν δὲ γενόμενον, πάλιν εἰπὼν ὁ ἀληθινός· οὐδὲν γὰρ πῶρρω διὰ ὑπερβολῆν τρανέτης τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Λόγου· ἐπειδὴ καὶ τῶν ὀρεδῆσαντες ἐσομένων, ἔγγυς ἔγαν ὁ Θεός. Θεὸς γὰρ, φησὶν, ἐγγίζω ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος. Διόπερ ὑπομνησαί ἡμᾶς τῆς παρομιώδους ἐκείνης, ὡς εἶπον, ῥήσεως βουλευθείς ὁ ἀπλάνητος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, τουτέστιν ἡ ὑπὸ Σολομῶνος ῥηθείσα, σαφῶς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύων ἐφη. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐν ταῖς κοιναῖς αὐτῶν Πράξεσι φαίνεται λέγων· Ἀσφαλῶς οὖν γινώσκω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστόν ὁ Θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. Χριστὸν μὲν γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν ὁ Πατὴρ, νοητῇ χρίσει χρίσας, διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς σαρκός· οὐχ ὡς αὐτοῦ εἰς προκοπὴν ἀγιασθῆναι ὀφειλοντος, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ μακαρίας μεσιτείας εἰς ἡμᾶς κατασκηνώσαν τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς υιοθεσίας, υἱὸς ἡμᾶς ποιῆσῃ τῆς χάριτος τοῦ Πατρὸς. Κύριον δὲ, ἐπειδὴ τὴν κατὰ πάντων αὐτῷ ἔδωκεν, ὡς Υἱὸν μονογενεῖ, κυρίαν· ὡς δι' αὐτοῦ πάντων ἡμῶν ῥυσθέντων ἐκ τῆς κακίας τῆς φθορᾶς. Ὁ οὖν ὢν τῇ φύσει Κύριος ἐδεῖχθη ὢν τῶν ἀπάντων Κύριος, ὅτι φανερόν αὐτὸν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ποιήσας τῇ αὐτοῦ κληρονομίᾳ, ἔλεγεν ὁ Πατὴρ· Αἰτησαι γὰρ, φησὶ, παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου ἐν ἔρατα τῆς γῆς.

Ε. Ἄλλὰ καὶ λέγουσι πάλιν, ὅτι ὁ εἰρηκός, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, οὐ δύναται εἶναι ἴσος· ὅπερ ἑαυτὸν ὠμολόγησεν ἠτάσθαι τῷ Πατρὶ. Μείζονα δὲ ἐγὼ οὔτε δυνάμει οὔτε τῇ δόξῃ πέπεισμαι εἶναι ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, ἢ μόνον ὅτι τὸ τοῦ Πατρὸς πρῶτον διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς φύσεως ὄνομα λαμβάνει. Διόπερ καὶ ὅλως ἐκείνῳ τῷ λόγῳ ὁ εὐγνώμων ἐκείνος καὶ ἀληθινὸς καὶ ὅλος γλυκύτερος Υἱὸς χρησάμενος φαίνεται. Κεφαλὴ γὰρ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστι τοῦ Λόγου, ὁ Πατὴρ ὁ πάνσοφος, οὐκ ἐν πλεονασμῷ τιμῆς ἢ δόξης, ἀλλ'

Vocavit enim *Exstans* non exstantia per *Exstantem*, ut constarent per ipsum non exstantia. Via autem, propterea quod ex illius, ut dixi, incarnatione, veniat Pater ad hominem, et homo appropinquet Deo : *Nemo enim venit ad Patrem, nisi per me* ¹⁸. Ac proinde rursus ait : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater diliget eum: et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* ¹⁹. Ita ut illud, *Dominus creavit me*, ad incarnationem Verbi, quod est sapientia et virtus Dei, pertineat : quod enim, carne jam assumpta, demonstrando dicturus erat, hoc prædixit tanquam præsens, utpote Deus. Quemadmodum et de direptione vestimentorum suorum videtur per Prophetam prædixisse, qui solus potens ac solus verax est, Dominus : *Diviserunt sibi testimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* ²⁰. Quod futurum erat ut fieret, non autem factum fuerat, repetito dicens ipsamet qui verax est. Nihil enim remotum ab oculis Verbi, propter exquisitissimam aciem : siquidem etiam eas res quæ quandoque futuræ sunt, admodum proxime attingit Deus : *Deus enim, ait, vicinus ego sum, dicit Dominus* ²¹. Quare admonere nos proverbialis illius, ut dicebam, locutionis volens is qui erroris est nescius : *Ego sum via*, inquit : hoc est, ea quæ a Salomone dicta fuerant, manifeste se ipsum demonstrans. Quamobrem etiam apostolus Petrus in communibus eorum Actibus cernitur dicens : *Certo igitur cognoscat universa domus Israel, quoniam et Dominum ipsummet atque Christum Deus fecit hunc Jesum, quem vos crucifixistis* ²². Christum quidem enim illum fecit Pater, unctioe quæ mente concipi debeat, ungens per carnis assumptionem : non quasi ipse opus haberet ut ad profectum sanctificaretur, sed ut propter ejus beatam mediationem, in nobis habitans sanctus Spiritus adoptionis, filios nos ediceret paternæ gratiæ. Dominum autem, quoniam supra omnes ipsi dedit, ceu Filio unigenito, dominationem, omnibus scilicet nobis per ipsum liberatis a malo corruptionis. Qui igitur erat natura Dominus, constitutus est omnium Dominus, quando manifestum illum per incarnationem efficiens sua hæreditate Pater, inquit : *Postula enim, dixit, a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* ²³.

V. At enim dixerunt eum qui dixit : *Pater meus major me est* ²⁴, non posse esse æqualem : quippe qui se ipsum confessus sit inferiorem Patre. Majorem autem ego neque virtute neque gloria, persuasus sum ex divinis Litteris Filio esse Patrem, sed tantum quoniam Patris primo propter ordinem naturæ nomen usurpat. Quocirca etiam illa locutione benignus ille atque verax, totusque dulcedo Filius usus cernitur. Caput enim Filii, Verbi scilicet, sapientissimus Pater, non in excessu honoris et gloriæ, sed in hypostasi paternitatis, secundum

¹⁸ Joan. xiv. 6. ¹⁹ ibid. 23. ²⁰ Psal. xxi, 19.

²¹ Joan. xiv, 28.

²² Jer. xliii, 23. ²³ Act. ii, 36. ²⁴ Psal. ii, 8.

quam exstat et ipsum. Est enim radix veri Verbi, Pater nempe, qui est verus Deus. *Radicem* etenim, inquit Job, *Verbi ejus inveniemus*²²: hoc est, de sinu Patris esse Verbum cognoscemus. Radix enim re vera Verbi sinus Dei est naturaliter, quo Verbum radicum est. Nec quis sic insaniat, aut unquam suspicetur, quod fuerit aliquando cum sapientem Pater Verbum (*non habebat*), sive quod paternum illud et fulgentissimum lumen absque splendore fuerit aliquando. Quam rem nobis indicare manifestissime volens ipse Dominus, in Evangelii dicit: *Qui vidit me, vidit Patrem*²³. In splendore enim omnino luminis cognoscitur claritas. Et rursum: *Non credis quoniam ego in Patre, et Pater in me est*²⁴? Dicit autem etiam de indivulsa sui in Patre inexistencia: *Ego et Pater unum sumus*²⁵. Neque enim creato Verbo omnipotens Deus uti maluisset. Caruisset enim ipse sic ante generationem eo, quod habet propter ipsum.

VI. Et hæc quidem, atque his similes sunt nostræ vindiciæ. Adversarii autem veritatis iterum ex evangelicis vocibus excipientes dicunt, nescire Filium futuram judicii diem vel horam, sed Patrem tantummodo²⁶; ideoque non esse illum ex substantia Patris. Ego autem dico, imo vero sana ratio, quod idcirco istud dixit is, qui omnia habet quæ Patris sunt in magnificentia honoris (cujus re vera recordatus est qui re vera Filius est Patris, veluti cum dicit: *Nemo bonus nisi solus Deus*²⁷; et: *Non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre*²⁸), ut cognoscamus nos manifeste, quoniam non tanquam ex propria potestate hoc definiens scire se asserit, sed quoniam in Patris voluntate aut conscientia novit hoc etiam ipse: Verbum est enim ejus, et sapientia, et splendor. Quocirca et inseparabilis est, quemadmodum natura et voluntate, etiam prædestinationibus, a Patre: *Ego enim, inquit, et Pater unum sumus*²⁹. Eum etenim qui in inseparabili est proprietate jugiter in sinu Patris, nemo sane dixerit aliter scire quæ Pater novit, nisi quatenus una voluntas est unaquæ cognitio in Sapiente, et in sapientia Sapientis. Quare et cuncta quæ sunt Filii, operatur Pater, tanquam in Filio, qui vult semper quæcumque vult Pater. Dedit porro ei potestatem judicii faciendi, tanquam hominis Filio: *Et potestatem, inquit, dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est*³⁰. Quomodo et rursus ait: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra*³¹. Data est habenti; ut et Patris veritas appareret, et Filii bonitas agnosceretur. Quoniam accipiens per incarnationem quod habet per communitatem naturæ cum Patre, primam causam liberalitatis nos salvantis non recusavit, Patris scilicet charitatem. Quam tantopere per Filii sui bonitatem in nos effudit, ut participes homines

ἐν ὑποστάσει πατρότητος, καθ' ἣν ἔστι καὶ αὐτός. Ἐπειδὴ ρίζα τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου, τουτέστιν ὁ Πατήρ, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεός. Καὶ ρίζαν γὰρ, φησὶ, Λόγου, ὁ Ἰωβ, εὐρήσομεν αὐτοῦ· τουτέστιν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Λόγον γνωσόμεθα. Ῥίζα γὰρ ὄντως τοῦ Λόγου, ὁ κόλπος τοῦ Θεοῦ φυσικῶς, ὃ ὁ Λόγος ἐβρίζωται. Μηδὲ γὰρ τις οὕτως μανεῖν, ἢ ποτε ὑπολάβοιεν, ὅτι ἦν ποτε ὅτε ὁ σοφὸς Πατήρ τὸν Λόγον, ἢ ὅτι τὸ Πατρικὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπερλαμπρὸν φῶς ἐκτός ἦν ἀπαυγασμάτος ποτε. Ὅπερ ἡμῖν σημήνα σαφέστατα αὐτὸς βουλευθεὶς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγει· Ὁ ἑσπερὸς ἐμὲ, εὐχαριστῶν τὸν Πατέρα· ἐν γὰρ τῷ ἀπαυγασματι πάντως ἡ τοῦ φωτὸς γνωρίζεται λαμπρότης. Καὶ πάλιν· Οὐ πιστεύετε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστι; Λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀδιαιρέτως αὐτὸν εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Οὐ γὰρ κτιστῷ Λόγῳ ὁ παντοκράτωρ ἂν εἴλετο χρῆσασθαι Θεός· ἐπεὶ εἶπεν αὐτῷ κατὰ τοῦτο πρὸ τῆς γενέσεως, ὅπερ ἔχει δι' αὐτόν.

Γ'. Καὶ τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα δικαιώματα, ταῦτα καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας πάλιν ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν ἐπιλαμβανόμενοι λέγουσι, μὴ εἶδέναι τὸν Υἱὸν τὴν ἐσομένην τῆς κρίσεως ἡμέραν ἢ ὥραν, εἰ μὴ μόνον τὸν Πατέρα· καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι αὐτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Ἐγὼ δὲ λέγω, μᾶλλον δὲ ὁ ὑγιαίνων λόγος, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν Πατέρα μόνον εἶδέναι τοῦτο λέγει ὁ πάντα ἔχων τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν μεγαλοσύνῃ τιμῆς (ἧς ὄντως μεμνημένος, ὁ ὄντως Υἱὸς τοῦ Πατρὸς· ὡς ὅταν λέγῃ· Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός· καὶ, Οὐκ ἐστὶν ἐμὸν δοῦναι· ἀλλ' ὅς ἠτοίμασται παρὰ τοῦ Πατρὸς). ἵνα γνωσκώμεν ἡμεῖς σαφῶς, ὅτι οὐχ ὡσπερ ἐκ τῆς οικείας αὐθεντίας τοῦτο ὁρῶντας εἶδέναι ἐπαγγέλλεται, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς βουλήσει, ἤτοι εἰδήσει, οἶδα τοῦτο καὶ αὐτός· Λόγος γὰρ αὐτοῦ ἐστὶ καὶ σοφία καὶ ἀπαύγασμα. Διόπερ καὶ ἀχώριστός ἐστιν ὡς τῇ φύσει καὶ τοῖς θελήμασι, καὶ τοῖς προσηρισμοῖς τοῦ Πατρὸς. Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Τὸν γὰρ ἐν ἀδιαιρέτῳ τῇ ιδιότητι ἵστα αἰδιῶς ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἂν τις ἄλλως εἴποι· εἰδέναι ἄπερ οἶδεν ὁ Πατήρ· ὅτι δὴ μὴ θελήσει ἐστὶ καὶ μὴ γνωσῆς εἰς τε τὸν Σοφὸν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Σοφοῦ. Διὸ καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ ἐνεργεῖ ὁ Πατήρ ὡς ἐν Υἱῷ, θέλων ἀεὶ πάνθ' ὅσα θέλει ὁ Πατήρ. Δέδωκε καὶ αὐτῷ ἐξουσίαν κρίσιν ποιεῖν, ὡς Υἱῷ ἀνθρώπου· καὶ ἔξουσ' αὐτῷ γὰρ, φησὶν, ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιῆν· ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ. Καθὼ καὶ πάλιν λέγει· Ἐδόθη μοι πᾶσι ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Ἐδόθη τῷ ἔχοντι, ἵνα καὶ τοῦ Πατρὸς ἡ ἀλήθεια φαίνοιτο, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ εὐγνωμοσύνη γνωρίζετο· ὅτι λαβὼν διὰ τὴν σάρκωσιν ὅπερ ἔχει διὰ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως σὺν τῷ Πατρὶ, τὸ πρῶτον αἰτίον τῆς ἡμᾶς σωζούσης φιλοτιμίας οὐκ ἠρνήσατο, τουτέστι τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγάπην· ἤνενα τοσοῦτον διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἀγαθότητος εἰς ἡμᾶς ἐξέχευεν, ὥστε κοινωνοὺς ἀνθρώπους (ὡ τοῦ τηλικούτου καλοῦ!) τῆ;

²² Joh. xix, 28. ²³ Joan. xiv, 9. ²⁴ ibid. 10. ²⁵ Matth. xx, 23. ²⁶ Joan. x, 30. ²⁷ Joan. v, 27.

²⁸ Joan. x, 30. ²⁹ Marc. xiii, 32. ³⁰ Marc. i, 10. ³¹ Matth. xxviii, 18.

ἰσπραβλήτου ἐκείνης καὶ ἀμείντου γενέσθαι δύνα-
σθαι φύσεως.

Ζ'. Ἀλλὰ λέγουσι πάλιν οἱ δεινοὶ τῆς ἀγνωσίας
συνήγοροι, ὅτι οὕτω κατὰ πάντα ἤττων ἐστὶν ὁ
Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὡς καὶ ὑποταγήσεται αὐτὸν τῷ
Σωτῆρι (2) τὸν Ἀπόστολον εἰρημέναι. Καλῶς. Τίς
οὖν ἡ αἰτία τοῦ ἄχρι νῦν αὐτὸν μὴ ὑποτετάχθαι, εἰ
ὄλωσ μέλλει ὑποτάσσεσθαι; Εἰ μὲν γὰρ ἤττων ἦν τῇ
οὐσίᾳ τοῦ Πατρὸς, τούτῳ αὐτῷ ἦν ὑποτεταγμένος ἐξ
ἀρχῆς τῷ Πατρὶ· εἰ δὲ ἕως μὲν νῦν οὐχ ὑποτετα-
κται, ὑποταγήσεται δὲ, τί τὸ αἴτιον ἄρα ἢ τῆς νῦν
αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἢ τῆς τότε δουλείας, ὅτε δεῖ τὴν
πάσαν ἐλευθερωθῆναι κτίσιν ἐπὶ δόξης τοῦ Θεοῦ;
Μανία δεινή. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος μὲν μέλλει ἐξομοιοῦ-
σθαι Θεῷ, καὶ κοινῶς τῆς θείας γενέσθαι φύσεως
ἐν ἐλευθερίᾳ τοῦ Πνεύματος· ὁ δὲ Υἱὸς τότε μέλλει
ὑποτάσσεσθαι τῷ Πατρὶ, μεθ' οὗ πάντα πεποτήκε·
τί ἂν τις περὶ τούτου λογιῆται (3); Ἐρημα ἅπαντα,
κατ' αὐτοὺς, λογικῶν ἀποδείξεων. Ἐγὼ δὲ λέγω,
ὑποταγῆν εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἐμὲ, τούτεστι τὸ αὐτοῦ
μέλος, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ὑποταγῆναι τῷ Θεῷ·
ὅπερ ἐστὶ κολληθῆναι τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ
ἄλλο μὴδὲν θέλειν, ἢ ἃ θέλει ὁ Θεός· *Τὰ πάντα ἐν
πάσιν Ἰνα ἢ ὁ Θεός.* Διόπερ καὶ τὸν ψαλμῶδον ἔχομεν
λέγοντα· *Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ
μου; κατ' αὐτῷ γὰρ τὸ σωτήριόν μου.* Ἐνώσει
γὰρ πάντως ὁ Υἱὸς ὡς μεσίτης ἐν τῇ ἑαυτοῦ σαρκὶ
τὸν υἱὸν τῆς μεστειᾶς· ἐμὲ, πάλιν λέγω, τῷ Πατρὶ·
Ἰνα τελείως πληρωσῇ τὸ σχῆμα τῆς καταλλαγῆς.
Κεφαλὴ γὰρ τῆς πάσης υἰότητος, ὁ φυσικὸς Υἱὸς
τοῦ Πατρὸς. Διὸ καὶ ἐν αὐτῷ ὁμιλοῦμαι ἐγὼ· διὰ
C
τοῦτο γὰρ καὶ ἱερεὺς ἢ μετὰ τὴν χρίσιν ἐνώπιον
τοῦ Πατρὸς· ὑπὲρ δὲ τῆς αὐτοῦ καταρτισθείσης
υἰοθεσίας, υἰοπρεπῶς μὲν διὰ τὴν φύσιν, ἀρχιερα-
τικῶς δὲ διὰ τὴν μεστειᾶν, προσάγων εὐχαριστήρια
τῷ Πατρὶ· *Ἀπαγγελῶ γὰρ, φησὶ, τὸ δρομὰ σου
σοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω
σε.* Ἄπειρ ὁ Ἀπόστολος προβασάμενος τῷ Πνεύ-
ματι, *Τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται,* ἔφη,
*τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα· Ἰνα ἢ ὁ Θεός τὰ
πάντα ἐν πάσιν.* Ὅπως ἂν γινώμεν σαφῶς ἐξ ἐνὸς
αἰτίου, τούτεστιν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς εἶναι τὰ πάντα
ἀληθείας· *Ὁ τε γὰρ ἀγάλλων, φησὶ, καὶ οἱ ἀγαλλό-
μενοι ἐξ ἐνὸς πάντες.* Ὅθεν γινώσκουμεν, ὅτι ἀγέ-
νητος μὲν Υἱὸς· ἀγιάζει γὰρ· γεννητοὶ δὲ ἡμεῖς· ἀγιά-
ζομεθα γὰρ. Διόπερ ὁ μὲν Υἱὸς υἰοπρεπῶς μὲν καὶ
ἀρχιερατικῶς ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς ἔφη, δοξάζει τὸν Πατέ-
ρα· προσάγων ἡμᾶς αὐτῷ τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ·
ὅπερ ἐστὶ παραδούναί τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ, ὡς ὢν ἐκ τῆς αὐτοῦ μακαρίας φύσεως· πατρικαῖς
προσρήσεις ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀντιδοξαζόμενος· *Παρά
σοῦ γὰρ, φησὶ, ὁ δεικνός μου ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη
λέγει.* Ἐκκλησίαν δὲ μεγάλην, τὴν ἐσομένην τῶν τε
ἀγίων ἀγγέλων καὶ τῶν δικαίων ὁμηγυριῶν· ἡμῶν δὲ
ὡς δούλοις ἐλευθερωθεῖσι πρέπει, ἵνα τὴν αὐτοῦ με-

A (proh immensam bonitatem!) incomparabilis illius
et incontaminatae esse potnerint naturae.

VII. Sed iterum dicunt isti vehementes ignorantia
patroni, quod eousque per omnia inferior est
Filius Patre, ut Apostolus de Salvatore dixerit,
ipsum subjectum iri²⁸. Optime. At quoniam causa
est, quod adhucdum ipse subjectus non sit, si om-
nino subjiendus est? Si enim inferior erat Patre
quoad essentiam, hoc ipso subjiiebatur Patri a
principio: sin vero hactenus nequaquam subjectus
est, subjiectur autem; quae causa est ergo vel
praesentis ejus libertatis, vel futurae tunc servitu-
tis, cum oporteat universam liberari creaturam
in Dei gloria²⁹? Furor est, furor. Si enim homi-
nem quidem assimilari oportet Deo, foreque partici-
pitem divinae naturae³⁰ in libertate Spiritus; Filius-
ne tunc subjiendus est Patri, quocum universa
operatus est? Quid aliquis possit de hac re cogita-
re? Carent omnia, secundum istos, rationabili de-
monstratione. Ego autem dico, subjectionem esse
Filii, quod egomet, membrum scilicet ejus, in
persona Christi subjiectur Deo: videlicet agglutinor
charitati Patris, nihilque aliud volo quam quae
vult Deus, ut *Omnia in omnibus sit Deus*³¹. Qua-
propter et Psalmistam habemus dicentem: *Nonne
Deo subjecta erit anima mea? apud ipsum enim sa-
lutare meum*³². Uniet enim omnino Filius, quippe
mediator, in sua carne filium mediationis; me,
iterum dico, Patri; ut perfecte adimpleat fornam
reconciliationis. Caput est enim totius filiationis
Filius naturalis Patris. Idcirco etiam in illo con-
versor ego: propter hoc enim etiam sacerdos
fuerit post iudicium coram Patre. Ob suam autem
perfectam adoptionem, ut Filium quidem decebat,
propter naturam, ut pontificem vero, propter me-
diationem, offerens gratiarum actiones Patri: *Annun-
tiambo, inquit, nomen tuum fratribus meis: in
medio Ecclesiae laudabo te*³³. Quae Apostolus ante
contemplatus spiritu: *Tunc et ipse Filius subjiectur,*
inquit, *ei qui subjiecti sibi universa; ut sit
Deus omnia in omnibus*³⁴. Quo manifeste cognosca-
mus, ex unica causa, videlicet Patris veritate,
constare omnia: *Qui enim sanctificat, inquit, et
qui sanctificantur, ex uno omnes*³⁵. Hinc cognosci-
mus quod infectus quidem sit Filius, quia sanctifi-
cat; nos vero facti, quia sanctificamur. Quare
Filius quidem, qua Filium ac pontificem decet,
pro nobis, sicut dicebam, glorificabit Patrem, ad-
ducens nos ad illum haereditatem illius (quod est
*tradere regnum Deo et Patri*³⁶), quippe qui existi-
t ex illius beata natura: paternis allocutionibus
a Patre vicissim glorificatus: *A te enim, inquit,
laus mea in Ecclesia magna*³⁷. Dicit vero Ecclesiam
magnam eum, qui futurus erat cum ex angelis
sanctis, tum ex justis, coetus communis. Nobis

²⁸ I Cor. xv, 28. ²⁹ Rom. viii, 21. ³⁰ II Petr. i, 4. ³¹ I Cor. xv, 28. ³² Psal. lxi, 2. ³³ Psal. xxi, 23. ³⁴ I Cor. xv, 28. ³⁵ Hebr. ii, 11. ³⁶ I Cor. xv, 24. ³⁷ Psal. xxxiv, 18.

(2) Σωτῆρι. Leg. Πατρὶ. Forte scriptum erat πρὶ
pro patri

(3) Λογιῆται· Λογιῖται.

autem veluti servis in libertatem assertis convenit, ut ejus magnificentissimam indesinenter laudem bonitatem : eum qui sacerdotii sui divinitus bona largitur cum Spiritu æquali gloria celebrantes, quemadmodum nunc et in sæcula.

VIII. Et sane quidnam in animo versant ii, qui nolunt hoc modo subjectionem intelligere? Si enim non amplius sessurum Filium cum Deo supponunt, delirant etiam atque etiam. Qui enim fieri potest, ut ille qui aliquando cum Patre consedit (nolunt enim omnino dicere, eum qui semper considet, pauperculis sunt enim admodum cogitationibus) in novitate beatorum illorum sæculorum hujusmodi careat honore? Quod si regni abdicationem importare contendunt istam subjectionem : hoc pacto injustitiæ postulant Deum, quod illum qui sic perfecte ejus voluntatem omnem implevit, inferiorem eo quem ipse habet, honore effecturus est; cum oporteret ipsum, etsi æqualis Patri non esset, quomodo suspicantur, æternis honoribus dignari, quippe qui omnia adimpleverit ad mentem Patris. Atque apud homines quidem, qui regno dignus habetur, regnat quandiu vivit. At illi semper vivens Dei Verbum, non amplius regnaturum contendunt : et quidem quando regno ipsius subjecta erant omnia; per hoc quod damnentur quidem impii ab ipso in ignem æternum, regnent autem cum illo qui diligunt eum, in lumine æterno; hoc est, exsultent in regno ejus in omnia sæcula, tanquam quibus per illius potentiam omnia subjecta fuerint. Sicut enim in persona Christi adoptio subjicietur Patri; sic per Christi virtutem subjiciuntur omnia iis qui sunt Christi, ut sit *Deus omnia in omnibus* ⁴². Divulgato igitur Patre per gratiam sancti Filii ejus sanctique Spiritus in omnes sanctos, una voluntas de cætero erit Dei et hominum. Quem regnare usque dum ponat inimicos ejus sub pedibus ejus ⁴³, Apostolus ait, ut paucis comprehendam (quid enim irrationabilium hominum prolixius stultitiam persequar?) : qui non ad tempus regnum illius, quomodo arbitrantur hi, definierit esse, sed quoniam post adimpletum judicium hominum, ac postquam reddiderit unicuique secundum opera sua, pontificalem deinceps formam regni gloria-bundus ostendet (quamobrem et pontificem illum vocat futurorum honorum ⁴⁴), non amplius quidem judicans, explevit enim judicium, sed paterna bona hæreditati suæ tanquam pontifex suppeditans in æternum. Quoniam regni quidem proprium est judicare, pontificalis vero, propriis jucundari bonis eos, qui ignem per puritatem superarunt judicii. Regnat enim tanquam Filius, sed amat ut Pater : *Eccæ enim inquit, ego et filii, quos mihi dedit Deus* ⁴⁵. Sacerdotio autem fungitur ut Christus; charitatem in charitate sacerdotali administratione exercens utpote Verbum. Itaque nequaquam tunc

A γαλοπρεπή ἀκαταπαύστως ὑμνήσωμεν ἀγαθότητα τὰ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ θεοπρεπῶς δωρούμενον ἀγαθὰ σὺν τῷ Πνεύματι ὑμνοῦντες ἰσοδόξως, ὡς καὶ νῦν εἰς αἰῶνας.

H'. Ἐπεὶ τί ἔρα ἐνοοῦσιν οἱ μὴ θέλοντες οὕτω τὴν ὑποταγὴν ἐνοεῖν; Εἰ γὰρ μηκέτι συγκαθίσσασθαι τὸν Υἱὸν ὑπολαμβάνουσι τῷ Θεῷ, λήρον μέγαν ληροῦσι. Πῶς γὰρ ἐνδέχεται τὸν ἀπαξ συγκαθεσθέντα τῷ Πατρὶ (οὗ θέλουσι γὰρ πάντως εἰπεῖν τὸν αἰδώς συγκαθεζόμενον· ἐπειδὴ μεγάλως πένονται ταῖς ἐννοίαις) εἰς τὴν τῶν αἰῶνων ἐκείνων τῶν μακαρίων καινότητα τῆς τοιαύτης στερηθῆναι τιμῆς; Εἰ δὲ βασιλείας ἀπόθεσιν τὴν ὑποταγὴν εἶναι νομίζουσι, οὕτως ἀδικίας κατηγοροῦσι τοῦ Θεοῦ· ὅτι τὸν πᾶσαν B αὐτοῦ τὴν βουλήν οὕτω τελείως πληρώσαντα, ἤτοι τῆς ἕξης τιμῆς μέλλει ποιεῖν· ὅτε δεῖ αὐτὸν, εἴπερ μὴ ἦν Ἰσος, ὡς ὑπονοοῦσι, τῷ Πατρὶ, αἰωνίων τιμῶν ἀξιοθῆναι, ὡς πάντα κατὰ τὸν νοῦν πληρώσαντα τοῦ Πατρὸς. Καὶ παρὰ μὲν ἀνθρώποις, ὁ τῆς βασιλείας ἀξιούμενος, τὸν ἅπαντα αὐτοῦ χρόνον βασιλεύει· ἐκείνοι δὲ, τὸν αἰεὶ ζῶντα τοῦ Θεοῦ Λόγον μηκέτι βασιλεύειν (4) ἀποφαίνονται· καὶ τοῦτο, ὅτε τῆ αὐτοῦ βασιλείᾳ ὑποταγῆ τὰ σύμπαντα· εἰς τὸ κριθῆναι μὲν ὑπ' αὐτοῦ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν πυρὶ αἰωνίῳ, συμβασιλεύσαι δὲ αὐτῷ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἐν φωνῇ αἰδίου· τούτέστιν, ἐναγαλλιασθῆναι τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑποταγέντων αὐτοῖς πάντων. Ὅν γὰρ τρέπον ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ὑποταγήσεται ἡ υἰοθεσία C τῷ Πατρὶ, οὕτως διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ ὑποταγήσεται τὰ πάντα τοῖς τοῦ Χριστοῦ, Ἴνα ἢ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐφαπλωθέντος γὰρ λοιπὸν τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Παιδὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, μία θέλησις λοιπὸν ἔσται Θεοῦ τε καὶ αἰῶνων (5)· ὅντινα βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῆ τοῖς ἐχθροῦς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ, ὁ Ἀπόστολος ἔφη, ἵνα συντόμως εἴπω (τί γὰρ μοι τὰς τῶν ἀλογίστων ἐπὶ πολλῷ διεξίεναί ἀνοίας;)· ὅς οὐ πρὶς καιρὸν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, ὡς ἐκείνοι ὑπολαμβάνουσι, ὀρισάμενος εἶναι, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀρχιερατικὸν λοιπὸν τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας ἐνδείξεται· διὸ καὶ ἀρχιερέα αὐτὸν λέγει τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· οὐκέτι μὲν κρίνων (πεπλήρωκε γὰρ τὴν χριστιανικὴν), ἀλλὰ τὰ πατρῶα ἀγαθὰ τῇ αὐτοῦ κληρονομίᾳ, ὡς ἀρχιερεὺς χορηγῶν αἰωνίως. Ἐπειδὴ βασιλείας μὲν ἴδιον τὸ κρίναι, ἀρχιερωσύνης δὲ, τὸ ἰδίως εὐφραίνειν ἀγαθοῖς, τοὺς τὸ πῦρ δι' ἀγνείαν ὑπερβάνας τῆς κρίσεως. Βασιλεύει μὲν γὰρ ὡς Υἱὸς. στέργεται δὲ ὡς Πατὴρ· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός· ἱερῶν δὲ ὡς Χριστὸς, τὴν ἀγάπην ἐν ἀγάπῃ ἱερῶν ὡς Λόγος. Ὅστε οὐ τότε ὁ Πατὴρ ἐν ἀγνωσίᾳ βασιλεύσει ὁ τῶν αἰῶνων βασιλεὺς. Αὐτῷ γὰρ, φησὶν ὁ Δανιήλ, ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες

⁴² I Cor. xv, 28. ⁴³ ibid. 25. ⁴⁴ Hebr. ix, 41. ⁴⁵ Isa. viii, 18.

(4) Βασιλεύειν. Forte βασιλεύσειν.

(5) Αἰῶνων. Legendum videtur ἀνθρώπων. Scriptum forte fuerit ἁνῶν.

οι λαοί, φυλαί, γλώσσαι δουλεύουσιν αὐτῷ. Ἡ Α Pater, sæculorum rex, in ignoratione regnabit : Ipsi enim, inquit Daniel, datum est imperium, et honor, et regnum : universique populi, tribus, linguæ servient ei. Potestas ejus, potestas æterna quæ non corrumpetur ⁴⁶. Sed sic tunc judicat, ut subjectis sibi omnibus per judicium, ipsaque morte per omnium resurrectionem consumpta : Novissimus enim inquit, inimicus destruetur, mors ⁴⁷ : sanctum quemdam atque gloriosissimum mundum Patri coagmentet, passionis quidem omnis expertem, gloria autem charitatis indesinenter compactum.

Θ. Μὴ οὖν ἀθετείσθω παρὰ τῶν ἀσεβῶν ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καὶ πατρῶν τῶν ἐν οὐρανοῖς δυνάμεων Κύριος, ὁ βασιλεὺς ὁ αἰώνιος, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ ἀψευδὴς χαρακτήρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ὁ τῶν τοῦ Πατρὸς διανοημάτων ἀδιαίρετος κοινῶν, ὁ ἐκ τοῦ ὄντος ὢν καὶ ἐν τῷ ὄντι ὢν, ὁ καλῶς ἀγγελάρχης πασῶν αὐτοῦ τῶν λογικῶν ἀγγέλων, ὁ πασῶν τῶν νοερῶν φύσεων σοφώτατος ἀρμονεὺς· ὁ τῆς Μεγάλης βουλῆς γενόμενος ἄγγελος, ἵνα καὶ ἀνθρώποις ποτὲ βατὸν ποιῆσῃ τὸ αἰθέριον κάλλος· ὁ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὡς θώρακά τινα ἐνδυσάμενος εὐπρεπῆ, ἵνα ἀγάπῃ τρώσῃ τὸν τοῦ μίτους εὐρετήν· ὁ ταῦτα θέλων ἀεὶ, ἅπερ ὁ Πατὴρ θέλει. Ἐπὶ μὲν γὰρ ἄλλων τις εὐρήσει τι τὸν Πατέρα διανοούμενον καὶ τὸν Υἱὸν ἐτέρως· ἐπειδὴ ἡ τομὴ τῆς φύσεως διάφορα ἡμῶς παρασκευάζει φέρειν ἐνθυμήματα· ὁ δὲ, ἐπειδὴ μένει ἀδιαίρετος ἐν τοῖς κοίποις τοῦ Πατρὸς, ταῦτα πάντως καὶ θέλει καὶ ποιεῖ, ἅπερ ὁ Πατὴρ θέλει. Οὐ γὰρ στενωτέρως ἐστὶ τῶν τοῦ Πατρὸς διανοημάτων, ἵνα ψεύδῃται τῇ ἐνεργείᾳ τὰς τοῦ Πατρὸς βουλήσεις, ἢ ὅπως μὴ δύνατο ποιεῖν ἅπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ· ἀλλ' ὢν Θεὸς ἐκ Θεοῦ, πᾶνθ' ὅσα θέλει ὁ Πατὴρ, πάντως θέλει· διὸ καὶ δύναται ἅπερ ὁ Πατὴρ δύναται. Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ, φησὶν, ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ. Θέλει δὲ ὅσα καὶ ὁ Πατὴρ βούλεται. Λόγου γὰρ πάντως ἴδιον τὸ τὴν βούλησιν θέλειν τοῦ οὐτέρου ἐστὶ Λόγος. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου καὶ προσκνητοῦ διαλογίζεσθαι Πνεύματος. Καὶ γὰρ αὐτοτέλειόν ἐστι καὶ παντοδύναμον, καὶ πάσης συνέσεώς τε καὶ ζωῆς ὀρητικὸν, ὡς ἐν τῇ δόξῃ ὑπάρχον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Πνεῦμα γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ νῦν ἐν μορφῇ Λόγος, καὶ τὸ Πνεῦμα πάνσοφον· ἐπειδὴ σοφώτατον Πνεῦμα. Δ Ἡ πηγὴ τούτων, ὁ Πατὴρ. Διὸ δὴ καὶ αὐτοσέβαστόν τε ἐστὶ καὶ προσκνητόν, καὶ Κύριον· ὡς ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Πατρὸς δόξης ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν μιᾷ δόξῃ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συνδοξαζόμενόν τε καὶ συμπροσκυνούμενον, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴⁶ Dan. vii, 14. ⁴⁷ I Cor. xv, 26. ⁴⁸ Joan. v, 21

AD LECTOREM DE SEQUENTI OPUSCULO

(*Biblioth. PP. Lugdun., V, 884.*)

Quo tempore vixerit sanctus Diadochus, adhuc quærimus. Fuisse tamen ex numero veterum Patrum testis est sanctus Maximus confessor, qui Heraclio imperatore, et Honorio pontifice adversus Monothelitas certavit et scripsit. Is enim in Responsis de obscurioribus locis Scripturæ, ad Thalassium, sancti hujus auctoris meminit, et hujus libri caput centesimum, De igne purgatorio citat, et interpretatur, id quod auctoritatem Diadochi non parum commendat. Appellat præterea patrem Diadochum honoris, ut mihi quidem videtur, et reverentiæ gratia. Meminit deinde Photius in Bibliotheca sua, id est, in libris a se lectis, his verbis quæ nos ad verbum interpretati sumus: « Legi librum centum capitibus comprehensum cum decem definitionibus vice præmii: prima fidei, Cogitatio de Deo expers omnis passionis; secunda spei, Peregrinatio mentis ad ea, quæ sperantur; tertia patientiæ, Cernere oculis mentis Deum invisibilem, perinde ut si esset visibilis, atque ita perdurare; quarta non avari, Ita velle non habere, ut alius vult habere; quinta scientiæ, Se ipsum nescire extra se positum in Deo; sexta humilitatis, Continua oblivio suorum recte factorum; septima vacuitatis iræ, Vehemens desiderium non irascendi; octava castimoniæ, Sensus semper Deo adhærescens; nona charitatis, Valde eos diligere, a quibus injuriam quis patitur; decima perfectæ immutationis, Reputare acerbitatem mortis, gaudium in Dei oblectatione. His definitionibus subjecta sunt capita centum. Est autem hic liber iis compositus, qui se ad perfectionem exercent, et iis, qui ipsis actionibus perfectentibus exercitati sunt, scientia enim per experientiam percepta facile verbis docetur. Auctor vero, ut inscriptio ipsius libri testatur, Diadochus est, episcopus Photices, quæ est in vetere Epiro. » Hactenus Photius Constantinopolitanus.

Reperi in alio exemplari hanc inscriptionem, quæ potest esse vice *περιοχῆς* argumentum et propositum explicantis. Sermones iudicii, et discretionis spiritualis Diadochi, episcopi Photices Epiri, de cogitatione, et scientia, quomodo ad perfectionem vitæ, duce Deo, pervenire oporteat, ut quisque nostrum secundum figuram evangelicæ parabolæ fructum feramus.

DIADOCHI EPISCOPI PHOTICES

IN VETERE EPIRO ILLYRICI,

CAPITA CENTUM DE PERFECTIOE SPIRITUALI

Francisco Turriano Societatis Jesu interprete.

CAPUT I.

De tribus virtutibus, quæ tanquam duces debent antecedere contemplationem mentis spiritualem.

Omnem spiritualem contemplationem, fratres, antecedant, tanquam duces, fides, spes, charitas, sed magis charitas: fides enim, et spes, docent contemnere ea quæ videntur; charitas vero animam cum ipsis illis Dei virtutibus copulat, pervestigans sensu quodam mentis eum, qui videri non potest.

CAPUT II.

Quomodo, et quando homo efficiatur bonus.

Solus Deus est natura bonus: homo autem studio bonorum morum efficitur bonus; dum mutatur in id boni quod ex seipso non est, per eum qui vi sua bonus est, tunc scilicet, cum anima studio virtutis tantum Deo adhæret, quantum pro viribus operando adhærere vult; ait enim Dominus: *Estote boni et misericordes, sicut Pater vester cælestis*¹.

¹ Luc. vi, 36.

A

CAPUT III.

De peccato, quomodo et quando, incipiat esse.

Malum nec est in natura, nec est quisquam natura malus: Deus enim non fecit malum. Quando autem in desiderio cordis aliquis format id quod non existit re ipsa, tunc incipit esse, quatenus vult, qui id facit. Oportet igitur studio recordationis Dei et omnis operis boni, negligere habitum mali: plus enim potest natura boni, quam habitus mali, quandoquidem illud quidem est, hoc vero non est, nisi cum agitur tantum.

CAPUT IV.

Quando, et quomodo assequamur, ut simus ad similitudinem Dei.

Omnes homines sumus ad imaginem Dei, illud autem ad similitudinem illorum tantum est, qui per multam charitatem, libertatem suam Deo in servitutem addixerunt. Quando enim non sumus nostri, tunc similes sumus ei qui nos sibi per charitatem

reconciliavit, quod nemo assequetur, nisi persuaserit animæ suæ non admirari levem vitæ hujus gloriam.

CAPUT V.

Quomodo faciendum sit, ut voluntas ad bonum tantum sit prompta.

Liberi arbitrii potestas est voluntas animæ rationalis, quæ prompte movetur quo velit : cui quidem tunc suadebimus, ut ad bonum tantum prompta sit, cum memoriam mali cogitationibus consumpserimus.

CAPUT VI.

Quid sit lumen veræ scientiæ, et quid usus hujus luminis in mente efficiat.

Lumen veræ cognitionis est discernere sine lapsu B rectum a pravo : quod quidem cum sit, tunc via justitiæ, quæ ad Deum solem justitiæ mentem ducit, ultra in infinitam scientiæ illuminationem illam ipsam mentem introducit, tanquam quærentem jam deinceps cum fiducia charitatem. Quare oportet, justitiam ab iis qui illam contumelia adficere audent, indignatione non irata eripere : zelus enim pietatis, non habendo quemquam odio, sed arguendo ostenditur.

CAPUT VII.

Quid efficiat sermo spiritualis, et quod exercitatio charitatis afferat facultatem et copiam ad loquendum de Deo.

Sermo spiritualis sensum mentis explet ; operatio enim charitatis a Deo fertur, quamobrem non C torquetur mens nostra tunc tractatione rerum divinarum. Non enim illo tempore inopiam, quæ sollicitudinem affert, patitur : quippe quæ tantum se contemplationibus dilatat, quantum operatio charitatis vult. Quare pulchra res est, expectare semper fide per exercitationem charitatis, lumen dicendi. Nihil enim egentius illa mente, quæ de Deo extra Deum philosophatur.

CAPUT VIII.

Quomodo accedendum sit ad loquendum de divinis rebus.

Nec oportet non illuminatum intendere mentem spiritualibus contemplationibus, neque copioso lumine benignitate Spiritus sancti repletum, statim D ad loquendum accedere. Ubi enim est inopia, ea affert ignorantiam : ubi copia, non sinit loqui. Tunc enim anima, charitate Dei velut ebria, expetit per silentium contemplatione gloriæ Domini perfrui. Quamobrem opus est, observata mediocritate illuminationis, ad loquendum de divinis rebus devenire : hæc enim mensura formam quamdam sermonis gloriosi præbet; copiosa vero illuminatio fidem nutrit loquentis in fide, ut qui docet, primus fructum scientiæ gustet per charitatem. *Laborantem enim, inquit, agricolam primum oportet de fructibus percipere.*

CAPUT IX.

De charismate cognitionis et charismate sapientiæ, quomodo utrumque illuminet, et quomodo utrumque acquiratur^a.

Unius quidem Spiritus sancti sunt charismata, sapientia et cognitio, sicut cætera omnia divina charismata ; propriam vero, ut singula alia, habent operationem. Quamobrem aliis sermonem sapientiæ, aliis sermonem scientiæ, sive cognitionis, secundum eundem Spiritum, tribui testatur Apostolus^a, cognitio enim experimento copulat hominem cum Deo, non excitando animam ad loquendum de rebus. Ex quo fit, ut aliqui ex iis, qui vitam solitariam in studio virtutis degunt, illuminentur quidem ab ipsa cognitione in sensu ; ad sermones vero de rebus divinis non accedunt. Sapientia vero, si cui metu Dei, quod rarum est, tribuatur, ipsas cognitionis operationes manifestat ; quandoquidem cognitio quidem operatione, sapientia vero sermone solet illuminare. Verum cognitionem quidem oratio affert, et quies multa in vacuitate perfecta sollicitudinis ; sapientiam vero exercitatio sanctarum Scripturarum non ambitiosa, et in primis gratia largientis Dei.

CAPUT X.

Quid curandum, cum irascibilis movetur adversus passiones ; et quid faciendum, ne passiones per orationem, vel per eleemosynam sedatæ superbiam gignant.

Quando ea pars animæ irascitur, quæ adversus passiones movetur, scire oportet tempus esse silentii, est enim tempus luctæ ; cum vero viderit quis ipsius animæ motus inconstantes, vel per orationem, vel per eleemosynam sedari, afficiatur amore et studio Scripturarum, alas mentis vinculo humilitatis firmans. Nemo enim, nisi sese valde submittat, et se pro nihilo ducat, poterit de amplitudine Dei narrare.

CAPUT XI.

Cur sapientia spiritualis non sit ambitiosa ; sapientia vero hujus mundi sit ; et unde existat hæc proprietatis sapientiæ spiritualis.

Spiritualis sermo semper animam a cupiditate inanis gloriæ custodit ; dum enim sensu luminis omnes partes ejus juvat, facit, ut non opus ei sit honore hominum. Quocirca semper mentem ab imaginationibus vacuam servat, quippe cum totam ad amandum Deum vertat. Sermo vero sapientiæ hujus mundi semper ad inanem gloriam hominem invitat : etenim quia non potest eum experimento sensus juvare, amorem laudis alumnis suis largitur, tanquam ab ambitiosis hominibus fictus et formatus. Quamobrem qualitatem hanc sermonis divini absque errore dignoscemus, si silentio curis vacuo, tempora, quæ ad loquendum non sunt constituta, in memoria Dei fervida consumpserimus.

^a II Tim. II, 6. ^b I Cor. XII, 7 sqq.

CAPUT XII.

De dilectione sui, et amore Dei, et quid sit proprium amantis Deum, et quid diligentis se.

Qui se diligit, Deum amare non potest; qui vero se non diligit propter excellentiores divitias amoris in Deum, hic Deum amat. Ex quo fit, ut hic neque suam unquam gloriam quærat, sed potius gloriam Dei. Qui enim se diligit, gloriam suam quærit; qui autem Deum diligit, gloriam auctoris sui amat. Est enim animæ sentientis, ac Deum amantis proprium, gloriam quidem Dei semper quærere, in omnibus mandatis quæ facit; sua vero submissione delectari, quod Deum quidem propter ejus magnificentiam deceat gloria, hominem vero submitto, ut per eam familiares Deo efficiamur: quod cum et nos fecerimus lætantes gloria Domini, exemplo Joannis Baptistæ, incipiemus dicere sine intermissione ulla: Illum oportet crescere, nos autem minui ⁶.

CAPUT XIII.

Quomodo contingat aliquando, ut aliquis videatur sibi non diligere Deum, ut vellet, cum tamen tunc maxime diligit, et unde hoc proveniat.

Novi ego quemdam, qui tametsi lugeret, quod non, ut vellet, Deum amaret, tamen ita Deum amabat, ut ejus anima hujusmodi desiderio vehementi continenter teneretur; ita ut Deus quidem gloria afficeretur in eo, ipse vero esset quasi nihil. Qui talis est, neque cum verbis laudatur, sed agnoscit quid sit: siquidem præ nimio humilitatis desiderio dignitatem suam non cogitat, cum alioqui ministretur quidem Deo, ut lex præscribit sacerdotibus, ob studium tamen diligendi Deum obrepit ei oblivio dignitatis suæ occultanti in profunda erga Deum charitate per spiritum humilitatis gloriationem de dignitate sua, ut jam sibi cogitatione sua inutilis quidam puer omni tempore videatur, quasi a dignitate sua alienus, præ humilitatis desiderio: quod quidem et nos facere oportet, et omnem honorem atque gloriam fugere, propter excellentes divitias amoris erga Deum, qui vere nos amavit

CAPUT XIV.

De eo, qui sensu cordis Deum diligit, et quomodo iste ad exstaticum amorem veniat, jam totus extra amicitiam sui positus.

Qui in sensu cordis Deum amat, hic est ab eo cognitus; quantam enim quis Dei charitatem in sensu animæ capit, tanta eum amat. Quocirca qui sic est, illuminationem cognitionis vehementer amat, quousque ipsum sensum ossium sentiat, factus jam sui nesciens, imo totus a charitate immutatus. Qui talis vero est, adest ille quidem, et non adest in vita: adhuc enim in corpore suo versans, peregrinatur propter charitatem perpetua quadam animæ ad Deum profectio; incenso enim deinceps corde vehementer charitatis igne, ut quadam desiderii facula agglutinator est Deo, tanquam totus extra amicitiam sui positus, propter charitatem

A Dei, sive enim (inquis⁶) excedimus, Deo, sive sobrii sumus, vobis.

CAPUT XV.

Quando incipiat aliquis diligere proximum; et quare amicitia secundum carnem cito dissolvatur; amicitia vero spiritualis, minime.

Cum cœperit quis sentire copiose charitatem Dei, tunc incipit sensu spiritus proximum quoque amare. Hæc enim est charitas, de qua omnes Scripturæ sanctæ disserunt; amicitia namque secundum carnem, non alligatur sensu spiritus, perfacile prava quapiam occasione inventa, dissolvitur. Idcirco quamvis contingat irritatio aliqua in anima, in qua Deus operatur, non solvitur vinculum charitatis. Inflammans enim rursus seipsam calore charitatis Dei, statim ad virtutem revocatur, et cum magno gaudio charitatem proximi quærit, tametsi magnam contumeliam aut damnum acceperit; asperitatem enim contentionis dulcedine Dei consumit.

CAPUT XVI.

De amore erga Deum in sensu cordis, quomodo acquiratur; et de perfecta charitate, sine timore Dei purgante; et de altera charitate non perfecta, conjuncta cum timore purgante.

Nemo potest in sensu cordis Deum amare, nisi prius toto corde eum timeat; timore enim Dei efficitur, ut anima pura et mollis effecta, ad exercendam charitatem se applicet; nunquam vero aliquis ejusmodi metum Dei, qui dictus est, capiet, nisi extra omnes vitæ hujus sollicitudines positus fuerit. Cum enim quietem, et multam curarum vacuitatem mens ceperit, tunc metus Dei sollicitat eam, et purgat multo cum sensu, ejiciens omne terrenum et crassum, ut sic illam ad amandum valde bonitatem Dei adducat. Quare metus quidem cum mediocri charitate eorum est, qui adhuc purgantur; perfecta vero charitas eorum, qui jam purgati sunt, in quibus non est amplius timor. Perfecta enim charitas foras expellit timorem ⁶. Utrumque vero est justorum tantum, qui operatione Spiritus sancti virtutes operantur. Idcirco interdum quidem dicit Scriptura divina: *Timete Dominum, omnes sancti ejus* ⁷: interdum vero: *Diligite Dominum, omnes sancti ejus* ⁸, ut plane intelligamus, esse quidem metum Dei cum mediocri charitate, eorum justorum, ut dictum est, qui adhuc purgantur; perfectam vero charitatem, eorum, qui purgati sunt, in quibus non est amplius de illo timore cogitatio, sed potius ardor, et agglutinatio continua animæ ad Deum per operationem Spiritus sancti, sicut scriptum est: *Adhæsit anima mea post te; me autem suscepit dextera tua* ⁹.

CAPUT XVII.

Quomodo anima ægrota, per metum Dei incipiat curari, et paulatim ad perfectam sanitatem per charitatem perduci.

Sicut vulnera quæ corpori accidunt, postquam

⁶ Joan. III, 30. ⁷ I Cor. V, 43. ⁸ I Joan. IV, 18.

⁹ Psal. XXXIII, 40. ⁶ Psal. XXX, 24. ⁹ Psal. LXXII, 9.

equalida, et sine curatione relicta sunt, medicina, si a medicis adhibeatur, non sentiunt; purgata vero sentiunt vim medicamenti, et celeriter sanantur; sic annua quoad expers curationis est, et lepra voluptatis tota operata, metum Dei non potest sentire: quamvis ei tribunal Dei horribile et præpotens perpetuo denuntietur. Postquam vero magna attentione purgari cœperit, tunc sentit veluti remedium quoddam vitæ, Dei metum, qui eam arguendo sanat, tanquam igne quodam sine dolore. Unde paulatim deinceps purgata ad perfectam purgationem evadit, tantum crescente charitate, quantum decrescit metus, ut sic ad perfectam charitatem perveniat, in qua non est timor, ut dictum est; sed potius omnis indolentia, quam gloria Dei operatur. Sit igitur vobis summa gloriatio, continua, et perennis: et primum quidem timor Dei, deinde vero charitas, plenitudo legis perfectionis in Christo.

CAPUT XVIII.

Quomodo anima, quoad est curis mundi involuta, non possit Deum amare, neque quod sui officii est erga eum recte dijudicare.

Anima quæ nondum curis mundi soluta ac libera est, neque Deum legitime amabit, neque diabolum digne execrabitur: est enim sollicitudine vitæ hujus molesto prorsus tegumento involuta. Unde eorum mens, qui tales sunt, tribunal suum agnoscere non potest, ut apud se sine errore, suffragia iudicii exploret. Est igitur omnibus modis utilis secessus.

CAPUT XIX.

Quæ sint propria animæ puræ.

Animæ puræ propria sunt sermo non invidus, zelus malitiæ expers, et continuus amor in Dominum gloriæ. Tunc enim mens lances suas perfecte moderatur ac temperat, rationi suæ tanquam in purissimo et incorruptissimo iudicio assistens.

CAPUT XX.

Quod necessario ad fidem opera, et ad opera adjungenda sit fides.

Fides sine operibus, et opera sine fide eodem modo improbabuntur: oportet enim fideles fidem acta ostendentem Domino offerre. Nec enim patri nostro Abraham in iustitiam fides reputata esset, nisi fructum ejus filium suum obtulisset.

CAPUT XXI.

Qualis sit fides sine operibus, et qualis per dilectionem operata.

Qui Deum amat, et legitime credit, idem opera fidei sancte perficit; qui vero tantum credit, et non amat, idem neque fidem ipsam, quam habet, videtur habere. Levi enim mente credit in quo pondus gloriæ charitatis non operatur. Fides ergo in actione per charitatem posita, magnitudo virtutum est.

CAPUT XXII.

De non scrutando curiose profundum fidei.

Profundum fidei si scrutemur, turbulentum quidem est; tranquillum vero, si animo contemplerur; non enim patitur profundum fidei, quod est

¹⁰ Psal. xxvii, 7.

A aqua oblivionis, ut curiosis cogitationibus illud contemplerur. Simplicitate ergo intelligentiæ in aquis ejus navigamus, ut sic ad portum voluntatis Dei per veniamus.

CAPUT XXIII.

Quando mens non possit sentire sensu cordis, sive gustu animæ odorem cælestium bonorum, licet id vehementer desideret.

Nemo potest, vel diligere, vel credere legitime, si se ipse sui accusatore habeat. Cum enim conscientia nostra seipsam arguendo conturbat, non sentitur odorem cælestium bonorum sentire; sed potius in ambiguum statim distrahitur, ita ut propter antegressam experientiam fidei ferventer quidem id appetat, assequi tamen in sensu cordis per charitatem propter crebros, ut dixi, morsus, et accusationes conscientiæ non possit. Cæterum ubi nos ipsi fervidiore oratione et attentione purgaverimus, cum majori in Deo experientia optatum adipiscemur.

CAPUT XXIV.

De duplici sensu corporis et mentis, et quomodo sensus mentis excitandus sit ad gustandum cælestia.

Sicut ad ea quæ nobis pulchra videntur, sensus corporis nos quodammodo per vim incitant, sic ad ea bona, quæ non cadunt sub aspectum, sensus mentis nos solet deducere, quando divinam bonitatem degustarit. Unumquodque enim sibi cognatum et congenium omnino appetit: anima quidem, ut corporis expers, cælestia bona; corpus vero, ut e terra, terrenas voluptates. Ad experientiam igitur sensus materiæ et concretionis expertis sine errore veniemus si materiam corporis laboribus attenuaverimus.

CAPUT XXV.

De uno sensu animæ secundum peccationem in statu innocentiae, et divisione post peccatum, et de sensu supplicii animæ a Spiritu sancto.

Ipsa sanctæ nostræ cognitionis operatio edocet unum quidem esse sensum animæ naturalem ac rationalem, qui in duas postea operationes propter peccatum Adæ divisus est; alterum vero simplicem, qui scilicet a Spiritu sancto ipsi animæ advenit, quem nemo potest cognoscere, nisi in tantum, qui se a voluptatibus vitæ hujus propter spem futurorum bonorum libenter expediunt, et omnem appetitum sensus corporei per temperantiam marcescere faciunt. In his enim mens, quia per vacuitatem sollicitudinis integra sanitate movetur, divinam bonitatem, quæ inexplicabilis est, sentire potest, et suum gaudium cum corpore secundum mensuram sui profectus communicare, ratione quadam amatoricæ confessionis interminata exultans. In ipso enim, inquit, speravit cor meum et adjutus sum, et restoruit caro mea, ex voluntate mea confitebor ei¹⁰. Lætitia enim quæ tunc anima et corpus afficitur, admonitio quædam certa est vitæ immortalis.

CAPUT XXVI.

Quomodo oporteat perturbationibus carere, ad discernendas cogitationes, et utrum a Deo sint missæ, an a dæmone.

Oportet eos qui certant, animum semper extra perturbationum fluctus conservare, ut mens cogitationes incurrentes discernens, bonas quidem, et a Deo missas, in penu memoriæ recondat; malas vero et dæmoniacas ex apothecis naturæ ejicial. Mare enim cum tranquillum est, usque ad fundum est piscatoribus perspicuum, ita ut tunc nihil fere ibi piscium eos lateat; cum vero ventis agitur, tegit tempestate turbida, quæ in placida tranquillitate largiter facit perspicui. Ex quo fit, ut ars eorum qui piscatorios dolos machinantur, otiosa sit: quod quidem menti, quæ in contemplatione versatur, evenire solet, tunc maxime, cum fundum ejus ira injusta turbatum est.

CAPUT XXVII.

Cur pauci sint, qui peccata sua perfecte agnoscant et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus.

Paucissimorum est, lapsus suos perfecte cognoscere eorum, quorum mentibus nunquam excidit memoria Dei. Quemadmodum enim nostri corporis oculi, cum sani sunt, cuncta possunt cernere, etiam culices in aere volitantes; cum vero turbati sunt, aut humore quodam suffuso septi, si quid in eorum aspectum incurrat grande, hoc tenuiter cernunt: minuta vero non sentiunt; sic anima, si ardorem ex cupiditate mundi collectum studiose restrinjerit, etiam valde parva errata pro gravissimis ducens, lacrymas multas, cum multa gratiarum actione continenter Deo offert. *Justi* enim, inquit, *confitebuntur nomini tuo*¹¹. Contra vero si perseveret in cupiditate mundi, cum quid est ad eandem pertinens, aut aliud quid magno dignum supplicio, sentit illa quidem sensim, alia vero errata ne significari quidem sibi vult, imo sæpenumero in virtutibus ea ducit, et pro eorum defensione non pudet miseram oratione uti vehementi.

CAPUT XXVIII.

Quomodo Spiritus sanctus animam purget, et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus.

Solummodo Spiritus sancti est purgare mentem: nisi enim ingrediatur fortis ille, et diripiat latronem, nunquam præda eripietur. Oportet igitur in omnibus pace animæ Spiritum sanctum recreare, vel lucernam cognitionis semper apud nos lucentem habeamus: ipsa enim in penetranti mentis semper splendens, non solum illi amarulenti et tenebricosi dæmonum appulsus patefiunt, sed etiam magnopere languescunt, ab illo sancto et glorioso lumine deprehensi. Idcirco Apostolus ait: *Spiritus nolite extinguere*¹², id est, ne per maleficia, et pravas cogitationes Spiritum sanctum tristitia afficiatis, ne suo illo splendore vos desinat protegere. Nec enim æternum illud et vivificum Spiritus sancti exstinguitur, quin potius illius tristitia, hoc

A est aversio, mentem sine lumine cognitionis obscuram et caligine circumfusam reliquit.

CAPUT XXIX.

De uno sensu mentis ante peccatum, et divisione ejus propter peccatum, et quando appetitus irrationalis cum rationali jungatur, et consentiat.

Unum, ut dixi, sensum esse naturalem animæ, quinque vero sensus plane differre totidem usibus atque muneribus partium corporis, sanctus et benignus Spiritus Dei nos docet. Mens tamen propter peccatum inobedientiæ in totidem ipsius animæ motus distrahitur; quocirca una quidem pars animæ ad passiones se adjungit, unde, quæ sunt vitæ jucunda cum voluptate percipit; altera vero rationis ac intelligentiæ motu, sæpenumero delectatur: cum continentes sumus, expetit. Si igitur veniamus ad habitum contemnendi ea quæ mundo sunt pulchra, poterimus etiam appetitum animæ terrenum cum ejusdem appetitu compute rationis conjungere, communicatione Spiritus sancti in nobis hoc dispensante: nisi enim hæc divina bonitas efficienter penetrantia animæ nostræ splendore illustraverit, non poterimus individuo, id est, toto sensu bonum degustare.

CAPUT XXX.

Quomodo et quando sensu mentis discernantur consolationes veræ a falsis.

Sensus mentis est gustus perfectus, quo res discernuntur. Quemadmodum enim gustu, qui est sensus corporis, bona a malis sine errore, cum recte valeamus, discernentes ea quæ sunt suavia, appetimus: sic mens nostra, cum cœperit integra sanitate, et in multa curarum vacuitate moveri, potest etiam divinam consolationem affatim sentire, et a contraria nunquam rapi. Ut enim corpus cum terreni cibi suavitatem gustat, experientiam sensus habet ab errore liberam, sic mens eum supra prudentiam carnis gloriatur, sentire potest sine errore Spiritus sancti consolationem. *Gustate enim*, inquit, *et videte quoniam suavis est Dominus*¹³, memoriamque habere gustus sine oblivione per operationem charitatis ad probandum potiora, ut Apostolus ait: *Et hoc oro, ut charitas vestra magis abundet in scientia, et omni sensu, ut probetis potiora*¹⁴.

CAPUT XXXI.

De falsa consolatione Satanae per quietem somni immissa, et quomodo mens, per memoriam ferventem nominis Jesu, eam disculit et Satanam fugat.

Cum mens nostra consolationem Spiritus sancti sentire cœperit, tunc Satanas animam quodam sensu simulatæ voluptatis consolatur per nocturnam quietem, quando levissimum somnum et brevissimum capit. Si igitur tunc mens ita parata reperitur, ut nomen Domini Jesu ferventi memoria retineat, et hoc sancto et glorioso nomine, tanquam armis adversus dolos ejus usa fuerit, recedit quidem diabolus fallax, sed postea ad bellum per

¹¹ Psal. cxxix, 14. ¹² I Thess. v, 19. ¹³ Psal. xxxiii, 9. ¹⁴ Philipp. i, 9, 10.

se cum anima gerendum accenditur. Ex quo rursus fit, ut mens perfecte jam fallacias dæmonis agnoscens, magis proficiat in experientia discretionis.

CAPUT XXXII.

De bona consolatione animæ, quomodo tum per vigiliam, tum per quietam somni existat, et quomodo per falsam consolationem nitatur diabolus fallere animam in somno.

Bona consolatio aut per vigiliam existit, aut etiam per visum in somno, cum quis daturus se quieti, in fervida Dei memoria cum charitate ejus veluti conglutinat^{us} est; fallax vero consolatio semper, ut dixi, se infundit in levem somnum pugilis cum mediocri Dei memoria: illa enim vera consolatio, utpote a Deo proficiscens, aperte animas spiritualium pugilum cum multa eorum lætitia hortari vult ad charitatem; hæc vero falsa, quia vento quodam fallaciæ solet animam afflare, nititur subripere per somnum experientiam ipsius sensus mentis, memoriam Dei integre conservantis. Si igitur, ut dixi, reperiatur illic mens bene memor Domini Jesu, dissipat quidem illam auram inimici, quæ suavis esse falso apparebat, moveturque exultatione ad pugnandum cum eo, tanquam habeat deinceps post gratiam velut secunda arma ipsam de experientia gloriationem.

CAPUT XXXIII.

Quomodo vera lætitia Spiritus sancti a falsa dæmonis dignoscatur et quando diabolus aggreditur decipere per falsam consolationem.

Si anima certa motione, et non animo facta ad charitatem Dei inflammetur, quasi volens etiam trahere corpus ad profundum illius charitatis, sive per vigiliam, sive, quemadmodum dixi, cum somnum capit, in quo divina gratia operatur, nihilque omnino aliud tunc cogitet, quam hoc solum, ad quod excitata est, scire esse operationem Spiritus sancti. Tota enim affecta illa inexplicabili dulcedine, nihil aliud potest tunc cogitare, quoniam lætitia quadam vehementi perfunditur. Si autem ullam prorsus dubitationem, aut fœdam aliquam cogitationem mens in illa gratiæ operatione concipiat, quamvis sancto nomine Jesu usa sit ad propulsandum malum, et non magis ad amorem tantum Dei incendendum, sciendum est, consolationem illam falsa specie lætitiæ a fallace dæmone proficisci; lætitia vero illa est insulsa, et non intima, quippe ab inimico proficiscens, qui animam vult adulterare. Cum enim viderit mentem experientia sui sensus studiose gloriari, tunc quibusdam, ut dixi, consolationibus, quæ bonæ videantur, animam consolatur, ut ab illa molli et humida dulcedine relaxatam, lateat incubitus fraudulentus diaboli. Hinc igitur cognoscemus spiritum veritatis, et spiritum fallaciæ. Nemo enim potest divinam gustare suavitatem, aut amarum dæmonis sensu experiri, nisi sibi persuaserit gratiam quidem Dei in profundo mentis habitare; malos vero

dæmones circum fundum cordis commorari; quod quidem vellent dæmones, ut nunquam apud homines crederetur, ne cum mens hoc perfecte cognosceret, recordatione Dei se adversus eos armaret.

CAPUT XXXIV.

De duplici charitate, naturali et spirituali, et de utriusque conditione.

Alia est naturalis charitas animæ, et alia quæ ex sancto Spiritu proficiscitur; illa enim cum volumus, nostra motione moderate cietur. Quamobrem facile a dæmonibus diripitur, nisi propositum voluntatis nostræ vi teneamus. Hæc vero a Spiritu sancto profecta tam vehementer animam ad charitatem Dei inflammat, ut omnes partes animæ inexplicabili suavitate divini amoris, in infinita quadam simplicitate affectionis glutinentur. Tunc enim mens, tanquam gravidata spirituali operatione, fontem quemdam charitatis et gaudii profert.

CAPUT XXXV.

De gratia Dei, quomodo sola omnes animi motus turbidos tranquillet.

Sicut mare, cum turbatur, oleo infuso cedit natura sua tempestas, lenitate olei procellam extinguente: sic anima nostra, cum lenitur gratia Spiritus sancti, jucunde tranquillatur; cum gaudio enim cedit victa ipsius gratia, sicut ille sanctus ait: *Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea*¹⁶, victa, inquam, Spiritus sancti gratia, quæ ipsam animam inexplicabilis suavitatis umbraculo legit: idcirco quamvis sæpe eam dæmones tunc irritent, manet tamen expertis iræ, et plena gaudii: cui enim gratia advenerit, in eo permanet, si ex metu Dei animam suam sine ulla intermissione jucunditate afficiat; iis enim, qui in vita spirituali certant, speciem quamdam castimonix affert timor Domini: *Timor enim Domini, inquit, castus permanet in sæculum sæculi*¹⁷.

CAPUT XXXVI.

Quomodo anima, et quando possit sentire gloriam Dei, et de fallacia diaboli ostendentis lumen, vel aliquid splendoris simile.

Nemo, cum sensum mentis audit, speret videre oculis gloriam Dei; sentire enim eum dicimus quodam gustu qui dici non potest, divinæ consolationis, cum quis animam purgaverit, non autem, quod appareat ei aliquid eorum quæ sub aspectum cadunt, si quidem nunc per fidem, et non per speciem ambulamus, sicut ait beatus Paulus¹⁸. Si cui igitur eorum, qui certant, vel lumen, vel figura quæpiam ad similitudinem ignis appareat, ne amplectatur hujusmodi visum: est enim fallacia inimici manifesta: quæ quidem res multos fefellerit, qui propter ignorantiam a via veritatis deflexerunt. Nos autem scimus quod quandiu sumus in hac mortali vita, aliquid cœlestium miraculorum ejus videre aspectu corporis non possumus.

¹⁶ Psal. Lxi, 6. ¹⁷ Psal. xviii, 40. ¹⁸ II Cor. v, 7.

CAPUT XXXVII.

De somniis a Deo missis, et a dæmone, et de eorum differentia.

Visa, quæ per somnum bonitate Dei obijciuntur animæ, sunt animæ sanæ certi quodammodo nuntii et indices. Quocirca neque ex alia in aliam formam mutantur, neque sensum terrent, neque uno impetu ridentibus aut mœrentibus obijciuntur, sed potius cum omni lenitate accedunt ad animam, quam spiritualis lætitiæ dulcedine perfundunt. Unde postquam corpus a somno excitatum est, magno cum desiderio illam somnii lætitiæ anima requirit. In visis vero a dæmonibus per quietem objectis per omnia contra evenit; nec enim in eadem figura manent; neque figuram, neque formam quietam multo tempore ostendunt. Quod enim dæmones ex proposito voluntatis non habent, sed ex sua solum fallacia mutantur, non possunt diu eo contenti esse; quin potius grandia loquuntur, et plurima minantur, sæpenumero in se species militum induentes: aliquando etiam occinunt animæ cum clamore. Unde mens eos agnoscens, cum pura est, videtur sibi excitare corpus a somno, et quandoque etiam lætari, quod eorum dolos possit intelligere. Quamobrem in ipso somnio, dum eos arguit, magna ira commovetur. Accidit vero aliquando, ut bona etiam somnia non afferant animæ lætitiæ, sed potius dolorem quandam dulcissimum, et lacrymas omnis doloris expertes. Hoc autem in his fieri solet, qui habent magnos progressus in humilitate.

CAPUT XXXVIII.

De virtute non credendi ullis somniis.

Diximus, sicut ab iis qui experti sunt, audivimus, bonorum et malorum somniorum differentiam, satis nobis sit pro magna virtute habere, ut nullis omnino per somnum visis credamus. Somnia enim nihil aliud sunt, ut plurimum, quam simulacra cogitationum errantium, aut rursus, ut dixi, dæmonum ludificationes; demum quamvis a Deo quandoque missum sit visum, neque admittamus, tamen non irascetur nobis ob hanc causam, ille summe misericors; scit enim hoc a nobis fieri propter fallaces insidias dæmonum: atque hæc quidem est, quam diximus, perfecta somniorum distinctio. Contingit vero ut ex subreptione quadam sensum fugiente (quod nemo, ut arbitror, qui effugiat, reperiat), anima sædetur, amisso vestigio perfecte discernendi, et fide somniis non bonis tanquam bonis adhibita.

CAPUT XXXIX.

Exemplum ad intelligendum, quomodo nemini exprobrat Deus, quod somnio ab eo misso non credat.

Sit igitur vobis exemplum hujus rei famulus, quem reversus dominus noctu, post longam peregrinationem, ante vestibulum domus evocet, cui famulus nullo modo aperire velit: metuit enim ne se similitudo vocis fallat, et rerum, quas dominus

A commisit, proditorem faciat; cui quidem non est iratus dominus postera die, quin potius multis laudibus ab eo dignatus est, quod vocem domini, fallaciam existimavit, dum nihil ex bonis domini perdere voluit.

CAPUT XL.

Quando anima possit lumen, quod in se habet, videre; et quando se Satanus transfiguret in angelum lucis; et quid potissimum in vita monastica studendum sit, ut quamvis in mundo simus peregrinemur a mundo.

Non est dubitandum, quin mens, cum cœperit divinum lumen in ea operari, tota fiat perspicua, ita ut lumen id, quod in se habet, abunde videat. Hoc vero tunc fit, cum potestas animæ dominatur in perturbationes. Quod autem quidquid menti in figura apparet, sive lumen, sive ignis sit, ex calido artificio inimici proficiscitur, docet nos divinus Paulus, cum ait transfigurari eum in angelum lucis¹⁸. Non igitur oportet, ut hac spe ullus monasticam vitam capessat, ne hic inveniat Satanus animam facilem ad rapiendum eam ad se, sed ut solummodo tales evadamus, qui in omni statu et plenitudine cordis Deum amemus: quod quidem est amare ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente¹⁹. In quo enim hoc gratia Dei operatur, peregrinatur a mundo, quamvis in mundo sit.

CAPUT XLI.

De obedientia, quomodo sit maxima virtutum, et janua charitatis, et vias cæterarum virtutum demonstrat.

C Obedientiam esse omnium virtutum introducendum principem, exploratum est; repudiat enim arrogantiam, parit autem nobis humilitatem. Unde janua atque aditus charitatis in Deum efficitur iis qui libenter eam amplectuntur. Hanc cum Adam abjecisset, decidit in profundum tartarum: hanc cum amasset Dominus causa redemptionis, usque ad crucem Patri obedivit: idque cum nulla ex parte infra illius amplitudinem esset, ut cum crimen humanæ inobedientiæ sua obedientia diluisset, eos, qui obedientes essent, ad beatam et immortalem vitam reduceret. Primum igitur hujus virtutis curam habere oportet eos, qui studium certandi cum superbia diaboli suscipiunt: hæc enim deinceps progressa, omnes vias virtutum nobis sine ullo errore demonstrabit.

CAPUT XLII.

Quomodo oporteat continentiam esse in omnibus, ita ut non solum virtutes corporis comparandæ sint, sed virtutes, quæ hominem interiorem purgent.

Commune est omnium virtutum continentiam cognomentum, oportet igitur certantem in omnibus rebus se continere. Sicut enim quocunque demum membro hominis, vel minutissimo adempto, totum corpus, quamvis sit parva pars quæ desit toti figuræ, informe efficitur; sic qui vel unam virtutem neglexerit, universum continentiam decorum dissolvit ac delet nesciens. Oportet igitur non so-

¹⁸ II Cor. xi, 14. ¹⁹ Luc. x, 27.

lum virtutes corporis studiose excolere, sed eas etiam quæ hominem interiorem purgare possunt. Quid enim profuerit virginitatem corporis servare, si anima a dæmone inobedientiæ præside adulteratur? Aut quomodo coronabitur, qui se a gulæ vitio et omni corporis cupiditate continuerit, superbiam tamen et studium gloriæ declinare non studuerit, neque brevem laborem toleraverit? idque cum a justitiæ lance rependendum sit lumen justitiæ iis qui opera justitiæ in spiritu humilitatis fecerunt.

CAPUT XLIII.

De utilitate et modo servandi continentiam in victu.

Sic igitur oportet in omnes cupiditates ejus partis animæ, quæ ratione caret, odium exercere eos qui spiritualiter certant, ut in habitum illud revertant. Continentiam vero in victu ita oportet servare, ut nemo aliquid cibi detestetur, hoc enim execrabile est, et dæmonis inventum. Non enim a cibis tanquam malis abstinemus, absit! sed ut a copioso et inutili victu nos refrenantes, partes corporis effervescentes moderate castigemus; deinde, ut ex eo, quod nobis superat, pauperibus quantum sufficiat, dispensetur, in quo quidem sincera charitas cernitur.

CAPUT XLIV.

Quomodo effici possit ut ciborum jucunditas, et cæteræ voluptates libenter respiciantur.

Vesci omnibus cum gratiarum actione, quæ ad vescendum et bibendum adhibentur, non pugnat cum regula scientiæ: *Omnia enim, inquit, erant valde bona*²⁰. Abstinere autem libenter a suavi et a multo cibo, maximæ discretionis et scientiæ est, tametsi, quæ in hac vita jucunda et dulcia sunt, nunquam possimus jucunde respicere, nisi Dei dulcedinem in omni sensu cordis ac omni plenitudine ejus degustemus.

CAPUT XLV.

De nimia continentia victus fugienda propter firmitatem corporis, qua opus sit ad certamen spirituale.

Ut corpus multo cibo onustum, languidam et segnem efficit mentem, sic nimia continentia victus debilitatum facit, ut ea pars animæ, quæ in contemplatione versatur, in mœstitia sit, et in fastidio sermonis. Oportet igitur ad motiones corporis cibos etiam accommodare, ut, dum corpus valet, quantum conveniat castigetur; dum vero non valet, moderate leniatur. Nec enim infirmo corpore esse debet, qui certat, sed ita firmo, ut sustinendo certamini par esse possit, ut anima etiam laboribus corporis convenienter purgari queat.

CAPUT XLVI.

De ratione victus soliti temperanda, sine vitio vanæ gloriæ aut incontinentiæ, per moderatam indulgentiam ad adventum fratrum, aut aliorum hospitiū.

Cum inanis gloria adversus nos tumescit, nacta ad vitii sui excusationem adventum fratrum aut aliorum hospitiū, quicumque illi sint, recte fiat,

si rationem soliti victus aliquantulum temperemus. Sic enim dæmonem infectis rebus, imo de suo irrito conatu dolentem dimittemus, ac legem charitatis cordati implebimus, et mysterium continentiae sine ostentatione per illam moderatam indulgentiam servabimus.

CAPUT XLVII.

De jejunio et cæteris virtutibus corporalibus, quomodo sint instrumenta quædam, quæ per se sola non habeant gloriam apud Deum, nisi referantur ad finem, qui est pietas.

Habet quidem per se gloriam jejunium, sed non apud Deum; est enim instrumentum, quod ad temperantiam componit eos qui volunt. Non oportet igitur eo gloriari, qui Christianæ religionis pugiles sumus, sed solum in fide Dei finem propositi nostri expectare: nec enim cujuscunque artis periti de artificio quod profitentur, ex instrumentis gloriantur, quin potius quisque eorum formam suscepti operis expectat, ut inde perfectum illud et absolutum artis suæ demonstret.

CAPUT XLVIII.

De utilitate temperati victus ad fructum spirituales animæ.

Sicut terra si moderate sit irrigata, semen sparsum, quod excipit, cum multa fertilitate effundit; multis vero imbribus madefacta spinas tantum et tribulos fert: sic terra cordis, si moderato utamur victu, semina sibi innata atque insita pura edit; et illa quæ sunt ab Spiritu sancto seminata, cum multa viriditate et ubertate fructuum profert; sin vero potu madeat, ex omnibus cogitationibus suis spinas et tribulos procreat.

CAPUT XLIX.

De intemperantia victus, quomodo ad libidinem provocet; et de remedio et ejus ratione.

Cum mens nostra in fluctu largi potus natat, non solum libidinosè intuetur simulacra quæ per somnum dæmones figurant, sed in se ipsa quasdam formas pulchras fingens, visis suis tanquam quibusdam adamatis vititur ardentè. Tepefactis enim fervore vini illis partibus corporis, quæ ad generandum datæ sunt, necesse est omnino ut mens sibi unbram libidinis cum voluptate repræsentet. Opus ergo est, ut moderatione victus utentes, incommo- dum, quod ex redundantia proficiscitur, vitemus. Cum enim mens voluptatem qua ad pingendum peccatum illecta succendatur non habet, tota manet sine imaginationibus, et judicium forte ac virile.

CAPUT L.

De luxuria misti potus, et quantopere ea quæ cum vino miscentur, fugienda sint ab iis qui volunt esse spirituales.

Omnia poculenta arte facta quæ eorum artifices propomata, quasi antepocula vocant, quod multitudinem ciborum ad ventrem deducant, declinare oportet eos qui partes corporis turgescences cohibere volunt: non solum enim eorum qualitas cor-

²⁰ Gen. i, 31.

poribus pusillum nocet, sed ipsa eorum perversa temperatio conscientiam, quæ est sedes Dei, percutit. Quid enim in natura vini desideratur, ut variis condimentis permistis, vini firmitudo mollitie frangenda sit?

CAPUT LI.

Quid Dominus docere voluerit, bibendo in cruce acetum ex spongia circumposita hyssopo.

Dominus noster, idemque vitæ sanctæ magister Jesus Christus acetum in Passione ab iis qui diabolo ministrabant, porrectum bibit, ut perspicuam normam, quemadmodum in sacro certamine animo affecti esse debeamus, ut mihi videtur, relinquere. Non enim, inquit, oportet jucundis potionibus aut cibus uti eos qui adversus peccatum dimicant, ino acerbiter pugna: toleranter sustinere. Adjunctum vero est in illa contumelia hyssopum ad spongiam, ut forma nostræ purgationis exemplo perfecte repræsentaretur. Illud enim acre proprium est certaminis; vis vero tergendis, perfectionis.

CAPUT LII.

De balneatione fugienda spiritalibus, et quare.

Conferre se ad balneum, nemo peccatum, aut a ratione alienum esse dixerit; propter continentiam tamen ab eo se abstinere, et virile et maxime temperantis esse dico. Nec enim illa voluptaria lavatio corpus nostrum emolliet, nec veniet in mentem illius turpis nuditatis Adam, ut de illius foliis ad legendam secundam nuditatem turpitudinis solliciti simus, si præsertim, qui paulo ante ab hujus vitæ corruptione per castitatem corporis nostri exsistentes, cum pulchritudine temperantiæ copulati esse debemus.

CAPUT LIII.

Quare opus sit in cœnobiis vocare medicum ad curationem morbi; et quid faciendum sit iis qui solitariam in eremo degunt vitam.

Medicos vocare cum non valemus, nihil prohibet. Etenim quia erat aliquando experimento humano colligenda ars medicinæ, idcirco prius existerunt medicamenta ac remedia. Verum non oportet spem sanationis in illis collocare, sed potius in vero Salvatore, et medico nostro Jesu Christo. Hæc vero illis, qui in cœnobiis et civitatibus propositum continentia excolunt, dico, tum quia propter circumstantias, quæ accidunt, non possunt sine ulla intermissione fidem per charitatem operari; tum etiam, ne in cupiditatem inanis gloriæ, et in tentationem diaboli incidant. Ex quorum numero nonnulli se non egere medicis coram multis profitentur; at si quis vitam anachoreticam, id est ab oculis hominum remotam in locis desertis, inter duos aut tres unius moris fratres degit, quibuscunque ille morbis conflictetur, applicet se in fide ad Dominum, qui sanat omnem morbum et omnem languorem. Habent enim post Dominum, satis magnum solatium ægritudinum, ipsam solitudinem.

¹ Psal. LXVII, 7.

Unde neque ab exercitatione fidei unquam vacat iste, eo maxime, quo non reperit ibi locum ostentandi virtutem tolerantia, pulchro usus tanquam velo, solitudine: idcirco Dominus habitare facit unius moris in domo¹.

CAPUT LIV.

Quid indicet ferre moleste morbum, et quid rursus non ferre moleste.

Cum morbos corporis moleste ferimus, scire oportet adhuc cupiditates corporis in anima dominari: ex quo fit, ut desiderio corporalis indulgentia nolit a bonis vitæ hujus recedere: quis potius magnum negotium esse putat, non posse propter morbos frui iis, quæ in vita sunt pulchra. Rursus vero si angores ægritudinum animo grato excipiat, argumentum est, non procul ab indolentia. id est, a vacuitate turbidarum affectionum abesse: unde et mortem, tanquam occasionem vitæ verioris tunc magno cum gaudio exspectat.

CAPUT LV.

Quid faciendum sit, ut non delectetur anima usura hujus lucis, sed potius desideret a corpore separari.

Nunquam cupiet anima a corpore separari, nisi ita affecta sit, ut nulla hujus aeris quem spiramus, voluptate capiatur. Omnes enim sensus corporis adversantur fidei, siquidem sensus sunt presentium, fides vero bonorum tantum futurorum copiam et magnificentiam promittit. Quocirca opus est pugilem spiritualem, neque arbores pulchris diffusas ramis ad opacandum, neque elegantes ædes, neque consuetudinem cognatorum unquam cogitare: neque de gloria, et celebritate honorum, si ita accidat, meminisse, sed potius uti quidem necessariis cum gratiarum actione; vitam vero hanc existimare viam quamdam peregrinam, et omni oblectatione carnis vacuum. Sic enim mentem nostram in arctum cogentes, totam ipsam ad vestigia æternæ viæ convertemus.

CAPUT LVI.

Quomodo uti sensibus corporis immoderate, faciat difficilem memoriam Dei, et mandatorum ejus; et quomodo cavendum sit hoc malum.

Quod aspectus, et gustus, et reliqui sensus memoriam cordis distrahunt, cum ipsis immoderate uti sumus, Eva hoc nobis prima confitetur: tantisper enim dum illa libenter ad arborem interdictam non aspexit, memoriam divini jussi studiose retinebat. Quamobrem veluti alis divini amoris tegebatur, unde nuditatem suam ignorabat. Postquam vero lignum libenti animo vidit, ac valde cupide fructum ejus attraxerat, et cum vehementi gustavit voluptate, continuo ad complexum corporis delinita est, adjungens se libidini ut nuda, totamque suam cupiditatem ad fruendum præsentibus tradidit, postquam Adamum cum peccato suo propter fructum aspectu jucundum miscuit, ex quo factum est, ut deinceps mens humana Dei, aut mandatorum

ejus difficile meminisse posset. Degamus igitur nos in hac vita fallace, semper in profundum cordis nostri cum perpetua Dei memoria, tanquam oculis capti intuentes; profecto enim ad spirituale studium virtutis pertinet, adimere semper alas desiderio earum rerum, quas videmus, quod nos Job ille experientissimus docet, cum ait: *Si secutum est cor meum oculum meum*²². Quæ res summæ continentiæ est index.

CAPUT LVH.

Quomodo, qui ambulat spiritu, nescit desideria carnis; ac frustra dæmon ejus castitatem tentet.

Qui versatur semper in corde suo, absens prorsus a jucundis rebus vitæ hujus peregrinatur; qui enim ambulat spiritu, non potest desideria carnis nosse: quandoquidem jam deinceps in arce virtutum suas ambulationes conficit, utiturque iis ipsis virtutibus, veluti janitricibus castimoniarum, quæ est instar civitatis parvæ; ex quo fit, ut in hoc irritæ sint machinæ dæmonum, quamvis usque ad fenestras naturæ tela vulgaris amoris pertingant.

CAPUT LVIII.

De acedia, quæ solet aliquando post repudiatas voluptates corporis contingere, qualis sit, et quomodo expellenda.

Cum cœperit anima nostra non amplius ea quæ pelchra et jucunda sunt, concupiscere, tunc eam desidiōsa quædam mens ut plurimum subit, quæ neque officio sermonis eam sinit libenter servire; neque expeditum desiderium futurorum bonorum ei relinquit: imo et hanc caducam vitam ceu valde inutilem habet, ut non habentem opus virtutis dignum: ipsamque cognitionem pro nihilo ducit, tanquam aliis quoque multis tributa sit; aut nihil perfectum nobis significare promittat. Hanc autem tepiditatis et torporis ægitudinem fugiemus, si menti nostræ valde angustus meatus definiemus, ut solum Dei memor sit: hac enim solummodo ratione ad suum reversa fervorem, poterit rursus ab illa per segnitium distractione sine dolore removeri.

CAPUT LIX.

Quomodo mens reddi possit certa de studio et diligentia sua in spirituali certamine per memoriam continuam et ferventem nominis Jesu in profundo cordis.

Cum omnes mentis exitus memoria Dei ocluse-
rinus, omnibus modis a nobis requirit ipsa mens opus ex quo diligentiam suam plene nosse debeat. Oportet igitur tradere ei illud solum: *Domine Jesu Christe*, ad integram et solidam propositi tractationem. Nemo enim, inquit, dicit, *Domine Jesu, nisi in Spiritu sancto*²³. Verum ita arcte verbum istud in intimo suo recessu omni tempore contempletur, ut ad nullas imaginationes adduci possit.

A Quicumque enim sanctum et gloriosum nomen hoc in profundo cordis continenter meditantur, hi etiam lumen mentis suæ semper videre possunt. Cum enim arcta sollicitudine illud in mente retinetur, sordes quæ in anima apparent, cum multo sensu exurit, *Deus enim, inquit, ignis consumens est*²⁴. Unde animam deinceps ad amorem gloriæ suæ vehementer incitat Dominus. Illud enim gloriosum et optabilissimum nomen, si diutius in memoria mentis cum fervore cordis habeatur, habitum plane bonitatem ejus amandi in nobis, nullo impedimento obsistente, gignit. Hæc est enim pretiosa margarita, quam qui omnem substantiam suam vendiderit, comparare potest, et lætitiā majorem, quam dici possit, de inventionē habere²⁵.

CAPUT LX.

De duplici gaudio, inchoante et perficiente, et usu utriusque et de lacrymis mediis inter utrumque.

Aliud est gaudium inchoans, et aliud perficiens: illud quidem non est imaginationibus vacuum; hoc vero vim habet humilitatis: his autem interjecta est tristitia Deo amica, et lacrymæ sine dolore. Etenim quia in multitudine sapientiæ multitudo, inquit, cognitionis, et qui addit cognitionem, addit dolorem²⁶. Idcirco opus est, ut primum quidem gaudium inchoante ad certamen spirituale anima provocetur; deinde, ut a varietate Spiritus sancti arguatur, et probetur, tum in iis, quæ prave egit, tum in iis quæ adhuc agit: in redargutionibus enim, inquit, *super iniquitate corripuisti hominem, et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus*²⁷: ut cum divina reprehensio tanquam in ardenti fornace animam probarit, tunc operationem gaudii sine imaginationibus cum fervida Christi memoria capiat.

CAPUT LXI.

Quomodo mens, cum perturbata est, non potest Dei meminisse, et quæ sit causa; et quomodo mens, cum est a passionibus libera, solertia sua utens, et gratia Dei adjuvante, cito oblivionem Dei expellit, et recordatur Domini Jesu; et quomodo contingat toto jam affectu ad memoriam Dei, et charitatem excitari.

Cum anima ira commovetur, aut offusa est ei caligo ex crapula, aut gravi angore afficitur, non potest mens, tametsi ipsa anima vim ei quodammodo adhibeat, memoriam Domini retinere; quin potius tota mens vehementia perturbationum obscurata, a suo sensu ob hanc causam prorsus alienatur, quamobrem non potest desiderium sigillum suum imprimere, ut mens sine oblivione speciem meditationis ferat, durescente memoria ejus propter feritatem perturbationum; sin autem extra perturbationes posita sit, la-

²² Job xxxi, 7. ²³ I Cor. xii, 3. ²⁴ Deut. iv, 24; Hebr. xii, 29. ²⁵ Matth. xiii, 46. ²⁶ Eccle. i, 18. ²⁷ Psal. xxxviii, 12.

meti paulisper oblivio illud promptum animi subripiat, tamen cito mens, solertia sua utens, ferventer illam salutarem, et maxime expetendam prædam apprehendit; habet enim tunc ipsam gratiam una cum anima meditantem, et clamantem, *Domine Jesu*; sicut mater puerulum suum docet, et cum eo meditatur paternum nomen, donec ad habitum ejus nominis eum perducatur; et infans puer pro aliquo alio pueri sermone clare patrem etiam dormiens appellat: idcirco ait Apostolus: *Similiter autem Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: quid enim oremus, quomodo oportet, nescimus, sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*¹⁹. Etenim quia ad capiendam virtutis orandi perfectionem parvuli sumus, omnino auxilio ejus indigemus, ut cum ejus dulcedo major, quam dici potest, omnes cogitationes commisceat, et suavitate perfundat, toto cum affectu ad memoriam Dei et charitatem excitemur: quamobrem cum in ipso, ut idem Paulus ait, Deum Patrem inclamamus, ab ipso componimur ad vocandum sine intermissione: *Abba, Pater*²⁰.

CAPUT LXII.

De ira, quomodo, et quando ea utendum; et quomodo utiliter a Deo data sit; et quid Dominus docere voluerit quando infremuit spiritu in morte Lazari; et quomodo sit Elia, et currui ejus igneo similis qui propter ardorem pietatis ira utitur sedata.

Ira plus quam aliæ passiones perturbare et confundere animam solet, aliquando vero magnopere utilis est: cum enim contra eos, qui aliquid inique aut flagitiose, quodcunque illud sit, committunt, ea sedate utimur, ut aut salvi fiant aut pudore afficiantur, tunc mansuetudinem ei adjungimus: eodem enim tendimus, quo justitia et bonitas Dei spectant; imo sæpe, cum graviter peccato irati sumus, illud femineum quod in ira inest, virile facimus. Quod autem in ipsum spiritum interitus frementes, cum in magno mœrore et luctu sumus, supra ipsam mortis gloriationem efferimur, non est dubitandum; quod quidem ut nos doceret Dominus, animam Lazari reddidit corpori postquam bis in spiritu infremisset in mortem, seque conturbasset²¹: cum alioqui omnia voluntate sola sine ulla conturbatione, quæcunque vult, efficiat. Ut jam, mea quidem sententia, ira moderata magis tanquam telum naturæ nostræ ab auctore nostro tributa sit. Quo si Eva contra serpentem usa fuisset, nunquam ab illa falsa voluptate delinita esset. Unde, ut mihi videtur, qui propter studium et ardorem pietatis ira utitur sedate, probatior in lance remunerationum reperietur præ eo qui nullo

¹⁹ Rom. viii, 26. ²⁰ ibid. 15. ²¹ Joan. xi, 33 sqq.

(1) Cante lege hoc et sequens caput; nam sanissima est theologorum doctrina quæ habet, licere Christiano in judicio rerum ablatarum restitutionem, et injuriarum compensationem repetere, servatis debitis circumstantiis, ut ob justitiam, non privato amore vindictæ, odio, etc., id faciat, tametsi

A modo propter mentis immobilitatem ira movetur: hic enim aurigam sensuum hominis inexcitatum habere plane cernitur; ille vero semper in equis virtutis, certandi studio fervens, vehitur inter medias dæmonum copias, quadrigam continentiarum in timore Dei omni tempore exercens, quam quidem currum Israel apud Scripturam, cum Elias ille in sublime sublatus est, dictam esse legimus²²: siquidem Judæis primum, de quatuor virtutibus excellenter locutum esse Deum videmus. Idcirco totus, et in curru ignis sublatus est ille tantus ac tam admirandus sapientiæ alumnus, tanquam equis, ut mihi videtur, suis usus virtutibus in Domino, qui illum in aura spiritus ignis rapuit.

CAPUT LXIII.

Quomodo spiritualis non debeat, neque aliis litem intendere, neque sua in judicio recuperare (1).

Qui particeps sanctæ cognitionis factus est, et dulcedinem Dei degustavit, neque litigare debet, neque ulli litem intendere, tametsi vestitum, quo indutus est, alius detrahat: justitiam enim magistratum hujus sæculi justitia Dei omnibus modis superat, et antecellit. Imo nihil illa est ad justitiam Dei; quæ enim distantia inter eos, qui Dei et hujus sæculi discipuli et alumni sunt, si horum jus cum justitia Dei collatum non cernitur imperfectum, ita ut alterum dicatur humanum jus, alterum divina justitia? Sic igitur et Dominus noster Jesus Christus: *Cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non minabatur*²³: quinimo passus est cum silentio detrabi sibi amictum; et ut, quod plus est, dicam, pro salute maleficorum Patrem precabatur.²⁴ Homines vero hujus sæculi non prius litigare desinunt, quam cum quæstu interdum res ab iis a quibus in judicio vocati sunt, recuperent, præsertim cum ante debitum usuras ferunt, ita ut jus sæpe initium magnæ injuriæ sit.

CAPUT LXIV

De iis, qui causam litigandi excusant, dicentes, non licere dare locum iis qui res nostras nobis ad nostrum victum et pauperum necessarias diripere volunt; et quomodo præstet orationi et custodiæ cordis operam dare, et injuriam suam judicio alterius oculi reservare.

Audivi pios quosdam dicere, non licere dare locum quibuscunque diripiendi ea, quæ ad nos alendos, vel ad pauperes recreandos habemus, præsertim si qui hoc committunt Christiani sunt, ne, dum toleranter ferimus, iis, qui nos injuria afficiunt, occasionem peccandi præbeamus. Hoc

²² IV Reg. ii, 11. ²³ I Petr. ii, 23. ²⁴ Luc. xxiii, 34.

cujusdam excellentis perfectionis et consilii evangelici sit, nullum ob quamcunque privatam injuriam in jus apud judicem vocare. Ad hanc normam reducenda est tota hæc Diadochi disputatio de non litigando, si veram et non erroneam cupimus.

vero nihil aliud est, quam per simulationem sua magis quam se amare. O excusationem a ratione alienam! Si enim, derelicta oratione et custodia cordia, adversus eos, qui me vexare, et diripere volunt, paulatim incipiam causas dicere, et ad tribunalium vestibula assiduus esse, liquet jam, pluris me facere recuperata per iudicium, quam salutem meam, ne dicam, quam ipsum mandatum salutare. Quomodo enim omnino sequar, quo Evangelium jubet ²⁴, non repetere, si quis mea tollat, sed potius læto animo sufferre, et sicut Apostolus ait ²⁵, cum gaudio suscipere direptionem bonorum meorum, quando neque qui in iudicio disceptavit, et quæ voluit recuperavit, violentum illum usurpatorem peccato liberat? si quidem non possunt præscribere æterna Dei iudicia, quæ in terra exercentur: has enim leges satis implet reus, apud quas contingit ei causam suam defendere. Quare præclara res est perpeti violentiam eorum qui volunt injuriam facere, et preces pro eis adhibere, ut per pœnitentiam, non autem per restitutionem eorum quæ diripuerunt, de crimine direptionis absolvantur. Hoc enim justitia Domini postulat, ut eum, qui rapuit, non quæ rapuit, recuperantes, eundem per pœnitentiam liberemus.

CAPUT LXV.

De præstantia et utilitate vendendi omnia, et tribuendi ea pauperibus; et quomodo virtus humilitatis magis quam reliquæ virtutes, tanquam mater indulgentissima hujusmodi paupertatem foveat et recreet.

Res apta, et omnino utilis est, post cognitam viam pietatis in Deum, vendere statim omnia bona nostra, et pecuniam redactam, secundum mandatum Domini ²⁶ dispensare, ac non potius per simulationem obediendi mandatis Dei, monitum salutare non audire. Hinc enim sequetur primum quidem optima vacuitas sollicitudinis, tum deinceps secunda, et ab insidiis tuta paupertas, quæ altiora cogitat, quam de illa injuria, aut lite; idque quia non amplius habet materiam, quæ ignem avaritiæ inflammet. Fovebit autem nos tunc magis quam reliquæ virtutes, humilitas, quæ sine suo et complexu nudos recreabit, sicut mater puerum suum gremio exceptum foveat, cum is puerili simplicitate ductus vestitum suum exiit, et procul abiecit, magis tunc nuditate, ut omnis malitiæ expers, quam varietate vestitus lætus. Custodit enim, inquit, *parvulos Dominus; humiliatus sum, et liberasti me* ²⁷.

CAPUT LXVI.

De iis qui dicunt: Unde fiet eleemosyna pauperibus, qui quotidie nostris bonis alebantur, si omnia semel vendiderimus? et de humilitate, quam parit nihil jam habere ad largiendum pauperibus; et quomodo quod non potest comparari per eleemosynam, comparabitur copiosius per orationem, et tolerantiam, atque humilitatem, et quomodo qui bona sua reliquerunt, hi præparant se ad recipien-

dum charisma scientiæ Verbi Dei ut possint divitias regni Dei prædicare.

Sane quidem secundum id quod habemus, non autem secundum id quod non habemus ²⁸ reposcet a nobis Dominus rationem eleemosynæ. Si ergo quod diu poteram largiri, tempore propter metum Dei benigne dispartio, de qua re amplius, cum nihil habeam accusabor? Sed dicet aliquis, Unde igitur misericordia tribuetur iis pauperibus, qui solebant nostris mediocribus bonis paulatim gubernari? Discat iste non exprobrare Deo per occasionem avaritiæ suæ: non enim deerit Deo facultas suos quos fecit, gubernandi, ut a principio gubernavit; nec enim priusquam hic aut ille ad tribuendam eleemosynam excitati essent, cibus aut vestitus pauperibus deerat. Præclara ergo res est, statim percepta cognitione melioris status, bene largiendo abjicere temeritatem gloriandi ex divitiis, odio habentem cupiditates, quod est, animam suam odisse; ut jam non amplius largitione opum lætantes, nos ipsos nihili faciamus, tanquam nihil boni agentes: dum enim divitiis affluimus, mirifice iis largiendis delectamur, si tamen virtute utimur, tanquam hilariter jussui Dei servientes; postquam vero bona omnia exhausta sunt, infinitus tunc subit dolor, et submissio, quasi nihil justitia dignum agamus. Ex quo fit, ut ad se anima cum multa submissione redeat, ut quod non potest quotidie per eleemosynam sibi comparare, hoc per laboriosam orationem, et per tolerantiam, atque humilitatem possit: *Pauper enim, inquit, et inops laudabunt nomen Domini* ²⁹; nec enim charisma theologiæ, id est, tractationis verbi Dei, ulli a Deo præparatur, nisi se ipse ita præpararit, ut propter gloriam Evangelii Christi omnium bonorum suorum relinquat possessionem, ut in paupertate Deo amica divitias Evangelii regni Dei prædicet: hoc enim perspicue significavit, qui dixit: *Parasti in bonitate tua pauperi, Deus, et subjungit: Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa* ³⁰.

CAPUT LXVII.

De charismate theologiæ, et quot, et quanta bona ex ea proficiuntur.

Omnia dona Dei sunt valde bona, et omnium bonorum causa, sed nullum ita nostrum cor inflammat, et illud ad amandum bonitatem ejus excitat, ut donum theologiæ; cum enim sit fetus matulinus gratiæ Dei, prima etiam dona largitur animæ: primum enim facit, ut libenter ac jucunde omnes vitæ hujus amicitias contemnamus, ut qui pro cupiditatibus fluxis divitias verbi Dei majores, quam dici potest, habemus. Deinde mentem nostram igne naturam mutante collustrat: unde consortem ministrantium spirituum eam facit. Hanc igitur virtutem, fratres charissimi, idonee ad hoc præparati concupiscamus, quæ pulcherrima est, quæ omnia contemplatur, quæ omni sollicitudine vacuum facit,

²⁴ Matth. v, 40. ²⁵ II Cor. xi, 20. ²⁶ Matth. xix, 21. ²⁷ Psal. cxiv, 6. ²⁸ II Cor. viii, 12. ²⁹ Psal. lxxv, 21. ³⁰ Psal. lxxvii, 11, 12.

quæ furore arcani luminis plena est; et mentem A
verbis Dei alit, et quæ Deo Verbo (ne multa dicam)
animam rationis participem per sanctos prophetas
ad inseparabilem cum eo conjunctionem despondit,
ut apud homines (o rem admiratione dignam!) hæc
divina pronuba voces, quibus similes Deo efficere-
mur, et theologici sermones diserte canerentur,
aptaret.

CAPUT LXVIII.

*Quæ sit causa, cur mens nostra difficilis sit ad ora-
tionem, facilis vero et prompta ad divinarum re-
rum contemplationes; et de utilitate orationis, ad
proficiendum in contemplatione.*

Mens nostra, ut plurimum difficilis est ad ora-
tionem propter angustam et contractam virtutem
orandi, ad theologiam vero se dat libenter propter B
latitudinem et laxitatem res divinas contemplandi.
Ut igitur non faciamus ei liberum ut multa loqui
libeat, nec immoderate exsultare permittamus,
quamplurimum in oratione, et psalmorum cantu,
et sanctarum Scripturarum lectione occupemur,
neque commentationes virorum disertorum negli-
gamus, quorum fides ex sermone dignoscatur. Non
enim, cum hoc sit, locus datur, ut mens nostra
verba propria cum verbis gratiæ misceat, aut ab
inani gloria trahatur per nimiam exultationem ac
loquacitatem distracta: imo et ipso contemplationis
tempore mentem extra omnem phantasiam custo-
diemus, ac cunctas fere cogitationes, quæ ad exci-
tandas lacrymas valent, hinc ei comparabimus;
illis enim quietis temporibus recreata mens et ipsa C
orationis dulcedine maxime delinita, non solum
illis quæ diximus, vitiis liberatur, sed etiam vires
adhuc renovat, quas celeriter ac sine labore ad di-
vina contemplanda intendat, simulque in contem-
platione ea discernendi, multa submissione profi-
ciat. Illud tamen advertendum est, esse quidem
orationem supra omnem latitudinem: sed hæc illo-
rum est, qui in omni sensu et plenitudine divina
gratia impleti sunt.

CAPUT LXIX.

*Quomodo gratia in principio cum magna voluptate
spirituali soleat animam illuminare; processu vero
certaminis spiritualis non ita, ut videamur dere-
lictis, et quæ utilitas inde instat, et quomodo iis
qui adhuc sunt parvuli in certamine spirituali, D
nimis dolor et nimium gaudium noceat.*

Solet principio gratia lumine suo in multo sensu
animam collustrare; processu vero certaminis sæpe
mysteria sua clam in anima divina contemplanti,
operatur, ut nos tunc quidem lætos in vestigia di-
vinarum rerum, quas contemplantur, immittat, velut
ex ignorantia ad cognitionem vocatos; in medio
vero certaminis cognitionem nostram ab inanis
gloriæ cupiditate liberam servet. Oportet igitur do-
lere quidem moderate, quasi nos derelictos, quo
submitiores simus ac magis gloriæ Domini sub-
jecti; lætari vero opportune spe bona exsultantes.
Ut enim nimis dolor animam in desperationem et

diffidentiam projicit, sic nimia lætitia ad elationem
provocat: de iis loquor qui sunt adhuc pueri sensu;
inter illuminationem enim et derelictionem inter-
jecta est experientia, inter dolorem vero et lætiti-
am spes: *Expectans enim, inquit, expectari Domi-
num, et intendit mihi*⁴¹; et rursus: *Secundum mul-
titudinem dolorum meorum in corde meo, consolati-
ones tuæ lætificaverunt animam meam*⁴².

CAPUT LXX.

*De loquacitate, quomodo animam distrahat, et me-
moria sui privet; et quæ causa ejus et quam præ-
clara res sit silentium.*

Sicut janua balnei, si crebro aperiat, cito ca-
lorem ejus extrudit, sic anima cum multa loqui
vult, quamvis valde pulchra sint omnia, memo-
riam sui per vocale ostium distrahit, ac disturbat.
Ex quo fit, ut tempestivis et opportunis cogitatio-
nibus deinceps privetur: ipsum vero concursum
cogitationum quodammodo tumultuose quibusvis
proferat, quia non habeat deinceps Spiritum sanctum,
qui animam ejus a visis extrinsecus oblati-
s servet; bonum enim, utpote ab omni tumultu et
imaginatione alienum, verbositatem fugit. Præclara
ergo res est silentium, nihilque aliud quam mater
sapientissimorum cogitatum.

CAPUT LXXI.

*Quomodo, cum quis ea quæ mundi sunt, incipit re-
pudiare, tunc incipiant passiones esse ei molestæ,
et inter eas potissimum ira et odium; et quomodo
melius sit flere duritiam iniquorum, quam odio eos
prosequi, quamvis odio digni sint.*

Multas esse perturbationes, quæ principio ani-
mam in contemplatione rerum divinarum versan-
tem molestia afficiunt, ipse sermo scientiæ nos
docet: maxime vero omnium molestæ sunt ira et
malevolentia: hoc autem animæ non tam propter
dæmones, quam propter progressus suos accidit;
dum enim cum voluntate mundo consentit, quamvis
cernat jura quomodocunque conculcari, neque mo-
vetur, neque perturbatur. Siquidem dum suis du-
citur cupiditatibus, non habet justitiæ Dei ratio-
nem; postquam vero cæperit passiones superare,
non patitur jam tum propter contemptum rerum
præsentium, tum propter charitatem, ut videat ne
per somnium quidem legem Dei violari, quin po-
tius irascitur maleficis, quoad videat contumeliosos
in virtutem justitiæ, dignitatem justitiæ pie defen-
dere. Idcirco igitur iniquos quidem odio habet,
justos vero diligit; tunc enim oculus animæ prorsus
non rapitur errore, cum anima suum tegumentum,
id est corpus, ad multam tenuitatem per continen-
tiam redegit; sed multo præstantius est duritiam et
stuporem cordis istorum deflere, quam eosdem odio
prosequi: etsi enim malevolentia digni sunt, ta-
men ratio non vult animam, quæ Dei charitate te-
neatur, malevolentia turbari et impediri, cum in ea
anima quæ odium habet, cognitio non operetur.

⁴¹ Psal. xxxix, 2. ⁴² Psal. xciii, 19.

CAPUT LXXII.

De charismate sapientiæ, et de charismate scientiæ, sive cognitionis: et quomodo secunda virtus plus valeat ad extirpandas passiones, quam prior; et quare non reperitur plene utraque in singulis.

Theologus, id est rerum divinarum contemplator eloquiis Dei delinitus et inflammatus, animo applicat se in illa laxitate ac latitudine opportuna contemplationem ad moderandas aliquantum passiones. *Eloquia enim Domini, ait, eloquia casta; argentum igne examinatum, purgatum terræ*⁴³. Qui vero cognitioni deditus est, experientia cognitionum secundum operationem confirmatus, superior passionibus existit; assequetur autem theologus experientiam virtutis cognitionis, si se submisit gerat. Et rursus qui studio cognitionis tenetur, assequetur item virtutem contemplationis, si eam partem animæ, quæ ad discernendum data est, habeat non errantem. Non enim cuius contingit habere ex toto hæc duo charismata, idque ut dum uterque admiratur, et laudat quo alter abundat, humilitas cum zelo iustitiæ in ambobus redundet. Idcirco ait Apostolus: *Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ (sive cognitionis) secundum eundem Spiritum*⁴⁴.

CAPUT LXXIII.

De oratione vocati, et in corde, cui contingat libentius orare voce; et cui rursus libentius in corde, et de simulacro lætitiæ, quod sequitur orationem vocalem, et de lacrymis, quæ sequi solent orationem cordis, et post lacrymas quædam voluptas animi; et quæ sit causa, et quomodo opus sit paulo maiore voce psalmos canere, cum animus graviter languet.

Cum anima est in affluentia suorum fructuum naturalium, maiore etiam voce psalmos canit, magisque vult orare voce. Cum vero Spiritus sanctus in ea operatur, tunc cum omni laxamento ac dulcedine canit, et orat in corde tantum. Sed cum illo priore modo affecta est, sequitur inde, ut videatur sibi gaudere; cum autem posteriore, sequuntur lacrymæ spirituales, ac postea voluptas quædam animi tacita, et silentii amica: memoria enim dum propter temperationem vocis manet fervida, facit, ut quosdam blandos et lacrymantes cogitatus cor ferat. Unde videre sane est, semina orationis cum lacrymis propter spem metendi gaudium in terra cordis spargi. Cæterum, cum multa mœstitia gravamur, oportet nos paulo grandiore voce psalmos canere, edentes sonos animæ, lætitiæ spei, donec gravis illa caligo aura concentus discutiatur.

CAPUT LXXIV.

De ardore spirituali animæ, et quid inter charitatem naturalem et spirituales intersit.

Cum anima noscit seipsam, ex se etiam fervorem quemdam et pudorem Deo amicis affert, siquidem non confusa sollicitudinibus vitæ hujus, amorem quemdam pacis parit, quo Deum pacis quærit, tametsi celeriter ab hoc distrahitur, vel sensibus prodentibus, et vel etiam natura bonum suum propter inopiam cito consumente: unde sapientes gentilium,

A quod per virtutem se assequi existimabant, hoc, ut oportebat, non habebant, quia scilicet eorum mens a perenni et vera sapientia non agebatur. Fervor vero, quem Spiritus sanctus cordi affert, primum quidem totus ad pacem spectat, constansque est atque omnes animæ partes ad desiderium Dei invitat, et extra cor non excitatur, imo per ipsum ad charitatem quamdam immensam et gaudium totum hominem exhilarat. Oportet igitur ardorem illum agnoscere, ad eumque pervenire; charitas namque naturalis index est naturæ propter virtutem quodammodo benevolentis, nunquam tamen facere potest mentem bonam ad comparandam vacuitatem passionum, ut potest charitas spiritualis.

CAPUT LXXV.

B *Quando et quomodo gratia Spiritus sancti servet animam puram et liberam a nebulis passionum; et quando item et quomodo spiritus erroris legat eam nubibus peccatorum.*

Sicut aer iste nobis circumfusus, flante aquilone, propter naturam ejus tenuem et serenantem, purus permanet; contra vero, flante austro, totus veluti densatur a natura venti hujus nebulosa, qui ex suis regionibus ac locis ratione cujusdam cognationis nubes per totum orbem inducit: sic anima, cum afflatu veri et sancti Spiritus cietur, tota extra nebulas dæmonis posita est; rursus vero, cum ab spiritu erroris vehementer inflatur, tota nubibus peccati obtegitur. Oportet igitur, ut totis viribus propositum nostrum ad vivificam et pugnantem C Spiritus sancti auram semper convertamus, id est ad spiritum, quem propheta Ezechiel venientem ab aquilone in lumine cognitionis vidit⁴⁵. Ut ea potissimum animæ nostræ pars, quæ in contemplatione versatur, in serenitate perseveret; ut divina sine errore contemplerur, cernentes ea quæ sunt luminis in aere veri luminis, hoc enim est lumen veræ cognitionis.

CAPUT LXXVI.

Quomodo ante baptismum spiritus veritatis operetur in anima, et quomodo spiritus erroris: quomodo item isti duo spiritus operentur post baptismum.

Nonnulli existimarunt gratiam pariter et peccatum, id est Spiritum veritatis, et spiritum erroris in mente ejus qui baptizatus est, occultari. Unde alter, inquit, mentem ad virtutes hortatur et provocat, alter ad contraria. Ego vero tum ex divinis Scripturis, tum ex ipso sensu mentis comprehensum habeo, ante baptismum quidem hortari extrinsecus gratiam ad meliora, ac Satanam in imo cordis delitescere dantem operam, ut omnes vias mentis, quæ ad dexteram tendunt, obstruat; ex ipsa vero hora, qua regeneramur, dæmon quidem foris est, gratia vero intus. Unde comperimus, sicut olim error dominatus est in animam, sic in eam post baptismum dominari veritatem. Exercet quidem postea Satanam vini suam in anima, sicut antea, et sæpenumero pejus, non tamen tanquam adsit una cum charitate, absit! sed, quod dulcedi-

⁴³ Psal. xi, 7. ⁴⁴ I Cor. xii, 8 sqq. ⁴⁵ Ezech. i, 4.

nem voluptatum, quæ a ratione alienæ sunt, tanquam funum quemdam in mentem per liquorem corporis infundat; hoc autem permissu Dei efficitur, ut homo, per tempestatem et ignem probationis tractus, sic ad fruendum, si velit, summo bono perveniat: *Transivimus, inquit, per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* ⁴⁶.

CAPUT LXXVII.

Quomodo et quando incipiat gratia Dei declarare bonitatem suam animæ; et quare tunc permittat Deus, ut plus molestiæ exhibeant ei dæmones; et quam magna inde utilitas existat.

Gratia, ut dixi, ex ipso puncto temporis quo baptizamur, in ipsa ima sede mentis occulitur, presentiam suam sensui celans; postquam vero toto quis animo Deum amare cœperit, tunc inexplicabili quadam ratione per sensum mentis partem bonorum suorum cum anima communicat. Unde qui prorsus vult tute hoc quod invenit tenere, facile capitur desiderio relinquendi libentissime omnium bonorum vitæ hujus possessionem, ut agrum mirum comparet, in quo thesaurum vitæ abditum reperit ⁴⁷. Cum enim cunctas quas vitæ hujus opes dimiserit, tunc locum, in quo gratia Dei recondita est, adipiscitur. Secundum enim proportionem progressus animæ donum Dei bonitatem suam menti patefacit: tametsi permittat Deus dæmonibus, ut plus tunc turbatum animæ faciant, scilicet, ut congruenter eam doceat, rectum a pravo discernere, efficiatque quando purgatur magis submissam, propter multam verecundiam turpitudinis ex cogitationibus appulsu dæmonum excitatis.

CAPUT LXXVIII.

Quatenus homo ad imaginem Dei factus sit, et quid effectum per peccatum Adæ, et quid rursus per baptismum, et quare non possint simul habitare in homine duo spiritus, alter bonus, et alter malus, sicut nonnulli opinati sunt; quare post baptismum relicta est duplex voluntas, et impugnatio dæmonis.

Sumus ad imaginem Dei ⁴⁸, secundum notionem animæ ad mentem pertinentem; corpus enim tanquam domicilium animæ est. Igitur quia peccato Adæ non solum lineæ formæ animæ sordidæ sunt, sed corpus quoque nostrum sub interitum cecidit, idcirco sanctum Dei Verbum carnem assumpsit, donavitque nobis, utpote Deus, aquam salutarem per baptismum suum ad regenerationem: per aquam enim operatione vivifici Spiritus regeneramur, quo confestim anima et corpore mundamur, si modo toto animo effecti, ad Deum accedimus, Spiritu quidem sancto in nobis habitante, peccato vero ab eo expulso; non enim fieri potest, cum sit una et simplex animæ forma, ut duæ ibi personæ adsint, ut quorundam opinio fuit; gratia namque Dei per baptismum infinito quodam amore ad lineas formæ, quæ ad imaginem Dei facta est, aptata in pignus similitudinis, ubi potest esse locus dæmoni, cum nulla sit luci cum tenebris communitas ⁴⁹? Qui igitur in sacro certamine cursores sumus, credimus

A multiformem illum serpentem per lavacrum incorruptibile ex penetralibus mentis ejici, neque vero mirari debemus, cur post baptismum turpia cum honestis cogitamus: sanctus enim baptismus maculam quidem peccati ex vobis delet; illam vero voluntatem nostram duplicem non mutat nunc; neque dæmones, ne nos impugnent, prohibet, aut ne verbis utantur ad decipiendum, scilicet, ut quod in illo naturali statu positi non custodivimus, acceptis armis justitiæ, virtute Dei custodiamus.

CAPUT LXXIX.

Quando in profundo cordis, id est in mente ipsa habiet gratia Dei, et quomodo ibi nihil possit dæmon operari, et quomodo et per quas partes operantur dæmones in anima, et quomodo mens nostra condelectetur legi spiritus, et de gaudio spiritali, unde et quando existat.

B Satanæ, ut dixi, ab anima per sanctum baptismum excluditur; permittitur tamen ei ob eas quas dixi causas operari in ea per corpus; gratia Dei in profundo animæ, id est in ipsa mente habitat. *Omnis namque gloria filie Regis ab intus, ut ait Propheta* ⁵⁰, dæmonibus inaspectabilis. Quocirca desiderium Dei ex ipso, quasi profundo cordis veluti scaturire sentimus, quando Dei ferventer recordamur; mali vero spiritus in sensus corporis deinceps insilium, ibique delitescunt, in iis operantes, cum est carnis opportunitas, qui sunt adhuc anima puerili. Ad hunc igitur modum mens nostra, secundum Apostolum, semper legi spiritus condelectatur ⁵¹: ipsi vero sensus corporis blanditiis et illecebris voluptatum capi volunt. Unde gratia quidem in iis qui processum in cognitione faciunt, per sensum mentis delectationem gignit, ita ut mirabili eos gaudio exultare faciat. Dæmones vero cum nos rursus viderint cursum pietatis negligenter currentes, animam per sensus corporis captivam ducunt, violenter illam quidem interfectores illi ad ea quæ renuit provocantes.

CAPUT LXXX.

Quomodo in cordibus fidelium non possint simul insidere spiritus gratiæ, et spiritus peccati, ut quidam opinati sunt, male interpretantes illud Joannis evangelistæ, Et tenebræ eam non comprehenderunt; et quomodo hoc Paulus interpretatus sit in Epist. ad Philipp. III, 12.

D Qui aiunt duas personas, spiritum scilicet gratiæ, et spiritum peccati in cordibus fidelium simul insidere, ex eo quod evangelista dixit: *Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* ⁵², opinionem suam probare volunt, dicentes non inquinari divinum splendorem spiritus mali congressu, quomodocunque divinum in anima lumen ad tenebras dæmonis propius accedat. Ipsi tamen Evangelii verbis a sanctis Scripturis dissentire probantur. Quia enim Verbum Dei voluit, ut verum lumen suum per carnem suam hominibus appareret, incenso in nobis ob nimiam ejus benevolentiam lumine cognitionis, prudentia vero mundi consilium Dei

⁴⁶ Psal. lxxv, 11. ⁴⁷ Matth. xii, 44. ⁴⁸ Gen. i, 26. ⁴⁹ Joan. i, 5.

⁵⁰ II Cor. vi, 14. ⁵¹ Psal. xlii, 14. ⁵² Rom. vii,

non comprehendit : siquidem prudentia carnis inimica Dei est ⁸³ : ob hanc causam usus est Joannes hujusmodi verbo, atque paucis interjectis, subjungit evangelista : *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, id est, est dux viæ ostendendæ, ac vitam præstat : *in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit; in propria venit, et sui eum non receperunt; quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus ⁸⁴. Ait autem apostolus Paulus interpretans illud, non comprehenderunt : — *Non quod acceperim jam, aut jam perfectus sim, persequor autem, ut comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu ⁸⁵. Itaque non dicit evangelista, non comprehendisse Satanam verum lumen; ab initio enim alienus est ab eo, siquidem non luæet in ipso: sed potius homines ipsos, qui audiebant quidem potentias et mirabilia Filii Dei, sed propter erroris tenebras cordi offusas, ad lumen cognitionis ejus accedere volebant, merito verbo illo vituperat.**

CAPUT LXXXI.

De duplici genere malorum spirituum, partim cum anima, partim cum corpore luctantium; et quomodo tentent, cum anima est extra gratiam Dei, et quomodo, cum non est; et quomodo utrisque resistendum; et de tentatione, quando tentat demon suggerendo, ut naturam humanam contemnamus, quia sit mortalis; et quomodo sit tunc occurrendum.

Duo esse veluti genera malorum spirituum docet nos spiritualis cognitio. Alii enim sunt tanquam subtiliores, alii crassiores. Subtiliores igitur animam oppugnant, crassiores vero quibusdam sordidis cogitationibus carnem ducere captivam soliti sunt : quamobrem dæmones qui cum anima luctantur, et qui cum corpore, sibi ipsi sunt adversarii, tametsi par utrisque studium ac propositum nocendi hominibus. Cum ergo non habitat gratia in homine, tunc in profundo cordis instar quidem serpentis delitescunt, non sinentes omnino animam ad cupiditatem boni aspicere. Cum vero gratia in mente est abdita, tunc tanquam nubes quædam caliginosæ deinceps per partes cordis in passiones peccati discurrunt induti varias formas distractionum, ut memoriam mentis distrahentes, illam ipsam mentem ab usu et familiaritate gratiæ divellant. Quando igitur a dæmonibus, qui animæ sunt infesti, ad passiones animæ inflammamur, ac potissimum quidem ad elationem quæ est omnium malorum parens, si interitum corporis cogitamus, inflatus esse, et gloriæ cupidus magnopere nos pudet; idem autem facere oportet, cum dæmones, quibus cum corpore luctatio est, eo nos præparant, ut cor nostrum in turpia desideria effervescat; hæc enim recordatio mortis potest omnes varietates malorum spirituum per memoriam Dei frustrare. Quod si dæmones isti subtiliores, qui animas impugnant,

A nobis de hac cogitatione mortis, ut naturam humanam infinito despectui habeamus, suadeant, quasi propter carnem intereuntem nullius pretii aut honoris sit : hoc enim facere solent, cum quis eos hujusmodi cogitatione mortalitatis torquere vult; restat, ut cælestis regni decus et gloriæ cogitemus, acerbiter et tenebras judicii interim non negligentes, ut altero levitatem cordis nostri prenamus, altero tristitiam nostram consolemur.

CAPUT LXXXII.

Quomodo, quandiu est aliquis in gratia Dei, non potest diabolus esse in corde ejus; quomodo, et ubi hoc doceat Paulus; et quomodo pugnet diabolus cum iis qui sunt in gratia Dei; et quomodo cum iis qui sunt extra gratiam; et quomodo, qui perfecte pugnet cum diabolo, non potest diabolus carnem ejus ad voluptatis illecebras pellicere, ut Paulus et similes.

B Docuit nos Deus in Evangelio, quemadmodum cum reversus Satanam reperit domum suam scopis mundatam et vacantem, id est, reperit cor infrugiferum, tunc accipit septem alios spiritus, et ingreditur in eam, latetque intus efficiens novissima hominis illius pejora prioribus ⁸⁶. Unde advertendum est, quandiu in nobis est Spiritus sanctus, non posse Satanam ingressum in profundo animæ reside, imo et Paulus aperte docet nos hujus contemplationis intelligentiam; contemplatus enim hujus quæstionis genus, ex scientia quidem certandi hunc sermonem profert, *Condelector, inquit, legi Dei, secundum hominem interiorem. Video autem aliam legem in corpore meo repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis ⁸⁷; ex perfectione vero illum : *Nihil igitur damnationis in Christo Jesu : lex enim spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis ⁸⁸. Dicit præterea in alio loco, ut rursus doceat nos, ex corpore oppugnari a Satana animam Spiritus sancti participem : *State igitur succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricanis justitiæ, calceati pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; et galeam salutis assumite; et gladium spiritus, quod est verbum Dei ⁸⁹. Aliud est, captivam duci, aliud luctari : illud significat, per vim abduci; hoc æquis viribus certare. Unde Apostolus diabolum ait animas Christum in se ipsis ferentes, cum igneis telis invadere. Ut enim qui non potest eum, cum quo certat, prehendere, jaculis omnino utitur adversus eum, ut possit pugnantem eminus pennis telorum venari; sic Satanam, quia non potest propter præsentiam charitatis occultari, sicut prius, in mente luctantium, volitat deinceps super humorem, ac latitat in corpore, ut facilitate ejus animam lactet et pelliceat : quocirca oportet moderate eum extenuare, ne mens per humorem ejus ad illecebras voluptatum labatur. Credendum enim est Apostolo ⁹⁰, in mente***

⁸³ Rom. viii, 7. ⁸⁴ Joan. i, 9-12. ⁸⁵ Philipp. iii, 12. ⁸⁶ Matth. xii, 44-45; II Petr. ii, 20. ⁸⁷ Rom. vii, 22, 23. ⁸⁸ Rom. viii, 1, 2. ⁸⁹ Ephes. vi, 14-17. ⁹⁰ Rom. vii, 22.

quidem eorum qui in certamine sunt, divinum lumen operari, ex quo fiat, ut legi Dei serviat eaque delectetur. Caro enim pravis applaudit, suaque facilitate admittit spiritus: quæ causa est, ut ad famulandum nequitiae eorum aliquando trahatur. Ex quo maxime apparet non esse mentem commune Dei et diaboli domicilium: alioqui quomodo illud diceret: *Mente quidem servo legi Dei, carne vero legi peccati*⁶¹, nisi mens mea cum omni libertate in pugna contra dæmones staret bonitati gratiæ serviens, corpus vero suavem odorem voluptatum a ratione abhorrentium admitteret? quia ut dixi, sinuntur mali et fallaces dæmones in corpore eorum qui certant absconditi esse (*Scio enim, inquit, quod non habitat in me, id est, in carne mea bonum*⁶²), in iis scilicet qui medio quodam certamine peccato resistunt; non enim hoc Apostolus de se dicit, cum mente quidem pugnam dæmones committere; carnem vero, ut ad illecebras voluptatum blandis consolationibus emolliant ac dissolvant, eosdem conari; permittuntur enim iudicio versari in profundo corporis etiam in iis qui robuste adversus peccatum dimicant, quia sit semper experienda et periclitanda libertas humanæ voluntatis. At si quis queat adhuc vivens mori per labores, totus deinceps domus Spiritus sancti fit; hic enim priusquam moriatur, surrexit, qualis Paulus, et quicumque perfecte cum peccato certarunt et certant.

CAPUT LXXXIII.

Quomodo, et unde cor malas cogitationes gignat, et quare cogitationes etiam a diabolo nobis suggestæ, ex corde exire dicantur in Evangelio.

Cogitationes quidem tum bonas, tum non bonas gignit ex se cor, non quidem quod malas cogitationes naturaliter ferat, sed quod propter primam illam fallaciam tanquam habitum quemdam memoriæ ejus, quod non est bonum, semel ceperit, plurimas vero, eademque malas cogitationes ex amarulentia dæmonum concipit; universas vero ex cordibus nostris proficisci sentimus: ex quo factum est, ut nonnulli existimarent, peccatum esse in anima pariter cum gratia: atque idcirco Dominum dixisse, quæ ex ore exeunt, ex corde exire, et illa hominem inquinare: *Ex corde enim, inquit, exeunt cogitationes malæ*⁶³. Sed ignorant isti, quemadmodum mens nostra, quæ sensu quodam subtilissimo utitur, illarum cogitationum operationem, quas mali spiritus ei suggerunt, quasi per carnem sibi vindicat, corporis facilitate magis ad hoc, nescio quomodo, animam per concretionem trahente. Si quidem semper anima assentationes et blanditias fallaciæ immoderate amat, ob hanc causam cogitationes a dæmonibus seminatæ ex corde videntur prodire; eas autem nostras revera ipsi facimus, quoties illis delectari volumus. Quod quidem cum Dominus reprehenderet, ut Scriptura ipsa divina declarat, iis verbis, quæ supra cap. 82 recitavimus,

A usa est Qui enim cogitationibus, quas improbitas Satanæ subiecit animæ delectatur, earumque memoriam cordi suo veluti inscribit, non est dubium, quin eas ipsas ex mente sua, veluti fructus effundat.

CAPUT LXXXIV.

Quomodo non possint esse simul in corde hominis gratia Dei et diabolus, et de exemplo ad hoc declarandum et intelligendum.

Ait Dominus in Evangelio, non posse fortem domo sua ejici, nisi fortior ejiciat, postquam eum alligaverit et diripuerit⁶⁴. Quomodo igitur poterit cum tanto ejectus dedecore, rursus ingredi, et una cum vero versari domino domi suæ quandiu vult requiescenti? nunquam enim rex, cum tyrannum aliquem devicerit, qui adversarius suus aliquando fuerit, in regia secum adesse cogitabit: quin potius statim jugulabit, aut certe militibus suis alligatum tradet, ut diuturnum supplicium de eo sumant, eumque miserrima morte afficiant.

CAPUT LXXXV.

Unde accidat quod simul honesta et turpia quandoque cogitamus; et quando, ac cur gratia præsentiam suam menti celet; et quid tunc faciendum sit; et quomodo inter cæteras omnes virtutes nihil possidere maxime conciliet gratiam Dei ad amandum eum vehementer; et cur aliquando etiam is qui magnos progressus in virtute fecit, permittatur potestati dæmonis, relicta ejus mente sine lumine.

Si quis, quia honesta simul et turpia cogitamus, Spiritum sanctum et diabolum in mente habitare eo tempore arbitratur, intelligat id accidere, quia nondum gustavimus, neque vidimus, quam bonus Dominus⁶⁵. Primum enim, ut superius dixi, celat gratia præsentiam suam in baptizatis, exspectans propositum animæ; cum vero se quis ex toto ad Dominum converterit, tunc sensu quodam inexplicabili declarat se adesse præsentem in corde; ac rursus motionem animæ exspectat, permittit tamen tela dæmonis usque ad profundum sensum pertinere, ut fervidiore proposito, ac submisso animo affectus Deum quærat. Si ergo incipiat deinceps in observatione mandatorum progredi, ac Dominum Jesum sine intermissione imploret, tunc ignis sanctæ gratiæ sensus etiam cordis exteriores depascit, zizania humanæ terræ plene exurendo; ex quo fit, ut procul ab illis locis insidiæ dæmonis abscedant, illam partem animæ quæ passionibus commovetur, sensim ac leniter deinceps stimulantes. Cum vero qui certat, virtutes omnes, tanquam modo connectit, ac maxima omnium virtutum, nihil penitus possidendi, tunc totam ipsius naturam profundiore quodam sensu gratia collustrat circumfovens deinceps ad amandum Deum vehementer, quocirca tunc extra sensus corporis ignei dæmonum arcus exstinguuntur: aura enim Spiritus sancti, quæ ad flatus pacis cor movet, tela igniferi dæmonis in aerem allata exstinguit; permittit tamen aliquando Deus malitiæ dæmonis eum etiam, qui hos progressus

⁶¹ Rom. vii, 25. ⁶² ibid. 18. ⁶³ Matth. xv, 19. ⁶⁴ Matth. xii, 29. ⁶⁵ Psal. xxxiii, 9.

sus fecit, relicta tunc mente ejus sine lumine : ne scilicet potestas voluntatis nostræ liberæ, vinculo gratiæ sit prorsus alligata ; non solum quia luctando peccatum vincitur, sed etiam quia debet homo adhuc ad spiritualem experientiam proficere : quod enim in eo, qui eruditur, perfectum existimatur, si cum divitiis erudientis Dei comparetur, imperfectum est in magnificentia charitatis, quam eis processu laborum totam quis scalam ostensam Jacob possit ascendere ⁶⁶.

CAPUT LXXXVI.

Rursus quomodo gratia Dei non possit una cum diabolo habitare in mente hominis, et de duplici decessione gratiæ Dei, secundum eruditionem, et secundum aversionem ; et quare gratia Dei se aliquando abscondat menti ; et de exemplo familiari ad id ostendendum.

Dominus est qui ait, Satanam veluti fulgur e cælo cecidisse ⁶⁷, ut in angelorum domicilium deformis ille non aspiciat. Quomodo ergo qui vel communionem bonorum ministrorum non est habitus dignus, una cum Deo in mente hominis habitare potest ? At dicent fieri hoc secundum decessionem. Sed nihil amplius proficiunt : decedere enim Deum ad erudiendum, non privat animam divino lumine. Sæpe enim gratia, ut jam dixi, præsentiam solum suam menti celat, ut acerbitate et molestia dæmonia animam veluti impellat, ut cum omni metu ac magna submissione auxilium Dei quærat, malitiam inimici sui paulatim agnoscens, quemadmodum si mater puerulum suum lactentem et leges sugendi detrectantem paulisper ab ulnis suis repelleret, ut perterritus a quibusdam deformibus hominibus circumstantibus, aut bestiis qualibuscunque, ad sinus matris cum magno timore et lacrymis revertatur ; illa vero decessio gratiæ, quæ per aversionem Dei fit, animam, quæ Deum habere non vult, dæmonibus velut vincam tradit. At nos non sumus filii subtractionis ⁶⁸. Avertat Deus ! Sed credimus esse nos filios gratiæ Dei legitimos, qui parvis ejus decessionibus et crebris consolationibus tanquam lacte alimur, ut per bonitatem ejus in viros perfectos et mensuram ætatis plenitudinis Christi evadamus ⁶⁹.

CAPUT LXXXVII.

Decedere gratiam Dei ad eruditionem, quid boni afferat homini ; et rursus quid mali decedere secundum aversionem ; et quid in utraque decessione faciendum nobis sit ; et quare aliquando gratia Dei auxilium suum in anima celet dæmonibus.

Decessio gratiæ ad erudiendum, affert quidem animæ multum doloris ac submissionis, et desperationem moderatam, ut ea pars animæ, quæ studio gloriæ et admirationis capitur, decenter se submittat ; continuo tamen affert cordi timorem Dei, et lacrymas confessionis, ac vehemens desiderium optimi silentii. Decessio vero per aversionem Dei facta animam repleri sinit desperatione simul et diffidentia atque ira et elatione. Quare oportet,

cum utramque decessionem experientia didicerimus, ut utriusque earum modus requirit, ad Deum accedere ; in altera quidem gratias cum defensione agere debemus, quod privatione consolationis intemperantiam voluntatis nostræ castigarit, ut nos tanquam bonus pater virtutis et vitii differentiam doceret ; in hac vero perpetuam peccatorum confessionem, et omni tempore lacrymas ac majorem decessionem adhibere oportet, ut sic Deum accessione laborum ad respicienda, sicut antea, corda nostra flectere possimus. Advertendum tamen est, quod cum ipse Satanus per se pugnam cum anima committit, in decessione, inquam, gratiæ, quæ fit ad erudiendum, subducit quidem seipsam, ut dixi, gratia, quodam tamen ignoto et occulto auxilio animam adjuvat, ut inimicis ejus ostendat animæ esse victoriam.

CAPUT LXXXVIII.

Quomodo Spiritus sanctus principio gratiam suam operetur in inchoantibus vitam spirituales, et de exemplo naturali ad hoc intelligendum ; et unde factum sit, ut mens etiam nolens eodem tempore honesta et turpia cogitet ; et qui sint qui spiritualia tantum cogitant, et quomodo id contingat.

Quemadmodum cum quis hiberno tempore alibi sub aperto cælo mane se totum ad orientem vertit, priores quidem partes omnes corporis a sole calescunt, posteriores vero omnes sunt expertes caloris, quia non sol supra caput ejus, sic evenit iis qui sunt in initio spiritualis operationis, scilicet cor eorum teporem divinæ gratiæ ex parte admittit. Unde fructus tunc spiritualium cogitationum incipit mens effundere, partes vero cordis patentes, secundum carnem sapiunt, quod nondum intimo sensu omnia cordis membra lumine sanctæ gratiæ illustrentur. Quod quidem nonnulli cum non intelligerent, duas personas tanquam sibi inter se adversarias in mente certantium esse cogitaverunt ; sic igitur accidit, ut anima honesta, et non honesta eodem puncto temporis cogitet ; sicut homo, cujus exemplum supra posuimus, eodem temporis spatio friget et tepescit. Ex quo enim mens nostra in duplicem cognitionem delapsa est, necesse habet, ut eodem momento, quamvis nolens, honesta et turpia cogitata ferat, ii præsertim qui ad subtilitatem discernendi veniunt. Semper enim ut mens properat aliquid honesti considerare, continuo subito recordatio mali, quod sit memoria mentis nostræ propter peccatum Adæ non obedientis in duplicem quamdam divisa cogitationem. Si igitur mandata Dei zelo perficere incipiamus, deinceps gratia Dei omnes sensus nostros in sensu quodam profundo illuminans cogitatus quidem nostros veluti comburit ; cor vero in pace quadam amicitie firmæ ac constantis dulcedine perfundit, facitque ut spiritualia, et non jam quæ secundum carnem sunt, mente agitemus, hoc vero iis frequentissime contingit, qui ad perfectionem proxime accedunt qui memoriam Dei perpetuam in corde habent.

⁶⁶ Gen. xxviii, 12. ⁶⁷ Luc. x, 18. ⁶⁸ Hebr. x, 39.

⁶⁹ Ephes. iv, 13.

CAPUT LXXXIX.

A

Quando, et quomodo faciat Dei gratia, ut imago Dei, ad quam facti sumus, splendeat in nobis; quando item faciat, ac quomodo, ut sit nobis similitudo Dei, et de exemplo pictoris ad intelligendum utrumque, et quomodo sine illuminatione dilectionis Dei, quam Spiritus sanctus operatur, nemo possit habere similitudinem Dei, quamvis habeat cæteras omnes virtutes, quas naturaliter habere possit.

Duo nobis bona per baptismum regenerationis sancta gratia comparat, quorum alterum alteri infinito intervallo antecellit: sed illud quidem statim largitur, renovat enim nos in ipsa aqua, et cæteras animæ lineas, id est quod ad imaginem Dei, omnibus rugis peccati nostri detractis, splendescere facit: hoc vero, id est quod est ad similitudinem Dei, non statim largitur, sed exspectat potius, ut illud, nobis adiutoribus, operetur. Cum igitur cœperit mens multo sensu suavitatem Dei gustare, scire nos oportet, tunc gratiam incipere veluti depingere in imagine similitudinem. Ut enim pictores primum quidem uno colore figuram hominis depingunt, postea vero colorem colori paulatim impouentes, speciem similis picturæ usque ad capillum salvam retinent, sic gratia Dei primo quidem quod erat ad imaginem Dei factum, in eum statum, qui erat, cum factus est homo, per baptismum concinnat et aptat; cum autem videt nos toto animo pulchritudinem similitudinis concupiscere, stareque in sua officina nudos, ac nullius admiratione rei captos, tunc virtutem virtuti addens, instar C florum, speciemque animæ a claritate in claritatem transferens, formam similitudinis Dei ei adhibet, ita ut sensus quidem declaret, formam in nobis illud quod est ad similitudinem; perfectionem vero similitudinis ex illuminatione cognoscemus: mens namque proficiendo mensura quadam et rhythmica temperatione arcana, per sensum virtutes universas recipit. Spiritualem vero charitatem nemo comparare potest, nisi a Spiritu sancto plenissime illuminetur: nisi enim mens similitudinem Dei per divinum lumen perfecte recipiat, cæteras fere virtutes habere quidem potest, perfectæ vero charitatis adhuc expers remanet. Siquidem cum similitudinem virtutis Dei accipit, quatenus homo fieri potest similis Deo, tunc fert similitudinem divinæ charitatis. Ut enim in iis tabulis quæ ad similitudinem aliarum pictæ sunt, totum illud floridum colorum, qui sunt additi imagini, similitudinem picturæ per omnia servat et retinet usque ad imitationem etiam subridentes, sic in iis quos divina gratia ad similitudinem Dei depingit, illuminatio charitatis addita declaratum, qui ad imaginem Dei factus est, esse ex omni parte similitudine Dei decoratum; non enim potest alia virtus vacuitatem passionum ipsi animæ acquirere, nisi sola charitas: *Plenitudo namque legis dilectio est* 70. Quamobrem renovatur quidem homo noster interior de die in diem in gustu charitatis: impletur vero, cum hæc perficitur.

70 Rom. XIII, 10. 71 Rom. XIV, 17. 72 I Cor. XIII, 13.

CAPUT XC.

De sensu et experientia divinæ dulcedinis in initio proficiendi spiritualiter, unde existat, et quomodo; et cur postea abscondatur nobis hujusmodi dulcedo, et unde existat difficultas diligendi Deum cum gustu et in sensu cordis; et quomodo contendendum sit ad ejusmodi gustum charitatis Dei; et quibus contingat perfectio charitatis in hac vita, et perfectus gustus ejus.

Igitur Spiritus sanctus initio progressus spiritualis, si virtutem Dei fervide amamus, annuit animæ, ut dulcedinem divinam in omni sensu et plenitudine sentiat, quo possit mens sanctorum laborum præmium perfectum notitia exacta cognoscere: hujus vero vivifici muneris magnificentiam et amplitudinem diu deinceps nobis celat, ut quamvis B cæteras omnes virtutes operemur, nihil prorsus nos esse existimemus, quia nondum sanctam charitatem tanquam habitu confirmatam habeamus. Sic igitur spiritus odii dæmon plus tunc molestiæ animis pugilum spiritualium exhibet, ita ut eos qui inter se amant, ad odium traducat; et usque ad osculum mortiferum odii actum deferat, ex quo fit, ut plus anima doleat, quod cum charitatem spiritualement alioqui in memoria ferat, non tamen possit in sensu eam adipisci propter vacationem perfectissimorum laborum. Oportet igitur eam omni vi adhibita eatenus exercere, ut ad ejusdem gustum in toto sensu ac plenitudine perveniamus; ejus enim perfectionem nemo mortalium assequi potest præter sanctos eos qui usque ad martyrium et perfectam confessionem proveci sunt. Qui enim hoc adeptus est, totus jam mutatur, ita ut neque cibum facile appetat. Quid enim eorum quæ in mundo sunt expetat, qui divina charitate nutritur et alitur? Idcirco sapientissimus Paulus, amplum illud scientiæ receptaculum, prædicans nobis e sua plenitudine justorum futuras delicias, sic ait: *Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto* 71, qui sunt perfectæ charitatis fructus. Quare possunt quidem gustare eam hic frequenter, qui ad perfectionem proficiunt ac progrediuntur; perfecte vero gustare non possunt, nisi prius quod mortale est adsorbeatur a vita.

CAPUT XCI.

D

De quodam, qui tenebatur ardenti desiderio cognoscendi perspicue charitatem Dei, quomodo eam cognoverit Dei munere; et de iis, qui ejusmodi charitatem sensu et gustu cordis experti sunt, quales sint eorum virtutes; et quomodo isti fidem charitate superent; et quomodo hoc Paulus significaverit cum dixit: Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria hæc, horum major est charitas 72.

Narravit mihi quidam ex iis qui voluntate quadam insatiabili Dominum diligunt, quemadmodum cum teneretur desiderio charitatem Dei plane et perspicue cognoscendi, hoc ille summe bonus in multo sensu et plenitudine largitus esset, seque eatenus ejusmodi operationem sensisse siebat, ut

anima cum inexplicabili tunc lætitia et charitate desideraret ex corpore excedere, et ad Dominum proficisci, ac genus vitæ hujus caducæ veluti ignorare. Qui igitur hanc charitatem expertus est, tametsi infinitis contumeliis et incommodis ab aliquo afficiatur (accidit enim interdum, ut qui exercendus sit laboribus; hujusmodi malis implicetur, tamen non irascitur ei; sed potius cum eo, qui contumelias et damna intulit, manet copulatus; in eos vero solum incitatur et incenditur, qui in pauperes invadunt, aut in Deum, sicut ait Scriptura, iniquitatem loquuntur⁷³, aut alio quopiam modo non bene vivunt. Qui enim plus jam Deum, quam se diligit, imo non amplius se diligit, sed Deum solum, non jam honorem suum sectatur, sed magis justitiam ejus honorari cupit, a quo ipse honore immortalis honoratus est: idque non parva quadam voluntate expetit; quin potius habet deinceps hujusmodi affectum animi tanquam habitu susceptum propter multam experientiam charitatis Dei. Sciendum præterea est, eum, qui in hujusmodi charitatem a Deo actus est, dum illa operatio charitatis durat, supra fidem consistere, tanquam tenentem jam in sensu cordis per multam charitatem eum, quem fide honorabat. Quod quidem aperte nobis apostolus Paulus significat, cum ait, *nunc autem manent fides, spes, charitas; major autem horum est charitas*. Ut enim dixi, qui Deum copiosa charitate amplectitur, multo major est tunc sua fides, totus in desiderio Dei positus.

CAPUT XCII.

De proprietate mediocritatis operationis ex cognitione sancta, quomodo afferat nobis magnum dolorem, si quando aliquem offenderimus; et quid faciendum sit tunc, si offensus reconciliari nobis noluerit, aut si procul absens fuerit.

Mediocritas operationis, quam cognitio sancta operatur, non parum dolere nos facit, cum in aliquem irritati, inimicum nobis contumeliis nostris fecimus. Ex quo fit, ut nunquam remittat conscientia nostræ morsus, donec in pristinam gratiam contumelia offensum multa excusatione reconciliaverimus. Sed ille est acerbissimus conscientia morsus, cum aliquis ex vitæ hujus hominibus immerito nobis irascitur, valde enim nos sollicito et exercito animo esse facit, quod cuiquam ex numero eorum qui de hoc sæculo loquuntur, offensionem attulerimus. Unde vacat tunc a contemplatione mens, quia sermo scientia, cum totus sit charitatis, non sinit agitationem mentis ad concipiendas contemplationes diffundi, ac dilatari, nisi prius eum nobis reconciliemus, qui temere nobis iratus est. Quod si noluerit ille, aut rursus procul a nostris locis ubi versamur abest, de reliquo necessitas urget, ut formam vultus ejus in quadam animæ non contracta fusione ad nostrum affectum adjungentes, sic in profundo cordis legem per charitatem impleamus; oportet enim (inquit)

facies eorum, qui intempestive irascuntur, sedata cogitatione, in animo suo cernere eos qui cognitionem Dei habere volunt; quod quidem cum actum erit, non solum in theologia, id est, in divinarum rerum tractatione, sine errore mens versabitur, sed ad charitatem Dei cum magna fiducia ascendet, veluti ex secundo gradu ad primum sine impedimento festinans.

CAPUT XCIII.

Quare via virtutis incipientibus appareat aspera, et quare medium ejus transeuntibus fiat facilis; et quid faciendum sit incipientibus ad superandum asperitatem, gratia Dei adjuvante.

Via virtutis iis quidem qui veritatem amare incipiunt, aspera et molesta apparet, non quia talis sit, sed quia natura humana statim ab ipso ortu in laxitate voluptatum versatur; iis vero qui medium ejus transire possunt, tota lenis et expedita ostenditur: mali enim mores, honestis moribus usu virtutis facti obedientes, intereunt una cum memoria voluptatum a ratione abhorrentium. Ex quo fit, ut deinceps anima omnes virtutum vias libenter ambulet. Idcirco Dominus cum nos in viam salutis introducit, ait: *Angusta et arcta est via, quæ ducit ad regnum, et pauci sunt qui eam ingrediuntur*⁷⁴. Eis vero, qui multo studio sancta ejus mandata capessere volunt, sic ait: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve*⁷⁵. Oportet igitur principio certationis violenta quadam voluntate sancta Dei mandata perficere, ut cum Dominus propositum nostrum, et laborem, ac voluntatem viderit voluntati suæ gloriosæ libentissime deservire, gratiam suam mittat (a Domino enim paratur voluntas⁷⁶), ut magna cum lætitia nullum tempus intermittentes operemur bonum; tunc revera sentienemus Deum esse qui operatur in nobis velle, et perficere pro bona voluntate⁷⁷.

CAPUT CXIV.

Quomodo opus sit per labores et infirmitates probari, et veluti molliori cor ad imprimendum in eo sigillum similitudinis Dei ex virtutibus ejus; et quæ essent probationes sanctorum per infirmitates, quas Paulus vocat, tempore martyrum; et quæ pro illis successerint tempore pacis Ecclesiarum; et quomodo operandum sit per tolerantiam in tribulationibus testimonium conscientia nostræ.

Sicut in cera, nisi multum tepefacta et mollita sit, non potest sigillum imprimi, sic nec in homine sigillum virtutis Dei imprimi potest, nisi ex laboribus et infirmitatibus probetur. Idcirco Dominus beato Paulo dixit: *Sufficit tibi gratia mea, virtus enim in infirmitate perficitur*⁷⁸. Apostolus vero ita gloriatur inquit: *Libentissime igitur magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut habitet in me virtus Christi*⁷⁹; imo et in Proverbiis scriptum est: *Quem diligit Dominus corripit; castigat autem vocem filium, quem recipit*⁸⁰. Atqui infirmitates vocat Apostolus impugnationes inimicorum verbi Dei, quæ tunc et sibi, et sanctis omni-

⁷³ Psal. LXXIV, 6. ⁷⁴ Matth. VII, 14. ⁷⁵ Matth. XI, 30. ⁷⁶ Prov. VIII, 14. ⁷⁷ Philipp. II, 13. ⁷⁸ II Cor. XII, 9. ⁷⁹ ibid. ⁸⁰ Prov. III, 12.

bus crebro accidebant, ne, sicut idem Apostolus ait ¹¹, excellentia revelationum extollerentur, sed potius per submissionem in forma perfectionis perseverarent, divinum munus per frequentes contemptus sancte custodientes; nos vero nunc pravas cogitationes, et corporum ægritudines infirmitates appellamus. Illis enim temporibus, quia corpora sanctorum qui cum peccato pugnabant, mortiferis verberibus, et aliis variis tormentis tradebantur, idcirco passionibus, quæ ex peccato profectæ in naturam humanam ingressæ sunt, multo erant superiora; nunc vero quia Ecclesiæ multam per Dominum pacem et tranquillitatem habent, opus est eorum qui certant, corpus quidem frequentium morborum, animas vero malarum cogitationum periclitatione probari: præsertim in quibus cognitio in omni sensu et plenitudine operatur. Ut extra omnem inanem gloriam et extra illud in sublimi positi, sigillum, ut dixit, divinæ pulchritudinis in cordibus suis per multam submissionem capere possint; sicut ait sanctus ille Propheta: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* ¹². Oportet igitur cum gratiarum actione voluntatem Domini sustinere; tunc enim ista ægritudinum assiduitas, et cum dæmoniis cogitationibus pugna, vice secundi martyrii habebitur. Qui enim illis temporibus per impios illos magistratus et potestates sanctis martyribus dicebat: *Negate Christum, concupiscite vitæ hujus gloriæ et honores, nunc etiam præsto est ad dicendum semper eadem per seipsum servis Dei. Qui tunc cruciabat corpora justorum et magistros honoris summis contumeliis per ministros voluntatis et consilii diabolici afflicebat, idem nunc confessoribus pietatis, varias passiones cum multis contumeliis et despiciationibus infert, ac tunc quidem potissimum, cum afflictis pauperibus totis illis viribus propter gloriam Domini opem ferunt. Idcirco oportet, ut testimonium conscientiæ nostræ in conspectu Dei tute et tolerantiter operemur: *Expectans, inquit, expectavi Dominum, et intendit mihi* ¹³.*

CAPUT XCV.

De duplici humilitate, una mediocrium, altera perfectorum; et quomodo illa mediocrium comparetur, et quomodo altera; et de qualitate et de conditione utriusque; et quomodo a priore ad secundam perveniendum sit.

Res est difficilis ad comparandum humilitas: quo enim major est, eo est usus ejus laboriosior. Duobus vero modis ab iis comparatur, qui sunt cognitionis sanctæ participes; cum enim in studio pietatis certat, in medio spiritualis experientiæ est, tunc aut propter imbecillitatem corporis, aut propter eos, qui virtutis studiosis summe malevoli sunt, aut propter pravas cogitationes, modestius ac submissius quodammodo de se sentit. Cum vero mens a sancta gratia in multo sensu et plenitudine

illustratur, tunc anima veluti naturalem habet humilitatem: facta enim plenior et quasi pinguior per divinam gratiam, non potest amplius timore cupiditatis gloriæ efferri, quamvis perpetuo mandata Dei perficiat: quin potius inferiorem se omnibus ducit propter submissionis suæ et divinæ modestiæ communionem: est autem illa quidem humilitas ut plurimum in dolore et mœstia: hæc vero in lætitia cum pudore quodam prudentissimo. Quocirca illa quidem iis qui in medio certamine sunt advenit; hæc vero iis mittitur, qui perfectioni appropinquant: ob hanc causam illi quidem sæpenumero secundæ res vitæ exprobrant; altera vero tametsi quis omnia regna mundi ei afferat, neque stupet, neque admiratur, neque prorsus vehementia jacula peccati sentit: tota namque spiritualis facta, honores et glorias ad corpus pertinentes, nescit. Opus igitur omnino est, ut qui studium certandi suscipit, cum per illam transierit, ad hanc veniat; nisi enim gratia doloribus ad erudiendum illatis, non cogendo, sed periclitatione probando nostram liberam voluntatem per illam priorem præmoliat, nunquam nobiscum amplitudinem hujus communicabit.

CAPUT XCVI.

Quæ observent dæmones in religiosis ad oppugnandum eos, arripientes inde occasionem; et quomodo sint illa religiosis cavenda et in primis cupiditas gloriæ; et quæ mala ex loquacitate sequuntur, et quid contra hoc vitium faciendum.

Qui voluptates vitæ hujus amant, a cogitationibus ad peccata delabuntur; dum enim iudicio inconsiderato feruntur, fere omnia, quæ perturbata mente agitant, tum in sermones lege solutos, tum in malefacta conferre cupiunt. Qui vero aggrediuntur monasticam vitam capessere, hi a peccatis ad pravas cogitationes, aut ad mala quædam verba et noxia deveniunt. Hos enim si aut libenter conviciium facere, aut de otiosis rebus et intempestivis colloqui, aut sine decentia ridere, aut immoderate irasci, aut vanam et inanem gloriam concupiscere dæmones viderint, tunc una mente et proposito se adversus eos armant: ex cupiditate enim gloriæ in primis occasionem malitiæ suæ arripientes, et per illam, tanquam per fenestram quandam obscuram ingressi, animas diripiunt. Oportet igitur qui voluit cum multis virtutibus vitam degere, eos neque gloriam appetere, neque cum multis congregari, neque crebro prodire, nec ullis conviciari, quamvis conviciis digni sint, neque multum loqui, quamvis possint omnia pulchre dicere: multus namque sermo mentem immoderate distrahens, non solum otiosam in spirituali exercitatione efficit, sed etiam dæmoni acediæ eam prodit; qui eandem rursus immoderate relaxans ac dissolvens, dæmonibus iracundiæ et doloris præsidibus tradit. Quare opus est habere animum occupatum in observatione sanctorum mandatorum, et in profunda memoria Jesu

¹¹ II Cor. xii, 7. ¹² Psal. iv, 7. ¹³ Psal. xxxix, 2.

Domini gloriæ. Qui enim, inquit, custodit mandatum, non cognoscat verbum malum, id est, ad pravas cogitationes aut ad pravos sermones non delabatur.

CAPUT XCVII.

Quid accidat ei qui incipit purgare cor, et quomodo recordatione Domini Jesu sit cor inflammandum ac purgandum; et quomodo necessarium sit, et quando assequi possimus, ut semper et sine intermissione oremus.

Cum cor ferventi quodam dolore jactus telorum, qui a dæmonibus fiunt, excipit; ita ut videatur sibi, qui oppugnatur, ferre ipsa jacula cum labore; odit anima passiones, ut quæ purgari incipiat: nisi enim de peccandi impudentia vehementer doleat, nunquam poterit bonitate virtutis affatim lætari. Qui igitur vult cor suum purgare, semper illud recordatione Domini Jesu inflammet, in eo solum occupatus, et hoc tantum sine intermissione agens; non enim oportet quandoque quidem orare, quandoque vero non, eos qui volunt tabem suam abjicere, sed potius dare semper operam orationi in custodia mentis, tametsi extra oratorium sint. Ut enim cum quis vult aurum purgare, si paulisper ignem in fornace cessare sinat, facit, ut rursus materia auri, quæ purgatur, durescat: sic qui aliquando memor Dei est, aliquando non est, quod is videatur per orationem comparare, hoc perdit otio. Est autem ejus qui studio virtutis tenetur proprium, id quod est in corde terrenum, recordatione Dei consumere; ut anima, consumpto ad hunc modum paulatim vitio ab igne hujus bonæ recordationis, ad splendorem sibi naturalem cum majore gloria perfecte redeat.

CAPUT XCVIII.

Quid sit, vacuum esse passionibus in hac vita, et de armatura spirituali ad perrumpendum acies dæmonum.

Vacuum esse passionibus, non est non impugnari a dæmonibus, alioqui oportet nos, sicut Apostolus ait, exisse ex hoc mundo⁶⁶, sed illud potius, ab illis impugnatum, non expugnari: in bellatores enim ferro armatos, jaciunt hostes sagittas, audiuntque ipsi jactus telorum, imo omnia fere tela in se emissa cernunt, non tamen feriuntur propter armorum, quibus induti sunt, duritiam. Verum illi quidem ferro protecti et custoditi expugnari nequeunt in pugna; nos vero armatura sancti luminis, et galea salutis per omnia opera bona armati, acies dæmonum tenebris circumfusas perrumpemus. Non enim puritatem affert solum, pravas actiones non amplius suscipere, sed studio etiam recte factorum maleficia fortiter repudiare.

CAPUT XCIX.

De duobus dæmonibus post universas fere passiones superatas relictis ad luctandum, altero cum anima, altero cum corpore, et quomodo superandus sit, qui cum anima luctatur per zelum; et quomodo superandus, qui cum corpore pugnat per libidinem; et causa, cur homo post magnos progressus in virtutibus factos, permittatur tentari per libidinem ab hujusmodi dæmone.

nem; et causa, cur homo post magnos progressus in virtutibus factos, permittatur tentari per libidinem ab hujusmodi dæmone.

Posteaquam universas fere passiones homo Dei vicerit, duo remanent dæmones luctantes cum eo: quorum unus quidem turbas facit animæ, dum ita eam ab amore Dei ad importunum zelum traducit, ut nullum alium absque se Deo placere velit; alter vero corpori, dum illud ad desiderium rei veneræ incendii cujusdam operatione movet. Hoc autem corpori accidit, primum quidem quia hæc voluptas propria est naturæ, utpote ad generandum insita; quamobrem facile corpus superatur; deinde, quia cedit Deus. Cum enim aliquem in numero luctantium multitudine virtutum excellentem esse videt, permittit eum quandoque ab hujusmodi dæmone sædari, ut existimet se omnibus viventibus villorem. Profecto vel molestia passionis sequitur recte facta, vel recte facta antecedit, ut vel per anticipationem, vel per subsecutionem passionis anima sibi inutilis quodammodo videatur, quamlibet magnæ alioqui sint virtutes ejus, et recte facta. Sed cum illo quidem multa humilitate et charitate pugnamus; cum hoc vero pugnamus continentia, vacatione iræ, et profunda mortis cogitatione, ut hinc sine ulla intermissione operationem Spiritus sancti sentientes, superiores passionibus in Domino evadamus.

CAPUT C.

Quomodo a religiosis statim confitenda sint Deo peccata, etiam non voluntaria, contra regulam commissa, et quomodo providendum, ne se fallat conscientia, dum existimat satis se confessam, et de metu tempore mortis, si non, ut decet, confessi Deo fuerimus, et quomodo hujusmodi metus adjuvet dæmones in illa hora, et de iis qui fiducia et exultatione excedunt ex hac vita, et quæ sit causa ejusmodi fiduciæ, et de iis qui cum formidine excedunt.

Quicumque sanctæ cognitionis participes facti sumus, de omnibus etiam involuntariis cogitationibus vanis rationem reposcimus. Annotasti, inquit Job, si quid invitatus transgressus sum, ac merito id quidem. Etiam si quis nunquam memoriam Dei intermiserit, neque studium mandatorum ejus neglexerit, in peccatum voluntarium aut non voluntarium decidet. Oportet igitur offerre Domino statim vehementem confessionem etiam errorum non voluntariorum, quæ scilicet ad exercitationem regulæ consuetæ pertinent; non enim fieri potest, quin homo humana non committat. Confiteri, inquam, oportet, donec conscientia contentis in lacrymis charitatis de remissione eorum plene persuasum habeat. Si enim, inquit, confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate⁶⁷. Oportet autem attendere semper sensum confessionis, ne forte conscientia nostra sibi mentiatur, dum satis se quis confessum esse Deo suspicatur. Siquidem longe majus est iudicium Dei conscientia nostra, tametsi

⁶⁶ I Cor. v, 10. ⁶⁷ I Joan. i, 9.

exploratum ei sit plenissime, nihil se sibi conscium esse, ut beatus Apostolus nos docet, cum ait : *Sed neque me ipsum judico; nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, qui autem me iudicat, Dominus est* ⁶⁶. Etenim nisi, ut decet, confessi fuerimus, metum quendam latentem tempore obitus nostri in nobis reperiemus. Quare opus est precari, qui Dominum diligimus, ut simus tunc extra omnem metum; nam qui tunc in metu erit, per potestates tartareas non libere et fidenter transibit, habent enim illæ veluti adiutorem malitiæ suæ metum ipsum animæ; at anima, quæ in sua erga Deum charitate hora mortis exultat, supra omnes acies dæmonum cum angelis pacis subli-

mius fertur; est enim anima illa, veluti pennata spiritali charitate, ut quæ integre plenitudinem legis, ipsam scilicet, charitatem ⁶⁷ secum ferat. Quamobrem in adventu Domini, qui cum huiusmodi fiducia ex hac vita excesserint, cum omnibus sanctis rapiuntur; qui vero tempore mortis vel pælis per formidarint, in multitudine omnium aliorum hominum relinquuntur, tanquam iudicium subeuntes, ut igne iudicii examinati, sortes sibi debitas pro ratione factorum a Deo optimo et Rege Jesu Christo recipiant, quoniam ipse est Deus iustitiæ, et ipsius sunt in sempiternum divitiæ benignitatis in nos, qui eum diligimus. Amen.

⁶⁶ I Cor. iv, 4. ⁶⁷ Rom. xiii, 10.

MARCI DIACONI

VITA S. PORPHYRII EPISCOPI GAZENZIS.

Interprete Gentiano Hervelo.

(GALLAND. *Veterum Patrum Biblioth.*, tom. V, p. 259, ex Februarii Bollandiani t. III. — Vide Notitiam in Marcum diaconum, supra, col. 899.)

PROLOGUS.

I. Sanctorum virorum certamina et divinum eorum zelum et desiderium pulchrum est contemplari oculis: dum enim cernuntur, digna evadunt quæ amentur. Afferunt autem non mediocrem quoque utilitatem, quæ de iis sunt narrationes ab iis qui accurate sciunt, subeuntes animos auditorum. Est visus quidem auditu fidelior; persuadet vero etiam auditus, si a fide dignis dicantur quæ dicuntur. Atque si rerum quidem utilium esset ejusmodi narratio, ut in eam nihil posset aut negligentia aut malitia, et non veritati falsum insereretur, supervacaneum esset hæc conscribere, cum sufficeret veritas ad ædificationem, quæ semper per successionem inseretur auribus posterorum. Sed quoniam corrumpit ac perdit tempus, seu per oblivionem seu per malitiam atque negligentiam, necessario accessi ad hanc præsentem scriptionem, ne processu temporis oblivioni mandetur hic vir sanctus, sanctus, inquam, Porphyrius. Meminisse enim rerum recte et ex virtute ab eo gestarum, sit iis qui audiunt opem ferens medicamentum.

II. Est vero absurdum, tragicos poetas et alios ejusmodi in rebus ridiculis et anilibus fabulis consumere orationem; nos autem despiciere sanctos viros, et dignos qui mandentur memoriæ, tradi oblivioni. Quas non ergo dabo pœnas, si non scriptis mandem vitam huius viri pii: vitam, inquam,

B philosophiæ magistram, ejus qui est æmulatus vitam quæ est in cælo, et qui bella gessit et decertavit, non solum adversus duces et defensores insani cultus simulacrorum, sed etiam adversus universum populum plenum omni insania? Meminerat enim eorum, quæ a beato Apostolo dicta sunt: *Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die terribili, et omnibus confectis stare* ¹. Hæc armatura indutus, ad certamina descendit dictus Apostolus. Sed quamvis tales et tantos haberet adversarios, qui Apostolo similem decertationem habuit Porphyrius, ei tamen parem victoriam est consecutus, et in media Gaza erexit tropæum, nempe in sancta Christi ecclesia quæ fuerat ab eo condita. Præbuit autem ei victoriam, non humana natura, sed mens quæ divinam attrahebat gratiam. Nam cum fuisset Christi amator ardentissimus, omnia pati et facere sustinuit. Quam multos bellorum impetus excepit hic ab adversariis! Quam multas sustinuit conspirationes et subsannationes!

III. Sed quoniam de præclaro viro fieri non potest, ut dicamus omnia quæ sunt et multa et multis videntur incredibilia, pauca exponam quæ memini, cum longo tempore cum eo habitaverim, et ex beata illa et stupenda anima diuturnum fructum perceperim, quæ jam versatur cum angelis. Hunc ergo qui omne genus virtutis est sortitus, quis non jure laudaverit? Atque scimus quidem, quod huius

¹ Ephes. vi, 13.

virī virtutem assequi nulla possit oratio : est ta- A
men mihi aggrediendum confidenti ejus sanctis
precibus. Conscribam autem illius laudationem,
non magnifica et splendida oratione : neque enim
verborum facundia solet ornare vitam eorum qui
sunt hujusmodi, sed virtus factorum, ipsam quo-
que magnificam efficit dictionem. Ego itaque confi-
dens sanctis dicti sancti precibus, ad hanc accedo
scriptionem, per ipsas a Domino Jesu Christo gra-
tiam petens et opem, ut possim qualicumque occa-
sione narrare sancti viri virtutem. Peto autem ab
iis qui hæc scripta legent, ne diffidere velint iis
quæ dicuntur. Ipse enim sui spectator viri virtutis,
ut qui simul cum eo habitaverim, simul navigave-
rim, et simul cum eo sim afflictus usque ad ulti-
mum diem ejus ex hac vita decessus. Hinc vero B

CAPUT I.

S. Porphyrii vita anachoretica et privata in morbis
et peregrinationibus.

IV. Gaza est civitas Palæstinæ in confinio Ægy-
pti; est autem non obscura, sed populo frequens
et clara civitas. Illo vero tempore in ea viguit ho-
minum insania in colendis idolis. Hujus accepit
sacerdotium, qui a nobis laudatur, Porphyrius :
qui patriam quidem habuit cœlestem Hierusalem
(nam in eam fuit ascriptus), terrenam autem Thes-
salonicam. Erat vero ei genus insigne. Divinus eum
amor subiit relinquendi patriam et splendorem ge-
neris et opes infinitas, et vitam amplectendi mo-
nasticam. Cumque navigasset Thessalonicam, venit
in Ægyptum (1). Recta autem profectus in Sceten (2) :
et paucis post diebus dignatus venerando
habitu. Et cum illic esset versatus quinque annos
cum sanctis Patribus, alius divinus amor eum subiit
adorandi sancta et veneranda Dei loca. Cum-
que illic fuisset et adorasset, abiens in partes Jor-
danis, habitavit in spelunca. Cum illic autem esset
versatus quinque annos cum multa afflictione, ex
magna siccitate et inæqualitate locorum illorum
incidit in magnum morbum. Videns vero se adduc-
tum in extremum periculum, Dei providentia ac-
cersit quemdam ex suis notis, ut eum duceret Hiero-
solytam. Morbus autem erat scirrus hepatis cum
continua febre tenuissima. Hoc ergo morbo inva-
lescente et assidue pungente intestina, et corpore
tabescente, ipse non cessabat quotidie obire san-
cta loca, incurvatus et non valens recto corpore
ingredi, sed innitens baculo.

V. Accidit autem illo tempore, ut ego ex Asia
navigarem ad adorandum loca veneranda. Cumque

* Matth. xix, 21.

(1) Circa an. 578, eum esset ætatis circit. 25 an-
norum.

(2) Μεννα Σκητιν. Aliis Scethi, Scitii et Scitium.
Ptolemæo, Scitica regio dicitur : de ea egimus ad
17 Januar. ad Vitam S. Antonii, pag. 106, n. 3, et
alibi sæpius.

(3) Ita a S. Cyrillo Hierosolymitano Catechesi
14. Ματρώριον etiam appellatur, quod sit testimo-

in eis essem, diu ibi sum versatus, me alens ope-
rando manibus : callebant enim pulchre scribendi
artem. Aspiciens vero sanctum continenter vaden-
tem ad Christi Resurrectionem et ad alia oratoria,
mirabar, quod in tanta corporis imbecillitate, non
dubitaret se sic cruciari. Quodam autem die cum
ei occurrissem in gradibus Martyrii (3), quod fue-
rat conditum a Constantino imperatore, non va-
lenti progredi accurrens, et ei manum meam por-
rigens, rogavi ipsum, ut ei inniteretur et gradus
ascenderet. Ille vero volebat, dicens : Non est ju-
stum, ut ego qui vado ad petendam veniam pecca-
torum, nitar manui alterius. Sed sine, frater, Deum
videre meum laborem, ut ineffabili sua clementia
mei quoque misereatur. Ibat ergo, et divina audie-
bat eloquia, doctoribus aures adhibens, et mysti-
cam mensam semper participans : deinde reverte-
batur ad suum habitaculum : et quamnam quidem
vitam ageret, erat manifestum. Morbum enim adeo
contemnebat, ut existimaret ipsum habere morbum
in alieno corpore : Dei enim spes ipsum eo le-
vabat.

VI. Hoc ipsum eum solum male habebat et mor-
debat, quod remansissent facultates, et non conve-
nienter ei, quod dicit Evangelium *, venditæ essent
et distributæ pauperibus. Causa autem hujus im-
pedimenti fuit, quod essent ei fratres pueri, quando
excessit e patria. Hoc ergo ægre ferens, petit a me
qui jam ei eram familiaris (ei enim ministrabam
propter ejus infirmitatem), ut navigarem Thessa-
lonicam, et dividerem facultates cum suis fratribus.
Et cum dedisset mihi scriptum mandatum et me
Domino commendasset, dimisit præbitis mihi mi-
nimis impensis : neque enim opes suppetebant.
Tunc cum statim venissem Ascalonem, et navem
invenissem, illinc solvi ; et cum spatio tredecim
dierum secunda fuisset navigatio, venimus Thessa-
lonicam : et ostenso quod in scriptis habebam
mandato, divisi bona cum ejus fratribus. Vendidi
autem quæ mihi obtigerant possessiones ter mille-
aureis. Vestes vero et argentum mecum tuli, et
alios mille quadringentos aureos ; et cum omnia
collegissem, post tres menses renavigavi. Cum au-
tem spatio duodecim dierum venissem in emporium
Ascalonis, et illic jumenta conduxissem et ea oner-
rasseni, ascendi in sanctam civitatem. Cum me au-
tem aspexisset vir beatissimus, me est amplexus
cum gaudio et lacrymis (potest enim etiam gau-
dium exprimere lacrymas) ; ego vero ipsum non
cognoscebam : habebat enim corpus valde hone-
stum, et faciem rubicundam ;olvebam autem meos

nium et fidele monumentum resurrectionis Christi :
ab aliis basilica Constantiniana dicitur. De ejus
constructione agit Eusebius in Vita Constantini
lib. iii, cap. 24 et seqq. ; de dedicatione lib. iv,
capp. 40, 45 et seqq. De imagine Deiparæ in ea
erecta agitur in Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, in syn-
odo Nicæna ii, act. iv, et a S. Joan. Damasceno
lib. iii De imaginibus.

oculos, frequenter ipsum intuens.

VII. Ipse vero cum animadvertisset et subrisisset, placide dixit: Ne mireris, frater Marce, me videns sanum et robustum, sed discite causam sanitatis, et tunc admirare Christi benignitatem ineffabilem, et quemadmodum quæ sunt plane desperata apud homines, facile possunt apud ipsum corrigi. Ego vero rogavi ipsum, ut mihi diceret causam sanitatis, et quemadmodum talem morbum propulsaverit. Ille autem mihi respondit: Quadraginta abhinc diebus cum ego essem in vigilia sanctæ dominicæ, me invasit dolor: quem cum non possem ferre, ivi et recubui prope sanctam Calvariam: et cum præ magno dolore essem veluti in ecstasi, video Servatorem clavus affixum in cruce, et unum ex latronibus cum ipso pendentem in alia cruce, et incipio clamare et dicere vocem latronis: *Memento mei, Domine, quando veneris in regnum tuum*³. Respondens autem Servator dixit latroni pendenti: Descende de cruce, et serva illum qui recumbit, quomodo tu quoque fuisti servatus. Latro vero descendens de cruce, me complexus fuit et deosculatus, et porrecta dextera, me fecit surgere, dicens: Veni ad Servatorem. Et statim surrexi, et cucurri ad eum; et video ipsum descendisse de cruce, et mihi dicere: Accipe hoc lignum, et serva. Cumque accepissem et portassem hoc pretiosum lignum, statim ad me redii ab ecstasi: et ab ea hora nullus dolor mihi fuit amplius, neque apparuit locus morbi.

VIII. Ego autem his auditis valde sum admiratus, et Deum glorificavi; et de cætero fui in virum magis affectus, et ei inservii diligentius. Revera enim, cum renumerassem Dei servo pecuniam, et cum ei restituissem quæcunque attuleram, mansi apud eum, ei inserviens, et fruens spiritalibus ejus orationibus. Erat profecto nulli reprehensioni affinis, mitissimus, misericors, habens etiam facultatem discernendi divinam Scripturam, et ea dissolvens quæ in ea occurrebant dubia, si ullus alius. Sed neque externæ erat doctrinæ ignarus, respondens et os obstruens hominibus infidelibus, et iis qui non rectam habent fidem: amator pauperum, misericors, promptas habens lacrymas; senes honorans ut patres, juniores ut fratres, pueros ut filios⁴; moribus et sermone mitis et humi-

lis, non in simulatione veritatis; neque enim erat in eo dolus; moderatissimus, adeo ut pervenerit ad perfectam impatibilitatem; ab ira alienus, non memor acceptæ injuriæ, non sinens solem occidere supra suam iracundiam⁵, mortuas habens omnes animi perturbationes, præter iram quam movebat adversus inimicos fidei.

IX. Cum autem accepisset a me pecunias et alia quæ attuli, et vendidisset vestes, et conflasset plurimum pecuniæ, reliquam omnem pretiosam suppellectilem parvo tempore dedit egentibus, non solum in sancta civitate, sed etiam in aliis civitatibus, vicis et monasteriis, et maxime iis quæ erant in Ægypto: erant enim valde egena illic monasteria. Quin etiam hospitibus qui illic versabantur, fuit secundus Abraham. Quamobrem brevissimo tempore distribuit omnes suas facultates, adeo ut ipse egeret alimento quotidiano. Se ipsum ergo dedit arti sutoris coriarii, pelles lavans et consuens, et in omnibus imitans divinum illum Apostolum⁶, qui volebat panem gratis comedere⁷; et licet posset ex alia manu operatione sibi victum quærere, in omnibus tamen voluit esse imitator illius præclari viri quem diximus, in afflictionibus, et laboribus, et persecutionibus, et periculis maris, et gentium insurrectionibus⁸. Porro autem ego eum rogabam, ut communem vitam mecum ageret: erat enim mihi ex meo vitæ studio victus redundans copia. Ille vero non sustinuit, dicens: *Nihil intulimus in mundum, neque possumus aliquid afferre*⁹; et rursus dicebat: *Si quis non operatur, nec comedat*¹⁰. Ego autem libere apud eum eloquens, dicebam: Cur ergo quando eras dives, non operaris, nec sinebas ut operarer? Ille autem mihi respondit: Quod prius operabar, erat multis partibus majus, quam quod nunc operor. Nam hoc nunc quidem alit unum aut duos; illud autem prius alebat innumerabiles. Non solum vero illam alebat multitudinem, sed etiam spiritale alimentum suppeditabat meæ animæ.

CAPUT II.

S. Porphyrii sacerdotium; episcopus Gazensis.

X. Cum hæc ita se haberent, audiisset autem sancti Porphyrii nomen et vitam, qui erat sanctorum locorum sacerdos, Praylius (4), eum accersivit, et invitum ordinavit presbyterum. Quin etiam

³ Luc. xiii, 42. ⁴ I Tim. v, 4, 2. ⁵ Ephes. iv, 26. ⁶ Act. xviii, 3. ⁷ II Thess. iii, 10. ⁸ II Cor. vi, 4, xi, 26. ⁹ I Timoth. vi, 7. ¹⁰ II Thess. iii, 10

(4) Praylius, aliis Praulius et Parabylius, Theoplani Παρόλος, qui eum Hierosolymorum episcopum statuit ab anno Theodosii Junioris xi, Chr. 418. Quomodo ergo potuerit an. 393 ordinare presbyterum sanctum Porphyrium, dubitatur. Quid, si patriarchæ Syncellus persuaserit sancto Porphyrio, et præ animi modestia excusantem adegerit, ut sacros ordines susciperet, et quamvis a patriarcha sit consecratus, ei tamen illa actio attribuat? Quid si Praylius fuerit sanctorum locorum episcopus (sacerdos hic dicitur) aut chorepiscopus? Ita chorepiscopum patriarchæ Antiocheni sæculo v fuisse quemdam Meletium diximus 5 Jan. ad Vitam sancti Simeonis Stylitæ pag. 262, num. 11. De chorepi-

scopis Orientalium doctas animadversiones habet Pelavius in Epiphanium *De heresibus* n. 1; Baronius ad an. 398, n. 97, de hac Porphyrii ordinatione agens ista scribit: *A Cyrillo (licet errore Praylius scribatur) ejus Ecclesiæ episcopus sacerdos inventus creatus. Quæ inde margini tertix edit. Suriana sunt ascripta. Verum et mente Baronii locus saltem ita corrigendus esset: ut a Joanne, quem is sancto Cyrillo an. 388 vita functo ante statuerat successisset, diceretur sacerdos creatus, quem sub Arcadio imperatore asserit episcopum creatum, quod triennio post contigit. At conjectura de chorepiscopo Praylii potius ex hoc loco confirmatur.*

ei credidit custodiam venerandi ligni crucis. Tunc A jubens ne morare illic plus quam septem dies. cognovimus ea illi evenisse quæ viderat in ecstasi, quando scilicet vidit Dominum in cruce, et cum eo latronem; Dominum autem dicentem: Accipe et serva mihi hoc lignum. Erat vero beatus Porphyrius, quando accepit ordinationem, circiter quadraginta annos natus. Hunc autem honorem adeptus, non mutavit mores priores, sed mansit in illa afflictione exercitationis. Erat vero illi alimentum panis sordidus et olera, idque post occasum solis; aliis autem sanctis diebus hora sexta comedebat, accipiens oleum et caseum et madefacta legumina. Sumebat autem etiam unum poculum vini temperati; idque propterea, quod se male haberent ejus viscera. Hanc vivendi rationem et regulam perpetuo servavit toto tempore vitæ suæ.

XI. Tribus autem annis postquam fuerat ordinatus, accidit ut episcopus prædictæ civitatis Gazæ e vita excederet. Is erat Æneas, qui minimo tempore gesserat episcopatum: ante Æneam autem Irenion, qui ipse quoque fuit civis angelicarum potestatum, cujus laudes fieri non potest ut scribantur in digressionem; sed opus esset opere separato ad hoc, ut conscriberemus Vitam hujus dicti inclyti Irenionis (5). Aliis vero id relinquimus scriptoribus, qui ejus vitam sciunt accurate. Cum dormisset ergo prædictus vir sanctus, congregati qui tunc erant Christiani valde pauci numero, cum suo clero, et consultantes palam, cuinam traderent episcopatum, nihil inefficiebant, cum exorta esset inter eos contentio; cum alium quidem vellent clericum, alium vero laici: erant enim revera inter clericos quidam vitæ honestate ornati. Cum magna ergo esset confusio, et nihil deduceretur ad effectum; tandem visum est, ut quinque clerici et totidem laici viri insignes irent ad pontificem metropolitanum (6), et peterent ab eo episcopum quem ei revelasset Spiritus sanctus.

XII. Pontificatus autem munus tunc obibat Joannes (7), qui ipse quoque erat vir probus et omni virtute ornatus. Cum ergo ad eum accessissent Gazæi, rogarunt ipsum, ut daret eis pontificem, potentem opere et sermone resistere idololatriæ. Quod cum audiisset, statim indicxit jejunium; et post tres dies revelavit ei Dominus de beato Porphyrio: et scribit *Epistolam ad sanctum Praylium episcopum Hierosolymorum* (8) cujus fecimus antea mentionem, ut ad ipsum mitteret beatum Porphyrium, propter quamdam Scripturæ quæstionem quæ erat ab eo solvenda. Erat enim beatus Porphyrius idoneus ad solvendum, quidquid erat difficile divinæ Scripturæ Spiritus sancti. Litteris beati Joannis credens pius Praylius, eum dimisit,

XIII. Cum autem audivisset beatus Porphyrius vim eorum quæ scripta fuerant a sanctissimo Joanne, primum quidem fuit conturbatus, postea vero dixit: Fiat voluntas Dei. Et cum illa vespere me accersiisset, dicit mihi: Frater Marce, eamus et adoremus sancta loca et venerandam crucem. Multum enim est præteriturum temporis, donec sumus ea rursus adoraturi. Ego autem dixi: Cur sic dicis, Pater? Ille vero respondens, dixit: Præterita nocte vidi Servatorem dicentem mihi: Redde depositum, quod apud te deposui. Volo enim te conjungere uxori, humili quidem et abjectæ, sed præditæ bonis moribus. Tu autem accipiens, ornâ eam, ut obliviscatur prioris suæ mendicitatis. Nam etsi est abjecta et humilis, non est tamen aliena, sed mea soror germana. Tu vero cave, ne habens uxorem et domus curam gerens, ex injustitia aut violentia aut iniquitate congreges; nam et me ad iram provocabis, et eam molestia afficies: hæc enim ei quoque displicent. Sis vero solum bono et prompto animo et omnia tibi suppeditabuntur, unde non exspectas. Hæc mihi significavit Dominus Christus nocte præterita; et timeo ne, dum volo expiare mea peccata, expiem etiam peccata aliorum multorum. Sed tamen Dei voluntati non licet repugnare.

XIV. Hæc cum dixisset, profectus est, et ego cum eo; et cum adorassemus sancta loca et venerandam crucem, isque multum esset precatus et lacrymatas, reposuit in aurea theca venerandam et vivificam crucem: et cum eam tuto clausisset, exiit, et vadens ad beatum Praylium episcopum, tradidit ei claves; et cum accepisset preces, et ab eo fuisset Deo commendatus, est egressus. Cum autem venissemus ad nostrum habitaculum, nos paramus; conductis vero tribus jumentis, et accepto viatico, egressi sumus. Viatica autem erant omnia, quæ domi erant. Erasmus vero quinque in via, ipse beatus et ego, et duo agasones, et alius juvenis minister, nomine Barochas; quem quidem invenerat paulo ante beatus abjectum in platea, cum esset in extremo periculo, eumque accepit et collegit: et cum multa in eum expendisset, Dei auxilio eum sanum reddidit. Ab illo ergo tempore manebat apud ipsum, ei mecum serviens. De pio vero Barocha dicam procedente oratione. Illa autem die iter ingressi, sequenti venimus Cæsaream. Per totam autem civitatem dispersum fuit, eum advenisse: erat enim beatus magni nominis, propterea quod amaret pauperes. Profecti vero sumus ad id quod erat illic, hospitium.

XV. Cum autem audivisset beatus Joannes arso-rem, cap. 120, cui Joannes successit: post quem fuit Eulogius, qui an. 415 Diospolitanz synodo præsedid.

(8) Hæc vox postea videtur per quamdam anticipationem adjecta: aut potius ista ommissa, *sanctorum locorum*, quæ supra habentur.

(5) Colitur S. Irenion 16 Decembr. etiam in *Martyrol. Romano* ascriptus.

(6) Cæsareæ Palæstinæ ad mare Mæditerraneum, quæ erat prima metropolitana, illique suberat Gaza.

(7) S. Hieronymus *De eccles. scriptor.* refert episcopos Cæsareæ, cap. 113, Euzoium sub Theodosio seniore pulsum, et Gelasium ejus succes-

chiepiscopus, cursu ad nos accessit. Cumque se invicem salutassent et precati essent, paululum assederunt. Dixit autem ei archiepiscopus : Surge, frater, propter Dominum, et vescere mecum, ut cito surgamus ad vigiliam sanctæ Dominicæ : ingressi enim sumus vespere Sabbato. Beatus vero Porphyrius rogavit eum, ut ei concederet vesperam propter viæ laborem. Dixit autem, se post primum somnum surrecturum ad vigiliam. Cum autem non potuisset persuadere episcopo, surgens beatus, cum eo est profectus, me quoque accepto. Fratrem enim Barocham dimisimus in hospio prope vestes ; et ab eo invitati, cœnavimus. Cum multa autem locuti fuissetus spiritalia, et parum dormissemus, surreximus ad vigiliam.

XVI. Illa vero nocte accersit beatus Joannes Gazæos, et dicit eis : Parati eritis ad exitum : hodie enim accipietis sacerdotem, virum quem ostendit Dominus. Cum fuisset autem mane (9), rapientes beatum Porphyrium, ordinarunt eum episcopum Gazæ. Multum vero est lacrymatus, nec erat satiety ulla ejus lacrymarum. Dicebat enim se esse indignum tali sacerdotio. Vix tandem autem, cum Gazæi et qui illic Christiani inventi sunt, eum consolati essent, quievit. Cum autem fecissemus sanctum Dominicæ ministerium, rursus invitati sumus ad vescendum cum archiepiscopo.

XVII. Jussit vero nobis quam primum exire : cumque unum alium illic diem egissemus, exivimus : dormivimus autem Diospoli (10) ; et illinc, cum pernoctassemus, sero vespere ingressi sumus Gazam valde lassus et afflicti. Hæc autem fuit causa afflictionis. Prope Gazam pagi sunt in via, qui sunt dediti cultui simulacrorum. Eorum vero incolæ consulto totam viam straverant spinis et vallis, ut non possent aliqui transire. Effuderunt autem cœnum, et aliis male olentibus fumis vaporarunt, ut nos fetore suffocaremur, et veniremus in periculum, ne visum amitteremus. Vix tandem conservati, circa horam nocturnam ingressi sumus civitatem. Hæc vero difficultas ac molestia beato accidit suggestione dæmonis. Sed id non ægre ferebat ; existimavit enim diabolus has parasse insidias, quod voluisset justum ab ejus ingressu avertere.

XVIII. Profecti autem sumus ad ædes episcopi D quas ædificaverat prius nominatus sanctus Irenion episcopus, simul cum sancta ecclesia quæ vocatur

A Irenes : eam vero hoc nomen dicunt habere duobus modis. Dicunt enim Gazæi, quando capta fuit civitas ab Alexandro Macedone (11), quodam signo dato illic cessasse bellum ; et ab illo tempore vocari locum Irenem, id est, *pacem*. Hunc locum cum invenisset beatus Irenion coli a Gazæis, in eo construxit ecclesiam. Sive ergo propter ea quæ prius dicta sunt, sive propter nomen conditoris, mansit sic appellata usque in hodiernum diem. Illic ergo profecti sumus ad minimas ædes episcopatus, ab eo ædificatas.

CAPUT III.

Pluvia impetrata precibus S. Porphyrii. Barocke vulnus inflictum.

XIX. Accidit autem, ut in illo anno esset siccitas B et defectus pluviz (12). Cives vero omnes id ascribebant ingressui beati Porphyrii, dicentes : Nobis responsum dedit Marna (13), fore ut Porphyrius esset auctor malorum civitati. Cum autem pergeret Deus non pluere primo mense qui ab eis vocatur Dios (14), dein etiam secundo qui dicitur Epilleos, omnes affligebantur. Congregati autem idololatrz in Marnæo, multa sacrificia et multas preces faciebant ea de causa. Dicebant enim, Marnam esse dominum imbrum : Marnam vero dicunt esse Jovem. Cum autem perseverassent septem dies, hymnos dicentes, et egredientes extra civitatem in locum qui vocatur Orationis, animum despondentes, reversi sunt ad sua opera, nulla re effecta. His sic factis, congregati Christiani cum viris et feminis et pueris, numero ducentis et octoginta, rogarunt sanctum Porphyrium, ut cum eis egrederetur et precaretur ut demitteretur pluvia ; jam enim erat fames ; eoque magis, quod beati ingressui ascriberent siccitatem.

XX. Persuasus autem sanctus, cum edixisset jejunium, jussit omnes vespere congregari in sancta ecclesia, ut illic vigiliis perageremus. Fecimus vero tota nocte triginta preces et totidem genuflexiones, præter choros et lectiones. Cum fuisset autem mane, accepto signo venerandæ crucis quod nos præcedebat, egressi sumus cum hymnis ad antiquam ecclesiam quæ est a parte occidentali civitatis, quam aiunt ædificasse sanctissimum et beatissimum Asclepam episcopum (15), qui multas sustinuit afflictiones pro fide orthodoxa : cujus vita et facta scripta sunt in paradiso deliciarum. Cum ergo fuissetus in dicta ecclesia, illic quoque

(9) Vide *Animadversiones* Alexii Symmachi Mazochii V. C. ad calcem inferius appositas.

(10) *Diospolis*, olim *Lidda*, vel *Lyda*, sepulcro sancti Gregorii nobilis, ut dictum 19 Feb. in *Vita sancti Theotonii* pag. 114, n. 15.

(11) Gazam ab Alexandro Magno captam eversamque referunt Curtius lib. iv, Arrianus lib. iii, Josephus lib. xi *Antiq. Judaic.* cap. 8, quod factum censet Salianus tom. V *Histor. eccles. antiqui testamenti*, anno mundi 3722, ante Christum natum 534, Darii regis Persarum vii, Alexandri v.

(12) Ob hiemalem siccitatem timent Palæstini et Ægyptii impendentem sterilitatem. Hinc illa benedictio est apud Isaiam xxxii, 20 : *Beati qui se-*

minatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.

(13) *De Marna* deo qui Jupiter est, et Marnio vide sis infra cap. 9, not.

(14) Tres primi Gazæorum menses hic referuntur, Δίος, Ἀπελλαῖος, Αὐθηνάιος, Latinis litteris expressi, Dios, alius Dins, Epilleos, melius Apellæus, et Lydenæus, forsân legendum *Audynæus*. Respondent mensibus Ægyptiacis Hathur a 28 Octobr., Chiac a 27 Novembr. et Tuba a 27 Decembr.

(15) Asclepas, sive Asclepius, sub Constantio imperatore sede Gazensi pulsus, Romam ad Julium papam confugit : quo sedibus pulsus eodem tempore venerant SS. Athanasius et Paulus patriarchæ,

fidimus totidem preces, et illinc egressi, ivimus in sanctum martyrium gloriosi martyris Timothei (16), in quo repositæ sunt etiam aliæ reliquæ Meuris martyris et Thees, quæ relata est in numerum confessorum. Cumque illic fecissemus totidem preces et genuflexiones, reversi sumus in civitatem factis tribus precibus et tribus genuflexionibus. Cum autem fuisset circa civitatem, invenimus eam clausam : erat vero hora nona. Idololatræ enim hoc fecerunt, volentes dissipare populum, ne perseveremus supplicationes. Cum autem mansissemus duas horas ante portam, et nemo esset qui aperiret; videns Deus populi patientiam stetusque et ineffabiles lacrymas, maxime sancti viri, motus misericordia, quomodo tempore magni Eliæ prophætæ, movet ventum austrum, et nubibus tegitur cælum, et incipiunt fieri fulgura et tonitrua, simul atque sol occidisset, et cecidit maltus imber, ut existimarentur non guttæ, sed grandæ e cælo deijci. Nos autem præ magno gaudio propemodum non sensitus : eramus enim invicem complexi.

XXI. Quidam vero gentiles cum aspexissent miracula quæ Deus nobis fecerat, et credidissent, nobis portam aperuerunt, et commisti sunt nobiscum, clamantes : Christus solus Deus : ipse solus vicit. Convenerunt autem nobiscum in sanctam ecclesiam, et illinc beatus eos dimisit in pace, Christi signatos signaculo. Erant vero viri numero centum viginti septem, et feminae triginta quinque, et infantes quatuordecim ex quibus erant puellæ quinque. Nos autem cum fecissemus perfectam gratiarum actionem, recessimus unusquisque domum cum gaudio et pace. Tanta autem pluvia descendit illa nocte et altero die, ut omnes timerent, ne domus corruerent, ex quibus erant plurimæ constructæ ex lateribus. Pluit vero Dominus noster Jesus Christus assidue, ab octavo Lydenæi usque ad decimum. Est autem apud eos Lydenæus, apud Romanos Januarius. Præcedunt autem quinque diebus eorum menses, Romanos. Undecimo vero die peregrinus diem Theophaniorum Domini Jesu Christi (17), cum gaudio laudantes et gratias ei agentes propter omnia quæ nobis fecit ejus benignitas. Accesserunt autem gregi Christi eodem anno, præter illos centum viginti septem alii quoque centum decem. Alii vero idololatræ non cessabant insidiari beato et reliquis Chri-

stianis. Quando enim ei præses obtinebat gentilis, eum vel pecuniis corruptum, vel etiam per impiam eorum religionem persuasum, inducebant, ut vexaret Christianos; et ab eo tempore beato Porphyrio non levis eveniebat afflictio. Assidue ergo noctu et diu rogabat benignum et clementem Deum, ut eos ab errore converteret ad suam veritatem.

XXII. Quoniam autem superius memini beati Barochæ, de ipso narrabo reliqua. Habebat is zelum divinum, ut si quis alius : multa enim gravia sustinuit ab idololatris. Cum enim ivisset ipse aliquando in vicum propter canonem ecclesiasticum (18), non procul a civitate (erat autem is qui canonem debebat, idololatra); cum ab eo vero canon exigeretur, isque rem vellet protrahere et differre, et ex eo nata esset inter eos contentio, accersit impius agricola quosdam ejus pagi ei similes, et incipiunt verberare clavis beatum Barocham, et portantes eum semimortuum, projecerunt extra pagum in solitudinem; illic vero jacebat mutus et nullo sensu præditus. Alio autem die, Dei benignitate, transit per illum locum Cornelius diaconus cum aliis duobus Christianis; et cum invenissent pium Barocham, et eum agnovissent, importarunt in civitatem.

XXIII. Cum vero idololatræ eum vidissent portari, arbitrati esse mortuum, conversi sunt in furorem (19), propterea quod existimabant esse abominandum, mortuum ferre in civitatem; et cum eum vi eripuisent ab humeris eorum qui ipsum portabant, incipiunt verberare pium Cornelium diaconum et duos Christianos; et ligato pede beati Barochæ, trahebant eum. Interim autem renuntiant quidam fratres beato episcopo. Is vero conturbatus, me accersit et alios tres fratres qui sunt inventi apud ipsum, et dicit nobis : Confidentes currite, o fratres : est enim tempus martyrii. Postquam autem pervenimus ad locum ubi ligant beatum, concurrunt populus; et alii quidem sanctissimum episcopum affliciebant contumeliis, alii vero videntes ejus tolerantiam, et quod, cum contumeliis afficeretur, non irascebatur, sed rogabat unumquemque dicens, ne sic probris et contumeliis afficerent corpus, quod est obnoxium iisdem affectionibus; flunt nostrarum partium, et in se invicem convertuntur ad plagas usque. Nos autem cum multam vidissemus confusionem, portantes pium Barocham, discessimus in sanctam ecclesiam.

ille Alexandrinus, hic Constantinopolitanus, et episcopi, Marcellus Ancyranus, et Lucius seu Lucianus, Adrianopolitanus. Ita Socrates lib. II *Histor. eccles.*, cap. 11; Sozomenus lib. III, cap. 7. Plerique in sedem suam restituti, interfuerunt concilio Sardicensi an. 347, et Asclepas, adversariorum calumniis perspicue patefactis, est innocens declaratus. Theodoretus lib. II, cap. 8, Sozomenus lib. III, cap. 9, et epistola Julii papæ apud Socratem lib. II, cap. 18.

(16) Videtur Timotheus diaconus in Mauritania om fidem Christi post diros cruciatus in ignem coniectus indicari, cui ad 19 Decembr. adjunguntur in Martyrologio Romano SS. Meuris et Tuca,

Gazæ passæ; quod contextus hujus loci confirmat.

(17) Nos jam vulgo festum Epiphaniæ vocamus, quod celebratur vi Januarii.

(18) Annua pensio indicatur : ita infra ait Arcadius imp. *Perdemus canonem in rectigalibus*. Græce in Menæis συντέλειαν.

(19) Consuetum Gazæorum in Christianos furorem describit Sozomenus lib. V, cap. 8, in eade martyribus illata, et cap. 9 et 11, in persecutione sancti Hilarionis : quod etiam in hujus Vita 21 Octobr. observat sanctus Hieronymus. Plura de eorum crudelitate supra diximus. His majoribus erant hi Gazæi progeniti.

XXIV. Postquam vero vidimus eum adhuc spirantem, ejus curam gessimus. Pro eo autem fundebantur per totam vesperam et noctem intensæ preces : omnes enim fratres convenerant. Sanctus vero episcopus non cessabat lacrymari, et Deum pro ipso rogare : sciebat enim qualis esset divinus ejus zelus. Cum autem vidisset Deus lacrymas sancti pontificis et preces populi (eum enim numerabant secundum Phinees adversus idololatrias), acceleravit suam misericordiam; et illa nocte aperit oculos ejus, et incipit loqui, et petere dari sibi potum. Ego autem qui ei assidebam, statim cucurri, ut renuntiarem beato episcopo : præ magno enim gaudio oblitus sum dare ei potum; et mihi id accidit, quod ancillæ tempore beati Petri, quando audita ejus voce, præ gaudio non aperuit ostium, sed eum dimittens, primum annuntiavit iis qui erant domi; tale quid ego quoque sum passus. Cum id autem beatus audivisset episcopus, non fuit victus ab animi affectione, sed perseverabat in precibus. Nos vero cum intellexissemus ejus firmitatem et constantiam, eum mittentes, recessimus ego et pius Cornelius diaconus; assidebat enim necum beato Barochæ. Postquam autem implevit preces et omnem consequentiam sanctissimus episcopus, ipse quoque nobiscum sedens, interrogavit pium Barocham, quemadmodum id esset passus ab initio. Ipse vero narravit nobis omnia.

XXV. Dum nos autem consultarem quid esset faciendum, sit mane; et ecce defensor populi cum Irenarchis et duobus primoribus, Timotheo et Epiphanio et aliis multis, venientes incipiunt clamare et tumultuari, dicentes : Cur intulistis mortuum in civitatem, cum patriæ leges hoc prohibeant? Interim autem contumelia quoque afficiebant beatum episcopum. Nos vero cum tumultum audivissemus, egressi sumus; et cum nos vidissent, cœperunt me verberare et pium Cornelium diaconum. Cum autem eos qui erant ex populo, vocassemus in testimonium, sanctissimus episcopus os nobis obstruebat, unumquemque rogans et admonens, ne irascerentur tam inconsiderate. Illi vero impii, quo magis rogabantur, eo magis furebant, et virum sanctum afficiebant contumelia. Cum igitur pergerent tumultuari, confirmatur et corroboratur pius Barochas, et impletur divino zelo, surgitque et arripit fustem, et incipit verberare eos qui incidebant; et eos invadit metus, et incipiunt cadere

¹¹ Act. xi, 14 et seqq.

(20) Chrysostomus, qui anno 398, 26 Febr., consecratus est episcopus : quo etiam anno hæc legatio contigit.

(21) Flavius Eutropius eunuchus, tum cubicularius anno sequente 399, cum Manlio Theodoro consulatum adeptus; sed factione Gaynæ insignibus exutus, Chalcedone securi percussus est. Zosimus lib. v; Socrates lib. vi, cap. 5; Sozomenus lib. viii, cap. 7.

(22) *Subadjuxa*, aut potius *Subadjuxa*, qui et

A unus super alium fugientes, eosque est persecutus usque ad id quod tunc erat Marnejum; revertiturque cum magna victoria novus noster Samson, stratis ipse quoque mille alienigenis. Ab illo ergo tempore ipsum timebant idololatræ, et necejus quidem nomen audire poterant. Brevi autem post tempore dignati sumus ordine diaconatus, ego et pius Barochas : ego quidem plane indignus qui eum assequerem; ille vero meritissimo jure id assecutus.

CAPUT IV.

Edicto imperatoris templa idolorum clausa. Puerpera ope S. Porphyrii adjuta. Conversio infidelium.

XXVI. Videns autem sanctus Pater noster Porphyrius nefaria quæ quotidie fiebant ab idololatriis, statuit me mittere Byzantium, ut peterem ab imperatoribus, ut diruerentur templa simulacrorum; Gazæ enim adhuc maxime celebrabatur, quod vocatur Marneium. Et scriptis litteris ad sanctissimum episcopum Constantinopolitanum cujus laus et gloria memoratur ab omnibus, navigavimus, et spatio viginti dierum eo pervenimus; et redditus litteris beato Joanni (20), ore eum omnia docui. Cum primum autem audivisset, id significavit Eutropio cubiculario (21), qui tunc erat assiduus apud imperatorem Arcadium. Cumque ei legisset epistolam beati episcopi, et petisset ab eo ut concurreret cum litteris; acceptis ab eo promissis, exiit, et dixit mihi : Quieto animo esto, o filii. Spero enim in Dominum Christum, quod suam, sicut solet, sit facturus misericordiam. Ego vero non cessabam quotidie eum admonere; ille autem mittebat et instabat Eutropio. Septem vero post diebus pronuntiat edictum imperatoris, ut clauderentur simulacra Gazæorum civitatis, et ne consulerentur amplius. Traditur autem hic jussus in manus cujusdam Hilarii, hominis subadjuxæ magistri (22).

XXVII. Ego vero tribus post diebus egressus sum Byzantio, et spatio decem dierum perveni in civitatem Gazæorum, septem diebus præveniens Hilarium. Inveni autem sanctissimum Porphyrium ægrotantem. Postquam vero ei tradidi responsum beatissimi Joannis episcopi Constantinopolitani, et id legit, lætitia affectus convaleuit a febre. Dicebat autem se in morbum incidisse ex multa afflictione idololatrarum. Septem vero post diebus venit dicitur

Adjutores nominantur in Notitia imperii, sect. 41: Adjutor, Subadjuxæ Adjutoris, Subadjuxæ fabricarum diversarum, dicuntur etiam Subadjurantes. Baronius an. 389, num. 108, edidit hominis coadjutoris magistri officiorum; sed minus recte. Dabantur. et Adjutor magistro officiorum, et Subadjuxæ Adjutoris, laboris levandi gratia, qui vel validitudine aliave re impeditis, vel multitudinem negotiorum obrutis opem ferrent. Cassiodorus vi Variarum, 7, et L. 3 Cod. De diversis officiis.

Hilarius, habens duos commentarienses (23) consulatus et multos adjuutores ex Azoto et Aſcalone et omnes ministros publicos. Statim autem comprehendit tres primores, et accepta ab eis ſatisfactione, ostendit eis divinum edictum, quod jubebat ut clauderentur idolorum templa Gazæ civitatis, et eversis omnibus quæ erant in eis, simulacris, ea clausit. Marnæ vero simulacrum sivit latenter consuli, pro eo plurimis acceptis pecuniis. Rursus autem faciebant, ut solebant, idololatræ nefaria.

XXVIII. Contigit vero aliud fieri miraculum, quod multos provocavit ut venirent ad cognitionem veritatis. Deus enim, ut qui sit clemens et misericors, scit per occasiones convertere genus hominum ad lucem suam quæ mente percipitur. Fuit autem ejusmodi id quod accidit. Mulier quædam clara in civitate, nomine Ælia, cum esset paritura, incidit in magnum periculum. Fuit autem hæc causa periculi. Fetus ejus non exibat secundum naturam, sed conversus erat ad id quod est præter naturam; et cum unam manum emisisset, non poterat reliquum corpus educi: erat enim obliquum in utero, nec poterant obstetrices id deducere ad id quod est secundum naturam. Cruciabatur vero mulier dolore ineffabili, fetum tunc impellentibus ad enixum doloribus. Fuit autem majus dolorum incrementum, cum successisset primo secundus dies, et similiter tertius dies majorem dolorem attulisset, quam secundus. Creverunt autem dolores usque ad septem dies, semper additamentum malo accipiente. Quin etiam voluerunt medici ejus fetum exsecare: sed cum vidissent ejus virtutem cecidisse, omnem spem plane abjecerunt. Ejus ergo parentes et maritus ejus Heros, cum essent demonum dediti superstitioni, pro ea quotidie faciebant sacrificium. Adducebant etiam incantatores et vates, existimantes se ex eis utilitatis aliquid accepturos: sed nihil id præderat.

XXIX. Erat autem ei fidelis nutrix, quæ affecta maxima animi ægritudine, pro ea fundebat preces in ædibus oratorii. Quodam ergo die ea in ecclesia orante cum lacrymis, ingressus est sanctus Porphyrius circa horam nonam, et ego quoque cum eo. Videt autem anum tristem, Deum orantem cum lacrymis, stansque eam rogavit causam. Illa vero eum contemplata, procidit ad ejus pedes, rogans eum ut pro ipsa rogaret Christum. Postquam autem cognovit sanctus causam a muliere, ipse quoque est lacrymat: erat enim summæ misericors. Dicit vero nutrici: Audio illam domum esse deditam cultui simulacrorum, et servari posse difficiliter: sed tamen Deus potest omnia. Etenim per occasionem servat eos qui erant perituri. Abi ergo, et congrega omnes cognatos et parentes et maritum, et dic eis: Quoniam est hic optimus medicus qui potest eam curare, si effecerit ut ea evadat hoc peri-

culum, quid ei dabitis? Sunt autem omnino tibi multa pollicituri. Dic vero eis hoc quoque: Si eam curaverit, hoc quoque mihi promittite, quod eum non fallatis, nec ibitis ad alium. Fac eos omnes extendere manus ad cælos, et promittere eos esse facturos omnia quæ sunt polliciti. Et quando hæc fecerint, dic parturienti mulieri coram omnibus: Sanat te Jesus Christus Filius Dei vivi: crede in ipsum, et vives.

XXX. Cum autem audivisset anus, quod beatus dixerit episcopus; isque eam Deo commendasset, cucurrit domum; et cum invenisset omnes stentes et mulierem in extremo periculo, rogavit ejus parentes et maritum, ne angerentur animo. Dixit autem: Me ad vos misit optimus medicus, ut mihi promittatis, quod si ea curetur, ipsum non negabit. Cum vero audivissent ejus parentes et maritus, dixerunt: Si voluerit omnes nostras facultates accipere, non recusabimus: videamus solum vivam nostram filiam. Dixit autem nutrix: Manus vestras in cælum extollite, et fidem date vos non esse negaturos medicum. Illi vero alacri animo et cum lacrymis manus extenderunt, dicentes: Toto tempore vitæ nostræ ejus erimus. Quamnam enim consolationem habituri sumus, si ea decedat? Erat enim eis unica, scitaque et elegans moribus, si ulla alla. Cum hoc autem audivisset nutrix, magna voce dixit coram omnibus: Dicit magnus sacerdos Porphyrius: Jesus Christus Filius Dei vivi te curat; crede in eum, et vives. Statim vero mulier cum valde ejulasset, edidit fetum vivum.

XXXI. Omnes autem qui illic sunt inventi, obstupefacti exclamaverunt: Magnus est Deus Christianorum, magnus est sacerdos Porphyrius. Did autem sequenti parentes mulieris et maritus et cognati et omnes necessarii, euntes ad beatum Porphyrium, procliderunt ad ejus pedes; petentes Christi signaculum. Beatus vero cum eos signasset et fecisset catechumenos, dimisit illos in pace, præcipiens eis ut vacarent sanctæ Ecclesiæ: et paulo post cum eos catechesi instituisset, baptizavit etiam infantem cum muliere. Vocavit autem nomen ejus Porphyrium. Qui fuerunt vero illuminati propter occasionem mulieris, erant numero sexaginta quatuor.

CAPUT V.

Iter Constantinopolitanum S. Porphyrii cum archiepiscopo Cæsariensi. Rhodi apud Procopium anchoretam, Constantinopoli apud S. Joannem Chrysostomum et Amantium cubicularium Imperatricis gesta.

XXXII. Quo magis autem videbant idololatræ multiplicari Christianos, eo magis efferebantur, et non sinebant eos obire officia civilia: sed eis utebantur tanquam malis famulis. Videns autem rursus beatus Porphyrius magnam injuriam quæ fiebat Christianis, et non ferens, aspiciens vero pro-

(23) Inter varia commentariensium genera hi videntur apparitores fuisse, qui judici pro tribunali sedenti sistebant reos, et quibus horum custodia

bris et contumeliis appetitos, proficiscitur Cæsaream ad beatum Joannem archiepiscopum, et rogat eum cum lacrymis, ut præbeat ei quietem. Dicebat enim se non posse amplius pati gravia et absurda quæ fiebant a Gazæis. Beatus autem Joannes cum audivisset, rogabat eum, ut æquo et forti animo pateretur, et retineret episcopatum.

XXXIII. Respondens vero sanctissimus Porphyrius, dixit ei : Te attestor coram Deo qui non est aspectabilis, et spem nostram Jesum Christum, Dominum omnis rei creatæ, ei adorandum et vivificum sanctum Spiritum, ne despicias meam petitionem, ne requiratur a nobis interitus animarum innumerabilium. Sed rogo te, Pater, ut mecum naviges ad urbem regiam, ut rogemus imperatores, rege cœlesti annuente, ut evertant templa idolorum. Respondens autem beatus Joannes dixit ei : Fili, justa quidem est petitio, sed non est aptum tempus; jam enim imminet conversio hiemalis. Respondit beatus Porphyrius : Si vult nos Deus esse et Gazæ populum convertere, potest etiam servare in hieme. Tu vero, Pater, ejus fidens clementiæ et misericordiæ, id velis; et iter nobis succedet feliciter. Dicit ei beatus Joannes : Fiat voluntas Christi.

XXXIV. Postquam autem beatus Joannes est ei pollicitus, scribit ad me, ut quam primum venirem Cæsaream, et afferrem mecum tres libros, et quadraginta tres nummos qui ei restabant ex reddito sanctæ ecclesiæ. Ego vero, acceptis litteris, cum sumpsissem libros et nummos, protinus sum egressus; et cum venissem Cæsaream, inveni sanctissimos episcopos paratos ad navigandum; et cum post duos dies solvissemus, navigamus vicesimo tertio mensis... (24); et cum Dei benignitate fuisset nobis secunda navigatio, spatio decem dierum (24) appulimus ad Rhodum insulam. Erat autem tunc in insula, in aversa ejus parte, quidam monachus, nomine Procopius, qui nunc est relatus in numerum angelorum. Dormiit enim quinque ab hinc annis, cum vixisset vitam nulli culpæ affinem, in jejuniis et vigiliis et summa paupertate. Habebat vero donum quoque prophetiæ et virtutem expellendi dæmones. Cum nos autem, ut dictum est, Rhodum appulisset, et audivissemus de vita sancti viri, necessarium duximus eum non præterire, sed ejus angelica frui consuetudine; et cum rogavisset, ubinam haberet monasterium, ad eum profecti sumus, navigantes in cymba, et cum pervenissemus, pulsavimus ostium. Statim autem egressus, per se nobis aperuit, etiamsi haberet apud se alium discipulum.

XXXV. Cum autem aspexisset sanctissimos episcopos, procidens in terram, eos adoravit. Deinde surgens, me quoque est osculatus et pium Eusebium diaconum, quem secum ducebat sanctus Joan-

(24) Peritii, cujus dies 23 apud Gazæos incidit in 17 Febr. uti apud Ægyptios *Barmahath*. Non autem substituendus *Februarius*, uti ex Baronio ad marginem Surianæ tertiæ editionis factum.

(24*) Die 27 Febr.

nes archiepiscopus; et cum nos introduxisset in oratorium, retrocessit, dans priorem locum beatissimis episcopis, dicens : Decet vos, sacerdotes, habere priorem locum, me autem humilem et abjectum, et qui ordinationem non sum assecutus, posteriorem. Tunc cognovimus sanctissimum Procopium esse perspiciendi potestate (25) præditum. Cum enim nos nunquam aspexisset, neque de acerbis audivisset, cognovit per Spiritum eos esse episcopos, beatissimos, inquam, Joannem et Porphyrium; et ideo eos affecit honore dicendi preces priori loco. Deinde post preces sedimus; et cum esset nobis locutus multa animæ utilia, rogavit causam susceptæ itineris molestiæ. Beatus vero Porphyrius ei omnia narravit de Gazæis : quantum sit eorum furor in colendis simulacris, et quam multa mala ab eis patiantur Christiani; et quod ea de causa ascendunt, ut rogent imperatores, ut evertantur templa idolorum.

XXXVI. Cum autem audivisset sanctus Procopius anachoreta, dixit : Domine Jesu Christe, converte tuos famulos a fraude diabolica ad fidem illuminatam. Deinde dicit sanctissimis episcopis : Ne sitis anxii animo, o Patres : Deus enim qui novit zelum vestræ fidei, iter vobis diriget, et dabit omnia quæ sunt vobis cordi. Agite ergo, ea vobis dabo monita quæ Deus revelavit meæ humilitati. Primum convenite sanctissimum episcopum Joannem, et cum eo preces ad Deum fundite, et ei rem exponite; et ipse est vobis consulturus ea quæ ipsi revelavit Dominus. Non potest enim loqui in palatio, quoniam ei irascitur imperatrix Eudoxia. Ipse ergo vos commendabit Amantio cubiculario dominæ, viro pio et qui habet in honore sacerdotes; ipse vos introducet ad imperatricem, et quando ad eam ingressi fueritis, vos est benigne exceptura. Exponite ergo ei rem universam, et jubete eam valere, et exite. In secundo autem ad eam ingressu, postquam vos eam hujus rei admonueritis, dicite ei : Speramus in Christum Filium Dei, quod si rei præsentis studueris, est tibi daturus filium masculum. Cum hoc autem audierit, est læta futura; est enim prægnans; et hic est mensis novus ex quo concepit; et est factura omnia, ut rem vobis reddat effectam, Deo annuente.

XXXVII. Nos autem cum audissemus quod dixerat vir sanctus, et credidissemus iis quæ fuerat locutus, et ipse nos Deo commendasset, egressi sumus; et solventes illo die, navigavimus : et post alios decem dies (26) pervenimus Byzantium : et accepto hospitio, die sequenti ivimus ad sanctissimum archiepiscopum Joannem. Cum vero cognovisset quinam essemus, nos accepit magno honore et observantia. Nos autem rogavit, quam de causa hunc viæ laborem sustinimus, et ei nar-

(25) Baronius addit *occult*.

(26) Die 9 Martii ac 10 factum colloquium cum sancto Chrysostomo, die 11 cum Amantio cubiculario.

ravimus; et cum cognovisset, recordatus est nos longo ante tempore hoc rogasse litteris (27); et cum me agnovisset, benigne est complexus. Rogat vero nos, ne angamur animo, sed spem habeamus in Dei misericordia. Dixit autem nobis: Ego quidem non possum loqui cum imperatore; eum enim in me irritavit imperatrix, quoniam eam reprehendi propter possessionem (28), quam cum concupiisset, eripuit. Et mihi quidem non est hoc curæ, quod irascantur. Se ipsos enim læserunt, non me. Nam et si lædant meum corpus, animæ multo magis proderunt: hoc tamen relinquamus Dei misericordiæ. De nostro autem edicto, si videatur Domino, eras accersam eunuchum Amantium, qui est eunuchus imperatricis et multum potest apud eam, et est vere Dei servus; et ei rem exponam, et est magnum studium adhibitarus, Deo annuente. Nos vero, cum ille sic nobis promississet, et nos Deo commendasset, ivimus in nostrum hospitium.

XXXVIII. Die autem sequenti, ivimus ad sanctum, et invenimus apud eum cubicularium Amantium; rei enim nostræ curam gesserat, et, eo accersito, de re nostra eum docuerat. Postquam autem ingressi sumus et cognovit Amantius nos esse eos de quibus cum ipso fuerat locutus, surgens adoravit sanctissimos episcopos, facie inclinata in terram. Illi vero cum cognovissent quisnam esset, eum sunt complexi et osculati. Porro autem eis quoque jussit sanctissimus episcopus Joannes, ore proprio cubicularium docere de re sua. Sanctissimus autem Porphyrius ei omnia narravit de idololatris, quemadmodum libere et confidenter faciunt res nefarias; et quemadmodum affligunt et vexant Christianos. Ille vero audiens flevit, et impletur zelo divino, et dicit eis: Ne sitis anxii, Patres. Dominus enim Christus est defensurus suam religionem. Orate ergo, vos, et ego loquar cum Augusta, et spero in Deum universorum, fore ut consuetam suam faciat misericordiam. Die autem crastino vos ad eam introducam, et ipsa ore vestro a vobis docebitur, quæ vultis; invenietis vero eam a me prius instructam. Cum hæc autem dixisset, nobis valere jussit recessit. Nos quoque, cum multa spiritalia locuti essemus cum sanctissimo archiepiscopo Joanne, isque nos Deo commendasset, recessimus.

CAPUT VI.

Benignum colloquium S. Porphyrii cum imperatrice. Nativitas Theodosii Junioris.

XXXIX. Die vero (29) sequenti nos accersit cubicularius Amantius per duos decanos, ut iremus in palatium; et surgentes, propere ivimus: invenimus autem ipsum nos exspectantem; qui accepit duos episcopos, et eos introduxit ad Augustam Eudoxiam. Postquam vero eos aspexit, prior salu-

avit, dicens: Benedicite, Patres. Illi autem eam adoraverunt. Sedebat vero super aureum lectum, et dicit eis: Ignoscite mihi, sacerdotes Christi, propter ventris quæ me premit, necessitatem. Debebam enim in vestibulo occurrere vestræ sanctitati; sed propter Dominum orate pro me, ut quod est in utero, in lucem edam cum Dei benignitate. Sanctissimi autem episcopi, admirati tantam ejus demissionem, dixerunt: Qui benedixit uterum Saræ et Rebeccæ et Elisabeth, benedicat et vivificet id quod est in tuo ventre.

XL. Postquam vero locuti sunt alia quoque verba spiritalia, dicit: Scio cur hunc viæ laborem susceperitis; me enim prius docuit Amantius eunuchus. Quod si vos quoque me vultis docere, jubete, Patres. Jussi autem, docuerunt omnia quæ pertinebant ad idololatrias, quemadmodum secure faciebant res impias, et quemadmodum sua potentia opprimebant Christianos, non sinentes eos obire ullum officium publicum, neque sua prædia colere, ex quibus vectigalia publica pendunt imperatoriæ potentiæ. Cum hæc audivisset imperatrix, dixit: Ne sitis anxii, Patres; spero enim in Dominum Christum Filium Dei, fore ut persuadeam imperatori ea facere quæ decent vestram sanctam fidem, et vos hinc dimittat compotes desiderii. Abite ergo et vos reficite; estis enim defatigati; et orate, ut Deus opem ferat meæ petitioni. Cum hæc autem dixisset, jussit afferri pecunias; et cum accepisset circa tres pugillos, dedit sanctissimis episcopis, dicens: Hæc interim accipite ad expensas. Episcopi vero, his acceptis, cum multum ei benedixissent, exierunt. Exeuntes autem, magnam pecuniæ partem distribuerunt decanis qui præerant portis, adeo ut paucæ apud eos remanerent.

XLI. Imperatrix vero, cum imperator esset ad eam ingressus, docuit eum negotium episcoporum; petiit autem, ut everterentur templa Gazæ. Imperator vero cum audiisset, ægre tulit, dicens: Scio illam civitatem esse deditam cultui simulacrorum; sed est in nos grato animo in pensandis vectigalibus publicis: quæ quidem confert plurima. Si ergo eorum templa repente diruamus, metu et in fugam conjicient, et perdemus tantum canonem. Sed si videtur, eos particulatim affligamus, idololatris adimenes dignitates et alia civilia officia; et jubeamus templa eorum claudi, et non amplius celebrari. Cum enim afflicti fuerint, ad omnes redacti angustias, agnoscent veritatem. Nam quod exsuperat, si idem sit repentinum, grave est iis qui sunt subjecti. Imperatrix autem cum id audivisset, fuit magno dolore affecta; erat enim acris et fervens in fide. Imperatori vero hoc solum respondit: Dominus est opem laturus servis suis

(27) De zelo sancti Chrysostomi ut idola in Phœnicia dejicerentur, agit Theodoretus lib. v *Hist. eccl.*, cap. 29.

(28) Intelligitur ager seu vinea viduæ Theognosti

vi ab imperatrice ablata: de qua re omnes Vitæ sancti Chrysostomi scriptores agunt.

(29) Die 12 Martii.

Christianis, seu nos velimus, seu nolimus. Hæc A nobis narravit pius Amantius cubicularius.

XLII. Die autem sequenti (30) accersivit nos Augusta; et cum de more prior salutasset sanctos episcopos, jussit eos sedere. Postquam vero locuti essent multa verba spiritalia, dicit eis: Locuta sum cum imperatore, et aliquantum ægre tulit. Sed ne animo angamini: Deo enim volente, non sum cesatura, donec vobis satisfiat, et egrediamini assecuti vestrum, qui est ex Deo, scopum. Episcopi autem, his auditis, adorarunt. Stimulatus vero sanctus noster Porphyrius, recordatus ejus quod dixerat beatissimus Procopius anachoreta, dixit Imperatrici: Labora propter Christum, et ipse pro tuo labore tibi est daturus filium, qui vivet et imperabit, te vidente, et eo fruente multos annos. Cum hoc audivisset imperatrix, repleta est lætitia (31), et ruber evasit ejus vultus, et ei accessit major ea quam habebat, pulchritudo; ea enim quæ apparent, ostendunt ea quæ latent.

XLIII. Dicit itaque sanctissimis episcopis: Orate, Patres, ut, quomodo dixistis, Deo volente, pariamus masculum; et si hoc factum fuerit, polliceor vobis me facturam omnia quæ petitis. Quin etiam aliud quoque quod non petiistis, sum factura, Christo annuente; sanctam enim ecclesiam ædificabo Gazæ in medio civitatis. Abite ergo in pace, et quiescite, assidue pro me rogantes, ut cum Dei benignitate pariam; et paulo post id implebo. C ergo valedixissent episcopi, et eam Deo commendassent, egressi sunt ex palatio. Precabamur autem, ut pareret masculum; credebamus enim ei quod dixerat sanctus Procopius anachoreta, et ibamus quotidie ad sanctissimum Joannem archiepiscopum, et fruebamur sanctissimis ejus eloquiis dulcioribus super mel et favum¹². Veniebat vero ad nos Amantius cubicularius, aliquando quidem ferens responsa imperatricis, aliquando autem etiam, ut nos conveniret.

XLIV. Paucis autem post diebus (32) parit imperatrix masculum (33), et imponunt ei nomen Theodosium, quod erat nomen ejus avi Theodosii

¹² Psal. xviii, 11. ¹³ Matth. xvi, 18.

(30) Die 13 Martii.

(31) Genuerat Eudoxia imperatrix hactenus tantum filias, nupta Arcadio Augusto v Kal. Maii Olybrio et Probino coss. indict. 8, an. 395. Eorum filiarum prima fuit Flacilla, nata Cæsario et Attico coss. indict. 10, an. 397, die xv Kal. Julias. Secunda fuit sancta Pulcheria, nata xiv Kal. Febr. Theodoro et Eutropio eunucho coss. indict. 12, an. 399. Tertia autem filia Arcadia, nata v Idus Januar. indict. 13, Stilicone et Aureliano coss. an. 400. Quibus successit quarta proles mascula, Theodosius Junior an. 401. Quo dein Theodosio Juniore et Himoride coss. nata iv Idus Februarii Marina, quarta filia an. 403. Quæ exacte referuntur in *Chronico Alexandrino* et in *Chronico Marcellini*. Colitur sancta Pulcheria imperatrix 10 Sept.

(32) Utinam hi pauci dies numerati forent! An decem dandi, quibus cum Amantio potissimum actum? Si pauciores dies accipi possint, tum citius etiam natus est Theodosius.

Hispani, qui imperavit simul cum Gratiano (34). Natus vero Junior Theodosius, fuit in lucem editus in purpura. Unde etiam cum primum fuisset natus, fuit renuntiatum imperator (35). Fuit autem magna lætitia in civitate: et fuerunt quidam missi per civitates qui hæc renuntiarent, donaque et munera erogarent. Domina vero cum primum peperisset, et surrexisset e cella puerperii, misit ad nos Amantium, dicens nobis per ipsum: Ago Christo gratias, quod per vestras sanctas preces Deus mihi donavit filium. Precemini ergo, Patres, illi vitam et mihi humili et abjectæ, ut impleam ea quæ sum vobis pollicita rursus, ipso volente Christo, per sanctas vestras preces.

B XLV. Cum autem impleti essent septem dies a puerperio, nos accersit (36), et nobis occurrit in porta cubiculi, portans infantem in purpura. Inclinauit vero caput, dicens: Benedicite, Patres mihi et filio, quem donavit Dominus per sanctas vestras preces. Infantem quoque tradidit, ut ipsum signarent. Sancti autem episcopi et ipsam et infantem signarunt signo crucis; et cum precati essent, sederunt. Postquam autem ipsi locuti essent multa verba plena compunctione, dixit eis domina: Scitis, Patres, quid de re vestra statui facere? Dominus vero meus Porphyrius respondens, dixit: Quæcumque statuisti, ex Deo statuisti: etenim in hac nocte revelatum fuit meæ humilitati per visionem, me esse Gazæ, et stare in delubro quod illic vocatur Marnium, et tuam pietatem mihi tradere Evangelium, et dicere: Accipe, lege. Ego autem cum aperuissem, inveni locum illum, in quo dicit Dominus Christus Petro: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et portæ inferi non prævalerunt adversus eam¹⁴. Tu vero, domina, respondens dixisti: Pax tibi, esto fortis et strenuus. Post hæc autem sum excitatus: et ex hoc persuasum habeo, fore, ut Dei Filius tui animi instituto opem ferat. Dic vero nobis, domina, quid statueris.

C XLVI. Imperatrix respondens, dixit: Si Christo placuerit, paucis post diebus dignabitur infans

(33) Natus videtur Theodosius 23 Martii, sive D x Kal. April. eratque Sabbatum ante Dominicam iv Quadragesimæ, *Lætare* modo appellatam. Socrates lib. vi, cap. 6, omissa voce Kalendas, scribit decima Aprilis natum, τοῦ Ἀπριλλίου μῆνης. Socrates descripsit auctor *Chronici Alexandrini*, in quo dicitur natus πρὸ δ' Ἰδῶν Ἀπριλλίων, iv Idus Aprilis: cadebat is tunc in feriam iv hebdomadæ sanctæ ante festum Paschæ. Marcellinus in *Chronico* natum ait iii Idus Aprilis. Ergo feria quinta in Cœna Domini. Quæ ex sequentibus resutantur.

(34) Fuit Theodosius Magnus a Gratiano imperator declaratus anno 379, mortuus an. 395, sex annis ante hujus Theodosii natiuitatem.

(35) Id est, acclamatus imperator ac purpura tectus. Solemnis inauguratio, si *Chronico Alexandrino* fidendum, facta est ad hebdomam anno sequenti iv Idus Januar. Indict. 4.

(36) Die 30 Martii, pridie Dominicæ Passionis.

sancto baptisate. Itē ergo, et facite supplicationem et petite in ea quæcunque volueritis; et quando egressus fuerit infans ex venerando baptisate, tradite supplicationem ei qui ipsum portabit; ego autem docebo eum, quid facere oporteat, et spero in Dei Filium, eum rem totam esse dispensaturum e voluntate suæ clementiæ. Nos autem, his promissis ab ea acceptis, cum ei et infanti multum benedixissemus, egressi sumus, et euntes fecimus supplicationem, in charta multa ponentes, non solum eversionem simulacrorum, sed etiam privilegia dari sanctæ Ecclesiæ et Christianis, et præberi redditum: erat enim pauper sancta Ecclesia.

CAPUT VII.

Baptismus Theodosii Junioris. Impetrata idolorum destructio. Varia donata S. Porphyrio munera.

XLVII. Cum autem dies præterissent, venit dies (37-38), in quo erat illuminandus novus imperator Theodosius: erat vero coronata et ornata universa civitas holoserico et auro et omni ornamento, adeo ut non posset quisquam explicare ornatum civitatis. Quin etiam fluctuantem habitatorum multitudinem licebat intueri variatam multiplici et diverso genere vestium. Non est autem mearum virium dicere splendorem illius ornatus, sed illorum qui sunt in dicendo exercitati; ego vero transibo ad præsentem veram conscriptionem. Baptizato Juniore Theodosio, et ab ecclesia egresso in palatium, licebat rursus intueri virtutem eorum qui præerant multitudini, et vestem eorum refulgentem: erant enim omnes candidati, ut existimaretur multitudo esse nive repleta. Præcedebant autem patricii, illustres et omnis dignitas cum ordinibus militaribus, omnes portantes cæreos, ut putarentur astra cerni in terra. Erat vero prope infantem qui portabatur, ipse quoque imperator Arcadius, vultum habens hilarem et nitidum magis quam ea quam gestabat, purpura. Unus autem ex proceribus portabat puerum in splendida veste. Nos vero admirati sumus, videntes tantam gloriam. Dicit autem nobis sanctus Porphyrius: Si ea quæ paulo post evanescent, tantam habent gloriam, quanto magis cælestia quæ sunt parata sanctis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt¹⁴? Stetimus autem nos in vestibulo sanctæ ecclesiæ, habentes etiam chartam supplicationis.

XLVIII. Postquam vero fuit egressus a baptisate, exclamavimus dicentes: Rogamus tuam pietatem, chartam quoque porrigentes. Cum autem aspexisset is qui gestabat puerum, et cognoscebat rem nostram (eam enim prius didicerat a domina), jussit chartam ei accipi, et cum accepisset, constitit. Jussit autem fieri silentium, et cum

A solvisset, legit partem; et cum involvisset, subiecit manum capiti infantis: et cum id inclinasset, clamavit coram omnibus: Jussit ejus potentia ca fieri, quæ sunt in supplicatione. Omnes autem cum aspexissent, sunt admirati; et adorabant imperatorem, eum beatum pronuntiantes, quod dignus esset habitus qui videret in vita filium imperantem: exultabat autem audiens. Imperatrici quoque Eudoxiæ fuit annuntiatum, quod factum fuerat propter suum filium. Lætata est autem, et, genibus flexis, Deo egit gratias.

XLIX. Ingresso vero infante in palatium, ei occurrit domina, et eum accepit et osculata est: et eum portans, ipsum quoque salutavit imperatorem, dicens: Beatus es, domine, propter ea quæ viderunt oculi tui in vita tua; et imperator lætabatur audiens. Cum autem imperatrix eum vidisset hilarem, dixit: Si videtur, sciamus quidnam continet supplicatio, ut omnino fiant quæ in ea continentur. Imperator vero jussit legi chartam, et postquam lecta fuit, dixit: Gravis quidem est petitio; sed gravior est recusatio, quoniam hæc est prima jussio nostri filii. Dicit autem ei domina: Non solum prima jussio, sed etiam in hoc sancto habitu et pietatis gratia supplicatio, et petita a viris sanctis. Vix tandem annuit imperator, cum domina valde ei instaret. Hæc omnia renuntiavit nobis pius Amantius.

L. Die autem sequenti (39) nos accersit imperatrix: et cum de more prior salutasset sanctos episcopos, jussit sedere, et dixit eis: Vestris precibus concessit mihi Deus rem vestram; idque factum fuit ejus auxilio: vidistis autem, quam via et ratione sum usa. Sed si videtur, crastino die accersam quæstorem, et coram vobis jubebo, ut convenienter ei quod continet supplicatio, fiat rescriptum divinum ex nomine duorum imperatorum; et ut semel dicam, faciat omnia quæ consequuntur. Episcopi autem, his auditis, ei multum benedixerunt et ejus filio et imperatori. Cumque multa alia dissertissent animæ utilia, postquam valedixissent, exierunt. Die vero sequenti (40) accessit quæstor et nos. Dicit autem ei: Accipe hanc chartam, et convenienter ei quod in ea continetur, divinum rescriptum manda litteris. Quæstor vero accepta charta, divinum rescriptum dictavit celeriter nobis præsentibus. Ei autem suggestimus, ut duces et consulares et res eorum deputaret ad ferendam nobis opem.

LI. Postquam vero perfectum fuit divinum rescriptum et subscriptum, rogavimus dominam, ut hoc negotium mandaretur alicui viro illustri. Jussit autem Amantio quærere virum bono zelo præditum Christianum, cui hoc negotium deberet committi. Multi enim ex iis qui tunc erant in dignitatibus

¹⁴ I Cor. II, 9.

(37-38) Forsan circa diem 4 Aprilis.
(39) Die 5 Aprilis.

(40) Die 6 April., Sabbato ante Dominicam Palmarum, aut forsitan citius hæc omnia contigerunt.

simulate habebant fidem, de quibus sumpsit pœnas divina justitia. Cum enim rescivissent imperatores, eos non recte se habere circa fidem intemeratam, eos privarunt suis dignitatibus, eosque et in corpore punierunt, et multarunt pecuniis: hæc autem ficta fuerunt antea. Quocirca jussit Augusta negotium nostrum committi viro orthodoxo. Commissum vero fuit cuidam, nomine Cynegio (41), ex consistorio, qui fuit vir admirabilis et fide fervens. Eo autem accersito, jussit Augusta, ut omnia idola usque ad solum everteret, et igni traderet. Porro ei quoque manu sua dedit pecunias, dicens: Accipe ad sumptus, et nihil capias a sanctissimis episcopis. Cum talia autem mandata accepisset a domina, egressus est promptior et alacrior.

LII. Cum transegissemus vero reliquum hiemis, et fecissemus sanctos dies festos paschales et diem Resurrectionis (42), parabamus nos ad navigandum. Rogavimus autem admirabilem Amantium, ut id significare dominæ, ut eam juberemus valere. Ille vero cum hæc audiisset, fuit magno dolore affectus, propterea quod nos essemus navigaturi; nos enim tantum dilexit, ut ipse rogaret dominam, ut eum dimitteret ad orandum in sanctis et venerandis locis. Timebat autem domina eum dimittere, ne, si illic iret, fieret monachus, et ibi maneret. Sciebat siquidem viri vitam: erat enim re vera nulli culpæ affinis, multas præbens eleemosynas, et perpetuo jejunans, et multos hospitio accipiens et concurrens ad pios usus. Hactenus quidem de pio Amantio. Dominæ vero de nobis significavit, et ingressi sumus ad eam, et dicit sanctissimis episcopis: Quando, Deo volente, navigabitis? Illi autem dixerunt: Propterea aumus ingressi, ut juberemus tuam valere potentiam. Illa autem dixit: Recordamini semper mei et mei filii.

LIII. Jussit vero protinus afferri pecunias. Quæ cum fuissent allatæ, dixit domino meo episcopo Porphyrio: Accipe, Pater, hæc ducenta (43)... et ædifica quam sum pollicita, ecclesiam in medio Gazæ, et significa mihi, si opus habueris pluribus pecuniis, et eas statim mittam. Construe autem xenodochium, ut excipias fratres qui veniunt in tuam civitatem, et tribus diebus eis sumptum præbeas. Dedit autem sanctissimo quoque Joanni aureos mille, et vasa pretiosa utrisque. Ad sumptus vero

(41) Baronius ad hunc annum 401, n. 31, arbitratur Cynegium esse, ad quem creatum præfectum prætorio exstant rescripta in Cod. Theod. lib. II, *De usuris*; sed ea data Honorio et Evodio coss. an. 386, et mortuus est hic in consulatu suo an. 388, sepultus apud Apostolos XIV Kal. April. teste Idatio. Potuit hic Cynegius alterius filius, nepos aut consanguineus fuisse.

(42) Pascha Alexandrinum in Græcia et Oriente observatum fuit 14 April., cyclo lunæ III, solis XVIII, lit. Dominic. F. In Canone paschali Victorii annotatur Pascha ad diem XI Kal. Maii, seu XXI Aprilis, quo in Occidente fuit observatum, non in Oriente, ut ex sequentibus constat. Per festos paschales hic indicatos intelliguntur Cœna Domini, Parasceve, ac dein Resurrectionis dies.

A dedit utrisque ad centum aureos. Obtinuit autem prædictus sanctissimus Joannes episcopus Cæsareæ quæcunque voluit privilegia ratione suæ ecclesiæ. Cumque peccati essent, et multum benedixissent dominæ et ejus filio et imperatori, exiunt.

LIV. Rogarunt etiam, ut ingrederentur ad imperatorem. Imperator autem eos interrogavit, an essent omnino expediti, et an Augusta eis aliqua donasset. Ipsi vero dixerunt: Sumus omnino expediti a sospite vestra pietate, et pia vestra conjuge, et a filio vestro quem Deus custodiat; fueruntque multa et magna nobis donata. Statim autem jussit etiam imperator præfectis, eis dare ex publicis vectigalibus Palæstinæ circa viginti libras auri. Dedit autem ipse quoque pro sumptibus circiter unam pugillum, qui inventus est continere circiter numeros quinquaginta. Cum vero ei quoque multum benedixissent, sunt egressi. Egimus autem in civitate alios tres dies, donec accepimus legationem quadraginta librarum; et post tres dies navem ascendentes, navigavimus Gazam, vicesimo tertio Xanthici, qui est apud Romanos octavus decimus Aprilis (44). Præclarissimus vero post nos egressus est Cynegius, usus publico navigio.

CAPUT VIII.

Reditus sancti Porphyrii Gazam. Tempestas cœlitus sedata. Sollemnis in urbem introductio.

LV. Pervenimus autem Rhodum spatio quindierum; valde vero studebamus ire ad sanctum Procopium anachoretam. Cumque nos valde rogassemus nauclerum, ut nobis concederet tres horas, non concessit, dicens: Non possum ventum invenire tam secundum. Nos autem ei dicebamus: Possunt preces sancti viri nos servare, et dare nobis ventum secundum. Nauclerus autem indignatus, non admisit nostram petitionem. Sed cum aequati fuisset, solvimus. Valde vero cruciabamur, quod non licuisset nobis eum convenire. Precibus ergo ab eo petimus, ut nobis ignosceret, et pro nobis oraret ut salvi essemus, et effectum redderemus opus quod fuerat nobis commissum.

LVI. Cum ergo Rhodo navigassemus, et duos dies in maris tranquillitate et serenitate felix fuisset nobis navigatio, repente oritur tempestas, ventique, et fulgura, et tonitrua, et in altum tolle

(43) Baronius opinatur deesse auri librarum pondera. Græci in Mænzis ista habent: Κομίζεται παρά τῆς Ἀγούστης χρυσοῦ κεντηνάρια δύο χάριν πίστεως ἐκκλησίας, καὶ λόγῳ δαπάνης νομίματῳ διακόσια. *Donantur ab Augusta duo centenaria*, id est pondo, auri, ad ædificandam ecclesiam, et ratione impensarum ducenta numismata, pro quibus hic centum aurei leguntur. Centenarium Romanum æquivalere talento Græco docet Isidorus lib. XVI, cap. 14. Acta autem hæc sunt 15 Aprilis postridie Resurrectionis Domini.

(44) Hic locus dicta præclare confirmat. Incidebat eo anno 18 dies Aprilis in feriam v post Pascha, erantque tres dies post alloquium imperatricis et imperatorum.

hantur fluctus instar montium, et attollebatur navis, ut nos existimaremus eam nubes tangere. Erant autem clamores et lacrymæ et oratio ad Deum; implorabamus quoque preces sancti Procopii anachoretæ. Cumque fuisset vespera, et tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem: circa matutinum autem ex multa afflictione parum dormitarunt sanctissimi episcopi; et videt in somnis dominus meus Porphyrius sanctum Procopium anachoretam, dicentem eis: Nauclerum catechismo instituite et obsignate (est enim ex exsecranda hæresi Arii), et efficite, ut ipse anathemate notet Arium et malam ejus fidem; et statim cessabit tanta tempestas. Propterea enim, quod sit ipse ex dicta hæresi, non concessit vobis, ut ad me veniretis. Eum tamen catechesi instituite; est enim **B** rectam doctrinam a vobis accepturus.

LVII. Hæc cum audiisset sanctus noster Porphyrius, fuit excitatus, et nobis accersitis narravit quæ viderat in somnis. Statim vero vocato nauclero, ei dixit: Vis navem tuam esse salvam, et nos omnes, et ante omnia tuam animam? Ille autem dixit: Non est hoc rogandum. Ei vero dixerunt episcopi: Abnega malam tuam fidem, et crede in rectam fidem, et salvus eris tu et navis, et omnes nos. Dicit eis nauclerus: Quoniam vide vos habere præscientiam (comprehendistis enim quæ erant in corde meo, cum nemo id vobis renuntiaverit), ecce dico vobis: credo, ut creditis, et abnego hæresim Arii. Rogo autem vos, ut per otium me ex sanctis Scripturis illuminetis in recta fide. Sancti vero episcopi eum acceperunt et obsignarunt, super eum fuis precibus, et eum quoque impertierunt divinis sacramentis (45). Interim autem cessarunt fluctus, et feliciter navigavimus, et cum fuisset in pelago alios quatuor dies, quinto mane adnavigavimus in maritimam partem Gazæorum, quam vocant Majumam (46).

LVIII. Postquam autem descendimus, nos cognoscentes qui illic erant Christiani, exceperunt cum psalmodia. Similiter vero ex civitate quoque, cum audivissent, occurrerunt nobis, habentes signum venerandæ crucis, et ipsi psallentes. Commisti sunt autem qui erant ex duobus locis, et facti sunt non parvus populus; erant enim plures qui erant ex **D** maritima, propterea quod habent multos Ægyptios vini mercatores. Idolorum vero cultores videntes ea quæ fiebant, dissecabantur; sed nihil audebant facere, quoniam audiverant, in quanto honore fuissent habiti sanctissimi episcopi apud imperatores, et quod essent evertenda simulacra, et magna angebantur cura et animi ægritudine.

LIX. Postquam autem fuimus ingressi civitatem, in loco qui vocatur Tetramphodos, id est, qua-

drivium, stabat statua marmorea, et dicebant eam esse Veneris. Erat autem supra aram marmoream: statuæ vero effigies erat nudæ mulieris, quæ habebat aperta tota sua pudenda. Statuam autem in honore habebant omnes cives, maxime vero mulieres, lucernas accendentes, et thure sufflentes. Dicebant enim eam in somnis respondere iis, quæ voluit inire matrimonium. Decipiebant autem se invicem mentientes. Sæpe vero jussi a dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit ut id recte eis procederet, ut inter eos fierent divortia, aut male cohabitarent. Hæc cognovimus ab iis qui fuerant aversi ab errore, et veritatem agnoverant.

LX. Quin etiam nonnulli idololatræ, non ferentes calamitates gravium conjugiorum quæ jussi fuerant contrahere a dæmone Venere, succensentes, confessi sunt deceptionem. Tales enim sunt dæmones, ut qui decipiant, et nihil unquam veri dicant. Neque enim possunt aliquid certo præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt se præscire apud eos qui eis serviunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt a veritate? Quod si in aliquibus contingit eos divinare, hoc fit ex eo quod evenit: quomodo etiam accidit in hominibus, ut sæpe quædam prædicant futura de re quæ est eventura. Ea ergo quæ ex iis quæ accidunt, successerunt, quod quidem raro fit, admiramur: quæ autem conjectura non assequimur, quod quidem fit assidue, silemus. Hactenus quidem de dæmonibus et de eorum deceptione.

LXI. Cum nos ergo, ut dictum est, navigassemus in civitatem, et venissemus in locum in quo erat dictum simulacrum Veneris; portarent autem Christiani venerandum lignum Christi, hoc est, figuram crucis, videns dæmon qui habitabat in statua, nec videre sustinens signum quod ferebatur, turpiter egressus ex marmore, dejecit ipsam statuam, et confregit eam in multa fragmenta. Accidit vero, ut duo idololatræ starent prope aram in qua stabat statua: et corruens, unius quidem caput fregit in duas partes, alterius autem humerum et brachiale. Stabant enim ambo sanctum populum subsannantes.

LXII. Multi autem ex gentilibus, cum vidissent signum quod factum fuerat, crediderunt; et commisti cum laicis, una cum eis sunt ingressi in sanctam ecclesiam, nomine Irenen. Fuit autem illo die magnum gaudium inter Christianos, tribus de causis: primum quidem, quod sanum recepissent sacerdotem, et qui ea fecerat quæ desiderabant; secundo, quod contriti essent dii gentium, et facti essent tanquam pulvis qui dispergitur ab area æstiva: quin etiam similiter atque ipsi confracti sunt, qui confidebant in eis; tertio autem et maxime,

(45) An sacrosancta Eucharistia intelligenda? Hanc navigantes fideles solitos secum conferre docet sanctus Ambrosius in laudatione funebri Satyri fratris; sanctus Gregorius cum de Maximiano agit alique, uti ad hunc locum observat Baroni-
nius.

(46) Majuma viginti Gaza distat stadiis, a Juliano Apostata Gazæis subjecta, cum a Constantino imperatore privilegia civitatis ante accepisset ac proprium episcopum, qualis fuit sanctus Zeno cui sacer est 26 Decembris; eratque tunc Constantia appellata.

quod conservata sunt animæ quæ errabant, et accesserunt gregi Christi. Cum eos vero obsignasset episcopus, dimisit in pace, jubens ut vacarent sanctis Scripturis: erant vero viri numero triginta duo et septem mulieres. Cum duos autem alios dies fuisset Gazæ Joannes archiepiscopus, profectus est Cæsaream: quem Christiani omnes et sanctus episcopus deduxerunt usque ad duo milliaria.

CAPUT IX.

Templa idolorum eversa Gazæ. Plurimi idololatræ convertuntur a sancto Porphyrio.

LXIII. Post decimum autem diem venit admirandus Cynegius, habens secum consularem et duces, et magnam manum militarem et civilem. Præciverunt vero multi ex idololatris, et exierunt e civitate; alii quidem in vicis, alii autem in alias civitates: erant vero complures ex divitibus civitatis. Eorum autem ædes qui fugerant, adnotavit quem diximus, Cynegius. Die autem sequenti, accersitis civibus, præsentibus duce et consulari, aperuit eis litteras imperatorias, quæ jubebant, ut everterentur simulacra et delubra, et igni traderentur. Cum primum vero id audivissent idololatræ, ejularunt magna voce, adeo ut id ægre tulerint magistratus, et in eos cum minis emisissent milites, qui eos virgis et clavis verberabant: Christiani autem cum magno gaudio laudibus prosequabantur imperatores et magistratus.

LXIV. Stاتم vero cum magistratibus et cohortibus militaribus impetum fecerunt et everterunt delubra. Erant autem in civitate simulacrorum publica templa octo: nempe Solis, et Veneris, et Apollinis, et Proserpinae, et Hecates, et quod dicebatur Hierion seu sacerdotum, et Fortunæ civitatis, quod vocabant Tycheon; et Marnion, quod dicebant esse Critæ generis (47) Jovis; quod existimabant esse gloriosius omnibus templis, quæ sunt ubique. Erant autem alia quoque plurima simulacra in ædibus et pagis, quæ nemo posset numero subicere. Dæmones enim cum Gazæorum animum ut ductilem apprehendissent, errore impleverunt universam civitatem, et quæ circum circa sita erat, regionem: hoc autem eis accidit ex nimia simplicitate. Quamobrem traducti ad sanctam fidem, sunt magno zelo incitati Christiani. Hactenus quidem de Gazæis.

LXV. Jussi ergo milites, cum Christianis civitatis et maritima ejus parte impetum fecerunt in simulacra. Et primum cum voluissent evertere simulacra et Marnium, repulsi sunt. Illis enim idoli sacerdotes, cum prius de eo audivissent; portas

⁴⁷ Matth. xi, 25.

(47) *Cretagenis*, sive e Creta oriundi, Jovis legendum. Stephanus de Urbibus, de Gaza agens: "Εὐθεὶ καὶ τὸ Κρηταίου Διὸς πρὸς αὐτοῖς εἶναι, ὃν καὶ καθ' ἡμᾶς ἐκάλουν Μάρνην, ἐμπνευσμένου Κρηταγενῆ. *Ibidem*, Gazæ scilicet cet. apud eos in honore est Jupiter Cretensis, quem ipsi Gazæi nobiscum agentes Μάρνην appellant, atque interpretantur Cretagenem, sive

interioris templi intrinsecus magnis lapidibus obstruxerunt; et cum exportassent in ea quæ dicuntur adyta, quæcunque erant vasa in templo pretiosa: quin etiam ipsa deorum ipsorum animalia illic occultaverunt, et per ipsa adyta fugerunt per alias vias. Dicebant enim dicta adyta habere multas vias in diversa loca. Repulsi ergo, sicut prius dixi, conversi sunt ad alia simulacra: et alia quidem everterunt, alia vero igni tradiderunt. Cum ergo rapuissent omnia quæ in eis erant, vasa pretiosa, sanctus autem Porphyrius anathemati subjecisset in ecclesia quemlibet civem Christianum qui ex delubris aliquid accipit ad lucrum proprium; nullus ex fidelibus civibus aliquid accipit, nisi milites, et qui illic inventi sunt advenæ. Obibant ergo cum laicis ex clero viri pii, et ipse sanctus Porphyrius episcopus, reprimentes eos, ne aliquid acciperent. Fuerunt vero decem dies evertentibus templa simulacrorum.

LXVI. Post dictos autem dies consilium ceperunt, quoniam modo uterentur Marnio, et quid ei facerent. Alii enim dicebant id debere effodi; alii autem, comburi; alii, locum purificari et sanctificari ad Dei ecclesiam: et erat de ea re magna deliberatio. Tandem sanctus episcopus indixit populo jejunium et orationem, ut eis revelet Dominus, quidnam eos facere oporteat. Cumque illo die jejunassent, et Deum de hac re precati essent, vespere peregerunt sanctam synaxim. Cum perageretur autem, puer circiter septem annos natus, stans cum matre propria, repente exclamavit, dicens: *Comburite intus templum usque ad solum. Facta sunt enim in eo multa gravia, et maxime hominum sacrificia. Id vero hoc modo comburite. Asserte picem humidam, sulphur et sebum porcinum, et hæc tria commiscete, et unгите portas æneas, et ignem in eas injicite, et sic totum templum comburetur. Non potest enim aliter fieri. Id autem quod est exterius, sinite cum ambitu: et postquam fuerit combustum, purgantes locum, ædificate illic sanctam ecclesiam. Dicebat autem hoc quoque: Testificor vobis coram Deo, ne fiat aliter. Neque enim ego sum qui loquor, sed Christus qui in me loquitur. Hæc autem dixit lingua Syriaca. Postquam vero audierunt, omnes admirabantur et Deum glorificabant.*

LXVII. Venit autem hoc miraculum etiam ad aures sancti episcopi: et cum manus suas ad cœlum extendisset, Deum glorificavit, et dixit: *Gloria tibi, Pater sancte, quoniam abscondisti hæc a doctis et sapientibus, et revelasti ea parvulis* ⁴⁸. Jussit autem puer suam quoque matrem, postquam

e Creta oriundum. — Hæc habet Henschenius in commentario prævio de S. Porphyrio. Eandem emendationem pluribus erudite confirmat Norisius *De epoch. Syro-Mac.* Dissert. v, cap. 3 opp. nov. edit. tom. III, pagg. 518 seq. Quo de loco præterea consulas velim infra *Mazochium Animadv.* in § 19.

dimissa esset ecclesia, inveniri in episcopi aedibus. Separato itaque puero, dixit episcopus mulieri : Adjuro te per Filium Dei vivi, ut dicas, an suggestionem tua aut alicujus alterius, te sciente, filius tuus illa est locutus, quæ dixit de Marnio. Mulier autem cum hæc audivisset, dixit : Trado me ipsam terribili et tremendo Christi tribunali, si unquam præscivi aliquid ex iis quæ filius meus hodie est locutus. Sed si videtur tibi, ecce accipe puerum, et cum minis de eo habe quæstionem; et si dixit alicujus suggestionem, metu confitebitur : sin vero nihil aliud dicet, est evidens quod a Spiritu sancto fuit inspiratus. Cum hoc audisset episcopus quod dixerat mulier, et laudavisset, jussit eam paululum secedere, et introduci puerum. Cumque ad ductus esset puer, dixit ei : Quis tibi suggestit, ut loquereris in ecclesia illa quæ es locutus de Marnio? Puer autem tacebat. Jussit vero sanctissimus episcopus afferri flagellum, et extendi puerum ad hoc, ut ab eo terreretur. Ille autem tenens flagellum, alta voce clamavit, dicens : Quis tibi dixit, ut loquereris? dic, ne flagello cædaris. Puer vero stabat mutus, nihil loquens. Tunc nos qui eramus circa ipsum, hæc ei cum minis diximus; ille autem erat immobilis.

LXVIII. Tandem postquam omnes cessassent, os suum aperiens, dixit puer lingua Græca : Urite templum quod est intus, usque ad solum. Multa enim gravia in eo facta sunt, et maxime hominum sacrificia. Hoc autem modo id urite. Afferite picem humidam, et sulphur, et sebum suillum, et miscete hæc tria, et unгите portas æneas, et ignem eis immittite : et sic templum comburetur. Alias enim non potest fieri. Quod est exterius autem, sinite cum ambitu; et postquam fuerit combustum, expurgato loco, statuite illic sanctam ecclesiam. Testificor enim vobis coram Deo non posse aliter fieri. Non enim sum qui loquor, sed qui est in me Christus. Admiratus est autem sanctissimus episcopus Porphyrius, et omnes qui cum eo erant, audita pueri libera loquendi fiducia, et quod partite et distincte esset locutus. Accersita vero matre, eam interrogavit an ipsa aut filius ejus sciret linguam Græcam. Illa autem jurejurando affirmabat neque se, neque suum filium scire Græce. D Cum hoc rursus audivisset sanctissimus Porphyrius, laudavit Dominum, et afferens tria numismata, ea dedit mulieri. Puer autem, cum vidisset numismata in manu matris suæ, exclamavit, dicens lingua Syriaca : Ne accipias, mater, ne tu quoque auro vendas donum Christi. Rursus autem cum id audivissemus, summe mirati sumus. Mulier vero reddidit tria numismata, dicens episcopo : Ora pro me et filio, et commenda nos Deo. Sanctus autem episcopus eos dimisit in pace.

LXIX. Mane vero congregatis religiosis clericis et Christi amante populo, et præterea admirabili

A quoque Cynegio et magistratibus, dixit eis, quomodo locutus est puer de Marnio. Cum autem audivissent, mirati sunt; et communi consensu dixerunt, ut sicut dixerat puer, sic combureretur. Alata ergo pice humida, et sulphure, et sevo suillo, et his tribus mistis, unxerunt portas interiores; et fuis precibus, ignem adnoverunt, et statim universum templum eum arripuit, et fuit exustum. Quotquot autem milites et hospites poterant, rapiabant ex igne quæ inveniebant, seu aurum, seu argentum aut plumbum.

LXX. Erat vero illic quidam ex præfectis militibus quos vocant tribunos, qui aderat combustioni templi; erat autem, ut apparebat, Christianus : in occulto vero erat idololatra. Hic ergo cum interesset, et videret conflagrationem et direptionem quæ fiebat a militibus, dissecabatur; et sub prætextu, quod curaret ut servarent ordines, flagellis crudeliter cædebat quem inveniebat ferentem aliquod spoliū. Cum hæc fierent, et ab igne correpti essent parietes, repente lignum ardens incidit in tribunalum, et ei duplicem affert mortem. Perfracto enim capite ejus, ussit reliquum corpus : et statim fideles milites et Christi amans populus, scientes cum esse propensum ad simulacra, Deum glorificarunt, et dixerunt illum psalmum, qui dicit : *Quid gloriaris in malitia, potens iniquitate? Tota die injustitiam cogitavit lingua ejus : tanquam novacula acuta fecisti dolium. Dilixisti malitiam magis quam bonitatem; injustitiam magis quam loqui justitiam. Dilixisti omnia verba submersionis, linguam dolosam. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, et emigrare te faciet ex tabernaculo tuo, et verbum tuum ex terra viventium*¹⁶; et quæ deinceps sequuntur in psalmo. Dies vero plurimos perpetuo arsit templum.

LXXI. Postea autem facta est etiam domorum perscrutatio; erant enim multa simulacra in plurimis atriiis : et quæ inveniebantur, partim quidem igni tradebantur, partim autem in cœnum jaciebantur. Inveniebantur libri quoque pleni præstigiis et incantationibus, quos quidem dicebant sacros, ex quibus sua faciebant mysteria et alia nefaria idololatræ. Ipsi quoque eadem passi sunt, quæ dii sui.

LXXII. Accurrebant autem multi ad sanctam fidem, alii quidem metu, alii vero condemnantes priorem suam vivendi rationem. Omnibus vero portas sancta aperiebat Ecclesia. Meminerat enim sanctæ Scripturæ, quæ dicit : *Pulsanti aperietur; et qui querit, invenit*¹⁷. Et rursus : *Sive prætextu, sive veritate Christus annuntiat*¹⁸. Dicebant autem quidam ex fidelibus sancto episcopo, non oportere eos accipere qui accedunt propter metum, sed eos qui bono proposito. Sanctus vero episcopus dicebat iis, qui hæc dicebant :

LXXIII. Sunt etiam virtutes, quæ casu et calamitate accidunt hominibus. Quomodo qui servum

¹⁶ Psal LI, 3 seqq. ¹⁷ Matth. VII, 8. ¹⁸ Philipp. I, 18.

aliquem possidet improbum et ingratum, prius eum admonet, ut sit semper memori et grato animo; postquam autem eum nullo modo videt parere admonitioni, ei de cætero metum infert necessario, plagasque et vincula et alia hujusmodi, non volens eum perdere, sed servare et agnoscere id quod oportet. Talem etiam Deum existimate, qui fert patienter nostrum ingrati animum: sæpe autem suadet quæ sunt nobis utilia, per Scripturas et alios viros sanctos. Nobis vero non parentibus, volens omnino ut bonus et benignus nos possidere, et non repellere, nobis infert suum timorem et disciplinam, nos invitans, ut cum necessitate agnoscamus id quod oportet. Quamobrem dicit Scriptura: *Quando interficiebat ipsos, tunc quærebant eum, et convertebantur, et mane vigilabant ad Deum*¹⁹. Et rursus dicit propter eos qui resiliunt et jugum a Deo excutiunt: *In campo et freno confringes maxillas eorum, qui non appropinquant ad te*²⁰. Oportet ergo, o filii mei, admonere humanitatem per metus et minas et disciplinam. Propterea rursus dicit: *Bonum est, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas*²¹. Hæc autem a me dicta sunt propter eos qui volunt accedere ad nostram sanctam fidem. Nam, etsi dubitantes accesserint, potest eos mollire tempus, Christo annuente. Ut autem aliud quoque vobis reuntiem; si non conspecti fuerint fide digni, ut qui jam fuerint in mali habitu; qui ex eis nascuntur, possunt esse salvi, ut qui cum bono conversentur.

LXXIV. Cum hæc sanctus dixisset Porphyrius, et persuasisset fratribus, accipiebat omnes qui volebant illuminari, catechesi eos instituens multis diebus, non solum ante baptismum, sed etiam postea. Assidue enim docebat verbum, non splendida et magnifica utens oratione, et se volens ostentare, sed simplici utens dictione, et omnia solvens ex Scriptura. Accesserunt ergo illo anno gregi Christi circiter trecenta nomina; et ab illo tempore augmentum accipiebant singulis annis res Christianorum.

CAPUT X.

Nova ecclesia a S. Porphyrio extracta. Tres pueri in puteum lapsi servantur.

LXXV. Marnio vero omnino exusto et constituta (48) civitate, statuit beatus episcopus cum religioso clero et Christi amante populo, sanctam ecclesiam condere in loco exusto, quomodo ei revelatum fuerat, quando erat Constantinopoli: propter quod etiam acceperat pecunias a religiosissima imperatrice Eudoxia. Dimissis ergo magistratibus et Christi amante populo, retinuit partem auxilii, ne fieret aliqua novitas post eorum exitum. Non propter hoc autem solum, sed etiam, ut opem ferrent ad congregandam materiam ædificii dictæ sanctæ ecclesie. Quidam autem consulebant, ut ædificaretur sicut positum fuerat idoli templum.

¹⁹ Psal. LXXVII, 34. ²⁰ Psal. XXXI, 9. ²¹ Psal. LXVIII, 71. ²² Prov. XXI, 1.

(48) Baronius, *ordinata*.

A Erat enim formæ rotundæ, circumdatum duabus porticibus, se invicem interiorius subeuntibus; ejus vero medium erat ad emittendos vapores constitutum, septentrionaleque et extensum in altum. Habebat autem quædam etiam alia quæ decebant simulacra, apta ad execranda illa et nefaria quæ fiebant ab idololatriis. In hac ergo forma et positura dicebant quidam ædificandam esse sanctam ecclesiam: alii vero contradicebant, dicentes ipsam quoque posituræ memoriam esse delendam. Qui autem hoc dicebant, persuadebant omnibus, ut qui recte dixissent. Dixit vero sanctissimus episcopus: Hoc quoque relinquemus consilio. Interior autem dum repurgatur locus, venit magistrianus, epistolâ afferens imperatorias semper memorandæ Eudoxiæ. B Continebant vero litteræ salutationem et precum petitionem pro suo marito et filio. Erat autem in alia charta inter litteras descripta forma sanctæ ecclesie in figuram crucis, quomodo nunc quoque, Deo volente, cernitur: et continebant litteræ, ut convenienter dictæ figuræ sancta conderetur ecclesia. Lætatus est autem sanctus Porphyrius, cum legisset et vidisset formam descriptam. Sciebat enim hoc quoque factum fuisse ex divina revelatione, et meminit Scripturæ quæ dicit: *Cor regis in manu Dei*²². Continebant autem litteræ pretiosas quoque columnas esse mittendas et marmora.

LXXVI. Ejecto autem cinere et ablatis omnibus abominationibus, relicta rudera marmorum Marnii quæ dicebant esse sacra, et in loco inaccesso. C maxime mulieribus, ea censuit sanctus episcopus incrustari in platea ante templum, ut conculcarentur non solum a viris, sed etiam a feminis, et canibus, et porcis, et bestiis. Hoc vero idololatriis fuit magis molestum quam templi conflagratio. Quamobrem complures ex eis, maxime autem mulieres, usque in hodiernum diem marmora non ascendunt. Brevi autem post tempore edicit jejunium uno die; et cum dimissæ fuissent preces matutinæ, jussit pius episcopus quemlibet virum Christi amantem afferre ligones et rastra et alia hujusmodi instrumenta. Hoc vero vespera prius edixerat, ut omnes mane invenirentur parati; quod etiam factum est.

D LXXVII. Congregato autem populo cum dictis instrumentis in sancta ecclesia quæ appellabatur Irene, jussit omnes psallentes simul proficisci in Marnium, quod olim fuerat. Ipse vero sequebatur, portans sanctum Evangelium et circa se habens piium clerum, re vera imitans Christum cum discipulis. Præcedebat autem populum semper memorandus Barochas, venerandæ crucis portans effigiem. Ab utrisque vero partibus populi erant milites, qui relicti fuerant ad continendam in officio civitatem. Euntes autem psallebant, et in versiculorum psalmi intercisione dicebant, *Alleluia*. Erat autem psalmus quem dicebant: *Venite, exsultemus Domino, jub-*

lemus Deo Salvatore nostro. Præoccupemus faciem A
ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei. Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus supra omnem terram, quoniam in manu ejus sunt fines terræ et altitudines montium. Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud; et aridam formaverunt manus ejus. Venite, adoremus, et procidamus ei, et ploremus coram Domino qui fecit nos, quoniam ipse est Deus noster, et nos populus pascuæ ejus, et oves manus ejus²². Dicebant autem alios quoque psalmos, donec ingressi sunt in Marnium.

LXXVIII. Hortatus est autem sanctus Porphyrius episcopus Rulinum quemdam architectum Antiochenum, virum fidelem et scientem, per quem fuit etiam perfectum totum ædificium. Is, accepto gypso, designavit posituram sanctæ ecclesiæ, convenienter formæ quæ missa fuerat ab inprimis pia Augusta Eudoxia. Cumque precatus esset sanctissimus episcopus et genu flexisset, jussit populum fodere. Statim autem omnes uno animo et eadem alacritate fodiebant, clamantes: Christus vicit. Non licebat vero videre differentiam inter virum et mulierem, aut senem aut puerum: sed promptus et alacer animus vires præbebat omnibus. Et alii quidem fodiebant, alii autem terram exportabant; adeo ut paucis diebus fuerint et omnia loca effossa et terra egesta.

LXXIX. Prius itaque præparata materia, et ingentibus lapidibus ex tumulo qui dicitur Aldioma, a parte orientali civitatis, et alia materia, sanctus C
Rursus, congregato Christi amante populo, multisque precibus et psalmodiis dictis in loco, ipse primus se succingens, cœpit portare lapides, et jacere fundamenta. Deinde pii quoque clerici et omnes laici lætantes, et magna voce psallentes; adeo ut audirentur a tribus milliariis ex civitate.

LXXX. Factum est autem illo die magnum miraculum. Sunt putei intra sacrum ambitum, ex quibus est unus ab occidentali parte sanctæ, quæ nunc est, Dei ecclesiæ, non parum profundus. Tres ergo pueri sitientes iverunt ad bibendum, et appropinquantes ori putei, se inclinabant, innitentes ligno quod erat in ore putei, ut solent facere pueri; et, fracto ligno, tres ceciderunt in puteum. Quidam D
vero qui forte illic aderant, iverunt et renuntiaverunt populo quæ facta fuerant. Fuit autem non parvus tumultus, omnibus concurrentibus ad puteum. Cum vero quod factum fuerat, cognovisset sanctissimus episcopus, ipse quoque currens ad locum, jussit fieri silentium. Quo facto, cœpit precari et rogare Deum cum multis lacrymis, ut vivos et illæsos conservaret pueros, et maxime propter idololatrias, ne dicant: *Ubi est Deus eorum*²³, in quem sperabant? Et cum fuisset hora una humi inclinatus, et sur-

rexisset, jussit aliquem descendere per funes cadorum, et scrutari pueros. Clamabant enim qui erant ex populo, appellantes pueros: neque erat ullus, qui eos inferne audiret ex puteo.

LXXXI. Cum autem vir ille descendisset, inventi sunt tres pueri, sedentes super magnum lapidem, illæsi et bilares inter se colloquentes. Cum vero vir ille eos aspexisset, valde est admiratus, et Deum glorificavit, et inferne clamans, dixit: Laudate Dominum; vivunt enim tres pueri. Cum autem audivisset sanctus episcopus et populus, lætati sunt; et, demissa magna sporta, jusserunt simul efferri tres pueros: erant enim parvi, ad sex vel septem annos nati. Sporta vero accepta, is qui erat inferior, tres illos ligatos fecit tuto sedere, jubens eis claudere oculos, donec servus pervenisset, et dicere: Jesu Christe, sursum. Cumque hoc fecisset, clamavit ut apte funeam traherent: et trahentes, dicebant hymnum trium puerorum: *Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum*²⁴. Cumque pervenissent, et eos aspexisset sanctissimus episcopus (erat enim is stans in ore putei, et tenebat funem), repletus gaudio et lacrymis, exclamavit, dicens: *Benedicite, omnia opera Domini, Domino*²⁵, et, *Laudate Dominum*²⁷. Postquam autem eos e sporta sustulerunt, scrutati sunt nunquid fracta esset aliqua pars eorum corporis; et nihil inventum est in eis male affectum.

LXXXII. Sed magnum aspeximus miraculum. Inventi sunt enim tres pueri habentes signa crucis tanquam acu infixæ. Unus quidem in media fronte; alius autem in summa dextra manu circa digitos; alius vero in humero dextero. Erant autem pulchre expressæ cruces, neque obliquæ, neque incurvæ, sed unius mensuræ, ut apertum esset, eas divina esse signa. Neque enim eis afferebant dolorem, neque eduxerant sanguinem; sed erant impressæ tanquam ex cinnabari (49): manserunt autem in eis longo tempore ad hoc, ut viderent omnes et admirarentur. Nam multi etiam ex alienigenis, cum vidissent, crediderunt.

LXXXIII. Cum vero ille quoque ascendisset qui propter pueros descenderat, jurejurando affirmabat, dicens: Quando eos immisi in sportam, et rursum ferebantur, videbam circa eos tanquam fulgur, donec pervenissent ad os putei. Fuit autem Christianis illo die lætitia; cultoribus vero simulacrorum dolor et offensio. Ædificium autem procedebat in dies, omnibus prompto et alacri animo operantibus. Neque enim erat, qui ullum sua mercede frustraretur; sed etiam amplius præbebat, se munifice gerens in eos qui operabantur. Dicebat enim justum esse, ut non execrationem, sed benedictionem acciperet omne opus ædificii.

²² Psal. xciv, 1-7. ²³ Psal. cxiii, 2. ²⁴ Dan. iii, 52. ²⁵ Ibid., 57. ²⁷ Psal. cxlvi.

(49) Cinnabaris est color quidam ad minia accedens. Legendæ quæstiones quinque Bernardi Cæsii

nostri lib. II *De mineralibus*, cap. 4, sect. 3.

LXXAIV Anno autem sequenti (50) mittit imperatrix columnas, quas erat pollicita : quæ quidem magnæ et admirabiles, numero triginta. Duæ vero vocantur Carystiæ (51) : quæ quidem sunt in sancta ecclesia, lucentes tanquam smaragdi. Cum ii autem adnavigassent qui eas ferebant, rursus apparuit studium promptusque et alacer animus populi Christum amantis. Omnes enim cum audivissent, statim cucurrerunt ad littus, non solum vero viri, sed etiam feminæ et pueri et senes : omnes enim corroborabat fidei desiderium. Et cum currus adduxissent, impositam unamquamque columnam traxerunt et in templi (52) hypæthro eam deposuerunt : et rursus reversi sunt, et aliam attulerunt, donec omnes portarunt. Et de his quidem hactenus.

CAPUT XI.

Mulier Manichæa ob blasphemiam, orante sancto Porphyrio, subita morte punita. Dedicata ecclesia. Eleemosynæ sancti Porphyrii.

LXXXV. Illo autem tempore venit in civitatem mulier quædam Antiochena quæ vocabatur Julia : erat vero ex execranda hæresi eorum qui dicuntur Manichæi. Cunque cognovisset aliquos esse recens illuminatos et in sancta fide nondum stabilitos, in eorum irrepens animos, eos corrumperebat per doctrinam suam, oculos perstringentem et incantantem, sed multo magis per pecuniæ erogationem. Qui enim invenit dictam impiam hæresim, non aliter potuit inescare aliquos, nisi datis pecuniis. Eorum enim doctrina, iis quidem qui sapiunt, plena est omni blasphemia et condemnatione, et anilibus fabulis quæ attrahunt mulierculas, et viros pueriles qui levem habent mentem et cogitationem. Ex diversis enim hæresibus et gentiliū dogmatibus hanc suam perversam constituerunt opinionem, callide et vafre volentes omnes capere. Deos enim multos dicunt, ut placeant gentilibus. Præterea tempus ortus observant, fatumque et astrologiam asseverant, ut secure peccent; utpote quod non sit in nostra potestate peccare, sed ex fati necessitate.

LXXXVI. Porro autem Christum quoque confitentur. Dicunt enim eum hominem fuisse visione. Etenim ipsi quoque visione dicuntur esse Christiani. Ea enim prætermitto quæ sunt ridicula et digna execratione, ne eorum qui hæc legunt, aures impleam molesta auditione et prodigiosis narrationibus. Res enim Philistionis, Sceni et Hesiodi, et aliorum qui dicuntur philosophi commiscentes cum rebus Christianis, suam hæresim constituerunt. Quomodo enim pictor mistionem faciens ex diversis coloribus, efficit existimatione hominem aut bestiam aut aliquid aliud, ad decipiendos eos qui aspiciunt, ut stultis quidem et insipientibus videatur esse verus; iis autem qui sapiunt, umbra et deceptio

¹⁰ Tit. iii, 10. ¹¹ Matth. vii, 15.

(50) Anno Christi 402.

(51) *Carystia* correximus. Carostia legitur apud Liponannum et Surium. Est autem Carystus Eubœæ insulæ oppidum, varii marmoris terax, apud

A et humana excogitatio : ita etiam Manichæi ex diversis dogmatibus haurientes, effecerunt improbam suam opinionem; vel potius ex diversis serpentibus virus congregantes et miscentes, lethiferum effecerunt venenum ad hominum animas interimendas. Ut autem prius dictum est, cum illic versaretur pestifera mulier, quidam fallaci illius doctrina sunt seducti.

LXXXVII. Post aliquot vero dies cum id cognovisset a quibusdam fidelibus sanctus Porphyrius, eam accersitam interrogavit, quænam et unde esset, et quamnam haberet opinionem. Illa autem et patriam, et se esse Manichæam, est confessalis vero qui erant apud ipsum, ira motis (erat enim quidam pii), eos rogat beatus, ne irascantur, sed patienter eam admoneant et semel et bis, servans id, quod dictum est a sancto Apostolo ¹². Deinde dicit mulieri : Abstine, o soror, ab hac mala opinione : est enim satanica. Illa autem respondit : Dic, et audi; et aut persuadebis, aut persuadeberis. Sanctus vero dixit : Para te ad crastinum diem, et veni huc. Illa autem cum valere eum jussisset, est egressa. Beatus autem cum jejunaasset, et Christum multum rogasset ut diabolum pudore afficeret, paratus fuit in diem sequentem. Advocavit vero quosdam ex piis clericis et laicis, ad disputationem suam et mulieris.

LXXXVIII. Die autem sequenti accedit mulier, habens secum duos viros et totidem mulieres quæ erant juniores et formosæ; omnes vero pallidi. Julia autem erat provecta ætate. Ducebatur autem tota eorum disputatio a scriptis et orationibus mundanæ disciplinæ: multo vero magis Julæ. Erat autem humilis eorum habitus, et modesti mores: et quod dicitur, extrinsecus oves, intrinsecus vero lupi rapaces ¹³ et venenata animalia. Omnia enim dicunt et faciunt cum simulatione. Deinde jussi sedere, disceptabant et inquirebant. Sanctus autem Porphyrius, ferens sancta Evangelia, cum fecisset signum crucis in ore suo, cœpit eam rogare, ut diceret suam opinionem. Illa vero cœpit. Frater autem Cornelius diaconus qui fuit paulo ante nominatus, sciens notis scribere quibus utuntur in jure, jussus a beatissimo episcopo, notabat omnia quæ dicebantur et opponebantur, me et fratre Barocha admonentibus. Disputationem autem non scripsi in hoc libro, propterea quod sit magna, ut qui velim compendio hoc scriptum mandare litteris; eam vero in alio libro exposui iis qui volunt scire sapientiam a Deo datam sanctissimo Porphyrio, et aniles fabulas quas effudit prodigiosa loquens et venefica Julia.

LXXXIX. Quam quidem cito est persecuta di-

Plinium, Strabonem, Euripidem, aliosque memoratum.

(52) Hypæthrum est ædificium quasi sub ætheris positum. Vitruvius lib. 1, cap. 2.

vina justitia. Postquam enim multa horis plurimis esset fabulata, et consuetas dixisset blasphemias in Dominum et Deum universorum, motus a divino zelo sanctus Porphyrius, videns eum qui omnes fines continet, tam qui cadunt sub aspectum, quam qui non cadunt, blasphemias et maledictis inaccessi a muliere in quam operabatur diabolus, et quæ se submittebat illius voluntati, in eam tulit sententiam, dicens: Deus qui facit omnia, qui est solus æternus, neque principium habens nec finem, qui glorificatur in Trinitate, tuam percutiet linguam, et obstruet os tuum ne loquatur blasphema.

XC. Sententiæ autem prolationem consecutum statim fuit supplicium. Cœpit enim tremere Julia et mutari vultu: et manens in ecstasi longum tempus, non loquebatur, sed erat muta et immobilis, habens apertos oculos, et intentes sanctissimum episcopum. Qui vero cum ea erant, cum aspexissent ea quæ sustinebat, magno timore sunt affecti; eam autem consolabantur, et carmina cantabant ad ejus aures, et non erat vox, nec auditus. Cum longo autem tempore mansisset muta, emisit animam, profecta ad tenebras quas in honore habuerat, eas lucem esse arbitrans, convenienter Scripturæ quæ dicit: *Væ iis qui faciunt id quod est dulce, amarum; et quod est amarum, dulce: qui tenebras ponunt lucem, et lucem tenebras* ²⁰. Jussit autem sanctus componi ejus corpus et tradi sepulture, misertus humanæ naturæ: erat enim summe clemens et misericors.

XCI. Quicumque vero audiverunt id quod factum fuerat, valde sunt admirati: non solum qui erant nostræ fidei, sed etiam alienigenæ. Qui autem cum ea erant, duo viri et mulieres, et quicumque ab ea corrupti fuerant, currentes prociderunt ad pedes beatissimi episcopi, dicentes: Erravimus; et petebant pœnitentiam. Beatus vero fecit omnes subjicere anathemati Manetem, auctorem eorum hæresis: ex quo etiam appellati fuerunt Manichæi; et cum plurimos dies eos instituisset catechesi, adduxit ad sanctam catholicam ecclesiam. Occasione autem illorum, alii quoque ex aliis gentibus pœnitentia ducti, fuerunt illuminati.

XCII. Post tempus autem quinque annorum, perfectum fuit opus sanctæ magnæ ecclesiæ. Appellata vero fuit Eudoxiana, ex nomine in primis piæ imperatricis Eudoxiæ. Peregit autem dedicationem sanctissimus episcopus Porphyrius die resurrectionis sancti Paschatis splendide ac magnifice, non parcens sumptui; sed congregatis omnibus monachis qui erant circiter mille, cum aliis piis clericis et laicis et episcopis, hilariter transegit omnes dies sancti Paschatis: et licebat videre choros angelicos, non solum in ecclesiastica consequentia, sed etiam in horis, quando fiebant. Non solum enim erat mensa sensilis, sed etiam spiritalis. Nam post obsonium dicebatur psalmus, et post potum hymnus. Idolorum autem cultores videntes quæ fiebant, corde

A tabescebant. Undequaque enim veniebant hospites ad videndam pulchritudinem et magnitudinem dictæ sanctæ ecclesiæ. Dicebatur enim major omnibus ecclesiis, quæ erant illo tempore.

XCIII. Ea de causa quando jecit ab initio fundamenta, reprehendebatur a quibusdam fidelibus, quod eam magnam descripsisset, cum essent pauci Christiani in civitate. Respondens autem sanctissimus Porphyrius, dixit: Ne sit vestra fides parva. Spero enim in Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, quod sit multiplicaturus gregem suum, et ampliorem faciet hanc domum; ex eo quod non possit capere multitudinem Christianorum. Non est enim humanum dogma Christianorum, ut aspi-ciatur ad tempus et dissolvatur, sed divinum, et quod accipit incrementum. Hæc et talia semper disserebat beatus Porphyrius fidelibus, non solum in ecclesia, sed etiam in unoquoque loco, illuminans et juvans populum Christi amantem. Post dies autem festi populos dimisit in pace, unumquemque ad suos.

XCIV. Postquam vero condidit et sanctificavit dictam sanctam ecclesiam, constituit, ut daretur unicuique hospiti qui erat in civitate, sumptus unius diei. Suppediabat autem unicuique mendico, tam peregrino quam civi, quotidie ad sex obolos, præter ea quæ ipse per se præbebat iis qui ad ipsum accedebant, in veste, argento et auro: unicuique præbens convenienter suæ dignitati; neque ullus ex iis qui indigebant, erat expertus suorum donorum. In diebus autem jejuniorum sancti festi paschalis, suppediabat unicuique pauperi ad decem obolos quadraginta diebus. Jussit autem in pio suo testamento, omnino dari dictos decem obolos quadraginta diebus: et assignato reddito ex quo volebat eos dari, in dicto testamento statuit, ut, nisi hæc quotannis suppediarentur, dictus redditus veniret ad sanctam Cæsareæ ecclesiam. Hæc vero postea facta sunt.

CAPUT XII.

Persecutio gentilium in Christianos et sanctum Porphyrium. Conversio ac vita sanctæ Salaphthæ virginis. Sanctus Porphyrius moritur.

XCIV. Idolorum autem cultores quo magis aspiciabant proficere Christianos, eo magis furebant et studebant malis afficere Christianos, et ante omnes, sanctum eorum pastorem Porphyrium. Nam cum aliquando orta esset de prædiis controversia inter œconomum sanctæ ecclesiæ et Sampsychem qui erat primus inter idololatrias, videns pius Barochas œconomum affici injuria, eum defendit, et cœpit contumeliis afficere dictum Sampsychem. Cum id autem audivissent reliqui curiales, congregati invaserunt œconomum et piæm Barocham. Simul vero cum curialibus ascenderunt etiam multi ex civibus inventa occasione male afflicti fideles; et ex parva, ut dixerit quispiam, scintilla tantus est ignis accensus, ut omnes Christiani in periculum venirent, ne perirent. Tanto enim furore per

²⁰ Isa. v, 20.

citi fuerunt idololatræ, ut ipsi gladios et clavas acceperint, et septem homines occiderint, et alios multos sanciverint.

XCVI. Deinde his non contenti, in ipsum pastorem irruerunt. Quidam autem qui bono latabantur, præcurrentes, renuntiarunt sanctissimo episcopo incursionem multitudinis. Cum vero audisset beatus, me accersito, dixit: Fugiamus, frater, et parum occutemur, donec transeat ira Domini: et; ascensis muris, fugimus per tecta. Idololatræ autem, fractis portis domus episcopalis, ingressi sunt: et cum non invenissent sanctum Porphyrium, diripuerunt omnia quæ illic sunt inventa.

XCVII. Ego autem et beatus Porphyrius per tecta fugientes, invenimus puellam circa quatuordecim annos natam: quæ cum sanctum agnovisset episcopum, procidit ad ejus pedes. Beatus autem rogavit eam, quænam esset, et quibus nata parentibus. Puella vero respondens dixit se esse orbam patre et matre, et aviam habere aviam, corpore imbecillam: seque operari, et se alere et suam aviam. Rogavit vero eam an esset Christiana. Illa autem rursus dixit se non esse; sed jam diu ab hinc esse cupere, si sit digna. Clemens autem Porphyrius cum audisset quod dixerat puella, et compunctus esset, lacrymatus est, dicens: Quam propensum est ad bonum genus Gazæorum! sed adversarius studet impedire bonum eorum animum: quem Dominus percutit verbo oris sui²¹. Dixit autem puellæ: Affer ad nos huc stoream in hoc tectum, ut hic maneamus, donec sedetur tumultus civitatis: et ne renunties alicui nos hic esse. Illa vero jurejurando affirmavit se ne aviæ quidem suæ indicaturam.

XCVIII. Cum autem per quoddam tectum ascendisset in domum suam, attulit stoream, et eam stravit; et procidens ad beati viri pedes, rogavit eum, ut vesceretur modicis suis cibis, et ne suam dedignaretur paupertatem: erat enim circa vesperam. Sanctus autem volens fieri imitator magni prophetæ Eliæ²², dixit puellæ: Festina, filia, et affer, ut Dominus det tibi per me alimentum spiritale et carnale. Illa vero prope descendit, emitte panem et olivas et caseum, et legumen madefactum. Attulit autem omnia, et apposuit nobis, dicens: Accipite, domini mei, et benedicite paupertati meæ. Beatus vero rursus compunctus, flevit, cum prævidisset, quod habitura erat fidem in Christum. Cumque surrexissemus, et preces fudissemus solitas, et sedissemus, comedimus. Ego quidem comedi caseum et bibi vinum; sanctus autem comedit panem et madefactum legumen, et bibit aquam: et cum dimissemus puellam ad suam aviam, nos in tecto dormivimus; erat enim tempus aestatis. Porro autem puellæ quoque nomen interrogavimus. Dixit vero, Salaphtha; quod interpretatur Græce Irene, id est, pax. Diem quoque se-

quentem transegimus in illo tecto, bona Irene nostri curam gerente prompto et alacri animo.

XCIX. Postquam autem cognovimus esse sedatum tumultum civitatis, noctu ambulavimus ad sanctam ecclesiam. Cumque ascendissemus in ædes episcopales, in iis nihil invenimus, nisi pium Barocham jacentem et adductum in extremum periculum ex plagis ei illatis ab impiis idolorum cultoribus. Post paucos vero dies cum cognovisset proconsul quæ facta fuerant in civitate, vocabatur autem Clarus, mittit commentariensem cum magno auxilio, et conjicit in custodiam eos quos ostenderunt ii qui gerebant res publicas, et adducit Cæsaream: et de aliis quidem sumpsit supplicium, alios vero dimisit cæcos nervis boum; et non parvo incusso timore, sic sedavit civitatem.

C. Paucis vero post diebus recordatus est sanctus Porphyrius bonæ illius puellæ quæ nos accepit, et eam per me accersit. Illa autem venit currens, habens etiam aliam mulierem quam dicebat esse amitam. Ingressæ vero ad beatum episcopum, prociderunt ad ejus pedes: qui eas benigne accepit, tanquam pater benevolus. Dixit autem puellæ: Re vera, o filia, cupis fieri Christiana? Illa respondit: Jam tibi dixi, o domine, me jam diu abhinc hoc teneri desiderio, et nunc adduxi testem meam amitam, quæ ipsa quoque tenetur eodem desiderio. Ille autem lætus, ei et ejus aviæ jussit dari quotidie argenti quatuor nummos: eas autem amitæ dedit unum nummum; et cum eas signasset signo crucis, dimisit, eis jubens ut vacarent precibus, et per catechesim institutioni catechumenorum. Misit autem ad ejus quoque domum pium Timotheum presbyterum et per catechesim institutorem, et ei jussit signare aviam puellæ. Nam, sicut prius dixi, corpus habebat imbecillum et solutum. Tres autem illæ per catechesim institutæ, paulo post dignatæ sunt venerando baptismo.

CI. Postquam vero sanctus deposuisset habitum sanctus, accersita puella, dixit ei: Vis te viri jungamus legitimo matrimonio? est enim tibi tempus nubendi. Neque enim nostra Scriptura²³ prohibet honorabiles nuptias. Puella autem cum audisset, quod vir sanctus dixerat, cœpit flere et dicere: Bone Pater, postquam me conjunxisti viro magno, vis me ab illo disjungere, et dare viro humilli et nihili? Nequaquam hoc feceris, domine mi. Admiratus autem sanctus, dixit ei: Et quis est is, quem tibi conjunxi? Illa vero respondit: Jesus Christus Servator nostrarum animarum, verus meus sponsus, a quo non separabor in æternum. Cum audisset sanctus et compunctus fuisset, est lacrymatus; adeo ut præ magna compunctione puellam sit complexus, et ejus caput deosculatus. Erat enim re vera plane impatibilis, et præ magna ad misericordiam propensione promptus ad effundendas lacrymas. Porro autem nos quoque qui

²¹ II Thess. II, 8. ²² III Reg. XVII, 13. ²³ Hebr. XIII, 4.

eramus apud ipsum, cum vidissemus gratiam sancti Spiritus datam piæ puellæ, glorificavimus Deum qui dat electis suis sapientiam et gratiam. Dimisit vero illo die puellam.

CII. Contigit autem in ipsis diebus animum requiescere, et migrare ad Dominum. Tunc advocata puella, accersivit beatus piam Manaridem diaconissam, quæ interpretatur ipsa quoque Græca lingua φωτεινή, id est, *lucida*. Et commisit Salaphtham, ipso dato habitu regulari. Et cum eas Deo commendasset, dimisit in pace. Ea vero suscepit talem vivendi rationem, qualem non habuit alia illo tempore; quotidie jejunans, et post jejunium modico panis vescens cum sale et madefacto legumine, aut subtiliter comminuto olere et aqua sola: vinum enim non sumebat omnino. Diebus autem festis utebatur oleo, et vescabatur olivis: nihil autem aliud gustabat, quod fuisset igne coctum. In jejuniis vero Quadragesimæ, secundo quoque die comedebat legumina madefacta, aut comminuta olera sine pane. Totam autem sanctam paschalem hebdomadam transigebat nihil sumens, præterquam quinta sancta feria, post communionem sanctam, aquam calidam: et corpus suum usque adeo ma-

ceraverat, ut qui videbant, putarent se umbram aspicere. Fuit autem aliis quoque multis exemplum. Sunt enim æmulati vitam sanctæ puellæ Salaphthæ: quæ in hodiernum usque diem videtur vivere. Est enim mundo morte affecta; vivit autem Christo, et est cum ipso perpetuo: cujus sanctorum precum simus nos participes. Et hæc quidem dicta sint de sancta puella Salaphtha.

CIII. Beatissimus autem episcopus Porphyrius, cum regulam constituisset ecclesiasticam et omnem consequentiam, et alios paucos annos fuisset superstes, postquam sanctificasset ecclesiam, in morbum incidens, pius fecit testamentum: in quo cum multis legasset, et omnes Christum amantis populi Deo commendasset, in pace dormiit cum sanctis, secundo mensis Dystri (52), anno, ut est Gazæorum computatio, quadringentesimo octogesimo: episcopatus ab eo gesti vicesimo quarto, mense undecimo, et præclaro peracto certamine adversus idololatræ usque ad diem suæ dormitionis. Et nunc est in paradiso deliciarum, intercedens pro nobis cum omnibus sanctis: quorum precibus nostri miseretur Pater et Deus cum Filio et sancto Spiritu: cui gloria et potentia in sæcula sæculorum, Amen.

(52) Die 26 Februarii anno 421.

IN PRÆCEDENTEM VITAM

ANIMADVERSIONES ALEXII SYMMACHI MAZUCHI V. C.

Col. 1219 B, § XVI. *Rapientes* (Gazæi, beatum Porphyrium, ordinaverunt eum episcopum Gaza. Ordinandum verbum apud prisci ævi scriptores est eligere, creare; et de dignitatibus usurpat. Id Græcis est χειροτονεῖν, quod verbum hic Græce erat. Tam χειροτονεῖν verò, quam ordinare ministros sacros, olim populo et clero tribuebatur: at manus imponere et χειροθετεῖν, episcopi consecrantis erat. De his plura accurate, et præter vulgi opinionem, annotavimus in nostris Biblicis observationibus ad Novum Testamentum, Deo dante, evulgandis.

Col. 1220 B, § XIX. *Congregati autem idololatræ* (Gazæi) in Marnio, multa sacrificia et multas preces faciebant ea de causa (ad impetrandas pluvias scilicet); dicebant enim Marnam esse dominum imbrium: Marnam vero dicunt esse Jovem. D. Marna Gazæorum peculiari numine videatur Josephus, historiæ eccles. scriptores, Stephanus ethnicographus in Gaza, Hieronymus, alii. Omnes autem consentiunt eundem fuisse ac Jovem. Sed de etymologia non una est opinio. Stephanus loco cit. putat Marnam Græce significare Κρηταγενῆ, id est Jovem cognomento Cretagenem sive in Creta genitum. Etsi autem ex nomine Marnas ea significatio nullo modo excuspi potest; fatendum est tamen Gazæos Marnam cum Jove Cretagene confudisse: quod testatur Vita hæc § LXIV. *Marnion, quod dicebant esse Crite generis Jovis*: ubi Græce certe erat Κρηταγενεὺς Δεῖον, id est Cretagenis Jovis; quod et Henschenius vidit. Altera nominis hujus interpretatio ab auctore Bockarto profecta ea est, ut sicuti ברנש barnas est filius hominis, sic ברנש Marnas sit dominus homi-

num: notum est enim מר Mar apud Syros dominum notare. Tertiam demum interpretationem hic Vita Porphyrii locus suppeditat, ubi ad eliciendas pluvias Gazæi suo Marnæ supplicat; cujus facti hæc ratio traditur. *Dicebant enim Marnam esse dominum imbrium*: esse scilicet Jovem Δεῖον, pluvium. Et ea quidem verba (fateor) minime cogunt, Gazæos Syros in Marna agnovisse pluviarum significantiam, sed tantum Marnam eundem ac Jovem fuisse, quem tamen deum aliunde scimus habitum esse dominum imbrium. Verum quid, si populares sic existimant, Marnam significare non tantum dominum, sed etiam pluvium? Ac Marnas quidem Syris Gazæis non ברנש Marnas, sed מרנא Marana opinor dicebatur (sine sibilo, quod videtur ad Græcam terminationem pertinere) quæ vox proxime quidem venit a מרן maran, dominus: at ipsum Maran mihi videtur ab Heb. מורה moreh (id est doctor) factum, verso ex Chaldaica dialecto O in A, et ascito N terminali. Quod vero Maran a Moreh veniat, inde intelligitur, quod מר Mar (quod est Muran decurtatum) Babylonii, teste Elia, pronuntiabant Mor, quasi cum vocali Cholem: de quo vide Buxtorf. *Lex, Chald.* in מר Mar. Ac plura equidem afferre possim, quare Maran (ex quo fit Marana) ex Heb. Moreh sit arcessendum: maxime cum significatio conveniat, quia Moreh Hebræis est doctor, et Maran apud Judæos est doctorum illustrium titulus. At vero Hebræis מורה Moreh non tantum doctorem significat, verum etiam pluvium ex Joel, ii. 23. Quare hinc factum puto, ut מר Marna (sive etiam Marnas cum Samech non radicali, sed terminali) putariet

Syri notare deum *pluvium*, seu *dominum imbrium*, A ut eum hæc Vita nuncupat.

Ibid. Paucis interjectis, narrantur iidem Gazæi in eadem calamitate *egredientes extra civitatem in locum, qui vocatur Orationis*. Id Græce procul dubio erat εἰς τὸν λεγόμενον τῆς Προσευχῆς τόπον. Quod debuisse Hervetus (qui in hac interpretatione amat τεχνικά vocabula potius intacta relinquere, quam Latina veste donare) reddere *in eum qui dicitur Proseucha locum*. Nam et Juvenalis de Judæorum *proseuchis* loquens, id vocabulum non immutavit: eisi Vulgatus Novi Testamenti interpret *Orationem* vocaverit. De Judæorum *proseuchis* quædam haud prorita scripsimus in nostris ad Novum Testamentum adnotatis, atque inter cætera *proseuchas* extra urbium mœnia constitui consuevisse, quod et ex Act. xvi, 13 constat. Id vero hic salivam movet, cur idololatræ (nam de his sermo est) in Judaicam *proseucham* convenerint, quibus cæteroque scimus Judæorum genus ludibrio fuisse. Et tamen haud semel in meis ad Novum Testamentum observatis ex variis poetarum locis ostensum fuit, gentiles valde se pronos ad Judaicas cæremonias præbuisse. In Judæorum conventus ethnici religiosiores perreptare satagebant apud Hor. extrema *Sat.* lib. 4. Et Juvenalis:

Ede ubi consistas? in qua te quero proseucha?

Verum quid si *proseucha* ista in quam Gazæi gentiles coibant, non Judaica (nec enim Marcus diligentissimus scriptor id dissimulasset), sed paganica fuerit? Id videtur verisimilius. Scio Julianum Apostatam plurima Christianorum et Judæorum instituta (ac præsertim quæ ad precesiones et ἀρχῶν spectant) ad gentiles transfudisse, quo moratiores viderentur. Itaque Gazæi sive jam antea *proseucharum* usum ab Judæis vicinis edidicerant, sive saltem sub Juliano. Ut ut est: illud pro certo habuerim, istam *proseucham* fuisse non Judaicam sed idololatricam, verum ex Judæorum imitatione constitutam: quæ si Judaica fuisset, id Marcus pro sua consueta λεπτολογία (cujus illustre specimen infra ad § LXI edam) minime siluisset. Quid si vero et poetæ Juvenalis *proseucha* ethnica fuerit? Vetus quidem ejus scholastes dubitat, an non fuerit locus, ubi mendici stipem efflagitabant, potius quam Judæorum *proseucha*. At hic Marci biographi locus (in quo *proseucha* gentilium sacris precectionibus inserviebat) et Juvenalis versiculus mutuam sibi lucem abundant.

Col. 1222 A, § XII. Narratur Barrochas Porphyrii discipulus (de quo multus in hac Vita sermo est) *visse aliquando in vicum propter canonem ecclesiasticum*. Canon est præstatio, quam qui exigebant, vocantur in legibus *Canonici*. At hinc discimus quanto sæculo Palestinae ecclesias prædiis fuisse dotatas, pro quibus *canonem* dictum *ecclesiasticum* [quæ vox sedulo est notanda] a conductoribus aut potius emphyteutis exigebant. Quas non ecclesias Constantinus dotavit? Vides præterea agricolam illum a quo exigebatur canon, fuisse idololatram; qui et Barocham verberibus usque adeo contusum reliquit, ut mortuus haberetur.

Col. 1236 B, § LIV. Egimus autem (loquitur Marcus de se ac B. Porphyrio, et Joan. Casariensi) *in civitate (C. Poli) tres dies, donec accipimus legationem quadraginta librarum*, ex imperiali largitione scilicet in usus ecclesiasticos, uti constat ex præcedentibus liberalitatibus. At quid proprie hic sit *legatio*, obscurum cum sit; tamen tum Henaschenius in adnotatis ad Vitam, tum Tillemontius securi prætervehuntur hunc locum. At Castellanus id ita vertit: *une ordonnance pour quarante livres*: quod nimis vagum est. Verum quid moror? In Græco Hervetus repererat Ἀγγατιῶνα, aut Λεγχιῶνα, sed fidus interpret pro suo more vocem τεχνικὴν immutare supersedit; quam Latine non *legationem* (id enim hic nihil est), sed *delegationem*, reddere

dehisset. Nam millies in libris juris *Delegare* aut *delegare debitorem* est vice sua alium rem creditori dare. Notum est illud juris effatum: *Delegatio vicem solutionis continet*, lib. 37, § 4. *De op. libert.* Et *delegatio nominum* ubi non in jure nostro legitur? Itaque vult dicere Marcus principali rescripto delegatum fuisse debitorem, qui in Palestina Porphyrio libras xl persolveret. Hinc, credo, aliquis collegerit in Græco textu defuisse primam hujus vocabuli syllabam. Verum nihil prorsus in Græco deest. Nam Græcos juris Romani scriptores primam ejus nominis syllabam omisisse ex Glossis Nomicis colligo, quas Car. Labbæus ad calcem vet. Glossar. edidit, in quibus scribitur: Ἀεγατιῶν, ἢ ἐκ προσώπου μετατιθεῖσα τὸ χρέος εἰς πρόσωπον, id est *Legatio* (quæ Latinis est *delegatio*) *est quæ transfert debitum de persona in personam*. Porro *libras non argenti sed auri* hic intelligere par est, quorum singulari olim ævo Constantinianno quatuor et octoginta solidorum sive aureorum erant: at eadem libra postea ad duos et septuaginta solidos redacta a Valentiniano Seniore fuit; unde et *Libræ occidua* (nam *occiduum* apud sequiores ævi scriptores idem est quod *minutum*) nomen invenit in Actis S. Marcellini papæ, et in synodo Sinuessana, uti copiose docuit Jac. Gothofredus ad l. un. *De oblat. vot.*

Col. 1238 C, § LXI. *Et corruens Veneris status unius quidem caput fregit in duas partes, alterius autem humerum et brachiale*. Repererat enim in Græco interpres βραχιάλιον. In Glossis Cyrilli βραχιάλιον est *Variola*, quod Itali vocant *braccialetto*. Ac vide de hoc vocabulo utrumque Gangii Glossarium. Illud autem scire refert, cur istam brachialis comminutionem dignam existimavit scriptor, cujus mentionem commentario suo intexeret. An ut effeminali istius molliem ostenderet, qui ad Veneris adorationem cum cultu muliebris accesserit: quam dissolutionem Deus discripto eo ipso ornatu aperte improbaverit? Nisi; tale quiddam Marco scribenti observatum fuit, videbatur minutioribus istis notandis supersedere debuisse. Sed ut ut est: hinc certe et ex aliis sexcentis hujus λεπτολογία (*rerum minutissimarum narratio*) cognoscitur: quæ tamen non minimus veracitatis ac simplicitatis character est.

Col. 1239 C, § LXIV. In urbe religionibus supra quam dici potest delitissima, octo non amplius numerantur *simulacrorum templa publica*: quibus numeratis additur. *Erant autem alia quoque plurima simulacra in ædibus* (privatorum scilicet quibus opponantur illa publica templa) *et pagis, quæ nemo posset numero subjicere*. At octo illa *simulacrorum publica templa* sic numerantur: *Solis et Veneris et Apollinis et Proserpinæ et Hecates, et quod dicebant Hierion seu sacerdotum* (videtur Marcus tantum τὸ καλούμενον Ἱερεῖον scripsisse, deinde forte ab sciolo additum ἢ τὸν ἱερέων) putavit enim sicuti *Tychion* sit a Τύχη, sive *Hieron* dictum fuisse ab ἱερός: quod si e Marci manu illud sive *sacerdotum* prodiit, aliquid ibi certe retrusioris antiquitatis (latet); et *Fortuna civitatis* (quod Latine dicendum erat *Genii civitatis*); nam qui Latinis *Genius*, in Græcis Τύχη nuncupabatur, quod vocabant *Tychion*; et *Marnion* quod dicebant esse *Critæ generis Jovis* (sive potius *Cretagenis Jovis*, ut supra innuimus), quod existimabant esse *gloriosius omnium templis quæ sunt ubique*. Jam vero sicuti hæc tantum publica templa erant, sic eorum numina publica dicebantur, quia publico civitatis decreto publicum cultum consecuta erant: cum contra in Larariis plura alia privata religione colerentur. Inscriptio Capuæ in foro dimidiata visitur, in qua quædam (sive *Laberia* sive *Faberia*: nam tantum *aberia* superest) fuisse dicitur SACERDOS PVBLICI NVMINIS CAPVÆ (nisi mavis τὸ Publ. interpretari *sacerdos publica*, ut alibi *sacerdos publicus electus* et

splendidissimo ordine *Decurionum*. Dianæ Tifatinae templum omni ævo Capuæ celebratissimum fuit; cujus ista sacerdotioungebatur.

Col. 1240 B, § LXVI. Deliberantibus, quid Marnio fieret, puer Christi Spiritu afflatus edicit, cremandum esse solo tenuis, illitis prius foribus pice, sulphure et sevo porcino in unum commistis. *Afferite, inquit, picem humidam, sulphur et sevom porcinum...* In Græco erat *πίσσα τὴν ὑγρὰν*, quod reddere debuisset *picem liquidam*, ut eam Plinius appellat; nam in ea nomenclatione *ὑγρὸς* non pro *humidus*, sed pro *hydrōs, fluidus*, sumitur, teste Nicandri scholiaste, ubi ait cantharidum odorem similem esse *πίσση χυτῆ*, ὃ ἐστὶ ἐπὶ ὑγροπίσσῳ, *pici fluidæ, sive hygroπίσσο*. Apud Dioscoridem lib. 1, c. 95, *πίσσα ὑγρὰ (piz liquida)* ex picea et pinu colligitur: cui cap. 98 opponitur *piz arida (ξηρὰ πίσσα)*, quæ quia coquendo spissatur, *palimpissam (παλμπισσῶν)* vocari ait. Plinius xxiv, 7, *picem duum generum esse vult, spissam et liquidam*.

Col. 1245 B, § LXXIX. Lapides ad ædificandam ecclesiam convehuntur ex tumulo Castellanus reddidit *tombeau*; cum tamen hic collem modice assurgentem notet qui dicitur *Aldioma*. Vox *Aldioma* formam habet Græcanicam, tanquam sit ab *ἀλδίω*, quod verbum Musquam exstat: nec tamen ea vox ex alia radice hodie nota deduci ἀναλογικῶς potest: nam ex *ἀλδαίω* oriri analogia vetat. Hinc de origine Syriaca merito mihi suspicio subit. Cuius opinionis certum me tandem reddidit Magni Etymologici auctor (etsi ipse in etymologia falsus) in *Ἀλδήμιος*, ubi sic scripsit: *Ἀλδήμιος ἢ Ἄλδος, ὃ Ζεὺς, ὃς ἐν Γάζῃ τῆς Συρίας τιμάται, παρὰ τὸ ἀλδαίω, τὸ αὐξάνω, ὃ ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν. Μεθόδιος*: hoc est, *Aldemios sive Aldos est Jupiter qui Gazæ (ea est urbs Syriæ) colitur, a verbo ἀλδαίω, quod est crescendi verbum deque fructibus usurpatur. Auctor Methodius*. Hæc Etymologus. Nunc illud dubitari potest, utrum ab Jove *Aldo* tumulus ille diceretur *Aldioma*, quod in eo deus *Aldus* coleretur; an contra ab *Aldioma* colle deus *Aldus* nomen sibi pepererit. Prius si sequimur, Jupiter *Aldus* ab *ἄλδι holad*, id est *genitus aut in lucem editus* proficiscetur, ita ut sub hoc nomine Jovis natiuitas de qua Cretenses gloriabantur, colatur; sitque *Aldus* idem plane qui *Κρηταγενής* (id est in *Creta natus*), sub qua appellatione intelligebatur *Gazæorum Marnas*, sive Jupiter, ut diximus ad n. 19. Est et apud Isaiam lx, 6, *Holad* loci nomen lisdem litteris scriptum. Ex *Holad* autem (mutato O in A pro more Chald.) iebat *ἡλδα Halda*, unde cum Græca terminatione *Aldos*. Verum quid si potius id nomen, uti supra attigimus, primario tumuli fuerit, et ab eo ad numen quod ibi honorabatur, transfusum? Certe enim ex hoc diaconi Marci loco discimus, in eo tumulo latomias fuisse, ex quibus Porphyrius lapides ad ecclesiæ constructionem convecari fecit. Erit igitur ea vox a Syriaco et Chaldæo verbo *ἡλδα halad*, quod est *perforare, suffodere, perforare*; quod de fodinarum cuniculis usurpatur: ut et vox *hulda*, quæ *talpam, mustelam* et cæteras animantes quæ cuniculis suffodiunt, significat. Ab his igitur lapidinarum cuniculis *Aldioma* sibi nomen quæsiuit; unde et Jupiter ibi cultus *Aldus* et *Aldemius* vocatus fuit. At Græculorum ingenium est ejusmodi, ut peregrina omnia vocabula ad suas origines qua jure, qua injuria referre adnitantur. In *Aldi* autem et *Aldiomaticis* vocabulis diutius me versatum, nondum sane pœnitet: quippe quæ monumenti hujus cum Etymologico Magno consentientis sinceritatem mire demonstrant. Confer et quæ nomina propria infra exponuntur ad § cii.

Ibid. C, § LXXX. Cum pueri tres in puteum decidissent, Porphyrius jussit aliquem descendere per funes cadorum et scrutari pueros. Recte. Nam in tympano seu machina ad hauriendas aquas con-

A parata funes, quibus *modioli* (uti vocat Vitruvius: at Hervetus appellavit *cados*, secutus Marcum qui τῶν κάδων scripserit oportet) ex intervallo inseruntur, ita sunt dispositi, ut non male scararum vicem præbere possint.

Col. 1247 A, § LXXXIV. Inter columnas ab Eudoxia Aug. in ecclesiæ ornatu missas, *duæ* inquit *vocantur Carystia: quæ quidem sunt in sancta ecclesia lucentes tanquam smaragdi*. Carystium marmor cum in crustis commendabatur, tum maxime in columnis. *Carystiarum* columnarum meminit Strabo lib. x, scribens, apud Carystum in loco qui *Μαρμαρίον* dicitur, esse *λατμίον τῶν Καρυστίων κίωνων, Carystiarum columnarum lapidinarum*. Eisdem verbis utitur Stephanus. Meminit et Carystiarum Plinius xxxvi, 6, et alter Plinius x, 6; Tibullus iii, 3, et alii plures. Atque equidem jam olim alicubi ex non obscuris indicibus deprehendisse memineram, non aliquid fuisse hoc genus minoris quam viride illud lucidissimum marmor, quod Itali

B appellant *Verde antico*. Verum hic Marci locus id jam diserte docet: eo enim spectat illa *smaragdi* comparatio, ad cujus colorem lucemque marmor Carystium, si sit optime notæ, proxime accedit. Cuius marmoris fodinas hodie ignoriari vulgo expostulant. Sed eæ in Eubœa, uti dixi, qua parte urbs Carystus erat, quærendæ erunt. Eas latomias quanti olim Romani imperatores fecerint, ostendit Romanus lapis apud Aldum in *Orth.* p. 479, sic inscriptus: *Hymeneus Cæsaris ser. Thamyrianus a lapidicinis Carystii sec. sibi et Thamyro nutritico*.

Col. 1248 C, § LXXXVIII. Loquitur Marcus de Porphyrii disputatione cum Julia Manichæa, quam Cornelius quidam diaconus notis exceperit: quam disputationem se seorsum evulgasse, idem Marcus affirmat. Utinam ætatem ferret ea disputatio: jungi enim posset cum ejusdem argumenti disputatione altera, auctore Archelao tertii vergentis sæculi Cascarorum in Mesopotamia episcopo, quæ ad calcem Socratis et Sozomeni, ex Latina vetere interpretatione prius edita, deinde auctior a Zacagnio prodit. Quam ipsam quoque primitus notis exceptam fuisse oportet: tanquam demum *Hegemonius* quidam, teste Photio, *perscripsit*, hoc est, ut ego interpretor, in eam formam qua nunc cernitur, a se redactam sub Archelai nomine publici juris fecit: id quod et Marcus in Porphyrii disputatione præstitit. Archelai disputationem Syriacæ exstare docet doctiss. Biblioth. Vaticanæ præfectus Joseph Assemanus tom. I *Biblioth. Orientalis*, pag. 555. Jam vero ad notas quod attinet, de iis sic loquitur Marcus: *Frater autem Cornelius diaconus sciens notis scribere, quibus utuntur in jure, jussus a beato episcopo notabat omnia*. De notis ταχυγραφήαις occuparunt jam viri eruditi optima quæque decerpere. Verum hic illud tantum adnotasse sufficiat, ab Isidoro i *Orig.* 21, 22, 23, tria notarum genera describi *vulgares, juridicas, militares*. Sed idem cum de juridicis accuratius agat, hoc ipso opinor præ se tulisse videtur, has ævo suo usitatiores fuisse: quod et ex hoc Marci loco colligitur. Plura harum exempla Isidorus assert (utinam omnes prodidisset) ad extremum addens: *Has juris notas novitii imperatores (Justinianus et eum secuti) a codicibus legum abolendas sanxerunt, quia multos per has callidi ingenio ignorantes decipiebant*. Hinc etsi extra leges in cæteris excipiendis nihilo minus juridicæ usurpari possent, paulatim tamen (maxime inundantibus barbaris) obsolerunt tam Latinæ juridicæ Isidori, quam quibus Græci utebantur.

Ibid. § XCII. *Et licebat* (in nova ecclesia a Porphyrio dedicata) *videre choros angelicos, non solum in ecclesiastica consequentia, sed etiam in Horis, quando fiebant*. Pro *Consequentia* in Græco erat *Ἀκολούθια, Acoluthia*. Ex his vides summam totius officii ecclesiastici partitionem in *Acoluthiam* et *Horas*. Et *Horarum* nomine non hodie solum, sed et olim veniebant *Prima* (pro qua in ali-

quibus monumentis numeratur ὁρθρος, *diluculum*), *Tertia, Sexta, Nona*, quas hodiernum *Horologium* complectitur cum suis *Mesoriis*. Meminit earumdem *Horarum* pseudo-Clemens VIII, 34, qui et illarum mysteria vulgo nota exponit; Hieronymus locis pluribus, et alii veterum complures. *Horarum* distributionem ad seniore Theodosium auctorem esse referendam, Walafrido Straboni (*De reb. ecclē. c. 25*) docenti haud ægre crediderim: unde non est mirandum, in hac *Vita Horarum* mentionem injici. Atque hæc de *Horis*. At illud haud satis concoquo, cur hic *Acoluthia* ab *Horis* distinguatur. Nam jam diu apud Græcos *Acoluthia* pro toto *Officii* cursu accipitur (quantum quidem ex nominis interpretatione licet colligere; quia, inquit, *Officii* partes una alteram sese invicem consequuntur) ita ut et *Μεσονύκτιον* et *Ὅρθρον* et *Vesperam*, ad hæc autem et *Horas* et *μετὰδειπνον* complectatur. An igitur ætate Porphyrii id consuetudo ferebat, ut quidquid præter *Horas*, id est *Tertiam, Sextam, Nonam* (nam *Prima* utrum initio *Horis* accesseretur, dubitatur) esset, id totum *Acoluthia* appellaretur? Id quidem a vero non multum abdidit. An vero potius *Horarum* vocabulum totum *Officii* nocturni pariter diurnique distributionem complectitur (id enim videtur ex pseudo-Clemente, Hieronymo et aliis, ad hæc ex Walafrido et recentioribus colligi, ac nominatim ex *Zonara* apud Meursium, qui in novenario, uti vult, *Horarum* numero mysterium aucupatur), an, inquam, *Horarum* nomine totus *Officii* cursus venit; *Acoluthia* vero in hac *Vita* non aliud quam *Hymnodiam* et modulabiles quasdam partes designat? Modulabiles partes intelligo *Stichera, Hirmos, Troparia, Canonem, Odas* et quæ plura sunt harum verum vocabula in *Ritualibus Græcorum* libris. Cur autem *Acoluthiam* in hac *Vita* pro *Hymnodia* et modulatis cantionibus sumam, primum facit cujusdam *Gerassimi Walchi Thesaurus quadrilinguis*, in quo (apud Suicerum) *Ἀκολουθία* est... *Ἕμνοδια, Ἕμνος, Καθών*. *Acoluthia* est... *Hymnodia, Hymnus, Canon*. Deinde quod *Sequentiæ* (quæ vox τῆ *Ἀκολουθία* respondet) vocabulum apud Latinos partes modulabiles tantum complectitur: unde et *Sequentiarius* is liber dicebatur, qui *Sequentias* contineret. Ad hæc *Typicum Sabæ c. 12*: *Ἀναστάσιμος ἀκολουθία οὐ φάλλεται*: ubi diserte *Acoluthia* est *Hymnodia*: nam ibi de *Canone ἀναστασιμῶ* sermo est. *Canon* autem est illustris *hymnodicæ* pars, ex pluribus odis constans. Quid multa? verba ipsa *Vitæ* quæ supra recitavimus, id voce diserta clamant; ubi angelicis choris similem fuisse dicit non tantum *Consequentiam*, Græce *Acoluthiam* (quæ per se nata sit choros angelicos referre, eoque minus mirandum), verum etiam *Horas* ipsas, nimirum ab *Hymnodia* secretas.

Col. 1251 A, § XCVII. Porphyrius ut tumultui propter se concito se subduceret, per tecta fugiens, *Salaphthæ* puellæ dixit: *Affer ad nos huc stoream in hoc lectum, ut hic maneamus, donec sedetur tumultus civitatis, et ne renunties nos hic esse.* Quod lectum interpres reddidit, id credo Græce erat *δωμάτιον*. Omnino autem hic locus similis est illi in *Actis S. Polycarpi § 7*, ubi *diogmitæ* repe-

rerunt sanctum martyrem ἐν τινὶ δωματίῳ κατακείμενον ὑπερῶν, id est in quodam contignationis cœnaculo se prementem, aut clam jacentem. Confer dicta ad hunc *Actorum Polycarpi* locum in nostro *Comment. in Kalend. Neapol. vol. I ad XIII Febr. pag. 69*, ad finem not. 46.

Col. 1252 C, § CI. Illud, Postquam autem (Porphyrius) *sanctum deposuisset habitum*, aperte ostendit (id quod et aliunde ex antiquioribus monumentis constat) sacras vestes secretas a communibus tunc habuisse *Ecclesiæ* ministros; et illis quidem tantum usus, dum sacris operarentur aliudve quid sacri peragerent, postea remotis illis induisse civiles, sed tamen clero consentaneas. Nam civilia clericorum indumenta diversa tunc fuisse a laicorum vestibus, ostenderem, si id agerem. Interim huc facit, quod in hac *Vita* etiam piæ ille femine quæ in domibus monasticam vitam degerent, diverso a sæculi puellis amictu contegerentur: id enim mox ostenditur num. 102, ubi Porphyrius virginem *Salaphthæ* donasse dicitur habitu regulari, eamque diaconissæ *Manaridi* commendasse, ut sub hujus ductu vitam sanctiorem capesseret. Sed jam de *Manaridis* et *Salaphthæ* nominibus aliquid est dicendum.

Col. 1253 A, § CII. Dicitur Porphyrius accessisse piam *Manaridem diaconissam, quæ interpretatur ipsa quoque Græca lingua φωτεινή*, id est lucida. Illud ipsa quoque refertur ad *Salaphthæ* interpretationem proxime traditam § *XCVIII*, ubi *Salaphthæ* vox pacem significare dicitur. Et *Manaris* quidem cur lucida vertatur, facile dictu est, nam a verbo *נור* (quod apud Hebræos, Chaldæos, Arabes, et Syros Gazæis ὁμοφώνους, lucere designat) sit Hebraicum *מנור* manor, id est lucerna, ex quo sit Chaldæorum (O in A mutantium) *Manar* aut *Menara*; unde Græca terminatione *Manaris* oritur, id est lucida. At *Salaphthæ* quo pacto Syriacæ sive Chaldaicæ pacem designet, non video. Itaque suspicabar, a Marco scriptum fuisse *Salamthæ*. Idque verum nomen fuisse, postea ex Castellano pagin. 790 didici, testante in compendio Græco hujus *Vitæ* quod in regia bibliotheca asservatur, ejus nomen scribi *Salanthæ* cum N loco labialis P, eamque postea *εἰρήνην, Irenem* (quod pacem significat) fuisse vocatam. At, si mæ audis, ne hæc quidem recta est nominis illius scriptio: quæ *Salamthæ* cum M appellanda fuit, si quidem ejus nomen pacem designabat. Pronissimum autem fuit M in N a librariis mutari. Jam vero vox *Salom* (quæ Hebræis pacem notat) Syris dicitur *שלמתה selamtho* sive (Chaldaica pronuntiatione) *Selanthæ*: ipsum scilicet hujus puellæ nomen. Sed et *Baruchas* (de quo multus est in hac *Vita* sermo) est *ברוך Baruch*, id est benedictus, addita terminatione Græcanica. Quid *Marnas*, quidve *Aldioma* Syriacæ significarit, jam supra ostendimus. Nec alium certe, quam Syrum sermonem Gazæis vernaculum fuisse, ex eo intelligitur, quod § *LXVI* quandiu puer ille fatidicus Syriacæ vaticinabatur, minus mirandum id accidit. At postquam eadem illa (§ seq.) Græce est elocutus puer, id vero apud S. Porphyrium cæterosque miraculo fuit.

INDEX SECTIONUM VITÆ S. PORPHYRII.

I. Res gestæ sanctorum scriptæ, posteris utiles sunt.

II. Sanctus Porphyrius fortia gessit et passus est.

III. Auctor vitam ejusdem ex certa scientia fideliter scripsit.

IV. Nascitur sanctus Porphyrius Thessalonice.

Anachoreta degit quinque annis in Ægypto: totidem in Palæstina.

V. *Æger inuisit Hierosolymæ sacra loca.*
 VI. *Patrimonium amplissimum misso Thessalonicam Marco accipit.*
 VII. *Subito sanatur a Christo, ei in ecclasi appa-
 rente.*
 VIII. *Omni doctrinæ et virtutum genere præditus.*
 IX. *Patrimonium egenis elargitur: arte sutoria
 victum sibi comparat.*
 X. *Annos quadraginta natus consecratur sacerdos.
 Custodit cruce Christi triennio: summæ abstinenti-
 iæ deditus.*
 XI. *Moritur interim Æneas episcopus Gazensis.*
 XII. *Porphyrius Cæsaream evocatur.*
 XIII. *Ex revelatione agnoscit se futurum episco-
 pum.*
 XIV. *Cruce adorata proficiscitur Cæsaream.*
 XV. *Excipitur ab archiepiscopo Joanne.*
 XVI. *Ordinatur Gazæorum episcopus.*
 XVII. *Gazam proficiscens, idololatrarum insidiis
 impetitur.*
 XVIII. *Gazæ ad ædes episcopales divertit.*
 XIX. *Pluviam idololatræ frustra a Marna idolo ex-
 petunt.*
 XX. *Sanctus Porphyrius jejunium et vigilias indi-
 cit, supplicationem ad varia templa ordinat, pluviam
 impetrat.*
 XXI. *Idololatræ centum viginti septem convertit:
 alios cv eodem anno.*
 XXII. *Barochas a rusticis idololatris plagis exci-
 pitur.*
 XXIII. *Mortuus creditus eripitur ab ipsis e Chri-
 stianorum manibus, mansuetudini sancti Porphyrii
 donatus.*
 XXIV. *Portatur in templum.*
 XXV. *Idololatræ ob corpus mortui crediti tumul-
 tuantes cædit ipsem et fugat. Barochas et Marcus
 consecrantur diaconi.*
 XXVI. *Arcadii imperatoris edictum contra idola
 impenetratur.*
 XXVII. *Hilarii avaritia edictum irritum factum.*
 XXVIII. *Parturientem inverso fetu periculi antem,*
 XXIX. *Porphyrius per nutricem a se instructum,*
 XXX. *Liberat invocato nomine Christi.*
 XXXI. *Idololatræ sexaginta quatuor ad fidem con-
 vertit.*
 XXXII. *Ob gentilium perfidiam episcopatu se ab-
 dicare conatur Porphyrius, sed frustra.*
 XXXIII. *Archiepiscopum Cæsariensem itineris sui
 comitem impetrat.*
 XXXIV. *Navigant ambo Constantinopolim. Rho-
 dum appellunt.*
 XXXV. *Sanctum anachoretam Procopium invi-
 sunt. Agnoscuntur instinctu divino. Exponunt cau-
 sam itineris.*
 XXXVI. *Edocentur modum perficiendi negotia.*
 XXXVII. *Perveniant Constantinopolim. Consu-
 lunt sanctum Joannem Chrysostomum.*
 XXXVIII. *Amantium cubicularium imperatricis,
 procuratorem negotiorum accipiunt.*
 XXXIX. *Eudoxia benigne excipit episcopos.*
 XL. *Suam operam addicit, dat eleemosynam.*
 XLI. *Eorum causam apud Arcadium strenue agit.*
 XLII. *Discit ex sancto Porphyrio se filium pari-
 tarum.*
 XLIII. *Vovet se Gazæ templum exstructuram.*
 XLIV. *Theodosius Junior nascitur, acclamatur
 imperator.*
 XLV. *Benedicitur signo crucis cum matre ab epi-
 scopi. Sancto Porphyrio revelatur felix negotiorum
 successus.*
 XLVI. *Indicat Eudoxia, quid fieri oporteat.*
 XLVII. *Theodosius baptizatur solemnii pompa,
 proceribus candidatis portantibus cereos.*
 XLVIII. *Episcopi offerunt libellum supplicem Theo-
 dosio infanti.*

XLIX. *Obtinent quæ petierant.*
 I. *Fit rescriptum.*
 LI. *Exsecutio committitur Cynegio.*
 LII. *Parant discessum.*
 LIII. *Donantur maximis muneribus ab Eudoxia.*
 LIV. *Et Arcadio.*
 LV. *Rhodum appellunt episcopi.*
 LVI. *Agitantur horrida tempestate propter nau-
 clerum Arianum.*
 LVII. *Quo hæresim abjurante, potiuntur malacia.*
 LVIII. *A Gazæi solemnii supplicatione excipiuntur.*
 LIX. *Veneris statua.*
 LX. *A dæmone in ea homines decipiente.*
 LXI. *Ad conspectum crucis prælatæ confringitur.
 interimitque subsannantes supplicationem.*
 LXII. *Christianorum triplex gaudium.*
 LXIII. *Frendentibus gentilibus, publicatur edictum
 imperatorum.*
 LXIV. *Octo idolorum templa evertuntur.*
 LXV. *Anathemate percussii, rapientes consecrata
 idolis.*
 LXVI. *Marnium comburendum esse per puerum.
 Christus edicit.*
 LXVII. *Puer examinatur a sancto Porphyrio.*
 LXVIII. *Eadem repetit Græce, hujus linguæ
 ignarus.*
 LXIX. *Marnium comburitur et diripitur.*
 LXX. *Tribunus simulate Christianus divinitus
 punnitur.*
 LXXI. *Simulacra domestica et impii libri combu-
 rantur.*
 LXXII. *Alii metu, alii agnita veritate ad fidem
 convertuntur.*
 LXXIII. *Omnes admittit sanctus Porphyrius,*
 LXXIV. *Et instruit catechumenos.*
 LXXV. *Exstructuras novum templum, edocetur id
 in figuram crucis faciendum.*
 LXXVI. *Ante constructionem templi quid sit per-
 actum.*
 LXXVII. *Indicit sanctus præsul solemnem proces-
 sionem cum effigie sanctæ crucis.*
 LXXVIII. *Populus operi applicatur.*
 LXXIX. *Sanctus Porphyrius primum jactat funda-
 mentum.*
 LXXX. *Tres pueri in puteum lapsi,*
 LXXXI. *Illæsi miraculose servantur.*
 LXXXII. *Signo sanctæ crucis divinitus signati.*
 LXXXIII. *Extrahuntur splendide luce fulgentes.*
 LXXXIV. *Triginta columnæ ab Eudoxia missæ.*
 LXXXV. *Hæresis Manichæa, impia, colit deos:
 LXXXVI. Et Christum phantasticum. Mulier Mu-
 nichea decipit neophytos*
 LXXXVII. *Admonetur a sancto Porphyrio, pro-
 vocat ad disputandum.*
 LXXXVIII. *Facto signo crucis a sancto Porphy-
 rio,*
 LXXXIX. *Et oratione,*
 XC. *Subito surda et muta redditur, et moritur.*
 XCI. *Convertuntur multi ad fidem.*
 XCII. *Sanctus Porphyrius dedicat templum.*
 XCIII. *Amplissimè exstructum ob spem conver-
 sionis.*
 XCIV. *Largissimas dat eleemosynas.*
 XCV. *Idololatræ Gazenses vertuntur in seditir-
 nem.*
 XCVI. *Diripiunt domum sancti Porphyrii.*
 XCVII. *Beatus præsul iurorem impiorum declinat.*
 XCVIII. *Excipitur hospitio a virgine Salapha.*
 XCIX. *Gazæi a proconsole castigantur.*
 C. *Salapha convertitur ad fidem.*
 CI. *Non vult alium sponsum præter Christum.*
 CII. *Accipit habitum sacrum.*
 CIII. *Sanctus Porphyrius moritur.*

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SEVERIANUS GABALITANUS EPISCOPUS.		
Notitia.	9	
Orationes in mundi creationem.	15	
Sermo de pace.	15	
Oratio de serpente æneo.	15	
Oratio in Dei apparitionem.	15	
Homilia de pythonibus et mafeisicis.	27	
Homilia contra Judæos.	29	
Sermones XV ejusdem.	29	
THEOPHILUS ALEXANDRINUS EPISCOPUS.		
Notitia.	29	
Edictum Theophili cum sancta Theophania in die Dominico instarent.	34	
Ejusdem commonitorium quod accepit Ammon propter Lyco.	35	
Ejusdem narratio de iis qui dicuntur Cathari.	45	
Ejusdem Agathonis episcopo.	45	
Ejusdem Menæ episcopo.	46	
Epistola synodica ad episcopos Palæstinos et ad Cyprios, de Origenianæ hæreseos damnatione.	47	
Responsum Hierosolymitanæ synodi ad superiorem epistolam.	47	
Epistola Dionysii Liddensis episcopi ad Theophilum.	47	
Epistolæ paschales.	47	
Prologus de sancto ac salutari Paschate.	47	
Epistola paschalis anni 401, ad totius Ægypti episcopos.	54	
Epistola paschalis anni 402.	54	
Epistola Hieronymi ad Theophilum.	54	
Epistola paschalis anni 404.	54	
Fragmenta Græca epistolarum paschalium.	54	
Epistolæ Theophili ad diversos.	61	
I. — Epistola ad Hieronymum.	61	
II. — Epist. ad eundem.	61	
III. — Epist. ad Epiphanius.	61	
IV. — Epist. ad Hieronymum.	62	
V. — Epist. ad Ammonium episcopum.	62	
VI. — Epist. ad episcopos Palæstinæ.	62	
VII. — Epist. ad Joannem Chrysostomum episc. Constantinopolitanum.	62	
VIII. — Epist. Joannis episc. Citrii, et sententia Theophili.	63	
Fragmenta ex aliis Theophili operibus deperditis.	66	
Apothegmata.	67	
PALLADIUS HELENOPOLITANUS EPISCOPUS.		
Notitia.	70	
HISTORIA LAUSIACA. (<i>Memoratur tantum</i>) ¹	70	
APPENDICES. APOPTHHEGMATA PATRUM.	71	
Præfatio in librum de exercitatione seu disciplina monastica beatorum Patrum.	71	
De abbate Antonio.	75	
De abbate Arsenio.	87	
De abbate Agathone.	107	
De abbate Ammona.	119	
De abbate Achilla.	125	
De abbate Ammoe.	126	
De abbate Ammun Nitriota.	127	
De abbate Anub.	130	
De abbate Abrahamo.	130	
De abbate Are.	131	
De abbate Alonio.	134	
De abbate Apphy.	134	
De abbate Apollo.	134	
De abbate Andrea.	135	
De abbate Aio.	135	
De abbate Ammonatha.	135	
De Magno Bastilio.	135	
De abbate Besarione.	138	
De abbate Benjamine.	143	
De abbate Biare.	146	
De abbate Gregorio theologo.	146	
De abbate Gelasio.	146	
De abbate Gerontio.	154	
De abbate Daniele.	154	
De abbate Dioscoro.	159	
De abbate Dula.	162	
De sancto Epiphanio episcopo Cypr.	162	
De sancto Ephræm.	167	
De Eucharisto homine sæculari.	167	
De Eulogio presbytero.	170	
De abbate Euprepio.	171	
De abbate Eladio.	174	
De abbate Evagri.	174	
De abbate Eudæmone.	175	
De abbate Zenone.	175	
De abbate Zacharia.	178	
De abbate Esai.	179	
De abbate Elia.	185	
De abbate Heraclio.	186	
De abbate Theodoro Phermensi.	187	
De abbate Theodoro et Nono.	195	
De abbate Theodoro Sceteos.	198	
De abbate Theodoro Eleutheropolitano.	198	
De abbate Theona.	198	
De Theophilo archiepiscopo.	198	
De matrè Theodora.	202	
De abbate Joanne Colobo sive Lurto.	203	
De abbate Joanne cœnobita.	219	
De abbate Isidoro.	219	
De abbate Isidoro Pelusota.	222	
De abbate Isaaco presbytero Celliorum.	223	
De abbate Joseph in Panepho.	227	
De abbate Jacobo.	231	
De abbate Hierace.	231	
De abbate Joanne Ennucho.	231	
De abbate Joanne Cellarum.	234	
De abbate Isidoro presbytero.	234	
De abbate Joanne Persa.	235	
De abbate Joanne Thebæo.	239	
De abbate Joanne discipulo abbatis Pauli.	239	
De abbate Isaaco Thebæo.	239	
De abbate Josepho Thebæo.	242	
De abbate Hilarione.	242	
De abbate Ischyriane.	242	
De abbate Cassiano.	243	
De abbate Cronio.	247	
De abbate Carione.	250	
De abbate Copre.	251	
De abbate Cyro.	254	
De abbate Lucio.	254	
De abbate Loto.	254	
De abbate Longino.	255	
De abbate Macario Ægyptio.	258	
De abbate Mose.	282	
De abbate Matoe.	290	
De abbate Marco, discipulo abbatis Silvani.	291	
De abbate Milesio.	298	
De abbate Megethio.	299	
De abbate Mios.	302	
De abbate Marco Ægyptio.	305	
De abbate Macario urbico.	305	
De abbate Nilo.	306	
De abbate Nisteroo.	306	
De abbate Nisteroo cœnobita.	307	
De abbate Nicone.	310	
De abbate Netra.	311	
De abbate Niceta.	311	
De abbate Xoio.	311	
De abbate Xanthia.	314	
De abbate Olympio.	314	
De abbate Orsio.	315	
De abbate Pœmene seu Pastore.	318	
De abbate Pambo.	367	
De abbate Pisto.	371	

De abbate Pior.	574	Oratio X. — In sanctam quintam teriam.	778
De abbate Pityrhone.	575	Oratio XI. — In Dominicam passivouem, in sancta ac magna Parasceve.	782
De abbate Pistamone.	575	Oratio XII. — In Domini nostri Jesu Christi resurrectionem.	787
De abbate Petro Pionia.	578	Oratio XIII. — In sanctum Pascha.	790
De abbate Paphnutio.	579	Oratio XIV. — In sanctum Pascha.	795
De abbate Paulo.	582	Oratio XV. — In sanctum Pascha, et in illud: <i>In principio erat Verbum.</i>	799
De abbate Paulo cosmeta.	582	Oratio XVI. — In sanctam Pentecosten.	806
De abbate Paulo magno.	582	Oratio XVII. — Laudatio sancti protomartyris Stephani.	810
De abbate Paulo simplice.	586	Oratio XVIII. — Laudatio sancti Pauli apostoli.	818
De abbate Petro Dii.	586	Oratio XIX. — Laudatio sancti Andreae apostoli.	822
De abbate patria Romano.	586	Oratio XX. — Laudatio sancti Joannis Chrysostomi.	826
De abbate Rufo.	590	HOMILIÆ.	854
De abbate Romano.	591	Monitum.	854
De abbate Sisoe.	591	I. — De Domini nostri ascensione.	854
De abbate Silvano.	407	II. — De Christi Jesu Domini nostri circumcisione octava post natiuitatem die.	858
De abbate Simone.	411	III. — De dogmate Incarnationis.	842
De abbate Sopatro.	414	IV. — De natiuitate Domini.	845
De abbate Sarmata.	414	V. — De sancto Clemente martyre.	846
De abbate Serapione.	414	Tractatus de traditione diuinæ missæ.	850
De abbate Sereno.	418	EPISTOLÆ S. PROCLI et variorum ad ipsum et alios.	851
De abbate Spyridone.	418	Epistola I. — Proclo episcopo Constantinopolitanæ civitatis.	851
De abbate Saio.	419	Epist. II. — Proclus ad Armenios, de fide.	855
De matre Sara.	419	Epist. III. — Proclus ad Joannem episcopum Antiochiæ.	871
De matre Syncletica.	422	Epist. IV. — Proclus Joanni Antiocheno.	876
De abbate Tithoe.	427	Epist. V. — Joannes Antiochenus Proclo.	877
De abbate Timotheo.	450	Epist. VI. — Joannes Antiochenus et Orientis synodus Proclo.	877
De abbate Hyperecho.	450	Epist. VII. — Joannes Antiochenus et synodus Cyrilli Alexandrino.	879
De abbate Phoca.	451	Epist. VIII. — S. Cyrillus ad Acacium Melitinæ episcopum.	879
De abbate Felice.	454	Epist. IX. — S. Cyrillus ad Proclum.	879
De abbate Philagrio.	455	Epist. X. — Proclus Joanni Antiocheno.	879
De abbate Phorta.	455	Epist. XI. — Proclus Maximo diacono.	879
De abbate Chome.	455	Epist. XII. — Theodosius et Valentinianus Imperatores, Joanni Antiocheno et synodo.	880
De abbate Chæremone.	455	Epist. XIII. — Proclus Domino episcopo Antiocheno.	882
De abbate Psenthaisio.	455	Epist. XIV. — S. Cyrillus ad Gennadium presbyterum et archimandritam.	886
De abbate Or.	458	Epist. XV. — Theodoretus Proclo.	886
ÆGYPTIORUM MONACHORUM HISTORIA, SIVE PARADISUS.	442	Epist. XVI. — Theodoretus Flaviano Constantinopolitano.	886
Paradisus.	446	Epist. XVII. — Procli synodica.	886
De Oxyryncho civitate.	446	Fragmenta operum S. Procli.	886
De abbate Evagrio.	447	S. FLAVIANUS, CP. EPISCOPUS.	890
De abbate Paternuthio.	447	Notitia.	890
De abbate Didymo.	455	EPISTOLÆ.	890
De Cronidio.	455	Epistola I. — Ad Leonem papam, contra Eutychem hæresin.	890
PHILOSTORGIUS.	455	Epist. II. — Ad eundem, de eodem.	890
Notitia.	455	Epist. III. — Ad Theodosium Augustum.	890
EPITOME ex ecclesiasticis historis Philostorgii confecta a Photio patriarcha.	459	S. MARCUS EREMITA, B. MARCUS DIADOCHUS et MARCUS DIACONUS.	895
Ex libro primo.	462	Notitia in Marcum eremitam.	895
Ex libro secundo.	466	Notitia altera, de S. Marco eremita et Marcho Diadocho.	897
Ex libro tertio.	479	Notitia in Marcum diaconum.	900
Ex libro quarto.	515	OPUSCULA S. MARCI EREMITÆ.	906
Ex libro quinto.	527	Opusculum I. — De lege spirituali.	906
Ex libro sexto.	551	Opusculum II. — De his qui putant se ex operibus justificari.	950
Ex libro septimo.	558	Opusculum III. — De pœnitentia cunctis, ut operari queant, necessaria.	966
Ex libro octavo.	554	Opusculum IV. — De baptismo.	966
Ex libro nono.	567	Opusculum V. — Præcepta animæ necessaria, ad Nicolaum.	1027
Ex libro decimo.	585	Opusculum VI. — De temperantia.	1054
Ex libro undecimo.	594	Opusculum VII. — Disputatio cum caudico.	1071
Ex libro duodecimo.	606	Opusculum VIII. — Consultatio intellectus cum sua ipsius anima.	1103
Supplementa Philostorgiana.	623	Opusculum IX. — De jejuniis.	1110
S. ATTICUS, CP. EPISCOPUS.	638	Opusculum X. — De Melchisedech.	1118
Notitia.	638	Monitum in Diadochi homilium de Ascensione.	1159
Epistola ad Patres concilii Africani.	650	HOMILIA DIADOCHI DE ASCENSIONE D. N. JESU CHRISTI.	1142
Epistola ejusdem ad S. Cyrillum Alexandrinum episcopum.	651	Monitum in ejusdem sermonem contra Arianos.	1147
Epistola ejusdem ad Petrum.	651	HOMILIA EJUSDEM DIADOCHI CONTRA ARIANOS.	1149
Epistola ejusdem ad Calliopen.	651		
S. PROCLUS, CP. EPISCOPUS.	651		
Notitia.	651		
Notitia altera.	654		
Veterum testimonia.	658		
ORATIONES.	679		
Oratio prima. — Laudatio in sanctissimam Dei genitricem Mariam.	679		
Oratio II. — De Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, et de infusoris.	691		
Oratio III. — De Incarnatione Domini nostri Jesu Christi.	703		
Oratio IV. — In natalem diem Domini nostri Jesu Christi.	707		
Oratio V. — Laudatio in S. Virginem ac Dei genitricem Mariam.	715		
Oratio VI. — Laudatio sanctæ Dei genitricis Mariæ.	722		
Oratio VII. — In sancta Theophania.	758		
Oratio VIII. — In transfugationem Domini ac Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.	765		
Oratio IX. — In ramos Palmarum.	771		

- Monitum de sequenti opusculo. 1167
- CAPITA CENTUM DE PERFECTIONE SPIRITUALI. 1167
- CAPUT PRIMUM. — De tribus virtutibus, quæ tanquam duces debent antecedere contemplationem mentis spirituales. 1167
- CAP. II. — Quomodo et quando homo efficiatur bonus. 1167
- CAP. III. — De peccato, quomodo et quando incipiat esse. 1168
- CAP. IV. — Quando et quomodo assequamur, ut simus ad similitudinem Dei. 1168
- CAP. V. — Quomodo faciendum sit, ut voluntas ad bonum tantum sit prompta. 1169
- CAP. VI. — Quid sit lumen veræ scientiæ, et quid usus hujus luminis in mente efficiat. 1169
- CAP. VII. — Quid efficiat sermo spiritualis, et quod exercitio charitatis afferat facultatem et copiam ad loquendum de Deo. 1169
- CAP. VIII. — Quomodo accedendum sit ad loquendum de divinis rebus. 1169
- CAP. IX. — De charismate cognitionis et charismate sapientiæ, quomodo utrumque illuminet, et quomodo utrumque acquiratur. 1170
- CAP. X. — Quid curandum, cum irascibilis movetur adversus passiones; et quid faciendum, ne passiones per orationem, vel per elemosinam sedatæ superbiæ glangant. 1170
- CAP. XI. — Cur sapientia spiritualis non sit ambitiosa; sapientia vero hujus mundi sit; et unde existat hæc proprietas sapientiæ spiritualis. 1170
- CAP. XII. — De dilectione sui, et amore Dei, et quid sit proprium amantis Deum, et quid diligentis se. 1171
- CAP. XIII. — Quomodo contingat aliquando, ut aliquis videatur sibi non diligere Deum, ut vellet, cum tamen tunc maxime diligit, et unde hoc proveniat. 1171
- CAP. XIV. — De eo, qui sensu cordis Deum diligit, et quomodo iste ad exstaticum amorem veniat, jam totus extra amicitiam sui positus. 1171
- CAP. XV. — Quando incipiat aliquis diligere proximum; et quare amicitia secundum carnem cito dissolvatur; amicitia vero spiritualis, minime. 1172
- CAP. XVI. — De amore erga Deum in sensu cordis, quomodo acquiratur; et de perfecta charitate, sine timore Dei purgante; et de altera charitate non perfecta, conjuncta cum timore purgante. 1172
- CAP. XVII. — Quomodo anima ægrota, per metum Dei incipiat curari, et paulatim ad perfectam sanitatem per charitatem perducatur. 1172
- CAP. XVIII. — Quomodo anima, quando est curis mundi involuta, non possit Deum amare, neque quod sui officii est erga eum recte judicare. 1173
- CAP. XIX. — Quæ sint propria animæ puræ. 1173
- CAP. XX. — Quod necessario ad fidem opera, et ad opera adjungenda sit fides. 1173
- CAP. XXI. — Qualis sit fides sine operibus, et qualis per dilectionem operata. 1173
- CAP. XXII. — De non scrutando curiose profundum fidei. 1173
- CAP. XXIII. — Quando mens non possit sentire sensu cordis, sive gestu animæ odorem celestium bonorum, licet id vehementer desideret. 1174
- CAP. XXIV. — De duplici sensu corporis et mentis, et quomodo sensus mentis excitandus sit ad gustandum celestia. 1174
- CAP. XXV. — De uno sensu animæ secundum operationem in statu innocentie, et divisione post peccatum, et de sensu simplici animæ a Spiritu sancto. 1174
- CAP. XXVI. — Quomodo oporteat perturbationibus carere, ad discernendas cogitationes, et utrum a Deo sint missæ, an a dæmone. 1175
- CAP. XXVII. — Cur pauci sint, qui peccata sua perfecte agnoscant et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus. 1175
- CAP. XXVIII. — Quomodo Spiritus sanctus animam purget, et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus. 1175
- CAP. XXIX. — De uno sensu mentis ante peccatum, et divisione ejus propter peccatum, et quando appetitus irrationalis cum rationali jungatur, et consentiat. 1176
- CAP. XXX. — Quomodo et quando sensu mentis discernantur consolationes veræ a falsis. 1176
- CAP. XXXI. — De falsa consolatione Satanæ per quietem somni inmissa, et quomodo mens, per memoriam ferventem nominis Jesu, eam discutit et Satanam fugat. 1176
- CAP. XXXII. — De bona consolatione animæ, quomodo tum per vigiliam, tum per quietem somni existat, et quomodo per falsam consolationem nitatur diabolus fallere animam in somno. 1177
- CAP. XXXIII. — Quomodo vera lætitia Spiritus sancti a falsa dæmonis dignoscatur et quando diabolus aggreditur decipere per falsam consolationem. 1177
- CAP. XXXIV. — De duplici charitate, naturali et spirituali, et de utriusque conditione. 1178
- CAP. XXXV. — De gratia Dei, quomodo sola omnes animi motus turbidos tranquillet. 1178
- CAP. XXXVI. — Quomodo anima, et quando possit sentire gloriam Dei, et de fallacia diaboli ostendentis lumen, vel aliquid splendoris simile. 1178
- CAP. XXXVII. — De somniis a Deo missis, et a dæmone, et de eorum differentia. 1179
- CAP. XXXVIII. — De virtute non credendi ullis somniis. 1179
- CAP. XXXIX. — Exemplum ad intelligendum, quomodo nemini exprobrat Deus, quod somnio ab eo misso non credat. 1179
- CAP. XL. — Quando anima possit lumen, quod in se habet, videre; et quando se Salanas transfiguret in angelum lucis; et quid potissimum in vita monastica studentium sit, ut quamvis in mundo simus, veregrinemur a mundo. 1180
- CAP. XLI. — De obedientia, quomodo sit maxima virtutum, et janua charitatis, et vias cæterarum virtutum demonstret. 1180
- CAP. XLII. — Quomodo oporteat continentiam esse in omnibus, ita ut non solum virtutes corporis comparandæ sint, sed virtutes, quæ hominem interiorem purgant. 1180
- CAP. XLIII. — De utilitate et modo servandi continentiam in victu. 1181
- CAP. XLIV. — Quomodo effici possit ut ciborum jucunditas, et cæteræ voluptates libenter respiciantur. 1181
- CAP. XLV. — De nimia continentia victus fugienda propter firmitatem corporis, qua opus sit ad certamen spirituale. 1181
- CAP. XLVI. — De ratione victus soliti temperanda, sine vitio vanæ gloriæ aut incontinentiæ, per moderatam indulgentiam ad adventum fratrum, aut aliorum hospitum. 1181
- CAP. XLVII. — De jejuniis et cæteris virtutibus corporalibus, quomodo sint instrumenta quædam, quæ per se sola non habeant gloriam apud Deum, nisi referantur ad finem, qui est pietas. 1182
- CAP. XLVIII. — De utilitate temperati victus ad fructum spirituales animæ. 1182
- CAP. XLIX. — De intemperantia victus, quomodo ad libidinem provocet; et de remedio et ejus ratione. 1183
- CAP. L. — De luxuria misti potus, et quantopere ea quæ cum vino miscentur, fugienda sint ab iis qui volunt esse spirituales. 1183
- CAP. LI. — Quid Dominus docere voluerit, bibendo in cruce acetum ex spongia circumposita hyssopo. 1183
- CAP. LII. — De balneatione fugienda spiritualibus, et quare. 1183
- CAP. LIII. — Quare opus sit in cœnobiiis vocare medicum ad curationem morbi; et quid faciendum sit iis qui solitariam in eremo degunt vitam. 1183
- CAP. LIV. — Quid indicet ferre moleste morbum, et quid rursus non ferre moleste. 1184
- CAP. LV. — Quid faciendum sit, ut non delectetur anima usura hujus lucis, sed potius desideret a corpore separari. 1184
- CAP. LVI. — Quomodo uti sensibus corporis immoderate, faciat difficile memoriam Dei, et mandatorum ejus; et quomodo cavendum sit hoc malum. 1184
- CAP. LVII. — Quomodo, qui ambulat spiritu, nescit desideria carnis; ac frustra dæmon ejus castitatem tenet. 1185
- CAP. LVIII. — De acedia, quæ solet aliquando post repudiatas voluptates corporis contingere, qualis sit, et quomodo expellenda. 1185
- CAP. LIX. — Quomodo mens reddi possit certa de studio et diligentia sua in spirituali certamine, per memoriam continuam et ferventem nomine Jesu in profundo cordis. 1185
- CAP. LX. — De duplici gaudio, inchoante et perficiente, et usu utriusque et de lacrymis mediis inter utrumque. 1186
- CAP. LXI. — Quomodo mens, cum perturbata est, non potest Dei meminisse, et quæ sit causa; et quomodo mens, cum est a passionibus libera, solertia sua utens, et gratis Dei adjuvante, cito oblivionem Dei expellit, et recordatur Domini Jesu; et quomodo contingat toto jam affectu ad memoriam Dei, et charitatem excitari. 1186

CAP. LXII. — De ira, quomodo, et quando ea utendum; et quomodo utiliter a Deo data sit; et quid Dominus docere voluerit quando infremuit spiritu in morte Lazari; et quomodo sit Eliæ, et currui ejus igneo similis qui propter ardorem pietatis ira utilis sedata. 1187

CAP. LXIII. — Quomodo spiritualis non debeat, neque aliis ilitem intendere, neque sua in judicio recuperare. 1188

CAP. LXIV. — De iis, qui causam litigandi excusant, dicentes, non licere dare locum iis qui res nostras nobis ad nostrum victum et pauperum necessarias diripere volunt; et quomodo præstet orationi et custodiæ cordis operam dare, et injuriam suam judicio alterius sæculi reservare. 1188

CAP. LXV. — De præstantia et utilitate vendendi omnia, et tribuendi ea pauperibus; et quomodo virtus humilitatis magis quam reliquæ virtutes, tanquam mater indulgentissima hujusmodi paupertatem foveat et recreet. 1189

CAP. LXVI. — De iis qui dicunt: Unde fiet elemosyna pauperibus, qui quotidie nostris bonis alebantur, si omnia semel venderimus? et de humilitate, quam parit nihil jam habere ad largiendum pauperibus; et quomodo quod non potest comparari per elemosynam, comparabitur copiosius per orationem, et tolerantiam, atque humilitatem, et quomodo qui bona sua reliquerunt, hi præparant se ad recipiendum charisma scientiæ Verbi Dei ut possint divitias regni Dei prædicare. 1190

CAP. LXVII. — De charismate theologiæ, et quot, et quanta bona ex ea proficiuntur. 1190

CAP. LXVIII. — Quæ sit causa, cur mens nostra difficultis sit ad orationem, facilis vero et prompta ad divinarum rerum contemplationes; et de utilitate orationis, ad proficiendum in contemplatione. 1191

CAP. LXIX. — Quomodo gratia in principio cum magna voluptate spirituali soleat animam illuminare; processu vero certaminis spiritualis non ita, ut videamur derelicti, et quæ utilitas inde instat, et quomodo iis qui adhuc sunt parvuli in certamine spirituali, nimius dolor et nimium gaudium noceat. 1191

CAP. LXX. — De loquacitate, quomodo animam distrahat, et memoria sui privet; et quæ causa ejus et quam præclara res sit silentium. 1192

CAP. LXXI. — Quomodo, cum quis ea quæ mundi sunt, incipit repudiare, tunc incipiant passiones esse ei molestæ, et inter eas potissimum ira et odium; et quomodo melius sit flere duritiam iniquorum, quam odio eos prosequi, quamvis odio digni sint. 1192

CAP. LXXII. — De charismate sapientiæ, et de charismate scientiæ, sive cognitionis: et quomodo secunda virtus plus valeat ad extirpandas passiones, quam prior; et quare non reperitur plene utraque in singulis. 1193

CAP. LXXIII. — De oratione vocali, et in corde; cui contingat libentius orare voce, et cui rursus libentius in corde, et de simulacra lætitiæ, quod sequitur orationem vocalem, et de lacrymis, quæ sequi solent orationem cordis, et post lacrymas quædam voluptas animi; et quæ sit causa, et quomodo opus sit paulo majore voce psalmos canere, cum animus graviter languet. 1193

CAP. LXXIV. — De ardore spirituali animæ, et quid inter charitatem naturalem et spirituales intersit. 1193

CAP. LXXV. — Quando et quomodo gratia Spiritus sancti servet animam puram et liberam a nebulis passionum; et quando item et quomodo spiritus erroris tegat eam nubibus peccatorum. 1194

CAP. LXXVI. — Quomodo ante baptismum spiritus veritatis operetur in anima, et quomodo spiritus erroris: quomodo item isti duo spiritus operentur post baptismum. 1194

CAP. LXXVII. — Quomodo et quando incipiat gratia Dei declarare bonitatem suam animæ; et quare tunc permittat Deus, ut plus molestiæ exhibeat ei dæmones; et quam magna inde utilitas existat. 1195

CAP. LXXVIII. — Quatenus homo ad imaginem Dei factus sit, et quid effectum per peccatum Adæ, et quid rursus per baptismum, et quare non possint simul habitare in homine duo spiritus, alter bonus, et alter malus, sicut nonnulli opinati sunt; quare post baptismum relicta est duplex voluntas, et impugnationis dæmonis. 1195

CAP. LXXIX. — Quando in profundo cordis, id est in mente ipsa habitat gratia Dei, et quomodo ibi nihil possit dæmon operari, et quomodo et per quas partes operantur dæmones in anima, et quomodo mens nostra condelectetur legi spiritus, et de gaudio spirituali, unde et quando existat. 1196

CAP. LXXX. — Quomodo in cordibus fidelium non possint simul insidere spiritus gratiæ, et spiritus peccati, ut quidam opinati sunt, male interpretantes illud Joannis Evangelistæ, «Et tenebræ eam non comprehenderunt;» et

quomodo hoc Paulus interpretatus sit in Epist. ad Philipp. iii, 12. 1196

CAP. LXXXI. — De duplici genere malorum spirituum, partim cum anima, partim cum corpore luctantium; et quomodo tentent, cum anima est extra gratiam Dei, et quomodo, cum non est; et quomodo utrisque resistendum; et de tentatione, quando tentat dæmon suggerendo, ut naturam humanam contemnamus, quia sit mortalis; et quomodo sit tunc occurrendum. 1197

CAP. LXXXII. — Quomodo, quando est anquis in gratia Dei, non potest diabolus esse in corde ejus; quomodo et ubi hoc doceat Paulus; et quomodo pugnet diabolus cum iis qui sunt in gratia Dei; et quomodo cum iis qui sunt extra gratiam; et quomodo, qui perfecte pugnet cum diabolo, non potest diabolus carnem ejus ad voluptatis illecebras pellicere, ut Paulum et similes. 1198

CAP. LXXXIII. — Quomodo, et unde cor malas cogitationes gignat, et quare cogitationes etiam a diabolo nobis suggestæ, ex corde exire dicantur in Evangelio. 1199

CAP. LXXXIV. — Quomodo non possint esse simul in corde hominis gratia Dei et diabolus, et de exemplo ad hoc declarandum et intelligendum. 1200

CAP. LXXXV. — Unde accidat quod simul honesta et turpia quandoque cogitamus; et quando, ac cur gratia præsentiam suam menti celet; et quid tunc faciendum sit; et quomodo inter cæteras omnes virtutes nihil possidere maxime conciliet gratiam Dei ad amandum eum vehementer; et cur aliquando etiam iis qui magnos progressus in virtute fecit, permittatur potestati dæmonis, relicta ejus mente sine lumine. 1200

CAP. LXXXVI. — Rursus quomodo gratia Dei non possit una cum diabolo habitare in mente hominis, et de duplici decessione gratiæ Dei, secundum eruditionem, et secundum aversionem; et quare gratia Dei se aliquando abscondat menti; et de exemplo familiari ad id ostendendum. 1201

CAP. LXXXVII. — Decedere gratiam Dei ad eruditionem, quid boni afferat homini; et rursus quid mali decedere secundum aversionem; et quid in utraque decessione faciendum nobis sit; et quare aliquando gratia Dei auxilium suum in anima celet dæmouibus. 1201

CAP. LXXXVIII. — Quomodo Spiritus sanctus principio gratiam suam operetur in inchoantibus vitam spiritualem, et de exemplo naturali ad hoc intelligendum; et unde factum sit, ut mens etiam nolens eodem tempore honesta et turpia cogitet; et qui sint qui spiritualia tantum cogitant, et quomodo id contingat. 1202

CAP. LXXXIX. — Quando, et quomodo faciat Dei gratia, ut imago Dei, ad quam facti sumus, splendeat in nobis; quando item faciat, ac quomodo, ut sit nobis similitudo Dei, et de exemplo pictoris ad intelligendum utrumque, et quomodo sine illuminatione dilectionis Dei, quam Spiritus sanctus operatur, nemo possit habere similitudinem Dei, quamvis habeat cæteras omnes virtutes, quas naturaliter habere possit. 1203

CAP. XC. — De sensu et experientia divinæ dulcedinis in initio proficiendi spiritualiter, unde existat, et quomodo; et cur postea abscondatur nobis hujusmodi dulcedo, et unde existat difficultas diligendi Deum cum gustu et in sensu cordis; et quomodo contendendum sit ad ejusmodi gustum charitatis Dei; et quibus contingat perfectio charitatis in hac vita, et perfectus gustus ejus. 1204

CAP. XCI. — De quodam, qui tenebatur ardenti desiderio cognoscendi perspicue charitatem Dei, quomodo eam cognoverit Dei munere; et de iis, qui ejusmodi charitatem sensu et gustu cordis experti sunt, quales sint eorum virtutes; et quomodo isti fidem charitate superent; et quomodo hoc Paulus significaverit cum dixit: «Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria hæc, horum major est charitas.» 1204

CAP. XCII. — De proprietate mediocri operationis ex cognitione sancta, quomodo afferat nobis magnum dolorem, si quando alicquem offenderimus; et quid faciendum sit tunc, si offensus reconciliari nobis noluerit, aut si procul absens fuerit. 1205

CAP. XCIII. — Quare via virtutis incipientibus appareat aspera, et quare medium ejus transeuntibus fiat facilis; et quid faciendum sit incipientibus ad superandum asperitatem, gratia Dei adjuvante. 1206

CAP. XCIV. — Quomodo opus sit per labores et infirmitates probari, et veluti moliri cor ad imprimendum in eo sigillum similitudinis Dei ex virtutibus ejus; et quæ essent probationes sanctorum per infirmitates, quas Paulus vocat, tempore martyrum; et quæ pro illis successerint tempore pacis Ecclesiarum; et quomodo operandum.

sit per tolerantiam in tribulationibus testimonium conscientiam nostram 1206

CAP. XCV. — De duplici humilitate, una mediocrium, altera perfectorum; et quomodo illa mediocrium comparetur, et quomodo altera; et de qualitate et de conditione utriusque; et quomodo a priori ad secundam perveniendum sit. 1206

CAP. XCVI. — Quæ observent dæmones in religiosis ad oppugnandum eos, arripientes inde occasionem; et quomodo sint illa religiosis cavenda et in primis cupiditas gloriæ; et quæ mala ex loquacitate sequantur, et quid contra hoc vitium faciendum. 1208

CAP. XCVII. — Quid accidat ei qui incipit purgare cor, et quomodo recardatione Domini Jesu sit cor inflammandum ac purgandum; et quomodo necessarium sit, et quando assequi possimus, ut semper et sine intermissione oremus. 1209

CAP. XCVIII. — Quid sit, vacuum esse passionibus in hac vita, et de armatura spirituali ad perrumpendum acies dæmonum. 1209

CAP. XCIX. — De duobus dæmonibus post universas fere passiones superatas relictis ad luctandum, altero cum anima, altero cum corpore, et quomodo superandus sit qui cum anima luctatur per zelum; et quomodo superandus, qui cum corpore pugnat per libidinem; et causa, cur homo post magnos progressus in virtutibus factos, permittatur tentari per libidinem ab hujusmodi dæmone. 1209

CAP. C. — Quomodo a religiosis statim consistenda sint Deo peccata, etiam non voluntaria, contra regulam commissa, et quomodo providendum, ne se fallat conscientia, dum existimat satis se confessam, et de metu tempore mortis, si non, ut decet, confessi Deo fuerimus, et quomodo hujusmodi metus adjuvet dæmones in illa hora, et de his qui fiducia et exultatione excedunt ex hac vita, et quæ sit causa ejusmodi fiduciæ, et de his qui cum formidine excedunt. 1210

MARCI DIACONI VITA S. PORPHYRII EPISCOPI GAZENSIS. 1211

Prologus. 1211

CAPUT PRIMUM. — S. Porphyrii vita anachoretica et privata in moribus et peregrinationibus. 1213

CAP. II. — S. Porphyrii sacerdotium; episcopatus Gazensis. 1216

CAP. III. — Pluvia impetrata precibus S. Porphyrii. Barochæ vulnus inflictum. 1220

CAP. IV. — Edicto Imperatoris templa idolorum clausa. Puerpera ope S. Porphyrii adjuta. Conversio infidelium. 1224

CAP. V. — Iter Constantinopolitanum S. Porphyrii cum archiepiscopo Cæsariensi. Rhodi apud Procopium anachoretam, Constantinopoli apud S. Joannem Chrysostomum et Amantium cubicularium imperatricis gesta. 1226

CAP. VI. — Benignum colloquium S. Porphyrii cum imperatrice. Nativitas Theodosii Junioris. 1229

CAP. VII. — Baptismus Theodosii Junioris. Impetrata idolorum destructio. Varia donata S. Porphyrio munera. 1233

CAP. VIII. — Reditus S. Porphyrii Gazam. Tempestas cœlitus sedata. Solemnis in urbem introductio. 1236

CAP. IX. — Tempia idolorum eversa Gazæ. Plurimi idololatras convertuntur a S. Porphyrio. 1239

CAP. X. — Nova ecclesia a S. Porphyrio extracta. Tres pueri in puteum lapsi servantur. 1243

CAP. XI. — Mulier Manichæa ob blasphemiam, orante sancto Porphyrio, subita morte punita. Dedicatæ ecclesiæ. Eleemosynæ S. Porphyrii. 1247

CAP. XII. — Persecutio gentilium in Christianos et S. Porphyrium. Conversio ac vita sanctæ Salaphthæ virginis. S. Porphyrius moritur. 1250

Animadversiones Alexii Symmachi Mazochii in vitam præcedentem. 1253

FINIS TOMI SEXAGESIMI QUINTI.